JACOBI PIGNATELLI

E CRYPTALEIS IN SALENTINIS
S. Theolog. ac J. U. Doctoris

NOVISSIMÆ CONSULTATIONES CANONICÆ,

PRÆCIPUAS CONTROVERSIAS,

Quæ ad FIDEM, EIUSQUE REGULAM spectant, in quibus Errores Atheorum, Infidelium, Schismaticorum, Hæreticorum, & aliorum Ecclesiæ Catholicæ hostium referuntur & refelluntur; præsertimque illas quæ circa S. INQUISITIONIS TRIBUNAL versantur, ubi de Inquisitoribus, eorumque Officialibus & Ministris, de Reis in quos jus & potestatem habent, deque Pœnis pro Casuum varietate istis infligendis, & quàm plurima alia ad hoc Argumentum facientia, complectentes.

OPUS PRIMA VICE PRÆLO COMMISSUM, ET JURIS Utriusque Consultis non modò, verùm etiam Theologis, imò & omnibus Fidem Christianam profitentibus planè necessarium ac utile.

Cum INDICE CONSULTATIONUM singulis Tomis præfixo.

TOMUS POSTERIOR.

COSMOPOLI,
Apud DOMINICUM PUTEANUM.
M. DCCXI.

INDEX ARGUMENTORUM CONSULTATIONUM *NOVISSIMARUM*

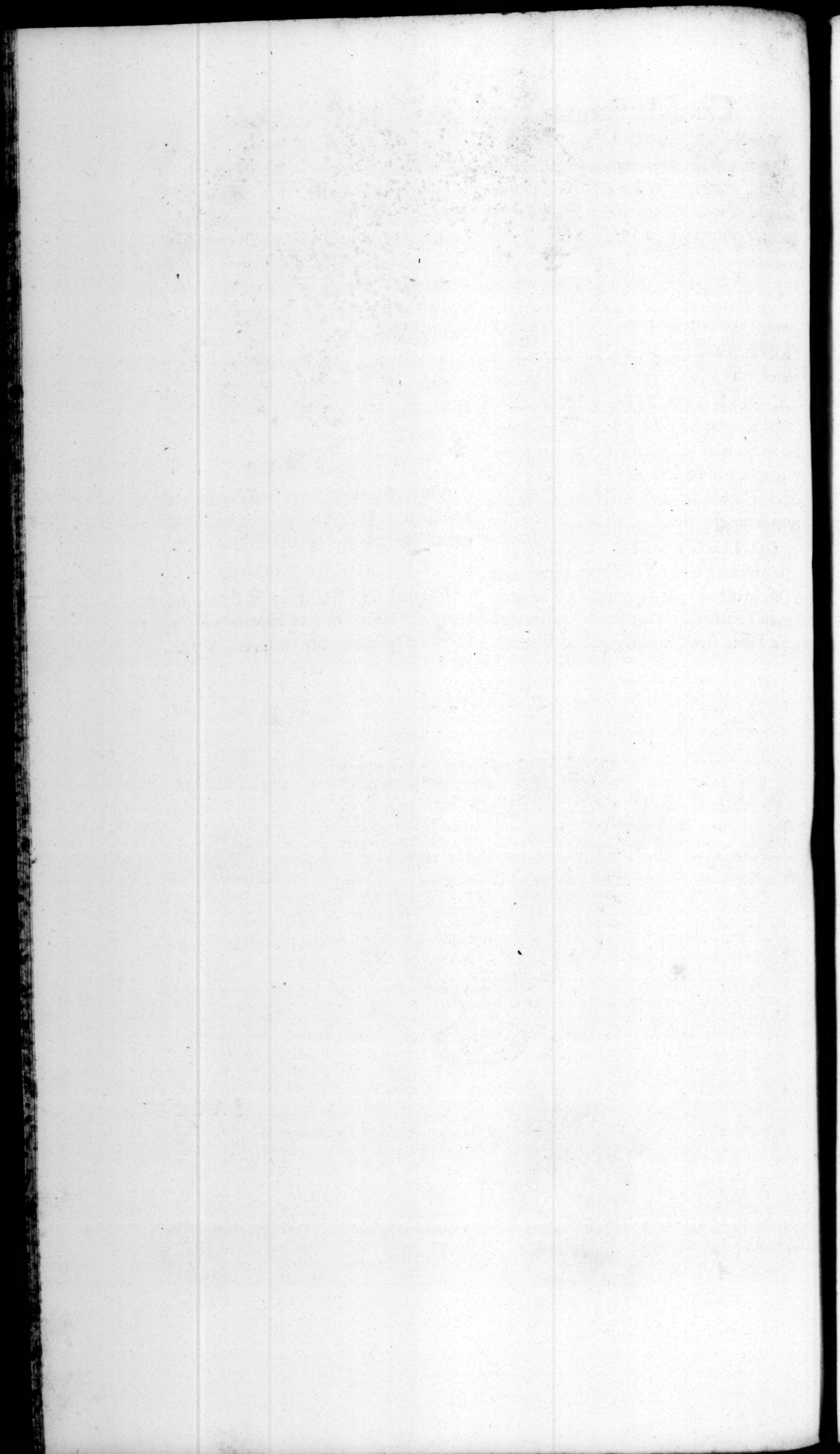
TOMI POSTERIORIS.

CON-

FINIS.

JACOBI

JACOBI PIGNATELLI

Sacræ Theologiæ, ac J. U. Doctoris,

NOVISSIMÆ

CONSULTATIONES CANONICÆ.

CONSULTATIO CXXXIII.

De Notariis S. Officii, ejusque Thesaurariis sive Depositariis, Custodibus Carcerum, aliisque Ministris, ac de Familiaribus.

Cancellarii, sive Notarii Tribunalis S. Officii hodie eliguntur, non solùm ab Episcopis, sed etiam ab Inquisitoribus, eorumque Commissariis ex privilegio Pii IV. incip. *pastoralis officii* edito anno 1561. & Julii III. ubi statuitur, ut Inquisitores ac eorum Commissarii in quibusvis causis fidei, cùm viderint expedire, autoritate Apostolica possint unum, vel plures, etiam Clericos seculares, vel quorumvis Ordinum Regulares in Notarios eligere, assumere, atque creare. Quod tradunt Pegna *p. 3. direct. com. 67.* Farinac. *de hæres. q. 185. n. 10.* Zanard. *in sum. p. 1. cap. 6. q. 45.* Symanch. *in Enchir. tit. 19. n. 2.* Masin. *in pr. S. Offic. p. 2. fol. 22.* & Carena *p. 2. tit 12. §. un. n. 2.* Debent tamen Inquisitores eligere in suos Vicarios, & Notarios Fratres permanentes in Conventu ex decreto S. Congregationis S. Officii sub die 28. Novembris 1592, fuitque ita scriptum Inquisitori Cremonensi.

Quare possunt Regulares cujuscunque Ordinis, exceptis Fratribus Minoribus de Observantia, ab Inquisitoribus ad id munus creari, quamvis de jure communi Regulares ab hoc officio repellantur, ex *cap. sicut, ne Cler. vel monach.* & *cap. ut inquisitionis §. verum de hæret. in 6.* Tum quia non sunt sui juris, *cap. non dicatis 12. q. 2. cap. ex parte de accus.* Et tum quia non se debent immiscere in negotiis secularibus, ut *ex l. Deo nobis C. de Episc. & Cler.* Quod tamen intelligendum est de Notariis publicis; non autem de electis ab Episcopis, vel Inquisitoribus in quibuscunque causis ad S. Officium spectantibus, ut decrevit Julius III. & confirmavit Pius IV. supra relati. Immo Regulares, etiam compelli possunt ab Inquisitoribus ad hujusmodi officium exercendum, quando in seculo fuerunt Notarii ob singularem fidei favorem ex rescripto Urbani IV. quod incipit *sicut ex omnibus*, & Alexandri IV, incipit. *Ne commissæ*, ut refert Pegna *loc. cit.*

Et licet Notarii in sua creatione juraverint fideliter officium suum exercere, quoties tamen Inquisitores advocant illos ad conscribenda acta S. Officii, denuo ab eis exigere debent juramentum de officio fideliter exercendo, ac de secreto omnino servando de his omnibus, quæ ad S. Officium pertinent, non obstante, quod fideliter semel juraverint cuncta exercere, cùm primum Notarii fuerint creati. Hoc enim est in causa fidei peculiare, & præcipitur *in Clem. I. de hæret. §. Porrò vers. Notarii quoque*, traditque ibi Glos. *v. jurabunt*, ac notant Arelaten. *in tr. de hæret. notab. 36*, Campeg. *ad Zanchin cap. 9. vers. adde insuper*, Royas *singul. 141.* Lucern. *Inquisit. v. Notarius* Pegna *com. 48.* & Farinac. *de hæret. d. q. 185. n. 11.* Quod juramentum tam de fidelitate, quàm de secreto servando præstare debent sub pœna perjurii, & excommunicationis latæ sententiæ, ut per Caren. *d. p. 1. tit. 12. n. 6.* ac ita in praxi servatur.

Munus autem Notarii est diligenter ac fideliter acta S. Officii scribere, denuntiationes coram Episcopo, vel Inquisitore, aut eorum Vicariis recipere, instrumenta, & processus conficere, in testium, ac reorum examine tam quæ contra reos, quam quæ in reorum defensionem dicuntur fideliter notare, interrogationes, ac responsiones iisdem verbis, quibus proferuntur, scribere, dum reus torquetur, quomodo quæstiones constituuntur, quomodo ille respondet, omnia in acta referre, aliaque peragere, quæ à Notariis in similibus fieri solent.

Salarium autem deputari solet Notariis ab Inquisitoribus ex redtibus S. Officii, nec potest excedere taxam à S. Congregatione supremæ Inquisitionis definitam. Si verò eorum salarium non fuerit à S. Congregatione deputatum, non debet ipse Notarius ab Inquisitis illud exi-

gere. Quia inquisitiones fieri debent absque incommodo reorum ex *auth. ut nulli Judicum* §. *his insuper collat. q.* & tradit Pegna *in direct. p. 2. in cap. ut officium* §. *Verum quia n. 15.* Sed Farinacius *de hæres. d. q. 185. n. 12.* ait, Cardinalem Zabarellam *in Clem. I.* §. *notarii n. 1. de hæret.* arguere pro & contra, & concludere, Notarium posse recipere salarium ab inquisitis, dummodo ab officio Inquisitionis non fuerit ei certum salarium deputatum. Salarium verò incertum non debet excedere taxam decretam à supremo Tribunali S. Inquisitionis.

At nihilominus tenendum est. Notarii S. Officii tenentur servire gratis, & pro scriptura processuum nihil postulare possunt, nisi pro examinibus testium ad defensionem ex decreto S. Congregationis 17. Septembris 1609. ac ita, ut nihil accipere possint pro sententiis spontè comparentium, ex eadem S. Congregatione 8. Julii 1604. Hinc cum Episcopus Nucerinus, minister olim S. Officii in Civitate Neapolitana certiorem redderet S. Congregationem Inquisitionis, quod Notarius, & Fiscalis nollent ampliùs inservire, quia nullum habent salarium, Sanctissimus mandavit Datario, ut de aliquo simplici beneficio provideat Notarium, & Episcopo scribi jussit, ut Fiscali assignet scuta tria, vel quatuor quolibet mense, ut sub die 28. Decembris 1614. Porro extant pro Regno Neapolitano decreta à Carolo primo, secundo, ac tertio, Regibus Neapolitanis, pro sustentatione Inquisitorum Apostolicorum dicti Regni emanata, quibus uti possunt Ministri S. Inquisitionis in illo Regno.

Notarii verò scribentes, vel præstantes reis auxilium, consilium, vel favorem in causis ad S. Officium spectantibus, puniuntur pœna perpetuæ infamiæ, ac privationis officii *in can. quanquam 23. d.* quod confirmatur *in cap. Excommunicamus*, §. *credentes*, & *in cap. sicut de hæret.* & *in cap. 2.* §. *1. de hæret. in 6.* ac decrevit Nicolaus Papa in suo rescripto incip. *Noverit universitas*, & tradunt Eymer. *p. 2. direct. cap. 11.* Pegna *com. 11.* atque alii quos ipse, ac Farinac. *de hæres. q. 197.* §. *3. n. 67.* citant & sequuntur. Si tamen Notarii post suspensionem Officium exerceant, non efficiuntur irregulares juxta ea, quæ docent Ost. *in cap. si adversus de hæret.* ibique Anchar. *n. 3.* Butr *n. 7.* Zabarel. *n. 4.* & Farinac. *d.* §. *3. n. 84.*

Quod si Notarius inquisitum in S. Officio modum occultandi veritatem doceat, vel aliquid ab illius processu laceret, pœnam incurrit fautoris hæretici, ac puniendus est tanquam de hæresi vehementer suspectus *ex cap. accusatus* §. *Sacerdotes de hæret.* ubi Glos. §. *porro*, & tradunt Eymer. *p. 2. q. 56. n. 4.* ibique Pegna *com. 81. vers. secundus casus*, Repert. Inquisit. *v. impediens* & *v. pœna*, Sylvestr. *in sum. v. hæreticus 2. n. 16.* Decian. *in tr. cr. lib. 5. cap. 51. n. 16.* Campeg. *ad Zanchin. de hæret. cap. 20. v. suspecti resol. 4.*

Cui autem magis credendum sit, Notario ne, an testi, si is neget deposuisse, prout ille scripsit? Si testis fuit examinatus cum interventu Inquisitoris, proculdubio magis credendum est Notario, ac scripturæ, quam testi, ut per Clar. *q. 54. n. 17.* Covar. *var. resol. cap. 13. n. 10.* Mascard. *de probat. concl. 1049. n. 11. vol. 2.* Quod similiter dicendum asserunt, si testis suo examini se subscripserit, & in subscriptione suum examen ipsi lectum fuerit, ut regulariter servatur. Idemque esse, quando testis, nesciens scribere, fecit signum Crucis. Magis quoque Notario, quàm testi credendum est, quando Notarius habuit scriptorem, qui scripsit examen, ut per Alciat. *de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 13. n. 19.* Menoch. *eodem tract. præsumpt. 79. n. 16.* Bajard. *in* §. *falsum n. 57.* & Mascard. *loc. cit. concl. 1084. n. 20.*

Si verò fuerint plures testes, qui Notario contradicerent, tunc inspicienda est qualitas Notarii, ac testium, magisque credendum est Notario, quàm pluribus testibus, quando Notarius est bonæ conditionis, & famæ, testes autem parum idonei. Contra verò magis credendum testibus fide dignis, quàm Notario, qui sit suspectus, maxime si producatur scriptura cum aliquo spatio albo ita, ut post productionem scriptum sit in dicto spatio albo, ut cum nonnullis ait Ricc. *in pr. for. Eccles. p. 1. resol. 451.*

Quod verò ad S. Officii Thesaurarium, sive Depositarium. Ubi S. Officium habet reditus, non sunt ii reponendi, nisi apud Depositarium, ut per Caren. *d. p. 1. tit. 13.* §. *un.* qui vel à S. Congregatione, vel ab ipsis Inquisitoribus est eligendus vir probus, ac dives, sciensque rationes conficere ac referre, fidejubeat de ipsis reditibus fideliter servandis, ac persolvendis, sæpiusque in anno Inquisitori rationem suæ administrationis reddat, ut de statu uniuscujusque Inquisitionis S. Congregatio certior suis temporibus reddatur. Quod tradit Symanch. *de Cathol. instit. tit. 43. de Offic. receptor.* & Caren. *loc. cit.*

Extant hac de re decreta S. Congregationis S. Officii, quæ sunt hujusmodi. Inquisitores, & Commissarii S. Officii habeant Depositarios bonæ vitæ & famæ, ac facultatibus idoneos, per ipsos, & Episcopos eligendos, apud quos deponantur pecuniæ, quæ ratione Officii perveniunt ad manus Inquisitorum, de quorum mandato semper expendetur, & ipsi Inquisitores teneantur de dictis pecuniis reddere rationem S. Officio supremæ Inquisitionis Romanæ ad beneplacitum ejus S. Congregationis, & in fine cujuslibet anni debent computa ad dictum S. Officium mittere. Quod decretum fuit omnibus Inquisitoribus intimatum 7. Januarii 1574.

Die tamen 10. Martii 1575. Gregorius Papa XIII. declaravit, electionem dictorum Depositariorum spectare ad Inquisitores tantum, Ordinariis minime requisitis.

Si autem S. Officii Depositarius ex pecunia fiscali emat aliquid suo nomine, emptio efficitur Fisci. Nam Fiscus æquiparatur Ecclesiæ, pupillo, minori. Prælatus autem, tutor, & curator, ementes suo nomine ex bonis Ecclesiæ, pupilli, minoris, non sibi, sed Ecclesiæ, pupillo, minori rem emptam acquirunt, *l. rem curator, C. arbitrium tutelæ, l. si proponis C. de rei vendic.* Atque adeo etiam Depositarius, qui ex pecunia S. Officii rem emit, acquirit S. Officio. Late hac de re agunt Gregor. Lopez *p. 5. tit. 15. l. 49.* Glos. 2. & Peregrin. *de jur. Fisci lib. 6. tit. 3. n. 7. ac seq.*

Quod verò ad custodes carcerum statutum est in *cap. multorum de hæret.* ut eligantur viri discreti, industrii, ac fideles qui jurabunt coram Episcopo, & Inquisitore, quod suum officium fideliter exequentur, & non permittent, quod aliquis loquatur captivis secretò, & quod ministrabunt eis, pro ut per Episcopum, & Inquisitorem fuerit jussum. *Ex l. 1. C. de condit. in publ. horr.* & *ex l. ad Commentariensem C. de cust. reor.* regulariter debent esse nobiles, prudentes, fideles, ac optime noti per integritatem meriti. Nihilque dare debent reis ex iis, quæ ab eorum consanguineis, vel amicis mittuntur, inconsultis Inquisitoribus, sed quæ iis conceduntur ab Episcopo, vel Inquisitore, sive ex communi, sive ex liberalitate parentum absque ulla fraude iis consignent, & tradant. Et maxime observandum, ut fidelissimi, ac integerrimi sint, aliàs vix poterit veritas à reis investigari, si de iis, quæ foris geruntur, per infidos Custodes ac Ministros certiores reddantur. Observare quoque debent attente, ne carceribus mancipati apud se retineant limas, vel alia instrumenta ad infringendos carceres.

Et licet Julius Clarus adstruat *in pr.* §. *fin. quæst. 68. vers. Custos carcerum*, quod quando is, qui aufugit è carceribus non erat detentus pro crimine capitali, Custos carceris non punitur pœna capitis, sed Judicis arbitrio juxta modum culpæ, & hanc dicat esse opinionem communem ex Bossio *in tit. de carcere n. 10.* quia textus *in l. fin. ff. de custod. reor. & l. carceri, & l. mili-*

tis

tis eod. probare videntur, pœnam hanc Custodis esse arbitrariam pro modo suæ culpæ, non autem pro modo culpæ illius, qui è carcere aufugit.

Attamen Farinacius cum aliis, quos ipse citat, *de carcer. q.* 31. *n.* 2. *&* 4. sustinet, dictum Custodem puniendum esse eadem pœna, qua puniendus erat carceratus aufugiens, non autem arbitraria, dummodo fuga sequuta sit ex nimia negligentia ipsius Custodis; Sed si sequuta sit ex leviori sua culpa, tunc verum esse, quod pro modo culpæ, Judicis arbitrio sit plectendus. Et in hoc sensu ait, loqui Bossium, & omnino negat, opinionem Clari esse communem.

Probat suam sententiam Farinacius, quia *in l. ad Commentariensem C. de custod.* reor. expresse dicitur, *Ad Commentariensem receptarum personarum custodia, observantiaque pertineat, nec patet hominem abjectum, atque vilem objiciendum esse Judici, si reus modo aliquo fuerit elapsus. Nam ipsum volumus hujusmodi pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit.* Ex quo textu patet carcerum Custodem plectendum esse eadem pœna qua erat plectendus carceratus aufugiens pro suo delicto. Et ita ibi notant Bartol. & Bald. *n.* 3. traduntque Menoch. *de arb. lib.* 2. *cas.* 303. *n.* 2. Gomez. *var. resol.* 3. *cap.* 10. *n.* 11. aliique. Textus autem quos pro se adducit Clarus, intelligendi sunt, quando fuga sequuta est non ex nimia negligentia Custodis, sed ex leviori sua culpa. Tunc enim Judicis arbitrio pœna remittitur.

Et quidem hanc quæstionem Valentinianus, Valens, & Gratianus Cæsares paucis concludunt *d. l. ad Commentariensem* 4. ut Commentariensis, ad quem receptarum personarum custodia in carcere pertinet, eadem pœna plectatur, qua is, qui fugerit plectendus erat, nec eam evitare ex oblatione personæ, quam carceri præposuerat. Et facit, quod dictum est, quia dimisisti hominem dignum morte, anima tua pro anima illius 3. *Reg.* 20. *Can. diffiniunt* 17. *q.* 4. Unde & ille, qui custodiebat D. Petrum 1. Act. 16. vinctum, cùm putaret illum evasisse, apertis inventis carceribus, metu pœnæ mortis se volebat interficere. Neque pœnam evadunt Custodes, si culpa, vel dolus in illis deprehendatur *l. fin. ff. de cust. reor.*

Custos verò carcerum, qui pretio corruptus carceratum fugere dolo permisit, est ultimo supplicio afficiendus, etiamsi ille, qui aufugit, non esset pro capitali delicto carceratus. Probatur *ex d. l. fin. ff. de cust. reor.* & tradunt Vital. *de malef. in rubr. de carcer. Cap.* 1. *n.* 7. & Jodoch. *in pr. crim. cap.* 27. *rubr. de Camerar. n.* 4. Gravior enim pœna est infligenda, quando pretio corruptus custos carcerum carceratum dimittit, quia pecunia semper facit delictum magis atrox, ac pœnam inducit graviorem, *l. Cicero ff. de pœn.* At Farinacius *loc. cit. n.* 8. & 9. existimat, tunc capitis pœnam esse imponendum ex dicto textu, quando carceratus aufugiens capitalem pœnam merebatur. Quod est consequens ad ea que dicta sunt. Legatur Galgan. *ad Statut. Urbis lib.* 3. *cap.* 86. *& lib.* 2. *cap.* 2. *in glos. rubr. Judex tamen*, ubi an Custos teneatur civiliter, vel criminaliter, si carceratus aufugiat, Rip. *de noct. temp. cap.* 74. Farinac. *d. q.* 31. *n.* 10. *& seq. ac per totam* Gottifred. *de reat. q.* 14. *a n.* 1. Mauzon. *de caus. exeq. ampl.* 25. Porc. enim *decis. Portugal.* 69. Cavall. *dec.* 165. Dominus verò carcerum, qui custodem negligentem elegit, pro hujusmodi carceratorum fuga ad quid, & quomodo teneatur, disputant Doctores, apud quos videre poteris Boer. *dec.* 217. *n.* 1. *& seq.* & Mastril. *dec.* 176. *n.* 8.

In dubio autem carceratus ex ostio aperto, incuria Custodis, non autem per insidias, & cum ferro, aut clavibus adulterinis aufugisse, præsumitur. Quamvis in dubio culpa non præsumatur *l.* 2. *ff. siquis caut. l. in illa stipulatione* §. *si cadendis ff. de verb. oblig.* Afflict. *dec.* 13. *n.* 18. immo in dubio præsumatur diligentia, *cap. nisi de præb.* quilibet enim censendus est diligens in suo officio, nisi contrarium probetur, ut per Farinac. *d. q.* 31. *n.* 18. Hæc tamen regula fallit in carcerum Custode, ut in casu simili deciditur *in l. fin. vers. sed si*, & *vers. Ergo si casu de cust. reor.* & notant Paris de Put. *de syndic. v. Carcer. & Carceratus cap.* 3. & alii quamplures, quos citat Farin. *loc. cit.* Quare si ex ostio aperto carceratus aufugerit, non statim creditur Custodi carcerum dicenti, quod carceratus aperuerit ostium clavibus adulterinis, vel alio ferreo instrumento, quia in tali dubio præsumitur sua culpa, & negligentia aufugisse *ex d. l. fin. ff. de cust. reor.* ipsique Custodi incumbit oppositum probare.

Verùm hæc præsumptio contra carcerum custodem tollitur per aliam contrariam præsumptionem, nempe per probationem, ipsum fuisse semper diligentem, ac omnia observasse, quæ boni ac fideles Custodes servare solent. Et quod toto tempore, in quo Custos fuit, nullam culpam, nullumque dolum commiserit. Hoc enim probato præsumendum est etiam de præsenti sine dolo, & culpa, bonus & fidelis, quia ex ante actis præsumitur vita præsens *l.* 3. §. *penult.* ibi, *inspecto vitæ ejus præcedentis actu*, *& l. non omnes* §. *à Barbaris*, ibi, *& si bonus miles ante æstimatus. ff. de re milit.* traditque Bart. *in l. non solum* § *Sed probari ff. de nov. oper. nunc.* Mascard. *de probat. lib.* 2. conclus. 864. *n.* 30. *Becc. cons.* 44. *n.* 4. *& seqq. l.* 1. Quod intelligendum est, nisi in specie probetur negligentia, vel culpa Custodis. Quia præsumptio, & probatio specialis semper præferenda est præsumptioni, & probationi in genere, juxtà Innocent. *in cap. auditis, de præsumpt.* & Farinac. *loc. cit. n.* 24.

Undè in tali casu consulit Beccius *ubi suprà*, quod erunt eligendi periti, qui medio juramento deponant, ac referant, An illud ostium, ex quo Carceratus aufugit, potuerit cum aliquo instrumento, vel clavi adulterina, aperiri, nec ne? & juxtà peritorum relationem Judex arbitrari debet. Expertis enim, & in arte peritis in iis, quæ ad eorum artem pertinent, & justas rationes adducentibus credendum est, *l. semel. Cod. de re mili.* Bartol. *in l.* 1. *ff. de ventr. inspic.* Becc. *loc. alleg. n.* 18. aliique communiter.

Excusatur autem carcerum Custos à pœna ob Carcerati fugam, quando carceratus, fracto muro carcerum, aufugit, vel quando ipse carceratus, vel ejus consanguinei, vel amici violentiam fecerunt, cui Custos resistere non potuit, *ex l. item quæritur* §. *exercitu ff. locati.* Quia custodia adversus vim, cui resisti non potest, parum proficit, ut notat Farinac. *eod. loco num.* 165. *& seqq.*

Carnaliter verò Custos carcerum cognoscens mulierem carceratam, est plectendus eadem pœna, qua tenetur Tutor carnaliter cognoscens pupillam. Quia eodem modo carcerum custos tenetur diligenter, ac honestè custodire mulierem carceratam, illamque illæsam servare, ac tutor pupillam. *l.* 1. *& l. fin. Cod. de cust. reor.* Ideo, stante hac eadem ratione, debetur in utroque casu eadem pœna, quod in crimine hæresis certum putat Boer. *dec.* 317. *n.* 1. *& seqq. per text.* cum gloss. *in Clem.* 1. *verb. pro dicto crimine*, quam ibi sequuntur Imola, & Doctores *de hæret.* Idque ratione juramenti, quo tutor etiam se adstringit conservare pupillam. Pœna autem tutoris rem habentis cum pupilla, est deportationis cum publicatione bonorum. *l. un. C. si quis eam cujus tutor*, ut notat Ghirland. *de pœn. omnif. coit. q.* 7. *in* 6. *fal. num.* 7. Clar. *in pr.* §. *fornicatio, vers. Cum pupilla*: Si tamen carcerata erat honestæ vitæ ac famæ. Si verò erat meretrix, & Custos eam cognovit sine vi, censet Boer. *d. decis.* 317. *n.* 6. *ac seqq.* non esse puniendum, si vero cum vi, aliqualiter ac levi pœna. At Menochius *de arbitr. cas.* 291. *lib.* 2. sustinet custodem carnaliter meretricem carceratam cognoscentem, etiam sine vi, Judicis arbitrio esse puniendum. Farinacius autem *loc. cit. num.* 123. ac Menoch. *ibidem.* docent, si mulier sit honestæ vitæ, esse illi imponendam gravio-

rem pœnam, quam si extra carcerem eam cognovisset, propter carceris violationem, ut puta si mulier esset Virgo, vel Vidua, Custos tenebitur de stupro, si matrimonio conjuncta, de adulterio, & in utroque casu pœna erit aggravanda propter carcerum violationem, eoque magis, si intervenerit vis, & si erat meretrix, pœnâ arbitraria. Refert tamen Carena *p.* 1. *tr.* 15. quemdam Custodem, qui Carceratam in S. Officio inhonestè cognoverat; ex decreto S. Congregationis & Pauli V. fuisse per septennium triremibus addictum cum exilio perpetuo à loco delicti.

Ministri autem S. Officii sunt exempti à jurisdictione Curiæ sæcularis, etiam in causis non spectantibus ad S. Officium, ac pro quocumque delicto.

Non constat expressè, an sint subjecti ordinariis.

Non mancipantur carceribus in Urbe, nisi facto verbo cum Sanctissimo, vel Assessore S. Officii.

Officiales S. Officii sunt immunes à solutione Datiorum, & gabellarum.

Possunt constitui pro interesse Curiæ sæcularis cum assistentia tamen Vicarii S. Officii, ac dummodo non deveniatur ad aliquem actum absque consensu ipsius Vicarii.

Quando indicia sufficiunt ad inquirendum, licet non sufficiant ad torturam, vel tormentis purgantur, possunt officiales in expeditionibus causarum accipere honoraria juxtà formam taxæ.

In Familiares autem S. Officii eligendi sunt viri pacifici, fideles, pii, & laudabilis conversationis ac vitæ, ac scientes officium suum exercere, ut præcipit Joannes XXII. *in sua Constit.* quæ incipit. *Exigit ordinis nostri religio*, & notant Symanch. *de Cathol. instit. tit.* 42. *n.* 15. Pegna *p.* 3. *direct. com.* 105. *vers. quibus autem*, Zanard. *in Sum. p.* 1. *cap.* 6. *q.* 37. & Caren. *d. p.* 1. *tit.* 14. §. 2. *n.* 2.

Eorum numerus non est à jure determinatus; constituendi verò sunt quot sufficiunt ad munus S. Officii juxta exigentiam locorum, ac determinationem S. Congregationis supremæ Inquisitionis. Clemens autem IV. statuit in *Constit.* incip. *Nolentes*, Inquisitoribus ipsis districtiùs inhibendo, *ut nec abutantur quomodolibet concessione delationis armorum, nec officiales, nisi sibi necessarios habeant.* Farinacius autem *de hæres. q.* 182. *num.* 95. & Caren. *loc. cit. n.* 7. existimant, Inquisitores abuti concessione delationis armorum, quando licentiam concedunt aliquibus, qui actu non inserviunt S. officio Inquisitionis. Censet tamen Carena *n.* 8. in Villis cuilibet Vicario S. Officii assignari posse ad minus duo familiares, & in Castris majoribus etiam plures arbitrio S. Congregationis, habita ratione, quod moti fuerunt Pontifices ad hujusmodi familiares concedendum, ut capiantur hæretici, ac de hæresi suspecti, ut defendantur Inquisitores, aliique ministri S. Officio inservientes.

Quænam arma deferre possunt, alibi diximus; Ait autem Pegna *p.* 3. *direct. com.* 105. *vers. Item hoc privilegium*, quod isti familiares deferre possunt arma die ac nocte, non obstante quacumque lege civili, vel municipali in contrarium edita, vel edenda. Immo, quicumque legem conderet, qua prohiberentur familiares Inquisitorum arma deferre velut impeditores, S. officii puniri posset juxta doctrinam Glossæ communiter receptæ *in cap. Statutum de hæret. in* 6. & firmant Eymer. *p.* 2. *q.* 54. Royas *singul.* 21. *n.* 8. & Farin. *loc. cit. n.* 91.

Hoc autem privilegio deferendi arma gaudent cæteri S. Officii Ministri, quales sunt Consultores, Advocati, Notarii, carcerum Custodes, aliique hujusmodi. Hi enim omnes ratione officii, invisi esse solent malè credentibus, Blasphemis, ac similibus, & propterea justissimum est, ut ipsi, vel eorum famuli armati incedant, præcipuè in illis partibus, quæ hæreticis, vel saltem de hæresi suspectis abundant. Idemque dicendum de illis qui publicè scribunt adversùs hæreticos. Hi enim non solum S. Officii Ministri sunt, sed quod amplius est, fidei sunt defensores, qui cum multos habeant inimicos, justum videtur, ut hoc privilegio delationis armorum utantur, aut saltem, ut ad hos etiam benignitate Pontificia illud extendatur.

Sanè statutum Laicorum, disponens, ut familiares S. Inquisitionis non gaudeant sine consensu Inquisitorum privilegio fori in aliquo delicto, est contra libertatem Ecclesiasticam. Quia jurisdictio, quam habent Inquisitores in suos familiares est Ecclesiastica. Et esto sit à Principe, data fuit propter benemerita; & publicum bonum, scilicet propter servitia facta S. Tribunali, & sic effecta est irrevocabilis. Primò quia cum concessa sit propter benemerita, ac bonum publicum, est privilegium remuneratorium, & sic transit in vim contractus, *de quo alibi*, Surd. *cons.* 104. *n.* 38. Grammat. *dec.* 65. *n.* 24. Osasch. *dec.* 139. Roland. à Vall. *cons.* 13. *n.* 30. *vol.* 3. Bayerola *in alleg. pro jurisd. Eccles. p.* 1. *cap.* 30. & Regens à Ponte *cons.* 60. *n.* 21.

Secundò quia, cum concessa sit in favorem Ecclesiæ, sitque privilegium concessum non subdito, qua de re etiam alibi, non potest revocari, ut per Suarez *in Reg. Angl. lib.* 4. *c.* 34. *n.* 27. Tusch. *v. libertas Ecclesiastica concl.* 342. Narbon. *in* 3. *p. recopil. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 10. *gloss.* 22. *n.* 21. Paran. *in respon.* 2. *pro jurisd. S. Offic. n.* 1. 49. & 154. & alios quos citat, & sequitur Portocar. *in alleg. pro jurisdict. S. Inquis. n.* 44.

Familiaris autem, qui inquisitum in S. Officio monet, ne capiatur, ut se abscondat, vel fugiat, pœnam incurrit excommunicationis, & fautoris hæretici, ac perjurii, etiamsi id faciat non intuitu hæresis, sed amicitiæ, vel consanguinitatis. Quia talis favor redundat in favorem hæresis, & illi ex officio incumbit, ut reum capiat, quod etiam tradunt Suar. *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 24. *sect.* 1. *n.* 3. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 5. ac plures alii, quos sequitur Farinac. *de hæres. q.* 182. *n.* 95.

Domini verò temporales, impedientes dictos familiares, ne arma deferant, possunt puniri ab Inquisitoribus, tanquam turbatores S. Officii; Quia, ut alibi probavimus, Inquisitores retinere possunt familiam armatam, & ideo illam impedire præsumentes possunt ab ipsis Inquisitoribus puniri ex *cap. statutum, de hæret. in* 6. ibique Gloss. & docet Zabarel. *in Clem.* 1. §. *porro*, *n.* 2. *de hæret.* Sylvester *v. hæresis q.* 7. & cæteri.

Parerga de familiaribus S. Officii sunt hujusmodi: Familiares, ac servientes S. Officio non habent privilegium immunitatis; ita ut sint immunes à Solutionibus impositionum, ac onerum.

Non sunt cogendi ad servitia militaria, nisi adsit urgens necessitas, & non sint actu occupati in servitio S. Officii.

Neque sunt molestandi occasione excubiarum.

Nec ad lustrationem Militum.

Familiarium numerus Inquisitionis Faventinæ est quinquagesimus. Anconitanæ quadragesimus; Ariminensis trigesimus. Scriptumque Inquisitoribus, nè hunc numerum excedant sub pœna privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ ipso facto incurrenda. Ut eligant Viros aptos, bonæ famæ, eorumque nomina mittant S. Congregationi.

Non sunt exempti à jurisdictione Episcopi, & Curiæ Sæcularis, in causis cariminalibus, ad quos, & non ad S. Officium spectat punitio familiarium, quando delinquunt. Et Nuncio Apostolico Hispaniarum scriptum, ut agat cum Inquisitore majore, ne permitteret duos Equites familiares S. Officii vexari à tribunali S. Officii, ut faciebat, propter homicidium ab eis commissum.

Causæ offendentium Familiares S. Officii, etiam non in odium S. Tribunalis, sæpius fuerunt cognitæ in S. Officio, ut sub die 19. Novembris 1626. ubi punitus fuit vulnerans mandatarium S. Officii Fanensis. 4. Maij 1627. punitus in S. Officio Cremonensi Baroncellus civitatis, quia familiarem S. Officii occidit. 29. Septembris

1595. in

1595. in S. Officio Placentino puniti duo, qui Custodem carcerum S. Officii percusserunt. 9. & 30. Martii 1596. & 13. Septembris 1597. Vicarius Episcopalis Anconitanus acritèr reprehensus, quia Fiscalem S. Officii dictæ Civitatis carceribus tradidit absque licentia S. Congregationis, vel saltem Inquisitoris, cum Officiales S. Officii, nedùm à Tribunalibus laicis, sed etiam Ecclesiasticis sunt honorandi, ut scriptum eidem Vicario 18. Januarii 1597. Alius, qui servum familiaris S. Officii Cremonensis occidit, punitus in eodem S. Officio 5. Decembris 1598. In S. Officio Melitensi, cognita causa illius, qui Secretarium Inquisitoris alapâ percussit, ac injuriis affecit. Ubi notandum, quod emiserat juramentum pro scribendis litteris S. Officii 30. Julii 1599. Causa familiaris S. Officii Anconitani ob homicidium fuit cognita vigore consuetudinis in S. Officio, 1630. Causa Fiscalis S. Officii Perusini, uti Complicis ictus sclopi, ne ejus continentia divideretur, fuit commissa à S. Congregatione Gubernatori, tanquam delegato, fuitque ei concessa omnis facultas necessaria, cum hac tamen conditione, ut non deveniat contra Fiscalem ad torturam, neque ad expeditionem causæ, inconsultâ S. Congregatione, ut sub anno 634.

Ratione familiaritatis non sunt immunes à contributione tritici pro annonæ copia. Nequè à solutione onerum cameralium. Nequè à solutione supellectilium pro servitio Militum Sedis Apostolicæ. Neque ab oneribus publicis, & à foro sæculari in criminalibus, ut præmisimus. Nequè ab exercitio officiorum publicorum, & ab interventu Consiliorum, nisi quando actu inserviunt S. Officio. Neque ab excubiis Civitatis, dum agitur de causa publica & necessaria ob timorem hostium.

Aliàs fuit dictum, Familiares aliosque patentatos S. Officii non gaudere privilegio fori, quando non sunt Notarii actu inservientes S. Officio, Fiscales, & Ministri necessarii quotidiè tribunali S. Inquisitionis.

Si Officiales Curiæ sæcularis sunt exempti à custodia portarum occasione pestis, sunt etiam Officiales S. Officii.

Inquisitores in exequendis mandatis Auditoris Cameræ contrà familiares S. Officii non debent se opponere.

Tenentur subjici examini in causis civilibus.

Gubernatori publicanti edictum contra Familiares S. Officii, ut teneantur deferre suas patentes ad tribunal laicum, debet significari, ut desistat, neque se ingerat in spectantibus ad S. Officium, revocet attentata, & aboleat omnia acta in hac re condita, & de exequutione certiorem reddat S. Congregationem, consulatque conscientiæ suæ quò ad Censuras, quas incurrit, à quibus se absolvi faciat à Confessario approbato, cui ad hunc effectû danda est facultas necessaria, & opportuna.

Familiari S. Officii unius Civitatis, qui transtulit suum domicilium ad aliam, litteræ non suffragantur. Undè causa ob delationem armorum potest cognosci à Curia sæculari.

Alia alibi adduximus.

Consultatio CXXXIV.

De Foro competente, sive de Judice quò ad Hæreticos, Maleficos, Sortilegos, ac Alios de hæresi suspectos, Ubi plurium Authorum hallucinationes, & errores recensentur, ac refelluntur.

Hanc rem ita brevitèr, ac perspicuè definio. Aut maleficium, sivè sortilegium est qualificatum, & simpliciter hæreticale, quia vel facto, vel verbis manifestam hæresim sapit, & certum est hujusmodi judicium spectare ad Episcopos, & Inquisitores privativè quò ad Judices laicos, ut fusiùs infrà.

Aut non est qualificatum, neque manifestè hæresim sapiens, ut sunt sortilegia, philtra, unguentum armarium, id est medicamentum parvi lintei tincti sanguine vulnerati, & id genus alia, nunc etiam de eo Episcopi, & Inquisitores tantùm cognoscunt privativè quò ad Judices laicos, licet olim esset mixti fori, ut in cap. accusatus §. sane de hæret. in 6. Quia in causis fidei, ac fidei suspicionis Judex laicus non se ingerit. In maleficiis enim, & sortilegiis, etiam simplicibus, & non qualificatis, adest, ut plurimùm, hæresis suspicio, & tacita Dæmonis invocatio. Et ideò locum amplius non habet opinio, quod crimen talis maleficii, vel sortilegii sit mixti fori, ut decretum est in Constitutione Innocentii VIII. quæ incipit *summis desiderantes*, & Alexandri VI. incip. *Cum acceperimus*, ac Sixti V. cujus initium. *Cæli & terræ Creator*, & docent Farinac. *de hæres. q.* 181. *n. ult.* Sousa *lib.* 1. *cap.* 58. *n.* 3. Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 15. *n.* 140. Diana *p.* 5. *tr.* 12. *resol.* 10. aliiquè passim. Et ita servatur in praxi. Quid autem dicendum sit de puris superstitionibus, quæ nullo modo hæresim sapiunt, alibi dicemus.

Non obstat, quod nullum crimen pertinet ad S. Officium, ubi hæresim sapiat, & sit occasio abjurandi, saltem de levi, simplices autem superstitiones non sunt hujusmodi. Id quidem concederent Moura, Salelles, ac plerique alii conantes ostendere suspicionem aliquam exortam ex quolibet delicto ad S. Officium quomodolibet spectante, pertinere ad S. Officium, inspectâ saltem primæva illius institutione. Unde à sacris Canonibus illius Judices dicuntur Inquisitores pestis hæreticæ pravitatis, ab aliis Censores fidei. Quo in sensu decretum fuit in cap. accusatus, de hæret. Id sanè & Nos concedimus. At postea, ut quædam enormia crimina penitùs evellantur, commissi sunt à summis Pontificibus aliqui casus, qui nec hæresim formalem important, neque manifestam hæresis suspicionem, & aliqui etiam casus inducentes dictam suspicionem, qui non erant in usu, ut sollicitatio pœnitentis ad turpia, reddendo iidem Pontifices rationem, cur ex eo suspicio hæresis oriatur, dum ajunt nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica rectè sentiunt, Sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, ut illis injuriam faciant. Quod tamen non procedit in sollicitante ad turpia mulierem, dum ei ministrat Eucharistiam, aliavè Sacramenta. Quia Constitutio solùm mentionem facit de Sacramento pœnitentiæ; Immo ne quidem si ad alia delicta non carnalia sollicitaret pœnitentes, ut notat Sancta rel. *de hæres. cap.* 46. *n.* 5. *concl.* 4. Caren. *p.* 2. *tit.* 6. *n.* 5. & Dian. *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 20. Aliiquè apud ipsos. Nec pœnitentes sollicitantes includuntur.

Sic etiam in Lusitania, & aliquibus aliis Hispaniarum Regnis, instantibus illorum piissimis Regibus Pontifices concesserunt Inquisitoribus procedere contra perpetrantes crimen nefandum, quod tamen non inducit suspicionem hæresis, quidquid dicat Moura, licet dentur plura alia crimina graviora, ut probat D. Thom. 2. 2. quæ tamen non inducunt suspicionem prædictam. Nec, teste eodem Moura, in illis partibus proceditur à S. Officio contra bestialitatem, quæ tamen est gravior Sodomia etiam in genere Luxuriæ, ut docet D. Thom. 2.2. *q.* 154. *art.* 12. *ad* 4. Quia Constitutiones Pii IV. & Gregorii XV. de Confessoribus sollicitantibus, non extenduntur ad bestialitatem, cum hoc non cœperit ibi grassari, licet pravis sit supremi Tribunalis recipere juridicè eos, qui sponte comparentes ex Hispaniarum regnis se accusant de Sodomia, vel bestialitate, fitque decretum remissionis à Sanctissimo ad Cardinalem Vicarium, ut causam expediat cum gravibus pœnitentiis salutaribus, nisi fuerint præventi indiciis.

Ita quoque divinationes, sortilegia, veneficia, incantationes, aliasque superstitiones Sixtus V. subjecit S. Officio, vel potius quò ad illa, quæ sapiunt hæresim manifestam, quæ vocantur qualificata, noviter declaravit,

& consuetudinem innovavit, ac Urbanus VIII. confirmavit, extenditque, & quò ad simplicia noviter subjecit. Nam sub astrorum, & aliorum vana observatione ad futura præcognoscendum, vel ad quemcumque alium finem, intercedere consuevit pactum cum dæmone, nihil magis appetente, quàm hujusmodi vanitatibus homines à Deo avertere, qui exindè facilè alliciuntur. Curiosi ad pactum expressum, quod importat suspicionem hæresis manifestam, immo & abnegationem fidei Christianæ.

Ut autem id exactiùs declaretur, supponendum est tanquam certum, alia esse sortilegia & divinationes, quæ sapiunt manifestè hæresim, alia nequaquam. Primi generis sunt, quæ spectant ad Negromantiam, & ad alias hujusmodi species, de quibus alibi, quas D. Thomas docuit 2. 2. q. 95. art. 3. exerceri cum expressa Dæmonis invocatione, sivè latria, sivè dulia adoretur, ut ait Sylvest. *lib. 3. de strigimag. cap.* 1. ubi quod idem addit de imperativo modo, intelligendum est ex officio, ut exorcistæ: aliter enim ridiculum est Dæmoni imperare, cui nulla potestas in terra comparari potest, ut rectè annotant Salelles post Dianam & alios citatos à Carena, neque obedit, nisi illis, qui se ipsos illi dedicarunt, vel alligaverunt ex Guglielmo Parisiensi, & Henrico de Hassia. In cujus signum imperatur miscendo sacrificia, suffumigationes, & cætera. Sic quoque Baptizans campanas, vel magnatem cum intercedat abusus sacramenti, redditur suspectus de hæresi, quod nimirum credat inanimata esse capacia baptismi. Secundi generis sunt, ut deferre orationem S. Leoni attributam in qua dicitur, quod qui eam detulerit, liberabitur certè ab inimico, vel recitare *Pater noster*, oriente Sole, tot vicibus, vel ex voce hominis repentè audita præsagire futura, invenire deperdita.

Sapere autem, ob factum aliquod vel dictum, hæresim est exprimere ejus similitudinem, sive præbere indicia, & motiva, quibus intellectus non temerè, sed prudenter suspicetur, atque judicet, hæresim latere in mente taliter operantis, vel proferentis. Cùm autem motiva fuerint valdè vehementia, sivè probabilia, dicitur manifestè sapere hæresim. Si autem minùs probabilia, minùs manifestè. Si autem certò cooperiatur, habeaturque evidentia, non dicitur tantùm sapere hæresim, sed exploratè cognoscere. Judicium enim esset temerarium, si indicium probabilitatem aliquam induceret. Quomodo autem ratione personæ factum vel dictum aliquod inducat suspicionem majorem, quam verè importet, alibi dicetur.

Duplex autem circa factum vel dictum operantis potest attendi præsumptio, vel sapor hæresis. Altera quidem generalis, ac veluti transcendens. Altera specialis. Generalis videtur reperiri in quolibet peccato mortali, opere sive dicto consumato: Et hoc pacto communiter Patres, & Scholastici exponunt dictum D. Pauli ad Titum I. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Ubi etsi Paulus litteraliter solùm de Infidelibus, & de actibus exterioribus agat, ex quibus evidenter colligebatur non adesse in mente illorum veram fidem, quam ore fictè profitebantur; Attamen D. Thomas id extendit ad omnes peccatores ex illo 1. Joan. 2. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* In quo loco, ita inquit Cajetanus, ex custodia, vel non custodia mandatorum divinorum pendet nostra notitia de interna in nobis, Lucc. 1. ad Timoth. 5. *Qui non habet curam suorum, & maximè domesticorum, fidem negavit.* Quod tamen D. Thomas non de fide Divina interpretatur. Non enim ita aliquid speciale importat contra fidem non habere curam suorum, quod non competat omnibus aliis peccatis juxta illud 2. ad Timoth. 3. *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem abnegantes.* Ubi non fit sermo de infidelitate propriè, sed ex vi operis, & peccati, ut sic, ut ibi declarant Cajetanus, ac recentiores interpretes, alioquin quolibet peccato lethali fides amitteretur, quod est hæreticum ex Concilio Trident. *Sess. 6. cap.* 5. *& Can.* 28. ac docent Fr. Ægid. *ad* 1. 2. *q.* 1. *ar.* 6. *q.* 10. §. 5. *ad* 6. Medin. *ibid.* Less. *lib.* 1. *de prud. dub.* 4. Alvarez, Vasquez, Loria, Arauxo, aliique. Unde non audiendus est Moura falsò credens peccata aliqua carnis enormia sapere hæresim manifestam, quem sequi videtur Salelles, ideoque, ajunt, reddere operantem suspectum de hæresi.

Infidelitatem autem generaliter dictam, oriri ex quolibet peccato lethali, observant Theologi cum D. Thoma *loc. cit.* ex Philip. 3. *Quorum Deus venter est.* Quòd magnifaciunt in suggestis verbi Dei Præcones; Nam peccator, quantùm est ex se, & ex vi operis per peccatum lethale ita constituit suum ultimum finem in creatura, ut essentialem quantùm est ex se, à Deo tollat, abnegetque illius esse, quod docet D. Thom. *lect.* 4. *ad Titu.* 1. ubi sic ait. *Qui peccat, quantum est de se, negat Deum factis, quia confitetur Deum, confitetur & ejus potestatem sic quod est ei obediendum; Et ideo si non obedit peccando negat factis, quod confitetur ore.* In simili sensu Paulus ait ad Hebr. 6. *Rursum crucifigentes sibimet ipsis filium Dei.* Id confirmat Cajetanus. *Commentò in dictum locum Pauli ad Philip.* inquiens, *ventrem habent pro Deo, utpotè præferentes illum reliquis, quæ amantur.*

Et quidem ex doctrina D. Thomæ. *p.* 1. *q.* 63. *ar.* 1. *ad* 4. *p.* 2. *q.* 5. *art.* 2. *& q.* 77. *art. &* 2. 2. *q.* 51. *ar.* 3. *ad.* 2. *& q.* 53. *ar.* 2. ac sæpè *alibi.* Lethaliter peccans saltem ratione inconsiderationis volitæ non potest se determinare voluntate ad assensum peccati, quin antea intellectus practicè judicando hic & nunc, pensatis omnibus circumstantiis proponat sibi melius esse, vel moraliter dumtaxat, vel absolutè ac simpliciter peccato consensum præbere, quam non, cum liberè relicto bono honesto, ac verè utili anteponatur delectabile. Hoc autem judicium, ut sic, non solum adversari prudentiæ, sed formaliter etiam fidei, ut tradit Medin. *d. art.* 6. Vasquez *in* 1. 2. *q.* 77. *art.* 2. *disp.* 128. *cap.* 1. Suarez. *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *cap.* 1. Dictamen namque fidei est, malum esse naturaliter, ac simpliciter hic & nunc, omnibus consideratis circumstantiis in peccatum consentire.

Hinc non est admittenda apud Mouram de Ensalm. Sect. 3. Quorumdam interpretatio Constitutionis Gregorii XV. contra Confessarios sollicitantes, quod scilicet verba illa. *Nos in animum inducere nequeuntes, quod ille bene sentiat de fide, qui malè utitur Sacramentis*, intelligenda sint de hac generali præsumptione, quæ omne peccatum concomitatur, qua tanquam ratione topica motus sit Pontifex ad subjiciendum ejusmodi crimen Inquisitoribus. Nam id videtur expressè adversari tenori prædictæ constitutionis, ac intentioni summi Pontificis. Non enim esset ratio magis trahens ad subjiciendum per se Sacro Tribunali hoc crimen, quàm quodlibet aliud, licet etiam absque suspicione hæresis, aliqua crimina dignis de Causis sint subjecta S. Officio, etiam præventivè quò ad alios Judices Ecclesiasticos, & Seculares, ut Sodomiæ, in quibusdam provinciis Hispaniarum vel cumulativè cum Ordinariis, ut malè loquentes de Religionibus approbatis.

At quoniam ex à Nobis dictis videtur inferri fidem amitti quolibet peccato lethali, ideò D. Thomas *in eumdem locum Pauli ad Titum* hanc difficultatem proponit, ac diluit his verbis. Sed dices: *Quicumque negat Deum, est infidelis. Peccatores negant Deum factis. Ergo sunt infideles.* Cui argumento ita respondet. Sicut habens scientiam in universali, potest errare in particulari, ita habens fidem in universali, in particulari tamen agibili corrumpitur propter corruptionem affectus. 1. Timoth. §. 5. *fidem negavit.*

Et quamvis Moura *cit. sect.* 3. *cap.* 2. dicat, Divum Thomam

Thomam non solvere argumentum, concesso, quod omnes peccatores necessariò descendant ad judicium præfatum, nisi fortè ex eo fides in illis non corrumpatur per accidens, quia invincibiliter ignoret hæreticum esse assentiri, & affirmare propositionem contentam in tali judicio. Fides autem potest subsistere sine charitate. Nihilominus temerè id asserit Moura, ostenditque se non intelligere quid sit, corrumpi fidem in particulari agibili, hoc est, quod practicè errat. Quo pacto Aristoteles ait, omnis ignorans malus, cum omne peccatum importet ignorantiam practicam, & convertitur peccans ad bonum delectabile, omisso honesto ac utili practicè, & ex parte operis, non ex parte assensus speculativi; non quod peccans, ut falsò supponit Moura, invincibiliter ignoret, hæreticum esse sentire & affirmare propositionem contentam in tali judicio, ideoque fides corrumpatur tantùm per accidens. Hoc enim est supponere omnes peccatores idiotas, immò expertes omnino, ac imperitos doctrinæ christianæ.

Neque ita etiam per accidens corrumperetur fides, cùm non adesset infidelitas, vel hæresis illi contraria, quæ sine judicio intellectus, ac sine pertinacia, esse, non potest. Sed quia hic & nunc devenit bono frui delectabili, non curans de bono honesto, & rationis practicè, ignorans peccat, sciens tamen, ac tenens speculativè meliùs esse adhærere bono perenni ac infinito, quàm creaturæ.

Præsumptio verò specialis, sive sapor aut suspicio hæresis oritur ex malis dictis vel factis, quæ reddunt loquentem vel operantem suspectum de hæresi. Communiter autem propositio sapiens hæresim illa dicitur, quæ prima verborum significatione, & prima facie sensum habet hæreticum, licet piè intellecta sensum habere posset Catholicum. Illa verò sapit manifestam hæresim, quæ prima fronte præsefert saporem hæresis manifestæ, ut per Symancham, Albertinum, Casteom, Bannes, Granadum, & Alios: At suarez *disp.* 8. *de fid.* 2. inquit, esse illam, quæ opponitur propositioni, quæ sequitur evidenter moraliter ex aliquo articulo fidei, sive subsumatur altera præmissa de fide, sive nota tantùm lumine naturali. Quibus addendum, dari gradus hujusmodi suspicionibus adeò, ut aliquis possit vocari levis, alter vehemens, cum clariùs una, quam altera propositio veritati collectæ ex præmissa de fide opponatur, & secundum hæc, sunt etiam distinguenda diversa genera propositionum, quæ levem, vel gravem suspicionem hæresis in mente latentis præseferre possunt.

Qua in re advertendum, quod ex ista suspicione propositionis non coalescit factum hæreticale, sive sapiens hæresim. Nam hæreses manifestas involvunt facta hæreticalia, licet ex illis non sit manifestum, operantem esse hæreticum, ut declarat Sylvester, Barbatia; Oldradus, aliique Canonistæ, sed suspectum leviter, vel vehementer de hæresi. Et in hoc valdè hallucinantur Moura, Delrius, ac plerique alii ab illo relati *cap.* 2. *d. sect.* 3. Salelles, ac Torreblanca; nescientes distinguere propositiones suspectas tantùm de hæresi, & facta hæreticalia, quæ reddunt operantes leviter, vel vehementer suspectos de hæresi manifesta. Admittimus tamen etiam proferentes propositiones sapientes hæresim, scandalosas, & malè sonantes, piarum aurium offensivas subjici Sacro Tribunali juxta gradum earum corrigendas absque abjuratione; coguntur tamen illas retractare, vel declarare.

Facta pariter possunt exprimere mentem hæresi infectam, vel generaliter, ut dicebamus de quolibet peccato, vel specialiter, prout videlicet ex hominum instituto instar verborum mentem exprimunt operantis illa hæresi infectam, vel ex prudenti ac juridica præsumptione. Prima significatio cognitu facilis est, habitâ notitiâ prædictæ institutionis. In secunda est difficultas. Non est autem negandum aliqua opera suapte natura justissimè fundare talem suspicionem, v. g. abutens Sacramentis, vacantes Necromantiæ, sic ordinatus in Sacris vel Religiosus professus matrimonium contrahens redditur suspectus de hæresi, etiamsi tantùm in Societate Jesu emiserit vota simplicia, ut sæpiùs declaravit Congregatio S. Officii, præcipuè sub anno 1629. juxta Constitutionem Gregorii XIII. adversus oblatrantes in Religionem Societatis Jesu. His casibus addit Torreblanca *in epit. lib.* 2. post Ciruclam, & Delrium, quando Judices pro locustis & aliis animantibus Promotori fiscali contestantur litem, & designato illis Advocato, qui illorum defensiones deducat, quasi ratione sint prædita, sententiam pronunciant, qua illis sub excommunicationis pæna præcipitur agros deserere, & extra territorium suum exulare, secus autem si iis maledicerent.

Hujus autem suspicionis triplicem gradum, levis scilicet, vehementis, & violentæ hisce verbis describit Pegna *in 2. p. direct. com.* 8. *ac alibi*: Levis est, quæ sumitur ex signis externis operum, vel verborum ex quibus capitur conjectura, qua concludi potest, non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quod talia dicens, vel faciens hæreticus sit, ut blasphemare frequenter. Vehemens est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ, alio non adducto, pro veritate habetur, signo inquam, externo operum aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens, frequenter, & utplurimùm, quod qui talia dicit, vel facit hæreticus est, ut diebus prohibitis vesci carnibus, & reliqua deducta per Glossam *in cap. accusatus* §. *sanè de hæreti.* Violenta est præsumptio juris ac de jure, seu quædam legis dispositio præsumentis hæresim in taliter operante, & super hæresi præsumpta, ut super hæresi sibi nota statuentis adeò quod contra eam regulariter, ac directè probatio non admittatur, quia scilicet ex illis factis, vel dictis solet concludi efficaciter, ac ferè semper hæresis latens in mente operantis, vel loquentis, quamvis possit aliquando de facto refelli ac purgari.

Quò ad modum autem procedendi suspicio hæresis violenta non distinguitur à suspicione de vehementi, ut tradit Masin. *in prax. Crim. Caren. p.* 3. *tit.* 12. post Param. *lib.* 3. *q.* 4. Genuens. *in prax. cap.* 84. Ideoque sublata est abjuratio ex violenta suspicione, tàm in S. Officio supremæ Inquisitionis, quàm in aliis etiam Hispanis, ut ex Paulo Sarzia probat Carena *l. cit.* & nos *alibi*. Undè nunc omnis abjuratio est vel de hæresi formali, vel de levi, aut vehementi suspicione. Sicque modi isti videntur distingui secundum majorem, vel minorem gradum probabilitatis. Quare si Judex ex motivis improbabilibus duceretur ad suspicionem etiam levem, temerè ac injustè procederet. Differunt autem, quia levis fundatur in motivis remissè, ac vix probabilibus, & Violenta in probabilibus, & efficacissimis moraliterque evidentibus.

Sapor itaque manifestus ex parte operis nihil aliud est, quàm opus pravum ita circumstantiis affectum, ut præseferat probabile motivum suspicandi operantem habere in intellectu illum errorem, quem præsefert illud factum, ut exempli gratia, licitum esse rebaptizare puerum, vel divinationes ac sortilegia cum expressa invocatione Dæmonis, aut abusus Sacramentorum, aut certò prædicere de liberis. Quod factum involvit suspicionem hæresis negantis liberum arbitrium, & constituentis factum expressè acceptum.

Atque hinc distinctionem illam sortilegii hæreticalis in hæreticalem hæreticum, & sapiens hæresim excogitatam à Delrio, Torreblanca, & aliis, à Salelle *tom.* 1. *reg.* 124. immeritò laudatam, nos tanquam supervacaneam novam, & falsam nulliusque usus refellimus. Nullus etenim Inquisitorum, qui de hac re hactenus scripserunt, de ea mentionem facit, fal-

sòque supponit Salelles, quod clariùs ex facto quàm ex propositione colligitur error intellectus, ut si quis inhumaniter cogat Mutuatarium ad solvendum usuras, manifestiùs, ait, ex hac coactione censetur hæreticus, quam ex propositione, si pertinaciter contendat, esse licitum sumere lucrum ex mutuo, adducens ad id falsò etiam Locatum, Farinaccium, & alios. Omnes siquidem Inquisitores scribentes conveniunt ex facto hæreticali reddi dumtaxat operantem suspectum de hæresi, nisi sit expressum & univocum. Ex propositione autem hæretica, hæreticum formalem. Undè illud præcisè, si aliud non emergat ex tortura circa intentionem, abjurat de levi, vel de vehementi; Si autem pravam suam intentionem fateatur, abjurat de formali, & pœnis hæreticorum subjicitur. Immo si convictus est, talem propositionem affirmatè, atque asseveranter protulisse, & negaverit, traditur, ut hæreticus negativus brachio sæculari, præmissis cautelis ab Eymerico, Pegna, & aliis adductis. Nec unquam apud Theologos auditum, Usurarium extorquentem etiam dirè, ac immaniter usuram, esse verè ac propriè hæreticum. Aliàs enim quisque committens crimen enorme, esset hæreticus fidemque amitteret; quod ut diximus, est hæresis manifesta.

Quòd autem sit supervacanea, patet. Quia hæreticale tantùm significat factum implicare hæresim, de qua operans redditur suspectus. Hæreticus autem propriè dicitur ille, qui asseveranter ac pertinaciter propositiones expressè contra fidem Catholicam pronunciat, quod debet poni ut adjectivum operis, ideoque meliùs dicitur factum hæreticale, vel qualificatum. Undè apud Canonistas pro eodem accipitur factum hæreticale & sapiens hæresim propriè verèque loquendo. Quare non propriè neque verè loquitur Salelles *loc. cit.* post Mouram asserens ad factum verè sapiens hæresim sufficit, ut qui, simpliciter asserens aliquid, quod est contra fidem, illud faciat. Vel enim loquitur de facto sapiente hæresim manifestam, & sic est idem quod factum hæreticale. Vel de facto importante solum aliquid sapiens hæresim, aut errorem, & non hæresim manifestam, ut contendit Moura ibidem, & sic factum non dicitur sapere hæresim, aut reddere suspectum de hæresi. Si enim ex prolatione non est hæreticus, neque ex facto erit suspectus de hæresi. Undè non coguntur abjurare facta illa committentes, imò nec ea asseverantes, imò nec etiam affirmantes propositiones erroneas collectas ex una de fide, & ex altera evidenti lumine naturali, licet reputentur à pluribus hæretici præsumpti, de quo Castropal. *in oper. mor. p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *cap.* 2. Sanchez. *in sum. lib.* 2. *cap.* 8. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 79. Caren. *p.* 2. *tit.* 1. §. 6. Bannes *in* 2. 2. aliique. Præterea si omnis qui facit aliquid, quod si affirmaret esse licitum, contra fidem pronunciaret, dicitur sapere hæresim à Salelles, nullus esset peccans, qui non esset suspectus de hæresi.

Denique supervacanea & falsa probatur hujusmodi distinctio, quia sortilegia, quæ non sapiunt hæresim manifestam, quæque absolutè dicuntur simplicia, & cum pacto tantùm implicito, ut sortilegium ad inquirendum vanè de futuris non liberis absque alia circumstantia implicante hæresim manifestam, non debent affirmari, quod habeant saporem hæresis, ut contendit idem Salelles ex Delrio, afferens etiam falsò Dianam, & Spinam, aliquam, dicens, suspicionem probabilem, saltem levem de hæresi occulta importare, quia reperiuntur hæreses illi oppositæ; sic enim omnia peccata inducerent suspicionem levem de hæresi, saltem occulta, quam deberent peccantes abjurare, quod planè est improbabile.

Eodemque modo impugnamus modum dicendi ejusdem Delrii, Torreblancæ, & Mouræ, quem sequitur Carena *d. p.* 2. *tit.* 2. §. 4. & Salelles *loc. cit.* quod scilicet sortilegium, quod fit candelâ benedictâ accensâ, aquâ sanctâ, aut alio sacramentali, esse hæreticalia. Sed si solum pactum tacitum interveniat, & non ordinentur ad pravum finem, non est cur hæreticalia dicantur, & cogantur Sortilegi abjurare de levi, aut de vehementi. Moventur, quia credere, quod res sacræ possint inservire ad tales effectus, est manifesta hæresis, & hanc ad minus sapiunt, ait Salelles, hujusmodi sortilegia. Verùm id esset nimis durum, teste Julio Claro, Barbatia, & omnibus Inquisitoribus, ex hoc tantùm declarare quempiam suspectum de hæresi, illumque cogere ad abjurandum. Quod si motivum Salelles verum esset, omnis quidem peccans, ut dicebamus, esset suspectus de hæresi, atque adeo teneretur abjurare. Et sanè recitare tantùm orationem dominicam, quia fuit assertum à Vetula, quod qui illam recitaret v. g. dum dicitur Missa, certò sanabitur ab infirmitate, est abusus. Sic quod deferens candelam benedictam accensam, inveniet thesaurum absconditum, vel furtum. At nemo dixerit, tales declarandos esse suspectos de hæresi, & cogendos ad abjurandum, ne quidem de levi, sed juxta praxim supremi Tribunalis, Tales expediuntur sine abjuratione, cum gravibus pœnitentiis salutaribus.

Objiciet fortasse quispiam. Potest dari factum tam manifestè hæresim latentem importans, ut operans non solùm reddatur suspectus de hæresi manifesta; sed etiam judicetur hæreticus formalis; Exempli gratia adorans Idola, aut Mahumetem, non luxuria dementatus, ut Salomon, neque ex metu, ut Marcellinus, aut ex populari conniventia, ut Seneca, sed absque ullo motivo extrinseco, unde videtur convinci, quod adhæserit hæresi formali, quod nimirum liceat adorare Idola. Ergo illud factum dicetur hæreticum, & non hæreticale. Confirmatur id ex D. Thoma *par.* 2. *q.* 97. *art.* 3. docente, quod sicut voluntas hominis manifestatur verbo in rebus agendis, ita & manifestatur facto. Unusquisque enim eligere videtur bonum quod opere implet. Ex quo probat legem Principis abrogari per actus multiplicatos populi, quatenus Princeps virtualiter consentit, unde & consuetudo, quemadmodum exponit eo loco Martinez, Curiel, & alii, in quantum scilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, & rationis conceptus efficacissimè declaratur. Cùm enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis judicio id provenire. Et secundum hoc concludit D. Thomas, consuetudinem habere vim legis, legemque abolere, assequi legum interpretationem. Id autem, ut clarius solvatur, sit.

CONSULTATIO CXXXV.

An ex factis hæreticalibus possit quis declarari hæreticus, etiam negativus?

MOura *de Ensalm. sect.* 2. *cap.* 1. *n.* 36. postquam retulisset centum supra vigintiquatuor, tum hæreticos negativos, & confitentes, tum suspectos de hæresi condemnatos publicè coram Philippo III. à S. officio Lusitano, nominatim Ludovicum de la Penha, magum Eborensem, qui Asmodæum adoravit, fidem abnegavit, obtinuitque ab eo potestatem ad fœminas excantandum, ac prædicendum futura, subdit, quando contra prædictos proceditur ex aliquibus tantùm externis operibus magiæ, & familiaritatis cum dæmone, ipsique postea examinati fatentur, se interius dæmonem adorasse, utque verum Deum habuisse, eo tamen animo duntaxat, ut commodum aliquod ab illo perciperet, difficillimum est definire, an verè in hæresim inciderint, fidemque amiserint, ita, ut abjurent in forma

ma, & pœnis reliquis hæreticorum subjiciantur. Nam difficillimum est definire, hominem inter nos educatum, & instructum, quique simul fateatur, se persuasum habere, dæmonem esse à Deo damnatum ad inferna, credere ipsum esse verum Deum. Maximè quia non cogitur ad id credendum, tam ex motivis intrinsecis, quæ id reddat credibile; quàm ex motivo extrinseco utilitatis, quam tantum intendit. Quare cùm Judices fidei teneantur simul advocati munere fungi, magno prius examine, magnaque prudentia opus est, quàm deveniant ad reum in hisce casibus, tanquam formaliter hæreticum condemnandum.

Duardus verò in Bulla Cœnæ *lib.* 2. *can.* 1. *q.* 12. §. 5. sic ait, nec statim, quod aliquis utitur habitu infidelium, in Foro exteriori est judicandus apostata: Quia hoc aliquando sine peccato fieri potest, ut legitur de B. Sebastiano, qui sub clamyde militari Christi militiam agebat occultam, nisi esset institutum aliquod determinatum signum ad cognoscendum professores alicujus damnatæ sectæ, sic enim peccaret mortaliter ex Farinacio, Sylvestro, & aliis. Immo in foro exteriori præsumitur apostata.

Paramus autem *lib.* 2. *de orig. S. Inquisit. q.* 9. §. 90. tradit transitum ad ritum Judaicum, aut infidelium importare violentam præsumptionem hæresis. Quod comprobat ex variis exemplis, quæ affert ex Albertino, Pegna, Zanshino, & Scymanchia. Et Sousa sic advertit *in aphorism. lib.* 1. *cap.* 13. Verba & facta dubia, quæ in bonam, & malam partem possunt accipi, præsumuntur in bonum sensum dicta, & facta. Ex modo autem proferendi, aut aliis circumstantiis probatur intentio apud Lessium, Pegnam, Castropalaum, Ledesmam, & alios. Posset tamen aggravari reus, si jam adhæserit simili hæresi.

Ipse Albertinus *de agnosc. propos. q.* 8. putat, quod si quis evidenter redierit ad ritum Judaicum, convincitur de credulitate hæretica per textum *in cap. contra Christianos de hæret. in* 6. Et ita de hoc, & hujusmodi casibus concludit Carena post Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 34. Atque in hoc sensu intelligendus est Moura, & Paramus, ac ita declarat ex Eymerico Pegna *p.* 2. *com.* 59. citans Panorm. *in cap. Cum te n.* 29. *de judic. & in cap. ad hæc num.* 3. *de appel. ac l. nam ludus, & l. item Mela ff. ad leg. Aquil.* Hæc enim facta pro manifesta probatione habentur, cùm ex illis oriantur juris præsumptiones. Juris autem præsumptiones verè ac propriè probationes dicuntur *l. fin. ff. de prob.* Jas. *in lib.* 1. *num.* 9. *C. de testam. mil. & l. licet Imperator num.* 8. §. *de legat.* 1.

Pro dilucida hujus rei decisione est advertendum, non esse quæstionem de sponte confitentibus facta quælibet hæreticalia. Nam jis creditur in S. Tribunali, sicut pœnitentibus in foro interiori. Et ideò si dicit, commisisse facta hæreticalia sine infidelitate in intellectu, abjurant tantùm de vehementi; Si autem fateantur errori adhæsisse, abjurant de formali, impositis gravibus pœnitentiis salutaribus.

De præventis autem indiciis est difficultas, an ex factis debeant declarari hæretici ex eo, quod confiteantur factum hæreticale, pravam intentionem negando, anve tunc debeant torqueri super intentione, & si rectam dicant habuisse, abjurare debeant de vehementi; si verò pravam de formali, ut ibidem ex Eymerico statuit Pegna, & prosequitur Carena alios adducens. Sed esse ut hæreticum negativum condemnandum tenet Castropal. *tr.* 4. *disp.* 11. Si autem factum ipsum negent, de quo convicti sunt, & consequenter etiam pravam intentionem, debent declarari hæretici negativi, ut ex Eymerico idem Pegna, Carena, & alii apud ipsos, addentes plures cautiones, & annotantes rem hanc esse dubiam, valdeque difficilem.

Advertendum item est, non esse difficultatem, quando facta hæreticalia commissa sunt coactè, vel metu, aut ob aliquod commodum, sed de sponte peractis. Et de his aliqua sunt facta, in quibus error ita exprimitur manifestè, ut nullo modo possint in bonam partem accipi, ut reditus ad ritum Judaicum cum solitis cœremoniis, ac promissionibus ralatis ab Eymerico *q.* 44. & à Pegna *ibidem.* Sic idolis genua flectere, communionem ritu hæreticorum accipere, more Judæorum circumcidi, Mahometo divinum cultum exhibere, & hujusmodi alia: Vel non ita exprimitur, ut alimoniam hæreticis præbere; eos comitari, defendere eorum personas, & similia. Ex his quidem, licet suspicio hæresis oriatur, non tamen hæreseos credulitas inde habetur, & iccirco in eos, qui hæc committunt, non poterit procedi, tanquàm contra hæreticos, aut hæreticorum credentes, sed solum tanquàm contra suspectos, cùm talia facta interdum committantur amoris, ac libidinis causâ, sæpe precibus amicorum, aliquando pretio, ut etiam tradit Guido Fulcod. *in consult. ad Inquis. q.* 9. quem sequitur Eymericus *quæst.* 50. *numer.* 4. & ejusmodi sunt carnium diebus vetitis, sollicitatio ad inhonesta in Sacramento pœnitentiæ, de quibus Carena *part.* 2. *tit.* 1. §. 20.

Difficultas igitur præsens versatur in factis primi generis, & de ijs assero primo. Committens hujusmodi hæreticalia, si quis confiteatur se ea sine infidelitate commisisse, est torquendus super intentione, & si rectam affirmet, abjurabit tantùm de vehementi, si pravam, de formali, ac subjicitur pœnis hæreticorum. Ita ex Eymerico, & Pegna *loc. cit. & p.* 3. *com.* 110. Symanch. *de cathol. instit. tit.* 25. *num.* 52. Cintera *in quæst. crimin. rubr. de hæret. nu.* 69. *& seq.* Graff. *lib.* 2. *d. cap.* 5. *nu.* 15. & servatur in praxi in supremo Tribunali, confirmatque Genuens. *in pr. cap.* 68. Farinac. *q.* 179. Carena *d. part.* 2. *tit.* 1. §. 20. Sylvest. & Diana & alii. Nam crimen hæresis residet in intellectu, estque occultum. Unde S. Officium solet ex tormentis, & quæstionibus explorare cognoscere, an bene, anve male de fide senserit reus, ut notavit Zanard. *in sum. tom.* 2. *cap.* 94. Neque huic assertioni opponuntur Albertinus, & Paramus locis citatis, sed solùm sentiunt cum sequenti assertione.

Assero secundò. Si reus neget factum, de quo est convictus, & catholicum se profiteatur, debet condemnari ut hæreticus negativus. Atque hæc est Autorum, quos supra retuli, sententia. Cùm enim factum suapte natura damnatum, & malum sit, atque univocum, ut supponimus, præsumitur mala intentione factum *l. si non convicii C. de injur. capit.* 1. *de præsumpt.* traditque Archid. *in cap. quicunque de hæret.* his verbis: *Indicia, sive facta, quæ ad bonum retorqueri non possunt, nec ad aliud, nisi ad illud quod expresse prædicant, pro probationibus sunt habenda,* & comprobat Concilium Narbonense verbis allatis post Eymericum à Pegna *p.* 3. *com.* 48. Quænam autem requirantur ad condemnandum hæreticum negativum, vide apud eosdem Autores. Illud præcipue requiritur, quod debeat convinci per testes omni exceptione majores, etiam de credulitate, exempli gratia, quod quis asseruerit verba, illaque credere, & credenda ab aliis esse. Idemque de factis dicendum est, observat Albertinus. Difficile tamen est, id judicare, ut censent Royas *de hæret. part.* 1. *nu.* 276. *& seqq.* Pegna, Carena, & alii. Et de hujusmodi factis Eymeric. *p.* 2. *q.* 50. inquit, nec refert, an quis voluntatem suam verbis exprimat, aut factis *l. contra ff. de legib.* Deque his Chrysostomus *in psal.* 13. ait. *Quanto facta sunt potentiora verbis ad persuadendum, tanto factis, quàm dictis Deum negare gravius est.* Sicque intelligendum plus aliquid factis demonstrari, quàm verbis *l. si tamen* §. *ei, qui servum C. de instit.* Fatendum tamen ex Aristotele *lib.* 1. *de interpret.* quem sequuntur Paramus, & Moura ex *l. si non convicii C. de injur.* verba per se loquendo magis significare mentem edentis, ac rem significatam, cùm sint signa formalia per se instituta solum ad significandum

gni-

gnificandum. Mens enim, ait Tiraquellus *in l. unquam* est radix verborum, & cor est imperator linguæ, suntque voces notæ earum, quæ in anima sunt passiones, ut annotat post Aristotelem Baldus *in cap. mand. sub initio de rescript.* Unde Matth. 18. *Loquela tua manifestum te facit*, de quo Cicero *lib. 1. de legibus*, & Pegna. *com.* 18. *in quæst.* 50. *part.* 2. *direct.* §. *factis autem* sic ait : Multo facilius est cognoscere credentes hæreticorum ex verbis quàm ex factis. Unde initio delegatæ inquisitionis valde dubitatum fuit ex quibus factis aliqui possent judicari credentes hæreticorum erroribus Verba enim possunt etiam esse æquivoca, non solum secundum se, sed etiam ex modo pronunciandi, ut si referendo, si joco, si ex ira, ut blasphemans.

Advertit tamen prudenter idem Pegna, quod, licet ex his factis fictione juris præsumatur hæresis, vel apostasia, nihilominus verò cùm illa præsumptio sit tantum præsumptio juris, poterit adversus eam probatio in contrarium admitti ex Bartolo, Jasone, & aliis. Potest enim reus se excusare, quod adoraverit idola ob amorem, ut Salomon, vel ob metum ut Marcellinus, vel alia de causa, sine aliquo errore intellectus; non autem ob solum metum, ut perperam limitat Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 10. *num.* 3. Et sufficit quælibet præsumptio, indicium aut semiplena probatio defensiva ad infuscandum Fisci probationes, quæ esse debent luce meridianâ clariores. Quod debet vel maxime in causa hæresis observari, unde non sufficeret ad ordinariam condemnationem, ut docent communiter Doctores, præsertim Menoch. *de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 48. *numer.* 8. Farinac. *q.* 80. Immo ex Moura, Masino, & Pegna debent Inquisitores has defensiones omni diligentia veritatis amore, ac zelo justitiæ quærere. Fateor tamen haud facile hæc persuadentur, nec Judices debent excusationes admittere, nisi cum quæsitissima animadversione. Quis enim facile credat à volente, & non coacto hæc absque errore intellectus fuisse perpetrata?

Ex quibus, patet responsio ad rationem dubitandi, superius allatam, quæ fuit occasio hujus dubii, admittendo facta hæreticalia. Et licet hæretica dicerentur, non tamen faveret Adversariis. Ajunt enim, præsertim Salelles, factum hæreticum est, quod veritati catholicæ repugnat materialiter, & hoc vocatur à Canonistis hæreticale, aut sapiens hæresim, nec alio modo facta sunt hæreticalia, aut sapientia hæresim, ut liquet ex jam dictis.

Consultatio CXXXVI.

An & à quo tempore subjiciantur S. Officio committentes sortilegia qualificata? Et quid si non sint qualificata, neque hæreticalia, sed simplicia, ita, ut nullo modo reddant ea committentes suspectos de aliqua hæresi, ut colligere herbas sub aurora, tribus diebus aspiciendo Solem, & hujusmodi alia?

Ad primum. Eymericus *p.* 1. *direct. q.* 42. sequens Oldradum, tenet, sortilegia tantùm qualificata, & quæ sapiunt manifestam hæresim, pertinere ad Inquisitores *per textum in cap. accusatus* §. *sanè, de hæret.* ubi sic habetur. *Sanè cum negotium fidei, quod summe privilegiatum existit, per occupationes, aliàs non debeat impediri, Inquisitores pestis hæreticæ à sede Apostolica deputati, de divinationibus, aut sortilegiis, nisi hæresim sapiant manifeste, intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis Judicibus.* Perspicue etiam *in cap. ex tuarum de sortileg.* ubi dicitur, quod Ulricus presbyter cum quodam infami, scilicet divinatore, ut ait Glossa, ad secretum locum perrexit, non ea intentione, ut dæmonem invocaret; quasi dicat, quia hoc reddidisset ejusmodi factum hæreticale, sed ut inspectione astrolabij furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuparari, quasi dicat, quod est mera divinatio, vel simplex sortilegium.

Hanc sententiam sequuti sunt communiter Doctores ante Constitutionem Sixti V. licet aliqui, ut Autores Mallei, ne ista quidem contenderant esse subjecta S. Officio, quos impugnat, & piè excusat Sylvest. *lib.* 3. *cap.* 1. *de strigimag.* cùm hoc dixerint ex zelo procedendi contra hæreticos. Illamque tuentur Inquisitores Hispani, ac Germani, ut patet ex eorum malleo, ut proinde maleficarum apelletur. Quare hodie nulla est difficultas, quin sortilegia, & divinationes, quæ sapiunt hæresim manifestam spectent.

Ad secundum. Plures tenuerunt hæc non spectare ad Inquisitores, dum censent San. Tribunali ea tantum committi, quæ sapiunt hæresim. Id tenet Suarez *l.* 2. *de superstit. cap.* 18. *n.* 11. *& seq.* cum aliis quos allegat. Immo putat, id esse mixti fori, nisi reus ratione personæ ad Judicem tantùm Ecclesiasticum pertineant, quo casu puniendus est à Judice Ecclesiastico, *cap.* 2. *de sortil. & can. si quis Episcopus* 26. *q.* 5. reus est laïcus, datur locus præventioni, ita ut à Judice, sive laico, sive Ecclesiastico præventive judicari, ac puniri possit. Quod comprobat Delbene *de offic. S. Inquis. par.* 2. *dub.* 195. *sect.* 70. *numer.* 4. Et hanc, inquiunt esse sententiam Abb. *in dic. cap.* 2. *de sortileg. numer.* 3. *&* 4. Alderet. *in rubr. de hæret. num.* 13. Castr. *lib.* 1. *de justa hæret. punit. cap.* 16. Clari *lib.* 5. *v. hæresis. num.* 25. Bisfeldii *de confes. malef. prælud.* 14. *pun.* 2. dicentis; *omissa tamen culpa hæresis, vel suspicionis, quæ ad aliud genus punitionis pertinet, & propterea est Inquisitorum, crimen superstitionis ab unoquoque Judice juxta jus suum puniendum, à seculari per leges civiles, ab Ecclesiastico per leges canonicas, quæ maxime habentur in tit. de sortileg. &* 26. *q.* 5. *&* 7.

Idem asserit Salelles *reg.* 124. *cap.* 14. *num.* 366. inquiens: *Si quæ sunt facta superstitiosa pura, & simplicia, quæ à magia dæmoniaca non procedant, nec pactum etiam tacitum cum dæmone supponant, probabiliter ista, secundum Suarez de relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap. ult. non sunt comprehensa sub Constitutione Sixti V. nec de eis Inquisitores cognoscunt*, quia nec *occulte hæresim sapiunt, nec ad eam ullo modo tendunt, talia autem esse rarissima merito affirmat Moura sect.* 3. *cap.* 2. *interpretans mentem Suarez, & tradit Diana p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 107.

At nihilominus tenendum est, ante Sixtum V. potuisse procedere Inquisitores contra committentes sortilegia qualificata, sed idem Sixtus, & Vrbanus VIII. quod ad hæc ampliant illorum jurisdictionem, etiam quod ad casus, in quibus antea procedere non valebant, sicque declarant omnes recentiores, nominatim Carena, & ab ipso allegati, ac ita demum ratione convicti fatentur Torreblanca, & Moura, ipseque Salelles. Implicat enim in edicto affirmare, aliquid esse superstitiosum absque pacto, saltem implicito dæmonis juxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. *q.* 25. *ar.* 2. ac omnium Theologorum. Saltem enim dæmon se immiscet variis inquisitionibus futurorum, & in alia superstitiosa committentibus, quod sufficere docet D. Thomas, aliique ad pactum implicitum. Immo Salelles sibi contradicit, dum fatetur hæc sortilegia simplicia importare suspicionem hæresis, saltem levem. Quod tamen non est admittendum, si de propria suspicione levi loquamur; si enim hoc esset verum, procul dubio spectarent ad S. Officium, & aliàs abjurare deberent. Quod est contra praxim supremi Tribunalis, & aliorum, & contra Autores omnes, tractantes de causis S. Officii.

Et quamvis Torreblanca in epit, teneat sententiam negativam quod ad simplicia experimenta, & divinationes, ibi tamen se retractat, *& lib.* 11. *jur. spirit. cap.* 3. etsi veris falsa immisceat. Ait enim: Antiquitus

tus sortilegia, divinationes, maleficia, incantationes, & alia opera magica ad Inquisitores hæreticæ pravitatis non spectabant, nisi probaretur sapere hæresim manifestam, id est, quod in sortilegiis aliquis articulus fidei abnegetur, sancta Crux pedibus conculcetur, Sacramentis, præsertim Eucharistia abuteretur, dæmon in ducem ac patronum assumeretur, eique cultus, & obedientia exhiberetur ex Constitutione Adriani VI. Innocentii VIII. Leonis X. & Alexandri IV. admittens contra alias à se dicta, sacrilegia hæreticalia dici, quæ prima fronte præse ferunt odorem & saporem hæresis, vel exeruntur cum aliquo dicto, vel facto hæreticali, & subdit quod sortilegia, quæ non sapiunt hæresim, puniebantur ab Episcopis, ac eorum Vicariis, immo & à Judice seculari præventive quod ad Judicem Ecclesiasticum, quia dilictum erat mixti fori, additque hodie tamen post Constitutionem Sixti V. Inquisitores procedunt contra omnia sortilegia, divinationes, aliaque Artis magicæ experimenta, etiamsi hæresim non sapiant. Denique subjungit: quod cùm in nonnullis partibus Hispaniæ fuisset intermissum, à sacro generalis Inquisitionis supremo Consilio fuit omnibus Inquisitoribus scriptum anno 1615. ut prædictam Constitutionem observari faciant. Illud verò, quod ait, sortilegia omnia & divinationes spectare ad pacta cum dæmonibus inita, & consequenter continere apostasiam à fide, & manifestam hæresis suspicionem, intelligendum est de pacto expresso, & ita loquuntur Autores, quos ipse adducit. Non enim est admittendum, sortilegia simplicia, quæ non importent hæresim manifestam, importare apostasiam à fide.

Moura itidem *sect.* 3. *cap.* 1. *& seqq.* tradit, superstitiones simplices non sapere hæresim manifestè ac specifice, sed remotè. Quod si intelligatur de remota quadam ratione ob periculum incurrendi in superstitiones qualificatas, rectè loquitur. Id enim non reddit suspectum de hæresi, etiam leviter, alioquin incurreretur eadem suspicio ex aliis peccatis majoris periculi. Si verò loquatur de generali suspicione, non solùm in eis, sed in quolibet peccato datur occasio talis suspicionis. Itaque Moura in hac re nobiscum sentit. Quod autem addit, non esse in usu apud Inquisitores Eboracenses contra simplices divinationes, ac superstitiones procedere, cùm nunquam viderit hæc tractari spatio decem & octo annorum, quo functus est munere Ordinarii in illo S. Tribunali, nullius est momenti. Tum quia loquimur de jure. Tum quia hæ causæ leves non proponuntur coram Ordinario, & Consultoribus. Non enim sunt de recensitis à Clem. *multorum de hæret.* unde neque per eas abjuratio indicitur, neque tortura infertur, aut sententia ad carceres, vel ad similia pronunciatur, ideoque nec Inquisitores apud nos hæc proponunt in Congregatione coram Episcopo, sed ex se expediunt cum pœnitentiis salutaribus, ut sæpe diximus.

Carena quoque *loco citato* id ipsum asserit, dum ait, de jure antiquo ejusmodi sortilegia esse mixti fori, & dari locum præventioni inter Ecclesiasticum, & secularem Magistratum; sed nunc privative quod ad laicos Judices. Quoniam, ait, omnia, quæ Inquisitoribus delegantur, committuntur ratione hæresis, vel suspicione illius; indeque probat in simplicibus etiam divinationibus ac superstitionibus hanc suspicionem intervenire, sicut in omnibus causis S. Officii. Quod sequitur Salelles post Mouram, fuitque aliàs improbatum. Hodie Doctores omnes recentiores, & Officiales S. Officii affirmativæ adhærent sententiæ, & ita observatur in supremo Tribunali, & in aliis, in quibus expediuntur simplices superstitiosi absque abjuratione cum debitis admonitionibus, & gravibus pœnitentiis salutaribus.

Ex his igitur primò asserendum est. Inquisitores possunt, ac tenentur cognoscere divinationes, & sortilegia, quæ sapiunt manifestam hæresim *ex d. c. accusatus*, & ex autoritate Doctorum. Idque ob præsumptionem juris. Quod sanè post Constitutiones Sixti V. & Urbani VIII. certum omnino est. Nam hi Pontifices declarant, ampliant, confirmantque jus antiquum in *d. cap. accusatus*, & in aliis sacris Canonibus, licet non essent in usu. Quod autem *d. cap. accusatus* loquatur speciatim de superstitionibus qualificatis, fatentur omnes, & textus ipse id docet.

Secundò asserendum est. Post dictas Constitutiones possunt, ac debent Inquisitores procedere contra omnes divinationes, incantationes, & sortilegia. Nam indistincte idem Sixtus de omnibus maleficiis, sortilegiis, divinationibus, & aliis quibuscunque magiæ criminibus, præcipit cognosci per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Et quamvis videatur ejus Constitutio speciatim procedere contra Astrologos judiciarios, loquitur tamen etiam de veneficiis, aliisque superstitionibus, ut comprobant Delatorre, Carena, & alii relati à Sanchez, & observatur in S. Officio. Proposita enim indefinita æquipollet universali. Præterea clare loquitur Pontifex de divinationibus ac superstitionibus qualificatis, & non qualificatis, dummodo redoleant pactum implicitum cum dæmone, solumque excepit prædictiones naturales, quæ non appellantur divinationes, ideoque omnes alias reprobat, & sic omnia schemata genethliaca, & indicia de futuris hominum eventibus, etiamsi ipsi protestentur, se non certò affirmare. Probatur assertio ex §. 6. *ac seqq. dicta Constitutionis* quæ sic ait: *quod ipsi dæmones pravitate sua, & odio ingenus humanum occulte etiam præter hominis intentionem se ingerant, & intrudant vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum perniciosis vanitatibus, & fallaciis contingentium prænuncionibus implicent, & omni impietatis genere depravent. Quæ quidem ipsis cognita sunt, non divinitate aliqua, nec vera futurorum scientia, sed naturæ subtilioris acumine, & aliis quibusdam modis, quos hominum obtusior intelligentia ignorat.* Sufficit ergo, quod dæmon se immisceat, quod solum importat necessariò pactum implicitum, nullam ex se inducens qualificationem.

Id amplius declarat Pontifex, dum divinationes omnes & alias superstitiones generaliter repetit §. 21. addens, *non sine dæmonum saltem occulta societate, aut tacita pactione operam dare, seu aleis, atque sortibus illicitis taxillorum, granorum triticorum, fabarum*, &c. Quod certe solum importat superstitiones simplices, ac tertii generis. Hoc ipsum confirmat dum §. 23. subdit, etiam expressa cum dæmone pactione facta. Plenius & apertiùs §. 28. inquiens: *aliis incantationibus, aut vanis, & superstitiosis observationibus futurorum, & occultorum hujusmodi veritatem quærunt.* Et §. 32. *sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ.* Et §. 34. *Detectis diaboli insidiis, divinationum, sortilegiorum, & variarum superstitionum omnia plena esse, in dies detegantur.* Et §. 49. repetit *sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, execrabiles incantationes, ac superstitiones continentur, ac in Judice interdicta sub censuris ac pœnis.*

Ex quibus permanifestum est Constitutionem Sixti non solum procedere in divinatores simplices, sed etiam in incantatores, & veneficos, sortilegos, atque alios superstitiosos, quemadmodum fit in prædicto Judice. Confirmatur, quia subiungit, *etiamsi Inquisitores de consuetudine non procedebant, aut procedere non valebant.* At in superstitiones qualificatas procedebant antea Inquisitores, ex consuetudine, ut constat ex actis, & de jure etiam, quia sapiunt hæresim manifestam, ac proinde jurisdictio extensa est etiam ad divinationes simplices. Immo Salelles *regul.* 124. censet multo ante id decretum fuisse ab Alexandro VI. in Constitutione, *Cum acceperimus*, & in alia incipiente, *Dutum* sub an-

no

no 1523. apud Pegnam *in fine Directorii*, & Farinacium *de hæres. q.* 182.

Tertiò asserendum est. Hæc jurisdictio non pertinet ad Inquisitores privative quod ad Ordinarios, etiam post præfatam Sixti Constitutionem. Nam in dubio semper vitanda est juris correctio, eoque magis, quia de jure antiquo ad Episcopos pertinebat cognitio harum superstitionum simplicium, & non qualificatarum. Unde requireretur expressa derogatio quod ad hunc casum, ceù factum est ad favorem Inquisitorum Hispaniarum.

Quartò asserendum est. Hodie ex decreto Pauli V. sub anno 1606. Kal. Septembris hæc delicta, & quodlibet aliud spectans ad Inquisitores, pertinet ad illos privative quod ad alios Judices, præter Episcopum. Hoc asserui, ne errarent aliqui videntes, quod Sixtus causas prædictas committit Inquisitoribus, & Ordinariis, ac Superioribus Regularium. Nomine autem Ordinarii veniunt omnes habentes jurisdictionem Episcopalem. Hinc idem Paulus in Constitutione sua, quæ incipit *Romanus Pontifex*, revocat omnes facultates Superioribus quorumcunque Ordinum regularium concessas cognoscendi causas suorum subditorum ad S. Inquisitionis Officium spectantes, severissimas imponens pœnas Superioribus Regularium se ulterius ingerentibus in hujusmodi causis, easque illico non deferentibus ad S. Tribunal. Unde extendenda est etiam ad sortilegia non qualificata.

Putat nihilominus Moura ibidem, quod non obstante dicta Constitutione Pauli V. non spectent ad Inquisitores Hispaniæ privativè quod ad superiores Regulares hujusmodi crimina. Tum quia mentionem illa tantum facit de hæresi. Tum quia in his criminibus non est concessa jurisdictio privativè, etiam quod ad seculares Judices, sed datur præventio. Id confirmat ex Constitutione Clementis VIII. de sollicitantibus, in qua declarat crimen Confessoris sollicitantis spectare ad Inquisitores privativè quod ad illius superiores. Unde putat etiam non esse privativè commissa quod ad Episcopos. Nam, inquit, Religiosi ex primævo jure magis exempti erant à jurisdictione Inquisitorum in causa hæresis, quàm seculares etiam Clerici, ut patet *ex Direct. p.* 3. *q.* 28. ibique Pegna *com.* 77. Verba namque legis valent, ut sonant. Sed non excipitur Ordinarius, nisi expressè excludatur, ut patet ex communi praxi Inquisitorum, procedentium cumulative cum Ordinariis, uti Apostolicæ Sedis delegatis in causis Regularium ad fidem quomodolibet spectantibus. Additque, superiores Regularium adhuc procedere in delictis præfatis mixti fori, & aliqui idem dixerunt de superstitionibus simplicibus, non importantibus hæresim, vel ejus suspicionem.

At Moura hic errat. Quamvis enim Paulus V. *in proemio suæ Constitutionis*, & §. 1. juxta Constitutionem Pii IV. de his tantum loquatur, *in* §. *tamen* 3. *ac seq.* expressè decernit de causis omnibus quomodolibet spectantibus ad S. Officium. Quinimo prohibet superioribus præfatis cognoscere, an denuntiationes sint, vel ne calumniosæ. Et §. 4. ad se avocat causas omnes eorundem, jam motas, & pendentes, ad S. Officium quovis modo spectantes. Omnes enim ad fidem sartam, tectamque servandam diriguntur, licet suspicionem non importent, ut diras precari Religionibus approbatis, transgredi eandem Constitutionem Pauli V. & similia. Incantationes autem omnes, divinationes, aliæque superstitiones commissæ sunt S. Officio, & secundum plures Autores non solum à Sixto V. & Urbano VIII. sed etiam ab Alexandro VI. Innocentio VI. & VIII. Julio II. & Adriano VI. apud Mouram *d. sect.* 3. *cap.* 5. & à Joanne XXII. & ita communiter observatur.

Neque audiendus est Zerola *in pr. p.* 2. *v. Regularis*, observans ex Navarro Prælatos regulares de jure communi habere potestatem castigandi solum suos subditos in concernentibus eorum regulas, de jure autem speciali ea solum delicta, quæ non sunt depositione digna. Unde infert, illos non posse cognoscere de hæresi. Tum *ex citato cap. accusatus.* Tum quia ex longissima consuetudine reservata est Episcopis, & Inquisitoribus. Nam falsò id asseri à Zerola colligitur ex ipsa Constitutione Pauli V. Nec dictum *cap. accusatus* aliquid exprimit in contrarium, docetque Joannes de Cruce *de statu relig.* privilegia Regularium Mendicantium esse de jure communi, sicque Zerola forsan loquutus est de Monachis antiquis, quorum monasteria subjecta erant Ordinariis locorum, secus autem dicendum est, postquam Religiones Mendicantes, & Monachales fuerunt immediate susceptæ sub immediata protectione Sedis Apostolicæ, exemptæque à jurisdictione ordinaria Episcoporum, quorum loco successerunt earum Superiores.

Fatendum tamen est, quod sicut leges canonicæ non imponunt pœnas rigorosas, quemadmodum illas imponunt leges civiles, ita minus rigorosas, imponunt in Regulares, ut patet de blasphemiis apud Carenam, & alios. Mitius enim cum iis agitur, quia subjecerunt se libere jugo votorum. Undè eorum pœnæ sunt expulsio à Religione ob gravissimam culpam. In atrocioribus verò casibus carcer perpetuus, nunc autem ergastulum, vel triremis. Et id tantum probat Zerola. Neque antea inter Regulares erat usus torturæ, funis, & hujusmodi, sed torquebantur jejuniis, vigiliis, nunc autem inductus est usus torturæ pro Clericis secularibus, & regularibus, maxime in crimine hæresis. Verùm levius esse torquendos, tradunt Abb. *in cap. cum in contemplat. n.* 6. *de regul.* Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 110. Symanch. & alii, ac ita observatur in supremo Tribunali, testaturque Genuens. *de praxi in pr. Archiep. Neapol. cap.* 55. Diaz. *in pr. crim. Can. cap.* 128. ubi Salzed. *in addit.* Cantera *q.* 11. *de reo*, Carena *p.* 2. *tit.* 1. §. 22. ubi, relata opinione Abbatis antiqui, & Abbatis Panormitani, an ad torquendos Clericos, vel Monachos, præter semiplenam probationem, requiratur infamia, concludit, adhærendum benigniori affirmativæ, quam sequuntur Abbas antiquus, Simanchas, Pegna, Salzedo, Farinacius, & alii ab eo citati.

Non obstat ex Moura, quod Constitutio Sixti V. est odiosa Inquisitoribus, Ordinariis, & subditis, tum quia *d. cap. accusatus* allevat aliqua ex parte onus plurium causarum, quæ ad S. Officium pertinent. Tum quia de jure tam antiquo, quàm novo ad Ordinarios spectabat cognitio dictarum superstitionum, non sapientium hæresim. Et tum quia subditis summe odiosum est pertrahi ad S. Officium, ut proinde Suarez dixerit, superstitiones simplices, & absque expressa suspicione hæresis, non pertinere ad Inquisitores. Atque adeò est restringenda solùm ad superstitiones sapientes hæresim manifestam.

Nam respondeo, non esse odiosum inquisitoribus suum munus agere ac summis Pontificibus obedire, eoque magis, quia periculum est, ne dæmon expresse colatur ex superstitione simplici cum pacto implicito, ut cum D. Thoma, Suarez, & aliis probavimus *alibi.* Et quia Inquisitores sunt Coadjutores Ordinariorum, & cumulativè procedunt. Unde prudentiores Episcopi, ut plurimum remittunt causas ad Inquisitores, ut testatur Carena *p.* 1. *tit.* 4. §. 5. & Symanchas Episcopus *tit. p.* 5. experientia doctus, fatetur comperiisse Vicariorum imperitia causas ferè semper ità confundi, ut nunquam veritas, inveniri queat, verique fideles, & Catholici, qui desiderant integritatem fidei, gaudent, quod ab utroque Tribunali Ecclesiastico procedatur, & S. Officium non commodo proprio, sed publico procedit cum summa miseratione. Cum enim pœnæ sint gravissimæ in jure civili contrà superstitiosos, incantatores, divinatores si superstitiones sunt simplices, expediuntur, cum pœnitentiis salutaribus. Præterea cum jurisdictio Inquisitorum sit Ordinaria quod ad utilitates jurisdictionis

his delegatæ, ut cum Molina *de just. & jur. tr.* 29. aliàs diximus, est utique summè privilegiata, atque adeò non est odiosa, sed favorabilis, ac proindè amplianda.

Minus obstat, quod Concilium Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* in his verbis: *Torquentes verba S. Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, sortes, libellos etiam famosos decernit ab Episcopis coerceri, arbitrariis etiam pœnis*, nullam faciat mentionem de Inquisitoribus.

Quia S. Concilium non excludit Inquisitores contrà abutentem Sacra Scriptura, præcipuè si inducat suspicionem hæresis. Forsitan enim abusus simplex tunc non spectabat ad S. Officium, nisi ex Constitutione Alexandri VI. ut supponit Liamas *in* 3. *p. method. cap.* 3. *tit. de incant.* Moura *sect.* 3. *cap.* 1. *n.* 5. Salzed. *in pr. crim. cap.* 11. ubi examinans dictum locum Concilii sic concludit; *Et quamvis ibi horum criminum punitio Episcopis demandetur, quandò verò hæresim sapiunt, jure optimo Inquisitores ad punitionem, & coercitionem illorum procedunt.* Quod prosequuntur Pegna *p.* 3. *direct. com.* 17. Carena, & alii. Dum enim punitio alicui committitur, censetur cumulativè, & non privativè commissa quod ad alios, qui eadem anteà potiebantur potestate. Quod non solùm comprobatur quandò antecessores jure ordinario ea potiebantur, ut diximus ad favorem Episcoporum, sed etiamsi ex privilegio Principis illa gauderent, cum privilegiis derogatio sit odiosa, ut probat Joannes de Cruce, Rodriquez, Surd. *cons.* 419. *n.* 5. & Gonzal. *ad Reg.* 8. *Gloss.* 36. *n.* 56. præcipuè quià jurisdictio Inquisitorum est ad Universitatem causarum fidei, atque adeò est ordinaria. Undè idem Sixtus V. in ea Constitutione illud, quod Episcopis demandatum erat contrà libros Astrologiæ judiciariæ committit etiam Inquisitoribus, sivè superstitio sit simplex, sivè qualificata.

Pariter non obstat decretum Pauli V. quod refert Moura sub initio *sect.* 3. & ex eo Diana, & Carena. Cum enim anno 1613. certo esset dubia inter Ulysipponensem Archiepiscopum, & S. Tribunal, cuinam cognitio, & punitio Ensalmatorum competeret, consulta Sanctitas sua respondit in hæc verba: Servetur jus commune. In jure autem communi *d. cap. accusatus de heret. in* 6. videntur excludi etiam Divinationes, & superstitiones qualificatæ à jurisdictione Inquisitorum, atquè adeò multo magis simplices.

Siquidem Paulus V. rectè respondit, quod servetur jus commune, idest non solùm *d. cap. accusatus*, sed etiam Constitutiones prædictæ Sixti V. & Alexandri VI. ac si quæ aliæ sunt circà simplices superstitiones, vel ità respondit secundum consuetudinem Inquisitorum Hispaniæ, quæ obtinet vim legis, ac privilegii, ex quo procedere possunt etiam privativè quod ad Ordinarios. Noluit enim sapientissimus Pontifex, qui negociis Ecclesiæ per se ipsum assiduè vacabat unico verbo destruere Constitutiones suorum Prædecessorum, Consuetudines, ac Privilegia, alioquin apposuisset clausulas derogatorias, ut fieri solet. Et quamvis Moura censeat *d. sect.* 3. *cap.* 1. Paulum accepisse jus commune, ut distinguitur contrà consuetudinem, hæc tamen habet etiam vim à jure communi, unde potest illius nomine intelligi, aliàs faciliùs dixisset, servetur Consuetudo, & prudentiùs unico verbo cuncta complexus est.

Consultatio CXXXVII.

An committens facta hæreticalia sine infidelitate in animo, incurrat censuras, & pœnas in Apostatas, & in hæreticos fulminatas?

Certum est, hæreticos primò incurrere excommunicationis pœnam ipso jure, *cap. ad abolendam de heret. cap. excommunicamus eod. tit. & cap. noverit de sent. excom.* quæ licet ex prædictis locis non sit reservata, ut notat Cajet. *v. excommunicatio. c.* 1. Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 9. *n.* 2. Navar. *cap.* 25. *n.* 52. *& cons.* 1. *de constit. n.* 41. *q.* 14. tamen hodiè reservatur Papæ *in Bulla Cœna*, *can.* 1. idque sive hæresis sit occulta, sivè manifesta, dummodò tamen non sit purè mentalis, de quo Pegna *com.* 71. *p.* 3. Torrebl. *l.* 3. *epitom.* Carena. *p.* 2. *tit.* 1. §. 26. Bannes 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. Aragonius, Arauxo, aliique, à qua excommunicatione possunt Inquisitores, & Episcopi in foro judiciali absolvere, quæ absolutio prodest etiam in foro interiori. Nam Bulla Cœnæ prohibet absolutionem in foro interiori præcisè, tametsi aliqui asserant, posse Episcopos absolvere ab hæresi occulta, ut Masinus in Arsenali. Sed male. Nam potestas illis à S. Concilio Tridentino collata *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* fuit sublata à B. Pio V. in citata Bulla Cœnæ anno 1570. ut per Carenam loco allegato, ubi referuntur pro utraque parte Autores, & nos *alibi*.

Movetur autem Masinus, quod possint Inquisitores absolvere ab hæresi in foro interiori post Guttierez, & Paramum ex Constitutione quadam Clementis VII. si enim, ait, fuit abrogata Bulla Cœnæ S. Officium privilegium jam amissum recuperavit, tandemque concludit, non fuisse abrogatum privilegium quià non fuit concessum hæreticis, sed Ministris S. Officii ad favorem fidei. At negant alii, ut Carena ibidem, qua de re Diana *p.* 1. *tr.* 5. & Castropal. *tr.* 5.

Incurrit quoque hæreticus etiam occultus irregularitatem ex probabiliori sententia, quià probabile etiam videtur, quod solus hæreticus notorius sit irregularis, eo quod jura, de quibus infrà, & ex quibus hæc irregularitas colligitur, loquuntur de delicto notorio, Irregularitas autem ex alio capite non asseritur, nisi ex casibus à jure expressis. Quapropter regula tradi solet, quod irregularitas non oritur ex ullo delicto occulto, nisi solum ex homicidio, mutilatione, vel violatione censuræ. Sicque hæreticus non sit irregularis peculiari quadam irregularitate, sed solùm generali, quatenùs scilicet omnia delicta gravia notoria inducunt irregularitatem, tenent Henriquez *lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 6. *& cap.* 5. *n.* 2. Gayr. *de censur. lib.* 7. *c.* 12. *n.* 16. Philiarc. *lib.* 4. *c.* 15. Garz. *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *n.* 83. *& seq.* Avila *de censur. p.* 7. *disp.* 4. *dub.* 2. Perez. *lib.* 8. *ordinat. tit.* 4. *lib.* 3. *p.* 1. *tr. de hæres. & sa. v. irregularitas* cum loquitur de irregularitate ex defectu animæ. Ea quidem ratione, quia ut dictum est, irregularitas non asseritur nisi in casibus à jure expressis, & jura, ex quibus colligitur hæc irregularitas, non loquuntur, nisi de notorio hæretico, ut *d. cap. da abolendam de heret.* illis verbis. *Quicumque manifestè fuit in hæresi deprehensus, & cap. saluberrimus*, 1. *q.* 3. loquitur etiam de hæretico publico, & de abjuratione solemni, quæ fit in scriptis, & *d. cap.* 2. § *heretici de heret. in* 6. loquitur pariter de hæretico publico, ac de abjuratione solemni quæ similiter fit in scriptis. Eodemque modo loquitur *can. nos.* 12. §. *ità Daniel* 2. *q.* 7. *& can. Præsbyter de pœnit. d.* 15.

At quod hæreticus, etiam occultus sit irregularis, docent Angel. *v. irregularitas* 1. *n.* 26. *Sylvest. cod. v. q.* 74. *& v. crimen q.* 2. *n.* 3. Lopez. *in instruct. tr.* 2. *p.* 2. *c.* 24. Navar. *d. cap.* 27. *n.* 205. *& cons.* 19. *de heret.* Suarez *tom.* 5. *de cons. disp.* 43. *sect.* 1. *n.* 4. *& in tr. de fide disp.* 21. *sect.* 5. *n.* 1. Felin. *in cap. eum te de rescrip. n.* 12. *limit.* 1. Majol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. *n.* 1. *&* 2. Lambert. *de jure patr. p.* 1. *lib.* 1. *q.* 7. Mandos. *de signat. grat. tit. de absolut. ab hæresi sub initio, & vers. ultrà absolutionem.* Ugolin. *de irregul. cap.* 36. *n.* 1. & *seqq.* Valentia *tom.* 4. *disp.* 7. *q.* 19. *pun.* 3. *in* 3. *specie irregulari.* Tolet. *in sum. lib.* 1. *c.* 69. *n.* 1. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 4. *q.* 13. & *cap.* 21. *q.* 8. Sanch. *lib.* 2. *moral. cap.* 25. *n.* 2. Mendoza. *lib.* 3. *de confirmat.* Concil. *Illiberitani c.* 18. *&* 29. Specul. *tit. de dispensat.* §. *justa n.* 18. *vers.* 6. Pegna *indirect. p.* 3. *com.* 162. *vers. nunc autem*, & *com.* 175. Felician. *de censur. c.* 7. *de irregul.* Ricciul. *de jure person. lib.* 5. *cap.* 17. *n.* 3. Vivald. *de irreg. n.* 71. *& seq.* Farinac. *de hæres.*

q. 192. *num.* 67. Idemque sentire videntur Armilla *v. irregularitas* 2. *num.* 85. S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 28. *cap.* 6. *in princ.* & Ledesma *lib.* 2. *p.* 4. *q.* 26. *ar.* 2. quatenùs ajunt, quod hæreticus sit irregularis ea specie irregularitatis, quæ oritur ex defectu animæ, at hoc haud omninò rectè: quià quotiescumque incurritur irregularitas ratione infamiæ, Doctores citati non dicunt, incurri regularitatem ratione illius, neque dicunt, irregularitatem oriri ex defectu animæ. Ergo signum est, quod isti Doctores, sic loquendo, sentiant, irregularitatem esse annexam hæresi secundum se, sicque hæreticum esse irregularem ratione hæresis, & non solum ratione infamiæ.

Probatur primo hæc Sententia *ex can. nos d.* 51. *ex can. convenientibus* §. *fin.* 1. *q.* 7. *ex can. si quis omnem, ex can. saluberrimum* 1. *q.* 3. *ex can. presbiter de pœnit. d.* 5. *& ex cap. inter solicitudines de purg. can. ex c.* 2. §. *hæretici de hæret. in* 6. *ex Concilio Illiberitano cap.* 51. ibi. *Ex omni hæresi, qui ad nos fidelis venerit, minimè est ad Clerum promovendus, vel si qui sunt in præteritum ordinati, sinè dubio deponentur*, ex Epist. Cornelii Papæ apud S. Cyprianum *epist.* 68. & apud Eusebium *lib.* 6. *hist. Eccles. cap.* 35. ibi *revertentes ab hæresi ad fidem non sunt ad gradus promovendi, nec debent administrare in illis jam susceptis*, *ex epist.* 22. *Innocentii primi cap.* 4. *ad Episcop. Maced.* ibi. *Nostra ex & Ecclesia, venientibus ab hæretico, qui tamen illic baptizati sint, laicam tantùm tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare*, & ex Epistola Pii Tertii ad Achacium Episcopum Constantinopolitanum, ubi hoc ipsum habetur.

Atque hanc fuisse consuetudinem, quod scilicet hæreticus ad fidem reversus, sine dispensatione non ordinaretur, & promotus in ordinibus susceptis non administret, testatur S. Augustinus *in lib. de unic. baptism. cap.* 15. *& epist.* 50. *ad Bonifacium.* Et aliquando Pontifices, & Concilia dispensasse cum hæretico ad fidem reverso, ut ordinaretur, & si jam esset promotus, ut suis ordinibus, & gradibus fungeretur, testatur idem Augustinus *eadem epist.* 50. *& epist.* 162. traditque Concilium Nicenum *can.* 8. ibi *Si quis voluerit venire ad Ecclesiam ex Novatianis placuit Sancto Concilio, ut ordinentur, & sic maneant in Clero*: & teste S. Augustino *eadem Epistola* 162. Melchiades Papa in Concilio Romano Episcopos Donatistas, redeuntes ad veram fidem, professus est se velle ad eamdem dignitatem, & gradum recipere. Quod etiam fecerunt Patres congregati in Concilio Carthaginensi, sicut habet Concilium Africanum *can.* 35. de quo etiam videri poterit Ruffinus *lib.* 10. *cap.* 28. *cum binis seqq.* Hieronymus *contrà Lucifer.* August. *de agone Christ. ad finem*, & Athanas. *in epist. ad Ruffin. relata in* 7. *Synodo sect.* 1.

Secundo ex Leone Papa *ep.* 3. *ad Episcopum Aquiliensem*, uti licet concedat facultatem, quod quidam hæretici resipiscentes ad pristinos gradus Ecclesiasticos redeant, prohibet tamen, ne ad majores promoveantur.

Tertio ratione. Quià irregularitas, quæ oritur ex delicto notorio ratione infamiæ cessat, quandò infamia tollitur publica emendatione. At hæc irregularitas non cessat ex publica emendatione. Atque ideò hæc irregularitas non est generalis, sed specialis, & annexa secundum se crimini hæresis.

Et quarto, quià in constitutione Clementis. VII. quæ incipit: *Cum sicut* apud Pegnam inter litteras Apostolicas conceditur Inquisitoribus, quod possint dispensare in irregularitate contracta ob hæresim occultam. Ergo supponitur, quod irregularitas contrahatur ob crimen ipsum hæresis.

Hinc hæreticus, vel apostata ità est irregularis, ut etiamsi redeat ad fidem catholicam, adhuc remanet irregularis, *Glos. in can. nos consuetudinem d.* 12. S. Antonin. *in sum. p.* 3. *tit.* 18. *cap.* 6. *in princ. Pegna in direct. p.* 3. *q.* 116. *com.* 162. *vers. ad primum* Felin. *in d. cap. eam te de rescript. num.* 12. Navar. *d. cap.* 27. *num.* 105. Decian. *in tract. crim. lib.* 5. *cap.* 54. *num.* 17. Majol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. *n.* 1. & alii quos sequitur Sanch. *d. lib.* 2. *moral. cap.* 25. *num.* 2. & constat *ex can. illud quoque d.* 50. Laym. *tr. de irreg. cap.* 4. *num.* 11. *in fine*, estque communis sententia malè reclamantibus Parisio *lib.* 4. *cons.* 2. *num.* 185. & 188. ac Rolando 1. 3. *cons.* 63. *n.* 26. licet multi minùs rectè hoc limitent, ut reversus ad fidem Catholicam non sit irregularis, si hæresis non fuit notoria. Id tamen non procedere in conversis etiam ab hæresi notoria in regionibus palam infectis, ubi hæreses impune grassantur, censeo cum Navarro *cons.* 1. *de constit. q.* 14. *num.* 42. Layman. *loc. cit. cap.* 4. *n. ult. & lib.* 4. *tr. de fide cap.* 16. *num. ult.* §. 6. & Sanchez *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 9.

Clerici verò, si abjiciant hæresim, permittuntur quidem in ordinibus susceptis ministrare, non tamen ascendere ad Ordines majores. Sylvest. *v. irregularitas* §. 5 Ugolin. *de irregul. cap.* 36. *num.* 5. Suarez. *tom.* 5. *de censur. disp.* 43. *sect.* 1. *num.* 2. Pegna. *d. p.* 3. *com.* 162. *& com.* 175. Majol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. *n.* 2. & patet ex *d. cap. saluberrimum*, ex *can. convenientibus* 1. *q.* 7. & *can. nos consuetudinem d.* 12. & ex *can. illud d.* 5. ubi & redditur ratio, *quià quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum Sacramenta suscipere qui dudum fuerunt vasa vitiorum.* Quod tamen ità intelligendum est, si priùs obtinuerint dispensationem. Pegna *d. p.* 3. *q.* 113. *com.* 162. Suarez. *cit. disp.* 43. *sect.* 1. *num.* 2. *Azor tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q.* 13. Nam si possunt antè obtentam dispensationem in ordinibus susceptis ministrare, hæreticus non absolutè esset irregularis.

Hanc eandem irregularitatem incurrunt, qui ob timorem faciunt aliquem actum externum fidei repugnantem, interiùs tamen retinent fidem, non autem illam, quæ imponitur hæreticis, & apostatis à fide, cum propriè non sint hæretici, neque apostatæ, ut per Suarez *loc. cit. sect.* 2. *num.* 1. Majol. *ibid. cap.* 34. *num.* 2. & constat. *ex can. presbyteros d.* 50. his verbis: *Arcendi sunt ab Ordinibus, qui ex metu Idolis immolarunt.*

Difficultas autem est, an ab hac irregularitate, quæ ab hæreticis occulta provenit, possit Episcopus ex decreto S. Concilii Tridentini *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* dispensare? negant Suarez *d. disp.* 43. *sect.* 1. *n.* 15. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 46. Filiuc. *tr.* 20. *num.* 231. Bonac. *de irregul. disp.* 7. *p.* 3. *pun.* 7. *num.* 12. Majol. apud Mauram *sect.* 3. *cap.* 1. Nam inquiunt primo; revocata est Episcopis facultas absolvendi ab hæresi: Ergo revocata est iisdem potestas dispensandi ab irregularitate indè proveniente. Quià hæc irregularitas est accessoria hæresi.

Secundo. Quià *in cap.* cum illorum *de sent. excomm.* dicitur, Episcopos non habere potestatem dispensandi in casibus, in quibus eorum absolutio est illis interdicta, cum majora intelligantur, prohibita illis, quibus vetita sunt minora: Absolutio autem minor est, quam dispensatio: Glos. *ibi*, & Abb *num.* 2. Felin. *n.* 1. Atque adeò denegata Episcopis potestate absolvendi ab hæresi, censetur etiam denegata consequenter potestas dispensandi ab irregularitate indè proveniente.

Tertio, quià Privilegium dispensandi, sicùt & Privilegium absolvendi, vel aliæ gratiæ, seu beneficia concessa Episcopis, quibus lege communi, & ordinaria non competunt, est præter jus, sive ut alii loquuntur, ultra jus. Privilegium autem præter, vel ultra jus ex eo, quod juri communi derogat, strictæ est interpretationis, ut habetur *in cap. porro*, & *in cap. Sanè de privileg.* & tradunt Innoc. & Abb. *in cap. quod dilectio de consangu. & affin.* Navar. *cap.* 12. *numer.* 79. Sylvest. *v. privilegium quæst.* 3. Suarez *de legib. lib.* 8. *disputat.* 27. *numer.* 5.

Sanchez

Sanchez *lib.* 8. *de matr. disp.* 1. *num.* 1. Nam privilegium hujusmodi, licet sit favorabile quatenus exorbitat à jure communi, est odiosum, & consequenter cum favor juris communis præferatur favori privato, fit, quod privilegium à jure communi exorbitans, strictam potius habere debeat interpretationem.

Quartò, quia licet in d. Decreto Concilii conceditur Episcopo facultas absolvendi ab hæresi occulta, non tamen conceditur facultas dispensandi in irregularitate, quæ provenit ex hæresi occulta. Quia in generali concessione non conceditur dispensatio in hæresi, quæ requirit, ut specialis mentio de ipsa fiat. In illo autem decreto solùm conceditur facultas absolvendi ab hæresi occulta, & nihil dicitur de irregularitate annexa hæresi occultæ, ac proindè Episcopus vigore illius decreti non potest dispensare in irregularitate, quæ provenit ex hæresi occulta.

Idque præsertim, quia facultas concessa Episcopo absolvendi ab hæresi occulta, est in Bulla Cœnæ revocata. Ergo & revocata etiam est facultas eidem concessa dispensandi in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta. Et quidem hanc facultatem dispensandi revocatam esse, tenent Majolus *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 5. Suarez *de Disput.* 43. *sect.* 1. *num.* 15. & *in tr. de fide disp.* 21. *sect.* 5. *num.* 2. ac Ricciul. *de jure personar. lib.* 5. *cap.* 16. *num.* 5.

Asserunt tamen Sanchez *lib.* 2. *moral. d. cap.* 25. *n.* 18. Farinac. *de hæres. q.* 164. *num.* 79. Garz. *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *n.* 86. Ugolin. *de irregul. cap.* 36. §. 5. *n.* 3. Vivald. *p.* 2. *de irreg. n.* 70. & 89. Sanctarell., & alii apud Catenam *p.* 2. *tit.* 1. §. 26. & Satel. *tom.* 3. *cap.* 9. *regul.* 509. *n.* 70. Probatur hac ratione, quia S. Concilium loco citato, non limitavit facultatem in irregularitatibus, sed absolutè dixit, Episcopos posse dispensare in omni irregularitate proveniente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario, & exceptis aliis delictis ad forum contentiosum deductis. Hæc autem exceptio firmat regulam in contrarium. Præsertim cum dictum privilegium Episcopis concessum latam accipere debet interpretationem.

Non obstant quæ in contrarium adducta sunt. Ad primum enim respondetur, id non argui, quia sunt res omnino diversæ. A diversis enim non fit illatio juxta vulgarem *leg. Papinianus ff. de minor.* Præsertim quia minus est dispensare in irregularitate, quæ adhuc non est certa, sed dubia, quam absolvere ab hæresi certa, & non dubia. Unde talis dispensatio dici non potest major, quam absolutio ab hæresi & excommunicatione; ac proindè etiamsi denegata sit Episcopis facultas absolvendi ab hæresi non ideo infertur, quod denegata sit eisdem facultas dispensandi ab ejus irregularitate, quæ dubia est.

Ad Secundum. Cum dicitur facultatem dispensandi majorem esse facultate absolvendi, intelligi debet de facultate dispensandi, ab impedimento certo, non dubio, qualis est irregularitas, de qua nunc agitur. Neque dispensatio hujus irregularitatis est annexa absolutioni excommunicationis, cum sint facultates omnino distinctæ. Præterea cum S. Concilium concedat Episcopis facultatem absolvendi ab hæresi occulta, & facultatem dispensandi in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta, & postea per Bullam Cœnæ prohibeatur eis absolutio dumtaxat, sequitur, quod in reliquis non sit à Concilio recedendum. Quia, sicuti dici solet, illud quod non tollitur stare non prohibetur. Citatum autem *Cap. cum illorum de sent. excom.* loquitur quando majus non est expresè permissum. Vide Garz. *de benef. p.* 11. *d. cap.* 10. *num.* 86. & Ugolin. *de irregul. cap.* 36.

Ad tertium. Communis sententia Doctorum est, quod ab ea regula excipitur primò, si privilegium concessum sit in favorem publicæ, piæ, ac religiosæ, vel alterius similis causæ favorabilis, sicuti est in hoc casu. Qua de re Sylvestr. *cit. q.* 3. & Tiraquel. *de privil. piæ caus. privil.* 162. *cap.* 27. *num.* 7. Ubi propterea docent, privilegium exemptionis Clericorum à jurisdictione Sæculari, & Regularium à jurisdictione Ordinariorum amplè esse interpretandum favore Religionis, cum summa ratio sit, quæ favet religioni, sicuti habetur *in l. sunt personæ ff. de relig. & sumpt. funer.* Adde, quod privilegium non uni personæ, sed communitati perpetuò concessum, æquatur legibus corpori juris insertis, quæ latam habent interpretationem, sicuti docent præ cæteris Henriquez *lib.* 7. *cap.* 22. *num.* 16. & Sanchez *lib.* 8. *de matr. disp.* 1. *num.* 3. Excipitur secundò, si privilegium, quamvis sit contra jus commune, motu proprio Principis, ut etiam est in hoc casu, concessum sit. Quia tunc similiter amplam recipit interpretationem, propriumque Principis beneficium est, & ex certa scientia concessum censetur, *arg. cap. si motu de præp. in* 6. & tradit Abb. *in cap. ult. num. ult. de translat.* Episcop. ac Suarez *cit. disput.* 27. *num.* 8. *lib.* 8. *de legib.* viderique potest textus *in cap. quia circa de privil. in cap. olim. de verb. signif. & in l.* 3. *ff. de constit. Princip.*

Ad quartum. Disparitas est, quia in generali concessione absolutionis facienda est specialis mentio de hæresi, eo quod talis sit expressa intentio Romanorum Pontificum. At de dispensatione in irregularitate, quæ provenit ex hæresi, non est ullus textus, undè id colligatur. Præsertim cum satis probabile videatur, quod non sit per se hæresi occultæ irregularitas annexa. Et quidquid sit de revocatione facultatis concessæ Episcopis absolvendi ab hæresi occulta, de qua adhuc disputant Doctores, ut apud Delbene *de officio S. Inquisit. p.* 1. *dub.* 53. qui & ipse partem negativam tuetur, difficiliùs conceditur Episcopo quod absolvat ab hæresi occulta, quàm quod dispenset in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta. Quare licet sit revocata prior facultas, non ideo revocata etiam erit posterior. Undè hanc facultatem dispensandi in hac irregularitate revocatam non esse tenent Vivaldus *p.* 2. *de irregul. n.* 7. & 89. Garzia *d. p.* 11. *cap* 10. *num.* 86. Sanch. *d. lib.* 2. *moral. cap.* 25. *num.* 18. Ugolin. *de irregul. cap.* 16. §. 5. *n.* 3. & Farinac. *de hæres. q.* 192. *num.* 79.

Et juxta hanc sententiam advertunt iidem Doctores, quod licet Mandosius *de signat. grat. v. absolutio ab hæresi in princ.* Umbert Locatus *in judicial. Inquisit. v. irregularitas num.* 2. Campegius *in addit. ad Zanchinum in tr. de hæret. cap.* 27. *v. adde ulterius*, Zechius *in sum. tom.* 1. *tit. de fide cap.* 11. *n.* 16. & Henriques *lib.* 14. *cap.* 18. *num.* 2. velint posse quemlibet ex Inquisitoribus, saltem pro foro conscientiæ disputare in hac irregularitate ex d. Bulla Clementi. VII. *cum sicut* §. *vobis etiam apud Pegnam in Direct.* Verum tamen oppositum, quod tradit idem Pegna *p.* 5. *ejusdem direct. q.* 126. *com.* 175. Sanchez *d. cap.* 25. *num.* 19. Suarez *de censur. disp.* 43. *sect.* 1. *num.* 5. & Farinac. *d. q.* 192. *num.* 76. Vel quia non fuit usu recepta, vel quia censetur revocata ab aliis posterioribus Pontificibus. Præterea illa fuit personalis, & non perpetua, ut annotat Suarez *loc. cit. num.* 5. ac denique fuit revocata à B. Pio V. in quodam decreto ad Didacum Spinolam apud Pegnam ibidem, qui addit, ipsum B. Pium V. sub anno 1576. prohibuisse cum teste Sacerdote hæretico dispensari, quod Missam celebraret.

Advertunt etiam, quod in irregularitate contracta ob hæresim vel apostasiam à fide fictam, possit Episcopus dispensare cum Clericis presbytero inferioribus, ut in susceptis ordinibus ministrent. At cum presbytero, ut officium Sacerdotale, & munus prædicandi exerceat, solus poterit dispensare Summus Pontifex, sicut

ſicut & diſpenſare, ut ad Ordines promoveatur, vel ad Superiores aſcendat. Cum iis vero, qui à fide ſponte apoſtatarunt, neque ad aſcenſum ad Ordines, neque ad ſuſceptorum uſum poteſt alius, quàm Pontifex diſpenſare. Quæ omnia patent *ex d. can. presbyteros d.* 50. & tradunt Sanchez. *cit. cap.* 25. *n.* 21. & Suarez. *d. diſp.*43. *ſect.*1. *n.* 4.

Ampliant id multi Doctores, quod iſta facultas diſpenſandi Epiſcopis concesſa dicto *cap.* 6. *ſeſſ.* 24. *de reform.* extendatur ad inhabilitates ad officia & beneficia, & ad privationes eorumdem, quia eſt irregularitas partialis, & ita Henriquez *lib.* 13. *cap.* 56. *n.* 1. Sanch. *in decal. lib.* 6. *cap.* 15. *n.* 78. Bonacin. *de clauſur. q.* 1. *pun.* 5. *n.* 5. Rodriq. *tom.* 2. *ſum. cap.* 66. *n.* 35. Ugolin. *de Simon. tab.* 4. *cap.* 6. §. 7. *n.* 2. Contraria tamen ſententia, quod in hoc privilegio non contineantur inhabilitates, & privationes latæ ſententiæ communior, & verior, ac in praxi recepta, ut teſtatur Lesſius *lib.* 2. *cap.* 35. *n.* 140. Suarez *de relig. tom.* 1. *tr. de Simon. cap.* 58. *num.* 11. & Bonacin. *tract. de Simon. diſput.* 1. *quæſt.* 7. *punct.* 2. *diffic.* 2. *in fine* ſe ipſum retractans. Quia non ſunt propriè irregularitates, neque ſuſpenſiones.

In hac difficultate, tanquam certum tenendum eſt, quod Epiſcopi, & Inquiſitores judicialiter procedentes, & in forma judicii ex obſervatione S. Romanæ ac univerſalis Inquiſitionis, ſcientibus, & conſentientibus pro tempore Summis Pontificibus, posſunt abſolvere in utroque foro coram Notario & teſtibus à cenſuris Eccleſiaſticis hæreticos, & Apoſtatas pœnitentes, & ad gremium S. Romanæ Eccleſiæ redeuntes, ac volentes abjurare publicè, vel ſecretò, non obſtante reſervatione contenta in Bulla Cœnæ Domini. Ita ſcriptum Archiepiſcopo Biſuntino 8. Julii 1588. Archiepiſcopo Spalatenſi 8. Junii 1596. Archiepiſcopo Taurinenſi & Inquiſitori 6. & 14. Maii 1595. Quæ quidem reſervatio quo ad Ordinarios, & Inquiſitores, ſolum operatur, ut non posſint Hæreticos hujuſmodi redire volentes ad pœnitentiam, in foro conſcientiæ tantum abſolvere, ut declaratum 9. Maij 1596. Neque posſunt ipſi Epiſcopi ex vi decreti S. Concilii Tridentini *in cit. cap.* 6. *ſeſſ.* 24. dictos hæreticos abſolvere in foro conſcientiæ, ut etiam declaratum 21. Auguſti 1609. Eſt enim eis ſublata hæc facultas per dictam Bullam Cœnæ, ut declaravit S. Congregatio Concilii, ac Rota *coram Merlin.* 25. *Maij.* 1628. & Nos *alibi.* Nec talem facultatem abſolvendi ab hæreſi habent in caſibus occultis, ut declaratum quoque 7. Junii 1617. Et hæc quidem quò ad abſolutionem.

Quò vero ad diſpenſationem in irregularitate ex hæreſi occulta, certum etiam cenſeo, non poſſe in illa Epiſcopos diſpenſare vigore dicti decreti S. Concilii Tridentini. Nam ſicuti non posſunt abſolvere ab hæreſi etiam occulta, quia eſt reſervata in Bulla Cœnæ, in qua generaliter reſervatur hæreſis, ita etiam non posſunt in irregularitate, quæ provenit ex hæreſi occulta. In generali quippè concesſione non veniunt quæ, quis in ſpecie non eſſet veriſimiliter conceſſurus, qualis eſt diſpenſatio in irregularitate ex hæreſi, licet occulta, quæ habet ſtrictisſimam reſervationem. Et licet Concilium, & Bulla Cœnæ non excipiant diſpenſationem in irregularitate ex hæreſi occulta, remanet tamen excepta ex natura ſuæ reſervationis. Eoque præcipue quia hæc diſpenſatio eſt acceſſoria abſolutioni, cùm ex natura ſua cum ea conjungitur, quemadmodum ſecundum ſe hæc irregularitas conjuncta eſt cum hæreſi, etiam occulta, quia ex illa provenit, atque adeo non debet eſſe diverſa ratio in acceſſorio ac in principali, ut obſervant Alex. *conſ.* 4. *num.* 5. *lib.* 1. Menoch. *conſ.* 58. *in fin.* Pacian. *de probat. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 69. Cravet. *conſ.* 506. *num.* 3. cumque habeat locum in acceſſorio ratio finalis diſpoſitionis prohibitivæ in odium hæreſis, cujus crimen eſt ſpecialiter delegatum Inquiſitoribus adeo, ut pro ipſo inſtitutum ſit ſpeciale Tribunal, ita etiam locum habebit prohibitio, quo caſu non conſiderantur, tanquam diſparata, ſed tanquam acceſſoria & connexa, quæ eodem jure cenſentur. Unde, permanente principali, debet permanere acceſſorium, quia eſt neceſſarium pro illo, quia principale trahit in neceſſariam conſequentiam acceſſorium, *l.* 2. *ff. de juriſd. omn. Judic.* & notant Feder. *de ſen. conſ.* 163. & 186. *ſub initio*, ac Tuſch. *lit. A. concl.* 77. *n.* 1. Imò difficilius conceditur diſpenſatio in irregularitate, etiam generali, ac non proveniente ab hæreſi, licet occulta, quàm abſolutio à caſibus Sede Apoſtolicæ reſervatis, ut conſtat ex praxi Jubilæi, tum ſpecialis, tum generalis. Nec ſumus in irregularitate incerta, ac dubia, ſed certa, & indubitata, ut conſtat ex communi Doctorum ſententia, quos ſupra retulimus.

De aliis pœnis in hæreticos *alibi* fusè diſſeremus. Aliæ verò impoſitæ ſunt cenſuræ ac pœnæ divinatoribus maleficis, magis, & idololatris, imo & legentibus, aut retinentibus libros divinationes, maleficia, magias, & idololatrias continentes, ut habes in Indice librorum prohibitorum, cum hac tamen diſtinctione, quod quæ fertur in Indice non eſt reſervata Summo Pontifici, ſicut illa, quæ fertur in Bulla Cœnæ contra legentes, vel tenentes libros hæreticorum, aut hæreſium.

Et ſane Theologi communiter 2. 2. *q.* 10. ſupponunt, quod incurrat excommunicationem latam, & alias pœnas, qui ex interna infidelitate, animo concepta deficit à recta fide, thure colat idola, dæmoni cultus latriæ vel duliæ, honores, preces adhibet, coram eo execratur fidem Chriſti, ac eum, ejuſque Sanctos contemnit, &c. Solum difficultas eſt, an illas incurrat, ſi hæc tantum externe faciat, vera fide retenta in corde, ut feciſſe Marcellinum ſub Diocletiano, & Maximiliano metu coactum referunt plures, nominatim Illeſcas *tom.* 1. *p.* 1. *hiſt. Pontif.* addens in publico Concilio reſipuiſſe, ſuamque fidem Martyrio confirmaſſe, quodque nunquam mente conſenſerit, de qua re dubitant alii apud Baronium anno 302. imo contendunt apud Acugnam, nullum Pontificem Summum extitiſſe hæreticum, de quibus nos etiam alibi. An autem ſi pœnas hæreticorum non incurrat, incidat ſaltem in alias cenſuras, aut pœnas à jure divino, aut humano civili, aut Canonico impoſitas.

Concors eſt Theologorum ac Juriſtarum ſententia, idololatriam, magica, & alia facta hæreticalia committentes abſque errore in intellectu, non incurrere cenſuras & pœnas hæreticorum, ideoque non abjurant de formali, ſed abſolvuntur tantum ad cautelam ab excommunicatione impoſita hæreticis. Concordant item illos incurrere alias pœnas impoſitas à Deo, vel ab homine his criminibus præciſe, prout libere conſumantur abſque errore intellectus.

Suarez tamen *tom.* 1. *de Relig. lib.* 6. *de ſuperſt. cap.* 6. tenet, nullam cenſuram, aut pœnam eſſe impoſitam idololatris, & fortaſſe id etiam diceret de aliis factis hæreticalibus. Hoc autem falſum eſt. Nam, ut recte annotat Bannes 2. 2. *q* 11. *ar.* 4. *dub.* 2. ſpecialis excommunicatio fertur à Joanne XXII. in Idololatras abſque errore intellectus, ſive ſimul deteſtentur idololatriam, ſive quadam prava voluntate afficiantur ad talem cultum, vel ex quadam curioſitate, vel metu, vel avaritia, ut faciunt Lamiæ plures. Alibique referimus pœnas impoſitas à jure magis, hariolis, ac divinatoribus, & à Deo ſpeciatim idololatris *Levit.* 20. *Exod.* 22. Et ut annotat Eymericus *in Direct. Inquiſ. p.* 2. *q.* 93. excommunicantur illi, qui colunt dæmones, ac incurrunt pœnas hæreticorum, excepta pœna confiſcationis bonorum, qui, ut Bannes *loc. cit.* ait, ſupponuntur, non colere cum infidelitate, quamvis aſſentiant libere pravo cultui.

Ex-

Excommunicationem itidem contra divinatores imposuit Urbanus VIII. ac alias pœnas post Sixtum V. & in ipsos magos, incantatores, maleficos, & hujusmodi alios, & antè Adrianus VI. Innocentius VIII. Leo X. Alexander IV. & VI. Julius II. & Gregorius XV. imponens etiam mortis pœnam maleficis, mortem inferentibus, ut legere est in fine Directorii, ac Mallei.

Ab ipso etiam Joanne XXII. fertur excommunicatio ipso facto contra invocantes dæmones, eos alligantes in annulo, adorantes, Sacramentis abutentes, aut cum dæmone pactum ineuntes, aut rebus sacris in divinationibus abutentes apud Direct. *p.* 2. *q.* 43. Unde & ex aliis adductis à Moura, & à Castropalao creditur fuisse sufficienter promulgatam, quicquid dicat Suarez apud Mauram. Creditque Lessius, tales esse excommunicatos *in can. Siquis hariolos* 26. *q.* 5. ubi dicitur ex decretis Gregorii XIII. *Siquis hariolos, aruspices, vel incantatores observaverit, aut philacteriis eorum usus fuerit, &c.* & *can. sortes* ibidem prohibet Leo IV. sortes divinatorias sub anathematis interdicto. Quare Petrus Ledesma *p.* 2. *sum. cap.* 6. *tenet*, omnes idololatras, etiam absque infidelitate dæmonem adorantes incurrere illam excommunicationem ipso facto, non autem illam, quæ imposita est contra hæreticos, ut etiam recte notavit Toletus, & Moura *sect.* 3. *cap.* 6. & meminit. Navar. *in man. cap.* 27. Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. referens Antoninum, & Tabienam. Addunt alii quod paciscentes cum dæmone incurrunt ipso facto excommunicationem, latam à B. Pio V. in Bulla Cœnæ, Papæ reservatam. Imo tradunt nonnulli apud Mouram *loc. cit.* sortilegos, ac dæmonum invocatores, & peculiariter illi sacra facientes, irregularitatem incurrere, ac privationem officiorum, & beneficiorum.

Porro infames declarantur malefici, venefici, ac sortilegi *in can. infames* 6. *q.* 6. *q.* 1. de quo plura Torrebl. *lib.* 3. *epit.* & nos *suo loco* Navarrus autem *in man. cap.* 12. refert, eum, qui cum rebus sacris, aut Ecclesiasticis incantationem aliquam, aut maleficium facit, veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis consecrationis, &c. in pluribus diœcesibus excommunicationem incurrere, & de Eborensi refert Moura *cap.* 3. *sect.* 3. *n.* 18. De pœnis insuper contra eos imponendis in foro exteriori agunt Eymer. *p.* 2. *direct. n.* 4. Azor. & alii, contenditque Majolus *colloq.* 4. Judæos speciatim ob crimen incantationis morte plectendos, quoniam ipsi jactitant, Christum mortem Crucis jure condemnasse propter hoc delictum, quòd scilicet per nomen *Scem-hammephoras* sua ediderit miracula, de quo idem Moura *ibidem* & *cap.* 2. & 5. Unde etiam pro Judæis oportet consultò examinare qualitatem delicti, ejusque circumstantias, sicque, rebus agitatis, sontes punire.

Porrò de nomine hoc *Scem-hammephoras* sic Rabbi Moses Ægyptius *in libro More cap.* 60. *p.* 1. Omnia nomina Creatoris in libris omnibus inventa, ab effectibus derivata sunt, præter unum nomen, quod est nomen appropriatum Creatori altissimo. Et propter hoc vocatur *Scem-hammephoras*, id est nomen expositum. Vult autem dicere, quod ipsum est significans & ostendens Creatoris substantiam, ac ejus quidditatem ostensione, & significatione perfecta & manifesta in qua non est æquivocatio, neque mixtura, id est, nihil est, quod commune sit Deo & Creaturæ in hoc nomine, reliqua autem ipsius gloriosa nomina significant æquivoce, & cum mixtura, eò quod sunt ab operibus similibus iis, quæ sunt in nobis, derivata, ut etiam nomen illud, quod loco quatuor litterarum, quod est *Adonai*, ab hoc verbo *Adon*, quod est Dominus, derivatum est. Et inde est, quod Angelus quoque dictus est *Adonai*, sicut dictum est *Gen.* 18. *cap.* 18. *Adonai quæso si inveni gratiam in oculis tuis.* Manifestavi autem tibi hoc in verbo Adonai, quo nomen Creatoris pronominatur; quia magis appropriatum est Deo altissimo, quàm alia omnia nomina Creatorem notificantia. Cœtera verò, ut *Daijan* Judex, & *Isadick*, id est justus, & *Hannun*, id est gratiosus, vel pius & misericors, manifestum est, quod communia sunt atque derivata. Nominis autem, quod scribitur quatuor litteris, *Scem-hammephoras* nescitur derivatio nota, nec ipsum cum alio participat.

Et non est dubium, quin hoc nomen gloriosum, quod non profertur, neque pronunciatur, neque dicebatur, nisi in Sanctuario à Sacerdotibus Domini sanctificatis, & solum in benedictione Sacerdotum; & tunc etiam à Sacerdote magno, & in die jejunii gloriosæ sanctificationis, est nomen illud, in quo non est participatio inter Creatorem, & aliquid aliud. Breviter autem dico, quod celsitudo & excellentia hujus nominis idcirco tanta reputatur, & cavetur, ne loquatur aliquis per ipsum cautela magna & terribili, quia significat Creatoris substantiam ita, quod nulla creatura communicat cum eo in significatione illa. Quemadmodum asseverant magistri nostri in persona Dei dicentes: Nomen meum est unicum, vel appropriatum mihi, cœtera verò omnia Dei nomina, qualitates, & reliqua significant. Cumque multiplicata fuissent hujusmodi Creatoris nomina, ab ejus operibus derivata, transire fecerunt super cor nonnullorum filiorum Adam, quod multas ipse habeat qualitates secundum multitudinem operum, à quibus nomina illa derivantur. Et eam ob rem promisit dare hominibus intellectum, qui ab eis hujusmodi errorem amoveret. Dixit enim Zachar. *cap.* 14. *In die illa erit Dominus unus, & nomen ejus unum.* Vult dicere quod, sicuti ipse Dominus unus est, ita tunc uno duntaxat vocabitur nomine, quod ejus substantiam absque derivatione ab aliqua actione significat. Dictum est autem *Pirke*, id est capitulis Rabbi Eliezer, quod cùm adhuc mundus non esset creatus, erat Deus sanctus, & benedictus, & nomen ejus tantum. Animadvertas quàm evidenter ostendat, quod omnia hæc Dei nomina derivata sint noviter post mundi creationem inventa. Et hoc quidem certum est, quod omnia ab aliquibus operibus in mundo inventis denominantur. Sed cum consideras Dei essentiam ab omni operatione denudatam, nequaquam erit ei nomen derivatum, sed unum tantummodo ad ejus essentiam designandam. Nullum autem est apud nos nomen, quod non sit derivatum, præter *Tetragrammaton*, quod est *Scem-hammephoras*, id est nomen expositum absolutè. Nec aliud esse credas, quàm istud.

Neque pertranseant cor tuum scribentium brevia, vanitates, & ea, quæ forte ab eis audivisti, vel in eorum libris vanissimis invenisti, delirantium nomina quædam, ab eis composita, & nihil penitus significantia, quæ divina nomina vocant, dicuntque, quod magna sanctitas, atque mundicia sit ad effectum consequendum necessaria, & quod possibile sit homini cum hujusmodi nominibus miracula facere. Non enim decet prudentem hominem has vanitates, atque insanias audire, nedum credere. Nec est aliquod aliud nomen, quod *hammephoras*, id est expositum, vocetur, nisi hoc gloriosum quatuor litterarum nomen, quod cum litteris suis minimè legitur. Manifestè autem cum expositione dixerunt in libro, qui dicitur *Siphre* super illud *Num. cap.* 6. *Sic benedicetis filiis Israel.* Sic, hoc est, in lingua ista. Sic, id est, cum *Sem-hammephoras*, vel cum ejus pronunciatione. Dicebatur autem in Sanctuario, sicut scriptum est, in Civitate verò secundum quod pronuntiatur, hoc est, pro eo dicebatur *Adonai.* Dictum est quoque in Talmud super illud *Num. cap.* 6. *Sic benedicetis filiis Israel.* Sic, id est, cum *Scem-hammephoras*, vel cum ejus pronunciatione. Docet autem quid sit dicendum, cùm ait: Et ponite, vel nominate nomen meum unicum, scilicet mihi. Ecce expositum est ibi, quod *Sem-hammephoras* sit nomen quatuor litterarum, & quod ipsum solum Crea-

Creatoris substantiam absque mixtura & significatione alia significet, atque ostendat. Eapropter dixerunt magistri in personaDei, Nomen meum est unicum mihi. Hæc omnia Rabbi Moses Ben Maïmon.

His autem præmissis, assero primò. Idololatræ, magi, divinatores & id genus alii absque errore intellectus non incurrunt per se censuras, & pœnas hæreticorum, sed tantum præsumptivè habentur ut hæretici, ac ideo abjurant de levi, vel de vehementi, de quo Directorium, Pegna, Carena *p.* 2. *tit.* 5. & alii. Atque hæc est communis Canonistarum sententia, quos adducit Suarez *loc. cit.* Moura *sect.* 3. *cap.* 5. & Carena *p.*2. *tit.* 1. §. 15. ac Torrebl. *cap.* 8. *lib.* 13. *oper. spirit.* licet plura commisceat contradictoria. Et hanc etiam tradit Bannes *ubi supra*, Aragonius, Salonius, Arauxo, Thomas de S. Thoma, & Suarez *ibidem*, ac communiter Theologi, & Summistæ, Sylvester *in sum. v. hæreticus*, Azorius *lib.* 8. *cap.* 9. Duardus *lib.*2. *in Bul. Cœna can.* 1. *q.* 57. *concl.* 1. *n.* 12. ac cæteri. Nam pœnæ illæ feruntur in hæreticos, vel apostatas. Qui autem animo non consentiunt infidelitati, licet opere externo, malitiose illa committant, non sunt hæretici. Leges enim pœnales sunt restringendæ ad id, quod rigor verborum permittit. Siquidem præcipua hæresis conditio est, ut contra fidem intellectus erret. Neque enim hæresis consummatur, nisi in intellectu. Et in hoc distinguitur ab aliis peccatis, que exterius consummantur, licet in iis etiam malitia à voluntate proveniat. Unde tales non appellantur, neque sunt hæretici.

Non obstat, quod in Concilio Toletano primo in assertione fidei plures excommunicationes feruntur sub hac forma *siquis dixerit, vel crediderit.* Sufficit ergo, quod una pars disjunctivæ comprobetur. Respondeo cum Bannes *ibidem* quod conjunctive se habet dicere & credere, at melius cum Cajetano, mox citando, quod possint etiam incurrere censuras, impositas dicenti contra fidem voluntariè, licet non credant errori, sicut magi, idololatræ & alii malitiosè committentes facta hæreticalia absque infidelitate in intellectu, ut & plasphemi hæreticales incurrunt pœnas ipsis impositas, etsi non assentiantur dictis hæreticalibus. Etenim S. Petrus verè peccavit, negando Christum. Tenemur enim non solum corde credere ad justitiam, sed & ore confiteri ad Salutem; unde Marcellinus, & Salomon colendo Idola sine infidelitate interiori, pœnas incurrerunt à Deo impositas.

Assero secundo. Pœnæ peculiares à Deo impositæ sunt Idololatris, magis, & hariolis in S. Scriptura, & à legibus canonicis ac civilibus. Patet ex dictis, estque contra Suarez quod ad idololatras, & sermo est de his quatenus peccata sunt, ac libere aguntur.

Assero tertio. Idololatræ sine infidelitate, magi, harioli, divinatores, & alii ejusmodi incurrunt prædictas pœnas. Nam iis sunt impositæ tales pœnæ, diversæ autem hæreticis. Ergo suas quisque incurret, cùm Idololatria, magia, ac cætera perfici possint absque infidelitate interiori; aliàs nullus esset idololatra, magus aut hariolus, qui non est hæreticus. Hanc assertionem docet Cajetanus 2. 2. *ar.* 1. *ad* 7. *& q.* 94. *ar.* 1. *ad* 1. *& q.* 95. *ar.* 3. quem tamen non recte intellexerunt Bannes, Suarez, & alii *locis allegatis*, quasi dixerit, idololatras, magos, &c. sine infidelitate incurrere pœnas hæreticorum.

Nam primò duntaxat docet, quod ex timore thura idolis exhibens, licet non peccet peccato infidelitatis interiori, peccat tamen peccato infidelitatis exteriori, non opposito fidei, sed confessioni illius. Quare subdit, licet talis non sit hæreticus, nec idololatra secundum mentem, est tamen idololatra actu exteriori, & subjectus juribus Dei ac hominum contra idololatras, non dicit contra hæreticos. Quia homo judicat ea, quæ extra sunt, & Deus voluntatem consentientem

Contendit secundò Cajetanus, quod quemadmodum non excusatur in foro conscientiæ à furto, fornicatione, negatione fidei, ac idololatria, qui ex alieno affectu hos actus exterius committit, quia voluntariè committit actus exteriores talium peccatorum, ita non excusatur in foro conscientiæ ab Ecclesiasticis censuris, latis contra committentes talia crimina, ut si esset lata excommunicationis sententia contra fures, ille, qui in solo exteriori actu furti, consentiendo furatus fuerit, procul dubio esset excommunicatus in foro conscientiæ quia voluntarium furtum commisit. Ita & in hoc casu. Non enim tantùm dicitur in foro conscientiæ fur, aut idololatra, qui ex affectu furti, aut idololatriæ furatur, vel colit idola, sed etiam qui voluntariè exercet actum exteriorem furti, aut idololatriæ. Unde frustra conatur hæc solvere Suarez, cùm ex diversis censuris ac pœnis supra relatis constet diversitas horum criminum.

Castropalaus autem *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 5. *n.* 1. tenet cum Sanchez *lib.* 2. *decal. cap.* 7. *n.* 1. quod siquis coluerit dæmonem ex metu, vel avaritia, vel ex alio affectu, quia non est verus idololatra, non incurrit pœnam excommunicationis, latam à Joanne XXII. in citata extravaganti, quam aliqui aiunt, non esse usu receptam. Cui formaliter opponitur doctrina Cajetani, & merito quidem. Nam Pontifex expresse procedit contra idololatras, sortilegos hæreticales &c. absque infidelitate, ideo concludit non incurrere omnes hæreticorum pœnas. Quod non diceret, si errori adhærerent.

Alphonsus verò à Castro *lib.* 1. *de justa hæret. punit. cap.* 1. *& seqq.* post Sylvestrum *lib.* 1. *de strigimag.* rectè concludit, blasphemos, sortilegos, augures, aliosque divinatores, & magos non esse, tanquam hæreticos censendos, neque ut tales puniendos, sed tantum possunt vocari hæretici præsumptivè. Non tamen placent alia, quæ ibi dicit *cap.* 13. Et primò illud, quod invocare expresse dæmonem ad sciendum futura, quæ potest per se manifestare, non sit hæreticale, secus autem si ad præcognoscendum ea, quæ dæmon præscire nequit, quia, inquit, est aperta hæresis, credere, quod licitum sit, dæmones illa præscire.

At certe etiam est aperta hæresis credere, quod licitum sit, dæmones invocare. Ergo pariter erit suspectus de fide hic, sicut ille, licet in illo casu interveniant duæ hæreses, in isto autem una. Unde erit probabilis suspicio, quod invocans dæmonem, credat licitum esse, eos expresse invocare. Cur enim propter unam hæresim erit suspectus de fide, & non propter aliam, cum utraque facto ipso præbeat occasionem rationabilem suspicandi de mala intentione operantis? Eoque magis, cùm idem autor *cap.* 15. improbans Grillandum, teneat, quodlibet maleficium, quod fit per commixtionem alicujus Sacramenti, aut rei Sacramentalis reddit operantem de hæresi suspectum. Quoniam, ait, nisi ille crederet talia Sacramenta, aut Sacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, illa non adhiberet. Unde contra has dæmonum invocationes proceditur in S. Officio, tanquam contra suspectas de fide.

Sed mihi maximè displicent, quæ subdit. Ait enim, *quod Inquisitor ideo cùm talem maleficum agnoverit, capere, illum potest, non quidem propter maleficium,* en loquitur contra Constitutiones Alexandri VI. Innocentii VIII. & alias antiquiores.] *sed propter Sacramentorum commixtionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit, captumque illum diligenter examinabit de illius credulitate. Quod si ille dixerit, se non credere, quod Sacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, ac potestatem, sed ideo apposuisse, ut dæmonis voluntati, qui hoc imperavit, obedire, tunc Inquisitor non poterit illum, quamvis gravissime peccantem, punire. Quia illi prohibitum est in cap. accusatus §. sane de hæret. in* 6. *sed illius punitio ad solum defertur ordinarium*

rium. *Si verò maleficus dixerit, se ideo Sacramenta, aut Sacramentalia in suo maleficio immiscuisse, quia credit illa virtutem aliquam habere, tunc merito Inquisitor juxta cap. accusatus poterit illum punire, non propter maleficium, sed propter errorem fidei. A quo, si legitime admonitus, discedere noluerit, etiamsi resipiscat, ut hæreticus condemnatur apud omnes, nisi fuerit sponte comparens, eritque per omnia tanquam hæreticus ab eo tractandus. Idem dicas de conculcante pedibus Crucem Domini, aut imaginem Deiparæ Virginis.* Additque in fine cap. 16. *Quædam flagitia committunt malefici, propter quæ absque Judicis Ecclesiastici sententia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & ultimo supplicio punire. Nam pueros noctu occidunt, aut ægros, aut valetudinarios efficiunt, & alia similia committunt, per quæ digni sunt morte, & si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.*

Nam Inquisitor propter maleficium quodlibet, præcipue hæreticale, etiam ante Bullam Sixti V. poterat procedere, ut patet ex citato *cap. accusatus*, & ex constitutionibus relatis à Malleo, à Carena, à Salelle, ab aliis, Alexandri VI. & Innocentis VIII. quæ expresse contra maleficos striges, ac divinatores emanarunt. Unde & divinationes, incantationes, ac superstitiones simplices subjiciebantur Inquisitoribus; quanto magis hæreticales? Præcipue cùm soleant malefici fidem Christi expresse abnegare, promittentes nunquam ad illam redire, nec aliter dæmon eorum sceleribus vult cooperari, ut ipse Castro antea notaverat.

Nullo tamen modo ad Judices seculares pertinent, cùm saltem importent superstitionem cum pacto tacito Religioni adversam, ideoque crimen est spirituale, de quo Judex secularis judicare non potest, eoque magis si illi hæresis esset annexa. Nec crimen ejusque causa debet dividi, minusque requiritur, quod reus fateatur pravam intentionem, ut Inquisitor possit procedere contra maleficium hæreticale, aliàs de facto tantum contra hæreticum formalem posset procedere. Quod omni caret probabilitate, estque contra omnes Doctores, omnesque Canones, & praxim supremi Tribunalis, & aliorum tollitque abjurationem de levi, ac de vehementi, & veram intelligentiam Canonistarum in *d. cap. accusatus*. Sed satis est, quod sit redditus suspectus manifeste de hæresi ob factum hæreticale, ut expresse tradit idem *cap. accusatus*, & declarat Directorium ac Sylvester, aliique posteriores supra citati, & tunc debet abjurare de vehementi, vel saltem de levi. Quod si fateatur hæresi adhæsisse, abjurabit de formali, & tanquam hæreticus condemnabitur. Verbum autem illud *manifeste* cadit supra suspicionem, vel supra hæresim ipsam manifestam, & claram, non autem supra manifestam pravam intentionem operantis. Sic enim sumus extra casum suspicionis, habemusque evidentiam facti hæreticalis, & confessionem adhæsionis hæresi, ac per consequens debet abjurare de formali. At hæc, aliaque plura, quæ in illo opere cumulavit Castro propter multa ejus in Rempublicam Ecclesiasticam merita condonamus; fuit enim doctus Theologus, non autem habuit usum rerum S. Officii, quas judicare difficile est sanè, nisi experto.

Neque obstat, quod Urbanus VIII. feriat excommunicatione astrologos judiciarios in casibus ab eo expressis, atque adeo censuras hæreticorum incurrant suspecti de hæresi. Nam diversa est censura ista ab illa, & ab alia in regulis Judicis contenta, si retinuerint libros magicos, &c. non tamen reservata Papæ, sicut illa, quæ fulminatur in Bulla Cœnæ contra hæreticos. Per accidens autem magi, & malefici quandoque puniuntur pœnâ capitali juxta constitutionem Gregorii XV. quæ debetur hæreticis relapsis, aut impœnitentibus, non quidem formaliter, ut magi, & malefici, sed propter annexa homicidia, & damna, publicas que professiones contra fidem, & alia enormissima scelera, quæ ipsi committunt.

Consultatio CXXXVIII.

Quid in casu dubio, ac in aliis casibus ad Inquisitores spectantibus.

IN eam autem dubio an maleficium sive sortilegium suspicionem hæresis habeat, spectat positivè ad Judicem Ecclesiasticum, quia causa est de objecto Ecclesiastico: Dubitatur namque an casus sit hæreticalis, vel suspicionem hæresis habeat, Ergo habet pro objecto formali hæresim, atque adeo solus Judex Ecclesiasticus potest hujusmodi causam cognoscere ac definire, ut per Freytum ad Roderic. *de confess. Sollicit. quæst.* 5. *num.* 39. Caren. *d. tit.* 12. *num.* 140. Turrian. *in Select. p.* 1. *disput.* 30. *censur.* 2. *dub.* 5. & Bordon. *tom.* 1. *cap.* 18. *num.* 52. Qui etiam putant opinionem asserentem, quod Judex laicus potest judicare, an aliquod delictum spectet, vel non spectet ad S. Officium, esse temerariam.

Unde potest Inquisitor, vel Episcopus cogere sub Censuris Judicem Laicum, ut sibi remittat maleficum, vel quemlibet alium sortilegum carceratum cum suo processu, & scripturis, ut de maleficiis, ac sortilegiis illum judicet puniatque. Nam ratione criminis Ecclesiastici petere possunt Judices fidei omnes maleficos, & sortilegos, & Magistratus Sæculares tenentur eis obedire; quia de hujusmodi crimine nullatenus, neque directè neque indirectè cognoscere possunt, aut judicare per *text. in c. ut inquisitionis* §. *prohibemus de hær. in* 6. *&c. Const. B. Pii V.* Quæ habetur inter litteras Apostolicas pro S. Officio Inquisitionis in fine Directorii.

Possunt quoque Judices ac Magistratus sæculares compelli per censuras ab Inquisitoribus, & locorum ordinariis ad exhibendum processus, & quaslibet alias scripturas, quæ contra Maleficos aliquid continent, quod causam fidei tangat, & Judicium Inquisitorum juvare valeat ex argumento textus *in cap. ut commissi de Hæret. in* 6. & ex annotatis à Royas *singul.* 4. §. *edere*, Pegna *in lucer. Inquis. de Strig. vers.* Sed ab hac sententia, Carena *dec. par.* 2. *tit.* 12. *num.* 140. & Bordono *tom.* 1. *cap.* 18. *de Sortileg. num.* 51. Qui etiam addunt hujusmodi remissionem illicò faciendam esse in qualibet judicii parte, tradendo processum, & quæcumque alia pertinentia ad cognitionem causæ. Quia Judex Ecclesiasticus omnium Dominus est, ut ad bonum finem causam conservationis fidei, ac destructionis hæresum devenire possit, Nullusque potest sine mortali peccato jurisdictionem alienam sibi usurpare, ut probat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 6. Navar. *cons.* 2. *de hæret. num.* 4. §. 2.

Verùm si, exempli gratia, comprehensa fuerit aliqua malefica à Magistratu Sæculari pro infanticidio, aut alio delicto sæculari, & dum illa interrogaretur constitit sibi de hæresi, vel de alio delicto hæresim sapiente, tunc, peracto judicio hæresis, eidem Judici sæculari restituenda malefica est, ut is aliorum criminum cœptum judicium legibus civilibus peragat. Tunc enim non dicitur propriè Curiæ sæculari relinqui, sed potius Judici restitui, qui ratione criminis sæcularis super malefica illa legitimam habet jurisdictionem. Quod verissimum est, & in praxi servatur, *ex citata Constit. B. Pii V.* Quare Carcerati S. Officii non traduntur, sive remittuntur Judici sæculari, nisi fuerint ab ipso habiti 29. Martii 1601. & 12. Aprilis & 30. Augusti ejusdem anni, & 12. Junii 1602. & 24. Januarii 1605. & 18. Decembris 1613. ac alibi sæpius.

Undè cùm Legatus Ferrariensis petiisset sibi tradi carceratum post expeditam causam S. Officii, ut pro de-

delictis ad forum sæculare spectantia illum puniret Sanctissimus dixit, id esse contra Stylum S. Officii, quod non remittit suos carceratos ad alios Judices. Undè ei scriptum, ut mitteret inditia, quoniam ex justitia punietur in S. Officio 16. Junii 1616. Quod procedit etiam si agatur de pœna capitali 29. Martii 1627. Quando itaque Curia Sæcularis petit sibi tradi Carceratos in S. Officio post expeditam eorum causam S. Officii, ut pro delictis ad forum sæculare spectantibus eos puniat, non est ipsi annuendum. Quando autem sunt habiti à Judice Sæculari, sivè ab alio, & sunt ei restituendi, si pœna eis imponenda erit major imposita à S. Officio, tunc luent pœnam Curiæ Sæcularis, secus autem si Minor; Causas enim in quibus judicavit S. Officium, nullus alius Judex judicat 4. Aprilis 1584. Aliquando tamen etiamsi habiti fuerint, ab alio Judice, non restituuntur, ut sub die 7. Augusti ejusdem anni. Regulariter tamen Carcerati, habiti à Curia Sæculari, finita causa restituuntur 7. Julii 1611. De Carceratis S. Officii aliàs plura.

Ex quibus constat, quod vice versa Judex Sæcularis non possit Judicem Fidei compellere, ut sibi exhibeat reos, qui sæcularia delicta commiserunt, ut illos puniat. Quia Judici sæculari nulla competit jurisdictio in Judicem Ecclesiasticum. Cum verò Judex Ecclesiasticus in suo Tribunali delinquentes punierit, tunc Judex Sæcularis pro criminibus ad suum forum pertinentibus eosdem punire poterit, ut per Gomez *tom. 3. var. resol. cap. 1. num.* 40. Pegna *loc. cit.* Sed eo quidem modo, quo supra.

Factâ verò Inquisitori remissione Maleficæ, vel Sortilegi, potest Judex laicus ulteriùs in illius causa procedere, dummodo tamen causa S. Officii non impediatur, Selle *de inhibit. justit. cap.* 30. §. 1. *num.* 111. Carena *par. 2. de Sortil. tit.* 12. *num.* 140. Quia nihil habet commune causa hæresis cum alia causa, non spectante ad S. Officium. Et quamvis B. Pius V. in adducta Constitutione dicat, *suspensa aliorum criminum cognitione*, nihilominùs hæc verba intelligi debent de suspensione cognitionis, quæ obesse potest S. Officio, ut cum Selle notat Carena *loc. cit.*

Hac verò in re tenendum est. Carcerati in S. Officio, pendente eorum causa, non debent, neque possunt molestari in aliis Tribunalibus, sed supersederi debet in quibuscumque eorum causis, sivè civilibus, sivè criminalibus, donec fuerit expedita causa S. Officii, nec in persona, neque in rebus molestari, 22. Januarii 1588. & 25. Junii 1598. & 9. ac 15. Julii ejusdem anni, & 27. Septembris ejusdem anni; Ac ita, ut acta facta tempore eorum carcerationis revocentur 20. Januarii 1610. causæ enim S. Officii omnibus aliis præferuntur 19. Junii 1614. Est enim hæc consuetudo vetustissima S. Officii, 27. Januarii 1626. & 31. Augusti 1627. Nec sunt molestandi, etiamsi maneant domi propriæ loco carceris, ut sub die 4. Augusti 1628. Potest tamen Judex aliquo modo providere, ne bona ipsius carcerati dilapidentur in præjudicium creditorum 5. Junii 1619. Si tamen aliquid per ipsos solvendum est pro fructibus liquidis, tenentur illud solvere 17. Septembris 1604.

Et juxta eamdem consuetudinem iidem Carcerati non examinantur ad instantiam quorumvis Judicum. Undè acriter reprehendendi Inquisitores & Ordinarii, qui hos Carceratos examinari permittunt à Curia sæculari. Permittitur verò ut examinentur in alio foro, uti testes, nunquam verò uti rei principales, & cum assistentia Inquisitoris. Et Inquisitor ob assistentiam & permissionem examinis dispensatur super regularitate, quatenùs ex dicto examine sequeretur Sententia Sanguinis 21. Augusti 1603. & in litteris anni 1594. Permissumque Inquisitori, ut cum sua præsentia, vel sui Vicarii permittat, quod Curia Sæcularis examinet ad torturam in S. Officio Inquisitum de homicidio, sed in carceribus semper. Quæ licentia fuit aliàs denegata 25. Maii 1605. Cum eadem tamen licentia fuit concessum, quod domi detentus causâ S. Officii examinetur per Judices Sæculares 14. Julii 1605. Et aliàs carceratus in S. Officio examinatus fuit, uti testis in causa matrimoniali pendente in Rota cum assistentia Socii P. Commissarii 8. Aprilis 1609. In specie tamen denegatur, quando reus est examinandus uti principalis 20. Maii 1609.

Reus verò condemnatus ab Inquisitore, ad Carcerem, vel ad triremes est remittendus, ut à Judice laico pro aliis delictis puniatur, etiamsi pro hac remissione impediatur executio sententiæ Inquisitoris. Nam quò ad pœnam carceris etiam executioni demandatur in carcere laico, dum reus ibi à Judice detinetur. Pœna autem triremium executioni demandari potest, expleto judicio. Si verò à Judice laico ad mortem damnatur, morte solvitur omnis alia pœna à Judice Ecclesiastico imposita. Neque Inquisitor remittendo Sortilegum ad Tribunal laicum, in quo sit condemnandus ad mortem, incurrit irregularitatem. Quia censetur dispensatus à Summo Pontifice, dum B. Pius V. in præfata Constitutione præcipit hujusmodi remissionem ad Judicem Sæcularem. Ita enim ait *suspensa aliorum criminum cognitione, ad eosdem Cardinales & Inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem & expeditionem retinendos. Et postea ad eosdem Officiales pro aliorum criminum expeditione remittendos, sine mora transmittat.* Quod intellige ut supra, quando scilicet reus habitus est à Curia Sæculari.

Reus autem, qui à Judice laico reperitur apud se retinere in tortura Sortilegium taciturnitatis ad reticendam veritatem, non potest etiam de hoc crimine ab ipso Judice judicari, neque puniri; Nam omne Sortilegium aut est conjunctum cum hæresi, aut cum hæresis suspicione, ac proindè etiam quando reus reperitur in tortura, cum arcano dæmoniaco, ut tormenta sine dolore sustineat, & immobilis ac mutatus remaneat, est judicandus ac puniendus ab Inquisitore privativè quò ad Judicem Sæcularem; Immo post Constitutionem Sixti V. Inquisitores cognoscunt de omnibus Sortilegiis, etiam simplicibus, & non manifestè hæresim sapientibus, ut tradunt Scott. *in Bull. Pontif. epit.* 58. *theor.* 158. Selle *tom.* 4. *dec.* 464. *n.* 8. & 18. ac *seq.* & *dec.* 466. *n.* 4. & 17. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 26. *q.* 4. Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *n.* 92. Farinac. *de hæres. q.* 181. *n.* 93. Molfes. *in sum. p.* 1. *tr.* 11. *cap.* 7. *n.* 145. Diana *tom.* 5. *tr.* 12. *resol.* 10. §. 1. & Carena *loc. cit. tit.* 12. §. 16. *n.* 146. & *seqq.*

Si autem dubitetur, an Sortilegium hæresim sapiat, illius cognitio etiam ad Inquisitores spectat. Quia, ut dictum est, causa est de objecto Ecclesiastico, & solus Inquisitor est ejus Judex competens ex *l. Titia ff. sol. matr.* ibique Doctores communiter, & constat ex jure novo Constitutionis Sixti V. ac testantur Symanch. *tit.* 30. *num.* 21. Pegna *in direct. par.* 2. *com.* 63. Avegna *de confess. sollic. quæst.* 5. *num.* 13. Diana *loc. cit.* & Carena *num.* 148. Inquisitores enim Primò sunt instituti adversùs Hæreticos, eorumque defensores, ac receptatores, ut ex Constitutionibus, ac decretis Apostolicis in fine directorii Eymerici. Secundò contra suspectos de hæresi, Magos Sortilegos, Divinatores, & hujusmodi alios, ut ex decretali Joannis XXII. Innocentii VIII. Julii II. Leonis X. Adriani VI. Tertiò contra Divinatores, Sortilegos, & Magos tantum Superstitiosos absque suspicione hæresis, ex citata constitutione Sixti V. Gregorii XV. & Urbani VIII. Sicut & circà alia plura, quæ suspicionem hæresis non inducunt ad terrorem, ac extirpationem delictorum, ut mox exemplis probabimus.

Ex quibus infertur, post dictam decretalem Sixti V. Non esse amplius locum illi quæstioni, quam pertractant Carena, & Alii post Sylvestrum *lib. 3. de Strimag. pun.* 2. §. 6. & Jo. Andream, ab eo relatum alios-

aliosque antiquos, utrùm scilicet Inquisitores possint judicare, an delictum sapiat hæresim, ut contra illud procedant, cum hodiè procedere possint, etiamsi non sapiat hæresim. Nam Judex in dubio cognoscit, an sua sit jurisdictio, eamque dicitur habere in dubio. *l. si quis ex aliena ff. de judic.* Et quamvis Sylv ester videatur contrarius, id tamen solum intendit, quod Inquisitor non debet procedere, si sortilegium non sapit hæresim manifestè, quod verum est juxtà terminos juris antiqui *cap. accusatus de hæretic.*

Hinc non obstat, quod debent sortilegi convinci manifestè de hæresi. Quod non sequitur ex factis præcisè. Cum enim hæc facere possint, & ex infidelitate; & ex voluptate, non potest concludi, quod ea ex infidelitate faciant. Intervenit namque fallacia consequentis ex duabus causis possibilibus, ad earum unam determinatè concludendam; nam aliàs de nullo hæretico posset concludi, quod sit hæreticus, quia posset excusari, protulisse hæreses propter dilectam uxorem hæreticam, vel ut licentiùs peccet. Unde rectè notat Sylvester, maximum esse discrimen inter esse, & sapere hæresim. Primum importat hæresim formalem. Secundum saporem hæresis, quod non semper est cum hæresi, nec de ea abjurant formaliter, sed habentur ut hæretici præsumptivè, ex Jo: Andrea & Sylvestro *ibidem*. Nam Magæ regulariter fidem abnegant, pluraque magica crimina committunt, undè sunt plusquam Hæreticæ, ut notant Castro, Suarez, Sylvester, aliique; undè ultimo supplicio traduntur, sicut hæretici, relapsi, vel negativi, etiamsi pœniteant, qua pœna non afficiuntur hæretici formales pœnitentes, sed perpetuo carcere.

Ex quo refelluntur Paramus *de orig. Inquis. l. 3. q. 9.* Albertin. *de agnoscend. propos. quæst. 36. num.* 18. Torreblanca, & alii, asserentes, convictum, vel confessum de facto hæreticali, vel apostatico, ut hæreticum esse puniendum, nec esse audiendum, si impiam intentionem neget, cum in malis factis malus præsumatur animus; nam contra sentiunt communiter Doctores, nominatim Symanch. *de cath. insti. tit.* 65. Cantera *in quæst. crimin. rubr. de hæret. caput* 1. Pegna. *par.* 3. *direct. com.* 110. *& alibi*, Farinac. *de hæres. quæst.* 179. *num.* 54. Torquentur enim hujusmodi rei super intentione, & quamvis rectam se habuisse intentionem fateantur, abjurant tamen de levi, vel de vehementi, de facto convicti, & confessi neque excusantur ex eo, quod facta aliqua talia sint, ad quæ naturâ proni sunt homines. Nam comedentes carnes diebus prohibitis, Polygami, sollicitantes ad turpia pœnitentes in sacra confessione, Regulares professi contrahentes matrimonium, aliive coguntur abjurare de vehementi, licet sint delicta, ad quæ proni sunt homines.

Non obstat, quod Simon de Pretis *cons.* 105. consuluit, ac judicavit quemdam sortilegum, qui hoc sortilegio taciturnitatis ususfuerat esse per Judicem sæcularem puniendum. Quia certum est ejus consilia fuisse typis excusa anno 1575. atque adeò ante constitutionem. Sixti V. quæ fuit edita anno 1586. die 9. Januarii, quare hodiè per dictam Constitutionem, etiamsi dubitetur, an sortilegia, divinationes, & maleficia hæresim sapiant, ad Inquisitores hoc judicium pertinet.

Minus officit, quod hujusmodi sortilegia præjudicant jurisdictioni sæculari, ejusque Fisco, qui ex rei ore delicti veritatem eruere non potest. Nam, mediante Inquisitoris officio, infringitur sortilegium, & reus amittit vires tacendi in tortura; & sic non impeditur justitia, nec læditur officium Judicis laici, sed potius perficitur, ut per Carenam *loc. cit. num.* 147. & Bordonum *tom. cap.* 18. *num.* 55. Præterea ex hujusmodi scripto sivè Dæmonis tessera sortilegium continente, apud reum reperta, potest Judex laicus judicium validum sumere contra inquisitum de delicto pro quo inquiritur, ut in hac specie observat Anton. Faber *in suo Cod. Fabr. lib. 9. tit.* 21. *definit.* 3. An autem liceat Judici laico interrogare talem reum de causa, ob quam scriptum illud apud se retinebat, à quibus habuerit, quibus tradiderit, ut deveniat in cognitionem sociorum criminis, ac reddatur validius inditium illud, magisque gravetur de delicto principali, pro quo mancipatus in carceribus sæcularibus reperitur, remittendum id esse determinationi supremi Tribunalis S. Inquisitionis, ait Carena *par.* 2. *tit.* 12. §. 16. *num.* 154. At ego hanc quæstionem ita definio. Si Carcerati in curia sæculari de aliis interrogati, aliquid incidenter deponant, spectans ad S. Officium, Judices sæculares possunt permittere, quod scribatur, sed quamprimùm tenentur Inquisitoribus, vel Ordinariis illud referre. Si verò dicti Carcerati dicant ex professo habere aliquid deponendum, spectans ad S. Officium, id iidem Judices Laici significare debent Ministris S. Officii, sive Ordinariis, ut illorum examen secretò recipiatur. Ita ex decreto S. Congregationis S. Officii 24. Octobris 1602.

Licitum tamen est Judici laico mandare, ut corpus rei totum abradatur, & lavetur, quando ipse Judex advertit, illum sustinere tormenta ex maleficio sine dolore. Quia licitum est aliquid facere, quod per se indifferens est, ut Dæmonis pactum expiret, & maleficium destruatur. Abradere autem, & lavare corpus est per se quid indifferens, atque adeò dum id ordinatur ad destruendum maleficium, quo rei uti solent in capillis, ac pilis, vel in corporis unctione, licitum est Iudici laico, rei corpus abradere, & lavare, ut amittat vires, & faciliùs confiteatur. Neque id fit ob aliquam superstitionem, sed solum, nè lateat maleficium, quod etiam tradunt Less. *lib.* 2. *de just. cap.* 44. *num.* 44. *& seqq.* Delben. *de S. Offic. part.* 2. *dub.* 229. *sect.* 2. *num.* 26. & Bordon. *dec.* 18. *num.* 58.

Neque vim facit, quod ait Victoria de Magia *nu.* 16. si ad expulsionem dæmonum radantur pili, aut capilli, aut aliquid hujusmodi fiat, est magia manifesta; Nam, ut inquit Lessius, ille loquitur de expulsione Dæmonum à corporibus humanis, ad quam nihil facit tortura pilorum, non autem de reis, qui maleficiis utuntur, ut reddantur in tormentis insensibiles, & cogi non possint ad confessionem Commissi delicti.

Retinens autem schedulam, continentem sortilegium, est suspectus de illius usu, & si neget usum, est suspectus de hæresi. Prima pars probatur. Nam à communiter accidentibus sequitur præsumptio veritatis *l. neque natales C. de probat.* Retinentes autem hujusmodi arcana, solent communiter uti. Finis enim retentionis est usus rei retentæ *l. certi conditio*, §. *si numos ff. si cert. pet. Tusch. litt. A. concl.* 493. Atque adeo retinens schedulam continentem sortilegium, est de illius usu suspectus. Et sicut retinens librum hæreticum præsumitur illum legisse, ac ille apud quem reperta sunt instrumenta apta ad fabricandam falsam monetam, præsumitur illam fecisse, ut docent Franchus, Riccius, Giurba, & alii quos in proposito sequitur Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 24. *num.* 220. ita similiter qui apud se retinet scripta, vel res aptas ad sortilegia, præsumitur illis usus; & ita observari, in Curia Archiepiscopali Neapolitana, testatur Genuens. *cap.* 18. *num.* 13. *& cap.* 68. *num.* 12. & tradunt Bisfeldius *de confess. malefic. & sagar. membr.* 2. *conclus.* 6. *&* Bordonus *tom.* 1. *cap.* 18. *nu.* 61.

Secunda pars, quod scilicet sit de hæresi suspectus, etiamsi in tortura neget usum illius, probatur. Quia, sicut dictum est ex sola retentione libri oritur suspicio hæresis vehemens, vel levis juxta conditionem personæ, ac libri qualitatem, aliasque circumstantias ex Carena *p.* 2. *tit.* 10. §. 3. *& seq.* ita quoque dicendum de retinentibus schedulis sortilegii, quod firmant Pegna *par.* 2. *direct. num* 67. *Genuens. in prax. d. cap.* 68. *n.* 8. Zanard. *in sum. divin. præcept. cap.* 64. *vers. contra sortilegos*, Carena *tit.* 12. *num.* 245. & Bordon. *loc. cit.*

Idem etiam dicendum de fascinatoribus veneficii: Dari enim morbos à veneficiis alibi probabimus,

Nam

Nam ut aliis Dæmon iis cum quibus pactum init, persuadet, si res nullius momenti, vel liminibus domus, vel lectis imponant, se iis effectus illos, quos cupiunt, præstare, cum tamen omne illud Dæmonis operâ præstetur, ita quoque idem veneficos persuadet, ut eum cui nocere volunt torvum aspiciant, ei male precentur, interim visus, voxque nihil tale præstant, sed omnium illorum, quæ hominibus, vel brutis accidunt malorum author dæmon est de quo Scaliger. *exercit.* 346. malus Dæmon ista facit, non ut hominem faceret potentiorem, sed ut ipsum deciperet credulitate, atque socium haberet tùm impietatis, tum æterni exilii. Ipse igitur agit Dæmon. Stultus ille ac vecors putat suis se verbis agere.

Talis fuit procul dubio Senex ille, cujus mentionem facit Hieronymus Vida, ut & Vetula illa, de qua Codronchius *l.* 1. *de morb. venef. cap.* 3. quæ mulieris nobilis ventri blandiens manum admovit, quo contactu alterata fœmina nobilis fœtus motum inconsuetum statim sensit, & ut postea fœtum in frusta comminutum summo cum vitæ discrimine ejecit. Facit ibi idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cum manu ventrem puerperæ tetigisset, puerpera sex mensibus peractis, gravissimos cruciatus circà ventrem inferiorem sentire cœpit, tandemque cum alvum excernere vellet, spinas, ossa, ligni frustula, & multa alia per ventrem inferiorem ejecit, & à torminibus liberata est. Et quidem negandum non est vocabulum fascinationis ad actiones magicas sæpe extendi. Unde Nicolaus Jaquerius librum suum contra Magos & Veneficos inscripsit *Flagellum hæreticorum fascinariorum* & Franciscus Ronllæus *epist.* & fascinum pro veneficio sumit.

Et sanè signa quod attinet, antiqua est opinio fascinantibus in oculis, vel utroque, vel alterutro esse binas pupillas, aut in uno oculo duas pupillas, in altero effigiem equi, vel canis. Quod certè de iis fascinantibus intelligendum, qui pactum cum diabolo iniverunt, qui stigmatibus ejusmodi sua mancipia insignire ac notare solet. Ut enim ex Autoribus, qui de Magis, & Veneficis scripserunt patet, sicut in aliis partibus notas quasdam à Dæmone impressas Magi habent, ita non impossibile est, ut in oculis etiam eas obtineant. An verò pupillæ illæ geminæ vel effigies canis, aut equi, aut Bufonis pedis, quod etiam observatum scribunt, re vera in oculo sint, an saltem appareant, alii dijudicent. De stigmate magico. vide Raymundum de *stigmatismo.*

Quando autem ii qui fascino læsi sunt sint cognoscendi, docet Cardanus *lib.* 2. *de venen. cap.* 7. ubi fascinati indicia esse scribit colorem mutatum, oculos tristes ac demissos cum lacrymis, aut nimium siccos, suspiria, cor triste, vigilias, insomnia multa, maciem in toto corpore. Et in primis pallescere signum fascini & veneficii esse putat. Verum quis non videt, signa ista etiam aliis morbis esse communia? Addit & hæc hyacinthum, & corallia fascino impallescere, nitorem amittere, & si annulus digito immittatur ex asini ungula, fiatque is latior post aliquot dies, fascino, vel veneficio affecti id esse indicium scribit. Certius signum est, si nulla alterius morbi indicia adsint, nec causa aliqua sive externa, sive interna, sive ex parte matris, sive infantis, quæ ei nocere potuerit, præcesserit Adsint etiam signa veneni, nec remedia aliquid prosint. Tunc enim de fascinatione, seu potius læsione per effluvium malignum, aut veneficium suspicio est. Itaque inquirendum quæ fœmina infantem tractaverit, vel cum eo conversata sit: Alia dicemus, cùm de incantatione, veneficio, & magia erit sermo.

Putant nonnulli esse suspectos de hæresi, omittentes sacram confessionem & communionem in Paschate, ac insordescentes in excommunicatione. Quod sane ita explicandum est. Ex sola omissione confessionis, & communionis secluso contempti, & aliis circumstantiis, non est aliquis suspectus de hæresi, ut per Farinac. *de hæres. qu.* 178. Carena. *p.* 2. *tit.* 17. §. 1. & Pegnam *in annot. ad Ambr. de Vignat. de hæret. quæst.* 2. idque servatur in supremo Inquisitionis Tribunali. Contemptus verò censurarum, etiam positive, potest ferri in censuram, velut sic, quasi quispiam velit significare in Ecclesia non esse potestatem illam infligendi, aut nullius esse efficaciæ, & tunc debet procedere contra eum S. Officium, saltem tanquam contra suspectum de fide. Vel tantum contemnit hanc censuram, quia existimat injuste, ac invalide prolatam, & tunc non procedit S. Officium. Atque ita intelligendum est S. Concilium Trid. *sess. capit. de reform.* atque id, quod asserit Carena *part.* 2. *tit.* 17. §. 1. & Genuens. *in procur. Arch. Neap.*

Quod autem ad insordescentiam ut ea quæ alibi hac de re docuimus scrupulos omnes omnino tollant iterum firmamus cum communi Doctorum *in c. cùm bona de ætat. & qual.* non sufficere ad insordescentiam perseverare in excommunicatione per annum etiam completum, & continuum, sed requiritur vel contemptus clavium; nec aliter in Sanct. Officio proceditur contra tales, ut annotavit Pegna *par.* 2. *com.* 72. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 89. Zechius *in sum. par.* 1. *rubr. de fid. cap.* 11. Lazar. *de monit. sect.* 4. 9. 8. & ita à Cardinali Arigonio scriptum fuit anno 1606. Episcopo Placentino. Vel insordescentia proveniens ex inobedientia excommunicationis impositæ ab ipso S. Officio in suspectum de hæresi, ut pariter scriptum fuit Episcopo Ferrariæ anno 1585. Ut si vocatus à S. Officio judicium subterfugiat, comparere nolens, ob contumaciam declaretur excommunicatus per textum *in cap. cum contumacia de hær. in* 6. ubi Glos. *in v. vehementem* avertit, quod quando suspicio hæresis est contra aliquem, si citatus sit contumax, suspicio incipit esse vehemens. Si verò talis talis contumax excommunicatus perseveret in excommunicatione per annum, præsumptio quæ erat vehemens transit in violentam, quæ est sufficiens ad condemnationem. Habetur id *in c. cum contumacia de hær. in* 6. *ubi.* Ost. *n.* 2. & *seq.* tradit ex hac perseverantia in excommunicatione oriri præsumptionem juris & de jure, per quam hæresis crimen sufficienter probatur. Quod confirmant Butr. *ibidem n.* 7. & 12. Anania *num.* 6. Anchar. *num.* 4. Io. Andr. *nu.* 3. ac prosequuntur Pegna *par.* 3. *com.* 46. *Scac. loc. cit. cap.* 98. Farinac. *de hæres. qu.* 192. Alter. *de censur. tom.* 1. *l.* 2. *disp.* 8. *cap.* 3. Sanctarel. *de hæres. cap.* 4. *dub.* 5. *conclus.* 1. aliique communiter.

Ut tamen talis condemnetur veluti hæreticus, debet antea citari, ut purget se à suspicione ante annum, immo & post annum, antequam hæreticus declaretur, debet ad judicium admitti, ut iidem Doctores tradunt. Immo etiam post declarationem statua ejus combusta, ut notavit Pegna. *d. com.* 46. *vers. adveniente*, Chartar. *de execut. sent. cap.* 1. *num.* 278. & Sanctarel. *ibidem*, ubi alii. Nec verè dicendus est ille hæreticus, sed veluti hæreticus. Dictio namque *veluti* non identitatem, sed similitudinem importat, ut declarant Pegna & Farinacius *loc. cit.*

Pertinet etiam ad Inquisitores procedere contra innovantes aliquid circa canonizationem Sanctorum, aut alios ritus novos in Ecclesia inducentes, etiam in modo orandi ne prætextu pietatis oriantur in Ecclesia catholica contentiones, aut foveantur exortæ, ac ne cuilibet relinqueretur arbitrio publicas precandi formulas instituere, præsertim verò eas, quæ summorum Pontificum sanctionibus adversari videntur; eoque magis si cultum falsum, aut superstitiosum præseferant. Quare cùm à nonnullis in Italia fuerit introductum Stellarium quoddam, sive modus orandi instar Rosarii sub titulo immaculatæ Conceptionis, supremum

premum Tribunal S. Officii illud gravibus pœnis prohibuit sub Urbano VIII. ac sub Innocentio X. cujus decretum jussu Pontificis publicatum fuit Romæ more decretalium die 23. Novembris 1645.

Ad eosdem etiam quæsitores fidei pertinet procedere in transgredientes decretales Pauli V. & Gregorij XV. post Sixtum IV. in extravag. Grave nimis, confirmata à S. Concilio Tridentino circa conceptionem Deiparæ, tam pro parte affirmativa, quàm negativa. Credit Moura, esse suspectos de fide afferentes revelationes divinas ad favorem suæ opinionis. Sic enim videntur præjudicare probabilitati alterius opinionis contra decreta Pontificum. At Castro *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 8. *dub.* 4. per quem etiam Carena *par.* 2. *tit.* 17. tenet, quod qui de fide credent conceptionem Deiparæ, immaculatam, esset hæreticus. Refertque idem Carena ex Portello supremum Inquisitionis Lusitanæ Tribunal, annuente Paulo V. anno 1619. damnasse propositionem illius, qui dixerat, quod, licet articulus conceptionis non esset de fide, erat tamen de pertinentibus ad fidem; quodque qui pro eo moreretur, esset verè martyr.

Neque obstat, quod percutiens laicum, credens illum esse clericum, non incidit in excommunicationem *can. Siquis suadente diabolo.* Quia talis non est verè percussor clerici, ut recte notavit Sanchez apud Carenam *loc. cit.* Censura autem dicti canonis afficit clerici percussorem. At iste negat articulum fidei, unde fidem prorsus abnegat. Qui enim deficit in uno, factus est omnium reus. Supremum autem Tribunal, ad quod solent hujusmodi causæ remitti, ab eoque expectari oraculum in transgressores prædictarum decretalium exequitur pœnas impositas in eisdem Constitutionibus Apostolicis, si ad pœnam ordinariam eos condemnat, vel earum partem; si ad extraordinariam, faciendo etiam è suggestu coram populo eos retractare, nunquam tamen fecit aliquam hac præcise de causa quempiam abjurare. Sicut nec si aliquis circa auxilia divinæ gratiæ alteram opinionem censuris afficeret contra peculiare decretum ejusdem S. Officii Inquisitionis jam publicatum. Quidquid dicat Salelles, qui post Mouram omnes casus ejusdem S. Officii subjecit abjurationi, & usurarios, simoniacos, peccantes cum consanguineis, monialibus, commatribus, ac committentes crimen nefandum, ac similes suspectos de fide. Secus verò si in utroque casu miscerentur hæreses contra autoritatem Ecclesiæ; vel ejusmodi aliæ. Tunc enim illas cogerentur abjurare de formali, & hæreticorum pœnas subirent. Ut siquis tam firmo animo hujusmodi controversas sententias defenderit, ut Ecclesiæ alteram determinanti non esse paratus obedire; eo ipso existimaret Ecclesiam non esse fidei regulam infallibilem, ideoque in suis definitionibus posse errare. Quod est planissima hæresis. Effata autem de Conceptione Deiparæ, hæc sunt: Regulares, tractantes de hac materia, servare debent constitutiones Sixti IV. ac Pauli V. aliàs puniuntur. Disputatione propugnantes, quod B. Virgo non solum non contraxit peccatum originale, sed nec illum contrahendi proprium debitum habuit, non incidit in pœnas dictarum Constitutionem.

De ipsa concionantes, propriasque opiniones probantes, & contrariam non confutantes, non contraveniunt Constitutionibus Apostolicis. Inquisitores circa hanc materiam in casu contraventionis sunt executores Constitutionum, & procedunt cumulative, non privative cum ordinariis.

Quisque potest in die festo conceptionis B. Virginis emittere solenne juramentum illam tenendi ac defendendi semper sine peccato instar juramenti præstiti à diversis Civitatibus Hispaniarum.

Permittuntur typis evulgare meditationes, conciones, sermones, ac similia vulgaris idiomatis, in quibus asseritur conceptio B. Virginis sine peccato originali, dummodo de contraria opinione non fiat mentio.

Gregorius XV. prohibet, ne de cœtero, etiam in privatis disputationibus, & colloquiis tractetur de opinione affirmativa conceptionis, videlicet, quod B. Virgo Maria fuerit concepta in peccato originali, non intendens tamen contrariam opinionem reprobare, eique aliquod præjudicium inferre. Jussit etiam, quod in recitatione Officii, ac Missæ Conceptionis, non alio quam Conceptionis nomine quis uti possit, transgressores puniendo per Inquisitores locorum pœnis in aliis Summorum Pontificum Constitutionibus contentis.

Paulus V. sub die 31. Augusti 1617. de hac materia decretum edidit.

Conclusiones de hac re, etiam manuscriptæ, non debent disputari publicè, nisi prius videantur à ministris S. Officii, vel ab Ordinario. Inquisitores non debent assentiri, ut imprimantur asserta miracula ad favorem Conceptionis B. Virginis, nempe quod sit concepta sine peccato originali. Si verò impressa fuerint, debent colligi exemplaria, frangi typi, & impressores prohiberi, ne deinceps audeant idipsum facere, transgressoresque severè puniri. Disputationes conclusionum de hac re debent ab Inquisitoribus suspendi.

Concionatores contravenientes Constitutionibus Apostolicis hac de re editis, tenentur se retractare.

Alexander VII. Constitutione sua data sub die 11. Decembris 1661. Constitutiones, ac decreta à Romanis Pontificibus, & præcipue à Sixto IV. Paulo V. & Gregorio XV. edita in favorem sententiæ asserentis, animam B. Mariæ Virginis in sui creatione, & in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam, & à peccato originali præservatam fuisse; nec non & in favorem festi, & cultus Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ, secundum piam istam sententiam exhibiti, innovavit, & sub censuris ac pœnis in eisdem Constitutionibus contentis observare mandavit.

Effata verò de auxiliis hæc sunt. De hac re nihil imprimi permittitur, impressum verò non prohibetur, quin iterum imprimatur, & conclusiones super eadem materia disputentur, dummodo tamen pars contraria non censuretur aut notetur.

Extat de iis constitutio promulgata ab Urbano VIII. sub die 6. Martii 1641. ubi multa insigniter de eorum controversia.

Siquis ergo aliquam opinionem de rebus fidei dissentem quantumlibet firmo animo tenuerit, ac putaverit illam esse fidem catholicam, paratus tamen Ecclesiæ, aliud docenti, obedire, etiamsi erret materialiter, nunquam tamen hac de causa hæreticus dicetur, quia formaliter non errat juxta dictum Augustini: Errare potero, sed hæreticus non ero.

Et quidem nihil cadit sub fide, nisi à Deo revelatum, Ecclesia proponente, ut docent Theologi cum D. Thoma. Formalis namque ratio objecti fidei est veritas prima per doctrinam Ecclesiæ manifestata. Et fides nostra non habet autoritatem ab Angelis, neque à miraculis, sed à revelatione Dei patris per Filium & Spiritum Sanctum, licet Angeli ea, quæ sunt fidei nostræ aliquibus revelaverint, ut Zachariæ, Mariæ, & Josepho, ac etiam ad fidei robur miracula plurima patrarint. Immo ait Paulus ad Galat. *etiamsi Angelus de cælo aliter evangelizaret quàm ab Apostolis fuit prædicatum, non esset credendus.* Haud tamen negandum est, antequam Ecclesia decernat, posse quempiam tenere opinionem probabilem, quod aliquid sit vel non sit de fide in tali, vel tali gradu, cum circa hæc frequenter opinentur scholastici, alii-

qui

que Doctores; certitudo tamen omnimoda ab Ecclesia expectanda est. In quo errant hæretici. Tenens autem veram opinionem, existimans illam esse contra Ecclesiam catholicam, est verus & formalis hæreticus, ut tradunt post Patres cum D. Thoma Theologi 2.2. & Farinac. *de hæres. quæst.* 119. *numer.* 2. Sanchez *in sum. libro.* 2. *cap.* 7. Paramus *de origine. S. Inquis. lib.* 3. *quæst.* 3. *numer.* 120. Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *caput.* 5. Pegna *in Eymericum*, & Carena *par.* 2. *tit.* 1. §. 13. aliique. Talis enim formaliter à fidei ratione recedit, credens non esse vera omnia ab Ecclesia definita. Immo negat in specie hanc de fide, Ecclesiam nempe esse certam fidei regulam, quæ nec falli, nec fallere potest. Unde caute legendus Castro, asserens, quod fidem catholicam tam constanti animo quisque tueri teneatur, ut si Pontifici, aut Concilio universali legitime congregato, Deus contrarium docere permisisset, illi credere non deberet. Id enim videtur sapere Lutheranismum. Non enim quæ sit scriptura canonica, aut quis verus ejus sensus certò nobis constat, nisi Ecclesia proponente. Unde non debet dividi Ecclesia proponens à fidei catholicæ, vel Evangelii revelatione. Quare suppositio implicat in adjecto. Nihil namque est nobis revelatum, nisi mediante Ecclesia. Unde vel ipsa ingreditur regulam formalem fidei, saltem ut est instrumentum, quo loquitur Spiritus Sanctus, vel est causa applicans. Hinc Augustinus ait: *Evangelio Matth. non crederem, nisi Ecclesia proponeret.* Quare est impossibilis casus contradictoria involvens sicut & iste. Si Pontifex determinaret contra Pontificem ex cathedra, vel Concilium generale legitime congregatum contra Concilium, cuinam esset credendum? Supponitur enim impossibile, ex quo plura sequuntur absurda, & contradictoria. Sicut si daretur hypothesis, quod Deus revelaret unum contradictorium post aliud, cuinam esset credendum? Hæc hypothesis est impossibilis. Quia sequeretur Deum esse mutabilem, & in altera parte dicere falsum, quod implicat etiam stando intra lumen naturæ. Absolute ergo, & absque ulla hæsitatione standum est declarationi Ecclesiæ, quam fides docet esse solam, ac infallibilem regulam, extra quam non est salus.

Inquisitores etiam in Regnis Aragoniæ, Valentiæ, Cathaloniæ, & utriusque Siciliæ, licet non sit in usu, apud Regnum utriusque Siciliæ, ex constitutione Leonis X. referente Paramo *lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 8. procedunt contra usurarios, quamvis non importet hoc crimen suspicionem hæresis. Nec admittendum quod ait Salelles *tom.* 1. *de S. Offic. lib.* 1. *reg.* 50. referens falsò alios Doctores, quod scilicet possint etiam procedere contra idem crimen extra prædicta Regna, cùm in illis tantum sit collata jurisdictio ex peculiari privilegio, in odium usuræ, quæ in iis grassabatur. Refutandumque omnino est, quod idem Autor subdit, quod nimirum S. Tribunal procedere deberet contra quoscunque exercentes usuram, quia licet asserant verbis, illam esse peccatum, tamen inhumaniter tractent eos, quibus pecunias mutuant, & de hoc sint diffamati, cùm plus censentur facto, quàm verbis declarare, usuram non esse peccatum. Quod plane falsum est, cum in corde consumetur hæresis, ex facto autem hæreticali redditur operans suspectus, ex dicto verò assertivo absolute & formaliter hæreticus, ut constat ex Eymerico, Pegna, & aliis. Si enim hæc doctrina esset vera, qui consultò, ac studiosè luxuria, gula, furto peccaret, essent suspecti de hæresi, atque adeo subjicerentur S. Officio. Quod sane odiosum esset, & contra majestatem S Tribunalis.

Neque Simoniaci S. Officio nunc alicubi subduntur, ne in prædictis quidem Regnis, quamvis reperiatur hæresis simoniaca, & simonia sit majus crimen usurâ, cum non adsit eadem ratio, idemque indultum, quidquid in contrarium dicat Salelles *loc. cit. reg.* 150. *numer.* 189. citans Mouram *sect.* 3. *cap.* 3. *num.* 22. & si iste dicat in praxi observari oppositum in S. Tribunali. Quia, ut ipse existimat, ea gravitas non ita mentem regulariter deterret, quin præsumi possit delinquentem ex avaritia potius, quam ex errore delinquere, constatque experientia, vel saltem ita communiter ab hominibus judicatur, horum scelerum patratores non ex errore, sed vel ex avaritia, vel ex passione aliqua peccare; concludit tamen ex atrocibus, non autem vulgaribus oriri suspicionem, quod supra impugnavimus. Ac ipso etiam affirmante Sodomitis in Lusitania nulla imponitur abjuratio, etiamsi pœna capitali quandoque non damnentur dignis de causis. Unde cessat utriusque evasio. Si enim hoc esset necessarium, semper causæ illæ spectarent per se ad S. Officium, saltem in omnium opinione quod ad interrogatoria de credulitate & abjuratione, si aliqua excusatione mortis pœna non damnarentur, etsi convicti & confessi. Quod posse multis modis contingere, certum est. Sæpe enim consultum est in supremo Tribunali pœna capitis non damnari convictum, & confessum, celebrasse missæ sacrificium non ordinatum, vel quia non videbatur omnino mentis compos, vel quia, etsi præventus indiciis, è longinquo comparuit, vel quia ejus parentes, vel superiores reum S. Officio denunciarunt, vel ex aliis causis ad misericordiam S. Officium moventibus. Idemque dicendum de usura, aliisque criminibus, quæ passim ex passione committuntur. Immo speciales rationes viderentur esse in simonia, ut iccirco aliquando Romæ S. Officio subjecta, Ut enim Castro observat ex D. Gregorio *lib.* 1. *de justit. hæret. pœn, cap.* 1. asseriturque in juribus qui committit crimen simoniæ videtur male sentire de sanctitate Ecclesiæ ac rerum spiritualium, quasi credat, spiritualia licite vendi, vel spirituale esse pretio æstimabile. Immo hæresis dicitur à Gregorio, de quo Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 1.

At Umbertus *lib. de Simon.* recte annotat, hæc dicta ad exagerandam immanitatem criminis quod inter maxima computatur. Et in hoc sensu Lorinus *Act.* 8. ex Tharasio tradit, quod gravitas simoniæ tanta est, ut ea tolerabilior sit hæresis Macedonii, ac eorum qui errarunt contra ipsum Spiritum sanctum. Refertque Suarez *locit. cit.* Chrysostomum *homil.* 60. *ad populum* prædicantem, omnes, qui hoc crimen committunt, Simones vocari, dum prohiber, ne ullus Simon communicare audeat, supponens *homil.* 13. *in Marcum*, Simonem hujus criminis principem, & Patres mentionem faciunt cujusdam hæresis, quam simoniacam appellant, ut Nazianzenus *orat.* 44. *in Pentecosten*, & Epiphanius *hæresi* 21. Quinetiam Simonia fuit accepta pro collectione plurium hæresium, quas tenebat ille Simon, ut Deum non esse Creatorem Cœli & Terræ, immo se Creatorem Angelorum jactitabat, & Spiritum Sanctum, quandam fœminam esse effutiebat, ut proinde teste Irenæo *lib.* 1. *contra hæreses cap.* 20. & Augustino *lib. de hæres. sub initio*, ab illo hæreses omnes processerunt, illiusque sectatores vocati sunt Simoniani, qui longe diversi sunt à Simoniacis. Gregorius tamen speciatim loquitur de hæresi Simonis, quod liceret emere, ac vendere virtutem dandi Spiritum sanctum. Unde postea vox incomplexa Simoniæ derivata est ad proprium crimen, & sacrilegium simoniacum exprimendum. Hoc itaque dicimus per se non reddere suspectum de tali hæresi, sicut nec fornicari, usuras committere, licet hæreses extent, illis oppositæ. Secus autem siquis baptizaret magnetem ad mœcandum, abuteretur sacramentis, sacramentalibus, aut verbo Dei scripto.

Et

Et ita servatur in supremo Tribunali, & in aliis.

Comedentes carnes diebus vetitis ab Ecclesia, & ejusmodi delinquentes subduntur nunc S. Officio propter novas hæreses in hac re exortas, vel innovatas. Et quia compertum est ob incredulitatem plures nolle observare præcepta Ecclesiæ de cibis vetitis. Unde in regionibus, in quibus non oritur ita vehemens suspicio mitius in his casibus proceditur.

Vidimus quoque puniri ab Inquisitoribus sumentes in sacra communione plures hostias, sacerdotibus omnibus exceptis, die Natali Domini, ac Dominicanis in Hispania, & Insulis adjacentibus, Sardinia, & Majorica die commemorationis omnium defunctorum, punitusque fuit sacerdos illas corrigens, ac mulieres sumentes, etsi dixerint devotionis gratia id egisse. Quod prosequitur Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 96. cum Fernandez *in disput. theol. de sacram. tit. de Euchar. disp.* 2. *p.* 9. Jo. de la Cruz *in direct. consc. p.* 2. *de sacram. Euchar. q.* 4. *concl.* 2. qui etiam loquuntur de sumentibus majores hostias.

Quod sanè dependet ex illa quæstione, an quandiu Christus præsens est intra corpus dignè communicantis sub speciebus sacramentalibus gratiam assidue influat? Affirmat Gabriel *lect.* 85. *in can.* Major *in* 4. *dist. q. q.* 1. *arg.* 5. Caietan. *in* 3. *p. q.* 80. *ar.* 1. & Palud. *in* 4. *dist.* 17. *q.* 80. *nu.* 30. aliique plures. Negant recentiores Thomistæ, ut Ledesma & Suarez *in* 3. *p. to.* 3. *q.* 20. *ar.* 1. *disp.* 6. Arauxo, & Nugn. *de Eucharist. sect.* 6. Victoria *in sum. nu.* 79. post Sotum *loc. cit. sent. d.* 11. *q.* 2. *ar.* 1. & D. Thomam *q.* 80. *p.* 3. *ar.* 8. multis rationibus, præsertim quia sequeretur per se utilius esse, cæteris paribus, communicare in majori specierum quantitate, ut diutius durent in stomacho, & ita Christus majorem gratiam conferat. Unde ait Salelles ex Suarez, sequuntur ex hoc superstitiones illæ, judicio Inquisitorum merito punitæ in his sacerdotibus, qui suis devotis plures particulas præbent.

Subdit tamen Suarez, valde probabile esse, dum manent species sacræ in corpore digne communicantis, si hujus dispositio augeatur, effectum gratiæ per sacramentum acceptæ, ex opere operato etiam augeri. Et in hoc sensu credit Suarez Caietanum, & alios citatos fuisse loquutos. Additque subinde, opinionem illam non esse reprehensione dignam. Quia certum est, potuisse Christum Dominum hoc modo, & sub hac lege instituere hoc sacramentum. Quia nullam involvit repugnantiam ac indecentiam, immo speciem quandam benignitatis ac pietatis præsefert. Non constat autem Christum non ita instituisse, neque à præfatis Autoribus probatur. Quare non fuerunt iccircò punitæ supradictæ mulieres, & sacerdos à S. Officio, sed ex eo quod circa tanti sacramenti administrationem, ac sumptionem non fuit observatus ritus Ecclesiæ, ex quo facile possunt oriri errores, & videntur suspecti, quod crederent, non adesse totum Christum in tota hostia, & in qualibet ejus parte, etiam minima; tum magis addita hypocrisi, & simulata sanctitate, quæ augent suspiciones. Unde jussu supremæ Inquisitionis contra eas publice pronunciatum fuit in Ecclesia S. Dominici Januensis.

Quare, licet opinio Caietani, & aliorum sit probabilis, qui tamen hac occasione introduceret abusus in Ecclesia circa administrationem, vel sumptionem Sanctissimi Eucharistiæ sacramenti, deberet à S. Officio puniri, & si adessent in facto circumstantiæ reddentes reum suspectum de aliqua hæresi, debent illam abjurare, non quidem ob opinionem præfatam probabilem, ut præcipue exponitur à Suarez, Nugno, & aliis.

Instituentes quoque novas Religiones absque facultate, & approbatione Sedis Apostolicæ subduntur fidei Quæsitoribus ex decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis contra hæreticam pravitatem coram Paulo IV. edito sub die 16. Julii 1556. tenoris sequentis: Prælibatus Sanctissimus D. N. ratificavit capturam Joannis Francisci Raymundi Mutinensis congregationis SS. Pauli, & Barnabæ Civitatis Mediolanensis, & commisit Reverendissimis Dominis Cardinalibus Inquisitoribus generalibus, seu R. D. Commissario facultatem procedendi, seu procedi faciendi in futurum contra quascunque personas volentes instituere, seu instituentes novam Religionem cujuscunque status, gradus, & conditionis existant, & de contentis *in titulo seu titulis de relig. domib.* & de constituentibus novam Religionem, monasteria, vel alia quæcunque loca pia, quod possint dicti Reverendissimi Domini Cardinales, seu dictus R. D. Commissarius ea revidere, & corrigere, ac omnia alia & singula in præmissis facere, quæ eis videbuntur juri consona.

In hoc decretum multa cumulat Salelles *loc. cit. nu.* 163. Et primò suspicionem erroris, ob quem Inquisitores contra institutorem alicujus Religionis procedere possint inde insurgere, quod præsumatur malè sentire de potestate Sedis Apostolicæ in prohibendo fundationem alicujus Religionis sine facultate illius, & non esse justam, sive legitimam talem prohibitionem. Secundo quod præsumatur intendere, ut in ea religione servetur aliquid, quod sit dissonum doctrinæ catholicæ. At hic casus pertinet ad S. Officium, etiamsi nulla per se oriatur ex suspicionibus adductis à Salelles. Res enim tam gravis supremo omnium Tribunali decuit committi, ne errores ex ea in fidei præjudicium irreperent.

Ad Inquisitores etiam spectat inquirere in revelationes, an sint à Deo, anve sint illusiones dæmonis, ac in personas illusas; si non resipiscant, procedere, ne ex falsis revelationibus ope dæmonis errores contra fidem inducantur, quod sæpius usu venit, ac firmant Torreblanca, Carena, Gravina, Salelles, & Moura *de ensalm. sect.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. Delatorre *in* 2. 2. *q.* 95. *ar.* 2. *disp.* 3. ubi tradit regulas ad discernendum divinas revelationes à dæmoniacis de quibus & nos alibi.

Quid autem dicendum sit de revelatione D. Gregorii de animæ Trajani liberatione legesis apud Marsilium Honorati, Canum, Sotum, Delatorre, Baronium, Torreblancam, Joannem Diaconum, D. Thomam *in* 4. *sententiarum*, Ægydium *de sacram. disp.* 11. *dub.* 8. Martinum de Roa *de purgat. cap.* 19. ac præ cœteris Cardinalem Capisucchium *in defens. doctr. D. Thomæ.* De facto autem quod ad Trajani liberationem circumferuntur hoc tempore opiniones utraque parte probabiles, ac ii etiam qui adhærent parti negativæ, possibilem supponunt sententiam affirmativam eo modo, quo declaratur à D. Thoma; & ab aliis Theologis. Ut autem magis appareat probabilitas revocationis animæ Traiani post tot secula, & illius liberationis, visum est opportunum subjicere hæc exempla ex vetustis autoribus.

S. Athanasius, primus Cæseraugustanus Episcopus, S. Jacobi Apostoli discipulus, multa scripsit, sed eorum tantum fragmenta quædam extant, inter quæ hoc reperitur, quod edidit Prudentius de Sandoval Episcopus Tudensis in historia ejusdem Ecclesiæ, & ex eo Franciscus Bivarius in commentariis ad chronicon Flavii Lucii Dextri ad annum 37. Verba fragmenti sunt: Ego novi S. Petrum primum Bracarensem Episcopum, quem

antiquum Prophetam suscitavit S. Iacobus Zebedæi filius, magister meus. Hic venerat cum duodecim tribubus missis à Nabuchodonozor in Hispaniam Hierosolymis, duce Nabuchsardam, vel Pyrro, Hispanorum Præfecto. Dictus est hic Propheta Samuel junior, vel Malachias senior propter morum gravitatem & vultus pulchritudinem, Uriæ prophetæ filius. Factus Episcopus multos Judæorum convertit ad fidem, dicens, se venisse cum illorum majoribus, & prædicasse transmigratis, obiisse verò viginti annis post adventum in Hispaniam.

De ejusdem S. Petri suscitatione per S. Iacobum legitur in Epistola Hugonis Episcopi Portugallensis ad Mauritium Episcopum Bracarensem his verbis: Sanctus Petrus, civis Bracarensis, qui & Samuel dictus à S. Iacobo Ioannis fratre Zebedæi filio suscitatus in Episcopum Bracarensem consecratus est. Hanc epistolam ex Codice pervestuto manu scripto in membranas characteribus Gothicis exarato, qui extat in cœnobio S. Crucis Conimbricensis, edidit idem Franciscus Bivarius, qui subductis rationibus à tempore captivitatis Babylonicæ, qua Iudæi ducti sunt in Hispaniam, quæ secundum Marianam incidit in annum 149. à quo tempore ad annum 788. Urbis conditæ, qui concurrit cum anno 37. Christi Domini, quo S. Iacobus Hispanias adiit, evincit S. Petrum jacuisse inter mortuos juxta Marianam supputationem annis 567. & juxta aliam annis 619. putatque esse quidem rationabiliter Uriam, quem S. Athanasius dicit fuisse Prophetam patrem hujus S. Petri, esse eum, de quo scribit Hieremias *capit.* 26. Tempora enim congruunt.

De Dinocrate fratre S. Perpetuæ, qui septennis in idololatria mortuus damnatus fuerat, & precibus S. Perpetuæ in martyrio existentis liberatus scribitur. S. Augustinus *lib.* 1. *de anima & ejus orig. cap.* 10. historiam refert, & tantum ait, non esse canonicam, eam tamen non improbat.

De homine mortuo ante adventum Christi, & suscitato per S. Georgium Martyrem, habes apud Surium *in ejus vita tom.* 2. qui erat idolorum cultor.

In actis Cathedræ S. Petri apud Mombritium legitur suscitatus quidam ante annos 14. mortuus. Apud eundem in vita S. Taurini Ebroicensis paganus resuscitatus dicit se fuisse in pœnis inferni.

Sigibertus Cemblacensis *cap.* 8. *vitæ S. Machlovii, apud Surium tom.* 6. *Novembris* 15. scribit, quod S. Machlovius repertum in sepulchro corpus, staturæ giganteæ resuscitat, qui dixit ob infidelitatem æternos cruciatus in inferno sustinuisse, petit baptizari, catechizatur, & baptizatur, vivit quindecim diebus, mox in Domino moritur. Quod dicit æternos cruciatus sunstinuisse intelligendum, qui futuri erant æterni.

S. Maternus per quadraginta dies mortuus jacuit, interim fuit in paradiso terrestri, ubi Deum non vidit, videbat tamen omnia, quæ eo tempore agebantur in mundo, Cæsarius Heisterbacensis *in speculo exemplor. lib.* 8. *cap.* 78. qui *lib.* 7. *cap.* 16. ait, quod animæ resuscitandorum non vident Angelos, neque animas, nisi sub quadam similitudine corporali.

Vide similia de suscitatione infidelium in Vita S. Alexandri Episcopi apud Adonem 26. Novembris, & in Vita S. Antonii Coloniensis *lib.* 1. *cap.* 3. & apud Surium *tom.* 6. ubi quod iste post sententiam damnationis veniam consequitur intercessione S. Cæsaris absque eo, quod ad vitam redeat. Sed de his omnibus fides sit apud Auctores, nos verò judicium Ecclesiæ hac in re desideramus, & interim sententiam negativam veram esse censemus.

Porrò Inquisitores permittere nequeunt, quod Iudices laici secum assistent in causis fidei, ut alibi prolixe probavimus peculiari consultatione.

Post rei autem sententiam pronunciatam non expirat Inquisitoris jurisdictio in eadem causa. Nam ex decreto Concilii Narbonensis *cap.* 7. licet Inquisitoribus pro illorum arbitrio ac voluntate junctis pœnitentiis addere, vel detrahere ex rationabili causa ex Concilio Biterrensi *capit.* 22. Et sine nova causa possunt Inquisitores aliquando augere pœnas, si viderint ita negotio fidei expedire. Unde annotat Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 44. *vers. Imò & Concilium*, quod si ex liberatione alicujus pœnitentis damnati ad perpetuum carcerem, timeretur probabile aliquod periculum, quod in detrimentum fidei posset redundare, tunc ille iterum in carcerem detrudi posset. Atque id vult Concilium Biterrense. Quod planè non est contemnendum, cùm quandoque hi casus accidere possint. Neque tunc injuste quidquam committitur, cùm causa Religionis ac fidei, quæ cunctis rebus præferenda est, hoc ita fieri postulet ac suadeat.

Si verò causa fidei id non postulet, non potest juste Inquisitor ob alias causas eum, cui semel condonavit carceris pœnam, iterum in carcerem conjicere. Quæ autem sint causæ rationabiles ad augendam, vel minuendam, vel penitus tollendam pœnitentiam, prudens Inquisitor considerabit, spectata pœnitentium conditione, natura, humilitate. Quod verum est, etiamsi Inquisitor propter oblivionem, aut alias causas hanc potestatem pœnitentiam augendi, mutandi, minuendi, ac tollendi sibi non reservaverit. Ita cum Eymerico Pegna.

At verò S. Congregatio S. Officiis licet 17. Septembris 1597. rescripserit, quod Inquisitores in sententiis ferendis apponant clausulam, nobis reservamus, quia cum ab ipsis, & Vicariis Episcopalibus promulgentur, mitigatio pœnarum ambobus est reservata, die tamen 5. Aprilis 1606. rescripsit, quod Inquisitores non commutent pœnas impositas reis, inconsulta S. Congregatione. Et 6. Maii 1615. ac 7. Septembris ejusdem anni, quod Inquisitores in sententiis ferendis non sibi, sed Eminentissimis Inquisitoribus, & S. Congregationi facultatem commutandi pœnas reservare debent. Non enim possunt ipsi ex se illas commutare. Quod tamen intelligo juxta rescriptum sub die 18. Maii 1627. nimirum, Commutatio pœnarum impositarum damnatis à S. Officio in sententiis latis ab Episcopo, & Inquisitore, ad utrumque spectat. Quod observandum est tam in processu fabricato in Curia Episcopali, quàm in S. Officio. In causis autem gravibus, de quibus fuit certiorata S. Congregatio, ipsa inconsulta non commutentur, nec mitigentur, sicuti nec sine ipsius licentia potest fieri ullo casu commutatio in mulctam pecuniariam, cùm tales mulctæ, etiam sine expressa licentia imponi non possint. Qua de re nos alibi etiam.

Quod verò ad jurisdictionem Inquisitorum super reos pœnitentes, dum habitum pœnitentiæ deferunt, vel dum pœnitentiam impositam exequuntur. Vel loquimur de reis pœnitentibus, qui violant pœnitentias injunctas ob crimen hæresis, vel hæresim sapientis, aut è carceribus fugiunt; vel de iis pœnitentibus, qui alia delicta, ab hæresi distincta ut homicidia, furta & similia committunt. Si primo modo, communis doctorum sententia est cum Eymerico *p.* 3. *direct. quæst.* 67. ibique Pegna *com* 146. dictos reos pœnitentes, durante pœnitentiæ tempore, ad jurisdictionem Inquisitorum pertinere, qui procedere possunt contra eos violantes pœnitentias, vel è carceribus fugientes. Quia malè videntur sentire de fide, dum non adimplent id, ad quod se solemni juramento obligarunt.

Si secundo modo Ostiensis *in sum. titul. de for. compet.*

Berous

Berous *in cap. de his de accus.* Butr. *in cap.* 2. *de for. comp. col.* 2. ibique *Barbat. num.* 61. & alii indistincte asserunt, hos publicè pœnitentes, etiam si laici sint, ob alia delicta nec puniri, nec ad punitionem capi, neque ad secularem Judicem mitti posse, nec condemnari, etiam civiliter per Judicem secularem, sed remanere in omnibus sub jurisdictione Judicis Ecclesiastici, sicut & alias Ecclesiasticas personas. Moventur ex textu *in can. aliud* 11. *q.* 1. quod repetitur *in can. aliud de pœnit. d.* 1. quod est Leonis Papæ *ex epist.* 91. ad *Rusticum Narbonensem Episcopum cap.* 8. ubi, postquam reprehenderat eos, qui ob segnitiem differunt pœnitentiam impositam agere, concludit in hæc verba. *Aliud quidem est debita justa reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere; sed illicitorum veniam postulantes oportet multis etiam à licitis abstinere dicente Apostolo; multa mihi licent, sed non omnia expediunt. Unde siquis pœnitens habeat causam, quam negligere forte non debeat, melius expedit Ecclesiasticum, quam forense judicium.*

Ex hoc infert Gratianus ibi, non propter criminalem tantùm, sed generaliter propter quamlibet causam tam civilem, quàm criminalem id esse intelligendum, atque adeo pœnitentem expedire potius Ecclesiasticum quàm forense judicium adire. Ergo laicus pœnitens subditus est Ecclesiastico judicio, & non seculari. Aliqui tamen autores supradictum textum intelligunt non de quolibet publico pœnitente solenniter, cujus meminit textus *in can. fin. d.* 50. & differt à pœnitentia publica, & privata ob certos ritus ac cœremonias, quas exercere debet, prout expendit Covar. *var. resol. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 3. quia pœnitentia solennis jam non est in usu. sicque intelligunt Glossa *d. can. aliud.* Calderin. *cons.* 7. *de judic.* & Repert Inquis. *v. pœnitentiam pecuniariam.*

Verum alii ex supradicto textu nullo modo censent colligi posse, pœnitentes laicos subditos esse in civilibus & criminalibus ecclesiastico judicio, & multò minùs judicio Inquisitorum. Primò, quia, ut ex relatis verbis constat, datur consilium pœnitenti, ut Ecclesiasticum judicium adeat potius, quàm forense. At hoc consilium iis pœnitentibus convenire non potest. Nam vel sunt actores, vel rei. Si actores sint, debent reum vocare apud ipsius rei Judicem, neque possunt in hoc variare, ut tenent ferè omnes *in d. can. aliud.* Si autem ipse pœnitens reus sit, necessariò conveniendus est apud suum Judicem, & sic conventus non poterit judicium subterfugere. Atque adeo non verificari poterit, quod ipse pœnitens eligere poterit judicium Ecclesiasticum potius, quàm forense.

Dices verificari posse, quia pœnitens laicus & subditus est seculari judicio, & Ecclesiastico, si hoc eligat, eo quod dum est in pœnitentia, videtur esse pauper, miserabilisque persona, ob cujus rationem sub protectione Ecclesiæ videtur constitui juxta textum *in can.* 2. *& seq. d.* 87. sed facile respondetur. Nam esto hic pœnitens sub paupere, miserabilique persona comprehendatur, adhuc conveniri non potest coram Ecclesiastico Judice laicus, nisi prius probaverit, Judicem secularem negligentem esse in administratione justitiæ per textum *in cap. novit de judic.* Probata autem negligentia, & remissione Judicis secularis, poterit coram Ecclesiastico conveniri per textum *in cap. ex tenore de for. comp. cap. significantibus*, ubi glossa *de offic. deleg.* & tradit Covar. *pract. cap.* 6. *n.* 1.

Secundo quia multi Doctores sentiunt, illum textum intelligi de pœnitente aliquo religioso, qui pœnitentiæ habitum assumpsit, ratione cujus est constitutus Ecclesiastica persona, ut tradit Simanchas *Cathol. instit. tit.* 47. *n.* 1. Pegna *in* 3. *p. direct. q.* 97. *com.* 146 *vers. denique non obstat.* De hoc enim aiunt Doctores, si habeat causam quam fortè negligere non debeat, possit reum laicum vocatum ad Ecclesiasticum judicium, si ipse vocatus consentiat, secus si renuat, cùm non possit ratione pœnitentiæ majus privilegium habere, quàm habeat Sacerdos, qui reum laicum vocare non potest ad judicium Ecclesiasticum, ipso renuente. At ex hoc intellectu approbato à Glossa, Geminiano, Præposito, & Turrecremata nullo modo infertur, pœnitentem laicum, Ecclesiæ reconciliatum, & pœnitentiæ judicialis habitum deferentem, posse conveniri, vel convenire coram Judice Ecclesiastico. Quia laicus reconciliatus non est persona religiosa, neque talis habitus impositio illum religiosum, aut Ecclesiasticum constituit. Ergo ex hoc textu non infertur, hos pœnitentes judicio Inquisitorum subdi. Neque videtur, si Ecclesiastici sint pœnitentes, quare deberent Inquisitoribus, & non Episcopo subdi tum in causis civilibus, tum in criminalibus.

Quapropter ut genuinam interpretationem textus habeant, necessariò supponunt, loqui Pontificem Leonem de pœnitente actore, quia in illo textu datur libertas eligendi judicium, & consilium eligendi Ecclesiasticum potius, quàm forense; sed actori datur liberum arbitrium eligendi judicium, aut illud omittendi, non autem reo datur optio declinandi judicium seculare, si ad illud pertineat, quia laicus est, vel Ecclesiasticum, si Ecclesiasticus sit, cùm nullo textu, vel ratione eximatur. Posito igitur, loqui Pontificem de pœnitente actore, dicunt, hunc pœnitentem posse debita justa reposcere; sed quia peccatorum veniam postulat, melius faciet, si ab hac petitione abstineat. Nam esto habeat causam, quam forte non debeat negligere, expedit illum, ut Ecclesiasticum judicium adeat, & non forense, hoc est, ut pœnitentiæ judicium exequatur, & judicio forensi, hoc est, exactioni, ac petitioni judiciali sive per Ecclesiasticos Judices, sive per seculares facienda sit, non se immisceat, donec tempus pœnitentiæ adimpleat. Neque novum videri debeat alicui, ut judicium Ecclesiasticum pro judicio pœnitentiæ, seu pro executione pœnitentiæ injunctæ usurpemus, ut usurpat Covar. *pract. qq. cap.* 34. *nu.* 4.

Everso itaque hoc fundamento, cùm nullum aliud sit, ex quo colligi possit pœnitentes laicos judicio Ecclesiastico in civilibus, vel criminalibus subditos esse asserunt, nequaquam Inquisitorum judicio subdi, sed à suis Judicibus judicandos fore, sicut si pœnitentialem habitum non deferrent. Sic docent Innoc. *in cap. significantibus de offic. deleg.* Panormit. *in cap.* 2. *de for. comp.* Consule Mar. Soc. *in cap. siquis declarat.* 10. *nu.* 13. *de for. compet.* Rojas *singul.* 98. Simanchas *d. tit.* 47. *rubr. de pœnit. convers. nu.* 18. *& seq.* Decian. *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 23. *nu.* 15. Covar. *d. cap.* 34. *à n.* 3. *& præcipue n.* 5. Pegna *d. q.* 97. *com.* 146. *vers. in altera ergo quæstionis parte.* Ratio à priori est. Quia Inquisitoribus prohibita est cognitio aliarum causarum ab hæresi, seu quæ hæresim non concernunt *cap. accusatus* §. *sane de hæret. in* 6. Ex eo autem, quod causæ agitandæ sint pœnitentium non efficitur esse causas hæresis, neque hæresim concernere, ac proinde ad Inquisitores pertinere non possunt ex jure communi. Neque deest pro hac parte ratio congruentiæ. Si enim ij pœnitentes Inquisitorum judicio subderentur, ex delicto commodum reportarent; siquidem consequerentur privilegium exemptionis à propriis Judicibus, quod familiares, & officiales Inquisitionis ob servitia, quæ exhibent, consequuntur. Quod videtur absurdum. Item daretur illis occasio delinquendi, dum viderent ab Inquisitoribus non esse ita severe puniendos pro suis excessibus, ac si propriis Judicibus subderentur.

Ego quidem, secluso privilegio, aut legitima consuetudine quibus standum est ad S. favorem Officii, censeo, hanc posteriorem sententiam esse veriorem, communemque opinionem, ut tales sint sub protectione Ecclesiæ, tanquam miserabiles personæ, sed non sint exempti à seculari potestate.

Hoc tamen certum, quod irregulares sunt pœnitentiati,

tiati, à S. Officio ob hæresim formalem confessam in judicio, vel extra, quia semel hæreticus, etiam post reconciliationem remanet irregularis, ut tradit Thesaur. *de pœn. Eccles. u. hæresis cap.* 1. *nu.* 3. secus autem est in pœnitentiatis ob suspicionem etiam vehementem de hæresi. Quia post purgationem, etsi fuerint publicè pœnitentiati, non remanent irregulares. Nam per purgationem tollitur hæresis præsumptio, seu suspicio, & præsumpta juris infamia, Simanch. *cath. instit. tit.* 55. *nu.* 3. *Zanchin. de hæret. cap.* 20. *nu.* 6. Genuens. *in pr. cap.* 45. cum allegatis.

Inhabilis remanet perpetuò ad confessiones secularium audiendas quicunque semel abjuravit ob hæresim formalem, non ob solam suspicionem etiam vehementem ex decreto Pauli IV. aut refert Maiol. *de irreg. lib.* 5. *cap.* 46. *nu.* 6. *in fin.* & Genuens. *loc. cit. nu.* 2. & 3.

Inhabiles sunt perpetuò Regulares ad omnia officia, & gradus suæ Religionis, quibus pro delictis ad S. Officium pertinentibus pœnitentiæ genus aliquod impositum fuerit, exceptis pœnitentiis salutaribus, & remanet hæc inhabilitas etiam expleto tempore pœnitentiæ, vel gratia illius obtenta, nisi expresse in S. Congregatione coram Sanctissimo, vel ab ipso Papa rehabilitati fuerint. Et si contra hoc decretum promoti fuerint, promotio est nulla, & promoventes incurrunt ipso facto pœnam privationis suorum officiorum & vocis activæ & passivæ, super qua pœna dispensari non poterunt ab alio, quàm à Papa. Hæc constituta in decreto Urbani VIII. in S. Congregatione generalis Inquisitionis anno 1626. feria 5. Octobris de quo alibi dictum est.

Si autem plures Inquisitores pro una Provincia eligantur, possunt simul, & separatim procedere contra sortilegos, & alios hæreticos, vel de hæresi suspectos, prout illis magis expedire visum fuerit, ut habetur expresse *in cap. ut officium de hæret. in* 6. ubi redditur ratio, *ut sic officium Inquisitionis efficacius impleatur, & liberius res fidei tractentur, & hæretici, eorumque fautores pluribus Judicibus comprimantur.* Et docent Eymeric. *p.* 3. *direct. q.* 56. ibique Pegna *com.* 95. Panorm. *in cap. fin. de re judic.* Carrer. *in tr. de hæret. num.* 94. *in fine*, Farinac. *de hæret q.* 186. *n.* 24. Molina *tr.* 5. *de just. disp.* 28. *nu.* 9. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *dub.* 12. §. 2. *n.* 14. Qui tamen advertunt, reum ab uno Inquisitore punitum, non posse ab alio puniri. Quia pro uno delicto unica pœna debetur, & non judicatur. bis in id ipsum.

Ex quibus omnibus habetur, crimen hæresis esse mere Ecclesiasticum, ita, ut Iudex laicus nec contra laicum possit cognoscere vel judicare, aut quoquo modo se ingerere *cap. ut Inquisitionis* §. *prohibemus de hæret. in* 6. ac ita, ut nec super facto sit competens per textum *in c. secundum Apostolum de hæret. in* 6. & per Anchar. *in cap. tuam de ord. cogn.* Laicus enim solam habet executionem contra hæreticos, facta degradatione, & traditione, ac relicta ei executione, ut in *d.* §. *prohibemus, & in cap. cum secundum leges eod. tit. & libro*, & notant *in cap. ad abolendam de hæret.* Abb. *numero* 7. & 12. Marian. Socin. *num.* 9. An autem Iudex sæcularis adstrictus exequi sententiam Iudicis Ecclesiastici latam contra hæreticum, possit cognoscere de justitia processus, quidquid dicant Legistæ, terendum est, non posse cognoscere, ut probatur *in dict.* §. *prohib.* & latè firmat respondetque objectis Felin. *in dict. cap. abolendam num.* 5. Abb. *in cap. ea quæ numero* 14. *de stat. monach.* dicens Bartolum in hoc errasse *in l. divus ff. de custo. reor.* Ber. *in cap. at si Clerici num.* 79. *de judic.* Marsil. post alios *in tract. de bann. v. Iudice numero* 129. & nos aliàs.

Consultatio CXXXIX.

In rebus S. Officii, ad quid possit vel non possit procedere Inquisitor sine Episcopo Ordinario, vel Episcopus Ordinarius sine Inquisitore? Ubi Parerga de Episcopo quò ad S. Officium, & de Reis S. Officii.

INquisitores possunt extra Hispaniam sine Episcopis, & Episcopi sine Inquisitoribus denunciationes contra reos S. Officii recipere, testes examinare, ipsos reos citare, comprehendere & in carcerem detrudere, comprehensos in compedibus ponere, & contra illos inquirere, per textum *in Clement.* 1. *de hæret.* Et tradunt Eymeric. *p.* 3. *direct. quæst.* 47. ibique Pegna *com.* 96. Farinac. *de hæret. q.* 186. *numero* 56. Caren. *p.* 1. *tit.* 4. §. 1. *numero* 8. aliique communiter. In Hispania verò sive ex legitima Consuetudine, sive ex privilegio Sedis Apostolicæ, Inquisitoribus hæc jurisdictio concessa est privativè quo ad Episcopos, ut testantur Molina *tract.* 5. *de just. disput.* 28. *num.* 13. & *seqq.* Simanch. *lib.* 8. *cap.* 18. *quæstion.* 8. & Castropal. *p.* 1. *tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 11. *num.* 6.

Quando autem Inquisitor, & Episcopus divisim procedunt, & distinctum formant processum, tenentur sibi invicem communicare processum, ut sic veritas melius elucescat, & sententia sine errore proferatur, *cap. per hoc de hæret. in* 6. Castropal. *loco citato num.* 7. Caren. *ibidem numero* 7. Hæc autem communicatio non solum est facienda, quando procedendum est ad definitivam sententiam, sed etiam quando unus non potest commodè procedere, nisi viso alterius processu, & postulat sibi ostendi; tunc enim semel in toto negotio copia tribuenda est, ut habetur in *extract.* 1. *de hæret. inter communes*, & notat Castropal. ubi supra Eymeric. *quæst.* 53. Pegna *com.* 102. & Thom. Del Bene *p.* 2. *de S. Offic. dub.* 195. *sect.* 21.

Ubi verò Episcopus, & Inquisitor procedunt divisim, unoquoque illorum suum processum fabricante, ut supra vult Bonifacius VIII. *in dict. cap. per hoc*, quod alter alteri processum suum & scripturas communicet. Hæc verò communicatio non est facienda in hoc casu, nisi in fine Causæ ante sententiam, nisi alter eorum commodè procedere non possit, alterius actis non visis; tunc enim, semel tantum, copia esset tribuenda ante finem Causæ. Gemin *ibi numero* 4. Eymer. *quæst.* 53. *p.* 3. ibique Pegna *com.* 502. Compeg. ad Zanchin. *cap.* 8. repert. Inquis. *v. communicare*, & Farinac. *quæstion.* 169. *num.* 85.

Est autem per se necessaria communicatio processus ante finem causæ, quia, cum ex textu, sententia proferri debeat ab Episcopo & Inquisitore, necesse est quod uterque videat acta, ut possit justè judicare. Non ergò in hoc casu Episcopus & Inquisitor procedunt divisim omninò, quia sententia debet esse communis. Potest tamen alter alteri deferre, ac sibi invicem committere vices in quo casu unus solus nomine suo, & nomine alterius sententiam perferet, sed si in sententia discordent, negotium ad Sedem Apostolicam, sive ad S. Congregationem universalis Inquisitionis remitti debet Franch. *in d. cap. per hoc*, & Eymer. *p.* 3. *quæst.* 50. ibique Pegna, Simanch. *titul.* 25. Sylvest. *v. hæresis* 2. *numero* 10. aliique communiter.

Alius itaque procedendi modus convenientior est, quique est in usu, ut scilicet ex Episcopo & Inquisitore unus tantum, servata præventione, instituatur processus, & procedatur partim divisim, seu particulariter, partim conjunctim juxta formam *dict. Clement.* 1. *de hæret.* secundum quam alter eorum tantum, scilicet vel Episcopus, vel Inquisitor inchoat processum, sed ambo illum perficiunt.

Et primò non potest Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo, vel ejus Vicario, vel Delegato Capituli, sede vacante, reos quæstioni sive torturæ subjicere ex *Clem.* 1. §. *propter de hæret.* Unde si Inquisitor

Inquisitor sine Episcopo vel Episcopus sine Inquisitore reum torqueret, & ita reus tortus confessus fuerit, ipsa confessio ei minimè nocere debet, etiamsi fuerit ratificata, quia ipso jure nulliter fuit data; & contra juris ordinem, ut per Farinac. *de hæret. cit. quæst.* 186. *nu.*67.*& seqq.* Zanard. *in direct. theolog. p.2. cap.6. quæst.*41. Locat. *in pr. Inquis. v. tortura n.* 7. *& binis seqq.* Caren. *loc. alleg. numer.*9. Castropal. *ibid. num.* 9. Dianam *p.*5. *tract.*11. *resol.*17. *& p.*5.*tract.*6.*resol.*17.

Unde etiam in Hispania Inquisitores simul cum Episcopo sententiam torturæ proferunt, & quando reus torquetur, debet præsens assistere cum Inquisitoribus etiam Episcopus, vel ejus Procurator, ut *in Instruct. Hispal. anno* 1484. & *in Instruct. Toletana anno* 1561. *numero* 48. traditque Pegna *p.* 3. *com.* 39. *num.*151. ubi ait, quod non modo ad pronunciandam tormenti sententiam intervenire debent Episcopus, & Inquisitor, verùm etiam ad executionem ejus, nisi per infirmitatem aut aliam justam causam alter excusaretur. Quod ubique videtur observandum; de quo etiam infrà in parergis. Nemo tamen præsens esse debet torturæ præter Judices, Tabelliones, ac Tortores, ut tradunt Simanch. *in Enchirid. cap.* 52. *numero* 28. Suarez de Paz *in pr. tom.* 1. *cap.* 3. *p.*5. §.12. *numero* 48. & Villadieg. *in polit. cap.* 3. *num.*325.

Secundò non potest Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo contra reum ad definitivam sententiam devenire, neque eum ad Carcerem in pœnam illius criminis damnare; per textum *in d. Clemen.* 1. *de hæret.* & docent Eymeric. *quæst.* 48. ubi Pegna Farinac. *d. quæst.* 186. *numero* 56. *& seq.* Molin. *dict. disp.* 28. *numero* 11. Sanctarel. *de hæres. capit.* 40. *dub.* 2. Sousa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 3. Caren. *dict. tit.* 4. §.2. *numero* 9. & Castropal. *dict. disp.* 8. *pun.*13. *num.* 7. Ex qua prohibitione non sequitur reum inclusum in carcere non tuto, non posse in alium tutum, imò strictum ac durum mutari. Quia tunc non ad pœnam sed ad debitam custodiam mutatur, Farinac. *ibidem numero* 75. Molin. *loco citato numero* 13. Castropal. *suprà numero* 8. Thom. Delbene *dict. sect.*21. & alii.

Tertiò neque potest Inquisitor sine Episcopi consensu, vel eo absente, sine consensu Vicarii vel è contra, privare reum beneficiis ac dignitatibus Ecclesiasticis antea possessis. Quia talis privatio est quædam rei condemnatio, ac pœnæ impositio, quæ *ex dicta Clementina I.* fieri non potest à solo Inquisitore, prohibeturque expresè in *cap. ut commissi de hæret. in* 6. ut ibi notant Gloss. Seminianus, & alii, quos sequitur Farinac. *dict. quæstion.* 186. *numero* 77. Simanch *de Cath. instit. titul.* 46. *rubr. de pœn. n.*71. Zanchin. *tract. de hæret. cap.* 18. *numero* 6. Castropal. *loco citato numero* 10. & Delbene *dict. dub.* 195. *sect.* 24.

Quartò neque potest Inquisitor sine Episcopo, vel è contrà, suspectum vehementer de hæresi cogere ad abjurandum, quia hæc abjuratio est ignominiosa delinquenti, ejusque consanguineis, illumque reddit morti obnoxium si in crimen abjuratum incidat, & consequenter reputari debet gravissima pœna, ad quam reum condemnare non licet Inquisitori sine Episcopo, neque Episcopo sine Inquisitore. Et quamvis abjuratio non sit contra reum, qua parte per illam purgat suspicionem hæresis, est tamen contra illum, quatenus infamem, & pœnæ relapsi subjectum reddit. Insuper hæc abjuratio non indicitur, neque indici potest, nisi dependenter à sententia, quia non potest quis cogi ad abjurandum in judicio, nisi in eo constet, quod sit hæreticus, vel suspectus de hæresi, & ut talis sit condemnandus, & ex vi illius omnia bona confiscantur, quæ omnia gravissimæ pœnæ sunt. Et ideo non debet Inquisitor sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore aliquem cogere ad abjurandum Simanch. *titul.*1. *numero* 26. & *in addit. ad Zanchin. cap.* 1. Et licet Campegius ad Zanchin. *cap.* 8. *titul. l.* contrarium senserit, & ejus sententiam forsan de jure posse sustineri dixerit Pegna *in p.* 3. *com.* 97. tutiorem tamen ait esse sententiam, quæ docet abjurationem conjunctim ab Episcopo & Inquisitore esse injungendam, quod & tradunt Farinacius pluribus relatis *dict. quæstio.* 186. *numero* 79. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *capit.* 18. *quæst.* Param. *de Orig. S. Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubr. de exped. process. in caus. fid. numero* 2. Molin. *d. tr.* 5. *disp.* 28. *numero* 16. Castropal. *ubi suprà numero* 16. *ac seqq.* Delbene *dub.* 195. *numero* 1. *& seqq.* & Carena *dict. part.* 1. *tract.* 4. §. 2. *numero* 13. inquiens, certum esse, & usu quotidiano receptum, hæreticum, vel de hæresi suspectum, non sponte comparentem minimè posse ad abjurationem admitti sine Episcopo & Inquisitore.

Dubium tamen remanet, an id verum sit etiam in sponte comparentibus, nùm scilicet solus Inquisitor sine Episcopo admittere possit sponte comparentes ad abjurationem? Negant Carena *loco citato numero* 14. & Palaus *ibidem numero* 17. ac Delben. *dict. dub.* 195. *sect.* 26. Moventur, quia abjuratio est pœna gravissima. Nam subjicit abjurantem pœnæ relapsorum & mortis in casu relapsus. Quod etiam sequuntur Diana *p.* 5. *tract.* 10. *resolut.* 100. *& p.*4.*tract.*8.*resol.* 49. Zanard. *in direct. theol. p.*2. *cap.*6. *q.*5. & Farinac. *de hæres. dict. quæst.* 186.*numero* 79. Existimat verò Molina *tract.*5.*disput.*28. *numero* 16. quod si quis captus à Mauris errores Mahumetanorum sit professus, & spontè ad tribunal S. Officii accedat, possit à solo Inquisitore sine Episcopo admitti ad abjurationem.

Et sanè præfata negativa opinio magnam difficultatem incurrit. Nam abjuratio consideratur, & ut est dispositio ex natura rei necessaria ad reconciliationem cum Ecclesia, sicut contritio est necessaria ad reconciliationem cum Deo. Hæreticus enim est incapax ut admittatur ab Ecclesia, ut fidelis pœnitens, nisi extrinsecùs detestetur, & abjuret errores, quos tenuit, & fidem Catholicam protestetur. Potest etiam considerari, ut pœna ratione illarum pœnarum, quibus abjurans manet obnoxius, si relabatur in hæresim. Quod per accidens se habet ad abjurationem ipsam, quæ non infert ex se aliquod malum, sed malum vel infamiæ, vel simile consequitur ratione præteritæ hæresis. Nàm aliàs, supposita hæresi, ipsa per se est actus virtutis, & est laudabilis ac honesta, & honorem inferens, sicut & in foro Dei contritio peccatorum. Sic igitur Hæretico venienti, & spontè comparenti abjuratio non indicitur, ut pœna, quia spontè comparens in S. Officio recipitur sine pœna, illique solum imponuntur pœnitentiæ salutares. Imponitur verò abjuratio, non ut pœna, sed ut dispositio ex natura rei necessaria ad hoc ut reconcilietur Ecclesiæ. Sicut ergo Inquisitor potest ex se solo illum spontè comparentem absolvere, & Ecclesiæ reconciliare, ita potest ei abjurationem indicere. Undè assero, posse Inquisitores ferre sententias contra spontè comparentes, illosque sine Ordinariorum interventu expedire. In illis verò causis, in quibus formatur processus, debent servare *Clem.* 1. *de hæret.*

Si verò de facto Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo hujusmodi reum ad abjurationem cogeret, sic abjurantem manere subjectum pœnæ relapsi, ait Pegna *p.* 3. *direct. q.* 47. *com.* 97. *vers. Rursus dico.* Quia nullibi cautum est, hanc abjurationem factam coram solo Inquisitore, vel solo Episcopo irritam esse, etiamsi cautum sit, fieri non debere coram uno solo. Contrarium tamen existimo probabilius cum Castropal. *loc. cit. nu.* 8. & Delbene *supra sect.* 27. Quia *in d. Clem.* 1. *de hæret.* §. *Duro*, postquam Pontifex dixerat, non posse Inquisitorem absque Episcopo Ordinario, vel è contrà ad sententiam contra reos procedere, concludit, *Non valebit, & si secùs præsumptum*

præsumptum fuerit, irritum sit, & inane. Ex quibus verbis sequitur, quod hæc abjurationis sententia non reddit reum obnoxium pœnæ relapsi, qui est effectus legitimæ abjurationis.

Quò verò ad causas Lamiarum Pegna *in Lucerna Inquisitorum tr. de strigis fol.* 157. *vers. quod si quæras*, ait tutius esse, ac decentiùs, ut Inquisitores perindè in causis Lamiarum, ac in causis hæreticorum procedant, & processus conficiant, requisitis Diœcesanis secundum juris dispositionem *in cap. per hoc de hæret. in 6. extravag. Ex eo de hæret. & d. Clem.* 1. *eod. tit.* Nihilominùs, si soli velint in hac re procedere, id quidem facere possunt, & quod soli procedentes fecerint, sivè condemnando, sive absolvendo, id validum erit, sicut constat ex constitutione Alexandri VI. quæ incipit *Cum acceperimus.* Et hanc sententiam tuentur Diana *p.* 5. *d. tr.* 10. *resol.* 100. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 120. Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 19. *nu.* 170. & Del-Bene *p.* 2. *dub.* 195. *sect.* 20. *nu.* 6.

Solus verò Episcopus, vel solus Inquisitor non potest proferre sententiam condemnatoriam, sive sententia sit definitiva, sive interlocutoria, & si secùs præsumptum fuerit, nullum est, ac irritum ipso jure. Ita enim expressè decernitur *in d. Clem.* 1. §. *propter quod, de hæret.* & notant Eymer. *d. p.* 3. *q.* 49. ac ibi Pegna, & *com.* 40. *nu.* 165. Symanch. *de Cath. instit. tit.* 34. *n.* 38. aliique communiter.

De Sententia autem absolutoria definitiva, qua reus absolvitur ab omni pœna, vel interlocutoria, qua reus absolvitur à tortura, vel ab alio cruciatu non immeritò dubitatur. Eymer. *p.* 3. *q.* 48. Pegna *ibidem com.* 97. Clar. *pr. crim.* §. *hæresis n.* 5. Farin. *de hæres. q.* 186. *nu.* 60. Molin. *de just. disp.* 28. *nu.* 15. aliique plures sustinent posse Episcopum, aut ejus delegatum sine Inquisitore, & Inquisitorem sine Episcopo sententiam absolutoriam proferre. Quia recedendum non est à jure antiquo, nisi in quantum jus novum expressè illud corrigit, *l. sancimus, C. de testam. l. præcipimus, de appellat. auth. de non alien. aut permut. reb. eccles.* §. *fin. cap. ad nostram de Regular.* Indubitatum autem est, Episcopum jure antiquo se solo posse totum negotium fidei definire; & in jure novo non invenitur Episcopo, vel Inquisitori prohibitum proferre sentẽtiam absolutoriam, sed tantum condemnatoriam, ut constat ex dict. Clem. I. Ac proindè etiam jure novo poterit tam Episcopus, quam Inquisitor solus sententiam absolutoriam pronunciare.

Negant alii, quia antequam Inquisitor contra reum proferat sententiam, debet Episcopus inquirere, & vice versa Episcopus Inquisitorem, & inter se communicare processum, & examinare, an reus sit condemnandus, anvè absolvendus. Ergo assistentia utriusque requiritur in actu sententiæ, ne aliquis error committatur, absolvendo eum qui fortè damnari meretur, vel condemnando, qui debebat absolvi. Ita Anchar. *in d. Clem.* I. uterque Socinus *in rubr. ff. nu.* 66. *de acquir. possess.* Simanch. de Cath. *instit. tit.* 3. *nu.* 9. aliique.

Alii inquiunt tutius esse in praxi, ut unus sine altero ad absolutoriam sententiam non deveniat. Nam eadem ratio, ne aliquis error in sententia committatur, ita militat in absolvendo reum, ac in eum condemnando. Et quamvis textus de sola sententia condemnatoria expressè loquatur, tamen indirectè ac tacitè loquitur de qualibet sententia, ob communicationem & examinationem processus prærequisitam ante ipsam sententiam. Et ita sustinent Simanch. de *cath. instit. tit.* 3. *de absol. nu.* 2. Royas *singul.* 27. *nu.* 7. *locat. q.* 29. Carrer. *tr. de hæret. nu.* 72. Zecch. *in sum. p.* 1. *tit. de fide cap.* 11. *rubr. de hæres. nu.* 14. Azor. *d. p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 18. *q.* 16. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 43. *nu.* 29. *in fine* Caren. *p.* 1. *tit.* 4. §. 2. *nu.* 10. & Farinac. *d. q.* 186. *nu.* 87. ubi hanc sententiam vocat tutiorem, æquiorem, & maturiorem.

Ego negativam amplector; Nam licet de sententia absolutoria hoc sit controversum, cum scilicet ex processu non constat de delicto contra reum, & multi existiment quod in rigore juris, possint Soli sententiam absolutoriam ferre, quod tamen alii negant, ut videre est apud Farinac *d. q.* 186. *nu.* 69. tamen considerari debet, quod etsi *in d. Clem.* I. expressè videatur esse sermo de Sola sententia condemnatoria illis verbis *aut ad sententiam procedere contra reos,* tamen *in cap. per hoc de hæret. in sexto* absolutè decernitur, quod per utrumque sententia proferatur. Unde hanc partem nedum existimo tutiorem, sed de jure veriorem. Quia non est dicendum, quod in hoc per *d. Clem. I.* sit correctum *d. cap. per hoc de hæret. in 6.* Nam jura ad concordiam reduci debent, si contrarietas non sit expressa. Clemens autem Quintus, dum dixit *in dicta Clem.* I. *procedere contra reos*, respexit ad id, quod frequentius contingit. Rarius enim in S. Officio rei absolvuntur, quia nec Inquisitores procedunt contra denunciatos de hæresi, nisi Fisci intentione multùm fundata & probata; Unde rarius est, ut dicebam, quod reos inquisitos absolutione dignos inveniant. Sed Bonifacius VIII. *in d. cap. per hoc* absolutè, & indistinctè vult, quod nisi alter alteri deferat, & suas vices committat, sententia per utrumque ferri debeat. Quare ex vi juris *d. cap. per hoc* sententia conjunctim proferri debet, quod intelligendum est de sententia non solum definitiva, sed etiam habente vim definitivæ, per quam reus absolvitur à tortura, vel ab alia pœna; Quia ex *d. Clem.* I. judicium de inferenda tortura conjunctim haberi debet, & sic non potest alter à tortura reum absolvere, nisi conjunctim visis meritis causæ, & viso, an sit locus torturæ, neque in hoc alterius sententia prævalet, sed si discordent, negotium ad supremum Tribunal referri debet, ut *in d. cap. per hoc* statuitur.

Et quia, cum etiam in sententia absolutoria sit eadem ratio, adest etiam eadem lex non per extensionem, sed per comprehensionem juxta *l. his solis, vers. sit etiam cautè Cod. de revoc. donat. & l. item veniunt* §. *ait Senatus ff. de petit. hæred.* & notant Surd. *dec.* 276. *nu.* 8. Panorm. *in cap. fin. nu.* 10. *de rescript.* Menoch. *cons.* 11. *nu.* 10. *&* 19. aliique communiter. Sicut enim; quæ participant eamdem rationem formalem objecti, pertinent ad objectum ejusdem potentiæ, sive facultatis comprehensivæ contenta sub ipso tam in naturalibus, quàm in supernaturalibus; unde omnes colores comprehenduntur sub objecto potentiæ visivæ, quia omnes participant rationem coloris, ita etiam quæ participant eamdem rationem, comprehenduntur omnia sub concessione, vel prohibitione, quæ circà talem rationem versatur.

In Hispania verò usu receptum est, ut Inquisitores sine Episcopo absolutoriam sententiam ferant, ut testantur Paramus *d. lib.* 3. *q.* 4. *n.* 1. & Molina *d. disput.* 28. *nu.* 15. ac alii.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus Episcopus sine Inquisitore & Inquisitor sine Episcopo procedere possunt tàm ad torturam, quàm ad definitivam sententiam; iique sunt, quando alter ipsorum est absens à diœcesi, vel intra octo dies non vult convenire. Ita statuitur *in d. Clement.* I. Et tradunt Eymer. *p.* 3. *q.* 49. ubi Pegna, Sousa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 3. *nu.* 8. & 10. Castropal. *loc. cit. nu.* 11. *& seqq.* & Caren. *ibid. nu.* 15. Nam antequam ad torturam, vel ad definitivam sententiam deveniatur, tenetur unus alterum requirere, ut processus inter se communicent, & post requisitionem requirens expectare debet requisitum, per octo dies, quibus elapsis, si requisitus non conveniat, vel substitutum, consilium, vel assensum non mittat, tunc requirens ad expeditionem causæ poterit procedere solus, ut *in dicta Clement.* I. §. *propter*, & per Farinacium qui plures allegat *nu.* 98. & Carenam *ibidem nu.* 16.

Solus etiam Episcopus, vel solus Inquisitor potest mitigare,

mitigare, vel commutare pœnam delinquenti impositam in S. Officio, consentiente tamen Episcopo, & Inquisitore, per *cap. ut commissi de hæret. in sexto*, & ita fuisse mandatum ab Urbano VIII. referunt Bariola *in aphor. litt. P. v. Pœna* §. 15. Diana *p.* 5. *tr.* 12. *resol.* 37. *nu.* 3. *& p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 37. *nu.* 3. Nam aliàs frustra utriusque Autoritas in pœnarum impositione requireretur, si quilibet posset illas commutare, ac relaxare; dareturque occasio fraudi, cum quilibet consentire posset condemnationi sub prætextu, quod statim eam revocare, aut commutare poterit, nihilque in hac parte firmum esset. Ita Farinac. *d. quæst.* 186. *nu.* 76. & quamplures quos ipse citat. Quod sanè intelligendum juxta ea, quæ alibi diximus. In Hispania verò ex peculiari privilegio summi Pontificis, solus Inquisitor habet potestatem minuendi, ac relaxandi pœnas his delinquentibus impositas, ut testatur Royas *singul.* 155. *nu.* 5. *& p.* 2. *de hæret. nu.* 210. *&* 282. Diana *loc. cit.* ac Delbene *d. p.* 2. *dub.* 195. *sect.* 29.

Fallit tamen id, si alicubi consuetudo legitima præscripserit, ut alter possit solus sententiam absolutoriam proferre, ut per Simanch. *tit.* 3. *nu.* 9. in Hispania usu receptum esse, ut Inquisitores sine Episcopo absolutoriam sententiam ferant, testantur Paran. *de Orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *n.* 1. ex quo Carena idem ait *loc. cit. nu.* 11. At certum esse quod non possit Inquisitor sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore ferre sententiam absolutoriam, quia hoc prohibetur in instructionibus datis particularibus Inquisitoribus, quas ipsi observare tenentur, quia juxta illas jurisdictio ab Inquisitore generali conceditur, tradunt Simanch. *de Cath. Instit. d. tit.* 3. *rubr. de absol. n.* 9. *& in Enchir. tit.* 11. *nu.* 2. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 13. *n.* 19. ac Delbene *dub.* 195. *sect.* 28. *nu.* 14. qui ex Simancha refert, in Inquisitionibus Hispanis Inquisitorem solum sine Episcopo non posse sententiam absolutoriam, etiam interlocutoriam à tortura proferre. Qualis revera sit praxis hac de re in Hispaniis mihi non constat, ideo illam relinquo in suo statu.

Quod si Episcopus, & Inquisitor dissentiant in iis ad quæ ambo concurrere debent, consulendus est Summus Pontifex, vel causa ad summum Inquisitionis tribunal est remittenda, ut *in d. cap. per hoc de hæret. in* 6. Idque servandum est non solum in reum condemnando, vel absolvendo, sed etiam quotiès in aliis actibus, non ita gravibus & arduis, Episcopus, & Inquisitor dissentiunt, ut per Royam *tr. de hæret. p.* 1. *nu.* 437. Pegnam. *in direct. p.* 3. *corn.* 99. locat. *in pr. Inquis. u. Tortura* §. *sed pœnæ.* Molin. *d. tr.* 5. *disput.* 28. *n.* 14. Farinac. *q.* 188. Delben. *d. p.* 2. *dub.* 195. *sect.* 30. *nu.* 5. Quia cum ex *d. Clem. l.* non solum ad sententiam definitivam, sed etiam ad interlocutoriam torturæ vel carceris durioris in pœnam ambo concurrere teneantur, consequens est, quod si in aliquo ex his dissentiant Episcopus & Inquisitor, talis etiam causa ad Summum Pontificem remittenda sit, & ad supremum Tribunal. In Hispaniarum verò locis ex speciali Summi Pontificis privilegio Inquisitori generali, ejusque Senatui hæc res omni ex parte permittitur, ut per Simanch. *tit.* 15. *nu.* 5. *& tit.* 60. *cap.* 10.

Admonet verò Pegna *loc. cit.* procurandum omninò esse, ut inter se conveniant Episcopus & Inquisitor; quod facilè eveniret, si diligenter juri dent operam, ut intelligant quid cuique casui & negotio secundùm regulam juris conveniat. Nam ex Judicum dissentione ingentia solent oriri incommoda. Sed in hoc casu præcipuum incommodum vergit in præjudicium Reorum, qui non detinerentur tanto tempore in carceribus, si Judices consentirent. Undè gravissimè peccant, qui vel ob negligentiam studendi, vel ob inscitiam, aliasve causas præbent occasionem, ne in ferendis sententiis inter se conveniant. Causa quidem fidei gravis est, & Judices postulat diligentissimos.

Regula autem de Episcopis intelligitur etiam de Prælatis diœcesanis habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem, territorium scilicet ac jurisdictionem, tam in Clericos, quam in laicos ab Episcopis independentem. Unde vigore *d. cap. per hoc de hæret. in sexto* etiam Prælati regulares poterant olim suos subditos judicare etiam in negotio fidei. Immo ex eorum privilegiis facultas illis competebat, etiam privativè quò ad Episcopos & Inquisitores, ut fatetur Pius Quartus in constit. *Pastoris æterni*, ubi hanc privativam abstulit, & voluit, quod Inquisitores in negotio fidei possint procedere contra quoscumque Religiosos, & exemptos, dummodo tamen ab eorum superioribus non essent præventi. At deindè Paulus Quintus *in constit. Romanus Pontifex*, abrogatis omnibus privilegiis, prohibuit omnibus Religiosorum superioribus, nè in hujusmodi causis se ingerant, voluitque eas solùm ab Inquisitoribus, aut ab Ordinariis cognosci posse. Unde nunc Prælati Regulares de subditis hæreticis, vel de hæresi suspectis cognoscere non possunt, nec illos citare aut contra illos inquirere ac procedere. Extat & alia Constitutio Alexandri VII. quæ incipit, *licet alias* emissa in congregatione generali S. officii sub die 8. Junii 1660. in qua de obligatione denunciandi Religiosos de hæresi suspectos, S. Officio plura decernuntur, & præfata Pauli Quinti Constitutio confirmatur. Itaque nunc soli Inquisitores, & Ordinarii sive sint Episcopi, sive Prælati inferiores, habentes proprium territorium separatum ac exemptum, & in eo Jurisdictionem quasi Episcopalem exercentes cognoscere possunt Causas ad S. Officium pertinentes.

Quod autem Abbas, vel Prælatus habens territorium exemptum ac jurisdictionem quasi Episcopalem, si sit Religiosus, quod non possit cognoscere causas fidei Religiosorum sibi subditorum, & à fortiori non Religiosorum sive servorum, sive familiarium, sive vassallorum quomodolibet exemptorum, tenet Salell. *lib.* 2. *cap.* 24. *nu.* 43. Quod sanè quò ad Religiosos censeo certum esse ex vi Constitutionis Pauli V. & Alexandri VII. Sed quò ad non Religiosos, sivè quò ad sæculares, si hujusmodi Abbates, ut exercentes jurisdictionem Episcopalem in sæculares Clericos, vel Laicos habent aliàs facultatem delegatam cognoscendi de causa hæresis contra exemptos, sicut habens ex vi *cap. ad abolendam in fine de hæret.* Quia ibi nomine Episcoporum veniunt necessariò illi, qui in territorio separato, & à Jurisdictione Episcoporum sejuncto, exercent jurisdictionem Episcopalem, alioqui in illis territoriis non esset, qui causas fidei judicaret juxta *d. cap. ad abolendam*, & non apparet, quomodo non possint isti Abbates causas fidei circa ejusmodi sæculares cognoscere, sicut ante dictam Constitutionem Pauli V. & Alexandri VII. poterant, quia illæ Constitutiones expressim loquuntur de solis Religiosis.

Sede autem Episcopali vacante, hæc Ordinarii jurisdictio, remanet in Capitulo, quod illam exercet per Vicarium à se institutum *d. Clem.* 1. §. *propter de hæret. & d. cap. ad abolendam* ubi *Gloss. u. Clerici*, *Ost. n.* 2. *&* 4. Panorm. *n.* 1. Henric. *n.* 4. Butr. *nu.* 2. & alii quos sequitur Farinac. *de hæret. q.* 186. *n.* 177. Simanch. *tit.* 25. *num.* 6. Decian. *lib.* 5. *cap.* 21. *nu.* 13. Gundisal. *q.* 7. *nu.* 8. Caren. *p.* 1. *tit.* 6. *nu.* 10. ac Delbene *dub.* 195. *sect.* 18. *nu.* 10. Vacat autem sedes & succedit capitulum in jurisdictione Episcopi, non solum post Episcopi mortem, donec novus Episcopus diæcesim gubernare incipiat, sed etiamsi Episcopus reperiretur captivus Glossa *in d. Clem. l. de hæret. v. sede vacante* ibique Imol. *n.* 8. Vitalin. *n.* 175. Decian. *d. n.* 13. Farinac. *ibid. nu.* 179. Salell. *lib.* 2. *cap.* 3. *nu.* 23. Delbene *d. sect.* 18. *nu.* 11. Quod sanè intelligendum est, si Episcopus sit captus à Paganis, vel Schismaticis, non verò si ex alia causa absit, etiamsi captus à fidelibus non schismaticis, sive hæreticis, juxtà notata in *cap. grandi de suppl. negl. Prælat. in* 6. Tunc

enim Episcopus per Vicarium à se deputatum diœcesim regit, vel per Vicarium à sede Apostolica missum, sicut regulariter fit, quando Episcopi ob aliquod crimen detinentur carceribus mancipati, vel in aliquo monasterio inclusi, donec illorum causa terminetur. Addit Salell. *d. n.* 23. casum amentiæ Episcopi.

Capitulum autem, Sede vacante, non succedere nisi in jurisdictione ordinaria Episcopi, non verò in delegata tenent Jo: Andr. *in d. cap. ad abolendam nu.* 15. *de haret. in* 6. ubi Butr. *num.* 28. Panorm. *n.* 17. & alii quos sequitur Farinac. *loc. cit. num.* 182. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 33. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 12. §. 2. *nu.* 6. Caren. *tit.* 6. *num.* 6. *p.* 1. Salell. *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 35. Delbene *dub.* 195. *sect.* 18. *nu.* 2. Unde capitulum, sede vacante, non potest cognoscere de hæresi exemptorum, cum hæc cognitio non competat Episcopo jure ordinario sed delegato. Contrarium tamen tenent aliqui, ac præ cæteris Quaranta *in Sum. Bull.* cujus opinionem servatam fuisse Cremonæ, asserit Carena *d. tit.* 6. *num.* 13., sed forsan id factum fuit ex speciali autoritate Sedis Apostolicæ, vel nemine reclamante.

Legatos verò à Latere, qui vices Summi Pontificis plenissimè gerunt, undè jurisdictionem super Inquisitores habere videntur ex Constitutione Urbani IV. cujus tenorem refert Locat. *v. legatus*, & Gundisal. *de haret. q.* 7 *nu.* 8. esse Judices competentes in causa hæresis, videtur colligi *ex cap. ut commissi de haret. in* 6. At nihilominus ii non solent se immittere in officium S. Inquisitionis, nisi ex speciali Commissione Summi Pontificis, vel Tribunalis universalis Inquisitionis, ut per Farinac. *q.* 186. *num.* 4. Delben. *dubit.* 191. *sect.* 8. *num.* 2. Salel. *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 13. & Castropal. *loc. cit. sect.* 13. §. 2. *num.* 1.

Porrò supradictis Ordinariis nullum infertur præjudicium in jurisdictione cognoscendi causas fidei per delegationem Inquisitorum, quæ tamen sit facta generaliter, ut in textu *d. cap.* per hoc disponitur. Nam si aliàs alicui committitur certa causa, vel contra certas personas, hæc specialis Commissio non cumulativè, sed privativè facta intelligitur, etiam quò ad Inquisitores. Gloss. *in d. cap. per hoc*, *v. generaliter*, Archid. *sub initio*, Gemin. *num.* 1. Franch. *num.* 3. Anchar. *in d. Clem.* 1. *num.* 9. *de haret.* Imol. *nu.* 4. Vitalin. *num.* 12. Zabar. *num.* 4. Farinac. *q.* 196. *num.* 59. ac Delben. *dub.* 195. *sect.* 20. *num.* 2. Quod autem Commissarius specialis possit compellere Inquisitores generaliter datos ad exhibendum sibi processus, & scripturas vigore *d. cap. ut commissi*, advertit Pegn. *p.* 3. *com.* 95. Quamvis modestius sit, ut hoc faciat superiori autoritate, si hæc facultas non sit ipsi expressè concessa.

Quò verò ad Vicarios generales Episcoporum advertendum est, quod ex vi Commissionis generalis non possunt causas fidei cognoscere, & Capitulum sede vacante non potest per se ipsum has causas cognoscere, sed ad hoc debet deputare Vicarium. *d. Clem.* §. *propter de haret.* Non enim esset facile in his causis servare secretum, si à toto Canonicorum Capitulo cognoscerentur, & non nisi longiori tempore cognoscerentur. Et nihilominus sicut Vicarius Episcopi, ita & iste Vicarius ex vi generalis mandati non habet facultatem cognoscendi de hæresi, nisi sibi expressè id fuerit commissum, Imol. *in d. Clem.* 1. *de haret. num.* 19. Locat. *ver. Episcopus n.* 6. Repert. *u. cognoscere*, Gundisal. *d. q.* 7. *n.* 14. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 21. *nu.* 7. Farinac. *d. q.* 186. *num.* 13. ac Delben. *d. num.* 14. Quid autem possit, vel non possit facere Vicarius generalis Episcopi colligi potest *ex cap. cum in generali de Offic. Vic. in* 6. & *ex cap. licet eod. tit. ac lib.* ubi Doctores adstruunt, quod si in mandato concedatur facultas circà aliquod speciale cum Clausula, *& omnia alia facere, qua nos possumus, etiamsi exigerent mandatum speciale*, tunc Vicario etiam specialia commissa intelliguntur, ac ita ut in hoc casu Vicarius possit etiam cognoscere causas fidei, advertit Locat. *d. num.* 6. & ex eo Farinac. *d. num.* 13. & Salel. *lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 17.

Quamvis verò attento *d. cap. ad abolendam* Episcopus non possit causas fidei sine consilio Capituli cognoscere, attamen consuetudine Episcopi præscripserunt, ut has, aliasque causas criminales per se ipsos inconsulto Capitulo, cognoscant, ac definiant, ut per Farinac. *d. q.* 186. *numer.* 14. & *seqq.*

Possunt denique Inquisitores compellere censuris Judices laicos negligentes exequi sententiam latam contra sortilegum hæreticum, ut eam executioni mandent. Tum quia Judices laici sunt meri executores dictæ sententiæ, & tenentur juxta leges statim illam exequi. Tum quia jura tribuunt Inquisitoribus jurisdictionem puniendi fautores hæreticorum. Judices autem non punientes pœna mortis hæreticos, habentur tanquam illorum fautores. Et tùm quia Alexander IV. *In sua Constit.* quæ incipit *ad evitandam* tribuit plenissimam potestatem Inquisitoribus in Magistratus negligentes, aut differentes exequi sententias latas in hæreticos, & præcipitur *in cap. ut inquisitioni* §. *prohibemus de haret. in* 6. ac tenent Eymer. *in direct. q.* 36. ibique Pegna *p.* 3. *com.* 85. Cened. *ad decret. Collect.* 55. *numer.* 2. Diana *p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 17. *& p.* 1. *tr.* 2. *resol.* 135. *aliàs* 134. Comens. *in Lucerna v. executio* §. 7. *vers. imo Inquisitor.* Quod si contra *d. cap. ut inquisitionis* fecerint, ipsi, & ii, qui scienter in tali contraventione dederint auxilium, consilium, vel favorem excommunicationis noverint se mucrone percussos, quæ est latæ sententiæ ut notat Tiraquell. *in l. si unquam num.* 71. *v. revertantur. Cod. de revoc. donat.* Et si per annum eam excommunicationem animo sustinuerint indurato, ex tunc veluti hæretici condemnantur.

Quod ampliatur, ut non excusetur Judex volens cognoscere de causa hæresis, vel differens animadvertere in reum sibi traditum à S. Officio per protestationem, quam facit Inquisitor dicens, *ut Judex Laicus misericorditer se cum eo gerat &c.* Quia Ecclesia protestationem facit sui affectus, id est, si fieri possit, & nisi aliter conveniret. Ita Lorca 2. 2. *D. Thom. q.* 11. *ar.* 4. *disp.* 49. *numer.* 9.

Non obstat, quod ait Anguianus *de legib. lib.* 3. *contr.* 31. *num.* 42. Quòd si inquisitores procedere possent adversùs tales Judices, sequeretur absurdum, nempè, quod incurrerent irregularitatem. Nam Respondeo cum Pegna *d. Com.* 85. quod Inquisitor in hoc casu non præcipit Judici sæculari, ut pœnam combustionis, aut mortis imponat, sed sub pœna excommunicationis jubet, vel ut sententiam à se latam executioni mandet, qui modus præcipiendi continetur in rescripto Alexandri IV. quod incipit *ad audientiam* & Leonis X. quod incipit, *Honestis petentium votis.* Vel ut servet Constitutiones, ac leges contra hæreticos editas. Qui modus præscribitur ab Innocentio IV. in Extravag. *Ad extirpanda* §. *Damnatos verò.* Et hi modi sufficiunt ad evitandam irregularitatem, ut *ex cap. Episcopus nè Cleric. vel Monach. in* 6. Et ita etiam censent Cened. *in pr. q.* 15. *num.* 5. Henriquez *lib.* 14. *cap.* 12. *num.* 5. *in gloss. litt. D.* Avila *de Censur. p.* 7. *Disp.* 5. *sect.* 2. *dub.* 2. Medina *in sum. lib.* 1. *cap.* 11. §. 10. *reg.* 4. Sanctarel. *de haret. cap.* 26. *dub.* 1. *numer.* 8. Diana *loc. cit.* Imò Lorca *d. numer.* 9. ait quod Paulus IV. & Pius

Pius V. motu proprio decreverunt, tam Inquiſitores, quam quoſcumque miniſtros, & Conſultores ab omni irregularitate immunes eſſe quomodocumque ad condemnationem hæreticorum concurrant. Undè Cardinales, cœterive Officiales ſuffragium dantes in cauſis S. Officii, etiamſi interveniat pœna ſanguinis irregularitatem non incurrunt, ut decretum 28. Aprilis 1557. Et quatenus opus ſit Sanctiſſimus diſpenſavit in tortura danda 28. Octobris ejuſdem anni. Idem decrevit B. Pius V. die 9. Octobris 1567.

Parerga autem, ſive effata de Epiſcopis, quò ad Officium S. Inquiſitionis, hæc habeo quæ ſuperiùs dictis, ac iis, quæ de Inquiſitoribus protuli, ſubjicio, & ſine invidia communico.

Epiſcopus, ejuſque Vicarii poſſunt edicta de libris prohibitis publicare, Catalogos librorum prohibitorum conficere, illoſque recipere, & auferre in viſitatione, ac in diœceſi colligere, ſed collectos tenentur tradere Inquiſitori, qui illos corrigi, vel comburi faciat.

Epiſcopus, ſi vult eſſe præſens torturæ inferendæ carceratis in S. Officio, accedere debet ad S. Officium; non enim rei torquendi duci debent à carceribus S. Officii ad palatium, vel ad carceres Epiſcopi.

Epiſcopi curent, quod ſcripturæ S. Officii, quæ fiunt in ſuis tribunalibus, aſſerventur in Archivio particulari, & diligenter cuſtodiantur, ne Notarii illas extrahant.

Epiſcopi cauſas ſuper veritate miraculorum cognoſcunt cum interventu Inquiſitorum.

Epiſcopi per ipſos, & non per Vicarios foraneos agitent cauſas S. Officii, & per ſe ipſos, non autem per Notarios ſumant informationes.

Epiſcopi non impediuntur à S. Officio, quin reſervent ſibi caſum exercentium artem magicam, & abutentium ſacramento Euchariſtiæ.

Epiſcopi & non Inquiſitores concedunt licentiam imprimendi Indulgentias ſive illarum ſummaria, aut brevia Apoſtolica.

Epiſcopi non ſe inſcribant, ſive ſubſcribant Inquiſitores in edictis, vel aliis actibus S. Officii; & edicta S. Officii conjunctim cum Inquiſitore publicent.

Epiſcopi debent mittere ad ſupremum Inquiſitionis Tribunal ſententias à ſe latas in cauſis pertinentibus ad S. Officium.

Epiſcopi ſi juxta Clementinam *Multorum de hæret.* requiſiti noluerint cauſis intereſſe, neque ſuos Vicarios mittere, expediant illas Inquiſitores, vel eorum Vicarii. In inferenda verò tortura, adhibeant aliquem ex ſuis Conſultoribus juris peritum.

Epiſcopi cognoſcunt de veritate vel falſitate Indulgentiarum.

Epiſcopi poſſunt in viſitatione ſancire edicta de revelandis hæreticis, vel ſuſpectis de hæreſi.

Epiſcopi in publicatione edicti contra hæreticos retinentes libros, damnatos, exercentes incantationes, & artes magicas, ac committentes crimina ad S. Officium ſpectantia, debent ſervare conſuetudinem.

Epiſcopi in cauſis S. Officii tenentur ſervare ſecretum juxta cap. ſtatuta §. *fin. de hæret. in 6.*

Epiſcopi abjurant juxta qualitatem facti coram ſummo Pontifice.

Epiſcopo Græco non permittitur exercere Pontificalia in diœceſibus Italiæ, niſi de ſpeciali licentia ſedis Apoſtolicæ, facto priùs verbo in S. Congregatione S. Officii coram Sanctiſſimo. Et ita ſcriptum omnibus Epiſcopis Regni Neapolitani.

Epiſcopi debent vereri Inquiſitores, ac Officiales S. Officii, quod ſi ſecùs fecerint, monendi, vel citandi, ut accedant ad Urbem, & perſonaliter compareant.

Epiſcopus nequit impediri ab Inquiſitore, ne ſua edicta & indulgentias imprimere faciat ſine ejus licentia.

Epiſcopus monens Inquiſitorem, ne permittat familiares S. Officii deferre arma conſueta, alioquin illos, ipſumque Inquiſitorem puniet, eſt graviter reprehendendus.

Epiſcopi non poſſunt retinere neque permittere, ut retineantur libri omninò prohibiti, qui non admittunt correctionem, ſed poſſunt hujuſmodi libros accipere, & intra terminum competentem tradere Inquiſitori, ut de communi conſenſu poſtea comburantur. Quò verò ad libros emendabiles, habent autoritatem cumulativè cum Inquiſitoribus deputandi viros idoneos, qui illos corrigant, & ſic correctos permittant legi, ac retineri.

Epiſcopi poſſunt legere libros prohibitos, ad effectum corrigendi, & quos repererint correctionis incapaces, comburere tenentur, qui verò poſſunt expurgari expurgent, & ſic expurgatos retineant.

Epiſcopi eorumque Vicarii habent ſolummodo autoritatem recipiendi libros prohibitos ab iis, qui illos tradunt, non tamen poſſunt illos apud ſe retinere, niſi ad effectum corrigendi. Debent enim remanere apud Inquiſitores, vel eorum Vicarios. Nam licet Epiſcopus poſſit Indicem librorum prohibitorum publicare, ut Inquiſitor, ac libros recipere, ut recognoſcantur, non tamen poteſt libros ex profeſſo de Religione tractantes retinere, neque eos, qui ſunt omnino prohibiti, qui ei traditi debent tradi Inquiſitoribus, vel eorum Vicariis, ut comburantur. Libri verò, qui ſecundùm Indicem poſſunt corrigi, & expurgari, Epiſſcopus & Inquiſitor illorum correctionem facere, vel committere poſſunt, & ita correctos permittere. Epiſcopi enim non habent Autoritatem tenendi ac legendi libros omnino prohibitos ad effectum recognoſcendi an permitti poſſint. Nam ſi ſunt omnino prohibiti, tenentur eos tradere Inquiſitoribus.

Epiſcopi & Inquiſitores non poſſunt concedere libros hæreticorum de Religione ex profeſſo tractantes, neque alios libros juxta regulas Indicis omnino prohibitos, ac penitus damnatos. Si tamen hujuſmodi libri ad eorum tribunalia deferantur, illos accipere debent, ut inſpecta eorum qualitate de conſenſu Inquiſitoris comburere faciant. Quò verò ad alios libros, qui *juxta* §. 2. *de prohibitione librorum ab Epiſcopis, & Inquiſitoribus* permitti poſſunt, ſervetur diſpoſitio dicti §. Quò verò ad libros differentes de controverſiis inter Catholicos & hæreticos noſtri temporis; Epiſcopi & Inquiſitores antequam illos concedant, reddere debent certiorem S. Congregationem univerſalis inquiſitionis, de titulo libri, & de qualitate Petentis.

Epiſcopi poſſunt non ſolum citare, ſed etiam procedere in cauſis S. Officii juxta Clementinam primam de hæreticis, & publicare edicta in iis, quæ pertinent ad ſuas Curias.

Epiſcopus, vel ejus Vicarius poteſt ac debet opponere, vel dicere de nullitatibus proceſſuum, quos Inquiſitores conficiunt, & è contra.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare cum illegitimis, niſi ad Ordines minores, & ad unum beneficium ſimplex tantum.

Ordinarii debent conſtituere Vicarium, qui aſſiſtat expeditionibus Cauſarum ſuorum Diœceſanorum, quæ fiunt ab Inquiſitoribus, ubi ipſi Epiſcopi non reſident,

dent, quia est alia Civitas jurisdictioni Inquisitoris subjecta, aliàs idem Inquisitor illas absque eorum interventu expedire poterit.

Ordinarii circa introductionem librorum, eorumque extractionem, quam facultatem habeant alibi dicetur.

Ordinarii possunt intervenire expeditionibus causarum, quæ fiunt ab Inquisitoribus, licet isti per litteras S. Congregationis habeant illarum resolutiones dummodo tamen Inquisitoribus aliter non demandetur.

Ordinarius in edicto rerum ad S. Officium spectantium, ponat alternativam; & faciat mentionem de Inquisitore, & vice versa Inquisitor faciat mentionem de Episcopo, videlicet, ut Confessarii obligent Pœnitentes in casibus S. Officii adire vel Episcopum vel Inquisitorem.

Ordinarii visitent bibliothecas, sed libri prohibiti asservari debent apud Inquisitores. Possunt tamen præcipere Bibliopolis, ut sibi tradant indicem librorum venalium, ut illum subscribant, utque jurent fideliter suum munus exercere.

Ordinarius potest hæreticos in sua Curia inquisitos, & ad fidem Catholicam redire volentes, servatis servandis, judicialiter expedire. Vigore autem facultatis sibi concessæ absolvendi ab hæresi, non potest relapsos, illos scilicet, qui in hæreses, quas abjurarunt reincidunt, absolvere, sed debent consulere sacram Congregationem.

Ordinarii provideant ne Infideles medeantur Christianos, ne frequentent domos Christianorum, præcipuè mulierum, nevè mulieres inhonestæ retineant servos infideles.

Ordinarius in sua diœcesi auctoritate ordinaria publicat edictum S. Officii juxta formam edicti publicati ab Inquisitoribus jussu S. Congregationis.

Ordinarius procedit contra Excommunicatos non curantes absolutionem, & ea non obstante, assiduè celebrantes. Quod intellige juxta aliàs dicta de insordescentibus in excommunicatione.

Ordinarii non autem Inquisitores procedunt contra Judæos habentes commercium carnale cum mulieribus Christianis. Aliquando tamen procedit Inquisitor cum ordinario, qua de re vide etiam quæ alibi diximus.

Ordinarius potest publicare, quemadmodum & Inquisitor, Bullas Apostolicas pertinentes ad S. Officium, nisi sit data certa forma. Et conjunctim, vel separatim possunt publicare edictum generale S. Officii.

Ordinarii in causis fidei possunt procedere contra quoscumque Regulares exemptos à sua jurisdictione. Et Inquisitor hujusmodi causas agitans debet cum ipsis ordinariis illas communicare.

Ordinariorum munus est subministrare alimenta pauperibus detrusis in carceres S. Officii, ubi officium nullos habet reditus.

Ordinarii prohibent Cauponibus, & Hospitibus nè hospitio exceptis ministrent cibos vetitos, & contra eos procedunt.

Ordinarii procedunt contra Parochos, facientes fidem de receptione sacramentorum in Paschate iis, qui ea non receperunt.

Ordinarii puniunt simplices superstitiones.

Ordinarii in causis poligamiæ; & in aliis spectantibus ad S. Officium procedant simul cum Inquisitoribus, cum hoc idem, juxta Clementin. *multorum de hæret.* teneantur servare Inquisitores.

Ordinarii non permittant in suis diœcesibus quæstores eleemosynarum prætextu quod sint conversi ad fidem Catholicam.

Ordinarii, non autem S. Officium, procedunt contrà Confessarios petentes ac recipientes pecunias à Pœnitentibus pro commutatione votorum, illasque in rem suam vertentes.

Ordinarii, non autem S. Officium, providere debent, ne Iudæi retineant res venales ad Religionem Christianam pertinentes, nimirum Cruces, Imagines Sanctorum, & hujusmodi alia, & procedere contra Iudæos, qui hæc pignoratitia recipiunt.

Ordinarii visitant Oratoria Crucesignatorum, & cum Inquisitoribus rationes subducere, & consolidare debent, nisi constiterit de contraria consuetudine.

Ordinarii possunt sua ordinaria auctoritate deputare aliquos, qui libros imprimendos, ac introducendos, recognoscant, ac impressoribus præcipere, ne absque sua, vel deputatorum licentia quidquam imprimant, nevè libros manuscriptos divulgent.

Ordinarii procedunt contra Regulares publicantes Indulgentias sine suo permissu, vel excedentes modum in illis publicandis, vel earum Bullas adulterantes aut corrumpentes.

Ordinarii procedunt contra Blasphemos non hæreticales.

Ordinarii approbantes confessarios, illis injungant observationem constitutionis contra sollicitantes, ne alias incidant in illius pœnas.

Ordinarii procedunt contra non confitentes in Paschate.

Episcopus, qui malè se gerit in causis S. Officii, vel omittendo contra delinquentes vel procedendo contra innocentes odio, amore, commodo, aut alia causa, præter alias pœnas pro qualitate delicti, excommunicationem incurrit, & per triennium suspenditur ab officio Episcopatus per textum *in Clem. I. de hæret.* §. *Verum quia nimis est.* Alia apud Alios.

CONSULTATIO CXL.

An, & quibus remediis, ac mediis unio schismaticorum omnium cum Ecclesia Catholica procuranda sit? Præsertim Græcorum, ac Rhutenorum, ubi de erroribus, qui Græcis attribuuntur, de origine eorum schismatis. Et an propter suos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici? Quinam ritus illis permissi, & in quibus Latinis cum Græcis liceat communicare. Ubi pauca de pœnis schismaticorum, eorumque absolutione, & reconciliatione, & remissione, de quamplurimis rebus aliis, aliisque nationibus orientalibus.

Negari planè non potest, quin Ecclesia Latina Græcæ & aliis Orientis Provinciis ubi schisma grassatur, plurimum debeat, cum ab eis pretiosissima bona antequam scinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres sanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monumentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum esse quod pars Ecclesiæ nobilium germinum productrix se à Summorum Pontificum obedientia substraxerit? Eoque dolore unà cum gratitudinis stimulo ad schismaticorum reductionem non excitetur.

Clarissima item Concilia in Ecclesia Græca, & orientali celebrata sunt, & profecto pios animos infime movet divisio ejus partis; in qua unio tot sanctorum facta, & ad commune totius Orbis bonum derivata fuit.

Ipsa etiam gentis ruditas summa commiseratione digna est, præsertim si cum vitiorum colluvie conjungatur. Et quidem eo amplius adjuvanda esset quo saluti propinquior est, cùm minus quàm infideles à Christo recedat. Ordo enim divinæ charitatis exposcit, ut eo

eò plus dilectionis impendatur quo quis nobis conjunctior est.

Notumque est ex schismaticis aliquos hoc etiam seculo misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiæ obsequium redderent pro his, qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non prorsus tota defectionis causa in eorum fragilitatem refundenda est, cum probabile sit, multos ex ipsis in Ecclesiæ obedientia fuisse perseveraturos, si ministros Latinos nacti fuissent.

Et quidem dum stetit in Oriente sincerior fides, atque simplicitas ingens fuit Græciæ splendor, tum ob Christiani Orbis Imperium, quod aliquando in ea floruit, ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At ubi Græci in superbiam elati Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, divinitus factum est, ut & Imperii splendorem, & quod majus est, in varios errores prolapsi orthodoxam fidem amitterent.

Pertentatum igitur fuit ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus, quàm aliis modis, ut tanta atque adeo præcipua Reipublicæ Christianæ portio veterum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modò sentiret, quemadmodum Apostolorum seculis una erat, atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnoverit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, ut id, quo sæpe convicti sunt, ut judicio suo condemnati, confiteri jam nolint. Talis est schismatici natura & conditio. Nam cùm pietatis speciem præseferat, eaque contentus sit, quo etiam fuco nostri temporis hæretici populos deceperunt, caputque, à quo vitæ spiritualis sensum, & motum accipiat, non habeat, vix rationis ullius vim extrinsecus admittit, & si quid, veritate cogente, admittit, hoc vix diu retinet. Et quamvis nullum fuerit seculum, in quo non plura, & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, ut latissimè ac satis eleganter Thomas Bozius *lib. 5. de signis Ecclesiæ cap.* 4. *&* 5. recenset, id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, ut res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cùm primum absoluta Florentina Synodo, libelli eâ de re pro populi captu, & communi lingua per Orientem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum saluti aliter esset consultum, fœcundioremque segetem habuisset Ecclesia, quæ, ut ita dicam, non potest consolari quia non est.

Sed & præter Eugenium Quartum, si Innocentius tertius, Gregorius decimus, Alexander sextus, aliique Pontifices hoc negotium aggressi, non solum Synodorum convocatione, vel unius hominis, epistolæve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more ursissent, forsan Ecclesia suo fœtu non esset orbata, & tam insignes nationes ad pristinam gloriam rediissent. Quandoquidem Græcorum schismati, ac vestigiis non contemnenda mundi pars inhæret. Hujus enim sectæ, & religionis sunt Moscovitæ, Rhuteni, & aliæ nationes, latissimè manque patent eorum ritus ac fines. Nam ab ortu solis gaudent Constantinopolitano, ac aliis tribus Patriarchatibus, A Septentrione universo Moscoviæ Patriarchatu, & Lituaniæ parte, hoc est alba Russia, & rubra. A Meridie Cypro, & Creta, in qua quatuordecim millia pagorum numerantur, occupantque alias quamplurimas gentes, præcipuè verò Georgianos, quos Iberos appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur, ut matrem, eisdem errorum tenebris implicantur.

Præcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino, & aliis imputantur, quinarium numerum non excedunt.

Primò negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundò asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato, adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, ut inter alia perversa dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana descivere, hæc duo omninò præcipua, & veluti totius dissentionis capita fuerint.

Tertiò docent, nullum esse purgatorium locum, in quo animæ corporibus emigrantes purgentur à sordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in æterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, eleemosynas, & hujusmodi opera pia, quæ à vivis, pro illis offeruntur.

Quartò. Quod Sancti post hanc vitam ante diem Judicii Deum facie ad faciem non videant, neque ejus visione fruantur, nec peccatores ante eandem diem inferni suppliciis afficiantur.

Quintò errant negantes, Summum Pontificem Romanæ Sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiæ ac B. Petri Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi, quinque esse totius Ecclesiæ primarios ac præcipuos Patriarchas, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum, & inter hos quidem Romanum Ordinis ac dignitatis primatum habere ita, ut in Conciliis, & aliis Conventibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen, ut nihil juris & potestatis in alios quatuor, præcipuè verò Constantinopolitanum habeat. Guido Carmelita, & post ipsum Prateolus *de sectis hæreticorum v. Græci* multos alios errores Græcis attribuunt, licet Lucianus natione Cyprius, Ordinisque Prædicatorum Theologus *apud Possevinum tom.* 1. *Biblioth. lib.* 5. *capit.* 8. magnam prædictorum errorum partem fuisse Græcis impositam contendat.

Ex mente igitur prædictorum Autorum errant Græci primo affirmantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Christi Matth. 5. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c.* quamvis Lucianus, ut supra, excuset Græcos ab hoc errore.

Secundò errant, cùm dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cùm Eucharistiam suscipiunt non recipere corpus Domini contra illud Apostoli. *Quicunque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indigne*, &c. Quibus verbis satis ostenditur, quod peccatores vere illud sumant, licet indigne, & quod judicium accipiunt, non dijudicantes corpus Domini, licet Lucianus falsò hunc errorem Græcis imponi affirmet.

Tertiò primas nuptias admittunt, secundas damnant, in quo clare Evangelio contradicunt Matth. 10. & 9. Si enim alter conjugum mortuus sit, alter solutus est, ut iterum possit nubere. Sed Lucianus negat damnari secundas nuptias à Græcis: fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis.

Quartò docent nuptiarum fœdus posse pro conjugum arbitrio dissolvi, & fieri divortium. Lucianus tamen apud Possevinum, ut supra, affirmat, nunquam inter Græcos permissum fuisse divortium quo liceret novas quærere nuptias.

Quinto errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non servare abstinentiam à sanguine, & suffocato, non advertentes illud Apostolorum decretum contra idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum, & idolatitum edebant.

Quare

Quare tantum illud servandum erit, sicut & à Catholicis servatur ubicumque inter gentes, quæ idola colunt, immolatitia sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolatitia, & non alia prohiberi docent gravissimi Orientalium Patres. Cyrillus Hierosolymitanus *in 4. Cathec.* Gregorius Nazianzenus *serm. in Sanctum Pascha*, Justinus Martyr *quæst.* 45. Origenus *lib.* 8. *contra* Celsum & alii.

Sexto asserunt, Eucharistiæ Sacramentum in die Cœnæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis, & efficaciæ, quàm alio quolibet die confectum. Hunc tamen errorem falsò imponi Græcis Lucianus quoque defendit.

Septimò errant, cùm Sacramentum Extremæ unctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant. Id enim apertè pugnat contra illud Jacobi, qui de hoc sacramento loquens ait: *Et oratio fidei salvabit*, vel ut, textus græcus habet, *sanabit infirmum.*

Octavo, affirmare etiam Græcos refert Prateolus, non esse peccatum dare aliquid ad usuram, contra illud Lucæ 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessariam rei furto sublatæ restitutionem, ut quis possit assequi vitam æternam, non animadvertentes, non tolli peccatum, nisi restituatur ablatum. *Siquid aliquem defraudavi*, inquit Zachæus Luc. 19. *reddo quadruplum.* Hanc tamen esse calumniam apertam in Græcos, docet Lucianus. Nam apud illos asserit, hæc verè peccata censeri, atque ab eorum Sacerdotibus adigi pœnitentes, ut reddant, quod debent.

Nono, mortua Sacerdotis uxore, credunt Sacerdotem non amplius esse Sacerdotem, quasi ab uxore, & non à Christo per Episcopum sacerdotium suscepisset, vel character Sacerdotalis esset delebilis. Hunc tamen errorem Lucianus Græcis imponi, apertissime docet.

Decimo errant existimantes, non licere Christi imaginem sculpi, sed tantum depingi, non animadvertentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, ut Judæorum animos pronos ad idololatriam, ab eadem averteret. Orta verò jam Evangelii luce, sclusoque idololatriæ periculo; licet hominibus Dei, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus piis modis, sive per imagines depictas, sive sculptas excitare, & ad mentem revocare. Atqui hi sunt errores, qui Græcis solent attribui.

Adversus eorum errores scripserunt in primis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi, Emanuel Caleta, Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingilus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Bessarion Cardinalis Nicenus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus, & præcipuè Georgius Scholarius, deinde vocatus Gennadius, cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur, qui cùm Synodo Florentinæ cum aliis Græcis adfuisset, ubi omnes de suis erroribus convicti ad Ecclesiæ unitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abientes omnes ad vomitum reversi sunt, eleganter eorum errores confutavit, eorumque calumniis contra Ecclesiam Latinam objectis, docte ac piè respondit, cujus opera versa in Latinam linguam habentur *tom. 4. Bibliothecæ Sanctorum Patrum.*

Ex Latinis verò D. Anselmus, Archiepiscopus Cantuariensis *in opusc. de azymo*, Rabanus Maurus *de institut. Clericor. libro primo cap.* 31. *de sacram. corporis, & sanguinis Domini*, Hugo Etherianus *adversus errores Græcorum ad Alexandrum tertium Pontificem maximum libris tribus, qui habentur tom. 9. Biblioth. sanct. Patr.* & Chrysolamus Mediolanensis Archiepiscopus *de spiritu sancto* D. Thomas *opusc.* 1. & 2. *contra Græcorum errores*, ac omnes ejus Expositores *in 1. part. in quæstione celeberrima, ac divinissima de processione Spiritus Sancti*, Cardinalis Turrecremata *in expositione decreti de unione facta in Synodo Florentina*, & novissime, licet breviter, Antonius Possevinus *in sua Moscovia*, Azor inter Theologos morales Societatis Jesu, tempore, eruditione, perspicuitate primus *tom. 2. instit. lib. 4. cap.* 14. & potissimum, ut alios omittam, sacra Synodus Florentina, ubi Patres doctissime Græcorum errores confutarunt, eosque ad pœnitentiam & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque unionis Bulla ab Eugenio quarto, Græci discessere, cùm tamen neque ab ipsis, neque à Latinis tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilii Florentini decreta, nec unionis Bulla publicata. Quod causa fuit, ut Græci, sicut & antea, in suis erroribus permanerent.

Lugendum illud schisma, & omnibus seculis deplorandum, quod florentissimas Orientis Ecclesias à capite suo avulsit, non in aliam causam conjiciendum esse, asserit Petrus de Marca *tom. 1. de concord. Sacerdotis & Imperii cap. 1. numero quarto* quàm in contentionem, quæ ob diœceses malo more usurpatas exarsit. Non enim in eam hæresim, quæ de processione Sancti Spiritus dimicantes Ecclesias postea collisit, referenda est hujus dissidii causa, sed in eam, de qua dixi, diœceseon usurpationem, unde nata est Græculis occasio de summis Christianæ Religionis capitibus, & certis quibusdam disciplinæ articulis litis movendæ adversus Romanam Ecclesiam, ut successionem suam necessariam omnibus comprobaret. Id confixit de Marca, ut causæ suæ faveret.

At ego dicam breviter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigebat, Græci primatum visibilis hujus, ac militantis Ecclesiæ Petro Apostolo, ejusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facile credebant, & confitebantur, ut latius probat Bellarminus *lib. 2. de Rom. Pontif. in controversia de summo Pontifice.* Quare in Conciliorum confirmatione necessariam Romani Pontificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis, vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ, sive Episcopi aliqua afficiebantur injuriis, ad Romanam Sedem, ut defenderentur, confugiebant:

Quinimò ex toto Orbe terrarum ad eandem, veluti ad Petri Sedem, Episcopi de rebus fidei, aliisque gravissimis quæstionibus scribebant, atque ad ejusdem Pontificis Maximi jussu vel cogebant Concilia, vel coacta petebant, ut confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperii sui Sede Bizantium translata, Romam Christi Vicario cessisset, Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis anteponere, & secundum à Romano Pontifice facere voluerunt, sicut ex Concilii Constantinopolitani can. 3. patet his verbis: *Episcopus Constantinopolitanus habeat prioris honoris partes post Romanum Episcopum eo, quod Constantinopolis sit nova Roma.*

Hunc Canonem Damasus Papa in Concilio Romano reprobavit, quippe qui ex mera editus ambitione sedibus Patriarchalibus ab antiquo institutis, & Nicena Synodo confirmatis præjudicabat, novamque invehebat autoritatem, quæ Imperatorum potestate suffulta, se adversus Ecclesiæ Romanæ primatum, à Christo in persona Petri constitutum, in-

solentius erigeret. Quod posterioribus seculis effectum est, unde hæreses, & exitialia schismata emerserunt toto Oriente. Conatum eundem ambitiosum Græci renovarunt in Synodo Chalcedonensi, sed eum fecit irritum Leo Magnus *ep.* 51 *ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, & Ep.*52. *ad Marcianum Augustum*, *& ep.* 53. *ad Pulcheriam Augustam*, ubi hunc Canonem tertium sic designat: *Frustra quorumdam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negavit effectum.* Deinde Iustiniani Imperatoris prodiit *novella* 130. græcæ huic vanitati adstipulans: *Sancimus*, inquit, *secundum ipsorum fines sanctissimum veteris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum; Beatissimum verò Archiepiscopum Constantinopolis novæ Romæ secundum ordinem obtinere post Sanctissimum Apostolicum Thronum veteris Romæ.* Quam novellam inseruerunt Græci *lib.* 5. *Basilicon cap.*3. Sed illud laicæ potestatis edictum non alio fulcro subniti potuit, quàm Synodorum decretis à supremo universalis Ecclesiæ capite reprobatis. Pseudo synodus Trullana sub altero Iustiniano his similem edidit Canonem secundum.

His verò sanctissimi Pontifices refragati sunt, Damasus, Leo Magnus, & Gregorius etiam Magnus *lib.* 6. *ep.*31. *ad Eulogium Alexandrinum*, *& Anastasium Antiochenum*, Nicolaus primus *ep. ad Michaelem Imperatorem*, quæ incipit: *Proposueramus*, & Leo Papa nonus *ep. ad alterum Michaelem Imperatorem.*

Neque hoc quidem contenti anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, ut ex *act.* 16. *Chalcedonensis Synodi* constat Prope verò annum 600. Episcopum Constantinopolitanum Oecumenicum, id est Orbis terræ Episcopum, sive universalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac denique anno 1054. ut superbia ascendit semper, apertum schisma prodire cœpit adeo, ut solum antea semina jacta viderentur. Imperante enim illa tempestate Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa universalis fieri Patriarcha, cujus dignitatis nomen jam dudum sibi usurpaverant ejus prædecessores, proclamare cœpit, Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos ob hanc causam, quia Spiritum Sanctum à Patre, Filioque procedere assererent, & contra decretum Concilii Niceni in Symbolo illud *Filioque* addidissent. Romano autem Pontifice de prima Sede ejecto, ad se primam Sedem jure pertinere, quia post Romanum primus esset, aiebat.

Episcopis tandem Constantinopoleos gradus ille dignitatis secundus post Romanum Pontificem indultus à legitima potestate fuit decreto Innocentii tertii in generali Concilio Lateranensi, quod refertur *cap. antiqua de privil.* Sane ipse Constantinopolis Episcopus pluribus seculis nihil amplius, quam suffraganeus extitit Metropolitani Heracleæ Episcopi, quod ipse ultro testatur schismaticus Balsamon, scribens in Synodum Constantinopolitanam primam.

Hæc fuerunt Græcorum schismatis semina. Sed quia excæcati fumo superbiæ ordinem à Christo institutum, & honorem, Petri successoribus debitum, accipere, & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati, atque confusi sunt, Turcarum mancipia effecti, bonis litteris ac libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad unam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plura desiderat de Græcorum schismatis origine, legat Azorium *tom.* 2. *lib* 4. *cap.* 18.

Ad Græcorum autem errores convincendum, inter alia nullum forsan inveniemus efficacius argumentum, quàm si in medium producamus Bullam unionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub Eugenio Papa IV. celebrato, ubi anno salutis 1438. Ioannes Palæologus, ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & cæteri ex omni Græcia viri gravissimi Latinis dexteram dedere, ubi retractatis, sive correctis sententiis, & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia in eo Concilio agnoverunt, non vi coacti, non muneribus allecti, non numero suffragiorum à Latinis victi, aut superati, sed sua sponte, & voluntate ducti, neque alio modo oppressi, (erant enim ipsi sub protectione proprii Imperatoris, nempe Palæologi, qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla unionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et, ne quis suspicetur tantum in Latinorum historiis, aut libris id conscriptum haberi, legat historias Græcorum, præcipue Georgium Pachimerium *libr.* 5. *hist.* ubi refert capita pacis Græcorum cum Latinis. Videndus etiam Leonicus Chalcondilas *rerum Turcicarum libro primo* & Jacobus Navarchus Ondischotanus *in epistola Asiatica*, qui omnes unionis factæ in dicto Concilio meminere, ut latius refert Azor. *dict. tom.*2. *lib.*4. *cap.*15.

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subitò, non verbo tantum factam esse; sed potiùs post diuturnam deliberationem, & singulorum subscriptionibus adjunctis, uno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam. Aderant quoque Vicarii trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum supervenerunt, & cum Ecclesia Catholica se se conjunxerunt, & ab Eugenio Papa fidei regulam acceperunt quia confessi sunt, se tenere quicquid tenet, ac docet Romana Ecclesia. Litteræ autem unionis habentur in fine sessionis ultimæ Concilii Florentini, & leguntur apud Quarantam *in sum. Bullar. v. Græci*, aliosque passim.

Porrò propter supradictos errores Græci ab Ecclesia Romana sunt separati, & schismate divisi. Nam, ut D. Antoninus 3. *p. hist. titul.* 22. *cap.*13. §.1 *&* 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias, & maxime Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede ac potestate se ipsas subtraxisse. Et certè publicè & apertè tertio Græci ad Ecclesiæ Romanæ unitatem rediere, scilicet in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, in Lugdunensi sub Gregorio decimo, in Florentino quarto. Postea verò ad schisma reversi, ac proinde excommunicati permansere excommunicatione majori, qua omnes schismatici in Bulla Cœnæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica divisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam ut rectè ait Augustinus de fide ad Petrum capit.38. *Firmissimè tene & nullatenus dubites, non solum omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Et capite 39. iterum ait: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum, vel schismaticum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, etiam si proximi nomine vitam fuderit, non posse salvari.*

Præcipua tamen difficultas est, an Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi? Nam D. Thomas asserit *in opusc.* 1. *cap.*32. asserit, *non minus solvi Jesum ab his, qui Spiritum Sanctum asserunt à Patre & Filio non procedere quam solvi tentatum sit ab Arrio & Macedonio, Nestorio, & ejusmodi aliis.*

Qui autem solvit Iesum non solum est hæreticus, ut ipse D. Thomas ex Joanne Apostolo docet, sed & Antichristus. Atque adeo Græci non solum schismatici, sed etiam hæretici judicandi sunt.

Hoc tamen minime obstante, alii opinantur, Græcos esse tantum schismaticos. Ita ex multis docet Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 10. Unde merito ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur, appellanturque. Quod apertè insinuat D. Bernardus *in epist. ad Eugenium lib.* 3. *Ego addo*, inquit, *de pertinacia Græcorum, qui nobiscum sunt, & non sunt. Iuncti fide, pace divisi, quanquam & in fide ipsa claudicaverint à rectis semitis.* Idem luculenter tenet D. Thomas *opusc.* 2. ubi docet Patres Græcos in catholico sensu esse exponendos. Ratio autem est, quia ut docet Azor. in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus, ut hæretici, potius nomine quàm re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum Sanctum à Patre, Filioque procedere, ut *in Bulla unionis Eugenii IV.* dicitur, existimantes Latinos sentire à Patre, Filioque procedere, tanquam à duobus principiis, cùm tamen Latina doceat Ecclesia, procedere à duabus personis, tanquam ab uno principio, & spiratore. Quare Græci, ut unum principium significent, dicunt Spiritum Sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec diffitentur omninò Romanum Pontificem, Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt, totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, majorem potestatem habere in rebus fidei & cœteris, quæ ad generalem Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Ioannis Gersonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia, tanquam hæretica, generali decreto damnata.

Præterea Græci purgatorium ignem non prorsus è medio tollunt, ut ipsi clarè fatentur sessione ultima Concilii Florentini; immo affirmant, se perpetuò purgatorium agnovisse (verè enim sacrificia, & preces offerunt Deo pro mortuis, non beatis certè, neque damnatis ad inferos. Quod planè esset absurdum, ac impium. Ergo pro his, qui cum fide, ac pietate hinc discesserunt, sed nondum plenè pœnas peccatorum debitas persolverunt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corporei pœnam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, ut optime docet Bellarminus *lib.* 2. *de purgat. cap.* 10. Quicquid autem sit de his, atque aliis fidei articulis, in quibus multi Græci, aliique Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus. Quia morem loquendi pristinum retinemus.

Quod verò ad communionem Latinorum cum Græcis extat Bulla Innocentii IV. sive litteræ ad Episcopum Tusculanum, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cypri in regesto Bullarum ejus Pontificatus anno undecimo apud Bibliothecam Vaticanam super ritibus Græcorum qui tolerari, vel non tolerari possunt. Ego ex hac Bulla præcipua capita decerpsi.

Primum. *Græci ejusdem regni in unctionibus, qui circa baptisma fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & observent.*

Secundum. *Ritus, seu consuetudo, quam habere dicuntur augendi per totum baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cùm sive fiat, sive non, quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, toleretur.*

Tertium. *Nec refert etiam, utrum in frigida, vel calida aqua baptizent, cùm parem vim & effectum in utraque baptismum habere, asseverare dicantur.*

Quartum. *Soli Episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet, nisi per Episcopos exhiberi. Quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur.*

Quintum. *Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesiis in die Cœnæ Domini possunt secundum formam Ecclesiæ chrisma conficere ex balsamo quidem, & oleo olivarum. Nam Spiritus Sancti donum in chrismatis unctione confertur, & columba utique quæ ipsum designat Spiritum, olivæ ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet, quod Patriarcha unà cum Archiepiscopis & Episcopis ejus suffraganeis, & Archiepiscopi cum suffraganeis suis simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur.*

Sextum. *Nullis per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione pœnitentiæ unctio aliqua solummodo injungatur.*

Septimum. *Infirmis verò juxta verbum Iacobi Apostoli unctio exhibeatur extrema.*

Octavum. *In appositione aquæ sive frigidæ, sive calidæ vel in tepidæ altaris sacrificio, suam, si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod servata Canonis forma, conficiatur pariter de utraque*

Nonum. *Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam usque ad annum, prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longioris temporis spatio, conservare, ne per diutinam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate, seu volubilitate temporis evanescat.*

Decimum. *In celebratione solennium, & aliarum Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in confectione, vel consecratione formam verborum à Domino expressam, & traditam observent, & celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur.*

Decimum primum. *Sacerdotes dicant horas Canonicas more suo, sed Missam celebrare priusquam officium matutinale compleverint non præsumant.*

Decimum secundum. *Promovendi ad sacerdotium & presbyteri, qui præficiendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipuè de horis Canonicis, & Missarum officiis secundum distinctionem temporum exequendis, sint sufficienter instructi, ut ad hæc nonnisi digni, & idonei admittantur.*

Decimum tertium. *Unusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum, & nitidum, & altare mundis vestimentis opertum, vel decentibus paramentis.*

Decimum quartum. *Mulieres servire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino.*

Decimum quintum. *De jejunio diei Sabbati quadragesimali tempore, quanquam honestius, & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, ut nec unico die institutum jejunium violarent, teneant, & servent pro libito morem suum.*

Decimum sextum. *Sacerdotes conjugati, & alii quibus parochiarum cura, vel Ecclesiarum parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licite, ac libere possint parochianorum suorum confessiones audire, ipsique pœnitentiam injungere pro peccatis. Quia cui licet, vel conceditur quod est majus, competit nimirum, nec negari convenit, quod est minus. Liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadjutores, & cooperatores habere in audiendis confessionibus, & pœnitentiis injungendis, ac cæteris, quæ ad salutem pertinent animarum.*

Decimum

Decimum septimum. *Ipsique in his per eorum diœceses absque sacerdotum ipsorum præjudicio, & gravamine vices suas cum propter occupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod nequeant per easdem diœceses officium suum exequi per se ipsos.*

Decimum octavum. *De fornicatione, quam solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam fornicarios, quam adulteros à Regno Dei Apostolus asserat alienos.*

Decimum nonum. *Volumus & expresse præcipimus, quod Episcopi græci septem ordines secundum morem Ecclesiæ Romanæ de cætero conferant, cùm hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse, vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui jam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis ordinibus tolerentur.*

Vigesimum. *Quia secundum Apostolum mulier, mortuo viro, ab ipsius est lege soluta, ut nubendi, cui vult in Domino liberam habeat facultatem, secundas, & tertias, ac ulteriores etiam nuptias non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas quæ alias licitè ad invicem matrimonio jungi possunt.*

Vigesimum primum. *Secundo nubentes presbyteri nullatenus benedicant.*

Vigesimum secundum. *Quoniam apud eos consueverunt contrahi matrimonia inter personas contingentes se juxta eorum computationem octavo gradu, qui secundum computationem, ac distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus, districte præcipientes, ut cum in ulterioribus gradibus licite matrimonia contrahantur, in prædicto quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu copulari ulterius non præsumant, statutum in hoc generalis Concilii observantes. Illos tamen, qui jam in gradu hujusmodi contraxerunt, dispensatione permittimus in sic contracto matrimonio remanere.*

Vigesimum tertium. *Cùm veritas in Evangelio asserat, quod si quis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi quasdam culpas in præsenti, quasdam verò in futuro posse seculo relaxari, & Apostolus dicat, quod uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, & cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, & ipsi Græci vere, ac indubitanter credere & affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragiis Ecclesiæ adjuvari. Nos quia locum purgationis hujusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo ac proprio nomine indicatum, illud quidem juxta traditiones & auctoritates Sanctorum Patrum purgatorium nominantes, volumus, quod de cætero apud istos isto nomine appelletur; illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia, seu capitalia, quæ prius per pœnitentiam non fuere remissa, sed parva, & minuta purgantur, quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata.*

Vigesimum quartum. *Si quis absque pœnitentia in peccato mortali decidit, hic proculdubio æterna gehennæ ardoribus perpetuò cruciatur.*

Vigesimum quintum. *Anima parvulorum post baptismi Lavacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, neque ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transvolant sempiternam.*

Vigesimum sextum. *Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum præcipimus ab Abbatibus, & Monachis græcis inviolabiliter observari.*

Extat etiam Bulla Clementis Papæ VIII. de communione Latinorum cum Græcis, qui omni studio erga universam Ecclesiam, & præcipuè erga Græcos ferebatur, ne qua Deo in administrandis Sacramentis injuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur. Unde per brevem ad Latinos Episcopos, in quorum diœcesibus græco ritu viventes degunt, evulgari jussit, cujus summam affert Possevinus *tom. 1. Apparat. sacr. in addit. v. Græci, Estque hujusmodi.*

Presbyteri Græci baptizatos chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittantur quæ sequuntur post illa verba ϗ μετὰ τηνευχὴν, &c. & post Orationem &c. (ubi habetur forma hujus consignationis) usque ad verba: *postea facit sacerdos figuram circuli, &c.*

Episcopi Latini infantes, sive alios baptizatos à Presbyteris græcis de facto chrismate in fronte consignatos confirment, & tutius videtur, ut cum cautela, & sub conditione id faciant, videlicet: *N. Si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; præsertim verò cum verisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, quod pro infirmis asservatur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renovetur. Non asservetur idem sacramentum toto anno. Si tamen asservatum fuerit, saltem in fine anni sumatur.

Tollatur abusus fundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel aliàs exsiccandi species sacramenti Sacræ Eucharistiæ feria quinta Cœnæ Domini, ut deinde illud asservent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit, sin minus, tolerentur eorum thioni, sive throni, super altaria lapidea ponendi cùm celebrent.

Corporalia uti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus utantur.

In casu necessitatis presbyteri Græci Catholici possint Latinos absolvere. Utantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.

Tollendus abusus ubi est, vir, atque uxor simul & eodem tempore eidem presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ, vel primo die mensis benedicta conservetur in Ecclesia, at illa fideles aspergantur.

Non sunt cogendi Presbyteri græci olea sancta præter chrisma, ab Episcopis Latinis diœcesanis accipere, cùm hujusmodi olea ab iis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur. Chrisma autem, quod nonnisi ab Episcopo, etiam juxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis græcis externis, schismaticis, seu Sanctæ Romanæ communionem non habentibus, illud accipere, vel eo uti.

Ordinati ab Episcopis schismaticis, aliàs ritè ordinatis servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti, vel emendati, reconciliandi sunt & absolvendi cum pœnitentiis salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma Ordinatoriis abjurent in judicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In Ordinibus autem per eos aliàs ritè susceptis, ministrare non permittuntur, nisi cum ipsis super irregularitate hujusmodi

occasione contracta, auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, sive pro Ordinibus, sive pro aliis Sacramentis conferendis, sed detinendi quoad Sancta Sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissoriis Episcopi Latini diœcesani ad sacros Ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super hujusmodi autem, & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à Sancta Sede Apostolica obtinere oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à presbytero græco in baptismo chrismate in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet: N. *Si es confirmatus &c.* ut supra. Presbyteri vidui, sive uxoribus orbati, habitum ferant diversum ab aliis.

Curent Ordinarii Locorum, ut decretum sacri generalis Concilii Tridentini de reformatione matrimonii vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, ac parochiis Græcorum, & Albanensium evulgetur, ac publicetur.

Matrimonia inter conjuges græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur, & si qua de facto præcesserunt, nulla & irrita declarentur.

Maritus Latinus uxoris Græcæ ritum non sequetur.

Latina uxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca verò uxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non possit, quisque conjugum in suo ritu, catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter græcus conjugatus ante sacrum sacrificium, seu Sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam, & per triduum abstineat ab uxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiam à Filio Spiritum Sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos, aut necessitas postularet confitendi fidem catholicam, quia tunc oportet etiam pronunciare.

Nunquam Monachis græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia justa causa.

Presbyteri seculares græci, abjuratis schismate & erroribus, atque in fide catholica bene instructi, in parochialibus, seu Curatis Ecclesiis Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos usus carnium die Sabbati, ubi sine scandalo fieri potest, in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, ut ad jejunium eodem die Sabbati in quadragesima, excepto uno sabbato sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed duntaxat ad abstinentiam.

In jejuniis biduariis, vel triduariis, vel aliàs à diœcesanis, vel Iubileis à summo Pontifice Romano indicatis, dies Sabbati in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebibus græcis, ab ipsis diœcesanis Apostolica autoritate sanctissimi Domini nostri Clementis divina providentia Papę VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad observationem jejuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cùm ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta & feria sexta jejunent.

Græci existentes inter Latinos, dies festos de præcepto ejusdem Ecclesiæ Latinæ servare tenentur.

Insuper idem Sanctissimus D. noster constituit Romæ, habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & Insularum adjacentium subjectos, ab Episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissoriis, ad id tantum concedendis, ritu græco ordinet.

Item mandavit, ut ad majorem instructionem Dominorum Episcoporum Latinorum imprimantur cum hac ipsa decretales, seu litteræ quædam Apostolicæ ad Græcorum ritus pertinentes, ac etiam professio orthoxæ fidei, à Græcis, qui ad veritatem S. Romanæ Ecclesiæ veniunt, facienda.

Ita Sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum decrevit, & declaravit, ac fieri mandavit. Romæ in Palatio Montis Quirinalis apud S. Marcum die 31. mensis Augusti anno Domini 1595. Pontificatus sui anno quarto.

Constat ex supradictis omnes schismaticos adstrictos esse majoris excommunicationis vinculo. Hæc autem excommunicato lata non erat contra schismaticos aliquo jure antiquo, ut observat Abb. *in rubr. de schismat. numero* 2. Alii verò contendunt schismaticis etiam olim fuisse jure communi excommunicatos. Nam *cap.* 1. *&* 2. *de schism.* præcipiuntur vitari. Cœterum, quicquid sit de hac re hodie omnes schismatici Constitutione Pontificia, quæ in Cœna Domini promulgatur, sunt majoris excommunicationis pœna ligati.

Quare dubitatur, an schismaticus sit in universum vitandus à nobis, præsertim in divinis, scilicet in Sacramentis recipiendis, & aliis ministeriis divinis exercendis?

Respondeo. Schismatici eo ipso, quo excommunicati sunt, non sunt à nobis vitandi. Quia ob Constitutionem in Concilio Constantiensi à Martino V. editam usu jam receptum est, duo tantum excommunicationum genera esse evitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici percussorem. Quare cum schismaticis, qui non sunt publice ac nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis, quam in divinis rebus, ac latius mox dicemus, cum de communicatione cum hæreticis erit sermo. Quæ omnia procedunt etiam à fortiori in schismaticis.

Ex quo infertur, Catholicum posse interesse Missæ sacrificiis, quæ faciunt & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, aliique schismatici, & præceptum divinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audientem. Ita aperte colligitur ex jam dictis, ac docet Azor. *tom.* 2. *d. lib.* 8. *cap.* 11. Nam ritus etiam græci in re divina, & sacrificiis faciendis sunt catholici, à Sanctis patribus traditi, Basilio nempe Chrysostomo, & aliis, ac proinde qui græca sacra audiunt, suo Officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Siquidem Græci legitimo suo ritu ac instituto Sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, ut rem divinam audiamus hoc, vel illo ritu, sed simpliciter, ut diebus Dominicis, ac festis rem sacram audiamus; & cùm ex altera parte non teneamur vitare schismaticos, nisi nominatim sint excommunicati, aut aliàs scandalum oriatur, fit, virum Latinum posse interesse sacrificiis Græcorum, & schismaticorum.

Major difficultas est, an à Sacerdote, vel Episcopo schismatico possit quis sacramenta recipere? Pro parte affirmativa facit extravagans Martini V. Ad evitanda, in citato Concilio Constantiensi emanata, quod sine ullo discrimine excommunicatos non denunciatos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent. Idque docent plures Auctores

res adducendi, ubi de communione cum hæreticis agemus.

Pro contraria verò parte facit primò quod isti schismatici, in quantum non excommunicati nominatim, non sint vitandi; in quantum schismatici sunt separati à communione à jure Canonico, ac privati jurisdictione, ut constat *ex citato cap. 1. & 2. de schismat.* & *can. ordinationes q. q. 1.* Deinde quia Clemens VIII. in Bulla citata oppositam apertè docet sententiam: Ordinati inquit, ab Episcopis schismaticis, aliàs rite ordinatis, servata debita forma recipiunt quidem ordinem, sed non executionem, ac insuper prohibentur in prædictis ordinibus ministrare sine dispensatione Sedis Apostolicæ.

Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat, loqui Pontificem de ordinato, qui non sit, subditus Episcopi. Nam illa verba, *aliàs rite ordinatis*, hoc etiam includunt. Idque confirmatur, quia in eadem Bulla de Sacramento Pœnitentiæ dicitur, in casu necessitatis presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absolvere. Ubi per particulam illam, *catholici*, videntur excludi schismatici, etiam in casu necessitatis. Nam eo ipso quod schismatici sunt, carent jurisdictione, ut dicemus de hæreticis.

An autem Sacerdos Græcus, agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorum ritui, quàm propriæ consuetudini conformare, & è contra de Latino inter Græcos?

Respondeo. Si loquamur de ritu, tam in celebratione Missarum, quàm in aliis divinis officiis, B. Pius V. prohibuit, ne Sacerdos Græcus Latino ritu, neque è contra Latinus ritu Græco celebrarent. Immo & Concilium Florentinum in litteris unionis simpliciter ait, unumquemque Sacerdotem debere conficere in fermentato, vel azymo juxta suæ Ecclesiæ consuetudinem. Quod accipiendum puto de Sacerdotibus Latinis & Græcis quando in eodem territorio sunt conjuncti, vel de Sacerdotibus Græcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant vel Latini inter Græcos, vel Græci inter Latinos, tunc merito potest esse quæstio, an teneantur se conformare ritui Ecclesiæ illius, in qua habent domicilium. Nam Latinus qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur jam Græcus, & è contra Græcus in Ecclesia Latina. Præterea *in can. ille d. 12.* dicitur teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit.

His rationibus motus Suarez *tom. 3. disp. 44. sect. 3.* tenet partem affirmativam. Sed contraria sententia probabiliter videtur. Nam Concilium Florentinum, & Constitutio B. Pii V. absolute præcipiunt unicuique Sacerdotum Græcorum, & Latinorum servare propriæ Ecclesiæ ritum sine ulla limitatione, & ob id non tenetur se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat. In aliis verò tenebitur consuetudines ac præcepta Ecclesiæ observare.

Ex quibus colligo, Sacerdotem Latinum, degentem inter Armenos, Abissinos, vel alios schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse illorum ritui se conformare, maxime quando habet domicilium. Quia Concilium Florentinum & Constitutio B. Pii solum loquuntur de Sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos, & ita non debent extendi ad alias nationes.

Colligo item, quod seculares, domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthyopia, posse consuetudinibus se accommodare, ac debere, præcipue si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino ritu vivere, habeantque ministros Ecclesiæ Latinæ.

Nam tunc certum est, nullatenus teneri.

Pro his tamen, ac similibus dubiis degentes inter alios schismaticos à Græcis, cum quibus jam ex praxi constat, qualiter quis se gerere debeat, & sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in jejuniorum, dierumque festorum observatione, quàm in eorum ritibus approbandis, vel reprobandis, oporteret, ut Sedem Apostolicam consulerent.

De Græcis, Rhutenis, & Armenis vide sparsim quæ à nobis dicta sunt in aliis Tomis.

De Schismaticorum pœnis, quas Deus justissime ab eis interdum solet repetere, non est necesse in præsenti dicere, cùm suo loco de illis agemus. Extant in scripturis aliquot earum exempla, ut *Num. 16.* ubi legimus Dathan, & Abiran propter peccatum schismatis fuisse absorptos à dehiscente terra; & constat ex libris Regum, quantis cladibus affectæ fuerint undecim tribus Israel eo, quod à domo David discessionem fecerint.

De aliis verò pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam Iudicis possunt affici Schismatici, quædam sunt certa apud Doctores, quædam controversa.

Primò certum est, eos non ita puniri, ut vel amittant ipso facto, vel possint amittere spiritualem aliquam potestatem, consistentiam in spiritualis charactere Baptismi, vel Confirmationis, vel Ordinis. Nam hic indelebilis est, ut docet D. Thomas *2.2. qu. 39. art. 3.* & cum eo Theologi omnes, & confirmat Turrecrem. *lib. 4. sum. p. 1. cap. 7.* ac Sylvest. *v. schismatici*, patetque ex Urbano Papa *in d. can. ordinationes q. q. 1.* qui ordinatos ab Episcopis schismaticis censet, vere fuisse ordinatos, & ex D. Augustino *lib. 6. de baptism. contra Donatistas cap. 5.* ubi ait; *Potest sacramentum tradere separatus, sicut habere.*

Secundo certum est, privari tamen ipso facto schismaticos facultate utendi rectè, ac legitimè ejusmodi potestate characteris, seu privari, ejusmodi potestate quoad ejus effectum, quoad usum nimirum legitimum, ut ait D. Thomas *dict. articul. 3.* Non enim possunt schismatici recte, & absque peccato uti ejusmodi potestate. Quo sensu asserit, idem D. Thomas, & Turrecremata *locis citatis* debere intelligi quædam Patrum, ac Pontificum testimonia, quibus judicari videtur, amitti per schisma potestatem, etiam Ordinis, sive consecrationis. Oportet enim id intelligi quoad usum legitimum, ut quando Patres Concilii Lateranensis sub Innocentio Tertio *cap. 1. extravag. de schismatib.* aiunt: *Ordinationes ab Octaviano, & Guidone hæresiarchis factas, irritas esse censemus.* Quod etiam inquit Urbanus *in cit. can. ordinationes q. q. 1.* Debet enim intelligi quoad executionem earum legitimam, ut ibi etiam exponit Glossa, addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, nescivisse se fuisse schismaticum eum Episcopum, à quo accepit ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, ut ait Innocentius tertius *in cap. paternitate de schismat.*

Tertio certum est, propter excommunicationem, quam supra schismaticos diximus incurrere, si ab ea non resipiscant, posse ulterius puniri, nimirum per censuram depositionis, ut patet *ex can. in nomine Domini dict. 23.* & notat ubi supra Turrecremata. Et si nec per depositionem emendentur, pœnis etiam corporalibus auxilio brachii secularis, ut fieri jubet Pelagius Papa *in can. de Liguribus 23. q. 5.* docet D. Thomas ibidem *articul. 4. ad 3.* atque etiam possunt privari à Pontifice dignitate ac potestate temporali.

Certum est quartò, schismaticum præter pœnas prædictas, alias etiam incurrere. Est enim irregularis ita, ut etiamsi Ecclesiæ per absolutionem, ac veram pœnitentiam

pœnitentiam fuerit reconciliatus ad beneficia & ordines promoveri non potest sine Pontificis dispensatione; ut colligi videtur *ex cap. quia diligentia de elect.* ubi Ostiensis, Abbas, & Io. Andreas idem censent. Hanc verò irregularitatem non contrahi à schismatico occulto, sed tantum manifesto, quidam affirmant. Alii verò contra docent, etiam ab occulto contrahi: Sed probabilior videtur prima sententia, ut diserte ostendit Valentia 2. 2. *disp.* 3. *q.* 15. *punct.* 3. & nos *suo loco*.

An autem schismatici Presbyteri, ac Episcopi careant Ordinis potestate, an tantum jurisdictione? Respondet D. Thomas *cit. art.* 3. schismaticos jurisdictione carere: *Non possunt*, inquit, *absolvere*, *nec excommunicare*, *neque indulgentias concedere*. Et ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, Leges, sive Constitutiones condere. Unde, si quos absolvant, vel eligant, absolutio, sive electio recta non est, ac proinde iteranda. Habere tamen, ait D. Thomas, potestatem sacram Ordinis. Quare Episcopus schismaticus verè conficit, & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinat, cùm aliquos ad Ecclesiasticos ordines eligit, ac promovet, ab eo verè Ordinis characterem recipiunt, non tamen ordinis usum, & functionem. Quia sunt ipso jure suspensi, si scienter à schismatico Episcopo ordinentur. Pari, aut simili ratione, si Episcopus schismaticus altaria, vasa, aut templa consecrat ratum est, quod facit, quia hæc sunt ordinis, non jurisdictionis, quamvis Episcopo ex Ecclesiæ auctoritate conveniant.

Sed an pœna, qua schismatici jurisdictione privantur, locum habeat generatim in omnibus schismaticis? Quidam aiunt, hanc pœnam locum habuisse ante Concilium Constantiense in omnibus manifestis, & notoriis schismaticis, non occultis, modò verò post illud solum locum habere in iis, qui sunt expressim, ac nominatim denunciati, aut manifesti percussores clericorum. Aliis probabilius videtur universim schismaticos, quatenus tales sunt, jurisdictione Ecclesiastica privatos esse eo, quod sunt extra Ecclesiam, quia ipsi se ab Ecclesia diviserunt. Ego tamen ita respondeo. Si schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non dubium, quin omnes actus jurisdictionem aliàs requirentes, sint validi, ut infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero presbyter, vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa, inquam, quæ requirunt jurisdictionem. Aliis vero placet, valere omnia in casu, quo schismaticus non sit nominatim excommunicatus, vel manifestus clerici percussor. At verior, & securior est prima sententia.

Qui verò ad Ordines sacros, vel minores, vel tonsuram, vel consecrationem Episcopalem, vel Ecclesiastica beneficia sponte recipit ab Episcopo ab Ecclesia non tolerato, nempe hæretico, vel schismatico, vel simoniaco, vel excommunicato, vel suspenso, vel interdicto, vel irregulari quando est vitandus, sive non toleratus ab Ecclesia, sciens talem esse, manet eo ipso suspensus ab executione ordinis sic suscepti, & privatur illis beneficiis. Ita colligitur *ex cap.* 2. *de schismat. cap.* 2. *de ordinat. ab Episc. qui recepit. can. Daibertum* 1. *q.* 7. *& ex Bulla Clementis VIII.* superius adducta. Suarez *disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 61. 64. *& seq.* Coninck *disp.* 15. *dub.* 5. Filiuc. *tr.* 17. *n.* 80. Sayr. *lib.* 4. *de cens. cap.* 14. *num.* 1. qui plurimos allegat. Si tamen promotus ignoravit omnino vitium ordinantis, tunc non est proprie suspensus, neque irregularis, sed improprie, quatenus ante dispensationem peccat ministrando in susceptis, Suarez *num.* 62. & Coninck *nu.* 34. si autem mala fide scienter, solus Papa cum eo dispensare potest, nisi sit Regularis professus. Si vero ex ignorantia crassa, vel supina, poterit ejus Episcopus dispensare *ex d. cap.* 2. *de ordinat. ab Episc. & cap.* 2. *de schism.* Tolet. *lib.* 1. *cap.* 68. *num.* 5. Sayr. *num.* 2. Diaz *in prax. cap.* 28. *in fin.* Sanchez *opusc. lib.* 2. *cap.* 3. *dub.* 104. *num.* 44. *& seq.*

De Episcopo tamen consecrato ab Episcopo non tolerato, dubia est quæstio, an, stante ignorantia, saltem inculpata consecrati, possit ipse à suo Metropolitano, vel Patriarcha dispensari? Affirmat Suarez *nu.* 65. ac Filiucius *nu.* 81. sed contrarium est tenendum. Quia dispensare cum Episcopo pro foro externo, est de majoribus negociis, ideo reservatur Papæ, Ostiensis & alii bene multi, quos sequitur Henrich Boich *in cap. consultationi de temp. ordin.* ac plures, quos refert ac sequitur Sayr. *d. cap.* 14. *num.* 2.

Dicitur autem Episcopus vitandus, sive non toleratus ab Ecclesia, si erat vel notorius Clerici percussor, vel denunciatus nominatim de supradictis censuris, sive criminibus, ut hæresi, vel schismate, vel simonia, &c. Suarez *num.* 64. Sanch. *loc. cit. num.* 42. cum magis communi de quo alibi.

Si tamen ordinatus ab Episcopo, ut supra non tolerato, ordines recipiat metu gravi, scilicet cadente in constantem virum, non incurrit suspensionem proprie dictam, sed impropriam, sicut qui bona fide ordinatus est, Suarez *n.* 62. Coninck *num.* 34. Filiuc. *num.* 80. Sanchez *num.* 48. & sic potest ab Episcopo suo dispensari, Sanchez *num.* 44. *&* 45. Tamen si Ordinatus ab hæretico, vel schismatico metu gravi post ordinationem per mensem integrum communicaverit cum ordinante in divinis, tunc incurrit suspensionem, quia præsumitur metus purgatus, & ipse præsumitur credens, & fautor hæreticorum. Secus si statim eorum sectæ abrenunciavit, & ad catholicam rediit Ecclesiam, *can. constat multos* 1. *qu.* 1. Maiol. *lib.* 4. *cap.* 22. *num.* 4. Sayr. *d. cap.* 14. *num.* 5.

Qua autem ratione schismatici sint absolvendi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infra cum de absolutione hæreticorum dixerimus. Tum quia schismatici majori ex parte hæretici sunt. Tum etiam quia, etsi schismatici tantum inveniantur, eorum tamen absolutio reservata est etiam Sedi Apostolicæ, ut patet ex Bulla Cœnæ Domini.

Id tamen est animadvertendum, quod quamvis schismaticorum absolutio sit reservata, sicut & hæreticorum, in eorum tamen absolutione non sunt tot, tantæque circumstantiæ observandæ, sicut in absolutione hæreticorum. Oportebit tamen primo, ut antequam absolutionis beneficium accipiant, publice, vel private fidei professionem juxta formulam à sede Apostolica jussu Gregorii XIII. editam, faciant.

De Rhutenorum autem religione, ac unione cum Sede Apostolica, de unione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia Catholica procuranda, de origine schismatum Orientalium, de Nestorianorum Natione, eorumque erroribus, de Natione Chaldea Assyria, de erroribus, ac ritibus Ecclesiæ Alexandrinæ, & Nationis Cophtæ, de Natione, erroribus, ritibusque Abyssinorum, ac methodo illis juvandi, de Natione Jacobitica, ac de eorum erroribus, de Natione Armena, eorumque erroribus, ac ritibus, de Georgianis, alio nomine Iberis, ac eorum erroribus, de Maronitarum natione, deque aliis alibi disceptabimus, annuente Deo.

CONSULTATIO CXLI.

An & quatenus liceat Principibus Catholicis permittere in suis Regnis, vel ditionibus liber- tatem

tatem publicam Religionis? Et quatenus, ea permissa, fides hæreticis servanda sit.

Asserunt Politici, inquiunt enim non eam cedere in præjudicium Catholicæ Religionis, quia liberum ejus exercitium permittitur. Atque hoc præclarum illud remedium esse aiunt, quo Ecclesiæ lancinata viscera, & fides catholica indirecte devastata, se sanare gloriantur.

Verum ista Religionis libertas nihil facit ad detergendas fœdas sacrilegiorum labes, quæ ex conculcatis Ecclesiæ sacris, exterminatoque Religionis cultu nascuntur. Nam periculum illud, vel potius malum præsentissimum, quod infirmis ex hæreticis Præfectis sibi dominantibus proficiscitur, non ex eo tantum fluit, quod libertatem Religionis auferant, quamvis, quicquid ipsi polliceri videantur sit & istud unum istius noxæ caput, ut mox ostensuri sumus; sed inde potius, quod dominantium autoritas quibus homines propter maximam bene, maleque faciendi potestatem placere volunt, maximam habeat vim ad imbecillium traductionem in eorum, quos colunt, fidem, sicut in Germania perspicuum est. Non enim ideo tantum Principes hæretici periculosi, aut perniciosi sunt, quod homines ad mutandam fidem cogant; hoc enim sæpe cavent; sed quod hoc ipsum verbis, factisque efficacissime, & ipsa sui exempli autoritate suadeant, & plerunque persuadeant. Denique quod sub eorum imperio semper publica errorum impietas, quam ipsi profitentur, publice doceatur, impuneque teneatur.

Ex quo fit, ut simpliciores, atque infirmi, dijudicandis erroribus in idonei, eo facilius seducantur, quo suis Principibus eos probari, & placere sentiunt, quibus hoc placet, quod ipsi probant. Quibus ex causis verissimam illam sententiam pronunciavit. Sapiens Eccles. 10. Secundum Judicem populi, sic & ministri ejus, & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea & alio in loco præclarissimè Proverb. 19. *Princeps, qui libenter audit verba mendacii*, qualia sunt omnium maxime verba perfidiæ, *omnes ministros habet impios*. Contra, ubicunque catholici Principes regunt, fides maxima ex parte conservata est; ubi hæretici, eradicata.

Deinde libertas ista publica Religionis de cujus procuratione sibi nonnulli Principes blandiuntur, nec ipsas Religionis injurias, quas effugere nituntur, abstergere potest. Revera enim isti speciosa libertatis adductæ pompa nihil aliud faciunt, nisi quod vulnus vulnere medicando sacrilegium hæreticorum, indirecte sibi imputatum directa purgant Religionis injuria. Quod non est tollere, sed mutare malum. Non enim sese ista beneficii impertitione innocentes probant, sed directius, apertiusque culpæ reos.

Hoc ut perspicuè percipiatur, sciendum libertatem Religionis publicæ, hoc est credendi, colendique Deum quocunque ritu publico, sive catholico, sive hæretico, non esse expetendum aliquod bonum, sed ingens malum, quod nullo pacto in Rempublicam, nisi graviorum calamitatum impendentium metu, admitti potest. Id omnes Theologi uno consensu cum D. Thoma docent 2. 2. *q.* 10. *ar.* 11. *Aliorum* ait, *præter Judæos, infidelum ritus, qui nihil veritatis aut utilitatis afferunt, non sunt aliqualiter tolerandi, nisi forte ad aliquod malum vitandum*, scandalum, diffidium, impedimentum salutis hæreticorum, ut ibidem Sanctus Doctor tradit.

Et quis usque adeo tenebris immersus est, qui non statim videat gravissimorum scelerum licentiam non posse à Reipublicæ moderatoribus permitti, nisi quando non potest amplius sine gravioribus malis, aut ipsius forte Reipublicæ occasu, mali pervicacia remedium superante, coerceri? Non enim Principes Rebuspublicis præfecti sunt, ut quicquid geratur etiam circa Religionem, indifferenter ferant, sed in primis, ut scelera compescant, quibus Deus offenditur, boni affliguntur, & Respublica perturbatur. Qua de causa Apostolus dicit Rom. 13. *si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit.* Et Augustinus epist. 50. *Quomodo Reges Domino serviunt in timore, sicut psalmus præcipit, nisi ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo, atque plectendo?* Crimen autem hæreseos omnia scelera contra homines commissa, furta, adulteria, latrocinia, & siquid aliud sanæ doctrinæ adversatur, tantò gravitate; impietateque superat, quanto est homine Deus major, humanis divina potiora. Nam & fidem Deo abrogat, eumque tacite mendacem facit, & omnis salutis basim Ex hominum pectoribus eruit, in proximos ut cancer serpit, concordiam rumpit, & civilem Reipublicæ statum rebellione perturbat.

Unde fit, ut Sancti Patres, hæreticos Judæis, Paganisque deteriores esse statuant, imò dæmonibus pares, & subinde magis pervicaces, & execrabiles. Crimen ipsum nonnunquam Idololatriæ æquat, aut potius præfert Augustinus Epist. 48. *Horum impietas etiam Idololatriam forsan superat.* Tanta est eorum adversus Dei veritatem contumacia, adversus hominum salutem conjuratio. Quam ob causam non aliud Scripturæ Sacræ novi, veterisque Testamenti *ad Tit.* 3. *v.* 10. 2. *Timoth.* 3. *v.* 5. *Deuter.* 18. *v.* 20. & alibi, Patres, Canones, civilesque Sanctiones contra istos fidei Deo datæ desertores fidelibus clamant, Cavete, Fugite, Interficite, Lapidate. De quibus, tanquam in promptu positis non est hic latius disserendi locus.

Hujus igitur tam nefarii, publicoque perniciosi criminis licentia nullo pacto indulgeri potest, nisi gravissimorum malorum alioquin Reipublicæ impendentium metus extorqueat. Quamobrem etiam nullum est nunc in Orbe Christiano Regnum, aut Respublica, in quam pestis illa à Catholico Principe intromissa sit, nisi ut è gravissimis bellorum tumultibus, quos hæresis conflaverat, respirare posset, & ab interitu ex cladibus illis imminente præservari. In tali enim casu id minus malum non eligitur præcise, ut malum quoddam est, sed ut medium utile ad evitandum majus malum, ac proinde eligitur sub ratione boni utilis. Ita D. Thomas *loc. cit.* ubi ex hoc principio probat, ritus gentilium, & hæreticorum tolerari posse ad majus malum evitandum, Caiet. *ibidem*, Valentia *tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 10. *pun.* 7. Molina *tr.* 2. *de just. & jur. disp.* 335. aliique plures. Multa in eandem sententiam scribit D. Gregorius *apud Gratianum can. nervi d.* 13.

Cùm igitur hæc doctrina planissima, certissimaque sit, & inter Catholicos extra controversiam, de qua soli hæretici conqueruntur, dementiæ similis videtur sententia, qua quis putet, hæreseos credendæ, prædicandæque publicam potestatem à Christiano Principe non solum libere permitti posse in locis jam infectis, ad quæ, ut cancer serpit, sed etiam alia loca ab illa peste prorsus immunia, à quibus hactenus exclusa fuit; & sine difficultate porro, excludi potest, diffundendo ejus veneno, consilio pecuniarum largitionibus, armisque posse aperiri. Cur enim non dicamus & adulteriis, & latrociniis, & sacrilegiis, cæterisque sceleribus, etiam cùm impediri facile possunt, grassandi licentiam non modò indulgeri, sed etiam magnis conatibus posse procurari? Quod si ergo hoc sapere est desipere, & omnium

nium hæreticorum seditiones pro inducenda docendarum hæresium libertate à suscepti sceleris labe purgare, indubitatum esse debet, non solum illicitum, sed gravissimam esse Religionis, justitiæque læsæ maculam, qua hæresis prædicandæ, credendæque libertas Reipublicæ non laboranti permittitur, vel obtruditur.

Contra quam licentiam, licet longe minorem, Spiritus Dei in Scriptura clamat Apocal. 2. *Habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Baal,* &c. *Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Nam esse vel in sola illa permissione peccatum, exerte dicit ibidem: *Habeo adversum te pauca, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit Propheten, docere, & seducere servos meos.* 15. Hinc S. Gregorius Pontifex *epist.* 32. *lib.* 3. *Hi igitur quos & fidei nostræ integritas, & legum damnat districtio, non leve peccatum est, si vestris inveniant temporibus licentiam reserpendi.* Et Gregorius Nazianzenus *ad Nectar. orat.* 46. *Quod autem ex omnibus Ecclesiasticis calamitatibus acerbissimum, Apollinaristarum licentia est, quos haud scio quonam modo pietas tua conventuum, æque ac nos, habendorum auctoritatem sibi arrogasse, atque usurpasse, passa fuerit.*

Quid enim est libertas illa Religionis, quæ jactatur, nisi libertas hæresis, sacrilegii, blasphemiæ, scelerum inquam, divina, humanaque lege damnatorum, quæ in Catholicas urbes introducta est. Quid est, nisi libertas errandi, atque pereundi? Quam ita commendat Augustinus, ut dicat epist. 166. *Quæ est enim peior mors animæ, quàm libertas erroris.* Quid enim facit quisquis in catholicam civitatem hæresis exercitium, jam diù inde proscriptum, damnatumque vi armata sub prætextu publicæ libertatis adducit, nisi quod Romanam tacite damnat fidem? Audiamus non mea, sed doctissimi Nazianzeni verba *loco citato*: *Proinde si iis, qui talia sentiunt, cœtus habere licet, illud velim cogitet, atque expendat tua in Christo illustris prudentia, quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cœtus habendi potestatem illis factam esse, nihil aliud est, quàm eorum doctrinam nostra veriorem existimare. Nam si illis, ut & pie sentientibus, ea, quæ sentiunt docere, libereque promulgare permittitur, quis non videt Ecclesiæ doctrinam condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re contrarias doctrinas veras esse.* Audiamus Ambrosium cùm Gentiles per Imperatorem aram Deorum, & superstitionem restituendam poscerent, acerbius in simili causa stomachantem epist. II. *Quod si aliqui nomine Christiano tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit.* Et inferius Nazianzeni ratione & pene verbis Imperatorem premens: *Si volens acquievisti, damnasti fidem meam. Si invitus cessisti, prodidisti tuam.*

Quid enim interest, cultus Paganismi, an Calvinismi publice, unde exclusus est reducatur? Uno tantum, quod ille post incarnatum in mundo Deum, vel nullos omnino Christianos, vel paucissimos, propter evidentiam absurditatis, decipit; hic innumeros. Ille ab omnibus irritus despuitur; huic applauditur. Illius redargutio, & fuga judicio quoque populari facilis, hic fallit, fatigatque eruditos. Ille reddita ratione unius veri Dei, non difficulter exuitur, hic pertinacissime ipsis animi medullis hæret. Ex quo consequenter fit, ut conatus ad inferendos in Catholicas Civitates hæreticos, cum hæreseos prædicandæ libertate, tanto deterior sit favore Paganorum, quanto hæresis est seducendis Christianis periculosior, seductisque perniciosior. Laudem igitur hi Principes promerentur beneficentiæ Juliani in Catholicos parem, qui cum Christianam Ecclesiam pessundare meditaretur, Marcellin. *lib.* 22. *num.* 7. *dissidentis Christianorum Antistites monebat, ut civilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante, Religioni suæ serviret intrepidus.* Religionis enim dissidium, hæresisque prædicandæ libertatem, animarum, Ecclesiæque venenum præsentissimum esse noverat.

Sed aliud est in hac Religionis libertate, quod religiosi animi non minus molestè ferunt, neque minorem fortasse Religionis contemptum spirat. Nam Catholicorum cœtus per hanc ipsam libertatis obtrusæ legem avitis Templis suis migrare coguntur, ut hæreticis concionibus, novorumque rituum sacrilegiis detur locus. Exiguum hoc est, scio, politicæ, novæque pietati, sed priscæ, catholicæ, ac Christianæ quovis tormento terribilius. Iste sensus fuit S. Joannis Chrysostomi, sanctissimi, doctissimique Præsulis. Cum enim ab Arcadio Gainæ res novas, tyrannidemque molientis terrore perculso peteretur, ut illi tanquam hæretico Ædes una cederet, in qua Ariana sacra Gainas cum sua secta frequentaret, respondit ei generose Chrysostomus apud Theod. *lib.* 5. *hist. cap.* 32. *Ne istud ei pollicearis, Imperator, neque Sanctum dari canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, ut qui Deum Verbum sancte, augusteque laudibus celebrant, expellantur è sacro Templo, idemque tribuatur his, qui contra Deum loquuntur blasphemias.* Sed an Imperator criminis immunis, si istud vel faceret, vel pateretur? Audiamus Sozomenum *lib.* 8. *hist. cap.* 4. *Consulebat, satius esse Imperio cedere, quàm prodere domum Dei, & à Religione deficere.*

Ambrosii perinde Sancti, atque eruditi adhuc ferventior fuit erga Templorum suorum custodiam fides. Nam cùm Basilicam Imperator ad colligendos hæreticorum Cœtus tradi jussisset, quanta fiducia impietatem detestatus est? Quanta generositate imperium detrectavit in Conc. de Basilica non tradenda? *Si ille*, Naboth, *vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi! Absit à me, ut tradam Christi hereditatem. Si patrum hæreditatem non tradidit, Ego tradam Christi hæreditatem!* Et responsi sui reddens rationem: *Respondi*, inquit, *ego, quod Sacerdotis est; quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est, ut animam mihi, quàm fidem auferat.* Et plenius in Epistolis suis Epist. 14. ad Marcellin. Soror. *Advertitis quid jubeatur, cum mandatur; Trade Basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum*, id est blasphema, *& morere. Nec solum dic adversum Deum, sed etiam, Fac adversus Deum.* Et Calligono propter imperialis mandati despectum, caput ei auferendum minitante: *Utinam*, inquit, ibidem, *permittat tibi, ut impleas, quod minaris. Ego enim patiar, quod Episcopi. Tu facies, quod Spadonis.* Martyrem utique in hujusmodi causa Dei. *Scio enim*, adjicit in eadem Concione, *quia quicquid passus fuero, pro Christo patiar.*

Quantus in eadem calamitatis interminatione populi luctus! quantus fletus! Fidei Christianæ summam agi in ista causa putavisse. Itaque S. Augustinus Doctorum Ecclesiæ coryphæus, cùm ostendere vellet impietatis magnitudinem, quæ in hujusmodi Templorum Christianorum traditione continetur, proprium eorum, qui Christianæ pacis inimici sunt, adeoque Apostatarum hoc facinus esse tradit, *Constantinus*, inquit *lib.* 2. contra Petil. *cap.* 92. *vobis*; Donatistis, *Basilicas jussit auferri. Iulianus restitui. Quid horum Christianæ paci conveniat, vultis nosse? Illud fecit qui crediderat in Christum. Hoc fecit qui dimiserat Christum.*

Sit itaque firmum. Libertas fidei, ac Religionis plane illicita est, & Christianæ doctrinæ contraria. Hoc patet ex Evangelio, in quo multa sunt, ex quibus constat, Christum unam fidem mandasse, variam ac multiplicem prohibuisse. Primo voluit unam tantum

tantum esse Ecclesiam, unum ovile, unum pastorem, unum baptismum. Hæc autem sine unitate fidei consistere non possunt. Deinde voluit discipulos suos attendere à falsis prophetis. At in multiplici religione necesse est, alios esse veros, alios falsos prophetas. Ergo si excludendi sunt, fides una retinenda est, varia explodenda. Postremo voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferorum potestates resistere non possint. At perpetua esse non potest, si una omnium fides non sit. Quod ipse testatur Lucæ 11. 17. *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Apostoli disertis verbis id confirmant Rom. 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.* Galat. 1. *vers.* 8. *Licet vos aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* 1. Cor. 14 *v.* 33. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Ephes. 4. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Hebr. 13. v. 9. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci.* Vides quam serio, quam solicite, & graviter hortetur Apostolus, ut unitatem fidei retineamus. Quod non faceret, si libertas indulgeri posset.

Hæc item ipsa libertas Reipublicæ noxia, & periculosa est, non modo quoad salutem animarum, sed etiam quoad pacem, & tranquillitatem politicam, quæ sine veritate fidei conservari nequit. Hoc testatur Christus, cùm ait: *Omne Regnum in se divisum desolabitur.* Hoc testantur omnes autores sacri & profani, Christiani, & Gentiles. Inter cæteros egregie tractat hoc argumentum Justus Lipsius *in lib. contra dialogistam de una Religione.*

Unde hæc libertas Religionis non debet præcipi, approbari, aut introduci ab ullo Principe, aut Magistratu catholico, sed omnibus modis, quantum commode fieri potest, impediri, ac profligari. Primo, quia contraria est divino præcepto. Secundo, quia turbat pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Hinc in Ecclesia toties coacta Concilia, ut unitas fidei servaretur, libertas, & varietas impediretur. Hinc optimorum Imperatorum severissimæ illæ leges *L. nullus C. de sum. Trinit. & fid. cath. Nullus hæreticis ministeriorum locus, nulla ad exercendam animi obstinatioris dementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiamsi quod speciali quolibet rescripto per fraudem elicito ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ. Unius & summi Dei nomen ubique celebretur. Nicenæ fidei dudum à majoribus tradita, & divinæ religionis testimonio, atque assertione firmata observantia semper mansura teneat.* Et infra: *Si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium mœnibus exterminato furore, propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis Episcopis, qui Nicenam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto orbe reddantur. Et l. cuncti C. de hæret. & Manich. Cuncti hæretici proculdubio noverint, omnia loca sibi adimenda esse.*

Nec dissimilium Imperatorum facta. Constantinus Magnus damnatum Arium una cum Eusebio, & Theognide in exilium misit, & omnibus exilium minatus est, qui Niceno Concilio non acquiescerent. Jovinianus à militibus Imperator postulatus, tum demum oblatum Imperium se suscepturum affirmabat, ubi omnes, qui ipsi, atque Imperio Romano militarent, unius Christianæ fidei professores se esse velle testarentur, ratus nimirum, quod res est, cum diversa Religione Imperii vires satis firmas esse non posse. Omitto Theodosios, Martianum, Justinianum, Aurelianum, Gratianum, Justinum, Carolum Magnum, alios similes, quorum historiæ non sunt. Consule Baronium, & alios. Quid dicam de Leone Papa qui *Epist.* 76. objurgat Anatholium Episcopum Constantinopolitanum, quod Catholicis permixtos sinat vivere eos, qui aliam, quam unam Catholicam profitentur Religionem? Quid de D. Augustino qui *Epist.* 29. Olympium Comitem exhortatur, ut Imperatoris leges in Donatistas hæreticos constitutas evulget, non aliam ob causam, quàm quod putaret, cum una fide Catholica, diversas sectas sociari non posse, nec debere?

Si verò Princeps, vel Magistratus Catholicus paciscatur cum hæreticis de toleranda libertate Religionis, quam sine majori detrimento impedire non potest, sine dubio fides servanda est. Nam fides servari debet in omni pacto licito, & honesto. Licitum autem & honestum est tolerare libertatem Religionis ad majus malum evitandum; & de ea toleranda licite & honeste pacisci potest Princeps Catholicus. Atque adeo si paciscitur, fidem servare debet.

Consultatio. CXLII.

De Amuletis, & periaptis. Quid ea sint? Eorum efficacitas, & superstitio. Ubi de sacris fidelium Icunculis, vulgo Medaglie, *& Agnus Dei. De Bullis, aliisque Ethnicorum superstitionibus.*

INsigne fuit priscorum Triumphantium Romanorum, quam in triumpho præseferebant, Bullam supra pectus deferre, inclusis intra eam remediis, quæ crederent adversus invidiam. Hinc deductus mos, ut Prætexta simul, & Bulla quæ Magistratuum erant, etiam in usum ingenuorum puerorum usurparentur ad omen, & vota conciliandæ virtutis. Tarquinii Prisci filius eo quod se in bello viriliter gessisset, primus hac aurea Bulla donatus est, & toga prætexta, Macrob. *lib.* 1. *Saturn. cap.* 6. erat in Bulla expressa cordis figugura, qua sic noscerent se homines esse, si corde præstarent, ut refert idem Macrobius, & Pierius Valerianus *in hieroglyph. lib.* 41. *cap.* 1. *cum trib. seqq.* Mos quoque fuit apud Ethnicos collo infantium apponendi metalla, re turpicula in virilis membri formam expressa ad avertendas fascinationes, at refert Varro *lib.* 6. *de ling. Lat.* Figura Bullæ rotunda erat, ceu in aqua sunt guttæ, quæ orbiculantur, vel id, quod in torquibus pendet Bullæ vel cordis in modum. Ab ea forma post signaturam provisio à nostris Bulla nuncupatur, nempe scriptura in membrana plumbo, auro, vel argento, funiculis pendente insignita. Et quia cœlestis Agni effigies in Bullarum morem effòrmantur, hinc factum, ut hoc nomine censeantur, quemadmodum & icunculæ æneæ, aureæ, argenteæ ob eandem causam, vulgo *Medaglie* appellatæ.

Christi autem fidelibus in primitiva Ecclesia mutata superstitione de Cordis figura, sive alterius rei, in veram Religionem ex cereo paschali, sacro chrismate delibuto, ac benedictione sanctificata, eo quod Agni Christi imago in eo haberetur expressa *Agnus Dei* dici consuevit, quos Agnus Dei recens baptizati suspensos ferrent ad collum, ut Christi exemplo discerent esse mites, & humiles corde, Baron. *in an.* 58.

Consueverunt quoque prisci illi fideles deferre sacrosancta Evangelia, ut ex actis Virginis & Martyris Cœciliæ apud Surium, quæ semper in pectore Evangelium deferebat. Ac etiam Apostolorum temporibus id usurpatum apparet ex actis Andreæ Apostoli, quam eandem suo tempore consuetudinem in frequenti usu fuisse dum mulieres collo appenderent Evangelia, testatur Chrysostomus apud Baronium *an.* 232. & de Evangeliis inquit Isidorus Pelusiota lib. 11. *quemadmodum nunc mulieres Evangelia parva*, hoc est deferunt. De his Evangeliis parvis meminit etiam Gretserus

lib. 3.

lib. 3. *comment. Curopalatæ cap.* 7. *num.* 7. §. 2. Ubi censet dici parva, cùm in iis continentur Initium Evangelii S. Joannis, vel aliud parvum Evangelium ad differentiam totius corporisEvangelici quatuorEvangelistarum. De similibus Bullis D. Gregorius Magnus gratulatoriam mittens Epistolam, quæ est 7. *lib.* 12. ad Theodolindam, Longobardorum Reginam, eo quod illa filio aucta esset, transmisit quoque unam ex iis infantulo, ut ejus collo appenderet, nempe Crucem cum ligno sanctissimæ Crucis Domini, & lectionem Sancti Evangelii theca Persica inclusam, ut etiam refert Baron. *ad an.* 604. *& Epist.* 6. *lib.* 5. ad Childebertum, Francorum Regem mittit claves S. Petri in quibus de vinculis catenarum ejusdem inclusum erat, quæ collo ejus suspensæ à malis illum tuerentur. Miracula sæpe confirmarunt pium fidelium usum. Duo refert Gregorius Turonensis ex miraculis S. Martini *lib.* 1. *cap.* 2.

Hæc quamvis magnam excitent pietatem Erga Deum, Sanctus tamen Joannes Chrysostomus *hom.* 21. *ad popul. Antioch.* invehitur contra eos, qui auxilium implorant à sortilegis anulis prætextu sacrorum verborum, nec non contra illos qui circa caput, & brachia deferebant imaginem Magni Alexandri, ac Sanctissimæ Crucis propter bonos eventus. Sicuti & eos reprehendit, qui relictis Sanctorum nominibus suis filiis in baptismo nomina imponebant aliquorum, qui ad senectam decrepitam pervenerant, aliisque superstitionibus utebantur. Eadem fere habet *hom.* 13. *in Epist ad Corinth. cap.* 4. Hinc Constantinus Imperator contra illos, qui amuleta superstitiosa collo deferrent ad remedia Quartanæ, sive alterius morbi, jussit severissime agi apud Ammianum *lib.* 19. *prope finem*, & Baronium *ad an.* 358. Similes pravos usus corrigit D. Augustinus *serm. de temp.* 215. *ac de divers.* 115. refertque Baron. *ad an.* 418.

Amuleta igitur, quæ phylacteria vocant, hoc est conservatoria, & periapta multis pœnis prohibentur etiam à Sacris Canonibus, maximè in Clericos, *Can. siquis*, & *can. non oportet* 26. *q.* 5. ubi Concilium Laodicense sic ait: *Non oportet Sacris Officiis deditos facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur. Hos autem, qui talibus rebus utuntur, prohiberi ab Ecclesia jussimus.* Possunt autem amuleta collo appendi, ut lapides, qui creduntur naturalem vim habere contra aliquam infirmitatem. Vel possunt appendi verba sacræ Scripturæ sine tamen characteribus, sine aliqua inscriptione vana & superstitiosa, ut siquis ad Ortum Solis ostenderit infirmo hanc, vel illam imaginem, sanabitur. Vel qui defert orationem, quam falso adscribunt S. Leoni Papæ, non poterit interfici ab inimicis.

Uti autem amuletis habentibus vim naturalem, non est illicitum. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 56. *art.* 4. *in corp.* Possumus namque licite applicare activa naturalia suis passivis. Sic possunt collo appendi amuleta succini, aut alterius materiæ contra morbos, quæ ideo amuleta, amolimina, servatoria, & apud Græcos Averruncatoria. Judæi quoque sua phylacteria deferebant, eis credentes præservari à malis exterioribus, ut & nunc multi credunt deferentes Orationem S. Leonis, vel aliam, quasi Deus promiserit illam deferentibus tutelam à quovis extrinseco malo. Quod falsum est, nec ullis innititur scripturæ testimoniis, aut Pontificum decretis, vel Ecclesiæ traditioni. Unde apocrypha, & vana censenda sunt, ut communiter Doctores.

Itaque nulla vox, nulla scriptura reperitur, præter verba, quæ pertinent ad Sacramentorum formas, & aliqua forsan sacramentalia, quæ efficacitatem habeant ad prædictos effectus certò ac infallibiliter producendum. Quod intelligitur non solum de efficacitate physica, qualem habent Sacramenta novæ Legis ad gratiam producendam, sed etiam de morali, qua Deus ad præsentiam sacramentorum veteris Legis gratiam conferebat. Nam efficacitas supernaturalis infallibilis deberet inniti aliquo fundamento. Nullum autem, ut dictum est, reperitur.

Qui verò utuntur verbis aut scripturis Sacris, (exceptis verbis Sacramentorum, & sacramentalium), sive quibusdam aliis rebus, aut ligaturis, credentes illas efficacitatem infallibilem obtinere ad effectus quosdam, sive spirituales, sive corporales, semper sunt superstitiosi. Hanc regulam docet D. Thomas. Nam dictis verbis, aut rebus non utuntur, tanquam causis, quia virtutem naturalem, aut supernaturalem non habent illos effectus. Neque tanquam signis à Deo institutis, quod pertinet ad causalitatem moralem, qua carere probatum est. Observationes igitur sub hac existimatione referendæ sunt ad significationes per pacta dæmoniaca sive tacita, sive expressa. Confirmat id textus *in can. non mirum* 26. *q.* 5. ex Isidoro *lib.* 8. *etymol. cap.* 9. ex Burch. *lib.* 10. *cap.* 41. & ex dictis Augustini Juo *p.* 10. *cap.* 69. his verbis: *Ad hæc pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars condemnat Medicorum, seu in præcautionibus, seu in characteribus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est ex quadam pestifera societate hominum, & Angelorum malorum exorta.* Et Augustinus *tr.* 7. *in Ioan.* ubi sic ait: *Fingunt spiritus maligni umbras quasdam honoris sibimetipsis, ut sic decipiant eos, qui sequuntur Christum usque adeo fratres mei, ut illi ipsi, qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici misceant præcantationibus suis nomen Christi, qui jam non possunt seducere Christianos, ut dent venenum, addant mellis aliquantum.* Chrysostomus *d. hom.* 25. *ad Popul. Antiochen. Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis utuntur, & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti, vel pedibus? Dic mihi, hæc ne sunt spes nostræ, ut post crucem, & mortem Domini in Gentilis Regis imagine spem salutis habeamus?* Concilium Turonense sub Carolo Magno *cap.* 24. ac ipse Carolus post Constantinum idipsum condemnarunt, & Zacharias Papa, qui, ut diximus, condemnavit orationes Aldeberti, & Clementis, hæreticorum Germaniæ, qui nomina ignota Angelorum invocabant. Tria quippe solum nomina Angelorum in sacra scriptura referuntur. Et licet nomen Vriel legatur *in* 4. *Esdræ*, hic tamen liber inter Canonicos non recensetur ab Ecclesia, in quo etiam habetur nomen Jeremiel, quod reprobatur communiter. Et quamvis nomen Michaelis, & Sabaoth, quod Deo convenit, in ea Oratione inserantur; quia verò cum nominibus dæmonum, vel suspectis immiscentur, ideo reprobanda sunt.

Non tamen improbandæ sunt delationes reliquiarum Sanctorum, Agni paschalis, Evangelii S. Joannis Psalmorum, aliarumque sacrarum Scripturarum cum spe liberationis à malis, à Deo supernaturaliter obtinenda, si ei placuerit; sed non quasi ex pacto cum Deo inito, ut necessario gratias conferat. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 4. ibique Caietanus, Delatorre, alii, & sequuntur Sylvester, Bellarminus, ac Delrius; cæterique contra Cirvelum *lib. de superst. cap.* 4. *p.* 3. qui, licet tueatur adversus hæreticos, Sanctorum reliquias in templis honorifice colendas, non tamen vult à privatis deferri. Probatur assertio. Quoniam in usu istarum vocum, sive sacrarum rerum delatione, Deo reverentia, & cultus exhibetur, supplicaturque formaliter, vel virtualiter pro adipiscendis bonis, & evitandis malis.

Comprobatur pluribus exemplis. Sanctus Antoninus, qui, referente Surio *to.* 3. *fol.* 34. ut dæmones infestantes expelleret, quasdam membranulas, in quibus preces ad Deiparam erant conscriptæ, ante imaginem ejusdem Virginis affigi jussit, sicque cessarunt dæmonum infestationes. Beata Helena clavum Christi galeæ Constantini

Constantini imposuit. Alia referuntur de catenis S. Petri, de quibus modò dictum est. Neque ideo reprehendendi non sunt, qui reliquias ad collum deferunt, ut Sancti existimentur eo modo, quo phylacteria Pharisæi deferebant, quod redarguit Chrysostomus *homil.* 34. *in Matth.* & qui non à Deo gratias desideratas expectant, sed ab ipsa materia, vel forma sacræ Scripturæ, ut quod Evangelium D. Joannis in charta virginea, vel characteribus miniatis conscribatur. Hæc namque superstitiosa sunt. His accedit testimonium Martini Papæ in can. non licet Christianis 26. *q.* 5. cujus verba alibi retulimus, & Augustini *lib.* 2. *cap.* 20. *de doctr. Christ.* legendus omnino.

Pariter superstitiosum est per certa jejunia, & quasdam orationes, in quibusdam libellis à B. Pio V. damnatas, quærere, ac expectare indulgentias non concessas, aliaque vanè optata, ut videre Deiparam horâ mortis, vel Sanctam Ursulam, quâ de re alibi. Quam autem ridicule decipiat dæmon urentes superstitiosis Orationibus Sanctorum, refert Georgius Pictorius festivum hoc exemplum *in Isagog. de dæmon. sublunar.* ex Abbate Spanhemensi: *Subulcus quidam fuit, qui in baculo pastorali schedulam nomine divi Blasii inscriptam deferebat, cujus baculi potentia porcos suos à lupis securos existimabat, ideo illos solos in agris pascendos deserebat. Quandoque autem contigit, pastore absente, quendam prætereuntem, dæmonem inspexisse, illos custodientem, & illum interrogans, quid illic custodiret, qui hominum salutis persecutor est sævissimus? Respondit: Porcos custodio. At instat denuo pertransiens: Cujus jussu? Dæmon respondit: Stulti pastoris confidentia, qui schedulam quandam suo baculo inclusit, cui divinam adscribit virtutem, ac inde quod Sancti Blasii nomine est inscripta, & illam porcos suos à lupis tutari adversus inclinationem suam existimat, mihi ideo falsa superstitione adhærens. Ubi cum per me fuisset vocatus, & non comparuisset, me Sancti Blasii vice huc custodiendum transtuli. Ut enim semper Dei, & Sanctorum vices gero, ita & nunc gaudenter pro suo Sancto Blasio illi porcos custodio, ut stultum hominem in sua vana confidentia corroborem, & obtineam, ut talem schedulam pluris quàm Deum faciat.*

Narratur in historiis Francorum, cùm jampridem hæreticorum examina in Galliam irrupissent, & Duce Ghisio strenue fuissent debellata, collo cæsorum fere omnium appensa fuerunt reperta hujusmodi schediasmata. Sic enim dæmon sinit suos occidi quando in statu pejori animæ versantur.

Retinet tam justis ac piis de causis voces aliquas, ut Kirieleison, Alleluia, quæ non sunt ignotæ, cùm illa sit græca, ista hebræa, de quibus Durantus *lib.* 2. *de ritib. Eccles. cap.* 13. Alias vero voces barbaras, & ignotas rejicit; jure enim suspectæ sunt de superstitione, maxime vox Ananisapta. Quare omnino rejicienda, sicut & Felix ejus laudator cum suis libris, ut ex Indice librorum. Imo Delrius *lib.* 3. *magic. p.* 2. *q.* 4. *sect.* 8. existimat vocem illam ex Chaldæo, & Hebræo coalescere ac significare dæmonem, præsidentem divinationi, ac sanitatibus, idcirco per illam, ac ejus delationem dæmonem eundem implorari. Quænam autem sint amuleta superstitiosa, & à fidelibus vitanda vide quoque apud eundem Delrium *lib.* 1. *cap.* 4. *q.* 4.

CONSULTATIO CXLIII.

De Obligatione Denunciandi Sortilegos, ac de Hæresi suspectos.

Denunciatio judicialis, qua frequentissimè proceditur in S. Officio, est mera Criminis manifestatio qua denunciator crimen sui proximi Inquisitori, sive Superiori Prælato, tanquam Judici denunciat, ut ille ex officio faciat quod secundum jus ei videbitur. Ita colligitur *ex cap.* 2. & 3. & *cap. super his de accusat.* & *cap. novit de Judic.* & docent Host. *in Summ. tit. de denunc.* §. 1. *Pegn. p.* 3. *direct. com.* 15. *Clar. in prax. crim.* §. *fin. quæst.* 7. aliique communiter.

Denunciator differt ab accusatore. Nam accusator tenetur probare crimen alteri objectum, vel impositum, & si illud non probet, plectendus est pœnâ talionis, idest eadem quam ipse alteri per calumniam inferre intendebat, ut *in l. ult. Cod. de accusat.* & *in l. ult. Cod. de Calumniat.* & docent D. Thomas 2. 2. *q.* 68. *art.* 4. aliique. Etenim Talionis pœna est, qua æquali modo patitur, quo quis nocuit, ut talio à relatione talis ad æquale deduci videatur. De ea *in Exod. cap.* 21. & *in Levit. cap.* 24. & *in Deuteron. cap.* 19. cujus statuti severitatem Legislator Evangelicus correxit *Matth.* §. Adstipulantur & jura pontificia *can. hæc autem vita* 23. *q.* 4. *can. quod debentur* 14. *q.* 1. *can. sex differentiæ* 23. *q.* 3. Meminit & hujus pœnæ D. Joannes *in Apocal. cap.* 13. *in Lege* 12. Tabularum etiam talionis pœna recepta, quæ explicatur apud Aulum Gellium *lib.* 1. *cap.* 1. Meminit istius legis, & Cicero *in legibus*, & D. Augustinus *lib.* 21. *de Civit. cap.* 11. Sunt & casus jure civili expressi in quibus similitudo supplicii talionem inducit, ut in illis, qui falsis accusationibus innocentium vitam calumniantur. *L. fin. C. si de accusat. l. fin. Cod. de calumniat.* & prævaricantur *l. ab Imperatore ff. de prævaricat* Et in casibus tituli *ff. Quod quisque juris &c.* Hodiè tamen pœnam illam similitudinis supplicii consuetudine in desuetudinem abiisse, & secundum qualitatem & dignitatem personarum, & arbitrio Judicis esse statuendam, tradunt Albericus *in l. fin. Cod. de accusat.* Bald. *in addit. ad Specul. tit. de concept. libel. vers. de consuetud.* Speculator *de accusat.* §. 1. *vers. nec mirum* Bartol. *in l. libellorum* §. *item subscribere de accusat.* Nam & jura eò declinare expressè videntur ferè in omnibus, & paucis admodum exclusis, ut peristases criminis, personarum & rerum pœnas vel augeant, vel minuant. Imo & jure civili *l.* 3. *ff. ad S. C. Turpill.* Et Pontificio *can. quod debetur* 14. *q.* 1. *cap.* 1. & 2. *de Calumniat.* alia pœna quam similitudo supplicii calumniatoribus imposita reperitur. Apud Thurios etiam Lex Charundæ alia lege emendata erat, *si quis cui oculum eruerit, oculum reo pariter eruito.* Emendata autem, quia Monoculus conquestus, quod sibi eruto uno oculo suo tantum quo videbat, unus reo erutus, & sic non justa esset pœna, ut Author Diodorus Siculus *lib.* 12. Cæterùm & Lex 12. tabularum, & divina repassionem non intelligunt, ut Aristoteles quinto *Ethic. ad Nicom. c.* 5. sed repassionem, hoc est pœnam æqualem, idest, condignam crimini secundùm proportionem geometricam, non arithmeticam. Sic enim supplicia dicuntur æqualia peccato, si legitimam habent delicti & personarum considerationem, & id innuere Moses videtur Deuter. *cap.* 25. *pro mensura peccati erit & plagarum modus.* Sic in jure pontificio *cap. ex litteris de Constit.* Commensurandam pœnam delicto, ut & in jure civili *l. respiciendum ff. de pœn.* & notat Bartol. *in l. rescriptum* 6. *ff. de his, qui ut indign.* Hinc dicta pœna talionis accusatori imposita, nequidem in S. Tribunali Inquisitionis est in usu, etiamsi accusator ad eam se scripto obligaret, sed si per calumniam ad accusandum accesserit, Judicis arbitrio puniendus est, Pegna *p.* 3. *direct. com.* 14. Farinac. *de hæresi q.* 185. *numer.* 33. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 2. *numer.* 2. & 3. Sousa *in aphor.*

lib. 2. *cap.* 2. *numer.* 4. Carena *par.* 3. *tit.* 1. §. 1. *numer.* 7. *& seqq.* Delbene *de Offic. Inquisit. p.* 1. *dub.* 131. *pet.* 7.

Denunciator autem non habet onus probandi crimen, sed solum illud aperiendi Judici, ut ex officio ad ulteriorem inquisitionem moveri possit, ut per Eymeric. *part.* 3. *direct. de secundo modo proced. in caus. fid. per denunciat. numer.* 68. ac ibi Pegna *com.* 15. *vers. his peractis*, Farinac. *d. quæst.* 185. *numer.* 71. aliique communiter. Notandum autem est, quod denunciator, quamvis probare non teneatur quod contra alterum denunciavit, si tamen convincatur falsò denunciasse, tanquam calumniator arbitrio etiam Inquisitoris puniendus est, ut per Simanch. *in Cath. justit. tit.* 19. *rubr. de denunc. numer.* 17. *& tit.* 64. *rubr. de testib. numer.* 55. Pegn. *com.* 40. *vers. adhac.* Castropal. *pun.* 3. *numer.* 1. & alios. Quia ex sola ipsa denunciatione, si falsum deponat, gravissimè lædit denunciatum, cum aperiat viam Judici inquirendi adversus illum, & ideo puniri debet, ut calumniator.

Differt autem denunciatio judicialis, à denunciatione Charitativa, & Canonica. Primo quia denunciatio juridica per se ac directè procedit ex motivo justitiæ vindicativæ, & fit Superiori, tanquam Judici. Finis verò denunciationis Charitativæ, est emendatio Personæ delinquentis, & directè procedit ex motivo Charitatis ad Superiorem tanquam ad Patrem.

Secundò, quia judicialiter denuncians, debet de jure communi nomen suum in denunciatione subscribere, & postea vocatus coram Judice, tenetur comparere, ut veritatem testificet, & Reus convincatur. Denuncians autem denunciatione Charitativa non tenetur se subscribere. Imo Prælatus non potest illum manifestare, nisi necessitas postulet, ad finem Correctionis obtinendæ.

Tertiò. In denunciatione judiciali quis debet indicia ostendere, quia sine sufficientibus criminis indiciis, non potest Prælatus ad aliquam rei punitionem procedere. In denunciatione autem Charitativa quis non tenetur sufficientia criminis indicia ostendere, quia, exempli gratia, solus vidit vel audivit illius crimen.

Quartò, quia denunciatio judicialis directè tendit, ut reus per testes convictus, vel confessus in publicam sui notitiam & pœnam deducatur. At in denunciatione charitativa Prælatus non debet crimen rei occultum aliis manifestare, si solus illud emendare poterit, secus verò si non poterit. Tunc enim manifestare debebit alteri, ac etiam duobus, ac pluribus, si ad criminis emendationem necesse fuerit. Atque ita observat Delbene *de Offic. Inquisit. part.* 1. *dub.* 181. *petit.* 8.

Tenetur autem quis denunciare Episcopo, vel Inquisitori primò maleficum, & quemcumque sortilegum hæreticum sub pœna peccati mortalis, & excommunicationis, ut ex constitutione Gregorii VIII. quæ incipit: *Excommunicamus.* Et Innocentii IV. cujus initium est, *Noverit.* Quia crimen hæresis cum tendat in perniciem Reipublicæ, jure naturali quilibet tenetur illud denunciare, ut bono Reipublicæ succurratur, ut notant Simanch. *de Cathol. instit. tit.* 19. *numer.* 5. Sanctarel. *de hæres. cap.* 9. *numer.* 1. Genuens. *in prax. cap.* 18. *numer.* 1. Carena *part.* 2. *titul.* 9. §. 1. & alii communiter.

Deindè Sortilegos & omnes alios de hæresi suspectos, ut *ex leg. quicumque C. de Malef. & Mathem.* ubi habetur: *Quicumque Maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit occupaverit illicò ad publicum pertrahat, & Judicum oculis communis hostem Salutis ostendat*, & docent Farinac. *de hæres. quæst.* 197. *num.* 35. Mart. Delrio *disq. magic. lib.* 5. *sect.* 4. *vers.* 6. Carena *loc. cit.* §. 2. Et alii quos ipse citat.

Postremò etiam levitèr de hæresi suspectos. Nam licet Genuensis *eo loco num.* 10. Lazar. *de Blasphem. quæst.* 12. *numer.* 32. Alphons. à Castro *de just. hæret. punit. lib.* 2. *cap.* 25. Sanctarel. *ibid. dub. unnum.* 16. opinentur solos de hæresi vehementer suspectos esse denunciandos, non autem leviter suspectos, tamen Carena ubi supra §. 2. *num.* 8. testatur, contrarium tenendum esse stantibus edictis Inquisitorum, quæ loquuntur generalitèr & sine distinctione de suspectis de hæresi. Unde etiam videntur generaliter ac sine distinctione intelligenda. Maximè cum suspicio levis in hoc crimine habeatur pro legitima ad effectum saltem cogendi taliter suspectum ad abjurandum de levi, juxta textum in *cap. accusatus de hæret. in* 6. Et hæc est praxis Sancti Officii, à qua certè nefas est recedere, ac ita docent Eymeric. *in direct. p.* 2. *q.* 55. *num.* 9. *& seq.* ibique Pegna *com.* 80. *vers. & ubi quis*, *& p.* 3. *q.* 87. *com.* 136. *vers. nec refert*, Simanch. *supra tit.* 1. *de abjurat. num.* 18. *& seq.* Farinac. *d. q.* 187. *num.* 31. Decian. *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 47. *num.* 2. Scacc. *de judic. cap.* 59. *num.* 10. *&* 11. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 4. *pun.* 18. ac demum Alexander VII. die 8. Julii 1660. in constit. quæ incipit *licet alias* decrevit expressè non solum hæreticos, sed etiam de hæresi quomodocumque etiam leviter suspectos esse denunciandos Inquisitoribus vel locorum ordinariis, & omnes contrafacientes Sanctitas sua voluit, ac declaravit subjacere omnibus censuris in constitutione Pauli V. prima Septembris 1606. emanata, quæ incipit *Romanus Pontifex* expressis. Nec non privationis quarumcumque dignitatum, seu Officiorum, ac vocis activæ & passivæ, ac perpetuæ inhabilitatis ad eadem ipso facto, & absque alia declaratione incurrendis, aliisque Sanctitatis suæ, ac successorum arbitrio infligendis pœnis, quarum relaxationem, suspensionem, absolutionem, vel dispensationem sibi ipsi, & successoribus suis Romanis Pontificibus tantùm expressè reservavit.

Ac ita, ut quisque teneatur denunciare Maleficum, & quemcumque sortilegum de hæresi saltem suspectum, etiamsi illius crimen probare non valeat. Non desunt tamen Doctores contrarium sentientes quos refert Diana *part.* 5. *tr.* 9. *resol.* 1. *& p.* 5. *tr.* 4. *resol.* 1. quia denunciator ex *lege Divus*, *& ex leg. ab accusatore ff. Senatus consult.* tenetur suam denunciationem probare, quia, ut observat Lessius *lib.* 2. *de just. cap.* 29. *dub.* 13. *num.* 111. Quando crimen probari non potest, videtur peccari contra justitiam, si revelетur; exponitur enim reus manifesto periculo infamiæ.

At hæc opinio destruit tribunal S. Officii, estque contra ejus communem praxim, atque adeo rejicienda. Quod etiam annotarunt Diana *ibidem resol.* 2. *num.* 10. *& part.* 7. *tract.* 12. *miscell.* 3. *resol.* 21. *alias* 19. Trullench. *in decalog. tom. lib.* 1. *cap.* 2. *dub.* 12. *num.* 10. Cardinal. de Lugo *de just. tom.* 2. *disp.* 38. *num.* 24. & antea Eymeric. *in direct. p.* 3. *rubr. de secundo modo proced. in caus. fid. per denunciat. num.* 68. Tum quia simplex denunciatio sufficit Inquisitoribus, ut ipsi inquirere possint delictum, & si denunciator probare illud non valeat. Quia per talem denunciationem, & forsan per alias denunciationes, ac revelationes delictum probabitur, & de remedio providebitur. Tum etiam quia Denunciator in hoc sac. Tribunali ex generali consuetudine habetur pro teste quidquid dicat Scaccia *de Judic. cap.* 55. *num.* 3. ex quo sequitur necessario, quod denunciare tenetur, etiamsi alios Testes non posset adducere. Nam ideo ipse pro teste deservit ad probandum crimen commissum,

&

& ejus officium non consistit in inquirendis aliis testibus, qui suam testificationem confirment, sed ut purè ac sincere Veritatem detegat, ut ex *l.* 3. §. 1. *ff. de testib.* Et tum quia in Constitutionibus Pii IV. & Gregorii XV. præcipitur, Confessarios sollicitantes esse denunciandos, & tamen Pœnitentes non possunt tale delictum probare. Et licet ex denuntiatione sequi possit sortilegi, seu rei infamia; præponderat tamen publica utilitas, ne, dum unius fama conservatur, nonnulli detrimentum sentiant, contra *Can. sed illud v. quæ est ista d.* 45. his verbis. *Quæ est ista bonitas, quæ est ista misericordia? Uni parcere, & omnes in discrimen adducere?* Hoc etiam tuentur Homobon. *de Exam. Eccles. p.* 1. *tr.* 7. *cap.* 2. *q.* 14. & *p.* 2. *tr.* 11. *cap.* 4. *q.* 4. *resol.* 4. Zanard. *in direct. confes. p.* 3. *cap.* 31. Nald. *in sum. v. Heresis num.* 6. Peyrin. *tom.* 2. *in Constit.* 9. *Pauli V.* §. 2. *num.* 25. ac plures alii, quos sequitur Diana *p.* 3. *tr.* 9. *resol.* 1. *num.* 3. & *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 1. damnavitque Alexander VII. opinionem contrariam die 24. Septembris, dum inter alias propositiones damnavit sequentem: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

Quando autem agitur charitativa, sive Canonica, vel Evangelica denunciatione, si firmiter speratur emendatio Delinquentis, præmittenda est correctio. Quia præceptum correctionis fraternæ obligat jure naturali ac divino, quando speratur emendatio, ut docent Fagundez *de præcept. Eccles. tr.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. Peyrin. *tom.* 2. *in Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 9. *numero* 26. & *in d. constit. Pauli V.* §. 2. *numero* 26. & *seq.* ac cæteri. Si verò Judiciali, quæ fieri debet Inquisitoribus, idem Alexander VII. in sua Constitutione pro Regularibus edita die 8. Julii 1660. incip. *Licet alias* declaravit, *etiamsi nulla fraterna correctio, vel alia monitio præmissa fuerit, omnino teneri, & obligatos esse accedere ad denunciandum Ordinariis, vel Inquisitoribus Locorum quoscunque etiam Confratres, ac Superiores, etiam primarios suos ejusdem Ordinis, & Religionis, quos noverint, esse de Fide quomodolibet, etiam leviter suspectos; Ac præterea eosdem debere omnes, & quoscumque etiam alios à se consilium, ut supra petentes, movere, & obligare ad denunciandum, nec posse illos à denunciando sub dictæ fraternæ Correctionis, vel alio quovis prætextu retrahere, aut retardare. Et prædictos omnes tam Superiores, quam subditos contrafacientes, Sanctitas sua voluit, & declaravit subjacere omnibus Censuris in dicta Constitutione Pauli V. expressis, nec non privationis quarumcumque Dignitatum, seu Prælaturarum, seu Officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ, & passivæ, perpetuæque inhabilitatis ad eadem ipso facto, & absque ulla declaratione incurrendis, aliisque Sanctitatis suæ, ac successorum arbitrio infligendis pœnis, quarum relaxationem, suspensionem, absolutionem, vel dispensationem Sanctitas sua sibi ipsi, ac Successoribus suis Romanis Pontificibus tantum expresse reservavit.*

Hisce tamen verbis non præcipitur correctionem non fieri, sed quod, licet sit facta, non idcirco denunciatio omittatur, quia sic expedit bono Catholicæ Religionis, & communi. Nam finis præcipuus denunciationis judicialis non est sola emendatio Fratris, sed publica correctio, & securitas aliorum Fidelium, ad quem finem sola secreta monitio nunquam est medium sufficiens. Illam utique irridebit, qui totam contemnit Ecclesiam, & quem non terrent tot fulmina excommunicationum, ac pœnarum, nullatenus speratur pro futura privati hominis correctio.

Et quanquam nonnulli Doctores doceant, non esse denunciandum sortilegum, vel quemlibet alium de hæresi suspectum, si credatur emendatus. Quia finis denunciationis est illius emendatio, ac proinde cum sit emendatus, cessat obligatio illum denunciandi. Ita sentiunt præ aliis Sotus *lib.* 3. *de just. quæst.* 5. Freitas *de confes. sollic. quæst.* 3. *num.* 34. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 9. *pun.* 10. *num.* 1.

Id tamen limitandum est primo, si crimen sit emendatum, & fuit occultum, & nulla illius præcessit infamia, neque recidivum prudentis arbitrio timeri possit. Secundo nisi à Judice interrogatus fueris juridice. Tunc enim, ut testis, teneris verum respondere, si criminis illius præcessit infamia, vel probatio aliqua in Judicio. Secus autem si crimen sit omnino occultum, & emendatum. Tunc enim non teneris dicere. Quia Judex non procedit juridice. Tertio. Nisi ex mandato Inquisitoris aliud non constet. Ipsi enim ad punitionem delicti commissi, & in aliorum exemplum, & coercitionem imperare possunt, ut delicta jam emendata sibi manifestentur. Quia denunciatio, & Inquisitio contra hujusmodi delinquentes judicialiter fieri debet, nec solum instituitur ad emendationem delinquentis, sed etiam ad pœnam, ut tam ipsa, quàm cæteri formidine pœnæ à tali crimine in posterum retrahantur. Qua de re etiam in Consult. de abusu Sacramenti pœnitentiæ.

Ad cognoscendum autem quando quis censeatur emendatus, id est observandum. Si agitur de formali hæretico, difficillimè existimari potest vere emendatus; semper enim juste ac rationabiliter dubitare possumus, an rè vera sit emendatus. Sunt namque hæretici admodum subdoli, ut conceptam semel hæresim, difficillime detestentur, ac deserant. Et ideo, quamvis emendati videantur, denunciandi sunt semper Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis.

Si verò agitur de iis, qui sunt de hæresi tantum suspecti discrepant Doctores. Nam aliqui existimant, confessionem Sacramentalem probare aliquem esse emendatum, alii putant, quod possit præsumi emendatum, si talis delinquens consequutus fuerit Jubileum. Quamplures censent, quod si multi sint anni elapsi post commissum crimen, & credatur verisimiliter delinquentem esse emendatum, non erit ipse denunciandus. Communis fere sententia tres annos exigit ad emendationem delinquentis præsumendam. Ego tamen censeo, hoc tempus arbitrio prudentis viri remittendum esse, qui, perpensa qualitate personæ, id totum mature judicabit. Hoc certum non cadere facilius est, quam post casum resurgere, Ac is potest videri satis emendatus, qui in odium eorum, in quibus erraverat, ipse conversus est. Quare semper denunciandus est.

In dubio vero, an delinquens sit emendatus, vel recidivus, est omninò denunciandus, maximè, si crimen est aliis nociturum, ut sunt maleficia superstitiosa. Quia multi emendationem fingunt, cum revera emendati non sint. In dubio quippe magis consulendum est bono publico, vel bono innocentis, cujus melior est conditio, quam bono privati, & nocentis, ut per Petrum Navarram *de restit. cap.* 4. *à vers.* 186. Sayrum *lib.* 11. *cap.* 4. *num.* 5. & Fagundez. *in* 2. *præcept. Eccles. lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 17.

Filius verò tenetur denunciare Patrem, & Matrem, & Pater, & Mater, Filium, & Uxor Virum, & Vir Uxorem, & Frater Fratrem de commisso maleficio, de hæresi, ac de hæresis suspicione. De Filio id probatur, tum *ex cap.* 13. *Deuteron.* ubi annotat Caje-

Cajetanus, quod non fit mentio de filio in ordine ad patrem, vel quia non præsumitur ejusmodi scelus suasionis in patre in ordine ad filium, vel quia in Lege non miserendi filio includitur etiam Lex non miserendi patri. Et quamvis magis sit obligatus filius patri, quàm pater filio, magis tamen pater diligit filium, quam filius patrem. Et ideo dum textus, ille præcipit, non esse miserendum filio hæretico, seù idololatræ à patre, similiter non est miserendum in eodem crimine patri à filio. Et valet consequentia, dum plus amat filium pater, quam patrem filius. Tum ex *Matth.* 10. *v.* 30. ubi Christus Dominus ait: *Qui honorat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus.* Tum quia quilibet magis obedire debet Deo, quam Parentibus *cap. relatum de sent. excom. & can. quisque metu 9. q.* 3. & tum quia potest filius impune occidere patrem hostem Patriæ, vel Reipublicæ *l. minime ff. de relig. & sumpt. funer.* Ergò multo magis poterit denunciare patrem hæreticum hostem Dei, Fidei Christianæ, bonique communis. Atque ita docent Pegna *in direct. p.* 2. *cap.* 14. *com.* 15. *sub litt. B.* Param. *de orig. S. offic. lib.* 3. *q.* 8. *num.* 38. Suarez. *de fide disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 21. Zech. *de casib. reser. cas.* 2. *num.* 2. Farinac. *de hæres. q.* 197. *num.* 40. Sanctarel. *eodem argum. cap.* 9. *num.* 14. Caren. *p.* 2. *tit.* 9. §. 3. *num.* 10. Diana *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 9. & alii.

Ex quibus respondetur Abulensi *in d. Cap.* 13. *Deuter.* & Simanch. *de instit. cath. tit.* 29. *num.* 35. dum asserunt quod filius naturali jure tenetur semper colere, ac revereri Parentes, atque adeo non potest illos accusare, vel denunciare. Ac opinioni Alensis *p.* 3. *q.* 23. *membr.* 4. *art.* 2. *in fine*, Lupi *in cap. per vestras de donat. inter vir. & uxor. num.* 75. & Castri *lib.* 2. *de just. pun. hæret. cap. ult.* qui demum affirmant, filium tunc teneri patrem idololatram, aut hæreticum occultum denunciare quando pater alios falsa doctrina corrumpit, aut à vera Dei religione studet avertere, non tamen quando sibi soli nocet ea ducti ratione, quia citata Lex *Deuter.* 13. constituit, ut pater prodat filium impium, idololatriam suadentem aliis. Ergo eadem ratione filius patrem debet prodere, quando alios à fide avertit. Nam idem jus est filii in patrem, quod est patris in filium. Tuncque præsumere etiam debet filius, patrem non solum sibi, sed aliis nociturum, quia hæresis serpit, ut cancer, sicut admonet D. Paulus *ad Thimoth.* 2. est pestis, ac lues fidei. Cyprian. *de unit. Eccles.* Augustin. *Epist.* 56. Vincent. Lerinensis *in commonit.* ac pestiferum venenum, ut notat Azor. *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2. *q.* 13. & Doctores communiter. Unde hæreticos Aspides appellant Epiphan. *hæres.* 30. Bætones *hæres.* 40. Basiliscos Ignatius *Ep. ad Antiochen.* Canes Rabidos *idem ibidem.* Cantharides Epiph. *hæres.* 79. Colubres Cassianus 7. *de incarn. cap.* 2. Dracones S. Ignat. *supra* Hydras Ambros. 5. *de fide cap.* 4. Epiph. *hær.* 30. Scorpiones Tertul. *in Scorp.* Epiph. *hæres.* 31. & 58. Viperas Epiph. *hær.* 28.

Nec filius Patrem denuncians privatur bonis paternis, neque punitur pœnis à jure statutis in filios ac nepotes hæreticorum, neque infamiam incurrit, imò potius honore afficitur, ut per Castr. *loc. cit. cap.* 26. Royas *sing.* 3. *num.* 30. Pegnam, & Carenam *locis allegatis.*

Et propter easdem rationes tenetur pater denunciare filium. Lex enim Deuter. *cit. cap.* 13. decernit, ut pater non occultet filium veræ Fidei contemptorem. Ac ità docent Cajetanus *ibidem*, Pegna *d. com.* 15. Castr. *d. cap. ult.* Royas *d. sing.* 3. *num.* 29. *& seq. & sing.* 12. *num.* 1. Zechius. *in Sum. tit. de fide rubr. de hæresi, cap.* 9. *num.* 12. Suarez *d. num.* 21. & Farinac. *d. q.* 197. *num.* 4.

De uxore autem, ac viro sunt qui negant. Quia sunt duo in carne una & repugnantur una eademque persona. Unde sicut nemo tenetur denuntiare seipsum, ut alibi probabitur, ita neque tenetur uxor, ac vir inter se sic conjuncti alterutrum denunciare. Ita opinari videntur Cantera *in quæst. crimin. rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 22. Riccius. *p.* 3. *dec.* 279. *num.* 8. Joannes Valerus *de differ. utriusque fori. v. hæresis num* 4.

At verius est id locum habere in aliis criminibus, ac delictis, non autem in hæresi, quapropter etiamsi maritus non dogmatizaret, adhuc esset ab uxore denunciandus, & similiter uxor à viro, ut docent Suarez *de fid. d. disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 22. Farinacc. *de hæres. d. q.* 197. *num.* 4. Mascard. *de probat. conclus.* 857. Bonacin. *tom.* 1. *tr. de onere denunc. disp.* 6. *pun.* 1. §. 3. *num.* 6. Sanctarell. *de hæres. cap.* 9. *num.* 15. Diana. *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 8. & *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 5. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 31. *num.* 14. Delbene *de Offic. Inquis. p.* 1. *dub.* 19. *num.* 17. Carena *p.* 2. *tit.* 9. §. 3. *num.* 10. & alii, quos ipsi citant. Nam *hæresis*, ut ait Felix Papa *Ep.* 1. *ad Paternum* Episcopum, *est nimis impia, Evangelicæ veritatis inimica, & Christianæ Religionis fundamenta conatur convellere, & quoscumque rapit ad se, non solum in hoc vitium, sed in alia multa ruere facit.* Et Christus dixit Discipulis suis *Matth.* 19. *v.* 29. *& Luca* 18. *v. item.* 29. *Qui reliquerit Domum, vel Fratres, aut Sorores, aut Patrem, aut Matrem, aut Uxorem, aut Filios propter Nomen meum, Vitam æternam possidebit.* Quandoquidem Serpens Evam seduxit, Eva suum Virum. Et ut Vermis in ligno, sic virum perdit improba mulier. *Proverb.* 5. uxorisque crimen celans, turpitudinis est patronus, Chrysostom. Leonid. 33. *in Matth.* Nec matrimonium est vinculum iniquitatis. Vir & Uxor sunt quidem una Caro, sed in Christo, & in Ecclesia. Hæretici autem non sunt in Christo, neque in Ecclesia.

Et quidem in hoc crimine Læsæ Majestatis Divinæ puniendo, instar humanæ ob ejus atrocitatem omnes fere personæ in accusationem, & testimonium admittuntur, ut detegatur citius & facilius, & ut celerius vindicetur, nulla pietatis, vel sexus, vel conditionis inhibita distinctione. Modest. *in l. famosi.* 7. *& l. seq. ff. ad leg. Jul. majest. arg. l. mulierem* 11. *ff. de accus.* Et proinde Filii adversus Patrem accusatio in jus admittitur, & adversus Dominum servi. Quare Filii Sereni, qui Tiberio paraverat insidias, accusationes receptæ sunt. Corn. Tacit. *lib.* 4. *Annal.* & Scismas filius Datamis maximus natu à Patre descivit, & ad regem Artaxerxem transiit, & de defectione Patris detulit. Æmil. Prob. *in vita Datamis* Familiares quoque, & Domestici in aliis criminibus si deferant, puniendi, in hoc admittuntur *l. penult. C. qui accus. non pos.* Fulvia Lucii Catilinæ conjurationem detexit. Pap. *l. in quæstionibus ff. ad Leg. Jul. majest.* Socii quoque criminum admittuntur, si antequam cognita sit conjuratio, eam primi detegant, quinimo & se, & alios detegentes, veniam accipiunt *l. quisquis* §. *fin. C. eodem.* Sed si non probaverint detectum crimen, quæstioni subjiciuntur, ut palam fiat, qua mente, quove impellente accusaverint, neque adversus statutam in hoc casu quæstionem, dignitatem, vel Privilegium objicere possunt *l.* 3. *&* 4. *eodem* Siquidem hæc vindicta exigit solertiam, & celeritatem, nè si detegatur hæreticis, vel conspirantibus judicium aufugiant, vel perniciem accelerent.

Non denuncians autem hæreticum, vel suspectum de hæresi, quando tenetur, aliqui opinantur, quod incurrit suspicionem violentam de hæresi, ut refert Care-

Carena *d. p. 2. tit. 9. §. 9. n.* 43. Quam opinionem nimis rigorosam ipse existimat cum Pegna, Simantha, & Royas. Posset tamen id locum habere quando præter non denunciationem nimia familiaritas adesset inter hæreticum, & non denunciantem. Tunc enim contra non denunciantem oriri poterit suspicio, seu præsumptio violenta. Quod asserunt Alphonsus Alvarez *in Thesaur. Christ. Relig. tit. de hæret. n.* 9. & Royas alios allegans *singul.* 5. *n.* 18. At Zechius *in Sum. tom.* 1. *tit. de fide. rubr. de hæret. cap.* 9. *num.* 5. putat suspicionem hanc esse vehementem. Quod tunc locum sibi vindicare affirmat Pegna *in direct. p.* 2. *com.* 81. *litt. D.* Quando nulla adest causa non revelandi, vel si in Judicio interrogatus eum scienter celaret juxta Doctrinam Zanchini *de hæret. cap* 5. *num.* 4.

Ego vero puto cum Carena *loco cit. n.* 44. & Duardo in Bulla Cœnæ *lib.* 2. *can.* 1. *q.* 33. *concl.* 1. *n.* 17. hujusmodi non denunciantes regulariter esse tantum suspectos de levi, quia ut plurimum denunciare omittunt non in defensionem hæresis, sed ex Amicitia, vel alia de causa. Et ita etiam ait Bordon. *tom.* 1. *de denunciand. cap.* 31. *n.* 23. Qui etiam idem affirmant de Filio, & Uxore, eo quod terribilitas Patris, vel viri à denunciationis obligatione excusaret. Id, quod in specie docent Pegna *d. p.* 2. *com.* 78. *vers. at non videtur*, Scaccia *de Judic. lib.* 1. *cap.* 56. *n.* 4. Farinac. *d. q.* 197. *n.* 53. Unde si quis omitteret denunciare ob metum cadentem in constantem virum nullo modo esset de hæresi suspectus, ut per Sanctarel. *de hæret. cap.* 9. *n.* 16. Farinac. *ibid.* & Carenam. *n.* 45. Et excusatur quispiam à denunciatione si metus sit cadens in constantem virum cum probabili periculo mortis, vel infamiæ, vel alterius damni gravis proprii. Quia secundum communem sententiam metus cadens in Constantem virum excusat ab observatione Legis positivæ, & humanæ, ut docent D. Thom. 2. 2. *q.* 147. *ar.* 3. *ad.* 2. Sot. *lib.* 7. *de just. q.* 2. *ar.* 1. *ad.* 2. Sylvest. *v. metus q.* 7. Sanctarel. *d. n.* 16. Homobon. *de Casib. reser. p.* 2. *num.* 1. Peyrin. *tom.* 2. *Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 9. *n.* 28. & Diana *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 12. *& p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 7. Id autem aliaque hujusmodi intelligenda sunt juxta distinctionem, quam tradidi in memorata consult. de abusu Sacramenti Pœnitentiæ, quod scilicet non teneatur hic denunciare ex Jure positivo, secus ex Jure Divino.

Idemque dicendum, si quis non suum grave damnum, sed filiorum timeret. Quia pater, & filii censentur una Persona *l. ul. C. de impub.* & similiter si Filius timeret grave damnum Patris, vel Matris, ob eandem rationem, ut expressè docent Ostien. *in cap. Cum bonum de sponsali.* Ibique Innoc. *num.* 1. Butr. *num.* 10. Joan. Andr. *n.* 2. Anchar. *n.* 20. traditque Sanch. *de Matr. lib.* 4. *disp.* 4. *n.* 5. cum aliis, quos ipse adducit. Vel si Uxor timeret grave damnum sui Viri, vel Vir suæ Uxoris. Quia Vir, & Uxor sunt una Caro, ut per D. Thom. *in* 4. *dec.* 29. *q. un. ar.* 2. *ad* 2. D. Antonin. 3. *p. tit.* 1. *cap.* 7. & alii apud Sanch. *loc. cit. n.* 3. ac Diana *d. resol.* 1. 2. *&* 7. Vel si timeatur grave damnum Fratris, vel alterius Consanguinei, cum sit à Natura insitus amor inter Fratres, & Consanguineos, tanquam ex eodem sanguine derivatos, ut probat Sanchez *ibidem num.* 8. Vel si timeatur grave damnum Personæ affinis ex matrimonio, nam hujusmodi Affines sunt veluti proprii consanguinei, cum sint consanguinei alterius Conjugis, & Conjuges sint veluti una Caro, ut per Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *Cent.* 2. *cas.* 135. *n.* 18. Præposit. *in cap. fin. de appel. & Sanch. n.* 11. Vel si malum grave esset comminatum alicui arctissimo vinculo amicitiæ conjuncto: nam ut inquit Aristoteles *lib.* 9. *Eth. cap.* 4. Amicus se debet habere ad Amicum, tanquam ad se ipsum, quia Amicus est alter ipse. Et D. August. *lib.* 4. *Confes. cap.* 6. & Horat. *lib.* 1. *od.* 3. vocant Amicum dimidium animæ Amici, idemque Aristoteles 2. *rethor. cap.* 4. ait, Amicos esse animam unam in duobus Corporibus habitantem, & Hyeronimus *in Matth.* sit Amicus eadem Anima, & juxta Val. max. *lib.* 4. Amicitiæ vinculum nulla ex parte sanguinis Viribus inferius est. Cur autem amicitiæ affectio tantam vim habeat, illud in causa, quod consilio & voluntate suscepta est. Nam quæ à voluntate non pendent, in naturali sunt affectione devincta. Voluntaria verò arctiore vinculo sunt adstricta, quod rationis, & voluntatis facultas Animæ natura superior est, & uni, omnia ad unum redigenti, propinquior.

Verùm quamvis fatear ex amore non ficto, & efficaci id consequatur, tamen ea beneficentia non est Amicitiæ interna & essentialis ex Amicitiæ definitione, quam ex Tullio refert, & laudat Augustinus *Epist.* 155. in hæc verba, *Amicitia est rerum humanarum, & Divinarum cum benevolentia, & charitate consensio.* Ex qua definitione infert Augustinus amicitiam fideli, cujusmodi ipse erat, cum infideli, qualis ad eam diem fuerat Marcian. ad quem eam Epistolam dirigit, intercedere vere, ac proprie non posse, quod desit utrinque communis rei in omnibus præcipue, nempe Dei, ac veræ pietatis, & Religionis, quam fontem amicitiæ vocat Philo *lib. de fortitudine.* Et quod Aristoteles 8. *Eth. cap.* 3. nec semel alias, simpliciter Amicitiam inter improbos videtur agnoscere, intellige in speciem, nam reipsa inter improbos non potest esse vera Amicitia, cum jucundo tantum, aut utili, & quidem contra rationem nititur. Plato sane, ut est apud Apuleium *lib. de Philosophia*, amicitias voluptate nixas, quæ est magna pars amicitiarum inter improbos, vocavit *calamitates Animarum*, negavitque esse Amicitias; Stoicis item frequens est, nomen ac decus amicitiæ hujusmodi fœderationibus abrogare, ut late refert Lipsius 3. *manud. diss.* 16. quod confirmat Diu Chrysostomus *orat.* 74.

Non sic bonorum amicitiæ, fundamento virtutis subnixæ. Audi Aristotelem *capite illo* 3. *Bonorum verò, & eorum, qui in virtute sunt similes amicitia perfecta demum est. Hi enim mutuo sibi bona similiter volunt, quatenus sunt boni, boni autem sunt per se. At qui amicis bona volunt ipsorum causa, maxime amici sunt, quippe cum per se ita se se habeant & non ex accidenti. Unde horum amicitia præcipuè permanet quoad boni fuerint. Virtus verò stabilis res est, estque uterque absolutè bonus, & Amicus. Nam boni, & absolutè, & sibi mutuo boni sunt.*

Præterea quod ex Catilina tradit D. Hyeronymus *in apolog. adversus Ruff.* amicitiam maxime fovet, ac firmat unum credere ac sentire, & quod inde sequitur idem velle ac nolle. Inculcat hoc fundandæ amicitiæ medium idem Hieronymus *Ep.* 8. tamquam sententiam secularem, id est ab externo scriptore Salustio proditam, ex quo etiam eam refert S. Augustinus. *ser.* 46. *de temp.* & Sidonius *l.* 5 *Epist.* 3. & fuisse prudentissimorum Virorum sententiam observat etiam Cassianus *collat.* 16. *cap.* 28. Quod Musonius *lib. de Nuptiarum scopo* egregiè ostendit. *Quomodo, inquit concordes inter se fuerint homines improbi? vel quo pacto bonus cum malo consentiet? Nihilo certè magis, quam ligno recto cum incurvo aut duobus curvis inter se conveniet. Nam curvum, simili suo adaptari non potest, è contrario nempe recto longe minus. Itaque malus etiam malo nec amicus esse, neque consentire potest, & multo minus homini bono. Et sicuti ait Apostolus ad Corinth. cap.* 6. *v.* 12. *Quæ participatio Justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras. Quæ autem conjunctio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infideli? Quis autem consensus Templi Dei cum Idolis?*

Multæ quidem amicitiæ, ut per se patet, vitiosæ ac inhonestissimæ sunt, veræque amicitiæ nomine indignæ juxta

juxtà illud Petri Blesensis *lib. de amicitia cap.* 5. *Amicitia oritur, conservatur, atque perficitur inter eos dumtaxat, qui sobrie, piè, & justè vivunt in hoc sæculo, nihil inhonestum volentes petere, aut præstare, nihil agere, seu consulere, aut consentire, quod displicere Deo, vel in Animæ discrimen, vel in commune incommodum sentiunt redundare. Erubescant nomen veræ Amicitiæ profiteri, qui eam assensu vitiorum, & conniventia contaminant, & honestatis vocabulo abutentes, mutuæ gloriam Amicitiæ, sibi sacrilega præsumptione usurpant.* Porro *qui non amat, amicus non est. Ille autem non amat, qui amat iniquitatem. Imò illam procul dubio odit animam, cujus amat iniquitatem, & ita neque alterius amat animam neque suam.* Quod sumpsit ex D. Ambrosio 3. *offic. cap.* 16. & ex D. Augustino *lib. de Amicitia cap.* 2.

Sed demus tandem inter eos intercedere posse veram amicitiam; neque enim novum est, ut virtutes habeant vitia affinia, & ejusdem nominis, tenentur tamen adhibere correctionem, quod quidem in hac re omnibus supra enumeratis utile, ac necessarium est. Non enim cum amicitia vel consanguinitate pugnat amicorum, & consanguineorum correctio, quamvis externa specie videatur offensionis aliquid, & acerbitatis præferre. Quod præclarè his verbis tradit Deo Chrysost. *orat.* 78. *in fine*, agens de Philosopho: *est unicuique benevolentior, quam Pater, quam Fratres, quàm Amici. Quin etiam suis Civibus, & Amicis, & consanguineis reverentiam quidem exhibet, sed nihil abscondit, sed tanto magis, quanto Familiariores, sibi, atque necessariores ducit. Et quantum fieri potest, intendit sermones, vehementioremque admonitionem, adhortationemque & sibi, & illis affert. Neque enim Medicus, cui sit necesse Patrem, aut Matrem, aut Liberos curare ægrotantes, aut etiam se ipsum propter aliorum Medicorum penuriam, atque absentiam, secare, aut urere eo quod Liberos amet, & Patrem, Matremque revereatur hebetiore secabit ferro, neque tepidiori igne uret, sed contra quantum fieri potest valenti, ac vigenti:* Et mox in eandem sententiam: *Corrupto enim, & ægrotante corpore, multo pejor est Anima corrupta. Hic morbus, atque hæc affectio difficilior est, quam Herculis, multoque majore, atque clariore indiget incendio. Ad cujus medelam, atque liberationem absque excusatione hortari convenit & Patrem, & Filium, & Cognatum, & alienum, & Civem, hospitemque.*

Quomodo autem unusquisque abstringatur Legibus charitatis ad correctionem exhibendam, egregie tradit D. Chrysostomus *hom.* 42. *in Genes.* agens de Lothi in hospites charitate. Idem *tom.* 5. *serm.* 13. qui est de ferenda reprehensione, & *homil.* 44. *in* 1. *ad Cor.* ubi excusationes quasdam, quas in contrarium refert, *vocat stultas Voces & Ferarum, imò verò Demonum potius.* Deque ejusdem admittendæ necessitate disputat præclarè Gregorius Nissenus *orat. de ferend. reprehens.* & Clemens Alexandrinus 1. *pædagog. cap.* 9. Observans ex Platone, eum, qui deterior effectus est in eam voraginem idcirco prolapsum, quod correctiones primo adhibitas flocci fecerit. Luculenter quoque in hanc rem Dio *orat.* 32. At ego nihil uspiam luculentius in hanc sententiam legere memini, quam apud Galenum *lib. de curandis, cognoscendisque Animi affectibus.* Eo remitto Lectorem.

Ut autem facilius admittatur necessarium ægro pharmacum, legi possunt nonnulla de correctionis Amico impendendæ ratione, ac forma, quod ob asperitatem aliquam hujus remedii multum deposcat prudentiam, & inde plerumque pendeat correctionis admissio, vel rejectio apud August. *lib. de Amicitia cap.* 17. & Ambrosium 3. *Offic. cap.* 16. Polesensem *lib. item de Amicit. cap.* 11. quod opus alii Cassiodoro adscribunt, ubi rectè subjicit non prorsus semper ablegandam à correctione dissimulationem, ut opportuna sit, & fructum suum consequatur. Quarè summa prudentia in correctionis adhibendæ circumstantiis observandis tenenda est, quam item depoicit S. Augustinus *Ep.* 64. negans, *aspere, duriter, imperioso modo* corrigendum, qui delinquit, sed cum mitirate, & charitate. Neque tamen idcirco laxam, & enervem correctionem postulat. Suffragatur D. Chrysostomus late in hanc rem disputans, & corrigendi formam præscribens *d. homil.* 44. *in* 1. *ad Cor.* Itemque initio Homiliæ *de nomine Abram*, asperitatem dulcedini admistam in hoc erga lapsos officio commendans, ajensque admonitionem immisericordem esse torturam quamdam, sicut è contra admonitio tantum mellita, aeris mera verberatio est. Itaque concludit intermiscendam, aut prudenter subjiciendam asperitati lenitatem juxta Monitum Apostoli; *Argue, obsecra, increpa.* Neque enim hoc semper solum agere oportet, neque semper illud solum, sed utrumque alternis vicibus, quo major inde sequatur utilitas. Nam si semper argueremus, impudentiores illi fierent. Si semper obsecraremus, ignaviores redderentur. Quapropter, & Medici non solum secant, sed & vulnera obligant. Neque semper amara, sed nonnunquam, & levia pharmaca infundunt, ut per priora purificentur sanies, & putredo, per posteriora autem mitigetur dolor. Et idcirco ut alibi inquit Paulus, Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, *Vos, qui spirituales estis, corripite illum.* Singula hujus loci verba, magnis in hanc rem Sacramentis facta esse, accurate monstrat, quod tamen tantæ sit operæ in negotio adeò lubrico omnia exactè servare, & nulla ex parte deficere, merito condonandum est, si quando intentus in Amici curationem amicus zelus aliquantisper prætergrediatur debitos fines, & secanti alienum defectum incaute ferrum excidat è manubrio juxta pulchram ad id D. Gregorii allegoriam *lib.* 10. *moral. cap.* 9. & Blesensis *Epistolam* 24. inter Ethnicos, verò circa correctionis formam præclarè philosophatur Themistius *orat.* 3.

Quamvis autem amica correctio inculcanda crebro sit juxta illud Senecæ *ep.* 27. *in fine. Nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur.* Quibusdam remedia monstranda, quibusdam inculcanda sunt. Quò item spectat gravis omnino S. Chrysostomi admonitio *homil.* 41. *in Genes.* ut nunquam fatigemur in impendenda correctione, & similis, quam ad idem institutum texit Nazianzenus *orat.* 26. *n.* 53. Tamen rectè idem Seneca *lib.* 5. *de benefic. cap.* 22. statuit, si spes fructus ex correctionis usu non alluceat, dimittendam esse. Idem *ait ep.* 29. Quamdiu tamen homo est sanabilis, non est patiendus perire admonitione sublata, ut idem Seneca *d. lib.* 5. *de benefic. capite illo* 22. benè notat, & pulchrè confirmat D. Augustinus *Epist.* 50. Frustra, verò, ac perversè obtendi metum displicendi, & inurendum ex amica correctione dolorem, rectè tradit Dio Chrysostomus *orat.* 33. arguens Philosophos loquentes placentia, à quibus longè abfuisse Socratem docet. Neque est hæc severitas, sed charitas, & pietas. *Quid enim*, inquit S. Augustinus, *ser.* 15. *de Verb. Dom. tam pius, quam medicus ferens ferramentum? Plorat secandus, & secatur, plorat urendus, & uritur. Sævit in vulnus, ut homo sanetur; non est illa crudelitas. Absit, ut sævitia Medici dicatur; quia si vulnus palpetur, homo perditur.* Pulchre idem Augustinus *tr.* 7. *in Joan.* ubi concludit, Amor sævit, Charitas sævit. Sævit, quomodo? sine felle, *more columbino, non corvino.* At de his hactenus. Cum in aliis criminibus servari possunt, ac debent: At Tu mi Lector in criminibus ad S. Officium spectantibus, tene mordicus, quod supradixi de correctione fraterna.

Omittens verò denunciare suspectos de hæresi non incurrit hæresis suspicionem, quamvis puniri possit pœnis statutis in edictis Inquisitorum. Quia præsumptio non oritur ex præsumptione, neque suspicio ex suspicione, ut per Carenam *n.* 46. & Bordonum *ubi supra n.* 24.

Denique excusatur à denunciatione, qui timet probabiliter honoris jacturam, vel infamiam Juris, aut facti, cui non facile occuri possit. Quia gravior est jactura honoris ipsa morte, & timor Infamiæ æquiparatur metui mortis

l. justa

l. pesta ff. de manum. vind. Sanchez *de Matr. d. lib.* 4. *disp.* 5. *num.* 11. Acugna *q.* 19. *n.* 9. & 10. Peyrin. *tom.* 2. *in Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 8. *alias* 9. *n.* 29. *& seq.* Cavendum tamen est, ne trepidetur timore, ubi non est timor. & suadendum non est alicui, esse inhonestum comparere coram Inquisitoribus pro Catholicæ fidei defensione ad denunciandum ejusmodi delinquentes.

Tenemur autem denuntiare hujusmodi delinquentes, etiamsi post patratum delictum statim pœnituerint. Nam hujusmodi pœnitentia non tollit obligationem ex parte ejus, qui denuntiare tenetur, neque in delictis spectatur voluntas perseverandi in illis, aut subita retractio, sed voluntas deliberata in illis agendis. Et Constitutio, ac edicta Inquisitorum simpliciter obligant ad denunciandum, nec excipiunt hunc casum, alias denunciatio nunquam locum haberet, quia omnes delinquentes post crimen commissum pœnitentiæ signum statim exhiberent ad evitandum periculum denunciationis, & sequentes pœnas. Quod etiam tradunt Bonac. *p.* 3. *de denunc. n.* 9. Trimanch. *disp.* 12. *pet.* 1. *n.* 28. Bor... *tom.* 1. *cap.* 31. *n.* 9. aliique.

Si verò delinquens fuit denuntiatus ab alio de eodem crimine, & pœna debita delicto, fuit punitus, non est amplius denunciandus. Quia nemo judicatur bis in idipsum, *can. sunt* 24. *d.* 3. *de pœnit.*, si autem denunciatus non fuit per sententiam judicatus, sciens illius delictum, tenetur illum denunciare, ut judicium possit sortiri suum effectum. Ita Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 92. Simanch. *de Cath. Justit. tit.* 18. *num.* 12. & alii.

Similiter si reus condemnatus fuit in pœnam extraordinariam ob defectum probationis, sciens ejus delictum, tenetur denunciare, ut judicium debitum sortiatur effectum. Nam ut ait Sousa *in aphor. inquis. lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 8. condemnatus propter hæresim, aut ob illius suspicionem in pœnam extraordinariam defectu probationis, si plena probatio supervenerit puniri debet pœna ordinaria, dummodo prima pœna adimpleta non fuerit; si autem adimpleta fuerit, compensetur in secunda.

Si autem reus crimen commiserit coram quatuor, aut quinque, & à duobus, vel tribus denunciatus fuerit, sciens eum fuisse ab his denunciatum, non tenetur ipse denunciare, quia talis reus plene condemnari & puniri potest. Secus verò dicendum de sollicitantibus in confessione. Nam singulæ personæ sollicitatæ necessario semper tenentur denuntiare, non obstante aliorum denuntiatione. Quia sicut augentur solicitationes, ita & pœna solicitantium, ut notat Bordonus *loc. cit. n.* 10.

Insuper non tenetur quis denuntiare reum de crimine jam denunciato, quando ille in tortura non confessus fuit absolutus; quia tunc sine dubio indicia per torturam fuerunt purgata, & sublata; nullamque vim habent, & propterea conjungi non possunt cum aliis indiciis, aut probationibus supervenientibus, ut per Farinac. *in addit. post. lib.* 3. *cons. q.* 4. *n.* 26. qui affirmat sic in facto judicasse, & judicatum communiter vidisse; secus vero ait, si tortura non fuit illata, & reus fuit absolutus ex eo quod, quæ in judicium contra ipsum deducta erant, non sufficiebant ad condemnandum. Tunc imperfecta probatio primæ Instantiæ conjungitur cum superveniente probatione secundum veram, communem, ac usu receptam sententiam, & consequenter sciens illius rei delictum tenetur illud denunciare.

An autem accusatio reiterari possit? Et an saltem ab alio accusatio de eodem delicto renovari possit? Respondeo ad primum de Jure Civili non potest accusatio reiterari ab eodem Accusatore *ex l. sicut* §. *iisdem ff. de accus.* & *l. licet* §. *ult. ff. Nautæ, Caupones &c.* & tradunt communiter, præsertim Clar. *in prin.* & §. *ult. q.* 57. *n.* 1. & 5. Tiber. *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 30. Thom. Vallaseo *tom.* 1. *allegat.* *Var.* 60. *n.* 2. Quod etiam, & à fortiori secundum jus Canonicum, *Can. veniam* §. *ult.* 35. *q.* 9. & *cap. de his de accus.* ubi Glos. *v. replicari*, August. *v. accusatio num.* 7. *q.* 10. Sanch. *lib.* 6. *consil. Moral. cap.* 2. *dub.* 28. *num.* 2.

Unde neque secundum conscientiam reiterari potest accusatio ab eodem Accusatore. Quia cum accusatio sit delatio Criminis in ordine ad vindictam, est pars quædam Judicii, seu prima inchoatio ipsius, & ideo in tantum potest Accusator accusare, in quantum potest intendere justam vindictam, & inchoare judicium. Ex quo fit, quod statim atque accusavit, extinguatur facultas hujusmodi accusandi, quia jam ad ipsum non pertinet amplius de vindicta, cum causa sit facta publici Juris, cui non potest se immiscere, atque quantum ad ipsum pertinebat, transtulit ad publicum Judicium.

Quod quidem non solum verum est, quando sententia Judicis est sequuta, quia non debet idem bis de eodem judicari. Quia si est condemnatoria, jam habuit locum vindicta, propter quam solam licita est accusatio. Si vero absolutoria, jam est purgatum delictum, & ideo ipso cessante, non potest locum habere accusatio, sed etiam locum habet, quando Judex non est prosequutus causam inceptam per accusationem. Nam tunc præsumendum est pro Judice, quod nimirum, servatis terminis Justitiæ, non potuerit causam prosequi.

Si vero constet de prævaricatione Judicis, tunc potest Accusator reiterare accusationem apud alium Judicem, quia prior accusatio, cum non habuerit suum effectum, habetur pro non facta. Et cum Judex abusus sit accusatione, accusator restituitur in integrum, quia ex malitia Judicis, nec ipse debet privari effectu, ad quem habet jus, nec communitas commodo, quod ipsi provenit ex vindicta delictorum, mediante accusatione, *arg. l.* 3. *ff. de prevar.* Nec quò ad forum Conscientiæ requiritur, quod possit docere de prævaricatione Judicis, sed sufficit, quod sibi de ipsa constet. Quod ad forum tamen externum teneretur de ipsa docere.

Hinc à fortiori, si sententiâ sequutâ delictum condemnatum sit, multo minus licet reiterare accusationem, ut adnotat etiam Glossa citata. Quia crimina semel dimissa, iterum in ultionem Divina Clementia venire non patitur, *can. Divina Clementia de pœnit. d.* 4. & *can. si illic.* 25. *q.* 4. Tunc enim accusatio esset onerosa, & non posset ordinari ad suum finem, nempe ad vindictam.

Et ad secundum respondeo. Regulariter neque ab alio renovari potest accusatio de eodem crimine numero. Nam militat adhuc respectu ipsius eadem ratio, quia neque ipse ordinare potest accusationem ad publicam vindictam, cum non habeat amplius locum, & proinde accusatio, quæ est pars Judicii, transit in meram injuriam.

Aliquando tamen potest renovari, Et primo quando primus Accusator prævaricatus est, ut docent Glossa *in d. cap. de his de accusat. v. replicari*, Sylvest. *v. accusatio n.* 7. *q.* 7. & habetur *ex l.* 3. *ff. de prevaric.* & *l. Si quis homicidii C. de accus.* Quando enim Accusator, prævaricatur, tunc quia celat ex parte ipsius accusatio res restituitur in integrum & accusatio habetur tanquam non facta, unde potest alter succedere in locum primi Accusatoris, & prosequi accusationem eam innovando, quia semper de se est licita usque ad sui complementum, tanquam ordinata ad justam vindictam necessaria pro bono Communitatis. In foro tamen externo necesse est, quod doceat, primum accusatorem fuisse prævaricatum. Unde ut in foro externo licita sit accusationis innovatio, necesse est, quod secundus Accusator non solum sciat, primum prævaricatum fuisse, sed etiam doceat, quod sit prævaricatus. Quia sicut non potest quis juste, ac licite accusare, quando non potest probare, ita nec potest licite renovare accusationem, quando non potest prævaricationem ostendere, quia solum stante prævaricatione est licita renovatio, ac proinde prævaricatio debet constare, ut constet de Justitia renovationis.

Secundò est licita renovatio accusationis, quando reno-

renovans ignorat fuisse constitutam ab alio *ex l. l. si cui §. iisdem ff. de accus.* & docet Glossa, & Sylvester *loc. cit.* At in hoc casu non est innovatio accusationis formaliter, sed tantum materialiter, quia stante ignorantia, accusatio instituta respectu Accusantis se habet, ut prima, & ideo ignorantia excusat, non autem facit licitam iterationem accusationis, quæ de se illicita est.

Nec potest in Conscientia Judex in tali casu admittere innovationem accusationis, si sciat esse accusationem renovatam. Quia talis renovatio ex objecto est mala, nec potest ordinari ad rectum finem ab ipso Judice. Et sicut non potest quis renovare accusationem, quam scit jam factam, ita nec Judex illam admittere, quando scit, esse renovationem accusationis.

Quo verò ad Imperatorem, Reges, & Cardinales, Carena *part. 2. tit. 9. §. 7. numer. 26.* Pacamus *de orig. 5. Inquis. lib. 3. quæst. 5. numer. 23. & seq.* existimant exemptos non esse ab hujusmodi obligatione, & referunt, quod Imperator Carolus V. jussit, Joannam ipsius Filiam ab Inquisitoribus vocari, ut coram ipsis de nonnullis ad fidem spectantibus contra quemdam, nulla interposita, mora, deponeret, ne excommunicationem incurreret, & statim Serenissima Joanna deposuit coram Archiepiscopo Hispalensi & D. Fernando Valdes tunc Generali Inquisitore.

At Bordonus *tom. 1. cap. 30. de edict. Inquis. quæst. 60. num. 13.* sustinet neque Imperatorem, neque Reges, neque Cardinales esse edictis Inquisitorum subjectos, quia habent Privilegia, ne subjiciantur Constitutionibus Pontificiis, nisi nominatim exprimantur, ideoque in Constitutionibus spectantibus ad S. Officium Inquisitionis, nisi expresse nominentur, dicendum eos exemptos esse ab obligatione denunciandi, etiam Idololatras & hæreticos.

Ego verò censeo non teneri ex vi Constitutionum, vel edictorum, sed ex vi suæ Dignitatis, qua obstringuntur cum Juramento defendere fidem catholicam. Alios verò Comites, Marchiones, Duces, Principes, certum est teneri ad denunciandum, sicut & omnes alios tam Nobiles, quam Ignobiles, ac omnes utriusque sexus fideles. Pueri verò non nisi post annum decimum quartum Jurisdictioni Inquisitorum subjiciuntur, quia tunc plenum rationis usum habere possunt in hac re magni momenti.

Ac ita quidem, ut etiam iis, qui sunt exempti à Jurisdictione Inquisitorum, & Episcoporum, sicuti sunt Archiepiscopi, Cardinales, Patriarchæ, Nuncii Apostolici, & Episcopi etiam Titulares, ut per Suarez *de fid. disp. 4. sec. 4. num. 25.* Molin. *tom. 5. de just. tr. 5. disp. 27. num. 19.* Simanch. *de Cat. Instit. tit. 25. num. 11. & seq.* Castropal. *par. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 4. nu. 18. & 19.* & habetur expresse *in cap. Inquisitores de hæret. in 6.* omnes Officiales Papæ, quorum Officium circa negotia Sedis Apostolicæ versatur, ut notant Eymeric. *in direct. par. 3. quæst. 26.* ibique Pegna *com. 75.* ex Constitutione Joannis XXII. denunciandi sint, si horum aliquis sit hæreticus, vel de hæresi suspectus, quamvis à locorum Ordinariis, & ab Inquisitoribus judicari non possit, ac si ab ipsorum jurisdictione exemptus non esset. Tum quia talis denunciatio est remedium efficax ad impediendum damnum, quod ab hæresi provenire potest. Tum quia ipsi remittent denunciationem ad Sedem Apostolicam, quæ si firma sibi videatur, vires suas alicui committit inquirendi, ac procedendi contra reum exemptum. Et tum quia Inquisitores, ac Locorum Ordinarii potestatem habent recipiendi depositionem Testium, si qui sint, qui velint deponere, ut colligitur ex *d. cap. Inquisitores.* Ergo denuncians, saltem vicem Testis subire potest denunciando delictum exempti, & ideo est obligatus denunciare, quia Inquisitor, vel Loci Ordinarius ex denunciatione causam inchoare potest, etiam si illam non possit terminare.

Sciens autem sub sigillo secreti naturalis aliquem esse quovis modo hæreticum, vel suspectum de hæresi, tenetur illum denunciare. Secretum enim naturale cùm respiciat bonum Proximi in multis casibus, in quibus secretum vergit in Proximi detrimentum temporale, vel Spirituale, vel in damnum publicum, & commune, non obligat, cùm Lex naturalis dictet, quod sicut nolumus ab aliis noceri, ita nec aliis noceamus. Ita in specie Suarez *de fide disp. 20. sesc. 4. n. 17.* Pegna *par. 2. com. 18.* Farin. *de hæres. d. quæst. 197. nu. 50.* Freitas *in addit. ad tract. de Confer. solic. q. 22. num. 26.* Royas *sing. 3. numer. 23. & seq.* Lazar. *de monitor. sect. 2 quæst. 16. numer. 6.* Bonac. *disp. 2. q. 6. part. 1. num. 7.* & Diana *par. 5. tr. 9. resol. 66. & par. 1. tr. 4. resol. 24. & alibi*, Delbene *de Offic. Inquis. par. 1. dub. 23. num. 1.* Castropal. *par. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 10. num. 5.* ex doctrina enim D. Thomæ. *2. 2. q. 70. ar. 2.* quem omnes sequuntur, quilibet, quæ sibi sub secreto commissa sunt, si vergant in damnum publicum, vel etiam Innocentis particularis, tenetur illa revelare. Omnis autem hæreticus, sive de hæresi suspectus, quamplurimum vergit in damnum publicum, & privatum, atque adeo est denunciandus. Quia lex quæ talem denunciationem præcipit, tanquam fortior, & majoris momenti præferenda est legi de servando secreto naturali.

At ita quidem, ut qui etiam cum juramento promisit servari hujus criminis secretum, tenetur quoque illud denunciare per Textum *in cap. non est obligatorium de reg. jur. in 6.* non potest enim aliquis se obligare ad servandum secretum in detrimentum Catholicæ Fidei, ac Boni Communis cum talis obligatio sit de re illicita, & contra Jus naturale, & ideo juramentum de non revelando hujusmodi Crimen est illicitum, ac irritum, ac proinde non excusat jurantem à denunciando. Ita docent Pegna *in direct. par. 2. com. 18.* Suarez *loc. cit. nu. 16. & 17.* aliique, quos sequitur Diana *d. par. 5. tr. 9. resolut. 68. nu. 2. & part. 9. tr. 8. Miscel. 3. resol. 46.* & in genere tradunt Invoc. *in cap. Qualiter. 1 de accus.* Panorm. *in cap. dilectus exces.* Præl. ac Menoch. *de art. cas. 355. numer. 4. & de præsumpt. quæst. 89. numer. 10.* Farinac. *tom. 1. par. cr. q. 51. numer. 115.* Delrius *tom. 3. disp. mag. libro 6. cap. 1. sect. 2.* Sayr. *in clau. reg. lib. 12. cap. 14. numer. 29.* Corrad. *in resp. cas. consc. part. 1. quæst. 139.* Costa *in tr. de fact. scient. & ignor. cent. 2. dist. 55. num. 6. tom. 1.* post Navar. *in can. sacerdos de pœnit. dec. 6. numer. 14.* Decian. *tr. cr. tom. 2. libr. 7. cap. 17. n. 23.* Quod intellige semper, prævia absolutione à juramento, ut per Caroc. *tr. de revel. confer. quæst. 21.* ex Aufrenio ad Tolos. *decis. 240.* & ex Menochio *loc. cit.* Præcipuè si id in Judicio petatur. Quia fides secreti naturalis, ac juramenti non habet vim obligandi contra Jus, nec præjudicium parat judicii, quia possit compellere subditos, quando necessum fuerit.

Secus autem dicendum est de secreto confessionis Sacramentalis. Nam ejus oblatio est à Deo, non solum ut Auctore Naturæ, sed ut Auctore Gratiæ per Sacramentum Pœnitentiæ. Et ideo nè fiat injuria Sacramento, ita obligat, ut in ullo casu, ne quidem pro tuenda fide totius orbis, licitum est revelare secretum Confessionis Sacramentalis, ut docent communiter Theologi, nominatim D. Thomas. *in 4. dist. 21. quæst. 3. ar. 1.* Sotus *ibid. dist. 18. quæst. 4. ar. 5. & de rat. leg. secr. memor. 3. quæst. 4.* ubi quod nec Papa, neque tota Ecclesia potest dispensare, ut reveletur Sigillum confessionis, Alex. *part. 4. quæst. 29. numer. 2. & quæst. 78. per totum* Scot. *in 4. dist. 21. quæst. 2. ad. 2.* Suar. *decis. disp. 20. sect. 4. numer. 16. & tom. 4. de pœnis. disp. 33. sect. 1.* Henriques *lib. 3. de*

de pœnit. cap. 19. *à numer.* 3. Fagund. *in* 2. *præcept. Eccles. lib.* 6. *cap.* 1. *numer.* 5. & proinde Confessarius sciens, in Confessione Sacramentali aliquem esse hæreticum, vel de hæresi suspectum; nunquam tenetur, imo, nec potest illum denunciare, ut probat Carena *par.* 2. *tit.* 9. §. 5. *num.* 20. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 42. *numer.* 14. *& in rubr. de absolut. tit.* 3. *numer.* 5. & Farinac. *de hæresi d. quæst.* 197. *num.* 48. Quia fieret injuria Sacramento; fieret enim odiosum pœnitentibus, qui juste ab eo detraherentur, & quia obligatio servandi hoc sigillum est Præceptum Divinum connaturale ipsi Sacramento. Unde sicut posito Præcepto percipiendi hoc Sacramentum cum debita dispositione in nullo vitæ casu licitum est indignè illud suscipere, ita in nullo vitæ casu licitum est frangere præceptum ejus Sigilli.

Adnotandum autem est cum Genuensi *in prax. cap.* 18. *num.* 16. & aliis, quos ipse citat, & cum Carena *loc. alleg.* quod si hæreticus accederet ad confessarium, non animo confitendi peccata, sed illum pervertendi, ac inducendi ad hæresim, tunc talis Confessarius teneretur hunc hæreticum denunciare, quia hic modus confitendi non est Sacramentalis Confessio, sed occultus modus dogmatizandi de qua re nos alibi.

Qui verò crimen sortilegii, vel alterius de hæresi suspecti, novit ex consultatione secreta extra Confessionem sacramentalem, sed ordinata ad ipsam confessionem, non tenetur denunciare, si dicta Consultatio verè sit ordinata ad intelligendam veritatem, & cavendum peccatum, vel ad alium bonum finem. Nam etsi non inducat obligationem sigilli Confessionis Sacramentalis, cum talis consultatio non sit sacramentalis confessio, tamen est tanquam sigillum confessionis servandum adeo, ut raro, vel nunquam hoc crimen per consultationem scitum est denunciandum, ut docent Suarez *tom.* 4. *de relig. tr.* 10. *l.* 6. *c.* 10. *n.* 28. *& seq.* Sanch. *in decal. lib.* 6. *cap.* 18. *nu.* 57. Castropal. *p.* 3. *tr.* 16. *disp.* 5. *pun.* 7. *num.* 11. Delbene *de Offic. Inquis. part.* 2. *dub.* 198. *sect.* 25. *pet.* 2. *v.* Pellizar. *tom.* 1. *tr.* 4. *cap.* 5. *sect.* 5. *subsect.* 5. *num.* 289. Quia cum consultatio secreta ex natura sit summe necessaria bono Animarum, quod omnibus aliis est præferendum, ideo, ne reddatur nimis onerosa ad bonum Generis humani spectat, ut ejus secretum regulariter servetur, quamvis non obliget in omni casu, & sine ulla exceptione, sicut obligat sigillum confessionis sacramentalis. Et quia hujusmodi detectio ordinatur ad confessionem Sacramentalem. Unde sicut, qui invenit chartam, in qua quis scripsit peccata sua, ut ea fateretur, tenetur, præcisa obligatione sigilli, quasi sacramentalis, ea peccata tegere, eo, quod scriptio illa ad Confessionem Sacramentalem erat ordinata, ita & consultatio, dum ordinatur ad Confessionem Sacramentalem, est omnino tegenda, & nunqnam crimen detectum denunciandum, nisi delictum sub eo secreto commissum, urgeret in damnum Communitatis futurum. Tunc enim esset denunciandum, quia ad avertendum damnum futurum necessaria est denunciatio, ne sequatur, ut per citatos Doctores locis allegatis.

Neque Advocatus, neque Medicus, nec quilibet Doctus, aut valde Amicus, quibus Delinquens suum delictum sub sigillo secreti aperuit, consilium, vel auxilium petens, debent illum denunciare, etiamsi contra delinquentem urgeat Infamia, vel semiplena probatio sui criminis. Ita Navar. *cap.* 25. *num.* 46. Molina *de Just. tr.* 4. *disp.* 5. *numer.* 3. Cordub. *lib.* 1. *quæst.* 33. *dub.* 2. Petrus Navarra *de restit. lib.* 2. *cap.* 4. *numer.* 122. Delbene *loc. citat.* Nam vergeret in damnum Communitatis, si delinquens alteri bona fide patefaciens suum crimen, petens consilium, vel auxilium talis petitio ei esset nocitura. Unusquisque enim retraheretur à consilio petendo. Quod esset publicum, & commune damnum, & tale peccatum secreto retinendi, sive expressum, sive tacitum, est jure naturali servandum, alioquin hominibus intercluderetur in sua necessitate omne justum solamen, & remedium. Si verò ex secreti observatione sequeretur aliquod damnum publicum, prout sequitur ex non revelatione horum Criminum, ac delinquentium, vel privatum Innocentis & ad illud advertendum esset necessaria criminis denunciatio, tunc ipsa denunciatio est facienda, quia bonum publicum, vel Innocentis præferendum est privato, & delinquentis.

Similiter qui litteras delinquentis aperiendo, vel aliquem per vim, & metum ad revelandum compellendo, criminis illius notitiam accepit, tenetur illum denunciare, si crimen vergit in damnum publicum, vel Innocentis ob dictam rationem. Si verò criminis denunciatio sit tantum in damnum delinquentis non potest illum denunciare, sed tenetur crimen illius operire, etiam Judici, legitimè interroganti. Quia qui per injuriam alterius notitiam secreti criminis habet non potest illud patefacere, nec denunciare. Non minus enim ex delicto, quam ex voluntario pacto contrahitur obligatio tegendi secreti. Imo qui aperiendo litteras, vel per vim, & metum aliquem compellit revelare alterius secretum, ut contra Delinquentem denunciare possit, obligatus ex Justitia ad resarciendum illius damnum, ut docent Molina *d. disp.* 5. *num.* 5. & alii, quos adducit, ac Delbene, *ubi supra num.* 5.

Sciens autem ex aliorum auditu, quempiam esse magum, vel sortilegum, vel quomodolibet de hæresi suspectum, si hoc audivit ab aliquo fide digno, tenetur illum denunciare, ut per Doctores, quos sequitur Diana *part.* 5. *tract.* 9. *resol.* 69. *& par.* 4. *tr.* 5. *resol.* 28. *numer.* 1. Si verò id audiverit à Persona fide non digna, non tenetur illum denunciare, ut docent Corduba *lib.* 1. *quæst.* 43. *dub.* 2. §. 6. Guttier. *canon. quæst. lib.* 1. *cap.* 11. *numer.* 71. Sanctarel. *de hæres. cap.* 9. *numer.* 16. Carena *d. par.* 2. *tit.* 9. §. 7. *numer.* 31. ac Diana *loc. citat. numer.* 2. ita; ut *Rodrig. in quæst. regul. tom.* 2. *quæst.* 6. *ar.* 7. dicat hoc adeo esse verum ut procedat, etiamsi sub pœna excommunicationis denunciatio præcipiatur. Nam si illis fidem dederit, æstimabitur etiam ipse à Prudentibus vir levis, & facilis in credendo, non absque sui de decore, & reus exponeretur periculo injustæ pœnæ ac infamiæ. Quod etiam tradunt Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 30. *dub.* 6. *numer.* 50. Portel. *in addit. ad dub. regul. v. Solicitare Fœminas num.* 22. Fagundez *in* 2. *Eccles. præcept. libro.* 4. *cap.* 3. *numer.* 81. Homobon. *in Consultat. moral. tom.* 1. *par.* 4. *resp.* 51.

Contrarium tamen docent Thomas à Jesu *lib. de visit. tr.* 1. *cap.* 15. *num.* 11. Spathar. *in prax. de modo corrig. Regul. tr.* 5. *cap.* 11. *numer.* 4. Diana *loc. citat. numer.* 3. qui asserunt supradictam Doctrinam non habere locum in casibus pertinentibus ad S. Officium, in quibus tenentur omnes denunciare quæ audiverint à quibuscumque. Quia non pertinet ad ipsos discernere, an à Viris bonæ famæ, sive levis fidei audiverint, cum hoc Judicium pertineat ad Inquisitores, & ad locorum Ordinarios, in quorum edictis absolute, & sine ulla distinctione præcipitur sub excommunicatione, ut si quis sciverit, vel audiverit delicta in eorum edictis contenta, ipsis denunciet *ei quia ex cap. in fidei favorem de hæret. in* 6. in S. Officio contra reos admittuntur Testes alias inhabiles, ut excommunicati, criminosi, infames, perjuri, & hujusmodi alii, cum crimen hæresis, vel hæresim sapiens sit ita perniciosum Reipublicæ, ut

merito in ejus detestationem tales Testes admittantur, ut sic delictum possit puniri, & facilius extirpari.

Utraque Sententia probabilis est. Ego autem arbitror, si quis id audiverit, certo sciat dicentem esse mendacem hominem, cui ne verum quidem dicenti credere solemus, non tenetur denunciare, alioquin S. Officium redderetur sibi nimis onerosum, odiosum, præsertim si is à quo id audivit, præseferat odium. Is enim protinus sibi fidem abrogat, etiam in causa justissima. Si verò dubitet, an idem, à quo audiverit, sit fide dignus, tenetur denunciare, cum etiam in dubio, concernente Sanctum Officium ad ipsum recurrendum sit, ad quod pertinet declarare, an tales sint fide digni juxta *cap. per venerabilem v. rationibus, qui filii sint legit.* & *Clem. 2. de Testib.* Dubitans enim æquiparatur ignoranti *l. manifestissimè §. sin autem dubius C. de furt.* Jas. *in l. quandiu. nu.2. C. qui admittit,* Decian. *cons.* 39. *numer.* 21. *vol.* 2. Bald. *cons.* 298. *in fin. lib.* 1. Becc. *cons.* 111. *numer.* 11. Surdus *cons.* 379. *nu.* 18. Neque enim dubitans scit id, de quo dubitat. Si enim sciret, excluderetur dubium. Si autem nescit ignorat, & proinde dubitans habet necessariò annexam ignorantiam de eo, de quo dubitat.

Non tamen tenetur delinquens in casibus ad Sanctum Officium pertinentibus denunciare seipsum. Nam ex *c. an. aliquando de pœnitent. d.* 1. nemo tenetur se ipsum prodere, ex D. Chrysostomo *homil.* 31. *ad Hebr.* &. *Homil.* 41. *ad Popul.* Quod etiam docent. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 42. *numero.* 13. Suarez *de fid. d. disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 18. Sanctarel. *de hæres. de cap.* 9. *num.* 18. Molfes. *in sum. par.* 1. *tr.* 7. *cap.* 24. *num.* 24. & quamplures alii, quos sequitur Diana *par.* 1. *tr.* 4. *resol.* 8. nemo enim cogitur agere contra se ipsum. Esset enim obligatio valde repugnans naturæ. Quod Suarez *loc. cit.* extendit, ut locum habeat, etiamsi hæreticus occultus generaliter interrogetur. Non enim tenetur, etiam tunc, se prodere, quia non interrogatur, ut reus, sed ut Testis, seu Denunciator. Et videri etiam possunt Cajet. 2. 2. *quæst.* 70. *ar.* 1. Sot. *relect. de secret. membr.* 2. *quæst.* & Simanch *ibidem.*

Tutius tamen semper erit hos delinquentes magnoperè monere, ut sponte compareant, & judicialiter confiteantur Crimina sua coram Inquisitore, vel loci Ordinario, Notario eorum Confessionem recipiente, quia mitius agitur cum sponte comparentibus, quam cum ab aliis denunciatis *can. presbyterum d.* 50. Glos. *in cap. de hoc. v. in jure de Simon.* ubi Ostien. & Panorm. *numer.* 6. traditque Eymeric. *par.* 3. *de Sponte. compar. numer.* 60. ubique Pegna *com.* 12. *n.* 58. *litter.* G.

Et in his casibus ipsi delinquentes non denunciando seipsos, non tenentur denunciare complices. Quia sicut quis non tenetur denunciare seipsum, ita neque complices. Nam moraliter loquendo, non potest quis manifestare socios sui criminis, sine periculo suæ infamiæ, ut docet Suarez. *de. disp.* 20. *sect.* 4. *numer.* 18. citans Pegnam. & Simancham, & tradit Megala *par. lib.* 1. *capit.* 5. *num.* 30. Portel. *in addit. ad dub. regular. v. Denunciatio n.* 10. ac Diana *d. p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 9.

Excipio tamen casum consentientis sollicitationi factæ in Confessione, vel in Confessionario. In hoc enim casu fœmina consentiens sollicitationi sibi factæ, tenetur denunciare confessarium sollicitantem, non manifestando proprium consensum. Et in casu, quo suum consensum manifestaret, non est id scribendum in actis, neque super hoc potest ab Episcopo, vel Inquisitore interrogari, ut decrevit S. Congregatio S. Officii, facto verbo cum Sanctissimo die 25. Julii 1624. ut testatur per litteras Cardinalis Mellinus Cardinali Federico Borromæo Archiepiscopo Mediolanensi, & refertur à Diana *loc. citat. resol.* 64. ac docent Acugna *in tr. de confess. sollic. quæst.* 10. *numer.* 10. Bonac. *in tra. var. disp.* 6. *pun.* 3. *num.* 10. Peyrin. *tom.* 2. *in Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 3. *num.* 11. Sanctarel. *de hæret. capit.* 44. *dub. un. numer.* 12. & nos *alibi* de qua re fuse in Consultatione de abusu Sacramenti pœnitentiæ.

Mulieres autem ac personæ similes quæ ex simplicitate, & ignorantia committunt sortilegium hæreticale prius monendæ sunt; nam ignorantia, etiam crassa, excusat à peccato hæresis. Talis enim ignorans, si corrigi paratus est, non potest dici habere pertinaciam, quæ est ad hæresim necessaria, ut per Alphonsum de Castro *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 9. *& lib.* 2. *cap.* 17. Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *cap.* 2. *num.* 10. *& seq.* Sanctarel. *de hæres. cap.* 1. *dub.* 5. *numer.* 20. *&* 21. qui idem dicendum tradit de ignorantia affectata *numer.* 22. *& seq.* nisi adsit contemptus Ecclesiæ. Quod etiam asserunt Azor. *par.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *quæst.* 9. *& lib.* 8. *quæst.* 4. *& cap.* 9. *quæst.* 8. Aragon. 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 1. Coninch. *disp.* 18. *dub.* 7. *concl.* 4. *&* 5. Suarez *de fide. disp.* 19. *sect.* 3. *à num.* 3. & Farinac. *de hæres. d. q.* 179. *num.* 29. *& seq.* Si autem se correxerit, abstinendum est à denunciatione. Si autem non se emendaverit, erit denunciandus, ut per Genuens. *in pr. cap.* 18. *num.* 4. Caren. *par.* 2. *tit.* 9. §. 7. *numer.* 32. & Castropal. *par.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. *num.* 6. sed hac de re vide quæ dixi *in d. Consult. de abusu Sacramenti pœnitentiæ*, ubi contrarium tradidi. Extat enim decretum S. Congregationis editum 3. Februarii 1624. tenoris sequentis; Hæreticos, vel suspectos de hæresi scientes, & recusantes denunciare, licet moniti, non possunt absolvi à Confessariis, quamvis dicant illos correxisse, vel esse dubios, an ita sit. Ita S. Congregatio. Et quidem non pertinet ad ipsos id judicare, sed solum parere edictis S. Officii, quæ jubent denunciare hujusmodi reos.

Qui verò malum nomen malefici habens, & ad quem plures concurrunt pro maleficiis, sed revera non apparet, ipsum esse maleficum, sed tantum simplices superstitiones facere, est denunciandus. Quia dum nomen malefici habet, & plures ad eum pro maleficiis concurrunt, gravi infamia laborat, quod sit de hæresi suspectus, & grave scandalum in causa fidei cum suis simplicibus superstitionibus populo tribuit; ac ideo est S. Officio denunciandus, à quo vel indici potest purgatio canonica ad delendam suspicionem criminis, vel juxta ejus diffamationem inquiri ac procedi. Sola enim diffamatio sufficit ad inquirendum & procedendum in crimine hæresis, ut per Zabarel. *in Clem.* 1. §. *verum* 2. *de hæret. nu.* 5. Jo. Monach. *in cap. ut officium eod. tit. in* 6. Zanchin. *de hæret. cap.* 11. *num.* 3. Repert. Inquis. *v. accusatio*, Delbene *de Offic. Inquis. par.* 2. *dub.* 171. *pet.* 8 *nu.* 5. Et purgatio canonica similiter indici potest propter solam diffamationem, vel suspicionem, ex qua oritur scandalum *ex cap. tua de cohab. Cler. & mul. cap. ex parte de Offic. Ordin. & cap. inter sollicitudines vers. antecedenter de purg. canon.*

Is autem qui per impotentiam, vel per ignorantiam edicti Inquisitoris non denunciavit delinquentem intra terminum præfixum, tenetur postea edicti conscius, & à justis impedimentis expeditus, vel intra eundem terminum præfixum reum denunciare. Quia terminus ille imponitur, ne plus differatur denunciatio, non autem ut ejus obligatio extinguatur. Et denunciare tenetur termino elapso, non statim, sed quamprimum commode potest, sublata ignorantia, vel alia justa excusationis causa ita, ut toties ille incurrat excommunicationem, quoties potest commode denunciare, & non denunciat, quia toties peccat contra præceptum Superioris, latum sub excommunicatione.

catione. Excommunicatio autem toties incurritur, quoties violatur præceptum, sub excommunicatione latum, sentit Bonacina *tom.* 1. *de oblig. denunc.disp.* 6. *pun.* 2. §. 4. sed tenetur denunciare intra æqualem terminum, seu intra eosdem alios dies, quos edictum præfixerat. Quia iste non debet esse pejoris conditionis, quàm cœteri, qui notitiam editi habuerunt, & illud exequi poterant, ut docent Acugna *tr. de confes. sollic. quæst.* 21. *num.* 4. Sancius *in select. disp.* 11. *numer.* 59. Suarez *de censur. disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 14. Filiuc. *tom.* 2. *tr.* 14. *cap.* 2. *num.* 42. Villalob. *in sum. tom.* 1. *tr.* 17. *diff.* 18. *numer.* 4. Diana *par.* 5. *tr.* 9. *resol.* 18. & 19. *ex par.* 3. *tr.* 5. *miscel.* 1. *resol.* 96. *alias* 95. & *ex par.* 4. *tr.* 5. *resol.* 26. Quibus adstipulor, nisi periculum sit in mora. Et non denuncians tempore præscripto, unam tantùm excommunicationem incurrit, manetque in eadem donec denunciando obediat edicto, ut firmant Navar. *cap.* 17. *nu.* 134. Graff. *p.* 1. *decis. lib.* 4. *cap.* 10. Lazar. *de monitor. sect.* 2. *quæst.* 4. *nu.* 8. Suarez & Filiucius *locis citatis.*

An autem teneatur quis prævenire tempus denunciationis, si timet impedimentum in tempore, præscripto in edicto Inquisitorum? Sancius *loc. alleg. nu.* 60. sic ait, probabile esse non constringi prævenire denunciationem ante impletionem termini designati per edictum Inquisitorum. Quia lex non obligat denunciare, nisi intra illum terminum, nec constringit prævenire in aliquo casu denunciationem, eo modo, quo non tenetur quis prævenire tempus annuæ confessionis, & communionis, aut recitandi officium divinum ante terminum designatum per leges, quamvis sciat, se esse reddendum impotentem ad implendas leges. Ita Sancius. Quod etiam tenent Suarez. *disp.* 70. *de sacram. sect.* 2. *dub.* 3. Coninch. *de sacram. q.* 80. *ar.* 11. *dub.* 4. *nu.* 108 Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 14. *q.* 13. Pitigian. *in* 4. *d.* 9. *q.* 3. *ar.* 9. Reginal. *l.* 29. *n.* 76. Filiuc. *tr.* 4. *cap.* 2. *q.* 9. *nu.* 59. Molfes. *p.* 1. *tr.* 3. *cap.* 8. *nu.* 28. Bonac. *disp.* 4. *de sacram. q.* 7. *de Euchar. pun.* 2. *nu.* 15. Aversa *q.* 8. *de Euch. sect.* 3. *ver. quinto.*

At Diana *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 21. *n.* 2. *ex p.* 4. *tr.* 5. *resol.* 29. *n.* 2. sustinet, quod qui prævidet impedimentum denunciandi intra terminum præscriptum, tenetur prævenire denunciationem. Quia Suarez *tom.* 4. *in.* 3. *p. disp.* 36. *sect.* 5. *n.* 5. Fagundez *tr.* 3. *lib.* 1. *cap.* 6. *nu.* 3. Laiman. *lib.* 5. *tr.* 6. *cap.* 3. *n.* 9. Sylvius *in* 3. *p. q.* 80. *ar.* 11. *Offic.* 2. Nugnum addo *diff.* 2. Mercetum *notab.* 6. Ochagavium. *de Sacram. tr.* 2. *de Euch. q.* 15. *nu.* 5. Vasquez 3. *p. q.* 90. *ar.* 3. *dub.* 2. *nu.* 13. docent, teneri prævenire tempus confessionis, & communionis illum, qui prævidet impedimentum futurum quando confiteri, & communicare obligatur. Et similiter qui in die festo prævidet, se non posse audire Sacrum hora nona, tenetur anticipare tempus, & sacrum audire hora tertia. Trado rationem. Præceptũ communionis exempli gratia obligat toto anno quoad substantiam. Ergo quando non potest impleri in una parte anni, debet impleri in alia, & ideo debet anticipari quando prævidetur superventurum impedimentum.

Sed contra. Non tenetur quis anticipare ex vi præcepti de communione, neque ex vi alterius præcepti, quia non datur præceptum de anticipanda adimpletione alterius præcepti. Nam præceptum e. g. Eucharistiæ, licet sit divinum quoad substantiam, non tamen obligat, nisi secundum determinationem Ecclesiæ. Ergo cùm sit determinatum, ut ejus obligatio incipiat tempore Paschatis, ante tale tempus nullam pariet obligationem, qua quis teneatur anticipare adimpletionem.

Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur, præceptum communionis obligare secundum determinationem Ecclesiæ ita, ut non obliget secundum suam vim substantialem, nisi ut stat sub determinatione Ecclesiæ, & ideo non incipit obligare, nisi adveniente Paschate. Unde solum fit, quod quando non potest impleri in una parte anni, debet impleri in alia, in qua item obligat.

Ad confirmationem negatur consequens, cùm sit dispar ratio. Siquidem toto mane urget obligatio audiendi Sacrum, & in tantum potest differri adimpletio, in quantum poterit impleri tempore subsequenti. Sed ante Pascha non urget obligatio.

Et nihilominus certum esse censeo teneri quemlibet in supradicto casu prævenire denunciationem ante terminum in edicto Inquisitorum præfixum. Unde siquis prævideat, non posse denunciare intra illos duodecim, dies qui jam supervenissent, tenetur denunciare in primis diebus, si potest, nec debet expectare impedimentum. Quia de præsenti urget obligatio denunciandi, ac proinde est in possessione. Et ideo si expectaretur impedimentum, fraudaretur præceptum. Nec dici potest, quod expectare impedimentum superventurum, sit se subtrahere obligationi, quando non supervenit, aut si supervenit, requirit pro satisfactione actum, qui habet tractum temporis, ut est jejunium, quia nondum est plene in possessione, cùm non possit habere actum, nisi in virtute totius tractus temporis. At non potest quis se subtrahere obligationi, quando jam tota supervenit, & actus secundum se totum exhiberi potest.

Denunciationis autem hujusmodi sunt necessariò faciendæ Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis antecon-fessionem Sacramentalem, & intra terminum præfixum ante incursam excommunicationem. Ita præcipitur non solum in edicto Inquisitorum, sed etiam in Constitutione Gregorii XV. contra Confessarios sollicitantes edita 30. Augusti 1622. quæ incipit *Universi*, & ita firmant Zanard. *in sum. p.* 2. *præc.* 2. *cap.* 11. *in fin.* Avila *de censur. p.* 2. *c.* 7. *d.* 7. *in fine* Lazar. *de blasph. q.* 12. *n.* 79. Carena *p.* 2. *tit.* 9. §. 10. *nu.* 48. & Diana *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 22. *ex p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 27. Nam, si pœnitens prius obtineret absolutionem, facillime omitteret denunciationem. Si verò necessitas confessionis, vel communionis urgeret, & pœnitens sit timoratæ conscientiæ, ac promittat quam citius denunciare, potest Confessarius ante denunciationem illum absolvere, ut sentiunt Zanard. *loc. c.* Rodviq. *in sum. t.* 2. *c.* 34. *n.* 6. Peyrin. *t.* 2. *in Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 9. *n.* 24. Sanctarel. *de hæres. c.* 9. *dub. un. ic.* 16. *in fine*, Navarrus, & alii, quos sequitur Diana *ubi supra* Caren. *ibid.* ac Delbene *t.* 2. *de Offic. Inquis dub.* 237. *sect.* 13. *pet.* 6. Tunc enim urget præceptum confessionis, vel communionis. Ergo est adimplendum, eo modo, quo potest. Præsertim quando longo tempore esset differenda confessio, vel communio. Præceptum enim denunciandi non videtur obligare cum tam gravi incommodo quando adhuc superest tempus denunciandi intra terminum præfixum. Est autem grave incommodum privari longo tempore sacramento Pœnitentiæ & Eucharistiæ, præcipue quia potest timere ne superveniat aliquod accidens, quod impediat confessionem, vel communionem quando esset necessaria, & quia non posset quis esse paratus ad mortem. Poterit igitur confessarius in hoc casu fidem hujusmodi pœnitenti adhibere. Utrumque enim in vitium & omnibus credere, & nulli.

Quanquam edictum circa denunciationes ab Inquisitoribus, & locorum Ordinariis ex negligentia vel alia de causa non publicetur, tenetur tamen quisque sub pœna excommunicationis denunciare delinquentes. Quoniam obligatio denunciandi hæreticum, vel de hæresi suspectum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, cujus absolutio maioris Pontificii, & ipsi S. Congregationi reservatur, est perpetua, ut constat ex decreto, sive præcepto S. Congregationis S. Officii edicto sub die 3. Januarii 1623. Idemque præcipitur sub excommunicatione, & aliis pœnis ab Alexandro VII. in sua Constitutione incipiente, *licet aliàs* edita sub die 8. Julii 1660. & expresse tenent Suarez *de fide disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 11. Portel. *in dub. regul. v. denunciatio n.* 5. Carena *p.* 2. *tit.* 9. §. 7. *n.* 34. Fagund *in* 2. *præc. Eccles. l.* 4. *c.* 3. *n.* 31. Peyrin. *t.* 2. *in Constit.* 9. *Pauli V.* §. 2. *n.* 27. Diana *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 24. *ex p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 41. Idque contra Freytam *de confes. sollic. q.* 21. *num.* 44. & 58. qui asserit, fœminam non

denun-

denunciantem Confessarium sollicitantem, si edictum non publicetur, peccare quidem mortaliter, sed non incurrere excommunicationem. At minus rectè. Etenim incurrit etiam excommunicationem, quia etiam Confessarii sollicitantes sunt de hæresi suspecti, ut probant Genuen. *in pr. cap. 66. n. 2.* Acugna *de confes. sollic. q. 2. n. 20.* Castropal. *p. 4. tr. 4. disp. 9. pun. 6. num. 1.* Peyrinis & Diana *locis citatis.*

Qui autem non denunciavit, & excommunicationem incurrit etiam, si promittat illico denunciare, non potest absolvi, ne quidem virtute Bullæ Cruciatæ, ut per Sancium *in select. disp. 11. n. 62.* Avil. *de censur. p. 2. c. 7. dub. 7 in fine,* Trullench *in Bul. Cruc. lib. 1. §. 7. c. 2. dub. 9. n. 11.* Dian. *d. p. 5. tr. 9. resol. 23. n. 1. ex p. 4. tr. 5. resol. 35. n. 1.* Non enim in re tam gravi facile adhibenda est fides promittenti denunciare. Hinc rejicienda est sententia Lucii *in sum. cap. 24. nu. 11.* & Freitæ *tr. de confes. sollic. q. 21. n. 25.* asserentium, fœminam sollicitatam absolvi posse virtute hujus Bullæ ab excommunicatione, quam contraxit propter omissam denunciationem, dummodo cogatur à Confessario denunciare Inquisitoribus, sicut retinens rem alienam potest absolvi cum proposito restituendi omnino rejicienda est. Nam, supposita excommunicatione, à peccatis nemo absolvi potest, nisi prius à censura sit absolutus. A censura autem illa nequit absolvi per hanc Bullam, nisi prius satisfacta parte, scilicet Inquisitoribus. Sicut non est absolvendus excommunicatus ob concubinam, nisi illam è domo prius ejiciat, nec sufficit, quod proponat illam expellere, ut rectè docent Suarez *de censur. disp. 7. sect. 5. nu. 45.* Guttier. *in quæst. canon. lib. 1. cap. 5. n. 30. & seq.* ac Sotus *in 4. d. 22. q. 2. & 3.* aliique bene multi.

Qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur, & non denunciat sortilegum, hæreticum, vel de hæresi suspectum, & ipse est de hæresi suspectus, & ut hæretici fautor existimandus, ac puniendus. Nam, sicut qui testimonium contra hæreticum ferre nolit, aut veritatem occultat, aut diminutè manifestat, cùm ad veritatem dicendam ab Inquisitore adstringitur, fautor illius hæretici, & ut de hæresi suspectus puniendus, censetur, ut notat Sous. *in aphor. Inquis. lib. 1. cap. 25. nu. 6. & binis seqq.* ac Pegna *p. 2. direct. com. 78. vers. Ergo privati,* & tradunt Doctores communiter; ita qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur hæreticum, vel de hæresi suspectum, & illum non denunciat, est etiam & ipse fautor hæretici, & ut de hæresi suspectus puniendus. Ait enim Damasus Papa *in can. qui potest 23. q. 3. impietati favet, qui potest perturbare perversos, & non facit.* Et ita etiam docent Suarez *de fide disp. 24. sect. 1. n. 6.* Sanch. *in decal. lib. 2. c. 10. n. 15.* Megal. *p. 3. lib. 3. cap. 1. q. 2. nu. 31.* pluresque alii, quos ipsi citant.

Dixi, qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur. Nam, ut observat etiam Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 5. nu. 7.* communis sententia est, te non esse fautorem hæretici, nisi adversus justitiam, & obligationem officii pecces, ut per Simancham *tit. 15. n. 13.* Pegnam *loc. cit.* Sanchez *d. cap. 10. nu. 15.* Suarez *ibidem,* & Farinacium innumeros referentem *de hæres. q. 182. nu. 27.* Cessante quippe obligatione justitiæ, tibi imputari non potest, hæreticum non corrigi, cùm tua non intersit, illum corrigere. At, si ex justitia obligatus sis, hæreticum capere, vel denunciare, quæ obligatio oriri potest, vel ex officio, vel ex speciali Inquisitoris mandato, tunc fautor hæretici dicendus es. Concludit tandem Palaus, non esse fautores hæreticorum singulares personas, quibus ex officio non incumbit fidei favere, ac hæresim extirpare; ut docet Eymeric. *p. 2. quæst. 53. nu. 3.* & Farinac. *quæst. 185. §. 2. n. 36.*

Pegna verò *d. p. 2. d. com. 78. vers. At non videtur,* hæc prudentissime subdit: Quandoque vel metu, vel oblivione, vel alia probabili causa contingere potest, ut quis absque fautoriæ suspicione, denunciationem omittat. Nam quid si exempli gratia sola uxor sciat, maritum diebus prohibitis vesci carnibus, aut alia hæreticalia committere, eumque cognoscat terribilem, qui facile eam interimeret, aut male tractaret, si illum denunciaret? Dicesne hanc esse fautricem? Ego plane ratione metus putarem excusandam. In cœteris idem est judicium, plurimumque sunt singulæ circumstantiæ considerandæ. Hæc dicimus, ut moneamus ex omissione denunciationis, hæreticorum fautorem non debere quenquam facile censeri, nec de hæresi suspectum haberi. Ita Pegna.

Porrò suspicio hæresis illa dicitur levis, quæ oritur ex levibus indiciis, sive conjecturis, ut ex *cap. accusatus de hæret. in 6.* Suspicio autem vehemens illa est, quæ oritur ex vehementibus conjecturis, argumentis, ac indiciis, & non tollitur, nisi vehementibus defensionibus, ut ex eodem *cap. accusatus,* suspicio tandem violenta ea est, quæ ex violentis, & convincentibus conjecturis oritur, ita ut violentet, cogatque Judicem ad credendum; nec tergiversatione refellatur, ut ex *cit. cap. accusatus;* & *ex cap. cum contumacia de hæret. in 6.* & tradunt Eymeric. *d. par. 2. quæst. 46. nu. 2. & 3. ibique* Pegna *com. 80.* Carena *par. 3. tit. 12. §. 3. nu. 4.* Farinac. *q. 188. n. 23.* aliique communiter.

Ille autem leviter de hæresi suspectus præsumitur qui frequenter pejerat, vel vitam agit depravatam, vel blasphemando verba hæreticalia non frequenter, sed raro evomit, ut inquit Eymeric. *d. p. 2. q. 21. num. 6.* Vel Sacramenta ministrat in malo statu, vel sine jurisdictione ac potestate, vel bis repetit Sacramentum non repetendum, vel secundas nuptias contrahit, vivente priori conjuge, vel per annum existit in excommunicatione extra causam fidei, vel in Sacramento confessionis ad turpia pœnitentem sollicitavit, vel alia hujusmodi commisit.

Vehementer verò de hæresi suspectus is est, qui ex verbis, vel factis efficaciter hæresim concludentibus arguitur, quod sit hæreticus. Ut si quis in verba hæreticalia blasphemando non raro, sed frequenter ac pluries prorumperet. Vel diebus prohibitis absque necessitate, & superioris facultate carnibus vesceretur, aut diceret propositiones, fidei contrarias, quæ explicitè scire debet, quamvis hæc interdum ex ingluvie, & gulositate, & ab ignorantia sine ullo mentis errore prodire possint. Vel si quis vocatus ad respondendum de fide, & intra terminum præfixum absque causa non compareat, ut *ex c. cum contumacia de hæret. in 6.* Vel qui scienter directè, vel indirectè Inquisitionis Officium impediret, ut ex *cap. Ut inquisitionis negotium §. ult. eod. tit. pariter in 6.* Quia reputatur hæreticorum fautor ac defensor. Vel qui impedientibus, Inquisitionibus Officium præstaret scienter consilium, auxilium, & favorem ob eandem rationem, quia faveret hæresi, ut habetur *in d. cap. Ut inquisitionis.* Vel si hæreticos ab Inquisitoribus citatos, & eorum Credentes instrueret, quomodo veritatem celare possint, vel falsum deponere, ut ex *cap. accusatus §. fin. de hæret. in 6.* vel qui faveret, defenderet, aut reciperet hæreticum, quia hæreticus est, non quia sibi est consanguineus, vel amicus, *ex cap. excommunicamus 1. §. Credentes eodem tit.* Vel qui cum hæreticis specialissimam constraheret amicitiam, & familiaritatem juxta *cap. inter solicitudines de purgat. Canon.* vel qui in causa fidei convictus dixisse in Judicio falsum revocaret, quod antea fuerat confessus, ut colligitur, *ex cap. litteras de præsumpt.* Vel tandem qui in partibus ultramarinis absque Superiorum licentia commorantes detrahunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ constitutionibus, aliaque à fide devia in suis sermonibus, & secretis colloquiis eructare non verentur, ut *ex extravag. Joannis XXII. ad nostram de regular.* supradicti omnes, tanquam de hæresi vehementer suspecti habendi sunt ex Eymerico *q. 56.* Castropalao *d. p. 1. tr. 4. disp. 7. num. 1.* Delbene *p. 1. dub. 166. n. 3.* atque ex aliis.

Violenter autem de hæresi sunt suspecti, qui verbis, vel factis constant Judicem ad credendum, quod sint hæretici. Ut si quis transit, vel redit ad ritus Judæorum vel Saracenorum, aut aliorum Infidelium *c. cont. Christianos de hæret. in 6.* Aut si quis in caussa fidei excommunicatus per annum excommunicatione animo pertinaci insorduerit, elapso enim anno, ut hæreticus condemnatur, *cap. cum contumacia eod. tit. in 6.* Aut si quis non fateatur crimen postquam est convictus, nec consensit abjurare. Tunc enim est, ut hæreticus impœnitens condemnandus *ex cap. ad abolendam eod. tit.* aut si quis post abjuratam hæresim, de qua convictus fuerat, in eandem relabitur, vel postea cum hæreticis communicat, eos visitando, receptando, deducendo, associando, munera eis donando, vel domimittendo *d. caput. accusatus §. ille quoque de hæret. in 6.* Aut qui cum essent sanæ mentis in corporis infirmitate, & morbo constituti petierunt hæreticos se consolaturos, ut hæretici habentur ex *cap. filis eod. tit. in 6.* Vel qui de hæresi suspecti, vel diffamati, ac morti propinqui petierunt eosdem hæreticos consolantes, quamvis post perditam loquelam, vel mentem amissam, eam consolationem, seu verius desolationem receperint, *ut ex d. cap. filii.* Ac ita ex Pegna *p. 3. direct. com.* 24. ex Doctoribus apud Farinac. *d. q.* 187. *à nu.* 13. & ex aliis.

Omittentes verò denunciare, qui denunciare tenentur, incurrunt primo pœnam excommunicationis ex Gregorii IX. extravaganti, ibi *excommunicationis sententia percellatur.* Ex quibus verbis, licet excommunicatio non sit ipso facto lata, sed per sententiam ferendam, ex edictis tamen sancti Officii hæc excommunicatio est ipso facto lata, sive latæ sententiæ, ac reservata, ita, ut denunciare omittens ab ea non possit absolvi, donec denunciet, ut per Caren. *p. 2. tit. 9. n. 25.* Castropal. *decis. p. 1. tr. 4. disp. 2. pun. 4. nu. 21.* Delbene *d. par. 1. Dub. 25. n. 1.* Secundo redduntur de hæresi suspecti, si nulla rationabili causa excusari possint, vel in Judicio interrogati, scienter veritatem occultarunt, ut supra diximus. Tertio puniuntur pœna Fautoris hæreticorum, ut etiam dictum est supra; & docet Pegna. *p. 2. direct. q. 55. com.* 78. *vers. postremo,* dummodo nulla probabili causa excusetur.

Hujusmodi autem denunciatio est necessariò facienda in scriptis cum expressione nominis Denunciantis, ac illius subscriptione, si sciat scribere, vel saltem verbis, quæ à Notario statim scribentur, & non denuncians hoc modo, non potest à confessario absolvi, ut per Genuen. *in pr. cap. 18. n. 2.* & Carenam *p. 2. tit. 9. n.* 27. qui etiam ajunt, quod denunciationes non solent recipi, nisi denuncians cum juramento examinetur. Hinc Eymericus. *p. 3. direct.* agens de secundo modo procedendi in Causis fidei per denunciationem, inter cætera docet, quod Inquisitor jurare facit ad quatuor Dei Evangelia ipsum denunciantem de veritate dicenda super denunciatis. Præstito autem juramento, interrogabit eum, unde scit esse vera, quæ denunciavit, & si vidit, vel audivit. Si dicat se vidisse, interrogabit eum unde vidit, & quando, & quoties & per quem modum, & qui erant præsentes. Si dicat, quod non vidit, sed audivit, interrogabit Inquisitor, à quibus audivit, & ubi, & quando, & quoties est per quem modum, & quibus præsentibus audivit, formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, ac divisim. Postremò injungitur ei juramentum tenendi secretum quidquid ibi dixit, vel ab Inquisitore ei dictum fuit. His peractis nullæ sunt amplius denunciantium partes, sed judici totum relinquitur, ut ipse inquirat de delicto, ac delinquente.

De illo autem, quisquam denunciationem nolit subscribere, aliqui Doctores, quos sequitur Paramus, *de Orig. Inquis. dub. 3. quæst. 6. num.* 93. respondent cum distinctione. Aut enim in denunciatione sunt nominati Testes, aut non. Si primo modo, ejus denunciatio est alicujus momenti æstimanda. Quia Inquisitor potest ad illorum Testium examinationem procedere. Nam, si Inquisitor, ut docent Farinac. *de hæres. q. 185. nu. 20. & q. 12. num. 39. lib. 1. prax.* Castropal. *d. par. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 2. num. 7.* Clarus *in pr. q. 14. vers. Ulterius dixi,* Decian. *tr. crim. lib. 3. cap. 25. num.* 7. & alii, potest procedere ad examinationem Testium, quos denunciavit inimicus, multo magis poterit procedere ad examinandos Testes, quos denunciavit Persona non suspecta, qualis est Denunciator incognitus, & occultus.

Hæc tamen Sententia communiter reprobatur à Doctoribus, quos refert, ac sequitur Farinac. *d. q.* 185. *num.* 68. Quia nominatio illa Testium, cum procedat à Persona incognita, non est Authentica, sed potius suspecta, & proinde non debet sola Judici sufficere, ut ex illa ipse specialem faciat Inquisitionem, quæ de se præerequirit infamationem. Et ita servatur in Tribunali Romano Sanctæ Inquisitionis. Ideoque dicendum, quod sive denunciator Testes nominet, sive non, dum proprio nomine se non subscripsit, ejus denunciatio, tanquam nullius momenti repelli debet. Quia præsumitur falsa, & alias daretur improbis occasio probos viros infamandi. Ita Farinac. *loc. cit.* Simanch. *in enchiri tit. 22. rubr. de Inquisit. Ord. num.* 8. Delbene *p. 1. dub. 183. num. 11. & seq.* Castropal. *d. tr. 4. disp. 8. pun. 3. num.* 4. & Diana *p. 5. tr. 10. resol. 44. ex p. 4. tr. 8. resol.* 41.

Potest vero denunciatio fieri verbo, vel scripto, prout denuncianti magis placuerit, ut tradunt Eymeric. *d. p.* 3. ibique Pegna *com.* 15. Clar. *in pr. §. fin. q. 7. vers. Ulterius quæro,* Farin. *de hæres. q. 197. §. 2. nu.* 67. Suarez. *de fide disp. 20. sect. 4. num.* 3. Nec requiritur, ut denunciatio fiat coram Testibus, sed satis est, si Inquisitor per suum secretarium illam recipiat.

Verum si denunciatio fiat per Epistolam, necessario denuncians nomen suum subscribere debet, alioquin non possit Inquisitor procedere ad inquirendum, aut ad examinandum Testes, etiamsi in Epistola Testes aliqui nominati fuerint, quia illa denunciatio est nullius effectus, estque reputanda, ac si facta non esset, ne detur, ut dixi, occasio infamandi; nam sola examinatio Testium, & inquisitio circa talem Personam est quædam illius infamatio, ut per Farinac. *d. q.* 185. Simanch. & Castropal. *loc. cit.* & Zech. *in sum. p. 1. tit. de fide rubr. de hæres. cap. 11. nu.* 12. & Param. *de Orig. Inquis. libro. 3. quæst. 6. numer.* 91. & alios.

Forma autem denunciationis, & praxis, quam Inquisitores servare docent in illa recipienda ponitur ab Eymerico *p. 3. direct. num.* 68. ubi & Pegna *com.* 13. Facta autem denunciatione Inquisitor procedit non ad Instantiam Partis, sed ex Officio, examinando Testes, quos Denunciator allegavit, vel alios, ex quibus Veritas innotesci possit. Et si Denunciator Testes alios non nominavit, sed solum ipse de Visu deposuit, non debet Inquisitor statim ad specialem Inquisitionem procedere, si denunciatus sit nobilis, religiosus, aut alias non suspectus ob gravem infamiam, quæ inde oriri posset, sed matura deliberatione dictum Denunciantis expendere debet.

Quod si Denunciator convincatur falsum denunciasse; puniendus est Arbitrio Inquisitoris tanquam Calumniator; nam ex sola ipsa denunciatione si falsum deponat, gravissime lædit denunciatum. Aperit enim viam Inquisitori ad inquirendum contra illum, ut proinde merito puniri debeat, ut Calumniator. Quod tradit Pegna *p. 3. com. 40. ver. Ad hæc.* Et tanquam Testis falsus, quia dum ipse assumitur in Testem contra reum & generali consuetudine Inquisitionis, tanquam Testis falsus puniendus est, ut per Caren. *p. 3. tit. 1. §. 3. num.* 20. & Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 3. n. 1. cæterum.*

Cæte-

Cæterum obligatio denunciandi idololatram, aut hæreticum, nunquam cessat, quare licet Clarus *q.* 51. & Farinac. *in pr. q.* 10. aliique doceant, delicta commissa præscribi spatio viginti annorum, ita ut Judex non possit procedere ulterius contra hujusmodi delinquentes, id tamen locum non habet in Crimine Idololatriæ, vel hæresis, cum nunquam in favorem Delinquentis præscribatur, adeo ut contra eum procedi non possit. Nam etiam post mortem contra ipsum proceditur, & excommunicatus declaratur, ab Ecclesiæ sepultura ejicitur, & ejus bona confiscantur, ut *ex can. sanc.* 6. 24. *q.* 2. & colligitur *ex cap. fin. de præscript.* Unde Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 22. *nu.* 40. probat filios hæretici, qui putabatur Catholicus, non præscribere bona paterna, nisi spatio quadraginta annorum. Quia cum delictum hæresis semper serpat contra Catholicam fidem, Juris ratio semper viget procedendi contra hæreticum etiam defunctum, atque adeo nunquam cessat obligatio denunciandi illius crimen.

Quod verò ad suspectum de Idolatria, vel de hæresi, communis opinio est, post ejus mortem non esse amplius denunciandum; quia post mortem non est inquirendum de statu vitæ illius, qui nec corripi, neque puniri potest, neque ut Idololatra, vel hæreticus damnari. Ante mortem vero semper est denunciandus.

Parerga. Denunciatores in Sancto Officio habentur in numero Testium.

Electo Generali sui Ordinis, denunciato in Sancto Officio, significatur, mentem Sanctitatis suæ esse, ut abstineat illa vice à Generalatu.

Denunciationes incerti Autoris regulariter non attenduntur in Sancto Officio. In rebus tamen gravibus aliquando sumuntur informationes. In Sancto Officio non proceditur per denunciationem Secreti Denunciatoris, neque pervenit ad aures.

Denunciationes fieri possunt tam coram Ordinario, quam coram Inquisitore. Et uterque potest absolvere ab excommunicatione non denunciantes.

Non Denunciantes in Sancto Officio hæreticos, maleficos &c. possunt semel absolvi à peccatis, dummodo denunciare promittant, & in civitate non sint publicata edicta S. Officii, in quibus sit apposita excommunicatio ipso facto incurrenda. Quia tunc, nec ab excommunicatione, neque à peccatis absolvi possunt nisi prius hæreticos denuncient.

Scientes & recusantes denunciare hæreticos, vel suspectos de hæresi, licet monitos, non possunt absolvi à Confessariis, quamvis dicant se illos correxisse.

Tam Episcopus, quam Inquisitor potest absolvere ab excommunicatione non denunciantes.

Consultatio CXLIV.

De Modis procedendi contra Hereticos ac de Hæresi Suspectos.

Contra Hæreticos, Sortilegos, & Magos potest Inquisitor procedere summariè, ac de plano, & absque Judicii strepitu, & figura, ita decernitur *in cap. statutum de hæret. in* 6. & in constitutione Alexandri IV. quæ incipit, *Cupientes*, edita anno 1251. & ex alia Urbani IV. edita 1261. cujus initium est, *licet ex omnibus*, quas refert Pegna post Directorium, & docent Royas *singul.* 245. *numer.* 3. Scaccia *de Indic. cap.* 52. *n.* 2. & 3. aliisque communiter.

Non obstat Decianus *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 34. *n.* 9. ubi ait, hoc privilegium intelligendum esse Inquisitoribus concessum, quod ad causas leves & non præjudiciales, non autem in præjudicialibus, & in illis, quæ infamiam inferunt, ut sunt supradictæ. Præcipue quia *in cap. ut Officium* §. 1. *de hæret. in* 6. dicitur: *In Crimine hæresis procedendum esse juxta canonicas sanctiones, & in* §. *si vero juxta formam Ecclesiæ.*

Nam Textus supradicti sine ulla limitatione sanciunt, Inquisitores in Causis hæreticæ pravitatis procedi posse simpliciter, summarie, ac de plané. Cum igitur ita procedant ex constitutione Sedis Apostolicæ, procedetur juxta canonicas Sanctiones, & juxta formam Ecclesiæ.

Quid autem importet procedere summarie, simpliciter, ac de plano, absque strepitu & figura Judicii statutum ac declaratum fuit à Clemente V. in Concilio Viennensi sub anno 1307. *cap.* 2. per hæc verba: *Sæpe contingit, quod causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu, & figura Judicii mandamus. De quorum verborum significatione à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem hujusmodi, quantum nobis est possibile, decidere cupientes, hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut Judex, cui taliter causam committimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum, ob necessitates hominum indultarum à jure, procedere valeat, amputet delationum materiam, litem quantum poterit, faciat breviorem, exceptiones, appellationes, & jurgia, Testiumque multitudinem superfluam refrenando. Non sic tamen Judex litem abbreviet, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimè omittantur. Citationem vero, ac protestationem juramenti de calumnia, vel malitia, sive de Veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi, intelligimus non excludi*; & refertur *in Clem. sæpe contingit de verb. signif.*

Quibus ex verbis clare patet, integra remanere, quæ sunt juris naturalis. Nam probationes necessariæ ad veritatem indagandam omitti non debent, ac citatio Partium, illarumque defensiones, legitimè conceduntur, necnon expostulatur juramentum Calumniæ. Veritatis, & malitiæ. Quod etiam observant Farinac. *de heresi q.* 185. *num.* 14. *& seq.* Sousa *in Aphor. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 2. *&* 3. Carena *p.* 3. *tit.* 1. *num.* 2.

Tripliciter autem in Judicio contra supradictos procedi potest. Vel Denunciatione, de qua jam dictum est, vel accusatione vel inquisitione. Proceditur accusatione, quando quis assumit sibi onus probandi, quæ contra reum opponit. Inquisitione, quando judex non ad alicujus instantiam, sed ex Officio procedit ad commissi criminis autorem investigandum. Primum de Accusatione, dein de Inquisitione disquiremus.

Modus autem procedendi per viam accusationis est in Sancto Officio Inquisitionis consuetudine abrogatus, & loco accusationis est constitutus Minister fiscalis, qui non se subscribit ad pœnam talionis, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, sed jurat se accusare non ex malitia, sed ex necessitate Officii, & ob bonum publicum compulsus. Si tamen quis, hoc non obstante, Officium accusatoris instet, ac velit pœnis subjici, Inquisitor debet illum accipere, ita tamen, ut accusationem proponat in scriptis juxta Textum *in can.* 1. 1. *quæst.* 8. ubi habetur, *Accusatorum Personæ nunquam recipiantur sine scripto. & cap. super his de accusat.* Quoniam ait Textus, ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda. Sufficit autem, si hoc scriptum fiat à Notario, proposita expostulatione ab Accusatore coram Judice. Nec est necessarium, ut Accusator se inscribat ad pœnam talionis, neque ad id est compellendus, sed si in probatione defecerit, acriter coercendus est, arbitrio Inquisitoris, non tamen puniendus pœna Talionis, *l. in pravitatis ff. ad Turpil.* Glos. *in cap. tua v. effectum de procur.* ut per Pegnam *par.* 3. *com.* 14. *vers. ubi autem*, Conar. *lib.* 1. *var. cap.* 9. *num.* 1. Royas *singul.* 6. *num.* 6. Castropal. *par.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 2. *num.* 1. & Caren. *par.* 3. *tit.* 1. *nu.* 2.

Libellus

Libellus autem accusationis habet personarum, delicti, temporis & loci expressionem pro formula, qua de re inferius. Quantum autem hæc adferant opis in considerandis criminibus, alii docent, ut tantùm ne subscriptione quædam monere necessarium ducam. Itaque subscriptio libelli habet expressam quandam approbationem eorum, quæ scripta sunt *l. si quis ex argentariis* §. 1. *ff. de eod. & §. 2. de empt.* apud Justin. §. *sedet si quis, aut mutui instrumentum de instrum. fid. & caut.* sicut quando Dominus servi chirographo se subscripsit, tenetur actione, quod jussu *l. 2. §. sed & si servi ff. quod jussu.* Et si quis alienationem rei suæ ab alio factam subscripserit sua manu, videtur approbare, & suo juri renunciare, *l. fidejussor §. Pater ff. de pignor.* estque subscribere, subsignare idem sentire, ratum habere, confirmare, ut & Budæus docet *in l. minor. in annot. prior.* Quibus accusare interdicitur nec libello accusationis subscribere conceditur. Ita Cicero *de Divinat.* cum de Gabinii accusatione quæreretur, pronunciatum est, ut quæstori & Cæcilio nec subsistendi quidem facultas concessa esset. Per accusatorii Libelli subscriptionem subscribens se obligare creditur ad probanda illata crimina. *Existimo enim*, inquit Demostenes adversus Midian, *tantum esse accusatoris, ut crimen probet, rei, ut etiam deprecetur.* Et rursum alibi contra Eubulidem sub initio: *Cum nemini liceat eti ipsi obnoxium quoque constituerit, per ea nocere cuiquam, quæ se audivisse dicit, qui convenit ei vos habere fidem, qui nullo suo periculo nos criminatur.*

Hæc species accusationis in judicium delatæ, propriè accusatio solemnis dicitur, quæ est delatio, & persecutio usque ad sententiam criminis facta coram judice per libellum, colligitur *ex l. un. C. de famos. libell. l. qui cum natu major* 14. §. *accusasse ff. de bon. liber.* verbis conceptis descriptum, & porrectum eidem Judici ad vindictam; opem implorat, nec vindictam petit, nisi per consequentiam, hæc autem principaliter eo dirigitur *l. 1. §. quod autem dictum ff. de offic. Præf. urb.* libelli inscriptio suam habet conceptam formam, & solennem *in l. libellorum ff. de accusat.* ut adjiciatur tempus certum, quo crimen commissum est, quoque certum sit, adjecto Consule administrante, vel tunc imperante Principe. Secundo ut nomen inseratur Magistratus, coram quo proponitur accusatio. Tertio explicetur persona, quæ accusatur, & cum qua deliquerit. Quarto delictum, de quo accusatur. Quinto locus, in quo commissum est. Sexto ut qui accusat subscribat per se, vel per alium, si litteras nesciat, libellum. In primis itaque inscriptio exigitur, nempe ut accusatio ex scripto concepta porrigatur, & præcedat accusationis propositionem *d. l. libellorum, & l. in criminalibus, & l. fin. C. de accus.* etiamsi de servorum agatur accusationibus *l. si servos ff. de accusat.*

Nec quicunque in discrimen capitis accersitur, statim reus existimandus est, si accusetur, sed debet, qui crimen intendit primum in Judicium venire, nomen rei indicare, vinculum inscriptionis accipere, & custodiæ similitudinem *d. l. fin. C. de accus.* sic in involutis negotiis exigunt leges, ut plerumque scripturam, ut eorum probatio facilior, & firmior perseveret, ut in emphyteusi *l. 1. C. de jur. emphyt. l. contrahitur ff. de pign.* mandatis Principum *l. 1. C. de mand. Princip.* litterarum obligatione §. *fin. de liter. oblig. l. generaliter C. de non num. pec.* & aliis similibus. Potissimum & in forensibus negotiis, quanquam civilibus, libellum porrigi oportet auth. offeratur *de lit. contest.*, nec sola renunciatio facit accusationem *cap. licet in Beato Petro de accus.* Ideo & potest eam quis ab accusatione abstinere, idque sine nota calumniæ non inscribendo. Verum tamen postea volens accusare, non auditur. Atque sicut inquisitionem denunciatio, sic accusationem inscriptio præcedit, *cap. qualiter & quando* §. *fin. de accus.*

Sunt plures rationes inscriptionis, referam paucas, quæ & ad illam pertinent, & docent, cur hæc solemnitas in accusatione tantopere desideretur. Prior ergo, ne temere quis prosiliat ad accusationem, verùm sciat ex conceptione inscriptionis, & subscriptionis sibi non fore inultam calumniam *l. si cui crimen ff. de accus.* siquidem per hanc paginam inscriptionis obligat se quodam modo accusans, & fidejussorem de exercenda lite præstat, *l. qui crimen C. qui accus. non pos.* Sic dicimus non prius insimulanti, id est accusatori præberi assensum, quàm si solenni lege vinxerit, ne temere reus vexetur, *l. 2. §. ex longinquo C. de exib. reis.* Ideo prius accusator profitetur crimen se probaturum, alioquin pœnam eandem, quam meretur, crimen illatum subiturum *can. quisquis, & can. qui crimen.* 2. *q.* 8. *can. nullus introducatur* §. *Inscriptio* 4. *q.* 4. Sic periculo capitis sui accusator facile à falsa accusatione retardatur, & ea quæ probare non potest in alterius periculum non conjiciet *l. in privatis ff. ad S. C. Turpil. l. ab Imperatore ff. de prævar. l. fin. ff. de priv. del. l. fin. C. de accus. Can. non probaverit* 2. *q.* 5. *can.* qui *calumniam* 5. *q.* 6. & potius in privatis delictis eliget agere civiliter, in qua actione non exigitur inscriptio *l. fin. ff. de priv. del. l. fin. ff. de furt.* cum in illis, & civiliter, & criminaliter agi possit contra, quàm in publicis, in quibus accusatio desiderat inscriptionem.

Pauca tamen excipe, ut si maritus jure mariti accuset de adulterio uxorem, quod potest sine inscriptione, dum ei concessum est eandem, & ob suspicionem accusare *l. quamvis adulterii §. in primis ff. ad leg. Jul. de adult.* intra sexaginta dies à crimine cognito, intra quos tantum marito sine inscriptione licet accusare *l. jure mariti C. eod. l. ob commissa Cod. eod.* exactis autem justis his diebus, aliis adulterium jure civili licet accusare, & ipsi quoque Marito, sed non nisi cum inscriptione. Quod & ad Patrem pertinet accusare filiam de adulterio volentem *l. 2. §. si simul, ff. ad leg. Jul. de adult.*

Altera ratio istius inscriptionis est, eò maturius, & cum majori solemnitate tractandum esse negotium, quò gravius est, & majus versatur periculum, *cap. ubi periculum de elect. can. quiescamus,* 43. *d. l. 1. §. sed & si quis ff. de Carb. edict.* Proindè, conceptis & ordinatis verbis, tractanda est causa, in qua cum capite, & de fortunis omnibus periclitatur Reus *l. addictos C. de Episcop. aud. l. addictos C. de appell. cap. veniens eod.* Tantoque subtili ac diligenti notione res est quærenda ante sententiam quanto difficilius est post executionem revocatio, *can. fin.* 8. *q.* 2. Utilius est sontem absolvi, quam innocentem causam dicere & condemnari, *leg. absentem ff. de pæn.* cum impediri malam rem sit melius, quam concedi male, ut ait Cicero 3. *de legib.*

Dehinc tertio, ut constat accusationes inductas esse & inventas ad conservandam integram societatem hanc humanam, quodque peccata nocentium expediat esse nota *l. eum qui nocentem ff. de injur. l. lex Cornelia* §. *fin. ff. eod. leg. 1 ff. de iis qui latr. occult. l. 1. §. accusatoribus ff. de fals. monet.* Et postea citius sanentur mala, vel tollantur, nè virus illorum cæteros inficiat, vel lædat, vel ne ipsa insanabilia reddantur mora castigationis suspensa. Tantò enim graviora, quanto animam diutius detineat alligatam *can. non satis cum seq. de Simon. cap. fin. de consuet.* Metu autem accusationis continentur homines in officio, caventes, ne quippiam reprehensione dignum admittant. Neque carent sua laude qui sincere accusant, juvantque rempublicam morbos indicantes, quibus affligitur, cum veritatem in publicas aures, lucemque deduxerunt *l. nulli in fin. C. de Episcop. aud. l. 1. C. de famos. libel.* Proinde æquum maxime & utile fuit quibusdam arctioribus & solennibus cancellis accusationes constringere, quod nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum

dum producamus *l. nulla juris ratio ff. de regul. jur. l. quod favore C. de legib.* Alioque satis per se accusatio, si à frequenter accidentibus arguere liceat, videtur inferri à zelo, & stimulis invidiæ, *can. si omnia 6. q.1.* dicta ideo genus illaudabilis intentionis: *can. siquis Episcopus 2. q.7.* Accedit & detractio calumniæ, quæ prætextu boni publici sæpè bonos ac probos perturbat, & diffamat, atque vellicat, quibus obviam iri oportuit, & probationum onus inscriptione expetere, alioquin parum abesset accusatio ab injuria libelli famosi, quæ tamen & punitur acerrime, *l. lex Cornelia §. si quis librum de injur. l. ob carmen ff. de test. l.15., cui, §.fin. & l. cum lege ff. de testib. l.1.C.de famos. libel. l. item apud Labeonem §. ait Prætor vers. si quis libello dato ff. de injur.*

Accusatorum autem temeritas, ut ait Marcellus *in l.1. ff. ad S.C. Turpil. can. fin.§.1.2. q.1.* tribus modis detegitur, & tribus pœnis subjicitur. Aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur, In excessu calumnia, in defectu prævaricatio, & tergiversatio in medio legitima accusatio. De Calumnia nunc breviter, de aliis mox dicemus.

Calumniari est falsa crimina intendere *d.l.1.ff.ad Turpil. scienter l. athletas §. calumniator ff. de iis qui not. infam.* & malitiosè studio divexandi, & infamandi, sic & Nonius calumniam, malitiosam & mendacem infamationem interpretatur. Undè & calumniam incurrere dicuntur, qui ut se eximant à periculo calumniæ, vel desertionis, diffidendo crimini, quod movent, instigant accusatorem, aut instruunt, aut submittunt *d. l. 1. §. incidit ad Turpil.* aut mandant accusare. Qui in fraudem alicujus librum, aut testimonium, falsum scilicet, aliudve conquisivisse, vel conscripsisse, vel in judicium protulisse dicuntur, *l. ab accusatione 6. §. fin. eod.* Nec tamen submissus calumniæ pœnam effugiet *ff. eod.* & secundum Ulpianum enarratorem Demosthenis *in orat. de coron. Calumniator dicitur non is tantum qui mentitur, sed & is, qui ea curat, quæ ad se non pertinent, & qui improbè loquitur.* Et Polybius ait *lib. 4. hist. in fin.* novum modum calumniandi inventum, non vituperando, sed laudando, famæ, ac commodis hominum insidiari. Quod vitium, inquit, in aulis Principum usque adeò inolevit, ut ea loca, tanquam proprias sedes videatur elegisse. Proinde excusantur à calumniæ pœna, qui accusant falsò, justo tamen aliquo dolore vel causa legitima ad id impulsi *l. quamvis adulterium C. ad leg. Jul. de adult. l. 2. Cod. de Calumn. & l. calumniæ pœna Cod. eod.* non malitia, vel evidenti calumnia. Item & officii accusandi necessitas damnumve excusat *l. 2. C. qui accus. non poss. l. tutorem ff. de iis, quib. ut indign. l. qui cum major §. si patris ff. de bon. liber.* Quare & Judex de accusatoris consilio quærit, qua mente ad accusationem processit, si quidem justum ejus errorem repererit, absolvit eum, si vero in evidenti calumnia deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogat, Quod pronunciationis ejus verbis manifestatur. Nam si ita pronunciaverit; *Non probasti*, pepercit ei. Si autem pronunciaverit, *calumniatus es*, condemnavit eum. Et quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur. Hæc Marcianus *l. 1. §. sed utique ad S. C. Turpil. l. qui calumniatus C. de calumniat.*

Accedunt & ad calumniam alii, qui non probant, quod intendunt *l. 1. ff. de advoc. divers. Judic. auth. novo jure de pœn. judic. qui male jud. l. 3. §. idem divus ff. de testi.* Verùm ii non patiuntur eam pœnam qua publici judicii, vel status accusatores falsò puniuntur, atqui calumniatores *C. de calumniat.* Sed aliam pœnam arbitrariam, quam pro calumnia, & in privatis, ut in publicis judiciis judex infligit *l. & in privatis, l. si quis stellionatus ff. ad S. C. Turpil.* si actum sit criminaliter *l. fin. ff. de furt.* Pœna quippe gravis calumniantibus imponitur, ne impunè ferant licentiam mentiendi, & ideo eorum vindictam similitudinem supplicii reposcit *l. non prius 7. & l. fin. C. de calumniat. l. fin. C. de accus. can. 2. 2. q. 3. & in privatis 3. ff. ad S. C. Turpil.* quando scilicet cum proportione sumi potest pœna.

Diximus alibi de pœna talionis, & hanc jura quoque pontificia probare in his, qui accusata non probant *can. qui calumniam & seq. 5. q. 6.* extraordinaria tamen pœna jure pontificio imposita, ut clericus calumniator privetur officio, & verberatus publice in exilium mittatur *cap. 1. de calumniat.* utque suspectus calumniam intulisse in probatione objectorum post accusationem criminum deficiens ab officio, & beneficio suspendatur, si clericus sit, donec innocentiam suam purget *cap. 2. eod. tit.* sicuti, & qui contra electionem factam conquestus detulerit aliquod crimen electo, & non probaverit, à beneficiis Ecclesiasticis per triennium suspendatur, nisi à calumniæ vitio causa probabili se exemerit, *cap. 1. §. adjicientes de elect. in 6.* Lex Memmia contra calumniatores inventa, ut ait Cicero pro Sexto Roscio, ne liceret judicio, legibus, ac majestate populi abuti ad quæstum & libidinem; & ita accusaret, vel id objicere, quod planum facere non modò non possis, verum ne coneris quidem. Marcellus Jurisconsultus *l. 1. §. calumniatoribus ff. ad S. C. Turpil.* vocat hanc legem, Rhemmiam. Demosthenes contra Aristogito in calumniatores cito ac severe animadvertendum esse pulchra similitudine admonet: *Neminem fortasse vestrum, inquit, unquam serpens momordit aut araneus, & absit, ut unquam mordeat, sed tamen eas animantes, ut videritis, statim occidetis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum calumniatorem & acerbum & natura serpentina præditum hominem videritis, nedum vestrum singulos mordeat, expectate, sed primus quisque qui in eum inciderit, ulciscatur.* Et paulo ante dixerat, usque ad radices esse penitus extirpandum ex Republica hoc genus hominum calumniatorum, veluti hostium natura & genere bonorum.

Solent Judices vel calumniam eodem judicio absolutionis rei damnare, vel judicium eadem sententia reo reservare; aliter enim non calumniatus videretur accusator, nec de calumnia in eum agi posse placuit *d. l. 1. C. de calumniat. l. 1. §. sed non utique ff. ad S. C. Turpil.* Rationes puniendarum calumniarum faciles sunt, & fere similes illis, quibus pœnas constituunt leges in delinquentes, & idem illa potior, ut innocentia inter improbos tuta sit & calumniatorum audacia compescatur *can. facta sunt autem leges d. 4.* ut impium visum est innocentes prosequi, & ad pœnam postulare *can. si non licet & can. non frustra 23. q. 5.* D. Augustinus *lib. 1. de civit. cap. 17.* Atque ut cæteri simili pœna perterriti, ad accusandum facile non prosiliant *cap. 2. de calumniat. l. si cui crimen. ff. de accus. arg. §. famosos. l. capitalium ff. de pœn.* Neque scrupulosius inquirendum puto in hac quæstione cur diversæ pœnæ calumniatoribus ex more diverso regionum constitutæ sunt, vel variæ in diversis juris capitibus. Eo quod adnotatum jam existimem, omnes pœnas imponi, adhibita ratione personarum, & earum qualitatis, *l. aut facta §. personam cum simil. ff. de pœn.* Et proinde etiam in calumniæ pœna personarum accusati & calumniantis addere peristases diversas. Et magis punitur is, qui sacratam personam, quàm qui quemlibet alium calumniatus sit *cap. 1. de calumniat. can. omnes 22. q. 1.* Et qui per similitudinem supplicii luere calumniam non potest, una pœna, pluribus pœnis ad æqualitatem geometricam talionis castigatur, veluti æstimatione facta dignitatis *cap. 1. §. fin.* ibique Felin. & Panorm. *de calum. §. pœna autem de injur.* & hinc factum est, ut quia dignitatis, & criminum apud diversas nationes est diversa æstimatio, ita & pœnæ talionis & repassionis diversæ sint, Vide *l. 5. tit. de Judicib. lib. 7. C. de Wisigoth. tit. 1.* Diodorum Siculum *lib. 12.* Appianum Alexan-

Alexandrinum *lib. 2. de bello civili.*

Sed & delatores, qui clam crimina deferunt, quamvis subscribere se denunciationi non teneantur *cap. super his, & cap. licet de accus. l. ea quidem C. eod. tit.* tamen impune non ferunt quod ita detrahant bonæ famæ proximi, sed punirentur *Psal. 14. can. qui in alterius famam, & can. quidam maligni 5. q. 1. can. nimium 23. q. 4.* fiuntque infames *can. deteriores 6. q. 1.* & verberibus castigantur, officio, & beneficio, si habeant, privati *can. quis juxta 5. 9. 6.* Et ut falsi testes, vindictæ obnoxii, ab omni communione Christiana extorres *can. Epiphanium & can. pen. & fin. 5. q. 6.* & ex decreto Adriani Papæ delatori aut lingua capuletur, aut caput amputetur *can. delatori 5. q. 6.* Adjungi possunt pœnæ, quæ in maledicos statutæ sunt *l. 1. C. de famos. libel.* Et Ulpianus respondit *l. item apud Labeonem 15. §. siquis libello ff. de injur. l. lex Cornelia §. fin, & l. seq. eod. tit.* si quis libello dato vel Principi, vel alicui famam alienam insectatus fuerit, injuriarum actione esse agendum ex sententia Papiniani. Et expresse Clericus, qui defecit in probatione criminis denunciati, ab officio, & beneficio suspenditur, donec purgaverit suam innocentiam, se non calumniandi animo proposuisse, ut cœteri hac pœna perterriti, facile ad infamiam suorum non prosiliant Prælatorum *cap. 2. de calumniat.*

Quanti igitur interest reo, restituere, & satisfacere Accusator, & delator calumniatores debent, ut per Sylvest. *& accusatio qu. 7.* Sayr. *in cl. reg. lib. 12. cap. 15. num. 13.* Menoch. *de arb. can. 321. n. ult. Boss. de accus. num. 28.* Briaz *in prim. cap. 68. n. 6.*

Afficiturque juris infamia calumniator, si de calumnia fuerit condemnatus, *can. si quis 2. & q. 3. concordat d. l. 1. & d. l. athletas §. calumniator ff. de his, qui not. infam. l. 3. C. de calumniat. l. palam §. Senator ff. de rit. nupt.* Abb. *in cap. fin. de calumniat.* Rodriq. *qq. regul. 32. art. 2. tom. 2.* Molin. *tract. 4. disp. 9. num. 8.* Majol. *de irreg. lib. 2. cap. 7. §. hinc illud,* Sayr. *lib. 12. cap. 15. num. 18.* Menoch. *de arb. cas. 322.* Immo quotiescunque calumnia fuerit notoria, erit calumniator de jure Canonico infamis infamia juris, quia hoc jure omne crimen depositione dignum secundum magis communem, si fuerit notorium, reddit infamem infamia juris, Sayr. *lib. 7. cap. 1. n. 12.* Garz. *de benef. p. 11. cap. 3. num. 110.* Sanch. *concil. lib. 2. cap. 2. dub. 18. in fin.* Hoc autem crimen est depositione dignum *cap. 1. de calumniat.* Ac proinde irregularis efficitur calumniator ubicunque infamia juris affectus fuerit, ut supra, Majol. *lib. 2. cap. 7. §. hinc illud,* & ex regula generali, quam tradit & probat Garz. *p. 7. cap. 8. nu. 11.*

At notandum, quod licet in causis atrocioribus accusator, & delator non puniantur de calumnia, Menoch. *cas. 321. n. 26.* id tamen verum est quod ad pœnam ordinariam talionis, vel aliam ejus loco succedentem, secus tamen quoad infamiam, & restituendi obligationem, Menoch. *de arb. d. cas. 321. numer. 33.*

Suspensionem quoque incurrit ipso jure à beneficiis Ecclesiasticis per triennium is, qui in personam electi ad dignitates Ecclesiasticas, vel personatus, vel Canonicatus aliquid objicit & deficit in probatione. Quod si interim se ingerat ad ea beneficia, iis ipso jure privatus remanet, nisi manifestissimis documentis constiterit, eum causa probabili à calumniæ culpa excusandum *cap. 1. de elect. in 6.*

Et nihilominus, ut paucis id absolvam, talis & tanta erat de jure accusatorum cura & diligentia ad probationes promovendas, quod si illas postea non complevissent, non solum calumniatores, veluti falsa crimina intendentes, reputabantur, ut in *d. l. 1. S. calumniari ff. ad Turpill.* sed etiam ut dictum est, ad pœnam talionis tenebantur *d. l. 1. C. de accus. lib. 2. §. fin. ff. de adult.* Et hinc est, quod tunc temporis inolevit, quod accusatores se inscribere accusationi tenebantur, quod erat se obligare, si non probassent ad eam pœnam, quam reus debebat pati, vel quam accusando inferre intendebant, si probassent, ut *in d. cap. super his de accus. in Gloss. & d. can. quisquis 2. qu. 8.* At hodie hæc formula inscribendi recessit ab aula, ut notat Guaz. *def. 3. cap. 3 num. 13.* & nunquam, aut rarò hujusmodi accusatores puniri solent, ne metu pœnæ homines se abstineant ab accusando, Honded. *cons. 112. n. 43. lib. 1.* Requiritur tamen pro forma, ut in accusatione specificè exprimantur delicta, super quibus instituitur accusatio, aliàs illa non procederet, quantumcunque generalis fuerit, atque etiam per accusatorem probata fuerit, aliàs uti calumniator haberetur. Calumnia enim præsumitur in non probante, Bald. *in d. l. athletas §. calumniator num. 8. ff. de his, qui not. infam.* Veritas tamen facti à calumnia defendit, *l. si convitii C. de injur.* Bald. *in l. debuit n. 3. ff. eod.*

At quid si accusator se inscripsisset, nunquid teneretur ad pœnam inscriptionis? Minime, sed erit puniendus pœna extraordinaria, ut firmat Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 51. num. 16. per cap. super his de accus.* Maxime si probata fuit accusatio per unum testem. Quia tale jus admittitur per quandam analogiam, hoc est per quandam proportionem, non per æqualitatem, Bartol. *in l. si cui in princ. ff. de accus.* Felin. *in d. cap. super his col. 4.* ne, ut dixi, propter antiquorum rigorem accusatores retrahantur ab accusatione, & sic delicta remanerent impunita contra *l. ita vulneratus §. penult. ff. ad leg. Aquil.*

In S. Officio calumniatores, ultra pœnas corporis afflictivas, damnantur ad reficiendum damna, expensas, & interesse, 30. Maii 1601. Et calumniantes aliquem, ut hæreticum, puniuntur in S. Officio, instante tamen calumniato, 20. Maii 1613. De hisce calumniatoribus, quod ad S. Officium, vide quæ alibi dixi.

Prævaricari autem est vera crimina abscondere l. ad S. C. Turpil. *Et prævaricator,* inquit Ulpianus, *quasi varicator, qui diversam partem adjuvat, prodita causa. Quod nomen Labeo à varia certatione tractum ait. Nam qui prævaricatur ex utraque parte consistit, quinimo ex adversa.* Ulp. *in l. athletas 4. §. item prævaricator ff. de iis, qui not. infam.* Et iterum: Prævaricatores eos appellamus, qui causam adversariis suis donant, & ex parte actoris in partem rei contendunt, Ulp. *in l. prævaricatores 212. ff. de verb. signif. l. 1. ff. de prævaricat.* Propriè autem prævaricator dicitur, qui publico judicio accusaverit, & in alteram partem declinat. Est & prævaricator, sed minus propriè, nec eadem pœna, qua superior puniendus, advocatus, qui in privato judicio in alteram partem quam eam, quam prius defendendam susceperat, transit, extra ordinem puniendus *d. l. 1. & 3. §. fin. ff. eod.* Cicero *in partitionibus* prævaricatoris nomen ait, eum significare, qui in contrariis causis, quasi varie esse positus videatur. Et contrarium nomen prævaricatoris vero accusatori, utpote corruptum pecunia accusatorem, & colludentem cum adversario significans. Ita & alibi de *Arusp. respons. Clodius à Catilina pecuniam accepit, ut turpissime prævaricaretur. Latius* Marcellus *in l. 1. §. prævaricatorem esse ff. ad S. C. Turpil. prævaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum reo, & translativè munere accusandi defungitur, eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas verò admitteret.* Cicero quoque & in reum, accusatorem cadere posse innuit, dum ait *in partit.* prævaricationem definiri nunc ab accusatore, nunc à reo corruptelam esse judicii.

Pœna prævaricationis, ut qui prævaricantur eadem pœna afficiantur, qua tenerentur ii ipsi in legem commisissent, qua reus propter prævaricationem absolutus

est Paul. *l.pen.ff.de prævar.* At is, qui delatorem corrupit ex S.C.Turpilliano pro convicto habetur, Ulp. *l.fin. eod.* nisi palam fiat ab innocente extortam fuisse pecuniã nempe redimendæ vexationis causa *d. l. fin. l. si ab eo* 8. *ff. de calumniat. l. servi ff. de adult. l. transigere C. de transact.* Vel nisi reus criminis mortem inferentis fuerit postulatus, cui parcitur, qui existimavit bonum, quomodocunque sanguinem, seu vitam suam redimere *l.* 1. *& 2. de bon. eor. qui mor. sibi consc. d. l. transigere.* Hodie tamen, inquit Ulpianus, prævaricationis pœna est extraordinaria pro modo admissi *l. 2. de prævar.* saltem infamia secundum Marcellum *l. si is* 4. *eod.* & in posterum ab accusatione rejici *l. accusator eod.* sed & ultra inquiritur, & novo judicio officio judicis de collusione & de crimine, quod destitit accusator, accusare *l.* 1. 2. *& fin. de collus.*

Accusator itaque, vel procurator, vel advocatus, qui in judicio publico prævaricatus fuerit, si de prævaricatione condemnatus fuerit, afficitur juris infamia *d. l. athletas §. calumniator ff. de his, qui not. infam. l.* 1. *& l. si is ff. de prævar.* Menoch. *de arb. cas.* 323 Et Advocatus, vel Procurator, qui secreta revelat parti adversæ, si hoc crimine fuerit damnatus, eo ipso est infamia juris affectus Gloss. *in d. §. calumniator*, Menoch. *loc. cit.* An autem licitum sit Advocato patrocinari pro utraque parte vide Sanch. *consil. lib. 6. cap. 7. dub. 7.*

Infamis effectus prævaricator, consequenter erit irregularis, ut promoveri non possit, neque in susceptis ministrare.

Tergiversari verò est in universum ab accusatione desistere. *l.* 1. *§.* 1. *ad S. C. Turpil.* scilicet publici criminis, non privati Ulp. *in l. si quis repetere* 7. *§. fin. eod.* Papin. *l.* 4. *eod.* discedere ab accusatione, & illam abjicere, quo casu quis in Senatusconsultum Turpillianum incidisse dicitur *l. in Senatusconsultum* 15. *ff. eod. l.* 1. *C. eod.* Destitisse autem ille videtur, qui prorsus animum accusationis implendæ deseruit, non qui distulit aliqua causa prosequi *l. fin. C. ad S.C. Turpil. l. destitisse, & l. ab accusatione in princ. §. destitisse ff. de judic.* dummodo intra biennium prosequatur omissam accusationem; quia lis criminalis ultra non prorogatur, & post biennium absolvi reus, vel damnari debet *l. fin. C. ut int. cert. temp. crim. quæst. termin. lib. 9. tit.* 44. Proinde hoc elapso sine accusationis prosecutione, sine impetratione abolitionis destitisse videtur, & pœnas legibus constitutas tergiversatoribus subire debet *l.* 2. *eod. tit.* quarta bonorum parte mulctatus, & infamia *l.1.C.eod.* Destitisse etiam videtur, qui reo condemnato, sed provocante, non prosequitur appellationem *l.1. §. fin. ff. ad S. C. Turpil. l. minoribus 6 C. de iis, quib. ut indign. lib. 6. tit.* 35. dummodo agatur, de accusatoribus, qui si non probent, de calumnia damnari possunt. Si enim non teneantur de calumnia, si desistant, in Turpillianum non incidunt *l. in Senatusconsultum* 15. *§. eos ff. ad S. C. Turpil.*

At qui nondum cœpit, recte non dicitur destitisse, & si dicat se velle accusare, & tamen libellum non porrexerit præsentis accusationis, Paul. *l. quæsitum* 5. *eod. l.* 1. *C. eod.* Sed nec is, qui cœpit, & morte rei destitit, Nam crimen accusantis nullum, cum morte extinguatur crimen, & consequenter accusatio *d. l. in Senatusconsultum §. si propter mortem ff. ad S. C. Turpil. l. defuncto ff. de publ. judic. l.* 2. *&* 4. *C. si reus, ad accus. mort. fuer.* excipe crimen hæresis, ut supra diximus. Verum & id ipsum, si accusator ipse moritur, pendente judicio, quo casu & reus petere potest expungi nomen suum è reorum albo, nisi alius accuset, quod licet *l. libellorum §. fin. ff. de accusat.* Pari modo, si tutor nomine pupilli accuset, & is decesserit, tutor non tenetur persequi accusationem, Ulp. *in l.D. Adrianus* 14. *ff. ad S. C. Turpil.* & impune desistit, sicut & is, qui destitit ex Principis permissu, abolitionem consequutus.

Pœna eius, qui per prævaricationem in Turpillianum inciderit, publici judicii non est, quia nec lege aliqua de hac re cautum est, neque per Senatusconsultum Turpillianum publica accusatio inducta est, sed eo pœna quinque librarum auri in desistentem statuitur *l.* 3. *§. fin. ff. de prævar.* item infamia *l.* 1. *C. ut int. cert. temp. crim. quæst. term. l.2. C. ad Turpil.* & aliquando quartæ partis bonorum publicatio *l.12. C. eod.* Puniuntur etiam extra ordinem ad motum & artificium judicis, & sumptus refundunt, quos rei passi sunt *l. qui crimen 3. C. qui accus. non pos. l. 2. C. ad S. C. Turpil. l. absentem 5. §. pen. ff. de pœn.* ut & in civilibus negotiis æquum est temere in jus alium vocantem, sumptus litis restituere *l. eum, quem temere ff. de judic. l. non ignorat C. de fruct. & lit. expens.* Pœna alia à Paulo jurisconsulto refertur, ut is, qui destiterit agere amplius & accusare prohibeatur, *l. qui destitit* 2. *ff. ad S. C. Turpil.* Statuit Domitianus Cæsar, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium pœna esset, Suet. *in Domitiani cap.* 9. Et Honorius hanc etiam pœnam constituit in vili accusatore, cui damnum famæ non sit injuria. In aliis autem infamiam *l. 2. §. 1. C. ut int. cert. temp.* cum ademptione quartæ partes bonorum *l.1. ff. eod.* Et quamvis pœnas calumniatoris is, qui destitit ab accusatione, vel denunciatione non puniatur, *l. quærebatur ff. ad S. C. Turpil.* tamen punitur pœna Senatusconsulti Turpilliani *in l. ab accusatione §. fin. ff. eod.* Glos. *in l. 21. v. exilii C. ut intr. cert. temp. &c.*

Accusator autem, dum intenta accusatione non ad pœnam sibi applicandam, desistit ab accusatione citra abolitionem, dicitur tergiversator, & si de hoc crimine fuerit condemnatus, juris infamiam incurrit *l.* 2. ibique Gloss. *& d. l.2. C. ut in tr. cert. temp. l. 2. C. ut intr. ad Turpil.* Glos. *in l.* 1. *qui judic. ff. de his, qui not. infam.* Molin. *tract.* 4. *disp.* 9. *nu.* 11. Clar. *§. fin. q.* 72. & consequenter talis condemnatus ob infamiam erit irregularis.

At hodie non est usu receptum, ut ob hoc crimen tergiversationis quis puniatur, neque crimini datur; ideo neque hodie efficitur infamis desistens ab accusatione, neque irregularis, Molina *loc. cit. & tr. 3. disp.* 47. *n.* 10. Nam hodie ex consuetudine, si accusator desistit judex ex officio procedit, Clar. *§. fin. q.* 58.

Hinc si accusator verè se inscripserit, & ad pœnam talionis se obligaverit, non erit puniendus ea pœna, quam reus luiturus esset, si crimen probatum fuisset, sed mitiori, neque erit tradendus Curiæ sæculari, si formalem hæresim reo objecerit, nec probavit. Nam accusator minus nocet quàm testis, cùm solus ipse non sufficiat ad convincendum reum. Testes autem falsi non puniuntur pœna talionis. Quare nunquam in S. Officio consuetudine receptum fuit, ut accusator pœna talionis plectetur. Quod videtur probare textus *in d. cap. super his de accus.* Verum etsi pœnam talionis subire non debeat, si tamen defecerit in probatione, graviter puniendus est arbitrio Inquisitorum, cùm habeatur, ut calumniator, & tanquam calumniator puniendus est, ut per Royam *sing.* 8. Pegn. *p.* 3. *com.* 14. *vers. ubi autem*, Farinac. *de hæres. q.* 185. *nu.* 37. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 2. *n.* 2. *ac cæteros.*

Num autem inimicus capitalis possit admitti in hoc crimine tanquam accusator, negant Eymeric. *p. 3. direct. q.* 67. ibique Pegna *com.* 116. Campeg. *in addit. ad Zanchin. tr. de hæret. lit. D. ut omnis.* Ducuntur, quia inimicus non præsumitur procedere zelo justitiæ, sed livore vindictæ, atque adeo præsumitur calumniator *can. quod suspecti, can. ea nomina, can. omnes, can. accusatoribus* 3. *q.* 5. & satius ab initio præcavere quam post vulneratam causam remedium quærere *l.* 1. *C. in quibus caus. in integr. restit.* & *l. 1. ff. quando lic. sin. jud. se vindi.* intelligendaque est suspicio non levis præsumptionis, sed argumentis probatæ juris ac de jure, relati

qui

qui aliquid commisit, in eodem genere mali suspectus & ideo repellendus dicitur, ut *in l.* 3. §. *item erit quærendum, vers. si autem, & §. si curator ff. de suspect. tut.* sicuti & semel bonus in eodem genere boni, talis semper præsumitur *l. non omnes ff. de re milit. l. si filium C. de liber. can.* Et eadem quoque ratione prohibentur, ut suspecti criminum socii, accusare socios *l. si duo ff. de dolo d. l. si filium C. de lib. can.* Nequis *ait lex. l. fin. C. de accus.* sibi blandiatur objectu cujuslibet criminis, de se in quæstione confessus, veniam sperans propter flagitia adjuncti, vel ne propter communionem criminis personæ superioris optet consortium, aut ne in ipsa supremorum suorum sorte inimici supplicio velit salvari, aut eripi se posse confidat studio, vel privilegio nominati. Et quia in quolibet delicto, quantumvis gravi, inimicus capitalis repellitur à testimonio dicendo per textum *in l. 3. ff. de testib. & l. 1. §. Præterea ff. de quæstion. & auth. si testis productus C. de testib.* Qui autem excluditur à testificando, excluditur etiam ab accusando *can. testes 2. q. 7. can. sane 15. qu. 3. can. super prudentia 12. q. 2.* & tradit latè Decian. *in tr. crim. lib. 3. cap. 27.* In dubiis enim benigniorem sequi oportet viam, unde & propter suspicionem quandam calumniæ repelli posse accusatorem placuit *l. alii propter suspicionem ff. de accus. can. accusatio quoque 2. q. 7.* & tradit late Decian. in *tr. crim. lib. 3.*

Admitti autem posse, cautè tamen, & ut suspectum, affirmant Clar. *in pr. q. 14. vers. Ulterius dixi*, Gigas *de crim. læs. Majest. lib. 2. rubr. qui accus. pos. q. 6. num. 13.* Decian. *loc. cit. n. 7.* Paris. *cons. 2. n. 54. & 75. lib. 4.* Farinac. *de hæres. d. q. 185. n. 29.* & *lib. 1. pr. q. 12. nu. 39.* & Castropal. *d. disp. 8. pun. 2. n. 7.* quibus subscribo. Nam accusator non probat crimen commissum, sed solum exhibet probationem. Dum igitur accusator fidem non facit, quia non assumitur, ut testis, nulla est efficax ratio, illum excludendi ab accusatione, præcipuè cùm ex illius admissione possit damno publico præcaveri. Quod si ad hæc crimina accusandum non admittatur inimicus, difficile invenietur, qui accuset. Atque ex his fit satis rationibus contrariæ sententiæ.

In multis verò causis accusator potest, ac debet desistere ab accusatione incepta. Primò si advertit, se errasse, accusando innocentem pro reo. Vel si dubitet errasse, & post diligentem inquisitionem adhuc in dubio perseveret. Secundo, si videat se non posse probare quod in accusatione dixit contra aliquem. Tunc enim in accusatione persistendo, esset calumniator. Tertio, si Judex accusationem non admittat, vel eam admissam rescindat. Nam id facere potest Judex, si cognoscat, libellum habere aliquem defectum substantialem, vel si accusatus non possit sine magna Reipublicæ perturbatione puniri. Quo in casu potest Judex supremus sive Princeps accusationem inchoatam abolere, ne sequatur damnum publicum. Et similiter si accusatus bono publico censeatur necessarius, aut valde utilis. Judex verò inferior, cùm ad ipsum non spectet principaliter boni publici promotio, sed injuncti officii administratio nequit prætextu majoris boni publici accusationem admissam abolere, & se à negotio eximere. Nam ita sæpe posset liberare quos vellet. Potest tamen Principem monere quid judicet expedire, ac interim sententiam suspendere, donec à Principe de tali re deliberationem accipiat. Non potest autem accusator desistere quando tenetur accusare, vel sine autoritate Judicis post litem inchoatam. Quod si aliter, quàm conveniens est, desistat, potest Judex procedere per inquisitionem.

Nec facile audiendus est accusator, si post factam rei accusationem velit ab illius accusatione desistere. Nam hujusmodi crimen est gravissimum, ac plurimum Reipublicæ ac bono communi interest, ut reus, sive ille sit, qui fuit accusatus, sive accusator ipse, puniatur. Nam Judex non minus accusatorem ad docendum quæ detulit, quàm reum ad purgandum quæ negat, debet urgere, ut ex *l. ult. in fin. C. de abolit.* & Pegna *p. 3. direct. cons. 14. vers. Item si reus* ubi etiam subdit, hoc idem servandum esse cum eo, qui denunciavit, si dicat, falsum denunciasse, aut quid simile, non enim est facile audiendus, ne forte cum denunciato, vel cum testibus, ad crimen occultandum, convenerit.

Minusquè facile potest inquisitor consulere accusatori, ut desistat, vel amoveat verbum accusationis, & apponat denunciationis, si testes ab eo producti contra reum vel nihil probent, vel non plene probent delictum, ut ait Pegna *loc. cit. vers. Atque ex his*; quare & aliquando Inquisitori hoc licere, tradit Eymeric. *p. 3. direct. nu. 71.* cujus hæc sunt verba. *Inquisitor mandabit accusatori, quod nomina testium producat, quibus productis, citabuntur, & examinabuntur diligenter medio juramento. Et si reperiatur, quod nihil faciant ad factum, Inquisitor consulet accusatori, quod desistat, & ipse Inquisitor supersedeat. Si autem reperiatur, quod testes non plene probent, licet eorum dicta faciant magna indicia, consulet Inquisitori accusator, quod amoveat verbum accusationis, & apponat denunciationis, ut sic Inquisitor procedat ex officio, & non ad partis instantiam propter accusatoris grave periculum.* At ego id quemadmodum & alia plura Inquisitoris arbitrio committo.

Certum autem est in causis ad sanctum Officium pertinentibus inhabiles admitti ad accusandum. Nam sicuti in causis fidei possunt inhabiles testimonium ferre, ut alias probabimus, ita etiam possunt accusare. Valet enim argumentum à teste ad accusatorem *can. super prudentia 12. quæst. 2. l. qui cum §. p. ff. de bon. liber.* & docent Farinac. *de hæres. d. quæst. 185. n. 23. & seq.* Sousa *in aphorism. lib. 2. cap. 2. n. 6. &* Carena *p. 3. tit. 1. §. 1. n. 5. ac 6.*

Habeturque accusator in S. Officio loco testis sicuti denunciator, ut per Carenam *ibid. n. 20.* dummodo tamen non sit inimicus. Quod sentiunt Royas *sing. 7.* Farinac. *d. q. 185. n. 32.* Sousa *d. cap. 2. nu. 8. & nos in Parergis*, licet in aliis casibus accusator non possit esse testis in causa, in qua est accusator *in cap. in omni negotio de testib.* & tradunt Sot. *de tegend. secret. membr. 2. q. 4. & 5.* ac Delbene *de Offic. Inquis. p. 2. dub. 181. pet. 10. n. 8.* & hæc est præcipua differentia inter accusatorem, & denunciatorem, cum accusator in aliis casibus non pertinentibus ad S. Officium non possit esse testis, cum non sit in potestate Judicis transformare testem in accusatorem, quod non est in denunciatore, qui potest esse testis, ut etiam videtur tenere August. *ad Angel. de malef. u. nec non ad denunciandum n. 21.* ubi ait Denunciator potest esse testis de visis super delicto, super quo denunciavit, quia denunciator, uti talis denunciat secundum conscientiam publicam bono zelo, quando verò testificatur testatur secundum propriam & privatam conscientiam per *d. textum cap.* in omni negotio, ibique Bald. *de testib.*

Quomodo autem instituenda sit in S. Officio accusatio, satis exprimit Eymeric. *p. 3. direct. n. 67.* ubi Pegna *com. 14.* ipsos adi. Param autem *de Orig. S. Inquisit. lib. 1. q. 9. n. 17. & 93.* ait non esse necessarium exprimi in accusatione locum loci; ut Canonistæ loquuntur, scilicet specialem locum, ut domum, vel Ecclesiam talis Civitatis, & tempus præcisum patrati criminis, sed tantum mensem, & annum, Civitatem, apud Paulum Jurisconsultum, idque nè accusatus in notitia testium, antequam producantur deveniat. Et quia solennitates apud Paulum Jurisconsultum *in l. libellorum ff. de accusat.* non debent necessario in hoc crimine observari, *cap. fin. de hæret. in 6.* Quod etiam tradit Castropal. *d. disp. 8. pun. 2. n. 4.*

In casu autem, quo reus petat exprimi diem, & horam commissi criminis, ut probet, se tunc fuisse absentem, negat Gomez cum aliis *cap. 1. n. 4.* accusatore,

satorem esse ad id cogendum. At Clarus cum nonnullis aliis docent, cogendum esse, quod probabilius censeo, nam alioquin tolleretur reo defensio, cùm non aliter probare possit, se crimen illud non commisisse, nisi ostendendo eo tempore non potuisse illud committere, vel propter sui absentiam, vel infirmitatem, vel ob aliam causam. Si verò accusator non recordatur diem, neque horam, potest jurare non recordari, & si recordetur diem, & horam, non tamen tenetur probare, cum ad id non se obligavit. Immo si non coacte, sed sponte diem & horam expresserit, & postea probare non posset, crimen esse commissum illo tempore, sed in alio, poterit adhuc sequi rei condemnatio. Nam si per testes verè probetur, crimen esse commissum, nihil refert, quod erratum sit in die, & hora. Quia non punitur, ob diem, & horam, sed quia constat crimen esse verè commissum.

Sufficitq; accusatori, ut rei delictum probet & calumniator non censeatur, si probet semiplene rei delictum, nimirum, vel per unum testem oculatum, & omni exceptione majorem, vel per notoriam famam, vel per indicia æquipollentia. Quia tunc reus interrogatus à Judice, debet delictum confiteri, & si confiteri nolit, potest torqueri, ut tradunt Navar. *in sum. cap. 25. n. 35.* ex Bartolo *in l. fin. n. 7. ff. de quæstionib.* Aretin. *in pr. crim. de accus. cap. 5. n. 6.* & Farinac. *d. q.* 185.

Accusatio autem, sive inquisitio continere debet factum punibile, alioquin semper inanes evaderent, si factum deductum in illis non esset punibile, & Processus super hoc instructus esset nullius momenti, Paris. *cons. 171. n. 27.* Guaz. *defens. 2. cap. 1. n. 1.* cum ibi adductis. Non enim instituuntur accusatio, & Inquisitio, nisi ut illis mediantibus delicta vindicentur, prout in suis definitionibus continetur: Unde Ambrosius *ad Syagrium* ait, *si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt.* Siquidem non possunt reum facere quem nullus accusat. Hinc Asconius. *Quid est*, inquit, *reum fieri*, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Cum enim in jus ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, Aio te Siculos expoliasse, si tacuisset, lis ei æstimabatur ut victo. Si negasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio, & agi reus dicebatur in reatu esse *l. fin. ff. de publ. judic. l. 25. ff. de pœn.* Non quia reatus crimen sit, sed quia statum significat miserandum propter delictum, de quo possit reus puniri, & ad hoc ut factum in accusatione deductum sit punibile oportet, quod dolum, seu culpam latam contineat, ut notat Farinac. *q. 126. n. 61. in fin. & q. 87. n. 57.*

Dupliciter autem considerari potest factum punibile. Vel de jure communi, vel de jure municipali. Factum punibile de jure communi dolum, & latam culpam requirit, quia sine dolo, nec delictum considerari, neque pœnæ locus esse potest, *l. quod reipublicæ, ff. de injur. Dec. cons. 9. n. 1.* Gram. *cons. 68. n. 2.* Farinac. *d. q. 87. n. 16.* Factum verò punibile de Jure municipali, si statutum disponit super dicto facto cum verbis significantibus dolum, ut videntur significare verba *audeat, vel præsumat*, tunc requirit dolum Farinac. *q. 108. n. 144. & q. 133. n. 56.* Bursat. *cons. 77. n. 7. lib. 1.* Si statutum loquitur simpliciter super facto, ut si dicat, si quis percusserit aliquem puniatur tali pœna, & non fecerit mentionem de dolo, aut de verbis dolum importantibus, tunc puniretur pœna statuti, quod de solo facto puro disponit, Bald. *in l. quid ergo §. cum autem ff. de his qui not. infam.* Id tamen intelligitur procedere, quando pœna comminata fuerit pecuniaria, secus si fuerit corporalis. Tunc enim requireretur dolus, & nudum factum non sufficeret ad illam pœnam infligendam, Bald. *in l. actionibus sub n. 5. ff. de in lit. jur.*

Non obstat, quod aliquando, imo sæpius occurrit, quod reus, ut innocens absolvitur, ex qua absolutione factum declaratur impunibile, & tamen processus non evadit nullus secundum supradicta; nam respondetur quod absolutio est de ejusdem gladii potestate, cujus est punitio, quia ab eadem procedit jurisdictione, Bald. *in l. solent in princ. ff. de offic. Procons.* quo fit ut quando factum propter sui naturam est punibile, non ideo absolutoria declarat illud impunibile, sed per accidens, aut ex probationib. cum defensionibus, aut ex defectu probationum pro parte fisci inquisitus redditur impunibilis. Unde Optatus Afer *adversus Parmenianum lib. 1. de Felice Autumitano* ait: *Post quorum responsa à supra memorato Proconsule hæc pars sententiæ dicta est. Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exactione instrumentorum deificorum, manifestum est, cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quod religiosissimas scripturas prodiderit.* Absolutoria enim non facit delictum impunibile, sed declarat prætensum reum de eo delicto puniri non posse per ea, quæ tradit Bertaz. *cons. 238. n. 2. & cons. 123. n. 12.*

Per viam verò inquisitionis in S. Officio dupliciter proceditur. Vel per inquisitionem generalem, vel per specialem. Inquisitio generalis est, quando expresse non proceditur adversus aliquem delinquentem, sed solum in genere proponitur, ut delinquentem, sed solum in genere proponitur, ut delinquentes aliquo modo contra fidem manifestentur. Quod fieri solet ab Inquisitoribus, cum singulis annis proponuntur edicta, quæ obligant fideles ad delinquentes denunciandum. Hæc autem inquisitio nullam requirit præcedentem informationem, quia nemini perniciosa est, sed potius utilis, cum instituta sit ad præcavendum mala, & ad delinquentes coercendum, ut colligitur ex textu *in cap. excommunicamus 1. §. Audivimus, & §. ultimò de hæret.*

Specialis autem inquisitio est quando adversus aliquem specialem, & nominatum Inquisitor procedit, tum ipsum interrogando, tum testem contra ipsum examinando. Hæc autem fieri non potest, nisi infamia præcedat, ut habetur *in cap. generaliter & quando de accusat.* & docent. *Cler. in pr. §. fin. q. 5. & q. 20. & q. 50.* Pegn. *p. 3. com. 16.* Farinac. *q. 181. n. 43.* Sous. *lib. 2. aphor. cap. 3.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 4. n. 1.* Caren. *p. 3. tit. 1. §. 2. n. 13.*

Recte autem annotat Pegna *com. 29.* quod hic modus conficiendi Processus per Inquisitionem laboriosior est illo, qui fit per denunciationem propter incertitudinem infamiæ, qua hic modus procedendi innititur tanquam ejus principio, & fundamento. Et ideo Eymericus *n. 78.* docet, quod Processus, qui non fit accusatione, vel denunciatione alterius, sed fama publica, vel clamosa insinuatione deferente, sicque non ad instantiam partis, sed ex Officio Judicis, ita continuabitur. Prædicta insinuatione, vel famæ reclamatione deducta ad aures Inquisitoris, & inserta in Processu pro suo fundamento, Inquisitor faciat citari aliquos testes præsertim personas graves, & bonas, & coram notario, & duabus personis religiosis, ac honestis inquiret de fama tantùm cum illis, an sit veraciter apud Bonos, & graves ille, de quo agitur, de hæresi infamatus. Videndus etiam Clarus *in pr. crim. §. fin. q. 5. vers. poterit igitur, & q. 6. in princ.* ubi egregie tractat hunc procedendi modum.

In causa suspecti de fide possunt Inquisitores, etiam non præcedente diffamatione, procedere ad generaliter inquirendum, non solum per viam accusationis. vel denunciationis, sed etiam per viam Inquisitionis. Colligitur *ex cap. accusatus de hæret. in 6.* & docent Simanch. *de Cath. instit. tit. 44. n. 9.* Arelatan. *de hæret. notab. 26.* Roland. à Val. *cons. 68. n. 5. lib. 1.* & Diana *p. 5. tr. 10. resol. 29. & p. 4. tr. 8. resol. 4.* Quia inquisitio, & investigatio generalis assumitur à Judice ad investigandam veritatem, & non est supervacua, & inanis, ut per se patet, neque alicui injuriosa.

Quid verò in speciali inquisitione contra aliquem particularem. Nonnulli sustinent, nominatim Scaccia *de judic. cap. 59. n. 2.* Calderin. *tr. de hæret. fil. & nepot. n. 10.* Royas *de hæret. p. 2. n. 20.* Decian. *tr. cr. lib. 5. cap. 20. n. 12. & cap. 35. n. 20.* sufficere levem suspicionem de fide ad inquirendum contra quempiam in particulari, & ad ipsum interrogandum. Quia hæc inquisitio & interrogatio

rogatio assumitur ab Inquisitore ad investigandam veritatem,&,ut dictum est,non est censenda inanis, neque injuriosa, dum delinquens occasionem illius dedit. Etenim si ob indicia vehementis suspicionis potest Inquisitor non solum inquirere, & examinare, sed etiam delinquentem torquere, poterit quoque ob levia indicia, saltem investigare, & interrogare.

Limitant vero hanc sententiam Pegna *p.2. com.12. ad cap. excommunicatus de hæret.& com.* 80. *litt. F & vers. atque ita*, Royas *loc. cit.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 100. *nu.* 2. *& seq.* Diana *ubi supra*,ut procedat in homine vili,ac improbo,secus autem in homine nobili, honesto,ac religioso. Quia ratione utilitatis, & improbitatis augetur suspicio, quæ tamen minuitur ratione nobilitatis,& probitatis; Ac etiam quia vili ac improbo non gravis injuria irrogatur, si de fide examinetur, dum illius suspicionis occasionem præbuit. E contra verò sola inquisitio hominem honestum, ac probum gravissimè lædit, & maculat.

Verum alii hanc sententiam etiam cum dicta limitatione rejiciunt. Nam inquirere,& examinare de alicujus credulitate fieri non potest, nisi quia de ejus recta fide dubitatur. Ob levia autem indicia,&ob locum suspicionis dubitare aliquem grave crimen commisisse injuriosum est, & nunquam licere potest, ut ex communi sententia supponit Lessius *de just. cap.* 29. *dub.*3. *n.*15. & tradunt Simanch. *de Cath. instit. tit.*50. *n.* 8. & in Enchir. *tit.* 41. *de suspect. n.* 7. C ar. *pr. cr. q.* 6. *n.* 6. Navar. *cons.* 2. *n.*8. *lib.*5. *tit. de hæret.*

Nos autem cum pluribus distinguimus,& supradictas sententias ita conciliamus. Aut levis hæresis suspicio oritur ex delicto,cui à Jure,vel ex consuetudine talis suspicio annexa est,& Inquisitor inquirere, & interrogare potest delinquentem de ejus fide,&credulitate. Ut si aliquis exempli gratia reperiatur, quod retineret libros prohibitos, illosque legeret absque licentia, vel Sacramenta sine potestate ministraret, vel vivente prima uxore, secundas nuptias contraheret, vel in Sacramento pœnitentiæ ad turpia provocaret, vel in excommunicatione per annum insordesceret, esset leviter suspectus de hæresi, ut tradit Castropal *d. tr.* 4. *disp.* 7 *nu.*1. *&* 7. & tamen Inquisitores possunt, ac debent de illis inquirere, & examinare. Ergo etiam ob levem suspicionem juridicam subjiciuntur delinquentes inquisitioni,& examini Inquisitorum. Quia directo interrogantur,& examinantur, ac etiam torquentur super delicto causante suspicionem tantum indirectè, & per consequentiam, ac proindè in tali examine, & interrogatione nulla illis fit injuria; nam eis non imponitur alia suspicio præter eam, quæ à Jure ob eorum delictum est imposita & in hoc sensu vera,& certa est prima sententia.

Secus autem dicendum est, quando nullum præcessit tale delictum vel simile,sed suspicio oritur ex aliis delictis, seu indiciis quæ solum ex opinione Doctorum habent hæresis suspicionem. Tunc enim vera est secunda sententia ob rationes ibi allatas. Et ita etiam docent Simanch. *de Cath. instit. tit.* 50. *rubr. de præsumpt. nu.* 27. Royas *tr. de hæres. q.* 2. *n.* 21. Locat. *in indic. Inquis. V. Citatio n.*15. Farinac. *d. q.* 185. *n.* 58. Castropal. *loc. cit.* ac Diana *p.* 5. *tr.* 10. *resol.*30. *n.* 3. *exp.* 4. *tr.* 8. *resol.*3.

Et quamvis ante omnia Judici constare debeat de corpore delicti,ut ritè ac juste contra reum ipse procedere possit, ut præ cæteris probat Farinac. *de inquisit. q.*2. *n.* 1. *& seq.* ac nisi de eo constet, licet reus delictum fateatur,non tamen potest ex illa confessione damnari,ut idem cum aliis docent; nihilominus quia maleficia connumerantur inter delicta,quæ sunt difficilis probationis, fieri enim solent occultè, & secreto, ideo pro eorum cognitione non semper est necessarium, ut delictum constet plene,& concludenter per testes aut per evidentiam facti, sed sufficit aliquando, quod de corpore delicti constet per indicia,quæ in hujusmodi delictis habentur pro plena probatione,ut cum plerisque aliis tradit Farinac. *loc. cit. n.*6. *&* 12. Carena *p.*2. *tit.*12. *n.*174. Delrius *lib.*5. *magic. sect.* 3. *&* 4.

Sunt vero aliqua maleficia quæ relinquunt post se vestigium,ut infanticidium,veneficium & alia ejusmodi. Et de istis constare debet de corpore delicti,ut Judex contra reum rite,ac recte procedat. At non dicitur probatũ corpus delicti, si tantum probetur mors, vel infirmitas, vel debilitatio membri ipsius maleficiati, quia S. Officium non punit homicidia,percussiones,& vulnera. Necessarium ergo est probare, quod mors,vel infirmitas ex maleficio processerit,ut satis constet de corpore delicti ex Farinacio *loc. cit.* Carena *ibid. n.* 173. & Torreblanca *de mag. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 16.

In maleficiis autem,& sortilegiis,quæ non relinquunt post se vestigium facti,vel malefica,aut sortilegus confitetur suum delictum,& certum est, quod etiamsi non constet de corpore delicti per testes, Judex ritè, ac rectè contra reum procedit. Quia nulla est major probatio, quam oris proprii confessio,cumque crimen hæresis sola voluntate committatur,ex sola quoq; voluntaria confessione potest quis puniri,ut per Farinac. ubi supra *n.*25. ac *seq.* Albertin. *de agnoscend. assert. Cath. q.*25. *n.* 1. *&* 2. Param. *de orig. S. Inquis. lib.*3. *q.*6. *n.*28. Caren. *loc. alleg. n.* 172. sed hac de re infra. Si autem hæreticus, vel sortilegus non confiteatur suum delictum, sufficiet tunc probare corpus delicti per indicia. Quia talis probatio in criminibus occultis habetur pro plena probatione. Ut etenim ait Delrius *d. lib.*5. *sect.*16. certe iniquum esset, aliam in hoc delicto exigi certitudinem, quamque ex natura delicti haberi potest. Idemque affirmant, Farinac. *loc. cit. n.*14. Carena *supra n.* 174. *& seq.* Bordonus *tom.* 1. *cap.*19. *n.*15. aliique.

Quoniam autem hæc rei cognitio necessaria est, cum respiciat,formam ipsius facti, ideo in ea sunt aliqua disquirenda. Primo disquiremus de corpore delicti, quod dicitur facti permanentis,quia potest oculis Judicis subjici ad effectum illud contemplandi, deinde de corpore delicti,quod dicitur facti transeuntis, quia est capax videri. Postremo de corpore delicti,quod dicitur facti permanẽtis,sed difficile ad inquisitionẽ,ut in cadavere occisi projecto in mare, vel alio modo abscondito, quod appellant factum occultum,& difficilis probationis. Corpus delicti dupliciter considerari potest. Uno modo prout est à parte rei, alio modo prout est apud acta. Primo modo pertinet ad ipsummet factum,quod oculis despicitur, nempe vulnus in cadavere,quod describi potest *hians, patensque apertura corporis ictu aliquo in illud inflicta*, ut notat Bartol. *in l. si servus §. si factum ff. ad leg. Aquil. & in l. lex Cornelia §.1. ff. de injur.* Secundo modo pertinet ad quandã sollennitatem, qua Judex, sive notarius de ejus mandato factum,scilicet vulneris in acta demandat,describens illud,prout est à parte rei,& dicitur, *quod sit de aliquo criminoso facto veluti de subjecto delictum demonstrante à Judice facta diligens inspectio.*

Dicitur *de aliquo facto.* Nam quod ad forum exteriorem considerantur quæcunque delicta,& eorum subjecta inspiciuntur. Quocirca in facto oculi Judicis certiores aure arbitri sunt,ut ait Imperator *in §. fin. instit. de gradib. cognat.* Ad officium enim Judicis de delicto cognoscentis pertinet,vel notarium mittere,ut per eum describatur ipsum factum, vel si res exigat,etiam ipsemet Judex oculis suis accedat videndum, arg. textus *in l.*8. *ff. ad officium ff. de judic. fin. regund.* Clar. *q.*4. *vers. & hæc.*

Criminoso. Quoniam nisi constet aliquem esse scelere occisum, non habetur de inquisito quæstio. Liquere enim oportet scelere interemptum *l.*1. *§. item illud ff. ad Syllan.* sed sciri opportet,quod ad corpus delicti scelus probandum necessaria non est specialis investigatio sceleris. Sufficit enim,quod animus Judicis accommodetur ad ea quæ frequenter accidunt. Quia enim homicidia, verbi gratia, frequentius facto hominis accidere soleant *l. vendita ff. de peric. & commod. rec. vend.* Spada *cons.*203. *n.* 10. *lib.* 1. ideo satis est accipere

præsumptionem ex eodem facto, quod à scelere proveniat. Clar. *loc. cit.* Nam sicut an dolo aliquid factum sit, ex ipso facto intelligitur, *l. 1. §. sed an dolo ff. dol. mal. except.* ita an scelere factum sit homicidium ex ipsomet facto intelligi potest. Cogimur enim apparentiam sequi, donec contrarium probetur, Bald. & *ibi add. in l. moveor. C. si servus exportand.*

Veluti de subjecto delictum demonstrante, non de ipso cadavere, sed de illo facto, per quod homo ad cadaver redactus est, nempe de vulnere. Nam si in rixa percussus homo perierit, ictus non cadaver contemplari oportet *l. 17. ff. de injur.* Unde si plures percusserint, & appareat cujus ictu perierit ille quasi occiderit, tenetur, *l. item Mela §. sed & si plures ff. ad leg. Aquil.*

A Judice, qui in omnibus, & præcipuè in hujus recognitionis inspectione boni, innocentisq; viri officio fungi oportet, cujus partes sunt curare, ut veritas facti sine ulla impostura, & fraude habeatur *arg. l. cæteræ ff. famil. ercisc. & in l. si extraneus ff. de jur. dot.*

Facta diligens inspectio. nimirum adhibitis Medicis, atque Chirurgis denunciantibus & Judice competente diligenter examinante an corpus illud ex ictu in dicto cadavere demonstrato fuisse ad hujusmodi cadaver redactum *l. semel C. de re milit. lib. 12.* Bartol. *in l. si in rixa n. 12. ff. de sicar.*

De corpore itaque delicti facti permanentis necessarium est constare. Nam certum est in jure inquisitionem formari non posse, nisi prius constet de corpore occisi, ait Farinac. *q. 2. n. 1.* per textum *in l. 1. §. item illud ff. ad Syllan.* & notat Bald. *in l. quoties volens §. si quis nomen sub n. 2. ff. de hæred. instit.* Idque ne Judex, qui contra reum procedere intendit, evagetur in facto, sed sit certus delictum fuisse patratum.

Non obstat, sufficere querelam, sive accusationem, cum ad inquirendum sola querela sufficiat absque eo, quod constet de corpore delicti, ut per Clar. *d. q. 4. sub initio* & licet corpus delicti non ad aliud deserviat, nisi ut inquiratur de delicto, & delinquente, Farinac. *qu. 1. nu. 6.* ubi ait, tamen cum suppleatur per querelam, vel accusationem non videtur necessarium constare de corpore delicti.

Nam respondetur aliud esse narrare factum delicti, aliud constare de illo delicti facto sic narrato, primo casu dici potest constare de facto per auricularem auditum, per ea, quæ ait Bald. *in l. si quis n. 2. C. de accus.* secundo casu dicitur constare de ipso facto per ocularem inspectionem, ne Judex in delictis puniendis trepidet, Bald. *in l. si quis non dicam n. 3. C. de Episc. & Cler.* Prius enim inspicere debet passum, idest offensum, ut ait idem Bald. *in l. testium fides §. sed & divi Fratres n. 15. ff. de testib.* ut postea secure contra delinquentem inquirere possit, uti finis inquisitionis, ad quem tota constructio processus dirigitur.

Neque idem est constare de corpore delicti, atque constare de delicto. Nam unum ad subjectum, alterum ad qualitatem pertinet. Aliud enim est subjectum, in quo est delictum, uti qualitas, & aliud est ipsum delictum, per quod subjectum qualificatur. Nam potest adesse ipsum subjectum sine delicto, non autem delictum sine subjecto. Præterea diversimode definitur subjectum delicti ab ipso delicto, ut supra ostendimus. Et delictum ipsum dicitur offensio contra jus illata. Jus enim præcipit alterum non lædere *§. Juris præcepta instit. de just. & jur.* & quod committitur lege prohibente delictum est. Et hinc sequitur quod corpus, hoc est, subjectum, in quo apparet vestigium delicti, denominatur ab ipso actu, per quem delictum committitur, & sic quis dicitur occisus, vel vulneratus ab ipso occidere, & vulnerare, & actus ipse denominatur à sceleritate, à qua formaliter actus dicitur scelus, sive delictum, aut crimen, veluti homicidium, vulnus. Scelus enim est depravatio quædam quæ consistit in inordinata voluntate. Unde sceleritas dicitur fœditas turpi facti animi, ut inquit Prat. & Goth. *in l. 5. ff. quod met. caus.* & idcirco non dicitur constare de delicto, nisi in specie probatum sit delictum, Foller *in pr. crim. v. capiat in form. n. 1. & seq.* Guanz. *defens. 4. cap. 2. n. 1.* facitque textus *in l. 5. §. docere ff. ne quis eum, qui* & Farinac. *q. 2. n. 1.*

Patetque ex eo, quia corpus delicti est factum, quod dupliciter potest considerari. Uno modo activè ex parte facientis, idest delinquentis, alio modo passivè ex parte passi, ut ait Bald. *in d. l. item Mela §. sed si plures n. 2. ff. ad seq. Aquil.* Primo modo dicitur privatio rectitudinis, quæ est qualitas formalis facti criminosi. Secundo modo dicitur signum ad oculum patens. Ideo cum factum possit esse sine delicto, oportet, quod corpus delicti probetur per ocularem inspectionem Iudicis, vel notarii de mandato Judicis, ut supra diximus, & confirmat Scaccia *de Iudic. cap. 23. n. 3.* & Barbos. *in d §. item illud.* Quia quando de eo constat, potest curia postea procedere ad investigandum de maleficio *l. inde Neratius §. fin. cum l. sequenti ff. ad l. Aquil.* Testium, scilicet depositionibus, aut aliis documentis *l. sciant convicti C. de probat.* Bartol. *in d. §. item illud.* Quare ex supradictis clarè constat esse differentiam inter constare de corpore delicti, & constare de delicto, Guanz. *d. defens. 4. cap. 2. n. 6.*

Corpus delicti facti permanentis duobus modis legitimè constare potest, vel per rogitum notarii vel per testium depositiones, ut notat Farinac. *cons. 185. nu. 3.* nam quando notarius se rogat adhibet testes ad solennitatem rogitus, quia sine testibus nihil ageret *§. oportet auth. de instrum. caus.* Bald. *in rubr. C. de fid. instrum. n. 8.* quando vero conficit scripturam, secundum quod deponunt testes non ad solennitatem, sed ad veritatem facti indagandam per modum narrationis adhibet. Et ideo in corpore delicti facti permanentis duo considerari possunt. Unum est ipsum factum. Alterum est modus, quo ipsum factum fuerit patratum. Si consideretur ipsum factum, tunc iterum distinguendum est. Aut consideratur prout oculis subjicitur, aut prout ex illo resultat quædam Iuris dispositio. Si primo modo, tunc notarius conficere potest instrumentum, rogando se de iis quæ vidit in illo facto, scilicet cadaver alicujus hominis generis masculini, seu fœminini in terra, seu alio in loco positum, vulneratum talibus vulneribus, seu percussum in tali parte, & similia, ut notat Ambrosin. *in tr. de mod. form. proces. in form. n. 52. lib. 2.* Si verò notarius intendat conficere instrumentum de modo, quo ipsum factum patratum fuerit, tunc nihil agit, instrumentum faciendo, quia hoc factum non cadit sub suo sensu, sed debet super hoc audire testes de hoc informatos, & sic illos examinare, ac eorum depositiones recipere, prout etiam idem pariter dicimus de facto, quatenus ex illo resultet Juris dispositio, quia de hoc neque rogitum facere, neque testes audire potest, cum ad Judicem id pertineat *l. 3. §. idem divus ff. de testib.* Bald. *ad rubr. C. de fid. instrum. n. 33.* & *in l. contra negantem n. 9. C. ad leg. Aquil.* Farinac. *q. 81. n. 30.*

Neque obstat, quod delictum ex communi omnium Doctorum opinione non potest probare per instrumentum, seu per alias scripturas Felin. *in cap. cum in Ecclesiis n. 1. de major. & obed. Cyn. in l. fin. n. 1. C. de prob.* Farinac. *q. 2. n. 1.* Ergo nec corpus delicti. Nam corpus delicti nihil aliud est quam nude factum, ex quo, ut diximus, resultat juris dispositio super tali facto, nimirum an factum licitum vel illicitum sit, ut tradit Boer. *decis. 168. n. 2.* sed neq; super nudo acto, neque super Juris dispositione potest confici instrumentum, ut notat Farinac. *d. q. 84. n. 32.*

Respondetur quod dupliciter considerari potest hoc nudè factum. Nam uno modo nudè factum consideratur physicè, quatenus oculorum inspectioni subjicitur, ut est illud cadaver vulneratum. Altero modo formaliter, hoc est quatenus Notarius cogitare potest modum, quo cadaver illud fuerit redactum ad esse cadaveris, scilicet illam vulnerationem, seu percussionem, quibus cadaver factum fuit & hoc factum nude non potest probare per

per instrumentum, neque per alias scripturas, sed per testes qui dicant vidisse Caium vulnerare, sive percutere, vel occidere Pomponium. Nam ex isto actu resultat, cum fuerit probatus, juris dispositio, nempè vel quod fuerit factus se defendendo, vel casu, vel impetu, vel dolo. Quando enim Notarius rogat se de corpore delicti, tunc non agitur nisi de probatione indirecta proveniente ex dicto rogitu, sed coadjuvante probationem Criminis, exempli gratia. Accuso te, quod incendisti domum meam. Hoc incendium testibus probo incendium verè Domus probatur per instrumentum Felin. *loc. cit.* qui pro confirmatione multos adducit, post quos ait facere dictum Bartoli *in d.l.* 1. §. *item illud ff. ad Syllan.* dicentis, quod Notarius potest se rogare de vulneribus corporis mortui, & ex illa scriptura poterit judex procedere ad investigandum de ipso delicto, de quo testes probare debent coram Judice viva voce deponentes *l. Judices C. de fid. instrum. can. testes* 3. *q.* 9. Felin. *d.cap.in Ecclesiis de major. & obed.*

Notarius autem non alio modo de corpore delicti instrumentum conficere potest, nisi de commissione, & mandato Judicis. Nam visitatio, quæ fieri potest de facto permanenti, aut ab ipso Judice, aut à Notario perfici debet. Sed cum sit actus jurisdictionis potius ad judicem, quam ad notarium, qui nullam habet jurisdictionem spectare dicendum est, Et quatenus fieri contingat à Notario, non nisi de mandato judicis fieri oportet, alias de corpore delicti sufficienter constare non potest.

Hinc notat Vermigl. *cons.* 22. quod textus *in d.l.* 3. §. *Item illud ff. ad Syllan.* præstiterit normam omnibus curiis, quod Judices aut per se ad visitationem corporis delicti accedant, aut mittant notarium, qui mortuum videat, & vulnera describat propter verba illius textus: *Non haberi quæstionem, nisi constet aliquem esse occisum.* Verbum enim *constet* ad judices, non autem ad notarios dirigitur, quia notarii per se minimè possunt hujusmodi actum perficere, Boll. *tit. de delictis nu.*1. *& seq. & nu.* 24. Vermigl. *d. cons.*11. *N.p.* & hæc conclusio procedit omnino sive per visitationem corporis delicti. Notarius examinet testes, sive de ea rogitum faciat, Farinac. *d. q.*84. *nu.* 30.

Verùm quia ut plurimum, immo sæpissime hujusmodi visitatio perficitur a Notariis, quorum multi, pace bonorum, sæpissimè negligunt Justitiæ negotium, idcirco contingit aliquando, quod in eorum processu non appareat de dicta commissione, dubitari propterea potest, an propter hujusmodi solitum præsumi debeat prædicta commissio, negative respondendum est. Quia solitum mittendi notarium ad hujusmodi functionem faciendam, non facit præsumere dictam commissionem, nisi de ea in Processu aliquo modo constet. Unde facit regula quod illud, quod solitum est fieri non præsumitur factum, cum fieri debeat, & si non fit injuste, ac irritè fit, Bald. in *l. prima. n.*12. *C.quomodo & quando*, immo ex insolitis falsitas potius præsumitur, Mascard. *de prob. concl.* 1343. *n.* 29.

Cum ergo prædicta commissio non præsumatur, sequitur, quod non solum simplex Notarii assertio, sed etiam ejusdem notarii rogitus sine enunciatione ejusdem mandati non probet corpus delicti, Farinac. *cons.*171. *n.*2. *& d.q.*84. *n.*30. & ideo cum notarius asserat visitasse de mandato Judicis, præsumitur prædictum mandatum, aliàs teneretur illud ostendere, ac de illo copiam exhibere *arg.l.*1.*C.de mand.Princip.* Maur.Burg. *de mod. proced. ex abrupt. q.* 33. *n.*10. *& seq. & q.* 88. *per totam*, ubi ait quod Judex asserens habere aliquam facultatem in procedendo contra reum, debet illam ostendere, & de illa dare copiam. Quod non procedit in hoc casu notarii. Tum quia visitatio corporis delicti non tendit in præjudicium tertii secundum ea, quæ tradit Olasch, *dec.*71. *n.*13. quia directe tendit ad commodum Iustitiæ, idcirco ex se sola tertio non præjudicat. Tum etiam quia officiali asserenti aliquid fecisse de mandato Superioris, credendum est, quando superior est præsens, Olasch. *loc. cit. n.*4. Farinac. *q.*88. *n.*13. Gram. *cons.*54. *n.*17. & facile possit illum consulere. Necessarium tamen est quod in enunciativa Processus dictæ visitationis, notarius faciat mentionem de d. commissione, sive mandato sibi dato, prout stylus admisit, licet de jure contrarium decernatur, Caputaq. *dec.*266. *n.*2. Boer. *dec.*258. *n.*5. Vermigl. *d.cons.*11. *n.*4. nimirum quod non afficeret inquisitum nisi vere constet de dicto mandato, sive commissione in scriptis, ut docet Farinac. *q.*97 *n.*63. ut de illo mandato, sive commissione possit in defensionib. discuti. Officiali enim non est credendum in præjudicium tertii, ut notat Bartol. *in l. Divus ff. de cust. reor.* Bertaz. *cons.* 347. Olasch *d. decis.*71. *n.*13. ubi id ampliat, etiamsi Princeps fuerit præsens, & Officialis fuerit in dignitate constitutus. Quanto ergo minus credendum sit notario asserenti scripsisse super corpore delicti de Judicis commissione in loco delicti existentis, nisi in scriptis de dicto mandato constet. Nam mandatum, & commissio scribendi est extrinsecæ solemnitatis, quæ nullo modo præsumitur, ut docet Bartol. *in extravag. ad reprimendum V per nuncium n.*6. Roman. *in l. secundum n.*24. *ff. de verb. oblig.* & nihilominus in hac re attendatur consuetudo, à qua exortum est, ut bonæ leges aliquando dissolvantur.

Cum igitur mandatum, sive commissio præsumenda non sit, ut jam diximus, & firmant Bald. *in l. de exib. reis* Aretin. *cons.* 33 *n.*5. idcirco Judex procedendo ad ulteriora non censetur ratificare quidquid notarius scripsit super corpore delicti. Tum quia notarius scribendo sine mandato Judicis assumit in se onus, quod sibi non competit. Tum quia ratificatio comparatur mandato privari non mandato, quod est Juris publici, & tum etiam quia ratificatio non æquiparatur mandato, quando mandatū requiritur pro forma. Natta *cons.* 130. *n.*28. Tum tandem quia obstat regula, quod ratum haberi non potest, quod ratificantis nomine gestum non est in tertii præjudicium *cap. cum quis* 24. *in fine de sent. excom. in* 6. *cap. ratum de reg. jur.* Ruin. *cons.* 66. *n.*6. *n.*2. suadet hæc omnia consideratio Gratiani *discept.* 124. *n.*22. *& seq. ac* Decii *cons.*369. *n.*16. quod scilicet ratificatio non retrotrahitur ad actum, quando actus requiritur pro solennitate.

Neque ex eo, quod notarius scripserit, ut publicus Minister, Judice postea ratificante, actus super corpore delicti factus sustinetur per Arg. Glos. 11. *imponendo in l. cum non solum* §. *& Filios. C. de bon. quæ lib.* arguendo à parte ad Judicem: Nam Judex non potest ratificare, quod suo nomine gestum non est. Unde notandum quod ratificatio duplex est. Una attributiva quæ ratum habenti, tanquam principali factum attribuit, & tunc habet locum regula, quod suo nomine gestum non est, ratificari non potest. Quare cùm id quod scribit notarius super corpore delicti, tanquam servus publicus, ei non attribuitur, sed Judici, ideo non potest ex post facto illud Judex ratificare, cùm à principio gestum non est nomine Judicis. Altera ratificatio est validitativa, quæ convalidat, quod nullum est. Et hinc pariter notandum est, quod actus duplici laborare potest. Una quæ funditus, sed in aliquo servatur juxta textum *in l. si Fundus* § 1. *ff. de pignor.* ex quo sic; Rat. habitio, de qua sequitur dictus Textus convalidat actum pignorationis, quia pignorans erat habilis ad dictum actum, sed prohibitus ad illum actum peragendum. Unde superveniente ratificatione convalidatur. In casu autem præsenti notarius ex se non est habilis, neque potest actum judicialem administrare, sed pertinet omnino ad potestatem Judicis, & in eo quidquid agitur, Judicis authoritati attribuitur. Ac proindè ratificatio sic perveniens nihil operatur. Facitque Glossa ordinaria *in l. instar C. de jur. fisc. lib.* 20. *vers. item nota hic argumentum* Bal. *in l.*2. *n.*18. *C. si à non compet nt.* Quia id non pertinet ad ratificationem ratihabitione, sed mandato & ideò nisi appareat, quod notarius de Judicis commissione super actu corporis delicti scripserit, nihil agit.

Itaq; cum recognitio corporis delicti sit, ac pertineat ad jurisdictioné judicis, meritò à principio requiritur ejus auctoritas

auctoritas, neque per ratihabitionem postea secutam, vel tacitè per processum ad ulteriora, vel etiam expressè ratificando, aliquid operatur. Quia auctoritas, veluti solennitas quædam debet intervenire tempore, quo actus perficitur & eodem contextu interponi debet, ut *in cap. dudum de reb. Eccles. non alien. in 6.* Bal. *in d. l. cum non solum §. fin. autem n. 1. C. de bon. quæ lib.* Et in hoc differt auctoritas à consensu quia ipse potest sequi post actum gestum *l. jubemus C de emancip. lib.* ubi dicitur. *Auctoritate præcedente.* Notarius autem cum sit oculus judicis, non debet inspicere, nisi ubi, & quomodo Judex, ejusque publicum officium requirit argumento eorum, quæ tradit idem Bald. *in d. l. cum non solum §. necessitate nu. 25. & seq.*

Idque confirmatur ex eodem Baldo *in l. observare §. post hæc n. 13 ff. de offic. Proconsull.* ubi ait, quod quidquid factum est à judice incompetenti non potest ratificari à judice competente, cujus nomine factum est. Nec suffragatur, quod judex uti judex teneatur illud confirmare argumento textus in *d. l. instar ff. de jur. fisci*, & tunc actus, si non valet, uti authorizatus, valet uti confirmatus à judice.

Quoniam aut actus potest stare in suspenso, aut opus est, quod statim perficiatur. Primo casu rectè procedit objectio. Secundo autem, minime, Bald. *in d. l. cum non solum §. fin autem n. 2.* Cum autem actus, de quo loquimur, non possit stare in suspenso, quoniam agitur de judiciali recognitione corporis delicti, quæ requirit instantaneam perfectionem, ideo neque poterit postea à judice confirmari.

Hæc tamen limitanda sunt primo, ut non procedant, quando à parte non fuerit oppositum, quia tunc actus sustinetur, etiamsi factus fuerit sine judicis authoritate, ut notat Vermigliol. *cons. 12. n. 7.* & citat Romanum *cons. 497 num. 6.*

Secundo non procedunt, quando fuerit data sententia, per ea, quæ tradit Menoc. *lib. 2. præsumpt. 24. n. 12.* ubi ait, quod commissio citationis præsumitur, quando judex ad ulteriora processit per sententiam difinitivam, idemque refert Vermigliol. *loc. cit.* quia, inquit, ante rem judicatam est in potestate judicis per quemvis actum declarare se ab initio mandasse; alias de substantia authoritatis, & mandati est ut de ea præambulè constet, & ad id allegat Angel. *de mal. f. v. judex commisit n. 10.*

Quinimo notandum est, quod si contra aliquem exhibetur sententia condemnatoria lata per judicem alterius territorii prorsus separati, potest procedi contra condemnatum per illam sententiam, etiamsi non constet de corpore delicti, Bajard. *ad Clar. q. 55. n. 17. Clar. q. 54. n. 6. Spada cons. 65. n. 31. lib. 1.*

In casu autem, in quo dumtaxat notarius enunciavit scripsisse de mandato & commissione judicis, quod quotidie faciunt Notarii, quando reum sive testes examinant, dicendum est quod tunc per processum ad ulteriora judex censetur ratificare quidquid notarius scripserit. In quo tamen advertendum est, quod enunciatio hujusmodi, quam facit Notarius scripsisse super recognitione corporis delicti de mandato judicis duplicem habet considerationem. Alteram respectu ad ipsum judicem mandantem. Altera respectu ad Patres. Si enunciativa mandati, sive commissionis consideretur respectu ad judicem, qui per processum ad ulteriora mandatur, sive commissionem approbavit, non potest improbare. Si verò consideratur respectu ad partes inter quas de dicta enunciativa contingat principaliter disputari in judicio hujusmodi enunciatio non probat argum. Textus *in cap. illud de præsumpt.* ubi enunciatio matrimonii facta in instrumento Dotis, si contingat dubitari de matrimonio enunciato, illa enunciativa non plene probat matrimonium. Unde arguendo dicimus, quod si de mandato judicis enunciato in processu super recognitione corporis delicti, dubitari contingat talis enunciatio per se non probat dictum mandatum. Et cum dicimus, quod notario credatur de commissione sibi facta hoc procedit de consuetudine, non autem de jure.

Judex verò incompetens, quod ad causam delicti principalem videtur esse incompetens, quod ad corporis delicti recognitionem. Quia probatio, quæ fit super corpore delicti, est præparatoria ad causam principalem, ut tradit Marc. Angel. Leon. *in tr. de præparat. Judic. p. 2. præpar. 30.* Atque adeo est de connexis ejusdem causæ principalis. In connexis autem idem est judicium, ut ait Decius *cons. 420. n. 2. lib. 3.* & ad paria judicantur veluti via, sine qua perveniri non potest ad terminum, ut inquit Bald. *in l. fundus §. qui fundum in fin. ff. de leg. 2.* Quod autem corpus delicti sit quid præparatorium ad causam principalem delicti patet, quia ordinem aliquem significat, cum prius de corpore delicti constare debeat antequam judex criminalis devenire possit ad aliquem alium actum contra delinquentem per textum *in d. l. 1. §. illud ff. ad Syllan.* ex quo sequitur, quod cum præparatorium & præparatum sit ejusdem naturæ, merito debent esse ejusdem cognitionis, ac jurisdictionis. Et ideo si judex non est competens in causa principali, non erit competens in præparatoriis, atque adeo in probatione corporis delicti.

Contrarium tamen verius est. Nam quædam valent ad præparandum, quæ non valent ad decidendum, ut inquit Bald. *in l. Julii n. 4. C. de his, qui ut indign.* Probatio enim, quæ super corpore delicti sumitur, est sola probatio præparatoria, sine qua processus causæ principalis inchoari non potest, non autem est probatio decisoria ejusdem causæ principalis, ideoque potest à quocunque fieri, quia consistit in sola, & nuda notione alicujus rudis facti permanentis, Farinac. *q. 84. nu. 31. & seq.* quæ pertinet ad actum simplicis jurisdictionis criminalis, quæ apud quemcumque judicem criminalem reperitur. Unde sequitur, quod quilibet judex criminalis poterit super corpore delicti probationes sumere. At verò cum de causa principali agitur, scilicet de legitime inquirendo contra delinquentem, tunc nonnisi per judicem habentem, non solum simplicem jurisdictionem, sed etiam merum imperium.

Atque hinc est, quod prædicta notio super cognitione corporis delicti delegari potest, prout quotidie faciunt judices. Quæ si esset de mero Imperio, nequaquam delegari posset *l. 2. C. de pedan. judic.* Vel dicendum est, quod probatio corporis delicti est de ordinatoriis causæ, non de ordinatoriis judicii, & idcirco hujusmodi ordinaria Causæ habita coram judice incompetenti, uti concernentia factum, probant eriam coram judice competenti. Facit ad id textus *in l. fin. C. de testib.* Nam potest evenire quemadmodum evenit, quod hujusmodi cognitio facta super corpore delicti frustraretur, ac periret, graveque esset, quod talia perirent, cum non possint facile iterari, per ea, quæ pro portione sumi possunt à Felino *in cap. præsentata n. 9. de testib. & attest.* Ex quibus haud difficile responderi potest contrariis adductis.

In illa verò quæstione, an corpus delicti probari possit per testes de visu tantum, ita distinguendum est. Aut judex habuit facultatem inspiciendi, & corpus delicti facilis inspectionis, & tunc nullo modo potest probari per testes de visu, ut ait Scacc. *de judic. cap. 83. n. 17.* Clar. *q. 66. in princ.* Paul. de Castr. *in l. quoties §. si quis nomen num. 3. ff. de hæred. instit.* Quia si diceretur constare de corpore delicti, quando duo, vel plures testes deponerent de visu, sequeretur quod in hoc non daretur differentia inter delictum facti permanentis, & facti transeuntis. Nam etiam in delicto facti transeuntis potest constare de delicto, ex quo testes viderunt, quando Mævius, verbi gratia, colaphum impegit Titio. Hoc idem etiam tenet Farinac. *q. 2. n. 6. & cons. 185. n. 6.* Honded. *cons. 106. n. 19. lib. 1.* ac Seraph. *decis. 972. nu. 2.*

Aut non fuit facilis ejus inspectio, & tunc per testes de visu probari potest. Quia in iis, quæ sunt difficilis inspectionis, ac probationis ocularis plane contenti esse debemus

debemus iis, quæ haberi possunt, ut inquit Farinac. *q.46. n.38.* Alex. *cons.* 24. *n.6.* 20. & 42. *lib.2.* ne delicta evadant impunita. Certum tamen est quod de dicta difficultate in processu constare debet, ut notat Vermigliol. *cons.59. n.3.* Quocirca aliquando dubitatum est, an corpus delicti, puta furti cum fractura, non probatum, nisi per testes de visu, sit sufficiens ad torturam, saltem quod ad furtum simplex, & dictum, quod cum fractura ex parte Fisci commodè visitari potuerit, & ex negligentia non fuerit visitata, corpus delicti, hoc est, furti cum fractura non videtur probatum, cum fuerit facti permanentis super quo non sufficit examinari testes de visu, ut tenet Farinac. *q. 2. nu.6. & cons.185. nu.9.* Scac. *d. judic. cap.83. n.17.* & Honded. *cons.* 106. *nu.* 19. *lib.1.* sed judex propriis oculis, vel Notarius de mandato judicis inspicere debet. Quod cum factum non fuerit, & potuerit fieri, deficit corpus delicti. Ideoque dubitari potest an saltem procedi possit ad torturam pro simplici furto, nempè probata præexistentia & defectio rei furto ablatæ, ac bona fama illius, cui res ablata fuit ejusque conquestionibus, nulla habita ratione ad qualitatem fracturæ.

Et quidem negative videtur respondendum: Nam quando qualitas aliqua est deducta in accusatione, si non sit probata non potest sequi condemnatio, Barthol. *in l. is qui reus ff. de publ. judic.* Marsil. *cons.* 7. *nu.* 68. Quod etiam procedere dicitur, si reus delictum confiteretur sine dicta qualitate Grammat. *cons.* 71. *n.51* multo minus ergo deveniri poterit ad torturam, ac per consequens reus esset absolvendus. Farinac. *cons. 55. n. 6. & cons.* 205. *nu.* 20. Nam accusator, sive Fiscus se adstrinxit ad dictum factum sic qualificatum, ideo sibi imputet, ut ait Bartol. *in l. Divus* allegata per *Bald. in l. judicati n. 6. c. si ex fals. instrum.* subdens, quod ille videtur se adstringere, qui factum qualificat, allegando substantiam, & qualitatem, tanquam unum, & idem per ea quæ docet Bald. *in d. l. judicati d. n. 6.*

At his minime attentis, consideranda est natura causæ. Nam si qualitas sit talis quæ naturam Causæ non potest alterare, tunc accusator, sive fiscus non videtur se adstringere, si verò qualitas sit talis, quæ naturam causæ potest alterare, tunc oportet, quod qualitas necessario probetur *cap. licet causam de prob. l. in delict. §. si detracta ff. de Noxalib. act. l. Prætor. §. edocere ff. de vi bon. de rapt. cap. 2. de rescript.* Quoties enim duo, vel plura sunt necessaria ad unum, alterum adesse non sufficit. *l. 3. §. hoc autem ff. de itin. actuque priv.*

Quare dum accusator, vel fiscus proposuit querelam de furto cum fractura, non videtur, se adstrinxisse ad probationem qualitatis fracturæ. Quia hæc qualitatis adjectio est accessoria, quæ potest destrui, remanente principali *l. pacta ff de contrah. empt.* & videtur detrahere qualitatem eo ipso, quod petitur puniri de facto simplici juxta Theoricam Bartol. *in l. denunciasse §. si quid tamen num. 2. ff. de adult.* Nam hujusmodi qualitas ponitur per ampliationem aggravandi gratia delictum *l. 4. §. adversus ff. de sepul. vid. l. 1. in fin. ff. de abig.* Ideoque utile per inutile vitari non debet *l. si cui ff. de legat. 1.* Et quanquam de Jure videantur contra deducta posse sustinere secundum Jacob de Aretio, ut ait Bald. *in l. possessiones n.8. C. de probat.* Quia tamen accusator de consuetudine non proponit unam legem pro pœna infligendi reo, sed omnem legem quibus puniri potest, dum dicit, peto, ipsum puniri secundum formam Juris, & statutorum, ideò non se constringit condere ad probationem substantiæ & qualitatis simul, maximè si in accusatione adsit clausula districtiva, ut notat Clar. *q. 66. num.* 4. Bald. *ubi supra.* Ideoque sufficit alterum probari,

Non obstat quod ratione diversæ qualitatis requiruntur duo judicia. Unde cum quis intentat judicium furti cum fractura, & probat furtum simplex, reus debet absolvi. Sicuti cum intentat dolum & probat culpam levem, vel latam, reus debet absolvi. Quia primo, & principaliter non est actum ex hoc capite *l. illud ff. de liber. caus.* Ita si pariter quis intentat, delictum nocte patratum, & probatur, esse die commissum, reus est absolvendus, ut inquit, Bald. *in d. l. possessione n.8. C. de probat.*

Respondetur enim, quod duplex est qualitas, una quæ removet factum simplex à naturali esse, ut est illa qualitas noctis, quæ adversatur qualitati diei. Nam impossibile est quod idem actus momentaneus factus sit die, ac nocte, atque ideo reus hoc casu debet absolvi. Quia Fiscus ipse sibi esset contrarius propter incompatibilitatem temporis. Altera est quæ non removet factum simplex à naturali esse, ut in furto, quod naturaliter habet esse furti, vel si sit simplex, vel si sit cum fractura. Nam semper naturaliter dici potest, quod sit contrectatio rei alienæ.

Minus obstat, quod non est licitum mutare querelam, ut notat Farinac. *cons.9. n. 3.* & ideo cum accusatio de furto fuerit exposita cum qualitate fracturæ, non videtur licitum fisco mutare dictam querelam, Clar. *d. q.66. n.* 4. Nam objectio procedit de Jure, nos autem loquimur de consuetudine, ut notat idem Clar. *d. q. 66. n.* 4.

Difficultas autem est de probatione corporis delicti per Peritos. Quia probatio non desumitur ex judicio, sed ex testimonio. Nam cum Periti, veluti judices in arte sua in eo, super quo peritiam exponunt, non deponunt veritatem, sed de ea judicant, & ideo nullo modo videntur probare corpus delicti. Periti enim proprie non sunt testes, ut inquit Bald. *in l. eadem nu. 4. ff. de fer.* atque iccirco fallax est judicium peritorum, Farinac. *cons.* 108. *n.55.* & in criminalibus Peritorum judicium nunquam facit plenam probationem, ut ait idem Farinac. *cons.179. n. 5.*

In hac tamen difficultate adhibenda est moderatio, ex facti & casus eventu. Nam aliquando contingit casus, in quo nec testes, neque eorum depositiones sufficiunt ad probationem, & ideo ad peritiam recurrendum est. In delictis siquidem maxime difficilis probationis oportet sumi illas probationes, quæ haberi possunt, ac proinde non est inconveniens illas reducere ad Peritorum judicium, etiamsi agatur de probando corpore delicti, ut docet Boss. *tit. de delict. n. 7.* Clar. *5.4. n.5.* Farinac. *q 2. nu.* 20. Vermigl. *cons.480. n 9.* Et hinc est quod quando dubitatur, an vulneratus perierit ex vulnere, vel ex alia causa adhibentur Periti, quorum dicto potius, quam vulgarium standum est, etiamsi Periti essent pauciores, quia ipsi melius noverunt factum, Alex. *cons.* 148. *num.* 1. *lib.* 2. Hoc autem judicium fieri non potest, nisi Periti per ocularem inspectionem factum inspiciant *l. 2. ff. de fer.* Bald. *in l. si quis num. 4. ff. si ex noxal. caus. agatur:* sufficit enim quod dicant de credulitate per Canones Hipocratis, Galeni, & Avicennæ, Bald. *in l. 1. §. idem Labeo n.6. & 7. ff. de aqu. pluv. arct.* & hinc est, quod Bald. subjungit *in l. data opera num.* 23. *C. de iis, qui accus. non pos.* quod Periti, licet non sint veri testes, sed præsumpti, cum admixto judicio artis, non tamen excusantur à testimonio, si testificantur per verbum *Credo* facit probationem ex addita ratione. Quia Peritus præsumitur, quod non sine ratione peritiam faciat, ut quando à Perito profertur Peritia in materia pertinente ad artem suam, & tunc ejus dictum per verbum *Credo* pro assertione habetur. Ac ideo Periti tenentur jurare non de veritate, sed de conscientia, & credulitate, Bald. *in l. comparationes nu. 3. C. de fid. instrum.* Alex. *cons.87. n. 3. lib.* 7.

Quod verò ad corpus delicti facti transeuntis, sciendum est, quod delicta quæ transeunt, sunt in duplici differentia. Alia sunt quæ cito trans-

transeunt veluti verba injuriosa. Alia quæ non ita cito transeunt, sed habent, prout est in fieri, aliquam temporalem moram, ut sunt insultus, vel actus percutiendi, qui actus non remanent, sed transeunt post insultum, & percussionem; licet interdum transeundo relinquant aliquod vestigium, puta vulneris, ex isto actu illati, quod vulnus cum sit perpetua privatio, est quidam actus permanens, resultans ex actu transeunte, scilicet percussionis, & insultus, ac in istis duobus casibus testes qui deponunt de facto principali, deponunt etiam de corpore delicti.

Verum planè est, quod licèt ille actus, qui non ita citò transit, sed propter aliquam moram non potest dici permanens, est tamen expressivus alicujus facti, malo animo patrati,& sic declarat qua mente factum sit. Siquidem non solum per instantaneam verborum prolationem, sed etiam per actum transeuntem datur cognosci modus quo delictum explicatur, & ex illis actibus consideratur quid residet in animo agentis, tanquam quid permanens in eo quod est id quod dat formam delicto, ex quo postea resultat memoria illius delicti per ea, quæ tradit. Bald. *in l. si unus* §. *quod in specie n.* 45. *ff. de pact.* & sic non datur actus transiens, quia licet non relinquat vestigium formale in agente propter malitiam, & in passo propter memoriam, factum tamen,quod tangit memoriam hominis pingit mentem cum quadam tenacitate recordationis, quæ quidem qualitates, veluti cicatrices infiguntur, à quibus homines sanari non possunt.

Unde licet factum transeat, remanet tamen memoria facti, ait Bald. *in l. cum fratrem nu.* 5. *C. de his qui ut indign.* & *in l. si non simpliciter n.* 9. *C. de edil. edict.*

Verum quia permansio formalis apud Juristas non habetur in consideratione, ideo dicendum est, quod illa solum dicuntur permanentia, quæ aliquo vestigio materiali, ut ita dicam, se detegunt. Cœtera verò, quæ vestigia non relinquunt, sed cito transeunt, dicuntur delicta facti transeuntis.

Fuit autem opinio Clari *q.* 55. *vers. quomodo* quod sola quærela sufficiat in delictis facti transeuntis ad probandum corpus delicti, ut refert Farinac. *q.* 2. *nu.* 13. & quod subsequente confessione, possit etiam reus condemnari. At nihilominus contrarium tenendum est. Quia sicut nunquam per solam querelam probatum fuerit delictum, ita neque per eam probatum erit corpus delicti. Quia querela, ut ait Bald. *in d. l. si quis C. de accus.* non est aliud quam facti narratio, inquisitionem provocans.

Non obstat, quod saltem querela cum confessione in delictis facti transeuntis probat corpus delicti, ut inquit Clar. *loc. cit. nu.* 11. Nam contra videtur docere Bossius *in tit. de delict. nu.* 22. ubi ait, quod opinio Clari procedat in Civilibus, non autem in Criminalibus, & Farinac. *q.* 2. *nu.* 14. & 16. vehementer se invehit contra illos, qui affirmant, quod querela cùm confessione tunc probet delictum furti, quando præter qeurelam adsint aliæ conjecturæ. Quod ampliat etiam ad alia delicta, ut *in d. c.* 2. *num.* 15. ubi quoque reprobat Clarum.

Huic opinioni adhærendum censeo. Primo quia per solam querelam non potest deveniri ad capturam delinquentis, nisi adsit aliqua alia probatio contra reum, ut ait Farinac. *p.* 27. *nu.* 128. Ergo neque per solam querelam poterit probari delictum, ita ut afficiat prætensum delinquentem. Secundo quia querela est quædam inculpatio offensi, cui nulla fides adhiberi debet, ideoque multo minus faciet fidem de delicti corpore de quo liquidò sine ullo facti, aut juris dubio constare debet, Bald. *in l. Mater C. de calumn.* Quod etiam procedere inquit, si offensus fuerit in articulo mortis constitutus *l. si quis in gravi*, *l. si quis moriens*, *ff. ad Syllan.* Bald. *in l. athletas* §. *calumniator n.* 6. *ff. de eis, qui not. infam.* Farinac. *tota quæst.* 46.

Id vero quod dicitur, nimirum quod querela conjuncta cum confessione sit apta ad condemnandum, ac proinde probet corpus delicti, intelligitur de jure communi quando querela, & confessio conveniunt in circumstantiis, & qualitatibus delicti. Tunc etenim confessio, & querela videntur sibi invicem præstare indicia, & probationes, & sentire videtur Angel. *in l. certum sub initio ff. de confess.* quem allegat Alex. *cons.* 19. *nu.* 3. *lib.* 7. & melius idem Alex. *d. cons.* 9. *n.* 5. Quia secundum regulas Juris sufficit sola confessio absque alia verificatione, ut idem Alex. *loc. cit. n.* 12.

Tandem corpus delicti facti permanentis,sed occulti ac difficilis probationis differt à supradictis, ideo, nè delicta remaneant impunita, & præcipue illa, quæ occultè fiunt, vel facto occultantur aliqua disquiruntur. Cum autem sæpius in Criminibus facti permanentis, ac verè perpetratis corpus delicti oculis Judicis subjici non possit, ut exempli gratia, in casu hominis occisi, in Mare, vel in Lacum projecti, aut clam sepulti, vel combusti, aut aliter abditi, ne oculis subjiciatur, ideo Judex debet omni, quo potest conatu, de illo investigare. Qua in re triplicem modum, quo de corpore delicti constare potest, considerare debet Primum ad effectum inquirendi. Secundum ad effectum torquendi. Tertium ad effectum condemnandi, ut notat Cavalcan. *de brach. reg. p.* 1. *nu.* 188. Si primo modo consideretur tunc sufficere videtur sola querela, aut publica diffamatio, sive denunciatio, ut advertit Clar. *q.* 4. Neque ex hoc querela probat corpus delicti, sed præbet causam de illo investigandi, hoc est aperit viam Judici ad inquirendum de illo, ut per Farinac. *cons* 5. *n.* 81. & 98.

Neque objicias, quod ex querela, & conquestionibus partis dicitur probari corpus delicti in furto, quod ut plurimum occulte patratur, & est difficilis probationis, ut notat Farinac. *quæst.* 176. *n.* 3. præcipue quando quærelans est Vir bonæ famæ, & conditionis. Nam hoc est speciale in furto propter ejus exuberantiam, & nihilominus requiritur quoad fieri potest, quod probetur bonorum sumptorum præexistentia, vel eorum possibilis existentia, ut docet idem Farinac. *cons.* 189. *n.* 17. In aliis verò delictis occultis sufficit per querelam Judicem instructum fuisse ut sit adstrictus ad inquirendum de illis.

Si consideratur secundo modo, tunc oportet, quod per inquisitionem factam acquisita fuerint indicia indubitata contra delinquentem. Nam sæpissime contingit, quod reus, neque delictum confiteri, neque locum ubi cadaver occisi sepultum fuerit demonstrare velit, & tamen ex indiciis indubitatis contra eum acquisitis certo liquet, illum esse delinquentem. Unde pro Justitiæ perfectione oportet ut experiatur inquisitus ad cadaver occisi exhibendum, & demonstrandum Carpzov. *q.* 108. *n.* 21.

At inquies, quomodo id esse potest, dum neque ad inquisitionem, neque ad torturam contra reum deveniri potest, nisi certò liqueat de corpore delicti per text. *in d. l.* 2. §. *Item illud ad Syllan.* Boss. *loc. cit. num.* 14. Clar. *quæst.* 64. *vers. debet autem Judex.* Respondetur, quod cum simus in casu delicti occulti, ac difficilis probationis, sat est quod corpus delicti probetur præsumptionibus, & conjecturis, ut voluit Farinac. *q.* 2. *nu.* 12. Quare si ex indiciis indubitatis, quando certò liqueret de corpore delicti, posset condemnari reus in pœnam extraordinariam, ut per Felinum *in cap. afferte n.* 8. *de præsumpt.* Clar. *q.* 20. *vers. scias autem*, Boss. *in tit. de convict. n.* 30. & 49. multo magis contra eundem, quando non certò, sed per præsumptiones indubitatas de ipso delicto liquet, posset deveniri ad torturam pro habenda liquida recognitione corporis delicti. Neque tormenta in hoc casu irroganda inquisito sunt simpliciter solum ad confessionem haben-

habendam, sed etiam ad detegendum corpus delicti, quod si per confessionem non detegeretur, utique reus non posset condemnari, ut mox dicetur.

Si denique tertio modo consideretur, & si delinquens delictum confessus, aut de eo convictus fuerit, attamen de corpore delicti commissi constare oportet *d. l.* 1. §. *Item illud ff. ad Syllan.* Bald. *in l. un. C. de confess.* Boss. *in tit. de delict. num.* 15. Estque regula Doctorum, quod delinquenti etiam confesso, aut convicto pœna mortis irroganda non sit antequam de corpore delicti, ac veritate criminis perpetrati liquido per testes, vel per evidentiam facti constet.

Corpus autem delicti facti permanentis probatum per præsumptiones sufficit ad pœnam ordinariam, vel saltem extraordinariam, etiam corporalem, si tamen præsumptiones sint tales, quod æquipolleant veritati corporis delicti, veluti præsumptiones juris, non hominis, nisi præsumptiones hominis sint tales, quod à jure constet esse approbatas, ut tradit Vermigl. *cons.* 59. *n.* 5. Ex quo fit, ut hujusmodi præsumptiones sint liquidissimæ probationes, *l. tutor. C. de peric. tut.* quæ idem operari debent, ac si essent plenæ probationes, atque adeò, sicut corpore delicti probato per plenas probationes, ordinaria pœna imponitur, ita etiam quando fuerit probatum per juris præsumptiones, quia corpus delicti debet esse certum, non dubium. Et sic cum de corpore delicti, & per consequens potest ad pœnam ordinariam deveniri; multoque magis sufficeret ad pœnam extra ordinem inferendam.

Neque dicas, quod idem dicendum erit de corpore delicti, probato per præsumptiones hominis, cum Bossius *in tit. de partu suppos. n.* 33. affirmet, sufficere, quod adsint præsumptiones hominis, & expressius Alex. *cons.* 56. *in fine lib.* 2. dicat conjecturas, quibus dolus detegitur relinqui arbitrio Judicis. Ergo datur intelligi, quod etiam præsumptione hominis firmari possit corpus delicti. Nam ea, quæ à lege terminata sunt, non possunt dici arbitraria.

Quia respondetur, quod objectio procedit in probatione doli, & sic delicti, non autem in probatione corporis delicti, quod debet perfici saltem præsumptionibus Juris, quæ non recipiunt arbitrium. Si enim illæ reciperent arbitrium, corpus delicti non firmaretur, sicuti firmam debet, ut ad ulteriora Processus deveniri possit. Unde Foller. *v. Capiat informationem n.* 17. ait, quod ubi concurrit difficultas nimia probationis, tunc eo casu constando per conjecturas validas à Jure approbatas, sufficit. Idem tradit Farinacius sequendo Follerium *quæst.* 2. *n.* 12. inquiens, quod in occultis delictis, & quæ sunt difficilis probationis præsumptiva, & conjecturata probatio, habetur pro plena, & concludente probatione, communiter receptum est ex Bald. *in l. Quicunque C. de serv. fugit. n.* 28.

Dum igitur probatio per conjecturas habetur pro plena & concludente probatione, non de conjecturis hominis, sed juris intelligi oportet, quia hominis præsumptio non firmat plenam, & concludentem probationem. Quare Vermigl. *d. cons.* 59. *n.* 5. Authoritate Deciani *cons.* 18. *n.* 221. *lib.* 1. ait, quod saltem oportet constare hominem non esse in humanis ad hoc, ut præsumptio super corpore delicti facti permanentis plene probet, & per consequens resultat, quod si corpus delicti fuerit probatum per præsumptiones Juris, non extraordinaria, sed ordinaria pœna imponi potest. Nam sicut per indicia, & præsumptiones delicti in genere potest procedi ad Torturam secundum communem opinionem Doctorum, quos citat Farinac. *q.* 11. *n.* 12. *in prima limit.* traditque Cavalcan. *de tract. reg. p.* 1. *n.* 201. & suffragatur textus *in l. & si certus* §. *si unus ff. ad Sellan.* ubi notat Bartolus servos posse torqueri, non comparente Domino Clar. *q.* 4. *n.* 3. Sanfelicius *dec.* 28. *n.* 2. Ita etiam ad condemnationem procedi potest.

Hinc Carpzovius *q.* 16. *n.* 19. hoc idem affirmavit his verbis. *Meo Judicio Judex pœnam ordinariam dictitans, neutiquam à vero, & æquo aberrat, aut certè ratio diversitatis danda est, quare in delictis facti transeuntis sufficiant conjecturæ validæ, & approbatæ ad condemnandum, quæ tamen sufficientes non sunt ad pœnam in delicto facti permanentis.* Suadet idipsum Clarus, præcipue quando adsit confessio delinquentis *in q.* 55. *n.* 11. ac Boss. *in tit. de delict. n.* 15. & Farinac. *q.* 2. *n.* 9. Immo subjungit Carpzov. *loc. cit. n.* 27. quod id procedat, si unicus Testis juratus deponat, se Corpus delicti, hoc est cadaver occisi, vidisse, nam unicus Testis omni exceptione major de visu deponens, indicium facit ad torturam *l. Si maritus ff. de quæst.* Clar. *q.* 21. *vers. Unus Testis*, Farinac. *q.* 36. *n.* 225. Atqui unus Testis de visu facit semiplenam probationem. Ergo si cum dicta semiplena probatione concurrat aliud adminiculum, addita confessione inquisiti, hoc casu ordinaria pœna tutè dictare potest. Quod esset secus, si non fuisset confessus.

Sed quid si procedatur contra contumacem, an corpus delicti facti permanentis, probatum per conjecturas, sufficiat ad illum condemnandum in contumacia? Affirmative videtur respondendum. Quia sicut contra præsentem hujusmodi conjecturæ valent ad probandum Corpus delicti, atque etiam ad condemnandum contumacem, qui pro confesso, & convicto habetur, cum idem operetur ficta confessio in contumace; quod vera in reo præsente, ut notat Cepol. *cons.* 29. *sub* 29. Cabal. *cas.* 256. *n.* 6. & *cas.* 255. *n.* 9. Immo etiam valent ad procedendum contra inquisitum, ut animadvertit Igneus *in l. & si certus* §. *fin. n.* 28. *ff. ad Syllan.* ubi ait, quod satis est in reum homicidii patrati proponere hominem, qui secum visus est non apparere, ut ad Torturam contra eum deveniri possit, licet alia certitudo de morte non habeatur. Et sic fingi etiam potest super corpore delicti ad effectum torquendi, & hujusmodi fictio tantum operatur, quantum veritas. Unde quemadmodum contra præsentem deveniri potest ad Torturam, ita potest deveniri ad condemnationem contra absentem. Sufficit etiam, ut absens contumax condemnari possit, quod si fuisset præsens torqueri posset, Farinac. *cons.* 5. *n.* 103. & *q.* 11. *n.* 48. Et speciatim Natta *cons.* 594. *n.* 14. citans Baldum *in l. Servumquoque* §. *publice ff. de procurat.*

Verius tamen contrarium esse arbitror. Pro quo sciendum est, quod condemnatio, quæ contra absentem contumacem infertur non habet fomentum à Jure communi, Farinac. *q.* 12. *n.* 3. sed à consuetudine, vel constitutione, aut statuto. Nam de Jure communi absens non punitur nec pro confesso, neque pro convicto, ut habetur *in l. properandum* §. *& si quidem C. de Judic.* Bartol. *in l. absentem ff. de pœn.* Chartar. *de capt. bann. cap.* 1. *n.* 1. cum ibi deductis.

Sciendum itidem est, quod fictio ex conjecturis est fictio Juris, & præsertim ex conjecturis, quibus probandum est corpus delicti, ut notat Vermigl. *cons.* 59. *n.* 5. Ideoque hoc Jus, quod fingit constare delictum in genere, & sic corpus delicti ex conjecturis, non trahit ad se speciale maleficium fictum per statutum, vel consuetudinem, aut per aliam constitutionem, vel edictum, ut docet Bald. *in l. siquis servo n.* 11. *C. de furt.* Quia tunc duæ fictiones concurrerent ad unum & eundem effectum, nempe fictio delicti in specie, & fictio in ficta confessione considerati, & ideo contumax non potest condemnari, nisi constet sufficienter de corpore delicti, Cabal. *d. Cas.* 255. *num.* 3. Farinac. *q.* 2. *num.* 7.

Non obstat, quod conjecturæ Juris sunt liquidissimæ probationes, ut per Bald. *cons.* 23. *num.* 8. *lib.* 1. *divers. in parv.* Et ideo cum ex conjecturis præsumatur corpus delicti vere probatum, & justificatum, Farinac. *q.* 2. *n.* 12. merito verè, ac non fictè proban-

dum videtur. Facit ad id Textus *in l. siquis locuples, §. fin. ff. de manum. testam.* Jas. *in l. licet Imperator. n.* 8. *ff. de legat.* 1.

Nam respondetur, quod licet conjecturæ Juris faciant manifestum ac evidens, non tamen dicuntur facere evidenter, ac verè per se notum illud, quod elicitur per conjecturas *l. si plures in fin. ff. de vulg. & pupil.* ibi *nisi evidenter fuerit expressum*, favetque Textus *in cap.* 2. *sent. excom. in* 6. ibi, *patenter expressum.* Per quem Textum notant Canonistæ, ac nominatim Geminianus, quod illud non dicitur evidenter, ac verè expressum, quod ex conjecturis apparet. Jas. *in d. l. licet. Imperator. num.* 14. *ff. de leg.* 1. Dum ergo corpus delicti probatur per conjecturas, dicitur manifestè probatum, non idcirco videtur evidenter per se notum, & expressum. Quia ubi conjecturæ, ibi veritas per se nota est Bald. *in l. Cives in princ. C. de appell.* atque adeo corpus delicti per conjecturas probatum fictione non caret, quæ fictio cum alia fictione concurrere non potest ad effectum condemnandi contumacem.

Unde pro responsione ad ea, quæ pro affirmativa dicta sunt, dicendum est, quod corpus delicti per conjecturas probatum, ideo sufficit, si illud postea consequitur vera confessio delinquentis secundum tradita per *Clar. d. q.* 55. Et ad doctrinam Ignei respondetur, quod sit casus specialis in servis, qui omnem opem tenentur præstare Dominis *l.* 3. *ff. ad Syllan.* Et omnem malam interpretationem contra eos accipimus, dum valet consequentia: Servus est, ergo nequam *l.* 4. *in addit. marg. C. de libert. & eorum liber. l. apud antiquos in addit. marg. C. de furt. & serv. corrupt.*

At de his satis, quæ non sunt omnino extra rem, sed usui S. Officii accommodanda.

Consultatio CXLV.

De Citatione in S. Tribunali S. Officii.

Citatio est actus judicialis, seu Judicii præparatorius, quo is, qui coram Judice sistendus est, ejusdem Judicis mandato legitime vocatur, juris experiendi causa. Est jure naturæ debita, cum sit quædam defensionis species traxitque originem à Deo *Genes.* 2. Qui Adam inobedientem condemnare volens, quasi eum citando vocavit. *Adam, ubi es?* Ita in Clem. Pastoralis de re judic. Abb. *in cap. Cum olim eod. tit.* Maranta *in pr. p. 6. capit. de citat. num.* 3. Caren. *p.* 3. *tit.* 2. §. 1. *num.* 1. *& seq.* Generatim aliqua de citatione dicenda sunt.

Aditus itaque Judex competens, Prætore petente, jubebit reum in Jus vocari *l. ultim. c. de exib. reis.* Omnium siquidem actionum instituendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, qua Prætor edicit, de in jus vocando, utique enim in primis adversarius in Jus vocandus, id est ad eum vocandus, qui Jus dicturus sit §. *ultim. instit. de pœn. tem. litig.* Estque citatio de Ordinis judiciarii substantia, quod ad absentem attinet, *can. caveant, can. omnia* 3. *q.* 9. *d. Clem. pastoralis §. dici ne ergo de sent. & re jud.* Bartol. *in l. prolatam C. de sent. & interloq. om. Jud.* Bald. *in auth. Si omnes num.* 2. *C. si ut minor se ab hæred. abstin.* Gail. *lib.* 1. *obser.* 48. *in princ.*

Quod verò ad præsentem in judicio attinet, non est necessaria citatio; nam ob id quis citatur, ut sit præsens, Nor. Jo. Andr. *in cap. ultim. de elect. in* 6. sive litigare velit, sive nolit, Panor. *in cap. tenor. in fin. de sent. & re jud. in cap. Ecclesia S. Mariæ num.* 8. *de constit.* Alex. *in rubr. num. fin. C. de in Jus voc.* & hanc esse communem testatur Gail. *d. obs.* 48. *num.* 4. & Marant. *p.* 1. *p.* 6. *princ. membr.* 1. *cujus vitii*, si tamen citatus compareat, actus cum ipso gestus tenet, non ratione citationis, sed ratione præsentiæ, adeo, quod possit ad ulteriora procedi. Bald. *in d. auth. si omnes num.* 8. *C. siut minor.* Nam per comparitionem citatio invalida convalidatur, & comparens nullitatem citationis post allegare non potest, Minsing. *Cent.* 2. *obs.* 18. *& Cent.* 3. *obser.* 90. Gail. *lib.* 1. *d. obs.* 48. *num.* 4. *& obser.* 58. *per tot.* Gravat. *ad vestr. lib.* 7. *cap.* . . . . *num.* 32. in tantum, ut si citatio invalida ad notitiam. Adversarii pervenerit, reddatur valida *ibid. num.* 33. Quocirca præsenti poterit offerri libellus si ad hoc citatus non sit, non cogitur tamen statim libello respondere, si negotium ampliorem deliberationem desideret, Panorm. *in d. cap. tenor. & not. in cap.* 1. *de libell. oblat.* Gravat. *ad Vestr. lib.* 1. *cap. num.* 6. *instit. de pœn. tem. litig.* quod tametsi de citatione nihil apud acta apparet, Processus tamen viribus subsisteret, modo Partes, & earum legitimi Procuratores in omnibus articulis processus fuerint præsentes.

Citatio autem est Triplex. Prima, quæ fit viva voce, secunda litteralis, tertia violenta, sive Personalis, quæ fit per capturam Personæ. Viva voce fit multis modis, Jure civili introductis Aut enim fit per Judicem, ut quando Judex ore proprio citat, & valet, arctatque citatio talis, si legitime fiat, censeturque peremptoria *l.* 2. & ibi Doctores secundum unum intellectum *C. quom. & quando Judex.* Nam assignando Partibus terminum ad comparendum, vel procedendum citare intelligitur. Secundo fit per Notarium sive Tabellionem *arg. can. Circumcessiones* ibi, *sed illorum Notariis* 23. *q.* 5. sicut plerumque faciunt Auditores Palatii Papæ. Nam si potest Judex citare per Nuncium, vel Præconem, ut in Auth. *qui semel. C. quom. & quando Judex.* Omnes autem voce præconia citati, venire tenentur, ut ubi notatur. Quarto per Parochum in sua Ecclesia in publica Concione, quo casu Sacerdos non privatæ, sed publicæ Personæ vicem gerit, quod in omni causa spirituali, & Animam concernente potest, *cap. quanquam de usur. lib.* 6. Quinto fit per Nuncium, ut *in cap. prudentiam* 1. *de Offic. Jud. de leg. cap. cum parati de appell. l. magis §. nec tamen ff. de rebus eor. qui sub tut. vel cur. sunt.* Nuncius autem neminem citare potest, nisi præcedat Jussus Magistratus *l. ult.* ac ibi Bartol. *c. de exib. reis*, Gail. *lib.* 1. *obser.* 54. *in princ.* Et si secus fecerit, tenetur pœna falsi criminaliter, *l. qui nomine ff. ad leg. Cornel. de fals.* vel civiliter ad interesse Parti citatæ. Salicetus *in d. l. ultim.*, nisi consuetudo sit in contrarium Bald. *in l. si quando num.* 12. *C. de Testib. in l. cum Clericis C. de Episc. & Cler.* Jo: Jab. *in §. quadrupli. num.* 1. & ibi Jas. *num.* 34. *instit. de act.* Imol. *d. cap. cum parati de appell.* Marant. *p.* 1. *p.* 6. *princ. membr.* 1. *num.* 52. Vant. *de nullit. ex def. citat. num.* 43. Pekius *de jur. sist. cap.* 19.

Secunda citatio Litteralis est, cum quis à Judice litteraliter citatur, responsurus. Potest autem quivis Judex, sive ordinarius sit, sive delegatus, citare per litteras *cap. si Episcopus d.* 18. *can. quisquis* 4. *quæst.* 5. *d. cap. prudentiam de Offic. Jud. deleg.* adhibito tamen Nuncio, cujus opera ipsi rei maxime ignotus sit, tamen litteræ tales sunt, ut reus credat, vel credere debeat, eas esse alicujus Judicis, omnino comparere tenetur, secus quando Nuncius viva voc absque litteris citati; nam tunc Nuncius talis sit opportet, ut reus credere debeat ipsum esse Nuncium. Bartol. *in extravag. ad reprimend. quomod. in Crim. Læs. Majest. proced. v. per Nuncium & v. Litteras, & not.* Gail *d. obs.* 54. *num.* 4.

Tertia

Tertia violenta dicitur, ut cum quis in persona propria ad judicium invictè ducitur, de qua vide notata *in l. plerique ff. de in Jus. voc.* & *d. ult. C. de exib. reis*, & Jo. Andr. *in cap. Romana §. contrahentes de for. comp. in 6.* Et dicitur hæc etiam realis Uvitemb. *in pr. tit. pandect, lib. 2. de in jus. voc. n. 13.* Canter. *in quæst. crim. præl. 3. num. 2.* Caren. *p. 2. tit. 12. num. 3.* Farinacius, & alii passim.

Alii strictius citationem duplicem esse, ajunt, Una verbalis, quæ fieri solet per schedulam. Altera realis, quæ perficitur vel per apprehensionem Personæ, vel per actualem præsentiam ejusdem. Prima spectat ad manus injectionem, seu carcerationem. Secunda est cum reus præsentialiter se præbet coram Judice, & declarat habere Testes pro ritè, ac recte examinatis. Tunc enim per æquipollens supplet citationem, ita ut examen testium ex defectu citationis non infringatur, ut per Guaz. *defens. 24. cap. 6. num.* 4. cum ibi allegatis.

Regulariter autem cujuslibet Judicis, sive Ordinarii, sive delegati litteralis citatio continere debet, quis citat, & ejus nomen, & cognomen, quem, & super quo ubi, & ad quem diem, & ad cujus Instantiam citet, & quod per se, vel legitimum, vel idoneum procuratorem ad causam sufficienter instructum peremptorie, vel non peremptorie compareat.

Propius autem ad praxim S. Officii ad citationis validitatem tria requiruntur. Mandatum Judicii de citando. Citatio ipsa, seu mandatum Judicis scriptum, executioni traditum. Relatio executoris sive nuncii citantis. Tria hæc ad validitatem citationis necessario requiruntur, & una deficiente, citatio non est legitima, nec ullum habet vigorem, Marant. *d. p. 6. cap. de citat. num. 51.* Caren. *d. tit. 2. §. 1. num. 4.* aliique communiter. Unde in Tribunali S. Officii omnes inquisiti, sive sint hæretici, sive de hæresi suspecti, citandi sunt, quia judicium contra eos instituendum sive hoc actu præparatorio subsistere nequit, ut firmant Param. *de orig. S. Inquis. lib. 3. quæst. 4. in rubr. de forma & ordine num. 62.* Sousa *in aphor. Inquis. lib. 2. cap. 27.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 5. num. 1.* Nec possunt Inquisitores hanc citationem omittere prætextu facultatis procedendi summarie de pleno, & sine strepitu judicii. Quia citatio est de jure naturæ, Pegn. *p. 3. direct. com. 104. in fin.* Sous. *cap. 1. num. 5.* Farinac. *de hæres. d. q. 185. num. 16.* & Carena *ibid. num. 6.*

Si autem inquisitus non sit contumax, neque de illo timeatur fuga, sed facile capi possit, citandus est absque expressione causæ, sed solum in genere proponendo, Inquisitorem velle ab eo aliqua scire, ne detur ei occasio, se in fugam conjiciendi, ut per Pegnam *p. 3. direct. com. 33. num. 131.* Param. *loc. cit. num. 34.* Simanch. *de cath. instit. tit. 43. rubr. de mod. proced. num. 12. in fin.* Castropal. *d. disp. 8. pun. 5. num. 2.* & Caren. ubi supra *§. 2. num. 7.* Si verò ex generali citatione timeatur delinquentis fuga, capiendus ipse est, omissa verbali citatione *ex lib. nullus C. de exhib. reis, & l. fin. C. de custod. reor.* & notant Pegna *d. p. 3. com. 27. num. 73.* & Castropal. *ibidem* Similiter si citatus non compareat, capiendus est, si capi poterit, sin minus, tunc in verbali citatione inserenda est causa, videlicet, ut de fide respondeat juxta textum *in cap. cum contumacia de hæret. in. 6.* Et tradunt Scacc. *de judic. cap. 43. num. 9.* Farinac. *d. q. 185. num. 114.* Pegna *loc. alleg. num. 131.* & Carena *d. p. 2. tit. 12. num. 8.* Id tamen hac de re invenio decretum sub 28. Martii 1618. Citatio in causis S. Officii non fiat ad subjiciendum se examini pro causa fidei, sed dicendum quid sentiat de fide.

Itemque si delinquens non sit absens, nec contumax, sed præsens, unica sufficit citatio, quæ tribus æquivalet, signato termino competenti, ac peremptorio ad comparendum. Nullibi enim habetur expresse, requiri in hoc casu trinam citationem, ut observant Castropal. *eodem loco num. 3.* Caren. *ibid, §. 3. num. 9.* Farinac. *cit. quæst. 185. num. 158.* Sous. *lib. 1. cap. 27. num. 12.* Si verò sit absens & contumax trina citatio expediri solet, & in qualibet illarum præfigitur competens terminus, ut sic processus & sententia magis comprobetur. Quod docent Royas *sing. 29. num. 2.* Param. *loc. cit. num. 65.* Farinac. *ibi num. 117. & 157.* Simanch. *tit. 14. rubr. de contumac. num. 6.* & in Enchirid. *tit. 45. rubr. de absent. num. 3. & 4.* Castropal. *d. disp. 8. pun. 5. num. 3.* Additque Carena *num. 13.* quod trina citatio, facta domi, æquiparatur citationi personali ad effectum, ut possit excommunicari juxta specialem ritum Curiæ Archiepiscopalis Neapolitanæ, de quo Ricc. *dec. 204. lib. 1.* In hac tamen re diligenter servanda est praxis cujusque Inquisitionis, ac Tribunalis.

Formam autem servandam in hac citatione tradit Eymeric. *p. 3. direct. num.* 130. ibique Pegna *tom. 33.* Annotandum tamen est, quod hujusmdi citatio non solum necessaria est ad contestandam litem & formandum processum, sed multo magis ad sententiam pronunciandam. Non enim valide sententia proferri potest, nisi prius reus citetur expresse ad illam audiendam, ut colligitur ex Clem. *Sæpe de verb. signif.* & tradunt Pegna cum aliis *com. 40. num. 165. vers.* Rursus, Param. *ubi supra q. 4. num. 19.* Decian. *tr. crim. lib. 5. cap. 38. num. 27.* & Farinac. *ea quæst. 185. num. 155.*

Notandum etiam est, quod quando reus est absens, vel latitat malitiose ac dolose, non solum citari potest domi suæ solitæ habitationis *ex cap. causam, de dol. & contum.* sed etiam per edictum ad valvas Ecclesiæ Cathedralis. Quod in tribunalibus S. Inquisitionis observatur frequentius, ut animadvertunt Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 89. num. 31.* Simanch. *tit. 14. de contumac. num. 5. & 6.* & in Enchir. *tit. 145. num. 7. & seq.* Farinac. *ibid. num. 116.* & Barbos. *in cap. fin. num. 3. de dol. & contum.* Reus autem latitare dicitur, quando in domo, ubi uxor & filii habitant, non invenitur, Barbosa *ibid. num.* 4.

Porrò regula est, ut citatio fieri debeat in personam, si reperiri possit, alioqui ad domum habitationis ipsius *cap. venerabilis in fin. de dol. & contum. can. quisquis 4. quæst. 5. d. cap. causam*, ibique Gloss. *v. ad domum eod. tit. lib. 4. §. Prætor ff. de damn. infect.* quam communem dicit Marant. *p. 1. p. 6. princ. memb. 1. 124.* Non obstat *l. scire §. qui autem supra centum ff. de excus. tut.* ibi: *oportet autem ei manifestari à præsidibus, vel in faciem, vel ad domum*, quæ cum alternativa sit, videtur sufficere citationem ad domum fieri. Sed loquitur in alternativa, quæ non electionem denotat, sed citationis ordinem ita, ut primo citari debeat personaliter, si reperiatur, sin minus ad domum. Similis est, alternativa ordinis *in cap. mandato de præb. in 6.*

Si itaque reus post debitam executoris inquisitionem non possit reperiri, citabitur ad domum habitationis, & censetur non posse reperiri quoad effectum secundum Bartol. & Alex. *in d. §. Prætor* Butr. Panorm. *in d. cap. causam de dol. & contum.* si in judicio non reperiatur, quando scilicet causa celeritatem desiderat. *d. lib. 4. §. Prætor. vers. abesse juncta l. 1. de damn. infec.* Si verò celeritatem non desideret, & prima sit ad judicium evocatio, non poterit ad domum habitationis citari, nisi absit à civitate, vel à loco domicilii *l. ut perfectius C. de annal. except.* tenet Innoc. *in cap. ult. de eo, qui mit. in posses.* & Panorm. *in d. cap. causam.* Quo casu si domestici rogati executori responderint, reum à civitate abesse, citabit executor

reum ad domum ; & in persona domesticorum tradendo illis exemplum litterarum citatoriarum secundum Alex. *ubi supra* , & sua relatione declarabit, quod reum diligenter quæsiverit , & quod personaliter non inventum , citaverit ad domum , Panorm. *in d. cap. causam num.* 8.

Immo indistinctè absentem à domo in personam domesticorum etiam in causis majoris præjudicii , nulla alia præmissa inquisitione , citari posse, usus obtinuit, teste Guidopap. *quæst.* 465. *num.* 1. Perk. *de jur. sist. cap.* 39. *num.* 3. & hoc ita juris esse ex sententia Baldi asserit Marant. *d. memb.* 1. *num.* 126. ac idem Alex. *d. l.* 4. §. *Prætor, num.* 2. cùm is absens dicatur, qui non reperitur in loco, in quo quæritur *l. absentem ff. de verb. signif.* Gail. *lib.* 1. *obs.* 49. *num.* 8. *& seq.* Unde citatio in personam uxoris cohabitantis marito, sufficit ad contumaciam mariti , Mynsing. *cent.* 3. *obs.* 37. etiamsi verè ad notitiam citati non pervenerit Gravat. *ad Vestr. lib.* 5. *cap.* 13. *num.* 13. Et hoc minus habet dubii, quando cum litteris facta, Marant. *d. membr.* 1. *num.* 81. Quemadmodum si jam ante in judicio fuerit ; tunc enim absque ulteriori inquisitione ad domum habitationis citari poterit Ferrar. *in for. respons. rei v. in termino sibi assignato num.* 8.

Si verò non fuerit prima citatio , poterit quis ad domum citari , si in judicio non reperiatur , teste Bartol. *in d. l.* 4. §. *Prætor ait* , & notat Glos. *in l. & post edictum ff. de judic.* & *in auth. qui semel & l. ab eo , C. quom. & quand.* Jud. vide *cap.* 1. *de sent. excom. in* 6. *Glos. in l.* 1. §. *cum ex edicto ff. quæ sent. sine ap. rescind.* Dicitur autem ad domum quis citari , si ante domum fiat executio , quia non potest executor domum, invito reo, ingredi , & si secus fecerit , tenetur injuriam *l. plerique & l. seq. ff. de in jus voc* Glos. *v. in domo in Clem. causam de elect.* Domum præterea intellige privatam ipsius rei, in quo habet familiam *d. l.* 4. §. *Prætor ff. de damn. infect.* non autem officinam, aut tabernam, Bartol. *in d. l.* §. *Prætor*, quem de hoc articulo plenius vide , & Panorm. *in d. cap. causam de dol.* & *contum. in cap. ult. de eo , qui mit. in posses.*

Neque hoc prætereundum est illum , qui ad domum, vel Ecclesiam citatus est, non posse excommunicari, nisi primo personaliter apprehensus moneatur , aut constet illum latitare , vel impedire , quominus citatio ad eum perveniat, Rota *dec.* 134. *& dec.* 139. *& dec.* 184. *in antiq.* quia in his , quæ sunt gravis præjudicii , requiritur vera contumacia. Facit *cap. consultationibus de Offic. Jud. deleg. & l. fulcimus ff. ex quib. caus. in posses. eat.* Innoc. *in cap. ult. de eo , qui mittit in posses.* & ibi Pancr. *n.* 14. Angel. *in d. l. ut perfectius de annal. except.*

Personaliter itaque reus non repertus citari potest ad domum , vel Ecclesiam parochialem , ut ait Glos. *v. ad domum in d. cap. causam de dol. & contum.* Hoc tamen sensu secundum Panormitanum ibi, ut reus non repertus personaliter , si domum habitationis habeat , ibi primo citari debeat per *cap. ult. de eo , qui mitt. in posses. caus. rei ser.* Sin domum non habeat , ad Ecclesiam parochialem *d. cap. ult. de dol. & contum.* Verum Butr. *in cap. quoniam frequenter* §. *porro num. fin.* ut *litt. non contest.* asserit , tutius esse , ut in utroque loco , puta ad domum , & ad Ecclesiam parochialem fiat , uti & hoc loco fieri mandatur.

Hæc autem, quæ dicta sunt , obtinent , quando citatur persona , aliud verò observandum , quando Universitas ad Judicium vocatur. Nam Universitas simul congregata citari debet , si haberi simul possit. Quæ congregatio fieri solet per sonum campanæ , vel superiorem , qui convocare habeat , & si post requisitionem illius se includant , vel absentent , ne citatio insinuetur , perinde erit ac si insinuata esset , *arg.* §. *porro in cap. quoniam ut lite non contest.* Hinc requirendus prius est Consul Civitatis , ut convocet Senatum , item Præses Judicii , ut assumat alios , quibus citatio insinuari possit , quod si facere recusaverit , sufficit sola ipsius persona , Bartol. *in d. extravag. ad reprimendum v. citatum.* Si autem aliqui conveniant , sufficit illis insinuari Glos. *in cap. si capitulo de conces. præb. in* 6. *v. factam.* Citatur etiam Universitas per edictum in loco , ubi congregari solet , & si cives clauderent portam , per affixionem copiæ in porta civitatis , Marant. *d. p.* 1. *p.* 6. *princ. membr.* 1. *num.* 94.

Aut singuli , non ut singuli , sed ut Universitatem vel Capitulum efficiunt *cap. bonæ* 1. & ibi Glos. *v. singulares de elect.* Jo. Andr. *in d. cap. si capitulo* , & ibi Glos. *v. factam de conces. præb. in* 6. Bartol. *in d. extr. ad reprimend. d. verb. citatum* , ubi addit , etiam posse dici , quod quemadmodum unum hominem singularem quis potest citare , licet solum ejus caput respiciat , & non reliquum corpus *l. satis ff. de in jus voc. & arg. l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun.* ita quem posse universitatem citare , scilicet caput ejus citando , hoc est illos , qui præsunt Universitati , Civitati , Communitati , vel Collegio *l. municipibus ff. de condit. & demonstr.* Vel etiam dici posset secundum eundem , quemadmodum tutor potest citari in causis pupilli , ita rectores in causis Universitatis , *arg. l. item magistri , & l. seq. ff. de part. l.* 1. §. *sufficit ff. de admin. tut.* Quod tamen putat verum , si mandetur citari tutor. Si enim mandetur citari pupillus , an tunc sufficere citare tutorem , dubitari posset. Et ideo consultum est secundum eum , quod fiat commissio ad citandum tutorem , & pupillum , administratores , & Universitatem , quia tunc asserit sine dubio sufficere, si citentur rectores. Verumtamen autore Panormit. *in d. cap. bonæ* 1. *num.* 19. *de elect.* utile fuerit , ut congregetur Universitas , si fieri possit , & ita simul congregata citetur.

Per citationes autem factas rectoribus Universitatis , non constituitur Universitas verè contumax , sed fictè, Bartol. *d. v. citatum in fine.* Unde & excommunicari , vel suspendi non potest , cum absque ea in Universitatem , vel Collegium excommunicationis sententiam proferri penitus prohibeatur , ne innoxios hujusmodi sententia irretiri contingat , sed in illos duntaxat , quos culpabiles esse constiterit , promulgari mandetur *cap. Romana* §. 1. *Universitatem de sent. excom. in* 6. Si tamen excommunicetur , putat Glos. *in d. cap. bonæ* 1. *v. singulares in fin. de elect.* tutius esse impetrare absolutionem , quasi non modica præsumtio sit contra Universitatem , nisi doceret , se nescivisse.

An autem citationi per consuetudinem derogari possit ita , ut contra reum procedi possit , nulla contra eum præmissa citatione , negandum videtur. Quia cum hujusmodi consuetudo sit contra jus , & sic irrationabilis , non potest per consuetudinem citatio tolli , cùm sit solennitas juris naturalis , fomentata à jure civili , cujus officium est , non tollere , sed adjuvare jus naturale , ac proinde ait Bursat. *cons.* 201. *nu.* 40. *lib.* 2. quod hæc consuetudo non obstabit, cùm tanquam irrationabilis operaretur tantum , quod Judex non teneretur in Syndicatu , non tamen quod ad validitatem actorum. Quia cùm citatio , uti species defensionis neque à Principe tolli potest, multo minus posset tolli à consuetudine , & sic ab inferioribus , qui illam inducunt , ut singulariter Marsil. *consil.* 8. *num.* 26. Et certe quod hæc consuetudo non esset observanda, ubi de vita hominis ageretur, tradit Afflict. *dec.* 391. testans ita fuisse conclusum per

Judices

Judices magnæ Curiæ & sacrum Consilium, & Ursil. *ad d. decis.* ait, quod Princeps non potest tollere hujusmodi defensionem, & per consequens decernere, aliquem subjici debere quæstioni ex processu informativo, sine ulla citatione, ac ea, quæ sunt juris naturalis tollere, ut per Paris *de Syndic. v. Condemnatio cap.* 4. *num.* 5.

Contrarium tamen asserit Cabal. *cas.* 269. *num.* 9. cujus hæc sunt verba: *Consuetudine induci potest, ut testes sic pro simplici informatione Curiæ, recepti, parte non citata, & ante litem contestatam probent, & sufficiant non solum, ad torturam, sed etiam ad condemnationem*, & firmat Blanch. *in tr. de judic. num.* 22. Unde quotidiè proceditur contra inquisitos ex abrupto, & ex solo processu informativo, ac denegatis defensionibus, & ita per consuetudinem induci potest, quod stetur processui informativo. Quod sane supposita præeminentia S. Tribunalis, aliorumque in quibus considerari potest merum, & altum imperium, & sic altam jurisdictionem, non videtur repugnare, quod de stylo induci possit, ut stetur processui informativo secundum ea, quæ dicit Bajard. *ad Clar. q.* 49. *num.* 42. Claud. Bertaz. *ad cons. Patris* 130. Afflict. *d. dec.* 391.

Nec procedere ex solo informativo est ita contra jus naturale, ut in aliquo conforme illi non sit. Quia non proceditur contra inquisitum omnino eo inaudito, quod esset penitus contra jus naturale, sed accepta accusatione, & examinatis testibus devenitur ad constituta contra reum, quæ habent vim litis contestationis, ut notat Cabal. *d. cas.* 269. *num.* 11. cujus substantialis forma est interrogatio inquisiti, ejusque responsio *l.* 1. *C. de lit. contest.* & per litis contestationem ponitur nomen inquisiti inter reos, Guaz. *def.* 20. *cap.* 7. *n.* 9. & dicitur constitutus, id est conventus, scilicet in jus vocatus *l.* 45. *ff. de re jud. l.* 7. *C. de præscript.* 30. *an.* quod habet vim citationis. Et ex hoc capite reus habet occasionem proponendi, ac sibi præparandi defensiones. Quo casu cessat dicta consuetudo, aliàs esset omnino irrationabilis, iniqua, & nutritiva peccati, cùm tolleret quod alienum est. Quod tamen intelligendum est de denegatione defensionum, quæ excluderent delictum, & sic si essent de mera innocentia, non autem de aliis exceptionibus, Bald. *in l. hoc edictum num.* 8. *ad fin. ff. nequis eum, qui in jus voc.* Et hanc defensionem Princeps tollere non potest; Bald. *in l.* 3. §. *si is, pro quo num.* 2. *ff. quod quisque juris* Farin. *cons.* 16. *num.* 18. Quomodo autem differant processus de negatis, & processus ex informativis, vide Farinac. *cons.* 185. *num.* 8. Quæ omnia potiori jure locum habent in delicto hæresis, in quo non est necessaria processus legitimatio, cùm in eo possit procedi nulla facta testium repetitione, & reo non citato, *cap. fin. de hæret. in* 6. late Gabr. *com. op. lib.* 2. *tit. de citat. concl.* 1. *num.* 328. & dicemus *in consult. de testibus.*

Est autem adhibenda fides nuncio attestanti se citasse reum, & illum invenisse vel non invenisse, ex Gloss. *v. vocatus c.* 28. *de elect.* minime obstante, quod similes personæ habeantur ut infames, quia ratione publicæ servitutis reputantur habiles. Neque per vulgi opinionem detrahitur illis de propria fide in præjudicium justitiæ, quæ similibus ministris indiget. Insuper nuncius est servus publicus, juramento firmatus, ideoque ei credendum est ex officio, sicut creditur cuilibet experto in suo arte *lib. septimo de stat. homin.* &, quemadmodum creditur cuilibet alio testi, qui deponit pro aliquo, vel contra aliquem, ita credendum est huic nuncio, qui in nullo videtur differre à teste. Ejus enim relatio est expositio facti, quod accidit. Et sic etiam habetur in Constitutionibus Innocentii IV. & Alexandri IV. in Directorio.

Si ex recognitione actorum, sive processus oriatur aliqua difficultas circa citationem rei, non est præsumendum illam præcessisse. Quia, ut dictum est, citatio necessario requiritur ad validitatem processus, illiusque expressio est de ejus substantia. Substantialia autem rei, quæ non apparent, ubi necessario expressa esse debent, non præsumuntur, sed probanda sunt, Gloss. *v. vocatos cap. quod sicut de elect.* ubi ait: siquis enim neget fuisse vocatum, adversario incumbit probatio. Cumque citatio sit quid facti, non præsumitur, *l. in libello* §. *facta ff. de capt. & postlim. revers.* Hæc tamen præsumptio non procedit, quando is, qui citari debuerat, reperitur præsens in judicio Menoch. *præsumpt.* 22. *num.* 1. *lib.* 2. Etsi in his, quæ possunt perfici per præsentiam non est necessaria citatio, quia actus præsentiæ est actus æquipollens citationi à jure approbatus. Unde cùm vocatio rei sit pars substantialis legitimationis processus, quæ consistit in citatione, hæc ubi non est, ibi nec reus, neque judicium, neque ferri sententia potest, Bald. *in l. cum fratrem num.* 8. *C. de his, quib. uti indign.*

In illa autem difficultate, an monitorium, sive citatio à Judice commissa, ut exequutioni mandetur vel personaliter, vel domi, vel ad valvas, reddat reum contumacem, si Nuntius referat illam fecisse domi, & ad valvas, & omnia alia fecisse, prout habuit in mandatis? Sciendum est, quod dupliciter forma exequendi monitorium, sive citationem præscribi solet. Uno modo in specie, scilicet quando committitur Nuntio, sive Bajulo, ut citet reum personaliter, si persona reperiri potest, sin minus citet domi solitæ habitationis. Alio modo in genere, videlicet quando alternative committitur Nuntio citare vel personaliter, vel domi solitæ habitationis.

Primo casu procedit illa generalis relatio, & alia fecisse, prout habuit in mandatis. Quia ista generalis relatio se refert ad factum certum, quod à Nuntio potest bene percipi, & à se optime perfici, ut inquit Guaz. *def.* 10. *cap.* 4. *num.* 6. Baron. *de citat. quæst.* 43. *num.* 19. Ubert. *eod. tit. cap.* 12. *num.* 319. ubi ait, quod ista commissio continet unicum modum citandi, ut puta in personam cum specificatione. Quod si personam non inveniet, tunc ad domum præsentet citationem. Et sic si Nuntius referat reum citasse, prout habuit in mandatis, sine dubio talis relatio valet, quia est certa, ut referens se ad mandatum, quod est certum, Alex. *cons.* 2. *numero* 7. *lib.* 3.

Secundo modo non procedit dicta generalis relatio, quia continet plures modos citandi inter se diversos, & incompatibiles. Sed iterum distinguendum est. Aut modus iste præscribitur à statuto, seu aliqua alia constitutione, aut à Judice. Si præscribitur à statuto, tunc cum sapiat electionem, ut inquit Abb. *cons.* 42. *num.* 2. *lib.* 2. recte procedit illa generalis relatio Bartol. *in d. l.* 4. §. *Prætor ait num.* 12. *&* 15. *ff. de damn. infect.* quem sequitur Ubert. *de citat. cap.* 11. *num.* 253. Quia cùm statutum istud faciat jus speciale præter jus commune, intelligendum est, ut ei aliquid addat. Contrarium tamen tenet Baron, *tr. de citat. q.* 12. *num.* 30. hac quidem ratione. Quia statuta inducta ad juris communis confirmationem non debent contrarium operari, ut decidit Carol. Grimald. *in addit. ad pract. M. C. V. ad cap.* 1. *vers. constitutio.*

Ideoque iterum distinguendum esse arbitror. Aut statutum disponit super executione citationis, & tunc alternativa posita in citatione est in electione Nuntii, ac propterea sufficit retulisse, & alia fecisse prout habuit in mandatis. Aut disponit super citatione, nempe committendo novam citationem in casu,

ſu, in quo de jure citatio fieri non debet, & tunc alternativa prædicta importat ordinem. Quia cùm diſponat ſuper eo, ſuper quo jus non diſponit, neque jus ſuper eo dat aliquam formam, debet regulari ſecundum jus commune, illique ſe in omnibus conformari. Et ſic citatio primò ad faciem, ſecundo domi eſt facienda, ut advertit Ubert. *loc. cit. cap.* 8. *num.* 77. Si verò præſcribitur à Judice, qui ſuper jus diſpenſare non poteſt, tunc neceſſarium eſt, ſervare ordinem juris, cui ſe conformare cenſetur, nempe quod prius perſonaliter reus citetur, & ſi factis diligentiis de eum reperiendo, non fuerit repertus, tunc domi ſolitæ habitationis citatio facienda eſt, Bartol. *in d.* §. *Prætor ait.* Quia cùm hic ordo ſit certus Judici, & incertus Nuntio, qui ignorat, quæ juris ſunt, oportet, ut dictæ certitudini ſe conformet, & ſic cum modo à Judice ſibi præſcripto, cùm non pertineat ad Nuntium eligere, ſed obedire.

Et quamvis contrarium ſentiat Bald. *in l. properandum* §. *ſiquidem num.* 12. *C. de judic.* Vant. *tr. de nullit. ex defect. citat. num.* 95. & alii, quos recenſet Ozaſch. *dec.* 128. *num.* 2. nimirum quod relatio Nuntii generalis valeat, cùm ſe referat ad illud, quod Judici certum eſt, tamen dicitur, quod retentis allatis diſtinctionibus, objectio procederet in citatione decreta à Judice, & ipſi Nuntio commiſſa, non autem in citatione alternative concepta, ſicque ſibi incerta. Et licet hæc ſit certa Judici, ipſi tamen Nuntio eſt incerta, cùm de iis, quæ ſunt juris nihil percipiat, Scacc. *de judic. cap.* 48. *num.* 7. Immo ſi Nuntius in relatione ſubjungeret, omnia feciſſe ſecundum jus commune, & formam ſtatutorum, nihil ageret. Quia cùm ſit ignarus iſtorum jurium, non eſt pro eo præſumendum Aſinus *in pr.* §. 9. *cap.* 6. *n.* 1. *in fine.*

Neque autoritates Farinacii *quæſt.* 11. *numero* 41. Chartarii *de capt. ban. cap. fin. num.* 182. & aliorum, quos ipſe Farinacius allegat, inficiunt, quæ docuimus. Nam loquuntur in caſu ſimplicis citationis, & monitorii, ſcilicet quando commiſſa fuerit ſimpliciter, nulla præſcripta forma illius executionis. Tunc enim quia de jure deberet ordinate fieri, primo ſcilicet perſonaliter, deinde domi, ut ex *l. ſcire oportet ff. de excuſ. tut.* ubi Bartolus, & alii in illis verbis: oportet autem ei manifeſtari à Præſidibus, vel in faciem, vel ad domum per conſuetudinem, & ſtatuti diſpoſitionem, poterit exequi domi tantum, nullo juris ordine ſervato, ut quotidie fit per Curſores, & Mandatarios Urbis.

An autem monitorium, ſeu citatio ad domum habitationis dicatur incerta, ſi appareat citatum habere plures domus habitationis? Pro affirmativa faciunt ea, quæ tradit ſpecul. *in tit. de lit. conteſt.* ubi ait, quod ſi reperiatur in actis tali die fuiſſe litem conteſtatam inter reum, & actorem, nec appareat, an prædicta litis conteſtatio facta fuerit per negationem, vel per confeſſionem talis, litis conteſtatio non valeat ratione incertitudinis. Quod eo magis procedere videtur, quia litis conteſtatio, quæ fit per confeſſionem eſt diverſæ naturæ, à litis conteſtatione, quæ fit per negationem; quia per primam reſpicitur ad abſolutionem, per ſecundam ad condemnationem, ac propterea ob incertitudinem prædicta litis conteſtatio ita ſimpliciter facta, vitiatur. Sic pari modo quotieſcunque Nuntius retulit citaſſe ad domum habitationis, nulla facta ſpecificatione, ad quam domum feciſſe citationem, videtur hujuſmodi relatio incerta, atque adeo nulla.

Pro negativa, quam ſequimur, ratio eſt, quia ubicunque fit monitorium, ſive citatio ſemper eſt ejuſdem naturæ, & non mutatur finis dictæ citationis. Favet textus *in l. quod ſi dubitet ff. de acquir. hæred.* ub dicitur, quod dubitatio inter duo extrema non vitiat, ſi quodlibet extremum eſt ejuſdem naturæ. Nam certum eſt, quod utrobique poteſt citari, ut notatur *in Clem. cauſam de elect. in cap. cauſam de dol. & contum.* nec effectus citationis variatur, ait Bartolus, relatus à Baldo *in d. l. quod ſi dubitet num.* 2.

Ad affirmativam reſpondetur, quod non eſt incerta, dum non variat effectum. Et ad ſimile de conteſtatione litis reſpondetur, quod ad ſubſtantiam judicii ita valet proceſſus per confeſſionem, ſicut per negationem. Unde cùm non dubitetur de ſubſtantia judicii, meritò valet judicium.

Non poteſt autem Inquiſitor citare, vel comprehendere reum ſubditum extra ſuum territorium, niſi de licentia Epiſcopi, vel Inquiſitoris illius diœceſis, in qua reus reperitur. Nam citatio, & comprehenſio ſunt actus judiciales fori contentioſi, qui non poſſunt exerceri in alieno territorio ſine licentia. Unuſquiſque enim Inquiſitor determinatam habet diœceſim ita, ut extra illam nihil agere poſſit ſine licentia illorum, qui ibi præſunt, quibus ſervanda eſt propria juriſdictio, ne ordo in regimine confundatur *can. pervenit* 11. *q.* 1 Unde non obſtat quod omnes fideles ſubſint eidem Papæ. Nam id intelligitur mediate quoad inferiores ſuperiores, quibus fideles immediate in illorum diœceſibus ſubduntur, ut notat etiam Bordonus *tom.* 1. *cap.* 32. *num.* 12.

Et quidem Judices, qui creantur à Principe, non dicuntur abſolute habere merum imperium ſummum, ſed aliqua juris lege determinatum, vel ex limitatione Principis diſtinctum, ut ita jus animadvertendi gladio habeant cum limitata poteſtate ex jure, vel conſtitutionibus, unde non aliis liberè mandare poſſunt *l. illicitas* §. *qui univer. ff. de offic. præf. l. nemo poteſt ff. de reg. jur. l. ſolet ff. de Offic. Proconſ.* Quare & cum Provincia illi etiam juriſdictionem accipere dicuntur *l. obſervare* §. *poſthæc. ff. eod.* quam in Provincia tantum deſignata exercent, neque adhuc in ea primas partes, ſed poſt Principem gerunt *l.* 1. *& l. & ideo ff. eod.* Proinde jus, quod dicuntur habere ad animadvertendum in delinquentes, intelligendum eſt, quando legitime cognitio, recteque procedit, non aliter ex *l.* 4. §. *condemnatum ff. de re jud. l. pen. & fin. C. comminat. epiſtol. &c. autorit. rei judic. hab.* Unde & Præſides Provinciarum, Præfecti, Vicarii, & id genus alii, quibus committebatur gladii jus à populo, vel à Principe, tenebantur, imò cogebantur reddere rationem geſtorum, num ſecundum leges, vel contra adminiſtraſſent *l. un. C. ut omn. Judic. &c. poſt depos. admin. &c.* Etſi non negem ea, quæ à ſolo Principe exerceri poſſunt, poſſe committi Magiſtratibus, & quæ meri ſunt imperii.

Quibus adnectenda eſt conſideratio qualitatis juriſdictionis, quatenus limitata eſt à Principe *l. per rationem, l. in agris ff. de acquir. rer. domin.* Quantitas quoque inſpicienda, de qua judicare permiſſum eſt, ut in præſidialium juriſdictione. Et tunc obſervandum etiam, ſeparatim cenſendas eſſe actionum formas, ne cumulatione augeatur vel minuatur juriſdictio *l. ſi idem cum eodem ff. de juriſd. omn. Jud.* Subinde & territorium cuique Judici conceſſum ſpectandum eſt in æſtimanda juriſdictione *l. pupillus* §. *territorium de verb. ſignif. lib. fin. ff. de juriſd. omn. Jud.* quæ ſuum territorium non excedit inter invitos *d. l. fin. ac l. fin. ff. de Offic. Præf. Urb. l.* 1. 2. *&* 4. *ff. de Offic. Proconſ. cap. fin. de conſtit. in* 6. *l. fin. C.* ubi & apud quem *cogn. in intgr. reſt. agit. ſit.* Nec ſecundum jura civilia in alieno territorio ſine Judicis proprii conſenſu, Judex exequi

poteſt

potest suam sententiam *l. properandum §. sin autem C. de judic. l. à D. Pio §. 1. ff. de re judic.*

Censerem tamen in odium hæresis, ac pro tuenda fide catholica quod hujus rei gratia concedatur à Sede Apostolica autoritas, ut Inquisitori exequi liceat sententiam in alterius territorio, cùm omnes Inquisitores, omnesque eorum Curiæ sint ejusdem summi Pontificis. Præsertim quia sunt quædam jurisdictionis species, quæ non tam adhærent territorio, quàm personis certis, in quas exercent potestatem, *l. more ff. de jurisdict. omn. Jud. cap. cum contingat de for. comp. l. fin. C. ubi & apud quem in integr.*

Idipsum dicendum de jurisdictione in hæreticos, quæ potius administrationi, quàm territorio adhæret. Et nihilominus cùm Inquisitores sint Judices delegati, effectus, & finis istius delegationis sint iidem ac Judicii, ut & ordo quoque, & reliqua judicii serventur, possitque delegatus condemnare, vel exequi eo modo præscripto suæ delegationi, & mandato, ideo ejus fines diligenter servare debent *l. diligenter ff. mand. §. is, qui eod. tit.* apud Just. *cap. cum dilecta*, & ibi interpretes de rescript. Jas. *in l. transactionis placitum C. de transact.*

Ad condemnandum autem reum contumacem, vel hæreticum formalem absentem, communis praxis est, requiri tres monitiones sive citationes ubi agitur de condemnatione hæretici formalis contumacis & absentis. Quia forsan in tertia citatione, tandem aliquando resipiscet, ac convertetur. Quod est conforme legi Evangelicæ de correctione fraterna *Matth.* 10. & juri communi *can. omnes 16. q. 7. cap. constitutionem 9. de sent. excom. in 6.* Et tradunt Royas *sing. 29. num. 2.* Simanch. *cath. inst. tit. 14. num. 6. & in Enchir. num. 3. & 4.* Param. *de orig. S. inquis. lib. 3. q. 4. num. 65.* Farinac. *q. 185. n.* 117. Caren. *p. 3. tit. 1. n. 12.* ac Diana *p. 4. tr. 8. resol. 42.*

Quod verò ad hæreticum non contumacem, neque absentem sufficere unicam citationem, docent Farinac. *loc. cit. num.* 158. Caren. *ibid. num.* 7. & Sousa *in aphor. lib. 2. cap. 27. num.* 12.

Citatus ad respondendum de fide, si per annum integrum, nullo allegato impedimento, respondere neglexerit, habetur pro confesso, & condemnari debet, tanquam hæreticus. Ita expresse habetur *in cap. Cum contumacia de hæret. in 6.* & tenent Eymer. *p. 2. direct. q. 56. num.* 5. Scacc. *de judic. cap. 98. num.* 4. Salsed. *cap. 116. concl. 5.* & Farinac. *q. 192. num.* 14. Nam qui est de fide leviter suspectus, & ob eam causam est citatus, ut respondeat, si intra terminum assignatum respondere omiserit, illa suspicio levis transit in vehementem, & si in illa omissione per annum perstiterit, suspicio vehemens transit in violentam *ex d. cap. Cum contumacia* ideoque condemnari debet, ut hæreticus.

Qua in re notandum est, quod annus debet esse continuus, & cum potestate comparendi per spatium illius anni, qui incipere intelligendus est non à die excommunicationis incursæ, sed à die sententiæ, sive declarationis, vel, ut alii volunt, à die notificationis. Quia ex illo die tantùm claves Ecclesiæ graviter contemnere, & contumax fieri censetur. Quod docent Albertin *de hæret. q. 13. num. 35. & seq.* & Farinac. *de hæret. q. 182. num.* 28.

Citatus autem ab Episcopo, & ab Inquisitore ad respondendum in causa fidei, si citatio fiat pro diversis temporibus, ipse citatus coram utroque comparere debet. Quia, cùm ex *cap. per hoc de hæret. in 6.* tam Episcopi, quàm inquisitores super eodem negotio procedere possint divisim, utique citatus coram utroque se sistere debet, ut per Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 18. quæst.* 8. Farinac. *de hæres. q. 186. num.* 94. Sous. in aphor. *lib. 1. cap. 2. num.* 13. & Zanard. *in direct. p. 2. cap. 6. q.* 13.

Si verò citatio facta sit ab utroque pro eodem tempore, citatus comparere debet coram Inquisitore. Quia Inquisitor procedit autoritate Sedis Apostolicæ sibi specialiter delegata, Episcopus autoritate ordinaria. Autoritas autem, à summo Pontifice delegata, major est autoritate ordinaria, *cap. sane 2. de Offic. deleg. & l. 1. ff. de Offic. ejus, cui mand. est jurisd.* & docent Gratian. *tom. 1. discept. III. num. 65. & seq.* & Bobadil. *in polit. lib. 2. cap. 21. num.* 59. & in hac specie tradunt Eymeric. *p. 2. direct. q. 5. num.* 4. ibique Pegna. *com.* 54. Param, *de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. rubr. de form. & ordin. judic. num.* 69. Simanch. *de cath. instit. tit. 43. rubr. de modo proced.* Farinac. *loc. cit. §. 3. numero* 87. & Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 13. num.* 3. aliique communiter.

Quinimo, etiamsi Episcopus autoritate ordinaria præveniat in citatione Inquisitorem, citatus tenetur comparere coram Inquisitore, uti majore. Cùm enim Inquisitor sit delegatus à summo Pontifice, ipsius vices gerit, illumque repræsentat. Atque adeo est ei obediendum, tanquam Pontifici præcipienti, quolibet alio Judice, etiam præveniente in citatione posthabito. Ita in hunc modum expressit Guido Fulcod. *de dub. in negot. Inquis. q. 1. vers. Item si ponas*, allegans textum *in l. contra pupillum 54. ff. de re judic. & in can. qui resistit 11. q.* 3. Archid. *in cap. per hoc, num. 5. de hæret. in 6.* Eymeric. *loc. cit. num.* 5. Farinac. *d. q. 186. num.* 92. & Zanard. *in direct. p. 2. cap. 6. q.* 13. subdens, quod si Episcopus primo die citans reum, illum in custodia poneret, nec altero die ad Inquisitorem ire posset, Inquisitor posset illum repetere, & obtinere ab Episcopo, quamvis antea fuerit ab eo citatus. Si autem præcipiant incompatibilia, ut exempli gratia quod reus eadem hora coram utroque compareat, vel quod Cursor reum capiat, altero jubente ne capiatur, & similia, erit Inquisitori, ut delegato, & majori in hoc Episcopo, parendum. Ita Zanardus. Verum in hac re datur locus præventioni juxta Clem. I. *de hæret.* Quod in praxi observatur. In Hispania tamen soli Inquisitores processus formant contra reos in rebus fidei, ac proinde ipsi soli sunt, qui eos citant, non autem Episcopi.

At si Episcopus procedat contra aliquem autoritate delegata, ut cum procedit contra aliquem Regularem exemptum à sua jurisdictione, tunc citatus potest comparere coram quo sibi placuerit. Neque ob id contumax censendus erit à Tribunali, in quo non comparuit, ut firmant Farinac. *ea q. 186. num.* 95. Sousa *d. cap. 2. num.* 15. & Castropal. *loc. alleg. pun. 13. num.* 3. Quia in hoc casu Episcopus & Inquisitor sunt pares, & citatus non delinquit per electionem alterutrius *l. siquis §. Cum omnes ff. ad Syllan.* ubi Gothofredus.

Quid autem de Inquisitorum Vicariis, sive Commissariis? Aut Vicarius est constitutus ab Inquisitore, aut creatus à summo Pontifice. Si ab inquisitore, præferri debet Episcopi citatio, quia Vicarii non gaudent eadem autoritate, iisdemque privilegiis, quibus fruuntur illi, quorum sunt Vicarii *l. filius, & l. Vicarius ff. de legationib.* Si à Pontifice utique de eo dicendum est idem, ac de Inquisitore, atque adeo præferenda est ejus citatio Episcopi citationi. Quia Vicarii ab Universitate vel à Principe instituti iisdem privilegiis potiuntur ac Judices ordinarii *l. ult. C. ut dignit. ord. servet. & l. suggerente C. de Offic. ejus, qui vicem alicujus Judic. obtinet*, ibique Bartol. & prosequitur Abb. *in cap. sane de offic. Ordin.* Pegna *p. 3. direct. com.* 54. Azor. *d. p. 1. lib. 8. cap. 18. q.* 8. & Carena *loc. alleg.* At ego & in iis quoque attendendam esse præventionem arbitror, cùm hujusmodi Vicarii non sint majores suis Inquisitoribus, inter quos & Episcopos esse locum præsumtioni, jam diximus.

Exequuta citatione, tenetur Nuncius in actis Cancellarii S. Officii cum juramento referre, se talem citasse

citasse eo modo, quo ab Inquisitoris mandato fuit decretum, & in hoc plene ei creditur, ut firmat Barbos. *in cap. Cum dilecti num.* 4. *de dolo & contum.* Caren. *p.* 3. *tit.* 2. §. 4. *num.* 17. & Bobadil. *lib.* 1. *cap.* 13. *num* 44. ubi ait, non esse credendum Nuntio asserenti, citatum sibi dixisse, nolle comparere.

Consultatio CXLVI.

De Comprehensione, sive Captura Reorum pro causis ad S. Officium pertinentibus.

INquisitores, ut rite ac rectè ad Reorum capturam procedant, observare debent, an adsit plena, vel saltem semiplena delicti probatio, vel sint indicia sufficientia ad torturam. Ex levibus enim suspicionibus non est deveniendum ad inclusionem in carceres, ubi rei fuga non timetur. Quare securius est, ut maturo Consultorum consilio rem tantam aggredi, tum ob crimen omnium gravissimum, & tum ob famam, quæ ob solam capturam non parum læditur, ut per Pegnam *p.* 3. *direct. com.* 17. *& com.* 108. Cantera *in quæst. crim. cap.* 1. *de probat. per test. q.* 1. *num.* 60, Genuens. *in pr. cap.* 68. *num.* 1. Boër. *dec.* 215. *num.* 34. Simanch. *in enchir. tit.* 25. *num.* 2. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 44. *num.* 4. *& seq.* Zanard. *in direct. p.* 3. *cap.* 83. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 11. & Caren. *p.* 3. *tit.* 2. §. 6. *numero* 24. Immò in causis gravibus non debent devenire ad capturam, neque ad alios actus irretractabiles, inconsulta S. Congregatione, quando tempus id permittit.

Quomodo autem Inquisitores præcipere possint capturam sine Episcopis, habetur *in Clem.* 1. de hæreticis in hæc verba: *quilibet de prædictis sine alio citare possit, & arrestare, sive capere, ac tuta custodia mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis, si ei visum fuerit faciendum.* Duro tamen tradere carceri, sive arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, & Inquisitor *sine Episcopo non valebit.* Ubi verò duo sunt Inquisitores, unus sine altero reum capere non potest, si ambo præsentes sint. Altero verò absente, alter solus ad capturam potest procedere, convocatis peritis, ubi opus fuerit, & ut modò dictum est.

Testimonium unius contra reum est sufficiens ad illius capturam, si testis sit omni exceptione major. Nam communiter Doctores docent, unum talem testem facere semiplenam probationem, sufficientem ad torturam. Multò igitur magis ad capturam. Si verò accusatus esset nobilis, ac bonæ existimationis & famæ, ad unius testis delationem non esset in carcerem conjiciendus, sed plures testes, vel certiora indicia requirerentur, Royas *de hæret. p.* 2. *assert. num.* 22. Acugna *de confes. sollic. q.* 4. *num.* 27. Scacc. *loc. alleg.* Diana *d. p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 90. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 13. §. 2. *num.* 5. ubi ait, in Hispania sancitum esse, ut Inquisitores particulares nullum Religiosum, nullumve virum nobilem, aut aliqua ratione insignem comprehendant, quin prius certiorem reddant Inquisitorem generalem, & ejus supremum Senatum, missis ad eos indiciis, & probationibus habitis contra talem reum, ut ex eorum præscripto procedatur, & non aliter. A qua regula solum est excipiendus casus periculi fugæ, vel alterius gravis mali.

Et quidem si aliqua persona insignis, vel autoritate gravis sit capienda, nempe Religiosus, nobilis, litteris conspicuus, incorruptæ vitæ aut famæ, non prius Inquisitor ad eum capiendum procedere debet, quam superiores consuleret, & illi decreverint, an is in custodiam sit tradendus. Et quoniam superiores deliberare id nequeunt, nisi causa cognita, iccirco Inquisitor summarium processus eis mittere debet. Quod etiam servandum est, quando Consultores de captura cum ipso Inquisitore non consenserint, tempore, ut dixi, permittente.

Indicia sane ad capturam sufficientia sunt illa, quæ talia æstimantur à prudenti arbitrio Inquisitoris ut colligitur *ex l.* 1. *ff. de custod. reor.* & tradunt Farinac. *quæst.* 27. *num.* 126. *& seq.* ac Sousa *in aphor. lib.* 2. *cap.* 26. *n.* 7. Debet tamen Inquisitor hac in re multum temperare arbitrium suum, & sicut supra diximus cum consilio ad rei custodiam procedere, ut notant etiam Pegna *p.* 3. *d. com.* 17. Carena *d.* §. 6. *num.* 23. Delrius *lib.* 4. *disquis. magic. sect.* 7. *sub initium.* Et quo crimen est atrocius, & communitati perniciosius, eò levioribus indiciis fretus potest ad capturam procedere, habendo etiam rationem personæ ita, ut facilius procedat contra vilem, & pauperem ac plebeium, quam contra nobilem, bonæ famæ ac locupletem. Adduntque Farinacius *quæst.* 187. *num.* 7. & Carena *ibid. num.* 27. *ex Pegna* non esse deveniendum ad capturam alicujus Officialis vel personæ insignis, nisi consulto supremo Tribunali, secus autem si esset ex genere Judæorum, esseque denunciata de aliquibus judaicis cæremoniis. Tunc enim posset carcerari ex dicto etiam unius testis aliquam exceptionem patientis. Quia ex præsumptione quæ oritur ex illius origine, addita depositioni illius testis, coalesceret semiplena probatio. Refertque idem Carena *num.* 26. quod in supremo Consilio Inquisitionis Hispanicæ ex dicto unius mulieris minoris annis duodeviginti comprehensi fuerunt duo homines pro hæresi ex eo, quod erant illi de genere Maurorum, & ritus, de quibus illa mulier testabatur, erant Mahometani, & ita contra eos erat præsumptio, esse de illo genere. Nam ex malis parentibus præsumitur contra filios *ex cap. quia verisimile de præsumpt. & testatur* Canter. *cap.* 2. *de probat. per test. rubr. de indic. ad tortur. num.* 27.

Antequam autem Inquisitor ad capturam strigis, sive Lamiæ, vel maleficæ deveniat, diligenter animadvertere debet. Primo, an sit probatum corpus delicti, anve sint indicia sufficientia ad illud probandum. Secundo, ne sit facilis ad procedendum contra ipsum ob famæ indicium. Quia licet fama aliàs sit indicium magni momenti, ob commune tamen odium quod in striges, sive Lamias habetur, contra quas quisque immaniter clamat, facillime insurgit hujusmodi fama contra aliquam muliarem, præcipue quando est vetula, & turpicula. Et ideo fama in hac re est indicium modici momenti. Tertio fieri debet perquisitio domus Lamiæ in actu capturæ ab Inquisitore, vel ejus Vicario, & Notario absque interventu alicujus consanguinei, vel familiaris ipsius Lamiæ, ne oriantur scandala & fraudes. Et à Notario omnia sunt scribenda tam quæ sunt contra ream, quàm pro rea. Non enim sunt omittenda in præjudicium rei, quæ pro ipso faciunt, scribendo tantum quæ Fisco favent. Quarto diligenter sunt examinandi medici, qui maleficiatum curarunt, aliique magis periti circa circumstantias, qualitates, symptomata singularia infirmitatis, an ipsa esse possit naturalis. Quinto hæ Lamiæ sive maleficæ sunt custodiendæ singulæ in separatis carceribus, & ut nemini sit facultas concessa ipsas alloquendi. Immò etiam custos carceris caute cum ipsis se gerere debet, nec quicquam eis suadere quod fateri debeant. Sexto Judices ipsi nunquam eas alloquantur, nisi judicialiter, cum eas examinent. Alia de maleficis alibi diximus, & dicemus largiter suo loco.

Possuntque maleficæ & sortilegi capi in Ecclesia, cùm non gaudeant immunitate. Tum propter eorum crimen,

crimen, quod est atrocissimum. Tum quia sunt sacrilegi, venefici, ac homicidæ deliberati, ac proditorii. Tum præcipuè quia, ut plurimum sunt hæretici; & apostatæ à fide vel saltem suspecti de hæresi, quibus non suffragatur immunitas loci sacri. Et tum quia Inquisitores & Episcopi in materia S. Officii non subjiciuntur Constitutioni Gregorianæ *de immunit. Ecclesiarum*, ut tradunt Delrius *d. sect. 7. vers. cap. sortilegos seu maleficos*, Farinac. *de immunit. cap.* 13. *num.* 167. *&* 175. & Sousa *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 28.

Hujusmodi autem rei in carcerem inclusi, & causa pendente, non sunt diebus festis ad missam audiendam admittendi. Nam cùm in his reis magna præsumptio sit, eos excommunicatos esse, consequenter etiam, etsi, inspecto jure communi ante sententiam vitare non teneremur, tutius tamen est, ut evitemus, cùm plura argumenta, eos tales esse, suadeant. Excommunicatos autem vitare jubemur, ut est notissimum *ex cap. nuper de sent. excom.* & *can. ad mensem* 11. *q.* 3. Deinde si vincti ad missam audiendam ducerentur facile contingeret, ut saltem nutibus, & signis complices, ac socii criminis sibi mutuo indicarent qualiter esset veritas celanda, & justum judicium subterfugiendum. Denique cùm in S. Officio non soleant rei comprehendi, nisi legitimis, ac sufficientibus indiciis, testibus, ac denunciationibus præcedentibus, & cum multa diligentia discussis, merito in carcerem conjecti, ac pendente judicio, ad audiendam missam non admittuntur, cùm per præcedentes probationes, & ante habitas depositiones & informationes quasi notum & exploratum sit fidei Judicibus, reos illos tales esse, quales denunciati sunt. Et ita etiam generatim pluries declaravit S. Congregatio, ut alibi dixi, præsertim in subjectis declarationibus. Carcerati in S. Officio, pendente causa juxta praxim non audiunt Missam 3. Novembris 1609. & 22. Decembris ejusdem anni. Nec sacramenta percipiunt 23. Decembris 1619. Neque, si sint presbyteri, possunt illam celebrare, licet sint à carceribus habilitati, 1. Aprilis 1604.

Non possunt Inquisitores capere reum in alieno territorio. Et quamvis Simanch. *de Cath. instit. tit.* 2. *num.* 14. Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 4. *& seq.* Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 7. & Carena *p.* 3. *tit.* 2. §. 7. asserant, Inquisitores non solum sine ullis litteris requisitoriis Dominorum temporalium, sed etiam, irrequisitis Episcopis & aliis Inquisitoribus, posse capere reum, suum subditum extra suam diœcesim, & in alieno territorio, quia omnes subsunt eidem Pontifici Maximo. Contra tamen tenet Bordonus *t.* 1. *cap.* 32. *num.* 12. existimans, Inquisitorem non posse capere, neque citare subditum, existentem extra suum territorium, nisi de licentia Inquisitoris, vel Episcopi, illius diœcesis, ubi tunc reperitur suus subditus, quia citatio & captura sunt actus judiciales fori contentiosi, qui non possunt exerceri in alieno territorio sine licentia, ut docent Oldr. *conf.* 88. *num.* 1. Federic. de Sen. *conf.* 16. *num.* 13. & Genuen. *cap.* 69. *num.* 78. Verum in praxi Inquisitores mittere solent Episcopis, & aliis Inquisitoribus litteras requisitorias, ne ordo juris pervertatur, ut diximus de citatione, neve reus aufugiat.

Si autem contra reum, & plures complices sit ad capturam procedendum, non sufficit, ut tradatur, Exequutori unum mandatum exequutivum contra omnes, sed contra singulos singulare mandatum est expediendum, subscribendumque ab Inquisitore, quod singulorum processibus inseretur, ut de hujusmodi actu, qui est magni momenti, constare possit, ut per Paul. Garz. *in prax. fol.* 5. Quod mandatum est reo ab exequutore ostendendum, alioquin reus non teneretur credere, eum tale mandatum habere contra seipsum, ut *in l. prohibitum C. de jur. Fisc.* ibique Bartolus, & alii, & tradit Farinac. *de testib. quæst.* 56. *num.* 374. *& seq. & de carcer. quæst.* 32. *num.* 31. qui etiam addunt, quod aliàs reus impune posset exequutori resistere. At Bordonus ait, hoc non servari in praxi, quia S. Officii ministri noti sunt. Et sanè cùm alius quæreretur an incidat in pœnas Constitutionis, *si de protegendis* Pii V. qui ex manibus lictorum extorserit reum S. Officii, dum lictores non habebant mandatum Inquisitoris, vel non aderat in actu capturæ aliquis minister cognitus S. Officii? S. Congregatio respondit die Februarii 1645. non incidisse. Quia in hoc casu non fuit probata scientia illius qui extorsit reum, esse reum S. Officii, quæ est omnino necessaria, ut Constitutio procedat. Servetur igitur praxis cujusvis Curiæ.

Quanquam admitti non soleat in S. Officio appellatio à captura, quia loca deputata pro carceribus benigna sunt, ut horum conditio postulat. Immo Guido. *Dec.* 233. inquit, appellationem non habere locùm in captura reorum, Bordonus tamen *d. tom.* 1. *cap.* 32. *num.* 15. docet, quod, quia carcer ex natura sua aggravat comprehensum, cum illum sua libertate privet, adde & quodammodo afficiat infamia, ideo ab hoc gravamine appellare potest, sed non in totum liberatur, cùm tunc detur domus aliqua, vel cubiculum, vel monasterium arbitrio Judicis pro custodia, vel cum fidejussione dimittitur in domum suam. Sacra verò Congregatio, ut alibi dixi, sæpius decrevit, quod appellationes in causis S. Officii non admittantur ab Ordinariis, nisi ad Sedem Apostolicam, sive Congregationem S. Officii, ut 13. Augusti 1587. 30. Novembris 1589. Novembris 1604. & 3. Octobris 1613.

Inquisitum in S. Officio, si frangat carcerem, & fugiat, haberi pro confesso de crimine, ob quod ibi detinetur, affirmant Abavus *in pr. crim.* §. *fuga*, *num.* 2. pluresque alii. Et carceratum pro hæresi, habendum esse pro convicto, si fugiat, & tanquam hæreticum esse damnandum, dum censent Zanchin. *de hæret. cap.* 10. *num.* 4. & ibi Campeg. *in addit. litt. B.*

Negandum verò est cum Simanch. *in annot. ad Zanchin. cap.* 8. *& in cath. instit. tit.* 16. *num.* 13. Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 15. Pegna. *p.* 3. *com.* 35. Sousa *in aphor. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 37. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 15. Carena. *p.* 2. *tit.* 17. §. 21. *numero* 72. Quia præsumitur eum effugisse carceris tœdio, vel metu falsorum testium, vel ob timorem tormentorum, non autem quod haberet errorem in intellectu contra fidem, nisi de hæresi esset in processu convictus.

Sed quamvis detentus in carcere pro crimine hæresis, si fugiat, neque pro confesso, neque pro convicto habeatur, ex ipsa tamen fuga resultat contra ipsum indicium ad torturam, & citandus est, & si non compareat, excommunicatur. Et si per annum insordescit, declaratur hæreticus, ejusque statua de more comburitur, ut probat Sousa *loc. cit.* Paul. Gatz. *in suo tr. de S. Officio fol.* 63. Diana & Carena *loc. alleg.*

Si autem fugiens, carceribus effractis, iterum à ministris capiatur, tunc ratione fracturæ ac fugæ, si persona sit Nobilis, vel Doctor, vel Religiosus, aut honorabilis civis, puniri solet arctiori, & duriori carcere. Si vilis, verberibus publice plectitur, & causa hæresis in suo statu permanens agitatur, quanquam & aliis pœnis puniri possit, Sesse *tom.* 4. *dec.* 471. *num.* 6. Si verò talis fugiens sponte redierit, benigne erit tractandus, & puniri poterit pœna extraordinem. Et si fugiens, effractis carceribus, statim se præsentaret summo Tribunali, nulla pœna esset afficiendus. Qui enim adit Superiores, non dicitur frangere carceres, Jacob. à S. Georg. *in lib.* 1. *num.* 9. *C. de serv. fugit.* Giurb. *conf.* 69. *num.* 19. Otet. *quæst.* 19. *num. ult.*

Non

Non tamen fugiens, effracto carcere S. Officii, incurrit pœnas Constitutionis B. Pii V. quæ incipit, si de protegendis. Nam, licet aliqui, quos refert Carena *p.* 2. *tit.* 17. §. 21. *num.* 76. opinati sint, dictam Constitutionem comprehendere non solum eximentem carceratum S. Officii, sed etiam ipsummet carceratum se eximentem. Contra tamen putat Caren. *d. p.* 2. *tit.* 17. §. 21. *num.* 77. non quidem ex ea ratione quam adducit, quod multo gravius sit delictum eximentis alium è manibus justitiæ, quàm eximentis seipsum; Sed quia unicuique licitum est suum sanguinem redimere *l.* 1. *ff. de his, qui sibi mort.* Et quia lex pœnalis non est extendenda ad ea, quæ non exprimit. In dicta autem Constitutione id non exprimitur. Debet nihilominus Inquisitor in hoc casu consulere supremum Tribunal, ut recte ibidem annotavit Carena.

Injuste, ac inique carceratum in carceribus S. Officii, si carceres fregerit, & fugiat, non est puniendum, docet Delrius *d. lib.* 4. *sect.* 7. *vers. indebite carcerati*, ubi ait, propter talem fugam, etiamsi carcerem fregerint, nec puniendi erunt, neque pro confessis habendi, neque ad carcerem redire tenentur, etiamsi redire juraverint. Sic Covar. 1. *var. resol. cap.* 2. *num.* 7. *&* 11. Neque tenentur ad pœnam conventionalem ipsi, vel fidejussores, si quos dederunt, Farin. *q.* 30. *num.* 70. Neque ad torturam propter hujusmodi fugam rapi possunt, (ut possent, si carcer fuisset justus,) etiamsi animo non revertendi fugissent, Farinac. *à num.* 85. Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex justo carcere, peccare censet Farinac. *num.* 90. Covar. *d. cap.* 2. *num.* 8. *&* 14. Sed non peccare censuit Major & Felinus cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopez *in sua instruct. cap.* 66. Immo & teneri fugere, si tutò possit, voluit Victoria *in relect. de homicidio.*

Carceris autem custos, licet pro carcerati fuga *ex l. commentariensem C. de custod. reor.* puniri debeat eadem pœna qua puniendus erat carceratus fugitivus, ut alibi diximus, observandum tamen est, quod major pœna dicto custodi debetur pro dolo, quàm pro levi, vel levissima culpa, major pro fuga carcerati, qui erat delicto convictus quàm pro fuga illius, qui mox est relaxandus, ut notat Abavus *q.* 13. Puniendus est etiam pro culpa levissima, quia cùm eligatur ad hoc munus, præstat juramentum adhibendi omnem diligentiam, ac sollicitudinem pro reorum custodia, & ideo tenetur eos custodire eo modo, quo se gerere solet diligentissimus pater familias. Nec permittere potest, ut aliquis cum carceratis alloquatur; quia in nullo casu licitum est alloqui cum iis sine licentia, vel præsentia Inquisitoris, aut alterius ab eo deputati. Et si Inquisitor alios milites addat ad custodiam alicujus rei, non iccirco liberatur ordinarius Custos ab onere suo custodiendi, ut tradunt Bartol *in lib. ut certò §. si de me ff. commodati*, & Caren. *loc. cit. num.* 9.

Carceratus autem, qui ad instantiam Episcopi, vel alterius Judicis, non habentis tutos carceres, recipitur, ac retinetur ab Inquisitore in carceribus suis, licet hoc fieri prohibeatur, ut alibi dixi, si ibi frangat carceres, vel aliud committat delictum, & non possit fugere, potest judicari, ac puniri de hoc tantum delicto ab inquisitore. Nam, etsi carceratus sit Episcopi, ejusque subditus, quia tamen delictum fractionis carcerum est speciale delictum, est speciali pœna puniendum. Hujusmodi autem delictum est patratum in carceribus Inquisitoris, atque adeo ipse Inquisitor habet jus illud puniendi. Quod etiam exemplis probat Carena *p.* 2. *tit.* 17. *num.* 78. *& seq.*

De carcerato autem in S. Officio, qui se ipsum vel occidit, vel occidere tentavit, ita censendum est. Aut ejusmodi occisio, vel vulneratio est delictum, quia nemo est dominus vitæ suæ, neque suorum membrorum. Unde non est injussu Imperatoris, hoc est, Dei, de præsidio, & statione vitæ decedendum, Cicero *in Caton. major.* & D. Hieron. *in Jonam relatus in can. non est nostrum* 23. *q.* 5. *Non est nostrum*, inquit, *mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Unde & in persequutionibus non mihi licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti collo submittere.* Sicque nemini licet seipsum occidere, aut vulnerare, ut probant fusissime Gomez *de potest. homin. in seipsum lib.* 1. *cap.* 1. *&* 5. Farinac. *de homicid. q.* 128. & nos alibi. Aut hæc occisio, vel vulneratio provenire potest carcerato vel ex conscientia sui criminis, ob quod in carcerem conjectus est, vel ex impatientia carceris ac doloris, aut ex tædio vitæ.

Si ob primam causam sibi mortem intulerit, & saltem semiplene probetur delictum suæ occisionis, ejus bona Fisco applicentur. Siquidem postulatus reus criminis, si se suspendat, vel alio modo interimat, si crimen grave sit, ex quo mors imponenda, & bona Fisco applicanda pro convicto, & condemnato habetur. Aliter si leve sit crimen, vel si non sit de gravi postulatus, *lib. fin. ff. de bon. eor. qui ante sent. mort sibi conscisc.* Farinac. *loc. cit. n.* 47. *& seq.* Gomez. *cap.* 23. *num.* 26. & Canter. *p.* 4. *de homicid. num.* 54. Si verò se non occiderit sed tantum vulneraverit, tunc puniendus est pœna extraordinaria, non autem mortis, Farinac. *num.* 35. & Gomez *cap.* 21. *num.* 1. *& seq.* Si seipsum interfecerit, aut vulneraverit tædio vitæ, vel doloris, aut carceris impatientia, tunc non punitur, *d. l. fin.* §. *si quis autem*, & tradit Clar. *in pr.* §. *fin. q.* 68. *vers. seipsum occidens.*

Si autem dubitetur, an mortem sibi consciverit, aut vulneraverit ex conscientia criminis, vel ex tædio vitæ, ita distinguitur. Si carceratus se interfecit, postquam contra ipsum in judicio facta est semiplena probatio delicti, & ipse scit se carceribus mancipatum ob illud delictum, præsumitur, se occidisse ex conscientia commissi criminis, aliàs secus. Certum autem est, Inquisitores esse Judices competentes adversus istos carceratos, cùm in carceribus S. Officii se ipsos occiderint, vel animo occidendi se vulneraverint. Quia id faciunt ex conscientia patrati criminis pertinentis ad S. Officium.

Unde cùm Inquisitor Novariæ significaret supremo Tribunali S. Inquisitionis, Vicarium Sancti Officii Vallis Vegelli processum confecisse contra N. mulierem pro prætensis maleficiis, quæ in carceribus S. Officii laqueo se suspendit, & consuleret, an procedere deberet contra illius cadaver, vel investigare, an à dæmone, vel ab aliis maleficis fuisse jugulatam, pariterque, an procedere deberet contra puellam, quæ extrajudicialiter fatetur interfuisse tripudiis dæmonum, ac in illius complices, Sanctissimus mandavit Inquisitori rescribi, ut mittat copiam processus, nec non depositionem dictæ puellæ, amoveat dictum Vicarium, aliumque idoneum surroget, curetque, ut per se ipsum, & per Parochos reddantur capaces populi circa fallaciam maleficiorum, moneaturque Inquisitor, quod consuluerit S. Congregationem, an procedere debeat contra memoriam dictæ Mulieris.

An autem pœna carceris irroget infamiam, atque adeo efficiat irregularem? Negative respondet Glossa *in can. infames vers. pœna* 3. *quæst.* 7. reprobans ipsum textum. Quia, inquit, sola pœna non infamat, & citat *l. nullum C. ex quib. caus. infam. irrog.* Sed hic textus non loquitur de pœna, quia hæc dicit punitionem, ac necessariò supponit culpam, sed de pœnalitate torturæ, cujus est alia ratio, quia infligi potest ex diverso fine, & non dicit ordinem ad culpam.

Immo

Immo si ad honestum finem suscipiantur hujusmodi pœnalitates, pariunt honorem. Quin Glossa civilis *in d. l. nullam v. infamiam*, ait, quod tortura, licet non irroget infamiam juris, irrogat tamen infamiam facti, & allegat *l. generaliter* §. 1. *& l. eos. ff. de Decur.* per quos textus talis infamia, quæ est oneratio bonæ opinionis, facit repelli à dignitatibus, & solum admitti in subsidium, quando alii non occurrunt.

Tenendum itaque est, quod pœna carceris per sententiam inflicta, causet infamiam, præsertim personæ Ecclesiasticæ, aut regulari, & eò magis, quo tempus carceris diuturnius fuerit, & ita tradunt Bartol. *in l. 1. C. ex quib. caus. infam. irrog.* Baiard. *ad Clar. q. 72. num. 1.* Peirin. *q. 1. de subd. relig. cap. 13. vers. noto quinto.* Rodriq. *tom. 2. quæst. 22. ar. 2.* Portel. *in dub. regul. v. Carcer num. 1.* & facit Glossa *in d. l. 1. C. ex quib. caus. &c. v. vincula*, docens, quod vincula non irrogant infamiam, quando ordinantur ad crimen explorandum, secus autem quando sunt ob crimen exploratum, & in pœnam, & facit etiam textus *ejusdem lib. 1.* ubi taxative dicitur, quod non causatur infamia ob id solum, quod quis in carcerem, aut vincula conjiciatur.

Desumitur *ex l. ad tempus C. ex quib. caus. infam. irrog.* ubi decernitur, esse infames damnatos ad tempus ad opus publicum, etiam peracta pœna. Unde Glossa *ibidem v. subjiciuntur* ait, esse infames propter genus pœnæ, quod facit infames, etiam ea completa, & *ex d. l. nullam C. eod.* ubi decernitur, quod non sit infamis fustibus subjectus ob quæstionem habendam, sed taxative, si sententia non præcessit. Quare sententia præcedens infamaret. Et etiam ex *d. can. infames 3. q. 7.* ubi statuitur, quod genus pœnæ irrogat infamiam, ibi: *Porrò infamia multipliciter irrogatur, aliquando genere pœnæ, sicut illi, qui damnantur in opus publicum.* Tunc autem pœna irrogat infamiam, quando ignominiosa est, ut desumitur ex citatis textibus. Pœna autem carceris est ignominiosa, quia inducit quandam speciem servitutis cum ignominia, ut notant Bartol. *in l. alia causa num. 14. ff. soluto matrim.* Bald. *Cons. 412. lib. 1.* Boer. *dec. 215.* Faber. *§. ult. num. 2. instit. de action.* Et dicitur mala mansio, quæ morti æquiparatur *l. si hominem init. ff. depositi, & l. nec timorem §. proinde ff. quod met. caus.* ut notat. Boss. *in pr. cr. tit. de carcere.*

Ratio autem est, quia cùm pœna sit propter culpam, quam necessario supponit, participat cum ipsa in dedecore opposito humanæ dignitati, in qua consistit bona fama. Pœna verò carceris ita participat in dedecore cum crimine, propter quod infligitur, ut simul privet illa libertate, quæ propria est conditionis humanæ, & quasi trahat ad conditionem belluarum, quæ inter vincula, & sub custodia serviunt. Et propterea dejicit è statu dignitatis humanæ moribus, ac legibus comprobato, quod non est aliud, quàm inducere infamiam.

Damnatus denique ad carcerem ad beneplacitum, censendus est damnatus ad carcerem perpetuum. Ita statuunt loquentes de qualibet pœna Foller. *in pr. cr. can. cap. 33. num. 78.* Gomez. *in var. resol. tit. de exil. & releg. num. 5.* Cabal. *resol. crim. 143. num. 7. & seq.* Covar. *lib. 3. var. cap. 15. num. 2.* Mart. *tom. 2. compil. tot. jur. tit. pœna cap. 13. & de clausul. p. 2. clauf. 1. num. 3.* qui docent, quod pœna ad beneplacitum sit perpetua, sive sit ad beneplacitum Judicis, sive ad beneplacitum Principis.

Nam hujusmodi beneplacitum debet esse beneplacitum publicum, atque adeo, quod nullius morte extinguatur, *cap. si gratiose de rescript. in 6.* Cùm enim sententia sit actus publicus, & nitatur fide publicâ *l. gesta C. de re jud.* ibi: *gesta quæ sunt translata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem; neque enim morte cognitoris perire debet publica fides*, ac proinde ex natura sua perpetuus, beneplacitum, quod solvere debet sententiam, tanquam actum publicum, atque adeo illi finem imponere, debet esse beneplacitum publicum, cùm beneplacitum privatum, tanquam inferioris ordinis, non possit circa ea, quæ sunt publicæ potestatis. At de hac quæstione alibi fusius.

Hoc interim moneo non debere Judices ob crimina non multum gravia ferre sententiam carceris ad beneplacitum. Carcer namque est major pœna, quæ de jure Canonico infligi possit, ut notat Mart. *loc. cit. cap. 1. in fin.* ideoque dicitur pœna capitalis, ut notant Bald. *in l. reos sub initio ff. de accus.* Felin. *in cap. qualiter 2. §. ad corrigendos de accus.* Abb. *in cap. 1. prope fin. de collus. teg.* Et melius est mori, quàm perpetuo carceri damnari, ut animadvertunt Cardinal. *in cap. Cum non ab homine de judic.* Diaz *in pr. crim. can. cap. 140. num. 1.* Unde damnati ad perpetuos carceres æquiparantur damnatis ad metallum, ut annotant Innoc. *in d. cap. qualiter §. fin.* Bald. *cons. 448. sub princ. lib. 1.* Fulgos. *cons. 44.* Bartol. *in l. imperium col. 4. ff. de jurisd. omn. Jud.* Dec. *ibid. num. 34.* Jas. *num. 24. &* Peregr. *de jur. Fisci lib. 3. tit. 4. num. 5.*

Immo de jure Canonico successisse loco pœnæ damnatorum in metallum, docent Anan. *cons. 1. num. 10.* Bald. *d. cons. 448.* & ideo esse permissam pœnam carceris perpetui de jure Canonico, quia Ecclesiastici non possunt imponere pœnam sanguinis, advertit Fulgos. *d. cons. 44. num. 1.* Nec esse imponendam, nisi quando mors laico imponenda esset cum aliqua qualitate atroci, notat Diaz cum Aretino *d. cap. 140. num. 1.* Ac proinde non potest imponi nisi pro gravissimis delictis, & quæ mereantur damnationem ad metalla, aut pœnam mortis, & consequenter nec etiam carcer ad beneplacitum, quia est pœna perpetua, ut dictum est.

Effata de carceribus, & carceratis S. Officii, & ad id alia plura congessimus *tom. 5. consult. 66. à numero 23.*

Consultatio CXLVII.

De ultione à reorum comparitione, sive de sponte comparentibus in Tribunali S. Inquisitionis, ac de Tempore gratiæ.

Sponte comparens ille dicitur, qui non vocatus, neque citatus, neque accusatione, aut denunciatione præventus, sponte sua, & à semet impulsus, coram Episcopo, vel Inquisitore comparet, & omne commissum crimen contra fidei dogmata, omnesque Complices fatetur. Illud namque dicitur fieri sponte, quod propria voluntate, ac sine alterius requisitione efficitur, ut per Glos. *in can. 1. 16. q. 6. v. sponte*, Fulcod. *q. 2.* Caren. *p. 2. tit. 12. num. 19.* & Sous. *lib. 4. aphor. cap. 8. num. 5. & seq.*

Requiritur itaque, ut quis dicatur sponte comparens, quod non sit præventus accusatione, vel denunciatione. Sic enim decernitur in Constitutione 23. Julii tertii, quæ incipit. In multis, ibi: *Non accusatos, nec denunciatos, si se ipsos humili & contrito corde accusant, esse, ut sponte comparentes recipiendos.*

Insuper requiritur, ut plenam, ac integram, tam de se, quàm de aliis sociis veritatem fateatur, & de suis delictis veniam humiliter petat. Nam quod ad hanc integritatem confessio sponte comparentis æquiparatur confessioni Sacramentali, in qua sicuti qui unum mortale peccatum omittit, committit sacrilegium, & peccatorum remissionem non obtinet. Ita similiter in hac judiciali confessione, nisi quis plene ac integre commissa delicta, & illorum complices fateatur, remissionis gratiam non consequitur. Ita colligitur ex Concilio Bitterensi *cap. 1. ex lib. sponte ff. de mun.*

mun. & honor. l. 4. §. fin. C. de Sicar. l. 2. C. de his, qui latron. & docent Archid. *in cap. ut commissi de haret. in 6.* Pegna *in direct. p. 3. com.* 12. aliique passim.

Hi autem omnes sponte comparentes quicunque ii sint, sive lamiæ, etiamsi infanticidium vel aliud immane delictum commiserint, sive sortilegi hæreticales, qui abusi sunt quocunque Sacramento, etiam Eucharistiæ, vel baptismi satis benigne, ac mitissime cum abjuratione recipiuntur, & sola eis salutaris pœnitentia imponitur, nempe orationes, jejunia, eleemosynæ, Sacramentorum Confessionis, & Eucharistiæ frequentia, & alia charitatis opera, ut expresse decernitur in dicto Concilio Bitterensi *c. 2. his verbis. Omnes, qui se, vel alios sciverint in crimine hæretica pravitatis deliquisse, & comparent coram vobis, veritatem dicturi* pœnitentes, & dicentes, plenam de se, ac de aliis veritatem, habeant impunitatem mortis, immutationis exilii, & confiscationis *bonorum*, Verbum namque illud *Omnes* nullum excludit. Et docent Eymer. *p. 3. q. 1. num.* 58. ibique Pegna *d. com.* 12. *vers. magnam veniam* & Farinac. *quæst.* 181. *num.* 2. & colligitur etiam ex *dicta l. sponte ff. de mun. & honor. & l. 4. §. fin. C. de sicar.*

Et ob eandem rationem gaudent eodem beneficio sponte comparentes, ac verè pœnitentes, qui non est Sacerdos, & missam celebrat, vel confessiones audit, aut si est Sacerdos, missam celebrans non consecrat; qui Crucem, & Sanctorum imagines conculcat, fœdat, & hæreticaliter blasphemat; qui Sacramentalibus Ecclesiæ abutitur; qui dæmones invocat, & per characteres ac ignota nomina obsecrat, eisque cultum etiam Latriæ tribuit, immolat, sanguine proprio devovet, & obedientiam promittit; quique omne aliud scelestum, ac nefarium facinus capitale, ac enorme sacrilegium hæreticale committit, dummodo nec vocati, neque citati, neque ab alio præventi sint, sed vere pœnitentes sua crimina, & suos complices integre fateantur. Mitius enim agendum est cum sponte confessis, quàm cum convictis *Can. presbyterum* 50. *d. Glos. in cap. de hoc, ver. in jure de Simon.* ubi Ost. & Panor. *n. 6.* Servaturque in praxi.

Lamia verò ob infanticidium, vel aliud grave delictum à Judice seculari in carceribus detenta, sponte Inquisitori suum delictum fatendo non evadit pœnas sibi debitas à foro seculari. Quia postquam Inquisitor illam de spectantibus ad hæresim examinaverit, & judicaverit, Judici seculari restituere debet qui illam punire potest, etiam de infanticidio, & aliis delictis, hæresim non sapientibus cum suo proprio processu, non autem ex illo ab Inquisitore constructo, ut per Farinacium & alios *de hares. q.* 181. *num.* 48.

Sive autem hæretici fuerint, sive de hæresi suspecti, interrogandi sunt, an erroribus suis firmiter crediderint, vel dubitaverint. Quanto tempore in illis permanserint. A quibus eos didicerint, & quomodo? An de illis alios, & quos docuerint. An libros prohibitos legerint, & quos, & à quibus illos habuerint, anve retineant, vel aliis dederint. Qui fuerunt eorum complices. An alios agnoscant hæreticos, vel de hæresi suspectos. An sciant, vel suspicentur in aliquo Tribunali se de prædictis erroribus fuisse præventos, vel inditiatos. An ipsos verè pœniteat in hujusmodi errores incidisse. An illos errores & omnes alias hæreses parati sint detestari, & abjurare, ac de cœtero Catholice vivere, & pœnitentiam sibi injungendam adimplere. Tandem monendi sunt, ut integram veritatem dicant, nec aliquid commissum occultent, vel complices taceant, ne diminutè confitentes, & fictè conversi existimentur, & puniantur. Sic dimittantur cum clausula: dummodo in aliquo S. Officii Tribunali non sint præventi. Nam qui est alibi in S. Officio querelatus, non dicitur sponte comparens, ut supra ostendimus.

Si verò error, vel delictum commissum fuerit cum complice, vel coram aliis, aut ad aliorum aures pervenit, Inquisitor debet judicialiter recipere confessionem sponte comparentis cum Notario, qui illam in regestum inferet, ut si ab aliquo postea denunciatus fuerit, agnoscat ex illa denunciatione sive testibus, an defecerit in spontanea confessione, sicque appareat, an sit puniendus, sed mitius, quia venit non vocatus. Si verò denunciatio est consentanea confessioni illius spontaneæ, non est ulterius procedendum. Aliquando etiam potest sine Notario Inquisitor recipere spontaneam comparitionem, sed necessarium est, ut ipse illam regerat.

Si autem error, vel factum sit prorsus secretum, ut siquis dubitaverit aliquando de Sacramento Eucharistiæ, & aliquando crediderit Sacramentum hoc nihil esse, steteritque aliquandiù in hac incredulitate, nulli tamen se revelaverit, nec aliquem infecerit. Tunc quia delictum est omnino secretum, nec adest, qui illud scire possit, non debet Inquisitor in hoc casu adhibere Notarium, sed per seipsum oretenus debet sine scriptis recipere confessionem delinquentis, & cum salutaribus pœnitentiis illum admittere, indicendo ei, ut stet firmiter in Catholica fide, & repellat hujusmodi tentationes. Notandum verò est cum Pegna ad Eymer. *p. 3. de sponte venientibus num. 61.* tutius esse, quod Inquisitores non audiant sacras Confessiones, sed semper persuadeant sponte venientibus, ut judicialiter confiteantur sua crimina, hoc est, ut Notario eorum Confessionem recipiente, coram Inquisitore dicant peccatum suum, inde secreta reconciliatione facta, mox eos absolvat.

Nequit verò Inquisitor absque Notario & sine scriptis recipere spontè comparitionem Confessarii sollicitantis ad turpia, sed necessariò recipere debet cum Notario in scriptis, quia non est delictum penitus secretum, sed in foro externo probabile. Nam pœnitens sollicitata nequit absolvi, nisi Confessarium sollicitantem denunciet. Immo Inquisitor præsumere potest, talem Confessarium non sponte comparuisse, sed metu denunciationis faciendæ à persona sollicitata. Ideo Inquisitor cum aliquo rigore potest contra eum procedere, semper verò mitius, ac si spontaneè comparuisset, quia nec citatus, neque vocatus venit, & illa spontanea comparitio debet ei non obesse, sed prodesse.

Neque sponte comparens, sed volens detegere crimen suum per modum Confessionis Sacramentalis est ab Inquisitore admittendus ad illius Sacramentalem confessionem. Tum quia Inquisitor est Judex in foro judiciali externo, non autem in foro pœnitentiali interno. Tum quia nonnulli dubitantes ac timentes, ne præveniantur ab Inquisitore judicialiter, per se venirent, & audiri in confessione Sacramentali ab eodem Inquisitore peterent, ne sic confessi possent detegi, ac puniri. Et tum etiam quia Inquisitor audiens aliquem in confessione Sacramentali, si ille suo errore multos infecit, vel in delicto complices habuit, & ex istis aliquis denunciatus ab alio, & judicialiter interrogatus, illius confessi delictum detegit. Ille etiam citandus est, & cum juramento de suo delicto interrogandus. Tunc imponet Inquisitori, quod secretum confessionis revelavit, ideoque nunquam Inquisitor admittere debet sponte comparentes ad sibi confitendum in Confessione Sacramentali sua peccata. Quod etiam admonent Eymer. *loc. cit. num.* 59. ibique Pegn. *com.* 59. & nos *alibi* sæpius.

Si verò spontè comparens noluerit confirmare in scriptis suum delictum coram Notario, poterit ad id ab Inquisitore compelli, si delictum sit de illis, quæ committuntur cum complice, vel probari possunt. Quia per illam comparitionem Inquisitor acquisivit jus ad

ad eum juridice interrogandum pro foro externo, & consequenter redigenda est in scriptis ejus confessio, ut advertit etiam Bordon. *tom.* 1. *capite* 30. *numero item* 30.

Quod si sponte compareat non puro corde, sed simulatè & fraudulenter, non est ad misericordiam accipiendus, ut habetur *in cap. ut officium de hæret. in* 6. ibique Glossa, & tradunt Ost. *in sum. tit. de hæret.* §. *qualiter n.* 4. Royas *eod. titul. p.* 2. *n.* 375. aliique.

Ac ita, ut fictè sponte comparens, & absolutionem recipiens ab Inquisitore, si postea interius resipiscat, & verè illum pœniteat, indigeat nova absolutione ab Inquisitore. Nam absolutio ex falsa causa obtenta tunc solum est valida, quando ipsa falsa causa minimè movet Iudicem id impendendam absolutionem, quia etiam veritate cognita illam impenderet, secus autem quando nullatenus impenderet, ut cum aliis docet Enriq. *lib.* 13. *de excom. cap.* 30. *numero* 3. & 4. Sayr. *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 21. *numer.* 26. & *sequent.* Sanch. *in decal. lib.* 1. *cap.* 12. *numero* 7. Quia valor absolutionis ex absolventis intentione pendet, & fictio efficit involuntariam absolutionem, quoties, cognita veritate, ea non concederetur, ac proinde illa absolutio est irrita ex defectu intentionis absolventis. In prædicto autem casu absolutio obtinetur ex falsa causa, nempe ex ficta conversione. Quia, si illam Inquisitor agnovisset, nunquam absolutionem impertitus esset, nec talem comparentem ad Ecclesiæ gremium admisisset. Quare peccatum hæresis antea confessum, eadem censura, eademque reservatione ligatum manet, qua erat ante illam absolutionem. Quod annotat in specie Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 7. *sect.* 7. *numero* 12. Sanchez *loc. cit.* & Farinac. *de hæres. quæst.* 193. *num.* 30.

Comparens in S. Officio non citatus, neque vocatus, sed indiciis præventus, si compareat sciens fuisse præventum, gaudet in parte, non autem in toto beneficio sponte comparentium, quia mitius punitur, quam si fuisset convictus. Non autem obtinet impunitatem, quia dum scit, vel suspicatur esse præventum, censetur non tam sponte, quàm metu probationum comparuisse.

Si verò compareat, omninò ignorans, esse præventum, gaudere debet beneficio sponte comparentium; quia nullo præcedenti stimulo coram Judice comparet, & crimen commissum confitetur. An autem sciverit, anve ignoraverit, se fuisse proventum, relinquitur considerandum ex circumstantiis suæ comparitionis, ac prudentiæ & arbitrio ipsius Inquisitoris. Navar. *titul. de hæret. lib.* 5. *cons.* 8. *num.* 7. & Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubr. de form.* & *ord. judic. S. Officii.*

Comparens in S. Officio non vocatus, neque citatus, sed præventus quod ad unum delictum, & ille non solum hoc, sed alia delicta, de quibus nullo modo erat præventus fatetur spontè, ut supra dictum est, mitius est puniendus de illo delicto, de quo fuit præventus. De aliis verò considerate animadverti debet, an dubitet etiam de illis fuisse præventum. Et si ita suspicatur, haberi non potest pro sponte comparente, cùm ejus confessio censeatur facta metu probationis. Si verò certò sciat, non esse præventum, quia illa delicta nullis præsentibus commisit, nec alicui patefecit, quod ad ista habendus est pro sponte comparente, cùm non sit judiciis præventus neque denunciatus, ac neque de illis poterat Inquisitor eum interrogare, ut tradit Pegna *p.* 3. *com.* 18. *sub lit. B.* ubi probat, quod rei interrogari non possunt, nisi de iis, de quibus sunt indiciati.

Pœnæ autem, quæ evitantur à spontè comparentibus sunt pœna mortis, triremium, carceris, aut exilii, & pœna confiscationis bonorum. Qualescumque enim ex his pœnis reus mereatur, ei remittitur, si spontè suum, & complicum delictum fateatur, ut decernitur in Concilio Bitterensi *capite secundo* solumque alias pœnas leviores sustinebunt pro qualitate personarum, & criminum arbitrio Inquisitorum, ut notant Simanch. *de cath. institut. titul.* 44. *numero* 3. & Farinac. *de hæres. quæstion.* 193. *numero primo* & *secundo.*

Posse autem Inquisitorem absolvendo spontè comparentem, apponere hanc conditionem: *Dummodo ex corde ad fidem redieris, & injunctam pœnitentiam servaveris*, tuentur Calder. *de hæret. rubr. de sent. Inquis. numero secundo.* Repert. Inquis. *v. Absolutio, vers. sed non manet absolutus*, Locat. *in Iudic. Inquis. v. sententia num.* 21. Campeg. *ad Zanchin. de hæret. cap.* 41. *lit. A. vers. ne miremini*, Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubr. de exposit. caus. fid. num.* 32. Pacian. *cons.* 19. *num.* 21. & *sequent.* Quia cum dicta conditione absolutus, si ex corde ad fidem non redit, neque adimplet pœnitentiam, non dicitur absolutus.

At non deberi hujusmodi comparentem cum prædicta conditione absolvi tenendum est cum Sylvestro *in sum. v. hæresis* 2. *numero undecimo* Deciano *in tract. cr. lib.* 5. *cap.* 38. *numer.* 15. & Farinacio *dict. quæstione* 193. *numero* 31. & 233. Absolutio namque esse debet simplex, & absque ulla conditione. Ficta autem conversio reddit irritam absolutionem, & non servans mandata absolventis, reincidit in primum statum. Immò ipsa ficta conversio reddit ipsum comparentem de nova hæresi suspectum, quia ostendit, non credere errasse in fide, & Inquisitorem non habere potestatem pœnitentiam injungendi, ut notat etiam cum Fulcodio, & aliis Eymeric. *p.* 3. *direct. quæstione* 97. Atque adeo supervacanea est illa conditio.

Tempus autem gratiæ, quod Inquisitores concedere aliquando solent sponte comparentibus juxta Concilium Bitterense *dict. capite secundo* est spatium illud dierum præfixum, intra quod hæretici, vel de hæresi suspecti, sponte comparentes, & confitendo omnia sua crimina, & complices, à S. Officio consequuntur impunitatem pœnarum ordinariarum autoritate Apostolica. Quod his verbis exprimi solet, *Ego N. Inquisitore &c. autoritate Apostolica ex speciali gratia assigno omnibus hæreticis, credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum, & de hæresi diffamatis, vel suspectis, siqui sunt in tota ista diœcesi, totum mensem immediatè sequentem, seu tantum tempus, intra quod libere veniant ad me, neque expectent, se denunciari, accusari, vel capi. Intra quod tempus gratiæ, si liberè, ac spontanea voluntate ad me venerint, & reatum suum revelaverint, & veniam petierint, magnam misericordiam consequentur & veniam. Si autem expectaverint, quod accusentur, denuncientur, citentur, vel capiantur, vel tempus gratiæ transire permiserint, & postea venerint, tantæ gratiæ non erunt digni. Quare veniant intra tempus gratiæ assignatum.* Id autem edictum non solum voce ab Inquisitore profertur & publicatur, sed etiam in valvis Ecclesiæ cathedralis affigitur, ut ab omnibus legi possit.

Cùm autem sponte comparens non sit, qui vocatus vel monitus comparet, cur igitur habeatur pro spontè comparente, qui monitus Inquisitorum Edicto comparet? Quia non est monitus, neque citatus, neque vocatus nominatim, neque personaliter ab Inquisitore, & ideo gaudet gratia impunitatis sponte comparentium. *Sponte enim redeunt*, ait Fulcodius *in consult. ad Inquisit. quæst.* 2. *qui intra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint moniti.* Nec enim coacti videntur, dum à nemine sunt præventi *lib.* 1. §. *si mater, ff. ad Tertull.* & sponte venit, qui non venit admonitus nominatim, ut colligitur ex

ex l. ult. C. de his, qui latron. occult. Quod etiam docent Archid. & Io. Andr. *in capit. ut commissi de hæret. in 6.* & quos sequitur Pegn. *p. 3. direct. com. 12. num. 56.*

Elapso hoc tempore gratiæ sponte comparens gaudet impunitate sponte comparentium, si intra tempus gratiæ fuit legitimè impeditus, nempe si fuit absens, vel probat, & juramento affirmat omnino ignorasse edictum, in quo erat præscriptum tempus gratiæ. Nam excusatur ob ignorantiam invincibilem, ac legitimum impedimentum, ut per Rot. *decis.* 4. *de jurejur. in antiq.* & Doctores *in lib.* 2. §. *quod diximus ff. si quis caut.* Similiter hoc beneficio gaudere debet, qui nec citatus, neque vocatus, neque præventus comparet statim post tempus gratiæ elapsum, ut per Falcod. *loco citato* & Caren. *p. 2. titul.* 18. §. 6. Alii verò sponte comparentes non evitant omnem pœnam, sed pro qualitate personarum, & criminum benigne tractantur, &, ut ait Pegna *p. 3. com. 12. vers. his verò qui post tempus gratiæ veniunt sponte, etiam mitius sunt puniendi, quamvis non consequantur tantam indulgentiam*, ut prudentissimè observat Eymericus *hoc loco.*

Non est tamen Inquisitoribus liberum indicere hoc tempus gratiæ, quoties accedunt ad diœcesim, sibi destinatam, sed tunc illud assignare possunt, quando mittuntur ad civitatem, sive diœcesim in qua de novo constituuntur Inquisitores, & officium S. Inquisitionis. Vel quando in aliquo loco officium Inquisitionis intermissum, iterum renovatur. Vel quando totum aliquod Regnum hæresi infectum, ad fidem convertitur, aut in aliqua Civitate hæretici latenter multos Catholicos decipiunt. Tunc enim ad subveniendum deceptis, quamvis Officium Inquisitionis ibi non introduceretur, tempus tamen gratiæ esset concedendum. Vel in litteris delegationis conceditur à Summo Pontifice talis facultas, quam indulgere aliquando solet ob justas & rationabiles causas. Hoc enim tempus gratiæ à solo Summo Pontifice concedi potest, quia pœnæ illæ à nemine remitti possunt, nisi à Summo Pontifice. Ita ex Pegna *dict. com.* 12. ex Albertino *in repet. cap.* 1. *de hæret. in 6. quæst.* 52. *num.* 4. ex Cardinali Albano & ex Carena *dict. p.* 2. *titul.* 18. §. 4. & 5.

Cum Polygamo autem, etiam sponte comparente, magna cum circumspectione procedere debet Inquisitor. Tum ad cognoscendum, an commissi delicti gravitatem sciat, & de illo sit verè pœnitens. Et tum ad ei inhibendam cohabitationem cum secunda conjuge. Quia pœnitentis confessio valet contra seipsum, non verò contra tertium *cap.* 1. *de confess.* Nec propriæ confessioni est credendum in alterius possessionis præjudicium, ut colligitur ex *cap. viduæ de regul.* Secunda autem uxor est in possessione prætensi Polygami, cùm supponitur bona fide cum soluto se contrahere matrimonium voluisse. Insuper ad dissolvendum matrimonium minimè standum est conjugum confessioni *capit. super eo, de eo, qui cogn. consangu.* Vbi redditur ratio, *quia sæpe adversus matrimonium, ut dirimatur, conjuges inter se conveniunt.* Et ideo in illo maxima cum advertentia procedere debet Inquisitor, ita ut recipiendo judicialiter spontaneam Polygami confessionem, nec circa ipsum, nec circa secundam uxorem quidquam decernat, sed procedat ad capiendam informationem utriusque matrimonii, & interim prohibeat ipsi Polygamo, ne debitum petat, quamvis reddere possit. Nam mulier habet jus ad illud petendum, donec constiterit de nullitate matrimonii, ut ex *cap. laudabilem lite pend.* Tandem Inquisitor, constito de utroque matrimonio, tunc procedet ad declarationem nullitatis secundi, ad separationem alterius conjugis, & ad pœnitentiam salutarem arbitrio suo ipsi sponte comparenti.

Qui vocatus ad judicium statim comparet, & metu probationum sponte sua crimina confitetur, puniendus est pœna ordinaria per Glos. *in can. presbyterum d.* 50. & *in cap. de hoc de Simon.* At Ostiensis, & Panormitanus *in dict. cap.* de hoc benignius, ac mitius quàm pœna ordinaria docent esse puniendum. Quia sponte confessus dicitur, cùm nullo præcedente stimulo Iudicem adit, & suum crimen confitetur. Quanta autem pœnæ pars ei remitti debeat, arbitrio judicantis relinquitur.

Relapsum autem non vocatum, neque citatum, neque denunciatum, sponte comparentem, ac veniam petentem, censet Simanchas *de cath. instit. titul.* 57. *numero vigesimo primo* & *sequent.* non esse ad misericordiam admittendum. Quia, dum post sui criminis abjurationem, iterum in hæresim incidit videtur fictè ac simulatè converti. Nam, ut colligitur ex *canon. parvuli* 22. *quæstione quinta.* Qui semel pejeravit, censetur facile secundo pejerare juxta regulam semel malus.

Contra tamen docent Ostiensis *in cap. ad abolendam §. illos de hæret.* Albertin. *de agnosc. assert. quæstione* 25. *numero vigesimo quinto* & *sequent.* Alphons. à Castro *de just. hæret. pun. lib.* 2. *capite secundo* Montalu. *in legib. septipart. lib.* 1. *titulo vigesimo sexto pag.* 7. *quæstione* 6. Pegna *p.* 3. *d. com.* 12. *versicul. sed quid si relapsus.* Primum quia in eo cessat sinistra illa suspicio, quia relapsi putantur fictè conversi, cùm seipsum pœnitendo deferat, & veniam postulet. Deinde quia non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & veniam deprecatur. Tum quia nullus potest dici verè relapsus, nisi qui bis de hæresi convincitur. Qui autem crimen fatetur, non videtur secundò convictus. Ac postremo, quia Concilium Bitterense *cap.* 2. ita videtur sentire dum ait: *Venientes pœnitentes*, & *dicentes plenam de se, ac de aliis veritatem, habent impunitatem mortis.* Quæ verba nullo modo possunt competere, nisi relapsis. Nam quicunque alius sponte comparens, quamvis gravissime deliquerit, mortis pœnam evitat. Et propterea Concilium de illis loqui videtur, qui si fuissent convicti, mortis supplicio essent plectendi. Addit verò Pegna *loco citato versicul.* Quia tamen, nullo expresso jure cautum esse videtur, ut hujusmodi relapsis parcatur. Et ideò cùm talis casus evenerit, tutissimum censeo, ut Inquisitores supremum Sanctæ Inquisition. Senatum consulant.

Sortilegus quoque, qui alios docuit sortilegia & maleficia patrare, si sponte compareat, est etiam ad veniam admittendus. Quia, licet gravius peccavit, dum alios ad graviter peccandum docuit, atque induxit, quia tamen spontè comparet, & cum proprio crimine alios, de quibus recordatur, docuisse sortilegia, seu maleficia, integrè confitetur, admittendus est ad misericordiam absque ulla pœna ex illis, quas meruisset, si sponte non comparuisset, sed tantum cum pœnitentia salutari. Nam etiam hæresiarchæ, dogmatistæ, omnesque hæresim inventores ac magistri, si verè pœnitentes sponte comparent, ad misericordiam admittuntur ex dicto Concilio Bitterensi *cap.* 16. in quo ita statuitur: *Perfectis hæreticis converti volentibus vos exhibeatis favorabiles, & benignos, cùm per tales multum fuerit illuminatum negotium* & *promotum, ac ipsorum pœnitentias pro qualitate conversionis*, & *meriti mitigetis, vel quantum vobis visum fuerit, deferatis.* Notatque Pegna *pag.* 2. *com.* 64. verba illa, *per tales multum fuerit illuminatum negotium*, & *promotum.* Quia iidem illi dogmatistæ, si verè convertentur, & deceptis prædicent,

prædicent, multos eorum facilè convertent, ac melius intelligent errores & fraudes, quas ipsi docuerunt, & refutant vel scribendo, vel eloquendo. Et ita etiam docent Suarez *de fid. disp.* 23. *sect.* 2, *num.* 4. Simanch. *de cath. instit. titul.* 47. *numero* 27. Royas *sing.* 154. & Farinac. *de hæres. q.* 193. *num.* 5.

Non desunt verò qui arbitrantur, sortilegium, seu quemlibet hæreticum, vel de hæresi suspectum, qui sciens esse quamprimum denunciandum, denunciantem prævenit, comparendo, & suum crimen Inquisitori integrè confitetur, non esse dicendum spontè comparentem, nec ei deberi omnem impunitatem spontè comparentium, quia non tam ex contritione cordis, ac detestatione criminis, quàm ex imminenti denunciatione ac metu probationum, & pœnæ sibi debitæ comparet, unde ejus comparitio potius videtur coacta, quam spontanea. Sic existimant Alph. à Castr. *de just. hæret. punit. lib.* 2. *cap.* 2. Decian. *in tract. cr. lib.* 5. *cap.* 56. *nu.* 12. & de relapsis Farinac. *dict. quæst.* 193. *numero* 37. censetque Glos. *in can. presbyterum d.* 50. & *in cap. de hoc de simon.* talem comparentem pœna ordinaria esse puniendum, ut refert Pegn. *p.* 3. *com.* 12. *vers. Postremo.*

Benignior tamen est sententia Ostiensis *in d. c. de hoc* ubi asserit, in hoc casu comparentem esse ad misericordiam sponte comparentium admittendum. Atque ita ex generali consuetudine sacri Tribunalis tradunt Albertin. *in repet. cap.* 1. *de hæret. in* 6. *quæst.* 12. *num.* 2. & *seq.* Reper. Inquis. *v. misericordia vers. nunc videndum*, Zanchin. *tract. de hæres. cap.* 16. *numero* 5. 6. *ac* 7. & Pegn. *loco citato.* Quia, ut jam diximus, non est putandus fictè conversus, qui seipsum defert, ac veniam postulat, & spontè crimen fatetur. Debet tamen Inquisitor, ut admonetur *in dict. cap.* 1. *de hæreticis in* 6. magnam adhibere cautionem ac diligentiam, ne talis spontè comparens simulata conversione ad evitandas pœnas, quas ob aliorum denunciationes timet sibi proximè futuras, fraudulenter ad veniam compareat. Et in hisce omnibus Inquisitores circumspiciant undique, librent, pensent, exigantque singula, nihilque non olfactent, non excutiant, non examinent, non castigent etiam atque etiam, ea sub incude sæpius revocent, inquirant, consulantque, puniant pro suo arbitrio, ita tamen, ut noxiæ pœna par sit, ut in suo vitio quisque plectatur.

Sortilegus tamen pœnitens, hæreticus, aliusve reus quicunque qui sponte & non præventus, & qui spontè sed præventus comparet, non est dimittendus omnino inultus impunitusque quando ad misericordiam recipitur. Quia justum non est, ut delicta, maximè contra fidem, prorsus impunita, ac libera ferantur. Ideoque illis, qui nunquam denunciati, aut à Iudice præventi spontè comparent, injunguntur pœnitentiæ salutares. Cœteris verò denunciatis, & à Iudice præventis, qui spontè comparent, ad misericordiam admittuntur, mortis pœna condonatur, sed commutari solet in pœnam vel temporalem triremium, aut perpetuam carceris. Et si merebantur pœnam triremium, commutatur in carcerem, aut verberationis semel, aut pluries, vel relegationis, & exilii, vel pecuniarum, vel ut vestem crucibus signatam defetant, vel ut stent diebus festis præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa in manu tempore missæ solennis, prævio sono campanæ juxta facti ac personarum qualitatem. Et si Regularis fuerit, puniri solet privatione vocis activæ, & passivæ, ac etiam officiorum; vel quod bis in anno, ipso reo præsente, in publico Capitulo Inquisitorum sententia legatur; vel ut è domo egredi non valeat ad tempus; vel quod à suis Regularibus flagelletur coram Notario S. Officii, vel aliis hujusmodi pœnitentiis.

Effata. Spontè comparentibus non detur fides sententiæ, & abjurationis, sed tantum fides comparitionis, & expeditionis 17. Martii 1600. Sed non detur absque licentia Sacræ Congregationis, ut scriptum omnibus Inquisitoribus 13. Maii 1620. Quibus etiam significatum; ut quando hujusmodi fides, petantur, scribant eorum Ordinatiis, 29. Julii ejusdem anni 1620.

Spontè comparentes abjurant privatim, non autem publicè 15. Augusti 1601. Nec torqueri debent, ne quidem ad afficiendum complices 11. Decembris ejusdem anni, & 7. Martii & 7. Augusti 1602. & alibi sæpè.

Spontè comparentes, nolentes nominare complices, absolvi non possunt 19. Septembris 1602.

Spontè comparentes non censentur illi, qui, in genere interrogati, fatentur delicta, de quibus non sunt inditiati, neque denunciati, sed secundum prudentiam Inquisitorum mitius puniuntur 12. Maii 1604.

Sponte comparentes interrogentur, an sint baptizati ab hæreticis. 1. Septembris 1604.

Rei spontè comparentes post causarum expeditionem & fatentes ea, quæ prius negaverant, aut ea, de quibus non erant inditiati, sunt audiendi, & tractandi uti sponte comparentes, non tamen tales sunt declarandi, & expediuntur secretò & cum pœnitentiis salutaribus, 8. Decembris 1605. ut de non promoto celebrante, ac de Polygamo 17. Maii 1616.

Spontè comparentes, etiam Regulares, non impediuntur exercere officia suæ Religionis, licet abjuraverint 1. Iunii 1607.

Spontè comparentes, volentes hæresim publicè detestari, & abjurare, non impediuntur id facere 8. Maii 1608.

Sponte comparentes aliquando etiam propter casuum gravitatem declarantur inhabiles ad Ordines suscipiendum 30. Januarii 1614.

Spontè comparentes, in hæresibus nati, ac educati, petentes reconciliari Ecclesiæ, si non excedant annum decimum quintum, & non sint doli capaces, expediantur cum sola fidei professione absque abjuratione 20. Augusti 1614.

Sponte comparentes minores viginti duobus annis expediantur cum clausula citra pœnam relapsus. Alii verò simpliciter, & omnibus promittatur benignitas 8. Februarii 1618.

Sponte comparentes expediuntur ab Inquisitoribus sine interventu Ordinariorum 21. Maii 1588.

CONSULTATIO CXLVIII.

De sponte Confitentibus in carceribus.

QUi postquam sunt carceribus mancipati sponte confitentur commissum crimen hæresim sapiens tractandi sunt, non tam mitissimè, ac si essent sponte comparentes, sed mitius, quàm si fuissent convicti, vel coacti confiterentur. Quales autem pœnitentiæ iis inungendæ sint, præscribi non possunt, sed prudentiæ atque arbitrio Inquisitorum relinquitur pensis gravitate criminis, & qualitate personæ, ut præcipitur in Concilio Narbonensi *cap.* 5. cujus in hanc sententiam hæc sunt verba? *Hoc quidem ita perstringimus, non ut vos pœnitentias prætaxatas omnes ubique, vel omnes omnibus imponatis, sed ut eas secundum discretionem, vobis traditam à Domino, pro culparum, & personarum, locorum, & temporum, & aliarum circumstantiarum qualitate ita caute, ac provide dispensetis, ut sive plectendo, sive ignoscendo vita eorum culpabilis corrigatur, vel*

ſaltem valeat apparere, quis in tenebris ambulat, quis verè ſit pœnitens, quis fictè converſus, nec inde veris catholicis ſcandalum generetur, nec prætextu ſcandali quantum in vobis fuerit, hæreſis defendi, ſeu nutriri poſſit.

Ex quibus obſervandum eſt, an dicti ſponte in carceribus ſua crimina confitentes, ſtatim, an poſt aliquod, an poſt longum tempus, an ipſi ſpontaneè confiteantur, an ab aliis ſuaſi. An ſint clerici, an laici, an periti, an ignari, an ætate provecti, an ſenes, an pueri, an juvenes, an imprudentes, an viles, an nobiles, an alii hujuſmodi, ut juxta cujuſque qualitatem pœnitentia ſalutaris imponatur, cùm mitius ſit agendum cum iis, qui ſpontè confitentur, quàm cum illis, qui convicti, vel coactè, mitius cum iis, qui ſtatim, quàm cum illis, qui poſt aliquod vel longum tempus.

Maximè autem animadvertendum eſt, an ſint ſimplices, cum quibus aliter agi debet, quàm cum prudentibus. Multi enim ex ſimplicitate in hoc crimen incidunt, ita ut non excuſentur à toto, ſed à tanto. Cenſet verò Pegna *p.* 3. *com.* 142. quod hæretici, qui ſtatim poſtquam capti ſunt, tam de ſe, quàm de aliis quos hæreticos eſſe ſciunt, plenè ac integrè confitentur, non videatur in perpetuum carcerem detrudi, & illis etiam videtur poſſe pœnam carceris perpetui condonari, qui puro corde redierint, priuſquam dicta teſtium publicata fuerint pro arbitrio Inquiſitoris, & Epiſcopi. Nam qui poſt publicata teſtimonia redeunt, ac tunc demum confitentur, cùm vident ſe eſſe convictos, jure optimo in perpetuum carcerem damnandi ſunt.

Reum autem captum, ſi ſtatim confiteatur ſpontè ſuum crimen, negant, poſſe obtinere veniam, injuncta ſibi pœnitentia ſalutari, Archid. *in cap. ut commiſſi poſt numero* 3. *de hæret. in* 6. ibique Io. Andr. *num. item* 3. Gemin. *eodem numero* 3. & Anania *in cap. ad abolendam numero* 11. *eodem titul.* Quia tunc non ſpontè ſed metu probationum, ac pœnæ confiteri dicitur.

Affirmandum verò eſt cum Oſtienſ. *in ſum. rubr. de hæretic.* §. *qualiter num.* 3. ubi docet, quod confitenti errorem ſuum timore probationis, poteſt Iudex illi parcere, injuncta pœnitentia ſalutari, ſi videt ipſum contritum, & ſperet ejus converſionem. Idem tradit Repertor. *Inquiſ. v. rediens, & v. confeſſio, & v. miſericordia* ubi hanc ſententiam admittit in hæreticis tam de jure, quàm de conſuetudine inquiſitionis. Et in apoſtatis pariter eam admittit de conſuetudine, non autem de jure. Farinacius quoque *de hæreſi quæſt.* 193. §. 2. *numero* 44. ait, quod pœnitens ad miſericordiam recipitur, etiam poſt receptas probationes, ac teſtium publicationem ex generali conſuetudine S. Officii. Idipſum aſſerunt Albertin. *in repet. cap.* 1. *de hæret. in* 6. *quæſt.* 12. *numero* 2. *& ſeq.* ac Simanch. *de cath. inſtitut. titul.* 47. *rubr. de pœnitentibus & converſ. numero* 30. ubi contrariam opinionem crudelem vocat, & ab omnibus ferè damnatam.

In carcerem conjectus, ac ſponte confeſſus ſuum crimen, etiam poſt teſtium depoſitiones contra eum receptas, ſi crimen merebatur mortem evadit hanc pœnam, & ei commutatur in carcerem, vel in relegationem, aut exilium, vel in pecuniariam, vel ſimilem. Si Regularis ſit, puniri ſolet vel pœna carceris, vel privatione vocis activæ & paſſivæ, ac munere concionandi & audiendi confeſſiones, vel quod ultimum locum inter cœteros Regulares teneat, vel aliis pœnitentiis ſalutaribus, habita ratione ad qualitatem perſonæ & gravitatem delicti. Si autem non merebatur mortem, ſed pœnam triremium, non ad triremes, ſed ad carcerem, vel quid ſimile condemnatur, ſemper benignius, & mitius ac ſi non convictus, ſed confeſſus damnaretur, & nunquam imputabitur inter impenitentes. Ac etiamſi fuiſſet formalis hæreticus, non amplius exiſtimatur talis, dum per confeſſionem ſpontaneam oſtendit, ſe paratum corrigi, ac emendari. Non enim datur hæreſis ſine pertinacia.

Atque ita ex generali conſuetudine S. Inquiſitionis teſtantur Albertin. *in repet. dict. cap.* 1. *de hæret. in* 6. *quæſt.* 12. *numer.* 2. *&* 3. Oſt. *dict.* §. *qualiter numer.* 3. Repertor. Inquiſ. *v. miſericordia*, Zanchin. *de hæret. cap.* 16. *numer.* 5. *& ſeq.* ac Pegna *p.* 3. *com.* 12. *verſicul. Poſtremo.*

Videns item ſe eſſe convictum, & ad mortem condemnandum, ſi ex corde pœnitens confiteatur ſuum crimen ante torturam, evitat pœnam mortis, quæ illi commutatur in carcerem. Quia nemo delinquens hæreticali crimine, ſi ex corde pœniteat, traditur Curiæ ſeculari, dum crimen ſuum ſponte confitetur, ut per Eymeric. *p.* 3. *direct. num.* 202. ubi Pegna *& p.* 2. *com.* 8. *verſ. unus autem.*

Sic etiam, qui in tortura confeſſus eſt ſuum crimen, & poſt torturam ſponte illud ratum habet, recipitur ad miſericordiam ita, ut non condemnetur ad mortem. Quia ſubſequens ſpontanea ratificatio tollit metum torturæ, ac præcedentem confeſſionem ſpontaneam reddit, & quandocunque ante Iudicis ſententiam ex corde pœniteat, & ſpontè integrè fateatur, ad miſericordiam recipitur, & pœnam mortis evadit, ut per Simanch. *de cath. inſtitut. dict. titul.* 47. *numero* 45. *& ſeq.* & in Enchirid. *titul.* 58. *numero* 54. Burſat. *conſil.* 90. *numero* 34. Calder. *de hæret. rubr. de redeuntib. numero* 10. Oſt. *d.* §. *qualiter numero* 135. & Farinac. *d. quæſt.* 193. *numero* 29. *&* 59.

Pariter hæreticus impœnitens, & negativus, ſi priuſquam ad tabulatum producatur, vel in ipſo tabulato productus convertatur, & ſe offerat abjurare ſuam hæreſim, admittitur ad miſericordiam, ita, ut non tradatur Curiæ ſeculari ex Pegna *p.* 3. *tom.* 42. *nu.* 175. Si verò impœnitens extiterit, aut negaverit, non ſolum antequam producatur ad tabulatum, ſed in ipſo tabulato admonendus eſt, ut reſipiſcat, & convertatur. Nam adhuc durat tempus miſericordiæ, & ſi converti ſe velle dixerint, ad carcerem eſt reducendus, & ad pœnitentiam admittendus. Si verò in ſua pertinacia, & impœnitentia perſeveraverit, legenda eſt ſententia, & Curiæ ſeculari tradendus, ut igne in conſpectu populi combuſtus, debitas impœnitentiæ pœnas luat.

Hæreticum verò ſemel, ac iterum monitum, ac in ſua hæreſi pertinacem, ſi poſt latam mortis ſententiam & traditus Curiæ ſeculari ad fidem convertatur, eſſe admittendum ad miſericordiam omnes conveniunt, ſed non circa modum. Zanchinus *de hæret. d. cap.* 16. *numero* 4. ait, quod recipitur quidem ad miſericordiam, ſi convertatur poſt latam ſententiam ita, ut evitet pœnas animæ, non autem corporis. Ejuſdem ſententiæ eſt Abb. *in cap. excommunicamus* 1. *numero* 10. *de hæret.* Anania *ibidem numer.* 7. ubi aſſerunt, quod hæreticus traditus Curiæ ſeculari non amplius eſt illi pœna mortis remittenda.

Benignius tamen ſe gerunt Eymeric. *p.* 3. *num.* 204. *rubr. decimo modo terminandi proceſſ. fid.* ubi diſertè inquit, quod quando impœnitens ducitur ad ſupplicium, debet aſſociari ab aliquibus viris probis, ac fidei zelatoribus, qui eum inducant, & ſuadeant ad fidem catholicam, & ſi reſilire, pœnitere, & abjurare ſe velle dixerit, etiam ligatus ad palum, ut comburatur, debet ad miſericordiam recipi, & ut pœnitens hæreticus perperuò immutari, licet huic converſioni non magna ſit adhibenda fides. Hoc idem docent Simanch. *de cath. inſtitut. dict. titul.* 47. *numero* 73. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *capit.* 39. *numero tertio & capit.* 54. *numero pariter tertio.* Campeg. ad Zanchin. *dict. capit. decimo ſexto lit. B.*

Farinacius autem *loc. cit. numer.* 64. cautioribus utitur consiliis, dum ait: Licet inter Doctores controvertatur, an pœnitentes hæretici ad misericordiam recipiendi sint post sententiam, id tamen remittendum videtur arbitrio Inquisitoris & Episcopi, qui bene considerabunt, an istius pœnitentis melioris futuræ vitæ spes aliqua adhibenda sit juxta illius personæ qualitatem, & an semel tantum, an verò pluries, vel diù in hæresi perseveraverit, & alias similes circumstantias. Idemque sentiunt Campeg. *loc. alleg.* Ghirland. *de heret. q.* 5. & Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cas.* 173. *nu.* 3. *& seq.*

Hæreticus autem pertinax, si postquam traditus est Curiæ seculari, dicit se pœnitere velle, & alios suæ hæresis complices revelare, est restituendus Inquisitoribus, ut plenariam confessionem faciat, & omnes complices revelet. An verò sit iterum brachio seculari tradendus, & morte puniendus, Suarez *de fid. disp.* 23. *sect.* 2 *numero* 16. Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 25. Eymericus, Simanchas, & Decianus locis allegatis docent, non esse iterum brachio seculari tradendum, sed perpetuo carceri. Tum quia veram, & integram confessionem fecit coram Inquisitoribus, suamque hæresim detestatus est, & abjuravit. Tum quia Iudices seculares juri suo videntur renunciasse, dum reum sibi traditum, ipsis Inquisitoribus remittunt. Ac tum quia æquum non est, ut qui jam nec impœnitens, neque relapsus est, iterum seculari foro tradatur, & morte, tanquam si impœnitens fuisset, puniatur.

At Pegna *p.* 2. *com.* 36. *vers.* Postquam, Zanchin. *cap.* 16. *numero* 4. sustinent, esse iterum Curiæ seculari tradendum, & ad misericordiam esse admittendum quod ad animam, & ad sacramenta confessionis, & Eucharistiæ recipiendum duntaxat. Quia hujusmodi confessiones non præsumuntur fieri vero & non ficto corde, & ob dolorem peccatorum, sed metu mortis imminentis. Eo magis si ante sententiam, & priusquam traderetur Curiæ seculari, omnis sit adhibita diligentia, ut converteretur, & experientia sæpe docuit, hos homines, ad veniam receptos, deteriores fieri.

In hac Doctorum varietate censeo, relinquendum id esse prudenti arbitrio Inquisitorum, qui ob varias, & graves circumstantias delinquentium, amplectentur illam opinionem, quam magis expedire judicaverint.

CONSULTATIO CXLIX.

De Confessione Sacramentali rei, de hæresi inquisiti, & in carceres conjecti, ubi Effata de Confessariis.

CArceratis in S. Officio toties confessarios esse concedendos, ait Pegna *p.* 2. *com.* 25. *versicul. Ac primum* quoties ipsi illos petierint. Quia hoc valdè prodesse potest, ut à confessariis moneantur, & excitentur ad libere Inquisitoribus confitendum sua delicta. De hac re Madriliana instructio anno 1561. *cap.* 71. scribit ad hanc sententiam. *Si petierint Confessarium debet eis concedi, qui sit spectatæ probitatis & de quo plurimum confideatur, à quo juramentum exigatur de custodiendo secreto, & quod si pœnitens ei dixerit aliquid in confessione, quod velit revelari extra carceres, ne in hoc ei ullo modo obtemperet, nec similia mandata revelet. Quod si extra confessionem ei fuerit aliquid injunctum, id inquisitoribus manifestabit. Ad hæc Inquisitores Confessarium instruant, qualiter se gerere debeat cum pœnitente, ut videlicet dicat ei quod cum sit pro hæresi carceratus, ac de ea reus accusatus, non potest absolvi, nisi judicialiter hæresim suam manifestet. Et cætera relinquentur judicio, & conscientiæ Confessarii, qui debet esse doctus, ut intelligat id, quod in causa tali fieri conveniat.*

At Simanchas severiori judicio existimat, ejusmodi carceratis non esse concedendum Confessariorum copiam, nisi plene Inquisitoribus suas hæreses, ac delicta fuerint confessi, aut in extremum venerint vitæ periculum. Quia, cùm ii, pendente inquisitione, reputentur hæretici, indigni videntur tanta benignitate.

Hanc sententiam puto sequendam esse, eamque videtur approbasse S. Congregatio his subjectis declarationibus: Carcerati S. Officii pendente causa juxta stylum sacramenta non percipiunt. 23. Decembris 1619. carcerati quando sunt in confessis, possunt confiteri, & absolvi in foro conscientiæ, 12. Martii 1556.

Quod si reus sit ægrotus, sed non in articulo mortis Confessarius non debet illum sacramentaliter confiteri, & absolvere, nisi prius judicialiter Inquisitoribus satisfaciat, & ad id omni cum diligentia eum persuadere debet. Et, si ille hoc fecerit priusquam moriatur, reconciliabitur Ecclesiæ, & cum fuerit judicialiter absolutus, tunc confessarius eum absolvat sacramentaliter. Si autem reus iste nedum sit ægrotus, sed sit in articulo mortis constitutus, neque in statu in quo examinari possit, & judicialiter confiteri coram Inquisitoribus, vereque sit contritus, & paratus obedire mandatis Ecclesiæ, absolvendus erit sacramentaliter, ut habetur in Concilio Arausicano *I. can.* 2. quia juxta decretum Concilii Tridentini *sess.* 14. *cap.* 7. in tali casu nulla est reservatio. Atque ita etiam declaravit sæpius eadem S. Congregatio præcipuè sub die 14. Septembris 1617. his verbis: Carceratis S. Officii, qui, factâ suorum criminum confessione, nondum tamen publicata sententia in mortis periculum dilabuntur, potest administrari Sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ, si illam petant per modum viatici, & ostendant signa pœnitentiæ. Et 23. Februarii 1627. Duobus carceratis in S. Officio Urbis, stante eorum adversa valetudine, concessus fuit Confessarius, qui eos absolvit in foro conscientiæ. De quibus & nos *alibi.*

Si verò carceratus suum hæresis crimen manifestavit Sacerdoti, non in ordine ad confessionem sacramentalem, ac pœnitentiam, sed sub secreto, ac protestatione illud nunquam revelandi, si producatur, ille in testem, debet illud deponere ac veritatem revelare, ut per Innoc. *in cap. qualiter & quando* 1. *de accus.* ibique communiter Doctores, Panormit. *in cap. si sacerdos de offic. ordin.* Felin. *in cap. intimavit de testib.* & D. Thom. *in* 4. *sent. dist.* 21. *quæst.* 3. *artic.* 1. Nam quod vergit in magnum Reipublicæ detrimentum, obligantur omnes sub peccato mortali revelare, nullo obstante pacto, juramento, voto, ceu docent D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. Sot. *lib.* 5. *de just. q.* 5. *art.* 2. & in hac specie Royas *singul.* 5. *num.* 15. ac Fulcod. *in consult. ad Inquis. q.* 8. *lit. B.* Crimen autem hæresis maximè tendit in Ecclesiæ ac Reipublicæ detrimentum. Solumque excipitur quando crimen auditur in confessione sacramentali in ordine ad absolutionem. Tunc enim nullo modo revelari potest, ne quidem propter quodcunque scandalum vitandum, ut constat ex usu & traditione perpetua Ecclesiæ & ex D. Gregorio *in can. sacerdos de pœnit. d.* 6. & *ex cap. omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss.* ita, ut neque hæretici hoc unquam negaverint, & ideo non fuerit necessaria peculiaris definitio Concilii Tridentini in hoc articulo.

Idque non ex eo, quod, si Sacerdos revelaret confessionem, mentiretur, cùm ipse non sciat ut homo, sed ut

gerens vicem Dei, quæ postea, ut homo manifestat. Primo quia, licet id sciat, ut gerens vicem Dei, ipse tamen id scit. Secundo quia, si diceret saltem, se illud scire, ut gerentem vicem Dei, non mentiretur. Tertio, quia si ea esset ratio, ne de licentia quidem pœnitentis posset illam revelare sine mendacio. Quartò quia, non revelata persona, potest aliquando revelare peccatum auditum absque peccato, atque adeo non mentitur dicendo illud, quod solum scit ex confessione.

Neque ex eo, quod revelatio opponeretur significationi ipsius Sacramenti, quia Deus in hoc sacramento tegit peccata pœnitentis juxta illud: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, & hoc ipsum significatur per secretum quod Sacerdoti imponitur. Nam est mera congruentia moralis, alioquin neque ex licentia pœnitentis posset revelari confessio, si hoc esset contra significationem Sacramenti. Nec ullo modo probatur talem significationem esse essentialem huic sacramento, cùm verba formæ solum significarent absolutionem, & remissionem, & aliunde non sit contra substantiam hujus sacramenti, quod confessio sit publica.

Minus id deduci potest ex obligatione juris naturalis ad servandum secretum in rebus sub secreto commissis. Nam licet hæc ratio probet obligationem secreti, non tamen talem, ac tantam quæ sit quasi super omnia, & in nullo casu relaxari possit, cùm secretum naturale in aliis materiis non obliget cum tanto rigore.

Minusque ex eo, quod alii dicunt, nempe scientiam ex confessione habitam, esse sacram, & superioris ordinis, quæ ad solam salutem pœnitentis ordinatur, atque ideo non posse licitè ordinari ad alios fines extrinsecos, & inferioris ordinis. Nam contra hoc est, quod non est intrinsece malum, cum superioris ordinis ordinare ad res alioquin bonas, & honestas inferioris ordinis, maximè ut ad finem inadæquatum, & secundarium, sicut Eucharistia, & Missa ordinantur ad impetrandum remedium necessitatis temporalis. Ac demum, quia liceret revelare confessionem aliquando, saltem propter bonum superioris, vel æqualis ordinis, exempli gratia propter conversionem alicujus Regni, aut propter ejus conservationem in fide catholica.

Sed ex illa præcipua, & magis communi ratione, quæ desumitur ex reverentia debita sacramento, cui fieret injuria revelando confessionem. Nam si homines scirent, Confessarium posse confessionem revelare, retraherentur ab illa. Constat enim de facto excusari pœnitentem à confessione sui peccati, quando prudenter timet confessarium non observaturum sigillum, constatque ex historia, quod apud Abissinos, vel Æthiopes hoc sacramentum ferè abiit in desuetudinem propter malitiam Sacerdotum, qui sigillum religiosè non observabant. Quare cùm Christus voluerit obligare omnes fideles ad manifestandam integrè suam conscientiam apud Sacerdotem, nihil ei celando, oportebat, ut ex parte Sacerdotis esset obligatio talis, quæ omnino adimeret pœnitenti metum publicationis, & revelationis, ne ab hujus sacramenti usu adeò necessario retraherentur. An autem hæc obligatio oriatur ex jure naturæ, supposita institutione, & obligatione hujus sacramenti, an verò ex præcepto Christi positivo superaddito disceptant Vasquez *q.* 93. *art.* 4. *dub.* 1. *nu.* 10. Coninch. *disp.* 9. *dub.* 2. Suarez *sect.* 1. *n.* 10. *de sigillo.*

Atque hinc, si Confessarius sive imprudenter, sive malitiosè crimen delinquentis in sacramentali confessione auditum Inquisitoribus revelaret, non esset illi adhibenda fides, cùm dictum talis confessarii nullam faciat fidem, ut habetur expressè in Synodo celebrata sub Carolo Magno, referente Martino Victorio *de sacram. Confess.* in hæc verba: *Si fore Sacerdos peccatum sibi in Confessione Ecclesiæ patefactum, revelaverit, præter depositionem, & alias pœnas, credi ei non debet, quia revelando delinquit, & delinquens, tanquam infamis à testimonio ferendo, in eo præsertim, in quo testando peccat, rejicitur.* Idemque decernitur in Concilio Africano *can.* 99. & Concilio Carthag. 7. *can.* 5. ut tradunt Burchard. *lib.* 19. *decr. can.* 127. & Gratian. *can. placuit* 6. *q.* 2. Immò ejus dictum ne judicium quidem aliquod facit contra reum, sed ipse est graviter à suo Iudice puniendus, ut *in can. sacerdos de pœnit. d.* 6. & *cap. omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss.* de quo nos aliàs latè.

Hæreticus autem & quicumque alius reus S. Officii in articulo mortis conversus sacramentaliter confessus, & à sacerdote absolutus, si postea convalescit, non censetur in Sancti Officii Tribunali etiam absolutus. Quoniam absoluti in foro pœnitentiali interno, non intelliguntur absoluti in foro judiciali externo, & pœna imposita à Confessario in foro pœnitentiæ quantumcumque sit magna; nunquam tollit pœnam imponendam in foro externo per Gloss. *in c. gaudemus v. poterit de divort.* Castr. *in l. cunctos populos C. de sum. Trinit. & fid. cath. numero* 7. Gloss. *1. in fin. cap.* 2. *de schism.* ibique Panor. Cardinalis, ac cœteri, Gloss. *in cap. de his in fine de accus.* ubi Abbas aliique Doctores, ac expresse declaravit, decrevitque Gregorius XIII. in Bulla Iubilæi edita anno 1572. cujus hæc planè sunt verba: *Declaramus tam præsentes, quam alias quascunque super concessione similium, vel dissimilium indulgentiarum à nobis, & à prædecessoribus nostris hactenus emanatas, & in futurum quomodolibet emanandas litteras Christi fidelibus ipsis, nisi in foro conscientiæ, ac pænitentiali tantum, non autem in foro fori, & contentioso, nisi satisfecerint his, propter quæ censuræ hujusmodi in eos latæ latæ fuerint, ullatenus suffragari, eosdemque Christi fideles illis juxta nostræ declarationis formam, & tenorem, & non aliter, nec alio modo uti, aut eis se juvare posse, ac potuisse. Quinimo eos in easdem censuras postmodum incidisse, & in posterum reincidere, sicque ab omnibus quavis auctoritate fungentibus censeri ac judicari debere, irritumque & inane quicquid secus à quoquam quovis prætextu, aut colore scienter, aut ignoranter attentatum forsan est hactenus, vel in posterum contigerit attentari, non obstantibus contrariis quibuscunque &c.*

Nam pœnitentia fori anterioris & sacramentalis solum tendit, ut pœnitens satisfaciat Deo, & animæ suæ. Pœna autem fori externi & judicialis spectat ad punitionem corporis ipsius delinquentis, & ad vindictam publicam, ut ita etiam bono communi ac Reipublicæ satisfaciat, quam suo malo exemplo, cùm deliquerit, offendit, ut colligitur ex *cap.* 2. *de maledic.* & ibi notant Abbas, aliique Canonistæ. Hinc absolutus in articulo mortis ab excommunicatione reservata, si mortem evaserit, tenetur Superiorem adire, ut ab eo absolvatur, aliàs iterum incideret in excommunicationem. Atque adeo reus hæresis absolutus in mortis articulo à censuris, si salutem postea obtineat, & statim spontè in S. Officio compareat, suaque crimina, & illorum complices integrè ac verè fateatur, gaudet impunitate sponte comparentium eo modo, quo supra dictum est. Si verò spontè non compareat absolutio ab excommunicatione in articulo mortis obtenta, non ampliùs ei suffragatur, quia iterum in illam incidit, & consequenter ejusdem pœnæ redditur reus, ac si antea non fuisset absolutus, quemadmodum docent Zanchin. *de hæret. cap.* 34. ibique Campegius *Repertor. Inquis. v. absolutio* §. *sed & absolutio*, & *v. Confessio* §. *Vtrum si in foro*, Locat. *in Iudicial. v. absolvere n.* 1. & *v. hæreticus numero* 24. ac Pegna *p.* 2. *direct. com.* 25. *vers. Rursus.*

Notas

Notat tamen Pegna *loco cit. vers. illud monebo*, multam esse minuendam pœnam in foro exteriori, quoties is, qui punitur, confessus fuit in foro interiori absque dolo suum crimen, ac obtinuit absolutionem, maximè si injunctam sibi pœnitentiam humiliter adimplevit, cùm satis appareat huic culpam suam displicuisse.

An autem procedendum sit in foro judiciali contra inquisitum de hæresi defunctum, si plures testes deponant, eum hæreticum impœnitentem decessisse, & confessarius solus testatur, ante mortem illum pœnitentem absolvisse, supremum Tribunal est consulendum. Nam, quod credendum sit confessario, attestanti de pœnitentia defuncti, tenet Glossa *in cap. nuper nobis, v. nisi juratus de testib.* & *in cap. testimonium v. in hoc casu eod. tit.* ubi ait, quod vim quis vult probare, se egisse pœnitentiam satis est, si id probet per confessarium suum. Tum quia sicut ratione Officii creditur Notario in iis, quæ ad suum munus pertinent, *cap. ad audientiam de præscript.* ubi Abb. *num.* 6. ita videtur Sacerdoti credendum. Et tum quia nonrefert Sacerdotem esse unum testem in hoc casu. Nam uni soli testi spectatæ fidei, ac probitatis credendum esse, tradit Grammat. *cons.* 13. *num.* 15. Tum etiam quia clementiæ prærogativa, & favor hoc videtur postulare, præsertim cum in hoc crimine proniores esse debent Inquisitores ad absolvendum, quàm ad condemnandum. Tum demum quia non est verisimile in Sacramento confessionis ubi omnia postulantur integra, justa, divina, aut confitentem, aut confessarium usque adeo futuros suæ salutis immemores, ut mendacium dicere audeant.

Contra verò est primo quia non videtur facile in re tam gravi standum esse potius dicto unius, quàm testibus aliis, ac indiciis legitime probatis. Secundo quia Inquisitores propter dictum Confessarii non debent recedere ab iis, quæ ordine judiciario probata sunt in contrarium, præsertim cùm communis sit, ac recepta tam Theologorum, quàm Iurisperitorum sententia secundum allegata, & probata judicandum esse, non autem juxta privata dicta & indicia, ut docet etiam D. Thomas 2. 2. *q.* 67. *ar.* 2. Tertiò quia, si adhibenda esset fides Sacerdoti testificanti de pœnitentia defuncti, idem dicendum esset de testificante pœnitentiam vivi, & delinquentes, ut pœnas hujus criminis effugerent, facile attentarent mendacium in sacra confessione dicere, ac fingere se pœnitentes, ut postea confessarius ad Judices eos excusaret.

Ex his rationibus aio cum Pegna *p.* 2. *d. Com.* 25. *vers. Ergo tutius esse*, ut non credatur Confessario, sed ut ordine judicii juxta allegata & probata legitime procedatur.

Effata. Confessarius non debet cogi ad revelandum aliquid, etiam de licentia ipsius pœnitentis. Immo de hujusmodi examine nulla debet fieri mentio in dedecus confessionis, neque in Tribunali S. Officii, neque in aliis 12. Augusti 1557.

Confessiones sacramentales audiens absque approbatione, non à S. Officio, sed ab ordinario punitur. 12. Aprilis 1601.

Propositio ista; confessio potest fieri per litteras, vel internuncium confessario absenti, & ab eo absente absolutionem obtinere, fuit declarata temeraria, falsa, & scandalosa, & de hac propositione tractans est excommunicatus, & absolutio est reservata Papæ 20. Junii 1602. & 27. Julii 1605. Et confessio sic facta est nulla 13. Novembris 1603.

Confessiones audiens suspensus ab alio, quàm à S. Officio, non punitur in S. Officio 30. Junii 1610.

Non confitentes debitis temporibus puniuntur ab Ordinariis, non à S. Officio 27. Octobris 1611.

Confessarii petentes, ac recipientes pecunias à pœnitentibus pro commutatione votorum, sibique illas applicantes, puniuntur ab Ordinario, non autem à S. Officio 3. Octobris 1613.

Confessarius filiam suam spiritualem cognoscens, non punitur in S. Officio, si confessione, vel confessionario non fuerit abusus, 4. Decembris 1614.

Confessarii, etiam Regulares præcipue Jesuitæ, non accedant ad domos mulierum, præsertim pœnitentium sine urgenti, & necessaria causa. Non audiant earum domi confessiones occasione infirmitatis, nisi aliquo præsente, non tamen audiente. Non agant in Confessionario, nisi de spectantibus ad Sacramentum Confessionis, neque concedant licentiam accedendi ad Sacramentum Eucharistiæ, nisi prævia reconciliatione 11. Aprilis 1619. & 23. Januarii 1620. & 12. Februarii ejusdem anni. Idque innovatum 30. Novembris 1623.

Ne Confessarii absolvant exigentes vectigalia, & impositiones ab Ecclesiasticis, non pertinet ad S. Officium providere 22. Aprilis 1620.

Confessarii non possunt absolvere pœnitentes, qui moniti recusant denunciare illos, quos sciunt esse hæreticos, vel suspectos de hæresi, licet dicant, se illos correxisse, vel esse dubios, an ita sit 3. Februarii 1624.

Confessarii Societatis Jesu, moneantur à P. Generali ne retineant scripta continentia peccata pœnitentium 27. Martii 1624.

Confessarii Monialium non concionentur in loco, ubi audiunt confessiones Monialium. 1631.

Confessarii regulares non habent facultatem absolvendi duellantes 1639.

De confessario sollicitante, revelante confessionem, audiente confessiones non promoto alibi diximus.

CONSULTATIO CL.

De Testibus contra reos S. Officii, ubi effata ad rem hanc haud vulgaria An omnes testes inhabiles in causa fidei admitti debeant? Et qui?

SUnt qui effutiant sententiam illam vulgarem, qua dicitur, quoscunque, quamlibet sceleratos homines, in hæresis negotio, fidei, Religionisque nostræ confirmandæ gratia ad dicendum testimonium admitti, esse ineptam, absurdam, piisque hominibus perniciosam, injuriamque maximam eos christianæ Religioni facere, qui tam iniquæ sententiæ sunt autores, aut defensores; hoc enim est calumniandi materiam hominibus præstare. Nam quis tam pius, ac fidelis est, qui si perditorum ac dissolutorum quorumcunque testimonio impeti possit, non tandem confundatur. Sanè quemadmodum crimen hæreseos & violatæ Religionis diligenter coercendum est, ne indulgentiæ facilitate latius grassetur, ita prudenter animadvertendum, ut non in occasione, sed in veritate habeatur *S. Famosi ff. ad leg. Jul. majest.* quia scilicet graves sint, & idonei testes, ac Iudices, qui & rem tantam intelligant, & eò non iniquo animo defendant, ne alioqui hoc specioso prætextu contingat, optimos quosque viros, sordidorum, nefariorumque hominum conjuratione opprimi, vel crudeliter divexari, sed & illud sapientes Judices curare debent, ut purum Dei cultum ac sinceram Religionem tueantur, eosque profligent, qui impias incredunt superstitiones, & blasphemias.

Hinc aiunt, quod constitutio Alexandri IV. Pontificis *cap. in fidei favorem de haret. in 6.* non dicit id, ad quod vulgò citari solet, quoscunque inhabiles ad dicendum testimonium in crimine hæresis admitti, sed excommunicatos, & participes criminis. Quod genus personarum alioqui ad testimonium capax, cùm Pontificia

tificia lex singulari jure in negotio Inquisitionis hæreticæ pravitatis admiserit, cœteras inhabiles personas, juris communis dispositioni reliquisse videtur, *l. quod Labeo ff. de compensat. l. maritus C. de procur.*

Illudque etiam considerandum, non absolute, ac simpliciter, summum Pontificem socios criminis, & excommunicatos ad testimonium admisisse, sed cum temperamento, si videlicet, *ex verisimilibus conjecturis, & ex numero testium tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur, qualitate, ac aliis circumstantiis, sic testificantes falsa dicere non præsumantur.* Quid enim si nonnihil Evangelio, aut sacrosanctis Ecclesiæ institutis repugnans in publica concione, ubi erat frequens hominum multitudo dixisse quispiam accusetur? An non nefarium esset malæ ac reprehensibilis vitæ homines ignaros, & indoctos audire? auditosque in testimonio anteponere inculpatæ vitæ viris, ac peritis hominibus, qui aliter concionatorem dixisse testarentur? Nonne hoc esset viam injuriis & calumniis præstruere? Eorum probare testimonium, quorum fidem leges suspectissimam habent? *l. 4. in princ. ff. de testib.* quorumque testimonia jus ipsum passim reijcit *capit. licet de for. comp. capit. testimonium*, & *capit. super eo de testib.* & illorum testimonia prorsus abjicere quorum integritas omnem aufert suspicionem *l. non omnes §. à barbaris ff. de re milit. l. si à bona fidei ff. de rei vend.* non esset profectò hoc fidei favore, sed contumelia Christum afficere, & quod in Religionis nostræ gratiam introductum est, in grave Christianorum detrimentum detorquere *clem. 1. in princ. de hæret.* in fide nostra majus versatur periculum, proindeque cautius tractandum negotium, *capit. ubi periculum de elect.*

Excommunicati autem, licet à testimonio judiciali regulariter arceantur *capit. veniens 2. in fine de testibus cap. decernimus de sent. excom. in 6.* non tamen ideo, quod eorum fidem majores nostri suspectam habuerint, cùm in instrumentis, contractibus, & aliis negotiis, præterquam in judicialibus, testes esse non prohibeantur *d. capit. decernimus*, Innoc. *capit. pia de except. in 6.* Bald. *l. 1. col. 4. C. de hæred. instit.* sed quoniam in judicio nullo modo consistere possunt, *cap. intelleximus de judic. & d. cap. decernimus.* Quare ob id, quod lex excommunicatorum testimonia in hæresis negotio favore fidei receperit, non est temere putandum, turpe esse notatæ vitæ homines, quorum fides suspicione non caret, ad dicendum testimonium in ea causa admitti, cùm in illis non sit eadem, quæ in excommunicatis ratio.

Quod præterea addit Summus Pontifex de sociis, & participibus criminum *d. c. in fidei favorem*, aliam rationem habet, ut scilicet veritas criminis illucescat, quam plerumque contingit per ejusmodi personas duntaxat haberi posse. Quare, ne tam gravis culpa occultari possit, constitutum est, participes criminis admitti *d. cap. in fidei favorem*, at non ideo sequitur, quoscunque infames, & notatos homines ad idem testimonium recipi *l. quod vero contra ff. de legib.* Nam & aliis casibus socii criminum audiuntur, ut contra lattones insignes *l. provinciarum C. de fer.* falsos monetarios *l. 1. C. de falsf. monet.* maleficos *l. fin. C. de malef. & mathemat.* reos criminis simoniæ, *can. siquis Papa 79. d.* & læsæ majestatis *can. fin. 15. q. 3.* Quibus tamen constat non admitti testes, quorum fides explorata non sit, & indubitata *l. fin. C. de probat. l. 3. §. 1. ff. de testib.* Sed nec tunc sociis criminum omnino statur, faciunt enim tantum eorum testimonia præsumptionem, si non alia præcedant judicia, Accurs. *l. fin. ff. ad exhib.* Glos. *d. can. fin. 15. q. 3.* diffuse Panormitanus ac cœteri *in cap. 1. de confess.*

Non obstat prædictis, quod Innocentius tertius scripsit, in crimine simoniæ exceptiones furti & adulterii contra testes non admitti *capit. per tuas de Simon.* Hoc enim ibidem Summus Pontifex verum esse ita interpretatur, si subsint alia adminicula, quæ dictis testium suffragantur, tum & illud adijciens, exceptiones hujusmodi legitime probatas fidem testium debilitare, licet eam ex toto non evacuent, ubi præsertim testes exactæ malæ vitæ pœnituisset. Nam præterea verum est, quod adijciebatur, perjuros in causa hæresis dictionem testimonii habere, nisi uno casu cùm obtectam, & celatam à se veritatem revelare volunt, tuncque si evidentissimis argumentis apparuerit, eos non malo animo, sed zelo fidei orthodoxæ testimonium dicere *cap. accusatus §. licet de hæret. in 6.*

Denique fallantur qui omni casu putant, Judæorum testimonia in hæresis negotio recipi, cùm id tantum Bonifacius Pontifex permittat adversus Christianos, qui ad Judaïsmum transierant *cap. contra Christianos de hæret. in 6.* Atque hæc à quibusdam temere sunt effutita.

His tamen minime attentis, tenendum omnino est, in S. Inquisitionis Tribunali non excludi à testimonio in causa fidei, nisi exclusos à jure naturæ, ut infantes ante usum rationis, fatuos tempore fatuitatis, sed admitti omnes testes, etiam aliàs inhabiles, exceptis solum inimicis per textum *in d. cap. in fidei favorem de hæret. in 6. cap. accusatus §. licet de hæret. eod. lib. cap. fin. ubi Abb. num. 4. de testib.* & docent Squillac. *de fid. cath. capit. 34.* Simanch. *instit. cath. capit. 34. numer. 17.* Alph. Guerrer. *in thesaur. Relig. Christ. tit. de hæret. num. 21.* Locat. *in Iudicial. Inquis. u. exceptio numer. 4. & u. testis vers. nota*, Farinac. *de hæres. qu. 188. num. 67. & 74.* Carena *p. 3. tit. 5. numer. 2.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 1. numer. 1.* aliique communiter. Quia crimen hæresis est gravissimum, ac Reipublicæ maxime perniciosum, ideoque in ipsius detestationem testes, etiam inhabiles, admittuntur in favorem fidei, ut sic facilius crimen probari, puniri, ac extirpari possit. Et hæc eadem recepta sunt in gravissimo crimine simoniæ, & quibusdam aliis ad eorum detestationem, ut *in cap. veniens, cap. personas de testibus in cap. 1. eod. tit. in 6 cap. tanta est labes de Simon. can. siquis 6. q. 1. cap. 1. de confes. capit. per tuas de Simon.* & notat Specul. *tit. de accus. §. 1. & §. item repellitur.* Huc pertinet illud Juliani neque impunita maleficia esse oporteat: *multa contra rationem disputandi pro utilitate communi recepta sunt, l. ita vulneratus 51. ff. ad leg. Aquil. l. 21. ff. de reb. cred. l. 1. ff. de usucap. auth. res qua C. commun. de legat.* Plin. *lib. 7. epist. 18.* In ea enim incidimus tempora, ut propter frequentiores tanti sceleris suspiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus esse videatur, ut in *l. aut facta §. ult. ff. de pœn.* Pervulgatum enim est, licet usu periculosum Cassij Senatoris verbum apud Tacitum. Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica utilitate compensatur.

Eodemque modo, quo contra hæreticos ipsos, sic & proceditur contra eorum receptatores, fautores, & defensores, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos, & qui eis communicant *can. didicimus §. invenimus, & can. schisma 24. qu. 1.* quia inter hæreticos connumerantur *cap. excommunicantes §. credentes, cap. pen. & fin. cap. 2. §. hæretici, cap. ut officium de hæret. cap. accusatus §. sacerdotes eod. tit. in 6.*

Excipiuntur autem inimici causa expressa per textum *in can. si testes 4. q. 3. capit. meminimus, capit. cum oportet de accus. & in l. siquis C. de testib. auth. si testis §. si odiosus C. eod. cap. quoties aliqui de testib. Farinac. loc. cit. num. 101. can. quatuor 11. qu. 4.* quia inimicus falsum deponere præsumitur, & non ex zelo justitiæ, sed ex vindicta. Ileo Cn. & Q. Cœpionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium novum hominem Judices sapientissimi non crediderunt. Nam eorum virtuti, generi, rebus gestis fidem & autoritatem in testi-

testimonio cupiditatis atque inimicitiarum suspicio derogavit, ut ait Cicero pro M. Fonteio. Et M. Æmilii Scauri, cujus injurati nutu prope terrarum Orbis regebatur, testimonio, nec in C. Fimbriam, nec in C. Memium, neque in C. Flavium, neque in C. Norbanum creditum est propter inimicitias, ut notat Valerius Maximus *lib.* 8. *cap.* 5. qua de re infra.

Quare, licet excommunicati de jure communi non sint testes habiles, *cap. veniens* 2. *de testib. capit. excommunicatus* §. *credentes eod.* in causa tamen hæresis admittuntur ad testimonium per *d. cap. in fidei favorem*, ibique Glossa *u. excommunicati*, ubi id ipsum decernitur de socio criminis. Atque de his nulla est controversia.

Hæretici quoque, eorumque credentes, receptatores, defensores, & fautores, quia sunt excommunicati, inhabiles sunt ad testificandum, sed & quatenus hæretici repellendi sunt à dicendo testimonio *auth. credentes C. de hæret. l. quoniam C. eod. cap.* 1. *de testib. can. si hæreticus*, *can. non potest* 2. *q.* 7. nam, ut ait textus, *non potest erga homines esse fidelis*, *qui Deo extitit infidelis can. ipsa pietas* 23. *qu.* 4. ibi: qui enim divina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt, *cap. excommunicamus* 1. §. *credentes*; ibi: nec ad testimonium admittatur. Etsi enim textus loquatur de credentibus, fautoribus, &c. tamen credentes etiam verè sunt hæretici. Et ideo hoc ibi adnotant Ost. *num.* 19. Jo. Andr. *numer.* 15. Socin. *nu.* 39. Glossa & Doctores, & tradunt Eymer. *in direct. p.* 3. *qu.* 68. ubi Pegna *numer.* 117. Simanch. *cath. instit. tit.* 46. *num.* 57. Glossa & Alberic. *in d. l. quoniam num.* 1. ubi ait, hoc procedere tam de jure civili, quàm canonico. Quod cum nonnullis aliis affirmat Farinac. *de hæres. qu.* 188. *numer.* 111. Idemque dicitur de eo, qui est dubius in fide, qui & ipse est hæreticus, & de apostata à fide. Ideoque in crimine hæresis ad testimonium admittuntur, *capit. contra Christianos de hæret. in* 6. ibique Glos. *u. infidelis.* Royas *sing.* 189. Pal. Rub. *in alleg. hæres.* §. *fin.* Gondisal. *de hæret. qu.* 23. *numer.* 10. Calder. *de hæret. rubr. de iis*, *quæ pertinent &c. num.* 8. Symanch. *loc. cit. tit.* 64. *numer.* 43. *& seq.* Campeg. *ad Zanchin. cap.* 31. ne pro defectu probationis tam grave crimen remaneat impunitum *l. quia in fin. C. de hæret. cap. dilecto*, *cap. significavit de testib.* frustra reclamantibus Eymerico *d. qu.* 68. Repertorio Inquis. *u. Testis*, Zandrino *de hæret. cap.* 23. *nu.* 12.

Neque obstat excommunicatio, quia *ex dicto capit. in fidei favorem* excommunicati admittuntur in testes in causa fidei. Minus obstat hæresis, quia in causis exceptis, ut læsæ majestatis, hæretici testes esse possunt. Causa autem fidei inter exceptas est præcipua. Haud etiam obstat *capit. dubius de hæret.* ubi dicitur, nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant. Quia non asserimus, quod hæreticus in causa fidei sit testis omni exceptione major, & quod illi sit omnino credendum, sed quod admittendus sit cum sua inhabilitate. Et ideo Pegna *p.* 3. *d. com.* 117. *ad qu.* 68. rectè docet, quod hæretici dictum non facit semiplenam probationem, nisi concurrentibus aliis conjecturis & adminiculis verisimilibus, ita quod ejus depositio non sufficit ad torturam, neque ad capturam, sed tantum ad inquirendum, sive ad sumendum secretas informationes super eo, de quo hæreticus deponit, & si alia supervenerint, tunc procedendum est ad ulteriora à qua sententia non esse recedendum, firmat Farinac. *qu.* 188. *num.* 116. Simanch. *Cath. instit. tit.* 64. *num.* 43. Zech. *in sum. p.* 1. *cap.* 11. *nu.* 14. Mascard. *de prob. concl.* 857. *numer.* 9. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *punct.* 15. §. 1. *num.* 5. Caren. *p.* 3. *tit.* 15. *num.* 26. Salell. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 57. Delbene *p.* 2. *disp.* 198. *num.* 10. & Conrad. Brun. *de hæret. lib.* 5. *cap.* 10.

De Judæis autem est textus *in cap. contra Christianos*, *de hæret. in* 6. in quo Judæi admittuntur in testes in causa fidei, & tradunt ibi Glossa, Archidiaconus, Probus, Geminianus, Franchus, ac prosequuntur Farinac. *d. qu.* 188. *num.* 125. Royas *sing.* 71. Castrop. Carena, Delbene & Salelles *locis allegatis.* Judæi siquidem sunt idonei testes contra Christianum transeuntem, vel redeuntem ad judaïsmum *ex d. cap. contra Christianos*, ibique Glos. *u. Judæos*, Gondisal. *de hæret. qu.* 13. *nu.* 10. Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.* 857. *numer.* 9. *&* 10. inquiens, Judæum admitti in testem, non solum contra Christianum in totum deserentem Religionem catholicam, sed etiam in uno tantum articulo delinquentem. Idemque cum Pegna tradit Farinac. *numer.* 127. Alias verò nec Iudæus, imo ne quidem Neophytus contra Christianum admittitur in testem, quia verendum est, ne in eo remanserint Iudaïsmi reliquiæ, ac propterea contra Christianum saltem facile non est admittendus, ut animadvertunt Archid. *in can. constituit* 17. *qu.* 4. & cœteri, quos citat Farinac. *d. qu.* 188. *num.* 122.

Eademque est ratio de omnibus aliis infidelibus. Licet enim explorati juris sit, infideles quoscunque à testimonio ferendo contra Christianos repellendos esse *d. l. quoniam C. de hæret. d. cap.* 1. *de testib. can. non potest.* 2. *qu.* 7. cum aliis supra deductis cum Glossa, Archid. Gemin. & Franc. *in d. cap. contra Christianos*, Felin. *in cap. Judæis de testib.* Gig. *de crim. læs. majest. l.* 2. *qu.* 10. Royas *sing.* 190. Pegn. *p.* 2. *schol.* 10. *& p.* 3. *com.* 119. Nihilominus in causa fidei infideles admitti debent.

Quæ tamen procedunt, quando hæreticus, Iudæus, vel alius infidelis adducitur in testem in causa fidei contra Christianum, vel etiam contra Iudæum, vel infidelem quando in eos proceditur juxta Constitutionem Gregorii XIII. non autem quando in defensionem, ut per Eymeric. *par.* 3. *qu.* 69. ibique Pegn. *com.* 118. & Farinac. *tit.* 9. 188. *numer.* 227. Quia facile est, quod ejusmodi homines in odium fidei inducantur ad excusandum illum, qui de hæresi inquiritur, ne delicta contra fidem puniantur. Non displicet tamen eidem Pegnæ ubi supra, neque Farinacio *ibidem nu.* 137. & Simanchæ *cath. instit. tit.* 64. *num.* 45. quod credatur hæreticis, si tormentis fatigati occultum aliquid, ac Reipublicæ christianæ utile patefecerint. Quod si quandoque ex verisimilibus conjecturis hæretici, Iudæi, infideles aliquem excusantes vera dicere videantur, non est iniquum illos audire. Semper enim locus esse debet veritati *l. Imperator ff. de probat.* & veritas opinioni est præponenda. Qualiter autem in aliis causis, vel in extrajudicialibus credi possit hæreticis, ac eorum testimonio, docet Farinac. *qu.* 56. *de testib. & d. qu.* 188. *à num.* 128. De jure canonico cùm hæretici sint excommunicati, ne quidem in extrajudicialibus, possunt esse testes.

Id autem notandum est quod quando ejusmodi testes admittuntur, jurare debent non super Evangelia, quibus non credunt, sed Judæus super legem Moysis, & infidelis secundum leges suas, ut per Imol. *in clem.* 1. *de testibus* Butr. *in proem. decretal.* Pegn. *p.* 2. *com.* 13. Farinac. *de testib. d. qu.* 56. *numer.* 238. Carena *p.* 3. *tit.* 5. §. 5. *num.* 27. Iuramentorum etiam formæ videri possunt apud Speculat. *tit. de juram. calumn.* §. *restat*, & apud Repertor. Inquis. *v. juramentum* §. *sequitur videre.*

Quod verò ad consanguineos, & affines, ii non semper repelluntur in aliis causis, tanquam suspecti de falsitate, nec suspicio abest, si ad defensionem, aut favorem alterius consanguinei, vel affinis adducantur, & ita & hanc causam neque ipsi, neque familiares, neque amasii admittuntur, ut late Farinac. *de testibus qu.* 53. *&* 54. quamvis, ubi veritas aliunde haberi non possit, domestici & familiares admitti possunt. Ubi autem agitur contra consanguineum neque admittuntur, nec cogi possunt ad testificandum consanguinei ascendentes ac descendentes in infinitum, & universim

ſim conſanguinei, domeſtici, & familiares repelluntur, niſi agatur de delicto commiſſo domi, vel niſi veritas aliter haberi non poſſit. Nam æquitas poſtulat, ut iſti non cogantur deponere contra ſuos. Et quia, ut plurimum habent intereſſe vel famæ, vel bonorum in cauſa, quæ contra conſanguineum agitatur, & proinde cauſa eſt quodammodo propria. Nemo autem eſt idoneus teſtis in propria cauſa. Et quia amor, quo uniuntur poſſet eſſe cauſa, quod veritatem deponere nolint contra conſanguineos, affines, domeſticos & familiares. Si autem de facto deponant, niſi aliunde conſtet, quod id faciant ex odio, eorum depoſitio longe abeſſe cenſetur à falſitate.

At verò ubi agitur de cauſa fidei, non militant hæ rationes, & ideo conſanguinei quicunque cogi poſſunt, ut veritatem deponant, etiam pater contra filium, filius contra patrem, amaſius contra amaſiam & è contra. Quia commune fidei bonum, quod quilibet magis diligere, cuſtodire, ac defendere debet, quàm quodcunque aliud privatum bonum, præponderat cuicunque privato hominum bono. Unde quilibet tenetur, ubi opus eſt, in hac cauſa veritatem manifeſtare, atque adeo conſanguinei, aliique vocati tenentur veritatem teſtificari, eoque magis quod crimen hæreſis eſt de illis, quæ occulte committuntur, de quo domeſtici melius informati cenſentur, eorumque teſtimonium optime probat, quia magis efficax, & tanto firmius haberi ſolet, quanto conſanguinei & affines à ſuſpicione odii longius abeſſe judicantur. Ita de fratre contra fratrem in hæreſis crimine deponentem loquitur textus *in cap. litteras de præſumpt.* Et ita docent Eymeric. *in direct. qu.* 70. ibique Pegna *com.* 119. Repert. Inquis. *v. teſtes*, Gundiſal. *qu.* 13. *nu.* 11. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 64. *num.* 47. *& ſeq.* Felin. *in cap. ex litteris num.* 1. *de teſtib.* Blanch. *de judic. nu.* 363. Decian. *lib.* 5. *cap* 35. *num.* 9. Maſcard. *de probat. lib.* 2. *concluſ.* 857. *num.* 22. Royas *ſingul.* 150. *&* 197. Farinac. *d. qu.* 188. *numer.* 143. *&* 147. Souſa *in aphor. lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 1. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 15. §. 1. *numer.* 6 Carena *p.* 3. *tit.* 5. *num.* 21. Salel. *p.* 1. *lib.* 2. *numer.* 51. & Delbene *de offic. S. Inquis. dub.* 198. *num.* 12. *p.* 1.

Ad defenſionem verò non faciunt probationem, neque ſunt admittendi. Quia, ut inquit Apoſtolus *Eph.* 5. Nemo unquam carnem ſuam odio habuit, ſicque nemo præſumendus eſt, conſanguineos, & affines odio habere. Et quia eorum intereſt ut reus abſolvatur, cum illius infamia, quæ ex hoc crimine oritur, ad ipſos quoque redundet, utque illam evitarent, facile mentirentur. Et idcirco eorum teſtimonium non immeritò in his cauſis falſum putatur, ut de filio pro patre eſt textus *in cap. filii de hæret. in* 6. ibique Gloſ. Conſtitutio Alexandri IV. incip. *Ex parte*, edita anno 1258. Sylveſt. *v. hæreticus* 2. *num.* 16. Locat. *in Judicial. v. uxor. num.* 4. Simanch. *ibid. num.* 48. *&* 81 Farinac. *ſupra num.* 149. & alii. Sed de hoc etiam infra.

Idemque dicendum eſt de domeſticis, & familiaribus quos quis de familia ſua producit quod ſcilicet non admittuntur ſemper in defenſionem *l.* 2. *C. de teſtibus cap. in litteris eod. cap. ſi teſtes §. teſtes, quos accuſator* 4. *q.* 3. *c. conſanguinei* 3. *qu.* 5. *l. pen. ff. de teſtib. l.* 1. *§. ad quæſtionem ff. de quæſt. l. pridem placuit C. eod.* Quia domeſtici, & familiares ratione amicitiæ & familiaritatis præſumuntur non dicere veritatem, ut à tanto crimine reum poſſint liberare. Unde & Cicero pro Roſcio teſtem mutum dicit, qui de accuſatoris domo producitur. Domeſtici autem dicuntur qui cum aliquo degunt, ut liberti patrono, ſervi domino, mercenarii iis, apud quos degunt, & qui ex familia alicujus ſunt *l. reſpiciendum §. fin. ff. de pœn. l.* 1. *§. familiæ nomen de publ. & vectig. l.* 2. *§. familiæ autem appel. ff. de vi bon. rapt.* Inter domeſticos proculdubio annumerantur filii, fratres, pater, & illi, qui ſunt in poteſtate *l. tria onera ff. de excus. tut.* & gloſſella quædam *in l. eos C. de teſtib.* annumerat vicinos antiquos inter familiares. Vicini porro dicuntur, qui ſe invicem clamantes audire poſſunt, ut notat Bartol. *in l. ſi tertius col. de aqu. pl. arc. arg. l.* 1. *§. eodem autem lecto ff. ad Syllan. &* Panor. *in cap. quoſdam de præſumpt.* Itemque familiares *l. fin. §. fin. C. de iis, qui ad Eccleſ. confug. l. pen. de teſtibus* Proximi, ſeu ſanguine conjuncti ſunt etiam de familia *l. pronunciatio de verb. ſignif. l. unum ex familia de legat.* 2. Neque de uxore dubitatur, quin ſit de mariti domo & familia *l.* 1. *§. ſi vir, aut uxor C. ad ſen. Syllan. l. quicunque de re milit.* Quia ſocii ſunt conjuges divinæ & humanæ domus *l. adverſus C. de crim. expil. hæred. l.* 1. *ff. rer. amot. cap.* 2. *de ſponſal.* Denique omnes, quibus imperari poteſt, non ſunt idonei pro teſtimonio ferendo in ejus favorem, qui poteſt imperare *l. idonei ff. de teſtib. l. ſervus pro domino C. eod.* Et ſicut domeſticæ ſcripturæ fidem non faciunt *l. inſtrumenta, & l. exemplo C. de prob.* ſic nec teſtes domeſtici *l. in exercendis C. de fid. inſtrum.* Exiſtimavit autem, quod eſt ſingulare, Felinus, dominum domus poſſe eſſe teſtem pro ſubdito, niſi ſubditus ſit potens, dominus autem vilis, in quem timeatur imperium, *in d. cap. in litteris nu.* 12. *de teſtib.* Ego vix eum admiſerim in domeſticis, cum & ex amicitia ſuorum domeſticorum colligi poſſit præſumptio, quod eos velit defendere. Et ex alio capite hic teſtis reijci poterit, ſi lucri cauſa, amicitia, vel inimicitia obijciatur. Hæc enim ſolent teſtibus abrogare fidem *can. ſi teſtes §. teſtium fides* 4. *quæſtione tertia leg. ob carmen §. fin. l. quæſitum ff. de teſtibus l. eos teſtes §. fin. Cod. eod.* Verum ſi domeſticus eſſet valde dignus, & ſpectatæ probitatis, etiam in hoc crimine ejus teſtimonium non eſſet contemnendum, ad excuſandum reum juxta doctrinam Innocentii, Imolæ, ac Butrii *in d. capit. in litteris de teſtib.* Quare ſi non præſumeretur, quod domeſticus peieraret, ejus teſtimonium recipiendum eſſet, præcipue ſi cum ipſo teſte domeſtico conveniret alius teſtis non domeſticus, omni exceptione major, aut alia indicia eſſent ad favorem rei, ut per Marſil. *in l. de minore §. tormenta ff. de quæſt. ubi alii*, traditque Farinac. *d. quæſt.* 188. *num.* 151. Zech. *in ſum. par.* 1. *tit. de fide, rubr. de hæreſi cap.* 11. *nu.* 14.

Servus autem contra ſuum Dominum teſtis eſſe non poteſt *S. penult. C. qui accuſ. non poſ. lib.* 1. *C. de quæſt.* At in cauſis ad S. Officium pertinentibus, non ſolum ad teſtificandum admittitur contra Dominum, ſed ad id cogi poteſt, ac torqueri. Quia ſic etiam obſervatur in crimine læſæ majeſtatis humanæ *l. fin. C. ad l. Jul. Majeſt.* & docent Eymeric. *in director. par.* 3 *quæſt.* 66. ubi & Pegna *com.* 115. Simanch. *loc. cit. tit.* 61. *num.* 13. Gundiſal. *d. qu.* 13. *num.* 11. & Farinac. *ibid. numer.* 144. Et deponens contra dominum veriſimile eſt, quod non niſi veritatem deponat. Difficultas eſt, an uxor contra maritum, & maritus contra uxorem in crimine hæreſis admitti poſſit in teſtem. Notabile namque eſt, ut non tantum leges ſubmoveant domeſticos teſtes in favorem dominorum à teſtimonio, ſed etiam ut ne contra eos audiri poſſint, caveant *l. pen. & l. iniquum C. de his, qui accuſ. non poſ.* Quamobrem nec pro, nec contra maritum recte dicemus, ni fallor, uxorem produci poſſe in teſtem regulariter, ut faciat probationem. Quia eſt domeſtica, amicitiæ cauſa conjuncta, & familiaris, & in ejus poteſtate *can. hæc imago, & can. mulier, can. mulierem* 33. *quæſt.* 5. 1. *ad Corinth.* 11. communes fortunas, & infortunia cum eo habens *l. ſi cum dotem §. ſi maritus ff. ſol. matr.* Et ita etiam reijci reſolvit Alberic. *in tr. de teſtibus* Jo. de Platea *in lib. quæcunque cap. de re mil.* Jaſon *in l. ſed & ſiquis ff. ſiquis caut.* Felin. *in dict. cap. in litteris num.* 7. *de teſtibus* Gloſ. *in l.* 1. *§. ſi vir ad Syllan.* Gloſ. *in can. in ſumma* 3. *quæſt.* 5. Gloſ. *in lib.* 2. *C. de teſtibus* & *in lib. præſenti §. ſane v. domeſtica C. de iis, qui ad Eccleſ. confug.*

fug. Sed & Cyn. *ad d. l. 2. C. de testibus* existimat maritum eadem domesticitatis ratione à testimonio uxoris repelli, quanquam, inquit, & alia ratione id fiat, quia & sunt mariti, qui magis uxores timent, quam dominos. Vinum enim & mulieres corrumpunt interdum viros prudentiores, ut constat ex Salomone, ex Rachele & Jacobo *Genes.* 39. Sansone & Dalila *Jud.* 4. Constat. *& l.* 4. *ff. de inoffic. testam.* cum similibus. Hinc Rabi Moses, qui sancti nomen habuit, & Paulus Israelita in commentariis ad præceptum Judæorum negativum 214. filios, nepotes, neptes, & uxores eorum, & maritos in mutuo testimonio, item affines, & cognatos, surdos, cœcos, impudentes, dementes, & præsumtuosos arceri, & dictis testimoniis mutuis per legem submoveri tradunt.

Nec tamen me latet in diversa sententia fuisse Speculatorem *in tit. de testibus* §. 1. ubi notat indefinite uxorem pro marito admitti, quam opinionem Stephanus Aufrerius *in tr. de testibus* existimat procedere in uxore, quæ virum non timet, & est bonæ famæ, subscribens Cyno *in d. lib. 2. de testibus* Panorm. *in dict. capit. in litteris numer.* 7. *& consf.* 52. *vol.* 1. ubi tamen fatetur minus ejus testimonium probare. Quorum ratio est, quod non per omnia censeatur uxor in potestate mariti, neque ei omnino subdita *ex l. si uxorem C. de condit. insert.* nisi quod pertinet ad quædam obsequia, ut notat etiam idem Panorm. *ad cap. litteras de restit. spol.* Felin. *in d. cap. in litteris num.* 7. *de testib.*

Verumtamen istæ rationes non concludunt ideo non est admittendum testimonium uxoris pro marito, vel contra. Nam, ut monui ex alio capite, quàm subjectionis, repelluntur, puta quia domesticæ & communia cum maritis habeant omnia, familiares, amicæque, quæ omnia ejiciant testes. Quò fit, ut multo magis non possit cogi testari contra maritum, quod & probat Cyn. *ad dict. lib. 2. C. de testibus* & Panorm. *ad dict. capit. in litteris in fin.* qui tamen excipit, si defectus sit testium, quo casu, ait, cessare privilegium. Id ipsumque asserit *in capit. si quo de testibus, & in cap.* 1. *de testibus cogend.* Et hæc omnia ad sponsam porrigunt Glossa & Bald. *in dict. lib. 2. C. de testibus*, quia & affinitas, seu principium affinitatis inter sponsos est *l. quod Servus ff. de condit. cau. da.* sicuti inter conjuges *l. non ideo C. de hered. just.* Atque ita reperio declaratum à S. Congregatione S. Officii sub 16. Februarii 1628. nempe, Uxor non examinetur contra maritum, & è contra, ad tollendum odia inter conjuges.

Mulierem in criminalibus testem esse non posse ob sexus fragilitatem, habetur *in capit. forus in fin. de verb. signif. & can. mulierem* 33. *quæst.* 5. Mulier enim aut amat, aut odit, nihil datur tertium, ut ait Mimercus. Et modus mulieris nullus est, teste Plauto *in penulo.* Extrema tantum sequitur, eaque percupide, ut neque ob ea liberis propriis parcat, ut tragigi nos monent exemplo Medeæ, & aliarum, ut Libanius *in declam. Medea*, & Justinianus quoque *l. lex, quæ tutore C. de administr. tut.* Et à nimio amore facile in odium implacabile, & calumnias transeunt, ut illa Putifaris Principis Eunuchorum Pharaonis facto docuit *Genes. capit.* 39. quæ contempta meritò à Josepho, in eum sævissimam calumniam meditata est. Hinc accusatorem fixum, verumque semper esse oportet, nec variantem, vel desistentem ab instituta accusatione *lib.* 1. §. 1. *& paragrapho accusatorem ad S. C. Turpil.* ut ab iis exigatur testimonium, quorum fides non vacillat *lib. 3. ff. de testibus* Porro mulierum natura varia, & mutabilis *dict. capit. forus de verb. signif.* & D. Ambrosius mulierem à mollitie, ac mentis mutabilitate dictam arbitratur, sicuti virum à virtute *can. quod proposuisti* 32. *quæstion.* 7. Diocletianus & Maximianus quoque vocant voluntates mulierum momentaneas *in l. filia C. de inof. testam.*

Et quamvis mulier jure civili in criminalibus & in civilibus admittatur ut plerumque in testimonium *lib. ex eo ff. de testibus l. quidam testamento* §. *mulier ff. de testament.* jure tamen canonico excluduntur in criminalibus *dict. capit. forus de verb. signif.* etsi etiam in foro Ecclesiastico admitti mulieres pro criminibus notavit Alex. *consf.* 24. *vol.* 2. Verum aliqui distinguunt, mulierem in criminalibus esse non posse, quando ad instantiam accusatoris producatur in testem, secus autem si eam Judex ex officio examinet, ut post Glossam Farinac. *de testibus quæstione* 59. *numer.* 9. Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.* 762. *numer.* 21. Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 8. *quæ.* 15. §. 1. *num.* 7.

Tenendum nihilominus est, in casibus exceptis mulieres admittendas esse & ad accusandum, & ad testificandum Glos. *in capit. tanta, in capit. per tuas de Simon. & in dict. capit. forus v. fœmina.* Ita quoque Papinianus *in l. in quæstionibus ff. ad leg. Jul. majest.* ait, in quæstionibus læsæ majestatis etiam mulieres audiuntur. Receptum autem est in hoc crimine testimonium mulieris ob difficilem, alioquin conjuratorum detectionem. Quamobrem & in hoc quoque omnium habetur testium æqua conditio, quamquam in aliis reijciantur *l. nullus C. ad leg. Jul. majest.* ut & in aliis criminibus, quæ solent secreto & clam committi, ut in simonia *l. si quenquam C. de Episc. & cler.* Multo ergò magis in causa hæresis admitti debent in testes, Farinac. *de testibus quæstione* 50. *numer.* 10. *& de hæres. dict. quæstione* 188. *numer.* 76. Delrius *disquis. magic. lib.* 5. *in* 2. *append. quæstione* 12. Castropal. *dict. numer.* 7. Sousa *in aphor. lib.* 2. *capit.* 13. *numer.* 19. Carena *par.* 3. *tit.* 5. *paragrapho* 10. *numer.* 14. & Delbene *par.* 1. *dub.* 198. *numer.* 16.

Neque in hoc crimine contra reum excipiendæ sunt testes meretrices, & lenones. Nam licet sint infames, etiamsi desierint meretricari, & lenocinari, ut ex *l. palam paragrapho non solum ff. de rit. nupt.* & ex *l. athletas paragrapho ait Prætor ff. de his, qui not. infam.* & iccirco in criminalibus repellantur, nisi de gestis in lupanari, ut probat Farinac. *de testibus quæstione* 56. *numer.* 358. *& seq. &* 366. clandestinis namque ac domesticis fraudibus facile quidvis pro negotii opportunitate confingere possunt, & id, quod verum est, abolere, tamen admittuntur in testes in crimine ad S. Officium spectante. Quia si in crimine læsæ majestatis humanæ, ac de gestis in lupanari testes esse possunt, multo magis testificari poterunt in crimine hæresis, ut per Sousam *loc. cit. numer.* 16. Carenam *ubi supra numer.* 30. Præsertim si hoc crimen ita occultum fuerit, ut per alias personas detegi non posset, ut etiam in Simonia *dict. capit. tanta* ibique Glos. *de Simon. per l.* 3. *de testibus* vel in conjuratione in Rempublicam *d. l. in quæstionibus*, vel in aliis gravioribus agatur *l. mulierem ff. de accus.* & *l. fin. ad leg. Jul. de annon.* Et jure quidem canonico mulieres omnes excluduntur in criminibus, nisi tamen per viam inquisitionis testentur *cap. quoniam*, & *dict. capit. ex litteris de testibus can. ex eo* 15. *quæstione* 3. Cùm verò admittuntur in testes tam in hoc crimine, quam de gestis in lupanari non

sunt

ſunt omni exceptione majores, ut notat Farinac. *de teſtibus quæſt.* 58. *num.* 368. *& de hæreſ. d. quæſt.* 188. *nu.* 83. & Carena *loc. alleg.* & nos *infra.* Idemque ſtatuo in concubina, de qua Judex arbitrabitur ex affectionis, vel odii æſtimatione.

Mulieres quoque lamiæ, ſive ſtriges, complices, ſive ſociæ criminis ſunt admittendæ in teſtes, quando per alios teſtes veritas veriſimiliter haberi non poteſt, & dummodo ſint plures. Nam una tantum ſocia criminis non facit fidem, cùm præter defectum ſexus, patiatur etiam defectum infamiæ, & multò magis ſi eſſet minor viginti annorum. In crimine enim maleficii, & magiæ nec duæ, neque tres dictæ mulieres ſufficiunt ad condemnationem in pœnam ordinariam, ut docent Delrius *lib.* 5. *diſquiſ. mag. in* 2. *append. quæſtione* 12. *&* 13. Farinac. *de hæreſ. quæſtione* 188. *numer.* 75. qui etiam tradunt, quod in crimine maleficii, & magiæ duæ ſociæ criminis ſufficiunt ad torturam, concurrentibus idoneis circumſtantiis, & maxime cauſa ſcientiæ, & non adſint contraria virorum teſtimonia.

Minores autem qui habent annum vigeſimum, non ſolum in cauſis fidei, ſed & in omnibus criminalibus recipi & cogi poſſunt ad teſtificandum, quia inter teſtes idoneos numerantur, ut per Gloſ. *in lib. inviti ff. de teſtibus* Jo. Andr. *in capit. in litteris num.* 34. *eod.* Delrius *lib.* 5. *diſquiſ. magic. quæſtione* 15. *litt. A. in* 2. *append.* Farinac. *dict. quæſtione* 188. *numer.* 75. Carena *par.* 3. *tit.* 5. *paragrapho* 10. *numer.* 47. & de jure Canonico admittuntur minores, ſi ſint majores quatuordecim annis, ut per ſeipſos in judicio ſtare poſſint, ut *in capit.* 1. *de judic. in* 6. Minor verò viginti annis, & major quatuordecim, quamvis in criminalibus regulariter nec cogitur, nec admittitur ut teſtis, niſi in caſibus, in quibus veritas aliter haberi nequit, ut per Oſtienſem, Baldum, Alexandrum, Joannem Andream, & alios relatos à Delrio *loc. cit.* & à Farinacio *de teſtibus quæſtione* 58. *num.* 10. & in defectum probationum, quando Judex procedit non per viam accuſationis, ſed ex officio, ut ſentiunt alii, relati à Farinacio *ibidem nu.* 37.

Tamen in cauſis ad S. Officium ſpectantibus minor admittitur, & cogi poteſt ad teſtificandum. Quia ſi in crimine læſæ majeſtatis humanæ admittitur, ut teſtis *ex l. de minore ff. de quæſtione* & probat Farinac. *de teſtibus dict. quæſtione* 58. *numer.* 22. multo magis eſt admittendus in cauſis fidei, & in crimine hæreſis, Cantera *de plena probat. capit.* 2. *numer.* 42. Farinac. *de hæreſ. dict. quæſtione* 188. *numer.* 75. Caſtropal. *to.* 1. *d. tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 15. *paragrapho* 1. *numer.* 8. Delbene *dub.* 193. *ſect.* 1. *numer.* 16. Carena *loc. cit. numer.* 55. Minor verò annorum quatuordecim, & habens ſaltem annos decem cum dimidio, teſtis eſſe non poteſt juxta *auth. Sacramenta puber. C. ſi adverſus vendit.* Quia talis ætas facilis eſt ad mentiendum, nec talibus juramentum deferri poteſt *l. qui juraſſe de jurejur.* Quatuordecim annorum, ſi eſt doli capax, defertur juramentum de veritate dicenda, quando examinatur. Decem annorum, vel infra non defertur juramentum, ſed tantum movetur de gravitate juramenti 15. Junii 1604.

Verum licet non admittatur impuberis dictum ad probandum, nihilominus admittitur ad veritatem indagandam, ut per Farinac. *numer.* 43. *& ſeq.* Clar. *in pr. paragrapho fin. quæſtione* 24. *numer.* 17. Et aliquando admittitur etiam ad probandum, & ad torturam, ſi ſit adminiculatum ejus dictum præſumptionibus, & conjecturis arbitrio Judicis validis, ut notant idem Farinac. *numer.* 52. & Carena *numer.* 53. In cauſis autem, quæ ad S. Officium pertinent, etiam impuberes admittuntur, recipiuntur, & coguntur teſtificari, Carena *ubi ſupra numer.* 55. Cantera *d. cap.* 2. *num.* 2. Farinac. *d. quæſt.* 188. *numer.* 75. Petr. Binsfeld. *de confeſ. malef. membr.* 2. *poſt concluſ.* 6. *dub.* 2. Quia admittuntur in cauſa læſæ majeſtatis humanæ *ex d. l. de minore.* Ergo multo magis in cauſis fidei. Tandem infans, ſi ſit ſupra ſeptimum annum & doli capax ex ejus qualitate & modo dicendi arbitrari poſſunt, ac debent Inquiſitores, an ſit examinandus, ut per Canter. *numer.* 45. & Caren. *numer.* 57. De hiſce minoribus in cauſis S. Officii adi noſtrum tomum 4.

Satellitibus ſive Lictoribus, licet infames habeantur, ac viliſſimæ ſint perſonæ, atque adeo in criminalibus præſertim à teſtificando repellantur, ut probat Farinac. *de teſtibus quæſt.* 56. *numer.* 370. *& ſeq.* & *de delict. & pœn. quæſt.* 21. *num.* 147. *& ſeq.* tamen in S. Inquiſitionis Tribunali plena fides eſt adhibenda juxta Conſtitutionem. *Ad extirpanda* Innocentii IV. edita anno 1252. in qua hæc *Officialibus prædictis plena fides habeatur de his omnibus, quæ ad eorum officium pertinere noſcuntur ſine aliquo ſpecialiter præſtito juramento, probatione aliqua in contrarium non admiſſa, ubi duo, vel tres, vel plures præſentes fuerunt ex eiſdem.* Idemque ſtatuerunt Alexander IV. Conſtitutione emiſſa anno 1259. & Clemens IV. Conſtitutione emanata 1265. apud Pegnam poſt Direct. Inquiſ.

Notandum tamen eſt cum Farinacio *d. quæſt.* 188. *num.* 71. *& ſeqq.* & cum Carena *par.* 3. *tit.* 5. §. 7. *num.* 33. *& ſeq.* has Conſtitutiones ſolum intelligendus eſſe de iis, quæ pertinent ad eorum officium, ut ſi deponant de exequutione facta, vel non facta, vel de alio non magni præjudicii, non autem de iis, quæ pendent, ac ſequuntur ex eorum officio, ut ſi deponant de impedimento exequutionis ſibi præſtito, ſive de injuriis verbalibus, vel perſonalibus ſibi illatis. Quinimo neque in ſpectantibus ad eorum officium plena fides illis adhibetur, quando agitur de pœna corporali gravi, niſi eorum dicta firmentur adminiculis, & conjecturis.

Exul quoque ſivè Bannitus poteſt, ut teſtis in S. Officio admitti. Quia ſicut poteſt, ut teſtis examinari in cauſis criminalibus, quando delictum non eſt plene probatum, ut per Farinac. *de teſtibus d. quæſt.* 56. *num.* 334. multo magis ut teſtis examinari poteſt in S. Officio in cauſis ad fidem ſpectantibus. Idque cum ſalvo conductu Inquiſitoris. Quia Judex debet ſecuros reddere teſtes, quos evocat, ut *in can. hortamur* 3. *quæſt.* 9. ibique Gloſſa, Turrecremata, & alii, Dumque de jure communi poteſt quilibet Judex inferior valide ſalvum conductum cuicunque bannito concedere, ut examinari poſſit tanquam teſtis, ut firmat Clar. *qu.* 32. *verſ. ſed hic quæro*, Farinac. *qu.* 29. *nu.* 82. Guazzin. *tom.* 1. *defenſ.* 12. *numer.* 18. Eo magis id eſt concedendum Inquiſitori in cauſis fidei, qui major eſt quocunque Judice ſupremo ſeculari, vel ut bannitus poſſit ſe expurgare in S. Officio, vel ut poſſit tanquam teſtis examinari. Quod etiam docet Carena *loc. cit.* §. 8. *nu.* 38.

Salvus verò conductus non datur delinquentibus S. Officii, licet concedatur aliis, qui de aliis criminibus ſunt inquiſiti, ut accedere poſſint ad deponendum in S. Officio quæ ſibi obvenerint die 21. Maij 1588. & ultima Iunii 1624. ubi dicitur, quod ſalvus conductus poteſt concedi, non autem gratia, donec reus non comparuerit, licet ibi appareat propter inſtantiam Balivi Veneti, morantis Conſtantinopoli, conceſſa gratia, & reus abſolutus ante comparitionem, conceſſus Apoſtatæ à fide, moranti Conſtantinopoli, ut poſſit accedere ad Urbem, 10. Iunii 1604.

Quod verò ad teſtem perjurum, & varium de jure communi perjurus in omnibus delictis, excepto crimine hæreſis, etiam poſt pœnitentiam, non admittitur in teſtem, ſed ſtatur ejus priori dicto, ſi ſtatim & incontinenti ſe non corrigat *cap. teſtimonium de*

de teſtibus & can. quoſcunque 6. quæſtione 1. hoc eſt antequam loquatur partibus, vel ſe ſubſcripſerit, vel antequam recedat à præſentia Iudicis, quibus in caſibus non præſumitur ſubornatio *capit. præterea de teſtibus cogen.* Gloſ. *in capit. fin. v. juſta cauſa de jurejur. in* 6. & *in auth. paragrapho qui vero, v. non habebit de teſtib.* Innoc. *in cap. cum dilecti in fine de accuſ.* Bald. *in l. presbyteri numer.* 4. *C. de Epiſc. & Cler.* Bartol. *in leg. eos Cod. de falſ. l. quidquid nu.* 10. *ff. de verb. oblig.* Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 13. *numero* 8. niſi tamen pars adverſa incontinenti acceptet confeſſionem, vel dictum teſtis, tunc enim non poteſt etiam ſtatim dictum ſuum corrigere, vel mutare, ex Bald. *in l. Gallus* §. 1. *ff. de lib. & poſth.* Alex. *in dict. l. quidquid*, ubi & Jaſ. *dict. numero decimo.* Roman. *in l.* 1. §. *ſiquis ſimpliciter ff. de verb. oblig.* ac Hippol. *ſingul.* 315. ubi alios refert, etſi etiam ex intervallo de jure quoque communi teſtem poſſe corrigere dictum ſuum, ſi cauſam ſufficientem correctionis alleget & probet, dicant Souſa *lib.* 2. *aphor. cap.* 6. *numero* 65. & Carena *p.* 3. *titul.* 6. *numero* 60. At in cauſa hæreſis ita ferme Alexander IV. decernit *in cap. accuſatus de hæret. in* 6. §. *Licet verò perjuri à teſtimonio, etiam poſt pœnitentiam repellantur, ſi tamen ii, qui coram Inquiſitoribus jurantes tam de ſe, quàm de aliis ſuper facto hæreſis dicere veritatem, eam celando dejerent, & poſtmodum velint corrigere dictum ſuum contra ſe ac alios ſuos complices deponendo, cum crimen hujuſmodi ſit exceptum, ſi manifeſtis indiciis apparuerit, tales non animi levitate, aut odii fomite, ſeu corruptione pecuniæ, ſed zelo fidei orthodoxæ dictum ſuum velle corrigere, ac modo quæ prius tacuerant, revelare in favorem fidei, niſi aliud obſiſtat, ſtari debet tam contra ſe, quàm contra reliquos atteſtationibus eorumdem.*

Ex quibus verbis præcipuè habetur, quod in cauſa hæreſis favore fidei ſtetur ſecundo dicto teſtis, etiam ex intervallo ſe corrigentis, tam contra ſe, quam contra alios. Hanc regulam conſtituunt Gloſ. *in dict. cap. accuſatus v. poſtmodum*, & Joan. Andr. & Archid. ac cœteri communiter, ac tradunt Jo. Nicol. *de hæret. not.* 13. Simanch. *de cath. inſtitut. cap.* 36. Itque in favorem fidei.

Dubitatio tamen eſt, utrum hæc regula ſit univerſalis, an ſolum in caſu ſpeciali, in quo teſtis primum veritatem celando contra ſe & alios, hæreſim negavit, & poſtea zelo fidei ductus eam contra ſe, & alios fatetur. Et ſanè videtur, textum loqui duntaxat de corrigente ſe teſtificando contra ſeipſum, & alios delictum contra fidem, quod prius negaverat, non autem ad favorem ſui, & aliorum. Ita illum intellexerunt Repert. Inquiſ. *v. teſtis*, Mandoſ. *in addit. litt. N.* Zanchin. *de hæret. capit.* 14. *num. quinto.* Pegna *ad quæſtionem ſexageſimam quintam pag. tertia direct. ſchol.* 122. *ſive com.* 114. Bertaz. *conſil.* 157. Gundiſal. *de hæret. quæſtione undecima numero duodecimo.* Diana *p.* 4. *tractat.* 7. *reſol.* 22. Caſtropal. *p.* 1. *tractat.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 15. *paragrapho* 1. *numero tertio.* Souſa *lib.* 2. *aphor. capit.* 9. *numero ſecundo.* Carena *p.* 3. *titulo ſexto numero ſexageſimo primo.* Covar. *dict. capite decimo tertio numero nono*, & Delbene *dub.* 158. *ſect.* 1. *num.* 10.

Quia dum teſtis in primo ſuo dicto teſtatus eſt contra ſe & contra alios, habetur magna præſumptio veritatis, cùm in tali depoſitione oſtendit ſe pœnitentem, & ideo in caſu, quo teſtis primum confeſſus fuerit hæreſim ſuam & aliorum, ſtatur primo ejus dicto, quod præſumitur verum. Sed ſi primùm hæreſim negaverit, & poſtea, etiam ex intervallo illam fateatur, tam contra ſe, quàm contra alios, præſumitur ex eadem cauſa pro veritate ſecundi dicti. Quia magna veritatis præſumptio eſt cognitio propriæ culpæ, & in præjudicium ſui, & complicum falſitatem primi dicti, proprium & aliorum errorem fateri in judicio, ut proinde meritò Pontifex voluerit, quod in hoc caſu ſtetur dicto ſecundo.

Tamen nihilominus, quod textus intelligendus ſit univerſaliter ac ſimpliciter ita, ut ſive teſtis primùm negaverit tam ſuam, quàm aliorum hæreſim, ſive illam confeſſus fuerit, ſtandum ſit ſecundo ejus dicto, tuentur plures magni nominis Autores, ea moti ratione, quod in judiciis ſervanda ſit æqualitas, & quia in tam gravi crimine, & in ſacro Inquiſitionis Tribunali, in quo veritas ipſa ex puro zelo fidei ac juſtitiæ quæritur non magis favorabilis cenſenda ſit detectio criminis, quàm innocentis abſolutio ac liberatio culpæ. Ita ſentit Simanch. *de cath. inſtitut. titulo ſexageſimo quarto nu. quinquageſimo nono & ſequent.* ac ſentire videtur Pegna *pag. ſecunda direct. com.* 12. *verſicul. quamvis veroſimilius.* Loquens enim in caſu *capit. litteras de præſumpt.* in quo frater, qui primum aſſeruerat fratrem ſuum eſſe hæreticum, & poſtea in judicio illum excuſaverat, negando ſe dixiſſe, illum fuiſſe hæreticum, & ſic quærens, cui dicto ſtandum ſit, primo ne, an ſecundo? abſolutè ſine diſtinctione reſpondet, ſtandum eſſe ſecundo. Hanc eandem ſententiam tenet Delrius *libro quinto diſquiſ. magic. ſect. quinta.* Idque Farinacius *citat. quæſt.* 188. *numero nonageſimo ſexto*, ait, magis procedere, quando teſtis judicialiter examinatus deponit contra aliquem, & poſtea in articulo mortis pro exoneratione ſuæ conſcientiæ revocavit ſuam depoſitionem. Etſi enim teſtis, qui contra aliquem protulit teſtimonium, ſi poſtea in articulo mortis illud revocet, dicens, falſum depoſuiſſe, priori ejus dicto ſtandum ſit *leg. ſiquis in gravi paragrapho, ſiquis moriens*, ubi Bartol. *ff. ad Syllan.* Bald. *in auth. ſi dicatur col.* 2. *C. de teſtib.* Abbas & Decius *in capit. per tuas de prob.* Felin. *in dict. capit. litteras numero vigeſimo* & *in capit. exhibita de homic.* Hippol. *in pr. cr. paragrapho reſtat numero tertio* quod probare videtur *lege prima, paragrapho ſiquis non ab aliquo ff. de Carbon. edict. & capit. ſicut de teſtib.* Quia quod quisque ſua voce dilucidè proteſtatus eſt in eundem caſum proprio teſtimonio non valet infirmare *leg. generaliter Cod de non numerata pec. capit. per tuas de prob.* Hippol *ſing.* 257. Non omnis enim moriens, ait Bartolus *in dict. paragr. ſiquis moriens*, eſt Sanctus Joannes Evangeliſta, etiamſi corpus Chriſti accipiat, quem ſequuntur Iaſ. *in leg. prima numero decimo ſexto ff. de eo per quem fact. fu.* Hippol. *dict. paragrapho reſtat numero undecimo.* Nec ſemper præſumitur, quod quis dicat verum in articulo mortis *leg. qui teſtamentum ff. de prob. l. rationes C. eodem titul.* Gloſ. *in dict. capit. litteras v. tam grave.* Et quia primum juramentum fuit ſolenne, & teſtimonium dictum fuit cum juramento, & coram Judice, poſterius verò minus ſolenne & ſine juramento, *capit. tuis de teſtib.* Tamen in cauſis hæreticæ pravitatis ſtandum eſſe poſteriori teſtimonio teſtis in articulo mortis conſtituti, tradit Royas *ſingul.* 205 *numero tertio & animadvertit* Simanch. *loco citato numero ſexageſimo ſexto.* Non enim eſt veriſimile, quod conſtitutus in articulo mortis, ſi fidem habeat de immortalitate animæ, ac æterni præmii, & ſupplicii, velit tunc mentiendo in re graviſſima Deum offendere, & ad inferna damnari. Citatque Royas Hippol. *conſil.* 109. *numero trigeſimo primo.* Curtio Sen. *conſilio ſexageſimo nono.* Simanch. *loco citato cap.* 62. *numero* 30. qui id declarat, quando ſecundum dictum coadjuvatur aliquibus conjecturis ac indiciis veriſimilibus

verisimilibus, & testis exprimit causam probabilem suæ revocationis. Subditque idem Royas *numero* 4. quod hæc omnia bene probantur *in capit. accusatus* §. *licet de hæret. in* 6. testis enim magis timet offendere in articulo mortis Majestatem divinam quàm humanam, præsertim quod nullus præsumitur, maximè tempore mortis, immemor suæ salutis *leg. fin. C. ad leg. Jul. repe. can. sancimus* 1. *quæstione* 7. & habetur *in cap. in nostra de proc.* ibi: *Non est verisimile, quod suæ salutis obliti*, ac notat Glos. *in cap. mulieri de jurejur. & in cap. sicut nobis de sent. excom.* & *in dict. cap. litteras de præsumpt.* Ac idem Royas generaliter loquitur *in singul.* 186. *numero* 1. quam sententiam non improbabilem judicavit Delbene *dub.* 198. *sect.* 1. *in advert. numero* 10. eamque Carena *p.* 3. *titul.* 6. *numero* 61. *in fine* procedere, ait, quando revocans confessionem non solum allegat, sed probat errorem & alias justas causas revocationis. Sed hoc est dicere, quod hæc sententia non est absolutè vera, neque ad mentem *dict. capit. accusatus*, quia revocatio facta hoc modo, de jure quoque communi, admitti debet, non solum in causa hæresis, verùm etiam in aliis.

In hac obscuritate, & dubitatione placet primùm explicare conditionem, quàm Alexander Pontifex *in dict. capit. accusatus* requirit, ut secundum dictum testis admittatur, ut nimirum appareat ex manifestis indiciis testem non ex levitate, vel odio, vel corruptione pecuniæ dictum suum velle revocare. Quod necessarium esse volunt ibi Glos. *v. indiciis*, Archid. *numero* 4. Gemin. *numero item* 4. Franch. *numer.* 2. & tradunt Rotel. *v. hæreticus numero* 31. Sylvest. *eod. v.* 2. *numero* 6. Zanchin. *capit.* 14. *numer.* 5. Gundisal. *quæst.* 13. *numero* 12. Eymeric. *p.* 3. *quæst.* 65. ibique Pegna *schol.* 122. *sive com.* 114. Decian. *lib.* 5. *cap.* 35. *numero* 3. Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 857. *numer.* 6. Royas *sing.* 193. *numero* 4. Delrius *loco citato* Farin. *dict. quæst.* 188. *numero* 90. Sousa *lib.* 2. *aphor. dict. cap.* 9. Covar. *d. lib.* 2. *var. cap.* 13. *num.* 9. Carena *p.* 3. *titul.* 6. *numero* 61. Salel. *lib.* 2. *cap.* 2. Delbene *dub.* 198. *sect.* 1. *in advert. numero* 8. Diana *p.* 4. *tract.* 7. *resol.* 22. Ideoque non sufficit, quod non appareat, testem revocare primum dictum ex odio, vel levitate animi, sed necesse est, quod appareat positivè, & quidem ex manifestis indiciis, quod testis vult revocare dictum suum ex zelo veritatis & fidei.

An autem necesse sit, quod testis probet errorem suum, & justam causam revocationis? Affirmandum videtur. Nam aliter ex manifestis indiciis non poterit apparere quod testis se corrigat ex zelo fidei, & veritatis, nisi saltem constiterit de justa causa revocandi prius dictum. Contra verò, si hoc est necessarium, nihil speciale concessum est favore fidei, cùm in omni causa testis se potest ex intervallo corrigere, si probet errorem suum, & justam causam se corrigendi adducat ut jam diximus. Neque dicas, sufficere, ut in causa hæresis error & justa causa allegentur, non autem esse necessarium, quod probentur. Nam id videtur contra textum, qui omninò exigit quod justa causa revocandi, quæ est zelus fidei orthodoxæ appareat ex manifestis inditiis. Quare censeo, sufficere, quod appareat in teste zelus veritatis & fidei, & iccirco aliqua probatio est necessaria, satisque est illa, quæ arbitrio prudentis Inquisitoris habetur ex manifestis indiciis inter quæ hoc est urgens, si, spectatis causa & circumstantiis illius, secunda testificatio verisimilior sit prima. Ideoque Pegna *d. schol.* 122. & Farinac. *dict. quæst.* 188. inter requisita ad hoc ut stetur secundo dicto, posuerunt, quod ex conjecturis appareat, secundum dictum esse verisimilibus primo; & nihilominus ex eodem textu id, quod debet apparere, ac sufficit, quod appareat, est zelus fidei ab omni odio, corruptione, ac levitate vacuus ac integer, idque totum ex manifestis indiciis debet apparere. Remotis enim corruptione, ac odio à persona non levi, atque existente in teste zelo fidei & veritatis, etiamsi testificetur id, quod aliàs videretur minus verisimile, dictum tamen illius præsumi debet valde verisimile, quia est inverisimile quod testis non levis, neque inimicus, neque corruptus, sed zelo fidei ac veritatis motus falsò testetur in judicio.

Quare, si testis hujusmodi in causa fidei voluerit se corrigere, dicendo, se errasse in primo dicto, non est necesse, quod errorem probet & justam causam se corrigendi, si aliunde ex manifestis indiciis constiterit, illum non levem, neque inimicum, neque corruptum esse, sed ex zelo fidei testimonium dicere. Immò ne tenetur quidem probare, quod movetur ex zelo fidei cum retractione ad liberè dicendum veritatem, sed satis est, quod Iudici hoc appareat ex manifestis indiciis, undecunque illa ad Inquisitoris cognitionem in actis devenerint. Quod planè speciale est favore fidei.

Deinde disquirendum est, an textus *in dict. cap. accusatus* accipiendus sit indistinctè, anve potius limitate ad casum, quem prima facie significant ejus verba. Et quidem testis in secundo suo dicto vel testificatur contra illum, ad cujus favorem testificatus est in primo, vel è diverso in secundo dicto testificatur ad favorem, & negat hæreticum esse illum, quem hæreticum esse dixit in primo. Primus casus etiam subdistinguitur. Nam vel in secundo dicto testificatus est tam contra se, quàm contra alios, cùm primùm tam pro se, quàm pro aliis testificatus fuerit. Et hic verè est casus, quem decidit textus, in quo absque ulla controversia secundum dictum testis admittitur, si ex manifestis indiciis apparet, quod ille neque ex levitate, neque ex odio, neque ex corruptione, sed ex zelo fidei dictum suum velit corrigere. Quo in casu præsumptio est pro teste ac secundo ejus dicto, nisi contrarium aliunde probetur, ut advertit Decian. *lib.* 5. *cap.* 35. *num.* 3.

Vel testis in primo dicto testificatus est tam pro se, quam pro aliis, & in secundo non testificatur contra se, sed solum contra alios. Et hic casus est dubius. Standum tamen esse secundo dicto si appareat eum ex zelo testificari, voluerunt Pegna *dict. com.* 114. Zanchin. *cap.* 14. Repert. *d. v. testis* Arelaten. *not.* 13. Sous. *dict. lib.* 2. *cap.* 9. *numero* 2. & Salell. *lib.* 2. *cap.* 2. *numero* 204. Quia favor fidei reperitur æqualiter, tam in testificante contra se, quam contra alios. Oppositum verò sentiunt Gundisal. *dict. quæst.* 13. *numero* 12. Decian. & Covar. *loco citato* Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 857. *nu.* 6. qui fundantur in his verbis textus. *jurantes tam de se, quàm de aliis.* Et illis: *Stari debet tam contra se, quam contra reliquos.* At ex hisce verbis contrarium potius colligitur. Nam dictiones *tam*, & *quàm* aliquando sumuntur non copularivè, sed disjunctivè, & interdum dictio *tam* explicat casum minus dubitabilem, & dictio *quàm* casum magis dubitabilem, immò *tam* & *quàm* est clausula divisiva, quæ æqualiter tribuit actum cuilibet enunciato *l. si cui legatorum ff. ut in possessionem legat. nom.* Grat. *cons.* 9. *numero* 99. *vol.* 1. ac Menoch. *cons.* 400. *numero* 9. & ita sumitur in hoc textu, ut sit sensus, nedum si testis deponere velit contra se, sed etiam contra alios. Atque ista interpretatio, quæ salvat significationem verborum in sua proprietate favore fidei servari debet. Quamvis autem in hoc casu difficilius erit, quod appareat

appareat, testem solo fidei zelo duci, ut testificando se corrigat, si tamen id appareat, standum est secundo ejus dicto.

Vel denique testis in primo dicto nihil dixit de seipso, neque in corrigendo, vult aliquid de seipso corrigere, sed solum de aliis, quos in primo dicto negavit esse hæreticos, vult se corrigere, & illos ut hæreticos manifestare. Et in hoc casu non esse standum secundo dicto, tenent Gundisalvus, Decianus, Covarrurias, & Mascardus locis citatis, ac Diana *dict. p. 4. tract. 7. resol. 22.* Sed quod sensus textus absolute sit, quod favore fidei testis admitti debeat, ut se corrigat, sive contra se, sive contra alios, volunt Zanchinus, Repertorium Inquisitorum, Arelatanus, Pegna, Sousa, Salelles supra citati. Quod innititur eisdem verbis textus: *Stari debet tam contra se quàm contra reliquos.* Dictio enim *reliquos* universalis est, omnesque complectitur *l. optio ff. de opt. vel elect. legat.* ibi: *Reliquorum appellatione omnes ad Mævium pertinent.*

Sed si in primo dicto testificatus fuerit contra se, & alios, & postea ad favorem sui, vel aliorum velit se corrigere, non videtur, quod id possit fieri ex hoc textu, qui semper expressè loquitur de volente se corrigere in secundo dicto contra se, & contra reliquos. Extensio enim litteralis legis ad casum nedum non expressum, sed etiam oppositum expresso, non est consentanea regulis juris.

Et nihilominus dici potest, in hoc casu non fieri fundamentum in extensione legis, sed in eo, quod Summus Pontifex exempli causa expressit unum casum, cùm mens sua, quæ ex fine legis colligitur, fuerit universaliter disponere favore fidei. Siquidem favor fidei non opponitur favori veritatis, & innocentiæ, sed illum includit. Quia fides Christi, quæ per charitatem operatur justitiam, & omnes actus virtutem dirigit, ac imperat, summopere exigit, ut nullus innocens pereat, utque in suo foro nonnisi causæ ex veritate decidantur. Veritate etenim vinci bonum est, ait Augustinus *in cap. ad Galat.* & ideò favor fidei postulat, ut, veritate inventa, innocentes non damnentur.

Non urget, quod ex præsumptione opponebatur, quod scilicet dum testis vult se corrigere ad favorem, & negare quod dixerat contra se, vel alios, præsumptio veritatis est pro primo dicto quodque præsumatur corruptus.

Quoniam, ut secundum dictum testis, se corrigentis etiam ad favorem, admittatur, necesse est, quod ex manifestis indiciis appareat eam non ex animi levitate, neque ex odio, neque pretio, sed ex zelo fidei velit se corrigere. Hoc autem existente, jam oritur præsumptio pro secundo dicto, vincens oppositam præsumptionem. Ex quibus licet primam sententiam putem tutiorem, hanc tamen secundam probabilem, ac æquitati consonam esse, censeo, maxime autem si testis christianus se retractet publicè in articulo mortis, in quo præsumi non potest neque debet, quod ita omninò sit immemor suæ salutis ut velit falsò testimonium perhibere.

Et licet verum sit, ut notat etiam Farinac. *dict. quæstion. 188. numero nonagesimo quarto.* quod qui primum deposuit contra se, vel alium, & postea negat se dixisse, sit vehementer suspectus de hæresi, ut habetur *in dict. capit. litteras de præsumpt.* Nam vel in primo examine in præjudicium proximi mentitus fuit, vel in secundo est perjurus. Idque extendit ad casum, in quo primùm quis aliquem hæreticum appellavit, postea illum excusat, & sequitur Salelles *lib. 2. capite 2. numero 214.* Verùm si excusat revocando primum dictum, tanquam verè falsum, cùm in hoc casu faveat fidei, quia favet veritati, ac innocentiæ, non potest in hoc reddi suspectus de fide, neque hic est casus *dict. cap. litteras.*

Ac licet etiam secundum dictum testis, ita se corrigentis, admittatur, tamen non plenè probat, sed est fidei aliqua ex parte diminutæ *dict. cap. litteras de præsumpt.* idque ratione perjurii, & variationis, & ideo pro arbitrio Inquisitoris aliquid ei detrahendum erit ex Pegna *dict. com. 114. versic. illud tamen*, Farinac. *dict. quæstion. 188. numero 98.* Immò Decian. *dict. lib. 5. cap. 35. numero 7. vult*, quod hujusmodi testis non faciat indicium ad torturam. Neque esse admittendum sine tortura, ut videatur, in quo dicto stare velit, docent Farinac. *loco citato num. 90.* Sousa *lib. 2. capit. 9. numero sexto* Carena *p. 3. titul. 17. numero 60.* Delbene *dub. 198. sect. 1. in advert. numero undecimo* Salel. *lib. 2. capit. 2. numero 212.* qui omnes falso citant Pegnam *dict. com. 114. versic. ut autem*, ubi expressè contrarium asserit, solumque ait, esse opus tortura, si desint conjecturæ, ex quibus colligi nequeat, testem deponere veritatem. Et quamvis addat, quod in perjuro major ratio habeatur, unde torqueri debeat, persistit tamen in sententia, quam *schol. 21.* tradiderat de testibus inhabilibus, scilicet quod in S. Officio admittendi sint sine tortura. Hoc igitur attendendum, an appareat ex manifestis inditiis quod testis ex solo fidei zelo movetur ad se retractandum. Nam si hoc appareat, non est torquendus. Si non sufficienter appareat, torqueri poterit. Quandoquidem nihil magis contrarium certitudini, quam variatio, *Clem. 1. de renunc.* Zas. *lib. 2. cons. 16. numero 43.*

Pariter cum hujusmodi testis in primo dicto fuerit falsus, & hoc ipse fateatur, illud primum dictum revocando, puniendus est, ut per Repert. Inquis. *v. sententia & v. testis*, ubi ponitur forma sententiæ contra talem, quando misericordiam petit, ut per Zanchin. *capit. 14. numero quinto*, Covar. *lib. 2. var. dict. cap. 13. numero nono*, Pegn. *d. com. 114.* Maximè autem si volebat occultare hæreticum, Sousa *lib. 2. cap. 9. numero 7.*

Denique ponderando illa verba textus: *Si aliud non obsistat*, advertitur, quod si testis perjurus habeat alium defectum, ob quem non debeat admitti, non est admittendus, ut si redarguatur de falso, Glos. ibi *ver. non obsistat*, Jo. Monach. & Archid. & prosequuntur Eymeric. *p. 3. quæstion. 65.* Pegn. *dict. resol. 122. versic. postremo*, Sousa *dict. cap. 9. numero primo*, & Farinac. *dict. quæstion. 188. numero 97.* In hoc autem casu nec primo quidem dicto erit standum, nisi, tanquam deficienti, juxta prudens Inquisitoris arbitrium. Poterit tamen testis probare, quod in primo dicto non fuit formaliter falsus, probando, quod habuerit justam causam credendi verum fuisse, quod testatus fuit. In quo casu nec puniri debet, tanquam falsus. Et constito, quod zelo veritatis, ac fidei postea testaretur contrarium, non esset testis diminutus.

Cœteri quoque omnes, infamia laborantes, nempe usurarii, spurii, nisi sint Religiosi, vel Nobiles magnæ conditionis, vel probatissimæ vitæ, blasphematores publici & ex consuetudine, lusores consuetudinarii in ludis prohibitis, ebrii, histriones, apostatæ à Religione, decocti, proditores, delatores, fustigati, & alii, quos enumerat Farinac. *de testib. quæst. 56. à numero 400.* Carena *dict. titul. 5. § 9. à numero 39.* Sousa *lib. 2. aphor. cap. 13.* Salell. *p. 1. lib. 2. cap. 2. num. 59.* & Ricciul. *de person. quæ in stat. reprob. versantur.* sive sint infames infamia juris, sive facti non repelluntur in causis ad S. Officium spectantibus à testificando

testificando, si ex verisimilibus conjecturis ac numero personarum, tam deponentium, quàm eorum, contra quos deponitur, qualitate, & aliis circumstantiis sic testificantes non præsumantur, falsum testimonium dicere, *ex capit. in fidei favorem de hæret. in 6.* ibique Glossa, & Doctores communiter. Testes enim, qui admittuntur in criminibus exceptis, & præcipuè in crimine læsæ Majestatis humanæ, admittuntur etiam in crimine hæresis.

Id tamen intelligendum est, quandò deponunt super ipso delicto, & delicti substantia, secus autem si super adminiculis, ut etiam annotavit Farinac. *dict. quæstion.* 188. *numero* 80. *& seq.* Et licet admittantur contra hæreticum, vel de hæresi suspectum, non tamen admitti debent, si ab ipso reo inducantur in sui defensionem, ut per Gondisal. *de hæret. quæstione decima tertia numero decimo quarto* Repert. Inquis. *v. testis*, Boss. *in titulo de hæret. numero tertio.* Royas *singul.* 188. *numero nono & de hæret. p.* 2. *numero* 177. *assertat.* 46. Diana *p.* 4. *tractat.* 8. *resolv.* 57. *numero* 3.

Similiter admittuntur alii testes, qui ex aliqua alia causa aliàs non admittuntur, ut sunt testes de Universitate, proxenetæ, sollicitatores causarum in causa, in qua sollicitat, Judices, arbitri, procuratores in causa, quam patrocinantur accipientes ad usuram, accusatores, habentes commodum in ferendo testimonium, pauperes, non probatæ vitæ, furiosi, muti, surdi, de quibus videantur Farinac. *de testib. quæstione quinquagesima septima numero decimo quinto & quinquagesimo septimo, & quæstione sexagesima & sexagesima prima.* Carena *dict. titulo quinto paragrapho undecimo numero quinquagesimo nono & seq.*

Clerici quoque & Monachi, quamvis regulariter contra laicos non ferant testimonium, *can. testimonium* 11. *quæst.* 1. *& cap. de cætero de testib.* tamen in causa fidei non solum admittuntur, sed sunt fide digniores, Farinac. *dict. quæst.* 61. *numero* 80. & quamvis etiam in aliis causis sit Regularibus necessaria licentia eorum superioris, ut examinentur, licet ejus defectus non irritet probationem, Farinac. *dict. quæst.* 60. *numer.* 83. *& seq.* Carena *ibidem numero* 72. nihilominus in causa fidei hujusmodi licentia non est necessaria.

Itaque ex testibus inhabilibus solus inimicus capitalis non admittitur ad probandam hæresim contra inimicum suum. Qui enim odio capitali proximum insequitur, jam contra conscientiam vult ei malum, unde etiam de illo præsumi debet, quod inimico, quoad fieri poterit, nocebit, & libenter ultionis causa occasionem omnibus in rebus captabit impingendi inimico hæresim. Sola igitur inimicitia capitalis objici potest adversus testes in S. Officio, ut ipsi à testificando excludantur, ob quam non ex zelo justitiæ, sed ex malignitatis fomite procedere videntur. Atque ita exprimitur in Concilio Narbonensi *cap.* 25. & in Concilio Bitterrensi *capit.* 13. *in cap. repelluntur, in cap. meminimus,* & *in capit. cum oporteat de accus.* & *in can. testes* 4. *quæst.* 3. Præcipue quia nunquam reis magis nocere potest inimicitia testium, quam in S. Officio, cùm in eo nomina testium non aperiantur, sicut in aliis delictis fieri solet. Et ita quod inimico contra inimicum non sit credendum, etiam in articulo mortis, aut in tortura deponenti, tradunt Royas *de hæret. p.* 2. *numer.* 231. Farinac. *dict. quæst.* 188. *num.* 101. *&* 104. Immò nec admittendus quidem est inimicus nuper reconciliatus *can. accusatores* 13. *quæst.* 5. ubi Præpositus & Turrecremata id advertunt, ac Felin. *in cap. cum te de rescript.* Innoc. *in dict. cap. cum oporteat de accus.* Pegna *p.* 3. *com.* 116. *versic. ad hæc* Mascard. *de prob. concl.* 857. *n.* 47. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 10. Farinac. *dict. quæst.* 188. *nu.* 105. Carena *p.* 3. *titul.* 5. *num.* 8. Castropal. *tom.* 1. *tractat.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 1. *num.* 11. Cum inimico enim nemo cito in gratiam redit. Quando verò dicatur reconciliatio recens facta, vel potius judicanda sit antiqua, & firma, arbitrarium est Iudici, Pegna *dict. com.* 116. *versicul.* Superiorem tamen, Farinac. *de testib. quæst.* 94. *num.* 10. Clar. *quæst.* 24. *vers. sed quid* Carena *dict. num.* 8. & Castropal. *dict. num.* 11. Quoties verò inter inimicos interfuit antiqua, & firma reconciliatio, testis repelli non potest, quia tunc cum cesset inimicitiæ causa, cessat etiam ratio, ob quam repelli debeat, arg. *textus in l.* 3. §. *fin. & l. seq. de adim. legat.* ubi Bartolus, ac cœteri omnes. At ego id quoque arbitrio Inquisitoris relinquo. Adversarius enim reconciliatus vehementer cavendus, cùm firmæ permaneant simultates, quas metus, & odium, semel conceptum, continet. Vide quæ hac de re alibi diximus.

Siquis autem fraudulenter inimicitiam contraheret cum aliquo, ne ille posset contra se admitti in testem in S. Officio, non debet è sua fraude commodum reportare, si de fraude ex verisimilibus conjecturis constaret. Sæpe enim homines, cum intelligunt, aliquem posse contra se testificari, fraudulenter prius, quæsita causa cum eo rixantur, eique sponte injuriam inferunt, ut postea illum repellere à testimonio possint, & ita liberentur à crimine, quod reverà commiserunt. Et ideo talis offensus potest admitti in testem contra offensorem, ut per Bartol. *in l.* 1. §. *cum quis ff. de quæst.* Bald. *in l.* 1. *sed & si quis* §. *illud ff. siquis cautio*, Pegna *d. com.* 116. *vers. rursus*, aliique, & non repellendus in totum, ut per Sous. *lib.* 2. *aph. cap.* 10. *numero* 9. Farinac. *de testib. quæst.* 33. *numero* 64. Castropal. *loco citato numero* 11. Carena *ubi supra numero* 10. Pegna *ibidem* Mascard. *d. concl.* 857. *numero* 14. Testi tamen non creditur dicenti partem procurasse inimicitiam, sed aliunde probari debet, Crescent. *dec.* 3. *numero* 5. *de testib.* Aliàs verò non interest, quod inimicitia sit orta et culpa ejus, contra quem deponitur, Pegna *d. com.* 116. *versic. jam superiora*, & Doctores *in dict. cap. repellantur de accus.* An autem inimicitia sit procurata per fraudem, arbitrium Inquisitoris sit.

Non desunt etiam, qui hoc extendunt ad suspectos de inimicitia, ut Pegna *dict. com.* 116. *versic. item præsumuntur*, Gabr. *concl.* 178. *numero* 8. *&* 24. *lib.* 1. Castropal. *supra numer.* 10. Fundantur in *dict. can. accusatores* 3. *quæst.* 5. & *dict. cap. repellantur, & d. cum oporteat de accus.* Snnt quoque qui asserant, quod in causa fidei ejusmodi suspecti non admittuntur, ut Campeg. *in addit. ad Zanchin. de hæret. cap.* 31. *vers. testium.* At dicendum est, arbitrandum esse Inquisitori hujusmodi suspectos recipere, & in omni casu eorum dicta non sunt admittenda, nisi sint adminiculata, Farinac. *dict. quæst.* 188. *n.* 107. ex Calderino & Campegio, traditque Carena *p.* 3. *titulo* 5. *n.* 9. Id, quod Farinac. *numero* 109. extendit etiam ad inimicos capitales ex eodem Calderino, ut scilicet audiri possint, sed eorum dicta non admitti, nisi sint sufficienter adminiculata.

Ubi verò inimicitia non sit capitalis, non prohibetur inimicus testimonium ferre in causa fidei, quamvis non sit testis integer, Eymeric. *p.* 3. *rubr. de defens. reor. nu.* 118. *& q.* 67. ibique Pegna *d. com.* 28. *versic. illis tantum* Locat. *in Iudic. Inquis. v. inimicitia*, Carena *dict. tit.* 5. *n.* 7. Sousa *dict. cap.* 10. Castropal. *ibidem n.* 9. Salelles *dict. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 62. & cœteri, quos refert ac sequitur Farinac. *de hæres. dict. quæstione* 188. *numero* 110. Ideoque ejus attestationi plena fides non est adhibenda, nisi aliis adminiculis, aliorumque testium depositionibus adjuvetur, ut per Decian. *tractat. cr. lib.* 5. *capit.* 31. *numero decimo.* Eymericum & Pegnam *loco citato.*

Probata

Probata autem causa sufficiente ad inducendam inimicitiam capitalem, censetur probata inimicitia, Farinac. *de testib. quæstione 53. numero 27.* Quod tamen non procedit, si causa inimicitiæ non sit nota testi, Carena *dict. titul. 5. numero 12.* Et nihilominus Pegna *dict. com. 116.* clementer existimat, inimicum non admittendum quoties subest causa inimicitiæ, quamvis nondum illa intercesserit, cùm tamen verisimiliter oriri possit, licet testis dicat se non esse inimicum, citatque ad id Innoc. *in cap. cum I. & A. de re jud.* Barthol. *in l. 1. ff. de his, quib. ut indign.* & Abb. *in d. cap. repellantur de accus.*

Restat, ut breviter recenseamus causas capitalis inimicitiæ, ob quam in S. Tribunali repelluntur testes à testimonio dicendo adversus inquisitum. Prima causa oritur contra eum, qui occidit consanguineum testis, vel dedit operam, ut interficeretur. Secunda quoties quis conatus est occidere eum contra quem vult testificari, Eymer. *p. 3. numer. 118.* Tertia ex solis minis de occidendo, Glos. *in leg. licet v. capitales, ff. de recept. arb.* Quarta ex insidiis paratis vitæ ejus, contra quem is, qui illas paravit, vult testificari, Glos. *in §. inimicitiæ v. si capitales instit. de excus. tut.* Eymer. *loco citato.* Quinta, quando quis accusavit aliquem de causa capitali, vel de delicto, ex quo oritur infamia, vel si fuisset probatum, imposita ei fuisset pœna mortis, vel publicationis omnium, vel majoris partis bonorum, aut exilii, Bartol. *in leg. 4. paragrapho fin. ff. de adim. legat.* Glos. *in l. 3. v. Capitales ff. de recept. arb.* Sexta quando quis aliàs deposuit contra eum in causa criminali, Doctores *in l. 3. de testib.* Septima ex eo quod aliquis eum, qui modo contra se testificatur detinuit aliquando in vinculis, Felin. *in dict. capit. repellantur num. 3. de accusat.* Hæc autem inimicitia semper durare præsumitur, nisi contrarium probetur, Bald. *in l. non ignorabit C. de exhib.* Octava inter nobiles, & ingenuas personas oritur capitalis inimicitia ob solam injuriarum prolationem, ut notat Bald. *in capit. veniens de jurejur.* Nona siquis pudicitiam alterius uxoris, vel sororis, aut filiæ, aut conjunctæ attentaverit cujus honor, vel infamia plurimum solet afficere viros honestos, & apud eos graves inimicitias parere, vel per vim usurpaverit alterius villam, agrum, domum, & similia, Marsil. *in lib. 1. paragrapho præterea numero secundo & tertio ff. de quæst.* Decima si quis moveat alteri litem de omnibus illius bonis, aut de majori eorum parte, Felin. *in cap. quoties numero quinto de testib.* Panorm. *in capite 1. n. 3. de judic.* Undecima siquis alium offendit in persona, vel in rebus, Bald. *in leg. in his ff. sol. matr.* Marsil. *loco allegato.* Duodecima si dudum fuerat inimicus, & recens est reconciliatus, ut *in dict. can. accusatores 3. quæstione quinta* ibique Canonistæ. Tertia decima, descendentes ab inimico capitali præsumuntur etiam inimici, & ideò à testimonio repelluntur *leg. athleta paragrapho dat remissionem ff. de accus.* ibique Baldus, & alii, ac Felin. *ibidem numero 4.* ubi ait, si ego contraxi inimicitiam cum uno de una familia, præsumitur, quod omnes de familia sua sint mihi inimici usque ad quartum gradum inclusivè, & ita etiam inquiunt Angel. *consilio 248.* Alexand. de Imol. *consilio 24.* ac cœteri. Quarta decima, præsumuntur inimici mei, qui cum meis inimicis commorantur, & propterea meritò à testimonio repelluntur *dict. can. accusatores 3. quæstione quinta & dd. capit. repellantur,* & *cap. cum oporteat de accus.* Et similiter qui parentelam, seu confœderationem fecit, aut amicitiam contraxit cum inimico meo capitali, inimicus meus jure dicitur, ut latè Grammat. *consilio 24. numero sexto volum. 2.* Baldus & Jason. *in leg. liberi Cod. de inoffic. testam.* & neque ad dicendum contra me testimonium, est admittendus. Quintadecima, ut inimicus censendus est, & à testimonio repellendus, qui est de aliqua familia, seu factione alteri familiæ, vel factioni contrariæ, Bald. *in leg. unic. Cod. de rapt. virg.* Royas *singul. 200. numero octavo.* Pegna *dict. p. 3. com. 116.* ubi notat, in hac parte occulto judicio opus esse. Nam si testes essent spectatæ virtutis, & probitatis, cessaret talis suspicio, quamvis in aliis esset valdè consideranda. Decima sexta est quæstio status, ut si quis asserat aliquem esse libertum, non ingenuum natum, vel eum esse servum. Decima septima est lis de magna pecuniarum quantitate. Nam sæpe lis civilis æquiparatur criminali. Decima octava generalis est offensio alterius in persona, vel in rebus, ut si quis alteri dedit alapam, vel fustibus percussit, aut vulneravit. Quæ omnia locum habent, etiamsi inimicitia contracta esset culpa ejus, contra quem deponitur, ut communiter Doctores *in dict. cap. repellantur,* & *in dict. leg. athleta,* dummodo in fraude ac dolo non sit contracta, ut dictum est supra.

In his tamen omnibus permultum consideranda est qualitas personarum. Sæpe enim contingit, quod illa causa, quæ sufficiens est gignere inimicitiam inter aliquos, in aliis non sufficiat. Contra verò sunt multi ita iniqui, & maligni, ut ex levi causa odium concipiant contra alios, quos cùm non possint palam offendere, clam moliuntur adversus eos omnia iniquitatum genera. Marcus Pidustius proscriptus à Sylla, superstes servatus à fortuna ut Plinius loquitur *lib. 7. cap. 3.* per triginta annos usque ad Antonium, ab eo iterum proscriptus est, constatque, inquit, nulla alia causa proscriptum ab eo, quàm quod proscriptus esset. Sunt enim quotidianæ hominum malorum calumniæ, quibus justissimi, probissimique solent vexari. Exposita enim est virtus & hominum excellens probitas calumniis improborum, qui ex diametro adversantur, & dum apertè non possunt quicquam in illos exercere, falsis accusationibus illorum bonam famam, falsisque testibus maculare conantur, & veluti per cuniculos insidiantur. Sic & Cato Porciæ gentis primus, optimus Orator, optimus Senator, optimus Imperator plurimorum odio quater, & quadragesies causam dixit, nec quisquam sæpius postulatus, & semper absolutus, ut idem Plinius scribit *lib. 7. cap. 27.* Sunt exempla huic similia de Aristide, Phonone, & aliis, quos prætermitto, cùm nobis unicum præstantissimum præ manibus sit sufficiens Domini nostri Jesu Christi, qui Deus, & innocentissimus homo omnibusque perfectione, & præstantia, & bonitate absolutus, cui nec adjici quicquam boni possit, tamen ut Samaritanus, helluo, dœmonem habens, & seductor à Judæis calumniis, ex falsis testibus provocatus, & postulatus ad mortem fuit. Quid de invidis, cùm odii frutex sit invidia? Frutex, inquam, si rem physice spectemus. Nam agens ex affectu tristitiæ, invidia manat ex odio, tanquam ex causa, unumque horum affectuum differre ab alio, latè confirmat Plutarchus initio opusculi de odio & invidia; moraliter tamen vim considerando, sive in ordine ad rectam rationem, & honestatem, vel inhonestatem, ejusdem rationis sunt odium, & invidia, pertinentque ad idem vitium. Quod voluisse censuerim quosdam recentiores, qui ad invidiam

invidiam spectare dicunt gaudium de aliena calamitate. Cùm enim invidia sit tristitia quædam, perspicuum est, gaudium illud, si physice spectetur, longè diversum esse ab invidia. Tamen quia ejusdem inhonestatis est, tristari de alieno bono, & gaudere de alieno malo, rectè dicuntur esse ejusdem rationis, nempe moralis, & in genere vitii, seposita diversitate physica & essentiali. Quare cùm invidia ad idem cum odio vitium spectet, & ab odio actuali, tanquam ab aliquo ex necessitate præsupposito pendeat, recte illam sicut odium detestamur. Qui autem præsefert odium, protinus sibi fidem abrogat, etiam in causa justissima. Nam odium, ait Chrysost. *hom.*43. *in Matth.* omne malum suggerit.

Quanta porrò sit hujus vitii fœditas, ex illa ejus genuina descriptione, quæ 2. *metamorph.* exhibetur, æstimare licet.

Monstri nunc audi quæ sit imago.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem visi movere dolores;
Nec fruitur somno, vigilantibus incita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque & carpitur una.
Suppliciumque suum est.

Hìc graphice describitur Cacangelus, sirena, dis, διαβολή. Latè in eam Dio Chrysost. *orat.* 78. D. Gregorius 5. *moral. cap.* 33. *sub finem* D. Basilius *hom.* 11. simplicius *in capit.* 26. enchiridii Epicteti, D. Ambros. 2. *offic. capit.* 30. D. Chrysostomus *hom.* 7. *ad Roman.* & *homicid.* 20. & *homicid.* 3. *in* 1. *ad Timoth. ac homicid.* 24. & 27. *in* 1. *ad Corinth.* & *homicid.* 44. & 45. & 53. *ad popul.* Item Prosper 3. *de vita contempl. capit.* 9. Cassian. *coll.* 18. *capit. ult.* & apud Stobęum Palladas *ser.* 38. Augustinus 15. *Civit. capit.* 5. Gregorius Nyssenus *orat.* 7. Nazianzenus *orat.* 27. Hieronymus *in capit.* 5. *ad Galat.* Cyprianus *lib. de zelo & livore numer.* 13. & 17. Et qui non. Illustria plane sunt, quæ in invidos, olei, ut vocat, venditores, hoc est eloquium adhibentes super mel dulce, reipsa autem simulatione vaferrima plurimam amaritudinem obtegentes, disserit Petrus Blesensis *ep.* 87. consolans Gulielmum Eliensem, Episcopum, invidorum artibus ac simulatione, quæ ei imposuerat, de culmine dejectum, id, quod æque aliis, quàm plurimis obtigisse jam olim, docet ibidem, ac etiam *epist.* 72. & gravissime quoque Petrus Chrysolog. *ser.* 4. & 48. Scite verò Gregorius Nyssenus *orat.* 7. *de beatitud.* invidiam simulatione obtectam, occultum malum, aperto longe tetrius, ac periculosius nominat, iisque canibus confert, quorum neque latratus iram præsignificat, neque commotio prænuncia morsum declinandum demonstrat, quos multò magis cavendos esse, nemo non videt. Desino, præmissis illis in informe hoc monstrum diris, quæ leguntur apud Constantinum Manassem in Annalibus *numero* 126. cùm de Belisarii æmulis, & invidiæ in eum telis. *O invidia, bellua nocens, latrocinatrix, cœdibus, & persecutionibus gaudens, scorpie stimulis infinitis prædite, tygris homines devorans, dracæna venefica, lethalis herba, telum ferri expers, cuspis acutissima, qualia designas & improbe committis? quas calamitates, & quæ mala struis? Vincit me dolor, conturbat luctus, & lacrymas exprimit. Quousque perditrix tantum virium habebis? Quousque sceleratissima, vitam humanam perturbabis? O tyranne mala machinans, sanguinarie, cuncta appetens.*

Hæc esse diligentissime in S. Officio consideranda, monet etiam Pegna *d. com.* 116. *vers. denique.* Præcipue quia cùm in S. Officio non publicentur nomina testium, ut ex hoc possit reus excipere contra illos de inimicitia, vel aliis inhabilitatibus, debent Inquisitores ipsi ex officio tam reos, quàm testes super hac inimicitia, & ejus causis accurate interrogare, ut per Archid. *in capit. ut officium numero* 9. *de hæret. in* 6. ibique Jo. Andr. *numero* 2. Gemin. *numero* 7. Locat. *in Iudic. Inquis. v. Iudex numero* 16. Direct. *par.* 3. *rubr. de sex mod. tract. cop. proc. numer.* 119. & *quæst.* 67. ubi Pegn. *d. com.* 116. Farinac. *dict. quæst.* 188. *numer.* 106. Carena *dict. tit.* 5. *numer.* 1. Sousa *dict. capit.* 10. *numer.* 13. pluresque alii. Quod in S. Officio religiosissimè & acerrime observatur. Ipsorumque Inquisitorum arbitrio est relinquendum definire, quæ inimicitiæ dicantur capitales, quam facultatem affirmat Pegna *loc. cit.* non esse Inquisitoribus denegandam, sed tutius esse, subdit, in hac re aliorum arbitrium sequi.

CONSULTATIO CLI.

Quando, & ad quid testes inhabiles, exceptis inimicis, in S. Tribunali S. Officii admitti debeant?

Respondeo eos admittendos esse semper, indistincte ac simpliciter, sed ita demum, si ut decernit Alexander Pontifex *in capit. in fidei favorem de hæret. in* 6. *ex verisimilibus conjecturis, & numero testium, aut personarum tam deponentium, quam eorum contra quos deponitur, & aliis circumstantiis falsa non deponere præsumuntur.* Ad quæ verba omnes suffragantur, nominatim Glossa *in figura casus*, & *ver. conjecturis*, & *v. deponitur*, Jo. Monach. *numero* 1. Jo. Andr. *numero* 3. Archid. *numero* 3. Anchar. *numero* 1. Gemin. *numero* 3. Franch. *numer.* 2. Sylvest. *in sum. v. hæreticus* 2. *numero* 6. Locat. *in Iudicial. Inquis. u. excommunicati numero* 4. & 5. *ac u. testis numer.* 34. Repert. Inquis. *u. testis*, Simanch. *cath. instit. tit.* 51. *numero* 10. Gundisal. *quæst.* 13. *num.* 12. Decian. *lib.* 5. *capit.* 35. *numero* 1. Mascard. *de prob. concl.* 855. *numero* 9. Farinac. *de hæres. quæst.* 188. *numero* 79.

Notandum autem est, quod Alexander magna cum cautione loquitur. Non enim requirit præsumptionem veritatis, sed non præsumptionem falsitatis, ut advertunt Gemin. *numer.* 7. & Franch. *numer.* 2. Distingui etenim debet, an testis probet, an ne, & an testis sit admittendus, an ne. Multa enim requiruntur ad hæc, ut testis probet, quæ non sunt necessaria, ut admittatur. Plurimi namque testes, etiam omni exceptione majores admittuntur, qui tamen admitti postea non probant. Sicque ut testes inhabiles plenè probent, alia indicia, & adminicula requiruntur; ut autem admittantur, sufficit, quod, omnibus perpensis, non præsumantur falsi. Et ita, licet adsit aliquod dubium de eorum veritate, non debent tamen reijci, si non adsit præsumptio falsi.

Quare considerandum est, quod duplex genus circumstantiarum hìc attendi debet. Quædam enim sunt, quæ ferunt indicium delicti, & sic inducunt novam speciem probationis, distinctam à probatione per testificationem testis, & hæ circumstantiæ sunt adminicula, quibus testificatio testis coadjuvatur, & hujusmodi adminiculis valde indigent testes inhabiles, ut plenè probent. Aliæ verò circumstantiæ sunt, ex quibus testis ex aliqua causa inhabilis præsumi potest falsus, & ideo prorsus inhabilis, ac reijciendus. Atque de istis loquitur tex-

tus,

tas, & vult, has considerandas esse, antequam testis admittatur.

Dubitatur autem primò an testes inhabiles, etiamsi non præsumantur falsi, admitti debeant in omni fidei causa. Multi existimant, quod ubi Inquisitores procedunt per viam accusationis non possint admittere testes inhabiles. Quia *dict. cap. in fidei favorem* solum concedit, quod in negotio Inquisitionis admitti possint testes inhabiles. Secus igitur est, quando proceditur per modum accusationis. Et quia inquisitio est favorabilis *ex can. siquis Episcopus 2. quæst. 7.* non autem accusatio, ac proinde hoc privilegium ad illam non debet extendi. Tum quia jus non intendit favere accusatori, cujus interest probare quod testificatus est contra accusatum. Et tum quia textus *in d. capit. in fidei favorem* exorbitat, & corrigit jus commune. In exorbitantibus autem, & correctoriis non permittitur de jure extensio *l. cum quidem ff. de lib. & posth. cap. tua §. fin. de decim.* Quia lex correctoria juris communis est odiosa, atque adeo strictè accipienda *l. præcipimus ff. de appel. & capit. dilectus de consecr.* traduntque communiter Suar. *lib. 1. de legib. capite secundo numero tertio & cap. 27. num. 4.* Castropal. *tractat. 3. de legib. disp. 4. pun. 3. §. 3. numero 14.* Sic ante Constitutionem Gregorii XV. de sollicitantibus & ante declarationem Pauli V. Confessarius, qui sollicitasset puerum, non erat denunciandus, cùm tamen militaret eadem ratio; ut docent Bariola *in flor. Inquis.* Portel. *in dub. regul. v. sollicitare in addit.* Fagundez *præcept. 2. Eccles. lib. 4. cap. 3. numero 31.* Hujus sententiæ est in *dict. cap.* Glossa *v. Inquisitionis* Jo. Andr. *numero 3.* Gemin. *numero 7.* Franch. *num. 3.* Sylvestr. *v. hæreticus 2. numero 6.* Repert. Inquis. *v. testis*, Decian. *lib. 5. cap. 35. numero 2. & 8.* Mascard. *lib. 2. concl. 857. numero 30.* Farinac. *qu. 188. num. 78.* ubi plures pro ea refert, nec ipse illam rejicit. At nos hanc sententiam funditus repudiamus; asserimusque Constitutionem Alexandrini IV. *in dict. cap. in fidei favorem* habere locum sive procedatur per viam Inquisitionis, sive per viam accusationis, aut denunciationis. Nobiscum sunt Archid. *in dict. cap. accusatus numero 2.* Gundisal. *de hæret. quæstione 13.* Lud. Carrer. *eod. titul. §. circa igitur numero 50.* Simanch. *in cath. institut. cap. 62. numero 3.* Repert. Inquis. *d. v. testis*, Royas *sing. 188. num. 6. & sing. 191. num. 2. & sing. 84. numero 4.* Farinac. *de testib. quæst. 62. num. 88.* Castropal. *tom. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 2. num. 4.* Salell. *p. 1. lib. 2. cap. 3. num. 47.* Sousa *lib. 2. aph. cap. 13. num. 6.* ac Delbene *p. 2. dub. 198. sect. 4. num. 4.* Ex eo etenim quod contra hæreticum proceditur viam accusationis, causa non desinit esse causa fidei, in cujus favorem emissa est d. Constitutio, estque acicdens, quòd accusator instet contra accusatum hæreticum, cùm etiam, eo non instante, Iudex teneretur contra accusatum procedere. Et si non multum interest, quod frustretur intentio accusatoris, interest tamen plurimum, quod hæresis ex defectu probationum non maneat occulta, & ideo favor fidei postulat, ut per quamcumque viam Judex procedat, hæresis non maneat ex defectu probationum occulta. Et quia est ratio expressa in lege, scilicet in fidei favorem. Ratio autem expressa in lege, est ratio finalis illius, non autem impulsiva, Glos. *in l. cum tale §. falsam ff. de condit. & demonstr.* quam ibi notabilem aiunt Baldus, & Angel. *in l. sciendum numero 2. ff. de ædil. edict. Jas. in l. si pecuniam numero decimo octavo ff. de cond. cau. dat. caus. non sequut.* Cardinal. & Imol. *in cap. ex parte de Cler. conjug. Præpos. in cap. verum numero tertio de condit. appos.* egregiè Tiraquel. *in tractat. cessante causa fall. 3. numero 21.*

Non obstat, quod dispositio dictæ Constitutionis sit exorbitans, & juris communis correctoria. Nam quando lex, vel constitutio aliqua ex una parte continet favorem, ex altera odium, attenditur, id propter quod principaliter emanavit, scilicet in fidei favorem, & in odium hæresis, atque adeo consideratur potius favor, quàm odium per Gloss. *in l. 2. Codic. de in jus voc.* ubi Bald. & Ias. *numero tertio & quarto.* idem Bald. *in leg. illud Codic. de sacros. Eccles. col. 2.* Bartol. & Castr. *in leg. bona fides sub initio ff. depositi*, & *in leg. siquis nec causam ff. si cert. pet.* Abb. *in capit. non dubium numero tertio de sent. excom.* cum vulgò aliis.

Ratio autem est, quia, esto quod dictum *caput in fidei favorem* esset odiosum, adhuc tamen habet locum, quando etiam proceditur per viam accusationis; vel denunciationis, non quidem per extensionem, sed per comprehensionem. Ubi enim adest identitas rationis, præsertim expressæ in lege, ibi adest eadem lex, non extensive, sed comprehensivè *leg. his solis Codic. de rev. don. & leg. illud Codic. de sacros. Eccles. leg. item veniunt §. ait Senatus ff. de petit. hæred. & leg. emptor. paragrapho ancilla ff. de rei vendicat.* Quia lex disponit de materia; prout stat sub illa ratione. Unde per se primo disponit de ratione, ut de fine, de materia verò, ut de subjecto, in quo lex sortitur suum finem. Et ideo ratio legis, cùm secundum se totam sit sub dispositione legis, extendit necessario legem, sive favorabilem, sive odiosam, ad totam materiam, quam sibi prosternit ita, ut non possit non extendere; quia non potest non subjicere materiam legi, in qua est dum ipsa secundum se totam est sub dispositione legis. Ratio autem prædictæ Constitutionis est fidei favor, odium hæresis. Quæ ratio reperitur, sive procedatur per Inquisitionem, sive per accusationem, sive per denunciationem. Hinc extensionem comprehensivam habere locum etiam in lege pœnali, licet sit odiosa, & in lege correctoria & pœnali simul, quando ratio est expressa in lege alibi docuimus.

Vnde non semper vera est illa regula, quod correctio juris sit semper odiosa. Nam leges mutantes, sive abrogantes; quia fieri potest, quod quæ antea erant utiles ex mutatione rerum evadant minus utiles, aut etiam inutiles, & non conducant ad publicam utilitatem, sicut possunt conducere novæ leges, ut docent communiter Theologi cum D. Thoma 1. 2. *quæstione nonagesima septima articul. prim.* Debent enim leges condi ad publicam utilitatem, & secundum ipsam dirigi. Si ergo lex nova conducat ad publicam utilitatem, & non lex antiqua abrogata, dum emanat dispositio contra legem novam, reducendo ad jus antiquum, non erit dispositio favorabilis, & ample interpretanda, quia derogat publicæ utilitati, quàm fovet lex nova. Quod contingit in hac materia. Nam dispositio *dict. capitis* in fidei favorem valde confert ad conservandam integritatem fidei catholicæ, & ideo, si dispositio procedendi contra hæreticos esset secundum jus antiquum, reducendo illam ad ipsum, detraheret favori fidei, quia non ita facile hæresis probaretur, atque adeò utilitati publicæ. Et quamvis respiceret favorem privatæ personæ, læderet tamen favorem publicum, ac proinde reductio ad jus antiquum non esset favorabilis, sed odiosa, tanquam contraria publicæ ut i litat

Quare illa regula, quod reductio ad jus antiquum sit favorabilis, non debet accipi generaliter, sed quod tunc solum sit favorabilis, quando jus antiquum continet favorem publicum, sive conducit

I 4 ad

ad publicam utilitatem. Neque enim favorabilis esse potest, nisi quatenus reducit jus antiquum, ac veluti in centro ipsum continet. Si ergò jus antiquum non sit favorabile, sive non contineat favorem publicum, & communem, non erit favorabile juxta ea, quæ tradunt Glos. *in capit. si propter v. primi anni de rescript. in 6. & in capit. sciant cuncti v. alios de elect. eod.* ibique Gemin. & Jo.Andr. *nu.9.* Franch. *n.6.* ac Felin. *in capite primo numero quartodecimo de sponsal.* & *in capit. non dubium numero secundo de sentent. excommunicat.* Bartol. *in l. qui exceptionem numero secundo ff. de condit. indeb.* Castr. *in l. siquis nec causam numero quarto ff. si cert. pet.* ubi Jason, Salicetus, & alii. Quod non contingit, si jus antiquum abrogatum non contineat favorem, præsertim publicum, quem planè continet dictum *capit. in fidei favorem de hæret. in 6.*

Neque urget exemplum de confessario sollicitante puerum, ad quem non se extendebat lex de denunciando ante Constitutionem Gregorii XV. Nam quamvis ita doceant Autores citati, hoc tamen sine fundamento docent, oppositumque tenent communiter Rodriq. *tomo secundo, quæstione regul.27. art. 3.* Quaranta *in sum. Bullar. v. confessio*, Cherub. *in comp. Bullar. p. 2. constitut. 31.* Acugna *de confess. sollic. quæstione 5.* Gyptius *de casib. reserv. quæstione 14. numero quarto.* Scortia *in Bull. Pontif. epit. 77. theor. 197.* Coriolan. *de casib. reser. p. 1. sect. 2. articulo vigesimo secundo, numero tertio* Ricc. *p. 3. pr. resol. 66. numero tertio* Hiron. Rodriq. *in com. quæst. regul. 131. numero tertio* Sousa *de confess. sollic. tractat. 4. cap. 12. numero 12.* Molfes. *p. 1. sum. tractat. 7. cap. 24. num. 34.* qui testatur de praxi ante dictam Constitutionem Gregorii XV. ex vi Constitutionis Pauli IV. sub anno 1564. & ex decreto Sacræ Congregationis S. Officii, quia nimirum casus, in quo militat eadem ratio, dicitur comprehensus in casu expresso, ut notant Glossa, communiter recepta *in capite primo v. Italia de temp. ordin. in 6.*

Minus etiam rectè contraria sententia se fundat in verbis illis: *in negotio Inquisitionis.* Quia negotium Inquisitionis agitur quandocumque contra hæreticum producitur ad fidei defensionem, sive procedatur per viam Inquisitionis, sive per viam accusationis aut denunciationis, ac semper processus est inquisitio, sive fiat instante accusatore, sive ex officio.

Deinde alii textum *in dict. capit. in fidei favorem* limitant distinguendo inter substantiam delicti, & adminicula, & volunt, testes inhabiles admitti ad probandum delictum, non autem adminicula. Distinguunt tamen inter adminicula substantialia & accidentalia. Illa dicunt esse, quæ inferunt ad substantiam delicti, ut familiaritas cum hæreticis, conventiculæ secretæ, & alia hujusmodi quæ sunt adminicula hæresis. Ista verò aiunt esse, quæ non inferunt delictum, ut in hæresi baptismus, & sic poterunt admitti testes inhabiles ad probandum, quod Titius protulerit hæresim, non tamen, quod Titius sit baptizatus, licet Titius non sit hæreticus, nisi sit baptizatus, quia baptismus & hæresis nihil commune habent, & ex baptismo non infertur hæresis. Probant id ex Bartolo *in leg. quæstionibus ff. ad Iul. Majest.* tradente, testes inhabiles admitti ad probandum, quod Rector Provinciæ non admisit successorem Regem, & ideo commisit crimen læsæ majestatis, non tamen admitti ad probandum, quod ille non fuerit legitimus Regni successor. Item ex Baldo *in auth. si testis productus numero septimo Cod. de testib.* ubi asserit, quod si statuto admittantur infames ad probandum adulterium non inde infertur, quod admittantur ad probandum matrimonium, etsi adulterium præsupponat matrimonium. Atque ita docent Paris. *consilio 2. numero 81. lib. 4. & quæst. 56. num. 78.* Mascard. *de prob. concl. 857.* quos sequitur Farinac. *dict. quæst. 188. numer. 80.* Sousa *in aph. dict. lib. 2. cap. 13. numero octavo.* Castropal. *dict. pun. 15. §. 2. numero 2.* ac Delbene *d. disp. 198. sect. 3. n. 3.*

Hæc distinctio in suis propriis terminis ratione innititur. Nam substantialia in hac parte dici debent omnia illa, sine quibus non est delictum hæresis. Contra rationem enim est asserere, non esse alicui rei substantiale id, quod est de ratione ac definitione illius, & sic in individuo substantiale hæresi est, id, quod est de ratione hæresis, & sine quo hæresis non est, & causa, ex qua hæresis est, & circumstantiæ omnes, quæ delictum aggravant, vel ex quibus hæresis infertur, & probari aliquo modo potest. Sed quod baptismus non sit substantialis hæresi, vel quod hæresi & baptismo nihil sit commune, dicitur ab iis, sed non probatur. Verum quidem est, quod baptismus, quantum sit ex se, accidentaliter se habet ad hæresim. Accidens enim est, quod baptizatus sit hæreticus, at hæresis ex parte sua non se habet accidentaliter ad baptismum, quia per se baptismum supponit. Et ideo impossibile est, quod hæresis plene sit probata, nisi sit probatus baptismus.

Dicendum propterea est, inhabiles admitti debere in causa hæresis ad probandum omnia illa sive adminicula, sive circumstantias, sine quibus hæresis non probatur. Nam favor fidei requirit, ac in favorem fidei concessum est, ut testes inhabiles admittantur ad probandam hæresim plenè, non imperfectè, ac ita, quod hæreticus meritò, ac jure puniri non possit. Hæresis autem plene probari non potest, nisi probatis omnibus, sine quibus hæresis non est, neque hæreticus poterit plene damnari, ut hæreticus, nisi illis probatis, quemadmodum non probato baptismo illius, qui negat fidem christianam, nunquam erit probatum, quod ille sit hæreticus. Sic etiam loquendo de crimine læsæ majestatis humanæ quòd testes ad probandum aliquod delictum admitti debeant ad probandum quoque id, sine quo delictum esse non potest, quia omne illud est substantiale delicto, tradunt Salic. *in auth. si dicatur numero 11. C. de testib.* Angel. *in l famosi numero 1. ff. ad leg. Jul. Majest.* Gygas *de crim. læs. majest. lib. 2. rubr. quomodo, & per quos crim. læs. majest. prob. quæst. 5.* Boss. *eod. argument. numero 114.* Atque ita dicimus, testes inhabiles esse admittendos ad probandum etiam adminicula delicti, quæ talia sunt, ac universim omnia illa, quæ licet secundum se sumpta, & ex se connexionem non habent cum hæresi, hæresis tamen in specie, vel in individuo connexionem habet cum illis, & sunt vel necessaria, ut hæresis plene probetur, vel ad probandum possint omnifariam coadjuvare. Idcirco enim concessum est, quod testes inhabiles admittantur, ut delictum hæresis probari possit, ne ex defectu probationum remaneat impunitum.

Ad hæc plures sunt, qui *dict. cap. in fidei timorem* limitant, explicantque, dum aiunt in causa fidei testes inhabiles admitti posse solùm in subsidium, & tunc demum, quando aliter hæresis probari non possit. Nam illius textu legitur. *In fidei favorem concedimus, ut in negotio Inquisitionis hæreticæ pravitatis excommunicati, & participes, vel socii criminis in testimonium admittantur præsertim in aliarum probationum defectum.* Ita sentiunt ij, quos sequitur Eymer. *p. 3. quæst.*

quæstione 69. & Delrius *lib.* 5. *disquis. magic. paragrapho possunt in hac causa*, Simanch. de Zanchin. *de hæret. capit.* 10. Verum hæc sententia pugnat cum textu citato, qui vult, testes inhabiles admitti in favorem fidei, præsertim verò in defectum aliarum probationum. Dictio enim *præsertim*, non est taxativa, sive restrictiva, sed ampliativa, & significat idem quod verbum *Maxime*, ut per Gemin. *cons.* 16. *numer.* 4. & ut advertit Jo. Andr. *ad dict. textum numero* 2. explicat casum minus dubitabilem, ac supponit & admittit casum magis dubitabilem, ut per Sanch. *lib. secundo de matr. disp. trigesimâ nonâ numero sexto* sicque conceditur absolute, quod testes inhabiles admittantur, & præsertim in defectum probationum. Aliter enim Pontifex nihil speciale concessisset in favorem fidei. Quia in aliis etiam causis testes inhabiles admittuntur in subsidium *capit. veritas secunda de testibus & capit. fin. de testibus cogend.* Ideo quod absolute, ac ubi etiam non desunt legitimæ probationes, possint in causa fidei admitti testes inhabiles, docent Sylvest. *u. hæresis* 2. Locat. *u. excommunicati numero* 4. Repert. Inquis. *u. testes*, Scacc. *de judici lib. primo capit.* 87. *numer. secundo* Decian. *lib.* 5. *capit.* 35. *numero primo* Farinac. *de hæres. dict. quæstione* 188. *numer.* 74. Castropal. *dict. pun.* 15. *paragrapho* 2. *numer.* 7. Carena *par.*3. *tit.* 5. *num.*81. Calderin. *in tr. de hæret. rubr. de his, quæ pertinent &c. numer.* 9. Rosella *in sum. u. hæreticus numero* 31. ac Delbene *dict. disp.* 198. *sect.* 6. *numer.* 1. & Jo.Andr. *ad d. textum num.* 3.

Sunt item quamplures, qui limitant *dict. capit. in fidei favorem*, asserendo, ejusmodi testes inhabiles in causa hæresis non esse admittendos sine tortura. Ita Locat. *u. excommunicati numero sexto*, sed sub dubitatione, Repert. Inquis. *u. testes*, Campeg. *ad Zanchin. de hæret.* Gundisal. *quæstione* 13. *numer. quinto* Delrius *dict. l. quint. disquis. magic. quæstione* 11. & *sect.* 3. Valentia *to.* 3. *disp.* 6. *qu.* 13. *pun.* 4. Marsil. *cons.* 109. *num.* 13. & *seqq.* Bartol. *in l. cunctos populos C. de sum. Trinit. & fid. cath. numero* 12. Genuens. *in pr. capi* 84. *numer.* 11. Clar. *in pr.* 11. §. *fin. quæst.* 21. *vers. sciat etiam.* Et loquendo in genere de criminibus exceptis quamplures alii, quos refert Farinac. *in pr. qu.* 56. *numer.* 57. & *quæst.* 62. & 72. *numer.* 23. & *seq.* Hi tamen dicunt, testem leviter esse torquendum, & Valentia cum nonnullis aliis ait, sufficere torturæ timorem. Fundantur *in l. ob carmen paragrapho si ea rei conditio ff. de testibus* quæ lex approbata fuit à jure Canonico *in can. illi, qui quint.* & *in can. in primis secund. quæstione prima* & in *can. si testes* 4. *quæstione* 3. ubi expresse sancitur. *Si ea rei conditio sit, ubi arenarium testem, vel similem personam admittere cogimur, sine tormentis testimonio illius credendum non est.*

Verùm quod ad legem illam *ob carmen*, observandum est, quòd non est universalis; Loquitur enim de vilissimis testibus *d. can.* in primis sub finem, puta de arenariis, qui in arenam pugnandi causa descendunt, ibique publice pugnarunt, *l. hæ demum ff. de opt. libert.* & *d. l. ob carmen paragrapho si ea.* Ii etiam cum feris bestiis colluctabantur, quos ideò & bestiarios *l.* 1. *ff. de ædil. edict.* & Julius Capitolin. *in Antonio Philosopho* vocant, ac de similibus, & in casu, quo Judex eos cogatur admittere, vel, ut habetur *in d. can. si testes*, & *d. can. illi, qui in d.* §. *si ea rei conditio sit*, vel quod sponte crimina aliorum confitentur, & deponunt; nunc autem in S.Officio nemo est, qui sponte deponat, cùm ex sacrorum Canonum sanctione, & Inquisitorum edicto quilibet fidelis hæreticos, vel de hæresi suspectos denunciare teneatur, raròque contingit, quod Judices fidei coacti ex instantia accusatoris cogantur testes admittere, quia, ut plurimum Inquisitores ex denunciatione, non ex accusatione procedunt. Ideoque aliqui dicunt, legem illam loqui de testibus à parte productis, vel inductis ab accusatore, quos Judex cogitur admittere, quia isti, præter inhabilitatem, redduntur suspecti ex eo quòd agunt quodammodo partem inducentis, ut per Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 8. *p.* 5. §. 2. *num.* 6. & Delben. *dict. dub.* 198. *sect.* 5. *num.* 3.

Cùm itaque lex illa non sit universalis, non debet extendi ad omnes inhabiles, sed ad vilissimos tantum, de quibus potest haberi suspicio, quod vel pretio sint corrupti, vel quod ex alio fine moveantur ad testificandum juxta intentionem partis, vel accusatoris, nunquam verò dicitur, quod viri alioquin nobiles, aut ingenui, ac spectatæ conditionis ex eo, quod sint inhabiles, quia sunt vel excommunicati, vel consanguinei in casibus, in quibus, non obstante illa inhabilitate, admitti possunt, non debent admitti sine tortura. Observandumque etiam est verbum illud *cogimur*, quod necessario non est intelligendum de coactione illa generali, qua Judex testes inductos à parte, vel ab accusatore tenetur admittere, quia non tenetur Judex admittere inhabiles, si adsint habiles, ex alia verò parte frequenter potest accidere, quod Judex inductos testes non admittat coactus, quia illos, etiam admitteret, si procederet ex officio, ac illos ipse requireret. Lex igitur illa intelligenda est de coactione speciali, quando scilicet Judex procedens ex officio tales vilissimos testes non admitteret, sed cogeretur ex partis aut accusatoris instantia illos admittere.

Tenendum itaque est, in causa hæresis, per se loquendo, testes, alioquin inhabiles, esse admittendos sine tortura. Sic tradunt Simanch. *de cath. instit. tit. sexagesimo quarto numero trigesimo septimo*, & *in Enchir. tit. trigesimo quinto numero* 18. & *ad Zanchin. cap.* 2. Pegna *p.* 3. *direct. ad qu.* 64. Eymerici *com.* 113. *sub finem*, Royas *sing. octagesim. quarta numero tertio* Repert. Inquis. *d. v. testes*, Campeg. *in addit. ad Zanchin. de hæret. capit.* 9. *litt. C. v. Inquisitor*, Gundisal. *de hæret. dict. quæstione decima tertiâ num. quinto*, Decian. *lib. quinto capit. trigesimo quinto numero duodecimo*, Farinac. *dict. quæstione* 188. *numero* 69. Sousa *lib. secundo* Mascard. *de prob. concl.* 857. *numero tertio lib. secundo aphor. capit. decimo tertio numero decimo quinto*, Castropal. *d. pun. decimo quinto, paragrapho quarto numero sexto*, ac Delbene *loc. cit. numero primo.* Ratio autem est, quia cùm fideles omnes, etiam inhabiles ad testificandum, teneantur hæreticos, ac de hæresi suspectos denunciare, & sic ubi vocati fuerint; verum testimonium dicere, nimis durum esset, ac rationi dissonum, quod propterea torqueri deberent, cederetque in grave detrimentum fidei, quia fideles à testificanda veritate abhorrerent, ne cogerentur subire torturam. Ac insuper quia in *d. capit. in fidei favorem* absolute conceditur, quod excommunicati, ac socii criminis admittantur, nec dicitur, quod non recipiantur sine tortura. Idemque servandum est in casibus non expressis, ob eandem rationem, qua testes inhabiles expressi *in dict. cap. favore fidei* admittuntur, nisi aliud exprimatur, quia fidei favor utrumque requirit, & hanc esse praxim universalem S. Officii testantur Farinac. *d. quæst.* 188. *nu.* 68. & Castropal. *d. nu.* 6.

Unde, non obstante *dict. l. ob carmen ff. de testibus* extendi hoc debet etiam ad testes inductos à parte, vel ab accusatore, etiamsi sint personæ viles, quia omnes isti, etiamsi non essent inducti, tenerentur hæresim, vel hæresis suspicionem Inquisitoribus denunciare, & sic non est præsumendum, nisi aliud militet

militet contra illos, quod testificentur in gratiam alicujus, sed ex obligatione, quam habent, & adeo non sunt torquendi, quia ut suæ obligationi satisfaciant, in judicio testimonium ferunt. Et ita, quicquid sit in aliis causis, de quibus loquitur lex illa, certe in causa fidei aliter est servandum, hoc est, ejusmodi testes inhabiles esse admittendos sine tortura, eosque indicium facere majus, vel minus, spectatis personarum qualitatibus, aliisque circumstantiis, quæ illam requirunt. Aliquando enim debent Inquisitores eos torquere, spectata ipsorum malitia, improbitate, & variatione.

Præterea non pauci sunt, qui limitant *d. caput in fidei favorem*, ut non procedat in testibus inductis ad defensionem inquisiti de hæresi. Nituntur maxime primo *in capit. filii de hæret. in 6.* ubi uxor, filii, & familiares reijciuntur, ne possint esse testes ad defensionem illius, qui infirmus petiit consolationem ab hæreticis. Secundo quia in hujusmodi testibus non militat ratio *dict. capit. in fidei favorem, & cap. accusatus* §. *licet, de hæret. in 6.* ibi, *revelare in favorem fidei*, quia tales testes non ad fidei favorem, sed ad favorem rei inquisiti producuntur. Tertio, quia in causa propria, sive in qua quis habet commodum, non potest esse testis. Consanguinei autem, & familiares in causa hæresis maximum habent interesse, ut alibi diximus. Atque adeo saltem ii admitti non debent ad defensionem hæretici. Et ita quod testes inhabiles in causa hæresis non admittantur ad defensionem rei, præter cœteros, diserte firmant Royas *singul.* 188. *num.* 9. Eymer. *par.* 3. *direct. quæst.* 70. Repertor. Inquis. *d. u. testes*, Farinac. *d. qu.* 188. *num.* 81. Boss. *tit. de hæret. num.* 3. Gundisal. *d. qu.* 13. *num.* 14. Mall. malef. *to.* 1. *par.* 3. *q.* 2. Zech. *cap.* 11. *num.* 14. Speciatim vero quod admitti non debeant ad defensionem consanguinei, & familiares volunt Mascard. *d concl.* 857. *numer.* 4. Farinac. *dict. qu.* 188. *numer.* 149. ubi alii. Et de hæretico quod admittendus non sit ad defensionem alterius hæretici, sentiunt Eymer. *dict. par.* 3. *qu.* 68. *& seq.* ac ibi Pegna *com.* 117. *in fin.* & *schol.* 124 & Farinac. *ibid. num.* 127.

At facile hæc propugnacula, sive rationes hujus opinionis deijciuntur. Et quidem ad *dict. capit.* filii respondent primò Castropal. *dict. pun.* 15. §. 2. *num.* 9. ac Delbene *dict. dub.* 198. *sect.* 8. *num.* 2. sensum illius esse, ut uxor, filii, domestici, & familiares non admittantur, tanquam testes integræ fidei. Secundo, caput illud intelligi, ut consanguinei non possint assumi in testes reprobatorios testium Fisci, quia testes reprobatorii debent esse omni exceptione majores, *cap.* 1. *de except.* ibique Glos. & Rota *dec.* 21. *de rescript. in antiq.* Hæc tamen secunda responsio non videtur posse adaptari illi textui, cujus duo sunt casus. Primus quando per testes Fisci probatum est, infirmum sanæ mentis fuisse, quando petiit consolationem ab hæretico. Et in hoc casu negatur probatio directa per quoscumque testes, solumque admittitur probatio indirecta, excipiendo contra testes. Secundus casus est, quando infirmus non est de hæresi diffamatus, vel suspectus, nec probatur fuisse sanæ mentis, & in hoc casu textus admittit defensionem ad probandum non sanam mentem infirmi, sed non per uxorem, filios, domesticos, & familiares. In hoc igitur casu textus in quo agebatur de probanda non sana mente infirmi, & in quo sana mens ex opposito non fuerat probata, non consistebat defensio in reprobatione testium Fisci, sed in directa probatione non sanæ mentis, ad quam probationem Pontifex voluit admitti non posse consanguineos. Dici tamen posset, quod etiam in hoc secundo casu potuit contingere, quod Fiscus probaverit sanam mentem, sed non plenè, & quod defendentes vellent reprobare etiam testem, vel testes Fisci.

Nec prima responsio caret difficultate. Quia cum de jure communi consanguinei ad favorem alterius consanguinei non sint testes integri, si aliud Pontifex non intendebat, nisi quod consanguinei non assumerentur, ut testes integri, non fuit necesse, ut id exprimeret, quia id jam erat exploratum in jure. Posset tamen replicari, quod sæpissime Legislatores ad majorem claritatem explicant expresse, quod non explicatum adhuc intelligeretur ex jure communi. Et sic in illo textu expressum est, quod in illo casu consanguinei non assumerentur, ut testes idonei, & ad summum ex eo nil aliud probatur, nisi quod non sint admittendi consanguinei, & familiares.

Secundæ rationi desumptæ, *ex d. cap. in fidei favorem*, & *ex d. capit. accusatus de hæret. in 6.* respondent iidem Castropalaus ac Delbene locis allegatis, favorem fidei esse, ut testes inhabiles contra inquisitum de hæresi admittantur, etiamsi adsint testes habiles, vel aliæ probationes, ad defensionem verò solum admittantur in defectum aliarum probationum. Nos addimus juxta alibi dicta, favorem fidei non distinguere inter inquisitionem contra reum, vel in ejus favorem. Non enim fides per se intendit punitionem, sed sui conservationem, & ideo non minus requirit fides, quod appareat hæresis illius, qui verè est hæreticus, quam quod manifestetur innocentia & fides illius, qui, licet sit de hæresi inquisitus, vere tamen est catholicus. Unde *ex dict. cap. in fidei favorem* sumitur efficax argumentum, ex quo probatur, ob fidei favorem admitti debere testes inhabiles, tam in inquisitione contra hæreticum, quam in defensione pro illius innocentia. Siquidem non magis splendet fidei justitia & S. Tribunalis religio in damnando verè hæreticum, quàm in damnando falsò accusantes innocentem de hæresi, ac in tuendo innocentiam veri Catholici.

Maxime urget me tertia ratio, quia verè dum agitur contra aliquem ex causa hæresis, agitur simul contra consanguineos, quibus ex inquisiti damnatione infertur præjudicium vel in consecutione bonorum, officiorumque, vel in fama, & in iis omnibus, quæ ex infamia irrogata familiæ oriuntur. Unde consanguinei in hac causa sunt veluti pars, atque adeo non possunt esse testes ad defensionem.

Nec contra hanc rationem militat textus *in cap. litteras de præsumpt.* in quo frater admissus fuit ad defensionem contra fratrem; & quem ipsi Castropalaus ac Delbene allegant. Nam id ex eo non colligitur, immo est ibi casus longe diversus, nimirum fratris, qui prius fratrem accusaverat uti hæreticum, & postea illum excusare volens dixit, se habere illum pro catholico, & nihilominus Pontifex judicavit ejus primum dictum vero similius esse. Aliud ergo est, an testis quicumque, etiam consanguineus, possit corrigere dictum suum, & negare illum esse hæreticum, quem hæreticum esse dixerat, quod, nedum licet, sed quoque in conscientia facere tenetur, si verè primum dictum fuerit falsum, qua de re alibi. Aliud verò, quod consanguineus, qui alii non imposuit hæresim, nec se corrigit, possit absolute excusare consanguineum, ejusque excusatio, seu defensio admitti debeat Hoc quidem non colligitur ex eo *cap. litteras*, estque id, de quo disceptamus.

Id igitur, quod in hac re summopere animadvertendum videtur, est, an testes producti ad defensionem habeant commodum in causa, & defensione inquisiti de hæresi. Tunc enim tanquam valde suspecti non debent admitti, ut colligitur ex *dict. capit.* filii; nisi forsan in defectum omnium aliarum probationum, quo casu non solum admitti non debent, tanquam

tanquam testes integri, sed ut talem qualem facientes fidem, quæ juvare possit, si sit saltem alius testis omni exceptione major, qui ad favorem inquisiti deponat, vel si sint alia indicia illius innocentiæ, vel si ex numero, aliisque circumstantiis ii fidem mereantur juxta ea, quæ monet Pegna *in p. 3. schol. 125. sub finem.*

At ubi testes inhabiles nullum habent in causa proprium commodum nullibi apparet, cur nequeant admitti, non tanquam integri, sed cum sua inhabilitate, cùm id favor fidei requirat, ut ad veritatem indagandam, investigentur, perscrutenturque omnia tam contra, quàm ad favorem rei, etiam per testes inhabiles, ut per Carenam *par.* 3. *tit.* 5. *num.* 82. Castropalaum & Delbenem superius citatos, Sousam *lib.* 2. *aph cap.* 13. *num.* 8. ubi perperam id limitat, ut non procedat, quando ex eorum depositione sequitur damnum accusanti. Nam attendi debet veritas, non præjudicium accusantis. Unde Judici est arbitrarium an testes inhabiles sint ad defensionem admittendi, & an, quantumve ii probent, monendusque reus, quod plures nominet testes, ut ex illis, non nisi idonei examinari possint.

CONSULTATIO CLII.

Quid, quantumve probent testes excommunicati, socii criminis, consanguinei, infames, aliive inhabiles in causis ad S. Officium spectantibus.

CErtum omnino est, hujusmodi testes non admitti, nisi cum illorum inhabilitate, ideoque non esse integros, ac omni exceptione majores, nec plene probare, sed cum aliqua diminutione.

Quare unus ex his testibus nec semiplenè probat, nec regulariter sufficit ad torturam inferendam, nisi aliis indiciis, adminiculis, ac præsumptionibus adjuvetur, Locat. *u. excommunicati nu.* 6. Farinac. *de hæres. qu.* 188. *num.* 83. ubi quod sufficit ad capturam, Carena *p.* 3. *tit.* 5. *num.* 7. Diana *par.* 3. *tr.* 6. *resol.* 6. Castropal. *to.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 4. *nu.* 1. Delbene *par.* 1. *disp.* 198. *sect.* 13. *numer.* 3. Et in mulieribus Delrius *lib.* 5. *disq magic. in* 2. *append. qu.* 12. quem sequitur Farinac. *loc. cit. numer.* 76. Unde si mulier, socia criminis, sit unica, repelli debet, quia dupliciter est inhabilis, & si etiam illa sit minor, tripliciter. Ex multiplici enim inhabilitate diminuitur fides; Et ideo unus testis inhabilis junctus alio, omni exceptione majori, non plenè probat, nec sufficit ad condemnandum ad pœnam ordinariam; quamvis enim in multis causis civilibus unus testis valde dignus, & alter minus idoneus, & infamis sufficiant ad plenam probationem, quia superabundans fides unius supplet defectum alterius, & ratione adjuncti purgatur suspicio per doctrinam Baldi *in l. siquis ex argentariis* §. 1. *ff. de eden.* Jas. *in l. cunctos populos in* 2. *lect. num.* 53. *C. de sum. Trinit. & fid. cath. & in aut. si verò contigerit numer.* 3. *C. de judic.* Felini *in cap. tertio loco numer.* 3. *de prob.* Dec. *cons.* 133. *numer.* 4. Hippol. *in l. de minore paragrapho tormenta numer.* 9. *cum seq. ff. de quæst.* & *cons.* 84. *numer.* 28. *vol.* 2. *& singul.* 554. In causis tamen ad S. Officium spectantibus, id locum non habet. Quia in criminalibus probationes esse debent luce clariores, ac certæ *l. sciant C. de probat.* Ac proinde uterque testis esse debet idoneus, & probatæ vitæ, duoque testes integri ad probandam hæresim necessarii sunt, Felin. *in capit. tertio loco de prob.* Pegna *par. tertia com.* 113. *ad quæstione* 64. Eymer, Castropalaus & Delbene *loc. cit.* quod est contra Royas *sing.* 188. *num.* 3.

Atque hinc est, quod licet in crimine hæresis, ac in aliis delictis exceptis socius criminis in testem admittatur, ut in *d. capit.* in fidei favorem, id tamen locum habet in socio criminis aliàs non infamato ex aliis delictis, ut firmat Angel. in l. in judicio *ff. de accus.* testans in facti contingentia ita pluries consuluisse, ac prosequitur Socin. *cons.* 118. *in fin. vol.* 1. Barbat. *cons.* 65. *vol.* 4. Corset. *in singul. incip. integer testis*, Marsil. *cons.* 102. *numero* 12. *vol.* 2. & *cons.* 74. *vol.* 1. de quo egregiè Gram. *cons.* 1. *numer.* 61. & *seq.* Nam sicuti plura adminicula coadjuvant probationem *l. admonendi ff. de injur. l.* 3. *paragrapho ejusdem ff. de testibus l. instrumenta*, & *l. rationes C. eod.* ita plures defectus illam destruunt. Quod enim operatur propositum in proposito, idem operatur oppositum in opposito *l. fin. ff. de legat.* 3. *l. si ut proponis C. de nupt.* At ego censeo, non esse hujusmodi socium criminis repellendum, sed ejus fides ex multiplici inhabilitate diminuitur. Qua de re iterum *in consult. de indiciis.*

Si verò non agatur ad condemnandum, sed ad torquendum, suppleri defectum testis minus digni ex præstantissima fide unius testis, arbitrantur Mascard. *lib.* 2. *de prob. concl.* 856. *numero septimo* Gomez *lib.* 1. *var. capit.* 12. *numer.* 21. Farinac. *de testibus quæstione* 62. *limit.* 14. Sousa *lib.* 2. *aphor. capit.* 13. *numer.* 12. In quo etiam casu si testis, ratione criminis minus dignus, fuisset emendatus, & per posteriores honestæ vitæ actiones bonæ fidei ac opinionis specimen dedisset, jam idoneus dici posset, & cum alio teste digno sufficeret ad plenè probandum ex Concilio Bitterensi *cap.* 13. & Narbonensi *capit.* 25. ac Pegna *d. com.* 113. Quod in infami infamia facti verum puto; nam ea tollitur per triennalem constantem vitæ emendationem, ut diximus aliàs, secus autem in infami infamia juris, quæ non tollitur, nisi indulgentia, sive dispensatione Principis, ut *lib. primo C. de sent. pas. & restit. lib. primo paragrapho pen. ff. de postul.* Sanch. *lib.* 6. *opusc. capit. tertio dub.* 5. *num.* 30. & Sayr. *de censur. lib.* 7. *cap.* 11. *numer.* 15. Idemque dicendum si cum teste digno ac teste minus digno concurrerent aliæ conjecturæ ac indicia de crimine perpetrato. Tunc enim alia indicia testimonium testis minus idonei coadjuvarent, ut colligitur *ex d. capit. in fidei favorem de hæret. in* 6.

Similiter si cum duobus testibus, uno integro, & alio diminuto concurrerent alia indicia, & conjecturæ, quæ depositionem testium coadjuvarent, quæque sufficerent ad hoc, ut Judex posset arbitrando præsumere, quod depositio testium esset vera, tunc testis minus dignus simul cum digno integre probaret, Pegna *dict. com.* 113. Sousa *lib. secundo aph. capit.* 19. *numero secundo* Farinac. *dict. quæstione* 188. *num. quinquagesimo tertio & 69.* Castropal. *dict. pun. decimo quinto numero primo* Delbene *dict. sect. decimo tertio numero quarto*, & Carena *dict. tit. quinto numero septuagesimo octavo.* Ad arbitrium igitur Judicis revocatur, an ex alterius testis dignitate, junctis aliis indiciis, & conjecturis, defectus testis inhabilis suppleatur.

Sic pariter nec duo testes inhabiles plenè probant hæresim, neque sufficiunt ad condemnandum reum ad pœnam ordinariam. Sed tantum sufficiunt ad præsumptionem, sive ad aliqualem probationem faciendam, vel ad indicium ad torturam, vel ad pœnam extraordinariam. Unde propter depositionem duorum testium inhabilium, nec hæreticus relapsus, neque negativus tradi potest

teſt brachio ſeculari, quamvis damnari poſſit ad pœnam extra ordinem, ut per Panorm. *in cap. per tuas num.* 4. *de Simon.* Jaſ. *in l.* 4. §. *ſi tibi ob indicium num.* 4. *ff. de condit. ob turp. cauſ.* Alex. *conſ.* 313. *vol.*7. Marſil. *in l. primo paragrapho divus Antoninus numer. tertio ff. de quæſt. & in pr. cr. paragrapho diligenter numer.* 59. *& conſ.* 509. *num.* 11. Carrer. *de hæret. paragrapho circa igitur numer.* 52. Palat. Rub. *in alleg. hæreſ. paragrapho fin.* Boſſ. *tit. de hæret. numer. tertio* Farin. *in capit. teſtimonium numer.* 22. *de teſtibus* Gundiſal. *quæſtione* 13. *numer.* 12. Simanch. *in cath. inſtit. tit.* 64. *numer.* 36. Royas *ſing.*189. *numer.* 11. Clar. *quæſtione* 21. Pegna plures alios referens *d. com.* 113. Farinac. *dict. quæſtione* 188. *num.* 83. *& ſeq.* Caſtropal. *d. pun.* 15. *paragrapho quarto numer. primo.* Delbene *d. dub.* 198. *ſect.* 13. *numero ſecundo.* Probatur ex *dict. cap. in fidei favorem*, ibi ex numero teſtium, & perſonarum qualitate, & aliis circumſtantiis &c. Quibus ex verbis aperte colligitur, quod plures quàm duo teſtes inhabiles, ac minus idonei in hoc crimine, tunc faciunt plenam probationem & ad condemnationem, ſive pœnam criminis ordinariam imponendam ſufficiunt, quando ex circumſtantiis, & conjecturis, ac perſonarum qualitate veriſimiliter præſumuntur, verum deponere, ut etiam docent Palac. Rub. *loc. cit.* Aretin. *in cap. fin. de teſtibus* & Albertin. *de agnoſc. aſſertionibus quæſtione* 43. *numero tertio.* Pegn. *dict. com.* 113. Caſtropal. *d. ct. pun.* 15. *paragrapho tertio* ac Delbene *dict. ſect.* 13. *numer.* 2.

Non obſtat textus *in dict. capit. in fidei favorem*, quatenus decernit, quod excommunicati, & ſocii criminis admittantur, & ſic quod poſſint eſſe de numero teſtium. Appellatione autem numeri duo veniunt *l. ubi numerus ff. de teſtibus & capit. pluralis locutio de reg. jur.* Et quatenus vult, quod, ſpectato numero teſtium cum aliis circumſtantiis præſumi poſſit, quod teſtes falſa non deponant, & admitti poſſint ad teſtificandum.

Nam textus non ait, quod duo ſoli teſtes ſufficiant, ſed quod talis & tanta poteſt eſſe multitudo, ut adjunctis circumſtantiis, aliiſque indiciis ſufficere poſſit, ut per eundem Aret. *loc. cit. ſub finem*, & alios, quos ſequuntur Pegna *d. com.* 113. ac Delbene *dict. ſect. decimotertio, numero primo* Hujuſmodi enim circumſtantias requirit Pontifex ad hoc, ut teſtes inhabiles admitti poſſint, non tamen vult quod plene probent. Duo verò teſtes inhabiles, & conteſtes ſufficiunt non ſolum ad torturam, ſed ad damnandum ad pœnam extraordinariam, ſi adjuventur indiciis & adminiculis, Pegna *loc. cit.* Farinac. *dict. quæſtione* 188. *numer.* 83. Caſtropal. *ubi ſupra numer. primo.* Maſcard. *de prob. concl.* 857. *numer.* 39. Petr. Binsfeld. *de confeſ. malef. quæſtione* 2. *poſt* 6. *concl. numer.* 2. *dub.* 7.

Suppleri autem defectum teſtium inhabilium ex eorum multitudine, communiter tradunt Doctores, quamvis hoc negaverint Cacc. *in diſcept. crim.* 17. *an.* 46. aliique nonnulli, aſſerentes, quod inhabilitas teſtium non poſſit ſuppleri, niſi per teſtes habiles. Quia quod nihil eſt, ſupplementum non recipit, *l. ſed ſi manente ff. de precar.* Quod falſum eſt. Nam ex *dict. capit. in fidei favorem* habetur, quod aliquid eſt, & quod aliquid probat. Inutiliter enim ac prorſus ſine uſu admitterentur, ſi nihil probarent, nec per adjunctos teſtes habiles ſuppleretur eorum defectus, ſi ipſi nihil probarent. Quod autem Beccius dixit *conſ. octuageſimo quinto numer.* 20. quod ex pluribus imperfectis non poteſt oriri perfectum, repugnat naturæ ac experientiæ. Nam perfectum nonnisi ex imperfectis conſurgit, ac experimur, quod ubi unus, vel duo non poſſunt ferre aliquod pondus, id ſine difficultate fit per plures. Sic & inefficacia teſtium inhabilium ad probandum eorum numero poteſt ſuppleri, quia ſuſpicio ob quam teſtes inhabiles ſunt aliqualiter dubii, poteſt ex eorum multitudine tolli, cùm non ſit veriſimile, quod multitudo, maxime in cauſa gravi, qualis eſt cauſa hæreſis, velit pejerare, & falſum teſtimonium dicere in præjudicium veritatis, ac propriæ conſcientiæ, cujus magna vis eſt in utramque partem, ut neque timeant qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint.

Propterea, quod tres teſtes inhabiles, junctis circumſtantiis, & adminiculis, ex quibus præſumi poſſit eos verum teſtificari, plenè probent in cauſa hæreſis, & ſufficiant ad damnandum reum ad pœnam ordinariam docent Palac. Rub. Aretin. & Albertin. *loc. cit.* ac Pegna *d. com.* 113. Maſcard. *de prob. d. concl.* 857. *numer.* 39. Delrius *d. lib.* 5. *ſect.* 5. *in* 2. *append. quæſtione* 12. *& ſeqq.* Farinac. *dict. quæſtione* 188. *numer.* 84. Souſa *eo lib. ſecundo capit.* 13. *numer.* 13. Caſtropal. *dict. pun.* 15. *paragrapho quarto numero primo*, ac Delbene *d. ſect.* 13. *numer. tertio* Confirmatur *ex d. capit. in fidei favorem*, in quo admittuntur teſtes inhabiles, ſi ex veriſimilibus conjecturis, ac numero teſtium & qualitate perſonarum, aliiſque circumſtantiis, non præſumatur falſum deponere.

Hæc tamen confirmatio infringi poteſt ex eo, quod aliud eſt teſtem plenè probare, aliud eſſe admittendum ad teſtificandum. Ad hoc ſufficit, quod teſtis aliqualiter probet, ut ſic deſervire poſſit ad inquirendum, vel, ſi etiam adjuvetur circumſtantiis & adminiculis, ad comprehenſionem, ad torturam, & ad pœnam extraordinariam. Non autem, inquit Pontifex, quod teſtes inhabiles, etiam perpenſis circumſtantiis, ac perſonarum qualitate ac numero, plene probent, ſed quod ſint examinandi, & non reijciendi. Quod tamen ſemper intelligitur, ut admittantur cum inhabilitate, & tanquam deficientes, & quodammodo ſuſpecti. Hoc certum, quod ex *dict. capit.* in fidei favorem, numerus teſtium, adjunctis aliis circumſtantiis valet ad præſumendum, quod non ſint falſi. Ex quo deducitur, quod poteſt eſſe tantus, ac talis teſtium numerus, taleſque circumſtantiæ & qualitates, tam ipſorum quàm inquiſiti, ut habeatur vehemens, aut violenta præſumptio, quod verum deponant, & tollatur in facto omnis ſuſpicio falſitatis, atque adeo quod plenè probent, etiam ſecluſis aliis indiciis, aut præſumptionibus. Quod autem ſufficiat numerus trium, aut quatuor teſtium, non poteſt præciſe decerni. Certum enim eſt, quod defectus teſtium poteſt ex numero ſuppleri, & quod, ut ait Souſa *dict. capit. decimo tertio numero decimo tertio* poteſt ſuppleri teſtium inhabilium defectus, ex magno eorum numero, ac ſpectatis eorundem, ac facti, reique inquiſiti circumſtantiis & qualitate. Id autem decernere, pertinet ad prudens arbitrium Judicis, ut ait Carena *dict. par. tertia, tit. quinto numero ſeptuageſimo ſeptimo* Unde ex teſtimonio trium meretricum, vel trium latronum, aut ſimilium non poſſe inquiſitum de hæreſi tradi brachio ſeculari tradit Farinac. *de teſtibus quæſtione* 62. *numer.* 26. & Souſa *dict. capit.* 13. *numer.* 17.

Pro gravitate igitur rei, plura in ea perpendi debent. Primum ex parte inquiſiti de hæreſi diligenter exquiri debet, an de eo mala fama percrebuerit, tanquam ſuſpecto de hæreſi, an ſit Clericus, religioſus, aut in dignitate

Ecclesiastica constitutus. Secundum ex parte testium; an sint viri honesti, bonæ opinionis, an contra; an ex una tantum, anve ex multiplici causa sint inhabiles, pluresque patiantur defectus, quos non esse admittendos jam diximus, & probat Farinac. *d. q. 62. n.* 381. Ex qua causa sint inhabiles, quia inhabilitas, quæ solum est ex sexu, vel ex paupertate facillime suppletur, sed non ita illa, quæ est ab excommunicatione, vel ab infamia. Ex inhabilibus quippe quidam sunt tales secundum quid, & ex parte tantum. Sic consanguineus est inhabilis ad deponendum pro consanguineo, non autem contra illum. Vice versa inimicus est inhabilis ad testificandum contra inimicum, non autem pro illo, immo hoc testimonium majorem meretur fidem. Surdus est inhabilis ad deponendum de auditu, sed non de visu. Contra, cœcus non potest testimonium ferre de visu, sed de auditu, & mutus per scripturam deponere potest. Item an inhabilitas testium adsit tempore, quo deponunt. Unde si adveniat post depositionem, non minuit fidem testis. Vel si tunc erat extincta, ut si excommunicatus fuerat absolutus, vel si infamiam facti honestis actionibus absterserat, non est habendus, ut inhabilis.

Quare in suis defensionibus inquisitus de hæresi non solum excipere potest contra depositiones testium, sed etiam contra eorum personas, non quidem ad reijciendum penitus eorum testimonium, quia in S. Officio inhabiles admittuntur, sed ad eorum fidem minuendam, cùm non sint integræ fidei. Contra tamen producentem plene probant, si eorum inhabilitas fuerit illi nota, nec potest illos reprobare, nisi sit diversa ratio inter producentem, & adversarium, Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.*1241. *n.* 1. *& seqq.* Farinac. *d. q.* 62 *limit.* 10. *n.* 248. Sousa *d. cap.* 13. *n.* 9. Carena *d. tit.* 5. *n.* 79. ac Rota *coram Gregorio* XV. *dec.* 455. ibique Beltram. Testis tamen de credulitate non plene probat contra producentem, nisi ultra productionem illius producatur etiam eius examen publicatum, Farinac, *loc. cit. n.* 277. Beltram. ibidem, Ferentil. *ad decis.* 298 Buratti & Carena *d. n.* 79.

Tertium est cautio Iudicis circa præsumptiones, & conjecturas. Nam sæpe sunt fallaces, ut ait Bald. *in l. precibus col.* 7. *C. de imp. & ad subst.* Ias. *in l. licet Imperator col.* 3. *ff. de legat.* 1. Cum enim præsumptio sit alicujus facti dubia probatio, ut per Abbatem & Doctores *in rubr. de præsumpt.* & indicium sit conjectura quædam ex probabilibus, & non necessariis adminiculis orta, ut inquit Bald. *in l. ea quidem col.* 2. *C. de accus.* & *in l. non hoc C. unde leg.* Dec. *in cap. tertio loco n.* 14. *de prob.* Blanch, *in repet. l. fin. n.* 34. *ff. de quæst.* jure, meritoque ita decernitur ad verbum *in d. cap. in fidei favorem*, quod sæpe auribus Inquisitorum inculco: *ex verisimilibus conjecturis, & ex numero testium, aut personarum qualitatte, & aliis circumstantiis delictum hæresis probatur.* Ideoque probatio hujusmodi arbitrio Iudicis relinquitur *l.* 3. *ff. de testib.* Castr. *in l. admonendum sub fine* ubi latissime recentiores *ff. de iniur.* Curt. jun. *cons.* 52. *n.* 8. Boër *dec.* 101. *n.* 8. Difficillimumque est in materia probationis certam regulam constituere, quia jura secundum diversas negotiorum qualitates formas diversas, variosque probandi modos induxerunt, ut per Federic. de Sen. *cons.* 119. quem refert ac sequitur Felin. *in cap. veniens n.* 21. *de testib.*

CONSULTATIO CLIII.

De Testibus singularibus in causis S. Officii, deque differentia inter testium singularitates.

De hac re integram Consultationem aliàs emisimus, in qua multa omisimus, nunc addenda. Testis singularis dicitur ille, cujus depositio contestem non habet, sive cum aliorum depositione non conjungitur. Testium verò singularitas triplex est, Obstativa, adminiculativa; diversificativa. Singularitas obstativa est, cujus dictum alterius dicto obstat, atque repugnat. Adminiculativa, sive cumulativa est, cujus dictum alterius dicto patrocinatur, & favet, ut si unus deponat de visu, alter de auditu super eodem delicto, dictum unius favet alterius dicto. Diversificativa, cùm ex testium depositionibus diversus actus in specie, & in substantia colligitur, ut si unus diceret, Titium commisisse sortilegium tali loco ac tempore, & alius deponeret alio loco & tempore, dictum unius non destruit dictum alterius, sed potius coadjuvat & corroborat, quamvis in aliquo differat.

Testes singulares singularitate obstativa nihil probant, quia sibi invicem adversantur, & unius dictum alterius dictum infirmat, & ideo tam probant plures, quàm unus tantum. Testes singulares singularitate cumulativa, sive adminiculativa sibi invicem adiuvant, ut dictum est. Et quanquam ex illis delictum non probetur concludenter, probatur tamen magis, & efficacius, ut patet. Nam testis deponens de auditu condiuvat deponentem de visu, & deponens de fama condiuvat deponentem de facto. Testes singulares singularitate diversificativa probant, sed non ita efficaciter, sicut adminiculativa, quia ex unius dicto alterius dictum non infirmatur, sed potius confirmatur. Vide Pegnam *p.* 3. *direct. com.* 121. Royas *de hæret. p.* 2. *n.* 122 Albertin. *in cap.* 1. *q.* 16. *n.* 62. *de hæret. in* 6. Farinac. *de testib. q.* 64. Dianam *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 57. *n.* 7. & alios passim.

Testes autem singulares singularitate adminiculativa sive diversificativa non probant delictum plene quod ad pœnam ordinariam, sed quod ad extraordinariam ita, ut reus sit pœna extra ordinem arbitrio Inquisitorum puniendus. Quia delictum ex illorum depositionibus est plusquam semiplenè probatum, ut per Paris. *cons.* 2. *n.* 93. *lib.* 4. Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.* 856. *n.* 12. *& seq.* Farinac. *loc. cit. n.* 218. ac *de hæres. q.* 188. *n.* 163. Pegn. *d. com.* 121. ac Dian. *ibid. n.* 8.

Nec Testis idoneus singularis, & fama, legitime probata, de eodem commisso crimine ducit ad condemnandum pœna ordinaria in criminalibus ex pluribus imperfectis probationibus non consurgit una integra & perfecta probatio, quæ luce clarior esse debet, ut colligitur ex Glossa *in cap. veniens* 1. *v. illorum de testib.* & docent Eymer. *p.* 3. *direct. q.* 72. ibique Pegna *d. com.* 121. Clar. *in pr. cr. q.* 63. Marsil. *in rubr. Cod. de probat.* Est tamen sufficiens, ut arbitrio Inquisitorum puniatur pœna extra ordinem, ut per Repert. Inquis *v. testes*, §. *an in causa*, Eymer. & Pegn. *loc. cit.* Farinac. *d. q.* 188. *n.* 154. Simanch. de *cath. instit. tit.* 51. & in Enchir. *tit.* 43. *n.* 2.

Communis plane sententia docet, duos testes legitimos & non singulares, sed contestes, omnique exceptione majores in causis fidei facere plenam probationem. Testes enim omni exceptione majores sunt, qui nullam exceptionem patiuntur, ut *in cap. licet. de testib.* ideoque necessario ad prohibitionem dicti criminis sufficiunt, & ita probatur *in can. nullam* §. *sed hoc. in fin.* 2. *q.* 4. ubi dicitur: *Duorum, vel trium testium quilibet jure convinci, & damnari poterit juxta dictum Evangelij: In ore duorum, vel trium stat omne verbum.* A qua generali regula nullibi reperitur exceptum crimen hæresis. Id asserunt Jo. Andreas, Butrius Anania, Socinus, & alij *in cap. excommunicatus* 1. *de hæret. in* 6. Carrer. *in pr. cr. n.* 162. Sylvest. *v. hæresis* 2. *q.* 4. Albertin. *in repet. cap.* 1. *de hæret. n.* 6. *q.* 16. *n.* 131. Gomez. *to.* 3. *var. cap.* 12. *n.* 9. Pegna *p.* 3. *dict. com.* 120. Eymer. *p.* 3. *q.* 71. Farinac. *de testib. q.* 63. *n.* 233. *& seq. ac de hæres. q.* 188. *n.* 55. Zech

n. 55. Zech. p. 1 *tit. de fid. rubr. de hæres* cap. 11. *n.* 14. Simanch. de cath. instit. *d. tit.* 51. *n.* 7. *& seq. &* 64. *n.* 36. Royas *sing.* 165. n. 8. & 9. Clar. *in* §. *rehæsis*, aliique.

At verò, licet de juris rigore id verum sit, de juris tamen æquitate plures docent, non sufficere in causis fidei duos testes ad plenam contra reum probationem propter criminis gravitatem. Præcipue si inquisitus sit probatæ vitæ. Nam ad illum condemnandum ad pœnam ordinariam, oporteret tres, vel quatuor testes adesse, vel saltem alia indicia, ex quibus præsumatur, delictum esse commissum. Quia in hoc crimine multum minuitur rei defensio, dum ei nomina testium non manifestantur, unde non potest eis aliquem defectum objicere, ob quem eorum testimonium non leviter debilitaretur. Guido Falcodius, qui postea fuit Clemens IV. *in consult. ad Inquis. q.* 15. *cap.* 18. ita graviter denunciat: *Non crederem tutum ad vocem duorum testium hominem bonæ opinionis damnare; licet videar contra jus dicere; quia ubi numerus testium non exigitur, duo sufficiunt. Sed hoc dico, quod duos vix duos judico, eo quod urgenti necessitate legitimæ defensionis ordo truncatur.* Ita Eymer. Archid. *in cap. ut Officium* §. *verum de hæret. in* 6. *ost. ipsum. tit. de hæret.* § *qualiter* Albertin. *de agnosc. assert. q.* 34. n. 3. Conrad. Brun. *lib.* 4. *de hæret. cap.* 9. S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 18. *cap.* 2. §. 5. Tahiena *in sum. v. Inquisitor* §. 37. Royas *de hæret. assert.* 4. *n.* 103. Nec dissentit Pegna *p.* 3. *com.* 120. *vers. quamvis autem, & seq,* ubi ait, hanc sententiam esse tutiorem. Et certe tutissimum est, ut si vir spectatæ virtutis ac probitatis sit, non condemnetur ad voces duorum testium, nisi adsint alia indicia & adminicula. Quod sane dicendum non puto de inquisito malæ famæ, qui duobus testibus legitimis condemnari poterit.

Quando autem duo contestes sufficiant ad condemnandum, arbitrio Episcopi ac Inquisitoris relinquitur, qui diligenter considerata tum delinquentium, tum testium qualitate, illos vel ad pœnam ordinariam, vel ad extraordinariam condemnare debent.

Si autem testis varius est, & contra prius dictum testatur, standum est secundo dicto, si, ut aliàs diximus, ex manifestis indicijs, & conjecturis apparet, posterius dictum esse verosimilius, quàm primum, & quod non levitate animi, aut odij fomite, vel pretio, sed zelo fidei prius dictum corrigit vel revocat per textum *in cap. accusatus* §. *licet de hæret. in* 6. ibique Gloss. *v. quod verum*, & Constit. Alexandri IV. edita anno 1258. incip. *Quod super*, ac per Eymericum, Pegnam, & Farinacium *locis citatis*. Idque sive contra reum, sive pro reo, ut ibi etiam probavimus.

Duo testes, omni exceptione majores, deponentes de crimine hæresis diverso, esse contestes, & ob eorum depositionem posse inquisitum pœna ordinaria condemnari, asserunt Zanchin. *de hæret. cap.* 13. *n.* 6. Locat. *in judicial. Inquis. v. testes n.* 19. Menoch. *cons.* 82. *n.* 138. *lib.* 1 Quia licet non probent aliquod sortilegium hæreticale in specie, probant tamen in genere, talem reum esse sortilegum hæreticalem. Nam per quodlibet sortilegium verè sortilegus constituitur, & per quamlibet hæresim vere hæreticus est. Dum igitur testes in ipsa criminis generalitate conveniunt, sunt contestes, & eorum depositiones sufficiunt ad condemnandum reum pœna ordinaria.

Hoc tamen minime attento, probabilior, & communior sententia est, quod hujusmodi testes non sint contestes, neque eorum depositiones sufficiant ad condemnandum reum pœna ordinaria, sed tantum pœna extraordinaria. Non enim reus potest probari hæreticus, nisi in aliquo crimine individuo sufficienter probetur, crimen hæreticale commisisse, cùm in individuo tantum hoc crimen sit à parte rei, & sic de illo tantum possint testes deponere. De nullo autem crimine hæreticali in individuo reus concludenter convincitur per duos testes deponentes de sortilegio diverso. Atque adeo nunquam redditur sufficienter ex eorum testimonio convictus, sicque non ad pœnam ordinariam, sed tantum ad extraordinariam, & ad torturam condemnari poterit.

Et quidem nemo potest condemnari ac puniri, tanquam hæreticus, nisi saltem ex duobus legitimis testibus fuerit de tali crimine convictus, sicut nemo probari potest fuisse homicidam, vel furem, nisi unum, idemque facinus per duos testes probetur. Atqui reus per dictos duos testes deponentes de crimine hæresis diverso, non esset convictus. Et quemadmodum non probaretur sufficienter, quempiam patrasse miracula, si unus testis diceret, quod sanavit claudum, alius, quod illuminavit cœcum, ut præter alios, tradunt Imol. *cons.* 104. ex Archid. *in can. nimirum* 26. *q.* 5. Vincentio *in cap. venerabilis de testib.* Butrio *in cap. Eum oporteat de accus.* ita in hoc casu dicti duo testes non sunt contestes, sed singulares, atque adeo insufficientes ad condemnandum reum pœna ordinaria. Hanc sententiam veriorem, tutiorem, ac firmioribus rationibus munitam esse, aiunt Pegna *d. com.* 121. *vers. postremò*, eamque tuentur Salic. *in l. testium n.* 16. *C. de testib.* Conrad. Brun. *lib.* 4. *de hæret. cap.* 9. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 69. *& seq.* Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 6. *n.* 142. Cajet. 2. 2. *q.* 70. *ar.* 2. ubi & Aragon. Albertin. *de agnosc. assert. q.* 34. *n.* 10. Cantera *in quæst. crim. cap.* 2. *de vera confes. n.* 17. Scacc. *de judic.* 10. 2. *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 10. *n.* 527. Zanard. *in direct. p.* 3. *cap.* 111. *n.* 11. Sayr. *lib.* 12. *cap.* 21. *n.* 16. & nos fusius alibi.

Si duo testes idonei de asserta hæresi deponant, & solum in tempore, & loco discrepent eos plenè illam probare, arbitrantur Salicetus *in d. l. testium n.* 16. Less. *lib.* 2. *de just. & jur cap.* 30. *dub.* 4. *n.* 33. Albertin. *loc. cit. q.* 14. *n.* 2. Simanch. *in enchir. tit.* 37. *n.* 8. & *de cath. instit. tit.* 51. *n.* 3. & *tit.* 64. *n.* 75. Quia in substantiam delicti conveniunt, & quamvis non sit idem numero actus, tamen quia est idem numero significatum, habetur pro eodem actu.

At hos testes loco & tempore discordes, quamvis de eadem hæresi deponant, esse singulares, ideoque non plene probare, neque ex talium dictis ad pœnam criminis ordinariam imponendam ullo modo deveniendum esse, statuo cum D. Thoma 2. 2. *d. q.* 70. *ar.* 2. *ad* 2. Cajetano *ibid.* Soto *lib.* 5. *de just. q.* 7. *ar.* 2. *ad* 1. Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 6. *n.* 145. ac Pegna *d. com.* 121. Quibus adstipulantur Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 856. *n.* 13. Farinac. *de testib. d. q.* 64. *n.* 217. Freytas *in addit. ad. tract. de confes. sollic.* Scacc. *loc. cit.* Laym. *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 6. *cap.* 4. *n.* 5. Castropal. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 4. *n.* 10. Diana *d. p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 31. aliique apud ipsos, & colligitur *ex cap. licet. causam de prob.* & *ex cap. cum dilectus de accus.* Sunt enim testes singulares singularitate diversificativa. Quia dum diversimodè deponunt de loco & tempore, videntur omnino loqui de actibus diversis. Diversitas autem loci, vel temporis diversitatem actuum ostendit, atque adeo reddit testes singulares singularitate diversificativa, ut docent communiter Doctores *in cap. cum causam de testib.* Cynus, & Bald. *in d. L. testium q.* 9. *C. de testib.* Archid. *cons.* 98. *lib.* 2. ac alii, quos citat Pegna *d. com.* 121. & comprobatur *ex can. nihilominus* 3. *q.* 9. ubi Leo Papa ita decernit: *Nihilominus quoque puniendi sunt testes, qui ad calumniam aliquid testificantur, nec eorum voces tanquam plurium admittuntur quos temporum quidem diversitas simul interfuisse prohibuit*, & ex *Daniel.* 13. Ubi exemplum Susannæ satis ostendit, hujusmodi testes esse censendos singulares, nec plenam fidem iis esse adhibendam.

Non suffragatur, quod uterque testis concordet in testificando, reum esse hæreticum, cum diversitas illa

loci ac temporis sit quid extrinsecum ipsi hæresi, ac proinde insufficiens ad infirmandum eorum testimonium.

Nam quamvis diversitas loci ac temporis sit extrinseca hæresi, non est tamen extrinseca ipsi testimonio, cum faciat depositiones diversas. Immo diversitas hæc est intrinseca hæresi quod ad ejus individuitatem. Pro varietate enim loci ac temporis diversæ numero hæreses constituuntur.

Id verò certum est, quod hi testes singulares, deponentes de hæresi diverso loco vel tempore commissa, & si non faciant contra hæreticum plenam probationem, faciunt tamen probationem magnam, ac plusquam semiplenam, quæ sufficit, non solum ad torturam, sed ad pœnam extraordinariam, ut per Cajet. *loc. cit.* Clar. *q.* 53. *n.* 19. & Farinac. *q.* 37. *n.* 34. *de testib.* ibique alios.

Duo testes, quorum unus deponit de crimine hæreticali commisso tali loco ac tempore, alter de eodem crimine, sine tamen expressione dicti loci ac temporis, quia de iis non recordatur, sunt contestes, sed non integre, ac plenè probantes crimen hæreticale fuisse à reo commissum. Quia licet testis deponens de commisso crimine hæresis absque significatione loci ac temporis convenit cum deponente de eodem crimine, facta loci ac temporis significatione, cùm uterque de eodem crimine deponant, atque adeo quod ad substantiam in illa depositione sunt contestes; tamen ad integritatem ac plenam depositionem testium requiritur, ut una depositio nihil speciale habeat distinctum ab alia. In hoc autem casu una depositio signat locum & tempus, quod alia non designat, ideoque non sunt integre ac plene contestes. Testi enim deponenti de delicto, non signato loco ac tempore, non datur integra, & plena fides, ut pluribus relatis firmat Farinac. *d. q.* 64. *n.* 107. Et iccirco ejusmodi reus ad pœnam ordinariam condemnari non potest, sed tantum ad extraordinariam, Farinac. *loc. cit. n.* 74. Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 15. §. 4. *n.* 12. Delbene *to.* 2. *dub.* 198. *sect.* ac Diana *d. p.* 4. *tr* 8. *resol.* 57. *n.* 11.

Non desunt autem Doctores, qui asserant, plures quàm duo testes singulares, omni exceptione majores, esse sufficientes ad condemnandum hæreticum pœna ordinaria, ut Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 7. Caccialup. *in repet. l. admonendi ff. de jureiur. col.* 39. Franc. Brun. *de indic. & tortur. p.* 1. *q.* 2. *n.* 6. & alii, quos sequitur Pegna *d. com.* 121. Quia satis consonum rationi videtur, ut Iudex possit tutò condemnare eum, quem videt per plures testes graves, ac omni exceptione majores convinci, quamvis sint singulares, cùm non sit verisimile tot testes iniquo animo adversus aliquem convenire.

At verò negandum est, in hoc casu ad pœnam ordinariam esse hæreticum condemnandum. Quia ex pluribus diversis nunquam consurgit unum integrale *l. sancimus § siquis autem C. de donat. l. usura C. de usur.* & plura imperfecta non faciunt unum perfectum, *l. un. C. qui à tutela se excus.* Nec probationes in sua specie imperfectæ in criminalibus ad plenam Probationem junguntur, ut ait Glos. *in d. cap. veniens v. illorum de testib.* & Bartol. *in l. siquis ex argentariis* §. 1. *ff. de eden.* Albertin. *de agnosc. assert. q.* 25. *n.* 21. Quare in Concilio Bitterensi c. 11. & in Concilio Narbonensi ita in hanc rem decernitur: *Ad nullius condemnationem sine lucidis, & apertis probationibus, vel confessione propria, esse procedendum. Sanctius enim est, facinus impunitum relinquere, quam innocentem condemnare.* Aitque apposite Fulcod. *q.* 15. *cap.* 17. *Nisi testes plene & planè in omnibus concordaverint, melius est vobis purgationem indicere, vel differre sententiam, quàm damnare.* Permanifestum autem est, depositiones testium singularium secundum regulas juris, non posse dici dilucidas, claras, integras, atque aptas probationes. Atque adeo non sufficiunt ad condemnandum reum pœna ordinaria.

Eoque præsertim quia, cùm in Tribunali S. Officii nomina testium non publicentur, semper timendum est, ne innocens injuste damnetur. Unde, quamvis quilibet testis sit vir probus, ignotum tamen Judici est, quid illi testi à reo posset opponi, & fortasse, si reus eum sciret, justè aliquid ei posset objicere, ex quo ejus testimonium aut repelleretur, aut infirmaretur, ideoque non est tam certum, quin de eo timendum non sit.

Ita disertè docent Cajet. *d. q.* 70. *ar.* 2. Sot. *loc. cit. q.* 7. *ar.* 2. Royas *de hæret. p.* 2. *asser.* 6. *n.* 146. *& seq.* Pegn. *p.* 3. *d. com.* 121. Farinac. *Ea q.* 64. *n.* 305. Castropal. *d. pun.* 15. §. 4. *n.* 15. ac Diana *d. resol.* 57. *n.* 13.

Depositiones igitur singulares plurium testium, licet mutuò se adjuvent, & quælibet magis firma & probabilis reddatur, hæc tamen major firmitas & probabilitas cùm sit extrinseca, & accidentalis, non extrahit quamlibet depositionem à probatione imperfecta, sed illam in suo modo probandi relinquit, & ideo ex multitudine depositionum singularium, quæ sunt imperfectæ, nunquam una probatio integra & perfecta consurgit. Quia tamen crimen hæresis præsumitur commissum, etiam si reus in tortura illud neget, iccirco debet abjurare de vehementi, & puniendus est pœna extraordinaria juxta delicti ac personæ qualitatem, & testimonia, quæ contra se habet, ut per Farinac. *ibid. n.* 218. *& seq.* Mascard. *d. lib.* 2. *concl.* 856. *n.* 25. *&* 26. ac Pegn. *loc. cit.*

Duo verò testes, vel plures videntes per foramen successive unus post alterum, committentem sortilegium, sive maleficium, vel aliud crimen hæreticale, eo quod simul videre non possent, sunt censendi contestes, ac plene probantes. Quia in hoc casu non præsumitur diversitas temporis, sed potius unus numero actus, & una temporis conjunctio, dum intra brevissimum spatium idem crimen continuatum testes vident ac de uno, eodemque actu numero testificantur. Nec, quia dum unus vidit, alter non vidit, censendi sunt, singulares ex diversitate temporis. Quia dum eundem actum viderunt, & in continenti unus post alium, simul vidisse dicuntur, ideoque nec singulares sunt Pegna cum aliis *loc. cit.* qui aiunt, sic probari posse adulterium, atque adeo crimen hæresis.

In dubio autem utrum testes deponant de diversis criminibus hæreticalibus, an de uno & an censendi sint contestes, an singulares, si conveniunt in depositione criminis eodem loco & tempore commissi, præsumendi sunt de uno, eodemque crimine deponere ac esse contestes, & non singulares. Quia pluralitas actus non præsumitur *ex cap. cum Joannes de fid. instrum.* si autem in loco ac tempore sunt discordes, ex qua diversitate, quia diversa crimina inferuntur, præsumendi sunt, testificari non de uno, sed de diversis criminibus, & non esse contestes, sed singulares, ut pluribus relatis Farinac. *de testib. d. q.* 64. *n.* 317. *ac seq.*

Contestes deponentes contra inquisitum de crimine hæreticali per eadem formalia verba, etiam in minimis circumstantiis, non faciunt plenam probationem, sed talem contestium depositionem esse suspectam falsitatis per textum *in l.* 3. §. 1. *ff. de testib.* ibique Doctores, & per ea, quæ tradunt Mascard. *lib.* 2. *de prob. concl.* 745. *n.* 16. & *lib.* 3. *concl.* 1368. *n.* 6. Farinac. *de testib. q.* 65. *n.* 24. Unde D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *ad.* 2. *as* 2. *ait.* Quinimmo aliqua discordia in testibus, scilicet in circumstantiis, non pertinentibus ad substantiam facti, facit testimonium credibilius, quia, ut Chrysostomus *hom.* 1. *in Matth.* dicit, si in omnibus concordentur, etiam in minimis, viderentur ex condicto eundem sermonem proferre, quod tamen prudentiæ Iudicis videtur discernendum. Idemque affirmant Sot. *lib.* 5. *de just. q.* 7. *art.* 1. *ad* 1. Pegn. *p.* 3. *com.* 121. Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 15. §. 4. *n.* 13.

Porrò communis atque indubitata regula est, quod dictum unius est dictum nullius, *cap. dicit universis.*

cap. veniens, *cap. jurejurando*, & *cap. in omni negocio de testib.* Quod procedit non solum de jure civili, & canonico, sed etiam de jure divino, ut probat textus *in can. fin.* 35. *q.* 6. & *in can. admonere* 33. *q.* 5. & *in l. jurisjurandi C. de testib.* & *in l. maritus ff. de quæst.* Siquidem jus divinum est, ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum *Matth.* 18. sicuti hæc, & alia notat Farinac. *de testib. q.* 63. *n.* 1. Estque verum de omni teste, qui licet omni exceptione major sit, ac in dignitate constitutus, si tamen unicus sit, plenam non inducit probationem, maxime in crimine hæresis, & in criminalibus, in quibus agitur de periculo famæ ac vitæ. Unde Deus ipse ait Deut. 19. *Non stabit testis unus contra aliquem quicquid illud peccati, vel facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum*, cap. *cum à nobis in princ.* & *caput. licet de testib.* & *can. pen.* & *fin.* 6. *q.* 3. Ita Q. Scævola excellentissimus vir, testis in reum productus, cùm id respondisset, quod salutem periclitantis maxime læsurum videbatur, discedens adjecit, ita sibi credi oporteret, si & alii idem asseverassent; quoniam unius testimonio credere, pessimi esset exempli, Val. Max. *lib.* 4. *cap.* 1. Ac ita, ut neque Princeps possit statuere generaliter, ut unius testimonio stetur, quòd ex diametro pugnaret hoc præceptum cum jure divino, cui prævalere nequit, Glos. *in l. fin. de constit. Princip.* & *in l. fin. C. si contra jus, vel utilit. publ. can. sunt quidam* 25. *q.* 1.

Et quicquid sit in civilibus, in quibus receptum est testem unum, non quidem plenam probationem facere, sed semiplenam, si is sit fide dignus, & omni exceptione major, id est adversus quem nihil proponi potest, cur rejici debeat Glos. *in* §. *item verborum ff. de inut. stipul.* & notant Interpretes *in l. admonendi ff. de jureiur.* & *in l. in bonæ fidei C. de reb. cred.* & *in cap. fin. de jureiur.* & *ex cap. ex insinuatione de procur.* Marsil. *singul.* 197. hanc semiplenam probationem sufficere ad deferendum juramentum, quod ad simiplenam probationem probandam adhibetur. Quod firmat idem Marsilius *loc. cit.* ubi singulariter addit, ut & arbiter, qui sententiam protulit, & qui non est testis idoneus in sua causa possit, ut Iudex jurare in supplementum probationis actorum coram se gestorum, & faciat plenam probationem. Hoc etiam scripsit Cardinal. *conf.* 140. *col.* 5. Quod intelligi par est, si is testis causam reddat testimonii, non aliter, Bald. *in* §. *non autem, si de invest. feud. fuer. contr. in usib. feud.* Roman. *in repet. rubr. de arb. col.* 8. Corset. *singul. de teste*, incip. *licet unus testis*, facit *l. sola ff. de testib.* & *can. solam* 4. *q.* 1. Nam & modica quælibet præsumptio elidit semiplenam præsumptinem unius testis, neque ex eo locus erit supplemento juramenti, Roman. *conf.* 91. *col. pen.* Bald. *in* §. *Sacramentum de consuet. rect. feud. infeud.* Marsilius *d. sing.* 197.

Nunquam tamen in criminalibus unius testis fides facit, nec contra reum probationem etiam semiplenam, ut aiunt Cynus, & Angelus *in l. quisquis C. ad leg. Iul. Majest.* ubi improbant, Glossam, quæ contrarium tuetur, sicuti & Lanfranc. de Oriano *in cap. quoniam contra ad testium depositiones n.* 131. *de prob.* Excusabit tamen unius testis dictum accusatorem à pœna talionis, & per consequens à calumnia, ut notat Bald. *in addit. ad specul.* & *ad tit. de accus.* & Marsil. *singul.* 47. Colligit Speculator *in* §. *restat, vers. hoc tamen fallit tit. de testib.* 40. casus, in quibus ait, testimonium unius testis admitti, quem videre poteris. Interim dignum cognitu est, testimonium unius testis, ex quo alteri præjudicium non infertur, sufficere, ut *in l. Theopompus ff. de do. prælег. can. parvulus*, *can. cum itaque de consecr.* 4. *d.* sed de his alii.

Verum quamvis unicus testis idoneus, & omni exceptione major, non faciat plenam probationem, facit tamen illam semiplenam. Quia dum duo testes idonei plenam inducunt probationem, ergo unus illam semiplenam inducit, Glos. *in d. l. admonendi ff. de jureiur. ibique* Bartol. *n.* 76. & universim Doctores, ac firmat Pegna *p.* 3. *com.* 110. *n.* 8. *vers. aut unicum testem.* Quare depositio unius testis idonei sufficit ad rei torturam, ut testatur Pegna *ibid.* ac Imol. *in Clem.* 1. *n.* 20. *de hæret.* Locat. *in judic. v. Inquisitor*, *vers. si autem*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 65. *rubr. de torm. n.* 23. & *seq.* Zanch. *de hæret. cap.* 9. & ibi Campeg. *lit. E*, Royas *de hæret. p.* 2. *n.* 24. & Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 129. traditque Pegna loc. cit. quod unus testis de visu, si sit omni exceptione major, sine aliis adminiculis indicium facit ad torturam, dummodo talis inquisitus sit malæ famæ; nam si sit bonæ famæ, testis unus, seu semiplena probatio non facit indicium ad torturam, nisi alia concurrant. Quod etiam notant Farinac. *d. q.* 185. Simanchas cum aliis *ubi supra*, & Decian. *in tr.* crim. *lib.* 5. *cap.* 36. *n.* 6. Qua de re in parergis.

At quid de teste deponente contra hæreticum de auditu? Auditus duplex est. Proprius, & alienus. Proprius est ille, qui immediate, ac in propria audientis persona percipitur Ut si quis non ex alterius relatione, sed præsens audivit aliquod dici, vel fieri. Alienus est ex relatione alterius, & quando quis pro confirmatione dicti sui testatur, se ab hoc, vel ab illo audisse, & sic fundat se non in auditu proprio, sed in alieno. Doctores communiter, quos sequitur Farinac. *de testib. q.* 69. *n.* 146.

Testis igitur vel deponit contra hæreticum de auditu proprio, quia audivit ipsum de aliquo commisso crimine hæreticali gloriantem, vel de illud committerdo paratum, & plene probat, quia deponit de causa scientiæ. Probat enim confessionem ipsius hæretici, nullaque major probatio quàm proprii oris confessio, Gloss. *in l. si arbiter, v. nam in quibuslibet ff. de prob.* Bartol. & alii apud Farinac. *ibid. n.* 148.

Vel deponit de auditu alieno, & contra reum non probat, *cap. licet de testib.* ibique Ost. Imol. Abb. & alii Canonistæ *in cap. præterea* & *in cap. tuam de testib. eod. tit.* ac Doctores relati à Farin. *d. q.* 69. *n.* 2. & *seqq.* ubi docet, testimonium de auditu alieno ne indicium quidem facere ad torturam. Quia ex communi sententia testis deponere debet de eo, quod certò novit, ac præsens fuit, & consequenter per proprium sensum visus, vel per proprium auditum, non autem per sensum alterius, ut *ex can. testes* 3. *q.* 9. & *ex d. cap. licet de testib.* Non enim testis de auditu alieno deponere potest de causa scientiæ, prout ejus depositio esse debet, ut ex ea Iudex reddatur certus in judicando, ut advertit cum aliis Farinac. *d.* 69. *n.* 3. & 6. Idque etiamsi dicat, se audivisse ab homine magnæ autoritatis, immo nec quidem si concurreret fama sine aliis adminiculis, aut diceret, se audivisse ab eo, qui præsens fuit delicto hæreticali, vel diceret, se scire talem esse hæreticum, vel suspectum de hæresi, & in reddendo rationem diceret, se audivisse, ut cum aliis probat Farinac. *ibid.* à *n.* 20.

Posse autem Inquisitores procedere ad examinandum testes nominatos in denunciatione facta in scriptis per epistolam contra hæreticum, vel suspectum de hæresi absque denunciantis nomine sustinet Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 6. *numero* 91. & *seq.* At contrarium tutius esse, docent Farinac. *de hæres. d. q.* 185. *numero* 68. Simanch. *in enchir. tit.* 22. *numero* 8. Zechius *in sum. p.* 1. *tit. de fid. rubr. de hæres. cap.* 11. *numero* 12. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 41. Tum quia sunt suspecti; tum etiam ne detur improbis occasio infamandi quoscunque voluerint, & ita servari regulariter in supremo S. Inquisitionis Tribunali, testatur Farinacius *loco cit.* An autem ex hoc procedi saltem possit ad inquirendum, alibi diximus.

CON-

CONSULTATIO. CLIV.

De Compulsione, & probatione testium, eorum publicatione, repetitione, & confrontatione, ac pœna in testificando falsum in causis S. Officii, deque aliis quæ ad rem hanc compendio, & capitulatim disceptantur.

CRimen hæresis per testes probari, habetur *ex cap. ut Officium* §. *verum*, *ex cap. accusatus* §. *licet de hæret. in 6.* & *ex cap. ad sedem* §. *nos prioris eod. tit.* Quamvis vero aliquando dubitatum fuerit, an in criminalibus testes compelli possint ad ferendum testimonium, certum tamen est, in crimine hæresis quoscunque quacunque fulgeant dignitate, aut privilegio muniantur, compelli posse ad jurandum de dicenda veritate, & se examinandum per textum *in cap. pervenit de testib. cogend.* & *capit. ex communicamus* §. *adiicimus de hæret.* & tradunt Innoc. *in cap. n.* 5. *de testib. cogend.* Ost. & Io. Andr. *in cap. delictorum eod. tit.* ibique Felin. *n.* 3. Sylvest. *v. hæreticus* 2. *n.* 7. Archid. *in d. cap. ut Officium n.* 8. Zanchin. *de hæret. cap.* 15. *n.* 9. ubi Campeg. *Repert. Inquis. v. testes* §. *an si testes*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 12. Eymer. *in direct. p.* 3. *q.* 62. ac ubi Pegn. *com.* 112. Salell. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 36. Farinac. *de testib. q.* 54. *n.* 111. & *q.* 55. *n.* 94. & *q.* 78. *n.* 12. *ac de hæres. q.* 188. *n.* 2. Castropal. *to.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 3. *n.* 1. Delbene *p.* 2. *dub.* 198. *sect.* 111. *n.* 1. ac Guido Fulcodius in *consult. Inquis.* ubi ait, quod nec voto, nec juramento excusantur aliqui, ne ubi opus est, & citanrur, non teneantur in S. Officio deponere cum juramento. Et in extravag. Joannis XXII. edita anno 1318. quæ incipit *Gloriosam* sub finem habetur. *Testes autem, quos ad præmissa videritis evocandos, censura simili, appellatione cessante, cogatis veritati testimonium perhibere.* Ac ita, ut testis accusans examinari in causa hæresis censeatur quandoque fautor hæretici ac de hæresi suspectus, & ut talis puniendus, considerata qualitate personæ, ac inobedientiæ & negotii, de quo agitur, gravitate, ut ex Pegna, Farinac. *d. q.* 188. §. 1. *n.* 3. & *q.* 187. §. 6. *n.* 3. Sous. *in aph. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 7. ac Bordon. *to.* 1. *cap.* 33. *n.* 16. nisi testis citaretur ad testificandum contra consanguineos, vel amicum summum, quia tunc licet posset puniri propter inobedientiam, non tamen habendus esset, tanquam suspectus de hæresi, & fautor hæretici quia censendus est, affectione potius carnali, quàm aliquo intellectus errore, aut odio contra fidem, nolle testimonium dicere. Nec solum semel cogi possunt, sed pluries, præcipue si obscure deposuerint, ut suas depositiones declarent. Eymericus, & Pegna *ubi supra*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 35. *n.* 13. & 35. Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 857. *numero* 16. Et si testis fuit præsens delicto, & nolit de eo veritatem testari, torqueri potest, ut eam fateatur, si contra eum sint aliqua indicia, Boss. de tortura *test. n.* 1. Scacc. *lib.* 1. *de judic. cap.* 86. *n.* 14. & Bordon. *to.* 1. *cap.* 33. *n.* 16. At de hoc in parergis.

Quinimmo Inquisitores possunt citare testes ex aliena diœcesi per textum *in d. cap. ut Officium* §. *denique.* ubi Doctores, & tradunt Repert. Inquis. *v. dicta*, Eymer. *p.* 3. *q.* 74. ubi & Pegn. *com.* 123. Farinac. *d. q.* 188. §. 1. *numero* 4. Delbene *d. dub.* 198. *sect.* 1. *n.* 2. & Caren. *p.* 3. *tit.* 9. *numero* 76. non obstante Constitutione de duabus, vel tribus dictis relata *in cap. nonnulli de rescript.* & *cap. statutum eod. tit. in* 6. Quando verò examinandæ sunt personæ illustres, & egregiæ, moniales, ac honestæ mulieres, quas non deceat in judicium vocare, perbenigne ac perhumaniter aget Inquisitor, si ipsemet illas adeat vel mittat Commissarium, qui eos domi examinet. Et quod ad Moniales perpendendum est non solum, quod statuitur *in cap.* 1. *de judic. in* 6. in quo mulieres religiosæ prohibentur etiam voluntarie trahi in judicium, sed etiam *cap. periculoso de stat. reg. in* 6. decretum S. Concilii Trid. *sess.* 25. *cap.* 5. *de regul.* & Constiturio B. Pii. incip. *Decori*, in qua prohibentur Moniales egredi è clausura, nisi in aliquibus casibus in illa expressis. Unde Inquisitores non possunt examinare Moniales, nisi prius facto verbo cum Episcopo 20. Maij 1609. Neque ob aliam causam ire possunt, ac debent ad monasteria monialium, nisi ex causa S. Officii, cùm ipsi quoque comprehendantur in Constitutione Clementis VIII. in hanc rem edita, 16 Februarii 1628.

Monialis verò extrahitur è monasterio, & collocatur in alio loco, donec contra ipsam fit causa, spectans ad S. Officium, ut 26. Martii 1609. Monialis, dubitans de fide, suavi modo ac secreto ad eam est reducenda. Quomodo autem moniales prætensæ maleficæ, sint expediendæ, vide sub die 9. Septembris 1620. 1625. 1615. & Quomodo energumenæ, vide sub anno 1939.

Inquisitores itaque autoritatem habent præcipiendi testificationem quibuscunque, & si præcipiant sub pœna excommunicationis, & testis non obediat, incurrit in illam, quia tenetur obedire. Testis enim in judicium vocatus, & à Iudice legitime interrogatus, tenetur ex justitia veritatem fateri, ut per Less. *lib.* 2. *de inst. cap.* 30. *dub.* 6. *numero* 43. Fagund. *lib.* 8. *cap.* 42. *numero* 9. & Diana *p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 102. Non tamen teneretur testificari, si delictum illud novit in confessione sacramentali, neque si delinquens consilii, vel auxilii petendi causa ad salutem suæ animæ suum delictum secretò ei patefecerit, ut diximus, cùm de denunciatione ageremus.

Non potest verò testis se subtrahere à testimonio Inquisitoribus ferendo contra delinquentem ob juramentum, vel votum præstitum de non testificando. Quoniam ad veritatem in judicio detegendam omnes tenentur, & non est de meliori bono illam celare. Et ideo non obstante juramento, vel voto non testificandi, potest quis cogi ad testimonium dicendum, ut expresso statuitur *in cap. fin. de testib. cogend.* & *cap. pervenit* 1. *eod. tit.* ubi textus loquens de eo, qui juramento se adstrinxerat, ut non deponeret contra delinquentem ait; hunc testem conpellendum esse ad detegendum tantæ fraudis, & calliditatis commentum, & ita Pegn. *p.* 2. *direct. in cap. ut Officium* §. *verum*, *vers. ex quo patet*, qui citat D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *ar.* 1. *ad* 2. uberius Farinac. *de testib. q.* 78. *numero* 149. & aliis congestis Carena *de testib. cogend. q.* 8. *n.* 7.

Testis autem, qui in repetitione contrarium deponit de eo, quod prius dixerat, est torquendus ad eruendam veritatem, illi qui dicto standum, quod in tortura confirmatur, ut diserte tradunt Zanchin. *de hæret. cap.* 14. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 16. *numero* 2. Carena *p.* 3. *tit.* 7. *numero* 46. & Farinac. *de testib. q.* 66. *numero* 98. qui *numero* 100. & *seq.* ait, testem per solam variationem posse torqueri, etiam non præcedentibus aliis indiciis, aut adminiculis. Idque non solum si testis sit laicus, sed etiamsi sit Clericus, etiamsi contra eum aliqua fama non præcedat. Quia, quod dicunt Doctores, clericum non posse torqueri, nisi fama præcedente, tanquam reum super delicto, non habet locum, quando agitur de illo torquendo, tanquam teste. Quod si ipse testis in ratificatione post torturam recedat à suo dicto in tortura, potest iterum torqueri usque ad tertiam vicem, proceditque etiam quando testis in judicio fatetur contrarium ejus, quod dixerat extrajudicialiter, & probato dicto extrajudiciali, torqueri potest, ut per Farinacium cum aliis loco citato.

Retractatio verò testis falsi vel creditur profutura, ne proximus lædatur in vita, vel fama & honore, & tunc tenetur ille se retractare cum periculo suæ vitæ, si vita proximi suæ famæ, suique honoris, si illius fama, si illius honor periclitatur. Qui enim est causa injusta alterius damni, tenetur illi occurrere cum eodem suo periculo damni in vita, fama & honore. Et licet quis teneatur magis vitæ suæ & famæ consulere, quam alienæ, id tamen verum est solum quando cætera sunt paria. In hoc autem casu non sunt paria. Quia testis falsus est nocens, & inquisitus est innocens, atque adeo vita, vel fama innocentis præferenda est vitæ & famæ nocentis. Ita recte Navar. *in sum. cap.* 15. *numero* 16. Cajet. 2. 2. *q.* 70. *ar.* 4. *ad* 1. Covar. *in reg. peccatum* 1. *n.* 6. §. 3. Cordub. *lib.* 1. *q.* 3. *ar.* 3. *& in sum. q.* 17. *ac Petr.* Navarra *lib.* 2. *de restit. cap.* 3. *n.* 235.

Qui itidem alios induxit contra aliquem ad falsum testimonium ferendum, tenetur non solùm e charitate, sed etiam ex justitia, illos admonere, ut se retractent. Quòd si nolint, tenetur rem manifestare Iudici, etiam cum æqualis sui damni periculo. Idem enim est proximum lædere cum suo, quàm cum alieno testimonio. Si autem eos non induxit, tenetur tantum ex charitate citra præjudicium suæ vitæ & famæ. Quia charitas non obligat cum suipsius jactura ut per Navarram *d. n.* 253. & Lessium *lib.* 2. *de just. cap.* 3. *n.* 53.

Testis verò, qui aliquem suo falso testimonio læsit in fama, non tenetur cum periculo propriæ vitæ se retractare. Quia restitutio facienda est ad æqualitatem. Non autem fieret ad æqualitatem, si cum periculo vitæ se retractaret, quia pretiosior est vita, quàm fama, cum fama recuperari possit, non autem vita.

Si autem testis retractatio non credatur profutura, non tenetur ipse ad se retractandum, sed ex justitia tenetur ad restitutionem damni dati suo iniquo testimonio. Quia licet testimonium ferre non sit actus justitiæ, sed religionis, testes tamen, quando ad testificandum accedunt, tenentur ex justitia veritatem deponere, quia ex eorum testimonio reus est damnandus, vel absolvendus, de quo luculenter Gabr. *in* 4. *d.* 15. *q.* 6. *concl.* 7. Navar. *in sum d. cap.* 17. *numero* 34. Less. *d. lib.* 2. *cap.* 19. *dub.* 9. *num.* 65. Molina *to.* 1. *de just. disp.* 83. §. *de testibus*, aliique passim.

Testis verò, qui ex ignorantia falsum deposuit, & ob ejus depositionem aliquis detrimentum accipit, vel falsum deposuit ex ignorantia crassa & vincibili, & sicut peccavit mortaliter, ita ad restitutionem damni illati tenetur. Quia injuste proximo damnum intulit. Patet ex *cap. si tua culpa de injur. & damn.* & plene Less. *d. lib.* 2. *cap.* 30. *dub.* 7. *numero* 52. Farinac. *de testib. q.* 62. *numero* 5. & Fagund. *lib.* 8. *cap.* 42. *numero* 1. Vel deposuit falsum ex ignorantia invincibili, vel ex innocua inadvertentia, & non tenetur ad restitutionem. Quia non peccavit mortaliter, ut supponitur. Quia autem non peccavit, saltem mortaliter in damno afficiendo, non tenetur damnum illatum restituere, ut probat Less. *cit. cap.* 30. *numero* 55. Cajet. 2. 2. *q.* 70. *ar.* 4. Navarra *d. numero* 235. Quia dum à Dei offensa excusatur, multo magis à proximi læsione excusabitur. Quare computanda est hæc materialis damnificatio inter eas, quæ casu fortuito accidunt, vel ex levissima culpa, quæ non obligat ad restitutionem. Injustum enim esset obligare aliquem ad restitutionem in eo casu, in quo nullam contraxit culpam.

Ille autem, qui falsum deposuit, quando reus jam erat per alios testes convictus, quamvis peccaverit mortaliter contra justitiam, falsum testificando, tamen ad restitutionem non tenetur. Quia licet injuriam reo imposuerit, certe non est causa efficax ejus damni, quod ex præcedentibus testibus censetur illatum. De ratione enim causæ est, ut, illa posita, sequatur effectus, nec causa dicitur illa, sine qua effectus sequitur.

Si testis in articulo mortis extrajudicialiter testetur contrarium illius, quod in judicio cum juramento deposuerat, judicialis illa prima depositio non tollitur, neque redditur nulla per secundam contrariam extrajudicialem, etiam si hæc facta sit in articulo mortis, & sive lata sit sententia, sive sit ferenda, ut per Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 13. *numero* 7. & alios, quos sequitur Farinac. *de testib. q.* 66. *numero* 204. *&* 206. Quia licet in mortis articulo, nemo præsumatur falsum dicturum, nec immemor propriæ salutis, ut *in l. ult. C. ad leg. Iul.* & docet Gloss. *in cap. litteras de præsumpt.* & nos alias, attamen prima depositio judicialis est juramento firmata, non autem secunda, & ideo illa per hanc non tollitur; etiam in articulo mortis factam. Verumtamen ob hanc secundam extrajudicialem debilitatur prima judicialis. Et quia in hoc casu testimonium vacillat, iccirco id totum arbitrio Iudicis remittendum est, attenta qualitate personarum, ac temporis, ut per Covar. *loc. cit.* & Farinac. *ibid. numero* 208. *& seq.* cum aliis, quos ipse constipat.

Si autem in articulo mortis, vel extra illum testis juramento firmiter deponat, se falsum deposuisse in prima judiciali sua depositione, tunc neutrum testimonium valere, firmant Covarr *eo loco*, & Farinac. *n.* 214. Clar. *in pr.* §. *fin. q.* 53. *vers. primus casus est*, nisi ex conjecturis ac præsumptionibus appareat, qualis ex his duabus depositionibus sit verisimilior, quod Iudicis arbitrio relinquitur, ut per Felin. *in cap. cum in tua vers. idem dicas de testib.* Aretin. *in cap. tuas n.* 5. *&* 32. *ac* 34. *eod.* Dec. *ibid. numero* 45. Roman. *cons.* 505. *numero* 3. Tiraquel. *de revoc. donat. in præf. numero* 49. & Covar. *ubi supra.*

Qui verò scit, quempiam esse falsò accusatum, vel denunciatum, tenetur in favorem ejus testimonium ferre, etiam cum damno accusatoris, si judicet, posse illum suo testimonio à supplicio liberare. Quia vel est à Iudice requisitus, ut testimonium dicat, & tenetur ex justitia illud dicere, ac innocentem excusare, & si veritatem taceat, tenetur ad restitutionem damni, quod illi sua taciturnitate infert. Hæc enim obligatio est jure naturali hominibus injuncta, ne justitia, qua Respublica gubernatur, pereat. Si autem non sit à Iudice requisitus, & scit, quod si ad testandum se offerat, proficiet inquisito, ut ejus innocentia cognoscatur, & à supplicio, quod ei imminet, liberabitur, tenetur ex charitate sub mortali ad testificandum se offerre. Ita distincte D. Thom. 2. 2. *d. q.* 7. *ar.* 1. Gabr. *in* 4. *d.* 15. *q.* 6. *ar.* 2. *concl.* 7. Navar. *in sum. cap.* 15. *n.* 16. Navarra *lib.* 2. *de rest. cap. n.* 167.

Nec obstat damnum, quod sequi posset accusatori. Quia licet uterque sit proximus, tamen favendum potius est innocenti, quàm nocenti. Accusator autem est nocens, sibique imputandum est, si mali aliquid inde patiatur. Ad id enim velit, nolit à principio se exposuit.

Testes autem, quorum dicta nec sunt contraria, neque omnino paria, sed admittunt aliquam concordiam, non probant tantum, quantum si testes essent contestes, sed probant aliquid amplius, quàm sine illa concordia. Depositiones enim contestium nulla indigent interpretatione. Nam ex eis resultat probatio clarior. Tales autem non sunt depositiones dictorum testium. Nam indigent interpretatione & concordia, & ideo non probant tantum, quantum depositiones contestium. Ratione verò concordiæ probant aliquid plus, quàm non probarent, si non essent concordati. Quia ex ipsa concordia aliqua probatio resultat, quæ sine ea non resultaret eo, quod tunc testes se colliderent. Ex testium itaque concordia augetur probatio, & evitatur perjurium. Evitatio enim perjurii firmat testimonium contra reum, ut per Abb. *in cap. cum tu de testib. n.* 5. Farin. *q.* 65. *n.* 76. *& q.* 66. *n.* 320. Caren. *p.* 3. *tit.* 6. *n.* 54. *& seq.* Pegn. *in pr. Inquis. lib.* 2. *cap.* 45. *n.* 1. Canter. *de vera confes. cap* 2. *n.* 25. Sousam *in aph. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 19. Bordonum *to.* 1. *cap.*

1. cap. 33. n. 38. Quanta autem fides his testibus sic concordatis adhibenda sit, utique arbitrio judicantis positum est.

In casu autem, quo testis in confirmationem suæ depositionis alium nominat, sed hic vocatus contrarium deponit, si sunt in qualitate pares, neutri credendum est. Non primo, qui alterum vocavit, quia dum illum allegavit in confirmationem suæ veritatis, & iste eam negavit, utique ille redditur suspectus de falsitate. Neque secundo, quia pari suspicione cum primo redditur. Si verò inter hos testes sit disparitas, & unus sit dignior altero, tunc Iudex observare debet utriusque conditiones, ac utriusque modum deponendi, ac indicia, quæ referunt, & ex illis judicium ferre super credulitate testimoniorum ac testium. Istis autem paribus, digniori credendum est, Giurba, qui alios citat *consi. 37. numero 26.* Castil. *decis. 161. n. 29.* Carena *loc. cit. n. 42.* & Bordon. *ibid. n. 40.*

An autem in hoc casu sit locus torturæ, distinguunt citati Doctores, quod vel testis nominatus convincitur à duobus testibus, & potest torqueri, & si tortus perstiterit in negativa, nec ipsi, neque aliis testibus, qui eum nominarunt, credendum est. Vel convincitur ab uno tantum teste, & tunc vel agitur de probando indicio proximo, & si testis convincitur ab uno digniore, torqueri potest. Si verò testes sint dignitate pares, neutri creditur, & torqueri non potest. Si autem agitur de indicio remoto, nullatenus deveniri potest ad torturam. Ita Mastril. *dec. 192.* Giurb. *cons. 23.* Farinac. *de testib. q. 79. numero 21.* Caren. *d. tit. 6. §. 6. numero 42. & seq.*

Ut autem testes sint contestes, requiritur, quod in quatuor conveniant. Primo in eodem delicti nomine ac substantia. Secundo in ejus circumstantiis. Tertio in tempore. Quarto in loco. Si verò in aliquo istorum discordent, dicuntur singulares in eo, in quo discordant, & dicuntur contestes in quo conveniunt, sed non plene probant, magnam tamen præsumptionem contra reum, & plusquam semiplenam probationem faciunt; quæ, spectatis circumstantiis, sufficere potest ad torturam, & aliquando etiam ad inferendam pœnam extraordinariam, ut per Clar. *q. 53. n. 19.* Cajet. *2. 2. q. 70. ar. 2.* Farinac. *de testib. q. 64. n. 113.* Laym. *lib. 3. tr. 6. cap. 4. n. 5.* In dubio autem non singulares, sed contestes præsumuntur, ut cum aliis inquit Farinacius *ibid. n. 217.*

Non potest testis in ferendo testimonio justo ac vero aliquid accipere, neque acceptum retinere. Peccat enim accipiendo, & restituere illud tenetur. Quia censetur involuntariè & coactè datum. Nemo enim voluntarie alteri solvit, quod ei injuste debetur. Testi namque nihil juste debetur, cùm testimonium verum non sit vendibile, & ex justitia, vel saltem ex charitate omnino ferendum sit, & qui ob id aliquid accipit, ad restitutionem obligatur, nisi aliquid acciperet pro expensis in itinere, eundo, stando, ac redeundo, vel pro pretio alicuius laboris, vel testando veritatem, esset illi damnosum; tunc enim posset aliquid exigere ac retinere ratione expensarum itineris, aut laboris, vel damni & periculi, quod timetur, ut per Less. *lib. 2. de just. cap. 14. dub. 8. n. 63. & 65.* Fagund. *lib. 8. cap. 42. n. 17. & seq.* Navar. *in man. cap. 52. n. 45.* & *in can. inter verba 11. q. 3. concl. 6. corol. 63.* Molin. *to. 1. de just. disp. 83. §. testis, lit. B. col. 2.*

Quamvis verò certum sit, testem falsum teneri restituere damnum suo testimonio illatum alteri, non est tamen ita certum, an teneatur etiam restituere pretium illud, quod pro injusto, & falso testimonio dicendo recepit. Negant nonnulli, quia, etsi injustum testimonium, pro quo unus dedit, & alter accepit, non sit vendibile, neque pretio æstimabile, ut malum, & offensa Dei, tamen, ut est utile danti, & periculosum recipienti inter homines pretio æstimabile judicatur. Sicut meretrix, quæ pretio copiam sui corporis alteri facit, non tenetur ad restitutionem pretii, & qui accepit aliquid pro homine occidendo, illumque occidit, non tenetur illud restituere, quamvis teneatur restituere damnum ex ocisione sequutum; unde D. Thom. *2. 2. q. 32. ar. 7. & q. 62. ar. 5. ad 2.* docet, posse quemlibet retinere id, quod accepit pro opere malo. Atque ita Less. *d. dub. 8. n. 52. & seq.* ubi etiam ait, non teneri Iudicem restituere id, quod pro iniqua sententia recepit. Eadem est ratio de teste, qui aliquid pro ferendo falso testimonio recepit, Molin. *d. to. 1. disp. 89.* Navar. *cap. 17. n. 30. & d. cap. 25. n. 45.* Tolet. *in sum. lib. 5. cap. 21. & 59.* Navarra *lib. 4. de restit. cap. 2. post dub. 12. n. 132.* ac Rodriq. *in sum. p. 2. cap. 40. concl. 2.*

Asserunt verò Cajet. *2. 2. q. 32. ar. 7.* Covar. *in reg. peccatum p. 2. §. 2. n. 7.* Alens. *p. 3. sum. q. 40. membr. 6. ar. 3. §. 2.* Gabr. *in 4. dist. 15. q. 6. ar. 3. dub. 1.* Palud. *in 4. dist. 15. q. 3. ar. 5.* Sotus *lib. 4. de just. q. 7. ar. 1. ad 2.* Cordub. *q. 32. in 4. propos. dub. 1. & 4.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 6. pun. 5. §. quidnam restituendum sit,* Lopez *p. 1. cap. 106. q. 2.* aliique plures. Probatur tum autoritate D. Augustini *epist. 54.* ad Macedonium, ubi in hanc sententiam ita scribit ad verbum. *: Redde quod accepisti, quando contra veritatem extitisti, iniquitati assuisti, Iudicem fefellisti, de falsitate vicisti. Restituendum est alienum, quod per furtum clanculum aufertur, & non est restituendum alienum, quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, legibus id prohibentibus obtinetur? Sceleratius accipitur pecunia pro sententia injusta, quàm pro justa, & pro testimonio falso, quàm pro vero.* Tum rationibus. Primò, sicut de ratione virtutis justitiæ est, præcipere opera justitiæ, ita ad eandem virtutem pertinet prohibere opera injustitiæ. Illa autem Iudicis, vel testis injusta acceptio ordinatur ad injustitiam faciendam; atque adeo prohibetur per virtutem justitiæ, ac proinde tenetur accipiens restituere id, quod injuste accepit, quia contra justitiam accepit. Secundo, quia leges humanæ justè possunt reddere homines inhabiles ad injustos contractus, ac illos irritare, & ad restitutionem obligare contrahentes. Atqui leges inhabiles reddunt hujusmodi contrahentes ad aliquid dandum, vel accipiendum, ut *ex l. generaliter ff. de verb. oblig. ex l. 2. & 3. ff. de condict. ob turp. caus.* & *ex l. jurisgentium §. si ob maleficium ff. de pact.* Dans igitur, invalide ac nulliter dat, & Iudex, vel testis accipiens, invalide ac nulliter accipit. Et ideo tenentur ex justitia restituere, quod contra justitiam acceperunt.

Propter has, similesque rationes hæc sententia probabilior, communior, ac tutior est, quamvis alia sua probabilitate non careat. Unde si aliquis pœnitens primam sententiam sequi velit, non est ei deneganda absolutio, si, patrato delicto, restituere nolit, ut notat Sayr. *lib. 10. cap. 2. n. 16.* sed secunda semper consulenda.

Hæc autem restitutio facienda est, si non sit patratum delictum, ipsi danti. Quia ante patratum opus, rescissus ac nullus est contractus, & consequenter restituendum est pretium danti, ut tradunt Cajet. *2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2.* Molina *to. 1. de just. disp. 94. concl. 2.* Covar. *loc. cit. p. 2. n. 1.* Si verò opus sit impletum, nempe testimonium falsum sit datum, vel Iudicis injusta sententia sit lata, restitutio facienda est Fisco, Sayr. *ibid. n. 2.* Sot. *lib. 4. de just. q. 7. ar. 1. ad 2.*

Ubi accusatoribus, vel testibus imminet periculum propter potentiam illorum, contra quos inquiritur, nomina testium non publicantur, nisi ab Inquisitoribus Episcopis, aut eorum Vicariis, vel è contra ab Episcopis ipsis Inquisitoribus; vel nisi Consultoribus, si opus fuerit, quibus tamen Episcopi, vel Inquisitores possunt indicere secretum, illisque præcipere etiam sub pœna excommunicationis, ne contenta in processibus, sibi ostensis, alicui sine eorum licentia manifestent. Quod idem eisdem Episcopis, & Inquisitoribus mandat Pontifex in virtute sanctæ obedientiæ. Cessante tamen periculo accusa-

accusatorum, vel testium, mandat eorum nomina publicari, ut fit in aliis causis. Ita legitur *in cap. statutum de haret. in 6.*

Verum hæc ultima moderatio nunc non est in usu, & periculum accusatorum, ac testium regulariter adesse respectu Inquisitorum in S. Officio tam potentium, & nobilium, quàm aliorum judicatur. Et ideo tam ex praxi, quàm ex Constitutione Pii IV. quæ incipit, *Cum sicut* apud Pegnam, nunquam testium nomina, aut cognomina, aut circumstantiæ publicantur, unde possint cognosci accusantes, denunciantes, ac testes. Arbitrio verò Inquisitorum commissum est, videre, quænam sint istæ circumstantiæ, ac præcipue an inquisito instante exprimendus sit locus, & tempus commissi delicti. Et in hoc etiam attendi debet an immineat periculum eorundem accusatorum aut testium consanguineis. Quod imminere potest ex inquisiti potentia, vel divitiis, vel malitia, vel societate cum improbis, quod periculum censetur regulariter imminere. Unde nunc indistincte ex generali praxi nomina accusatorum, denunciantium, & testium non publicantur, & cessant illa multa, quæ in *d. cap. statutum* consideratunt Canonistæ, ut per Simanch. *tit.* 35. *n.* 14. *&* 15. *de cathol. instit.* Pegn. *p.* 3. *ad q.* 75. Eymerici *com.* 124. Royas *de haret. p.* 2. *n.* 98. Param. *lib.* 3. *q.* 4. *n.* 48. Farinac. *de hæres. q.* 188. *n.* 12. & Carena *p.* 3. *tit.* 7. *n.* 65. ubi quod ne publicanda quidem sunt nomina testium, quando agitur contra defunctum, Salell. *lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 188. *& seq.* Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 6.

Non obstat Felix Papa, inquiens, quod si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus, & D. Paulus Act. 25. *Non est*, ait, *consuetudo Romanorum damnare aliquem hominem, priusquam isqui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei objiciuntur.*

Nam ob bonum publicum non publicantur reis S. Officii nomina testium, ut aliàs diximus. Bonum autem publicum prævalet bono particulari, unde civis probus vitam propriam tradit pro defensione Reipublicæ, ut per D. Thom. *p.* 1. *q.* 60. *ar.* 5. suppletur id tamen ab Inquisitoribus. Nam ipsi uti patres, non uti Iudices se gerunt in defensionibus reorum, malitias, fraudes, malignitates, malevolentias, iniquitates serio investigant, in processu informativo interrogant testes, an unquam intercesserit inter ipsos, & reum aliqua causa odii, aut inimicitiæ, eisque aperiuntur causæ inimicitiæ, sique sint. Unde sæpius rationes fisci evanescunt, dum maligno animo accedunt denunciator & testes concordes. Et ut hoc zelo investigandi veritatem, & non odio procedant Inquisitores, præcipitur sub excommunicatione latæ sententiæ.

Atque hinc recte sequitur primo, quod licet in aliis causis necessarium sit de jure communi citare partem ad videndum jurare testes, alioquin non probant *cap.* 2. *de testib. l. si quando §. sed cum oportet C. de testib.* Auth. *sed & siquis vers. adversarius C. eod.* ad quos textus Doctores passim, & Mascard. *de prob. lib.* 1. *concl.* 496. *& lib.* 2. *concl.* 682. *& lib.* 3. *concl.* 1366. ac Farinac. *in pr. q.* 72. In causis tamen hæreticæ pravitatis id non requiritur. Quia cùm hæc citatio nequeat fieri absque publicatione nominum ac personarum, quæ in causis fidei fieri non debet, ne testes ex amore, vel timore, prece, vel pretio removeantur à testimonio dicendo cum maximo fidei, ac Religionis præjudicio, ad quod vitandum decretum est in *d. cap. statutum*, ne nomina, & personæ testium expresse, vel implicite publicentur, ideo examinati, non citata parte, probant, ac si, ea citata, essent examinati, Zanchin. *de haret. cap.* 9. *n.* 6. Decian. *lib.* 5. *cap.* 35. *n.* 16. *& cap.* 34. *n.* 2. Simanch. *de cath. instit. tit.* 44. *à. n.* 15. *& cap.* 64. *n.* 18. *&* 28. Royas *sing.* 440. Menoch. *de arb. cas.* 37. *n.* 1. *& cons* 384. Clar. *q.* 49. *n.* 3. Salzed. *ad Diaz cap.* 131. *litt.* D. Mascard. *concl.* 682. *n.* 36. Pegna *p.* 2. *direct. com.* 29. Farinac. d. *q.* 188. *n.* 15. Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 15. §. 3. *n.* 3. Salell. *lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 57. ac Delbene *d. dub.* 198. *sect.* 10. Unde sicuti juxta opinionem plurium Doctorum, etiam in aliis Tribunalibus, & causis pars citari non debeat ad videndum jurare testes, si ex hac citatione immineat testi grave damnum, præsertim ubi agitur de periculo animæ, ac Reipublicæ detrimento, ut patet ex Barbosa *in d. cap. statutum n.* 7. *de haret. in* 6. ita in crimine hæresis ob bonum commune, & ne deficiat probatio hæresis in maximum Reipublicæ damnum, indistincte non publicantur nomina testium, atque adeo nec pro illorum examine citatur pars ex Constitutionibus Innocentii IV. ac Pij IV. apud Pegnam.

Sequitur secundo, quod etsi in aliis causis, si sint civiles post publicationem testium, seu conclusionem in causa nec repetuntur, neque examinantur novi testes *auth. de testib. §. quis verò, cap. cum dilectus de fid. instrum. cap. pastoralis de caus. posses.* ubi Doctores, quos ubertim cumulat Farinac. *q.* 75. cum suis limitationibus, etiam in causis criminalibus, quem vide. Tamen in S. Officio pro crimine hæresis, ejusque annexis, sicut post publicationem attestationum [non enim fit publicatio testium, ut dictum est] Judice procedente ex Officio, sive ad instantiam Fisci, possunt iterum examinari testes, vel examinari testes de novo evocati, etiam post didicita testificata, ut per Jo. Andr. *in cap. ut Officium n.* 2. *de haret. in* 6. ibique Gemin. *§. verum numero* 7. *& in cap. per hoc eod. tit.* Sylvest. *in sum. v. hæreticus* 2. *numero* 7. Royas *sing.* 22. *&* 202. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *numero* 52. Pegna *p.* 3. *com.* 111. *vers. Jam quod*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 20. *numero* 25. Mascard. *de prob. lib.* 2. 2. *concl.* 857. *numero* 3. 1. Farinac. *d. q.* 75. *numero* 409. *& q.* 185. *de hæres. numero* 5. Carenam *p.* 3. *tit.* 7. *numero* 64. Salell. *lib.* 3. *cap.* 20. *numero* 334. Ita ad instantiam partis hoc fieri minime potest, nequidem ad rei defensionem, Farinac. *d. q.* 175. *numero* 6. & Carena *d. numero* 64. ac Salell. *d. cap.* 20. *numero* 335.

Item sequitur tertio, quod quamvis in causis fidei non publicentur testes, sed attestationes, suppresso nomine testium, ex hoc tamen non impeditur reus, quominus repetitionem testium petere possit, licet non sit citandus reus ad videndum jurare testes. De hac autem testium repetitione ex jure communi vide, quæ habentur *in cap. cum causam de testib.* & *cap. præsentiam eod. tit. in* 6. ubi Doctores, præcipue Farinac. *de testib. q.* 72. *& seq.* Quare in foro S. Officii, & in causis hæresis, & ejus annexis, si reus id petat, repetendi sunt testes, & dari debet reo copia articulorum ad formanda interrogatoria, & competens dilatio ad eundem effectum; ut per Albert. *de agnosc. q.* 34. *n.* 16. Simanch. *d. tit.* 64. *n.* 10. Royas *de haret. p.* 2. *n.* 107. Farinac *de hæres. q.* 188. *n.* 14. Castropal. *d. §.* 3. *n.* 5. Carena *p.* 3. *tit.* 7. *n.* 33. Salell. *d. cap.* 20. *n.* 64. Ac ita, ut, etiamsi reus renunciaverit repetitioni testium, id possit, re integra, si nimirum attestationes non sint publicatæ; Symanch. *de cath. instit. tit.* 17. *n.* 53. & *d. tit.* 64. *n.* 25. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 5. Royas *de haret. p.* 2. *n.* 111. Gabriel. *cons.* 178. *vol.* 1. Carena *p.* 3. *tit.* 7. *n.* 35. Salell. *d. cap.* 20. *n.* 72. ac Delbene *d. dub.* 198. *sect.* 11. *n.* 3.

Hanc repetitionem non esse committendam alteri, sed faciendam esse ab ipso Inquisitore, ajunt Pegna *in pr. lib.* 2. *cap.* 36. Simanch. *d. tit.* 64. *numero* 25. Masin. *in pr. in form. repet. test. subinitio*, Carena *d. tit.* 7. *numero* 44. Quinetiam aliquando est locus repetitioni testium ante litem contestatam, ut si ij graviter ægrotent, si abesse debeant, si Curiæ seculari sint tradendi, ut per Simanch. *d. tit.* 64. *numero* 23. Pegna *ubi supra cap.* 37. & Carenam *ibid. numero* 45.

Ultimo sequitur, quod cum in S. Tribunali nomina testium reo publicari non debeant, etiamsi ille hoc peteret, ut jam probavimus, multo minus eorum confrontatio ipsi permitti debet, in qua non solum nomen, sed etiam persona demonstratur cognoscenda; unde illa vix potest habere locum in causis fidei. Est autem confrontatio ista de jure communi licita *l. si postulaverit §. quæstioni ff. ad leg. Jul. de adult.* ibi: *quæstioni interesse jubetur reus, reave, & patroni eorum, & qui crimen detulerit*, & *in l. de unoquoque ff. de re judic.* & sic habet vim legitimæ citationis, & Iudex potest testes, pro informatione Curiæ receptos vel reo citato cum ejus interrogatoriis repetere, vel ipsos ad ejus faciem confrontare, ex eoque utile est, quod ex præsentia accusatorum, vel testium reus vix potest evadere judicium, ac veritatem negare. Nam ubi testes omnes facti circumstantias manifestaverint, titubat reus, nec potest commodas adhibere responsiones. Potest verò fieri confrontatio nedum quando testes deponunt directe contrarium iis, quæ reus dixit in examine, sed universaliter quando testis deposuit aliquid, quod reum afficit, etiamsi hic non contradicat, & etiamsi delictum immediate non tangat, ut si deposuit de corpore delicti, vel super fama, cùm semper urgeat ratio *d. l. de unoquoque de re judic.* Nec est necessarius ordo inter repetitionem, & confrontationem, neque una excludit aliam, sicque post repetitionem non solum Fiscus potest confrontare testes, sed etiam reo id petenti concedi debet, & è contra post confrontationem fieri potest testium repetitio, quæ etiam, reo petente, fieri debet, quia confrontatio non supplet defectum interrogatoriorum, ut per Farinacium, & alios ab eo citatos *de testib. q.* 72. Clar. *q.* 12. & *q.* 45.

Et tamen sciendum est, quod cum confrontatio sit personaliter testium cum reo facta productio, atque conciliatio, non erit absurdum illam quandoque in S. Officio permitti, ut acrius, visis testibus, & commemoratis singulis commissi delicti circumstantiis, reus urgeatur per *d. l. si postulaverit, §. quæstioni.* Unde Eymer. *p.* 3. *direct. tit. cautelæ Inquisitorum n.* 101. sic ait. *Tertia cautela Inquisitoris est, ut si videat hæreticum, sive delatum nolle detegere errorem suum, & stare in negativa, & scit ipsum per testes convictum, quod Inquisitor legat, vel legi faciat sibi dicta testium, suppressis nominibus, taliter quod cognoscat se convictum per testes, & non intelligat qui sunt deponentes, ubi periculum deponentibus possit imminere, alias explicare potest, & facie ad faciem affrontare, ut sic rubore, & verecundia veritatem fateatur, & præsertim si ante induxerit ipsum hæreticum, sive delatum ad fatendum in casu, quo coram eo veniant deponentes.* Et quamvis in delicto hæresis non sit necessaria processus legitimatio, cùm in eo possit procedi, nulla facta testium repetitione, ac reo non citato *cap. fin. d. hæret. in 6.* de qua re fuse per Gabriel. *com. opin. lib. 2. tit. de citat. concl.* 1. *n.* 328. attamen cùm ipsa confrontatio habeat vim citationis, non potest non habere vim legitimandi processum, ideo dici non potest, quod processus per hujusmodi confrontationem non fiat legitimatio.

Nec legitimatio processus necessariò requirit, ut reus interroget testes, sed sufficit, ut reus citatus sit, prout per sui præsentiam suppleta videtur hæc citatio, ac ideo, licet reus non interroget testes, dummodo tamen patitur secum testes confrontari, processus dicitur legitimatus. Quare Pegna *in cit. loc.* Eymerici *com.* 23. *n.* 101. ait, quod *in d. cap. finali §. cessante de hæret. in 6.* disponitur, quod cessante periculo, testium nomina reo publicari possunt, immo & ipsi testes confrontari, subdens rationem, ut reus se plenius defendere, possit. At verò cum defensio, etiam in confrontatione fieri possit ex interrogatione facienda testibus per reum, quæ licet facta non sit, non idcirco tamen redditur inanis legitimatio. Sufficit enim, quod reus potuerit illos interrogare, quamvis in formula descripta in praxi S. Officii, sive Arsenali satis colligitur in ipsa adhiberi omnia, quæ requiruntur in confrontatione pro legitimatione processus, nempe juramentum, mutua recognitio rei ac testium, vel socii criminis relatio substantialis depositionum, illarum lectio, & responsio ejusdem rei ad ea, quæ contra se testis repetiit; in qua formula non apparet, quod reo detur facultas interrogandi testes, tanquam non necessaria ad legitimationem.

Verum, ut diximus, in causis fidei confrontatio vix locum habere potest, quia fieri nequit, nisi publicatis nominibus, ac personis testium, quod est illis odiosum, unde retraherentur à denunciando, aut testificando contra hæreticos, ideoque regulariter fieri non debet, Pegna *p.* 3. *com.* 23. & *com.* 48. Sanctarel. *de hæres. cap.* 49. *n.* 22. Scacc. *de judic. cap.* 87. *n.* 19. Genuens. *in pr. cap.* 68. *n.* 6. Farinac. *de hæres. q.* 186. *n.* 28. Carena *p.* 3. *tit.* 7. *n.* 50. Castropal. *d. pun.* 15. §. 3. *n.* 8. & Salelles *lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 157. & proinde non fit, nisi ex decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis, quare Inquisitores inferiores ad hujusmodi confrontationem devenire non debent, inconsulta eadem S. Congregatione. Multa enim absona & absurda ex illa oriri solent, ut habetur ex instructione Toletana anni 1561. relata à Pegna *p.* 2. *com.* 23. & à Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 63.

Posset tamen esse casus, in quo testis ipse sponte ad illam se offerret, velletque depositionem suam contra reum in ejus faciem sustinere, in quo casu admitti posset. Et tamen advertendum est, quod ubi datur locus confrontationi, non debent plures testes confrontari simul, ut prudenter Pegna *com.* 48.

Admitti etiam potest in socio criminis. Neque hoc esset grave absurdum; nam testis, socius criminis seipsum condemnat, & reus tenetur socium denunciare, Pegna *p.* 2. *com.* 48. Farinac. *de hæres. q.* 188. *num.* 30. Carena *d. tit.* 7. *n.* 53. Delrius *lib.* 5. *magic. in* 2. *append. q.* 39. Castropal. *loc. cit.* & Salell. *d. cap.* 20. *n.* 162.

Sicut enim ad convincendum reum negantem nominandi sunt ei complices, cum quibus deliquerit, ita poterunt ei confrontari, quo casu non tantum uti testes, sed & uti complices tunc confrontari dicerentur.

Ac etiam quando reus in negativa perseveraverit, & prudenter non potest ex confrontatione sequi aliquod damnum testibus, ut si testes ac reus sint viles, bonamque famam & honorem negligant, nullumque timeri possit periculum, ut per Pegnam *p.* 3. *com.* 48. Simanch. *in Enchir. tit.* 35. *n.* 16. Genuensem ac Dianam supra citatos, & Salell. *ibid. n.* 164.

Et cùm quando testis est suspectus de falsitate, neque aliud remedium superest quo veritas innotescat. Tunc enim, ne innocens fortaisse damnetur, poterit testis compelli ad confrontationem, Pegna *d. com.* 48. Farinac. *de hæres. q.* 188. *n.* 31. Scacc. *de judic. cap.* 87. *n.* 19. & Salell. *d. cap.* 20. *n.* 166. Quo in casu procedi debet cum magna cautione.

In locis verò, ubi Inquisitor, & Episcopus simul definiunt causas S. Officii, non debet fieri ab Inquisitore sive Episcopo, ac peritorum consilio, ut tradunt Pegna *d. com.* 48. *n.* 209. & Farinac. *d. q.* 188. *n.* 31. At in Insula Melitensi, ubi soli Inquisitores causas fidei cognoscunt, hanc confrontationem fieri non debere, inconsulta S. Congregatione, tradit Salelles *n.* 168. sed hoc est generale. Nam quod solus Inquisitor non possit in casu licito procedere ad confrontationem, non videtur in jure fundatum. Quia hæc confrontatio, quæ spectare potest ad processum informativum, non numeratur inter illos actus, ad quos ex Clemente V. *in Clem.* I. *de hæret.* Inquisitor debet simul convenire cum Episcopo. Ut igitur Inquisitor prudenter agat, sufficiet, si consuluerit S. Congregationem, illique exponat, quæ ad expeditionem causæ conducunt.

Quoni-

Quoniam verò necessarium aliquando est cognoscere personam rei, ut de illius identitate constet, ideo in hoc casu recognitio ista non debet fieri per confrontationem apertam, sed per rimulas ostii cubiculi, reo in alio cubiculo propinquo existente cum aliis personis, habitu, statura, & facie similibus, ut docent Scacc. *eo cap.* 87. *n.* 19. Masin. *p.* 2. *prax.* Salell. *ibid. n.* 172. Carena *d. tit.* 7. *n.* 52. ubi refert, ita servatum fuisse Cremonæ jussu S. Congregationis in causa Regularis Sacerdotis, qui contraxerat matrimonium, idque ut securius sententia nullitatis matrimonii posset proferri.

Dubium autem est, an ejusmodi complices, dum in faciem socii confrontantur, torquendi sint? Sunt enim, qui putant participi criminis nullam fidem adhibendam esse, nisi tormentis ejus testimonium fuerit confirmatum alioquin non afficere. *can. penul.* 5. *q.* 5. Fulgos. *cons.* 171. Marsil. *cons.* 109. Et in hac specie tradunt Genuens. *in pr. cap.* 68. *n.* 11. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 3. Sanctarel. *de hæres. cap.* 38. *dub. un. n.* 1. & Carena *p.* 3. *tit.* 10. *de judic. & tortur. n.* 38. Verior tamen est opinio Jacobi Simanchæ *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 38. asserentis, socium criminis absque tormentis indicium facere majus, minusve secundum personarum & criminum qualitatem, aliarumque rerum circumstantias. Quia ex libero homine, pro testimonio non vacillante, quæstionem habere non oportet. Hoc idem asserit Royas *de hæret. assert.* 7. *n.* 155. Gomez *var. lib.* 5. *cap.* 12. *n.* 16. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 82. *n.* 2. & Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 10. *& seq.* ubi ait, hanc esse praxim Hispanam.

Has tamen opiniones conciliare nititur Salelles *lib.* 4. *cap.* 1. *regul.* 341. *n.* 110. inquiens cum Pegna *p.* 3. *direct. q.* 46. *com.* 113. arbitrio prudentis Iudicis utramque opinionem posse ac debere aliquando in praxi servari. Id probat ex distinctione testium, quod scilicet alii sunt mere inhabiles, & hi nullo modo sint torquendi, quia si non admitterentur ad testificandum, sive denunciandum sine tortura, facile averterentur à testimonio ferendo, vel à denunciando in fidei detrimentum. Alii sunt non merè inhabiles, sed qualificati qualitate complicitatis in crimine, & hi ex Genuensi *loc. cit.* aliquali tortura afficiuntur. Idque confirmat exemplo Inquisitoris Melitensis à quo jussa fuit confrontatio testis, socii criminis cum alio socio in ipsamet tortura.

Non est tamen necessarium, quod hujusmodi tortura inferatur socio criminis in faciem alterius socii, sed inferri etiam potest extra illius faciem, dummodo fuerit citatus. Nam, ut ait Guazzin. *defens.* 24. *cap.* 9. *n.* 9. cum socius torqueatur pro validitate suarum depositionum contra alium socium, oportet, quod citetur de cujus interesse agitur, quoniam si fuerit præsens deberet ea inferri ipso præsente, quæ præsentia haberetur loco citationis. Si vero fuerit absens, debet, prævia citatione alterius socii, illa inferri.

Parerga de Testibus. Testis dictum deponentis in S. Officio per viam querelæ, sive accusationis, recipitur tantùm in iis, quæ spectant ad S. Officium, secus verò, quando pro informatione examinatur, quia tunc ejus dictum integrè scribendum est, ut fit individuum.

Testis, qui veritatem in S. Officio tacuit, absolvitur.

Testes in rebus fidei non interrogentur sine inditiis.

Testibus decem annorum, vel infra non deferatur juramentum, sed tantum moneantur de gravitate juramenti.

Testibus in S. Officio examinatis imponendum est silentium sub pœna excommunicationis.

Testes, absente Inquisitore, in causis S. Officii sunt examinandi in palatio Episcopali, non domi propriæ Vicarii.

Testes torquere pro habenda veritate, est contra praxim S. Officii

Fit recognitio reorum S. Officii, & rei ipsi, ac testes sumptibus S. Officii mittuntur quò progredi oportet. Ac evocantur ad Urbem etiam ex partibus longe remotis.

Curent Inquisitores, ne in communicandis processibus cum Episcopis, & Vicariis nomina testium ac denunciantium propalentur.

Testes pro informatione non debent examinari à solo Notario. Est enim id contra praxim S. Officii.

Testium nomina in S. Officio prohibentur publicari per Constitutiones Apostolicas, non obstante *cap. ult. de hæret. in* 6. Quia semper timetur ac præsumitur scandalum. Et in actorum exemplis, quæ inquisitis dantur pro faciendis defensionibus, delentur circumstantiæ, quæ possunt testes notos facere

Depositio unius testis absque exceptione sufficit, ut deveniatur nedum ad capturam rei, sed etiam ad torturam, & maxime in causis fidei.

Deponenti falsum in S. Officio, & revocanti, amplius non creditur.

Examina eorum, qui deponunt in S. Officio, non ratificantur coram duobus religiosis & honestis personis juxta *cap. ut Officium de hæret. in* 6. Quia non est usu receptum. Vide quæ alibi diximus de carceratis in S. Officio.

Testes falsi puniti in S. Officio, non possunt pro eadem causa molestari à Curia seculari.

Possunt cogi, etiamsi sint laici, ad deponendum in causis Ecclesiasticis; ut proinde non possint prohiberi, ne accedant ad deponendum, etiam sponte, in causis Religionis, nullaque consuetudo, sive tolerantia in præjudicium Ecclesiasticæ jurisdictionis extat, nec valere potest.

Qui falsum in S. Officio deponit, damnatur ad triremes, in perpetuum, privatur beneficiis, & damnatur ad reficiendum damna.

Atque hæc præcipua de testibus quod ad S. Officium, quod vero ad alia videsis præ cæteris Farinacium in luculentum Opus de Testibus.

CONSULTATIO CLV.

De Reorum defensionibus in Tribunali S. Officii.

Reis in Tribunali S. Officii sunt concedendæ defensiones, ac tempus congruens ad illas probandum, etiamsi eas non petierint. Quia debentur jure naturali *Clem.* 2. *de sent. & re jud.* & pluribus relatis tradunt Pegna *p.* 3. *direct. com.* 28. *vers. ac defensiones*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 17. *n.* 53. Boss. *tit. de hæret. n.* 9. Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 210. Et quod ex Officio Iudicis concedendæ sint, etiam reis non petentibus, probatur ex *l. etsi non defendantur ff. de pœn.* & *ex auth. qui semel C. quomodo & quando Iudex &c.* Quia ex officio tenetur veritatem investigare. Nullus autem est aptior modus ad veritatem indagandam, quàm concessio defensionum.

Ac ita, ut reo confesso, vel convicto dandæ sint, tum ante, tum post sententiam. Quia licet delictum defendi non possit, quando reus propria confessione, vel testibus est convictus, atque in notoriis ac omnino manifestis, & ni crimine hæresis ex sola rei confessione possit Judex ad condemnationem procedere, quia est crimen in animo existens, ideoque sola confessione sufficienter probatur, ut cum aliis docet Pegna *d. p.* 3 *com.* 28. *n.* 117. Tamen, his minime obstantibus dandæ sunt reo, etiamsi delictum confessus sit, ac testibus probatum, non solum ne reus ullo unquam tempore conqueratur, se injuste, & absque defensione condemnatum fuisse; sed etiam quia opponi posset adversus propriam confessionem ex timore, vel tormentis illam fecisse, & contra testes potiori jure ab aliis oppositionibus posset se defendere. Quod sane extenditur etiam post fulminatam sententiam, dum revocabilis est.

Quinimo reus, qui revera deliquit, potest suas defensiones licitas quærere sine peccato ad evadendam condemnationem, nimirum potest se defendere, opponendo, quod Judex sit incompetens, vel suus inimicus, aut quod delictum non fuerit plene ac juridice probatum, vel quod ex alio capite processus sit nullus.

Qui a

Quia in his casibus retinet jus ad se defendendum, ne puniatur, cùm de jure tunc judici non subdatur.

Ideoque concedendus eis est Advocatus, qui sit vir probus, non suspectus, juris peritus, ac fidei zelator, & pari modo procurator, ac etiam actorum, sive processus exemplum, suppressis tamen testium ac denuntiantium, & accusantium nominibus. Advocatus verò priusquam suscipiat defensionem rei, jurare debet, se fideliter reum defensurum, & custoditurum secretum in iis, quæ audiet, ac videbit, etiam si antea juraverit, cùm primum assumptus fuit à S. Officio ad id munus exercendum. Ejus, & procuratoris partes erunt admonere reum, ut veritatem fateatur, petatque pœnitentiam pro culpa, siquam habet, modis legitimis reum tueri, sique cognoscent ejus causam esse injustam, eam omnino deserere, de causa cum nemine loqui, &, finitis defensionibus, processum S. Officio tradere.

Verum rarò nunc procurator conceditur, cùm Advocatus munus procuratoris sufficienter exercere possit. Immo in S. Officio ipsi Inquisitores videntur reorum procuratores, cùm ex eorum Officio fiant reorum defensiones. Unde in Madriliana instructione anni 1561. cap. 35. habetur, dari non debere procuratores. Nam experientia docuit multa incommoda ex iis solere provenire, & ob modicam utilitatem, quam rei inde consequebantur, non est in usu, ut amplius dentur, quamvis aliquando ob magnam necessitatem solet concedi Advocato, ut reos defendat. Et ita hodie non datur reo hæretico procurator, sed tantum Advocatus, ut notant Pegna *loc. cit.* Param. *de orig. Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *n.* 45. Royas *sing.* 33. *&* Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 9.

Notandum autem est, posse Inquisitores compellere, etiam per censuras seculares Advocatos, ut alicujus rei causæ patrocinium suscipiant, ut per Narbon. *in recopil. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 20. *glos.* 22. *n.* 63. Dianam *ibid.* Bobadil. *in polit. lib. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 103. & Caren. *p.* 1. *tit.* 10. §. 2. *n.* 9.

Quod hujusmodi Advocatis solvi debent salaria ex bonis reorum, si pauperes non sint. Si verò sint pauperes, tenentur patrocinari gratis, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 5. *n.* 6. & Carena *ibidem.*

Si reus petat alium Advocatum, præter eos, qui sunt constituti in Tribunali Inquisitionis, ei concedi potest ab Inquisitore, quia cùm in jure nullibi denegetur, videtur esse concedendum juxta textum *in cap. ut commissi*, §. *advocandi.* de hæret. *in* 6. & notat etiam Pegna *p.* 3. *com.* 30. *vers. & concedo.* Si vero ei novus Advocatus concedatur, observandæ quoque cum eo sunt omnes præfatæ solennitates. Et si iste novus Advocatus esset unus ex Consultoribus S. Officii, abstinere postea debet pro illa causa à suo in Congregatione suffragio.

Cumque disputetur, an reus sit torquendus, vocari debet ejus Advocatus ut illum tueatur, & exquirat, num sufficiant inditia, ex quibus est torquendus, ne indefensus remaneat cum gravissimo illius præjudicio.

Admittitur autem in Tribunali S. Officii Procurator ad allegandum causas rationabiles ob quas reus est absens, nempe infirmitatis, & ad opponendum alias exceptiones dilatorias, quæ opponi solent ante litis contestationem, Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 101. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 49. *n.* 11. Carena. *p.* 3. *tr.* 11. §. 13. *n.* 53. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 3. *n.* 2. ubi refert quod in Compostellana Inquisitione anno 1619. in quadam causa fuit ex decreto supremi Tribunalis ad instantiam Procuratoris prorogatus reo terminus quatuor mensium ad comparendum. Quia ad hujus defensionem admittitur excusator, allegans reum sic citatum, non posse intra terminum signatum comparere, & pro qualitate excusationum solet prorogari terminus ad comparendum.

In defensionem autem rei admittendus est ab Inquisitore articulus, quo probato, resultaret etiam in defensionem complicis absentis, si producens hujusmodi articulum intendit solum suam defensionem, alioquin tolleretur ei naturalis defensio, ut per Farinac. *cons.* 73. *vol.* 1. & alios, quos sequitur Carena *p.* 3. *tit.* 9. §. 20. *n.* 96. qui etiam refert, ita fuisse judicatum in Curia Prætoriana Mediolanensi anno 1608. Si verò articulum illum vellet producere, ut prodesset etiam complici absenti, tunc non est admittendus, nisi cum expressione, quod probationes faciendæ prodesse non possint absenti; quia absentes, in rebus criminalibus, ad S. Officium spectantibus, non audiuntur per procuratorem, sed tantum in carceribus ex ore ipsorum veritas exquiritur, ut per Carenam *d. p.* 3. *tit.* 11. §. 31. *n.* 50. *&* 51. & Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 98. qui ita servari testatur in supremo Urbis Tribunali. Cœterum non videtur absurdum, quod pro alio resultet quædam defensio, ut ait idem Farinac. *d. cons. n.* 6. ubi citat Baldum *in l. servum quoque* §. *publice n.* 8. *ff. de procur.* Quia sicut causa est communis, ita & defensio communis esse debet.

Neque est, cur Fiscales de hoc conquerantur, quia uti procuratores veritatis non debent curare de modo pro illa habenda. Per veritatem enim ad justitiam pervenitur, & vera justitia est pro veritate reis misereri *can. vera justitia d.* 45. Grammat. *cons.* 45. *n.* 48. & ut inquit Anchar. *cons.* 24. *n.* 4. reperiuntur quidam Fiscales, immo & Iudices plurimum anhelantes ad condemnationem eo quia credunt vilescere in conspectu hominum cùm absolvant, vel absolvere sinant, contra textum *in l. absentem ff. de pœn.* idcirco perdifficiles ac rigorosos se exhibent, etiam contra veritatem. Sciant tamen, quod justitia est amica veritatis; ideo Cassianus dixit, quod justitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur.

Reus verò in causa criminali, ob quam gravem pœnam timere debet, ut pœnam mortis, mutilationis, triremium, exilii ad longum tempus, carceris perpetui, aut diuturni, non potest defensionibus suis renunciare; quia nemo renunciare potest juri naturali cum præjudicio propriæ vitæ, quæ est Dei, non ipsius renuncianris; nemo quippe est dominus vitæ suæ, vel membrorum suorum *l. liber homo ff. ad leg. Aquil.* Si autem reus renunciaret suis defensionibus, exponeret se manifesto periculo consentiendi suæ occisioni, vel gravis pœnæ patiendæ sive defensionibus legitimis, & jure naturali inductis, ut per Gloss. *in l. pactum ff. de pact.* Ias. *in l. siquis in scribendo n.* 18. *C. de pact.* & in *auth. Videmus n.* 7. *C. de judic.* Hippol. *in l. siquis ultro n.* 26. *ff. de quæst.* Gutier. *de juram. confirm. p.* 3. *cap.* 10. *n.* 1. *&* 2. Gomez. *to.* 3. *var. cap.* 13. *n.* 33. Ricc. *in pr. resol.* 6. *n.* 4. & Fagundez *in decal. tom.* 2. *lib.* 8. *cap.* 35. *n.* 2. Nec possunt Iudices renunciationes hujusmodi admittere, ut firmant ibidem Gutierez & Gomez, ac Fagundez *n.* 3. *Covar. lib.* 4. *de sponsal. p.* 2. *cap.* 8. §. 12. *n.* 26. Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 4. *n.* 113.

Unde nec minus potest reus in causa gravi criminali dare licite pro reproductis, & ratificatis testibus summariæ informationis acceptæ contra scriptum. Nec potest Iudex licite dictam renunciationem accipere, quia ex ea tollitur reo defensio, quæ jure naturali debetur. Potest namque contingere, quod aliquis testis in ratificatione aliquid addat, vel mutet, vel declaret in favorem ipsius rei. Potest tamen reus renunciare terminum assignatum à Judice pro suis defensionibus. Quia hic terminus est de jure positivo. Nam statuitur arbitrio Iudicis.

Si verò causa criminalis sit levis, ob quam levis pœna temporalis sit imponenda, ut pœna brevis exilii vel pecuniaria, & hujusmodi potest reus suis defensionibus renunciare, multoque magis termino sibi dato à Iudice ad suas defensiones probandas, & Iudex potest illum admittere, ut per Imol. *in l. custodi ff. de public. judic. col.* 2. Anan. *in cap. Cum dilecti n.* 3. *de accus.* Gutierez, Gomez *loc. cit.* & Fagundez n. 5.

Secun-

Secundum opinionem D. Antonini *p.* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. §. Cajetani 2. 2. *q.* 73. *ar.* 2. & *in sum. v. detractio*, & aliorum quando non timetur pœna gravis corporalis, sed tantum jactura famæ, vel bonorum externorum non potest reus renunciare termino sibi à Iudice assignato ad suas defensiones probandum, & judex non potest renunciationem admittere; quia homo non est dominus suæ famæ, sicut nec propriæ vitæ.

At verò tenendum est cum D. Thoma 2. 2. *q.* 57. *ar.* 4. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 2. *n.* 8. Molina *de just. tr.* 4. *disp.* 37. *concl.* 2. Lessio *eod. arg. lib.* 2. *cap.* 11. *dub.* 6. Soto *lib.* 5. *ejusd. tit. q.* 10. *ar.* 1. & cum aliis bene multis, hominem esse verum dominum propriæ famæ, sicut & propriorum bonorum. Quia vita est bonum irrecuperabile, fama autem & bona externa sunt bona recuperabilia. Quare juxta hanc sententiam potest reus renunciare dicto termino cum jactura propriæ famæ, ac bonorum externorum, & Iudex potest hujusmodi renunciationem accipere. Quod etiam tradunt Gutier. *de juram. confirm. d. cap.* 10. *n.* 1. & Covar. *d. p.* 2. *cap.* 8. §. 12. *n.* 16.

Sunt autem aliqui casus, in quibus nullæ competunt reo defensiones. Primus est, quando delictum est ita notorium, ut nulla tergiversatione excusari possit. Secundus, quando repertus fuit in flagranti crimine, in quo nulla afferri potest excusatio. In hisce duobus casibus non conceduntur defensiones. Debet tamen in processu constare de causa, quare ipsi reo denegatæ fuerint, ut per Menoch. *lib.* 1. *de arbitr. q.* 17. *n.* 15. Decian. *cons.* 18. *n.* 6. *vol.* 1. Farinac. *q.* 39. *n.* 103. & Sous. *lib.* 2. *aph. cap.* 29. *n.* 8.

Hinc vel hæreticus est notorius, & pertinax, vel hæresim damnatam ab Ecclesia probare intendit non esse hæresim, & non ei concedendæ defensiones. Quia nemini licet esse fautorem hæresis. Qui enim hæresim defendit, hæreticus est, ut notant Farinac. *de hæres. q.* 197. *n.* 70. Sous. *d. cap.* 29. *n.* 10. Pegna *p.* 3. *com.* 10. Simanch. *de cath. instit. tit.* 17. *n.* 1. aliique.

Vel hæreticus non est notorie talis. Quia verba, vel facta ei objecta, sunt dubia, an sint hæretica, vel ne. Quia nondum constat ex testibus, aliisque probationibus, ipsum esse hæreticum. Et in hoc casu non sunt ei denegandæ defensiones, ut tradunt Pegna *d. p.* 3. *com.* 28. *vers. Dandus est*, Farinac. *ibid. n.* 71. & Carena *p.* 3. *tit.* 9. §. 1. *n.* 3. Qui etiam affirmant, esse concedendas defensiones hæretico convicto, sed non confesso, ut contra sibi objecta, & personas testium possit opponere. Immo etiam hæretico convicto & confesso. Quia etiam contra propriam confessionem potest quis aliqua deducere, atque opponere ob timorem illam fecisse, ut scribunt Pegna *d. com.* 28. *vers. quanquam*, Farinac. *de hæres. q.* 183. *n.* 215. Sousa *d. cap.* 29. *n.* 4. Castropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 6. *n.* 3. Carena *loc. cit. n.* 4. & 5. & Masinus *in pr. S. Offic. p.* 5. *in fine*.

Id ipsum dicendum est de relapso, qui si est notorius & pertinax, non sunt ei concedendæ defensiones; secus verò si talis non sit, ac velit probare, se non fuisse relapsum, Farinac. *ubi supra n.* 217. Sousa, & Masinus *ibidem*, & Carena *eo loco n.* 6.

Potest etiam reus se defendere ob nullitatem processus, qui pluribus modis esse potest nullus. Primo quando in illius formatione deficit aliqua ex quatuor circumstantiis, quæ sunt de substantia ipsius processus. Ut si non constaret querela, & Inquisitores procederent, nec per viam accusationis, nec per viam denunciationis, neque per viam Inquisitionis ob rei infamationem. Si testes non essent examinati præstito juramento. Si reus non fuisset vocatus ad respondendum ad querelam sibi datam, & saltem semiplene probatam. Si non fuissent datæ ipsi reo defensiones ante condemnationem. Hæc enim necessariò requiruntur pro validitate processus, ut tradunt Panorm. *in cap. dilecti de judic.* Sylvest. *v. Index* 1. *q.* 5. Coriolan. *p.* 2. *de casib. reser. cas.* 5. *de judic. reg.* §. 6. Navar. *cons.* 5. *de appel. in fine*, Secundo redditur nullus, quando delictum est alicujus rei permanentis, ut homicidii, mutilationis &c. & non constaret de corpore delicti, Farinac. *de inquis. q.* 2. *n.* 26. Albertin. *de cath. assert. q.* 25. *n.* 24. Carena *p.* 3. *tit.* 12. *n.* 173. Marsil. *cons.* 12. *n.* 34. & *cons.* 14. *n.* 15. Tertio si formatus sit coram Iudice, juste recusato, vel incompetenti, vel contra formam rescripti, aut parte non citata, ut probant Maranta *p.* 4. *dist.* 16. *n.* 4. Calder *de judic. cons.* 12. Genuen. *in pr. cap.* 6. *n.* 2. & Carena *loc. cit.*

Defensio autem rei contra testes, qui contra eum deposuerant raro admittitur in S. Officio. Quia nomina testium, ut sæpe diximus, non aperiuntur reo, ut contra ipsos possit se defendere, ut sanxerunt Bonifacius VIII. *in cap. Statuta* §. *jubemus de hæret. in* 6. & Innocentius IV. ac Urbanus IV. referente Eymerico *p.* 2. *direct. fol.* 145. ac Pegna *p.* 3. *com.* 124. *vers. Hoc ipsum*. Constat enim, ut alibi diximus, quod ex publicatione nominum testium ac denunciantium grave damnum ac periculum ipsis immineret. Unde ad Inquisitores pertinet pro diligenter inquirere de vita & moribus testium, supplendo partes quæ alias competerent reo, ne ab ipsis, vel à denunciante gravetur.

Si autem reus noscit testes, vel denunciantem, qui contra ipsum deposuerunt, tunc non potest contra illos ad sui defensionem aliquid opponere, nisi tantùm inimicitiam capitalem; ut decretum est in Concilio Biterrensi *cap.* 12. & 13. & Narbonensi *cap.* 14. & 15. per hæc verba. *Quamvis in hujusmodi crimine propter ipsius enormitatem omnes criminosi & infames, & criminis etiam participes ad accusationem, vel testimonium admittantur, illis tamen exceptionibus fidem testium ex toto evacuantibus, quæ non ex zelo justitiæ, sed de malignitatis fomite procedere videantur, ut sunt conspirationes, & inimicitiæ capitales. Alia verò crimina, si debilitent, non repellunt, præsertim si testes de crimine fuerunt emendati*, ut docent *Eymer. p.* 3. *direct. de defens. reor. n.* 117. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 80. Zanchin. *de hæret. cap.* 13. *n.* 3. Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 15. §. 1. *n.* 15.

Ut autem de inimicitia in criminali judicio habeatur ratio, esse debet plene probata per duos testes contestes, qui sint omni exceptione majores, ut notat Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 13. *n.* 95 Propter aliam vero inimicitiam non capitalem, quantum debilitentur depositiones testium relinquitur arbitrio Inquisitoris, qui ex personarum, & negotii qualitate facile poterit agnoscere *l. testium ff. de testib.* Pegna *p.* 3. *com.* 28. & nos *alibi*. Cui verò propositionem, vel blasphemiam hæreticalem protulit, defendi potest, se non esse hæreticum, primo probando ignorasse verba, quæ protulit, esse contra fidem, & hæreticalia. Quia licet alleganda non sit ignorantia in manifestis articulis fidei, quos omnes scire tenentur, ignorantia tamen non solum invincibilis, sed crassa & affectata ab hæresi excusat, quando taliter ignorans est paratus corrigi. Quia tunc in eo non est pertinacia, quæ necessario requiritur in hæresi, ut asseverant præ aliis Alphons. à Castro *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 9. & *lib.* 2. *cap.* 17. Ricciul. *de jure person. lib.* 5. *cap.* 7. *n.* 10. & *seq.* Sanctarel. *de hæres. cap.* 1. *dub.* 5. *n.* 20. & Farinac. *eod. tit. q.* 179. *n.* 23. & *seq.*

Hæc tamen ignorantia non excusat eos, qui errant in rebus manifestis contra fidem. Ideoque non excusantur ob illam blasphemantes hæreticaliter, quia nullus, quamvis rudis, præsumitur ignorare, blasphemiam esse illicitam, sicut neque excusatur sortilegus, qui utitur verbis, vel rebus sacris ad res profanas, & ad maleficia componendum. Quia nemo est, tam indoctus, & agrestis, qui nesciat, sortilegia & maleficia esse illicita. Similiter excusari nequeunt polygami, ac deturpantes sacras imagines, quia omnes sciunt, nemini licitum esse, plures simul habere uxores, sanctorumque imagines esse colendas, ut notat Zavard. *in sum. p.* 2. *tr. de pœn. minuend.* sicque de hujusmodi aliis.

Secun-

Secundo potest quis ab hæreticalibus verbis defendi probando, fuisse tunc temporis, quo ea protulit, vel amentem, vel ebrium, vel furiosum, non habentem totum usum rationis, ut potuisset noscere se errasse contra fidem. Dum enim agnoscit errorem suum, non potest dici pertinax, atque adeo neque hæreticus. Vel probando illa dixisse ex lubrico linguæ inadvertenter, aut joco, vel recitative, ut advertit Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 13. Carena *p.* 3. *tit.* 9. §. 6. *n.* 35. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 36. *n.* 49. *& seq.* Farinac. *de hæres. q.* 179. *n.* 40. Proferens namque his modis hæresim non habet errorem in intellectu, & ideo probabiliter excusari potest; quia hæresis requirit, ut eam proferens, scienter, & advertenter credat contra fidem.

Hujusmodi autem defensiones non solum fieri possunt per procuratorem rei, sed etiam per procuratorem consanguineorum ipsius, ut prosequitur Carena *ibid.* §. 15. *n.* 71. ubi ait, posse per procuratorem, consanguineos, vel alios audiri ad probandum furorem delinquentis, & ita in hoc casu fuisse decisum in Senatu Sabaudiensi, refert Præses Abavo *quæst.* 23. *num.* 22.

Qua in re notandum est, quod si amentia, vel ebrietas, vel furor totum tollat rationis usum, excusat reum à tota pœna, ut luculenter exprimit Cantera *in quæst. crim. cap.* 7. *de homic. num.* 68. Si autem illum non tollat, sed tantum diminuat, tunc excusat à tanto, non autem à toto, sicque reus non est puniendus pœna ordinaria, sed extra ordinem, ac modo gravius, modo levius juxta diminutionem usus rationis, ut recte per Farinac. *q.* 92. *n.* 1. Caren. *loc. cit.* §. 10. *nu.* 42. Gomez. *in l.* 5. *tit.* 8. *part.* 7. & Sous. *in aph. lib.* 3. *cap.* 53. *n.* 1.

Notandumque insuper est, quod si amens, vel furiosus lucida habeat intervalla & ignoratur num tempore sanæ mentis an infirmis deliquerit, præsumendum est deliquisse temporis furores, & amentiæ, ut per Gomez. *tom.* 3. *var. cap.* 1. *n.* 70. Farinac. *q.* 9. *n.* 8. Sous. *ibid. lib.* 2. *cap* 33. *nu* 4. Cessare autem hanc præsumptionem, ait Farinac. *num.* 9. si delictum verisimiliter intelligatur commissum tempore sanæ mentis. Si verò crimen hæresis sit commissum tempore sanæ mentis, & postea supervenit amentia, vel furor, & perseveret, tunc delinquens custodiendus est in carceribus S. Officii, &, citatis hæredibus, prosequenda est causa privationis suorum bonorum, Pegna *p.* 3. *com.* 22. *vers sed quid si revera* Masin. *p.* 10. *assert.* 290. Farinac. *loc. cit. n.* 16. Cantera de *homicid. cap.* 7. *n.* 65. Præses Abavo *q.* 28. *n.* 27. Sous. *supra n.* 5. Clar. §. *fin. q.* 10. *vers. item quæro*, Caren. *d. tit.* 9. §. 15. *n.* 68. Moventque Archid. *in cap. filii de hæret. in* 6. Eymer. *p.* 4. *n.* 96. Pegna & Carena *loc. alleg.* ut Inquisitores accurate inquirant, an amentia sit vera, anve simulata. Sæpe enim delinquentes, ut pœnam evadant, amentiam simulant, immo & à cacodæmone invasos.

Blasphemus verò hæreticaliter defendi potest, quod blasphemavit, non ex habitu, sed raro, & in ira, & indignatione magna tantum. In hoc enim casu talis blasphemus redditur solum leviter de hæresi suspectus, ut docent Eymer. *p.* 2. *q.* 41. *n.* 6. Præses Abavo *q.* 35. *n.* 41. Farinac. *de pœn. temper. q.* 91. *n.* 1. *& seq.* Pegna & Carena *loc. cit.* & colligitur *ex l.* 2. *C. de abolit.* Quia gravis iracundia ita inebriat animum, ac impedit usum rationis, ut nesciat discernere verba à se prolata continere hæresim, ac esse contra veritatem fidei, observandumque est, an iracundia provenerit ex causa rationabili, in quo casu duntaxat in S. Officio præstat diminutionem pœnæ ordinariæ. Nam tunc blasphemus excusari potest, quod aliter protulit, aliud credidit, protulit perverse, sed credidit catholice. Secus vero si ex causa injusta, ut ex consuetudine, vel ex ludo aut non ex vehementi ira. Quia si hujusmodi blasphemus pluries ac frequenter in ludo, & extra ludum & ob levem turbationis motum in tales hæreses protulisse inveniatur, etiamsi non constet clare de mala credulitate in mente, debet tractari, ut vehementer suspectus propter consuetudinem, quæ suspectum vehementer de hæresi illum reddit juxta *cap. accusatus de hæret. in* 6. Si itaque blasphemiis istis quis assiduus fuerit severius veluti pertinax corrigi debet. Si iracundia nimia, quæ ad dementiam accidit, aut dementia blasphemias pronunciaverit, tunc levius punietur, *arg. can. l. si quis iratus* 2. *q.* 3. *l. si non convitii C. de injur.* castigetur tamen, quia quod iracundia pronunciatur in blasphemiis, in ira solet originem habere, dementiam autem excusare recte quidam putant *l. infans ff. ad leg. Corn.* non autem iram, Ostien. *in sum. de maled. vers. hoc autem* sicut nec ebrietatem *Luc. de Pen. in l. omnes Judices col.* 4. *C. de delet.* Videndi hac de re Diaz *in pr. cr. can. Jodoc. in pr. & in ench. caus. crim.* Nicol. Jacob. de Monte Albano. *cons.* 48. Interpretes & Butrigarius *in cap.* 2. *de maled.* sicut nec ebrietatem, Luc. de Pen. ubi supra. Nam etsi mitior pœna interdum delicto commisso per ebrietatem imponatur *l. omne delictum* §. *per vinum ff. de milit. can. sane*, *& can. inebriaverunt* 22. *q.* 4. in aliis tamen excusatio ebrietatis culpam non minuit, sed auget. Vitium ebrietas est, & vix permittit Ecclesia orare pro iis, qui in ebrietate moriuntur *cap.* 1. *de reliq & venerat. sanct.* ut nec pro iis, qui seipsos occidunt *can. placuit*, *& can. si non licet* 23. *q.* 5.

In summa si probe de hoc crimine, ut de aliis velis judicare, considera res ipsas, videlicet blasphemias ipsas, num atroces, levioresve sint. Subinde personas, quæ sint, num errones, perditi homines, integræ vitæ, hæretici, &c. Postremo negotium, qua mente dictæ, prolatæve sint, in qua causa, in ludo, in contentione, in ira, in furore, consultò &c. Dejeratio ad blasphemiam leviorem pertinet, quæ est consuetudo pessima pro levissimis aut nihili rebus invocandi in testimonium Deum, aut divos, aut jurare per cœlum, per terram & alia, quæ Deus prohibet in specie, *Matth. cap.* 5. *Jacob. cap.* 5. & ne nomen Dei in vanum sumatur *Exod. cap.* 20. Qua de re alibi.

Potest autem reus in Tribunali S. Officii sumere defensionis argumentum ex eo, quod solitus non sit contra fidem delinquere. Quia sicut ex iterum, ac sæpe, nimiumque commisso crimine contra fidem potest Fiscus arguere, esse augendam pœnam, ita etiam ex semel, aut raro, ac minus sæpe patrato delicto potest quis defensionem sumere pro diminuenda pœna. Quod etiam tradunt Tiraquel. *de pœn. temper. caus.* 51. Farinac. *de delict. & pœn. q.* 23. *n.* 32. Sousa *in aph. lib.* 3. *cap.* 34. *n.* 10. Præses Abavo *q.* 23. *n.* 54. & Carena *loc. cit.* §. 13. *num.* 58.

An autem in S. officio allegari possit in defensionem rei minor ætas. Regula in universum constituenda est de iis qui accusari possunt, posse omnes, qui de crimine condemnari possunt, accusari eisdem rationibus, quibus sæpe diximus, interesse Reipublicæ delicta puniri, & ideo nota esse, *l. eum qui nocentem ff. de injur.* Ergo & accusantur pupilli proximi pubertati, quia capaces jurandi, & injuriæ faciendæ *l. pupillum* 112. *ff. de reg. jur.* Nec minor ætas impunitatem dat, *l. impunitas C. de pœn. l. auxilium* §. *in delictis de minor. l.* 1. *C. si adv. del. can. illa* 15. *q.* 1. *can. si quis cujuslibet* 21. *q.* 5 *cap.* 1. *&* 2. *de delict. puer*, Neque sexus, *d. can. si quis cujuslibet*, Hinc existimarunt aliqui, juventutem præmature corruptam citius exterminandam, si immane scelus aliqua malitia admittat, ne seminarium malorum in illis nutriatur. Sicque malitia punitur non ætas innocens. Refert judicium, Areopagitarum Fabius Quintilianus *instit. lib.* 5. *cap.* 9. quo fertur damnatus puer, quod inventus esset oculos cothurnicum omnium eruens, quas posset compreh-

prehendere; quod signum id eis videretur perniciosissimæ mentis, multisque malo futuræ, si adolevisset, sine malitia delinquentes pueros non puniendos quoque est exemplum apud Pausaniam *lib.* 8. *Arcad.* Et Neratius Jurisconsultus dixit, in parvulis nullam deprehendi culpam *in l. pen.* 55. *ff. de fideic. liber. Callistr. in l.* 2. *ff. de term. mot.*

Et quidem si in aliis tribunalibus, in quibus non est tantæ misericordiæ locus, ætati pariter, & mitius semper punitur, ut *ex l.* 4. §. *ulc. & l. infamis ff. ad leg. Cornel. de sicar. & ex can. eos, quos*, §. *pueris autem de consecr. d.* 4. & tradunt Præs. Abav. *q.* 23. *n.* 5, *&* 6. Farin. *de pœn. temp. q.* 92. *n.* 41. ubi & quamplures alii; multo magis id servari debet in S. Officio, quod est Tribunal misericordiæ, ac pietatis. Difficilius enim credi potest juvenes in hoc crimine hæresis ex malitia, & animi improbitate peccare, sicut in aliis peccatis, nempe fornicatione, furto, & hujusmodi; sed vel errant in fide à parentibus seducti, & in errore nutriti, vel à præceptoribus, & magistris decepti. Tales ergo si corrigi parati sint, mitissime sunt tractandi ac levissimæ pœnitentiæ iis injungendæ, ut *ex can. Apostolus* 24. *qu.* 2. Pegna *p.* 1. *direct. com.* 13. *vers. in hoc vero, & com.* 22. *vers. si septima*, Carena *p.* 3. *tit.* 9. §. 6. *num.* 25. Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *n.* 56. *&* 58. Decian. *in tr. cr. p.*1. *lib.* 3. *cap.* 12. *n.* 25. *& lib.* 5. *cap.* 37. *n.* 56. Farinac. *d. q.* 92. *n.* 108. *& de hæres. q.* 194. *n.* 12.

At verò, licet ætati parcendum sit, non ideo tamen omnino impunitum est relinquendum crimen, quod adolescens commisit, dum doli capax erat, *d. l. impunitas C. de pœn. d. can. si quis cujuslibet in fine*, ibique Glossa. Secus verò si doli capax non erat. Nam iste nullo modo punitur *l. illud relatum ff. de jurejur. can. illud* 15. *q.* 1. Pegna *loc. cit. vers. tametsi*, ubi etiam notat, quod si delinquens propter teneram ætatem aut mitius, aut nullatenus punitur, non potest factus major de ipso eodem crimine puniri, cui præluxerat Marsil. *in l. infans ff. de sicar. & in l. de minore ff. de quæst. ac Tiraquel. tr. de pœn. temp. caus.* 7. *n.* 8.

Si verò quis in minori ætate in hæresim incidit, & in ea perseverat in majori; tunc non est mitius puniendus ratione minoris ætatis. Quia dum etiam in hæresi delinquit in majori ætate, minor ætas ei suffragari nequit, ut probant Simanch. *de cath. instit. d. tit.* 29. *num.* 59. Farinac. *de hæres. q.* 197. *num.* 10. Carena *ibid. nu.* 27. Denique dicendum de aliis delictis ad Tribunal S. Officii spectantibus, à delinquente minori commissis, ut de apostatis in minori ætate alibi diximus.

Pœna etiam minuitur ratione senectutis, ut tradunt Tiraquel. *ubi supra caus.* 8. *num.* 4. Gomez *de delict. cap.* 1. *num.* 68. Farinac. *d. q.* 92. *num.* 23. *& seq. ac* Bordon. *tom.* 1. *cap.* 36. *n.* 32. non ex eo, quod dicantur infirmi, cùm senectus ipsa sit morbus, ut inepte aiunt hi autores, alioquin omnes infirmi excusarentur, sed quia iterum pueri sunt, ac proinde non æquè sumitur supplicium ac de aliis ætatibus, sed indulgentia quadam lenitur pœna aliquando *can. tanta* 1. *qu.* 7. Quinam autem dicantur Senes, non omnes idem sentiunt apud Dianam *p.* 9. *tr.* 4. *resol.* 60. Aliqui aiunt, qui annum quinquagesimum attingit. Alii, qui septuagesimum. Plures probabilius, qui sexagesimum, qua de re nos etiam aliàs. Breviter, ut loquar cum lege Wisigothorum, nomotheta & Judex erit in indagando vivax, in præveniendo fixus, in decernendo non anxius, in percutiendo parcus, in parcendo assiduus, in innocente vindex, in noxiò temperatus, in advena solicitus, in indigena mansuetus, personam tanto nesciat accipere, quanto & contemnat eligere, *l.* 7. *tit.* 1. *lib.* 1. *C. Wisigoth.*

Vis item ac nutus excusat ab hæresi formali. Nam qui ob metum ac vim sibi illatam crimen hæresis committit, non præsumitur habuisse in intellectu errorem, fidei catholicæ contrarium, sed id patrasse ad evitandum periculum mortis, vel alterius mali. Quare vi ac metu probatis, Judex præsumere debet, delinquentem non esse formaliter ac intrinsece, sed tantum extrinsece & materialiter hæreticum. Metus namque excludit consensum, causatque involuntarium, *l. nihil de reg. jur. cap. locum, cap. veniens, cap. consultationi de sponsal.* & docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *qu.* 6. *ar.* 5. Præterea metus in se includit ignorantiam *l. si cum exceptione* §. *in hac actione ff. quod met. caus.* Hæresis autem formalis requirit, ut hæresim committens, scienter & advertenter credat contra fidem. Ita etiam tradunt Pegna *p.* 1. *direct. com.* 24. Farinac. *de hæres. q.* 183. *num.* 23. 26. 29. *&* 31. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *qu.* 9. Sousa *lib.* 1. *cap.* 17. Caren. *p.* 1. *tit.* 1. §. 11. aliique passim.

Notandum autem est, quod ut gravius, vel mitius hujusmodi delinquens puniatur, attendi debet qualitas metus incussi, ac ipsius delinquentis, an sit puer, an juvenis, an vir, an doctus, an imperitus, an laicus, an Clericus, an religiosus, an vir, an mulier, & id genus alia, quæ gravitatem delicti minuere, vel augere soleant. Et quod metus etiam mortis, cadens in constantem virum, quamvis diminuat culpam, illam tamen à mortali nunquam excusat, ut exprimitur *in cap. sacris de his, quæ vi.* Quia metu, licet extenuat libertatem ad culpam requisitam, nunquam tamen illam ita extenuat, ut penitus tollat, & ex mortali faciat venialem, ut docent Salas 1. 2. *q.* 6. *ar.* 6. *tr.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. *nu.* 28. Sylvest. *v. metus qu.* 7. Sanchez *lib.* 4. *de matr. disp.* 1. *num.* 6. Castropal. *p.* 1. *tr.* 2. *disp.* 1. *pun.* 13. *nu.* 2. Ac præcipue nunquam metus mortis excusat in iis, quæ sunt intrinseca mala. Quare ob tuendam vitam non licet mentiri, neque adulterari, aut fornicari, & ejusmodi committere; quia sunt intrinsece mala. Ideoque dictum, vel factum hæreticale ad evitandam mortem semper est mortale peccatum, quia est intrinsece malum, solumque excusat à tanta, non à tota pœna, ab ordinaria, non extraordinaria.

Qui verò finxit se hæreticum, vel Turcam, vel Judæum, sed interius Christi fidem non negavit, non potest juxta Cajetanum, acerrimum Theologiæ Thomisticæ ingenium 2. 2. *qu.* 12. *art.* 2. *in fine* hac ratione tueri, ut mitius puniatur. Nam Ecclesia non judicat de internis, sed solum de externis.

Communiter tamen alii docent, talem non esse vere ac formaliter hæreticum, sive exterius fidem neget ob metum cadentem in constantem virum, sive ob avaritiam, ac spem lucri sive ob aliam causam. Quia deficit ei error in intellectu. Hæresis autem vel infidelitas consistit in errore in intellectu. Atque adeò proprie ac formaliter dici non potest hæreticus vel infidelis, dum fidem Christi non deserit, & solum exterius eadem deserere simulat. Ac proinde non debet pendere pœnam ordinariam sceleris, quam pendit qui vere est hæreticus, ac fidem exterius & interius negavit. Ideoque tueri potest, ut mitius puniatur pœna extraordinaria per textum *in d. cap. sacris de iis, quæ vi.* obi ita legitur: *Licet metus attenuet culpam, non tamen eam prorsus excusat, & in l. servus C. ad leg. in l. de vi publ.* ibique Baldus & Salycetus *n.* 3. Quando autem Ecclesia punit delictum, illud imperfectum ob defectionem actus interioris, non exercet jurisdictionem in actum interiorem, neque illum punit, sed temperat pœnam, quam posset imponere actui exteriori, ne in ea comprehendatur etiam actus interior pravæ intentionis. Sic docent præter alios Sot. *in* 4. *d.* 22. *q.* 2. *ar.* 3. *post* 5. *concl. cas.* 1. Navar. *in sum. cap.* 11. *n.* 27. *& cap.* 27. *n.* 56. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 4. *sect.* 2. *n.* 22. *& disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 3. Simanch. *de cath. instit. tit.* 31. *n.* 3. Tolet. *in sum. lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 6. subscribuntque eidem senten-

tiæ

tiæ Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *qu.* 10. & 11. & *cap.* 21. *n.* 5. & 6. Bannez. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. *disp.* 2. *concl.* 3. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 12. *pun.* 1. *col.* 2. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 8. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 2. *n.* 11. Fagundez *in* 2. *præcept.* Eccles. *lib.* 8. *cap.* 8. *n.* 39. *ac* Delbene *de Offic. Inquis.* p. 1. *disp.* 13. *sect.* 2.

Hanc ipsam ob rationem idipsum dicendum est de iis, qui propositiones hæreticales protulerunt, vel sanctorum imagines deturparunt, vel cibos vetitos comederunt, vel idolo cultum exhibuerunt, si hæc fecerint metu compulsi, vel spe lucri, aut ira, vel alia passione animi moti, nullum errorem in Christi fide interius habentes, ut notat Delbene *loc. cit. n.* 3.

Verumtamen cùm intentio soli Deo nota sit, nullo modo aut difficillime probari potest, aliquem signa hæresis, vel infidelitatis externa dedisse, & interius fidem catholicam retinuisse; ideo iste tanquam verè hæreticus in foro exteriori ab Inquisitoribus est puniendus, quia præsumitur fidei dissensum interiorem in actu externo habuisse, de quo tantum judicat Ecclesia. Cæteroquin hæreticis commoda occasio daretur vitandi condemnationem. Omnes enim se excusarent, absque intentione crimen hæresis perpetrasse; neque illis ullo modo esset credendum, quia quisque ad pœnam effugiendam præsumitur pejerare, ac mentiri, nullique creditur in casu proprii commodi, nisi per testes probet, quod asserit, sic tradunt Albertin. *tr. de agnosc. assert. q.* 8. *n.* 12. & *q.* 32. *n.* 17. & *q.* 34. *n.* 53. Royas *de hæret. p.* 1. *n.* 276. & *seq.* & *nu.* 583. & 584. Grass. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 28. Simanch. *in enchir. tit.* 29. *n.* 8. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 10. *n.* 6. ac Dianap. 4. *tr.* 7. *resol.* 34. Vide quæ de idololatris in hanc rem alibi diximus.

Ignorantia autem probabilis, sive inculpabilis, vel invincibilis excusat reum ab hæresi, sive sit ignorantia juris, sive facti. Id plane colligitur ex duobus principiis utrique Theologicis certis. Primum est, quod ignorantia antecedens causat omnino involuntarium, atque adeo excludit consensum in omne id, quod ignoratur, ita ut etiamsi voluntas feratur in aliquod objectum aliqua certa qualitate præditum, si ignoretur talis qualitas, licet objectum voluntarium sit, non sit tamen voluntaria illa qualitas, præcipuè si per accidens sit illi annexa, ut communiter cum Aristotele 3. *Etc. cap.* 1. D. Damascen. *lib.* 2. *orthod. fid. cap.* 24. *ac* D. Thoma 1. 2. *q.* 6. *ar.* 8. *in corpore* docent Theologi. Quia voluntas est potentia cœca, non potest amplecti, aut respuere aliquid, atque adeo nec in aliquid consentire, nisi præeat intellectus, proponendo quod est amplectendum, vel respuendum. Quod autem ignoratur, nullo pacto potest ab intellectu proponi.

Atque hinc non solum ignorantia antecedens, sed etiam concomitans reddit involuntarium negativè, hoc est non voluntarium, ut omnes conveniunt cum D. Thoma *loc. cit.* & Aristotele *ibi cap.* 3. ex eadem ratione; quia quod etiam concomitanter ignoratur, cùm non sit in cognitione, nec etiam potest ab intellectu proponi voluntati. Unde nec voluntas potest circa ipsum voluntario modo se habere, exercendo consensum, vel dissensum. Et ideo hanc quoque ignorantiam excusare à peccato, tradunt Almain. *tr.* 1. *moral. cap.* 4. Cordub. *lib.* 2. *q.* 19. Zumel 1. 2. *q.* 76. *art.* 3. *disp.* 1. Vasquez *disp.* 125. *cap.* 2. Salas *q.* 6. *tr.* 5. *disp.* 4. *sect.* 2. *n.* 16. & *seq.* Medina *ar.* 8. Valent. *tom.* 2. *disp.* 6. *qu.* 6. *pun.* 2. Azor. *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *q.* 4. Suarez 3. *p. tom.* 3. *disp.* 4. *de censur. sect.* 8. *n.* 8. Sanchez *lib.* 1. *sum. cap.* 16. *nu.* 13. & *lib.* 9. *de matrim. disp.* 32. *num.* 26. Baldel. *tom.* 5. *Theol. moral. lib.* 1. *disp.* 26. *nu.* 2. Quia cum hæc etiam ignorantia excludat, cognitionem excludit etiam voluntarium, quod essentialiter fundatur in ipsa, atque adeo etiam peccatum, quod essentialiter requirit voluntarium.

Alterum principium est, quod qualitas, quæ afficit objectum voluntatis, mutat ipsum in ratione objecti, & in ordine ad movendam ipsam voluntatem ita, ut idem objectum cum diversa qualitate possit modò illam allicere ac movere ad se amplectendum, modò movere, ut respuat. Cùm enim voluntas moveatur ab objecto, sicut etiam quælibet alia potentia diversimode movetur juxta qualitatem objecti, ut communiter traditur cum D. Thoma *l.* 2. *q.* 10. *ar.* 2. Cumque voluntas sumat speciem in suis actibus, etiam quod ad esse morale, seu bonitatem & malitiam ab eodem objecto, ut cum eodem D. Thoma *l.* 2. *q.* 18. *ar.* 2. ideo ex diversitate objecti consurgit etiam diversitas actus secundum speciem.

Hæc autem diversitas specifica in actibus causari potest ex objecto, etiam ex sola diversitate qualitatis, qua afficitur, sive hæc qualitas sit intrinseca objecto, sive etiam extrinseca, se habens per modum circumstantiæ. Nam circumstantiæ quoque dant speciem actui, ut cum D. Thoma *d. q.* 8. *ar.* 10. Tunc autem tribuunt diversam speciem, quando continent diversa motiva, ut notat idem D. Thomas *eadem* 1. 2. *q.* 72. *ar.* 9. Vel quando respiciunt specialem rationem ordinis, sive secundum contrarietatem, sive secundum conformitatem, ut habetur *eadem q.* 18. *ar.* 10 *in fine corporis* Comprobatur *ex Genes.* 20. *Domine num gentem ignorantem, & justam interficies*: Et ad *Timoth. cap.* 1. ait D. Paulus: *Misericordiam Dei consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Dum ergo ignorantia excusat à peccato, sequitur, quod si quis erraverit ignorantia probabili, sive invincibili in iis, quæ fidei sunt, ab hæresi est excusandus, maxime si diligentiam adhibuerit in veritate indaganda. Ita docent Major *lib.* 2. *sent. d.* 22. *q.* 2. Simanch. *de cath. instit. tit.* 26. *n.* 6. Pegna *in direct. p.* 1. *com.* 22. *reg.* 4. & 5. Carena *p.* 2. *tit.* 1. §. 11. *n.* 63. Castr. *de justa hæret. pun. lib.* 1. *cap.* 9. Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *cap.* 7. *n.* 6. Sanctarel. *de hæres. cap.* 1. *dub* 5. *n.* 20. & Farinac. *eod. tit. q.* 179. *n* 23. 25. & *seq.*

Qui similiter errat in iis, quæ sunt fidei, quæ tamen ipse credere explicite non tenetur, deceptus verò ab aliquo viro docto, quem pium, & catholicum esse credit, talisque ab aliis communiter existimatur, ab hæresi, & hæreticorum pœnis, ac etiam à peccato videtur excusandus, ut per Magistrum *sent. lib.* 4. *dist* 30. *cap.* 1. D. Bonaventura ibi, *vers. si quis hæreticus*, & Pegna *loc. cit. reg.* 6. qui *reg.* 7. subdit, idem prorsus sentiendum esse, cùm filii errant in fide, à parentibus seducti, & in erroribus enutriti. Item discipuli à præceptoribus, subditi ab Episcopis & Parochis, si decepti errant in iis, quæ explicite scire non tenentur, ut docet Jo. Lupus *tr. de hæret.* quem sequitur. Montalv. *in l.* 1. *tit.* 26. *part.* 7. *q.* 14. & hæc regula habetur expresse *in can. dixit Apostolus* 24. *q.* 2.

Porrò ignorantia juris dicitur, quando quis ignorat legem aliquid prohibentem. Dicitur ignorantia facti, quando quis ignorat aliquam actionem esse peccaminosam, quam, si sciret, talem esse, illam non faceret. Hæc autem ignorantia sive juris, sive facti dicitur probabilis, justa, inculpabilis, ac invincibilis, quia inculpabiliter privat cognitione, ac scientia malitiæ actus, & nec directe, neque indirectè est voluntaria, omnemque voluntatis actum antecedit, & sine culpa, bonaque fide contracta est, ad differentiam ignorantiæ vincibilis, culpabilis, injustæ, ac improbabilis, quæ culpabiliter contracta est, ac vere volita est, aut directe, ut cum est affectata, aut indirecte, ut cum ignorans potest, ac tenetur illam expellere, & non expellit, & ideo ab actus malitia non excusat, estque causa peccati.

Potest etiam reus se defendere, ut sibi mitigetur pœna ob sortilegium amatorium ex vi vehementis amoris factum. Etenim inter causas mitigandi pœnas, ut aliis in locis diximus, est amor, qui furori comparatur, ut *ex cap. cum in juventute de præsumpt.*

& juxta Menandrum apud Stobeum, Amor hominibus furor est, ac tenebras infundit, & quisquis amat, hallucinatur, & cœcutit in eo, quod amat, Plutarch. *de amic. & adul.* & juxta D. Hieronymum, *in epist.* Amor formæ, rationis oblivio, & juxta Bernardum *super Cant. ser.* 73. *& alibi*, pudorem, modum, consilium non habet mens amori occupata, sui juris non est. Inde est, quod obcæcat intellectum, qua etiam ex causa, ut observat Leonicus *q.* 11. *amatoria*, Cupido & puer & cœcus fingitur, & rationem reddit idem Leonicus, illam ipsam quam alibi attigimus, nempe quod cùm amor in multa & vehementi spiritus motione consistat, sinceritatem judicii, & mentis serenum obturbat. Amoris effectus horrendos, vereque stragem amoris morbosi ac fœdi missam facio, quod cœno illi immergi refugiam. Lege Plutarchum *justo opusculo de miris amoris effectibus*, & Patricium *lib.* 4. *de Regno tit. II.* Omittere tamen non possum affectus amoris atrocissime descriptos, sive potius, verborum coloribus pictos à Plauto in persona Alcesimarci *in Cistell.* quam puer legi;

Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentus.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabilitatibus animi.
Jactor, crucior, agitor, stimulor, versor in Amoris rota miser,
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo. Ubi sum, ibi non sum, ubi non sum, ibi est animus.
Itaque mihi omnia ingenia sunt. Quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur; quod dat, non dat, deludit.
Modò quod suasit, dissuasit, quod dissuasit, id ostentat.
Maritum is moribus mecum experitur, ita mecum frangit amantem
Animum, neque nisi quia miser non eo pessum, mihi ulla abest
Perdito pernicies.

Etenim concupiscentia minuit formalem rationem voluntarii, ac etiam liberi. Nam potest concupiscentia tollere libertatem, ac perfectum voluntarium, atque adeo potest etiam minuere. Quando enim non est adeo vehemens, ut perturbet usum rationis, potest minuere cognitionem, ergo etiam rationem voluntarii ac liberi, cùm dependet à cognitione. Non tamen potest causare involuntarium simpliciter, cùm faciat, quod voluntas proprio actu tendat in objectum, sed causare potest involuntarium secundum quid in ordine ad media, quatenus facit, quod voluntas eligat ea, de quibus habet aliquam inefficacem displicentiam. Nam actus inefficax potest stare cum absoluto opposito, & potest voluntas ex eo, quod ratione concupiscentiæ, velit aliquid delectabile, eligere medium cum aliqua tristitia, ut cum avarus ob aliquid delectabile erogat pecuniam. Tunc igitur electio medii erit contra aliquem actum voluntatis, atque adeo involuntaria secundum quid. Potest item concupiscentia causare per accidens involuntarium secundum quid respectu boni concupiti. Nam bonum delectabile, ut tale, potest movere voluntatem ratione concupiscentiæ ad actum efficacem, ut autem dissonum rationi potest causare aliquam simplicem displicentiam. Unde cùm quis peccat ex concupiscentia, multoties experitur remorsum conscientiæ, quia displicet objectum ex eo, quod sit turpe. Ergo tunc prosequutio objecti delectabilis erit contra simplicem displicentiam, ergo involuntaria secundum quid. Quinimmo est aliquando ita vehemens, ut tollat usum rationis & libertatem, ut notat Aristoteles 2. *eth. cap.* 11. Ac ita censent Tiraquel. *de pœn. temper. caus.* 4. Farinac. *qu.* 98. *num.* 77. & Giurba *consi cr.* 47. *num.* 8. & in specie sortilegii amatorii ex vehementi amore facti, minuendam esse pœnam, tradunt Oldrad. *cons.* 210. Monald. *cons.* 101. Farinac. *num.* 88. Præses Abavo *in praxi §. Venenum num.* 32. *&* 36. Zanard. *in sum. p.* 2. *tract. de pœn. minuen. cap.* 12. *&* Carena *p.* 3. *tit.* 8. §. 11. *num.* 50. Pœna verò abjurationis non minuitur. Nam etiam sortilegi ob amatoria sortilegia, sive ob sortilega phyltra hæreticalia abjurant de vehementi, ut notat Carena *ibidem. n.* 53.

Multis autem modis inquisitus probare potest suam innocentiam. Primò evidentia facti, probando rem aliter se habere ac querelam datam. Ut si quis querelatus fuerit occidisse infantem maleficio, & infans reperiatur vivus. Vel si quis denunciatus fuerit Imaginem Christi crucifixi in tali altari fregisse, & illa imago non sit fracta. Ex hac enim evidentia facti probatur directe innocentia inquisiti, ut per Clarum §. *fin. q.* 52. Carenam *p.* 3. *tit.* 9. §. 3. *n.* 9. ac Bordon. *tom.* 1. *cap.* 36. *n.* 24.

Secundo, si inquisitus plene probaret, se tempore commissi delicti fuisse in loco longè distanti ab illo in quo delictum commissum fuit. Ut si Confessarius esset denunciatus, sollicitasse talem mulierem, tali die, ac hora, in tali Ecclesia, & tali confessionario, & per testes legitimos probaret, se tali die fuisse extra illam Ecclesiam, nec audivisse confessionem, utique ostenderet suam innocentiam, probando negativam coarctatam loco & tempore quod ad seipsum, Cla *ibid.* Caren. *ubi supra n.* 10. Bordon. *eo loco n.* 23. Simanch. *de cathol. instit. tit.* 17. *n.* 7. & Cantera *in quæst. crim. de reo q.* 12. *num.* 2.

Tertio indirecte per negativam coarctatam loco & tempore quoad testes, ut si testes deponant tali die vidisse Marcellum in tali loco deturpasse sacram imaginem, & Marcellus probaret, dicta die dictos testes fuisse in alio loco, certe hujusmodi probatio elideret probationes testium, qui puniri possent de falso, ut per Canteram *loc. cit.* Bordonus, & Carena *ibidem* ille *n.* 23. hic *n.* 11. qui *& n.* 12. advertit testes, qui ad defensionem deponunt super hac negativa coarctata, examinandos esse, præsente Fisco, ac esse dimittendos cum fidejussione se repræsentandi, toties quoties sub certa pœna, vel cum præcepto, si propter paupertatem non possent fidejussorem invenire.

Quarto probatur innocentia, vel saltem contrariæ probationes valde enervantur, si inquisitus probaret actus Religionis factos qui essent contrarii sibi oppositis, ut si denunciatus fuerit, negasse purgatorium, & probaret, quod plures pro defunctis missas celebrari jusserit, & alia suffragia pro ipsis obtulerit, Ex hisce probationibus maximam resultare suæ innocentiæ probationem, notat Simanch. *d. tit.* 17. *n.* 58. Carena *eod. loc. n.* 13. & Bordon. *ibid. n.* 24.

Quinto, si ille qui denunciavit, se exculparet in articulo mortis, vel alio tempore, quod à se denunciatus nullo modo est reus, sed innocens objecti criminis, qua de re aliàs.

Sexto, si juridice constet delictum illud ab alio fuisse patratum, vel verus malefactor se ipsum denunciet, & culpam in se conjiciat.

Sunt & aliæ probationes minus efficaces, ut quando denunciatus est verbaliter citatus, & non fugit, sed alacriter comparet, ut notat Alciat. *resp.* 453. *num.* 5.

ex

ex Bartolo *in l. si quis fugitivus* §. 1. *ff. de ædil. edict.* Vel quando denunciatus sponte se offert inquisitori judicandus, ut firmant Blancus *in pr. p.* 1. *defens. nu.* 191. Marsil. etiam *in pr.* §. *diligenter nu.* 104. Sponte autem dicitur quis aliquid facere, quando facit suavoluntate sine alterius postulatione, vel rogatu, Glos. *in can.* 1. 16. *q.* 6. Fulcod. *q.* 2. Carena *p.* 2. *tit.* 18. *n.*19. Sousa *lib.* 4. *aph. cap.* 8. *à n.* 5.

An autem Inquisitor sive Episcopus in causa hæresis possit ob aliquam causam à reo recusari, ne sit suus Judex, dissident sententiæ. Negant Archid. *in cap. quia plerique de offic. ord. in* 6. Menoch. *lib.* 1. *de arb. q.* 37. *num.* 40. Scacc. *de judic. cap.* 67. *num.* 7. Royas *sing.* 100. *& de hæret. p.* 2. *tit. de privil. Inquis. num.* 435. ac Bern. Comens. *in Lucern. Inquis. v. recusatio* §. 1. Nam Inquisitor præsumitur, quod sit electus æquissimus, probatissimus ac prudentissimus. Affirmant Eymer. *p.* 3. *num.* 120. Simanch. *de cath. instit. tit.* 17. *num.* 51. *& seq.* Locat. *in oper. judic. v. recusatio & Inquisitus num.* 2. Tabiena *in sum. v. inquisitio* §. 4. *num.* 5. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 5. Bordon. *tom. l. cap.* 36. *qu.* 10. *num.* 13. & in Madriana instructione anni 1561. *cap.* 15. id definitum videtur.

Prima sententia spectata Judicum probitae, honestior mihi videtur, ut visa etiam Pegnæ *p.*3.*com.*31. *vers. cæterum.* Secunda vero in jure verior est, ac tenenda per textum *in cap. suspicionis de offic. deleg. in cap. cum speciale de accus. & in l. apertissime C. de judic.*

Recusationis tamen causæ sunt afferendæ, quæ graves esse debent, nimirum, vel quia Inquisitor reum, non servato ordine juris, aggravavit, ei denegando legitimas defensiones. Vel quia est ejus inimicus capitalis; inimicus enim in qualibet sua actione præsumitur machinari contra suum inimicum *l. si inimicus ff. de his, quib. ut indign. can. quod suspecti* 3. *qu.* 5. *d. l. apertissime C. de judic.* Eymer. *p.* 3. *direct. tit. de revoc.* Inquis. *num.* 120. ibique Pegna *com.* 30. Farinac. *de hæres. qu.* 185. *num.* 236. *de causis inimicitiæ*, Sous. *in aph. lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 11. Vel ob gravem æmulationem, ut per Pegnam *p.* 3. *com.* 30. Vel quia est consanguineus, vel affinis denunciatoris, aut testium, ut Pitig. 4. *subst. cap.* 3. Spathar. *tr.* 10. *cap.* 3. *num.* 3. Bordon. *d. cap.* 36. *num.* 15. Vel si esset publice excommunicatus *ex cap. exceptionem* 12. *de except. & cap. ad probandum de appell.*

Ex quibus conciliantur sententiæ contrariæ, ita nimirum, ut sententia, quæ negat, intelligatur, si recusatio fiat ex levibus causis, licet alias sufficientibus ad recusandum Judicem in aliis causis. Affirmativa verò intelligatur de recusatione facta ex causa gravi allegata in recusatione. Et ita explicarunt Pegna *loc. cit.* Jacob. Laur. *in tr. de Judic. suspect. cap.* 2. *nu.* 9. Param. *lib.* 3. *qu.* 4. *num.* 76. & Farinac. *d. qu.* 185. *nu.* 138.

In casu autem recusationis non esse eligendos arbitros, sed judicium remittendum esse ad supremum Tribunal ex instructione Madriliana anno 1561. *cap.* 12. annotavit Pegna *d. com.* 30. & Farinac. *dict. quæst.* 185. *num.* 239. Quia hoc est decentius ac tutius: & quia in hac causa non admittitur appellatio, nisi ad supremum Trbunal.

Quare causæ recusationis ad supremum Inquisitionis Senatum, vel ad summum Pontificem remittendæ sunt, ut summatim re cognita, vel Inquisitor recusatus rejiciatur, sive prohibeatur, ne in ea causa judicet, vel judicare jubeatur. Semper tamen advertendum est, ob frivolas & leve recusationis causas non esse prohibendum, quo minus Inquisitor judicet, ut etiam observat Pegna *loc. cit.*

De appellatione verò ab Inquisitoribus, illa non datur ab eorum sententia definitiva contra hæreticos neque contra eorum fautores ac receptatores per textum *in cap. Ut inquisitionis de hæret. in* 6. & *l. Commissi U. omnes insuper Fridcrici Imperatoris.* Et tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 6. *num.* 2. Royas *sing.* 191. *& seq.* Param. *de orig. Inquis. lib.*3. *qu.* 4. *nu.* 58. Decian. *in tr. cr. lib.* 5. *cap.* 20. *num.* 26. *& cap.* 58. *num.* 1. Farinac. alios referens *de hæres. d. q.* 185. §. 15. *num.* 227. *& seq.* Carena *p.* 3. *tit.* 14. *num.* 1. & 129. Unde exequi debet sententia lata à Quæsitoribus fidei contra hæreticos eorumque fautores, nulla obstante appellatione, atque adeo intra decem illos dies, qui dari solent pro termino ad appellandum. Et sicut à definitiva non appellat reus in hoc S. Tribunali, ita nec ejus hæres. Et nedum appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. *in d. c. Inquisitionis num.* 8. *& seqq.* Jo. Andr. *ibid. v. proclamationibus*, Gemin. *num.* 8. Franch. *nu.* 4. Eymer. *p.* 3. *n.* 121. *& seqq. ibique* Pegna *com.* 21. *& qu.* 117. *ubi etiam* Pegna *com.* 166. Sylvest. *v. hæreticus num.*4. Tabiena *eod. v. num.* 11. Locat. *v. appellare num.* 1. *& v. hæreticus, & v. pœna, & v. sententia*, Campeg. *ad Zanchin. cap.* 8. *lit. A.* Simanch. *tit.* 6. *num.* 2. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 35.

A sententia verò interlocutoria, hoc est à gravamine illato ante definitivam, & à decreto torturæ utique datur appellatio, quæ, ut valida sit, debet continere gravamen illatum, & causam specialem, per quam gravamen impugnatur, ut *ex cap. Cum sit Romana, & cap. ut debitus honor de appel.* ac per Pegn. *loc. cit.* Farinac. *ubi supra num.* 232. *&* 235. Calder. *de hæret. cap.* 29. *num.* 2. Caren. *ibid. nu.* 2. Dian. *d. p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 20. Param. *loc. cit. num.* 60. *& seq.* ac Simanch. *tit.* 52. *num.* 11. *& tit.* 65. *num.* 2. *de cath. instit.* Qualis vero debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo & quando Judex illam admittere debeat, quidve facere debeat, quando appellatnr late Doctores passim.

Et hæc quoque appellatio in S. Officio fieri debet ad summum Pontificem. A delegato enim ad delegantem appellatio est facienda. Inquisitor autem est sedis Apostolicæ delegatu. Idque etiam ubi Episcopus in causa hæresis sententiam protulerit contra suum subditum. Tunc enim non ad Metropolitanum, sed ad Pontificem Maximum appellari debet, cùm causa hæresis sit gravissima, & Summi Pontificis propria, ad quem pertinet de fide respondere, ejusque causas decernere, ejus accessoria expedire, ut per Ost. *in cap. excommunicamus* 1. §. *catholici* ibique Andr. §. *volumus*, & *in cap. ad abolendam de hæret.* Pegna *p.* 3. *com.* 31. Farin. *d. q.* 185. *nu.* 240. Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 7. *nu.* 6. & Carena *d. tit.* 14. *num.* 3 In Tribunali verò Inquisitionis Hispanæ ex privilegio Apostolico fit ad supremum Inquisitorem. Sed ab hoc ad summum Pontificem in casibus licitis appellari potest. Appellatione autem admissa, non debet Inquisitor ulterius in ea causa procedere, sed expectare responsum supremi Tribunalis. Id tamen locum non habet in causa diversa ab ea, à qua fuit appellatum, ut per Pegn. *ubi supra com.* 31. *vers. si autem*, Eymer. *p.* 3. *num.* 127. & probat textus *in cap. ad hæc de appel.* ubi decernitur, posse reum conveniri coram Judice, à quo appellavit, in alia causa, nisi eum, velut suspectum, velit recusare. At si crimen fuerit manifestum, in quo non potest commode afferri excusatio, aut justæ suspicionis ratio, propter quam possit Judex recusari, tunc locum non habebit suspecti recusatio *ex cap. proposuit de appel.* & Pegna *loco allegato.*

Et quamvis Symanch. *de cath. instit. tit.* 6. *rubr. de appel. num.* 2. Carrer. *de hæret. num.* 130. ac Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 32. *num.* 5. arbitrentur, non posse reum post sententiam condemnatum recurrere per viam quærelæ ac supplicationis ad supremum Inquisitionis Tribunal. Quia eadem ratio, ob quam ei denegatur

denegatur appellatio, militat, ne supremum Tribunal adiri possit per viam querelæ. Indignus enim est beneficio Ecclesiastico, qui jam est ab Ecclesia declaratus inimicus, contrarium tamen esse probabilius censeo cum Castropalao *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 7. *nu.* 3. & cum Carena *p.* 3. *tit.* 14. *n.* 7. ubi ingenue fatetur, quod si esset Inquisitor supersederet, habita scientia, quod hæreticus recursum habuerit ad S. Congregationem. Quia ut dixi *tom.* 6. *cons.* 42. *n.* 2. interdicta appellatione, non censetur interdictus recursus ad Principem in causa gravis præjudicii, ut late probat Roland. *lib.* 1. *cons.* 94. *n.* 1. & *seq.* Menoch. *de arb. q.* 70. *n.* 18. Et quia superior Judex non prohibetur de prætensa injusta sententia cognoscere, eamque revocare. Id enim rectæ Reipublicæ administrationi convenit. Et quia si ipsemet Judex superior supplicari potest, ut sententiam à se latam iterum cognoscat, & si invenerit injustam, revocet, multo magis id fieri poterit in sententia lata ab inferiori. Atque ita tradit in crimine hæresis Felin. *in c. ad abolendam nu.* 3. *de hæret.* Royas *sing.* 19. *num.* 5. & *seq.* Decian. *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 58. *n.* 5. & Farinac. *d. q.* 185. *n.* 233.

CONSULTATIO CLVI.

De Defensione Hæretici defuncti, cur contra illum procedatur. Ubi quid de credentibus defunctis hæreticorum, deque fautoribus ac defensoribus etiam defunctis, quidve de Apostatis, de præscriptione actionis contra hæreticum defunctum, ac de confiscatione ejus bonorum. Quomodo contra illum procedi posit, deque ad rem aliis, cùm nonnullis Parergis.

QUamvis regulariter omnia crimina delinquentis ejus morte extinguantur, *l. defuncto ff. de publ. judic. l.* 1. *C. si reus, vel accusator mort. fuer. l. pupillum* §. *in hæredem ff. de reg. jur. l. ex judiciorum ff. de accus. l.* 1. *C. ne ex delicto defunct.* speciale tamen est in delictis læsæ Majestatis humanæ *l. ult. C. ad leg. Jul. Majest.* ac divinæ, hoc est in crimine hæresis, quod hæreticus, etiam post ejus mortem possit accusari ejusque memoria damnari, *l. manichæos* §. 2. *C. de hæret.* & habetur *in cap. filii eod. tit. in* 6. & *in cap. accusatus* §. *in eo*, & *in cap. si quis Episcopus eod. tit.* & *can. fin.* 24. *qu.* 3. & *tradunt in d. cap. filii* Glos. *in princ.* Archid. *num.* 1. Anchar. *num.* 1. & 5. Franch. *n.* 3. & cœteri omnes, quorum plures refert Farinac. *de hæres. q.* 197. *n.* 86.

Idque præcipue primo, ut ejus memoria damnetur. Deinde ut ejus bona publicentur, & ab hæredibus defuncti auferantur. Postremo, ut ejus cadaver exhumetur, & extra locum sacrum projiciatur, ut per Pegnam, *p.* 3. *direct. q.* 121. *com.* 120. *vers. proceditur verò.*

Neque interest, quod hæreticus dum viveret, esset bonæ famæ, & in vita, & in morte habitus fuerit tanquam Catholicus, si nihilominus post mortem detegatur ejus hæresis, ac de illa legitime sit accusatus. Tunc enim potest contra illum procedi ad damnandam ejus memoriam, Repert. Inquis. *v. accusatio*, & *v. hæreticus*, Gundisalv. *in tr. de hæret. qu.* 22. *num.* 1. Farinac. *d. qu.* 197. *num.* 98. Salell. *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 221. & *seq.* ubi ex Prateolo *lib.* 8. *cap.* 11. & Lutzemburg. in *catal. hæret. lib.* 1. *v.* Hermanoves, refert Hermannum quendam Italum, qui Ferrariæ per multos annos pro sancto habitus fuit, & cultus, quia tamen compertum fuit, illum fuisse hæreticum, ac impœnitentem obiisse, jussu Bonifacii VIII. ejus cadaver exhumatum fuit atque combustum.

Minus interest cujus dignitatis fuerit hæreticus; nam & contra defunctum Episcopum hæreticum procedi potest, *d. cap. si quis Episcopus*, Doctores, ac Decian. *in tr. cr. lib.* 5. *cap.* 57. *n.* 3. & Farinac. *d. q.* 197. *n.* 89.

Quod sanè certum est, non solum de hæreticis, qui dicuntur hæretici, sed etiam de iis, qui dicuntur credentes hæreticorum, sive non modo de illis, qui verbo, verum etiam de illis, qui facto hæretico approbant errores contra fidem, & præcipue id verum est de illis, qui tempore infirmitatis petierunt consolationem per manuum impositionem ab hæreticis. Quod expresse habetur *in d. cap. filii*, in quo agitur de defendendo post mortem ab hæredibus illo, qui infirmus petiit consolationem ab hæreticis per manuum impositionem, & docent in eum textum Glossa Archidiaconus, Jo. Andreas, Ancharanus, Geminianus, & Franchus, videturque decretum in Concilio Bitterensi *cap.* 13. in quo ita plane legitur: *Ad hæreticorum, seu credentium condemnationem, qui non fuerunt reconciliati canonicè ante mortem, citatis eorum hæredibus, sive aliis, qui de jure citandi fuerint, & concessa eisdem opportuna copia defendendi, similiter procedatis.* Facitque ad hanc rem *d. cap. accusatus* §. *si vero de hæret. in* 6. ubi quando agitur de extincto crimine post mortem non exprimuntur credentes, sed solum receptatores, defensores, & fautores. Atque ita quod contra credentes hæreticorum procedi possit post mortem, docent Pegna 3. *p. direct. schol.* 105. *vers. sed in credentibus*, & *com.* 170. Quia cùm hujusmodi credentes sint hæretici, ad eos extenduntur pœnæ hæreticorum, Boich. *in cap. excommunicamus* 1. *num.* 11. *de hæret. in* 6. ubique Panorm. *num.* 12. Anan. *nu.* 1 & *seq.* Socin. *n.* 36. Rosella *in sum. v. hæreticus num.* 16. Angel. *eod. u. n.* 22. Sylvest. *eodem etiam u. num.* 10. Idemque habetur *in cap. excommunicamus* 2. *eod. tit.* & *lib.* ut notat Glos. *ibi v. deprehensi*, Ost. *nu.* 2. Jo. Andr. *n.* 3. Socin. *n.* 7. Delben. *p.* 1. *dub.* 14. *corol. n.* 8. & Salel. *lib.* 5. *cap.* 7. *n.* 213.

Aliter autem dicendum est de defensoribus, receptatoribus, fautoribus, sive aliàs de fide suspectis, nisi sint hæretici formales, vel credentes hæreticorum, suspiciones enim de hæresi, etiam vehementes, morte tolluntur, Pegna *d. schol.* 105. *vers. alterum.* Et ideo de fide suspecti post mortem non possunt accusari, aut denunciari, nec contra illos ex tali accusatione, aut denunciatione procedi. Unde S. Officium non solet procedere contra memoriam mortuorum, nisi pro delicto hæresis formalis. Quod habetur expresse *in d. cap. accusatus cit.* §. *si vere* ibique Monach. *n.* 12. Jo. Andr. *post n.* 5. Franch. *n.* 2. & tradunt Locat. *v. Inquisitor n.* 27. Simanchas Decianus, Royas, & Gundisalvus, quos sequitur Farinac. *d. q.* 197. *n.* 104. Ludovic. à Param. *de orig. S. Inquisit. lib.* 3. *q.* 4. *num.* 84. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 4. *n.* 6. Carena *p.* 2. *tit.* 19. *n.* 7. & Salel. *loc. cit. n.* 202.

Est autem explicandum quinam propriè dicantur credentes, suntque ii, qui non sunt solum de mala fide suspecti, sed verè credentes errores, vel errorem aliquem hæreticorum, quales sunt, qui tanquam veram laudant fidem hæreticorum, aut illam verbo vel facto hæretico profitentur, de quibus Eymer. *p.* 2. *q.* 50. ac ibi Pegna *com.* 75. & *q.* 56. ubi etiam Pegna *com.* 81. & *p.* 3. *q.* 43. ad quam Pegna *com.* 92. & 170. Caiet. *in sum. v. excommunicatio n.* 45. Palud. *in* 4. *dist.* 13. *q.* 3. *concl.* 7. Tabien. *v. excommunicatio* 5. *n.* 12. aliique scribentes in Bullam Cœnæ, ac Suarez *de fide disp.* 24. *sect.* 1. ac cœteri, quos refert Farinac. *q.* 182. *de hæres. n.* 104. & Delbene *p.* 1. *dub.* 14.

Potest pariter procedi post mortem contra Apostatas à fide, ut per Glossam *in d. l. Manichæos in v. subire C. de hæret.* & habetur *ex l. si quis defuncto*, & *in l. apostatarum* §. 1. & *seq. C. de apostat.* Farinac. *q.* 183. *n.* 40. & *d. q.* 197. *n.* 88. *de hæret.* ut etiam damnetur memoria mortuorum.

Quod verò ad maturitatem temporis, in quo proceden-

cedendum contra hæreticum defunctum, plures illud limitant ad quinquennium, à morte hæretici computandum. Ita enim *ex l.2. de apostat.* tenent ibi Bartoli & Salicet. necnon Glos. *in d. l.Manichæos d. v. subire C. de hæret.* ubi Salicet. *n.2.* & Azo *n.11.* traduntque Tabiena *v. hæreticus n.11.* Armil. *v. hæresis n.9.* Repert. Inquis. *v. confiscatio, & v. defunctus*, Locat. *v. Cadavera nu.* 5. Molina *de iust. tom.1. disp.* 73. & Delrius *magic. lib.* 3. *sect.* 19. *in fine*, aliique relati à Farinacio, quos ipse sequitur *d. q.* 197. *n.* 112. quorum aliqui scripserunt ante Bonifacium VIII. qui constituit *cap.2. de præscript. in 6.* quod huic opinioni adversatur. Alii verò distinguunt inter processum contra defunctum ad effectum damnandi illius memoriam & ad effectum publicandi ejus bona, & inquiunt, nullum dari tempus limitatum ad effectum procedendi ad damnandam memoriam defuncti, ad effectum vero publicandi ejus bona, quæ præscribuntur solum spatio quadraginta annorum *ex d. cap.2. de præscript.* non posse post quadraginta annos procedi ad ea publicandũ. Hanc opinionem sequuntur Pegna *p.3. direct. q.43. com.92. vers. hac tamen*, aliique plures, mox citandi.

Plurimi autem quoad publicationem bonorum aiunt, quod si bona applicanda sint Fisco seculari spatio quinque annorum ejusmodi bona præscribantur, quo transacto, non habet amplius locum publicatio. Si verò bona sint applicanda Fisco Ecclesiastico, requiratur lapsus quadraginta annorum ad illa præscribendum. Ita Panorm. *in cap. cum nobis n.* 8. *de præscript.* ibique Felinus, nec aliter censet Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 14. *n.* 5. & Royas *sing.* 50. Hæc vero distinctio, nullo juris fundamento innixa, displicet aliis, inter quos videtur esse Farinac. *d.q.*197. *n.* 116. ubi loquitur contra Baiardum ad Clarum *in §. hæreticis n.* 27. qui male utebatur illa distinctione, volens quod post quinquennium non possit agi ad damnandum hæreticum, posse verò bona publicari intra quadraginta annos. Quia si post quinquennium non potest agi ad damnandam memoriam hæretici, nec poterunt publicari bona, cùm bonorum publicatio sit accessoria damnationi memoriæ defuncti hæretici.

Existimat denique Castropalaus *d.disp.8.pun.16.§.4.* quod etiam spatio quadraginta annorum præscribatur actio damnandi memoriam hæretici defuncti adeo, ut post quadraginta annos non possit contra illum procedi. Quia cùm publicatio bonorum sit accessoria damnationi memoriæ, si hæc posset haberi post quadraginta annos, posset etiam dari bonorum publicatio.

Tenendum tamen est, actionem contra defunctum hæreticum nullo tempore præscribi, ne quidem per se loquendo, quoad effectum publicandi bona, nisi in casu illo singulari ac nimis limitato, qui habetur *in d. c. 2. de præscript.* Exceptio enim casus singularis non tollit regulam, sed duntaxat illam limitat.

Et quidem Alexander IV. *in d. cap. filii de hæret. in 6.* absolute loquitur & sine ulla distinctione, aut limitatione supponit, quod contra eum, qui ab hæreticis petiit consolationem per manuum impositionem possit procedi etiam ad publicationem bonorum, nisi probetur quod ille non esset sanæ mentis, quando consolationem petiit.

Opponet quispiam fortasse, ex hoc sequi, quod etiam post quadraginta annos possint bona hæretici defuncti publicari. Nam esto, quod sequatur ex *d. cap. filii*, post tamen Alexandrum IV. qui illum edidit, Bonifacius VIII. excepit casum illum singularem *in d. cap.2. de præscript.* expressum, quo excepto, voluit habere locum publicationem. Utque autem id manifeste appareat, notandum est, quod quatuor conditiones requirit Bonifacius, ut hæredes hæretici defuncti, qui possederunt per quadraginta annos, nequeant molestari. Prima est, quod defunctus hæreticus, dum viveret, non esset de hæresi diffamatus, vel suspectus, sed tempore, quo obiit, præsumptus fuerit catholicus. Secunda, quod neque filii, neque hæredes possidentes sint in rei veritate hæretici, sed catholici. Tertia, ut isti hæredes bona fide possideant. Quarta, quod hæc possessio non interrumpatur, sed per integros quadraginta annos duret. Quare hæc possessio ac præscriptio *ex d.cap.2.de præscr.* interrumpitur, si intra quadraginta annos detegatur hæresis defuncti, & non est necesse, quod super hoc sit pronunciatum, sed sufficit, si extrajudicialiter hæredes hæresim defuncti sciant. Ex hoc enim deficit in illis bona fides, ac interrumpitur præscriptio. Ex præscriptione autem interrupta non infertur præjudicium Fisco, etiamsi esset centum annorum, ut per Zanchin. *de hæret. cap.*40. *n.1.* ac Repert. Inquisit. *v. præscriptio sed supra.*

In illo igitur casu, in quo post quadraginta annos numerando à die mortis hæretici ex Archid. *ibid.n.2.* & Anchar, *num.* 1. manifestum est, si hæreticus in sua vita fuerit diffamatus de hæresi, vel de illa suspectus, poterit enim contingere, quod ille fuerit hæreticus, & postea per aliquod tempus vixerit in regione longinqua, ibique vixerit etiam publice hæreticus, & hoc in ejus patria latuerit, vel hæredes ipsi detegantur hæretici, vel constet de illorum mala fide, quoad illum sane textum præscriptio est nulla, & ex eo potest procedi ad damnandam memoriam hæretici defuncti, & ad publicandum illius bona, etiam ex delicto ipsius. Per se itaque loquendo, & excepto illo singulari casu cum præfatis circumstantiis, procedi potest contra hæreticum defunctum, etiam post quadraginta annos ab illius morte.

Hoc ipsum probatur *ex d. cap. accusatus §. de hæret. in 6.* ubi absolutè decernitur quod post hæretici mortem procedi potest ad ejus publicationem bonorum. Etenim quando lex nova limitat antiquam in casu particulari, in aliis tamen casibus remanet in suo robore, atque ideo de jure in aliis casibus, præter illum expressum *in d. cap. 2. de præscript.* procedi potest contra defunctum ad publicationem bonorum. In illo autem casu intra quadraginta annos procedi potest, etiam ad bonorum publicationem, & solum per tempus quadragenarium integrum possessor præscribit bona hæretici occulti, ut per Glos. *in d. cap. 2. de præscript. v. hæretici*, ibique Gemin. *n.4.* Sylvest. *v. hæreticus* 1. *n.* 14. Tabiena *n.* 11. Simanch. *tit.9.n.*133. *de cath. instit. & in Enchir. tit.62. n.* 7. Quemada *q.16. n.1.* Azor. *tom.1. lib.5. cap.7. & lib.* 8. *cap.12. q.16.* Farinac. *de hæres. q.* 190. *n.* 119. Sanch. *lib.* 2. *moral. cap.22. n.40.* & Delbene *p.1. dub.*134. *sect.3. n.3.*

Ex quibus dicendum est, quod actio contra defunctũ hæreticum nullo temporis spatio præscribitur, probatur quodq; ad damnandam illius memoriam omni tempore, etiam post quadraginta annos, & amplius ab ejus morte, procedi possit, ut ex citatis juribus probatur, & docent Pegna *p.3. in q.43. com.92. §. hac tamen* Simanch. *de cath. instit. tit.18. n.14.* Param. *de orig. Inquis. q.4. n.83.* Sanch. *loc. cit. n.41.* Salel, *lib.5. cap.7. n.* 209. *& lib.* 4. *cap.1. n.137.* Sous. *in aph. lib.2. cap.50. n.1* Diana *p.4. tr. 7. resol.28.* Caren. *p.2. tit.19. §.8. n. 6. & 16.* Azor. *d. p.1. lib.1. cap.18.* & Graff. *lib.2. cap.11. num.* 12.

Non obstat *l.2.C.de Apostat.* Primo quia illi derogatum fuit per Canonicum; crimen autem hæresis est Ecclesiasticum, atque adeo judicandum est de illo secundum leges Ecclesiasticas. Unde etiam fit, quod in determinando cursu temporis ad præscribendũ bona hæretici defuncti, servandũ est tempus quadragenarium, statutum à Bonifacio VIII. *in d. cap.2. de præscript.* quia ut dixi, alibiq; probavi, crimen est merè Ecclesiasticum. Non ergo interest, an bona publicata pertineant ad fiscum secularem, anve ad Ecclesiasticum, Deinde quia ex lege Ecclesiastica bona defuncti publicantur. Hæc autem lex non vult, ea publicari post quadraginta annos in illo casu *d. cap.2. de præsumpt.* Postremo quia bona, quæ publicantur ob crimen hæresis ex conces-

concessione, & executione Ecclesiæ pertinent ad fiscum secularem.

Minus obstat, quod publicatio bonorum sit accessoria damnationi hæretici, ac memoriæ ipsius. Quia ex hoc recte concluditur, quod non debeat concedi accessorium, quod est publicatio, nisi concesso principa'i, quod est damnatio. Unde valet argumentum: Possunt publicari bona: ergo & hæreticus potest damnari. Non enim possunt publicari bona, nisi damnato hæretico.

Quomodo autem contra defunctum hæreticum procedendum sit, non est arduum disserere. Fuit quorundam opinio, quos presso nomine referunt Archid. *in d. cap. filii de hæret. in 6. num.* 2. Gemin. *num.* 5. & Franch. *num.* 3. quod non possit contra hujusmodi defunctos procedi ex sola denunciatione, sed necessarium esse, quod accusator se inscribat, & ad pœnam talionis se obliget. Verum id nullo fundamento innititur, neque textus adducitur, ex quo limitetur facultas S. Officii procedendi contra hæreticos ad solam denunciationem, vel modo alio sibi licito, ideoque recte Salell. *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 200. ait posse Inquisitores, receptis denunciationibus, causam inchoare, & ad finem usque perducere.

Hoc tamen verum quod S. Officium non solet procedere contra memoriam mortuorum, nisi pro delicto hæresis formalis, ex decreto S. Congregationis sub anno 1638. & quod in hac causa necessariæ sunt probationes certæ, ac plenæ, immo pleniores, quoniam agitur contra defunctum, qui se nequit defendere, ut per Pegn. *p.* 3. *com.* 170. Castropal. *d. tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. *nu.* 2. Salel. *lib.* 5. *cap.* 7. *nu.* 202. & 225. Caren. *p.* 2. *tit.* 19. §. 5. *n.* 8. Simanch. *in enchir. tit.* 62. *n.* 5. & Farinac. *d. q.* 197. *n.* 120. Unde non sufficit suspicio, sive quod reus solum convincatur de hæresi suspectus, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 18. *num.* 18. *n.* 12. & 19. Royas, *de hæret. p.* 12. *num.* 30. Tabien. *d. v. hæreticus n.* 11. Locat. *d. v. cadavera nu.* 1. & *v. filii nu.* 13. suspiciones enim, etiam vehementes, morte extinguuntur, ut jam diximus.

Plenè igitur probata hæresi defuncti, Fiscalis S. Officii, proposito Inquisitori libello, de quo Repert. Inquis. *v. libellus*, defunctum de hæresi accusat, ac petit, illum damnari secundum jura, ut per Pegn. *d. com.* 130. Param. *lib.* 3. *de orig. Inquis. rubr. de ord. judic. num.* 85. Caren. *d. tit.* 19. §. 5. *num.* 12. & Salel. *d. cap.* 7. *n.* 231.

Deinde hic libellus debet intimari filiis, vel hæredibus, iisque omnibus, quorum interest, ne defuncti memoria damnetur, istique omnes citandi sunt, Anchar. *in d. cap. filii num.* 1. *de hæret.* Pegna *d. com.* 170. Tabien. *d. v. hæreticus num.* 2. Locat. *v. cadavera num.* 2. & 4. & *d. u. filii num.* 14. & 15. Caren. *loc. cit.* Castropal. *d. pun.* 16. §. 4. *num.* 7. Salel. *ibid. num.* 214. Farinac. *qu.* 199. *num.* 106. ubi ex Deciano *in tract.* IV. *lib.* 5. *cap.* 57. *num.* 8. ait, citandos istos esse, etiamsi hæreticus mortuus fuerit contumax, ac etiamsi in hæreticum ante ejus mortem judicium fuerit inchoatum, & personaliter ad sententiam fuerit citatus, ac etiamsi hæredes essent absentes, ac etiamsi hæredes essent incerti.

Censet tamen Castropalaus *loc. alleg.* quod de rigore juris non sit necessaria plena probatio, sed sufficiat semiplena ad effectum citandi hæredes. Quia dum contra hæreticum viventem proceditur, ad illum citandum, sufficit semiplena probatio. Et quia si necessario præcedere debet plena probatio, frustra hæredes ad ejus defensionem citantur.

Verum non est eadem ratio de citatione rei, ac de citatione hæredum. Ille enim citatur, ut interrogetur de crimine à se patrato, & sic ut habeatur ejus confessio ad plenitudinem probationis, si illa confessio haberi possit. Et ita si hæredes citandi essent, tanquam testes, ad probandum delictum, non esset necessaria plena probatio præcedens. Sed quemadmodum reus ad defensionem non citatur, nisi terminato processu informativo, & habitis probationibus, quæ haberi possunt, & sic postea citatur vel ut suspectus, vel ut convictus, vel ut confessus, ut se defendat; ita etiam in hoc processu, in quo proceditur ad damnandum hæreticum defunctum, habitis plenis probationibus, non debent hæredes citari ad defensionem, nisi habitis plenis probationibus, ut firmant Simanch. *de cathol. instit. tit.* 17. *n.* 12. *ac* 19. & *in enchir. tit.* 62. *rubr. de mortuis num.* 3. Pegna *schol.* 161. Carena *d. tit.* 19. *n.* 12. Salel. *d. cap.* 7. *n.* 232. & Farinac. *d. q.* 197. *n.* 120. Non frustra citantur hæredes, quia possunt excipere contra probationes.

Ii vero, qui habent interesse in causa hæretici defuncti sunt ejus filii, vel hæredes præter præjudicium infamiæ, amissionis bonorum ac pœnarum quibus subduntur filii hæreticorum, ac præterea quod ad defendendum defunctum in causa hæresis admittatur quilibet de populo, tradunt Archid. *in d. cap. filii n.* 3. Boich. *in d. cap. si quis Episcopus n.* 8. *de hæret.* Pegna *p.* 3. *com.* 179. Alberic. *in rubr. C. de hæret.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 18. *n.* 15. Carena *p.* 2. *tit.* 19. §. 6. *n.* 13. Castropal. *d. pun.* 16. §. 4. *n.* 9. Fumos. *ad cap. vergentis de hæret. alleg.* 59. *n.* 43. & alii, quos sequitur Farinac. *d. q.* 197. *n.* 108. Nam interest Ecclesiæ, ut non damnetur innocens, maxime pro crimine hæresis, & charitas urget, ut si juste fieri possit, impediantur gravia damna quæ imminent filiis defuncti, ejusque hæredibus. Debet tamen iste habere probabiles rationes in causæ defensionem, nec dici poterit defensor hæretici, qui non defendit errorem, sed ostendit, illum à vera fide non deviasse. Neque in hac causa necesse est, quod filii, & hæredes ad defensionem defuncti per seipsos compareant, sed sufficit, quod instituant procuratorem, ut per Farinac. *d. q.* 197. *n.* 83. & 106. & Castropal. *d.* §. 4. *n.* 8.

Ideoque Inquisitores debent edicto sancire, quo quivis admittatur ad defendendum defunctum, dato termino triginta, vel quadraginta dierum Caren. *d. n.* 12. Et quamvis Pegna *d. com.* 170. dicat, hujusmodi edictum, quo citentur generaliter absentes, ac incerti apponendum esse, quando nulli adsunt præsentes, qui nominatim citari possint, attamen Carena, & Farinacius modò citati ex Deciano absolute inquiunt, citandos esse per edictum omnes, qui prætendunt defendere defunctum. Quod rationi est consentaneum, ac necessarium, quia non ita facile est scire, quot, quive sint illi, qui in causa hujusmodi habent interesse immediate, vel mediate, ac per futuram successionem. Immo quod hujusmodi citationes edictales debeant esse tres, & affigi valvis Ecclesiæ, tradit ex Simancha, Farinac. *d. q.* 197. *num.* 108. In hoc tamen servanda est consuetudo Inquisitionis juxta quam expediri debent hujusmodi citationes. Quod si in termino dato nemo compareat, Judices ex Officio deputare debent aliquem Procuratorem, ac defensorem qui in judicio contradicat, & pro defuncti defensione alleget, quæ idonea judicaverit, ut per Pegn. *ibid.* Farinac. *loc. cit. n.* 8. Carena *d. n.* 12. & Castropal. *ubi supra n.* 9.

Et propterea hujusmodi defensoribus dari debet copia processus. Et quamvis Menoch. *cons.* 133. *vol.* 4. voluerit, quod etiam danda sint illis nomina denunciatoris, ac testium, merito tamen rejicitur à Carena *d. tit.* 19. §. 7. *n.* 13. Quia etiam in causa defuncti hæretici gravia præjudicia imminere possunt denunciatori, ac testibus ob filiorum, aut hæredum potentiam; Et ideo hujusmodi nomina non esse publicanda, & de consuetudine supremi Tribunalis Inquisitionis Romanæ non publicari dixi alias & testantur Pegna *p.* 3. *com.* 124. & Farinac. *q.* 188. *n.* 12.

Ex

Ex capitulo autem septimo instructionis Toletanæ salubriter cautum est, ut processus contra defunctum brevi tempore conficiatur, nec supersedendum sit in causa ob defectum probationum, nisi verisimile sit, quod intra breve tempus alii testes superveniant. Quod etiam annotavit Pegna *d. com.* 170. & *ex eo* Castropal. *d.* §. 4. *n.* 10. & 14. Eoque magis, quod hoc non cedit in præjudicium fisci. Nam si post absolutum defunctum superveniant novæ probationes, poterit iterum causa tractari, cùm in hoc judicio sententia non transeat in judicatum, & priora testimonia vim suam conservent, quibus jungi poterunt, quæ supervenient ad faciendam plenam probationem. At in hac celeriori vel tardiori expeditione causæ defuncti hæretici arbitrium prudentis inquisitoris judicabit, quid magis expediat. Interim tamen pendente processu quod non possint bona à possidentibus sequestrari, quia illi non deliquerunt, ac juste possident, ut per Castropal. *loc. cit. num.* 12. Poterit tamen Fiscus eorum inventarium conficere, ac providere, ne alienentur aut dissipentur in sui præjudicium, quia potest suæ indemnitati consulere. Quod autem defunctus non possit personaliter citari, nisi ubi extat consuetudo sæviendi in cadavera, notat Farinac. *d. quæst.* 197. *numer.* 102.

Hisce observatis, si hæresis fuerit probata, ferenda est sententia contra defunctum hæreticum ejusque imagine, vel statua in publicum producta, in qua majoribus characteribus sit descriptum nomen defuncti, cujus memoria damnata est, & coram illa, ac si defunctus esset vivus, legendi sunt ejus errores, promulganda sententia, & relaxanda brachio seculari, ut comburatur, observando formulam, quæ in Concilio Constantiensi *sess.* 8. reperitur in quo judicium Joannis Hussii, & Hieronymi Pragensis peractum fuit. Advertit tamen Pegna *com.* 43. quod quæ de statua producenda, & comburenda dicta sunt, nullo jure sint cauta; jure enim solum cavetur, ut defunctus exhumetur, ejusque ossa priventur Ecclesiastica sepultura per textum *in cap. quicunque de hæret. in* 6. Nihilominus res hæc est valde apta ad defunctorum memoriam damnandam, & timorem incutiendum, ideoque in his, atque aliis, quæ lege definita non sunt, laudabilis cujuslibet Inquisitionis consuetudo servanda est.

Pœnæ verò quæ feruntur in defunctum hæreticum, sunt, quod declaratur excommunicatus & infamis, ejusque cadaver, si discerni possit ab aliis, exhumatur, & simul cum ejus statua comburitur, bonaque illius confiscantur, nisi in casu illo, excepto à Bonifacio VIII. *in cit. cap.* 2. *de præscript. in* 6. *cujusque filii* juxta jura inhabiles declarantur. Qua de re Eymer. *in* 13. *modo fin. proc.* ibique Pegna *com.* 49. Tabiena *v. hæreticus num.* 11. Locat. *v. cadavera num.* 4. Repert. Inquis. *v. defunctus.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 17. *ac* 18. Carena *tit.* 19. *numer.* 12. aliique plures, quos refert Farinac. *d. qu.* 197. *nu.* 92. & *seqq.* Salell. *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 102. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 4. *num.* 13. & Sanch. *lib.* 7. *in decal. cap.* 27.

Cùm verò domus defuncti funditus evertitur ejus in area sal conspergitur, & columnella statuitur atque erigitur totam rem gestam indicans. Vide in hanc speciem Zanchin. de *hæret. cap.* 38. ubi Campeg. & *cap.* 40. Repert. inquis. *v. domus*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *num.* 88. Pegna *p.* 3. *direct. post.* 13. *com.* 40. ubi ex Concilio Toletano *an.* 1229. & Bitterensi *cap.* 5. atque ex Innocentio IV. id comprobat, additque nullo jure id cautum esse, licet non incommode possit ab Inquisitoribus fieri; debet tamen ab illis opponi in sententia, ut domus evertatur.

Quod item statua minoris, sit etiam comburenda, firmat Carena *d. tit.* 19. *numer.* 12. Si tamen sit major quatuordecim annis, quia in hac ætate minores abjurare coguntur, & si sint pertinaces traduntur Curiæ seculari, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. de minor. n.* 58.

Atque ex his facile colligi potest, quid agendum sit de eo, qui dum viveret, inquisitus de hæresi moritur, antequam causa sit perfecta. Hujus causam prosequi potest Inquisitor, & si hæresis probata fuerit, ejus memoria damnabitur, *cit. cap. accusatus d.* §. *in eo de hæret. in* 6. Farinac. *d. qu.* 197. *num.* 101. Sabell. *d. cap.* 7. *num.* 218. Castropal. *d.* §. 4. *numer.* 4. Sive fuerit impœnitens, sive negativus, Sabell. *d. num.* 218. Quod plane verum est de hæretico relapso, idem Sabell. *n.* 120.

Si verò de hæresi inquisitus seipsum intra carceres occiderit, hæresis probata censetur. Præsumitur enim ex conscientia sui criminis se occidisse, ac impœnitentem decessisse, atque adeo dicitur de hæresi convictus, ut per Caren. *d. tit.* 19. *num.* 8. Salel. *tit. cap.* 7. *num.* 229. Sous. *lib.* 2. *aph. cap.* 50. *num.* 4. Castropal. *d.* §. 4. *num.* 3. & Farinac. *d. qu.* 197. *nu.* 90. ubi ex Pegna subjicit, quod hujus hæretici statua Curiæ seculari tradenda est, & comburenda; admittendi tamen sunt ejus hæredes ad probandum, quod non ex conscientia criminis hæresis, sed ex alia causa se occiderit.

Tanquam itidem hæreticus damnandus est, qui de hæresi inquisitus, & contumax, postquam per annum perstiterit excommunicatus, postea obiit. Ex hac enim contumacia, & permansione in excommunicatione hæreticus impœnitens censetur juxta *cap. cum contumacia de hæret. in* 6. traditque Clar. *in pr. cr.* §. *hæresis n.* 21. Decian. *lib.* 5. *cap.* 57. Sous. *in aph. cap.* 10. *num.* 5. *lib.* 2. Salel. *d. cap.* 7. *num.* 228. Bellam. *dec.* 977. Farinac. *d. q.* 197. *n.* 93. & Castropal. *ibid. n.* 5. Si tamen hujus inquisiti hæresis non fuerit sufficienter probata, non poterit damnari tanquam hæreticus. Nam ejus hæres dicitur probasse ejus innocentiam ex quo hæresis non fuit probata, ut per Anzniam, Simancham, & Decianum, quos sequitur Farinac. *d. q.* 197. *num.* 199. cum quibus *num.* 100. ait, quod in hujusmodi inquisiaus, inveniatur ut suspectus, damnabitur uti suspectus. Quod per sequuntur Caren. *d. tit.* 19. *n.* 9. & *seq.* & Salel. *d. cap.* 7. *num.* 203. & 235. ubi quod Inquisitor hunc absolvet ab excommunicatione, ut possit sepeliri in loco sacro. Et quod in hoc casu Inquisitor ne quidem possit hunc reum punire pœna pecuniaria inquit ex Roya Farinac. *d. nu.* 100. cui subscribit Carena *d. tit.* 19. *n.* 10.

Advertendum insuper est, quod processus, qui formatur post mortem hæretici, non debet dirigi contra mortuum, sed contra illius memoriam, ut per Locat. *post Judic. Inquis. q.* 3. Pegn. *p.* 3. *Schol.* 56. & Farinac. *d. q.* 197. *n.* 122. Forma sententiæ extat apud Repert. Inquis. *v. sententia.* Zanchin. *cap.* 41. *nu.* 3. Bajard. *ad Clar. d.* §. *hæresis n.* 57. Pegn. *p.* 3. *schol.* 56. & Farinac. *d. q.* 197. *n.* 123.

Ac demum est observandum, quod defuncti memoria, qui in morte dedit signa pœnitentiæ damnari non potest. Ideoque si in articulo mortis signa contritionis exhibuit, & judicialiter ob temporis angustiam absolvi non potuit, non debet ejus memoria damnari, sed absolvi, ut per Pegn. *p.* 2. *com.* 25. *ex* Concilio Taraconensi, Repert. Inquis. *v. Reconciliatio*, Locat. *v. cadavera n.* 1. & *v. filii n.* 13. & *v. Inquisitor n.* 25. Castropal. *d.* §. 4. *n.* 15. & Farinac. *q.* 193. *n.* 20. & 21. aliosque apud ipsum. Quod colligitur per argumentum à contrario sensu ex *cit. cap. filii de hæret. in* 6.

Contra igitur memoriam in S. Officio inquisiti, vel relapsi ita proceditur. Citantur ejus consanguinei, & proximiores, qui si protestentur nolle illum defendere, deputantur tres, vel quatuor defensores. Deinde

cadaver exhumatum unà cum ejus statua, & libris, si quos scripserit, traditur Curiæ seculari comburendum, citatis tamen prius defensoribus deputatis.

Imagines porrò condemnatorum ob crimen læsæ Majestatis humanæ retineri prohibentur *l. eorum ff. de pœn.* Ergo multò magis hæreticorum condemnatorum.

CONSULTATIO CLVII.

Qualis defensio Hæretico defuncto competat. Quinam, & quomodo in ea citandi, ubi & Parerga aliquot de hæreticorum defensione.

IN hac re distinguendum est inter jus & factum. Jus habet, quod sit hæreticus,& ut talis puniendus quicunque verbo, vel pacto asseruerit tanquam verum id, quod est contrarium veritati fidei catholicæ, ab Ecclesia decretæ. Factum autem est, quod quis verè id asseruerit. Unde, quod aliquis non sit puniendus, ut hæreticus ex duplici capite potest probari. Vel quia illius assertio non sit hæretica, etiamsi opponatur veritati, ab Ecclesia propositæ, ut de fide credendæ. Ex hac autem parte nulla hæredibus defuncti competit defensio, immo illi ex hoc essent autores hæresis, immo hæretici, si vellent, quòd non sit hæresis punienda sentire oppositum veritati, quæ omnibus, ut firma fide credenda, proponitur ab Ecclesia; quamvis ubi res sit adhuc dubia, & nondum declarata ab Ecclesia, non sit hæresis tenere ac defendere eam partem, quæ sibi videtur verior, salva semper Ecclesiæ declaratione.

Ex altero igitur capite, scilicet in facto potest defendi defunctus, vel negando & probando, quod ille non asseruerit, quod illi imponitur,neque est contra fidem; vel quia cùm illud asseruit, non erat sanæ mentis, ideoque libere non consentit in errorem contra fidem.

Quomodo autem filii, vel hæredes defunctum de certa hæresi inquisitum defendere possint, ostenditur *in cap. filii de hæret. in 6.* Ex eo enim pro certo; sumitur factum verè ac sine ulla dubitatione hæreticum, quale est infirmum ab hæreticis petere consolationem per eorum manuum impositionem. Ex quo elicitur hæc regula. Si defunctus fuerit vita diffamatus, vel suspectus, aut legitimè constiterit, quod ille sanæ mentis existens, hujusmodi hæreticos petierit, ejus filii, vel hæredes non sunt admittendi ad probandum, quod defunctus non fuerit sanæ mentis vel quod habuerit memoriam perturbatam, alias dicti filii, vel hæredes admittantur ad id probandum, sed non per uxores, filios, familiares, vel è suis aliquos, sed per testes alios, fide dignos, & specialiter fidei catholicæ zelatores.

Pro non dubio etiam sumitur *in d. cap. filii*, factum esse ex parte Fisci probatum, scilicet, quòd defunctus hanc consolationem petierit ab hæreticis, dubium verò esse, an ille esset sanæ mentis, cum illam petierit. Unde Pontifex solum decernit, quando filii, vel hæredes ad hoc probandum admitti debeant. Si ergo filii, vel hæredes negent substantiam facti, & velint probare defunctum hanc consolationem non postulasse, utique id probare possunt. Regulariter enim tam reus, quam actor admittuntur ad probandum, &, fundata intentione actoris, licet reo peremptoria probare ita, ut si actor unum posuit, & probavit,possit reus contrarium ponere ac probare per Glos. *in d.cap. filii in 2. præsup.* & ibi Gemin. *n.*11. & Anchar. *n.* 3.

Quare esto, quod per fiscum sit probatum, quod infirmus petierit consolationem ab hæreticis, si tamen filii, vel hæredes velint probare contrarium, admitti debent. Neque id adversatur *d. cap. filii* Quia Pontifex ibi non loquitur de probatione facti secundum substantiam,sed sumit pro certa & non controversa substantiam actus, solumque statuit de qualitate sanæ mentis, & vult, quod in casibus ibi expressis non debeant filii admitti ad probandam non sanitatem mentis. Unde ad excludendam probationem non sanæ mentis Pontifex non solum requirit quod factum sit probatum, & non controversum, sed etiam alteram ex hisce tribus conditionibus. Vel quod infirmus esset diffamatus de hæresi, nempe diffamatione proprie dicta,quæ fit ex infamia publica, nec rumor ad hoc sufficit, ut per Archid. *in d. cap. filii n.*7. Gemin. *nu.*7. & Farinac. *de hæres. q.* 182. *n.*112. Vel quod infirmus esset tunc suspectus de hæresi, ad quam suspicionem probandam in hunc effectum sufficiunt leviores suspiciones, quàm essent necessariæ ad condemnandum, ut etiam advertunt Archid.*n.*7.Gemin.*n.*8.& Farin.*d.n.*112.

Quod autem ad utramque conditionem notandum est, quod hæresis, de qua infirmus ad speciem casus *d. cap. filii*, debet esse infamatus, vel suspectus, debet esse hæresis Catharorum,vel similium hæreticorum admittentium consolationem per manuũ impositionem. Nam si infirmus esset diffamatus, vel suspectus de hæresi, talem superstitionem non admittente, potius ex hac diffamatione, aut suspicione oriretur præsumptio contraria. An autem ad hunc effectum excludendæ probationis sufficiat suspicio levis, scilicet quæ sit ex facto inducente solum levem suspicionem, nego. Durum enim videtur asserere quod ex sola levi suspicione induci possit tanta & talis præsumptio,quæ dicenda sit præsumptio juris ac de jure, contra quam admitti non debeat probatio. Quod si ex citatis Autoribus non sufficit rumor,sed necessaria est diffamatio, nec quidem erit sufficiens qualibet suspicio, sed erit necessaria talis, quæ æquipolleat diffamationi,

Tertia verò conditio est, quod sana mens sit legitime probata. Censetur autem legitime probata, si sit probata ex claris probationibus, vel ex legitimis indiciis, ut per Gemin. *loc. cit. n.* 9. & Farinac. *d.n.*112. Eodem namque modo debet esse probata diffamatio, vel suspicio hæresis, quia non potest dici, quod in judicio quispiam sit diffamatus, vel suspectus, nisi id fuerit in judicio probatum.

Porrò cùm non sanam mentem, vel furorem probare spectet ad eum, qui id allegat, ut per Archid. *ibid. n.* 10. & Franch. *n.*3. quia non sana mens, non præsumitur, nisi probetur, cùm hæc sit qualitas, quæ raro in homine reperitur, ideo, quamvis semel furiosus, semper præsumatur furiosus, nisi oppositum probetur, ut ait Archid. *n.* 5. tamen probandum erit, quod semel fuerit furiosus. Maxime,quia multi sunt,qui ut evadant pœnas,furorem simulant Quando igitur non solum adest præsumptio generalis sanæ mentis, sed etiam mentis sanitas legitime est probata, meritò Pontifex voluit ex hac probatione oriri præsumptionem juris ac de jure, contra quam non admittitur probatio,ut dicitur *in d. cap. filii*, ac ibi docent Gloss. *v. legitime*, Archid. *n.*9. Anchar. *d.n.*3. Franch. *n. item* 3. Gemin. *in sum.* Sylvest.*v. hæresis* 2. *n.*16. Repert. Inquis. *v. defunctus*, Gundisalv. *de hæret. q.* 22. *n.*9. Eymer. *p.* 3. *qu.* 41. & *q.*121. ibique Pegna *sub initio*, & Farinac. *de hæres. d. q.* 182. *nu.* 112.

Et nihilominus,licet non admittatur in hoc casu directa probatio in contrarium non sanæ mentis,admitti tamen debet probatio indirecta, quæ tendit ad infirmandam probationem sanæ mentis, probando illam esse corruptam,vel falsam, aut non concludentem, sive non legitimam,ut per Jo. Andr. *in d.cap. filii, d.v.* legitime,Anchar.*n.*3. Gemin.*n.*9. & *seq.* Franch. *n.* 3. Repert. Inquis.*v. probationes*,Gundisalv. *d. q.* 22. *n.* 10. Decian. *tr.cr.lib.*5.*cap.*57.*n.*91. Farinac.*d.q.*182.*n.*114. & *q.* 187. *n.* 50. Pegn. *in* 2. *p. direct. q.* 55. *com.* 80.

Cæterum ipse arbitror,quod factum de eo,qui hæreticalem consolationem petiit,sit *in d. c. filii de hæret. in* 6.

exempli

exempli causa appositum, atque iccirco idem dicendum sit de quocunque alio facto, aut dicto hæretico certo, & non æquivoco, vel ambiguo. Formalis quippe decisio ac principalis intentio Legislatoris fuit, ut exceptio non sanæ mentis allata ad defensionem defuncti, ubi constat de dicto, vel facto hæretico non debeat admitti in illis tribus casibus, scilicet si defunctus, dum vivebat, fuit diffamatus de hæresi illa, vel suspectus, vel eum fuisse sanæ mentis, legitime probatum fuerit. Semper tamen adverti debet, quod regula *dicti cap. filii* non procedit de substantia actus, sed de qualitate non sanæ mentis, admisso, quod alias sine controversia constet de facto hæretico. Quo admisso, regula extenditur ad aliam similem qualitatem, ut si allegetur, quod defunctus non ex animo, neque ex mala credulitate, sed solum extrinsecus hæreticum factum commisit. Nam probato, quod defunctus fuit de illa hæresi diffamatus, aut suspectus, aut quoad fieri potest, probata mala intentione illius, quia probatum fuit, quod nec timor, neque alia similis causa adfuerit, ob quam defunctus motus fuerit ad externum actum hæreticum non ex mala & hæretica intentione devenisse, tunc mala intentio violenter præsumitur; & contra violentam præsumptionem non admittitur probatio, Eymer. *p.* 2. *q.* 55. ibique Pegna *com.* 80. ubi notat, quod violenta præsumptio ex dicto, vel facto contra fidem oritur, quando dictum, vel factum est judicium indubitatum, quod ad illud trahi nequit, quam ad errorem, quem indicat factum, vel dictum hæreticum.

Est insuper advertendum, quod in his longe alia est ratio de hæretico vivo, qui multis modis potest se defendere, ac per torturam potest suspicionem pravæ intentionis, vel aliam malam qualitatem tollere, vel saltem valde minuere, ut non sit locus pœnæ ordinariæ & rigori juris, ac de hæretico defuncto, qui nequit se defendere, præcipue ex eo quod non possunt ejus defensores admitti ad probandum. Quare ad effectum non admittendi probationem non malæ qualitatis necesse est, quod factum hæreticum sit certum, & quod ubi non constat in judicio, quod defunctus fuerit diffamatus, vel vehementer suspectus de illa hæresi, quam factum hæreticum indicat, si Fiscus velit excludere defensores à probatione directa non malæ qualitatis non sanæ mentis, vel non malæ intentionis, non sufficit, quòd sit probatum factum hæreticum; sed necesse est, quòd probatio facta per qualitatem probaverit, nempe sanam mentem, vel quod non adsit aliquod signum exterius, ex quo bona intentio colligi possit.

In his ergo casibus Alexander IV. summus Pontifex *in d. cap. filii* noluit filios, vel hæredes admitti ad probandum directe, quod defunctus non esset sanæ mentis, ex quo tamen non exclusit illos à probatione indirecta, per quam auferatur plena probatio facta per Fiscum vel excipiendo, & objiciendo defectum jurisdictionis in Judice, vel probando negativam coarctatam ex parte defuncti, scilicet probando quod tempore, quo dicitur commissum fuisse ab eo factum hæreticale in aliquo loco, ille erat in loco valde ab eo remoto, vel probando negativam coarctatum ex parte testium, quod eo die, quo deponuntur commissum fuisse factum hæreticale à defuncto in tali loco, ipsi existebant in loco valde longinquo. Vel probando actus veræ religionis in defuncto, contrarios crimini ipsi adscripto vel repellendo testes, & excipiendo contra illorum dicta & personas, vel alias. Et pariter excipi potest contra probationes, quibus Fiscus prætendit probatum esse, quod defunctus fuerit de hæresi diffamatus, vel suspectus, de quibus, atque aliis hujusmodi Clar. *in pr.* 52. Simanch. *de cath. milit. tit.* 17. Cantera *in qq. crim. de reo q.* 12. *n.* 2. Masin. *in prax. p.* 5. Caren. *p.* 3. *tit.* 9. §. 3. *&* 4. Salel. *lib.* 4. *cap.* 1. *regul.* 338. *&* 405. *suo loco.*

Immo si defunctus accusatus fuisset de delicto, relinquente post se vestigium, ut de fractione imaginis crucifixi in tali Ecclesia existentis, posset falsitas accusationis, & probationis probari per evidentiam facti, ostendendo imaginem non esse neque fuisse aliquando fractam, quia reperitur integra, & intacta. Quamvis difficile sit hoc posse contingere, nisi apud Judicem imperitum, qui confecit processum, non viso prius & non probato corpore delicti.

Si itaque ex hujusmodi defensionibus probetur innocentia defuncti, vel certe minuatur vis probationum Fisci ita, ut ex illis non resultet plena probatio, defunctus non potest damnari, sed debet absolvi, quia ex sola suspicione, aut non plena probatione defunctus damnari nequit.

Similiter si non fuerit plene probatum, quod defunctus, dum petiit consolationem ab hæretico, aut aliud factum hæreticum commisit, erat sanæ mentis, nec tanquam hæreticus, nec tanquam suspectus potest damnari. Quia hæresis est voluntarius ac liber error contra fidem. Non est autem voluntarium, aut liberum ubi homo non est sanæ mentis, & sui compos, ut cum D. Thoma *p.* 2. *q.* 6. *ar.* tradunt Doctores, & Glossa *in d. cap. filii, v. sanæ*, Archid. *nu.* 4. Gemin. *n.* 9. Eymer. *p.* 3. *q.* 121. ubi Pegna *schol.* 161. Farinac. *q.* 189. *nu.* 11. Carena *p.* 2. *tit.* 4. *n.* 85.

Censetur autem non sanæ mentis, non solum phreneticus, aut furiosus, sed etiam ille, qui habet memoriam inordinatam, ac indispositam, ut per Gemin. *in d. cap. filii n.* 2. & Franch. *n.* 1. Immo ex verbis illis ejusdem *cap. perditam jam loquelam*, colligitur, non esse certum, quod infirmus, qui jam perdidit loquelam, sit sanæ mentis, & ideo ex particularibus conjecturis probandum erit à Fisco, quod infirmus, qui petiit consolationem ab hæreticis, postquam amiserat loquelam, esset sanæ mentis, ac perfecti judicii, ad hoc ut filii ac hæredes non possint directe probare, quod defunctus non erat sanæ mentis.

In secunda vero parte regulæ, superius traditæ Pontifex, extra præfatos tres casus, admittens filios & hæredes ad probandum directe, quod defunctus non esset sanæ mentis, vult, quod ad hoc probandum legitimi testes esse non possint defuncti uxor, filii, familiares, vel sui, sed quod aliunde adducantur testes fide digni, & fidei orthodoxæ zelatores. Quod etiam decrevit idem Alexander IV. in constitutione, quæ incipit *ex parte* apud Pegnam, & docent glossa *in d. cap. filii*, Archid. *n.* 13. Jo. Andr. *n.* 1. *&* 2. Gemin. *n.* 3. Franch *n.* 2. Eymer. *p.* 3. *d. q.* 121. ibique Pegna *q.* 70. *com.* 119. *&* 170. Simanch. *de cath. institt tit.* 17. *n.* 56. Sylvest. *v. hæreticus* 2. *n.* 16. *locat. v. uxor. n.* 4. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 35. *nu.* 37. Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 857. *n.* 24. Farinac. *q.* 188. *nu.* 149. Carena *p.* 3. *tit.* 5. §. 3. *num.* 71. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. Salel. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 53.

Probari igitur potest, defunctum, quando aliquid fecit, non fuisse sanæ mentis. Licet enim hæc sit negativa, est tamen negativa qualitatis; quæ probari potest, ut per Archid. *ibid. num.* 10. Anchar. *nu.* 2. & & Gemin. *nu.* 3. In hac tamen defensione testes esse non possunt uxor, neque filii, sive masculi, sive fœminæ, sive legitimi, sive illegitimi, & sive sint filii defuncti, sive filiorum per lineam rectam usque in infinitum. Quod est rationi consonum, quia causa patris defuncti est eorum causa. Habent enim in illa, ut alibi diximus, interesse, tum ratione infamiæ, quæ in alias redundat, tum ratione pœnarum, quæ ad illos extenduntur, tum ratione bonorum quibus privantur, si patris memoria damnetur.

Familiares verò alicujus dicuntur illi, qui intra domum illius deserviunt, ac sunt illius domestici commensales, ut alibi diximus, ubi ad hoc conditiones necessariæ, Rota *decis.* 584. *p.* 1. *rec.*

Non

Non sufficit autem si absens inserviat, ut dixit Rota coram Gregorio XV. *dec.* 166. ad quam Beltramus. Censetur verò servire præsens ille, qui licet dormiat extra domum, tempore tamen sui servitii præsens est. Isti enim dicuntur esse de familia, quia nobilium familia comprehendit etiam inservientes personis dominorum. Et proculdubio de hisce familiaribus loquitur *d. cap. filii*, qui etiam in domo vivunt, tanquam sub obedientia domini, ac sub ejus potestate sunt. Et de hujusmodi familiaribus loquitur Concilium Trid. *sess.* 24. *cap.* 11. *de reform.*

Inter familiares, etiam mercenarios domesticos ponit Archid. *in d. cap. filii nu.*12. & Farinac. *d. qu.* 188. *nu.*149. Sed sumunt mercenarium pro famulo commensali, ut sicque ij, qui ex mercede deserviunt, ut artifices non sunt familiares, atque adeo non prohibentur esse testes ad defensionem defuncti. Existimat tamen Pegna, quod famulus censendus sit familiaris, etiamsi gratis inserviat. Sed si famulus inservit sub pacto expensarum, non inservit gratis, licet inserviat sine alio salario, quia pro servitute percipit victum, & vestitum. At si omnino gratis inservit, non potest dici familiaris, quia. ut habetur *ex cap. sicut vobis de verb. signif.* & ex Concilio Trid. *loc. cit.* unum ex substantialibus requisitis ad familiaritatem est continua commensalitas. Qui autem inservit gratis non habet interesse in causa defuncti, quia non potest timere, quod si publicentur bona defuncti, sibi deficiat merces servituris, quia servit sine mercede. Et ideo Specul. *tit. de teste* §. 1. hunc famulum gratis servientem, inter familiares noluit numerare.

Colonum etiam inter familiares, sive inter illos, qui admitti non debent in hac causa, recenset Pegna *Com.* 119. Et quidem si defunctus inquisitus fuisset cultor agrorum & aluisset plures famulos pro servitio domus & pro agrorum cultura, tunc hic colonus, qui simul fuit famulus defuncti, dicendus esset familiaris illius. At mercenarii, qui ad tempus conducunturpro colendo agro, vel quibus dantur agri colendi pro certa mercede, sunt mercenarii externi, nec sunt de familia, neque proprie sunt familiares, cum neque intra domum domino inserviant, neque sint ejus perpetui commensales.

Domestici verò non distinguuntur à filiis, & famulis. Unde rectè Pegna *d. com.* 119. ait, quod domestici dicuntur omnes illi, quibus ratione potestatis potest imperari, quales sunt qui in domo nostra habitant, nobis servientes. Sicque domesticus est nomen commune omnibus de familia, comprehendens uxorem, filios, famulos, & quoscunque, qui in domo sunt sub patria potestate, vel maritali, vel dominica. Et ideo *d. cap. filii*, ut clarius procederet domesticos non nominat, quia nomen domestici est generale, sed speciatim nominat uxorem, filios, & familiares.

Sub verbis autem illis, *vel de suis aliquos*, quæ leguntur *in d. cap. filii*, comprehenduntur consanguinei. Nam in communi sermone consanguinei dicuntur esse de suis, respectu scilicet illius cujus sunt consanguinei, & ita, quod ad defensionem in causa fidei non debeant admitti consanguinei probat Pegna *d. com.* 119. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *nu.*81. & in Enchir. *tit.* 35. *nu.* 24. Farinac. *d. qu.* 188. *num.* 149. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 15. *num.* 1. Carena *p.* 3. *tit.* 5. §. 3. *nu.* 21. Salel. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.*2. *nu.* 53. Nam & isti habent interesse in absolutione hæretici defuncti, saltem quod ad evitandam infamiam, vel dedecus familiæ, quod consequerentur ex damnata memoria defuncti, Immo Salelles *d. n.* 53. ex eadem ratione id extendit ad affines, Quod tamen intelligo cum Carena, *ubi supra num.* 18. durante affinitate, non autem ea dissoluta per mortem mariti vel uxoris.

Nullum verò est verbum *in d. cap. filii*, sub quo in proprietate sermonis comprehendantur amici, & ideo isti ex vi *d. cap. filii* non prohibentur esse testes ad defensionem hæretici defuncti, nisi aliunde ex aliqua circumstantia rejici debeant. Nam potest esse, quod sint de eadem hæresi suspecti.

Limitatur tamen dispositio dicti *cap. filii de hæret. in* 6. Primo, ut non procedat in familiari præterito, qui jam recessit à servitio antequam examinetur in testem, nisi hoc factum esset in fraudem, quæ præsumitur, si statim post examen iterum ille ad servitutem, reciperetur, Secundo quando veritas pro innocentia rei aliunde haberi non posset, ut per Simanch. *de cath. instit. d. tit.* 19. *num.* 21. quem referunt, & non rejiciunt Farinac, *d. q.* 197. *num.* 150. & *q.* 54. *de testib. nu.* 118. & *q.* 55. *nu.* 73. Salel. *d. cap.* 2. *num.* 56. & Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 2. *nu.* 9. Tertio domestici & familiares admittuntur in hoc casu in testes, si sint personæ admodum dignæ, ac spectatæ probitatis, ut per Pegnam *d. com.* 119. Mascard. *ibid. concl.* 857. *nu.* 18. Præcipue, si, ut inquit Farinac. *d. qu.* 197. *nu.* 151. cum hoc teste domestico conveniret alius testis omni exceptione major, aut concurrerent aliqua indicia innocentiæ.

Non obstat textus *in cap. in fidei favorem eod. tit. in* 6. in quo in fidei favorem conceditur admitti in causa fidei testes inhabiles. Nam hic favor consistit, ut tales adhiberi possint, etiamsi adsint testes habiles. At *in d. cap. filii* dicitur, quod ad defensionem admittantur solum in subsidium.

Minus obstat *d. cap. filii*. Nam ejus mens est, quod non admittantur, ut reprobatorii testium Fisci, quia testes reprobatorii debent esse omni exceptione majores, *cap.* 1. ibique Glos. *v. Stephanus Papa de except. Specul. tit. de testib. reprobat. in princ. & n.* 3. Boër. *dec.* 40. ac Rota *dec.* 22. *de rescript. in antiq.* Quodque non adhibeantur, nisi ex necessitate. Atque ita pro hac sententia referuntur etiam Gabr. *lib.* 7. *conclus.* 22. *num.* 7. Campeg. *de testib. reg.* 5. *fall.* 9. Mascard. *de prob. lib.*2. *concl.* 658. *n.* 27. & *seq.*

Advertendum denique est, quod hactenus dicta in hac consultatione non adversantur iis, quæ alibi à nobis dicta sunt. Nam ibi diximus, non solum filios, sed etiam quemlibet admittendum esse ad defensionem causæ defuncti inquisiti de hæresi, hîc verò ab hac defensione arceri videntur etiam filii. At nulla est contrarietas; solum enim in hac consultatione modus defensionis est traditus, & in aliquibus casibus solum prohibiti sunt filii directe probare, quod defunctus non fuerit sanæ mentis, non negata defensione, & facultate, quæ per indirectas probationes haberi potest. In aliis verò casibus, admissa defensione prohibetur, ne defunctum probetur non fuisse sanæ mentis per testes domesticos, & familiares. Ideo *in d. cap. filii* non est prohibita omnis species defensionis inquisiti de hæresi, & propterea quod disposita in hac speciali defensione, & ex peculiari ratione adducta *in dict. cap. filii*, non debeant extendi ad alias defensiones, tradit Farinac. *d. qu.* 197. *num.* 111. ex Deciano *lib.* 5. *cap.* 27. *num.* 18. quos sequitur Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 16. *num.* 8. sicque etiam, quod *d. cap. filii* speciale jus continent, inquiunt etiam ibi Archid. *num.* 13. Gemin. *num.* 3. & 4. & Franch. *num.* 2.

Parerga. Reis S. Officii non permittitur, ut suas defensiones faciant extra carceres. 9. Julii 1612. Fuit tamen permissum cuidam Neapolitano illas faciendi extra carceres, quamvis causa esset gravis, & fuit habilitatus à carceribus S. Officii Urbis.

Carcerati S. Officii debent in carceribus secretis defensiones faecre.

Reis S. Officii non est danda copia processus offensivi, nisi facta per ipsos obligatione de illa restituenda post expeditionem causæ.

Copiam processus non solvunt Notario Rei S. Officii, si illa mittitur ad Urbem jussu S. Congregationis, secus verò si mittatur, instante ipso reo.

Copiam scripturarum, processuum, sententiarum & aliarum rerum, non solet regulariter S. Officium concedere, & alteri dare. Poterit tamen dari copia sententiæ, non autem processus, nepotibus hæretici, ut illa se in lite juvare possent.

Et copia sententiæ latæ contra patrem poterit concedi filio.

Copia item scripturarum existentium in S. Officio poterit etiam dari ad probandum Titium prætensum maritum habere uxorem superstitem. Poterit quoque dari pro recuperatione bonorum sub fideicommisso.

Copia sententiæ traditi Curiæ seculari dari poterit illius hæredibus.

Sæpius deneganda, quemadmodum deneganda pars processus fabricati in S. Officio.

Datur aliquando fides, sive attestatio, continens vel quod quis maneat sub protestatione S. Officii; vel quod non sit detentus ab causam fidei; vel quod nihil sit in S. Officio, quominus possit obtinere beneficia & dignitates ecclesiasticas; vel quod nihil sit ibi deductum, quod eum impediat à muneribus, & honoribus suæ Religionis, si is fuerit religiosus.

Datur etiam decretum authenticum, quo declaratur, S. Congregationem censuisse aliquem detentum in S. Officio esse absolvendum, uti repertum non culpabilem, ideoque libere dimittendum.

Carceratus S. Officii petens posse suum processum communicari suo fratri, qui ei auxilium præbere poterat in scribendis copiis processus, nihil obtinet. Est enim contra stylum S. Officii 3. Decembris 1604.

Carcerati S. Officii, donec sunt in defensionibus non loquuntur cum aliquo, neque scribunt absque licentia 7. Junii 1567.

Commendationes quarumcunque personarum cujusvis dignitatis, & præeminentiæ sint, etiam per litteras, scienter Cardinales generales Inquisitores, Consultores, Officiales quicunque, etiam Inquisitores, recipere non possunt pro hæreticis.

Decretum prohibens commmendationes reorum, eorumque causarum non comprehendit eorum Advocatos, protectores, & procuratores. Illorum commendationes qui voce ac scripto instant pro expeditione non sunt comprehensæ in prædicto decreto.

Neque commendationes parentum, & amicorum, nullum præjudicium causis inferentes.

Ministri S. Officii hujusmodi commendationes recipientes, à quibus rei possunt consequi auxilium & favorem in suis causis, subjiciuntur censuris.

Eis tamen audire non est prohibitum Inquisitoribus, sed tenentur postea illas publicare, quando proponuntur causæ reorum, vel saltem certiorem reddere S. Congregationem, quando ad illam transmittuntur processus rei commendati. Quare possunt illas recipere, & sic receptas transmittere Assessori S. Officii, referendas in fine causæ.

CONSULTATIO CLVIII.

An qui sponte seipsum interficit ob laudem Dei, censendus sit formaliter hæreticus?

HAc in re generalis regula est, neminem posse ullo casu mortem sponte subire, nec ullam circumstantiam dari, quæ necem propriam valeat licitam efficere, sicut ex verbis D. Augustini *lib.* 1. *de civit. Dei cap.* 20. *& cap.* 26. relatis *in can. ut non liceat* 9. ac D. Hieronymi ut Jonam Prophetam, *cap.* 1. *prope finem in can. non est nostrum* 11. *q.* 1. tradit omnino videndus Balthasar Gomez de potest in seipsum *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 1. ubi & *cap. seq.* respondet singulis exemplis, quæ adduci possunt, tum ex veteri, tum ex novo testamento, atque ex historiis profanis, quod etiam post D. Thomam 2. 2. *q.* 64. *ar.* 5. docent omnes Theologi, & tradunt Covar. *var. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 8. *&* 9. Sot. *de just. & jur. lib.* 5. *q.* 1. *ar.* 5. Sananch. de *cathol. instit. tit.* 18. *num.* 29. Rationes vide apud ipsos.

Quæ regula ampliatur primo, ut neque liceat se certo mortis periculo exponere per actus positivos, qui directo tendant ad mortem certam, ac illam necessariò inferant ex propria natura, puta se præcipitare ex alto adeo, ut cesset omnis spes necem evadendi, Covar. *d. n.* 8. Sot. *d. q.* 1. *ar.* 6. *ad* 1. Aragon. *d.* 2. 2. *q.* 64. *ar.* 5. *ad* 3. ibique Bannes *dub.* 1. *ad* 2. & Salon. *contr.* 1. *ad* 5. *ac q.* 69 *ar.* 4. *contr. ult. concl.* 1. Valentia tom.... *disp.* 5. *q.* 8. *pun.* 2. *ad* 2. *&* 3. *argum.* Petr. Navar. *de restit. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 64. *&* 72. Gomez *loc. cit. lib.* 2. *cap.* 1. *numer.* 5.

Ampliatur secundo, quod neque liceat pro Republica se manifestæ morti objicere, illam præeligendo, ut inquiunt Durand. *in* 4. *sent. d.* 17. *q.* 6. *num.* 6. *&* 8. *cum seq. ac* 11. & post alios Gomez *d. lib.* 2. *cap.* 2. *in* 2. casu, qui articulum ad partem examinat, ac ita concludit *à num.* 11. *ad.* 16. Quare inquiunt Bannes *d. q.* 64. *ar.* 5. *dub.* 1. & Gomez *d. cap.* 2. *num.* 13. militem non posse, ut hostem præcipitet se simul cum illo inter amplexus præcipitare, quamvis possit se periculo exponere, ut præcipitetur, cùm hostem præcipitat.

Ampliatur tertio, ut neque pro aliorum salute spirituali liceat mortem certam, & infallibilem præeligendo oppetere ex Petro Navar. *d. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 63. *&* 66. & aliis, quos refert, & comprobat Gomez *d. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 2. *& seqq.* licet *num.* 5. cum D. Thoma 2. 2. *q.* 26. *ar.* 5. & scholasticis subdat, unumquemque teneri se gravi, ac evidenti periculo exponere pro salute constituti in extrema necessitate spirituali.

Itaque duplici modo defendi potest homicidium sui ipsius. Vel cùm quis non intendat spontaneam præelectionem mortis necessario, ac certò sequuturæ, cùm liceat, etiam pro Republica se mortis periculo, quantumvis maximo, exponere, si adsit aliqua spes evadendi, ac intentio se tuendi, dummodo fieri posset, quamvis inde mors sequatur indirecte, cum dicatur evenire præter dictam intentionem, tanquam effectus consequutivus, ac ipse actus directus ad finem licitum & honestum sit per se actus fortitudinis ex D. Thoma 2. 2. *q.* 123. *ar.* 5. & ex aliis congestis à Gomez *d. lib.* 2. *cap.* 2. *in* 3. *casu num.* 16. animadvertens *n.* 17. hujus generis fuisse casum Eleazeris, de quo *Machab.* 1. *cap.* 6. quia non habuit intentionem moriendi, sed occidendi elephantem, quamvis illo cadente fuerit oppressus, idemque aliis exemplis confirmans. Et ita intelligenda sunt exempla, quibus graves Doctores firmant, posse quempiam pro salute publica ignem injicere in pulverem vitratum ac sulphureum ad evertendam turrim hostilem, etiam quod sciat se momento dissipandum; non enim dici potest, quod proprie se interimat. Quod quis possit se objicere telo, ut corpus Principis vel amici salvet, immo & se offerre occidendo pro amico injuste condemnato ad mortem de quo *Less. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 6. *n.* 30. *& seq.* militesque cum hæreticis prælio navali dimicantes, cum jam viderint, navem in potestatem hostium venturam, posse ipsam incendere, ac se in mare dejicere, ne ipsi & navis veniant in hostium potestatem, ut per Lessium *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 32. *cum binis seqq.* Laym. *theol.*

moral. p. 3. *sect.* 5. *tract.* 3. *cap.* 1. *numero* 3. Bonac. *tom.* 2. *de restit. in part. disp.* 2. *quæst. ult. sect.* 1. *pun.* 5. *nu.* 8. Diana *part.* 5. *tractat.* 4. *de homicid. resol.* 31. Quod condemnatus ad mortem per famem, possit abstinere à cibo clanculum oblato, Sot. *lib.* 5. *de just.* *qu.* 6. *art.* 4. Quod damnato ad mortem non liceat fugere è carcere, cùm possit. Quod si duo sint in extrema necessitate constituti, possit alter alteri cedere panem, quem habet, & sinere se mori, & in naufragio potest quis alteri permittere tabulam, etiam à se occupatam, & committere se undis, licet non sit spes evadendi, Victor. *de homic. num.* 26. habet enim justam causam, nempe officium charitatis in proximum. Quod miles possit, ac teneatur non deserere stationem in periculo communi, etsi certus sit se occidendum. Quod quis possit servire peste infectis, etsi putet se inficiendum. Justa namque subest causa.

Non enim intendunt sui interitum, sed ne hostis navi cum publico damno potiatur, & ut se ipsi, siqua ratione possint, à morte certissima ab hoste inferenda eripiant. Unde Cajet. *tom.* 3. *opusc. tract.* 9. *de vinculo obedientiæ ad* 2. *ration.* ait: Miles pro actu virtutis, scilicet justæ defensionis, aut justæ ultionis, exponit vitam suam periculo, & serviens infectis pro actu virtutis, scilicet religiosi obsequii exponit se periculo mortis. Et in Judic. *cap.* 16. ita inquit: Non eligitur in hujusmodi casibus mors propria in seipsa, sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum ultionis. Ac cœtera, quæ dumtaxat locum habent ubi finis, ac intentio est directa erga salutem publicam, pro qua strenue ac fortiter quis exponit se periculo etiam extremo, non quia velit mori, sed quia vult etiam cum propria jactura publicum bonum. Quod admittit Gomez *dict. libro secundo, capite primo, numero sexto*, dicens *numero septimo*, id esse conforme etiam doctrinæ D. Thomæ quod exponere se periculo, quamvis evidentissimo mortis pro salute publica, est actus virtuosus, & ad virtutem fortitudinis pertinens. Idque repetit *dict. libro secundo, capite secundo, numero decimo sexto, & seq.* Et quod ad naturam actus sufficit, non esse adeo certam & infallibilem mortem, ut nec possit adesse aliqua spes evadendi, licet periculum esset gravissimum. Spes autem hæc veluti à natura insita facile suaderi potest, quod non sit omnino exclusa, cùm ne quidem ex lapsu præcipiti necessariò sequutura sit mors, ut probatur exemplo Civis Arelatensis, qui cum per annos plurimos decubuisset, flagrante per subitum incendium domo, gravi timore perculsus, derepente sese erexit, excitatisque corporis viribus è summo ædium præceps ruit absque ulla pœnitus læsione; immò recuperatis sensu ac motu, quibus in una corporis parte privatus erat, ut referunt Valeriola *libro secundo observat.* 2. & Schenk. *observation. libro primo rubr.* de paralysi *ver. curatio fortuita.* Huc etiam faciunt exempla recensita à Lessio *loco citato* à Lopez *in instruct. consc. capite sexagesimo quinto de homic.* ac plenius ab Vuadingo in Annal. Minor. *tomo* 6. *an.* 1456. *numero* 65.

Vel divina revelatione supposita. Nam qui spiritu Dei aguntur, sub lege non sunt. Atque ita procedunt exempla Samsonis, qui seipsum cum hostibus ruina domus oppressit Judic. *capite vigesimo sexto* cujus meminit Gomez *libro primo dict. capite octavo, numero vigesimo octavo.* Raziæ Machab. *capite decimo quarto*, juxta opinionem Nicolai de Lira, & Ugonis Cardinalis, etsi Divus Augustinus *epist.* 61. *ad Dulcidium, & libro secundo contra* 2. *epist. Gaudentii capite trigesimo tertio*, ac Sixtus Senensis *lib.* 4. *biblioth. Sanctor. in confect. hæres.* 11. *resp. ad* 6. ejus factum non probent, quibus adhæret Gomez *dict. capite octavo, numero duodecimo.* Adolescentum Christianorum apud Eusebium *libro octavo hist. Eccles. cap.* 12. Hermanici apud eundem *lib.* 4. *cap.* 14. Asictæ monachi apud Nicephorum Calixtum *lib.* 7. *cap.* 11. Trecentorum martyrum, quorum meminit Martyrologium Romanum die 24. Augusti, Athanasii Martyris, Maximæ Levitæ & martyris eodem Martyrologio 5. Decem. & 20. Octob. Apolloniæ Alexandrinæ, Pelagiæ Antiochenæ, Sophroniæ, & aliarum Virginum, de quibus Augustinus *lib.* 1. *de civit. cap.* 26. ac similium.

Unde displicet Lessius, qui citato *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 6. *numero* 33. cum paucis quibusdam censet talem revelationem aut dispensationem, sive, ut Augustinus ait spiritum latenter hoc jubentem, non esse necessariam. Quia non est recurrendum ad superna nobis ignota, sed standum est regulæ, nisi divina jussa evidenter appareant ex circumstantiis actus, personæ, temporis, loci, causæ, & hujusmodi aliis. Et inter reliqua signa, quæ traduntur ad dignoscendum, an mors voluntaria fuerit secuta instincta, sive impulsu divino, unum est, quando inter hostes fidei imminet periculum, sive necessitas, vel utilitas magna fidei christianæ, sive realis propugnatio illius, vel defensio, ut per Castel. *de Sanct. Mart. Canoniz. pun.* 2. *concl.* 2. *n.* 17.

His autem annotatis, ita respondendum censeo ad quæstionem propositam: Occidens sponte se ipsum, extra regulam traditam, ob laudem Dei, est virtualiter hæreticus. Antequam id probetur, notandum est, quod inter alias hæreses, quas enumerat Alphonsus à Castro adversus hæreses *v. Martyrum lib.* 10. *lit. B.* illa est, quæ asserit, eos, qui se pro peccato interimunt, debere martyres nuncupari pro eo, quod puniunt in se, quod dolent commisisse. Hujus erroris autor fuit Petilianus Donatista, contra quem extant aliquot Augustini tractatus. Hic error convincitur ex facto Judæ, qui dolens de peccato, quod commiserat, laqueo se suspendit. Judam autem fuisse damnatum, nullus Catholicus dubitat.

Et ibi idē à Castro refert aliam hæresim, quæ adstruit, omnes, qui mortem ultronei patiuntur, esse martyres dicendos, sive talem mortem ab aliis inflictam patiantur, sive eam sibi ipsis infligant. Hujus hæresis autores vocat Augustinus Circumcelliones *lib. de hæres cap.* 69. Philaster Circuitores, quos pertinere ad Donatistas, ac sub illis militare ait loco citato Augustinus.

Ex quibus assero primò & simul probo responsionem. Omnis, qui asserit, occidentem sponte seipsum esse martyrem, est hæreticus. Qui autem sponte occidit seipsum ob laudem vel honorem Dei, asserit virtualiter esse martyrem. Nam martyres veri proprio sanguine effuso, nihil aliud intendunt, nisi laudare Deum, & propriam vitam contemnere pro ejus honore tuendo, vel respectu fidei, vel respectu alicujus virtutis infusæ. Atque adeo saltem virtualiter est hæreticus, hæresi Donatistarum, & Circumcellionum.

Confirmatur. Qui negat aliquam propositionem evidenter illatam ex aliqua præmissa revelata, ut est conclusio hæc theologica: *Christus habet voluntatem humanam,* quæ deducitur ex altera revelata, scilicet: *Christus est homo*, & ex altera naturali nempè: *Omnis homo habet voluntatem humanam*, iste censetur virtualiter negare præmissam immediatè revelatam. Nam qui negat conclusionem evidenter, ac necessariò illatam ex præmissis, censetur virtualiter negare antecedens, & præmissas ex quibus infertur. Cùm igitur hæc conclusio theologica: *Christus habet voluntatem* inferatur necessariò ex illa præmissa immediatè revelata: *Christus est homo*, virtualiter negat hanc præmissam; ac proinde

proinde est verè hæreticus, & ut talis debet puniri in foro externo, ut rectè Fasol. *in* 1. *p. D. Thom. qu.* 1. *ar.* 3. Valent. *tom.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 11. *pun.* 1. *diff.* 3. Canus *de loc. theol. lib.* 12. *capit.* 9. Ergo à simili, qui est virtualiter hæreticus non negativus, sive non negans aliquam propositionem de fide, sed virtualiter asserens aliquem errorem contra fidem, ut est in hoc casu, meritò in foro externo censendus est, ac puniendus, ut hæreticus.

Assero secundo: Occidens seipsum ob laudem Dei, est formaliter hæreticus. Ad id probandum notat idem à Castro *loc. cit. lib.* 1. *capit.* 1. *lit. B.* quod *hæresis est dogma falsum, fidei orthodoxæ repugnans, dicitque dogma falsum omnem enunciationem falsam, sive illam quis dogmatizet, sive illam secum tacitus affirmet. Nam utcumque hæresis esse potest.* Et statim: *Sola res effecta absque judicio intellectus definientis, peccatum esse potest, hæresis autem minime. Qui enim furatur, etsi contra Scripturam id fieri vetantem agat, non est hæreticus, nisi credat furtum non esse peccatum. Fornicationem Sacra Scriptura prohibet; atqui fornicatur, nisi hoc impune fieri credat, non est censendus hæreticus. Opus ergo solum sive intellectus errore, hæresis non est, quantumlibet opus sit ex Scriptura prohibitum. Propter quod admonere oportuit, ut cum Simoniam aliquando hæresim appellari audieris, intelligas non opus ipsum, quo Simonia committitur, esse hæresim, sed errorem, quo credit spiritualia esse venalia. Sic enim vocatur à Gregorio Nazianzeno in fragmento quodam à Gratiano posito quæst. prima, caus. prima. can. qui student, & à Gregorio Romano lib.* 4. *regist. capit.* 95. 110. 113. *& sequent & lib.* 9. *cap.* 140.

Et deinceps: *Sed obstabit quispiam; si res acta, intellectu minime circa eam errante, hæresis non est, quare deprehensus in exercitio Iudaicæ cæremoniæ, aut alicujus ritus Sarracenorum, ut puta quia Sabbatum observat, aut agnum paschalem comedit, velut hæreticus punitur? Quod si ex facto dicas suspicionem oriri, ut id, quod facit, ita esse faciendum credat, cur non eadem ratione fur, aut fornicator ansam suspicionis præstat, ut suspicemur, illum sic facere, quia sibi licere credit? Cui objectioni respondeo, magnum esse inter hæc & illa discrimen. Sunt enim aliqua peccata, ad quæ homines sunt natura proclives, ut sunt carnis illecebræ, auri sacra fames, honoris appetitus. Hæc ergò cum talia sint, ut in illa præcipites ferantur, etiam, repugnante conscientia, agunt. Sunt alia peccata, quæ sesus se habent, ad quæ voluntas non fertur, eo quod nihil habent, quo possint allicere voluntatem. Quapropter cùm ad illa voluntas indifferens, ac dubia sit, intellectum consulit, ut sciat, quid facto opus sit, neque in his repugnante conscientia aliquid agere tentat.*

Nec satis, sed subdit. *Est enim intellectus voluntati à consiliis. Sæpenumero autem accidit, ut Rex inconsultis omnibus, immo omnium consilio posthabito, in id, ad quod pronus est, præceps ruat, & quod voluerit, agat, cùm tamen sæpissime in reliquis consulentibus cedat, & ex eorum consilio fieri omnia præcipiat: In his ergo, ad quæ voluntas est prona, nusquam intellectus judicio spreto, aliquid operatur. Ad cæremonias autem has, vel illas observandas nulla est à natura pronitas in voluntate, nisi forte ex consuetudine exequendi eas, quæ altera est natura; idcirco vehemens suspicio, ut ibi voluntas regatur ab intellectu, ut quod facit, sic credat esse faciendum. Sic enim Salvator ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Nam, ut Aristot.* 3. *eth. ait; qualis est unusquisque talis dicit, & operatur. Ex hac sola, ut opinor, ratione simoniacus appellatur hæreticus a Gregorio in regist. dicente: Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc, ut hæreticus fiat, ordinatur. Nam ex hoc; quod impreciabile licetur, verisimile est, eum male sentire de sanctitate Ecclesiæ, quasi credat, eam velle spiritualia liceri, quam tamen Ecclesiam credere tenetur sanctam, immaculatam, sine macula, & sine ruga. Ecclesia igitur de his, quæ foris patent judicat, quæ, non est dubium, esse mala. An autem intellectus sit concors operi, nec ne, Deus novit, qui intuetur cor, homines autem nesciunt, nisi quæ foris patent, quamquam vehemens est suspicio, ut in illis magna sit intellectus ad opus conventio. Et hac de causa punitur ex facto istorum, velut hæreticus, qui propter alia opera, quantumlibet per Sacram Scripturam prohibita, minime ut talis punietur, eo quod ibi suspicari non liceat, ut quod facit, sic credat esse faciendum.* Hactenus à Castro.

Ex hac doctrina duo colliguntur. Alterum est, quod si quis crediderit furtum, aut fornicationem non esse peccatum, sed licite fieri posse, censendus sit hæreticus. Quia hæresis non consistit in errore operis, sive in opere intrinsece malo, aliàs omnia peccata mortalia essent hæreses. Quod est falsum, ut alibi probavimus, sed consistit in errore intellectus falsò asserentis, vel credentis furtum, & fornicationem esse licitam. Quod est formaliter oppositum Sacræ Scripturæ, revelanti furtum & fornicationem esse intrinsece mala, ut constat ex illis præceptis: *Ne furaberis: Ne fornicaberis.*

Alterum est, quod ut aliquis censeatur hæreticus formaliter ita credere, sicut moraliter operatur, inspicienda sunt peccata ex genere suo. Propterea exercens ritus Iudæorum, censetur ac punitur, ut hæreticus, quia in hujusmodi opus non est proclivis natura, sicut illecebras carnis, sed ex mero impulsu, imperio, ac judicio practico intellectus censetur perpetratum.

Ex his ita probatur assertio. Qui credit, & aliquo signo externo asserit furtum & fornicationem esse licitam, est formaliter hæreticus. Qui autem se interimit propter gloriam Dei, asserit formaliter occidere seipsum esse licitum ac meritorium. Nam idem est hominem posse occidere seipsum esse in honorem Dei, ac dicere occidere seipsum esse licitum, cùm solum intrinsece licita, vel indifferentia possint in laudem Dei offerri. Sicut enim qui diceret furtum & fornicationem perpetrare in laudem Dei, assereret evidenter, & ex necessaria consequentia, furtum & fornicationem non esse peccata, & ex doctrina Castri censetur formaliter hæreticus, quia sentiret contra expressum sensum S. Scripturæ, prohibentis furtum & fornicationem tanquam intrinsece mala, ac proinde nunquam ex propria voluntate, & ex proprio objecto referri posse in Deum, qui est intrinsece, ac substantialiter sanctus, ita qui assereret occisionem sui ipsius ex seipso posse referri in laudem Dei, jam diceret occisionem sui ipsius non esse intrinsece malam, & peccatum, sed esse licitam, ac piam. Quod est contra sensum expressum S. Scripturæ, prohibentis tanquam intrinsece malam occisionem sui ipsius præcepto illo negativo: *Non occides.*

Et quidem licet in opere inhonesto, ac mortali, ad quod est proclivis natura, possimus interpretari, quod sit commissum, reclamante conscientia, & non errante judicio intellectus, ut sunt fornicatio ex carne, furtum ex cupiditate, ut proinde dicantur opera ista commissa ex concupiscentia, quæ plerumque arguit potius lapsum voluntatis, quam errorem intellectus, secus tamen dicendum est de peccatis, ad quæ natura non est proclivis, ut sunt ritus Iudæorum, & alia hujusmodi. Nam ex istis arguitur error intellectus formaliter, & censetur talia perpetrans formaliter hæreticus, & ut talis punitur. Et ratio disparitatis est, quia solum ad delectabile natura hominis lapsa proprio pondere fertur, cùm delectabile sit

sit objectum concupiscentiæ, ut docet D. Thom. 1. 2. *pluribus in locis*, cujusmodi sunt peccata primi generis, furtum & fornicatio. At peccata secundi generis, scilicet ritus Judæorum, comestio Agni Paschalis, & id genus alia, sunt ex se opera magis abstracta, & formaliter moralia, & propterea censetur intellectus ea moliri, ac formaliter male credere, ac esse formaliter hæreticum. Occidere autem seipsum propter honorem Dei, est peccatum, ad quod non est proclivis natura, sed abhorrens, cum nihil aliud sit magis naturaliter homini insitum ac delectabile, quàm vivere, ac diù vivere. Atque adeo autor formalis hujus sceleris est error intellectus, cùmque hoc scelus sit expressè prohibitum à S. Scriptura, censendus est formaliter hæreticus, quemadmodum Christianus, exercens ritus Judæorum, formaliter censendus est hæreticus.

Non obstat, quod ad constituendum hæreticum formalem, præter errorem intellectus, requiratur pertinacia voluntatis, quæ in homine à seipso interfecto constare non potest, tum propter defectum monitionis Ecclesiæ, tum propter ignorantiam, quæ poterat ab homicida sui ipsius allegari.

Nam, etsi ad constituendum aliquem formaliter hæreticum exigatur voluntatis pertinacia, subdatque Alciatus *in capite primo de sum. Trin. & fid. cath. numero tertio* ad pertinaciam requiri, quod hæreticus Ecclesiæ monitioni resistat tenendum tamen est cum Becano 2. 2. *cap.* 14. *quæst.* 2. *concl.*3. *nu.*10. ac cum omnibus ferè Theologis, satis pertinacem esse, qui sciens suam opinionem esse contra determinationem Ecclesiæ, spreta nihilominus illius autoritate, in sua opinione persistit. Quia, ut ait Simanch. *de cath. institut. titul.* 48. *numero* 78. Sacra Scriptura, & Ecclesiastica definitio, quibus fides catholica nititur, plus operatur ac potest, quàm sexcentæ Iudicis monitiones, ac mille prohibitiones juris humani.

Quæ doctrina non solum procedit in foro interiori, ut ait Aragon. *in* 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 1. *concl.* 2. sed, ut docet Lorca *ibid. art.* 2. *disp.* 41. *numero* 8. etiam in exteriori, alioquin multi se excusarent, quod non fuerint admoniti, ac remanerent impuniti ad Reipublicæ Christianæ excidium. Posset fortassis admitti opinio Alciati in hæretico rudi, vel quando hæreticus esset Curiæ seculari tradendus, in quo tamen casu pro foro exteriori sufficeret præcessisse monitionem Inquisitoris, vel Episcopi, aut alterius viri docti ab iis deputati, nec ad cujusvis causæ judicium congregari debet Concilium, vel supremus Iudex adiri, sed debent esse peculiares Iudices, quorum maturo, ac prudenti judicio causæ finiantur. Unde per se, atque ex natura rei non est necessaria admonitio, ut aliquis hæreticus sit pertinax. Nam in iis, quæ manifesta sunt, qui errat ex electione, ac deliberatè, etiamsi à nullo speciatim admonitus sit, & priusquam admonitus sit, est pertinax, est etiam hæreticus.

Quare non rectè Alciatus, & quidam alii dicunt neminem censendum esse pertinacem, nisi eum, qui admonitus persistit in errore; quia sine speciali admonitione potest esse electio erroris contra Ecclesiam, & si quæ admonitio necessaria est, ipsa notorietate doctrinæ fit, quemadmodum in excommunicatione à jure lex ipsa sufficienter admonet, ut subsit contumaciæ, quæ ad excommunicationem requiritur. Nec solum in foro animæ, sed etiam in foro externo potest decerni pertinacia sine aliqua monitione prævia, ut per eundem Lorcam *loc.cit. nu.*20.*p.*4. *tom.*7.*resol.*36.

Hinc Paramus *de orig. Inquis. lib.*1. *tit.*2. *cap.*4. *n.*5. ait, in usu, ac more Ecclesiæ positum esse, eum hæreticum decernere, qui errore imbutus fuerit à se damnato, quamvis nulla præcesserit commonentis eum vox. Et Paulus Garzia *in ord. proced. in S. Officio fol.* inquit: *Quando el reo confessare haver tenido, y creydo errores, se le ha de preguntar, se sabia, y entendia que la Yglesia catholica Romana tenia lo contrario de lo que el creia, de manera que bastantemente satisfaga a lo que toca a la pertinacia, que es lo que haze herege consumado.* Et Simanch. *ibid. tit.* 38. *n.*7. *&* 8. adnotatu, ait, dignum est, quod quicunque credit aliquam propositionem veram esse, cujus contrariam sciat esse catholicam, hoc solo consumatus hæreticus pertinax est. Nec audiendi quidam, de quorum numero est Alciatus, qui putant, neminem pertinacem esse, qui non habet animum obstinatum, & admonitus non persistit. Nam pertinacia, quæ contumatum facit hæreticum, non est sola obstinatio, sed quilibet etiam verus consensus contrarius cognitæ veritati Ecclesiæ Catholicæ. Id ipsum docent Merozza *in disp. theol. tom.*1. *disp.*1. *cap.*2. *dub.*12. *num.*181 Suarez *de fide disp.*19. *sect.* 3. *numero* 8. ac Ricciul. *de jur. person. lib.*5. *cap.*2. *num.*10. Estque contra Sanctarellum, Alciatum, Menochium, & alios, quorum opinio, ut supra notavimus admitti solum poterit in casu, quo hæreticus esset rudis, vel etiam doctus, & relaxandus esset brachio seculari.

At quoniam, ut advertit Becanus *loc. alleg. n.*13. ex superius adductis sequitur, quod non est hæreticus, nisi sit pertinax in suo errore, & non est pertinax, nisi qui advertit se sentire contra Ecclesiam, ac proinde qui hoc ignorat, nec pertinax neque hæreticus est; ideo videndum est, quænam ignorantia excuset ab hæresi; ac per consequens à pertinacia. Porrò ignorantia culpabilis, sive voluntaria duplex est. Affectata, quando quis ex industria vult aliquid ignorare. Crassa & supina, quando quis non ex industria, sed ex quadam negligentia ignorat ea, quæ potest ac debet scire. Prima est directè ac virtualiter, utraque tamen vincibilis, & culpabilis. Hoc annotato.

Prima opinio tradit, ignorantiam crassam & supinam non excusare ab hæresi, atque adeò neque à pertinacia. Ita ex Theologis Lorca *in* 22. *D. Thomæ q.* 11. *art.* 2. *disp.*41. *numero* 15. Sotus *in* 4. *dist.* 12. *q.*2. *art.*3. *post* 3. *concl.* Sayrus *de censur. lib.*1. *cap.*14. *num.*15. Toletus *lib.* 1. *sum. cap.*19. *num.*2. & ex Canonistis Felinus *in cap.* 1. *de haret. n.*2. Anchar. *n.*5. Berous *n.*2. Io. Andreas *n. item* 2. & nonnulli alii. Quia ignorantia culpabilis non excusat ab aliis peccatis. Ergo neque ab hæresi. Nam sicut homicidium semper est peccatum, sive fiat ex scientia, sive ex ignorantia culpabili, ita error circa fidem semper erit peccatum hæresis, sive scienter, sive ignoranter fiat, dummodo ignorantia fuerit culpabilis.

Secunda opinio docet, nullum errorem contra fidem ex ignorantia vincibili, etiam crassa, commissum, esse hæresim. Est Zumel *in* 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. *disp.* 1. *paulo ante* 1. *concl.* Cani *de loc. theolog. lib.*12. *cap.*19. Alph. à Castro *de justa hæret. punit. lib.*1. *cap.*9. & quorumdam aliorum, quos citat & sequitur Menozza *tom.*1. *disp.*1. *c.*2. *dub.*11. *num.*177. Nam de ratione hæresis est, ut quis erret in fide sciens se credere ac opinari contra communem sensum Ecclesiæ. Qui autem habet crassam ignorantiam circa communem sensum Ecclesiæ, non errat, sciens se credere, ac opinari contra communem sensum Ecclesiæ. Atque adeo non est hæreticus.

Tertia opinio, cui, tanquam probabiliori subscribimus, asserit, non solum ignorantiam crassam & supinam, sed etiam affectatam excusare ab hæresi. Hanc tuentur Azorius, Aragonius, Bannes, Suarez, Coninch, quos adducit, & sequitur Castropal. *to.*1. *tract.*4. *disp.*3. *pun.*2. *n.*3. quibus addo Pesantium *in* 2. 2. *q.* 11. *art.*1. *disp.*1. *concl.*1. Becanum *in dict. cap.*4. *num.*16. Sanctarellum *de hæres. cap.*1. *dub.* 5. *num.*23. Ricciullum *dict. lib.*5. *cap.*7. *numero* 13. Ledesmanni *in sum. tom.*2. *cap.*6. *concl.*4. *diff.*2. & Vasquez *in* 1. 2. *disp.* 126. *capit.* 2. Eam tamen sic explico. Etenim ignorantia affectata dupliciter potest contingere. Primo ex tædio addiscendi tantum, ut si quis vellet aliquid

aliquid ignorare, quia tædet discere, & hoc modo error in rebus fidei non est hæresis, quia qui sic errat, non lædit autoritatem Ecclesiæ, tanquam pertinax, & incredulus, licet offendat Deum, tanquam culpabiliter ignorans, ac proinde ejus peccatum non est hæresis, aut pertinacia, sed ignorantia. Secundo modo potest contingere ex falsa opinione contra Ecclesiam, ut si quis putet parvi momenti esse ea, quæ in Ecclesia creduntur, ac proponuntur, & hoc modo est hæreticus; quia ex illa falsa opinione affectaret ignorantiam.

Ad rationem primæ sententiæ respondeo differre hæresim, ab aliis peccatis. Nam de essentia hæresis est pertinacia; nemo autem in rebus fidei est pertinax, nisi sciat, & advertat se sentire contra Ecclesiam. Quare qui hoc ignorat, non est pertinax, & consequenter non est hæreticus. At in aliis peccatis pertinacia non requiritur, & propterea cum committantur non est necessaria in peccante, ut advertat se delinquere contra legem Dei, sed satis est si advertat, vel possit, ac debeat advertere.

Adverto tamen, quod id accipiendum est pro foro interiori. Nam pro foro externo ac judiciali errans in fide, si alleget ex ignorantia errasse, ei non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, vel quæ passim & communiter ejusdem qualitatis sunt. Unde Sacerdotes, aliique viri docti errantes in articulis fidei, ac præceptis Decalogi, præsumuntur errare ex malitia, non ex ignorantia, ut per Sousam *in aph.lib.1. capite duodecimo numero decimo quarto.* Castropal. *dict. tract.* 4. *pun.* 2. *numero quinto* ex Menochio, Farinacio, Deciano, & aliis, & per Albertinum *de agnosc. prop. quæstione* 30. *numero trigesimo septimo* ubi sic ait: Si sumus in casu, quo aliquis negaret articulum divulgatum, vel contentum in symbolo, quem tenetur explicite & distincte credere, tunc ex quo est præsumptio violenta contra eum, quod veritatem illius non ignorat, sed quod illum asserit scienter, & non ignoranter; ideo pertinax hæreticus est judicandus, quamvis dicat se paratum corrigi. Unde si Sacerdos sponte se occidat ob laudem Dei, non potest ignorantiam allegare, cùm legat saltem quotannis homiliam S. Augustini *tract.* 51. *in Joannem apud Breviarium Romanum in communi unius Martyris super illud Evangelii Ioannis* 12. Nisi granum frumenti, &c. ubi sic habet. *Sed vide, ne tibi subrepat, ut te ipsum velis interimere sic intelligendo, quod debes in hoc mundo odisse animam tuam Hinc enim quidem maligni* (hi sunt Circumcelliones) *atque perversi homines, & in semetipsos crudeliores & sceleratiores homicidæ, flammis se donant, aquis se præfocant, præcipitio se collidunt, & pereunt. Hoc Christus non docuit, immo etiam sibi præcipitium diabolo suggerenti dixit: Vade Sathana scriptum est enim: Non tentabis Dominum Deum tuum. Petro autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum: Cum esses junior, cingebas te, & ambulabas quo volebas, cùm autem senueris alter cinget te & ducet, quò tu non vis. Ubi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi.*

Ex quo ad convincendum, ejusmodi homicidam esse hæreticum, clare constat, neque administrationem fuisse necessariam, neque ignorantiam ab eo allegari potuisse, sed pertinaciter errasse contra germanum sensum Ecclesiæ, Sacræ Scripturæ, Sanctorum Patrum, communem consensum omnium Theologorum, & proinde contra ipsum procedi potest, prout contra hæreticum defunctum procedendum esse alibi tradidimus.

CONSULTATIO CLIX.

De Reorum examine in Tribunali S. Inquisitionis.

Modus examinandi reos ab Inquisitoribus docetur ab Eymerico *parte tertia direct. numero octuagesimo quinto & sequent.* ac ibi à Pegna *com.*21. à Carena *pars tertia, titulo secundo, paragrapho nono.* Expressius autem à Zanardo *in direct. theol. part.* 3. *capite octuagesimo septimo*, & à Diana *p.*4. *tract.* 8. *resol.* 88. qui tradunt examinandos esse primò de genere suo, de parentibus, de natione & patria, de educatione ac disciplina, de bonitate & pravitate vitæ, de societate, & amicitia, deque moribus. An sciat propter quam causam sic comprehensus, an aliquos habeat suspectos, & quinam sint, & qua de causa. Et insistat Inquisitor in omnibus quæ ad negotium fidei faciunt, superflua & aliena omittendo.

Secundo intra primos dies capturæ erunt suspecti de fide benigne admonendi ad dicendam veritatem, & dum examinantur, poterit Inquisitor eis concedere humile sedile, ut magis quietum animum habeant.

Tertio interrogentur ab eis indicia consequentia, catholicæ Religionis, & eorum status, nempe quas devotiones habeant, quando & à quibus confessi sint, si se communicaverint, si Ecclesias frequentaverint, quas preces soleant in præcipuis Ecclesiæ diebus effundere, & similia.

Quarto debet Inquisitor abstinere ab interrogatoriis suggestivis juxta textum *in leg. prim. paragrapho in causa ff. de quæstione* ibique Godofredum. Quia confessio ipsius rei ex vi similis suggestionis extorta non sufficit ad eum condemnandum, ut firmant Sousa *in aph. lib.*2. *cap.*20. *numero* 60. Farinac. *de reo confesso & convicto quæst.*83. & 84. Caren.*loc.cit.n.*51.

Quinto, dum eos interrogat, non debet interrogare extra id, de quo sunt inquisiti, nisi ipsi rei dum respondent, occasionem dederint, ad alia interrogatoria deveniendi, ut advertit Pegna *ibidem com.* 18. qui etiam notat, quod si reus veritatem fateri cœperit, nullo modo est interrumpendus, nisi ad aliena à causa vagetur. Quod item observat Carena eo loco *num.*40. & 52.

Si autem reus petat dilationem ad respondendum, non est illa ei concedenda. Quia dum de facto proprio interrogatur, debet statim respondere, ut per Bald. *in leg. cum falsam numero secundo ff. de acquir. hæred.* Clar. *in primo paragrapho fin. quæst.*45. *numero* 7.Caren.*ubi supra n.* 41. & alios, quos ipse adducit.

Nec tenetur Inquisitor antequam reum examinet, ei manifestare, quod legitimè eum interroget. Nam licet reus non teneatur respondere, ac veritatem dicere, antequam, saltem aliquo modo ei constet, Judicem juste ac legitimè interrogare, ut docent Cajet.*in* 2.2.*q.*69.*art.* 2.Sot. *de just.lib.*5.*q.*6.*art.*2.Navar.*c.*25.*n.*3.& quamplures alii, & consequenter, ut reus teneatur veritatem dicere, debet Judex ei statum processus, & quod ipse juridice procedit notificare, attamen id non procedit in causis contra fidem, & ideo non tenentur Inquisitores notum reis facere jus suum, quod habent, eos interrogandi, Peguera *in pr.cr.c.*12.§.5.*n.*13.& Diana *p.* 4. *tr.*8. *resol.*130.

Non potest tamen licitè Inquisitor reo promittere impunitatem, si veritatem sui criminis negatam, fateatur. Nam Inquisitor non potest pœnas à jure taxatas reis remittere, ut tradunt Zanchin. *de hæret.cap.* 19. *num* 1. Simanch. *de cath.justit. titul. decimo tertio, numero* 12. Pegna *p.* 3. *com.* 23. *num.* 106. Scacc. *de judic. lib.* 1. *capit.* 87. *numer.* 25. Potest tamen offerre reis amplam misericordiam & gratiam, si protinus veritatem fateantur. Nam Inquisitores possunt temperare omnes illas pœnas, quæ arbitrio eorum relinquuntur, quales sunt pœnæ pœnitentiales.

Et in hac promissione in genere loqui debent, non autem promittendo, quæ sine peccato præstare non possunt, ut cum Eymerico tradit Pegna *dict. p. 3. com. 23.* Et gratiam postea faciendo, quantumvis minimum, fidem datam adimplebit. Relapsis verò hæc impunitas, aut gratia promitti non potest, ut notat ibidem Pegna.

Non obstat, quod potest Inquisitor impunitatem reo promittere ad indagandam veritatem exemplo Salomonis. Quia licet aliquando hac de causa aliquid simulare ac fingere, ut *in capit. afferte de præsumpt.* Nam respondetur, quod aliud est simulare ac fingere, quod judicando fecit Salomon, aliud mentiri ac decipere, quod fit, cùm promittitur impunitas, nec præstatur. Et ideo non militat exemplum Salomonis.

Minus obstat, quod non possint Inquisitores amplam misericordiam & gratiam reis promittere, si veritatem fateantur. Quia hæc Judicis promissio videtur facta dolo, nec rei confessio judicari potest spontanea, sed potius extorta, dum fit ob promissionem misericordiæ & gratiæ, & ideo non sufficit ad condemnationem. Quia respondetur cum Pegna *loco citato* quod, ut ex ea confessione reus condemnari possit, requiritur necessariò, ut ipse illam Iudici ratificet sicut ratificatur illa, quæ fit in tormentis, & tradunt etiam Imol. *cons.* 109. Marsil. *in leg. prim. §. quæstioni ff. de quæst.* & fusius *in singul.*177. *& singul.* 201. ubi plures. Quæ confessionis ratificatio fieri debet, etiamsi aliæ essent contra reum conjecturæ. Semper autem erit levius puniendus, & ordinaria criminis pœna temperanda, ne Inquisitor deesse videatur fidei datæ & gratiæ promissæ, cùm tutò possit prædictis modis eam facere. Ad illud verò, quod talis confessio non esset spontanea, sed extorta respondeo, quod quando constat, reum esse legitimè interrogatum, & injustè negare delictum à se patratum, non videtur illicitum aliqua amphibologia, vel æquivocatione eum decipere, ut aperiat veritatem. Iudex enim jus habet illam extorquendi. Sicut ergo eam potest extorquere per vim tormentorum, cur non poterit per dolum? Dummodo sit dolus justus, & sine mendacio? Et ita etiam docet Lugo *tomo secundo de justit. disp.* 37. *sect.* 15. *numero* 180.

Inquisitorem, si promiserit reo servare impunitatem si confitendo crimen commissum, non teneri illi servare fidem promissam sentiunt Gemin. & Præposit. *in can. nos in quenquam 2. quæstione prima.* Felin. *in cap. accadens 2. ut litt. non contest. & in dict. cap. afferte de præsumpt.* Archid. *in can. utilem 22. quæst. secunda* & Jason. *in leg. si mora numero quarto ff. sol. matrim.* Primo quia promissio de re impossibili est nulla, nec aliquis ad eam se obligare potest, quia illam præstare, non est in ipsius arbitrio, & potestate *leg. impossibilium ff. de re jud.* Non est autem in arbitrio & potestate Iudicis pœnam reis remittere, nec veniam eis concedere *lege prima paragrapho quarto ff. ad S. C. Turpil.* Secundò, quia licet sit aliquis dolus in hac promissione, tamen ad publicam pertinet utilitatem, ut intellecta veritate, reus condemnetur, & delicta non remaneant impunita. Tertio quia in male promissis, fides non est servanda *capit. in malis de reg. jur. in 6.* Constat autem, promissionem de impunitate delinquentium esse contra publicum bonum, cùm delicta remaneant impunita in perniciem Reipublicæ. Quarto quia parum refert, quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur *leg. cum servus ff. de verb. oblig.* Quinto, quia cum licitum est Iudici reos torquere, & fame, ac vigiliis afficere ad extorquendam veritatem, multo magis licebit Inquisitori eam exquirere blandis verbis, & fictis promissis.

Dissentiunt Jacob. *Belvis. in pr. cr. rubr. de quæst.* Dec. & alii *in leg. ea est natura ff. de reg. jur.* Imol. *consilio* 109. Fort. Garz. *in leg. conventionem ff. de pact.* Marsil. *in singul.* 201. *numero quarto* & alii bene multi. Quia fides & promissio, etiam inimicis semper est servanda, cum ejus satisfactio sit jure naturali debita, quod violare non licet *dict. leg. conventionem ff. de pact.* ibique Doctores communiter. Deinde quia juramentum & fides æquiparantur *capit. ad aures de eo, quod met. caus.* Juramentum autem semper est servandum, ubi servari potest sine interitu salutis æternæ, *capit. cum dilectus de eo, quod met. caus. capit. si verò de jurejur.* Postremo quia mendacium saltem est peccatum veniale, quod nullo modo est committendum pro quacunque veritate habenda, & tutius est, facinus impunitum relinquere, quàm per illicitos modos illud investigare ac detegere. Nunquam enim sunt mala facienda, ut inde bona eveniant, illasque cautelas usurpare licet in praxi, quæ sine ulla mendacii specie possunt ad usum revocari.

Proinde libertas, quæ est contrahendi, vel non contrahendi in initio, fide data, & accepta in conventione transit in necessitatem, ut eam implere oporteat *leg. in commodato paragrapho sicut ff. commod. leg. sicut C. de act.* Ita fidem contractus impleri debere, æquum esse responsum est *leg. sed & addes, lib. 21. paragrapho fin. ff. locat.* & placita servanda *l. non minorem C. de transact. l. 1. ff. de pact.* cum vulgò aliis. Unde perfidiosum, & nefarium fidem frangere, & qui fidem violat, oppugnat omnium commune præsidium. Tantæ namque est autoritatis fides, ut etiam fœdera cum hostibus jungat, & amicos faciat, non alia ratione, quàm quod jure gentium receptum sit cum hostibus pacta facta valere *d. l. conventionem ff. de pact.* pacta hosti servanda *leg. 1. ff. de constit. pecun.* & malis hominibus privatis, nisi detrimentum patiatur inde Respublica, vel jura repugnent, *leg. bona fides ff. depos. can. in multis 22. q. 4.*

Hæ pugnantes sententiæ conciliari possunt ex Fagundez *in decal. tomo secundo, libro octavo capit.* 21. *numero* 16. & ex Diana *p. 11. tract. 7. resol. 16. miscel.* 7. quod vel promittens impunitatem est supremus Princeps & Judex, qui poterat eam concedere, & tenetur illam præstare. Vel est Judex inferior, & non tenetur. Quia fuit promissa ab eo, qui non poterat eam concedere, & reus sibi imputare debet, quod tali promissioni crediderit. Addit verò Clarus *paragrapho fin. quæstione* 55. *versicul. circa secundum*, nunquam hujusmodi reum ex tali confessione ad pœnam ordinariam esse condemnandum, nisi aliis indiciis gravatum, quia per injuriam & contra jus fuit illa confessio extorta. Quod etiam tradunt Gomez *de delict. capit. 12. numero sexto* Less. *libro secundo de just. cap. 29. dub. 18. numero* 173. Imol. *cons.* 106. Remig. *de immunitat. Eccles. fall.* 26. Ex æquitate quidem. Quia si non tenetur impunitatem promissam præstare, neque tenetur ad pœnam extra ordinem. Igitur vel impunitas est reo promissa à supremo Tribunali S. Officii, si ipse veritem fateatur, & ei præstanda est. Vel ab inferiore Inquisitore, & non est ei concedenda, sed tantum erit mitius, ac benignius ex æquitate puniendus.

Et quamvis Zasius dicat, hanc esse miserorum solutionem, quando distinguimus inter rigorem, sive strictum jus, & æquitatem *ad l. 2. paragrapho prius de vulg. & pupil. substit.* contra tamen Cujacius ea distinctione per multas leges in concordiam adduci posse *libro septimo obs.* 9. Eaque dissolvendi ratione

ratione fuit usus aliquoties *lib. 8. obs. 8. & in tr. 8. ad Africanum*, & *alibi*. Probatur autem hic modus infinitis juris textibus *lib. 18. de legibus l. 20. & seq. & reb. cred. lib. 13. in princ. de lib. & posth. l. generaliter §. siquis servo de fideic. libert. lib. 2. paragrapho 5. in fin. de aqua & aquæ pl. arc.* Utrum autem rigor, an æquitas debeat præferri, controversa quæstio censetur. Pro rigore pugnat Cujacius *lib. 2. feud. tit. 1.* & Vult. *de caus. jure const. p. 64.* per *l. 1. C. de legibus l. 12. ff. qui & à quib. manumis. l. pen. ff. de just. & jur.* Pro æquitate verò Dec. *in l. in omnibus de reg. jur.* Donel. *lib. 1. com. 13.* Sane non facile à scripto jure recedendum esse statuo, scriptam tamen æquitatem prætero juri stricto per *l. placuit C. de judic. d. l. in omnibus de reg. jur. l. 1. C. de furt. l. si ex duabus paragrapho, sed licet hoc jure contingat, tamen æquitas dictat, de pecul. l. de accessionibus ff. de divers. & temporal. præscript.* Videatur Cicero *in orat. pro Cecinna*, Arnold. Holstein. *in tr. de æquitate tit. 9.* Stephan. de Federic. *in tr. de interpret. pag. 164.* & *185.* Cœpol. *de interpret. extensiva pag. 36. & seq.* Duritiem autem legum mollire, vel temperare non possunt Jurisconsulti, vel alii privati, sed dumtaxat Imperatores *l. 1. C. de legibus* Scip. Gentil. *lib. 3. de donat. inter jur. & uxor. capit. 3.*

Et sane, ut advertit prudenter Pegna *par. tertia direct. com. 23.* punienda sunt quidem delicta, & coërcendi malefactores, atque adhibenda est omnis diligentia, ut veritatem ab invitis sceleratis Judices extrahant, sed servato juris ordine, nec committendum quidquam, quod æquitas, & justitia non admittat. Quod si ita haberi veritas non possit, nec malefactores puniri, meminerimus veterissimi illius Theologi dogmatis: Multa relinqui punienda judicio divino. Est quidem valde laudanda Judicum quorundam sollicitudo in investigandis, & coërcendis sceleribus, sed magnopere vituperanda, & detestanda consuetudo, illicita quæque committere ad veritatem eruendam. Ita ex Pegna, tanquam ex oraculo.

Qui fatetur in suo examine fecisse sortilegium, sed cum protestatione, non est censendus hæreticus, si constat de protestatione, & ipsa non fuerit contraria facto. Quia protestatio, quæ fit in rebus ad fidem spectantibus, est professio fidei exterius facta ad ostendendum quid protestans interius de fide sentiat, ut per Albertin. *de agnosc. assert. quæstione 12. numer. 2.* Pegnam *in 1. p. direct. com. 26.* Simanch. *de cathol. instit. tit. 55. rubr. de protest. numero tertio.* Et hæc protestatio fidei excusat protestantem, si postea hæresim committat, ne præsumatur commisisse scienter & cum pertinacia per textum *in can. dixit Apostolus 24. quæstione tertia* ibique Glossam *v. pertinaci*, & docent Simanch. *ibidem numero quarto* Albertin. *loc. cit. numero sexto* Farinac. *de hæres. quæstione 178. numero 150.* aliique. Et ideo dum constat de hac protestatione ille non est censendus hæreticus.

Si verò protestans sciat verba, quæ profert, vel materiam, circa quam operatur, vel actionem ipsam esse superstitiosam, & hæreticalem, tunc protestatio non excusat ab hæresi. Quia per factum contrarium protestans recedit à protestatione, ut notat Gloss. *in capit. tua nos, v. mulierem de sponsal. & in capit. Olim causam v. protestatus de censib.* & Doctores *in l. non solum paragrapho morte ff. de nov. op. nunc. & in capit. cum M. de constit.* ac cœteri, quos citat ac sequitur Pegna *par. 1. com. 26.* Unde qui protestatur se credere, ac tenere quod tenet ac credit Ecclesia, & tamen in sortilegio admiscet Ecclesiæ Sacramenta, vel alias res sacras, sive Sacramentales, ut aqua sacra, candelæ benedictæ ac similia, vel Evangelii verba, Symboli fidei, Psalmi, & hujusmodi, vel preces nefarias dæmoni fundit, aut ei sacrificat, vel idolis genua flectit, quæ omnia manifestam hæresim sapiunt, tunc protestatio est contraria facto, & protestans non excusatur ab hæresi. Quia factum directe contrariatur protestationi. Lege tractatum Gersonis *de protestat.* circa materiam fidei contra hæreses diversas.

Reus autem, qui ab Inquisitore examinatur, tenetur veritatem fateri ita, ut nequidem possit ad illam occultandam uti amphibologia, dum legitime illum interrogat, alioqui peccaret mortaliter, & à Confessario non esset absolvendus, nisi proponeret suum delictum fateri. Quia talis reus non confitendo, non se pœnitet commissi peccati, immo in eo perseverat, dum est inobediens, & juramentum datum non servat, & consequenter nec veniam, neque absolutionem meretur juxta *capit. peccati venia de reg. jur. in 6.* Porro ad interrogandum legitime reum, hæc requiruntur. Quod Iudex sit competens in causa, ut per Doctores *ad tit. de for. comp.* Quod certissimum est de Inquisitore. Quod delictum sit semiplene probatum, ut per D. Thom. *secundo quæstione 68. ar. 1.* Navar. *com. 4. de judic. pag. 53.* & *in sum. capit. 25. numer. 36.* Lessium *lib. 2. de just. capit. 31. dub. 5.* Semiplena autem probatio habetur vel per unicum testem, omni exceptione majorem, ut per Pegnam *par. tertio com. 110.* Vel per diffamationem rei probatam, ut per Eymer. *d. par. tertia quæstione 61. numer. tertio & quarto.* Vel per indicia æquipollentia similiter probata, ut per eundem Pegnam *loc. cit.* & quod notificetur reo, commissum crimen suum constare in processu, ac esse probatum, ut sciat se teneri obedire ipsius Inquisitoris mandato, ut per D. Thomam & Navarrum *loc. cit.* asserentes proinde Notarium copiam depositionum debere tradere reo sine testium nominibus, ut scilicet agnoscat de suo delicto constare.

Idque, etiamsi reus sit morte plectendus. Quia dum Inquisitor juridice, ac legitime reum interrogat est vere illius superior, ac justè præcipit, atque ideo reus tenetur obedire, nec potest occultare veritatem. Nulla enim datur legitima causa, per quam quis possit excusari à peccato mendacii ac perjurii, cùm hoc sit intrinsecè malum, & per nullam circumstantiam cohonestari possit. Ideoque reus, qui præstito juramento legitime ab Inquisitore interrogatur, tenetur veritatem fateri, etiamsi sit morte plectendus, & nulla æquivocatione uti potest, quia juxta mentem Inquisitoris respondere debet, ut per D. Thom. *2. 2. quæstione 69. ar. 1.* ibique Cajetanum, ac per Pitign. *in pr. crim. p. 1. capit. 7. in addit.* Sot. *lib. 5. de just. quæstione 6. ar. 2.* Cordub. *in quæstionar. lib. primo quæstione 43. dub. 3.* Azor. *par. 3. lib. 13. capit. 25. quæstione tertia*, Sayr. *lib. 12. capit. 16. numero primo* Valent. *to. primo disp. 5. quæstione decima tertia p. prima* & Navar. *dict. capit. 25. num. 36.*

Non obstant Doctores, quos citat & sequitur Diana *p. prima tr. primo miscel. resol. 27.* asserentes, reum, cujus crimen non est plene probatum, posse Iudici celare veritatem, non solum ad mortem evitandam, sed etiam quando agitur de pœna triremium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, & alicujus magni dedecoris. Quia est hominibus à natura inditum, ut se defendant, & ab his malis se liberent. Et quamvis plures ex iis oppositam sententiam communiorem, ac probabiliorem esse dicant, hanc tamen probabilem esse fatentur, etsi nonnulli ex discipulis D. Thomæ,

M 4 ut

ut M. Ledesma 2. *par. sum. tr.* 8. *capit.* 24. *concl.* 2. *diffic.* 1. non esse probabilem affirmant. Magister verò Serra *in* 2. 2. *quæstione* 69. *ar.* 1. *dub.* 1. ob autoritatem autorum, & argumenta probabilem esse judicat, in via tamen D. Thomæ improbabilem esse censet.

Nam respondetur, quod lex naturalis concedit defensionem propriæ vitæ, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Quando enim quis inique ab inimico invaditur, potest juste se defendere, etiam cum damno vitæ alienæ. At Iudex inquirendo veritatem, nullam reo infert violentiam injustam, sicut inimicus aggressor; immo inquirendo veritatem, quærit gloriam Dei, ut docet D. Thom. *loc. cit. ex Iosue* 7. qui dixit ad Acham. *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.* Ac proinde non potest reus prætextu defensionis de jure naturali debitæ, celare Iudici veritatem, ac mentiri & pejerare quod est intrinsece malum. Eodem modo probari posset, Duci præcipienti, ut miles stationem suam servet, aut aggrediatur hostes, eum non teneri obedire cum vitæ periculo ac dispendio. Quod falsum est. Quando enim legis, aut præcepti, etiam humani observatio necessaria est ad bonum commune Reipublicæ, ad illam homines obligantur, non obstante humana imbecillitate, ac rei difficultate. Maxime autem necessarium est ad commune bonum Reipublicæ, ut reus juridice interrogatus confiteatur delictum, aliàs enim difficile puniri possent delinquentes, & ut ait Sotus *lib.* 5. *de just. quæstione* 6. *ar.* 1. Nimis esset stricta via finiendi judicia. Idque præcipue militat pro Inquisitoribus, qui tuentur causam fidei, ac Religionis & boni publici, aliàs facile eluderetur justitia Sacri Tribunalis S. Officii, cùm major pars gravium delictorum ejus fori puniantur, vel pœna mortis, vel triremium, aut carceris perpetui, ac etiam in multis locis publicatione bonorum. Vide M. Serram *loc. cit.* qui omnes rationes contrariæ sententiæ diluit.

Ac ita, ut reus, qui dubitat, an Inquisitor legitime interroget, teneatur illi veritatem fateri, non solum quia Iudex, qui est in possessione judicandi, non est ab ea removendus ob dubium jus rei, sed quia Inquisitor est Iudex in causis fidei, ac Religionis. Unde ob favorem fidei, & ob bonum publicum in dubio semper est pro Inquisitore præsumendum, quod legitime procedit, & interroget, nisi contrarium constet evidenter. Et iccirco si reus dubitet, an ille legitime interroget, tenetur juxta ejus mentem respondere, & veritatem fateri.

Ac ita etiam, ut Inquisitor agnoscens reum difficilem ad confitendum suum delictum, debeat illi juramentum imponere, ut veritatem fateatur. Quia praxis omnium Iudicum est deferendi juramentum reis de veritate dicenda, & si adsit periculum perjurii, reo imputandum est. Inquisitor enim utitur jure suo, & licite potest reum cogere omnibus viis ad illam perscrutandam, sicuti ob eandem rationem potest reum cogere per torturam. Iuramentum enim, ut ait Panorm. *in capit. per tuas de probat.* quædam tortura spiritualis est. Si verò Inquisitor juramentum non imponeret, teneretur etiam reus, legitime interrogatus, ei veritatem dicere. Quia Judex non acquirit jus interrogandi reum per juramentum illi præstitum, sed quia est Judex competens, ac legitime interrogat, ut notat etiam Sayr. *lib.* 12. *cap.* 16. *num.* 7.

Reus tamen, sciens non constare in processu de corpore sui delicti, non tenetur illud fateri, si sit eum delictum est de illorum genere, quæ post se relinquunt aliquod vestigium, ut lamiarum infanticidium, vel infirmitatis maleficium, vel sacræ imaginis deturpatio, & similia. Quia in his casibus Judex non procedit, neque reum legitime interrogat, quando ei non constat de corpore delicti, cùm hoc sit de substantia judicii, ut alibi diximus, & tradunt Albertin. *cognosc. assert. quæstione* 25. *numer.* 24. Farinac. *de inquis. q.* 2. *numer.* 2. Caren. *p.* 3. *tit.* 32. *nu.* 173.

Verum quia sortilegium & maleficium connumerantur inter delicta, quæ sunt difficilis probationis, cùm fieri soleant occulte, ideo pro eorum cognitione non est necessarium, quod delictum constet plene & concludenter per testes, aut per evidentiam facti, sed sufficit in dictæ probationis defectum, quod de corpore delicti constet per indicia. Quia in hujusmodi delictis hæc habentur pro plena probatione, ut docent Doctores allegati; & consequenter quando ita in processu constat de corpore delicti, reus legitime ab Inquisitore interrogatur, & sub mortali ad illius mentem tenetur absque amphibologia respondere, ac veritatem sui delicti fateri.

Porrò in S. Tribunali S. Officii tunc dicitur confessio rei qualificata, quando reus fatetur delictum hæreticale, sed illud qualificat, negando intentionem hæreticalem habuisse: hoc est, quando confessioni suæ addit qualitatem tollentem, vel minuentem delictum. Ut si quis fateatur fecisse sortilegium, vel maleficium, vel sollicitasse in sacra confessione, vel commisisse polygamiam, & hujusmodi alia, sed negat habuisse intentionem hæreticam, sed catholicam, asserendo semper credidisse, quod docet sancta mater Ecclesia, illudque crimen patrasse ex avaritia, aut ex libidine, aut ex odio, & non ex prava intentione infidelitatis. In hoc autem casu Inquisitor accipit confessionem delicti, & reo remanet onus probandi qualitatem suæ intentionis, ut per Farinac. *de reo confes. & convict. quæstione octuagesima prima num.* 110. Canter. *in quæstione cr. capit. primo de ver. confes. numer.* 18. Sous. *in aph. lib. secundo capit. vigesimo, numer. vigesimo octavo,* Mastril. *decis.* 246. Carena *par.* 3. *tit.* 8. *paragrapho primo, numero primo,* passimque alii.

Quod si illa qualitas bonæ, & catholicæ intentionis ex communiter accidentibus est verisimilis, tunc est in arbitrio Inquisitoris vel reum punire pœna extraordinaria, vel illum torquere super intentione, ut sine qualitate respondeat, & fateatur. Tortura autem esse debet non acris sed moderata, ut cum aliis inquit Carena *loc. cit. numero octavo.* Unde sortilegi confitentes sortilegium hæreticale commisisse, sed cum intentione catholica, polygami confitentes delictum polygamiæ, sed cum exclusione hæreticæ intentionis, ac similiter confessarii sollicitantes, blasphemi, ac cœteri, quamvis habeant contra seipsos præsumptionem juris, quia ex facto, ac dicto hæreticali præsumitur etiam intentio hæreticalis, ut ait Simanch. *de cath. instit. tit.* 50. *numero* 18. attamen quia à communiter accidentibus rei, non ex errore intellectus, sed ex avaritia, libidine, ira, ut plurimum, moventur ad delictum illud committendum, ideo illa qualitas catholicæ intentionis, addita confessioni, est verisimilis à communiter accidentibus, & vel puniri debent pœna extraordinaria, ut tenet Abb. *in capit. auditis numero* 33. *de præscript.* Farinac. *dict. quæstione* 81. *numero* 157. Cantera *in quæstione de probat. capit.* 1. *num.* 18. Vel sunt torquendi, ut sine ulla conditione fateantur,

fateantur, ac sine dicta qualitate respondeant, ut sentiunt Bald. *in l. primo numer.* 45. *ff. de confes.* Boss. *dict. tit. de confes. numer.* 27. Mascard. *de probat. concl.* 867. *numer.* 13. Tortura autem in hoc casu non est inferenda tam gravis; quæ omnia indicia rei torquendi purgare possit, & non sit locus pœnæ extraordinariæ. Si autem reus sit talis conditionis, ut omnem torturam superare posset, melius est, eum puniri absque tortura, pœna extraordinaria, ut cum aliis advertit Carena *loco citato numero decimo quinto & seq.*

Si verò qualitas illa catholicæ intentionis, addita confessioni, non solum habet præsumptionem juris contra reum, sed à communiter accidentibus est multum inverisimilis, & reus in hoc casu non probat suam intentionem fuisse catholicam, puniendus est pœna ordinaria. Quia si sola allegatio qualitatis, minuentis pœnam delicti absque probatione sufficeret, ad evitandam mortem & alias gravissimas pœnas, nullus unquam puniretur pœna ordinaria. Nam solent omnes rei fateri cum circumstantiis diminuentibus delicti gravitatem, ac pœnam. Etenim quod verisimile non est, habet speciem falsitatis, ut tradit Baldus & Jason *in l. si extraneus ff. de condit. caus. dat.* Dec. *cons.* 644. *numer. sexto* Mascard. *de probat. concl.* 140. *numer.* 35. Menoch. *cons. secundo numero* 300. Ideoque nulla habenda est ratio hujusmodi qualitatis ex circumstantiis inverosimilibus, ut per Canter. *de haret. capit. primo numer.* 58. & Caren. *ibid. num.* 5. *& seq.*

Hinc rei confessio necessariò debet esse individualis, specifica, & certa, nec sufficit dubia, incerta, ambigua, æquivoca, & generalis. Nam Judex incerta judicare non potest, *can. siquis* 9. *paragrapho incerta* 30. *quæstione tertia.* Et in rebus ambiguis non potest esse absolutum judicium, *can. fin. dec.* 33. Farinac. *dict. quæstione* 81. *numero* 31. Boss. *dict. tit. de confes. numero* 43. Peguer. *dec. cr.* 17. *num. quarto* Caren. *dict. par. tertia tit. octavo, paragrapho* 9. *numer.* 46. Et ideo si reus sponte nolit se declarare, potest cogi per torturam, quia Judex tenetur diligentiam adhibere, ne judicium reddatur irritum ex defectu in inquirendo, *can. judicantem* 30. *quæstione tertia* Boss. *ibid. numer. trigesimo quarto* Menoch. *lib.* 1. *de præsumpt. quæstione* 89. *numer.* 42. Sousa *in aph. lib. secundo capit.* 20. *numer.* 12. Carena *ubi supra.*

Unde confessio surdi, & muti, quæ per se ipsos speciatim exprimi non potest, nisi nutu & signis, uti dubia & incerta, non est sufficiens ad illos condemnandos, nisi per depositiones testium sint convicti, ut per Bald. *in lib. primo numero* 27. *C. de confes.* Gomez. *var. tom. tertio capit. primo, numer.* 69. Farinac. *loc. cit. quæstione* 98. *numero* 162. Simanch. *de cath. instit. tit.* 13. *numero secundo & seq.* & alii, quos sequitur Carena *ibid. nu.* 48.

Requiritur etiam, ut confessio sit specialis, quæ sufficienter hæresim specialem declaret. Si enim quis generaliter fateretur, se hæreticum fuisse, nec declararet peculiarem hæresim, non esset sufficiens ejus confessio, sed exprimere debet, an Lutheranus, an Calvinista, an Arrianus fuerit, ac declarare suum particularem errorem in fide, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 13. *num.* 3. *&* 4. & in Enchir. *tit.* 29. *nu.* 2. Farinac. & Caren. *loc. alleg.*

Quod si reus revocet confessionem factam in suo examine, est ab Inquisitore admittenda illius revocatio, si illam revocet incontinenti, & in eadem præsentia Inquisitoris. Nam ex illa confessione condemnari non potest; quia censendum est ex lapsu linguæ, vel ex metu torturæ, vel ex alia causa extrinseca illam fecisse, ut per Royam *de haret. par.* 2. *num.* 260. Farinac. *d. q.* 81. *num.* 348. Sousam *in aph. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 55. & Caren. *d. tit.* 8. §. 11. *num.* 51.

Si verò confessio fuerit cum aliquo temporis intervallo ab Inquisitore, aut à Fiscali accepta, sed cum aliquo errore ipsius rei; & tunc admittenda est erroris probatio, etiamsi pro confessione essent mille indicia, & errore probato, valida est revocatio, ita, ut ex prima confessione reus condemnari non potest, per Simanch. *d. tit.* 13. *num.* 13. *& seq.* Farinac. *de hæres. quæstione* 188. *num.* 75. *& cit. quæstione* 81. *nu.* 335. Debet tamen ipse probare, non solum errorem, sed etiam causam, quare sic erraverit. Hoc autem sufficienter probabit, si probet, quod ob metum à Judice, vel ab alio extrinseco illatum confessus fuit, vel si multum temporis præcessit, in quo oblivio præsumi potest per Farinac. *d. q.* 81. *nu.* 344.

Si autem revocatio non fit incontinenti, & antequam reus ab Inquisitoris præsentia discedat, neque error probetur, tunc nullius valoris est confessionis revocatio, sed potest, ac debet Inquisitor reum condemnare. Quia prima illius confessio semper firma consistit, quoties error in ea commissus non probetur. Nam nullus præsumitur contra se dicere testimonium falsum, atque ideo non est admittenda revocatio. Alias nullus hæreticus confessus damnari posset, cùm omnes ante condemnationem possent confessionem factam revocare, ut per Pacif. de Pat. *de syndic. v. tortus capit.* 8. *num.* 1. Farinac. *de reo confes. d. q.* 81. *nu.* 344. & *de hæres. q.* 187. *num.* 75. Sess. *dec.* 472. *nu.* 7. *tom.* 4. Sous. *in aph. lib.* 2. *capit.* 48. *num.* 22. Caren. *d.* §. 11. *num.* 55. *& seq.* Trevis. *lib.* 2. *dec.* 31. Royas *de hæres. p.* 2. *assert.* 25. *num.* 265. Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 22.

Reus autem S. Officii, qui incidenter in suo examine confitetur aliud delictum extra causam principalem, de qua agitur, est de illo puniendus pœna ordinaria, dummodo delictum incidenter confessum ad forum S. Officii pertineat. Quoniam, licet in rigore juris tunc solum hujusmodi delictum puniatur pœna ordinaria, quando tangit delictum causæ principalis per textum *in capit.* 1. *de except.* & docet Bartol. *in l.* 2. §. *si publico ff. ad leg. Jul.* secus autem quando non tangit causam principalem, quo casu puniendum esse pœna extra ordinem colligitur *ex d. cap.* 1. & tradunt Farin. *d. q.* 81. *num.* 264. *Sousa d. cap.* 20. *num.* 38. Cantera *de ver. confes. d. cap.* 1. *nu.* 6. Hæc tamen doctrina locum non habet in S. Officio. Quia cùm in eo sint remissæ omnes solemnitates, ac rigores juris, intelligitur etiam remissus rigor juris dicti *cap.* 1. quandoquidem Inquisitores procedunt in crimine hæresis, ejusque incidentibus, & connexis, summarie ac de plano, sine forma & figura judicii per *capit. statuta de haret. in* 6. & per Constitutionem Alexandri IV. quæ incipit, *Cupientes*, & Urbani IV. cujus initium, *Licet ex omnibus*, & per Clement. 2. *de verb. signif.* ac docent Farin. *de hæres. qu.* 185. *num.* 14. Sousa *in aphor. cap.* 1. *num.* 2. *& seq.* & Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 1. Ac proinde in S. Officio reus, qui incidenter de alio crimine confitetur, utique ex illa incidenti confessione pœna ordinaria puniri potest per Carenam *p.* 3. *tit.* 8. §. 4. *num.* 29. *&* 30. ac Bordon. *tom.* 1. *cap.* 34. *nu.* 20.

Rei verò confessio facta per Judicis suggestionem non est sufficiens ad ipsum reum condemnandum. Quia Judex debet reum generaliter interrogare, non autem in specie, estque ei prohibitum interrogatoriis suggestivis uti per *l.* 1. §. *in causa ff. de quæstione* ut ibi notant Godofred. & tradit Farinac. *de reo confes. qu.* 83. *num.* 48. Sousa *d. lib.* 2. *cap.* 20. *numer.* 60. Potest quidem Judex ita reum interrogare. An à tanto tempore cum aliquo fuerit rixatus, cum quo, quo loco, quove tempore. An vulnera aliqua fuerint illata, quæ, quotve, & in qua corporis parte,

nunquam

nunquam verò dicere; nonne verum est, vel scio, te vulnerasse, vel occidisse Marruphum, vel simile aliud. Idemque servandum est etiam ab Inquisitore in casu ad S. Officium spectante. Nam omnes conveniunt, confessionem extortam suggestivis interrogationibus non obesse reo, Boss. *de exam. reor. num.* 12. Scacc. *de judic. lib.* 1. *capit.* 86. *numer.* 7. 40. *& seq.* Farinac. *loc. cit. num.* 48. Carena *p.* 3. *tit.* 8. §. 6. *nu.* 34. Bordon. *d. cap.* 34. *nu.* 24.

Ac id ipsum servandum est in examine rei in tortura. Tunc enim sufficit, si Judex illum iterum, aut tertiò illum moneat, ut veritatem, de qua aliàs interrogatus fuit, liberè fateatur, sinat amplius se fune torqueri, ut per Caren. *ibid. nu.* 37. *qui nu. seq.* subdit, declarandum esse, quod reus generaliter est interrogandus, non in specie, quando Judex extra torturam non habet semiplenam probationem, & in tortura plusquam semiplenam. Quia tunc potest reum interrogare in specie, an tale delictum commiserit, ita tamen, ut primum in genere, ac deinde in specie id faciat per Scacc. *d. lib.* 1. *capit.* 86. *num.* 38. *& seq.* Farinac. *ubi supra nu.* 97. aliosque apud ipsos.

Quando autem reus in renunciatione defensionum se remittit benignitati, ac misericordiæ S. Officii, si hæc remissio fit in judicio coram Iudice, sedente pro tribunali, utique per eam inducitur confessio delicti commissi absque revocatione, nec Judex necessitate coactus est ad illam revocandam ob gratiam & misericordiam ei faciendam. Si vero hæc remissio fit extrajudicialiter, tunc non intelligitur facta delicti confessio, ut per Carenam *p.* 3. *tit.* 8. §. 19. *num.* 95. ubi etiam ait fuisse ita declaratum à S. Congregatione, teste Anna seniore *cap.* 1. *de vasal. decrep. ætat. numer.* 57. Hæc tamen confessio, quoniam non est explicita, sed tacita, non est sufficiens ad reum condemnandum.

Confessionem verò minoris, inquisiti in S. Officio, non esse illi præjudicialem, si fiat sine Curatore, sive talis confessio sit spontanei comparentis, sive inquisiti, sive sit juramento firmata, sive sit ratificatio post torturam, docent Monticel. *in pr. cr. reg.* 10. *num.* 17. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 318. Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 28. Locat. *in pr. Inquis. u. Curator* Guazin. *to.* 2. *lib.* 1. *defens.* 30. *capit. quarto numer.* 21. Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 61. qui omnes firmant quod in tribunali S. Inquisitionis minori viginti quinque annis inquisito, dandus omnino est Curator, cujus autoritate defendatur, ne vel ob imperitiam, vel ob juvenilem ætatem aliquid taceat, vel dicat, quod si fuisset prolatum, vel non dictum, prodesse ei posset. Et in instructione Inquisitionis Madrilianæ anni 1561. *capit.* 25. cautum est, ut refert Pegna, *Si reus fuerit minor viginti quinque annis, priusquam accusationi respondeat, sibi dabitur Curator, cujus autoritate ratificabit confessiones factas, & formabitur totus processus. Sed Curator non sit ex Officialibus S. Officii, & potest esse advocatus ejus, vel qualibet alia persona gravis, fidelis, & bonæ conscientiæ.*

Si quid verò à minori gestum sit absque hujus Curatoris autoritate, id ipso jure irritum est, per *l. clarum C. de auctor. præst.* Corn. *cons.* 198. *lib.* 4. Afflict. *decis.* 208. Alex. *cons.* 115. Gomez. *tom.* 3. *de delict. capit.* 1. *numer.* 64. & Monticel. *loc. cit.* inquit; si minor sit reus, Judex debet ei dare Curatorem, aliàs processus nullus est, etsi minor confiteretur, etiam sponte sine Curatore, talis confessio ei non noceret. Immo si diceret sine Curatore Judici: Non me torqueatis, quia juro omnia confiteri, talis confessio facta, etiam cum juramento, non præjudicabit ipsi minori. Quod etiam tradunt alii apud ipsum. Sed in aliquibus locis, ut refert Diana ubi supra, consuetudo est in contrarium, quam non improbat Rosbach. *in pr. cr. tit.* 5. *cap.* 21. *numer. tertio* Regula autem est, *quod carcerato in S. Officio dari solet Curator, ut coram illo sua dicta ratificet, nisi consuetudo procedendi sit contraria*, ut dixi aliàs.

Non iccirco tamen minor cogi potest in judicio S. Inquisitionis, ut sibi nominet in Curatorem aliquem ex Officialibus Inquisitionis. Quia zelus talis Officialis præjudicare posset minori, ut per Doctores communiter, qui citant instructionem Toletanam anni 1561. *capit.* 25. Neque minor potest sibi nominare in Curatorem proprium parentem, quia iste propter affectum præsumitur parum sincerus. Quod servatur in praxi, quamvis contrarium sentiat Gomez. *lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 64.

Lamiæ verò, sive maleficæ primùm in prima audientia interrogandæ sunt ab Inquisitore, an sciant, vel præsumant causam sui examinis. Deinde de inimicis, & causis inimicitiarum. Quis fuerit earum confessarius. Quomodo sacra mysteria frequentaverint, ac similia, ut de earum vita & moribus notitiam recipiant. In secunda & aliis audientiis, an sciant aliquod sortilegium, & ad quem effectum. An unquam eo usæ fuerint. Si negaverint, possunt eis fieri aliæ interrogationes in genere, paulatim objiciendo ea, quæ constant in processu, suppressis semper nominibus & cognominibus testium ac circumstantiis, ex quibus illæ possent in testium cognitionem venire. Ita Carena *p.* 2. *tit.* 12. *numer.* 212. & Masin. *in prax. p.* 7. *fol.* 179. ubi si maleficæ apostasiam fateantur, & quod iverint ad ludos dæmoniacos, diligenter debet eas Inquisitor interrogare super omnibus circumstantiis, quæ si in judicio veræ fieri possint, curare omnino debet, ut, quoàd fieri possit, veræ fiant.

Si lamia, vel sortilegus, vel quivis alius confiteatur factum hæreticale, sed neget intentionem, est ab Inquisitore censendus hæreticus, si factum hæreticale fuit spontaneum. Quia satis convincitur de mala intentione convictus de spontaneo facto hæreticali. Factum enim malum ex mala intentione factum esse, supponitur per *capit.* 1. de præsumpt. Si enim ex negata intentione cessaret negatio hæresis ex verbis, vel factis hæreticalibus, aperta esset via omnibus hæreticis vitandi condemnationem, cùm omnes se excusare possent, absque mala intentione verba illa protulisse, & facta gessisse. Quod plane absurdum est, ideoque hæc fallacia iis patrocinari non potest, ut per Royam *de hæret. par.* 1. *numer.* 276. *& numer.* 573. Albertin. *de agnosc. assert. q.* 8. *nu.* 12. *q.* 32. *nu.* 17. *& q.* 34. *num.* 57. Simanch. *de cath. instit. tit.* 13. *nu.* 16. & *in Enchirid. tit.* 29. *nu.* 8. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 10. *nu.* 6. Torrebl. *de mag. lib.* 3. *cap.* 5. *nu.* 49.

Tradunt tamen Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *dub.* 6. *nu.* 69. Pegna *in direct. p.* 2. *com.* 59. §. *quod si non*, Lazar. *in tr. de blasphem. q.* 6. *num.* 13. Graff. *in decis. p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 15. quod si reus sive confessus tantum, sive convictus, & confessus de facto hæreticali, intentionem neget, torquendus sit super intentione. Idemque affirmant Royas *loc. cit. num.* 306. & Albertin. *qu.* 8. *nu.* 12. *qu.* 34. *num.* 52. *& seq. & qu.* 36. *num.* 18. si aliquis confiteatur non facta, sed verba hæreticalia dixisse, & neget intentionem, tanquam de hæresi suspectus, potest super intentione torqueri.

Lamiis, ac sortilegis dicentibus fecisse maleficia, vel sortilegia, ignorantes esse contra fidem, non debent Inquisitores credere, neque admittere talem excusationem. Quoniam licet in foro conscientiæ ignorantia,

rantia, etiam crassa & affectata, quæ sit causa erroris, excuset à peccato hæresis, uti excommunicatio, aliæque pœnæ sunt impositæ per Azor. *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *qu.* 9. & *lib.* 8. *capit.* 8. *quæst.* 4. & *cap.* 9. *qu.* 8. Aragon. 2. 2. *qu.* 11. *ar.* 1. Bennes *ibid. ar.* 2. Coninsk *de cens. disp.* 18. *dub.* 7. *concl.* 4. & 5. Suarez *eod. tit. disp.* 19. *sect. tertio numero* 9. & 18. Farinac. *de hæres. quæstione* 179. *numero* 29. & *seq.* Quia cum ignorantia, etiam affectata, quæ sit causa erroris, esse non potest pertinacia contradicendi autoritati Ecclesiæ, quæ requiritur in peccato hæresis; in foro tamen externo, ac judiciali errans in fide, si alleget ex ignorantia errasse, ei non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, ac scire nolit, vel quæ passim & communiter omnes illius qualitatis sciunt, ut alibi diximus, & tradunt Sous. *in aphor. Inquis. lib.* 2. *cap.* 12. *numero* 14. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. *num.* 5. Caren. *p.* 2. *tit.* 1. §. 11. *numero* 68. Menoch. *cons.* 82. *num.* 75. Farinac. *de hæres. quæst.* 179. *num.* 27. & *seq.* Simanch. *de cathol. instit. tit.* 27. *numer.* 13. Pegna *in direct. p.* 1. *quæst.* 7. *conc.* 22. ubi ait: qui errat in his, quæ sunt fidei ignorantia affectata, & præsertim in his, quæ scire debet, aut scire præsumitur, hæreticus est censendus. Nam qui ignorantia affectata errat, ex malitia propria, & animi iniquitate errare putatur. Et post pauca sic addit: Qui errat ex ignorantia crassa, & supina in his, quæ fidei sunt, ac scire debet, nec probabile est ea à fidelibus, vel à suæ conditionis hominibus ignorari, hæreticus etiam censendus est.

Notandum autem est, ignorantiam affectatam esse illam, qua quis non vult scire, quod scire tenetur, ut liberius, & absque contradictione conscientiæ operetur; Crassam, sive supinam esse, qua quis ignorat, quod communiter omnes sui ordinis sciunt, & nullam diligentiam adhibet ad illud sciendum, quæ ignorantia dicitur indirecte voluntaria, sicut affectata dicitur directe voluntaria.

Effata. Interrogatoria additionalia ex praxi S. Officii non permittuntur.

Interrogatoria reorum, maxime in criminalibus, debent extendi in processu, ut possit videri, an sint facta super inditiis, an potius suggestiva; & praxis contraria, tanquam iniqua, damnatur.

Curent Judices seculares, ut scribatur id, quod rei incidenter interrogati dicunt, ad S. Officium spectans, illudque quamprimum Inquisitoribus, vel Ordinariis referant. Quod si rei ex industria dicant habere aliquid deponendum, spectans ad S. Officium, de hoc certiores reddere debent Ordinarios, vel ministros S. Officii, ut secretò illorum examen recipiant.

Nolens jurare de veritate dicenda in suo examine, torquendus est pro habendo juramento.

CONSULTATIO CLX.

De Indiciis, ex quibus Reus torqueri potest in Tribunali S. Inquisitionis.

INdicium ex Sylvestro *v. indicium numero primo* est medium intellectuale veritatis eliciendæ, insurgens ex aliqua circumstantia singulari per *l. indicia C. de rei verit.* & *per l. fin. C. de prob.* Ex Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 25. Farinacio *de indic.* & *tort. qu.* 36. *num.* 35. est signum demonstrativum rei gestæ, inducens Judicem in cognitionem delicti. Ex Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 1. *num.* 4. cum Baldo *in l. non hoc C unde legitimi*, est conjectura ex probabilibus, & nonnecessariis orta, à quibus potest veritas abesse, sed non similitudo veri, quæ quandoque mentem judicantis ita arctat, & constringit, ut cogat ejus conscientiam secundum eam judicare, idemque Baldus ponit differentiam inter præsumptionem, & indicium, dicens, quod præsumptio est probatio probans, indicia verò sunt probatio probata in præsumptione; unus testis non facit plenam probationem, sed tangit directe factum probandum. Indicia vero & conjectura indirecte tangunt factum, ac proinde minus est indicium, quam præsumptio. Sed quidquid sit de hac conclusione, indicium ex aliis est omne id, ex quo aliquo modo colligi potest quisnam sit criminis autor, ac dici potest, quod sit argumentum quoddam, delicti indicativum, ut ex textu *in l.* 1. §. *idem Cornelio ff. de quæst.* satis aperte colligitur, dum sic ait Ulpian. *Idem Cornelio Proculo rescripserunt non utique in servi unius quæstione fidem rei constituendam, sed argumentis causam examinandam*, facitque textus *in l. Divus Adrianus* §. *sed & caput*, ibi: *non exquisitis argumentis, ff. de custod. reor.* Adjungitur delicti indicativum, quoniam argumentum sive indicium est probabile inventum ad faciendam fidem, quo colligitur aliud per aliud, hoc est illud quod certum est deducitur. Et quamvis indicium, præsumptio, conjectura, signum, ac suspicio propriè distinguantur inter se, ut notat Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *præsumpt.* 7. *numer.* 18. singula tamen prædicta sub uno verbo indiciorum continentur. Quo fit, ut ad afficiendum reum, sive ad illum constituendum, sive ad illum torquendum, sive condemnandum parum referat, quo nomine appellentur, quia lex interdum sub uno, vel altero nomine illa nuncupat Brun. *in tr. de tortura.*

Ita dividitur. Aliud est facti, hoc est, quo Judex se dirigit ad habendam notitiam facti de illo inquirendo ad sui informationem. Aliud, quo idem Judex se dirigit in viam juris ad effectum torquendi, vel condemnandi reum, ut notat Boss. *in pr. tit. de inquisit. numer.* 4. per doctrinam Baldi *in l. servus C. de testibus.*

Indicia facti sunt illa, quæ factum demonstrant, quibus Judex se instruit de facto. Ad hæc indicia demonstranda sufficiunt unus testis, ac etiam inimici. Nam etiam inimici dirigunt Judicem in viam intelligendi in specie propter circumstantias per eos datas, non tamen immediate dirigunt ad inquirendum, ut procedat contra inquisitum, ut idem Boss. *loc. cit. num.* 4.

Indicium verò juris licet varias de illis Doctores tradant differentias, ad duplicem tamen speciem reduci possunt, nimirum quod alia sint omnibus delictis communia, alia particularia, & delictorum propria.

Quod ad communia pariter distinguuntur in indicia dubia, seu verisimilia, & in indicia indubitata, sive certa. Illa describi possunt, quod sint præsumptiones specialiter moventes animum Iudicis ad aliquid credendum, vel non credendum, sive quod non ita arctant mentem Iudicis, quod non possit inclinare in partem oppositam, ut per Farinac. *supra qu.* 36. *nu.* 38. Cantera *in quæst. crim.* 6. *num.* 1. *de prob.* Caren. *d tit.* 10. §. 2. *nu.* 5. & sunt idem, quod semiplena probatio, Surd. *cons.* 132. *num.* 92. Et dicuntur verisimilia, sive probabilia, quia rem veram esse arguunt, *l. milites* §. *oportet C. de quæst.*

Indicia verò indubitata sunt illa, quæ ita arctant mentem Iudicis, ut omnino credat, nec possit in contrarium inclinare, Farinac. *d. qu.* 36. *num.* 36. quæ etiam plena dicuntur. Hæc dupliciter differunt. Alia sunt indubitata ex seipsis, hoc est, posito indicio probato, resultat certitudo delicti, exempli gratia. Posito, quod certum sit, quod Titius visus fuit cum gladio cruento egredi è domo, in qua repertum fuit cadaver Seii, statim ex isto indicio resultat certitudo, quod idem Titius occiderit Seium illum. Advertendum

tamen

tamen est, quod ubicunque possibile est, rem se aliter habere, tunc non dicitur indicium indubitatum.

Alia sunt indicia indubitata resultantia ex cumulatione plurium indiciorum verisimilium, ut per eundem Farinac. *ibid. quæst.* 86. *numero* 59. 61. & 62. & 82. & *cons.* 108. *num.* 90. cum hac tamen declaratione. Primo quod prima indicia non sint simpliciter remota, sed gravia, & valdè proxima delicto. Secundo, quod cumulentur ad reum condemnandum in pœnam pecuniariam, non autem in pœnam corporalem.

Item aliud est indicium proximum, quod respicit veritatem delicti immediatè per proprium sensum visus, vel auditus juxta exigentiam delicti. Exempli gratia. Vidi Titium odorare Idolum, vel auribus meis illum audivi blasphemantem.

Aliud remotum, quod non indicat substantiam delicti, sed circumstantias, ex quibus devenitur in delicti cognitionem. Hujusmodi sunt confessio delinquentis extrajudicialis, facta, dictum socii criminis, vel mandatarii, consuetudo delinquendi, & similia, Farinac. *dict. quæstione* 36. *numero* 44. Soula *dict. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 16. & Carena *ibid. numer.* 6. & 7.

Denique aliud est leve, ex quo raro, & non facile infertur crimen, & à nonnullis dicitur suspicio conjecturalis. Aliud grave, ac urgens, ex quo delictum facilè ac frequenter deduci solet. Aliud gravissimum, ex quo fere semper delictum deducitur, quia frequentissime fieri solet. In particulari verò quænam sint indicia levia, quæ gravia, & quæ gravissima, cùm tradi non possit certa regula, relinquitur arbitrio Judicis, ut per Farinac. *dict. quæst.* 36. *numero* 110. & 118. Sousam *dict. lib.* 2. *cap.* 23. *à numero* 11. Eymer. *in direct. p.* 2. *quæst.* 55. *num.* 1. ibique Pegnam *com.* 80. & *p.* 3. *com.* 110. *litt. H.*

Probatio autem indiciorum diversa est, sicut diversa sunt indicia. Nam ad probationem indiciorum facti quælibet probatio sufficit, sive illa proveniat à testibus habilibus, sive inhabilibus. Quia motivum inquirendi de delicto sumi potest à quacumque notitia, quoniam ad id, quod est de facto videtur etiam sufficiens testis de facto, & qui aliàs nihil valeat, ut per Bald. *in leg. servos C. de testib.* Boss. *titul. de inquis. n.* 4. Secus verò quoad probationem indiciorum juris, scilicet ad effectum torquendi, vel puniendi, cùm testes dumtaxat idonei, sive habiles recipiendi sint, & in qualibet istorum indiciorum probatione, utplurimum admittendi sint duo testes per Accurs. *in leg. ult. u. vel indiciis C. famil. ercisc.* quam doctrinam sequuti sunt Bartol. *in l. ult. num.* 7. *de quæst.* Alex. *cons.* 18. *post nu.* 6. *lib.* 1. & alii, quos adducit Mascard. *de prob. concl.* 895. *n.* 1.

Quod declaro hac distinctione. Quando agitur de probando indicio remoto à delicto, verum est, requiri probationem per duos testes, ut declarat Bartol. *in leg. fin. n.* 7. *ff. de quæst.* secus quando agitur de probando indicio proximo ad delictum, tunc enim unus testis sufficit, dummodo sit omni exceptione major, ut per Marsil. *in pr. d. diligenter n.* 1. post Bartol. *in leg. admonendi num.* 36. *ff. de jurejur.* Quod tamen intelligendum est procedere quoad examinandum reum, sive illum torquendum, non autem quoad illum condemnandum, Farinac. *cons.* 65. *n.* 52. Alex. *cons.* 89. *n.* 7. *lib.* 3.

Non obstat Bossius *tit. de indic. ante tortur. nu.* 18. inquiens, quod etiam in indicio propinquo, ac proximo delicto requiratur probatio per duos testes. Quod etiam confirmatur à Bursat. *cons.* 35. *n.* 2. Nam respondetur, quod numerus testium in hoc casu non videtur necessarius necessitate præcisa, sed ut aiunt, ad bene esse. Si enim unus testis omni exceptione major sufficit ad procedendum contra reum inquisitum, eo magis sufficiunt duo ac plures. Verum quidem est, quod numerus testium est tantæ potestatis, quod facit testes aliàs inhabiles, esse habiles, ut notat Crot. *de testib. n.* 193. Quo circa si fortasse unus testis deponens super indicio proximo non fuerit omni exceptione major, suppletur per alios habiles, ut sufficiens evadat, Farin. *de testib. qu.* 62. *num.* 331.

Inter autem multiplices effectus probationis indiciorum præcipuus est, ut inquisitus possit examinari, & coram Judice constitui, & post rei examinationem sint apta recipiendi corroborationem à legitimatione ad inferendum tormenta, ac etiam punitionem, ac proinde indicia, & eorum probationes non debent esse æquivocæ, sed concludenter probatæ, saltem per duos testes contestes, aliàs nullius essent effectus, Aymon *cons.* 6. *num.* 12. Becc. *cons.* 85. *num.* 9. Farinac. *quæst.* 37. *n.* 6. Est namque regula, quod sicut plures probationes imperfectæ non junguntur ad faciendum aliquod perfectum *l.* 1. *C. qui num. tutel.* ubi dicitur, quod ex pluribus imperfectis in sua specie non resultat aliquod perfectum. Nam si unus testis probaret de veritate, unus de fama, unus de alio indicio, ista probatio non subsisteret, quia non esset in sua specie perfecta, cùm unus testis de fama, non probat famam, unus testis de alio indicio, non probat indicium, ut per Bald. *in l. Prætor ait in addit.* §. *quod n.* 3. *ff. de eden.* Ita interrogetur reus de delicto, hujusmodi interrogatio debet esse clara, & specifica continens omnes qualitates, & circumstantias secundum probationes habitas, ne reo tollantur defensiones, ut per Farinac. *q.* 1. *n.* 11.

At objicies, quod hæc rectè procedunt ad effectum inferendi torturam, vel aliud tormentum, non autem ad effectum illum simpliciter constituendi, ad quem effectum sufficere planè videtur quælibet suspicio, & quælibet conjectura. Immò potest sine indiciis interrogari, ac examinari, ut videtur notare Clarus *qu.* 45. *vers. scias autem*, Chart. *in pr. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 8. Lucatel. *de quæstione indic. inspect.* 5. *num.* 185. & *seq.* ubi refert, quod passim Judices ordinarii Urbis, ac cœteri Ecclesiasticæ ditionis statim reum captum examinant. Quanto igitur magis interrogari posset, dum adsunt præsumptiones?

Respondetur, quod cum reus sine indiciis nec interrogari, neque inter reos poni possit, ut tradit Farinac. *quæst.* 81. *num.* 15. & *cons.* 110. *num.* 12. Marsil. *cons.* 130. *num.* 35. attamen simplex suspicio, seu simplex conjectura non videtur sufficiens sine suis adminiculis ad interrogandum reum, Boss. *tit. de exam. reor. n.* 6. Vel dicendum, quod quatenus interrogari possit, non nisi secundum qualitates indiciorum contra eum resultantium, faciendum est examen illius, Cavalcan. *de brach. reg* 3. *n.* 189. Quia cum eo contestari oportet duntaxat quæ per testes recepta sunt, & non aliàs Farinac. *qu.* 1. *n.* 45. Chartar. *d. n.* 8. Ea verò quæ objecta sunt, procedunt de stylo, sive de consuetudine, ut ait *ibid.* Lucatell. de jure autem contrarium servari oportet, ut per Farinac. *d. q.* 81. *n.* 15.

Porrò quod plura indicia remota per testes plures singulares probata, sufficiant ad torturam videtur asserere Vulpel. *cons.* 39. *n.* 11. & 12. autoritate Grammatici *dec.* 34. *n.* 35. & *cons.* 32. *num.* 10. & Aym. *cons.* 35. ubi tradit, quod sufficiant ad torturam propter regulam, si non possunt singula, multa unita juvant. Hanc Vulpelli opinionem sequitur Caball. *cas.* 193. *n.* 2.

Sed Farinacius *q.* 37. *n.* 38. ait, quod hæc conclusio diù ancipitem ipsum tenuerit, & quod tandem omnibus hinc inde consideratis, devenerit in hanc sententiam, nimirum, quod id procedere possit quatuor requisitis concurrentibus. Primo quod testes sint omni exceptione majores, & sic idonei. Secundo, quod sint super indiciis delicto proximis recepti, non autem super valderemotis. Tertio, quod indicia, super quibus testes singulares deponunt, sint plura, & talia, quæ reddunt animum Judicis, quasi certum, quod reus deliquerit.

Quarto,

Quartò, quod prædicta indicia probata per testes singulares tendant ad eundem finem, & conjungantur.

Quod ad primum requisitum, tunc testes sunt omni exceptione majores, quando contra eos nulla exceptio opponi potest, Roland. *cons.* 7. *num.* 13. *lib.* 1. Quinimo quod superent omnem frivolam exceptionem adeo, quod eis nihil possit opponi, Grammat. *cons.* 59. *num.* 17. & faciunt textus *in l. optimum C. de contrah. & commit. stipul. sub fin.* Glos. *in* §. *item verborum instit. de inut. stipul.* verba testes omni exceptione majores sunt illi, quorum fides nulla ex causa legitima potest maculari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri, idonei, scilicet bonæ existimationis, atque textus *in l.* 42. *ff. de verb. signif.* Unde advertunt Roland. à Val. *vol.* 3. *cons.* 2. *n.* 38. Bursat. *lib.* 1. *cons.* 37. Macerat. *var. lib.* 3. *resol.* 44. *cas.* 4. quamlibet maculam, ac minimum defectum impedire, ne testis sit omni exceptione major, neve probet indicium esse ad torturam. Quia testis omni exceptione major est ille, cui nihil opponi potest, ut diximus.

Quod ad secundum, videtur, inspecto isto requisito, conclusio proposita de remotis removeri, atque excludi & sic doctrina Farinacii non habere locum in dicta conclusione, in qua quæsitum fuit de testibus singularibus deponentibus super indiciis remotis. Ideoque sciendum est, quod indicia remota dupliciter differunt. Quædam sunt remota, sed valde de se inferentia delictum. De horum genere sunt confessio extrajudicialis, & res furata apud aliquem reperta. Quædam sunt remota, sed generalia, non valde inferentia de se delictum, ut sunt inimicitia, fuga, fama. Prima indicia dicuntur remota, ut contradistinguantur ab indiciis, delicto immediatè proximis. Nam etiam confessio extrajudicialis dicitur proximum indicium, prout illam appellavit Osasch. *dec.* 79. *num.* 8. Peguer. *dec.* 17. *num.* 3. sed non immediatè, & dicitur indicium remotum propter verisimilitudinem, quam defert delicti, ac proinde indiget probatione per duos testes contestes, & non singulares, Bertazol. *cons.* 549. *nu.* 6. *lib.* 2. Quod non sequitur in indiciis immediatè delicto proximis, quæ unico solo teste probata sufficiunt ad torturam, Farinac. *q.* 37. *num.* 42. & 70.

Secunda verò indicia dicuntur valde remota, ut contradistinguantur ab indiciis simpliciter proximis, sed remotis per respectum ad indicia immediatè proxima. Nam inimicitia, exempli gratia, dicitur indicium valde remotum, quia ex quadam simplici suspicione sufficiens redditur ad cogitandum, quod inimicus offenderit, sed semper cum aliqua formidine, quod alius quam inimicus potuerit offendere, ac proinde inimicitia debet esse probata præcisè, ac debet esse correspectiva ad id, quod fuit sequutum, Farin. *cons.* 55. *num.* 24. Et hæc indicia debent pariter probari per duos testes.

Quod ad tertium. Hoc requisitum desiderat pluralitatem, quæ duplex est. Altera quæ in duobus comprobari potest *arg. l. ubi numerus ff. de testib.* quocirca duo indicia simpliciter proxima, sed non immediata, videntur sufficere ad torturam, cum faciant semiplenam probationem, ac debent plenè probari. Altera, quæ in multo pluribus potest comprobari; & sic tria, aut quatuor indicia possunt sufficere ad torturam, licet sint probata per testes singulares. Quo in casu videtur comprobari conclusio. Nam, ut ait Farinac. *dict. quæstione* 37. *numero* 34. si unus testis dicat, se vidisse Seium in terra prostratum, & interrogatus respondit, vulneratum à Titio; alter verò dicat, se vidisse Titium sanguine aspersum, & cum evaginato ense fugientem, alius autem deponat, eundem Titium vidisse recto tramite versus nemora euntem, & occultè latitantem, certè hi singuli testes, licet de singulis indiciis singulariter deponant, nemo tamen sanæ mentis negabit, quin faciant indicium ad torturam. Ita Farin.

Quòd verò ad quartum requisitum, nempe quod prædicta indicia probata per testes singulares conjungantur, quando tendunt ad eundem finem, cùm ex pluribus diversis nunquam resultat unum, facit quod notatur *in l. ubi fidejussor ff. de solut.* prout in exemplo supra ex Farinacio allato. Quia cùm testes singulares ordinent suum dictum ad unum individuale delictum, non debent diverso jure censeri, sed uniri per ea, quæ dicit Bald. *in l. siquis eum in addit. ff. si ex nox. cau. agat.* Advertendum tamen est, quod prædicta indicia debent esse ejusdem generis, non autem diversi. Quia etiam duæ semiplenæ probationes, ad eundem finem tendentes, si sunt diversi generis, non conjunguntur in criminalibus, ut inquit Boss. *in titul. de convictis numero vigesimo tertio*, Bald. *in l. spadonem* §. *qui ff. de excus. tut.*

Non obstat, quod Judex non debet alligare animum suum ad unam dumtaxat speciem probationis. Et ideo unus testis de veritate, conjunctus cum alia semiplena probatione alterius formæ ac speciei facit conjecturam sufficientem ad probationem. Vnde juramentum in defectum probationis cum uno teste probat, & tamen sunt duo actus diversi ac distincti generis, & formæ, & quoad Judicis motum unus actus infert informationem alterius actus, Bald. *in d. l. spadonem d.* §. *qui & in l.* 2. *ff. eod.*

Nam respondetur, quod objectio procedit in civilibus, in quibus non infertur præjudicium irreparabile, prout sunt irreparabilia præjudicium torturæ ac præjudicium pœnæ, præcipuè corporalis, quæ infertur in criminalibus, faciuntque ad id, quæ adducit Centulin. ad Farinac. *cons.* 25. *litt. M.*

Ex quibus confirmata remanet conclusio, quod scilicet plura indicia remota per plures testes singulares probata, sufficiant ad torturam, dummodo sint indicia simpliciter proxima, sed remota per respectum ad indicia immediatè proxima. Et hoc idem videtur sentire Vulpel. *loc. cit.* dum loquitur de confessione extrajudiciali, & sic non videtur voluisse intelligere de indiciis pluribus, etiam per testes singulares probatis, valdè remotis. Quoniam absurdum esset, quod unus testis de fuga, unus de fama, unus de inimicitia conjungantur ad torturam inferendam, dum hæc indicia per se sola, etiam plenè probata, non faciunt indicium ad torturam per textum *in l. quæro* §. *fin. ff. de adil. edict.* ibi: *Si & alia indicia prioris fugæ non deficiunt*, & tradunt Bald. *in l. fin. C. de probat.* Farinac. *q.* 48. Clar. *q.* 21. *num.* 1. Ballisl. *tr. var. lib.* 1. *q.* 5. *num.* 2. Præterquam quod fama non potest probari semiplene per unum testem, quia debent esse plures, ut notat Bald. *in l. bonæ fidei num.* 19. *C. de reb. cred.* Impossibile enim est, quod adsit fama, & plures, quam unus, non sciant illam. Et ad regulam quæ non prosunt singula, multa unita juvant, licet valeat ad torquendum, ut ait Farinac. *cons.* 59. *num.* 1. Immo etiam quod in occultis faciant plenam probationem, ut idem Farinac. *cons.* 38. *num.* 8. & *qu.* 86. *n.* 4. in casu tamen hujus conclusionis tenet, non procedere, nisi indiciis simpliciter proximis, & ad eundem finem tendentibus, ut inquit Bald. *in l. si tres tutelas C. qui num. tutel.* ubi docet, quod plura imperfecta non faciunt unum perfectum. Quod verum est, inquit ille, in his, inter quæ remanent termini distincti, quia sunt diversi generis, ac formæ. Sed quando plura tendunt ad eundem finem, tunc procedit regula prædicta *l. instrumenta C. de probat.*

Minus obstat, quod quædam sunt, quæ requirunt certam speciem, & tunc diversæ species imperfectæ nihil operantur, quia ex pluribus concurrentibus non augetur effectus, cùm non veniant ad integrationem unius

unius speciei, sicut ex pluribus testibus singularibus non resultat una plena probatio. Quædam sunt, quæ non requirunt certam speciem; & tunc quod non prosunt singula, multa juvant, ut ait Bald. *in dict. l. spadonem dict.* §. *qui ff. de excus. tut.*

Respondetur enim, quod objectio non obtinet, quando ex pluribus indiciis per plures testes singulares probatis, diceremus probari plene, sed solum dicimus, quod resultat semiplena probatio ad torturam sufficiens, prout nunquam tortura infligi potest, nisi ex indiciis resultat semiplena probatio, ut notat Farinac. *q.36.num.*231. Semiplena autem probatio est probatio imperfecta, ac proinde objectio non afficit. Atque ita cùm dicimus ex pluribus indiciis semiplene probatis, posse deveniri ad torturam, intelligimus, quod ex eorum imperfectis probationibus resultet semiplena probatio delicti, aliàs non procederet.

Si autem reus capiatur in flagranti crimine, puta in ipso sortilegio, vel alio crimine, tunc illico constitui potest absque aliis indiciis præcedentibus, ut ait Farinac. *quæst.*21. *num.* 148. ubi licet aliàs vulgaris sit conclusio, quod sine indiciis nemo torquendus sit, atque adeo neque examinandus *l. in princ. ff. de quæst. l. milites* §. *oportet C. eod.* Marsil. *cons.*130. *num.*34. Farinac. *q.*82. *num.*15. reus tamen in flagranti captus, potest absque aliis indiciis torqueri, eoque magis examinari juxta communem sententiam, de qua Alban. *in l. defensores num.*2. *C. de defens. Civit.* & Clar. *q.* 8. *vers. scias autem.*

Ut autem id procedat, duo requiruntur. Primum, quod constet de delicto. Secundum, quod reus fuerit captus in prædicto delicto, ut idem Farinac. *dict. quæst.* 21. *num.*155. In aliis verò delictis, pro quibus reus fuerit ex intervallo captus, omnino præcedere debent indicia sufficientia, & legitima, aliàs si reus constitueretur, & confiteretur, confessio illa nullius esset momenti, etiamsi millies ratam habuerit, & postquam ratam habuerit, supervenissent indicia, ut voluit Baiard. ad Clar. *in quæst.* 55. *num.*31. *&* 37. Immò subjungit idem Farinac. *d.q.*21. & *d.n.*148. quod si reus in flagranti repertus, non confiteretur, non potest contra eum deveniri ad aliquod rigorosum examen sine processus legitimatione. Quod si reus in flagranti crimine captus, neget delictum confrontantur ei testes, qui eundem in ipso delicto reperiisse testantur, & ipso convicto, & adhuc in negatione persistente, ipsum Judex torturæ subjicit, non ad sciendum delictum, sed ad habendum qualitates, & complices delicti. Concluditque *num.*152. his verbis: deprehensio igitur rei in flagranti crimine non operatur, ut possit ipse reus torqueri, ubi aliàs non esset torquendus, sed solum ut torqueatur sine defensionibus quando aliàs torquendus esset. Quod comprobatur *ex l. vn.* §. *ne igitur C. de rapt. virg.* ubi licet Justinianus sanciverit, quod raptores in flagranti crimine comprehensi, à parentibus virginum, vel viduarum interfici possint, tamen *in* §. *sin autem* constituit, quod si ad manus Curiæ devenerint post legitimas, & juri cognitas probationes sine fori præscriptione durissimis pœnis afficiantur, & mortis condemnentur supplicio.

Et quoniam supra diximus de reo, ex intervallo sine indiciis constituto, quod tunc si fateatur, confessio nullius esset momenti, cùm ad illius validitatem præcedere debeant indicia, ut per Vermigl. *cons.* 370. *num.*1. ideo sciendum est, quod sicut quis agere sine actione non potest *l. si pupilli* §. *videamus ff. de negot. gest. l. quoties* §. *item si ff. de administr. tut.* ita constitui, & examinari reus sine indiciis non debet. Quia constitutum videtur esse quædam actio, per quam reus experitur, & in jus vocatur. Quare sicut in jus vocari quis non potest sine actione, ita nec sine indiciis quis constitui potest.

Attamen advertendum est, quod ut quis sine indiciis constituatur, dupliciter intelligi potest. Uno modo, quando nulla spes adsit indiciorum. Altero modo, quando adsit spes aliqua. Primo modo non potest reus constitui. Secundo potest. Et ad hujus secundi modi intelligentiam pariter advertendum est, quod spes duplex est. Prima, quæ habet certam causam, & dicitur spes indubitata *l. penul. ff. quib. ad libert. prov.* Secunda est sine certa causa, & dicitur spes revocabilis, ut *l. gallus* §. *quod si is, ff. de lib. & posth.* Nam quando reus constituitur cum causa, hoc est quod adsit accusatio, & quod delictum verè fuerit patratum, utique adesse spem indiciorum dicimus. Et ideo multi volunt, quod spontanea confessio, etiam sine indiciis, valeat ad condemnandum, dummodo per indicia futura comprobetur, Farinac. *q.*81. *num.*13. Nam confessio sine causa, hoc est, habita sine ullo motivo præcedente, ad constituendum reum non tenet, Giurb. *cons.*16. *num.*9. Atque hinc est, quod aliquando reus statim ac fuerit comprehensus, id est celeriter, examinatur, & constituitur, Guaz. *defens.* 23. *cap.*1. *num.*2. etiam sine indiciis. At verò quando reus constituitur sine causa, tunc frustra agitur, etiamsi postea superveniat confessio, ex traditis à Baldo *in l. de quæstione num.*3. *C. de pact.* & à Bossio *tit. de exam. reor. num.*6. à Scacc. *de judic. cap.*58. & à Farinac. *cons.*184. *n.*58.

Ut autem hanc rem, quæ suspiciosa est, perspicuam faciamus, discutiendi sunt casus peculiares, ac proprii, ac insuper distinguendum inter delicta occulta, & difficilis probationis, & non occulta, quæ facile probari possunt. Item inter Tribunalia suprema, & Judices inferiores; & inter pœnam mortis, & alias pœnas corporales, ut fustigationis, exilii, triremium. Si enim loquimur de delictis non occultis, & facilis probationis, non potest reus ob indicia indubitata pœna mortis, neque alia corporali puniri; sed necessariò probandum est delictum contra reum. Quia requiruntur ad hoc probationes certæ, & luce clariores. Indiciis autem semper subest aliquod dubium, ut per Castr. *cons.*299. *n.*3. Lopez *in l.* 26. *tit.* 1. *glos.* 4. *part.* 7. & Caren. *p.*2. *tit.*12. §. 2. *n.*262.

Si verò sermo est de delictis atrocibus, occultis ac difficilis probationis, quale est crimen hæresis, & sortilegii, est iterum distinguendum. Quia vel sermo est de Judicibus supremis, ut est S. Congregatio Romana, & certum est, posse in hoc delicto, ac similibus ex indiciis indubitatis pœna corporali, ac etiam mortis reos punire, ut probat Caren. *loc. cit. num.*263. Vel sermo est de Judicibus, & Inquisitoribus inferioribus, & hi non possunt ex indiciis indubitatis sortilegum, vel hæreticum damnare in pœnam ordinariam ultimi supplicii, sed ad torturam, vel ad aliam pœnam extraordinariam, ut per Carenam *ibid. n.*264.

Regula quidem est, unicum indicium proximum sufficere ad torturam. Quia, cùm indicium sit per sensum visus, vel auditus, ut exigitur ad cognitionem delicti, indicat immediate veritatem, & facit semiplenam probationem ipsius delicti, & ideo, etiam si unicum sit, sufficit ad torturam. Remota autem indicia plura requiruntur ad torturam, quia non indicant immediatè veritatem delicti, sed per circumstantias & per istas pervenitur ad delicti notitiam, ut tradit Bartol. *in l. fin. n.*6. *ff. de quæst.* quem sequuntur communiter Doctores apud Farinac. *de indic. q.*37. *numero quadragesimo quinto, & seq.* Guazzin. *defens.*30. *capite quarto, numero duodecimo* Peguer. *in prax. cap.* 12. §. 9. *num.*8.

Sed Clarus *quæst.*64. *numero decimo quarto,* sustinet etiam ex unico indicio remoto posse reum torqueri à Judice. Quod limitat Cantera *in quæstione crim. capite secundo, de probat. per test. quæstione prima, rubr. de indic. suffic. ad tortur. numero sexagesimo primo, dubio decimo nono,* quem sequitur Carena *p.*3. *titulo decimo,* §. 4. *numero* 18. tunc solum unicum indicium remotum

remotum sufficere ad torturam, quando facit semiplenam probationem. Quoniam ex Glossa communiter recepta *in leg. si quis ff. ad leg. Jul. majest.* & ex Bartolo *in l. maritus, & in l. fin. ff. de quæst.* ea, quæ in civilibus faciunt semiplenam probationem, in criminalibus sufficiunt ad torturam. Vnicum autem indicium remotum non semper facit semiplenam probationem, atque adeo neque semper dare potest Iudici jus ad reum torquendum. Æquitas enim non patitur, ut quis tam gravi tormento semper urgeatur pro indicio remoto, quod, ut plurimum, leve reputatur. Quod etiam tradunt Farinac. *loc. alleg.* Freitas *in addit. ad tract. de confess. sollic. q.4. num. 25.* Miranda *de ordin. judic. tom. 2. quæst.26. art.4. conci.4.* & Diana *p.4.tr.6.resol.4.*

Si autem indicia sunt proxima, illorumque testis est omni exceptione major, sufficit, ut probentur per unicum testem. Si verò sunt remota, debent saltem per duos testes probari, qui sint omni exceptione majores, & contestes in suis indiciis. Quia indicia remota, ut plurimum, sunt levia, neque indicant immediate veritatem delicti, neque delictum ipsum, sed tantum illius circumstantias. Et ideo testes, qui deponunt de hujusmodi indiciis remotis, debent esse plures, vel saltem duo omni exceptione majores, ac deponentes de iis, quæ animum Judicis suadere possint, reum verè deliquisse, ut per Farinac. *loc. cit.* & *de hæret. quæst.185. num.146.* Maldon. *cons.9. num.6.p.1.* Giurb. *cons. 87. num.29.* Caren. *p.3. tit.10. § 6. num. 25.* Cyriac. *contr.106. num.41.* Dian. *d. p.4. tr.6. num.25.*& Guaz. *d. defens.30. cap.31. num.3.*

Si plura indicia remota sint contra reum, & plures etiam testes, sed omnes singulares, deponentes unus de uno indicio, & alter de altero, & sic de cœteris, tunc Iudex observare debet, an indicia sint inter se diversa, & valde à delicto remota, ut exempli gratia, si delictum sit homicidium Seii, & unus testis deponeret de fama, quod Titius illum occiderit, alter de inimicitia, quæ erat inter ipsos, & alter de fuga Titii, in hoc casu non potest Titius torqueri. Quia testes sunt singulares, & deponunt de indiciis valde à delicto remotis. Quando verò testes singulares sunt omni exceptione majores, & deponunt de indiciis non valdè à delicto remotis, ut quemadmodum supra dictum est, si unus deponeret, vidisse Seium vulneratum jacentem in terra, qui asseruit se à Titio vulneratum fuisse, alter deponeret, vidisse Titium cum gladio sanguinolento fugientem, & alter vidisse eundem Titium se abscondentem, utique Judex posset Titium torquere. Quia testes, quamvis sint singulares, deponunt tamen de indiciis non valdè à delicto remotis, & ad eundem finem tendentibus, ut per Farinac. *de indic. q.37. num.38.* & *de hæres.d.qu. 185. numero 145.* Giurb. *d. cons.87. num.29. & seq.* Sousa *in aph. lib. 2. cap.39. num.20.* Locat. *post praxim Inquis. q.35.* Freit. *loc. cit. q.22. num. 20.* Albertin. *de agnosc. assert. q.25. num.20.* Laym. *lib.3. sect.5. tract. 6. capit.4. num.7.* Caren. *p.3. tit. 10. §.6. num.26.* & Dian. *p.4. tr. 6. resol.5.* Qui etiam tradunt, quod cum testes singulares, qui deponunt de indiciis remotis, sint plures quam duo, & omnes omni exceptione majores, & plura sint indicia, poterit reus prudenti Iudicis arbitrio torqueri.

Notatque Carena *ibid. nu.* 27. quod ubi Iudex procedit ad torturam ex pluribus indiciis probatis per plures testes singulares, omni exceptione majores, tunc debet maxime temperare arbitrium suum, ac reum valde moderatè torquere, cùm procedat ad actum gravissimi præjudicii ex probatione privilegiata ex pluribus indiciis non plene probatis. Quod pariter tradit Giurb. *cons.87. num.30.* Guazzin. *d. defens. 30. cap.32. num.1.* addens, facilius posse ad torturam procedere ex hujusmodi indiciis, non plenè probatis, Iudices supremos, quàm alios inferiores.

Depositio verò unius testis, omni exceptione majoris, si reus sit malæ famæ, sufficiens est indicium ad torturam. Communiter enim tradunt Doctores, unum talem testem, etiam in criminalibus, facere semiplenam probationem, atque adeo indicium sufficiens ad torturam, quamvis nulla alia indicia concurrant, ut Eymer. *p.3. direct. quæst.61. num.5.* ibique Pegna *com.110. litt. G.* Roman. *cons.451. num.4.* Clar. *in pr. quæst.21.* Gomez *tom. 3. var. resol. cap. 13. num.7.* Cantera *in quæst. crim. cap.2. de probat. per test. q.1.num.5.* Peguera *in pr. cap.12. §. 9. num.7.* & alii, quos sequitur Diana *d.tr.6.resol.6.*

Si verò inquisitus sit bonæ famæ, vitæque integræ, vel talis qualitatis, ut facile delictum præsumi non possit, ad illum torquendum non sufficit unicus testis, etiamsi sit omni exceptione major; sed necesse est, ut alia etiam indicia probentur; quia tortura est pœna gravissima, quæ non est imponenda alicui bonæ famæ, nisi delictum sit plusquam semiplene probatum, ut per Simanch. *de cathol. institut. titul. 65. num. 23.* Sanch. *cons. lib. 6. cap.3. dub. 15. numer. 3.* Sanctarel. *de hæres. cap. 41. dub.1. num.1.* Decian. *tom.1. lib.5. cap.36. num.6.* Sous. *in aph. lib.2. cap.39. num. 17.* Pegn. *loc.cit.* Zanard. *in direct. theol.p.3. cap.95.*& Dian. *loc.cit.* Contrarium tamen asserit Cabal. *in resol. crim. cent.1.cas.84.num.15.* tendens ad torquendum reum bonæ famæ, etiam unicum testem sufficere, aliàs vix posset aliquem reum torqueri, quia inquit, nullus est tam depravatæ vitæ, qui non facile his temporibus reperire posset testes, ejus bonam famam probantes. Ego id prudenti arbitrio Inquisitoris relinquo.

Notat verò ibidem Diana, quod sæpius vocatus consuluerit, posse reum malæ vitæ ex unico teste de visu torqueri, etiamsi dictus testis non sit omni exceptione major. Quod etiam affirmant Baiard. *ad Clar. quæst. 21. num.15.* Carer. *in pr. numer.110.* Menoch. *lib.1. de præsumpt. quæst. 89. cap. 6.* & Farinac. *quæst.37. num.65.* Et ego adverto cum Simanch. & cum aliis apud ipsum ubi *supra numero 16. & seq.* non statim ac semiplene probatum est delictum, veniendum esse ad torturam, sed reo dandum esse copiam indiciorum, & concedendam dilationem, & appellationem, nisi hæc frivola sit, ut se defendat.

Depositio autem socii criminis cum juramento, & judicialiter facta, est sufficiens indicium ad reum torquendum in crimine excepto, ut in crimine hæresis, maleficii, sortilegii, læsæ majestatis, falsæ monetæ, sodomiæ, furti famosi ex Cyno *in l.ult. C.de accus.* Panorm. *in c.1.de confes.* Lessio *lib.2.de just.c.30.dub.5.n.39.* Cabal. *d.cas.84.num.7.* Gomez *var.tom.3.cap. 12. nu.18.* Blanch. *in tract. de indic. ad l. fin. de quæst. num.378.& seq.*

In crimine verò non excepto non est indicium sufficiens ad rei torturam ex *leg. fin. C. de accus.* & ex *cap. veniens 20. de testib.* Tum quia hic facile alium nominat, ut illius auxilio, vel privilegio veniam sperare possit; vel quia ex odio cupit, illum eodem supplicio puniri. Et tum etiam quia eo ipso, quod quis est socius criminis, non est testis omni exceptione major, ut requiritur ad semiplenam probationem, & ad faciendum indicium ad torturam. Si verò cum dicto socii criminis concurrat alia præsumptio, vel aliud adminiculum, tunc erit indicium sufficiens ex traditis à Cantera *in quæst.crim cap. 2. de prob. per test.q.1.num.57.* Sanch. *loc.cit.num.7.* Sylvest. *u. indicium num.5.* Armil. *eod.u.n.6.* Angel. *eod.etiam u.n.5.* Tabien. *pariter eod.u.n.4.* Laym. *lib.3.sect.5.tr.9.cap.5.nu.7.* Sous. *in aph.lib.2. cap.39. n.51.* Delr. *lib.5.magic.q.1.in append.*& Dian. *d. p.4. tr.6. resol.7.*

Adminicula autem, quæ requiruntur, ut dictum socii criminis sit indicium ad torturam, multa sunt. Primum est, si cum dicto socii criminis concurrant testes de

de auditu. Quia licet testes de auditu non faciant indicium ad torturam, neque probent, *l. testium ff. de testib. l. si arbiter ff. de prob.* & *cap. licet ex quadam de testib.* cùm tamen negari non possit, facere aliqualem præsumptionem, hæc præsumptio addita depositioni socii criminis, æquivalet depositioni testis omni exceptione majoris.

Secundum est, quando cum dicto socii criminis concurrit fama contra nominatum. Quia fama supplet defectum deponentis.

Tertium, si cum dicta depositione concurrat fuga nominati ob eandem rationem.

Quartum, si concurrat arcta, sive intima familiaritas nominati cum tali socio. Quoniam habere cum improbis amicitiam, non leve reddit indicium ad torturam, immo in crimine hæresis est speciale delictum cum hæretico familiaritatem habere.

Quintum, quando concurrit frequens ac secreta collocutio inter nominatum & socium. Ita colligo ex Sousa *dict. lib. 2. cap. 26. num.* 24. Caved. *de indic. & tort. p 2. cap. 5. num.* 5. Grammat. *cons. 6. num.* 3. Ant. de Bell. *lib.* 1. *var. quæst. 26. numer.* 9. Binsfeld. *in com. de malef. & math. leg. 9. de indic.* §. 5. Castropal. *p. 3. tr. 4. dub. 8. pun. 9. num.* 7. & Diana *loc. alleg.* Ego verò cum Menochio *de arbitr. lib. 2. cap. 474. nu.* 47. Peguera *dec. cr. 5. numero* 33. existimo qualia hujusmodi adminicula esse debeant, ut dictum socii criminis sit indicium ad torturam, remittendum esse Inquisitorum arbitrio, qui perpendere debent qualitatem personæ nominatæ & nominantis, ac modum depositionis ita, ut ex illis certò credatur, depositionem esse veram, & nominatum esse delinquentem, quod rectè colligitur ex *cap. in fidei favorem de hæret. in 6.*

Duorum autem sociorum criminum depositio est sufficiens indicium ad torturam, dummodo facta sit cum juramento, & in tortura. Hoc est perspicuum, & constat ex Pegna *in direct. p. 3. dict. com.* 110. *in append.* Menoch. *de præsumpt. lib. 1. cap. 91. cap. 91. num.* 3. Claro *in pr. cr.* § *fin. q.* 21. Caren. *p. 3. tit.* 10. §. 8. *num.* 37. *& seq.* Peguera *dec. cr. 5. num.* 37. *&* 38. Gotofred. *in l. fin. C. de accus.* Cyriac. *contr.* 80. *num.* 3. Ciarlin. *contr. cap.* 10. *num.* 129. Diana *d. tr. 6. resol.* 7. Castropal. *dict. disp.* 8. *pun. 9. num.* 7. Delrio *dict. lib. 5. magic. sect. 3. & in 2. append. q. 1. concl.* 2. & Farinac. *d. qu.* 185. *num.* 152. Quoniam illa duplex depositio videtur æquivalere depositioni integri testis.

Quod si duo criminis socii non sint contestes, sed singulares, ita distinguendum est. Aut hujusmodi socii deponunt contra nominatum super diversis criminibus, ad unum minime tendentibus. Aut super diversis actibus ejusdem criminis. Si primo modo, quamvis Sousa *in aph. lib. 2. d. cap. 39. num.* 55. Clar. *d. quæst.* 21. Binsfeld. *de confess. malef. & sagar. membr.* 2. *post concl.* 6. & Diana *d. tr. 6. resol. 7. num.* 5. affirment, quod duo socii criminis, etiamsi sint singulares, indicium faciant ad torturam; tamen subscribo Carenæ *p. 3. dict. tit.* 10. *num.* 41. Pegnæ *in direct. p. 3. dict. com.* 110. *in append.* Dec. *cons.* 189. *num.* 8. Natt. *cons.* 298. *num.* 9. Petræ *de fideicom. q. 12. numer.* 325. Guazzin. *defens.* 32. *cap.* 8. *num.* 4. qui mordicus tenent, dicta duorum sociorum criminis, si non sint adminiculata, non facere indicium ad torturam nisi ipsi socii sint contestes. Quia testes singulares tantum probant, quantum unus, & tantum unus quantum mille juxta protritam regulam Baldi *in leg. jusjurandi C. de testib.* de qua latissime Giurb. *cons. cr.* 79. *num.* 24. Idemque docent Farin. *de indic. q.* 45. *num.* 45. & Abav. *de reat. quæst.* 19. *num* 102. *& seq.* Adminicula autem; quæ requiruntur, ut dictum duorum sociorum criminis singularium sufficiat ad torturam, supra signavimus.

Si secundo modo, & socii criminis deponunt super diversis actibus ejusdem delicti, tunc faciunt indicium ad torturam, quia revera deponunt de eodem delicto, & illi actus diversi idem delictum inferunt. Ideò singularitas depositionis talium sociorum obstare non potest, quin reus torqueatur, ut per Giurb. *dict. cons.* 87. *numero* 29. Abav. *d. qu.* 19. *n.* 53. & Caren. *loc. cit. num.* 47.

Ut verò socius criminis faciat indicium ad reum torquendum, requiritur, ut non patiatur alium defectum, nisi societatis delicti ipsius delinquentis. Quoniam si alio delicto sit infamatus, vel sit criminosus, vel perjurus, vel etiam objectus, vel aliàs inhabilis, tunc ejus depositio non faceret indicium ad torturam, etiamsi in tortura suam depositionem confirmaret per ea, quæ tradunt Royas *sing.* 188. *num.* 5. Sous. *d. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 25. & *dict. cap.* 39. *num.* 53. Gigas *de crim. læs. majest. lib. 2. quæst.* 7. *num.* 7. Menoch. *de arb. dict. cas.* 474. *num.* 54. Ant. de Bell. *tract. var. lib.* 1. *qu.* 26. *num.* 25. Farin. *quæst.* 62. *num.* 381. *& seq.* Mascard. *de prob. tomo tertio conclus.* 1311. *num.* 13. *&* 42. Delr. *dict. lib. 5. magic. sect.* 3.

At quid in crimine hæresis? Socium criminis hæresis, qui alios defectus patitur, facere indicium ad torturam, negat Sesse *tom. 4. dec.* 477. *n.* 32. ubi sic ait; licet in crimine hæresis admittatur socius hoc procedit, quando talis socius non est alio delicto infamatus, & sic non datur contra eum duplex exceptio, & defectus. Nam sicut plura adminicula probant depositionem, sic plures defectus eam destruunt. Cujus sententiæ inhæret Diana cum aliis *dict. tract. 6. resol.* 8. *num.* 1. Alias rationes, & Doctores vide apud Delrium mox citandum.

Dissentit Delrius *dict. lib. 5. in append. 2. q.* 17. quatenus docet, socium criminis in casu hæresis admittendum esse, etiamsi alios defectus patiatur. Primum quia lex criminosos, & infames admittens ad testificandum in criminalibus exceptis, non distinguit inter eum, qui uno, vel pluribus criminibus involutus, aut ratione criminum sæpius infamis notatus est. Deinde quia malefici, exempli gratia, plurimis ac horrendis criminibus, ut plurimum sunt innodati, & si maleficos aliis criminibus carere, necesse esset; nullus unquam esset testis idoneus. Postremo quia crimen maleficii non impedit; quin testis socii contra socium testimonium valeat. Ergo nec alia leviora crimina cum maleficio conjuncta impedimentum afferre possunt. Et ita, inquit Delrius, sentiendum esse, quia Reipublicæ, & justitiæ utilius est, & pro hac sententia citat Bajardum, Clarum, Bossium, at Iosephum Ludovicum, & adversariorum argumenta diluit. Ego tamen utramque sententiam ita concilio, ut admittendi sint hujusmodi testes, sed cum suis plurimis defectibus, ad quorum proportionem habenda est ratio eorum fidei; nam hujusmodi depositiones non sunt annullatæ, sed tantum debilitatæ. Aliudque est diminui aliquid de fide testis, aliud verò testis dictum reprobari *l. 3. ff. de testib.* vide notata *in pract. Papiensis in form: oppos. contra testes*, v. *in facto eorum proprio n.* 7. Publicè enim interest delicta probari ac puniri *l. ita vulneratus in fin. ff. ad leg. Aquil. l. si à reo §. ult. ff. de fidejuss. l. Stichum in princ. de solut.*

Depositio autem duorum sociorum criminis contra nominatum bonæ famæ non est indicium sufficiens ad torturam. Quia bona fama talem effectum operatur, ut per eam elidatur illud indicium, quod ex dicto duorum sociorum criminis resultat. Docent id Grammat. *cons.* 70. *n.* 7. Paris. *lib. 4. cons.* 151. *n.* 13. Roland. à Valle *vol. 1. cons. 16. numer.* 24. *& seq.* Bertazol. *lib. 1. cons.* 61. *num.* 19. Peguera *dec. crim. 5. numer.* 32. At ego id remittendum esse arbitrio Inquisitorum censeo.

Quia

Quia si concurrerent alia adminicula & præsumptiones, quæ superarent bonam famam, esset omnino hic nominatus torturæ subjiciendus.

Socius tamen criminis, qui nulla præcedente interrogatione, alios complices nominat, facit indicium ad torturam. Quia licet testis, sponte se offerens examini, suspectus à jure existimatur, est tamen dispar ratio in socio criminis, qui sponte alios socios nominat. Quoniam iste in hoc casu non se subjicit examini sponte, sed coactè. Quia cùm à Judice, dato ei juramento imponitur, ut veritatem fateatur super facto, de quo inquiritur, implicitè interrogatur de sociis, qui intervenerunt. Sic apud Farinac. *loco citato num.*189. Clar. *in pr. lib.*1. *quæst.* 21. Dian. *ibidem* Bordon. *tom.*1. *cap.*35. *num.*16. Idemque est dicendum, quando socius criminis sponte comparet. Quia, ut exoneret suam conscientiam tenetur complices fateri ac si in processu ab Inquisitore interrogaretur. Testis autem sponte se offerens ad id nullo modo tenetur. Et ideò testis reputatur suspectus, sed non criminis socius.

Socius verò criminis, si ad suggestionem Iudicis nominat alium complicem, non facit contra illum indicium ad torturam. Quia Iudex debet tantum in genere, non autem in specie reum interrogare de aliis sociis. Ideoque in hoc casu nominatio illa nihil nominato nocere debet, ut bene notavit Clar. *ubi supra quæstio.*21. Farin. *q.*43. *num.*132. Carena *p.*3. *tit.*10. §.8. *n.*53.

Ut autem criminis socius fidem faciat contra nominatos, certum est, illum debere suam depositionem juramento firmare. Quia dum deponit contra alium, fungitur vice testis, atque adeo non est ipsi adhibenda fides, nisi cum juramento. An verò si credendum sit ob solum juramentum præstitum absque tortura? Negat Clar. *in pr. cr. paragrapho fin. quæstio.* 21. Quia cùm socius criminis ex proprio delicto sit effectus infamis, non debet in testem admitti sine tortura. Idem sentiunt Marsil. *cons.*109. *num.*13. *& seqq.* Genuen. *in pr. cap.*68. *num.*11. Delrius *libro quinto magic. sect.* 9. Ricc. *p.*3. *dec.*298. Turrian. *lib.*2. *decis.*39. *num.*7. Cabed. *de indic. p.*2. *cap.*5. *num.*10. Narbon. *in recopil. p.*2. *lib.*8. *titul.*12. *leg.* 2. *glos.*5. *num.* 39. *&* 40. Zanard. *in direct. theol. p.* 3. *cap.*94. & Carena *loc. alleg. n.*38.

At socium criminis fidem facere contra nominatos absque tortura, & solo juramento præstito, & indicium facere majus, vel minus pro personarum qualitate, ac criminum circumstantiis assero cum Simancha *de cath. instit. tit.*53. *num.*38. Royas *de hæret. p.*2. *assert.*7. *num.*155. Pegn. *in direct. p.*3 *com.*113. Freita *in addit. novis. ad tr. de confess. sollic. quæst.*4. *n.*42. *& seq.* Ant. de Bell. *lib.* 1. *var. tract. quæst.* 26. *num.* 6. Diana *p.* 4. *tract.* 6. *resol.* 10. *num.* 3. Rationes in consultatione de testibus adduxi. Quibus addo & sequentes. Tum quia, si cœteri testes, non torquentur in S. Officio pro habenda veritate, ut aliàs etiam diximus, cur non ita permittendum est testi inhabili? Curve socio criminis, qui tanquam testis, licet inhabilis, habetur, & inducitur contra correum? Et tum quia socius criminis, maxime quando contra eum nihil aliud objicitur, nisi quod sit socius criminis, est idoneus testis, ut tradit Honded. *cons.* 106. *num.* 31. ideo, uti testis, non debet torqueri. Potest tamen, ac debet nonnunquam torqueri. Quod quando fieri debeat, arbitrio Inquisitoris relinquo.

Ut etiam socii criminis depositio aliis indiciis adminiculata, faciat plenum indicium ad torturam debent Inquisitores primùm animadvertere qualitatem personæ nominatæ, & ipsius socii criminis nominantis, ac modum depositionis ita, ut certo credant nominatum esse delinquentem. Sic tradunt Mascard. *lib.* 1. *de prob. concl.* 158. *num.* 3. & *lib.* 3. *concl.* 1311. *num.* 45. Menoch. *de arbitr. libro secundo cas.*474. *num.* 58. Farinac. *quæstione quadragesima tertia, numero* 177. & Castropal. *p.*1. *tractat.* 4. *disp.* 8. *pun.* 9. *numero septimo.*

Deinde, an socius criminis cum ab eo nominato inimicitias habeat, & gerat. Quia inimicorum dictis nulla fides est adhibenda. Facile enim mentiuntur, ut fusius alibi monstravimus, & in specie Giurba, qui plures alios accumulat *cons. cr.* 13. *num.* 7. Farinac. *quæst.* 87. *numero* 102. Canter. *in quæst. cr. cap.*2. *de prob. per test. in rubr. de indic. ad tortur. num.*16.

Postremo, an socius criminis aliquem nominet spe gaudendi impunitate concessa vel à lege, vel speciali Principis edicto. Tunc enim, eum falsa dicere, præsumi potest, juxta Farin. *dict. quæst.*43. *n* 192. Cyriac. *tom.*3. *contr.* 488. *num.* 47. Giurb. *cons. tract.* 22. *num.*29. Ricc. *p.*8. *collect.* 1562. & Carenam *dict.* §. 8. *num.* 55.

Tum demum, quod sicut dicta sociorum criminis nominatos modis supradictis afficiunt, ita & eorum criminis remotio multum reis prodesse debet, ut contra Menochium *de arb. cas.* 474. *n.*13. tradunt Farin. *d. q.*43. *num.*12. Albav. *q.* 19. *num.*16. & Carena *loc. citat. num.*57. Quia sicut non tollit, quin Fiscus pro se socium criminis inducat in testem, ita non tollit, quin correus illius testimonio juvari possit, ut servetur æqualitas *leg. fin. C. de fruct. & lit. expens.* Guaz. *defens.*25. *cap.*2. *num.*5.

Criminis autem socius in causa fidei dicitur primo qui mandat, sive committit maleficium, vel sortilegium, vel aliud crimen ad S. Officium spectans, ut *ex can. ita plane* 23. *quæst.* 4. Secundo, qui particeps est ejusdem maleficii, vel sortilegii, vel alterius criminis, ut notat Archid. *in cap. quicumque de hæret. in* 6. Tertio qui delinquentibus favet per *l. quoniam liberi C. de testib.* ibique Glossam & Salicetum. Quarto qui est criminis causa, vel occasio, ut qui aliquem induceret ad maleficium, aut sortilegium faciendum, quia illi cooperaretur ad illud committendum.

Solam malam famam non esse indicium sufficiens ad torturam, quia fama popularis stultorum, improborumque consensu excitatur, & vulgus hominum credulum, facile sequitur dictum unius, & quammaxime proni sunt homines ad malum suspicandum credendum, & publicandum. Quod ratum est apud omnes, nominatim Gloss. *in cap. qualiter v. & famam de accus. & cap. cum juventute*, ubi etiam Glos. *v. sequitur de purg. can.* Panorm. *in cap.*1. *n. ult. eod. tit.* Bartol. *in l. milites C. de quæst.* Angel. *de malef. v. quod fama numero* 41. & prosequuntur Eymer. *in direct. quæst.* 61. *num.*8. ibique Pegna *com.* 110. Clar. §. *fin. quæst.* 21. Giurb. *cons. cr.* 43. *num.* 18. *& seq.* Caren. *p.*3. *tit.*10. §.10. *num.*64. Castropal. *d. p.* 9. *num.* 9. & Diana *dict. p.* 4. *tr.*6. *resol.* 13. Falsa quippe sæpe est & mala fama bonorum, quam Deus permittit suscitari in humiliationem eorumdem *can. omnes* 6. *quæst.* 1.

Et quidem explorati juris est solam famam, quæ est contra aliquem, quod delictum commiserit, esse sufficiens indicium ad inquirendum contra eum per textum *in cap. qualiter*, idque fatentur omnes, ut inquit Clar. *in prim.* §. *fin. quæst.*6. *sub initio.* & *q.*21. Quia fama succedit loco accusatoris. Quandoque verò fama tribuit materiam indicendi purgationem canonicam, *can. presbyter si à plebe* 2. *q.*7. & *cap. accedens de accus.* Aliquando tribuit materiam suspendendi à beneficio & officio, donec se purgaverit, concurrentibus tamen requisitis, de quibus per Mar. Socin. *in c. nos inter n.*3. *de purg. can.* Interdum coadjuvat probationes jam factas

factas, sive alia adminicula, ut *cap.praterea de testib.* gradum tamen probationis non facit, Socin. *in d.cap. qualiter num.*35. quia in criminalibus probationes debent esse luce clariores, ut *l.sciant cuncti C.de probat.can. sciant* 2. *q*.8. & *can. Epiphanium* 5. *quæst.*6. ubi probatur, ne semiplenam quidem facere probationem, nisi de crimine civiliter ageretur, & sentit Gloss. *in cap. unicus* 1.*v. illorum de testib.* quam ait esse communiter approbatam Ber. *in dict. cap. qualiter num.* 78. & Dec. *ibi num.*25. & ita etiam se habere communem praxim affirmat Salic. *in l. ea quidem num.*133. *C. de accus.* & Bertach. *cons.*126. *num.* 11. *lib.* 7. quos sequitur Clar. *in prim.* §. *fin. dict. quæst.* 21. inquiens: Fama in criminalibus non probat, neque etiam semiplene. Unde sine adminiculis non est sufficiens indicium ad torturam, & ita tenent communiter Doctores, ut ait Marsil. *in l. de minore* §.*plurimum n.*30.*ff. de qu.*& *cons.*3. *num.*4. Hanc etiam dicunt communem opinionem Jas. *in repet. l. admonendi n.*207.*ff. de injur.* Cravet.*consil.* 41. *num.*6. Blanch. *ad leg.fin. numero* 312. *ff. de quæst.* Grammat.*cons.* 42. *num.*15. dicens, ita per accessores observari, Duegnas alios referens, & communem dicens *in reg.* 300. *in* 4.*fall.* & *in reg.* 301. *in princ.* aliique apud Farinac. *loco citato quæst.*47.*numero quarto.*

Et quamvis in hoc articulo magna sit controversia inter Doctores, & Jo. Andreas ad Specul. *in titul. de notor. crim. paragrapho fama v. veniens*, quam refert Marsil.*ind.leg.de minore dict. paragrapho plurimum numero trigesimo* & *cons.*72. *numero decimo sexto* attestetur, contrarium servari de consuetudine, ut scilicet fama sola sit sufficiens ad torturam, prout etiam se vidisse aliquando per Assessores observari, refert Gandin. *de malef. titul. de quæstione numero trigesimo nono.* Tamen Clarus *in dict. quæstione vigesima prima.* ait, se fuisse semper sequutum communem opinionem, quam etiam audivit semper observari ab aliis justis Judicibus, ut scilicet nunquam procedatur ad torturam ex sola fama, nisi cum ea concurrat aliquod aliud adminiculum, & subdit, se credere eam tutiorem ac veriorem. Et quamvis ad torquendum videatur sufficere minus quam semiplena probatio, nihilominus cùm fama sit indicium à delicto valde remotum, & multum fallax, ut quotidie experientia docet, putat Clarus, Judicem tutius facturum, si nullo alio adminiculo concurrente, reum tormentis non subjiciat. In aliis autem quam criminalibus, an fama faciat plenam, vel semiplenam probationem, distingue plures casus, ut plenè per Socin. *in dict. capit. qualiter numero* 621. *de accus.*

Quare ne sola quidem fama sufficit ad rem constituendum *can. si duo* 35. *quæstione sexta capit. inquisitionis paragrapho quæsivisti*, & *dict. capit. qualiter de accus.cap. super eo, qui cog. consang.ux.suæ.* Nam ut sæpe diximus, in criminibus luce meridiana clariores esse debent probationes *leg. fin. C. de probat.* Neque Judex, nisi juxta ea, quæ probata fuerint, statuet, *l. illicitas* §. *veritas ff. de off. Præs.* Postremo vanæ voces populi audiendæ non sunt, nec secundum acclamationes ejus judicandum *dict. leg. fin. C. de probat.* in criminalibus potissimum. Movetur enim facile vulgus ad quamcunque sententiam vel pretio, vel gratia, vel odio, vel concepta opinione *can. si ergo* 8. *quæstione prima capit. Osius de elect.* docendusque, non sequendus est populus *can. docendus d.* 62.

Verumtamen, quæ facta fuisse rumor admonet, à Judice dissimulanda non sunt, sed is ad veritatem perquirendam debet accingi, *cap. cum oporteat de accus.* Est enim rumor quædam species accusationis, vel excusationis, quæ licet interdum soleat esse varia & futilis, tamen ut plerumque ex verisimili saltem præsumptione, si non vera sit, concitatur, cui opem ferre potest inquisitio, quæ ex officio Judicis procedit. Postquam tutò re cognita, certa pœna imponenda est, non antea. Ciceronis addam verba, sive oraculum pro Cn. Plancio: *Si populus judicat, non delectu ducitur semper, aut sapientia, sed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. Non est enim Consilium in vulgo, non discrimen, non diligentia, semperque sapientes ea, quæ populus fecisset non ferenda, non semper laudanda duxerunt. Movetur populus plerumque gratia, cedit precibus.* Et alibi pro Flacco: *Mementote dum audietis psephismata, non audire vos testimonia, audire temeritatem vulgi, audire vocem tenuissimi cujusque, audire scriptum imperitorum, audire concionem concitatam levissimæ nationis.* Ideo nec in ejus incerta sententia Judex calculum feret.

Requiritur profectò, ut reus ob malam famam torqueri possit, ut sit vilis, & infamatus, & quod mala fama non sit orta à malevolis, aut levibus hominibus, sed ab honestis, ac fide dignis, ac per testes idoneos probata. Nec satis est, quod testes dicant, hanc esse publicam famam, nisi etiam rationem reddant, qua id necessariò concludant, ut rectè statuunt Simanch. *de cath. institut. titul.*65. *numer.*37. Sanch. *lib.* 6. *consil. moral. cap.*3. *dub.*15.*nu.*19. Sylvest. *v. indicium q.*4. & *eod. v.* Angel. *numero quarto*, Armil. *numero quinto* Tabiena *numero tertio.* Sousa *in aph.lib.*2.*cap* 39.*n.*59. Diana & Pegna *loco allegato.*

Malam autem famam vehementem ex se solam non esse sufficiens indicium ad torturam absque aliis adminiculis, existimant Binsfeldius *in com. de malef.* & *math. leg.* 9. *de indic. paragrapho* 6.& Caball. *in resol. cr. cent.* 1. *cas.*84. *num.* 14. At communis sententia docet famam vehementer malam sufficere quidem ad torturam, ut apud Farinac. *quæst.* 47.*n.*28. Menoch.*de præsumpt.lib.*1.*q.*89.*n.*12.& *cons.*788. *n.*27. Mirand.*de ord.indic.tom.*2.*quæst.*26. *art.* 5. *concl.*1. Peguer. *dec.*17. *num.*16. Aldovin. *cons.*26.*num.*2. Pegn. *d. com.* 110. Carenam *dd. p.* 3. *tit.*10. §. 10. *numero* 75. Giurb. *cit.cons.*87. *num.*21.& *cons.*13.*n.*18.

Ut autem Judex agnoscat, malam famam esse vehementem non solum animadvertere debet, quod rumor de reo per majorem partem Collegii, aut viciniæ, vel universitatis, in qua ipse commoratur, sparsus fuerit, sed etiam causam, unde talis fama orta sit. Atque ideò, si fama ortum habuerit à mille personis, & nulla appareat causa, unde talis fama orta sit, non est vehemens, nec habenda est in consideratione ac proinde nec est indicium ad torturam. Nec dicitur vehemens, quando illa ortum habuit à personis inhonestis, & non fide dignis, & numerus aliorum testium bonorum minime supplet illorum inhabilitatem in probatione famæ. Igitur tantum est dicere, famam vehementem facere indicium ad torturam, quantum dicere, famam adminiculatam ad torturam indicium facere. Et sic hæ sententiæ inter se non pugnant. Quod etiam explicant Simanch.*de cath.instit.tit.*65.*n.*37. Pegn.*d.com.*110. Canter. *in qu.crim.cap.*2.*de prob.per test.q.*1.*n.*2. Bertazol. *vol.* 1. *cons.*213.*n.*3. Pitignan.*in pr.cr.p.*3.*cap.*7.*in addit.litt.*B. Zanard.*in direct.p.*3.*cap.*95.& Diana *d.p.*4.*tr.*6.*resol.*13.

Mala verò fama illius, qui ob alia crimina est malæ vitæ ac depravatis moribus imbutus, est indicium sufficiens ad torturam. Qui enim depravatos habet mores, facilius in errores ac hæreses incidunt, quam alii, qui rectam vitam ducunt, & præsertim in illis erroribus, qui oriuntur ex eo vitio, quo sunt implicati. Sic ad venerem multum proclives, facilius inducuntur ad credendum fornicationem simplicem non esse peccatum. Et ideo adversus tales ob solam malam famam legitime probatam, poterit Inquisitor ad torturam procedere juxta Pegnam *d.com.*110.& alios apud ipsum, ac Peguer.*d.dec.*17. *n.*13. Caren.*d.*§.10.*n.*78.

Opinantur Peguera *d.dec.*17.*numer.*13. Laurent. *decis.*

Aven.

Aven. 20. *num.* 13. bonam famam alicujus in genere tollere malam famam ejusdem in genere, ac præsumptionem ex ea resultantem. Aliter tamen censent Ghilausen *in arb. Jud. caput.* 6. *p.* 5. *num.* 136. Farinac. *qu.* 47. *numer.* 193. & Caren. *loc. cit. numer.* 78. & 81. quatenus tradunt, opinionem magis probatam esse, quod non obstante probatione bonæ famæ in genere, non tolli malam famam in genere, sed aliqualiter tantum diminui. Quod etiam sequitur Boss. *de inquis. num.* 35. Et ideo non est inutilis probatio bonæ famæ, ut reus levius torqueatur, ut *ibid. nu.* 192. admonet Farinacius.

Probata igitur bona fama in genere pro reo ex indiciis sufficientibus, etiam ipse torquendus est, quamvis levius, alias facillime possent rei tormenta evadere. Probatio autem bonæ famæ in genere non tollit indicia specialia quæ existunt contra reum, ut probat Clar. *qu.* 60. Et probatio malæ famæ in genere auget suspicionem delicti ipsius inquisiti, dummodo sit in eodem genere delicti, ut per Farinac. *num.* 199. Peguer. *loc. cit.* & Caren. *ibid. nu.* 82.

Fama autem mala alicujus criminis, de quo reus aliàs fuit infamatus, est indicium ad torturam. Quia fama præcedens adjuncta posteriori, istam auget, & dum illa corroboratur novo adminiculo præsenti, facit vehementem præsumptionem adeo, ut torqueri possit ex doctrina Clari *qu.* 21. *num.* 1. Delbene *to.* 1. *de offic. S. Inquis. dub.* 192. *sect.* 40. *petit.* 3. *nu.* 3.

Ad hoc autem, ut mala fama sit indicium ad torturam ita probanda est. Primo saltem per duos testes, ut per Glos. *in can. Deus omnipotens* 20. *qu.* 2. & *in l.* 3. §. *ejusdem ff. de testibus* Bartol. cum aliis *in l. de minore* §. *plurimum ff. de quæst. num.* 19. Clar. *quæst.* 6. *num.* 12. Farinac. *qu.* 47. *num.* 210. & Caren. *d. tit.* 10. *num.* 66.

Secundo requiritur, ut dicti duo testes sint omni exceptione majores. Quia cùm fama sit indicium valde à crimine remotum, ejus testes, ut fidem faciant, debent esse omni exceptione majores, ut cum Canonistis *in d. capit. qualiter de accus.* tradunt Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 749. *num.* 73. Mirand. *qu.* 26. *num.* 95. Farinac. & Caren. & Diana *loc. cit.*

Tertio, quod dicti testes nominent personas, à quibus delictum audierunt. Quia cùm fama, ut plurimum, ortum habeat ab incerto autore *cap. vestra de cohab. cler.* necesse est, ut probet, quod nominentur personæ, à quibus fama delicti sparsa audita fuit, Farinac. *dict. qu.* 47. *num.* 229. & 330. Mirand. *supra num.* 98. Carena *ibid. num.* 67. & Diana *eo loco* qui etiam aiunt, personas nominatas debere esse bonæ opinionis & famæ, qui deponere debent, se audivisse à majori parte viciniæ, vel loci. Quia multiplex rumor populi inducit famam, ut inquit Glos. *in cap. cum in tua* 27. *ver. de plan. de sponsal.*

Quarto, quod interrogati de quidditate famæ debeant respondere, quid illa sit. Nemo enim potest deponere de eo, quod ignorat. Sufficit tamen rudis cognitio secundum capacitatem testium. Non enim tenentur respondere per terminos juris. De quo Scacc. *de indic. capit.* 84. *num.* 32. & Caren. *ubi supra num.* 72.

Et secundum Innocentium *in d. cap. qualiter nu.* 1. *de accus.* ita fama probatur. Testis deponere debet, eum, de quo agitur de tali crimine diffamatum esse, & interrogatus apud quos sit diffamatus, respondere tenetur, apud tales, & nisi eos nominet, non videtur reddere causam sui dicti. Nam aliter sciri non potest, an illi sint viles, & malevoli, an verò fide digni, de quo antea Judici constare debet. Debet ergo dicere apud tales, & tales est suspectus, quia hæc ab eis audivi, vel vidi eos vitare ipsius familiaritatem. Subditque Innocentius, sufficere, si dicatur, à duobus se audivisse, quia *d. cap.* qualiter loquitur in plurali, ibi *providis & honestis.* Ergo sufficiunt duo *l. ubi numerus ff. de testib.*

Adverte tamen, quod non sufficit, si testis dicat apud duos esse suspectum, quia ex hoc non esset probata fama, ut *cap. inquisitionis de accus.* sed oportet eum addere in suo testimonio, quod hoc ipsum, quod audivit ab illis duobus, clamat major pars viciniæ. Et hoc intendit *dict. capit. qualiter*, dum ait, quod illi providi viri debeant dicere, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, textus *in capit. super eo, de eo, qui cogn. consangu. ux. suæ*, & *cap.* 2. *de purg. can.*

Quidam tamen, ut subjicit Innoc. *ibid. num.* 4. non improbabiliter dicunt, satis esse, ut testes etiam nullis personis expressis, dicant, rumor, & infamia est per viciniam. Reservatur enim alteri parti facultas probandi infamiam hanc esse tantum apud viles, aut malevolos, vel ab ipsis ortum habuisse. Quo probato, non procedit inquisitio arg. *can. in cunctis* 11. *q.* 3. & *in d. capit. qualiter non cavetur*, ut testis debeat hoc dicere, sed tantum, ut superior non debeat ad inquisitionem procedere, nisi clamosa insinuatio per bonos & graves ad eum pervenerit. Cum his dictis Innocentii concordant *in d. capit. qualiter* Jo. Andr. *num.* 11. Anchar. *num.* 33. Abb. *num.* 1. & 4. Cardinal. *in* §. *hunc tamen num.* 9. & communiter Doctores, ut testatur Alex. *cons.* 100. *post numer.* 4. *lib.* 1. Aretin. *in cap. cum oporteat num.* 58. *de accus.* ubi de magis communi, Gandin. *in rubr. quomodo de malefic. cognosc. per Inquisit. post nu.* 11. & alii, quos constipat Farinac. *de indit. & tort. q.* 47. *num.* 227. & 236.

Mala tamen fama, orta post carcerationem rei, si id sufficienter probetur, non est indicium sufficiens ad torturam. Quia tunc fama non præsumitur orta ex veritate delicti, sed ex illo actu carcerationis, quæ sicut non est indicium ad torturam, ita neque fama, quæ ex ipsa orta est, Giurb. *cons. cr.* 91. *num.* 44. Caren. *d. p.* 3. *tit.* 10. §. 10. *nu.* 73.

In delictis verò occultis, ac difficilis probationis, sola fama facit indicium ad torturam, ut discimus ex Claro *qu.* 21. qui testatur, ita passim vidisse observari. Cui subscribunt Farin. *dict. quæst.* 47. *nu.* 11. Giurb. *cons. cr.* 13. ubi alii, Gilhausen *in arb. Jud. cap.* 6. *nu.* 27. Peguer. *dec.* 17. *num.* 17. & Caren. *ibid. numer.* 77. Observandum tamen est, an fama hæc ortum traxerit à malevolis, quo casu rectè ait Carena *num.* 68. quod nihil probat, licet contrarium asserat Scaccia, *d. cap.* 84. *num.* 31. sed minus consentaneè ad ea, quæ superius dicta sunt.

Si testis dicat, se audivisse, ita publice dici; vel ita esse publicam vocem & famam, esse admittendam hujusmodi testificationem, ut sufficientem ad torturam tradunt Peguera *dict. dec.* 17. *numer.* 25. Paul. Granat. *theor.* 22. *num.* 6. Bursat. *lib.* 1. *cons.* 90. *num.* 6. & alii apud Mascard. *de prob. lib.* 1. *conclus.* 496. *num.* 19. & *lib.* 2. *concl.* 749. *nu.* 4. & 5.

Hæc tamen sententia intelligenda est, quando testes adducerent causas & conjecturas verisimiles, ex quibus ortum habuit talis fama. Nam alias non probarent famam, dicendo tantum, se ita publice dici audivisse, vel sic esse publicam vocem & famam. Ideoque Bartol. *in l. de minore* §. *plurium nu.* 12. ibique Marsil. *num.* 54. *ff. de quæst.* Navar. *in tr. de fama & infamia can. non sunt audiendi* 2. *qu.* 3. *num.* 13. & *seq.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 65. *num.* 37. Mirand. *de ord. indic. d. tom.* 2. *qu.* 26. *ar.* 5. *concl.* 2. Farinac. *loc. cit.* aliique docent, non satis esse, quod testes dicant, ita esse publicam famam, nisi etiam rationem reddant, quare id necessariò concludant, & testes, etiam non interrogati, dum deponunt super famam, debent exprimere causas, indicia, & conjecturas, ex quibus orta fuit fama, aliter non probant. Quod etiam confirmat Carena *d.* §. 10. *nu.* 67.

Si autem testes, deponentes super mala fama, essent diversi in nominibus personarum, à quibus illam audiverint, vel in tempore, & loco auditus, ut si unus testis diceret, se audivisse à Titio, & Seio, & alius à Marcello & Caio, & unus diceret se audivisse mense Novembris in platea, alter mense Aprilis in palatio Pisonis, probarent malam famam. Quia eorum testificatio in eundem finem dirigitur. Et quamvis videantur testes singulares, tamen singularitas non obstat probationi famæ, quæ non variatur quoad substantiam, sed tantum quoad circumstantias accidentales; ut colligitur ex *l. ob carmen* §. *fin. ff. de testibus* & tradunt Bartol. *in d. l. de minore*, *d.* §. *plurimum num.* 24. *ff. de quæst.* Innoc. *in d. capit. qualiter v. & famam de accus.* Pegn. *in direct. d. p.* 3. *com.* 19. Carena *ibid. num.* 69.

Similiter si testes non conveniant in causa scientiæ; quia videlicet unus dicit: Scio, quia ab illo audivi, vel audivi à talibus. Et alius dicit: quia ab hoc ortum est scandalum in vicinia; tamen quia omnes istæ causæ in eumdem finem diriguntur, verè probant famam, aut infamiam. Nam, ut testes probent famam, satis est, si dicant, se audivisse aut à talibus, aut à talibus publice dici, ut per Innocentium, & Pegnam *loc. cit.*

Moneo autem cum Pegna *ibidem*, famam de aliquo in eo loco esse quærendam, in quo ille versatur, vel versatus est ad textum *in d. l. de minore*, §. *plurimum ff. de quæst.* ubi dicitur: *Cujus existimationis quisque in civitate sua est.* Porro famam, atque rumorem pars altera consensum civitatis, & publicum testimonium vocat; altera sermonem sine ullo certo autore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas, quod nulli non etiam innocentissimo posse accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Exempla utrinque non desunt.

Fama tamen, & unicus testis faciunt indicium ad torturam. Quia, ut inquit Eymer. *p.* 3. *direct. qu.* 61. *num.* 3. unus testis & fama dicuntur facere semiplenam probationem, & ideo dum simul concurrunt, plenissimum faciunt indicium ad torturam. Id probatur per textum *in capit. præterea de testibus* & per Glos. *in l.* 3. *v. convictus C. ad leg. Jul. majest.* ubi Cynus, Bartolus, ac cœteri, ac prosequitur Gomez. *to.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 7. & 10. Unde siquis ab uno teste visus fuerit Imagines Sanctorum conculcasse, fregisse, aut delevisse, simulque orta fuerit fama contra eum de hoc delicto, isque coram fidei quæsitoribus negaret, proculdubio ex testimonio illius testis, & fama torqueri poterit. Hanc sententiam esse communem, certam ac tutam tenent Eymer. *loc. cit.* & Pegna *com.* 110. *num.* 4.

Criminis verò confessio extrajudicialis ipsius rei est indicium sufficiens ad torturam, si in ipsa confessione hæ circumstantiæ concurrant. Quod talis confessio sit verisimilis. Quia nemo præsumitur falsò sibi crimen imponere. Si autem verisimilis non sit, non est indicium ad torturam sufficiens; Nam quod inverisimile est, habet speciem falsitatis. Quod confessio non sit generalis, sed specialis criminis commissi cum expressione loci & temporis. Quod non sit facta jocose, sed seriò, neque calore iracundiæ. Quia hæc nullam habere solet veritatem. Quod sit plene probata à duobus testibus. Quia unus testis deponens de indiciis delicti, insufficiens est ad torturam, ut pluribus comprobat Gomez. *d. to.* 3. *rubr. de tortur. reor. num.* 18. Clar. *in pr. cr. qu.* 22. *sub initio*, Menoch. *lib.* 1. *præsumpt.* 89. *num.* 17. & *seq.* Pegna *d. com.* 110. Caren. *p.* 3. *tit.* 10. §. 9. *num.* 58. & *seq.* ac Diana, & alii apud ipsum *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 12. Licet Anton. de Bell. *in tr. var. lib.* 1. *qu.* 13. *num.* 3. ac Boss. *tit. de confes. nu.* 45. censeant, confessionem extrajudicialem non requiri, ut sit cum expressione loci & temporis, ut faciat indicium ad torturam. Quia non videtur verisimile, aliquem extra judicium velle narrare integrum factum commissi criminis cum dictis circumstantiis loci ac temporis. Quod & ego approbo.

Confessionem extrajudicialem commissi criminis, si non probetur per contestes, sed per testes singulares, non esse indicium sufficiens ad torturam, tenet Farinacius cum aliis *qu.* 82. *numer.* 45. & *qu.* 64. *num.* 145. Quia utraque illa depositio non æquivalet probationi concludenti, factæ à duobus contestibus.

At Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 10. & Albertin. *de agnosc. qu.* 25. *numer.* 20. contendunt, in crimine hæresis confessionem extrajudicialem sufficienter probari per testes singulares ita, ut unus testis deponat de una confessione, & alter de altera. Quia, licet unusquisque per se solum non faceret indicium sufficiens, hæ duæ tamen attestationes simul junctæ, indicium faciunt ad torturam, sicuti, ut ait idem Sousa *ibidem cap.* 39. *num.* 55. duo socii criminis, etiamsi sint singulares, indicium faciunt ad torturam.

Ego tamen puto cum Claro *in pr. quæst.* 21. & cum Castropalao *d. p.* 1. *tr.* 4. *quæst.* 8. *pun.* 9. *numer.* 4. id admittendum esse, quando testes singulares plures quàm duo concurrerent ad probandum, ipsique essent probatæ vitæ, ac omni exceptione majores. Tunc enim sufficienter ex eorum depositione reus posset torqueri. Nam verisimile non est, tot testes deposuisse talia, nisi reus esset culpabilis. Et cujuslibet testis depositio, licet non concludenter probet indicium, aliquam tamen, saltem levem, facit præsumptionem. Ergo, multiplicatis his depositionibus, ex illis resultare potest major præsumptio, quàm ex concludenti probatione unius tantùm indicii.

Reum si revocat confessionem extrajudicialem, non esse torquendum, asserunt Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *qu.* 89. *num.* 25. Carrer. *in pr. leg. obser. num.* 121. Marsil. *sing.* 310. Albertin. *dict. qu.* 25. *num.* 22. & Sanch. *lib.* 6. *consil. cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 8. Quoniam est confessio nudi facti.

Contrarium tenendum est cum Clar. *dict. qu.* 21. *num.* 112. Cabal. *resol. crim. cent.* 1. *cas.* 81. *num.* 4. Farinac. *qu.* 82. *nu.* 28. Boss. *tit. de confes. nu.* 55. Bisfeld. *in com. de malef. leg.* 9. *de indic.* §. 9. Mirand. *tom.* 2. *in ordin. indic. qu.* 26. *ar.* 7. *concl.* 1. firmantibus, quod si error talis confessionis non probetur, semper ipsa facit indicium ad torturam, & ita testantur de praxi.

Qui factum, vel dictum hæreticale confitetur extrajudicialiter, sed negat intentionem habuisse hæreticandi, ejus confessio est indicium ad torturam. Ob talem enim confessionem potest torqueri, ut suam intentionem declaret, dum actus externus fuit hæreticalis, & consequenter examinandus à Judice, ut tradunt luculenter Albertin. *loc. cit. qu.* 36. *prope finem*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 52. Pegna *p.* 3. *direct. d. com.* 110. *in append.* ubi ait: *Quicunque se jactando, vel gloriando, vel referendo dixit, se commisisse aliquid hæreticale, & per testes legitimos constiterit de ejus confessione extrajudiciali, vocari potest à Indice, & interrogari, & ubi expediens erit in carcerem mitti, & si neget, torqueri poterit ob illam confessionem.*

Sunt aliqui Doctores, quos refert Gomez. *d. to.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 8. tradentes, quando reus in tortura confitetur crimen confessum extrajudicialiter, non requiri postea aliam ratificationem. Quia sufficit illa confessio extrajudicialis, quæ præcessit, ut postea plene probet confessio, quæ sequitur in tormento, ut reus definitive condemnetur sine alia ratificatione, licet hæc alias semper regulariter requiratur.

At hæc sententia non est in praxi observanda. Nullo enim jure nititur. Nam generaliter lex disponit,

confessionem factam in tormentis, ratificandam esse; cumque confessio extrajudicialis jam sit operata suum effectum, scilicet, ut ex ea reus torqueri possit, non debet alium effectum operari ita, ut non requiratur ratificatio. Id etiam amplectuntur idem Gomez. *loc. alleg.* Pegna *dict. com.* 110. *in append.* Becan. *in* 2. 2. D. Thom. *q.* 67. *& de injust. Iudic. q.* 10. *concl.* 2. *n.* 9. Cabal. *d. cent.* 1. *cas.* 84. *num.* 6. Suarez de Paz *in pr. to.* 1. *p.* 5. *c.* 3. §. 12. *nu.* 26. & Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 12.

Sola variatio, vacillatio, vultus mutatio, mendacium rei, dum ipse Iudici interroganti respondet, non sunt indicia, quæ sufficiant ad torturam. Nam sæpe reis hæc obveniunt, vel ob verecundiam, vel ob pœnæ timorem, vel ob doloris magnitudinem, vel ob futuræ infamiæ recordationem, vel ob Iudicis severitatem. Ideo non probant indicium ad torturam, neque signum proximum delicti, sed tantum remotum. Ad torturam namque requiritur indicium vehemens, urgens, & Sole clarius. Hanc sententiam ait communem Carrer. *in pr. cr. num.* 119. asserens, solam variationem, aut mendacium, aut pallorem, titubationem, trepidationem ac similia, quæ coram Judice fiunt, non facere indicium ad torturam, sed quandam suspicionem, cùm hoc sit indicium remotum. Idemque tradunt Marsil. *in pr. cr.* §. *diligenter*, & *cons.* 51. Grammat. *dec.* 34. Pegna *d. com.* 110. Castropal. *d. pun.* 9. *nu.* 11. & Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 15. apud quem alii.

Verum si ipsa variatio & mendacium alio indicio adjuvetur, tunc erit sufficiens ad torturam, ut notant Eymer. *d. p.* 3. *qu.* 61. *nu.* 2. Farinac. *qu.* 52. *num.* 12. *&* 29. C. r. *in pr.* §. *fin. qu.* 21. Zanard. *in direct. p.* 3. *cap.* 93. Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 17. *num.* 164. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 80. Mirand. *d. to.* 2. *qu.* 26. *ar.* 11. *concl.* 1. & Cantera *in quæst. cr. cap.* 2. *de prob. per test. qu.* 1. *num.* 20. At Giurba *cons.* 87. *num.* 26. *& seq.* cum aliis docet, mendacium super facto principali per se solum esse indicium ad torturam. Et multo magis quando plura adsunt mendacia; quia unum ab altero adminiculatur ad torturam.

Ego tamen existimo cum Carena *p.* 3. *d. tit.* 10. §. 14. *numer.* 98. rem ttendum esse arbitrio Iudicis, an, & quando ex variatione, ac mendaciis rei oriatur indicium ad torturam, perpensa qualitate rei & mendacii, an scilicet sit circa substantialia, anve circa accidentalia, an reus incontinenti se correxerit, nec ne, & præcipue an adsint alia adminicula.

Minæ autem faciendi maleficium alicui, si sunt plenè probatæ, ac minans sit potens, ac solitus eas exequi, & post eas intra breve tempus maleficium sequutum fuit, faciunt indicium ad torturam; secus verò si hujusmodi minæ non habeant dicta requisita, vel si prolatæ sint ex iracundia, vel ex jactantia, aut ex inconsideratione. Tunc enim non sunt indicium ad torturam, dummodo tamen non adsint alia adminicula, quæ indicent maleficium. Nam, si hæc adessent, ex ipsis minis, & ex subsequuto maleficio posset quis torqueri, etiamsi non esset solitus ille eas exequi, *arg. l. metum C. quod met. caus.* Clar. *d. qu.* 21. Giurb. *cons.* 91. *num.* 34. *& seq.* Farinac. *qu.* 50. *nu.* 7. *&* 9. *& cons.* 102. *num.* 44. Peguera *dec.* 17. *num.* 11. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 3. & Carena *d. tit.* 10. §. 13.

Limito hanc doctrinam primò, si offensus haberet alios inimicos, præter minantem. Tunc namque debet Judex esse valde circumspectus, & advertere, an fortè alius inimicus illum offenderit. Secundo quando delictum non esset subsequutum incontinenti post minas, sed post notabile tempus, quod Judicis arbitrio est decernendum, qui considerare debet qualitatem personarum, & an antea habuerit opportunitatem delicti committendi. Tertio, si minæ fuerint ambiguæ quæ possent indicare vindictam legitimam via juris, ut si dixerit; ulciscar; solves; pœnitebit te; non sic alibis, & alia hujusmodi, & minator solitus sit, via juris se ulcisci. Verum si consuevit se vindicare via facti, tunc hæc verba essent indicium ad torturam. Quarto animadvertere debet Judex, an subsequutum crimen fuit specifice juxta ipsas minas. Nam si crimen fuit alterius speciei, nec continetur sub specie comminata, neque est gradus ad illam, ut si minæ sint occidendi, & effectus sequutus sola fuit vulneratio, esset quidem gradus ad minas occidendi; quia vulnera nequeunt ad certam mensuram dari. In hoc sane casu minæ essent indicium ad torturam; secus autem si delictum sequutum, esset alterius speciei, ut si minæ fuerint vulnerandi, & delictum fuit furti. Quinto, si minæ non fuerunt absolutæ, sed conditionatæ, nempe faciam tibi hoc, si feceris illud. Tunc nihil operantur minæ, nisi conditione impleta. Sexto debent minæ probari per duos testes concordes in qualitate minarum, quamvis sint discordes in loco & tempore; aliàs si essent omnino singulares, vel esset unicus testis, minæ non facerent indicium ad torturam, sed tantum ad inquisitionem faciendam. Septimo, si minæ fuerunt revocatæ animo sedato, & revocatio per testes probetur. Octavo sufficerent minæ ad torturam, si persisteret ipsarum causa, nempe honor læsus, odium, utilitas, aut simile, & minans habeat consuetudinem exequendi, secus si causa defecisset. Ita colligo ex Farinacio, atque ex aliis apud ipsum *loc. cit.*

Instrumenta magica, vel libri sortilegia, vel magiam continentes, si reperiantur apud sortilegum, vel lamiam, sunt indicium ad torturam, ut si reperiatur lamia cum unguentis, membris humanis, imaginibus cereis transfixis, ac hujusmodi aliis. Quia sicut si apud quempiam reperirentur instrumenta ad tondendas, vel adulterandas monetas, esset ille sufficienter indiciatus ad torturam, ceu tradit Franch. *dec.* 440. Ricc. *p.* 2. *dec.* 43. Giurb. *cons.* 85. *num.* 26. & Novar. *in collect. super pragm. Regni collect.* 136. *num.* 12. ita similiter dicendum est de sortilego, vel malefico, apud quem reperiuntur instrumenta magica, ut per Binsfeld. *in l. fin. C. de malef. & mathem. vers. octavum indicium*, & Caren. *p.* 2. *tit.* 12. §. 21. *nu.* 177. qui refert, ita fuisse declaratum à S. Romana Inquisitione sub anno 1599. etiamsi nulla alia indicia adsint, hoc solum sufficere ad torturam, ut testatur Genuens. *in pr. cap.* 18. *num.* 13.

Indicium etiam ad torturam est, si apud aliquem reperiantur libri magici, vel sortilegi, ut clavicula, quæ dicitur Salomonis, Almadel, Centum Regum, Opus mathematicum, opera Petri de Albano, & similes. Ex hujusmodi enim librorum retentione insurgit hæresis suspicio, & si retentores sint malæ vitæ, malæque famæ, aut aliàs de hæresi diffamati, sunt de hæresi vehementer suspecti, ut videre est apud Simanch. *de cath. instit. tit.* 38. *num.* 24. Zanchin. *tr. de hæret. cap.* 7. *num.* 7. Binsfeld. *loc. cit.* Albertin. *de agnosc. assert. cath. qu.* 28. *num.* 25. *& seq.* Pegna *p.* 2. *direct. com.* 3. Delrium *lib.* 5. *magic. sect.* 17. Genuen. *ubi supra cap.* 68. *nu.* 28. & Farinac. *de hæres. qu.* 180. *nu.* 28.

Advertit autem prudenter de more Pegna *ibidem*, quod in hac librorum retentione habenda est ratio personarum & librorum, & opus est consilio, & judicio peritorum. Nam fieri aliquando potest, ut absque hæresis suspicione hujusmodi libri penes aliquem reperiri possint, ut si illos retinens sit omnino imperitus, qui eos nec intelligat, nec legere sciat. Vel si quis cum hæreditate, vel mercibus illos suscepit occlusos nec adhuc exolvit. Vel si libri, licet ab hæreticis sint conscripti, nihil tamen contra fidem contineant, sed tantum quæ ad Grammaticam, vel Medicinam, vel ad similes profanas artes spectarent. Vel qui illos retineret, esset probatissimus vir, à quo procul omnis malitia abesse putaretur. Ex quibus verbis

bis perspicue monstratur quod retinens dictos libros, non semper est de hæresi suspectus, nec semper talis retentio est indicium ad torturam.

Si quoque hujusmodi libros retineret Judæus, esset etiam indicium ad torturam. Nam licet talis prohibitio intelligenda sit pro fidelibus baptizatis, quia isti solum sunt Ecclesiæ subjecti, attamen Judæi, qui Christianorum dominio subduntur, dictos libros retinentes, incidunt in easdem Christianorum pœnas, & puniri debent ab Inquisitoribus S. Officii juxta Constitutionem Gregorii XIII. editam anno 1581. incipientem, *Antiqua Iudæorum*, ubi inter causas, & casus, in quibus Inquisitores procedere possunt adversus Judæos, recensuit Pontifex quoque retinentes libros prohibitos, ut refert Pegna *p. 2. d. com.* 3. & tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 35. *rubr. de Iudæis nu.*11. Farinac. *d. q.* 180. *nu.* 10. & Castropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *disp.*8. *dub.*2. *nu.*7.

Contumaciam cum subsequuta sententia condemnationis facere indicium ad torturam, quando inquisitus non probat suam innocentiam, censet Giurb. *cons.* 13. *numer.* 22. & 24. quem sequitur Bordon. *to.* 1. *cap.* 35. *numer.* 26. Verum dicendum est cum Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 17. *num.* 117. quod contumax, quandocumque venerit, etiamsi ejus statua fuerit combusta, est audiendus, & admittendus ad probandam suam innocentiam; sed quamvis concludenter eam probaverit, adhuc tamen ex contumacia sola, & sententia contra eum, juris ordine servato, lata, esset arbitrio judicantium torturæ subijciendus. Quia nimirum ejus contumacia juncta cum sententia sufficienter probet indicium ad torturam. Fuga malefici, aut sortilegi, vel alterius suspecti de hæresi aliquando est indicium ad torturam. Nam si fuga arripiatur ante accusationem, vel ante transmissam inquisitionem est indicium ad torturam; quia præsumitur capta ob conscientiam criminis, & ob timorem accusationis, vel inquisitionis, ut tradunt Farinac. *de indic. qu.* 48. Peguer. *dec.* 17. *num.* 31. Giurb. *cons.* 13. *num.* 19. Binsfeld. *in l. fin. C. de malef. & mathem. vers. septimum fuga*, & plerique alii, quos sequitur Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 11. *num.* 83. Similiter fuga est indicium sufficiens ad torturam, si reus visus esset exire fugiens, & pallens ab eo loco, in quo inventus est aliquis maleficiatus, vel res maleficiata, ut firmant Delrius *d. lib.* 5. *magic. sect.* 4. Clar. *qu.* 21. *num.* 38. & Farinac. *de hæres. qu.* 65. *nu.* 48.

Si verò fuga arripiatur post accusationem, vel inquisitionem, tunc non est indicium sufficiens ad torturam, nisi comitetur aliis adminiculis. Quia talis fuga non præsumitur capta ob criminis conscientiam, sed ob timorem molestiarum, & vexationum, quæ ex inquisitione, & carcere oriuntur, ut per Caren. *ibid. num.* 84. Peguer. *d. dec.* 17. *num.* 32. Giurb. *supra num.* 20. Mastril. *dec.* 296. *num.* 230. & *seq.* Non est pariter indicium sufficiens, quando assignari potest aliqua causa, saltem colorata illius fugæ, ut per eundem Peguer. *cit. num.* 32. Farin. *d. q.* 48. *numer.* 36. & Caren. *loc. cit. num.* 86.

Fuga verò à carcere, etiamsi solum sit attentata, animo non redeundi, neque accedendi ad Superiorem, utique est indicium de delicto sufficiens ad torturam, ut statuunt Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 26. *nu.* 34. Farinac. *qu.* 30. *num.* 85. & Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.*14. Secus verò siquis è carcere arriperet fugam cum protestatione adeundi Superiorem, & ad illum vere accederet, etiamsi carceres frangeret. Quia non dicitur fugere, qui adit Superiorem. Ille enim dicitur fugitivus, qui malitiose fugit *l. fugitivus ff. de verb. signif.* Reversus autem ad Superiorem non est vitiosus, cùm jura illum concedant, ut fuse Mastril. *d. dec.* 296. *nu.* 22. & 29. & Carena *d. nu.*86.

Torqueri etiam potest qui quomodocumque fugam arripuit, etiam post accusationem & inquisitionem, si cum ejus fuga conjungatur aliud indicium, nempe fama, communis suspicio, vel aliqua alia præsumptio, ut per Clar. *d. q.* 21. *nu.* 18. Gomez *to.* 3. *var. cap.* 13. *nu.* 10. & Mascard. *lib.* 2. *de prob. concl.* 819. *nu.* 4.

Qui autem fugam arripuit, & citatus comparet, abstergit omnem suspicionem, ut notant iidem Doctores, & multo magis si sponte revertatur. Quia ex spontanea comparitione purgatur præsumptio, ut probat Farinac. *ea q.* 48. *nu. item* 48.

Et qui quæritur, ut justè in carcerem trudatur, potest licite fugere, sed non potest vim inferre ministris justitiæ, dum ipsum capere volunt. Quia juste captus, potest fugere. Utitur enim jure suo; at non potest vim inferre captoribus, vel custodibus; quia ex parte ipsorum bellum est justum, & juste officium capturæ exercent, ut per Doctores, quos sequitur Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 4. *dub.* 7. *nu.* 6.

Dictum verò dæmonis per exorcismos extortum non facit indicium ad torturam adversus ab eo nominatum. Quia dæmon est pater mendacii. Unde Inquisitores cautissime procedere debent ob assertiones exorcistarum. Nam in his rebus exorcistæ sæpe falluntur, & nisi signum aliquod efficax adducant, non est eis adhibenda fides, ut per Homob. *de casib. reserv. p.* 2. *cap.* 2. & Caren. *p.* 2. *tit.* 12. §. 27. *nu.* 77. *in fine.*

Quare ex hac sola dæmonis assertione hujusmodi nominatus non solum condemnandus non est ad pœnam mortis, aut exilio sive perpetuo, sive temporali mulctandus, sed neque quæstioni dedendus, ne in dæmonum potestate, & arbitrio ponatur, ut vel optimos quosque Christianos hisce mendaciis oneratos misere torqueant, & perdant, quibus illi tanquam hostes crudelissimi perpetuò insidiantur, neque rursus ut pacatam Rempublicam turbent. Etsi enim non desint magnorum virorum testimonia, qui dæmoniacis, id est dæmonibus ipsis exorcismo coactis fidem adhibendam censeant etiam ad supplicium mortis infligendum, est tamen ea res nimis periculosi exempli, ut Princeps mendacii pro veritatis teste fidissimo habeatur.

Plane siqua veritatis indicia aliunde extarent, aut si persona, quæ accusaretur, jam ante accusationem pro sortilega, & malefica publice habebatur, non esset dubitandum, quin etiam dæmonibus exorcismo compulsis aliquid credendum esset, non ut ad mortis condemnationem ullo casu, sed ut ad quæstionem, & tormenta deveniri posset; tandemque etiamsi nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilii perpetui pœnam irrogandam, maxime si præcedentes inimicitiæ, ac minæ aliquæ probarentur, scilicet si de ipso maleficii effectu constaret, nec nisi quis maleficii autor fuisset, quæreretur.

Neque depositiones de visu duarum lamiarum, attestantium, se vidisse inquisitam in suo conventu dæmoniaco, faciunt indicium ad torturam. Quia lamiæ deponentes de visu, possunt per illusionem diabolicam decipi. Licet enim aliquando verè ad ludum, & conventum corporaliter transferantur à dæmone, negari tamen non potest, quin etiam aliquando decipiantur, & non corporaliter, sed per illusionem ipsius dæmonis in illo loco, sive Conventu se esse opinentur, sicque earum depositio de visu potest esse falsa. Ideoque absurdum esset dicere, quod ex talibus depositionibus oriatur indicium sufficiens ad torturam, cùm hujusmodi indicia esse debeant certa, & clara, non autem dubia & æquivoca, & ita monstrant Simanch. *de cath. instit. tit.* 37. *de lamiis nu.* 14. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 82. *nu.*10. Farinac. *de hæres. qu.*185. *nu.* 151. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 5. *num.* 2. Tanner. *to.* 3. *disp.* 4. *q.* 5. *dub.* 2. Laym. *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 6. *cap.* 15. *nu.*8. Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 30. Caren. *d. tit.* 12. §. 26. & 27. *nu.* 226. & *seq.*

Ab

Ab hac sententia non est recedendum, etsi contra censeant Delrius *lib. 5. magic. post sect. 16. append. 2. qu. 8.* Rinsfeld. *de confess. sagar. membr. 2. post concl. 6. dub. 2.* & Valentia *to. 3. disp. 6. qu. 13. pun. 4. §. 2. num. 3.* Qui affirmant ex hujusmodi depositionibus Lamiarum oriri urgentissimum indicium ad torturam. Nam illa in praxi servatur in S. Officio, teste Carena, & Farinacio *loc. cit.* qui etiam referunt, ita fuisse decretum à S. Romana, & Suprema Inquisitione. Et Scaccia ibidem attestatur, quendam ignarum Commissarium, qui tormentis subjecit quandam mulierem ex hujusmodi depositionibus ex decreto supremæ Inquisitionis debitas pœnas luisse, additque depositiones dictarum Lamiarum ne sufficere quidem ad inquirendum, & ita fuisse à dicta Suprema Inquisitione declaratum, ut refert etiam Carena *d. numer.* 227. Etenim, ut alias dixi, Sagis dicentibus, se vidisse tales, etiam eos nominando, in diabolicis ludis, non creditur in præjudicium aliorum, ut scriptum fuit Inquisitori Mediolanensi 1. Maii 1593.

Sunt & alia indicia ad torturam contra sortilegos & maleficos, & alios de hæresi suspectos. Primum est, si apud ipsos reperiatur chirographum obligationis inter se & dæmonem, ut notat Zanger. *de quæst. & tortur. cap. 2. num.* 200. & Carena *p. 2. tit. 12. §. 23. num.* 198. Secundum si maleficus tangendo aliquem, vel pomum, vel quid aliud illi exhibendo, statim ille vel moriatur, vel afficiatur aliquo morbo, ut per Fabr. *in Cod. tit. de malef. & mathem. lib. 9. tit. 12. de fin. 2. vers. sed siquid* & Caren. *ibid.* Tertium, si saga loquatur cum dæmone, & astantes audiant, sed non videant dæmonem respondentem, ut ait Ghilausen. *in arb. judic. cr. cap. 6. p. 7. sect. 2. nu.* 10. & Caren. *nu.* 195. Quartum, siquis se offerat, alios docere incantationes, Gilhausen. *eo loco num.* 103. & Caren. *num.* 197. Quintum indicium ad torturam inducitur contra Judices, qui negligunt punire maleficos, ad quos puniendum tenentur ex justitia ratione officii argum. *can. qui potest 23. qu. 3. & can. negligente 2. qu. 7.* & tradunt Simanch. *in pr. tit.* 15. Capyc. *dec.* 110. *num.* 69. Delrius *d. lib. 5. magic. sect. 4. nu.* 1. Sextum est contra habitantes in domo, si in ea reperiatur maleficio læsus, vel occisus aliquis, & constet non potuisse ab aliis occidi. Nam delictum in domo factum præsumitur factum ab existentibus in domo, ut notant Novel. *in pr. crim. num.* 102. & 108. Farinac. *de indic. qu.* 50. *num.* 98. Mirande *de ord. judic. qu. 26. num.* 174. & Carena *p. 3. tit. 10. nu.* 18. Sicut etiam res furto sublata, inventa in domo alicujus hominis malæ famæ, facit indicium ad torturam, nisi ille probet, ab alio talem rem habuisse, ut per Clar. *qu. 21. num.* 30. Septimum, siquis inventus esset non solum cum instrumentis maleficii ac sortilegii, ut diximus, sed etiam in loco delicti, vel valde propinquo, & quasi contiguo. Hoc enim indicium est valde proximum, nec indiget alio adminiculo ad torturam, quia concurrunt duo indicia, nempe instrumentum & locus. Si verò esset inventus sine instrumentis, tunc opus est ad torturam, ut concurrant aliæ præsumptiones, ut per Farinac. *loc. cit. num.* 33. & Delrium *ibidem.* Octavum, sponte patrocinari maleficis, & contendere non esse credenda ea, quæ de illis certò narrantur, sed vana esse ac levia. Id plane est indicium ad torturam, Delrius eo loco. Nonum defendere errores malefici, vel hæretici, ut Advocati, & Notarii, qui scienter ac sponte & à Judice non deputati, sua defensione Judicis officium impediunt, ut colligitur *ex cap. accusatus §. ult. de hæret. in 6.* Decimum hujusmodi reos favere, receptare, abscondere, si scienter id fecerint, vel non vi coacti, ut per Turrecrem. *p. 2. sum. de Eccles. lib. 4. cap.* 20. Delrium *ubi supra.* Undecimum non denunciare maleficum, vel sortilegum, vel hæreticum, vel de hæresi suspectum Judicibus. Nam qui hoc non faceret, meritò præsumeretur socius criminis argumento fautorum, & receptatorum, ut per Delrium *loc. alleg.*

Levia verò indicia contra reum non sufficiunt ad illum torquendum. Quia cùm tortura sit damnum irreparabile, & grave, non est inferenda, nisi præcedentibus indiciis gravibus, & urgentibus, ac legitime probatis ita, ut sola rei confessio deesse videatur, ut patet *ex l. 1. ff. de quæst. & ex l. milites §. oportet, & l. cum cognitionaliter C. eod.* & ex Sousa *in aph. lib. 2. cap. 39. num.* 9. Sanctarello *de hæres. cap. 41. dub. 1. num.* 1. Simancha *in Enchir. tit. 52. num.* 5. Diana *p. 4. tr. 6. resol.* 2. & ex Pegna *p. 3. com.* 110. *num.* 6. ubi ait quod ex levibus indiciis, quemadmodum nemo capiendus est in hoc crimine, nec in carcerem mittendus juxta veriorem sententiam, ita nemo est torquendus. Addo & ego, neque sufficere indicia, probata per indicia. Absurdum enim esset indicia probari per indicia, cum ea ratione daretur progressus in infinitum.

Nec quidem conversatio cum hominibus infamatis de eodem genere delicti est indicium ad torturam. Nam hujusmodi conversatio est indicium valde generale ac remotum, tendens potius ad diffamationem, quàm ut per se sit indicium delicti sufficiens ad torturam, ut rectè notat Delrius *loc. cit. num.* 11. Verum si talis conversatio esset cum hæreticis, dicendum est cum Carena *p. 2. tit. 4. §. 7. numer.* 68. quod aliquando est indicium vehemens, ac sufficiens ad torturam contra conversantem, ut etiam advertit Royas *de hæret. p. 2. num.* 77. Eymer. *in direct. p. 2. qu. 56. numer.* 8. ibique Pegna *com.* 81. *litt. D.* Farinac. *de hæres. qu. 182. num.* 172. & interdum est indicium leve; & ideo consideranda est qualitas personarum, loci, temporis, & aliarum circumstantiarum; ut observant Locat. *in Iudic. n. credentes num.* 2. Simanch. *de cath. instit. tit. 11. num.* 9. & Farinac. *ibidem nu.* 166.

Siquis autem, commisso maleficio, ne sibi imputetur, confestim adiverit Tribunal S. Officii, & sollicitaverit inquiri, ac procedi contra delinquentem, cùm id non pertineat ad eum sollicitare, daret indicium inquirendi contra se ipsum, non autem ad torturam. Quia hæc ingestio, ac sedulitas instantiæ suspectum illum reddit de patrato maleficio, non verò sufficienter indiciatum, ut exemplis ostendit Marsil. *in pr. cr. num. 150. §. diligenter,* & Novel. *in pr. etiam cr. num.* 110.

Consuetudo etiam alicujus peccati est solum indicium ad inquirendum, non ad torturam, ut siquis consueverit frequenter pejerare, vel blasphemare, vel obscænissima verba proferre, aut dæmonem sæpe nominare, & id genus alia. Hoc enim indicium ad malam famam reducitur, ut advertit Delrius *d. sect. 4. n.* 10. Binsfeld. *com. in l. fin. de malef. & math. vers. undecimum.* Sola autem fama sine aliis adminiculis non facit indicium ad torturam, ut alibi ex communi Doctorum sententia probavimus, quibus adde Torrebl. *de mag. lib. 3. cap. 17. nu.* 4. Purgaturque mala fama, si reus probet, se per triennium proximum benè vixisse, & fuisse bonæ famæ.

Stultitiam, vel à dæmone se vexatum, per dolum simulans, ne interrogetur de crimine, torqueri potest, probato dolo, qui ex vultu ipsius rei colligi potest; quia per exteriora comprehenduntur interiora, Boër. *qu. 1. n. 30. ex cap. ex studiis de præsumpt. cap. 1. de cler. non resid. l. his, qui ff. de tut. & cur. auth. eloquentissimum C. de fid. instr.* Vide textum *in l. Divus,* in illis verbis, *nec subest ulla suspicio, matrem ab eo simulatione dementiæ occisam ff. de offic. Præsid.* Et ideo debent prudentes Judices, si quando contingat, ut reus vel demens, vel hebetioris ingenii esse dicatur, ut ob hanc causam mitius puniendus videatur, jubere adduci eum in secretam

cretam Congregationem, ut inspiciatur ex vultu, & ex sermone qualis re vera ille sit, & quanta ejus sermonibus, & dictis fides adhibenda, & an gravius, an mitius puniendus, alioqui non solet fieri hæc exhibitio *l. ult. C. de exhib. vel transm. reis*, *l. 2. C. de custod. reor.* Tametsi crimen tale sit, cujus probandi gratia quæstionem alioquin de reo haberi non oporteret. Siquidem dici solet, non esse inferendam torturam quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, ne alioqui præparatorium, ut aiunt, gravius sit præparato, Clar. *pr. cr. qu.* 64. *num.* 4. Id enim favor veritatis elicit, cùm & in causa civili, si testis nolit de ea re, de qua constet posse eum, si velit, testimonium dicere, tormentis quoque ad testimonium dicendum adigatur, *tot. tit. de testib. cog.* & *ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem, quoties de falso est suspectus Clar. *loc. cit. qu.* 25. *nu.* 7. & *qu.* 53. *nu.* 1. & 15.

Malum nomen alicujus, & malam illius physiognomiam esse indicium, sed leve alicujus delicti, volunt aliqui, nominatim Carena *p. 2. tit.* 12. *v. inter indicia.* Quod fuit de mente Baldi *in l.* 2. *num.* 5. *C. quor. appel. non recip.* & Par. de Pat. *de sindic.* §. *mandavit.* Quoniam malum nomen ob malos mores non est sufficiens ad probandum speciale aliquod delictum, quod nomen illud significat. Et similiter mala physiognomia; quamvis soleant malefici, ac sortilegi vultum deformem, atque terribilem habere, quia sicut tractantes venenum argenti vivi efficiuntur tremuli ac pallidi, ita tractantes cum dæmonibus deformes, ac horribiles, ut notant Eymer. *p.* 3. *tit. de sign. exter. negrom.* Caren. *p.* 2. *tit.* 12. §. 21. *numer.* 181. Hæc autem indicia dicuntur levia, & non sufficiunt ad torturam, quia sunt inanes præsumptiones, & potius probant, aliquem esse malum hominem in genere, quam maleficum aut sortilegum, ut per Binsfeldium *in com. d. l. fin. numer.* 13. ac Delrium *d. lib.* 5. *magic. sect.* 4.

Quinimmo Torre 2. 2. *quæst.* 95. *ar.* 7. *disp.* 2. putat quod in observatione legum justitiæ vindicativæ ac distributivæ attendere præsagia physionomica esse peccatum mortale injustitiæ. Quia in his non propensiones, sed actus considerari debent, puniri, enim debent malefactores, non autem inclinati ad mala, & à dignitate repelli debent qui non sunt virtute præditi, non verò qui sunt vultu deformes.

Sed licet verum sit, quod physiognomia vel mala, vel bona, se sola nec levissimum quidem indicium faciat vel actualis malitiæ, vel actualis virtutis, maximè cum bonitas morum dependeat ex divina providentia & gratia Dei, nec mali actus esse possint, nisi Deo permittente, negari tamen non potest, quod ex corpore bene, vel male constituto, & inclinationibus naturalibus, adjunctis aliis principiis, mala, vel bona physiognomia non præstet aliquando adminiculum, vel indicium considerandum. Siquidem per se evidens est, animi mores corporis temperamentum sequi, quod traditur à Galeno *in opusc.* & ab Aristotele *initio libelli de physiognomia*, & à Seneca *lib.* 2. *de ira cap.* 18. & *seqq.* spectareque eòdem potest, quod Pythagoræi, authore Proclo *in Alcibiade* 1. *Platonis pag.* 215. per signa in corpore constituta conjectabant aptitudinem hominis ad virtutem, & pronitatem ad certos affectus, nempe quia animus corporeæ constitutioni, quam signa illa produnt, solet se accommodare. Unde non male faciunt Judices, aut Superiores, si callent hanc artem, ut naturalem, ex physiognomia attendere inclinationes naturales hominum. Quis enim neget, non esse verisimilius, quod Titius accusatus de adulterio sit verè adulter, si ex physiognomia cognoscatur valde inclinatus ad venerea, quàm si cognoscatur esse frigidus, & ad similia non inclinatus. Id autem certum est, artem hanc physiognomiæ per se esse valde incertam, ita, ut ne quidem inclinationes naturales ex ea certò cognosci possint. Frons, facies, oculi sæpe mentiuntur. Et illud: nolite judicare ex facie. Ac ideo, quod physiognomia nec etiam certo possit indicare naturalem constitutionem & naturales inclinationes inquiunt Torre *d. disp.* 2. Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 3. *qu.* 4. Sanch. *lib.* 2. *moral. cap* 38. *num.* 44. Souf. *lib.* 1. *aph. cap.* 51. *nu.* 7.

Origo similiter ex mala patria, in qua sint multi sortilegi, vel malefici, aut suspecti de hæresi, est indicium leve ac insufficiens ad torturam, quia ex hoc nimis generalis suspicio deducitur, ut per Simanch. *de cath. instit. cap.* 30. *num.* 8. & 9. ac Delrium *loc. cit. vers. vigesimum secundum.* Leve etiam indicium est, siquis natus sit ex matre malefica, vel ex patre hæretico, licet tales fuerint ejus avia, & avus, vel si ab his parentibus educatus fuerit. Nam, licet hoc indicium sit majus supradicto de patria, quia est periculosius, leve tamen existimatur, ac insufficiens ad torturam, quia est incertum, nisi aliis vehementibus præsumptionibus juvetur, ut recte advertunt Binsfeldius *ibid. num.* 15. Delrius eo loco, & Carena *ubi supra nu.* 183.

At quid de indicio stigmatis, seu signi, quod Satan suis mancipiis solet in aliqua parte corporis imprimere?

Negant hæc stigmata novatores, nominatim Godelmannus *lib.* 3. *de magis cap.* 3. *num.* 28. ubi explodit hæc stigmata, allegata lege Carolina, quæ insimulatos magiæ, jubet esse innoxios, eorum verò criminatores subjicit mulctæ, & Wierus Sagarum patronus *lib.* 6. *de præstig. cap.* 24. in primis statuit, omnia ista esse ludibria imaginationis violatæ, nec ullum revera ejusmodi stigma aliquando impressum esse à Satana, ut ut fallente imaginatione, aliqui in tormentis, vel apud Judicem, aut etiam extra judicium, fateantur stigma sibi à Satana impressum esse. Quod si omnino evincatur, vel potius evinci supponatur, aliquod tale stigma reperiri in nonnullis, unde constare poterit, eam notam esse dæmoniacam, & Satana inurente impressam? Quare pro comperto habet Wierus, ac iteratò confirmat, omnia, quæ de stigmate Sagarum jactantur, commenta esse, & illusiones imaginationis depravatæ juxta ea, quæ fusissime disputat *lib.* 3. *ejusdem operis à capit.* 7. de facili læsione phantasiæ, ac frequentibus erroribus ex vitio imaginationis, præsertim in mulieribus ob imbecillitatem indicii, ut statuit *toto capit.* 6. Pacta porro maleficorum cum Satana, quibus subjungi supponitur impressio stigmatis ab eodem Wiero exploduntur, ut commentitia, de quo idem plene *lib.* 3. *de præstig. cap.* 6. 7. & 8.

Verum, quidquid falso, ac temere fundat Wierus, pro comperto habendum est, dari stigmata dæmoniaca, impressa Sagis, & Magis à Satana, indefinitè saltem loquendo. Agnoscunt has notas Scriptores fere omnes in maleficorum, & Sagarum disquisitione versati, ac præter cœteros Nider *lib.* 5. *formicarii*, Nicolaus Remigius *lib.* 1. *dæmonolatr. cap.* 5. Delrius *lib.* 2. *magic. qu.* 4. §. *decimo corporis*, Sebastianus Michaelis *schol.* 5. *in sententiam Avenionensem*, Henricus Boguetus *disp. de sortiariis cap.* 44. Fontanus *in opusculo*, Cresperus *de odio Satanæ discursu* 15. Leloyer *lib.* 7. *de spectris cap.* 3. Petrus Ancoranus *lib.* 2. *de inconstantia dæmonium discurs.* 2. Torreblanca *lib.* 2. *dæmonologiæ cap.* 7. *nu.* 10. adducens Tertullianum *lib. de præscript.* Et ex ipsis Novatoribus stigmata magica agnoscunt Lambertus Danæus *dialog. de sortiariis*, Bodinus *lib.* 2. *dæmon. cap.* 4. Thomas Erastus *lib. de lamiis pag.* 523. & Sennertus *lib.* 6. *medic. pract. pag.* 9. *cap.* 5.

Probatio

Probatio hujus veritatis non est quærenda alia, quàm quæ ducitur ex frequentissimo experimento. Quotidianum enim est, ut malefici & sagæ, vel suamet confessione, vel participum accusatione, vel diligentia Judicum deprehendantur notati hujusmodi signo, inusto per Satanam, affectantem perversa imitatione exprimere quod à Deo in anima fidelium fieri perspectum habet. Consignantur enim fideles quemadmodum olim in circumcisione, nunc in baptismo, charactere indelebili, quo transcribuntur in Dei familiam, ejusque æterno obsequio mancipantur. At Satan est verè simius Dei, ut optime assumunt Tertullianus *lib. de præscript. cap.* 40. *& lib. de coron. milit. cap.* 14. Nyssen. *homil.* 14. *in Cant.* & plerisque experimentis prolatis Josephus à Costa *lib.* 5. *hist. novi Urb.* Congerit in hanc rem plurima Henricus à Monteacuto in opere inscripto *Dæmonis mimica.* Ideoque sin minus in anima, quæ ejus viribus non subest, saltem in corpore, ut magis sibi devinciat, hos suos servos consignat; quibus etiam autor est, ut eluendo Christiano baptismo, denuo baptizentur in nomine Diaboli, & novo donentur nomine; unde plerumque contingit, ut hujusmodi homines sint binomii.

Ex quibus tamen non contendo hujusmodi stigma esse indicium plane certum ad reos prorsus convincendum, & urgendum ad ultimum supplicium, aut etiam subjiciendum tormentis, de quo, salva existentia stigmatum, controversia est inter Doctores. Ex iis enim, qui contra Wierium agnoscunt imprimi à Satana stigmata suis hisce mancipiis, plerique nihilominus nolunt Judices admodum inniti huic indicio magiæ, & pacti. Quia neque fortassis est signum universale, cùm rumor sit, plerosque magos esse ejus expertes; neque est ejusdem modi in omnibus signatis, nec in eadem parte corporis. In virorum enim corpore sæpe imprimitur sub labiis, sub axillis, in humeris, in brachiis, & in mulieribus etiam in mammis, & aliquando confunditur cum nota genitiva, nec rarò post impressionem obliteratur à Satana.

Hinc ergo graves Doctores colligunt, deprehensionem stigmatis in aliquo non esse certum indicium addictionis ad Satanæ obsequium, neque defectum stigmatis esse certum indicium innocentiæ ab hoc scelere. Ita Binsfeld. *com. ad tit. Cod. de malef. & mathem. indic.* 14. Federicus Spee *in caution. crimin. de processib. contra sagas dub.* 43. & Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 4. *num.* 28. Nec refragatur Fontanus, qui opusculo vernaculo de his notis Sagarum, testatur, molitorem quendam periclitatum esse judicii capitalis, eo quod à plerisque pro mago haberetur ob notam genitivam ei in humero sinistro impressam in materno utero, cùm mater hepar porcinum expetiisset, & ejus imaginem tenero fœtui impressisset. Unde liquet, notam genitivam, aut nævum naturalem cum stigmate magico ob nonnullam similitudinem confundi interdum posse; atque adeo indicium ex tali nota petitum non videri plane evidens, ac indeclinabile etiam ad torquendum.

Alii autem quidam Doctores habent stigma pro indicio magiæ omnium urgentissimo ita, ut personam, in qua stigma sit deprehensum, habeant pro comperta hujus sceleris, & addictionis ad Satanæ obsequium. Ita Henricus Boguetus *opusc. de Sortiariis cap.* 50. & Petrus Ancoranus *lib.* 2. *discurs.* 2.

Ego, tametsi absolute ac simpliciter loquendo, existimo Autores primæ sententiæ admodum prudenter agere, quia hujusmodi stigma incertum est indicium, atque adeo leve, & ad torturam insufficiens, cùm indicia ad torturam debeant esse certa, legitima, & à jure probata, ut notat Carena *p.* 3. *tit.* 12. *num.* 184. Lubens tamen concesserim, quando constanti ipsorum maleficorum confessione nota deprehenditur, & in Satanam autorem refertur, acceditque insensibilitas partis notatæ adeò, ut penitissime transfixa, neque emittat cruorem; neque sensum doloris inferat, argumentum esse moraliter certum ad pronunciandum impressionem esse dæmoniacam, & reum hoc signo se Satanæ obstrinxisse, strictiore & firmiore nexu, quàm alterius generis peccatores: Ut ut verò res habeat quoad vim hujus indicii ad pœnam malefico decernendam, ipsumque subjiciendum, tormentis, satis in præsentia est, poni extra dubium ab utriusque partis Doctoribus, quod vere dentur stigmata magica, & sicut Deus in anima, ita Satan in corpore habeat signatos suos. Ea quæ contra dicunt Wierus, Pomponatius, & alii quidam quos non puduit S. Francisci stigmata ad imaginationem fortem, tanquam ad physicam causam referre, diluam alibi, cùm de magis & sagis disceptaverim. Nec mirum. Nihil enim tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum.

Causa amoris, aut odii, aut ratio commodi, & utilitatis, quam mulier habuit efficiendi maleficium, est judicium commissi delicti, dummodo prius constet de maleficio, ac de corpore delicti, ac deinde de causa, quæ dicitur illa, propter quam aliquid fit. Si itaque mulier ista de maleficio inquisita, de sui natura inclinat ad illam causam, ob quam deliquisse imputatur, nempe in causa amoris, si probetur, eam esse libidinosam, & intemperantem, in causa odii nimis vindicativam, in causa cupiditatis valde pecuniæ avidam, & avaram, tunc id esset commissi delicti, ac maleficii indicium. Eoque magis si alius non imputaretur de tali delicto, vel habuisse causam illud committendi. Ita Socin. *cons.* 54. *prope finem lib.* 3. Baldus *cons.* 427. *num.* 5. *vol. ult.* Cason. *de indic. tr.* 2. *cap.* 3. *num.* 5. *&* 11. & Farinac. *de indic. quæst.* 52 *num.* 147. Causa verò hujus delicti probanda est in specie, non autem in genere. Quia testes deponentes in genere, & non in specie, non probant, ut tradunt Doctores *in cap. Cum oporteat de accus.* idemque Cason. *loc. cit. cap.* 2. *num.* 5. *&* 6. ac Farinac. *ibid. num.* 151. qui etiam inquiunt, ut causa delicti faciat indicium contra reum, debere esse verisimilem, gravem, & non levem; quia nemo præsumitur ex levi causa delictum grave commisisse, ut ait Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.* 904. *num.* 21. & requiritur etiam, ut reus sit malæ famæ, vel aliquid aliud converrat, ut notant Farinac. *ex loco num.* 153. Delrius *lib.* 5. *magic. d. sect.* 4. *vers. decimum octavum*, & Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 21. *num.* 185.

Et quidem quod animi affectus & circa animam corpori adjunctam, ea omnia potest dæmon, quæ ex corporis affectione & externis occasionibus apta sunt proficisci. Itaque & excitare certam cogitationem potest non quidem proxime, & per se ipsum, sic enim illaberetur intellectui, quod sæpissime negant Patres, sed moto ad correspondendum actum interno sensu, quem intellectus quoad simplicem rei apprehensionem subsequitur. Et ita diserte de dæmonum potestate in hoc negotio Marcus Eremita *tr. de baptismo post medium* possunt, & in voluntate eodem modo varios affectus indeliberatos excitare, ut odii, & amoris, teste Porphyrio *lib.* 2. *de abstin.* & Platone in sympofio, ut annotat Minutius *num.* 45. & tanquam compertum traditur à Tatiano contra Græcos *num.* 29. Origene *in fine lib.* 7. *contra Celsum*, Arnobio *lib.* 1. *num.* 21. & à Philone *lib. de special. legib.* qui hanc magiæ speciem vocat Pharmaciam. Gregoras tamen ad Synesium de insomniis Pharmaciam restringit ad vim magicam nocentem per cibum & potum, quod placuit etiam Suidæ verbo Goletia. Huc spectant quæ habet Psellas tractans illud ex oraculis chaldaicis: *Tuum vas feræ terrestres inhabitabunt*, ubi vim affectuum concitandorum tribuit dæmonibus.

Huc etiam spectant, quæ contra Wierium disputat Binsfeldius *com. in tit. de malef. l.* 4. *quæst.* 1. & mirabile sanè est spurcum illum magorum & sagarum patronum, Cornelii Agrippæ archimagi quondam discipulum, nunquam legisse, aut pro fabulis habuisse, quæ de magorum industria, & efficacitate ad concitandos amoris & odii affectus habentur apud probatissimos Scriptores. Quale illud, quod de Cypriano, quondam mago, postea fortissimo Christi martyre referunt Nazianz. *orat.* 18. & Eudocia Augusta apud Photium *cod.* 184. passimque historici Sacri. Ejus enim vim in incendendo per magiam amoris affectu in plerisque aliis efficacem, in sola Justina ob fidem & pietatem fuisse irritam, produnt. Illustre etiam in hanc rem illud Basilii cujusdam Magi apud S. Gregorium *lib.* 1. *dialog. cap.* 4. & alterius Memphitici Magi apud S. Hieronymum *in vita Hilarionis cap.* 16. & Carpocratis hæretici pariter ac Magi apud Eusebium *lib.* 4. *hist. cap.* 7. & Epiphanium *hæres.* 17. similiterque & hæretici & Magi Marci apud Irenæum *lib.* 1. *cap.* 9. ut vel hinc appareat non sine causa dictum à Tertulliano *lib. de præscript. cap.* 43. *notata esse commercia hæreticorum cum magis quampluribus*, ac denique alterius apud Theodoretum *in religiosa historia sect.* 13. qua Macedonii præclarè gesta describuntur.

De affectu odii est par ratio, breviterque ac bene exponitur, & illustri exemplo declaratur apud Rodericum Sancium *p.* 4. *hist. Hispan. cap.* 14. De variis quoque affectuum à dæmone excitationibus legendus *Gerson. tr.* 8. *super Magnificat.* Unde ridicule omnino Abelardus existimavit, has suggestiones, & illecebras peccati excitari in nobis à dæmone interventu lapidum & herbarum, prout vafer ille novit harum rerum diversas vires diversis incitandis, & incendendis vitiis convenire. Quod quidem frivolum est, universaliter loquendo, vel etiam agendo de ordinariis veteratoris illius in nos machinationibus. Quod tamen aliquas tentationes illis, quasi incentivis adhibitis excitare possit, recte concessit S. Basilius *in cap.* 8. Isaiæ, & latius Castro *v. Tentatio.*

Sola verò inventio Sagæ in loco infanticidii, vel alterius sortilegii de se non est sufficiens indicium ad torturam, nisi alia concurrant, & præcipuè mala fama, quod sit solita similia patrare, aut aliud indicium interveniat. Tunc enim erit indicium ad torturam, aliàs erit solum quædam præsumptio, sufficiens ad inquirendum, & ad capturam, non autem ad torquendum. Ita Blanch. *in pr. tr. de indic. num.* 301. Carrer. *in pr. item cr. tr.* 2. *ejusdem tit. indic.* 13. *num.* 11. *&* 13. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 89. *num.* 100. & Farinac. *d. quæst.* 52. *num.* 137. Verum si inveniatur in loco delicti, vel loco propinquo cum instrumentis maleficii, poterit torqueri. Quia tunc concurrerent duo indicia, locus & instrumenta, essetque indicium valde proximum, ut ait Delrius *d. sect.* 4. *vers. Decimum sextum*, *& nos supra.*

Similiter si malefica, vel sortilegus aliusve de hæresi suspectus, sæpe post sui diffamationem, vel complicis capturam habitationem mutet, non est indicium ad torturam, nisi accedant alia indicia, præcipue si probet justam causam migrandi habuisse de loco ad locum, ut per Delrium *loc. cit. vers. vigesimum sextum*, & Caren. *d. tit.* 12. *num.* 183.

Idemque dicendum est, si malefica, vel sortilegus utatur quadam sanctitatis ostentatione externa; Licet enim maleficæ ac sortilegi uti soleant quadam singularitate, ac Sanctitatis ostentatione, nimirum vestitu aspero, diurna in Templis mora, & similibus, hoc tamen est indicium valde leve ac remotum, & potius probans hypocrisim, quam maleficium, aut sortilegium, ut diligenter Binsfeld. *in com. d. leg. final. vers.* 17. Carena *loc. cit. num.* 184. ac Delrius *ibid. vers. vigesimum primum.*

Dubitatur, an pro certo habendum sit Magarum, sive Lamiarum indicio, siquæ fœminæ magiæ accusatæ, inque judicium productæ, lachrimas non emitterent?

Affirmat Jacobus Sprengerus *in suo Maleficarum malleo*, quem sequi non dubitavit Joannes Bodinus *in opere, quod dæmonologiam inscripsit lib.* 4. *cap.* 1. ubi alia in hoc argumento, ita scribit. *Exploratum illud est, nunquam lachrimari sagas; præsumptio validissima, quia fœmina tempestive, & intempestive lachrymas, & suspiria jaculatur.* Et postea: Si nihil fateantur, mutandæ vestes, & pilus omnis abradendus, ita ad interrogationem veniendum: sin probationis aliquid, aut violentæ præsumptiones habebuntur, adhibendus equuleus, quod olim Domitianus Imperator Apollonio Tyanæo fecisse apud Philostratum Lemnium legitur, eum nudari plane, *& abradi jubens.* Locus Philostrati est *in lib.* 7. *de vita Apollonii cap.* 14. ubi tamen de denudatione nihil legitur, sed solùm ut Domitianus capillos & barbam ei detonderi, ac præterea illum jusserit vinciri. Et statim: Si fateri abnuat, utile erit, persuaderi ipsum à sociis criminis accusatum esse, licet tale nihil fuerit cogitatum. *Sic fortasse ulciscendi animo par pari referet. Hæc omnia licent divino, & humano jure, quicquid Augustinus in libro de mendacio, & Aquinas sentiant, in octo mendacii generibus, quæ exponunt copiose, abstinendum esse. Et cap.* 2. *Antiquata majorum norma, reum absolvendum, nisi clara plane, integraque extaret probatio.* Et ibidem: *In criminibus adeo abstrusis præsumptio, & conjecturalis probatio, sufficit, non quidem ad judicium mortis ferendum, sed ad quaslibet alias pœnas, excepta morte, irrogandas.* Et aliquanto post: *In hoc horrendo, & tam abstruso crimine, ut ad quæstionem rapiatur reus, sufficit unius testimonium, ut qui nullius infamiæ fuerit notatus. Damnatus, & infamis testis ad testimonium dicendum admittitur. In hac certe causa opus est mulieribus haberi fidem, quamvis sint infames ex facto, aut etiam ignominiosæ, cujusmodi mulier impudica est.* Et deinceps: *Ab affinibus ejusdem criminis sufficienter probari judicatur, nisi capitalis est inimicus, qui dicit testimonium.* Nec multo post: *In tam horrendo crimine nihil necesse est religiosè hærere quenquam regulis procedendi refellendorum recipiendorumve testium ordinariis.* Et adhuc: *Hic ait, regulis juris constringi non oportere, sed potius legitime ex jure agi, si ordo juris omittatur. Itaque testis, qui non citatus sese obtulerit, ut contra Magum dicat testimonium, audiri debet, licet aliis in causis admitti, non sit legitimum.* Nec aliena ab his sunt, quæ dicit *cap.* 3. *& cap.* 4. *Dicitur vocem populi negligendam esse, eamque vanam existimari l. decurionum ff. de pœn. Sed in Magorum causa vix fieri potest, ut vox popularis erret.* Ac item.: *Hujus execrandi criminis judicium extra ordinem oportet fieri, diversa à criminibus cæteris ratione, in quo siquis ordinem juris, forensesque formulas observare voluerit, jus divinum, & humanum plane pervertit.* Denique eodem *cap.* 4. *ejusdem libri: Si non fleverit Saga, præsumptionem Paulus Grillandus, & Inquisitores illi, quorum opera crematæ fuerunt innumeræ, annotant valentissimam.*

At Bodinus, aliique, ut nonnulla alia, ita etiam & hoc inconsiderate disserit. Objectum fletus aliud est

est per se, aliud per accidens. Per se est res tristis, ut obitus conjugis, vel filii dilecti. Per accidens etiam res læta, ut postea exponam. Nec quælibet tristitia lachrymas ciere idonea est. Nam siquid non solum triste sit, sed etiam atrox, sic stupent, rigentque membra, ut nec lachrymula exeat. Notum de Psammenito, Rege Ægyptio, ut cum amicum videret mendicantem, non continuerit lachrymas, licet nullus emisisset, cùm magis misera conspiceret in liberis. Cujus ipse hanc causam victori adferebat Cambysi, quod unum miserabile esset, alterum atrox.

Interdum autem hinc est tristitia, inde lætitia. Itaque Seneca *epist. 99. aliàs* 100. cùm egisset de lachrymis ex mœrore mero obortis, subjungit: *Hæ lachrymæ per illisionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ sunt, quibus exitum damus, cùm memoria eorum, quos amisimus, retractatur. Et inest quiddam dulce tristitiæ, cùm occurrunt sermones eorum jucundi, conversatio hilaris, officiosa pietas. Tunc oculi in gaudio relaxantur.* Censeo tamen, tam quoque lachrymas provenire magis ex dolore, quod talem amiseris, quàm gaudio ex memoria veteris voluptatis. At simile est, si videas fratrem, vel amicum patriæ & amicis redditum post longam & miseram captivitatem; ubi cum fletus præcipue obtingat ex recordatione prioris fortunæ, ambiguum non est. Et fortasse hoc etiam locum habuit, cùm Ptolemæus Philadelphus, ut apud Flavium Josephum *lib. 12. antiq. cap.* 2. legere est, lachrymaret, sacras videns Scripturas, ea redditas lingua, quam ipse, & Græcorum alii intelligerent. Nam cur non potuerit dolere, quod & ipse, & Græci tam diù tanto caruissent thesauro?

Interim etiam ubi merum est gaudium, lachrymæ provocantur. Uti enim tristia lachrymas cient, meatibus sic constrictis, ut lachrymæ exprimantur, velut è spongia, sic lachrymæ erumpunt præ gaudio, meatibus ita laxatis, ut intra vasa sua non contineat se humor. Quam rationem adducit Alexander Aphrodis. *in problem. sect. 1. partic.* 29.

Causa fletus proprie dicti est receptio speciei animo tristitiam adferentis. Hinc enim illa cordis ac spiritus compressio. Quam rationem etiam adducit B. Basilius *homil. de grattiar. act.* his verbis: *Lachrymæ excurri solent ex impetu quodam, & impressione minus previsa, ac si illata esset plaga, qua percelleretur anima, & contraheretur, compresso, & coarctato spiritu circa cor.* Ex consensu autem cordis, & cerebri, etiam vasa hujus coarctantur. Vapores igitur, qui fumigantes mœrentis cor obsidebant, in cerebrum delati, frigore ejus, & vasorum compressione in aquam immutantur, quæ cùm alias in corporis partes, tum etiam derivantur versus glandulas, angulos oculorum occupantes. Quod idem Basilius paulo post verba memorata exponit. Hæ glandulæ prius ex oculis distillant humorem, quem habent ex tertiæ concoctionis excremento. Sed, eo exhausto, imbibunt humorem proximum è cerebro defluentem, ac pariter eundem exudant. Quæ humoris copia est causa, cur tam longo tempore sufficiant homines in lachrymas. Nec tamen existimandum pariter, omnes ad lachrymas esse propensos. Nam quis nescit, facilius flere pueros, fœminas, & his similiores viros? Omnino enim quibus mollior animus, magis dolent, eoque facilius plorant. At aliter animati sunt homines cordati, qui incertum sciunt rerum humanarum. Temperamantum etiam valet plurimum. Nam melancholicis, quia frigidi sunt, ac sicci, sæpe ægre adeo lachrymas, quàm ex pumice elicias aquam.

Ex quibus videre est, quàm imbecilli argumento Sprengerus, Grillandus, & Bodinus id asseruerint. Quasi aliud inde summum colligi possit, quàm esse eas temperamenti frigidi, ac sicci. Quàm autem misere erit mulieribus, si quæcunque eo fuerint temperamento, propterea existimandæ sint renunciasse Christo & cum Satana habere commercium? Atrox id crimen, & flammis dignum, sed de quo non debeat pronunciari ex tam fallaci indicio. Ut enim verum esset, omnes Sagas esse melancholicas; non eo quotquot sunt melancholicæ, etiam fuerint Sagæ. Planè, ut dixi, non is sum, qui negem, eas extremo esse afficiendas supplicio, quæ Deo renunciantes pactum inierint cum dæmone, sed istam cum Bodino, si insistamus viam, plures perituræ sunt innocentes. Adde, quod fieri queat, ut interdum, etiam non melancholicæ, eæque Dei metuentissimæ, sui, & familiæ honoris studiosæ tam infame mortis genus exhorrescentes, nec lachrymulam unam possint emittere. Nam mala atrocia ejus sunt naturæ, ut sic rigescat homo, & obstupescat, ut flere prorsus nequeat. Quod ex adducto antea Psammeniti exemplo liquet. Et Andromaches est *in Senecæ Troidibus.*

Levia perpessæ sumus,
Si flenda patimur.

An autem sanguis, qui emittitur ex cadavere occisi coram malefico homicida, sit sufficiens indicium ad torturam? Affirmant nonnulli, idque ajunt esse indicium magnum, verum, credibile, ac proximum. Probant hoc non quidem ratione aliqua, sed solo experimento, & à communiter accidentibus, quod licet *ex lib. neque natales C. de probat. & ex cap. si Judæos extra de judic.* Referunt enim Paris de Puteo *de Sindicat. v. tortura cap. 3. num.* 19. Marsil. *in pr. §. diligenter num.* 181. Blanch. *de indic. ad l. fin. ff. de quæst. num.* 408. Carrer. *in pr. tr. 2. indic. 17. num.* 2. Novel. *in pr. cr. num.* 94. *& in regul.* 184. Unde certum esse pronunciant, per præsentiam occisoris cadaver vel ex vulnere, vel ex naribus, aut ex ore sanguinem emittere, hancque sanguinis emissionem non provenire ob incantationem, sive sortilegium, sed esse quoddam à natura insitum, de quo ratio reddi non potest, ut ait præcipuè Boer. *dec.* 166. Testatur autem Novelles id evenisse in civitate Venetiarum, dum esset Assessor sub anno 1531. Idemque accidisse in multis Italiæ locis. Et Nicolaus Florentinus *serm. 5. tr. 1. cap. 6.* relatus à Gomez. *tom. 3. var. cap. 13. num.* 15. testis etiam est, quod suo tempore cadaver occisi sanguinem emiserit coram interfectore, ex quo fuit captus, ac tortus, confessus est delictum, ac definitive condemnatus. Refert quoque Ledesma sub annum 1546. vidisse processum originaliter, in quo duo interfectores coram occiso positi, ex ejus cadavere sanguis effluxit, & torti, ac confessi, fuerunt ad mortis pœnam condemnati. Ex his ergo casibus, & aliis relatis à Neviz. *in sylva nupt. vers. sicut cadaver occisi*, & à Carena *p. 2. tit. 12. §. 22. num.* 188. atque ex Doctorum autoritate probatum id esse existimant.

His accedit autoritas & ratio Platonis *lib. 9. de legib.* ubi consultò, & inconsultò factis homicidiis exilii necessitatem ponit tantùm. Discutit autem causam sic: *Fertur*, inquit, *interfectum vi hominem, qui libere vixit, interfectori proximo statim post mortem tempore irasci, ac propter violentam mortem terrore, turbationeque plenum, maxime si viderit interfectorem inter suos vivere more solito, interfectorem ipsum, ejusque actiones, vim ad hoc suppeditante memoria cunctis viribus terrere, atque turbare. Quare opus est, ut homicida interfecti hominis gratia, anno integro exulet à patria, omnique ea regione procul vitam ducat.* Hæc Plato. Videtur & huic consentire quod ad Cai-

num Deus ait. *Sanguis fratris tui clamat ad me*, *Genes.* 4.

Hùc pertinet mos ille antiquus servatus, dum ignorabatur autor cœdis apud Pollucem *lib.* 8. relatus, dum præferebatur hasta in funere peremptorum, ac præscripti dies ad hoc statuebantur, ut corpus videret, num vim aliquam quis ei intulisset. Refervescit namque occisi sanguis, & quodammodo concutitur mente occisus, adversario, qui necem intulit, præsente. Sicuti in submersis per sympatiam, si amici adsint, sanguis floridus emittitur, ut utrumque probatum sæpe à Magistratibus docet Levinus Lemnius *lib.* 2. *de occult. nat. mirac. cap.* 7.

Addo & rationem ex iis, quæ scribit Galeotus Martius Narniensis *libro de promiscua doctrina cap.* 22. in hæc verba. *Reliquum est, ut rationem, & causam exquiramus, unde fit, cùm homo occisus est, cujus sanguis refrixit, ac fluere desiit, comparente occisore rursus fluat. Quod sæpe contigit, & nos quoque plerumque oculis vidimus, & Græcia de Patroclo hoc idem ait, Hectore homicida comparente. Sed hoc ultra spatium decem, aut duodecim horarum, ut plurimum contingit, rarissime ulterius se extendit. Nonnulli ex occisoris, & quidam ex occisi spiritibus hoc accidere arbitrantur, quod absonum est. Nam ad sanguinis jam frigefacti motum non una pars spirituum satis est, sed utraque concurrit. Cum enim occisor furore ductus hominem aggreditur, cuncti spiritus, qui sui sunt, opus juvantes in occisorem convolant, sicuti de more eorum est; itidemque hominis trucidandi in occisorem tendunt, quo ira corporis sui prosilit ita, ut in occisorem volent, ibique vivant. Cum ille occisus est, sanguis jam frigefactus fluere desiit, sed comparente occisore spiritus utriusque diverso motu agitantur, quilibet suum corpus repetens, motum facit, unde & hominis occisi spiritus redeuntes, sedemque suam repetentes, & occisores recedentes, ut ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant (habitant autem sanguinem) & hoc pacto sanguis jam frigidior, & ad fluxum ineptus, ab occisoris & occisi spiritibus vi multiplicata agitatus, rursus fluitat, estque illis tantus proprii corporis affectus, ut plerumque latitantem hominem, sed proxime existentem, intra tempus, quod assignavimus, tot enim horis vivunt, recognoverint, ac repetiverint. Hoc autem non in omnibus occisis, sed in plerisque evenit; quoniam quorundam natura ita debilis est, ut eorum spiritus uno momento flavescant. Necesse ergo est, corpora, ubi hæc fieri debent, sint calidiora, quoniam calore spiritus conservantur.*

Quod Martius Narniensis de causa spirituum inimicitiarum probavit, etiam P. de Appono *in commentariis in Aristotelis problemata in* 1. *p. problem.* 6. jam dixerat. Sed quod addit ultra spatium decem ac duodecim horarum non fieri, experimento compertum est se aliter habere, & post longius spatium fluere, ut potius ad quandam divinam vindictæ reposcendæ rationem, quàm ad sanguinis naturam referamus ut in peculiari Consultatione alibi probavimus, sanguine postulante vindictam à Deo *Gen.* 4. Quemadmodum in *Apocalypsi D. Joannis cap.* 6. legimus: *Post hæc vidi animas interfectorum clamantes ad Deum, & dicentes. Usquequo, Domine, sanctus, & verus non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terris?* Boerius etiam *cit. dec.* 166. *num.* 1. hac de re sic scribit: *Et in Curia nostra vidi processum, per quem apparebat, puerum à matre interfectum octo diebus post, matre enim inspiciente, sanguinem ex naribus emisisse. Et pariter in alio processu alium mortuum duobus post mensibus exhumatum, sanguinem ex plagis, homicida super eum transeunte, emisisse.*

Mirum certe hoc homicidii indicium, sed non tantum, quantum quod Aristoteles ait *lib.* 3. *de part. animal. cap.* 10. In Caria Sacerdotis Jovis Hoplosinii caput, autore incerto, detexisse homicidam, & ab eo sæpe auditum virum super viro, Cercidas occidit, & inquisitum virum Cercidam nomine, fassum, & punitum.

Hinc pendet ratio cujusdam moris antiqui, eorum, qui cæsorum à se corporum per insidias maxime, summas partes recidere, & secum sub alis appensas gestare consueverant, sperantes hoc modo, infirmum reddi mortuum ad vindicandum facinus. Innuit & hoc Apollonius Rhodius *lib.* 4. *Argonaut.* additque ter sanguinem cædis autores eorum, quos interemissent, lingere consuevisse. Hujus moris meminit Sophocles *in Electra*, & ibi Triclinus *in Scholiis* annotat.

Hisce tamen minime obstantibus assero cum Gomez *tom.* 3. *var. d. cap.* 13. Delrio *d. lib.* 5. *magic. q.* 5. *sect.* 4. *num.* 20. Joanne Zangerio *de indic. cap.* 2. *num.* 160. Ludovic. Ghelausen. *in artr. jud. cap.* 6. *p.* 7. *de quæst. sect.* 2. *num.* 78. *& seq.* Abavo *de reat. q.* 19. *num.* 54. Matthæo Stephano, *in centur.* 4. *quæst.* 17. Farinacio *de indic. d. q.* 52. *num.* 156. & plerisque aliis, verius esse, talem sanguinis effusionem per se tantùm non sufficere ad torturam, ac ita in praxi esse servandum. Tum quia hoc indicium est nobis incertissimum, & ex causis nobis incognitis ac valde remotis proveniens. Tum quia tortura est actus gravissimi præjudicii, & stante incertitudine, sanctius est nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare, *l. absentem ff. de pœn.* Et tum etiam quia, licet indicia sint arbitraria, debent tamen nobis esse certa, & à jure approbata. Hoc autem indicium nullo jure, nullave causa juridice concludente, nobis constat. Unde Carena refert *p.* 2. *d. tit.* 12. *num.* 192. ita fuisse consultum ac judicatum in Senatu Mediolanensi 28. Februarii 1636.

Et adverto, quod Marsilius *loc. cit.* fidem non adhibuit huic indicio, cum nullo jure probetur, sed aliis supervenientibus indiciis, talem reum postea capi fecit, eique tortura illata, confessus fuit, Unde, fama concurrente, minis, inimicitia, aut alio adminiculo, tunc talis sanguinis effusio indicium erit ad torturam. Quod confirmant citati Doctores. Quando igitur in hoc casu urgent alia indicia, poterit profecto Judex contra reum ad torturam devenire, & ut inquit Carena *ubi supra num.* 193. aliquando etiam pro qualitate indiciorum illum condemnare. Si verò nulla alia urgeant indicia, sanguinis effusio è cadavere solum sufficiens erit ad inquirendum contra reum; nunquam autem erit indicium innocentiæ, si ad præsentiam prætensi rei sanguis è cadavere non emanaverit.

Siquis verò tenebatur solum ex charitate impedire & non impedivit, neque adest alia conjectura indicans illius cooperationem circa maleficium id non est indicium sufficiens ad torturam. Secus autem si tenebatur ex officio impedire, & non impedivit argum. *can. qui potest* 23. *q.* 3. *& can. negligere* 2. *q.* 7. & juxta ea, quæ tradunt Simanch. *in pr. tit.* 15. *dec.* 130. *num.* 7. & Delrius *d. sect.* 4. *num.* 1.

Certum denique est, indicia debere omnino præcedere torturam in quibuscunque casibus, etiam atrocissimis, ac difficillimæ probationis, ut sæpe diximus, probatque Farinac. *q.* 37. *num.* 79. *& seq.* In aliquibus tamen casibus dari potest tortura non ad eruendam veritatem commissi criminis; nam tunc requiruntur indicia, sed ob aliquam aliam justam causam. Ut si reus non vult respondere Judici interroganti, tunc dari potest tortura ad extorquendam responsionem, ut docet Bald. *in l. accusationem n.* 11. *C. qui accus. non pos.* Brun. *de indic quæst.* 5. *num.* 4. Caravita *tit.* 259. *num.* 14. Mirand. *in ord. indic. to.* 2. *quæst.* 26. *ar.* 4. *concl.* 5. Gomez *d. tom.* 3. *cap.* 12. *num.* 5. Clar. *lib.* 5. *§. fin. quæst.* 45. Sousa *in aphor. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 48. Locat. *in pr. v. tortura §. & scias.* Carena *p.* 3. *tit.* 10. *§.* 12. *num.* 119. & alii, quos sectatur Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 34.

Quando reus est assassinus, & aliquem occidit, ac inter ipsum, & occisum nulla adeat inimicitia, neque occiso-

occisionis causa, potest torqueri uti mandatarius ad sciendum mandantem, ut per Paulum J. C. *in l. & si certus ff. ad Syllan.* Farin. *d. q.* 37. *n.* 154. & Carenam *ibid. num.* 120.

Bannitus etiam ad mortem damnatus torqueri potest, ut interrogetur in tortura super aliis criminum sociis, ac receptatoribus, ut per eundem Carenam *n.*121.

Item Custos bonorum torqueri potest super furto bonorum, quorum erat Custos, tradente Farinacio *d. quæst.* 87. *num.* 159. *& seq.*

Reus itidem confessus & convictus torqueri potest ad extorquendum complices juxta decretum B. Pii V. sub die 28. Julii anno 1569. his verbis emissum: *Inhærendo decretis factis per Fel. rec. Paulum IV. Sanctissimus Dominus noster Pius V. decrevit, omnes & quoscunque reos convictos, & confessos de hæresi pro ulteriori veritate habenda, & super complicibus fore torquendos arbitrio Judicum.* Quod refert Diana *d. tr. 6. resol.* 27.

At de his pro nostro instituto satis abunde dictum sit. Quandoquidem indicia, quæ sunt sufficientia ad torturam, non licet omnino describere, quia plerique arbitrio Judicis examinantur. Nam, ut ait Cicero 6. Verr. *Est boni Judicis parvis ex rebus conjecturam facere uniuscujusque, & cupiditatis, & continentiæ præsumptionis, sceleris patrati.* Indicia quippe ab indicando dicta sunt, demonstrativa signa veritatis latentis, ut in *l. instrumenta* & *l. fin. C. de probat.* signa certissima sceleris Cicero quædam ostendit 3. *in Catilinam*, adde *l. de minore* §. *tormenta ff. de quæst.* *Ac mihi quidem*, inquit, *cùm illa certissima visa sunt argumenta, atque indicia sceleris, tabellæ, signa, manus, denique uniuscujusque confessio; tum multo certiora illa, color, oculi, vultus, taciturnitas; sic enim constupuerant, sic enim terram intuebantur, sic furtim inter se non nunquam conspiciebant, ut non ab aliis judicari, sed ipsi à se viderentur.* Indicia autem majoris certitudinis sunt, quàm præsumptiones simplices, ut ait Glos. 1. *in l. Cum probatio ff. de prob.* Et quædam ad inquirendum contra suspectum inducere possunt Judicem, quæ tamen non sunt idonea ad torquendum suspectum.

Inter autem indicia est conscientia sceleris, quæ cum quibusdam indiciis suadet de occultis contra aliquem inquiri, & exponi eundem quæstioni. Sic Bessus cùm occidisset patrem, & nemo præter ipsum sciret, cùm iret cœnatum, pergulam accepit, ut nidum hirundinum deturbaret. Quod cùm faceret, cur id faceret interrogatus, respondit, eo, quod nimium diutius mentitæ essent, exprobrantes, quod patrem occidisset. Quo indicio tortus, tandem fassus est crimen, ut ait Plutarchus *lib. de sera Numinis vindicta.* Conscientia propria illi fuit criminis judex, cùm conscientia cogat plura etiam de se suspicari, ac plura dici de se putare, vel detegi, quæ aliter se habent, veluti sorex suo indicio perit.

Sic narrat Procopius in historia Gothorum, Theodoricum cùm occidisset Symmachum immeritò, cùm in mensa oblatum ei fuisset caput piscis, sibi persuasisse, se videre caput Symmachi, atque ejus horrore in phrenesim incidisse; unde paulò post obiit:

Sic tua mors pulchre nunc morte rependitur æqua,
Symmache, nempè caput vindicat ecce caput.

Detexerunt, & indicarunt præter ordinem rerum grues Ibyci Rhegini ex Italia poëtæ lyrici interfectores. Is enim cum occideretur in solitudine aliqua à latronibus, & supervolarent casu grues, illis dixit, illæ meæ ultrices erunt; at postea ignoto crimine per multum tempus cùm latrones latuissent, accidit, ut unà in theatro sedentes latrones cùm prætervolantes grues vidissent, dixerint: *En Ibyci ultrices.* Quæ verba cum quidam ex adstantibus audivisset, Magistratui indicavit, à quo capti, tortique, crimen confessi sunt, & damnati, Plutarch. *in libel. de futili loquac.* Per somnum etiam caupo homicida socii, socio in somnio detectus. Scribit enim Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 7. ex duobus sociis Arcadibus unum nocte quadam ad cauponam declinasse, & à caupone trucidatum socio in somniis apparuisse, opem implorasse, tandemque obsecrasse, ut qui vitæ suæ auxilium ferre neglexisset, necis saltem ultionem non denegaret. Corpus enim suum à caupone trucidatum, tum maxime ferri ad portam stercore coopertum; eum autem tam constantibus familiaris sui precibus compulsum, protinus ad portam cucurrisse, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendisse, cauponemque ad capitale supplicium adduxisse. Per indicium sortium jactatarum deprehensos esse in delicto occulto Jonatam 1. *Reg.* 14. & Achan. *Jos.* 7. *Prov.* 16. & Jonam *Jon. cap.* 1. docet Mart. Narniens. *loc. cit. cap.* 21.

Refert Plutarchus, & ex eo Lipsius *epist.* 44. *centuria* 1. ad Belgas Pyrrhus Rex Epiri iter forte faciens populum videt limiti adsistentem. Accedit, quærit, audit, videtque canem ibi esse, qui militis interfecti heri sui cadaver adsistat, triduo jam sine cibo. Miratur, & miseretur, illum sepeliri jubet, hunc comitem sibi duci. Post aliquot dies exercitum lustrat, sedet in altiori loco, & spectat sigillatim transeuntes. Canis ad pedes accubat, hactenus quietus; sed cùm percussores Domini transirent, exilivit cum ferocia & invasit, identidem se tamen ad Pyrrhum reflectens, & quasi significans, istos esse. Motus ipse, atque alii, capiunt, examinant, convincunt, plectunt.

Simile in Hesiodo, poëta illo nobili, qui à Ganyctoris filiis clàm occisus, indicem ac vindicem canem habuit. At minus antiquum, quod Divi Ambrosii fide se probat *lib. 6. hexam. cap.* 4. Antiochiæ miles in publico interfectus jacuit, incerto autore. Canis adstitit, adservavit, fide, luctuque suo populum traxit. Ecce & percussor se miscuit, quam ille statim agnitum insiluit, mordiens tenuit, & mox de capto, confessoque pœnas exegit.

Aliud etiam recentius, Dirmaro Episcopo scriptum. In palatio Henrici Imperatoris, cognomento Aucupis, in multo populo canis quendam considentem conspicatus, clam & tacite accedens, manum ejus dexteram rabido morsu invasit, & abstulit. Tum quasi re bene gesta, capite & cauda plaudens, ad suos rediit. Mirari omnes, ille ultrò confiteri divina ultione merenti hoc sibi accidisse. Nam diutius factum, inquit, cùm herum hujus invasoris mei dormientem in via reperi, malo Genio atque animo impellente, occidi. Ibi istum impugnantem, insequentem, vix evasi, & nunc cùm oblivione sepulta hæc censerem inopinatò me invasit, & (Deo ita placitum) punivit, Hæc Episcopus.

Sed omnia dicta, aut alia dicenda fortasse superat, quod in Gallia evenisse verbis, ac fide Julii Cæsaris Scaligeri ponendum est, qui ita narrat: Offensus amici sive potentia, sive perfidia quidam Regis aulicus, eum ex insidiis obtruncat, atque in avio agro sepelit. Venaticus canis ibi tum forte comes hero fuerat, is amore victus, diù sedit in tumulo. Posteaquam fames pietatem superavit, atque in aulam sine Domino reversus est, rati illius contubernales, bestiam temerè vagari, cibum ei dari jubent. Satur ille ad tumulum redit, it, redit toties, ut primum suspicio invaderet animos incerta quædam, ac fluctuans, mox etiam certi esse sibi viderentur, heri id fieri desiderio. Abeuntem prosequuti, deprehenso telluris tumore, effossum cadaver, atque agnitum afficiunt sepultura. Canis, exequiis peractis, socius fit eorum, quibus fuerat dux ad investigandum. Tandem aliquando in aulam, ubi homicida rediisset, eum canis conspicatus magnis illico editis latratibus, ægrè ab impetu cohibetur, quo tanquam indice aucta suspicio in multorum animis certa fides evasit. Cœterum bestiæ perseverantia in illius odio atque persecutione, etiam Regem movit, ut juberet hominem causam

causam dicere. Ille negare factum, persistere inficiatione. Canis ejus rationem latratibus, atque assaltibus obturbare, ut eam interpellationem pro facinoris exprobratione, quotquot aderant interpretarentur. Eò res deducta est, ut jussu Regis homicida cum provocatore singulari certamine dimicaret. Picta est canis victoria in cœnaculo quodam regio. Pictura vetustate dilutior, atque obscurior facta, Regum mandato semel atque iterum instaurata est. Digna prorsus Gallica magnanimitate, quæ ære fusili assequatur perpetuitatem

Sunt & alia indicia apud interpretes declarata, quæ prætermitto, ne longior sim, quàm res postulet. Qui illa scire desiderat, legat præ cœteris absolutum in hanc rem opus Farinacii, qui in rebus criminalibus Eudæmon est.

Consultatio CLXI.

De Quæstione, sive Tortura Sortilegi, Sagæ, Hæretici, ac suspecti de Hæresi, ubi & de ea Parerga.

Per Quæstionem, sive Torturam, aut Tormenta fit etiam occultorum, ac sine testibus gestorum probatio ex præsumptionibus quibusdam, ut tortura videatur esse effectus præsumptionis *l. fin. ff. de quæst.* Quæstio autem generaliter dicitur, inquisitio rei dubiæ, & non tantùm tormenta continet, sed omnem inquisitionem ac defensionem mortis *l. 1. §. quæstionem ff. de S. C. Syllan.* Hæc duplex est, civilis & criminalis, hoc est de civilibus negotiis, vel de criminalibus. Quod facile erit distinguere ex his, quæ in disputationem incidunt *cap. intelligentia de verb. signif.* Secundum verò communem tractationem Quæstio de criminibus intelligitur, & Judex quæstionis is, qui cognoscit de crimine publico *l. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Et quæsitor, qui præest indicio capitali, ac tormentis, cogitque fateri reatus. Ac proinde Quæstio in criminalibus dicitur interrogatio, ac responsio per tormenta facta. Et ita per quæstionem intelligere debemus tormenta ipsa, & corporis dolorem ad eruendam veritatem, & malam mansionem, *l. item apud Labeonem §. quæstionis ff. de injur. can. illi, qui 5. q. 5.*

Sunt enim tormentorum ad eam rem variæ species, quas norunt quilibet Judices, ut mala mansio, numellæ, taxilli, mantile, pondera & similia, quæ torquendo corpus, doloremque incutiendo, ac tædio cogunt verum occultum tortos fateri. Quare & denegatio victus, inter tormenta est, *d. l. item apud Labeonem, l. 2. §. siquis autem de vi & vi arm. l. nemo carcerem C. de exact. trib.* ferulæ juvenibus adhibitæ ad revelandam veritatem *l. fin. ibique Glos. v. servos*, ac Bartol. *in 1. oppos.* & Bald. *ff. de iis quib. ut indign. vide l. de minore ff. de quæst.*

De criminibus quæstio habetur, & pro his scrutandi *lib. 1. eod.* Id tamen non semper, neque in omni causa, nec in omni persona, sed cum capitalia, & atrociora maleficia aliter explorari, & investigari non possunt, Paul. *in l. edictum D. August. eod. tit.* Si de crimine majestatis agatur, vel fraudati census, *can. quæstionem 12. quæst. 2.* pro veneficio *l. 3. C. de quæst.* pro supposito partu *l. super statu C. eod.* pro falsitate testamenti *l. Cum testamentum eod.* pro rebus ab hæreditate subtractis *l. fin. C. eod. l. fin. §. licentia C. de jur. delib.* Si testes vacillent tam in causa civili, quàm criminali propter suspicionem falsi, *§. si verò ignoti auth. de testam. l. ex libero, & l. unius §. testes ff. de quæst. cap. litteris de præscript.* Regula autem poni potest, pro criminibus, in quibus pœna capitalis imponitur, tortura statui posse; sed & propter mendacium quis torqueri poterit, Roman. *cons.* 8. Bartol. *in l. fin. ff. de quæst.* Boër. *dec. 63. num.* 22. & pro furto Bartol. *loc. alleg.*

Quæstiones statuuntur, non à privatis, sed à Judice idoneo, qui habeat notionem causarum, quæ meri imperii dicuntur. Nam tortura ad pœnam ejus est generis, Bald. *in l. si ea C. de iis, quib. ut indign. per l. defensores C. de defens. civit.* ut per pedaneos Judices imponi non possit Bartol. *in l. 3. ff. de jurisd. omn. Judic.* Neque temere ad eam perveniendum est, sed ordine constituto, ut non nisi prius certum sit, maleficium fuisse commissum, ad torturam perveniatur *lib. 1. §. item illud ff. ad S. C. Syllan.* Gloss. *in cap. dilecti de for. compet. l. siquis §. cœterum ff. ad leg. Corn. de fals. l. 1. §. hæc verba ff. ne vis fiat ei.* Quia delictum est veluti præparatio pœnæ *l. aliud est fraus ff. de verb. signif.*

Dehinc aliqua indicia sunt, eaque urgentia, quod qui torquendus est, illud commiserit, *l. 1. & fin. & l. unius §. in ea ff. de quæst. & l. milites C. eod.* Neque tortus, aut confessus in quæstione exhibita sine indiciis præcedentibus sibi præjudicat, etsi in confessione perseveraverit, *l. divus, l. maritus, & l. pen. ff. de quæst. d. l. milites C. eod. l. 11 2. & 3. C. si ex fals. instrum. &c.* paucis exceptis, in quibus suspicio, & præsumptio vehemens est pro indiciis, ut quando torquentur servi pro criminibus adulterii dominarum, *can. quæstionem 12. quæst. 2.* aut si maritus dicatur uxorem occidisse *l. ult. C. ad Leg. Cornel. de sicar.* Si agatur de occiso domino, ut liquet *ex tit. ad S. C. Syllan.* Si certus sit percussor *l. pen. ad Syllan.* & in similibus.

Alioquin enim per se fallax ista torturæ probatio. Quod ex verbis constat Ciceronis pro P. Syllæ. *quæstiones*, inquit, *nobis servorum, ac tormenta minitatur, in quibus quanquam nihil periculi suspicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cujusque tum animi, tum corporis, regit quæsitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rebus, & angustiis nihil veritati loci relinquatur, &c.* Et ideo omnino ei non est fidendum. Nam plerique tanta patientia sunt in tormentis, ut ea contemnant, neque per ea extorqueri ab iis veritas possit. Nota Calani Indi in subeundo igne constantia, sive stulta immobilitas. Omitto taciturnitatem in tormentis Harmodii, & Aristonis, & alterius Theodori apud Livium torti à tyranno. Legesis quæ de fortitudine alibi diximus. Alii autem tanta sunt impatientia, ut malint in quovis mentiri, quàm tormenta pati. Habes exemplum apud Val. Maximum *lib. 8. cap. 4.* de M. Agrii argentarii servo. Quo fit, ut neque pertinaces, neque nimium timidi unquam, vel vix, verum fateantur. Et ut quidam, non tantum se, sed etiam alios falsò criminentur, *l. 1. §. siquis ultrò, & §. quæstioni, & d. l. edictum, d. l. de minore, §. tormenta ff. de quæst.*

Addenda itaque sunt indicia ante torturam, quæ cum ipsius confessione probabunt simul, non autem seorsum tortura; aut indicia etiam sola per se, quia ex præsumptionibus solis nemo damnandus est capitaliter *l. absentem ff. de pœn.* etsi ex indiciis indubitatis plerumque ad mulctam pecuniariam fiat damnatio, Alex. *cons. 15. vol. 1.* Paul. de Castr. *cons.* 197. Et ita puto intelligendum Bartolum *in l. Licet Imperator ff. de legat. 1.* cum Saliceto *in l. ea, quidem C. de accus.* & *in l. siquis per illum textum de adult.* & *in l. 3. ff. ad leg. Jul. majest.* qui dicunt ex indubitatis indiciis aliquem capitali pœna damnari posse, non ex dubiis, *l. fin. C. famil. ercisc.* Siquidem arbitror neminem capite damnandum, nisi ex lucidis ac indubitatis probationibus *l. fin. C. de prob. & d. l. absentem ff. de pœn.* in qua Trajanus Assiduo Severo rescripsit, reddens rationem: *Satius enim esse impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.* Convicto, vel confesso prius cum illis reo, *l. qui senten-*

sententiam C. de pœn. Sed & illud receptum, ex indiciis si quædam pro reo, alia contra eundem facere possunt, neminem subjici torturæ, sed potius absolvendum, Hippol. *in pr. v. diligenter num.* 190. Boer. *quæst.* 161. *n.* 10. ubi ita judicatum ait. Quia in obscuris, & in pœnis benignior sententia sequenda est, *l. semper ff. de reg. jur. cap. in pœnis eod. in* 6. & una præsumptio aliam tollit, *l. cum de indebito ff. de prob. l. divus ff. de in integr. restit.* Ut bona fama elidit indicium contrarium *l. de minore §. plurium ff. de quæst.* cum aliis alibi adductis. Sed & Felinus addit, extortam patris confessionem ex metu, ne torqueretur filius, non ei nocere, *in cap. adferte de præsumpt. per rationem §. fin. de noxal. ait, & l. isti quidem ff. quod met. caus.*

Post indicia verò perpensa, an legitima sint, & idonea, ad torturam perveniendum est. Jejunus ad illam reus ducendus est, qui saltem non comederit per decem præcedentes horas, Clar. *quæst.* 69. *§. fin. n.* 39. ubi citat Autores. Modus per Judicem definitus, & gradus torturæ sequendus, qui statuit pro modo indiciorum. Nam pro indiciis non sufficientibus, vel imperfectis, ut puta pro uno teste de visu, non majori omni exceptione, vel pro duobus loquentibus singulariter de diversis separatim indiciis, non statuet plenam torturam, vel eculeum, sed levem, vel metum torturæ, vel exhibitionem. Putant enim esse gradus torturæ quinque: Primum, minas de torquendo. Secundum, conductionem ad locum tormentorum. Tertium, spoliationem, & ligaturam, nam hæc metum incutiunt, & habentur pro specie torturæ, Bald. *in l. interpositas C. de transact.* quamvis certe non verè in his sit tortura, & eo metu confessio voluntarie, non metu facta dicatur. Quartum, elevationem in eculeo. Quintum, succussionem per funem, & lapsum. Modus est usitatus, adhibitis ponderibus interdum pedibus rei. Videtur de eo loqui *l. nullus C. ad leg. Jul. majest.* In Ligatura adhibent quidam taxillos, & hoc dicitur moderatio torturæ, quæ non permittitur omnibus Judicibus. E vestigio autem sententiæ torturæ dicta quæstionis instrumenta explicabuntur, jisque reus excruciabitur, antequam ad alios actus Judex divertat, nisi forte nox, aut justa quæpiam causa in posterum diem cogat negotium rejiciendum. Interim tamen summo silentio sententia premenda, ne detur reo appellandi, vel responsiones falso texendi occasio.

Torturæ autem qualitas, & quantitas statuetur secundum morem regionum, nullis adhibitis novis tormenti generibus, quæ magis ad carnifices immanes, ad Phalarydem, vel Peryllum, quàm ad Christianos Judices pertinent. Varias species tormentorum enumerat Marsil. *in l.* 1. *n.* 27. *de quæst.* Quare merito rei sunt delicti ac necis, si modum excedant consuetum. Ita enim quæstionem haberi oportet, ut tortus salvus sit vel innocentia, vel supplicio *l. quæstionis ff. de quæstionis* ubi vide quando Judex accusetur vel ex culpa, vel excessu torturæ Bartolum & Bellon. *cons.* 84. *n.* 12. Clar. *ubi supra n.* 37. subinde actuarius, Judice verbis præeunte, notis mandabit tormenti genus, quantusque illius fuerit impetus, quotiesque inflictus, qua fronte, constantia, duritieve illum sustinuerit; quæ ante cruciatum, in ipso cruciatu, & postea statim responderit, *d. l. de minore, §. tormenta ff. de quæst.* Tortura namque peracta, responsa ad indicium reducuntur, num vel ex confessione firmentur indicia, & sufficiant ad condemnationem, an vèro negatione purgata censeantur, & sufficiant ad absolutionem, vel totalem, vel à pœna corporali.

Quando quis confessus est in tortura, non statim illa confessio probationem facit, nisi reus ratificet eandem à tortura remotus in juris auditorio Boer. *dec.* 163. *n.* 18. Panorm. *in cap. Cum in contemplatione n.* 17. *de reg. jur.* & ibi Jo. Andreas, idque expresse apud acta extra carceres, & tormenta. Atque illa ratificatio non statim post torturam fieri debet, aut exquiri, sed post lapsum saltem uniùs diei, ne metus tormentorum adhuc recens, qui mentem interdum turbat, perseveret. Et in hoc arguendi sunt præcipites Judices, qui nimia acceleratione cogunt quodammodo, quæ vera non sunt, sæpe fateri. Vide Angel. *in l.* 1. *C. de custod. reor.* Bartol. *in l.* 1. §. Divus Severus *ff. de quæst. n.* 3. Quod si in auditorio juris neget, & revocet, quæ fassus est in quæstione, repeti debent tormenta, Bartol. *in l. unius §. reus eod.* Boss. *de tortur. n.* 34. qui ita in praxi servari ait, & Simanch. *de hæret. cap.* 63. *n.* 43. tanquam ex indicio confessionis novo, sicuti ex novis indiciis repeti potest tortura *l. repeti & d. l. unius* §. 1. *ff. de quæst. l. & si certus ff. ad Syllan.* Sed si post repetitionem perseveret coram Judice negativa extra tormenta, sine novis indiciis denuo quæstio repeti nequibit post tertiam torturam secundum aliorum sententiam, secundum autem nostram post secundam, de quo inferius, ne in infinitum procedatur ad tormenta, sed erit absolvendus, si convictus aliunde non sit. Quod si in tormentis constanter neget reus, videtur purgasse indicia, Alber. *in rubr. C. de quæst. n.* 9. & *ad l.* 2. *num.* 2. *ff. eod.* Boer. *d. dec.* 163. *num.* 12. & est sub fidejussore saltem relaxandus, Marsil. *in d. l. repeti num.* 24. *ff. de quæst.* Et hæc est communis praxis, quamvis Gomes *var. de cap.* 13. *num.* 19. dicat diffinitive absolvendum. Quod pluribus in locis non servatur, sed ibi statuunt Judices, *non liquere.* Aliquando, etiamsi indicia plene purgata non sint, decernuntur pro modo delicti, & indiciorum leviores pœnæ, quàm pro crimine probato, debeantur, vel ad remos, vel ad pœnam pecuniariam.

Repetitio fit torturæ, si videatur esse opus Judici ex causa, vel quia leviter tortus primùm fuit, ut iterum sufficienter torqueatur, dummodo in prima tortura sit protestatus Judex, quod eum jubeat à tortura deponi, ut iterum torqueatur, & ita dicat, cum deponitur, Judex se jubere animo repetendi. Si tamen sufficienter semel tortus fuerit, & nihil confessus fuerit, non potest sine novis indiciis repeti, at tractant Dynus, & alii in *l. repetendi ff. de quæst.* Alber. *in d. rub. C. eod.* Alex. *cons.* 5. *num.* 4. *vol.* 1. Bartolus tamen *in d. l. unius* §. *reus* num. 2. testatur consuetudinem in praxi servari, ut etiam repeti possit hic tortura; sed ego desiderarem judicium hic maturum Judicis, & arbitrium, expensis circumstantiis, ac indiciis urgentibus criminum, ne temerè fiat repetitio. Et melius fieret, si levi tortura Judices primùm tentarent, num possent extorquere verum à reis; postquàm, si contemptu tormentorum videant pertinaciam, aut magis indicia colorari, non alienum erit à justitia durius illos torquere iterum juxta præcedentia indicia, si urgeant valde. Multum autem juvabit Judicem in hac tormentorum quæstione absolvenda, quomodo reus antea vixerit, & in qua opinione habitus fuerit, considerare, *d. l. de minore* §. *tormenta*, & *l. non omnes* §. *à barbaris ff. de re milit. l. tutor quoque* §. *quæritur ff. de suspect. tutor.* & *cap. cum in juventute de præsumpt.*

De die verò torturæ inferendæ, in gravioribus sceleribus, quæ notionis accelerationem desiderant, non dubitatur, quin festo quoque fieri possit, in aliis minime *l.* 3. *C. de quæst.* quomodo autem interrogatio generalis esse debeat non in individuo, docet *l.* 1. §. *qui quæstionem habiturus ff. de quæstione.*

Et quod incipiatur à timidiore *L.* 18. *eodem.* Et hæc intelligi par est de personis, quæ torqueri possunt.

Porrò jure omnes torqueri possunt in casibus, ubi tormenta recte cum sufficientibus indiciis statuuntur, & liberi & servi, viri & mulieres *l. nemo C. de Episcop. aud.* Excipiuntur tamen jure scripto in dignitate aliqua constituti, illustres, & eorum progenies, nepotes, & pronepotes *L. Divo Marco C. de quæst. decuriones*, nisi in crimine Majestatis *l. decuriones & seq. eod.* Innocentes *l. penul. eod. C.* Milites *l. milites eod.* Doctores, Cyn. *ad l. milites C. de quæst. & in l. 4. C. ad leg. Jul. majest.* & ita servari in Ducatu Mediolanensi, tradit Clar. *lib.* 5. §. *fin. q.* 6. *n.* 16. Clerici, nisi infames, Panor. *in d. cap. in contemplatione de reg. jur.* Senes decrepitæ ætatis, Tiraquel. *de pœn. temper. caus.* 8. *l.* 3. §. *ignoscitur ff. ad Syllan.* Verendum enim, ne in tortura deficiant, & subtrahantur ita indicio, Servus adversus Dominum, paucis exceptis, de quibus *in l.* 1. 6. & 7. *C. de quæst. l.* 3. & 50. *ff. eod.* nec adversus tutores, vel matres domini sui *l.* 2. *C. eod.* non liberi famuli adversus dominos *l.* 1. §. *si servus ff. eod.* Nobiles *l. nullus C. ad leg. Jul. majest.* minores quatuordecim annorum, excepto crimine læsæ majestatis *d. l. de minore*, *l. ex Libero.* §. 1. *ff. de quæst.* in quo torquentur, in aliis verò loris, vel ferula, vel virgis possunt terreri. Item mulier prægnans *l. prægnantis ff. de pœn.* sed & de lactantibus placuit Senatui Mediolanensi quandam fœminam testem, quæ puerum lactabat, non esse torquendam, ut refert Clar. *q.* 64. *n.* 25. Verum aliquando si maximum sit scelus, num terreri, vel exhibitione tormentorum debeant, & si indicia concludaut, Judex vir bonus ipse dispiciet. Item excipitur qui de se confessus est, ne in caput aliud torqueretur *l. repeti* §. 1. *ff. de quæst. l.* 4. *C. eod.* Sunt & aliæ presonæ, jure à tormentorum examine exempti.

Fines torturæ sunt pœna, indagatioque veritatis. Interdum enim tormenta statuuntur ad pœnam criminis, cum in vinculis, vel numellis quis continetur, vel in hypogeis concluditur. Item dum succussioni adducitur, vel si in mala mansione extenditur ob maleficia, aut si ligatur, ut *in l. si hominem ff. depos. d. l. item apud Labeonem* §. *quæstionis verbo ff. de injur.* Possemus & ad pœnam referre tormenta fustigationis, verberum, & similia, de quibus in pœnis criminum Doctores; & de hac tortura hìc non agitur, sed de ea, quæ irrogatur ad veritatem eruendam in defectum probationum. Nam Judex, qui plenas probationes habet ejus, quod interrogat reum torquendum, peccat mortaliter, si eum subjiciat torturæ. Sed & is, qui instat, temerè accusans, ex cujus accusatione subjicitur reus quæstioni, si nihil reus in tortura confessus fuerit, actionibus de calumnia conveniri, & accusari potest per absolutum reum. Solent tamen convictum de crimine negantem Judices communi praxi subjicere quæstioni ad plenissimam probationem, ut ipse suo ore confiteatur, etiam eo colore adhibito, ut de socjis velint eum interrogare. In Italia quoque, quod pluribus Doctorum sententiis probat Clarus §. *fin. lib.* 1. *in pr. cr. d. q.* 64. *n.* 7. Et quamvis jure communi quis non debeat interrogari de sociis delicti, nec pro illis detegendis torqueri *l. repeti ff. de quæst. l. fin. C. de accus.* aliud tamen servatur in praxi communi, idque Glossa ait *in l. non ideo minus*, & ibi Bald. *C. de accus.* Quare & qui mandato alterius occidit, potest torqueri super eo, qui mandavit, & fur pro sociis furti, Bartol. *in d. l. repeti ff. de quæst.* Aret. *cons.* 61. Ratio autem potior torturæ inferendæ, quia interest Reipublicæ delicta manifesta esse ac detegi, ut puniantur *l. eum, qui nocentem ff. de injur. l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* Atque ita more majorum inductum est, ut delicta, quæ clam committuntur, semotis testibus, per tormenta appareant, Cicero *in parti. orat.* Jul. Paul. *lib.* 5. *recept sent.* Inventa namque tortura in defectum probationum, Andr. de Isern. *ad cap.* 1. §. *insuper col.* 1. *de content. inter domin. & fidel. in usibus feud.* Sede est tortura pargationis instar accusato, ut supra diximus.

His, universim, notatis, deveniendum nunc est ad casus speciales. Tortura non est inferenda in Tribunali S. officii priusquam de dicto, aut de facto hæreticali constiterit. Quia non tam infertur ad investigandum dictum, vel factum quàm ad detegendam veritatem ex ore ipsius delinquentis. Nam delictum constare debet saltem per semiplenam probationem, ac per sufficiens indicium ut tortura infligi possit, ut tradunt Brun. *de indic p.* 2. *q.* 5. *n.* 10. Clar. *in pr. cr.* §. *fin. q.* 64. Pegna *p.* 3. *con.* 11. *in direct.* Ad torturam autem non est deveniendum quando absque illa plene probari potest delictum, quia, ut probat Pegna *loc. cit.* ad illam non devenitur, nisi in defectum probationum. Est enim ipsa subsidium quoddam extremum ad investigandam veritatem. Unde potius in delictis occultis, ac difficilis probationis, quàm in claris, & manifestis infertur, ut patet ex *l. ult. C. de quæst.* & ideò cùm crimen hæreticale, ut plurimum perpetretur occulte, & consistat in intellectu, in eo frequenter illa locum habet, ut agnoscatur quid reus credat.

Antequam igitur ad illam deveniatur, necessariò indicia sufficientià præcedere oportet. Regula enim est, non esse à tortura inchoandum *l.* 1. *ff. de quæst.* Indicia verò probata esse debent, ac etiam legitima, & à jure recepta, vel saltem à communi Doctorum suffragio, ut docent Eymer. *p.* 3. *in tertio mod. Ferin. proces.* ibique Pegna, Marsil. *in pr. cr.* §. *diligenter*, & *in l.* 1. §. *item ff. de quæst.* Bartol. *in l. fin. n.* 7. *ff. eod.* ac plene Clar. *d.* §. *fin. q.* 22.

Nec ita facile ad torquendum reum est deveniendum, quia tormenta non inferuntur, nisi in defectum aliarum probationum. Et ideo prius perquirendæ sunt aliæ probationes, quæ si non reperiantur, & Episcopus ac Inquisitor probabiliter existiment, denunciatum esse culpabilem, sed metu, vel malitia negare veritatem, tunc utili aliquo & honesto modo, & interdum adhibitis ejus amicis, inducentibus ad veritatem dicendam, studiose procurent, ut veritatem ex ejus ore fateatur. Atque ita pluries monendus est, ac etiam ei summatim objicienda omnia indicia contra eum militantia, & tempore congruenter prorogato, si adhuc perstiterit in negatione veritatis, tunc Episcopus & Inquisitor, facto decreto, ut torqueatur citra præjudicium probatorum, ducendus est reus à lictoribus ad locum tormentorum, ut pro executione decreti torqueatur. Dum autem ligatur, iterum est monendus, ut veritatem dicat, quam si dicere nolit, & in negativa persistat, torquendus est usitatis tormentis, non autem insolitis.

In Tribunalibus. S. Officii regulariter infertur tortura moderata juxta qualitatem delicti, & indiciorum, ac personarum, sine squassis, aut pondere ad pedes, nec unquam ultra spatium horæ, & ad hunc effectum horologium arenarium adhibetur. Neque tormentum vigiliæ in S. Officio, neque in Curiis Ecclesiasticis adhibetur, ut decretum octavi Julii 1597. & septimi Martii 1598. Neque tormentum funicellarum, 21. Maji 1609. Et tortura ipsa per unum brachium tantum non datur in S. Officio 23. Martii 1628. & 17. Aprilis ejusdem anni. Dumque reus est in tortura,

tortura, Judices animo sedato non insolenti, neque importuno semel, iterum, ac tertiò monere illum debent duabus, vel tribus interrogationibus, ut veritatem, de qua aliàs interrogatus fuit, dicat, neque sinat se amplius tormento cruciari & generaliter, non in specie illum interrogent, nisi extra torturam habeant quasi plenam probationem, & in tortura plusquam semiplenam Quia tunc potest reus interrogari in specie, an tale delictum commiserit ita tamen, ut primùm in genere, deinde in specie id fiat, ut ait Scaccia *de indic. lib.* 1. *cap.* 86. *num.* 38. *& seq.* Farinac. *de reo confess. q.* 83. *n.* 97. & tradunt Eymer. *p.* 3. *tit. instructio circa quæstiones reor. n.* 153. *& seq.* ibique Pegna *com.* 39. Ghiausen. *in arb. judic. crim. cap.* 6. *p.* 7. *sect.* 3. *num.* 22. Clar. *quæst.* 64. & Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 22. *num.* 164. *& seq.*

Episcopus autem sine Inquisitore, & Inquisitor sine Episcopo Diœcesano nequit reum ad torturam exponere, sed uterque intervenire debet, si commode esse potest ad illum condemnandum, ut torqueatur per textum in *Clem. multorum de hæreticis*, ubi in hanc sententiam ita decernitur. *Duro tamen tradere carceri, sive arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere reos, aut ad sententiam procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo Diœcesano, aut ejus Officiali, vel, Episcopali sede vacante Capitulo super hoc delegato, si sui ad invicem copiam habere valeant intra octo dierum spatium, postquam se invicem requisiverint, non valebit. Et si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso jure.* Hoc igitur non servato, si reus in tortura delictum fateretur, talis confessio ei nocere non debet, etiamsi fuerit ratificata, coram eodem Judice, qui solus torturam imposuit, quia est omnino irrita. Licet non sit nulla, si ratificetur coram utroque Judice, ut per Doctores, quos refert Farinac. *d. q.* 186. *num.* 69. 71. *&* 72.

Hoc tamen intelligitur de tortura reorum, non autem de tortura testium. Hanc enim solus Episcopus, vel solus Inquisitor imponere potest, nec etiam testem falsum potest punire, non informationibus, pœna ordinaria, sed solum extraordinaria, Anchar. *in d. Clem. multorum num.* 8. Imol. *num.* 6. Zabarel. *num.* 5. Campeg. *ad Zanchin. cap.* 14. *lit. A.* Eymer. *d. p.* 3. *q.* 73. ibique Pegna *com.* 102. & 122. Intelligitur verò imposita tortura, si reo imponuntur jejunia ad eruendam veritatem, Glos. *in d. Clem. v. tormentis*, Anchar. *n.* 3. Imol. *num.* 6. Vitalin. *num.* 39. *&* 40. & Farinac. *d. q.* 186. *num.* 70. Quod etiam docent Eymer. *d. p.* 3. *q.* 47. *&* 61. ac Pegna. *ibi com.* 110. Farinac. *de hæres. quæst.* 186. *num.* 65. ac Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 17.

In causis verò Lamiarum possunt procedere Inquisitores sine Episcopis diœcesanis contra illas ad torturam ex Constitutione Alexandri IV. quam refert Pegna *in addit. ad Lucernam Inquis. in tract. de strigib.* ubi inter cœtera sic ait Pontifex : *Committimus & mandamus, ut etiam soli*, nempe Inquisitores, *honesto tamen comitatu, per vos eligendo, associati, contra easdem*, scilicet Lamias, *utriusque sexus personas, diligenter inquiratis, easque justitia mediante puniatis, & compescatis. Et ut melius commissionem hujusmodi exequi possitis contra illas, vobis plenam, & omnimodam harum serie concedimus facultatem, non obstantibus, &c.* Quo tamen loco annotat Pegna tutius quidem esse, ac decentius, ut Inquisitores perinde in causis Lamiarum, ac in causis hæreticorum procedant, & processus conficiant, requisitis diœcesanis, secundum juris dispositionem. Et nihilominus si soli velint procedere, id quidem facere possunt, & quod soli procedentes fecerint, ac decreverint sive condemnando, sive absolvendo, id validum erit. Ita Pegna, & Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 19. *num.* 170.

Ego autem censeo, servandam esse, etiam in causis Lamiarum, citatam Clementinam, quæ continet decretum irritans, & declarat irritum quod secus fit, estque posterior Constitutione Alexandri. Nam Clemens ad Pontificatum assumptus fuit anno 1305. Alexander autem anno 1254. ac proinde per hoc decretum irritans inducitur forma, sine qua actus ipso jure corruit, ut notant Bald. *cons.* 351. *num.* 6. *lib.* 5. ac Doctores communiter, & Rota *in Romana societatis Officii* 14. *Januarii* 1613. *Coram Pamphilio.* Unde cum actus careat sua forma, & substantia, certum est, quod non possit subsistere, *l. Cùm hi* §. *Prætor ait*, *ff. de transact.* & *cap. tua nos de sponsal.* Quod decretum irritans non solum operatur nullitatem actus statim ac fit juxta ea, quæ tradunt Sarnen. *ad regul. de annali quæst.* 5. *in fine*, Cassad. *dec.* 11. *num.* 4. *de regul. Cancel.* Rota. *dec.* 142. *num.* 4. *p.* 2. Sed etiam tollit consuetudinem aliter faciendi, siqua esset, ut observat Gabr. *concl.* 3. *num.* 40. & uberrime Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. glos.* 67. *n.* 50. Idque juxta mentem d. Clementinæ, ut scilicet labis hæreticæ indago solennius, diligentius, & cautius peragatur.

Post indicia verò perpensa, an legitima sint, & idonea ad torturam statuendam, dubitatum est, num reo edere teneatur Inquisitor capita indiciorum, expressis etiam testium nominibus, ut respondeat. Et plures sunt in hac parte sententiæ, quas refert Clar. §. *fin. q.* 64. *num.* 26. Et resolvit, opinionem communem esse, si petantur, ei debere, sin minus, posse sine editione Judicem ad torturam pervenire. Pluribus tamen in locis antequam ad sententiam condemnationis torturæ perveniatur, melius fit, cùm reus examinatur à Judice, ut respondeat libere quæ voluerit, visisque responsionibus ex scripto statuatur, num exceptiones, & indicia contra illum facientia, elidant, si probentur; & tunc ad probandum relevantia ante torturæ mentionem admittatur. At, si nihil, quod relevet, deducatur, vel si nihil probetur, remanentibus urgentibus indiciis, ad sententiam, & executionem torturæ perveniendum est, nisi provocatio fiat, quæ executionem differt, *l.* 2. *de appel. recip.* ibique interpretes, Guidop. *dec.* 74. cùm ejus executio non sit reparabilis, ut meritò vetitum sit ipsis Judicibus inferioribus post appellationem, etiam præsentare, seu exhibere reis torturam Bald. *ad d. l.* 2. & *ad l. generaliter* §. *sed juramento col.* 2. *ff. eod.*

Communis tamen sententia prævaluit, ideoque dandam esse reo etiam hæresis, copiam indiciorum, antequam torqueatur, docent præ aliis Symanch. *in enchir. tit.* 52. *num.* 8. Genuens. *in pr. cap.* 68. *num.* 5. Sousa *in aphor. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 22. Param. *de orig. Inquis. lib.* 3. *quæst.* 4. *num.* 53. Diana *loc. cit. resol.* 28. & Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 21. *num.* 159. Immo dandam esse reo hujusmodi copiam, etiamsi ab ipso non petatur, tradunt Laurent. *decis. Avenionsi* 15. Farinac. *de indic. & tortur. quæst.* 39. *num.* 99 & Carena *ibid.*

Nomina verò testium ei danda non sunt per ea, quæ alibi diximus. Atque ita etiam decrevit S. Congregatio S. Officii, sub die 14. Maii 1566. per hæc verba : *Illustrissimi Cardinales Inquisitores generales in Congregatione ordinaria decreverunt, dari nuda testium dicta, prout eousque observatum fuit absque nominum publicatione, aliarumque circumstantiarum, propter quas posset deveniri ad ipsorum testium notitiam. Et quoad responsiones testium super rei interrogatoriis pariter decreverunt, non esse dandas, si ex illarum publicatione deveniretur in notitiam, quinam fuerint testes ipsi.* Et hoc idem de non publicandis testium nominibus in causis fidei sancitum fuit ab Innocentio IV. ab Urbano IV. in Concilio Bitterensi *cap.* 30. & Narbonensi *cap.* 22. ac in instructione Hispalensi anno 1484. *cap.* 16. ac demum à Pio IV. in diplom. quod incipit, *Cum sicut*, ac notat Pegna *p.* 3. *com.* 124. addens, quod si reus

reus instaret, postularetque, ut sibi concederetur defensio secundum juris ordinem, & per consequens, ut testium nomina simul cum dictis eorum sibi ederentur, audiendus non esset. Et si ob id gravari se diceret, & appellaret, talis appellatio nullo modo esset admittenda; sed ea non obstante, immo rejecta, tanquam frivola & injusta, ad ulteriora judicii acta est procedendum.

Admittenda etiam est ab Inquisitoribus rei appellatio à sententia torturæ. Quamvis enim beneficium appellationis denegetur hæreticis, eorumque fautoribus *in cap. ut inquisitionis de hæret. in 6.* & *in l. Commissi v. Omnes insuper Federici Imperatoris*; quoniam appellatio inducta est, ne innocentes graventur *cap. ad nostram de hæret.* Hæretici autem in causa hæresis innocentes non sunt, immo sunt toti Ecclesiæ nocentes. Atque adeo appellatio eis denegari semper debet, quando ab Ecclesia per sententiam declaratoriam tales judicantur, ut per Doctores communiter, qui etiam docent, pronunciatam sententiam definitivam adversus hæreticum posse statim executioni demandari, nec opus esse exspectare terminum decem dierum, à jure concessum ad appellandum, quia non potest ab ipsa appellari, ut per Locat. *in Judic. v. appellatio, & v. sententia num.* 3. Royam *sing.* 179. *num.* 2. Decian. *tr.* 4. *lib.* 5. *cap.* 20. *num.* 26. Sicque appellatio hæreticis non conceditur ab hæresis sententia declaratoria: iis tamen conceditur appellatio à sententiis, & actibus interlocutoriis, ut testantur Eymer. *p.* 3. *direct. rubr. de appel. num.* 121. ibique Pegna *com.* 31. Farinac. *de hæres. quæst.* 185. *num.* 232. Param. *loc. cit. num.* 60. Simanch. *de cath. instit. tit.* 9. *de appel. num.* 3. *& in Enchir. tit.* 65. *num.* 2. Caren. *d. p.* 3. *tit.* 14. §. 1. *num.* 1. *& seq.* Ea quidem ratione, quia hujusmodi actus, ac sententiæ interlocutoriæ ordinantur ad eruendam veritatem, ut *ex l.* 2. *C. de appel. recip.* & tradunt Pegna *loc. cit.* Simanch. *in Enchir. tit.* 52. *num.* 11. *& tit.* 65. *num.* 2. Farinac. ubi supra *num.* 139. & Clar. *d. quæst.* 64. Tortura autem datur ad eruendam veritatem, & ideo ab illius decreto potest appellari.

Solùm excipiendus est casus, in quo evidenter constet frivolam allegari causam appellationis. Tunc enim rejicienda est appellatio, & ad ipsam torturam procedendum, ut probat textus *in cap. cum appellationibus de appel. in 6.* & *in d. l.* 2. *de appel. recip.* ac firmant Pegna *ibid.* & Farinac. *d. quæst.* 185. *num.* 235.

Quando autem appellatio dicatur frivola, remittendum hoc esse arbitrio Inquisitorum, censent Sous. *in aph. d. lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 6. Simanch. *in enchir. tit.* 52. *num.* 11. *& de cath. instit. tit.* 65. *num.* 2. Suarez de Paz *in prax. tom.* 1. *p.* 5. *cap.* 3. §. 12. *num.* 81. Sanch. *in opusc. lib.* 9. *cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 4. & aliis, quos refert ac sequitur Diana *p.* 4. *tr.* 9. *resol.* 20. ac Pegna *p.* 3. *com.* 31. *vers. qua autem.* Sed Farinacius *q.* 38. *num.* 71. tradit, tunc appellationem frivolam & calumniosam esse arbitrandam, quando in processu apparent legitima ad torquendum indicia, & illa non fuerunt in termino concesso ad defendendum purgata. Quod etiam prosequitur Scacc. *de indic. tr.* 1. *lib.* 1. *cap.* 97. *num.* 85. ac decernitur in instructione Toletana sub anno 1561. *num.* 50. In dubio autem, an appellatio sit frivola, & calumniosa, sive dubium sit juris, sive facti, Inquisitores ad executionem torturæ procedere non debent. Quia in dubio super est appellationi deferendum. Ex tortura enim oritur præjudicium irreparabile, ideoque supersedendum est, & expectandum, quod Judex supremus decernat, num sit admittenda, vel ne ipsa appellatio, ne periculo exponatur gravandi injuste innocentem in iis, quæ irreparabilia sunt. Quod etiam docent Farinac. *d. q.* 38. *num.* 30. citata Instructio Toletana, & Pegna *d. com.* 31. ubi quoque advertit, quod appellatio ab interlocutoriis, sive à gravamine, quo reus se gravari dicit, duo præcipue continere debet. Primum est gravamen, à quo appellatur, *cap. cum sit Romana de appel.* Alterum est causa per quam gravamen impugnatur, quæ in appellatione exprimi debet, *cap. ut debitas, & cap. cum causam eod. tit.*

Siquis ergo simpliciter dixerit; appello à tali interlocutoria talis appellatio, non valeret, quia in ea nulla gravaminis causa exprimitur. Similiter siquis appellaverit, causam solum in genere, non in specie proponendo, dicens; appello à tali sententia interlocutoria, quia est injusta, hujusmodi appellatio non esset valida, quia talis expressio propter nimiam generalitatem pro non facta habetur, *arg. l. si in rem ff. de rei vend. & l. Prætor dixit ff. de injur.* In appellatione igitur ita exprimenda est causa, ut ex inspectione teneris appellationis concludatur evidenter, appellantem fuisse gravatum, & vera esse quæ in appellatione continentur, ut recte Vitalin. *in Clem. appellanti num.* 27. *de appel.* & Pegna. *loc. cit.*

Porrò ab interlocutoria sententia appellari potest in causis fidei in Italia ad S. Congregationem. Romanæ Inquisitionis. In Hispania ad Inquisitorem generalem. In aliis verò partibus ad summum Pontificem. Si sententia ab Inquisitore solum lata sit, à delegato ad delegantem appellatio est facienda *ex cap. super §. porrò de offic. deleg.* & *l. præcipimus §. huic C. de appel.* Inquisitor autem est Sedis Apostolicæ delegatus. Si vero lata sit sententia interlocutoria ab Episcopo & Inquisitore simul, etiam ad Sedem Apostolicam appellatio facienda est, quia ut delegati Sedis Apostolicæ procedunt.

Quando verò Episcopus ratione sui officii, & ex jure ordinario adversus non exemptos procedit, in eo casu Pegna *d. com.* 31. & Farinac. *d. quæst.* 185. *n.* 240. existimant, ad Sedem Apostolicam etiam esse appellandum, cujus est causas graves terminare, qualis est causa, quæ ad fidem spectat. Asserit tamen Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 7. *num.* 6. non carere probabilitate, in tali casu appellari posse ad Metropolitanum, vel ad Pontificem, sicut in aliis causis *juxta cap. si duobus de appel. can. quoties*, & *can. ad Romanam* 2. *q.* 6. Neque obstat textus *in cap. majores de baptism.* ubi deciditur causas graves, non nisi Pontificis autoritate terminandas esse. Quia judicare de legitima appellatione, & de causa, ubiquam appellatur non est ita gravis, quæ Pontificis autoritatem expostulet. Aliàs neque in prima instantia ab Episcopo judicari, & terminari posset. Si enim controversia esset, an hoc, vel illud de fide sit, hujus quæstionis terminatio ad Pontificem spectaret, utpote summe Ecclesiæ necessaria. At quando controversia est, an adversus fidem hic deliquerit, quæ potius est quæstio de facto, quam de jure, decisio illius non est ita Ecclesiæ necessaria, quæ non possit ab aliis, præter Pontificem decidi. Verum ista non refragantur. Nam ad solam Sedem Apostolicam spectat in hisce materiis ea peragere, quæ fidei Catholicæ opportuniora, magisque necessaria judicantur, atque adeo ipsa sola debet cognoscere de hac legitima appellatione, deque ejus causa, tanquam de causa gravi, ad hæresim quoquomodo pertinente, & illi accessoria Ost. *in cap. excommunicamus* 1. §. *Catholici*, ibique Jo. Andr. §. *volumus*, *& cap. ad abolendam prope fin. de hæret.*

Inquisitor autem appellationem à sententia interlocutoria admittens, definit in ea causa esse Judex *cap. Cum appellationibus*, §. *si verò Judex de appel. in* 6. Pegna *p.* 3. *d. com.* 31. Dixi in ea causa, quia si appellans fuerit ex alia nova causa denunciatus, in illa Inquisitor remanet Judex

Judex, prout erat antea, *cap. ad hæc de appel.* & cum Eymerico tradunt Pegna *ibid.* ac alii. Nam appellatio solum suspendit exercitium jurisdictionis in illa causa, in qua contingit appellatio, non autem in alia, nisi causa appellationis fuerit suspicio Judicii. Tunc enim quia æqualiter in omnibus causis, procedit, non potest Judex reum compellere ad respondendum in aliis causis, nisi fuerint adeo graves, & manifestæ, ut ex ipsamet gravitate, & manifestatione reus condemnatus existat per textum *in cap. proposuit de appel.* Et si illius punitio omitteretur, populus, aut multi scandalo afficerentur, per Pegn. *ubi supra* & Castropal. *d. pun. 7. num. 7.*

Advertendum autem est, quod sicut à sententia definitiva non appellat reus in S. Tribunali S. Officii, ita nec ejus hæres. à qua nedum appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. *in cap. ut Inquisitionis num.* 8. *& seq. de hæret.* ac ibi Joan. Andr. *in v. proclamationibus*, Gemin. *num.* 8. Franch. *num.* 4. & Eymer. *d. p.* 3. *num.* 121. *& seqq.* Qualis verò debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo, & quando Judex illam admittere debeat, quidve debeat facere, quando appellatur lege apud Scaccium *in opere de appellat.* passimque alios.

Licet in jure communi nonnulli ratione dignitatis privilegium habeant, ne torqueri possint, uti sunt nobiles nobilitate antiqua *l. nullus* 4. *C. ad leg. Jul. majest.* Idque servatur in Hispania, sed non in Gallia, nec in Italia, ut notat Clar. §. *fin. quæst.* 64. *num.* 6. Cantera *cap.* 2. *de prob. per test. num.* 69. Feudatarii, nisi suis privilegiis renunciaverint, Clar. *loc. cit.* & Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 19. *num.* 129. Quod servari testatur in Senatu Mediolanensi. Officiales durante officio, nisi ob illud officium acquisivissent dignitatem perpetuam, vel etiam finito officio essent privilegiati, Canter. *ibid. num.* 71. Quered. *de indic. & tortur. p.* 2. *cap.* 12. Doctores, Boss. *in tit. de indic. num.* 3. Clar. *ubi supra*, & Farinac. *quæst.* 41. *n.*56. Milites, *l. milites C. de q.* Intellige de iis, qui hodie appellantur Equites, aut qui sunt Capitanei, ut loquuntur, & ductores militum. Nam privati milites quotidie torquentur. Clar. *eo loco num.* 18. & Cantera *num.* 73. quamvis id non servetur in Gallia, teste Dionysio Gothofr. *in d. l. milites*, neque in Germania, ut ait Zanger. *de quæst. & tortur. cap.* 2. *num.* 56. neque in ditione Mediolanensi, ut ostendi Clar. *ibid.* Decuriones, hoc est personæ in dignitate positæ *ex l. omnes C. de decur. l.* 12. *& l. decuriones* 16. *C. de quæst.* & Clar. *loc. alleg. num.* 17. *&* 20. subjiciens tamen contrarium servari de consuetudine. Quæ consuetudo servanda est maxime in causis criminalibus, & in materia torturæ, Clar. *d. quæst.* 64. *num.* 19. 37. *& passim*, sique gravitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur, ut scilicet non tam facile torqueantur, quam cæteri, qui nullum habent privilegium, & qui, ut possint torqueri, sufficit minor quam semiplena probatio secundum Glos. *in l. cum probatio de prob.* Indicium enim sufficiens ad torturam illud est, quod plusquam simplex præsumptio est, & minus quam semiplena probatio, Clar. *quæst.*20. *nu.* 1. *&* 4. Quasi sublato per criminis præsumptionem privilegio dignitatis, *arg. l. un. C. ubi Senat. vel Claris.* Putat tamen Clar. *d. quæst.* 24 *num.* 16. non valere hanc consuetudinem, quæ admisit, at Doctores, ac personæ positæ in dignitate torqueri possint. Sane ratio illa facere debet, ut tales personæ nec tam facile, nec tam graviter torqueantur. Presbyteri secundum opinionem Bartoli *in l. ex libero ff. de quæst.* cujus tamen opinio communiter reprobata est, ut testatur Clar. *q.* 25. *& d. q.* 64. *num.* 24. ubi tamen addit generaliter. Clericos nec nisi de mandato sui Episcopi torquendos esse, & mitius quam laicos, licet gravius delinquant.

Omnes tamen supradicti, & alii quicunque in causis fidei, & ad Tribunal S. Officii spectantibus hoc privilegio non gaudent. Quia dum cessat in crimine læsæ majestatis humanæ per *l. 4. C. ad leg. Jul. majest.* multò magis cessare debet in crimine læsæ Majestatis divinæ, cùm longe gravius sit divinam, quàm humanam offendere majestatem, *cap. vergentis de hæret.* & monstrant quæ adducunt Pegna *p.* 3. *d. com.* 110. Angel. *de malef. v. fama publica*, Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *n.* 4. Paul. Ghirland. *de quæst. & tortur. quæst.* 6. *prope finem*, Gomez. *tom.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 3. Royas *singul.* 209. Simanch. *de cath. instit. tit.* 95. *num.* 44. *& seq.* Carena *d.* §. 19. *num.* 136. ac Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 29. *num.* 4. Nobiles verò levius esse torquendos in S. Officio docent Delrius *lib.* 5. *magic. in append. quæst.* 23. ac Simanch. *tit.* 65. *num.* 62. quia magis timent, ac sentiunt tormenta, quàm ignobiles.

Minores autem annis quatuordecim in dictis causis posse torqueri, affirmant Sesse *tom.* 4. *dec.* 476. *num.*20. Villadieg. *in polit. cap.* 3. *num.* 322. & *seq.* Guazzin. *tom.* 2. *lib.* 1. *defens.* 30. *cap.* 9. Castropal. *d. disp.* 8. *pun. n.* 14. Cantera *in quæst. tangentib. reum quæst.* 9. *num.* 1. & Caren. *d.* §. 19. *num* 140. dummodo proximi sint pubertati, & medicorum judicio periculum non adsit, ut eorum salus periclitetur, & moderate torqueantur. Colligitur *ex l. de minore ff. de quæst.* ubi sic habetur: *Exemptionem minoris quatuordecim annis non procedere in crimine læsæ Majestatis, in quo omnes omnino, si ad testimonium provocentur, cùm res exegerit, torqueantur.* Si ergo torqueri possunt pro testimonio dicendo in crimine læsæ majestatis humanæ, potiori jure torqueri debent ob crimen læsæ majestatis divinæ.

At non esse torquendos minores annis quatuordecim, sed tantum esse terrendos, etiam terrore reali, ut nudando, ligando, ad tormentum adducendo, non tamen ponendo, sed ferula cædendo, asserimus cum Simancha *de cath. instit. tit.* 65. *num.* 45. Pegna *d. com.* 110. *p.* 3. Delrio *d. lib.* 5. *magic. sect.* 9. Suarez. de Paz. *in pr. tom.* 1. *p.* 5. *cap.* 3. §. 12. *num.* 50. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 12. Miranda *in ord. judic. tom.* 2. *q.* 26. *ar.* 13. *concl.* 6. Roya *sing.* 208. *num.* 5. Guazzin. *tom.* 2. *lib.* 1. *defens.* 30. *cap.* 9. Cantera *in quæst. crim. cap.* 2. *de prob. per test. q.* 1. *num.* 71. Diana *d. resol.* 29. *num.* 4. ac probatur ex textu singulari *in l.* 1. §. *impuberi ff. ad S. C. Syllan.* ubi dicitur: *de impubere nec quæstio habeatur, & aliàs solet hoc in usu observari, ut impuberes non torqueantur, terreri tantum solent, vel debent, vel ferula cædi*, traditque Pegna *p.* 3. *com.* 39. Si verò minores ingressi fuerint annum decimum quartum, erunt torquendi, sed mitius, quàm majores, ut per Delrium *loc. cit.*

Ætas senilis, si non decrepita quoque sit, non excusat reum à tormentis Clar. *d. q.* 64. *nu.*22. & Carena *d.* §. 19. *n.* 141. sed facit tamen ut moderatior de eo haberi debeat quæstio arbitrio Inquisitoris, & talis, qualis per ætatem haberi potest, Grammat. *dec.*34. *col.*1. sunt enim qui post sexagesimum, adeoque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint, quam alii quadragenarii, aut quinquagenarii. Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inspiciendus. Secus autem si senes sint infirmæ salutis, ac debiles, ut ait Qüered. *de indic. & tort. d. p.* 2. *cap.* 11. *num.* 11. Eo tamen casu, quo torqueri senex per ætatem non potest terreri eum nihil prohibet, si ita postulare videbitur atrocitas criminis; alioquin parum sane refert, an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur.

Septuagenarius verò, quòd non solum sit senex, sed etiam decrepitæ ætatis, torqueri non potest, quantiscunque criminis indiciis urgeatur. Ignoscendum enim est ætati *l.* 3. §. *ignoscitur ff. ad S. C. Syllan.* Clar. *d. n.* 22. ubi tamen addit, vidisse se torqueri reum majorem annis 65. eo scilicet modo, quo torqueri poterat, Canter. *cap.* 2. *de prob. p. test. nu.* 71. ubi ait quod decrepitas incipit anno septuagesimoquinto. Possunt tamen decrepiti terreri, ut terrentur impuberi secundum Farinac. *quæst.* 41.

41. *n.* 24. Sed quod neque terreri possint, nisi ex causa gravi, notat Carena *loc. cit. num.* 142. Unde nec facile injiciendus eis est metus tormentorum, cùm sit verissimum, quod dici solet metum ipsum torturæ torturam esse. Sunt enim plures gradus torturæ, ut jam diximus, licet Clarus *ea q.* 64. *num.* 31. subjiciat tres tantum gradus esse. Primum terrere. Secundum elevare, & in suspenso tenere. Tertium, ut ipse ait, squassare. Cùm autem dicitur, metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligitur, nisi hoc posteriori sensu primus modus tres priores antea dictos complectitur. Nec minus habere momenti ad extorquendum falsum ab eo, qui per ætatem tam justum metum ferre non possit. Est enim ea ætate vis animi quoque longe infirmior ob corporis infirmitatem. Ego tamen in casibus contingentibus quando senectus excuset à tortura remittendum esse arbitrio Inquisitorum, attenta valetudine, robore, & qualitate delinquentis ac delicti, censeo cum Diana *d. p.* 4. *tract.* 6. *resol.* 29. *num.* 4. & Guazzino *to* 2. *lib.* 2. *d. defens.* 30. *cap.* 12. *num.* 3. cumque aliis, quos sequitur Rosbach. *in pr. crim. tit. cap.* 21. *num.* 12. Observa tamen non eo minus dici confessionem sponte factam, quod facta sit ab eo, cui Judex minatus est torturam, etiamsi eò ductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim levis ille terror, nisi processum sit ad spoliationem & ligaturam, Clar. *d. n.* 31. Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox, & stricta, ut idem Clarus ibi subjicit. Sanè ex quo reus ad locum torturæ deductus est, modò processum sit ad spoliationem, & ligaturam, non licet ei appellare, potestque sperni impunè appellatio.

Mulieres verò prægnantes nec torqueri, neque terreri posse firmat Clar. *d. q.* 64. Carena *loc. cit. num.* 144. & Zanger. *cap.* 1. *num.* 41. *& seq.* aliique. An autem sint verè prægnantes, inspiciendæ sunt ab obstetricibus ex mandato Judicis, & ex earum relatione est procedendum ad torturam, & ita servari in S. Officio notant Carena *ibid.* Diana *eo loco*, & Castropal. *d. pun.* 9. *num.* 14. Post partum neque torquentur, nisi post quadraginta dies, ut sentiunt Cantera *in quæst. crim. quæst.* 10. *num.* 1. Ghitland. *de quæst. lib.* 4. *quæst.* 6. *n.* 7. ac Brun. *de indic. p.* 2. *quæst.* 4. *num.* 2. puto tamen intra dictos dies posse terreri, cùm jam partus salvus sit, ac liber à periculo.

Energumeni, & à dæmone obsessi minime torqueri possunt ne quidem in Tribunali S. Inquisitionis. Quia dæmon posset pro reo mendacium respondere ac Judici interroganti illudere, ut recte Ruginel. *pract. quæst. lib.* 11. *cap.* 38. & Caren. *ubi supra num.* 146. Unde Saga, si à dæmone obsessa sit, non est super intentione torquenda. Quia potest esse, quod pro ea dæmon respondeat. Quando verò delicta Sagarum, illis, & non dæmoni tribuenda sint, docet Tyreus *in disp. dæmon. p.* 1. *cap.* 17. Nec possunt torqueri hujusmodi Sagæ ex eo, quod duæ aliæ deponant, se illam vidisse in Conventu aliarum Sagarum juxta praxim fundatam in decreto S. Inquisitionis, de cujus usu testatur Farin. *de hæret. q.* 185. *num.* 153. Nam esse potest, quod Sagæ illæ per illusionem fuerint deceptæ, & quod illarum præsentia in Conventu non fuerit realis, sed imaginaria. Hinc est, quod depositio cujusvis Sagæ de iis, quæ fiunt in Conventu Sagarum est dubia, & sola non facit indicium ad torturam, ut alibi diximus. Etsi aliter dixerint Binsfeld. *de confes. Sagar. num.* 2. *post* 6. *concl. dub.* 2. Delrius *lib.* 5. *magic. in append.* 2. *q.* 8. Valent. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 11. *pun.* 4.

Laborantes febre quartana torqueri posse leviter ac sine concussione, & non in die febris tradunt Franc. Marc. *dec.* 790. Baiard. *ad Clar. d. q.* 64. *n.* 73. Cavalcan. *de brach. reg. p.* 3. *num.* 117. & Quered. *p.* 2. *cap.* 12. *num.* 13. Tutius tamen est quod in hoc casu Inquisitores adhibeant judicium Medicorum. Non esse autem torquendos laborantes morbo gallico, brachio debilitato, vel difficultatem anhelitus patientes, docent Laderch. *cons.* 184. Grammat. *cons.* 40 Decian. *resp.* 93. & Guazzin. *d. defens.* 30. *cap.* 16. *num.* 1. 2.

Nec minor annis vigintiquinque potest in Tribunali S. Officii torqueri, non dato ei curatore, cujus autoritate defendatur, an sit torquendus, vel ne, alias illius confessio sive in tortura, sive extra torturam, etiamsi sit juramento firmata, vel post torturam ratificata, ei nec nocere, neque præjudicare debet, ut alibi probavimus, ubi etiam diximus, quisnam esse possit ejus curator in hoc Tribunali, & posse quidem esse ejus Advocatus, vel quamlibet aliam personam gravem fidelem, ac bonæ conscientiæ nemo dubitat, etsi Cantera doceat *d. q.* 6. *de reo n.* 3. quod Curator esse possit aliquis ex Officialibus S. Officii. At nos neque istum, neque ejus patrem esse posse Curatorem, ibi quoque monstravimus.

Non potest tamen Curator esse præsens, quando minor à Judice interrogatur vel torquetur. Quia quando à Judice interrogatur, respondere debet juxta rei veritatem, & ex propria scientia, & non secundum ea quæ à Curatore subministrari possent. An autem possit Curator esse præsens in minoris tortura, affirmat Roland. *lib.* 1. *consil.* 3. *num.* 8. *ex l. clarum C. de autor. præst.* At consuetudo in Tribunali S. Inquisitionis est in contrarium. Quia in tortura non est necessaria autoritas Curatoris, cùm adsit præsentia Judicis, ad quem pertinet Officium torquendi, ut tradunt Garzia *in ord. proces. in S. Officio fol.* 29. Anton. *de Bell. in tr. var. lib.* 2. *q.* 31. *n.* 17. Villadieg. *in polit. cap.* 3. *n.* 325. Chartar. *de interrog. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 49. & Diana *d. tr.* 6. *resol.* 31. Nullatenus ergo in minoris tortura requiritur Curatoris præsentia, sed tantum in defensione articuli, an sit, vel ne ipse minor torquendus. Et quando post torturam ratificat quæ fecit, vel dixit in tortura; tunc enim ut talis ratificatio valeat, necesse est, ut fiat, præsente Curatore, aliàs minor condemnari non posset, saltem ad pœnam ordinariam, ut docent citati Autores locis allegatis, & alii apud ipsos.

Sentiunt Cantera *in quæst. crim. q.* 11. *de reo n.* 1. Diaz. *in pr. cr. cap.* 125. Guazzin. *d. defens.* 30. *cap.* 1. *n.* 7. ac Decian. *vol.* 4. *resp.* 124. *n.* 38. & alii, quos refert Diana *d. tr.* 6. *resol.* 36. Clericos, & Religiosos de crimine nondiffamatos non posse torqueri, etiamsi multa essent contra ipsos indicia

At Simanchas *de cathol. instit. tit.* 65. *n.* 48. Panorm. *in cap. gravis n.* 6. *de depos.* Pegna *p.* 3. *d. com.* 110. Salcedo ad Diaz *cap.* 128. *vers. Et licet opinio hæc*, Farinac. *cons.* 38. *num.* 16. *vol.* 1. ac Bordon. *to.* 1. *cap.* 35. *n.* 60. & alii, quos sequitur Diana *loc. cit.* docent, quod etsi Clerici ac Religiosi non possint torqueri ob alia crimina, nisi sint diffamati, tamen in crimine ad S. Officium spectante, ad eos torquendos sufficiunt legitima indicia, quia crimen est exceptum, & adest majus periculum in Clericis, & Religiosis delinquentibus, qui possunt magis alios lædere, labeque hæreticali inficere, quàm in laicis. Ac, etiamsi ad eos torquendos, infamia esset necessaria, hæc certè sufficienter oritur ex semiplena probatione, aliisque indiciis, quæ eos suspectos, & infamatos reddunt. Et quia modo alio delicta Ecclesiasticorum, ut plurimum remanerent impunita, cùm soleant esse popularibus occulta: Ac demum quia nullo jure, nullave ratione sufficienti probatur, ad eorum torturam necessariò requiri diffamationem.

Illud tamen verum est, quod quando Clerici, vel Religiosi ab Inquisitoribus torquendi sunt, mitius torquendi sunt, quàm laici, cœteris paribus in eadem qualitate delicti, ac indiciorum ob eorum dignitatem, qua decorantur, ut per Pegn. *d. com.* 110. Maceraten. *var. lib.* 3. *resol.* 44. *cas.* 4. *n.* 4. Mirand. *in ord. indic. to.* 2. *q.* 26. *ar.* 2. *concl.* 2. Salced. ad Diaz. *d. cap.* 125. *litt. A.* Zanard. *in direct. theol. p.* 3. *cap.* 94. & Dian. *loc. cit. n.* 3. Secus verò si delicti enormitas & gravitas indiciorum arctiorem torturam infligendam suaderent.

Et

Et adverte, quod indicia ad torquendum Clericum, vel Religiosum non debent esse ordinaria, quæ sufficiunt contra laicum, sed requiruntur graviora, urgentioraque ob præsumptionem bonitatis quam habent Clerici & Religiosi. Quod etiam notant Guazzinus & Diana *loc. alleg.* Farinac. *q.* 41. *numero* 9. Mirand. *d. q.* 26. *art.* 13. *concl.* 2.

Confessarius autem non est torquendus ob solam denunciationem unius fœminæ bonæ famæ, quod eam in confessione ad turpia sollicitaverit. Quamvis enim Zanard. *in direct. theol. p.* 3. *cap.* 88. asserat, confessarium sollicitantem in sacra confessione, posse torqueri super dicto unius optimæ mulieris, non patientis aliquam exceptionem ex voluntariis, cùm simus in crimine occulto, attamen hæc sententia non est ita simpliciter admittenda. Tum quia Confessarius minime detrudendus est in carcerem ex unius fœminæ, quantumnis honestæ, denunciatione, ut docent Royas *de haeret. p.* 2. *n.* 32. Simanch. *in enchir. tit.* 25. *n.* 5. *& tit.* 16. *de cath. instit. n.* 2. Carena *p.* 2. *tit.* 6. §. 1. 2. *n.* 62. Sous. *de confes. sollic. tr.* 2. *cap.* 21. *n.* 6. Ergo multo minus ex tali delatione torquendus est. Unde S. Officium non procedit contra denunciatum ab una tantum muliere de sollicitatione in confessione, quando non concurrunt alia adminicula, nempe mala fama confessarii, & bona mulieris, de quibus est certior reddenda S. Congregatio, ut fuit in ea declaratum 23. Julii 1625. & omnibus Inquisitoribus scriptum ne ad denunciationem unius mulieris procedant ad carcerationem denunciati, nisi constiterit de mala fama ipsius, & reddita certiora S. Congregatione 27. Maij 1627. & 8. Junii 1627.

Tum quia mulier nunquam est testis omni exceptione major, ut aiunt Carena *d.* §. 12. *n.* 62. Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 21. ac Molfes. *tr.* 7. *cap.* 24. *n.* 39. Testimonium enim fœminæ patitur exceptionem sexus. Quare unica fœmina non facit semiplenam probationem. Nam si duæ fœminæ hoc delictum minime probant, ut testatur Sanctarel. *de hæres. cap.* 44. *concl.* 4. *n.* 6. ubi affatim hoc probat, & declaravit S. Congregatio supremæ Inquisitionis, teste Genuensi *in pr. cap.* 66. *in nova edit. & cap.* 81. *in antiqua.* Ad torturam autem deveniri non potest, nisi delictum sit semiplene probatum, ut largiter Pegna. *p.* 2. *com.* 110. *litt.* G.

Inquiunt autem Castropalaus *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 11. *n.* 4. ac Delbene *to.* 1. *disp.* 237. *sect.* 14. *n.* 22. quod, si confessarius crimen probatum duobus testibus singularibus negaverit, Inquisitores, si testes verisimilibus indiciis dictum suum comprobaverint, illum, etiam negantem possint condemnare, nisi ipse per exceptionem inimicitiæ testes repulerit, eumque abjurare faciant, regulariter tamen illum torturæ subiicere non debent, quia regulariter hoc crimen non subijcitur pœnæ corporali; ideoque pro eruenda veritate, quæstioni subijci non debent.

At verò tenendum est, quotiescunque adsunt indicia sufficientia ad torturam, reum torquendum esse pro eruenda veritate, ut tradit Carena *p.* 2. *tit.* 6. *n.* 72. Quod si tortus indicia plenè non evacuaverit, ut sæpe accidit in S. Officio, in quo regulariter non tam gravis tortura infertur, sicut in aliis Tribunalibus, poterit aliqua pœna puniri, ut suspensionis à confessionibus audiendis, maxime mulierum, & pœna exilii à loco delicti. Immo si verba sollicitationis claré ac directe important sollicitationem, etiamsi reus neget, se habuisse intentionem sollicitandi, ejus excusatio non est admittenda, & tunc super hac intentione non debet torqueri, licet sit bonæ famæ, sed constito per ejus confessionem de verbis sollicitationis, habendus est pro convicto super hac intentione, ut per eundem Carenam *n.* 73. Tum quia talis protestatio intentionis est contraria facto. Tum quia sic facile rei evitarent pœnas S. Tribunalis. Et tum etiam, quia si in tortura persisteret negando, habuisse intentionem sollicitandi, oriretur præjudicium Fisco S. Officii, qui alias haberet contra reum fundatam suam intentionem. Sed hoc tamen apud me non caret difficultate. Nam in S. Officio qui protulit propositionem manifeste hæreticam, si neget internam credulitatem, torquetur super intentione, & si sustineat, damnatur non ut hæreticevs, sed ut de fide suspectus. Et ita quod in hoc casu reus sit torquendus, voluit Molfes. *d. cap.* 24. *numero* 42. ab eodem Carena citatus. Est enim certa, & vulgata regula Tribunalis S. Officii, quod confitens factum hæreticale, vel non mere hæreticale, sed potuit cum mentis errore fieri, est super intentione torquendus, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 75. *numero* 52. Canter. *in quæst. crim. rub. de hæret. cap.* 1. *numero* 69. *& seq.* Graff. *lib.* 2. *dec. cap.* 5. *numero* 15. ac Genuens. *in pr. cap.* 69. *numero* 8. *in nova edit.* Quod præcipue locum habet, si reus negans intentionem sollicitandi, aliquam causam suæ negationis, ac sui dicti afferat.

Si autem ejus verba solum indirectè ac remote important sollicitationem, quia sunt verba dubia, & ambigua, ut si laudetur fœminæ pulchritudo, tunc cùm verba dubia in hoc casu accipiantur in deceriorem significationem, ut notat Acugna *de confes. sollic. q.* 5. *numero* 21. Peyrin. *to.* 2. *constit.* 4. Gregorii *XV.* §. 6. *numero* 21. Carena *p.* 2. *d. tit.* 6. §. 14. *numero* 73. Ideo si confessarius sit malæ famæ, potest super ejus intentione torqueri ita, tamen, ut etiamsi in tortura in negativa persistat adhuc suspendatur ad tempus à confessionibus mulierum, ut per Freit. *in addit. ad Acugnam loc. cit. numero* 40. Molfes. *numero* 43. & Caren. *d. tit.* 6. *numero* 73. Ubi quod ita ex mandato S. Congregationis fuit observatum Neapoli in confessario, qui sollicitaverat tactu ac signis, quæ, ut plurimum solent esse æquivoca. Veruntamen hoc exemplum non recte concludit; quia fortassis in illo casu tactus, & signa manifestam sollicitationem exprimebant. Si autem reus sit bonæ famæ diligenter interrogandus est, super sua intentione, qua verba illa protulit ut per Sousam *lib.* 1. *aph. cap.* 34. *n.* 53. ipsique reo sine tortura esse credendum, censuit Molfes. *loc. cit. n.* 42. sed hoc est Iudicis arbitrio relinquendum, qui accurate in hoc considerare debet omnes circumstantias, & qualitates confessarii, pœnitentis, ac verborum sollicitationis.

Existimat Carena *eo tit.* 6. *n.* 72. hujusmodi reum interrogandum esse in tortura, an crediderit, licitum esse abuti Sacramento pœnitentiæ, ut medio ad res inhonestas obtinendum. Sed, ut alibi diximus, si attenderetur hæc sola suspicio, omne peccatum mortale esset de fide suspectum, quia omne tale est illicitum. In Constitutione autem Pij IV. contra confessarios sollicitantes non fit fundamentum in hac suspicione, quod scilicet abutens Sacramentis credat id licere, sed quia intrat suspicio, quod male sentiat de fide catholica, nimirum circa Sacramenta ipsa, vel quia illa neget, vel quia digna credat consumptione, vel alium ejusmodi errorem habeat, ex quo postea etiam erret credendo, non esse illicitum illis uti ad inhonesta.

Sortilegus autem, si sit sufficienter indiciatus, & neget, torquendus est. Sic etiam ille, apud quem inventa sunt instrumenta faciendi sortilegia, ut sunt pentacula, vel res aptæ ad sortilegium, torquetur super illorum usu. Ex quo enim quis habet apud se res hujusmodi, præsumitur illis usum fuisse. Sic enim Doctorem bonæ famæ jussu S. Congregationis S. Officii fuisse tortum super usu pentaculi penes illum repertum, refert Genuensis & ex eo Carena *d. tit.* 12. *numero* 210.

Sortilegus, & quivis alius convictus de actu hæreticali, & negans habuisse intentionem contra fidem catholicam non est admittendus ad torturam, sed

sed puniendus est pœna ordinaria, si testes deposuerint non solum de sortilegio hæreticali, sive de aliis factis, vel verbis hæreticalibus, sed etiam de illius intentione contra fidem, ut si testati sint ab illo audivisse, firmiter credere, sortilegium illud non esse peccatum, vel non esse prohibitum. Nam per suam negativam nullo modo infringit dicta testium, neque illi est aliqua ratione credendum. Nam quilibet ad pœnam evitandam præsumitur mendax. Nec tortura inventa est ad delictum negandum, sed ut reus cogatur illud fateri. Unde ex eadem causa oriri non debent contrarii effectus *l. meminerint C. unde vi, l. quod Labeo, ff. de compens.* Et quod inductum fuit in favorem justitiæ contra reum non est retorquendum in favorem rei contra justitiam.

Si verò testes deposuerint de actu externo tantum hæreticali, & non de intentione, & errore in intellectu, quia nunquam auditus fuit ipse reus, se dixisse aliquam hæresim credere, tunc sine dubio torquendus est. Cum enim in faciem Ecclesiæ per sortilegium redditus sit vel vehementer, vel leviter suspectus, delictumque hæresis, & interioris cultus superstitiosi sit occultum, & lateat in mente, per tormentum ejus sacrum Tribunal certificari debet, an male sortilegus de fide senserit. Et ubi sortilegus sit de fide vehementer suspectus, sive etiam de interno cultu superstitioso dæmoni exhibito, ex quo valde crescit suspicio hæresis, certum est, eum torquendum esse super mala intentione contra fidem, si illam negat. At si solum sit suspectus de levi, potest esse, quod adeo leviter sit suspectus, quod ad tollendam hanc suspicionem sufficiat abjuratio de levi. Immo Genuensis *in pr. d. cap.* 68. quem sequitur Carena *d. tit.* 12. *numero* 253. ait, quod ex praxi S. Officii suspecti de levi regulariter non torquentur. Quod si reus in negativa persistat, puniendus est, non ut hæreticus formalis, sed ut de hæresi suspectus juxta Farinac. *de tortur. q.* 40. *numero* 16. Carena *tit.* 1. *de hæres.* §. 15 & Dian. *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 32. Præmittenda verò clausula est in torturæ decreto, absque præjudicio probatorum. Et in tortura reus non est examinandus super delicto de quo jam constat, sed tantum super intentione, de qua est vehemens suspicio.

Similiter si reus citatus compareat, & hæreticales actus fecisse fateatur, neget tamen fecisse cum intentione agendi contra fidem, & nullam rationabilem causam adducit hujus negatæ intentionis, torquendus est cum dicta clausula. Et si in negativa perseveret, damnandus est non ut hæreticus, sed ut de hæresi suspectus ex Pegna *p.* 2. *com.* 59. & Simancha *de cath. instit. cap.* 65. *numero* 52.

Si verò sponte compareat antequam denunciatus sit, optime tuetur. Quia dùm sic se manifestat, præsumitur veritatem integre manifestare. Quia nullam utilitatem ex dimidiata confessione consequi posset, & leviori pœna punitur.

Torquendus etiam est sortilegus super complicibus. Tum quia crimen sortilegii est de exceptis, Binsfeld. *de confes. malef. membr.* 2. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 3. & Farinac. *p.* 43. *numero* 67. Et tum quia sortilegium est delictum laboriosissimæ probationis, in quo veritas haberi non potest, nisi per socios criminis. Farinac. *loc. cit. numero* 68. & Binsfeld. *de conf. fes. sagar. numero* 2. *concl.* 6.

Et is casus tantùm est, in quo reus, etiam sufficienter convictus, subjicitur quæstioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus. Tunc enim in favorem fidei catholicæ & publicæ utilitatis gratia uti semper, & ubique, præsertim in vindicandis criminibus, rationem haberi oportet, *l. ita vulneratus* §. *ult. ff. ad leg. Aquil. l. Stichum, aut Pamphilum post princ. ff. de solut. l. si à reo* §. *ult. ff. de fideiussor.* cum similibus, de reo habenda quæstio, & quidem acerrima, tanquam de cadavere, ut hoc ipsum sciatur, an criminis socios, & quos habuerit, non an crimen ipse admiserit. Itaque quantumcunque pertinax sit in negando, nihil ei proderit ad pœnam criminis ordinariam evitandam ob evidentes, quæ aliunde suppetunt criminis probationes, quia non in id torquetur, ut de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ hoc casu necesse est: Erit accusatus, sive denunciatus subjiciendus quæstioni, ut habeatur veritas de complicibus. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi ut detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præjudicio vel confessi, vel convicti criminis.

Sanè in tortura faciendæ sunt reis aliquæ interrogationes ab Inquisitoribus. Quapropter considerandum est cum Eymerico *p.* 3. *numero* 86. ibique Pegna *com.* 21. quod sicut non omnium morborum est eadem medicna, sic neque ad omnes hæreticos vel de hæresi delatos idem modus interrogandi, inquirendi, & examinandi est servandus, sed secundum varietatem, ac diversitatem personarum, & errorum varius ac diversus modus interrogandi, & examinandi prudenter est tenendus. Curet igitur prudens, ac industrius Inquisitor occasionem, & modum accipere inquirendi hæreticos ac delatos, sive ex accusantium, vel denunciantium dictis, sive ex testium responsis, sive ex iis, quæ experimentum docuit, sive ex iis, quæ proprii ingenii acumen aperit. Cautè insuper reos in tortura interrogent, ne iis detur occasio mentiendi contra se, & alios. Ideo generaliter, & non speciatim, sive nominatim sunt interrogandi, nempe ut veritatem dicant de omnibus, de quibus sunt accusati, & nullo pacto falsum contra se, vel alios proferant. Nam si peculiariter de re aliqua, vel persona interrogentur, esset potius eos irritare ad falsum, & suggerere, quàm inquirere.

Ait Carena *d. tit.* 12. *numero* 225. sortilegum ad amorem interrogandum esse, an crediderit dæmonem posse cogere voluntatem alicujus ad amandum, vel si petierit à dæmone, ut suscitet mortuum, an crediderit, dæmonem verè posse mortuum suscitare, & an crediderit licere homini Christiano operam dare hujusmodi sortilegiis. Et sane in secundo casu suspicio illius hæresis urget, at in primo valde raro invenietur Christianus inter Catholicos, qui credat, dæmonem posse physicè cogere voluntatem, & spectata natura operis ad hoc, ut quis velit uti sortilegio ad amorem, sufficit credere, quod dæmon possit ita vehementer tentare aliquem, quod illum quodammodo moraliter cogat, & ita quod tentatus, ut plurimum tentationi consentiat. In voluntatem enim alienam quamcunque parum juris habet dæmon. Suadere quippe, & blanda ac congruâ objecti propositione pellicere potest, ac solet, illos ipsos calles terens, quos Deus cum reverentia, ut Sapiens dixit, liberam voluntatem disponens, sectari solet, ut rectè tradit Lactantius *lib.* 6. *instit. cap.* 4. *&* 7. Cogere tamen voluntatem, ut se dedat, aut omnino impedire, ne feratur in partem, quæ placuerit, nequaquam potest, quamvis interdum cogere dicatur; quia valde urget quod duntaxat voluit Cyrillus 9. *in Joan. cap.* 19. cùm dixit, *dæmonem magnam vim habere ad imperandum iis, quos possidet, & cogere ad opus, etiam nolentes;* id est qui nollent, nisi ita arcte premerentur, & urgerentur ad male agendum. Nam simpliciter nolentes, non posset dæmon cogere. Et eodem modo intelligo Autorem *operis imperfecti in Matth. hom.* 37. cùm ait: *Sicut navis, fracto gubernaculo illuc ducitur, quò tempestas voluerit, sic & hominem divinæ gratiæ auxilio per peccatum perdito, agere non quod ipse vult, sed quod vult diabolus.* Quod autem absolute dæmon adigere alienam voluntatem nequeat, certissimum omninò est, beneque de dæmone D. Augustinus *serm.*

197. *de*

tempore, *Alligatus est*, inquit, *tanquam canis innexus catenis*, *& neminem potest mordere*, *nisi eum*, *qui se illi mortifera securitate conjunxerit. Iam videte*, *fratres*, *quàm stultus est homo ille*, *quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluntates*, *& cupiditates jeculi noli conjungere*, *& ille ad de non præsumit accedere. Latrare potest*, *sollicitare potest*, *mordere omnino non potest*, *nisi volentem. Non enim cogendo*, *sed suadendo nocet*, *nec extorquet à nobis consensum*, *sed petit.* Similia Pelagius *apud Augustinum lib. de nat. & grat. cap.* 58. Laudatus icciro quoad hoc ab Augustino, eademque repetuntur *in ejusdem Pelagii ad Demetriadem epistola sub finem.* Ideo sortilegium ad amorem, nisi aliunde sit qualificatum, non infert vehementem hæresis suspicionem. In tertio autem casu, nisi ex circumstantia aliqua insurgat suspicio hujus hæresis, quod sit licitum uti sortilegiis per se ex solo illicito usu sortilegii, talis suspicio non oritur, nec ratione illius sortilegus est torquendus super intentione, nisi velimus dicere, quod omnes illicita agentes, ex hoc de illa hæresi sint suspecti.

Lamias verò, quæ dicuntur accedere ad nocturnos ludos magicos, & cum dæmone conveniunt ac miscentur, ita interrogandas esse, ait Grillandus *q.* 7. *numero* 7. ubi hanc tradit formulam, approbatam à Delrio *lib.* 5. *magic. sect.* 9. *de tortura.* Quid sit illa professio, quam faciunt cum dæmone, & quo modo, ac ordine ad illam accedant, & quibus cœremoniis, & solennitatibus in ea utantur? Ad quid se dæmoni obligent, & sub qua forma verborum fiat ipsa obligatio? Quæ sint ab eis servanda, & ad quæ teneantur? Quæ præmia habeant, & quæ habere sperent à suo Principe dæmone? Ex quibus rebus simplicibus, vel mixtis componant unguenta, quibus liniant corpora sua, dum eunt ad ludos? Cum quibus etiam rebus faciant alia maleficia venefica? Quem ordinem servent, quando accessuræ sunt ad ludos? Sitne verum, quod eant corporaliter, vel illa sit illusio, sive visio quædam, vel imago sive species in mente, & intellectu? Et casu quo accedant corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo ac per quem? Item quomodo, & qualiter celebrent sacrificia, offerant preces, ac munera dæmoni? Quæ sint illis in præcipua observantia in dicta professione? Et alia hujusmodi, quæ Iudici ex præcedenti inquisitione vel denunciatione videbuntur exquirenda. Postea poterint interrogari de singulis, & quando, & cum quibus hæc fuerint. In his perquam utile erit à levioribus, quæ facilius confitentur, ad graviora progredi. Ideoque ultimo demum loco de copula cum dæmone interrogare.

Porrò si reus coram Iudice laico factum hæreticale à se commissum, fateretur spontanee, & absque ullo metu utique non sufficeret talis confessio Inquisitori ad illum condemnandum. Quia licet nulla sit major confessio quam proprii oris, cum nemo præsumi possit sibi falsò crimen imponere, ut habetur ex Glossa *in cap. significasti de adulter.* ac docent Gomez. *tom.* 3. *var. cap.* 13. *numero* 8. *&* 9. Clar. §. *fin. q.* 21. *vers. confessio extrajudicialis*, & Farinac. *q.* 37. *numero* 47. Attamen est confessio coram Iudice incompetente, & proinde insufficiens ad rei condemnationem, ut omnes fatentur *in cap. At si Clerici de judic.* & tradunt Farinac. *de reo confes.* & *convict. q.* 81. *numero* 188. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 20. *numero* 36. Cantera *cap.* 1. *de ver. confes. numero* 2. & Carena *p.* 3. *tit.* 8. §. 3. *numero* 22. Sufficeret tamen hujusmodi rei confessio ad illum torquendum, quia talis confessio habet vim confessionis extrajudicialis coram Iudice competenti. Confessio autem extrajudicialis est sufficiens ad torturam, ut aliàs probavimus, & ideo sufficit Inquisitori ad reum torquendum, etiam si ipse reus coram Inquisitore talem confessionem revocaret, ut per Boss. *de confes. numero* 55. Clar. *loc. cit.* Farinac. *ibid. numero* 216. Caren. *eo loco numero* 23. ac Bordon. *tom.* 1. *cap.* 34. *numero* 18.

Confessionem autem rei à Iudice metu tormentorum extortam, si Iudicis terror est propinquus tormento, ut si terror inferatur in loco tormenti, & ibi reus spolietur ac ligetur prope torturam, ut fateri cogatur commissum delictum, si confiteatur, parem facimus confessioni factæ in tortura, quæ nulla est, nisi postea extra torturam ratificetur. Paria enim sunt confiteri in tormentis, ac metu tormentorum propinquorum, tradente Baldo *in l. novissime ff. quod falso tutore*, & *in l. interposita C. de transact.* ibique Cumano, & prosequente Gandino *de malef. rub. de quæst. vers. quod confessio dicatur facta vi tormentor.* Pegna *p.* 3. *com.* 39. *vers. Illa verò est* & Bordon. *d. to.* 1. *cap.* 34. *numero* 31.

Si autem terror, qui reo infertur est remotus à tormento, & verbis tantum à Iudice injicitur, minando, se miris modis eum excruciaturum, nisi fateatur, & reus sic perterritus fateatur, ejus confessio valet, etiamsi non ratificetur, & tanquam spontanea, & sine tormentis facta, censenda est. Nam regula illa, terror & tortura æquiparantur, locum habet in terrore, qui propinquus est tormento, ut annotarunt Gomez. *eo cap.* 13. *numero* 4. Bartol. *in l.* 1. §. *Divus Severus numero* 2. *ff. de quæst.* & Gandin. *loc. cit.* Et ita etiam tradunt Mascard. *lib.* 2. *concl.* 357. *numero* 4. Farinac. *q.* 81. *numero* 83. *de reo confes. & convict*, ac Sousa *d. cap.* 20. *numero* 23.

Quod si plures pro eodem crimine torquendi sint, inchoandum est à quo verisimilius est veritatem facile esse dicendam, hoc est ab eo, qui timidior, debilior, ac deterior sit. Ita monent Binsfeld. *in l. si excepta q.* 1. *concl.* 9. *C. de malef. & mathem.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 65. *numero* 66. Peguer. *in pr. cr. cap.* 12. §. 11. *numero* 5. & alii, quos sectatur Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 26. Unde prius torquendus est qui teneræ est ætatis, quàm qui robustioris; prius fœmina, quàm mas; prius uxor, quàm maritus; prius filius, quàm pater per *l. unius facinoris ff. de quæst. & l.* 1. §. *Idem ff. eod.* ibique Gothofred. & approbant Ghilausen. *sect.* 3. *numero* 36. *& seq.* Abavo *de reatib. q.* 19. *numero* 64. *&* 67. & Carena *p.* 3. *tit.* 10. §. 21. *numero* 162. Quando verò plures torquendi essent æquales, præcipue quoad vires, tunc prius torquendus esset magis indiciatus, ut advertunt Villadieg. *in polit. cap.* 3. *numero* 326. Clar. *in pr. lib.* 5. §. *fin. q.* 64. *numero* 29. aliique apud Dianam *loc. cit.*

Certum autem est, multos torturam, aliaque tormenta cum taciturnitate ac silentio sustinere, vel quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt, etiamsi dolorem sentiant, vel quia nec quidem dolorem sentiunt; nec loqui possunt, quia profundo somno opprimuntur. Hoc autem evenit singulari opera, artificioque dæmonis multis modis, ac diversis maleficiis, ut per Sprenger. *de malef. p.* 3. *q.* 14. *&* 15. ac Delrium *lib.* 5. *magic. sect.* 9. de *tortura vers. quoad tertium*, qui etiam referunt hoc maleficium componi ex corde, & aliis membris infantuli non baptizati, violenter necati & in pulverem redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis rei hanc vim taciturnitatis ac silentii in tormentis consequuntur. Solet etiam dæmon aliquando corpus ipsum rei sublevare, & funes, quibus ligatur extendere & laxare, vel per res aliquas, habentes naturalem vim obstupefaciendi sensus, ut rei aut dolorem non sentiant, vel efficere levior, ac tolerabilior eis videatur. Interdum verò tormenta, quæ corpori infligi videntur, dæmon aliò evertit, aut

aut vim eorum tollit priusquam corpus contingant, aut interponit inter tormentum & corpus aliquod medium densum ac solidum, quod ab astantibus non aspiciatur, & sic dolor non sentiatur. Quæ omnia, Deo permittente, dœmoni ipsi facillima sunt. Quandoque etiam dæmon silentium inducere solet, præclusis faucibus, & ore ipsius rei, ea tamen moderatione, ut non præfocetur, sed loqui nequeat, vel organum auditus sic ei obturat, ut Iudicis interrogantis voces omnino non audiat. Quorum omnium exempla refert Remigius *lib. 3. dæmon. cap.* 8. Nonnunquam etiam reo prope assistit, ac dehortatur à confessione, hortaturque, ut brevia illa tormenta spe vitæ præsentis longioris fortiter ferat & severiora ei tormenta minatur, si fateatur. Alias solet vel magica unguenta reo ministrare, vel membranulas, sive chartulas variis characteribus ac signis inscriptas suppeditare, quæ in locis secretissimis corporis abditæ ex pacto sensum adimunt doloris. Denique, ut ait Sprengerus loc. cit. per alia instrumenta rei maleficio afficiuntur, ut nihil fateri possint.

Ad eruendas has dœmoniacas fraudes utilitatis plurimum præstabit primò carceris calamitates, reo proponere, multiplicatas informationes proborum virorum contra eum narrare, & verbis ac rationibus, speque dubia addita, quod forte non damnabitur ad mortem, si veritatem non celet, ac libere fateatur. Ita referunt Sprengerus *in mall. malef. p.* 3. *q.* 14. ac Delrius *d. sect.* 9. *vers. Ut his*, per hujusmodi informationes, ac verba maleficam taliter confortatam fuisse ut in terram spuens, quasi in faciem dœmonis dixit: Faciam quod justum erit, & crimina sua confessa fuit.

Secundo, ut dum ministri se parant ad torquendum, alii interea reum expolient, & si fuerit fœmina à fœminis expolietur, ne aliquid maleficii in vestimentis lateat, & aliis induatur.

Tertio, non solum vestes esse detrahendas, sed etiam omnes capillos capitis, omnesque pilos barbæ, ac totius corporis, etiam in partibus secretioribus eradendos esse. Et si fœminæ sint à fœminis, si mares, à maribus, ut caveatur inhonestas, & inverecundia. Et in hac rasura est observandum, ne maleficium lateat in aliquo corporis foramine. Referunt enim Jodochus *in pr. cr. cap.* 37. *numero* 21. & Diana *d. p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 37. quod quædam mulier, quam fucata sanctimoniæ specie omnes venerabantur, veluti veram Christi Apostolam, quia plurium matronarum filios & filias quasi supra naturæ vim curabat. Hæc jussa fuit capi, & in carcerem conjici, & ob constantem negationem sui criminis torturæ tradita, sed nec lamentabatur, neque dolebat, immo subridebat, & Iudicibus ipsis insultabat, unde à tortura relaxatur, & iterum in carcerem conditur, Verùm postea novis indiciis habitis, torturæ rursus adiudicatur, sed prius omnes corporis pilos, & crines abradi, Iudices curarunt, etiam in pudendis, in quibus reperta fuit pergamena quædam, in qua inscripta erant aliqua dœmonum nomina, & aliquæ cruces inter se distinctæ. Hæc autem pergamena Iudicibus exhibita, & illa torturæ tradita, plene passibilis facta, omnia apertè fatebatur, addens: Nisi à me schedulam istam abstulissetis, nunquam à me quicquam perquirere potuissetis, quia per illam facta eram impassibilis. Rem similem accidisse testatur Ambrosinus *de proces. informat. lib.* 4. *cap.* 7. *numero* 13. Ubi admonet in hoc casu rei os, foramina narium, & aurium, anum, aut vulvam, cauterium, addo & ungues, ac similia inquirenda esse, ne quid superstitiosum in his locis lateat. Exempla aliquot exhibet Ghirlandus *tr. de sortileg.*

Quarto, ne aliqua unctio magica in rei corpore adsit, totum ejus corpus prius aqua calida est abluendum diligenter, & postea aqua benedicta aspergendum, quæ in ejus ore etiam effundatur. Utile quoque erit rei torquendi collo sacras reliquias, vel agnum cereum benedictum appendere, dummodo non adsit periculum. His enim modis dœmonis vires infringi solent, quibus addo exorcismum.

Quinto devotas ad Deum orationes cum iejuniis ac bonis operibus indicere debent Inquisitores in hoc casu ad invocandum divinum auxilium in generali, ut contra dæmonum quascunque infestationes, cœli tum auxilia implorentur juxta illud 2. Paralip. 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros ad Deum dirigamus.*

Qui autem tormenta jam passus tacuit, nec fateri crimen voluit, nonnisi novis accedentibus indiciis, iterum torqueri potest Clar. *d. q.* 64. *numero* 46. & nos *infra*, novum verò indicium, & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur, si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas, quibus per sortilegium juvatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet, honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis *l.* 1. *ff. de bon. eor. qui mort. sibi consciv.* & notata *in l. transigere C. de transact.* vix est, ut Christiana religio in hoc dæmoniaco remedii genere possit admittere. Peccatum enim mortale est, & contra caput primum primæ tabulæ quoties ad istas artes confugitur, per quas dæmon invocatur. Nec unquam faciendum est malum ut inde eveniat bonum. Nec denique pro salute hujus mortalis vitæ periculum, damnumque animæ unquam incurrendum est. Certe negari non potest, quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impiis artibus sibi consulit, ne veritatem prodere compellatur. Cùm etiam ob mendacium locus sit torturæ, Clar. *in pr. cr. q.* 2. *numero* 39. Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint, & ereptæ reo, priusquam quæstioni dederetur? Novum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emersit. Sed tamen verius est sufficere, quod sententiam de habenda quæstione redditam emerserit. Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore, *l. non potest ff. de judic.*

Reus autem sufficienter tortus, si in negativa perstiterit, & postea nova indicia contra illum supervenerint, si nova indicia differant specie à primis, & de se sint sufficientia ad torturam, ut si reus fuit tortus ob indicium famæ, & alia adminicula, & postea superveniat indicium suæ confessionis extrajudicialis cum aliis adminiculis, est iterum torquendus. Quia indicium famæ differt specie quoad substantiam ab indicio confessionis extrajudicialis, & per primam torturam fuit purgatum indicium famæ tantum. Ut ergo purgetur etiam secundum confessionis extrajudicialis cum aliis adminiculis, est iterum torquendus, ut præ cæteris Pegna *p.* 3. *com.* 39. Farinac. *de indic. & tort. q.* 38. *numero* 79. Clar. *d. q.* 64. Quered. *de indic. p.* 2. *cap.* 7. *numero* 6. & Carena *p.* 1. *tit.* 10. §. 20. *numero* 148. *ac seq.*

Secus

Secus autem dicendum est, si nova indicia non differant à primis, ut si reus tortus fuerit pro indicio famæ, & postea superveniant alii testes, deponentes similiter de fama, non est iterum torquendus. Quia non dicitur novum indicium supervenisse, sed nova probatio prioris indicii, ut notat Clar. *loc. cit.* Locat. *in Iudic. Inquis numero tortura*, Cabal. *resol. crim. to.* 1. *cent.* 2. *cas.* 195. *numero* 43. Et quia indicia priora fuerunt per torturam sublata, nec possunt amplius pro indiciis deservire, ut per Farinac. *de inquisit. q.* 4. *numero* 29 *in addit. post* 3. *volum. consil.* Franch. *dec.* 577. Giurb. *cons.* 50. *numero* 42. & Caren. *ibid. numero* 150.

Pariter si reus fuerit leviter tortus, & indicia contra eum sint valde urgentia, potest iterum torqueri, etiamsi nova indicia non superveniant. Quia tunc non censentur plene purgata priora indicia. Cavendum tamen est, ne quid nimis severum committatur. Sæpe enim contingit ob sævitiam tormentorum multos fateri, quæ non commiserunt. Ut autem intelligatur, quando per torturam indicia sint plene purgata, judicio prudentis Iudicis commensuranda est qualitas personæ, & tortura inflicta cum gravitate indiciorum.

Reo autem sufficienter convicto, si torquendus sit super intentione, & complicibus danda est tortura cum clausula, citra præjudicium probatorum, ne persistendo in negativa, purget probationes, quæ contra se extant. Et dum torquetur, non est interrogandus de delicto principali, de quo est convictus, sed tantum de iis, quæ spectant ad investigandam intentionem suam, & complices. Si namque reus interrogaretur super delicto principali, & persisteret in negatione, purgaret omnes probationes contra se ipsum factas, nec puniri posset, pœna ordinaria, sed tantum extraordinaria. Et tunc protestatio nihil operaretur, quia esset contraria facto. Secus verò si reus non interrogaretur, nisi super intentione, & complicibus. Tunc enim si in negativa persisteret, damnandus esset ad pœnam ordinariam. Quia per dictam protestationem salvum redditur Fisco jus illum puniendi, ut per Boër. *dec.* 163. *numero* 13. Villagut. *in pr. lib.* 7. *cap.* 2. *concl.* 4. Boss. *tit. de indic. ante tortur. numero* 130. Decian. *cons.* 93. *numero* 20. *vol.* 2. Pitigian. *in pr. cr. p.* 3. *cap.* 6. *in addit. lit.* B. Binsfeld. *in com. de malef. & mathem. leg.* 7. *q.* 1. *concl.* 3. Sousam *in aph. lib.* 2. *cap.* 39. *numero* 44. *& seq.* Delrium *d. lib.* 5. *sect.* 9. §. *cæterum si reus*, Dianam *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 32. & Catenam *p.* 3. *tit.* 10. §. 24. aliique communiter.

Quoties autem tam apertæ sunt criminis probationes, ut de facti veritate Iudex dubitare nequeat, non solum frustra, sed etiam inique faciet, si reum quæstioni ac tormentis subijciendum esse pronunciet, Clar. *d. q.* 64. *numero* 7. *&* 8. Ita enim fiet, ut si nihil ab eo tormenta extorserint, aut absolvi postea debeat, aut saltem mitius puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda, idem Clar. *ibid. numero* 38. tametsi probationum jam naturum autoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet: *sine præjudicio probationum resultantium ex processu.* Non potest enim exceptio illa facere, quin tanta rei patientia & constantia de probationum fide aliquid detrahat, aut commiserationi, quæ sinceræ justitiæ comes est, aliquid adijciat. Et tamen iniquum sit ob id solum aut absolvi, aut mitius puniri reum, quod obstinatam hominis pervicaciam tormenta non fregerint, sicut & alia ex parte inhumanum fuerit, reum, cui omnimodo capitale supplicium subeundum est, sive in tormentis crimen fateatur, sive neget, tormentis quoque subijci nulla veniæ spe recreatum. Ita enim fit, ut ex eodem crimine reus bis condemnari videatur contra *l. sanctio legum ff. de pœn.*

Quamvis autem Salycetus *in l. si sibi C. de adult.* & *in l.* 3. *C. ad leg. Iul. majest. & in l. ea quidem C. de accus.* & Gomez *to.* 3. *var. cap.* 13. *numero* 25. teneant, reis pluries tortis, ac negantibus delictum, esse eorum causam indecise relinquendam, Eymericus tamen *p.* 3. *in instruct. circa quæst. reo numero* 159. ibique Pegna *com.* 39. tradunt, quod verior sententia est, in hoc casu, reum esse expediendum, & ejus causam decidendam, ac debito fine terminandam. Quia est vulgaris illa regula, quod actore non probante, reus debet absolvi. *l. actor C. de probat. l. quid accusare C. de edendo.* Quod latissime probat Gomez. *loc. cit.* Et ab hac sententia non est recedendum. Unde idem Pegna cum Eymerico ibidem ait, reum sufficienter tortum liberandum esse absque aliis pœnitentiis.

In tormentis autem reus expositus, si volverit detegere veritatem, si requirat Iudices, quod per sententiam expediatur, illam non poterunt ei denegare, & ferenda est, quod de tali crimine, ne quo fuit delatus, meritis processus diligenter discussis, non invenitur probatum aliquid legitime contra eum. Ita Eymericus *loc. cit.* ubi notat Pegna, quod *numero* 157. singularis est, ac tutissima, & penitus observanda hæc Eymerici doctrina de non iterandis tormentis, nisi nova indicia superveniant. Eam tamen tradunt communiter Doctores speciatim Bartol. *in l. unius* §. 1. *ff. de quæst.* Odofredus, Cynus, & Salycetus *in l. fin. C. de quæst.* Alex. *lib.* 1. *cons.* 5. *numero* 5. Nova autem indicia dicuntur, quæ à primis differunt specie & substantia.

Si reus in tortura confessus sit delictum, & deinde noluit illud ratificare, sed confessionem factam revocavit, potest iterum torqueri, etiamsi alia indicia non superveniant. Nam illa confessio primum facta in tortura, dicitur novum indicium sufficiens ad novam torturam, ut per Bartol. *in d. l. unius* §. *reus*, *ff. de quæst.* & hanc opinionem esse communem ajunt Boss. *tit. de tort.* & alii, quos sequitur, Clar. §. *fin. q.* 21. *& d. q.* 64. Alias enim prima tortura esset omnino inutilis; quia omnis reus, ut pœnam evaderet, nunquam delictum ratificaret. Verum in hoc casu vitanda est crudelitas. Immanis enim carnificum sævitia esset, nimis reum in tormentis detinere, quia ratificare noluit.

Si præcedentibus indiciis ad habendam de reo quæstionem sufficientibus, quæstio habita sit, quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta, ut fieri solet, repetitam. Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum, Clar. *d. q.* 64. *numero* 40. secus est in spontanea, idem Clar. *q.* 65. *in princ.* quæri interdum solet, an confessus revocare confessionem possit. Et placet non posse. Confessio enim, etsi sola satis non probet, Clar. *d. q.* 64. *numero* 44. *in fine*, *& q.* 65. *per totam*, potest tamen fieri, ut prætērea cum ejusmodi indiciis conjuncta sit, quæ indubitate probent veritatem, cum non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio, Clar. *q.* 55. *numero* 14. Itaque nil prodesse potest hoc casu revocatio, nisi reus probet falsam, & erroneam fuisse confessionem, Clar. *d. q.* 64. *numero* 44. *& q.* 55. *n.* 18. saltem per indicia contraria.

Certum plane est, non esse quenquam de homicidio condemnandum, quantumcunque probationes urge-

urgeant, & indubitatæ videantur, adeoque licet confessio ipsius concurrat, quin prius constet de corpore mortuo, Clar. *q.* 55. *numero* 10. *& seq. & d. q.* 64. *numero* 3. junctis iis, quæ idem tractat *q.* 4. quando dicatur constare de delicto. Quod audiendus non sit petire volens *l. non tantum in fin. ff. de appel. l.* 1. *§.* 1. *&* 5. *ff. de quæst. l.* 1. *ff. de S. C. Syllan.* Nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reversorum, quod falso occisi dicebantur, ut testatur Clar. *d. q.* 55. *numero* 10. *&* 11. sed tamen non debet ea res facere, ut si gravissimis indiciis reus urgeatur, eo minus quæstioni subijciendus sit, quod de corpore mortuo nondum appareat, puta si aliquando appareant aliqua indicia criminis, ut in casu quem refert Clar. *d. numero* 11. ex Chassaneo *super consuet. Burg. & q.* 4. *numero* 4. Etsi enim is potissimum habendæ quæstionis usus est, ut extra per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis, aut civilis condemnatio; est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem, vel civilem, vel saltem ad pœnam corporalem; alioqui non procedendum ad torturam, Clar. *q.* 64. *numero* 4. Tamen fieri potest, ut ea reus in tormentis fateatur, ex quorum cognitione sciri possit, ubinam gentium cadaver extet, ut de corpore mortuo constare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem. Idque indubitatum censeo, si de morte ex maleficio, vel assassinio agatur. Nam & quod magis est, sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent, ut quamvis de corpore trucidato non constet, perveniatur tamen ad sententiam condemnatoriam, non solum propter immanitatem flagitii, sed ob id etiam, quod hujusmodi hominum genus curare soleat, quantum potest, ne usquam cadaver reperiri possit, ut in casu illo Chassanei & Julij Clari, & de Sagis extant exempla de cadaveribus elixis ad unguentum dæmoniacum parandum. Adde Ias. *in l. jurisjurandi C. de testib.* Boër. *q.* 164. *numere* 10. & Alex. *cons.* 19. *lib.* 7. Videtur tamen sufficere, ut constet de corpore mortuo per famam, ceù tractat Boërius ex Baldo, quem citat *d. numero* 10. sed & in iis, quæ sunt valde difficilis probationis sola fama criminis potest facere indicium ad torturam, idem Clar. *q.* 21. *numero* 1.

Quod dici solet, melius esse absolvi nocentem quàm innocentem demnari *l. absentem ff. d. pœn.* facit, ut quoties incertum est, qui ex pluribus reis crimen patraverit, non solum ad ultimi supplicii condemnationem pervenire non oporteat, sed nec ad habendam de hoc, aut illo quæstionem, Marsil. *sing.* 217. hoc procedit, cum apparet, fieri non posse, ut omnium condemnandorum justa causa sit. Incertitudo enim facit, ut uterque debeat absolvi, cùm pœna esset corporalis, secus si esset tantum pecuniaria, quia tunc melius esset utrunque condemnari, ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Clar. *q.* 60. *numero* 31. nempe cúm delictum non potuerit ab omnibus committi. Alioqui si tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cujus præsumptione omnes æque urgeantur, habenda erit de omnibus quæstio, si aliud nihil obstet præter incertitudinem, *Clar. in §. homicidium numero* 37.

Reum, qui bis tortus, bis in tortura confessus est delictum, sed bis etiam suam confessionem revocavit, nolendo illam ratificare, esse tertiò torquendum, asserunt Clarus §. *fin. q.* 21. Gomez *to.* 3. *var. d. cap.* 13. *numero* 27. Delrius *lib.* 5. *magic. q.* 32. aliique apud ipsum, & Baiard. *ad Clar. loc. cit. numero* 140. ubi ait, hoc esse relinquendum arbitrio Iudicis, qui considerare debet gravitatem delicti, qualitatem rei, & qualia præcesserint indicia, quæ omnia esse possunt adeo urgentia, ut ipse Iudex recte possit arbitrari, rdum etiam tertiò esse torquendum.

At Simanchas *de cath. instit. tit.* 65. *n.* 82. Canter. *in quæst. crim. cap.* 2. *de prob. per testes q.* 1. *n.* 67. Locat. *in pr. Inquis. v. Tortura §. sed pone*, Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 39. *n.* 39. Sanchez *consil. mor. lib.* 6. *cap.* 3. *dub.* 15. *n.* 14. Pegna *p.* 3. *com.* 39. Farinac. *q.* 38. *n.* 106. Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 24. multique alii docent, non esse tertiò torquendum, nisi in uuo tantum casu, quando bis levissime fuerit tortus, & in posteriori tortura nova indicia priori confessioni addiderit. Quia confessio in secunda tortura facta, ex se non addit aliud novum indicium; nam est eadem cum prima confessione, ac proinde non est sufficiens, ut reus tertiò torqueatur. Nec ulla assignari potest ratio, cur tertiò torqueri possit, & non quartò, & amplius, quicquid dicat Delrius de hac consuetudine, quæ non est generalis, neque ab omnibus approbata.

Si igitur reus, de quo habita quæstio est, extra tormenta confessus, postea, id est sequenti die, confessionem revocaverit, ductus scilicet ad banchum juris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Clar. *d. q.* 64. *numero* 43. iterum torquendus est, ac ita ut ne amplius quam semel, ac iterum ex eadem causa torqueatur, ad hoc scilicet, ut in ipsa confessione perseveret, ut ait Clar. *ibid.* tamen ut tandiu sit torquendus, donec in confessione ipsa perseveret, sed ut possit de novo torqueri, tanquam si novum aliquod indicium supervenisset, quomodo explicat idem Clar. *q.* 21. *numero* 36.

At si reus extra tormenta confessus, postea confessionem revocare velit, non est audiendus, sed perinde condemnandus, si non probet erroneam confessionem, id est ab alio, quàm à se admissum delictum fuisse, Clar. *d. q.* 64 *numero* 44 *& q.* 55. *numero* 18. aut nisi aliqua urgeant indicia pro revocatione. Boer. *q.* 165. *numero* 2. *&* 3. Rationem afferunt, quoniam qui cogi potest, ut confiteatur, multo magis cogendus est, ut in confessione perseveret, Grammat. *dec.* 34. *numero* 60. & *dec.* 71. *numero* 4. *Matthesil. sing.* 55.

Extra indicium autem facta criminis confessio, si repetita sit in tormentis, postea retractari sine causa non potest, id est nisi per confitentem probetur erronea. Nam nec ante torturam posset retractari quod ad hoc, ut evitaretur tortura, ut contra quosdam disputat Clar. *q.* 21. *numero* 17. Ideoque potest ex hujusmodi confessione sequi condemnatio, licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis, si non extra tormenta quoque perseveret. Neque sola extrajudicialis confessio sufficit ad probandum, sed tantum ad faciendum indicium ut de reo quæstio habeatur.

Ex quo apparet quanto magis verum sit, confessionem factam judicialiter, & extra tormenta, metumque, id est, post habitam quæstionem, si ei confessioni congruat, quæ in tormentis facta est, sufficere ad condemnationem, neque prodesse reo, quod eam revocet ex intervallo, si non aliquas pro se habeat probationes, aut saltem indicia probabilia ad probandum, quod confessio sit erronea. Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est, qui dubitet, quin cum ipsius confessione juncta sufficiant ad condemnationem. Non enim hoc casu locum habet, quod tractat Boer. *q.* 165. *n. ult.* quod si exstent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, sed absolvi. Nam confessio rei, non indicium, sed probatio est. Nec quicquam intererit, an in eadem instantia, anve in causa appellationis revocetur confessio, quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit duntaxat judicatum *l.* 1. *§. ult.*

ult. ff. ad S. C. Turpil. l. furti §. 1. ff. de his, qui not. infam. non autem confessionis factas in instantia. Devolvit enim litem in suo statu ad Iudicem appellationis.

Illæ autem duæ vices inferendi torturam non nisi de duobus diebus interpolatis, intelligendæ sunt, ita, ut inter singulas quæstiones vigintiquatuor horarum intervallum intercedere oportet, ne tormentorum sensus adhuc durare videatur, ne alioqui eorundem tormentorum potestate nova confessio extorta videretur, Clar. q. 64. n. 41. ubi ait, tormenta tunc debere saltem per unum diem, vel per unam noctem requiescere. Quod etiam tradunt Farinac. d. q. 38. n. 7. Pegna d. p. 3. com. 39. Carena. p. 1. d. tit. 10. §. 20. n. 154. ac Delrius lib. 5. magic. in 2. append. q. 33. ubi nullius ait meminisse, qui scripserit uno die bis, aut ter, juxta suam sententiam, repeti torturam posse, nisi quod Bajardus ad Clarum videatur insinuare, quod commune illud dictum Pauli Castrensis, & aliorum fallat in atrocioribus. Et quidem limitatio æquitate non caret, & in criminibus ad S. Officium spectantibus non raro foret necessaria. Sic enim in atrocioribus sceleribus plusquam tres ictus in qualibet tortura dari posse docuit Carrer. tr. de indic. & tort. fol. 163. certa enim regula in hujusmodi tradi non potest. Observandum est nihilominus supradictum horarum intervallum, ut scilicet terror, ac dolor præcedens resideat, & novus metus, ac cruciatus gravior, formidabiliorque efficiatur.

In tormentis igitur confessus reus, aut, quod hac parte idem est, in metu ipso tormentorum, metus enim tortura est, si deventum sit ad spoliationem, & ligaturam ex Claro q. 64. n. 3. nonnisi post quatuor & viginti horas repeti debet, ac interrogari, an in eisdem confessionibus & responsionibus persistere velit, Clar. d. q. 64. n. 41. ubi tamen addit, hoc positum esse arbitrio Iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ judicabit, quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto, ut solum per unum diem, vel per unam noctum requiescat, ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur, ut dictum est. Sane nec longius tempus ei dandum est, ne intervertendæ veritatis quam confessus fuerat, rationes comminiscatur. Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres, in quibus sunt alii carcerati, ne ab ijs persuaderetur suam confessionem revocare. Idem est, si quis torqueatur interpolatis diebus, seu vicibus, quod fit cum plura sunt contra reum indicia, & urgentia, Clar. loc. cit. n. 33. quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro unica tortura. Sed hoc non solet fieri, nisi ina trocissinis criminibus.

Observanda insuper est in inferenda tortura distinctio personarum, habita ratione conditionis apponendæ in decreto de torquendo, quatenus vires. Unde alia erit ratio de viro, alia de muliere secundum Guid. de Surar. de indic. & tort. n. 19. vers. sed Iudex consideret torquendo, cujus sit fortitudinis, vel debilitatis, cujus valetudinis, cujus ætatis, Roman. in annot. & Bald. de quæst. & torm. cap. 1. n. 7. vers. Item fœmina, quia instabile cor habet, Ambert. de Antra de quæst. & tort. n. 3. Chartar. in prax. de interrog. reor lib. 4. cap. 1. n. 210. mulieres enim sunt viris debiliores, & timidiores, Aristot. hist. anim. lib. 9. cap. 1. D. Thom. p. 1. q. 92. ar. 1. ad 2. & 2. 2. q. 165. ar. 2. in concl. ad 1. Bald. in rub. n. 1. de prohib. cohab. Cler. & mulier. Buratt. cons. 146. n. 5. vers. mulieres, quæ non timenda timere solent, ac in levioribus trepidare lib. 4. Boccac. ad Constit. Marth. glos. 8. n. 2. latius Traquel. de leg. connub. l. 9. n. 158. Picc. ad stat. Urb. cap. 1. n. 151. glos. 2. n. 6. & Zach. in quæst. medicoleg. lib. 5. tit. 2. q. 12. n. 26.

Nec ad eandem mensuram ac indistincte quisque torquendus est per textum in l. 3. §. ignoscitur ff. ad S. C. Syllan. & ut arguunt Doctores per l. quæstionis modum 7. & l. de minore 10. §. 1. ff. de quæst. Marsil. in d. l. 7. n. 71. ex mente aliorum inquit, quod Iudex non debet per se arbitrari, sed cum consilio peritorum ex ratione textus in cap. ne innitaris de constit. ibique Barbos. n. 4. ex Rub. dec. 99. relata à Ricc. collect. 977. sub. initio, Fermos. in d. cap ne innitaris q. 1. n. 10. Unde constare debet de judicio peritorum, an reus sit torquendus & per quantum temporis spatium.

Torturæ autem efficacia tanta est, quod omnia indicia quomodolibet contra reum prætensa ex quovis capite, non obstante quavis protestatione præservativa Iudicis, penitus purgantur, saltem quoad pœnam ordinariam, & talis protestatio reputatur contraria facto, si fuerit interrogatus ante torturam de omnibus in processu contentis, scilicet an disposuerit dicere veritatem indefinitè ex consilio Cæphali 32. n. 18. Boss. tit. de confes. n. 29. & tit. de indic. ante torturam n. 130. Cavalcan. de brach. reg. p. 3. admittit, posse cum protestatione, quando Iudex habet brachium regium, at secus, ut ibi n. 271. vana esset protestatio, Chartar. loc. cit. lib. 9. cap. 2. n. 68. 70. & seqq. & in tr. de execut. sent. capto bannito cap. 2. n. 70. cum binis seqq. Quia tunc absolute protestatio dicitur contraria facto, & ab ea recessum, Bertaz. cons. 53. n. 24. & 25. in specie protestationis cons. 150. n. 12. ubi censetur veritatem dixisse, & cons. 209. n. 12. ibi, & quod procedit etiam factis protestationibus per Iudices cons. 266. n. 1. 2. & 3. ubi etiam factis protestationibus, & cons. 333. n. 6. & 7. & cons. 408. n. 16. & cons. 427. n. 1. & cons. 528. n. 1. Farinac. cons. 10. n. 18. Lazzarin. sub. eod. cons. n. 39. Arrigon. n. 47. cons. 11. n. 30. & cons. 175. n. 19. & 20. rejecta opinione contraria & in terminis protestationis insufficientis de indic. & tort. q. 40. n. 20. & seqq. Ex quibus sine dubio dici potest, hanc declarationem, uti verissimam communiter esse à Doctoribus receptam, signate n. 25. ibi & id quando Iudex in tortura interrogat, sive monet reum ad dicendam veritatem, Guazzin. tom. 2. defens. 30. cap. 40. n. 6. Scannarel. de carcer. visit. lib. 2. §. 1. cap. 30. n. 9. & 10. §. 6. cap. 3. n. 8. 9. & 10. ibique, declaratio procedit, etiamsi Iudex protestetur se procedere ad torturam super una parte indiciorum tantum, quia habetur nihilominus pro illata super omnibus, & per illius sustentationem illa purgata censentur, Ciax. ad reor. defens. discept. 3. n. 53. de Ballis de indic. & quæst. q. 6. numero 7. ubi de magis communi.

Quare definitive reus est absolvendus, cùm talis etiam sit virtus, ac efficacia torturæ præter supradicta, ut inserviat pro testimonio veritatis, & facit dictum torti verum juxta theoriam Alberici communiter amplexam in l. edictum n. 2. ff. de quæst. ibique Marsil. n. 2. & in pr. §. quoniam n. 40. & 41. ac fusius sing. 226. n. 2. ibi & magis videtur verum illud, quod dicit, & negat cum perseverantia ipse reus, qui melius scit, an deliquerit, quàm alius, Iodoc. in pr. cap. 40. n. 3. Boër. dec. 163. n. 14. ubi ait, quod beatus homo, qui se omnino tenere potuit in tormentis, quoniam absolvetur, & melior quàm ante accusationem reputabitur ex Jacobo de Bellovisio, quem in his terminis sequitur Grammat. dec 96. n. 2. & 3. & cons. 64. n. 10. Zuff. de legitim. proces. q. 60. n. 49. quia tortura loco defensionis succedit & loco testium habetur.

Alter torturæ effectus est in casu, in quo agitur ex prætentis delictis, à sociis commissis, quod tortura illata uni ex dictis sociis exonerat ab indiciis prætensis alios socios ex ratione textus in l. 1. §. si quis ultro ff. de quæst. juxta Richardi disputationem, quam ibi com-

memorat Bartolus *n.* 5. Ubi firmat in hoc casu tales defensiones prodesse aliis de eodem crimine simul notatis, Marsil. *n.* 45. Osasch. *dec.* 70. *n.* 19. *& n.* 21. de communi exemplificans in exculpatione socii criminis, & pro constanti Farinac. *cons.* 190. *n.* 14. & *cons.* 138. *n.* 25. in principio, & hoc idem firmavit Portius *sub eod. cons. numero* 32. idemque Farinac. *cons.* 161. *n.* 1.

Idque præsertim quando in causa proceditur de voto Com. Cardinalium supremæ Inquisitionis. Tunc enim non poterit Iudex executor inferre torturam socio criminis ex indiciis pro sufficientibus tunc habitis ab eisdem Eminentissimis, & postea enervatis per sustentationem unius socii criminis ex vulgari regula, quæ de novo emergunt &c. de novo proponendus erit articulus pro nova resolutione habenda. Nam licet decretum S. Congregationis fuerit, quod rei torqueantur, attamen illud erat executioni mandandum indiciis tunc præponderatis existentibus per ea, quæ tradunt Doctores ex ratione textus *in d. l.* 1. §. *fin. ff. de quæst.* & ad rem Bald. *in l. addictos* 7. *n.* 3. *C. de episcop. aud.* & *in l. un. n.* 45. *vers. dicit Innocentius* quod si post confessionem & condemnationem de innocentia liquet, non debet fieri executio corporalis, ut ipse notat, *C. de confes.* Felin. *in cap. consanguinei* 11. *n.* 7. ibi, quod per novam notitiam innocentia rei etiam confessi, & etiam condemnati debet suspendere executionem, *de sent. & re judic.* Chartar. *de execut. sent. capto bann. in præfat. n.* 60. Eo magis in casu, in quo agitur non de confesso, non de condemnato, non de convicto, sed de eo, contra quem ad summum prætendi poterint indicia remota, & habentia dubitationem.

Porrò inter alios ægrotos, qui torqueri nequeunt, recensendi sunt Epileptici, sive qui morbo comitiali afficiuntur, ut per Joseph. Ludovic. *decis. Lucen.* 13. *n.* 52. Farinac, *de indic. & tort q.* 41. *numero* 93. Lucatel. *in comp. lucubr. de tortur. inspect.* 4. *n.* 8. Late Giurb. *cons.* 8. & in specie morbi comitialis Zach. *lib.* 6. *medicoleg. tit.* 2. *q.* 4. *n.* 8. Quod constare potest etiam ex attestatione sacerdotum, de quorum integerrima veritatis fide non est dubitandum per textum *in can.* 1. *d.* 41. *can. in scripturis de* 96. & apertius *in can. absit* 14. *caus.* 11. *q.* 13. ibi: absit, ut quicquam sinistrum de his arbitremur, qui apostolico gradu succedente Christi corpus sacro ore conficiunt, quamvis fides sint extrajudiciales, cùm aliàs Rota unicæ attestationi extrajudiciali personæ religiosæ crediderit coram Mantica *dec.* 325. *n.* 1. *&* 2. & coram Panzirolo *dec.* 11. *numero* 9. *p.* 7. *recent.* & coram Merlino *dec.* 714. *numero.* 16. in quibus agebatur de concludenda simulatione, eoque magis in hoc casu, in quo agitur ad defensionem inquisiti.

Signa autem imminentis epilepsiæ sunt nervorum trepidatio, splendores instar iridis, oculis obversantes, odoris fœdi sensus, vertigo, venarum sub lingua flavedo. Præsentis verò subitus lapsus, membrorum non proportionata ad materiam, ut vocant faciei contorsio, mugitus, stridor, vel arcta collisio dentium, digitorum stricta constrictio, urinæ, vel fæcum involuntaria emissio, spuma ovi candido similis, oblivio eorum, quæ præcesserunt, inordinatus linguæ motus, capitis dolor & rotatio, pallor faciei, turbulentæ insomniorum imagines, tenebræ oculorum. Recte quidem, nam de pallore faciei certi sumus ex aspectu, & pariter de oculis turbulentis. Secundum enim Archid. *in can. nec solo numero* 1. animæ perturbatio, vel hilaritas in oculis apparet, *caus* 32. *q.* 5. Zaccut. *de medic. princip. lib.* 2. *hist.* 113. *dub.* 64.

Quod prognosin attinet Epilepsia morbus est diuturnus, contumax, in infantibus, senibusque, ut plurimum letalis existit. Epilepsia hæreditaria immedicabilis est, quæ à causis externis, & prava victus ratione originem ducit, curationem admittit: Comitiales quippe morbi, quibus ante pubertatem contingunt, depositionem accipiunt, at quibus quintum & vigesimum annum agentibus fiunt, eos fere ad mortem usque comitantur. Priores per ætatis decursum ab his affectibus liberantur, quoniam post pubertatem fulgor emicans nativi caloris producitur, qui causas morbificas potenter discutit. Adde, quod tunc in fœminis menstrua erumpant, per quæ impuritates corporis expurgantur. Posteriores autem cum his affectibus commoriuntur, quoniam illi, ut plurimum inemendabili vitio cerebri corripiuntur.

Vehemens Epilepsia sæpe in paroxismo ægrotantem è medio tollit, vel enim in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem symptomatum, & violentam cerebri concussionem tota illius œconomia evertitur, ut interdum particulæ illius diffringantur, & aliquando processum mammillarium portiunculæ per nares explodantur. Epilepsia ab humore melancholico oriunda in melancholicam insaniam interdum transit, quando videlicet iste humor à ventriculis cerebri in substantiam illius transmittitur. Etenim idem humor dum cerebrum, ut partem instrumentalem ventriculos obstruendo, aut tunicas eorum divellendo afficit, Epilepsiam efficit; dum vero ipsam cerebri substantiam, quæ functionum principum sedes est, ut similarem partem offendit, naturale ipsius temperamentum vitiando, & animales spiritus corrumpendo delirium melancholicum inducit. Unde Hippocrates *lib.* 6. *de morb. vulg. sect.* 8. *aphor.* 54. inquit: *atra bile vexati morbo etiam comitiali corripi magna ex parte consueverunt*; *& morbo comitiali Laborantes atra bile vexari.* Isti affectus in se invicem dupliciter degenerant, vel per materiæ morbificæ transpositionem, & sic uno exoriente, alter desinit, vel per materiæ propagationem, & tunc uterque affectus permanet, Epilepsia pituitosa diù perseverans successu temporis in apoplexiam, vel paralysin desinit.

Insanabilem esse, ait Rota *dec.* 236. *numero* 1. *p.* 2. *recent.* Secundum tamen varias species, de quibus Fernel. *de part. morb. & symptom. lib.* 5. *cap.* 3. ubi plerunque leviter existit, cujus non tam expressa sunt symptomata; nam vertigini finitima hæc est ut quasi medio ordine inter vertiginem, & Epilepsiam Causa interior traditur humoris pituitosi, aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos, meatusque inficiens, efficit, ut æger cohibito animali spiritu, corruat. Concinit Sennert. *instit. med. lib.* 2. *p.* 3. *cap.* 9. *sect.* 1. *&* 2. *cap.* 6. & *medic. pract. lib.* 6. *p.* 1. *cap.* 5. Difficilis juxta historiam relatam à Panarolo *obser. medic. pentecost.* 4. *obser.* 47. Incurabilis apud Tamburin. *de jur. Abbat. tom.* 1. *disp.* 5. *q.* 21. *numero* 28. Conciliantur juxta distinctionem superius traditam.

Requiritur igitur ad hujusmodi ægrotos torquendum judicium peritorum juxta *cap. significasti de homic.* ibi: *ut peritorum judicio medicorum*, ubi Barbos. *numero* 3. saltem duo, Bertaz. *cons.* 33. *numero* 12. Franc. Marc. *dec.* 70. *numero* 3. *p.* 2. Guazzin. *tom.* 2. *defens.* 30. *cap.* 16. *numero* 1. aliique relati à Giurba *d. cons.* 8. *numero* 2. Medici autem, & non chirurgi, sive Medici vulnerarii, qui non ex dignosticis intrinsecis, sed extrinsecis tantum arguunt, & in ocularibus morbis, tumoribus, & apostematis versantur, ut per Mercat. *in instit.* ad usum & examen eorum, qui luxatoriam exercent artem, & per Petr. Servium *in suis instit. lib.* 3. *de chirurgia cap.* 2. *in princ.* quæ manualem operationem significat, quæque complectitur omnia, quæ morbis curandis manus adhibentur.

Tem-

Tempus quoque torturæ mensurandum est, ut si decerneretur tortura per spatium mediæ horæ *circiter*, hæc dictio ex subjecta materia & ex sua essentia, semper ad tempus, quamvis non determinatè. Specular. *in pr. p.* 2. *lib.* 2. *de disput. & alleg. Advoc.* §. *post hoc numero* 9. Barbos. *dict.* 15. *numero* 16. & eundem sensum habet dictio *circa*, quæ in hac re accipienda est continuativè ultra mediam horam, hoc est ad horæ quadrantem, Redohan. *de Eccles. non alien. q.* 10. *numero* 16. Grat. *dict.* 29. *numero* 2. Romæ gravissima tortura est per spatium horæ ex Constitutione Pauli II. 71. *alias* 44. *rub. de judic. crim.* §. 31. sicque peritos Iudices, ac Medicos consuluisse, constat ex Foller. *in pr. v. rei indurati numero* 16. Ubi raro ultra horam, Chartar. *in pr. interrog. reos lib.* 4. *cap.* 1. *numero* 113. ubi ad summum per integram horam, ut qualitas delicti ac personæ & indiciorum postulat, præcipue si indicia debilitata sint per torturam complicis, ut per Farinac. *de indic. & tort. q.* 38. *n.* 47. *& seq.* ubi ait, quod ad hanc torturæ speciem nunquam Iudex devenire debet nisi prius indicia sint urgentia, & bene probata, & ob id reus sit suspectissimus, & quod habeat membra robusta, & quod crimen sit atrox, & scandalosum, ut puta si esset furtum magnæ rei, vel sacræ, vel aliud turpe sacrilegium, aut sacrorum abusus, aut homicidium grave, vel falsitatis litterarum Apostolicarum & similia *numero* 54. cùm verè casus sit ad mensuram secundi, vel tertii gradus juxta notata per eundem Farinac. *loc. cit.* quod repetit Guazz. *d. to.* 2. *defens.* 6. *cap.* 22. *numero* 5. Scannarol. *de carc. visit. lib.* 2. §. 6. *cap.* 3. *numero* 5. Ciarlin. *controv. to.* 2. *cap.* 181. *numero* 69.

Unde illa continuatio ultra mediam horam refertur ad excessum, cui si conjungitur & negativa complicis in tortura, ex qua remanserunt vel extincta, vel debilitata omnia indicia contra reum adeo, ut contra ipsum non videatur esse locum torturæ, ac etiam negativa rei per curriculum semihoræ, & ultra, certè nedum repetitio, sed illa excessiva continuatio videtur sine indiciis illata, & sic si fieret confessio, esset invalida, Foller. *in pr. v. etsi confiteabuntur n.* 1. ubi ampliat, etiamsi agatur de crimine læsæ majestatis, & Iudex haberet liberum arbitrium *n.* 32. nec convalidari, etiamsi postea supervenissent indicia, Baldas. de Angel. ibi *in addit. numero* 1. ac etiamsi esset ratificata, Farinac. *tract. q.* 37. *n.* 100. & à *n.* 115. præsertim Romæ ex constitutione Pauli III. de qua Scannarola *d. lib.* 2. §. 7. *numero* 1. & ante eum Chartar. *d. lib.* 4. *cap.* 1. *numero* 51. *&* 133. ac fuse Guazzin. *d. defens.* 30. *cap.* 38. *ac* 39. Nam tortura non infertur ad liquidandum delictum, cùm debeat prius de delicto liquere plene & concludenter, sed ad liquidandam personam delinquentis, contra quam urgere debent indicia à Doctoribus ponderata, Brunor. à Sole *q.* 51. *numero* 186. Huazzin. *cit. defens.* 30. *cap.* 4. *numero* 26. & Cizzar. qui alios congerit *discept.* 22. *numero* 41.

Ex quibus satis liquet, quod in hoc casu non sit locus repetitioni, & quod attendi debeat confessio rei facta in excessu primæ torturæ continuaro per ligaturam manuum spatio trium circiter horarum. Unde standum est revocationi primæ in omnibus, ac per omnia, etiamsi in repetitione confessus iterum fuerit, & postea non integram confessionem revocaverit, sed illius partem, quia non afficit, attenta injustitia repetitionis, ut in specie Farinac. *d. q.* 38. *numero* 78. *&* 82. & longa carceratione, ut per Giurb 6. *d. cons.* 8. *per totum.*

Quod sane comprobarent rei confessiones inconstantes in tormentis juxta notata per Merend. *cons.* 91. *numero* 40. *lib.* 2. cùm satis dicatur de errore confessionis constare quotiescunque viget metus, ut de communi Giurb. *cons.* 16. *numero* 12. Quia formido tormentorum semper durare præsumitur, donec non solum tortus, sed territus ab eodem Iudice in carceribus detinetur, Petr. Calophat. *inter cons. crimin. divers. cons.* 93. *numero* 22. & *seq. lib.* 2. & faciunt quæ ponderat Farinac. *q.* 43. *numero* 20. Quare semper urgeret negativa illa rei in prima tortura spatio semihoræ & ultra, neque ratificatio facta in parte confessionis in tortura, indebite repetita, habenda, est in consideratione, ut per Bero. *q.* 126. ubi ait quod siquis dicat primo se homicidio domi facto intervenisse, postea dicat, illud in Ecclesia factum fuisse, confessio hujusmodi, tanquam non certa, non nocet; nec dicendum est, quod cum simpliciter id, quod ab eo dictum est ratificaverit ipse, confessionem secundam ratificaverit, quia ipse generaliter ratificavit, & confirmavit id, quod semel dixit, & confessus est. Ideo ratificatio, tanquam generalis, & non specifica non debet magis ad ultimam, quàm ad primam confessionem referri, etsi ad utramque referretur, esset contraria, & incerta; quo fit, ut nocere non debeat, & quia confessio & probatio dubia non nocet, cum aliis, quos in id refert de Ballis *de quæst. & torm. q.* 24. *n.* 1. *& seqq.*

Virtus quoque torturæ est quod qui infamis est, sive juris, sive facti infamia, adeo parum idoneus testis est in criminalibus, ut ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem, quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tormentis Clar. *q.* 25. *in princ.* Excipe casum *l. famosi ad leg. Iul. Majest.* & *cap. in fidei favorem de hæret.* ut alibi diximus. Cui similis ille est, qui se criminis socium fatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem objicit. Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium, quod antea non fecerant, ut ex iis videre est, quæ tractat Clar. *d. q.* 35. ubi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante, qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquat arbitrio Iudicis. Ideoque licet nihil priori testationi adjecerint, tamen quasi ex nova causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec novum est, ut testis persona, quæ alioqui minus esset integra, per patientiam tormentorum integra fiat.

Cui verò gratia criminis capitalis facta est à Principe; nec enim dubitatur, quin possit Princeps cujuscunque criminis gratiam facere, Clar. *q.* 59. *per totam*, si socios criminis indicare nolit, licet de crimine gravissimo agatur, puta quod ad læsæ majestatis divinæ, aut humanæ causam pertineat, non ideo torqueri potest. Absurdum enim est, & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprii gratiam meruerit *l. sancimus C. de pœn. & l. ult. C. de accusat.* nisi tot condemnationis, aut habendæ quæstionis causæ concurrant, ut beneficio Principis indignus videri debeat, ut si obrepserit, vel subrepserit Principi, Clar. *ibid. n.* 9. Quod cum evenit Principem ante omnia consuli, in eamque rem ad eum rescribi oportet, ut *in l. siquis filic.* §. *quidtamen, ff. injust. rupt.*

Quoties autem justa aliqua causa est, propter quam Episcopus & Inquisitor putent moderatiorem habendam de reo quæstionem, pro modo scilicet indiciorum, & qualitate criminum, ac personarum, Clar. *d. q.* 64. *numero* 33. debent secretiori placito id constituere, non eo ipso, quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinatioris mendacii materiam ea res præbeat reo. Illud sane frequentius est, ut ei, qui quæstionem habiturus est, in secretis mandatis detur, ne severius, & inhumanius reum torqueat, puta modis exquisitis, & non consuetis, quod siquis adhibeat, hoc ipso teneri debet, sicut etsi torquendo modis consuetis excedat modum consuetum ita, ut, si forte reus in tortura moriatur, Iudex teneatur de homicidio, si excesserit dolo malo, aut si culpa, saltem juxta modum

dum culpæ, Clar. *d. q. 64. numero 36. & seq.* Quemadmodum ex contrario interdum, si criminis probationes, delictique circumstantiæ id exigant, mandari solet, ut reus omnino inhumaniter & tanquam cadaver torqueatur, scilicet cum Iudici constitutum est, reum omnimodo ultimo supplicio afficere, etiamsi in tormentis negare perstet, ob evidentes, quæ aliunde suppetunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi ut detegantur socii criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præjudicio vel confessi, vel convicti criminis, ut per Clar. *d. q. 64. numero 7. &* 8. ubi addit, moderate torquendos esse, de quo supra; nullo tamen in eam rem decreto conscripto.

Postquam autem Episcopus, & Inquisitor mandaverint, ut à tortura reus deponatur, brachia adaptentur, & revestiatur. Mandare etiam debent, ut ad locum suum reportetur cum clausula, illum torturæ iterum subjiciendum, quatenus opus sit, ut advertit Clar. *d. q.* 64. Gilhausen. *sect.* 3. *numero* 51. Chartar. *in pr. interrog. reos lib.* 4. *cap.* 1. *numero* 116. Caren. *p.* 3. *tit.* 10. §. 23. *numero* 173. Deinde si reus confessus sit, ut ad ejus condemnationem procedatur, necessarium est confessionem suam ratificare, ut patet ex Glossa *in l. servus C. ad leg. Jul. de vi publ.* & tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 65. *numero* 67. Suarez de Paz *in pr. to.* 1. *p.* 5. *cap.* 3. §. 13. *numero* 23. & *seq.*

Ratificatio verò delicti commissi, & confessi in tortura, fieri debet extra locum tormentorum, ut notatur à Glossa *in l. 2. v. aliquid C. quar. appel. non recip. & in in d. l. servus C. ad leg. Jul. de vi publ.* & à Simancha *de cath. instit. d. tit.* 65. *n.* 67. Et ut advertit Farinac. *de hæres. q.* 185. §. 8. *numero* 150. ad effugiendam suggestionem, non lecta præcedenti confessione, moneatur reus ad repetendum, quod in sua confessione per torturam, vel per quid aliud simile in effectu dixerit. Sicque per ipsum repetita dicta confessione in substantia, legatur postea per extensum eadem confessio, & requiratur ab ipso reo, an ea, quæ ipsi lecta fuerunt sint illa eadem quæ confessus fuit per torturam, vel per quid aliud simile, & an ea tanquam vera confirmare, sive ratificare velit, atque intendat.

Quando autem fieri debeat hujusmodi ratificatio, Bartolus, & alii *in l.* 1. §. *Divus severus ff. de quæst.* docent, relinquendum id esse arbitrio Judicis. Putat tamen Gomez *tom.* 3. *var. d. cap.* 13. *numero* 24. quod transire debeat spatium unius diei naturalis vigintiquatuor horarum. Idemque sentiunt Pegna *p.* 3. *direct. com.* 39. *numero* 158. & Sous. *in aph.* qui recte subdunt benignius esse, hanc ratificationem fieri post duos, vel tres dies ex tempore, quo inflicta fuit tortura, ne adhuc tormentorum dolor, ac vehemens animi turbatio durare videatur. Et ideo Inquisitores in tertium diem ratificationem rei differre solent, ut notant Simanch. *de cath. instit. d. tit.* 65. *numero* 71. ac Miranda *in ord. indic. to.* 2. *q.* 26. *ar.* 17. *concl.* 5.

Si autem reus confessionem factam in tortura revocaverit, & post revocationem iterum illam confessus fuerit, valet hæc ejus confessio, ut ad pœnam ordinariam possit condemnari, ut per Canter. *in quæst. crim. cap.* 2. *de prob. per test. q.* 1. *numero* 67. cum aliis, quos ipse adducit.

Item si confessio in tortura fuerit extra torturam ratificata, & postea reus allegaverit se errasse in dicta confessione, & illam revocaverit, si errorem probaverit, censenda erit revocata, ut per Clarum, Bossium & alios, quos sequitur Cabal. *cent.* 2. *cas.* 86. *numero* 4. Si autem errorem non probaverit, non iterum ad torturam deveniendum erit, sed ad condemnationem.

Denique reus tortus, & negativus vel fuit tortus cum semiplena probatione tantum, & fuit negativus, & non est puniendus neque pœna ordinaria, neque extraordinaria, sed est absolvendus. Vel fuit tortus cum plusquam semiplena probatione, si fuit negativus, non purgavit in totum qualitatem delicti, & ideo non est simpliciter absolvendus, sed aliqua pœna arbitraria puiendus. Ita statuit Instructio Toletana anno 1561. *numero* 54. testaturque Cantera *loc. cit. cap.* 2. *q.* 22. *de reo*, ita communiter servari in S. Officio Inquisitionis Hispanicæ. Idem docent Ricc. *p.* 1. *dec.* 73. *numero* 8. Binsfeldius *de malef. leg.* 7. *q.* 1. *concl.* 16. Boss. *tit. de inquis. numero* 30. Clar. *d. q.* 64. *numero* 38. ac Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 33. Et quamvis Simanchus *d. tit.* 65. *numero* affirmet, quod si reus in tortura negativus perseveraverit, purgat omnia præcedentia indicia, tamen accipiendus est sano modo, si nempe indicia arbitrio Inquisitorum erant talia, ut per torturam censeantur purgata, ut notat ibidem ipse Diana, & ita etiam accipiendum est, quod de hac re à nobis dictum est. Igitur quando indicia fuerunt gravia, & valde urgentia non purgantur per torturam quoad pœnam extraordinariam.

Porrò sicut in tormentis quoque qui est locus frequentissimus, cùm pars altera quæstionem, vera fatendi necessitatem vocet; altera sæpe etiam causam falsa dicendi, quod aliis patientia facile mendacium faciat, aliis infirmitas necessarium. Quid attinet plura de his? Crebra, imo quotidiana sunt exempla. Quædam tamen in hac parte erunt propria cujusque litis. Nam sive de habenda quæstione agetur, plurimum intererit quis, & quem postulet, aut offerat, & in quem, & ex qua causa: sive jam erit habita, quis ei præfuerit, quis, & quomodo sit tortus, an credibilia dixerit, an inter se constantia, perseveraverit in eo, quod cœperat, an aliquid dolore mutaverit, prima parte quæstionis, an procedente cruciatu, quæ utrinque tam infinita sunt, quàm ipsa rerum varietas.

Parerga, quoad S. Officium eaque pauca, hæc sunt. Tortura minuit abjurationem, quæ aliàs fit major, & quandoque inhabilis ad torturam abjurat. Quod secus eveniret, si inferretur ei tortura.

Tortura interdum remittitur ratione dignitatis inquisiti.

Carcerati non debent pro tortura inferenda transferri ad palatium Episcopi; si autem Episcopus vult interesse torturæ, debet accedere ad S. Officium.

Episcopus in inferenda tortura adhibere debet aliquem ex suis Consultoribus Iurisperitum.

Episcopus carceratus interrogatur simpliciter super intentione absque tortura, quæ ratione dignitatis ipsi condonatur.

Inquisitores in causis gravibus non debent devenire ad torturam, & actus irretractabiles, inconsulta S. Congregatione, nisi rei, ac temporis circumstantiæ aliud permiserint.

Tenetur Inquisitor communicare processum cum ordinario ante torturam. Non tamen tenetur mittere illius originalem ad domum Episcopi, nec è contra Episcopus ad domum Inquisitoris, sed communicatio & exhibitio processus debet fieri in loco, in quo est constructus.

CON-

CONSULTATIO CLXII.

De Sententia contra Hæreticos, atque alios in S. Officio inquisitos cum, aliquot Parergis, sive effatis.

PArtes Iudicis præcipuæ in judicando consistunt, ideoque postquam materia disposita est, ac instructum plene est judicium, ac ejus esse jurisdictionem constat, & de litigantium, sive de reorum conditione, editioneque plena omnium facta vel per ipsos, vel per eorum paocuratores, vel advocatos negotium ex integro explanatum fuit, non debet morari Iudex sententiam suam.

Sententia Iudicialis est idem, quod judicium, nempe pronunciatio ejus, quod bonum, & æquum in proposita controversia Iudici videtur *l. sicuti* §. *sed si quæratur ff. si serv. vend. l. in proposita ff. pro soc.* & *l. hac venditio ff. de contrah. empt.* absolvendo, vel condemnando *l.* 1. *ff. de re judic.* vel judicium postremum suspendendo, quod fit per interlocutoriam sententiam. *Sententiam*, inquit Iulianus, *dicere æstimatur is, qui ea mente id pronunciat, ut secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controversia velit, in l. dicere* 23. *ff. de recept arb.* Iudicatum autem est id, de quo sententia lata est, aut decretum est interpositum, ut dicitur *lib.* 2. *ad Herennium.* Et rursus Cicero clarius *de invent. Iudicatum est res assensione, aut autoritate, aut judicio alicujus, aut aliquorum comprobata. Id tribus generibus spectatur, religioso, communi, & approbato. Religiosum est, quod jurati legibus opprobarunt. Commune est, quod vulgo omnes approbarunt, & sequuti sunt. Hujusmodi ut majoribus natu assurgamus, ut supplicum misereatur. Approbatum est, quod homines, cùm dubium esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt autoritate.*

Sententia duplex, interlocurtoria, & definitiva. Interlocutoria est, quæ non decidit principale, vel in totum non finit negotium, sed quæ ad principalis instructionem pertinet, & improprie sententia dicitur, ac proinde *in tit. C. de sententiis*, & interloquutioubus omnium Iudicum distinguitur à sententia interloquutio. Ad hanc interloquutionem pertinent comminationes, epistolæ, subscriptiones Iudicum l. 2. 4. 5. 6. C. comminat. *vel epistol. &c. rei judic. autoritat. non haber. Quod enim magno conflictu sententia decerni solet*, ut ait Constantinus Cæsar l. fin. C. eod. & l. fin. C. si per vim, vel alio mod. *id paucis litteris temere descriptis, definiri fas. non est.* Id ipsum intelliges, si Iudex suadeat litigantibus, ut concordent, non enim tollit ideo illis actionem *l. ex stipulatu C. de sent. & interlog. omn. Iudic.* & sic in similibus. Tot enim sunt interloquutoriæ sententiæ formulæ, quot sunt occasiones interloquendi, Felin. *in rubr. de re judic.* & Bartol. *in l. quod jussit ff. eod.*

Definitiva sententia contra est, quæ totum negotium terminat, & facit absolvendo, vel condemnando *l.* 1. *ff. de re judic. l.* 3. *C. de sent. & interloq. omn. Iud. l.* 1. *& tot. tit. C. sent. rescind. non pos.* & *cap. illa de accus.* Et propterea post definitivam sententiam Iudex, qui pronunciavit, Iudex esse definit ejus negotii, ex quo nullum dubium superessai perfecta definitione debet *in l. Paulus respondit*, & *l. Iudex posteaquam ff. de re judic. l. si operis* & *l. pœnam C. de pæn.* Neque eam emendare potest *l.* 1. *C. de senten. ex pericul. recit.* cùm tamen diversum statuatur in interloquutoria *l. quod jussit ff. de re judic.* paucis exceptis, in quibus Iudex non potest etiam interloquutoriam revocare, ut notat Lanfranc. *ad cap. quoniam, v. interloquutiones numero* 46. *ac seq. de prob.* Ut ecce primo, si Iudex per interloquutionem desinat esse Iudex, veluti si declaret se incompetentem Iudicem *l. dicere autem ff. de recep. arb. cap. significationibus do Offic. deleg.* Secundo si Iudex ferat sententiam absolutoriam ab observatione judicii, Angel. *in l.* 1. *C. sent. resc. non pos.* Tertio quando exequutio sequuta est interloquutionem, ex qua jus quæsitum est alicui, Bartol. *in l. post sententiam C. de sent. & interloc. omn. Iud.* Sed & quando retractatio interloquutoriæ permittitur, bis tantum licet, *l. un. junct. rubr. C. ne lic. in una, & ead. caus. ter prov.* Et si causæ sint graviores, & alicujus ponderis, neque semel, nisi causa cognita, *l. à procedente C. de dilat.*

Feruntur istæ sententiæ de contentionibus in judicium deductis *l. ut fundus ff. com. divid. l. illicitas* §. *veritas ff. de Offic. Præs. cap. licet Heli de sim.* & à Iudice, uti imposita est judicandi necessitas *l. fin.* §. *judicandi ff. de mun. & hon.* & decidendi aliqua sententia lites. In dubio enim si quidem agatur de facti quæstione, potest absolvere, nulla, aut aliqua, sed non sufficiente proposita probatione; *l. qui accusare C. de eden.* At in facto, de quo constet, de jure hodie non licet dubitare Iudici, sed bene, aut male, nodum debet dissolvere, aut rumpere *l. cum reis C. de pœn.* alioquin si moras nectat Iudex, appellatur ab eo ob denegationem, ut dicunt, juris, vel justitiæ *juxta* §. *si verò, ut diffe Iud. in auth.* & §. *non permittere de mand. Princip. eod.*

Neque hodie admitteretur illa formula judicandi *non liquere*, qua usi sunt antiqui, quando litigantium contentiones paribus constabant calculis, utrinque adductis paribus rationibus, ut Iudex cogeretur pronunciare, *non liquere*, ut si creditor asserens mutuum debitum cum debitore æqualis probitatis dicente solvisse, concurreret. Ut fuit etiam in judicio & scholis sæpe agitata controversia, & adhuc lis ejus sub Iudice, num is, qui jactum retis emit, possit petere siquid pretiosius ipsis piscibus, veluti aurum, captum sit, quæ orta fuit olim inter Ionicos juvenes, qui jactum emerant, & Milesios piscatores, qui post venditionem, tripodem, mensamque auream mari extraxerunt, quæve ex Senatu Milesiorum ad Apollinis judicium rejecta. Meminit de hac quæstione, & similibus Val. Max. *lib.* 4. *cap.* 1. Sueton. *lib. de illustr. reth.* Diogenes Laert. *lib.* 1. Implexa & involuta fuit etiam ea controversia inter Protagoram, & Evathlum adolescentem, de qua Aul. Gell. *lib.* 5. *cap.* 10. & Diog. Laert. *in Protagora.* Aliud exemplum veneficæ apud eund. Aul. Gell. *lib.* 12. *cap.* 7.

Cicero etiam ad Officium Iudicis pertinere ait 3. *Offic.* & Val. Max. *lib.* 7. *cap.* 2. quædam judicare nolle, sicuti Licinius Fimbria, vir consularis, noluit judicare de sponsione facta à Marco Luctatio equite Romano, sane honesto, num vir bonus esset. Sapienter enim Iudex pronunciavit, se nunquam illam rem judicaturum, ne aut spoliaret fama probatum hominem, si contra judicasset, aut statuisse videretur, virum bonum aliquem esse, cùm ea res innumerabilibus Officiis, & laudibus contineretur. Sicque plerunque Iudices coguntur judicium differre, quod certa sententia non possunt ratione aliqua plene componere. Quare lites quædam remanent diutius sub Iudice, & tempus aliquando quædam postea docet, quæ suspensas lites facilius possunt solvere.

Studere porro debet, ut quantum industria, & ingenio consequi poterit, id in evolvenda difficultate impendat, allegata & probata primum consideret *d. l. illicitas* §. *veritas ff. de Offic. Præs. can. judicet* 3. *q.* 7. Tum in omnibus judiciis præteritam vitam considerare oportet, tum in causis S. Officii maxime, in quibus ipsa vita accusatur; cum non possit facti proba-

probationes ex Officio supplere, quamvis in jure, quæ desunt advocatis & clientibus eorum suppleat, *l.* 1. *utque de advoc. in part. suppl. l. eum, quem temere ff. de jud.* Concipiet litis capita & quæstiones, conferet rationes, & responsiones, dividet separata, & si plures quæstiones concurrant terminandæ, majorem præferet minori, & prius de majori, & de criminali, quàm de civili; nisi utraque una sententia possit decidi, puta quod, una in alteram inciderit, *l. pen. & fin. C. de ord. cognit. l.* 1. *C. de iis, qui accus. non pos.* Præjudiciales præponendæ sunt in decisione quæstiones quoque. Nam & illæ natura aliis priores sunt, veluti prius de conventione, quam reconventione *l.* 1. *C. de iis, qui accus. non poss.* prius de vi & possessione, quàm de proprietate *l. qui cautum* §. 1. *ff. ad leg. Iul. de vi publ.* & sic de similibus, quæ servato ordine debent prius, vel posterius præcedere. Quod autem prudentior debeat esse Iudex in deprehendendo scelere, quàm reus in admittendo, hoc esse in causa puto, quod alter tantum pro se cogitat, alter pro parte utraque.

Nunquam aberrabit Iudex, si secundum leges judicet; nam & secundum leges, ut judicet, habet in mandatis, *l. nemo C. de sent. & interloquut. omn. Iudicum.* Cicero *pro Cluentio* & hoc ipsum & partes alias Iudicis his verbis cedro, atque auro dignis, concludit: *Est sapientis Iudicis meminisse se hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit, & creditum. Et non solum sibi soli potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse, meminisse posse quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare; & semper non qua velit ipse, sed quid lex, & religio cogat, cogitare. Animadvertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione versetur, cùm hæc sunt videnda; tum illud est hominis magni, Iudicis, atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem. Libidinem autem, invidiam, metum, & cupiditates omnes amovere, maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Deo immortali accepimus, quæ à nobis divelli non potest.* Quod postremum idem repetit 3. *Officiorum*, ita inquiens: *Cum Iudici dicenda sententia est, meminerit se Deum habere testem, id est, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus divinius.* Cavere & debere ab odio, amore, cupiditate, invidia, errore, spe, idem tradit 2. *Orat. pro Plancio*, & abduci Iudices ab institutis suis magnitudine pecuniæ *in* 6. *act. in Verrem.* Extat & his corrumpi judicium, testimonium *in can. quatuor modis* 11. q. 13. In summa Iudex omni ex parte incorruptus ex justitia, quæ virgo incorrupta est, censere ac perpendere debet judicanda, nec debet esse lege clementior in iis, quæ lex disponit §. *oportet in auth. de judicib.* Iudicantes quippe eadem mente præditos esse oportet, qua legislatores. Legem dico civilem & pontificiam, prout materia decidenda patitur. Iudiciorum enim & in eo differentias constitui putamus, ut alia regantur Canonibus, alia legibus, alia utrisque, legibus, & Canonibus, Constant. Harmenopul. *lib.* 1. *prompt. jur. tit.* 2. Iudex autem, qui constitutiones Principum neglexerit, lege Cornelia de falsis punitur *l.* 1. *ff. ad leg. Cornel. de fals.* Lege apologiam Socratis *apud Platonem lib.* 2. & Platonem ipsum *lib. de regno.* Qua in re advertendum, quod scriptum sequi calumniatoris est, boni verò Iudicis autoritatem, voluntatemque defendere. Quæ lex enim, quod senatusconsultum, quod Magistratus Edictum non infirmari, aut convelli potest, si ad verba deflectere voluerimus, consilium autem, qui scripserunt, & rationem, & autoritatem relinquamus? Non enim ex verbis pendet jus, sed verba serviunt hominum consiliis, & autoritatibus, nec verba veniunt in judicium, sed ea res, cujus causa verba in leges conjecta sunt, ut ait Cicero pro Cecinna.

Quod si de jure dubitat Iudex, debet majores Iudices consulere, *l. eum, quem temere de judic.* Interdum etiam Principem, puta si leges sint contrariæ, si rescripta à Principe emanaverint in causa contraria. Nam horum interpretatio ad solum Principem, à quo processerunt, pertinet *cap.* 1. §. *fin.* ibique Gloss. *in cap.* 2. *de confirm. util. vel inutil. l.* 1. *C. de legib.* Neque interim potest reus, vel litigator, qui rescriptum impetravit, à sententia, quæ interloquitur Principem consulendum, provocare, cum possit post rescriptum remissum à Principe, si velit, provocare, *l.* 1. §. *hinc consequenter ff. de appel.*

Laborant aliquando Iudices propter defectum jurisdictionis, qua de causa minores majores Iudices, & majores Principem consulunt, *l. si quid*, & *l. solent* §. *juncta Gloss. de Offic. Proconsul. & leg.*

Interdum negotium aliquod inauditum, ac insuetatum contingit, cùm natura novas deproperet edere formas *l.* 2. *C. de vet. jur. enucl. l.* 2. *ff. de Pref. Urb.* & tunc opus etiam est consilio Principis §. *fin. in auth. de judic.* Exemplo Mosis & Iudicum *Exod.* 18. & nova lege, quæ tantum à Principe potest constitui *l. fin. C. de legib.* Extra quos casus, & alios similes illis, non est permissum Iudici, referre sibi propositum negotium ad Principem, quod possit ex legum præscripto sine dilatione jus dicere §. 1. *in auth. ut Iud. non exp. sacr. juss.* & §. 1 *in auth. in med. lit. non fier. sacr. form.* Quocirca relationem debet præcedere legitima negotii instructio, diligens, atque accurata consultatio, quæstione plene à litigantibus descripta, ut possit causa relationis justa concipi *l.* 1. 2. & 3. *C. de relat. l. fin. ff. quand appel.*

Consultatio autem fit per auditionem eorum, quæ à litigatoribus dicuntur, & præscribuntur, & per Conjudicum sententiam, & suffragia. Nec gravior, neque audacior injuria, quàm indicta causa quenquam mortalium judicare, quod calumniator molitur, & ut ait Maximus Tyrius serm. philos. 2. *ubi constituto judicio reus agitur, nimis onerosus utique erit is Iudex qui minime utrique dicendi per se locum assignet, in hoc potius Tyrannum, quàm se Iudicem præbens.* Consultandi modum tradit etiam Iudicibus Plato *lib.* 9. *de legib. Ut audito negotio à Conjudicibus, senior ex illis quæ dicta sunt omni adhibita diligentia examinet, post eum cæteri omnes considerent. Qui autem nihil sua discussione dignum censet, alteri examinandam ipsam relinquat.* Rogantur & sententiæ plurium in judiciis definiendis voce nunc, ut plurimum, adhibito numero assidentium vel Consiliariorum, qui pro interloquutoriis, vel definitivis constitutionibus exigitur.

Relatione pendente non potest Iudex definire, vel cognoscere, donec responderit, vel rescripserit Princeps *l.* 1. *C. de relat. l. jubemus C. de appel.* Postquam autem responsum acceperit, in relatis & rescriptis, & pariter in aliis, mature judicium feret ad normam libelli, sine præcipitatione, & cum deliberatione consilii, nisi tam breves, ac leves sint causæ, quæ nec consultationem, neque scripturam requirant, *l.* 2. & 3. & *auth. nisi breves C. de sent. ex brevic. recit. l.* 1. *C. de exhib. reis.*

In omnibus tamen Deum præ oculis constituet cum justis legibus, & extra leges per æquitatem *cap fin. de transact. l. quod si Ephesi ff. de eo, quod cert. loc.* Bartolom. *in l.* 1. *C. de legib.* certam statuet sententiam, vel per se, vel per relationem ad certum §. *Curare de act. l.* 2. 3. & 4. *C. de sent. quæ sine cert. quant. l. ait Prætor* §. 1. & *l. in summa in princ.* & *l.* & §. 1. *ff. de re judic.* Detrinch. proferet

litigato-

Litigatoribus ex scripto per se *l* 1. *C. de sent. ex brevi. recit. l. non distinguemus* §. *quæsitum de recept. arbitr. cap. ad audientiam de consuet.* Ea tamen, quæ summarie ac de plano ex tempore in auditorio peroratis causis deciduntur, non egent scripto, vel alia pronunciatione, *auth. generaliter, C. de Episc. & Cler.* quamvis postea quod placuerit ex judicatis, transcriptum edatur litigantibus. Differt autem sententia à decreto. Nam decretum est considerata provisio Judicis citra absolutionem, vel condemnationem. Sententia verò est pronunciatio Judicis continens absolutionem, vel condemnationem, ut notant Simoncel. *de decret. in pref. n.* 2. *&* Scacc. *de sent. & re judic. glos.* 14. *q.* 2. *nu.* 47. *& seq.*

Atque hæc pro apparatu hujus materiæ satis sint. Cætera enim passim sunt omnibus obvia, idque solum subjicio; maximum bonæ sententiæ præmium est benè judicasse.

Modus sane ferendi sententiam expresse ac distincte docetur à Pegna ad Eymer. *p.* 3. *com.* 40. & à Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 106. nempe quod cum ab Inquisitore, & Episcopo, vel ejus Vicario, & Consilio peritorum decretum fuerit, reum confessum, vel convictum esse ad pœnam condemnandum, & qua die, & hora, & quo loco pronuncianda sit sententia, citandus est reus, & vocandus, ut personaliter sententiam audiat, recepturus debitam sui delicti pœnam. Quam sententiam ferre debent die, non nocte, nisi multitudo negotiorum aliter fieri non permittat, & in publico in scriptis illam proferant, aliter non valeret. Possunt tamen per alium, illam proferre.

Sententia verò condemnatoria ita ferenda est, ut in ea primò errores delinquentis declarentur. Deinde diligens criminum investigatio, citationes, monitiones, confessiones, probationes, legitimæ induciæ, ad pœnitendum competentes, datæ, obduratus ipsius rei animus, ac reliqua, quæ ad justum processum conficiendum enumerantur. Tandem pro qualitate criminis secundum leges, & regulas in hujusmodi criminibus observandas, subjungatur ipsa sententia, ut per eundem Pegnam *loc. cit.* Brunum *de hæret. lib.* 4. *cap.* 10. ac Simanch. *de cath. instit. tit.* 60. *n.*2.

In sententia verò absolutoria declarari non debet delatus innocens, & à culpa immunis, sed tantum quod contra illum nihil probatum sit. Nam contingere potest, ut quod nunc in processu probatum non est, postea probetur, & dedecet ut in eodem judicio diversæ proferantur sententiæ, ut advertunt Eymer. *p.* 3. *direct. rubr. de forma absolvendi delatum nu.* 143. ubi etiam Pegna *com.* 37. Scacc. *de judic. cap.* 59. *nu.* 1. & Farinac. *q.* 185. *n.* 172.

Verum, si manifeste probatum fuerit denunciantem, vel accusatorem ac testes, falsum deposuisse, tunc posset delatus, ut innocens absolvi, ac declarari. Quia tunc non adesset probabile periculum retractandi sententiam absolutoriam, cùm constet de iniquitate delatoris ac testium, ac etiam de innocentia delati, ut per Pegnam *loc. cit.* & Farinac. *ib. n.*173. cum aliis, quos adducit. Si autem delator ac testes dicta sua retractaverint, tunc diligenter observandum est ne forte pretio corrupti id fecerint.

Sententia porrò si feratur sine citatione partes condemnandæ, est certè invalida, & nulla. Nam citatio in hoc casu est de jure naturæ, cùm sit species defensionis, ut ex *Clem. pastoralis de re judic. &* ex Maranta *in pr. p.* 6. *cap. de citat. nu.*3. atque adeo est de substantia judicii, nec sine citationis actu subsistere potest sententia contra hæreticum, vel de hæresi suspectum, ut notant Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.*4. *n* 62. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 27. Castropal. *p.* 1. *tr.*4. *disp.*8. *pun.*5. *n.*1. Decian. *lib.*5. *cap.* 32. *n.* 1. Pegna *p.* 3. *direct. com.* 104. & Carena *p.*3. *tit.*2. §. 1. *n.* 6. Etenim Judex dupliciter considerari potest. Uno modo quatenus ex testimoniis remanet instructus, ac informatus de veritate facti. Et hoc modo quoad ipsum non requiritur legitimatio. Alio modo quatenus ex dictis testimoniis intendat judicare, & causam decidere. Et hoc modo requiritur legitimatio, cùm partes Judicis sint audire reum, illumque vocare ad deducendum quidquid habet contra dicta testimonia, excipiat, opponat, neget, vel affirmet. Idcirco oportet illum vocari ad eorum receptionem, & ista vocatio est pars substantialis legitimationis, quæ consistit in citatione, quæ ubi non est, ibi nec reus, nec judicium, nec ferri sententia potest, Bald. *in l. cum fratrem fratrem n.* 8. *C. de his, quib. uti indign.*

Vocandus igitur est reus ad audiendam prolationem sententiæ *cap. cum olim de testib.* ut præsentes sint, quorum interest *l. de unoquoque & l. quæsitum est ff. de re judic.* Vel vocati contumaces pro præsentibus habeantur *l. si prolusorio judicio* §. *fin. ff. de appel. l.* 2. *C. quomod. & quan. Jud.* Vel nisi præsente ejus Advocato, vel procuratore *l. si fiscus alicui ff. de jur. fisc.* estque ipso jure, nulla, si judex non pro tribunali sedendo eam protulerit, *cap. ult. de sent. & re judic. in* 6. In loco quoque publico & majorum suorum eam recitare debet *l. penult. ff. de just. & jur. l. cum sententiam C. de sent. & interloq. om. Judic.* Quod intellige de Judice ordinario, non autem de delegato; nam delegatus & arbiter locum juris dicendi causa, honestum tamen, eligere potest, *l. si cum die* §. *si arbiter ff. de arbitr.* Bartol. & Angel. *in d. l. cum sententiam*, & *l. si ut proponis* 2. *l. quom. & quan. Jud.* Episcopus tamen in quolibet loco suæ diœcesis sententiam dicere potest, *cap. cum Episcopus de offic. Jud. ordin. in* 6. Marant. *p. ult.* 6. *par. princ. act.* 1. *n.* 73. *& seq. cum* 11. *limitationibus, in quibus loco insolito possit ferri sententia.*

Similiter sententia tam absolutoria, quàm condemnatoria est invalida, nisi feratur in scriptis, ut constet de ejus justitia, & ne deinceps ex defectu scripturæ contingat occultari veritatem semel prolatam, & in judicio definitã, ut per Glos. *in Clem. sæpe v. in scriptis de verb. signif.* & sic videtur sanxisse Concilium Narbonense *cap.* 6. ut asserit Pegna *p.* 3. *com.* 40. *n.* 165. Farinac. *ubi supra n.* 166. Sous. *d. cap.* 36. *num.* 6. Scac. *de sent. & re jud, glos.* 12. Caren. *p.* 3. *tit.* 11. §. 4. *nu.* 8. Delben. *de offic. Inquis. p.* 1. *dub.* 194. *sect.* 4. & Masin. *in prax. S. Offic. p.* 10. *assert.* 184. Utque in judicio probet, debet authentica fieri à Judice, vel à Notario, sive actuario *ex l.* 2. *C. de sent. ex brev. recit.* aliàs neque per testes, qui fuerunt præsentes, probari posset, ut notat Lanfranc. *in cap. quoniam n.* 72. *de prob.* Veral. *p.*2. *dec.* 90. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 37. *n.* 4.

Definitivam igitur sententiam Judex in scriptis ac ore proprio recitare debet, nec nomen sententiæ meretur habere, nec ab ea necesse est appellare *l.* 1. 2. *& ult. C. de sent. ex brevic. recit. & cap. ult. de sent. & re jud. in* 6. scriptura siquidem, quam prius Judex concipit, & postea in formam redigit, non est sententia, sed quædam prævia dispositio ad sententiam, Oldrad. *cons.* 119. estque textus *in d. l.* 2. *& seq. C. de sent. ex brevic. recit.* Unde licet appareat sententiam manu Notarii publici scriptam esse, si tamen non appareat, quod fuerit lecta, & promulgata, ei minime standum erit. Et ideo videmus in calce sententiarum fere per Notarios adscribi hæc verba, *lecta, lata, & sententialiter promulgata*, Bald. *in l. fideicommissa* §. 1. ac ibi Florian. *de S. Petro ff. de legat.* 3. Cum itaque sententia in scriptis proferri debeat, consulunt Doctores, ne Judex hæc verba, *in his scriptis*, proferendo definitivam, omittat, si tamen ea omiserit, sententia nihilominus valebit, Glos. *in cap. ult. illustrium de sent. & re jud. in* 6. Speculat. *tit. de sent. prolat.* §. *juxta propositionis*

sitiones,&c. ubi & hoc notat, quod si sententia verbis primæ personæ concepta sit, præsumi sententiam in scriptis latam esse, nisi contrarium probetur. Si autem verbis secundæ, vel tertiæ personæ præsumi illam non fuisse in scriptis promulgatam, nec sententiam valere, nisi dicatur expresse, in scriptis fuisse latam, Vant. *de nullit. ex defect. proces. n.* 76.

In sententia sive condemnatoria, sive absolutoria sunt narrandi, ac exprimendi omnes errores, de quibus reus fuit postulatus. Et quoad sententiam condemnatoriam Doctores conveniunt, esse exprimendos in ea omnes errores, quos reus gravatus, convictus, & confessus fuit, ac tempus, in quo in ipsis permansit, ut per Pegn. *p.* 3. *com.* 40. Sous. *in aph. lib.* 1. *cap.* 36. *nu.* 25. Simanch. *de cath. instit. tit.* 60. *n.* 3. Castropal. *d. disp. pun.* 811. *nu.* 10.

Esse etiam in absolutoria exprimendos omnes errores, de quibus absolvendus imputatus fuit, tenet, ac probat Bordon. *eo cap.* 37. *n.* 7. Quia utraque sententia condemnatoria & absolutoria componitur ex condemnatione, vel absolutione alicujus delicti, tanquam ex materia & forma. Est enim quoddam compositum morale. Atqui sententia non potest existere, neque intelligi in ratione sui compositi, neque in seipsa sine suis partibus componentibus.

Ideoque necessariò hæ partes in illa sunt exprimendæ, atque adeo narranda in eo sunt delicta, quibus reus postulatus fuit, ut per condemnationem pœnis debitis plectatur, aut per absolutionem declaretur ab illis immunis.

At hisce minime obstantibus, non esse in sententia absolutoria errores commemorandos, firmant Pegna *d. p.* 3. *com.* 37. Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 175. Castropal. *loc. cit. n.* 8. Masin. *in pr. p.* 10. *assert.* 118. Carena *p.* 3. *tit.* 11. §. 7. *num.* 23. & habetur in instructione Madriliana sub anno 1561. *cap.* 62. Quia nullius utilitatis est talium errorum expressio, cùm probati non sint, & potius audientibus possint suspicionem generare contra injustè inquisitum. Notant verò Albertin. *de agnosc. assert. q.* 25. *n.* 70. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 18. Carena *loc. cit. n.* 25. ac Bordon. *ibid. num.* 8. quod si reus confessus sit homicidium coram Inquisitore, pro quo posset à Judice laico puniri pœna mortis in sententia, quæ contra eum fertur in Tribunali Inquisitionis, non est exprimendum hoc delictum, ne ex illius narrativa Judex laicus possit contra eum agere. Secus autem si causa sit principaliter super homicidii delicto, ut si commissum sit ex maleficio. Tunc enim esset utique exprimendum, ut sententia sit libello conformis.

Hoc autem certum, quod sententiæ publicè legendæ non debent continere seriem facti, nec debent delicta confessa exprimi ad verbum, ne deveniatur in cognitionem facti, neve auditores erudiantur.

An autem sententia condemnatoria, vel absolutoria proferri possit ab Episcopo sine Inquisitore, aut ab Inquisitore sine Episcopo, alibi responsum.

Periti verò sive in Theologia, sive in jure Canonico vel civili, tenentur mandato Inquisitoris, sententiam proferentis consilium præstare ex *cap. ut commissi de hæret. in* 6. ubi sic statuitur. *Advocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, ut nobis assistant, & in hujusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac eis super his verbis humiliter pareant, in virtute obedientiæ inungenda.* Idque etiamsi ipsis nullum salarium sit assignatum. Quia, ut aliàs diximus, omnes defendere ac procurare sine salario, tenentur. Verum si eis offeratur salarium, possunt illud pro labore impenso, licitè recipere, cùm id non sit dissentaneum, neque indecorum, ut per Pegnam *p.* 2. *direct. in d. cap. ut commissi nu.* 5. *&* 6. Simanch. *de cath. instit. tit.* 41. *num.* 13. Zanchin. *de hæret. cap.* 15. *num.* 3. Decian. *lib.* 5. *cap.* 14. *nu.* 10. & Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 190.

Esse autem iis totum processum hoc est integrum illius summarium communicandum præcipitur *in cap. fin.* §. *jubemus de hæret. in* 6. his verbis: *Jurisperitis totum processum super quo deliberandum est, Tertiò manifestari, & integraliter explicari, & ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus.* Nisi enim intelligerent integre ac perfectè totam causam, non possent perfecte consulere, neque incorruptum ferre judicium, cùm nemo de incognitis rectum judicium ferre possit, ut cum Eymerico advertit Pegna *p.* 3. *com.* 128. & Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *qu.* 4. *n.* 56.

Nomina verò testium non videtur necessarium illis communicare; nam sine hac nominum publicatione rectè periti consulere possunt. Unde laudabilis est Inquisitorum consuetudo, ut ne Consultoribus quidem nomina testium publicentur, sed absque his nominibus processus eis dantur super quibus consulere debent ex rationibus alibi adductis. Qualitates tamen testium omnino debent peritis manifestari, nempe an testes sint religiosi, an seculares, an probatæ vitæ, an minus probatæ, an periti, graves, ac prudentes, an imperiti, plebei, pauperes, juvenes, & aliæ hujusmodi, ut his qualitatibus cognitis, facilius periti intelligant, quantum singulis testibus sit deferendum, vel detrahendum, ut per Farinac. *d. q.* 185. *nu.* 196. ac Pegnam *d. p.* 3. *com.* 129.

Quandoque necessarium videtur, ut nomina testium, ac delatorum, sive reorum peritis notificetur. Si enim dubium sit, an testes fuerint cum reo inimici, & periti eos noverint, quod inimici fuerint, tunc Inquisitores possunt, ac debent nomina testium, & delatorum ipsis peritis manifestare. Quia talis manifestatio ad decidendam causam videtur necessaria, vel saltem valde conveniens. Et in hoc casu debent secretum peritis sub juramento indicere, & si opus fuerit sub pœna excommunicationis per textum *in cap. statuta de hæret. in* 6. ac Pegnam & Farinacium *loc. cit.*

Quod si periti inter se diversæ sint opinionis, & alter opinetur in favorem rei, alter in favorem fisci, in tali casu probabilius est, teneri Inquisitores sequi opinionem probabiliorem. Sed si utriusque periti opinio sit æque probabilis sive ex parte juris, sive ex parte facti, Inquisitores illam sequi debent, quæ magis favet reo. Tum quia in dubio favorabiliores sunt partes rei. Nemo enim condemnandus est ad pœnam, nisi pro certa causa, ut probant Farinac. *de reo confes. & convict. quæst.* 86. *num.* 1. *& seq.* Guazzin. *tom.* 2. *defens.* 33. *nu.* 14. *num.* 1. *& seq.* Caren. *p.* 3. *tit.* 3. §. 1. *n.* 3. Tum etiam quia in dubio quilibet præsumitur bonus, & delictum non præsumitur, nisi probetur, Dian. *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 106. Delbene *p.* 1. *de offic. S. Inquis. dub.* 194. *sect.* 1. *n.* 8.

Verum quia cùm peritorum ac Consultorum suffragia non sint decisiva, sed tantum consultiva, ut etiam alibi diximus, si Episcopus, & Inquisitor conveniant in opinionem, eorum sententiæ standum est, quamvis Consultores, ac periti numero plures, contrarium sentiant, vel inter se discrepent. Quod tradit Pegna *p.* 3. *direct. com.* 127. ubi refert instructionem Madrilianam anni 1561. cap. 66. per hæc verba: *si Inquisitores & Ordinarius fuerint conformes, quamvis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum, & Ordinarii executioni mandetur.*

Sententiam sive absolutoriam, sive condemnatoriam, si ab Inquisitore, & ab Episcopo illa feratur absque peritorum consilio, esse nullum asserunt Morla *in empor. jur. tit.* 12. *quæst.* 10. *num.* 2. *&* Castropal. *d. disp.* 8. *pun.* 11. *num.* 4. quia *in cap. statuta S. jubemus de hæret.*

hæret. in 6. Inquisitoribus præcipitur advocare peritos his verbis: Jubemus peritos adduci, & uti eorum consilio, si velle, ut ad sententiam, vel condemnationem procedatur. Idemque statuitur *in d. cap. ut commissi de hæret. in 6.* Hoc autem mandatum videtur inducere formam judicii, ac proinde ejus omissio irritat sententiam. Nam forma deficiente, actus non subsistit, per textum in *cap. delecta de rescript.* Confirmatur, quia ex *cap. novit. de his, quæ fiunt à Præl. & ex cap. cum in veteri de elect.* irritatur electio propter omissum consilium. Et Glossa *in cap. non est de consuet. in 6.* ait, *quod si sententia proferenda sit cum alterius consilio, & eo non expectato, proferatur, sententia non valeat, neque appellatione opus sit.* Ergo similiter sententia Inquisitoris, & Episcopi, sive sit absolutoria, sive condemnatoria, absque peritorum consilio lata, est invalida & nulla.

Et quidem quod quando quis tenetur adhibere aliquos in consilium, teneatur etiam sequi, quod consuluerint, asserunt per *l. Titium in princ. ff. de admin. & peric. tut.* 19. Bartol. *& in l.* 1. §. *si plures nu.*7. *ff. de exercit.* act. Butr. *in cap. cum olim de arbitr.* Panorm. *ibid. nu.* 5. Franch. *in cap. fin. num.* 5. *de regular. in 6.* Gemin. *in cap. un.* §. *ibi vero n.* 9. *ne sede vacante in* 6. Gonzal. *in reg.* 8. *Cancel. glos.* 46. *nu.* 76. Vant. *de nullit. defect. jurisd. num.*152. Navar. *lib.* 1. *cons.* 9. *nu.* 13. *de constit. in* 2. *edit.* Sanchez *lib.* 5. *in decal. cap.* 4. *num.*65. Rodriquez *tom.* 3. *quæst. regul.* 17. *ar.* 7. Suarez *tom.* 3. *qu. regul.* 17. *ar.*7. Suarez *to.*3. *de relig. lib.* 5. *cap.*10. *num.* 19. Lessius *lib.*2. *de just. & jur. cap.* 41. *dub.*7. *num.* 61. Vecch. *in prax. novit. disp.* 6. *dub.* 2. *n.*5. Sylvest. *v. consilium num.* 6. & desumitur *ex d. cap. novit. de iis, quæ fiunt à Præl.*

Ratio autem est, quia quando à lege, vel statuto, vel à superiore conferente jurisdictionem præscribuntur Consiliarii adhibendi, præscribitur forma jurisdictionis exercendæ, & ipsa jurisdictio coarctatur ad consilium consultorum. Cùm igitur non possit valide exerceri jurisdictio, nisi secundum mensuram, & formam præscriptam, debet exerceri cum consensu Consiliariorum, quia conceditur alligata tali consensui, alioquin pereunte forma, perit etiam ipsa jurisdictio,& sicut non potestquis excedere terminos propriæ jurisdictionis sibi concessæ, ita nec etiam formam cum qua præscribitur excedenda, alioquin actus erit nullus, quia pereunte forma perit substantia rei, *l. cum hi* §. *si præter ff. de transact. & l. qui Romæ* §. *Flavius ff. de verb. oblig.* & notant communiter Doctores. Unde non est eadem ratio, quando quis debet ex decentia operari cum alterius consilio, ut in summo Pontifice, aut quando consilium præscribitur ab eo, qui non potest jus coarctare, ut si pater præscribetet filiæ consilium alicujus pro matrimonio; nam tunc non coarctatur jurisdictio, & ideo non est necesse sequi consilium, ut notant Bero. *in rubr. de constit. n.* 62. Gloss. *in cap. cum in veteri in fin. de elect.* Abbas, & alii *ibid.* Jas. *in l. turpia not.* 3. *ff. de legat.* 1. Craver. *cons.* 1. aliique ex *cap. cum olim de arbitr.* ubi Glossa & Doctores.

Accedit etiam, quod si non teneretur sequi consilium, frustraretur finis legis ac mens ipsius. Dum enim assignantur consiliarii, & præscribitur ob ipsa exercitium jurisdictionis cum consilio ipsorum, intenditur, quod tale exercitium jurisdictionis reguletur secundum ipsorum consilium. Si autem posset non sequi, posset habere exercitium jurisdictionis non regulatum consilio,

Nec dici potest, quod consiliarii inserviant,ut ex illis sumatur lumen diligendi determinationem.Quia id solum non intendit lex, quando præcipit quod aliquid fiat cum consilio, sed vult, quod determinatio reguletur consilio. Non erit autem regulata, si determinans non sequatur consilium.

In hoc autem casu quando Inquisitor eligitur & accipit potestatem, lex loquitur, & mandat adhiberi consilium consultorum, & traditur ipsi potestas qualificata. Quare tenendum est, actus esse invalidos, si fiant absque consilio consultorum. Quia non exercet jurisdictionem secundum formam traditam. Et ideo Rota *dec.* 282. *n.* 2. *lib.* 3. *coram Puteo in* 1. *edit.* notat, quod, deficiente conditione, deficit actus, ac proinde quando exigitur, quod fiat cum consilio, tanquam cum conditione, erit nullus, si non adhibeatur consilium.

At hisce non obstantibus, & consentaneè ad alibi dicta, tenendum est, omissionem consilii peritorum non irritare sententiam latam. Quia consilium in hoc casu præsumitur mandari, ut sententia feratur rectè, non autem ut feratur valide. Cùm enim præcipitur, aliquid agendum cum alterius consilio habenti jurisdictionem, consilium additum non habet rationem formæ substantialis illius actus, sed per id tantum admonetur Judex, ut alterius consilio utatur, ne sine illo male se gerat. Unde illud præceptum significat monitionem, non autem conditionem actus, ut docent Glossa, & cum ea Canonistæ *in clem. de offic. deleg. vers. repererint*, Panormit. *in cap. ex parte de constit.* Sylvest. *v. Consilium qu.*2. & 3. Navar. *cap.* 27. *n.*37. *& cons.* 3. *de stat. monach. num.*37. Gloss. *in Clem. de sequestr. v. nullatenus*, & alii. Inquisitores autem antequam Pontifex præcepisset adhiberi in sententia peritorum consilium, habebant ab Urbano IV. & à Clemente IV. potestatem ferendi sententias absque peritorum consilio; atque adeò, prætermisso peritorum consilio eorum sententia non est invalida. Atque ita præ aliis sustinent Carena *p.* 1. *tit.* 8. §. 9. *num.* 55. Diana *p.*4. *tr.* 7. *resol.*38. Bordon. *tom.*1. *cap.* 37. *num.* 18. *& seq.* ac Delben. *p.* 1. *dub.* 194. *sect.* 2. Et confirmatur, quia, ut etiam alibi diximus *in d. cap. ut commissi de hæret. in 6.* tribuitur facultas Inquisitoribus vocandi peritos, *prout expedierit*, Ergo tacite insinuatur, eos non esse necessario vocandos, si judicatum fuerir, non expedire.

Si quis sit condemnandus, ut hæreticus, Inquisitores non solum ferre possunt, sed etiam debent, sententiam secundum probabilem opinionem peritorum in illius favorem, relicta probabiliori contra eum, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 51. *num.*11. *& in enchir. tit.* 34. *num.*6. *&* 7. Pegn. *in annot. ad Ambros. de Vignate de hæret. qu.* 11. *ar.* 2. *nu.* 146. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 6. *num.* 83. Farinac. *de hæres. q.* 187. *nu.* 6. Castrop. *d. disp.* 8. *pun.* 10. *num.*1. Caren. *p.* 3. *t.* 3. §. 1. 2. & 3. Dianam *p.* 3. *resol.* 13. *in addit.* Nam hoc crimen est gravissimum, & gravissima pœna punitur; atque adeo si in aliis delictis criminalibus probationes esse debent luce meridiana clariores, ut statuitur *in l. sciant cuncti C. de probat. & in can. sciant cuncti* 2. *qu. ult. ex eod. C.* ac probant Farinac. *de reo confess. & convict. quæst.* 86. *numer.* 1. & Caren. *loc. cit. num.* 1. potiori ratione in delicto hæresis probationes clarissimæ esse debent. Tales autem non sunt quando delictum probatur probabilius, & adest defensio probabilis in favorem delati.

Non obstat, quod ait cum aliis Clarus *in* §. *hæresis, vers. debes etiam*, quod in atrocioribus delictis minores probationes sufficere videntur. Nam ut recte not. Cantera *in quæst. crim. de probat. per test. cap.* 2. *qu.* 1. *num.* 60. hæc opinio est falsa. Non enim valet hoc argumentum. Aliquis est accusatus de enormi crimine. Ergo vel commisit illud, vel præsumitur commisisse. Ibique reprehendit Judices, præsertim supremos, qui contrarium servant, & inter levia, & atrocia delicta,

cta, respectu probationum, nullam faciunt differentiam, nisi solum respectu pœnæ. Eorum est hoc belluinum apophtegma: *se non è lupo, è canbigio.* Insigniter enim durum videtur, cùm posset Judex absolvere reum, stante opinione probabili in ejus favorem, debere illum ad ultimum supplicium damnare. Quod si opiniones versentur circa factum, omnino dicendum est, Judicem non posse damnare reum secundum opinionem probabiliorem, relicta opinione probabili in ejus favorem, ut cum citatis Doctoribus tradit Diana *loc. allegato.*

Si quis verò sit condemnandus, ut suspectus de hæresi, tunc Inquisitores nullam habere debent rationem, quod in ejus favorem adsit opinio probabilis, & non sequi probabiliorem. Quoniam ad condemnandum reum, tanquam suspectum de hæresi, sufficit nedum opinio probabilior, sed etiam probabilis, cùm sit res indubitata, quod etiam suspiciones ac præsumptiones sufficiunt ad illum reddendum, ut de hæresi suspectum, neque in tali casu ulla ipsi irrogatur injuria, si ut taliter suspectus declaretur, & ut talis puniatur abjuratione ac pœna extraordinaria juxta textum *in cap. accusatus de hæret. in 6.* Et hujus sententiæ sunt Albertin. *tract. de agnosc. assert. cath. & hæret. qu.* 34. *nu.* 56. Menoch. *cons.* 82. *n.* 144. *lib.* 1. Pegn. *p.* 2. *com.* 80. Simanch. *de cath. instit. tit.* 50. *nu.* 21. *& tit.* 51. *nu.* 12. Royas *de hæret. p.* 2. *n.* 304. *& seq.* Farinac. *de hæres. qu.* 187. *nu.* 9. 40. *&* 42. Castropal. *d. pun.* 10. *n.* 1. & Carena *p.* 3. *titul.* 3. §. 3. *num.* 13.

In ferendis autem sententiis posse Inquisitores sibi reservare facultatem augendi, vel minuendi, vel commutandi pœnitentias, reis impositas, ait Pegna *in p.* 3. *direct. com.* 44. *n.* 194. Et hoc est nobile Inquisitorum privilegium, ac de eis bene meritum, ut etiam post sententiam pronunciatam jurisdictio eorum in eadem causa non expiret. Quod sancitum fuit in Concilio Narbonensi *cap.* 7. in hæc verba: *Illa semper retentione cautè adhibita, ut liceat vobis, seu aliis Inquisitoribus, seu quibus hoc Romana Ecclesia, vel illi, cui ex officio competit, duxerit committendum, pro vestro, & illorum arbitrio ac voluntate, injunctis pœnitentiis addere, vel detrahere ex causa rationabili.* Idemque decretum in Concilio Bitterensi *cap.* 22. Unde notat Eymericus, ac Pegna *d. n.* 194. quod Inquisitores in suis sententiis semper addunt: *retinentes nobis ex certa scientia, & expresse, quod possimus liberè dictam sententiam, sive pœnitentiam mitigare, aggravare, commutare,* &c. Neque tunc injuste quidquam committitur; quia causa Religionis, ac fidei hoc ita fieri, postulat & suadet. Hæc enim causa cunctis rebus præferenda est, *l. sunt personæ ff. de relig. & sumpt. fun.*

Quinimmo, etiamsi Episcopus, & Inquisitor per oblivionem, vel alias causas hanc potestatem expresse sibi non reservassent, adhuc possent pœnitentias minuere, vel augere, vel mutare, vel tollere. Quia hoc eis de jure competit, ut *in cap. ut commissi de hæret. in 6.* Tutius tamen est, expresse in ipsa sententia hujusmodi facultatem sibi retinere.

Verum hodie non posse Inquisitores in Italia dictas pœnas minuere, neque augere, neque commutare sine Episcopo, neque Episcopum sine Inquisitore ex decreto S. Congregationis jussu Urbani VIII. edito, refert Bariola *in aphorism. lit. P. v. Pœna numer.* 13. & notat Carena *part.* 3. *titul.* 11. §. 6. *numer.* 21. & Farinac. *de hæres. quæst.* 186. *numer.* 76. Immo quando rei condemnantur ex mandato S. Congregationis, etiamsi Episcopus ordinarius, & Inquisitor ferant sententiam, facultas augendi, minuendi, & commutandi pœnas, reservanda est S. Congregationi. Et ita ex praxi observatur, teste Carena *loc. cit.* §. 7. *nu.* 30. *Qua de re* alibi & mox in parergis. Neque in Hispania inferiores Inquisitores habent hanc facultatem absque Generalis Inquisitoris eorum Regnorum, ut per Royam *sing.* 155. *num.* 4. *&* 5. *ac de hæret. part.* 2. *nu.* 200. *&* 382. Simanch. *de cath. instit. tit.* 19. *n.* 20. *&* Sousa *lib.* 3. *aphorism. cap.* 37. *num.* 12.

Causæ verò rationabiles augendi, vel minuendi, vel etiam penitus tollendi pœnitentiam, prudenter considerandæ sunt. Illæ possunt esse infirma valetudo, insignis pœnitentia, humilitas, & vera conversio: Sunt enim qui post lapsum ita commissa scelera detestantur, ut sponte asperrimam agant pœnitentiam, atque etiam majorem, illa quæ illis fuit injuncta.

Produnt se verò hac ratione qui lapsi sunt, & fortius resurgunt, Athletas bonos, ut eleganter tradit S. Ambrosius *in Psalm.* 36. ad illud, *justus cùm ceciderit, non collidetur*, in quæ verba sic disserit: *Athleta, si lapsus fuerit, non collidetur, etsi ab eo, qui superior sit prematur, manibus tamen se sustinens, jure decertat, nec aufertur brachium, nisi fuerit fusus in ventrem, aut distentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita plerisque sunt genera ruinarum; Græcè enim ptomata nuncupantur. Ergo cum stringitur, & urgetur, sæpe se volvit, & fit supra, qui inferior habebatur, superioremque dum surgit, elidit. Quod videtur Scriptura significare, cùm dicit, universum stratum versasti in infirmitate ejus. Itaque de eo dicitur: cùm ceciderit bonus athleta, non conturbabitur. Plerique enim volunt teneri quo maturius vincant, qui de arte præsumunt. Sed etiamsi assignatus, ut ipso verbo utar, & primò, & secundò fuerit, non colliditur, licet ei interdum reparare luctamen, & vincere sæpe contingit, cedere eum, qui secunda contentione superaverit. Ita ergo etiam justus, etsi offendiculum incurrerit, & ceciderit, non relinquat tamen studium devotionis, & fidei, sobrietatem teneat, pœnitentiam gerat, sæpe se separet.* His autem poterint minui, vel mutari pœnitentiæ in alias leviores, aut etiam totæ remitti, ut aiunt Eymer. *n.* 196. ac Pegna *loc. cit.*

Contra verò graviores pœnitentiæ imponendæ sunt reo propter suam inhonestam vitam, contentiones, malitiam, quæ ejus mentem, parum pietati, religioni, ac legi divinæ, ac injunctis sibi mandatis obedientem indicant.

Porrò in causis fidei sententiæ nunquam transeunt in rem judicatam, & possunt Inquisitores, si novæ superveniant probationes, de eodem crimine absolutum condemnare, & condemnatum vel absolvere, vel mitius, vel gravius punire juxta decretum B. Pii V. in constitutione, quæ incipit, inter multiplices curas, ut refert Pegna *part.* 3. *com.* 37. & colligitur ex *dict. cap. ut commissi* §. *nec non de hæret. in 6.* ac docent Royas *de hæret. part.* 2. *assert.* 49. *& de privil. Inquis. num.* 449. Simanch. *de cath. instit. titul.* 60. *num.* 13. Pegna *ibid.* Farinac. *quæst.* 197. *numer.* 28. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 36. *numer.* 31. Diana *part.* 4. *tractat.* 8. *resol.* 10. *numer.* 3. Castropal. *dict. disp.* 8. *pun.* 11. *num.* 10. Quia favore fidei sententia in hoc crimine nunquam transit in rem judicatam. Unde probationes supervenientes conjungi possunt cum præcedentibus insufficientibus, & ob quarum insufficientiam fuit reus absolutus. Nam, etsi citatio, ac litis contestatio prius facta perit, eo quod perempta instantia, pereant acta ordinatoria, quæ instantiam illam sequuntur per *L. Properandum* §. *& si quidem de judic. & l. item lite mortua ff. judic. solu.* Tamen non pereunt confessiones, probationes, declarationes testium, ac similia, quæ ad litis decisionem pertinent, *ut ex dict. l. properandum* §. *ultim. ul. & ex l. jubemus C. de liberal. caus.* traditque Alex. *cons.* 58. *lib.* 1. Pegna *in dict. part.* 3. *com.* 92. Farinac. *de*

hæres.

hæref. dict. quæst. 185. *num.* 200. *ac* Simanch. *de cath. instit. tit.* 18. *num.* 20. Hinc quemadmodum ex supervenienti probatione innocentiæ auferri debet condemnatio, ita ex supervenienti probatione delicti revocatur sententia absolutoria, ut etiam notat Caren. *p.* 3. *tit.* 11. §. 5. *n.* 15.

Reus verò condemnatus pœna arbitraria ex eo, quod legitimæ criminis probationes non extiterint, superveniente postea convincenti delicti probatione, si pœna arbitraria non est executioni demandata, cessat, & punitur pœna ordinaria. Quoniam est nova sententia novumque judicium, & pœna non excedit delictum. Si verò priori pœna arbitraria reperitur exequutioni demandata, tunc detrahendum est à pœna ordinaria, noviter imponenda, quantum arbitraria importaverat, ne reus pro uno delicto gravius quam meretur, puniatur, nempe pœna ordinaria commensurata delicto, & pœna alia arbitraria contra textum *in can. cum afferamus* 24. *quæst.* 1. Atque ita docent Royas *de hæret. part.* 2. *assert.* 50. *num.*391. Farinac. *dict. quæst.* 195. *num.* 199. & Castropal. *d. pun.* 11. *nu.* 11.

Sententia autem absolutoria, si pronunciata fuit super facto, & cum declaratione, quod non fuit commissum delictum, seu talem propositionem non esse hæreticam, vel talem actionem non esse superstitiosam, tunc sententia absolutoria unius prodest aliis sociis, & complicibus. Si verò sententia non fuit lata super facto, sed super tali persona, exprimendo, talem inquisitum esse absolvendum, quia non commisit delictum, de quo gravatus fuit, tunc sententia hæc lata in favorem unius, non prodest aliis, nisi ipsis requisitis, & auditis. Sic tradunt Menoch. *de arbitr. cas.* 351. *num.* 12. *& sequent.* Guazz. *defens.* 2. *cas.* 8. *num.* 12. Decian. *tractat.* IV. *lib.* 9. *cap.* 33. *num.* 7. Farinac. *de consult. quæst.* 134. *num.* 33. & Carena *part.* 3. *titul.* 9. *numer.* 101. qui etiam subjicit *num.* 102. Si mandatarius sit confessus, mandans negativus, hic absolvitur, ille damnatur. Si unus sit præsens, alter absens, contra istum perficitur processus, ille expeditur.

In sententia autem condemnatoria, si unus appellavit, altero non appellante, potest Judex sententiam non appellantis executioni mandare, sed non poterit contra appellantem, ut patet ex *l. de unoquoque ff. de re jud. & ex minoribus C. de his, quibus ut indign.* Et sic appellatio unius non prodest alteri appellanti. Similiter sententia condemnatoria mandantis delictum non præjudicat mandatario. Quia potest mandatarius probare, se gravi metu coactum, illud commisisse, & sic saltem in partem liberari à pœna, mandanti definita. Ita quoque si mandatarius sit condemnatus, ex ejus condemnatione non intelligitur mandans condemnatus, quia potest probare, se nunquam dedisse illius delicti mandatum.

Crimen verò hæresis, quia punitur, etiam pœna omissionis omnium bonorum, condemnatio unius nocet alteri. Nam si pater condemnatur, ut hæreticus, ejus sententia nocet etiam filiis, quia redduntur inhabiles ad beneficium Ecclesiasticum, & ad officium seculare, & ipsi ac omnes alii, qui post hæresis crimen ab eo commissum, aliaque ejus bona acceperunt, sive donatione, sive alio contractu, illis bonis per confiscationem privantur per textum *in l. quisquis §. filii vero C. ad leg. Jul. majest. & in cap. cum secundum leges de hæret. in* 6. ac probant Gomez *tom.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 90. & Bartol. *in l. cum filius familias ff. de verb. oblig. colum.* 2. Item sententia lata contra servum ob delictum capitale, nocet Domino, dum potest executioni mandari, non audito ipso Domino, & sic de similibus. Licet autem sententia lata die dominico, vel aliis diebus festis non valeat *l.* 1. *l. omnes dies certos C. de fer. l. si feriatis ff. eod.* Gail. *lib.* 3. *obs.* 54. *num.* 8. Marant. *act.* 1. *num.* 88. *p. ult.* 6. *p. princ.* Possunt tamen sententiæ in causis fidei proferri diebus festis ex speciali privilegio S. Tribunalis S. Officii. Ita enim sub die 26. Julii 1605. decrevit sacra, & suprema eminentiss. Cardinalium congregatio, ut notat Carena *part.* 2. *tit.* 1. §. 33. *numer.* 191. Estque valde conveniens, ut ait Jo. Andr. *in dict. cap. ut commissi de hæret. in* 6. Quia diebus festis major adest confluentis populi multitudo ad sententiam audiendam, & ad videndos reorum cruciatus ac pœnas, ut inde discant timere, & à malo committendo avocentur. Horrendum enim, ac tremendum spectaculum, & quasi imago futuri judicii est, videre, & audire hujusmodi condemnatorias sententias ferre ac pronunciare. Et ideo diebus festis publicandas esse, docet Pegna *part.* 3. *com.* 45. *num.* 197. Carena *loc. cit.* Diana *part.* 4. *tract.* 8. *resolut.* 98. ac Bordon. *tom.* 1. *cap.* 37. *num.* 10. Idque favore Religionis.

Contra fugitivum autem, vel absentem sententia in causa fidei, ita ferenda est. Si delictum fugitivi, vel absentis non sit plene probatum, ipse citandus est domi, ubi habitat, & Ecclesiæ Cathedrali, ac parochiali suæ domus, ut intra triginta dies ad respondendum compareat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Hæc citatio fit tribus vicibus, & in qualibet illarum idem tempus assignatur, & accusatur ejus contumacia. Vel talis temporis citatio esse debet peremptoria, id est una, pro tribus, ut notat Pegna *in part.* 3. *com.* 39. in qua citandus est reus ad omnia & singula judicii acta cum expressione, quod Inquisitores sententiam contra ipsum pronuntiabunt, nisi compareat per textum *in l. ad peremptoriam cum l. sequent. ff. de judic. & can. de illicita* 24. *quæst.* 3. Hoc termino transacto, declaratur reus in excommunicationem incidisse, & annus integer expectatur, ut compareat, quo elapso, & non comparente, tanquam hæreticus contumax per sententiam declaratur, ut *in cap. cum contumacia de hæret. in* 6. & statua cum ejus effigie in publicum producitur, cui titulus affigitur, continens nomen & cognomen absentis contumacis qui condemnatur, & curiæ seculari traditur comburenda, ejusque bona publicantur, ut per Farinac. *de hæres. quæst.* 190. §. 12. *num.* 22.

Si autem rei delictum absentis contumacis sit plene probatum, non expectatur annus ad sententiam in eum proferendam, ut ait Simanch. *in enchir. tit.* 46. *num.* 5. sed, accusata ejus contumacia in S. Tribunali, publicè condemnatur, admisso tamen ad illius defensionem excusatore, qui allegare possit, reum sic citatum, fuisse legitimè impeditum ad comparendum intra terminum signatum. Et pro qualitate excusationis denuo prorogari solet terminus ad comparendum, ut observat Castropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 3. *n.* 2.

Elapso anno, non requiritur contra reum contumacem sententia condemnatoria, sed censetur ipso jure lata, quia lex illum condemnat juxta textum *in auth. Gazaros C. de hæret.* ubi statuitur: *Si sic per annum permanserint, ex tunc omnes, tanquam hæreticos condemnamus.* Elapso itaque anno, ipso jure censetur facta condemnatio. Et ita docent Ostiensis, Joan. Andreas, Anania, Panormitanus, Felinus, aliique communiter *in cap. excommunicamus l.* §. *qui autem de hæret.* & Franch. *in cap. cum contumacia eod. titul. in* 6.

Non obstant verba illa: *Ex tunc velut hæretici condemnentur*, quæ sequuntur in *dict. cap. excommunicamus*

camus, & *d. cap. cum contumacia.* Verbum enim illud *condemnentur*, indicat, non latam ipso jure sententiam, sed potius ferendam. Non, inquam, obstant, quia prædicta. *Auth. Gazaros* fuit in hoc crimine approbata, *in cap. Ut Inquisitionis de hæret. in 6.*

Et nihilominus Inquisitores necessariò facere debent sententias declaratorias, elapso anno, contra hujusmodi absentes contumaces, incurrisse pœnas à lege statutas contra hæreticos contumaces, & coram populo eorum statuas producere, illasque curiæ seculari tradere comburendas, ut per Eymer. *part. 3. direct. num. 216.* ibique Pegna *com. 49.* Simanch. *de cath. instit. titul. 2. num.* 8. Castropal. *part. 1. tract. 4. disput. 8. pun. 16. §. 3. nu.* 1. & Caren. *p. 3. tit. 11. §. 13. num. 56.*

Qui vero per sententiam post annum, velut hæreticus contumax est declaratus, & curiæ seculari tradendus, si postea compareat, est audiendus quantum attinet ad excusandum crimen, ac probandam suam innocentiam, non obstante quocumque tempore ei assignato, jam elapso per *textum in l. annus ff. de requir. reis*, ubi sic constituitur: *sciendum est, nulla temporis præscriptione à causa defensione summoveri eum, qui requirendus, adnotatus est*, & tradunt Simanch. *loc. cit. num. 20. & tit 14. num.* 10. ac Pegna *ibid. num. 214.* Quod vero ad sua bona recuperanda, non auditur, nisi constiterit, vel de ejus innocentia, vel de legitimo impedimento, ut per eosdem Doctores *loc. cit.*

Quod si talis reus profugus & contumax in sacris ordinibus fuerit constitutus, Episcopus pontificalibus indutus cum Inquisitore degradabit eum, non realiter auferendo ab eo personaliter ea, quæ sunt ejus officii, cum non sit præsens, sed verbaliter, & ut mandant canonicæ sanctiones, contra eum sententiam depositionis, ac degradationis ferentes in scriptis, deponentes eum ab omni officio sacerdotali, & à sacris ordinibus, ac etiam à verbi Dei prædicatione, & à confessionibus audiendis. Et si velint Episcopus & Inquisitor possunt eum relinquere per sententiam brachio seculari, & à foro Ecclesiastico ejicere; licet non realiter tradendo, quia non est præsens. Possunt etiam, si velint, mitius se habere, declarando eum impœnitentem hæreticum, sed non eum relinquendo brachio seculari, neque à suo foro expellendo, ut si voluerit pœnitere, possit liberè ac sine quæstione admitti ad misericordiam, ut abjuret. Ita Eymer. *part. 3. num.* 215. ac Pegna *dict. com.* 49. ubi ait, quod iste secundus modus est potius in praxi servandus, ut si degradatus converti voluerit, absque controversia possit ab ipsis Inquisitoribus recipi, ne Judex secularis dicat, se acquisivisse jurisdictionem in illum per hujusmodi fictam traditionem sibi factam.

Hic autem in sacris constitutus contumax, verbaliter degradatus, ac ficte relictus Curiæ seculari, potest à Judice seculari puniri, ac ultimo supplicio affici, sed tutius est, ac humanius, ut realiter degradetur. Quia jura, quæ de degradatione loquuntur ad effectum, ut aliquis curiæ seculari tradatur, de actuali, & reali videntur loqui, ut *cap. excommunicamus 2. de hæret. cap. quoniam de hæret. in 6. cap. degradatis de pœn.* Quibus in locis nomine degradationis intelligitur vera, propria & realis degradatio. Depositio autem verbalis vocari solet ficta & impropria, ut advertit Clar. *in pract. crim. §. fin. quæst.* 44. Alioquin populus non sine scandalo suspicaret, Clericum in sacris constitutum, absque actuali degradatione, ultimo supplicio puniri. At de hac degradatione, vide *seq. consult.*

Sententiam in causa fidei, & quomodo esse etiam ferendam contra memoriam defuncti, alibi fuse probavimus. Si enim defuncti memoria damnanda fuerit de hæresi, ejus statua in publicum producenda est, cui majoribus characteribus descriptum affigitur nomen illius, & coram illa, ac si defunctus ipse vivus, ac eo præsens esset, recitantur omnes errores hæreticales, qui legitimè contra defunctum probati fuerunt, & sic condemnantur, & ejus statua curiæ seculari traditur, quam Judex secularis comburit, ac combussisset defunctum ipsum, si vixisset, ac impœnitens decessisset. Defunctus vero exhumatur, ejusque ossa Ecclesiastica sepultura privantur, ac ejus filii declarantur inhabiles ad officia publica, & beneficia Ecclesiastica 1. *cap. quicumque de hæretic. in 6.* & Concilium Constantiense *sess.* 8. Atque hæc S. Officii consuetudo pro lege servanda est ad terrorem aliis incutiendum, ut notat Pegna *com.* 92. Hoc enim modo propter immanitatem criminis fertur sententia contra mortuum, Gloss. *in §. interdum autem v. damnata instit. de hæred. quæ ab intest.* Et propter eandem immanitatem reus mortuus tradi potest bestiis in cibum, ut per Gloss. *un. in l. un. ff. arb. furt. cæs.* sic sub Paulo V. summo Pontifice visum fuit cadaver Marci Antonii de Dominis olim Archiepiscopi Spalatrensis hæresiarchæ relapsi, in arce S. Angeli vita functi, postea in acie Campi Floræ unà cum illius imagine publice concrematum fuisse. Ob quam immanitatem etiam pecus traditur morti, ut *in can. mulier* 15. *quæst.* 1. Alia his similia ponit Ludovic. Romanus *consil.* 428. *numer.* 13. *& in l. si verò §. de viro in 42. fall. ff. sol. matrim.* Quod si defunctus sit absolvendus ab hæresi, ejus sententia absolutoria publicè pronunciari debet. Quia cum edicta contra ipsum publicè proposita fuerint non sine illius famæ detrimento, ut etiam fama eo modo, quo potest, restituatur, publicè pronunciandus est absolutus. Nec ejus statua in publicum producenda est, nec errores, de quibus accusabatur nominandi sunt, cùm probati non fuerint, ac ita statuit instructio Madriliana sub anno 1561. *capit.* 62. At si post absolutum defunctum alii testes contra eum supervenirent, iterum causa tractari potest. Quia in hoc crimine favore fidei sententiæ latæ non transeunt in rem judicatam, ut dictum est, & priora testimonia vim suam integram conservabunt, cumque his, quæ supervenerunt conjungi poterunt ad faciendam plenam probationem.

An autem & quatenus ab Inquisitorū sententia detur appellatio, alibi etiam discussum est. Sane ad validitatem sententiæ condemnatoriæ hæretici impœnitentis etiam laici non requiritur præsentia Judicis secularis. Quia præsentia Judicis secularis solum requiritur in prolatione sententiæ, ut executioni statim demandetur. Judex enim secularis in hoc crimine judicando, utpote mere Ecclesiastico, nulla ratione se ingerere potest, ac proinde sine ipsius præsentia sententia valida est. Nec ob ejus valorem, sed ob ejus executionem præsentia Judicis secularis requiritur. Et hoc sensu dicitur *in cap. excommunicamus §. damnati* præsentibus secularibus potestatibus, *de hæret.* Expostulatur enim Judicis præsentia non pro sententia, sed pro debita illius executione. Episcopus namque & Inquisitor potestatem habent inquirendi, & condemnandi hos delinquentes ratione officii sibi commissi, atque adeo præsentia Judicis secularis expostulari non potest, ut necessaria validitati sententiæ. Quare si Judex laicus prolationi sententiæ præsens esse non posset, vel nollet, posset Inquisitor in ejus absentia sententiam proferre, ac per Notarium intimare, & condemnatum ejus potestati relinquere, sicuti tradunt Pegna *part. 3. com.* 48. *num.* 210. Carena *part.* 3. *titul.* 11. §. 7. *num.* 32. Castropal. *dict. disp.* 8. *pun.* 11. *num.* 13.

Non obstat, quod cognitio causarum hæreticalium ad

ad Magistratum secularem de jure civili pertinet *l. quicumque*, & *l. cuncti Cod. de hæret.* §. *si vero in auth. de Sanctis Episcop. ex l.* 1. §. *fin. Cod. de sum. Trinit.* Nam de jure Canonico *in cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6.* ad Judices Ecclesiasticos spectare cœpit. Quia est mere Ecclesiasticum, adeo ut Judex laicus nec contra laicum possit cognoscere, vel judicare, aut quoquomodo se ingerere *d. cap. Inquisitionis* §. *prohibemus de hæret. in 6.* Unde in eo Judices seculares nullum jus habent, *cap. accusatus* §. *ult. cap. statutum* 1. *cap. ut officium* §. *ult. de hæret. in 6.* Innocent. IV. *constit.* 1. & Julius III. *constit.* 3. Quoniam ex divinis litteris, sacrisque Canonibus crimen hoc est judicandum ut ex forma præscripta à Deo, dum ait Joan. *cap.* 15. *Si quis non manserit in me, mittetur foras*, ecce excommunicationis pœnam, *& arescat* ecce perseverantiam, *& colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit*, ecce tandem pœnam mortis. Et apud Dom. Matth. *cap.* 18. *si peccaverit, &c. dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audiverit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Ideoque à solis Judicibus Ecclesiasticis cognosci debet, solumque debet Judex laicus suspectos de hæresis retinere, ut eos Judici Ecclesiastico tradat, ut præcipit idem Innocentius *d. constitutione* 1. §. 4. Et ita docent Gloss. *in dict. cap. ut Inquisitionis not.* 2. ibique Monach. & Archid. *v. prohibemus*, Joan. Andr. *n.* 1. Gemin. *n.* 3. Franch. *numero primo* Salicet. *in l. Manichæos Cod. de hæret.* Panorm. *in cap. ad abolendam eod. tit. num.* 7. *&* 12. *ibique* Socin. *num.* 9. Anan. *n.* 8. Io. Andr. *in cap. excommunicamus* 2. *num.* 1. *ibique* Butr. *num.* 5. Panorm. *num.* 1. Socin. *n. item* 1. Anan. *n. quoque* 1. Sylvestr. *v. hæreticus* 2. *num.* 8. Peregr. *de jur. fisc. lib.* 4. *titul.* 5. *nu.* 29. Simanchus *de cath. instit. tit.* 36. *num.* 1. *& in enchir. tit.* 6. *num.* 1. *& tit.* 66. *num.* 1 Alph. de Castro *lib.* 1. *cap.* 23. Albertin. *de agnosc. qu.* 25. *nu.* 43. Zanchin. *de hæret. cap.* 8. *nu.* 1. *&* 2. *ibique* Campeg. *lit. A.* Gundisal. *qu.* 7. *nu.* 20. *& qu.* 20. *nu.* 3. Clar. *in pr.* §. *hæresis num.* 4. Decian. *lib.* 5. *cap.* 25. *nu.* 1. *&* 2. Scaccia *de judic. cap.* 15. *nu.* 2. Param. *lib.* 3. *qu.* 7. *nu.* 30. Farinac. *de hæres. qu.* 186. *nu.* 152. Sesse *de inhib. cap.* 10. *nu.* 2. Imola *in empr. jur. tom.* 1. *tit.* 1. *nu.* 136. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 14. Carena *p.* 2. *tit.* 3. *nu.* 13. Locat. *in judic. Inquis. v. Judex nu.* 57. Angel. *in tract. de malef. v. necnon ad denunciationem num.* 24. *idem* Socin. *in cap. cum sit generale nu.* 22. *de for. compet.* Roland. à Valle *cons.* 8. *num.* 5. *lib.* 3. Tusch. *litt. H. concl.* 95. *num.* 1. Clar. §. *hæresis num.* 4. *&* §. *fin. quæst.* 96. Alciat. *in cap.* 1. *de offic. Ordin. num.* 13. Boss. *titul. de hæret. num.* 10. Carrer. *eod. tit. num.* 65. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæst.* 6. *& tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. *quæst.* 2. aliique passim, ac præ cæteris constitutio specialis Julii tertii, licet à diversis apud Pegnam perperam reclamante Marsilio Patavino *in defens. pac. part.* 2. *capit.* 10. Non obstantibus appellationibus, sive proclamationibus, damnatorum, cùm tam de jure pontificio, quàm de jure imperiali beneficium appellationis, sive proclamationis hæreticis, eorumque credentibus, fautoribus receptatoribus, ac defensoribus sit interdictum, 3. *cap. Inquisitionis* §. *utque de hæresi ac hæret. in 6.* ibique Gloss. *in fig. cas. & in* §. *utque de hæresi, & in v. indilate*, Jo. And. *num.* 1. Archid. *num.* 13. *cum binis sequ.* Franch. *n.* 3.

Quid vero dicendum de appellatione à sententia interloquutoria, & an etiam interdicta sit supplicatio, sive recursus per viam querelæ, alibi diximus. Quod si alicubi, ut in Gallia ab Episcopo, vel Inquisitore provocetur ad Curiam supremam per viam abusus, si dicatur contra sacras constitutiones, & jura pontificia, vel constitutiones regias, à Judice Episcopo, vel Inquisitore, vel eorum officialibus fuisse processum, vel judicatum, cum Princeps Galliæ ut quilibet alius debeat curare, ne sub prætextu religionis vel opprimantur innocentes, vel violenter jura pontificia, id quidem ex privilegio Sedis Apostolicæ fit, ut in pluribus aliis casibus, quos privilegiatos appellant.

Idque etiamsi agatur de quæstione facti per *cit. cap. ut Inquisitionis* §. *prohibemus.* Quia lex non distinguit. Et quia ibi sancitur per hæc verba: *Prohibemus quoque districtius Potestatibus, Dominis temporalibus, & Rectoribus, eorumque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine, cùm mere sit Ecclesiasticum, quoquo modo cognoscant & judicent.* Dictio enim illa *quoquo modo* cùm sit generalis, omnia comprehendens, *l.* 1. *u. quoquomodo ff. de testam. mil.* & notat Ruinus *cons.* 98. *numer.* 11. *vol.* 2. omnem speciem cognitionis excludit sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, Doctores, quos citat, & sequitur Santarel. *de hæres. cap.* 60. *dub.* 4. *num.* 21. traduntque Felin. *in cap. cum sit de for. compet.* Alex. *in l. Titia num.* 13. *ff. solut. matr.* Dec. in *cap.* 2. *num.* 24. *de judic.* Tusch. *v. Judex Ecclesiasticus conc.* 446. *num.* 4. Mour. *de Ensalm. sect.* 3. *cap.* 1. *num.* 34. Farinac. *de hæres. quæst.* 18. §. 4. *numer.* 101. *contra Cevall. part.* 2. *quæst.* 56. *num.* 39. Freitas *in* 3. *edit. de confess. sollic. quæst.* 5. *num.* 86. & Pereira *de man. reg. p.* 2. *cap.* 29. *n.* 4. *& cap.* 43. *nu.* 4. *& cap.* 44. *n.* 14. *& cap.* 50. *n.* 16. *& cap.* 52. *n.* 41. *& cap.* 63. *n.* 18. *& seq.* ubi quamvis pro parte affirmativa multas rationes adduxerit, quod scilicet quæstio facti criminis hæresis non sit magis spiritualis, quàm quæstio facti aliarum rerum spiritualium, de quibus Judex secularis de facto cognoscit, prout est causa beneficialis, matrimonialis &c. si tamen forte, contingat quæstio facti hæresis, & Judex secularis in hoc casu velit se immiscere, possit à Judice Ecclesiastico inhiberi ne procedat.

At licet illi quæstioni, an Judex laicus si contra aliquem excipiatur, quod sit hæreticus, possit inquirere, & cognoscere, an hoc sit verum ad effectum videndi, an exceptionem admittere debeat, respondet Carena *p.* 2. *tit.* 3. *n.* 15. quod Judex laicus in quæstione facti non potest inquirere, an aliquis sit hæreticus principaliter ut illum puniat, sed neque per modum exceptionis, si inquiri debeat, an aliquis sit, vel ne hæreticus, sive an aliqua propositio sit, vel ne hæretica. Quia hujusmodi quæstiones non possunt esse meri facti, sed sunt simul quæstiones juris. Si verò quæstio facti non sit de eo, an aliquis sit, vel ne hæreticus, sive an ut hæreticus sit declaratus ab Ecclesia, vel condemnatus, potest Judex laicus hoc inquirere, ac de hoc judicare. Quia hæc quæstio est nudi facti, sejuncti ab omni juris controversia, & est quæstio mere incidens ordinata non ad puniendum hæreticum principaliter, sed solum ad effectum non admittendi eum in judicio, vel ejus filios ad honores, aut dignitates. Sic enim, licet excommunicatio spectet ad forum Ecclesiasticum, si tamen contra aliquem excipiatur, quod sit excommunicatus, etsi non possit Judex laicus cognoscere de jure excommunicationis, potest tamen cognoscere de nudo facto, an scilicet sit verum, quod ille verè ab Ecclesia fuerit excommunicatus, vel ut talis denunciatus, ut per Franch. *in cap.* 1. § *si quis igitur, vers. an Judex secularis, de except. in 6.* ac per Ricciull. *de jur. person. lib.* 4. *cap.* 31. *n.* 15. *&* 16.

Nihilominus quod Judex laicus, nec principaliter, neque incidenter; nec directe, neque indirecte; neque in quæstione nudi facti possit de crimine hæresis cognoscere ac judicare convincitur ex illo verbo quoquomodo *d. cap.* Ut Inquisitionis, ibique advertunt Glossa, Jo. Andr. *sarpe fin.* Gemin. *n.* 4. Simanch. *de cath.*

 instit.

instit. tit. 36. *n.* 1. Parif. *conf.* 2. *n.* 107. *lib.* 4. Farinac. *de hæref. qu.* 186. *n.* 154. Delbene *dub.* 196. *nu.* 6. Fermof. *in cap. vergentis de hæret. alleg.* 46. *n.* 8. Unde ipfe Carena cognofcens rem hanc effe periculofam, fe remittit judicio S. Congregationis S. Officii, ficque dum Judex laicus format proceffum contra aliquem de delicto fpectante ad fuum forum, fi incidenter ad ejus notitiam perveniat, aliquem effe hæreticum, vel de hærefi fufpectum, non poteft contra illum procedere. Hincque fit ut fi agenti in foro feculari objiciatur, quod fit excommunicatus, non poffit Judex laicus de hoc incidenti excommunicationis cognofcere, fed debet remittere ad Ecclefiafticum, ut per Vincent. *in cap. tuam de ord. cogn.* qui idem dicit, fi objiciatur, quod fit fimoniacus, intrufus, vel perjurus, & fequuntur *Oft. ibi n.* 7. Jo. Andr. *n.* 10. Abb. *n.* 9. quicquid contra fcripferit Bartol. *in l. Titia n.* 5. *ff. fol. matr.* obftat diftinctio Ancharani *in cap. ea, quæ in* 2. & 3. *q. de regul. jur. in* 6. quod fpiritualia, vel fpiritualibus annexa, quæ per viros Ecclefiafticos conferuntur, & miniftrantur, & de quibus ipfi tantummodo funt capaces active & paffive, funt de foro Ecclefiæ præcife, etiam incidenter mota, in illis verò fpiritualibus, de quibus laici participant, ut funt matrimonia, juramenta, crimina, & fimilia, Judex laicus eft competens, cùm eft quæftio fuper facto. Quam diftinctionem fequuntur Albertin. *de agnofc. affert. q.* 25. *n.* 54. Farinac. *de inquif. q.* 8. *n.* 20. & Carol. de Graff. *de effect. cler. effect.* 1. *nu.* 403. ubi alios adducit.

Nam hæc diftinctio eft velut arifta, fubtilis, fed fragilis. Non enim fubfiftit fecundum membrum, quod in fpiritualibus, quæ cadunt in laicum active, Judex fecularis fit competens, cùm eft quæftio fuper facto. Nam fimonia proculdubio cadit in laicum active *can. reperiuntur* 1. *q.* 1. *cap. cum effent de fimon.* Eft tamen de quæftione facti, an laicus fit fimoniacus, Judex fecularis non cognofcit etiam incidenter fecundum opinionem Vincentii, quam fequuntur omnes *in d. cap. tuam de ord. cognit.* Et de crimine hærefis fatetur idem Ancharanus. Quare nec fuper ejus facto Judex fecularis eft competens, eftque textus in *cap. fecundum Apoftolum de hæret. in* 6. quia eft crimen mere Ecclefiafticum, ut ex præallegato §. *prohibemus d. cap. ut Inquifit. de hæret. in* 6. Ratio generalis eft, quia de quæftione fpirituali Judex laicus ob ejus incapacitatem nec principaliter neque incidenter, nec per reconventionem poteft cognofcere, *cap. decernimus*, & *cap. quanto de judic. cap. lator*, & *cap. caufam* 1. & 2. *qui fil. fin legit.* & notant *in d. cap. tuam* Gloff. *ult. Innoc. n.* 1. Oft. *n.* 2. & 7. Abb. *antiq. in fin.* Jo. Andr. *n.* 1. Abb. Sicul. *n.* 3. *alitque.*

Hinc patet, non effe faciendam vim, an materia cadat in laicum active, vel paffive, fed tantummodo, an res, circa quam incidit quæftio facti, fit fpiritualis, quia tunc nec de ipfa quidem quæftione facti Judex laicus poteft cognofcere, ut alibi probavi *ex cap. fi Judex de fent. excom. in* 6. quod locum habet non folum fuper quæftione facti, an quis fit Clericus, fed etiam fuper quæftione , an captus inceflerit in habitu & tonfura, fitque remittendus ad Judicem Ecclefiafticum. Quæ minus videntur habere fpiritualitatis annexum, & nihilominus de hac quæftione facti non cognofcit, nifi Judex Ecclefiafticus, ut ex communi fententia fufe probat Covar. *pr. quæft. cap.* 33. *num.* 1. & alias cenfuit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum. Rationem hujus conclufionis eft, tum quia ex facto jus oritur *l. fi ex plagiis* §. *ult. ff. ad leg. Aquil.* Dec. *in cap. decernimus num.* 188. *de judic.* Unde quæftio juris à quæftione facti feparari non poteft, ut per Fulgof. *confil.* 133. Qua ratione id totum deferendum eft ad Judicem Ecclefiafticum, quia dignior, *cap. quanto de judic.* Et tum quia quæftio facti ad quæftionem juris ordinatur, ficque de illa idem, quod de quæftione juris eft judicandum, ut tradit Bartol. *in re fimili in l. folent nu.* 14. *ff. de alim. & cib. leg.*

Nec obftat refponfio afonis *in l. quoties C. n.* 7 *de judic.* quam cenfet veriffimam Ripa *in d. decernimus nu.* 17. quod licet ex facto jus oriatur, non tamen oritur jus fpirituale, de quo contenditur. Et quamvis caufa fpiritualis fit, de caufa tamen facti non difceptatur, fed de ipfo facto. Unde apparet, quæftionem facti effe feparabilem à quæftione juris, licet quæftio juris à facto feparari non poffit.

Nam contrarium evincitur *ex d. cap. fi Judex laicus de ftat. excom. in* 6. ubi quæftio facti, an quis fit Clericus dicitur effe de re Ecclefiaftica, & fpirituali, ideoque ad Judicem Ecclefiafticum pertinere, & tamen ibi non difceptatur de caufa facti, fcilicet de Ordine ipfo, fed folum de facto, id eft an Ordo fuerit collatus. Ergo quando caufa facti eft fpiritualis, etiam factum ipfum propter connexitatem reputatur fpirituale, ac pertinet ad forum Ecclefiafticum.

Minus obftat, quod in caufa ufurarum Judex laicus fit competens, cùm incidit quæftio fuper facto, ut per Bart. *in l.* 2. *n.* 4. *ff. de jurifd. omn. Jud. Card. in d. cap. tuam n.* 5. Butr. *n.* 17. Feder. de Sen. *conf.* 96. *n.* 2. pluresque alii. Nam refpondetur primo, hanc effe arduam quæftionem, in qua funt variæ Doctorum fententiæ, quas examinat Marian. Socin. *in cap. cum fit generale à n.* 19. *de for. comp.* & nihil concludit, fed cogitandum relinquit, ac tres principales opiniones profequitur ibi *Felin. n.* 1. At demus veriorem effe illam opinionem, quod Judex laicus poffit procedere ubi quæftio facti eft omnino abftracta à quæftione juris, quam dicit communem, & fequitur Abb. *in d. cap. cum fit generale nu.* 17. Tunc aio, non licere arguere à caufa ufurarum ad caufam hærefis. Quia caufa ufurarum à plerifque dicitur effe mixti fori, ficuti perjurii, facrilegii, & adulterii, & propterea in prædictis criminibus Judex laicus eft competens, non folum incidenter, fed etiam principaliter, & eft locus præventioni, ut notant omnes *in d. cap. cum fit generale.* At caufa hærefis eft mere Ecclefiaftica, & de foro Ecclefiæ, ac de illa principaliter, neque incidenter, nec quoquomodo atque adeo nec quæftione facti, etiam nudi, Judex laicus poteft cognofcere, per dictum textum *in cap. ut Inquifitionis* §. *prohibemus de hæret. in* 6.

Et quidem ex contraria fententia plures fequerentur abfurditates. Nam oporteret coram Judice laico difceptare de quæftionibus, an ad hærefim probandam requiratur vera probatio, an verò fufficiat præfumpta, & in fpecie circa intentionem reorum. Item an probetur per famam, vel per confeffionem, & quid fi fama opponatur confeffioni, vel contra, anve teftes fuper his recipiendi debeant effe omni exceptione majores, ut contendũt fcriptores profani. Hujufmodi enim articuli non refpiciunt quæftionẽ juris, an hæc vel illa actio, & propofitio fit hæreticalis, fed quæftionem facti, an commiffum fit crimen hærefis, & ideo fi de his teftes deponerent, utique oporteret, Judicem laicum cognofcere, an inde refultaret hærefis probatio, & tamen nemo eft, qui non videat, quàm fit abfurdum, quod hæ, ac fimiles quæftiones difcutiantur, ac terminentur in foro feculari.

Solum igitur Judex laicus in caufa hærefis eft merus executor, contra hæreticos, facta degradatione, & traditione, ac relicta in executione, ut in *d.* §. *prohibemus*, & *in cap. cum fecundum leges de hæret. in* 6. & *notat. Abb. in cap. ad abolendam nu.* 7. & 12. Mar. Socin. *n.* 9. *de hæret.* ac ita, ut ne quidem poffit judicialiter cognofcere, an fententia lata à Judicibus fidei fit jufta, anve injufta, anve fit valida, anve invalida, nec de proceffu, neque de delicto, nec principaliter, neque incidenter, nec de quæftione juris, neque nudi facti, aut quoquomodo, etiamfi damnato imponenda fit pœna mortis, fed id omne juftitiæ

ac providentiæ Judicum fidei sit remissum, nullusque detur recognitioni locus, ut per Panorm. & Anchar. *in cap. at si Clerici de judic.* Imol. *in cap.* 1. *de offic. ordin.* Cassan. *in Cons.* Burg. *rubr. dos Judices* §. 8. *num.* 14. Albertin. *de agnosc. assert. qu.* 25. *num.* 43. Diaz. *in pr. cap.* 141. Simanch. *de cath. instit. tit.* 16. *num.* 5. Clar. *in pr. qu.* 96. Pegna plures referens *cap.* 3. *com.* 85. Farinac. *de hæres. qu.* 186. *n.* 161. *& qu.* 97. *num.* 103. Sanctarel. *de hæres. cap.* 40. *dub.* 4. *num.* 24. Cantera *quæst. crim. cap.* 1. *num.* 59. Castropal. *part.* 1. *tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 14. *num.* 6. Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 44. *& p.* 3. *tit.* 13. *num.* 11. Delbene *dub.* 169. *num.* 11. & alii, quos refert Barbosa *in d. cap.* Ut Inquisitionis *nu.* 4. *de hæret. in* 6. Quidquid dicant aliqui legistæ, quorum objectionibus subtiliter, ac copiosè respondet Felinus *in cap. ad abolendam n.* 5. *de hæret.* Bero *in cap. at si Clerici num.* 79. *de judic.* Marsil. post alios *in tract. de bann. v. Judice num.* 129. ac notat Abb. *in cap. ea, quæ num.* 14. *de stat. Monach.* inquiens Bartolum in hoc errasse *in l. divus ff. de custod. reor.*

Ideoque Inquisitor Judici laico processum à se factum ostendere non debet, sed Judex secularis absque mora sententiam Judicis Ecclesiastici debet executioni mandare, quod si absque causa distulerit, poterit ad id ab Inquisitore compelli per censuras Ecclesiasticas. Neque tamen Inquisitor id faciens, exprimere debet pœnam mortis, jubendo expressè Judici laico, ut condemnatum comburat, vel morte afficiat, sed jubendo, ut sententiam à se latam, exequatur. Hic enim modus loquendi habetur in constitutione. Ad audientiam Alexandri IV. & in constitutione Honestis petentium votis Leonis X. Vel jubendo Judici seculari, ut servet leges & constitutiones editas contra hæreticos, quo loquendi modo utitur Innocentius IV. in constitutione *Ad extirpanda* §. *damnatos* & absque irregularitatis timore. Quia non debet præcipere Inquisitor, ut Judex laicus pœnam mortis in reum exequatur, sed ut exequatur sententiam à se latam vel melius, ut servet constitutiones ac leges contra hæreticos emanatas, ut diximus. Et sic cum mors directè non petatur, nulla est ratio irregularitatis contrahendæ, ut tradunt Pegna *particul.* 3. *com.* 85. Castropal. *part.* 1. *tractat.* 4. *disput.* 8. *pun.* 14. *numer.* 10. Caren. *p.* 1. *titul.* 11. §. 6. *num.* 31. Diana *part.* 1. *tract.* 1. *resol.* 134. *& part.* 4. *tract.* 1. *resol.* 59. *& tract.* 8. *resol.* 26. Campeg. *in addit. ad Zanch. cap.* 8. Locat. *in pr. Inquis. u. Judex numer.* 57. *&* 66. Simanch. *de cath. instit. tit.* 66. *num.* 3. Verum id, quod ad evitandam irregularitatem, non videtur mihi tutum. Unde, ne incurrant in illam Consultores, Inquisitores, aliique officiales inservientes S. Officio, decretum est sub die 9. Octobris 1566. & 29. Novembris 1607. Per censuras autem excommunicationis, & alias hujusmodi compellendi sunt Magistratus, si resistant, & si adhuc noluerint obedire, compellendi sunt aliis juris remediis, pœnisque arbitrariis pro qualitate dilationis, & contumaciæ, ut per Pegnam *in part.* 3. *direct. quæst.* 36. *com.* 85. & Farinac. *dict. quæst.* 186. *numer.* 163. Quod tamen, ut maturius fiat, erit significandum supremo Tribunali. Quinimmo recusans exequi sententiam à Judice Ecclesiastico latam, vel omittens hæreticis puniendis auxilium præstare, cùm fuerit requisitus, redditur suspectus fautoriæ, ac proinde tanquam fautor hæreticorum puniri poterit, ut per eundem Pegn. *loc. cit.* & Farinac. *ibid. num.* 164. *& Graff. lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 22.

Quod verò dicitur, Magistratum laicum statim sine mora debere condemnatos recipere ac punire, id fieri censebitur, si fiat intra quinque vel sex dies, ut habetur ex dict. Constitutione *Ad extirpanda* §. *damnatos* Innocentii IV. & ex constitutione *Dilectus filius* Innocentii VIII. *apud* Pegnam *com.* 85. ubi monet in hoc servandam esse consuetudinem Provinciarum. Quod etiam advertit Farinac. *dict. quæst.* 186. *numer.* 162. Diaz *ibid. quæst.* 144. *n.* 2. ac Delben. *dict. dub.* 196. *n.* 13.

Quod si Judex, sive Magistratus secularis sciat etiam certò, sententiam contra hæreticum latam esse injustam, quia ex falsis testibus hæresis fuit probata, vel nullam, quia necessarius juris ordo non fuit servatus, non idcirco potest ipse processum discutere, ac de injustitia, vel nullitate sententiæ judicialiter cognoscere. An autem tunc possit, saltem supersedere ab executione sententiæ, ne morti tradat innocentem, affirmat Delbene *dub.* 197. *num.* 1. *& sequent.* Quia tunc non ex autoritate publica, sed privata reus condemnaretur. Quod est iniquum ac intrinsecè malum, ac proinde executor exequi non debebit, quia Judex nullam habet autoritatem in vitam innocentis, cum hæc soli Deo sit subjecta, Decian. *lib.* 5. *cap.* 25. *num.* 3. *&* 4. Repert. Inquis. *v. executor*, Conrad. Brun. *de hæret. part.* 4. *c.* 15. *n.* 10. *& sequent.* Gundisalv. *eod. argum. quæst.* 19. *numer.* 6. *&* 7. Farinac. *de pœn. temper. quæst.* 97. *numer.* 77. 88. 92. *& sequent.* Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 10. *num.* 78. Castropal. *part.* 1. *tract.* 4 *disp.* 8. *pun.* 14. *num.* 7.

Negat Carena *part.* 3. *titul.* 14. *numer.* 9. etiamsi reus dicat se habere secretum communicandum Principi quod concernat ejus salutem.

Hanc sententiam negativam tenendam esse autumo ex pluribus rationibus. Primo quia Judex laicus non est Judex sententiæ Judicis Ecclesiastici, sed merus tantum exequutor & custos, ideoque tenetur illam custodire ac exequi, & nullam exceptionem in eam admittere debet per textum *in cap pastoralis de offic. & potest. Judic. deleg. ubi ad hanc rem ita decernitur* §. *quia vero: Quæsisti, an si ipsam sententiam injustam esse cognoverit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potius subsistendum? Attendentes itaque, quod non cognitio, sed executio tantum demandatur eidem, respondemus, quod cùm Ordinarius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam illam injustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat.* Quibus ex verbis colligitur, quod cùm Judici laico solum executio, & nulla cognitio demandetur, efficitur, ut etiamsi certò ac evidenter sciat, aut existimet, sententiam latam contra reum esse injustam, aut nullam debere illam exequi, solumque potest, ac debet Inquisitorem rogare, ut ab illo onere se absolvat. Quod si non obtinuerit, obsequatur. Nam fecit, quod debebat.

Quod sane multo magis procedit, si nullitas sententiæ certò ac evidenter non appareat. Tunc enim nec quidem potest, etiam ad effectum supersedendi à sententiæ executione, & causam remittendi Superiori, probationes decipere, ac processum examinare, neque illius acta cognoscere. Nam, licet hoc in aliis delictis fieri possit, quando incontinenti probationes afferuntur, ut docent Navar. *in cap. cum contingat in* 1. *rem. numer.* 7. *&* 8. *de rescript.* Salzed *ad* Diaz *cap.* 154. *numer.* 14. & Farinac. *quæst.* 97. *num.* 91. *& sequent.* in crimine tamen hæresis ob favorem fidei hoc prohibetur *dict.* constitutione Innocentii VIII. & tradit Simanch. *cath. institut. titul.* 36. *numer.* 7. & Farinac. *loc. cit. num.* 108.

Deinde quia, si Judex ex magis communi sententia quam habet D. Thom. 2. 2. *qu.* 67. *art.* 2. & sequuntur Alens. 3. *p. q.* 40. *memb.* 6. *ar.* 2. Richard. *in* 4. *d.* 18.

art. 3.

4. *d.* 18. *art.* 3. *q.* 26. Major etiam *in* 4. *d.* 33. *qu.* 4. D. Antonin. 3. *p. tit.* 9. *cap.* 2. §. 6. Palud. *in* 4. *d.* 18. *qu.* 6. Petrus à Tarantasia, qui postea Innocentius V. *quod lib.* 3. *qu.* 25. Altisiodor. 3. *p. sum. tit. in quib. sit obediendum* Sylvest. *u. Judex cap.* 2. §. 5. Abulens. *in cap.* 23. Exod. *qu.* 6. Turrecrem. & Archid. *in cap. si Sacerdos de offic. ordin.* Bartol. *in l. illicitas* §. *veritas ff. de offic. Præsid.* Jo. Andr. *in specul. tit. de allegat. & disput.* §. *satis nu.* 13. Felin. & Imol. *in d. cap. pastoralis d.* §. *Quia vero*, ibique Innoc. & *in cap. venerabilis de censib.* Glossa & Alciatus *in cap.* 1. *de offic. Ordin.* Covar. *lib.* 1. *var. c.* 1. Navar. *in can. si quis de pœnit. d.* 7. *num.* 128. aliique tam antiqui, quàm recentiores, debet judicare contra veritatem, quàm certò novit propterea, quæ in contrarium proponuntur. Quia cum non agat nisi, ut persona publica, duo illa, quæ maximè requiruntur in ipso, nempe potestas & scientia debent esse publicæ, ut quemadmodum id tantum debeat agere, quod potestas, publica illi tribuit, ita quoque oporteat judicare juxta ea, quæ per scientiam publicam ipsi constant.

Etenim Judex debet judicare secundum jus divinum & humanum; utroque autem jure tenetur in judicando stare testibus. Jure quidem divino Deuter. 17. *Cum accusatus fuerit aliquis adorasse Solem, vel Lunam &c. inquires diligenter, & si verum esse repereris, interficies illum.* Et subdit. *In ore duorum, vel trium testium peribit omnis, qui interficietur.* Ubi cùm præmisisset, inquirendam esse veritatem, docet illam veritatem esse sequendam, non quam Judex privatim noverit, sed quæ constiterit ore duorum, vel trium testium. Et *cap.* 19. hoc idem magis explicatur. *Non stabit, inquit, testis unus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum.* Quem locum citat Christus Matth. *cap.* 16. agens de correctione fraterna: *Si correctus, inquit, à te non fuerit emendatus, adhibe duos vel tres testes.* Cur ita? ut vel ab illis efficacius corrigatur, vel si non corrigatur, deferatur ad Judicem Ecclesiæ, qui illum prius paternè sin minus juridice corripiat de illo delicto & per testes illos judicet, additque hæc verba. *Ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Quasi dicat: non potest Judex aliter judicare, nisi ex dicto duorum, vel trium testium, quicquid ipse privatim sciat. Quod sanè confirmatur. Nam *Deuteron.* 17. ex quo loco argumentantur adversarii, ita legitur, *Ascendes ad Sacerdotes, qui fuerint illo tempore, qui dicent tibi judicii veritatem.* Quibus ex verbis hanc efficio, concludoque rationem Judex debet judicare juxta judicii veritatem, Sed veritas sumitur à parte rei, veritas autem judicii ex probatione juridica. Ergo Judex debet judicare secundum probationem juridicam. Major certa est ex illo Deuteronomii loco. Minor patet. Nam ex omnium Doctorum sententia illud dicitur verum in judicio, quod juridice probatur; illud similiter non verum in judicio, quod non probatur juridice, ut habetur *l. non novam C. de judic. & l. penult. ff. de probat. & cap.* 1. *& cap. laudabilem de frigid.* Unde Daniel *cap.* 13. illos falsos testes, licet certò nosset falsos esse, non rejecit, nec liberavit Susannam, quantumvis certissimo ac divina revelatione nosset innocentem, donec juridice ex confessione ipsorum ostenderet, illam esse innocentem.

Jure autem humano idem constat ex *d. l. illicitas* §. *veritas ff. de off. Præsid.* ubi sic decernitur: *Sententiam ferendam esse à Judice ex fide eorum, quæ probantur in judicio.* Nec refragatur glossa Culderini, & aliorum, nimirum *ex fide eorum, quæ probatur per testes veros.* Tum quia *sive testes veri* sint, sive falsi, & quos juridice Judex repellere non potest, faciunt fidem in judicio. Et tum quia si secundum solos testes veros, eorumque fidem esset judicandum, non posset Judex secundum ipsos judicare, nisi aliàs rei veritatem sciret à parte rei, & testes illos verum dicere, quod est ridiculum. Ac tum quia *in d. cap. pastoralis de offic. deleg. d.* §. quia verò, præcipit Innocentius III. ut Ordinarius requisitus à delegato, ut exequatur ejus sententiam, illam executioni mandet, cùm juridice lata sit, etiamsi privatim sciat esse illam injustam. Sed eodem modo se debet habere Judex in ferenda sententia, sicut executor in illa executioni mandanda. Ergo tenetur etiam Judex judicare secundum quod juridice sibi probatur, etiamsi privatim sciat oppositum esse verum. Ergo multo magis ad id tenetur merus executor.

Postremo, quia si Judex laicus exequi non debeat sententiam Inquisitoris, id quidem est, vel quia cognoscit injustitiam ex actis, vel aliunde. Non ex actis, cùm apud ipsum facta non fuerint, neque possit ipse illa examinare. Neque aliunde. Nam si ea, ut privata persona legit, exinde solum hauriret scientiam privatam. Ex scientia autem privata moveri non potest ad sententiæ executionem supersedendam. Sicuti similiter in sententiæ prolatione Judex moveri non debet ex scientia privata, sed publica. Quod etiam tradit Simanch. *dict. tit.* 36. *num.* 6. *& sequent. & en Enchir. tit.* 66. *numer.* 4. *& seq.* & ad hoc inclinat Farinac. *quæst.* 67. *de pœn. temp. num.* 107. *& sequent. ac de hæres. quæst.* 186. *à num.* 168. aliique, qui tenent, quod Judex laicus quantumcunque cognoscat injustitiam, vel nullitatem sententiæ Judicis Ecclesiastici, adhuc tamen teneatur sententiam exequi. Quinimmo Locatus *in prax. Inquis. d. u. Judex numer.* 57. *&* 66. Simanch. *de cath. instit. tit.* 66. *num.* 3. Campeg. *ad Zanchin. d. cap.* 8. Castropal. *dict. pœn.* 14. *num.* 10. Diana *dict. part.* 1. *tract.* 1. *resol.* 134. *& part.* 4. *tract.* 1. *resol.* 59. *& tract.* §. *resol.* 26. docent, posse Inquisitorem inquirere contra Judicem laicum, tanquam fautorem hæreticorum, etiamsi differat sententiæ executionem sub prætextu, quod sit injusta. Quia nullo modo Judex laicus potest se ingerere in cognitione causarum Tribunalis S. Officii, cujus tantum est merus executor.

Alioquin autem plura sequerentur absurda. Nam cum S. Tribunali, & publica judicia sint ob bonum Reipublicæ, si executor sententiam juridice probatam non teneretur secundum illam exequi, sed secundum suam privatam scientiam, populus, qui non judicat de occultis, meritò perturbaretur, videndo executorem non stare publicæ probationi, ac sententiæ, justeque suspicaretur executorem in illa causæ amore, vel odio duci, ac fingere, quæ dicit, dareturque occasio executoribus relinquendi multos nocentes impunitos, qui verè nocentes essent, illoque supplicio digni hoc prætextu se certo nosse illorum innocentiam.

Tenetur itaque Judex laicus pœna mortis punire hæreticum sibi puniendum traditum. Nam hæc pœna est adversus illum statuta per leges Imperiales, à summis Pontificibus approbatas, & quia *ex d. cap. Ut Inquisitionis d.* §. *prohibemus de hæret. in* 6. tenetur statim, & absque ulla dilatione exequi Inquisitorum sententiam, atque ex *d.* Constitutione Innocentii VIII. *dilectus filius*, in qua sic legitur: *Eisdem officialibus secularibus sub excommunicationis pœna, & aliis censuris Ecclesiasticis præcipiatis, atque mandetis, ut intra, sex dies, postquam legitime fuerint requisiti, sine aliqua dictorum processuum, per vos agitatorum visione, sententias per vos latas, contra hujusmodi hæreticos prompte exequatur, appellatione remota.* Et ita docent Pegna *p.* 3. *q.* 36. *com.* 85. Farinac. *d. quæst.* 97. *n.* 105. *& de hæres. d. q.* 186. *num.* 162. *&* 165. Diaz. *pr. cr. can. cap.* 144. *n.* 2. Castropal. *d. pun.* 14. *n.* 6. *passim. q alii.*

Hinc

Hinc Princeps, sive Judex secularis non potest condere statuta, quibus præscribatur modus procedendi, vel puniendi crimen hæresis, diversus ab eo, quem Ecclesia præscribit, ac observat per textum *in cap. statutum de hæret. in 6.* & probat Farinac. *d. qu.* 186. *nu.* 155. Nam adversantur jurisdictioni Judicum fidei, idque esset cognoscere de crimine, ac præscribere modum procedendi in crimine hæresis, quod est mere Ecclesiasticum, atque adeo, non ad secularem jurisdictionem pertinens, sed ad Ecclesiasticam, contra quam statuta laicorum nullius sunt momenti, dum à summo Pontifice non approbantur, *d. cap. Inquisitionis sub initio*, & cap. *quæ in Ecclesiarum de constit.* ibique Glossa, & Doctores, quos refert Decian. *lib.* 5. *c.* 26. *n.* 4. Boss. *tit. de hæret. n.* 13. *& seq.* ac nos alibi sæpe.

Potest tamen potestas laica contra hæreticos alias pœnas, præter eas, quæ jure canonico sunt impositæ, dummodo eis non sint contrariæ, imponere, prosequi, ac exercere, ut proinde Principes seculares posse facere, ut in suis dominiis antiquæ pœnæ in usu revocentur, ac in firma observatione permaneant, ut ex communi tradunt Pegna *in p.* 3. *qu.* 86. *com.* 135. Farinac. *d. q.* 186. *n.* 167. Carrer. *de hæret. nu.* 64. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 35. *nu.* 2. Cardinal. de Lugo *tract. de fide disp.* 24. Carena *p.* 2. *tit.* 3. §. 4. *num.* 13. Quia hujusmodi statuta sunt favorabilia Ecclesiæ ac ejus jurisdictioni, & in augumentum fidei, Inquisitionibus cum jurisdictio Episcoporum, ac Inquisitorum amplietur, & promoveatur, quod facere debent Principes, ut probat, Conrad. Brun. *lib.* 3. *de hæret. cap.* 9. *&* 10. Ideoque Romani Pontifices Principum secularium leges adversus hæreticos ac de hæresi suspectos prolatas, non reprobant, sed confirmant, ut liquet *ex d. cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6.* ubi Bonifacius VIII. approbat leges civiles in devotionem Ecclesiæ, & hæreticorum excidium latas, quatenus legibus canonicis non obstent. Monet potestates seculares in investigandis, & capiendis hæreticis obedire. Mandat prædictis potestatibus, ut reos condemnatos ab Episcopo, vel ab Inquisitore, sibique relictos puniendos, sine dilatione, appellatione, vel proclamatione, pœnis debitis afficiant. Prohibet, ne de hoc crimine, utpote mere Ecclesiastico, quoquomodo cognoscant, neve reos è carcere liberent, vel condemnatoriam sententiam retardent. Quod si contra facere præsumpserunt. excommunicatione innodentur, & si in illa per annum perstiterint, tanquam hæretici condemnentur. Idemque constat ex quamplurimis constitutionibus summorum Pontificum apud Pegnam. Et hoc ipsum planè facerent summi Pontifices, si Princeps aliquis, vel Respublica, vel Civitas in suis ditionibus conderent novas leges, quibus novæ hæreses aut nasci impedirentur, aut natæ facilius extirparentur. Unde si Judex Ecclesiasticus omisisset in sententia ponere publicationem bonorum, posset illam Judex laicus addere, Decian. *d. cap.* 25. *num.* 2. Et Princeps secularis posset statuere, quod Judæi, aliive infideles in suis dominiis commorantes teneantur hæreticos denunciare, aliaque hujusmodi facere. Atque ideo etiam seculares Magistratus possunt hæreticos capere, in carceres conjicere, ut eos tradant Judici Ecclesiastico, Clar. *in pr.* §. *hæresis num.* 4. Afflict. *in constit. Regni tit. de hæret. num.* 33. Farinac. *d. q.* 186. *num.* 158. Valereque statuta secularium Principum super publicatione bonorum pro illa parte, quæ illis applicatur de jure Canonico, vel ex consuetudine à sede Apostolica approbata, inquit Farinac. *d. q.* 186. *n.* 156. ex Patisio *cons.* 2. *nu.* 14. *lib.* 4. ac Decian. *lib.* 5. *d. cap.* 25. *n.* 17. censuitque Pegna, recipi posse Principum statuta quibus constituerentur, ut vel omnia bona publicata tribuerentur officio Inquisitionis, vel aliter servatis constitutionibus Apostolicis expenderentur, Parerga Inquisitores in sententiis ferendis, & in quibus reservatur mitigatio pœnarum, ponant clausulam, *Nobis reservamus.* Quia cum ab ipsis, & Vicariis Episcopalibus promulgentur, mitigatio pœnarum utique est reservanda. At postea hujusmodi mitigatio ac moderatio reservata fuit Congregationi Em. Cardinalibus supremæ Inquisitionis. Non enim amplius poterunt ipsi ex se illas commutare. Sed demum Inquisitor una cum Episcopo mitigat, & commutat pœnas impositas damnatis à S. Officio in sententiis latis ab Episcopo, & Inquisitore. Ad utrumque enim commutatio spectat. Quod servandum est tam in processu facto in curia Episcopali, quam in S. Officio. Commutare tamen illas non possunt in pœnas pecuniarias inconsulta S. Congregatione, cùm absque licentia tales mulctæ imponi non possint.

Inquisitores transmittere debent omnes sententias ad S. Officium, non autem processus, nisi in arduis, sed summarium ante expeditionem, & responsum acceptent.

In sententiis minorum non possunt apponere clausulam citra pœnam relapsus absque speciali commissione S. Congregationis.

Inquisitores debent ipsimet sententias pronunciare in causis, quæ fiunt à suis Vicariis.

Inquisitores possunt ferre sententias contra sponte comparentes, illosque absq; Ordinarii interventu expedire. In illis verò causis, in quibus formatur processus, debet servari Clem. I. de hæret.

Inquisitores omnes Italiæ prohibeant, ne sui Vicarii regulares pro sententiis, examine testium, decreto, sive actu, aut alio quocunque titulo, vel prætextu aliquid recipiant, sed gratis omnia expediantur. Sacra enim Congregatio quotannis juxta qualitatem laborum exhibet mercedem. Unde generalibus Ordinum præceptum est, ut Inquisitoribus, fratribus notariis, & Vicariis provideant de victu, & aliis rebus necessariis.

CONSULTATIO CLXIII.

De Degradatione, quod ad causam hæresis. Quotuplex ea sit. De qua degradatione loquatur textus in cap. Quoniam 1. de hæret. in 6. An in degradatione activa comprehendatur capitulum. Quid de Episcopo confirmato, & consecrato. An Episcopus facultatem degradandi possit delegare? Quid de Prælatis regularibus circa suos subditos? Quid de solo Inquisitore? Quid sit de forma & substantia judicis in causa fidei? Abbates, vel Prælati an sint vocandi, ut conjudices. Horumque convocatio an sit de forma degradationis in Tribunali S. Inquisitionis. Quænam personæ convocandæ, ut assistant degradationi? In quibus casibus fieri debeat degradatio ex causa hæresis? An sit licitum in electione Episcopi Clericum in sacris ex causa hæresis tradere Curiæ sæculari, vel perpetuo carceri? Quinam sint effectus degradationis? Et an aliquis degradari possit sine accusatore procedente Judice per viam Inquisitionis? Ubi alia, præsertim S. Concilii Tridentini decretum super degradatione, ab ejus S. Congregatione explicatum, & Parerga aliquot de degradatione, non vulgaria.

Scandalum grave est, ac dedecus Ecclesiæ habere incorrigibiles ac sceleratos administros; unde merito movendi illinc sunt, *cap. qualiter & quando*, ut à villicatione villicus iniquitatis in Evangelio Luc. *cap.* 16. & hujusmodi pœnam dicimus depositionem. Depositio autem est, sive exautoratio, de dignitate, gradu vel ordine deturbatio, vel eorum privatio, degradationis nomen vulgò usurpatum à gradu. Verumtamen depositio verbalis propriè remotio est per sententiam; degradatio realis, solennis & cum executione emancipatio

patio Curiæ ſeculari facta, adempto clericatu. Atque depoſitio duplex. Alia ab officio, ſeu beneficio ſimul *cap. fin. de celebr. miſſ.* vel ſeparatim, *cap. 2. de pœn. in 6. c.* novimus *de verb. ſignif.* ſpecul. *tit. de accuſ.* §. 2. *can. accidens. d.* 50. & à dignitate. Alia ab Ordine, quæ proprie exautoratio, ſive degradatio contra Clericum in ſacris conſtitutum, ut *in cap. pen. de purg. can.* Depoſitio prior verbalis eſt privatio, vel ademptio beneficii, quæ à ſolo Epiſcopo fieri poteſt, & tamen non ſine crimine, vel cauſa. Nam ſi quis non potuerit propter ſupervenientem infirmitatem officio, vel beneficio per ſe ſatisfacere, non eſt deponendus, ſed coadjutor ei dandus *can. ſcripſit cum ſeq. 7. q. 1. cap. 1. 3. 4. & tot. tit. de Cler. ægrot.* Plura exempla depoſitorum Epiſcoporum, & poſtea reconciliatorum priſtinæ Eccleſiæ referuntur à Cyrillo in epiſtola ad Joannem Antiochenum, quam refert in ſua epitome Gratianus *in can.* Joannes Chryſoſtomus *d.* 50. Deponitur ab adminiſtratione beneficii, non autem à beneficio, propter grave ſcandalum leproſus *cap. tua de Cler. ægrot.* Abbas factus inutilis, qui probe non exercet munus amovetur penitus *can.* ſi quis *Abbas* 18. *q.* 2. ſicuti & de Judicibus, & adminiſtrantibus Rempublicam, reſcripſerunt Valentinianus, Theodoſius, Arcadius Cæſares *l. 3. C. de offic. Præf. præt. Orient. & Illyrici.* Immo verò ipſe Imperator inutilis à ſummo Pontifice loco ſubmovetur, & alius ei ſurrogatur, vel propter hæreſim, ſi incorrigibilis, ſi tyrannus, ſi fatuus, perjurus, paganus, Eccleſiæ perſecutor, ut in *cap. 2. de ſent. & re jud. in 6. cap. venerabilem de elect. & can. alius 15. q. 6.* Alexander III. ſummus Pontifex *cap. at ſi Cleric. de judic.* Clericos confeſſos in jure, vel convictos legitima probatione ob crimina, quæ merentur ſuſpenſionem, vel depoſitionem, poſſe à proprio Epiſcopo vel ſuſpendi à ſuis ordinibus, vel altaris miniſterio perpetuò removeri, tradit, & penè notat Panorm. in *d. cap.* at ſi Clerici, depoſitionem eſſe remotionem perpetuam ab altaris miniſterio: Graviſſima hæc quidem pœna, & idcirco non imponitur, niſi pro caſibus à jure decretis, *can. domi* §. *de his d.* 50. *can. 1. d.* 35. & *dec. in d. cap. cap. at ſi Clerici*, aut pro delicto graviori *cap. tuæ de pœn.* Panorm. *in cap. fin. de celebr. miſſ.* quod enorme dicunt.

Locum etiam habet jure Canonico dignitatis amiſſio, *cap. ſuper eo de elect. cap. ex tenore de temp. ordin.* item cinguli militaris privatio *can. nullus 11. q. 1. cap. 2. de pœnit. & remiſ.* Atque ideo Felinus *in d. cap. qualiter n. 25. de accuſ.* notat poſt antiquiores juris pontificii interpretes, quod ubicunque jure civili impoſita eſt pœna mortis pro aliquo delicto, in locum ipſius intelligatur ſurrogata depoſitio, niſi alia pœna imponatur ordinaria pro eo delicto eodem jure pontificio. Bertachinus *tr. de Epiſcop. p. 8. lib. 4. tit. de cauſ. mater. degrad.* & Oſt. *in ſum. tit. de accuſ.* §. *quis ſit effectus* colligunt caſus, in quibus depoſitio fieri poteſt, ideo in illis recenſendis non immorabor.

Suſpenſio ab officio, & beneficio minor eſt, quàm depoſitio, *cap. inter ſollicitudines de purg. can.* & depoſitio minor, quam privatio participationis corporis & ſanguinis Domini. Nam ſi depoſitus ab officio celebrat, hac ſacroſancta participatione excommunicatione perpetua quandiù vixerit, privatur, dempto viatico ſub mortis tempus præbendo, *d. can. accedens d.* 50.

Hic notandum, depoſitum Clericum non fieri de foro Judicis ſecularis, probat *cap. cum non ab homine de judic. & cap. at ſi Clerici eod. tit.* & docet Diaz *in pr. crim. can. cap.* 27. Panorm. poſt *Card in d. cap. cum non ab homine*, ac Innoc. *in cap. de homic. in 6.* Et ideo ei non traditur puniendus ſemper, ſed pœna canonica per Judices Eccleſiaſticos punitur, videlicet detruſione in monaſterium *d. cap. inter ſollicitudines de purg. can. vel aliò.* In quo differt à degradatis, qui veluti incorrigibiles relinquuntur pœnæ ſeculari omnibus privilegiis clericalibus exuti. Et quamvis videantur incorrigibiles qui deponuntur, tamen aliquantula eſt ſpes reſipiſcentiæ, ac proinde antequam Judici ſeculari tradantur, ſuis legibus puniendi, oportet eoſdem depoſitos, non ſe corrigentes, vel perſeverantes in crimine, adhuc Eccleſiaſtica medicina revocari, ſi fieri poſſet ab Epiſcopo, per excommunicationem, & deinde anathemate, quæ ſi depoſitus contemnat, & ita in profundum malorum deciderit, tunc curiæ ſeculari relinquitur, Cæleſt. *in d. cap. cum non ab homine de judic.* Quinimmo nec opus eſſe degradatione, ut Clericus incorrigibilis poſſit comprimi à Judice ſeculari, ſed ſufficere declarari per Eccleſiaſticum Judicem, eſſe incorrigibilem, tradunt Jo. Andr. Butr. & Aret. *in d. cap. cum non ab homine.* At de hoc nos alibi diximus.

Dubitatum autem fuit aliquando, an qui ordinatus eſt à ſummo Pontifice, vel ab eo beneficium, ſeu Sacerdotium conſequutus eſt, poſſit ob crimen à ſuo Epiſcopo ab iis deponi. Placuitque tandem aliquibus, quod à beneficio poſſit, ab Ordine non poſſit, niſi per Papam, *collect. in cap. per tuas de major. & obed.* Siculus autem Abbas Panormitanus *in d. cap. per tuas*, & in Ordine admittit per Epiſcopum factam ejus Clerici depoſitionem, quod Felino placet *in d. cap. per tuas.* Vide deciſionem Capellæ Tholoſ. 292. & ibi Aufrerium, cùm reatus omne privilegium excludat, *can. privilegium 12. q. 3. auth. qua provincia, C. ubi de crim. agi oport.*

Depoſitio, ſeu degradatio realis, ſeu actualis eſt, quando poſt ſententiam verbalem inſignia Ordinum ſolemniter detrahuntur. Vocant hanc jura depoſitionem ſolennem *can. Epiſcopus II. q. 3. cap. 2. de pœn. in 6.* forma, & ſolemnitas eſt *d. cap. 2.* ut coram Judice ſeculari, cui tradendus eſt degradandus, publicè ſuperior, qui deponit tondeat rei caput. Radat vitro, vel ferro loca capitis & manuum, in quibus unctio facta eſt tempore ordinationis. Exuat eum habitu clericali, & induat laicali, & ſic Judici laico concedat puniendum. Qui & huic judicio, quando crimen hanc pœnam mereri videbitur, intereſſe debet, ut poſtea ſtatim puniat, §. *ſi tamen de crimin. &* §. *aliud palam, ut Cler. apud propr. Epiſcop. &c. collat. 6. tit. 11. in auth.* Idcirco reus antea indutus exhibetur veſtibus ſui Ordinis, ut ſi presbyter ſacerdotalibus cum calice in manu, ac ſi celebrare vellet. Diaconus ut diaconus. Item ſubdiaconus, & Epiſcopus degradandus quilibet ſuo habitu. Et poſtea ab extremo uſque ad noviſſimum gradum fit eorum ademptio, ordine, ut presbytero primùm adimatur calix, & deinceps alia ordine retrogrado, quo ei data ſunt. Sic in Epiſcopalibus ornamentis, & aliorum ordinibus intelligi par eſt *d. can. Epiſcopus 11. q. 3.* Si vero agatur de ſummo Pontifice deponendo, ad Concilium generale recurrendum eſt in cauſis, in quibus deponi poteſt, ut *in can. ſi Papa* 40. Videndus & Petrus de Monte *de poteſt. Concil. quæſt.* quando Concilium ſit ſupra Papam.

Extat verò ad rem noſtram *cap. quoniam de hæret. in 6.* ubi, cùm numerus Epiſcoporum ad degradationem Clericorum à ſacris Canonibus inſtitutus, non poterat facilè conveniri, Gregorius nonus conceſſit, quod ſolus Epiſcopus, congregatis tamen Abbatibus, aliiſque Prælatis, ac religioſis perſonis, & litteratis ſuæ diæceſis, Clericum ſacerdotem, vel in ſacris Ordinibus conſtitutum, cùm pro hæreſi fuerit Curiæ ſeculari tradendus, aut perpetuo carceri mancipandus, poſſit degradari. Numerus enim conſtitutus hic erat. Ad degradationem Epiſcopi, duodecim Epiſcopi, ſex ad degradationem presbyteri, tres ad degradationem diaconi, ut ex Concilio Carthag. 1. & 2. *in can. ſi tumidus, & can. Fœlix 15. qu. 7.*

Abb.

Abb. in cap. non potest de re judic. Sylvest. *v. degradatio num.* 1. Clar. *in pr. cr.* §. *fin. qu.* 74. Hic autem numerus erat ad degradationem Clerici in sacris necessarius, præter Episcopum degradantem, *can. si autem,* 15. *q.* 6. Gemin. *in d. cap. quoniam num.* 8. post Jo. Andr. & Albertin. *num.* 49. ac Specul. *tit. de accusat.* §. 2. Idemque numerus trium Episcoporum erat necessarius ad depositionem subdiaconi, ex quo ordo subdiaconatus fuit in sacrum Ordinem receptus, Glos. *in d. cap. quoniam v. Canonibus,* & *in cap.* 2. *de pœn. eod. v. lib.* 2. ibique Jo. Andr. Archid. & Franch. *n.* 2. ac Specul. *tit. de accusat.* §. 82.

Hunc igitur numerum Episcoporum convocare, non erat facile. Rem enim difficillimam reddebat & obligatio residendi, quam habent Episcopi, & apparatus equitatuum ac supellectilium ac distantia locorum, maxime ubi diœceses sunt magnæ, ac præsertim ubi ex Insulis maris Episcopi convocandi essent, qui cùm sint Judices ordinarii suis expensis venire deberent ad judicium degradationis, ut ex Barthol. Brix. ait Turrecr. *in can. si autem is, q.* 7. & ex Archidiacono probat Albertin. *in d. cap. quoniam nu.* 4.

Hinc autem notandum est, quod licet id, quod est difficile enuncietur impossibile, hoc tamen non comprobatur de impossibilitate, neque id comprobatur in casu, in quo lex disponit, quia lex non disponit de impossibili. Ideoque lex antiquorum Canonum non erat de impossibili, sed de possibili, etsi non de facili. Sicque possibile, & facile distinguuntur ita, ut non omne possibile sit facile, sed omne facile sit possibile.

Sane degradatio est genus quoddam ad depositionem, ac degradationem actualem, quæ magis propriè dicitur degradatio. Degradatio verò in genere est perpetua separatio Clerici ab altari. Hæc autem distinguitur in verbalem, & actualem, sive solennem *cap. degradatio de pœn. in* 6. ad cujus distinctionis evidentiam distinguitur degradatio in passivam & activam. Passiva est in degradato, & importat esse separatum perpetuò ab altari, & hæc non potest distingui in verbalem & actualem, nisi extrinsecè ex connotatione degradationis activæ, sed semper est privatio perpetua Ordinum quantum ad executionem illorum, quamvis major ac longe extensior sit hæc privatio, prout infertur ex degradatione solenni. Degradatio verò activa est juridica actio, per quam à Judice Ecclesiastico sententiam ferente, Clericus juste separatur perpetuò ab altari sine spe restitutionis. Atque hæc est illa quæ dividitur in verbalem, actualem ac solennem, in qua explicanda multi confuse loquuntur.

Sunt enim qui videntur velle, quod consistat in illa solennitate, in qua degradatus publice ac solenniter expoliatur instrumentis, ac indumentis sui Ordinis. Unde aiunt, quod degradatio actualis sit executio degradationis verbalis, ut ex Panorm. *in c. qualiter & quando* 2. *de accus.* tradit Sylvest. *v. degradatio n.* 1. & sententiam, per quam decernitur, ut aliquis degradetur, distinguunt ab actuali degradatione, illamque sub verbali collocant, ut Albertin. *in d. c. quoniam n.* 33. *& seq.*

At veritas est, quod actualis, & exercita illa expoliatio degradati, facta juxta formam statutam à Bonifacio VIII. *in d. capit. degradatio de pœn. in* 6. est complementum degradationis actualis eo modo, quo executio sententiæ est complementum illius, cùm sit illius executio; sed tamen hæc degradatio in recto ac principaliter importat sententiam degradationis. Unde hæc actualis & solennis degradatio est sententia lata à Judice imponente degradationem solennem, quæ sit executioni demandata. Et sic verbalis degradatio est sententia, per quam decernitur, quod Clericus sit perpetuò ac sine spe restitutionis, separatus ab altari, non autem decernitur, quod sit degradandus *solenniter*, sed solùm, quod in facto sit privatus Ordinum exercitio, & altaris ministerio. Sententia verò, quæ infert in exercitio solennem degradationem, non sub verbali, sed sub actuali ac solenni degradatione continetur.

Hæc igitur activa degradatio distinguitur in verbalem & actualem, sive solennem, *d. cap. degradatio de pœn.* Verbalis consistit in sententia, per quam Clericus privatur exercitio Ordinum, sive separetur ab altari. Actualis verò est verbalis degradationis executio, Panorm. *in d. c. qualiter & quando de accus.* Sylvest. *d. v. degradatio nu.* 1. Specul. *d. tit. de accus.* §. 2. Albertin. *d. n.* 33. & juxta formam traditam à Bonifacio VIII. *in d. capit.* degradatio fit, quando solenniter Clericus indutus vestimentis sui Ordinis, & habens ejusdem Ordinis instrumenta, illis expoliatur, ut dictum est.

Verbalis fieri potest dupliciter. Aut per sententiam non inducentem actualem & solennem degradationem, sed solum privantem Clericum ministerio altaris, ac sui Ordinis, & secundum Albertin. *loc. cit. qu.* 14. importat terminum pœnæ, quia per modum termini importat separationem ab altari, nec ordinatur ulterius vel ad degradationem actualem, vel ad relinquendum reum Curiæ seculari. Aut per sententiam inducentem etiam degradationem solennem, quia scilicet per eam, non solum decernitur, quod Clericus sit perpetuò separatus ab altari, sed etiam quod solenniter, & actu spolietur instrumentis sui Ordinis, & exuatur habitu, ac privilegio clericali. Et sic prima est degradatio purè verbalis, & est illa, quæ propriè dicitur depositio. Secunda est simul actualis, quia infert actionem, & regulariter sine illa non est, Albertin. *ibid. nu.* 34. ac Specul. *d.* §. 2.

Cùm autem *in d. cap. quoniam* 1. *de hæret. in* 6. dicatur quod ad degradationem requiritur ex sacris Canonibus certus numerus Episcoporum, & postea conceditur, quod in causa hæresis solus Episcopus, convocatis Abbatibus, Prælatis, religiosis viris, ac litteratis, possit degradare, id intelligendum esse de actuali degradatione, volunt Archid. & Gemin. ac Franch. *in d. cap. quoniam,* & Jo. Andr. *in d. cap. degradatio de pœn.* & ex eo Gemin. *nu.* 6. sed Albertin. *d. num.* 35. *& seq.* vult, textum illum intelligendum esse de sola degradatione verbali.

In hac re certum est, antiquos Canones, requirentes certum numerum Episcoporum ad degradandum Clericum, loquutos fuisse etiam de degradatione verbali, nimirum de examine causæ, ac illius definitione. Sic enim *in can.* 1. 15. *qu.* 7. decernitur, presbyterum & diaconum non dejiciendum sine consili examine. Et quod solus Episcopus honorem auferre non potest. Et quod nec ab uno damnari, nec, uno judicante, poterunt honoris sui privilegiis exui, sed præsertim definire oportet synodali judicio. His consentiunt, quæ habentur *ead. qu.* 7. *can. fin.* & *can. si quis tumidus,* & *can. felix ead.* ubi dicitur causas audiendas esse à vicinis Episcopis. Et consonant quæ decernuntur *caus.* 6. *qu.* 4. *per totum* ac expresse *d. cap. degradatio,* ubi Bonifacius VIII. ad degradationem verbalem dicit ex sacris Canonibus necessarium fuisse certum Episcoporum numerum. Ideoque dicendum est, etiam ad degradationem verbalem fuisse necessarium ex antiquis Canonibus numerum præfixum Episcoporum.

Certum quoque est, quod antiqui illi Canones non distinxerunt inter degradationem verbalem inductivam actualis degradationis, & actualem degradationem. Unica enim completa actio est juridica sententia degradationis, & actualis degradatio, quæ non est, nisi executio, & complementum illius sententiæ. Ac sicuti numerus Episcoporum requiritur in examine causæ, ne sententia ex peculiari odio Episcopi, si ipse solus judicaret, forsan esset injusta *can.* 1. *& fin.* 5. *qu.* 7. ita eadem Episcoporum assistentia requirebatur, ut degradatio esset solennis. Loquebantur item Canones illi de degradatione actuali. Tum quia non distinxerunt inter verbalem & actualem. Tum quia intelligi debent de degradatione, effectum sortita, & completa. Et tum quia loquuti sunt de degradatione necessaria ad hoc, ut Clericus in sacris tradatur Curiæ seculari, quæ est degradatio juridica actualiter executioni demandata. Tum quia *in cap. novimus de verb. signif.* ad degradationem, quæ fit ad effectum tradendi Clericum Curiæ seculari, requiritur præsentia secularis potestatis. Multo magis igitur ad illam erat necessaria præsentia omnium illorum, qui erant in causa Judices, vel necessarii assessores. Ac tum quia, ut patet ex forma actualis degradationis, hæc habet modum cujusdam judicialis sententiæ, dicente Episcopo, *Autoritate Dei* &c. deponimus, degradamus, spoliamus, &c. *d. cap* degradatio *de pœn. in* 6. Non ergo conveniebat, hanc degradationem fieri, nisi coram Episcopis, qui in causa erant tunc Judices.

Non obstat, quod antiqui Canones, loquentes de degradatione actuali, necessaria ad tradendum Clericum Curiæ seculari, nullam mentionem faciunt de illo Episcoporum numero, ut *can. Clericus* 3. *q.* 4. *can. si quis sacerdotum* 2. *q.* 1. *cap. ad abolendam in princ.* & *cap. excommunicamus* 1. §. 1. *de hæret.* & *cap. ad falsariorum de crim. fals.* & *d. cap. novimus de verb. signif.* Nam, admisso, quod hi textus intelligendi sunt de degradatione actuali, quod est verissimum. Quia loquuntur de degradatione simpliciter, sequitur, quod ubi Canones loquuntur de degradatione, ut est medium ad ulteriorem pœnam, scilicet ad pœnam mortis, vel perpetui carceris, nomine degradationis intelligitur degradatio juridica & actualiter executioni demandata. De hac igitur etiam intelligendi sunt alii Canones, ad degradationem certum numerum Episcoporum requirentes. Deinde quia non est dicendum, quod hi canones loquantur de degradatione actuali, ut distincta, & separata à sententia, & à verbali degrada-

gradatione. Quia judicialis, & juridica degradatio claudit justam sententiam indicentem degradationem. Si igitur non esset necessarius Episcoporum numerus ex eo, quia hi Canones id non exprimunt, hic numerus non fuisset necessarius ad verbalem degradationem. Quod quidem non admittitur, quia est contrarium Canonibus citatis. Postremo, quia hi Canones, si non exprimunt, non tamen rejiciunt necessitatem dicti numeri Episcoporum, cumque in illis non agatur de forma, & modo degradandi, non fuit necesse, quod hanc solennitatem exprimerent, quæ in numero Episcoporum consistit.

Minus obstat, quod Bonifacius VIII. *in d. c. degradatio de pœn. in 6.* dum loquitur de actuali degradatione solius Episcopi meminit. Quoniam si hæc objectio aliquid probaret, probaret etiam, quod in solenni degradatione, nec Cleri, neque alicujus præsentia esset necessaria, & quod solennis degradatio clandestine fieri deberet; quia ibi Bonifacius VIII. dum exhibet formã degradandi, nullius præsentiã exprimit. Dicendũ igitur, quod Pontifex ibi statuit tantum degradandi formam, quã Episcopus uti debeat, præsentia verò aliorum ad illam formã non pertinet, quia solus Episcopus est, qui degradandum Ecclesiasticis indumentis expoliare debet, ac Ordinum instrumentis privare, & ideo Pontifex solius Episcopi mentionem facit.

Tenendum igitur est, quod antiqua jura, quæ loquuntur de degradatione, ut necessaria ad ulteriorem pœnam, sive de degradatione, ut actualiter, ac solenniter habita, loquuntur quoque de illa, ut comprehendit verbalem & actualem, de illa vero ut executioni demandata. Nam primus, qui distinxit degradationem in verbalem, & actualem, fuit Bonifacius VIII. *in d. c. degradatio*, & ideo juxta antiquos canones, etiam ad actualem necessarius erat dictus numerus Episcoporum. Nunc vero antiqua jura quod ad causas fidei correcta sunt per *d. c. quoniam 1. de hæret.* & universim quoad degradationẽ Clericorũ in sacris per S. Conciliũ Tridentinũ *sess. 13. c. 4. de refor.* de quo infra, & ita solus Episcopus potest degradare.

An autem idcirco, quod solus Episcopus possit degradare, excludatur Capitulum? Negant Glossa *in d. c. quoniam v. solus*, ibique Monach. Archid. Jo. Andr. Zenzel. & Geminian. *n. 8.* & Franch. *n. 3.* Existimant enim, quod Episcopus ad examen causæ, & ad sententiã contra degradandũ non possit procedere sine Capitulo. Adducunt ad id *can. si autem 15. qu. 7. can. Episcopus*, & *can. nullum 18. q. 2.*

At in hoc distinguendum est inter degradationem Clericorum existentium in minoribus Ordinibus, vel inter degradationem purè verbalem, quæ est depositio, & inter degradationem verbalem actualem, per quam Clericus in sacris constitutus actualiter & solenniter degradatur. Ad illas degradationes, etiam de jure antiquo, non erat necessarius numerus Episcoporum. Erat tamen necessarium Capitulum, ut probatur ex juribus citatis, & ex *can. nullus Episcopus 15. q. 7.* & *in can. siquid d. 86.* & sic in illis solus Episcopus cum Capitulo ad degradationem procedebat, Panorm. *in c. non potest de re judic.* Specul. *d. tit. de accus. §. 2.* & notat ex Archidiacono Gemin. *in d. c. quoniã qu. 1.* Sed in degradatione actuali verbali, qua per sententiam Clericus existens in sacris damnabatur ad solennem degradationem, non erat necessaria assistentia Capituli ad examen causæ, & ad verbalem degradationem. Quia, cùm esset necessaria assistentia, & præsentia Episcoporum, non erat opus vel consilio, vel judicio, aut suffragio Capituli. Præter Episcopos enim nullius alterius assistentia & auctoritas erat necessaria. Unde cùm in præsenti simus in casu, in quo de jure antiquo non erat necessaria præsentia Capituli, & Gregorius nonus *in d. c. quoniam* auferens necessitatem convocandi Episcopos, surroget eorum loco Abbates, Prælatos, &c. nulla facta mentione Capituli, dici non potest, quod solus Episcopus, etiam excluso Capitulo nequeat Clericum in sacris constitutum, verbaliter degrãdare, ut late probat Albertin. *eo loco nu. 57. & seq.* Lex enim corrigens, & limitans legem, loquitur in casu legis correctæ, ac limitatæ, & exceptio est de regula, & in casu regulæ loquitur. Si verò loquamur de pura præsentia, & assistentia necessaria ad solennitatem actualis degradationis, debet hæc fieri ab Episcopo, convocato Clero Ecclesiæ suæ secundum quod ipsi videbitur expedire.

Verum hodie res hæc nullam habet difficultatem. Nam non solum consuetudo, qua Episcopi præscripserunt, ut in causis criminalibus procedant sine Capitulo ad punitionem delinquentium, est rationabilis ac legitima *c. 3. de cõsuet. in 6.* Sed etiam extat decretum S. Concilii Trid. *Sess. 13. c. 4. de refor.* per quod Episcopus nedum per se ipsum, sed etiam per suum Vicarium potest procedere ad degradationem, etiam presbyterorum, ut per Suar. *de censur. disp. 30. sect. 1. nu. 19.* Avil. *eod. tit. p. 3. disp. 5. dub. 1. concl. 3.* Sayr. *eod. argum. lib. 5. c. 20. n. 19.* & apud ipsum plures alii. Quod tamen ita intelligi debet, ut ad degradationem verbalem, præparatoriam ad solennem, etiam Vicarius generalis Episcopi, de ipsius Episcopi commissione possit procedere; actualem verò degradationem solus Episcopus facere possit, ut in d. decreto Concilii statuitur.

Solus autem Episcopus consecratus potest ad degradationem, actualem & solennem procedere & Clericum Ordinibus privare, illúque ab altari separare, ita ut non possit illam committere Abbatibus presbyteris, ac solenniter benedictis. Quia hæc est actus Ordinis Episcopalis *c. degradatio de pœn. in 6.* & notatur *in c. cum non ab homine de judic.* Ost. *in c. dilectus*, & *c. irrefragabili de offic. Ordin.* ac Doctores *in c. cum contingat de form. comp.* Quæ autem sunt Ordinis Episcopalis, non possunt Clericis inferioris ordinis, id est non episcopalis, demandari, ut patet *ex c. aqua de consecr. Eccles. vel altar.* Hinc dicebat Archid. *in c. dilecto nu. 1. v. mucrone, de sent. ex. com. in 6.* duplex est mucro spiritualis. Alius disciplinaris, sive medicinalis, ut excommunicatio, qui non ad punitionem, sed ad correctionem tantum vibratur. Alius eradicans, sive mortalis, ut degradatio, qui non tantum ad correctionem, sed etiam ad punitionem infligitur, & hic est mucro Episcopi specialissimus. Unde nullus non ordinatus in Episcopum potest illum vibrare. Quod dictum sequuntur Jo. Andr. *in c. 1. n. 4. v. cum ab omni mucrone*, & Anchar. *nu. 2. in 5. notab. de homicid. in 6.*

Nec obstat, si dicatur; hujusmodi Abbatibus potest ab Episcopo cõmitti, ut minores ordines cõferant, ut ex declaratione S. Congregationis Concilii in causa Bononiensi apud Fagnan. *in d. c. aqua. à n. 8.* ubi eam tuetur ab impetu modernorũ, & referunt Azor. licet corrupte, *instit. mor. p. 1. lib. 12. c. 2. q. 1.* Quaranta *in sum. Bull. v. Ordo, vers. Abbatibus*, & habetur in libris publicis ejusdẽ S. Congregationis super *c. 5. sess. 6. de refor.* Ergo videtur etiã eis cõmitti posse, ut ordines auferãt per degradationẽ, quia ejus est deponere, cujus est ordinare, *can. nullus Primas 9. q. 3.* Ost. *in c. cum contingat. n. 2.* & Jo. Andr. *n. 10. de for. comp.*

Nam respondetur, in Ordinibus conferendis Abbates benedictos fuisse speciali privilegio affectos à septima Synodo, ut *in can. quoniam d. 69.* at non fuerunt affecti aliquo privilegio in ordinibus auferendis. Nec licet arguere ab ordinatione ad degradationem. Quia spiritualia facilius cõferuntur, quam destruuntur, ut in hac ipsa materia degradationis ait Glossa *in d. c. degradatiò v. Canonibus de pœn. in 6.* Cum tamen contrarium in corporalibus sit, quæ difficilius ædificantur, quàm destruantur, *c. inter corporalia de translat. Episcop.* Unde Episcopus solus ordinem conferre potest, solus auferre non potest, ut inquit textus *in can.* fin. *15. q. 7.* ut in degradatione presbyteri, diaconi, ac subdiaconi diximus ex Cõcilio Agathensi *can. 1. d. can. fin. can. siquis, can. felix, & can. si autem ead. caus. & qu.* Glos. 1. *in d. c. quoniã de hæret. in 6. &* Abb. *in c. non potest de re jud.* etsi hodie servandum sit decretum S. Concilii Trid. *c. 4. sess. 13.* & ita quoque sentiunt *in d. c. quoniam de hæret. in 6.* Jo. Andr. quem sequitur Gemin *n. 8.* & Franch. *n. 3.* Panormit. *in c. transmiss. de elect.* Ad degradationem verò verbalẽ, etiam præparatoriã ad actualem, potest procedere Episcopus confirmatus, licet nondũ consecratus, Albertin. *ibid. q. 6. nu. 6.* Quia hæc est actus jurisdictionis.

Episcopus verò degradationem verbalem non potest committere, nisi suo Vicario generali ex citato decreto Tridentino. Actualem verò degradationem solum potest delegare alteri Episcopo consecrato. Episcopi enim ea, quæ sunt Ordinis, aliis Episcopis delegant. Et S. Concilium Tridentinum, dum inquit, quod Episcopus *per se ipsum solum id faciat*, dictio *solum* excludit quamcunque alium non Episcopum. Estque sensus, quod Episcopus non potest id facere per suum Vicarium, vel alium non Episcopum, Panorm. *in d. c. transmissam de elect.*

Prælati autẽ regulares non possunt degradare suos subditos, nisi hoc illis competat ex privilegio, vel ex cõsuetudine. Quod est certum de actuali degradatione; quia non potest fieri, nisi ab Episcopo consecrato. Certumque etiam est de degradatione verbali. Quia cùm Prælati regulares non possint cognoscere de hæresi, ne quidem ex hac causa possunt aliquem Verbaliter degradare. Ubi verò non sit eis prohibitum cognoscere de delicto, pro quo sit imposita degradatio, neque illis erit prohibitum suum subditum regularem de tali delicto, in legitimo judicio convictum, vel confessum, degradare verbaliter.

Supposito autẽ quod ex Clementina *1. de hæret. §. 1.* causas fidei nec Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo terminare possit, ac per sententiam desinere, sed tamen unus eorum sine alio id facere queat, si alter requisitus, & spatio octo dierum expectatus sui copiam ad hoc facere noluerit, quæritur an hoc casu Inquisitor sine Episcopo possit ad Clerici hæretici degradationem procedere? Est certum, non posse Inquisitorem actualiter degradare, cùm id requirat Episcopum consecratum. Unde solius Episcopi est, clericos actualiter & solenniter degradare *d. c. degradatio de pœn. in 6.* & Concilium Trid. *loc. cit.* Sed verbaliter degradare, sive sententiã degradationis actualis, causa cognita, proferre, est actus jurisdictionis, quam in causa fidei habet Inquisitor. Atque adeò in casu prædicto solus Inquisitor potest Clericũ degradare verbaliter sine Episcopo. Tũc enim vigore *d. Clem. 1.*

ad illum

ad illum solum causa devolvitur. Quod etiam tradit Albertin. *in d. cap. quoniam quæst.* 3. *n.* 3. ac Pegna *in* 3. *p. com.* 63. Quin etiam in hoc casu potest Inquisitor actualem degradationem alicui Episcopo consecrato committere, ut causæ expediantur, ac sententia debitæ executioni demandetur.

An autem sit de forma, & substantia judicii, quod in causa fidei ad exautorandum Clericum, in sacris constitutum, Inquisitor evocet Abbates, Prælatos, religiosos viros ac litteratos, ut *in d. cap. quoniam,* decernitur, ac in *d. cap.* 4. *sess.* 13. Concilii Tridentini, ubi statuitur, quod Episcopus adhibeat ad hoc munus Abbates, vel alios in dignitate constitutos, ut illi assistant, ita, ut, hoc non servato, processus, & sententia sit ipso jure nulla. Hujus quæstionis hæc affinis est, an Abbates isti, vel Prælati convocandi sint ut Conjudices, anve ut Assessores, habentes votum decisivum, an potius ut Consiliarii, an etiam solum ad actus solennitatem?

Decretum S. Concilii Tridentini est in hæc verba. *Cùm vero tam gravia nonnunquam sint delicta, ab Ecclesiasticis commissa personis, ut ob eorum atrocitatem è sacris Ordinibus deponendæ, & Curiæ sint tradendæ seculari, in quo secundum sacros Canones certus Episcoporum numerus requiritur, quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur; propterea statuit, & decrevit, Episcopo per se, Vicarium in spiritualibus generalem contra Clericum, in sacris etiam presbyteratus, Ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depositionem, & per se ipsum etiam ad actualem atque solennem degradationem ab ipsis Ordinibus, & gradibus Ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum Episcoporum præsentia in numero à Canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat, adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem Abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio Apostolico habentibus, si in Civitate, aut diœcesi reperiri, & commodè interesse possint, alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves, ac juris scientia commendabiles existant.*

Videtur profecto, quod dicti Abbates convocandi sint, ut Conjudices. Primò quia Episcopi, sine quibus Episcopus loci non poterat aliquem degradare, convocabantur, ut Conjudices. Id patet & *can.* 1. 15. *quæst.* 7. his verbis. *Nullus nostrûm sine consilii examine quemlibet presbyterum, vel diaconum dejicere audeat.* Et mox. *Nec uno judicante poterunt honoris sui privilegio exui.* Eadem habentur *can. fin.* & *can. siquis tumidus,* & *can. felix, ead. caus. & quæst.* Atque ita, quod isti Episcopi essent Conjudices cum proprio Clerici Episcopo, docuerunt Franch. *in d. cap. degradatio num.* 2. *de pœn. in* 6. Sylvest. *v. degradatio num.* 3. Abbates autem isti, ac Prælati sunt surrogati in locum Episcoporum, qui convocandi essent, nisi obstaret *d. cap. quoniam, & d. decretum Tridentinum.* Atqui surrogatum sapit naturam illius, cui surrogatur ut communiter docent Doctores *in l. si cum §. qui injuriam ff. siquis caut. plen.* & notat Gabr. *conc.* 2. *de reg. jur.* Surd. *cons.* 26. *num.* 5. & *conc.* 35. *n.* 9. Quia surrogata res censetur eadem cum principali, & sub eadem dispositione comprehenditur, *§. sin igitur defunct. vers. Unde consequens, auth. de hæred. ab intest. ven.* Bald. *in l. per diversas num.* 21. *C. mandati,* Decian. *cons.* 52. *n.* 53 *lib.* 1. & Rota coram Merlino *dec.* 445. *num.* 2. Ideoque etiam isti Abbates ac Prælati sunt convocandi, ut Conjudices. Quod etiam habetur ex *cap. non potest de re judic.* in quo ita statuitur. *Non potest quenquam à sacerdotali gradu, nisi justis ex causis concors Sacerdotum sententia submovere.* Quare licet *in d. cap. quoniam* tollatur necessitas convocandi Episcopos, non tamen in hoc corriguntur antiqua jura, quod, ad degradandum Clericum, in sacris constitutum, non sufficiat unus Episcopus, sed plures Conjudices requirantur. Et ita, quod etiam nunc post decretum S. Concilii isti Abbates convocandi sint, ut Conjudices Assessores, tenent Suarez *de censur. disp.* 30. *sect.* 1. *num.* 20. & Bonacin. pariter *de censur. disp.* 4. *pun. un. num.* 13.

Ac proinde hæc convocatio Abbatum ac Prælatorum est substantialis, ac de forma. Tum quia non potest fieri judicium sine Judice. In degradatione autem non solus Episcopus, sed simul cum Episcopo sunt Judices Abbates, ac Prælati. Et ideo sine illis nulla est degradatio.

Deinde quia id colligitur *ex d. cap. quoniam,* in quo dicitur: *convocatis Abbatibus.* Ablativus enim absolutus importat conditionem, ut tradunt Bartolus, aliique *in auth. matri & aviæ C. quando mul. ut. offic. fung.* & communiter *in l. à testatore ff. de condit. & demonst.* Rota coram Buratto *dec.* 6.6. *num.* 2. & consequenter importat etiam formam juxta ea, quæ tradunt. Bald. *in d. auth.* Bec. *cons.* 39. *num.* 19. ac Su d. *cons.* 371. *num.* 69.

In hac quæstione certum est, quod de jure antiquo Episcopi convocandi ad degradationem, erant Conjudices, audiebant causam, illiusque per definitivam sententiam modum ac finem imponebant. Perspicui enim sunt textus citati, nominatim *d. cap. non potest,* quod est S. Gregorii Papæ. At quod Abbates, ac Prælati, convocandi ad degradationem, debeant esse conjudices cum Episcopo, incertum aliis videtur, mihi tamen minime dubium, quod non sunt Conjudices. Nam decreto S. Concilii Tridentini, ut declaravit ejus S. Congregatio, corrigitur *d. can. siquis tumidus cum duob. seqq.* 15. *q.* 7. & *d. cap. degradatio de pœn. in* 6. & ampliatur *d. cap. quoniam de hæret. eod.* Primò in eo, ut non solum Episcopus ipse per se, sed ejus quoque Vicarius possit ad verbalem degradationem procedere. Deinde ut non solùm in casu hæresis, sed etiam in omnibus, in quibus ad actualem degradationem procedendum sit. Declaratur etiam *d. cap. quoniam,* ut debeant assistere totidem Abbates, usum mitræ & baculi ex privilegio Apostolico habentes, quot Episcopi requirebantur; nam *in d. cap. quoniam,* numerus non erat præfinitus. Demum ampliatur in eo, ut si commode in civitate, vel diæcesi reperiri non possint, sufficiantur viri in eorum locum in Ecclesiastica dignitate constituti. Unde, si essent laici, quantumvis graves, ac juris scientia commendabiles, non possent assistere, qui tamen olim Appellatione autem personarum, in Ecclesiastica dignitate constitutarum, de quibus Concilium loquitur, Prælatos Regulares Mendicantium non comprehendi, dixit S. Congregatio, cum non habeant nomen dignitatis & Abbates non debere interesse examinationi causæ, vel processus, sed tantum posse solenni, & actuali degradationi assistere ut assessores, & posse Ordinarium alias personas in dignitate Ecclesiastica constitutas, etiam non diæcesanas, scientia Sacræ Theologiæ commendabiles, adhibere. Idq; fundatur in verbis S. Concilii, quod distinguit inter verbalem & actualem degradationem, primam tribuens Episcopo ac etiam ejus Vicario generali, ac subdens, quod Episcopus possit per se ipsum ad actualem degradationem procedere, *adhibitis tamen &c.* Hæc autem clausula refertur ad degradationem actualem, de qua parum antea loquebatur, non ad verbalem, Idipsum de mente Concilii tenet Aldret *de relig. disciplina tuen. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 15. volens, quod hujusmodi Abbates ac Prælati solum convocandi sint ad solennitatem.

Spectato etiam *d. Cap. quoniam de hæret. in* 6. non aliud dicendum censeo. Nam illud non requirit, nisi præsentiam horum Abbatum, ac Prælatorum. Textus verò supra citati expresse loquuntur, etiam de degradatione verbali, & volunt, quod hæc causa judicetur à pluribus Epis-

Episcopis. Hoc autem ipsum expressisset Pontifex *in d. cap. quoniam* de Abbatibus ac Prælatis, si illos, ut Judices, convocandos esse voluisset. Quare cum id in eo non legatur, non potest dici, quod sint surrogati in locum Episcoporum quantum ad causam definiendam, sed solum quantum ad assistentiam personalem præstandam in actuali ac solenni degradatione.

Idque comprobatur, quia designatio Judicum debet esse determinata, & certa, & ideo ubi antiqui Canones voluerunt, quod plures Episcopi assisterent, ut conjudices Episcopo loci, decreverunt illorum numerum. At Gregorius nonus *in d. cap. quoniam* non solum indefinite, nullo determinato numero, jubet convocari quamplures viros diversæ conditionis, sed etiam, ut habetur ex ejus verbis, *de quibus expedire videbitur* in arbitrio Episcopi ponit convocari, quos judicaverit expedire, ut fatetur idem Albertin. *loc. cit. num.* 45. Et quod plus est, vult convocari etiam religiosas personas. Immo quod amplius est, etiam litteratos, & quidem etiam laicos, ut notant Gemin. *in d. cap. quoniam n.* 4. *&* 5. Franch. *n.* 3. & Albertin. *q.* 3. Laicos autem repugnant esse Judices in causa Ecclesiastica, quia sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ, neque eis hæc ibi tribuitur. Ex quibus probe conficetur, quod Abbates, ac Prælati aliique non sunt convocandi, ut Judices, præsertim in causa hæresis. Quia in causa fidei Judices privative quoad alios, sunt Episcopi, & Inquisitores, ac proinde Abbates, Prælati, & cœteri non surrogantur in locum Episcoporum, qui convocabantur, ut Judices.

Nec quidem surrogantur, ut Consiliarii. Quia non potest dici, quod surrogantur loco Episcoporum, qui non erant Consiliarii, sed Judices, cum iis competat solum, quod dent consilium, non autem quod proferant sententiam, ut ex Jo. Andrea tenet Albertin. *d. n.* 45. Ideoque non potest dici, quod ii locum servent Episcoporum, cùm non sint Judices. Quare quod sint Consiliarii, aliunde probandum est; Hoc enim non probatur ex eo quod sint surrogati in locum Episcoporum.

His accedit *cap. ex commissi de hæret. in* 6. ubi conceditur Inquisitoribus, ut ad definiendas causas fidei eligere sibi possint Consiliarios, qui etiam de jure communi non habent, nisi votum consultivum, ut alibi probavimus. Unde in alio sensu non potest intelligi *d. cap. quoniam.* Quod si in contrarium intelligeretur, esset correctum per *d. cap. ex commissi.* Atque adeo *d. cap. quoniam* non est intelligendum, ut velit Abbates, ac Prælatos esse vel ut conjudices, vel ut consiliarios, sed ut assistentes.

Nec obstat, quod ablativus absolutus importet conditionem, & conditio formam. Quia id non semper est verum, sed comprobatur solum juxta subjectam materiam. In hoc autem casu non potest importare conditionem, ac formam, si dicti Abbates, ac Prælati &c. convocandi sunt tantùm ad solennitatem.

Tenendum itaque est, convocationem hujusmodi non esse de forma degradationis, sed tantum de solemnitate cum ji non sint convocandi, nisi ad exhibendam præsentiam solennitati degradationis; nec in Tribunali. S. Officii dictos Abbates, ac Prælatos esse convocandos, ut Judices; quia hoc judicium privativè quoad quoscunq; pertinet ad Episcopum, & Inquisitorem, ut aliàs probatum est; neque ut Consiliarios, quia idem Tribunal habet suos Consultores, sed duntaxat convocandos esse pro solennitate actus.

Dubitatur verò in sententia illorum, qui ajunt, Episcopos, sive Abbates, ac Prælatos esse Conjudices, sive Consiliarios cum Episcopo ad degradandum verbaliter Clericum in Sacris, an requiratur omnium consensus, an potius sufficiat major pars illorum. Multi ponderantes verbum illud *concors*, quod exprimitur *in d. cap. non potest de re judic.* tenent, requiri consensum omnium Conjudicum. Ita præ aliis Panorm. *ibi n.* 10. & Felin. *n.* 8. traditq; Bonac. *Loc. cit. n.* 14. & apud illum Alterius, & Tuschus. At non requiri asserimus, & juxta doctrinam Cardinal. *in d. cap. non potest*, dicimus, tunc solum esse necessarium consensum omnium, quando requiritur concors consensus omnium & singulorum; quia qui consentire debent, id faciunt, uti singuli, non autem quando consentiunt, uti Collegium. Quia cum verum sit, quod illud, quod fit à majori parte Collegii censeri debeat, ac si factum sit à toto Collegio, concorditer, ideo sufficit factum à majori parte, per ea, quæ adducit Felin. *in d. cap. non potest n.* 8. Unde idem Panorm. *in cap.* 1 *n.* 7. *de arbitr. in* 6. assertionem suam limitat, ut si de facto Conjudices in hoc casu sint plures, quàm sex, aut respective quàm tres, sufficiat consensus sex, ubi sex requiruntur, ac trium, ubi requiruntur tres.

Porrò personæ convocandæ ab Episcopo ut assistant degradationi *ex d. cap. quoniam*, primò nominantur Abbates, quos esse Prælatos deducitur ex illa dictione & *aliis Prælatis.* Dictio enim *alius* regulariter significat similitudinem, estque repetitiva similium qualitatum Glos. *in l. si fugitivi C. de serv. fugit.* ibique Bald. Salicet. & Paul. de Castro. Dum ergo dicitur convocatis Abbatibus, aliis Prælatis, sequitur, quod Abbates inter Prælatos numerentur, *cap.* 1. *de ætat. & qual. cap. præsentia de offic. in ord.* 6. Gemin. & Albertin. *in d. cap. quoniam n.* 29. Inter alios verò Prælatos comprehendi debent, etiam Prælati regulares. Nam & Abbates sunt Prælati regulares, eisque similes sunt alii Prælati regulares, non tamen mendicantium.

Secundo nominantur personæ religiosæ, sub quo nomine non solum veniunt regulares, sed etiam sacerdotes, vel Clerici seculares *can denique d.* 4. *can. unus itaq; in fine* 1. *q.* 1. Jo. Andr. & Gemin. *in d. cap. quoniam*, *alibi* Albertin. *q.* 1. *præsertim* in hoc casu favorabili, in quo sub nomine religiosi veniunt etiam Clerici seculares, si materia illis adaptatur, sicuti adaptatur hæc assistentia, sub nomine tamen Sacerdotum non venire regulares, vult Albertin. *d. q.* 1. *n.* 7. Unde si testator relinquat legatum pro missis celebrandis à Sacerdotibus, non possunt, celebrari à Regularibus, idque propter communem usum loquendi. At verum non puto, quod nomen Sacerdotis in communi usu loquendi significet solos Sacerdotes seculares, nec quod in materia adaptabili sub nomine Sacerdotis non veniant Regulares, qui tam proprie sunt Sacerdotes, quam seculares, nec unquam est verisimile, quod testator voluerit excludere regulares Sacerdotes, & quod majorem fiduciam habuerit in missis Sacerdotum secularium, quàm regularium.

Tertio nominantur litterati viri in Theologia, vel jure Canonico, sive civili periti, etiam laici, Franch. *in d. cap. Quoniam*, *n.* 3. ibique Gemin. *n.* 4. & Albertin. *q.* 2. Nam & laici, etiam conjugati, in causis Ecclesiasticis, possunt esse Consiliarii, aut assessores, dummodo sint viri probi, & honesti, ac in jure periti, ut per Eymeric. *p.* 3. *direct. q.* 77. *n.* 1. Convocandi verò sunt è diæcesi Episcopi, & quatenus opus sit, etiam è diæcesi aliena, etiamsi assumendi sint, ut præbeant consilium. Nec vitiaretur actus ex eo, quod personæ istæ non fuissent assumptæ è diæcesi proprii Episcopi, ut per Gemin. *ibid. n.* 6. & Franch. *n.* 3.

In terminis verò S. Concilii Tridentini Abbates convocandi debent habere usum mitræ ac baculi, vel esse personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ. Unde non interest, quod istæ personæ sint sæculares vel regulares. Nam & Abbatia dignitas regularis est, & Prælatos regulares habere dignitatem, assumique posse, ut sint delegati Papæ, probant Doctores *in cap. Statutum de rescript. ib.* 6. Excipio Prælatos Mendicantium, ut supra; Cumque S. Concilium Tridentinum loquatur in genere de degradatione, non correxit antiqua jura

jura disponentia in specie de degradatione ex causa hæresis. Ideoq; in degradando Clerico in Sacris Constituto ex causa fidei non est necesse, quod Abbates habeant usum mitræ, & baculi, nec quod personæ adjunctæ sint omnes in dignitate Ecclesiastica constitutæ, sed sufficit quod sint Religiosæ, ac litteratæ. Insuper vel istæ personæ convocandæ sunt, ut dent consilium in causa definienda, & sic quamvis commendabile sit, quod sint in dignitat e constitutæ; magis tamen necesse est, ac sufficit, quod sint probæ, honestæ, ac litteratæ, ut dicitur *in cap. ut commissi de hæret. in 6.* Si verò convocandæ sint ad solemnitatem actus, qui eò erit solemnior, quò assistentes erunt digniores, convocandi sunt Abbates, ac Prælati inferiores Episcopo, si adfuerint.

Degradatio autem in causa hæresis fieri debet, quando hæreticus tradendus est Curiæ sæculari, & quando est immurandus, *ex d. cap. Quoniam de hæret. in 6.* Quando igitur Clericus hæreticus constitutus in Sacris tradendus est Curiæ Sæculari, prius est degradandus actualiter, *cap. ad abolendam §. præterea*, & *cap. excommunicamus* 1. & 2. §. *damnari eod. tit.* ad quos textus Canonistæ, aliique passim, quos abundè refert Farinac. *de hæres. q.* 189. §. 2. *n.* 12. Idque est necessarium, ut degradatus ac privatus privilegio Clericali subditus maneat Laïcæ potestati, possitque ab ea puniri. An verò Clericus tradendus Curiæ sæculari non constitutus in Sacris degradandus sit actualiter, anvè verbaliter, mox dicetur.

Item si Clericus esset immurandus, hoc est perpetuo carceri damnandus. Non distingui enim carcerem à muro, notat Glossa *in d. cap. quoniam not.* 1. Eymeric. *d. p.* 3. *q.* 94. *ex cap. excommunicamus ult. de hæret.* & *ex d. cap. ut commissi vers. illorum*, & cap. *accusatus in fin. eod. tit.* Et licet de hac re fuerit antiquitus dubitatum, an scilicet damnati ad perpetuos Carceres prius actualiter degradari debeant, dubium tamen abstulit Urbanus IV. in rescripto, cujus initium: *Consultus*: relatum ab Eymerico *p.* 1. *pag.* 85. ac ita, quod carceri perpetuo damnandus prius debeat degradari de jure, docuerunt *ex d. cap. quoniam* Archid. *num.* 1. Franch. *n.* 2. Gemin. *n.* 3. Albertin. *n.* 27. 28. & 55. Calderin. *rubr. de hæret. redeuntibus n.* 55. Panorm. *in d. cap. excommunicamus* 2. *n.* 2. ibique Anchar. *n.* 5. Felin. *vers. Et quod Clericus* Socin. *n.* 4. Repertor. Inquis. *d. v. degradatio*, Eymer. *d. p.* 3. *q.* 94. Pegna *in p.* 2. *direct. com.* 65. Caren. *p.* 2. *tit.* 1. §. 32. *n.* 180 Delbene *p.* 1. *dub.* 162. *pet.* 3. *n.* 1. & Farinacius alios referens *d. q.* 189. §. 2. *n.* 13. Tametsi hodie ex benignitate S. officii hujusmodi damnati ad perpetuos Carceres solùm verbaliter soleant degradari, Locat. *loc. cit. v. Clericus*, & *d. v. degradatio*, Pegna ad Eymeric. *p.* 3. *com.* 65. & 69. Carena ac Delbene *ubi supra n.* 5. & Farinac. *d. q.* 189. *n.* 16. Quia tamen de jure immurandus ex causa hæresis potest actualiter degradari, ideo etiam nunc id fieri posset in casu particulari ex circumstantiis gravissimis. Unde Farinac. *d. n.* 16. testatur hos aliquando degradatos fuisse actualiter per S. Congregationem S. Officii. Estque speciale in crimine hæresis, ut damnati ad perpetuos Carceres degradentur actualiter, ut ait Franch. *in d. cap. quoniam n.* 2. & licet id locum habere in damnato ad perpetuos Carceres, etiam ex aliis delictis dicat Albertin. *in d. cap. quoniam n.* 28. quem sequitur Farinac. *d. q.* 189. Vera tamen est sententia Franchi, quam sequitur Delbene *d. q.* 162. *pet.* 3. *n.* 3. Etenim *cap. tua de pæn.* & *Can. si Episcopus d.* 50. intelliguntur de degradatione verbali.

Damnatos etiam in perpetuum ad triremes, degradando esse actualiter, volunt Campeg. ad Zanchin. *de hæret. cap.* 20. *litt.* G. *v. pænas*, Pegna *in p.* 3. *com.* 65. Farinac. *q.* 189. §. 2. *n.* 15. ac Delbene *d. pet.* Fundantur in identitate rationis, quæ est inter istum & damnatum ad perpetuum Carcerem. At immeritò, cum id non reperiatur in jure expressum, nec Doctores, aut Judices extendere possunt pœnas gravissimas ad casus in Lege non expressos ex sola similitudine, aut identitate rationis. Et idem Farinaccius d. n. 16. docet, quod isti damnati ad triremes in perpetuum degradantur verbaliter, quæ pœna connaturalis est damnationi ad triremes in perpetuum, cum omnino separatus sit ab altari Clericus, qui perpetuo debet remigare. Quid autem in hoc servandum, & quomodo hæ sententiæ concilientur, dicam in Parergis.

Hinc duo notanda sunt. Alterum quod ubi in jure imponitur pœna degradationis simpliciter, id juxta regulam in pœnis *de reg. jur. in 6.* accipi debet in mitiorem partem, ac ita, ut intelligatur de degradatione verbali, ut per Albertin. *in d. cap. quoniam* n. 23. Salell. *lib.* 6. *reg.* 450. *n.* 92. Delbene *d. q.* 162. *n.* 16. Henriq. *lib.* 13. *de excom. cap.* 55. *n.* 5. Diaz. *in pr. crim. cap.* 140. *n.* 4. Quod tamen limitant, nisi jura loquantur de degradatione ut ordinata ad ulteriorem pœnam mortis, vel nisi sint jura antiqua, quibus in casibus semper intelligi debent de degradatione actuali.

Alterum est, quod nunc solùm quando Clericus damnatur ad mortem, regulariter degradatur actualiter, non verò quando damnatur ad perpetuum carcerem, vel ad triremes, vel quando punitur alia pœna. Quia in his ex consuetudine datur degradatio verbalis, Pegna *d. comm.* 65. Farinac. *d. q.* 189. *n.* 16. ac Delbene *d. pet.* 3. *n.* 5. Contrà verò, quando alicui Clerico imponitur pœna mortis, degradatiò à jure imposita, de actuali debet intelligi, Pegna. *p.* 3. *com.* 69.

Clerici verò in minoribus ordinati, etiamsi tradantur brachio sæculari, non degradantur actualiter ac solemniter, sed solùm verbaliter, Panorm. *in cap. Clerici* 2. *de vit.* & *honest. Cleric.* Locat. *d. v. degradatio*, Repert. *eod. verb.* Farinac. *d. q.* 189. §. 2. *n.* 17. ac delben. *ea quæst.* 162. *pet.* 3. *n.* 5.

Verum quia Bonifacius VIII. *in cap. degradationis de pœn. in 6.* præscribens pœnam solemnis degradationis, sic ait: *Clericus degradandus vestibus Sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, sive ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio solemniter ministrare, ad Episcopi præsentiam adducatur, cui Episcopus publicè singula, sive sint vestes, calix, liber, sivè quævis alia, quæ illi juxta morem Ordinandorum Clericorum in sua Ordinatione ab Episcopo fuerint tradita, sivè collata, singulariter auferat, ab illo vestimento sive ornamento, quod datum, vel traditum fuerat ultimo inchoando & descendendo gradatim, degradationem continet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ, tuncque radatur caput ejus, sive tondeatur, ne tonsuræ sive Clericatus vestigium remaneat in eodem.*

Ex his verbis ostenditur Clericum, etiam primæ tonsuræ degradandum esse actualiter, cum Curiæ sæculari tradatur, primamque tonsuram esse ordinem. Nam solemnis degradatio nihil aliud est, quam actualis depositio ab Ordinibus Susceptis, ut ibi dicitur, & in Pontificali Romano in rubr. de form. degrad. vers. & talis degradatio, Clericus primæ tonsuræ solemniter degradatur, ut constat ex illis verbis: *Degradationem continet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ.* Concordat textus *in can. si quis Episcopus* 27. *q.* 1. qui loquitur de depositione Psalmistæ, & de solemni degradatione intelligitur ab Hugone, ut refert Archid. *in d. cap. degradatio n.* 4. *vers. Clericus cujuscumque gradus*, Idemque tenet *ibi* Jo. Andr. *n.* 4. *v. primam vestem*, dicens: *Quia in tonsura, vel Psalmistatu nihil traditur, videtur aliquibus degradationi locum non esse, sed ista littera probat contrarium.* Sequitur ibi Gemin. *col.* 4. *vers. quæro, an degradatio possit fieri in existente in prima tonsura*, & Franch. *in §. actualis n.* 4. *in ult. notab.* Ergo Clericus primæ tonsuræ actualiter deponitur ab ordine, & consequenter ordinem habet, aliàs non esset possi-

possibile, ut actu deponeretur ab Ordine, quem non haberet actu, sed tantùm potentia & dispositione.

Confirmatur ponderando illa verba: *Exuimus te Ordine, beneficio, & privilegio Clericali*: Quæ non minus sunt referenda ad Clericos primæ tonsuræ, quàm aliorum Ordinum, cum textus de omnium degradatione promiscuè loquatur, *cap. majores, vers. cæterum, ex vi litteræ de Baptism.* patetque manifestè ex Pontificali Romano *in tit. de degradatione à prima tonsura*, ubi forma degradationis Clerici primæ tonsuræ, ita præscribitur: *Autoritate Dei Omnipotentis &c. tibi auferimus habitum Clericalem*, & *nudamus te religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni Ordine, beneficio*, & *privilegio Clericali &c.* Si igitur tonsuratus spoliatur, & exuitur Ordine, necesse est, ut Ordinem habeat, cum privatio præsupponat habitum, *cap. ad dissolvendum de despons. impub. cap. ex parte de rest. spol. L. Deum ff. de verb. oblig.* atque ita in hanc rem arguit Archid. *in can. Subdiaconus in princ.* & ibi etiam Præpos. *n. 1. vers. si enim non imprimeret characterem, non deponeretur d. 77.*

Præterea ab officiis, seu dignitatibus non fit actualis degradatio, sed verbalis tantum depositio, sive privatio per sententiam, ut declarat Pontificale Romanum, *in d. tit. de degradat. form.* in hæc verba *Talis degradatio solemnis depositio vocatur. Propriè tamen loquendo, quis à dignitatibus & honoribus deponitur, sed ab Ordinibus degradatur.* Sed à prima tonsura fit actualis degradatio, ut ostensum est. Ergo prima tonsura non est officium, sed propriè Ordo. Propterea enim in ejus externa ablatione requiritur factum actualis degradationis. Quia sicut in Collatione Sacramenti non sufficit sola voluntas, aut verbum, ut supra diximus, sed opus est facto, idest Consecratione, ita in Sacramenti exteriori ablatione, sivè dum ordinis vestigia auferuntur, voluntas aut verbum non sufficit, sed necessaria est actualis degradatio. Nihil enim tàm naturale est, quam eo genere quodque dissolvere, quo colligatum est *l. nihil. & l. ferè 2. ff. de reg. Jur.*

Ad hæc. In Sacramento Ordinis materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, ut definitur in Concilio Florentino *in instruct. Armen. sive in decreto fidei post Sess. 25. in §. Sextum Sacramentum* Et in actu traditionis instrumenti Character imprimitur, ut in d. Pontificali Romano *in tit. de Episcopo consecrante* ibi *Moneat ordinandos, ut instrumenta, in quibus Character imprimitur, tangant.* Et docet S. Bonav. *in 4. d. 24. p. 2. art. 1. q. 4. n. 58.* In collatione autem Primæ tonsuræ traditur vestis, ut dicitur *in d. cap. degradatio*, ibi *usq; ad primam vestem, quæ traditur in collatione primæ tonsuræ*: Ergo in eo actu Character imprimitur. Et quamvis Jo: Monach. ibi dicat, traditionem vestis, idest Superpellicii, non esse necessitatis, sed congruitatis, tamen eum refellit Jo. Andr. *ibid. n. 4.*

Et quidem opinionem Jo. Monachi falsam esse convincitur ex materia & forma, quæ in collatione tonsuræ adhibentur, ut *in d. Pontific. tit. de Cleric. fac.* ibi: Pontifex sedet cum mitra, & accipiens in manibus Superpellicium dicit Singulis: *Induat te Deus novum hominem, qui secundùm Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.* Et mox imponit illud seriatim cuilibet repetendo: *Induat te.* Quod autem spectat ad materiam existimo Characterem imprimi in traditione Superpellicii, quæ videtur res proportionata ad ministerium canendi divinas laudes, non autem in ipsa tonsuratione; Quia in eo actu tantummodo tondentur capilli, & nihil traditur, & sic deest materia, quæ in Sacramento ordinis est illud, per cujus traditionem confertur ordo, ut dictum est; nec Pontificale ibidem habet tonsos pro ordinatis, nisi post traditionem vestis. Quod verò ad formam veriùs videtur, eam contineri sub illis verbis Pontificalis: *Induat te Deus novum hominem &c.* Quæ pronunciantur à Pontifice sedente cum mitra in ipso actu traditionis vestis, & in singulis ordinandis reperuntur.

Nec difficultatem ingerit, quod ait Abb. antiq. *in cap. cùm contingat in princ. de ætat.* & *qual.* & Ost. *ibid. v. Ecclesiæ*, videlicet formam in collatione tonsuræ sive Psalmistatus esse illam, quæ habetur *in can. Psalmista d. 23.* idest: *Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes.* Tum quia Pontificale Romanum *rubr. de offic. Psalmistatus*, elatis verbis *d. Can. Psalmista*, subdit in fine: *Et si Episcopus Clericum ordinans hæc faciat, benè facit.* Quod satis clarè indicant verba illa: *Vide* &c. in ordinatione Clerici primæ tonsuræ, non esse necessitatis, sed congruitatis. Tum quia illius formæ nulla fit mentio *in tit. de Cler. fac.* ubi habetur ritus servandus in collatione tonsuræ; Quod tamen omitti non potuisset, si illa esset forma essentialis; alioquin Ecclesia Romana docuisset ritum non integrum in ordinatione Clerici, quod sine errore affirmari non potest.

Quare, cum certum sit in collatione tonsuræ, formam esse adhibendam, ut apertè probatur *in d. cap. cum contingat*, illis verbis: *juxta formam Ecclesiæ datam*: oportet fateri, formam contineri sub verbis, quibus ex præscripto Pontificalis utitur Pontifex in collatione primæ tonsuræ, videlicet: *Induat te* &c. cum ibi *in tit. de Cleric. fac.* Aliam non habeamus. Nisi fortè dixerimus Pontificale expressisse formam illam; *Vide ut quod ore cantas* &c. *in tit. de offic. Psalmistatus*, quem posuit paulò ante titulum *de Cleric. fac.* & cum Psalmistatus juxta Pontificale sit officium annexum primæ tonsuræ, & ideo pro tonsura ipsa à Sacris Canonibus, & Canonistis accipiatur, satis fuit, ut Pontificale prædictam formam exprimeret suo loco, ubi in specie egit: de Psalmistatu, licet illam non repetierit *in tit. de Cleric. fac.* Quod ex eo etiam confirmari potest, quia *in tit. de degradatione à prima tonsura*, expressè cavetur, ut Episcopus si velit, dicat Clerico degradando: *Quod ore cantasti, corde non credidisti, nec opere implevisti, ideò officium cantandi in Ecclesia Dei à te amovemus.* Quod necessariò supponit, illa verba fuisse prolata, & potestatem canendi traditam in collatione primæ tonsuræ. Et tenendo hanc opinionem Abbatis antiqui, quæ videtur à Canonistis recepta, non obstant verba, quæ ponuntur in fine rubricæ de officio Psalmistatus. Quoniam in principio ibi dicitur: *Psalmista potest absque licentia Episcopi sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide ut quod ore cantas, corde credas &c.* Dum autem postea subjungitur: *Si Episcopus Clericum ordinans hæc faciat, bene facit.* Sensus eorum verborum videtur esse, Psalmista sive Clericus primæ tonsuræ ordinari potest, etiam à Presbytero sine jussione Episcopi, per illa verba: *Vide, ut quod ore cantas, corde credas* &c. Sed si Episcopus ipse Clericum ordinet, pronunciando illa verba *bene facit.* Quo sensu congruentia non refertur ad formam, sive prolationem verborum, sed ad ipsam Ordinationem, licet primus intellectus videatur magis congruere litteræ. Scio tamen, quod aliud censent Theologi de prima tonsura ac præ aliis Vasques *in 3. p. D. Thom. tom. 3. disp. 237. c. 2. n. 18.* At hic ego Canonistam ago, alibi Theologũ.

Advertendum tamen est quod ad imponendam degradationem attenditur tempus ferendæ sententiæ. Undè pro delicto commisso à Laico, ad Clericatum postea promoto, imponi debet degradatio, antequam ille puniatur pœna mortis, Anchar. *in d. cap. quoniam not. ult.*

Esse autem in electione Episcopi, Clericum in Sacris constitutum, ex causa hæresis tradere Curiæ Sæculari, vel perpetuo carceri, censent Anchar. & Franc. *in d. cap. Quoniam n. 2.* Moventur tùm ex dictione *aut* disjunctiva, qua ibi utitur Gregorius Nonus inquiens: *fuerit sæculari Curiæ relinquendus, aut perpetuò immurandus leg. si ex toto §. 1. ff. de leg. 1. & l. ille aut ille in princ. ff. de leg. 3.* nec ponitur nisi inter diversa, ut notant Bartol.

in

in l. supra §. officium in fin. ff. de aqu. pluv. arc. Alex. in rubr. ff. de vulg. & pupill. num. 4. Bald. cons. 378. num. 9. vol. 5. Tum ex doctrina ejusdem Bartol. in l. quicumque C. de serv. fugit. At nos statuimus, non esse arbitrarium Episcopi, vel Inquisitoris, alteram ex dictis pœnis inferre, sed in casu, in quo Clericus de jure damnandus est perpetuo carceri, ad illum damnari debet. Quare doctrina Bartoli huic casui non adaptatur. Quia pœna est decreta à jure, & non est taxata alternativè. Si enim hæreticus est impœnitens, jura præcipiunt, ut tradatur Curiæ sæculari cap. ad abolendam, & cap. excommunicamus §. damnati de hæret. Similiter si est hæreticus relapsus, tradendus est Curiæ sæculari, cap. super eo eod. tit. in 6. Si autem hæreticus redit ad fidem, damnatur perpetuo Carceri cap. penult. §. fin. eod. Hinc verba illa d. cap. quoniam enunciativè, non autem dispositivè intelligenda sunt. Quia hæretici altera ex illis pœnis de jure puniuntur, & in diversis casibus secundum quod jura disponunt. Et dictio aut talis est naturæ, ut etiam disjunctivè omnia comprobet, ut per Doctores in l. hæc verba ff. de verbor. signific. l. Quintus Mutius ff. de aur. & arg. leg. traditque Riminald. sen. cons. 187. num. 15. lib. 1. Decian. cons. 42. num. 10. lib. 1. & Honded. cons. 53. num. 18. & cons. 86. num. 13. vol. 2.

Effectus verò degradationis unus est, generalis & communis tam degradationi verbali, quam actuali, privatio scilicet executionis cujuscumque Ordinis, ad quem Clericus fuit ordinatus, atque adeò privatio perpetua beneficiorum, dignitatum, & officiorum, Sylvestr. d. v. degradatio num. 1. Et hæc depositio distinguitur à suspensione, etiam in perpetuum. Quia suspensio per se ac directè privat solum exercitio ordinum, vel fructibus beneficiorum, vel exercitio officii respectivè juxta illius qualitatem. Sed depositio, quò ad fieri potest, privat radice, & sic privat titulo beneficii, & officii. Et quamvis non privet titulo Ordinis, quia Character Ordinis est indelebilis, privat tamen illo quodam modo virtualiter & importat separationem ab altari, & privationem exercitii Ordinum, à qua nunquam datur liberatio, sive solutio, nequidem spes restitutionis, ac si ille qui est depositus ab Ordine non esset ordinatus. Ab officiis verò, vel dignitatibus non fit solemnis & actualis degradatio, sed verbalis tantum depositio, seu privatio per sententiam, ut disertis verbis declarat Pontificale Romanum in tit. de degradat. form. ibi: Propriè loquendo quis à dignitatibus, & honoribus deponitur, sed ab Ordinibus degradatur. Ratio diversitatis est, quia officia, & dignitates, sicut nuda voluntate, ac verbo conferri possunt, ita & auferri, Gloss. in d. cap. aqua de consecrat. Eccles. & alt. v. jurisdictionis, D. Thom. 2. 2. q. 184. art. 6. ad 2. At verò in collatione Sacramentali Ordinis, sola voluntas aut verbum non sufficit, sed opus est facto. Quia sacra Ordinatio verbis & signis exterioribus perficitur, ut in decreto S. Concilii Tridentini Sess. 23. de Sacram. Ordin. cap. 3. Et consequenter etiam in externa ordinis ablatione non sufficit verbalis depositio, sed exigitur factum actualis degradationis, qua miles cœlestis militiæ susceptis ordinibus, ac insignibus Clericalibus spoliatur, ut habetur in d. cap. degradatio §. actualis; quia res per quascumque causas nascitur, & per easdem dissolvitur dicit textus in cap. 1. de reg. jur. Bald. cons. 28. num. 1. lib. 3. Undè, ut idem Baldus dicebat in cap. bonæ memoriæ 1. num. 3. de postul. Prælat. Si Cardinalis deponitur non retinet dignitatem, tamen retinet Ordinem Sacrum, qui erat impressus, quia mortificari quidem potest, sed non funditus mori, de quo latiùs per Abbatem post D. Thomam, quem citat in cap. si quis presbyter, num. 6. de Cler. excom. minist.

Distinguuntur etiam degradatio verbalis, & actualis. Nam degradatus pura degradatione verbali; non amittit privilegium Canonis, ac fori, ut per Albertin. in d. cap. quoniam q. 14. num. 3. Panorm. in cap. tuæ de pœn. Sylvestr. d. v. degradatio 8. Pegna p. 3. com. 40. §. Postremo Clar. in pr. quæst. 36. Menoch. lib. 8. cons. 789. num. 9. Scacc. de judic. p. 1. cap. 11. num. 73. Salzed. ad Diaz. cap. 145. Farinac. p. 1. quæst. 8. num. 73. ac Delbene d. q. 162. pet. 3. num. 9. & seq. Unde injiciens in eum manum incidit in pœnam Canonis si quis suadente 17. quæst. 4. Quia ex ea depositione non censetur traditus Curiæ sæculari, nisi tamen hic Clericus verbaliter degradatus esset incorrigibilis; Tunc enim ob incorrigibilitatem utrumque privilegium amittit. Angel. v. degradatio num. 1. Sylvest. eod. v. num. 8. Navar. in Sum. cap. 27. num. 8. Diaz. in pr. crim. cap. 139. ac Delben. loc. cit. num. 11.

Degradatus verò degradatione actuali, amittit omne privilegium Clericale, ita quod illum percutiens non incurrat in pœnam d. can. si quis suadente. Ideo & à Laico judicari potest ut Laicus, ita quod Judex sæcularis absque alia traditione possit illum capere, Panorm. in d. cap. tuæ num. 2. de pœn. & in cap. ex parte num. 3. de Cler. conjug. Franch. in cap. 2. §. fin. de præb. in 6. Menoch. de arbitr. cas. 115. Carol. de Grass. de effect. Cleric. 1. num. 823. Pegna in direct. p. 3. com. 49. Sylvestr. Diaz. Scaccia loc. alleg. ac Delben. d. pet. 3. num. 12. & apud eum Bobadilla, Vivius, Chartarius, & alii, & Farinac. quæst. 8. num. 73. Et hinc differunt in restitutione depositus, & degradatus Can. ideo 2. q. 6. Solus tamen Papa potest restituere degradatum & depositum c. 1. & 2. d. 50.

Clericus verò in sacris degradatus verbaliter in absentia ob contumaciam, & sic verbaliter traditus Curiæ sæculari, fictione juris se habet ac si esset actualiter degradatus, adeo ut Judex sæcularis possit illum capere ac punire etiam pœna mortis sine alia degradatione, quamvis tutius sit, quod actualiter prius degradetur, & quod Judex sæcularis id petere debeat à Judice Ecclesiastico, ut per Delben. d. pet. 3. n. 19. Attamen tenendum est cum Pegna. d. com. 49. ubi inter alia inquit cum Eymer. p. 3. tit. de 13. mod. form. processi. nu. 215. Quod in hoc casu mitius possunt se habere Inquisitores, ut scilicet non expellant reum de suo foro, sed ita declarent illum hæreticum impœnitentem, ut tamen non expellant à suo foro, ea ratione moti, ut si reus sine quæstione vel controversia converti voluerit, possit ab Inquisitoribus recipi, ne Judex sæcularis dicat se acquisivisse super illum jurisdictionem per talem fictam traditionem sibi factam. Idemque ajunt Farinac. quæst. 8. num. 109. Scacc. ubi supra, & Carena part. 3. tit. 11. §. 13. num. 56.

Additque Pegna ibidem, quod licet Clericus, verbaliter degradatus, ac fictè Curiæ sæculari traditus jure possit à Judice sæculari puniri, ac morte affici, tutius tamen est, & humaniùs, ut priùs actualiter degradetur. Quia jura loquentia de degradatione ad effectum tradendi reum Curiæ sæculari, loquuntur de degradatione actuali. Et quia indecens est, & scandalosum, Clericum in Sacris non degradatum ultimo supplicio affici.

Subditque statim sapienter ac pie idem Pegna quod, quidquid sit de aliis delictis, & casibus, in quibus damnatus in contumaciam, & verbaliter degradatus, ac fictè Curiæ sæculari traditus, si deveniat ad manus Judicis sæcularis, non audiatur, etiamsi pœniteat, & converti velit; tamen non est ita sentiendum in crimine hæresis, quod est occultum ac mentale in damnato. Quia non est tutum, ut absenti contumaci redeunti, etiam degradato denegetur audientia, sed melius est, ut semper admittatur, & ad proponendam excusationem de crimine, & ad misericordiam si humiliter petierit. Et hoc præcipuè observandum erit, cum Absens solùm per fictas juris præsumptiones fuerit convictus de crimine, ut quia per annum sustinuit excommunicationem ex causa fidei, juxta textum in cap. cum contumacia, de hæret. in 6. Ita Pegna loc. cit. ubi pariter existimat meliùs esse, quod Judices sæculares, etiam in Laicis

prius consulerent, Inquisitores, & ab ipsis audirent, quid esset agendum, quodque melius esset, si Inquisitores, in talibus sententiis ferendis, præciperent Magistratibus sæcularibus, ut quoties hujusmodi sic damnatos invenerint, ac cœperint, id significare debeant.

Postquam autem Clericus propter hæresim fuit degradatus, ac traditus Curiæ sæculari, Ecclesia nihil amplius habet quod faciat in illum, *cap. cum non ab homine in fin. de Judic.* Ideoque Inquisitores non debent amplius instare ad hujusmodi damnatum seducendum, ut per Zanchin. *de hæret. cap.* 18. ibique Campeg. *v. Ecclesiasticus*, Repert. Inquis. *v. Judex, & v. pœna*, & Farinac. *de hæresi d. quæst.* 189. *num.* 18.

Cæterum non posse aliquem degradari sine accusatore, Judice procedente per viam Inquisitionis, tradit Bonacina *de Censur. disp.* 4. *pun.* 1. *num.* 21. *ex cap. dilectus filius de Simon.* Et quia juxta jus Canonicum finis inquisitionis non est degradatio sive depositio. At verò satis est nunc dicere, quod, loquendo de degradatione actuali, de qua loquitur *d. cap. quoniam*, quæ ordinatur ad relinquendum Clericum, in Sacris Constitutum, Curiæ Sæculari, sivè ad immurandum, hæc quæstio non habet difficultatem, quia degradatio non datur, si non datur traditio Curiæ Sæculari, vel immuratio, Alterutram enim de jure præcedit degradatio, quamvis hodiè ex praxi immurationem non præcedat degradatio actualis, sed solum verbalis. Quocumque autem modo Judex procedat, etiamsi per viam inquisitionis specialis, ex inquisitione enim generali non proceditur ad has pœnas contra aliquem, si invenit Clericum in sacris hæreticum impœnitentem, eum damnare debet, ut prævia degradatione tradatur brachio sæculari.

Parerga. Degradatio actualis aliquando imponitur iis, qui ad triremes perpetuas damnantur, & aliquando etiam fuerunt degradati damnati ad tempus.

De praxi tamen magis solent verbaliter, quam actualiter degradari, etiam qui damnantur in perpetuum.

Unde Sanctissimus dixit, non esse in usu, quod rei actualiter degradentur, quamvis agatur de damnato ad triremes in perpetuum, sed solùm quando puniuntur ultimo supplicio.

Et aliquando ii fuerunt condemnati simpliciter absque aliqua degradatione.

Actualiter degradatis, si contigerit eos degradari extrà casum mortis, non conceditur licentia celebrandi.

Degradatio reorum S. Officii fit sumptu Cameræ Apostolicæ.

Hic tamen notandum, in degradato, etiam actualiter, remanere Characterem Ordinis, ac potestatem, quamvis interdictum sit exercitium. Ac proindè degradatus Presbyter consecrans in forma Ecclesiæ, quamvis valdè peccet, quò ad se pertinet, consecrando, ut *in can. accedens* 10. *d.* 50. tamen verè conficit corpus Christi, ac verum Sacramentum, ut docent Theologi uno sensu *in* 4. *sent. d.* 14. & D. Thomas *p.* 3. *quæst.* 8. *art.* 8. retinereque Ordinis Characterem degradatum docet etiam *Can. quod quidam* 1. *quæst.* 1. *can. licitè* 32. *quæst.* 7. alioquin ex sua malitia reportaret commodum, Sylvest. *d. v. degradatio q.* 8. Tabiena *eod. v. num. pariter* 8. Navar. *de orat. cap.* 17. *&* 21. *num.* 17. Delbene *loc. cit. n.* 12. Sic Baptismus non amittitur ab eo, qui postea ab unitate fidei discedit, neque potestas baptizandi ab eo, qui dejicitur, *can. ostenditur, de consecr. d.* 4. Quare contrariæ sententiæ sunt rejiciendæ, de quibus agit Gloss. *fin. ad d. cap. degradatio de pœn. in* 6. & *in can. acerbus v. Presbyter d.* 50. Sic etiam præter illum remanentem Characterem, degradatus tenetur dicere Officium Ordinis per *cap. dolentes de celebratione missar.* quo præcipitur omnibus ordinatis dicere officium divinum sive precum, hic enim & ordinem degradatus retinet. Non poterit tamen dicere *Dominus vobiscum* & similia, quæ ad dignitatem Ordinis pertinent, ut ait Angel. *in Sum. v. degradatio num.* 4. Ita dignitate omnino adempta alicui, non aboletur in eo personæ dignitatis omnino memoria, & ei ob eam quædam adhuc privilegia indulgentur, ut in decurione damnato, qui ob ipsum non torquetur. *l. fin. ff. de decur.* Sed & notabile, quod Episcopi degradati, ac dejecti ab Episcopali dignitate possunt iterùm restitui, nulla consecratione nova facta, sicut observavit Joannes Gerson. *tract. de auferibilit. Papæ Consid.* 6.

Consultatio CLXIV.

De Abjuratione Hæreticorum, ejusque requisitis, cujus Parerga alibi adducta. Ac de Purgatione Canonica. Pauca, sed insigniora.

Abjuratio solennis est detestatio criminum contra fidem cum assertione Catholicæ veritatis, ac promissione, juramento firmata, nunquam incidendi in errores abjuratos, ac permanendi in Catholica fide. Sic habetur *ex can. Ego Berengarius de consecr. d.* 2. *ex cap. ad abolendam de hæret.* & *ex cap. Accusatus eod. tit. in* 6. & ex pluribus aliis juris Canonici, Conciliorum, & Sanctorum Patrum locis, ut notant Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 40. aliique communiter.

Est quadruplex. De levi. De vehementi. De violenta. De formali. Nam quisque cui injungitur in S. Officio, aut est de hæresi leviter suspectus, aut vehementer, aut violenter, aut vere ac formaliter hæreticus, ut per Eymer. *d. p.* 3. *direct. num.* 161. ibique Pegna *eo com.* 40. Sousa *in aphor. Inquis. lib.* 2. *cap.* 40. Farinac. *de hæres. quæst.* 188. *num.* 13. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 7. *pun.* 1. *num.* 1. & Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 3. *num.* 4.

Differunt autem inter se. Nam levis imponitur, quando delatus de hæresi; non convincitur talis, nec dictis, aut factis evidentibus, nec testium productione legitima, nec propria confessione, & contra eum adsunt tantum levia & modica indicia ex quibus leviter, aut rarò infertur crimen suspicatum. Et si post abjurationem in eandem hæresis suspicionem relabitur, non punitur pœna relapsis debita, licet gravius puniatur, quàm si antea non abjurasset, ut ex *d. cap. accusatus de hæret. in* 6. tradit Eymer. *de quarto modo termin. proces. per abjur. de levi.*

Abjuratio de levi imponitur minori decem & octo annis, qui alias propter delictum debebat abjurare de vehementi 6. Februarii 1602. & abjurati de levi possunt permitti audire sacras confessiones, nisi aliud eis obstiterit impedimentum, vel nisi in sententia fuerint suspensi, vel nisi eis fuerit propter crimen in confessione commissum pœna imposita, 12. Maii 1595. Abjuranti autem de levi regulariter non est danda tortura super intentione, quæ per torturam esset sublata.

Abjuratio de hæresi vehementer est, quando quis, licet nec facti evidentia, nec testium productione legitima, nec propria confessione convincatur, quod in hæresim inciderit, adsunt tamen gravia & magna indicia probata, quæ illum reddunt de prædicta hæresi vehementer suspectum, & efficaciter ac frequenter hæresim concludunt, & ideo de vehementi talis dicitur abjurare. Qui si postea relabitur, punitur pœna relapsi, id est traditur brachio seculari, ultimo supplicio puniendus juxta *d. cap. accusatus*, atque ita etiam Eymer. *loc. cit.* & Pegna *p.* 2. *com.* 80. Locat. *in Judic. Inquis. v. suspicio num.* 10. Zecch. *in sum. tit. de fide*, *rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 5. & Castropal. *ibid. num.* 2.

Abjurantes autem de vehementi, vel de formali tenere debent in manu candelam accensam. Et qui abjuravit de vehementi, non est hæreticus formalis, cùm iterum debeat abjurare de vehementi. Abjuratio de vehe-

vehementi imposita puero ætatis annorum duodecim, qui sumpsit Eucharistiam ex ignorantia, & timore magistri.

Abjuratio de violenti fit, quando hæresis suspicio ex verbis, aut factis est maxima ita, ut violentet, cogatque Judicem ad credendum sic facientem, vel dicentem esse hæreticum, & ut talem esse damnandum. Quia est præsumptio juris ac de jure, quæ in contrarium probationem directam non admittit, ut constat *ex cap. contra Christianos, cap. quicunque, cap. excommunicamus §. qui autem de hæret. in 6.* & advertunt Eymer. *loc. cit.* Pegna *d. com.* 80. & Farinac. *de hæres. quæst.* 187. *num.* 46. Admittit tamen probationem indirectam, nempe si inquisitus probare velit, falsos esse testes contra se examinatos, aut indicia, ex quibus violenter præsumptio ducitur, non esse vera, ut per Pegnam *eo loco*, Simanch. *de Cathol. instit. tit.* 51. *rubr. de prob. num.* 13. & Farinac. *ubi supra num.* 5.

Qui ergo de hæresi violenter suspectus invenitur, prout de hæresi convicto, ut hæreticus habendus est, ac per omnia judicandus *ex d. cap. excommunicamus* 1. *§. qui verò de hæret. in 6.* & *ex cap. Cum contumacia, & cap. ut Officium eod. tit. & lib.* Unde vel fatetur crimen, & voluerit hæresim abjurare, & ad pœnitentiam recipiendus est *ex d. cap. ad abolendam de hæret.* & *ex cap. excommunicamus* 2. *§. fin. eod. tit. in 6.* Vel fatetur crimen, sed noluerit abjurare, & tradendus est Curiæ seculari puniendus *ex d. cap. ad abolendam.* Vel noluerit crimen, postquam est convictus, fateri, neque abjurare, & tanquam hæreticus impœnitens est condemnandus per *d. cap. ad abolendam*, & notant Eymer. *loc. cit. num.* 16. ac Pegna *ibid. com.* 80. Hæc tamen abjuratio non est amplius in usu apud S. Officium cujus S. Congregatio sub die 5. Septembris 1597. & 26. Novembris 1598. ita declaravit: Abjuratio de violenti non datur, nisi in casu capitali cum contumacia. Et reducitur ad abjurationem de vehementi. 22. Octobris 1614. Sed omnes abjurant vel de levi, vel de vehementi, vel de formali, ut etiam testantur Farinac. *d. quæst.* 187. *num.* 51. Castropal. *d. pun.* 1. *num.* 12. & Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 3. *num.* 7.

Abjuratio de formali injungitur hæretico pœnitenti, qui judicialiter confessus, vel convictus fuit de hæresi formali, & manifesta, & vult ad Ecclesiæ gremium redire. Talis enim, etsi multis annis steterit in hæretica pravitate, ac etiam dogmatizaverit, multosque in errores induxerit, si postea cum effectu illas hæreses consenserit abjurare, & satisfactionem congruam arbitrio Episcopi & Inquisitoris exhibere, non est tradendus brachio seculari, ultimo supplicio feriendus, & si est Clericus, non est degradandus, sed ad misericordiam est admittendus per *d. cap. ad abolendam §. præsenti de hæret.* Sed abjurata hæretica pravitate, est in perpetuum carcerem detrudendus *ex d. cap. excommunicamus* 2. *§. sique.* Quia illius conversio, & abjuratio præsumitur esse facta potius metu mortis quàm amore veritatis. Et propterea non est libere dimittendus, ne si ficte fuerit conversus, alios corrumpere possit, ut per Concilium Toletanum *cap.* 10. Eymer. *p.* 3. *de octavo modo term. proc. num.* 158. Pegna *com.* 44. & *com.* 46. *num.* 201. Locat. *in judic. v. abjuratio num.* 1. Farinac. *de hæres. quæst.* 194. *num.* 24. *& seq.*

Abjurantes autem uti hæretici formales non admittuntur ad officia publica & honores, & admissi removentur, nisi doceant de dispensatione. Debentque deferre habitellum, nisi sint sponte comparentes. Abjurans verò de formali, & postea habilitatus ad beneficia, Canonicatus, & dignitates, an possit obtinere Canonicatum in Cathedrali, non obstante statuto prohibente, ne quis de aliquo crimine suspectus, aut læsæ majestatis, vel aliàs levis opinionis, eligatur in Canonicatum, Sanctissimus dixit, nihil esse respondendum, sed relinquendum decisioni Rotæ. Et quidem in hoc casu in quo adest statutum particulare, ne quis de aliquo crimine suspectus admittatur ad Canonicatum, id esset ex vi statuti, non autem abjurationis. Qui pluries abjuravit de formali sub ficto nomine ob lucrum, est verberibus mulctandus.

Sed quid de hoc casu? Quidam Cretensis ex parentibus Catholicis natus, mortuo patre, & nupta iterum ejus matre cum Turca, fuit à vitrico aliò translatus, & vocatus Mahumetes. Factus deinde à Græcis captivus unà cum aliis transportatus fuit in Insulam Melitensem, ubi sex annis permansit. Denunciatus ab uno ex concaptivis, quod apostataverit à fide Catholica ad Turcam in ætate sex, vel septem annorum, & ab alio in quinto vel sexto ætatis suæ anno, fuit carceribus mancipatus, & constitutus, fassus est apostasiam, ut supra, sed hortatu, ac minis sui vitrici, nec de fide Catholica aliud sciebat, quam signare se Cruce, & reipsa se signavit; unde cupiebat redire ad rectam ac veram in Christum fidem.

Ego censui, quod, prævia abjuratione de formali, instrueretur, nec ei daretur libertas, inconsulta S. Congregatione. Vel, facta professione fidei, instrueretur absque alia abjuratione.

Ut autem abjuratio rite ac juris ordine fiat, primum necessariò requiritur, ut hæresis suspicio, sive de levi, sive de vehementi, sit plene probata per testes, vel per propriam rei confessionem, ut tradunt Farinac. *d. quæst.* 187. *num.* 34. Castropal. *d. pun.* 1. *num.* 9. & Carena *d. p.* 3. *tit.* 12. §. 5. *num.* 18.

Deinde ut abjurantes non solum damnent, ac detestentur hæresim, quam tenuerunt, sed etiam ejus autores, & autorum libros, *can. saluberrimum* 1. *quæst.* 7. Simanch. *de cath. instit. tit.* 1. *rubr. de abjur. numero* 4. & 6.

Mox, ut non tantum dictam hæresim abjurent, sed etiam cùm ipsa abjurare debent omnes & quascunque alias hæreses generaliter, non solum quando abjuratio est de vehementi, vel de violenti, vel de formali, verùm etiam quando est de levi. Neque enim tunc debet omitti generalis detestatio omnium aliarum hæresium. Ita testantur servari in Officio S. Romanæ Inquisitionis Pegna *d. p.* 3. *com.* 40. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 98. Farinac. *de hæres. quæst.* 194. *num.* 13. Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 47. *num.* 10. Zecch. *in sum. p.* 1. *d. rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 5. Carena *d. tit.* 12. *num.* 38.

Item, ut confiteantur, Catholicam fidem veram esse, ut præcipitur in Synodo Ephesina, & probat Simanch. *de cath. instit. lib.* 1. *rubr. de abjurat. numero* 4. & 7.

Tum requiritur juramentum detestandi omnem hæresim, & ad illam amplius non redire, & confiteri semper fidem Catholicam, & ad omne Ecclesiæ mandatum obedire, ut *in can. quoties* 1. *q.* 7. & *in d. can. Ego Berengarius de consecr. d.* 2. & notat Royas *sing.* 1. *num.* 16. & Farinac. *loc. cit. num.* 16.

Ad hæc requiritur, ut abjuratio fiat per scripturam scriptam, vel saltem subscriptam manu abjurantis, quæ contineat detestationem præteriti erroris, ac veræ fidei confessionem, ut si forte ipse abjurans relabatur, possit sua propria manu convinci *can. siquis noluerit, can. quoties*, & *can. maximum* 1. *quæst.* 7. & *d. can.* Ego Berengarius, & alibi. Si verò scribere nesciat, tunc Inquisitor, & Notarius se subscribant. Ita Decian. *ubi supra num.* 6. & 9. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 12. *vers. hac omnia*, Farinac. *ubi supr. num.* 15. ac Pegna *p.* 3. *com.* 49.

Præte-

Præterea hæc Scriptura esse debet scripta in lingua vulgari, ut ab omnibus intelligatur, nisi abjuratio sit facienda coram personis Ecclesiasticis tantum, linguam latinam intelligentibus, ut per Eymer. *p.* 3. *de quinto mod. termin.proc. num.* 169. & *in rubr.de sexto mod. num.* 176. Royas *d. sing.* 1. *num.* 16. Zecch. *in sum. d. rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 18. & Farinac. *de hæres. d. quæst.* 194. *num.* 18.

Post hæc abjuratio fieri debet cum vestitu pœnitentiæ, duplici cruce signato, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 47. *num.* 9. *& seq.* ac Royas *d. sing.* 1. *num.* 23. *&* 24. ut sic magis humilientur hæretici. Verùm qui tantum suspecti sunt de hæresi, etiam de vehementi, non est eis injungenda pœnitentia delationis habitus cum Cruce. Quia hujusmodi Cruces sunt insignia hæretici pœnitentis, suspecti autem de hæresi non habentur, ut hæretici, quod notant Eymer. *p.* 3. *num.* 175. ibique Pegna *com.* 41. *litt. F.* & Farinac. *de hæres. q.* 193. *num.* 92.

Postremò abjuratio fieri debet publice, & in loco publico, ac etiam, ut plurimum in die festo, ut reus tali rubore ac verecundia suffusus cum pœnis adjunctus, deinceps talia non committat, & multitudo populi facilius congregari possit ad videndum rei pœnas, & cruciatus, ac inde discant omnes timere & hæreticam pravitatem fugere per notata à Farinacio *loc. cit. num.* 4. *&* 5. *ex d. cap. ad Abolendam.* §. *præterea*, *v. publice de hæret.* & Constit. Martini V. edita anno 1418. quæ incipit *Interjunctas*, relata à Pegna inter litteras Apostolicas.

Tum demum fieri debet post sententiam latam ab Episcopo & Inquisitore, non antea, ut servatur in generali Inquisitionis Romanæ Officio, testantibus Pegna *d. p.* 3. *com.* 41. Simanch. *de cath. instit. tit.* 1. *rubr. de abjurat. numero* 29. & Farinac. *loc. cit. numero.* 17.

Ultimo de abjuratione facta fieri debet instrumentum publicum juxta decretum Concilii Narbonensis c. 6 ac Pegnam *d. p.* 3. *com.* 40. & Farinac. *ibid. numero.* 20.

Fieri potest etiam publicè. Primò, quando reus, antequam sit denunciatus, spontè coram Inquisitore comparet, & suum errorem fatetur, paratus corrigi, & pœnitentiam agere. Symanch. *d. tit.de abjur. num.* 24. Royas *sing.* 23. *num.* 8. Locat. *in Judic. v. Ordinarius num.* 2. Farinac. *ubi supra n.* 8. & Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 6. *num.* 23. Iste enim abjurat tantummodo coram Inquisitore, Ordinario, Notario ac duobus testibus in secreto Auditorio S. Officii.

Secundò quando denunciatus non vocatus comparet, vel denunciatus est nobilis, aut Sacerdos bonæ famæ. Cum istis enim agi potest honestiori abjuratione, ut per Locat. *in* 3. *cas. Placentiæ deciso*, Roland. *lib.* 3. *consil.* 63. *num.* 7. Farinac. *d. quæst.* 194. *num.* 91. Caren. *p.* 2. *tit.* 7. §. 13. *num.* 70. *& p.* 3. *tit.* 12. §. 6. *num.* 26. ubi ait, in S. Officio Cremonæ hoc arbitrio usi sunt aliquando Inquisitores, dum aliquos nobiles admiserant ad abjurationem de vehementi in aula Episcopi, & aliquando in aula S. Officii, janius apertis, & aliquando clausis coram Congregatione tantum.

Tertiò non debent Inquisitores in ullo casu cogere Confessarium, ad venerea sollicitantem, ad abjurandum de vehementi publice, ne seculares ex hoc retrahantur à Sacramento pœnitentiæ, sed talis abjuratio ad summum fieri debet coram Inquisitore, Consultoribus Ecclesiasticis, & aliis Sacerdotibus & Curatis, ut per Caren. *p.* 3. *tit.* 12. §. 6. *num.* 29. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 9. *pun.* 11. *num.* 11. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 9. *quæst.* 10. *num.* 165.

Abjurationes, sicut etiam sententiæ in causis fidei sæpe publice fiunt in Ecclesia, & in die festo, ut est praxis Inquisitorum Italiæ; vel publice, & in die festo, sed non in Ecclesia, ut fit in Hispania. Videantur de his Scacc. *de sent. & re jud.* Eymer. *p.* 3. *num.* 188. *& seq.* Pegna *ibi com.* 45. Navar. *de orat. & hor. can. cap.* 5. Diana *p.* 4. *l. tr.* 8. *resol.* 98. Salzed. *ad Diaz cap.* 114. Hac autem occasione, quatenus expedire visum fuerit, convocantur parochi & alii. Quod valde expedire dixit Jo. Andr. *in cap. ut commissi num.* 6. *de hæret.* & Guido Falcod. *q.* 15. Pegna *com.* 42. Quando verò abjurationes, & sententiæ pronunciantur publicè in aula S. Officii convocari solent, si non totus Clerus, & populus, quamplures personæ, quorum interest, ut sint hujusmodi actibus præsentes.

Quarto abjuratio de levi regulariter non fit publice, sed secreto in domo Episcopi, vel Inquisitoris, Pegna *p.* 3. *com.* 40. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 1. *num.* 24. Farinac. *d. quæst.* 194. *num.* 10. Genuen. *in prax. cap.* 84. *num.* 9. Scacc. *de judic. cap.* 59. *num.* 10. & Caren. *loc. cit. num.* 28. Aliquando tamen ob crimen publicum, & scandalosum etiam fieri debet publice. Quia publice errantes, publice etiam sunt corrigendi ad aliorum exemplum, ut per Eymer. *d. p.* 3. *de quarto mod. term. proc. per abjur. de lev.* Caren. *ubi supra*, Royas *d. sing.* 1. *numero* 26. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 81. *numero* 3.

Quinto ex causa bene Inquisitoribus visa, abjuratio etiam de vehementi, fieri potest secretò, ut docent Roland. à Val. *lib.* 3. *cons.* 637. Farinac. *ibid. num.* 9. Carena *loc. cit. num.* 26. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 47. *num.* 7. & *cap.* 38. *num.* 6. ut si abjuratio indicenda sit patrifamilias, habenti filias nubiles, & si publice abjuraret, ejus filiæ ob id matrimonium difficillime contraherent. Tunc adesset rationabilis causa, ob quam possent Inquisitores arbitrari, ut abjuratio secreto fieret. Sous. *in aphor. lib.* 4. *cap.* 13. *num.* 6. & Carena *p.* 3. *tit.* 13. §. 4. *num.* 61.

Fuit aliquorum sententia dicentium, abjurationem esse faciendam secreto, etiam ob hæresim tantum mentalem, ut refert Farinac. *d. quæst.* 194. *num.* 6. Quia hoc peccatum sola mente consumatur, & credendo quis pertinaciter aliquid contra fidem, est perfectè hæreticus; atque adeo incurrit omnes hæretici pœnas, ideoque abjurare tenetur secretò, dum peccatum secretum.

At vero tenendum est, neminem incurrere pœnas hæresis, nisi aliquo verbo, vel facto hæresim, in mente latitantem explicat. Quia licet hoc crimen verè ac perfecte sola mente consumetur, tamen Ecclesia caret jurisdictione judicandi de actibus internis, & omnino occultis, ac proinde punire nequit eum, qui mente & corde tantum absque ullo exteriori signo hæresim commisit, neque ad abjurandum illum damnare. Quia hæreticus pure mentalis nec reconciliatione, nec Inquisitorum absolutione indiget, sed à quovis confessario absolvi potest, ut tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 32. *num.* 17. Covar. *reg. peccatum p.* 2. *num.* 7. Farinac. *loc. cit. num.* 7. Gutier. *quæst. can. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 8. & Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 3.

Nullus verò pœnitens hæreticus ad misericordiam admittendus est sine abjuratione. Omnes enim hæretici pœnitentes, aut de hæresi suspecti abjurare debent, quia jura de abjuratione loquentia generaliter loquuntur, ac generaliter intelligi debent, *l.* 1. §. *generaliter ff. de legat. præst.* Ideoque ab abjuratione nullum privilegium, nullave dignitas excusat, sive sint Reges, sive sint Imperatores, sive sint Prælati, sive Cardinales, si in hæresim incurrerint, abjurare tenentur, ut omnes abjurationis rubore, quasi quodam vinculo adstricti, in catholicæ Ecclesiæ unitate permanere cogantur, ut per Eymer. *p.* 3. *rubr. de quart. mod. termin. proces.* ibique Pegn. *com.* 40. Decian. *d. lib.* 5.

lib. 5. cap. 47. numero 4. Zecch. dict. rubr. de hæres. num. 17. & Farinac. dict. quæst. 194. num. 24.

Ac ita, ut etiam suspectus vehementer de hæresi, etsi non sit confessus, neque convictus, teneatur abjurare. Quia hæresis suspicio vehemens, quamvis non sufficiat ad condemnandum aliquem, ut hæreticum ad pœnam ordinariam, sufficit tamen ad condemnandum in pœnam extraordinariam, & ad abjurandum. Ad hoc enim minor probatio requiritur in crimine hæresis, ut docent Simanch. *de cath. institut, titul.* 50. *rubr. de præsumpt. num.* 21. & *titul.* 51. *num.* 12. Locat. *in Iudic. v. suspicio numero septimo.* Repert. Inquis. *v. absolutio*, Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 100. *numero* 11. Decian. *loco citato num.* 2. Eymer. *p.* 2. *quæstio.* 55. *numer.* 12. & *p.* 3. *numer.* 166. Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 56. & Farinac. *de hæres. quæstio.* 187. *numero* 40. & *d. quæst.* 194. *num.* 26.

Ex Concilio Tholosano sub annum 1229. celebrato, *cap.* 11. & ex Concilio Biterensi paucis post annis congregato *cap.* 31. statutum est, ut masculi à quartodecimo anno, & fœminæ à duodecimo & supra, abjurent omnem hæresim. Ita refert Pegna *p.* 3. *direct. com.* 40. Unde siquis infra hanc ætatem deliquerit, aliis pœnis erit coercendus, non autem compellendus ad abjurationem.

Et licet in quadam instructione Vallisolitana edita sub anno 1488. indicari videatur, quod in minori ætate delinquentes, si fuerint doli capaces, abjurare etiam debeant, hanc tamen sententiam non esse admittendam ait Pegna *loco citato* nisi de malitia pueri, ac de errore illius intellectus, & notitia contrariæ veritatis ac de cœteris, quæ solent crimen hæresis comitari, constiterit. Quoniam abjuratio est gravissima pœna, ad quam se obligat, qui abjurat. Et propterea in tali ætate non est facile imponenda; & quando imponitur in pupillari ætate de levi tantum est injungenda. Quia ætas fragilis, judicium inconstans, rationabilis ignorantia credendorum, & aliæ circumstantiæ multum detrahent delictis puerorum, ac plurimum etiam minuunt hæresis suspicionem. At si de hæresi formali constaret, nec supradicta excusarent, abjuratio de formali esset facienda. Et ita etiam tradunt Sous. *in aph. lib.* 2. *capit.* 40. *numero quarto*, Farinac. *de hæres. dict. quæstion.* 194. *numero tertio*, & Carena *dict. p.* 3. *tit.* 12. §. 9.

Abjurationem autem esse pœnam inter graves numerandam, & non tantum signum pœnitentiæ abjurantis constat, quia per sententiam injungitur ex praxi supremæ Inquisitionis Romanæ, ut notant Pegna *p.* 3. *com.* 41. Simanch. *de cath. institut. titul.* 1. *de abjurat. num.* 29. Farinac. *dict. quæst.* 194. *num.* 17. Sous. *in aph. lib.* 2. *capit.* 40. *numero septimo.* & Carena *dict. pag.* 3. *titulo duodecimo*, §. 4. *numero* 12. Et abjurantes de levi, si sint Regulares, redduntur inhabiles ad officia, & dignitates Religionis ex decreto S. Congregationis, S. Officii annuente Urbano VIII. ut refert Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resolut.* 64. & abjurantes de vehementi non admittuntur ad confessiones audiendum, ut ait *ibidem* Diana & Carena, *loc. cit. num.* 11. & 14.

Casus porrò in jure expressi, in quos incidentes sunt de hæresi vehementer suspecti, ac de vehementi abjurare debent, decem enumerantur ab Eymerico *p.* 2. *direct. q.* 56.

Primus est. Quandocunque aliquis vocatur ad respondendum in causa fidei, & non comparet intra terminum competentem assignatum est de hæresi vehementer suspectus, ut ex *capit. Cum contumacia de hæret. in* 6. & consequenter debet de vehementi abjurare.

Secundus. Quicunque scienter impedit directè, vel indirectè, aut quovis modo Inquisitionis Officium, ut colligitur ex Constitutione Urbani IV. edita anno 1261. incip. *Præ cunctis nostræ amentis.* Et ex ratione. Nam impediens Inquisitionis Officium incurrit excommunicationem in qua si per annum insorduerit, est violenter de hæresi convictus, & ut hæreticus condemnandus *ex cap. ut Inquisitionis de hæret. in* 6. Violenta autem hæresis suspicio non oritur ex levi suspicione, sed ex vehementi. Atque adeò impediens Inquisitionis officium, antequam annus transeat, est vehementer de hæresi suspectus, & ut talis abjurare debet.

Tertius. Quando quis scienter præstat auxilium, consilium, vel favorem impedientibus Inquisitionis negotium, vehementer de hæresi suspectus habendus est *ex d. cap. Vt Inquisitionis* §. *fin ubi* notandum cum Pegna *com.* 61. quod saltem in iis, qui indirectè impediunt S. Inquisitionis officium, vel impedientibus præstant auxilium, consilium & favorem, consideranda est qualitas personarum, & factorum. Nam si quis ratione affectionis erga consanguineos, aut amicissimos impedierit, vel auxilium, consilium, aut favorem dederit in causis ad S. Officium spectantibus, quamvis sit acriter puniendus, non est tamen credendus de hæresi semper vehementer suspectus. Quod præsertim habet locum in illis, qui non adeo callent fidei causas, quales sunt rustici, ac plebei. Quamobrem antequam abjuratio de vehementi talibus imponatur, diligenter est personarum qualitas perpendenda ob periculum relapsus, & traditionis Curiæ secularis.

Ut autem perfectè, plenèque sciatur, quando, & qualiter sortilegi abjurare debeant, hæc subjicio. Certum est, quod sortilegi, si fateantur hæresim, de qua sunt suspecti, & cum pertinacia in illa non persistant, sed pœniteant, abjurare debent de formali.

Si verò sortilegus hæresim negat, observandum est primò, an factum hæreticale, ratione cujus sunt suspecti de hæresi, sit sufficienter probatum, & de eo plene constet in processu per ejus confessionem, vel quia sortilegus de illo est convictus per rei evidentiam, aut per testes.

Nam si de facto hæreticali non constat plenè, sed solum per præsumptiones, non potest cogi, ut abjuret. Aliàs enim præsumptio ex præsumptione orietur, scilicet præsumptio hæresis ex præsumptione facti, sapientis hæresim contra regulam *l.* 2. *Cod. de dot. promis.* Rota *decis.* 800. *num.* 17. *p.* 1. *div.* Menoch. *præsumpt.* 132. *in* 8. *declarat.* & *nos* sæpè. Quod in hac re notandum esse, advertunt Carena *pag.* 2. *titul.* 12. *num.* 241. & *Salell. lib.* 6. *cap.* 5. *num.* 933.

Constito igitur de facto sapienti hæresim, indicenda est abjuratio. Ut autem videatur qualis abjuratio indici possit, considerandum est, quod ex conditione personæ suspicio hæresis potest augeri, & minui, immo & omnino tolli. Unde non sufficit, quod factum per se ex communi Doctorum sensu sapiat manifestè hæresim, vel inducat vehementem suspicionem hæresis, ut sortilegus cogatur ad abjurandum de vehementi. Quia potest contingere, ut ex conditione personæ minuatur vel tollatur suspicio, ut per Pegnam *p.* 2. *com.* 3. & 81. Caren. *dict. titul.* 12. *numero* 241. & Salell. *dict. cap.* 5. *numero* 921. & 936.

Undè si sortilegus putaverit, res adhibitas, esse causas naturales effectus, & illis usus est, ut causis naturalibus cum intentione excludente omnem dæmonii invocationem, & auxilium, etiamsi in hoc erraverit, non est sortilegus. Pariter in vanis observationibus continentibus sacras orationes, & quæ solum sunt superstitiosæ ex aliqua vana circumstantia, ut ex numero orationum, vel ex tempore, quo fieri

fieri debere asseritur, vel ex alia vana circumstantia, si vanus observator, nonnisi in auxilio divino confisus est, & non judicavit, orationes illas habere infallibiliter effectum, sed à Deo speravit effectum, ut obtinendum ex beneplacito divinæ voluntatis, ac ejus misericordiæ, quamvis erraverit in observatione illius vanæ circumstantiæ, non idcirco est sacrilegus, nec de hæresi suspectus, licet sit superstitiosus, si ignorantia probabilis eum non excuset. Tunc enim illa vana observatio pertinet ad primam speciem superstitionis, in qua cultus imprudens, & vanus tribuitur vero Deo, & regulariter à mulieribus ac simplicibus in hoc sensu, non sapiente hæresim, hujusmodi vanæ observationes assumuntur, cujus tamen contrarium in viris doctis jure præsumitur. Sic igitur contingere potest, quod ignorantia; etiam crassa, licet non excuset ab aliqua culpa, excuset tamen ab hæresis præsumptione, vel omninò, vel saltem à vehementi: Quod tamen non contingit, ubi vanus observator scit, quod vanæ observationes non sunt causæ naturalis effectus intenti, & ad illum obtinendum non innititur solo Dei auxilio, ex illius liberalitate obtinendo.

Et ideò, quod etiam ab abjuratione de formali excuset sortilegi simplicitas, annotarunt Carena *loco citato, numero* 244. & Salell. *ibidem numero* 923. Ut si in sortilegio ad amorem muliercula responderet, se credidisse dæmonem posse cogere voluntatem, non ob id cogenda est ad abjurandum de formali. Quia simplicitas mulieris illam excusat. Adduntque citati Doctores, illam excusari etiam ex eo, quia ejus dictum potest intelligi de quadam coactione morali juxta illud: *trahit sua quemque voluptas.*

Si præterea simus in casu hæresis, quæ est circa articulum quem omnes non tenentur explicitè credere, ignorantia etiam crassa, excludens tamen fraudem, ac dolum, licet coram Deo in foro conscientiæ non excuset à culpa hæresis, potest tamen in foro externo excusare ab externa hæresi, & ab abjuratione de formali. Hinc aliud est, aliquem non excusari ab hæresi. Aliud illum non excusari, quod sit hæreticus, ut optimè D. Thomas *in* 4. *dist.* 13. *q.* 22. Cùm enim ad hoc, ut aliquis sit censendus hæreticus, sit necessaria pertinacia, talis non est, qui in iis, quæ non tenetur explicitè scire & credere, si sit paratus credere quotiescumque sibi sufficienter constiterit illa, esse de fide, & ideò talis non debet abjurare, ut hæreticus de formali. Qua de re infra quoque: Quod de jure Canonico certum est, neminem esse hæreticum simpliciter ac perfectè, nisi qui scienter, & cum pertinacia negat aliquem articulum fidei.

Et nihilominus existimat Salell. *Libro* 5. *capite* 5. *numero* 900. *&* 905. Quod sortilegi, habentes pactum expressum cum dæmone regulariter abjurare debent de formali. Verum id ab eo dicitur, quia regulariter hujusmodi pactum non fit, nisi negando baptismum, & adorando dæmonem, sicque pactum hoc est hæreticum ratione rei conventæ sive adjunctæ hæresis externæ. Si vero non constaret de hac hæresi adjuncta: sed solum illa præsumeretur ex eo, quod pactum non solet esse sine illa, tunc paciscens non esset hæreticus externus, sed præsumeretur talis, & ideò locum non haberet abjuratio de formali.

At verò si sortilegium ex adjuncta hæresi formali non est hæreticum, sed solum est hæreticale, & sapiens hæresim, si sapit illam manifestè, prævia tortura super intentione, si sortilegus præsumptam hæresim negat, abjurat de vehementi, cùm remaneat de hæresi vehementer suspectus, ut est in usu, nisi tamen ex circumstantia personæ, ut supra dictum est, suspicio minuatur.

Quod si sortilegium non sit qualificatum, & sic non sapiat hæresim manifestè, sed solum levem suspicionem hæresis inducat, indicendum illi esse purgationem Canonicam nobilibus, ac probis viris, dixit Leo *in thesaur. part.* 5. sed Zanardus existimat, hos sortilegos non esse cogendos ad abjurandum de levi, purgare tamen debent torturâ levem suspicionem.

At decipitur, quia censet, sortilegium, quod dicunt non hæreticale, non esse factum de se hæreticum, neque inducere suspicionem hæresis. Nullum enim datur sortilegium, quod aliquo modo non sit hæreticale. Et dari quidem facta, sive sortilegia, quæ non sapiunt hæresim manifestè, & sic quod non inducant suspicionem vehementem hæresis, sed levem, habetur *ex capit. accusatus sub initio, &* §. *sanè.* Et quanquam hæc suspicio levis possit purgari per torturam, melius tamen judicatum fuit, illam purgari per abjurationem de levi, atque ideo ex praxi hujusmodi sortilegi regulariter non torquentur, sed abjurant de levi, ut per Genuen. *in pr. cap.* 68. *&* 84. Caren. *pag.* 2. *titulo duodecimo numero* 251. Salell. *libro quinto, capit.* 5. *numero* 913. Immò aliquando nec de levi, sed cum sola correctione, ac pœnitentia salutari dimittuntur, quando apparet quod sit mera simplicitas, sitque levissima suspicio hæresis, Salell. *d. cap.* 5. *numero* 920.

Non indicitur verò purgatio Canonica, quia hæc fragilis, fallax, & incerta est, ideoque melius est ad alia remedia, & ad alias pœnas arbitrarias devenire, ut per Pegn. *p.* 2. *com.* 14. & Farinac. *de hæresi quæst.* 194. *numero sexagesimo quarto,* ubi testatur purgationem hanc in supremo Tribunali S. Inquisitionis Romanæ jam ferè ab aula recessisse, aitque Carena *dict. titul.* 12. *numero* 249. hoc idem servari in Hispania, ut colligitur ex *quadam instructione Madriliana edita sub anno* 1561. *cap.* 47. cujus verba refert Pegna *loc. cit.* Ac de his modò non plura.

Quartus. Quando quis citatos hæreticos, vel eorum credentes instruit, quod subticeant veritatem, vel ut asserant falsitatem. Is enim de hæresi vehementer suspectus habendus est, ut patet ex *cap. accusatus* §. *fin. de hæret. in* 6. *& in can. non inferenda* 23. *quæst.* 2. ubi dicitur cum D. Ambrosio *lib.* 1. *de offic. cap.* 30. qui non repellit à socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit. Et ideò de vehementi abjurare debet.

Quintus. Quando excommunicatus ex causa fidei citatus, contumaciter discedit, nec comparet, vel captos pro hæretica pravitate liberat, vel fidei negotio se opponit, vel alio quovis modo, excommunicationem per annum animo pertinaci sustinuerit, est ipso jure de hæresi vehementer suspectus, tum quia contumacia in causa fidei inducit suspicionem vehementem de hæresi. Tum quia videtur de sacramentis Ecclesiæ male sentire, ut ait, Ostiens. *in sum. titul. de hæret.* §. *qualiter.* Et tum quia, ut supra dictum est, antequam annus transeat, est de hæresi vehementer suspectus. Nam cum annus transierit, non vehementer, sed violenter est ipso jure suspectus, & ut hæreticus condemnandus *ex dict. capit. Ut Inquisitionis.* Quare absque dubio de vehementi debet abjurare.

Sextus. Omnes hæreticorum fautores, defensores, & receptatores debent etiam de vehementi abjurare, quia sunt de hæresi vehementer suspecti, & sunt excommunicati, ut *ex capit. excommunicamus* 1. *parograf. credentes de hæret.* Quinimmò pro qualitate criminis indicitur iis

abjuratio. Nam si constat, illos esse hæreticos, abjurant de formali. Si verò de hæresi sunt vehementer suspecti, abjurant de vehementi cum hoc tamen discrimine. Quia si apparet illos favisse alicui hæresi in specie, quia benè sciebant hæreticum tenere illam hæresim, & sic sunt suspecti de illa hæresi, abjurare debent illam, in specie. Sed si non apparet, illos favisse alicui determinatæ hæresi, ut quia sciebant eum cui favorem præstiterunt, esse hæreticum, sed in specie ejus hæresim ignorabant, tunc abjurant omnem hæresim in genere. Regula itaque illa, quod abjuratio generalis non subsistat, fallit in fautoribus hæreticorum, ut notant Eymer. *p.* 2. *quæst.* 54. *num.*4. ibique Pegna *Litt. C.* Repertor. Inquis. *v. fautores* Duard. *in Bul. Cœnæ Can.* 1. *q.* 33. *n.* 34. & Carena *p.* 2. *tit.* 4. *n.*89.

Septimus. Quicunque propter agnitorum hæreticorum familiaritatem est de hæresi infamatus ratione dictæ familiaritatis, vehementer est de hæresi suspectus *ex cap. inter sollicitudines de purg. can.* ubi apparet, quod ratione infamiæ de hæresi fuit cuidam indicta publica abjuratio.

Octavus, quicunque eos, quos scit hæreticos, scienter receptat, deducit, visitat, sive comitatur, ac dona, sive munera eis largitur, sive mittit, sive alios favores impendit, & excusari non possit, quin sint in favorem magis culpæ, quàm personæ, suspectus vehementer de hæresi est habendus ex *d. cap accusatus §. illis quoque de hæret. in* 6. ubi apparet, quod is abjuravit ex suspicione vehementi. Et notat Pegna *dict. com.*61. quod hujusmodi receptatores, si ratione sanguinis, & naturalis affectionis, non fidei contemptu, aut hæresis amore id fecerint, putandum est, eos receptasse consanguineos, non tanquam hæreticos, sed tanquam consanguineos, ideòque mitius esse puniendos, non tamen esse ab omni pœna excusandos, quia non sunt omninò immunes à delicto. Unde filius receptans patrem hæreticum, uxor virum, frater fratrem, & è contra, levius puniendi sunt, quàm si alios non ita conjunctos receptassent, aut defendissent. Necesse tamen est, ut receptans non participet in crimine cum receptatis. Nam si particeps ejusdem criminis fuerit, ordinaria pœna puniendus erit. Idemque aiunt, plerique, dicendum esse de amicis, non de quibuslibet, sed de summis atque intimis per ea, quæ alibi adduximus.

Nonus. Quando quis in causa fidei examinatus judicialiter & convictus, negat, quod antea affirmavit, vel mendacium asseruit, vel perjurium commisit, suspectus sit de hæresi vehementer, ut *in cap. Litteras de præsumpt.* & idcircò ad vehementer abjurandum cogendus est.

Decimus habetur in Concilio Tarraconensi, & refertur ab eodem Eymerico ibidem, quod qui dicit, aut facit aliquid semel contra fidem, suspectus sit leviter de hæresi. Qui autem bis, vel ter, suspectus sit de hæresi vehementer. Qui autem pluries ac frequenter sit suspectus vehementissimè ac proinde abjurare debet similiter de vehementi.

Præter hos casus sunt & alii benè multi, ex quibus vehemens hæresis suspicio oriri potest, & in quibus abjurandum est de vehementi, sed ad supradictos reducuntur.

Non denunciantes hæreticos Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis, abjurare debent de vehementi, quia sunt de hæresi vehementer suspecti, ac præsumuntur hæreticorum fautores, præcipuè si denunciantes sint cruce signati, qui ex officio ac juramento præstito tenentur hæreticos denunciare, ut per Pegn. *in direct. p.* 2. *com.*181. Decian. *lib.*5. *cap.*51. *num.*25. Royas *sing.*5. *n.*6. *& seq.* & Zech. *dict. rubr. de hæret. cap.* 11. *n.* 5. Id tamen ut notat Carena, *p.*2. *titul.*9. *n.*43. locum non habet quando nulla adest probabilis causa non revelandi, vel si in judicio interrogatus, eos scienter celaret. Quod etiam observant Pegna, & Royas *loc. cit.* Zanchin. *de hæret. cap.*5. *n.* 4. & Farinac. *de hæres. quæst.* 197. *num.* 48. Unde si ob metum, cadentem in constantem virum denunciare omitteret, non esset de hæresi suspectus, ut asserunt Sanctarel. *de hæres. cap.*9. *num.*16. & Farinac. *dict. quæst.* 197. *num.*53. esset que tantum de levi suspectus qui omitteret denunciare non in defensionem hæresis, sed ob consanguinitatem, vel amicitiam cum hæretico, ut per Duard. *in Bull. Cœn. lib.* 2. *can.* 1. *quæst.*53. *concl.*1. *n.*17. & Caren. *loco citato numero* 46. ubi advertit, quæ dicta sunt procedere in non denunciante hæreticos, secùs verò dicendum in omittente denunciare suspectos de hæresi, licet possint isti puniri pœnis in edictis Inquisitorum statutis, Retinentes Libros sortilegos, aut hæreticos. De quibus infra.

Sortilegi verò sub quorum nomine continentur etiam divinatores, malefici, incantatores, magi, arioli, aruspices, aliique, ut docent Zanchin. *de hæret. cap.* 22. *n.*1. *& seq.* ibique Campeg. *lit. A.* & Farinac. *loc. cit. n.* 3. abjurare debent de vehemente hæresis suspicione primò, quando dæmonibus exhibent cultum latriæ, qui soli Deo debetur, nempe si in sortilegiis dæmonem adoraverint, vel ei sacrificium obtulerint, vel servitutem ac obedientiam promiserint, vel ab eo petierint, quæ à solo Deo fieri possunt, ut mortui resurrectionem, cæci illuminationem, infirmi instantaneam salutem, transformationem hominis in animal brutum, intima cordis alterius scire, ac similia. Qui enim dæmonem invocat ad faciendum, vel indicandum, quæ à solo Deo fieri & indicari possunt tribuit ei honorem divinum, ideòque est vehementer de hæresi suspectus, ut docent Eymeric. *in extravag. Joannis XXII. nu.*12. *& p.*2. *direct. q.*43. ibique Pegna, Scacc. *de iudic. lib.*1. *cap.*12. *num.*26. *& seq.* Farinac. *de hæres. quæst.*181. *num.*5. Delrius *lib.*5. *magic. sect.*15. Zanard. *in sum. tom.*2. *cap.*64. & Carena *p.*2. *tit.*12. §.4. *n.*26. *& seq.*

Item abjurare debent de vehementi, qui dæmoni tribuunt cultum duliæ debitum Angelis, & Sanctis, qui sunt in cœlo, nempe qui in sortilegiis invocant dæmonem, ut sanctum, vel venerantur ut gubernatorem mundi, vel in ejus honorem altare erigunt, candelas & lampades accendunt, genua flectunt, humi se prosternunt, preces effundunt, laudes ac hymnos canunt, corpus suum jejuniis macerant, & id genus alia faciunt. Nam hi omnes sunt similiter de hæresi manifestè suspecti, ut per eosdem Doctores, locis allegatis.

Qui ineunt pactum expressum cum dæmone, etiamsi sortilegia sint circa ea, quæ dæmonis facultatem non excedunt, abjurare etiam debent de vehementi. Quia inire pactum cum dæmone species est idololatriæ & apostasiæ à fide, ut ait Simanch. *de cath. instit. tit.*63. & ideò sunt vehementer de hæresi suspecti, ut firmant Eymer. *p.*2. *q.*43. *num.* 7. ibique Pegna *com.* 68. Delrius, Zanardus, & Carena *ubi supra.* Genuens. *in pr. cap.* 18. *num.*11. & consequenter debent de vehementi abjurare.

Pariter qui in sortilegiis, divinationibus, maleficiis, & similibus abutuntur sanctissima Eucharistia, vel sacro chrismate, aut oleo sancto, vel sanctorum reliquiis, vel Agnus Dei, vel Aqua sacra, vel candelis benedictis, vel aliis sacramentalibus, vel verbis sacræ Scripturæ, vel orationibus S. Ecclesiæ, ut Pater noster, Ave Maria, debent abjurare de vehementi. Quia præsumitur malè de hisce rebus sentire, ac in eis inesse vim operandi sortilegia, maleficia, & alios nefandos effectus. Quod est manifestè hæreticum, ut notant Binsfeld. *in com. ad l. eorum C. de malef. & mathem. q.*2. *concl.*5. Suarez *de relig. lib.*2. *de superst. c.*9. *num.* 10. Graff. *lib.*2. *decis. cap.*5. *num.*13. Delrius *ibid.* Farinac. *de hæres. q.*181. *n.*19. *& seq.* Caren. *loc. cit. n.*23.

Ii quoque qui baptisant magnetem, vel animal brutum, vel imaginem cujuslibet materiæ, aut rebaptisant pueros, vel circa eosdem abutuntur sacramento Confirmationis, vel Ordinis, debent abjurare de vehementi ob eandem rationem; ostendunt enim male sentire de his sacramentis; ideoque hoc sortilegium, ut manifestè hæreticale reputatur, sicut statuit Adrianus IV. *in extravag.* dudum, edita anno 1523. relata à Pegna, & tenet Glossa *in cap. accusatus* 5. *sanc. v. saperent de hæret. in* 6. Sylvest. *v. hæreticus* 2. *nu.* 4. Rossella *in sum. eod. v. nu.* 3.

Nec non abjurare debent de vehementi, qui sortilegia faciunt ad nocendum hominibus, vel animalibus, vel terræ frugibus. Nam, ut decernitur in Constitutione Innocentii VIII. emissa sub anno 1481. quæ incipit, *summis desiderantes affectibus*, & in Constitutione Alexandri VI. Cujus initium, *Cum accepimus*, apud Pegnam, & *in d. l. eorum C. de malef.* notantque Decian. *in tr.* 11. *lib.* 1. *capit.* 17. *nu.* 36. & Farinac. *de hæres. qu.* 181. *nu.* 31. sunt de hæresi vehementer suspecti. Pariter qui de hujusmodi sortilegiis maleficos consulunt, aut ea fieri petunt, ut probat Delrius *d. lib.* 5. *magic. sect.* 16. quia isti sunt maleficiorum cooperatores, & in easdem incidunt pœnas, in quas ipsi malefici.

Similiter qui dæmonem alligatum in annulo, vel in speculo, aut in phiala, vel in alia qualibet re credunt retinere, quamvis falsum sit, dæmones ab hominibus in his rebus posse alligari; nam simulant se ibi alligatos, ut alios alligent ac despiciant. Qui ergo his modis à dæmone petunt aliquid, & responsum accipiunt, suaque desideria implent, præsumuntur hæretici, cum hujusmodi responsiones haberi non possint, nisi ex fœdere inito cum ipso dæmone, qui certè, nec etiam responderet, nisi per illicitas invocationes, ac venerationes. Ideoque inter magicas, & hæreticales superstitiones hoc sortilegium enumeratur à Joanne XXII. *in extravagante* quæ incipit, *super illius specula*, & ab Eymerico *p.* 2. *direct. qu.* 43. *nu.* 9. ibique à Pegna, à Simanch. *de Cath. instit. tit.* 63. *nu.* 29. à Campegio *in addit. ad Zanchin. de hæret. cap.* 22. *litt.* G. à Farinacio *de hæres. qu.* 181. *nu.* 28. ac per consequens abjurare debent de vehementi.

Præterea, qui tacitè dæmonem invocat figuris, caracteribus, verbis, ac signis ignotis, & superstitiosis ad aliquid faciendum, similiter de vehementi abjurare debet. Quia hæc, natura sua, nullam habent virtutem. Ergo dæmon per illa operatur. Atque adeo, qui illis utitur, de hæresi vehementer suspectus est, ut tradunt Eymericus, *p.* 2. *qu.* 43. *num.* 2. ibique Pegna *com.* 68. *litt.* E. Campeg. *loc. cit. lit.* E. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 26. *q.* 6. Tolet. *in sum. lib.* 4. *Cap.* 14. *num.* 6. & Graffius *lib.* 2. *decis. cap.* 5. *nu.* 10.

Eodem modo abjurare debet de vehementi, qui à dæmone scire inquirit futura, quæ vel absolute pendent à divina voluntate, ut sunt mysteria supernaturalia, gubernationes, ac mutationes Regnorum ac rerum publicarum, vel pendent à Libero hominis arbitrio, vel quæ sunt omnino futura contingentia, & certam ac determinatam causam non habent, vel secreta cordium, eorum cogitationes, & alia quæ sunt penitus occulta, & naturaliter sciri nequeunt, ipsisque dæmonibus sunt ignota, ut per Pegnam *loc. cit.* Delrium *lib. quarto magic. capite secundo quæstio. secunda*, Zanchin *de hæres. capite vigesimo secundo numero quarto* Binsfeldium *ubi supra not. decima Concl. nona*, & Farinac. *d. quæst.* 181. *numero octavo & sequ.*

Idemque dicendum est de eo, qui, ad invenienda furta, vel ad sciendum aliquid occultum, accipit phialam plenam aqua Lustrali, & ante illam ponit puerum, vel puellam virginem cum candela benedicta accensa in manu respicientem dictam aquam, & quædam verba dicentem, & tunc aliquando apparere solet in phiala imago Latronis, vel rei ablatæ, vel loci, ubi est reposita, vel alterius rei, aut negotii occulti, quod quæritur. Ita etiam de eo qui ad id utitur cribro farinaceo forficibus appenso, dicens aliqua verba ignota, & nominando Latrones suspectos, simul ac nominatur verus Latro ex se volvitur. Hæc enim sortilegia *manifestam* hæresim sapiunt, ut de primo probat Barbat. *lib.* 1. *cons.* 55. quem sequitur Locat. *in judic. v. divinationes numero quarto* Decian. *in tr. cr. lib.* 5. *capit.* 7. *numero quarto*, ac Pegna *p. secunda quæst.* 43. *Com.* 68. *lit.* G. ubi ait, quod Necromantici solent lucidam ampullam, aut quid simile coram puero, vel puella statuere, in qua dæmonum arte apparent spectra, & simulacra eorum, quæ scire cupiunt, & quæ ipsi videre non possunt, videntur tamen ab innocentibus pueris, & puellis, & ab illis referuntur. Idque ipsum quoque dicendum quando immiscentur aliqua verba sacra, ut Evangelium, Symbolum, Pater noster, Ave Maria, Psalmus, Orationes, aut sacræ Scripturæ verba.

Debet itidem abjurare de vehementi qui circulos in terra faciunt, illosque aliquibus signis muniunt, & puerum in medio collocant, aut quid simile faciunt, ac dæmonem invocant, quia de hæresi vehementer suspecti sunt, etiamsi in tali actu non appareat, quod dæmoni aliquis honor exhibeatur. Semper enim in tali sortilegio aliquis honor dæmoni exhibetur ut per Zech. *p. prima de fid. cap. decimo quinto numero quinto* Campeg. *in addit. ad Zanch. de hæret. capite vigesimo septimo lit.* E. Farinac. *d. quæstion.* 181. *paragrapho secundo numero septimo*, & Carena *p. secunda tit. duodecimo paragrapho* 10. *numero* 56. Circulus enim est symbolum, hoc est, nota divinitatis.

Sic etiam de vehementi abjurare debet, qui per artes magicas, & sortilegia quærit familiaritatem, & amicitiam, vel auxilium dæmonis, vel ei promittit quamcumque rem, ut suum desiderium adimpleat, aut in dæmonis honorem aliquid osculatur, vel defert. Nam hæc sunt species idololatriæ, ut advertit Pegna *p. secunda com.* 68. & fuit definitum à Theologis Parisiensibus anno 1398. ut testatur Gerson. *tom. primo tr. de error. circa artem magicam.*

Et ut ille, ita iste abjurare debet de vehementi, qui per sortilegia cum dæmonis invocatione, aut cum mixtione rei sacræ, vel sacramentalium curat morbos, sedat tempestates, maleficia tollit, facturas dissolvit, & magica remedia infirmis applicat. Nam etiam qui dæmonem ad bonum effectum consequendum his invocat, suspectus de hæresi vehementer præsumitur. Hujusmodi autem sortilegia eò superstitiosiora sunt, quò sanctiores res, quæ in eis miscentur. Res enim Deo debitæ ac dedicatæ in sortilegiis adhibitæ, dæmoni offeruntur. Et ideo jure Canonico, & secundum legem divinam, nunquam licitum est petere dissolutionem maleficii vel aliud aliquid ob bonum finem à malefico, vel sortilego, qui non nisi alio maleficio, vel dæmonis auxilio illud dissolvit, ut tradunt Simanch. *de Cath. instit. tit. sexagesimo secundo numero decimo nono & seq.* Farinac. *dict. qu.* 181. *numero trigesimo tertio* ac Pegn. §. 2. *com.* 68. ubi firmat hæreticum esse, uti magicis artibus, vel aliis quibuscumque superstitionibus à Deo, & ab Ecclesia prohibitis ad bonum finem, & maleficia maleficiis expellere. Qua de re alias contra Delrium.

Insuper

Insuper de vehementi abjurare debent Lamiæ, sive striges, quæ sive corporaliter transferantur à dæmone ad conventus magicos, ubi aiunt fieri convivia, tripudia, dæmonis adorationes, nefarii concubitus, ac similia, sive dæmon, cum ipsæ Lamiæ dormiunt, in ipsarum phantasia hæc omnia repræsentat, ac si reipsa fierent; ita ut sibi persuadeant, se ea omnia re vera egisse, quamvis non egerint, sed somniaverint. Nam etiam illæ, quæ in somno delusæ sunt, puniri debent ob desiderium & conatum faciendi ea, quæ consopitæ sibi facere videntur. Hac enim ratione se ungunt, ac signis magicis signant, ut illa faciant re ipsa, & postea cùm putant facta, approbant. Eoque magis, quia plurimum apostatæ sunt à fide Catholica, Christum negant, dæmoni obedientiam promittunt, ac multa faciunt, quæ hæresim manifestam sapiunt, ut præ cæteris docent Sylvest. *v. hæresis* 3. *numero* 10. Locat. *in judic. v. Lamia*, Royas *sing.* 98. *numero* 6. Simanch. *de cath. institut. titul.* 37. Eymeric. *p.* 2. *direct. quæst.* 43. *numero octavo*, Delrius *libro quinto, magic. sect.* 15. & 16. & Farinac. *de hæres. dict. quæstione* 181. *numero quadragesimo quinto.*

Dæmonem verò invocans in sortilegio ad amorem, vel odium provocandum, si credidit, dæmonem posse cogere tali medio viri, vel mulieris voluntatem ad amandum, vel odio habendum, abjurare debet, non solum de vehementi, sed de formali, quia tractandus est, ut hæreticus, nisi ignorantia illum excusaret, ut per Alphons. à Castro *de just. hæret. pun. lib.* 1. *cap.* 15. *in fin.* Pegna *p.* 2. *com.* 68. Binsfeld. *in com. l.* 4. *C. de malef. & mathem. quæst.* 2. *concl.* 4. Graff. *lib.* 2. *decis. cap.* 5. *numero vigesimo secundo*, Farinac. *de hæres. dict. quæst.* 181. *numero* 86. Delrium *lib.* 3. *magic. quæst.* 3. *sect.* 5. & Caren. *p.* 2. *titul.* 12. *numero* 51. ideò super credulitate ista diligenter examinandus, & interrogandus est, quia dæmones nullius hominis voluntatem ad amandum, vel odio habendum cogere possunt, sed suadere tantum, movendo phantasmata in hominis imaginatione, ut ejus voluntas alliciatur ad desiderium actus venerei, non cum uno potius, quàm cum altero, sed cum aliquo in genere, Vide D. Thom. 1. 2. *quæst.* 80. *articulo* 3. ibique Cajetanum, ac Medinam, & Theologos communiter; fuitque error quorundam hæreticorum, dicentium, dæmonem sola sua virtute, sine nobis, in nobis causare peccatum, quem Augustinus tribuere videtur Valentino *lib. de hæres. cap.* 11. inquiens de illo, malitiam, non arbitrio tribuit, sed naturæ mundi, id est generi dæmonum, eumdem errorem tribuit Armenis, & Albanensibus Castro. *v. peccatum hæresi* 3. Prateolus *ibidem* & Scrader *lib.* 7. *de visib. monarch. hæres.* 118. & 151. ubi tribuit etiam Albigensibus, quos cum Albanensibus confundit, &c, ut rectè advertit Porrecta, fuit etiam hæresis Manichæorum, Armenorum, & Lutheranorum de quo Directorium Inquisitorum, ibique Pegna, Bellarminus, Gravina, Alvarez *de auxiliis*, & alii: facilè tamen fieri potest, ut si eo tempore sortilegus amator ad illam mulierem accedat, & instanter eam urgeat, suæ voluntati illa consentiat, ut ex communi sententia notant Delrius, Farinacius, & alii locis allegatis. Appetitus siquidem sensitivus concitatur ad aliquas passiones secundum quendam ordinatum motum cordis, vel spirituum. Unde ad hoc etiam dæmon potest cooperari. Et ex hoc, quod passiones aliquæ concitentur in appetitu sensitivo, sequitur, quod & motum, sive intentionem sensibilem prædicto modo reductam ad principium apprehensivum magis homo percipiat. Quia, ut inquit Aristoteles *de somn. & vigil.* amantes modica similitudine in apprehensione rei amatæ moventur. Contingit etiam, quando passio est concitata, ut id, quod proponitur imaginationi, judicetur prosequendum, quia ei, qui à passione detinetur, videtur esse bonum id, ad quod per passionem inclinatur, & per hunc modum interiùs dæmon inducit ad peccandum. At de his alibi.

Si autem sortilegus in intellectu non erraverit, nec crediderit, posse dæmonem cogere hominis voluntatem, sed in sortilegio iniverit pactum expressum cum dæmone, vel verbis deprecativis illum invocaverit, vel miscuerit sacramenta Ecclesiæ, ut hostiam consecratam, vel Oleum sanctum Chrismatis aut extremæ Unctionis, vel verba sacræ Scripturæ aut orationes Ecclesiæ, vel particulas hostiarum, & alias sanctorum reliquias, vel sacramentalia, vel frustula indumentorum sacerdotalium, aut sanctorum imagines conculcaverit, vel fœdaverit, cruces dejecerit, vel confregerit, in his, ac hujusmodi casibus injungenda est abjuratio de vehementi, quia vehementer est de hæresi suspectus, ut affirmant Eymer. *p.* 2. *direct. quæst.* 43. ibique Pegna, Simanch. *de cath. instit. titul.* 21. *numero* 13. Menoch. *de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 7. *numero* 20. & Farinac. *dict. quæst.* 181. *num.* 85. & ab Inquisitoribus jure puniri potest, ut *ex dict. cap. accusatus de hæret. in* 6.

Si verò nec errorem quis habuerit in intellectu, neque abusus fuerit Sacramentis, neque rebus sacris, neque Sacramentalibus, neque verbis S. Scripturæ, neque Ecclesiæ orationibus, nec dæmonem verbis deprecativis invocaverit, nec cum eo pactum expressum inierit, & sortilegium ad tentandam mulieris pudicitiam commiserit, non est ei injungenda abjuratio de vehementi. Quia licet gravissimè peccavit, non tamen est, neque fuit de hæresi vehementer suspectus, tum quia nihil hæreticale effecit, tum quia per tale sortilegium petiit à dæmone, ut mulierem tentaret, quod est ipsius proprium. Tentator enim appellatur *Matth.* 4. & tum quia in his sortilegiis, seu philtris nulla adest vis ad compellendam alterius liberam voluntatem ad amandum, vel odendum, ut tradunt Eymeric. *dict. quæst.* 43. Pegna *com.* 68. Binsfeld. *in d. com. l.* 4. *C. de malef. & mathem. quæst.* 2. *concl.* 3. Scacc. *de judic. tom.* 1. *cap.* 12. *num.* 19. Caren. *p.* 2. *tit.* 12. *n.* 28.

Hinc hæresim non sapit id, quod aliquando fieri solet ab aliquibus mulierculis, quæ credunt hominum amorem provocare cum quibusdam levibus actionibus, aut verbis, non tamen hæreticalibus, nec hæresim sapientibus, ut notat Farin. *eo n.* 85.

Neque hæresim sapit, quamvis grave sit peccatum, præbere pocula amatoria, quæ naturaliter ad libidinem provocant; Constat enim, ut notat Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 2. ex testimoniis Aristotelis, Theophrasti, Dioscoridis, Plinii, Galeni & aliorum, qui in simplicem rerum consideratione versati sunt, & tractarunt multas esse herbas, fructus, ac lapides, quibus adhibitis, amoris, & concupiscentiæ flamm is homines incendere possunt. Quia amor & concupiscentia est affectio facultatis sentientis, quæ vi spirituum, & humorum excitari, incendi, confirmari, & è contra remitti, minui, & extingui potest. Et licet nulla sit in rebus naturalibus vis, quæ ex sua natura excitet, ac incendat ad amandum vel odio prosequendum aliquem hominem particularem, naturaliter tamen fieri potest, ut certo populi, aut cibi genere sumpto, generatim amor, vel odium in nobis excitetur, ut testatur Medina *libro primo, de recta in Deum fide cap.* 7. & dum in dictis casibus non est manifesta suspicio hæresis, neque injungenda est abjuratio. Regula enim est, quod quando quis committit delictum, quod

quod inducit vehementis hæresis suspicionem, debet de vehementi abjurare. Si autem levem inducit suspicionem, de levi emittit abjurationem. Si verò nulla adsit hæresis suspicio, abjuratio nulla est injungenda, ut observant Locat. *v. suspicio §. suspectus*, Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *capit.* 11. *numero* 30. Torreblanc *de magia lib.* 3. *cap.* 20. *numero* 1. & Diana §. 4. *tract.* 7. *resolut.* 1. *numero* 2. Unde non adhæreo sententiæ Fagundez *lib.* 1. *in* 1. *præc. decal. cap.* 41. *num.* 19. quod hæ naturales proprietates ope dæmonis fuerunt inventæ & patefactæ.

Verùm ego, rem hanc demum his paucis absolvo. Est philtrum quicquid ad amorem conciliandum adhibetur. Est duplex aliud, quod pharmacum propriè est, ad amorem conciliandum datum, & vulgò poculum amatorium nominatum, de quo Sennert. *lib.* 1. *pract. p.* 2. *capite decimo & in instit. lib.* 2. *p.* 3. *sect.* 2. *cap.* 4. Quod quidem Venerem forsan excitare, amorem verò hominis certi conciliare non valet, imò interdum pro amore furorem, ac insaniam inducit, de quo Ovid. *lib.* 2. *de arte amandi.*

Philtra enim nocent animis vimque furoris habent.

Unde à Veneficis, quæ sanguinem menstruum, seu philtri, seu alterius veneni loco exhibent, plerumque alia mala medicamenta admiscentur. Addo ex Henrico ab Heer, qui se experientia didicisse testatur, calculum ex homine exectum, in pulverem comminutum cum aqua, vel succo nasturtii aquatici, propinatum, philtro potatis, vel amore furentibus multum profuisse diceret hic fortè Fagundez, id esse inventum dæmonis. Hoc tamen negare nolim, interdum etiam dæmon hic concurrere, & quod ipse præstat, philtris ac poculis ejusmodi adscribi.

Aliud est, in quo sunt ceremoniæ quædam, ac veneficia, quæ ad amorem conciliandum, dæmone suadente, adhibentur, de quo Virgilius in pharmaceutria.

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore
Et: *Terna tibi primùm triplici diversa colore*
Licia circundo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco; *imaginem scilicet amati.*
Et: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli colores,*
Necte, Amarylli, modo, & Veneris-
-dic vincula necto.
Et: *Daphnis me malus urit ego hanc in Daphnide*
Laurum.

De quibus omnibus prolixè agit Delrius *lib.* 3. *magic. p.* 1. *quæst.* 3. qui ibi videatur: mihi satis est hoc monere, talia ad amorem conciliandum nihil facere, sed si quid ex voto sagarum succedit, id omne dæmonem præstare, qui & humores ac spiritus in libidinem accendere, & amasiæ, vel amasij imaginem, ut summè pulchram, & amabilem, crebro phantasiæ objicere, ac memoriæ fortiter imprimere potest.

Contrà, si odium excitare vult, rem, quæ etiam pulchra est, ut maximè deformem exhibere valet. Cujus rei exemplum est apud Baptistam Codronchium *lib.* 3. *de venef. cap.* 6. mulieris scilicet, quæ maritum absentem ardentissimè amabat, qui tamen si appropinquabat, tam deformis, turpis, horrendus, & monstruosus apparebat, ut mortem subire, quàm illum ferre mallet.

Imagines cereas conficiens absque ulla dæmonis invocatione, ut eas pungens, mulierem provocet vel vitam inimici lædat, & cruciet, licet magis videatur esse superstitiosus, quàm hæreticus, ut ait Eymeric. *p.* 2. *quæst.* 43. semper tamen peccat mortaliter. Et quia effectus sequi non potest, nisi in dæmonis invocatione, vel ex ejus pacto expresso, aut tacito, ideò talis sortilegus ob dæmonis invocationem vel pactum est de hæresi suspectus, ut tradunt Simanch. *de cath. instit. titul.* 21. *numero* 13. Menoch. *lib.* 5. *numero* 20. qui alios refert, & Farinac. *dict. quæst.* 181. *numero* 8. atque idcircò Inquisitores in eum procedere possunt, & abjurandum de vehementi compellere.

Invocatio autem dæmonis, sive in populo amatorio, sive in alio sortilegio, verbis non deprecativis, sed imperativis, quod sapiat hæresim, asserunt Farinac. *de hæres. quæstion.* 87. *numero* 88. Barthol. Spina *in apolog.* 4. Simanch. *de cath. institut. titul.* 30. *num.* 17. & Diana *p.* 4. *tract.* 7. *resol.* 10. alios referens. Eorum ratio est quia ridiculum est, dicere quod dæmones invocentur per modum imperii, ex quo non est potestas aliqua super terram, quæ cōparetur ei, dæmonesque, ut fatuos irrideant, atque decipiant, fingunt se cogi, ac timere. Unde in his philtris præsumendum est pactum expressum intervenire per quod hæreticale maleficium censendum est, etsi non ratione operis, saltem ratione operantis.

At in hac re certum existimo, quod sic invocans gravissimè peccat, atque adeò graviter etiam est puniendus. Verum tamen si invocatio verbis imperativis fiat, non est ad abjurandum cogendus. Nam etsi D. Augustinus *lib.* 10. *de civit. cap.* 11. verissimè dicat, *ridiculum esse invocari dæmones per modum imperii, aut eis comminando præcipere. Non enim est potestas in terra, quæ comparetur eis, ut dicitur Iob* 41. *neque hominum dominio subduntur*; Nihilominus, quia cùm invocantur, etiam imperativè, hominibus aliquando obediunt, vel obedire fingunt, ut eos decipiant, tunc illos sic invocans, non committit sortilegium hæreticale, quia talis invocatio est sine cultu, ac reverentia, & absque omni cogitatione subjiciendi se dæmoni. Immò fieri potest cum actu interiori odii erga ipsum, ut notat Cajetanus 2. 2. *quæstion.* 95. *art.* 4. Ideòque ad abjurandum non est cogendus. Philtra enim, quando dæmon in iis invocatur per modum imperii, non esse hæreticalia, firmant Pegna *in com. ad* 2. *p. direct. quæstion.* 43. *Lit. N.* Rinsfeld. *de malef. & math. quæstione* 2. alique apud Farinac. *de hæres. quæst.* 87. quia tunc postulatur dæmonis auxilium ad tentandum, quod est ipsius proprium.

Secùs autem est, quando dæmon invocatur verbis deprecativis. Tunc enim ei tribuitur honor, saltem duliæ, sicuti signum est reverentiæ, ac devotionis sanctos precibus invocare. Ideò contra sic invocantem vehemens oritur hæresis suspicio, ut docent Eymeric. *dict. quæst.* 43. Pegn. *com.* 68. Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 12. *numer.* 39. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 10. Binsfeld. *in d. l.* 4. *C. de malef. & mathem. quæst.* 2. *concl.* 1. Graff. *p.* 1. *decis. lib.* 2. *cap.* 5. *numero* 8. Zanard. *tom.* 2. *sum. cap.* 64. Farinac. *de hæres. dict. quæst.* 181. *numero* 11. & Caren. *p.* 2. *titul.* 11. *num.* 61. *& seq.*

Sed tamen ut dæmonis invocatio per verba imperativa non sit sortilegium hæreticale, requiritur necessariò, ut fiat absque ullo cultu, ac mistione rei sacræ, nec invocetur dæmon, ut potens operari, etiam Deo non permittente, vel ut Dei amicus, nec credat hoc non esse grave peccatum, nec ullum adsit pactum cum ipso dæmone.

Apud quem autem inventa sunt instrumenta ad conficiendum sortilegia, vel libri sortilegia continentes, prævià torturâ super usu ac intentione, si nihil resultat, abjurat de levi, Genuen. *in pr. capit.* 18. *numero* 13. ubi quod hoc fuit decisum à S. Congregatione S. Oficii, Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 937. Pegn. *p.* 2. *com.* 3. Farinac. *de hæres. quæst.* 184. *num.* 28. Caren. *p.* 2. *titul.* 22. *num.* 178.

numero 178. Quod verum est etiamsi libri contineant sortilegia qualificata, ut ad amorem, Caren. *loc.cit.* Hæc verò abjuratio indicitur ratione retentionis instrumentorum, & librorum, de qua constat, non verò ratione usus, qui non est probatus.

Schismaticus verò ita est expediendus. Constare debet de schismate, vel etiam de ejus hæresi, si damnandus sit in pœnam ordinariam schismaticorum, vel etiam hæreticorum, si autem plenè non constet de schismate, sed adsint indicia ad torturam, torquendus est super veritate. Quod si tortus neget, licet maneat indiciatus, & suspectus de schismate, non est undè torqueri debeat super intentione, quia suspicio hæresis non adest, ubi de facto hæreticali non constat, alioquin suspicio deduceretur ex suspicione, quod non licet. Sic ergo reus pœna extraordinaria pro qualitate suspicionis puniendus erit sine abjuratione. Sed si constat de schismate, non autem de hæresi, tunc reus torquendus erit super intentione, & si nihil emergat, regulariter prævia abjuratione de vehementi damnandus erit pro qualitate schismatis. Sed si schismaticus fateatur hæresim, judicandus erit ut hæreticus, prævia abjuratione de formali, vel si sit impœnitens, sine abjuratione tradendus erit Curiæ seculari. Duo autem debet abjurare schismaticus, schisma & hæresim, si sit simul hæreticus, vel suspicionem hæresis, si constet de schismate, sed si non constet de schismate, sed de eo sola adsit suspicio, tunc reus non abjurat hæresim, sed abjurat tanquam suspectus de schismate. Ita Simanch. *cath.instit.tit.de abjur. num.*15. Royas *sing.*1. *num.*16. Jacobat *de concil. lib.* 7. *art.*3. Decian. *lib.*5. *cap.*68. *num.*2. Pegn. *p.*2. *art.qu.*48. *com.*73. Farinac. *de hæres. qu.* 184. *num.* 35. Duard. *in Bul. cœn. lib.* 2. *can.* 1. *quæst.*56. *num.* 12. Caren. *p.* 2. *titul.*3. *numer.*36. *& sequent.* & Salell. *lib.* 5. *capit.* 5. *à num.*123.

Astrologi autem facientes judicia de futuris contingentibus liberis, etiamsi dicant, se non ea affirmare, ut certa, subduntur judicio Inquisitorum ex Constitutione Sixti V. quia præsumuntur de jure, illos id affirmare, ut se excusent. Ab Inquisitoribus igitur possunt ac debent interrogari de fide, & si fateantur, se credidisse, astra posse cogere voluntates humanas, vel aliam hæresim, tractantur, ut hæretici. Et si pœniteant, abjurant de formali. Sed si hæreticam intentionem negant, si constet, eos prædixisse futura libera ut certò, & infallibiliter futura, sunt de hæresi vehementer suspecti, & abjurare debent de vehementi. Sed si prædixerint hujusmodi futura absolutè, non specificando, an affirment illa, ut futura certò, vel solùm conjecturaliter, vel conditionatè, quantum sit ex vi scientiæ Astrologiæ, non erunt ex hoc de vehementi suspecti de hæresi, quia prædictio illa suscipit interpretationem excludentem hæresim; Talis tamen modus prædicendi non est immunis à suspicione de levi. Quoniam affirmare absolutè, quod aliquid sit futurum, ex modo loquendi importat majorem certitudinem, quam sit conditionalis, aut conjecturalis. Sed ubi expressè Astrologus dicit, se non prædicere futura libera, nisi ut futura ex ea conjectura, quæ ex sua scientia haberi potest, non est locus suspicioni hæresis etiam de levi, nisi præsumptæ ex alia præsumptione, quod scilicet illa expressio sit posita ad occultandum errorem. Sed hæc non sufficit, ut Astrologus cogatur abjurare, ne de levi quidem, ut per Zanard. *p.*1. *cap.*5. & Caren. *p.*2. *tit.*12. *num.*255.

Blasphemans verò hæreticaliter ex consuetudine, & ex habitu, qui ad omnem levem animi motum, & tam in ludo, quàm extra ludum, & tam in ira quam extra iram blasphemat, debet abjurare de vehementi, quia est de hæresi vehementer suspectus, ut per Zanard. *in sum. p.* 1. *cap.* 11. Lazar. *de blasphem. qu.*6. *num.* 17. Genuens. *in pr. cap.*68. *num.*8. Farinac. *de hæres. quæst.*178. *numer.* 76. Menoch. *lib.* 5. *præsumpt.*6. *num.*29. & multo magis injungenda ei est abjuratio de vehementi, si admonitus, blasphemare non cesset, ut colligitur ex *can. qui in Ecclesia* 24. *q.*3. Et si existimaverit blasphemare non esse peccatum, debet de formali abjurare, quia esset hæreticus, ut notat Afflictus *in Constit. Regn. de hæres. rubr.*1. *numero* 48. & Farinac. *loc.cit.*

Blasphemans autem hæreticaliter ex consuetudine tantum in ira, cogendus est abjurare tantùm de levi, quia leviter est de hæresi suspectus Lazar. & Zanard. *loc. alleg.* Caren. *p.* 2. *tit.* 7. *num.* 68. Diana *p.*4. *tract.*7. *resol.*8. *numero* 2. ac Sesse *tom.*4. *dec.* 170. *num.* 24. ubi refert, blasphemantem, *Renego Deum & B. Virginem* abjurasse de levi. Et similiter ad abjurandum de levi fuisse coactum quendam, qui semel, ac iterùm hæreticaliter blasphemaverat. Notat verò Diana *ibidem numero* 3. id esse regulariter intelligendum. Nam interdum ex qualitate blasphemantis, & blasphemarum erit imponenda abjuratio de vehementi, sicque in actu publico in Sicilia sub die 16. Octobris 1633. ipso consulente, duos blasphemos de vehementi abjurasse. Notatque etiam Caren. *ubi supra num.*70. cum Eymerico, blasphemantem bis, vel ter in ira cogendum esse ad abjurandum, uti leviter de hæresi suspectum. Zanard. verò ait *in sum. p.*1. *cap.* 11. quod blasphemantes hæreticaliter in ira iterum, aut tertiò, non solent abjurare, si ira magna fuit, ejusque causa justa, & *p.* 2. *cap.* 64. ab omni abjuratione etiam excusat blasphemantes ex ebrietate magna, si illicò ac noverint se deliquisse. Coram præsentibus pectus obtunderint, vel alta voce dixerint: *Peccavi, Domine, miserere.* At in hoc servandam esse praxim uniuscujusque Tribunalis, censeo cum Caren. Si autem quis semel tantum blasphemiam hæreticalem protulerit in ira, non solet abjurare, sed, gravi objurgatione ei facta, dimitti solet cum pœnitentiis salutaribus; & aliquando si persona sit vilis, cogitur stare præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa in manu. Recidivus verò pro prima vice, dum apparet de illius pertinacia & incorrigibilitate, damnatur ad triremes per quinquennium, prævia tortura super intentione, & abjuratione de vehementi. Si quis autem, ut à carceribus Curiæ laicalis se liberet, protulerit blasphemias hæreticales, poterit absque ulla abjuratione, præmissis tribus ictibus funis tortorii, ob temerariam loquutionem, & ad exemplum aliorum, remitti ad eosdem carceres laicales, cum præcepto, quod abstineat à similibus sub pœna triremium.

Ille autem dicitur blasphemare ex consuetudine hæreticaliter, qui frequenter hæreticales blasphemias profert. Consuetudo enim oritur ex frequentatis actibus. Quot verò actus requirantur, ut quis dicatur frequenter blasphemare, arbitrio prudentis judicis relinquitur. Quæ namque à lege indefinita sunt judicis arbitrio sunt definienda, *l.* 1. *ff. de jur. delib. cap. de causis de offic. delect.* Menoch. *de arbitr. cas.*375. & Carena *p.* 2. *titul.* 7. §. 5. *numero* 26. sed Bordonus *tom.* 1. *cap.* 26. *numero* 14. ait, Inquisitorem in hoc sequi posse forum pœnitentiale, judicando, consuetum blasphemum illum, qui probatur septies blasphemasse in diversis diebus. Tunc enim ipse Inquisitor nititur probabili judicio.

Qui autem unico impetu protulit plures blasphemias, semel blasphemasse dicitur propter unitatem temporis continui. Quia censetur dare unitatem moralem numericam illis pluribus blasphemiis *arg. leg. cum plures ff. de evict. l. cum ejusdem* §. *ædiles aiunt ff. de ædil. edict.* Est tamen talis blasphemus

ob multiplicationem blasphemiarum in uno actu acrius puniendus, ut notant Caren. *loco citato, numero* 28. *cum Bellon. cons. fin. numero* 18. Azeved. *ad Reg. Constit. lib.*8. *tit.* 4. *leg.* 1. *numer.* 42. & Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 10. *num.* 7.

Hanc autem consuetudinem blasphemandi probari per testes singulares, asserit Riminald. *cons.* 7. *numero* 21. & 83. Negant Alexand. *cons.* 72. *tom.* 1. Boer. *decis.* 301. *numero* 11. Decian. *tract.* 15. *tom.* 1. *lib.* 6. *cap.* 4. *numero* 8. & *cap.* 5. *numero* 5. Mascard. *de probat. concl.* 194. *numero* 2. *lib.* 1. & Farin. *de testib. quæst.* 65. *numero* 289. aliique & quidem ab hac opinione, communiter recepta, non est recedendum.

Proferentes blasphemias non hæreticales, non sunt de hæresi suspecti, ac proinde nec abjurare tenentur, neque Inquisitores de eis cognoscunt, ut per Eymer. *p.* 2. *quæst.* 41. *numero* 1. ibique Pegn. *com.* 66. *litt. A.* hoc autem crimen est mixti fori, & datur locus præventioni inter Judicem Ecclesiasticum & sæcularem *ex cap.* 2. *de maled.* de quo alibi prolixè.

Blasphemantes autem facto sacras statuas vel sacras imagines, eas vulnerantes, frangentes, deturpantes, lapidibus appetentes regulariter cogendi sunt abjurare de vehementi. Quoniam in omnium sententia sunt de hæresi vehementer suspecti. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 33. *numero* 18. Farin. *de hæres. quæst.* 178. *numero* 53. Zanard. *in sum. cap.* 64. Souza *in aph. lib.* 2. *c.* 42. *n.* 14. Alph. de Castro *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 12. & 15. Caren. *pag.* 2. *titul.* 7. §. 7. *numero* 38. Genuen. *in pr. capit.* 18. *numero* 11. Hæc enim sine vehementi hæresis suspicione fieri non possunt, cùm sit hæresis damnata in septima synodo asserere, imagines non esse veneratione dignas. Et quia præsumuntur malè sentire de cultu sacrarum imaginum, & de canonizatione sanctorum. Graviusque delictum existimatur blasphemare facto, quàm verbis. Facta enim pejora sunt verbis, *l. de pupillo* §. *meminisse ff. de nov. op. nunc. cap. dilecti de appel.* cum ibi Glossa. Nam verbum præterit, inquinatio permanet. Neque est verisimile, quod is, qui rectam fidem habet, perpetrare audeat hoc facinus, in quo nihil est, quod allicere, aut movere possit voluntatem ad illarum injuriam, nisi pertinax error intellectus, male sentientis de illarum veneratione. Nam peccata illa, quæ ex suo objecto non trahunt voluptatem, verisimile nimis est, quod perpetrentur voluntate mota ab intellectu errante.

Quod si publicè hoc crimen commiserint, sive hæreticalem animum fateantur, sive negent, tradendi sunt curiæ seculari, ultimo supplicio plectendi ob impii facinoris qualitatem. Ac ita servatum fuisse tradunt Anchar. *cons.* 15. & Cassan. *cons.* 1. *in* 5. *præsup. numero* 69. *apud Sousam loc. cit. num.* 16. & Carena *tit.* 7. §. 7. *numero* 42. ubi refert, quod Bononiæ tres rei, qui pluries imagines sacras consputarunt, jussu supremi Tribunalis S. Inquisitionis Romanæ fuerunt brachio seculari traditi anno 1623. & debitas tanto sceleri pœnas persolverunt. Nec immeritò: Nam, ut ait Chrysostomus in oratione apud Simanch. *loc. cit.* qui injuriam infert imagini, eum qui per imaginem repræsentatur, injuria censetur affecisse. Sic qui imaginem Imperatoris violat, non secus ac, si Imperatorem ipsum, violare censetur.

Etenim qui statuas, aut Imagines Imperatoris jam consecratas conflaverint, aliudve quid simile admiserint, legi *Juliæ Majestatis* tenentur ex responso Venuleii *l. qui statuas ff. ad leg. Iul. majestatis*, qui tamen vetustate confectas reficit, non tenetur secundum Martianum. Et L. Ennius Eques, Romæ Majestatis postulatus, quod effigiem Principis promiscuum ad usum vertisset, quem tamen inter reos recipi, Atteio Capitone Jurisconsulto contra censente, Tiberius vetuit, ut auctor Tacitus *lib.* 3. Noluerunt Severus, & Antonius teneri majestatis crimine eos, qui lapide jactato incertò, fortuitò statuam Principis tetigerint *l. non contrahit ff. ad leg. Iul. majest.* alioquin Modestinus refert *l. famosi ff. eod.* crimen majestatis facto, vel violatis statuis, vel Imaginibus maximè exerceri in milites, & scribit Ælius Spartianus in Anton. Caracalla damnatos à Bassiano, aliàs, ab Antonio Caracalla, qui urinam in eo loco fecerant, in quo statuæ, aut imagines erant Principis, & sub Domitiano mulier, quod exuta fuisset ante statuam, interfecta est, teste Xiphilino ex Dione in Domitiano. Cum à Totila Roma secundò capta fuisset, Rusticiana sive Justiniana mulier nobilis in judicium arrepta, quæ Theodorici Regis statuas frangi delerique fecisset in patris Symmachi, & Boetii conjugis ultionem, qui Theodorici jussu fuerant interfecti. Cœterum mulieris pietas & amor in defunctos plus valuit apud Clementem Totilam, quàm regia majestas, ut ait Joannes Magnus Gothus *lib.* 15. *hist. Goth. cap.* 22. Cautum ex Senatusconsulto Scævol. *in l. Senatusconsulto ff. de min.* Callistrat. *in l. Capitalium.* §. *ad statuas ff. de pœn.* ne quis imaginem Imperatoris in injuriam, vel invidiam alterius portet. Diodorus Siculus *lib.* 13. *biblioth.* imaginum contemptum, & offensam ad invidiam trahit eorum, quorum sunt imagines, atque ita sensisse populum Atheniensem tradit, agens de bello, contra siculos decreto. *Iam classe procincta*, inquit, *statuæ, quæ per urbem dispositæ erant, innumera multitudo, nocte una omnes detruncatis capitibus repertæ sunt. Quod tantum facinus populus haudquaquam casu aliquo, eventuque contigisse arbitratus, sed ab iis potius patratum, qui gloria aliqua elati ad solvendum statum popularem invigilarent, odio, iraque sævire, atque infrendere cæpit, ejusque flagitii autores investigare intensè, atque obnixè, magnis indici præmiis propositis.* Idipsum & refert Thucidides *lib.* 6.

Comedentes verò carnes diebus prohibitis, absque justa causa, non confitentes sua peccata, nec sacram Eucharistiam sumentes, singulis annis, sunt cogendi ad abjurandum, tanquam de hæresi suspecti. Quoniam, ut tradit Pegna *p.* 3. *com.* 24. *cum Zanchino de hæret. cap.* 35. *numero* 2. ibique Campegio & cum Felino *in cap. ad abolendam numero* 2. *de hæret.* Ecclesiastica sacramenta non recipere, Ecclesiæ præcepta non servare, quo tempore recipienda & servanda sunt secundum Ecclesiæ leges & consuetudinem, ut non confiteri, non recipere Eucharistiam, non jejunare cum possis, non abstinere ab usu carnium cùm debeas, & similia, sunt signa externa, quæ suspicionem malæ credulitatis pariunt. Quinimò, ait Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 17. *num.* 35. hæreticum esse censendum illum, qui singulis annis Eucharistiam non recipit, nec communicandi animum habet. Secus autem si non communicasset ob aliquam causam, & haberet animum quandoque communicandi. Tunc enim, non hæreticus, sed excommunicatus censendus est.

Eadem planè asserit quoad Comestionem carnium Sanctarellus *de hæres. capit.* 41. *dub.* 3. *numero* 5. Voluitque Genuen. *dict. capit.* 18. *numero* 11. quod ii dicantur vehementer de hæresi suspecti, & Farinac. *de hæres. quæstion.* 178. *numero* 80. addit, quod si ii credant, non esse peccatum comedere carnem, diebus prohibitis ab Ecclesia, poterint, tanquam hæretici puniri. Nec dissentiunt Repert. Inquis. *v. cognoscere*, Royas *singul.* 98. *numero* 6. Zecch. *in sum tom.* 1. *titul. de fide* *capit.* 11. *numero* 5. ac Diana *part.* 4. *tract.* 8. *resol.* 38. Carena verò *pag.* 2. *titul.* 15. §. 3. *numero* 7. & 8. postquam dixerat cum aliis, vescentem carnibus

carnibus absque licentia & necessitate, diebus prohibitis, esse suspectum de hæresi vehementer, licet hoc interdum ab ingluvie, ac voracitate prodire possit, adjicit, hoc intelligendum esse, ut procedat, dummodò ultra carentiam licentiæ ac defectum causæ, concurrant etiam quod pluries comederit carnes, quod reprehensus, reprehensionem despexerit, vel protulerit verba illa hæreticorum: *Quod intrat per os, non conquinat animam*, & quod inquisitus sit malæ vitæ, ac famæ, ut potè quod Ecclesiæ Sacramentis non utatur, nec Ecclesias frequentet, &c. Hisce enim concurrentibus, non est dubitandum, quin vehemens oriatur ex dicta comestione vetita hæresis suspicio, aliàs levis suspicio tantummodo oriretur. Et consequenter ex his arguitur, quod sit illi injungenda vehemens, vel levis abjuratio secundum vehementem aut levem hæresis suspicionem quod desumitur ex traditis à Pegn. *par.* 2. *com.* 80. ubi ait, quod vehemens suspicio hæresis oritur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens frequenter, quod qui talia facit, est hæreticus.

Ego autem fateor quod omnia supradicta possunt effici sine mentis errore. At ex hoc haud sequitur, quin Inquisitores nequeant procedere contra talia facientes. Itaque eorum arbitrio id committo, pensatis circumstantiis, & qualitatibus facti temporis, ac personarum, an ii de levi, anvè de vehementi abjurare debeant.

Perseverans in peccato mortali est etiam de hæresi suspectus, & ideò contra talem procedere potest Inquisitor. Quia licet hæresis non videatur probari concludenter ex gravissimis criminibus, negari tamen non potest, quin ex illis oriatur contra criminosum non levis hæresis suspicio, ut per Simanch. *de cath. instit. titul.* 50. *rubr. de præsumpt. numero* 30. Repert. Inquis. *d. v. cognoscere*, Anan. *in dict. cap. ad abolendam num.* 26. *de hæret.* Felin. *in cap. excommunicamus* 1. *n.* 4. *eod. tit.*

Qui discedit à communi usu fidelium circa cultum divinum, fugit bonorum virorum consortium nunquam agit pœnitentiam, nunquam audit divina officia, nunquam Ecclesiæ sacramenta recipit, neque ejus, neque Dei mandata observat, sine dubio de hæresi suspectus redditur, & secundum hanc suspicionem abjurare ab Inquisitoribus cogendus est, Repertor. Inquis. *loc. cit.* ac Menoch. *lib.* 5. *præsumpt.* 6. *num.* 27.

Porrò indicta ab Ecclesia jejunia, ut sunt quadragesimæ, quartæ ac sextæ feriæ, item sabbati & cætera, servanda esse, negant Montanus, qui *repudiata una Ecclesiæ quadragesima, tres introduxit, quasi tres passi sint salvatores*, Hieronym. *epist. ad Marcellam.*

Manichæi *contemptis ab Ecclesia mandatis jejuniis, die dominica tantum jejunabant*, Ambrosius *epist.* 83.

Eusthathius, *præscripta ab Ecclesia jejunia aversando, dominicis tantum diebus jejunandum docuit*, Socrates *lib.* 2. *cap.* 33.

Aërius Ponticus prohibens jejunium quartæ feriæ prosabbati, & quadragesimæ, *si quis verò*, inquit, *jejunare velit, hoc faciat, sed quando voluerit. Non enim sumus sub lege.* Epiphanius, Augustinus, & Damascenus de Aërianis.

Mahumetus *quadragesimale jejunium, ut Ecclesia observat, abrogavit, ac in quadragesimam unius lunæ, quæ quovis anni tempore obveniret, transmutavit.*

Vualdenses *jejunia ab Ecclesia indicta contemnunt, nec volunt ullius esse meriti.* Guido *de hæresib.*

Flagellantes docebant, *jejunia per Sacerdotes indicta non esse observanda, nisi tantum Vigiliam Nativitatis Domini, & Assumptionis B. Mariæ*, Bernardus Lutzemburgensis.

Erasmus Roterodamus in paraphrasi 2. *cap.* Marci: *Tristia sunt jejunia, quæ præscribit lex, & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.*

Lutherus de doctrinis hominis vitandis: *Erroneum est, & plenum mendaciis, quod certis temporibus anni vigiliis Apostolorum, & aliorum Sanctorum jejuniis necessitatem imponunt sub gravi peccato, tanquam Ecclesiæ decreto, & mandato. Nam jejunia quod ad dies & cibos attinet, libera, & adiaphora in perpetuum esse debent.*

Joannes Calvinus *lib.* 4. *instit. cap.* 12. §. 20. ait: *Tunc passim invaluerat superstitiosa quadragesimæ observatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium se præstare Deo in ea existimabat, & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione; sed fuit mera cacozelia, & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi ornabant.*

Nicolaus Hemmingius, *ad cap.* 6. *poster. ad Corinth. Statutum & ordinarium jejunium est, quod certo tempore anni, mensis, aut septimanæ est affixum, quale est apud Papistas quadragesimale, quod vocant jejunium, item quatuor temporum, Apostolorum, &c. in quibus nihil sani, sed mera superstitio, multiplex impietas, ab Apostolo damnata, imperium tenet.*

Confessio ministrorum Ecclesiæ in Helvetia, ac Tiguri anno 1568. impressa cap. 24. *Quadragesimale jejunium vetustatis habet testimonia, sed nulla ex litteris Apostolicis. Ergo non potest, nec debet imponi fidelibus.*

Asserunt S. Litteræ. Levitici 23. vers. 27. *decimo die mensis hujus septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino, &* 29. *Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.*

Zachariæ 8. numero 14. *Hæc dicit Dominus exercituum & c. &* 19. *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium & lætitiam, & in solemnitates præclaras. Veritatem tantum & pacem diligite.*

Asserunt etiam Patres Græci. Clemens Romanus sub anno 80. in can. Apostol. 68. *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor Sanctam Pascha quadragesimam non jejunat, vel quartum diem, vel parasceven, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus sit, segregetur.* Idem Constitut. Apostol. *lib.* 5. *cap.* 12. *&* 14. *& lib.* 7. *cap.* 24.

S. Ignatius sub anno 100. epist. ad Philippenses: *Festivitates ne dehonestetis. Quadragesimale jejunium ne spernatis. Continet enim exemplum conversationis dominicæ, &c.* Irenæus sub anno 180. *epist. ad Victorem apud Eusebium lib.* 3. *hist. cap.* 24. & Clemens Alexandrinus sub anno 200. *lib.* 7. *cap.* 7. *Strom. Novit fidelis jejunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti. Dicitur autem illa quidem Mercurii, hic verò Veneris. Ecce enim jejunat in vita, & ab avaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.*

Origenes sub anno 230. *homil.* 10. *in Levit. & in Job lib.* 1. Dionysius Alexandrinus sub anno 260. *epist. ad Basilidem de tempore quo Christus resurrexit, & hora, qua Paschatis jejunium solvere fas sit.* Petrus Alexandrinus sub anno 300. *can. ult.* Eusebius Cæsariensis sub anno 320. *Ecclesiast. hist. libro secundo, capite decimo sexto*, Synodus Gangrensis sub anno 324. cap. 19. *Si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem, & superbiens, jejunia communia totius Ecclesiæ putaverit contemnenda*

perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Concilium Nicænum sub anno 325. *cap.* 5. *Fiant autem Concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, ut omnibus, si quæ sunt simultatibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundum verò agatur circa tempus autumni.* Athanasius sub anno 340. *Hæc aut sub Pascha in sacra quadragesima acta sunt, per quod tempus jejuniis dediti erant.* Concilium Laodicænum sub anno 360. can. 49. *non oportet in quadragesima panem offerre, nisi sabbato & solis Dominicis.* Et can. 50. *Non oportet in quadragesimæ postrema septimana jejunium solvere, & totam quadragesimam injuria afficere, sed oportet totam quadragesimam jejunare aridis vescentes.* Et can. 52. *Non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.*

Ephræm sub anno 370. *Cantico in laudem & amorem doctrinæ & sapientiæ.* Basilius Magnus sub anno 370. *homil.* 2. *de laudibus jejunii, & homil. decima quarta in ebrietatem, & luxum, quibus die Paschæ populum affectum vidit.* Cyrillus Hierosolymitanus sub an. 370. *Catech.* 4. Valentinianus, Valens, & Gratianus Imperatores sub anno 370. *in l. quadraginta C. de* fer. *Quadraginta diebus, qui auspicio cæremoniarum paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæstionum.* Nectarius Constantinopolitanus sub anno 380. *narratione propter quam causam in primo Sabbato sanctorum jejuniorum celebramus memoriam Theodori martyris capite quarto* Gregorius Nazianzenus sub anno 380. *orat.* 40. *quæ est in sanctum baptisma & de silentio, quod jejunii tempore coluit.* Epiphanius sub eodem anno 380. *hæresi* 75. *contra Aerianos.* Et *in compendiaria vera doctrina de fide Catholica & Apostolica Ecclesia.* Theophilus Alexandrinus sub anno 390. *epist.* 1. *paschali, & epist.* 3. Honorius, & Theodosius Imperatores sub anno 400. *in Cod. de fer. Provinciarum Præsides moneantur, ut in quæstionibus Latronum, & maxime Isaurorum, nullum quadragesimale tempus, nec venerabilem Paschæ diem existiment excipiendum.* Joannes Chrysostomus sub eodem anno 400. *homil.* 1. *&* 11. *in Genesim, & ad populum* Antiochenum *homil. septuagesima tertia de sancta quadragesima jejunio.* Palladius monachus sub eodem anno *capit.* 19. *&* 20. *sect.* 17. *de duobus Macariis, & capit.* 52. *sect.* 48. Palladius Episcopus Helinopolitanus sub anno 420. *in vit. Joannis Chrysostomi,* Joannes Cassianus sub eodem tempore *collat. vigesimoprimo, capite vigesimo quarto,* Germanus *& capit.* 25. *Theonas, & capit.* 27. *& cap.* 28. Sozomenus sub anno 430. *lib.* 7. *capit.* 19. Socrates eodem anno *lib.* 5. *capit.* 21. *& lib.* 7. *capit.* 22. Basilius Seleucius sub anno 450. *orat.* 3. *de Lazari exuscitatione,* Victor Antiochenus anno 460. *ad cap.* 2. *& ad capit.* 14. *Marci,* Dorotheus Archimandrita anno 520. *de sancto jejunio doctrina* 15. Euthymius Eremita anno 540. *de S. Saba capit.* 51. Joannes Nesteuta anno 580. in *Nomocanone,* Gregorius presbyter anno 600. *oratione de Sanctis* 318. *Patribus Nicanæ Synodi cap.* 8. Leontius de Simeone Salo sub anno 610. Sophronius Hierosolymitanus anno 630. *de vita Mariæ Ægyptiacæ,* Synodus Trullensis anno 710. *can.* 29. *& can.* 52. *& can.* 89. Joannes Damascenus sub anno 730. *libro de hæresib.* Nicephorus Confessor anno 786. *capit.* 1. Methodius Constantinopolitanus anno 800. *de iis, qui abnegarunt per diversos modos, & ætates,* Theosterictus anno 820. *oratione funebri in S. Nicetam,* Anastasius Nicænus anno 850. *quæst.* 77. Simeon Metaphrastes anno 950. *de S. Athanasio Episcopo, & de S. Athanasia,* Theodorus Balsamon anno 1130. *in Canonem Apost.* 69. Manuel Patriarcha Constantinop. anno 1250. *interrogat.* 2. *& respons.* 6. Athanasius Patriarcha Constantinopolitanus anno 1300. Georgius Codinus anno 1400. *de officialib. Palatii Constantinop. fol.* 118. Zaga Zabo Episcopus Æthiopis anno 1536. *in confessione fidei,* Joannes Basilius Dux Moscoviæ anno 1576. *de Theologia Moscovitica cap.* 10. Alexander Gaguinus *in descriptione Sarmatiæ Europeæ.*

Asserunt etiam Patres Latini. Thelesphorus anno 127. *epist. ad omnes universaliter capit.* 1. *Cognoscite a nobis, & à cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici, in sortem Domini vocati, à carne jejunent, quia sicut discreta esse debet vita Clericorum à laicorum conversatione, ita & in jejunio debet fieri discretio.* Tertullianus anno 200. *lib.* 2. *ad uxorem cap.* 4. *& lib. contra Psychicos,* id est *Catholicos scripto capit.* 13. ibi: *Præter Pascha jejunantes.* Alludit ad jejunia Ecclesiæ, *Præter,* id est, *extra Pascha, sive Quadragesimam, & inter cætera ad quatuor Tempora, quæ sub Calixto hoc pene tempore, quo liber hic scriptus est, instituta sunt; semijejunia appellans quartæ, & sextæ Sabbati, utpote in quibus ad horam nonam jejunia solvuntur.* Calixtus anno 218. *epist. ad Benedictum Episcopum capit.* 1. Urbanus Papa anno 224. apud Gratianum d. 76. *Statuimus, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum initio quadragesimæ. Secundum in hebdomade Pentecostes. Tertium vero in Septembri, quartum in Decembri more solito fiat.* Cyprianus anno 250. *serm. de jejunio & tentationibus Christi,* Eusebius Papa anno 309. apud Gratianum *de consecrat. d.* 5. & apud Ivonem *capit.* 19. Concilium Elibertinum anno 313. *cap.* 23. Hilarius anno 350. *capit.* 15. *in Matth.* & *in hymno jejunantium,* Liberius anno 351. *in decretis cap.* 10. Ambrosius anno 370. *Serm.* 23. & *serm.* 25. *& serm.* 36. *de quadrag. ac de Elia & jejunio cap.* 13. & *in hymno de jejunio quadragesimuli ex more docti mystico servemus hoc jejunio &c.* Philastrius anno 380. *lib. de hæres. hæres.* 97. Prudentius eodem anno *Cathemerinon hymno jejunantium,* Hieronymus anno 390. *ad capit.* 4. *epist. ad Galat. & epist.* 7. *ad Lætam cap.* 5. *& epist.* 54. *ad Marcellam, & ad cap.* 58. *Esaiæ.* Ruffinus eodem anno *præfat. in lib.* 3. *Origenis Periarchon, & epist. ad Paulinum,* Concilium Carthaginense quartum *can.* 63. *& can.* 64. *qui die dominico studiose jejunat, non credatur catholicus,* Augustinus anno 400. *de hæresib. cap.* 53. *& epist.* 86. *ad Casulanum presbyterum, & epist.* 118. *ad Januarium c.* 2. *& epist.* 119. *ad eundem cap.* 15. *Quadragesima sane jejuniorum habet autoritatem & in veteribus libris ex jejunio Moysis, & Heliæ, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis lex, in persona Heliæ Prophetæ accipiuntur,* & *in psal.* 110. *& serm.* 55. *&* 62. *de tempore,* Innocentius primus anno 402. *epist.* 1. *capit.* 4. Paulinus Nolanus anno 410. *epist.* 24. Severus Minoricensis Episcopus anno 420. *epist. ad Ecclesiam,* Maximus Taurinensis anno 430. *homil.* 3. *de jejunio quadragesima,* & *homil.* 4. *& homil.* 3. *de Pentecoste,* Sixtus Tertius anno 433. de castitate, disputans alia ante, alia sub lege, alia post natum Christum licita, vel illicita piis fuisse, Petrus Chrysologus anno 440. *serm.* 11. *& serm.* 166. Leo primus anno 450. *serm.* 3. *de jejun. septimi mensis c.* 2. *& serm.* 1. *c.* 3. *de quadragesima, & serm.* 5. *c.* 3. *& serm.* 11. *c.* 1. *& serm.* 2. *de Pentecoste c.* 9. Cæsarius Arelatensis anno 470. *serm.* 8. *de eo, quod dicitur: Frange esurienti panem tuum,* Constantius presbyter anno 480. *Vita S. Germani lib.* 1. *c.* 23. Sidonius anno 480. *lib.* 7. *epist.* 1. *ad Mamercum.* Eugippius Abbas anno 500. *Vita S. Severini c.* 39. *quadragesimæ tempore una per hebdomadam refectione contentus, æquali vultus hilaritate fulgebat,* Concilium Aurelianense primum anno 500. *c.* 12. *Placuit etiam, ut omnes Ecclesiæ filii, exceptis diebus Dominicis, in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione, & distinctionis comminatione jejunent,* Concilium Gerundense anno 517. *c.* 2. *&* 3. Benedictus anno 530. in *Regula c.* 49. Cassiodorus anno 540. *in psalm.* 40. Concilium

Aure-

Aurelianense quartum anno 547. *c.* 2. *Hoc etiam decernimus observandum, ut quadragesima ab omnibus Ecclesiis æqualiter teneatur.* Synodus Turonensis secunda *c.* 18. Fortunatus anno 570. de *S. Radegunde lib.* 1. *cap.* 4. Concilium Bracarense primum anno 572. *cap.* 16. & Secundum anno 573. *cap.* 9. Concilium Matisconense primum anno 576. *cap.* 9. Gregorius Turonensis anno 580. *lib. de vitis Patrum cap. de Senoch Abbate*, Gregorius Magnus anno 590. *lib.* 3. *dialog. c.* 33. & *homil.* 16. *in Evangelia, & hymno in jejunio quadragesimali: Audi, benigne Conditor, Nostras preces cum fletibus &c.* Isidorus Hispalensis anno 620. *de Ecclesiast. offic. lib.* 1. *cap.* 36. & 37. & 38. & 39. & 40. *de jejunio Kalendarum Novembrium, & Januariarum, & c.* 42. Eligius anno 640. *homil.* 3. *de quadragesimæ laudibus, & homil.* 8. & *homil.* 16. Concilium Toletanum quartum anno 643. *c.* 7. & Toletanum octavum anno 654. *c.* 9. Beda anno 700. *ad cap.* 4. *Lucæ, & lib.* 5. *hist. Anglic. c.* 1. & *vita S. Cuthiberti c.* 5. Alcuinus anno 750. *lib. de divin. offic. c.* 12. *de quadragesima, & c.* 28. *de quatuor temporibus annis*, Carolus Magnus anno 780. *lib.* 5. *legum c.* 86. Concilium Moguntinum an. 813. *c.* 34. & 35 Quod siquis indictum jejunium superbiendo contempserit, ut observare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio præcipitur, ut anathematizetur, nisi emendare se studeat, Haymo anno 820. *Dominica invocavit*, Amalacius Treverensis anno 830. *de offic. Eccles. lib.* 1. *c.* 4. Rabanus Maurus anno 850 *lib.* 2. *de instit. Cleric. c.* 18. *Observatio quadragesimæ in universo Orbe institutione Apostolica observatur circa confinium dominicæ passionis*, & *c.* 23. Nicolaus primus anno 860. *ad consulta Bulgarorum c.* 44. & 45. & 48. *Nec uxorem ducere, nec convivia facere in quadragesimali tempore convenire posse ullatenus arbitramur*, Joannes diaconus anno 870. *Vita S. Gregorii lib.* 1. *c.* 7. Concilium Tribuntiense anno 895. *cap.* 35. Regino Prumiensis anno 920. *lib.* 1. *de disciplina Ecclesiastica c.* 276. Vuitichindus anno 950. *lib.* 3. *annalium*, Smaragdus Abbas anno 950. *ad cap.* 49. *regulæ Benedicti*, Otho primus Imperator anno 950. *lib.* 5. *legum Francicarum tit.* 3. *In nativitate Domini, in Epiphania, in statutis jejuniorum diebus, & in diebus Quadragesimalibus judiciarios motus exequi penitus prohibemus*, Berno Angiensis anno 1020. *de rebus, quæ ad missam spectant cap.* 7. *de jejunio quatuor temporum*, Concilium Salegunstadiense anno 1023. *c.* 1. & 2. Humbertus anno 1040. *contra Nicetam*, Petrus Damianus anno 1050. *tract. de ordine Eremitar. & facultatib. eremi fontis Avellani*, Joannes Micrologus anno 1060. *de Ecclesiast. observat. c.* 24. *de jejunio vernali*, Petrus Alphonsus *anno* 1106. *tit.* 12. Rupertus Tuitiensis anno 1120. *de divin. offic. lib.* 3. *c.* 5. & *lib.* 4. *c.* 9. Honorius Augustodunensis anno 1120. *Serm. in Dominica* 1. *quadragesimæ*, Bernardus anno 1130. *in Vigilia S. Andreæ Apostoli, & serm.* 1. *de quadragesima, & serm.* 3. *de eadem*, Hugo Victorinus 1130. *de specialibus missarum observationibus lib.* 3. *c.* 1. Innocentius Tertius anno 1200. *serm.* 1. *in die cinerum*, Jacobus Vitriacus anno 1220. *Dominica in quadragesima, & in c. Jejunii ex lib. sapientiæ*, Conradus Urspergensis Abbas anno 1226. *in chron. de anno* 1124. *de Ottone Episcopo Bambergensi*, Hugo Cardinalis 1240. *ad c.* 2. *Marci*, Vuilhelmus Durandus anno 1280. *in rationali divin. offic. lib.* 6. *c.* 7. *de jejuniis*, Jacobus Genuensis anno 1280. *Dominica in quadragesima ser.* 2. Albertus Patavinus anno 1300. *serm.* 3. Durandus à S. Portiano anno 1310. *lib.* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 9. Ludolphus Saxo Carthusianus anno 1330. *Vita Christi p.* 1. *c.* 22. Guido Carmelita anno 1340. *de Aerianis*, Joannes Bromiardus anno 1400. *in sum. præd. de jejunio*, Joannes Gerson anno 1420. *opusculo tripartito de præcept. decalog.* Bernardinus Senensis anno 1440. *tom.* 1. *de sacro jejunio ser.* 5. *ar.* 2. Joannes Capistranus anno 1440. *serm. in capite ieiunii*, Dionysius Carthusianus anno 1450. *serm.* 1. *in epist. dominicæ* 1. *quadragesimæ, & serm.* 3. *super Evangel. ejusdem Dominicæ*, Joannes à Turrecremata anno 1460. *tract.* 115. *super regul. Benedicti*, Baptista Mantuanus anno 1500. *lib.* 2. *Fastorum de quadragesima*, & Concilium Moguntinum anno 1549.

Statutis jejuniorum temporibus à certis ciborum generibus abstinendum esse, negant Nicolaitæ, & Valentiniani, qui cibos, etiam idolis immolatos, audacter edebant. Irenæus *lib.* 1. *cap.* 1. & 27.

Aerius tempore jejuniorum omni genere carnium delicatissime utebatur, Epiphanius *de Aerianis.*

Jovinianus dicebat, à certis cibis abstinentiam non prodesse, nec ullius esse meriti, Hieronymus *lib.* 1. *contra Jovinianum*, Augustinus *lib. de hæresibus ad Quodvultdeum hæresi* 82.

Faustus Manichæus apud Augustinum *lib.* 3. *c.* 3. & 4. *contra eum scripto: si quadragesima,* inquit, *non superstitiose à vobis colitur, sed divina lege quotannis omni studio per orbem terrarum in conventu catholico servatur, videte, ne summæ dementiæ sit, hoc à Paulo dictum putare, quod dæmoniorum doctrina sit omnis abstinentia cibi.*

Vualdenses dicunt, quod comedere carnes in quadragesima, & in diebus jejuniorum non sit peccatum, cùm eas comedere non prohibuerit Christus, Guido de Vualdensibus *errore* 22.

Lollardi jejunium irridebant, carnibus omni tempore, etiam sexta feria Parasceves vescebantur, Trithemius in *Chron. Hirsaugiensi de anno* 1315.

Erasmus Roterodamus *epistola præposita paraphrasi primæ ad Corinth. Mihi,* ait *purioris Christianismi videtur, magisque consentaneum Evangelicæ, & Apostolicæ doctrinæ, si nullum certum cibi genus præscribatur, sed admoneantur omnes, ut quisque pro corporis habitu vescatur, quæ maxime conducunt bonæ valetudini, non ad luxum, sed ad sobrietatem cum gratiarum actione, ac studio bonæ mentis.*

Et in *paraphrasi cap.* 8. *prioris ad Corinth. Approbo quod dicis, esca non commendat nos Deo. Cum enim Deus universa creaverit ad usus humanos, neque quicquam à nobis exigat præter vitæ pietatem, quid illius refert piscium, an quadrupedum, an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit, vel adimit horum delectus; superstitiosum facere potest, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritas est, siquis homunculus conetur quemquam huiusmodi constitutionibus onerare. Pro suo quisque corporis affectu vescatur quibus velit, modo sobrie, parceque super omnibus gratias agens Deo.*

Epistola ad *Episcopum Basiliensem: Paulatim irrepsit consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddidit. Deinde ubi hoc successit, adjuncta est & sabbati dies. Nunc etiam Mercurii periclitatur, ob idque genus observatiunculaꝛum videmus homines affligi, & denique mori, sibique Christianos videri, cùm sint Judæi.*

Lutherus *serm. de simulachris, & delectu ciborum: Verum est, nos liberos esse omnique esca sive carnibus, sive piscibus, ovis, aut butyro liberè vesci posse id, quod nemo inficias ibit. Si quis te vi adigere vellet, ut Papa in suis Constitutionibus fecit, ut feria sexta à carnium esu tibi temperes, & pisces comederes, similiter tempore jejunii piscibus, non ovis, aut butyro, & id genus aliis victitares, hic nullo modo te à libertate, in qua à Deo positus es, deturbari permittas, sed contra potius, ut talem male uras, facito, sic ipsi in os offendendo, dicas: Ecce tu, quia carnis esum mihi interdicis, & ex libertate mea præceptum mihi facere conaris ob eam maxime rem, ut tibi doleat, iam vescor carne.*

Et de *doctrinis hominum vitandis: Liberum & concessum est fidelibus, & iis, qui agnoverunt veritatem vesci lacte, butyro, caseo, carne quolibet die, sive Dominica, sive Veneris, sive in quadragesima, sive in Adventu.*

Et *contra Ambrosium Catharinum: Octava Antichristi*

christi facies est, delectus ille ciborum, & jejuniorum, quæ libera per omnes dies sunt. At hodie sic jejunatur, non ut caro mortificetur, sed quia bonum opus sit, hoc, vel illo cibo abstinuisse, quo cœlum mercantur. quid autem hoc aliud, quàm impia facies est?

Huldaricus Zwinglius *libro de delectu*, & *libero ciborum esu*: Quovis die, quovis ciborum genere vesci licere asserit.

Joannes Calvinus *lib.* 4. *instit. c.* 12. §. 21. *Latæ sunt impiæ leges, quæ conscientias exitialibus vinculis stringunt. Interdictus est carnium esus, quasi hominem contaminaret. Additæ sunt sacrilegæ opiniones aliæ super alias, donec in profundum omnium errorum ventum est.*

Asserunt sacræ litteræ Genesis *c.*1.*v.*29.& *c.* 2. *v.*16. & *c.*9.*v.*3. Levit.10. *v.*8. *Numer.*6.*v.*2. Judic. 13.*v.*3. Jerem.35.*v.*1. Daniel.1.*nu.*8.12.& 15.& *c.*30.*v.*2. 1.Machab. 1.*v.* 65. Matth. 3. *v.* 4. Luc. 1. *v.* 13. Act.15.*v.*2. Rom.14. *v.*19. 1.Corinth. 8.*v.*13.& 1. Timoth. 5.*v.*23.

Asserunt Patres Græci. Clemens Romanus *can. Apostol.*50.& 52.& Constitut. Apostol. *lib.* 5. *c.*17. Hegesippus *lib.*5. *de Jacobo Iusto*, Irenæus *lib.*1 *cap.*1. *de hæresib. Valentinianorum*, Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *pedag. cap.* 1. Concilium Ancyranum *can.* 14. Eusebius Cæsariensis *lib.*5. *hist. cap.*1. Concilium Gangrense *can.* 2. Athanasius *in vita D.Antonii*, Basilius Magnus *in Constit. monast. cap.* 26. & *ad Amphilochium de differentia ciborum*, Cyrillus Hierosolymitanus *catech.* 4. Epiphanius *hæres.* 75. & *in compendiaria doctrina*, Theophilus Alexandrinus *epist.* 3. *paschali*, Joannes Chrysostomus *homil.* 1. *in Genesim*, & *homil.*2. & *serm.* 1. *de jejunio*, & *homil.*6. *ad popul. Antiochen.* Palladius *hist. sanct. Patr. cap.*20. *de S.Macario*, & *c.* 145. *de Candida*, Nilus Abbas *de interemptione Patrum Synæ*, &c. Cyrillus Alexandrinus *lib.*7. *contra Iulianum*, Socrates *lib.*5. *cap.* 21. loquens de diversis jejunii observationibus, Theodoretus *epitom. divinorum decret. cap. de abstinentia*, & *in hist. sanctor. Patr. cap.*26. *de Simeone Stylite*, Diadochus *de perfectione spirituali c.* 43. Procopius *de ædific. Iustiniani orat.* 1. Antiochus *homil.* 7. *de jejunio*, Georgius presbyter *in Vita Theodori Archimandritæ*, Synodus Trullensis *can.* 56. Joannes Damascenus *lib. de hæresib.* & *ad Cometam de jejuniis*, Theostetictus *de S. Niceta*, Anastasius Nicænus *quæst.* 77. Simeon Metaphrastes *de S.Athanasia capit.*7. Joannes Zonaras *in Canonem Apostolorum* 51. Theodorus Balsamon *in can.*51. *Apostol.* Nicetas Coniates *lib.*4. *annal. de imperio Comneni.* Nicephorus Callistus *lib.*17. *c.* 32. Nicephorus Gregoras *lib.* 7. *annal.* Joannes Cantacuzenus *apolog.* 4. Georgius Codinus *de official. palatii Constantinopol. fol.* 118. Græci *in Horologio*, Zaga Zabo *in confess. fid. Æthyopic.*

Christiani in Moschovia. Joannes Faber *de relig. Moschovitar.* Paulus Jovius *de legat. Basilii Magni Principis Moscoviæ ad Clementem VII.* Joannes Latiscius *in capit.* 10. *de theol. Moscovit.* Martinus Crusius *Turcogræcia lib.*3. *fol.* 273.

Asserunt & Patres Latini, Thelesphorus *epist. ad omnes universaliter c.*1. Tertullianus *de cultu fœminarum c.*9. & *de resurrectione carnis c.*8. & *de jejuniis c.* 1. & 15. Ambrosius *lib.*3. *de Virginib.* Hieronymus *lib.*1. *contra Jovinianum c.* 10. & *lib.* 2. *c.*6. & *c.*9. & *c.*11. & *epist.* 7. *ad Lætam cap.*5. & *epist.*27. *cap.*8. *in epitaphio Paulæ*, & *cap.* 10. & *in Vita Pauli Eremitæ*, & *in Vita Hilarionis*, & *ad cap.* 10. *Danielis*, & *de viris illustribus in Ievoho*, Augustinus *lib.* 30. *contra Faustum Manichæum cap.* 5. & *tract.* 73. *in Evangel. Ioan.* & *serm.* 64. *de tempore*, Concilium Carthaginense quartum *cap.*85. Gaudentius Brixiensis *tract.* 15. *de Machab.* Maximus Taurinensis *homil.*3. *de ieiunio quadragesimæ*, Sixtus Tertius *de malis Doctoribus* & *operibus fidei*, Leo primus *serm.* 4. *de jejunio quadragesimali c.*4. & 5. Prosper *de vita contemplativa lib.*2. *c.*22. Gennadius Massiliensis *de Ecclesiast. dogmatib. c.* 68. Fulgentius *de fide ad Petrum c.* 3. & *c.* 42. Concilium Aurelianense primum *c.*29. Concilium Gerundense *can.*3. Benedictus Abbas *in regula cap.*36. Gordianus *Vita S.Placidi c.*52. Fortunatus *Vita S. Radegundis lib.* 1. *cap.*7. Gregorius Magnus *lib.*1. *dialog. c.*1. Isidorus Hispalensis *de offic. Ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 44. Eligius *homil.* 9. *de vulnerato* & *Samaritano*, & *homil.* 16. Concilium Toletanum quartum *c.* 10. Concilium Toletanum octavum *cap.*9. Fructuosus Episcopus Bracarensis apud Smaragdum Abbatem in Regulam Benedicti *c.*39.& apud Gratianum *de consecrat. d.*5. Aribo Frisigensis *Vita S. Corbiniani c.*13. Paulus Diaconus *de gestis Episcoporum Metensium de S.Arnulpho*, & *rerum Romanarum lib.* 16. *anno* 19. Concilium Moguntinum *c.*34. Leo quartus *de consecrat. d.*3. Rabanus Maurus *de universo lib.* 4. *c.*10. & *de instit. Cleric. lib.* 2. *c.* 25. Nicolaus Primus ad Consulta Bulgarorum *c.*4. & *c.* 5. Petrus Damianus *epist.* 1. ad fratres, qui indicta sibi mandata erant transgressi, Gregorius septimus de *consecrat. d.* 5. Anselmus Cantuariensis *ad cap.* 4. *prioris ad Timoth.* Bernardus *homil.*66. *in Cantic.* Otto Frisingensis *lib.* 7. *chron. cap.* 35. Adam Victorinus *dialog. de instructione animæ*, Conradus Urspergensis in *chron. de anno* 1124. Rodericus Toletanus *rerum hispanicar. lib.*8. *c.*14. Rainerus Pisanus *in Pantheologia de jejunio cap.* 4. Hugo Pratensis *serm.* 3. Ludolphus Saxo Carthusianus *vitæ* Christi *p.*2. *c.*53. Joannes Gerson *in sum. Theologia lib.* 4. *de jejunio*, Joannes Trithemius *homil.* 15.& Concilium Moguntinum *c.*47. Concilium Tridentinum *sess.* 25. *de reform. c. de delectu cibor. jejunii* &c.

Sufficit horum Autorum locos indicasse, quibus hæretici, etiam nostri temporis, confutentur, eos adeant, & Bellarminum, ac alios, qui contra hæreticos scripserunt, nominatim Joannem Bunderium à Gandavo *in compendio concertationum hujus seculi de delectu cibor.* & *jejunio, tit.* 35. *art.* 1. & *seqq.* & Zachariam Boverium *in demonstrat. veræ* & *falsæ Religionis lib.*2. *exam.* 2. *art.* 24. *errore* 6.

An autem parvitas materiæ excuset comedentem carnes die jejunii, adeo, ut si quis motus hæresi interna illas comedat die prohibito in parva quantitate, sit hæreticus externus & abjurare debeat?

Et an comedens carnes frequenter diebus prohibitis, sed in parvitate materiæ, sit suspectus de hæresi, ac propterea denunciandus? quove modo abjurare debeat?

Ad primum tenendum est, dari parvitatem materiæ in comestione carnis excusantem à mortali diebus jejunii. Sic docent Sanchez *lib.*2. *in decal. c.*8. *nu.* 17. Meroll. *tom.*1. *disp.*2. *c.*4. *dub.*7. *nu.*111. Tanner. *disp.* 3. *in* 2. 2. *q.*3. *dub.* 5. *nu.*93. Petr. Hurtad. *disp.* 83. *de fid. sect.* 3. §. 21. Anton. de Leon *in quæst. mor. de cocholate p.* 3. *nu.*3. Diana *p.*1. *tr. qu. resol.* 43. & *p.* 5. *resol.*32. Bonacin. *disp. ult. de præc. Eccles. q.* 1. *pun.* 2. *num.* 2. Trullench. *lib.* 3. *in decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 5. Basseus *v. jejunium* 1. *num.* 8. & *Leander p.* 3. *in præcept. Eccles. tr.* 5. *disp.* 2. *qu.* 11.

Nam in iis, quæ habent latitudinem in dissonantia ad præceptum, sive ad rectam rationem, sicut datur magis & minus in ipsa dissonantia, ita etiam datur aliquid minimum fundans minimam dissonantiam, atque adeo non sufficiens ad mortale, ut patet in furto, in quo parvitas rei furatæ non constituit peccatum mortale. Dissonantia autem ad præceptum & ad rectam rationem comestionis carnis die jejunii habet latitudinem, nec consistit in indivisibili. Quia præceptum prohibet carnes ut sustentativas, & refectivas corporis, seu potius prohibet refectionem ex carnibus. Unde quia refectio habet latitudinem, & potest in ratione refectionis

fectionis esse major, & minor, ita etiam dissonantia, quam dicit, ut refectio ad præceptum, erit major, & minor juxta quantitatem refectionis, & aliquando adeo parva, ut non dicat integram malitiam oppositam præcepto, ac proinde sit malitia tantum venialis.

Parvitatem autem materiæ in hac re censendam esse ait Anton. de Leon, ac Diana *loc. cit.* quantitatem illam, quæ solent sumere coqui, & pincernæ ad prægustandum cibos. Leander vero *qu. decima tertia* esse vult octavam partem unciæ. Ego existimo, quod moraliter pensanda sit ita, ut illa censeatur parvitas materiæ, quæ moraliter non sufficit, ut quis dicatur refici per talem cibum. Quare potest assignari tertia pars unciæ circiter, moraliter ponderata, quia hæc quantitas parum nutrimenti potest afferre.

Atque hinc aio cum Sanchez, Merolla, Hortado, ac Diana supra citatis, quod siquis motus hæresi interna comedat carnes die prohibito in hac parva quantitate, non iccirco erit hæreticus externus, atque adeo neque incurreret pœnas latas contra hæreticos externos, neque ad abjurandum esset cogendus. Nam ille censetur hæreticus externus, qui externo signo explicat hæresim internam ita, ut per tale signum possit hæresis in aliorum cognitionem devenire. Talis autem comestio non explicat internam hæresim, ducendo in cognitionem ipsius, quamvis alioquin ex hæresi interna procedat, sed potius indicat gulositatis vitium. Et cùm de se non sit actio externa peccaminosa mortaliter, non potest esse ea, cui tanquam hæresi externæ imponuntur pœnæ contra hæreticos, cùm istæ imponantur tantùm pro peccato mortali externo, explicante internum. Verum id arbitrio prudentis Inquisitoris relinquo, attentis circumstantiis locorum, ac personarum.

Ad secundum. Videtur negative respondendum. Nam iccirco esus carnium censetur contrariari professioni fidei, quia præsefert contemptum præcepti Ecclesiæ; ex quo infertur, quod non recte de ipsa sentiat. Stante autem parvitate materiæ oppositum colligitur. Nam ostenditur, quod magni sit præceptum Ecclesiæ. Quia non obstante inclinatione gulæ, non intenditur graviter ipsi contrariari, sed tantum leviter, ac proinde potius arguitur æstimatio præcepti, licet non tanta, quanta deberet esse. Deinde in his omnibus comestionibus non intervenit peccatum mortale; ergo neque possunt generare suspicionem contra fidem. Quia transgressio præceptorum Ecclesiæ tunc solum generat suspicionem contra fidem, quando inducit, depositum fuisse timorem violandi præceptum, quod non contingit, nisi deveniatur ad peccatum mortale.

Ego tamen tutius esse censeo hujusmodi comedentem esse denunciandum, ac interrogandum super intentione, adque abjurationem admittendum juxta suas responsiones, saltem de levi cum admonitionibus. Quia consensus fidelium putat, esum carnium, etiam in parva quantitate, diebus prohibitis adversari fidei professioni, & frequenter in die prohibito editas, potest constituere peccatum mortale, quemadmodum qui vult pluribus furari summam respectu eorum notabilem, ita ut quid minimum duntaxat à singulis auferre intendat, peccat mortaliter ob intentionem illam pravam. Quia licet damnum singulis illatum, sit exiguum, sufficit, quod omnibus conjunctim illatum, sit grave, illudque à fure intendatur. Immo ex probabiliori sententia peccat mortaliter quoties aliquid, quantumvis exiguum, ex ea intentione surripit. Quia toties intentionem illam mortaliter pravam, renovat.

Sed quid de Idolothytis? Certum est, quod non licet illis vesci, quando hoc videretur quædam cooperatio, & consensus in idololatriam. Nam tunc concurrit confessio fidei obligans abstinere à tali cibo, & proinde manducans, peccaret contra ipsam. Ut si à tyranno quis cogeretur vesci in hunc finem. Tunc enim potius mors appetenda est, quam manducare. Unde *libro tertio Machab. capite sexto*, laudatur Eleazarus, quod noluerit carnes porcinas manducare, quia jubebatur manducare in contemptum Religionis. Facit *can. nolite can. non solum secundo undecim. quæst. tertia & capit. sacris, de his, quæ vi, metuve.* Similiter nec etiam licitum est vesci, quando ob infirmitatem proximi adesset scandalum. Quod satis indicat Apostolus *posterioris ad Corinth. cap.* 8. Et hoc tantum voluit Augustinus *de bono conjugali capit. decimo sexto* & refertur in *can. sicut satius* 31. *qu.* 4.

Quando autem manducatio Idolothytorum non est contra exteriorem fidei, & non adest scandalum pusillorum, licet illa manducare. Ita Glossa *in d. can. sicut satius v. Fame*, ibique Archid. & Turrecr. Marquard. *in tr. de Iudæis p. quarta capite quarto numero vigesimo tertio* Victoria *relect. de temper. numero tertio* Vasquez *prim. secund. disp. centesima sexagesima secunda capite quinto.* Salas *disp. undecima de Legib. sect. secunda numero vigesimo sexto* quamvis solum videatur loqui in extrema necessitate, Balth. Gomez de Amescua *lib. secundo de potest. in se ipsum capit. sext. numero duodecimo* & declaratur ab Apostolo *posterioris ad Corinth. capit. octavo* per hæc verba: *Quidam autem conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant, & conscientia ipsorum, cùm sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Neque si manducaverimus, abundabimus, neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem, ne forte hac licentia vestra offendiculum fiat infirmis.* Pergit ostendere, quod tantum ratione scandali abstinendum sit.

At in hoc etiam tutius censeo, hujusmodi comedentem esse denunciandum, interrogandum ut supra, & cogendum ad abjurationem juxta suspicionis gradum & prudenti arbitrio Inquisitoris. Nam licet adhuc cibi instituti sint à Deo propter nostram sustentationem, est tamen ab ipsis abstinendum propter scandalum, quod exhiberetur ex quadam extrinseca apparentia consensus in venerationem Idoli. Neque id cessat omnino apud omnes Christianos. Nam, etsi cognoscant, & profiteantur unum esse verum Deum, non tamen exinde cessat præsumptio talis peccati. Hinc D. Augustinus *epist. centesima quinquagesima quarta in fine* ait, *melius esse, etiam in extrema necessitate famis, idolothytum in Idolo positum respuere.* Ob quam causam etiam Leo Papa *epist. septuagesima septima ad Nicetam capite primo* loquens de captivis, qui apud Gentiles comederant idolothyta ob indigentiam, ait, *debere agere pœnitentiam, quia nimirum adhuc vigebat lex Ecclesiastica, id prohibens.*

Catholicus autem existens in terris hæreticorum, aut infidelium, potest comedere carnes, quando prohibentur, ut per Azor. *p. prima instit. moral. lib. septimo capit. decimo octavo quæstione septima & lib. octavo capite vigesimo septimo quæstione tertia.* Villalob. *p. prima sum. tr. vigesimo tertio diff. quarta numero decimo tertio* Fagundez

præcept.

præcept. quarto Eccles. libro primo capit. nono num. 11. Lublin. *p. prima sum. v. Jejunium numero* 15. & Bossium *to. tertio moral. tit.* 21. *paragrapho primo, numero* 97. Nam abstinentia à carnibus est de præcepto Ecclesiastico, quod non obligat cum periculo gravi. Est autem grave periculum in terris hæreticorum, aut infidelium prodere se Catholicum. Nec de se carnium esus est signum infidelitatis, aut hæreticæ professionis, sed est de se indifferens; unde etiam Catholicis est licitus ex causa. Neque apud illas gentes est signum de se protestativam hæresis, aut infidelitatis. Nam licet carnes comedant, quia non sunt Catholici, non tamen comedunt, ut se protestentur hæreticos, aut infideles. Unde non est cibus assumptus in protestationem hæresis, aut infidelitatis, quamvis adhibeatur ex hæresi, aut infidelitate. Catholici autem non tenentur ab his abstinere, sed tantum ab iis, quæ sunt in protestationem falsæ sectæ.

Secus autem si carnes apponerentur comedendæ publica autoritate in protestationem falsæ sectæ, aut in odium vel contemptum Catholicæ Religionis. Tunc enim potius catholicus deberet mori, quàm illas comedere, exemplo Eleazari, quia comestio esset contra exteriorem confessionem fidei.

Nec potest catholicus comedere carnes, dum est apud hæreticos, vel infideles ratione loci, quia nimirum ibi locus sit exemptus à lege ecclesiastica, & præceptum non comedendi carnes ibi non habeat vim, quemadmodum contingit quando apud Catholicos aliqua lex ecclesiastica est abrogata. Quoniam jus commune ecclesiasticum non est affixum loco, cùm non sit positum pro certa aliqua communitate affixa certo loco determinato, sed pro tota communitate fidelium, sparsa per totum Orbem, & iccirco ejus obligatio non relinquitur, relicto loco, sed sequitur personas. Et in tantum potest recipere aliquam restrictionem quoad aliquod præceptum, in quantum fideles invicem communicant in eadem Ecclesia; & proinde si apud aliquos abrogatum est quoad aliquod præceptum, accedens ad talem locum ratione communicationis cum ipsis in eadem Ecclesia, potest uti tali abrogatione. At Catholicus, apud hæreticos degens, ex una parte affert secum obligationem juris communis, & non communicat cum hæreticis, aut infidelibus, sed remanet in eadem communitate fidelium, atque ideo debet cum fidelibus se conformare, & non cum hæreticis, aut infidelibus in observatione juris communis. Ex quo fit, quod, secluso periculo, tenetur jejunare, & abstinere à carnibus, quando id præcipitur ab Ecclesia, & proinde non poterit in secreto illas comedere, quando prohibeatur, si tamen suppetant alii cibi, alias redditur & ipse suspectus de hæresi, debetque abjurare arbitrio Inquisitorum.

Abjurare debet de vehementi, qui cum hæreticis pertinaciter negaret Sacramenta veteris legis non habuisse eandem virtutem, & efficaciam, quam habent Sacramenta novæ legis. Id enim negat Calvinus *lib. quarto instit. capit. decimo quarto paragrapho vigesimo tertio. Hoc*, ait, *dogma scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris, & novæ legis sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quam Dei gratiam adumbraverint, hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est*, & in *antidoto Concilii Tridentini ad can. secund. sess. septima. Vulgare est apud Sophistas dogma Sacramenta legis Mosaicæ figurasse gratiam, nostra verò exhibere. Nos autem Deum asserimus semper in suis promissis fuisse veracem, nec quicquam figurasse ab initio, quod non Patribus reipsa exhibuerit. Nam sub Moise constabat circumcisionis veritas; Et tunc eandem fuisse escam spiritualem, qua participabant, eundemque potum spiritualem, testis est Paulus.*

Martinus Lutherus *in captivitate Babilonica capit. de baptismo: Error est Sacramenta novæ legis differre à Sacramentis veteris legis penes efficaciam significationis &c. Fieri non potest, ut Sacramenta nova differant ab antiquis Sacramentis.*

Asserunt tamen sacræ litteræ. *Psal. tertio versic. septimo* & *psal. quinquagesimo versic. decimo octavo Isaiæ primo versic. undecimo Jeremiæ undecimo versic. decimo quinto. Amos quinto versic. vigesimo secundo Roman. quarto & prioris Corinth. septimo versic. decimo nono Galat. quarto versic. nono & capit. sexto versic. decimo quinto & Philip. tertio* Paulus dicit, se arbitrari detrimentum justitiam, quæ est ex lege. Et hoc aliquoties repetit. Quod certè non diceret, si ex ulla legali cæremonia justificatus fuisset. Unde circumcisionem per contemptum concisionem vocat. *Videte*, inquit, *concisionem*. Nam, ut exponit Chrysostomus, circumciditur, quod aptè expolitur, resecatis superfluis, conciditur, quod temere, & præter artem conciditur in frusta. Ibidem Apostolus ait, se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne exponit ipse fiduciam in circumcisione, aliisque id genus rebus & *Colos.* 2. *versic.* 20. *Hebr.* 7. *versic.* 18. & *cap.* 9. & *cap.* 10. ubi ait, legem umbram habuisse, non ipsam imaginem rerum; nec potuisse accedentes perfectos facere, ac potuisse auferre peccata, & mandare conscientiam. Quod intelligi debet in ordine ad justificationem ex opere operato. Nam alioqui negari non potest, quin & placuerint ex obedientia, & devotione offerentis. Nam vocatur odor suavissimus Domino, *Levit.* 1.

Probant id Patres græci. Dionysius Areopagita *de Eccles. hierarch. cap.* 5. *p.* 1. Justinus martyr. *dialogo cum Tryphone*, Irenæus *lib.* 4. *cap.* 30. Origenes *lib. secundo contra Celsum.* & *homil. tertia in Genes.* Athanas. *orat. in illud.* Omnia tradita sunt mihi à Patre, Basilius Magnus *lib. de Spiritu sancto cap. decimo quarto* Epiphanius *hæres. octav. quæ est Epicureorum*, Joannes Chrysostomus *homil. vigesima septima in Genes.* & *homil. trigesima nona* & *homil. quadragesima* & *homil. decima quarta in epist. ad Hebr.* Cyrillus Alexandrinus *lib. decimo in Iulianum*, Isidorus Pelusiota *lib. secundo epist. centesima decima quinta* Theodoretus *qu. sexagesima septima in Genesim*, Procopius Gazæus *ad cap. septimo Genes.* Joannes Damascenus *orthodox. fid. lib. quarto cap.* 26. Theophilactus *ad cap.* 2. *ad Roman.* Simeon Metaphrastes *orat. de circumcis. Domini*, Oecumenius *ad cap.* 4. *epist. ad Roman.*

Probant id etiam Patres Latini. Tertullianus *lib. contra Iudæos cap.* 2. Cyprianus *lib.* 1. *contra Iudæos cap.* 8. & *lib.* 3. *epist.* 8. *ad Fidum.* Ambrosius *epist.* 72. *ad Irenæum*, & *ad cap.* 4. *ad Roman.* & *lib.* 1. *de sacram. c.* 4. & *cap.* 6. *ac de his, qui mysteriis initiantur c* 8. Augustinus *ad psal.* 73. & *epist.* 19. *ad Hieronymum*, & *lib.* 19. *contra Faustum c.* 13. Eucherius Lugdunensis *sabbato post S. Dominic. Quadragesimæ*, Laurentius Novariensis *homil. de pœnit.* Arator *lib.* 2. *hist. Apostolic.* Beda *lib. var. qu.* Haymo *ad cap.* 4. *ad Rom.* Radulphus Ardens *homil. de circumcis. Domin.* Petrus Alphonsus *tit.* 12. Hugo Victorinus *ad c.* 4. *ad Roman.* & *eruditionis theologicæ lib.* 4. *p.* 6. *cap.* 3. Petrus Lombardus *lib.* 4. *sent. dist.* 1. Godfridus Viterbiensis *p.* 13. *chron. cap. quod non per circumcisionem, sed per baptismum promissa fuit olim remissio peccatorum*, Innocentius Tertius *epist. ad Archiepiscopum Arelatensem*, Jacobus Vitriacus *hist. Occid. cap.* 35. Thomas Aquinas *p. tertia quæst.* 61. *Sacramenta veteris legis Apostolus ad Galat. quarto vocat egena*

&

& infirma elementa, quia gratiam non continebant, nec causabant. Nostra autem Sacramenta gratiam continent, & causant. Richardus de Media Villa *libro. 4. senten. distinctione.* 1. *articulo.* 6. *quæst.* 4. Joannes Scotus *lib.* 4. *sent. dist.* 2. *q.* 1. Hugo Pratensis *de epist. in circumcis. Domin.* Franciscus Maronius *in lib.* 4. *sent. dist.* 2. Ludolphus Sax. Carthusianus *Vitæ Christi par.* 1. *cap.* 10. Thomas Argentinensis *libro* 4. *dist.* 1. *quæst.* 3. *ar.* 3. Thomas Vualdensis *tom.* 2. *de Sacramen. Euchar. capit.* 34. Joannes Gerson. *tract. quæst. super Magnificat*, Eugenius quartus *in Concilio Ferrariensi*, Nicolaus de Nyse *super senten. tr.* 6. *p.* 3. *quæst.* 2.

Solum autem potuerant conferre gratiam ex opere operantis excitando ipsum ad aliquem actum, per quem justificaretur, aut acquireret novam gratiam. Parvulis verò fuisse collatam gratiam ad applicationem signi sensibilis, non tanquam instrumenti producentis gratiam, sed tanquam conditionis, ad cujus positionem Deus infunderet gratiam. Et hoc pacto fuisse necessariam etiam fidem profitentium nomine parvulorum. Ita D. Augustinus *lib.* 2. *de nupt. cap.* 11. & Innocentius tertius *in capit. majoris de baptism.* & probatur ex Concilio Tridentino, ex quo Sacramenta novæ legis non differunt solis cæremoniis à Sacramentis veteris legis, ut definit *sess.* 7. *can.* 2. sed quia conferunt gratiam ex opere operato, Sacramenta vero veteris legis non conferebant. Ideoque remedium peccati originalis non erat instrumentum gratiæ, sed tantum conditio. Quia Concilium definit contra hæreticos, qui etiam intelligebant de Sacramento, quod erat remedium originalis.

Remedium autem originalis conferebat gratiam adultis, non ex vi propria, sed secundum fidem & dispositionem suscipientis. Unde ad *Rom.* 4. Apostolus probat, Abraham non fuisse justificatum per circumcisionem, sed per fidem. Et confirmat ad Roman. 3. in quo habetur, quod nemo justificabatur ex operibus legis. Remedium autem originalis erat opus legis.

Neque circumcisio habuit de se vim justificandi. Apostolus namque ad *Galat.* 3. arguit, quod si opera legis habuissent vim justificandi, gratis Christus mortuus esset. Et includit etiam circumcisionem, cùm sit eadem ratio. *Et cap.* 6. habet: Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium. Et *in epist. ad Roman.* universaliter ostendit, quod opera legis non habebant vim justificandi, & ad *Hebr.* 10. habet, quod lex nunquam potuit facere perfectos.

Abjurare etiam debet de vehementi, qui cum hæreticis negat, in administratione Sacramentorum Sacerdotis malam vitam, & doctrinam nihil obesse, si modò juxta institutum, & intentionem Ecclesiæ suo munere fungatur.

Negant id enim Agrippinus *apud Augustinum de baptism. lib.* 2. *cap.* 6. & *apud Vincentium Lorinensem de hæresib. cap.* 9. Id quoque Cyprianus cum multis aliis Africanis Episcopis, Concilio Carthaginensi celebrato decrevit, baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. De quo vide ejusdem Cypriani *epist. ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubeanum.*

Donatistæ volebant, *Sacramenta à Catholicis, quos hæreticos putabant, administrata, nullius esse virtutis, & omnes peccatores manifeste arcebant à Sacramentorum administratione.* Ambrosius *ad cap.* 1. *prioris ad Corinth.* Augustinus *contra epistolam Parmeniani lib.* 3. *cap.* 2. & contra Cresconium *lib.* 2. *cap.* 28.

Luciferiani admittebant quidem baptisma collatum ab hæreticis, sed non ordinationem. Hieronymus *dialog. contra Luciferianos.* 3.

Pseudoapostolici negabant, homines malos posse efficaciter Sacramenta administrare. Bernardus *serm.* 66. *super Cantica.* 6.

Vualdenses dicunt, *presbyteros, qui graviter peccant, nec Eucharistiam conficere, nec alios à peccatis absolvere. Quod presbyterum non dignitas, sed vitæ meritum faceret, & omnis potestas, tam Laicalis, quam clericalis amittatur per peccatum mortale.* Thomas Aquinas *lib.* 4. *contra Gentes,* Nicolaus Lyranus *ad cap.* 7. *epist. ad Hebr.* Guido *de Vualdensib.* Æneas Sylvius *hist. Bohemicæ caput.* 35. Antonius 4. *p. sum. tit.* 11. *cap.* 7. §. 2. & 5. 16.

Albigenses dicunt, *quod obest subdito, & Sacramento vita mala Prælatorum.* Item *quod nullus malus potest esse Episcopus.* Antoninus *loc. cit.*

Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Novariensis dicunt, *quod nullus Papa Romanus potest aliquem absolvere à peccato, nisi sit ita sanctus, sicut fuit B. Petrus Apostolus, vivendo in omnimoda paupertate sine proprio.* Nicolaus Eymericus *p.* 2. *quæst.* 11.

Joannes Vuiclefus *articul.* 4. *si Episcopus vel Sacerdos est in mortali peccato, non conficit, non ordinat, non baptizat, non consecrat. Et* 2. *par. serm. Dom. in monte Valde injustus propter indignitatem personæ, pro qua oratur, communiter non additur. Quæ ergo dementia necessitandi Deum ad audiendum sacerdotem reprobum, mediante oratione blasphema taliter deprecantis?*

Joannes Huss. de decimis. *Quid ergo miri si ad bonum sensum conceditur, quod nullus existens in peccato mortali est Episcopus, Sacerdos, vel Christianus? Patet verum esse articulum. Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non baptizat.*

Anabaptistæ docent, Sacramenta non esse efficacia, nisi à probis, & fidelibus administrentur. Martinus Kemnitius *p.* 2. *exam. Concilii Trident.* Bullingerus adversus Anabaptistas *lib.* 3. *cap.* 7.

Caspar Zuenckfeldius *lib. de Sacra Scriptura pag.* 22. *Ministri*, inquit, *Ecclesiæ inepti, & non timentes Deum, ministerium suum in docendo verbo, & porrigendis Sacramentis expedire non possunt.*

Piccardi responsione edita adversus Lelicenses, dicunt, *malum Sacerdotem Sacramenta polluere.* Et in confessione sua dicunt, *res istas ministeriales ex se non conferre Sanctitatem, & eas pollui, si ad earum administrationem malus Sacerdos accesserit.* Antonius Possevinus in examine sectæ Piccardicæ.

Sed asserunt Sacræ litteræ. *Matth.* 23. *v.* 2. *Ioan.* 1. *v.* 33. *Hic est, qui baptizat in spiritu sancto, Joan.* 11. *v.* 49. 1. *Corinth.* 3. *v.* 7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Asserunt quoque Patres Græci. Eusebius *apud Damascenum in parallelis lib.* 3. *cap.* 44. Gregorius Nazianzenus *orat.* 40. quæ est oratio in Sanctum baptisma, Joannes Chrysostomus in Ioannem *homil.* 85. & in prioris *ad Corinth. homil.* 8. & *homil.* 11. *in Epist. ad Thess.* Nilus Abbas in quodam fragmento tractatus parænetici, Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 120. & *lib.* 2. *epist.* 37. & *lib.* 3. *epist.* 340. Theophylactus *ad cap.* 20. *Ioannis*, Cathymius *ad capit.* 11. *Joannis*, Nicetas *in orationem* 40. *Nazianzeni*, Nicolaus Cabasilas *cap.* 4. 6. *de Sacrificio*, Bessarion Nicænus *libro de Eucharistia*, Hieremias Constantinopolitanus *responso* 1. *cap.* 8

Et Patres Latini. Cyprianus *de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, & de Cœna Domini*, Concilium Arelatense primum *cap.* 8. Concilium Nicænum apud *Augustinum lib. 2. de baptismo cap. 3. & sequentibus.* Concilium Carthaginense primum *cap.* 1. Ambrosius *de iis, qui mysteriis initiantur cap.* 5. *& lib.* 1. *de Spiritu sancto in prologo*, Optatus Milevitanus *lib. 5. contra Parmenianum*, Hieronymus *dialogo contra Luciferianos cap. 2. Orthodoxus*, Siricius Papa *epist. ad Himericum Tarraconensem Episcopum cap.* 1. Innocentius primus *epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ.* Collatio Carthaginensis *collat.* 54. Augustinus *libro.* 1. *contra Donatistas capit.* 10. *& libro. 4. capit.* 4. & contra Cresconium *lib. 4. cap.* 20. *& tractatu 5. in Evangelium Joannis*, Leo Magnus *epist. 79. ad Nicetam cap. 7. & epist. 92. cap.* 16. Prosper Aquitanus *lib. sententiarum ex Augustino cap.* 325. Anastasius secundus *epist. ad Anastasium Imperatorem cap.* 7. Aratus *lib. 2. Actuum Apostolicorum*, Gregorius Magnus *lib. 9. epist. 61. & causa 1. q. 1. can. multi*, Isidorus Hispalensis *lib. 6. etymol. cap. 18. & de divinis Offic. lib. 2. cap.* 24. Theodorus Cantuariensis *in Pœnitentiali rubr.* 41. Beda *ad c. 3. Joannis*, Gregorius Tertius *epist. ad Bonifacium* Zacharias Papa *epist. 4. ad Bonifacium*, Alcuinus *ad cap. 6. Joannis*, Rabanus Maurus *de Universo lib. 1. cap.* 11. Nicolaus primus *ad Consulta. Bulgarorum cap.* 71. Paschasius Ratbertus *de corpore & sanguine Domini cap.* 12. Odo Cluniacensis *lib. 1. collat. cap.* 21. Luitprandus Ticinensis *lib. 1. cap.* 8. Berno Argiensis *de iis, quæ spectant ad Missam. cap.* 2. Petrus Damianus *epist. 15. cap. 4. & cap. 9. de baptismo, & Eucharistia*, Guitmundus Aversanus *lib. 3. de Sacramentis paulo ante finem*, Algerus *lib. 3. de Sacramento cap.* 3. Anselmus *ad cap. 1. prioris ad Corinthios*, Ivo Carnotensis *epist.* 180. Sigibertus Gemblacensis *in chronicis de anno* 1074. Hugo Victorinus *in 1. ad Corinth. quæst.* 102. Petrus Lombardus *lib. 4. sent. dist.* 5. Jacobus Vitriacus *feria 5. in Cœna Domini*, Guilhelmus Alvernus *de Sacramento baptismi cap.* 2. Vincentius Burgundus *in speculo historiali lib. 8. cap.* 25. Thomas Aquinas *lib. 4. contra Gentiles cap. 77. & 3. par. sum. quæst.* 64. Bonaventura *lib. 4. senten. dist. 5. q. 1. & dist. 13. q.* 2. Gulielmus Duraneus *in rationali divinor. Offic. lib. 4. cap.* 1. Joannes Scotus *in lib. 4. sent. dist. 5. quæst.* 1. Antonius Andreas *lib. 4. sent. dist. 5. quæst.* 1. Nicolaus Lyranus *ad cap. 7. ad Hebræos*, Ludolphus Carthusianus *vita Christi p. 1. cap.* 23. Guido Carmelita de Vualdensibus *cap.* 7. Brigitta *lib. 1. revelationum cap.* 47. Thomas Argentinenses *in lib. 4. sent. dist. 5. q. 1. art. 1. & dist. 13. q.* 1. Catharina Senensis *tract. 3. cap.* 115. Joannes Hildesheimensis Carmelita *epist. ad Notarium Solotiensis oppidi*, Thomas Uvaldensis *tom. 2. de sacram. cap.* 1. Joannes Gerson *in sum. theologica lib. 4. de Sacram. Eucharist.* Bernardinus Senensis *tom. 1. Serm.* 19. Joannes de Turrecrem. *in sum. de Ecclesia lib. 1. cap.* 99. Concilium Constantiense *sect.* 8. Concilium Tridentinum *sess. 7. de Sacramentis in genere can. 12. si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut non conferre, anathema sit.*

Est igitur hoc de fide jam definitum à Siricio Papa, Innocentio primo, Leone Magno, Anastasio secundo, Concilio Nicæno, Concilio Carthaginensi primo, Arelatensi primo, Constantiensi, ac Tridentino locis allegatis. Et probatur. Nam minister non confert sacramentum in virtute propria, sed in virtute Dei, ut minister Christi. *Hic est qui baptizat.* Unde etiam Apostolus dicebat, non fuisse baptizatos in nomine Pauli. Ergo non depedent à fide ac probitate ministri. Quia si dependeret, ministraret nomine proprio, & ordo Ecclesiasticus esset maxime incertus, ac perturbatus, ut arguit Augustinus *lib. 1. contra epistolas Petiliani cap.* 3.

Neque effectus Sacramenti, nempe gratia, & character dependet à fide, & probitate ministri. Quod etiam est de fide ex citatis Locis. Nam, posita validitate Sacramenti, habetur efficacia ipsius, atque adeo producit suum effectum, nisi reperiat obicem, ut definit Concilium Tridentinum *sess. 7. de Sacram. in gener.*

Abjurare debet de vehementi, & qui negat in aliquibus Sacramentis, ut Baptismo, confirmatione, & Ordine, imprimi animæ characterum, seu signum aliquod spirituale, ac indelebile.

Nam illud negant Joannes Uviclefus *lib. 4. trialogi cap. 15. characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione posse probari*, Thomas Uualdensis *tom. 2. de Sacram. cap.* 109.

Martinus Lutherus *in captivit. Babilonic. cap. de Ordine: Commentum illud characteris indelebilis jam olim irrisum est. Concedo, ut Papa hunc characterem imprimat, ignorante Christo. Cæterum si ruat hoc Sacramentum, & commentum aliquando, vix consistet ipse Papatus cum suis characteribus.*

Joannes Calvinus *contra Synodi Tridentinæ sessionis 7. can. 9. Quod de charactere indelebili fabulantur, veteribus ignotum fuit, & magis consentaneum est incantationibus magicis, quàm sanæ Evangelicæ Doctrinæ.*

Asserunt verò Sacræ Litteræ. Isaiæ 66. *vers.* 18. *Ezech. 9. v. 4. 2. Corinth. 1. v. 21. Qui unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Ephes. 1. *v.* 13. *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Ephes. 4. *v.* 30. *Nolite contristare Spiritum SanctumDei in quo signati estis in die redemptionis.*

Asserunt & Patres Græci. Dionysius Areopagita de Ecclesiast. hierarch. *cap. 2. p. 1. & p. 3. Hunc ita accedentem divina Majestas in sui consortium intus admitit, eique lucem suam perinde atque signum aliquod tradidit, sanctum efficiens, & Sanctorum sortis, ordinisque participem.* Basilius Magnus exhortatione ad Baptismum, Cyrillus Alexandrinus in præfat. catecheseon anno 370. *Magnum sane est propositum hoc baptisma, captivitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidum, signaculum Sanctum, & indelebile.* Et catechesi 3. 16. & 17. Gregorius Nazianzenus *orat. 40. in Sanctum Batisma*, Epiphanius *hæresi* 8. Joannes Chrysostomus *orat. 2. in epist. ad Ephes.* Thodoretus *ad cap. 1. poster. ad Corinth. & ad cap. 1. ad Ephes.*

Asserunt etiam Patres Latini. Ambrosius *de Spiritu sancto lib. 1. cap. 6. & de iis, qui mysteriis initiantur cap.* 7. Augustinus *de baptismo lib. 6. cap. 1. & contra Cresconium lib. 1. cap. 30. & in Joannem tr. 6. & epist. 50. ad Bonifacium, loquens de hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus, & contra Epistolam Parmeniani lib. 2. cap.* 13. Primasius *ad cap. 1 ad Ephes. & cap. 4. in quo signati estis.* Novum signum habere cœpistis. *In die redemptionis.* In die baptismi signaculum Spiritus sancti accepistis. Gregorius Magnus *lib. 2. epist. 32. & lib. 12. epist.* 32. Haymo *ad cap. 1. poster. ad Corinth. & ad cap. 1. ad Ephes.* Anselmus *ad cap. 1. ad Ephes.* Guilhelmus Alvernus *de Sacramento Confirmationis* Innocentius III. *in cap. majores de baptismo* Thomas Aquinas *3. p. q. 63. ar.* 1. Ricardus de Mediavilla *lib. 4. sent. dist. 5. art. 2. quæst.* 1. Joannes Scot. *in reportationibus super 4. sentent. dist. 6. q.* 8. Nicolaus Lyranus *ad cap. 1. poster. ad Corinth. & ad cap. 4. ad Ephes.* Augustimus *Triumphus de potest. Eccles. q. 58. ar.* 7. Concilium Florentinum *in decreto Eugeniis*, Tridentinum *sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere*, estque de fide.

Confirmatur. Hæc Sacramenta non possunt reiterari. Ergo cum ipsa quoque conferant gratiam, & gratia possit semper augeri, debent habere aliquam repugnantiam ex parte effectus, quia nimirum conferant aliquid, quod nec augeri, nec multiplicari possit. Hoc autem est character.

Atque hinc colligitur contra Vasquez 3. *p. disp.* 134. *cap.* 2. esse de fide, quod character sit aliquid reale in anima. Et etiam contra Durandum *in* 4. *dist.* 4. *q.* 2. *num.* 11. qui vult esse respectum rationis. Nam Concilium Florentinum, & Tridentinum locis citatis definiunt, quod character imprimatur in anima indelebiliter, ac proinde convenit animæ, nemine cogitante, ac permanente. Quod non esset verum, si esset respectus rationis. Sed de his utque hujusmodi aliis jam diximus antea.

De contemptoribus censurarum Ecclesiasticarum alibi dictum est. Aliquando abjurant de levi, aliquando de vehementi secundum gradum suspicionis. Unde ex voto Congregationis Inquisitionis Cremonensis fuit habitus pro suspecto de vehementi de hæresi quoad articulum censurarum & clavium qui dixerat: *Anco li scomunicati mangiano*, & quod, non, obstante censura missam audiebat, teste Carena *p.* 2. *tit.* 17. §. 2. *num.* 5.

Quid autem dicendum sit de insordescentibus per annum in excommunicatione, aliisve censuris Ecclesiasticis, saltem quando essent excommunicati pro crimine hæresis, alibi etiam dixi. Nam licet de jure certum sit quemlibet insordescentem in censuris etiam pro causa vili, esse de hæresi suspectum, ut ex S. Concilio Trid. *sess.* 25. *capit.* 3. *de refor.* Quod tuentur Doctores, quos sequitur Castropal. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 4. *pun.* 2. *num.* 5. Carena *tit.* 8. §. 4. *num.* 16. Unde Campanilis *in diversor. jur Canon. rubr.* 11. *cap.* 15. *num.* 31. ait, quod insordescentes ex quacunque causa per Episcopos sive Inquisitores citari possunt, tanquam de fide leviter suspecti. Non posse autem condemnari, ut hæreticos, sed cogi posse ad se purgandum, ut suspectos de levi, tradit *Sayr. de censur. lib.* 2. *cap.* 10. *numer.* 10. Ugolin. *eod. tit. tab.* 1. *cap.* 14. §. 3. *num.* 3. Rubeus *in repet. cap. per vestras in princ.* §. 18. *num.* 24. *de donat. inter vir. & uxor.* Gonzal. *in regul. Cancel. glos.* 15. *nu.* 108. qui ita intelligi ait Tridentinum. Quod si purgare se noluerint, & pertinaciter perseveraverint in excommunicatione, fiunt suspecti vehementer, etsi in eo statu persistant alio anno, declarandi erunt hæretici, tanquam ex violenta præsumptione, Pegna *p.* 1. *direct. q.* 47. *num.* 7. & 8.

De consuetudine tamen contra insordescentes in excommunicatione lata ob aliam causam, quàm hæresi S. Officium Inquisitionis non procedit. Quomodo autem procedat contra insordescentes in censura, lata in causa hæresis, vide integram consultationem nostram 18. *tom.* 7. 37.

Qui Eucharistiæ sacramentum, quod ad refectionem spiritualem est institutum, ad corporalem satietatem adhiberet, ex hoc facto suspicionem hæresis saltem de levi, ab Inquisitoribus puniendam præstaret, atque adeo saltem de levi ad abjurandum cogi poterit. Nam ageret quod directe opponitur primario fini hujus Sacramenti, qui est spiritualis nutritio, ut habetur in Concilio Trid. *sess* 13. *cap.* 2. per quod damnatur hæresis Armenorum dicentium, quod cibus Eucharistiæ, soli corporis saluti prodest. Hinc tale factum ab Inquisitione Sicula fuit qualificatum, ut hæreticale, & in publico actu fidei celebrato Panormi sub die 30. Novembris 1638. post abjurationem de levi, fuit reus verberibus plexus, & ad triennalem carcerem damnatus.

Infirmus, qui petit, ac sumit sciens, en scandalum alis præbeat, hostiam non consecratam, esse de hæresi vehementer suspectum, inquit Albertin. *in rubr. de hæret. in* 6. *q.* 13. *num.* 66. *ac seqq.* nisi constet, se hostiam non consecratam sumpsisse ob magnam reverentiam, quam habet in Sacrosanctam Eucharistiam. Repertorium verò Inquisitor. *v. hæresis* §. 4. ait sapere hæresim manifestam. At Simanchas *de cath. instit. tit.* 30. *rubr. de hæres. num.* 19. sentire videtur, hunc infirmum esse de hæresi valde suspectum, cum non sit credendum, catholicum hominem decedere unquam velle, nisi accepto prius illo divinissimo viatico. Igitur puto compellendum esse ad abjurandum de vehementi.

Celebrans Missæ Sacrificium, vel ministrans pœnitentiæ Sacramentum in presbyteratus Ordine non constitutus abjurare debet de vehementi, quia est de hæresi vehementer suspectus. Nam regulariter quicunq; Sacramentis abutitur, redditur suspectus vehementer de hæresi, ut patet ex Constitutione Pauli IV. in hæc verba. *Nos in animum inducere nequeuntes &c. Missam celebrans, vel sacramentum pænitentiæ ministrans, cum Sacerdos non sit, abutitur his Sacramentis, existimans saltem facto ipso, alios præter Sacerdotes, posse illa sacramenta administrare.* Ergo est non leviter, sed vehementer de hæresi suspectus, ac de vehementi abjurare cogendus est. Facto enim ipso catholicam veritatem impugnat, ut ait Gregorius XIII. *in sua Constitutione*, hisce præsertim temporibus, quibus hæretici temerè audent proferre, quod etiam seculares horum Sacramentorum sunt ministri, ut apud Bellarmin. *tom.* 2. *contr. lib.* 1. *cap.* 24. & 25. Atque ita docent Pegna *in direct. par.* 2. *com.* 81. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 12. & 15. Ricciul. *de jure person. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 7. Franc. Leon *in thes. for. Eccles. p.* 3. *cap.* 37. *num.* 35. Delrius *lib. magic. sect.* 15. & *lib.* 3. *p.* 1. *q.* 3. *sect.* 1. Salel. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 386. Carena *p.* 2. *tit.* 11. §. 1. *num.* 3. ac servatur in S. Romana Inquisitione.

Hinc cum N. N. inquisitus in S. Officio Mediolanensi, quod celebraverit bis in die, examinatus, fassus fuisset, & antequam discederet sponte deposuiset, Missam celebrasse, cùm non esset Sacerdos, unde carceribus mancipatus factisq; diligentiis ex Officio, repertum fuit, eundem audivisse etiam confessiones sacramentales, factis defensionibus, fuit declaratus à Smo. sponte comparens, prævia abjuratione de vehementi. Quod verò ad celebrationem bis in die Sanctissimus illum damnavit ad Ergastulum per biennium, non autem nomine S. Officii, cum ad S. Officium non spectet hujusmodi cognitio, nisi in casu, de quo alibi.

At in Hispana Inquisitione hujusmodi rei habentur tantum suspecti de levi, teste Sousa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 14. & Castropalao *d. p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 9. *num.* 2. Quod etiam servatur in Inquisitione Sicula, ut testatur Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 91. nisi tamen ex qualitate personæ ac circumstantiæ suspicio de vehementi oriretur, ut si reus esset de Provincia infecta hæresi Lutherana. De pœnis in hos delinquentes alibi diximus.

Sed quid si non Sacerdos confessionem audiat, sed absolutionem non impertiatur? Rodriguez *tom.* 2. *quæst. regul.* 28. *art.* 2. Roderic. à Cugna *de confes. sollicit. quæst.* 13. *num.* 14. Sanctarel. *de hæres. cap.* 42. *dub. v. num.* 5. Barbos. *in cap.* 1. *numer.* 7. *de Cler. non ord. ministr.* Joannes Sanch. *in select. disp.* 11. *numer.* 36. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 11. Carena *p.* 2. *tit.* 11. §. 3. *num.* 14. & Alberghin. *in nam. qualific. cap.* 25. *n.* 7. asserunt, Constitutiones Pontificias locum non habere in eo, qui cùm presbyter non sit, confessiones audit, nisi simul absolvat. Colligunt id ex illis verbis constitutionis Gregorii XIII. & *confessiones audire, & absolutionem impertiri.* Requiritur ergo copulativorum concursus. Item ex Constitutione Clementis VIII. in qua fit mentio de Constitutione Pauli IV. & Sixti V. circa eandem materiam. In ea siquidem sic habetur: *Dum scilicet*

licet iniquè ſibi aſſumant gradum Sacerdotalem, & autoritatem abſolvendi à peccatis. Probatque id Carena; quia ideo in dictis Conſtitutionibus horum criminum rei judicio Inquiſitorum ſubiiciuntur, quia facto catholicam veritatem impugnant, ingerendo ſe in adminiſtrationem Sacramentorum, cùm Sacerdotes non ſint. At qui non abſolvit, nullum adminiſtrat, neque adminiſtrare intendit Sacramentum. Igitur talis non erit obnoxius pœnis dictarum Conſtitutionum. Confirmant. Quia hujuſmodi Conſtitutiones ſunt maxime pœnales. Ergo potius ſunt reſtringendæ quoad fieri poteſt.

Exiſtimat tamen Alberghinus *locat. cit. numero* 10. quod licet non Sacerdos audiens confeſſiones, & non abſolvens, non ſubiiciatur pœnis latis in Conſtitutionibus Pontificiis, ex alio tamen capite ab Inquiſitoribus pœna extraordinaria puniri poteſt, & ab iis cauſa cognoſci ob injuriam, quam infert Confeſſionis Sacramento. Quod antea dixerat Joannes Sanch. *eo loco.* Unde obſervat Carena *titulo* 17. §. 2. *numer.* 9. Quod S. Officio puniri debent qui per jocum confeſſiones audiunt.

Hiſce tamen non obſtantibus tenendum eſt cum Souſa *in opuſc. de ſollic. tr.* 2. *cap.* 9. *num.* 3. 4. & 7. & *in aphor. lib.* 1. *cap.* 33. *numero* 3. & cum Freita *de confeſſ. ſollic. quæſt.* 13. *numero* 36. ac Trimarch. *de confeſſar. abut. Sacramen. pœnit. diſputatione* 7. *ſectione* 2. *numero* 11. qui tradunt præfatas conſtitutiones habere locum etiam in audiente confeſſiones, etſi non abſolvat. Nam licet Pontifex Gregorius *in ſua Conſtitutione* prius utatur illis verbis: *Confeſſiones audire, & abſolutionem impertiri*, poſtea tamen utitur his verbis: *Confeſſiones audiunt.* Priora autem verba, quibus connectit confeſſionem & abſolutionem ſunt in parte narrativa Conſtitutionis, poſteriora verò in parte deciſiva, quæ oſtendunt intentionem ac voluntatem Pontificis. Ego autem hanc ſubjungo rationem. Quia non Sacerdos, audiens confeſſiones, & non abſolvens, facto catholicam veritatem impugnat. Nam cenſetur, quod nedum credat cum hæreticis, aſſerentibus, quod etiam ſeculares ſunt Sacramenti pœnitentiæ miniſtri, ſed quod hoc Sacramentum in ſola confeſſione conſiſtat, non in abſolutione. Quod eſt ſummè hæreticale ac ſummè injurioſum Sacramento pœnitentiæ, quod formaliter etiam conſiſtit in abſolutione, ut forma, & in actibus pœnitentis, ut materia, ut deſumitur ex Concilio *Trident. ſeſſione* 14. *cap.* 3. ac D. Thoma 3. *parte quæſtione* 84. *articulo* 2. & 3. *ibique* Cajetano. Et ita tunc tenendum eſt ex Decreto Urbani VIII. quo declaravit anno 1640. in Conſtitutione à ſe edita contra celebrantes, vel confeſſiones audientes, non exiſtentes Sacerdotes, ſuam intentionem fuiſſe ac eſſe comprehendere, ac comprehenſos fuiſſe, ac eſſe, non ſolum illos, qui ad presbyteratum non promoti confeſſiones Fidelium audiunt, & abſolutionem impertiuntur, ſed etiam illos, qui confeſſiones præfatas audiunt abſque eo, quod verba abſolutionis proferant, & abſolvant. Ideoq; debent abjurare de vehementi.

Pariter in Hiſpana Inquiſitione in ſacris Ordinibus ordinati, ac Regulares profeſſi matrimonium contrahentes abjurant de levi, niſi qualitas perſonæ, ac circumſtantiæ concurrerint, ut eſſet neceſſe ad abjurandum de vehementi illos cogere, ut ſi Clericus in Sacris, vel Religioſus profeſſus eſſet de regione infecta hæreſi Lutherana. Nam tunc redderetur ſuſpectus ratione ſuæ regionis, ut teſtatur Simanch. *de cath.inſt.tit.*40.*n.*6.& in Enchirid.*tit.*12.*n.*6. Caſtropal.*p.* 1. *tr.*4. *diſ.*8.*p.*16.§.8.*n.*2.ac Diana *p.*4.*tr.*7. *reſ.*5.*n.*3.Unde communiter hujuſmodi rei non torquetur, ut obſervat. *Caſtrop.n.*8.& puniuntur eadem pœna, qua polygami, & aliquando graviori ob ſuſpicionem Lutheranæ hæreſis. Ordinarie tamen imponitur eis abjuratio de levi, tanquam de hæreſi leviter ſuſpectis.

Verum in Italia, aliiſque locis hujuſmodi rei abjurare ſolent de vehementi. Quia male ſentire cenſentur de Eccleſiæ Sacramentis, ſuntque de hæreſi vehementer ſuſpecti, ut per Pegnam, *p.* 2. *com.*81. Farinac. *de hæres. q.* 178. *n.*68. Carenam *p.*2. *tit.*17.§. *num.* 10. Simanch. *in Enchir. tit.*12.*num.* 1. & Canteram *quæſt. crim. de her. num.* 70. & *ſeq.*

Idem dicendum eſt de marito, qui, uxore vivente, ſacros Ordines ſuſcipit, niſi ipſa in monaſterium de illius conſenſu prius ingreſſa fuerit, & profeſſionem emiſerit. Nam eadem pœna punitur qui poſt ſacros Ordines ſuſceptos uxorem ducit, ac qui poſt conſummatum matrimonium Sacros Ordines recipit, ac proinde debet cogi ad eandem abjurationem de vehementi. Parum enim refert, an matrimonium Ordines Sacros ſubſequatur, an illos præcedat, cum in utroque caſu & Sacramento matrimonii, & Sacrorum Ordinum, & Clericorum cœlibatui par fiat injuria, ut animadvertit Simanch. *de cath.inſtit.*9.*tit.*40.*n.* 14. Farinac. *de hæres. q.*183.*n.*73. Carena *loc.cit n.*12.& nos alibi, ubi & de Græcis diſſeruimus.

Quid autem ſentiendum ſit de Clerico in ſacris conſtituto, ac de Religioſo profeſſo, in ſacris conſtituto, ac de Religioſo profeſſo, qui matrimonium non contrahit, ſed tantum ſponſalia? *Ricc.in p.var.reſ.*373. negat, hoc crimen ſpectare ad Inquiſitores. Quia aliud eſt matrimonium, aliud promiſſio matrimonii. Aliud illud contrahere, aliud promiſſio de illo contrahendo *cap. penult. de elect. in* 6. ubi Glos. *v. exprimendum.* Ac ideo nulla eſt ei abjuratio injungenda.

In Inquiſitione verò Hiſpana, ubi delictum attentatum de polygamia dubitatur, an pertineat ad Inquiſitores, poteſt eſſe ſpecialis difficultas. Negat item Souſa *in aphor.l.* 1. *cap.*33.*nu.*6. conjugatum contrahentem ſponſalia cum ſecunda reddi ſuſpectum de fide. Unde Diana *p.* 4. *tr.* 8. *reſol.* 4. ait, determinationem hujus caſus poſcendam eſſe à ſuprema Hiſpaniarum Inquiſitione. Aſſerit tamen Traſmiera *lib.*2. *q.*3. *n.* 16. inquiens hoc crimen ad Tribunal Inquiſitionis pertinere, eodemque fere modo ſentiendum eſſe ait de Religioſo profeſſo aut Clerico in ſacris conſtituto, ſponſalia celebrante *lib.*3.*q.*12. *n.*23. maxime quando reus ita delictum attentaverit, ut omnino id re certò effeciſſet, niſi forte impeditus eſſet, vel quia innotuit ejus prava voluntas, vel alia de cauſa; ſecus autem ſi ex ſe reſipiſcens deſierit hoc ſcelus perpetrare.

Verior ſententia eſt, ac uſu recepta in S. Tribunali S. Inquiſitionis Romanæ, quod ſic contrahens ſpóſalia, ut ſuſpectus de hæreſi ſubdatur foro & judicio Inquiſitorum, ut per Coſtam *de remed.ſubſid. remed.* 15. *n.*18. qui alios adducit, Diana *p.*4.*tr.* 7. *reſol.*4.*n.*10. Carena *p.*2.*tit.*5.§.6.*n.*33. Nam certum eſt, quod hic verè voluit uxorem ducere, ſicque abuti Sacramento matrimonii. Ex quo abuſu oritur ſuſpicio hæreſis. Et quivis revera non ducat uxorem, dum contrahit ſponſalia, oſtendit, quod eſt diſpoſitus ad illam ducendam. Quod ſufficit, ut cenſeatur de hæreſi ſuſpectus. Nam crimen hæreſis etiam ſola mente, ac prava intentione perficitur, ut per Menoch. *de arbitr.cas.*370.*nu.* 7. cumque ſit leviter ſuſpectus de hæreſi, quia in eo non intervenit abuſus Sacramenti, ex quo oritur vehemens ſuſpicio hæreſis, ſed tantum prava animi diſpoſitio ad abuſum Sacramenti, debet ſaltem abjurare de levi. Qua de re etiam infra.

Polygamus, qui, vivente prima uxore, aliam duxit, ſolet in Hiſpania abjurare de levi. Simanch. *de cat. inſt.tit.*40.*n.*6. Gutierez *l.*1.*p.quæſt.*8.*n.*1.& *ſeq.* Carena *p.*2.*tit.*5.§.11.*n.*57.& Traſmiera de *polyg.l.*2.*q.*1.*n.*29. Rationem

nem adducunt, quia Hispani solum respiciunt ad libidinem, & concupiscentiam polygami, quæ regulariter solet esse prima causa impulsiva, & origo tale facinus perpetrandi.

Et quidem libido jam olim Hispaniam durissima septem seculorum involvit servitute. Cùm Rodericus Rex Cavam, Juliani Comitis filiam virginem, quam neque gratia flectere, neque blanditiis fallere, neque minis frangere poterat, invitam atque reluctantem vitiavit. Julianus enim à filia acceptæ injuriæ sensu in furorem acta animatus, ut contumeliam suæ familiæ illatam vindicaret, legiones Arabum ac Mahumetanorum ab oris Africæ in Hispaniam accersivit, & ultionem privatam cum patriæ proditione, & jugo peregrino, quod sub Ferdinando postremo vix tandem excussum est, nefando scelere conjunxit, Joannes Mariana *de reb. Hispan. lib. 6. cap.* 21. Renat. de Lusinga *de Imper. increm. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 5. Et ne antiquis inhæream, nuper Antonius Prior Cratensis anno 1492. cùm in Regno Portugalliæ post tot acceptas clades, publice non amplius esset tutus, in mediis tamen calamitatibus nondum lasciviæ oblitus erat, & matronæ honestæ difficulter contra ipsius libidinem se tuebantur, Conestag. de Portugal. & Castel. conjunct. *libro.* 9. Hanc insatiabilem gentis salacitatem tum alia hodie ostendunt plurima, tum maxime Urbs Valentia, ubi renus illicita tanta licentia dominatur, ut meretricia opera nullibi sit honoratior, atque libido tam habitatione, quàm vestitu, ac famulitio præ honestate habeat prærogativam. Et in Lusitania multi, ut quæstum faciant è vernis natis, ancillas tanquam columbas alunt, quarum concubitu adeo non offenduntur, ut etiam admissariis gaudeant, cùm partus ventri cedat.

Aiunt tamen, quod si polygamus originem trahit ex gente Mahumetana, vel è regione hæresi Lutherana vel Calviniana infecta, tunc etiam in Hispana Inquisitione præsumitur, quod sectam sequatur Mahumeti, vel dogma Lutheri, aut Calvini, Simanch. *d. tit.* 40. *numer.* 4. & in tali casu vehemens oriretur hæresis suspicio contra hujusmodi reum, ut per Locat. *in Judicial. v. hæreticus n.* 21. & Trasmier. *loc. cit. numer.* 4. qui *num.* 31. subdit, esse etiam de vehementi suspectum in Hispana Inquisitione, qui plures, quàm duas eodem tempore contrahit nuptias.

Contra hanc praxim, & contra doctrinam traditam à Trasmiera arguit Carena *par.* 2. *d. tit.* 5. *numer.* 58. primò, quod minus consequenter in hac re loquuntur Doctores Hispani, qui cogunt polygamos ad abjurandum tantummodo de levi, & sortilegos, qui abutuntur sacramento Baptismi, imagines scilicet baptizando, abjurare faciant de vehementi, cùm par ratio militet in utroque casu.

Secundo, quia si ex simplici, & unica polygamia oritur suspicio levis de hæresi, non poterit ex duplici polygamia resultare vehemens suspicio. Ex duabus enim levibus suspicionibus non consurgit suspicio vehemens, sicuti neque ex duabus vehementibus suspicio violenta, Farinac. *de hæres. q.* 195. *num.* 24.

Ad primum argumentum respondet nonnemo, quod dispar est ratio. Nam ideo baptizans imaginem est de hæresi vehementer suspectus, quia præsefert aliquid, quod est hæresis manifesta, ut quod illæ imagines sint capaces Sacramenti baptismi, ut per Pegnam *par.* 2. *direct. com.* 67. At in polygamia consideratur, quod in delictis, quæ circa carnis fragilitatem versantur, videtur potissimum locum habere depravata voluntas, quæ mentem sæpe excæcare, & consilium obnubilare solet. Præterea sæpe imagines baptizans illis utitur ad sortilegia perpetranda, quæ omnia reddunt operantem de hæresi manifeste suspectum; siquidem nisi is crederet, talia Sacramenta habere virtutem ad maleficiorum operationem, illa non adhibuisset. Ast in polygamis non videtur manifeste hæc deordinatio mentis, sed tantum inordinatus affectus voluntatis & concupiscentiæ propter libidinem.

Et ad secundum. Quicquid sit, an ex duabus suspicionibus de levi oriatur una suspicio de vehementi, ut docet Locatus *in Judic. v. abjuratio numer.* 1. quod neque Farinacius *loc. cit.* absolute negat, sed tantum aliis cogitandum relinquit, quia illi durum videtur, nec tamen negat, quin ex duabus vehementibus suspicionibus oriatur suspicio violenta, sed tantum ait Farinacius, eum, qui abjuravit de vehementi, si secundo lapsu nonnisi de vehementi suspicione constiterit, non debere dici relapsum. Solum aiunt, quod reiterans illicitas nuptias polygamus redditur de vehementi suspectus de hæresi. Quia magis abutitur sacramento matrimonii, & majorem illius contemptum habere videtur, ac magis depravata voluntas in hujusmodi reo apparet, ad eum plane modum, quo de blasphemantibus hæreticaliter docet Eymeric. *p.* 2. *direct. quæst.* 41. *numero* 5. & Repert. Inquis. *v. blasphemia*, ubi dicitur, quod qui pluries ac frequenter in ludo, ac extra ludum in tales blasphemias prorumpit, debet cogi ad abjurandum, ut vehementer suspectus juxta *cap. accusatus sub initio de hæret.* Si autem non frequenter, sed rarò, tunc videtur abjurare debere, ut leviter suspectus juxta *idem cap. accusatus.* Pari ratione qui unicam committit polygamiam, considerans Inquisitio Hispana carnis fragilitatem, ejusque concupiscentiam ex depravata tantum voluntate, habetur leviter de hæresi suspectus, cùm verò quis plures, quàm duas contrahit nuptias, erit de vehementi suspectus, quia præter inordinatum affectum voluntatis, magis manifestatur deordinatio mentis, majorque contemptus Sacramenti matrimonii.

Neque absurdum existimari debet interdum ex delicto semel commisso oriri levem suspicionem ex iterato autem vehementem, quod quidem aperte asserit Eymeric. *loc. cit. quæst.* 56. *nu.* 10. & probat ex Concilio Tarraconensi, ubi habetur, quod qui dicit, vel facit aliquid contra fidem, & hoc semel, suspectus sit leviter de hæresi. Qui autem bis, vel ter suspectus sit de hæresi vehementer. Qui autem pluries ac frequenter, suspectus sit de hæresi vehementissime. Hæc de praxi Hispanæ Inquisitionis.

At in supremo Tribunali Sanctæ Inquisitionis Romanæ polygamus semper abjurare solet de vehementi, quia præsumitur male sentire de Sacramento matrimonii, ac opinari licitum esse plures uxores simul ducere, prout sentiunt Anabaptistæ, Lutherani, Mahumetani, aliique, ut per Farinac. *de hæres. quæst.* 178. *num.* 68. Gerson. in *tr. de potest. consid.* 12. Simanch. *de cath. instit. tit.* 50. *num.* 27. & Enchir. *tit.* 41. *num.* 3. Albert. *de hæret. quæst.* 34. *num.* 46. Pegnam *p.* 2. *com* 80. Delrium *lib.* 5. *magic. sect.* 12. Fernandez de Othero. *q. jur. par.* 3. *quæst.* 9. *num.* 4. Carenam *loc. cit. num.* 58. ubi refert, quatuor polygamos Romæ in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam abjurasse de vehementi die 18. Maii 1597. Si enim sortilegus ex amore abutens Sacramento Eucharistiæ, vel Olei consecrati, vel Baptismi, regulariter est suspectus de

vehementi, ita etiam præsumendum est de abutente Sacramento matrimonii, de hæresi esse vehementer suspectum. Atque ita etiam declaravit sæpius S. Congregatio S. Officii, præsertim sub die 7. Martii 1602. Et sub die 4. Septembris 1614.

Rationem autem cur Romana Inquisitio imponat polygamo abjurationem de vehementi, illam aiunt Doctores Hispani esse, quia observat, infectionem hæresis, Hispana verò libidinem, vel cupiditatem, ut præ cæteris ait Trasmiera *loc. alleg. nu.* 1. quia nimirum apud Inquisitionem Romanam plures inventi sunt, qui ideo polygamiam contraxerint, quia hæresi, aliove errore laborarent, quare meritò talis animadversio in illa est inducta. Apud verò Inquisitionem Hispanam, quia, ut plurimum, hujusmodi polygami libidine aut avaritia ducti, quæ miseros homines cogunt *trascendere fines*, ut ait Lucret. *lib.* 3. hoc scelus committunt, propterea majori misericordia tractantur. Vel etiam ex juris præsumptione id provenit, attenta gravitate, ac frequentia hujus delicti, & quod Lutherani Italiæ propinqui ex una parte, & Turcæ ex alia, qui admittunt pluralitatem uxorum, merito ac prudenter Summi Pontifices præsumpserunt, hoc delictum ex hæresi Lutherana, vel infidelitate Turcica provenire, & ideo tales deliquentes, ut suspectos de vehementi habendos esse. Quare attendens Romana Inquisitio periculum, quod hæretica labes inducere solet, ubi periculum hæresis est, contra illam præsumit; Hispana verò Inquisitio flammas considerans, quas luxuria excitare solet, ac mentes perturbare, humanæ fragilitati indulgentius compatitur, ut per Tramieram *loc. cit.*

Hoc discrimen, ut tandem aliquando ingenuè loquar, mihi non placet. Nam suspicio hæresis de vehementi in polygamo resultat ex facto ipso, ut probavi *in primo tomo.* Unde licet per torturam intentio purgetur, adhuc tamen remanet abusus Sacramenti, & sacrorum rituum Ecclesiæ, abjuratione de vehementi coërcendus. Cætera per injuriam imponuntur Italis. Nam ut nihil loquar de Christianis novis, quo nomine Lusitanorum bene magna pars veniunt, qui avitam Judaicam religionem à majoribus illorum, mortis, exilii, servitutis, & aliorum periculorum metu, lingua quidem jurantibus, sed mentem injuratam gerentibus desertam, adhuc animo retinent, christianam autem actibus fingunt, servantque, tanquam legibus jussam, non tanquam Deo gratam. Vide de hisce Hier. Conestag. de Portugal. & Castel. conjunct. *lib.* 1. Quis hodie populus tot *Renegatos*, sic appellantur illa hominum portenta, quæ, Christi sacris impie repudiatis, ad diram vaferrimi imposturis Mahumetis superstitionem desciscunt, quod christianum Imperium tot Christi hostes hodie parturit. Quis putet bonam Hispaniæ partem contagio Mahumetismi laborare? Quis credat in bello illo Africano, quo Sebastianus Rex Portugalliæ, ætate ac prudentia fere puer, funesto prælio occubuit, Molejum Molucum, Mauritaniæ Regem in exercitu suo quindecim circiter millia militum Renegatorum, & eos plerosque ex Andaluzia oriundos, habuisse? Nicol. Clenard. *epist. lib.* 1. *ad Latom.* anno Christi 1578. Conestag. *loc. cit. lib.* 2. Itaque creditu est multo facilius, non amore, neque avaritia, cæterisque pravæ mentis cupidinibus in polygamiam ruere Hispanos, sed abusu sacramenti matrimonii ob suspicionem Mahumetanam, etsi ante, ut ipsi aiunt de Italis, Mahumetem ac Lutherum essent polygami.

At nil mirum, cùm Hispanorum jactationes non semel audiantur, quibus homines supra alios scilicet Religionis amantes in invidiam aliorum Regum, Principumque tam diu gloriati sunt, quod nunquam paci cum hæreticis, quos ipsi vocant, subscripserint, sitque Hispanæ dominationis lex fundamentalis, ut nonnisi Catholicos ferat subditos, ut ex Concilio Toletano VI.

Hinc Recaredo Regi Hispaniæ ab universo Concilio Toletano tertio sub annum 589. sic acclamatum legimus: *Cui à Deo æternum meritum, nisi vero Catholico Recaredo Regi? Cui à Deo æterna Corona, nisi vero orthodoxo Recaredo Regi? Cui præsens gloria, & æterna, nisi vero amatori Dei Recaredo Regi? Ipse novarum plebium in Ecclesia catholica Conquisitor. Ipse mereatur veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit Officium. Ipse sit Deo, & hominibus amabilis, qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris.* Nota munus Conquisitorum in Regibus Hispaniarum ex hoc Concilio. Idem in Concilio Toletano sub anno 597. *Christianissimus* vocatur, quemadmodum & anno 599. in Concilio Barcinonensi.

Similiter autem & Cinthilanus Gothorum in Hispania, Galliaque Rex à Concilio Toletano Sexto *cap.* 19. *Christianissimi* appellatione ornatur anno 638. Sed & Sisetuthum Regem anno *616.* pulsis ex Hispania Judæis, *Christianissimum* cognominatum fuisse gravissimi Scriptores fidem faciunt. Regem Ervigium Leo Papa anno 684. *præcellentissimum, atque Christianissimum Regem* appellat. Gregorius quoque septimus Ramirum & Sanctium tertium Aragonorum Reges *Christianissimos* vocat. Quo titulo similiter Alfonsus magnus Legionis, & Castellæ Rex à Joanne Papa octavo afficitur.

Carolum Magnum anno Domini 813. in Moguntino Concilio *Christianissimi* appellatione honestari, Papyrius Massonius, homo Gallus, assentientibus aliis historicis, annotavit. Sed is nempe honos, non tanquam Regi, verum ut Imperatori, tum non nisi à provinciali Concilio, delatus fuit. Imperatoribus enim id cognomen ab Ecclesia tribui solere, ex Conciliorum veterum actis, & sanctorum Patrum scriptis apparet. Itaque Caroli Magni posteris, qui non simul Imperatores essent, eum titulum nusquam tribui legimus. Joannes Papa XXII. Clemens V. Bonifacius VIII. & Martinus V. constanter *Illustres* Galliæ Reges, nunquam verò, quod constet, *Christianissimos* appellant. Et Pius secundus in Mantuano Concilio anno 1460. Carolum VII. Galliæ Regem primum fuisse testatur qui ultro sibi adscito *Christianissimi* titulo cæteris se Principibus omnibus prætulerit.

Verum quoniam amplius, ac dignius Catholici, quàm Christianissimi nomen videtur, cùm qui Catholicus sit, eum jam Christianum esse, omnes intelligant. Quam ob causam Christi Ecclesiam, non Christianam, sed Catholicam in fidei Symbolo Apostolis vocare visum fuit; propterea Ecclesia appellationem suam cum Hispaniæ Regibus honoris causa communicare voluit, ut qui Regem Catholicum nominari audiunt, statim de Hispaniæ Rege sermonem esse sciant.

Alfonsum primum Hispaniæ Regem, Pelagii Regis generum, tumuli ejus inscriptio Catholicum nominat, quod ipsum omnes variarum nationum scriptores faciunt, & Cardinalis Baronius, minime alioquin in Hispanos ambitiosus, duplici titulo id ei cognomen asserit sub anno 704. Primum quia Catholicam propagavit Religionem. Deinde, quoniam successerit Recaredo, cui totius Concilii acclamatio eum honorem prius detulerat. Subinde verò Alfonsi successores eodem cognomine insigniri solitos, tabulis & monumentis publicis, quæ hodieque extant, doceri potest, nominatimque ex Castellæ Regibus Ordo-

nium

nium primum circa annum 827. Sanctium Crassum 930. Alfonsum sextum 1066. Alfonsum Octavum 1160. Joannem primum 1379. Ex Aragoniis verò Petrum primum circa annum 1094. & Petrum secundum 1203. Id etiam hodie Carolo primo Hispaniarum Regi propter veram apud Deum, hominesq; gloriam divino munere à tot Regibus ad se propagatam, omnino faciendum esse intelligit.

Et nihilominus utraque praxis hoc S. Congregationes decreto conciliari potest: In crimine polygamiæ si Curia secularis prævenerit, Inquisitor debet examinare polygamum in spectantibus ad fidem, & super intentione illum abjurare faciet de levi, vel de vehementi juxta facti qualitatem. Postea sinat, ut Curia secularis, quæ prævenit in carceratione exequatur pœnam triremium 14. Maij 1592.

Idque interim advertendum est, quod ibi polygamus habetur solum, ut suspectus de levi, si semel delinquat, non debet haberi, ut suspectus de vehementi ex eo, quod pluries delictum polygamiæ committat. Nam doctrina illa Locati *eo v. abjuratio nu.* 1. *& v. suspicio num.* 18. quod ex pluribus suspicionibus de levi consurgat suspicio de vehementi, & ex duabus vehementibus suspicio violenta, merito fuit judicata dura à Farinacio *de hæres. q.* 195. *n.*24. Et quidem non est in jure fundata, & præcipue quantum ad suspicionem violentam, ex qua reus puniri potest pœna ordinaria. Quia hæc non potest locum habere, nisi in casibus in jure expressis, cùm solius Principis sit decernere quòd & quando ex præsumptione possit reus vel tradi brachio seculari, vel ex rigore pœna ordinaria puniri.

Etenim multiplicatio actuum, qui non sunt necessario ex hæresi, sed possunt esse ex multiplici alia causa, si actus tales sunt, quod ex uno non oritur, nisi levis suspicio, idem dicendum est de aliis cæteris paribus, & sic multiplicantur leves suspiciones; sed ex illis disparatis, & quæ non habent inter se connexionem, & rationem partis non consurgit una integra suspicio, quæ sit vehemens, sed unum aggregatum per accidens ex pluribus suspicionibus & multiplicatio individuorum unius speciei non constituit speciem aliam distinctam. Ideoque, licet aliquis ter, quater, & amplius sit polygamus, abjurat tamen in Italia de vehementi, & sicut gravius peccavit, ita gravius punitur pœna triremium septennali vel decennali, vel etiam gravius pro qualitate criminis. Unde qui abjurat de vehementi ac deinde cohabitat cum secunda uxore, non obstante præcepto de non cohabitando, repetit abjurationem, & damnatur ad triremes.

Porrò dicendi sunt ac puniendi, ut polygami primò manifestus polygamus, qui sciens alterum conjugem vivere, contrahit matrimonium per verba de præsenti cum alia. Quod est certum. Cum autem *in cap. Dominus de secund. nupt. & in cap. in præsentia de sponsal.* statutum sit, ne Episcopi permittant matrimonio copulatos ad aliud matrimonium accedere celebrandum, donec certum nuncium recipiat de morte conjugum, ideo secundò ut polygamus punitur, qui ex prætensa morte alterius conjugis non servata forma *d. cap. Dominus, & cap. in præsentia* contrahit cum altera. Nam saltem se exponit periculo polygamiæ, & iccirco ab Inquisitoribus est puniendus. Ejusdem enim speciei est peccatum illius, qui se exponit periculo delinquendi, & ejus, qui delinquit, Caren. *p.* 2. *tit.* 5. *num.* 31. ubi refert ex decreto S. Congregationis, mulierem, quæ, non servata dicta forma, contraxerat Cremonæ, fuisse coactam ad abjurandum de vehementi, & damnatam fuisse ad inserviendum hospitali per sex menses, & Parochus, qui matrimonio interfuit, licet mulierem, quæ tenellæ erat ætatis, credidisset esse virginem, suspensus fuit ab officio per quinquennium, etsi ex benignitate supremi Tribunalis fuerit post sex menses restitutus.

In hoc autem casu inquirendum est, an conjux, qui prætenditur mortuus, fuerit verè mortuus tempore secundi matrimonii, alioquin secundum matrimonium neque irritum, neque validum poterit declarari, & interim conjuges separandi sunt, cùm non liceat eis simul habitare *caput.* 1. 2. 3. *&* 4. *de spons. duor.* Facta inquisitione, si probetur, quod prior conjux vivat tempore, quo contractum est secundum matrimonium, hoc declarabitur nullum, & contrahens punitur, ut polygamus, sicut verè est polygamus. Nec poterit allegare bonam fidem, cùm non bona, sed mala fides ac dolus præsumatur in eo, qui facit, quod non debet. Neque ignorantiam; quia cùm hæc sit ignorantia juris, non admittitur in foro externo, nisi pensatis circumstantiis personæ, loci, & facti juxta notata à Doctoribus in *cap.* ut animarum *q.* 7. de constit. At si, facta disquisitione, constiterit, primam illam conjugem mortuam fuisse tempore secundi matrimonii, adhuc punietur, qui secundum matrimonium contraxit, non servata dicta forma, licet mitius, quia verè non est polygamus. Si verò mors prioris conjugis fuisset notoria & certa, ex eo tamen quod contraxerit secundum matrimonium, non declarata morte illius in foro Ordinarii, ut ex *d. cap. Dominus*, & *cap. in præsentia fieri debet*, non punietur in S. Officio, ut mox dicetur in casu simili.

Cùm igitur mors alterius conjugis debeat esse certa, & non sufficiat probabilis *d. cap. in præsentia*, hæc certò prius probari debet. Nec sufficit ad mortem probandam unus testis de visu, nisi simul adsint testes, qui probent famam, & vocem publicam mortis, vel nisi ob loci magnam distantiam non possit haberi major probatio, ut per Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disp.* 26. ubi late docet quomodo mors probari debeat, & per Carenam *p.* 2. *tit.* 5. §. 4. *n.* 25. qua de re nos alibi.

Unde presbyteri quidam inquisiti in S. Officio Mantuano de celebratione matrimoniorum plurium polygamorum sine legitimis probationibus, Sanctissimus declaravit, ut prævia interrogatione, an credant, vel crediderint, licere presbytero curam animarum agenti tempore belli, aut pestis, dum itinera sunt clausa, celebrare matrimonia, non factis diligentiis à S. Concilio Tridentino præscriptis. Si rectè responderint, damnentur ad carcerem triennalem cum suspensione perpetua à cura animarum, & exilio à locis delictorum. Quod verò ad matrimonia, ut supra celebrata, mandavit verificari mors priorum maritorum, ac interim conjuges moneri, ne insimul cohabitent. Ita sub anno 1632.

Tertio punitur in S. Officio, qui prætextu nullitatis primi matrimonii, illa nullitate non declarata per Ordinarium, contraxit secundum matrimonium. Sed si nullitas prioris matrimonii non sit notoria, Inquisitor debet cognoscere de hac nullitate & in ejus foro est reus puniendus. Quod si, examinata causa, primum matrimonium repertum fuerit validum, punitur, ut polygamus, & secundum matrimonium declaratur nullum. Si verò primum matrimonium fuerit repertum nullum, adhuc ille punitur pro ejus temeritate, Farinac. *de hæres. q.* 178. *num.* 71. Masin. *in pr. p.* 9. *ass.* 42. & Caren. *d. tit.* 5. *num.* 31.

Et tamen in hoc casu, si primum matrimonium fuerit declaratum nullum, excusandum esse reum ab abjuratione, vult Transmiera *de polyg. lib.* 2. *q.* 7. *nu.* 19. Quod non approbat Carena *d. n.* 31. ea ductus ratione

tione, quia videtur dispositus ad contrahendum secundum, etiamsi illud primum sit validum. Verùm id non potest rectè deduci. Quia ex quo contrahit secundum matrimonium ex eo, quod credit primum esse irritum, potius deducitur, quod non contraheret, se crederet validum. Aliam igitur rationem nos reddimus, quia ille temere contraxit secundum matrimonium, & se exposuit periculo polygamiæ. In his enim non licet sequi opinionem probabilem vel probabiliorem, sed jus positivum, ac divinum, quæ, exigunt, ut non contrahatur secundum matrimonium, nisi nullitas primi sit certa, & ideo jura volunt, ut non contrahatur secundum, nisi declarata nullitate primi. Unde saltem ubi nullitas primi non sit indubitata, vel notoria, temere agit, qui secundum contrahit. Si verò nullitas primi matrimonii sit patens tunc si conjux convolet ad secundum, non præmissa declaratione primi, cognoscere de hoc delicto non pertinet ad Inquisitorem, sed ad Ordinarium, & punitur reus juxta dispositionem *cap. Cum in Apostolica de sponsal.* Farinac. *loc. cit. d. n.* 71. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 8. *n.* 1. & Carena *eo n.* 31.

At quid si nullitas primi matrimonii sit certa, sed non patens, quia fuit irritum ex defectu consensus? In hoc casu dicenti se non consensisse in primum matrimonium, non est credendum. Nam ejus assertio est contra ejusdem assertionem, qui in facie Ecclesiæ suum consensum præbuit, ab ea pro vero acceptum, & approbatum, ideoque in foro externo ei non creditur, nisi id probet ut diserte Sanchez *lib.* 2. *disp.* 33. *num.* 3. *& disp.* 45. *q.* 1. ubi tradit indicia & conjecturas, ex quibus defectus consensus possit probari. Ex hoc igitur defectu non licet conjugi transire ad secundum matrimonium, nisi in judicio Ecclesiæ prius nullitas fuerit declarata, ut firmat idem Sanchez *d. q.* 1. *num.* 13. Quare, si non probet defectum consensus in primum matrimonium, & contrahat secundum, habebitur pro polygamo, & abjurabit, punieturque juxta delicti qualitatem.

Si quis verò contraxerit matrimonium nullum, nisi nullitas sit patens, ac indubitata, contrahens subjicietur foro S. Officii, ut ex Trasmiera *lib.* 2. *q.* 9. & Carena *d. n.* 31. Qui tamen hoc limitant, nisi secundum matrimonium sit nullum ex defectu consensus. At neque hæc limitatio locum habet. Quia si defectus consensus est patens, id comprobatur in omni impedimento dirimente, si latet, jam nullitas non est patens, spectatque ad S. Officium cognoscere de hac nullitate. Si verò contrahens secundum matrimonium protestetur, quod per quæcunque verba non intendit vere consentire, & matrimonium contrahere, ad Inquisitorem etiam spectabit de hac protestatione cognoscere, ejusque valorem examinare, ut per Caren. *eod. nu.* 31. Quanti autem valeat hæc protestatio fuse ostendit Sanch. *d. disp.* 45. *q.* 2.

Quarto inter polygamos recensetur, & in S. Officio punitur attentans polygamiam, qui scilicet proxime attentat contrahere secundum matrimonium, primo existente valido. Unde qui contrahit sponsalia cum secunda est de hæresi suspectus, & in S. Officio punitur. Est contra Riccium superius adductum. Nam in foro externo ex sponsalibus, quæ sunt præparatoria ad matrimonium, satis constat de voluntate contrahendi secundum matrimonium, cum ex præparatoriis ad præparatum deducatur efficax argumentum, Menoch. *cons.* 788. *num.* 13. sicque ex voluntate contrahendi secundum matrimonium aliqua suspicio hæresis oritur.

Et quamvis leges disponentes de matrimonio regulariter non procedant in sponsalibus de futuro, id tamen non obstat. Quia lex divina prohibens secundum matrimonium, simul prohibet voluntatem illud attentantem, sufficitque in proposito, quod attentatum aliquam hæresis suspicionem inducat. Quare licet hoc attentatum non subjiciatur omnibus legibus disponentibus de matrimonio, ac proinde hoc delictum non sit puniendum pœna ordinaria per leges statuta in contrahentes secundum matrimonium per verba de præsenti, puniendum tamen est per Judices, ad quos pertinet punire matrimonium contrahentes, ut per Carenam *p.* 2. *tit.* 5. §. 4. *num.* 33. *&* §. 7. *a nu.* 35. Estque hic attendenda regula illa, quod quando attentatum est delictum punibile, tunc Judex competens delicti consumati est etiam Judex competens attentati. Quod in hoc casu maxime comprobatur, si sponsalia contracta sint coram Parocho, & sint factæ publicationes. Quinimmo in illis partibus, in quibus S. Concilium Tridentinum non obligat, & sponsalia de futuro, sequuta copula, transeunt in matrimonium de præsenti, qui sic sponsalia contraxit, & copulam habuit, puniendus est, ut polygamus, Caren. *loc. cit. num.* 46. ubi ex Cantera *quæst. crim.* *p.* 4. *num.* 29. tradit, quod in Civitate Murciæ quidam Marinus fuit punitus pœna contrahentium binas nuptias, & quod ita fuit judicatum in supremo Tribunali Hispaniarum.

Quoniam vero in hoc casu non datur exterior abusus Sacramenti, quia non contrahitur secundum matrimonium, sed tantum datur præparatio ad illud, iccircò id attentans abjurat de levi, Caren. *p.* 2. *tit.* 5. §. 4. *num.* 60. *Salell. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 285. & declaravit S. Congregatio his verbis: *Qui attentavit ducere secundam uxorem, abjurat de levi, & manet præ foribus Ecclesiæ 29. Novembris* 1628. Quidam tamen fuerunt damnati ad triremes, ut 1634. 1637. ac sæpe aliàs. Ac licet Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 35. hos attentantes liberat ab omni suspicione, dicens eos puniendos esse à suis Ordinariis, id tamen procul vero est. Nam puniuntur à S. Officio, ut est probatum, & habentur quodammodo suspecti de hæresi. Illud autem verum est, quod ipse Sousa subjungit *num.* 7. quod scilicet contrahens sponsalia cum duabus mulieribus, non est de fide suspectus. Quia ex hoc non attentat duplex matrimonium, cùm ipse nullius sit maritus, & si alteram duxerit in uxorem, sponsalia cum altera inita, erunt irrita, nec tenetur, vivente illa, quam duxit, aliam ducere ideoque hic casus non pertinet ad S. Officium. Maritus autem, qui viva sua uxore, nec cum alia contraxit matrimonium, neque sponsalia, sed tantummodo tractavit de alia ducenda, omissa omni abjuratione, debet mitè pœnis arbitrariis puniri ab Inquisitoribus. Quod approbat Carena *ibid. num.* 35.

Quinto ratione polygamiæ, puniuntur in S. Officio qui ei cooperantur, nempe qui scienter ducit in uxorem eam, quæ habet virum, vel è contra. Isti enim, maxime pro sua parte, abutuntur Sacramento matrimonii, & sunt socii criminis hæreticalis. Neque excusantur, ut vult Cantera *p.* 4. *cap.* 4. *nu.* 29. quod præsumantur id facere calore libidinis. Nam interim cooperantur, ac sunt consocii in crimine polygamiæ & non evitant omnem hæresis suspicionem, nisi ignorantia illos excuset, Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 35. *num.* 9. & Caren. *p.* 2. *tr.* 5. §. 4. *num.* 47.

Item mandantes & consulentes, ac procurator, qui nomine sui principalis contrahit secundum matrimonium. Omnes enim isti cooperantur polygamiæ, & à S. Officio puniuntur, tanquàm de hæresi suspecti. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* Carena *loc. cit. num.* 51. Salell. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 206. *&* 208. *& lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 262.

Testes in judicio Ordinarii examinati, & falsò deponentes de morte alicujus conjugis, ac de alterius libertate, ut secundum matrimonium contrahere possit

possit. Quamvis enim isti falsum deponant in alio foro, scilicet in foro Ordinarii loci, tamen indicium universale criminis polygamiæ, quod spectat ad S. Officium, absorbet judicium particulare horum testium juxta *l. per minorem causam ff. de judic.* Proceditque regula certa, quod ubi cooperatio est delictum punibile, cognitio illius pertinet ad Judicem, ad quem pertinet cognoscere de principali delicto. Testes autem deponentes falsò de libertate conjugis cooperantur polygamiæ, cùm sint causa, quod ligato vinculo matrimonii detur ab Ordinario licentia contrahendi secundum matrimonium contra leges. Meritò igitur testes isti à S. Officio puniuntur, ut constat ex praxi, & testantur Carena *p. 2. tit. 5. num. 67.* ac Salell. *lib. 6. cap. 8. num. 208.*

Si autem hi testes negent, se deposuisse id, quod in processu formato pro illorum examine continetur, & per Notarium fuit scriptum, si deposuerunt coram Judice ad id deputato, ut fieri debet ex instructione S. Officii super probatione status liberi, & decretorum S. Congregationis, vel saltem subscripserunt etiam per solum signum Crucis depositioni, standum est scripturæ Notarii, etiam ad effectum puniendi eos criminaliter, ut per Doctores, quos refert, ac sequitur Carena *d. tit. 5. num. 68.* Si verò eorum depositio fuit subscripta solum à Notario, cùm sit incertum, quis sit reus falsitatis, nec testes, neque Notarius potest condemnari, ut Doctores, quos adducit Farinac. *de hæres. q. 158. num. 204.* & alii, quos sequitur Carena *ibid. numer. 64. ubi numer. 72.* ait, quod ne quidem datur locus torturæ ex dicto Notarii contra testes, neque ex dicto unius testis contra Notarium, nisi testes sint plures quàm duo, vel Notarius sit malæ famæ, & testes sint alicujus existimationis. Quod si Notarius sit bonæ famæ, etiamsi duo testes sint bonæ famæ, si non concurrant alia indicia coadjuvantia, non est deveniendum ad torturam. Eadem docet Salel. *lib. 6. cap. 8. num. 213.* Ideoque in S. Officio, in quo regulariter non solet comprehendi reus, nisi contra illum adsint indicia ad torturam, non datur in hoc casu locus carcerationi, nisi in casibus, in quibus dantur indicia ad torturam. Ex attestationibus tamen duorum similium testium posse Notarium vocari, ac subjici examini, & quatenus etiam non se gravet; posse tam ipsum, quàm testes sub aliqua fidejussione retineri, ut se præsentent toties quoties, voluit idem Carena *eo loco num. 73.*

Ut autem crimen polygamiæ constet, tria sunt probanda. Duo matrimonia, & quod prior conjux viveret tempore, quo fuit contractum secundum matrimonium. Matrimonia facile probantur ex fidibus Parochorum desumptis è libris matrimoniorum, quæ in hac materia plenè probant, matrimonia fuisse contracta, ut per Nicol. à Janua *de script. privat. lib. 5. tit. de libr.* Plebanor. Ricc. *in prax. Episc. tit. de matrim.* & Caren. *d. p. 2. tit. 5. numer. 52.* Probantur etiam per testes, qui esse debent omni exceptione majores, cùm tractetur de validitate, vel nullitate matrimonii. Idque maxime verum est, cùm non habeatur fides Parochi, & reus est negativus. Quod si secundum matrimonium fuit solum attentatum per sponsalia, utrumque horum probandum est, scilicet existentia primi matrimonii, & sponsalia pro secundo, & hæc probantur per testes, ac per instrumenta dotalia, quæ sponsalia quodam modo probant, aut per fidem Parochi deponentis de sponsalibus, vel de publicationibus matrimonialibus à se factis. Parocho enim in his, quæ spectant ad officium suum, debetur plena fides, Nicol. à Janua *loc. cit.*

Quod autem viveret alter conjux tempore, quo contractum fuit secundum matrimonium, vel contracta fuerunt secunda sponsalia, probandum etiam est. Ideo enim secundum matrimonium est illicitum, ac inducit polygamiam, quia conjux contrahens secundum matrimonium, non est solutus vinculo primi matrimonii: ad probandum autem vitam alterius conjugis non sufficit præsumptio, quod quilibet præsumitur vivere centum annis. Quibus modis vita probari possit, latissime tradit Farinac. *in fragm. crim. à nu.* 308.

Comprobanda etiam est identitas personæ, quod nimirum eadem sit persona, quæ contraxit utrumque matrimonium. Ea probatur, vel per rei confessionem, vel per testes modo tradito à Scacc. *lib. 1. de judic. cap. 82. num. 19.*

Polygami autem ita expediendi sunt secundum Albertinum de *agnoscend. assert. q. 36. num. 18.* Cùm quis factum hæreticale commiserit, si neget intentionem malam non est torquendus super intentione, sed deveniendum est ad condemnationem, ac punitionem. At hoc adversatur juri & praxi. Distinguendum igitur est inter factum hæreticum, & hæreticale. Factum hæreticale immediate indicat malam voluntatem, quæ quidem non necessariò ex hæresi, sed ex multiplici alia mala concupiscentia potest oriri. Et iccirco ex facto hæreticali, etiam plenissime probato, non deducitur necessariò hæresis, ideoque si reus neget intentionem hæreticam, torquendus est super intentione, si suspicio hæresis sit vehemens. Ubi verò dictum, vel factum est formaliter hæreticum, quia nimirum tanquam signum ad placitum, ex usu, aut institutione significat internum proferentis, vel agentis conceptum, qui est hæreticus, tunc etiam datur locus torturæ, si dictum, vel factum sit signum ambiguum, vel si reus alleget ignorantiam, vel dicat se finxisse, ac mentitum fuisse, & adducat sui dicti aliquam causam, ut quia ex metu operatus sit extrinsecus contra suam internam intentionem. Sed quando dictum, vel factum est formaliter hæreticum, estque manifestum ac certum, sumusque in materia, quam reus scire potuit, ac expresse credere debuit, nec excusatio ignorantiæ admitti debet, non potest reus negare hæreticam intentionem, nisi dicendo, quod mentitus est, & finxit. Quod non est credendum in materia tam gravi, nisi adducat causam fictionis, & mendacii. Et ideo tunc ille non est torquendus, sed puniendus. Sufficit tamen, ut non puniatur sine tortura, si qualiscunque causa suæ fictionis ab eo allegetur. Polygamia autem non est factum hæreticum, sed hæreticale, quod plerunque oritur ex libidine, aut avaritia. Et ideo, si polygamus neget intentionem hæreticam, torquendus est super intentione. In modo autem torturæ servari debet consuetudo locorum, ita tamen, ut non debeat excedere semihoræ curriculum, expediturque cum abjuratione de vehementi publica, vel privata, damnatur ad triremes, & ad reficienda damna secundæ uxoris, ut sæpius decretum est, præcipue sub die 7. Martii 1602. Fuitque monitus quidam Inquisitor, qui quendam polygamum abjurare fecit de levi 4. Septembris 1614.

Quod si reus vel sine tortura, vel cum tortura fateatur intentionem hæreticam, & pœniteat, abjurat de formali. Si verò neget, & polygamia sit consumata, ex praxi sacræ ac supremæ Inquisitionis Romanæ abjurat de vehementi. Quamvis enim Pegna *p. 2. com.* 81. senserit ex qualitate polygami aliquando oriri solum levem suspicionem, & aliquando nullam, attamen Carena *p. 2. tit. 5. num. 59.* quem sequitur Salell. *lib. 1. cap. 8. num. 248.* existimat vix dari posse casum, in quo vehemens suspicio minuatur, & rustici etiam de vehementi abjurant. Quia cùm polygamia

mia sit prohibita jure naturæ, vix potest dari probabilis ignorantia malitiæ illius, & in omnibus reperiatur abusus Sacramenti, ex quo oritur suspicio vehemens. Verùm suspicio in hac parte non minuitur solum ex ignorantia prohibitionis legis, sed ex causa polygamiæ, aliena ab hæresi, & ideo potest constare, quod polygamia non fuerit, nisi ex libidine, vel ex avaritia, ut saltem minuatur suspicio, etsi non tollatur.

Hanc,tamen assertionem limitant aliqui,ut non procedat, quando coniux habet sufficientem probationem mortis alterius coniugis, vel nulltatis prioris matrimonii, & contrahat secundum, etiam si prima coniux vivat, aut primum matrimonium sit validum, quia non contrahit scienter secundum, & probabiliter putat, se posse valide ac sine fidei offensione contrahere, ut per Sousam *lib.*1. *aph. cap.* 35. *num.* 10. & Farinac. *de hæres. q.* 140. §. 2. *nu.*42. *ubi num.*11. ait, quod arbitrarium est Judici judicare, quæ sit sufficiens probatio ad excusandum contrahentem secundum matrimonium. Censentq; Covar. *lib.* 4. *decretal. p.* 2. *cap.* 7. §. 3. *n.* 3. & 4. Sanchez *lib.* 2. *de matr. disp.* 46. *num.*5 & Farinac. *loc. cit.* quod requiritur ad hanc excusationem certa, plena & tanta probatio, quanta requiritur ad hoc, ut Ecclesia det facultatem contrahendi. At nos hanc limitationem reiicimus cum Carena *eo tit* 5. *n.* 29. ubi refert & quod ex mādato. S. Congregationis fuit coacta abiurare de vehementi mulier, quæ cum secundo viro contraxerat, non servata forma *d. cap. Dominus de secund. nupt.* de quo *alibi*.

Attentantes polygamiam, diximus, abiurare de levi. Idem dicimus de mandantibus, & consulentibus, quod scilicet abiurant de levi, ut per Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *nu.* 279. existimat tamen Carena *loc. cit.* quod consulentes polygamiam eisdem pœnis, & eadem abiuratione puniantur ac polygami. Verum regulariter, nisi aliud lex expresserit, sub lege, ac pœnis latis contra aliquod delictum non comprehenduntur mandantes, & consulentes, & isti mitius puniuntur. Nec isti committunt polygamiam, sed illius sunt causa moralis, neque est in ipsis tam urgens causa suspicionis, longeque facilius potest contingere quod ex aliquo commodo temporali moveantur ad mandandum, & consulendum.

De procuratore major est difficultas. Quia iste, licet nomine alieno, secundum matrimonium contrahit & abutitur Sacramento. Ideo videtur dicendum, quod abiurare debeat de vehementi.

Testes verò falsi, qui falsum deposuerunt super libertate coniugis, quod non abjurent, ne de levi quidem ex praxi, sibi nota, testatur Salelles *d. lib.* 5. *cap.* 5. *nu.* 278. qui de hoc miratur, cur omittatur hæc abjuratio, fateturque se id non capere, cùm de fautoria in dictis falsis testibus innotescat, cupitque se doceri, seque, ac omnia sua subjicit judicio S. Congregationis. Augetur & admiratio, quia testes in causa polygamiæ, falsum deponentes, puniuntur in S. Officio, etiamsi sint testes sponte comparentes. At ego id nec affirmo, nec refello. Tantum adverto. Hac in re servandam esse praxim cujusque Tribunalis, & suo pondere pendendas circumstantias criminis ac personarum, & ad illarum proportionem compelli debent ad abiurationem vel de vehementi, vel de levi.

Quod vero ad attentantes polygamiam, vel illam mandantes, aut consulentes, vel ei cooperantes hoc insuper animadvertendum est, quod si pœniteant ante contractam polygamiam, ut si quis contraxerit sponsalia cum secunda in foro exteriori, ex religione recedit à sponsalibus ac promissione facta, illamque irritam velit esse, ac ita se declaret; vel mandans revocet mandatum, vel consulens retrahat consilium, & oppositum suadeat, tollitur hæresis suspicio, nec debent cogi ad abjurandum. Quia per hujusmodi pœnitentiam purgarunt omnem hæresis suspicionem, ut per Salell. *d. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 286. Optimus enim est portus pœnitenti mutatio consilii. Adverto tamen cum Trasmiera, quod si per ipsum non stetit, sed ex aliquo impedimento contigerit, quin sponsalia, inita cum secunda, executioni demandentur, remanet contra illum suspicio de levi, quia non rescidit sponsalia, sed persistit in voluntate quod ad se attinet illa perficiendi, ut *supra* notavimus.

Pœna autem, qua puniuntur polygami hæc est. Si polygamia est consumata, ejus ordinaria pœna est pœna triremium in quinquennium, quæ tamen augetur, si polygamia sit multiplex, in septennium, in decennium, in perpetuum. Quin etiam pro enormitate delicti polygamus traditur Curiæ seculari, si visum fuerit Eminentissimis Cardinalibus generalibus Inquisitoribus ex decreto Urbani VIII. quod incipit, *cum itaque*, editum 20. Junii 1637. Lege Simanch. *de cath. instit. tit.* 4. *nu.* 6. & in Enchir. *tit.* 12. *num.* 6. Param. *de orig. Inquis lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 11. *num.* 71. Farinac. *de hæres. q.*178. *num.* 73. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 8. *nu.* 2. Sous. *lib.* 1. *aphor. cap.. num.*20. Caren. *par.* 2. *tit.* 5. §. 4. *num.* 67. Salell. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.*193. & alios. Pœna etiam augetur, si adhibiti fuerunt falsi testes. Tunc enim polygamus damnatur ad triremes in septennium & amplius arbitrio Inquisitorum.

Si verò polygamus sit inhabilis ad triremes, sitque ignobilis ac vilis, arbitratu Eminentissimi Senatus multatur verberibus cum infami mitra, & carcere, vel exilio; sicut ad carceres damnantur nobiles, si visū fuerit, eos non esse ad triremes vel ad exilium damnandos, vel puniuntur pœna pucuniaria, aut aliquorum bonorum publicatione. Pro qualitate vero criminis damnantur ad carceres in longum tempus, etiam in perpetuum, si qualitas delicti hoc requirat, ut habetur ex citato decreto Urbani VIII. Qua de re vide Guttier. *pract. quæst. lib.* 2. *quæst.*6. Ferdinand. de Ottero *q.* 9. *num.* 3. & 4. & Transmier. *de polyg. lib.* 3. *q.* 8. & *seq.* ac alios supra citatos.

Mitiori verò pœna punitur, qui post adhibitam diligentiam, certus moraliter de sua libertate contraxit secundum matrimonium, *ut per Dian. p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 4. Salell. *d. lib.* 6. *cap.*8. *num.* 195. Ac longe mitiori, qui ex eo solum gravatur, quod vere mortua prima conjuge, contraxerit secundum matrimonium, non servata forma *d. cap. Dominus de secund nupt.* Sive non declarata prius ejus libertate, & non obtenta licentia ab Ordinario.

Attentantes etiam polygamiam, illa non sequuta, puniuntur mitius, & damnantur ad carcerem per aliquod tempus, vel ad exilium, aut in aliquem locum relegantur, vel si plebei sint, afficiuntur aliqua pœna publica, ut manendi pro valvis Ecclesiæ, vel aliis pœnis Inquisitorum arbitrio. Siquis verò pluries in polygamiam attentatam relapsus fuerit, damnatur etiam ad triremes, Carena *d. tit.* 1. *num.* 64. & Salell. *d. cap.* 8. *nu.* 198.

Qui autem cooperantur polygamiæ, ut si vir ducat eam, quæ est alteri nupta, puniri etiam debent. De hisce Carena *loc. cit. num.* 65. generaliter ait, quod, quæ dicta fuerunt à se antea, locum habent quod ad abjurationem, ac pœnas in viro, scienter ducente uxorem alterius, & in muliere ducente alterius virum. At non est credendum hos in rigore esse puniendos, ut polygamos, quia non sunt tales in rigore. Sunt tamen puniendi graviter ad arbitrium, quia cooperantur polygamiæ.

De mandantibus, & Consulentibus ajunt nonnulli eos puniendos esse eisdem pœnis, quibus polygami

lygami. Nam regula communis est quod consulens aliquod delictum, punitur, eadem pœna, qua delinquens, ut videre est apud Farinac. *in prax. p. 5. q. 129. à num. 23.* Immo aliquando majori, ut notat Albertin. *de agnosc. q. 30. num. 6.* exemplo medici qui dedit filio poculum venenatum, quo patrem per insidias necaret. Igitur consulens alicui polygamiam, multoque magis mandans non sunt minori pœna puniendi, Diana *d. p. 4. tr. 7. resol. 4.* ubi ex Moura refert, eadem pœna qua filiam polygamam, fuisse punitam matrem, quæ filiæ dedit consilium de polygamia. Quod sequuntur Carena *p. 2. tit. 5. num. 51.* & Salell. *lib. 6. cap. 81. num. 206.* ubi ex Trasmiera *lib. 3. q. 5. num. 1.* probat, quod non est improbabile, consulentem majori pœna esse puniendum. Tum quia in consulente est major præsumptio erroris, cùm consilium spectet ad intellectum, in quo residet error. Tum quia circumstantia luxuriæ, aut lucrandi dotem, quæ minuunt suspicionem erroris, non sunt in consulente, sicuti sunt in contrahente secundum matrimonium.

At hæ Salellis rationes non magni apud me sunt momenti. Non prima, quia suspicio erroris non oritur ex potentia intellectiva, sed ex objecto, & in re proposita est ex abusu Sacramenti, & ex eo, quod apud hæreticos ac infideles viget hic error, quod non prohibitum ducere simul plures uxores. Circa hoc autem objectum pejus se habet intellectus polygami, qui judicat polygamiam esse eligendam, ac illam efficaciter imperat, & exequutioni mandat, quàm intellectus consulentis, qui illam solum consulit, non efficaciter imperat.

Neque secunda. Nam esto in consulente non sit motivum luxuriæ, aut lucrandi dotem, propè innumera tamen alia sunt motiva, ut amicitiæ, consequendi aliquod commodum ex secundo matrimonio, immo & odium polygami, ut ex polygamia ille puniatur, & alia bene multa, ex quibus, salva fide, potest moveri ad polygamiam suadendam.

Regula verò illa, quod consulentes, ac delinquentes eadem pœna puniantur, plurimas patitur exceptiones, tuncque vera est, quando lex personas prohibens delictum expresse comprehendit etiam mandantes, consulentes, & cooperantes. Ubi autem non exprimuntur adest regula contraria, quod pœnæ latæ contra delinquentem non extenduntur ad mandantes, & consulentes. Unde, licet puniendi sint, non tamen pœna ordinaria puniendi sunt. Et ita probabimus cum communi sententia, quod mandantes & consulentes solicitationem ad venerea in sacra confessione non subduntur pœnis Constitutionis Gregorianæ. Quia non eodem modo delinquit, qui solum moraliter influit in delictum, ac ille, qui physice, ac reapse illud committit. Sicque in casu, quo arbitrio Judicum isti damnandi sint ad triremes, pro minori tempore damnandi sunt.

Testes quod attinet, qui falsò testimonium dixerunt super libertate alicujus, ut de morte ejus uxoris, ut ille possit aliam ducere, sequuta polygamia, eos puniri pœna delinquentis, dixerunt Carena *d. tit. 5. num. 67.* quem & in hoc etiam, ut ferè semper, sequitur Salell. *d. lib. 6. cap. 8. num. 212.* qui hoc etiam ostendit ad inducentes ad testificandum. At verò praxim esse in S. Officio, ut testes falsi damnentur ad triremes, vel si sint inhabiles, ad alias pœnas, tradit Farinac. *de hæres. q. 188. num. 39.*

Tum præterea polygami hanc pœnam incurrunt, ut, si mortua prima uxore, vel primo marito, velint cum secunda matrimonium contrahere, non possint sine dispensatione Apostolica, quæ tamen passim conceditur.

Cæterum, vivente prima conjuge, qui contraxit cum secunda, cogitur cohabitare cum prima. Quod si renuat, & continuet cohabitare cum secunda, punitur ab Inquisitore. Testatur tamen Carena *p. 2. tit. 5. num. 66.* quod quindecim annis, quibus in S. Officiis fuerat versatus, nunquam viderit procedi contra hujusmodi mulieres, uti de hæresi suspectas, ad abjurationem, sed solum contra contemptrices præcepti ad alias pœnas. Verum hac de re extat decretum S. Congregationis in hæc verba: *Qui abjuravit de vehementi ob polygamiam, & deinde cohabitat cum secunda uxore, non obstante præcepto de non cohabitando, repetit abjurationem, & damnatur ad triremes per decennium die. 1635.* Et petenti licentiam conversandi cum secunda prætensa uxore ob periculum vitæ, fuit denegata anno 1631.

Polygamus autem spontè comparens, mitius est puniendus. Quod etiam tradit Castropal. *d. p. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 8. n. 2.* subdens, quod Compostellæ hujusmodi polygamus non fuit detentus, pendente causa, in carceribus secretis, sed in aliqua domo particulari: Idque approbat Carena *d. tit. 5. num. 66.*

Similitudinarii verò polygami sunt Clerici in sacris constituti, ac Religiosi professi, matrimonium contrahentes. Hi sunt ipso facto excommunicati per Clem. *un. de consang. & affin.* & hanc excommunicationem incurrunt etiam Religiosi societatis Jesu qui tria vota propria scholarum, vel coadjutorum emisere Sanch. *l. 7. de matr. disp. 48. num. 17.* cùm sint verè Religiosi. Eam tamen non incurrunt contrahentes clandestine, cùm hujusmodi matrimonium post S. Concilium Tridentinum in facie Ecclesiæ non subsistat, sitque manifeste irritum. Neque eam incurrunt mandantes, & consulentes, cùm d. Clementina de solis contrahentibus loquatur, ut tradunt etiam Sanchez *loc. cit. disp. 25. & 48.* Caren. *p. 2. tit. 17. num. 10.* & Salel. *lib. 6. cap. 8.* Non tamen sufficit ad hanc pœnam matrimonium fictè contractum, Sanch. *disp. 31. num. 9. ejusdem lib. 7.*

Notandum primò, quod ista excommunicatio non est absolute reservata, sed ante separationem non possunt absolvi, quia adest occasio proxima, & quia, durante tali conjunctione, durat dicta censura, sed post separationem, si fuerant excommunicati denunciati, solus Episcopus poterit eos absolvere. Si non fuerant denunciati, poterunt etiam absolvi à proprio confessario per Glos. *in d. Clem. v. obtinere.* Unde Farinac. *q. 238. num. 97.* qui dicit, absolutionem Episcopo reservari, & Sanchez *d. disp. 48. num. 1.* Suarez *disp. 23. de cens. sect. 5. a num. 11.* ac Tolet. *lib. 1. cap. 39.* qui aiunt, eam excommunicationem nulli reservari, sunt intelligendi cum prædicta distinctione.

Notandum secundò, quod ad incurrendam hanc censuram, sufficit matrimonium contractum, etsi non consumatum, Suarez *ibid. num. 20.* Sanchez *eo loco num. 6.* licet quoad alias pœnas externi fori requiratur matrimonium consumatum.

Notandum tertiò, quod dicta constitutio procedit in omni persona religiosa, etiam militari, dummodo sit vere ac proprie religiosa, scilicet per tria vota essentialia, quales sunt milites S. Joannis Hierosolymitani, quorum professio non solum irritat subsequens matrimonium, sed etiam matrimonium ratum non consumatum antecedens, ut Sanch. *de matr. lib. 2. disp. 18. num. 8.* Non autem continentur Religiosi S. Stephani, vel S. Mauritii, aliive, qui uti possunt matrimonio. Quia isti non sunt simpliciter, nec propriè Religiosi, Rota *dec. 228. p. 1. posth.* Farinac.

Ex hac Clementina habes etiam matrimonium à Religioso, vel à Religiosa propriè dictis contractum, vel à Clerico in sacris, esse nullius momenti, ratione

voti

voti sollennis ordinis, vel voti essentialis Religionis, ut *cap.un. de vot. in 6.* & Concilium Trid. *sess.* 24. *c.* 9. Matrimonia autem contracta ab aliis, qui vota habent simplicia castitatis, & non sunt verè ac proprie Religiosi, valida sunt, quamvis contrahentes graviter peccent. Ita *d. cap. un. de vot.*

Ex quibus sequitur, Religiosos militares, aliosve, qui non absolute tria vota emittunt, sed limitata, nimirum castitatis ita, ut uxorem non accipiant sine consensu magni Magistri, vel ut cum una tantum, & virgine, matrimonium non possunt licite contrahere contra votum, sed tamen valide contrahunt, ut per Dian. *p.* 2. *tr.* 2. *resol.* 30. *Suar. de relig. tom.* 4. *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 28. *& seq.*

Suspensionem etiam incurrere Clericos in sacris matrimonium contrahendo alii aiunt, alii magis probabiliter negant, Suarez *de censur. disp.* 49. *sect.* 5. *n.* 4. Sanchez *d. disp.* 85. *num.* 2. *cum seq.*

Irregularitatem autem contrahere Clericum qui in sacris uxorem ducit, est communis sententia, Sanchez *d. disp.* 85. *n.* 10. Suar. *loc. cit. disp.* 49. *sect.* 4. *n.* 6. *ex can. quotquot* 27. *q.* 1. Et aliqui dicunt, esse irregularem ex defectu ob bigamiam similitudinariam, alii ex delicto ob sacrilegium, sed prima est communior, ut Sanch. *d. disp.* 85. & Garz. *p.* 2. *de benef. cap.* 6. *num.* 15. Sylvest. *u. bigamia n.* 3. Angel. *eod. u. n.* 7. Rosel. *num.* 3. Amil. *num.* 7. *D. Anton.* 3. *p. tit.* 28. *cap.* 3. Navar. *in sum. cap.* 27. *n.* 195. Salell. *lib.* 6. *cap.* 5. *n* 220. Quicquid sit de hac re potest Episcopus super tali irregularitate dispensare post pœnitentiam, ac vitæ emendationem triennalem Laym. *de irreg. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 6. Suar. *d. disp.* 49. *sect.* 6. *num.* 7. Moniales quoque contrahentes matrimonium efficiuntur bigamæ, ut non possint obtinere gradus, ad quos admittuntur solæ virgines moniales, ut per Farinac. *d. q.* 238. *num.* 96.

Privationem item beneficiorum Ecclesiasticorum ipso facto incurrere Clericos, si matrimonium contrahant in sacris Ordinibus constituti, multi aiunt, alii magis communiter negant, ut Sanch. *de matr. disp.* 43. *num.* 4. Filiuc. *tr. co. nu.* 154. Garz. *p.* 15. *cap.* 8. *num.* 17. si autem sit Clericus in minoribus, tunc omnes dicunt, eum ipso facto beneficia amittere per matrimonii contractum Garz. *d. cap.* 8. *num.* 1. similiter & pensiones, Barbos. *in cap.* 1. *num.* 6. *de Cler. non resid.* Et tenetur ante omnem sententiam dimittere, Sanch. *d. lib.* 7. *disp.* 42. *num.* 10. Quod limitatur, ut non procedat hæc privatio in Clerico in minoribus contrahente sponsalia per verba de futuro, Buratt. *decis.* 143. *numer.* 5. vocans communem sententiam.

Quod verò ad alias pœnas isti polygami puniuntur sicut polygami proprie dicti, sive delictum sit consumatum, sive sit attentatum. Et quoniam ipsi sunt verè suspecti de hæresi, iccirco potest contra eos procedere Inquisitor, Simanch. *de cath. instit. tit.* 40. *num.* 9. Pegna *p.* 2. *Com.* 74. Decian. *lib.* 5. *cap.* 22. *nu.* 40. Menoch. *de arb. Cas.* 546. *num.* 49. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 21. *q.* 10. *&* 11. quod verum, est etiamsi clam contraxerint, ut fuse probat Farinac. *de hæres. q.* 183. *num.* 73. ideo abjurant secundum consuetudinem Tribunalium, & ex praxi Universalis Inquisitionis Romanæ abjurant de vehementi, ut per Caren. *p.* 2. *tit.* 17. *num.* 10. & hoc idem dicendum est de Græco, si post susceptos sacros ordines uxorem ducat, vel tentet ducere, Trasmiera *lib.* 3. *q.* 12. *num.* 14. & Salell. *d. cap.* 8. *num.* 223. quod si hoc fecerint cum errore in intellectu, existimantes id licitum contra definitionem S. Concilii Trid. *sess.* 24. *c.* 9. tunc crimen hæresis formalis, ejusque pœnas incurrunt Farinac *ibidem num.* 95. abjurantque de formali.

Idque extenditur ad maritum, qui viva uxore ipsa, vel ea consentiente, vel non consentiente, Sacros Ordines susceperit, nisi in casu, in quo ejus uxor monasterium sponte ingrediatur, ibique professionem vel quando uxor commiserit adulterium. Iste enim, probatione servata, punitur in S. Officio quemadmodum punitur Religiosus professus, vel Clericus in sacris Constitutus, Simanch. *d. titulo* 40. *num.* 14. Farinac. *de hæres. q.* 186. *num.* 74. Caren. *d. tit.* 17. *n.* 12. Salell. *d. cap.* 8. *num.* 224. Trasm. *d. lib.* 3. *q.* 13. Græcis tamen catholicis permittitur, ut habentes unicam uxorem ac virginem, possint ad Sacros Ordines promoveri absque aliqua pœna.

Cum autem Græci, mortua uxore, cum alia contrahere non possint, dubitat Caren. *d. tit.* 17. *num.* 14. an etiam, vidua relicta sacerdotis Græci, possit alteri nubere absque dispensatione. Ipse negativam partem magis probat. Ego distinguo: Si uxor consenserit, ut maritus Græcus promoveretur ad Sacros Ordines, eo defuncto, non potest nubere alteri sine dispensatione, secus verò si non consenserit, D. Thom. *in supplem. q.* 53. *ar.* 4. *ad* 4. Azor. *instit. moral. lib.* 13. *cap.* 14. *q.* 7. Verum hac in re ita S. Congregatio 7. Januarii 1621. decrevit. Cum muliere Græca, mortuo ejus viro presbytero, dispensatur, ut cum alio contrahere possit, non obstante Græcorum consuetudine, quod relicta presbyteri alteri nubere non possit. Sed quid de sacerdote ritus latini contrahente matrimonium cum muliere ritus Græci? Præviis examine, abjuratione, ac reassumptione habitus clericalis, reconciliatur. Hactenus de Polygamia, quæ præ aliis criminibus frequentissime versatur in S. Tribunali Inquisitionis.

Nunc agesis agamus de Abjuratione confessario, ad venerea sollicitanti indicenda. Certum est ex summorum Pontificum constitutionibus, nominatim Pauli IV. sub die 16. Aprilis 1561. ac Pii IV. sub die 6. Aprilis 1564. ex decretis Clementis VIII. sub die 3. decembris 1592. quæ videntur habere locum solummodo in Hispaniis, & Pauli V. sub die 16. Septembris 1608. & ex generali constitutione Gregorii XV. sub die 30. Augusti 1622. confessarios sollicitantes ad inhonesta in sacra confessione esse de hæresi suspectos. Doctores tamen id non explicant. Sollicitantes itaque ad turpia sunt de hæresi suspecti, quia speciali fini sacramenti pœnitentiæ opponuntur. Cùm enim sacramentum pœnitentiæ sit institutum ex sua primaria & formali natura ad remittendum peccata, contra hujus Sacramenti specialem finem operatur, qui eo abutitur ad committendum enormissimum scelus impudicitiæ, ideoque suspicionem præbet, quod male sentiat de Sacramento pœnitentiæ; ut desumitur ex verbis illis constitutionis Gregorianæ: *Sacerdotes ad Sacras confessiones audiendas deputati sacrosancto pœnitentiæ Sacramento, sollicitando pœnitentes ad turpia abutuntur, & pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigunt.*

Et quia sollicitans causam præbet hæreticis blasphemandi Ecclesiæ Sacramenta speciatim Sacramentum pœnitentiæ, quod nimirum sit apte inventum pro impudicis Sacerdotibus ad suas atque alienas suis lenociniis explendas libidines, ut proinde Calvinus *lib.* 3. *instit. cap.* 4. §. 29. effutiat confessionem auricularem ex dæmonis officina esse depromptam; & Lutherus monstrum illud cucullatum contra Latomum, nego, inquit, *in totum confessionem esse exigendam.* Sic etiam Philippus Melanchton *in exam. ordin.* Zvinglius *contra confessionem Lutheri* confessionem Sacramentalem veluti rem pestilentem, & Ecclesiæ multis nominibus noxiam impudentissimè damnant.

Qualis autem suspicio de hæresi oriatur ex sollicitatione, non conveniunt Doctores. Esse hujusmodi sollicitantes solum suspectos de levi asserunt Sesse *tom.*

4. *dec.*

4. *dec.* 449. *num.* 3. *ac dec.* 454. *num.* 6. Paramus *de orig. S. Inquisitionis lib.* 3. *q.* 10. *num.* 15. Sousa *de confess. sollic. tr.* 1. *cap.* 5. *num.* 6. Acugna *eod. tract. q.* 2. *num.* 20. Cathopal. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 9. *pun.* 6. *nu.* 1. ac omnes fere Doctores Hispani. Atque hinc est, quod in Hispana Inquisitione hujusmodi rei non torquentur, ut notant Sousa *loc. cit. tr.* 2. *cap.* 13. *Conclus.* 3. *num.* 11. & *in aphor. lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 64. & *seq.* Cathopal. *ibid. pun.* 11. *num.* 4. & Acugna *q.* 13. *n.* 14. Ideoque, tanquam leviter de hæresi suspecti abjurant tantum de levi, ut iidem Doctores testantur, quibus adde Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 7. ac ita observari in Regnis Hispaniarum testis etiam est Caren. *p.* 2. *tit.* 6. §. 15 *num.* 74. Quoniam apud illam nationem sagacissimam, pariter ac salacissimam, censetur, confessarium potius ex libidine, quàm ex voluntate abutendi Sacramento pœnitentiæ ad venerea sollicitasse.

Nos autem hanc rem ita perspicuè definimus. Sollicitatio tripliciter à Confessario fieri potest. In confessione, vel prætextu confessionis. Paulò ante, vel paulò post confessionem. In confessionario extra actum confessionis. Si primo modo Confessarius sollicitavit, aiunt supra citati Autores, esse illum de hæresi leviter suspectum.

At esse de hæresi vehementer suspectum, firmissime asseveramus cum Pegna *p.* 2. *Com.* 81. Bariola *in floscul. de Confess. Sollic.* Genuensi *in prax. Archiep. cap.* 66. *num.* 2. Modio *de Sacram. ordin. cap.* 27. *nu.* 6. Caren. *loc. cit. num.* 75. Leone *in Thesaur. p.* 3. *cap.* 37. *nu.* 35. ac Emarchio *de Confes. abut. disp.* 4. *sect.* 4. *num.* 34. estque praxis universalis Inquisitionis Romanæ, de qua testantur Bariola & Caren. Undè quidam Confessarius, qui ob sollicitationis crimen abjuraverat de levi, fuit iterum in civitate Cremonensi ex mandato supremi Tribunalis vocatus, & abjurare de vehementi coactus. Quinimmo si hujusmodi sollicitans, docuerit pœnitentes, non esse peccatum hanc sollicitationem, vel tactus impudicos, & confiteantur se hæreticam credulitatem habuisse, vel docuisse, abjurare debet de formali, tanquam hæreticus. Si autem in tortura hanc credulitatem negaverit, abjurare debet de vehementi, ut etiam notant Carena *p.* 2. *tit.* 6. §. 15. *num.* 76. & §. 17. *num.* 88. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 165.

Nam tota hæc suspicio, & abjuratio fundatur in abusu Sacramenti pœnitentiæ, ut patet ex constitutione Pauli IV. & Gregorii XV. Non enim ob tale crimen minor injuria fit huic Sacramento, quàm cæteris Sacramentis, Eucharistiæ, Baptismi, Matrimonii, ob eorum abusum. Sicut ergo qui abutitur aliis Sacramentis, abjurare debet de vehementi, ita etiam qui abutitur Sacramento pœnitentiæ.

Sollicitans verò paulò ante, vel paulò post auditam confessionem, quod non sit compellendus ad abjurandum censet Sousa *tr.* 1. *de Confes. sollic. cap.* 18. *num.* 13. quia non videtur de hæresi suspectus. Nam dum potuit sollicitare in actu Confessionis, in quo sollicitandi occasio erat opportunior, muliere peccata carnis manifestante, & in tam opportuna occasione noluit, sed sollicitationem distulit, vel anticipavit, manifeste ostendit, noluisse injuriam Sacramento inferre, ejusque perfectionem maculare.

Tenendum tamen est, hujusmodi sollicitanti esse injungendam abjurationem de vehementi. Nam Confessarius qui paulò ante, vel paulò post Confessionem sollicitat pœnitentem, dicitur sollicitare in ipsa Confessione. Paria enim sunt aliquid fieri in actu Confessionis, aut parum ante, vel post, ut habetur in Glos. *l. Pomponius* §. *raro ff. de offic. Proconf.* statuitque Gregorius XV. Confessarios sollicitantes abuti Sacramento, sive in actu confessionis, sive ante, sive post immediate. Verùm, quia ob dictam Sousæ rationem majorem injuriam infert Sacramento, magisque de hæresi suspectus est, qui in actu Confessionis sollicitat, quàm qui ante, vel post immediatè, ideo juxta facti circumstantias poterit aliquando injungi abjuratio de levi.

Confessario autem, qui in confessionario tantum, extra actum Confessionis, ad turpia sollicitat, fingens confessionem audire, quam non audit, non esse injungendam abjurationem, sustinent Caren. *d.* §. 15. *num.* 76. Sousa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 68. & Salell. *lib.* 5. *num.* 318. Quia cum in hoc casu cesset abusus Sacramenti, cessare etiam debet hæresis suspicio, & consequenter abjuratio. Unde Caren. §. 16. impugnat Dianam, contrarium tuentem, illiusque rationibus respondere nititur. Docet tamen, Confessarium istum esse puniendum in Tribunali S. Inquisitionis arbitrio Inquisitorum.

Affirmativam tamen Sententiam tenendam esse, autumo cum Diana *p.* 4. *tr.* 5. *resol.* 50. Fagundez *in* 2. *præc. Ecclesiæ lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 80. Escobar *de confes. sollic. p.* 1. *q.* 1. *n.* 16. Josepho Januar. *de casibus reser. resol.* 55. *num.* 9. qui docent, suspectos esse de hæresi, non solum Confessarios sollicitantes in Confessione, vel ante, aut post immediate, sed etiam sollicitantes in confessario, & ibi loquentes turpia, nulla habita, neque simulata Confessione, & ideo abjurare debent. Et hanc esse praxim Romanæ, ac universalis Inquisitionis, ait Diana *loc. cit.* ac ita etiam sentiendum nonnemo existimat ex praxi Inquisitionis Hispanæ.

Nam licet Gregorius in sua Constitutione non exprimat sic sollicitantes esse de hæresi suspectos, id tamen supponit ex constitutione Pauli IV. à se confirmata; & quia idem Gregorius enumerat hunc casum cum aliis supradictis absolute, ac sine ulla distinctione, & postea subdit: ut Inquisitores, & Ordinarii super his inquirant & procedant, prout in causis fidei. Ergo summus Pontifex supponit sollicitantes in confessionario esse etiam de fide suspectos. Si enim non essent de hæresi suspecti, nulla posset assignari ratio, cur necessario essent denunciandi ad Tribunal S. Officii, ad quod duntaxat pertinet cognoscere causas fidei, vel habentes connexionem cum fide.

Respondet Carena, quod Gregorius solum committit hoc crimen sollicitationis abutendo confessionario Inquisitoribus puniendum, non tamen ex hoc declarat tales abutentes loco adConfessiones electo, vel Confessiones simulantes audire, esse de hæresi suspectos, ad eum plane modum, quo in Regno Lusitaniæ ex constitutione Pii IV. & Gregorii XIII. Inquisitores cognoscunt crimen Sodomiæ, ut refert Sousa in *aphor. lib.* 5. *cap.* 59. *num.* 10. quod etiam servatur in Regno Aragoniæ, Valentiæ & Barcinonæ ex constitutione Clementis VII. ut testatur Castropal. tom. 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 12. *num.* 11. & tamen in tali casu crimen nefandum committentes nullo modo abjurant, ne de levi quidem, ut refert Moura *de incarnat. sect.* 3. *cap.* 1. *num.* 16. & . . . . . . *loc. cit.* Ergo eodem modo observandum est cum hujusmodi sollicitantibus.

Sed Carenæ ita non gravatè rescribo. Etsi Inquisitores in Regnis Hispaniarum contra sodomitas procedant, crimen tamen Sodomiæ non mutat suam delicti secularis naturam, licet mutet forum.

Unde Inquisitores puniunt tales reos juxta Leges seculares, & municipalia statuta ex concessione Pii IV. apud Sousam *ibid. num.* 28. Quod si Gregorius XIII. dedit facultatem Inquisitoribus procedendi in hoc crimine, *sicuti in causis fidei*, hoc tantum intelligitur quoad modum procedendi, de quo extat declaratio Urbani VIII. ad Inquisitorem Lusitaniæ sub anno 1622. die S. Martii in Epistola Cardinalis Mellini, quam refert Sousa *ubi supra num.* 11. Quare in his causis solent tradi nomina testium, sicuti in causis secularibus.

laribus. Non est igitur par ratio de sollicitatione facta prætextu confessionis, vel abutendo solum Confessionario. Quia hoc crimen committitur Inquisitoribus quoad substantiam delicti, & quoad modum procedendi, sicuti alia crimina sollicitationis ex constitutione Pauli IV. ac proinde tales sollicitantes, uti de hæresi suspecti, debent abjurare sicuti olim abjurabant.

Et quidem Carena, Sousa, & Salelles decepti sunt ex falso principio, scilicet quod abusus Confessionarii, prout est abusus puri loci, & non simulata Confessione non sit casus S. Officii, cujus oppositum probavimus antea, cum de crimine sollicitationis ageremus. Ubi verò adest simulatio confessionis, jam simul adest abusus Sacramenti, atque adeo hæresis suspicio vehemens, sicque talis sollicitans abjurare debet de vehementi, ut docuit Diana *ea resol.* 5. Idemque dicitur de sollicitante extra Confessionarium immediate ante, vel post Confessionem, ac in aliis casibus contentis, & expressis in constitutione Gregorii, nisi ex circumstantiis minuatur suspicio, & sufficiat abjuratio de levi.

Retinentem libros sortilegos vel hæresim continentes, esse hæreticum, ac pro hæretico habendum, docent Archid. *in cap. filii sub initio de hæret. in 6. & in can. sane 24. q. 2. in principio*, Anan. *in cap. siquis Episcopus num.* 5. in Glos. *fin. de hæret.* aliique relati à Pegna *p. 2. direct. Com. 3. ad Cap. fraternitatis de hæret.* & à Farinac. *de hæres. q.* 108. *num.* 34.

Contraria tamen sententia probabilior ac verior tenenda est, quod scilicet talis retinens ex eo solum non judicatur hæreticus, licet verissimè sit de hæresi suspectus. Constat ex constitutione Pii IV. quæ incipit *cùm pro munere* apud Pegnam ubi expresse dicitur: *Eamque ob causam in eum, uti de hæresi suspectum inquiri.* Et ita sentiunt Pegna *loc. cit.* Decian. *tr. cr. tom. 1. lib. 5. cap. 46. num. 26.* Farinac *d. q.* 180. *nu.* 33. alios referens, Param. *de orig. Inquis. lib. 3. q. 9. num.* 147. *ac seqq.* Azeved. *ad Reg. Hispan. Constit. lib. c. tit. 7. leg. 27. num.* 16. Sanctarel. *de hæres. cap. 41. dub. 3. n.* 5. Duard. *ad Bull. Cœn. lib. 2. Can. 1. q. 51. num. 21. ac seqq.* Genuen. *in pr. cap. 18. num.* 12. *Carena tit.* 10. §. 3. *num.* 23. ac Diana *p. 4. tr. 7. resol.* 6.

Quare licet regula generali in criminibus accusandis probationes debeant esse luce meridiana clariores *l. fin. C. de prob.* in crimine tamen hæreseos suspicione leviori cum argumento proceditur *l. 2. C. de hæret.* Hinc Marsil. *in pr. cr.* §. *diligenter num.* 92. ait. quod is, apud quem libri hæreticorum reperiuntur, præsumitur hæreticus. Idipsum ait Felin. *ad cap. siquis Episcopus de hæret.* Verumtamen cum hoc judicio, & præsumptione concurrere debere tradit alias gravissimas conjecturas, eo quod permissum sit interdum ad refutandas hæreses, & malas doctrinas legere libros, improbatæ alioquin lectionis *in can. legimus d.* 38. & ego certe etiam in tanto crimine, quo infici posset bona fama pii ac docti viri, existimarem potius desiderari firmiores, & apertiores probationes ad suspicionem judiciorum hæreseos. Vidi enim in praxi malitias sæpe, & imposturas hominum, dum prætextu levis suspicionis quidam voluerunt se vindicare de inimicis. Sicque rectius Ostensis in *sum. de hæret.* §. *qualiter*, ait neminem suspicione, vel præsumptione etiam probabili de hæresi damnari debere. Siquis tamen fama vulgari suspectus habeatur de hæresi, poterit procedi ad Inquisitionem, ut in aliis criminalibus juxta sententiam Angeli *in tr. crim.* §. *fama publica n. 1. cum binis seqq.* estque textus expressus *cap. 1. §. sunt hujusmodi de censib. in 6.*

Quod tamen limito, nisi quis apud se librum haberet, à se compositum, in quo ex professo hæreses continentur, & Catholicæ veritates ex instituto oppugnantur. In hoc enim casu talis retinens, uti hæreticus est habendus, ac condemnandus, ut rectè cum aliis notat Pegna *loc. cit.* Farinac. *ibid. num.* 16. Repertor Inquis. *u. libri* ac Delrius *lib. 5. magic. sect.* 17. Idipsum etiam sentiendum est, si cum hac retentione aliquæ urgentissimæ conjecturæ existerent, ut per Farinac. *eo loco num.* 35. ac Duard. *ibi num.* 24.

Ex hujusmodi autem retentione Librorum hæreticorum, vel ob hæresim prohibitorum vehementem oriri hæresis suspicionem contra retinentem, ait Zanchin. *de hæret. cap. 7. num.* 7. Repertor Inquis. *d. u. libri.* Locat. *eod. u.* ac Delrius *ea sect.* 17. Opinatur vero Decian. *d. cap. 46. num.* 26. levem tantummodo suspicionem oriri. Ego tamen censeo Inquisitorum arbitrio id esse relinquendum: nam siquis inconsiderate fortuitò, negligentèr retinuerit, vel legerit librum hæreticum, si parùm, si semel, si reprehensus illicò obtemperaverit, si statim ac novit librum esse damnatum Inquisitoribus illum tradiderit, si protinùs absolutionem postulaverit, is leviter tantum est suspectus. Si verò libenter, studiosèque penès se librum hæretici, vel pro hæresi damnatum retinuerit, totumque legerit, aut sæpius, si sedulò exquirat, unde tales Libros habere possit, si ex longinquis regionibus sibi deferri curet, tunc prævià torturâ super credulitate propositionum hæreticarum, & ad sciendum complices, à quibus Libros habuerit, & an hæresim, vel sortilegia docuerit, si in illa seipsum non gravet, ad abjurationem de vehementi cogendus est, Pegna *p. 2. Com.* 59. & Farin. *de hæres. q. 80. num. 8. & 9.* Itaque abjurare debent aliquando de vehementi, quandoque de levi, interdum nullo modo.

Nam si sint expertes doctrinæ, vel legere nesciant, omittenda est abjuratio, quia cessat penitus hæresis suspicio. Similiter si sint bonæ famæ, ac vitæ, nec unquam aliàs de hæresi suspecti, aut diffamati fuerint. Aut si in dictis libris non adsint propositiones hæreticæ, nec directe, neque indirectè ad hæresim pertinentes, sed tantum temerariæ, & scandalosæ, illos retinentes puniendi sunt pœnis arbitrariis, non tamen ad abjurandum cogendi. Quia ubi non est materia hæresis, vel ejus suspicio, nec quidem est locus abjurationi, Bursat. *vol. 4. Cons.* 344. *num.* 18.

Si verò inquisiti ob retentionem dictorum librorum non sint versati in materiis illis, de quibus libri tractant, & interrogati ab Inquisitore, veritatem statim ac sincerè fateantur, tàm quoad se ipsos quàm quoad complices, tunc abjurare debent de levi; sicuti de levi quoque abjurare debent quando negant illos legisse, vel affirmant ibi appositos fuisse à suis inimicis, si hoc probent. Nam præsumptio militat contra eos, libros illos legisse ex diuturna ipsorum retentione. Neque verisimile est fuisse ab inimicis ibi appositos, nisi probetur.

Scriptores etiam hujusmodi librorum sunt de hæresi suspecti ad eum plane modum, quo retinentes, ut per Rimin. *jun. Cons.* 414. *num. 21. ac seqq.* Pegna *in direct. p. 2. Com.* 17. ubi ait, quod si scienter eos libros transcribunt, uti fautores hæreticorum, puniuntur, Azor. *tom. 1. instit. mor. lib. 8. cap. 17. q.* 5. Farinac. *d. q.* 180. *num.* 18. & Carena *loc. cit.* §. 5. *nu.* 28. Item approbantes hæreticorum Libros è provinciis hæreticis ad Catholicas sunt de hæresi suspecti, dummodo sciant, se libros hæreticos deferre, secus vero si illos asportarent in fasces inclusos, nescientes, quid ibi contineatur. Tunc enim omnis hæresis suspicio cessaret, Azor. *d. q.* 5. Pegna *d. com.* 17. Farinac. *loc. cit. num.* 15. & Carena *ibid. num.* 29.

Nec non corrumpentes libros Catholicos, ac inter Catholicas doctrinas dogmata hæretica commiscentes

tes eodem modo sunt de hæresi suspecti, Pegna *ubi supra*, & Farinac. *num.* 14. Carena *num.* 30.

At similiter impressores librorum hæreticorum, si noverint illos esse hæreticos, eandem suspicionem incurrunt, de qua re, ac de pœnis in hujusmodi impressores vide Constitutionem Leonis X. cujus initium, *Domine*, & Constitutionem Pii IV. incip. *Cum pro munere* apud Pegnam ac decretum S. Romanæ Inquisitionis editum anno 1543. relatum ab eodem Pegna. Vide etiam Sanchez *lib.* 2. *decal. cap.* 10. *num.* 57. Farinac. *eod. loc. num.* 19. & Carenam *ibid. num.* 31. qui etiam advertit, quod in istis gradus suspicionis observandus est, consideratis circumstantiis, & qualitatibus, ut superiùs dictum est.

Quam verò justè in odium hæreticorum, ac impiarum doctrinarum exterminium, etiam retinentes hos libros, anathemati subjiciantur, patet ex eo quod Pontificio jure *Can. sane* 2. 24. *q.* 2. 15. apud quem talis Liber reperitur, hæreticus est reputandus, Archidiaconus, & alii supra relati Graffius *lib.* 4. *dec. aur. cap.* 18. *num.* 36. Gambarupta, qui id explicat de casib. reservatis. *ad cap.* 1. *Bull. Cœn. num.* 35. quod exinde constitutionibus Julii III. *cum meditatio*, & B. Pii V. *Dominici gregis* confirmatum est. Quamvis, ex mitiori sententia Pegnæ *Loc. relato* Royæ *sing.* 114. Azorii *eo lib.* 8. *cap.* 16. *q.* 10. Sousæ *relat. Bul. Cœn. disput.* 16. *num.* 3. ac Bonacinæ *to.* 3. *disp.* 1. *q.* 2. *pun.* 4. *num.* 17. probabile existimem tunc tantum retinentem præsumi absolutè hæreticum, quando ipse conscripserit, secus, vero circumstantias esse attendendas, ut suspicio firmetur, ut post prædictos docet Farinac. *dicta quæst.* 180. *num.* 35. & Duard. *lib.* 2. *com. in Bulla Cœn. ca.* 1. *q.* 51. *num.* 24. qui cum Farinac. *num.* 40. inquit, quod in foro externo non est suspectus de hæresi, neque ut hæreticus punitur, qui hujusmodi libros à seipso combusserit, licet non rectè agat, cùm debeat illos Inquisitoribus deferre, quod intellige quantùm ad combustionem à se ipso factam, seu, ex eo, quod Inquisitoribus eos non detulerit. Quia aliàs est suspectus de hæresi, apud quem hujusmodi libros erat reperire, non verò, qui dum combusserit, licet per se ipsum, non habet. Si enim suspicio sit, ab ipso librum fuisse compositum, aut notabili tempore retentum, ratione hujus suspicionis præsumi potest in foro externo hæreticus, & hæreticorum pœnis obnoxius, ac proinde excommunicatus, etiam in Bulla Cœnæ juxta decretum Julii tertii, & aliorum Pontificum.

Furantem Sacram Pyxidem cum particulis consecratis esse vehementer de hæresi suspectum alibi fuse probavimus. Nunc subjicio in hanc rem hanc Constitutionem: *Innocentius Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad nostri Apostolatus auditum detestanda quorundam iniquitatis filiorum pervenit audacia, qui omnis impietatis terminos supergressi, manus sacrilegas ne à Sancto quidem Sanctorum, augustissimo scilicet Eucharistiæ Sacramento, quod transiturus de hoc mundo ad Patrem Salvator, & Dominus noster Jesus Christus in memoriam cruenti illius Sacrificii, quo se ipsum pro generis humani redemptione in ara Crucis Deo Patri immolavit, ineffabili divini amoris sui largitate Corpus suum in cibum, & Sanguinem in potum nobis tribuendo instituit continere tanti, tamque tremendi formidine misterii compelluntur. Quocircà ad reprimendam horrendam ejusmodi impietatem, quæ animum nostrum ipsa sui immanitate confudit in nomine ejusdem Domini Jesu Christi exurgentes motu proprio, non ad alicujus, super hoc oblatæ petitionis, instantiam, sed ex mera scientia, & deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium in tota Republica Christiana, adversus hæreticam pravitatem generalium Inquisitorum, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatorum Consilio, hac nostra perpetuò valitura consuetudine autoritate Apostolica statuimus, & decernimus, ut deinceps omnes, & singuli utriusque sexus, qui de furto hostiæ consecratæ, sive unius, vel plurium particularum consecratarum cum sacra pyxide, vel sinè illa per legitima indicia judicialiter juxta Sancti Officii Inquisitionis contra hæreticam pravitatem, autoritate Apostolica instituti, regulas, & praxim confessi, aut convicti fuerint, quive propria malitia, vel de alterius ordine, seu mandato hostiam, sive unam, vel plures particulas consecratas prædictas apud se retinuerit, vel aliò transferre, seu asportare præsumpserint condignis pœnis, & animadversionibus pro facinoris atrocitate puniantur; & nisi constiterit non fuisse ad malum finem, etiam pro prima vice Curiæ seculari tradantur, non obstante minori ætate, dummodo vigesimum attingant annum, quibus pœnis etiam mandantes subjaceant. Porro omnimodam cognitionem causarum furti hostiæ consecratæ, sive unius, vel plurium particularum consecratarum hujusmodi cum pyxide, vel sine illa tanquam delicti hæresim, vel vehementem hæresis suspicionem continentis ad Judices Ecclesiasticos, & ad Sanctæ Inquisitionis Officium prædictum privative spectare, eadem autoritate harum serie, & motu simili declaramus, decernentes præsentes nostras litteras, & in eis contenta quæcunque &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1676. quarto Idus Martii, Pontificatus nostri anno primo.* Sicque hujusmodi surripientes abjurare debent; vel de formali, vel de vehementi secundum facti gravitatem ac illorum intentionem.

An autem in ea comprehendantur Clerici, & Regulares? Affirmative respondeo juxta ea, quæ alibi dixi *tom.* 6. *Consult.* 66. & quatenus non comprehendantur & clare, ac explicite sint exprimendi, censeo id potius faciendum esse per Constitutionem, quàm per Decretum. Constitutio enim generalis alia Constitutione generali confirmari, ampliari ac declarari fere semper solet, decretum decreto. Sic decretum Pauli V. de conceptione Beatæ Mariæ Virginis ampliatum, ac declaratum fuit à Gregorio XV. decreto suo, in generali Congregatione Inquisitionis edito, sub anno 1622. die 24. Maij. Sic Constitutio Pauli IV. de confessar. sollicit. fuit confirmata, ampliata, & declarata per alias Constitutiones Clementis VIII. & Gregorii XV. Sic etiam ampliationem Constitutionis ejusdem Clementis VIII. Contra non promotos ad sacrum presbyteratus ordinem, sacramentales Confessiones audientes, vel Missam celebrantes, & Constitutionem Sixti V. contra exercentes artem Astrologiæ judiciariæ Urbanus VIII. suis Constitutionibus ampliavit declaravitque.

Perspicuè quoque id constat ex constitutione Gregorii XV. innovantis ac extendentis Constitutionem Clementis VIII. contra hæreticos in locis Italiæ, ac Insularum adjacentium quovis prætextu commorantes, in qua sub initio ita legitur - *Romani Pontificis &c. munus exigit, ut pro incumbente Dominici Gregis cura & sollicitudine prædecessorum suorum constitutiones, eas præsertim, quæ ad sanctæ fidei Catholicæ conservationem pertinent, quò suum perpetuum sortiantur effectum, & inviolabiliter observentur, innovet, & extendat, prout, rerum, ac temporum qualitatibus, debitè compensatis, conspicit in Domino salubriter expedire.* Et sane id observandum fuit à B. Pia V. in sua Constitutione *si de protegendis in cujus* §. 2. post dictionem illam generalem, voluit pro majori claritate, & ad tollendum omnes difficultates *in* §. 5. nominatim exprimere, non solum Clericos, & Regulares, sed etiam Episcopos.

Cæterum examinandum propono, an expediat comprehendere in adducta constitutione casum furti sacræ

ſacræ pyxidis, non cum ſurreptione, ſed cum projectione particularum conſecratarum? Hic caſus ſæpius contigit, & non pridem in civitate Neapolitana cum ingenti præjudicio juriſdictionis S. Officii, de quo dixi tom. 8. Conſult. 86. ubi retuli, Proreges ipſos Neapolitanos pluries poſtulaſſe à Sancta Sede, quod hic caſus cognoſcatur à S. Officio privativè quoad alios: quare affirmativè reſpondeo.

Qualis vero ſuſpicio oriatur contra pœnitentem, & Eccleſiæ reconciliatum, injuncta ſibi pœnitentia, ſi eam non adimpleat, variant Doctores, oriri ex hoc non levem fidei ſuſpicionem, ait Diana *p.* 4. *tr.* 7. *reſol.* 14. vehementem aſſerit Carena, ſive inobſervatio conſiſtat in omittendo, ſive in committendo. violentam, contendit Repertor Inquiſi. *v. Carcer.* At ego exiſtimo, quod hæc ſuſpicio ex circumſtantiis perſonæ, & qualitate contemptus erit judicanda levis, aut vehemens.

Dubitatur, an Regularium Superiores, non denunciantes ſuos ſubditos de hæreſi ſuſpectos, ſive impedientes quoquomodo, vel retardantes Religioſos, ſibi ſubditos, nè hujuſmodi de hæreſi ſuſpectos denuncient, ſint ſuſpecti de hæreſi?

In hac re certum eſt, quod omittens hæreticos denunciare, cùm teneatur, præter alias pœnas, ſuſpectus etiam eſt de hæreſi, fautorque idcirco hæreticorum dicitur, ut per Repertorium *v. fautores*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 51. *num.* 25. Pegn. *in direct. p.* 2. *com.* 68. Duard. *ad Bull. Cœn. lib.* 2. *Can.* 1. *q.* 32. *num.* 19. Farinac. *de* hæreſ. *q.* 197. §. 2. *num.* 38. Sanctarel. *eod. argum. Cap.* 9. *num.* 19. qui alios refert, ac per Carenam *p.* 2. *tit.* 9. §. 8. *num.* 26. ubi notat cum Farinacio, id maxime locum habere in cruce ſignatis, ad quos ex officio, atque ex proprio juramento hujuſmodi munus pertinet, de quo etiam nos aliàs.

Par autem ratio militare videtur in hoc caſu: Nam Paulus V. in ſua Conſtitutione, quæ incipit *Romanus Pontifex* edita anno 1606. præcipit Regularium Superioribus, ut quaſi ex officio debeant ſuos ſubditos hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos revelare Inquiſitoribus, & hinc eſt, quod excommunicatio, in dicta Conſtitutione contenta, ſolum contra Superiores lata eſt, ut obſervat Bonacina *tom.* 3. *de Cenſur. in parte diſp.* 2. *q.* 9. *pun.* 7. *n.* 6. Quod ſane nulli dubium eſt, procedere in omittente denunciare hæreticos formales. Sed difficultas eſt de Superioribus non revelantibus ſuſpectos de hæreſi, vel de iis qui aliqua ratione impedire vel retardare audent perſonas hujuſmodi denunciandas.

Carena *p.* 2. *tit.* 9. §. 8. *n.* 40. Loquens univerſim de omittentibus denunciare ſuſpectos de hæreſi, ait, quod tales non denunciantes non ſunt de hæreſi ſuſpecti, licet puniri poſſint pœnis in edictis Inquiſitorum ſtatutis. Movetur ex eo quod alioquin contra omnes regulas juris præſumptio oriretur ex præſumptione, & ſuſpicio ex ſuſpicione. Ex qua regula idem dici poſſet de Superioribus, omittentibus denunciare ſuos ſubditos de hæreſi ſuſpectos.

Tenendum nihilominus eſt cum Filiuccio *tom.* 1. *tr.* 15. *cap.* 8. *num.* 196. ubi ait, Superiores Regularium, qui Religioſos ſuos de hæreſi ſuſpectos non denunciaverint Inquiſitoribus, vel ordinariis locorum vicinioribus eſſe de hæreſi ſuſpectos. Quæ ſententia ex eo mihi comprobatur, quia prælibatus Paulus V. *in dicta Conſtitutione* §. 3. expreſſe loquitur de Regularibus non revelantibus ſuos ſubditos de hæreſi ſuſpectos, vel audientibus impedire, vel retardare hujuſmodi perſonas ſuſpectas denunciandas. Quod ſi contra prædicta deliquerint, eos omnes incurrere in pœnas, contra fautores hæreticorum, & impedientes Inquiſitionis Officium ſtatutas. Fautores autem hæreticorum, & impedientes S. Officium ſunt de hæreſi ſuſpecti. Ergo & Regularium Superiores ſuos ſubditos non revelantes, non ſolum pœnis ſtatutis in edictis Inquiſitorum ſunt puniendi, ſed etiam erunt de hæreſi ſuſpecti, ut pote fautores hæreticorum & impedientes S. Officium, atque adeo debent abjurare vel de vehementi, ut ſupra dictum eſt, vel juxta gradum ſuſpicionis.

Ex quibus reſpondeo Carenæ, hanc hæreſis ſuſpicionem non oriri ex ſuſpicione, ſed ex fautoria, quæ re vera crimen eſt, unde ab Eccleſia punitur excommunicatione ſummo Pontifici reſervata, ut in dicta Conſtitutione Pauli V.

Id tamen adverto, quod, ut incurratur excommunicatio per actionem impediendi, requiritur audacia, ſive præſumptio: Nam in citata Conſtitutione dicitur: quomodo id impedire, vel retardare audeant, vel præſumant. Quare ex eadem ratione videtur requiri eadem audacia ad incurrendam hæreſis ſuſpicionem, ac pœnam fautoriæ. Evaditque ſuperior regularis excommunicationis pœnam, & hæreſis ſuſpicionem, ſi per ſe ipſum non denunciant Religioſum ſubditum, quem de hæreſi ſuſpectum eſſe audivit, ſed curat eum denunciari ab eo à quo audivit: Nam ſatisfacit fini, ac intentioni Legis, dummodo tamen denunciatio Superioris per ſe majorem notitiam & cognitionem non pariat, quàm per alium, à quo audivit.

Qui abjuravit de vehementi non poteſt amplius admitti ad Sacras Confeſſiones audiendas. Ita declaravit S. Congregatio S. Officii, & referunt Locat. *in fine praxis Inquiſ.* Genuenſ. *in prax. cap.* 45. *num.* 2. Ricc. *p.* 2. *dec.* 218. Dian. *tom.* 5. *tr.* 10. *reſ.* 83. Alph. de Leon. *de offic. & poteſt. Confeſ. p.* 2. *recol.* 1. *n.* 211.

De iis vero qui de levi tantum abjurant, refert idem Genuenſis, fuiſſe dubitatum in Curia Archiepiſcopali, an quidam Sacerdos, qui abjuraverat hæreſim de levi, eſſet admittendus ad audiendas fidelium Confeſſiones, & relata re ad S. Congregationem generalis Inquiſitionis S. Officii, fuit reſcriptum die 6. Martii 1596. dictum Sacerdotem non eſſe impeditum exercere Ordines & Sacramenta miniſtrare, ac etiam fidelium ſæcularium Confeſſiones audire, quamvis abjuraſſet de levi. Quod etiam ait Diana *loc. cit.* Ego autem hanc adduco declarationem: *abjurantes de levi poſſunt permitti ad audiendum Confeſſiones, niſi aliud eis obſtiterit impedimentum, vel niſi in ſententia fuerint ſuſpenſi, vel fuerint propter delictum in Confeſſione commiſſum pœnitentiati*; ita in Literis datis Inquiſitori Januenſi die 12. Maij 1695.

Regulares autem de levi abjurantes non reddi inhabiles ad gradus, & dignitates Religionis, etiamſi abjuraſſent de vehementi, aiunt Acugna *in tr. de Confeſſ. ſollic. q.* 24. *num.* 22. ibique Freitas *in addit. num.* 70. Souſa *eod. tit. tr.* 2. *cap.* 16. *num.* 6. Henriq. *lib.* 13. *cap.* 56. §. 1. *in Gloſ. lit. K.* & Garz. *tom.* 2. *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *nu.* 87. aliique apud ipſos, aſſerentes, Confeſſarium, ſive convictum, ſive confeſſum de ſollicitatione ad venerea, non manere inhabilem ad gradus & dignitates Eccleſiaſticas, quia nullus eſt textus, neque Doctor, qui per abjurationem de levi inducat inhabilitatem ad dignitates & officia.

At Nunc extat in contrarium decretum Urbani VIII. editum die 1. Octobris 1626. quod referunt Pegrinis in Conſt. 9. Pauli V. §. 2. *num.* 29. & Carena. *p.* 3. *tit.* 12. §. 4. *num.* 14. quodque & nos

nos integrum aliàs retulimus cum suis declarationibus.

Suspectum vehementer de hæresi post abjurationem de vehementi, incurrere irregularitatem, aut saltem tanquam irregularem habendum esse, docet Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 21. *q.* 8. Communis tamen Sententia est, nullam incurrere irregularitatem. Quia non damnatur, ut hæreticus, neque imponitur ei aliqua pœna ob hæresim, sed ob ea gesta, ex quibus hæresis suspicio orta est, à qua se purgat per abjurationem. In jure autem imponitur pœna irregularitatis hæreticis, non vero abjurantibus, ut suspectis de hæresi. Atque ita Farinac. *de hæres. q.* 192. §. 5. *nu.* 80. Navar. *lib.* 5. *de hæret. Cons.* 16. *num.* 1. Postel. *in addit. ad dub. regul. u. irregularitas num.* 20. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 12. Henriq. *lib.* 13. *cap.* 56. *numer.* 1. Souza *in aph. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 80. passimque alii; Ac posse Clericum post pœnitentiam, & abjurationem exercere susceptos Ordines, tradunt Avila *de Censur. p.* 7. *disp.* 4. *dub.* 2. *Sayr. eod. tr. Lib. item* 7. *cap.* 12. *num.* 16. *&* Diana. *p.* 4. *tr.* 2. *resol.* 48. *& tr.* 4. *resol.* 38. & declaravit Sacra Congregatio his verbis = *abjuratio de levi, vel de vehementi non declarat aliquem hæreticum, neque impedit consequi Dignitates.* 22. Augusti 1613. *neque reddit abjurantem inhabilem ad beneficia, nec efficit eum irregularem* 3. Julii 1624.

Id autem notandum est, quod indicia, quæ sufficiunt ad torturam, non semper sufficiant ad abjurationem de vehementi. Aliquando enim possunt Inquisitores torquere reum, non autem compellere ad abjurationem, ut per Pegnam *p.* 3. *Com.* 39. & Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 110. Nam abjuratio est pœna gravior torturâ ob periculum relapsus. Ideoque indicia sufficientia ad torturam infligendam non semper sufficiunt ad imponendam abjurationem. Notandum item, quod licet reus fuerit tortus, potest tamen ei abjuratio de levi tantum imponi. Quod etiam aiunt Diana *loc. cit.* & Cancera *in quæst. crim. cap.* 1. *de heret. num.* 95. ac Genuens. *in pr. cap.* 18. *numer.* 13. *& cap.* 68. *numer.* 12.

Sola verò infamia est quidem sufficiens ad inquirendum, ac procedendum contra suspectum de hæresi, ut docent Zanchin. *de hæret. cap.* 11. *num.* 3. Locat. *in pr. u. accusatio* §. *ponamus*, ibique Mandos. *in addit. lit. O.* de quo alibi. Est etiam sufficiens ad purgationem Canonicam indicendam, dummodo publica vox & fama clamet contra hujusmodi suspectos, vel de ipsorum diffamatione apud bonos & graves viros coram Inquisitore, vel Episcopo legitimè constiterit, ut cum Eymerico advertit Pegna *p.* 2. *com.* 82. *litt. A.* qui etiam subdit *litt. C.* quod diffamatio, aut infamia de hæresi perfecte probatur per duos testes probos & graves ex Concilio Tholosano, *C.* 16. §. *illos autem.* Quod si duo testes fuerint viles, vel infames, vel malevoli, aut inimici, quamvis sufficiant, ut ad inquirendum procedatur, non tamen sufficiunt, ut ad inquirendum procedatur, non tamen sufficiunt, ut diffamato pœna ordinaria imponatur, sed mitius erit tractandus; nec ad purgationem erit cogendus, nisi plenior probatio accedat, vel alia indicia, & adminicula simul cum diffamatione concurrant. Nam duo testes minus idonei solum in causis, in quibus ad testificandum admittuntur, nunquam sufficiunt ad hoc, ut ex eorum dictis reo pœna ordinaria imponatur. Igitur purgatio tantum diffamatis injungitur.

Si vero, præter infamiam, alia suspicionum hæresis adessent indicia, erit quoque abjuratio imponenda, ut docent Eymer. *p.* 3. *in tertio mod. term. fid. proc.* Pegna *ibique*, ac Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 82. Idque juxta gradum suspicionum.

Si qui autem abjurare noluerit de formali, si sit confessus vel convictus, aut in hæresi manifeste deprehensus, dicitur pertinax hæreticus, habetur pro convicto, & Curiæ seculari tradendus est, ut in Constitutione Martini V. quæ incipit *Inter cunctas* edita anno 1418. *& ex cap. ad abolendam* §. *præsenti vero de hæret. in* 6. & tradunt Eymeric. *p.* 2. *direct. q.* 55. *num.* 15. ibique Pegna *Com.* 80. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 1. *num.* 25. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *num.* 23. & Farinac. *de hæres. q.* 194. *n.* 35. & plures alii, quos ipse citat.

Si verò non sit confessus, neque convictus, neque in hæresi deprehensus, sed de hæresi vehementer suspectus, tunc non statim tradendus est Curiæ seculari, sed prius excommunicandus est, & si in excommunicatione ob causam fidei lata, per annum perstiterit tanquam hæreticus impœnitens erit condemnandus, & brachio seculari tradendus, *cap. excommunicamus* §. *qui vero de hæres. in* 6. Doctores modò citati, ac Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 12. Locat. *in Judic. u. suspicio num.* 8. & Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 11. *num.* 47.

Si autem sit leviter de hæresi suspectus, ac de levi abjurare recusaverit, est etiam excommunicandus, & si per annum integrum in excommunicatione perseveraverit, velut hæreticus est condemnandus, ut per Ostiens. *in d. cap. excommunicamus*, Eymericum *p.* 2. *q.* 55. *nu.* 9. *& alios.*

Fuit aliquorum sententia, & præ aliis Campegii ad Zanchinum, ut refert Pegna *p.* 3. *com.* 97. posse solum Inquisitorem, vel solum Episcopum abjurationem de hæresi pœnitentibus, vel suspectis indicere. Quia hæc abjurationis sententia non videtur contra illos, sed pro illis, cùm absolvantur à censuris, concilientur Ecclesiæ, illique restituantur in gratiam.

At nihilominus, etsi summo jure hæc sententia defendi possit, contraria tamen tutior est, ac usu recepta. Nam abjurationis sententia non potest proprie dici absolutoria, immo magis participat de condemnatoriis. Quia hujusmodi rei verè non absolvuntur, neque liberantur omnino, sed per abjurationem obligantur ad pœnas relapsis debitas, & ipsa abjuratio pœna quædam est, & condemnatio. Ad condemnandum enim uterque requiritur. Ideo non solum in sententiis ferendis circa hæreticos, qui brachio seculari traduntur, verum etiam in abjurationibus quibuscunque ac purgationibus Canonicis etiam indicendis, omnino Episcopus & Inquisitor simul intervenire debent. Quod insinuasse videtur Innocentius IV. in rescripto, cujus initium est: *Tunc potissime* §. *si vero aliqui*, relato à Pegna *inter litteras Apostolicas.* Et hanc sententiam sequuntur Pegna *loc. cit.* Comensis *in lucern. Inquis. u. absolvere num.* 2. Simanch. *tit.* 1. *num.* 26. *& in addit. ad Zanchin. cap.* 1. Zanardus *in direct. p.* 2. *cap.* 6. *q.* 15. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 18. *num.* 16. & omnino docet Farinac. *de hæres. q.* 186. *num.* 79. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 13. *num.* 17. Carena *p.* 1. *tit.* 4. *num.* 14. ac Delben. *dub.* 195. *num.* 1. *& seqq.* Cùm enim abjuratio non inducatur, neque indici possit, nisi dependenter à sententia, quia non potest quis cogi ad abjurandum in judicio, nisi in judicio constet, quod sit hæreticus, vel suspectus de hæresi, & ut talis sit condemnandus, ideo nec Episcopus sine Inquisitore, nec Inquisitor sine Episcopo potest aliquem cogere ad abjurandum, juxta *Clem.* 1. *de hæret.*

An autem id verum etiam sit in sponte comparentibus

tibus, admittendis ad abjurationem, alibi etiam dictum est.

Si autem solus Episcopus, vel solus Inquisitor ad abjurationem reum admitteret, eam validam esse videtur. Quia licet ex supradictis censeatur prohibita talis abjuratio, est tamen de illis prohibitionibus, quæ si fiant facta tenent. Etenim nullus extat textus qui illam irritat. Præterea olim antequam destinati fuissent Inquisitores, coram solo Episcopo abjuratio fiebat, & ab ipso tantum injungebatur. A veteri autem jure non est recedendum, nisi correctum reperiatur, §. *fin. auth. de non alien. reb. Eccles.* & Glos. *in Clem.* 1. *verb. contra eos, de haret.* Et quod non mutatur stare non prohibetur, *l. sancimus C. de testam.* Ergo abjuratio facta ob decretum solius Episcopi, vel solius Inquisitoris altero non contradicente, neque appellante, valida est, Pegna & Zanard. *loc. cit. Farinac. de hæres. q.* 186. *num.* 79. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 40. Qui etiam docent sic abjurantem esse subjectum pœnæ relapsus.

At nos consequenter ad modò, & alibi dicta censemus hujusmodi abjurationem irritam esse. Quia ex nostra sententia Episcopus solus, vel solus Inquisitor non potest reum ad abjurationem admittere. In casibus autem prohibitis, si alter sine altero procedat, acta sunt ipso jure irrita per *d. Clem.* 1. §. *propter de hæret.* ubi *Glos. u. ipso jure*, Imol. *num.* 13. Vitalin. *num.* 57. *&* 60. Zabarel. *num.* 1. *in* 5. *notab.* locat. *u. tortura.*

Suspecto vehementer de una tantum hæresi, est injungenda abjuratio, non solum de illa, in quam deliquit, sed de omnibus aliis generaliter *per cap. Accusatus de hæret. in 6. cap. inter sollicitudines de purg. can.* & *cap. litteras de præsumpt.* & tradunt *Eymeric. p.* 2. *q.* 55. *num.* 12. *& p.* 3. *nu.* 184. ibique Pegna, aliique communiter.

Illis verò, qui leviter tantum de hæresi suspecti reperti sunt, non esse imponendam generalem de omni alia hæresi abjurationem, ait Eymer. *numer.* 184. sed sufficere, quod singulariter hæresim, de qua habitus est suspectus, abjuret ac ita, ut si prolabatur in aliam speciem hæresis, pœna relapsis debita non punietur ratione abjurationis. Et ita quoque docent Pegna ibi *com.* 43. Gloss. *in d. cap.* Accusatus §. *eum verò*, Calderin. *de hæret. p.* 2. *cap.* 20. *num.* 1. Locat. *in Inquisit. formul. tit. formul. abjurationis leviter suspecti.*

Ad Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 68. cum aliis, quos allegat, constanter propugnat, posse Inquisitores compellere, ut abjurantes de levi abjurent generaliter omnem hæresim, & ita servari in Tribunali S. Romanæ Inquisitionis, ac in Hispaniarum Regnis. Quare id ego arbitrio Inquisitorum relinquo.

Hæresis autem suspecto non potest simul injungi abjuratio, & purgatio canonica. Tum quia justum non est pro eodem crimine reum duabus pœnis puniri. Non enim consurget duplex tribulatio, neque vindicabit Dominus bis in idipsum, Nau. *cap.* 1. & habetur *in can. scelerator*, *& can. sunt plures de pœnit. d.* 3. *& can. presbyter d.* 81. Et tum quia per canonicam purgationem tollitur hæresis suspicio, atque adeo non est amplius imponenda abjuratio. Et ita etiam docent Pegna *p.* 2. *com.* 14. Panorm. *in d. cap. inter sollicitudines num.* 3. Simanch. *de cath. instit. tit.* 56. *num.* 18. *ac seq.*

Et licet Campegius ad Zanchin. *cap.* 11. existimet posse simul imponi purgationem & abjurationem, quia purgatio imponitur ratione infamiæ, & abjuratio ratione suspicionis, hæc tamen sententia improbatur ob dictas rationes à Pegna *loc. cit.* Et quidem purgatio canonica est ostensio innocentiæ de crimine objecto, & consequenter tollit omnem criminis illius suspicionem, ut notant Sylvest. *v. purgatio*, Astens. *p.* 2. *lib.* 6. *tit.* 17. *num.* 2. Sayr. *de censur. lib.* 7. *cap.* 11. *num.* 17. similiter ei, qui suspicionem hæresis per torturam sufficienter purgavit, non est alia purgatio imponenda, ut notat Farinac. *de hæres. q.* 194. *num.* 58.

Porrò purgatio canonica, cùm sit criminis oppositi liberatio, ac innocentiæ ostensio, indicenda est quando quis infamia publica laborat, & de hæresi est vehementer suspectus, aut grave scandalum in causa fidei dedit, & non potest de illo crimine convinci, ut colligitur *ex cap. ad abolendam* §. *qui vero de hæret. in* 6. *& ex d. cap. inter sollicitudines*, ac docent quamplures, quos sequitur Pegna *p.* 2. *com.* 14. Alma enim mater Ecclesia respiciens quàm grave ac periculosum sit, hac hæresis infamia laborare, varios modos excogitavit ad illam excludendam, inter quos est canonica purgatio, quæ in S. Inquisitionis Tribunali sæpius servatur, quamvis in aliis Tribunalibus ob alia crimina illius usus fere extinctus sit.

Igitur, comparet personaliter purgandus cum suis compurgatoribus, eidem in certo numero generaliter concessis, qui eum, ejusque vitam ac mores noverint, & stabunt coram Episcopo & Inquisitore, in loco tamen ubi purgandus ipse noscitur de illa hæresi infamatus, & ponetur liber Evangeliorum coram eis, ipseque diffamatus ponet manus super eum, sic dicens: Ego juro super ista quatuor Evangelia Sacrosancta, quod talem hæresim (exprimendo eam) de qua sum diffamatus, nunquam tenui, neque credidi, neque docui, neque teneo, neque credo, negabitque cum juramento illud, de quo est diffamatus, quidquid illud sit. Quo facto omnes compurgatores ponent manum super librum Evangeliorum, & quilibet dicet. Ego juro super ista quatuor Dei Evangelia, quod credo, ipsum verum jurasse, & tunc canonice est purgatus. Ita Eymeric. *p.* 3. *direct. nu.* 182.

Notat in hunc locum Pegna *com.* 38. *in purgatione injundenda*, Episcopum & Inquisitorem simul convenire debere, non solum in pronuncianda sententia, sed etiam in toto purgationis actu exercendo. Et hoc videtur tutius. Insuper ipsis compurgatoribus distincte, & clare legendus est summarie processus, ac indicia, & delicta sunt illis exprimenda, eoque purgandus ipse comprehensus est, & compulsus canonicam subire purgationem: Nam si hæc non intelligent, nō poterunt jure ac debite ipsum purgare.

Item notandum, quod siquis publicè de hæresi diffamatus est, publice quoque purgare se debet. Tum ut eis publice satisfaciat se purgando, quos publice per odorem infamiæ offendit, & tum etiam in sui favorem, ut per publicam purgationem ipsi honor, & fama restituatur. Quod si publice non fuerit diffamatus, tunc private canonicam purgationem adhibebit.

Ad inducendam verò hanc purgationem requiritur, ut diffamatio non sit levis, sed vehemens, ac publica ex *dict. capit. inter sollicitudines de purga. canon.* Dicitur autem infamia gravis, ac vehemens, quando quis apud bonos viros pluries notatur infamia, vel à bonorum virorum consortio repellitur, vel suspiciones, & indicia, quæ infamiam hæresis augent, accedunt, vel post aliquod commissum delictum, statim adversus aliquem oritur infamia, & hujusmodi alia. Dicitur etiam publica, quando non solum apud multos & graves viros, sed etiam apud majorem partem virorum parochiæ, aut viciniæ, aut saltem illorum, ad quos spectat de ea re scire, non ignoratur,

ignoratur, & originem traxit ex justa causa, & à viris fide dignis.

Diffamatio autem ut sit sufficiens ad inducendam purgationem, probanda est per testes idoneos ex Concilio Tholosano apud Pegnam *par.2. com.*82. Sed si testes inhabiles essent plures quàm duo, & deponerent verisimilia, etiam sufficerent ad purgationem indicendam, ut notat idem Pegna *p.* 3. *com.*19.& Farinac. *de hæres.q.* 187. *num.* 64.

Si verò purgandus non invenit compurgatores, volentes de eo bonam fidem facere, tunc habendus est pro convicto, Eymeric. *p.* 3. *nu.* 147. Sed si compurgatores non invenit, quia pauper, vel extraneus est, tunc illi subveniendum est arbitrio Judicis, considerata qualitate personæ, criminis, & infamiæ, ut tradit Locat. *in Judic. v. purgatio num.* 8. atque Decianus *lib.* 5. *cap.* 48. *num.* 26. quod si purgandus est advena, & peregrinus, qui non potest dare compurgatores notam habentes ejus vitam, tunc standum est ejus simplici juramento. Et *nu.* 15. similiter tradit, quod si purgandi essent viles ac tales, qui verisimiliter non possunt dare compurgatores idoneos, tunc esse recipiendos mediocres, & quos dare potest arbitrio Judicis, ne defensionis facultas ei denegetur.

Compurgatores autem esse debent probatæ vitæ, ejusdem status & conditionis compurgando, & qui eum bene, & antiquo tempore noverint, Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 4. Pegna *p.* 2. *com.* 14. Zanard. *in sum. p.* 2. *cap.* 132. Eymeric. *p.* 2. *num.* 146.

Purgationis indictio, & modus eam indicendi Judicis arbitrio remittitur juxta personarum qualitatem, & gravitatem suspicionum, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 56. *num.*8. Peg. *p.* 2. *d. com.*14. Decian. *d. cap.* 48. *num.* 9. Delrium *lib.* 5. *magic. sect.*83. Non potest tamen Judex purgationem indicere, quando scit, aliquem esse de hæresi suspectum, non ex processu, sed secreto, & ex sua conscientia, ut ait Farinac. *de hæres. q.* 194. *nu.* 62.

A decreto autem purgationis indictæ, & à termino ad se purgandum præfixo potest quis appellare, ut tradunt Pegna *p.* 3. *com.* 38. & Farinac. *loc. cit. n.* 63.

Qui graviter, ac vehementer de aliqua hæresi est diffamatus, si post illius purgationem reincidat in eandem heresim, puniendus est uti relapsus, Curiæ seculari tradendus, *cap. ad abolendam* §. *illos quoque de hæret. in* 6. Eymer. & Pegna *p.*3.*com.*38. ac Ostiens. *in cap. excommunicamus* §. *qui autem de hæret.* Sed si leviter diffamatus existit, si post purgationem relabatur in eandem hæresim, tractandus est sicut qui leviter abjuravit. Et ita intelligendum est, quod ait Eymeric. *p.* 3. *de form. purgat. can. num.* 150.

Unde pariter, æqualiterque procedunt abjurans de vehementi, & purgatus canonice uti vehementer suspectus, si in hæresim relabantur, hoc tantum discrimine, quod qui abjuravit de vehementi, si reincidat in aliam hæresim, de qua fuit inquisitus, & confessus, puniendus est uti relapsus, cùm hujusmodi reus abjuret, non solum eam hæresim, de qua fuit vehementer suspectus, sed omnem aliam hæresim. Qui verò se canonicè purgavit de aliqua hæresi uti vehementer suspectus, si incidat in aliam hæresim, non est condemnandus uti relapsus, cùm de illa solum, & non de omnibus hæresibus se purgaverit.

Qui autem se purgare noluerit, excommunicandus erit, & si in excommunicatione per annum animo indurato insorduerit, ut hæreticus condemnatur *juxta d. cap. Excommunicamus. §. qui autem de hæret.* & Eymeric. *d. p.* 3. *num.* 147.

Quando reus non est confessus, nec plene convictus, sed tantum indiciatus, ait Diana *p.* 4. *tr.* 6. *resol.* 1. & 18. non deesse Doctores, qui affirment, esse in arbitrio Inquisitorum illi indicere purgationem, vel abjurationem, vel torturam. At verò cùm purgatio, & abjuratio non sint tam aptæ, neque inductæ ad veritatem indagandam quàm ad suspicionem, & infamiam hæresis deluendam; cumque tortura sit magis apta, ut per eam veritas ex ore ipsius delinquentis indagetur, ideo in hoc casu nec purgatio indicenda est, neque abjuratio, sed tortura, ut melius veritas habeatur, ac securius procedi possit, vel ad injungendam debitam pœnam, vel ad impertiendam absolutionem.

Christiani transeuntes ad sectas, seu ritus Turcarum, Paganorum, vel Judæorum, si sponte redeant, & reconciliationem cum Ecclesia petant, vel fateantur, se fidem abnegasse, abjurare debent de hæresi formali, tanquam veri hæretici, & apostatæ & gravis pœnitentia eis imponenda est, maxime si sponte, aut absque metu incusso, fidem catholicam abnegarunt, & hæreticalia commiserunt.

Si verò fateantur, se non negasse fidem, nec unquam credidisse, ita faciendum esse, sed catholicam fidem semper in corde retinuisse, tunc abjurant, ut vehementer de hæresi suspecti, & pœnitentiæ salutares eis injunguntur. Si verò sint pueri, abjurare solent de levi.

Si autem non compareant sponte, sed accusati, vel denunciati, & confiteantur, vel sint convicti facta hæreticalia commisisse, sed pravam intentionem non habuisse, nec fidem abnegasse, tunc torquendi sunt super intentione, ut intelligatur an revera ita crediderint necne. Etsi in tortura in negativa perstiterint, dicentes non habuisse pravam intentionem, abjurare debent de vehementi, ut vehementer suspecti. Si verò pravam intentionem, ac mentis errorem confiteantur, tunc tanquam hæretici formales abjurare compellendi sunt, ut ad veritatem Ecclesiæ revertantur, & de jure ad perpetuum carcerem sunt condemnandi ex *cap. excommunicamus* 2. §. *si qui autem de hæret.* & notat Pegna *p.* 2. *com.*59. Sesse *tom.* 4. *dec.* 444. *num.* 9. & Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 3.

Sed hic locus aliquid habet dubitationis. Si namque in tortura ex ore delinquentis veritas indagatur, quare igitur siquis in tortura constanter confessus fuerit, se nunquam fidem catholicam negasse, adhuc tanquam de hæresi vehementer suspectus, de vehementi abjurare cogendus sit?

Respondeo. Nam quilibet judicatur hæreticus verbis, & factis. Verbis, quando confessione propria dicit, se credere erroribus hæreticorum. Factis, quando facta hæreticalia committit. Quia ex factis præsumitur de affectu, *arg. can. qui viderit* 32. *quæst.* 5. *l. dolum. C. de dol. & cap. nuper de bigam.* Qui ergo in tortura voluntatem suam verbis exprimit, non satisfacit factis. Immo plus est facto, quàm verbo aliquid facere, *arg. capit. dilecti de appel.* & magis standum est factis, quàm verbis, ut docuit Christus *Matth.*21. Igitur qui ex factis est de hæresi vehementer suspectus, & convictus, quamvis in tortura constanter fateatur, se nunquam aliquid contra fidem credidisse, quia tamen factis vere illam negavit, ideo juste cogitur ad abjurandum de vehementi omnem hæresim.

Estque prima regula textus in *cap. contra Christianos de hæret*, in quo Bonifacius VIII. statuit, quod contra Christianos, qui ad ritum Judæorum transierint, vel redierint, etiamsi hujusmodi redeuntes, dum erant infantes, vel etiam mortis metu, dummodo absolute, & præcise coacti non fuerint baptizati, tanquam contra hæreticos procedendum est, si de hoc fuerint confessi, vel per testes Christianos,

aut Judæos fuerint convicti.

In qua re certum quidem est, Judæos, Saracenos, & alios infideles, qui baptismum non susceperunt, esse quidem infideles, sed non esse hæreticos nec subdi per se Jurisdictioni Ecclesiæ, nec posse ad fidem suscipiendam compelli, ut cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *ar.* 8. docent communiter Theologi & Canonistæ.

At si isti semel susceperint Sacramentum Baptismi, & fidem Christianam professi fuerint, compelli possunt, ut adimpleant, quod promiserunt, ac retineant, quod receperunt. Et ideo Christiani, qui ad Judaïsmum, vel ad aliam sectam infidelium, vel transeunt, vel redeunt, vere sunt hæretici, seu magis proprie loquendo, sunt apostatæ à fide, de quibus alibi, & per Ecclesiam etiam pœnis corporalibus coercendi sunt, ut ad fidem redeant, & si sint impœnitentes, tanquam hæretici, sive apostatæ ultimo etiam supplicio puniendi, ut docet D. Thom. *loc. cit.* & decernitur *in. d. cap. contra Christianos*, fuitque etiam sancitum à Nicolao IV. in Constitutione *incipiente*: Turbato corde apud Eymer. *p.* 2. *quæst.* 44. & à Paulo tertio in constitutione *cupientes* apud Pegnam, & *l.* 1. *C. de Sacr. baptism.* traduntque Glos. *in d. cap. contra Christianos v. redierint*, & Archid. *in princ.* Jo. Andr. *num.* 1. Gemin. *num.* 6. Franch. *num.* 2. & Doctores, quos plena manu adducit Farinac. *de hæres. quæst.* 178. *num.* 136. 137. *&* 139.

Neque excipiuntur ab hac regula infantes, qui ante usum rationis baptismum susceperunt. Per baptismum enim professi sunt fidem. Et sicut non obstante, quod sint incapaces actus humani & voluntatis, sufficit, quod voluntate parentum, vel aliorum, qui illos baptisandos obtulerunt, baptismum suscipiant ad hoc, ut recipiant gratiam justificantem, libertatem à peccato, & à morte æterna, characterem, aliosque baptismi effectus, ita id sufficit ad hoc, ut fiant Christi oves, & incorporentur Ecclesiæ, subdantur jurisdictioni summi Pontificis ac Prælatorum, utque sint obligati ad Legem Christi, & ut ad illam servandam possint compelli, Glos. *in d. cap. contra Christianos in figurat. casi.* Io. Monach. *numer.* 1. *&* 2. Prob. *num.* 2. Archid. *v. infantes*, Gemin. *numer.* 1. Franch. *num. etiam* 1. Sylvest. *v. hæreticus* §. 2. *num.* 4. *&* Pegna *parte* 2. *Com.* 69. ubi quod isti mitius sunt puniendi, si à fide defecerint, redeundo ad Judaïsmum, Farinac *d. q.* 178. *numer.* 140. Et hæc vera sunt, etiamsi infans baptizatus fuerit à nutrice sine solennitate, insciis ejus parentibus. Iste enim, tanquam vere baptizatus, non restituitur suis parentibus. Immo, licet filii Judeorum non possint, invitis parentibus, baptizari, si tamen baptisentur, baptismus est validus, & apud Christianos sunt alendi.

Neque excipiuntur, qui per metum, etiam cadentem in constantem virum, etiam mortis baptismum susceperunt. Metus enim non facit hominem involuntarium simpliciter, ut docet D. Thom. *p.* 2. *q.* 6. *ar.* 7. Et ideo sicut qui per metum suscipit baptismum, validè baptizatur, ita Ecclesiæ, & Christi militiæ adscribitur, à qua non nisi per summum nefas recedit, & si recedit, compelli potest, ut redeat, & si renuit redire, tanquam fidei desertor, hæreticus, vel apostata punitur.

Excipiuntur tantum, qui absolute, ac præcise coacti suscipiunt baptismum, hoc est, qui retinentes, inviti, & reclamantes feruntur ad fontem baptismatis, ij scilicet, qui in baptismum non consentiunt sua voluntate, nec baptismum intendunt suscipere, licet renitentes, & inviti aqua intingantur. Isti enim nec baptismi characterem, neque alios illius effectus recipiunt, neque re vera Christo dant nomen, aut ejus fidem profitentur. Ideo ubi de coactione constiterit, nec habendi sunt, ut Christiani, & si fidem Christi negent, non sunt, neque habendi sunt, ut hæretici, sicut *ex d. cap. contra Christianos* tradunt citati Doctores.

Testatur Royas *de hæret. p.* 1. *num.* 108. relatum sibi fuisse à Saracenis, Christianos ab eis non compelli suam fidem abnegare, nisi sint pueri. Et iccirco si puer per metum fidem abnegavit, & postea ad fidem christianam revertitur, est prius in fide instruendus, ac deinde cogendus est abjurare de levi. Ætate vero majores, non præsumendum per vim, ac metum fidem abnegasse. Quia Ecclesia non judicat de occultis. In foro autem exteriori asserentes, Christum negasse, redduntur de hæresi vehementer suspecti, maxime si, cessante metu, in fidei negatione perseveraverint. Nam diuturna continuatio demonstrat actum, ex corde processisse. Idemque dicendum si persona sit gravis, nempe Theologus, Religiosus, Prælatus, vel alius vir doctus ac prudens. Vel si metus non fuerit mortis, sed verberationis, carceris, exilii, famis, vel hujusmodi, non cadentis in constantem virum. In his casibus suspicio hæresis est ita vehemens, ut merito indicenda sit abjuratio de vehementi. Si verò fidem abnegaverint personæ, quæ verisimiliter scire non poterant, quam immane delictum hoc sit, ut sunt pueri, fœminæ, rustici, ac similes, de levi tantum abjurare debent, Ricciul. *de jur. pers. lib.* 6. *cap.* 5. *nu.* 7. *& seq.* Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 3. *&* 4. Pegna *p.* 1. *com.* 24.

Sed quid de illo, qui vere non est baptizatus, & tamen se baptizatum judicans per aliquod tempus sub Christo militavit, & postea recedens, transiit, vel rediit ad Judaïsmum, aut ad aliam infidelitatis sectam? hunc habendum, ut hæreticum, aiunt Simanch. *de Cath. instit. tit.* 31. *num.* 3. Gabriel. *in* 4. *d.* 13. *quæst.* 2. *ar.* 1. Castro *lib.* 1. *cap.* 8. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *q.* 3. Farinac. *de hæres. quæst.* 148. *num.* Delbene *dub.* 207. *num.* 6. Quod sane procedit in foro exteriori, & donec constiterit eum vere non fuisse baptizatum, quando præsumi potest, illum fuisse verè baptizatum. Aliàs verò, licet punitione sit dignus, eo, quod non obstante, quod crederet se baptizatum, à baptismi lege recesserit, & in hoc casu coram Deo vere crimen hæresis, sivè apostasiæ commiserit, quia tamen verè non est baptizatus, nec vere est hæreticus, neque apostata, neque ut talis puniri potest pœnis hæreticorum, vel apostatarum. Quod si se baptizatum finxit pro hac fictione est puniendus. Sed si non recesserit à fide, nisi constito sibi, quod non esset baptizatus, ob id puniri potest. Fides enim est voluntaria, & non baptizati nequeunt ad fidem compelli, ut cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 10. *ar.* 8. docent Theologi.

Et quid etiam de Cathecumeno? Hunc, si transeat, vel redeat ad Judaïsmum, vel ad aliam sectam infidelium, cùm nondum sit baptizatus, non esse habendum ac puniendum, ut hæreticum, statuunt Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 9. *q.* 3. Simanch. *loc. cit. tit.* 35. *num.* 6. Bagnes 2. 2. *q.* 11. *art.* 1. Castro *eo cap.* 8. Sanchez *lib.* 2. *decal. cap.* 27. *num.* 34. Farinac. *d. q.* 178. *num.* 131. *&* 135. Verum cathecumenus per baptismum in voto & contritionem ita justificatur, ut recipiat fidem, gratiam & charitatem, & quamvis non simpliciter, fit tamen aliquo modo membrum Christi, & Ecclesiæ, ut docent D. Thom. *in* 4. *dist.* 4. *dist.* 4. *quæst.* 2. *ar.* 2. *quæst.* 5. Turrecrem. *in cam. ad hoc q.* 1. *de consecr. d.* 4. Unde est particeps suffragiorum publicorum Ecclesiæ, & potest pro ipso offerri sacrificium ad impetrationem bonorum & ad satisfactionem quam Sacerdos potest satisfactionem missæ quæ sibi correspondet, illi applicare, ut docent Henriq. *lib.* 9. *sum. cap.* 15. *num.* 5. Lajman. *lib.* 5. *tr.* 5. *cap.* 2. *nu.* 8.

qui alios citat, Alter. *tom.* 1. *de censur. lib.* 5. *disput.*11. *cap.* 4. Immo etiam quoad satisfactionem ex opere operato, ut notant Navar. *de indulg. not.* 31. *num.*48. & Azor. *p.* 1. *lib.* 10. *cap.* 22. *quæst.* 2. Ergo poterit haberi, ac puniri, ut hæreticus, cum sufficiat, quod aliquo modo sit membrum Christi, & Ecclesiæ.

Et quidem negari non potest, quin hoc in casu cathecumenus inferat injuriam Ecclesiæ, cui promisit se suscepturum baptismum, si à promissis recedat, & iccirco ratione delicti sit ei quodammodo subditus, & possit ab ea puniri, prudenter tamen, ne videatur cogi ad capessendam fidem.

Reditus autem vel transitus, ad Judaismum consistit in eo, quod rediens interius credat veram esse Judeorum religionem, & secundum illam vivere velit, ac vivat, eorum ritus, solennitates, ac leges observando. Si quis autem existimaret, verum esse Evangelium, ac simul veram esse Religionem Judeorum, & utrumque observandum esse, adhuc judaïzaret, ut inquit Archid. *in dict. capit. contra Christianos num.* 2. Sed impossibile est, quod quis simul dicat Evangelium verum esse, quod trinitatem prædicat, Christi divinitatem affirmat, baptismi necessitatem doceat, & quod simul credat, veram esse Judeorum doctrinam, quæ adversatur Evangelio. Quomodo autem recipiantur transeuntes, vel redeuntes ad Judaïsmum, enarrat Eymer. *p.* 2. *q.*44.*n.*6.

Signa vero, ex quibus cognosci possunt judaïzantes sunt. Rarò Ecclesias ingrediuntur Feria sexta & sabbato comedunt carnes, utuntur nomine, quo antea in Judaismo appellabantur, relicto illo, quod fuit ipsis in baptismo impositum, frequenter apud Judeos commorantur, ac permanent, cum ipsis se associant, edunt, bibuntque; eorum festivitates celebrant, ritus secretò servant, errores tuentur, usuras exercent, negotia tractant. Ad remotas regiones sine litteris testimonialibus Episcoporum transeunt, & maxime si cum tota familia ad loca, ubi plures Judæi morantur, transeunt, & transeundo occultè incedunt per vias insolitas, fugiendo civitates, & oppida Christianorum, & id genus alia operantur. Præsertim si libros hæbreos prohibitos apud se retineant, in quibus orationes non approbatæ continentur, easque recitant prope Synagogam. Quod sæpè fieri vidi à cathecumeno, qui comprehensus uti suspectus, convictus fuit judaizans. Signa vero certiora sunt, si quis natus ex Catholicis inveniatur circumcisus, vel si sit ex natione illorum, qui ad Judaismum redierunt. Legantur Repertorium Inquisit. *v. Cognoscuntur*, *& v. Commissio*, *& v. Judaizantes* Decianus *lib.* 5. *cap.* 15. *num.* 5. Menochius *de arb. cas.* 547. Pegna *p.* 2. *com.* 69. & Farinac. *de hæres. q.* 178. *num.* 138.

Judaizantium autem receptatores, fautores, ac defensores sunt hæreticorum receptatores, fautores, ac defensores. Quia Judaizantes sunt hæretici, immo apostatæ, si tamen is, cui favet, Judeus sit, existimat Pegna *d. com.* 69. quod non sit proprie fautor hæreticorum. Quia ipse non est hæreticus: Sed ad fautorem hæreticorum, propriè dictum, non est necesse, quod fautor sit hæreticus, sed sufficit, si hæreticus sit ille, cui favet. Et ideo si is, cui fit favor, sit hæreticus, qui favet sit Judæus, sive Saracenus, sive -----est proprie fautor hæretici, & pœnis fautorum hæreticorum est puniendus. Ait tamen Squillac. *de fid. cap.* 46. *num.* 2. quod isti pœna arbitraria puniendi sunt. Zanchin. verò *de hæret. cap.* 36. *num.* 4. Repertor. Inquis. *v. Judæus*, Sylvest. *eod. v. quæst.* 5. & Pegn. *loc. cit.* quatuor pœnas enumerant. Privationem communionis cum Christianis, pecuniariam, carceres, verbera: idque colligetur *ex cap. ita quorundam de Judæis cap. postulasti eod. tit. cap. in Archiepiscopatu de rapt. & can. sæpe* 23. *quæst.* 1. cum isti verè sint fautores hæreticorum, quamvis excommunicatione non innodentur, quia hæc pœna solos Christianos afficit qui directe subjiciuntur jurisdictioni Ecclesiæ, aliis tamen pœnis fautorum hæreticorum, quibus sunt capaces, puniendi sunt.

Cum igitur isti judaizantes habendi sint, ut hæretici, si non sint de hoc confessi, vel convicti, sed solum suspecti, si adsunt contra eos indicia ad torturam, torquentur, & ubi nihil insurgat, pro modo suspicionis, abjurant, & ut suspecti de fide pœnis arbitrariis puniuntur. Sed si sunt impœnitentes, traduntur brachio seculari, & eorum bona publicantur, Gloss. *in d. cap. contra Christianos v. procedendum de hæret.* ibique Anchar. *n.* 3. & 10.

In eorum autem punitione, nec solus Episcopus, sine Inquisitore, nec solus Inquisitor sine Episcopo procedere potest, sed uterque procedit juxta praxim S. Tribunalis, ut per Pegn. *d. com.* 69. Farinac. *d. q.* 178. *num.* 147. Caren. *p.* 2. *tit.* 14. *numer.* 44. ac Delben. *dub.* 207. *num.* 7.

Et hæc, quæ hactenus dicta sunt de transeuntibus, vel redeuntibus ad Judaïsmum, dicta etiam fuit de transeuntibus ac redeuntibus ad Turcismum, vel Paganismum, cùm eadem sit in iis ratio. Nam quæmadmodum qui transeunt, vel redeunt è Christianis ad Judæos à fide, & religione Christi deficiunt, ac proinde tanquam hæretici, & apostatæ puniuntur, ita etiam verè sunt hæretici, & apostatæ, qui è Christiana fide transeunt, vel redeunt ad Saracenicā perfidiam, & impietatem, taliumque receptatores, fautores, vel defensores puniri oportet, tanquam receptatores, fautores, ac defensores hæreticorum; & hoc locum habet tum in his, qui, cùm Christiani sint, consilium, auxilium, favoremve præstant prædictis hominibus, tum etiam in iis Saracenis, qui cum inter Christianos commercentur, & vivant, prædictum consilium, auxilium, vel favorem dare solent, ut habetur in quadam constitutione pontificia Gregorii II. quæ incipit, *Admodum dolentes* relata in Direct. *par.* 2. *q.* 45.

Ex Turcis, qui Christianam fidem susceperunt, si ad terras Turcarum fugam arripiunt, & in itinere capiuntur, ex eorum fuga, & ex aliis circumstantiis, quæ cum tali fuga concurrere solent, arguitur violenta præsumptio redeundi ad Turcarum sectas, ideoque subduntur Inquisitorum judicio, ac torquendi sunt super intentione; & si negent noluisse, nec velle à Catholica fide Christi apostatare, abjurare debent de vehementi, & ad triremes, saltem in triennium damnari. Quod etiam sentit Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 3. *num.* 6.

Christianus, fingens se Judæum, vel infidelem ac petens iterum baptizari, ut eleemosinas obtineat, videtur quod non sit cogendus ad abjurandum. Quia cum abjuratio sit detestatio hæresis, ideò quis abjurare debet, quia est vel hæreticus, vel de hæresi suspectus: in hoc autem casu nulla est, de hæresi suspicio. Quia, non petit baptismum, credens posse reiterari, sed ut medium ad obtinendum eleemosinas. Cum igitur declarat suam intentionem, evacuata manet omnis suspicio.

Contrarium tamen tenendum est. Quod ex facto ipso, & ex ipsa reiteratione baptismi est de hæresi suspectus. Quando autem factum est hæreticum, vel hæreticale, aut de hæresi suspectum, non purgatur talis suspicio ipsius rei Confessione, sive judiciali, sive extrajudiciali ex eo, quod non habuit malam credulitatem, sed reiteravit baptismum propter eleemosinam obtinendam. Quia ex abusu sacramenti re vera est de hæresi suspectus, ideoque cogendus est abjurare, sicuti Polygami, & confessarii sollicitantes, qui licet dicant, non habuisse errorem in intellectu, & credidisse omnes

fidei

fidei catholicæ articulos, quia tamen ex facto ipso, & ex abusu sacramenti redduntur vehementer suspecti de hæresi, abjurant de vehementi.

Et quidem de hujusmodi sacrilegis multa extant exempla, & meo tempore quidam Turca, qui baptismum Romæ susceperat in Basilica Lateranensi ab Illmo. Gallio tunc Vicegerente Eminentissimi Cardinalis Vicarii, postea Cardinalis, discedens ab Urbe, Neapoli iterum baptizatus est, tertio Panormi. Sed mirum extat exemplum apud historiam tripartitam *lib.* 10. *cap.* 14. hisce verbis enarratum. Ea tempestate Judæus quidam seductor, ficta Christianitate, crebro baptizatur, & hac arte pecunias congregabat. Cumque multis hæresibus illusisset Arrianorum, atque Macedonianorum, postremo ad Ecclesiam venit orthodoxam, cui dum tempus jejuniorum fuisset impositum, multisque adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, ut quasi in ferventi studio baptismatis bona perciperet, præparantur baptisma, & vestigia congrua baptismatis. Cumque fons fuisset impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam invisibilis virtus aquam disparere præcepit. Cumque præsentes, non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluisse suspicarentur, diligenter undique clausum, rursus impleverunt fontem, & denuò, deducto Judæo, aqua disparuit. Tunc Sacerdos: quid mali, inquit, fecisti homo? An certe, nesciens, baptismo jam petitus es? hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæus rocognovit quem baptizatum ab Attico Episcopo ipse susceperat. Et hoc modo illius fraus universis apparuit. Ita ibi.

Judæis, Turcis, aliisque infidelibus, sortilegia, vel alia facta hæreticalia committentibus, est à sacris Inquisitoribus, & Episcopis indicenda abjuratio. Nam in iis omnibus, quæ sunt nostræ, ac eorum fidei communia, possunt Inquisitores, & Episcopi eis abjurationem indicere, ac illos punire. Sanxit enim Gregorius XIII. in sua Constitutione edita anno 1581. in quibusdam casibus quos alibi adduxi posse Inquisitores contra Judæos, & alios infideles procedere. Quod tradunt communiter Doctores, nominatim Ricciul. *de jure person. lib.* 1. *cap.* 52. *numer.* 7. Sousa *in aph. lib.* 1. *cap.* 37. *à num.* 18. Scortia *in Bulla Pontif. theor.* 347. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *p.* 12. Campeg. *in addit. ad Zanchin. cap.* 36. *lit. B.* Simanch. *tit.* 35. Canter. *in quæst. crim. cap.* 1. *de hæret. numer.* 72. Diana *p.* 4. *tr. resol.* 1.

Forma autem abjurationis istorum hæc est: *Ego N. Sacrosancta Dei lege posita coram me, & meis manibus tacta, juro, me credere corde, & ore profiteor illam veritatem ac fidem, quam lex Dei Sacrosancta docet, ac inprimis Deum esse invocandum, solumque adorandum. Et per consequens detestor errorem, qui dicit dæmones esse adorandos, eisq; divinos honores tribuendos.* Aut similia qualitatem errorum, quos adversus fidem admisit. Non enim in his casibus abjurant super Evangelia, quibus non credunt, neque abjurant hæresim, quæ in ipsos cadit.

CONSULTATIO CLXV.

De Relapsis in hæresim eorumque Pœnis.

Ex *cap. accusatus* de *hæret. in* 6. tres species Relapsorum in hæresim distinguntur. Primo est eorum, qui post abjuratam hæresim de vehementi, relabuntur in hæresim. Secunda est illorum, qui accusati de hæresi in certo articulo, & abjurata de formali, vel de vehementi hæresi simpliciter, vel generaliter, in hæresim alterius speciei labuntur. Tertia eorum, qui abjurata hæresi de formali, postea hæreticos receptant, ducunt, visitant, associant, aut dona, sive munera mittunt, vel eis favent. Distinguuntur autem relapsi in veros, & præsumptos, sive in veros, & fictos, ut ex Glos. *in d. c. accusatus v. fictione*, & Eym. *p.* 2. *q.* 58. ac Pegn. *schol.* 64. *sive com.* 9. Farin. *q.* 157. *num.* 2. & 3. Immo distinguuntur in veros & similitudinarios: Nam ex novis Juribus aliqui hæretici, etiam non relapsi, puniendi sunt ac si essent relapsi: Ideo diligenter inquirendum est, quinam sint isti relapsi.

Vere autem relapsi sunt illi, qui postquam hæretici pœnitentes hæresim abjurarunt in eandem iterum labuntur: isti enim relapsi dicuntur, quasi iterum lapsi, & vere sunt relapsi, quia in eandem hæresim abjuratam relabuntur, *cap. ad abolendam* §. *illos quoque* Locat. *v. relapsus*, Simanch. *de cath. instit. tit.* 57. *nu.* 1. Eymer. *p.* 2. *quæst.* 58. ibique Pegn. *com.* 83. & Caren. *p.* 2. *tit.* 2. §. 5. *num.* 28. Inde etiamsi millies quis in hæresim, à qua per veram cordis pœnitentiam recessit, relabatur, relapsus non habetur, nisi eam hæresim coram judice abjuraverit, hoc est jurejurando damnaverit & execratus fuerit.

Ad verum relapsum primo requiritur, quod fuerit vere hæreticus, & quod fuerit deprehensus in hæresi, vel per rei evidentiam, vel per propriam confessionem, vel per legitimos testes *d. cap.* ad abolendam, ibique Glos. *v.* deprehensus. Secundo requiritur, quod de hæresi pœnituerit, illamque abjuraverit solemniter juxta ritum S. Tribunalis. Non enim sufficit abjuratio in foro conscientiæ, sed requiritur abjuratio judicialis, ac ita declaravit sacra Congregatio S. Officii in hæc verba: Relapsi in hæreses dicuntur ii, qui post abjurationem factam in foro exteriori coram Judice, Notario, ac testibus, in hæreses reincidunt, & isti nisi ex speciali mandato Sanctissimi, & S. Congregationis non possunt absolvi 31. Martii 1610. & 18. Decembris ejusdem anni, & 7. Martis 1613. Quare tales non dicuntur, qui in hæreses reincidunt, post illas abjuratas in foro Conscientiæ. Tertio requiritur quod post pœnitentiam & abjurationem iterum in hæresim abjuratam labatur & quod hoc in judicio, ac Tribunali S. Officii constet. Non enim sufficit, quod hæreticus occulte in eandem hæresim relabatur Sylvest. *u. hæreticus* 1. *nu.* 19. Eymer. *p.* 2. *q.* 58. Menoch. *cons.* 82. *num.* 177. Farin. *de hæres. q.* 195. *num.* 48. Sous. *lib.* 2. *aph. cap.* 45. Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 28. Delben. *dub.* 162. *num.* 20. & Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 49.

Hinc notandum, quod licet dicatur sufficere quod de lapsu tam primo, quàm secundo constet per evidentiam facti, & sic sufficiat, quod lapsus in hæresim sit notorius, non tamen sufficit notorium facti sed requiritur notorium juris, ita scilicet quod constet in judicio de hæresi, quando hæresis non est judici notoria: judici enim debet constare de relapsu, ad hoc ut damnet hæreticum, tanquam relapsum.

Ex quibus colligitur quod perseverantia in hæresi per plures actus hæreticales, vel etiam longa successio mutationis ex una ad aliam hæresim, non facit relapsum, si hæreticus non pœnituerit, ac hæresim non abjuraverit, & in abjuratam hæresim non fuerit relapsus, Repert. inquis. *v. relapsus*, Locat. *u. abjurare*, Simanch. *de Cath. instit. tit.* 57. *num.* 2. & 3. Pegn. ad *p.* 2. *direct. q.* 58. *Schol.* 64. *sive com.* 83. Farinac. *d. q.* 195. *num.* 49.

Qui verò, abjuratâ una hæresi, labitur in aliam, videtur quod propriè dici possit verus relapsus, quia in abjuratam hæresim relabitur. Quando enim quis abjurat hæresim simpliciter, generaliter omnem hæresim

resim abjurat, & ideo in quamcunque hæresim labatur, in abjuratam hæresim labitur. At dicendum est, quod hic non est verus relapsus, sed præsumptus, & ideo ab Alexandro IV. iste inter præsumptos relapsos positus est *in d. cap. accusatus §. cum qui.* Nam abjurans hæresim in communi solum tacite ac præsumptive abjurat hanc, vel illam in particulari, & ideo talis si labatur in aliam hæresim ab illa quam expresse abjuravit, non est, nisi præsumptus relapsus in eam hæresim, quam abjuravit.

Isti, si carceribus mancipati, pœniteant, licet tradantur curiæ seculari, admittuntur tamen ad Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ per textum *in cap. super eo de hæret. in 6.* ut in Litteris anni 1588. 13. Februarii datis Inquisitori Vicentino, & 29. Septembris 1615. Non datur tamen illis extrema unctio, ut ibi notant Glos. *not.* 1. Gemin. *num.* 6. Franch. *nu.* 1. Farinac. *de hæres. q.* 193. & Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 14. *q.* 7. At de hoc alibi.

Nec relapsis pœnitentibus datur sepultura, ut tradunt Gemin. *loc. cit. num.* 6. & Franch. *ibid. nu.* 1. Quia istorum corpora post eorum ultimum Supplicium comburuntur, & cineres projiciuntur. Licet enim relapsi pœnitentes sint Deo reconciliati ac iterum incorporati Ecclesiæ per fidem & charitatem, non sunt tamen Ecclesiæ perfecte reconciliati.

Fertur in Hispania, consuetudinem esse, ut relapsis non detur Sacramentum Eucharistiæ. Hanc consuetudinem, si alicubi vigeat, non esse servandam, asserit Delben. *p.* 1. *de S. Tribun. dub.* 193. *num. fin.* Quia est contraria juri ac præcepto de sumendo Viatico. At ego non ita facile rejicio consuetudines à viris doctis ac probis, servatas.

Ut autem relapsi ad Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ admittantur, necessarium est, quod ipsi Sacramenta petant, Gemin. *in d. cap. super eo num.* 3. Franch. *num.* 1. & manifesta signa pœnitentiæ ostendant. Hoc enim requiritur, ut nedum coram Deo, sed etiam coram Ecclesia, & hominibus pœnitentes appareant.

Præsumpti autem relapsi dicuntur illi, de quibus in judicio non constat, quod essent hæretici, dum primò abjurarunt, vel quod post abjurationem in hæresim lapsi sint, sed id præsumitur à jure, & ideo illi dicuntur hæretici ficti fictione juris.

Sed statuamus hanc regulam *ex d. cap. accusatus sub initio*; Accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in judicio abjuravit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam juris fictione relapsus, licet ante abjurationem suam crimen hæresis plenè contra ipsum probatum non fuerit.

Tria igitur ad hanc speciem relapsus sunt necessaria suspicio vehemens hæresis, abjuratio lapsus in eandem hæresim. Ex primo habetur, quod suspectus, qui abjuravit hæresim de levi, si in hæresim eandem labatur, non est relapsus; Glos. *in sum. d. cap. accusatus*, ibique Jo. Monach. *num.* 2. Franch. & Gemin. *in sum.* Calder. *de hæret. n.* 2. Sylvest. *u. hæreticus* 1. *n.* 15. Tabiena *eod. u. n.* 16. Repert. Inquis. *u. relapsus* Locat. *u. abjurare n.* 1. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 1. *n.* 19. & 29. Eymer. *p.* 2. *q.* 58. *n.* 3. ibique Scholiastes *Schol. sive com.* 83. & *p.* 3. *com.* 40. Decian. *lib.* 5. *cap.* 43. *nu.* 6. & *cap.* 56. *num.* 6. Farinac. *de hæres. q.* 185. *num.* 20. plures alios referens, Sousa *lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 16. Castrop. *tr.* 4. *p.* 2. *num.* 8. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *nu.* 45. & Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 33.

Limitant verò aliqui hanc doctrinam, ut non procedat, si post deprehensionem in lapsum hæresis, constet de illo crimine, de quo erat leviter suspectus. Quia scilicet constat, tunc illum fuisse vere hæreticum, cùm abjuravit de levi, ut Anchar. *in d. cap. accusatus not.* 6. Afflict. *in constit. Sicil. tit.* 1. Squilla *de fide cap.* 31. *num.* 2. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 35. *num.* 20. Caren. *p.* 2. *tit.* 1. *num.* 33. Delbene *dub.* 161. *num.* 3. & *dub.* 162. *nu.* 17. Nam si post levem abjurationem inquiunt, hæreticus deprehenditur, relapsorum pœna plectendus erit. Sed hæc opinio falsa est, neque usquam est decreta, neque usu recepta, & misericordiam excludit à Sacro Tribunali, & nullum in hoc casu admittit discrimen inter abjurationem de levi ac de vehementi, quod apertissimè videtur adversari *d. cap. accusatus* §. 1. *de hæret. in* 6. Quamobrem merito illam rejiciunt Pegna *com.* 83. Royas *in sing.* 11. *n.* 26. Simanch. *de Cath. instit tit.* 1. *num.* 19. & 20. eamque profiteor apertissime Eymeric. à qua nullo pacto esse recedendum ait Pegna *loc. cit.*

Et quidem *in d. cap. accusatus* dicitur, quod si levis & modica suspicio illa fuerit, quanquam ex hoc suspectus gravius sit puniendus, si in hæresim illam labatur, non tamen puniendus est, ut relapsus, sed requiritur etiam quod contra hujusmodi reum fuerit in judicio suspicio vehemens de illius hæresi, antequam abjuraret.

Nec alicujus roboris est ratio Carenæ *eo n.* 33. quia scilicet apparet, eum in prima abjuratione fuisse impœnitentem, nec voluisse fateri. Nam primo non debet hic fieri transitus, ac deduci consequentia ab hæretico impœnitente ad relapsum, eo magis quod relapsus, etiamsi pœniteat, non evadit pœnam mortis, quàm evadit hæreticus non relapsus, si de impœnitente fiat pœnitens. Secundo, quia ex illo argumento non deducitur, nisi quod ille tunc fuerit impœnitens, ac in hæresi perseverans. Quod si in impœnitentia permansit, donec deprehensus est formalis hæreticus, semel dici debet in hæresi perseverans, non relapsus, cum alias abjuratio de levi ex decreto expresso *d. cap. accusatus* non sufficiat ad dicendum aliquem relapsum. Sicque si ille in impœnitentia perseverat, damnandus erit ut impœnitens, sed si pœniteat, recipiendus erit ad misericordiam, & non damnandus pœna mortis. Tertio quia *in d. Capite accusatus* sermo est de relapso, qui non est talis, nisi fictione juris; nullibi autem jus fingit, quod, qui abjuravit de levi, si labatur in hæresim, quam abjuravit, sit relapsus. Nec fuit causa, unde id faceret. Quia rarissime, ac fere unquam eveniet, ut suspectus de levi sit vere hæreticus, cum de levi abjurat. De iis autem, quæ rarò accidunt, non dantur leges.

Deinde requiritur ad hoc, ut hæreticus sit relapsus, abjuratio de vehementi. Qua in re iterum adverto, esse necessarium, quod hæc abjuratio sit rite ac recte judicialiter facta, aliter enim non sufficeret, ut lapsus in hæresim abjuratam, sit relapsus.

Postremo requiritur, quod qui abjuravit de hæresi, labatur in eandem hæresim, & quod de hoc constet in judicio.

Ex quo sequitur primo, non esse censendum hæreticum relapsum, qui post abjurationem de vehementi unius hæresis, labitur in aliam. Requirit enim textus, *in d. cap. accusatus*, quod hujusmodi reus *Committat in ipsa*, scilicet in ea hæresi, quam abjuravit, ut per Eymeric. *p.* 3. *num.* 150. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *num.* 5. Farin. *de hæres. quæst.* 195. *num.* 46. Sous. *lib.* 2. *cap.* 45. *num.* 8. Castrop. *d. p.* 2. *num.* 13. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 51. Quare autem, qui abjuravit, sit relapsus, non autem qui se purgavit, aliàs diximus.

Secundo sequitur, non esse relapsum, qui post abjurationem, de vehementi, iterum fit de vehementi suspectus. Quia necesse est, ut qui abjuravit aliquam hæresim committat in ipsa, ut dicatur relapsus, & si necesse est, quod in judicio de lapsu in eandem hæresim constet, vel per evidentiam facti,

vel

vel per confeſſionem Lapſi, vel per legitimas probationes, Joannes. Andr. *in d. cap. accuſatus numer.* 1. ibique Gemin. *in* §. *ille num.* 3. & Franch. *not.* 1. traduntque Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 57. Pegna ad Eymer. *p.* 2. *quæſt.* 58. *com.* 83. Locat. *in* Judic. *v. vehemens ſuſpicio*, ubi quod idipſum declaravit B. Pius V. in congregatione S. Officii ac proſequuntur Sanctarel. de hæreſi *cap.* 42. *nu.* 11. Carena *p.* 2. *tr.* 2. *n.* 34. & *ſeq.* Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 49. ac Delben. *dub.* 162. *num.* 24.

Qua in re Anchar. in *d. cap. accuſatus not.* 1. Gemin. *numer.* 2. & Franch. *nu. item.* 2. expendentes verba illa textus, *non plene probatum*, recte advertunt, quod ſuſpicionibus, ac præſumptionibus non plene probantur delicta. Ideoque ex eo, quod aliquis poſt abjurationem de vehementi, iterum fiat de vehementi ſuſpectus, non idcirco plene probatur, quod ſit hæreticus, vel in hæreſim lapſus: Et quamvis Locat. *d. v.* vehemens ſuſpicio velit, quod ex iſta duplici ſuſpicione de vehementi oriatur ſuſpicio violenta: Immo quod duæ leves ſuſpiciones faciant vehementem, quod nimis durum videtur Farinacio *d. quæſt.* 195. *num.* 24. etſi duas ſuſpiciones de vehementi admittat *num.* 22. & 25. cum Menochio *de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 100. *num.* 14. eſtque certum in caſibus tantum in jure expreſſis, ut *cap. ſuper eo de hæret. in* 6.

Nihilominus verò, nec qui abjuravit de vehementi ex ſuperveniente ſuſpicione violenta poteſt damnari, ut relapſus; quia violenter ſuſpectus de hæreſi, non eſt hæreticus, niſi præſumptus, ut tradit idem Farinac. *de hæres. quæſt.* 187. *num.* 52. ex Locato *v. ſuſpicio num.* 30. & ex Menochio *loc. cit. num.* 15. & ideo hujuſmodi violenter ſuſpectus abjurat de vehementi ex praxi ſupremi Tribunalis, ac univerſalis Inquiſitionis, ut per Farinac. *d. quæſt.* 187. *nu.* 51. Caſtrop. *tr.* 4. *diſput.* 7. *pun.* 1. *num.* 12. Caren. *p.* 3. *tit.* 12. *num.* 6. Ad hoc autem, ut aliquis condemnetur, ut relapſus, ſaltem debet conſtare de uno lapſu, vel per rei evidentiam, vel per confeſſionem inquiſiti de hæreſi, vel per legitimas probationes, Sylveſt. *v. hæreticus* 1. *num.* 19. Menoch. *conſ.* 82. *n.* 177. Farinac. *d. q.* 195. *num.* 48. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 40. Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *nu.* 34. ac Delbene *dub.* 162. *num.* 24. & propterea quod ille, qui pluries abjuravit de vehementi non ſit relapſus, inquiunt Jo. Andr. *in d. cap. accuſatus v. conſtat*, ibique Franch. *in* 1. *not.* Repert. Inquis. *v. relapſus num.* 2. & *v. abjuratio*, Locat. *v. relapſi numer.* 6. Pegna *in p.* 2. *d. com.* 83. Farinac. *d. quæſt.* 195. *num.* 22. ubi alii Sanctarel. *ſupra cap.* 42. *num.* 11. Delbene *p.* 1. *dub* 162. *num.* 27. & Carena *p.* 2. *tit.* 2. *numer.* 35. ubi quod id declaravit Beat. Pius V.

Et hæc multo magis procedunt in abjuratione de levi adeo, ut nec qui pluries, nec qui prius abjuravit de levi, & poſtea ſit vehementer ſuſpectus, vel è contra, haberi poſſit pro relapſo, licet ſit gravius puniendus, ut docent Eymer. *p.* 2. *q.* 58. *num.* 3. Pegna *par.* 2. *d. com.* 83. Farinac. *loc. cit. num.* 24. Sanctarel. *de hæres. cap.* 42. *num.* 11. Locat. *d. v. abjuratio num.* 1.

Secunda ſpecies relapſorum continetur *in d. cap. accuſatus* §. *cum, qui de hæret. in* 6. eſtque illorum, qui, abjurata de formali hæreſi, ac ſimul omnibus hæreſibus in genere, labitur in aliam hæreſim, diverſam ab illa, quam prius abjuraverat. Quare neceſſe eſt ad hanc ſpeciem relapſus, quod quis poſt abjuratam hæreſim generaliter, labatur in aliam hæreſim, & quod de hoc legitimè conſtet.

At, quid de eo, qui abjurata una tantum ſpecie hæreſis, non verò generatim ac univerſè abjurata hæreſi, labatur in hæreſim alterius ſpeciei? Joannes Monachus *in d. cap. accuſatus num.* 3. & *binis ſeqq.* ibique Archid. *poſt. num.* 2. Gemin. *nu.* 4. & Franch. *num.* 2. putant, hunc eſſe relapſum. Quod probabilius cenſent; Caſtrop. *d. tr.* 4. *diſp.* 6. *pun.* 2. *numer.* 8. ac Delbene *dubit.* 162. *nu.* 2. Quia hæreſes ſunt connexæ, ac proinde, qui unam abjurat, abjurat omnes: Et qui in uno offendit, factus eſt omnium reus.

Verùm hæc ſententia eſt contra textum *d. cap. accuſatus*, qui in hoc caſu ad relapſum requirit, quod hæreſis abjurata fuerit explicitè, atque expreſſe in genere aliàs, ubi agitur de pœna mortis non eſt eadem ratio expliciti & impliciti. Ideo hunc, qui expreſſe non abjuravit hæreſim in genere, non eſſe relapſum, ſi labatur in aliam hæreſim, docent Gloſſ. *in d. cap. accuſatus v. ſimpliciter*, Eym. *p.* 2. *q.* 40. *n.* 5. Suarez. *de fid. diſp.* 23. Decian. *lib.* 5. *cap.* 56. *num.* 2. Pegna *com.* 65. & *p.* 3. *com.* 34. ſubdens, quod ſi quiſpiam pluries relabatur in aliam hæreſim, poterit fortaſſe puniri, ut relapſus. Id, quod non arbitror eſſe verum, quia eſt contra *d. cap. accuſatus.* At hodiè ceſſat hæc quæſtio; quia, ut notant Farinac. *d. q.* 195. *num.* 45. Carena. *p.* 2. *tr.* 2. *num.* 31. Caſtrop. *loc. cit. num.* 12. ac Delben. *ibid. num.* 10. ex praxi qui abjurant unam hæreſim, abjurant ſimul hæreſim ſimpliciter ac generatim.

Aliam ſpeciem relapſi conſtituunt nonnulli, quando ſcilicet quis primò de formali abjuravit hæreſim, & poſt abjurationem incidit in vehementem ejuſdem hæreſis ſuſpicionem probant hoc, primò ex *d. cap. accuſatus* §. *ille*, ubi judicatur relapſus, qui poſt abjurationem hæreſis favet hæreticis ejuſdem hæreſis. Secundo quia, ut aliquis ſit relapſus, ſatis eſt, ſi de vero lapſu conſtet, & quod vehemens ſuſpicio, vel præcedat lapſum, vel ſequatur. Ita Zanchin. *de hæretic. cap.* 16. *num.* 3. Alphons. de Caſtro *lib.* 2. *de juſta hæret. punit. cap.* 2. Burſat. *conſ.* 7. *num.* 15. *lib.* 1. Menoch. *conſ.* 83. *numer.* 148. *lib.* 1. Cantera *quæſt. crim. cap.* 1. *num.* 58. Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 27. & 31. Caſtrop. *d. tr.* 4. *diſp.* 6. *pun.* 2. *num.* 9. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 48. & *cap.* 5. *num.* 13. Quod Delbene exiſtimat probabilius *dub.* 161. *num.* 4. & *dub.* 162. *num.* 25.

At hujus ſententiæ rationes futiles planè ſunt. Nam ſecunda petit manifeſte principium, aſſumitque tanquam certum id, de quo diſputatur, quod ſcilicet ad relapſum ſufficit, quod conſtet de uno lapſu in hæreſim, ſive priori, ſive poſteriori. Id enim diſceptatur, an nimirum ſatis ſit, quod conſtet de uno lapſu in hæreſim, qui ſit prior, cui ſuccedat vehemens ſuſpicio. Quod merito negatur, quia non conſtat de relapſu in hæreſim, cùm lapſus poſterior non conſtet eſſe in hæreſim, ſed ſolum in ſuſpicionem hæreſis; ideoque talis eſt ſuſpectus de relapſu, non autem conſtat de relapſu, in caſu autem præcedenti verè conſtat de relapſu in hæreſim abjuratam, & quamvis non conſtet de primo lapſu, lex tamen vult, quod habeatur pro lapſu, ex quo poſtea manifeſte lapſus fuit in hæreſim.

Prima verò ratio non ſolum non probat, ſed etiam retorquetur. Non probat, quia ille eſt caſus particularis in lege, expreſſe definitus, ex quo non licet affirmative arguere ad univerſalem. Retorquetur. Quia ſi Pontifex voluiſſet univerſaliter, quod ad conſtituendum relapſum ſufficeret ſuſpicio vehemens incurſa poſt hæreſis abjurationem, id ſane expreſſiſſet, eoque expreſſo non fuiſſet opus exprimere caſum illum particularem, ex quo igitur in particulari expreſſit, quod haberi debeat, ut relapſus, qui poſt abjuratam hæreſim incidit in ſuſpicionem ejuſdem hæreſis, quæ oritur ex fautoria, conſtat, quod de mente Pontificis in aliis caſibus non ſufficit hæc poſterior ſuſpicio ad conſtituendum relap-

ſum-

sum, quia de sola suspicione, ex fautoria orta, id statutum fuit, & si de omni comprobaretur, de omni statutum fuisset, fuissetque supervacaneum id de ista exprimere.

Tenendum igitur est, non esse censendum relapsum in hæresim, qui post abjuratam hæresim de formali, incidit in suspicionem vehementem ejusdem hæresis. Quia hæc species non est verè relapsi, sed relapsi fictione juris. Nullibi enim Lex expressit, hunc habendum esse pro relapso: *& in d. cap. accusatus*, in quo omnes relapsorum modi, sive ficti, sivè præsumpti expresse recensentur, non habetur, quod sit habendus pro relapso, qui post abjuratam hæresim incidit in ejusdem hæresis suspicionem. Hanc sententiam approbant Royas *de hæres. p.* 2. *num.* 333. Suarez *de fid. disp.* 24. *sect.* 2. Vincent. Ferre *eod. argum. tr.* 2. *q.* 14. §. 1. *nu.* 10. & probabile ait Delbene *dub.* 162. *num.* 25. ac ita in praxi servari ab Inquisitoribus Italis tradit Farinac. *d. q.* 159. *num.* 18. ac Sousa *lib.* 2. *cap.* 45. *num.* 3. ubi quod hoc idem servatur in Inquisitione Lusitana, eique favet *cap. litteras de præsumpt.*

Tertia verò species ficti relapsi, seu præsumpti, dubia quidem, quæ fere coincidit cum prima, est quando quis, postquam se purgavit de hæresi, de qua fuit vehementer suspectus, iterum labitur in eandem hæresim, ut habetur *in cap. ad abolendam* §. *illos de hæret.* ubi Glos. *in figur. cas.* & Panorm. *num.* 1. *& in cap. excommunicamus* 1. §. *adjicimus* ubi etiam Glos. *num. relapsi*, Host. *n.* 2. Henric. *num* 7. *& in d. cap. super eo eod. tit. in* 6. & tradunt Sylvest. *u. hæreticus* 1. *num.* 15. *&* 19. Locat. *u. suspicio num.* 7. Eymer. *p.* 3. *nu.* 150. *&* 148. Pegna *com.* 38. Param. *lib.* 3. *q.* 4. *n.* 5. Farinac. *d. q.* 195. *num.* 27. Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 32. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *n.* 55. ac Delbene *d. dub.* 162. *n.* 14.

At verò quod jura citata non loquantur clarè ac propterea dubium sit, an in hoc casu qui relabitur in hæresim, de qua se purgavit, sit tradendus, ut relapsus, Curiæ seculari, ait Eymericus *p.* 2. *q.* 56. *num.* 7. *& p.* 3. *num.* 18. 4. quamvis dicat, quod videtur, quod sit damnandus. Campegius verò ad Zanchinum inquit, hoc non esse plene resolutum, & consulendam esse sedem Apostolicam. Quod & voluit Eymer. *d. q.* 58. Crediderunt forsan Doctores isti quod dicta jura possint intelligi, de eo qui simul & abjuravit, & se purgavit, seu de purgatione, quæ fit per abjurationem. Ideoque Pegna *d. p.* 3. *com.* 38. sentit, quod hæc quæstio sit valde difficilis. Possetque difficultas augeri quod in *de cap. accusatus*, in quo enumerantur species relapsi ficti, sive præsumpti, nulla fit mentio ejus, qui relabitur in hæresim, de qua se purgavit.

Verumtamen cum *in d. cap. ad abolendum* §. *illos* Pontifex loquens disjunctive per particulam *Vel*, cujus natura est distinguere ac separare, distinguit abjurationem à purgatione, & significat casus ejus, qui se ab hæresi purgavit, esse distinctum ab eo, qui hæresim abjuravit, & in utroque casu velit, quod qui relabitur in eandem hæresim damnetur, ut relapsus. Idemque supponitur *in d. cap. super eo*, propterea communiter Doctores duos casus distinguunt, & in utroque casu docent hæreticum hujusmodi, habendum esse, ut relapsum, Estque dignum animadversione, quod, licet sub initio illius legis *Lucius Tertius* conditori d. Decretalis *ad abolendam*, loquatur disjunctive per particulam *Vel*, tamen in determinando relapsum loquitur solum de illo, qui in abjuratam hæresim lapsus fuit, ibi - *deprehensus fuerit in abjuratam hæresim recidisse, seculari judicio &c.* Videtur igitur, quod ex mente illius textus, qui solum labitur in abjuratam hæresim sit damnandus, ut relapsus. Sicque videtur, quod lex illa quod ad illum qui sine abjuratione se purgavit, sit dubia & requirat sedis Apostolicæ declarationem. Verum hac de re jam alibi diximus, ubi an & quomodo reincidens in hæresim, de qua se purgavit, sit, ut relapsus puniendus: Et quodnam sit discrimen inter hujusmodi abjurationem & purgationem.

Conveniunt omnes, quod non sit habendus, ut relapsus qui abjuravit de levi, vel de levi suspicione se purgavit. Item, quod non sit habendus, ut relapsus, qui labitur in hæresim diversam ab ea, de qua se purgavit. Nam *de cap. accusatus* requirit relapsum in hæresim abjuratam, ut hæreticus damnetur, ut relapsus.

Quarta species relapsi ficti, sive præsumpti est illius, de cujus lapsu in hæresim ante abjurationem constiterat, vel nunc constat, si post abjurationem hæreticos receptet, deducat, visitet, sive associet vel dona, aut munera eis largiatur, vel mittat, seu favorem eis impendat, & ab his actibus excusari non possit, etiam sine abjuratione. Hic enim debet judicari, ut relapsus, & relapsi pœna puniendus cùm eum ex approbari à se prius erroris consequentia non sit dubium id fecisse, ut decernitur in *de cap. accusatus*, & docent communiter Doctores. Etenim per hanc secundam deprehensionem expressam, declaratur animus illius, quod prima vice fuit in mala opinione contra fidem Christi, in qua præsumitur semper continuasse, dum apparet, quod in prima abjuratione fuit impœnitens, nec voluit veritatem fateri, ut per Anchar. *in d. cap. accusatus not.* 2. Grilland. *in tr. de hæret. q.* 10. *num.* 1. Pegna *p.* 2. *com.* 83. Sanctarel. *de hæresi cap.* 42. *num.* 6. & Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 33.

Hanc verò speciem relapsi continere duas differentias, liquet ex regula *d. cap. accusatus* jam relata, & ex Constitutione Alexandri IV. incipiente *Quod super* apud Pegnam post Direct. §. *quæsivistis*, & advertit Eymeric. *p.* 2. *q.* 58. ejusque Scholiastes *com.* 83.

Prima differentia est illius hæretici, qui, priusquam abjurasset, convictus fuit de hæresi, & sic abjuravit de formali. Et postea hæreticos ejusdem sectæ, vel hæresis receptat, deducit &c. sicque in hoc primo casu non sufficit, quod hæreticus abjuraverit de vehementi, sed necesse est, quod abjuraverit de formali, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 57. *num.* 5. & *in Enchir. tit.* 60. *num.* 3. Pegna *p.* 2. *com.* 81. Alph. à Castro *lib.* 2. *cap.* 3. Param. *de orig. Inquis. lib.* 4. *q.* 9. *num.* 159. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 14. *q.* 3. Farin. *d. q.* 195. *num.* 33. Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 22. Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 6. *pun.* 2. *num.* 10. Salell. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 50. Et quanquam Eymericus *p.* 2. *q.* 55. *&* 56. videatur tenere contrarium, intelligi tamen debet de casu sequenti, ut satis colligitur ex *quæst.* 58. Aliàs enim non sufficeret abjuratio de vehementi, nisi in sequenti casu.

Secunda differentia est illius hæretici de cujus hæresi nondum constiterat ante abjurationem, ideoque ille non abjuravit etiam de formali, sed de vehementi. At post abjurationem constitit de hæresi, ac insuper ille hæreticos ejusdem sectæ receptavit, deduxit, &c.

Hanc secundam differentiam, sive casum subnoscere traditam fuisse ab Eymerico *d. q.* 58. *ait* Pegna *d. com.* 83. Ast ipse, Farinacius *q.* 185. *num.* 34. aliique perobscure illum explicarunt, quem dilucidius expresserat Eymericus. Notandum itaque est, quod licet in hoc casu non constet de hæresi, nisi post abjurationem, hæresis tamen ista debet præcedere abjurationem, quamvis de illa non constiterit, nisi postea. Et hoc est de forma & substantia hujus casus. Nam si hæresis ista oriretur post abjurationem, contineretur in prima specie relapsi præsumpti modo explicata, quando scilicet qui abjuravit de vehementi, postea deprehenditur,

prehenditur, lapsum fuisse in hæresim, nec esset opus ad probandum, quod hic relapsus hæreticos receptasset, deduxisset &c. Sed ex solo subsequuto lapsum hæresim damnandus esset, ut relapsus. At in hoc secundo casu contra eum, qui abjuravit non militat novus lapsus in hæresim, sed solum novus lapsus in fautoriam hæreticorum ejusdem sectæ; & nihilominus Pontifex vult, quod si post abjurationem constet, quod si favens hæreticis ante abjurationem erat hæreticus, damnandus sit, ut relapsus; quia præsumi debet, quod fautoria sit hæreticalis, & sit novus lapsus in hæresim, sive in actum hæreticalem, provenientem ex hæresi ante abjurationem existente, & postea durante. Quæ præsumptio ex *d. cap. accusatus* est juris ac de jure, contra quam non datur probatio, ut aiunt Pegna, & Eymericus, *loc. cit.* & Farinac. *eo num.* 34. Quodque paucis expresserat Eymer. *d. q.* 58. *num.* 5. his verbis: *Quia abjuraverat, ut suspectus vehementer, & post constitit, quod ante abjurationem lapsus fuit.* Clarius Alexander IV. in citata Constitutione, *quod super §. quæsivistis*, in qua hæc habentur. *Et quidem si legitime constitit, & nunc constaret quod tales ante* (non autem *post*, ut corrupte legitur apud Delbene *d. dub.* 162. *num.* 13.) *hujusmodi abjurationem in hæresi commisissent, non est dubium eos per hoc fuisse relapsos.* Idemque est sensus *d. cap. accusatus*, ibi: *De cujus lapsu in hæresim ante abjurationem constiterat, vel nunc constat.* Dictio enim *ante* jungi debet cum lapsu in hæresim ante abjurationem, de quo sive tunc constiterit, sive postea, sufficit in hoc casu ad constituendum relapsum. Et hic etiam est sensus Pegnæ, Farinacii, & aliorum, quamvis potuerit ab aliquibus clarius explicari.

Dubium autem est, num in hoc casu necesse sit, quod hæreticus abjuraverit de vehementi, an potius sufficiat quod abjuraverit de levi? Et sane sufficere videtur abjuratio de levi. Tum quia textus in *ad cap. accusatus* loquitur de abjuratione simpliciter, atque adeo generatim nullo abjurationis modo expresso. Et tum quia ratio, cur iste damnetur, ut relapsus, comperto quod ante abjurationem erat hæreticus, ea est, quia præsumitur, quod ex illa hæresi nunc faverit hæreticis. Hoc autem generatim verum est, etiamsi iste verè hæreticus abjuraverit, ut leviter suspectus. Et ita hæc præsumptio non fundatur in modo abjurationis, sed in essentia hæresis ante abjurationem.

Sed tamen Doctores fere omnes hunc casum explicant de suspecto vehementer, sive de illo, qui abjuravit de vehementi, ut præ cæteris Eymer. *d. q.* 58. *p.* 2. *ibique* Scholiastes *Schol.* 64. sive *com.* 83. Farinac. *q.* 195. *num.* 34. & Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 45. Nec obstant rationes adductæ. Non quidem prima: Nam cum ille textus in principio, ac in prima specie relapsi expresserit abjurationem de vehementi, verisimile plane videtur, quod etiam in hoc casu de ea loquatur, licet id non exprimat. Neque secunda. Quoniam de intrinseca ratione relapsus ad hoc, ut relapso debeatur pœna mortis, est, quod labatur post abjurationem. Nam, præcisa abjuratione, fautoria potius infert perseverantiam in priori hæresi, quàm novum lapsum in hæresim, ideoque novus lapsus, sive relapsus in hæresim fundatur in abjuratione, per quam hæreticus censetur pœnituisse, atque adeo iterum labi in hæresim, si post abjurationem pœniteat. Ut autem hic relapsus puniatur pœna mortis, non exprimunt jura, quod sufficiat abjuratio de levi, sed requirunt vel abjurationem de formali, vel de vehementi. Quare non debet hoc extendi ad abjurationem de levi, nisi in jure id exprimatur.

Valde item dubitandum censet Farinac. *d. q.* 195. *num.* 35. an si in hoc casu hæreticus, qui abjuravit, faveat hæreticis alterius sectæ, ac speciei, censendus sit relapsus? Et profectò, quod ille, qui generatim abjuravit hæresim, si postea receptet hæreticos alterius speciei, sit relapsus, probat Decian. *lib.* 5. *cap.* 56. *num.* 14. Consentit Cantera *in quæst. crim. cap.* 1. *num.* 58. ac tenet Delbene *dub.* 162. *num.* 29. Fundantur maxime *in d. cap. accusatus*, §. *eum, qui, de hæret. in* 6.

Verum hæc consequentia, ex illo textu desumpta, nullius est momenti. Nam textus ibi expresse loquitur de eo, qui ante & post abjurationem simpliciter, vel universim factam, convictus est, esse hæreticum formalem, Unde non licet ex hoc arguere, quod idem dicendum sit de illo, qui post abjurationem convincitur solum esse suspectum de hæresi. Ac semper viget ratio, qua utitur idem Decianus *loc. cit. num.* 13. quod nimirum in criminalibus ex solis præsumptionibus nunquam potest aliquis damnari ad mortem, nisi aliter id expresse in jure cautum sit, ut notant Doctores *in cap.* quia verisimile, *& cap.* affere de præsumpt. Ubi late Panormitanus. Hinc licet violenta præsumptio sufficiat ad damnandum hæreticum, non sufficit tamen ad eum damnandum, ut relapsum, nisi in casibus à jure expressis. Nam ubi agitur de eo, qui non potest dici relapsus verus, sed fictus fictione juris ac præsumptus, non potest damnari, ut relapsus, nisi ubi jus fingit expresse, sive præsumit eum habendum esse, ut relapsum. In nullo autem jure cautum est, quod qui abjuravit generatim omnem hæresim, censendus sit relapsus, si post abjurationem committat in alia specie hæresis, aut sectæ. Quinimmo ex *d. cap.* accusatus colligitur contrarium. Nam ex eo, quod quispiam abjuravit hæresim generatim, quia fuit deprehensus in hæresi Calviniana, si postea faveat hæresi Zwinglianæ, quæ contraria est Calvinianæ, non potest consequenter deduci, quod favor procedat ex priori hæresi, ut deducit textus *d. cap. accusatus*, fundans præsumptionem in hac consequentia, sed potius deducitur oppositum.

Nec suffragatur, quod ait Decian. *d. nu.* 14. quod talis sit natura peccati, ut abyssus abyssum invocet *psal.* 41. & ad peccatum consequatur peccatum. Nam hoc nimis generale est, neque generaliter peccatores inclinatione voluntatis propendent in peccata propriis affectibus contraria. Ideoque dicendum est, non esse damnandum, ut relapsum ex fautoria, qui, abjurata una hæresi, postea convincitur, receptasse hæreticos alterius hæresis, aut sectæ sequaces. Quod etiam tradunt Alphons. Castrius *lib.* 2. *de justa hæret. punit. cap.* 2. Menoch. *cons.* 2. *num.* 148. *&* 156. Azor *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 14. *q.* 4. Simanch. *de cath. instit. tit.* 57. *num.* 6. Pegna *p.* 3. *com.* 34.

Dubitant etiam nonnulli, an sit dicendus relapsus ac puniendus, ut talis, qui, abjurata fautoria, post abjurationem in eandem fautoriam relabitur? Affirmat Eymericus *p.* 2. *q.* 58. *num.* 7. ex Concilio Tarraconensi, subditque tamen quod in hoc jura non loquuntur perspicue. Quod etiam ait Campeg. ad Zanchin. *de hæret. cap.* 17. Quare vult, consulendum esse summum Pontificem. At Pegna *p.* 2. *com.* 83. censet, quod si bis, vel pluries quis relapsus sit in abjuratam fautoriam, vel in alias, tradendus sit absque misericordia brachio seculari. Submittit se tamen hac in re cujuslibet viri docti, & catholici judicio. Et hujus quoque sententiæ est Farinac. *d. q.* 195. *n.* 39. Alii absolutè asserunt, hunc non esse propriè relapsum, neque eum puniendum esse pœna mortis, si pœniteat. Ita Concilium Tarraconense, relatum ab Eymerico. Quod, licet hunc vocet relapsum, idque verum sit, apto nomine relapsi in communiori significatione, attamen, ut advertit Pegna *d. com.* 83. illud tradit, pœnas pœnitentiales ei esse imponendas. Quod certe non dixisset, si judicasset illum tradendum esse Curiæ seculari. Hoc idem sentit Calder. *de hæret.*

hæret. rubr. de pœna receptatorum num. 3. & rubr. de execut. sent. num. 6. Decian. lib. 5. cap. 56. num. 16. idem Pegna d. com. 83. præcisa tamen ea limitatione, Delbene d. dub. 162. num. 30. ac tenent omnes ii, qui volunt, nullum esse relapsum, si non constet de vero lapsu in hæresim formalem, prout etiam comprobant Alph. à Castro d. cap. 2. & Simanch. de cath. instit. tit. 57. num. 5.

Et quidem ita est asserendum. Nam *in ad cap. accusatus*, in quo agitur de relapsu ex causa fautoriæ, requiritur omnino, quod ante, vel postea constet de lapsu in hæresim formalem ante abjurationem. Neque *in cap. ad abolendam de hæret. in 6. neque in d. cap. accusatus*, neque alibi requiritur cautum, quod quisque ut relapsus tradatur Curiæ seculari, nisi constet, illum verè fuisse hæreticum formalem ante, vel post ipsam abjurationem, recteque docet Decianus, quod ex solis suspicionibus nemo est pœna capitali damnandus.

Neque dicatur, quod quis ex pluribus fautoriis post abjuratam hæresim, incurrat suspicionem violentam, ex qua suspectus potest damnari. Nam, quicquid de hoc sit, eoque etiam admisso, nihil tamen ex illo probatur. Aliud enim est hæreticum damnari. Aliud illum pœnitentem damnari, ut relapsum. Hoc autem est, quod negatur. Nam vel relapsus est vere relapsus, qui non est, nisi qui verè fuit hæreticus ante abjurationem, & postea in hæresim fuit relapsus; vel est relapsus fictus, qui non est, nisi ille, de quo jus decernit, habendum esse, ut relapsum. Nullum autem jus decernit, aliquem tradendum esse Curiæ seculari, ut hæreticum, nisi illum, de quo constat, quod ante, vel post abjurationem fuit hæreticus. Egregiè tamen advertit Calderinus, quod ubi quis pluries relabitur in fautoriam, potest Judex præter juratoriam alias cautiones exigere de amplius non recedendo. Quod vero dicitur de recursu ad summum Pontificem, hoc generatim verum est, ut mox dicemus. Cæterum id in hoc casu statuimus, non esse arbitrio commissum damnare ultimo supplicio relapsum, etiam pluries, in fautoriam, si sit pœnitens. Quia talis non est proprie, ac juridice relapsus, ideoque nec pœna relapsorum est ordinariè puniendus; sicut nec qui relabitur in plures suspiciones vehementes, ut supra probavimus.

In hoc autem casu fautoriæ datur excusatio ita, ut solum favens hæreticis damnari debeat, si favor excusari non possit, sicuti expressè cavetur, *in d. cap. accusatus* §. *ille*. Excusat in primis ignorantia, si favens, nesciebat eum, cui favit, esse hæreticum, Glos. *ibi non possit*, Carena *p. 2. tit. 2. num.* 31. addens ex Cantera, quod Glossa, quæ vult, hunc excusari ex fame, saltem si sit violenta, non fuit in facto recepta in supremo Consilio Inquisitionis Hispanæ, in quo fuit relaxatus Curiæ seculari quidam è genere Maurorum, qui post abjurationem fuit ad alios ejusdem generis, & se excusabat, dicens fuisse apud eos ob famem. At dici potest in eo casu famis necessitatem forsan non fuisse probatam, vel ex probationibus constitisse, quod non præcise ob illam fuerit ad Mauros ejusdem generis. Hinc cùm textus *in ad cap. accusatus* se fundet in hac consequentia, quòd scilicet ex fautoria, quæ non potest excusari, deducitur, quod illa ex priori errore proveniat, ideo si afferatur causa excusans fautorians, & ostendens, illam processisse ex alia causa, & sic non posse deduci quod ex priori hæresi provenerit, tollitur relapsus, saltem punibilis pœna mortis. Proinde omnes illæ causæ, quæ excusant fautores hæreticorum vel omnino, vel saltem ut non possint damnari in pœnam ordinariam, contra fautores latam, excusabunt etiam in hoc casu saltem, ne fautores isti, tanquam relapsi, tradantur Curiæ seculari. Solum enim ob fautoriam, quæ non admittit justam atque idoneam excusationem, potest in hoc casu fautor damnari, ut hæreticus, ceu constat *ex ad cap. accusatus*, & ex Constitutione Urbani IV. incip. *Consultus* apud Eymericum *p. 2.* & ex constitutione *Quod super* Alexandri IV. apud Pegnam, estque id ad mentem Glossæ, Jo. Monachi, Archidiaconi, Joannis Andreæ, atque aliorum *in d. cap. accusatus v. non possit.*

Ad condemnandum verò hunc fautorem tanquam relapsum, sufficit, si semel absque ulla excusatione post hæresim abjuratam hæreticos receptaverit vel alio ex modis, *in dict. cap. accusatus* recensitis, illis faverit, ut per Caren. *p. 2. titul. 2. numero* 31. sed fortassis hoc per se verum est.

Aliam speciem relapsi invenerunt aliqui, asserentes, quod hæreticus fugiens è carcere, sibi tradito in pœnitentiam, sit relapsus, utque talis damnandus sit pœnâ mortis. Ita Jo. Andr. Archid. Gemin. *in cap. ut commissi* §. *nec nos*, ac alii quos refert Farinac. *de hæres. quæst.* 193. *num.* 134. Sed hanc opinionem falsam, & crudelem vocat Simanch. *de cath. instit. titul.* 16. *numero vigesimo quarto*, cui consentiunt Pegna *p.* 3. *ad quæstionem nonagesimam septimam.* Eymerici *Schol.* 144. Locat. *vers. abjurare numero sexto*, Repert. *v. sententia*, Riminald. *consil.* 150. Farinac. *dict. quæstione* 193. *numero* 135. aliique apud ipsum, & Carena *p. 2. dict. titulo secundo, numero decimo octavo*, ubi testatur, hanc esse praxim supremæ ac universalis Inquisitionis Romanæ.

Ratio autem est, quia fuga è carceribus est signum potius impœnitentiæ, quàm novæ hæresis, atque ideò talis habendus est tanquam impœnitens. Si tamen redeat, aut capiatur, & pœniteat, pro tali haberi debet ac pro fuga damnatur pœna arbitraria. Si verò fugit & se occultat, potest juxta formam *cap. cum contumacia de hæret. in* 6. citari & tandem Curiæ seculari etiam tradi. Aliam rationem reddit Pegna *loco citato*, quia scilicet Judices fidei neminem fingere debent relapsum, quem lex nominatim relapsum non decernit. Unde regula tutissima est, ut ob nulla indicia, aut conjecturas, aut culpas quispiam judicetur relapsus, si illa non sunt expressè à jure approbata, & judicata sufficientia ad convincendum aliquem de relapsu.

Idemque dicendum est de non implente pœnitentiam sibi injunctam. Nisi enim aliunde judicandus sit relapsus in casibus à jure approbatis, non est censendus hæreticus. Et quamvis possit haberi ut impœnitens, si constet, quod non ex infirmitate, aut justa causa, sed ex malitia scienter negligat implere pœnitentiam, non tamen potest puniri, ut relapsus. Sed si pœniteat, admitti debet ad misericordiam, & non tradi brachio seculari. Itaque sive iste, non implendo pœnitentiam, delinquat omittendo, sive committendo, nisi aliàs committat agendo aliquid, ob quod jure censeri debet relapsus, ut si in hæresim relabatur in terminis *in dict. cap. accusatus sub initio*, & §. *eum*, vel post hæresim abjuratam faveat hæreticis in terminis §. Ille quibus in casibus damnari debet, ut relapsus, si nihil horum committat, & ex malitia contemnat implere pœnitentiam, habendus est, non ut relapsus, sed ut impœnitens, & ideò si tandem pœniteat, admitti debet ad misericordiam ita, ut pœna mortis non sit puniendus. Quod etiam tradunt Simanch. *de cath. instit. titul. quadragesimo septimo, numero septuagesimo septimo*, Pegna *p.* 3. *com.* 146. & Carena *dict. titulo secundo, numero vigesimo secundo*, & *sequent.*

ubi addit, quod nemo sub pœna relapsus potest se obligare ad pœnitentiam implendam. Et quatenus aliquis ad id se obstrinxerit, intelligendum id esset juxta juris regulas, & in casibus, in quibus ille de jure esset relapsus, non autem in aliis. Quia non est dominus vitæ suæ. Quod antea docuerat Pegna *d. Schol.* 144.

Sunt & relapsi, qui ex variis Pontificum Constitutionibus nec sunt veri relapsi neque præsumpti, sed statim ac in hæresim labuntur, habendi sunt ac si essent relapsi, & pœnis relapsorum puniuntur. Ii dici possunt relapsi similitudinarii, quia puniuntur ad similitudinem relapsorum.

Et primo damnantur ut relapsi, etiam in primo lapsu illi hæretici, qui negant Trinitatem, aut Christi divinitatem, sive conceptionem de Spiritu sancto, sive mortem, ut nos liberaret, aut B. Mariæ Dei Matris perpetuam Virginitatem. Ita definit Paulus IV. *constit.* 4. *cum quorundam* 7. *Augusti* 1555. quam confirmavit Clemens VIII. Constitutione Dominici 97. volens, quod ne ignorantiâ quidem dictæ Constitutionis Pauli IV. excusari possint, ut per Sousam *libro secundo*, *capite quadragesimo quarto*, *numero decimo tertio*, Dianam, *p.* 4. *tract.* 7. *resol.* 24. Delben. *dub.* 162. *numero decimo septimo*, Scortiam *in select. epit.* 67. Campanil. *in divers. jur. rubr.* 1. *num.* 47. Salell. *lib.* 6. *capite* 7. *numero* 51. & Carena *dict. p.* 2. *titul.* 2. *numero* 19. ubi quod hoc fuerit Romæ observatum *die* 18. *Maii* 1597. Adverto tamen quod nec Paulus IV. neque Clemens VIII. mandant hujusmodi hæreticos tradi Curiæ seculari, ac si ipsi essent relapsi, sed solum decernunt, id posse fieri. Quare de jure hoc est Judici arbitrarium.

Secundo Magistratus, ac Domini, tam Ecclesiastici quam seculares, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, Cardinales, & quicumque Legati, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Principes, Reges, Imperatores, si deficiant à fide, & incidant in hæresim, sive incurrant schisma, vel excitent, aut committant, etiam semel, privantur ipso facto, ac sine alio juris & facti ministerio, si sint Ecclesiastici Ordinibus, Ecclesiis, Cardinalatus honore, & cujusvis Legationis munere, voce activa, & passiva, omnique autoritate, monasteriis, & beneficiis quibuscumque ac officiis, nec non fructibus, redditibus ac proventibus annuis super fructibus similibus, redditibus, aut proventibus. Seculares verò pariter privantur Comitatibus, Baroniis, Marchionatibus, Ducatibus, Principatibus, Regnis, Imperio in totum ac perpetuo, & ita, ut ad illa de cætero sint inhabiles, & incapaces, & ulterius omnes præfecti haberi debent, ut relapsi, nec ad officia, aut dignitates præfatas, aut honores restitui, aut rehabilitari possunt, sed relinqui debent arbitrio secularis potestatis animadversione debita puniendi. Ita etiam decrevit Paulus IV. Constit. 19. *cum ex Apostolatus* 15. Kal. Martii 1559. §. 3. & notant Salel. *dict. capite septimo*, *numero* 53. Diana *loco citato* Carena *dict. titulo secundo num.* 10. *& tit.* 3. *numero quinquagesimo*, *& p.* 3. *titulo primo.* Delbene *dict. dub.* 62. *numero* 18. & Scortia *theor.* 183. Verum hæc quoque pœna est arbitraria summo Pontifici, cùm decretum Pauli IV. sit cum hac conditione: Nisi apparentibus in eis veræ pœnitentiæ indiciis, & condignæ pœnitentiæ fructibus ex ipsius Sedis benignitate, & clementia in aliquo Monasterio, aut regulari loco ad peragendum perpetuam pœnitentiam retrudendi fuerint. Pœnis tamen dictæ Constitutionis subduntur schismatici, etiamsi non sint hæretici.

Tertio, ut relapsi puniendi sunt, & Curiæ seculari tradendi, qui cum non sint sacerdotes Missam celebrant, vel confessiones peccatorum audiunt. Hos enim tanquam de hæresi suspectos, puniendos esse in S. Officio, decrevit Gregorius XIII. Constit. *Officii*, Clemens VIII. Constit. *Etsi aliàs* & Urbanus VIII. Constit. *Apostolatus*.

Hunc igitur non ordinatum Sacerdotem, si missam celebret, vel confessiones audiat, etiam semel tantum, tradendum esse brachio seculari decreverant antea Paulus IV. & Sixtus V. quorum Constitutiones confirmarunt Clemens VIII. & Urbanus VIII. in citatis Constitutionibus, qui statuit quod hujusmodi delinquens tradatur brachio seculari, etiamsi sit minor 25. annis, dummodo compleverit annum vigesimum ætatis. Quibus Constitutionibus ac pœnis per eas latis subduntur Regulares, etiamsi à suis Superioribus præsentati sint S. Officio.

At quid si hujusmodi delicta non sint consummata, sed attenta dumtaxat, sive inchoata? Variant Doctores: Nam de audiente confessiones, si solum audiat confessionem generalem, nempe confiteor, quod recitatur in principio, censent aliqui non esse tradendum brachio seculari, sed si peccatum aliquod in specie audiat, etiamsi non absolvat, eum illi tradendum esse. Ita Souza *lib.* 2. *aph. cap.* 33. *num.* 3. *& de sollic. cap.* 9. *numero tertio*, *& septimo.* Rodriq. *tomo secundo*, *quæstione vigesima octava*, *articulo secundo.* Roderiq. à Cugna *de confes. sollic. quæst.* 13. *numero* 14. Salell. *libro sexto*, *capite septimo*, *numero* 44. *& sequent.* Quia tunc dicitur propriè audire confessiones.

Sed hunc non esse puniendum pœna mortis, atque adeo non esse tradendum Curiæ seculari, aiunt Sanctarell. *de hæres. capite quadragesimo secundo*, *numero quinto*, Barb. *in capite primo*, *numero septimo*, *de Cleric. non ord. ministr.* & Carena *p.* 2. *titul.* 11. Quia in Constitutionibus Gregorii XIII. & Clementis VIII. solum fit sermo de absolventibus vel assumentibus autoritatem absolvendi. Et quia qui non absolvit, nullum sacramentum administrat.

Nec obstat, quod non sacerdos absolvens, etiamsi velit, Sacramentum non perfecit ex defectu potestatis absolvendi. Quia si verbo absolvit, abutitur sacramento in sua essentiali parte, quæ est absolutio, & in non absolvente abest animus administrandi sacramentum, & sic cum istæ Constitutiones sint maximè pœnales, sunt restringendæ quod ad fieri potest.

De celebrante autem Missam, admittunt aliqui eum, qui in sacrario induit se sacris vestibus pro celebratione, sed postea non accessit ad altare, neque Missam incepit, non esse Curiæ seculari tradendum. Secus tamen de illo, qui Missam incepit, licet verba consecrationis non protulerit. Hunc enim damnandum pœna mortis, asserunt Sous. *libro secundo*, *capite trigesimo secundo*, *numero quinto & sexto.* Diana *p.* 4. *tract.* 7. *resol.* 15. Carena *p.* 2. *titulo undecimo*, *numero decimo quinto*, & Salell. *libro sexto*, *capite septimo*, *numero quadragesimo.* Quia iste sic Missam incipiens propriè celebrat, & ideo comprehenditur sub pœna Constitutionum. Inquit verò Salell. *numero quadragesimo primo*, quod occurrente hoc casu, expediret consulere S. Congregationem S. Officii Urbis. Et quidem in his casibus dubiis judico & ego consulendam esse hanc S. Congregationem, sed nunc consideranda sunt, quæ ad arbitrium rectè ferendum, sunt utilia.

Et primo diligenter ponderanda sunt verba Constitutionis Clementis VIII. *in* §. 2. Iis enim attentè per-

perpensis, videtur posse colligi, pœnam impositam in §. 3. latam fuisse contra hæc duo delicta consumata per consecrationem, & absolutionem. Quia per celebrationem eorum, quæ antecedunt consecrationem, nec celebrans dici potest, vel præsumi Idololatra, neque occasio, idololatrandi. Nam hæc idololatria consistit in adoratione panis, & vini, tanquam species, sub quibus contineatur Christus, sive adoretur Christus, tanquam contentus sub speciebus illius panis & vini, sub quibus verè non continetur, dum panis & vinum ab eo non consecrantur ab habente legitimam potestatem consecrandi. Nec celebrans, neque auscultantes adorant hostiam, aut calicem ante consecrationem. Nulla igitur tunc est idololatria, atque adeo nec ulla pœna esse potest. Nam principale motivum, consideratum à Pontifice, ut statueret contra hujusmodi celebrantes, non ordinatos sacerdotes, pœnam mortis, fuit idololatria.

Pariter ubi constat, audientem confessiones non absolvere pœnitentem, cessat hæc præcipua deceptio, per quam pœnitens credat se absolutum, cùm non sit absolutus. Et præterea qui pœnitentem non absolvit, non usurpat sibi autoritatem absolvendi. Quæ sunt illa, ob quæ Pontifex pœnam imposuit. Videtur itaque de mente Pontificis esse, quod celebratio missæ sit completa, saltem per consecrationem Eucharistiæ, & Confessionis cognitio per absolutionem, ut sit locus traditioni Curiæ seculari.

Considerandum attamen est, quod sufficit complementum extrinsecum, & in facie Ecclesiæ, præsumptum. Quare, quicquid sit, an celebrans missam verè proferat verba consecrationis, vel alia, vel nulla, & an audiens confessiones proferat verba absolutionis, an ne, sufficit, quod in facie exteriori Ecclesiæ ita se gerat, ut rationabiliter appareat illum consecrasse, vel absolvisse, quod ex citatæ Constitutionis verbis hisce deducitur: *Non solum actus idololatriæ saltem extrinsecæ, & per externa, & visibilia signa.* Cùm enim verba consecrationis secretò proferantur, Ecclesia hæc secreta non attendit, sed actionem exteriorem consecrandi, & absolvendi, quatenus est visibilis. Nam & hæc actio consecrandi, & absolvendi, ut est visibilis, est vel exterior idololatria, vel occasio idololatrandi, vel causa deceptionis pœnitentis, & sic sufficit, quod consecrans exterius se habeat, ut consecrans, & ut adorans Christum in pane & vino, vere non consecrato, sacramentaliter non existentem, ac si sub eorum speciebus existeret. Sive quod extrinsecus se habeat, ut Sacerdos absolvens sacramentaliter à peccatis. Sic enim talis in facie Ecclesiæ est vel idololatra, & causa idololatriæ materialis, vel sibi usurpat potestatem absolvendi.

Nec esset propterea admittenda excusatio hujus delinquentis, si diceret, non protulisse verba consecrationis, vel absolutionis. Si enim hæc excusatio sufficeret, facile illuderetur legi ad evitandam pœnam. Siquidem falsi sacerdotes dicerent, se vere non consecrasse, dum ad pœnam incurrendam sufficit consecratio extrinsecùs apparens, & rationabiliter præsumpta. Unde Urbanus VIII. declaravit, suæ intentionis esse in sua Constitutione comprehendere etiam illos, qui, cùm non sint Sacerdotes, audiunt confessiones, licet verba absolutionis non proferant nec absolvant, ut alibi retulimus. Quod absque dubio procedit in eo, qui apparenter absolvit, etsi verba absolutionis non proferat.

Et quamvis ad integritatem Sacrificii Missæ intrinsece pertineat captio panis ac vini consecrati, ad incurrendam tamen pœnam hujus legis sufficit, si falsus sacerdos, missam celebrando se consecrare extrinsecus demonstret. Quia in hoc actu completur deformitas delicti, quam lex præcipue punire intendit. Per hoc enim committitur illa extrinseca idololatria, & datur illa occasio idololatrandi, quam lex vitare jubet. Et quia in hoc actu consecrationis committitur essentialis abusus Sacramenti, ac enormissimum sacrilegium usurpationis potestatis consecrandi, & sic consumatur delictum à lege punitum.

Immo, si iste non sacerdos, prætermissis occasionibus ac cæremoniis Missæ, quæ antecedunt consecrationem, apparenter consecraret hostiam, illamque populo adorandam ostenderet, pœna hujus legis esset puniendus. Quia Missam essentialiter celebraret, & solum, quæ sunt de solennitate, omitteret. Quin dato etiam, quod materiam à se consecratam, non sumeret, & sic nec quoad substantiam Missam perficeret, tamen hujus legis pœnam non effugeret. Quia lex principaliter respicit consecrationem falsam, in qua consistit extrinseca idololatria, & occasio idololatrandi fidelibus.

At vero è contra, si constet extrinsecus in facie Ecclesiæ, quod improbus Sacerdos non consecravit, vel non absolvit pœnitentem, quia ante tempus consecrationis, vel absolutionis ab altari, vel à confessionario discessit, in hoc casu dubium est, an falsus iste Sacerdos debeat tradi Curiæ seculari. Id autem in hoc est notandum, quod in hoc casu per se major est abusus audientis confessionem, quàm celebrantis Missam. Quia ille nedum peccat contra religionem, sed etiam contra justitiam, quia sibi arrogat in essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ autoritatem fori pœnitentialis. De essentia enim Sacramenti Pœnitentiæ est, quod pœnitens confiteatur peccata sua, quodque illa Confessor audiat. Et ita falsus Sacerdos audiens peccata pœnitentis exercet id, quod est essentiale Sacramento Pœnitentiæ, ac infert irreverentiam Sacramento in iis, quæ sunt illi intrinseca. Sed qui celebrat Missam, & non consecrat, & ante ab altari discedit, non peccat contra justitiam, neque committit aliquid, quod ex lege divina est de substantia Sacrificii Missæ, sed quod solus spectat ad solennitatem illius ex statuto Ecclesiæ. Unde, si verum esset non ex nostra, sed ex aliorum opinione, quod qui audit confessiones, & apparenter non absolvit, non subjiceretur pœnæ ordinariæ hujus legis, quamvis sit graviter puniendus; majori ratione hoc dicendum erit de eo, qui nec apparenter consecrat. Neque verum est, quod qui incipit Missam, sed postea non consecrat, manifeste ac propriè celebret Missam. Quia Missa essentialiter consistit in consecratione, & consumatione Sacrificii. Qui autem Missam incipit, & non perficit, celebrare incipit, vel attentat, sed non celebrat. Ideoque istos non esse relaxandos Curiæ seculari, sustinet Bordon. in S. Trib. *cap. 22. num. 16.* At ego definitionem summi Pontificis & in hoc dubio expecto.

Siquis item non Sacerdos totam Missæ celebrationem perficeret, sed manifestum esset audientibus, quod illam, non ut consecret, sed ex irrisione, ac simulatione celebraret, puniendus quidem esset gravissime, & fortassis pœna mortis, non tamen ex vi hujus legis, quia per eam puniuntur solum, qui simulant se vere celebrare. Nam isti soli sunt, qui audientes decipiunt, illisque causam idololatrandi exhibent. Si verò adesset inter audientes Missam aliquis, cui non esset manifesta hæc simulatio non Sacerdotis, ejusque intentio non celebrandi Missam, sed irridendi Sacrificio Missæ, ille pœna mortis ex hac lege esset plectendus.

Quod si non Sacerdos nec ad irrisionem sacrificii, neque

neque simulando se vere celebrare Missam, sed ad repræsentandum sacrificium Missæ, & non proferendo verba consecrationis ex intentione consecrandi, sed solius gratia repræsentationis, non comprehenderetur sub hac lege: possetque esse, quod nec aliqua pœna dignus esset, quia ex objecto non est malum, & ex causa justa potest esse licitum, ac honestum. At vide, quæ tibi diximus de Missa nautica, sive sicca. Idemque dicitur de eo, qui solum repræsentative audiret confessiones. Sed si non Sacerdos ex joco confessionem alicujus audiret, graviter puniri deberet, quia maximam injuriam irrogaret Sacramento, ut advertunt Carena *p.* 2. *tit.* 17 § 2. *num.* 9. & ex eo Salel. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 399. de quo nos etiam alibi.

Ut autem hic non sacerdos Missam celebrans, vel audiens confessiones tradatur Curiæ seculari, constare debet de corpore delicti. Quare constare debet de celebratione habita ab inquisito de hoc crimine in tali loco, & tali tempore. Addunt verò aliqui, hoc posse probari per testes singulares, ut Bordon. *loc. cit. num.* 21. Alii ex doctrina Panormitani *conf.* 42. *num.* 2. *&* 3. *lib.* 1. ita distinguunt. Si testes non deponunt de facto individuo, ut si deponant de pluribus Missis, & unus deponat, quod talis celebravit tali die, & alius alio die, isti sunt testes singulares, & non probant. Sed si testes deponant de eodem actu individuo, ut quia unus deponit quod Titius non sacerdos tali die, in tali Ecclesia existens, in altari paratus vestibus sacris more Sacerdotis legit Epistolam, & alius deponit, quod legit Evangelium, alius, quod elevavit hostiam, ii censentur contestes, ut post Felin. *in cap. licet ex quadam num.* 2. *de testib.* Panorm. *ibid. nu.* 11. tradunt Farinac. *q.* 65. *num.* 86. Carena *d. p.* 2. *tit.* 11. *num.* 17. & Salel. *d. cap.* 5. *num.* 378. Ubi ait non obstare, quod possit esse quod reus inceperit, & non perfecerit Missam, quia sufficit, quod testificatio testis concludat à communiter accidentibus.

Verum quod testis concludat à communiter accidentibus absurde dicitur à Salelles, ut in plerisque aliis, quia hæc non est, nisi probatio præsumptiva. Nam præsumitur factum esse, quod communiter fit. Et ideo, quia communiter, qui incipiunt celebrare missam, illam totam celebrant, præsumitur, quod, si testes deponant de aliquibus actibus Missæ, quod celebrans integre eam celebraverit. At vero, ubi præsertim agitur de pœna gravi, & maxime de pœna mortis, non sufficit probatio præsumptiva. Nemo enim ex præsumptionibus damnatur ad mortem, nisi in casibus à jure expressis. Nec talis est mens Panormitani *in d. cap. licet* 2. *num.* 11. *de testib.* qui bene ad hoc, ut per testes singulares id totum probetur, requirit, quod sint probati omnes actus, ex quibus totum resultat, quamvis id fiat per testes singulares In hoc autem casu satis esset, si probata recitatione Epistolæ, & Evangelii simul adesset testis, qui deponeret de consecratione, ac elevatione hostiæ. Quia in hoc actu celebratio Missæ habita à non sacerdote, completur in ratione delicti punibilis ex hac lege pœna mortis. Ideoque, licet præsumi etiam possit, quod talis Missam compleverit, hoc tamen non est necessarium, quia ex sola celebratione usque ad consecrationem, & elevationem hostiæ, potest pœna ordinaria puniri.

Ad effectum tamen damnandi hunc reum pœna extraordinaria, puta triremium, sufficere testes singulares, qui deponant de duabus Missis distinctis ab eo celebratis, arbitratur idem Carena *loc. cit. numer.* 19. post Tuschum *tom.* 6. *concl.* 236. *num.* 33. *& tom.* 2. *conclus.* 171. *num.* 45. Idque confirmat ex decisione Senatus Sabaudiæ, *in Cod. Fabriano lib.* 9. *tit.* 10. *de sicar. definit.* 8. quod contra assassinum procedatur, licet non constet de corpore delicti. Verum, id in jure habet difficultatem: Nam de jure non solum ante condemnationem, sed ante detrusionem in carceres constare debet de corpore delicti, ut per Doctores congestos à Farinacio *in pr. q.* 2. Corpus autem delicti non probatur per testes singulares *l.* 1. §. *item illud*, *ff. ad Syllan.* & docent Felic. *alleg.* 155. *numer.* 2. *p.* 2. & Gutib. *dec. crim.* 37. *num.* 46. Quare non solum tutius est, in hac re prius probare corpus delicti, sed etiam est necessarium, nisi essemus in casu, in quo lex sit contenta genere probationis possibilis, ut si reus celebravit in partibus longinquis. Videantur Doctores tractantes de necessitate requisita in comprobando corpore delicti.

Dubium aliud movet Carena *ibid. num.* 21. de reo, apud quem repertæ sunt de Sacerdotio litteræ testimoniales falsæ, illo nihilominus dicente, se esse sacerdotem. Hunc primò asserit, esse vehementer suspectum, quod celebraverit sine sacris Ordinibus, eoque præcipue, quod negativa Clericatus censetur probata favore fisci ex hoc ipso, quod reus non probat contrarium, ut per Carol. de Grass. *de effect. Clericat. in proem. num.* 193. Quia qualitas Clericatus non inest homini à natura. Hinc deducit secundo confessionem qualificatam hujus rei confitentis, se celebrasse, sed dicentis, se esse sacerdotem, esse dividendam, & rejecta qualitate Sacerdotii, esse acceptandam à S. Officio. Addit tertio, hunc non esse damnandum in pœnam ordinariam, quia ex confessione qualificata nemo punitur pœna ordinaria, Panorm. *in cap. auditis de præscr.* Farinac. *q.* 81. *num.* 157. Mastril. *dec.* 246. Lederch. *conf.* 192. *num.* 2. Et quia ex indiciis violentis nemo damnatur in pœnam ordinariam, Innoc. in *cap. quia verisimile de præsumpt.* Denique subdit, hunc reum vel condemnandum in pœnam extraordinariam, vel torquendum, ut confiteatur sine qualitate juxta doctrinam Baldi *in l.* 1. *nu.* 45. *de confess.* censetque etiam Bordonus *d. cap.* 22. *num.* 25. *& seq.* quod probare qualitatem Sacerdotii spectet ad querelatum, hanc tamen sufficienter probari asserit, per veras litteras testimoniales Sacerdotii, *& v.* 27. vult, quod reus possit puniri pœna ordinaria, si apud eum repertæ sunt falsæ litteræ testimoniales Sacerdotii.

Sed tamen in hac re notandum est, regulam illam, quod negativa Clericatus censetur probata favore fisci ex eo ipso, quod reus non probat contrarium, esse, veram in privilegiis in Clericatu fundatis contra intentionem fisci, non tamen procedere in pœnis ac delictis super Clericatu, vel non fundatis in Clericatu. Nam in istis fiscus volens punire reum, hanc suam intentionem probare tenetur. Tum ex regula generali, quod allegans tenetur probare. Tum quia pœna non debet infligi, nisi constito de delicto. Et ideo fiscus debet prius probare delictum, ut per Doctores, quos affatim allegat Farinac. *d. q.* 2. Si ergo delictum fundatur in non Clericatu, sufficit reo dicere, se esse Clericum, & fisco incumbit onus probandi non Clericatum. Quia tenetur probare delictum, quod non est, nec esse potest in Clerico, ut supponimus in hoc casu, in quo delictum non est, si celebrans sit Sacerdos. Sufficit itaque, quod ipse dicat, se esse Sacerdotem. Quia ipse non est actor, sed reus, & ipse non intendit probare, nec ejus est probare, sed fiscus est, qui intendit probare, illum deliquisse celebrando sine Sacerdotio. Fiscus igitur intentionem suam probare debet, & sic probare debet, quod reus non sit Sacerdos.

Non autem iccirco negatur, quod falsitas litterarum testimonialium de sacerdotio non inducat suspi-

suspicionem, quod accusatus non sit Sacerdos, & tali debet prohiberi celebratio, ac puniri, tanquam falsarius. Et si constiterit, quod celebraverit, est etiam vehementer suspectus, quod celebraverit, licet non sit Sacerdos. Quia non est verisimile, si esset Sacerdos verus, quod non haberet verum testimonium de Sacerdotio sibi collato. Nam hujusmodi testimonium ex praxi datur omnibus, qui ad illud ordinantur. Nihilominus poterit contingere, quod verum testimonium amiserit, & de falso sibi providerit.

Si tamen hic confiteatur se celebrasse confessione qualificata, & dicat: celebravi, sed sum Sacerdos, non putarem confessionem hanc posse dividi, & acceptari pro prima parte, non autem pro secunda: Nam regula, quod confessio qualificata, etiam incipiens ab affirmativa potest dividi, non habet locum in iis, quæ ex natura sua non sunt prohibita. Vide Farinac. *q.* 81. *num.* 149. *&* *à num.* 168. Sic Doctores exhibent exemplum de illo, qui confitetur, & dicit; Expendi hanc monetam, sed nesciebam, illam esse falsam, & inquiunt, hanc confessionem non posse dividi. Quod multo magis procedit in hoc casu: Nam celebrare non est ex natura sua malum, aut prohibitum, neque de se est delictum. Delictum verò est, non sacerdotem celebrare. Ex quo ergo in hoc casu reus dicat: Ego celebravi, nullum delictum confitetur, ex quo possit damnari; sed ratio delicti consistit in qualitate non Sacerdotii, quam ipse negat. Quid ergo vult Judex dividere? Pro simplici celebratione non potest illum punire. Et hoc est, quod reus fatetur. Sed quod celebraverit, cùm non esset Sacerdos, hoc esset delictum, id hoc ipse negat. Quando ergo substantia actionis non est mala ex sua natura, sed est mala solum ratione qualitatis deficientis, si reus fateatur substantiam actionis, sed neget ejus qualitatem, confessio non potest dividi, sed reus pro negante haberi debet. In hoc igitur casu non solum reus damnari non posset in pœnam ordinariam, sed ne quidem in extraordinariam, si purget suspicionem illam, quæ ex falsis testimonialibus, vel ex aliis indiciis contra se urget.

Non est tamen dubitandum, quin hujusmodi reus posset torqueri, non quidem proprie, ut fateretur se sine qualitate confiteretur juxta doctrinam Baldi, sed ut confiteretur delictum principale, de quo esset sufficienter indiciatus, nisi per defensiones abstulisset indicia, quæ ad torturam sufficerent.

An verò sub relatis constitutionibus comprehendatur Sacerdos verus, qui verè non consecrat, sed panem non consecratum dispensat, vel adorandum proponit, vel sine jurisdictione absolvit pœnitentes?

Respondeo, non comprehendi. Quia constitutiones illæ loquuntur de non ordinatis ad Sacerdotium. Sane crimen Sacerdotis absolventis sine jurisdictione non pertinet ad S. Officium, quia constitutiones superius adductæ loquuntur expresse de non ordinatis ad Sacerdotium, qui absolvunt, non autem de veris Sacerdotibus, Roderiq. *tom.* 2. *q.* 28. *ar.* 2. Roderic. à Cugna *de confes. sollic. q.* 13. *nn.* 15. Sanctarell. *de hæres. cap.* 42. *num.* 5. Delbene *dub.*162. *num.* 12. & Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 15. Idemque dicendum de Sacerdote approbato ad confessiones, sed suspenso, si confessionem audiat, & absolvat, Sous. *lib.* 1. *aph. cap.* 32. *num.* 6. *& de sollic. tr.* 1. *cap.* 9. *num.* 5. De Sacerdote autem bis in die celebrante, de celebrante non jejuno, de revelante confessionem an, & quatenus puniatur à S. Officio, alibi diximus. Nec laicus seipsum vel alium communicans, neque laicus in articulo mortis absolvens ab excommunicatione, etiam si credat, se id facere posse, punitur à S. Officio. Quia non est de fide, quod id facere nequeat. Immo nonnulli Doctores, id etiam licite fieri posse, inquiunt apud Dianam *resol.* 7. *de excom.* ac Bordon. *In Tribun. d. cap.* 22. *numero* 44.

Sed si verus sacerdos non consecret, cùm ipse sit idololatra extrinsece, præbendo cultum materiæ non consecratæ ac præbendo adstantibus causam idololatrandi, est de fide suspectus, ideoque ejus delictum cognoscitur à S. Officio. Aitque Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 12. Sacerdotem, qui ob conscientiam peccati mortalis non profert verba consecrationis super hostiam non consecratam, quam populo adorandam proponit, sed super particula consecrata extracta à tabernaculo, Inquisitionis Officium cognoscere, idque fuisse declaratum à Congregatione S. Officii Mediolanensis 30. Aprilis 1627. Credit tamen Salelles *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 398. hunc Sacerdotem expediendum esse sine abjuratione cum acri reprehensione ac suspensione à celebratione ad tempus. Quia excusatur à suspicione erroris in omissione consecrationis super hostia, si in casu peccati mortalis eam non posse proferre, judicaret. Sed an, & quando ignorantia excuset ab abjuratione alibi disceptavimus, interim notandum, quod in hoc casu Sacerdos dupliciter errat. Et quia hostiam non consecravit, illamque non consecratam populo adorandam exhibet. Et quia hostiam, sive particulam consecratam iterum consecrat proferendo super illam verba consecrationis. Suspectum autem de hæresi esse verum Sacerdotem, si cum sit malæ vitæ, de quo constet, quotidie celebrat, & nunquam visus est confiteri, existimat Bordon. *d. cap.* 22. *num.* 46. Sed si ex eo, quod aliquis male agit, oriatur suspicio, quod ille non credat non esse prohibitum id agere, omnis peccator esset de fide suspectus. Quod est absurdissimum, ut alibi probavimus. Præterea esset etiam necessarium, quod constaret de non confessione, ad quod probandum, probari deberet, neminem vidisse illum confiteri ex iis, qui id videre potuerint, & adhuc id haud omnino sufficeret. Quia sæpius confessio fit secretò, nulloque vidente, ac sine testibus, & arbitris.

Denique circa præfatas Pontificum constitutiones advertendum est, quod ex illis non est concessa facultas Inquisitoribus procedendi contra non Sacerdotes, qui aliud Sacerdotum munus usurpant, quàm celebrationem Missarum, & auscultationem confessionum. Vult tamen Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 32. *num.* 4. *&* 16. quod hoc delictum non committatur Inquisitoribus privative quoad Ordinarios, sed cumulative. Ast de hoc nos aliàs.

Qualiter autem expediri debeant isti non Sacerdotes celebrantes, si sponte compareant, speciali consideratione dignum est. Fertur enim eos suspendi ab exercitio Ordinum, & inhabilitari ad alios suscipiendos.

Qui Missam sine Ordine presbyteratus celebrant, prævia actuali degradatione Ordinum susceptorum, traduntur passim Curiæ seculari, etiam pro prima vice.

Qui Missam sine Ordinibus celebravit, stante minori ætate, & quia fuit à suis superioribus consignatus S. Officio, damnatur ad triremes in perpetuum.

Qui non ordinatus celebravit ob minoritatem, ac nobilitatem familiæ, & quia fuit à suis superioribus præsentatus, damnatur ad triremes in perpetuum, & hujusmodi pœna commutatur in carcerem perpetuum.

Regularis, qui celebravit sine presbyteratu, ex gratia decernitur, quod Religio deducat quidquid

X 4 ad

ad favorem rei potest deducere. Legitur memoriale Procuratoris generalis, qui tam suo, quam nomine suæ Religionis supplicat, ut Sanctitas sua moderetur rigorem pœnæ contentæ in adductis constitutionibus contra minores viginti annis, non promotos celebrantes, quam incurrit dictus Regularis non Sacerdos, Sanctissimus auditis precibus Religionis, & habita consideratione, quod dictus Regularis procuraverit absolutionem, sed non fuit bene informatus, ut gaudere posset privilegio sponte comparentium, quodque in processu probatum fuerit, eum non esse omnino mentis compotem, esseque annorum viginti, ac trium mensium, aliisque justis de causis, moderatus fuit rigorem dictæ pœnæ ac decretum, dictum Regularem esse torquendum pro ulteriori veritate, ac super intentione; si nihil emergat, damnandum ad abjurandum de vehementi, & postea ad triremes in perpetuum.

Regulari sponte comparenti, qui celebravit non promotus, Sanctissimus mandavit notum fieri, quod est suspensus ab Ordinibus susceptis, & inhabilis ad alios suscipiendos, & mediantibus suis superioribus alibi assignari de familia extra locum, in quo deliquit.

Qui celebravit non promotus, stante ejus minori ætate viginti annorum, & quia non subintrat pœna ordinaria, fuit damnatus ad triremes in perpetuum.

Quidam Lusitanus subdiaconus qui Missam celebravit, inquisitus, & condemnatus in S. Officio Vallisoletano, Sanctissimus cum eo dispensavit, ut in Ordinibus susceptis ministrare, nec non ad Diaconatum & Presbyteratum promoveri possit, dummodo non celebret in loco commissi delicti.

Quidam Regularis inquisitus in S. Officio Mediolanensi, quod celebraverit bis in die, examinatus, fassus est. Sed antequam discederet spontè deposuit, Missam celebrasse cùm non esset Sacerdos. Deinde carceratus, ob diligentias factas ex officio, repertum fuit eum audivisse etiam confessiones Sacramentales. Factis defensionibus, fuit declaratus à Sanctissimo sponte comparens, prævia abjuratione de vehementi. Quod vero ad celebrationem bis in die Sanctissimus illum damnavit ad ergastulum per biennium, non autem nomine S. Officii, cum ad sacrum Officium non spectet hujusmodi delicti cognitio.

Hac occasione Sanctissimus jussit significari Generalibus Religionum quod moneant superiores ut in admittendis Sacerdotibus ad celebrationem Missarum, sibi ostendi faciant litteras collationis Ordinum, & presbyteratus.

Sanctissimus decrevit, quod Regulares omnes non promoti, celebrantes, aut Sacramentum pœnitentiæ ministrantes, inquisiti in S. Officio, vel in aliquo Tribunali Ecclesiastico, incurrant in pœnas Constitutionum ac Decretorum, quæ hac in re sunt emanata, licet ab eorum superioribus præsentati fuerint S. Officio, quorum præsentationis nullam rationem haberi voluit, nisi facta fuerit ab eorum Generalibus. Ita Urbanus VIII. sub anno 1635.

Irregularitatem contractam ab eo, qui cantavit Evangelium, non existens ordinatus, cognoscit Ordinarius.

Quarto damnandi sunt pœna mortis, ac si essent relapsi, illi, qui abutuntur Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento. Ita namque decrevit Paulus IV. in S. Congregatione 17. Februarii anno 1559. quod refert Diana *p.* 4. *post tr.* 8. inter alias constitutiones, & decreta Pontificia, quæ ad S. Officium pertinent, ac Delben. *in fine* 2. *tomi.* Abusus autem hujus Sacramenti hac pœna puniendus esset, siquis sacram hostiam conculcaret, vel in partibus pudendis poneret, aut si eam in sortilegiis adhiberet, Salell. *lib.* 6. *cap.* 7. *num.* 42. de quo etiam extat decretum in fine Judicialis Inquisitorum, & tradunt Genuensis *in pr. cap.* 68. *num.* 10. Moura *de incant. opusc.* 1. *sect.* 3. *cap.* 5. *nu.* 29. quos sequitur Delbene *dub.* 230. *sect.* 8. *n.* 2. Vel si hostiam, vel unam, aut plures particulas consecratas surriperet ex Constitutione Innocentii XI.

Quinto jure civili pœna mortis puniendus est tanquam relapsus, qui Imaginem Christi, Deiparæ, vel Sanctorum, data opera, percutit, vulnerat, deturpat, Angel. *in l. ex Senatus Consulto ff. ad* L. Cornel. *de sicar.* Boer. *dec.* 301. *num.* 18. Farinac. *p.* 1. *q.* 20. *n.* 68. ubi aliis. Non tamen desunt, qui dicant, hoc delictum non esse hæreticale, nec ejus cognitionem pertinere ad Inquisitores, licet gravissimum sit. Ita enim sentiunt Ghirland. *de sortil. q.* 10. *num.* 10. & Torrebl. *de mag. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 17. At hæc opinio est plusquam falsa, eamque alibi rejecimus. Non enim negari potest, quin hoc delictum præseferat suspicionem de hæresi, præcipue Lutheranorum, reprobantium imagines Sanctorum, ut proinde asserat Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 42. *n.* 14. quod hic delinquens violentam habeat hæresis suspicionem, & quod hujusmodi delictum sapiat manifestam hæresim. Id, quod etiam tradunt Raph. de Turre 2. 2. *quæst.* 96. *ar.* 4. *dub.* 2. Farinac. *d. q.* 20. *num.* 68. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 9. & apud ipsum Bellochius, Sesse, & Carrerus, ac prosequuntur Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 16. §. *Sacerdotes*, Salelles *lib.* 6. *cap.* 7. *num.* 55. Castrius *de just. hæret. punit. capit.* 15. & Simanch. *de cath. instit. tit.* 33. *num.* 19. Ideoque est mere Ecclesiasticum, ejusque cognitio ad Quæsitores fidei, privative quoad alios, pertinet, Genuens. *loc. cit. num.* 12. Lazar. *de blasph. quæst.* 6. *nu.* 14. aliique alibi à nobis adducti.

De jure autem Canonico hoc delictum puniri pœna arbitraria docent Clar. *qu.* 66. *n.* 19. Menoch. *de arb. cas.* 376. Simanch. *d. tit.* 33. *numer.* 19. Farinac. *ea quæst.* 20. *num.* 68. *ac de hæres. quæst.* 181. §. 1. *num.* 43. Sousa *d. cap* 42. *num.* 13. Genuens. ac Diana *loc. cit.* Salell. *d. cap.* 7. *num.* 56. & colligitur *ex cap. si Canonici de offic. ordin. in* 6. Licet Sousa ibidem velit, quod si delictum sit publicum, delinquens, etiam si non habeat animum hæreticalem, tradendus sit brachio seculari. Et *n.* 17. subdat, quod si iste animum hæreticalem fateatur, ac pœniteat, adhuc Curiæ seculari sit tradendus, postquam Ecclesiæ fuerit reconciliatus. Quod non improbant Diana, & Salelles ubi supra, etsi hic *dicat nu.* 58. tutius esse consulere S. Congregationem. Et ita procul dubio fieri debere censeo. Hunc tamen delinquentem ob qualitatem criminis aliquando traditum fuisse Curiæ seculari ex Ancharano, & Cassaneo referunt Farinac. *d. quæst.* 20. *num.* 71. & *d. q.* 181. *num.* 44. Menoch. *d. cas.* 376. *nu.* 4. Sousa & Salelles *loc. alleg.* & nos *alibi.*

Sextò inter puniendos pœna mortis ad modum relapsorum, numerantur hæresiarchæ. Dicitur autem ac est hæresiarcha, non solum qui hæresim invenit, suscitavit, vel se hæreticis caput, aut dux exhibuit, sed etiam, qui, veluti ex officio, aut consuetudine inventos errores docet, vel publice, aut occultè eos prædicat. Verum magis proprie loquendo distinguuntur hæresiarchæ & dogmatistæ. Nam hæresiarcha est veluti hæreticorum princeps, ut advertit Eymeric. *p.* 2. *quæst.* 39. ideoque ille est, qui hæresim invenit, & eam à se inventam disseminat, & docet verbo, vel scripto. Is verò qui hæresim ab alio inventam prædicat, & docet, magis proprie dicitur dogmatista. Sed quia dogmatistæ sunt magistri errorum, iccirco etiam sub nomine hæresiarchæ comprehenduntur, quamvis, in secundo loco

car-

can. quia aliorum 24. *quæst.* 3. Albertin. *de agnosc.assert q.* 29. *num.* 23. *& quæst.* 30. Param. *de orig. Inquis. lib.* 3. *quæst.* 9. *num.* 134. Carena *p.* 2. *tit.* 1. *num.* 148. & Zanard. *in sum. divin. præcept. tit. de fide* §. 14.

Ut tamen aliquis dicatur hæresiarcha, vel dogmatista non sufficit, quod ex pravo, & privato affectu suos consanguineos, vel alios doceat, sed necesse est, ut id faciat veluti ex officio & consuetudine publice, vel occulte proprios, vel alienos errores doceat, aut prædicet pluribus, sive simul, sive singulis in particulari, Suarez *de fide disp.* 23. *sect.* 2. *nu.* 11. Salell. *lib.* 6. *cap.* 7. *nu.* 27. & Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 9. *num.* 4. subdens *num.* 5. illum etiam esse hæresiarcham, qui hæreticos in errore confirmat, sive id verbo faciat, sive scripto, & qui hæreticorum errores defendit. Quod ex *d. can. qui aliorum* 24. *quæst.* 3. *& nu.* 6. ait, hæresiarcham esse, qui hæreses, quasi ex officio, & consuetudine docet ac prædicat per alios, sive verbo, sive scripto, ac insuper qui libros hæreticos componit, & promulgat. Quia hæc importat magisterium erroris.

Hujusmodi igitur hæresiarchas puniendos esse pœna mortis, & tradendos Curiæ seculari volunt Repert. *Inquis. v. ducere*, Simanch. *de cathol. instit. tit.* 47. *num.* 50. *Royas de hæret. p.* 2. *num.* 339. *assert.* 43. Suar. *loc. cit. num.* 10. Fermos. *in alleg. fiscal.* 39. *num.* 26. Et ita factum aliquando fuisse, Rege Galliæ Sabaudiam occupante ex Gotofredo Abavo refert Carena *d. p.* 2. *tit.* 1. *n.* 186. ac desumitur *ex l. cum servum C. d. hæret. l. quicunque C. eod. l.* 2. *C. ne sacrum baptisma.* Quibus legibus standum est, cum nihil in contrarium sit dispositum in jure canonico, nec sit insolens, quod in pœnis imponendis jus canonicum per civile suppleatur, estque id conforme juri divino. Nam Deuter. 13. de dogmatizante falsa dicitur, statim interficiatur. Ideoque in jure canonico nullibi sancitum reperitur, quod isti recipiantur. Generalis autem definitio, quod hæretici pœnitentes recipiantur, non sufficit ad corrigenda dicta jura civilia, neque ad comprehendendum dogmatizantes. Quia lex generalis de aliquo delicto non comprehendit delictum specialiter qualificatum quod ad indulgentiam aliquam, ut docent juristæ. Eoque magis, quia dogmatista non est pure hæreticus, sed plus quàm hæreticus; & quia in dogmatizantibus præsumitur maxima pertinacia, valdeque timeri debet de illorum conversione; & ideo magnum animarum periculum timendum est, si recipiantur.

Contra, alii asserunt, non esse quidem facile credendum hæresiarchis, & dogmatizantibus, quod verè convertantur, præcipue si non sponte veneriint, aut si post multum tempus misericordiam petant, attamen si vere pœniteant, recipiendi sunt, & non relaxandi Curiæ seculari. Ita Eymer. *p.* 2. *q.* 39. *& p.* 3. *num.* 188. ibique Scholiast. *p.* 2. *com.* 64. Farinac. *q.* 193. *num.* 2. *& seq.* Decian. *lib.* 5. *cap.* 54. *n.* 47. Cantera *quæst. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *nu.* 76. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 7. *pun.* 2. *num.* 17. Salell. *lib.* 6. *cap.* 7. *nu.* 30. Carena *p.* 2. *tit.* 1. *num.* 186. Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 44. *num.* 43. Delben. *sub.* 163. *num.* 3. Fermos. *tr. iv. ad cap. Excommunicamus* 15 *de hæret. num.* 5. *&* 6.

Hæc sententia verior est, quæ non solum habetur ex Concilio Biterrensi, & Tarraconensi apud Pegnam *d. com.* 64. sed ex *cap. ad abolendam de hæret. in* 6. ponderatis verbis illis. *Aliter sentire, aut docere non metuunt*, quibus comprehenduntur etiam docentes hæreses, qui sunt hæresiarchæ, aut dogmatizantes. Cum igitur ibi decernatur, hæreticos pœnitentes esse ad misericordiam recipiendos, id non potest intelligi solum de iis, qui male sentiunt, sed etiam de illis, qui hæreses docent. Atque ita servatum fuit in Berengario hæresiarca reconciliato, & ab Ecclesia recepto ad misericordiam, ut constat *ex can. Ego Berengarius de consecr. d.* 2. sufficitque, quod in jure canonico nullus extet textus, in quo sancitum sit, hujusmodi hæresiarchas, & dogmatistas non esse admittendos ad misericordiam, sed esse Curiæ seculari tradendos.

Neque obstant superius adducta. Ad primum enim dicimus, quod cum crimen hæresis sit mere Ecclesiasticum, leges civiles non obligant Ecclesiasticos Judices, ut teneantur juxta illas judicare. Quod maxime verum est, ubi, (prout in hoc casu) ex jure canonico colligitur oppositum. Illæ tamen leges civiles non ideo sunt inanes, quia servandæ sunt à Magistratibus secularibus, quando Ecclesia illis relinquit hæreticos pœna mortis puniendos, hoc est si sint impœnitentes. Ita enim illæ leges intelligi debent, per quas non potuit claudi gremium Ecclesiæ, ut vere pœnitentes non admittat, ubi, & quando id convenire judicaverit. Ad secundum. Prophetam falsum, & inducentem ad idololatriam, interficiendum esse, jussit Deus Deuter. 13. Sed lex vetus, quæ terroris lex fuit, ac severitatis, abrogata est per legem gratiæ. Proinde pia mater Ecclesia hos falsa dogmatizantes, si sint impœnitentes, tradit Curiæ seculari, à qua jubentur interfici, at si sint pœnitentes, cessetque periculum animarum, & scandalum, illos punit intra gremium suum. Ad tertium. Illud non probat, nisi, quod hisce dogmatistis non sit facile credendum. Scio enim quid de Manichæis scribit Augustinus 3. *confess. cap.* 6. *Incidi*, ait, *in homines superbe delirantes, & carnales nimis, & loquaces, in quorum ore laquei diaboli, & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui; sed & nominis Jesu Christi, & Paracleti Consolatoris Spiritus Sancti. Hæc enim omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenus, & strepitu linguæ. Cæterum cor inane veri, & dicebant veritatem, & multi eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis, sed falsa loquebantur.* Esse autem hunc perpetuum morem hæreticorum omnium, S. Irenæus, allegato anteriore quodam Patre, scite dixit *lib.* 3. *contra hæres. cap.* 19. dicens, hoc esse lacti gypsum immittere, ut securius noceat. Scio, quod observatum semper fuerit, hæresiarchas aut esse Magos, aut hæresibus magicas artes successisse. Talis enim fuit Simon Magus. Menander quoque habuit dæmonem familiarem, ut Eusebius affirmat *lib.* 4. *hist. c.* 26. Idemque de Marco Valeriano Priscillianista, & Carpocrate, Irenæus *lib.* 4. *contra hæreses.* De Hermogene Hieronymus *epist. contra Pelag. ad Thesiph.* ac Sulpicius Severus *lib.* 2. *hist.* At huic periculo occurritur, quod soli in carceribus detinentur.

Tres tamen esse casus, in quibus si hæresiarchæ tradendi sunt Curiæ seculari, aiunt Doctores. Primus est illius, qui magnam pertinaciam ostendit, & nonnisi post multiplices monitiones, & post longum tempus jam brachio seculari tradendus, dedit signa pœnitentiæ. Secundus illorum, qui præceptis, comminationibus, ac pœnis, sive contra, præmiis, promissionibus juratis, aliisve exquisitis modis conati sunt, ut aliquem à fide avertant, sive ut hæresim suadeant. Tertius illorum est, qui Regem, vel Principem, aut alias personas regias procurarunt aliquo modo pervertere. In his enim casibus hæresiarchas, sive dogmatistas tradendos esse Curiæ seculari docent Pegna *d. com.* 64. Farinac. *q.* 193. *num.* 7. *& seqq.* Zechius, Zanardus, & Marinus, quos refert, ac sequitur Carena *p.* 2. *tit.* 1. *num.* 186. Salell. *lib.* 6. *cap.* 7. *nu.* 33. *& seqq.* Delbene *dub.* 163. *num.* 10. *&* 11.

Nimis verò rigorosum est, quod ex Sousa *lib.* 1. *aphor.*

aphor. cap. 9. *num.* 14. asserit Delben. *loc. cit. n.* 9. quod scilicet non sit ad reconciliationem admittendus dogmatista, qui postquam ab Inquisitoribus comprehensus fuit, statim non est conversus, sed errorem suum defendit. Sed, ut alii Doctores tradunt, si solum magnam pertinaciam ostendit, & nonnisi post longum tempus, quando jam est brachio seculari tradendus, signa pœnitentiæ ostendit, Curiæ seculari est relaxandus; essetque sanè tradendus Curiæ seculari, ubi simul comprehensus non convertatur: si tamen Ecclesiæ non constet de vera pœnitentia, sed præsumi possit ac debeat quod pœnitentia sit ficta, & timore mortis, vel alia de causa, & non ex vero animo oriatur. In tertio autem casu specialis adest ratio, quia scilicet delicto hæresis jungitur crimen læsæ majestatis. Nam qui Principes depravare, aut corrumpere tentat, in totam Rempublicam machinatur.

Atque ex his, ita mihi concludendum videtur. Tradere hæresiarchas, aut dogmatistas Curiæ seculari, est arbitrarium. Nam, licet regulariter, si delictum non est intra suam speciem speciali qualitate gravatum, isti recipiendi sunt ad reconciliationem, in arbitrio tamen Judicum est, observare, an isti sint verè pœnitentes, qua in re prudentissime se gerere debent Inquisitores, quia majori ex parte fictæ ac fraudulentæ solent esse eorum conversiones, superbia, & inani gloria hoc hominis genus agitante, ut iccirco *in cap. ut officium de hæret. in* 6. admoneantur Inquisitores, ut provideant, ne hæretici, simulata conversione redeant, ideoque longiori tempore ac multiplicatis experimentis tentari debent, ut appareat, an vere, anve ficte conversi sint, Simanch. *de cath. instit. tit.* 47. *num.* 72. Pegna *d. com.* 64. Farin. *d. q.* 193. *nu.* 12. aliique apud ipsum. Estque item arbitrarium discernere, an delictum dogmatizationis sit ita qualificatum, ut recedendum sit à communi regula. Licet enim interdum ob immanitatem facinorum à communibus juris regulis discedere, ut per Jonnoc. *in cap.* 1. *de constit.* ibique Ostiensis, & Archid. *in can. qui bona* 17. *q.* 1. ac Pegna *d. com.* 64.

Cæterum, si dogmatistæ, & hæresiarchæ non traduntur Curiæ seculari, gravissimis pœnis sunt puniendi, ac perpetuo carceri mancipandi, nec pœnæ mitigandæ, ac præcipue non liberandi è carceribus, nisi forsan post longissimum tempus, & post manifestissima pœnitentiæ signa, ut ex Concilio Biterrensi colligit Pegna *d. com.* 46. Iis enim non ita facile credendum, quod verè sint conversi. Si verò traduntur Curiæ seculari, etiamsi pœniteant, illis sic pœnitentibus ministrari debent Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ, ut de relapsis jam dictum est per textum *in d. cap. super eo de hæret. in* 6. & ex traditis à Suarez *de fid. disp.* 23. *sect.* 2. *nu.* 12. Simanch. *de cath. instit. tit.* 63. *num.* 7. Sous. *lib.* 1. *aph. capit.* 30. *n.* 18. ac Delben. *d. dub.* 163. *n. fin.* Ii verò hæresiarchæ ac dogmatistæ, qui nullo modo præventi sunt inquisitione, vel indiciis, si intra tempus gratiæ se præsentent Inquisitoribus, ostendentes veræ conversionis signa, frui possunt beneficio gratiæ, secus verò, si veræ conversionis, ac veræ pœnitentiæ signa non appareant, Pegna de *temp. grat. cap.* 12. *cas.* 4. Sous. *l.* 4. *cap.* 10. *nu.* 1. & 2. Dogmatistis verò, si relapsi sunt, raro, vel nunquam concedendum est beneficium temporis gratiæ, Sous. *loc. cit. nu.* 3.

Sexto ex Constitutione Gregorii XV. quæ incipit *Omnipotentis, Dei*, data sub die 20. Martii 1623. Lamiæ, sive striges, aut qui pactum cum dæmone fecerint, & à fide apostatando maleficiis, vel sortilegiis unam, aut plures personas ita læserint, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curiæ seculari traduntur, debitis pœnis puniendi. Vigore igitur hujus Constitutionis ad hoc, ut sit locus pœnæ ordinariæ necesse est primo, quod sortilegus inierit pactum cum dæmone. Deinde, quod à fide apostataverit. Postremo, quod maleficium ad mortem, sive mortale contra aliquem exercuerit. Præterea, quod ex vi maleficii mors sequuta fuerit. Itaque si unum ex his deficiat, sortilegus ex vi hujus Constitutionis non est tradendus Curiæ seculari. Dictio enim &, quæ conjungit, requirit concursus conjunctorum, Decian. *cons.* 44. *n.* 58. *lib.* 4. & Rota *dec.* 308. *n.* 7. *coram Ludovisio.*

Hinc notandum, quod hæc Constitutio non comprehendit mandantem, neque eum, qui ad maleficium utitur opera sortilegi. Nam loquitur de sortilego faciente pactum cum dæmone & apostatante à fide, atque adeo de malificio causante mortem alicujus. Mandans autem non init pactum cum dæmone, neque est apostata à fide. Nec hujusmodi pœnam incurreret, qui mediante pacto implicito læderet aliquem sortilegio. Quia hic non apostata à fide, neque init pactum cum dæmone, sed solum utitur illo sortilegio. Minusque ad illas incurrendas sufficit delictum attentatum, sed requiritur consumatum ita, ut ex maleficio mors sequuta fuerit. Quare deficiente vel pacto, vel apostasia à fide, vel læsione, ac morte maleficiati, hostile maleficium mandans puniendus est pœnis juris communis, de quibus Sousa *in aph. lib.* 1. *cap.* 58. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 10. Torrebl. *lib.* 3. *cap.* 13. & Carena *p.* 2. *tit.* 12. *nu.* 271.

Septimo traduntur brachio seculari, tanquam relapsi, ex Constitutione 113. Urbani VIII. cujus initium, *Inscrutabilis judiciorum Dei*, Astrologi, qui fecerunt judicia de spectantibus ad statum Reipublicæ christianæ, ac de vita & morte Pontificis, ejusque consanguineorum, nec non Hæretici impœnitentes, de quibus suis in locis.

Porrò antiquitus relapsi, etiam pœnitentes, ac petentes veniam, non tradebantur Curiæ seculari, sed captivi in carcerem perpetuò condebantur, vel in arctum monasterium ad pœnitentiam agendum, Repert. Inquis. *v. relapsus*, Eymer. *in direct. p.* 2. *q.* 58. Calderin. *de hæret. rubr. de redeunt. n.* 7. Farinac. *q.* 191. *nu.* 5. Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 14. Delben. *dub.* 162. *n.* 33. Sed nunc relapsi, etiamsi pœniteant, traduntur brachio seculari ex decreto *in d. cap. ad abolendam de hæret. in* 6. & *in d. cap. super eo eod. tit.* & *lib.* Quod etiam docet D. Thom. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. & cum eo Theologi & Canonistæ. Qui etenim in hæresim relabitur, non præsumitur rediisse ad fidem, non ex animo, sed fictè, aut simulate, præbetque aliis exemplum, ut in abjuratas hæreses redeant, nec sine periculo, quod alios inficiant. Eorum etiam bona publicantur, ut per Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 43.

Et quamvis juxta statutum *in cap. novimus de verb. signif.* Quæsitores fidei in fine sententiæ, qua tradunt relapsum Curiæ seculari, rogent efficaciter illam, quod in reum traditam citra sanguinis effusionem, ac mortis periculum sententiam suam moderetur, Judices tamen seculares hujusmodi relapsum, etiam pœnitentem, pœna mortis punire debent absque ulla recognitione processus absque ulla mora, ut statuitur in *cap.* ut Inquisitionis de *hæret. in* 6. ac docent ibi communiter Doctores. Pœna verò, qua puniri debet est combustio, cum hoc tamen discrimine, quod pœnitens prius admittitur ad sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, postea strangulatur. Impœnitens vivus comburitur, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 57. *num.* 16. & *seq.* Azeved. *ad Reg. Hisp. constit. lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1. *nu.* 172. & Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *n.* 39.

Ante tamen sententiam plura servanda sunt. Primum formandus est processus contra relapsum. Aliquos tamen sensisse quod relapsus sine alio processu statim tradi debeat Curiæ seculari, ait Salelles *libro* 5. *capit.* 6. *numer.* 142. ac refert pro hac sententia Decianum *libro* 5. *capit.* 55. *numer.* 15. At ibi Decianus non loquitur in specie de relapso, sed de hæreti-

hæretico sæpius monito, ac pertinaciter resistente,& hunc, cùm sit notoriè pertinax, damnari posse sine processu, asserit. Et tamen adhuc vult, pronunciandum esse, quod tradatur Curiæ seculari. Verum quod, ne in casu quidem notorii, possit hæreticus damnari sine aliquo processu, in quo Judici constet de notorietate delicti, ex eodem Deciano *lib.* 5. *cap.* 38. *nu.* 1. & *cap.* 13. *num.* 5. & 6. probat Farinac. *qu.* 185. *num.* 75. Sicque etiam contra relapsum formari debet processus etiam in casu notorii, licet in eo procedatur summarie, non servatis iis omnibus, quæ in casu non notorii sunt servanda.

Secundo necesse est, quod relapsus citetur. Aliqui verò aiunt, relapsum non debere citari, sed tamen si neget, se esse relapsum, citari debere, ut Farinac. *q.* 185. *num.* 149. & Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 27. *num.* 13. At isti minus apte ac convenienter id asserunt. Nam ex *dd. cap. ad abolendam* & *cap. super eo, de haret. in* 6. ab ipsis citatis, relapso non negatur audientia. Rectius loquutus est Simanch. *de cath. instit. tit.* 57. *numer.* 23. dicens, quod, licet relapso convicto negetur audientia, tamen antequam constet, illum esse relapsum, audiendus est. Id ipsum docuit Gundisal. *de haret. qu.* 11. *numer.* 2. estque in citatis juribus sancitum. Ibi enim dicitur, quod deprehensus relapsus sine audientia tradatur Curiæ seculari. Necesse igitur est, ut prius in judicio constet de relapsu antequam sine audientia relapsus tradatur Curiæ secular. Non est autem deprehensus relapsus in judicio, nisi postquam citatus in judicio fuerit auditus, & aut confessus fuerit hoc delictum, aut de eo fuerit convictus.

Cumque reus per se tria possit allegare. Vel quod factum, de quo inquiritur, non sit delictum. Vel quod ipse, factum, quod est delictum, non commiserit. Vel quod de delicto commisso non constet in processu, certum est, quod, si reus velit allegare, quod id, quod ab Ecclesia est definitum, ut factum hæreticale, non sit hæreticale, non est audiendus, immo in hoc magis se gravat, & se esse hæreticum sua ipsa allegatione convincitur, ut per Pegn. *p.* 2. *com.* 10. Farinac. *de hæres. q.* 197. *num.* 70. Sous. *lib.* 2. *aph. cap.* 29. *nu.* 10. & Caren. *p.* 3. *tit.* 9. *n.* 2. Ex hoc tamen non potest simpliciter deduci, quod relapsus non sit citandus, & audiendus. Quoniam in omni causa criminali non est audiendus reus allegans, quod factum illud non sit delictum, quod manifeste à jure habetur pro delicto, & tamen adhuc simpliciter reus in causis criminalibus est citandus. Quod magis procedit in crimine relapsus, in quo multi sunt casus dubii, an sint, vel ne relapsus. Atque ita ex duplici capite relapsus est audiendus. Ex parte juris, quia in casu dubio potest probare, quod de jure ex facto, de quo est convictus, non sit judicandus relapsus, & ex parte facti; Quia potest negare, se commisisse factum, ex quo judicaretur relapsus. Omnino igitur est citandus. Solus autem postquam prætensus relapsus est in judicio confessus, vel convictus de relapsu, non est amplius audiendus juridice; at id non est proprium relapsi, sed cujusvis delinquentis, nisi delinquens appellet. Et tamen absolute verum est, quod rei sunt citandi. Eo magis quod licet rei in pluribus causis, si appellent, sint audiendi, non tamen sunt citandi specialiter ad appellandum. Et ita ex quo jus nolit, quod aliquis reus appellans, audiatur, non potest inferri, quod non debeat ante sententiam citari ad omnes & singulos actus, ad quos rei sunt citandi.

Duplex verò audientia de jure negatur convictis de relapsu. Altera juridica, quod si appellet, non audiatur, ut mox dicetur. Altera gratuita, quod sine misericordia tradantur omnino Curiæ seculari.

Tertiò relapsis concedendæ sunt defensiones, ut si forte sit innocens, suam innocentiam defendere possit, & allegare omnia illa, per quæ vel appareat innocens, vel non appareat delinquens, vel effugiat pœnam omnino, vel minui debeat de jure, Repert. Inquis. *v. citatio*, Gundisal. *de hæres. qu.* 11. *num.* 2. Simanch. *de cath. instit. cap.* 57. *nu.* 23. Royas *sing.* 23. *nu.* 6. Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 32. *nu.* 2. & *cap.* 56. *nu.* 9. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 29. *nu.* 2. & *seqq* Farin. *de hæres. q.* 185. *nu.* 217. Carena *p.* 3. *tit.* 9. *nu.* 6. & Salell. *lib.* 5. *cap.* 6. *nu.* 144.

Quartò ad effectum puniendi relapsum in rigore juris, sive pœna ordinaria, constare debet de relapsu, ac de specie illa relapsus, pro qua illa pœna est imposita. Solis enim suspicionibus, ac præsumptionibus non probantur plene delicta, ut aliàs diximus, & advertunt Anchar. *in cap. accusatus not.* 1. *de haret. in* 6. ibique Gemin. *nu.* 2. Franch. *nu.* 2. & Barbat. *num.* 4. Et ideo, ut relapsus puniatur pœna ordinaria, & tradatur Curiæ seculari, necesse est, quod delictum relapsus sit plene probatum ita, ut de illo constet vel per facti evidentiam, vel per rei confessionem, vel per testes, Sylvest. *v. hæresis* 1. *nu.* 19. Menoch. *cons.* 82. *nu.* 177. Farinac. *q.* 195. *n.* 48. Salell. *lib.* 5. *c.* 4. *n.* 49. ac Delben. *dub.* 162. *nu.* 24. & habetur *ex d. cap. ad abolendam*, & *d. c. super eo*, in quibus requiritur, quod quis deprehensus sit, relapsum esse, ut sine audientia tradatur Curiæ seculari. Non autem potest quis dici deprehensus in relapsu, nisi constet de relapsu.

Quinto sequitur actus miserationis erga relapsum, sive impœnitens, sive pœnitens ipse sit. Si enim sit impœnitens, curandum est quàm maxime fieri potest, ut pœniteat, ac hæresim detestetur. Idcirco Inquisitor ipse, vel per se, vel per alios viros eruditos pios, & in S. Theologia, sacrarumque Scripturarum peritia doctos, pluries atque pluries tentet, periclitetur, experiatur, conetur omnia opportune, importune, ut illum ad veram fidem, & Ecclesiæ obedientiam deducat, rationes, ob quas hæresim sectatur, diluat, ejusque errorem ex Scripturis confutet, abstergat. Et sic non statim tradendus est Curiæ seculari, sed in carceribus retineatur per sex menses, vel per annum, nec tradatur Curiæ, nisi his aliisque remediis adhibitis, ac illo sæpe monito. Quod si adhuc perstiterit in sua pertinacia, tradendus tandem erit Curiæ seculari, ut vivus comburatur.

At si relapsus est pœnitens, nec ante, neque post sententiam præsentandus est personaliter coram Inquisitore, sed ad illum mitti debent Consolatores viri pii, docti, prudentes, qui illi denuncient, quod est morte plectendus, illumque piis sermonibus consolentur, ad patientiam hortentur, simulque ad sacram confessionem faciendam, & ad sacram Eucharistiam suscipiendam inducant. Quibus Sacramentis susceptis, post biduum, vel triduum sententia contra illum promulgetur, quibus tamen diebus adsint Consolatores, qui relapsum confirment, ac roborent, ne à semitis justitiæ recedat. Vide Eymer. *p.* 3. *nu.* 201. ac ibi Scholiast. *schol.* 64. Campeg. *ad Zanchin. de hæret. c.* 16. *lit. A.* Farinac. *q.* 195. *nu.* 52. Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *nu.* 49. & *tit.* 45. *nu.* 42. Sousa *lib.* 2. *aph. c.* 46. *nu.* 4. & 5. Fermos. *in d. c. ad abolendam nu.* 27. Cum tamen hujusmodi relapsi, etiam pœnitentes, tradendi sint brachio seculari, non indicitur iis abjuratio, ut per Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *nu.* 43. & Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *nu.* 17.

Quod si relapsus sit in sacris Ordinibus constitutus, aut clericali, sive religiosa professione insignitus, prius secundum alibi dicta, degradandus est, quàm Curiæ seculari tradatur.

Non obstat *l. ult. C. de sum. Trinit. & fid. cath.* ubi aperte dicitur: *Gremium suum redeuntibus nunquam claudit Ecclesia.* Item in *can. duo* 23. *quæst.* 4. habetur, *peccatores nunquam deserendos, quia homines sunt, persequendum in eis propriam iniquitatem, sed miserandam, & sublevandam communem naturam.*

Nam respondet Glossa *in d. cap. super eo de hæret. in* 6.

in 6. Ecclesiam gremium suum redeuntibus non claudere. Quia quamvis illis bona & vitam eripiat, non tamen denegat sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ. Sed certe in his duobus locis productis insinuari videtur, Ecclesiam redeuntibus parcere, præsertim in vita, cùm dicatur, communem naturam sublevandam, nec unquam peccatores deserendo, quia homines sunt. Respondeo, esse quidem naturam sublevandam, subsidiis ad salutem animæ necessariis. Vel dicendum est legem supracitatam tunc temporis editam fuisse, quando omnes in universum hæreticos ad saniorem mentem reversos excipiebat Ecclesia. Et eodem modo respondetur ad *d. can. duo* 23. *qu*. 4. Postea verò longo experimento didicit Ecclesia à relapsu jure spem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne qui relabuntur in hæresim, alios inficiant, & corrumpant. Item, ne alii facilius in hæresim jam abjuratam recidant. Præterea quia relapsus in hæresim ex magna in fide, ac religione inconstantia, & levitate nasci & proficisci solet.

A sententia verò definitiva, per quam relapsus traditur Curiæ seculari, non potest appellare, &, si appellet, non est audiendus. Et hoc est, quod sancitur in *d. cap.* ad abolendam, & in *d. cap.* super eo, ubi deprehenso in crimine relapsus, denegatur audientia. Quod etiam docent Glos. *in d. cap. ad abolendam in fig. cas.* & *v. Item lapsus in hæresim*, & Farinac. *d. qu.* 185. *num.* 31. Et universaliter in causa hæresis à sententia definitiva non admittitur appellatio, ut decernitur *in capit. ut Inquisitionis de hæret. in 6.* Multo minus igitur admitti debet à sententia definitiva prolata contra relapsum in hæresim.

Nonnulli tamen sunt casus, in quibus relapsi non traduntur Curiæ seculari. Primus est relapsi spontè comparentis. Qui casus trinus est: Nam relapsus vel potest esse sponte comparens in primo lapsu, sed non in relapsu. Vel contra, potest esse sponte in relapsu, sed non in primo lapsu. Vel potest esse sponte comparens in utroque, sive in omni lapsu. In primo casu Carena *p.* 2. *tit.* 2. *nu.* 36. referens Turreblancam *de delict. lib.* 3. *c.* 23. *num.* 10. videtur tenere, quod qui in primo lapsu sponte comparuit, non sit tradendus Curiæ seculari; ipse tamen hoc admittit, si hæreticus, quando primum sponte comparuit, erat minor viginti quinque annis; nam ipse ibi ac *d. p.* 2. *tit.* 18. *nu.* 12. existimat, hæreticum sponte comparentem, si sit minor, recipi cum clausula *citra pœnam relapsus*, secus autem si hæreticus, quando sponte comparuit non erat minor vigintiquinque annis. Tunc enim iste non est recipiendus cum dicta clausula, & ideo si relabatur in hæresim, est relapsorum pœna puniendus.

Sed ego, salvo tamen meliori judicio, puto ex *d. capit. accusatus de hæret. in 6.* eum, qui sponte comparuit in primo lapsu, ex eo quod deprehensus fuit, iterum in eandem hæresim incidisse, si pœniteat, non esse tradendum Curiæ seculari. Nam ad constituendum relapsum non sufficit, quod prius abjuraverit de formali, sed quod abjuraverit, accusatus vel in judicio vehementer de hæresi suspectus, ut colligitur ex textu ibi: *accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat.* & *ex dicto cap. ad abolendam eodem tit.* pariter *in 6.* requiritur, quod ii manifeste sint in hæresi deprehensi. Non autem in judicio constat de hæresi sponte comparentis, vel quia fuit accusatus, vel denunciatus, vel manifeste deprehensus, ut hæreticus, sed ex propria ipsius comparentis confessione.

In secundo autem casu de relapso sponte comparente in relapsu, quamvis Simanchus *de cath. instit. tit. quinquagesimo septimo numero decimo octavo* anceps maneat, & utramque partem dispectione dignam putet, communis tamen sententia est, quod hic, tanquam sponte comparens, sit recipiendus, ac proinde non sit Curiæ seculari relaxandus. Quia in crimine relapsus est verè sponte comparens. Atque ita sentiunt Alph. de Castro *lib. secundo capit. secundo* Repert. Inquis. *vers. relapsus*, Locat. *in Judic. vers. abjurare num.* 4. & *vers. hæreticus num.* 39. Roy. *de hæret. parte secund. num.* 333. Menoch. *cons.* 82. *numero* 368. Albertin. *de agnosc. quæst.* 25. *numero* 25. Eymer. *p. tertiâ numero* 47. ibique Pegna *com.* 12. Decian. *lib. quinto capit.* 56. *numero* 12. Param. *de orig. S. Inquis. lib. tertio quæst. quarta numero* 12. Farinac. *q.* 195. *numero* 50. Sousa *lib. secundo aph. capit.* 45. *num.* 16. Caren. *p. secunda tit.* 18. *numero* 13. Castropal. *tr. quarto disp. sexta p. secunda numero septimo* Salell. *lib. sexto capit. septimo numero* 27. ac Delbene *dub.* 160. *numero tertio*. Tum quia in hujusmodi relapso cessat illa suspicio, qua relapsi putantur ficte conversi, cum se ipsum pœnitentem Judici præsentet, & veniam postulet. Tum quia is non censetur incorrigibilis, dum sponte crimen suum fatetur, & veniam deprecatur. Tum quia nullus vere dici potest relapsus, nisi bis de hæresi convictus sit. Qui autem sponte crimen suum fatetur, non videtur bis convictus. Et tum tandem quia Concilium Biturrense *cap. secundo* statuit, ut sponte comparentibus impunitas mortis concedatur. Ac meritò quidem. Quia mitius est agendum cum sponte confessis, quàm cum convictis, ut habetur *in can. presbyterum d.* 50. & tradit Glos. *in cap. de hoc, vers. in jure, de simon.* ubi etiam Ostiensis ac Panormitanus *num.* 6.

Verum tamen Inquisitores valde cauti ac providi esse debent, ac studiose observare, an relapsus spontè redeat, vel potius, quia sciens aliquem paratum esse ad eum accusandum, vel quod de hoc esset rumor, & prævidens, contingere posse, ut probationibus convincatur, ex metu, & non sponte se defert. Nam in hoc casu non esset recipiendus, tanquam sponte comparens, ad misericordiam, ut per Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 59. *numer.* 12. *post Castrium*, traduntque Param. *loc. cit.* Farinac. *qu.* 193. *numer.* 37. Carena *p. secunda tit.* 18. *numero* 15. & communiter Doctores in *d. capit. ad abolendam de hæret. in sext.* Et ideo Pegna, Paramus, Farinacius, & Castropalaus requirunt, quod delictum sit penitus occultum; nam si sit publicum, semper fere oritur præsumptio, quod non ex animo, sed probationum metu relapsus redeat, suumque crimen fateatur.

In tertio autem casu de sponte comparente in primo, vel secundo, sive in omni lapsu, advertit Pegna *p.* 3. *com.* 12. quem sequitur Salell. *lib.* 2. *capit.* 8. *num.* 51. privilegium sponte comparentium non competere illis, quibus jam hæc gratia facta fuit. Probat id ex Concilio Biterrensi. At frustra. Nam hoc Concilium loquitur de tempore gratiæ. Ideoque dicendum est, quod ubi sit manifestè spontanea comparitio, non habet locum pœna mortis, ut constat ex litteris S. Congregationis, nisi tot, ac tantis vicibus relapsus esset, ut supremum Tribunal, eum non esse gratia dignum multis jam argumentis judicant.

Secundus casus est de recenter converso, sed nondum sufficienter instructo. Hic si interim labatur in hæresim, non habetur pro relapso perfecto, & ideo non est tradendus Curiæ seculari, sed eum reconciliare possunt Inquisitores, si constet esse verè pœnitentem. Sic enim concessum fuisse Inquisitoribus Hispaniæ à sede Apostolica ex Castro refert Simanchas *de cath. instit. tit. à* 31. *nu.* 7. Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 30. *num.* 7. At saltem in Italia, & aliis partibus isti non sunt relaxandi Curiæ seculari, nisi consulta S. Congregatione Romanæ ac universalis Inquisitionis.

Tertius casus est de minori. Ratione enim minoris ætatis, etiam relapsi mitius puniuntur, si pœniteant.

Siquidem

Siquidem minorem in delictis mitius puniri asserunt Doctores *in l. prima paragrapho impubes*, ibi: *ætas enim excusationem meretur*. Et ideo etiam in causa hæresis hæreticus ratione ætatis levius punitur, Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *numero* 56. & 58. Decian. *lib. tertio capit.* 12. *numero vigesimo quinto & lib. quinto capite trigesimo septimo, numero quinquagesimo sexto,* Farinac. *quæst. nonagesima secunda numero* 180. & *de hæres. quæst.* 194. *numero trigesimo secundo.* Sousa *lib. tertio aph. capite trigesimo secundo, numero vigesimo primo.* Non tamen attendi debet minoritas tempore, quo quis lapsus, vel relapsus fuit in hæresim. Nam si continuatio hæresis durat post majorem ætatem, jam hæreticus post majorem ætatem delinquit, estque puniendus, Farinac. *de hæres. qu.* 197. *numero* 10. Ideoque ad puniendum relapsum pœna ordinaria, sufficit, quod sit major, ac relapsus, dum capitur. Sous. *d. capit.* 32. *numero* 8. Farinac. *d. quæst.* 194. *numero* 32. & Caren. *p.* 3. *tit.* 9. *num.* 27. Quod si relapsus sit etiam impœnitens, non ei suffragatur minor ætas, sed si est doli capax, pœna ordinaria puniendus est, ut per Caren. *d. tit. nono numero* 24.

Tandem animadvertendum est, quod cum agatur de pœna mortis, non debent Inquisitores aliquem relapsum tradere Curiæ seculari, nisi prius consulto supremo Senatu S. Inquisitionis Romanæ, ut post Molin. *de just. tr.* 5. *disp.* 8. *numero* 14. notat Delbene *dub.* 16. *numero* 7. Et sive relapsi pœnitentes sint, sive impœnitentes, torquendi sunt super complicibus, ut etiam notat Farinac. *de hæres. quæst.* 185. *num.* 133. Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 42. ac Delbene *loc. cit. num.* 8.

Ex quibus patet, quid dicendum sit de sortilego, qui primo abjuravit, ob dæmonum invocationem in sortilegio agendo, & postea de eadem invocatione est convictus, vel confessus. Si enim in prima, vel secunda vice abjuravit, ut hæreticus formalis, quia credidit dæmonem posse licite venerari, vel ipsum posse cogere liberam hominum voluntatem, vel similia, tunc habendus est pro relapso. Secus verò si tam in prima, quàm in secunda vice abjuravit de vehementi, Simanch. *de cath. instit. tit.* 87. *num.* 9. & in *Enchir. tit.* 60. *numer.* 4. Caren. *p.* 2. *tit. secundo numero trigesimo* & Farinac. *quæst.* 195. *de hæres. num.* 9.

Consultatio CLXVI.

1. *De Reis contumacibus S. Officii, deque modo in eos procedendi.* 2. *Qualis debeat esse contumacia, ut contumax in causa hæresis damnari possit?* 3. *Qualiter absens suspectus de hæresi, & contumax sit damnandus?* 4. *Et an contumax in causa hæresis, non solum intra annum, sed anno elapso, immo postquam fuit damnatus, ac ejus statua combusta in Tribunali S. Officii audiatur?*

AD primum Alexander IV. summus Pontifex *in cap. cum contumacia de hæret. in* 6. non solum tradit modum procedendi contra contumaces in S. Officio Inquisitionis, sed etiam reddit causam suæ Constitutionis, cujus hæc est regula. Suspectus de fide ab Inquisitore, sive fidei Judice vocatus, ut de fide respondeat, &, ex quo parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, fuerit ab eodem Inquisitore excommunicatus, si per annum animo pertinaci substineat excommunicationem, veluti hæreticus condemnetur.

Hujus regulæ ratio illa est, quia dato etiam, quod prima suspicio hæresis esset levis, contumacia tamen addit suspicioni præsumptionem vehementem, cui alia superadditur præsumptio ex pertinaci perpessione excommunicationis. Quibus consideratis meritissimò decrevit Pontifex, quod in hoc casu adsit præsumptio violenta per *capit. afferte, capit. litteras, capit. cum in juventute de præsumpt. capit. in sua diœcesi de usur. capit. de hoc de simon. cap.* 2. *de confes. lib. primo C. ad leg. Cornel. de sicar. & l. qui adulteri C. ad l. Jul. de adult.* Ideoque communis Doctorum assertio est, quod ex præsumptione violenta possit deveniri ad sententiam definitivam contra præsumptum, ut per Glos. *in d. cap. cum contumacia v. vehementem,* Anchar. *numero primo* Gemin. *numero tertio* & 12. Franch. *numero* 3. Panorm. *in capit. excommunicamus paragrapho credentes de hæret.* Mascard. *de probat. concl.* 228. Farinac. *quæst.* 36. *à num.* 85. & *quæst.* 89. *à num.* 52. Fermos. *in alleg. ult. p.* 2. *alleg.* 9. *numer.* 80. & apud istos alii quamplures. Quod verò hæc præsumptio violenta non habeat locum, nisi in casibus in jure expressis, mox dicemus.

Ut ergo contumax in causa hæresis damnari possit, primò requiritur, quod citatus, ut respondeat de fide, sit verè de hæresi suspectus. De suspecto enim de hæresi loquitur Pontifex. Unde si nulla suspicione de hæresi præcedente quis fuerit à Judice in causa fidei vocatus, & ex eo, quòd in termino non comparuerit, fuerit excommunicatus, hic nec verè est contumax, neque tanquam contumax damnari potest, ut hæreticus, Archid. *in d. capit. cum contumacia numero primo* Jo. Andr. *num. item* 1. Gemin. *num.* 3. Qui etiam subdunt, non sufficere ad id quamlibet suspicionem, sed exigi probabilem. Nam communis suspicio potius repellenda est, quàm admittenda, Gundisal. *de hæret. quæst.* 12. *numer. quarto* Farinac. *de hæres. quæst.* 192. *num.* 6. Delbene *p.* 2. *dub.* 211. *sect.* 1. *numer.* 20. *ac seq.* Fermos. *in alleg. p.* 2. *alleg.* 9. *numero* 87. & 88. & Castropal. *tr. quarto disp. quartæ pun.* 2.

Deinde requiritur, quod de fide suspectus sit legitime citatus. Ex multiplici autem capite citatio potest esse non legitima, & multiplex citatio præmitti debet, antequam hujusmodi absens haberi possit, ut contumax. Nam primo debet citari, ut respondeat de fide. Secundo ut dicat, quare non debeat declarari contumax, & excommunicari. Et tertio citari debet ad excusandam insordescentiam in excommunicatione per annum, sive ad se defendendum, ne tandem declaretur contumax punibilis, ut hæreticus.

Primo igitur suspectus de fide, citari debet de fide responsurus. Cùm enim sine personali citatione non possit aliquis excommunicari, multò minus poterit condemnari, ut hæreticus. Quod absque dubio procedit, quando absens potest reperiri Simanch. *in ench. tit.* 45. *num.* 7. & 8. Scacc. *lib.* 1. *de judic. cap.* 49. *numer.* 35. Farinac. *de hæres. quæst.* 185. *numer.* 116. Fermos. *p.* 2. *alleg.* 9. *numer.* 86. quanquam si suspectus de fide fugiat, sive latitet, possit citari vel domi suæ solitæ habitationis *cap. causam, de dol. & contum.* & tradit Carena *p.* 3. *tit.* 2. *num.* 15. nisi ubi alia esset consuetudo Tribunalis, vel per edictum ad valvas Ecclesiæ cathedralis, Scac. *d. cap* 98. *num.* 32. Farinac. *eo nu.* 116. Latitare autem reus dicitur ubi in domo, in qua uxor, & filii habitant, non invenitur, Caren. *d. tit.* 2. *num.* 16.

Debet secundo hæc citatio continere expresse causam, ob quam suspectus citatur, expressam per clausulam *in d. cap. cum contumacia* positam, scilicet, *responsurus de fide compareas.* Quicquid enim sit,

ſit, an quando de levioribus criminibus agatur, vel cùm reus facile capi poſſit, in quibus caſibus admitti poteſt ſententia, Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 44. *numero* 12. Pegnæ *p.* 3. *ſchol.* 44. *in princ.* Parami *de orig.* S. *Inquiſ. lib.* 3. *quæſt.* 4. *numero* 34. Caſtropalai *d. tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 5. *numero* 2. Carenæ *p.* 3. *tit.* 2. *numero* 7. dicentium, non debere exprimi cauſam, ne detur occaſio captandi fugam. Ubi tamen agitur de damnando contumaci ex vi ac in pœnam *d. cap. Cum contumacia*, neceſſarium omnino eſt, quod in citatione exprimatur cauſa per clauſulam *compareat reſponſurus de fide*, aliter non poterit contumax damnari, ut hæreticus, Gloſ. *ibi v. reſpondeat*, Archid. *numero* 6. *Gemin. numero* 4. & 12. Franch. *numero* 4. Boich. *in capit. excommunicamus primo numero* 3. Angel. *in ſum. v. hæreticus numero primo* Decian. *lib.* 5. *cap.* 32. *numero* 8. Farinac. *d. qu.* 185. *nu.* 112. Scac. *d. lib.* 1. *cap.* 47. *numero* 9. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *reſol.* 42. Souſa *lib.* 2. *aph. cap.* 27. *numero* 5. Carena *loc. cit. numero* 8. Caſtropal. *d. numero* 2. ac Delbene *dub.* 185. *numero* 2. Ubi tamen timetur de fuga, ſuſpectus de fide debet capi, & in carcerem conijci, ſicque ceſſat proceſſus in abſentem, *l. nullus C. de exhib. reis & l. fin. C. de cuſtod. reor.* Et ita intelligenda ſunt quæ alibi tradidi.

In hac quoque citatione, in qua ſuſpectus de fide citatur, ut compareat reſponſurus de fide, ſive ad ſe purgandum, debet aſſignari terminus temporis competens, ſpectatis perſonis, tempore, loco, aliiſque circumſtantiis, ac ita, ut nec ſufficiat citatio ſine aſſignatione termini, nec aſſignatio termini ſine citatione, Oſtiens. *in d. cap. Excommunicamus numero* 9. & 10. ibique Jo. Andr. *numer.* 5. Boich *numer.* 3. Butr. *numer.* 15. Farinac. *qu.* 192. *numero* 27. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 4. *pun.* 2. *num.* 27. ac Delbene *diſp.* 211. *ſect.* 1. *nu.* 22.

Et non ſemel, ſed iterum, ac tertiò citari debet. Pro prima enim contumacia nemo damnatur, Archid. *in d. cap. cum contumacia numer.* 5. & ideo triplex citatio requiritur, *l. conſentaneum C. quomodo & quando Iudex*, *l. contumacia paragrapho primo ff. de re jud.* Roias *ſing.* 29. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 14. *numer.* 6. & *in ench. tit.* 45. *numer.* 3. Param. *lib.* 3. *qu.* 4. *numer.* 65. Farinac. *d. qu.* 185. *numer.* 117. Souſa *lib.* 2. *aph. cap.* 27. *numer.* 10. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 1. *numer.* 2. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *reſol.* 42. Carena *p.* 3. *tit.* 2. *numer.* 12. ac Delbene *d. dub.* 185. *numer.* 4. Quamvis etiam ſufficiat una peremptoria, in qua aſſignetur triplex terminus. Ex dicto enim *cap. Cum contumacia* non præcipitur trina citatio, ſicut nec alibi id cautum reperitur. Et in S. Officio proceditur ſummarie. Ubi autem ſummarie proceditur, ſufficit una citatio peremptoria, & ita in forma citandi ſuſpectum in terminis *d. c. cum contumacia* ſupponunt Eymeric. *p.* 3. *numer.* 213. ibique Scholiaſt. *ſchol.* 69. *ſive com.* 49. Carena *d. p.* 3. *tit.* 11. *numer.* 55. Salell. *lib.* 5. *c.* 7. *numer.* 182. Farin. *d. qu.* 185. *num.* 118. ac Delbene *d. dub.* 185. *numer.* 4. Recteque monet Carena *d. p.* 3. *tit.* 2. *numer.* 13. hac in re praxis unicuique Tribunali diligenter ſervanda eſt; ubi tamen rite præceſſerit citatio unica peremptoria cum aſſignatione triplicis termini, proceſſus ſuſtineri debet.

Hìc verò animadvertendum eſt, quod ubi lex, vel ſtatutum jubet, quod contumax habeatur pro convicto, vel confeſſo, nihilominus Judex non poteſt procedere ad ſententiam contra illum, ac punire pœnis debitis delicto, de quo dicitur ex contumacia convictus, vel confeſſus, niſi judicialiter declarata contumacia, aliàs quod ex contumacia ſequitur, nihil valebit, ut ex Baldo *in l. tranſigere C. de tranſact.* & ex Gloſ. *in l.* 2. *paragrapho quod ſi auctor C. de juram. calumn.* probat Decian. *lib.* 5. *capit.* 32. *numer.* 2. ubi quod contumax ante ſententiam declaratoriam contumaciæ, etiam poſt lapſum citationis terminum, audiendus eſt, additque, quod Judices debent eſſe cauti, ut, quando procedunt contra talem aliquem, debeant prius declarare eum eſſe talem. Non enim in judicio quis poteſt dici talis, niſi ſit pronunciatus talis, Socin. *conſ.* 101. Specul. *tit. de edit. inſtrum. paragrapho reſtat*, Anchar. *conſ.* 141. Et ideo cùm ad damnandum, tanquam hæreticum, ſuſpectum de hæreſi contumacem, duplex prærequiratur contumacia; ſcilicet contumacia in comparendo in judicio, ob quam excommunicatur, & contumacia, ſive pertinacia in ſuſtinenda excommunicatione per annum, qua poſita, habetur, ut hæreticus, & ut talis damnatur, utraque hæc contumacia poſtulat ſententiam declaratoriam, & contumax forſan valide poterit ab utraque ſe defendere, ideo citandus eſt, ut ab utraque contumacia ſe defendat; à priori, ne propter illam excommunicetur, vel declaretur excommunicatus; à poſteriori, ne ex illa habeatur, ac denuncietur, ut hæreticus, Fermos. *alleg.* 9. *num.* 75. *p.* 2.

Fatemur tamen quod aliquando inquiſitus in prima citatione citatur ſimul ad omnes actus, & ad totam cauſam, & tunc non eſt neceſſaria alia citatio. Hinc Pegna ad Eymericum *ſuper* 13. *modo term. proc. com.* 40. dum dat formam citandi inquiſitum, quia jam eſt vel legitime convictus, vel confeſſus hæreſim, ſed, quia eſt abſens, debet citari, monet, ut in citatione peremptoria, una pro tribus, citandus ſit reus ad omnes, & ſingulos judicii actus. In forma verò citationis ſuſpecti de hæreſi, ſed abſentis, nihil habet de illa citatione ad omnes actus; & nihilominus, quia hæc citatio ad totam cauſam de jure admittitur, ut per Doctores *in c. eum, qui de dol. & cont. in* 6. ſi citatus compareat, debet iterum citari ad ſingulos actus. Nam ſi hujuſmodi citatio ad totam cauſam admittitur, quando citandus eſt valde remotus à loco judicii, ut per eoſdem Doctores, eadem plane, ac majori ratione admitti poteſt, quando citandus fugit, & latitat.

Eſt tamen conſiderandum, an expediat, perpenſis circumſtantiis, quod per unam citationem peremptoriam fiat tantum præjudicium ei, qui citatur, maxime in criminalibus, & ubi agitur de damnando hæretico, deque illo tradendo brachio ſeculari. In caſu autem, quo prima citatio non fuerit ad totam cauſam, ſed ſolum ad comparendum ac reſpondendum de fide, citatus iterum citari debet ad alios actus; maxime quod regulariter contumax in uno actu, debet citari ad alios actus, *cap. olim. de teſt.* Gloſ. *in d. cap. eum, qui, v. non teneris*, ibique Barb. *numer.* 6. Et ita ſi contumax pronuncietur contumax non citatus ad defenſionem ac ſententiam, pronunciatio eſt nulla, & nulla pœna exinde ſequuta.

Ad hæc requiritur, quod ſuſpectus de fide contumax excommunicetur. Poteſt quidem eſſe, quod hujuſmodi ſuſpectus de hæreſi ſit de facto excommunicatus à jure, ut ſi ſit hæreticus occultus, vel defenſor, receptator, vel fautor hæretici. Immo poteſt eſſe, quod ſit notorius excommunicatus, ut ſi ſit notorius hæretici defenſor, aut fautor; & nihilominus, ut ſuſpectus ex contumacia & pertinacia perſiſtendi in excommunicatione per annum, damnetur, ut hæreticus, neceſſe eſt, ut ipſe ſit excommunicatus ab homine, vel ſaltem declaratus excommunicatus. Quia non eſt talis in judicio ad effectum ut damnetur, ut talis, niſi in judicio ſit pronunciatus, Farin. *q.* 192. *numer.* 29. Carena *p.* 2. *tit.* 8. *num.* 5. ac Delbene *dub.* 211. *ſect.* 1. *nu.* 5.

Præterea requiritur, quod hujuſmodi ſuſpectus per-

persistat in excommunicatione per annum integrum. Hunc autem annum enumerandum esse, non à die incursæ excommunicationis, si forte suspectus esset excommunicatus à jure, sed à die, quo suspectus fuit vel excommunicatus, vel declaratus excommunicatus, cùm ex illa die incipiat rumor contumaciæ, & contemptus clavium Ecclesiæ, docent Albertin. *in rubr. de hæret. in 6. quæst.* 13. *num.* 35. Farinac. *d. qu.* 192. *num.* 29. Ricc. *in pr. var. resol. p.* 3. *resol.* 216. Sanctarel *de hæres. capit.* 4. *numer. sexto* Caren. *p.* 2. *tit. octavo numer. quinto* ac Delbene *dub.* 211. *sect.* 1. *numer.* 4. Quod tamen limitant Albertinus & Farinacius, ut non procedat in casu notorii. Quia tunc annus incipit à die notoriæ excommunicationis incursæ. Id verò displicet Delbenæ, ac nonnullis aliis. Quia non sufficit excommunicatio, sed requiritur persistentia in excommunicatione per annum. Potest enim contingere, quod notorius excommunicatus intra annum absolutionem petierit, & sic quod contumacia integro anno duret, non potest constare, nisi annus incipiat à sententia lata ab homine, & suspectus contra hanc sententiam sit contumax. Verum hæc difficultas tollitur ex hisce verbis ejusdem cap. cum contumacia: *Excommunicationis vinculo per vos fuerit innodatus.* Hæc enim important excommunicationem ab homine per sententiam latam, aut saltem declarantem. Neque in his potest notorium habere locum. Minusque sufficere potest notorium puri facti. Nam est necesse, quod in judicio constet de excommunicatione, ac de persistentia in illa, & sic requiritur notorium juris, quod habetur per Judicis pronunciationem, per quam pronunciat suspectum excommunicatum, & postea in excommunicatione pertinacem. Incipit ergo hic annus à die latæ, vel declaratæ excommunicationis, à Judice in causa hæresis.

Debet autem hic annus esse integer atque continuus. Dictio enim, *per*, continuitatem importat, dum dicitur aliquid fieri per annum, Archid. *in d. capit. cum contumacia numero septimo* Gemin. *numer.* 10. Franch. *num.* 2. Rota *dec.* 195. *post* 2. *vol. consil. Farinacii*, ubi, quod ita declaraverit S. Congregatio Concilii in Bononiensi insordescentiæ apud Seraph. *dec.* 1285. *numero quinto* Ricciul. *de jur. person. lib. quarto capit. octavo num.* 1. Carena *p.* 2. *tit.* 8. *numer.* 3. ubi ex Cardinali Bellarmino, quod S. Congregatio declaraverit, non posse procedi contra illum, qui excommunicatus ab Auditore Cameræ Apostolicæ per triennium perstitit in ea, ita tamen, quod singulis annis in Festo Paschatis ab eodem Auditore absolutionem obtinuerat, Castropal. *d. tr. quarto disp.* 8. *pun.* 16. *paragrapho* 2. *numer.* 3. ac Delben. *d. dub.* 211. *sect.* 1. *num.* 6. *&* 24. Non continuatur igitur hic annus per absolutionem ad reincidentiam obtentam intra annum, & in hac materia tempora non conjunguntur.

At nunquid non continuetur hic annus, si intra ipsum excommunicatus absolvatur in foro conscientiæ? Carena *p.* 2. *tit.* 8. *numer.* 26. existimat, quod de juris rigore absolutio in foro conscientiæ non sejungat annum hunc. Quia absolutio in foro conscientiæ non suffragatur in foro externo, neque impedit, quia Judex possit punire delicta absoluta in foro pœnitentiali, *capit. de his de accus.* ibique Doctores, sed ex æquitate ac cessante partis oppositione, ait, hanc absolutionem operari posse, quod Judices non debeant declarare hujusmodi absolutum incurrisse insordescentiam, ejusque pœnas. At verò cùm certum sit, quod absolutio in foro conscientiæ directe non suffragetur in foro exteriori, neque liberet ab ejusdem pœnis, tamen auferendo indirecte materiam, super qua fundantur pœnæ, potest quidem à pœna liberare. Ablato enim sufficienter delicto, etiam in futurum, & ut non duret, & ut non perficiatur, non remanet, unde infligatur pœna, cessante etiam in foro exteriori delicto. Cùm igitur in hoc casu pœna non debeatur, nisi pertinaciæ duranti per annum, si tollatur pertinacia, tollitur pœna. Non enim potest dici pertinax in persistendo in excommunicatione, qui absolutionem petiit in foro conscientiæ, ac obtinuit, & de illa in foro exteriori constet. Nec quod hic non obtineat statim absolutionem ab excommunicatione in foro exteriori, potest tribui pertinaciæ, claviumque contemptui, sed alicui alteri causæ, ex qua pro jure suo tuendo impeditur, ne statim in foro exteriori absolvi possit. In hac enim re quamlibet causam, etiam injustam, excusare pertinaciam, inquit idem Carena *d. tit.* 8. *numer.* 8. *ex Rota dec.* 196. *num.* 3. *post d.* 2. *vol. Farinacii*, ac ipse Farinac. *quæst.* 192. *num.* 20. Eoque magis, quod qui vult esse pertinax contra Judicem in foro exteriori, clavesque Ecclesiæ contemnere, non est dignus, ut absolvatur in foro conscientiæ.

Non tamen hunc annum seiungit absolutio data in rescriptis per illam clausulam, *Teque absolventes* &c. Tum quia illa absolutio datur tantum ad effectum, ut rescriptum non sit nullum. Tum quia datur etiam, si pœniteat. Unde non potest operari, quod pertinacia desit. Et tum quia non tollit excommunicationem, sed solum suspendit impedimentum, proveniens ab excommunicatione, donec gratia suum sortiatur effectum, ut per Carenam *d. p.* 2. *tit.* 8. *numero trigesimo quinto* Puteum *decis.* 128. & Garziam *de benef. p. septima capit. decimo tertio, numero sexagesimo primo* & nos *alibi.* Neque admittenda limitatio Delbenæ *d. dub.* 211. *sect. septimâ numero* 2. sed, etiamsi Pontifex sciverit hunc per annum in excommunicatione persistere, illa clausula non dividit, neque sejungit annum.

Postremo requiritur pertinacia, ut scilicet persistentia in excommunicatione per annum fuerit ex pertinacia, ut habetur ex verbis *d. capit. cum contumacia: Ex animo pertinaci* ubi Gemin. *numero undecimo* & Franch. *numero secundo* adnotatque Rota *dec.* 196. *numero secundo post d.* 2. *vol.* Farinacii, *& dec.* 132. *numero septimo p.* 1. *rec.* Et hæc pertinacia probari debet, ut advertit Carena *d. tit. octavo* Ex quo deducitur, quod ignorantia excommunicationis excusat, quia non adest contemptus, & pertinacia contra excommunicationem, ubi non adest scientia excommunicationis, Rota *dec.* 181 *numero secundo post d.* 2. *vol.* Farinacii, Carena *d. tit. octavo numero septimo* Fermos. *p.* 2. *alleg. nona numero septuagesimo quinto* At si ita est, videtur, quod annus hic persistentiæ in excommunicatione incipere debeat à notitia excommunicationis latæ, aut declaratæ; quia requiritur persistentia pertinax per annum continuum. Si autem persistentia non est pertinax, ubi non est scientia, sequitur, quod antequam habeatur notitia excommunicationis, non potest esse pertinacia, illudque tempus non potest includi in anno pertinaciæ.

Verum considerari oportet, quod pertinax non damnatur præcise, ac præcipuè, ut hæreticus, quia intra annum non petierit absolutionem ab excommunicatione, sed quia in S. Officio ad respondendum de fide, ad quod fuit citatus, non solum non comparuit intra terminum citationis,

respondendum de fide, ad quod fuit citatus, non solum non comparuit intra terminum citationis, sed neque intra annum excommunicationis contra se latæ ob non comparitionem in termino, quam suspectus de fide, sufficienter citatus, præsumitur scire. Et sicut habetur ex contumacia non comparendi, etiam neglecta excommunicatione, pro convicto, aut confesso, & damnabili in pœnam ordinariam delicti, ita quoque habetur pro sciente. Nam & scire potest ac debet, quod Judex, qui citavit illum ad comparendum in termino sub pœna excommunicationis, transacto termino, illum excommunicabit, aut declarabit excommunicatum, & finito anno à die pronunciatæ excommunicationis, procedet ad sententiam.

Hic forsan quispiam distinguet inter excommunicationem latam ad tollendum contumaciam in non obediendo præcepto Judicis, ac inter excommunicationem juris, latam ob peccatum ac delictum præteritum à jure, & solum declaratam ab homine, & dicet, quod in hac excommunicatione juris potest habere locum illud requisitum scientiæ, quodque tunc annus pertinaciæ incipiat à notitia declarationis excommunicationis. Quia hic non consideratur principaliter alia pertinacia, quàm in non petenda absolutione ab Ecclesia, & in contempta excommunicatione, quam non contemnit qui se ignorat declaratum excommunicatum.

Sed neque hoc admittitur. Quia non declaratur aliquis excommunicatus, nisi citatus, dato termino sufficienti ac legali ad se defendendum, & cum solitis clausulis, quod, eo non comparente, ac non se defendente, declarabitur excommunicatus. Unde si non comparet, & est contumax, de jure habetur, ut convictus, sive confessus, & declaratur excommunicatus. Et sic de jure præsumitur, quod sciat, se declaratum fuisse excommunicatum peremptorio termino, sibi dato, jam transacto. Quod procul dubio procedit, ubi sub pœna excommunicationis à Judice præcipitur alicui, ut aliquid faciat, assignato termino peremptorio, & ipse id non facit, & ulterius per annum, contempta excommunicatione, perseverat in contumacia. Hic enim à jure præsumitur sciens excommunicationem. Unde suspectus de fide, qui fugit, & latitat, facile prætextu ignorantiæ illuderet Ecclesiam, & fugeret, ne damnaretur, ut hæreticus.

At nihilominus, quia negari non potest, quin ignorantia excommunicationis tollat pertinaciam persistendi in excommunicatione, ideo dicendum videtur, quod annus persistentiæ pertinacis in excommunicatione præsumptivè incipit à die latæ sententiæ excommunicationis, vel declarationis excommunicationis, nec sufficit quod excommunicatus alleget ignorantiam illius sententiæ. Si tamen ignorantiam illiusque causam rationabilem probaverit, excusabitur à pertinacia. Potest namque dari causa, ob quam contumax præsumere possit rationabiliter, sententiam illam non fuisse latam saltem illico post elapsum terminum ad comparendum.

Tolli autem pertinaciam, nonnulli aiunt, si excommunicatus intra annum petierit absolutionem, vel, si certè non fuerit negligens in illa petenda, Rota *decisione ducentesima secunda apud Farinacium loco citato*, & ex Ricciullo tradit Carena *dict. titulo octavo, numero item octavo.* Sed licet hoc improbandum non sit, ubi solum agitur de excommunicatione, lata à jure, ac per Judicem declarata, cùm ad tollendam pertinaciam talis excommunicati, sufficiat si ille petat absolutionem, & sic claves non contemnat; ubi tamen agitur de excommunicatione lata contra non obtemperantem præcepto Judicis, non sufficit petere absolutionem, quinimmo hæc non debet dari, nisi ille pareat juxta jus, & jussum Judicis. Itaque suspectus de hæresi, citatus, & ut contumax excommunicatus, comparere debet, atque in hoc satisfacere Ecclesiæ, neque illi valet petere absolutionem; quoniam hæc vix debet concedi, nisi satisfaciat præcepto de comparendo secundum Judicis mandatum, qui vel poterit differre terminum ad comparendum, vel tollere præceptum constita sibi de inquisiti innocentia.

Id igitur, quod pertinaciam removet, est impedimentum, quo excommunicatus impeditur, ne Ecclesiæ obediat in termino sibi præfixo. Non enim ex contemptu, aut pertinacia negligit obedire, qui obedire est impeditus, & quia impeditus non facit, quod aliàs non impeditus faceret, Jo. Andr. *in d. cap. cum contumacia versic. pertinacia*, ibique Gemin. *numero undecimo*, Franch. *numero secundo*, Rota *dict. decisione centesima nonagesima sexta, numero tertio* & coram Seraph. *decisione millesima ducentesima octuagesima quinta, numero tertio*, Ricciul. *var. resol. p. tertia resolut.* 214. Locat. *versiculo contumax numero tertio*, Reperr. Inquis. *versiculo pertinax*, Farinac. *quæstione centesima nonagesima secunda, numero vigesimo primo, & sequent.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 14. *numero decimo*, Scacc. *de judic. p.* 1. *capite nonagesimo octavo, numero vigesimo septimo*, Menoch. *de arb. libro secundo, cas.* 416. *numero sexagesimo octavo*, Carena *p. secunda, titulo octavo, numero octavo*, Castropal. *dict. tractat.* 4. *disp.* 8. *pun.* 2. *numero tertio.* Et sufficit quælibet causa, etiam injusta. Nam qui ex alia causa, quam ex contemptu non facit, quod sibi præcipitur, non potest dici pertinax. Quod verum est, etiamsi hæc causa ad persistentiam in excommunicatione aliquo modo concomitanter se habuerit. Nam etiam sine illa contumax perstitisset in excommunicatione. Quia non est contemptus ubi qui persistit in excommunicatione id facit ex alia causa, quam ex contemptu. Nec punitur aliquis pœna ordinaria ex eo, quod fecisset, sed ex eo quod fecit. Pertinax tamen esset, etiam ex contemptu, si persisteret in excommunicatione, licet faceret id, etiam ex alia causa.

In dubio autem, pertinaciam præsumi, nisi oppositum probetur, inquiunt Gemin. *in dict. capite cum contumacia numero undecimo*, & Franch. *numero secundo.* Sed tamen, quod, si suspectus de fide citatus, qui in termino non comparuit, condemnetur, & postea captus probet se fuisse legitimè impeditum, omnem effugiat pœnam, tradit Farinac. *dict. numero vigesimo secundo.* Et ideò, quod transacto termino, antequam citatus declaretur contumax in non comparendo, vel pertinax in persistendo in excommunicatione, debeat iterum citari ad se purgandum, antequam judicetur contumax, aut pertinax, docent Anchar. *in dict. capite cum contumacia numero primo*, Delbene *dict. dubio ducentesimo undecimo, sect. prima, numero vigesimo quarto*, Rota & Seraphinus *loco citato*, Marescot. *var. resol. lib.* 2. *capite* 35. *num.* 60. & ex Ricciullo Carena *dict. num.* 8. Fermos. *p.* 2. *dict. alleg.* 9. *numer.* 75. Quod tamen in casu, in quo agitur de

de fugitivo, aut latitante, non habet locum, ut jam diximus, si in prima citatione peremptoria citatus fuerit ad omnes, & singulos actus, & ad totam causam.

Tum demum requiritur sententia declaratoria contumaciæ, ac insordescentiæ, ut in judicio quis verè contumax, aut insordescens in excommunicatione dici possit, atque ut talis puniri, Ricciul. *de jur. person. libro quarto, capite octavo, numero tertio*, Carena *dict. numero octavo.* Et processus iste, sive sententia fieri debet coram Inquisitore hæreticæ pravitatis, ut locis allegatis advertunt Rota, Seraphinus, Mariscottus, ac Ricciullus *numero* 13. & Carena *n.*8. *&* 9.

Atque ex his habetur, quod contumax, qui potest ac debet damnari, ut hæreticus, est ille, qui suspectus de fide in competenti termino non comparuit, & ob id excommunicatus, per annum integrum, & continuum à die latæ, vel declaratæ excommunicationis, modo superius explicato, numerandum, animo pertinaci in excommunicatione perseveravit & ideò contumax, & pertinaciter insordescens in excommunicatione fuit declaratus.

Ad secundum. Inquisitores hæreticæ pravitatis posse procedere contra absentes, etiam extra Provinciam, aut diœcesim existentes, illosque ad judicium citare, jam alibi diximus ex *capite ut commissi de hæret. in* 6. & tradunt in hunc locum Jo. Monach. *numero primo, & secundo*, Archid. *numero tertio*, Jo. Andr. *numero tertio, & septimo* Gemin. *numero primo, & secundo*, & sequitur Farinac. *de hæres. quæstione decima octava, numero centesimo quarto, & centesimo quinto*, ubi addit, quod statuta, aut Constitutiones Principum secularium, quibus aliquid decernitur contra contumaces delinquentes, sive in procedendo contra illos, sive in puniendo, locum non habeant in crimine hæresis ex allegatis per Scacc. *de judic. p.* 1. *capite nonagesimo secundo, numero trigesimo septimo*, ubi id ipsum dicit de constitutionibus & statutis editis ab Ecclesiasticis, nisi in illis fiat expressa mentio causarum hæreticalium. Unde Constitutiones Pontificum, in quibus statuitur, ut contumaces post aliquod determinatum tempus non audiantur, locum non habent in causis hæreticalibus. Juxta igitur proprias constitutiones, ac privilegia, si hæretici, aut de hæresi suspecti fugiant, & latitent, etiam extra provinciam suam, possunt Inquisitores hujusmodi reos ad se citare, contra illos procedere, & si non compareant, illos, tanquam contumaces punire.

Triplicem casum distinguit Eymericus *in direct. p.* 3. *numero centesimo duodecimo.* Primus est hæretici, in judicio de hæresi vel per evidentiam facti, vel per idoneos testes convicti, aut proprio ore confessi, qui fugit, & latitavit, & citatus comparere noluit. Secundus est suspecti de hæresi, qui juxta formam *dict. capitis* cum contumacia citatus, ut respondeat de fide, quia non comparuit in termino, fuit excommunicatus, & pertinax in excommunicatione per annum perseverat. Tertius est illius, qui impedivit Sanctum Officium, vel ad hoc dedit consilium, auxilium, vel favorem & abscessit, & contumax non comparuit. Hic autem est excommunicatus, & si pertinax persistit in excommunicatione per annum, ut hæreticus damnandus est ex *capite ut Inquisitionis*, §. *prohibemus de hæret. in* 6.

Isti ergo si abscedant, citandi sunt, ut compareant, & quidem personaliter, si fieri potest, sin minus domi, vel per edictum, cum hoc tamen discrimine. Hæretici etiam convicti, vel confessi citantur, ut se defendant, & ad sententiam. Suspecti verò de hæresi, qui non sunt convicti neque confessi, citantur ad respondendum de fide, & postea ad se defendendum, ne ex contumacia excommunicentur, vel declarentur excommunicati, & si non compareant, & per annum pertinaciter in excommunicatione perseverent, citantur ad se defendendum, ne damnentur ut hæretici, & ad sententiam contra illos proferendam. Hæc autem omnia in prima citatione continentur, sive illa sit trina, sive sit una peremptoria pro tribus, si fiat juxta formam hujus citationis, quæ extat apud Eymer. *dict. p.*3. *numero ducentesimo decimo tertio.* ubi Pegna *com.* 49. & apud Locat. post Judic. Inquis. *in* 1. *&* 3. *form.* ac Repert. Inquis. *v. citatio*, *& vers. suspectus*, & tradunt Scacc. *p.* 1. *capite quadragesimo tertio, numero nono, & decimo, & capite quadragesimo septimo, numero primo, & seqq. & capite nonagesimo octavo, post numer.* 4. Salell. *lib.* 5. *capit.* 7. *numero decimo octavo.* Debet tamen citatio esse subscripta ab Inquisitore, & in ea servari debent, quæ servavit Joannes XXII. in sua Constitutione, cujus initium *Dudum* apud Pegnam *post direct. in append. Bullar.* Citatione verò exequuta, Nuncius medio suo juramento debet in actis facere fidem, in quo ei plenè creditur, ut aliàs diximus de teste etiam Lictore, Caren. *p.* 3. *titulo secundo, numero decimo septimo*, Nuncio tamen dicenti, citatum dixisse, se nolle comparere, non creditur, ut ex Bobadilla notat idem Carena. Quod in prima peremptoria hujusmodi fugiens non est citatus ad omnes actus & ad totam causam, debet ad singulos alios actus citari, & præcipuè ut se purget, ac defendat, Sylvest. *vers. hæreticus* 1. *n.*1. Angel. *nu.* 1. Tabiena *nu.*2. ac Delbene *dub.* 211. *sect.*6. *num.* 5.

Citato autem, in termino non comparente, Promotor Fiscalis S. Officii contumaciam citati accusat, & ubi agitur de suspecto insordescente in excommunicatione, hæc contumacia semel, ac iterum accusatur à Fiscali. Primo quando citatus non comparuit, & propter hoc debet excommunicari. Secundo quando insorduit in excommunicatione per annum, & debet damnari, ut hæreticus. In omnibus verò citationis terminis Fiscalis accusare debet contumaciam non comparentis in termino, Pegna *dict. com.* 49. ubi ponit formam libelli, quem tradit Fiscalis accusando contumaciam, de qua etiam accusatione Locat. *post Judic. Inquis.* & Simanch. *de cath. institut. titulo quadragesimo quinto, numero quarto.*

Hisque præmissis proceditur ad sententiam cum hac distinctione. Si contumax est in judicio de hæresi legitimè convictus, vel confessus, citatur, sed eo non comparente in termino, non expectatur annus, ut videatur, an insordescat in excommunicatione, quia iste, cùm non citetur, nisi ad defensionem, & ad sententiam, non citatur sub pœna excommunicationis, & sic non expectato anno, & non præcedente excommunicatione, proceditur contra eum ad sententiam, quandocunque processus ritè ac rectè fuerit absolutus, Simanch. *de cath. institut. titul.* 45. *numero* 4. Scacc. *dict. p.* 1. *capit.* 98. *num.* 4. Castropal. *dict. disp.* 8. *pun.* 16. §. 3. & Fermosin. *p.* 2. *alleg.* 9.

numero 77. Si quis verò fuerit inquisitus, quia de fide suspectus, non tamen convictus, aut confessus, tunc citatur, & si in termino non compareat, excommunicatur, & si per annum insordescat in excommunicatione, damnatur, ut hæreticus formalis, Pegna *dict. com.*49. Farinac. *de hæres. q.*185. *à numero* 90. Param. *de orig. S. Inquis. libro tertio, quæstione quarta, à numero sexagesimo primo.* Castropal. *dict. pun.*16. §. 3. *numero primo*, Carena *p.*3. *titul.* 11. *à numero* 55. Fermos. *dict. alleg.* 9. *numero* 78. Locat. *in Iudic. Inquis. v. citatio*, & Souza *lib.* 2. *aph. capit.* 49. *numero secundo.* Damnatur autem ut verus hæreticus in omnes hæreticorum pœnas, & ejus statua traditur Curiæ seculari comburenda, quanquam Inquisitor mitius se geret, & aliquando id convenit, si statim non tradat hunc reum convictum Curiæ seculari, sed tunc declaret illum contumacem, ut sic non traditus Curiæ seculari, quoties reverti voluerit, possit ad miserationem admitti, moneant ex Eymerico Pegna *eo com.* 49. Souza *loco citato numero octavo*, & Salelles *libro quinto, capite septimo, vers.* 177. At melius sentiunt alii hunc contumacem tradendum esse brachio seculari. Nam & traditus ad eam miserationem admittitur, cujus est capax, ut mox dicemus.

At si contumax non est in judicio convictus, vel confessus, adhuc damnandus est, ut hæreticus, si in terminis *dict. cap. cum contumacia* citatus per annum insorduerit in excommunicatione. Nam & in aliis causis contumax habetur pro convicto, vel confesso, Gloss. ibi *v. confesso*, Anchar. *numero tertio*, Gemin. *numero* 6. & 12. Franch. *numero* 2. & 4. & ita potest contra illum ferri sententia, Archid. *ad dict. cap. not.*3. & Franch. *numero* 2. Multo magis in hoc casu, in quo simul junguntur contumacia, non comparendi coram Judice in termino citationis, ac pertinacia in excommunicatione per annum integrum & continuum. Quare est plus quàm contumax & non modo vehementer, sed violenter suspectus de hæresi; unde damnari potest, ut hæreticus, ceu dicitur *in dict. cap. contumacia*; & ibi tradunt Glossa, Archidiaconus, Joannes Andreas, ac reliqui, & Farinac. *quæstione centesima octuagesima secunda, num.*14. Menoch. *de arb. cas.*416. Eymer. *p.*3. *numero ducentesimo duodecimo*, ibique ejus Scholiastes *dict. com.* 49. Souza *eo capite quadragesimo nono, numero tertio*, Decian. *libro quinto, capite decimo septimo, numero trigesimo quarto*, Salzed. *ad Diaz capite centesimo decimo sexto, concl.* 3. Castropal. *tract.* 4. *disp.* 4. *pun.* 2. *numero octavo*, Sanctarel. *de hæres. capite quarto, dubio quinto*, Scacc. *p.* 1. *capite nonagesimo octavo, numero trigesimo sexto*, Carena *p.* 2. *titulo octavo, numero decimo nono*, Delbene *dub.* 215. *sect.* 1. *numero primo*, Clar. *in prim.* §. *hæresis*, Royas *sing.* 60. *numero tertio*, Simanch. *de cath. instit. titulo secundo, numero* 9. & *tit.*14. *numero* 2. Et probatur non modo *ex dict. cap.* ut Inquisitionis, verum etiam *ex dict. cap. excommunicamus* 1. *de hæret.* ubi Ostien. *num.* 2. Butr. *num.*2. & 12. Anan. *num.* 6. Anchar. *numer.* 4. Jo. Andr. *numero* 3. Et advertit Ostiensis, quod ex hac contumacia oritur præsumptio juris ac de jure, per quam hæresis probatur.

Debet tamen, ut iterum moneamus, præcedere citatio ad omnes, & singulos actus, & præcipuè quia potest esse, quod revera non sit contumax vel pertinax, ideoque debet citari, ut se purget, ac defendat, Salzed. ad Diaz *cap.* 118. Sanctarell. *dict. capite quarto, numero secundo*, Farinac. *quæstione* 192. *numero vigesimo septimo*, & Carena *dict. titulo octavo, numero vigesimo primo.* Debetque Fiscalis accusare contumaciam in non comparendo in termino, ac pertinaciam, sive insordescentiam in excommunicatione.

Idque adeo verum est, ut multi dicant, quod hujusmodi contumax, & insordescens habendus sit ut hæreticus, neque sit ad hoc necessaria sententia ex auth. Gazzaros *de hæret.* his verbis: *Ita quod si sic per annum permanserint, & tunc eos sicut hæreticos condemnamus.* Quam legem esse ab Ecclesia approbatam firmant *in dict. capit. excommunicamus* Ostien. *numero septimo* Jo. Andr. *numero quarto*, Butr. *numero decimo septimo* Anan. *numero sexto*, Panorm. *numero undecimo*, Socin. *numero decimo quarto* & asserunt Sanctarell. *dict. capite quarto*, Carena *dict. titulo octavo, numero vigesimo.* ac Delbene *dub.* 211. *sect.* 6. *numero tertio.* Qui tamen aiunt, esse necessariam sententiam declaratoriam contumaciæ ac insordescentiæ, quibus adde Scacc. *dict. capite nonagesimo octavo, numero decimo*, & ad id citatur à Carena etiam Pegna *eo com.* 49. qui tamen solum ait, quod hujusmodi contumax damnandus est, ut hæreticus. Quod clarè *in dict. cap. cum contumacia* exprimitur, ibi: *Et tunc velut hæreticus condemnetur*, & ita loquuntur communiter Doctores. Quod verò sit necessaria hujusmodi sententia condemnatoria, docet ad eundem textum Franch. *numero secundo.* Et sanè ita fieri necesse est, cùm omninò requiratur hunc reum, tanquam hæreticum per sententiam tradere Curiæ seculari, & in alias pœnas hæreticorum damnare.

Alii verò existimant, hunc contumacem habendum esse, ac damnandum, ut verum hæreticum. Nam dictio *velut* non similitudinem, sed veritatem importat, Archid. *in dict. capit. cum contumacia numero octavo.* & ex Jo. Andr. Franch. *numero secundo.* At certo hæc dictio est nota similitudinis, ideoque hic suspectus ita verè habendus est, ut hæreticus, ut licet possit esse, quod revera non sit hæreticus, damnandus tamen sit, ut hæreticus, talis de jure præsumptus, & ut talis habendus, Eymer. *p.* 2. *quæstione quadragesima septima*, Pegna *dict. com.* 49. Salell. *libro quinto; capite septimo, numero* 187. Carena *p.* 2. *titulo sexagesimo nono, numero vigesimo secundo*, & Farinac. *q.* 192. *n.*19.

Et nihilominus, quamvis hujusmodi contumaces damnati, ut hæretici, non sint, nisi hæretici præsumpti, ac esse possit quod reipsa non sint hæretici, atque adeò quod tantum sint hæretici fictione ac præsumptione juris, sententia tamen contra eos lata nocet etiam eorum filiis adeo, ut sint inhabiles ad beneficia & infames, ac si eorum patres veræ essent hæretici. Nam quicquid sit, an reapse coram Deo sint hæretici, in judicio Ecclesiæ contumaces pro hæreticis habentur, & condemnantur. Unde *dict. capit. excommunicamus* 1. §. *qui autem*, & *dict. capit. cum contumacia* volunt quod habeantur, ac si vere essent hæretici, ut propterea puniantur etiam in filiis, quemadmodum puniuntur hæretici, pœna infamiæ, inhabilitatis, aliisve. Et, licet ubi condemnatio respicit privatam utilitatem, condemnatio unius ad faciendam executionem in personam alterius, alteri non præjudicet *l.* 1. *C. ad leg. Cornel.* Bartol. *in l. cum filiusfamilias ff. de verb. obligat.* attamen ut idem Bartolus ibi docet, ubi condemnatio est contra principalem, ac respicit utilitatem publicam, illi etiam præjudicat, ad quem ex consequentia devenit, *leg.* 1. *Codic. ubi caus. fiscal.* Cum igitur condemnatio hæretici respiciat publicam utilitatem,

utilitatem, ideo sententia lata contra aliquem contumacem, ut hæreticum, præjudicat etiam ejus filiis, Pegna *p.3. ad q.* 115. Eymer. *Schol.* 157. Sanctarel. *de hæres. capit.* 34. Sanchez *in sum. lib.* 2. *capit.* 27. *num.* 19. Decian. *libro septimo*, *capit.* 41. *num.* 51. Molin. *de just. tom.* 3. *tr.* 2. *disp.*658. *numero decimo nono*, Gigas *de crim. læs. majest. libro tertio*, *titul. de pœn. quas fil. injur. q.* 18. Fermos. *p.* 2. *alleg.* 9. *num.* 14. & 44. *ac seq.*

Probabilius tamen docent Gigas *loco citato*, *numero tertio*, Farinac. *quæstione* 116. *numero* 150. & *quæstione* 191. *numero* 69. aliique distinguendum esse. Nam vel pater contumax fuit condemnatus, præcedentibus plenis, & concludentibus probationibus, in hæresim incidisse, & ejus filii ac nepotes utique inhabiles sunt ad omnia beneficia, & subduntur omnibus pœnis filiorum hæretici. Sed si non procedunt dictæ probationes delicti, ob solam patris contumaciam non reddi ejus filios, ac nepotes ad beneficia inhabiles, nec pœnis filiorum hæretici affici. Quia licet contumax habeatur pro confesso, & convicto, attamen talis confessio dicitur ficta, dum non egreditur ab ipsa persona contumaci, & ideò non nocet filiis ac nepotibus. Contumax enim habetur pro confesso in sui tantum præjudicium, non autem in damnum hæredum, ut constat *ex l. ejus qui* 29. *ff. de jur. fisc.* & docent Bartol. *in dict. l. cum filius familias*, & Bald. *l.* 2. *n.* 23. *C. de edend.* Idque comprobatur. Quia sententia in contumaciam lata, nunquam transit in rem judicatam quoad pœnam corporalem. Quocunque enim tempore contumax comparet, est audiendus, *l. annus* 4. *ff. de requir. reis.* Quod verum est, etiamsi contumacis statua combusta sit, nec ipse se præsentet, sed invitus capiatur, Simanch. *de cath. instit. titulo secundo*, *numero vigesimo*, Pegna *p.* 3. *com.* 49. Chartar. *de exec. sent. contum. capite primo numero* 286. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 98. *numero* 25. Neque sententia contumaciæ infamat, ut probant Surd. *cons.* 173. *numero centesimo. vol.* 2. Roland. *cons.* 29. *num.* 21. & *sequent. volum.* 3. Ergò sententia lata ob contumaciam patris, non nocet filiis, neque idcircò redduntur inhabiles ad beneficia, nec privantur obtentis.

Nos verò, ut non pro vanis hæc scripsimus, ita neque habemus pro confessis. Tantum dicimus, quod in terminis *dict. cap. cum contumacia*, filii, vel nepotes patris, qui contumax noluit comparere ad respondendum in causa suæ hæresis, in foro Ecclesiæ subjiciuntur omnibus pœnis, quibus filii, ac nepotes illius, qui condemnatur, ut hæreticus, subjiciuntur.

Hancque conclusionem extendimus etiam ad quoscunque alios, qui ex causa fidei sunt excommunicati, vel ut tales denunciati, si per annum pertinaciter permanserint in excommunicatione. Nam & isti, ut hæretici sunt damnandi, ubi de illorum pertinacia constiterit, & sic defensores, receptatores, & fautores hæreticorum, quique S. Officium impediunt, si excommunicentur, vel declarentur excommunicati, & in excommunicatione per annum pertinaciter persistant, ut hæretici sunt damnandi, Eymer. *q.* 47. *num.* 3. Et ii ex hac pertinacia non solum sunt infames, neque ad publica officia admittuntur. *auth. credentes C. de hæret.* Frider. Imper. *in Constit. Catharos v. statuentes* Innoc. IV. *in constit. noverit*, *Universitas*, edita anno 1254. apud Pegnam, & Nicolaus III. in constitutione ejusdem initii noverit emanata anno 1281. quam refert ibidem Pegna, Calder. *de hæret. numero primo*, Angel. *v. hæreticus numero vigesimo primo*, Sylvest. *eodem versiculo primo*, *numero decimo sexto*, Tabien. *numero vigesimo primo*, Locat. *versic. excommunicatus numero* 3. & *vers. pœna numero undecimo.* Sed etiam si eodem modo perstiterint in excommunicatione debent damnari, ut hæretici per *dict. capit. ut in Inquisitionis officium de hæret. in* 6. ibique Glossa *in fig. cas.* Jo. Monach. *in princ. Gemin.* §. *si vero numero tertio*, & per Constit. Julii III. quæ incipit, licet à diversis sub anno 1551. apud eundem Pegnam, Locat. *vers. fautores numero secundo* & *vers. suspicio numero* 11. Repert. Inquis. *v. excommunicati*, & *v. impediens*, Farinac. *q.* 182. *num.* 72. aliique communiter.

Idem tamen Eymericus *p.* 3. *quæst.* 123. distinguit inter fautores hæreticorum, & illos, qui impediunt S. Officium. In illis, si non impediunt S. Officium, vult, quod, elapso anno, non incurrant alias pœnas, quàm excommunicationem, nisi publicetur excommunicat. In impedientibus autem S. Officium, vel in dantibus ad id auxilium, consilium, aut favorem, non requirit, quod sint publicati excommunicati, sed cùm sint ipso jure excommunicati, si per annum permanserint in excommunicatione, ait, eos condemnandos esse, ut hæreticos. Et id probabile putat Pegna *dict. com.* 49. At cùm *in dict. cap.* cum contumacia necesse sit, ut hujusmodi suspecti excommunicentur, & sic quod saltem publicentur, excommunicati de jure, ideò verùm id etiam est de illis, qui impediunt S. Officium.

Et quidem communis Doctorum sententia est, patetque ex hactenus adductis, in omnibus ejusmodi suspectis duo esse necessaria, ut locum habeat condemnatio eorum in pœnas hæreticorum. Primum est, quod sint excommunicati in foro externo S. Officii, unde non sufficit, quod sint excommunicati in foro conscientiæ coram Deo, & idcirco requiritur, quod vel excommunicentur, vel declarentur excommunicati. Secundum est, quod in excommunicatione per annum integrum, & continuum pertinaciter persistant. Ideòque quoad istos excommunicatos à jure, id etiam est necessarium, ut prius cognoscatur de delicto fautoriæ, vel impedimenti præstiti S. Officio, & citandi sunt ut de hac suspicione, aut delicto respondeant; & si non compareant, recensendi sunt inter illos contumaces, qui, elapso, termino, excommunicantur. Si verò veniunt vocati, examinatur eorum delictum, & si se purgant non habentur, ut excommunicati, etiamsi forsan coram Deo excommunicati sint. Sed si convincuntur, vel fatentur fautoriam vel præstitum impedimentum, tunc declarantur excommunicati, vel saltem declarantur fautores. Quod satis est, ut haberi debeant ut excommunicati. Et tunc si postea per annum in excommunicatione persistant animo pertinaci, damnandi sunt, ut hæretici.

Expleto autem anno, tunc statim inquisitores procedere possunt ad declarandam pertinaciam in excommunicatione, & ad damnandum hujusmodi pertinaces, ut hæreticos, nec tenentur expectare longius tempus. Nam verba *d. cap.* cum contumacia *ex tunc* id planè important, quod elapso anno, contumax, & pertinax damnandus sit, ut hæreticus, Eymer. *p.* 2. *q.* 47. Salzed. *ad Diaz cap.* 116. Menoc. *de arb. cas.* 416. *n.* 65. Castropal. *tract.* 4. *dis.* 4. *pun.* 1. *num.* 1. Farinac. *q.* 192. *n.* 22. ac Delbene *dub.* 211. *sect.* 2. *n.* 1. Qui omnes addunt, optimè se gerere Judicem, si elapso anno, iterum citet contumacem ad allegandum quare tanto tempore insorduerit in excommunicatione.

Notandum tamen est, quod si insordescens ad hanc defensionem antea citatus non fuerat, necessariò citari debet, cumque hanc insordescentiam Fiscalis nonnisi post annum accusare possit, ac reus suspectus, qui insorduit, declarari debeat insordescens, quod fieri nequit, nisi eo citato, ut se defendat, utique, elapso anno, ille citari debet. At ubi agitur de fugitivo, & absente, si ille antea citatus fuerat ad totam

causam, elapso anno non est necesse, illum amplius citare, & cum ignoretur ubi sit, ut citari possit, poterit statim declarari insordescens, ac puniri. Est tamen arbitrarium Judici illum iterum citare, si id expedire viderit. Quod tanquam supervacaneum non censeo admittendum.

Quæ autem dicta sunt de insordescente in excommunicatione ex causa fidei lata, non omninò communia sunt insordescentibus in excommunicatione ex alia causa. Quamvis enim & ii suspecti de fide sint, ut per S. Concilium Trident. *sessione vigesima quinta capite tertio*, *de reformat.* Etiamsi excommunicati sint ex causa civili, ita ut de jure Inquisitores possint contra eos procedere, eosque citare ad respondendum de fide, etsi ista suspicio sit levis, ideòque reus regulariter non est torquendus super intentione, abjuratque de levi ac expeditur impositis pœnitentiis salutaribus, attamen consuetudo Tribunalis S.Officii est, ut contra istos non procedat, ideòque S. Congregatio, ut refert Carena *p.2. titulo* 8. *numero* 18. rescripsit Vicario Placentino 30. Septembris 1606. ut contra hujusmodi insordescentes non procederet nomine S. Officii, & anno 1627. rescripsit Inquisitori Cremonensi, ne contra eos procederet, inconsulta eadem S. Congregatione in singulis casibus particularibus. Aliquando tamen in Tribunali S.Officii hujusmodi insordescentes requisitos fuisse, consulto prius supremo Urbis Tribunali, refert idem Carena. Itaque ex regula S. Officium contra hos insordescentes non solet procedere, ut per Scacc. *de judic. p.* 1. *dict. cap.* 98. *num.* 36. Sousa *lib.*1. *aph. capit.*27. *nu.*6. Zech. *p.* 1. *de fid. titul. de hæret. cap.*11. *num.* 13. Graff. *lib.* 4. *decis. cap.*14. *num.*4. Lazar. *de monit. sect.*4. *q.*8. *num.*20. *& seq.* Castropal. *dict. disp.*4. *pun.*2. *numer.*6. ac Delbene *d. dub.*211. *sect.* 1. *num.*15. ubi *num.*17. ait, quod hæc etiam sit consuetudo Inquisitionis hispanæ. Vide nostram consultationem de hac re, ubi disquiritur an, & quatenus contra insordescentes præter causam hæresis, procedere possit S.Officium.

Displicet autem quod docet Carena *dict. titulo octavo*, *numero decimo tertio*, ex Concilio Triburiensi *capite tertio*, quod scilicet hujusmodi insordescentes in excommunicatione lata non ex causa fidei possit punire Judex laicus. Nam cum causa excommunicationis sit merè spiritualis, & Ecclesiastica, illudque Concilium sit provinciale, non habet Judex laicus, unde cognoscat de hac causa. Rectè tamen idem Carena monet *ibidem numero quadragesimo tertio*, hos insordescentes, si verè malè sentiant de clavibus Ecclesiæ, esse excommunicatos etiam per Bullam Cœnæ. Si verò non sentiant malè de clavibus, tunc à sola excommunicatione, in qua insorduerunt per annum erunt absolvendi, nisi ex causa fidei excommunicati, ac pertinaces damnati fuerint, ut hæretici.

Quod verò ad tertium, advertendum est, quod impœnitens non est audiendus, sed vel damnandus, si non est damnatus, vel sententia jam lata exequutioni est demandanda, Bursat. *cons.*7. *num.* 19. *lib.* 1. Scacc. *dict. cap.*98. *num.*26. *& seqq.* Farinac. *q.*185. *n.*103. Fermos. *d. alleg.*9. *n.*17. Solum ergo de pœnitentibus, & misericordiam postulantibus videndum est, an & quomodo audiri debeant, nemini enim legitimæ defensiones ante sententiam negari debent.

Tria tempora distinguuntur, in quibus contumax sponte comparens potest petere audientiam à Quæsitore fidei. Primum est post contumaciam, sed intra annum, ex quo fuit tantum excommunicatus. Secundum est post hunc annum, sed antequam ob ejus pertinaciam sit damnatus, ut hæreticus. Tertium est postquam legitimè fuit damnatus, & ejus statua tradita Curiæ seculari, à qua fuit combusta. In triplici hoc tempore, sive casu contumax semper auditur, sed diversimodè: Nam & distingui debet, an sponte veniat, an coactus, anve captus, sicut etiam distingui debet, num in actis sit de hæresi convictus, nam confessus, num potius sit vehementer, vel leviter suspectus, & tunc an causa suspicionis in actis sit plenè probata, an ne. Ulterius attendi debet, an contumax sit, vel ne pœnitens.

Sit prima regula generalis. Licet innocentiam propriam absens non possit defendere, aut probare, aut se purgare, nisi compareat, & ad hunc effectum non possit admitti procurator, qui pro absente agat, potest tamen per procuratorem excusare suam absentiam & contumaciam, causasque absentiæ allegare, vel etiam dilatorias exceptiones opponere, quæ ante litem contestatam opponi solent: Nam primò in criminalibus non admittitur procurator *l. penul.* §. *id crimen ff. de publ. judic. l. Deos C. eod. capit. veniens de accus.* Clar. §. *fin quæstione trigesima secunda* §. *hæc autem*, Cantera *quæst. crim.* 3. *de accusat.* & Doctores *in capite primo*, *de judic. in* 6. ubi latè explicant; quomodo in criminalibus non admittatur ad plenam defensionem procurator, nisi in aliquibus casibus, cum nec possit satisdare de exequutione sententiæ, & veritas aliunde haberi non possit, quam ex ore rei inquisiti.

Ideoque in crimine hæresis ad plenam defensionem absentis non debet, neque potest admitti procurator, extatque hac de re etiam specialis constitutio Martini V. §. *volumus insuper*, data sub anno 1418. incip. *Inter cunctas* apud Pegnam, & tradit Locat. *in Judic. v. procurator*, Simanch. *de cath. instit. titul.*5. *numer.*1. & in enchir. *titulo quadragesimo tertio*, *numero primo*, Royas *sing.* 170. *numero primo*, Pegna *in* 3. *p. schol.* 48. Farinac. *dict. quæstione* 185. *numero* 98. Carena *p.* 3. *titulo undecimo*, *numero quinquagesimo quinto.*

Neque id modo verum est, si hæresis sit in processu probata, non autem si sit dubia, & reus solum sit de hæresi suspectus, ut volunt Pegna *loco citato*, & Farinac. *ibidem numero centesimo.* Nam lex de non admittendo procuratore ad plenam defensionem absentis inquisiti non patitur limitationem, sive ex parte modi procedendi per denunciationem, aut inquisitionem, sive ex parte culpæ levioris, sive ex parte minoris pœnæ, ut *in dict. cap.* 1. *de judic. in* 6. iidem Doctores probant; sed ratio universim militat, quia procurator in causa criminali non potest satisdare de judicato solvendo. Non enim procurator debet vel tradi Curiæ seculari comburendus, aut damnari ad triremes, vel alia pœna corporali puniri nomine principalis absentis. Sicque frustra ageretur absentis causa in præjudicium justitiæ, & delicta, etiam in judicio probata, impunita gliscerent ac grassarentur. Et idcircò rei confessio haberi debet, si potest. Quare nequit Fiscus melius doceri de negotio, quam ex ore rei. Itaque in nulla causa hæresis, etiam pro solo suspecto de fide, admitti debet procurator ad totam causam, & præcipuè ad contestationem litis, ad torturam, ad sententiam, ubi reus personali pœna puniri debet.

Quinimmo ne admitti quidem posse defensorem innocentiæ, nisi reo in carceribus constituto, asserit Carena *p.* 3. *titul.*11. *num.*51. Quod planè falsum est, si propriè loquamur de puro instructore, ac defensore justitiæ, qui accedat ad Judicem non acturus in judicio, aut facturus processum, testes producendo, aut citando accusatorem, vel fiscum, sed tanquam merus instructor veritatis, ut detegat, quod latet. Cum enim Judex ex officio sit custos justitiæ, debet,

debet, quod ad se attinet, id agere, quod necesse videbitur, ut manifestetur injuria, quæ fit reo. Ideòque si quis adiret Inquisitorem, ac diceret, reum esse, verè innocentem, idque constare posset, si examinentur isti, vel illi testes, aut si testes de isto, vel de illo interrogentur, cessante suspicione fraudis, tenebitur Inquisitor veritatem inquirere. Nunquam verò ad actus, qui exigunt personam rei admitti potest procurator. Quare ubi est necessaria tortura, vel super facto, vel super intentione præsentis inquisiti, procurator non admittitur. Ex parte pœnæ autem, ubi pœna, licet personalis, potest infligi in absentem, ut sunt pœnæ privationis officiorum, aut beneficiorum, non repugnat, quod admittatur procurator innocentiæ in judicio: Nam in hoc casu non est necessaria præsentia rei.

Est autem proculdubio, quod admitti possit procurator ad excusandam contumaciam, allegando infirmitatem, vel aliam absentiæ causam, vel etiam ad opponendas exceptiones dilatorias, quæ opponi possunt ante litis contestationem, ut per Simanch. *de cath. institut. titul.*52.*num.*4. Decian. *lib.* 5. *cap.* 51. *num.* 16. *& cap.* 37. *num.* 50. Pegna *dict. schol.* 48. Farinac. *dict. quæst.*185. *numero* 101. Sousa *lib.* 2. *aph. capit.* 49. *numero* 11. Castropal. *tractat.*4. *disp.*8. *pun.* 16. §.2. *numero* 3. Carena *dict. titul.*11. *numero* 43. Et ita procurator pro reo absente potest allegare incompetentiam Judicis, vel exceptionem calumniosæ inquisitionis, quamvis in Tribunali S. Officii exceptiones contra accusatorem, ejusque inhabilitatem non reciperentur, quia in hoc sacro Tribunali inquisitiones formantur, non solum ad instantiam accusatoris, sed etiam ex officio, Farinac. *in prax.q.*99. *num.*22. Ideòque diximus, non admitti procuratorem ad totam causam, ac plenam decisionem. Nam ad multos actus, qui non sunt personales, potest procurator admitti, si reus sit in carceribus Judicis detentus. Actus verò personales sunt contestatio litis, & responsio ad positiones, & ad Judicem, tortura & sententia, licet, præsente reo, citato ad sententiam, si compareat procurator protestans, & pro reo respondens, admittatur, Farinac.*d.q.*99.*n.*142.

Secunda regula generalis est. Si reus compareat, & sufficienter excuset contumaciam, sive pertinaciam, ut quia reus fuit eo tempore infirmus, vel apud hostes, vel alibi carceribus mancipatus &c. tunc nulla est habenda ratio contumaciæ, aut insordescentiæ. Quia non est contumax qui est impeditus ne pareat, ut probavimus supra, ideò nullam meretur pœnam; Farinac. *quæst.* 192. *num.*22. Carena *p.* 2. *titul.*11. *numero* 39. *&* 43. Bellarmin. *in not.ad Concil. Trid. sess.* 25. *de reform.cap.*3. *num.*12. Et hoc idem dicendum de illo contumaci etiam condemnato, qui à ministris S. Officii captus fuit, si impedimentum probet, Lopez *in addit.* ad Diaz *cap.*116. *numer.*12. ac Delbene *dub.*211.*sect.*2.

Tertiam regulam ita constituimus. Si citatus comparet intra terminum citationis, jam contra illum proceditur, tanquam contra præsentem, non autem contra contumacem. At si contumax est, quia in termino citationis non comparuit, fuit propterea excommunicatus, sed tamen comparet intra annum à denunciata excommunicatione, si plenè de hæresi, aut de hæresis suspicione se purgat, absolvendus erit. Et dato, quod in contumaciam condemnatus fuerit, sicut potuit condemnari, si erat convictus de hæresi, vel confessus recuperat nihilominus bona etiam confiscata, si de hæresi se purgat Simanch. *de cath. institut.titul.*2. *numero* 20. *&* 21. *& in enchir. titul.*45. *num.*16. *&* 17. Farinac. *dict.quæst.*185. *nu.*107. Sed, si auditus, adhuc remaneat de hæresi convictus vel confessus, tunc damnandus est, ut hæreticus, sive pœnitens sit, sive impœnitens, vel si prius fuerat damnatus, sententia executioni demandanda est. Si verò nec plenè purgatus, neque de hæresi convictus, vel confessus remaneat, sed solum de fide suspectus, juxta qualitatem suspicionis abjurare debet. Hic autem non est suspectus de fide ob insordescentiam in excommunicatione, quia intra annum comparuit. Idemque etiam est, si intra annum capiatur, ratione contumaciæ, ex quo non comparuit in termino citationis. Quia hæc contumacia non fert secum specialem suspicionem de hæresi, sed confirmat, & auget suspicionem, ex qua fuit citatus. Contumax enim refugiens judicium, facit præsumere, quod diffidat *de justitia* suæ causæ, *can.Christianis* 11.*q.*1.*& can. decernimus* 3.*q.*4. & *cap.nullus de præsumpt.*Archid. *in d. cap.cum contumacia n.*6.*de hæret.in* 6.

Et tamen, quia de jure canonico præsertim *ex dict. cap.cum contumacia*, in suspecto de hæresi sola contumacia in non comparendo, non facit illum de interna hæresi convictum, adeo ut possit damnari in pœnam ordinariam, iccirco debet absolvi ab excommunicatione, si ob contumaciam fuit excommunicatus, & aliquando gravius puniri, *cap. quod vult de judic. l. sancimus Cod.eod.tit.* Vel certè non mitius puniri, & in expensis damnari, Archid.*d.n.*6. Hinc est quod iste aliam hæresim in specie abjurare non tenetur, nisi illam, ex cujus suspicione damnatur.

Quod si contumax intra annum moriatur, ejus hæresi nondum plenè probata, & sic moritur solum de fide suspectus, ad nullam condemnationem contra illum est deveniendum. Quia suspicio morte extinguitur, Castropal.*d.disp.*8.*pun.*16.§.3.*n.*4. & nos alibi.

Sit quarta regula. Contumax & insordescens, etiam exacto anno, etiam postquam fuit damnatus, ut hæreticus, & statua ejus combusta, si compareat, vel capiatur, & petat audiri, audiendus est quod ad suam personam vel ad probandam suam innocentiam, vel ad se purgandum de hæresi, Simanch. *de cath.instit. titul.*2. *num.*20.& *tit.*14.*n.*10. *& in Enchir.tit.*45.*num.*16.*&* 17. Royas *sing.*145.*n.*5. Eymer. *p.*3.*post n.*213.*&* 216. Pegna *in p.*3.*schol.*69.*sive com.*4. Scacc. *dict.cap.*98. *numer.* 25. Chartar.*de execut.sent.cap.*1. *n.* 280. Sanchez *in sum. lib.*2. *cap.*27. *num.*18. Glos. *in dict. cap. excommunicamus* 1.*vers.condemnetur de hæret.*Farinac.*dict quæst.*185. *numero* 106. Sanctarel.*de hæres.cap.*4.*num.*2.Salzed. *ad Diaz dict.cap.*188.*num.*12.Alter.*de censur.tom.*1. *lib.* 2. *disp.*8.*cap.*3.Carena *p.*2.*tit.*8.*n.*23.*& seq.*Castropal. *tr.*4. *disp.*4.*pun.*2.*n.*4. Decian *lib.*5.*cap.*33.*nu.*13. Salell. *lib.* 5. *cap.*7.*num.*198. Fermos. *d.alleg.*9. *num.*79. ac Delbene *p.*2. *dict.disp.*211.*sect.*6.*num.* 8. *&* 9. Ratio autem est, quia confessio, quæ præsumitur ex contumacia, & pertinacia, est confessio ficta, & à jure præsumpta, cui præsumptioni potest subesse falsum, & præterea debet dari locus veritati, ut se manifestet, vincatque præsumptionem, depellendo falsitatem. Producit quidem hæc præsumptio hunc effectum, quod liberat accusatorem, vel Fiscum ab onere probandi delictum quod ex contumacia, & pertinacia præsumitur confessum, sed tamen non adimit facultatem contumaci, ut possit se defendere & purgare.

Neque his obstat *can. rursus* 11. *quæstione tertia.* Nam intelligi debet in eo casu, in quo delinquens pluries citatus, ac monitus fuit, ut se purget, & id facere noluit.

Cùm autem *ex dict.cap.cum contumacia, ex cap. afferte de præsumpt.ex cap.literas, ex cap.cum in juventute; ex cap. cum tua de usur. & ex cap. de hoc de simon. atque ex l. eum, qui C.de Episc.& Cler.* Doctores colligant, quod ex præsumptione violenta fertur sententia definitiva, Gemin. *in dict. cap. cum contumacia num.*3. Franch. *eod. numer.* 3. Menoch. *de præsumpt. l.* 1. *præs.* 9. *num.* 7. *& de arb. cas.* 270. *à numero* 5.

Mascard,

Mascard. *de prob. concl.* 1228. Farinac. *in pr. quæst.* 36. *numero* 85. *& quæstione* 89. *num.* 52. Cùmque hæc præsumptio, quæ est juris ac de jure, non admittat probationem in contrarium, Locat. *in judic. v. suspicio*, Simanch. *de cath. instit. titulo* 50. Pegna *p.*1. *ad quæstionem* 55. ideò neque in crimine hæresis contra hanc præsumptionem violentam, ob quam contumax damnatur, ut hæreticus, admittitur directa probatio, sed tantum indirecta, ut si damnatus velit, probare testes contra se examinatos, vel indicia esse falsa, Farinac. *q.*188. §.3. *de hæres.* Sousa *libro secundo aph. cap.*19. Castropal. *dict. disp.*8.*p.*15.§.5. Carena *p.*3. *tit.*3. *numero* 12. Fermos. *p.*2. *alleg.*9. *n.*83. de qua & nos alibi.

Ad majorem autem hujus rei claritatem, aliqui sunt modò explicandi. Primo inquiri debet, quinam sit hæreticus exterior, quinam solum de hæresi suspectus. Cum enim hæresis sit crimen interius, quod consumatur in mente, quæ autem mentalia sunt nobis non innotescant nisi per exteriora signa sensibilia; solius enim Dei, & ipsius operantis est secreta cordium cognoscere; ideò hæreticus exterior per sensibilia signa significat, se credere, vel sentire id, quod est veræ fidei contrarium. Hic autem est, qui per voces, nutus, vel facta, significantia ad placitum, & ex humana institutione tanquam verba, se hæreticè sentire significat.

Nulla verò actio exterior, quatenus est signum merè naturale, significat interiorem hæresim intellectus clarè, determinatè, immediatè, & certò saltem quantum est ex parte signorum, & significationis. Et quanquam actus exteriores aliquando naturaliter significent aliquod vitium voluntatis, ut voluntaria & privata occisio hominis naturaliter significat voluntatem injustam; & intellectum imprudentem in judicando, attamen vitia ista voluntaria non sunt necessariò ex hæresi, sed ex alia causa esse possunt, etiamsi sit desperatio, & odium Dei, ut patet in dæmonibus, in quibus non est infidelitas, & tamen est desperatio, ac Dei odium.

Est nihilominus una species actus voluntatis, quæ per se necessariò est ex infidelitate, scilicet actus interior idololatriæ, qui est actus interior voluntatis, terminatus ad objectum falsò, & contra fidem judicatum, esse Deum. Sed nullus est actus interior qui, ut signum merè naturale, significet interiorem idololatriam, sed sacrificium, aliique actus idololatriæ exteriores, interiorem idololatriam significant determinatè ex usu, & institutione, ex qua habent ut interiorem cultum idolorum determinatè significent, & ex hoc formaliter sunt etiam exteriores actus infidelitatis.

Horum autem ratio est, quia cùm interior hæresis consistat in interiori judicio intellectus, falsò quidem, & contra fidem. Judicium autem hoc, sicut & alia judicia intellectus, consistat in interiori verbo mentis, quod est in genere signi; Verbum enim est species expressa repræsentativa objecti; ideò exterius judicium mentis, quod est interior loquutio, connaturaliter significatur per exteriorem loquutionem, quæ ex signis ad placitum constat, & ex usu, ac institutione habet determinatam, & claram significationem interioris loquutionis, ac conceptionis ipsius loquentis, quæ interior loquutio, quatenus est contra fidem non habet necessariam ac determinatam connexionem cum aliquo sensibili signo, aut actione exteriori, nisi in quantum ex institutione, aut usu illo exteriora signa instituta sunt. Nullus enim datur exterior actus, qui ex sui natura, præcisa omni institutione, aut usu, per se sit ab infidelitate, & non possit esse in homine absque infidelitate.

Unus tamen est actus exterior, qui sit elicitus à fide, & hic est confessio fidei. Alii verò actus à fide, mediis aliis virtutibus imperantur, ut docet divinus Magister 2. 2. *quæstione tertia*, *articulo primo*, *ad* 1. *& ad* 3. Sic ergo & unus est actus elicitus infidelitatis, qui est exterior loquutio, directè ac per se opposita confessioni fidei. Et quamvis exterior loquutio contra fidem possit esse sine interiori infidelitate, hoc tamen non est per se, sed per accidens, & quatenus loquens mentiatur, unum sentiens interius, aliud exterius significans. Unde nec præsumitur, neque præsumi debet recta fides in eo, qui exterius clarè ac determinatè infideliter, vel hæreticè loquitur, ad eumque pertinet probare interiorem rectam fidem, si exterius clarè ac determinatè infideliter loquitur. Exterior enim loquutio, quod ad se pertinet, clarè, determinatè, ac certò significat interiorem loquutionem, & ideò in foro exteriori habetur pro signo certo interioris assertionis. Quare per se loquendo talis hæreticè loquens, habetur tanquam formalis infidelis, aut hæreticus, si sit baptizatus.

Hæresis igitur exterior est exterior loquutio Christiani quæ est contra fidem, & quæ propterea per se ac directò est contra fidei confessionem. Non enim interest, an hæc loquutio fiat per voces, aut per nutus, aut per facta, dummodo nutus, & facta sint verba, sicut sacrificium ad modum verbi, & tanquam verbum significat interiorem idololatriam, ut docet idem D. Thom. 2.2. *quæstione nonagesima quarta*, *articulo secundo*, & simul consignificat interiorem infidelitatem, sed facta hanc significationem non habent, nisi ex institutione, ac usu. Itaque exterior hæreticus est, qui scienter ac voluntariè, clarè ac determinatè loquitur contra fidem, vel asserendo, quod fides negat; vel negando, quod fides asserit.

Atque hinc deducitur, quinam sit exterior suspectus de fide, & non possit dici hæreticus formalis. Cum enim loquutio exterior non sit semper clara, sed interdum ambigua, & æquivoca, idcircò ex hac loquutione de se habente plures sensus, quorum aliquis non est hæreticus, sic loquens non habetur, ut hæreticus formalis, sed ut suspectus de hæresi.

Distinguuntur itidem facta. Nam alia sunt hæreticalia formaliter, & hæc sunt, quæ tanquam verba & signa ad placitum significant clare ac determinatè interiorem hæresim, ut dictum est, de sacrificio facto in cultum idoli, & hæc faciunt hæreticum formalem. Alia sunt hæreticalia, & hæc sunt quæ vel naturaliter, vel ex usu significant aliquem actum interiorem, qui non est per se necessariò ex hæresi, sed potest esse, immò sæpe est ex hæresi, vel sine illa non est, aut rationabilis est suspicio, quod non sit absque illa. Et per hujusmodi facta agens non redditur formaliter hæreticus, sed de hæresi suspectus. Sic igitur exterior hæresis suspicio est exterior loquutio, vel actio sapiens interiorem hæresim, illam tamen vel clare, vel determinate, vel certò non significans, sed illius aliquam suspicionem rationabiliter ingerens, ac de hæresi suspectus est, qui tali loquutione, & actione operatur extrinsecus.

Deinde investigandum est diligentius, quisnam dici debeat convictus in judicio, vel de hæresi tanquam de fide suspectus. Ille autem dicitur convictus in judicio, quod sit hæreticus formalis, de quo per legitimam probationem plene probatum fuit, quod per aliquam loquutionem verbo, vel facto significantem per modum verbi asseruerit aliquid

aliquid fidei doctrinæ contrarium, & sic actum exterioris infidelitatis exercuit, confessioni fidei directè contrarium.

Neque obstat, quod hæc exterior assertio, confessioni fidei contraria possit esse cum interiori fide, ac proinde ex illa sola non constat de hæresi, atque adeò neque quod sic asserens sit hæreticus.

Nam id non probat, nisi quod hæresis exterior non est necessariò conjuncta hæresi interiori, quia exterius loquens potest mentiri, & aliter loqui, quàm sentit in mente, quod est per accidens, Cæterum assertio exterior clarè ac determinatè significaris exteriorem hæresim, certa est ex parte assertionis. Et sicut extrinsecus est loquutio opposita confessioni fidei, unde vel est actus hæresis, vel alterius infidelitatis, ita extrinsecus constituit infidelem, vel hæreticum formalem. Atque adeò Christianus de tali assertione convictus, est convictus de exteriori hæresi. Tunc verò est convictus de sola suspicione, quando de dicto, vel facto non hæretico, sed hæreticali, est convictus.

Porrò convictus de exteriori hæresi, est simul convictus quodammodò de interiori hæresi, quæ in illo præsumitur. Et sic tam est hæreticus fictione juris convictus etiam de hæresi interiori. Quia cum illa non possit ab Ecclesia cognosci, nisi per exteriora signa, ubi dantur hæc signa certa, & in sui ratione indubitata, clara & determinata interioris hæresis, Ecclesia nequit illam non præsumere. Verùm tamen est, quod convictus de exteriori hæresi non potest dici convictus de interiori, nisi sit auditus. Quia potest esse quod ex aliqua causa propositionem hæreticam asseruerit simulando, vel mentiendo, retenta interius vera fide. At ubi auditus non probat simulationem, probando, quod ex timore, vel alia causa finxit, se hæreticum esse, falsitatem hæreticam asserendo, si persistat in negativa malæ intentionis ac fidei, & dicat, se semper credidisse fidei veritatem, quam verbis denegavit, non excusatur, sed habetur pro hæretico, negativo, & tanquam convictus etiam de interiori hæresi, & ut talis punitur. Quæ non procedunt in eo, qui solum est convictus, ut suspectus de fide. Quia cùm factum, de quo est convictus, non inferat necessariò malam fidem interiorem, sed solum suspicionem illius, hæc purgari potest per torturam. Et ex eadem ratione nec suspicio sufficit, ut quis habeatur, ut convictus de hæresi interiori, & quod sit hæreticus interior.

Considerari tamen debet, quod, etsi non possit aliquis dici verè convictus de interiori hæresi, nisi quatenus hoc fundatur in aliqua præsumptione; quia interior hæresis sensibus non cognoscitur, sed exterius nobis per verba significatur, quæ à loquente possunt etiam fictè, aut simulatè proferri. Ac ita, quod etiamsi aliquis assertiones hæreticas protulisse sit convictus, idque ipse fateatur, dicatque amplius, se credidisse interius illas assertiones, attamen metaphysice loquendo id totum potest esse, & fictum & simulatum, sed moraliter non est tale. Quia esse tale, merito non præsumitur. Sicque de hæresi exteriori non constat, nec aliquis potest convinci, ut hæreticus, nisi ex aliqua præsumptione.

At nihilominus distinctio inter verè ac fictè fictione juris convictum de interiori hæresi, satis habet similitudinis, & stabilitatis. Nam dictum, vel factum hæreticum, aut hæreticale cadit sub sensibus, & de eo potest quis esse convictus ex rei quidem evidentia. Quare iste convictus de hæresi exteriori, si confiteatur interiorem hæresim vel auditus non probet, se, non obstante mala extrinseca intentione, veram fidem conservasse, habetur tanquam verè convictus de hæresi. Fictè verò convictus fictione juris est ille, qui vel neque est convictus de aliquo dicto, vel facto hæretico, aut hæreticali, nisi quantum sufficit, ut citetur. Quia tamen citatus non comparet ad respondendum de fide, fingitur ex contumacia convictus etiam de hæresi, de qua in judicio non erat, nisi suspectus. Hic autem fictione juris dicitur de hæresi convictus, quia jus præsumit, quod iste citatus ex conscientia hæresis, de qua est suspectus, & inquisitus, nolit comparere. Jus quippe canonicum in causa hæresis vult, quod ad condemnandum aliquem tanquam convictum de hæresi in pœnam ordinariam, sufficiat contumacia non comparendi in S. Officio, si ille alias est convictus de hæresi exteriori; sed si solum sit convictus de facto suspecto, non vult quod sufficiat contumacia non comparendi in termino citationis, sed ulterius requirit, quod ille ob contumaciam fuerit excommunicatus, quodque cum pertinacia perseveraverit in excommunicatione per annum, & tunc solum habeatur ut convictus de hæresi illa, de qua fuit suspectus, ac inquisitus.

Hinc hæreticus vel suspectus de hæresi, qui citatus non comparuit in termino citationis, unde excommunicatus insorduit per annum in excommunicatione, atque ut pertinax fuit damnatus, & traditus Curiæ seculari, fuitque sententia executioni demandata & ejus statua combusta, debet probare innocentiam suam, & legitimè excusare contumaciam & pertinaciam. Qua in re tria sunt distinguenda. Dictum, vel factum exterius contra fidem, ex quo fuit inquisitus. Præsumptio hæresis interioris, quæ oritur ex tali facto. Præsumptio hæresis, quæ vel confirmatur per contumaciam in non comparendo in termino, vel etiam nova oritur ex pertinacia insordescentiæ in excommunicatione.

Quod ad primum, ille sic damnatus potest probare, dictum, vel factum sibi imputatum non esse verum probatione indirecta, probando vel negativam coarctatam, quod non fuerit tunc in loco illo, cùm dicitur ibi deliquisse, vel probando eandem negativam quoad testes, ut advertit Carena *p. 3. titul. 9. num.* 10. & 11. Vel excipiendo contra testes, tam quoad dicta, quàm quod ad personas; vel probando, quod vixerit, tanquem catholicus, quodque habuerit actus catholicos contrarios actibus sibi oppositis, sicque vel penitus tollere vim probationis contra se factæ, vel illam ita minuere, ut non sufficiat ad plenam facti probationem.

Quod verò ad secundum, potest indirectè probare, quod dictum, vel factum suum fuerit tale, ex quo, spectatis circumstantiis, vel nulla oritur interioris hæresis suspicio, ut quia dixit, ac fecit ex causa, tollente omnem suspicionem interioris hæresis, & sic quod ille vel fuit coactus mentiri, & aliter loqui, quàm ipse sentiret; Vel quod à se factum poterat fieri ex causa excludente hæresim, sicque factum fuerit, vel saltem post minuere illam suspicionem, probando dictum, vel factum fuisse talibus circumstantiis stipatum, ut ex eo non oriatur, nisi levis suspicio interioris hæresis. Nam & potest esse, quod dictum illud, vel factum ex natura sua, non ingerat nisi levem interioris hæresis suspicionem.

Quod tandem ad tertium, potest excusare suam contumaciam & pertinaciam probando impedimentum, ob quod non potuit antea comparere. Quod potest contingere probando impedimentum, tam

tam respectu non comparitionis in terminis citationis, quam intra annum, postquam fuit excommunicatus, vel probando hoc impedimentum, saltem quoad contumaciam, vel quoad insordescentiam.

Quæ quidem omnia consideranda sunt, ac distinguenda, tam respectu abjurationis, quam respectu pœnæ ad quam fuit damnatus. Et quoad abjurationem advertendum est, quod insordescentia de se non inducit, nisi levem suspicionem propriæ hæresis, quod scilicet insordescens hæreticè sentiat de excommunicatione, & clavibus Ecclesiæ; contumacia verò in non comparendo in termino citationis, non inducit suspicionem propriæ alicujus hæresis; utraque tamen confirmat suspicionem illius hæresis, quam inducit dictum, vel factum, propter quod hujusmodi contumax fuit inquisitus, ac ita, ut etiamsi hæc suspicio ex vi dicti, vel facti fuisset solum levis, ex contumacia tamen fit vehemens, & ex insordescentia fit violenta, ut notat Glos. *in dict. capite. Cum contumacia versic. vehementem de hæret. in 6.*

Quod autem contumacia in non comparendo in termino citationis augeat suspicionem, & faciat, ut suspicio levis transeat in vehementem ait, *ex d.c. cum contumacia* Eymeric. *p.2. quæstione quinquagesima sexta numero primo*, & dictam Glossam approbavit Carena *p.2. titulo octavo, numero decimo nono.* Quod verò ad abjurationem suspicio violenta reducitur ad vehementem: nam, ut alibi diximus, amplius non solet in S. Officio dari abjuratio de violenta suspicione, sed omnes abjurant vel de formali, vel de vehementi juxta praxim supremæ Inquisitionis, de qua Farinac. *quæst.* 187. *numero quinquagesimo primo*, & Sousa *lib. 2. aph. capite* 42. *numero* 8.

Ex quibus asserimus, quod si iste inquisitus de hæresi contumax in non comparendo intra annum, postquam ob contumaciam fuit excommunicatus, vel compareat, vel capiatur post annum, & petat audiri, & auditus nec probet innocentiam à delicto, ob quod fuit citatus, neque excuset sufficienter contumaciam, & insordescentiam, si non est damnatus, damnatur, ut hæreticus; si est damnatus, sententia datur executioni, ut decernitur *in dict. cap. cum contumacia*, & docent communiter Doctores; ita quod si sit hæreticus impœnitens, vel relapsus tradendus sit Curiæ seculari, Farinac. *dict. quæstione* 185. *numero* 103. Carena *dict. titulo, octavo, numero* 44. Si verò pœniteat, abjurare debet de formali secundum Farinac. *loco citato*, sed sufficit, si abjuret de vehementi, ut ait Scacc. *dict. cap.* 98. *numero* 30. Primum est verum, si reus remaneat convictus vel confessus de hæresi formali. Secundum procedit, si solum remaneat convictus, vel confessus de facto inducente solam suspicionem hæresis, qui tamen ratione contumaciæ & insordescentiæ damnari debet, quoad pœnas, ut hæreticus. Quoniam verò *in dict. cap. cum contumacia*, non decernitur, quod iste tradatur Curiæ seculari, etiamsi pœniteat; sed solum quod damnetur, ut hæreticus, ideò si pœniteat & petat misericordiam, non erit damnandus, nisi ut hæreticus pœnitens juxta superius tradita.

Si verò probet innocentiam suam, & excuset contumaciam, & insordescentiam, absolvendus est. Quia in judicio constat de illius innocentia, quod non fuit verè contumax, & insordescens, Pegna *p.* 3. *dict. com.* 49. aliique jam relati.

Si autem, non probata innocentia, reus excuset tam contumaciam, quàm insordescentiam, quia tam contumacia, quàm insordescentia non adest, cessant illarum effectus, & causa redit ad simplicem statum suum; ideòque expediendus erit juxta probata in processu, nimirum ut hæreticus, si de hæresi est convictus, vel confessus, vel ut de hæresi suspectus, vel vehementer, vel leviter.

Sed, si, non probata innocentia, excusatur insordescentia, non verò contumacia, cessant effectus insordescentiæ, & sic cessat suspicio specialis circa claves Ecclesiæ, simulque cessat obligatio damnandi hunc reum, ut hæreticum. Ex sola enim contumacia suspectus de hæresi non damnatur, ut hæreticus, ut patet ex *dict. cap. cum contumacia.* Ratione tamen contumaciæ poterit gravius puniri, & haberi, ut convictus de facto hæreticali, de quo fuit accusatus, sed non potest haberi, ut convictus, vel confessus de interiori hæresi, ut tanquam hæreticus damnetur, mitius tamen non erit puniendus, sed secundum gravitatem delicti probati in processu, ut etiam diximus. Non potest verò simpliciter excusare contumaciam, non excusata insordescentia. Quia licet fuerit impeditus comparere intra terminum citationis, si cessavit impedimentum, debebat comparere intra annum post declaratam priorem contumaciam, & Judici obedire. Quod si non fecerit, fuit contumax.

At si, probata innocentia circa delictum, ob quod fuit citatus, non excusatur contumacia & insordescentia, talem cogendum esse ad abjurandum de vehementi, prævia tortura, inquit Carena *p.2. titul.8.n.*40. ubi tamen subdit, quod hæc suspicio ob insordescentiam aliquando potest esse levis. Verum considerandum censeo, quod iste duplici de causa est suspectus de fide, sive de duplici hæresi. De hæresi quidem, quam inducit factum, pro quo reus fuit citatus, & hæc in hoc casu cessat; quia probata est innocentia, cùm non adsit delictum, super quo hæc suspicio fundari possit. Et de suspicione speciali hæresis circa claves Ecclesiæ, quam inducit insordescentia, quæ de se levis est, nisi ex circumstantiis facta sit vehemens. Quod verò ad pœnas, hic non potest damnari, ut hæreticus aliqua pœna corporali, quia inventus est innocens à delicto, & sic solum ratione contumaciæ insordescentiæ potest condemnari pœna arbitraria.

Si demum probata sit innocentia solum secundum quid, ita, quod non maneat probata hæresis, probatum tamen factum hæreticale inducens hæresis suspicionem, tunc reus, prævia tortura, abjurare debet de vehementi, ut post Scacc. *dict. capit.* 98. *numero* 28. & Zanard. *tom.* 1. *cap.* 5. Carena *dict. tit.* 8. *numero* 41. Quod verò ad pœnam, punitur juxta qualitatem delicti, de quo manet convictus, vel confessus. Non enim potest puniri, ut hæreticus, cùm solum de fide suspectus appareat, *cap. accusatus §. porro de hæret. in 6.* Zanchin. *de hæret. capit.* 25. ac Delbene *d. dub.*211. *sect.*3. *numero* 3. & habenda etiam est ratio contumaciæ ac insordescentiæ.

Quinta regula sit. Contumax, sponte comparens post annum, immò postquam est condemnatus, auditur etiam quoad bona, illaque recuperat, si ab hæresi se purgat, vel impedimentum comparendi probat, Scacc. *lib.* 5. *de judic. dict. cap.* 98. *num.*34. Farinac. *dict. quæst.*185. *num.*109. qui testatur de praxi supremi Urbis Tribunalis, Scacc. *loco citato*, ubi quod hæreticus condemnatus in contumaciam, etiamsi post annum compareat, recuperat bona confiscata, etiamsi non docuerit de innocentia, Carena *ad quæstionem sextam*, Fulcodii *numero septimo & p. 2. titulo octavo, numero vigesimo quarto*, Fermos. *dict. allegat.* 9. *numero* 91. Vide Sanch. *libro secundo mor. capit.* 20. *numero* 27. Param. *de orig. Inquis. libro tertio, quæst.* 4. *num.*47. Ubi quod in Hispania hujusmodi contumaces condemnati, si compareant, non

audiuntur

audiuntur quoad bona. Et nihilominus quod isti audiantur quoad bona, si doceant de innocentia, & impedimento, ajunt Simanch. *de cath. instit. tit. 2. n. 10. & seq.* Rub. *de absent. num. 16. & 17.* Pegna *in 3. p. Schol. 69.* ac Lopez *ad Diaz cap. 116. num. 12.*

Sed quid de filiis, aut hæredibus, si contumax pater fuit damnatus, ejusque statua combusta, & postea mortem obiit, nunquid illius filii, vel hæredes possint, ac debeant audiri, petentes, ac intendentes patris defensionem?

Distinguendum esse censeo inter hæreticum confessum, sive convictum legitimis probationibus, qui nec quidem tergiversationibus nequit delictum suum excusare, ut pote notorium, & inter damnatum ex suspicionibus; illum si appellet, vel recursum habeat, non debere audiri, assero; sed damnatus ex suspicionibus, appellans debet audiri, & etiam ejus hæredes.

Ubi autem quis ex suspicione hæresis citatus, fuit postea in contumaciam damnatus, ejusque statua combusta, sicut ipse, si vivens peteret audiri, deberet audiri, ita audiri debent, illo mortuo, ejus filii, vel hæredes, volentes probare illius innocentiam. Quia potuit esse, quod non fuerit verè contumax, sed ex impedimento non comparuerit. Et ideo non ita constat de contumacia, quod audiri non debeant, qui, reum non fuisse contumacem, probare intendunt. Præterea multum interest hæredum, ut appareat, damnatum non fuisse hæreticum verè, quia ex suspicione hæresis patris non privantur filii hæreditate, Locat. *v. filii n. 4.* Repert. Inquis. *eod v.* Zanch. in. *cap. 28. nu. 3.* Farinac. *q. 91. n. 38.* Decian. *lib. 5. cap. 45. n. 5.* Et quia contumax, ut dictum est, non ex hoc est verè hæreticus, neque damnatur, ut talis, sed est hæreticus violenter præsumptus, ideoque ejus hæredes in hoc habent causam, ut, si possint, ostendant, illum non fuisse verè hæreticum, sed præsumptum, ad quod sufficit, quod ostendant, illum non fuisse contumacem, si aliunde non constet, illum fuisse verè hæreticum impœnitentem, vel relapsum.

Confirmatur. Nam in S. Officio sententiæ non transeunt in judicatum, ut declaravit B. Pius V. *in sua constit. Inter multiplices, & tradunt* Farinac. *quæst. 197. num. 28.* Scacc. *de re judic. glos. 14. cap. 7. num. 161.* Carena *p. 3. tit. 11. §. 5.* Diana *p. 4. tr. 8. resol. 10.* & nos *suo loco.* Quod verum esse, asserunt, non modò in absolutoriis, sed etiam in condemnatoriis, ut si superveniat probatio innocentiæ, tollatur condemnatio, Castropal. *tr. 4. disp. 8. pun. 11. num. 10.* Et tandem quia contumaces condemnati audiantur, etiam quoad bona, si compareant. Unde provenit, ut aiunt Simanch. *de cath. instit. tit. 2. num. 10. & 11. & tit. 14 in fine,* Pegna *p. 3. com. 49. concl. 3.* Charlat. *de execut. sent. contra contum. cap. 1. numer. 278.* Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 28. num. 25.* quod, quando statuæ parentum comburuntur, eo, quod vocati non comparuerint, ut se defenderent ab hæresi, de qua delati fuerunt, tunc filios eorum non incurrere pœnas, quas cæteroquin incurrerent, si illorum patres verè in persona essent combusti, & sic videtur, ut possint filii patris in statua combusti, recuperare bona. Extantque apud Fermos. *d. alleg. 9. an. 63.* exempla similium causarum, in quibus reclamantibus hæredibus, etiam aliquando post septuaginta annos in Tribunali Inquisitionis Hispanæ causæ istæ recognitæ fuerunt, & ad favorem prius damnatorum decretæ.

Quæ autem dicta sunt de contumacibus, sponte comparentibus, comprobantur etiam de captis, tamen si conjecturæ magis urgeant contra captum, ut ex Scaccia *d. cap. 98. num. 33.* advertit Carena *p. 2. tit. 8. numer. 46.* Et si audiuntur hæredes, videtur, quod audiendi sint etiam ipsi damnati, licet capti. Bona vero publicantur in pœnam delicti. Unde si hujusmodi capti audiuntur ad probandam innocentiam à delicto, si hanc probant, videtur, quod etiam recuperent bona.

Denique adverti debet, Inquisitores inferiores non debere, inconsulta S. Congregatione Universalis Inquisitionis, procedere ad damnandum aliquem in contumaciam ad hoc, ut tradatur brachio seculari, cùm pœna ista gravissima sit, præcipue si causa instruatur contra solùm suspectum de fide. Sed rarò potest adesse necessitas, sic procedendi, cùm hujusmodi delinquentes in omni diœcesi capi possint per Quæsitores fidei, vel remitti ad illum Inquisitorem, in cujus districtu deliquerunt, vel ibi puniri, *cap. ut commissi de haret. in 6.* Fertur tamen quod S. Officium non solet procedere contra reos in contumaciam ad pœnam ordinariam, nisi sint hæresiarchæ. Sed hoc est arbitrarium Sacro Tribunali.

Consultatio CLXVII.

De judicio, ac pœnis sortilegi, haretici, aliorumque delinquentium contra fidem, ubi quæ in hareticorum judiciis perpendenda, deque cautionibus contra hareticos, aliisque hujusmodi.

Quoniam qui dolo, hostili animo, ac pertinaci ausu fidem catholicam turbant, & populum commovent, deportatione digni sunt, ut Valentinianus ait, Theodosius, & Arcadius *lib. 3. C. de iis, qui sup. relig. cont. l. 16. tit. 4. Cod. Theodos.* Et qui de religione contendunt, ut seditionis autores, pacisque Ecclesiæ turbatæ Majestatis capite ac sanguine sunt supplicia laturi ut prædicti Cæsares scribunt *in l. 1. eod. tit.* seque gravius peccatum hæresi adducitur, *can. quid in omnibus 32. quæst. 7. can. quid autem 24. quæst. 4.* quodque crimen publicum est, cap. in nonnullis de judic. Idcirco inter reos Majestatis divinæ primum hæretici ponuntur, auth. Gazaros *C. de haret. cap. vergentis eod. tit. in 6.* ibi *divinam offendere Majestatem.*

Porrò in tractatione hac nomen hæretici latè, ac proprie ponitur. Latè hæreticus dicitur omnis, qui in fide dubitat *cap. 1. de haret.* vel dubius est, scilicet qui firmiter & constanter non credit quæ catholicæ & orthodoxæ fidei sunt, quando scilicet in tali dubitatione habet firmitatem animi, & pertinaciam, propter quam perseverat in illa dubitatione, non aliter, ut notat Jo. Andr. *ad d. cap. 1. de haret.* quem alii sequuntur, sicque intelligenda verba Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Cæsarum *in l. 2. §. fin. C. de haret.* Item & ille propriè, qui fidem amplexus christianam, postea aliter sentit, quàm eadem catholica Ecclesia, & errorem pertinaciter defendit. Itaq; apposita singula in finitione, concurrere debent ad hæreticum distinguendum.

Primùm qui hujusmodi dicetur, fidem professus esse debet & nomen suum Christi cultui dedisse. Sic enim D. Joannes ait *epist. 1. cap. 2. Quod ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, utique nobiscum permansissent.* Dum enim divina purgatur area, seipsos separant superbe ab Ecclesiæ simplicitate, ut Capharnaitæ, aliique Domini discipuli D. Joannes in Evangelium ab autore vitæ, & à vera vita præsente, & ab Apostolis, & D. Paulo ejus discipuli Phigillus, Hermogenes, Philotus, & Hymeneus, ut ait Tertullianus *de præscr. har.* Hæretici, & sectatores dicuntur, quod communem dimiserint senten-

sententiam Ecclesiæ universalis proprio judicio condemnati: sic enim scribit D. Paulus ad Titum *cap.*3. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.*

Quamobrem Judæi, hæretici non sunt, qui fidem Christianam non sunt professi, ut non mirum si illi ferantur inter Catholicos, reiiciantur autem hæretici. Permiseruntque jura pontificia, & civilia interdum Judæis, antiquas habere synagogas, etsi novas ædificare inhibuerint *cap. Judæi, cap.*3. *de Judæis.* Neque invitos baptizandos, ac fidem nostram suscipere cogendos, vel rebus suis spoliandos Judæos quoque placuit *cap. sicut Judæi q. de hæret.* Nemo enim eorum, qui fidem nunquam acceperunt, ad eam suscipiendam, vel servandam cogendus est *can. ad fidem* 23. *quæst.* 5. *can. de Judæis d.* 45. Voluntarios, & spontaneos Deus exigit discipulos. Accedit etiam, ut qui coguntur vi, dum primùm offertur occasio, sacra misteria contaminent, ac dedecorent, sicut Vrspergensis Abbas *in chron. in Leone* 3. *Isaurico Imperatore* tradit, Judæos, & Montanos hæreticos vi christianismum suscipere coactos ab Imperatore, chrismatis unctionem iterum abuisse, & fidem contaminasse circa annum 719. Et Ratisbonenses Judæi inviti baptizati tandem Imperatoris permissione ad Judaïsmum relapsi sunt, teste Krantio *lib.* 5. *cap.* 14. circa annum 1086.

Eadem ratione inter hæreticos non sunt annumerandi gentiles, sive idololatræ, neque ii fidem amplecti coguntur. Veruntamen utrique sæpe pulsi à societate Christianorum, cùm nollent fieri Christiani, & ritus ac cultus illorum publice proscriptus. Refert Eutropius *lib.* 6. *in Justiniano*, Judæos, & Samaritas caput contra Imperatorem erigentes Julianum quendam regem constituisse, & victos mox à Justiniano passim trucidatos circa annum Domini 536. Eutropius quoque narrat *lib.* 17. anno septimo Phocæ Judæos in Christianos sævientes oppressos, quod accidit circa annum Domini 611. Hispania circa annum 1493. teste Sabellico, centum viginti millia Judæorum ejecti sunt, ut antea, teste Polydoro Virgilio *cap.* 17. *hist. Anglic.* circa annum 1295. publico edicto Anglia ejecti sunt. Refertur à Suetonio in Claudio de Judæis his verbis: *Claudius Cæsar Judæos, impulsore Christo tumultuantes assidue Roma expulit. Druidarum religionem, diræ apud Gallos immunitatis & tantum civibus sub Augusto interdictam, penitus abolevit.* Sisibutius Rex Gothorum in Hispania regnum capiens anno Domini 595. Judæos, qui his temporibus Hispaniam incolebant, compulit metu suppliciorum ad Christi fidem recipiendam, Franc. Taraph. *de Regib. Hispaniæ in Sisebutio.*

Retenti autem alicubi non approbandæ superstitionis, aut impietatis causa, sed in majorem fidem nostræ christianæ legis, ut usque in finem seculi appareat cunctis regionibus; quæ ad lucem Evangelii ex paganismo quotidie accedunt, & accessuræ sunt, Judæos fuisse primum dilectum Dei populum, eique ab initio mundi fidem, & cognitionem veri Dei datam & Messiæ, quem venientem respuerunt, & morti ingratissimi homines tradiderunt, unde tamen redemptum est genus humanum à servitute dæmonis, & morte æterna pretio sanguinis Domini nostri Jesu Christi, qui verè Messias fuit verus Dei filius secundum divinitatem Patri consubstantialis, & assumptione carnis verus Virginis Mariæ filius, verus quoque homo. Supersunt itaque ejus testes Judæi, ne conficta putent Ethnici, quæ vere extiterunt, & impii testantur aliquando, ut reliqui Israelis sub finem seculi ad sanam mentem revocandi. At de his, aliisque hujusmod nos etiam alib fusius.

De Gentilibus porrò, quos paganos vulgus olim vocabat *l. ne Donatistæ C. de iis, qui cont. relig.* statutum, ut aboleretur eorum superstitio, & sacrificorum insania *l.* 2. & 4. & 6. *ac seq. C. de pagan.* imminente alioquin gladio. Verum propria autoritate Christianis vetitum in paganos irruere, bonaque eorum diripere. *l. Christianis eod. tit.*

Sicut & de Agarenis in Concilio Viennensi in Clem. 1. de Judæis Principibus Christianis mandatum, ne permittant inter sibi subditos professionem nominis Mahumetici, & peregrinationes, quas faciebant Mahumetici ad sepulchrum Mahumetis. Prohibitum etiam ad eos arma, annonam, equos, ferrum, vel alias merces deferre, vel mittere, indicta pœna iis, qui fecissent, infamiæ, excommunicationis, servitutis, & ut intestabiles sint *Clem.* 5. *in extravag.* 1. *de Judæ.* Cæterum neque dicemus Agarenos inter hæreticos, sed tantum illos, qui initiatis misteriis fidei nostræ in fide errant. Ita Valentinianus, Theodosius, & Honorius *l. hæreticorum, C. de iis, qui contr. de fid. l.* 2. *eod. tit.* C. *Justin. Hæreticorum*, inquiunt, *vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus debent succumbere qui, vel argumento à judicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deviare.*

Annumeramus quodammodo inter hæreticos, desertores fidei, qui apostatæ à fide sunt *l.* 2. *C. de apost.* dicuntur prævaricatores fidei *in can.* 24. *non potest.* 2. *quæst.* 7. Qui vel ex fide ad ritus Judæorum se transferunt, & isti habentur etiam inter hæreticos *in cap. contra Christianos* 13. *de hæret.* Vel sanctum Baptisma hæretica superstitione profanarunt, sic loquitur *l.* 3. *C. de apost. & l. fin. C. eod. & cap.* 4. *de apostat.* Vel in paganismum desciverunt, ut Julianus Imperator *can.* 94. *Julianus* 11. *quæst.* 3. ejus generis apostasiæ censentur, qui futilibus ethnicorum credunt observationibus, auguriis, Kalendis, sortilegiis, somniis, *can.* non observetis 16. *can. non licet* 26. *quæst.* 7. Qui negat etiam Christum, ponitur inter hæreticos *Apostolorum* 61. *declaratur in can. existimant* 11. *quæst.* 1. nisi suppliciis victus, ore quidem neget, corde vero credat, prout explicatur in *can.* potest fieri *dist.* 1. *can. non solum* 1. *quæst.* 3. quamvis mortaliter peccent, Calderin. *cons.* 4. *de hæret.* solent tamen hujusmodi reconciliari Ecclesiæ per Episcopum, *Clar. lib.* 5. *sent.* §. *hæresis num.* 3. Vide *can.* Glos. *fin. ad can. existimant* 84. juncto textu 11. *qu.*3. *can. Apostol.* 61. Qui per sortilegarum consilia, injuriam Sacramento baptismatis faciunt, se rebaptizantes sanitatis causa, *cap.* 4. de apostat. Sunt & quædam alia sortilegia, & divinationes, quæ etiam continent hæresim manifestam, quare & cognitionis Inquisitorum hæreticæ pravitatis censentur, *cap. accusatus* §. *sanè de hæret. in* 6. ubi Glossa notat, hujusmodi divinationes, & sortilegia, quæ idololatriam contineant, veluti circa aras idolorum nefarias preces fundere, sacrificia eis offerre, dæmones consulere, & eorum responsa recipere, *can. hi, qui* 26. *quæst.* 2. *can. igitur* 29. *quæst.* 4. sociare sibi ad sortes exercendas hæreticos, vel sortilegia exercere cum abusu corporis & sanguinis dominici, vel ideo puerum rebaptizare. Idem puto si aliis Sacramentis ad idem quis abutatur.

Conveniunt cum infidelibus; quia, ut illi nunquam fuerunt, sic hæretici membra Ecclesiæ esse desinunt. Justinianus §. 1. *v.* hæreticos autem cen-

novel. 109. *tit. de privil. dot. hæret. mul. non præst. l.* 1. *C. sum. Trinit. hæreticos dicimus omnes, qui non sunt membrum Sanctæ Dei catholicæ, & Apostolicæ.* Valentinianus & Martianus Cæsares hæreticos dicunt *in l.* quicunque *C. de hæret. l.* 2. *C. de sum. Trinit.* qui non credunt, quæ in Synodis Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensi decreta sunt, quæve credebant Athanasius, Theophilus, & Cyrillus Episcopi Alexandrinæ Civitatis. Et qui aliter sacram intelligit Scripturam, quàm sensus Spiritus Sancti flagitet, *can. hæresi* 24. *quæst.* 3. *can. quamvis d.* 38. falsas, novasque sequitur, ac defendit in fide opiniones *can. hæreticus* 24. *quæst.* 3. Qui aliter de articulis fidei credit, quàm statuit Romana Ecclesia, *can. hec est fides, & can. quoniam* 24. *q.* 1. cujus fides annunciatur in universo mundo ad Rom. *cap.* 1. quive de sacramentis Ecclesiæ male sentit *cap.* ad abolendam de *hæret.*

Dicitur ultimo in finitione, errorem pertinaciter defendentem, esse hæreticum. Non enim qui errat, sed qui errorem pertinaciter defendit, hæreticus est, *can. qui in Ecclesia, & can. dixit* 24. *quæst.* 3. *Clem.* 1. §. *porro de sum. Trin.* Sic pertinacia, non error in his, quæ fidei sunt, hæreticum facit, inquit D. Augustinus *lib.* 18. *de civit. cap.* 51. *& ep.* 162. Cæsares obstinatioris animi dementiam, dicunt hæresim *lib.* 2. C. *de sum. Trinit.* Claudianus quoque Mamercus, Episcopus Viennensis *lib.* 1. *de stat. animæ c.* 1. *Illud,* inquit, *multò maximum periculosum est crimen, quod catholicæ sanitati opiniones inimicas stulte concipiunt, vanè proferunt, superbe adstruunt, cum temeritate scribunt, cum intentione defendunt. Et quoniam humanitus per imprudentiam lapsi sunt, eligunt audaciæ culpam pervicaci obstinatione defendere ne videantur potuisse peccare.*

Tria igitur concurrant oportet in hæresi perfecta, antequam quis puniatur, ut hæreticus. Primum, quod falsum dogma tueatur, & ita erret in articulis fidei, & contra Ecclesiæ decreta, *cap.* ad abolendam *d. hæret.* Secundum quod scienter erret, & ita perversæ sit voluntatis. Tertium quod pertinaciter defendat, nec sit corrigi paratus. Nam qui paratus est corrigi non est dicendus hæreticus, ut docet D. Augustinus *lib.* 18. *de civit. cap.* 5. *& can.* 31. *qui in Ecclesia, can. schisma* 34. *& can.* 14. *hac est fides* 24. *quæst.* 1. *cap. damnamus v. pertinaciter de sum. Trinit.* Neque potest de hæresi puniri secundum Jasonem *ad rubr. C. de sum. Trinit.* Sufficiuntque hæc duo, nempe error in intellectu, qui est hærescos principium, & pertinacia, quæ in voluntate est, quæ est hæreseos complementum. Hæreticos autem gravi scelere implicari apud Deum, nisi resipiscant, damnationemque sibi quæsiisse satis notum est, *cap. firmiter de hæret.* Indicant & illorum synonima, quibus ad eos, prodendos, ac notandos usæ sunt sacræ Scripturæ. Vocant namque eos organa diaboli, vasa iræ ad *Rom.* 8. fures & latrones *Ioan* 10. quia verbum Dei furantur, & adulterant, ut ait Origenes *in epist. ad Rom. lib.* 2. *cap.* 2. lupi rapaces *Matth.* 7. antichristi *Ioan. ep.* 1. *cap.* 2. pseudoprophetæ *Ioan. d. epist.* 1. *cap.* 4. seductores *Ioan. d. ep.* 1. *cap.* 1. pseudoapostoli 2. *ad Corinth.* 11. Vide Rainaudum *in erotem. de malis ac bonis libris part.* 1. *erot* 9. ubi à *num.* 141. exhibet spicula S. Scripturæ ac Sanctorum Patrum in hæreticos, & alphabetum bestialitatis hæreticæ ex Patrum symbolis, de quibus nos etiam *alibi.*

Quia plures aberrandi viæ, una autem solum veritatis assequendæ, plures & errorum, & hæresium species sunt, quas enumerare ad præsens institutum non pertinet, cùm eas plerique in unum conjecerint, & explicaverint, veluti *can. quidam autem hæretici* 24. *quæst.* 3. *cap.* 3. *de hæret. in Clem. auth.* Gazaros *C. eod.* Theodosius, & Valentinianus Cæsares *in l. hæreticorum* 56. *de iis, qui sup. relig. contend. lib.* 16. C. Theodos. *tit.* 4. Alii *in l. Arriani* 5. *de hæret. lib.* 1. *Cod. Iustin.* Ex professo de diversis hæreticorum dogmatibus tractant Augustinus, Philastrius Brixiensis *lib. de omnibus ab exordio creaturarum erroribus,* Epiphanius *de hæresibus,* Bernardus de Lutzembergo *lib. qui inscribitur, Catalogus hæreticorum omnium,* Prateolus, Fevardentius, aliique non pauci. Evangelicorum verò sectæ, & opiniones fidei, legibusque ecclesiasticis repugnantes à Lutheri temporibus ad hunc fere diem, ducentæ & septuaginta, & amplius numerantur, & quantum quæque audendo, fingendo, mentiendo, blasphemando Christum, & Ecclesiam persequendo, valeat, describuntur à Stanislao Rescio *de atheismis Evangelicorum cap.* 9. Quem Lutherum præceptorem suum Virtembergenses philauton, philonicum, eristicum, hyperbolicum somniatorem, & id genus vocitant. Erasmus Oreste insaniorem, odio lymphatum, philautia temulentum appellat. Bucerus imperiosæ & acerbæ dicacitais accusat. Tigurini pertinacem, insolentem, maligno spiritu plenum affirmant. Calvinus ait, inconsiderato, & minus excusabili zelo laborasse, ei, ac reliquis Lutheristis tribuit, quod nec Dei, nec Angelorum judicium curent, diabolica superbia, canina improbitate, cæca temulentia laborent. Cyclopes præterea, Gigantes, latratores phreneticos appellat. Hæc sunt Evangelicorum Magistrorum, & Ministrorum de Evangelicis Magistris ac Ministris mutua judicia, & testimonia, quorum specimen alibi exhibeo.

Circa autem hæreses evellendas triplex est cura adhibenda. Prima reductionis hæreticorum in ovile. Altera ad judicia pertinet, ac pœnas. Tertia cautionem habet, ne novæ hæreses reviviscant, ut ait Conradus Brunus *lib.* 3. *de hæres. cap.* 2. Prior cura, ut si fieri possit, resipiscant, & suum agnoscant errorem, & ejurent. Gremium enim nemini claudit Ecclesia, & gaudium est in cœlo ob unum peccatorem ad pœnitentiam redeuntem. Luc. *cap.* 15. & quos pœnitet cum omni mansuetudine recipiendi sunt, ut etiam leges civiles docent in hac proposita hæreticorum redeuntium ad fidem hypothesi, *l. fin.* §. *nos enim C. de sum. Trinit. l. licet crimina* 31. *C. de iis, qui sup. relig. cont.* Et Theodosius, & Valentinianus *in l. Manichæos* 53. *C. eod.* per conversionem eorum viginti dierum condonarunt inducias, intra quos ad communionis redirent impune unitatem. Neque neganda reconciliatio iis, qui tempore necessitatis implorant, *can. his, qui tempore.* 26. *quæst.* 6. Dicit enim Dei spiritus per Ezechielem prophetam *cap.* 18. *cùm conversus ingemuerit, tunc salvus erit.* Et ad pœnitentiam Deus peccatores expectat *can. diaconi d.* 93. nec eam unquam spernit, quamvis quis ad summum malorum pervenerit *cap. talis* §. *ecce de pœnit. d.* 3. statuit & septima Synodus *act.* 1. *cap.* 15. *siquis presbyter eum, qui à peccato revertitur, non recipit, sed reiicit, deponitor.* Et D. Dionysius Areopagita acerrime arguit Demophilum in epistola ad eum scripta, quod pœnitentem ad genua ejus provolutum calce rejecisset. In quem errorem contra fidei catholicæ decreta incidit Novatus, qui lapsos noluit ad pœnitentiam recipere. Vide Euseb. Emissen. *lib.* 6. Cyprianum *in can. convenientibus* 1. *q.* 7.

Verum modus adhibitus est, *can.* saluberrimum, *can.* convenientibus, *can. quoties, can. siqui voluerint* 1. *quæst. septima. can. Ego Berengarius de consecratione secunda can. his, qui tem-*

pore 26. quæst. 6. quo recipiantur redeuntes ad fidem hæretici, ut scripto negent hæresim, & profiteantur libello fidem catholicam publice porrecto, & in Concilio *can.* siquis Episcopus 1. *quæst. 7. can. de eo d.* 50. autoritate Episcopi interveniente *can. fin. 26. q. 6.* qui imponit pœnitentiam, & in gremium Ecclesiæ recipit, absolvitque.

Quod si sponte hæretici noluerint resipiscere, cogendos esse ad fidem, quam omiserint, recipiendam placuit, & per rerum suarum substractionem *can. post me, & can. quo jure d. 8. can. ipsa pietas 23. quæst. 4. & can. qui peccat ibid.* & corporalem animadversionem, *can. nimium, can. displicet, & seq. 23. quæst. 4. can.* 1. 2. 3. 23. *quæst.* 5. sunt enim hi ex numero eorum, quos Deus per vias, & sepes jussit compelli in Regnum Dei intrare *Luc.* 14. Sic D. Augustinus *epist.* 48. & 50. non tantum mansuetudine, sed & severitate reducendos putat. Nec aliena debet videri severitas ab officio pastorali, si ut salvas conservet animas Deo, flagellis ad ovile redire invitas cogat errantes, paratus ulcisci omnem inobedientiam, ut ait D. Paulus 2. *ad Corinth.* 10. Ab illius enim manu exquirendæ sunt oves, quæ perierint, à Deo Ezechiæ *cap.* 34. Neque autem verbis *Eccles.* 33. solis emendabitur servus durus. Si enim intellexerit, non obediet, ideo baculo non parcendum. *Qui diligit filium suum, assiduat ei flagella,* Eccl. 30. *Tu percutis quidem illum virga,* Proverb. 23. *sed animam ejus liberas à morte.* Et *multa flagella peccatoris* Psal. 31. Mala voluntas suæ permittendæ non est libertati, dum obviam iri potuit. Nec volenti se occidere, vel furioso gladius suus, quantum velit, restituendus *l. bona fides ff. depos.* Quemadmodum parvi facit medicus phrenetici voluntatem, & hydropici, ut eos à morbo liberet. Beneficium quippe impertit medicus phrenetico, illum ligando, & pater filium indisciplinatum castigando, etsi inviti faciant *can. ipsa pietas 23. quæst.* 4. *can. non omnis, & seq.* 5.

Neque existimandum est, jam sibi in errore placentes, armis fidentes, posse à veritatis ratione simplici, ac verbis de sententia dejici, injuriis, & calumniis taxandi peritos humiles exaudire. Proinde Deus in conversione D. Pauli non sermonibus priusquam prosterneret, & cæcum eum redderet, usus est, Act. *cap.* 9. Neque auditur perire volens *l. non tantum ff. de appel.* Itaque exemplo Agar verberatæ à Domina Sara *Genes. 16.* cogi debent hæretici redire ad dominam, & veram matrem Ecclesiam, ut etiam eodem exemplo firmat D. Augustinus *in Joan. can. quando ult.* 23. *q.* 4.

Neque ad rem facere mihi videntur argumenta, quibus quidam hæretici & disciplinæ Ecclesiasticæ fræna laxarunt, & impunitate concessa incendio fere inextinguibili, Germaniam, Poloniam, Gallias utrasque depopulati sunt, non esse ad fidem hæreticos cogendos, quæ & refert Brunus *lib. 3. de hæret. cap.* 3. quæ ego luculentius solvam consultatione peculiari.

Mansuetudine verò, ac indulgentia vitæ interdum hæretici tolerantur, dum expectantur, ut resipiscant. Dehinc quibusdam veluti duris stimulis, ac pœnis levioribus admonentur. Postremo si pertinaces perseverent, tolluntur. In hoc autem judicio consideranda in universum tria: res, persona, actio. In re dogma, quod defenditur ab hæretico assertum, & crimen. In persona venit dispicienda persona rei, & persona Judicis, num is, qui deliquit, Episcopus sit, de quo non judicat Inquisitor, sed monet summum Pontificem *cap.* Inquisitores *de hæret. in 6.* an verò alius sit, qui sui est fori. In actione qualitas assertionis, vel criminis, & modus, quo hæresis palam facta est, electio, assertio, favor hæreticis impensus, receptatio, defensio, prædicatio, aliaque hujusmodi, num cum tumultu, armis aut sine his coierint hæretici. Quod materiam dat huic judicio, est dogma, num catholica doctrina sit, in quo perpendet Judex, an ea fuerit legitimis Conciliis Ecclesiasticis damnata, vel à sede Apostolica, ut tunc hæreticam judicet; an nova, ut tunc ejus decisionem ad eandem Sedem, vel Concilia referat *can. quoties* 24. *q.* 1. In persona quoque rei consideratur, num Ecclesiastica persona, & cujus ordinis, an verò laicus ob exauthorationem. Nam hæreticum prope est laico prædicare, quod officio ecclesiastico nihilominus adhærere videtur *cap.* Cum ex injuncto, & *cap.* sicut in uno corpore de hæret.

Hæreticorum autem quod pertinet ad pœnam duæ species potissimum considerantur. Una eorum, qui suspecti, vel accusati de hæresi, hæresim abjurarunt. Alia eorum, qui gravius puniuntur, qui relapsi appellantur post abjurationem in aliam hæresim incidentes. Quod explicat *cap. accusatus in princip. & §.* 1. *de hæret. in 6.* Et hoc verum siquis antea generaliter abjuraverit hæresim, alioquin enim si specialiter aliquam speciem abjuraverit, & in aliam postea lapsus fuerit, non dicitur relapsus, ut ibi notat Glossa ad verbum *simpliciter.* Et tamen consuetudo ut suspectus de uno articulo, cogatur generaliter omnem hæresim abjurare, ut alibi diximus. Quia hæreses habent caudas alligatas, *cap.* excommunicamus 1. & 2. *de hæret.* Vel post abjurationem hæreticos receptantes, visitantes, sociantes, vel eis faventes *d. cap. accusatus §.* ille quoque etiam sine adoratione, ut loquebantur hæretici. Sic sequitur *d. §. ille quoque.* De adoratione hæreticorum; modus adorationis erat more hæreticorum, dum qui volebant in eorum numerum transire, genibus flexis coram hæresiarcha petebant hæreticari, & is hæresiarcha annuens imponebat capitibus manum, vel volumen Evangelii. Sic enim factum fuisse temporibus hæreticorum Albigensium didici ex Inquisitionibus, illius temporis.

Eorum crimen, ac illis viventibus, & post mortem in judicium venit. Sic post mortem in illos inquiritur, reprobantur, & excommunicantur *in can. fin.* 24. *q.* 2. bonaque eorum post mortem publicantur *d. cap. accusatus §. in eo verò de hæret. l. Manich.* 4. *§. in mortem C. de hæret.* Harmenopulus *lib. 6.* Procheirus X I. quemadmodum in crimine læsæ majestatis Principis accidit, in quo & in mortuos inquiritur, *l. fin. C. ad leg. Jul. majest.* Gravius autem est divinam, quam humanam offendere majestatem, *auth.* Gazaros *C. de hæret.* Neque quicquam viventibus hæreticis, & ad Ecclesiam Dei non redeuntibus proficiunt ad obtinendum regnum cœlorum, bona opera, immo ne pro Christo quidem pati *can. fin. de pœnit. d.* 1. *can. solet de de consecr. d.* 4. *cap.* 2. *de hæret. can.* Vide quantum bonum 1. *q.* 1.

Pœna multiplex, de qua plene tractant *pract.* Carcerii *de hæret. nu.* 132. & Simanch. *eod. tit.* Etenim excommunicantur, & anathematizantur *cap. ad abolendam* 9. *cap. excommunicamus* 13. & *cap. pen. de hæret.* Loco excommunicationis jure civili per seculares potestates ab urbibus, & provinciis expelluntur, & illis congregationes, & conventiones interdicuntur *l. 2. §. 1. & fin. C. de sum. trinit. & fid. cath. l. 3. C. de hæret. & Novel. 37. de Eccles. constit. in* Africa, *l.* Ariani, *l.* Manichæos, *C. de hæret.* Et ad suum redeuntes errorem proscribuntur, & in exilium perpetuum relegantur *in §.* sed etsi qui *Novell.* 144. *de Samarit.* Et quia excommunicati sunt hæretici, qui eos non evitat sciens, excommunicatione quoque percellitur, *capit. excommunicamus paragrapho credentes de hæret. can. qui excommunicaverit* 11. *quæst.* 3. *capit.* quod in dubiis *de sentent. excommunicationis*

Pro-

Prohibitum etiam jure civili, ne hæreticis ad conveniendum locus detur, cautumque de locis illorum confiscandis, ac destruendis & puniendis illis, qui loca præbuerint *l.2.§. fin. C. de sum. Trinit.l.cuncti.* 3.*C.de hæret.l. omnia* 5. *C. de pagan.& sacrif. eor.* §.*nulla Novel.* 43.& §. *at si orthodoxus Novel.* 31. & *Novel.*132.

Societas, & communio cum iis vetita, ut proxime diximus, & *can.* omnis, qui recedit 24. & *can.* 26.quæ dignior domus 24. *q.*1. *can.clericus, can.* cum quibus 24.*q*.3.*can.*nullus eorum, *can.* siquis infidelis, & *can.* sæpe malorum 18. *q.* 1. Scribit & D. Joannes *ep.* 2.*cap.* 1.*siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ei dixeritis ave. Qui enim dixerit ei ave communicat ejus operibus.* Quod & ipse Apostolus facto suo firmavit. Dum enim in balneo reperisset Cherintum hæreticum, subitò recessit. Idipsum & ejus discipulus Policarpus in persona Macedonis hæretici observavit. Vide Irenæum *lib.*3. *cap.* 1. Eusebium *lib.*4.*cap.*14.Docuit & D.Matth. cap.19.*si non audiverit Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.* Jubet & D. Paulus vitari hæreticos ad Titum *cap.*3.*v.*10.ad Roman.*cap.*6. *v.*17.& ad Timotheum *cap.*2.*v.*17.& *cap.*3.*v.*5.& 2. *ad ad* Thessal.*cap.*3.*v.* 14. D.Matth.*cap.*7.*v.*15.*l.Deo nobis* 42.§. *his ita dispositis C. de Episc.& Cler.*

Consilia eorum, & congregationis illicita conciliabula habita, *can. Clericus* 24. *q.* 3.

Prohibetur advocatis, notariis patrocinari, vel adesse hæreticis, & eorum fautoribus sub pœna infamiæ *cap. si adversus* 11. *de hæret.* videlicet si constaret, clientem esse hæreticum, non autem si advocatus vellet ostendere, eum talem non esse. Nam tunc deberet Inquisitor dare facultatem advocandi pro eo, *Clar. lib.*5. §. *hæresis num.*9.

Non sunt vocandi hæretici ad consilia, & officia publica, *can. cum quibus* 24. *q.*3. *cap. excommunicamus* §. *credentes de hæret. cap.* 2. §. *hæretici eod.tit.in* 6. Ideo nec ad officia publica vocandi, vel admittendi *l.probatorias* 9. *C. de divers.offic.l. Archigerontes* 5. *l. nemo, l. jubemus C. de Episc. aud. l. fin. C. de postul.* In Laertii Cherubini Bullario referuntur transcriptæ constitutiones de pœnis hæreticorum, inter cæteras est Gregorii IX. per quam hæretici privantur cum infamia testimonii jure, actionibus legitimis, advocatione, sepultura, beneficiis, & filii quoque eorum,& prohibetur, ne illis dentur officia, aut beneficia.Idem statutum in Constitutione 2. Innocentii III. incip. *Iis, in constit.* Innocentii IV. incip. *Extirpanda*, & in const. *Cum adversus*, in Constit. Honorii IV. *Exhibita nobis*, in constit. Pauli IV. *Cum ex Apostolatus*, & Gregorii XIII. *Constit.* 68. *in Ecclesiis.*

Reprobantur sacrificia hæreticorum, *can. odi, & can.didicimus* §. *sacrificia* 24.*q.*1. Quia ita ministrare non possunt, ut quod gerant ratum habeatur secundum explicationem *can. sic populus* 61.& *seq. usque ad* 74.1.*q.*1.Sacramenta tamen Ecclesiæ in forma Ecclesiastica, ab Ordinariis tradita, bona sunt, quia non humana, sed divina sunt 15.*qu.*4. Attamen Catholici non debent scienter ab hæreticis Sacramenta recipere, etiam in necessitate, *can. siquem forte, can. siquis, & can. cœpit Ermenegildus* 24. *q.* 1.

Denegatur illis actio *cap. fin. cap. excommunicamus* §. *credentes de hæret.*

Acta illorum rescinduntur *cap.* 1. *de schism.* Prælatus tamen schismaticus, vel hæreticus effectus,non amittit characterem. Vide *can. Novatianus* 7. *q.* 1. D.Thomam. 2. 2. *q.* 29. Quamvis hæretici non habeant salutem in se, nec potestatem in alios, *can.* quicunque, & *can.ubi* 24. *q.* 1. nec excommunicare, aut condemnare possunt catholicum *can.ait cum duobus seqq.*24.*q.*1. Possunt autem hæreticum, *can. miramur ead.* 24. *q.*1.

Damnatisque eorum libris, & eorum sententiæ damnatæ censentur, *cap. fraternitatis de hæret. can. nullus anathematizatorum* 3. *q.* 4. *can. canones d.* 16. *can. in. primis* §. Montanus *d.* 15. *lib. damnato* §. *nec vero,l.quicunque* §. *nulli C. de hæret. l.* 2. §. 2.*C.de sum. trinit.* §. *sit itag.* Novel. 42. *de depositione Anthymii Severi.* Quare hujusmodi libri, & alii improbatæ lectionis sunt comburendi publice ante oculos Episcoporum *l. Mathematicos C. de Episcop. aud.* ut factum Actor. *capit.* 19. *v.* 18. & memorat Livius *lib.* 29. statutum olim de libris novæ Religionis Romæ, de quo late in peculiari Consultatione.

Credentes, receptatores, defensores, fautores hæreticorum excommunicati,si satisfacere intra annum neglexerint, ex tunc ipso jure sunt infames, *d. cap. excommunicamus d.* §. *credentes de hæret.* & similes pœnæ etiam reperiuntur contra hæreticos in extravaganti Gregorii IX. *incip. Excommunicamus*, & *in l.* Friderici incip. *Catharos*, & in litteris Apostolicis post DirectoriumInquisitorum.Excommunicati enim notoriè infames sunt, *can. infames* 6. *q.* 1. Hæreticos autem esse excommunicatos ante docuimus, ac mox fusius docebimus.

Nec ad eligendum aliquos, neque ad testimonium neque ad accusandum admittuntur *d. cap. excommunicamus* §. *credentes, can. definivimus* 4. *q.* 1. Distinguit autem Iustinianus *Novel* 45. *ut non liberentur curiali fortuna Judæ &c.*§.*fin.* num inter orthodoxos testimonium perhibendum sit, ut tunc hæretici non possint testimonium præbere; an autem inter catholicum & hæreticum sit lis, & tunc possit pro catholico contra hæreticum dicere, non autem pro hæretico contra catholicum. Aut sit quæstio inter hæreticos, pro illis testari. Relatum & idipsum *in can. si hæreticus* 2.*q.*7.ubi Glossa videnda.Idem *in l. quoniam nulli Judices C. de hæret.* Ubi tamen excipiuntur Manichæi, Barbatiæ, Pagani, Samarithæ, Montani, quibus ob reatum omnis legitimus actus, & omnino testimonium interdicitur. Hæreticum etiam non posse accusare catholicum dictum *in can. pagani* 2. *q.* 7.

Sunt intestabiles, nec testandi habent facultatem, *d.* §. *credentes.* Sic in Novel.145. *Justiniani* §.1. inhibitum est hæreticis testari, vel legare, & negotiatio cum illis prohibita *cap. sicut de hæret.* Item *in l. Manichæos* §. *præterea C. de hæret.* emendi, vendendi, donandi, & contrahendi. De hæresi Manichæorum convicto adimitur potestas, improbantur & ibidem testamenta, & codicilli eorumdem. Intestabiles vocari possunt hæretici, indigni omni fide, & consortio hominum, & omnium actuum, qui ex fide hominum geruntur, detestabiles, execrandi, ut notat Porphirio *ad Satyr.*3.*lib.* 2.*serm.* & apud Nonnium Marcellum intestatus, qui sine testamento perit, & is, cujus verbis fides non habetur. Et *in d.* §. *credentes*, intestabiles, ut hic explicantur, qui nec testantur, neque ex testamento capere possunt, ut *in l. cum lege ff. de testam.* explicat latius Ulpianus *in l.* 15. *cui ff. fin. eod. tit.* juncta *l. lex Cornelia* §. *siquis librum de iniur.* & *l. ob carmen ff. de testib.*

Nec testandi habent facultatem, id est sunt incapaces ultimarum voluntatum, nec ulli succedere possunt, nec possunt instituti *cap.* siquis Episcopus, & *cap. in alios de hæret.* De Manichæis hoc idem jure civili expresse cautum *l. Manichæis C. de hæret.* & de aliis *in l. Arriani* §.*siquis ipsos eod. tit.* & Novell.144. §. 1. *lib.* 3. *C. de apostat.* Hæretici ita non succedunt ab intestato etiam parentibus, Orthodoxi autem succedunt,etiam parentibus hæreticis, *l. cognovimus C. de hæret.* §. *enim vero cum seqq.* Novell. 115. & §.*hac autem communia* Nov. 118.& *in* §.1. Novell 144. Sed & qui hæreticis testamento successiones relinquunt, etiam post mortem anathemate puniuntur, *de cap. siquis Episcopus de hæret.*

Nec ad hæreditatis successionem accedunt, ut dictum, & habetur *eo §. credentes, & cap. excommunicamus de hæret.*

Nec in Judicium convenire, illi autem conveniri possunt, *d. §. credentes.*

Judicis hæretici sententia non valet, nec causæ ad audientiam ejus deferri debent, quemadmodum de excommunicato Judice explicat Panormit. *ad cap. post Cessionem de prob.* Glossa *cum textu in cap. ad probandum de sent. & re judic. ad v. innodatus,* si modo sit verè probatus hæreticus, alioquin, si pro Catholico haberetur, acta tenent, argumento *l. Barbarius ff. de Offic. Prætor. l. 1. C. de testam. cap. Infamis §. tria 3. q. 7.* Publici autem excommunicati acta procul dubio non erunt valida *d. cap. ad probandum, & cap. exceptione de except.* ubi de hoc.

Hæretico advocato adimitur patrocinandi licentia *d. §. credentes, & l. fin. C. de postul. ac l. nemo C. de Episcop. aud.*

Tabellio authenticam facere nequit scripturam & instrumenta, autore damnato, damnantur, *eodem §. credentes.*

Clericus ab omni officio, ac beneficio deponendus, *d. §. credentes* neque debent aliquid Ecclesiæ possidere, qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem nomen sibi Christiani in vanum usurpant, *can. quo jure §. legantur decisione* 8. Alberic. *in rep. rubr. hæret. §. de quæstione*, tradit, hæreticum privari ipso jure beneficiis, quod firmat pluribus Diaz. *in pr. Or cap.* 106. & Nicol. de Mil. *in repert. v. hæreti.* quorum dicta intelligenda sunt de hæretico convicto, & condemnato secundum ea, quæ tradit Franch. *ad cap. ut commissi de hæret. in 6.* expressè privatio beneficiorum, & inhabilitas inducitur ex hæresi, non solum in hæreticis, sed etiam in filiis eorum, & fautoribus *in cap. 2. §. hæretici, & §. ad hæc de hæret. in 6.*

Non exhibentur Sacramenta hæreticis à Clericis *d. §. credentes v. sanè Clerici, can. ne quisquam 24. q. 2. cap. excommunicamus de hæret.* Sic & excommunicatio excludit hominem à Sacramentis Ecclesiæ *c. Engeltrudam 3. q. 4.* nisi pœniteat, *cap. super eo de hær.*

Hæretici non sunt tradendi Ecclesiasticæ sepulturæ *d. §. credentes*, facit *can. Ecclesiam 27. & seq. de Consecrat. d. 1.* Non sunt sepeliendi hæretici sepultura ecclesiastica in cœmeterio consecrato, nisi absolvantur, quia, cum quibus vivis non communicamus, non debemus communicare mortuis *cap. ex parte in fine, & cap. sacris de sepult. can. 1. & 2. 24. q. 1.* Et si de facto hæreticus fuerit sepultus in cœmeterio debet exhumari, *d. cap. sacris*, & pollutum cœmeterium reconciliari, *cap. consulnisti de consecrat. Eccles. vel altar.* Si tamen Schismatici aliquos tempore Schismatis, alioquin bonos, sepelierint, non sunt ideo exhumandi, *capit. 2. de Sacram. non iter.* Nec tamen habemus rationem ejus quod legitur in Nomocanone *cap. 12. tit. 2.* hæreticos, ut cæteros legitimo modo sepeliendos, ex Martiani Cæsaris lege. Nam etsi humanitatis prætextum, & fucum fecerit, tamen aliena est à Sanctionibus Ecclesiasticis, & sic Nomocanonis verba non admittuntur, nisi ibi addas negativam, quod plures faciendum putant, & ego probo.

Oblationes, & Eleemosynæ ab illis factæ ab Ecclesia rejiciuntur, *d. §. credentes*, sic de raptorum oblationibus, qui excommunicati sunt, rescriptum *cap. 1. 2. & 3. de rapt. in cap. 3. de usur.* sunt & alii plures casus, in quibus Ecclesia reiicit Oblationes Offerentium, quos notat Glossa *in can. oblationes 2. ad v. dona d. 90. & can. miror 17. q. 4.*

Privilegiati hæretici privilegia amittunt *d. §. credentes, & cap. decrev. de hæret. in 6. leg. 1. eod. hæret. Novel. 109. & 45.*

Non habent liberos in potestate *cap. 2. § fin. de hæret. in 6.*

Bona eorum confiscantur, nec filiis eorum, etiam Orthodoxis reservantur, *cap. vergentis de hæret.* ubi rationes afferuntur exemplo maximè criminis læsæ majestatis humanæ, in quo hoc servatur, & liquet *ex can. quæro §. verum, & can. si quis cum mulieribus 6. quæst. 1. l. quisquis C. ad leg. Jul. majest. auth. de hæret. l. 1. Eod. de Apost.* Quod & suasit enormitas criminis, cum alioquin in confiscationibus ob alia crimina habeatur ratio liberorum damnatorum *eod. tit. cod. cap. filii de hæret in 6.*

Confiscatio autem bonorum hæretici laici jure Pontificio Fisco. Principis temporalis adjudicatur, Clerici verò Ecclesiæ, à qua hæreticus stipendia perceperit *cap. excommunicamus, §. damnati de hæret.* Felinus tamen *ad cap. irrefragabili §. cæterum nu. 5. de Offic. Odin.* ait, talem constitutionem sublatam fuisse per quasdam Extravagantes Pontificias, statuentes bona confiscata hæreticorum dividi debere æquis portionibus inter Romanam Ecclesiam, Episcopum, & Inquisitorem. Verùm neque id hodiè servatur in praxi etiam in Hispania, sed tantùm bona applicantur Fisco regio, ut tradit Covar. *lib. 2. var. cap. 9. num. 2.* in Gallia illud ipsum observatur. Solebant tamen Inquisitores Tholosani quædam adjudicare Capellæ Inquisitionis, vel Episcopi ex bonis damnati, idque ut essent in promptu pecuniæ, ex quibus negotia fidei expediri possent. In Ducatu Mediolanensi dividi inter fiscum ducalem, Episcopum, & Inquisitorem ex consuetudine, tradit Clar. *lib. 5. §. hæresis num.* 13.

Aliæ tamen sunt sententiæ interpretum in adjudicatione bonorum confiscatorum Hæreticorum Episcopo, & Ecclesiæ, ubi habuerunt Clerici hæretici stipendia, quas vide apud Diaz. *in prax. cri. 6. capit.* 106. Alexander IV. *constit. 22. in Bullario Collecto à Cherubino*, statuit bona hæreticorum, credentium, & fautorum confiscata, & vendita, eorumque pretium ad opus Romanæ Ecclesiæ conservari, de quo & sancivit Innocentius IV. *constit. 3. incip. Teneatur in eod. Bullario.*

Porrò in persequutione, vel vindicta hæreticorum non ad res, sed ad salutem eorum respiciendum est. Quare sunt compellendi, & cogendi ad fidem, quam reliquerant, recipiendam *can. nimirum, & seqq. 23. q. quæst.* 4. per rerum temporalium spoliationem *can. quo jure d.* 8. *can. qui peccat, & can. ipsa pietas 23. quæst.* 4. & per corporalem punitionem *can. displicet, & seq. 23. quæst. 4. can. 1. 2. & 3. 32. q.* 5. Divina autem providentia hæreticos diversi erroris plures esse permittit *can. fin. 2. quæst. 3.* ex D. Augustino *contra Manich. lib. 1. cap.* 1. Ut dum insultant Nobis, vel interrogant quæ nescimus, sic vel excutiamus pigritiam, & divinas Scripturas noscere cupiamus. Propterea & Apostolus ait 1. *ad Corinth. cap.* 11. Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos, videtur beneficium Dei, dum permittit manifestos esse hæreticos: Nam Ecclesia ab hostibus occultis, ab hypocritis majorem cladem accipit, quàm ab aliis.

Mali enim, & pessimi dicuntur Christiani hypocritæ, qui & vulgo politici dicuntur, nec frigidi, nec calidi in fide, sed tepidi sunt & hi hypocritæ, qui propter gloriam humanam vel ut fallant aliquos, velint haberi, ac videri boni, ut ait D. Gregorius 3. *moral. Gloss. ad cap. 5. D. Matth.* quos reprehendit Dominus Matth. 23. & Iob *cap.* 13. Græcis hypocrita est alienæ personæ & actionis simulator, histrio, ludio, ut ait Lucianus *lib. de Saltatione*, non simulare insaniam, sed insanire. Similes hypocritas sepulchris dealbatis dixit Deus, quæ hominibus foris appa-

apparent speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum Matth. *cap.* 23. & D. Gregorius 34. Moral. *cap.* 9. *&* 10. *in cap.* 41. Job similes esse ait hypocritas rebus deauratis, quod est relatum *in can. citum* 44. *de pœnit. d.* 2. sunt hypocritæ falsi fratres, de quibus D. Paulus conqueritur, ab Spiritu sancto alieni, & separati, quemadmodum hæretici, *can. de illis* 24. *q.* 3. Et malum quidem est, cadere à proposito fidei, sed pejus est simulare propositum, *can. certe ego sum* 12. *q.* 1. Hypocrita namque dicitur Isaiæ *cap.* 9. *nu.* 17. Verùm Deus permittit regnare hypocritam propter peccata populi Iob 30. 34. *v.* 30. 3. *Reg. v.* 24. Plus longè nocet falsus Catholicus, quàm si verus appareat hæreticus, D. Bernardus super Cantic.

At quid? flosculos tantùm pœnarum contra hæreticos decerpsi, atque delibavi. Cum verò sit campus in quo exultare possit oratio, cur eam in tantas angustias compellimus? Liceat igitur in eo vagari liberè, nullum enim nobis leges tùm divinæ, cùm humanæ ampliorem campum dederunt, in quo excurrere pœnæ, ac enormitas criminis hæresis cognosci possint.

Sortilegi, hæreticalia sortilegia committentes, quæ manifestè hæresim sapiunt, tanquam hæretici sunt puniendi. Ita statuitur in Extravag. Ioannis XXII. relata ab Eymerico *in direct. p.* 2. *quæst.* 43. Ii autem sunt, qui fœdus, sive pactum ineunt cum Dæmone, vel illi sacrificia immolant, vel cultum latriæ, aut duliæ tribuunt, vel quovis modo adorant, vel annulum, aut speculum, aut phialam, aut aliam quamcunque rem ad dæmones alligandos confidunt, aut retinent, & ab ipso Dæmone responsa petunt, pro adimplendis eorum pravis desideriis, vel auxilia postulant. Hi enim puniendi sunt omnibus, & singulis pœnis, quibus hæretici puniuntur, excepta bonorum publicatione, ut expressè habetur in citata Extravaganti, & tradunt Zanchin. *de hæret. c.* 22. *nu.* 18. *ibiq;* Campeg. *litt. C. v. Inquisitor.* Eymeric. *loc. cit.* Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 16.

Similiter ut hæretici puniuntur Malefici, & Sagæ, sive Lamiæ, etiamsi damnum aliquod alicui non intulerint, sed tantùm fateantur fuisse in conventu cum dæmone, nocturnas ejus congregationes frequentasse, aliaque prava crimina exercuisse, quæ ibi fieri solent, ut per Binsfeldium *in com. ad l. nemo C. de malefic. & mathem. quæst.* 1. *concl.* 1. & Farinac. *de hæres. quæst.* 181. *num.* 4.

Hæreticorum pœnis etiam subduntur Sortilegi, divinatores, incantatores, idololatræ, magi arioli, auspices, aliique quos enumerat Zanchin. *d. cap.* 22. *num.* 1. *&* 2. qui exquirunt, vel petunt à dæmone notitiam futurorum, quæ naturaliter sciri non possunt, & quæ à mero ac libero hominis arbitrio pendent, vel sunt secreta cordis, vel solum à divina pendent voluntate, vel sunt futura contingentia, quæ nullam habent certam & determinatam causam, nec à dæmone præsciri possunt, neque ab illo fieri, ut petere mortui resurrectionem, vel se transformari in aliam speciem, ac similia, ut notant Anan. *in rubr. de hæret. n.* 8. Locat. *in Judic. v. Apostata numer.* 5. *&* 6. Simanch. *de cath. instit. tit.* 21. *num.* 4. *&* 5. *ac tit.* 63. *rub. de superstit. num.* 10. *& tit.* 62. *de Sortil. n.* 1. *&* 2. Zanchin. *eod. cap.* 22. *n.* 24. ac ibi Campegius.

Tanquam hæretici quoquè puniuntur Sortilegi abutentes Eucharistiæ Sacramento, ut statuit Adrianus VI. in sua extravag. edita anno 1513. incip. *Dudum* relata à Pegna, vel surripientes hostiam, vel unam aut plures particulas consecratas ex constitutione Innocentii XI. de qua aliàs.

Item rebaptizantes pueros, vel baptizantes hominis cadaver, vel imagines insensatas, vel aliquod irrationale animal. Immiscentes in sortilegiis sacrum Chrisma, vel oleum sanctum, credentes in eis esse potestatem explendi suos pravos affectus, ut per Doctores communiter apud Farinac. *d. quæst.* 181. *§.* 1.

Pœnæ autem spirituales, temporales, & corporales à jure contra hæreticos impositæ sunt hujusmodi. Primò pœna spiritualis est excommunicationis sententia, ut statuitur *in cap. cum Christus, cap. sicut ait, capit. quicumque, cap. ad abolendam, cap. excommunicamus* 1. *de hæret. in* 6. *cap. noverit de sent. excom. & can. Achatius* 24. *quæst.* 1. ex Bulla Cœnæ *can.* 1. est reservata.

Immo excommunicatio in hæreticos lata videtur esse antiquissima omnium excommunicationum, quæ jure canonico sunt constitutæ, ut insinuatur *in can. Acatius, & can. audivimus* 24. *quæst.* 1. Et ex quo in Ecclesia Concilia celebrari cœperunt ad extirpandas hæreses, introductus est mos hæreticos excommunicandi, quâ pœnâ à Sacramentis arcebantur, & communibus Ecclesiæ suffragiis, & officiis privabantur, repellebanturque ab omni fidelium, ac priorum hominum consortio. Olim tamen non erat hæc excommunicatio Romano Pontifici reservata, attamen per eas Pontificias Constitutiones, quæ quotannis in die Cœnæ Domini publico & solemni more in Romana Curia promulgantur, cœpit Summo Pontifici reservari, & notat Cajet. *in sum. v. excommunicatio.* 1. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 2. Navar. *cap.* 27. *nu.* 52. *& cons.* 1. *d. constit. nu.* 41. *q.* 4.

Sunt verò, qui existimant jure divino hæreticum esse omninò in rebus divinis evitandum, hoc est, excommunicationem in hæreticos constitutam, esse juris divini. Probant ex historia S. Ermenegildi Martyris, quam scripsit D. Gregorius *lib.* 3. *decal. cap.* 31. & refertur *in can. capit.* 24. *quæst.* 1. qui cum esset à patre Rege Hispaniæ Arriano detrusus in carcerem ob fidem Catholicam, noluit percipere in Paschate Eucharistiam, sibi ministratam ab Episcopo Arriano ad eum misso à Patre ejus rei gratia, & propterea jussu Patris est occisus, quem tanquam verum Christi Martyrem colit, ac veneratur Ecclesia. Secundò, quia etiam instante mortis tempore nemini licet, ut habetur *can. Arrianos* 1. *q.* 1. & docet D. Thomas *p.* 3. *q.* 82. *art.* 7. *ad.* 2. sacramenta ab hæreticis ministrata suscipere, nisi baptisma, quod est ad salutem simpliciter necessarium, & ideo quisque jure potest, dum imminet mortis periculum, à quolibet recipere, etiam Judæo, vel pagano. Sic sentit Latomus in assert. determinationis datæ contra Lutherum ab Academia Lovaniensi. Sic etiam Echius *in Enchir. locor. com. contra Lutherum*, & tenent Almain. *in* 4. *sent. d.* 18. *Gabr. ibid. q.* 3. *art.* 3. *dub.* 4. Alph. de Castr. *de just. hæret. punit. lib.* 2. *capit.* 18. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 41. *num.* 1. Pegna ad Eymer. *com.* 12. *vers. nec putandum.* Ducuntur etiam ex D. Paulo *ad Tit. cap.* 3. ibi = *hæreticum hominem post primam, vel secundam correctionem devita.* ex Jo. *cap.* 1. *Venientes ad vos sine hac doctrina nolite recipere, nec dixeritis ei ave.*

Alii negant hæreticum jure divino esse vitandum, sed tantùm canonico, quo solo jure est vinculo excommunicationis obstrictus; quæ sententia longe probabilior, ac verior mihi apparet, ut *alibi tom.* 1. probavi.

Et licet omnes conveniant, quod quantùm ad facultatem excommunicandi in genere sit in Ecclesia de jure divino, quod tamen ad excommunicationes speciales, etiam in casu hæresis, sunt de

jure Ecclesiastico positivo, ut censent Sot. *in* 4. *dist.* 22. *q.* 1. *art.* 1. Abb. *in cap. cum desideres nu.* 3. *de Sent. excom.* Azor. *lib.* 8. *cap.* 10. *q.* 2. Subdens hanc esse communem Theologorum sententiam, Sayr. *de censur. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 8. Sanch. *in decal. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 2. Suar. *eod. argum. disp.* 2. *sect.* 1. *assert.* 1. ubi testatur de communi, ac Duard. *in Bulla Cœnæ lib.* 2. *q.* 18. Nam censura non dicitur instituta, nisi quando est præscriptus modus particularis pœnæ, sive privationis, quia tunc dicitur in formam redacta. At iste modus est præscriptus ab Ecclesia virtute facultatis, sibi à Christo traditæ *d. cap.* cum Christus Atque adeò debet dici de jure Ecclesiastico, non autem divino, non obstante, quod prima causa sit facultas concessa de jure divino.

Non obstant, quæ in contrarium adduximus. Non enim rectè arguitur, Apostoli nos docent hæreticorum consuetudinem esse vitandam, ergo excommunicatio, propter hæresim contracta, est de jure divino. Siquidem non omnia, quæ Apostoli nos docuerunt, important præceptum, à Christo datum, sed plura tradiderunt tanquam Ecclesiæ Doctores, ut colligitur *ex can. sicut Apostoli* 11. *q.* 3. Neque rectè consequitur, non licet nobis, accipere sacramenta ab hæretico. Ergo hæreticus est excommunicatus jure divino. Quia neque licet accipere illa ab Excommunicato, *can. sanctis quippè*, *& d. can. sicut Apostoli*, Turrecr. *in can. superveniente concl.* 3. 1. *q.* 1. Et tamen evitatio Excommunicati, tàm in divinis, quàm in humanis actibus, non est de jure divino, sed Ecclesiastico, ut, præ cæteris, docet Suar. *de censur. disp.* 15. *ass.* 4. & Ricciul. *de jur. person. lib.* 4. *cap.* 42. contra Covarruviam, malè distinguentem *in cap. alma mater p.* 1. §. 1. *num.* 2. Undè deducitur, posse Ecclesiam, si ita expediret, concedere, ut sui fideles Sacramenta ab excommunicato suscipere possint, nec non & cæteros effectus hujus excommunicationis adimere, & pro sua voluntate & prudentia adimere, Alter. *de censur. lib.* 1. *disp.* 3. *cap.* 2. Vide Suarez *p.* 3. *tom.* 3. *q.* 65. *ar.* 4. *& de censur. disp.* 18. *sect.* 1. *conclus.* 5.

Illa incurritur ipso jure, sive hæresis occulta sit, dummodo sit exterior, sive manifesta, eo enim ipso, quod hæreticus talis est, jurisdictioni, ac potestati Ecclesiæ subjicitur. Quoniam non est per se occulta, qualis est hæresis mentalis interna, sed ex accidenti tantùm, nempè quia desunt testes, quibus probari potest, Titium hæresim protulisse, Ostien. *in d. cap. cum Christus in princ.* ibique Zabarel. *num.* 2. Innoc. *in d. cap. sicut ait v. defensoris*, Goffred. *in sum. tit. de hæret. num.* 2. Boich. *in d. cap. ad abolendam nu.* 20. Anchar. *in d. cap. excommunicamus num.* 3. Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *nu.* 1. *& seqq.* Zanchin. *de hæret. cap.* 17. *num.* 1. Eymer. *in direct. p.* 3. *q.* 122. *num.* 1. ibique Pegna *com.* 71. Gomez *de delict. cap.* 2. *num.* 1. Decian. *tract. crim. lib.* 1. *cap.* 41. *num.* 2. *&* Cantera *qq. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 7. Secùs verò, si sit merè mentalis *clem.* 1. §. *pen.* ubi Gloss. *v. ipso jure*, ibique Card. *de hæret.* Glos. *in clem.* 1. §. *fin. de usur. & in can.* 1. 24. *q.* 2. Afflict. *in constit. In consutilem in* 4. *not.* cum aliis à Deciano deductis *lib.* 5. *cap.* 41. *num.* 2. & notant Pegna *p.* 3. *com.* 71. Farin. *de hæres. q.* 192. *num.* 4. *& seqq.* & Sanctarell. *eod. tit. cap.* 3. *dub.* 1. *num.* 5. Nam de pœnis. *d.* 1. *can.* cogitationis dicitur: cogitationis nemo pœnam meretur, aut patitur, *cap. sicut tuis*, & *cap. tua nos de Simon.* traditur, Ecclesiam de occultis non judicare, sed tantùm de manifestis *can. consuluisti* 2. *q.* 5. Occulta & incognita illi soli relinquuntur, qui solus novit corda hominum. Idem colligitur *ex can. erubescant d.* 32. *ex can. ult.* 32. *q.* 2. & ratio id manifestè ac certò concludit. Nam actus mentis interni solùm Deo patent, nec Ecclesia potest de eis judicium ferre, cum sint hominibus naturâ suâ penitus ignota. Quidquid dixerit Archid. *in cap. cum quis de sent. excom. in* 6. Felin. *in cap. ult. de hæret.* aliique plures; Totque hæreticus excommunicationes contrahit, quot hæreses, ut post alios probat Ugol. *de cens. p.* 2. §. 4. *num.* 11. & Farin. *de hæret. quæst.* 192.

Ab hac excommunicatione in foro judiciali tantum possunt Episcopi & Inquisitores hæreticos pœnitentes, absolvere, & Ecclesiæ reconciliare, & hæc absolutio prodest etiam in foro interiori. Ita probat textus *in cap. ut Officium sub initio de hæret. in* 6. ibique Jo: Andr. *num.* 1. Gemin. *num.* 2. Franch. *nu.* item 2. Gloss. *in cap. excommunicamus* 1. *v. Apostolica de hæret.* ubi *Ostien. num.* 24. Anan. *num.* 4. Felin. *num.* 3. Cardin. *num.* 6. Squillac. *de fid. cath. cap.* 27. *num.* 3. Eymer. *p.* 2. *q.* 92. Zanchin. *de hæret. cap.* 24. Simanch. *de cath. instit. tit.* 3. *num.* 1. quibus adstipulatur Farinac. *de hæret. q.* 192. §. 4. *nu.* 52. Genuen. *in prax. cap.* 67. *num.* 10. Gratian. *tom.* 3. *discept.* 414. *n.* 24. Sanctarel. *de hæres. cap.* 5. *n*... Et nos sæpè alibi. Licet contrarium, quod hæc absolutio in foro judiciali nunc impendi nequeat, ni à sede Apostolica, censeat Zech. *in sum. p.* 1. *tit. de fid. rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 18. ea tantum ratione suffultus, quod per bullam Cœnæ à tempore Pii V. absolutio ab hæresi est solùm sedi Apostolicæ reservata, ac proindè sit inferioribus ablata. Quia quod superiori reservatur, censetur inferioribus interdictum *cap. ut debitus de appell.*

At, hoc non obstante, recedendum non est à priori opinione, quæ, ut vides, est juri consona, & à Doctoribus communiter recepta. Nec refert, quod ex Bulla Cœnæ sit hodie reservata facultas absolvendi soli sedi Apostolicæ. Quia Bulla loquitur de facultate absolvendi in foro interiori, ut post alios tradit Farinac. *d. q.* 192. *num.* 52. quæ qualitas manifestè demonstrat, Pontifices facultatem absolvendi in foro judiciali reliquisse dispositioni juris communis. Tum quia procedit derogando, quo casu dispositio accipitur strictè; ita ut, tantum censeatur derogatum, quantum in verbis est comprehensum, *cap. cum dilectus de consuet. l. commodissimè*, & utrobique Doctores *ff. de lib. & posth.*

Tum etiam quia privilegium absolvendi in foro judiciali est insertum in corpore juris, nempe *in d. cap.* ut Officium, cui propterea per subsequentem Bullam, loquentem generaliter, non censetur derogatum. Immo lex generalis recipit limitationem ab ea *l.* 3. ubi Gloss. *cod. de silent.* Gloss. *in cap. ut circa* §. 1. *v. corporali de elect. lib.* 6. Salicet. *in l. apud hostes nu.* 9. *C. de legit. hæred. Dec. in cap.* 1. *num.* 9. *de rescript.* & Neviz. *cons.* 1. *num.* 3.

Et tum quia, cum ex dispositione juris permittatur Episcopis, & Inquisitoribus, ut valeant in foro exteriori hæreticos pœnitentes recipere, illosque Ecclesiæ reconciliare, *ut in d. cap.* ut Officium, per necessarium antecedens debet eis censeri permissum, ut possint impartiri absolutionem ab excommunicatione, sine qua non potest Ecclesiæ reconciliari, *argum. cap. fin. de cler. excom. Ministr. & L. Oratio. ff. de sponsal.* ac proindè mirum videri non debet, si summi Pontifices per Bullam Cœnæ coarctarunt revocationem ad facultatem absolvendi in foro conscientiæ. Quia considerarunt quod si tolleretur facultas Episcopis, & Inquisitoribus, absolvendi simpliciter, & sic etiam in foro judiciali, remaneret quodammodo otiosa in eis facultas recipiendi hæreticos pœnitentes, ac redeuntes.

An autem facultas concessa Episcopis à Conc. Tridentino *cap.* 6. *sess.* 24. *de reformat.* adhuc duret, an verò sit sublata non immeritò dubitatur. Quod

Quod autem non sit sublata, sed adhuc manere, censent Navar. in man. cap. cap. 27. num. 260. & cons. 11. q. 1. de Privil. Eman. Sa. v. Episcopus num. 37. Angiel. in flor. p. 1. tit. de confess. q. 41. art. 5. diffic. 6. Vega tom 2. sum. cap. 125. cas. 11. Guttier. can. quæst. lib. 1. cap. 13. Cordub. in sum. q. 8. pun. 1. Anton. Gomez. in Bullam. Cruciatæ claus. 10. num. 44. Henriq. in sum. lib. 6. cap. 14. num. 7. Ledesm. in sum. p. 2. tr. 1. cap. 6. post 10. concl. diffic. 7. Bannes 2. 2. q. 11. art. 4. dub. 1. ibique Arag. art. 3.

Moventur primò, quia in Bulla Cœnæ non fit expressa mentio Concilii Tridentini, quod quidem est necessarium, ut censeatur illi derogatum. Quia constitutioni, sive decreto Conciliari propter ejus gravitatem non intelligitur derogatum, nisi de eo fiat mentio specialis, cap. ex parte de Capel. Monach. ubi & Gloss. v. nulla mentio, cap. nonnulli ubi etiam Gloss. v. fecerunt mentionem de rescript. ac Felin. nu. 7. Bald. in l. humanum not. 7. cod. de legib. Dec. in rubr. de constit. num. 7. in 2. lect. Prob. ad Monach. cap. cum in tua num. 23. & seqq. de consuet. Rip. in cap. 1. num. 8. de Judic. Rota apud Cæsarem de Grass. dec. 3. num. 12. de rescript. & apud Veral. dec. 268. nu. 3. p. 1. & apud Mohedan. dec. 7. locati, ac plenè in Valentina decimarum 9. Decembris 1602. coram Pegna.

Deindè quia mens Pontificum in Bulla Cœnæ magis videtur esse, ut velint tollere indulta, Personis particularibus concessa, quorum vigore poterant absolvi à casibus comprehensis in Bulla Cœnæ. Concilium verò non concedit indulta particularibus, sed potestatem Episcopis absolvendi, ut satis declarant verba illa = liceat Episcopis = quæ tribuunt facultatem activam absolvendi, non autem indulgentiam, ut possint absolvi.

Præterea, quia si diceremus Episcopis esse ablatam facultatem absolvendi, id ipsum cogeremur dicere de Inquisitoribus, qui in hac materia simul cum Episcopis pari gressu ambulant, cap. ut officium, de hæret. Clem. 1. eod. tit. At Inquisitores hodiè funguntur hac potestate, d. cap. ut Officium vers. si verò. Ergo eadem debent fungi & Episcopi.

Postremò, quia non desunt Episcopi, qui hac potestate hoc tempore pluribus in locis utantur sola Concilii authoritate: Quod sanè non facerent, si facultas eis per Bullam Cœnæ esset ablata.

Hisce tamen minimè obstantibus, contrariam opinionem, quod huic facultati sit per subsequentem Bullam Cœnæ à tempore B. Pii V. derogatum, adeo ut hodie nequeant Episcopi & Inquisitores vigore S. Concilii absolvere ab hæresi occulta, neque ab aliis casibus in Bulla Cœnæ comprehensis, tenent Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 46. num. 6. Ugolin. p. 2. cap. 2. §. 4. Molin. de just. & jur. tr. 3. disp. 64. num. 8. & tr. 5. disp. 18. num. 2. Vivald. in can. delabr. p. 4. tit. 11. de absol. num. 13. in ult. edit. sub anno 1602. ubi maturior recessit ab eo, quod in prima editione dixerat, Tolet. in sum. & in declar. Bull. Cœn. excom. 14. Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 9. num. 191. Sayr. dec. 16. tit. de sent. excom. quorum magna pars, ac ferè omnes testantur sic fuisse in S. Congregatione Cardinalium Interpretum S. Concilii, ac per summos Pontifices Gregorium XIII. & Clem. VIII. declaratum, ac, eandem opinionem sequendo, sic etiam servari in sacro generalis Inquisitionis Tribunali, testantur Pegna in direct. comm. 141. Fusch. de visit. lib. 2. cap. 31 num. 5. & cap. 23. num. 4. Azor. instit. moral. p. 1. lib. 8. cap. 19. q. 3. & cap. 10. q. 10. Suar. tom. 4. disp. 30. sect. 2. num. 11. & tom. 5. disp. 21. sect. 3. n. 5. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 11. num. 26. Zech. in sum. p. 1. d. tit. de fid. rubr. de hæret. cap. 11. nu. 18. Farinac. de hæres. q. 192. §. 4. num. 53. Philiarch. de Offic. Sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 2. cap. 25. Genuen. in pr. cap. 66. num. 10. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. à num. 115. Alter. de censur. lib. 5. disp. 22. cap. 2. Campanil. in divers. jur. can. rubr. 11. cap. 26. num. 55. Gratian. tom. 3. discept. 414. num. 22. Bleda in defens. fid. in causa Morischorum p. 1. cap. 13. Costa de Andrada q. 58. Duard. in Bulla Cœn. lib. 3. §. 2. q. 11. num. 43. Carena p. 2. tit. 1. num. 132. Et nos etiam alibi fusè. Et hæc opinio, tanquam receptissima, ac certissima tenenda est, à qua propter summorum Pontificum, ac tantorum Tribunalium declarationes fas non est recedere.

Ejus fundamentum satis apertè desumitur ex verbis dictæ Bullæ can. 22. in quibus exprimuntur casus, summo Pontifici reservati, ac decernitur, quod ab eis nemo per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, absolvi possit, etiam prætextu quarumcumque facultatum, ac Indultorum quibuscumque personis etiam Episcopali, vel alia majori dignitate præditis, ac cujusvis Concilii, decretorum verbo, litteris, aut alia quacumque scriptura in genere vel in specie concessorum vel innovatorum. In his etenim verbis dum reservatur potestas Romano tantum Pontifici, satis videtur ea inferioribus auferri, cap. ut debitus, cum ibi traditis de appell. & dum prohibetur, ne ullus possit absolvi, non solum tollit facultatem, ne possit vigore alicujus indulti recipi absolutionem, sed simul ac semel ne possit dari, quia prohibitum in uno ex correlativis censetur prohibitum in alio, Bartol. in auth. qui semel Cod. quomodo & quando Jud. Felin. in proem. decret. §. Gregorius num. 4. & dum Bulla revocat indulta & facultates, etiam à Conciliis concessas, satis declarat se velle revocare, non modo indulta, concessa personis particularibus, sed etiam per viam legis generalis, ac decreti conciliaris; cum non soleant Concilia concedere particularia privilegia, sed procedant generatim, omnibus æqualiter prospiciendo can. erit autem lex d. 4. l. fin. ad leg. Jul. de annon.

Neque obstant argumenta contraria. Non primum, quia licet regulariter ad derogationem decreti Conciliarii requiratur derogatio specifica, nihilominus pro derogatione decretorum S. Concilii Tridentini sufficit clausula generalis, non obstantibus constitutionibus Apostolicis propter decretum appositum in cap. ult. sess. 25. ut in omnibus decretis sit semper salva Sedis Apostolicæ autoritas, sicut per suum motum proprium declaravit B. Pius V. 23. Decembris anno 1570. in cujus obsequium hoc idem respondit S. Congregatio Concilii in Abulensi anno 1593. ut per Garz. de Benef. p. 5. cap. 8. num. 87. Rot. in causa S. Angeli pensionis 16. Decembris 1594. coram Pamphil. & in Bononien. Prioratus 9. Junii 1606. coram Manzanedo.

Secundum argumentum remanet sublatum ex dictis in confirmatione nostræ sententiæ.

Tertium retorquetur. Quia licet Inquisitores hæreticæ pravitatis habere facultatem absolvendi ab hæresi in foro interiori, asserant Campeg. ad Zanchin. de hæret. cap. 34. Roderiq. in Bull. Cruciat. §. 9. nu. 7. Tolet. in sum. lib. 4. cap. 4. nu. 5. Gutier. qq. can. lib. 1. cap. 13. nu. 7. Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 9. nu. 190. Bannes 22. q. 11. ar. 4. dub. 2. Henriq. de pœnit. cap. 7. num. 3. Graff. dec. p. 1. lib. 2. cap. 9. num. 5. qui nituntur tantum in constitutione Clementis VII. quæ incipit, cum sicut = §. Nobis, relata à Pegna, cujus autoritate conceditur facultas Inquisitoribus, ac eorum Commissariis absolvendi ab excommunicatione, ac dispensandi ab irregularitate contracta propter hæresim, præcedente tamen hæresis abjuratione, ac promissione quod in futurum ab hujusmodi hæresi abstinuerit.

Hæc tamen constitutio, si recte perpendatur, ad

rem

rem nostram non facit, quia, intelligi debet de absolutione in foro judiciali, facta confessione coram Notario, ut probat Pegna *d. p. 3. com. 13. in addit. num. 61.* Et quia hæc Constitutio fuit indultum quoddam personale concessum Paulo Butigellæ Vicario generali ordinis Prædicatorum, Inquisitori in diœcesibus Ferrariensi & Mutinensi, & propterea non transivit ad successores, sed remansit extinctum per ejus obitum *leg. 5. ff. de legit.* §. *sed quod Princip. , instit. de jur. natur.*

Quare hac constitutione sublata, certum est Inquisitores non habere facultatem absolvendi in solo foro conscientiæ, prout etiam censent Suar. *tom. 5. disp. 43. sect. 1. num. 5.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 12. num. 3. & seqq.* & Garz. *de Benef. p. 11. num. 120.* Primò quia Inquisitores sunt Judices in solo foro externo constituti, ut ait Eymer. *p. 3. num. 59.* nec alicubi legitur, quod habeant autoritatem in solo foro interiori. Secundo quia, quatenus diceremus, Inquisitores eam aliquando habuisse, compertum est hodie, illi fuisse derogatum per Bullam Cœnæ *can. 22.* ex iam traditis.

Nec sunt audiendi Graffius *d. cap. 9.* Victorel. *in addit. ad Vivald. p. 1. tit. 11. de absolut. nu. 13. &* Bleda *loc. cit.* contendentes per Bullam Cœnæ non fuisse sublatam Inquisitoribus hanc facultatem absolvendi. Nam, si loquuntur de absolutione in foro judiciali, & externo, præcedente legitima confessione coram Notario non inficiamur, si vero loquuntur in solo conscientiæ foro, Bulla Cœnæ reservat potestatem absolvendi soli sedi Apostolicæ, eam auferendo quibuscumque personis, sive Episcopali, sive majori dignitate præditis, sub quibus verbis satis dicuntur comprehensi Inquisitores, qui non sunt majores Episcopis, *Clement. 1. §. propter, & §. verum de hæret.* Alias rationes alibi adduximus, præcipuè tom. 1.

Ultimum argumentum, tanquam desumptum à quorumdam errore, non indiget responsione, stante præsertim, usu Doctiorum Episcoporum, qui abstinent ab hac facultate, quorum usus est laudabilis. Quia cum tot summi Pontifices, ac suprema Tribunalia rem hanc declaraverint, non possunt inferiores, absque peccato, amplius de hac re dubitare *l. 4. C. de sum. trinit. & fid cath.*

Neque ab hac excommunicatione absolvere possunt Prælati Regulares virtute privilegiorum. Unde licet alicui concessa sit facultas absolvendi à censuris Bullæ Cœnæ, non censetur tamen concessa facultas absolvendi ab hæresi, etiam occulta, nisi id fuerit expressum, Carena *ibid. nu. 174.* Idque propter specialem pravitatis rationem, quam habet hæresis, quod est stylo, & consuetudini Romanæ Curiæ conforme, quidquid esset dicendum de jure, & ita tandem fuit declaratum à B. Pio V. sub anno 1572. & à Gregorio XIII. anno 1576. In articulo verò mortis quilibet sacerdos potest ab hæresi etiam manifesta, hæreticum pœnitentem absolvere. Quia tunc nulla datur casuum reservatio, ut habetur ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 7. §. *hanc autem.* Qui tamen sic absolvitur, postea si mortis discrimen evaserit, debet præsentem se exhibere ei, cui hæresis absolutio erat reservata; alioquin, nisi id fecerit, in excommunicationem relabitur, ut colligitur *ex cap. eos. qui de sentent. excom. in. 6.* Et Confessarius ejus confessionem excipiens, eumque absolvens, debet de hoc ipsum admonere.

Quando autem alicui datur expressè facultas absolvendi hæreticum vi Pontificiæ constitutionis, aut privilegii, intelligitur tantummodo concessum in foro interiori conscientiæ. Sic Sotus, Covarruvias, Navarrus, & Simanchas, a Ledesma *4. p. 2. q. 26. art. 1.* Nam hujusmodi facultates concedi solent ob spiritualem tantummodo animarum salutem, ut quis in foro pœnitentiæ possit ritè sua crimina confiteri, & alia Ecclesiæ sacramenta percipere. Non igitur conceduntur cum jactura & detrimento Ecclesiasticæ disciplinæ, ac proindè in foro exteriori vim non habent, ne ecclesiasticæ censuræ *enerventur*, & Judicum mandata, & sententiæ contemnantur. Hinc est ut quamvis hæreticus vi ejusmodi facultatis expressim datæ absolvatur in foro conscientiæ, in foro tamen Ecclesiæ exteriori adhuc possit accusari, denunciari, citari, capi, torqueri, ac puniri, Gloss. *in cap. gaudemus de divort. v. poterit & in cap... de schism.* Abb. Cardin. & Gloss. *in cap. de his, de accus.* Item in foro *conscientiæ* absolvitur quis, ut particeps fieri possit suffragiorum communium Ecclesiæ, & ut occultè, ubi & quando ejus crimen & excommunicatio comperta non sunt, aut ubi nulla existit aliorum offensio, possit cum cæteris Catholicis sermones, & commercia habere, ad sacramenta, & cætera divina accedere; At eo ipso quod non est in foro exteriori absolutus, debet publicè, aut ubi nota sunt ejus excommunicatio, & crimen, se se gerere tanquam excommunicatum ab aliorum consortio & à sacramentis ac divinis abstinere; alioqui si Presbyter sit, & publice Missæ Sacrificium faciat, & offerat, irregularis habebitur, & tanquam irregularis jure ac merito punietur.

Quod autem superiùs dictum est, quod quilibet sacerdos possit in articulo mortis hæreticum pœnitentem absolvere, declaratur ut non procedat quando non adest copia Superioris habentis potestatem absolvendi. Tunc enim potest absolutio dari à simplici sacerdote, secus si Superior adsit, ut, pluribus relatis, probat Zambran. *de casib. in art. mort. cap. 4. dub. 4. num. 3.* Sot. *in 4. dist. 18. q. 4. art. 4.* Sanchez *loc. cit. num. 6. & 7.* Ugol. *ibid. cap. 4. §. 5. n. 2.* Azor. *d. lib. 8. cap. 19. q. 5.* Benzon. *de fuga Episc. lib. 1. disp. 1. q. 6.* Simanch. *in enchir. tit. 31. num. 6.* Param. *de orig. Inquis. lib. 3. q. 8. num. 109.* aliique. Et si contrarium, quod scilicet simplex Sacerdos in mortis articulo possit absolvere, etiam præsente Superiore, tradant Navarr. *cons. 15. num. 2. & 3. & cons. 23. num. 1. & seqq. de pœnit. & remiss. v. absolutio nu. 4.* Petr. Ledesma *in sum. tit. de pœnit. cap. 14. num. 3.* Corrad. *resp. tom. 1. q. 12.* Vega *in sum. tom. 1. cap. 6. cas. 16.* Sayr. *dec. 21. tit. de pœnit.*

At prior opinio est receptior, tutior, ac verior. Tum quia, ut in articulo mortis nulla sit casuum reservatio, atque adeo ut omnes sacerdotes possint absolvere, est inductum propter necessitatem, ne aliquis pereat, ut in eodem decreto Concilii habetur. Ubi autem conceduntur ratione necessitatis, cessante ipsa necessitate, cessat concessio *cap. 2. de custod. euchar. can. de Syracusana d. 28. can. quoniam d. 48. & can. quod pro remedio 1. q. 7.* Tum etiam quia absolutus ratione imminentis necessitatis aut periculi, cessante necessitate, periculo, vel impedimento, tenetur se præsentare Superiori, cui erat absolutio reservata, & ab eo iterum absolutionem petere, aliàs non suffragatur, *cap. eos, qui de sent. excom. in 6.* Ergo multo magis quando adest copia Superioris tenetur illum adire, & absolutionem petere. Unde meritò secundum hanc sententiam respondet Gregorius XIII. prout refert Molina *de just. & jur. tom. 4. disp. 63. num. 2.* Idemque dicendum de Parocho, præsente Episcopo, de quo Sanch. *d. lib. 2. cap. 13. num. 9.*

Nec procedit, quando difficilis esset accessus ad summum Pontificem, veluti quia versaremur in partibus remotioribus, aut adesset aliud legitimum impedimentum. Tunc enim posset absolvi sub promissione de accedendo ad Pontificem, impedimento cessante, ut probari videtur *in d. cap. eos, qui de sent. excom. in 6.*

n. 6. in cap. *mulieres*, cap. *ea noscitur*, cap. *quamvis*, & in cap. *de cætero de sent. excom.* & firmat Alter. *de censur. disp.* 22. *lib.* 5. *cap.* 2.

Verum hæc opinio redditur dubia ex Concilii Tridentini *cap.* 7. *sess.* 14. de pœnit. ubi loquendo de casibus reservatis sic decernit: *extra mortis articulum sacerdotes cùm nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores & legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant*; ex quibus verbis satis potestatem absolvendi à casibus reservatis coarctasse videtur ad solum mortis articulum. Idcirco existimo, quod in casibus reservatis, non comprehensis in Bulla Cœnæ, potest ex causa necessitatis, difficilis accessus, & impedimenti impendi absolutio, servata forma *d. cap. eos*, qui cum aliis allegatis, quæ credendum non est S. Concilium unico verbo corrigere voluisse, non obstantibus verbis illis: *extra quem articulum*, quæ videntur habere naturam taxativæ. Quia non ideo præsumitur, quod corrigere voluerit, Glos. *in auth. de hæred. ab intest. sub initio*, *v. vacantibus*, & *in l. non tantum v. nec ulla exceptio ff. de petit. hæred.* cum aliis per Roman. *cons.* 322. *num.* 2. secus autem censeo in absolutione ab hæresi, & à cæteris casibus comprehensis in Bulla Cœnæ, etiam ex causa difficilis accessus, necessitatis, aut alterius impedimenti, prout etiam visum est Sylvestro *v. absolutio* 4. §. 4. Quia casus in Bulla Cœnæ comprehensi sunt majoris gravitatis, ideoque cautius agendum est, ne sub impedimenti, aut necessitatis prætextu eludatur Ecclesiastica disciplina *ex d. cap. eos, qui*, §. *decernimus*.

Atque hæc opinio indubie nunc servari debet in Italia, stante decreto promulgato à sacra Congregatione Cardinalium super negotiis Episcoporum & Regularium jussu Clementis VIII. sub die 9. Januarii 1601. nequis sub prætextu quorumvis privilegiorum auderet ex quacunque causa, etiam necessitatis, vel impedimenti, nisi in mortis articulo, à casibus sedi Apostolicæ reservatis, beneficium absolutionis impendere. Quod quidem decretum ratione fuit ad Italiam coarctatum. Tum quia in illa non ita facile considerari potest impedimentum accedendi ad sedem Apostolicam, & consequenter facilius posset fraus parari. Tum etiam quia extra Italiam cùm casus necessitatis, & impedimenti possint frequentius ac probabilius contingere, noluit S. Congregatio rationabilem juris interpretationem excludere, præsertim in partibus, in quibus hæreses gravantur, ubi sedes Apostolica consuevit benignius agere.

Et nihilominus Episcopos extra Italiam constitutos hortor atque rogo, ne sola necessitate subnixi, hac utantur potestate, sed si viderint casus similes frequenter in suis diœcesibus contingere, petant ab Apostolica sede indultum absolvendi à casibus in Bulla Cœnæ comprehensis, quia dari solet, saltem, ut suffragetur causa necessitatis, vel impedimento durante.

An verò facultas absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, se extendat ad hæresim, quando in specie non exprimitur casus hæresis externæ, propter quam contrahitur excommunicatio reservata in Bulla Cœnæ, dissident sententiæ. Prima asserit, facultatem generalem absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ se extendere etiam ad hæresim. Est Soti *in* 4. *dist.* 22. *q.* 2. *ar.* 3. *concl.* 5. *cas.* 1. Vivaldi *in candelabr. in explic. Bul. Com. cas.* 20. §. *quod si forte n.* 141. & *tit. de absol. num.* 13. & 16. Cordubæ *in sum. q.* 8. *in fine*, Zerolæ *p.* 2. *prax. Episc. v. absolutio q.* 9. *dict.* 4. & 5. & *in prax. de pœnit. cap.* 15. *q.* 20. & *cap.* 22. *q.* 4. Pegnæ *p.* 2. *direct. com.* 25. Anton. Albertin. *p.* 3. *sum. sacram. cap.* 11. *num.* 9. *apud Fagundez mox citandum*, Filiuc. *tr.* 8. *cap.* 10. *num.* 265. Polach. *de jubil. sect.* 42. *n.* 61. Sanctarel. *eod. tit. cap.* 7. *dub.* 3. Leon *p.* 3. *de jubil. nu.* 41. *limit.* 1. Angel. *v. absolutio n.* 17. Sylvest. *v. excommunicatio* 7. *cas.* 2. Graff. *p.* 1. *decis. lib.* 4. *cap.* 15. *n.* 25. Anton. *in catechef. Neap. lib.* 4. *cap.* 19. Reginald. *lib.* 8. *prax. for. pœnit. cap.* 5. *sect.* 1. *num.* 53. Fagundez *præcep.* 2. *Eccles. lib.* 8. *cap.* 8. *num.* 38. Molphes. *p.* 1. *sum. tract.* 7. *cap.* 21. *n.* 62. Lorca 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. *disp.* 45. *num.* 3. Boss. *sect.* 1. *de Jubil. cas.* 8. *num.* 3. Gobat. *eod. arg. cap.* 33. *num.* 248. Peyrin. *de privil. const.* 4. *Sixti IV.* §. 5. *n.* 20. & refert Filiuccius, ita declaratum fuisse in S. Pœnitentiaria sub anno 1607. ac ita servari in praxi.

Probari potest. Quia cùm Pontifices sciant hanc controversiam agitari inter Doctores, quando nolunt concedere facultatem, excipiunt hæresim. Ergo quando non excipiunt, signum est, quod concedant.

Deinde, quia finis, ob quem conceditur facultas absolvendi à reservatis, etiam in Bulla Cœnæ, exigit etiam, ut concedatur facultas absolvendi ab hæresi.

Postremo, quia, licet quæ speciali nota digna sunt, & indigent speciali expressione, non veniant in generali loquutione, veniunt tamen, quando agitur de favore personarum, quibus conceditur. Unde, licet nomine Clericorum non veniant Episcopi, & Cardinales, quia speciali nota digni sunt, veniunt tamen in favorabilibus. Atque adeo cùm in præsenti agatur de favore animarum in concessione absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, veniet etiam hæresis, licet speciali nota digna.

Secunda verò sententia tenet, non intelligi concessam facultatem absolvendi ab hæresi, etiam occulta, dum generaliter conceditur facultas absolvendi à casibus Bullæ Cœnæ. Ita sentiunt Covar. *in d. cap. alma mater p.* 1. §. 11. *num.* 15. Navar. *d. cap.* 27. *nu.* 175. Gutier. *lib.* 1. *can. qq. d. cap.* 13. *nu.* 36. Henriq. *d. lib.* 6. *sum. cap.* 16. *nu.* 2. & *lib.* 7. *cap.* 15. *num.* 1. Simanch. *de cath. instit. tit.* 3. *num.* 2. Vega *p.* 1. *sum. cap.* 125. *cas.* 12. & *p.* 2. *cap.* 27. *cas.* 1. Rodriq. *in Bull. Cruc.* §. 9. *num.* 67. Philiarc. *to.* 1. *de offic. sacerd. lib.* 3. *cap.* 27. Ugolin. *de censur. tab.* 1. *cap.* 10. §. 4. *num.* 13. Azor *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *q.* 12. Campan. *in divers. jur. can. rubr.* 11. *cap.* 26. *num.* 54. Alter. *to.* 1. *de censur. lib.* 4. *disp.* 4. *cap.* 2. Suar. *disp.* 7. *de censur. sect.* 6. *num.* 12. Farinac. *de hæres. d. q.* 192. §. 4. *num.* 63. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 10. *Ceval. to.* 3. *com. opin. q.* 802. *n.* 67. Royas *de hæret. assert.* 39. *num.* 321. & de *privil. Inquis.* 416. Aragon. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 3. Lopez *p.* 1. *instruct. cap.* 8. Sorb. *in comp. privil. v. absolutio*, Benzon. *lib.* 1. *de fuga disp.* 1. *q.* 6. Ledesma *p.* 2. *sum. tr.* 1. *cap.* 6. *concl.* 19. & 20. *diffic. ult.* Avil. *de censur. p.* 2. *cap.* 7. *disp.* 1. *dub.* 7. Garz. *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *nu.* 109. qui citat Acostam *in Bul. Cruc. q.* 59. supra citati, quibus accedunt Bonac. *disp.* 1. *de cens. q.* 3. *pun.* 1. *nu.* 13. Floron. de casib. *reser. p.* 1. *cap.* 5. §. 22. *num.* 6. Homob. *p.* 1. *exam. tr.* 5. *cap.* 6. *q.* 35. Fernand. *p.* 3. *exam. theol. mor. cap.* 7. §. 11. *num.* 1. Lavor. *p.* 2. *de jubil. cap.* 28. *num.* 24. Barbos. *p.* 2. *de potest. Episc. allegat.* 40. *num.* 31. qui alios citat, Duard. *in Bul. Cœn. lib.* 3. §. 2. *q.* 80. *num.* 5. & *seq.* Angles *in florib. q.* 4. *de confes. ar.* 5. Medin. *lib.* 1. *instr. cap.* 10. §. 1. Palat. *in* 4. *d.* 20. *q.* 3. Bannes 2. 2. *q.* 31. *ar.* 4. Mandos. *in pr. v. crimen hæresis*, Perez *lib.* 8. *ordinam. tit.* 4. *lib.* 3. Ludovic. à Cruce *disp.* 1. *in Bul. Cruc. cap.* 3. *dub.* 6. *n.* 4. Torreblanch. *lib.* 4. *de mag. cap.* 6. *num.* 3. Portel. *in dub. regul. v. hæresis in addit. num.* 26. Sylvius 2. 2. *q.* 11. *ar.* 3. Rague *in lucern. paroch. q.* 125. *num.* 5. Novar. *in singul. concl.* 3. *num.* 8. Diana *p.* 1. *tr.* 5. *resol.* 1. *in fine*, Vasquez *opusc. de excom. dub.* 19. *nu.* 5. Faust. *lib.* 9. *de jubil. q.* 105. Castropal. *p.* 1. *oper. mor. tract.* 4. *disp.* 4. *pun.* 3. §. 4. *num.* 2. Trullench. *in Bul. Cruc. lib.* 1. §. 7. *cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 9. Mazuchel. *disp.* 1. *de*

cas.

caſ. reſer. q. 4. diffic. 5. num. 11. aliique quamplures.

Pro qua ſententia afferuntur citatæ declarationes B. Pii V. ſub anno 1572. Gregorii XIII. ſub anno 1576. cujus motum proprium refert Rodriq. in addit. ad Bul. Cruc. §. 9. *num.* 66. Et cum Sixtus V. anno 1589. ac Clemens VIII. anno 1594. conceſſiſſent facultatem generalem abſolvendi à caſibus Bullæ Cœnæ, conceſſerunt etiam in ſpecie crimen hæreſis. Quod ſatis judicat, non venire in generali conceſſione. Adducitur etiam praxis pro hac ſententia, & tradit Covarruvias Inquiſitores procedere contra Confeſſarios, qui virtute Jubilæi abſolvunt ab hæreſi. Et quanquam Doctores oppoſitæ ſententiæ dicant, quod praxis iſta fundatur in hac ſententia, adhuc tamen oſtendit, quod nolunt oppoſitam ſententiam in praxim deduci; immo declarat, quod in conceſſione talis facultatis non comprehendatur facultas abſolvendi ab hæreſi; nam obſervatio ſubſequuta declarat jus, & privilegia *cap. cum veniſſent de inſtit. & cap. cum dilectus de conſuet. l. ſed Julianus §. porro, ff. ad Senatuſconſ. Maced.* & declarat Caſtil. *lib. 7. controv. cap.* 93. §. 7. Affertur denique ratio, quia in generali conceſſione non veniunt, quæ quis in ſpecie non eſſet veriſimiliter conceſſurus, qualis eſt hæreſis, quæ habet ſtrictiſſimam reſervationem.

Et quidem hæc ſententia omnino tenenda eſt, quæ, præter adducta ita etiam probatur. Crimen hæreſis eſt ſpecialiter delegatum Inquiſitoribus adeo, ut pro ipſo inſtitutum ſit ſpeciale Tribunal, in quo ſit examinandum, & impendenda abſolutio. Et licet non poſſint Inquiſitores abſolvere ab hæreſi in foro conſcientiæ, adhuc tamen abſolutio in foro conſcientiæ eſt reſervata huic Tribunali. Nam eſt reſervata ſummo Pontifici, ut ſupremo Capiti hujus Tribunalis. Et ideo quando conceditur generalis facultas abſolvendi à reſervatis in Bulla Cœnæ, non conceditur facultas abſolvendi ab hæreſi, niſi in ſpecie exprimatur. Quia conceſſio talis facultatis eſt univerſalis delegatio in ordine ad abſolutionem à reſervatis Sedi Apoſtolicæ. Hæc autem univerſalis delegatio non derogat ſpeciali delegationi de crimine hæreſis jam factæ ipſum reducenti ad ſpeciale Tribunal. Immo hæc ſpecialis delegatio derogat illi univerſali, quia generi per ſpeciem derogatur *l. in toto jure ff. de reg. jur. & cap.* 1. *cap. paſtoralis de reſcript.* quod præcipue verum eſt in crimine hæreſis, cujus delegatio eſt facta privative quoad cæteros.

Unde exiſtente lege aliqua ſpeciali per generalem conſtitutionem contrariam non abrogatur, ſed ipſa derogat generali *cap.* 1. *de conſtit. in* 6. Et generale mandatum non derogat ſpeciali, ſed hoc derogat generali *cap.* 1. *de reſcript.* & notant Bald. *conſ.* 88. *ſub init. lib.* 2. Cæphal. *conſ.* 393. *num.* 19. *lib.* 3. Mant. *lib.* 9. *de conject. n. ult. vol. tit.* 6. *nu.* 22. Valaſch. conſ. 72. 2. Et legatum generale non derogat ſpeciali, ſed hoc illi derogat, ut tradunt Abb. *conſ.* 4. *num.* 5. *lib.* 2. Bald. *conſ.* 253. *num.* 3. *lib.* 5. Cravet. *conſ.* 86. *num.* 4. Ruin. *conſ.* 90. *num.* 9. ac Surd. *lib.* 2. *de alim. q.* 15. *num.* 130.

Ac præterea, quando in jubileo conceditur facultas abſolvendi ab hæreſi, non ſolum conceditur in ſpecie, ſed etiam cum dictione *Etiam.* Ideoque non venit in generali conceſſione. Nam hæc dictio ſtat augumentativè, & extendit diſpoſitionem ad id, quod prius ſub ipſa non includebatur, Clem. 1. §. *fin. de re jud.* & tradunt Pariſ. *conſ.* 46. *nu.* 30. *vol.* 4. Ruin. *conſ.* 43. *num.* 19. *lib.* 2. Menoch. *conſ.* 331. *n.* 7. Saraph. *dec.* 561. *num.* 1. & Rota *dec.* 193. *num.* 3. & 4. *p.* 7. *recent.*

Ad primam verò rationem contrariæ ſententiæ reſpondetur, quod licet Pontifices non excipiant hæreſim, remanet tamen excepta ex natura ſuæ reſervationis, ut conſtat ex jam dictis. Quando autem excipiunt, id faciunt declarationis gratia.

Ad ſecundam reſpondetur, eundem finem militare, etiam quando excipitur hæreſis expreſſe. Unde ſi ut tunc volunt Pontifices, quod tali crimine infecti, recurrant ad remedium ordinarium, ita etiam quando non excipiunt, neque in ſpecie concedunt. Et ideo ex fine jubilei non licet arguere, quod talis caſus ſit conceſſus.

Ad tertiam. Quæ ſpeciali nota digna ſunt veniunt quidem in generali loquutione in favorabilibus, quando non obſtat ſpecialis proviſio, quæ deroget generali. In hoc autem caſu, licet ſimus in favorabilibus, obſtat tamen ſpecialis proviſio circa hæreſim, quæ derogat generali diſpoſitioni, ac loquutioni, ut etiam conſtat ex adductis.

Quod autem ad declarationem relatam à Filiuccio, cùm non ſit autoritativa, quia non eſt facta ab eo, ad quem ſpectat, ſed doctrinalis, non excedit autoritatem Doctoris docentis.

Quinetiam tenendum eſt, quod ſive non excipiatur, ſive excipiatur in jubileo, non poteſt abſolvi hæreticus, etiam occultus pœnitens, ſed eſt neceſſarium, quod in ſpecie concedatur abſolutio ab hæreſi. Nam hæreſis, licet occulta, & emendata, eſt reſervata in Bulla Cœnæ, in qua generaliter reſervatur hæreſis. Atque adeo militat eadem ratio; quæ militat, ſi hæreſis eſſet publica. Quoniam adhuc ipſa eſt ille caſus, qui eſt delegatus ſpeciali Tribunali.

Nec ſufficit, quod excluſio aliquid amplius operetur, quàm operetur excluſio quoad hæreticos declaratos, ſed debet accipi ſecundum totam ſuam latitudinem. Unde cùm nomine hæreſis in omni ſua proprietate veniat etiam occulta, dum excluditur hæreſis, excluditur etiam occulta, præſertim cum remaneat excluſa eo ipſo, quod non conceditur.

Atque ex his colligitur, non poſſe abſolvi virtute jubilei apoſtatas à fide, quando non adeſt facultas abſolvendi ab hæreſi. Nam hi revera hæretici ſunt, cùm amplectantur ſectam damnatam, quæ ſtare non poteſt cum fide catholica, quæ docet, quænam religio colenda ſit. Immo in totum fidem catholicam deſerunt.

Sed quid de receptatoribus, fautoribus &c. hæreticorum, de legentibus, retinentibus, imprimentibus libros hæreticos, de ſchiſmaticis, aliiſve, qui continentur in edictis Inquiſitorum, an ſcilicet quando in jubileo excipitur hæreſis, poſſint iidem abſolvi.

Hos non poſſe abſolvi, quando non adeſt facultas abſolvendi ab hæreſi, aſſerunt Rodriq. *in Bul. Cruc.* §. 9. *n.* 67. Vega *p.* 1. *cap.* 6. *in fin.* Turrian. 2. 2. *to.* 1. *diſp.* 56. *dub.* 2. Alter. *to.* 1. *de cenſ. lib.* 5. *diſp.* 3. *cap.* 9. *dub.* 2. Azor *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *q.* 9. Fernand. *p.* 3. *exam. cap.* 9. §. 16. *ſect.* 1. *num.* 1. Ratio eſſe poteſt, quia hi caſus concernunt hæreſim, ut ipſi quoque ſunt ſpecialiter delegati Inquiſitoribus, & pro ipſis eſt erectum ſpeciale Tribunal. Unde militat eadem ratio, quæ in hæreſi.

Docent tamen alii, quod conceſſa facultas abſolvendi à reſervatis in Bulla Cœnæ, etiamſi excipiatur hæreſis, ſe extendat ad omnes caſus, præterquam ad hæreſim formalem. Ita Henriq. *lib.* 6. *ſum. cap.* 16. *num.* 2. Sanch. *in decal. lib.* 6. *cap.* 12. *num.* 12. Acoſta *in Bull. Cruc. q.* 63. *concl.* 4. Suar. *de fid. diſp.* 24. *ſect.* 1. *num.* 12. Farinac. *de hæreſ. q.* 180. *nu.* 8. Protel. *in dub. regul. v. libri prohibiti in addit. nu.* 14. Duard. *lib.* 3. *in Bul. Cœn.* §. 2. *q.* 8. *num.* 8. & *q.* 11. *num.* 47. Leon. *p.* 2. *de jubil. n.* 44. Trullench *in Bul. Cruc. lib.* 1.

§. 7.

§. 7. *cap.* 2. *dub.* 7. Boss. *sect.* 1. *de jubil. cas.* 8. *numero* 4. Ludov. à Cruce *in Bul. cruc. disp.* 1. *cap.* 3. *dub.* 8. *nu.* 2. qui citat Salas *in Bul. Cruc. q.* 9. Faust. *lib.* 4. *de jubil. q.* 105. *in fine.*

Cum hac sententia tenendum pariter est, quod quando in facultate concessa per Jubileum excipitur hæresis, intelligitur de hæresi formali, & ideo facultas se extendit ad omnes alios casus reservatos in Bulla Cœnæ. Idque debet intelligi supposito, quod in cæteris casibus non sit admixta hæresis, sive error aliquis in intellectu contra fidem. Quod ita probatur. Nomine hæresis, ac hæretici, spectata tùm naturali, tum civili significatione venit tantum error contra fidem in intellectu, & habens talem errorem. Cum igitur exceptio hæresis restringat facultatem absolvendi concessam in jubileo, non debet fieri extensio, præsertim ultra naturalem ac civilem significationem. Nam facultas tanquam favorabilis non est perstringenda, sed amplianda, præcipue quia seclusa hæresi, qui talia delicta commiserunt, sunt vere fideles, & catholici.

Hinc oppositæ rationi respondetur, hos casus non esse per se primo delegatos Inquisitoribus, quasi pro ipsis sit constitutum speciale Tribunal, sicuti est institutum pro hæresi, sed ex suppositione talis Tribunalis extensa est jurisdictio ad hæc quoque delicta, tanquam aliquo modo concernentia ad fidem. Unde non habent illam specialem delegationem, quam habet hæresis, nec quoad specialem istam delegationem militat in ipsis eadem ratio, quæ militat in hæresi.

Atque ex his colligitur, schismaticos posse absolvi virtute jubilei, quando conceduntur casus Bullæ Cœnæ, si sint purè schismatici ita, ut non habeant hæresim admixtam. Nam non peccant contra fidem, & ideo non sunt hæretici. Excommunicatio autem lata contra schismaticos non habet specialem reservationem, sicut habet casus hæresis. Est tamen advertendum cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 39. *ar.* 1. *ad* 3. schisma regulariter esse conjunctum cum aliqua hæresi, ac proinde in foro externo præsumuntur hæretici. Et ideo si casus contingat, diligenter examinandi sunt, an etiam aliqua hæresi inficiantur. Quoniam verò non omnes confessarii ab Ordinario approbati, sunt theologi, & apti ad discernendum hæreses à schismate, ideo debebunt hujusmodi pœnitentes vel ad Inquisitores remittere, vel ad confessarium, qui valeat discernere, an cum schismate sit hæresis conjuncta.

Neque huic doctrinæ obstat Constitutio Pauli IV. de qua Rodriq. in addit. ad Bul. Cruciatæ §. 9. *num.* 66. in qua præcipit in virtute sanctæ obedientiæ confessariis omnibus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ut diligenter inquirant à pœnitentibus, num; habeant, vel legant libros hæreticos, vel damnatos ab Ecclesia, aut imprimant, aut de ipsis aliquam notitiam habeant, nec prius absolvant, quàm hæc omnia Inquisitoribus denuncient. Nam id consuetudine abrogatum est. Constat enim ex praxi, quod confessariis non adhibent hanc inquisitionem, sed si casus contingat, servant dispositionem Bullæ Cœnæ. Et dato, quod id esset in suo robore, procederet tantum extra tempus Jubilei, ac sufficeret, quod libri hæretici traderentur Inquisitoribus.

Scite quoque dubitatur, an quando in jubileo conceduntur casus Bullæ Cœnæ, excepta hæresi, possint absolvi, qui exterius tantum negant fidem, fingendo transire ad paganismum, &c. Quod autem exterius fidem abnegantes præsumantur in foro externo hæretici, ac ut tales puniri possint, certum est. Unde quando eos pœnitet sui peccati contra exteriorem confessionem fidei, recurrere debent ad Inquisitores, ut sibi etiam pro foro externo consulant.

Tenendum autem est, posse hujusmodi abnegantes absolvi virtute jubilei, immò etiam extra Jubileum. Ita Navar. *in man. cap.* 11. *numero* 17. Sot. *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 2. *ar.* 3. Sylvest. *v. hæresis quæst.* 2. *Suar. de cens. disp.* 4. *sect.* 2. *numero* 32. & *disp.* 21. *sect.* 2. *numero* 3. Tolet. *lib.* 4. *sum. cap.* 4. *numero* 6. Ludov. à Cruc. *in Bul. Cruc. disp.* 1. *cap.* 3. *dub.* 7. *numero* 5. Sayr. *lib.* 4. *clav. reg. cap.* 4. *numero* 11. Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 42. *dub.* 2. *num.* 11. Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 4. *dub.* 2. *concl.* 3. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 9. Avila *p.* 1. *de cent. dub.* 11. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 7. *numero* 6. Valent. *tom.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 12. *pun.* 1. Fagund. præcept. 2. Eccles. *lib.* 8. *cap.* 8. *numero* 39. Sylvius 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 3. *concl.* 2. Homobon. *p.* 1. *exam. tr.* 7. *cap.* 1. *quæst.* 4. *Valer. in differ. utriusque fori v. hæresis diff.* 2. *numero* 1. Gyprius *de casib. reser. cap.* 6. *cas.* 4. *numero* 83. Zanard. *p.* 1. *direct. precept.* 1. *cap.* 11. Mercer. de Sacram. *quæst.* 66. *ar.* 9. *num.* 4. Granad. 2. 2. *contr.* 1. *tr.* 15. *disp.* 13. *numero* 11. & ex nostris Simanch. *de cath. instit. tit.* 31. *num.* 3.

Probatur. Exterior negatio fidei absque errore in intellectu, non includit hæresim, sed est tantum peccatum contra præceptum confessionis fidei. Atque adeo non habet locum excommunicatio lata contra hæreticos. Quia in hoc casu non intervenit hæresis, quæ consistit in errore intellectus contra fidem, sine quo non est hæresis. Ac proinde ubi non est delictum, pro quo ponitur excommunicatio, nec etiam habet locum excommunicatio, præsertim quia pœna requirit delictum consummatum.

Nec obstat Caietanus 2. 2. *quæst.* 12. *ar.* 1. in fine, dicens, quod Ecclesia non judicat de internis, neque pœna afficit, ac proinde excommunicatio contra hæreticos est ratione actus hæretici externi. Sic occidens absque animo occidendi, & solo metu, irregularis est, ac excommunicatus, si occisus sit clericus.

Nam respondetur, non judicare de internis per se, sed tantum de ipsis judicat, ut manifestatis per actus externos, & hoc pacto punit hæresim. Quando autem non adest hæresis interna, actus externus non subjicitur pœnis, quia non est vera hæresis. Nec est eadem ratio de homicidio, Nam hoc consistit in solo actu externo, in quo habet suum esse consumatum, & actus internus non est formaliter homicidium, sed causa homicidii. Et qui metu occidit, adhuc peccat, & actus est simpliciter voluntarius, licet secundum quid involuntarius.

Unde colligitur, quod siquis se fingat hæreticum animo favendi hæreticis, quatenus tales sunt, si tamen non contrahat errorem in intellectu, non erit hæreticus, sed fautor hæreticorum, ut notant Navar. *cap.* 11. manual. *numero* 27. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 7. *numero* 8. & Ludovic. à Cruc. in Bul. Cruc. *dis.* 1. *cap.* 3. *dub.* 3. *numero* 7. sicque non contraheret excommunicationem Bullæ Cœnæ contra hæreticos, sed contra fautores hæreticorum. Et ideo virtute jubilei poterit absolvi, quando excluditur sola hæresis.

At quid de dubio in fide? Num scilicet, quando excluditur hæresis, possit absolvi virtute jubilei? Solutio hujus difficultatis pendet, an dubius in fide sit hæreticus. Quod autem sit hæreticus, ac proinde non possit absolvi, nisi adsit specialis facultas circa hæresim, tradunt Jo. Andr. *in cap.* 1. *numero* 1. *de hæret.* ibique Abb. *numero* 1. aliique Canonistæ, Caietan. 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 2. *not.* 1. Aragon. *dub.* 2. Gabr. *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *an.* 1. *not.* 3. ac cæteri, quos refert Sanch. *d. cap.* 7. *numero* 11. Nam in d. *cap.* 1. *de hæret.* dubius in fide dicitur infidelis. Et talis perdit assensum certum fidei. Non perditur autem, nisi per hæresim. Et quia habet certa pro dubiis, quod est errare in fide.

Quod verò non sit hæreticus, si pure sit dubius ita, ut neque in unam, neque in alteram partem præbeat assensum, asserit Canus *lib.* 12. *de loc. theol. cap.* 9. Sa. *v. hæresis num.* 1. & Sanch. *eo cap.* 7. *num.* 12. qui tamen advertunt, quod cum dubio de rebus fidei solet esse annexum judicium, quod res fidei non sint omnino certæ, in quo consistit hæresis.

In hac re tenendum est, dubium in fide non esse verè hæreticum, si sistat in sola ratione dubii, ac proinde posse absolvi à quocunque confessario, etiam extra tempus jubilei, quia nullam contrahit censuram. Nam hæresis est essentialiter electio pertinax alicujus erroris contra veritatem fidei, ut docent Augustinus *lib. de util. cred. cap.* 1. relatus *in can. hæreticis* 24. *quæst.* 3. & Hieronymus *in cap.* 5. *ad Galat.* & *in cap.* 3. *ad Tit.* relatus ibidem *in can. hæresis*, & communiter Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 2. *ad* 3. quare de ratione hæresis est pertinacia in aliquo errore circa fidem. Qui autem dubius est, neutram partem eligit, sed suspensus manet. Unde multo minus habet pertinaciam. Quod ita confirmatur. Qui dubius est, non dissentit à rebus fidei. Hæresis autem dicit dissensum.

Ad primam verò rationem contrariam respondetur, dubium in fide dici infidelem, tum quia præsumptive in foro externo talis est, tum quia est talis privative quoad actum, non autem positive per actum contrarium.

Ad secundam, assensum fidei amitti non solum per actum contrarium positivum, qui requiritur ad hæresim, sed etiam, per ipsum dubium. Sicut etiam in naturalibus certitudo perditur, non solum per actum contrarium positivum, sed etiam per dubium, quod est medium inter fidem & hæresim, quando agitur de revelatis.

Ad tertiam. Qui haberet res fidei certas pro dubiis, non esset dubius in fide, sed haberet assensum contrarium fidei, & ideo erraret in fide, ac esset hæreticus. At si dubius in fide reflecteret supra suum dubium, & non assentiretur, quod res fidei essent dubiæ, sed tantum dubitaret de earum certitudine, adhuc remaneret intra rationem dubii, & non esset hæreticus. Et hoc pacto puto, ut plurimum contingere in iis, qui dubitant in fide ac reflectunt supra suum dubium, non autem quod positivè assentiantur, quod res fidei sint dubiæ.

Ex quo habetur, quod quando pœnitens, qui fuit dubius in fide, nescit explicare, an consenserit, quod res fidei sint dubiæ, an verò tantum dubitaverit, quod præcipue in rudibus contingere potest, poterit à confessario absolvi, quia non apparet de consensu, in quo fundatur hæresis, atque adeo nec de reservatione, ac proinde præsumendum est, non adesse materiam reservatam, ideoque nec excommunicationem. Quia in pœnis facienda est benigna interpretatio *cap.* ex literis de constit. & *cap.* in pœn. de reg. jur. in 6. Unde quando agitur de damnando aliquo, tanquam excommunicato, debet delictum esse certum, ob quod est imposita excommunicatio.

Quando autem quis dicatur in articulo mortis constitutus, alibi explicavimus; Atque ex hoc Duard. *lib.* 3. in Bull. Cœnæ *d.* §. 2. *quæst.* 2. *numero* 1. vult quod simplex sacerdos possit absolvere traditum brachio sæculari: Sed cautè in hoc agendum esse, ac totum referendum supremo Tribunali, monet Carena *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 62.

Si verò hæretici, postquam fuerint pronunciati excommunicati, per annum in excommunicatione insorduerint, ex hoc sunt infames ipso jure, neque ad publica officia admittuntur, Auth. Credentes C. *de hæret. cap. excommunicamus* §. *Credentes eod. tit.* & apud Pegnam *post direct.* Fridericus Imperator *in constit. Catharos* §. *statuentes*, Innocentius IV. in constit. quæ incipit. *Noverit Universitas*, edita anno 1254. Nicolaus III. in Constit. ejusdem initii, emanata anno 1381. Martinus V. in constit. lata sub anno 1418. Paulus IV. in constit. cum ex Apostolatus emissa sub anno 1558. Quod si isti fautores fuerint clerici, & per annum insorduerint in excommunicatione, post annum omni Officio, & Beneficio privandi sunt.

Secunda pœna est irregularitas, *cap.* 2. *de hæret. in* 6. & *can. nos d.* 51. & §. idem Daniel 2. *q.* ubi dicitur hæreticos ad nullum officium Ecclesiasticum admittendos, & irritum decernitur quod in contrarium actum fuerit; Et expressius in Epistola 22. Innocentii primi C. I. ad Episcopos Macedoniæ, ubi etiam revertentes ad fidem Catholicam ab hæresi remanent irregulares, ut promoveri nequeant can. presbyter de pœnit. d. 5. Estque communis sententia, de qua vide Sanchez. *d. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 2. Layman. *de irregul. cap.* 4. *nu.* 11. Quinimmo Suar. *de cens. disp.* 43. *sect.* 2. *num.* 8. & 11. Sanchez *loc. cit. num.* 8. & Farinac. *ibidem* illam extendunt ad suspectos de hæresi, quando suspicio oritur ex aliqua cooperatione ad hæresim, non vero ex aliis causis.

Ac etiamsi hæreticus sit occultus. Quia ipsa irregularitas per se est annexa hæresi, ut probat Sanchez *loc. cit. num.* 2. & Farinac. *d. q.* 192. *num.* 68. Duratque, ut dixi, quamvis hæreticus conversus, & admissus ad gremium Ecclesiæ, pœnitentiam peregerit, ut etiam colligitur ex *can. convenientibus*, 1. *quæst.* 7. & *ex cap. inter sollicitudines de purg. canon.* & docet Pegna *p.* 3. *com.* 162. Quamvis diversæ olim fuerint antiquorum canonum sententiæ. Nam Concilium Nicenum c. 8. relatus in *can.* si qui voluerint, & in *can.* convenientibus 1. *quæst.* 7. censuit Novatianos redeuntes, in clero remanere, ac ordinem retinere posse, dummodo ante omnia per publicam scripturam fateantur, se cum omni consensu Ecclesiæ Catholicæ statuta observaturos. Concilium verò Elibertinum *can.* 51. eos neque recipi in clerum, neque ordinari posse, neque in clero manere, neque ordinem servare decrevit, cum quo concordat Auctoritas D. Cypriani *in can.* 1. *q.* 7. satis *enim*, inquit, *habent, quod ad pacem admittuntur, qui hostes pacis extiterunt, nec debent illi revertentes ea apud nos*

ordina-

ordinationis , & honoris arma retinere , quibus contra nos rebellaverunt. Oportet enim Sacerdotes , ac Ministros , qui altari , & Sacrificiis deserviunt , integros , atque immaculatos esse , cum Dominus in Levitico loquatur , homo , in quo fuerit macula , & vitium , non accedat offerre Dei Deo. Idcircò satis est , talibus veniam dari , nec debet in domo fidei perfidia promoveri. Nam quid bonis , re innocentibus , atque ab Ecclesia non recedentibus , reservamus , si eos , qui à nobis recesserint , & contra Ecclesiam steterint , honoramus?

In hac Canonum diversitate Ecclesia experta aliquorum fictas pœnitentias , servat irregularitatem, etiam post pœnitentiam manere , ut in *can. illud quoque d.* 50. Gloss. *in can. nos consuetudinem d.* 12. Specul. *in tit. de disp. §. justa* Felin. *in cap. eam te num.* 12. *de rescript.* D. Anton. *in sum. p.* 3. *tit.* 28. *cap.* 6. Maiol. *de irreg. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 1. Decian. *lib.* 5. *cap.* 54. *num.* 17. & *seqq.* Navar. *in sum. cap.* 27. *num.* 205. Pegna *in direct. p.* 3. *q.* 113. *com.* 162. Sanchez, qui alios refert *lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *num.* 2.

Quod tamen intelligi debet non propter desperationem indulgentiæ, sed rigore disciplinæ , ut majori medicina humilitatis adhibita , redeuntis salus tutius muniretur , *can. ut constitueretur d.* 50. Nam si pœnitentia peracta redeuntes laudabiliter se gesserint , consuevit cum eis misericorditer dispensare glossa , Felinus , Maiolus , ac reliqui supra citati. In qua parte Concilii Niceni misericordiam Ecclesia imitatur , quod non juris rigore , sed ex pietate & dispensatione censuit, Novatianos esse recipiendos , ut Gratianus animadvertit in summa *d. can. si qui voluerint* 5. *quæst.* 7.

Quæ misericordia , ut proficiat , non unica largitione consuevit effundi , sed gradatim, ac maxima adhibita circumspectione. Quandoque enim dispensat , ut possint tantum in ordinibus susceptis ministrare , non autem ut ad superiores ascendant , *can. si quis heretica & can. omnis* 1. *quæst.* 1. *can. saluberrimum* 1. *q.* 7. Quod si nullum Ordinem habent remanent prorsùs incapaces ; adeo ut ne ad primam quidem tonsuram valeant promoveri , ut per D. Antonin. *de censur. cap.* 100. Sylvest. *v. irregularitas q.* 5. Maiol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 3. Pegna *d. p.* 3. *com.* 163. Quandoque ut in Episcopatu persistere possit, non autem Primas effici , ut *in can. nos consuetudinem*, ubi Gloss. v. *prohibemus d.* 12.

Aliquandò etiam talium revertentium tantus virtutum splendor emicuit , ut ad omnes dignitates cum eis fuerit dispensatum , *can. ipsa pietas* 23. *quæst.* 4. Gloss. *in d. can. Nos consuetudinem* , idque non semel novimus temporibus nostris in hominibus antea hæresi infectis , qui summa Christi spe adeò concoaluerunt , ut quasi mundi Luminaria resplendentes ad summos Ecclesiæ gradus apostolica indulgentia pervenerint. Quod tum maximè factum legimus , cum id Ecclesiæ necessitas , vel utilitas expostulabat , Augustinus *epist.* 50. *d. can. convenientibus* 1. *q.* 7. Corrad. Bru. *de heret. lib.* 3. *cap.* 7.

Et licet magis cum jure congruere aliis quibusdam videatur , in hanc pœnam tantummodo incurrere hæreticum notorium , qui sit manifestus, vel per evidentiam facti , vel per Judicis sententiam , vel per propriam in judicio confessionem. Talis enim hæreticus etiam ad fidem catholicam reversus , & ab omni excommunicatione solutus , ac liber , absque legitima dispensatione nequit ad ordines promoveri , attamen reverà magis cum jure convenit id , quod jam diximus , ut colligitur *ex can. Saluberrimum* 1. *q.* 7. Quod ratio confirmat , cum hæreticus reconciliatus Ecclesiæ , abjurata hæresi , ad laicam communionem admittatur , *can.* 1. *q.* 6. Cæterùm dispensatione permittitur in ordinibus ante hæresim susceptis ministrare *can. si quis heretica* 1. *quæst.* 1. Nonnunquam dispensatione conceditur , ut possit sacris ordinibus initiari , & creari Sacerdos *can. convenientibus* 1. *q.* 7. Etsi hoc multi limitent , ut reversus ad fidem Catholicam non sit irregularis, si hæresis non fuit notoria , ut de communi testatur Layman. *loc. cit.* Sayr. *lib.* 7. *cap.* 12. *num.* 16. Garz. *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *num.* 83. cum seq. Item aliqui limitant , ut non procedat in conversis etiam ab hæresi notoria in regionibus palam infectis , ubi hæreses impunè grassantur Navar. *d. consil.* 1. *de constit. quæst.* 14. *numer.* 42. Layman. *cit. cap.* 4. *num. ult. & lib.* 4. *tr. de fid. cap.* 16. *nu. ult.* §. 6. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 9.

Ab hac autem irregularitate neque Episcopus , neque Inquisitor , sed solus Romanus Pontifex dispensare potest , ut per Eymer. *p.* 126. Zanchin. *de heret. cap.* 38. Pegna *loc. cit.* Sanch. *d. cap.* 25. *num.* 5. & 6. Farinac. *d. quæst.* 192. *numero* 75. Carena *ubi supra num.* 140. cum hæretico autem occulto converso , an possit Episcopus in irregularitate dispensare vigore S. Concilii Trid. *d. sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* affirmant Sanchez *d. cap.* 25. *numero* 15. Farinac. *d. quæst.* 192. *num.* 79. Sanctarell. *de hæres. cap.* 25. *numero* 7. & 8. Castropal. *p.* 6. *de censur. disp.* 6. *pun.* 19. Negant Suarez de censurâ *disp.* 43. *sect.* 1. *numero* 15. & *de fide disp.* 21. *sect.* 5. *numero* 2. ac Ricciul. *d. lib.* 5. *cap.* 16. Bonac. *eod. tract. numero* 12. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 46. Filiuc. *tr.* 20. *numero* 231. Quibus & ego adstipulor , malè reclamantibus Henriquez *lib.* 14. *de irreg. cap.* 18. *numero* 2. & Zech. *in sum. tr. de fid. cap.* 11. *numero* 16. Nam si nequit absolvere ab excommunicatione, ob hæresim occultam contracta multo minus ab irregularitate.

Vera enim est illa regula, quæ colligitur ex *cap. cum illorum de sent. excom.* quod ubi alicui denegatur facultas absolvendi, quæ est minor, multò magis denegatur facultas dispensandi , quæ est major, ut ibi notat Abb. *num.* 2. Socin. *num.* 6. ac Felin. *num.* 1. Quidquid dicat Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 25. cujus rationes sunt satis leves. Cum igitur Episcopus non possit absolvere ab hæresi etiam occulta , nec potest dispensare super irregularitate , ex hæresi orta ; Nec Inquisitoribus suffragatur constitutio , *cum sicut* §. *vobis* Clementis VII. Quia , ut advertit Pegna *com.* 175. hæc videtur revocata per sequentes Pontificum constitutiones. Quod multò magis procedit, si agatur de dispensatione quò ad usum sacerdotii in altaris ministerio; Nam cum hæc sit res gravissima , est summo Pontifici reservata , Sylvest. *v. irregularitas q.* 5. Maiol. *de irreg. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 16. Zanchin. *de heret. cap.* 28. Pegna *p.* 3. *com.* 161. Navar. *d. cap.* 27. *num.* 205. Suar. *loc. cit. nu.* 5. Sanch. *d. cap.* 25. *nu.* 14. Et ideo B. Pius V. sub anno 1567. die 6. Septembris Pontificatus sui anno secundo scripsit Didaco de Spinola generali Inquisitori Hispaniæ , & inhibuit , nè posset hujusmodi homines ad aliqua beneficia , aut si Clerici forent, ut ad superiores Ordines ascenderent, habilitare, aut cum Presbyteris dispensare , ut in altaris ministerio deser-

deservierit. Pro parte tamen hæc irregularitas est dispensabilis ab Episcopo, ut Clerici in susceptis ordinibus possint ministrare, præterquàm in exercitio altaris, ut per Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *num.* 14. Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 2. *num.* 6. Farinac. *de hæres. q.* 192. *num.* 18. dummodo sit sequuta abjuratio, ac pœnitentia, & citra usum sacerdotis in altaris ministerio, & audiendi confessiones. Additque Carena *p.* 2. *tit.* 1. *nu.* 143. Quod nec possunt dispensari ad exercitium sacramenti pœnitentiæ, ubi ex Genuen. *in prax. cap.* 53. *num.* 3. refert, quod in Curia Archiep. Neapol. qui abjurarunt de vehementi non solent admitti ad audiendas confessiones, & Ricc. *vol.* 2. *collect.* 567. refert de hoc decisionem supremi Tribunalis. Præsertim personarum sæcularium, quia quæcumque gratia, etiam per sedem Apostolicam facta hæretico, nunquam includit, ut possit audire confessiones, nisi specialiter exprimatur, ut pluribus probant Judiciale Inquis. decreto 8. Maiol. *de irreg. d. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 6. Idemque Carena subdit, quod nec Medici, nec Ludimagistri, qui abjurarunt de vehementi, ad primæva munera habilitari sine speciali indulto Pontificis, ac ita decisum fuisse in litteris Cardinalis Pisani 28. Aprilis 1571. *quæ misericordia.* &c.

Tertia pœna est infamia, nobilitatis amissio, ac inhabilitas ad omnes honores, & dignitates, estque infamia juris *ex can. alieni* 2. *q.* 7. *can. infames* 6. *q.* 1. ex constitutione Alexandri IV. edita anno 1258. incip. *quod super*, Honorii IV. sub anno 1280. incip. *exhibita*, & Martini V. sub anno 1418. cujus initium *Inter cunctas*, & habetur *ex auth. Gazaros C. de hæret. & in l. cunctos* populos *C. de sum. Trinit.* & in Constitut. *Catharos* Friderici Imperatoris, & in Constit. *exurge, Domine* Leonis X. apud directorium, & tradunt Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 26 *à num.* 1. Farin. *de hæres. q.* 189. *num.* 56. & tanquam infames privantur privilegiis *l.* 1. *C. de hæret.* Quinimò sunt infames facto & jure, Pegna *p.* 1. *com.* 4. Farinac. *de hæres. q.* 189. *num.* 55. Unde nec Judex, nec Testis, neque actor, neque Tabellio, nec quid simile, ob hæresim quis esse potest. Quia hæc omnia infamibus prohibita sunt, ut habetur *in cap. infamibus de regul. jur. in* 6. *& in l.* 2. *cod. de dignit. & in l. quoniam C. de hæret. & in cap. excommunicamus* 1. *de hæret. in* 6. de quo mox etiam.

Hæc autem pœna incurritur ipso facto, & ante Judicis sententiam, ut probant Pegna *p.* 1. *com.* 4. Alphons. de Castr. *lib.* 2. *cap.* 9. *de justa hæret. punit.* Farinac. *de hæres. quæst.* 186. *num.* 55. Requiritur tamen declaratoria criminis, ut tanquam talis tractari debeat, ut per & antè omnes probat Bursat. *cons.* 14. *numer.* 18. *&* 23. *lib.* 1. Farinac. *loc. cit. num.* 56. & Sanchez d. *lib.* 2. *cap.* 26. *numero* 1.

Et licet Carthius *lib.* 2. *de justa hæret. punit. cap.* 9. dicat hujusmodi infamiam contrahi ab hæretico ante condemnationem criminis, & Judicis sententiam, quia est ipso jure irrogata. Deindè, quia hæc pœna in privatione, non autem in actione consistit, sed pœnæ, quæ privationem tantùm, non actionem continent, ipso facto, ante ullam Judicis sententiam contrahuntur. Demum quia eadem est ratio de infamiæ pœna, quæ de privatione bonorum, sed Hæreticus ante condemnationem criminis, amittit suorum bonorum dominium. Ergo pariter infamiam incurrit.

Veriùs tamen, hæreticum hac pœna non affici, nisi post sententiam Judicis; Nam infamia juris nunquam contrahitur, nisi post condemnationem criminis, ut colligitur *ex l.* 1. *ff. de his qui not. infam.* Idque apertè docent Dyn. *in cap. infamibus de regul. jur. in* 6. Abb. *in cap. testimonium de testib. & cap. exceptionem de except.* Nec obstat quod sint infames ipso jure, siquidem infamia est juris, ergo ipso jure contrahitur. Respondetur infamiam juris dici, quia statim ut per Judicis sententiam crimen est declaratum, reus est infamis, nec enim opus est, ut Judex condemnet reum, ut infamem, sed tantum ut crimen declaret. Sicut bona hæreticorum ipso quidem jure sunt confiscata, sed requiritur Judicis sententia, qua crimen declaretur. Verùm animadvertendum est si crimen hæresis fuerit notorium per evidentiam facti, hæreticus infamiam etiam contrahit facti, non juris, quæ infamia facti per contrarium factum aboletur.

Ex quibus deducitur primo, eos repelli ab omnibus honoribus, & dignitatibus *l. quæ Samaritis C. de hæret. cap. ut commissi* §. *privandi de hæret. in* 6. Boich. *in cap. ad abolendam num.* 20. *eod.* Felin. *in cap. excommunicamus* 1. *numer.* 3. *eod. tit.* Afflict. *in constit. Regni de hæret. post num.* 29. Carer. *de hæret. num.* 145. Royas *sing.* 81. Decian. *in tr.* IV. *lib.* 5. *cap.* 43. *num.* 8. Cantera *rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 10. & pari ratione repelluntur à publicis officiis, *auth. credentes. C. de hæret. c.* 2. §. *hæretici autem*, *d. cap. ut commissi* §. *eod.* Ostien. *in cap. si adversus post num.* 2. *de hæret.* ibique Cardin. *num.* 1. Soccin. *in d. cap. excommunicamus num.* 34. Royas *sing.* 86. Decian. *loc. cit. nu.* 3. & Farinac. *de hæres. q.* 189. *num.* 44.

Et ideo non possunt creari civitatum defensores, *l. jubemus*, ubi Salic. *C. de Episcop. aud.* Neque vocari ad Concilia *d. auth. credentes*, *d. cap. excommunicamus* §. *credentes*, *l. Manichæi* 1. *C. de hæret.* Neque possunt esse Judices *d. auth. credentes* cum aliis supra citatis, Albertin. *in rubr. C. ejusdem tit. num.* 6. Ostien. *in d. cap. si adversus eod. num.* 2. ibique Jo. Andr. *num.* 3. Socin. *num.* 39. & Avan. *numer.* 10. ac probatur pluribus Constitutionibus relatis à Pegna post Eymer. & à Farinacio *de hæres. q.* 181. *num.* 49.

Unde processus coram Judice hæretico agitatus, est irritus ipso jure, Clem. 1. §. *fin.* ubi Cardinal. *de usur.* special. *tit. de advoc.* §. 1. Marant. *in specul. p.* 4. *dist.* 16. *num.* 77. Royas *sing.* 88. *nu.* 3. sicuti etiam nulla est ipso jure sententia ab hæretico lata, etiamsi sit lata inter ignorantes, ut præter Doctores supra deductos, scribit Cardin. *in d. cap. si adversus num.* 4. Calderin. *in tr. de hæret. rubr. de pœn. num.* 2. *&* §. *quæ pœna nu.* 14. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 43. *numer.* 3. *& cap.* 51. *numer.* 79.

Deducitur secundò, quod neque possunt esse arbitri, vel arbitratores, cùm arbitria sint instar judiciorum, ut pluribus probat Jo. Bapt. de S. Sever. *de arb. lib.* 4. *cap.* 9. & Royas *sing.* 20.

Tertiò deducitur, quod neque possint advocationis munere fungi *d. l. quæ declamantis & d. auth. credentes C. eod. d. cap. excommunicamus d.* §. *credentes*, Vital. *in rubr. de crim. hæres. num.* 9. Carer. *de hæret. num.* 151. Royas 105. Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *nu.* 61. Decian. *d. cap.* 43. *num.* 4. *& d. cap.* 51. *nu.* 79. & extat constitutio Innocentii IV. quæ incipit ad extirpandas, Pauli IV. incip. *cum ex Apostolatus officio*, aliæque plures apud Pegnam. Nam advocati officium est honorificum *l. advocati C. de advoc. diver. jud. l. sancimus in princ. C. eod.*

Deducitur

Deducitur quartò, quod neque poſſunt adipiſci gradum Doctoratus, quia Doctoratus eſt dignitas, *cap.* quanto, ubi Doctores de magiſtr. *l. providendum ſub initio, C. de poſtul.* Bartol. *in l. omnes C. de decur. lib.* 10. *& in l. generaliter* §. *fin. ff. eod.* Abb. *in cap. propoſuiſti n.* 15. *de prob.* Alex. *conſ.* 94. *n.* 2. *lib.* 1. Rebuf. *in l.* Curialis *n.*1. *&* 2. *C. de decur.* Royas *ſing.* 105. *num.* 2.

Quinto deducitur, quod hæreticis, eiſque credentibus, ac eorum fautoribus, ac receptatoribus nulla prorſus fides adhibetur ita, ut, etiamſi publici tabelliones exiſtant, eorum inſtrumenta nullam prorſus faciant fidem *d. auth. credentes v. ſi tabellio*, *d. cap. excommunicamus* §. *credentes*, ibique Abb. *antiq. num.* 2. Oſtien. *num.* 19. Jo. Andr. *nu.* 15. Boich. *n.* 11. Anchar. *nu.* 3. Socin. *nu.* 39. & extant Conſtitutiones Pontificiæ ſuperius relatæ apud Pegnam. Verſatur ſiquidem tabellionatus officium circa fidem veritatis, nec poteſt erga homines eſſe fidelis, qui Deo extitit infidelis *can. nulla officia d.* 54. *can. non poteſt* 2. *q.* 7. Quod eſt intelligendum de inſtrumentis poſt hæreſim confectis, Abb. *antiq. loc. cit.* Petr. de Unſola *in pr. notar. num.* 25. Royas *ſing.* 89. *num.* 2. Scacc. *de judic. cap.* 98. *num.* 19. An autem poſt pœnitentiam, & reconciliationem cum Eccleſia poſſit notariatus officium exercere, extat conſultatio Riminaldi junioris *conſ.* 185. *lib.* 2. qui expenſis utriuſque partis argumentis, tandem concludit pro affirmativa.

Sexto deducitur, quod hæretici, eiſque credentes, eorumque receptatores, fautores, ac defenſores repelluntur etiam à ferendo teſtimonio *d. auth. credentes*, *d. cap. excommunicamus* §. *credentes*, *can. ſi hæreticus*, *& can. pagani* 2. *q.* 7. *l. quoniam de hæret.* Tum quia non eſt credendum iis, qui à ſe fidem veritatis abjecerunt *d. can. non poteſt* 2. *q.* 7. Tum etiam quia facultas ferendi teſtimonium eſt generoſæ dignitatis *can. præceptum in fine* 32. *quæſt.* 5. Archid. *in cap. accuſatus* §. *licet in* 1. *not. de hæret. in* 6.

Sunt tamen aliqui caſus, in quibus hæreticorum teſtimonium ſpeciali quadam ratione admittitur, quos copioſe congerit Farinac. *de teſtib. q.* 55. *num.* 111. *& ſeqq.* inter quos cùm conſtituatur, hæreticos repelli à teſtimonio tantum in judicialibus, non autem in contractibus, vel in teſtamentis *ex l. quoniam multi C. de hæret.* ideo nonnulla circa illius legis intelligentiam ſunt advertenda.

Primo igitur animadvertendum eſt, quod textus in *d. l. quoniam* plures enumerat hæreticorum ſectas, quibus omnis legitima converſatio interdicta eſt, & penitus ab omni & quocunque teſtimonio dicendo repelluntur, cujuſmodi ſunt Manichæi, Borbonitæ, Samaritæ, Montaniſtæ, & alii qui ibi connumerantur. Aliis verò hæreticis permittitur, ut poſſint ferre teſtimonium in contractibus, ac teſtamentis tantum. Hujus diſtinctionis ratio ex eodem textu colligitur, nempe quia Manichæis, Borbonitis, & aliis in textu enumeratis pro reatus ſimilitudine omnis legitimus actus interdictus eſt. Unde mens illius textus fuit, hæreticis declaratis, ſive dogmatizantibus interdicere omnem actum, & converſationem legitimam, & ſic facultatem ferendi teſtimonium, ſive in judicio, ſive in contractibus, vel teſtamentis. Reliqui verò hæretici, quibus permittit teſtimonia in teſtamentis, & in contractibus ſint illi, qui non profitentur explicite aliquod dogma declaratum, ſed ex argumentis reperiuntur à judicio catholicæ Religionis deviare juxta textum *in l.* 3. §. *hæreticorum C. de hæret.*

Deinde animadverſione dignum eſt, quod textus *in d. l. quoniam*, dum quibuſdam hæreticis permittit teſtimonium ferre in ultimis voluntatibus, & in contractibus non permittit ſimpliciter, ſed propter cauſam, nempe propter utilitatem neceſſariis uſus, ne probationum facultas anguſtietur. Quæ quidem cauſa reſtringit diſpoſitionem ad ipſam cauſam *l. cum pater* §. *dulciſſimis ff. de leg.* 2. Aret. *conſ.* 161. *col.* 3. Dec. *conſ.* 379. *num.* 5. *& conſ.* 64. *num.* 6. Et propterea caſus, in quibus recipiuntur teſtimonia hæreticorum, ſive Judæorum inter catholicos, ſunt intelligendi, quando alii non adſunt teſtes catholici, qui contractui, vel teſtamento intereſſe poſſint. Quia tunc verè adeſt neceſſitas, & coarctatur facultas probationis, ad quod facit textus *in cap. in fidei favorem* §. præſertim de hæret. in 6. & in l. conſenſu §. ſuper plagis C. de repud. *& in l. non omnes* §. *à barbaris ff. de re milit. & in l. Divus*, *verſ. Et ſi aliter veritas ff. de quæſt. cap. veniens* 2. ubi Doctores, & *cap. fin.* ibique Abb. *in* 2. *not. de teſtib.* Cæphal. *conſ.* 227. *num.* 32.

Poſtremo eſt advertendum, quod in caſibus, in quibus teſtes hæretici admittuntur, operantur, ut actus geſtus ſubſiſtat, non autem poſſunt de illo actu teſtificari in judicio, Affl. *dec.* 234. *in fine* poſt Alex. *conſ.* 35. *ſub fin. & conſ.* 78. *pariter ſub fin. lib.* 1. & poſt alios, quos allegat.

Cùm verò ab initio cognoſci facile non poſſit, an verſemur in caſu, in quo hæreticorum teſtimonium admittitur, ſi quando probanda ſunt facta, quæ non poſſunt probari, niſi per hæreticos, ideo in praxi prudentiſſimi Judices in partibus, in quibus viget hæreticorum multitudo, decernere debent remiſſorias cum facultate recipiendi teſtes, etiam hæretica labe infectos, ſalvis tamen exceptionibus ad hoc, ut probationibus factis, ac meritis negocii perpenſis, poſſit pars ſuas exceptiones producere, & Judex pro ſua prudentia decernere quanta fides ſit eis adhibenda juxta textum *in l.* 3. *ſub initio* §. *ideoque ff. de teſtib.*

Deducitur autem ſeptimo, quod hæretici nequeunt interpretari proceſſus in judicium productos, vel producendos, ſive illos de una ad aliam linguam transferre. Tum quia iſti interpretes habentur loco teſtium *l.* 1. ubi Doctores *ff. de ventr. inſpic.* Alex. *conſ.* 179. *num.* 10. *lib.* 2. Tum etiam quia in hac interpretatione requiritur veritas *l.* 1. §. *fin. ff. de verb. oblig.* quæ ſane veritas in hæretico non reperitur, *can. hæreticus*, & *can. non poteſt* 2. *quæſt.* 7.

Ex quo patet, non eſſe probandam doctrinam Angeli *in auth. ut præponatur nomen Imperatoris nu.* 2. dum ait, quod dum agitur de interpretatione, vel ſignificatione litterarum græcarum, vel hæbrearum, aut aliarum ſimilium ſtatur declarationi unius, etiamſi ſit hæbreus, ideoque Alex. d. *conſ.* 179. *num.* 9. ait, dictum Angeli procedere, vel quando hæbreus eſt electus de communi partium conſenſu, vel quando nullus alius eſt, qui litteras valeat interpretari juxta communem doctrinam Bartoli, & aliorum *in d. l.* 1. §. *fin. ff. de verb. oblig.*

Octavo deducitur, quod hæretici non poſſunt aſpirare ad aliquam militiam *l. quicunque* §. *nullam*, *l. Manichæos* 1. *& l. quæ Samaritis C. de hæret.* Decian. *tr. cr. lib.* 6. *cap.* 43. *num.* 4.

Ultimo deducitur, quod hæretici privantur omnibus ac quibuſcumque privilegiis, ſive illa competant intuitu Religionis, ut *in l.* 1. *C. de hæret.* ſive intuitu Reipublicæ, ut *in Auth. item privilegium C. eodem* ſive contemplatione perſonæ

personæ, ut *in l. Curiales C. eod.* ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, ad quod facit textus *in l. fin. C. de eod. tit.*

Ideo rescripta, etiam specialiter ab hæreticis impetrata, firmitatis robore carent, quia præsumuntur per fraudem extorta *l. 2.* ubi Glossa & Doctores *C. de sum. trin.* adeo, ut ex eorum manibus arrepta ad Principem cassanda, & laceranda debeant referri *l. sicut C. de pagan. & sacrif. eor. l. fin. C. si contra jus, vel util. publ.* Florian. *in l. 1. §. sed etsi quis num. 1. ff. fin. regund.* Simanch. *de cath. instit. tit. 45. n. 44.* Quod procedit, etiamsi in rescripto sit derogatum legibus in contrarium facientibus, Cyn. *jud. l. fin. C. si contra jus, & util. publ.* Castr. *in l. 2. num. 3. C. de Sacros. Eccles.* Conrad. Brun. *de hæret. lib. 5. cap. 7.*

An autem Inquisitores possint super hac infamia dispensare, ac hæreticos honoribus restituere, vide Pegnam ad Eymer. *p. 1. com. 4. sub finem* Zanchin. *de hæret. cap. 38.* Paul. Ghirland. *in tr. de relax. carcer. tit. de benef. & indulg. Princip. q. 1. & 2. & in tr. de hæret. q. 6. n. 2.*

Quare quarta pœna est privatio officiorum publicorum, ac dignitatum laicalium, & inhabilitatem ad hujusmodi consequenda, *l. infamiam C. de decur. cap. ut commissa §. privandi de hæret. in 6. l. quæ de Samaritis C. de hæret.* Constit. *Exhibita* Innocentii IV. anno 1286. Constit. *inter cunctas* Martini V. anno 1418. & constit. *Hisque ad ampliandam fidem* Innocentii III. apud Pegnam, & *cap. ut commissi de hæret. in 6.* Sanchez *in decal. d. lib. 2. cap. 26. n. 6.* Unde hæretici non possunt exercere ulla officia publica *cap.* quicumque *§. hæretici de hæret. in 6. & d. cap. ut commissi eod. tit. & lib. ac d. leg. quæ de Samaritis, C. de hæret.* Acta per eos sunt nulla, non possunt agere in judicio *leg. credentes §. nullus C. de hæret &* in constit. *ad extirpanda §. Quicumque* Innocentii IV. & constit. *Noverit universitas* Nicolai III. & constit. *Catharos* Friderici Imperatoris apud Pegnam, Non possunt esse Judices Constit. *ad extirpanda §. quicumque* Innocentii IV. & Clementis IV. Constit. *Noverit Universitas* Innocentii IV. & Nicolai III. Constit. *Cum ex Apostolatus* Pauli IV. d. Constit. *Catharos* Friderici Imperatoris apud Pegnam *Auth. Credentes §. quod si forte de hæret.* Neque Notarii ex d. constit. *Noverit Universitas* Innocentii IV. & Nicolai III. *& cum ex Apostolatus* Pauli IV. Neque Advocati *cap. excommunicamus 1. §. credentes eod. tit.* & in Constit. *ad extirpanda* Innocentii IV. & Clementis IV. *& in Catharos* Friderici Imperat. Et incurrunt privationem omnium Officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum *can. Miramur. 24. q. 1. cap. ad abolendam §. 1. de hæret.* Sanchez *d. lib. 2. cap. 26. num. 6.* Suarez *de fide disp. 21. sect. 5. num. 20.* Et inhabilitatem ad omnia illa & similia. Quod multi limitant ut procedat in hæresi publica tantum Sanch. *d. cap. 6.* Garz. *d. p. 11. cap. 10. n. 81.* de quo infra.

An autem hæretici sint ipso jure privati beneficiis Ecclesiasticis, anvè sint privandi per sententiam?

Censeo respondendum esse ipso jure privatos. Primo per *d. cap. ad abolendam de hæret.* ponderando illa verba, *& sic omni officio, & beneficio Ecclesiastico, secularis relinquatur arbitrio potestatis.* Nam verbum *spoliatus* executionem importat, & sic denotat privationem ipso jure, ut notat Butr. *in cap. fin. nu. 15. de postul.* ubi etiam per *cap. conquerente de rest. spol.* dat generalem theoricam, quod ubicunque aliquis utitur verbis, *præcipimus spoliari, vel spolietur*, licet sit verbum futuri temporis, tamen supponit privationem ipso jure, & denotat solam amotionem manualem, & quoad facti possessionem. Et sic refert fuisse allegatum in facto, *eumque sequitur* Felin. *in cap. 2. num. 3. & in cap. Rodulphus num. 25. de rescript.* & *in cap.* insinuatum sub initio de Simon. Ad quod vide textum *in cap. ex tua de cler. non resid.* juncta expositione Ostiensis, & Joannis Andreæ ibi *v. spoliari.*

Nec refragatur, quod hæc inductio tollatur ex verbis præcedentibus, ibi: *totius Ecclesiastici ordinis prærogativa nudetur.* Quæ verba videntur importare privationem per sententiam faciendam ex notatis à Felino *in d. cap. Rodulphus*, non autem privationem ipso jure. Nam respondetur, illud quoque verbum *nudetur* similiter referri ad manualem executionem, cum idem importet, quod *spolietur*, ut in *cap. 1. §. Illud autem in fin.* ibique Archid. *v. jam nudatus, id est spoliatus, de rest. spol. in 6.* ac proinde subintrat alia similis theorica Raphaelis *in l. providendum C. de postul.* per Glos. ibi positam *in v. foro*, & ab Angelo ibi approbatam, quod verbum futuri temporis importat latam à lege sententiam, quando est verbum executivum, quam theoricam sequitur Andr. sicul. *in cap. Sacerdos de Offic. Ordin.* relatus à Felino *in d. cap. Rodulphus n. 25. de rescript.*

Secundò pro hac conclusione est textus *in cap. cum secundum leges de hæret. in 6.* per quod patet bona hæreticorum esse publicata ipso jure ita, ut eorum dominium hæretici eo ipso amittant, nec aliud requiratur, nisi pronunciatio Judicis Ecclesiastici super crimine. Bonorum autem appellatione etiam beneficia Ecclesiastica continentur *cap. 1. de præb. & l. bonorum ff. de verb. signif.* ibique Rebuf. *& in prax. benef. tit. de simon. in resignat. nu. 31.* Et quamvis in beneficiis non intret confiscatio, cùm non sint transitoria ad fiscum, intrat tamen privatio; Et ita illum textum intelligit Rota apud Achil. de Gras. *dec. 345. alias 1. numero 5. de hæret.*

Tertiò, idem probatur *in cap. ut commissi §. privandi de hæret. in 6.* ad quem non advertunt Doctores *in cap. 1. de paroch.* Nam ibi fuit substitutus alius Episcopus in locum Episcopi hæretici, nec apparet contra hæreticum fuisse latam sententiam privationis, ipseque ad unitatem Ecclesiæ reversus restituitur dispensative, & fit divisio inter eum & Episcopum substitutum juxta formam in textu præscriptam, ut ibi notant Innoc. Ost. & Jo. Andr. & sic supponitur ipso jure privatus Episcopatu. Et quod Episcopo hæretico, ad catholicam fidem redeunti, non restituatur Episcopatus, nisi ex misericordia, probant *can. ipsa pietas 23. quæst. 4.* & *can. quod autem 1. quæst. 7. can. convenientibus ibid.* & per hæc jura notat Glossa *in cap. urgentis v. misereri de hæret.* ibique etiam Ostien. *num. 1.* & Socic. *in 3. not.*

Quare hanc opinionem probarunt in *cap.* ut commissi Jo. Andr. Gemin. Franch. & communiter Doctores, dum exponunt illa verba, *vel privatos nunciandi*, ut dictio *vel* stet expositive pro *idest*, Abb. *in cap. jure dilectos n. 11. de exces. prælat.* Prob. in addit. ad Monach. *in cap. alma mater n. 8. de sent. excom. in 6.* Mill. *in repert. v. hæreticus*, Covar. *var. resol. cap. 8. num. 4.* Rebuf. *in pr. benef. p. 3. tit. de mod. amit. benef. nu. 3. & de pacif. possess. n. 196.* Diaz. *in pr. cr. can. cap. 114. nu. 2.* Navar. *cons. 6. & cons. 16. num. 2. de hæret.* Menoch. *de arb. lib. 2. cent. 5. cas. 416. num. 61.* Pegna *in direct. p. 3. q. 113. schol. 162.* eamque aliàs probavit Rota apud Cassad. *dec. 14. super regul. num. 1. & 4.* quæ de hoc dicit, esse textum *in can. quo jure*, ibique Glos. Gemin. & Præpos. *d. 8.* & eandem supposuit *dec. 707. nu. 4. p. 3. div.* licet

Domini

Domini non fuerint concordes, an beneficia hæretici vacaverint in partibus, ubi crimen hæresis fuit commissum, an verò in Curia, ubi lata fuit sententia declaratoria.

Fateor, non deesse, qui sentiant, hæreticos non esse privatos beneficiis ipso jure, sed privandos per sententiam, ut Alph. à Castro *de just. hæret. punit. cap.* 9. Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *num.* 72. Zerol. *in pr. Episc. p.* 1. *v. privatio sub initio*, aliique apud Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 26. *à num.* 5. ea ratione, quia privatio ipso jure nunquam inducitur, nisi expresse id jure cautum reperiatur, Glos. 2. *in capit. fin.* de jurepatr.

At quicquid dicant, non est recedendum à prima opinione. Tum quia communis est. Tum quia probatur in allegatis juribus. Et tum quia hoc est disertis verbis expressum in Constitutione 2. Nicolai III. quæ incipit *Noverit Universitas in Bullar. tom.* 1. ubi sic legitur: *Hæretici autem, & receptores, defensores, fautores eorum ipsorumque filii usque ad secundam generationem ad nullum Ecclesiasticum beneficium, sive officium admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum, & inane. Nos enim prædictos ex nunc privamus beneficiis acquisitis, volentes ut tales & habitis perpetuo careant, & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur.* Quid luculentius? Porro hæc Constitutio, sicut & aliæ contra hæreticam pravitatem à Romanis Pontificibus editæ, quæ decretalibus libri sexti non obviant, præservantur *in cap. ult. in fin. de hæret. in* 6. ut notat Glossa *in proemio sexti Decretal. v. reservantur.*

Hanc sententiam semel, atque iterum non obscure probavit S. Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum. Aliquando enim censuit, Episcopo existente notoriè hæretico, facultatem concedendi dimissorias spectare ad Capitulum Cathedralis Ecclesiæ. Non enim S. Congregatio mota fuit ex eo, quod Sedes Episcopalis propter hæresim Prælati vacet interpretative, secundum ea, quæ adnotavit Ost. *in sum. tit ne sede vac.* §. *quot modis dicat. Sedes vacare num.* 2. & ex illo Pavin. *de offic. & potest. Capit. sed. vac. præl.* 7. *& ult. num.* 13. Siquidem propter vacationem interpretativam jurisdictio ad Capitulum non devolvitur, *cap.* 1. ibique Glos. *v. ipsius*, & ante eam Ost. *ibid. num.* 8. *de offic. Vic. lib.* 6. sed mota fuit, quia propter hæresim notoriam Prælati, sedes Episcopalis vacat vere, & ideo jurisdictio, & consequenter facultas concedendi dimissorias transit in Capitulum, sede vacante, *ut capit. his, quæ, & capit. cum olim de major. & obed.*

Et aliàs censuit matrimonium celebratum coram parocho publico hæretico esse invalidum, si in parochia decretum *cap.* 1. *sess.* 24. *de reform. matr.* publicatum fuerat ante triginta dies post matrimonium contractum. Hæc enim declaratio non fundatur in eo, quod parochus hæreticus sit excommunicatus, ut *in d. cap. ad abolendam, & in cap.* 1. *&* 2. *de hæret.* Quandoquidem validum est matrimonium contractum coram parocho excommunicato, etiam denunciato, ut eadem S. Congregatio respondit, re diligenter examinata. Quia excommunicatus retinet beneficia prius obtenta, licet non possit acquirere de novo, *cap. cum bonæ memoriæ de ætat. & qual. cap. postulastis de Cler. excom. ministr.* sed fundamentum prædictæ declarationis fuit, quia parochus publicus hæreticus desinit esse parochus, cùm sit ipso jure privatus beneficio parochiali, meritò invalidum est matrimonium coram eo celebratum ob non servatam formam à Concilio præscriptam in dicto *cap.* 1.

Cæterum adverte, quod, etsi hæreticus à die perpetrati delicti sit ipso jure privatus beneficiis antea obtentis, ideoque beneficia hujusmodi, tanquam vacantia, impetrari possint etiam ante sententiam declaratoriam, ut notat Prob. ad Monach. *in dec. capit. alma mater num.* 8. *de sent. excom. in* 6. ac Rebuf. *in pr. benef. loc. cit. num.* 5. non tamen potest à possessione amoveri, nisi prius sententia declaratoria contra ipsum promulgetur super facto, id est cum incidisset in crimen hæresis, ut aperte probatur *in cap. cum secundum leges de hæret. in* 6. ubi postquam textus dixit, bona hæretici esse confiscata ipso jure, immediate subjungit: *Confiscationis tamen executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, vel alios dominos temporales, antequam per Episcopum, vel aliam Ecclesiasticam personam, quæ super hoc habet potestatem, sententia super eo crimine fuerit promulgata.* Et in hunc sensum accipi possunt Doctores, qui scripserunt, crimen hæresis non privare beneficiatum suo beneficio ante sententiam secundum Menoch. *loc. cit. num.* 64. inter quos allegatur Innoc. *in capit. cum nostris de conces. præb.* Compostel. *in cap. consideravimus de elect.* & Anchar. *cons.* 293. *numer.* 4. quos sequutus est Alciat. *in cap.* 1. *num.* 37. *de judic.* Alia vide *in consult. de pœna privationis benefic & offic.*

Quinta pœna est, ut sint intestabiles *L. Manichæos & auth. Credentes C. de hæret. cap. excommunicamus* 1. §. *Credentes eod. tit. in* 6. & citatæ constitutiones Innocentii IV. Clementis IV. Nicolai III. *& in d. Constit. Catharos d.* §. *credentes.*

Sexta pœna est, ut non sint capaces bonorum sibi ex aliorum donatione, vel testamento, hæreditate, legato, aut fideicommisso obvenientium à die, quo in crimen hæresis incurrerint, nihilque posse ab eo die sibi acquirere *l. divinam C. de hæret. d. l. Manichæos, & l. Ariani, & d. l. quæ Samaritis, & auth. credentes de hæret. d. cap. excommunicamus* 1. *eod. tit. in* 6. & supracitatæ Constit. Innocentii IV. Clementis IV. Nicolai III. & Constit. Friderici.

Alii distingunt. Aut hæreditas, sive quæcumque alia donatio sit per ignorantiam hæretico relicta, cum is, qui reliquit hæresim penitus nesciverit, aut scienter. Si per ignorantiam ad fiscum non pertinet, sed hæredi legitimo tanquam debita defertur. Si scienter, Fiscus ob pœnam ejus, qui donavit, aut reliquit, sibi vindicat. Idem juris est de legatis & fideicommissis, Simanch. *de cath. Instit. tit.* 46. *nu.* 56. ex Baldo, Ancharano, Imola, Anania, Felino, Bruno, quos ille refert, ac sequitur. Est tamen usu introductum, ne Juspatronatus transferatur ad fiscum, sed ut Ecclesia sui juris libertatem acquirat, sicut liberantur cæteri, qui aliquo juris vinculo hæreticis erant obstricti Simanch. *d. tit.* 9. *numer.* 96. Lambert. *lib.* 3. *de jurep. q.* 8. *num.* 8.

Septima pœna est, quod non admittantur ad testimonium ferendum, ex citata Constitutione Innocentii IV. & Nicolai III.

Octava pœna est, quod sint privati omni actu legitimo, *ex prædicto cap. excommunicamus* 1. *eod.* §. & ex constit Leonis X. *Exurge, Domine, sub anno* 1520.

Nona pœna est quod eorum bona omnia, jura, & actiones, ipso jure confiscantur, ut dicetur in peculiari Consultatione.

Decima pœna est, quod privantur jure patriæ potestatis in suos filios, & sic filii ipso jure sunt emancipati, & sui juris effecti *cap.* 2. §. *fin. de hæret. in* 6. Uxor, aut vir liberatur à subjectione debiti matrimonialis, & si judicio Ecclesiæ talis fuerit separatus, tunc etiam marito, vel uxore ad fidem catholicam reverso, non tenebitur reddere debitum conjux innocens, si Religionem ingredi malit *cap. ult. de* con-

convers. conjug. Sanchez *d. lib. 2. cap. 24. nu. 6.* Layman *lib. 4. tr. de fid. cap. 16. numer. 4.* § 6. Similiter servi liberi fiunt, & subditi solvuntur juramento fidelitatis, & jure subjectionis, Sanchez *d. cap. 24. num. 13.*

Limita, quod præfatæ pœnæ temporales non procedunt contra hæreticos regionum palam infectarum, ut per Navar. *cons. 12. num. 10. & 12. de hæret.* Henriq. *lib. 14. cap. 5. num. 4.* Layman *d. cap. 16. §. sexta est, & de irregul. cap. 4. in fine.*

Undecima pœna est, quod privantur immunitate Ecclesiastica loci sacri ex Constitutione Gregorii XIV.

Duodecima pœna est, quod semper remanet inhabilis ad confessiones secularium audiendas Sacerdos, qui semel publice, vel secreto abjuravit de hæresi formali, etiam si ei fiat generalis abolitio, sive gratia ex decreto Pauli IV. relato à Majolo *lib. 5. de irregul. cap. 46. num. 3. & 6.*

Tertiadecima pœna est, quod siquis fuerit deprehensus semel in schismate, vel hæresi, vel confessus, vel convictus de iis, talis in Pontificem Romanum nunquam eligi potest, aliàs electio esset nulla, neque tractu temporis, aut longa possessione revalidabitur, & quilibet quandocunque apparuerit hoc crimen, ab ejus obedientia discedere potest, nulla super his declaratoria expectata ex constit. Pauli IV. Cum ex Apostolatus. Estque una exceptio, quæ potest opponi contra electionem Papæ, licet regulariter nulla obiici possit. Qua de re vide Azorium *lib. 4. cap. 5. q. 7. p. 2.*

Decimaquarta pœna est quod si sint impœnitentes ac negativi traduntur Curiæ seculari, & vivi comburuntur, *ut ex cap. eum secundum de hæret. in 6. & d. l. Ariani C. eod.* & notant Cantera *in quæst. cr. de hæres. cap. 2. num. 49.* Farin. *de hæres. q. 189. num. 3.* Sousa *lib 3. aph. cap. 6. num. 1.* Castropal. *tom. 1. tr. 4. disp. 6. pun. 2.* & Carena *p. 3. tit. 13. §. 1. num. 7.* qui probant etiam hanc pœnam ignis originem duxisse ex veteri, ac novo Testamento. Quia crimen hæresis cùm sit gravissimum, gravissima pœna ignis & mortis puniri debere Sacrosanctæ leges statuerunt. Combustio enim inter pœnas mortis primum locum tenet. Unde Præses Abavo ait *in theor. cr. §. hær. n. 21.* Si pœna aliqua esset combustione atrocior, utique ea esset hæreticis imponenda. *l. quicunq; §. eos C. eod.* ubi tamen loquitur de docentibus hæresim, *l. ubicunque & l. Manichai C. eod.* ubi *in specie de Manich.* Constit. Friderici Imper. *incip. Inconsutilem* apud Pegnam post Directorium. Et sic isti de jure canonico traduntur Curiæ sæculari *cap. ad abolendam §. præterea & §. laicus, cap. excommunicamus 1. §. damnati, cap. excommunicamus 2. eod. tit. in 6.* Innocentius IV. & Nicolaus III. in constit. *Noverit Universitas.* Quamvis Ecclesia tradens hæreticum impœnitentem brachio seculari intercedat pro eo, ne morti tradatur *can. reus 23. quæst. 5. cap. novimus §. 1. de verb. signif.* Et per hoc excusatur Judex Ecclesiasticus ab irregularitate, de qua alibi.

Si verò hæreticus sit clericus degradatur, ut fuse alibi diximus, & patet ex Constit. *Noverit Universitas* Innocontii IV. & Clementis IV. & Constit. *Inter cunctas* Martini V. Si verò sint pœnitentes sed relapsi, prius strangulantur, & postea mortui concremantur, ut *ex cap. ad abolendam, §. illos quoque de hæret. in 6.* Nam isti recipiuntur ad pœnitentiam, non ad misericordiam, id est recipiuntur ad gremium & unitatem Ecclesiæ, & ad participationem Sacramentorum, sed non ad condonationem pœnæ temporalis, ac mortis.

Decimaquinta pœna, qua puniri solent hæretici, malefici, divinatores, & sortilegi, quando non sunt tradendi Curiæ, seculari, ultimo supplicio puniendi, est vel pœna triremium perpetua, vel ad tempus, ut probant Campeg. *in addit. ad Zanchin. de hæret. cap. 20. litt. G. v. pœnas*, Royas *sing. 1. num. 25. & in tr. de hæret. p. 2. nu. 2 9.* Cantera *loc. cit. cap. 1. nu. 57.* Carena *d. tit. 13. §. 3. num. 45.* Vel pœna carceris similiter perpetua, aut ad tempus, ut colligitur ex Conciliis Tholosano *c. 10. §. hæretici autem*, Narbonensi *c. 9.* & Biterrensi, ut late notant Farinac. *de hæres. q. 193. num. 102. & seq.* Carena *p. 2. tit. 1. §. 32. num. 174. & 175.* aliique communiter. Vel pœna relegationis, aut exilii, ut testantur Clarus in *pr. §. fin. q. 71.* Sousa *in aph. lib. 3. cap. 26. num. 5.* Farinac. *ibid. num. 80.* Carena *p. 3. tit. 13 §. 5. & 6.* Vel pœna fustigationis, & verberationis, ut tradunt Clar. *loc. cit. q. 70.* Decian. *tr. cr. lib. 5. cap. 42. num. 10.* Farinac. *num. 90.* Carena. §. 4. *num. 56.* Vel pœna pecuniaria, ut aiunt Glossa *in clem. 2. v. illicitis de hæret.* ibique Zabarel. *in §. Inquisitoribus num. 20.* Eymer. *p. 3. q. 103.* ubi Scholiastes *com. 152.* Decian. *loc. cit. cap. 44. num. 7.* Farinac. *ibid. num. 108. & seq.* Vel pœna habitus pœnitentiæ, quæ est vestis signata crucibus, de qua Eymeric. *in sexto modo termin. proc. num. 175.* ibique Pegna *com. 42.* Cantera *de hæret. cap. 1. num. 56.* Farinac. *eo loco num. 91.* Castropal. *d. tr. 4. disp. 6. pun. 3.* Vel pœna, quod die festo maneant præ foribus Ecclesiæ genibus flexis cum candela accensa in manu, dum missarum solennia celebrantur, pallium, & calceamenta non habentes, & corrigia in collum ligata *juxta cap. Statuimus 2. de maled.* & notant Cantera *ibid. cap. 3 num. 4.* Carena *ubi supra §. 10. nu. 87.* Campeg. *ad Zanchin. cap. 20.* Farin. *q. 193. num. 84.* Vel pœna privationis officii, dignitatis, & honoris, ut ex relatis Constitutionibus Alexandri IV. Honorii IV. & Martini V. Et si fuerint Clerici pœna privationis beneficiorum, & suspensionis Ordinum, ut supra ex dictis constitutionibus.

Si verò fuerint Regulares, pœna privationis vocis activæ, ac muneris concionandi, & audiendi confessiones, & quod in choro, & Refectorio, aliisque locis ultimam sedem habeant, & quod suorum criminum sententia præsentibus omnibus Religiosis pluries legatur, ut illis sit exemplo, & delinquentibus confusioni. Vel pœnitentiis salutaribus, nempe jejuniis, orationibus, eleemosinis, & Sacramentorum frequentia.

Denique hæreticus moriens privatur Ecclesiastica sepultura *cap. 1. de hæret.* statutum est in Concilio Lateranensi, ne hæretici inter christianos accipiant sepulturam, & *in cap. 2. de hæret. in 6.* qui supradictos scienter præsumpserit Ecclesiasticæ tradere sepulturæ usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverit subjacere, nec absolutionis beneficium mereatur, nisi propriis manibus publice extumulet, & proiiciat corpora damnatorum, & locus ille perpetuò careat sepultura. Adde, quod Ecclesia, sive cœmeterium per sepulturam talium remanent polluta. Siquidem Ecclesia polluitur homicidio, vel injuriosa sanguinis, vel libidinosa seminis effusione, vel sepultura excommunicati vitandi, vel infidelis, scilicet non baptizati, vel ob consecrationem ejusdem Ecclesiæ ab Episcopo excommunicato vitando factam, *cap. proposuisti de consecr. Eccles. & cap. un. eod. tit. in 6.* & Canonistæ utrobique.

An autem *d. cap. 1. de hæret.* procedat in hæreticis, vel eos credentibus, eorumque receptatoribus, defensoribus, vel fautoribus, etiam non denunciatis nominatim? Verius videtur sufficere, sit sit ipsorum crimen notorium. Ita Avila *de censur. p. 2. cap. 6. disp. 10. dub. 1. concl. 3.* Filiuc. *tr. 22. num. 229.* Pegna *in direct. lib. 3. schol. 111.* Sanchez *d. lib. 2. in decal.*

cal. cap. 9. num. 7. qui aiunt, non incurri hanc censuram tanquam ob communicationem cum excommunicato, sed ob violationem præcepti facti sub pœna hujus censuræ. Quamvis multi in contrarium teneant, requiri, quod fuerint eorum prædicta crimina, vel excommunicatio nominatim declarata propter Extravag Martini V. & tenent Simanch. *de cath. instit. tit.* 18. *num.* 9. Navar. *cons.* 10. *de hæret. quæst.* 4. Suarez *de censur. disp.* 12. *sect.* 4. *numer.* 11. Laym. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 6. *p.* 1.

Aliis etiam pœnis arbitrariis puniuntur, ut per Menoch. *de arb. cas.* 548. *num.* 1. *&* 2. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 52. *num.* 47. & Farinac. *de hæres. q.* 182. *nu.* 54. De jure civili, si per annum in excommunicatione permanserint, pœna exilii puniri debent, ut per Constit. Friderici primi Imper. quæ incipit *Paterorum*, quam pœnam confirmatā fuisse per Innocentium IV. & Clementem IV. ait Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 51. *nu.* 64.

Postquam autem Pontifex *in cap. ut officium* 2. *de hæret. in* 6. primùm mandavit Inquisitoribus, ut procedant contra hæreticos, credentes, & alios hæreticorum fautores, & eos juxta sanctiones canonicas puniant, secundo mandat, ut eosdem, si pœniteant absolvant, à vinculo scilicet excommunicationis, & sanctæ Ecclesiæ reconcilient. Aliis etiam pœnis, quæ pœnitentibus competunt, puniri debent, non autem absolvi, nisi cum nihil contra eos probatum fuerit. Quamvis autem regulariter rei S. Officii, etiamsi nihil contra eos probatum fuerit, non absolvantur, tanquam innocentes, sed solum ob non probatam hæresim, aut ab instantia judicii, nihilominus si ex falsitate testium, aut aliàs constet, reum esse innocentem, ut innocens pronunciari debet, Pegna *p.* 1. *com.* 37. Farinac. *de hæres. q.* 185. *num.* 172. & Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 37. *num.* 3.

CONSULTATIO CLXVIII.

De Pœnis contra hæreticorum receptatores, defensores, fautores, eisque credentes.

Contra hujusmodi fautores mandat Urbanus IV. *in cap. ut officium, de hæret. in* 6. ut Inquisitores procedant, eosque juxta sanctiones canonicas puniant. His igitur captis, instruitur contra eos processus, & in tortura interrogatur de causa favoris præstiti, ac de complicibus, ut per Farinac. *de hæres. q.* 182. *num.* 69. & Caren. *p.* 2. *tit.* 4. *nu.* 47. & pro qualitate eorum criminis, indicitur illis abjuratio, de qua alibi.

Ii omnes excommunicationem majorem incurrunt, latam *in cap. excommunicamus* 1. §. *credentes de hæret. & cap. noverit de sent. excom.* nunc reservatam in Bulla cœnæ *can.* 1. Et ad hanc censuram incurrendam non est cecesse, quod principalis, id est hæreticus, sit denunciatus nominatim, quia hæ actiones secundariæ per se primò puniuntur, Sanchez *in decal. l.* 2. *cap.* 10. *n.* 6. Suar. *de fide disp.* 24. *sect.* 2. *n.* 7.

Id limitatur, ut procedat, si dictæ actiones fiant ob causam hæresis formaliter, secus si ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel misericordiam, Sanchez *ibid. num.* 4. cum communi, nisi talis favor, sive communicatio redundaret in favorem hæresis, Suar. *loc. cit. sect.* 1. *num.* 9. Farinac. *q.* 182. *n.* 132.

Receptatores item, fautores, ac defensores hæreticorum, si communicent cum illis, nominatim denunciatis, incurrunt excommunicationem aliam majorem, etiam in Bulla Cœnæ, ratione participii in crimine, si communicent cum eis in causa hæresis, sive ob hæresim, *cap. nuper de sent. excom.* Item incurrunt ratione dictæ communicationis ultra excommunicationem majorem supradictam, etiam excommunicationem minorem *per can. excommunicamus*, *can. Apostoli, can. qui communicaverit* 11. *quæst.* 3. Quia istæ duæ causæ, & excommunicationes sunt separatæ ab illa primo loco recensita, & non sunt sublatæ, vel transfusæ per *d. can.* 1. *Bullæ Cœnæ.* Ita Filiucc. *tr.* 16. *num.* 39.

Incurrunt etiam eo ipso irregularitatem, *cap.* 2. *de hæret. in* 6. Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 7. Suarez *de censur. disp.* 43. *sect.* 1. *nu.* 5. Nam in hoc æquiparantur hæreticis, Navar. *cap.* 27. *num.* 205. Ledesma *p.* 2. *q.* 26. *ar.* 2. Valentia *tom.* 4. *dips.* 7. *q.* 19. *pun.* 3. Majol. *de irreg. cap.* 46. *nu.* 4. Farinac. *de hæres. q.* 192. *num.* 74.

Si per annum insordescant in præfata excommunicatione, eo ipso sunt infames infamia juris *d. cap. excommunicamus* §. *credentes, & constit.* Friderici Imper. *extravag.* 1. *& auth. credentes de hæret.* Suar. *de fide d. disp.* 24. *sect.* 1. *num.* 15. Et habetur ex pluribus Constitutionibus Pontificum apud Pegnam, nimirum ex Constitutione ad extirpanda §. *quicunque* Innocentii IV. sub anno 1252. ex constit. Clementis IV. sub anno 1265. & ex constit. cum ex Apostolatus Pauli IV. sub anno 1558. Multi tamen dicunt ad hanc pœnam requiri declaratoriram insordescentiæ præfatæ, Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 8. Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 1. *& seqq.* Farinac. *de hæres. quæst.* 189. *num.* 56. & Caputaq. *dec.* 90. *p.* 2. *v. infamia.*

Cumque prædicti delinquentes ex prædicta insordescentia infames effecti fuerint, fiunt inhabiles ad omnes actus legitimos, Glos. *in d.* §. *credentes.* Unde non admittuntur ad publica consilia, neque ad vocem activam, aut passivam, neque ad testimonium, nisi cum tortura, & nisi in criminibus exceptis, neque ad agendum in judicio, neque ad postulandum, neque ad officium tabellionis, neque ad querelam inofficiosi testamenti, *cap. quicunque* §. *hæretici de hæret. in* 6. *& cap. ut commissi eod. tit. & lib. ac l. quæ de Samaritis C. eod.* Et ideo clerici fautores hæreticorum privantur beneficiis, & sunt inhabiles ad nova beneficia obtinenda *cap. statutum de hæret. in* 6. *& d. cap. ut commissi*, & ex sæpe citatis Const. Innocentii IV. Nicolai IV. & Pauli IV. Non tamen censentur privati ipso jure, Pegna *p.* 3. *com.* 162. Farinac. *quæst.* 189. *num.* 81. & latius suo loco.

Neque prædicti credentes, fautores, defensores, receptatores gaudent immunitate Ecclesiastica loci sacri, sed extrahi possunt juxta Constitutionem Gregorii XIV. ubi excipit à tali privilegio hæresis reos. Inter hæresis autem reos numerantur etiam dicti cooperantes, & omnes suspecti vehementer de hæresi, Farinac. *de immun. num.* 175. Bonac. *eod. tr. nu.* 21. §. 4. Diana *p.* 1. *tr.* 1. *resol.* 58.

Pœna vero publicationis omnium bonorum in receptatoribus, fautoribus, ac defensoribus hæreticorum non habet locum, nisi simul sint hæretici, & hæresis sit concludenter probata, non verò si solum sint inventi suspecti de hæresi, Repert. Inquis. *v. accusatio, & v. confiscatio, & verb. credentes*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 51. *num.* 67. Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *num.* 55. & Farinac. *q.* 182. *de hæres. num.* 52.

Contra scienter præsumentes receptare, vel defendere, vel favere personæ, vel credere, vel dogmatizare dogmata alicujus hæretici deprehensi, vel confessi, vel convicti, si hæreticus iste sit Episcopus, vel Cardinalis, vel Legatus, aut Comes, vel Baro, vel Dux, vel Imperator, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, & juris infamiam, & sunt intestabiles, & si sint Clerici, incurrunt eo ipso privationem Ecclesiarum, beneficiorum, dignitatum, & Officiorum, & tam ipsi, quàm laici incurrunt privatio-

vationem dominiorum suorum, ac bonorum omnium, & bona ista primo occupanti catholico conceduntur ex Constit. 19. Pauli IV. §. 5. quæ, licet non reperiatur ibi publicata, fuit tamen publicata ex Constitutione D. Pii V. 22. §. 3. in qua fuit confirmata, ut notat Cherubinus in *apostilla ad d. Const.* Pauli IV.

Puniuntur quoque aliis pœnis arbitrariis, Menoch. *de arb. cas.* 548. *num.* 1. *&* 2. Decian. *lib.* 5. *cap.* 52. *num.* 47. & Farinac. *quæst.* 182. *num.* 54. & si permanserint per annum in excommunicatione puniuntur etiam ex jure civili pœna exilii per Const. Friderici primi, incip. *Paterorum*, confirmatam ab Innocentio IV. & Clemente IV. ut per Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 51. *num.* 64.

Consultatio CLXIX.

De Pœnis, in filiis, ac nepotibus hæreticorum, eisque credentium, fautorum, receptatorum, aut defensorum, & quid de hæresi suspectis? Ac de Prælatis Regularium in causis. ad S. Officium spectantibus.

Filii istorum sunt infames infamia juris secundum multorum sententiam. Quia idem in filiis reorum læsæ Majestatis humanæ *ex l. quisquis C. ad leg. Iul. Majest.* Ergo à fortiori in filiis reorum læsæ Majestatis divinæ *ex cap. quicunque & cap. statutum* 1. *de hæret. in* 6. repelluntur ab omnibus officiis publicis, ac redduntur inhabiles ad illa obtinenda *cap.* 2. §. *hæretici de hæret. in* 6. *cap. ut commissi* §. *privandi, & d. cap. statutum* 1. *de hæret. in* 6. ibique Doctores, & constit. Innocentii IV. edita anno 1254. incip. *Noverit Universitas* apud Pegnam, & tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *numer.* 13. Alph. de Castro, Covarruvias, Molina, Graffius, Locatus, & alii apud Sanchez. *d. lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 4. *& cap.* 27. *num.* 1. Avil. *de censur. p.* 7. *disp.* 4. *dub.* 3. Et hanc infamiam neque Episcopus, neque Inquisitor tollere potest, sed summus Pontifex tantum, ut probant Zanchin. *in tr. de relax. carcer. tit. de benef. & indulg.* Princip. ac Pegna *d. p.* 1. *com.* 4.

Contraria tamen opinio videtur probabilior: Quia nullibi in eos est statuta hæc pœna, neque in pœnalibus arguendum est à majoritate rationis. Ac ita tenent. Menoch. *cons.* 808. *num.* 44. Suarez *de censur.* 48. *sect.* 3. *num.* 2. Sanchez *ibid. num.* 5. Sanctarel. *de hæres. cap.* 25. *num.* 12. *& cap.* 34. *num.* 8. Unde constat eos posse testimonium ferre in judicio, ut per Sanchez ibid. *cap.* 27.

Prædictorum filii usque ad secundam generationem per lineam paternam, & usque ad primam per lineam maternam sunt irregulares, ut promoveri non possint ad ordines, dummodo parentes ipsi defuncti fuerint impœnitentes, *cap. quicunque* §. *hæretici de hæret. in* 6. *capit. statutum* 2. *eod. tit. & lib.* Sanch. *dec. lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 7. Maiol. *lib.* 5. *cap.* 46. *numer.* 4. Suar. *de fid. disp.* 24. *sect.* 1. & hanc irregularitatem ex delicto vocat Tolet. *lib.* 1. *cap.* 69. §. *tertio in fine*, de quo fusius *in Consult. de irregularitate.*

Limitatur, ut possint ministrare in susceptis ante paternam hæresim, Sanch. *cap.* 28. *num.* 10. & latius *in consult. de irregularit.* Immo quod geniti ante hæresim nullo modo sint irregulares, ait Sanch. *cap.* 27. *numer.* 13. *&* 14. *&* Layman *de irreg. cap.* 4. *num.* 11. at de hoc *infra.*

Limitatur etiam, ut non procedat de filiis istorum in regionibus, in quibus palam, & impune hæreses grassantur, Henriq. *lib.* 4. *cap.* 5. *n.* 4. Sanch. *lib.* 2. *d. cap.* 27. *& cap.* 28. *nu.* 28. Em. Sa *v. hæresis num.* 4. Filiucc. *tract.* 27. *num.* 228. & Laym. *d. cap.* 4. §. *notat vero.* Nam ad incurrendum dictam irregularitatem requiritur parentum infamia, ex hæresi contracta. In his autem regionibus parentes decedentes hæretici non reputantur infames ob hæresim. Atque adeo neque eorum filii catholici irregularitatem incurrunt.

Item limitatur, ut solum procedat, si delictum paternum sit notorium jure, vel facto, Sanch. *d. cap.* 27. *num.* 28. cum pluribus aliis.

Privantur quoque paterna hæreditate ipso jure, quia ipso jure bona sunt devoluta fisco, etiam quoad legitimam, *cap. vergentis de hæret. cap. cum secundum eod. tit. in* 6. Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 25. *& seq.* Id tamen multas habet limitationes, quas vide apud Sanchez *d. cap.* 16. Farinac. *quæst.* 190. §. 1. *de hæres.* & alios.

Emancipatio filiorum, quorum parentes deteguntur esse hæretici ante emancipationem, est nulla, quia statim ac pater est hæreticus, filii sunt sui juris, nec indigent emancipatione, *cap. quicunque* §. *illorum de hæret. in* 6. Itaque hæretici patris filii liberantur à patria potestate & sui juris fiunt, Glos. *in d. cap. quicunque v. desierit*, Direct. *p.* 3. *quæst.* 116. ibique Pegna *schol.* 158. *& p.* 4. *quæst.* 116. Repert. Inquis. *v. pœna*, ubi Mandos. *in addit. l.* 7. Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. Rub. *de pœn. num.* 74. Royas *singul.* 152. Molina *de just. tom.* 1. *disp.* 9. *&* 229. Azor. *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 22. *quæst.* 6. Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 3. *dub.* 5. *num.* 23. Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 5. *&* 6. Farinac. *quæst.* 197. *num.* 29. Sayr. *in clav. reg. lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 3. *& lib.* 9. *cap.* 7. *n.* 7. Sanctarel. *de hæret. cap.* 37. *num.* 9. *&* Salell. *lib.* 6. *cap.* 4. *reg.* 465. *num.* 339.

Addunt verò Farinacius, & Sanchez *loc. cit.* quod, ut filii ex paterna hæresi liberentur à patria potestate non requiritur sententia declaratoria. Quod etiam voluit Glos. *d. v. desierit*, ac Pegna *p.* 3. *d. q.* 116. *schol.* 158. Molina *loc. cit. disp.* 229. Azor. *par.* 2. *lib.* 2. *cap.* 22. *quæst.* 6. ac Delbene *disp.* 150. *num.* 1. Sed non dubito, quin pater statim ac labitur in hæresim, amittat jus patriæ potestatis ita, quod ubi declaratus fuerit hæreticus, retrotrahatur privatio patriæ potestatis ad tempus delicti, sicut in confiscatione bonorum, & aliis pœnis ipso jure latis, exceptis censuris, quæ statim incurruntur. Quia tamen *textus in d. cap. quicunque* requirit, quod appareat hæresis, ibi: apparuerit ante ipsam à via veritatis &c. ideo nisi de illa constet in judicio, non video, quomodo pater possessione patriæ potestatis privari possit.

Hanc autem exemptionem à patria potestate esse gravem pœnam, & inter alia privare patrem facultate substituendi pupillariter filio impuberi, advertit Pegna *loc. cit.* ubi etiam contra Eymericum *in direct.* admonet, quod hæc pœna non se extendit, nisi ad hæreticos, non verò ad defensores, fautores, &c. si non sint hæretici, Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 5. Farinac. *ubi supra* & Delben. *d. q.* 150. *nu.* 11. subditque Salelles, quod filius liberatur à patria potestate, si fiat hæreticus, *arg. textus in* §. *cum autem* 15. *instit. quib. mod.* Sed pœnæ non extenduntur, nisi sit in jure expressum. Non est autem in jure expressum, quod pater privetur patria potestate ex hæresi filii, & quod filius exemptionem à paterna potestate acquirat ex eo, quod ipse graviter delinquat, fiatque hæreticus.

Quatenus autem sententia contra contumacem ut hæreticum, præjudicet filiis alibi dictum est.

In cap. statutum 2. *de hæret. in* 6. Bonifacius VIII. jus antiquum ab Innocentio III. & Alexandro IV. quo decernebatur, ne hæretici, credentes, recepta-

ptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem ad aliquod beneficium Ecclesiasticum, sive publicum officium admittantur, quod si secus factum fuerit, sit irritum, & inane, reduxit ad hæc duo.

Unum est, quod præfata prohibitio comprehendat primum, & secundum gradum per lineam paternam, & per lineam maternam non se extendat, nisi ad primum gradum, ut per Glos. ibi *in fig. cas.* Jo. Andr. *in princ.* Gemin. *num.* 2. Franch. *in sum. & num.* 1. Calder. *de hæret. nu.* 4. Guadisalv. *quæst.* 23. *num.* 1. Zanchin. *de hæret. cap.* 28. *n.* 10. Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *num.* 15. Decian. *lib.* 5. *cap.* 20. *n.* 4. *& cap.* 45. *num.* 4. Pegna *p.* 3. *com.* 194. Sylvest. *v. hæreticus* 1. *num.* 14. Angel. *eod. v. num.* 7. Rosell. *eod. etiam v. num.* 28. Armil. *eod. item v. n.* 7. Tabiena *eod. pariter v. n.* 6. Locatus *v. filii*, Suarez *de censur. disp.* 43. *num.* 3. Azor. *p.* 2. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 8. Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 2. 3. *&* 4. Farinac. *quæst.* 191. *num.* 51. aliique communiter.

Alterum quod statutum illud non habeat locum in filiis hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum &c. si hæretici, credentes, fautores &c. reversi sint ad fidem, & emendati sint, & Ecclesiæ reconciliati, ac pœnitentiam receperunt, & illius perfectioni insistunt, vel parati sunt illam recipere, Glos. *in d. cap. statutum v. reincorporatos, & v. parati*, Gemin. *num.* 2. Franch. *num.* 2. Calder. *in rubr. de hæret. num.* 241. Zanchin. *cap.* 28. *num.* 3. Pegna *p.* 3. *com.* 162. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 26. & Farin. *d. quæst.* 191. *num.* 64. At quid de filiis, ac nepotibus relapsorum, qui sine misericordia traduntur Curiæ seculari, sed dolent, ac resipiscunt, & catholici usque ad obitum perseverant, afficianturne prædictis pœnis? Hanc quæstionem movet *in direct. Inquisit. p.* 3. *quæst.* 115. Pegna *com.* 164. & refert duas sententias, unam, quæ negat, quam sequitur Gemin. & alii, quos ille citat. Alteram, quæ affirmat, quam tenet. Jo. And. Franch. Simanch. & alii, quos ibidem refert, ac sequitur, & hæc videtur probabilior. Quia relapsi, quamvis per pœnitentiam resipiscant, non habentur pro reconciliatis, eo quod Curiæ seculari traduntur.

An autem hujusmodi, quam diximus pœna, afficiantur filii hæreticorum, vel aliorum, quos commemoravimus, qui tales sunt occulte, vel tales occultè decesserunt? Minime, quia *in eo cap. statutum* apertè dicitur, *qui tales esse*, *vel tales etiam decessisse probantur.* Ad eam vero pœnam contrahendam sufficit, si sint filii eorum, quos tales esse constituit, sive per evidentiam facti, sive per sententiam Judicis, sive per propriam confessionem in judicio. Item satis esse, si eos tales esse manifestum sit in iis locis, in quibus eos vivere, aut vixisse, constat.

Suspecti verò vehementer de hæresi non gaudent immunitate Ecclesiastica loci sacri, ut jam diximus, nullam tamen incurrunt censuram regulariter loquendo, ob solam suspicionem vehementem, neque cogendi sunt petere absolutionem ab excommunicatione ob hæresim, si verè non habuerunt talem errorem. Suspecti autem violenter censentur in foro externo indigere excommunicationis absolutione, Pegn. *in direct. fol.* 486. Locat. *v. suspicio* Portel. *respons. p.* 1. *cap.* 28. *num.* 9.

Incurrunt autem pœnas aliquas suspecti de hæresi, si fuerint pœnitentiati, vel si abjurare coacti fuerint. Unde irregulares sunt pœnitentiati à S. Officio ob hæresim formalem confessam in judicio, vel extra. Quia semel hæreticus, etiam post reconciliationem remanet irregularis, ut etiam dictum est. Secus autem est in pœnitentiatis ob suspicionem, etiam vehementem de hæresi; quia post purgationem, etsi fuerint publice pœnitentiati, non remanent irregulares; nam per purgationem tollitur hæresis præsumptio, sive suspicio, ac præsumpta juris infamia ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 55. *num.* 3. Zanchin. *de hæret. cap.* 20. *num.* 6. ac Genuens. *in pr. cap.* 45. *num.* 5. cum allegatis.

Inhabilis remanet perpetuo ad confessionis secularium audiendas quicunque semel abjuravit ob hæresim formalem, non ob solam suspicionem, etiam vehementem ex decreto Pauli IV. referente Majolo *lib.* 5. *cap.* 48. *num.* 6. ac Genuen. *d. cap.* 45. *nu.* 2. *&* 3.

De inhabilitate Regularium ad omnia officia & gradus suæ Religionis, quibus pro delictis ad S. Officium pertinentibus pœnitentiæ genus aliquod impositum fuerit, exceptis pœnitentiis salutaribus à nobis dictum pariter est.

Ex constitutione Pauli V. quæ incipit *Romanus Pontifex* edita anno 1606. primò revocatæ sunt omnes facultates Prælatis Regularium concessæ cognoscendi causas ad S. Officium pertinentes, & mandatum, ut Religiosi hæretici, vel suspecti de hæresi denuncientur Inquisitoribus, vel locorum ordinariis vicinioribus, & præceptum est superioribus regularibus illorum, ne tales denunciationes retardent; immo ipsi eos denuncient, quos hæreticos, vel suspectos noverint absque alia consultatione, Inquisitoribus, vel vicinioribus locorum ordinariis, ut supra.

Quod si superiores præfati Regularium, tam Generales, quàm alii huic constitutioni non paruerint, incurrant pœnas ipso facto privationis dignitatum, & officiorum suorum ordinum, & vocis activæ & passivæ, & inhabilitatem perpetuam ad hujusmodi, & omnes censuras, & pœnas, latas contra fautores hæreticorum, & impedientes S. Officium, & in specie incurrant excommunicationem in dicta constitutione latam, Pontifici summo reservatam, & adduntur ibi clausulæ derogatoriæ plenissimæ.

Consultatio CLXX.

An Pœna vivicomburii, Vox est Tertulliani in l. 1. de anima cap. 1. & cap. 33. sit hæreticis impœnitentibus infligenda, & pœna mortis, & combustionis cadaveris hæretici relapsi, vel negativi, sed pœnitentis; ubi de aliis hujusmodi, nempè de pœna ignis, capitis, & aliorum membrorum, oculorum erutionis, suspensionis, & crucifixionis, lapidationis, submersionis, Bestiarum, Ferarumque laniatus, excoriationis, Sectionis per serram, aliorumve mortis suppliciorum. Ubi etiam respondetur iis omnibus, quæ contrà ab hæreticis afferuntur, ac præcipuè quæritur, sintne ex jure Cæsareo hæretici ultimo supplicio afficiendi? Et quid ex jure Canonico? ac quinam ij sint, qui igne, vel ultimo supplicio affici debeant?

Ait Ecclesiasticus *cap.* 39. Ignem, grandinem, famem, & mortem ad vindictam creatas esse. Sed & invenimus aliam, sed graviorem pœnam divinam, mortem scilicet pro peccatis hominibus impositam, eamque triplicem, hanc scilicet naturalem, qua omnes tandem aliquando plectimur. Item eam, qua adhuc acceleratur naturalis, dicta violenta, & tertiam omnium majorem, æternam. De illis Alii, Nos de morte violenta pauca dicemus. Hæc non ex corruptione

ruptione corporis, sed extrinsecùs in pœnam maleficiorum imponitur à Deo in lege Mosaica, atque Nemo, qui eam legerit, dubitat, sæpè ob graviora facinora, quibus vix castigatio proficit, vel in detestationem criminis, vel ad exemplum impositam mortem Exod. 11. 19. 21. Levit. 20. Num. 35. 4. Reg. 8. Et in lege Evangelica invenimus mendacium vindicatum morte, Dei judicio Act. 5. sicut & in Apocal. 13. Occidentibus mortis supplicium imponitur.

Receptum jure Pontificio pœnas illas legales mortis hodie intelligi de excommunicatione *cap. per venerabilem*, ibique Panor. *qui filii sint legit*. Et jure eodem, atque divino concluditur à morte culpæ, ad mortem gehennæ, sivè ad æternam perveniri *can. fin. de pœnit. dec.* 7. Et ita explicant illud, quod scribit Zacharias *cap.* 11. *Quod moritur*, scilicet morte culpæ, *moriatur*, scilicet morte Gehennæ, *& quod succiditur, succidatur*. Ac si dictum esset, qui in sordibus est, sordescat adhuc, *can. quantumlibet dec.* 47. Apocal. 22. Et proindè hodie in foro Ecclesiastico nulla mortis corporalis pœna inflicta est, & hoc est, quod dicimus, Ecclesiam sanguinis judicium non proferre, neque Clericis in sacris ordinibus existentibus, vel Prælatis licere hujusmodi sententias dictare, scribere, proferre, suadere, alioquin deponuntur ut irregulares *cap. Clericus*, & *cap. sententiam ne Cleric. vel Monach. cap. ex litteris de excess. Præl. cap. in Archiepiscopatu de rapt. & can. illud* 23. *q.* 4. Per alios tamen viros laicos Prælati, qui jurisdictionem habent temporalem, possunt, quæ sanguinis notionem habent, decidere, Gloss. *in d. cap. Clericus v. judicent*, quæ ipsi per se nequeunt. Sic enim imitantur Domini nostri Jesu Christi benignitatem, qui venit vocare peccatores ad pœnitentiam Matth. cap. 9. *Nec desiderat mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat*. Ezechiel. 3. Et admonuit hac de re Discipulos Jacobum & Joannem, cum eum quidam non reciperent, & dixissent = *Domine, vis dicamus, ut ignis descendat de cælo, & consumat eos?* increpavitque illos, dicens = *Nescitis cujus spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare* Luc. 10 *v.* 54. & Joan 3. *vers.* 17. *cap.* 12. *vers.* 47. Facto etiam comprobavit, dum adulteram, secundùm legem antiquam lapidandam, noluit condemnare, sed absolvit, dicens = *vale, & noli amplius peccare* = Joan. *cap.* 8. & D. Paulus dixit, *novi testamenti Mediatorem Iesum Christum per sanguinis aspersionem melius clamare, quam clamaverit sanguis* Abelis ad Hebr. cap. 12. *cujus vox fratris homicidæ vindictam à Deo postulabat*, Genes. *cap.* 4. Atque ideo Ecclesia, quæ incorrigibiles habet clericos, non occidit, sed vel carcere perpetuo afficit *cap. quamvis de pœn. in* 6. vel de gradu dejectos Curiæ sæculari relinquit puniendos, erga quam etiam intercedit, ne morte plectantur, sed alia leviori pœna *cap. nominis de verb. signif. can.* 1. 23. *quæst.* 5.

Cæterùm mors corporis quidem una est, tamen ad mortem pervenitur diversis viis. Unde mortis supplicium varium est, & in jure divino, ac politico, seu civili. Et idcircò de pœnis, quæ mortem afferunt, paulò latiùs dicendum. Callimachus itaque Jurisconsultus *in l. capitalium ff. de pœn.* gradus capitalium pœnarum constituens, refert vivi concremationem. Marcellus addit *l. respiciendum. §. fin. eod. tit. bestiis obiici*.

Sunt mortis pœnæ pro gravissimis criminibus impositæ aliquandò quibusdam provinciis, & gentibus invisæ, postea autem evehente malitia, & contemptu legum, opportuit ad eas se transferre. Satis tunc erat visum vinculum validum legis simpliciter prohibentis pudor, qui tunc erat hominum, hodiè nequaquam, ut ait Livus *lib.* 1. primi ab Urbe condita, quibus & id etiam aliquandò additum est, immo communi juris observatione receptum ad pœnam exacerbandam, & in exemplum aliorum, ne corpora, sive cadavera punitorum sepeliantur, nisi expressè petitum sit à Principe, vel ab iis, qui ejus imperium exercent, qui petentibus tamen facilè concedunt, interdùm in pœnis exemplaribus negant, ut in crimine læsæ majestatis *l.* 1. 2. *& 3. ff. de cadav. punit. l. obnoxios C. de relig. & sumpt. fun.* Exemplumque patet in sacra pagina de Josepho, qui petiit, & obtinuit à Pilato, corpus Jesu, ut sepeliret, Joann. *cap.* 19.

Ad mortis tamen pœnam inferendam, quò ad fieri potest; tardiores esse debent Judices, & nisi necessitas, vel atrocitas coactos impellat cum lege, vix accedere debent, non secùs ac Nero ab initio, qui Buro præfecto exigenti ab eo, in quos, & ex qua causa animadverti vellet, differebat, & dum illi chartam protulisset, traderetque invitus invito, exclamavit-*Vellem nescire litteras*, Senec. *in princ. lib. de clem.* Vespasianus Imperator, neque cæde unquam lætatus, justis suppliciis illacrymans, etiam ingemuit, Sueton. *in Vespas. cap.* 15. Quamobrem & jure civili non conceditur etiam Præsidibus permittere liberam mortis electionem, Ulpian. *l. aut damnum §. proindè ff. de pœn.* D. Ambrosius reconcilians Theodosium Cæsarem Ecclesiæ, pœnitentiam eum agere coegit de Thessalonicensium præcipiti nece, atque eum sanctionem edere de non statim puniendis, quos ipse jussisset, nisi post triginta dies, quibus custodiæ traderentur, Niceph. Callist. *lib.* 12. *cap.* 40. Theodoret. *lib.* 9. *hist. trip. cap.* 30. Extat & hodie ejus constitutio *in l. si vindicari C. de pæn.* Nunc ad quæstionem.

Pro negativa probari poterit primò ex imbecillitate *l.* 1. *C. de sum. Trinit. & fid. cath.* in qua Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius lege lata sic sanxerunt = *Cunctos populos, quos Clementiæ nostræ regit Imperium. in tali volumus versari religione, quam dicunt Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque, Pontificem Damasum sequi, claret. Hanc legem sequentes. Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti, reliquos dementes, & vesanos judicamus, & hæretici dogmatis infamiam volumus sustinere, divina primùm vindicta, post etiam nostra ultione plectendos.* In qua duo reperiuntur præcipua. Primum, quicumque versantur in tali religione, quam D. Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque ad tempus istius legislationis ab ipso insinuata declarat, & quam Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis, hoc est, ut secundùm Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam Patris, & Filii, & Spiritus sancti, unam Deitatem sub pari majestate, & sub pia Trinitate credant, christianorum nomen amplecti debent, idest nominari debent Christiani Catholici.

Secundum est. Quicumque ab illa Religione in diversum abeunt, ii dementes, vesanique judicati, sustineant infamiam hæretici dogmatis, divina priùs vindicta, post etiam motus Imperatorum, quem ii ex cœlesti arbitrio sumpserint, ultione plectendi.

Ex his constat, hæreticos illos, qui eam Religionem, quam D. Petrus Romanos docuit, non sequuntur in eo, quod sanctissimam Trinitatem impugnent, huc enim præcipuè tota ea lex spectat, & infames esse & plectendos, tùm divina vindicta, tum ultione Imperatoria. Solum igitur lex ista locum habet contra eos, qui Religionem illam non sequuntur in eo, quod sanctissimam Trinitatem impugnent. Aiuntque Imperatores *in d. l.* 1. *Post etiam motus nostri* (sic enim habent manuscripti & Codex Theodosianus)

stianus) *quem ex cælesti arbitrio sumpserimus ultione plectendi.* Non igitur ex arbitrio Inquisitorum, neque morte, aut vivicomburio. Plures enim sunt modi ultionis, ut ex indefinito illo non liceat certam speciem concludere. Ultioni enim Imperatoriæ satisfacere possent mulctæ pecuniariæ, nota infamiæ, proscriptio, & bonorum publicatio, quæ & jure Iustinianæo pro qualitate circumstantiarum usurpabantur.

Accedamus jam ad alterum testimonium, è quo aliqui demonstrant, hæreticos ultimo supplicio afficiendos esse, quod est *l.* 3. §. *decere C. de sum. Trinitate & fid. cath.* quæ quidem in vetustioribus excusa non extat, sed edita est ab Antonio Contio Jurisconsulto, tùm abbreviata, tùm integra, atque inde in subsequentes editiones recepta est. Idem Contius utramque vertit in sermonem Latinum. Partem quoque ejus edidit Leonclavius in paratitlis Grecorum *lib.* 2. *tit.* 1. Ejus Procemium ex versione Contiana sic habet = *Decere arbitramur nostrum Imperium subditos nostros de religione commonefacere. Ita enim & pleniorem acquiri Dei, ac Salvatoris nostri Iesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si quando & pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus.* Promium certe Christianissimum, ac Principibus christianis dignissimum.

Hisce tamen sequitur: Quicumque debet populum de pietate, religione, & vero Dei cultu admonere, is etiam debet contraria amoliri, & impietatem prophanarum hæresum profligare. Atqui Princeps pius debet populum de pietate, religione, ac vero Dei cultu admonere. Ergo Princeps pius, quique Dei gratiam sibi conservari cupit, debet etiam hæreseon impietatem profligare. Hoc ipsum autem præcipuè debet efficere legum sanctione, non remediis violentis, non immanitate pœnarum, non suppliciorum dirissimorum crudelitate.

Non obstat quod Principes gladii potestatem à Deo habent, ut malum exterminent. Nam gladii vocabulum aliquandò propriè accipitur, ut cùm quis per sententiam damnatur, ut gladio in ipsum animadvertatur: tunc enim gladio animadverti oportet, non securi, vel telo, vel fuste, vel laqueo, vel quo alio modo *l. aut damnum* §. *vita* 1. *ff. de pœn.* ubi & Gothofred. ad verbum *securi* notat illud vulgo notum Antonini Caracallæ dictum in Papiniani percussorem: *Gladio exequi te opportuit jussum meum.* Aliquando per metonymiam angustiorem significat merum imperium, & omnem graviorem coërcitionem significationis suæ ambitu complectitur, *ut l.* 3. *ff. de jurisd. l. solet* 6. *in princip. ff. de offic. Procons. & legat. l. nemo potest gladii* 70. *ff. de div. reg. jur. aut.* quod & jus gladii dicitur. *l. illicitas* 6. §. *qui universas ff. de offic. Procons.* quod pluribus explicatur à Brissonio *de verb. signif. lib.* 7. *in verbo* gladio, & *in d. l. nemo potest gladii.* Aliquando per latiorem metonymiam & populariter quidem significat quemcumque Magistratum, ut in illo Lampadii in Alexandro: *Honores juris gladii nunquam vendi passus est, dicens: necesse est, ut qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores potestatum, quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire eum hominem, qui emit, & vendit.* Ipsa Alexandri verba ostendunt in genere mercaturam potestatum damnatam, quam in urbanis etiam Magistratibus damnari à bono Principe opportet, in quo etiam ludebat Imperator Iulianus Apostata. Nam, ut Ruffinus *lib.* 1. *histor. Eccle. cap.* 1. narrat, Procurationem provinciarum, jurisque dicendi Christianis statuit non debere committi, ut pote quibus etiam lex propria gladio uti vetuisset. Quod utrumque notavit Brissonius *eodem loco.*

Quomodo etiam D. Paulus ad Roman. 13. *v.* 4. *gladium gestare dixit Magistratum.* Loquitur enim in genere de omni Magistratu, sive de toto Magistratu, & loquitur de tota, sive universa puniendi potestate, quæ non modo in mero imperio consistit, sed mixtum quoque imperium continet, quo etiam Magistratus eo frequentius utitur, quò crebriores sunt causæ civiles, quàm criminales. Sic eodem *cap.* 13. *v.* 7. Apostolus jubet Magistratui solvi tributum, vectigal, timorem, honorem. Quod utique in genere ac universim Magistratui competit, utcunque alii magis, alii minus, alii plura, alii pauciora præstanda sint, & propterea dicit, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem, cùm præmisisset, reddite igitur omnibus, quod debetur. Cumque in toto *cap.* 12. ad Roman. Apostolus in genere egerit de omni virtute christiana, & *cap.* 13. *à v.* 8. *usque ad finem* de tota tabula secunda Decalogi, in quam qui peccant, ii male agunt, his autem omnibus, qui male agunt, terrori sunt Principes, & Magistratus *v.* 3. propter potestatem gladii, quem Magistratus gestant, utique in genere quoque agit de officio, & potestate Magistratus, qui peccatis pœnas æquales imponit.

Nec quicunque malum, ac hæresim exterminat, is exterminat eam violentis remediis, igni, rota, gladio, aliis, & violentis remediis religionem cogit. Legitur enim Apostolos & orthodoxos Ecclesiæ Doctores, hæreses multas exterminasse, violentis remediis usos non legitur. Docuerunt Religionem christianam, prædicato de Domino, ac Redemptore nostro Iesu Christo Evangelio, neminem autem suppliciorum immanitate credere coegerunt. Et *in l.* 2. *C. de sum. Trinit. & fid. cath.* legitur, hæreticum furorem ab urbium mœnibus exterminatum propelli, quo certe vitæ ademptio non significatur, sed urbium prohibitio, à quo non multum abscedit *l. nemo* 4. *C. eod.* Ut proinde perquam inepte à potestate gladii ad atrociorem quamvis animadversionem progrediatur objectio.

In dicta *l.* 3. *C. de sum. Trinit.* §. 2. ita legitur: *Præterea sancimus, ut quos affectant impiam Nestorii opinionem, vel nefariam ejus doctrinan sectantur, si Episcopi, aut Clerici sunt, ab Ecclesia eiiciantur, si laici, anathematizentur secundum ea, quæ jam à divinitate nostra sunt constituta.* Ergo non ultimo supplicio puniendi. Et concedatur id, quod est tamen ex hac lege minime concedendum: Omnes Nestoriani sunt ultimo supplicio afficiendi. Ergo non alii hæretici, qui Nestoriani non sunt, quique nihil habent cum Nestorianismo commune.

Sequitur *in d.* §. 2. *l.* 3. *Licentiam habituris orthodoxis quicunque voluerint secundum nostram legislationem absque metu, & damno ipsos propalare, & accusare.* Hic versiculus facit orthodoxis copiam Nestorianos quasi publico judicio accusandi, absque metu tamen & damno, non tamen cogit, sed permittit uniuscujusque arbitrio. Quia vero, eum, qui alium hæreseos velit convincere, nosse oportet mysteria Religionis christianæ, & verò accusare non sit satis, sed convincere etiam oportet, necesse est, ut sicut promiscue omnibus permitittur accusare, ita etiam à quibusvis tacitè exigi, ut christianæ Religionis mysteria pernoverit.

Quod verò dicitur absque metu & damno, id eum habere sensum videtur, qui hæreticum accusare velit, eum posse sine metu calumniæ ac Senatusconsulti Turpiliani accusare, neque incursurum ullum vel talionis, vel impensarum perdendarum periculum, ut ex accusatione incurrat damnum, idque sive crimen probaverit, sive non. Quod sum-

nas, fortè ex fisco refundendi sint, quasi quisque Religionis, & pietatis amore præsumatur accusare, non privatæ vindictæ, aut odii singularis gratia. Aliàs sanè qui accusat metu calumniæ, & Senatus consulti Turpiliani coërcetur, incurrit etiam damnum impensarum à se factarum, quas perdit, & ab accusato factarum, quas ei restituere compellendus est, subscriptionis etiam vinculo talionis damno afficitur. Possint tamen etiam illa verba eo modo accipi, qui ut quivis ex populo accuset crimen quasi publicum, quod publicum non est, is & metu subscriptionis, & Senatusconsulti Turpiliani coërcetur, ut in damnum ob temerariam accusationem incidat, quo periculo ex legislatione hac liberatur quicunque hæreseos aliquem accusaturus est, quæ verisimilior videtur explicatio. Nam pœnam calumniæ & Senatusconsulti Turpiliani tollere, id fenestram variis calumniis aperturum esset.

Illud possit alicui videri durius, quod iis, qui Nestorianos habent libros, & legunt, ultimo sint afficiendi supplicio, ut ex græco textu dictæ *legis* 3. §. 3. & ex versione Contiana, & apud Leonclavium *paratitla Græcorum lib.* 1. *tit.* 1. *constit.* 3. Constat enim ex hac *ipsa lege* 3. §. 2. quod ii, qui cum zelo addicti sunt heresi Nestorianæ, si Episcopi, aut alii Clerici sint ab Ecclesiis debent eiici, si verò sint laici, quod debeant excommunicari, quem admodum in §. 4. *d. l.* 3. Irenæus, qui tamen pluribus ex causis accusari poterat, tantum eam pœnam patitur, quod ejectus de sede Episcopali, in patria privatus cogatur vivere. Neque alia pœna est Anthimi Severi, qui tamen non modo hæreticus fuit, sed libros etiam hæreticos scripsit, & evulgavit, Petri Zoaræ, & aliorum *in Novell.* 42. Non videtur autem ratio esse, cur ipsi hæretici leviori pœna afficiantur, quàm ii, qui christiani non hæretici, & libros tantum habent Nestorianos. Gravius enim videtur, esse hæreticum quàm habere librum, quo hæresis contineatur.

Ex qua causa etiam videri possit in hoc §. 3. non esse illico ad ultimum supplicium deveniendum, sed ultimam vindictam, scilicet ecclesiasticam. Ecclesiastica enim vindicta ulterius non progreditur, quam ad Episcopi, vel Clerici depositionem, & ex Ecclesia ejectionem, vel ad laici excommunicationem, quamvis vindicta civilis longius progrediatur, ut scilicet bonorum proscriptionem patiatur, qui aut habet, aut legit, aut describit libros Nestorianos hæresi infectos *l. damnato* 6. §. *nec vero impios* 1. *C. de hær. & Manich. & Samar.* Quod & Græcorum paratitla eodem titulo agnoscunt, quæ interprete Leonclavio hanc *d. legem damnato* 6. præbent epitomen. Nestoriani vocantur Simoniani, nec licet ea, quæ ab ipsis adversus Ephesinam Synodum scripta sunt, habere, vel legere, vel adscribere, sed comburuntur. Cum etiam de fide quæritur, nulla ipsorum est facienda mentio, nec in quocunque loco suo quisquam eos excipere debet. Qui legem violarit, bonorum publicatione punitur. Iidem Nestoriani non appellantur Christiani. Item jus civile deportationem minatur iis, qui libros Eutycheris insaniam continentes habent *l. quicunque* §. *nulli C. eod.* quod itidem agnoscunt Græcorum paratitla ejus loci his verbis ex versione Leonclavii. *Nemini licet adversus Chalcedonense Concilium aliquid scribere, vel legere, vel dictare, vel aliorum habere scripta; perpetua namque deportatione damnantur.*

Hæc pœnarum varietas, quia non omnes hæretici eadem autoritate plectendi sunt, ut sentiunt, & loquuntur Imperatores Theodosius & Valentinianus *in l. pen. C. Theodos. de hæret.* Et proinde quæ *in d. l.* 3. §. 3. pœna statuitur in eos, qui libros Nestorianos hæresi pollutos habent ac legunt, si vel maximè mortis pœnam contineret, nam non Contius modò, sed etiam Leonclavius in Græcorum paratitlis ultimum supplicium vertit, non est tamen temerè extendenda ad quovis libros hæreticos, neque extra casum *dec.* §. 3. proferendum, sed præcise requirendum, ut quis & habeat & legat libros Nestorianos. Utrumque enim exigit *d. l.* 3. §. 3.

Nos verò inter gravioris istius pœnæ rationes, illam quoque annotandam putamus, quod cum Scriptura perpetuò maneat, & librorum lectio sæpius, & à diversis repeti possit, majus libris sit periculum, quàm à voce, quæ prætervolat, & facile evanescit, ut propterea major pœna potuerit à Legislatore constitui in eos, qui ejusmodi libros habent, & legunt, quàm qui voce sola hæresim conantur propagare, de quibus *&* §. 2. *& v. ult.* §. 3. *in d. l.* 3. agunt. Putamus, & illam considerandam esse rationem, quod illi, qui post legis prohibitionem libros Nestorianos, & habent & legunt, non ideo duntaxat pœnam mereantur, quia hujusmodi libros & habent & legunt, verum etiam quia legem contempserunt, quæ tamen est communis Reipublicæ sponsio, ut ait Papinianus *in. l.* 1. & Marcianus ex Demosthene *in l.* 2. *ff. de legib.* Et quia post legem delinquentes in legis pœnam consensisse, eique se subieciſſe intelligi debent. Utcunque enim forte sit, Christianus, qui ejusmodi libros & habet & legit, quod Imperator Iustinianus in *Novel.* 42. *c.* 1. §. 2. *v. & sicut non licet*, innuit, tamen non hæreticorum modò fautor, & hæreticæ pravitatis conservator, sed & legis & legislatoriæ Majestatis contemptor, & prope religionis est proditor, qui cum periculo capitis & vitæ contra legislatores severam prohibitionem libros illos hæreticos salvos, & integros & habere, & legendo in iis se oblectare voluit. Ut enim aliqua miseratione digni sunt, qui nocenti meditatione decepti credunt de fonte veritatis mendacia, ut de Arianis, Macedonianis, & Apollinarianis loquuntur Imperatores Theodosius & Valentinianus Augusti *in l. pen. Cod. Thodos. de hæret.* ita severiori pœna plectendi sunt Christiani, qui nefariam illam impietatem scientes, illa tamen oblectantur, & libros ejusmodi habent, & legunt *d. l. penul. de hæret.*

Aliàs sane, si absque illa *Novell.* 42. *cap.* 5. §. 2. *v.* & sicut non licet, esset facile dici §. 3. *d. legis* 3. agere non de quocunque, qui libros Nestorianæ hæresis habeat, & legat, sed de eo, qui & hæreticus sit Nestorianus, & in eadem sit Zelotes, qui magno studio eam affectetur, & simul doctrinas conscribat, atque edat ambiguas, & non perfecte cum Concilio Niceno, & Ephesino consentientes, id quod peculiare est, & præcipuum hæresiarchis. De ejusmodi enim objecto loquitur principium *d.* §. 3. ad quod subjectum si restringatur ejusdem §. 3. *v. his, qui talia*, severioris pœnæ justa apparebit ratio. Plus enim est esse zelotem hæreseos Nestorianæ, & simul Nestorianæ impietatis libros habere ac legere, quàm libros nullos tales habere, aut legere, sed esse tantum Nestorianum Zelotem, maxime si ipse eosdem libros etiam scripserit, & si iisdem libri etiam crimine falsi sint corrupti, ut sub nomine ac titulo orthodoxæ fidei Concilio pio ex sacris litteris demonstratæ evulgentur. Ubi sane si ejusmodi crimina concurrant primum hæresis Nestoriana. Secundum zelus in hæresi. Tertium doctrinas ambiguas, & adulteratas conscripsisse, & edidisse. Quartum facultas in titulo præscripto. Quintum librorum ejusmodi perniciosorum asservatio. Sextum lectioque, nemo jure severioris pœnæ gravitatem, quæ ad ultimum supplicium progrediatur, accusaverit. Quod si non concurrant hæc omnia, tum leviori pœnæ, sive tantum

rum Ecclesiasticæ locus sit. Ut siquis tantum sit hæreticus Nestorianus, & libros pro illa hæresi conscripserit, non autem asservet, & legat, tum sufficiant pœnæ Ecclesiasticæ, ut *in d. lib.* 3. §. 2. 3. *vers. ult.* & §. 4. Novel. 42. *capit.* 1. 2. 3. Siquis verò habeat tantum, aut legat, aut describat eos, publicationem bonorum patiatur *l. damnato* §. *nec verò impios C. de hæret. & Manich. & Samar.* Siquis etiam post Novel. 42. describat, ut manus scriptori amputetur *d. Novel.* 42. *cap.* 1. §. 2. *in fine*; paratitla Græcorum *lib.* 3. *tit.* 5. ita habent: *Qui ea* (scripta Severi) *transcribunt*, *manum dextram amittunt* ex versione Leonclavii; illis verò scriptis Severi & Nestorianismus, & Eutychianismus simul continebatur *d. Novel.* 42. *cap.* 1. §. 1. De Eutychianorum libris autem ita sancitum est *l. quicunque* §. *nulli C. de hæret. & Manich. & Samar.* ut perpetua deportatione damnetur, qui pro Eutychetis insania aliquid contra Synodum Chalcedonensem vel dictaverit, vel scripserit, vel ediderit, atque emiserit, cujus ipse autor sit, aut aliorum scripta, aut dicta super eadem re protulerit, aut libros ejusmodi habuerit, & sacrilega scriptorum monumenta ausus fuerit servare. Ipsa tamen Novel. 42. *c.* 1. §. 2. non loquitur de eo, qui habet & legit, sed de eo, qui habet, ut proinde periculum, de quo loquitur, non sit præcise ad hanc *l.* 3. §. 3. *his, qui talia,* & necessario referendum, sed possit etiam referri *ad d. l. damnato* §. *nec vero impios* & *ad l. quicunq;* §. *nulli C. de hæret. & Manich. & Sam.*

Ex hoc verò ipso loco videtur argumentum quodclam pro pœna mortis & vivicomburii erui posse. Si enim qui habet ejusmodi libros Nestorianos, eosque legit, ultimo supplicio afficiendus est, quamvis sit christianus, quid ni, qui Nestorianus est, cui etiam christiani nomen denegatur ex *d. l. damnato C. de hæret. & Manich. & Sam.* & expresse notant paratitla Græcorum, ultimum quoque subeat supplicium? Videtur argumentatio talis posse institui. Ob cujus hæreseos libros quis ultimum supplicium pati cogitur, ob eam hæresim multo magis quis ultimum supplicium pati debebit. Sed ob Nestorianos, sive generalius loquendo, ob hæreticos libros, ultimum quis supplicium pati cogitur. Ergo ob Nestorianam, & generalius, ob hæreticam pravitatem quis multò magis ultimum supplicium subire cogetur. Majoris ratio videtur manifesta propter hæresin libri hæretici damnationem adferunt. Ergo multo magis ipsa hæresis damnationem adferet, cùm propter quod unumquodque tale, id ipsum magis sit tale. Et quia gravius crimen videtur esse hæreticum, quàm habere librum hæreticum, cùm hoc Christianismum non expellat, ut illud.

Verum quicquid dicatur, conclusio illa tota falsa, & absurda convincitur ex illa ipsa *l.* 3. §. 2. & 4. & aliis supra expositis. Cùm autem conclusio falsa sit & absurda, minor autem vera sit, quod ob Nestorianos libros quis incurrere possit pœnam ultimi supplicii per *d. l.* 3. §. 2. necesse est majorem propositionem falsam & absurdam esse, quæ neque allatis istis ratiunculis stabilitur, cùm jam ante etiam reddita sit ratio, cur gravior pœna locum habere possit in homine christiano libros Nestorianos habente, ac legente, quàm in homine Nestoriana hæresi decepto.

Præter istud vitium, alterum quoque eodem in argumento hæret, quod videlicet non liceat ita concludere. Quicquid in crimine hæreseos Nestorianæ constitutum est, illud in cujusvis alterius hæresis crimine constitutum intelligitur. Nam & hoc falsum esse ex superioribus apparet; quod non omnes pari austeritate sint plectendi, & quod diversis etiam hæresibus diversæ sint pœnæ constitutæ, quarum aliæ graviores, aliæ leviores.

Sequitur *in dec. lib.* 3. §. 4. *de sum. Trinit. & fide cath. Ut autem omnes revera discant, quantum nostra divinitas aversetur eos, qui impiam Nestorii fidem affectant, præcipimus, Irenæum dudum ob hancce causam nostræ indignationi suppositum, & postea, nescimus quomodo, post binas nuptias, ut didicimus, præter Apostolicos Canones Tyriorum Civitatis Episcopum factum, ex Tyriorum quidem Ecclesia deiici; in sua autem duntaxat patria degere, quiescentem omnimodo, & schemate, atque nomine Sacerdotis exutum.* Hic §. 4. exemplum nobis proponit pœnæ *in* §. 2. *hujus legis* 3. expositæ, quousque scilicet pœna illa progrediatur, cùm Episcopus & Clericus ex Ecclesia deiicitur; quod nimirum dignitas & nomen, & habitus Episcopi & clerici exuatur, ipse autem ut privatus vivat in patria, oneribus patriæ suæ subjectus. Non est igitur simplicis Nestorianismi ex ista *leg. tertia* pœna ultimum supplicium.

Eadem pœna etiam reperitur in Novel. 42. *capit.* 1. ubi depositio Anthimi à Sede Constantinopolitana ab Episcopis & Clericis facta, confirmatur à Justiniano, simulque Anthimo interdicitur urbe regia, ejusque districtu, ut & alia quavis insigni Civitate. Iubetur etiam quiescere, & eos diligere, quibus ipsemet se supposuit, & nemini communicare, nec quemquam imbuere in perditione interdictorum dogmatum. Sic eadem Novella 42. *cap.* 1. §. 1. 2. 3. Severus Ecclesiasticorum sententiis excommunicatus, sub illo anathemate esse jubetur ab Imperatore Justiniano, & dejectus ab Ecclesia Theopolitana, id est Anthiochena, & interdicitur ei regiam civitatem ingredi, aut districtum ejus, aut aliam insignem quancunque civitatem, sed jubetur in aliqua solitudine, & in silentio sedere, & non corrumpere cæteros, neque in blasphemiam alios adducere, neque aliquid novi contra vera dogmata invenire.

Sic eadem Novella 42. *cap.* 2. Petrus Episcopus Apameæ & depositus, & sub anathemate factus esse jubetur, prohibeturque eodem modo habitare urbem regiam, & ejus districtum, & quamcunque aliam insignem urbem, sed quorum sequutus est errorem, eorum imitari diætam jubetur, quam longissime abscedens & occultans seipsum. Nam talibus occultari quàm videri utilius est. Ignoti enim existentes se ipsos lædunt solos, publicantes verò sua dogmata, multis ex simplicioribus occasionem perditionis præbent. Quod nullo modo fieri in christiano ovili Dei, & orthodoxo populo justum est.

Sic eadem Novella 42. *cap.* 3. Zoaras anathematismo subjectus, & ex Ecclesia ejectus, abiicitur de regia urbe, ejusque districtu, & aliis civitatibus, ut cum illis solis habitet, qui similia blasphemantes similiter in exilio ponuntur.

Paratitla quoque Græcorum à Leonclavio edita *lib.* 1. *ad tit.* 3. *numero* 1. ex *hac ipsa l.* 3. hanc proponunt Epitomen: Episcopus, vel Clericus, qui Nestorianus est, ex Ecclesia eiicitur. Et in *l.* 5. §. 2. *Cod. de sum. Trinit. & fid. cath.* Imperator Justinianus anathemate damnat & Nestorium, & Eutychen, & Apollinarem, quique eorum errores sequuntur, ubi in fine additur & hæc sententia. *Si aliqui post hanc nostram*

nostram commonitionem certo & liquido id cognoscentibus, & competentibus locorum Episcopis, Deo amatissimis, inventi fuerint posthac in contraria his, quæ de fide catholica recte exposita sunt, opinione esse, hi nullius indulgentiæ expectent veniam. Jubemus enim tales, tanquam confessos hæreticos, competenti animadversioni subjugari. Unde intelligere est, siqui inventi fuissent hæretici ante Imperatoriam istam præmonitionem, illis adhuc spem veniæ fuisse, qua scilicet pœna hæreticis destinata remittebatur, quæ spes isto loco abscinditur.

Ita quoque *in l. 6.* §. 2. 3. *& 4. C. eod. tit.* Imperator anathemate damnat & Nestorium, & Eutychetem, & Apollinarem, quique cum iis sentiunt. Et *in l. 7* §. *pauci quidam*, *&* §. *nullus itaque C. eod.* idem Imperator anathemate damnat hæreticos damnatos in Concilio Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi, neque ulterius quidem istæ leges progrediuntur.

Eodem modo ipsa etiam Concilia contenta sunt anathematismo, quo percelluntur hæretici, neque alias pœnas imponunt, ut *d. l.* 7. §. 4. *& d. Novel.* 42. *præf. & cap.* 1. 2. 3. ad quam etiam *Novell.* Cujacius, duo sunt, inquit, genera pœnarum Ecclesiasticarum, excommunicatio, qua plectuntur plebeii, & monachi, & degradatio, sive ordine motio, quæ Episcoporum, & clericorum propria, quam etiam sequuntur Imperatores, ut ex modò dictis constat. Monet tamen Imperator Justinianus, siqui ab ordine Ecclesiastico condemnati, Imperatoria quoque ultione ea pœna sint afflicti, postea prohibitum quid perpetraverint, quod in graviores pœnas incidant secundum leges, quæ eos, qui minores pœnas declinant, sive contemnunt, majoribus affligunt *d.* Novel. 42. *cap.* 3. *l. relegati l.* 4. §. *inter &* §. *quisquis l. capitalium* §. *in exulibus*, §. *ita ff. de pœn. l.* 12. *ff. de interd. & releg. & dep. l.* 1. *C. de plus petit. l. si ad magistratum C. de decur. l. si filius C. d. pat. pot. l. quicunque C. de Episc. & Cler.* Novel. 123. *cap.* 11. *& capit.* 42. *in fin. & can. 6. Siquis Episcopus*, & *cap. 7. siquis Episcopus* 11. *q.* 3.

Et si quoscunque hæreticos ultimo supplicio afficiendos Imperatores Christiani statuissent, frustaneum fuisset jubere, ut hæretici dogmatis infamiam sustineant *l.* 1. *C. de sum. Trin.* & ut denotentur, id est infames sint. Sic enim paratitla τὸ denotentur explicant apud Leonclavium *lib.* 1. *notator. ad paratil. Græcor. num.* 1. Et quidem apertis suis criminibus, id est, cum hæreseos fuerint convicti *l.* 2. §. *qui verò, C. eod.* nomen ab hæreseos autore ferentes *d. l.* 1. *d. l.* 2. §. *qui vero, & d. l. damnato C. de hæret. & Manich. & Samar.* Et ut ipsis interdiceretur urbs regia, ejusque districtus, & quævis alia urbs insignis, & ut quieti vivant in locis solitariis, ut neminem ulterius infamia sua contaminent, ut ament eos, quibus jam suppositi sunt, sive subjecti propter hæresim demonstratam, ut *d.* Novel. 42. *in præf. cap. cap.* 1. 2. 3. *& d.* §. *d. l.* 3. *C. de sum. Trin.* Quid opus esset omni loco ipsis ad faciendas congregationes, sive profana sua sacra peragenda interdicere? *lib.* 2. *sub princ. C. eod. l. nulli* §. *ad hoc, l. Arriani, d. l. damnato* §. *nec verò, l. quicunque* §. *universi l. siquis C. de hæret. Manich. & Samar.* Cur diversis muneribus subiici eos, & constringi oporteret? *l.* 1. *C. eod. Novel.* 45. *in præf.* Cur Curiales omnium Civitatum onerosis, quinetiam militiæ, seu diversis Officiis facultatum, & personalium munerum obligatos suis ordinibus cujuscunque sectæ fuerint, inhærere oporteret, ne hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium prætextum videatur? *l. Curiales C. eod.* Quid opus esset hæreticis denegari omnia privilegia? *l. hæretici C. eod.* Novel. 45. *in præf.* etiam dotalia; Novel. 109. Et præcipue quidem ea; quæ religionis favore indulta sunt *l.* 1. *l. Curiales l. hæretici C. de hæret. & Manich.* Cur prohiberentur admitti ad ullam dignitatem, vel correctorum officiales, Cujac. *ad l.* 1. *C. de cohort. princip.* Cujusmodi plura in hæreticorum pœnis occurrunt otiosa, & superflua, si omnes hæretici ultimo supplicio sunt illico afficiendi, & absumendi.

Possumus verò ex hoc etiam §. 4. *d. l.* 3. *C. de sum. Trin.* discere, quænam sit illa ultio motus Imperatorii *in l.* 1. §. 1. *C. d. sum. Trinit.* quem Imperatores ex cœlesti arbitrio sumpturi sunt, nimirum quod sine indulgentia, & remissione pœnæ velint eos damnatos pœnis à lege definitis perpetuo subjacere. Quam enim pœnam Imperatores *in d.* §. 4. *d. l.* 3. proposuerent, ea contenti quoque fuerunt in Irenæo, Tyriorum Episcopo.

Accedamus *ad l. Manichæos, C. d. hæret. & Manic. & Samar.* in qua videndum est, quid in jure civili significet *ultimum supplicium.* Ultimum autem supplicium esse mortem solam, interpretamur *l.* 21. *ff. de pœn.* Dicitur etiam summum supplicium *l. capitalium* 28. *in pr. &* §. *ita, & l. siquis aliquid* §. *qui abortionis ff. de pœn. l.* 1. §. *ult. ff. de extraord. crim. l. ult. ff. de sepulc. viol. l. quicunque ff. ad leg. Cornel. de fals. l. cum servus ff. can. dat. can. non sec.* Paul. *recept. sent.* 24. *v. ult. & lib.* 5. *sent.* 3. *v. ult. & tit.* 4. *v.* 14. *& tit.* 17. *v.* 2. *& tit.* 20. *v. ult.* Hoc summum supplicium est ad furcam damnatio, sive, ut hodie, suspendium, vivicrematio, sive, ut Tertullianus, vocat vivicomburium *l.* 1. *de anima cap.* 1. *in fine, & cap.* 33. & capitis amputatio, *l. capitalium ff. de pœn.* Damnatio ab bestias, *l. qui ultimo ff. eod.*

Hæc tamen lex non ferit omnes hæreticos; loquitur enim de solis Manichæis, & Donatistis, quorum errores, & furores nihil prorsus commune cum aliis habent; neque enim omnium hæreticorum eadem est pœna, ut ostendit lectio earum Constitutionum, quæ leguntur *in tit. C. de hæret. & Manich. & Samar.* Et Imperatores Theodosius, & Valentinianus *in l. hæreticorum Cod. Theodos. de hæret. lib.* 16. *tit.* 5. diserte aiunt, non omnes eadem austeritate plectendos esse, & mitius agendum cum illis, qui nocenti meditatione decepti, credunt de veritatis fonte mendacia. Verba autem *d. l.* 4. *in pr. C. de hæret. & Manich. & Samar.* hæc sunt: *Manichæos, seu Manichæas, vel Donatistas; meritissima severitate persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit cum cæteris.* In Cod. Theod. ita legimus: *Quid de Donatistis sentiremus, nuper ostendimus, præcipue tamen Manichæos, vel Frygas, sive Priscilli anistas meritissima severitate persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus sit commune cum cæteris. l.* 4. *Cod. Theod. de hæret.*

Est autem hæc lex *Manichæos* 4. desumpta ex *d. l.* 40. eorundemque utraque est autorum, nimirum Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Augustorum, sive potius est eadem lex, nonnihil tamen interpolata. Nihil vero est *in d. l.* 4. principio, quod abnuamus. Facile enim concedimus Manichæos, & Donatistas meritissimam severitatem experiri, & de Manichæis quidem Theodosius & Valentinianus Imperatores testantur *in l. Arriani* 5. *C. eod.* quod ad imam usque scelerum nequitiam pervenerint; quod omne etiam extat *in l.* 65. *hæreticorum C. Theod. de hæret.* Et in Constitutione quadam Diocletiani, & Maximiani, quæ habetur *in C. Gregoriano lib.* 12. *tit. ult. & in collat. leg. Mosai. & Rom. tit.* 5. dicuntur Manichæi

chæi nova & inopinata prodigia in hunc mundum, scilicet Romanum, de Persica adversaria nobis, id est Romanis, gente, progressa, vel orta esse, & multa facinora ibi committere, populos namque quietos perturbare, nec non & civitatibus maxima detrimenta inferre. Quo ex loco suspicari licet Manichæos à Persis, Romanorum hostibus oriundos, consilia sua & factiones convertisse magis ad rem Persicam promovendam, quàm Romanam, ideoque eosdem Imperatoribus Romanis non injuria præ aliis fuisse exosos, & ob turbationem Reipublicæ majoribus pœnis subjectos. Respiciunt ad istam Diocletiani, & Maximiani Constitutionem etiam Christiani Imperatores Theodosius & Valentinianus in Novel. Valentiniani *tit.* 2. cùm Manichæorum hæresin dicunt superstitionem paganis quoque damnatam temporibus, inimicam publicæ disciplinæ, & hostem fidei christianæ, quos execrabiles, & toto orbe terrarum pellendos, omnium retro Principum statuta judicarint, quorum crimina detecta dissimulationem non patiantur. Quæ enim & quam dictu, audituque obscœna in judicio beatissimi Papæ Leonis coram Senatu amplissimo manifesta ipsorum confessione patefacta sunt? Adeo ut eorum quoque qui diceretur Episcopus, & voce propria proderet, & omnia scelerum suorum secreta perscriberet. Mox vocant detestandam divinitatis injuriam, & scelus, quo non solum corpora deceptorum, sed etiam animæ inexpiabiliter polluantur. Et tandem ita finiunt: *neque enim aliquid nimium in eos videtur posse decerni, quorum incesta perversitas religionis nomine lupanari bus quoque ignota vel pudenda committit.*

De Donatistis idem constat ex Augustino, nihil non suppliciorum eos meritos, ut seditiosos, ut sicarios, & Christianorum homicidas. Legatur ejus epistola 68. & epistola 48. & epistola 50. Perstringuntur etiam Donatistarum seditiosi & prædatorii conatus, & latrocinia ab Augustino *lib.* 3. *contra Iulianum cap.* 1. Sic Imperatores Gratianus, Valentinianus & Theodosius in *l.* nemo Manichæum de *hæret. Nemo Manichæum, nemo Donatistam, qui præcipue, ut comperimus, furere non desistunt* &c. Et propterea. Arcadius, Honorius, & Theodosius *in l. adversarios in fin.C.ne Sanct.bapt.iter.* Magistratus etiam, & eorum officia pœnis subiiciunt, si iis præsentibus catholicæ Ecclesiæ vis fuerit illata, à Donatistis scilicet, de quibus solis *d. l. adversarios* agit.

Unde apparet justas esse causas, cur Imperatores christiani severiùs animadverti voluerint in Manichæos & Donatistas, ut proinde quod de Manichæis, & Donatistis constitutum est, non illico in omnes hæreticos constitutum intelligi possit. Immo si in Manichæis & Donatistis peculiare est, quod *in d. l. Manichæos* 4.*C.de hæret.& Manich. & Samar.* contra eos statuitur, de cæteris hæreticis id prædicari non debet. Et si non est peculiare, sed commune cum omnibus hæreticis, (quod tamen jure Justinianeo falsum est,) quod *in d.l.* Manichæos 4. contra Manichæos & Donatistas constituitur, sine magna ratione illud tanquam singulare proponitur. Et dum lex ait, *huic hominum generi, nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit cum cæteris*, hoc hominum genus discernit à cæteris, sive ii sint catholici, sive hæretici.

Et hæc ipsa tamen Manichæorum, & Donatistarum pœna non est ultimum supplicium, sed alia minor. Nam qui ultimo supplicio afficiuntur, desinunt esse homines. Non est igitur opus, ut ii prohibeantur à juris communione cum cæteris. Et plane ridiculus sit, qui mortuis interdicat hominum commercio. Quibus autem opus est interdici hominum commercio, iis vivendi facultatem relinqui oportet. At Manichæis & Donatistis, etiam condemnatis, & cum pœnam subierunt, commercio, & jure cum cæteris hominibus communi opus est interdici. Manichæis igitur, & Donatistis, etiam condemnatis, & cum pœnam subierunt, facultatem vivendi relictam olim oportuit. Neque video, quid aliquid iis verbis adimatur, quàm jus civile, quod & moribus & legibus continetur, & quicquid illi mores & leges illæ concedunt civi Romano, in *d. l. Manichæos* 4. *pr.* adimit, non ommibus hæreticis, sed in specie Manichæis, & Donatistis. Alibi dici videtur pœna peregrinorum mutandæ conditionis *l. Eunomianis C. de hæret.* ubi pœna ista Eunoimanis remittitur; atque ita etiam Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius *in l. siquis Manichæus C. de hæret. iisdem Manichæis sub perpetua justæ infamiæ nota, testandi, ac vivendi jure Romano omnem protinus eripimus facultatem.* Sic iidem Imperatores *in l.* 18. *C. eodem. Quicunque sub nomine Manichæorum mundum solicitant, ex omni quidem orbe terrarum, sed quàm maxime de hac urbe pellantur sub interminatione judicii. Voluntates autem eorundem, quinimo ipsæ etiam facultates populo publicatæ, nec vim testamentorum teneant, nec derelinqui per eos, aut iisdem fas sit.* Nihil ad summum his sit commune cum mundo, nimirum adimitur Manichæis jus commune, quod civibus Romanis commune est, dum nihil his commune cum mundo esse debere dicitur.

Eodem modo iidem Imperatores de Eunomianis loquuntur *in l.* Eunomiani *C. eod.* nihil ad summum habeant commune cum reliquis. Sic *in l. Donatistas C. eod.* Imperatores Honorius & Theodosius ita sanciunt: *Donatistas atque hæreticos, quos patientia clementiæ nostræ nunc usque servavit, competenti constituimus autoritate percelli, quatenus evidenti præceptione se agnoscant & intestabiles, & nullam potestatem alicujus ineundi (* muneris, aut honoris*) habere, sed perpetua inustos infamia à cœtibus honestis, & à conventu publico segregandos.* Sic Eunominiani utriusque juris (acquirendi ex donatione, vel ultima voluntate) in totum communione priventur *l. manentibus* C. *de hæret.* Sic ab omni contractu, & propemodum Romana conversatione submoveri dicuntur *in l. Montanistas C. eod.* Sic Apostatæ sint absque jure Romano *l.* 2. *C. de apostat.* Sic Episcopi Apollinarianorum, cæterorumque hæreticorum, nomine, scilicet Episcopi, destituti, appellationem hujus dignitatis amittant, adeant loca, quæ hos potissimum, quasi vallo quodammodo ab humana communione secludant *l. Apollinarianos C. de hæret.* Augustinus quoque *in epist. ad Bonifacium* testatur, supplicium capitale inDonatistas constitutum non fuisse. *Iam enim lex fuerat promulgata, ut tantæ immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur, quam ipsa sæviebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse non sineretur impune, non tamen supplicio capitali, propter servandam etiam circa indignos mansuetudinem christianam, sed pecuniariis damnis propositis & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.* Pertinet huc etiam locus Augustini *in epist.* 48. *ad Vincentium*, quem lege.

Vidimus hactenus, quam sit alienum à jure civili Codicis Justiniani ultimum supplicium hæreticis omnibus infligendum; nunc videamus quid ex jure Imperatoris Frederici secundi possit accedere. Verba ejus hæc sunt, *Gazaros, Patarenos, Leonitas, Speronistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusq; sexus, quocunq; nomine censeantur, perpetua dãnamus infamia, diffidamus,* atque

atque bannimus, censentes, ut omnia bona talium confiscantur, nec ad eos ulterius revertantur, ita, quod filii eorum ad successionem eorum pervenire non possint, cùm longe gravius sit aternam, quàm temporalem offendere Majestatem.

Hæc authentica excepta est ex Constitutione quadam, quæ Frederico secundo tribuitur, cujus primus Imperii annus secundum Abbatem Urspergensem incidit in annum Christi 1219. Imperavit annis 32. lata vero est sub Honorio Tertio Papa, qui ad Papatum pervenit circa annum Christi.1216.& undecim annos sedit, eo tempore, quo imperiale diadema à manu Pontificis Imperator accepit,ut est in præfatione dictæ Constitutionis,id est anno Christi 1220. teste Urspergensi in Chronico; & in fine ejus Constitutionis, ubi legitur ab Honorio Papa confirmata.

Verumenimverò si etiam detur in archivis Imperii extare illam Constitutionem Fiderici Secundi, & latam esse consilio & consensu Procerum Germanorum, & ex publica illa sponsione legis vigorem habere, tamen illi ipsi authenticæ hæreticos non placuit ultimo supplicio affici, sed diffidari eos, atq; banniri, & ab Imperio proscribi, & bona ipsorum confiscari, neque liberos orthodoxos ad bona illa admitti.

Atque hactenus ex jure civili, nunc autem ex rationibus id probandum est. Et primò. Nemo ad bonum est cogendus, sed quisque suo arbitrio relinquendus.

Secundo, nunquam Deus ac Dominus noster Jesus Christus, vel ejus Apostoli coegerunt quenquam credere, vel fidem recipere, quinimmo & discipulis liberam abeundi dedit potestatem, dicens, *Nunquid & vos vultis abire?*

Tertio, expedit hæreses esse 1. Corinth. 11.

Quartò Christus Dominus Petro dixit: *Si Ecclesiam non audiverit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.*

Quinto. Christus Matth. 13. in parabola de zizania & tritico vetuit zizania eradicari, ne simul & triticum evelleretur, & tandem subjecit, *sinite utraque crescere usque ad messem.* Ubi per zizania, intelliguntur hæretici; per triticum, catholici: per messem, dies judicii;per messores,Angeli.UndeChrysostomus in dictum Matthæi locum asserit, hæreticos non esse occidendos, sed tolerandos, Eius enim in parabola de tritico & zizania hæc sunt verba. *Non prohibet Dominus conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi pracidere;verum prohibet eos interficere, & trucidare.* Euthymius quoq; & Theophilactus Chrysostomum sequuti, aperte inquiunt, non permisisse Dominum hæreticos necari. Hieronymus item, & Augustinus zizaniorum vocabulo, quæ non finit Dominus evelli, intelligunt hæreticos, ac, ut refert Sulpicius *lib.* 11. *Sacra historia* prope finem S. Martinus apud Treviros constitutus, assidue increpabat Ithacium, ut ab accusatione in Priscillianum, & alios hæreticos desisteret, & Maximum Imperatorem vehementer orabat, ut sanguine hæreticorum abstineret, sufficereque ajebat, ut Episcopali sententia judicati, Ecclesiis pellerentur. Et quandiu Martinus Treviris fuit, dilata cognitio est, & mox discessurus, à Maximo sponsione elicuit, nihil cruentum in hæreticos constituendum. Qui cùm postea didicisset sententia Judicum Priscillianum & alios capite damnatos fuisse, nolebat sermones, & commercia habere cum iis Episcopis, qui Priscillianum, & alios hæreticos morte damnandos curaverant.

Sexto. Quia Isaiæ *cap.* 11. *v.* 9.legitur: Non occident in universo monte sancto meo, id est in Ecclesia.

Septimo. Scriptura pluribus in locis, Matth. 18. 2. ad Timoth. 3. ad Titum 3. præcipit quidem vitari eos, qui Ecclesiam audire nolunt, aut post unam, & alteram correptionem non resipiscunt, non autem interfici.

Octavo. Christus Lucæ *cap.* 9. *v.* 54. reprehendit Apostolos, qui volebant Samaritanos igne consumi, eo quod non reciperent Christum. *Domine, vis dicimus,* inquit sacer textus, *ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos? Et conversus increpavit eos, dicens: nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare,* quasi insinuans Spiritum Evangelicum non consistere in severitate,sed in mansuetudine.

Nono. Habetur ex usu primitivæ Ecclesiæ, in qua non puniebantur hæretici pœna corporali.

Decimo. Ithacius & alii Episcopi, qui apud Maximum Imperatorem effecerant, ut Priscillianus heresiarcha interficeretur,graviter à reliquisEcclesiæ Patribus reprehensi fuerunt, immo ab eorum communione, tanquam irregularium, & excommunicatorum abhorruerunt.

Undecimo. Hæretici non sunt membra Ecclesiæ; atque adeo non possunt ab ea puniri, dicente Apostolo 1. Corinth. 5. *Quid mihi de his, qui foris sunt?*

Duodecimo. Assensus fidei est liber, atque adeo nemo ad illum est cogendus.

His tamen minime obstantibus, statuendum est adversus Donatistas, teste Augustino *ep.* 50. & postea Joannem Hus, ut patet ex Concilio Constantiensi *sess.* 15. *ar.* 14.denique Lutherum, ac ejus discipulos, ut videre est apud Roffensem *art.* 33. posse hæreticos puniri pœna capitis, ac vivicomburii propter hæresim, etiam ex jure civili. Pro cujus plena intelligentia hujus materiæ primò notandum est, triplicem distingui debere hæresim. Unam mentalem,quæ fines cogitationis non excedit. Alteram occultam & secretam, quia licet signo aliquo externo prodatur, est tamen occulta, nulloque testimonio probari potest, ut siquis mentaliter hæreticus solus in cubiculo, nemine prorsus eum audiente, suam hæresim ore exprimat, & profiteatur. Tertia est externa, & notoria, quæ videlicet per signum exterius protestativum hæreseos, aliis manifesta est, atque explorata.

Etsi autem nonnulli Theologi nominatim Adrianus, Rosella, & Medina putent mentalem hæreticum pœnis Ecclesiasticis esse obnoxium, & Ecclesiam jure posse in eum animadvertere; nihilominus contraria communis est inter Doctores catholicos, loquendo de facto, quicquid sit de possibili, an nimirum potuisset Christus, si voluisset, potestatem supra actus internos Ecclesiæ conferre. Ratio autem est, quia Ecclesia non potest aliquem punire propter crimen, quod illi incognitum est. Internum autem crimen hæresis est incognitum Ecclesiæ. Atque adeo non potest aliquem punire propter internum crimen hæresis. Confirmatur. Quia ad puniendum requiritur jurisdictio. At Ecclesia non habet jurisdictionem in suos subditos quoad actus interiores, ut patet ex jure Canonico. Nam *can. cogitationis d.* 1. *de pœnit.* dicitur: *Cogitationis pœnam nemo patiatur.* Et can. *erubescant d.*32. *De manifestis loquimur. Secretorum autem & cognitor & Judex est Deus.* & *cap.* sicut tuis litteris de Simon. *Ecclesia non judicat de occultis.* Et ibidem *cap.* tua nos: *Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.*

Dices primò Ecclesia sæpe exercet jurisdictionem in actus internos. Absolvit enim peccata interna. Dispensat vota, etiam mentalia. Præcipit contritionem, dilectionem, attentionem orationis, ac similes actus interiores.

Deinde,

Deinde. Siquis hæreticus internus interrogaretur ab Inquisitore, an aliquando credidisset contra fidem catholicam, & ipse fateretur, se credidisse, sine dubio puniretur. Ergo jurisdictio Inquisitoris extendit se ad internum actum credendi.

Postremo. Interna hæresis refutatur ab Ecclesia. Ergo ab eadem puniri potest.

Ad primum respondeo. Duplex est jurisdictio Ecclesiastica, interna, & externa. Nos hic loquimur de externa, quæ exercetur in foro contentioso, non de interna, quæ in foro conscientiæ. Ecclesia tamen neutram exercet in actus internos, nisi quatenus per externos manifestantur. Non enim absolvit peccata, nec dispensat vota, nisi per actum exteriorem subjiciantur ipsius clavibus sive jurisdictioni. Similiter non præcipit actus interiores, nisi quatenus præcipit exteriores, qui naturali, aut divino jure non possunt recte fieri sine interioribus. Quanquam de dispensatione voti est aliqua difficultas.

Ad secundum respondeo. Si fateretur, se aliquando consensisse in hæresim, & nunc non consentire, non puniretur, ut hæreticus. Si autem fateretur, se etiam de facto consentire in hæresim, juste puniri posset, ut hæreticus. Jam enim non esset hæresis ipsius interna tantum, sed etiam externo signo prodita.

Et ad tertium respondeo. Negatur antecedens. Quia hæresis non reservatur, nisi in Bulla Cœnæ Domini. Ibi autem solum reservatur ratione annexæ excommunicationis, quæ non comprehendit hæreticum pure internum, & mentalem.

Quod verò ad hæresim occultam & secretam. Hæreticus, qui externo signo prodit suam hæresim, potest ab Ecclesia puniri. Est communis sententia, & probatur. Quia Ecclesia habet jus puniendi peccata suorum subditorum, cùm hoc jus necessarium sit ad conservationem totius Communitatis. Peccatum autem hæresis est gravissimum, & maxime perturbat Ecclesiam, ac proinde Ecclesia potest illud punire.

Non obstat, quod hæreticus, qui exterius prodit hæresim, desinit esse subditus Ecclesiæ, quia non est amplius in Ecclesia, sed extra. Ideoque non potest puniri ab Ecclesia. Nam est extra Ecclesiam quoad internam unionem, quæ fit per fidem, itemque quoad externam participationem sacramentorum; nihilominus quoad jurisdictionem manet subditus Ecclesiæ ratione baptismi. Patet in simili. Nam Respublica non privatur jurisdictione in subditum propter ipsius flagitia, & injurias, etiamsi fugiat extra patriam.

Unde hæreticus, qui quidem externo signo prodit suam hæresim, sed tamen ita occulte, ut in judicio accusari, ac testibus convinci non possit, puniri potest, & facto punitur pœna excommunicationis, ut patet *ex cap. cum Christus*, & *cap. sicut ait*, *& cap. ad abolendam*, *& cap. excommunicamus de hæret.* Ratio est. Quia externa hæresis, quantumvis occulta, hoc ipso quod occulta est, incipit esse sub jurisdictione Ecclesiæ & per accidens est, quod in judicio probari non possit. Ergo potest puniri ab Ecclesia, non quidem tali pœna, quæ requirit accusationem judicialem, sed tali, quæ extra judicium ipsa lege lata, infligi potest, cujusmodi est pœna excommunicationis, amissionis, sive confiscationis bonorum temporalium, ac similes.

Censendus autem est aliquis externus hæreticus, quando hæc duo adsunt. Primum quando hæresim internam sufficienter exprimit per aliquem externum actum, sive id fiat verbo, sive facto. Secundum, quando externus ille actus ita procedit ab interna hæresi, ut moraliter participet illius malitiam, alioqui non erit hæresis exterior. Hinc sequitur, siquis internam hæresim confiteatur sacerdoti, aut alicui alteri aperiat consilii accipiendi causa, non ideo esse externum hæreticum, qui ab Ecclesia puniri possit. Quia nemo est externus hæreticus, nisi à peccato exterioris hæresis. At illa confessio, aut patefactio, de qua loquimur, non est peccatum exterioris hæresis, sed est actus bonus, qui imperatur, vel à pœnitentia, vel à religione, vel ab aliqua alia virtute; atque adeo qui hoc modo confitetur, aut patefacit suam internam hæresim, non est exterior hæreticus, qui ab Ecclesia puniri possit. At dices, cur ergo punitur à confessario per injunctam pœnitentiam? Respondeo. Non loquimur de pœna, quæ imponitur in foro conscientiæ, sed de ea, quæ infligitur in foro exteriori.

Secundo notandum est, pœnarum, quibus hæretici afficiuntur, duplex esse genus. Unum pœnarum spiritualium, nempe excommunicationis majoris, & aliarum ei annexarum, ut quod priventur activa & passiva communicatione Sacramentorum, sintque suspensi à divinis, nec non Ecclesiastica sepultura privati, item quod sint irregulares ita, ut, quamvis hæresim abjuraverint, non possint citra summi Pontificis dispensationem ad Ordines promoveri. Ad idem genus pertinet privatio omnis jurisdictionis spiritualis, quam antequam in hæresim laberentur, habebant, nec non privatio beneficiorum, item pœna infamiæ, & prohibitionis, atque exustionis librorum ab illis editorum.

Alterum genus est pœnarum corporearum, quarum præcipuæ sunt amissio bonorum, carcer perpetuus, quando hæretici non sponte sua, sed vel accusati, aut convicti resipiscunt, exilium, ac denique extremum supplicium.

Notandum est tertio, nullum esse decretum Ecclesiasticum, quo præcipiatur, hæreticis morte afficere. Pœnæ enim Ecclesiasticæ sunt potius beneficia, quàm supplicia, in omnibus mansuetudinem, & lenitatem Christi sponsi sui redolentia, qui de animabus potius, quàm de corporibus sollicitus erat. Quo fit, ut pœna mortis in hæreticos tantum sit de jure civili. Contendit tamen Ecclesia, pœnam hanc esse justissimam. Cum enim duo spectari possint in hæresi. Primo, quod sit peccatum, & hoc illi commune est cum omnibus aliis peccatis. Secundo, quod perturbet pacem, & tranquillitatem, quod non est illi commune cum omnibus, sed tantum cum aliquibus, ut cum homicidio, furto, rapina, adulterio, rebellione, ac similibus, licet priori modo hæresis non puniatur à Principe, vel Magistratu pœna capitis, posteriori tamen juste punitur æque ac furta, homicidia, adulteria, cæteraque hujusmodi. *Clamate*, inquit Augustinus *lib.* 2. contra duas Epistolas Gaudentii Donatistæ, *si audetis, puniantur homicidia, puniantur adulteria, sola sacrilegia volumus à Regnantium legibus impunita. Hæc cùm dicitis, quid aliud dicitis, nisi nulla hominum potestas contradicat, & obstrepat libero arbitrio, quando injuriam facimus Deo?*

Denique observandum est, rationem puniendi hæreticos pro diversitate temporum diversam quoque fuisse in Ecclesia. Hæc enim illico ad extremum supplicium, sive mortis pœnam hæreticis infligendam non pervenit. Sed cum in primitiva Ecclesia temporaliter in eos sæviri non posset, ut late probat D. Augustinus *Epist.* 50. *ad Bonifacium*, vel quod Imperatores ac Reges nondum Christum colerent, & consequenter Ecclesiam, tanquam matrem suam, cujus defensores essent, nondum agnoscerent; vel quia tunc id expedire propter varia scandala, quæ inde poterant suboriri, non judicabat Ecclesia, tunc spiritualibus duntaxat usa est pœnis vel excommuni-

cationis, vel suspensionis, vel depositionis. Verum cum impunitas ipsa multorum malorum causa esset, coacti sunt Patres ad remedia acerbiora recurrere. *Cogunt enim*, ait Augustines *Epist.* 33. ad Bonifacium *novas invenire medicinas novorum exempla malorum.* Propterea tempore Constantini pœna exilii hæreticis decreta est, ut apparet ex proemio Concilii Niceni, & ex Sozomeno *lib.* 1. *hist. cap.* 20. cujus usus in Ecclesia viguit usque ad tempora Anastasii primi, ut constat ex ejus Epistola ad Episcopos Germaniæ. At cùm exilium parvifacerent, addicta est mulcta pecuniaria Theodosii Imperatoris tempore, videlicet decem librarum auri, ut habetur 23. *quæst.* 3. *can. ipsa pietas.* Cumque hæ duæ pœnæ ad compescendos hæreticos satis adhuc non essent, Honorius, ac Theodosius Imperatores pœnam mortis decreverunt in Anabaptistas, ut patet ex *l. siquis C. ne Sanct. bapt. reit.* Marcianus autem, & Valentinianus pœnam Capitalem in omnes, ut habetur *in l. quicunque C. de hæret.* Demum statutum est, ut pertinaces, & relapsi, post semel abjuratam hæresim, traderentur brachio seculari extremo supplicio afficiendi *cap. ad abolendam de hæret.* iisque subjecti sint pœnis, quæ ipso jure huic generi imponuntur *cap. excommunicamus* 13. *quæst.* 15. *cap. urgentis de hæret. cap. cum secundum, eod.* quam omnem cognoscendi, & judicandi potestatem Ecclesia suum ad forum traxit *d. cap. ad abolendam, cap. ut commissi, cap. per hoc cap. ut inquisitionis de hæret. in* 6. *Clem.* 1. *eod.* Clarus *lib.* 5. *sent.* §. *hæresis*, præcisa omni appellandi facultate *d. cap. ut inquisitionis* Magistratibus secularibus nulla hujus rei cognitione, sed tantum executione post imploratum à sententia brachium seculare relicta *d. cap. ad abolendam*, & passim *de hæret.* Quod olim usitatum fuit *l.* 4. *C. de hæret.* & *l.* 1. *C. de sum. Trinit.* Nam Constantinus causam Arrii primum in legitima Synodo Nicena cognosci, se præsente tantum, sed præsidente Delegato Apostolico, passus est, reque idoneè cognita, & consentientibus Episcoporum, qui Ecclesiam præsentabant, suffragiis, ad normam sacræ Scripturæ congruentibus hæreseos damnatum, & in ea pertinaciter restitantem exilio mulctavit.

Etenim, ut jam diximus, sicut in prima Ecclesia cùm ope & auxilio Magistratus Episcopi destituerentur, excommunicatione tantùm, quod unum poterant, hæreticos profligabant Tit. 3. 1. Corinth. 5. ita deinceps sub Augustis Christianis hæreticos, ab Ecclesia damnati, à Principe relegabantur *l.* 2. *in fin. C. de sum. Trinit. l. ult. C. ne Sanct. bapt. it.* aut deportabantur *l. quicunque C. de hæret.* aut plectebantur arbitrarie *d. l.* 1. *C. de sum. Trinit.* ubi tamen Bald. *num.* 7. vult pœnam hæresis *ex l.* ordinariam esse quoad inferiores Magistratus, arbitrariam verò quoad Principem, cui pœnæ sunt omnes arbitrariæ, sicut judicia ipsa universa, Menoch. *cons.* 2. *num.* 159. *cum seq.* ut quos spiritualis disciplina non corrigit, eos pœna temporalis debito modo corripit *d. cap. urgentis de hæret.*

Porrò, quod dicitur *l.* 4. *C. de hæret. contra Manichæos* inquisitionem in mortem extendi, fateor id non ad supplicium capitis, sed ultimarum voluntatum cassationem, item ad hoc, ut mortuus accusari, & memoria ejus damnari possit, spectare, ut ut ipse textus ostendit, & Glos. *d. l.* 4. *v. subire, l.* 2. *C. de apostat.* & *l.* 1. *C. de sum. Trinit.* nisi dicamus, singulare fuisse in Manichæis ac similibus, ut aliis hæreticis pertinacibus ac impœnitentibus, vel relapsis de quibus nos loquimur, qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerant *l.* 5. *C. de hæret.* ut ultimo supplicio jure traderentur *l.* 5. *cl. l. quicunque de hæret.* & *l.* 2. *ne sanct. bapt. it.* Et licet has constitutiones aliqui interpretentur non de amissione vitæ, sed de deportatione, quæ & ipsa ultimum ac capitale supplicium dicitur, *l. ult. C. de execut.* & *exact.* quanquam Juris consultus improprie *in l. ultimum* 21. *de pœnis* loqui videatur, cum hæc conjungantur *in d. l.* 4. & *l. quicunque de hæret.* attamen Glossatores *in l.* 1. ubi Azo *nem. lic. sig.* salvat. & Canonistæ *in d. cap. vergentis*, & *in d. cap. ad abolendam*, pœnam hanc non modo de amissione vitæ interpretantur, ut Zasius *cons.* 23. *lib.* 1. Coras. *lib.* 3. *miscel. cap.* 8. *numero* 5. sed ad ignis etiam cruciatus extendunt. Quod consuetudo sequitur, ut volunt Covar. *var. resol. lib.* 2. *cap.* 10. *numero* 10. Panorm. *ad d. cap. ad abolendam numero* 13. Girl. *de hæret. quæst.* 3. *numero.* 3. Gundisal. *eod. tit. quæst.* 15. *numero* 4. Carer. *in pr. cap. hæresis*, Clar. *d.* §. *hæresis numero* 7. & 8. Gomez *tom.* 3. *var. resol. cap.* 2. *num.* 1. Laur. Correr. *in prat.* & *cur. lib.* 1. §. 3. *cap.* 5. *de hæret. num.* 12. Etsi hoc genus supplicii nunquam decerni debeat, nisi cum lege diserte est expressum *l. un.* ubi Salic. *C. de agger. Nili rump. l. capitalium* §. 1. & §. *igni cremantur, l. aut damnum* §. *hosti*, *l. siquis* §. 1. *de pœn.* Gundisal. *d. quæst.* 15. *numero* 4. Quare Zasio *d. cons.* 23. magis placet gladii pœna, ut cum Imperator Arrianos, aliosque ejus generis hæreticos ea tantum pœna plecti jusserit *l. Arriani C. de hæret.* Verum cum ea, quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, non minus quam ea, quæ scripta sunt, ut Hermogenes ait, servari oporteat *l. sed ea ff. de legib.* neque temere ab eo recedendum sit, quod diu æquum visum est, tolerabiliaque ea sint quæ vetus consuetudo comprobavit *l. Imperatores ff. de pollicit.* nos hæc omnia Ecclesiæ judicio rata habemus. Sane olim Romæ Principes tanta sævitia Christianos homines insectabantur, ut non solum convitiis, & maledictis eos exagitarent, sed etiam ad stipitem dimidii assis revinctos, sarmentis additis plerunque concremarent, ob idque ridiculo nomine Semissios, & Sarmentarios appellabant, ut ex Pamphilo, Eusebio, & Augustino refert Petrus Crinit. *lib.* 1. *cap.* 13. Licet enim in atrocioribus pœnam legis transgredi, ut per Bald. *in l. observandum q.* 10. *ff. de offic. Præsid.* Innoc. *in cap.* 1. *de constit.* Etiam in delicto hæresis, ut Majestatis, Menoch. *cons.* 100. *num.* 65. & *seq.* Sed in summis tantum Principibus permittitur, ut dextre restringit Jas. *in l. qui jurisdictionis n.* 4. & *ff.* de *jurisd. Omn. Jud.* Nec eadem inferiorum potestas est, Bald. *in auth. hodie C. de judic.* Alii enim aliis gravius ac pejus errant. Discipuli etiam pecunia, atque minus quàm Doctores & corruptores puniuntur, l. quicunque in fine de hæret. ut non videatur certa pœna, sed arbitraria potius esse statuenda *l.* 1. *in fin.* & *l. ult. C. de sum. Trinit.* Etiamsi Glossa & Doctores certam esse velint, & ordinariam *d. l.* 1. *in fin.* respectu scilicet inferiorum à Principe, Bald. *ind. l.* 1. *num.* 7.

Unde non obstant, quæ ex jure civili supra produximus. Sufficit enim, quod sint hæretici, quocunque nomine appellentur, maxime verò pertinaces impœnitentes, vel relapsi. Siquidem hæretici aliquando dici videntur quicunque veram, sinceramque & orthodoxam religionem Christianam non amplectuntur, sive nomine Christiani sint, sive Judæi, sive Pagani, sive Samaritæ per *l.* 2. *C. ne Christianorum mancip.* ubi legitur particula *altius*, cujus naturale est, prioribus similia subjicere Ut plurimum verò hæretici dicuntur, qui assumpto nomine

nomine Christiani, in quibusdam Religionis articulis à veritate desciverint, ut passim in Cod. & Novel. Justiniani. Definiuntur autem hæretici *in l. 2. §. ult. C. de hæret. Manich. & Samar.* qui vel levi argumento à judicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare detecti sunt, quæ etiam leguntur *in l. 28. C. Theod. de hæret.* ubi tamen ambiguum est, an verba illa *levi argumento* pertineant ad verbum *detecti*, an ad verbum *deviare*. Quia verò absurdum est, quenquam gravissimi criminis condemnari levi argumento, & quod levi argumento detegitur, id magis conatu, quam effectu detegitur, ideo probabilius videtur, ad verbum *deviare* ea referre, ut specifica differentia hæretici eo contineatur, quod levi argumento deviet à vero. Omne enim hæretici argumentum, quantumvis plausibile, & maximæ dignationis, judicio humanæ rationis in corruptionis suæ terminis adhuc consistentis videatur, tamen pondere sui, & ad autoritatem sacrarum litterarum comparatum, leve est.

Aliàs hæreticus dicitur omnis non orthodoxus *l. Manichæi 12. pr. l. quæ de Samaritis v. cæteri C. de hæret. Manich. & Samar. l. 2. C. ne Christian. mancip. hæret. vel Jud. vel pagan. hab. vel pos. vel circ.* Novel. 109. *in præf.* hæretici dicuntur, qui alicujus cujuscunque tandem fuerit hæreseos, & in fine præfationis qui nomen quidem Christianorum sibimet imposuerint, à vera tamen Christianorum fide, & communione seipsos separantes seipsos judicio Dei subjicere deprehenduntur. Item paulò ante finem in eodem præf. Qui non sunt membrum Sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer Sanctissimi Episcopi Apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Item sacram communionem in Catholica Ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus. Sic Novel. 115. *c.* 3. §. 14. hæreticus definitur, qui non est catholicæ fidei, nec in sacrosancta Ecclesia communicat, in qua omnes beatissimi Patriarchæ, una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor Synodos, Nicenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti & recitare, sive commemorare noscuntur. Ita definitur jure Cæsareo, sive civili Justinianeo. Ex quibus apparet & illud, Ecclesiam Catholicam esse, quæ habet fidem & Religionem Catholicam; catholicam autem fidem, sive Religionem esse rectissimam, & Apostolicam fidem, & traditionem, ut indissolubili vinculo connexa sint Ecclesia Catholica, Religio Catholica, fides rectissima, & doctrina Apostolica ita, ut inde ipsi etiam Episcopi dicantur Sacrosancti, Sanctissimi, Deo amabiles, quod nulli eorum competit epitheton, qui commentis ingeniorum suorum doctrinam cœlestem adulterant.

Illis etiam adjicimus locum Isidori *lib. 8. etymologion cap. 3.* hæresis græcè ab electione vocatur, quod scilicet unusquisque id sibi eligat, quod sibi melius esse videtur, ut philosophi Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici. Vel sicut alii, qui diversum dogma cogitantes arbitrio suo ab Ecclesia recesserunt. Inde ergo hæresis dicta græca voce ex interpretatione Electionis, qua quisque arbitrio suo ad instituenda, sive ad suscipienda quælibet, ipse sibi eligit. Nobis verò nihil nostro ex arbitrio inducere licet, sed ne eligere, quod aliqui de arbitrio suo induxerint. Apostolos autem Dei habemus autores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignarunt. Itaque etiamsi Angelus de cœlis aliter evangelizaverit, anathema vocabitur. Hæc Isidorus. Idem *eodem libro 3. cap. 5. in fine* ait: Sed & quicunque aliter Scripturam sacram intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus potest appellari. Quod etiam habetur *in decreto can. quidam autem* 24. *quæst.* 3. similia sunt *in can. hæresis ead. caus. & q.* ex Hieronymo *cap. 4. ad Galat.*

Augustini autem *libro de utilitate credendi cap. 1.* hæreticus est, qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque sui gratia falsas, ac novas opiniones, vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui hujusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus *can. hæreticus est 24. quæst.* 3. Distinguendum ergo putat inter seductos, & seductores, qui in Novel. 24. *in præf.* dicuntur autores impiorum dogmatum, *& in c. 1. §. 1. hæresiarchæ.* Sic Augustinus contra Manich. Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt, *can. qui in Ecclesia 24. quæst.* 3. Idemque Augustinus *Epist.* 162. Glario, Eleusio & aliis. Dixit Apostolus ad *Tit.* 3. *v.* 10. 11. hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est hujusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus; sed qui sententiam suam, quamvis falsam, ac perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis, & in errorem prolapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cùm invenerint, nequaquam sunt in hæreticos deputandi.

Tertullianus *contra Marcionem lib. 1. cap. 1.* destinari hæreticus potest, qui deserto, quod prius fuerat; id postea sibi eligerit, quod retrò non erat. In tantum enim hæresis deputabitur, quod postea inducitur, in quantum veritas habebitur, quod retro, & à primordio traditum est. Et *de præscript. adversus hæreticos cap.* 37. si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo, quod de sua electione sectati, hæreticorum nomine admittunt. Et post, unde extranei, & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diversitate doctrinæ, quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut protulit, aut recepit.

Quoties igitur hac via quispiam à primo & vero, & Apostolorum scriptis doctrinisque recessisse ostenditur, hæreticus est. Atque adeo pœnis in jure statutis plectendus. Unde hoc efformari possit generale effatum *ex d. l. 1. C. de summ. Trinit. & fid. Cath.* Quicunque defecerunt de Religione, quam D. Petrus Romanos docuit, illi sunt hæretici, & tum divina ultione, tam imperatoria plectendi, atque adeo pœna mortis, vel vivi comburii si pertinaces sint, & impœnitentes, vel relapsi, & ut aiunt Imperatores *in d. l.* 1. *Post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus ultione plectendi,* hoc est regulis divinarum litterarum consentaneis. Non ignoramus loqui solitos Christianos Imperatores de sese immoderate, si aptare eorum verba quis velit. Licet tamen nobis eorum verba ita interpretari, quod velint voluntatem suam divinæ Majestatis voluntati omnimodo esse conformem, Hyperbolæ istæ passim occurrunt, ut nostrum Numen *in l. jubemus, C. de app. & conf. l. 2. C. de tem. & rep. appel. l. ult. C. de bon. quæ lib. l. quidam §. sed alii C. de necess. serv. hæred. instit. l. neminem C. de sacros. Eccles. l. Imperialis §. Itaque C. de nupt. l. neminem C. de re mil. l. 1. C. ut nemo ad suum patrocinium suscip. rustic.*

vel

vel vic. *l. cum antea C. de recept. arb.* Quod interpretari possumus nostrum nutum, & voluntatem, cùm Imperator sit Dei Vicarius quoad terrena, qui quæcunque sancit, ea justa esse, ac voluntati divinæ consentanea vult, aut velle sane debet. Et hoc loquendi genere sæpe blanditur Imperatoribus Symmachus, ut notat etiam Brissonius *in Lexic. jur. verbo Numen.* Ejusmodi excessus quoque est, Apices cœlestes *l. 5. C. de aquaduct.* Cœleste oraculum §. *illud proprium instit. de adopt. l. ult. C. de defens. civit.* Sacri affatus *l. sacri affatus C. de div. rescript. l. per hanc* §. *quicquid C. de adv. div. Judic.* Divini affectus *l. ult. C. de defens. civ. l. Imperialis* §. *itaque C. de nupt. l. ult. C. de crim. sacril. l. omnis C. de aquæd.* Divina delegatio *l. si quando C. de app. & cons.* Divina constitutio §. *ult. Instit. de usu cap.* Divina sanctio *l. per hanc C. de temp. & repar. app.* Divina pragmatica sanctio *l. jubemus nullam C. de Sacros. Eccles.* Divina indulgentia *l. Imperialis* §. *itaque*, & §. *sed si à scenica C. de nupt.* Quod etiam occurrit *in l. 3. ff. de constit. Princip. Divini apices l. ult. C. de aquæd.* Divinitas nostra *l. neminem C. de re mil.* Divina Augusta *l. ult. C. de quadrien. præscript.* Divinæ possessiones & domus *l. milites C. de re mil. rubr. C. de fund. rei priv. & salt. divinæ domus, l. ult. tum in inscriptione, tum in contextu ipso C. de quadrien. præscr.* Quæ omnia & similia, nisi eo fine sint recepta, ut Principes ipso vocabulo admoneantur, se in constitutionibus suis præcipuam divinæ voluntatis curam habere debere, in Christianis Imperatoribus excusari vix possint, cùm etiam qui ex gentilibus moderatiores fuere Imperatores, ab isto plusquam Persico verborum adulandi palpo & luxu abstinuerint.

Ut igitur in pauca contrahamus totum *ex d. l. C. de sum. trinit. & fid. cath.* hoc consequitur. Quicunque doctrinam à D. Petro, hoc est ab Apostolica, & Romana Ecclesia, traditam non sequuntur &c. ij dementes, vesanique judicandi, hæretici dogmatis infamiam sustineant, divina primum vindicta, post etiam motus Imperatoris quem imperator ex cœlesti arbitrio sumpserit, ultione plectendi, atque adeo, si opus sit, etiam ultimo supplicio.

Ex *l. 3. C. de sum. Trinit.* solum colligimus, quod quamvis, ut ante dictum, omnis Magistratus gladii potestatem habeat, & proinde possit etiam hæresim, ut quodvis aliud malum, prohibere, ac prohibendo exterminare, non tamen illico vi armata, & gladio exterminare hæresin debet, non cædibus hominum, & ultimo supplicio, sed si jus civile sequi vult, reperiet jure civili remedia longe leviora ac mitiora prodita esse, ac experienda, ut *ex d. l. 3.* ex aliis constat. Unde vitiosum esset consequens ab isto indefinito, ac generali enunciato: *Omnis Magistratus omnem hæresim debet exterminare*, concludere velle. *Ergo omnis Magistratus omnem hæresim omni tempore, sine omni conditione, omni modo debet exterminare* Nam non quovis modo id facere debet, sed hoc præcipue, ut prius fideles Evangelii Doctores constituat, qui docendo, & orando hæresim evellant ex eorum animis qui sunt isto aliquo malo infecti. Deinde ut imperet veram Religionem, & prohibeat hæresim. Tertio, ut si moniti nolint ab ea desistere pœnas eas minetur, quæ seductis relinquant convertendi se se occasionem, verbi gratia, ad dignitates, & honores eos ascendere non permittat. Quarto parte aliqua commerciorum, & civilis conversationis libertate eos multet. Quinto bonorum publicatione feriat. Sexto deportari jubeat. Tandem ultimo supplicio afficiat, si hæreseos crimen alia crimina aggravent, ut totum hoc ex circumstantiarum diversitate & gravitate temperandum.

Ex *l. Manichæos* §. *ac primum C. de hæret. Manich. & Samar.* sic habetur: Ac primum quidem volumus, esse publicum crimen. Quia quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam: Eadem habentur *in l. quid de Donatistis C. Theod. de hæret.* Ex qua hoc enunciatum accipimus. Hæresis, qua hæresis, est crimen publicum. Non enim aliud erit ejus subjectum statuendum, quàm hæresis, qua hæresis, atque adeo de omnibus hæreticis loquitur. Quod constat *ex l. quid de Donatistis C. Theod. de hæret.* in qua fit mentio etiam Frigarum, & Priscillianistarum, de quibus etiam *in l. Arriani C. de hæret. & Manich. & Samar.* Quod ideo factum, quia & illi hæretici erant. Ergo in genere damnatas hæresis, id est omnis hæresis. Nam, ut Aristoteles *lib. de interpr. cap. 7.* docet, istiusmodi verba rem universam significant, quamvis oratio universalis non sit, ac proinde hæresis, sive omnis hæresis esse debet crimen publicum.

Ex quo ita urgeo, istius generalis enunciati rationem. Quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam *d. l. Manichæos 4. d.* §. *ac primum C. de hæret. & Manich. & Samar. d. l. quid de Donatistis C. Theod. de hæret.* Unde hæc argumentatio procedere videtur. Quicquid in omnium fertur injuriam, id est crimen publicum. At quicquid in Religionem divinam committitur, id in omnium fertur injuriam. Ergo quicquid in Religionem divinam committitur, id est crimen publicum, ac per consequens, resumpta conclusione: quicquid in Religionem divinam committitur, illud est crimen publicum. Omnis hæresis in divinam Religionem committitur. Ergo omnis hæresis est crimen publicum. Ex quibus apparet, rationem reddi, non cur Manichæorum & Donatistarum hæresis sit, esse crimen publicum, sed quia hæresis est, ideo voluit esse crimen publicum. Notantur autem duo juris civilis principia, autoritas, & voluntas Legislatoris, & ratio probabilis, neutra sola ad jus civile constituendum sufficit. Ratio enim probabilis eo ipso, quod necessaria non est, jus certum constituere non potest. At si is, qui Legislatoris Majestate fulget, sine ratione probabili jus constituere velit, jus in injuriam transformabitur. At quando ratio probabilis cum voluntate & autoritate legislatoriæ Majestatis concurrit, jam lex æqua, & bona constitui potest. Ita *in hoc* §. *ac primum d. l. Manichæos*, voluntas, & autoritas legislatoriæ Majestatis extat in illis verbis: *Volumus esse crimen publicum.* Probabilis autem ratio in istis: *Quia quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.*

Sequitur §. *in mortem d. l. Manichæos 4. C. de hæret. & Manich. & Samar.* cujus hæc sunt verba: *In mortem quoque inquisitio extendatur. Nam si in criminibus Majestatis, licet memoriam accusare defuncti, non immerito & hic debet subire tale judicium.* Quæ verba ita aliqui interpretantur. Inquisitio hæreticorum eum in finem instituitur, ut ad mortem hæretici rapiantur. Deinde istud inde eruere argumentum possent. Quod in crimine Majestatis obtinet, idem quoque in hæresi obtinet. At verò ultimum supplicium obtinet in crimine Majestatis, ut reus ultimo supplicio afficiatur. Ergo ultimum quoque supplicium in hæresi obtinet, ut reus ultimo supplicio afficiatur.

Id etiam desumitur *ex l. quicunque 8. C. de hæret. & Manich. & Samarit.* quod his verbis in ea proponunt Valentinianus & Martianus: Ultimo *etiam* supplicio coerce-

coërceantur, *qui illicita docere tentaverint. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœna magnitudo percellat.* Idem disponitur *in l. oracula, & l. sciant Cod. Theod. de hæret.* ubi plectendi dicuntur pœna proscriptionis, & sanguinis. Quod saltem successive intelligendum est, ut primum plectantur proscriptione, quam pœnam, si contempserint, deinde plectantur pœna sanguinis, ut juris est communis. Et *l. 2. C. de hæret. Manich. & Samar. Nemo ulterius conetur, quæ repererit profana præcepta vel docere, vel discere.* Quæ verba desumpta sunt ex *l. omnes vetita 5. & l. hæreticorum dementiam 24. C. Theod. de hæret.* Generalis regula est *in l. culpa* similis est, tam prohibita discere, quam docere, *C. de malef. & mathem.* Particula *etiam in d. l. quicunque §. ult.* potest insinuare, si ei tribuatur vis implicativa, ut juris Interpretes loquuntur, & hunc pariat sensum, qui illicita docere tentaverint præter leviores pœnas, etiam ultimum supplicium sustinebunt, ut non semper ultimo supplicio afficiantur, sed exigente id pertinacia, dum insistunt hæresi, motu pestiferæ perseverationis *l. 2. C. Theod. de his, qui de rel. cont.* Quod nos de pertinacibus impœnitentibus, ac relapsis asserimus.

Excutiamus nunc & eos locos, ubi mentio fit ultimi supplicii, inter quos primo succurrit *l. Arriani 5. C. de hæret. Manich. & Samar.* ibi: Et ultimo supplicio tradendis. Ex quibus verbis non aliter judicabitur, nisi ordine commemorato observato, qui ordo etiam observandus *in l. 11. & l. 12. C. eod.* ubi & is, qui ex Manichæo factus est orthodoxus, & deinde facit ea quæ pristini sunt erroris, vel cum iisdem degit, ac conversatur, nec confestim prodit, videatur prodidisse, aut prodere voluisse Catholicam Ecclesiam furori Manichaico, aut certe pœnam deportationis elusisse. Quod delictum, ut gravius, graviorem deportatione pœnam admittit, ut ejusmodi Manichaicus proditor, aut refuga, ultimo supplicio puniri mereatur. Quod & nos de relapsis autumamus. In *l. 2. C. ne Sanct. Bapt. iter.* peculiaris quoque est casus, in quo, ut atrocius delictum, sic major pœna esse potest. Ibi enim Anabaptista, quicunque ille fuerit, rebaptizavit Clericum, sive aliquem de ministris Catholicæ sectæ, sive, ut *in l. 6. nullus C. Theod. eod. l. de mysteriis*, quod eodem recidit ad hujus ipsius *l. quicunque §.* Ideoque. Majus autem crimen est, siquis ausit Clericum seducere, à quo ipse potius reduci debuit, quàm si seducat plebeium & simplicem hominem, & male credulum, ut *cum l. adversarios C. eod.* loquamur. Major quoque crimen est, si rebaptizetur Clericus, qui ejusmodi profanationem baptismatis refutare debebat, quam si idiota aliquis in id vitium incurrat. Potuit igitur eo casu major pœna, & ultimum supplicium constitui, quanquam *in d. l.* nullus ultimi supplicii pœna statuta non sit, sed dicatur ibi reus statuti prioris supplicio percellendus. Prius autem statutum Anabaptistas non puniebat morte, sed confiscatione bonorum *l. 2. d. l. adversarios, l. ne divinam C. eod.* neque tamen ideo cum Julio Pacio *in method. ejus tituli* exculpenda est *ex d. l. 2. C. ne Sact. Bapt. iter.* vox *ultimo*, quasi ex falso glossemate in contextum irrepserit. Potuit enim pœna à Justiniano exasperari, & ita lex illa interpolari. Græcorum sane paratitla apud Leoncl. *lib. 1. hujus tituli* id verbum agnoscunt. Interim & manuscripti Codices, & editiones emendatiores eam quoque vocem *ultimo* in *d. l. 2. exhibent*, quæ typographorum proculdubio in curia excidit ex editione Lugdunensi anni 1590.

Ii, de quibus *l. ult. C. Theod. de sum. Trin. & fid. cath. & l. 1. C. de his, qui de rel. cont.* statuit, meritò capite & sanguine supplicia luant. In *l. quisquis C. de hæret.* summo supplicio, & inexpiabili pœna jubentur affligi ij, quos Encratitas prodigali appellatione cognominant, &c. In *l. Eunomiana C. de hæret.* ordo & gradatio pœnarum observetur, tandem capite sunt plectendi. In *l. Eunomianis pœnam C. Theod. de hæret.* summo supplicio feritur procurator fundi, &c. si in fundo, aut domo patiatur profana mysteria celebrari, &c.

Ex jure Imperatoris Friderici secundi *in auth. Gazaros, C. de hæret. Manich. & Samar.* hæretici in genere diffidantur, & banniuntur, omniaque eorum bona confiscantur, &c. quam pœnam ipse etiam Fridericus expertus est. Nam hujus ipsius constitutionis suæ beneficia excidit regno Siciliæ, tanquam hæreticus, ut ex Baldo notat Gothofr. *ad auth. si vero dominus C. de hæret.* quæ desumpta est ex eadem Friderici secundi constitutione, ex qua etiam petita est auth. Gazaros, quam idem Fridericus Papæ Honorii laudatione, approbatione, & confirmatione muniri voluit, cùm ea omnia, quæ in illa continentur juri quidem Canonico sunt consentanea. Nam desumpta est *ex cap. excommunicamus 15.* & ex *cap. excommunicamus 13. §. qui autem de hæret. & auth. si verò dominus de hæret. & Manich. & Samarit.* desumpta est *ex d. cap. excommunicamus 13. §. credentes.* Ideoque constitutio illa Friderici secundi, quæ ab autoritate juris Canonici vim & autoritatem accepit, ut juri, & æquitati conveniat, justa, & æqua est.

Qui verò sint illi Gazari, Patæreni, vel Leonistæ, vel Speronistæ, vel Arnoldistæ, vel Circumcisi, vel alii hæretici, qui apud Petrum de Vineis *lib. 1. Epist. c. 27.* commemorantur, veluti Arrianistæ, Passagini, Joseppini, Carracenses, Albanenses, Commincelli, Bannaroli, Comistæ, Waldenses, Burgari, Francisci, Barrini, & Ottolevi, & cum illis de Aquanigra, id satis obscurum est. Nos ex illis, quæ Julius Pacius *in methodic. Cod. Justiniani tit. de hæret. & Manich. & Samar.* annotavit, quædam paucis huc transferemus.

Gazaros dictos putant eos, qui *in cap. penult. de hæret.* dicuntur Cathari, sive Novatiani. At *in cap. sicut de hæret.* Gazari & Patareni sunt iidem, qui & aliis nominibus appellantur, qui & Albigenses dicti sunt.

Patarenos eosdem esse putant cum Gazaris *in d. cap. sicut*, & ex Concilio Lateranensi *tom. 2. Concil.* Horum etiam fit mentio *in d. cap. pen. & in Epist. Petri de Vineis d. lib. 1. cap. 26.* ubi dicitur, quod Patarenos se nominent velut expositos passioni, & quod ab ipsis absit sancta credulitas divinitatis æternæ.

Leonistæ creduntur esse pauperes de Lugduno qui hæretici à Papa judicati sunt in multis, quæ sacris litteris dissentanea docuerunt contra Papatum, & videntur esse species superiorum sive Albigensium.

Speronistarum fit quoque mentio *in d. cap. pen. de hæret.* sed qui sint, non explicatur.

Arnoldistarum quoque meminit *d. cap. penult.* De his pacius *loc. cit. §. 27.* sic habet: Nominati ita sunt ab Arnoldo Brixiensi, cujus Ottho Frisingensis, Guntherus, & Sabellicus meminerunt. Romæ combustus fuit. Sigonius autem *lib. 2. de regno Italiæ* eum ut hæreticum notat, quod neque clericos aliquid proprii, neque Episcopos regalia, neque Monachos, possessiones habere debere, sed ea omnia Principum esse, atque ab eorum benignitate in unum tantummodo laicorum suppeditari oportere docuerit. Vixit sub Conrado secundo circa annum Domini 1139.

Ex

Ex hac igitur *auth. Gazaros C. de hæret.* hæreticus impune occidi potest in terris, ubi Catholici non vivunt permixti cum hæreticis, & non fruuntur libertate conscientiæ. Nam in illa sancitur, quod hæreticus sit diffidatus. Idenque habetur in Constitutione Clementis IV. *ad extirpanda*, & in constitutione Leonis X. *Exurge Domine*, ac Friderici Imperatoris ubi id etiam extenditur ad credentes, receptatores, fautores, ac defensores hæreticorum, & probant præter alios Pegna *in Direct. Inquis. p. 3. tit. de form. denunc. com.* 36. & Scacc. *de judic. cap.* 79. *nu.* 2. Ergo potest impune occidi Pegna & Scaccia *loc. cit.* ac etiam Soccin. *in cap. excommunicamus* 1. *de hæret. num.* 12. Jo. Monach. & Jo. Andr. *in cap. Præsidentes de hæret. in* 6. Gundisal. *de hæret. quæst.* 24. Carer. *eod. tit. num.* 184. Graff. *lib.* 2. *decis. cap.* 11. *numero* 15.

Quod quidem fieri debet, non autoritate propria, & privata, sed autoritate publica ex justis, magnisque causis, volente, ac jubente Principe, vel Magistratu, qui in hac sententia ferenda rationem habere debet ad bonum publicum, Religionem Christianam, & honorem Dei, & quotiescunque hæreticus sua venenata & pestifera doctrina alios inficeret, & nullum aliud remedium facile adhiberi posset, ut per Archid. *in cap. præsidentes num.* 1. *de hæret. in* 6. ibique Gemin. *num.* 7. Joan. Andr. *num.* 2. & Franch. *num.* 3. Bonif. de Vital. *in rubr. de crim. hæres. num.* 17. Royas *singul.* 3. *num.* 31. Ost. *in sum. de hæret.* §. *qualiter num. & alii*, quos sequitur Decian. *in tr. cr. lib.* 5. *cap.* 42. *num.* 2.

Nec nisi fuerit juridice hæreticus declaratus ita, ut non sufficiat, si tantum fuerit probatus, ut per Gemin. & Franch. *ibid.* ac Repert. Inquis. *v. executio*, ac nisi quando hæreticus Magistratui volenti illum capere resistentiam inferret, ut docent Pegna & Scaccia *ubi supra*, idque adhuc prudenter & non leviter fieri debet, sed necessitate sic exigente, cumque aliis circumstantiis ex jure civili, & Canonico requisitis. Cæterum addunt Carer. *de hæret. d. n.* 148. & Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 41. *num.* 12. *& d. cap.* 42. *nu.* 2. quod qui percutit clericum hæreticum non sit excommunicatus, cùm propter hæresim clericus, ut inquiunt ipsi, Canonis privilegium amittat. Quod sane intelligendum est postquam ob crimen hæresis fuerit degradatus.

His itaque ex jure civili constitutis, sit prima conclusio. Hæretici, qui palam, & publice hæresin, quam animo conceperunt, profitentur, ab Ecclesia jure puniri possunt. Est certissimum, pertinensque ad fidem, loquendo de pœnis in universum, sive abstrahendo à corporeis & spiritualibus. Fundatur in variis S. Scripturæ locis, Matth. 18. *si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus.* 2. *ad Timoth.* 3. *num.* 5. ubi Apostolus primùm descriptis hæreticorum moribus, mox ait: *Et hos devita.* Et ad *tit. cap.* 3. *v.* 10. *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita.* Sic enim legitur hic locus non modò jam in omnibus exemplaribus græcis & latinis, sed etiam ab Athanasio *orat.* 5. *contra Arrianos*, & *in Epist. ad Serapionem*, & à Chrysostomo, & à Theodoreto, & Hieronymo, & Primasio *in eundem locum*, & à S. Leone *in ser. contra hæresim Euthychetis*, quamvis alii quidam ex veteribus citant hunc locum sine illa particula, *secundam*, ut Irenæus *lib.* 3. *cap.* 3. & Tertullianus *in lib. de præscript.* & Cyprianus *lib.* 3. *ad Quirinum cap.* 78. & Ambrosii commentarius. Item 2. Joannis *v.* 10. *siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.* Act. 13. ubi D. Paulus acriter in eos, qui veritatem cognitam impugnabant, & alios ab ea amplectenda avocabant, sævit, cæcitateque percussit Pseudoprophetam, qui Sergium Paulum à fide conabatur adducere. Præcipue verò fundatur hæc potestas in verbis illis Christi Domini *Joan.* 15. *v.* 6. ex quibus mansuetudine ac indulgentia vitæ interdum hæretici tolerantur, dum expectantur, ut resipiscant. Deinde quibusdam veluti duris stimulis, ac pœnis levioribus admonentur; postremo, si pertinaces perseverent, tolluntur ex forma ab eo præscripta, dum ait: *siquis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes*, ecce excommunicationis pœnam; *& arescet*, ecce perseverantiam & pertinaciam; *& colligent eum*, vide ibi judicium, quod sequitur, *& in ignem mittent, & ardet*, ecce tandem pœnam mortis. Quapropter saltem erroneum esset, hanc Ecclesiæ potestatem denegare, ut definitum fuit à Bonifacio VIII. in extravag. *Unam Sanctam de major. & obed.* & ab Innocentio IV. *in cap. ad Apostolica de sent. & re judic. in* 6. *& in cap.* 1. *de homic. in* 6. *&* probant Bellarm. *lib.* 3. *de laicis cap.* 21. *& seq.* Valentia *to.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 11. *pun.* 3. Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *à num.* 44. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 10. *num.* 10. Suarez *de fid. disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 18. *&* 19. *& disp.* 23. *tota sect.* 1. Clarus *lib.* 5. §. *hæresis*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 55. Pegna *p.* 2. *direct. q.* 40. *com.* 65. Farinac. *de hæres. q.* 196. §. 1. *num.* 4. Sous. *lib.* 2. *aphor. cap.* 46. *num.* 6. Instructio Toletana *an.* 1561. *num.* 43.

Ex quibus primum Ecclesia hæreticos spiritualibus pœnis, potissimum excommunicatione, cœpit afficere. Etsi enim plures graves Doctores Jodicus Cleotoveus, Jacobus Latomus, Joannes Echius citati ab Andrea Duvallio *tr. de fid. quæst.* 7. existiment, hæreticos jure divino, & non tantum Ecclesiastico esse excommunicatos, melius tamen præfatus auctor docet, Ecclesiam quidem recte, ac juri divino valde consentanee, hæreticos excommunicando, se gerere, non tamen jure divino latam esse de facto hanc excommunicationem, de qua suo loco.

Sit secunda conclusio. Licite ac justè possunt hæretici ob solam hæresim, in qua pertinaces sunt, vel in eam sunt relapsi, pœna capitis puniri. Hæc conclusio est pariter certissima, ac pertinens ad fidem, definita in Concilio Constantiensi. *sess.* 15. ubi contrarium errorem Joannis Hus damnavit, & in Bulla damnationis articulorum Lutheri per Leonem. X.

Præcipui Scripturæ loci, unde id desumitur, sunt sequentes. In veteri Testamento pœna mortis affecti sunt idololatræ, falsi prophetæ, blasphemi, inobedientes, & qui similia crimina perpetrassent, idque juste ac legitime factum est. Nam Exod. 32. v. 27. ubi Moyses jussit occidi multa millia Israelitarum eo, quod adorassent idolum vituli. Levit. 20. *v.* 2. *siquis dederit de semine suo Moloch, morte moriatur.* Et *cap.* 24. *v.* 16. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Num. 25. *v.* 5. *Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.* Deuter 13. id genus hominum lex Mosi lapidibus adobruit, v. 6. *si tibi voluerit persuadere frater tuus, ut servias Diis alienis, statim interficies eum.* & *cap.* 17. *v.* 12. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto Judicis, moriatur homo ille. Lib.* 3. *Reg. cap.* 18. ubi Dei zelo Elias 450. pseudoprophetas occidi jubet. & capitali supplicio in Sacerdotes Baal, similesque fanaticos animadversum à piis Regibus olim *lib.* 4. *cap.* 10. ubi Jehu omnes Sacerdotes Baal callide convocatos occidit. & *cap.* 23. Josias delevit aruspices, quos posuerant Reges Juda ad sacrificandum. Denique lib. 1. Machab. *caput* 2. ubi Mathathias trucidavit quendam

quendam Iudæum sacrificantem Idolis haud dubiè divino instinctu. Ac extat censura in pseudo-prophetas catholica propriè spectans, & directa in regnum Christi *Zach.* 13. *v.* 3. *Non vives, quia mendacium loquutus es in nomine Iehovæ.* Sic enim in veteri Testamento non solum usitata fuit, sed etiam à Deo præcepta hæc pœna capitis. Ergò meritò nunc etiam occiduntur hæretici, cum etiam à recta fide recedant, tantò culpabilius, quanto nunc fidei veritas est illustrior. Nam & hac ipsa consequentia utitur planè S. Cyprianus mox citandus.

Testimonia novi Testamenti sunt illa, quibus non alio loco habentur hæretici, quàm lupi capaces, & fures, & latrones, Matthæi 7. *v.* 15. Ioannis 10. *v.* 8. & Act. 20. *v.* 29. qui propterea justè ac licitè interfici possunt, ne noceant.

Id ipsum docuerunt S. Patres. Cyprianus *lib. de exhort. ad martyr. cap.* 5. ubi commemoratis præfatis ex Veteri Testamento præceptis, mox subdit: *Si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta servata sunt, quanto magis post adventum Christi sunt servanda, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus sit, sed & factis.* Hieronymus in illud ad *Galat.* 5. *modicum fermentum totam massam corrumpit*, ubi non modò asserit hæreticos morte mulctandos esse, verum etiam accommodatissimis exemplis confirmat. Omnium fusissimè Augustinus *ep.* 48. *ad Vincentium* 50. *ad Bonifacium*, 146. *ad Donatistas, lib.* 2. *contra duas epistolas Gaudentii, cap.* 17. & 26. *tr.* 9. *in Ioan. lib.* 1. *contra litteras Parmeniani cap.* 7. & *lib.* 2. *contra litteras* Petiliani *cap.* 83. ubi ex instituto probat, Magistratum autoritatem habere animadvertendi gladio in hæreticos juxta illud Apostoli ad Roman. 13. *Non enim sine causa gladium portat.* Cumque aliquando sensisset, non esse ullam vim hæreticis inferendam, ut patet *lib.* 1. *contra partem Donati*, illud retractavit *lib.* 2. *retract. cap.* 5. docens utilissimum esse, ut ipsi pœnis temporalibus, & corporalibus afficiuntur. Sunt enim in Ecclesia sicut Agar in domo Abrahæ. Ut enim illa afflixit Saram, ita illi Ecclesiam; & ut in Agar fuit animadversum, ita & in hæreticos est animadvertendum. Item Dioscorus Episcopus Alexandrinus in Concilio Chalcedonensi act. 2. *Si Eutyches*, inquit, *præter dogma Ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne.* Et Priscillianus hæreticus occisus est ab Imperatore Maximo, teste D: Hieronymo *in libro de vir. illustr.* Idem asserit S. Leo *ep.* 91. *sive* 93. *ad Turibium*, nec non Bernardus *hom.* 66. *in Cantica*, & D. Thomas 2. 2. *q.* 11. Et Athenienses, quos impietatis damnabant, lapidibus obruebant, Ælian. *lib.* 5. *var. histor.*

Accedunt leges Christianorum Principum, ac Imperatorum, ut Valentiniani & Marciani *in l. quicunque C. de hæret.* ac in aliis supra deductis, & Michaelis Imperatoris apud Paulum Diaconum *cap.* 24. quibus pœnam mortis hæreticis decreverunt, aliasque pœnas corporales, ob quas tanquam religiosissimi semper habiti, & commendati præ cæteris fuerunt. Unde Optatus Milevitanus meritò reprehendit Donatum hæreticum, quod diceret, nihil esse Imperatori commune cum Ecclesia. *Est enim*, ut ipse luculenter ostendit, *Regum & Principum Ecclesiam ab hæreticorum damnis, & incursionibus liberare, eamque ab erroribus, ne latius serpant, temporalibus pœnis appositis præservare.* Sic præter superius citatos Childebertus, Galliæ Rex Eutychianos in Civitate Augustodinensi exortos, & suæ pestilentis doctrinæ venenum disseminare incipientes ad instantiam Sanctorum Audœnii, & Ægidii ex toto Galliæ Regno exulare coegit. Quod idem fecere contra suorum temporum hæreticos Carolus Magnus, Ludovicus primus, Henricus Secundus, Carolus Nonus, & Henricus tertius Galliæ Reges Christianissimi, ut testatur Andreas Duvallius *in tr. de fid. q.* 7. *art.* 3. & nostris temporibus Ludovicus decimus quartus, qui uno anno decem centena millia hæreticos, Hugonistas appellatos, sine Reipublicæ perturbatione è Galliis ejecit. Idipsum de Regibus Hispaniæ prius Christianissimis, & postea, ob debellatas hæreses, Catholicis, cuique exploratissimum est, ex quorum omnium exemplis unum nunc proferam, quod nunquam habuit primum, neque habiturum est secundum. Is est Philippus Secundus. Qui verò ejus zelus in rectam fidem? In Religione enim novitates, & sectarum molimina semper aversatus est, ferro & igne nascentes hæreses sustulit, & expugnavit, Censoribus ordinatis, qui de fide inquirerent. At ingens est gloria Principis Rempublicam magis amare, quàm filios. Philippus ita amavit. Erat illi filius unus, & unicus Carolus ex Maria Lusitaniæ Augusta prima conjuge. Jam adultus, cum Arausiensi Principe Belga, Caspare Castilloneo, rei maritimæ apud Gallos præfecto, aliisque Novatorum antesignanis, in Religione nihil patrium, aut avitum sapere insimularetur, Legi censoriæ de fide suppositum, patrem Philippum habuit, qualem juvenis Romanus Torquatum. Nam ut ille sævus securi dixit, *I, lictor, deliga ad palum*, iste S. Inquisitionis Senatui facinus filii detegit, & ab eo exquirit, quomodo sit in illum animadvertendum, sciens ex naturæ lege se plus filium, quam semetipsum diligere, ex lege vero Dei salutem populi filio, & publicam charitatem privatæ antehabere, ac simul quærens num illæsa conscientia filio criminum gratiam facere, nec tamen miseriarum, quas fortè clementia sua in Republica creaturus esset, accusari queat. Theologis ad hanc inopinam quæstionem nutantibus, & invitis, quamvis dicentibus, salutem populi filii incolumitati præponendam, multaque ingeniis donanda; sed donanda vitia non portenta esse, Rex omninò illis Carolum submisit, & ita præscripsit, ut in negotii totius disceptatione regiam autoritatem suam non plus æstimarent, quàm subditorum vilissimum, & filium Carolum non aliter atque si ipse Rex esset, respicerent, donec criminis enormitas talem respectum non rejiciat, & præcipuè animo memori repeterent; ipsos gerere imaginem Judicis illius, qui Angelos judicaverit, & olim sine discrimine Reges terrarum, & Regum filios, uti alios homines, sic judicaturus. Ita tamen Inquisitionis Senatus judicavit, mortisque sententiam dixit, & Philippus pater subscripsit. Deus bone! Quos conflictus substinuit, dum sententiam signavit, & affectus paternos catenis justitiæ ligavit? Dum semetipsum in sententia de filii capite lata condemnatum sensit? Pater erat. Nunquam hi affectus in tantum vincuntur odio, ut non ad naturam suam tandem revertantur. Sed debuit patrem exuere, ut verus ac justus Rex esset. Ita Sol novus, quem Grandes Hispaniæ jam adorabant, cum totius Europæ stupore in ætatis Oriente occidit, plurimis ad istud Bonæ spei caput naufragium facientibus anno Christiano 1568. quem vates prædixit isto versiculo.

fILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt
In annos.

Hos autem omnes Principes sugillare, aut reprehendere, tanquam injustos, ob editas in hæreticos leges coactivas, etiam usque ad ultimum supplicium, propriis filiis minimè parcentes, nullus nisi perfricatæ

perfricatæ frontis audebit. Et tu Philippe vives in memoria hominum, fama rerum, æternitate temporum.

At quid mirum? Nam ut *tom.* 7. Reges Hispaniarum originem ducunt à Recaredo, qui non minus Rex fuit, sed & Apostolus. Huic ab universo Concilio Toletano tertio anno 589. Sic acclamatum legimus: *Cui à Deo æternum meritum, nisi vero Catholico Recaredo Regi, cui à Deo æterna corona, nisi vero Orthodoxo Recaredo Regi? Cui præsens gloria & æterna, nisi vero amatori Dei Recaredo Regi? Ipse novarum plebium in Ecclesia catholica conquisitor. Ipse mereatur veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit officium. Ipse sit Deo, & hominibus amabilis, qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris.* Idem Concilio Cæsaraugustino secundo *Gloriosus, & Sanctissimus Rex* vocatur anno 592. In Concilio vero Toletano anno 597. *Christianissimus* quemadmodum & anno 599. in Concilio Barcinonensi. Similiter autem & Cinthilanus Gothorum in Hispania, Galliaque Rex à Concilio Toletano sexto *capite decimo nono*, Christianissimi appellatione ornatur anno 638. Sed & Sisebuthum Regem anno 616. pulsis ex Hispania Judæis Christianissimum cognominatum fuisse, gravissimi Scriptores fidem faciunt, Regem Ervigium Leo Papa anno 684. *Præcellentissimum, atque Christianissimum Regem* appellat. Gregorius quoque septimus Ramirum, & Sanctium tertium Aragonum Reges *Christianissimos* vocat, quo titulo similiter Alfonsus Magnus Legionis, & Castellæ Rex à Joanne Papa Octavo afficitur.

Carolum Magnum anno demum 813. in Maguntino Concilio *Christianissimi* appellatione honestari Papyrius Massonius, homo Gallus, assentientibus aliis historicis, annotavit. Sedis nempe honos non tanquam Regi, verum ut Imperatori, tum non nisi à provinciali Concilio delatus fuit. Imperatoribus enim id cognomen ab Ecclesia tribui solere ex Conciliorum veterum actis, & Sanctorum Patrum scriptis apparet. Itaque Caroli Magni posteris, qui non simul Imperatores essent, eum titulum nusquam tribui legimus. Joannes Papa XXII. Clemens V. Bonifacius VIII. & Martinus V. constanter Illustres Galliæ Reges, nunquam verò, quod constet, Christianissimos appellant. Et Pius II. in Mantuano Concilio anno 1460. Carolum VII. Galliæ Regem primum fuisse testatur, qui ultrò sibi adscito Christianissimi titulo cæteris se Principibus omnibus prætulerit.

Verùm quoniam amplius, ac dignius Catholici, quàm Christianissimi nomen videtur, cum qui Catholicus sit, eum jam Christianum esse omnes intelligant, quam ob causam Christi Ecclesiam non Christianam, sed Catholicam in fidei symbolo Apostolis vocare visum fuit; propterea Ecclesia appellationem suam cum Hispaniæ Regibus honoris causa communicare voluit, ut qui Regem Catholicum nominari audiunt, statim de Hispaniæ Rege sermonem esse sciant. Alphonsum primum Hispaniæ Regem Pelagii Regis generum tumuli ejus inscriptio Catholicum nominat, quod ipsum omnes variarum nationum Scriptores faciunt, & Cardinalis Baronius, minimè alioquin in Hispanos ambitiosus, duplici titulo id ei cognomen asserit, primum quia Catholicam propagarit religionem, deinde, quoniam successerit Recaredo, cui totius Concilii acclamatio eum honorem prius detulerat. Subindè verò Alfonsi successores eodem cognomine insigniri solitos tabulis, & monumentis publicis, quæ hodieque extant, doceri potest, nominatimque ex Castellæ Regibus Ordonium primum circa annum 827. Sanctium Crassum 930. Alfonsum VI. 1066. Alfonsum VIII. 1160. Joannem Primum 1379. Ex Arigoniis verò Petrum primum circa annum 1094. & Petrum secundum 1203. Hinc Reges Hispaniarum, hoc sibi vindicant in Orthodoxæ religionis integritate, ait Baronius *ad annum* 566. ut non ab erroribus tantum, sed à suspicionibus suos semper volunt esse immunes.

Et profectò ne ullum desit huic veritati testimonium, ipsi hæretici docent, hæreticos jure optimo puniri. Nam Calvinus, postquam Servetum extremo supplicio, tanquam hæreticum affici curasset, & apud nonnullos ob id malè audiret, libellum edidit, in quo probat, licitum esse gladio in hæreticos animadvertere. Idem prolixius ostendit Beza *lib. de hæreticis à Magistratu puniendis.* Et Benedictus Aretius *in historia de supplicio Valentini Gentilis*, eundem Gentilem ob hæresim jure occisum à Bernensi Magistratu demonstrat. Unde gladio alicubi necantur in Flandria, & aliis inferioris Germaniæ locis capitis obtruncatione puniri testatur Alphonsus Castrius *libro secundo, de just. hæret. punit. capite duodecimo.* Alibi ligatis pedibus & manibus projiciuntur in flumen, ut absorpti & aquis obruti pereant, quomodo in Geldria multos interiisse, tradit idem Castrius. Per Italiam, Galliam, & Hispaniam igni exuruntur.

Novas enim Religiones inducere capitale fuit apud antiquos, & olim capitis pœnam peregrinæ Religioni Persas irrogasse, testis est Josephus *contra Appionem. Sæpè ætate avorum*, inquit Livius *libro trigesimo nono, datum est negotium Magistratibus, ut sacra externa fieri vetarent.* Lexque illa decemviralis apud Ciceronem 2. *de legib. nemo separatim Deos habessit novos, sive alienigenos. Idem enim confusionem facit Religionum.* Et ut dicebat Mecœnas ad Octavium Cæsarem Dio Cass. *lib.* 52. *hist. Qui nova Numina introducunt, multos ad utendum peregrinis legibus pelliciunt, unde conjurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minime commoda res unius Principatus.* Plurima & mala in licentia vagandi circa Religionem inesse notat Livius *decad.* 3. *libro quinto, & decad.* 4. *libro decimo.* Placuit & Ptolomæo Regi, cùm coram eo quæstio inter Judæos & Samaritanos de antiquitate Religionis agitaretur, ut in judicio partium utrinque advocati, nonnisi cum capitis periculo de controversia dicerent, neque ullis aliis, quàm ex lege Mosaica sumptis uterentur argumentis, tandemque Sabeum, & Theodosium advocatos Samaritanorum obtinente Andronico pro Judæis, morti addixit, Joseph. *libro decimo tertio, antiq. capite decimo sexto.*

Fieri non potest, ut qui in duas Religiones claudicat, verus sit Christianus. Si enim Deus est Deus, sequendus. Et si Deus Baal, is sequendus. Non autem in duas partes declinandum, ut dicebat Helias 3. *Reg. cap.* 18. Non possumus duobus contrariis Dominis servire, *Matth. cap.* 6. Et qui utramque vult contrariam retinere, certè is in neutram credit. Nam alteram violare erubesceret. Et fieri quidem potest apud Paganos diversas sectas, ut apud Turcas, & religiones fuisse. Non enim aliqua illarum vera, & sæpè errores plures se compatiuntur. At nunquam error cum veritate quadrabit, ut nec vera uxor cum concubina, etsi plures concubinæ extra uxorem se foveant, quamvis ægrè. Nec passus est Deus diutius populum suum pacificè vivere cum gentibus

gentibus, sed statim iram in communicantes cum illis exercuit 1. *Machab.* 1. sub Tiberio, ut ait Tacitus *lib.* 2. *annal. actum & de sacris Ægyptiis, Iudaicisque pellendis, factumque Patrum consultum, ut quatuor millia Libertini generis ea superstitione infecta, queis idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis ibi latrociniis, & si ob gravitatem cœli interiissent, vile damnum, cæteri cederent Italiam, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.* Firmat Suetonius *in Tiberio capite trigesimo nono*, & externas cæremonias, Ægyptios, Judaicosque ritus compescuisse Tiberium, coactis, qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum omni instrumento comburere. Fuerant & multis ante annis, ut scribit Tertullianus *in apolog. cap.* 6. Ægyptii Dii Capitolio pulsi.

Denique probatur id ratione. Nam ad commune bonum cujusque Reipublicæ spectat, ut flagitiosi, qui cæteris perniciosi sunt, de medio tollantur, sicut ex corpore abscinduntur membra putrida, ne totum pereat. Sed hæretici in sua hæresi pertinaces, vel relapsi, maximè suo vel exemplo, vel consilio, & cohortatione aliis nocent, cum totis viribus Religionem corrumpant, in qua est salus animæ. Non esset ergo rectè instituta Ecclesia, nisi possent hæretici extremo supplicio affici ubi relapsi, aut pertinaces inveniuntur. Non enim posset rebelles, & inobedientes coercere, ac eorum delicta vindicare. Nec mirum est, si tam graviter in ejusmodi hæreticos animadvertatur, cùm adulteratores monetæ, & perduellionis rei capitis pœnam sustineant *l.* 1. 2. *&* 3. *de fals. monet. & leg. quicunque, & leg. lege Cornel. ff. ad leg. Cornel. de fals. & leg. lex ff. ad leg. Iul. Majest.* Et si lex justa est, quia furta, homicidia, adulteria, & similia delicta Reipublicæ nociva morte puniuntur, quidni æquissima erit illa, qua idem in hæreticos decernitur, ut rectè docet Augustinus *loco superius citato ex lib.* 2. *contra duas epistolas Gaudentii Donatistæ.* Quod adeò verum est, lumini que naturali conforme, ut ab omnibus ferè gentibus usurpatum fuerit, ut qui Religionem, quam veram putabant, violarent, acerbissimis suppliciis mulctarent, quemadmodum, præter dicta, videre est apud Platonem *libro decimo, de legibus.*

Non solet autem Ecclesia hanc mortis pœnam per Judices ac ministros Ecclesiasticos exequi, sed per laicos, & media illorum potestate juxta *cap. ad abolendam* §. *præterea de hæret. in* 6. Quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius, sicque judicatur potestatem fori secularis esse inferiorem, ac subditam spirituali potestati, & foro Ecclesiastico. Atque ideò ubi à Judicibus fidei delinquens, sive sit hostilis maleficus, sive sortilegus hæreticalis, sive quilibet alius hæreticus, brachio seculari puniendus traditur, & debet Judex laicus pœnam statim exequi, nec in illius potestate est, illam remissiorem facere juxta *cap. Vt officium de hæret. in* 6. Aliàs, ut fautor hæreticorum puniri potest.

Porrò pœnam, qua hæretici in Christiana Republica igni exuruntur, Ostiensis, Io. Andreas, & Abbas *in cap. ad abolendam de hæret.* docent colligi ex jam citatis verbis Christi Ioannis cap. 15. *Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet; & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* Sed quia nonnemo fortassis diceret, ibi nec Dominum loqui de hujus seculi igne, sed de igne inferorum æterno, nec loqui tantum de hæreticis, verum de peccatoribus in universum, qui excidentes à gratia & charitate in Deo non manent. Quare hæc pœna usu, ac more perantiquo primum est introducta, deinde usu etiam est confirmata, & tandem jure quoque scripto comprobata Nicephorus certè *libro decimo octavo, capite quarto*, prodit Anatolium quendam una cum suis popularibus idola coluisse, & cum Anatolii socios captos, Judices ostracismo, hoc est quindecennali, vel decennali exilio puniendos, non jugulandos censuissent, plebs Constantinopolitana divino ardore succensa, eos raptos, & piscatoriis navibus impositos, igni vivos combussit, Anatolius verò posteà bestiis objectus, & in crucem actus est, quem deinde è cruce sublatum lupi devorarunt. Gregorius etiam refert *libro primo, dialog. capite quarto.* Basilium Magum Romæ zelo Christiani populi exardescente fuisse concrematum. Et Zonaras in vita Alexii Comneni scribit, Basilium hæreticum communi suffragio Iudicum fuisse combustum, testantur, item autores Antonin. *p.* 3. *titulo* 21. *c.* 8. §. 4. Blond. *lib.* 4. *decad.* 2. Platin. *in vit. Clementis V.* Æmil. *lib.* 8. *de gest. Francor.* Templarios ob impiam disciplinam fuisse per Galliam igni exustos. Sub Innocentio Tertio fuerunt combusti centum & octoginta hæretici Albigenses, ut refert idem Antoninus *loco citato*, & in Concilio Constantiensi concremati sunt Joannes Huss, & Hieronymus de Praga. Denique Numer. *capite decimo sexto*, in seditione contra Mosen, Core, Datan, & Abiron una cum suis tentoriis, & universa substantia vivos terra devoravit, sed & ignis divinitus immissus ducentos quinquaginta viros, qui ipsorum partes sectati incensum offerebant exussit, sicque consumpti periere, tanquam schismatici, qui à suo capite desciverant. Hac autem pœna ignis, ut sæpe diximus, puniuntur hæretici relapsi, pertinaces, & ii, quos suæ hæresis non pœnitet; nam alii omnes hæretici Ecclesiæ gremio recipiuntur juncta pœnitentia salutari.

Et quidem Deus sæpe vindicavit scelera igne de cœlo misso, ut quando septem civitates Sodomiticus consumpsit *Genes.* 19. Quando inferentes extraneum ignem in Sanctuarium Sacerdotes Nadab, & Abiu combussit *Levit.* 10. & dum ad preces Heliæ quinquagenarii duo Regis Ochosiæ igne cœlesti devorati sunt, 4. *Reg.* 1. Exustionis & pœna in jure divino scripto statuta est contra pleraque delicta. Contra viduas scortantes *Genes.* 18. Contra anathematis participes *Ios.* 7. In eum, qui filiam, vel matrem uxorem duxerit *Levit.* 20. In filiam sacerdotis in stupro deprehensam *Levit.* 21. Jure civili comburuntur vivi sacrilegi *l. sacrilegii pœnam ff. ad leg. Iul. de pecul.* Iudæus Iudæum ad fidem se convertentem persequens *l.* 2. *Cod. de Iudæis.* Servus dominæ concubens *l.* 1. *Codic. de mul. quæ se prop. ser. misc.* Servus raptum mulieris committens, vel rapientium socius auxiliaris *l. un.* §. *pœn. C. de rapt.* Falsum immunitatis instrumentum conscribens *l.* 1. *Cod. de immun. nem. conced.* Qui adulteram monetam Principis cuderit *l. fin. & l.* 2. *C. de fal. mon.* Haruspex, sive divinus *l.* 3. *C. de malef. & math.* Et libri eorum *l. mathematicos C. de Episc. aud.* Aggeres Nili rumpens, aut ejus ripas, vel aquas ultra constitutum terminum, ac modum usurpans *l. un. de Nili agger. non rump.* Qui hostibus præstandi viam aperuit, vel cum illis prædam divisit *l. si quis à barbaris C. de re mil.* Incendiarius, qui ædes, acervumve frumenti juxta ædes positum incenderit dolosè *l. qui ædes ff. de incend. ruin. & naufr.* Transfugæ, & qui hostibus detegunt consilia Principis *l. aut damnum* §. *hostes & l. si quis aliquid* §. *ff. de pœn.* Servus saluti domini insidiatus, nonnunquam liberi, at

at humiles personæ *l. Capitalium* §. *igni cremantur ff. de pœn.* Actor rerum privatarum, vel procurator Cæsaris, si quem hoc prætextu injuria affecerit *l. universi C. ubi caus. fiscal.* Hæretici docentes alios, sive ut dicimus, dogmatizantes, & eorum libri *leg. quicunque* 8. §. *ult.* etiam ultimo supplicio, *&* §. *seq. C. de hæret. l. damnato Cod. eod.*

Capitis verò & aliorum membrorum amputatio communis quoque est in jure divino, & humano. Mors quidem cita, quam interdum aliorum membrorum amputatio præcedit, ut durior sit. Fuit hujus exemplum in supplicio illius Idoli Dagon, in cujus templum cum Philistini arcam Dei à populo Dei ereptam deposuissent, inventus est Dagon jacens super faciem suam in terra, abscissis capite, & duabus palmis, manus super limen 1. *Reg. capite quinto*, Ioseph. *libro sexto, antiq. Iud. capite primo.* Usitatamque pœnam hanc fuisse in Israelitica politia constat ex Bibliorum lectione 4. *Reg.* 6. *Matth.* 14. & *Marci* 6. Et si crimen tam impium esset, quod pœna exemplaris esse deberet, cum capitis truncatione alia membra quoque concidebantur, vel mortuis, vel vivis reis. Sic Judas Machabæus, princeps Iudæorum, victoria potitus ope Dei adversus blasphemum Nicanorem præcepit caput Nicanoris, & ejus manum cum humero abscindi, & Hierosolymam deferri, ubi suspendit caput in summa arce & linguam blasphemam ejus præcisam jussit particulatim avibus dari, manum autem contra Templum suspendi. Machab. *capite decimo quinto.* Porrò pœna amputationis membri est de *jur. auth.* neque est facile imponenda, nisi in casibus, quos enumerat Farinac. *quæstione decima nona*, *numero vigesimo quarto*, *& quæstione decima sexta*, *numero vigesimo sexto.* Neque hodie in usu est pœna amputationis aurium, & narium.

Jure civili capitis ademptio etiam pœna frequens *l. capitalium ff. de pœn.* Nam & antiquitus securis imperii summi, potestatisve in vitam facinosorum insigne erat, diciturque gladii potestas *l. imperium ff. de jurisd. omn. Iudic.* Tullius 1. Act. in Verrem: *agunt eum præcipitem pœnæ Romanorum, quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit.* Livius *lib.* 3. *dec.* 1. decemviros cum fascibus duodenis subito, prodiisse tradit, & centum viginti Lictores forum implevisse, & cum fascibus secures illigatas protulisse, nec attinuisse demi securim, cùm sine provocatione creati essent. Capite punitur explorationem in militia fraudans, fossam instantibus hostibus relinquens *l.* 3. §. *is, qui exploratorem, ff. de re milit. transfuga d. l.* 3. §. *is qui ad hostem*, seditionem militum excitans atrocem. Est & in aliis disciplinæ militaris pœnis frequens *d. l.* 3. *per totam.*

Amputatio membrorum capitalem pœnam habet, ut præcipuæ partis, & nobilioris hominis *l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun.* capitis scilicet. Eaque semper lethalis & mortis est propter nervorum paria & jugationes, quæ ex capite in corpus hominis universum diffunduntur, & propter sedem animæ præcipuam quæ in eo est. Sunt & aliæ membrorum decisiones in pœnam etiam impositæ & jure divino, & humano. Cum enim talio recepta utroque esset, dentem pro dente, & manum pro manu, & pedem pro pede abscindi consequens fuit. Item quia in eo, quo quis deliquit, & per ea, quæ peccavit, torquendus est, pœna membris, ut delicti potioribus instrumentis imposita est. Sic manus Jeroboamo, quam extenderat jubendo virum & prophetam Dei capi exaruit Dei vindicta, donec oratione prophetæ sanitati restituta 3. *Reg.* 13. Manus Nicanori, qua bellaverat injustè in Judæos, amputata, & lingua, qua blasphemias in Deum protulerat, conscissa volantibus cœli, exposita 2. *Machab.* 15.

Zacharias, qui lingua dubitare se ostenderat de pollicitis à Deo, lingua obmutuit in præscriptum usque nativitatis D. Joannis Baptistæ tempus *Luc. capite primo*, Extat Lex in *Deuter. capite vigesimo quinto. Si habuerint inter se jurgium viri duo, & unus contra alium jurgari cœperit, volensque uxor eruere virum suum de manu fortioris, miserit manum, & apprehenderit verenda ejus, abscidas manus illius, nec flecteris super eam ulla misericordia.*

Apud Ethnicos Sergius Galba apud Suet. *in Galba capite nono*, nummulario non ex fide pecuniam tractanti manus amputavit, mensæque ejus affixit. In summa novo jure, si criminis qualitas exigat membri alicujus abscissionem alterius quàm manus pro eo abscinditur, §. *fin. incip. quia verò nos*, *auth. ut vuln. Iud. lic. hab. loc. & auth.* Sed novo jure *Cod. de ser. fug. l. si fugitivi Codic. eod.* Et major pœna pedis, quàm manus amputatio, ut major amputatio pedis, quam effossio oculi secundum Baldum *l. binas ædes ff. de ser. urb. præd.*

Oculorum fuit erutio aliquibus quoque in pœnam, ut apud Longobardos, Wisigothos, Locrenses. De crudelitate Syllæ loquens D. Augustinus *de civit. capite vigesimo octavo*, scribit, jussu ejus aliquos oculis effossis, & particulatim membris amputatis, in tantis cruciatibus diu vixisse, vel potius diù mori coactos esse.

In pœnam etiam majorem ad ultimum supplicium raptis, & ductis ora obturabantur ex historia Esther *capite septimo:* Et ut Suidas ait, iis, qui ad supplicium ducebantur, potu & cibo plenis tria dicere, quæ vellent, deinde ore obturato ad necem adducebantur. Siqui autem scientia, arte, aut disciplina aliqua excellerent, iis membrorum omnium, exceptis quibus ad exercendas suas artes uterentur, extremitates amputatæ fuerunt. Nares furibus apud Longobardos, crurium fractio, sive, ut ait, Apulejus, *libro nono*, *asin. aur.* crurifragium inter supplicia inventum; nam & Latronibus suspensis D. Joannes *cap.* 19. crura fracta scribit, ut scilicet citius morerentur.

De suspensione verò, & crucifixione scriptum est Sapient. 14. *Benedictum lignum, per quod fit justitia*, ratione scilicet justæ vindictæ. Verum ratione ejus, qui ligno suspenditur ob maleficia dictum est in *Deuter. capite vigesimo primo. Maledictus à Deo, qui pendet in ligno.* Ejusque mors turpissima habita. Et proinde de Domino nostro Jesu Christo, qui pro redemptione salutis mundi pependit in Cruce *Matth.* 23. *vers.* 26. & *Marc.* 27. *vers.* 25. *Luc.* 23. *Joan.* 19. *Hebr.* 6. prædictum erat, futurum improborum Judicum hunc sermonem, morte turpissima condemnemus eum, *Sap.* 2. Servile enim & crudele habitum est supplicium Crucis Lact. *libro quarto capite vigesimo sexto.* A cruciatu Crux, *can. nulli* 3. *quæstione prima.* Vel à Cruce cruciatus melius. Hac pœna affecit Josue principes Idolatrarum *capit.* 8. *&* 19. Et David septem natos ex genere Saulis, qui occiderant

Gabaonitas contra fœdus ad placandum Dominum 2. *Reg.* 21. Clavis suffligebantur Cruci corpora ex Plauto in Mostellar. Meminit & Plinius *libro vigesimo octavo*, *capite quarto*, de clavo Crucis: *Item in Quartanis*, inquit, *fragmentum clavi à Cruce, involutum lana collo subnectunt.* Mos erat aliquando suspensorum in cruce frangi crura, ut mors acceleraretur eorum Joan. *capite decimo.* Usi hac pœna Ægyptii suspensionis in Cruce Genes. 40. & 41. & Persæ ac Medi, Esther. 5. 8. & 9. & 1. Esdræ *cap.6.* punitus proditor Judas, à seipso suspendio, quo crepuit medius *Matth.*27.& *Act.*1. Apud Jurisconsultum summum supplicium ad furcas dicitur damnatio *dict. leg. Capitalium ff. de pœn.* Quo pœnæ genere puniuntur famosi latrones *dict. leg. Capitalium* §. *famosos.* Romani ante adventum Domini nostri Jesu Christi, & ante ejus fidem agnitam Crucis patibulo usi sunt pro summo & horribili supplicio, ut meminit Juvenalis *satyr.* 13. Nunc suppliciis adempta Crux, quia coli ac venerari digna in memoriam salutis ejus instrumento humano generi elargitæ à summo Deo per unigeniti filii sui redemptionem, & adorandam passionem, *l. decernimus C. de Ep. & Cler.* §. 1. *de Monach. in Auth.* Sustulitq; ex usu pœnarum Constantinus Magnus, inventa dominica, & Maxentio virtute Crucis superato. Atq; Cæsares neq; Crucis signum depingi, vel sculpi humi patiuntur, ne pedibus conculcare instrumentum salutis videamur *l. uni. C. nem. lic. sign. Salv.* Nunc furcis bicornibus, vel triangularis stipitibus, vel arboribus suspenduntur scelerati, neque Cruci, ut olim, affliguntur membra, sed laqueo suffocantur, quæ fuit pœna Judæ, qui laqueo se suspendit.

De lapidatione autem quæ alia est pœna mortis legis divinæ, & quæ imposita fuit filiabus in domo patris virginitatem maculantibus, & adulteris. *Deuter.* 22. blasphemis *Levit.* 24. 3. ac *Reg.* 21. & *Act.* 7. & aliis impiis. Extat in Exodo *capite decimo nono.* pœna, qua mandantur affici, qui montem, in quem Dominus Moysi collocuturus descenderat, contigisset, nempè ut aut lapidibus opprimerentur aut confoderentur jaculis. Meminit quoque sacra pagina de mortis pœna præcipitii, quando ex superiori loco quis, ut moriatur deturbatur. Qua pœna affecta impia Iesabel jussu Iehu 4. *Reg.* 9. Amasias etiam, cùm vicisset filios Seyri in valle Salviarum decem millia captivorum adduxit in præruptum petræ, & jussit præcipitari de summo in præceps, qui universi crepuerunt, Paralip. *capite vigesimo quinto.* Lex duodecim tabularum quoque de falso teste, sic ait: *Falsus testis Tarpeio dejicitor*, vulgareque supplicium apud Romanos testatur Dionysius Halicarnas. *libro octavo*, quò ducti in eminentem in foro tumulum, ibi vasta rupe dejiciebantur, cujus erat altitudo etiam securè aspicientibus, horrenda meminit Seneca 3. *de cla. libro primo*, Sacrilegos sic ex alto dejectos, tradit Eusebius *libro octavo*, *de præp. Evang.* Modestinus tamen jurisconsultus tradit *leg. si diutino* §. *fin. ff. de pœn.* non posse aliquem damnari, ut de saxo præcipitetur, & Constantinus Imperator *in leg. prima, Codic. de emend. serv.* terram jussionem, & vetitam ait, mandatum, ut quis præcipitetur.

Alia pœna subversionis est, quæ maxima & generalis fuit tempore diluvii *Genes.*7. *v.* 8. Octavius Cæsar *apud Suet. in Oct.* pedagogum, ministrosque Caii filii per occasionem valetudinis, mortisque ejus superbe, avareque in provincia grassantes, oneratos gravi pondere cervicibus præcipitavit in flumen. Trajanus omnes delatores navibus sine velis, ac remis impositos fluctuum misericordiæ exponi jussit, Plin. *in Panegyr. ad Traianum.*

Alia etiam pœna mortis à Deo aliquando in sacra Scriptura apposita est, bestiarum, ferarumque laniatu necari, ac devorari. Eam pœnam protulit propheta ille, qui legatione functus Dei ad Hieroboam, non est sequutus mandatum Dei, sed bibit, & comedit in via legationis contra id, quod interdictum erat, atque idcircò juxta verbum Domini à Leone in itinere occisus est 3. *Reg.* 13. Sic coloniæ translatæ de Assyriorum regno in Samariam, à qua Rex Salmanasar expulerat Iudæos, cùm illæ non timerent Dominum à Leonibus à Deo immissis devorabantur, 4. *Reg.* 17. Atque cùm maledixisset in nomine Domini Helisæus pueris parvis, egressis de civitate Bethel, per quam viam faciebat, dicentibus, *Ascende, calve, ascende, calve*, exilientes de saltu duo ursi laceraverunt ex ipsis quadraginta duos pueros, 4. *Reg.* 2. Deus, cùm murmuraret populus in deserto terræ Eden adversus eum & Moysem misit in eum ignitos serpentes, qui lethales inferrent plagas, Num. *capite vigesimo primo, can. Quia sancta* §. *verum dict.* 63. Sic in summa Deus minatur populo contumaci pœnam hanc: *dentes bestiarum immittam cum furore serpentium* Deuter. 32. & per Ezechiel. *capite quinto*, inter alias gravissimas pœnas, quas Deus populo rebelli ac impio minatur, addit & famem: *Congregabo super vos, & conteram baculum panis, immittam in vos famem & bestias pessimas usque ad internecionem. Et pestilentia & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te, ego Dominus loquutus sum.* Et rursus Ezechiel. 35. in adulteros, & homicidas, ut contra inter benedictiones obedienti populo & Deus pollicetur Levit. 26. *Auferam malas bestias, & gladius non transibit per vos.* Et iterum: *Cessare faciam bestias pessimas de terra, & qui habitant in deserto securi dormient in saltibus* Ezechiel. 34. Meminit & sacra pagina Darium regem Persarum, & Medorum, pœnam aliquando statuisse in Deos alienigenos adorantes, ut bestiis & Leonibus lacu nutritis devorandi objicerentur Daniel. 6. & 14.

Jure civili damnatio ad bestias etiam recepta erat Paul. *leg. ad bestias ff. de pœn.* quæ vitam quoque adimit *leg. siquis filio paragrapho irritum ff. de injust. rup.* Paul. *leg. qui ultimo supplicio ff. de pœn.* Subjici dicuntur bestiis etiam qui laniandi illis præbentur à Modestino *leg. pœna ff. ad Leg. Pomp. de parricid.* & à Marcello *lege tertia, ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Objectio bestiarum erat sine pugna, expositio hominis, ut laniaretur à bestiis, quod ut aliquando facilius fieret objiciebatur reus ligatus, vel furca suspensus. Quod non fit, cùm ad bestias dantur rei, eaque etiam minor pœna & liberorum, quàm objici feris dicitur, minorque ultimo supplicio, ab Ulpiano *in leg. quicunque ff. ad leg. Cornel. de fals.* Nam & siquis venationi, vel pugnæ ferarum addictus fuisset, & certationis discrimine pœnam luisset, culpæ vacuus, & alterius pœnæ erat. Non ita siquis objectus feris fuisset. Siquidem qui vel aliqua arte, vel fortuna intactus à feris remansisset, alia pœna vita privabatur, sicuti legimus apud Tacitum *lib.* 18. *annal.* Maricum quendam

quendam è plebe Boiorum, qui rebellionem Galliarum juxta Æduos, manu parva collecta hominum concitaverat, captum & mox feris objectum jussu Vitellii, quia non violabatur, & ideò à vulgo stolido inviolabilis credebatur, spectante Vitellio, interfectum. Norunt enim Physici quædam contra ferarum impetum amuleta, quibus se præmunire poterant objecti. Veluti si citrium malum comedissent, ut refert Athenæus *libro tertio*, *dict. capite quinto*, experientia certissimum probatum, vel si calcantho Ursorum ora, & Leonum in arena aspersissent. Tanta enim ei est vis adstringendi, ut non queant mordere, ut docet Plinius *libro trigesimo quarto*, *capite duodecimo*.

Refertur & alia pœna mortis in S. Scriptura, excoriationis, dum Antiochus iratus in Judæos, septem unius matris filios, & legis divinæ ac patriæ fidelibus martyribus, jussit amputari linguam, manuum ac pedum summitates, & cutem capiti detrahi, & sartagine vivos torreri 2. Machab. *cap.* 7. Hoc supplicium frequens fuisse, crudele & abominabile, Micheas docet, *capite tertio*, Plures Christianos ob fidem Dei excoriatos sub Persarum rege Barrane, testatur Nicephorus Callistus *libro decimo quarto*, *hist. Eccles. capite decimo nono.* Manes à quo Manichæi, excoriatus jussu regis Persarum lege Persica, & corpus reliquum bestiis devorandum traditum, cutem verò, qua tanta illius improbitas continebatur tanquam utrem ante portas suspendi curavit. Cum enim ægrotasset regis Persarum filius, & medicorum turba adesset, Manes promittebat per orationem, tanquam pius, curaturum, recedentibus tamen medicis, recessit & vita à filio, ille autem fugiens, captus ita necatus est, Cyril. Hierosol. *cathec.* 6.

Alia mortis pœna, serra secari ligni in modum. Scribit enim D. Paulus ad Hebr. *capite undecimo*, ex fidelibus legem Dei servantibus, alios sectos. Et D. Athanasius *in quæstionibus quæstione centesima sexta*, refert Isaiam prophetam serra lignea morte affectum ac divisum per Manassem regem. Et Cyrillus Hierosolymitanus *Cathec.* 2. id ipsum notat. Talem pœnam in reos statuisse Caligulam, autor Suetonius *in Calig. capite vigesimo septimo*, atque serra medios dissecuisse.

Interdicta est jure civili Romano pœna, qua quis veneno necabatur *l. aut damnum* §. *penult. ff. de pœn.* Quanquam & hac D. Joannes Evangelista damnatus est à Domitiano priusquam in insulam Pathmon relegaretur. Antiquis, potissimum Græcis frequens, veluti & apud Athenienses Socrates hac pœna affectus, ebibito cum cicuta infecto poculo.

Membratim vi aliquando & jussibus in contraria tendentibus, discerpti sunt pœna atroci homines, ut Metius Suffetius Albanorum Dux, defectionis, & proditionis reus damnatus. Is enim flagris fœdè laceratus bigis admotis ad alteras ex brachiis, ad alteras ex pedibus, loris longis revinctus est, deinde aurigis in diversa agentibus, humi raptatus, moxque à nitentibus in contraria, discerptus est, ut autor Dionysius Halicarnas. *libro tertio*, *antiq. Rom.* ac Plinius *de vit. illustr. in Tullo.* Justinianus tamen Imperator videtur prohibuisse hanc pœnam, & reliquas, quibus articuli dissolvuntur, quod membrorum dissolutio gravior censeatur utriusque membri abscissione §. *quia verò*, *auth. ut nul. jud. collat.* 9. *titulo nono.* Quæ tamen constitutio pertinet ad pœnas leviorum criminum potius quam ad exemplares & atrociorum criminum.

Servitus in pœnam quoque infligi solita. Servitutis pœna à delicto sumpsit exordium imposita à Noacho. Evigilans enim à vino, cum didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus puer Chanaan, servus servorum erit fratribus suis Genes. *capite nono*, *can.* 6. *d.* 35. Fiunt quidem jure civili, servi pœnæ, in quam ob crimen damnantur, veluti in metallum, & in opus metalli damnati, Marc. *in l. quidam ff. de pœn. l. aut damnum* §. *Est pœna eod. l. in metallum C. de bon. præscript.* §. *pœnæ*, *quib. mod. jus patr. pot. sol.*

Pœnæ etiam loco habitum, sepultura post mortem privari, ut Romanorum legibus sæpè cautum reperitur, veluti illa: *Parentes in calamitatibus relinquentes*, *insepulti abjiciantur.* Deus in prophetam contra præceptum ei datum revertentem, & manducantem, statuit, quod non inferretur ejus cadaver in sepulchrum patrum ejus 3. *Reg.* 13. Et in more fuit, ut ait D. Ambrosius *in psal.* 118. *ser.* 20. quibusdam gentibus, ut facinorosum corpora non quidam in totum sepultura privarent, sed abscisso capite, reliqui corporis truncum sepelirent. Ea nimirum ratione, quod justum sit, ut qui turpi, vel scelesto reatu belluinæ obscœnitatis illuviem, vel bestialis immunitatis horrorem commisisse detecti sunt, tanquam ii, qui proposito humanæ moderationis exciderint, formam quoque humanæ conditionis jubeantur exuere, & qui sapientiæ non potuerunt tenere rationem, etiam post mortem sapientiæ arce, quod est caput, fraudati, sine decore suo sepeliantur. Et caput ita præcipua pars est in sepultura, quæ religiosum locum facit, *l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun.* Pœnæ conjuratorum Germaniæ Vespasianus addendum censuit, ut insepulti projicerentur *in Vespas. capite secundo.* At de pœna mortis non plura.

Restat modò, ut argumenta, quæ in contrarium adduximus, respondeamus. Ad primum. Ea ratio certe spurcissima, & omni ex parte homine indigna est, quæ suo tenore, si vera esset, universam mundi politiam, ac leges divinas, & humanas subverteret. Quorum enim latæ leges sunt, quam ut ad bonum cogant vel præmio, vel pœna? *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Atque si demus quenquam pro voluntate vivere, & appetitu proprio regi, quid quæso inter homines, & bruta, rationis expertia intererit? Quid justitia opus erit? Quæ societas civilis integra? Est quidem voluntas homini libera, nec cogi potest invita, ut aliud velit. Verum malum cogi dicimus, ut in bonum mutetur, si metu resipiscat, sicut à bono nimia sui intellectus pravi fiducia decidit, vel si perseveret, pertinax tollatur à societate hominum, ne alios inficiat. Errant omninò, qui arbitrium liberum eligendi mala, libertatem veram dicunt, cum libertas ibi sit tantum, ubi spiritus Domini 2. Corinth. 3. *cap. Joannes*, *cap. licet de reg. jur. can. duæ* 19. *quæstione secunda.* Et lex perfectæ libertatis sit, Dei mandata audire, & facere 2. ad Timoth. 4. dicere nemini consenseritis, hæc persuasio non ex eo, qui vocat vos, scilicet ex Deo, inquit D. Paulus ad Galat. 5. Quorsum illa verba etiam Apostoli ad pastorem, *Argue*, *obsecra*, *insta opportune*, *importune?* Cur etiam doctissimus & optimus Theologus D. Petrus litteris consignavit *ep.* 2. Magistratus ad vindictam malefactorum, & laudem bonorum datos? Cur dictum potestatem à Deo ad Roman. *capite decimo tertio*, Reges, Magistratus non sine causa gladium portare? Cur item D. Paulus ad Galat. 5. *Utinam abscindantur*, *qui vos conturbant?* Si liceat cuique impunè quod velimus malum agere, & pro arbitrio cultum divinum polluere, immutare, subvertere. Hoc esset certè potius libertate abuti, quàm uti, & spiritus libertatem ad

carnis

carnis voluptatem, & animarum perniciem transferre.

Ad secundum. Illud non facessit. Nam eadem responsione elidi potest, qua proximum argumentum. Sed ultra ex eo, quod ab exemplo uno universalis negativa non potest colligi. Nec ideo, quod Deus dixit, *nunquid & vos vultis abire?* Sequitur, quod dederit omnibus abeundi impunitatem. Nam apud D. Lucam *cap.* 14. dictum est, *compelle eos intrare.* Atque longè interest inter illa tempora, & nostra. Tunc enim non erat redemptio facta, non fides plene cognita, nondum exaltatus filius hominis, nondum consummata mysteria, nondum velamen Templi scissum, nondum umbræ abrogatæ, nondum dictum: *Nisi quis crediderit & baptizatus fuerit, non salvabitur,* ut postea. Denique aliud est loqui de cogendis ad fidem, qui nunquam fidem amplexi sunt, quales Judæi, Gentiles, Agareni. Hi enim cogi non debent. Aliud de reducendis ad fidem, qui fidem professi sunt. Quia in extraneos, qui domestici fidei non sunt, nulla Christianis jurisdictio, & qui sine lege christiana vivunt, sine lege hac judicabuntur alia ad Rom. 2. In Christianos autem perfidos, schismaticos, & hæreticos, pastoris est jurisdictio, & ad pastorem pertinet cognitio, monitio, & castigatio eorundem.

Ad tertium, non pugnat, quod dictum sit, expedire hæreses esse 1. Corinth. 11. Nam non propter hæreses expedit eas esse, sed ad bonorum gloriam, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Neque sequitur ideò illas tolerandas. Unum enim jubet Apostolus nos omnes sapere ad Philipp. 2. quod hæreses non sinunt. Sic Deus necesse esse dixit, ut veniant scandala, sed mox subjicit, verum tamen væ per quem scandalum venit, Matth. 18. Necesse secundum quid, non autem absolutè, vel in gratiam scandalizantium. Nam quæ scandalizant, jubet vindicari, & abscindi, quamvis oculus, manus, pesve noster sit.

Ad quartum. Ibi tantummodo fuit Christo Domino sermo de pœna, quam potest Ecclesia delinquentibus irrogare.

Ad quintum. Ex parabolis non semper argumentum efficax sumitur. Præterea per zizania non soli hæretici, sed omnes mali intelliguntur, sicut per triticum, vel bonum semen intelliguntur omnes boni, ut explicat Christus, cum ait: *Bonum semen sunt filii Regni, zizania autem filii nequam.* Certum est enim non solos hæreticos, sed omnes malos filios esse nequam. Quare hæc duo valde distinguuntur. Primo non licet nobis in hac vita eradicare zizania. Secundo non licet nobis in hac vita occidere hæreticos, fures, homicidas, adulteros. Istud enim licet. Illud autem non licet. Ratio est, quia Reges & Principes acceperunt à Deo jus gladii, ut puniant malefactores, quos constat tales esse *Rom.* 13. Hoc autem potest illis constare. At nemo accipit à Deo jus, sive potestatem excludendi eos ab aliorum cœtu, qui morituri sunt in statu peccati, indeque mittendi in caminum ignis. Nemini enim constat, quinam sint illi. Quapropter cùm eradicare zizania nihil aliud sit hoc loco, quàm judicare universaliter, qui sint mali, & damnandi, & ex tali judicio eos à cœtu bonorum excludere, ac separare, hoc est, quod prohibet Christus, ne erremus. Sicut etiam Apostolus 1. Corinth. 4. vers. 5. *Nolite ante tempus judicare quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Non autem quod hæretici justè puniri non possunt.

Et admisso etiam gratis, quod per zizania intelligantur hæretici, minimè significatur, eos, ubi expedit, morte puniri non debere, sed tantum juste nonnunquam tolerari posse, ut nunc in Germania, & in Polonia tolerantur, sinendo eos crescere usque ad messem, idest relinquendo eos usque ad obitum suum, quo tempore à Deo, & Angelis ejus demententur. Quando nempè absque evidenti Catholicorum dispendio deleri nequeunt, ita, ut si Princeps eos exterminare vellet, bellis & tumultibus omnia replerentur, atque ita simul eradicaretur & triticum.

Neque ex illa parobola prohibet Christus malos corrigi, aut hæreticos tolli, sed cautionem docet in puniendis adhibendam, ut ne odio malorum etiam cum illis bonos eradicemus. Toleratur ad tempus malus, sed non ideò impunitas ei datur. Quare dictum, *sinite ea crescere*, donec videlicet distinguatur zizania à tritico plenè, & expectat, ut diximus, semper ad pœnitentiam peccatores Deus ad *Roman.* 2. Datur redeundi tempus, nec hæretici plectuntur, nisi perseverantes, relapsi, & pertinaces, lentoque gradu procedit vindicta Dei, sed tarditatem supplicii gravitate compensat.

Patres verò in contrarium citati non negant per zizania intelligi omnes malos, sed quia inter omnes malos præcipui sunt hæretici, ideò potiùs hæreticorum mentionem faciunt aliqui quod præter hæreticos intelligant etiam malefactores, patet ex ipso Augustino *ser.* 39. *de Sanctis*, ubi explicans parabolam zizaniorum sic habet: *zizania peccatores* nempe sunt, & *serm.* 233. *de temp. capite secundo.* Eosque demum id solum docuisse, apertè colligitur ex eorum in Matthæum Commentariis, quod hæretici non sint interimendi; cùm inde bella, & cædes hominum ac Reipublicæ, pacisque perturbatio oriuntur. Et hoc est, inquiunt, quod Dominus jussit.

De Augustino ingenue fatemur, eum prius in ea fuisse sententia, ut hæretici nec punirentur, nec cogerentur. Quam sententiam ipse postea mutavit. Sic enim scribit *epist.* 48. *ad Vincentium: Mea primitus sententia erat neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primùm mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est, & aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur.* Et *in epist.* 50. *ad Bonifacium* ita scribit: *Verumtamen antequam istæ leges* (Imperiales scilicet, quarum paulò ante meminit) *quibus ad convivium sanctum coguntur intrare in Africam mitterentur; nonnullis fratribus videbatur, in quibus & ego etiam quamvis Donatistarum rabies usque quaque sæviret, non esse petendum ab Imperatoribus, ut ipsam hæresim juberent omninò non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent, sed hoc potius constituerent, ut eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo.*

Ex quibus intelligitur, D. Augustinum primùm sensisse, hæreticos pœnis nec esse puniendos, neque cogendos. Postea verò cum legisset Catholicorum Imperatorum leges, quibus hæretici pœna pecuniaria, & exilio plectebantur, mutata sententia censuit, eas pœnas æquissimo jure esse in hæreticos constitutas, sed non esse capitali supplicio hæreticos damnandos, ut servent Imperatores, & Principes catholici, etiam circa indignos, christianam mansuetudinem, non quod injustam eam pœnam existimaret, sed quod ea nondum ab Imperatoribus irrogata esset hæreticis, & quod non videretur lenitati Christianæ congruere, quam tamen etiam postea

perspexit, & tradidit esse justam, ut videre est apud ipsum *lib. 3. contra Epist. Parmeniani capite secundo.*

Ad illud verò Severi Sulpitii de Martino, respondetur, tria fuisse, quæ S. Martino minimè probabantur. Primum, quia novum, & insolitum erat, ut causam Ecclesiæ Judex seculi cognosceret, ac judicaret. Deinde nondum noverat legibus Imperatorum pœnam capitis esse in hæreticos constitutam. Demum minimè probabat, quod vulgo ferebatur Ithacium, & socios accusationem contra Priscillianum, & alios hæreticos persequi magis vindictæ causa, quàm Ecclesiæ ac veritatis tuendæ, & quod verosimiliter ex ea damnatione Reipublicæ Christianæ pax, & tranquillitas perturbanda credebatur.

Ad sextum. Ibi Propheta solum prædicat, doctrinam Evangelii non esse propagandam cæde & more Turcico, non autem, quod in Ecclesia non quidem ex feritate, & barbarie, sed ex zelo fidei & justitiæ Christianæ non possint coerceri, & si opus sit interfici hæretici utriusque pacis Ecclesiasticæ & politicæ perturbatores. Alioqui etiam obstaret, quominus possint coerceri, ac interfici homicidæ, fures, adulteri, qui justitiam & tranquillitatem Reipublicæ duntaxat perturbant.

Ad septimum. Locis citatis non jubetur quidem hæreticos occidi, non tamen prohibetur, dum dicuntur vitandi: non enim dicuntur solum vitandi, sed illud post declaratam ab Ecclesia ipsorum in hæresi pertinaciam potestati Principum, & Magistratuum relinquitur. Sicut, licet nullibi in novo Testamento præcipiatur, maleficos homines occidere, non tamen propterea sequitur, eos justè non posse à Magistratibus morti adjudicari. Ideò autem præfatis locis notanter dicitur; devitandos, non verò occidendos esse hæreticos, quia in illis non habetur sermo ad Principes politicos, qui gladio corporali, sed ad Ecclesiam, ejusque Prælatos qui gladio spirituali, id est, excommunicatione, aliisque pœnis illis annexis, debeant uti.

Ad octavum. Christus ibi non loquitur universaliter de Spiritu Evangelico, quasi ille excludat omnem severitatem, sed loquitur speciatim de eo spiritu, vel ratione, quam ipse servari volebat, cum primum alicui Genti proponitur Evangelium, id nimirum fieri non debere vi, aut per externam violentiam, sicut tyranni solent occupare nova regna, sed per mansuetudinem, doctrinam, & miracula, ut communiter docent Theologi. Inde enim non sequitur, quod Evangelium, postquam semel promulgatum, & acceptatum est, non possit, aut debeat spiritu severitatis defendi, & conservari, suavisque ratio, & mansuetudo, quam oportet Christi Ecclesiam tenere, satis servatur erga hæreticos, cùm nonnisi prius sufficienter admoniti, atque adeò pertinaces, vel relapsi extremo supplicio afficiantur. Et ubi Christus Dominus Joannis *cap.* 18. jubet Petrum, ***mittere gladium in vaginam***, nihil contra hoc docet, sed tantummodo prohibet studium inordinatum vindictæ, id est privata autoritate.

Ad nonum. Talis tunc usus fuit, non quod Ecclesia non posset absolutè id facere, vel judicaret non expedire propter mala, quæ facile tunc ea ratione orta fuissent; sed quia tunc non permittebat rerum Ecclesiæ status. Unde pro diversitate earum, nec non temporum diversa quoque fuit in Ecclesia ratio puniendi hæreticos, ut supra notavimus.

Ad decimum, præter jam dicta, respondetur in illa occasione Priscilliani Catholicos fuisse inter se communicatione divisos: alii enim stabant à partibus Ithacii, qui Priscillianum tanquam maleficum & nefarium hæreticum, cum Encrocia matrona Burdigalensi, errorum ejus consorte, à Maximo tyranno occidi præ cæteris aliis Episcopis curaverat, alii verò ipsum, cæterosque Episcopos ejus rei conscios aversabantur, quod sanguini se immiscuissent, & mansuetudinem Christi non essent imitati. Cùm enim in hoc damnari potuerit, & excusari Ithacius excusari quidem, si tantum imploraverit auxilium Maximi, qui se pro Imperatore tunc gerebat, adversus Priscillianum, ut eum comprimeret, & zelo justitiæ, non autem vindictæ, sed id facere esset protestatus, nempè se citra sanguinem ejus punitionem postulare, damnari autem, si non præmiserit ullam protestationem & ad occisionem ipsius Priscilliani positivè, ac formaliter Maximum induxerit. Hinc factum, quod suos habuerit defensores, nempè illos, qui existimaverunt, eum primo se gessisse modo, contrarios verò & æmulos, qui secundo, non autem, quod crederent illicitam esse hæreticorum punitionem, sive Episcopos justè non posse hæreticos pertinaces, & à se excommunicatos, tradere Principi seculari, ut ab eo interficiantur.

Ad undecimum. Hæretici non sunt quidem membra Ecclesiæ defectu fidei, sunt tamen illi propter characterem, & professionem baptismi verè subjecti, atque ideò punitioni ejus obnoxii. Etsi enim character baptismi semel impressus, non sit nota, vel signum unionis præsentis, & actualis hæreticorum cum Christo, est tamen præteritæ cognoscunturque ex illo esse militiæ Christi desertores, quos proinde Ecclesia, tanquam tales, si non resipiscant, justè punire potest, quemadmodum animadvertit Imperator in militem profugam, & Pastor in ovem errantem, quamvis non amplius in castris, aut in caulis contineantur. Unde ad autoritatem Apostoli dicitur, eum fuisse loquutum de iis, qui sunt omninò foris, id est, qui nunquam ad Ecclesiam pertinuerunt, aut ei se subjecerunt, quos propterea rectè Augustinus *epist.* 50. *ad Bonifacium*, ait, significari per illos, qui similiter absque ulla vi à famulis patrisfamilias vocati sunt ad nuptias, hæreticos autem esse illos alios, qui jussi sunt per vim adduci, & compelli intrare, quia cùm antea intus essent, fecerunt sibi vias, & sepes, hoc est, suas opiniones pravas sequuti sunt, aberrantes à recta fidei via quæ unica est, ac simplex.

Ad duodecimum respondetur, credere, seu assentiri Deo revelanti esse actum omninò liberum, & in hominis potestate unà cùm auxilio divino situm; unde si non credat, in culpa est, non minus quàm adulter, aut homicida, qui liberè ab adulterio, & homicidio abstinere potuerunt, ideòque tantum abest, ut ex libertate credendi inferri possit, hæreticos non esse puniendos, quin potius ex ea jus eos legitimè puniendi maximè consequitur, ut præclarè docet Augustinus, huic eidem Donatistarum objectioni respondens dicta *epist.* 50. *ad Bonifacium*: *Cur*, inquit, *cùm datum sit homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur. An levius est, fidem non servare animam Deo, quam fœminam viro?* Et præterea: *Cur ergo* non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi filii coegerunt alios, *ut perirent?* Idem ait *lib. 3. contra Cresconium capit.* 51. ubi subdit: ***Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam,***

bonam infructuosam , nec malam voluit esse imputatam.

Quod si dicatur , actum credendi actu extortum , non esse liberum , sed coactum. Respondetur actum internum fidei nunquam posse esse coactum , aliàs cogeretur voluntas in suis actibus internis. Quippe cùm ab ea , propter piam suam affectionem erga primam veritatem actus credendi pendeat. Quare Legislatores , sive Magistratus, cum hæreticos puniunt , non intendunt, vel saltem suas pœnas eò non referunt , ut interius credant, sed ut à dogmatizationibus contra fidem, sive actibus externis hæreseos abstineant , & exterius fidem veram & catholicam profiteantur ad conservandam pacem & unitatem in Republica , quæ difficile servari potest ubi sunt contraria exercitia fidei , ac Religionis. Quæ etiam professio exterior ratione pœnarum , quas vult hæreticus evadere, est simpliciter voluntaria , & solum involuntaria secundum quid eo modo, quo in mercatore , suborta tempestate , projectio mercium in mare. Et quamvis actus interior ab exteriori in hæretico , quando cogitur , omninò discrepet , quippe cum fidem ipsam fictè profiteatur , tamen postea versando cum catholicis , eademque exercitia cum illis externè servando, professio illa ficta , vera & sincera plerumque evadit, ut observavit Augustinus locis citatis. Et quamvis talis nunquam evasura esset , nihilominus propter bonum publicum , & ut alii propter ejus punitionem ab hæresi caveant ; justa semper esset illa punitio.

Ex quibus omnibus plusquam satis manet firmum , fixumque , hæreticos posse à Principibus & Magistratibus corporaliter , etiam ultimo supplicio , ac vivicomburio puniri , & Ecclesiam non injustè agere , quando attenta eorum pertinacia , vel relapsu , eos tradit brachio seculari. Sique de hac re conquerantur adversarii , audiant Augustinum tract. 9. in Joannem ubi agens de ipsis hæreticis , ait , Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas , & affliguntur in corpore sempiternas mortes faciunt , & temporales se perpeti conqueruntur.

Foro igitur seculari tradendi sunt , ac mortis, pœna puniendi primò impœnitentes ; & in hæresi pertinaces , ut constat ex *capit. ad abolendam de hæret. in 6.* & docent Simanch. *de cath. institut. titul.* 48. *num.* 6. Eymer. *p.* 2. *direct. quæst.* 40. *num.* 1. ibique Pegna *com.* 65. Decian. *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 55 Farinac. *de hæres. quæst.* 196. *num.* 1. Clarus *lib.* 5. *§. hæresis* , Suarez de *fid. dict. disp.* 23. *sect.* 2. *num.* 3. Quia si pœna mortis , & combustionis alicui debetur , impœnitenti utique & in suo errore obstinato imponenda est. Omnium enim gravissimè delinquit. Unde *in lib. Visit. Gubernatoris Urbis* 21. *Julii* 1559. in causa Georgii in Curia tunc Turris Nonæ detenti remissi Curiæ seculari ab Officio sanctissimæ Inquisitionis pœnis puniendi, Domini fuerunt in voto , quod laqueo suspendatur , & igne concremetur.

Secundò qui legitimis testibus sunt convicti , & negant hæresim , sive sortilegium hæreticale commisisse. Quia præsumuntur in illo errore perseverare , dum illum non confitentur. Et quamvis exterius fidem catholiam profiteri ostendant, attamen reputatur dolosa , & ficta eorum professio , ut colligitur ex *dict. capit. ad abolendam.* Et ita firmant Calderin. *in tractat. de hæret. rubr. de impœnit. numero primo* , Roias *eodem tract. p.* 1. *numero sexagesimo nono* , Simanch. *loco citato* , *numero vigesimo quinto.* Eymer. *p.* 2. *quæstione trigesima quarta, numero secundo & tertio* , ac ibi Pegna *numero quinquagesimo nono.* Suarez *ubi supra numero quinto* , & Farinac. *quæst.* 178.

Tertio confitentes diminuti , & negativi in caussis fidei , qui non fatentur omnia crimina & sortilegia hæreticalia , de quibus per testes , omni exceptione majores , essent convicti , Quia dimidiata confessio non est perfecta confessio , nec per illam licet , dimidiam sperare veniam , *can. quem pœnitet. de pœnit. d.* 1. *cap. omnis de pœnit. & remiss.* Simanch. *in Enchir. titulo* 61. *numero* 4. Royas *de hæret. p* 2. *assert.* 21. Pegna *p.* 2. *com.* 59. *in fin.* Suarez *ibidem num.* 6.

Dummodò tamen verisimiliter credi non possint esse obliti. Quia non est censendus diminutus confitens , qui ex oblivione omnes hæreses omniaque hæreticalia non revelat. Nam , ut notat Pegna , si hæc recentia sint, in quibus non facile præsumitur oblivio , tanquam minutus confitens , ac impœnitens damnari poterit secus autem erit agendum , quoties commissa hæresis crimina, seu hæreticalia sortilegia essent antiquiora , & vetustiora , quæ facile à memoria recessisse , credantur , vel si aliquæ causæ subsint , ut gravis infirmitas , læsio capitis , negotia plurima , vel alia, ex quibus præsumi possit oblivio. Verisimile enim est , eum , qui quasdam hæreses fatetur , & eas graviores , & quosdam complices revelat , præcipuè conjunctos, & amicissimos , cætera etiam fuisse dicturum , si ricordaretur, ut per Simanch. *de cath. instit. titul.* 48. *num.* 28. Pegnam *loco citato,* Royam *de hæret. p.* 1. *assert.* 22. & Farinac. *dict. quæst.* 196. *n.* 16. *& seqq.*

Videturque constitui regula , quod scilicet in factis arduis, atrocibus , & horrendis , ut in direptione , conculcatione sacrarum Imaginum; prædicatione hæresum , & id genus alia , & in factis , vel dictis solitis & consuetis , licet ardua non sint , & in iis, quæ semper delinquentem comitantur , oblivio non præsumatur , etiam post longum tempus. In cæteris verò causis , quæ insignes, & arduæ non sunt , neque solitæ & consuetæ, neque delinquentem comitantur, decennio regulariter oblivio præsumitur , nisi aliter Judicibus fidei visum fuerit , pensata delicti , personarum , & circumstantiarum qualitate.

Neque hi confitentes diminuti sunt Curiæ seculari tradendi , nisi diminutio sit admodum notabilis , & facta ex malitia , ut per Canter. *in qu. crim. de hæres. cap.* 1. *num.* 57. Royam *p.* 2. *de hæret. num.* 242. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *quæstion.* 9. *numero* 193. *& seq.* & Caren. *p.* 3. *titul.* 13. *§. primo, num.* 18.

Quarto , qui suum manifestavit delictum in judicio , & postea confessionem factam revocat , ut impœnitens tradendus est Curiæ seculari , nisi justam revocationis causam præbeat. Quoniam ex præcedenti confessione jam delictum est plenè probatum , & subsequens revocatio præsumitur fraudulenta & mendax ad effugiendum pœnam mortis. Aliàs enim , si ob hanc revocationem damnari non posset , omnibus delinquentibus daretur ansa revocandi confessionem factam , ut pœnam ordinariam evitarent. Sicque docent Simanch. *de cath. institut. titulo decimo tertio* , *numero* 25. *& titul.* 60. *num.* 8. Calderin. *de hæret. cons.* 2. *numero* 1. Roias *eod. tit. p.* 2. *num.* 255. *ac seq. assert.* 25. Decian. *libro quinto* , *dict. cap.* 55. *numero* 14. Farinac. *loc. cit. num.* 20. & Zanard. *de hæret. capit.* 23. *numer.* 1. *& sequent.*

Quinto

Quinto Curiæ ſeculari tradendus eſt, ac mortis pœna puniendus hæreticus, ſive ſortilegus relapſus qui prius abjuraverat hæreſim, vel dæmonis invocationem, & deinde iterum de eadem hæreſi, vel dæmonis invocatione eſt confeſſus, aut convictus, etiamſi prius abjuraverit, non tanquam confeſſus, vel convictus, ſed de vehementi. Quia præſumitur fictè converti, ac eſſe incorrigibilem, ut habetur *in cap. ad abolendam paragraf. illos de hæret.* ubi Gloſſa, & proſequuntur Simanch. *de cath. inſtit. titul.* 87. *numero* 9. *& in Enchir. titul.* 60. *nu.*4. Pegna *p.* 3. *com.*26. & Farinac. *dict. quæſt.* 196. *num.*9. *ac* 10. Dummodò ſortilegium ſit hæreticale manifeſtè; ſecus verò ſi hæreſim non ſapiat. Tunc enim relapſus non traditur Curiæ ſeculari, ut docet Pegna *loco citato*, Tabien. *in ſum. v. Inquiſitor* §. 12. *num.* 19. Farinac. *ibidem numero* 12. Ac etiam requiritur, ut dæmonis invocatio fiat cum mentis errore, adeò ut ſortilegus credat, dæmones ex ſua propria poteſtate poſſe facere id, ad quod invocantur. Quia tunc tribuitur creaturæ, quod eſt proprium Creatoris.

Si verò ſortilegus ſponte, & à nemine præventus manifeſtaret ſe in ſortilegium hæreticale abjuratum, & in priſtinam hæreſim incidiſſe ac pœnitentiam expoſtularet, pœnam mortis evaderet. Quia dum à nullo præventus, à ſeipſo pœnitentiam petit, clarum ſignum exhibet veræ converſionis, & conſequenter condonanda ei eſt pœna mortis, nec tradendus Curiæ ſeculari, ut docent Pegna *p.* 3. *com.* 12. Menoch. *conſil.* 82. *numero* 168. Decian. *dict. lib.* 5. *capit.* 56. *numer.*12. Farinac. *quæſtione* 193. *numero* 39. Alph. de Caſtro *lib.* 2. *de juſt. hæret. pun. cap.* 1. Qui etiam inquiunt, advertendum eſſe, an hic reus relapſus ad ſuum crimen fatendum accedat metu alterius denunciationis, & probationum contra ſe inſtantium. Tunc enim non videtur facilè pœnam mortis eſſe evaſurum. Eſſe tamen illam evaſurum, etiamſi captus fateatur hæreſim, de qua in actis conſtabat. Quia tunc non præſumitur fictè, ſed verè converti.

Qui autem de primo in hæreſim lapſu, ſive de primo hæreticali ſortilegio non fuit plenè convictus, ſed abjuravit de vehementi, & in ſecundo lapſu eſt plenè convictus, cenſeri debet quadam fictione relapſus, ut habetur *in cap. accuſatus de hæret. in* 6. ibique Doctores. Si verò ſolum de levi prius abjuravit, in eodem textu dicitur, quod quanquam ex hoc ſit gravius puniendus, non tamen debet relapſorum pœna puniri.

Inſuper qui primo abjuravit hæreſim, & poſtea incidit in illius vehementem ſuſpicionem, pœna relapſi puniri poteſt. Nam, ut quis fictione juris reputetur relapſus, ſufficit, ſi de uno lapſu plenè ac evidenter conſtet, & de alio ſit vehemens ſuſpicio. Quod autem lapſus præſumptus antecedat, vel ſubſequatur lapſum certum, ex accidenti eſſe videtur, ac levis conſiderationis, ut probant Menoch. *lib.*1. *conſ.*82. *numero* 148. Alphonſ. de Caſtr. *loco citato, capite ſecundo*, Zanchin. *tractat. de hæret. cap.* 16. *numero* 3. Farinac. *quæſtione* 195. *numero* 17. Contrarium tamen ſentiendum eſt cum Royas *de hæret. cap.* 2. *num.*333. per textum *in cap. litteras de præſumpt.* Unde Farinacius *num.* 18. teſtatur, hanc contrariam ſententiam regulariter in praxi ſervari ab Inquiſitoribus Italiæ.

Et hæc doctrina extendenda eſt, ut notat idem Farinac. *ibidem numero* 32. ad eum, qui primo hæreſim abjuravit, & poſtea hæreticis favet. Hic namque judicandus eſt, ut relapſus ex *cap. accuſatus de hæret. in* 6. ubi Doctores. Neque hoc eſt intelligendum, ut aliqui opinantur, quando quis favet hæreticis, profitentibus eandem hæreſim, quam ipſe prius abjuraverat, ſecus verò ſi diverſam. Nam abjurans hæreſim expreſsè, vel tacitè omnes hæreſes abjurat, & promittit, nunquam receſſurum à divina revelatione per Eccleſiam propoſita, & ſaltem tacitè promittit ab Eccleſia non diſceſſurus. Ac proinde ſi in evidentem hæreſis ſuſpicionem incidit, ut relapſus judicari debet, quemadmodum tradunt Decian. *dict. lib.* 5. *cap.*56. *num.*2. *&* 13. Canter. *qq. crim. rubr. de hæret. cap.*1. *num.* 58. & Pegna *p.* 2. *com.*65.

Sextò, Curiæ ſeculari, mortis pœna eſt afficiendus impius ſortilegus, qui in ſortilegio, vel quovis alio modo abutitur ſacratiſſima Euchariſtia, ſive id faciat cum mentis errore, & malè ſentiens de hoc ſacramento, ſive credat, hoc eſſe malum, & graviſſimum ſacrilegium, & id faciat ad placendum dæmoni. Quamvis enim male utens hoſtia conſecrata ſine intellectus errore, non ſit hæreticus, ut aiunt Graff. *lib.* 2. *cap.*8. *rubr. de hæret. nu.* 2. *& lib.* 4. *cap.*18. *numero* 11. *&* 12. Farinac. *de hæreſ. quæſtione* 181. *numero* 43. Param. *de orig. S. Inquiſ. lib.*3. *quæſt.*3. *num.*10. quoniam tamen eſt graviſſimum, & horrendum delictum, pœna mortis eſt puniendum. Res enim ſacræ quæ in ſortilegiis adhibentur, dæmoni aſſeruntur, ut cum aliis notat Carena *p.* 2. *tit.* 12. *numero* 33. Quid ergo dicto ſortilegio horribilius? Ideò tale delictum committens tradendus eſt Curiæ ſeculari, ac pœna mortis puniendus ex decreto S. Congregationis, ut refert Carena *p.* 3. *titul.* 13. §.1. *num.*24. Locat. *in rubr. contra abut. ſacram.* Farinac. *ubi ſupra numero* 44. Genuenſis *in pr. cap.*68. *num.*10. Moura *de incant. opuſc.*1. *ſect.*13. *cap.*1. *num.*29. Diana *p.* 4. *tractat.*7. *reſ.*10. *numero* 14. de quo decreto S. Congregationis, ſive potius Pauli IV. de ſurripiente hoſtiam, vel unam aut plures particulas, vel pyxidem, ac de abuſu Euchariſtiæ alibi dictum eſt.

Septimò, ſortilegus non ſacerdos, ſive quilibet alius ſimiliter non ſacerdos, Miſſam celebrans, traditur etiam Curiæ ſeculari, ultimo ſupplicio afficiendus juxta Conſtitutiones Pauli IV. editam 20. Maii 1557. & aliam 17. Februarii 1559. Gregorii XIII. quæ incipit, *Officii noſtri partes*, emanatam 1574. Clementis VIII. cujus initium, *Etſi alias*, emiſſam 1601. & Urbani VIII. incip. *Apoſtolatus officium*, & per Epiſtolam Cardinalis Mellini ad Inquiſitorem generalem Luſitaniæ die 5. Martii 1622. de quibus etiam alibi. In Inquiſitione tamen Hiſpana dictæ Conſtitutiones non ſunt uſu receptæ quoad relaxationem Curiæ ſeculari ob dictum crimen, & ideo regulariter punitur pœna arbitraria, ut referunt Caſtropal. *p.*1. *tract.*4. *diſp.* 8. *pun.* 16. §.9. *num.*2. Acugna *de confeſſ. ſollic. quæſt.*13. *num.*10. & Diana *loc. cit.* Qui pariter non eſt ſacerdos, & audit confeſſionem ſacramentalem traditur Curiæ ſeculari ex Bulla Clementis VIII. incip. *Etſi alias* & utroque procedit, etiamſi delinquens ſit minor 25. annis, major tamen 20. ex dicta Conſtitutione Urbani VIII. de quo alibi.

Octavo hæreticus, vel ſortilegus, qui negavit Trinitatem in divinis, vel divinitatem Chriſti Domini, vel ejus corruptionem de Spiritu Sancto, vel ejus mortem, ut nos redimeret, vel B. Matris Mariæ virginitatem, ſeculari brachio eſt relaxandus, ac ultimo ſupplicio plectendus, etiam pro primo lapſu ex Conſtitutione Clementis Octavi edita die 3. Februarii 1603. & tradunt Souſa *lib.* 2.

*aph. cap.*44. *numero 6.* Caren. *p.*3. *titul.*13.§.1.*nu.*20. ac Diana *p.*4.*tract.*7. *res.*24. *num.*2.

Nono, sortilegi rebaptizantes puerum, vel baptizantes magnetem, aut hominis mortui cadaver, aut imagines cereas, vel quavis materia compositas, vel libros magicos. Refert enim Delrius *lib.* 5. *magic. sect.*15. quod quidam magi curant benedici per Sacerdotes, habendam stollam collo, & cereum benedictum in manu suos libros positos sub mappa altaris, qui illos aqua benedicta aspergit, dicens: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, credentes sic libros illos vim magicam accipere. Alii etiam, ut referunt Binsfeldius *in com. ad l. multi C. de malef.& math. quæst.*3. Graff. *lib.* 2. *capit.* 5. *de superst. numero* 12. Toletus *in sum. lib.* 4. *cap.* 16. *nu.*4. & Farinacius *de hæres. quæst.* 181. *num.*25. conficiunt quasdam imagines certis temporibus, ac ritibus observatis, & illas nomine Belzebub, Principis dæmoniorum baptizant, & postea ad ignem applicant, & à dæmone petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona, cujus imaginem confecerunt, evenire optant. Et quandoque etiam acubus, aut aliis aculeis ferreis perforant, aut pungunt illius imaginis caput, aut pectus, aut fœmora, aut aliam corporis partem, in qua cupiunt malum aliquod oriri in persona illius, cui nocere intendunt, & illa graviter torquetur in eadem parte corporis, quam in imagine pungunt, vel transfigunt. Hi omnes sortilegium hæreticale committunt, & vel sunt hæretici malè credentes de sacramento baptismi, & Curiæ seculari sunt tradendi, ac pœna mortis puniendi. Vel si errorem in intellectu non habent, sunt vehementer de hæresi suspecti, & ab Inquisitoribus graviter plectendi, ut per Pegnam *p.*2. *com.*67. Farinacium, Delrium, *locis citatis*, & alios quos ipsi citant, Carenam *p.*2. *titul.*12. *numer.*25. In dubio autem præsumendum est, has imagines baptizantem habere errorem in intellectu, & malè sentire de sacramento baptismi, licet ex natura rei talis non sit judicandus hæreticus, nisi inquiratur de causa, & de suo errore circa fidem. Quia fortassis non malè sentit de illa, sed id fecit, ut facilius à Dæmone suum desiderium consequeretur, ut per Farinacium *ibidem n.*27.

Decimo sortilegi, qui hostili maleficio fuerunt alicui causa mortis, brachio seculari tradendi sunt, ac ultimo supplicio etiam plectendi. Nam Gregorius XV. in sua Constitutione, incipiente, *Omnipotentis Dei*, edita sub die 20. Martii 1623. ita decrevit: *Motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostri, deque Apostolicæ potestatis plenitudine tenore præsentium decernimus, præcipimus, & mandamus, ut, constito, quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & à fide apostatando, maleficiis, sive sortilegiis unam, seu plures personas ita læserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curiæ seculari tradatur debitis pœnis puniendus.* Quod notant Peyrin. *tomo secundo, in Constit.* 9. *Pauli V. numero vigesimo sexto*, Carena *p. tertia, titulo decimo tertio, numero vigesimo primo*, & Diana *dict. p.*4. *tr.* 7. *resol.* 10.

Verum sortilegus, sive maleficus, hæreticus, etiam Ecclesiasticus, si fateatur, se in sortilegiis vel maleficiis homicidium commisisse, & pœniteat, paratusque sit corrigi, non est ab Inquisitoribus Curiæ seculari tradendus, sed ad reconciliationem est admittendus, ut docent Sousa *in aph. lib.* 1. *capit.* 58. Menoch. *de arb. cas.* 388. Farinac. *de hæres. quæstione vigesima, numero centesimo quinto, & quæstione centesima nonagesima tertia*, *numero* 13. Diana *dict. resolut.* 10. Si autem Judex secularis illum S. Officio consignavit, suspensa aliorum criminum punitione, tunc expedita causa hæresis, Officium S. Inquisitionis eidem Judici seculari illum restituere debet, ac solet Constitutionem B. Pii V. apud Pegnam, referente Delbene *p. secunda, de offic. S. Inquis. dub.* 206. *sect.* 6. *numero secundo*, de quo nos alibi.

Undecimo, sortilegi omnes, qui dæmones invocant, ut notat Eymeric. *p. secunda, quæstione* 43. *numero secundo*, & eis sacrificant, vel eas adorant, vel eis orationes execrabiles effundunt, vel se devovent, obedientiam promittendo, vel se facturos aliquid pro illis asserunt, vel per dæmonem jurant, vel per nomen alicujus dæmonis superioris dæmonem inferiorem adjurant, vel laudes, aut tantus in ejus reverentia promunt, vel genuflectendo aliquid ab eo postulant, vel pro dæmonis reverentia, aut præcepto & monito castitatem observant, vel jejunant, aut carnem suam macerant, aut vestibus nigris, vel albis induunt, vel per characteres, & signa, & ignota nomina obsecrant, luminaria accendunt, aromatibus subfumigant, animalia immolant, sanguinem proprium ex se emittendo, offerunt, vel alia nefaria à dæmonibus consultata, & concupita faciunt in quibus omnibus honor Latriæ, iis exhibetur, vel nomina dæmonum inter nomina beatorum, & Sanctorum in suis nefariis orationibus miscent, cereos accendunt, & Deum per eorum nomina, vel merita obsecrant, vel multis aliis execrabilibus modis honorem duliæ dæmonibus exhibent. Isti omnes, si sint judicialiter convicti, vel confessi, ut hæretici judicio Ecclesiæ habendi sunt, & per consequens, si resipiscant, hæresi prius abjurata, sunt, ut pœnitentes hæretici perpetuò immurandi. Si autem voluerint desistere, vel si dixerint, se velle desistere, ac pœnitere, sed nolle abjurare, vel si abjuraverint, & postea in eundem errorem inciderint, Curiæ seculari sunt relinquendi, ac ultimo supplicio puniendi. Ita Eymericus *loc. cit.* ibique Pegna *com.*68.

Non possunt tamen Inquisitores aliquem Curiæ seculari tradere, inconsulto supremo Tribunali, etiamsi suffragia Ordinarii, Inquisitoris, & Consultorum omninò consentiant. Nam hæc traditio inter causas gravissimas computatur. Quod etiam docent Molina *de just. tract.* 5. *disp.* 28. *nu.* 14. Diana *p.*4. *tract.* 8. *res.* 121. & Carena *p.*5. *tit.* 13. §.1. *n.*25.

Porrò quando constat de maleficio ac febre maligna subsequente, & postea de morte, mors non est tribuenda maleficio, neque maleficus Curiæ seculari tradendus, nisi evidenter constet, febrem malignam ortum habuisse ex maleficio. Nam in dicto casu mors tribuenda est febri, quæ est causa proximior mortis, non autem maleficio, quod est causa remotior. Quotiescunque enim duæ esse possunt causæ mortis, una præcedens & remotior, altera subsequens, & proximior præsumendum est, mortem ex causa proximiori, & subsequenti ortum habuisse per textum *in leg. huic Scripturæ paragrapho, si servus ad leg. Aquil.* Cùm igitur mors, ut plurimum sequi soleat ex febri, & non probetur causam febris fuisse maleficium, mors potius est tribuenda febri, quàm maleficio, Carena *p. secunda, titulo duodecimo*, §. *trigesimo primo, numero ducentesimo quinquagesimo septimo.*

Quamvis autem in delictis non occultis, & facilis probationis non possit aliquis puniri pœna mortis ex indiciis, etiam indubitatis, ut docent Castr. *consilio ducentesimo nonagesimo nono, numero tertio*, Lopez *in lege vigesima sexta, titulo primo, glos.* 4. *part.* 7.

part. 7. aliique, in delictis tamen atrocibus occultis, ac difficilis probationis, quale est crimen hæresis, maleficii, ac sortilegii distinguit Carena *dict. titulo duodecimo, paragrapho* 32. *num. ducentesimo sexagesimo tertio*, quod vel loquimur de Judicibus superioribus & de sacro ac supremo Inquisitionis Tribunali, vel de Iudicibus inferioribus. Si primo modo, certum est in dictis criminibus, & aliis similibus ad hæresim spectantibus, posse ex indiciis indubitatis sacrum ac supremum Tribunal hæreticum, maleficum sive sortilegum homicidam brachio seculari tradere, ut mortis pœna puniatur. Sic enim etiam in aliis Tribunalibus servari solet. Nam per Sacrum Concilium Neapolitanum, ut cum Tassono *in pragm. de antef. observat. secunda, numero secundo*, refert idem Carena sub anno 1606. quædam mulier imputata de homicidio viri, ob indicia indubitata fuit ad mortem damnata. Et sub anno 1621. Cardinalis Zapata per pragmaticam specialem decrevit, posse Judices ex indiciis indubitatis reos ad mortem damnare. Similiter Senatus Mediolanensis sub die 16. Novembris 1628. damnavit ad mortem quendam Paulum de Villa Mutinensem, qui solis indiciis indubitatis de homicidio urgebatur, ut refert Stephanus Garon *in titul. Constitut. Mediolani de jur. Fisci articulo trigesimo sexto, numero decimo quinto.* Ac de generali observantia ejusdem Senatus in pœnam mortis reos condemnandi ex indiciis indubitatis, testatur Bellon. Papiens. *libro secundo, de his, quæ fiunt in continenti capite centesimo decimo quinto, numero decimo.* Idemque in aliis Tribunalibus servari, probat Carena *loc. cit.*

Si verò loquamur de Judicibus in S. Officio inferioribus, ipse Carena arbitratur *nu. ducentesimo sexagesimo quarto*, non posse eos ex indiciis indubitatis damnare hæreticum, nec quemlibet alium, sive maleficum, sive sortilegum ad pœnam mortis ordinariam virtute Constitutionis Gregorii XV. sed posse illos torquere, vel ad aliam pœnam extraordinariam condemnare.

At Didacus Cantera *in quæst. crim. capit.* 2. *de probat. per testes quæstione prima, numero* 60. *& quæst.* 6. *num.* 2. Simanch. *de cath. instit. cap.* 49. *numero* 3. Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 116. absque ulla distinctione absoluti docent, in crimine hæresis, probato facto, ex quo resultat indubitatum indicium, Inquisitores posse punire reum pœna ordinaria, & consequenter posse tradere Curiæ seculari hæreticum, & maleficum, sive sortilegum, qui maleficio commisit infanticidium, vel homicidium, ut ultimo supplicio puniantur. Ego id totum arbitrio Inquisitorum relinquo. Id autem notandum est, indicia indubitata illa dici, quæ animum Judicis movent necessariò ad credendum maleficum tale delictum commisisse, nec posse aliter credere, ut per Canteram *dict. capit.* 2. *quæst.* 6. *num.* 1. ubi alios allegat, de quo & nos suo loco egimus.

Si maleficus sola sua cogitatione pertentavit alicui mortem, quamvis mortale crimen commiserit, non est tamen pœna ordinaria, neque extraordinaria puniendus. Nam, ut inquit Ulpianus *in l.* 18. *ff. de pœn. cogitationis pœnam nemo patitur.* Et ita etiam docent Theologi cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. ut notat Vasquez *disp.* 160. *cap.* 2. Becan. *tract.* 3. *cap.* 6. *qu.* 5. & Suarez *de legib. lib.* 3. *cap.* 13. Si verò ultra cogitationem adfuit tractatus, & maleficus non pervenit ad actum proximum mortalis maleficii emittendi, sed tantum ad actum remotum, tunc pœna extraordinaria tantum est puniendus, ut docent Cantera *in dictis quæst. crim. capite septimo de homicid. nu.* 26. Farinac. *qu. crim.* 124. *n.* 8. Giurba *conf. crim.* 46. *n.* 37. & Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 34. *n.* 281.

At quid si maleficus devenerit ad actum proximum, & consumaverit delictum, præbendo maleficium ad mortem, & mors non fuerit sequuta, an hoc casu tradendus sit Curiæ seculari ac ultimo supplicio puniendus juxta Constitutionem Gregorii XV.

Affirmativè videtur respondendum. Quia in delictis atrocibus, quale est dictum maleficium, ita in aliis Tribunalibus observatur. In Senatu enim Mediolanensi mandatarius, qui ad actum proximum homicidii devenit, etiam morte offensi non sequuta, in furcas suspenditur ex constitutione illius Ditionis *tit. de pœn.* §. *mandantes.* In Senatu Sabaudiensi quidam fuit in furcas suspensus, quod noctu ingressus est in domum cujusdam, ut eum occideret, quamvis effectus non fuerit sequutus, ut refert Præses Abavo *in pr. crim.* §. *coronatus nu.* 16. Sic etiam servatum fuisse in Regno Neapolitano, testatur Afflictus *in Constitut. Regni libro primo, rubr.* 12. *numero undecimo*, & Capyc. *decisione centesima quinquagesima quinta*, ac similiter in aliis Tribunalibus, ut refert Carena *loco citato.* Siquidem quod plerique jactitant in atrocioribus delictis affectum puniri, etiam quem effectus non sequatur, ita verum est, si delinquens ad actum proximum, & ut aiunt, immediatum advenisse proponatur, Grammatic. *consilio trigesimo sexto, numero* 19. Alioquin arbitrio Judicis statuenda pœna relinquitur, Jul. Clar. *lib. sent.* §. *fin. qu.* 92.

Hisce tamen minimè obstantibus, tenendum est, maleficum, qui maleficium alicui ad mortem intulit, & mors non est sequuta; non esse pœna ordinaria puniendum, atque adeò nec tradendum Curiæ seculari; sed pœna extra ordinem. Nam Gregorius XV. in dicta sua Constitutione expressè decrevit: *Ut constito quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & maleficiis, sive sortilegiis unam, vel plures personas ita læserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curiæ seculari tradatur, debitis pœnis puniendus.* Dum ergo in prædicto casu supponitur ex maleficio mortuum non esse maleficiatum, sequitur maleficum non esse Curiæ seculari tradendum, ut mortis pœna puniatur. Ita notat Menoch. *de arb. cas.* 360. *n.* 96. & Carena *ubi supra n.* 290. Erit tamen alia pœna puniendus, sicut ibidem statuit Pontifex, & nos suo loco dicemus.

Quando autem pœna mortis sit remittenda hæreticis sortilegis, & hujusmodi aliis diximus, dum egimus de spontè comparentibus, ac de spontè in carcere confitentibus.

CONSULTATIO CLXXI.

Cur apud Catholicos Judæi tolerentur, Hæretici comburantur?

De hac re graviter expostulant Sectarii, quibus ita respondeo. Miror profectò, Sectariis nostri ævi adeò parum cum Judæis convenire, ut eorum oderint tranquillitatem. Morum similitudo mutui pectoris vicissitudinem plerumque conciliat, ipsi verò sunt Iudæis quàm simillimi. Quid enim? Templum nec Sectarii, nec Iudæi habent. Sacerdote, & Vate sacro, & Sacerdotio ambo carent. Sunt sæpenumero quidem è Sectariis filii Sacerdotum Monachorum, & Monialium, quibus utique inter nos Catholicos haud licuisset esse tam fœcundis; sed hoc eis non suffragatur, quia successionem consecrationis quærimus, non autem successionem fornicationis. Iudæi Sanctorum icones nullas

nes nullas colunt, Sectarii iconomachiam profitentur, quam Leo Isauricus, primus ejus impietatis autor, à Judæis didicerat. Merum in Paschate panem Judæi, & merum panem Sectarii in cœna sua edunt, nihilominus accepturi ambo ex officina pistoris, vel ex molendino. Judæi non adeo coluerunt virginitatem perpetuam, eamque ideo filia Iephte lamentata est flebiliter moritura. Sectarii eandem furiose exterminant ex Orbe Christiano, tantaque id agunt impudentia, ut Theodorus Beza, hoc est sus lota in volutabro luti, utriusque libidinis, ausus fuerit rostrum immundissimum inferre in ipsam Mariæ Deiparæ Virginitatem ac revocare in dubium, an post Dei puerperium Virgo perseveraverit *in præf. novi Testam.* Judæi ad solam Scripturam provocant, Sectarii perpetuo Scripturam, Scripturam clamant. Judæi ex eadem Scriptura Sacra veteri evaserunt multa quibus Christi aut divinitas, aut passio, aut redemptio generis humani evidentissimis Prophetarum vaticiniis asserebatur. Sectarii temerario ausu Scripturam & veterem & novam pluribus in locis depravarunt, quo in hunc modum stabilirent sacrilegos errores suos. Cùm sint itaque tam similes, miror sane utrisque non convenire.

Ut autem respondeam Sectariis, qui ægre ferunt Judæos inter Catholicos tolerari, quamvis Christum Dominum appellent seductorem, scire eos velim, à Theologis & à viris doctissimis hoc neutiquam improbari. Confirmant enim Judæi Religionem nostram, dum sine civitate, sine patria, sine lare, tot jam seculis perseverant, & perpetuò servire coguntur. Quod tamen alteri Nationi, domitæ armis Populi Romani, nunquam evenit, ut dubitari non possit de ipsorum punitione divina. Sunt infamia æterna notati, nec promoventur ad honores ullos, aut Magistratum. Reiiciuntur ab ipsa militia Romæque ac passim alibi nequeunt bona stabilia possidere. Sed & natura ipsa videtur conspirare in eorum punitionem, quorum utique corporibus inest semper gravis quidam odor, ut propterea nomen fœtentium promeruerint, nec aliter ipsos appellet Ammianus Marcellinus.

Sunt insuper Judæi Religioni nostræ utiles ex alio eo capite, quia Scripturas Sacras nobis exhibent minus corruptas, quàm hæretici, Iudæis multò nequiores. *Quid aliud est hodie*, inquit Eucherius, *gens ipsa Judæorum*, nisi quædam scriniaria christianorum fidelium bajulans leges, & Prophetas, ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos haberemus per Sacramentum, quod nuntiat *illa per litteram?* Idemque habet Augustinus à nobis alibi adductus.

Cæterum est circa eos, etiam Romæ major quædam disciplina. Nam habitant ædibus coactis intra limites præfinitos, clauduntur noctu septa eorum, & sunt propositæ pœnæ graves, siqui audeant egredi, aut divagari. Ut à Christianis quoque interdiu possint distingui atque internosci, non aliter prodire possunt, quàm colore croceo petasati. Quavis item hebdomada die Sabbati venire numero satis magno ad Christianam concionem debent, & si pauciores adsint, exsolvunt mulctam gravem. Neque hoc sine fructu fieri solet, quia quotannis sunt, qui ad castra Ecclesiæ aggregant se, & Christo Domino nomen, ac animam consecrant. Est autem frequentior numerus eorum, qui fonte lustrali eluuntur, si contingat aliquem præcipuum è Synagoga eorum converti, quo pacto initio Pontificatus B. Pii V. cum Elia Synagogæ Præfecto Iudæi amplius trecenti Christianis ritibus initiati fuerunt. Idemq; factitatum sub Gregorio XIII. ac postea sæpe. Porro ii, qui Religionem nostram amplectuntur, tum ex mulcta, de qua modo memini, tum ex pia fundatione aluntur in domo Catechumenorum, donec instructi in his, quæ ad fidem catholicam spectant, conditionem inveniant, aut exerceant opificium aliquod honestum.

An hæc meritò reprehendant Sectarii? Vel cur id exprobrant Romano Pontifici ac Principibus, & Rebuspublicis Catholicis, si liberæ civitates, etiam Augustanæ Confessionis & professionis Calvinianæ Iudæos passim admittunt, nec iis tamen legibus eos regunt, aut ad fidem pertrahere conantur? Ubi procurandæ salutis alienæ studium? Ubi est ministrorum zelus evangelicus? Nimirum stertit, quia uxorius est, & divisus, immo penitus abscissus à Deo.

Quanquam irritus labor eorum esset; nec enim Iudæi tales Ecclesiastes audirent, cùm agnoscant veræ christianæ Religionis caput esse Romanum Pontificem, & sciant Lutheri, & Calvini asseclas hæreticos ac schismaticos esse. Quod aperte profitentur, quoties interrogantur, mallentq; nostras, an eorum partes sequi, si aliquando Religionem mutarent. D. Augustinus de Donatianis, & Rogatianis agens, & eorum paucitatem contemnens, si cum Ecclesiæ Catholicæ partibus comparentur, (ex quo partem Rogati ex Donati parte abscissam, appellavit brevissimum frustum de frusto majore præcisum) ut ostendat eos nulla ratione posse dici Catholicos, seu universales, hæc subdit in rem præsentem *ep. 48. ad Vincentium. Plane & Judæi & Pagani, si tam paucos putarent esse Christianos, quàm pauci vos estis, qui solos vos christianos esse perhibetis, nec blasphemare vos dignarentur, sed & nunquam ridere cessarent. Non timetis, ne vobis dicant Judæi: Ubi est, quod Paulus vester Ecclesiam vestram intelligit, ubi dictum est, Lætare, sterilis, quæ non paris, erumpe, & exclama, quæ non parturis, quoniam multi filii desertæ magis, quàm ejus, quæ habet virum, præponens multitudinem Christianorum multitudini Judæorum, si Christi Ecclesia est paucitas vestra?*

Cur autem Judæi magis, quam hæretici tolerentur, causa est, quoniam à Judæis perinde atque ab hæreticis infectionem Ecclesia non metuit. Et profecto ita est. Nam utrosque dum comparo, Judæos verum esse triticum judico, antiquum tamen, morbidum, tabidumq; & quod ætatem amplius non ferat. Fuit enim ipsorum olim vera & sola Religio. Hæretici contra sunt lolium, quod zizania Græci appellant. Sunt, inquam, lolium, hoc est morbus frugum, segetis contagium ac pestis, quod ex divini consilii præscripto, relinqui tantum in agro usque ad messem debet *Matth.* 13. quando periculum est, ne simul triticum eradicetur. Uti videlicet contingit in Regionibus, & civitatibus in quibus jure ac prudenter metuitur numerus, seu potentia hæreticorum. Secus eradicandi sunt, neque est expectanda messis. Atque hæc est vera Evangelii expositio, quàm communiter Theologi atque Interpretes sacri tradunt.

Ne autem adscribatur injuriæ Judæis hæreticos à me postputari, patrocinium quæram ex D. Hieronymo, qui *in Isai.* 7. ait, neminem esse tam impium, quem hæreticus impietate non vincat. Quippe fidem evertit, quæ fundamentum spiritualis ædificii, principium vitæ, ac veluti cor est. Quod si, ut verbis Augustini utar, *domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur*, quantum adfert detrimenti hæresis, quæ illud ipsum fundamentũ subruere, atq; evertere conatur? Id causæ nimirũ fuit, cur olim quando adversus Ecclesiam Tyranni sæviebant, Christiani tempestatem expectaverint domi, nec patriam, aut lares, aut commoda propria deseruerint. At quotiescunque hæresis nova ingruebat, extemplo, perinde ac si classicum audiretur, centeni ac centeni Episcopi ex remotissima quavis regione, relictis aris, templis, ac sedibus suis, ad Concilia Oecumenica venerint, quo hæresim eandem propulsarent, qui tamen ad alia vitia tollenda de statione sua non recedebant.

Nec apud Catholicos ob primam hæresim supplicio extremo aliquis punitur, nisi hæresiarcha fuerit, sed corripitur duntaxat, & dimittitur, hæresi tamen prius abjurata. Soli vero relapsi in eandem hæresim morti adjudicantur, nec vivi comburuntur tamen, sed strangulantur prius, & mox incendium patiuntur, quando sentire acerbitatem ejus nequeunt, si resipiscant, & errorem abjiciant morituri. Quod si obstinati fuerint, tunc vivi exuruntur, neque hoc fit studio exercendæ sævitiæ, sed spe potius excoquendæ ipsorum pertinaciæ, si quomodo ex pœnæ magnitudine saltem adduci possint ad professionem fidei Orthodoxæ, ut sæpe diximus.

Neque est cur Sectarii exprobrent sævitiam contra Catholicas Inquisitiones. Multo enim clementius in eis hæreticis, quam in Regno magnæ Britanniæ & in Provinciis Hollandiæ catholicis, præsertim Sacerdotes, tractantur, quibus fauces laqueo interstringunt, pectus secant, cor & præcordia extrahunt, abscissis quoque humanis membris.

Et, ut constet, in Tribunalibus Ecclesiæ videri non debere ultra crimen esse pœnam illam, qua in hæreticos animadverti solet, jam diximus à Constantino Magno propositam fuisse pœnam capitis contra eos, qui Arrii damnatos codices domi suæ attinerent, & ideo multo magis æquam existimari debere pœnam capitis, latam in eos, qui ipsam hæresim profitentur. Et nihilominus id adhuc sectarii execrantur. Nec mirum. Quis enim unquam reus vincula, vel quis fur restim & patibulum laudavit?

Omnis juris tamen humani, ac divini obliviscuntur sectarii, cùm damnaverint supplicio extremo mira consensione Lex civilis, lex Canonica, & lex divina eandem hæresim, ut aperte superius probatum est, & aperte docent Gomez *var. resol. p. 3. cap. 2.* Covar. *eod. tit. lib. 2. cap. 10. nu.* 10. aliique jurisconsulti, atque adeo ejusmodi pœnam debere infligi per ignem, esseque id receptum consuetudine omnium provinciarum, atque regnorum Europæ, immo totius orbis christiani, asserant Carrer. *tr. de heres nu.* 182. Afflict. *in constit. reg. de heret. rubr.* 1. *nu.* 29. *&* 41. Menoch. *de arbitr. Iudic. cas.* 374. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 16. & Covar. *loc. cit.* Extantq; præterea de ea re Constitutiones duæ, altera Friderici Imperatoris apud Pegnam *in direct. Inquis.* altera Caroli quinti *apud Damhauderium in prax. crim.* Idemque sancitum est à catholicis Hispanis, & Neapolitanis Regibus, & peculiariter etiam à Regibus Christianissimis Francisco Primo, Henrico secundo, Francisco secundo, & Carolo nono.

Si id ignorant sectarii, saltem ignorare non debent, quid Lutherus, quid Calvinus, quid Beza censuerint. Lutherus, qui Papam, & Papistas hæreticos putavit, postquam Decretales, & Bullam Pontificiam exussisset, lusum eum esse dixit, & majus quidam reliquum videri, nempe ut ipse Pontifex, ac Sedes Romana cum omnibus ejus abominationibus incendio consumeretur, ut legitur apud Gaspar. Ulemberg. *in vita Lutheri ad ann.* 1520. Calvinus libros, & tractatus integros de cremandis hæreticis scripsit, qui etiam Michaëlem Servetum curavit Genevæ comburi, tanquam hæreticum, Spondan. *in auctuar. ad an.* 1553. Et Beza non dubitare se ait *epist.* 4. quin Magistratus optimo jure in Anabaptistas gladium strinxerit.

Libet jam, præter alias adductos D. Augustini locos, ex sequenti etiam ejus *epist.* 50. ad Bonifacium expendere accuratius, an laudabile sit, ac liceat vi, ac pœnis uti adversus eos, qui Religionem aliam profitentur ab illa, quam veram, & catholicam hauserant à parentibus suis. Quod ad vim attinet, *Vbi est*, inquit, *quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere? Cui vim Christus intulit? Quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum. Agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem, prius ferientem, & postea consolantem.* De quo S. Paulo hæc habet ibidem: *Cum Petrum & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum, prius Saulum, Ecclesiæ suæ postea magnum ædificatorem, sed horrendum antea vastatorem, non sola voce compescuerit, verum etiam potestate prostravit, atque infidelitatis tenebris sævientem ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret, prius corporis cæcitate percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur.* Adducit deinde rationes alias plures. Usus deinde parabola, in qua Dominus ad magnam Cœnam suam prius jussit adduci convivas, & postea cogi, fatetur, se, ac plures alios Episcopos Catholicos existimasse, quamvis Donatistarum rabies undequaque sæviret, non fuisse petendum ab Imperatoribus, ut juberent eorum hæresim non esse, pœnamque constituerent adversum eos, qui illam sectarentur; sed tum in hac, tum in altera epistola 48. ad Vincentium de hæreticis vi corrigendis, sententiam meliorem postea iniit, propositis exemplis, quibus hoc fuisse consultius, experientia ipsa demonstravit. Indeque prosequitur hanc eandem utilitatem, quam ex iis Imperialibus legibus plurimi perceperant. Neque pecularium hominum, sed civitatum multarum erat ea utilitas, & illud gaudium. Cùm hæc scribebat ad Vincentium, scribens ad Bonifacium *ep.* 50. agit perinde de simili eorum, qui ad veram Religionem fuerant hac felici necessitate compulsi. Demum postquam narrasset horrendam, & ferme incredibilem cædem illatam Maximiano Episcopo Catholicæ Ecclesiæ Vagiensis, legem refert, quæ tunc adversus hæreticos fuerat promulgata. Addit verò sævitum in eam non fuisse supplicio capitali *propter servandam*, inquit, *etiam circa indignos mansuetudinem christianam, sed pecuniariis damnis propositis & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.*

Atque hoc est, quod jam fit interdum à Catholicis Principibus in regionibus, provinciis, urbibusque, in quibus interest boni communis, agrum Domini à tam pernicioso lolio repurgari. Abstinet perinde, ut dixi, Ecclesia in punienda prima hæresi à supplicio capitali: Sed cum fidem catholicam, iterum receptam, iterum quis deserit, tunc is pœna capitis crimen luit, & experitur severitatem legis, quandoquidem ei clementia ejusdem legis nullatenus profuerat.

Hoc citra injuriam ab Ecclesia, & à Catholicis Principibus fieri, fatebuntur quoque Sectarii, si perpenderint, quantum sit scelus à Religione avita desciscere; sin minus hoc fateri voluerint, venient ad judicium contra ipsos unus Imperator Ethnicus, & unus Arrianus Rex, qui propter hujusmodi impiam, & sacrilegam inconstantiam in Christianos, & Catholicos aliquando graviter animadverterunt. Etenim Constantinus Chlorus, cùm accersitis domesticis, quotquot erant Christiani, optionem dedisset, ut vel Diis immolarent, & sic obtinerent in aula pristinos honores, vel si renuerent, honoribus atque aula confestim abirent; pertentato in eum modum animo ipsorum, auxit gloria illos, qui fuerant constantes in fide, erasitque alios ex familiæ albo, existimans fidos sibi nunquam futuros eos, qui Deo fidē violaverant. Theodoricus Rex Gothorum ita usus est Catholicis, ut indigne ferret, siquis promerendi causa ipsius animum fieret Arrianus. Atque id causæ fecit, cur vita privaverit unum, quem cæteroquin habuerat in amore præcipuo, dicens: Quonam pacto mihi homini fidem & conscientiam sanam præstabis, si Deo illam negasti?

Utinam Reges ac Principes hoc intelligerent. Tranquillissima enim verò Regna possiderent, quia mutata Religione semper solet status Reipublicæ mutari atque convelli, cùm soror hæreseos sit rebellio. Hispania est pacata, quia est Catholica, & in provinciis suis nullas patitur sectas. Gallia est tranquillior hæresi in universo regno vel satis domita, vel expulsa. Germania, Anglia, turbinibus sævis colliduntur, & quassantur, quia hæresis in eis furit jam solutis habenis, atque omnino negant illa, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & illa quæ sunt Dei Deo.

Jeroboam, post decem Tribuum defectionem, in corde suo dixit 3. *Rg.* 12. *Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, & faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem, & convertetur cor populi hujus ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, interficientque me, & revertentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos & dixit eis: Noli ultra ascendere in Ierusalem: Ecce Dii tui, Israel,*

qui

qui te eduxerunt de Terra Ægypti. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan, & factum est verbum hoc in peccatum. En hæresis & rebellio, veluti sorores de stirpe Eumenidum, & veluti gemellæ simul nascuntur, simul nocent, nisi dum adhuc parvulæ sunt, statim allidantur ad petram *Psal.* 136.

At negant sectarii, sororem rebellionis hæresim esse. Secula omnia, & nostra in primis ætas, penè obruta seditionibus hæreticorum, clamant, eos splendide mentiri. Hoc verò est adeo certum, ut pœna capitis non puniatur hæresis tantum, quia noxa, seu peccatum est, sed quia etiam turbat pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Sic perturbarunt Arriani universum Orientem, Græciam, Macedoniam, Africam Donatistæ, ac Circumcelliones, Iconomachi, atque Albigenses Imperium Romanum, Hussitæ Bohemiam, Angliam, Galliam, Belgium, Poloniam, Calvinistæ, & Lutherani Germaniam. Ne multis, est inter sectarios ipsos ea quæstio, num videlicet punire hæreticos liceat pœna capitis? Affirmant Calvinistæ, Lutherani autem negant, sed immerito, ut hactenus probatum est.

Consultatio CLXXII.

Iterum, sed Pauca, de Pœna excommunicationis contra hæreticos, multa verò de excommunicatione contra maleficos, & alios sortilegos.

PRimam & *antiquissimam* pœnam contra hæreticos esse excommunicationem, jam diximus, ut insinuatur *in can. Achatius, in can. audivimus* 24. *q.* 1. esseque latam ipso jure & facto à Lucio tertio habetur *in cap. ad abolendam de hæretic.* & ab Innocentio tertio *in cap. excommunicamus eod. tit.* Quæ etiam excommunicatio repetitur à summis Pontificibus in Bulla Cœnæ Domini singulis annis. Cum autem tempore S. Thomæ jam existeret excommunicatio illa juris lata à Lucio tertio, & ab Innocentio tertio, tanquam ipso facto incurrenda, mirum videri potest quod D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. affirmet, Ecclesiæ benignitate, & spe conversionis illorum fieri, ut nonnisi post unam, aut alteram admonitionem excommunicentur, & tradantur brachio saculari morte afficiendi, quando nimirum spes non superest resipiscentiæ illorum.

Sed solet ad hoc responderi, alterutro modo S. Thomam hoc loco intelligendum. Primo, ut explicet tantum Ecclesiæ primitivæ morem, in qua hæretici ipso facto non erant excommunicati, sed excommunicabantur post admonitionem secundum illud Pauli ad Titum 3. hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita. Secundo, quod mens D. Thomæ non sit, post admonitionem hæreticos primum esse excommunicandos, sed eorum pertinaciam publice prodendam, & tradendos brachio seculari.

Dices. Ex verbis D. Pauli modò citatis colligitur, hæreticum non debere vitari, & excommunicari ipso facto, sed prævia monitione.

Respondeo. Duplex est excommunicatio. Altera ab homine. Altera à jure. Prior requirit præviam monitionem *cap. in præsentia, & cap. sacro de sent. excom.* Posterior non requirit: Nam ipsa lex, qua statuitur talis excommunicatio, est instar præviæ monitionis. Igitur Apostolus loquitur de priori, nos hic agimus de posteriori.

Pœna autem excommunicationis hæreticos jure ac merito plecti, patet primo ex his S. Scripturæ testimoniis. Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Ad Roman 16. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam didicistis, faciunt, & declinate ab eis: Nam per dulces sermones, & benedictione seducunt corda innocentium.* Ad Timoth. 2. *Profana, & inaniloquia devita.* Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, ut cancer serpit. & ad Timoth. 3. *Hos devita.* & ad Titum 3. *hæreticum hominem &c.* & 2. Joan. 1. *Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere in domum, neque ei ave dixeritis.*

Ex his testimoniis sunt qui velint, excommunicationem in hæreticos constitutam, esse juris divini, atque adeo esse evitandos jure divino, non humano solum. Probant ex historia S. Herminigildi martyris, quam scripsit D. Gregorius *lib.* 3. *dialog. cap.* 31. & refertur *can. cœpit.* 24. *quæst.* 1. & alibi retuli. Et quia etiam instante mortis tempore nemini licet Sacramenta ab hæreticis ministrata suscipere, nisi baptisma, quod est ad salutem simpliciter necessarium. Ita Jo. Eckius *in Enchir.* aliique nonnulli, quos refellit *in cit. loc.* D. Thomæ Dominicus Bannes.

Et quidem ex iis id non sequitur. Nam testimonia illa, vel non continent præceptum, sed admonitionem, & consilium de hæreticis vitandis, vel certe non prohibent talem & tam severam communicationem cum hæreticis, atque prohibet censura excommunicationis Ecclesiasticæ; sed tamen sequitur omnino ex hujusmodi Scripturæ testimoniis, recte Ecclesiam facere, quod hæreticos excommunicat. Quandoquidem Scriptura adeo graviter admonet, hæreticos esse vitandos.

Advertendum tamen est, hæreticum in divinis, & sacris jure divino esse vitandum in his, quæ sequuntur. Primo si ex hujuscemodi cum hæreticis sermonis & rerum communicatione aliorum oriatur offensio. Secundo, si periculum nobis immineat nostri spiritualis exitii, & interitus, videlicet perfidiæ & christianæ religionis contemptus. Tertiò, si ex hoc, quod cum hæretico sermonem, & consuetudinem habemus, suspicio nascitur, quod verbo, signo, vel facto hæreticorum ritus, mores, aut dogmata profitemur. Quarto, si cum hæretico sit nobis commercium criminis, & impietatis, ob quam ipse est excommunicationis sententia constrictus. Extra hos casus jure tantum canonico, non divino debet in rebus sacris hæreticus evitari. Ex quo efficitur, ut Romani Pontificis autoritate concedi queat, ut ab hæretico extra casus supra memoratos, suscipere Sacramenta possimus. Nam licet jurisdictione ecclesiastica hæreticus careat, eo quod sit segregatus ab Ecclesia, potest tamen eam habere si id Romanus Pontifex, sive Ecclesia permittat, aut concedat. Reliqua vide apud Theologos morales.

Quod verò ad sortilegos, cùm ii sæpissime in maleficiis, divinationibus, ac cæteris sortilegiis admiscere soleant, quæ hæresim sapiunt manifestè, ut cùm dæmoni tribuant adorationem latriæ, vel duliæ, Deo soli, ac ejus Sanctis debitam, vel abutuntur Sacramentis; aut Sacramentabilus, aliisque rebus, aut verbis sacris, vel petunt à Dæmone, quæ soli Deo reservata sunt, vel pactum expressum cum dæmone ineunt, vel in ludis diabolicis conveniunt, vel dæmonem in annulo, aut alia in re ligatum retinent, & alia hujusmodi, utique in excommunicationem ipso facto incidunt. Quia vel sunt hæretici, vel saltem, ut hæretici præsumuntur. Hæreticus autem ipso facto excommunicatus est. Et illa societas, quam isti habent cum dæmone involvit multa, quæ sunt veræ fidei contraria, & ita docent Tabiena *v. excommunicatio* 1. *cas.* 4. Suarez *tom.* 1. *de religione. libro secundo cap.* 19.

num. 8. Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 4. Farinac. *de hæres.q.*192.*n.*2.*&* 12. Graff. *lib.*4.*dec. cap.* 18. *n.* 8. & statuitur in extravag. Joannis XXII. *incip: super illius specula penes Eymer. in direct.p.* 2.*q.*43.*n.*9.

Si verò maleficia, divinationes, magiæ ac cætera sortilegia non habent hæresim adjunctam, illa committentes non sunt ipso facto excommunicati, sed excommunicandi. Quia nullus canon, legitime receptus, decernit, hos sortilegos esse ipso jure excommunicatos, ut tradunt Alens. *p.* 2. *quæst.* 164. *n.* 5. Sylvest, *v. superstitio q. ult.* Suarez *loc. cit. nu.* 3. *& seq.* Filiuc. *tr.*14. *cap.* 6. *quæst.* 11. *numer.* 97. Farinac. *ubi supra*, Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 26. *qu.* 3. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 90. *& seq.* Carena *p.* 2. *tit.* 12. *num.* 304. Delbene *tom.* 2. *de offic. Inquis. dub.* 228. *sect.* 28. *num.* 10.

In foro autem conscientiæ non incurritur excommunicatio, quando in sortilegio est magna hæresis suspicio, sed non manifesta. Quia ibi veritas spectanda est, non suspicio, sive præsumptio. In foro autem exteriori spectanda est qualitas suspicionis. Si enim hæresis suspicio est vehemens, judicandum est sortilegum incurrisse excommunicationis pœnam, secus verò si suspicio sit levis, ut per Suarez *ibi. cap.* 18. *num.* 9.

Si verò sortilegus sit omnino occultus hæreticus hæreticus, quia in corde suo tantum in hæresim incidit, neque illam per verba, aut actus exteriores patefecit, non est excommunicatus. Quoniam etsi peccatum hæresis tale sit, ut interius in mente consumetur, attamen excommunicatio propter hæresim pure mentalem non contrahitur. Quia nullus actus purè internus est materia censuræ. Regimen enim illius est visibile, & circa objecta visibilia versari debet, ut alibi docuimus.

Si autem sortilegus sit hæreticus occultus, quia vulgus ignorat, illum esse talem, vel hæreticalia sortilegia ita secretò committit, ut nullo modo de ipsis convinci possit, iste quamvis in foro exteriori non existimetur, neque puniatur, ut hæreticus, quia nemo de delicto damnatur, nisi fuerit convictus, aut confessus, in foro tamen interiori utique est excommunicatus. Nam ad incurrendam excommunicationem satis est hæresim verbis, signo, vel facto, quantumvis occulto ac nemine præsente manifestare. Quia tunc hæresis est per se verè externa, solumque per accidens occulta, ut etiam alibi diximus, & docent Zanchin. *de hæret. cap.* 18. *num.* 1. Albertin. *de agnosc. assert. cath. quæst.* 33. Royas *de hæret. p.* 1. *num.* 246. *& seq.* Farinac. *d. quæst.* 192. *num.* 4. aliique apud ipsos, estque communis sententia.

Qui sortilegium committit, manifeste hæresim sapiens, sed errorem circa fidem in intellectu non habet, incurrit pœnam excommunicationis. Quia talis sortilegus, quamvis in foro interiori non sit verè hæreticus, nec male sentiat de fide, tamen excommunicatio contra sortilegos non fulminatur, neque afficit tantum in fide errantes, sed omnes sortilegia hæreticalia committentes. Ideo, etiamsi nullum habeant errorem in intellectu circa fidem, excommunicationem incurrunt, dum hæreticale committunt sortilegium. Unde qui sola passione amoris, vel odii, vel ut lucrum faciat, vel ad alterius preces maleficium, sive sortilegium facit, in dictam pœnam incidit.

Ut tamen sortilegus in excommunicationem incidat, non sufficit quod sortilegium incipiat, quamvis id sufficiat ad incurrendam culpam mortalem, sed requiritur, ut illud consumet, ac perficiat. Quia pœna non incurritur, nisi ob delictum omnino completum, ac sequuto ejus effectu. Sic pœna mortis lata contra homicidam non debetur percutienti aliquem, nisi sequatur illius mors. Similiter qui conatus est percutere Clericum, sed vere illum non percussit, quia impeditus fuit, vel ex alio accidenti percutere non potuit, non incurrit excommunicationem *can. Siquis suadente.* Cum enim odia sint restringenda, lex imponens pœnam, stricte accipienda est. Ergo etiam ut sortilegus excommunicationem incurrat, non sufficit, quod sortilegium incipiat, præparando ad illud perficiendum necessaria, vel promittendo illud efficere; sed requiritur, ut reipsa illud efficiat. Ita colligo ex iis, quæ docent Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 3. *num.* 4. *eod. tr. p.* 2. *cap.* 5. *disp.* 3. *dub.* 5. Sanchez *de matr. lib.* 3. *disp.* 2. *num.* 5. ac Dian. *p.* 5. *tr.* 9. *resol.* 56.

In dubio autem, an excommunicatio sit lata ipso facto, vel sit ferenda, sortilegus non est evitandus, ut excommunicatus. Quamvis enim Azor. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 10. *quæst.* 10. *&* 11. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 23. *& seq.* aliique doceant, censendum esse excommunicatum in dubio facti, secus verò in dubio juris, probabilius tamen est, quod tam in dubio facti, quam in dubio juris, neminem esse censendum excommunicatum, atque adeo neque vitandum. Nam in dubio melior est conditio possidentis. Cum ergo sortilegus possideat communicationem cum cæteris fidelibus, non est in dubio hac possessione privandus, neque ab aliis vitandus. Quod etiam docent Sanch. *in decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 55. Laym. *lib.* 1. *tr.* 5. *cap.* 5. §. 4. *num.* 38. Hurtad. *disp.* 2. *de excom. diffic.* 3. *num.* 7. ac Diana *p.* 4. *tr.* 3. *res.* 33.

Quamvis mandans, & mandatarius sint correlativi, & inter eos unicum sit delictum, ut probat Mastril. *ad indultum Cathol. Reg. cap.* 32. *num.* 14. *& seq.* Et mandans, vel consulens fieri maleficium, vel sortilegium, cui est annexa excommunicatio, sit particeps criminis illud committentis. Quamvis etiam Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 16. affirmet, quod qui consulunt divinatores, vel remedia illicita; petunt à maleficis, in easdem incidant pœnas ecclesiasticas, in quas & ipsi malefici, aut divinatores, ac sint ipso facto excommunicati, excommunicatione tamen nulli reservata, idemque plures alii sentiant.

Nihilominus tamen dicendum est, quod mandans, vel consulens non innodatur excommunicatione, in quam incidit maleficus, aut sortilegus. Quia censura lata contra committentem aliquod delictum non ligat mandantem, vel consulentem, vel aliter consensum præstantem, nisi in canone, censuram ferente, id exprimatur. Ita docent Caiet. *in sum. v. excommunicatio*, Armilla *eod. v. num.* 2. Tabiena *eodem etiam in cas.* 49. *v. ult.* Navar. *in sum. cap.* 27. *num.* 51. Medina *lib.* 1. *sum. cap.* 11. §. 2. Enriq. *de excom. lib.* 13. *cap.* 17. *num.* 2. *& cap.* 21. *num.* 1. Farinac. *de consul. & mand. quæst.* 135. *num.* 97. qui quamplures allegat, Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 33. ac Diana *p.* 5. *tr.* 9. *res.* 57. Nam excommunicatio, cum sit pœna, non extenditur de casu ad casum. Mandans autem fieri maleficium, aut sortilegium non dicitur vere ac physice illud facere, sed interpretative ac moraliter. Gregorius XV. autem in citata sua Constitutione ait: *Constito, quod quis pactum cum dæmone fecerit.* & infra: *sortilegium, vel maleficium commiserit.* Atque adeo pœna ineuntis pactum cum dæmone, ac sortilegium, & maleficium committentis non est extendenda ad mandantem & consulentem, qui neque pactum cum dæmone iniit, neque sortilegium, aut maleficium committit, dum contra eum hæc pœna expressè non decernitur.

Sic qui committit homicidium proditorium, non gaudet immunitate Ecclesiæ *capit. inter alia de immun. Eccl.* id Gregorius XIV. in Constit. ejusdem argumenti. Et qui mutilat, vel occidit in Ecclesia privatur eadem

eadem immunitate', *c. proposuisti*, & *c. ult. de cons. Eccles.* & *cap. un. eod. tit. in* 6. idemque Gregorius *in citata Constitutione*. Et tamen illud mandans vel consulens gaudet Ecclesiæ immunitate, quia mandans vel consulens non dicitur vere committere delictum, sed ficte, ac interpretative, ut tradunt Clar. *lib.* 5. §. *fin. q.* 89. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 1. *dub.* 9. *num.* 3. Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 33. *num.* 268. Reginald. *in prax. tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 12. *nu.* 214. Nec privatur Ecclesiæ immunitate mandans, vel consulens mutilationem, vel homicidium in Ecclesia, sive hoc mandatum, vel consilium det intra Ecclesiam, sive extra ipsam Farinac. *de immun. Eccles. cap.* 16. *num.* 131. Bonac. *de legib. disp.* 3. *q.* 7. §. 4. *nu.* 11. Megali *p.* 3. *lib.* 4. *cap.* 1. *quæst.* 1. *num.* 13. Diana *p.* 1. *tr.* 1. *resol.* 10.

Item Confessarius pœnitentem ad turpia sollicitans in sacramentali confessione, in officio S. Inquisitionis necessariò est denunciandus ex Constitutione Gregorii XV. quæ incipit, Universi dominici gregis curam. At mandans Confessario, ut pro se sollicitet pœnitentem in confessione, aut in confessionario, non est denunciandus S. Officio. Quia tam dicta Constitutio, quam quælibet alia, quæ de hujusmodi sollicitatione loquitur, dirigitur tantum ad Confessarios, nec quoad pœnas comprehendit mandantes, cùm de iis non loquatur. Et sicut fœmina confessarium sollicitans in sacramentali confessione non comprehenditur in dicta Constitutione, nec in alia, quia de ea non loquitur, ita neque comprehenditur mandans qui mandando non tantum infert injuriam Sacramento pœnitentiæ, sicut fœmina Confessarium sollicitando. Quia verba legis pœnalis sunt formaliter ac proprie accipienda, nec ad alium casum extendenda. Et ita statuunt Trullench. *in decal. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 18. *nu.* 48. Leander de Sacram. *tom.* 1. *tr.* 51. *disp.* 13. *quæst.* 36. Excobar *de confes. sollic. p.* 1. *quæst.* 2. *numer.* 36. Diana *d. p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 22. & *p.* 10. *tr.* 14. *miscel.* 4. *resol.* 44. *alias* 42. & Carena *p.* 2. *tit.* 6. §. 6. *num.* 38.

Sic pariter de mandante & consulente falsificationem litterarum Apostolicarum, & supplicationum, eique auxilium impendente, quod non excommunicentur in Bulla Cœnæ, *cap.* 6. fert communis sententia, quam sequendam ducimus, & docent *in d. Bul.* Graff. *num.* 95. Alter. *cap.* 4. *col.* 1. & 2. Ugolin. §. 2. *num.* 3. Duard. *quæst.* 3. & *q.* 10. *nu.* 13. Gambarupt. *sub num.* 7. Filiuc. *num.* 187. Scort. *col.* 2. *in fin.* Sous. *disp.* 45. Suar. *num.* 48. Bonac. *pun.* 3. *nu.* 8. Suadetur autem hæc sententia ex eo, quod mandantes falsificationem non dicuntur proprie falsificare. Quod si aliquando qui mandat, dicitur committere crimen, cùm qui per alium facit, per se videatur facere, est id ex legum interpretatione, & attributione, non quod in rigore, cui in pœnalibus standum est, mandans exequatur crimen. Est autem usus sacrorum canonum, & Constitutionis, præsertim Bullæ Cœnæ mandantes exprimere, cum damnatos excommunicatione vult, ut *in can.* 11. 12. & aliis. Quare & *cap. ad falsariorum* diserte eos recenset per clausulam *qui per se, vel per alios*. Eademque est ratio de ratam habente suo etiam nomine factam falsificationem.

Affirmativa tamen pars videtur adstrui à Sayro *in d. Bull. Cœnæ num.* 7. & 10. Rodriquez *ad Bull. Cruc.* §. *quæst. num.* 82. alios citante, & in eam inclinat Reginald. *num.* 289. Quia in Bulla Gregorii XIII. extendebatur *cap. ad falsariorum* cum omnibus pœnis in eo contentis, ad falsarios supplicationum. Capitulum autem illud, etiam mandantes exprimit. Saltem igitur quoad falsum circa supplicationes comprehenduntur mandantes. Ex quo arguitur à verisimili, & mente Pontificis, mandantes etiam circa litteras debere esse comprehensos, cùm non sit major ratio de illis, ac de his. Tum quia ipsi etiam mandantes usitata appellatione, cui vel in odiosis, & pœnalibus standum est ex Butrio, & Panormitano *in cap. Nam d. Rex* & *verb. signif.* Felino *in poerm. decretal. num.* 14. proprie, non interpretative duntaxat, dicuntur falsarii, & puniuntur pœna falsi, *arg. vulg. cap. mulieres* §. *illi vero de sent. excom.* ubi dicitur, is committere vere, cujus autoritote, vel mandato delictum committitur. Est autem sermo de percussione Clerici.

At respondetur, à tempore Sixti V. ablatam esse extensionem illam, ideo ante ipsum forte potuisse dici comprehensos mandantes, non verò deinceps, & tunc quidem solos mandantes falsum circa supplicationes. Quia in ea extensione id exprimebatur, non autem circa litteras. Nec in pœnalibus facile est arguendum à verisimilitudine, & conjecturis quibuslibet. Negamus etiam communem appellationem nuncupare mandantes Falsarios in sensu proprio, ut supra diximus, sed magis late sumpto vocabulo, quomodo omnes falsi, quomodocunque reos, falsarios dicit. Et quidem non falsat proprie, qui litteris manus non apponit. Nec obstat *cap. mulieres*, cum aliunde habeamus, mandantes interpretative, & attributive tantum dici committere juxta communem doctrinam ex Glossa receptissimam *in l.* 1. §. *deiecisse v. videor ff. de vi* & *vi arm.* facitque *cap. ut famæ de sent. excom.* ubi dicitur, videri facere, qui mandat, non quod proprie faciat, & ita loquitur regula juris, qui per alium *lib.* 6. Quare *in eo cap. mulieres* per verba *verè committit*, non intelligitur, quod vere percutiat, qui mandat. Hoc enim est per se notum, quod non percutit proprie, *sed vere committit delictum*, id est vere delinquit in percussione, ut exponit Navar. *cit. cap.* 27. *n.* 51.

Ex quo patet, quid sit dicendum de consulentibus, scilicet multò minus esse innodandos, cùm minus quàm mandantes ad delictum concurrant. E numero quorum excipio eos, qui ita auxiliantur, ut sint etiam cooperatores, ac socii criminis, & principaliter ad maleficium concurrentes, non autem simplices auxiliatores, & fautores, quia Constitutio citata Gregorii XV. horum non meminit, & in pœnalibus cavenda est omnis extensio. Hinc, quando lex vult punire, non solum facientem, sed mandantem, & consulentem id explicat, ut *in d. cap. Mulieres de sent. excom.* extenditur excommunicatio contra mandantes iniicere manus violentas in Clericos. Et in constitutione Gregorii XIII. adversus consulentes duellum, & *in cap. ult. de homic.* extenditur, irregularitas etiam in mandantem alium occidi.

Si verò in edictis Episcoporum, & Inquisitorum, etiam in mandantes, & consulentes maleficium, sive sortilegium extenderetur excommunicatio, nulli dubium est, quin etiam mandatum, vel consilium efficax dantes in excommunicationem inciderent. Edicta enim Episcoporum & Inquisitorum non habent minorem vim, quàm leges Canonicæ: Nam feruntur autoritate Apostolica, ut probat Delbene *de offic. S. Inquis. tom.* 2. *dub.* 237. *sect.* 13. *pun.* 4. *num.* 8.

Quod autem mandans, & consulens sit particeps criminis maleficii ac sortilegii, verum est quoad culpam, non quoad pœnam excommunicationis. Uterque enim mortaliter peccat, & ad restitutionem damni, suo mandato, vel consilio illati, tentur. Et quia unicum censetur delictum mandantis & mandatarii, iccirco mandans hostile maleficium se-

ſequuto effectu, punitur eiſdem pœnis corporalibus, ac ipſe maleficus, ut probat Torrebl. *de mag. lib.* 3. *cap.* 13. cum aliis, quos ipſe citat, Souſa *in aph. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 14. *& ſeq.* Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 33. *num.* 271.

Mandans autem maleficium, ſive ſortilegium puniendus eſt à Tribunali S. Inquiſitionis. Tum quia mandans ſortitur forum mandatarii in delictis *l. abſentem ff. de pœn. l. hæres. ff. de pœn. l. hæres ff. de judic. l. ſi ut proponitur ff. de fidejuſ.* Tum quia unicum eſt delictum mandantis & mandatarii, ut probat Maſtril. *loc. cit. cap.* 29. *num.* 14. Ergo unus ac idem debet eſſe Judex. Tum etiam quia ita obſervatur in aliis caſibus ad Tribunal S. Officii ſpectantibus, ut in conſulente polygamiam, & in mandante Confeſſario, ut pro ſe pœnitentem ſollicitet in ſacramentali confeſſione. Acceſſorium enim ſequitur ſuum principale. Et tum quia crimen mandantis præcipue conſtat ex depoſitione mandatarii. Si ergo ipſe mandans non puniretur à Tribunali S. Officii, remaneret utique impunitus. Nam hoc S. Tribunal probationes, aliaque acta contra reum aliquem non oſtendit, aut exhibet alteri Tribunali. Ut igitur mandans poſſit debita pœna puniri, dicendum eſt, à dicto Tribunali S. Officii eſſe puniendum. Quod tradit etiam Carena *p.* 2. *tit.* 6. §. 6. *num.* 40. *& ſeq.*

Sortilegus ob ſortilegium hæreticale excommunicatus, ſi per annum in excommunicatione inſordeſcit, eſt veluti hæreticus condemnandus, ſi citatus ad reſpondendum, per annum contumax non comparuerit, ut expreſſe ſtatuitur *in cap. Cum contumacia in cap. ut inquiſitionis officium in fin. & cap. excommunicamus de hæret. in* 6. ibique Gloſſa, ubi dicitur, quod in hoc caſu adeſt hæreſis præſumptio nedum violenta, ſed violentiſſima. Et ideo poteſt, ut hæreticus condemnari, ſicut notarunt Oſtienſis, & alii, quos citat & ſequitur Farinac. *de hæres d. q.* 192. *num.* 14. *&* 17. Qui etiam docent, quod in excommunicatione per annum permanens ex cauſa hæreſis ipſo iure, & abſque Judicis ſententia præſumitur hæreticus. Requiritur tamen ſententia declaratoria, quamvis non requiratur condemnatoria.

Et notandum, quod ſortilegus ob ſortilegium hæreticale excommunicatus, ac per annum inſordeſcens, eſt velut hæreticus puniendus, ſed non iccirco eſt verè hæreticus. Nam dictio illa *velut* ſignificat quandam ſimilitudinem, non identitatem ac proprietatem, ut cum aliis obſervat etiam Farinac. *loc. cit. n.* 19. Pegna *p.* 3. *com.* 49. *ſub litt.* A. & Carena *p.* 2. *tit.* 8. §. 5. *num.* 22.

Excuſatur autem inſordeſcens in excommunicatione per annum, ſi ex aliqua juſta cauſa comparere non potuerit, ut docet Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 14. *nu.* 10. ubi etiam ait, quod qualiſcunque impedimenti cauſa excuſat à contumacia. Unde prius citandus eſt ad allegandum ſuam innocentiam, & cauſam,, quare non debeat, velut hæreticus condemnari, ut tradit Menoch. *de arb. cas.* 416. *num.* 68. Navar. *conſ.* 7. *num.* 4. *de hæret. lib.* 1. Pegna *p.* 3. *com.* 174. Farinac. *ibid. n.* 22. & Carena *ubi ſupra n.* 23. Nam ſi inſtiterit pro abſolutione, vel obtulerit ſatisfactionem, ac ſimilia, non erit velut hæreticus declarandus, ut per Locat. *in judic. Inquis. v. catholica cap.* 25. *num.* 2. Jo. And. *in d. cap. cum contumacia*, & Farinac. *ibid. num.* 21. Annus autem perſiſtentiæ in excommunicatione currere incipit, non à die incurſus in excommunicationem, ſed à die, in quo fuit declaratus excommunicatus; quia tunc incipit contumacia & contemptus clavium, ut per Albertin. *in rubr. de hæret. in* 6. *q.* 13. *num.* 35. *& ſeq.* & Farinac. *loc. cit. num.* 29.

Qui verò, elapſo excommunicationis anno, comparet, & vult excuſcare ſuum crimen, ac probare ſuam innocentiam, admittendus eſt ad judicium, non ſolum antequam ſit declaratus hæreticus, ut docent Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 28. *num.* 95. Pegna *par.* 3. *com.* 49. *numer.* 214. *& com.* 174. Sanctarell. *de hæres. cap.* 4. *dub.* 5. *concl.* 1. *nu.* 3. ſed etiam ſi compareat poſtquam fuit hæreticus declaratus, & ejus ſtatua combuſta, ut per Pegnam *d. com.* 49. *n.* 224. Sanctarel. *loc. cit.* & Caren. *p.* 2. *tit.* 8. § 5. *n.* 24.

Jam diximus alibi, quod excommunicatus non ex cauſa fidei, ſed ob aliam cauſam, etiam civilem & per annum in excommunicatione inſordeſcens redditur ſuſpectus de hæreſi, & contra eum procedere poteſt Tribunal S. Officii juxta decretum S. Concilii Trid. *ſeſſ.* 25. *cap.* 3. *ref.* & tradunt Royas *ſing.* 60. *num.* 2. Simanch. *tit.* 27. *num.* 4. Sayr. *de cenſur. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 10. Quia contumax eſt in omni excommunicatione uniformis, hæc tamen ſuſpicio hæreſis eſt levis, non ſufficiens ad condemnandum, ut hæreticum, neque ad torturam, ſed tantum ad indicendam purgationem, & cogendum excommunicatum ad reſpondendum, ut per Eymer. *p.* 2. *q.* 47. *num.* 7. ibique Pegna *com.* 72. Zech. *in ſum. p.* 1. *tit. de fid. rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 13. Unde Inquiſitores, licet poſſint adverſus hujuſmodi excommunicatum inſordeſcentem procedere, ex conſuetudine tamen non procedunt, niſi contra excommunicatum ob cauſam fidei, ut teſtatur Scacc. *loc. cit. cap* 98. *num.* 36. Graff. *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 4. Pegna, & Zechius *ubi ſupra*, Souſa *lib.* 1. *aph. cap.* 17. *num.* 6. & Farinac. *de hæres. d. quæſt.* 192. *num.* 25.

Taliſque ſortilegus excommunicatus, per annum inſordeſcens, condemnatur de illo crimine, pro quo fuit excommunicatus. Quia habetur pro convicto, & confeſſo, ut tradunt Gloſſa *in d. cap. cum contumacia v. hæreticus de hæret. in* 6. Repert. Inquis. *v. contumacia*, Paul. Ghirland. *in tr. de hæret. quæſt.* 8. *num.* 4. & Farinac. *loc. cit.* Et quoniam eſt de hæreſi leviter ſuſpectus, ſufficit, ut de levi abjuret, & purgatio canonica ei imponatur, quam ſi exequi noluerit, velut hæreticus condemnari poterit, ut firmant Farinac. *d. quæſt.* 192. *num.* 16. Salzed. *ad Diaz cap.* 118. *num.* 12. Sanctarel. *d. cap.* 4. *num.* 5. At hæc doctrina procedit de jure. Secus enim eſt ex conſuetudine, ut notat Carena *d.* §. 5. *nu.* 25. *in fine.*

Siquis autem ſortilegus, antequam ſit elapſus annus inſordeſcentiæ in excommunicatione, obtineat Bullam Apoſtolicam alicujus gratiæ cum clauſula: *Teque abſolventes* &c. *ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtis.* &c. non interrumpitur dictus annus inſordeſcentiæ, ita, ut dici non poſſit per annum in excommunicatione inſordeſcens. Nam hæc clauſula non valet, niſi ad conſequendum effectum illius gratiæ tantum. Sic namque in ea ſemper exprimitur: *Ad effectum præſentium duntaxat conſequendum.* Actus autem non operatur ultra intentionem agentis, ut præter alios & ob alias rationes alibi citatos, ſentinut Felin. *in cap. Apoſtolica de except. in* 6. Navar. *in ſum. cap.* 27. *num.* 22. Boer. *dec.* 290. *n.* 3. Rebuf. *in pr. p.* 3. *tit. forma nov. provis. vers. Teque abſolventes num.* 10. Henriq. *lib.* 13. *cap.* 13. §. 3. Sayr. *de cenſur. lib.* 2. *cap.* 5. *dub.* 2. *concl.* 4. & Carena *p.* 2. *tit.* 8. § 7. *num.* 39. *& ſeq.*

CONSUL-

Consultatio CLXXIII.

De Pœna irregularitatis ob sortilegia hæreticalia, deque pœnis temporalibus in sortilegos, in divinos, & mathematicos, inque eorum filios. Ubi, an liceat maleficium malificio tollere? Delrii, aliorumque in hoc hallucinatio, & ad id plura graviter, sanè, probè.

Censent Doctores aliqui, hæreticum tantùm notorium, non autem occultum, esse irregularem. Quia irregularitas non contrahitur, nisi in casibus in jure expressis. Jura autem, ex quibus colligitur hæc irregularitas, non loquuntur, nisi de hæretico notorio, *ut cap. ad abolendam de hæret. cap.* 2. §. *hæretici eod. tit. in* 6. *can. saluberrimum* 1. *q.* 7. *can. nos* §. *ita Daniel* 2. *q.* 7. & *can. presbyter de pœnit. d.*5. Atque adeo nisi sortilegus sit hæreticus notorius non dicitur irregularis, quemadmodum de hæreticis quibuscunque opinantur Henriq. *lib.* 14. *cap.* 4. *num.* 6. & *cap.* 5. *num.* 2. Sayr. *de censur. lib.* 7. *cap.* 12. *nu.* 16. Avila *eod. tr. p.* 7. *disp.* 4. *dub.* 2. Philiarch. *lib.*4. *cap.* 15. Garz. *de benef. p.* 11. *cap.*10. *num.* 83. & *seq.* Perez *lib.* 8. *ordinat. tit.* 4. *lib.* 3. *p.* 1. *tract. de heres.*

At verò, licet indubitatum sit, sortilegum hæreticum notorium esse irregularem, communiter tamen existimatur, idem dicendum de occulto ex *can. si qui presbyteri, d. can. saluberrimum, can. convenientibus* 1. *q.*7. & *can. nos consuetudinem d.* 12. ubi Clerici ob crimen contra fidem prohibentur ad ulteriorem gradum ascendere, & *in cap.* 2. & 11. *de hæret. in* 6. redduntur inhabiles ad beneficia Ecclesiastica, & officia publica, & proinde sunt irregulares, eo, quod irregularitas non minus est annexa crimini hæresis, quàm excommunicatio. Atque ideo sicuti ob crimen hæresis, sive notorium, sive occultum, quilibet in excommunicationem incurrit, ita etiam incurrit in irregularitatem.

Et quidem ad incurrendam hanc irregularitatem non requiritur sententia declaratoria criminis, ut cum aliis docet ac probat Suarez *de censur. disp.* 43. *sect.* 1. *num.* 4. Ergo neque ad eam incurrendam requiritur notorietas facti. Nam quando ipso jure incurritur pœna ob delictum, non est necessaria illa probatio, vel notitia, nisi tantum exterior delicti commissio. Accedit, quod hæretici, ante sententiam super crimine, sunt ipso facto infames, ut cum Alph. de Castro *lib.* 2. *cap.* 9. *de just. hæret. punit.* atque aliis probant Pegna *p.* 1. *com.*4. ac Suar. *loc. cit.* Quia, si hæreticorum complices ipso jure sunt infames *cap. excommunicamus* 1. §. *credentes*, multo magis infames erunt hæretici. Infames autem sive juris, sive facti sunt irregulares, ut tradunt Navar. *cap.* 27. *num.* 204. Suar. *ibid. disp.* 48. *sect.* 2. Avil. *d. disp.* 4. *dub.* 5. Coninch *de censur. disp.* 18. *dub.* 7. & colligitur *ex can. infames* 6. *q.* 1. & ex regula *Infamibus de reg. jur. in* 6. Atque adeo sortilegi hæretici, tanquam infames, sunt irregulares. Præterea in constitutione Clementis VII. quæ incipit, *cum sicut*, ac refertur à Pegna, conceditur Inquisitoribus, quod possint dispensare in irregularitate contracta ob hæresim occultam. Ergo supponitur, quod contrahitur irregularitas, etiam ob crimen hæresis occultum. Atque ita sentiunt Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 162. & *com.*175. Navar. *d. cap.* 27. *num.* 205. Sylvest. *v. irregularitas q.* 5. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 64. Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 1. *nu.* 3. & *de fide disp.*21. *sect.* 5. *num.* 1. & 2. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *num.* 2. Farinac. *de hæres. q* 189. *num.* 43. & *d. quæst.* 192. *num.* 67. Filiuc. *tr.* 20. *cap.*9. *n.* 117. & Carena *p.* 2. *tit.* 1. §. 26. *n.* 137.

Hoc autem intelligendum est de sortilego hæretico occulto, qui signo aliquo externo ostendit fidem abnegare. Nam qui sola mente fidem negat, sicut non incidit in excommunicationem, ita neque in irregularitatem per rationes alibi adductas. Et ita expresse tradunt Navar. *d. cap.* 27. *num.* 249. Suar. *loc. cit. sect.* 1. *num.* 3. Philiarch. *de offic. sacerd. tom.* 1. *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 15. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 4. aliique communiter.

Sortilegus etiam, qui fidem exterius, sed non interius abnegat, fit irregularis, sive sponte, sive metu gravi, sive ficte fidem abnegat, etsi verè hæreticus non sit. Quod docent Suar. *d. sect.* 2. *num.* 2. Sanch. *ibid. nu.* 6. Maiol. *de irreg. lib.* 5. *cap.* 34. *nu.* 2. Vivald. *in candel. de irregul. num.* 8. Nam *in can. presbyteros d.* 50. dicitur: *Immolantes Idolis ex gravi timore arcendos esse ab ordinibus. Secus autem eum, qui clamantem se Christianum esse, vi præcise cogitur immolare.* Solum igitur excluduntur ab irregularitatis pœna, qui coacte dæmoni immolant, & in ea comprehenduntur qui ficte, quique etiam ob timorem fidem abnegant. Quia revera cùm non vi præcisa, sed solo timore compelluntur, non sunt à culpa immunes, atque adeo neque à dicta pœna.

Hæc sententia, licet probabilior sit, probabilitate tamen non caret sententia, qua trado cum Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q. ult.* & *cap.* 21. *q.* 8. Navar. *lib.* 5. *cons. tit. de hæret. cons.* 3. *in* 1. *edit.* & *in* 2. *cons.* 9. Castropal. *p.* 6. *de censur. disp.* 6. *pun.* 19. §. 1. *num.* 4. Bonac. *eod. tit. disp.* 7. *q.* 3. *pun.* 7. *num.* 2. Diana *p.* 4. *tr.* 2. *resol.* 49. Filiuc. *to.* 1. *tr.* 20. *cap.* 9. *num.* 230. non incurri irregularitatem, si crimen sit occultum: Nam qui tantum exterius fidem negat, & interius illam in corde retinet, non est verè hæreticus, & consequenter, sicut non est excommunicatus, ita neque irregularis. Nec *in d. can. presbyteros* neque alibi continetur pœna irregularitatis contra fictè negantem fidem occultè. Nam qui in dicto canone timore ductus à fide apostatavit, ibi non dicitur, quod ficte fidem negavit. Potuit enim timore duci, & etiam ex animo fidem abnegare. Deinde casu, quo canon ille loqueretur de ficte negante, solum comprehendit publice delinquentes. Nam in conclusione dicitur: *Eos, quorum crimina manifesta sunt, ante, vel post ordinationem à sacris ordinibus dejiciendos esse; quorum tamen peccata secreta sunt, secreta satis factione secundum sacerdotis edictum in propriis Ordinibus remanere posse.* Ex quibus verbis patet *d. can. presbyteros* loqui non de occulto, sed de notorio ac publico contra fidem operante, qui, etsi ficta ac sine interiori animo fidem negaret, incurreret utique irregularitatem ex infamia, ob crimen notorium, dignum ea pœna, quæ in jure canonico dicitur depositio, qua Clericus ab officio amovetur. Nam hoc peccatum est crimen, dignum ejusmodi Ecclesiastica pœna, quamvis interno fidei errore careat, & propterea cum manifestum, & publicum est, eo ipso irregularitate suum autorem afficit, non tamen incurreret irregularitatem peculiarem, quæ afficitur eum, qui est hæreticus, cùm nullo in fide mentis errore sit lapsus, quæve non videtur inflicta contra tales occultos in aliquo canone.

Quod verò ad fautores, ac defensores sortilegi hæretici, eos affici irregularitate, docent Suarez, Sanchez, Coninch, & Bonacina locis allegatis, ac Farinac. *d. q.* 192. *num.* 74. & Carena *p.* 2. *tit.* 1. §. 26. *num.* 139. Quia *in cap.* 2. §. *hæretici de hæret. in* 6. prohibentur isti, ne ad Ecclesiasticum beneficium, aut officium publicum admittantur. Sub officii autem nomine comprehenditur ordo.

At Henriquez *lib.* 14. *cap.* 4. *num.* 6. Eman. Sa *v.*

irregularitas ex defectu animæ num. 2. Castropal. *p.* 6. *de censur. disp.* 6. *pun.* 19. §. 1. *num.* 5. probabile esse tradunt ejusmodi fautores, ac defensores non incurri in irregularitatem, cum nec à *d. can. presbyteros*, neque ex alio colligitur, eos hac de causa fieri irregulares. Nam quando excluduntur ab officio publico, nomine officii publici non est intelligendum officium Ordinis, sed jurisdictionis, nempe Magistratus, Prætoriatus, Tabellionatus, & hujusmodi, ut reipsa Glossa intelligit *ex cap. Felicis* §. *quod si quis de pœn. in* 6. Nam illud vocatur officium publicum, quod ad publicam utilitatem ac regimen populorum ordinatur, etsi Officium publicum non id solum accipiendum sit, quod in administratione reipublicæ solum consistit, & juxta §. *munus publicum l. honor municipalis ff. de muner.* & *l.* 2. *ff. de iis, quib. ut indign.* in privatum usum non cadit, uti est magistratus, & id genus aliæ functiones, verum etiam quod propter publicam utilitatem est introductum. Unde Pomponius *in l. pupillus* §. *munus de verb. signif.* scribit, munus publicum esse officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos, universosque cives pertineat. Itaque qui officium publicum à civili distare putant, non meminisse videntur verborum Arcadii, *qui in l. fin. d. tit. de muner.* & *honor. Hæc omnia*, inquit, *munera, quæ trifariam divisimus, una significatione comprehenduntur. Nam & personalia, & patrimoniorum, & mista munera civilia, seu publica appellantur.*

Sortilegi quoque ac omnes alii de hæresi tantum suspecti sunt irregulares, si delictum sit notorium ratione infamiæ ac indecentiæ. Dicuntur autem irregulares secundum quid, hoc est, donec purgaverint hæresis suspicionem; illa enim purgata, sine dispensatione poterunt ad Ordines promoveri. Unde qui propter vehementem suspicionem hæresis coactus fuit ab Inquisitoribus de vehementi abjurare, facta abjuratione, non manet irregularis, neque inhabilis ad beneficia, & officia publica, quia non fuit tanquam hæreticus damnatus, sed tanquam de hæresi suspectus, quam suspicionem abjuratione illa facta, se nunquam in hæresim incurrisse, neque unquam incursurum, sufficienter purgat, ac proinde neque infamis, neque inhabilis ad beneficia, vel officia manet, neque ejus beneficia vacare debent, ut docent Navar. *d. lib.* 5. *consil. tit. de hæret. cons.* 5. & 6. *aliàs* 8. & 19. Paris. *de resignat. lib.* 4. *q.* 3. *num.* 17. Henriq. *lib.* 13. *cap.* 56. *num.* 1. & *lib.* 14. *cap.* 4. *num.* 6. Suarez *de censur. disp.* 43. *sect.* 2. *num.* 9. & 10. Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *num.* 12. Castropal. *d. p.* 6. *disp.* 6. *pun.* 19. §. 1. *n.* 9. Farinac. *d. q.* 192. *n.* 81. & Coninch. *disp.* 18. *de censur. dub.* 7. *nu.* 55.

Filios vero, ac nepotes sortilegi hæretici opinatur Tolet. *in sum. lib.* 1. *cap.* 25. *n.* 8. & Sayr. *lib.* 6. *de censur. cap.* 10. *nu.* 40. non subjacere irregularitati, quia nullibi adversus illos statuta est.

At illos esse irregulares, si per lineam masculinam descendant, si verò per lineam fœmininam filios tantum, non autem nepotes, fert communis sententia, & colligitur *ex cap.* 2. §. *hæretici de hæret. in* 6. ubi idem canonicum impedimentum, quod imponitur hæreticis & fautoribus eorum, ad illorum filios usque ad secundam generationem extenditur. Quod etiam declaratur *in cap. statutum* 2. *eod. tit.* quoad nepotes, ut solum habeat locum in filiis per lineam paternam, per maternam verò quoad filios tantum. Idque ideo fortasse factum, quia filius magis videtur patrem repræsentare, vel imitari, quàm matrem. Unde si mater fuerit sortilega, sive maga hæretica, ejus filii, non autem nepotes sunt irregulares. Si autem pater fuerit sortilegus hæreticus, ejus filii ac nepotes irregulares fiunt. Filia verò, quia non est capax irregularitatis, neque etiam ejus filii irregularitatem incurrunt; quia descendunt ab hæretico per lineam maternam, & ita docent Eymer. *p.* 3. *q.* 114. & 151. ibique Pegna *com.* 164. & *seq.* Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 2. *num.* 4. Navar. *d. cap.* 27. *num.* 207. Maiol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 46. Simanch. *de cath. instit. tit.* 9. *n.* 14. Suarez *de censur. disp.* 43. *sect.* 3. *nu.* 1. Valentia *disp.* 7. *q.* 19. *pun.* 3. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 28. *nu.* 7. Bonacin. *de censur. disp.* 7. *de irregul. q.* 3. *pun.* 7. *num.* 9. Castropal. *tom.* 6. *d. disp.* 6. *pun.* 19. *sect.* 2. *n.* 1. passimque alii, qui etiam extendunt hanc irregularitatem ad filios illegitimos ac spurios. Quia nulla est ratio ob quam isti speciali privilegio, quo filii legitimi gaudere debeant, dum textus *in d. cap.* 2. *de hæret. in* 6. *generaliter loquitur.*

Filios autem natos antequam parentes in hæresim sive in sortilegium hæreticale inciderint, non esse censendos irregulares, censent Navar. *cons.* 27. *de hæret.* Simanch. *loc. cit. tit.* 23. Henriq. *lib.* 14. *cap.* 5. *n.* 4. Less. *lib.* 2. *de just. cap.* 34. *n.* 121. Coninch. *d. disp.* 18. *dub.* 7. *n.* 53. Sanchez *ibid. cap.* 27. *nu.* 14. aliique cum Bonacina *ubi supra n.* 10. Quia isti non sunt formaliter filii hæreticorum, sed potius catholicorum, dum à parentibus catholicis concepti, & nati sint. Neque credendum est, velle Ecclesiam privare in hoc casu filios jure acquisito ad Ordines suscipiendos.

Verum probabilior, ac usu receptior sententia est, quæ tradit, hos filios censendos esse irregulares, ut probat Pegna *p.* 3. *com.* 114. cum Albertino & Saliceto *in l. quisquis C. ad leg. Jul. Majest.* Glossa *in can. si quis cum militibus* 6. *q.* 1. *v. filii*, Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *nu.* 5. Gomez *to.* 3. *var. cap.* 2. *num.* 16. Gundisal. *in tr. de hæret. q.* 23. *n.* 5. Alph. de Castr. *de potest. leg. pœnal. lib.* 1. *cap.* 7. & *de just. hæret. pun. lib.* 2. *cap. ult.* Repertor. Inquis. *v. filii*, aliisque ab eo relatis. Nam pœna, quæ ob crimen parentis descendit in filios, ideo imposita est, ut parentes à perpetrando crimina avertantur, ac cæteris timor incutiatur, ut præ aliis tradit Glos. Extravag. Joannis XXII. *de pœn.* §. *filii ejus*, & Alph. de Castro *loc. cit. corol.* 1. Hæc autem ratio procedit tam in filiis natis, & procreatis ante quam post crimen commissum; cum utrosque parentes æqualiter diligant. Et quia in *cap. statutum* 2. *de hæret. in* 6. aperte cavetur, quod filii ac nepotes illorum hæreticorum in supradictis pœnis comprehendantur, quorum parentes hæreticos esse, & tales etiam decessisse probentur. Ergo etiam filii nati ante hæresim, qui per paternum delictum censendi sunt irregulares.

Filii verò parentis sortilegi hæretici pœnitentis non subjacent pœnæ irregularitatis, si parentes sint verè emendati, & Ecclesiæ reincorporati, ut loquitur, ac decernit textus in *cap. Statutum* 2. his verbis: *Primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus, per maternam verò ad primum duntaxat volumus hæc extendi. Hoc sane de filiis, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum hujusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur, intelligendum esse, videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ unitati, & pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ, pœnitentiam recepisse, vel paratos esse ad eam recipiendam.* Ubi notandum est, quod textus loquitur de hæreticis pœnitentibus, solenniter absolutis; quia requiritur absolutio juridica, ut ab Ecclesia judicetur, decedere sibi reconciliati & incorporati.

De filiis autem parentis sortilegi hæretici relapsi, qui ob crimen repertum damnatur ad combustionem, & ne comburatur, præbet signa pœnitentiæ discrepant opiniones, Gemin. *in d. cap. statutum* §. *hoc sane*, Repertor. Inquis. *d. v. filii* §. *nunc videndum*

dum, Montalu. *lib. 2. tit. 25. p. 7. vers. Est ergo conclusio*, ac Decanus Segoviensis *in tr. de hæret. cap.* 18. negant filios relapsorum pœnitentium fieri irregulares. Qui *d. cap. statutum* irregularitatem filiis hæreticorum indicens, exigit, ut in hæresi parentes decedant. Relapsi autem pœnitentes non decedunt in hæresi, quinimmo ad Sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ admittuntur.

Contrarium asserunt Jo. Andr. *in d. cap. statutum* ibique Franch. Simanch. *in enchir. tit. 63. num. 7. & de cath. instit. tit. 29. nu.* 17. Royas de *hæret. p. 2. assert. 42. n. 337. & seq.* Pegna *p. 3. com.* 64. Suarez *de censur. disp. 43. sect. 3. num.* 4. Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 13. post q.* 8. Molin. *to. 3. disp. 658. nu.* 19. pluresque alii, quos citat & sequitur Sanch. *in decal. lib. 1. cap. 27. à n.* 22. Estque communis sententia. Quia relapsi, ita pœnitentes, præsumuntur fictè conversi, & potius formidine pœnæ, ne vivi comburantur, quam fidei amore. Et quamvis ad Sacramenta admittantur, non tamen absolvuntur solenniter, quæ solennis, ac juridica absolutio videtur requiri, ut judicentur Ecclesiæ reconciliati. Atque ideo in praxi observatur, filios parentum relapsorum sic pœnitentium, in irregularitate damnari, quia eorum parentes sic conversi, præsumuntur in hæresi decedere. Hoc ipsum dicendum est de filiis illorum, qui in absentia condemnantur, eorumque statuæ comburuntur. Quia eorum contumacia hæresim comprobat, ut ex *cap. cum contumacia de hæret. in* 6. & notat Pegna cum plerisque aliis *loco allegato.*

Filii verò denunciantes Inquisitoribus parentes magos, aut sortilegos hæreticos, evadunt pœnam irregularitatis. Quia filii denunciantes parentem hæreticum, liberantur à pœnis in hæreticorum filios à jure statutis, *arg. l. quisquis §. ult. C. ad leg. Jul. Majest.* & cæteris copiose adductis probat Alph. Castrius *lib. 2. de just. hæret. punit.* Quod in praxi observari testantur Pegna *p. 2. com.* 15. Sanch. *lib. 2. in decal. cap. 27. nu.* 30. Simanch. *de cath. instit. tit. 29. num.* 47. Royas *singul. 12. n.* 1. & Farinac. *de hæres. q. 191. numero* 37.

Ut autem filii sortilegi hæretici pœnam irregularitatis incurrant, non requiritur, ut parentes sint per Judicis sententiam damnati, sed sufficit quod ipsi parentes in judicio fuerint convicti, vel confessi, vel quod res sit satis publica, & omnibus probata, vel constet, eos esse hæreticos, vel hæreticorum fautores aut defensores, vel receptatores. Id namque important verba illa *d. cap. statutum 2. de hæret. in 6. Qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur.* Sufficit igitur, quod paterna hæresis quomodocunque constet, vel probetur, sive per evidentiam facti, sive per propriam in judicio confessionem, sive per Inquisitorum sententiam. Et ita etiam docent Suarez *de censur. disp. 43. sect. 3. n.* 2. Sayr. *eod. tr. lib. 6. cap. 10. n.* 40. Azor *p. 1. lib. 8. cap. 13. q.* 8. Sanchez *in decal. d. lib. 2. cap. 27. num.* 28. cum Eymerico *p. 2. direct. q.* 15.

Filii verò ac nepotes sortilegorum hæreticorum, ad Ordines promoti antequam eorum pater in hæresim incideret, vel ante hæresis declarationem, aut notorietatem, non privantur usu Ordinum susceptorum. Nemo enim absque sua propria culpa privari potest jure jam acquisito, ut notat Glossa *in can. satis perversum d.* 56. At si dicti filii non suscepissent omnes Ordines, non possent ad superiores ascendere, sed tantum in solis susceptis ministrare. Quia licet defectus superveniens non privet jure acquisito, impedit tamen novam acquisitionem, ut ex *cap. 2. §. hæretici de hæret. in* 6. ubi non præcipitur, hos filios ab officiis adeptis suspendi, sed ne ad ea in posterum admittantur. Quod etiam tradunt Maiol. *de irregul. cap. 47. n.* 6. Suarez *d. disp. 43. sect. 3. nu.* 2. & Sanchez *d. cap. 27. n.* 10.

At quid de filiis ac nepotibus Christianis Judæorum, ac paganorum? Isti vel sunt baptizati à nativitate, aut ante usum rationis, vel in adulta ætate, & post usum rationis. Baptizati à nativitate, aut ante usum rationis non sunt irregulares, atque adeo possunt ad Ordines suscipiendum admitti, sive sint nati post baptizatos parentes, sive antea, sive etiam eorum parentes baptizati non sint. Nam jura solum hæreticorum filios hac irregularitatis pœna afficiunt. Ecclesia enim Judæos & Paganos non punit ob eorum legem, ut punit hæreticos propter hæresim. Ideoque filii hæreticorum ob delictum patris sunt irregulares, non autem filii Judæorum & Paganorum. Id docent Navar. *in sum. d. cap. 27. n.* 105. Covar. *to. 1. p. 1. relect. §. 2. n.* 7. Suarez *d. sect. 3. n.* 8. Sanchez *d. lib. 2. in decal. cap. 28. nu.* 19. Salced. *ad Diaz in pr. cap. 2. n.* 8. Avila *de censur. p. 2. disp. 4. dub.* 4. Quod sane intelligendum est de jure communi, ac nisi statutis aliquarum Ecclesiarum, à sede Apostolica confirmatis, aliud decretum sit.

Filii verò Judæorum, vel Paganorum baptizati in adulta ætate, vel sunt neophiti, hoc est recèns baptizati, & in fide adhuc non bene instructi, & dicuntur irregulares. Quia non admittuntur ad Ordines suscipiendum, ut scribit D. Gregorius *lib. 8. Epist.* 23. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum, & statuitur *in can. Monasteriis 19. q.* 3. & in Concilio Arelatensi 2. sub Sylvestro primo, in Concilio Leodicensi sub Liberio *can.* 3. & in Neocesariensi *c.* 12. Vel non sunt amplius neophyti. Quia diù legem Christianam professi sunt, in eaque sunt egregiè instructi, & non dicuntur irregulares, nec comprehenduntur in hac prohibitione, possuntque ab Episcopo ad Ordines & beneficia promoveri, dummodo ei visum fuerit, illos esse moribus, & Christiana disciplina satis instructos ita, ut veterani Christi milites juste censeri possint, ut in *can. 1. d.* 57. & tradunt Felin. *in cap. cum sit de Judæis*, Covar. *loc. cit. §. 2. n.* 7. Suar. *d. disp. 43. de censur. sect. 3. nu. 6. ac* 7. Avil. *d. tr. p. 7. disp. 4. dub.* 4. & Sanch. *d. cap. 28. nu.* 12.

Hinc descendentes ex genere maculato Hebræorum, Saracenorum, &c. non sunt neophyti, nec tales vocari possunt, nisi per injuriam. Neophytus enim dicitur, quasi novum germen, & planta in fide ac religione Christiana, habeturque Neophytus, qui ad Christi fidem est recèns conversus eo, quod sit nuper insitus Christo, non autem qui à multo tempore, vel ab infantia est Christianus, Turrecr. *in sum. d. 48. num.* 2. Navar. *d. cap. 27. nu.* 205. Sanch. *d. cap. 28. n.* 11. Miranda *in man. to. 1. q. 19. ar.* 2.

Unde statuere tempus, pro quo censendi sunt dicti filii in fide bene instructi, arbitrio Episcopi relinquitur, ut notant Suarez *loc. cit.* Sayr. *lib. 6. de censur. cap. 13. nu.* 10. Coninch. *d. disp. 18. dub. 7. nu.* 55. ac Bonac. *de irregular. disp. 7. q. 2. pun. 1. n.* 6. Quare si intra biennium, vel triennium à baptismo suscepto, sufficienter probatæ fidei ac religionis specimen dederint ad Episcopi arbitrium, poterunt absque ulla dispensatione ad Ordines promoveri, ut per Coninch. *loc. cit.* & Castropal. *tom. 6. de censur. disp. 6.* priv. 19. §. 3. *n.* 2. Divus etenim Gregorius ad eundem Fortunatum scribit: *Ad religionem conversum ante biennum neminem debere tonsurari.*

Et quamvis neophytus videatur jure divino ab Ordinibus prohiberi, scribente D. Paulo ad *Timoth.* 3. *Oportet Episcopum non esse Neophytum*; verius tamen est, Neophytum jure tantum Canonico ad Ordines ineptum esse, *can. Neophytus d. 61. & can. quoniam, & can. sicut. Neophytus d.* 48. ac proinde ad beneficium promoveri non posse. Quod si Apostolus prædicto

loco

loco vetat, neophytum Epiſcopum creari, non id jure divino, hoc eſt ex Chriſti præcepto, ſed tanquam Eccleſiæ doctor, & paſtor interdixit. Hinc quoniam jus divinum quidam juris pontificii conſulti latè vocant quicquid in ſacris litteris vel præcipitur, vel prohibetur, ideo quidam, neophytum ab ordinibus, ac beneficiis jure divino rejectum eſſe, tradunt. Et quamvis de Epiſcopo tantum loquatur, Canones tamen, & Doctores comprehendunt omnes clericos. Quo fit, ut Romani Pontificis autoritate neophytus poſſit ab ea lege Apoſtoli ſolvi, non tamen id facile indulgere ſolet, niſi quando videlicet bona & magna de aliquo ſpes concipitur, cùm alii non deſint noſtræ hujus ætatis temporibus aptiores, & magis idonei. At poſt biennium aut triennium, ſi bonæ ac probatæ vitæ fuerit, alioqui idoneus Romani Pontificis indulgentia poteſt ad Ordines ac beneficia promoveri, tametſi ejus parentes fuerint à fide ac religione Chriſtiana alieni. Sic Mandos. *in prax. ſignat. grat. v. diſpenſatio cum neophytis.* Immo ſic ibi ait: Signatura cum neophytis, ſeu Marranis diſpenſat ad omnes Ordines, & beneficia, quando ipſi ſemper vixerunt, ut Catholici, licet eorum parentes fuerint combuſti *arg. textus in l. cap. cum te in fine de reſcript.* Et de Judæis converſis fundata eſt Eccleſia *can. in novo d. 21. can. recurrat 32. q. 4.* Staphyl. *ſuper Signat.* Hæc ille. Qui in Chriſtiana religione eſt veteranus miles, poteſt ad Ordines, & beneficia promoveri, Felin. *loc. cit.* Roman. *ſingul.* 416. Dec. *in d. cap. cum te*, ubi etiam Franchus, & Ripa, & Rota in Ulyſſiponen. Quartenariæ coram Coccino, immo etiam ad Epiſcopatum, prout contigit cum D. Ambroſio.

Idque comprobatur praxi ſummorum Pontificum. Etenim Clemens VIII. ad Epiſcopatum Forolivienſem aſſumpſit Alexandrum de Franciſcis, vulgo Hebrainum nuncupatum, in hebraiſmo natum, poſtea tamen ad fidem converſum, & Dominicanam Religionem profeſſum. In Catholica Hiſpania, quæ præ cæteris hebraicam deteſtatur perfidiam, Julianus Pomerius ad Archiepiſcopatum Toletanum, Paulus de Carthagena, Burgenſis dictus, ad Epiſcopatum Burgenſem, Alphonſus etiam de Carthagena ejuſdem Pauli filius, etiam ad Burgenſem, Gonſalvus, pariter de Carthagena, alter Pauli filius, ad Placentinum, Franciſcus ad Caurienſem aſcenderunt.

Hinc plures, graveſque autores aſſerunt, quod leges, ſive ſtatuta, quæ prohibent, ne tales ad dignitates Eccleſiaſticas promoveantur, ſint invalida, ut Turrecrem. *in can. conſtituit 17. q. 4.* Abulenſis *in Levit. cap. 19. q. 32.* Henric. Mouroi *in apolog. contra Archiepiſcopum Toletanum*, Covar. *in Clem. ſi furioſus p. 1. §. 2. Concl. 6.*

Non obſtat *d. can. Conſtituit 17. q. 4. ex Concilio Toletano 4. deſumptus*, ubi ſacrilegi vocantur ij, qui Judæis, aut ex Judæis deſcendentibus publica officia committunt. Nam Canon iſte, vel intelligitur de Judæis, aut deſcendentibus eorum, qui ritus, & obſervationes legis Moſaïcæ ſervabant, ut putat Anton. Fuertes *canon. lect. lib. 1. cap. 4.* quo etiam ſenſu explicatur à Nicolao V. in Conſtitutione, quæ incipit, *humani generis*, quam ex Joanne Mariana *de reb. hiſpan. lib. 22. cap. 8.* refert Bzovius *tom. 17. Annal. ad an. 1449. nu. 6.* Vel quod attinet ad deſcendentes ex Judæis intelligitur de illis, qui nuper ad fidem ex Judaiſmo ſunt converſi, ut ex aliis autumant Suarez *de cenſur. d. diſp. 43. ſect. 3. n. 9.* Sanchez *loc. cit. n. 15.* quibus favet Gloſ. *in d. can. conſtituit v. qui ex Judæis.*

Nec pariter obſtat conſtitutio Clementis VIII. edita 18. Octobris 1600. in qua prohibetur, ne deſcendentibus ex Hebræorum genere per lineam paternam, vel maternam uſque ad ſeptimam generationem aliqua collatio, ſeu proviſio fiat de Canonicatibus, præbendis, ac dignitatibus Eccleſiarum, parochiis, Vicariis perpetuis, cæteriſque Eccleſiaſticis beneficiis, curam animarum habentibus in Regnis Portugalliæ vacantibus. Quod poſtea ampliavit Paulus V. 17. Januarii 1612. ad Vicarias amovibiles, & ad Eccleſias curam animarum habentes.

Quoniam, cùm in his conſtitutionibus non ſit ſermo de Epiſcopatibus, ſed de inferioribus dignitatibus, vel beneficiis, & tantum reſtringantur ad Regna Portugalliæ, ſintque in materia odioſa, & exorbitante à jure communi, quod talem exceptionem non admittit, *ut d. cap. eam te de reſcript. cap. ad decorem de inſtit.* nam, ut ibi dicitur, in omni gente qui facit juſtitiam acceptus eſt Deo. Et quia quoad collationem ac proviſionem beneficiorum non eſt attendenda exceptio perſonarum, Rot. *dec. 24. n. 2. apud Farinac. in 1. collect. aliàs p. 4. div.* Maſſobr. *in pr. habendi concurſ. præl. 7. dub. 21. n. 37.* Extravag. *2. de Jud.* & Concil. Baſil. *ſeſſ. 19.* ubi de Judæis ac neophytis ad fidem converſis, ait: *Quoniam per gratiam baptiſmi cives Sanctorum & domeſtici Dei efficiuntur, longeque dignius ſit regenerari ſpiritu, quam naſci carne, hac edictali lege ſtatuimus, ut civitatum, & locorum, in quibus ſacro baptiſmate regenerantur, privilegiis, libertatibus, & immunitatibus gaudeant, quæ ratione duntaxat nativitatis, & originis alii conſequuntur*, Conſtit. 8. Pauli III. incip. *Illius vices ſub anno 1535. tom. 1. Bullar.* approbantis conſtitutionem Clementis VII. in qua Chriſtianos novos Regni Portugalliæ, & Algarbrorum, eorumque ſucceſſores ad dignitates habilitavit & indultis aliorum Chriſtianorum gaudere decrevit. Quibus concinit S. Scriptura *Exod. 21. v. 48. Levit. 19. v. 33. & ſeq.* ad Roman. *2. v. 10. &* 11. & *cap. 3. v. 22.* & *cap. 10.* his verbis: *Non eſt diſtinctio, apud Deum*, & Eccleſiam, *Judæi & Græci*, ad Galat. *6. v. 15.* Act. *cap. 10. v. 3. & 4.* ac ex Patribus Hieron. *ep. ad Celantiam*, Ambroſius *de Noè cap. 4.* Auguſtinus *lib. de bono conjugii cap. 16.* relatus in *can. undecunque d. 56. & in Matth.* Chryſoſtomus relatus *in can. nunquam ead. d. 56. & homil. 3. & 20. in Matth.* & Gregorius *lib. 10. Epiſt. 8. ad Columbum*, quæ refertur *in can. ſatis ea d. 56.*

Minus quoque obſtat, quod jura præſumunt filios incitari mores parentum *l. quiſquis §. filii C. ad leg. Jul. Majeſt.* his verbis: *paterno enim debent perire ſupplicio, in quibus, hoc eſt hæreditarii criminis exempla metuuntur.* Quod probant Tiraquel. *lib. 7. ad leg. connub. p. 7. gloſ. 1.* Caſſan. *in cathal. glor. Mundi p. 11. conſid. 25.* Sanch. *in decal. lib. 2. cap. 27. num. 7. & 8.* Cordub. *quæſt. 54. concl. 3.* Auguſt. Salut. *cap. 1. ſui diſcurſ.* Cutell. *ad leg. Feder. cap. 36. not. 73. nu. 5.* D. Chryſoſt. *in cap. 25. Matth. homil. 45.* inquiens: *Naturæ regula dicit, quia non poteſt fieri, ut de bonis parentibus mali naſcantur, aut de malis boni, ſed quales fuerunt parentes, tales erunt & nati.*

Accedit & illud D. Pauli non ſemel dictum 1. Corinth. 6. *omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*, & 1. Corinth. 10. *omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.* Et ſi enim jure communi ac diplomatibus Pontificum liceat neophytos ad dignitates, etiam Epiſcopalem promovere, nihilominus, attentis circumſtantiis, non expedit. Nam licet res hæc inter lege non prohibitas cenſeatur, & tamen ex illis, quæ non ædificant, ut appoſite ait Clemens Alexandrinus *lib. 3. ſtromat.* poſt initium: *Qui faciunt quicquid licet, facile dilabuntur, ut faciant quod non licet.* Quod fuſius explicavit D. Bernardus *lib. 3. de conſiderat. ad Eugenium*, alibi adductus.

Licet quidem neophytis, Chriſtianam religionem profeſſis, communibus uti Eccleſiæ favoribus, ſed hoc libertatem largientis denotat, non neceſſitatem,

ut

ut in l. diem proferre §. *si plures ff. de arb. l. 1. ff. de interrog.* act. & advertunt Menoch. *cons.* 381. *nu.* 23. ac Cevall. *com. opin. q.* 750. & 757. Nec expedit, minusque ædificat id facere, imputentque hoc qui à Judæis rescindunt suis progenitoribus, dicentibus Matth. 27. *sanguis ejus super nos, & filios nostros*, quoad pœnam scilicet, qualis hæc est. Nam, ut prædixit David psal. 77. *percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis*, & Daniel *cap.* 9. *Usque ad consumationem & finem perseverabit desolatio*, & propter eandem imprecationem dicitur: *sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Unde aliqui apud Hugonem Cardinalem *in psal.* 77. volunt hoc opprobrium sempiternum pati Judæos, ut hæmorrhoides, sive fluxum sanguinis habeant, ideoque pallescant. Et S. Vincentius *in ser. de parasceν.* refert, quod, quando eorum masculi nascuntur, habeant manum dextram sanguine plenam, capiti innixam, exemplo Zaram, qui natus est filo rubro ad digitum alligato. Adduntque alii solere pati ipso die parasceves sanguinis fluxum, totosque pallescere. Nec mirum si hoc statuerit Deus ille, qui Exod. 20. dixit: *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me.*

At quoniam Deus misericors est, cujus miserationis non est finis Ezech. 18. quasi retractans hanc rigidam sententiam contra Judæos prolatam, dixit: *Quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicens: Patres comederunt uvam acerbam & dentes filiorum obstupescunt? Vivo ego dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel*, ideoque hanc piissimam Dei dispensationem audientes, dicant cum psalmo 84. *Non in æternum irasceris nobis.*

Quare limitandum est quod objecimus primo, ut suspicio ista, quæ oritur ex progenie Judaica temporis cursu purgetur, sive purgata intelligatur. Et quidem ex jure Canonico ultra secundum gradum per lineam paternam, & ultra primum per lineam maternam purgata censetur, *cap. quicunque 2. §. hæretici, & cap. statutum 2. §. hoc sane de hæret. in 6.*

Secundo, ut hæc mala suspicio ex actibus positivis contrariis quæ sanam, & Catholicam doctrinam palam ostendant, purgetur, ut probat textus in can. Laici 6. *d.* 33. & faciunt l. desertorem 3. §. is qui, *ff.* de re milit. ibi: *inspecto vitæ ejus præcedenti tempore*, l. non omnes 5. §. à barbaris *ff.* eod. & l. famosi *ff.* ad leg. Jul. majest. *Nam & personam spectandam esse an potuerit facere, & ante quid fecerit.* Et in simili de hæreticis Farinac. *de hæres. q.* 187. §. 1. *nu.* 20. *post* Simancham, Pegnam, & alios, & in hac specie Corduba *q.* 54. ubi loquens de hujusmodi suspicione, sic ait: *purificari igitur, vel auferri potest, non solum per diuturnitatem temporis, sed etiam per id omne, per quod habilitas, sive idoneitas, & illustratio personæ ac generis secundum leges acquiri potest, puta per excellentes litteras, per heroica gesta ad utilitatem Reipublicæ, per notabilem fidei, vel morum profectum ex tali persona provenientem, per quæ, & per alia hujusmodi persona, aliàs vilis, cum sua etiam posteritate secundum leges, & rectam rationem in mundo apud homines illustris, aptusque homo ille, ac genus ejus ad talem dignitatem, societatem, sive munus obeundum efficeretur.*

Quatenus etiam talis adesset suspicio, ac præsumptio, ea tam rationabilis ac prudens esse deberet, ut nullam pateretur exceptionem. Etenim, ut prudenter animadvertit Suarez *d. disp.* 43. *de censur. sect.* 3. *n.* 8. *hoc suspicionis genus, quod alicubi generale est in opinione vulgi per se non sufficit ad reddendas irregulares particulares personas, licet possit sufficere, ut interveniente Pontificis autoritate possint condi statuta, quibus excludantur.* Et mox: *Oportet tamen ut suspicio sit rationabilis, ac prudens, & in individuo de tali persona, alioquin injuria illi fiet.*

Notandum autem est, quod irregularitas, quæ ad dictos neophytos pertinet, non est aliis irregularitatibus similis. Nam propter illam non est expectanda summi Pontificis dispensatio, sed tantum est arbitrio Episcopi considerandum, an ex eorum probitate, ac plena legis Evangelicæ instructione, dicendus sit veteranus Christi miles. Et Covarruvias observat *loc. cit.* multos olim fuisse ad Ordines sacros, & ad Ecclesiasticas dignitates admissos, qui à Judaica, vel Gentilium lege fidem Christi susceperunt ob vitæ ac morum probitatem, & quod jam diù Christianæ disciplinæ institutis edocti fuerant, & nomen neophytorum amiserant. De neophytis satis.

Porro non sicut punitur filius ob hæresim patris ita punitur pater ob hæresim filii: Etenim in crimine quoque læsæ majestatis humanæ punitur quidem filius ob delictum patris, dum illius bonis privatur, sed non punitur pater pro delicto filii, ut probat Gigas *de crim. læs. Majest. lib.* 3. *rubr. de pœn. quas filii incurrunt q.* 12. Salic. *in d. l. quisquis n.* 8. *C. ad leg. Jul. majest.* Decian. *tr.* IV. *lib.* 7. *cap.* 41. *nu.* 16. sicque arguit idem Decian. *lib.* 5. *cap.* 45. *nu.* 9. & Farinac. *de hæres. q.* 191. *nu.* 41.

Cum sortilegis autem hæreticis conversis, & ad fidem redeuntibus solus Pontifex dispensare potest in irregularitate, tam ut possint ad Ordines promoveri, quam ad superiores ascendere, ut cum aliis tradit Suarez *de censur. d. disp.* 43. *sect.* 1. *nu.* 6. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *num.* 13. & 14. ac Bonacina *eod. tr. disp.* 7. *pun.* 7. *q.* 3. *nu.* 12.

Similiter cum eorum filiis, ac nepotibus apud Pontificem tantum est in eadem irregularitate potestas dispensandi. Nam, ut supra diximus, hæc irregularitas non provenit ex delicto occulto, sed ex indecentia, quam filii contrahunt ob parentum delictum. Verum in susceptis Ordinibus, antequam delictum paternum declaretur, ac notorium fiat, possunt hujusmodi filii ministrare, nulla dispensatione requisita. Propter enim delictum paternum non privantur jure quæsito, ut etiam diximus.

Eum, qui post susceptos Ordines in hæresim incidit ad pœnitentiam deinde conversus, putant Caspar Hurtadus *disp.* 2. *de irregul. diffic.* 3. *in fine*, & alii, quos tacito nomine refert Coninch. *d. disp.* 18. *dub.* 7. *num.* 52. non indigere dispensatione, sed libere posse Ordines susceptos exercere. Quia *in d. can. saluberrimum* 1. *q.* 7. & *d. can. nos consuetudinem d.* 22. id videtur permissum.

Rectius tamen ipse Coninch. *loc. cit.* Suarez *d. disp.* 43. *sect.* 1. *num.* 6. Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *n.* 14. aliique docent, indigere dispensatione Episcopi, ut colligitur *ex can. presbyteros d.* 50. & *ex d. can. saluberrimum.* Immò iidem Doctores ac Bonacina *d. disp.* 7. *q.* 3. *nu.* 13. sustinent ne quidem Episcopum dispensare posse quoad sacerdotii exercitium, sed solum Pontificem summum. Et Pegna *p.* 3. *com.* 175. refert B. Pium V. die 6. Septembris anni 1567. id inhibuisse Didaco de Spinosa generali Hispaniarum Inquisitori, ut alibi adnotavi. Probantque Maiol. *lib.* 5. *de irregul. cap.* 46. & Navar. *in man. d. cap.* 27. *num.* 205. solum Papam dispensare posse in irregularitatibus provenientibus ex defectu animæ. Eymericus etiam & Pegna *p.* 3. *q.* 126. asserunt, ne Inquisitorem quidem posse cum talibus in irregularitate dispensare.

An autem in irregularitate ob hæresim occultam contracta, possit Episcopus virtute S. Concilii Tridentini *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* dispensare, alibi disseruimus.

Pœna

Pœna verò suspensionis, vel depositionis ab Ordinibus sacris imponi solet in S. Tribunali S. Officii clericis, & sacerdotibus sortilegis, si clericus, vel sacerdos ex simplicitate, & bono zelo, & absque dolo sortilegium non hæreticale commiserit, suspenditur à divinis, & à ministerio altaris per annum, & ultra, Inquisitorum arbitrio; & termino elapso absque dispensatione, ipso jure ad primam administrationem revertitur, ut probat textus *in cap. 2. de sortil.* ubi per annum suspensus fuit ab altaris ministerio Clericus, qui ex simplicitate, & absque dolo sortilegium non hæreticale commiserat pro inveniendis bonis Ecclesiæ, furto sublatis. Et ita etiam tradunt Glos. *in d. cap. 2. v. visum*, & Abb. *n.* 4. *in fine*, Ghirland. *de sortil. quæst.* 11. *num.* 2. & 8. Menoch. *de arb. cent.* 4. *cas.* 388. *num.* 8. & 9. & Farinac. *de delict. & pœn. quæst.* 20. *num.* 91.

Si vero non ex simplicitate, neque bono animo, sed malo, & ex dolo sortilegium non hæreticale commiserit, deponitur ab ordine sacro, privatur omnibus beneficiis, & perpetuo in monasterio includitur *ex can. siquis Episcopus* 26. *q.* 5. ibique Glossa, & tradit Panorm. *in d. cap.* 2. *de sortil.* Ghirland. *loc. cit. num.* 3. 8. & 10. Menoch. *ibid. num.* 10. Farin. *ubi supra num.* 92. ubi notat, quod talis sortilegus efficitur infamis *can. quisquis* 2. *quæst.* 8. & antequam deponatur, tonsuratur, & decalvatur in modum stultorum, & ejus vestes ante ac retro scinduntur juxta *can. de benedicto* 32. *q.* 1. Et in hoc casu degradatur verbaliter, non realiter, ut *in can. admoneant* 26. *q.* 7. Ac *numero* 94. etiam notat, quod hodie tam de jure civili, quàm canonico pœna sortilegorum non hæreticalium est arbitraria, tam in laicis, quam in Clericis, ut ait Abb. *in d. cap.* 2. *de sortileg.* & colligitur *ex l. hodie*, *l. aut facta ff. de pœn. & l. quid ergo* §. *pœna gravior ff. de his, qui not. infam. & can. non afferamus* 24. *q.* 1. Iccirco pœnam sortilegis, ac etiam eorum consulentibus, & participantibus imponendam, potest Judex ad suum arbitrium augere, ac minuere juxta qualitatem facti conditionem personarum, animum delinquentis, & scandalum inde exortum. Verum hisce sortilegis non est minuenda pœna, statuta à sacris Canonibus, nisi adsit justa causa, ut docent etiam Ghirland. *quæst.* 17. *numero* 4. & 5. Menoch. *d. cas.* 388. *numero* 11. Diaz *in pr. cr. can. cap.* 10. & Cuch. *in instit. Canon. lib.* 4. *tit.* 9. *rubr. de div. delict.* qua de re alibi fusè.

Clericus quoque sortilegium exercens ad bonum finem est etiam puniendus pœna depositionis, ac privationis beneficiorum, ut si sortilegium exerceret ad sanandum ægrotos maleficiatos, ad solvendas aliorum sortilegorum facturas, ad incantandum imbres, ne noceant segetibus, arboribus, animalibus, & ad hujusmodi alia, jure Canonico puniendus est pœna depositionis, ac privationis beneficiorum. Quia Ecclesia summopere abhorret hæc remedia sortilega, etiamsi fiant ad effectum recuperandæ sanitatis. Non enim licet invocare auxilium dæmonis, ne quidem pro mille corporum sanitatibus. Quia minus malum est quod pereant mille corpora, quàm quod pereat una anima, ut probatur in can. admoneant 26. *q.* 7. *in can. mirum* §. *ad hoc autem* 26. *quæst.* 5. à D. Augustino *lib.* 10. *de civit.* & à D. Thoma 2. 2. *q.* 95. *ar.* 3. Qua de re suo loco.

Ut autem plenius cognoscatur, quænam pœnæ impositæ sint pro sortilegis, sciendum est, quod sicut sortilegi non sunt omnes ejusdem rationis, sed sortilegiorum alia sunt gravissima, alia graviora, alia gravia, alia levia, ita non est in jure statuta certa pœna pro omnibus, sed solum pro aliquibus; unde multoties hæc pœna est Inquisitoribus arbitraria, ita tamen, ut eorum arbitrium regulis juris dirigi debeat, ut per Farinac. *in prax. quæst.* 20. *numero* 49. Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 58. *num.* 17. ut pro modo culpæ, & qualitate suspicionis & infamiæ abjuratio, ac pœnæ imponantur, Pegna *p.* 2. *com.* 67.

Hinc sortilegi coërceri possunt excommunicatione, dignitatum privatione, verberibus, exilio, carcere, aliisque pœnis, ac censuris, spectata personarum qualitate, *can. illud* 26. *q.* 2. *d. can. admoneant* 26. *quæst.* 7. Simanch. *de Cath. instit. tit.* 2. *numero* 15. & secundum Panormitanum in *cap.* 1. *numero* 2. *de sortil.* ultra pœnam juris, possunt sortilegi cum mitra infami in publicum produci, aut scalis alligati prope fores Ecclesiæ constitui, & à diœcesi expelli, *can. Episcopi* 26. *q.* 5.

Cùm verò pœnarum aliæ sint spirituales; corporales aliæ, nulla contra sortilegos in communi, ac universim extat imposita pœna spiritualis, quæ sit latæ sententiæ. Ac licet dubium esse possit de pœna excommunicationis *in can. non oportet*, qui est Concilii Laodiceni, *in can. aliquanti* Concilii Agathensis, *can. siquis Clericus* Concilii Aurelianensis, *can. augurii* Concilii Carthaginensis 4. & *habentur* 26. *q.* 5. In his tamen Canonibus sola excommunicatio ferendæ sententiæ continetur. Videtur verò, quod *in can. siquis ariolos*, qui est primus ejusdem *q.* 5. contineatur sententia lata, illeque Canon desumptus est ex Concilio Romano sub Gregorio secundo, ubi dicitur, quod siquis ariolos, aruspices, & incantatores observaverit, ac phylacteriis usus fuerit, anathema sit. At quicquid sit, an in eo Canone clausula anathema sit, latam excommunicationis sententiam contineat, de quo dubitant multi apud Suarez *tom.* 1. *de relig. tr.* 2. *lib.* 2. *cap.* 19. & admisso, quod illam contineat, consuetudo tamen contraria vel legem illam interpretata est de sententia ferenda, vel illam abrogavit. Constitutio verò Joannis XXII. quæ incipit, *super illius specula*, relata ab Eymeric. *p.* 2. *q.* 43. quæ nec est reposita inter extravagantes ejusdem Pontificis, neque in Bullario Romano, non videtur publicata, neque ad hunc effectum usu recepta. Unde ex his non satis colligitur, quod sortilegi universim sint, & haberi debeant, ut excommunicati, Sylvest. *in sum. v. superstitio q. ult.* Navar. *cap.* 17. *numero* 12. Suarez *d. cap.* 19. *numero* 5. & 6. Less. *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 45. *dub.* 5. *num.* 19. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 16. *q.* 3. Delbene *p.* 2. *dub.* 228. *sect.* 2. *numero* 2. & *sect.* 38. *numero* 9. & 10. Bordon. *in Tribun. cap.* 21. *num.* 2. Et sane Doctores, qui tractant de excommunicatione, ac recensent omnes excommunicationes, quæ ex jure sunt latæ sententiæ, nullam hujus mentionem faciunt. Neque in praxi sortilegi, nisi in casibus particularibus in jure exceptis, declarantur excommunicati, vel absolvuntur ab excommunicatione.

Quod verò ad pœnas temporales, istæ pro multis casibus in particulari sunt determinatæ, & puniuntur etiam pœna mortis. Primus casus est, si sortilegium sit hæreticum, eo quod adjunctam habeat formalem hæresim externam, ut quia sortilegus sit apostata à fide, vel abneget baptismum, vel alium fidei articulum. Et in hoc casu sortilegus punitur pœnis hæreticorum, etiam pœna mortis, si sit impœnitens, vel relapsus.

Secundus casus est, si sortilegus in sortilegio abutatur Sacramento Eucharistiæ. Talis enim ex decreto Pauli IV. edito in S. Congregatione S. Officii anno 1559. relatum

relatum à Diana, & ab aliis, tradendus est Curiæ seculari. De quo *in consult. de abusu Sacramentorum.*

Tertius casus est, si sortilegus in sortilegio conculcaverit Crucem, vel Imaginem Christi, aut Deiparæ, vel Sanctorum, aut eam, data operâ, percusserit, deturpaverit. Quamvis enim ex jure Canonico pro hoc scelere non sit imposita determinata pœna, ideoque sit arbitraria, id tamen arbitrium etiam ad pœnam mortis extendi potest, sicque aliquando hujusmodi delinquentes fuisse Curiæ seculari traditos, referunt Farinac. *p.* 1. *quæst.* 10. *num.* 71. *&* *q.* 181. *de hæres. num.* 44. Menoch. *de arb. cas.* 370. Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 42. Salell. *lib.* 6. *cap.* 7. *nu.* 56. Certè hic sortilegus severissime puniri debet, etiamsi non constiterit eum esse hæreticum.

Quartus casus est maleficii, qui dividitur bifariam, in illum, quem sequitur mors, & in illum, quem mors non sequitur, sed aliud danmum. Pro hoc crimine in utroque casu statuta est pœna à Gregorio XV. in constititione, quæ incipit, *Omnipotens Dei.* In primo casu mortis imposita est pro eo maleficio pœna mortis, ut scilicet hujusmodi sortilegus tradatur Curiæ seculari, etiam pro primo lapsu. Tres tamen conditiones sunt necessariæ ad hanc pœnam incurrendam, pactum expressum cum dæmone, apostasia à fide, mors sequuta ex maleficio. Quare huic pœnæ non subiicitur, qui solum in iis habuit pactum implicitum, vel sortilegium mandavit, vel sortilegio usus fuit, vel dæmonem non adoravit, vel sortilegium sine effectu mortis attentavit, aut mors aliunde, quàm ex maleficio sequuta fuit. Unde si mors maleficiati ex aliqua causa proxima fuerit causata, ut ex febri, nisi ex maleficio causata sit, non est locus huic pœnæ, Carena *p.* 2. *tit.* 12. *à nu.* 268. ac Delben. *dub.* 228. *sect.* 28. Salell. *lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 500.

Si verò ex maleficio mors sequuta fuerit, sed maleficus non iniverit pactum cum dæmone, aut dæmonem non adoraverit, ut qui usus fuerit sortilegio sibi ab alio tradito, hunc nihilominus tradendum esse brachio seculari vult Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 16. Quia plus est occidere hominem veneno, sive maleficio, quam ferro *l.* 1. *C. de malef.* At verò ex jure Canonico hic sortilegus homicidæ extra casum Constitutionis Gregorianæ non traditur Curiæ seculari; si pœniteat, & paratus sit corrigi, Farinac. *quæst.* 20. *nu.* 105. Menoch. *de arb. cas.* 388. Diana. *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 10. Salell. *lib.* 6. *cap.* 8. *n.* 499. Possent tamen esse tales circumstantiæ hujus maleficii, ut ex supremi Tribunalis S. Officii arbitrio hic sortilegus homicida tradendus esset Curiæ seculari. Similiter, etsi mandans hujusmodi sortilegium mortiferum fieri, non comprehendatur sub pœna d. Constitutionis, puniri tamen debet pœnis juris communis canonici, Carena *d. tit.* 12. *numer.* 271. Salell. 6. *cap.* 8. *num.* 526. cum Torrebl. *de mag. lib. cap.* 13. Diana *d. p.* 4. *tr.* 7. *res.* 10. Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 58. *à nu.* 14.

In casu etiam Constitutionis Gregorianæ, quod sortilegus homicida non possit per Judices inferiores tradi brachio seculari ex indiciis indubitatis, si plene non constet de delicto, sed hoc tantum sit arbitrarium supremo Tribunali S. Officii, dixerunt Carena *d. tit.* 12. *num.* 264. & Salell. *lib.* 9. *cap.* 8. *num.* 10. qui etiam adducunt exempla Tribunalium supremorum, quæ ex indiciis indubitatis in delictis atrocibus reos in pœnam ordinariam damnarunt.

Si verò ex maleficio non sequatur mors, sed tamen sequantur infirmitas, divortia, impotentia generandi, sive animalibus, frugibus vel aliis fructibus damnum notabile, & pariter sortilegus pactionem fecerit cum dæmone, & à fide apostataverit, debet in custodias muro includi, aut perpetuo carcere in S. Officio detineri ex ejusdem Gregorii XV. Constitutione, ut per Carenam *d. tit.* 12. *num.* 257. Salell. *d. cap.* 8. *nu.* 516. Ast ubi maleficus pactum expressum cum dæmone non fecerit, vel non apostataverit à fide, non subditur pœnæ illius Constitutionis, sed prout aliàs de jure puniendus est. Non excusatur verò ab omni pœna ille, qui deceptus à dæmone, ab eo accepit vel pulverem, vel aliud simile, sed inutile, ad maleficium, & illo usus fuerit ac si esset utile, sed puniri debet; nam ipse, quod ad se, maleficium attentavit.

Quodammodo etiam, uti homicida tenetur sortilegus, qui viris, aut mulieribus naturalem vim generandi impedit, aut efficit, ne mulier concipere possit, aut gravida parere, vel ut lac deficiat, aliave hujusmodi maleficia intra, vel extra corpus conficit, *cap. etsi quis*, ibique Doctores *de homicid. l. si quis aliquid*, §. *abortionis*, *ff. de pœn.* Farinac. *q.* 20. *num.* 102. Salell. *d. cap.* 8. *num.* 498.

Quintus casus est Astrologorum, qui faciunt judicia de statu Reipublicæ Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, vel de vita, & morte summi Pontificis, aut ejus consanguineorum usque ad tertium gradum. Hi enim pluribus pœnis, ac etiam pœna mortis puniuntur in terminis Constitutionis Urbani VIII. quæ incipit, *Inscrutabilis*, exceptis Episcopis, ac Prælatis superioribus. Omnes vero sunt excommunicati ac privati dignitatibus, & officiis, ut *alibi* diximus.

Generaliter autem de sortilegiis loquendo, pœna illis debita est arbitraria. Distinguendum tamen est inter sortilegia qualificata, quæ sapiunt hæresim manifeste, ac sortilegia simplicia. Quod autem ad prima Ghirlandus *de sortil. quæst.* 11. existimat, quod sortilegi hujusmodi puniendi sint, ut hæretici. Quod omnino est contrarium, communi sensui Doctorum, & praxi, cùm isti nisi fateantur tenuisse hæresim, quam sapiunt, non ut hæretici, sed, ut suspecti de hæresi, puniri debent.

Ex praxi verò S. Officii sortilegi hæreticales, si sint personæ ignobiles, damnantur ad triremes in quinquennium; vel septennium, Zanard. *in sum. p.* 1. *cap.* 5. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 10. Carena *p.* 2. *tit.* 12. *num.* 257. Genuen. *in pr. cap.* 68. *num.* 8. Salel. *d. lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 8. Et ita in his sortilegiis arbitrium regulari debet vel ex majori, vel ex minori damno sequuto ex sortilegio, vel ex majori, ac peiori abusu rerum sacrarum, vel ex conditione personarum. Observandum etiam est, an sortilegi sint relapsi in sortilegia, anve admoniti noluerint emendari. Nam, ut habetur *in can. cum Idolorum* 26. *qu.* 5. ex D. Gregorio *lib.* 7. *epist.* 66. *ad Januarium*, *isti si servi sint, verberibus, cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigari, si verò sint liberi, inclusione digna, districtaque esse in pœnitentiam redigendos.* Et *in can. Episcopi ead. caus. & qu. ex Concilio Ancirano*, *Episcopi &c. si aliquem virum, aut mulierem hujusmodi sceleris sectatorem invenerit, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant.*

Mulieres verò flagellis mulctari debent, idque pluries, & ne, si relegentur, detur illis occasio exercendi maleficia, potius ad carceres damnandæ sunt, vel perpetuo, vel ad tempus. Vel, si expediat illas ejicere à diœcesi, ablegandæ sunt, & in ea loca producendæ, in quibus est Tribunal S. Officii, cum onere, ut semel in mense coram Inquisitore se sistant. Lamiæ verò, quæ in ludis dæmoniacis apostatarunt, aliaque nefanda scelera perpetrarunt,

runt, pœnis apostatarum puniuntur. An autem istæ damnandæ sint, ut relapsæ Castropal. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 7. *num.* 3. ex instructione Madriliana edita anno 1613. censet eas pluries, tertiò, & quartò admittendas esse ad reconciliationem. Sed Carena *eo tit.* 12. *nu.* 257. judicat, consulendum esse supremum Tribunal S. Congregationis. Quod & nos non abnuimus.

Si verò sortilegi sint Ecclesiastici gravius puniuntur. Sic Sacerdotes, qui doloris causa spoliant aras, & extinguunt luminaria consueta, vel quid simile faciunt, honore ac dignitate privantur, ac ita efficiuntur infames, *can. quicunque* 26. *qu.* 5. ex Concilio Toletano 15. Similiter si sacerdos, sumpta veste lugubri missas defunctorum celebrat pro viventibus, ut moriantur, à proprio gradu ordinis dejicitur, & perpetuò relegatur unà cum consulente & mandante *d. can. quicunque*, Ghilrand. *de sortileg. d. q.* 11. Menoch. *de arb. d. cas.* 388. Farinac. *qu.* 20. *num.* 106. & *seq.* Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 58. *num.* 12. Et pariter Sacerdos, qui celebrat missam scienter super rebus aptis ad sortilegia, vel qui vestibus, aut vasibus sacris in sortilegiis abutitur, aut qui in celebratione missarum nefandas preces effundit, deponitur, beneficiis privatur, & in perpetuum carcerem detruditur, Ghirland. *d. q.* 11. Menoch. *ibi. num.* 12. & 14. Farinac. *d. qu.* 20. *numer.* 107. *ac seq.* Sous. *d. cap.* 58. *num.* 13. In his tamen multum deferendum est arbitrio Judicis. Nam quæ à Gratiano referuntur *ea causa* 26. *q.* 5. ex Conciliis provincialibus, non habent vim legis extra illas provincias, totam Ecclesiam obligantis, quamvis magni facienda sint, & vim directivam contineant, observandumque in his est, quod habet D. Gregorius *d. epist.* 66. *ad Ianuarium*, & refertur *eadem quæst.* 26. *d. can. Cum Idolorum*, ut scilicet si hujusmodi sortilegi pœniteant, nec sint pertinaces, mitius puniantur, severius verò si admoniti ac mitius jam puniti, iterum in facinore persistant.

Si autem sortilegia sint simplicia, nec sapiant hæresim manifeste, ut plurimum puniuntur pœnitentiis salutaribus; sed tamen pro qualitate delicti aliquando puniuntur etiam vel pœna pecuniaria, vel pœna carceris in menses, vel pœnitentia publica levi, ut quod stent præ foribus Ecclesiæ die festo, ut per Zanard. *p.* 2. *cap.* 134. & Caren. *d. num.* 358. Attamen Sousa *d. cap.* 58. *num.* 15. *post Menochium d. cas.* 388. Suarez *d. cap.* 19. *num.* 13. & Farinac. *d. q.* 20. *num.* 93. ait, hujusmodi sortilegos, si sint laici pro prima vice excommunicari, & ab Ecclesia arceri, & si in eisdem sortilegiis perseverent, si sint personæ viles, verberibus plectuntur, ac infami mitra dehonestari. Si verò sint personæ honestiores, relegari, vel perpetuo carceri mancipari. At profecto excommunicatio, proprie dicta, ut est censura, non fertur pro delicto præterito, maxime contra pœnitentem. Aliæ verò pœnæ locum plane habere possunt ad arbitrium, spectata qualitate criminis, ac pertinaciæ. Nam si sortilegium hoc simplex sit maleficium, considerari debet qualitas damni illati, & ad illius rationem pœna imponi, etiam pro primo lapsu, quæ augeri postea debet, si sortilegus relabatur. Potest etiam, si visum fuerit necessarium, præcipi sortilego sub pœna excommunicationis, ut abstineat in futurum.

Si verò sortilegus, iste sit Clericus, & uti homo simplex committat sortilegium non qualificatum, suspendi debere per annum à divinis, & à ministerio altaris, ita tamen ut, elapso anno, ad pristinam administrationem ipso facto revertatur, quia *d. cap.* 2. *de sortil.* ita punitus fuit clericus, qui ad inveniendum furtum rei Ecclesiæ usus fuerat astrolabio, tradunt Menoch. *d. cas* 388. Farinac. *q.* 1. & *q.* 181. *de hæres. num.* 51. Sous. *d. cap.* 58. *num.* 10. Sed si dolo malo aliquod ex his sortilegiis faciat, deponendum esse ab Ordine sacro, & privandum beneficiis, ac perpetuò includendum in monasterio, & verbaliter degradandum, ac effici infamem, docent iidem autores.

At certè nimis durum, nec veri simile est, quod pro sortilegio non continente, nisi levem suspicionem de fide, nec inferente grave damnum, puniatur Clericus ea pœna, qua puniretur, si esset hæreticus formalis, nimirum depositione, carcere perpetuo, ac verbali degradatione. Nec Doctores, qui citantur à Farinacio, vel ab aliis, loquuntur absolutè de sortilegio simplici ac præsertim Suarez *d. cap.* 19. *num.* 11. non est illius sententiæ. Ibi enim ait, quod Clericus sortilegus regulariter punitur aliqua suspensione, & ex Panorm. *in d. cap.* 2. 2. *nu.* 3. *de sortil.* advertit, quod pro sortilegio aliquando imponitur levior pœna, aliquando gravior juxta qualitatem delicti, & propterea quod possit privari beneficio. Cumque Butrius *in cap. at si Clerici de judic. senserit*, Clericum propter hoc crimen deposi, & tradi brachio seculari, allegans ad id *can. admoneant* 26. *q.* 5. observat idem Suarez, quod Gratianus refert illum canonem ex Augustino, apud quem non invenitur. Et licet habeatur in Concilio Turonen. 3. *c.* 42. attamen, ut notatur etiam in novis codicibus Gratiani, in Concilio illo non leguntur verba illa quæ pœnam illam constituant, nempe: & *siquis hæc exercuerit, Clericus deponatur, laicus anathematizetur.* Ideoque sententia illa Butrii meritò rejicitur à Panorm. *in d. cap. at si Clerici num.* 37. & communiter exploditur, cùm *in eo can. admoneant* nulla fiat mentio de actuali degradatione, sive traditione Curiæ seculari.

Verum quidem est, quod in Toletano Concilio 4. *c.* 18. dicitur, quod Episcopus, vel Clericus consulens aruspices, ariolos &c. deponatur, & non dicitur, quod sit suspensus, ut refert Gratianus, ac idem Suarez advertit, & additur etiam pœna perpetuæ pœnitentiæ in monasterio. At semper advertendum est, leges Conciliorum provincialium non obligare Ecclesiam universalem, etiamsi sint insertæ in decreto Gratiani secundum doctrinam Butrii *in cap.* 1. §. *sane de constit.* ac plures alios, quos adducit Barbosa *in proœm. decreti num.* 4. Decreta enim Conciliorum, decretales, ac leges civiles à Gratiano volumini suo insertæ, non aliam habent autoritatem, quam leges ipsæ, decreta, vel decretales, ut notant Jo. Andreas, & alii post eum *in cap.* 1. *de rescript.* & *in addit. ad Specul. tit. de aplel.* §. *in quibus*, ac proinde si inserat in volumine leges correctas, vel contrarias, non censentur approbatæ, nec canonizatæ, ut notat Glossa *in cap. novit de judic. in cap.* 1. *de reb. Eccles. non alim. l.* 6. & *in can. in primis* 2. *q.* 1. Illæquæ tantum leges censentur canonizatæ, quæ à Papa canonibus insenruntur, *ut in d. can. in primis*, & tradit Præpos. *in proem. decreti nu.* 2. post Archid. *in can. quicunque* 11. *q.* 1.

Etenim Concilia provincialia non habent jurisdictionem ferendi leges universalem Ecclesiam obligantes, quas solus Pontifex ferre potest, *Caiet. opusc. de potest. Papa tom.* 1. *opusc.* 1. *tr.* 1. *capit.* 12. Unde leges Conciliorum provincialium, etiam confirmatæ à Pontifice, non obligant extra suas provincias, quia confirmatio legem non extendit, Fagnan. *in capit. Canonum statuta numer.* 15. *de constit.* post Bald. *in l.* 1. *Cod. si adversus rem judicat.* Paul. *de Castro cons.* 187. *libr. secundo. decis.* 175. *numero.* 8.

par.

p. 5. rec. & *dec. 58. num. 30. p. 6.* & *dec. 267. num. 1. coram Gregorio XV.*

Nec dici potest, quod leges Conciliorum provincialium sint leges universales ex eo, quod sunt insertæ in decreto Gratiani, quod fuit approbatum à Gregorio XIII. in Constit. *Cùm pro munere*, ipsi Decreto præmissa, & quod Gratiani Decretum est pars corporis juris Canonici, & quod tandem contenta in illo Decreto veniunt sub nomine sacrorum Canonum. Nam potius ex Constitutione illa Gregoriana probatur oppositum. Distinguenda enim est illa Constitutio in partem narrativam, & in dispositivam. In dispositiva summus Pontifex solum prohibet, ne decretum Gratiani cum Decretalibus, Sexto Clementinis, & Extravagantibus imprimatur per decennium, nisi Romæ in officina impressoria Populi Romani, nihilque penitus habet, quo contenta in Decreto Gratiani eleventur, ut sint leges universales catholicam Ecclesiam obstringentes. In narrativa verò refert datam fuisse operam ex zelo veritatis ac fidei, adque evitandum errores, fidei contrarios, ut Decretum, aliique libri juris Canonici emendarentur, expunctis perfidorum annotationibus, & quod Decretum, librique alii juris Canonici fuerunt emendati, & approbati à nonnullis doctrina, & pietate insignibus viris. Constat igitur, quod emendatio fuit ab erroribus, & approbatio fuit doctrinalis, ut scilicet libri nihil contineant contra fidem, ac bonos mores, sanamque doctrinam. Quæ approbatio nullam vim habet constituendi approbata in leges & alligandi Ecclesiam universalem, si id aliunde non habent. Dicitur verò Decretum pars corporis juris Canonici, & ut tale à Pontifice nuncupatur, non quod omnia contenta in illo sunt leges Ecclesiasticæ universales. Certum enim est, leges Civiles in Decreto insertas, non esse, neque haberi pro legibus Ecclesiasticis. Sed quia in Decreto continentur innumeræ Leges Pontificum, & Conciliorum generalium, quæ totam obligant Ecclesiam. Alia verò quæ vel è Sanctis Patribus, vel è Conciliis provincialibus decerpta sunt, maxime juvare possunt ad explicandum jura, & ad dirigendum arbitrium Prælatorum, ac Judicum, & ad fidelium instructionem. Ideoque dicuntur Canones Sacri in lata quidem significatione, & tum quia decreta Conciliorum provincialium sunt leges Ecclesiasticæ in suis provinciis obligantes. Et quia verbum canon maximè convenit regulis doctrinalibus. Unde in Concilio Tridentino regulæ fidei Canones appellantur. Proinde Judices fidei optime quidem facient, si leges Conciliorum Provincialium in Decreto insertas venerentur, ac illis se regant, non tamen illis alligantur adeo, ut nequant, si justum existimaverint, aliter arbitrari. Præcipue verò cùm illæ leges latæ fuerint, consideratis locorum qualitatibus, ac circumstantiis Provinciarum, illorumque temporum in quibus editæ fuerunt, præsentium autem temporum conditio, aliorumque locorum circumstantiæ sæpe aliud exigant. Eoque magis, quod pleraque decreta Gratiani, vel non inveniuntur in locis citatis, vel non sunt ex illis fideliter relata, quamvis id non evenerit culpa, vel causa Gratiani, sed Codicum quibus Gratianus usus est.

Itaque non negamus, quod crimen sortilegii est graviùs in Clerico, quàm in laico, immo fatemur, quod urgentior est suspicio hæresis in sortilegio commisso à Clerico, quia majorem notitiam tenetur, ac præsumitur habere quod sortilegia sunt opera dæmoniaca, ideoque Clericus sortilegus gravius puniri debet. Sed tantum asserimus, qualitatem pœnæ esse arbitrariam, ut ex Panormitano, & Suarez dictum est, esseque posse, quod etiam pro sortilegio simplici possit Clericus privari beneficio ac deponi, attenta sortilegii qualitate. Nam, ut notat Panormit. *in d. cap. 2. de sortil.* pœna suspensionis ibi posita non est ordinaria, sed extraordinaria, & data intuitu simplicitatis ac boni zeli illius Clerici. Pro simplici tamen sortilegio regulariter sufficit suspensio ab officio ad tempus arbitrio Judicis.

De jure verò Civili contra sortilegos statuta est pœna mortis, ut fere toto *tit. C. de malef. & mathem.* Sed Leges hujusmodi punire videntur damna, quæ malefici Reipublicæ, ac privatis hominibus inferre solent. Circa quas leges cavendum est, quod in illis continetur, non esse dignos supplicio eos, qui sortilegiis utuntur ad medendum corporibus, & impedienda nocumenta frugibus Siquidem Christiani Imperatores concessisse videntur, ut à magis contra morbos veneficos auxilia petantur, ut patet *ex l. eorum C. de malef.* & *math.* ubi incantationes contra imbres, grandines, ventos probantur. Et *in leg. partit. Hispan. Leg. ult. tit. 23. par. 7.* Quod & Canonistæ quidam, Ostiensis, Panormitanus, Gofredus, Humbertinus, & alii docent, ut & Scotus *lib. 4. dist. 34.* ubi scribit, superstitionis esse, siquis statuat non esse maleficium superstitione depellendum. Et ex Sprengero *in malleo maleficar.* referunt, Episcopum quendam in Germania ægrotantem, cùm è vetula saga cognovisset, se ex maleficio ægrotare, nec aliam recuperandæ valetudinis viam esse quàm ut eadem saga veneficio periret, quæ ipsum veneficio affecerat consulisse virum doctum, qui respondit ex duobus malis fugiatur majus. Sagam dixisse, cùm Episcopo placeat se illud effecturam. Sic media nocte restitutum fuisse Episcopum, sagam verò, quæ eum fascinaverat, in morbum, ex quo obiit, incidisse.

Verùm error in fide est asserere, quod liceat sortilegium per aliud sortilegium tollere. Quia dæmonis invocatio de se illicita est, & virtuti religionis contraria, ideoque de fide certum est, non licere uti sortilegio ad tollendum maleficium, vel aliud sortilegium; sed illæ leges permissionem, sive non punitionem continent. Quod aliquando Legislatores faciunt intuitu boni communis, quando delicta non sunt contra justitiam, nec contra publicam pacem. Et in hoc sensu intellexerunt leges illas Bartolus, & Salicetus *in d. lib. eorum*, ac Lopez *in d. leg. ult.*

Unde saniores, ac prudentiores istam curam plane improbant, & ut docti viri annotarunt legem illam Constantini lege recentiore sustulit Leo Imperator *constit. 35. de incantator. pœn.* Etenim cum sagæ mediis illis, quæ adhibent, nihil præstent, sed dæmon illa omnia efficiat, in curatione eodem modo se se res habet, ne ipsæ Sagæ aliquid præstant, sed dæmon. Ideo que qui sagarum, sive sortilegorum, ac veneficorum opem hîc implorat, ipsius dæmonis opem implorat. Non verò dæmonis opem implorandam esse, jam antea probatum, nec facienda mala, ut eveniant bona, sed potius mors homini christiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda ex Chrysostomo *homil. 8. in epist. ad Colos.* Unde tam severe Deus Levit. 20. v. prohibuit Magos consulere, *anima, inquit Dominus, quæ declinaverit ad Magos, ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, exscindam eam de medio populi mei.*

Itaque, ut suo loco, cum de magia tractabimus, dicetur, si remedia naturalia non prosint, ab uno Deo auxilium petendum, qui, si vult, semper juvare potest, si non vult, in ejus auxilio acquiescendum. Et licet interdum media, quæ à dæmone adhibentur illicita non videantur, quia tamen à dæmone proveniunt, nullo modo usurpanda. Ita refert autor *Sagar. dæmonom. lib. 3. capit. 5.* quandam

dam Barbatam Doream confessam esse, se iis, quos fascinaverat, medicinam fecisse discissa columba & ægrotantis stomacho imposita cum his verbis: In nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, D. S. Antonii, & D. S. Michaelis Angeli curari possis ab hoc malo, & mandavisse, ut novem diebus missam in templo vici illius curarent celebrari. Verùm cùm eadem fassa sit, se remedium istud à Satana didicisse, omnino ut superstitiosum & blasphemum reiiciendum. Et licet Sagæ Satanæ ope ægros curent, seriò tamen nunquam Satanas hominibus prodest, vel prodesse cupit, sed etiam cùm bene facere videtur, alio modo iis nocet. Tollit nimirum morbum ab hoc, & immittit alii. Sanat corpus, ut animam sibi devinciat, ac perdat. Sanat unum, ut plures eidem impietati ac superstitioni implicet. Id, quod etiam in curatione Episcopi illius, cujus modò mentio facta est, accidit. Cùm enim antea solum illa Saga, quæ Episcopum fascinaverat, sceleris illius rea esset, postea factum est, ut & Episcopus vir ille consultor & Saga, quæ morbum in primam Sagam immisit, ejusdem sceleris participes facti sint. Interim Saga illa, quæ mortua est, nunquam resipuit, sed ad extremum vitæ halitum se recuperandæ valetudinis gratia dæmoni commendavit. Et omnino certum est veneficas, dum morbos tales depellere volunt dæmonem venerari, vultuque in terram dimisso ejus opem expresse implorare, ut aliquot historiis probat idem autor *lib.* 3. *cap.* 5. ***Summa.*** Cùm Sagæ ac sortilegi, quicquid faciunt, dæmonis ope præstent, non fas est, alium ad peccandum vel persuadere, vel cogere, nec dæmonis opem, seu immediate, seu per alios implorare. ***Nunquid enim non est Deus in Israël, ut ad Belzebub eatis*** inquit Dominus? 2. *Reg.* 1.

Verum distinguunt hìc quidam, & putant, non licere, ut veneficæ, vel sortilegi precibus flectantur, ut tollant veneficia, fas verò esse, ut minis, verberibus, & violentia adigantur, ut morbum, quem intulerunt, depellant. De qua re pluribus agit Nicol. Remigius *lib.* 3. *dæmonol. cap.* 3. ubi statuit, multum interesse, an vi, an precario aliquid à venefico auferas, & consequare. Illud enim contemptum ac dedignationem, hoc admirationem, obtemperationem, animumque se suppliciter deiicientem ac dimittentem significare. Additque porrò, potius ipsam mortem ferendam esse, quàm ad tam horrendum sacrilegium adduci nos sinamus, ut quasi supplices, venerabundique à dæmone opem imploremus, cùm Deus solus sit colendus atque obsecrandus, utque is sit Zelotes, qui non patitur quicquam de gloria sua decerpi, delibarique, quod alteri adscribatur. At quod venefica adigi possit, ut morbum, quem induxit, auferat, aliquot historiis probat, idque licere existimat. Neque enim hìc ullas blanditias, & preces, ac venerationem accedere, neque sagam, verberibus pulsatam, habere quo glorietur, ipsumque dæmonem, quasi obtorto collo à noxa retractum, amissa præda, in fugam versum, derisum, spretumque, ac nihil pensum se agnoscere. Et rem perinde se habere putat, ac si quis furto sibi ablatam rem à fure per vim auferat, aut ab hoste arcem occupatam armis recuperet. Tandemque concludit, siquis fidenter, atque, intrepide, uti hominem nullius malæ rei conscium, & Dei nixum præsidio decet, Satanam, & maleficam mulierem adoriatur vi, minisque cogat, ut ab injuria, ac maleficio temperet, lædere cesset, atque abstineat, corpore facessat, eum nihil illiciti facere.

At ipse Remigius plane negare non potest, eum, qui ita morborum liberationem à meleficis per vim extorquere conatur, non omnino culpa vacare, quia illorum opera, ministeriumque intercedit, quæ causam aliquam impietatis habere videntur. Etsi verò culpam istam ita extenuat, ut eum expertem esse putet illius, quæ Deum hominibus adeo infestum reddit, pactionis cum dæmonibus; tamen ea culpa non ita levis videtur. Nam & hic, & dum vi adiguntur Sagæ, ut morbum tollant, à dæmone auxilium sperant. Etenim sicut morbi tales à sagis non inducuntur, sed omnia, quæ ipsæ agunt, vana & futilia sunt, dæmon verò omnis mali autor est, ita ipsæ morbum tollere non valent, sed dæmon illum tollit. Interim Sagæ coguntur, ut dæmonem honorent, & ejus auxilium implorent. Immo ipse, qui Sagam cogit, dæmonem honorat, quia credit, ipsum posse morbum hunc curare, cùm optimè norit, sagam hoc non præstare, nec media ab ea adhibita. Ideoque dæmoni hic honor gratissimus est, & non tam injuriis, quæ mancipiis suis inferuntur, offenditur, quàm hoc honore delectatur, & proinde qui hoc modo sanari cupit, implicito pacto cum dæmone se committet, cùm cogat veneficum ista facere vi pacti, quod cum diabolo iniit. Et propterea dæmon non coactus id facit, cùm nulla potestas sit in terra, quæ demonem cogere possit, quod Deus ipse de eo Jobi *cap.* 41. *v.* 24. sub nomine Leviathan testatur.

Hinc experientia constat, quod dæmon non cedit, neque juvat, nisi cùm putat, se plus nocere posse. Id, quod ipse Remigius negare non potest, dum eodem loco scribit, nunquam esse solidam gratiam, aut plenum, intentumque beneficium, quod conferunt dæmones, sed statim vel æquali, vel graviori aliqua injuria, atque incommodo luendum esse ei, qui impetravit, & unius salutem alterius interitu constare. Id, quod non solum de beneficio, si ita recte appellari potest, sed etiam vi impetrato verum est. Sicut & id confitetur, nihil ad curationem conferre, quæ Sagæ, etiam vi ac verberibus coactæ, exterius adhibent morbis à se immissis remedia, sed vel ea prætexi quasi integumenta veneficii, quod veritæ legum severitatem, occultant, ut cum herbas, balnea, unguenta, aliaque, quæ in usu quotidiano habent homines, quibusque, quæ videntur, vires certæ nullæ sunt, adhibent, vel excogitari ad infestandos superstitione mortalium animos, veluti cùm ad votivas peregrinationes, vel donaria adducunt, vel denique adhiberi ad convellendam, labefactandamque spem, ac fiduciam, quam in uno Deo defixam nobis esse oportuit. Summa: qui etiam sagas vi cogendo à morbo liberari cupit, auxilium non à Deo; sed à dæmone quærit & sperat. Neque est, ut quis sibi persuadeat, non esse alia remedia. Dantur enim alia, de quibus alibi. Est Deus dæmone potentior. Et si nulla spes superesset, præstaret tamen mori, quàm per peccata sanari, cùm salus animæ corporis saluti præferenda, Deique gloria, quæ hìc negligitur, omnibus anteponenda sit. Et qui amat animam suam plus, quàm Deum, perdit eam. Et longe alia est ratio, siquis rem furto ablatam furi abripiat. Vis enim ea jure concessa, ac in hominis potestate est. At maleficium maleficio sanare, & dæmonis ope sanari velle, illicitum. Tandem plus peccat, qui cogit invitum, quàm qui orat parentem.

In quibus omnibus, etsi non consentiat Martinus Delrius, tandem tamen nonnihil à veritate declinare videtur, dum *libro sexto disquisil. magic.* *cap.*

cap. 2. *sect.* 1. *q.* 2. *conclus.* 4. scribit, quod possit maleficus induci, ut per modum aliquem licitum tollat maleficium. Et *conclus.* 5. quod liceat à maleficio petere, ut illum minis ac levioribus verberibus cogere, ut maleficium tollat, quandocunque probabiliter credo, illum sine maleficio, modo aliquo licito id facere posse, sive quandocunque non sum moraliter certus, quod utetur modo illicito. Et sententiam hanc communem esse dicit Henrici, Scoti, Cajetani, & aliorum, quos ibi citat. Verum talia tentare, periculo non vacare, differri non potest; ideoque addit cautelam ex Cajetano, ut quis expresse protestetur, se nihil commercii cum dæmone habere velle. Siquis tamen ab ipso, qui nocuit, medelam petat, fortassis, absolute loquendo, non esse necessarium, addere illamprotestationem, existimat, sed sufficere, absolute petere, ut nocere desinat. Quia res, quæ petitur, bona & justa est, nempe non nocere proximo, & potest, ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale, vel per signi destructionem.

Verumenimvero, si in potestate malefici absolute esset, amplius non nocere, liceret id ab eo petere, sed cùm maleficus nihil egerit, sed dæmon morbum intulerit, etiam in malefici potestate non est, morbum auferre, sed necessarium est, ut id à dæmone impetret. Itaque protestatio est contraria facto, cùm qui à malefico id petit, à dæmone petat. A dæmone verò, ut amico, nihil petere possumus, cùm omnis cum eo familiaritas à Christo nobis interdicta sit. Neque etiam per modum imperii id obtinere possumus, cùm dæmon non nobis, sed soli Deo subjectus sit. Præterea quis certum me reddere potest, maleficum, seu qui morbum intulit, seu alium, mediis naturalibus, & licitis usurum? Et si sperem eum mediis naturalibus usurum, cur non ab aliis, de magia non suspectis, & quibus rerum naturalium vires rectius, quàm sagis, perspectæ sunt, eadem auxilia petuntur? Alia suo loco.

Tandem advertendum, quod siquis non joco, aut per modum jactantiæ, sed seriò se jactet, commisisse aliquod sortilegium, talis fortasse habendus esset pro confesso extrajudicialiter, essetque indiciatus ad torturam, ut per Pegn. *p.* 3. *com.*110. & Caren. *d. tit.* 12. *num.* 359. ac in omni casu arbitrio Judicis puniri debet pro jactantia, *cap. quam sit grave de exces Prælat.* Menoch. *de arb. cas.* 331. & Caren. *d. num.* 359.

Restat, modò, ut producamus leges, & exempla gentium, non solum in puniendis maleficis, sed etiam divinis, & mathematicis.

Apud Scythas falsorum vatum' pœnæ, eorum, quos sua lingua vocant *Enaries* per virgas divinantium sunt, ut pedibus implicatis, manibusque post terga revinctis, atque ore obstructo, eos extendant in medium sarmentorum, quibus plaustrum concameratum refercerunt, deinde igne supposito comburant, trahentibus plaustrum bobus, Herodot. *lib.* 4.

Inter Indos Sophistæ sunt, seu Sapientes, nudi, qui vaticinantur. Aliis enim non licet de rebus publicis, non de privatis, ut de temporibus anni, & siqua publica calamitas immineat. Quicumque verò ter divinando à vero erraverit, huic nihil aliud pœnæ loco inflgitur, quam quod ei deinceps silentium indicitur, nequam cuique licet ei, cui silentium imperatum fuerit, ad loquendum cogere, Arrian. *libel. rerum Indicar.*

Athalaricus Gothorum Rex in edicto: *Maleficos*, inquit, *vel eos, qui ab eorum nefariis actibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur, quia impium est, vos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, & sequi potius mortis autorem?* Cassiodor. *lib.* 9. *var. cap.* 18. Philimerus item Rex Gothorum, qui consederunt ad Meotides paludes, cùm auspicia sui Imperii à morum reformatione sumeret, magas mulieres patrio sermone *Adelrunas*, de maleficio convictas, vel suspectas, in remotas Scythiæ solitudines abire coëgit, ne earum commercio reliqua gens contaminata in nefarias operationes procliva collaberetur, Ioan. Magn. Goth. *lib.* 8. *hist. Gothor. cap.* 24

Mathematicos ab Urbis Romæ aspectu exterminari præceperunt Theodosius, & Valentinianus, ut nec præsentiæ criminosorum contagione alii fœdarentur *in l. Manichæos de iis, qui contend. de relig. Cod. Theodos.*

Platonis autem lex *lib.* 6. *de legib.* quæ omnes species veneficiorum, & maleficiorum continet, quæ in Græcis exemplaribus extat, sic statuit. *Quisquis aliquem veneno læserit, si non lethaliter, neque eum ipsum, neque quemquam de ejus familia, sed vel pecus, vel alvearia, seu neci dederit, seu aliter affecerit, quàm morte; si medicus sit, & veneficii fuerit convictus, extremo supplicio pœnam luito, sin inscius sit, Iudices quod ipsum aut pati, aut solvere par sit æstimanto. siquis autem viaculis, aut illectamentis, aut incantationibus, aut hujusmodi quibuscunque veneficiis nocenti similis judicatus fuerit, si vatis sit, aut prodigiorum Consultor, moriatur, sin earum artium expers, illud veneficium fecisse pronunciatum sit, de hoc quoque consilium Judicum, num mulcta, vel morte afficiendus sit, censeto.*

Mecænas, eques Romanus nobilissimus, instituens de Republica Octavium Cæsarem & hoc præceptum adiecit: *Neque contemptorem Dei, neque præstigiatorem ullum tolerabis. Neque magi ferendi sunt omnino, qui cùm sæpenumero etiam vera dicant, tamen frequentius mentiuntur, & novarum rerum tentandarum causam hominibus præbent*, Dio Cass. *lib.* 52. *hist.*

Carolus Magnus in Capitularibus *c.* 25. *de pace*, ait *De incantatoribus, auguribus, vel divinatoribus, qui tempestates, vel alia maleficia faciunt, placuit in Sacro Concilio, ut ubicunque deprehensi fuerint, videat Archipresbyter diœcesis illius, ut diligentissima examinatione constringantur, si forte confiteantur malorum quæ gesserint, sed tali moderatione fiat eadem districtio, ne vitam perdant, sed ut serventur in carcere afflicti usque dum, Deo inspirante, spondeant emendationem peccatorum, & ut nullatenus per aliqua præmia à Comitibus, vel Centenariis absque districta examinatione remittantur.*

Sisenna Statillio, & L. Strabonio Consulib. facta Senatusconsulta de Mathematicis, Magisque Italia pellendis, quorum è numero L. Pituanius saxo est dejectus; in Publium Martium Consules extra portam Exquilinam cùm classicum canere jussisset, more prisco animadvertere. Pulsi autem Mathematici ob Libonem Drusum, qui infernas umbras elicuit, Corn. *Tacit. lib.* 2. *Annal.* Suetonius quoque *in Tiberio c.* 32. Tiberium expulisse Mathematicos tradit, sed deprecantibus, ac se artem relicturos pollicentibus, veniam dedisse.

Columella *de re rust. lib.* 1. *capit.* 8. in præceptis rusticis, *haruspices, sagasque quæ utraque superstitione rudes animos ad impensas, ac deinceps ad flagitia compellunt, ne admiserit colonus.*

Scipio scorta & haruspices castris expulit, quibus milites rebus adversis territi utebantur, Suid. *in v.* ἑταίρα. Iulius Paulus *lib.* 5. *recept. sent. Qui de salute*, inquit, *Principis, vel de summa Republica mathematicos*

maticos, ariolos, haruspices, vaticinatores consuluit, cum eo, qui responderit, capite punitur. Idem etiam alibi *eod. lib. tit. ad leg. Cornel. de sicar.* magicæ artis conscios summo supplicio affici, hoc est, aut bestiis subiici, aut cruci suffigi; ipsos autem magos vivos exuri; libros item magicæ artis apud se neminem habere licere, & eos penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, combustisque his publice, in insulam deportari, humiliores capite puniri. Et non tantum, inquit, professio hujus artis, sed etiam scientia punita est. Hoc prætextu, quod magam criminarentur Angli, & ut veneficam, Joanna puella virgo, quæ auxilio fuerat Carolo Regi Francorum, in Compendii civitate capta, viva jussu Semseretensis ducis exusta est, Polyd. Virgil. *l. 23. histor. Angl.*

Mitiores leges secundum hæc tempora videntur, quæ olim inter Salicos, & Ripuarios contra maleficos positæ erant, graviores certè tunc, cùm audiendi facultas tanta, ut nunc est, non erat, & plus reverebantur homines pecuniarias pœnas, quàm nunc capitales. Proinde in Salica *lege tit. de malefic.* §. 2. hæc: *siqua mulier alteri, ut infantem habere non possit, maleficium fecerit, duorum M. denariorum, qui faciunt solidos 62. cum dimidio culpabilis judicetur.* Et rursum *in* §. *fin. eod. tit. siquis alteri aliquod maleficium superiactaverit, sive cum ligaturis in aliquo loco miserit, duorum millium denariorum, qui faciunt solidos 62. cum dimidio culpabilis judicetur.* Et in legibus Ripuariæ *tit.* 81. §. 1. *de malefic. siquis vir, seu siqua mulier Ripuaria per venenum, seu per aliquod veneficium aliquem perdiderit, Virgild componat.* Et rursum §. 2. *eod. tit. Si non mortuus fuerit inde, sed debilitatus* 100. *solidos solvat.*

In Codice legum Unisigothorum sic etiam scriptum est: Ut sive ingenuus, sive servus utriusque sexus, qui in hominibus, vel brutis animalibus, omnique generi, quod mobile esse potest, seu in agris, seu in vineis, diversisque arboribus, maleficium, aut diversa ligamenta, aut etiam scripta in contrarietatem alterius excogitaverit facere, aut expleverit, per quod alium lædere, vel mortificare, aut obmutescere velit, aut damnum, tam in corporibus, quàm in universis rebus fecisse reperiatur, ducentis flagellis publice verberetur, bona confiscentur, recludatur &c. *lib.* 4. §. 1. *&* 3. *de malefic. lib. 6. Cod. Uvisigoth. tit.* 2.

Tiberius Cæsar, etsi Thrasillo astrologo peritissimo quotidie uteretur, ac singulis diebus vaticinia acciperet, tamen re accurate considerata, cùm aliquando per somnium visus fuisset cuidam pecuniam dare, hominem interemit, quod intelligeret sibi per magicam artem dæmonem immissum fuisse, reliquosque omnes astrologos, magos, aut quicunq, alio auxilico divinationes exercerent, exteros necavit, cives, quos prius Augusti neglexerant, extorres fecit, Dio Cass. *lib.* 57. Augustus enim Octavianus anno 764. interdixerat vatibus, ne absentibus arbitris, vel coram aliis de morte prædicerent, idem *lib.* 56. Soranus, quod usus artibus magicis diceretur opera filiæ suæ, factis Nerone ægrotante sacrificiis, occisus est, Dio *in Nerone.*

Addamus & pœnas, non solum ex legibus tantum humani juris, sed etiam divini. Lex divina in primis jubet omnes maleficos, & incantatores interfici Levit. 20. verbis superius relatis. Et iterum: *Vir, vel mulier, in quibus spiritus Phytonicus fuerit in eis, inquit Dominus ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei, vel divinus fuerit, moriatur, lapidibus obruent eos.* Et Deuteron. 18. *v.* 11. *Non sit maleficus, nec incantator, nec qui Phytones consulat, nec divinos, &c. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelus delebit eos.* Saul erasit, dum probe imperabat, magos & ariolos, & phytonissas de terra, mortique adjudicavit 1. Reg. 28. licet postea ipse improbus phytonissam consuluerit. Quod ut ad mortem ejus, & in signum translationis regni in Davidem notat Sacra Scriptura 1. Paralip. 10. Quemadmodum ob consultos divinos, & ariolos mortuum fuisse alium Regem Ochosiam narrat 4. Reg. 1. Minatur Deus in Apocalypsi *cap.* 9. divino regno se expulsurum veneficos, & alibi per D. Paulum ad Galat. 3.

Jure Civili Constantinus Imperator aruspices, Sacerdotes divinos, & eos, qui eis ministrant, jubet ab omnibus domibus excludi, aliter concremari, & eos, qui advocaverint suasionibus, vel præmiis, bonis exutos deportari, *l. nullus C. de malef. & math.* Et in Chaldæos, magos, aliosque maleficos, aruspices, mathematicos, divinationis curiosos gladii supplicium decernit *l. nemo aruspicem eod. tit.* Et pro confessione & si convincantur, equuleum, ungulas sulcantes latera, aliaque tormenta statuit, *l. & si excepta C. eod. tit.* nulla dignitatis habita ratione. Et lege Cornelia de Sicariis tenetur qui magicis susurris usus fuerit §. *item lex Cornelia de Sicar. de public. judic. apud Just.* Sicut qui mala sacrificia fceerit, habueritve, ut ait Modestinus *l. ex Senatusconsulto ff. ad leg. Cornel. de sicar.* cujus pœna mors, aut deportatio *l.* 3. *& l. pen. eod.* Morte etiam dignus qui se paganorum sacrificiis polluerit *l.* 2. 3. *&* 4. *C. de pagan. & Sacrif. eor* Quemadmodum & isti divini & sortilegi faciunt & magi qui adhuc eo sunt detestabiliores, quod sæpe sanguine humano impiissima, & execranda sua peragant sacrificia, quemadmodum Didius Iulianus Imperator à militibus Romanorum pretii addictione factus, plures pueros occidit causa magicarum artium, ut si forte quod futurum erat præcognovisset, posset avertere Xiphil. ex Dione *in Didio Juliano.* Nam si veneno, vel pharmaco, vel alio modo necem conciliaverint, homicidarum pœnis puniendi sunt, de quibus in criminibus de veneficis, & legis Iuliæ de sicariis, & alibi disserunt Doctores, & in singulis speciebus postea istius vanitatis pœnas aliquas usurpatas, annuente Deo, dicemus.

Canonico, quia Ecclesiastica disciplina non infert pœnam mortis temporalis, seu, ut dicunt sanguinis *cap.* in Archiepiscopatu de raptor. *can. unum solum* 23. *quæst.* 5. aliæ constitutæ sunt pœnæ. Nam Clericis consentientibus sortilegis, Magis, pœna imponitur pœnitentiæ quinquennalis, suspensio Ordinum, & privatio beneficiorum *cap.* 1. *& fin. de sortil. can. non licet cum tribus sequentibus* 26. *quæst.* 5. si autem malefici esse convincantur, remittuntur ab Ecclesiastico Judice ad Curiam secularem condemnandi, & puniendi, ut de hæretico pertinaci statutum est, *cap. super eo de hæret. in* 6. Novit enim jus canonicum ex jure divino sacrificantes diis alienis esse morte tollendos *can. si audieris* 23. *quæst.* 5. cujusmodi sunt Lamiæ, quæ dæmonibus obsequium præbent. Atque si ita impius reperiatur presbyter, qui inventus sit cum abusu Sacramentorum sortilegio operam præbere, gravissimis existimamus dignum pœnis, ut pote gravissime peccans, vel irreverenter sacramenta pertractando, vel aliud immiscendo, illis alienum *cap. de homine de celeb. missar. can. nihil in Sacrificiis de consecr. d.* 2. Veluti si super characteres, aut supra maleficia Missas celebret, cùm alioquin & qui Sacra profanat, etiam ignoranter, ut si palla, quæ in altari fuerit, mortuum involvat, vel eam negligenter habuerit, si diaconus sit, triennio, sexque mensibus à Dominico removetur altari, gravi percussus anathemate; presbyter decem annis & sex mensibus excommunicatur *can, nemo per ignorantiam de consecrat.*

crat. d. 1. Sacerdos etiam inimicitiæ ſauciatus, ſi miſſam pro requie defunctorum promulgatam, fallaci voto pro vivis ſtudet celebrari, ut mortis incurrant periculum, tam ipſe ſacerdos depoſitus ordini ſui gradu, quam ille qui ad talia peragenda eum incitaſſe conſtiterit, exilii perpetui ergaſtulo relegari debent. *can. quicunq; 26. quæſt.* 5. Jure ex Concilio Toletano 11. *c.* 7. adde *l. nulli magicis C. de malef. & mathem.* cui junge item *l. Cornelia de publ. judic. apud Juſtin.* Qui etiam aliquid fecerit, vel ad potandum alicui dederit explendæ libidinis cauſa vel odii meditatione, ut non poſſet generare, aut concipere, aut ei naſci ſoboles, ut homicida puniendus erit. *cap. ſi aliquis de homic.* Ejus veneris ſunt maleficia, quæ ſteriles, & arctas mulieres faciant, & viros ad coitum impotentes, ut *in can. ſi per ſortiarias* 13. *quæſt.* Jure civili pudicos animos in libidinem deflectentes magicis ſeveriſſima ſententia puniuntur *l. eorum eſt C. de malef. & mathem.* Qui mala ſacrifiia fecerit, vel habuerit, pœna legis Corneliæ, quoque de ſicariis *l. ex Senatus conſulto ad leg. Cornel. de ſicar.* De ſacris vaſibus quoque, & aliis rebus, Dei cultui conſecratis non profanandis, jura ſanciunt aperte *can.* altaris, *can.* veſtimenta, *can. in Sancta, can. ad nuptiarum de conſecr. d.* 1. Et Deus docuit, quantum iraſcendum ſit in hæc profanantes ex ultione, quam ſumpſit de Balthaſare Daniel. *cap.* 5.

Narrat hiſtoria Gallica *au Roſier hiſtor. fol.* 120. *p.* 2. *vol.* 2. in pago quodam apud Sueſſones, fuiſſe presbyterum quendam, qui vindictam cùm quæreret inimicorum, ſortilegam conſuluit ea de re, illam autem ei perſuaſiſſe, ut bufonem more chriſtiani hominis baptizaret, eique inter baptizandum Joannis nomen imponeret, dehinc ut hoſtiam conſecraret, & eidem edendam porrigeret. Quod ut factum, illa eum bufonem membratim diſcerpſit, & ſortilegium additis verbis, confecit, quod juſſit deferri in domum inimicorum presbyteri, unde accidit eoſdem interiiſſe. Eo autem ſcelere detecto, flammis veneficam conſumptam anno Domini 1460.

In legibus Vviſigothorum hæc lex eſt iiſdem verbis *l.* 3. *de malef. lib.* 6. *C. Uviſigoth. tit.* 2. *Malefici, & immiſſores tempeſtatum, qui quibuſdam incantationibus grandinem in vineas, meſſeſque immittere perhibentur, & ii, qui per invocationes dæmonum mentes hominum conturbant, ſeu qui nocturna ſacra dæmonibus celebrant, eoſque per invocationes nefarias nequiter invocant, ubicunque à Judice, vel actore, vel procuratore loci reperti fuerint, vel dejecti, ducentis flagellis publice verberentur, & decalvati deformiter decem convicinas poſſeſſiones circuire cogantur inviti, ut eorum alii corrigantur exemplis. Quos tamen Judex, ne ulterius evagantes talia facere permittantur, aut in retruſione faciat eſſe, ut ibi accepta veſte, atque ſubſtantia, ita vivant, ne viventibus nocendi aditum habeant, aut regiæ præſentia dirigat, ut quod de illis ſibi placitum fuerit, evidenter ſtatuat. Ii autem, qui tales conſuluiſſe reperiuntur, in populi conventu ducentorum ictus accipiant flagellorum, ut impuniti non remaneant, quos culpa reatus ſimiles accuſat.*

Et iterum alia lege *d. lib.* 6. *tit.* 2. *l. fin.* divinos, & conſulentes eoſdem quinquagenis verberibus coerceri jubetur. Vult & alia lex *l.* 1. *eod. tit.* hos, & qui reſpondent, & conſulunt de morte, vel vita alterius, ingenuos flagellis cæſos, & in ſervitutem redigi, bonis omnibus fiſco delatis, ſervos diverſo genere pœnarum afflictos, in tranſmarinas partes tranſferendos vendi.

Omitto hic recenſere judicia Dei de his hominibus quotidie apparentia. Vix enim eſt auditum, neque unquam vidi ullum hominem iſtis ſceleſtis artibus deditum, quin miſere vel vivens diſcruciaretur, vel miſere & ſummo cum horrore perierit adſtantium. Tandem enim dæmon eos, quibus inſervit, improviſo caſu tollit, ne ſi cogitandi mora illis præbeatur, à laqueis effugiant. Sic Execeſtus Phocenſium tyrannus, duos geſtans incantatos annulos, ex quorum eliſione mutua, & ex ſonitu tempus gerendarum rerum commodum captabat, interfectus eſt dolo, etiamſi ei prius illud ſignificaſſet ſonitus, ut ait Ariſtoteles in republ. Phocenſ. & refert Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *ſtromat.* Blanditur primum iis, quos decipere vult Satan, & linit mortis poculum dulcedine quadam ambitionis, vel voluptatis, pollicetur ſuperbis & gloriæ avidis mille modis ſe effecturum, ut à Magnatibus, & Principibus impetrent quæ velint; veneriis mulierum decipiendarum oſtentat artes; curioſis divinandi artem; crudelibus roboris & contra arma adverſariorum plura amuleta. In ſumma, ſingulis ratione affectionis propria, & accommoda ſe poſſe mentitur. Interim autem ſubjicit impietatem, & involutis artibus clavis adamantinis figit greſſus in ſcelere. Atque ubi jam quæ molitus erat effecit, miſeri homines, dum norunt ſe jam captos, deſperatione quadam acti, contemplantes poſtea, quæ impie geſſerunt, triſtes ſemper & pavidi degunt, & propria conſcientia ſceleris, & à dæmonis imperio torti, ſibi nunquam ſatisfaciunt.

Consultatio CLXXIV.

De Pœna carceris, hæreticis, maleficis, ſortilegis, aliiſque debita, ubi effata de carceribus, & carceratis S. Officii.

Pœna carceris primò imponitur hæreticis pœnitentibus & maleficis, ſive ſortilegis hæreticalibus. Iſti enim dum ad agendam pœnitentiam redire volunt, impuniti eſſe non debent, & ne iterum in hæreſim, aut in hæreticalia ſortilegia incidant, vel ne alios inficiant, ad perpetuos carceres damnandi ſunt juxta Conſtitutionem Innocentii IV. Edita anno 1254. quæ incipit, *Noverit Univerſitas*, & Conſtitutionem Friderici Imperatoris incip. *Commiſſi*, relata à Pegna, & juxta *cap. excommunicamus* 2. §. *fin. de hæret.* ubi dicitur: *ſiquis autem de prædictis, poſtquam fuerint deprehenſi, redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere damnentur.* Et tradunt Doctores, quos refert ac ſequitur Farinac. *de hæreſ. q.* 193. *nu.* 101.

Secundo imponitur illis, qui maleficia, vel ſortilegia commiſerunt, ex quibus, licet mors ſequuta non ſit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, aut animalibus, frugibus, vel aliis fructibus damnum notabile provenit. Iſtos enim muro claudi, ſive perpetuis carceribus in S. Officio Inquiſitionis mancipari, decrevit Gregorius XV. quæ incipit Omnipotentis Dei emanata 20. Martii 1623.

Malefici vero ac ſortilegi de criminibus atrociſſimis confeſſi, vel convicti, poſſunt detineri in compedibus, manicis, cippis, in carcere ita obſcuro, ac tetro, ut intra paucos dies moriantur juxta doctrinam Delrii *lib.* 5. *magicar. ſect.* 7. *ſub initio.* Quod intelligendum eſt poſtquam crimen confeſſi, vel convicti, & damnati de crimine, mortem merentur. Idem confirmat Farinac. *d. q.* 193. *num.* 19. his verbis: *Hæretici quoad pœnam poſſunt poni in duro, & arcto carcere, dummodo id fiat ab Inquiſitore de conſenſu Epiſcopi*, vel è contra, ut aperte probare videtur textus *in Clem.* 1. §. *propter de hæret,* in illis verbis: *Duro tamen tradere carceri, ſive arcto, qui magis ad pœnam, quam ad cuſtodiam videatur*, ubi Canoniſtæ,

noniſtæ, nominatim Vitalin. *num.* 34. qui duri, & arcti carceris exemplum ponit in carcere exiſtente in loco infimo, & ſubterraneo, in quo non videtur claritas ſolis, neque lunæ, & ad rem Delrius *loc. cit.* inquit, hæreticos confeſſos vel convictos, & ad mortem damnatos, poſſe retineri in carcere obſcuro, & tetro, in quo intra paucos dies moriantur.

Regulariter tamen carcer perpetuus hæretico pœnitenti, hæreticali malefico, aut ſortilego aſſignandus, non debet eſſe ita arctus, ut abbreviet dies incarcerati. Sufficit enim, ut ille vivat pane triſtitiæ, & aqua doloris. Immo qui in tales carceres abbreviantes vitam, reos pœnitentes deponeret, non evaderet irregularitatem juxta Gloſ. *in cap. ut commiſſi de hæret. in 6. in figurat. caſ. verſ. Unde iſte carcer*, Henric. Boich. *in cap. novimus num.* 4. *de verb. ſignif.* ibique Butr. *num.* 7. & tradunt Royas *ſing.* 49. *num.* 1. *& ſeq.* Campeg. *in addit. ad Zanchin. de hæret. cap.* 20. *litt.* G. Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 42. *num.* 14. & Farinac. *loc. cit. num.* 106.

Ii vero hæretici, malefici, ſive ſortilegi hæretici pœnitentes ad perpetuum carcerem condemnari non debent, qui ſponte ad S. Officium comparent, & ſua delicta fatentur, antequam accuſati, vel denunciati ſint, etiamſi metu imminentium probationum, ac teſtium ad Inquiſitores veniant.

Item neque ii, qui ſtatim poſtquam capti ſunt, tam de ſe, quam de aliis, qui complices delicti fuerunt, plene, ac integre confitentur.

Neque pariter iis, qui puro corde confitentur, priuſquam dicta teſtium publicentur, ſecus autem eis, qui poſt dicta teſtium publicata. Quia tunc jam videntur convicti, & jure optimo in perpetuum carcerem condemnandi ſunt, ut per Pegnam *p.* 3. *com.* 142. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 47. *nu.* 29. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 197. Farinac. *d. q.* 193. *nu.* 103.

Similiter ad perpetuum carcerem damnari non poteſt, qui ſolum eſt de hæreſi ſuſpectus per textum *in cap. excommunicamus* 2. *de hæret. in* 6. & docent Repert. Inquiſ. *v. Carcer*, & alii, quos ſectatur Farinac. *loc. cit.*

Poſt publicationem itidem teſtium, ſi aliquis rationabilis cauſa urgeat, poſſunt Inquiſitores cum Epiſcopis perpetuum carcerem ad tempus reducere, vel etiam omnino condonare, & in alias pœnas extraordinarias commutare ſecundum poteſtatem eis traditam *in cap. ut commiſſi de hæreticis in* 6. ubi Doctores cum Gloſſa, & Pegna *p.* 3. *com.* 145. Clar. *in pr.* §. *hæreſis num.* 7. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 16. *n.* 5. & Farinac. *ibid. num.* 104.

Ac demum non eſt imponenda pœna carceris perpetui, ſed ſolum ad tempus, prout Inquiſitoribus viſum fuerit, reis, qui de levi, vel de vehementi, non autem de formali abjurarunt, ut per Locat. *in Judic. Inquiſ. v. ſuſpicio nu.* 31. Eymer d. *p.* 3. *de quinto modo termin. proc. num.* 172. ibique Pegna, & per Royam *ſing.* 1. *num.* 21. & Farinac. *d. q.* 193. *numero* 103.

Mulier autem maga, quæ eſt nupta, & meretur carcerem perpetuum, ſi pœnitens ad miſericordiam recipiatur, non eſt ad carcerem perpetuum condemnanda, ſed conſulto ſupremo Inquiſitionis Tribunali, loco carceris aſſignanda ei eſt domus mariti, Pegn. *d. p.* 3. *com.* 142. Zech. *in ſum. p.* 1. *tit. de fide*, *rubr. de hæreſ. cap.* 11. *nu.* 8. & Farinac. *ubi ſupra numero* 105.

Sacerdos verò celebrans ſuper rebus aptis ad ſortilegia, ut ſunt hoſtia non conſecrata, circumſcripta certis notis, ac litteris ſanguineis, vel cuticula, ſive pellicula; qua infantis naſcentis caput eſt involutum, vel panis incoctus, ſive maſſa cruda, aut panis coctus in placenta, vel calamita, hiſque ſimilia; vel abutens vaſibus, aut veſtibus ſacris pallio altaris, calice, patena, purificatorio, tabernaculo euchariſtico, & hujuſmodi, vel in Miſſæ ſacrificio preces, quæ non tendunt ad Dei cultum, & animarum ſalutem, ſed potius in peccatum, obtulerit, beneficiis eſt privandus, & in carcerem perpetuum detrudendus, ut per Diaz *pr. cr. cap.* 19. Ghirland. *de ſortil. q.* 14. *&* 16. Menoch. *de arb. caſ.* 188. *num.* 12. Delrium *lib.* 5. *magic. ſect.* 16. Delbene *de offic. S. Inquiſ. p.* 2. *dub.* 229. *ſect.* 9. *num.* 7. & Souſam *in aph. lib.* 1. *cap.* 58. *num.* 10. *& ſeq.*

In ſacris verò conſtitutus Ordinibus, condemnatus ad perpetuum carcerem eſt degradandus *juxta cap. quoniam Epiſcoporum de hæret. in* 6. ac reſcriptum Urbani IV. cujus initium *Conſultus* §. *quæſtioni*, relatum à Pegna. *p.* 3. *com.* 46. ubi ſic ait Pontifex: *quæſtioni verò, qua quæritur, utrum conſtitutus in ſacris, deprehenſus in hæreſim, ac propter hoc immurandus perpetuò, prius ſit ab Ordinibus à ſuo Epiſcopo degradandus, antequam tradatur hujuſmodi pœnitentiæ, reſpondemus, quod talis, qui eſt perpetuò immurandus prius debet à ſuis Ordinibus degradari*, ac notat Eymer. *p.* 3. *direct. q.* 94. nullam eſſe differentiam inter carcerem & murum; nam pro eodem ſumitur *in cap. excommunicamus ult.* & *in cap. ut commiſſi*, & *in cap. accuſatus in fin. de hæret. in* 6. Et Pegna *loc. cit.* inquit, ſupradicta verba accipienda eſſe de degradatione reali, & actuali, non autem de ſuſpenſione ab Ordinum executione. Idemque dicendum eſt de illo, qui in perpetuum ad triremes damnatur, cum par ſit ubique ratio Quia damnatus in perpetuum ad carcerem vel ad triremes æquiparatur damnato ad mortem, ut ait Innoc. *in cap. qualiter & quando* 2. *de accuſat.*

Quæ quidem de jure vera ſunt; at regulariter ex benignitate S. Tribunalis inductum eſt, ut qui in perpetuum carcerem, vel in perpetuum ad triremes condemnantur, non ſoleant actualiter degradari, ſed tantum ſuſpendi ab Ordinum executione, ut notat Pegna d. *p.* 3. *com.* 46. de quibus plura *in conſult. de degradatione, ac alibi.*

Sortilegis autem deprehenſis in hæretica pravitate, ac pœnitentibus, eſt imponenda cum pœna carceris alia pœnitentia. Nam, ut advertit Eymer *p.* 3. *q.* 95. conſuevit S. Inquiſitionis Tribunal iis injungi, quod Cruces deferant ante ac retro, ſtent in valvis Eccleſiæ certis diebus Dominicis, & quod jejunent, ut per has pœnitentias ſatisfaciant debito, quod per culpam contraxerunt, & appareat, an ſint verè pœnitentes, & cum eas peragunt, recordentur delicti contra fidem commiſſi, ac illud deteſtentur, & defleant. In his verò pœnitentiis imponendis obſervari debet perſonarum qualitas, & gravitas major, vel minor culpæ, ac etiam ut veriſimiliter eredant Judices fidei à pœnitentibus fore peragendas, & non deſerendas *can. pœnitentes d.* 50.

Poteſt tamen pœna perpetui carceris mitigari, & in aliam commutari ex juſta cauſa ab Inquiſitoribus, & Ordinariis *juxta d. cap. ut commiſſi de hæret. in* 6. ibi: *Et illorum, qui veſtris mandatis obedientes humiliter ſtant, propter hæreſim in carcere, vel muro recluſi pœnam una cum Prælatis, quorum juriſdictioni ſubſunt, mitigandi, vel mutandi, cùm videritis expedire.* Et tradunt quamplures, quos ſequitur Farinac. *d. quæſt.* 193. *num.* 104.

Hæc autem commutatio perpetui carceris admittenda eſt, quando ſortilegus, vel maleficus, vel alius hæreticus non fuit notorie in hæreſi deprehenſus, & timor non adeſt, quod alios corrumpat, ut advertit Locat. *in Judic. Inquiſ. v. hæreticus num.* 34. Tempus verò carceris, in quo commutari poteſt carcer perpetuus, reo impoſitus, relictum eſt arbitrio Inquiſitorum, ut colligitur *ex d. cap. ut commiſſi*, & notant

notant Pegna *p.* 3. *com.* 108. Farinac. *d. num.* 104. Repertor. Inquis. *v. Carcer*, qui cum aliis, etiam docent, quod Inquisitores, etiam post sententiam possunt pœnitenti, ad perpetuos carceres condemnato, pœnam commutare, & abbreviare eorum arbitrio. Regulariter tamen cum condemnato ad carcerem perpetuum non dispensatur, nisi post annos tres. Cum condemnato autem ad carcerem perpetuum irremissibilem, non dispensatur, nisi post annos octo.

Possunt quoque, ut notat Farinac. *supra*, loco carceris imponere alias pœnas pœnitentiales, ut jejunare, Sanctorum limina visitare, errorem publice detestari, & his similia. Probatque Simanch. *de cath. instit. tit.* 16. *num.* 5. *& 6.* posse Inquisitores pœnitentibus pro carcere assignare Monasteria, hospitalia, vel alias domos religiosas. In Hispania verò ex speciali privilegio sedis Apostolicæ perpetui carceris dispensatio, vel ad tempus relaxatio, sicut & vestis crucibus signatæ depositio, solum spectat ad Inquisitorem generalem, ut per Royam *sing.* 155. *num.* 5. Simanch. *ibid. num.* 20. ac Pegn. & Farinac. *loc. cit.*

Verum, licet commutatio pœnarum, quæ imponuntur damnatis pro S. Officio in sententiis latis ab Episcopo, & Inquisitore, ad utrumque pertinent, quod observandum, est tam in processu constructo in Curia episcopali, quam in S. Officio, in causis tamen gravibus, de quibus fuit certiorata S. Congregatio generalis Inquisitionis, ipsa inconsulta non commutantur, nec mitigantur, sicuti nec absque ipsius licentia potest ullo casu fieri commutatio in mulctam pecuniariam, cùm tales mulctæ, etiam sine expressa licentia imponi non possint. Atque ita scriptum Inquisitori. Papiensi 18. Maij 1627. Qua de re *alibi* plura.

Quamvis autem carcer sit inventus ad reorum custodiam, attamen Clerici, sive Ecclesiasticæ personæ possunt in pœnam damnari ad carcerem perpetuum, vel ad tempus *per cap. quamvis* 3. *de pœn.* ibique Glossa, & Doctores, Menoch. *de arb. q.* 79. n. 10. Sayr. *in clav. reg. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 6. Aldrete *de discipl. tuen. lib.* 2. *cap.* 27. *n.* 14. & Rodriq. *p.* 2. *quæst.* 11. *n.* 4. Ac meritò quidem per jus Canonicum est approbata pœna perpetui carceris, quam non admittit jus civile, unde non est in usu apud laicos, ut ait Clar. §. *ult. q.* 70. Quia jus Canonicum in reis præcipue intendit pœnitentiam delictorum. Deus enim non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat, ad quod maxime conducit pœna carceris, quæ aliàs est gravior, quam laborare in agro, vel in alio opere publico, ut ait Glossa *in l. in servorum ff. de pœn.* Et ut Farinacius inquit *in pr. q.* 27. *n.* 2. Carcer est sepultura vivorum, consumatio bonorum, consolatio inimicorum, experimentum amicorum. Addunt Ancharanus, & ex eo Franchus *in d. cap. quamvis*, quod ubi imponitur pœna carceris ad tempus indeterminatum quod hoc intelligitur ad decem annos per textum *in l. sive ff. de pœn.* Sed melius dicitur, quod hoc sit arbitrarium, & quod pœna saltem ultra decem annos non debeat extendi.

Sed quid de frangente carceres S. Officii, & aufugiente? Vel loquimur de detento in carcere in custodiam pendente processu, vel de ibi detento in sui criminis pœnitentiam. Si primo modo, sunt qui opinantur, quod frangens carcerem, & ab eo fugiens, vel fugere, & carcerem frangere tentans, habendus sit pro convicto, & tanquam hæreticus damnari possit, secus verò si aufugerit è carcere, ostio aperto. Tunc enim non habetur pro convicto, sed excommunicatur, si in termino sibi assignato ad carcerem non reddit, & si per annum excommunicationem sustinuerit, tanquam hæreticus punitur. Ita Locat. *v. carcer n.* 16. Zanchin. *in tr. de hæret. cap.* 10. *n.* 4. ibique Campeg. *lit.* P. Mascard. *de prob. to.* 2. *concl.* 820. Farinac. *ea q.* 193. *n.* 137. aliique.

At reum, carcerem frangentem, ac fugientem non esse habendum pro convicto, neque tanquam hæreticum puniendum, docent Simanch. *in annot. ad Zanchin. cap.* 8. *& de cathol. instit. tit.*, 16. *n.* 23. Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 15. Pegna *p.* 3. *com.* 35. Param. *lib.* 3. *q.* 4. *num.* 72. *& seq.* Diana *p.* 4. *tr.* 7. *ref.* 15. Nam in hoc casu præsumendum est, fugisse carceris tædio, aut metu falsorum testium, vel tormentorum, non autem quod haberet circa fidem errorem in intellectu. Non debet tamen ob dictam fugam impunitus evadere, sed pœna arbitraria est puniendus, & si est nobilis, aut doctor, aut religiosus, vel alius honorabilis civis, custodiendus est arctius, & puniendus est durius. Si verò sit vilis, verberibus est publice flagellandus, & causa hæresis in suo statu permanet, & tractatur, aliisque pœnis arbitrariis puniri potest, ac mitius agendum est cum illo, qui ex negligentia custodis è carcere aufugit. Resultat etiam ex ipsa fuga contra ipsum indicium ad torturam, & si citatus non compareat, potest condemnari, ut ait Sesse *tom.* 4. *dec.* 471. *num.* 8. sed de his infra in Effatis.

Qui vero è carcere assignato ad adimplendas pœnitentias aufugit, illumque fregit, si statim se præsentat coram Inquisitore, vel supremo Tribunali, nulla pœna est afficiendus. Nam qui superiorem adit, non dicitur frangere carcerem, ut probant Aviles *in com. ad leg. Prætor. cap.* 18. Jacob. à S. Georg. *in l.* 1. *num.* 9. *C. de serv.* fugit Giurba *dec.* 69. *num.* 19. & Carena *p.* 2. *tit.* 17. *nu.* 77.

Si autem è carcere sine justa excusatione aufugiat, & arrepta fuga se occultat, & postea pœnitens fugæ, spontè se præsentet, & misericordiam petat, seque offerat de novo pariturum, recipiendus est, injuncta ei pœnitentia arbitrio Inquisitoris.

Si verò captus fuit, & paratus sit Ecclesiæ satisfacere, injungenda est ei major, sed non sine misericordia pœna propter fugam, ut ait Pegna *p.* 3. *com.* 146. Sed si fugiens non permittit se capi, tunc contra ipsum proceditur, sicut contra contumacem, quia ex ejus fuga non modicum oritur impœnitentiæ signum. Reputatur enim ficte conversus, & tanquam impœnitens contumax condemnari debet. Ideo citandus est per edictum, ut accedat intra certum tempus præfixum, & si non accesserit intra illud tempus, pronunciandus est excommunicatus, in qua excommunicatione, si per annum animo pertinaci perseveraverit, illo completo, tanquam hæreticus est damnandus *ex cap. cum contumacia de hæret. in* 6. Eymer. *p.* 3. *num.* 112. Pegn. *d. p.* 3. *com.* 33. 49. *&* 91. & nos *alias*.

Pœna verò carceris ad tempus in S. Tribunali imponi solet omnibus de hæresi tantum suspectis, qui de levi, vel de vehementi abjurant, quales sunt sortilegi hæreticalia sortilegia committentes, confessarii sollicitantes ad turpia in sacra Confessione, vel in Confessionario, blasphemantes hæreticaliter, conspurcantes, vel conculcantes Sanctorum imagines, mulieres, quæ vivente primo viro, transeunt ad secundas nuptias, Astrologi, & divinatores, qui de futuris contingentibus, & à libera hominum voluntate pendentibus, aliquid eventurum esse affirmant, & ejusmodi alii de hæresi suspecti, ut *in cap. excommunicamus* 2. *de hæret. in* 6. ac docent etiam Doctores communiter.

An autem damnatus ad perpetuos carceres sit intestabilis active, & passive, affirmat Capyc. *cons.* 6. *à num.* 187. allegans pro hac opinione Imolam *in l.* 2. *num.* 3. *ff. de publ. judic.* Bartol. *in l.* 2. *ff. de iis, qui pro*

non

non ſcript. hab. Bald. *in l.* 1. *C. qui non poſ. ad lib. perven. & conſ.* 448. *vol.* 1. Marſil. *ſing.* 565. Abb. *in rubr. de teſtam num.* 4. Covar. *in d. rubr. num.* 27. cum aliis multis. Moventur, quia damnati ad perpetuos carceres comparantur damnatis ad metalla, & pœna perpetui carceris morti æquiparatur, ſucceditque loco pœnæ mortis, & ſic damnatus eſt morti proximus, ut per Innoc. *incant. qualiter & quando ſub num.* 6. *de accuſ.*

Quod autem damnati ad metallum ſint incapaces ſucceſſionis active & paſſive eſt textus *in l. ſiquis mihi bona* §. 1. *ff. de acquir. hæred. l.* 3. *ff. de iis, qui pro non ſcript. hab. l. quidam de pœn. & in l. in metalla de jur. fiſci.* Id quod etiam militat deportato *per* 1. *C. de hæred. inſtit.* licet non amittat libertatem, nec ea, quæ ſunt juris naturalis, ſed Civitas, & ea, quæ ſunt juris civilis, ut *in d. l. ſiquis mihi bona, & d. l. quidam.*

Negant alii de clerico ad perpetuos carceres damnato. Nam, ut advertit Abb. *in d. rubr. de teſtam. num.* 4. jus Canonicum non imponit perpetuum carcerem in pœnam, ſed in pœnitentiam, ut *in cap. novimus de verb. ſignif. in cap. penul. de hæret* §. *ſi qui autem*, & *in cap. quamvis de pœn. in* 6. ſubditque idem Abbas *loc. cit.* hanc eſſe opinionem mitiorem, alteram veriorem. Pro hac negativa militant Albertin. *in l. aut. damnum* §. *ſervus num.* 1. *ff. de pœn.* ubi ait, quod liber damnatus ad perpetuos carceres non efficitur ſervus. Idem ſentit Bald. *in lib.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* Abb. *in cap. tuæ num.* 6. *de pœn.* Anchar. *in d. cap. quamvis eod. tit. ſub n.* 3. quem ibi ſequitur Franch. *n.* 2. & Covar. *in* 2. *tr. de teſtam. p.* 3. *nn.* 27. Comprobantque hanc ſententiam §. *quod autem auth. de nupt.* Ex qua ſumpta eſt *auth. ſed hodie* C. *de donat. inter vir. & ux.* ubi ſancitum fuit, quod nullus hodie bene natus ex ſupplicio, nec ſi fuerit damnatus, efficiatur ſervus pœnæ. Cum verò Innocentius *loc. cit.* æquiparet pœnam perpetui carceris pœnæ damnationis ad metallum, vel deportationis, hoc diſplicet Ancharano in *d. cap. quamvis de pœn. n.* 3. & Francho *n.* 2. quia non habet locum perfecta æqualitas. Nam neque hujuſmodi pœna carceris perpetui per ſe reddit aliquem inteſtabilem, ſive inhabilem ad teſtimonium præſtandum, neque inducit confiſcationem bonorum, cùm ſatis ſit, quod operetur effectum, ad quem fuit inducta, niſi ex genere delicti, propter quod imponitur, aliud inducatur.

Porro quod damnati ad carceres perpetuos ſint capaces legati alimentorum, nequit controverti per textum *in d. l. quidam ff. de pœn. & in d. l.* 3. *ff. de iis, qui pro non ſcript. hab.* juncta Gloſſa *v. alimentorum, l. is, cui annua de alim. & cib. leg.* ubi etiam Gloſſa *v. præcedentium*, & firmant Cordub. de Lar. *in l. ſiquis à liberis* §. *unum n.* 4. & 5. *ff. de liber. agnoſc.* Anton. Quexad. *div. quæſt. jur. cap.* 22. *n.* 8. Surd. *de alim. tit.* 8. *privil.* 7. *n.* 4. Caſtill. *quotid. controv. lib.* 8. *de alim. cap.* 5. *n.* 3. *& ſeqq.* & Sanchez *in decal. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 24. *n.* 41. ubi ait, quod licet hæreticus ſit incapax aliorum legatorum, eſt tamen capax legati alimentorum, allegatque Specul. *tit. de execut. ſent.* §. *ſequitur videre n.* 11. Surd. *loc. cit. tit. ij. q.* 33. *num.* 8. ac Molina *de juſt. & jur. tom.* 1. *diſp.* 154. *col.* 2. *verſ. de jure civili.*

Cùm *in cap. ut Inquiſitionis de hæret. in* 6. præcipitur Magiſtratibus ſecularibus, ut reos S. Officii ducant, vel duci faciant, ubi per viros catholicos ab Epiſcopis, ſive Inquiſitoribus deputatos ſecure cuſtodiantur, hinc ſequitur hoc eſſe verum etiam de carceratis in foro ſeculari pro quocunque enormi delicto, & quod iſti etiam ad Tribunal S. Officii remitti debent quandocunque ob negotium fidei petantur. Quod & ſtatuit B. Pius V. in decreto, cujus initium, *Sanctiſſimus*, cujuſque meminere Simanch. *de cath. inſtit.* Pegna *in addit. ad tr. de ſtrig.* Jo. de Senc *de inhib. cap.* 30. *n.* 52. Quomodo autem Judex fidei, terminata fidei cauſa, teneatur reum remittere in hoc caſu ad Judicem laicum, ut illum in cauſa ſibi propria judicet, *alibi* diximus.

Eſtque advertendum, quod *d. textus in cap. Ut Inquiſitionis* dicit, hos in S. Officio reos eſſe cuſtodiendos caute ac diligenter per viros Catholicos, quia in hoc Judæi, Saraceni, aliique infideles, tanquam ſuſpecti, & inhabiles ad hanc cuſtodiam habendi ſunt. Habeturque etiam ex dicto textu, quod S. Officium proprios carceres habere poteſt, ut notat ibi Gemin. *num.* 3. Idemque habetur *ex Clem.* 1. §. *ſane, &* §. *porro*, ubi Canoniſtæ, ac docent Eymer. *p.* 3. *n.* 75. ibique Pegna *com.* 18. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 16. Zanch. *cap.* 8. *n.* 4. Sylveſt. *v. hæreticus n.* 9. Locat. & Repertor. *v. Carcer*, aliique relati à Farin. *de hæreſ. q.* 185. *n.* 8.

Cæterum carceres virorum ac mulierum debent eſſe diſtincti, Gloſſa *in d. cap. quamvis, v. expedire de pœn. l.* 3. *C. de cuſtod. reor.*

Quoniam autem aliquantum jura civilia à Pontificali in pœnæ carceris definitione differunt, cogor, præter alibi dicta, paulo altius hujus materiæ incunabula repetere, tum etiam quia carcerum frequentiſſimus uſus eſt. Varro *lib.* 4. *de lingua lat.* carcerem à coërcendo dici tradit, quod incluſi exire prohibentur. In hoc pars, quæ ſub terra, Tullianum ideo, quod additum à Tullio Romanorum Rege. Siracuſis cuſtodiæ illæ infimæ vocantur Latomiæ, nomine de latomia translatitio, quod inibi quoque aliàs lapidicinæ fuiſſent. Et paulò poſt Varro, *in circo*, inquit, *primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres. Nævius oppidum appellat. Carceres dicti, quod coercentur equi, ne inde exeant antequam Magiſtratus miſit, oppidum, quod à muri parte, pinneis, muribuſque carceres fuerunt.* Proinde & carcer dicetur non abſurde locus omnis, in quo coërcetur quis; unde & privati, & publici carceres, autoritate privatorum, ſeu melius temeritate inſtituti, & publica *l. uni C. de privat. carc.* Atque domus propria pro carcere eſſe poteſt, dum interdicit aliquando Magiſtratus alicui, ne à domo ſua procedat, Ulpian. *in l. fin. ff. de interd.* Permittit & jus marito retinere in propria, veluti carcere, adulterum cum uxore compertum, teſtandæ rei cauſa, per viginti horas *l. capite quinto ff. ad leg. Jul. de adult.*

Palam idcirco eſt, carceres non ad pœnam, ſed ad cuſtodiam eſſe adinventos *l. aut damnum.* §. *ſolent ff. de pœn.* ut dum in ſuſpenſo eſt animus judicantium, interim rei delati ſub tuta cuſtodia retineantur, ſine pœna tamen. Nam innocentibus id eſſet miſerum, nocentibus autem non ſatis ſeverum, *l.* 1. *C. de cuſtod. reor.* Atque cuſtodia hæc publica ſine vinculis ſua natura eſt *Verum &* inquit Ulpianus l. verum eſt ff. de verb. ſignif. *in carcere clauſum non videri, neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corpori ejus ſint vincula adhibita.* Quamvis publica cuſtodia ea quoque ſit, quæ vinculis etiam retinet, Venul. *in d. l. verum eſt de de verb. ſignif.* Nam ſicuti cuſtodiæ carcerum non concluduntur, de quorum fuga non dubitatur, quive fidejuſſores dare ſiſtendi arbitrio Judicis parati ſunt, quive ea crimina commiſiſſe non dicuntur, quæ eam arguant futuram, Ulpian. *in l.* 1. *& in l. Divus Pius de cuſtod reor.* ſiqui in cuſtodia carceris ſunt, ſi is tutus ſit, beneque munitus, excubiæ, militeſve ſufficientes ſint, & crimina atrociora non ſint, & de iis adhuc non fuerit reus convictus, nec catenæ, neque manicæ, neque dura manſio adduntur. Contra, ut tuta ſit reorum digno-tio, & facilior judicati, & pœnarum executio, placuit addi, ſi de fuga, vel de evaſione periculum

immi-

immineat *l.* 1. *&* 2. *C. de custod. reor.*

In gravioribus causis itaque, dicunt ut plerunque rei causam ex vinculis, numellæque, seu manicæ & compedes injiciuntur, considerata personæ rei qualitate ac dignitate, fama bona, vel mala, paupertate ac divitiis, *l.* 2. *ff. eod. l. lege Cornelia* §. *præterea ff. ad S. C. Syllanian.*

Est in jure & mala mansio, de qua meminit late apud Labeonem, *& is in l.* 15. §. *quæstionem ff. de injur.* Ulpian. *in l. si hominem ff. deposit.* Numellæ mala mansio dici possunt, quamobrem verba illa esse in mala mansione, explicant *in ecloga* 12. *Basilicorum lib.* 31. *& lib.* 60. Prudentius extensionem mansionis innuit his verbis *ligno plantas inserit divaricatis cruribus.* Meminit de hoc supplicio Lucianus *in Toxaci*, apud Basilium, Plutarchum, & in actis Apostolorum *cap.* 16. *num.* 24. Soleas ligneas Cicero vocasse videtur 1. *Rhetor. ad Heren.* dum de quodam judicato, quod matrem necasset, agit. Mosque is apud Helvetios, ut indicat Julius Cæsar *lib.* 1. *de bello gallico*, *ea*, inquit, *res ut est Helvetiis per indicium enunciata moribus suis Orgentorigem ex vinculis causam dicere coegerunt.* Aliter Romæ factitatum in causis Lelii Scipionis. Is enim damnatus à Marco Minutio Augurino tribuno plebis cum judicatæ pecuniæ de residuis satissatisdare non posset, jussus est duci in vincula. Publius autem Scipio Africanus fratris sui nomine Tribunorum collegium appellavit, atque secundum eum judicatum refert Livius *lib.* 8. *decad.* 4. & Valerius Maximus *lib.* 4. *cap.* 1. ac Gellius *lib.* 7. *cap.* 19. sic in causa Cæsonis Quintii, Lucii Quintii Cincinnati filii, ad populum læsæ Majestatis rei facti, placuit in illius judicio pecuniis satisdari, corpus autem esse liberum, ut autor Dionysius Halicarnasseus *lib.* 10.

Cæterum, quamvis hæc sit præcipua ratio carceris, custodia, hæc tamen custodia, quia sceleratorum est, & interdum diuturna, esse non potest sine pœna aliqua, quia sine miseria, pedore, & penuria vix esse potest. Et justus metus rescissionis promissi, carceris horror injectus est, Paul. *l. qui in carcerem*, ibique Bartol. *ff. de eo, quod met. caus.* Et carcerem sic quis poterit definire, ut sit locus tutus, horribilis, delinquentium, vel debitorum custodiæ deputatus. Horridus locus, tum ratione squaloris, & miseriarum, quas ibi conclusi patiuntur, tum ratione societatis hominum perniciosorum, ut furum, latronum, homicidarum, & similium, qui ibi asservantur, cum quibus innocentia vitæ facilè corrumpitur, & mali pejores fiunt. Et accedit ad servitutem, quæ morti comparatur, non posse à loco discedere, Ulpian. *l.* 2. *ff. de lib. hom. exhib.* sic idem Ulpianus ait, interdum aliquem carceris pœnam sustinere debere *in l. Divus ff. de custod. reor.* Idipsum & Cæsares tradunt, quibusdam pœnam carceris, & vincula adesse debere *l.* 2. *C. eod.* & mala mansio dicitur carcer *d. l. apud Labeonem ff. de injur.* esseque in carcere per se miserrimum, scribit Leo *ad Alphonsum lib.* 10. *Epist.* 2. Quocirca tempus, quo quis post damnationem in exilium detentus fuit carcere, computatur in minutionem pœnæ exilii, & si in carcere exilio deputatum tempus fuerit omnino elapsum solvuntur inde rei liberi ab eo. Esse enim satis debet, ut aiunt Honorius, & Theodosius Cæsares *in l. omnes C. de pœn.* immensorum cruciatuum semel luisse supplicia, ne ii, qui diu privati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, non intra breve spatium catenarum ponderibus prægravati, etiam exilii pœna sustinere iterum compellantur. Quod ego arbitror & obtinere debere in iis, qui ad tempus in remos damnantur.

Carceres itaque omnes, quantumvis speciosi sint, pœnam sua natura habent, & libertatem minuunt, & consequenter tristem animum reddunt, non secus ac aves quædam liberæ, cavea inclusæ, canendi voluptatem amittunt, ut non mirer, quod ait Livius in 1. carcerem interiorem ad terrorem crescentis audaciæ media in Urbe ædificatum, & foro junctum, cui Servius Tullius subterraneum addidit, de quo Salustius, ad majorem scilicet terrorem, vinculaque adjecta, & loca horrida substructa, à quibus tamen abstinere debent Christiani Judices, quibus etiam cura & humanitas erga carceratos jure Civili jubetur *l. Judices C. de Episcop. aud.* Et Constantius Augustus ait *in l.* 1. *C. de custod. reor. nec sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed usurpata luce vegetari, ac sublevari, & ubi nox geminaverit custodia, in vestibulis carcerum, & salubribus locis recipi.*

Fuit & aliquando jure civili Romanorum ea ratione, quod non ad puniendos homines carcer haberi debeat, sed ad custodiendos, interdictum, Ulpian. *l. aut damnum* §. *solent ff. eod.* ne præsides damnarent in carcere continendos, vel in vinculis contineri. Verum enimvero non hoc jure perpetuò usa Roma est. Nam & Cicero carcerem dixit 3. *Catil.* vindicem manifestorum scelerum, & nefariorum. Meminit & idem de perpetuis carceribus in pœnam statutis, eamque morte graviorem ex sententia C. Julii Cæsaris 4. *Catil. Intelligit*, inquit Cæsar, *mortem à Deo immortali non esse supplicii causa constitutam. Itaque eam sapientes nunquam inviti, fortes sæpe etiam appetiverunt. Vincula verò, & ea sempiterna, certe ad singularem pœnam nefarii sceleris inventa sunt.* Et Paulo post: *Bona præterea publicari jubet, vitam solam relinquit nefariis hominibus, quam si ademisset, multas uno dolore & animi & corporis & omnes scelerum pœnas ademisset.* Refert. Val. Maximus *lib.* 6. *cap.* 3. C. Vatinium alii legunt Vectienum, quod sinistræ manus digitos sibi, ne militaret bello Italico, amputasset, publicatis omnibus bonis, à Senatu æternis vinculis puniendum adjudicatum. Tempore Amulii Latinorum regis, qui præcessit Romulum, carcerem fuisse in pœnam perpetuum colligitur quoque ex Dionysio Halicarnasseo *in* 1. *antiq.* qui de Ilia scribens, ait: *Sunt qui confestim eam necatam puellam tradant, nec desunt, qui malint conjectam in occultum carcerem, eumque perpetuum. Unde necatam esse vulgo traditum est.* Tempore Marii, non vita, sed mors in beneficio erat posita, Val. Maxim. *lib.* 6. *cap.* 8. dum agit de quodam servo Caii Marii, eratque vita morte acerbior, Apollonius Tyaneus *apud Phil. lib.* 1. *de vita Apollonii*, consultus à rege Babiloniæ de pœna imponenda eunucho, qui deprehensus fuerat unà cum regiis pellicibus cubans, nihil statuendum amplius censuit, quàm ut viveret, nec veniæ causa, sed supplicii, quod ipsum si vixisset, comitaretur. *Si enim*, inquit, *in vita permanserit, ô Rex, difficilia, & toleratu aspera multa feret, nec cibo, nec potu utens, nec spectaculis quæ te, tuosque delectant, fruens. Saliet insuper in eo cor frequenter, è somno excitabitur. Quis igitur sic viventi morbus non aderit? Quave pestis viscera non laniabit? Quod si non nimium vitæ amator sit, ipse te sæpius rogabit, ô Rex, ut se interficiat, aut sibi ipse mortem consciscat, præsentem diem deplorans, quod non statim sibi mori contigerit.* Severianus cum tanquam suspectus, jussus fuisset ab Adriano Imperatore occidi, priusquam jugularetur, ignem poposcit, atque incenso thure. *Vos, inquit, ô Dii testor, me nihil mali commisisse. Adriano tantum hoc imprecor, ut cum mori cupiet, non possit.* Et ita contigit pro gravissima pœna, Xiphil. *ex Dione in Adriano.* Sic Nero se occidendo, latitans cùm noluisset eum libertus rogatus occidere, mœstissimus dixit: Ergo ego nec amicum, neque inimicum habeo? Idem *in Nerone.* Hoc & conquestus quod non posset mori Mithridates, Dio

Caff.

Caſſ. *lib.* 37. *hiſt. Rom.* præ ſenectute non valens ſibi vulnus lethale fingere, nec veneno poſſet offendi, cùm perpetuò fuiſſet antidotis nutritus.

Inter pœnas Julius Pollux *lib.* 8. *onomaſt.* annumerat & carceres, & ſtigmata, & columnam. Et Emanuel. Comnenus Orientis Cæſar, *lib.* 1. *Orient. jur. in* 8. *Conſtit. de homicid. voluntariis*, eum, qui homicidium ſpontè ac præmeditate perpetraverit, cuſtodiæ perpetuæ adjudicat. Fuiſſe & ſpeluncam, in quam conjiciebantur malefici apud Spartiatas, teſtatur Thucydides *lib.* 1. ubi ait ſcholiaſtes, Cæadas eſſe locum quendam apud Lacedemonios, in quem ſolebant ſontes conjicere, & ubi ſecundum Alex. ab Alexandro *lib.* 3. *genial dier. cap.* 5. damnati cogebantur mortem oppetere. Meminit & Pauſanias in Miſſeniacis, ſicut & legimus Athenis Cæadas fuiſſe barathron, & Suidas teſtatur Cæadas apud Lacones, & Siculos fuiſſe regiam cuſtodiam. Apud Perſas autem domicilium cineribus plenum, & in Cæadam conjectos maleficos. Et Athenis barathrum locus profundiſſimus anguſti oris, & fundo lato & carnoſo *Cæl. Rhod. lib.* 9. *tit.* 34. in quem deturbabant ſontes, morti addictos. Certe locus ſupplicii verè potius, quàm carceris, niſi & ibi vita miſerior morte, quibuſdam alimentorum ſubſidiis, ad mala patienda prorogaretur, donec paulatim tabe reſolveretur. Similes his Romæ Scalæ Gemoniæ, ad quas corpora damnatorum, impacto unco, trahebantur.

Erant & alia genera carcerum, & loca diverſa illorum, quæ explicat idem Rhodiginus *lib.* 17. *cap.* 8. & 9. Latomiæ erant etiam Siracuſani carceres, opus ingens, ut ait Cicero *in prætura urbana act. ult.* magnificum Regum, ac Tyrannorum ex ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, & multorum operis penitus exciſum. Nihil tam ſeptum undique, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. Iſti carceres hypogea, ſeu loca ſubterranea erant, ex quibus exſciſſi erant lapides, vel eruta terra. Erant & ſaxifodinæ. Poſſumus & talia dicere loca, Infernus, id eſt inferiora loca, qualia & fuiſſe Romæ quoque colligere licet ex Juriſconſultorum reſponſis, qui de illis meminerunt *l. ſuccurritur ff. ex quibus cauſ. mai. l.* 1. §. *fin. ff. de aleæ luſu*, & *aleat.* Decas erat etiam apud Lacedemones in carcere locus; in quo morte damnatos ſtrangulare conſuetudo fuit, ut autor Plutarchus *in vit. Aegid.*

Ex his autem omnibus neceſſarium eſt colligamus diſtinctionem Carcerum ſecundum Platonis ſententiam *lib.* 10. *de legib. prope finem*, alios eſſe detentionem tantum, alios ad caſtigationem, alios ad ſupplicium. Verba ejus ſunt: *Delati Magiſtratibus, & condemnati rei omnes carceribus contineantur. Tres verò ſint in civitate carceres. Unus pluribus communis in foro rerum venalium, ut multi, ne fugiant, cuſtodiantur. Alter ubi cœtus eorum ſit, qui nocte congregantur, correctionis nomine appellatus. Tertius in media regione, ubi quàm maxime deſertus, ſylveſtriſque locus eſt, ſupplicii nomine notatus.* Ad cuſtodiam ſolum deputati leviori cuſtodia & moleſtia feruntur, hiſque ſolent debitores contumaces concludi, qui pedes habent pulveroſos, ut dicitur, quos licet ea ratione creditoribus apprehendere propria autoritate ac retinere *l. ait prætor* §. *ſi debitorem, ff. quæ in fraud. cred.* & in carcerem trudere, donec exolvant uſque ad noviſſimum quadrantem. Quod & juris antiqui judicium eſſe videtur ex his, quæ apud D. Matthæum ſcribuntur *cap.* 18. & ex lege duodecim Tabularum, Gellius *lib.* 20. *cap.* 1.

Si contumaces autem non ſunt, nec malæ fidei, non licet in carcerem ducere, ob æſque, aut debitum etiam fiſcale, perſonæ moleſtiam inferre jure civili, quo utimur, *l. nemo carcerem, C. de exact. trib.* Idipſum & apud Athenienſes obtinuit, ut ex Plutarcho liquet *in vita decem orat.* Et maxime vera in mulieribus, quæ pro nulla cauſa pecuniaria carcere concludi poſſunt, *auth. hodie C. de cuſtod. reor. auth. ſed hodie C. de offic. div. Jud.* §. *neceſſarium ut nul. lic. hab. loc. ſerv.* pro crimine verò tantum poſſunt, tamen in loco ſeparato à carcere virorum, ut dictum eſt.

In hoc carcere quoque capti ob crimen, antequam peragantur rei, poſſunt concludi, ſed poſtmodum ſi criminis aliqua videatur ſuboriri probatio, in alium carcerem transferuntur tutiorem, vel duriorem inter reos cuſtodiendi, injectis, ſi opus eſt, vinculis. Vulgò enim diffamatus, ut tradit Angel. *in l. ſi longius,* §. *ſi filius ff. de judic.* de crimine, incarcerari poteſt, antequam proceſſus inquiſitionis inſtruatur, & poſt captionem plenior fit inquiſitio. Communis hæc reorum habitatio, niſi ſi de ſociis ſceleris unius fuerit ſuſpicio, quo caſu cuſtodia horum ſeparatur, ne colludendo inter ſe aliquas fallacias, falſaſque rationes excuſandi delicti commentari, machinarive poſſint, atque ideo ſeparandos juſſit Carolus V. Imperator *in conſtit. de capital. cauſ. edita art.* 11. quam ex ſermone germanico in latinum vertit Juſtinus Gobletus.

Carcer caſtigationis, ſive admonitionis levior eſt, in quem detruduntur temporali quadam pœna leviorum criminum rei ut reſipiſcant. Hujuſmodi carceres profundi, obſcuri, ibi vincula, nervi, compedes, in quos aleatores Ulpian. *in l.* 1. §. *fin. ff. de al. us. & aleat.* blaſphemi, contumaces parentibus, & his ſimiles ſolent mitti, jejunio ad modicum tempus ſociato, vel pane ſolo caſeario, & aqua præbitis. Hunc carcerem primus ad terrorem ædificavit Romæ Ancus Martius, quartus Rex Romanorum, ut ſcribunt Livius *in* 1. & Plinius *de vir. illuſtr.* Tribuit hoc tamen Tarquinio Superbo inventum Eutropius *lib.* 1. *de geſt. Roman.* ſicuti & inventionem fuſtium, vinculorum, Latomiarum, catenarum, exilii, ac metalli. Jus & poteſtas iſtius carceris, qui ad pœnam eſt, imperii eſt, ut notant Alexander, & Bartolus *in l.* 3. *ff. de juriſd. omn. Jud.* Ideo non conceditur civilibus Magiſtratibus *l. ea quæ ff. ad munic.* §. *nullum auth. de defenſ. civit.* cum tamen, ſi ad cuſtodiam ſint tantum carceres, minoribus quoque concedantur, quia juriſdictionis ſunt §. & *judicare auth. eod.* Inde non modicum beneficium exiſtimarunt antiqui, pietatis ac religionis cauſa, ſolvere vinctos à carcere, & veluti pœnam eis illam levare, ac remittere, ſi graviorum criminum rei non ſint, in die Paſchatis *l. nemo C. de Epiſc. aud.* quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus reſurrexit, ſolutis mortis vinculis. Quemadmodum & apud Judæos in memoriam liberationis captivitatis Ægyptiacæ, tempore, quo ſuum Phaſe celebrabant, ſolvebant ex reis, etiam maximis, unum à carcere, & pœnam eidem remittebant, Joan. *cap.* 18. & Matth. 27. Et apud Theſſalos die feſto, quem Pelorium dicebant, vincti de carcere dimittebantur, & in convivium admittebantur ob memoriam beneficii à Peloro quodam recepti, ſicut narrat Athenæus *lib.* 14. *dipnoſoph. c.* 17. poſt Bathonem Sinopæum *in orat. de Theſſal.* ſolent & hodie in die Paſchatis quoque, vel feria ſexta paraſceves à Principe indulgentiæ, & abolitiones criminum reis concedi. Et dum is etiam aliquas perluſtrat civitates carcere detentis pro jucundo ejus adventu veniam delictorum impartitur. Atque Licinius Rufinus juriſconſultus reſpondit, ſi victum, aut ſtratum inferri in carcerem quis judicato non patiatur, utilem in eum pœnalem actionem dandam eſſe, vel ſecundum alios injuriarum actionem in eum dari poſſe, *l. ſi victum ff. de re judic.*

Carceres quoque in ſupplicium dati ſunt jure Civili ac pontificio, in quo & perpetui. Nam receptum eſt, ſervum pœna perpetuorum vinculorum damnati

Romano

Romano jure posse, *l. servus ff. de pœn.* Liberos autem minime, *l. incredibile*, *C. eod.* Callistratus *in l. mandatis ff. eod. tit.* Jure pontificio & perpetuus, & temporalis ob scelera in Ecclesiastici fori homines, concessus carcer, *cap. quamvis de pœn. in 6. cap. un. eod. in extravag. com.* Felin. *in cap. qualiter* 2. §. *fin. num.* 20. *de accus.* Quia semper Ecclesia sperat conversionem & pœnitentiam delinquentium, nec vult cum Principe suo Deo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur & vivat, Ezech. *cap.* 18. *can. hi, qui* 3. *q.* 4. *can. hi, quibus* 23. *quæst.* 8. §. *ut non luxur. con. natur. auth. coll.* 6. Neque supplicium mortis temporalis Ecclesia infligit, neque judicium infert sanguinis *cap.* in *Archiepiscopatu de rapt. cap. Clericis*, & *cap. sententiam*, *ac Cler. vel monach. sec. neg. se imm.* Ideo grave scelus perpetuo carcere plectit ad agendam pœnitentiam reum includendo, ut commissa defleat, & deflenda ulterius non committat *cap. novimus*, *cap.* 27. §. *fin. de verb. signif.* Notant & Interpretes Innoc. *in d. cap. qualiter de accus. col. penul.* hanc pœnam carceris perpetui pœnæ damnationis in metallum, impositæ à jure civili æquari, & Panormitanus tradit *in cap. tuæ de pœn.* quod ubi pro delicto imponitur pœna mortis jure civili, tunc jure pontificio depositus detruditur in carcerem perpetuum. Vide pugnantia apud Diaz *in pr. cr. can. cap.* 129. Nam in hoc vitæ parcitur. Et iccirco carcer ille non debet esse ita horridus, ut intra paucos dies, vel aëris defectu, vel pedore, sive cœno, vel cibi defectu conjectus moriatur, Panorm. *in cap. à nobis de apost.* alioquin Episcopus vel Judex talem decernens, fit irregularis, Bald. *in l. pen. C. ad leg. Aquil.* Cardinal. *in Clem.* 1. *de pœnit. & remiss. q.* 7. Felin. *in d. cap. qualiter* §. *fin. num.* 25. *de accus.* Quamvis enim hæc pœna similis sit morti, tamen mortis naturalis non est, sed civilis, ut nec qui ea damnantur testari, neque capere ex testamento possint per Bald. *cons.* 418. *vol.* 1. de quo tamen supra.

Effata autem de carceribus, & carceratis S. Officii adduximus *in* 6. *tomo.* Illum adi.

CONSULTATIO CLXXV.

De Detrusione in Monasterium, ac de stigmatum inustione.

POtissima Ecclesiasticarum personarum habentium jurisdictionem cura in eo versatur, ut omnibus modis, quibus fieri possit, contendant delinquentes à scelere revocare, & pertinaces, sive contumaces in iter, à quo aberrarunt, reducere; mortemque naturalem nunquam infligunt, expectantes, ut aliquando resipiscant. Proinde & Monasteriorum, & carcerum perpetuorum pœnam adinvenerunt, vel usurparunt, expectantes, si has inter moras vivendi, inclusos peccasse pœniteret.

Monasteria per se loca referunt solitaria, semota ab omni hominum secularium societate, & ab his, quæ mentem à Dei contemplatione avocare possunt *can. Luminoso*, 18. *q.* 2. sicut & Monachi nomen solitarium, tristemve significat, *can. placuit*, & *can. si cupis* 16. *q.* 1. Vitæ austeritas, quæ in monasteriis olim esse solebat, facile ibi addictos pertrahere poterat ad vitam meliorem. Regulare olim erat, ut Episcopus assignaret Clerico, quem deposuisset, monasterium, ubi sua peccata lugeret, & amplius delinquendi submoveretur occasio, *can. sacerdos d.* 81. *cap. Clerici*, *cap.* 4. *de exces. Præl. cap. tuæ discretioni*, *cap. fin. de pœn. can. de lapsis* 16. *quæst.* 6. solebantque vel in quinquennium, vel septennium ibi concludi *cap. sicut dignum* §. *clericos de homic.* Jure civili quoque hæc pœna conclusionis monasterii recepta est, ut ex pœna adulteræ constat *auth. sed hodie C. ad leg. Jul. de adult.* Et ex pœna exauthorati Episcopi ingredientis contra prohibitionem Civitatem, à qua fuerit pulsus *in l. quicunque*, & *auth. siquis Episcopus de Episc. & Cler.* & *in l. Theodosius* §. *siquis autem de sanctis. Episc. novel.* 123. Item ex pœna ejus Clerici, qui contra prohibitionem legis tabulis lusit, vel spectaculis interfuit in *auth. interdicimus C. de Episc. & Cler.* §. *Interdicimus eod. tit. in auth.* Attamen non ideo, quod in pœnam monasterio quis includitur, monachus fit, etsi tondeatur, & habitum suscipiat, ut notat ex sententia Joannis Accursius Glos. *in d. auth. sed hodie v. habitu C. ad leg. Jul. de adult.*

Stigmata verò notæ sunt, quæ inuruntur delinquentibus, ut constet per signa ea reos fuisse criminum. Stigmata namque per se signum referunt, quæ nec perpetuò ob crimina, sed & ob alia indicanda inurebantur. Horum exempla exhibere supervacaneum puto. Sicut autem facinorosis quibusdam, hodie inuritur dorsum, ita olim in plerisque nequam idem servatum, nisi quod olim frequens erat reorum inscriptio in facie, quod pridem lege Constantini Magni abrogatum est. Noluit enim optimus Princeps partem humani corporis ad cœlestis, ut ait, pulchritudinis similitudinem figuratam, dehonestari ea deformatione. Decretum hoc Constantini habetur *l. siquis in metallum C. de pœn.* Alias ergo quorundam reorum inscriptiones nunc usurpant christiani Judices.

Sacrilegos notari stigmate mandabat his verbis Plato *lib.* 8. *de legib.* siquis sacrilegium commiserit, siquidem servus, aut hospes fuerit, in facie, manibusque crimen inscriptus, & flagellatus extra fines patrios projicitor.

Eminent inter sacrilegos blasphemi, & in perjuria temere proclives, quales multi juratores assidui. Eos S. Ludovicus Rex Francorum stigmate inuri voluit, ut scribit Jonvillæus *in actis Sancti Regis cap.* 83. & plenius Gaufridus à Bello loco Regis Confessarius in ea descriptione vitæ ejus, quam Gregorii X. jussu edidit, componens illum cum piissimo Rege Josia. Ibi *n.*31. sic habet: Plurimum anxiabatur, & compatiebatur cor ejus super pestem illam, quæ ab antiquo noxia, occupaverat specialiter regnum suum, videlicet vitium jurationum turpium, & blasphemiarum in Dominum, & in Sanctos ipsius. Zelo igitur divino permotus, & solerter cogitans qualiter hæc execrabilis noxa posset ad honorem Dei de regno suo radicitus extirpari, habito prius consilio diligenti cum D. Simone S. Ceciliæ presbytero Cardinali, tunc Apostolicæ Sedis Legato in Francia, autoritate ipsius Legati, & sua convocati sunt Parisiis Majores de Regno tam Principes, quàm Prælati, ut super hoc damnabili vitio refrenando, vel potius destruendo, apponeretur consilium, & remedium salutare. Igitur à D. Legato, facto super hac materia sermone solenni, plurimum efficace, Rex catholicus zelo sancto succensus, ore proprio fecit super hoc exhortationem devotam, & rationibus validis, & apertis subnixam. Igitur de communi consilio & assensu edidit pius Rex generale statutum, quod per totum regnum servari, & promulgari voluit. Pergit Gaufridus. Igitur post edictum hujusmodi publicatum, quidam civis Parisiensis, conditionis mediocris, inhoneste valde jurando, blasphemavit in Deum. Quem Rex justus absque misericordia cauterizari præcepit in labiis ferro candenti in peccati sui memoriam sempiternam, & ad aliorum exemplum. Super quo cum multi secundum seculum sapientes propter hoc contra Regem, verbis maledicis murmu-

murmurarent, audiens sæpe Rex magnus, & sciens esse scriptum, *Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines* juxta illud *maledicent illi, & tu benedices*, dixit verbum catholicum, videlicet, quod desiderabat potius simile cauterium sibi in labiis esse factum, & quoad viveret talem indecentiam sustinere, dummodo hujusmodi perniciosum vitium de regno suo penitus tolleretur. Hactenus Gaufridus.

Admittit & jus pontificium hanc pœnam, atque Clericis adulterantibus sigillum regium, iis ab Ordinibus dejectis, inuri characterem aliquem statuit in signum maleficii *cap. ad audientiam de crim. fals.* nempe per Judicem temporalis jurisdictionis, Glossa *in d. cap.* cum Ecclesia non inferat judicium sanguinis, ut sæpe monui. Eam inscriptionem characteris Pavinius *de visit. p. 1. q. 6. num. 30. ex d. l. siquis in metallum. C. de pœn.* ait non esse faciendam in facie. Quod concedendum. Addit vero in alia parte stigma debere ita inuri, ut sola cutis superficies deformetur citra sanguinis effusionem, ut ait notari *in d. cap. ad audientiam.* Pontifex tamen nihil tale ibi decernit, sed tantùm, ut punitio sit citra mortem. Et quoniam hæc pœna non potest non esse pœna sanguinis, iccirco est Clerico infligenda per Judicem temporalis jurisdictionis post sententiam tamen declaratoriam Judicis Ecclesiastici.

Præ cæteris autem inustum Novioduni Calvini dorsum, constat. Cùm enim ob nefandas spurcitias vivicomburio fuisset addicendus per lenitatem toti Ecclesiæ damnosam, & erga hæreticos, maxime verò erga Hæresiarcharum capita semper improbandam, ut ait Hieronymus *epist. ad Theophilum*, mulctatus duntaxat est impressione liliorum è candente ferro in dorso ejus facta, ut ex illius ævi historicis, & ex actis publicis confirmat Lessius *disputatione de hoc argumento, subtexta Consultationi de religione capessenda*, ubi fraude fratrum reformatorum hoc autoris, & ducis sui propudium horrescentium, labem factam in Archivo Noviodunensi, convincit. Videndus etiam in hanc rem in appendice de Calvino ad calcem tractatus de Antichristo, ubi propugnat quod priori loco scripserat. Aliunde item liliatum Calvini dorsum confirmat Nicolaus Romæus *in Calvini confessione ar. 6.* Fuere hæc Calvini lilia, non alba, sed nigra, ut scite lusit Petrus Alois *centur. 3.* sic canens.

Veris honos rosa, nativo quæ purpurat ostro,
Autore exeruit, te Cytherea, comas.
Æmulus & conjux tibi Cypria, Mulciber idem
Autor & ipse novi germinis esse cupit.
Hinc dextra ignipotens, ferrum molitus & ignem
Lilia Calvini tergore nigra dedit.
Fides sit penes Athorem.

CONSULTATIO CLXXVI.

De Pœna Triremium, verberum, fustigationis, flagellorum, & hujusmodi, quibus ea, & à quibus imponenda.

Damnatio ad triremes successit in locum damnationis in metallum, vel deportationis, ut per Foller. *p. 2. prax. cap. 9. n. 9.* Diaz *in pr. cap. 146. n. 3.* Salzed. *ad Diaz cap. 140.* §. sic equidem, Capic. *dec.* 1513. Farin. *q. 19. n. 14.* ad quas damnatus remanet infamis, etiam à triremibus postea liberatus, peracto scilicet tempore *per. l. ad tempus C. ex quibus caus. infam. irrogat.* Unde Urbanus VIII. in S. Congregatione S. Officii 4. Januarii 1635. decrevit, quod in posterum tam presbyteri seculares, quàm cujusvis Ordinis Regulares damnati ad triremes perpetuò, vel ad tempus, & cum effectu transmissi, finito tempore pœnæ, vel habita gratia residui pœnæ, nunquam habilitentur ad executionem Ordinum. Putarem gratiam fieri per Principem facile posse damnatis in perpetuum ad remos, ut post decennium, vel si inutiles labori sint, revocari rescripto possint: non nisi enim à supremo Principe hæc pœna remitti, & condonari potest, *l. relegati, & l. ad bestias §. ex provincia ff. de pœn.* Thesaur. *dec. 21. num. 1.* Peregrin. *de jur. fisc. lib. 5. tit. 2. num. 2.* Adeo ut nec Barones hanc autoritatem habeant, Osasch. *dec. 102. num. 1.* Farinac. *q. 6. num. 2. & seqq.* Videndum tamen, ne horum liberatio in perniciem Reipublicæ recidat, si ejus generis sint remiges, qui soluti nocere possint. Genus pœnæ est, qua homines perditi, nefarii, condemnantur ad vincula, ut vocant, nautica, aut Triremes.

Hæc pœna aliquando est perpetua, aliquando temporalis. Ista non minor septennio in ditione Ecclesiastica, non minorem esse apud suos sexennio, testatur Jodoc. *in pr. cr. cap. 151. num. 6. & seq.* Alias non possunt duces navium breviori tempore resarcire damnum ac sumptus, quos ferre debent pro advehendis, & evehendis, ac instruendis condemnatis, ut refert idem Jodoc. *loc. cit. nu. 7.* Ubi ait, quod si delicta sint talia, ut non sit imponenda pœna triremium per tot annos, tunc imponenda sit alia pœna corporalis inferioris qualitatis. Adeoque gravis est atque exosa illam perferentibus, ut plerunque decollationem Ergastulis nauticis præferant, quod illis levior videatur ob moriendi necessitatem mors quævis subita, quàm illa tam diuturna, totque suppliciis assiduis excarnificans, Jodoc. *d. cap. 151. num. 68.* ubi de remigum amictu, victu, somno, exercitiis, castigationibus, aliisque innumeris pœnis. De hac re luculentum edidit tractatum Lazar. Bozil. *de re naval.* quem composuit ad *l. 2. ff. de capt. & postlim. reverf.* & Antonii de Guevara *de muniis, laborib. & privil. trirem.*

Si in triremibus adsint remiges, qui tempus expleverint, vel alii, qui sive ab initio sint, sive post transmissionem reddantur inhabiles, isti recondendi sunt ad carceres, & aram visitatoribus inhabilium referenda sunt remigum impedimenta, præsentibus Medico, & Chirurgo, qui attestantur de eorum inhabilitate, fiuntque decreta pro illorum relaxatione juxta qualitatem delictorum ac personarum. Si enim hujusmodi condemnati detegantur statim à condemnatione, & antequam fuerint ad triremes transmissi inhabiles, sintque capaces alterius pœnæ, ut puta fustigationis, non dimittuntur impune, pœna triremium commutatur in fustigationem. Quod si non sint capaces alterius pœnæ, commutatur pœna triremium perpetuarum in exilium sub pœna ultimi supplicii, licet hæc pœna non ita rigorose infligatur in casu contraventionis, immo nunquam pro prima vice. Quod si condemnatio triremium sit ad tempus, commutatur in exilium, sed sub alia pœna, quàm ultimi supplicii, sub pœna scilicet fustigationis, si sit adæquata delicto, ac personæ, vel alia congruenti. Si imberbis, vel valde gracilis, commutatur pœna in fustigationem, si tale sit delictū, pro quo soleat infligi hujusmodi pœna.

Infirmitates verò, quæ homines reddunt inhabiles, sunt quamplures. Valetudinarii, si multum debiles sint, & tenuis corporis constitutionis, quamvis non notabili morbo affecti, & maxime qui ex non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo adhuc non perfecte convaluerint, transmittendi non sunt ad triremes, nisi postquam optime convaluerint, qui verò chronicis morbis quibusdam, ut hydrope, chachexia, febribus longis, etiam levioribus, morbo gallico, arthritide, apoplexia, paralysi,

paralysi, epilepsia, melancholia cum delirio, affectibus oculorum, nempe cæcitate, ophthalmia, & chataracta, sive suffusione, surditate, defectu dentium, hemicrania confirmata, morbis pectoris, phthisi, empyemate, sputo sanguinis ex partibus spiritualibus, fluxione à capite ad pectus salsa, & continua, angustia pectoris, asthmate, schirro epatis, & lienis, epate male affecto, fluxu epatico, ventriculo non bene concoquente, dissenteria, & lienteria, dolore colico, nephritico, iliaco, omnibus herniis, ischiade, podagra, & omni morbo, articulari, pedibus male affectis, tam vulneribus, quàm contusionibus, debilitate partium ex causa interna producta, sive ex instrumentis incidentibus, sive ex casu ab alto, sive ex sclopetis, ex quibus, in quacunque parte actio fuerit vel depravata, vel imminuta, vel abolita, ex quibus læsionibus ea non possit uti ad remigandum, polypo in naribus, & ulcere, lapide in vesica, fluxu hemorroidarum continuo, & ulceribus ani, dissolutione, & fractura ossium, fistulis, lepra, à trireme excluduntur.

Et sane conveniens est, fieri hujusmodi visitationem inhabilium; triremes namque fortes ac robustos homines ad remigandum requirunt, & idcirco, si ad eas damnati sint infirmi, non sunt transmittendi, & transmissi dimittendi sunt *l.* 2. §. *corporis ff. de vac. mun.* ubi Doctores, Paris de Put. *de syndic. v. condemnatio*, ac Thom. Actius *de infirmit. p.* 2. *v. triremes.* Sunt præterea impedimento aliis. Hisque infirmis æquiparantur debilitati, aut mutilati, qui huic muneri incumbere nequeunt, *cap. si qui testium de test. & cap.* 2. *de Cler. ægrot.* Menoch. *de arb. cas.* 60. *numero* 17. Actius *loc. cit. p.* 1. *cap.* 18. *ex numero* 8. Impossibilium enim nulla obligatio *l. si stipuler ff. de verb. oblig.* Medic. *de casib. fortuit. q.* 4. *p.* 1. Decian. *resp.* 14. *num.* 38. *lib.* 3. Cyriac. *contr.* 103. *numero* 52. Et impossibile dicitur, quod propter infirmitatem expleri non potest, Ludovic. *dec. Lucen.* 13. *num.* 32. ubi ait, quod torqueri non potest, Actius *d. p.* 1. *cap.* 9. *numero* 15. *& seqq.* Qua ratione infirmitas quoque in causa criminali excusat *l. quæsitum ff. de re judic.* Gabr. *de malef. concl.* 9. *num.* 69. Farin. *quæst.* 99. *num.* 122. & Guaz. *def.* 12. *cap.* 1. *numero* 22.

Interque inhabiles computandi sunt imberbes, non solum propter virium debilitatem, sed etiam ad evitanda scandala, quo casu commutatur pœna in aliam, arbitrio Judicis. Quare Judices abstinere debent à condemnando in pœnam triremium hujusmodi inhabiles, & ante condemnationem certiorare debent de inhabilitate supremum Inquisitionis Tribunal, ut possit impertiri facultatem in aliam pœnam condemnandi.

Interdum autem illi, qui ex gratia fuerunt ab ultimo supplicio liberati, commutata eis pœna in triremes perpetuas, apparent etiam inhabiles ad hujusmodi pœnæ satisfaciendum. In quo casu caute procedendum est in consulendo Principem pro nova commutatione. Nam licet concessum ex gratia, non debeat revocari, sed postquam est facta, ex justitia suum sortiri debeat effectum, Rot. *dec.* 33. *num.* 16. *de præb.* solet tamen Princeps respondere, si reus non est gratiæ sibi factæ capax, fiat illi justitia, sicque laqueo suspenditur. Consultius itaque est, ut qui habent hujusmodi gratias, non allegent inhabilitatem, sed potius patiantur se transmitti ad triremes, ubi aliquando etiam ii, qui creduntur inhabiles, apparent habiles. Cognita vero eorum inhabilitate, liberantur, & commutatur eis pœna.

Cùm autem damnati ad triremes sint personæ miserabiles, & ut plurimum in gravi necessitate spiritualium auxiliorum, admonendi sunt Episcopi, qui habent triremes sub sua jurisdictione, ut ad eos mittant confessarios, ac prædicatores, eosque sæpe visitari faciant à parochis. Habent enim in mare, suæ diœcesi adhærenti jurisdictionem per centum milliaria, Bertaz. *de Episcop. lib.* 4. *p.* 6. *quæst.* 34. *Felin. in cap.* Rodulphus *de rescript.* Et possunt visitare capellanos triremium, nisi obstent privilegia, Navar. *cons.* 4. *de for. compet.* Genuen. *in man. pastor. cap.* 79. *num.* 12. *& seq.*

Hac pœna triremium soliti sunt puniri ab Ordinariis & Inquisitoribus, hæretici pœnitentes, qui puniri merentur carcere perpetuo. Isti enim damnari solent in quinquennium ad triremes, ut testatur Royas *p.* 2. *de hæret. num.* 203. & Carena *p.* 3. *tit.* 13. §. 3. *num.* 33.

Sortilegi hæreticalia sortilegia, & proximi læsiva patrantes, ut ait Zanard. *p.* 3. *sum. cap.* 64. *vers. Ideo animadvertere*, & Cantera *de sortileg. cap.* 6. *num.* 6. Et sic ad triremes fuisse damnatum quendam sortilegum per septennium ob abusum Sacramenti baptismi, & quendam subdiaconum, qui pluries confessiones exceperat, refert Carena *loc. cit. num.* 45. *& seq.*

Polygami regulariter damnari solent ad triremes per quinquennium, vel septennium, si semel tantum, vivente prima uxore, aliam duxerint. Nam si ulterius matrimonium contraxerint, gravius puniendi sunt, & longiori tempore in triremibus damnandi, arbitrio Inquisitorum, ut per Carenam cum aliis *p.* 2. *tit.* 5. §. 12. *num.* 61. *&* 62. qui etiam notat cum Farinac. *de hæres. quæst.* 178. *num.* 73. in Hispania hos polygamos damnari ad pœnam triremium per decennium.

Testes, qui in foro Episcopali, ut quis possit transire ad secundum matrimonium, deponunt, esse mortuam primam conjugem, cùm sit viva, regulariter una cum polygamis ad triremes per quinquennium, vel etiam ad septennium, juxta eorum culpam, arbitrio Inquisitorum damnantur, Carena ubi supra §. 13. *num.* 67. Et eadem pœna esse puniendos testes alios, falsum deponentes in S. Tribunali, vel falsum denunciantes, affirmant Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 8. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 16. §. 6. *nu.* 9. ac Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 16.

Eadem pœna triremium damnandi sunt, qui, cùm sint in sacris Ordinibus constituti, matrimonium contrahunt, Diana *d. tr.* 7. *resol.* 5. & Castrop. *d. pun.* 16. §. 8. *num.* 4.

Confessarii ad turpia in sacra confessione sollicitantes, ad triremes damnantur, Freitas *de confes. sollic. quæst.* 24. *num.* 115. Castropal. *loc. cit. disp.* 9. *pun.* 11. *num.* 2. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 67. ac Diana *d. resol.* 7. *num.* 4. testatur fuisse quendam confessarium ad triremes per septennium ob sollicitationem damnatum. Et ita generaliter servari in praxi Inquisitionis Romanæ affirmat Bariola *de confes. sollicit. post flores Inquisit.* ac Freitas *loc. cit.*

Blasphemi hæreticales ex consuetudine, si non sint nobiles, ad triremes, alii damnantur per triennium, alii per quinquennium, alii per decennium. Eademque pœna puniuntur conspurcantes vel conculcantes Crucem, vel Sanctorum Imagines, ut tradit Carena *d. p.* 3. *tit.* 13. §. 3. *num.* 41. *& seq.* Genuens. *in pr. cap.* 18. *n.* 12. Royas *de hæret. p.* 2. *n.* 176. Pegna *in direct. p.* 2. *comm.* 66. ac Diana *ibidem resol.* 8. *n.* 4.

Non sacerdotes missam celebrantes, vel confessiones audientes ex decreto Clementis VIII. traduntur brachio seculari; sed in Hispania damnari solent ad triremes, ut inquiunt Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 32. *numero* 12. ac Diana *ubi supra resol.* 11. *& seqq.* A nostris Inquisitoribus idipsum servatur, quando vel delictum non est ita plenè probatum, vel adsunt aliquæ

causæ de jure delictum minuentes, ut cum reus esset infra vigesimum annum, ut per Caren. *d.* §. 3. *num.* 44.

Qui Officium Inquisitionis usurpavit, ut aliquos terreret, vel pecunias extorqueret, aut alia crimina committeret, pœna fustigationis & triremium est afficiendus pro qualitate delicti, Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *col. ult.* & *in Enchir. cap. ult. n.* 15. Clar. *lib.* 5. *recept. sent. tit. ad leg. Cornel. testament.* Castropal. *d. pun.* 16. §. 7. *n.* 4. & Carena *ibid. n.* 52.

Qui testes, vel denunciantes ob eorum testificationem, vel denunciationem contra delinquentem, percutit, si percussio sit gravis, etiamsi mors non sequatur, ultimo supplicio à S. Tribunali damnari solet. Si autem sit levis, & facta baculo, mittitur ad triremes ex Constitutione B. Pii V. si de protegendis; & notat etiam Carena *eo loco n.* 45.

Possunt etiam Inquisitores hæreticis pœnitentibus pœnam triremium, non solum ad tempus, sed perpetuo imponere, ut cum Campegio, & aliis docet Farinac. *de hæres. q.* 192. *num.* 88.

Miscentes in sortilegiis Oleum sanctum, sive sacrum chrisma, vel sacramentalia, vel orationes, aut verba sacra, & negantes se credere, quod prædicta vim habeant ad cogendum arbitrium, aut ad alios turpes effectus, abjurare debent de vehementi, & possunt, spectata personarum qualitate, induti mitra infami, in publicum produci, vel cum vituperatione prope fores Ecclesiæ constitui, ut tradunt Simanch. *de cath. instit. tit.* 21. *n.* 22. Pegna *d. p.* 2. *com.* 67. Selse *tom.* 4. *dec.* 466. *n.* 13. Verum de stylo S. Romanæ Inquisitionis solent ad triremes condemnari, ut per Genuens. *in pr. cap.* 68. *n.* 8. Delrium *lib.* 5. *magic. sect.* 16. Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *res.* 16. ac Sousam *in aph. lib.* 1. *cap.* 58. *nu.* 10.

Testes falsi, ut supra dictum est, ex inveterata consuetudine damnantur ad triremes, & aliquando mitra infami etiam fustigantur, ut ait Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 8. *n.* 27. Et eadem pœna puniuntur, si pro defensione inquisiti falsum deposuerunt, & abjurant, tanquam fautores hæreticorum, ut docent Castropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 15. §. 6. *n.* 9. & 10. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 90. ac Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 16. *nu.* 3.

Qui precibus, vel minis, vel pecunia testem corrumpit, ut falsò contra aliquem in S. Tribunali deponat, plectendus est eisdem pœnis, quibus plectuntur falsi testes. Plus enim delinquit qui testi mandat vel suadet, ut falsum testimonium dicat, quam testis ipse quia nocendi animum habet, & alium ad falsum testandum inducit, ut notant Pegna *p.* 3. *comm.* 122. Simanch. *loc. cit. nu.* 96. ac Diana *ubi supra n.* 5. refert, quendam, qui in S. Tribunali alios ad testificandum falsum corruperat, damnatum fuisse ad triremes per decennium cum aliis pœnis.

Qui è triremibus aufugit, si ibi erat ad tempus damnatus, punitur duplicatione temporis, quod ibi manere debebat. Si autem damnatus erat ad decennium, punitur ad triremes perpetuò. Et si ibi perpetuò damnatus erat, punitur pœna mortis. Ita Clar. *in pr.* §. *fin. q.* 71. *vers. quæro* & Carena *d. p.* 3. *tit.* 13. §. 9. *numero* 76.

Verberum autem pœna à jure divino infligitur. Sic enim scriptum in eo est Deuter. 25. *Judices impium condemnabunt impietatis; sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus, ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos pereat frater tuus.*

Verber dicitur & instrumentum, quo quis cæditur, & plaga ex eo inflicta. Estque veluti virga longa exilis. Quare & eo nomine continentur virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, ac his similia, Valla *lib.* 6. *eleg. cap.* 47. Atque in jure omnis verberatio, percussio, sive plagæ cujuslibet inflictio, vel afflictio, verberatio dicitur, & contra. Unde percussio corporalis, & spiritualis passio quædam ad castigationem dicitur inflicta *cap.* 1. *de Cler. ægrot. can. cum beatus d.* 45. Prov. 23. *can. cum percussio* 7. *q.* 1. *l.* 3. §. *si magister ff. ad leg. Aquil.*

Hæc pœna verberum in foro Ecclesiastico infligitur quandoque licitè, *cap. in Archiepiscopatu de rapt. can. fraternitas* 12. *q.* 2. *can.* illi, qui, juncta Glossa *v. religiosus* 5. *q.* 5. dummodo Judices caveant, ne verbera sanguinem fundant, *can. his, à quibus,* & ibi Glossa *v. præcipiant,* 23. *q.* 8. & ne verbera inferantur Clericis per laicos. Etenim Judices per laicos, etiam disciplinæ causa, clericos jubentes verberari, excommunicati sunt, *cap. universitatis de sent. excom.* Nec potest etiam Episcopus sua manu delinquentem verberare, *can. non liceat d.* 86.

Solent autem verbera iis adhiberi, de quorum emendatione speratur, non secus quam apud parentes, & dominos hoc genus pœnæ ad emendationem familiare est, *can. circumcelliones* 23. *q.* 5. *can. cum B. Paulus, & seq. d.* 45. *can. displicet* 23. *q.* 4. *Claud. l. aut facta* §. *causa ff. de pœn. l.* 1. *C. de emend. propin.* Adhibentur & in foro pœnitentiali verbera quandoque, quæ pœnitens voluntate propria exequitur juxta illud D. Pauli, *castigo corpus meum, & in servitutem redigo* 1. *ad Corinth.* 8.

Pœna hæc verberum ad mortem etiam jure civili porrigenda non est, nec ea pœna quidem Ulpianus damnari aliquem oportere respondit, ut verberibus necetur, vel virgis interimatur *in l. aut damnum* §. *hostes ff. de pœn.* Quia ad castigationem inducta.

Juris civilis Romanorum etiam Nomothetæ inter pœnas coërcitionis corporalis, fustium ponunt admonitiones, & flagellorum castigationes, & vinculorum verberationes, autore Callistrato *in l. veluti fustium ff. eod.* Quibus verbis verberandi tres modos exprimit. Fustium admonitio forsan est, quod nos Itali dicimus *bastonate*, fustuarium. Vocat Cicero hanc pœnam & fustuarium. *Nam*, inquit 3. Philip. *si Antonius Consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ eum reliquerunt.*

Ictus autem fustium per se non infamat, sed causa, ob quam pœna hæc infligitur, si infamiam habet, notat, *l. nullam C. ex quib. caus. infam. irrog.* Marcell. *in l. ictus fustium ff. de iis, qui not. infam. l. in servorum* §. *fin. ff. de pœn.* sic non facit martyrem pœna, sed causa, D. August. *ep.* 61. ac Cyprian. *de unit. Eccles.* Nec pudorem, aut ignominiam conciliat carcer, sed carceris causa. Quamobrem & per præconem, dum infamia sequitur, sicut placuit Gordiano Cæsari *l. fustibus, & l. verbum precibus C. ex quib. caus. infam. irrog.* additur causa ictibus fustium.

Verum tamen est, fustium ictum graviorem esse pœnam, quam pecuniariam damnationem, Marcel. *in l. in servorum* §. *fin. ff. de pœn.* Cæterum si corporalis hæc, vel alia pecuniaria ob inopiam damnati imponatur, non infamare placuit, licet actio sit famosa *d. l. in servorum* §. *fin. & l. quod ergo* §. *pœna gravior ff. de iis, qui not. infam.* Nam gravior pœna corporalis subrogata supplet pecuniariæ infamiam. Regula enim est, ut qui majori pœna, quàm legibus constituta est, afficitur, infamis non fiat *d. l. in servorum* §. *fin.*

Hæc pœna successit stigmati, & propter gravem, quam irrogat, infamiam, cùm nonnisi pro turpibus, ac ignominiosis delictis infligi soleat, *arg. textus in l. ictus fustium ff. de his qui not. infam*

sam. respectu existimationis, refertur inter capitales *l. capitalium ff. de pœn.* & gravis reputatur secundum Menoch. *de arb. lib.* 1. *quæst.* 80. *numero* 54. *& seq.* qui eam morti æquiparat *numero* 40. *&* 41. quem sequitur Farin. *quæst.* 19. *numero* 29. Licet autem Menochius loquatur solum in pœna mitræ, tamen, idem est in pœna fustigationis, de qua Joseph. Ludovic. *dec. Luc.* 1. *num.* 24. *& seqq.* p. 1. Clar. §. *fin. q.* 10. *num.* 2. *&* 8. Immo majorem dicit pœnam mitræ ac berlinæ Farin. *d. quæst.* 19. *nu.* 29. cum imponatur infamibus ac vilibus personis. Fustigatio fit sæpe publicè, interdum per aulam carceris, & aliquando extraneis exclusis. Quod fieri solet impuberibus, ac illis, quibus indulgendum videtur ratione ignominiæ, quæ incurritur ob publicam fustigationem.

Flagellorum pœna est, cùm quis & virgis, & flagris, vel mastige cæditur. Pœna acerbior forensis, quàm fustigatio, non alia de causa, ut opinor, quàm quod flagra, & flagella cui admoventur, & nudantur corpora, fustes autem vestitis inferantur, eruaturque sanguis ictibus flagrorum & vibices, cute incisa, durius ferantur. In fustium percussione ratò sanguis funditur, §. *siquis aliquem de pac. tenen. lib.* 2. *feud.* sic & majorem pœnam arbitratur Accursius *in l. veluti ff. de pœn.* flagellorum pœnam, quàm sit fustium. Nam & Marcellus *d. l. in servorum ff. de pœn.* existimavit ex quibus causis liber fustibus cæditur, ex eisdem servum flagellis cædendum, ac domino reddendum. Idemque statuit Paulus *in l. Pedius ff. de incend. ruin. & naufr.* Atque ut mitior pœna post comminationem est fustium castigatio, ita pòstea flagellis cæsio *l. levia ff. de accus. l.* 1. §. *cum patronus ff. de offic. Præf. Urb. l. fin. ff. de offic. Præf. vigil.*

Ferulæ etiam cutem plagant, sed levius, unde & impuberum sunt castigationes *l.* 1. §. *impuberi ff. ad S. C. Syllan.* Compinguntur & mastiges loris, id est corrigiis coriaceis. His, ut plerumque captivi & servi hoc modo verberari solebant, ut conditionis suæ reminiscerentur, nempe quod capti loris vincti fuissent, & vile ducitur loris affici ac servile. Opinor Callistratum jurisconsultum hoc genus flagelli vocasse vincula, dum ait *in d. l. veluti ff. de pœn.* vinculorum verberationem pœnam esse. Plagæ eorum duriores illis, quæ loris solebant & funiculatis mastigibus addi à tyrannis. Nam & erat scutica, habens in summitate glandes plumbeas, erant & lora hamata. Unde & scorpiones flagella illa dicta, quia veluti scorpiones caudis lædunt, sic in flagellorum extremitatibus, & apicibus sævi addebantur appendices, quibus cutis misere laniabatur. Fuit autem tormenti scorpionis inventum Cretarum, ut ait Plinius *lib.* 7. *c.* 56.

Hac itaque pœna fustigationis, ac verberationis primò puniendæ sunt mulieres sortilegæ, & quæ, vivente primo viro, secundum matrimonium contrahunt, Sousa *lib.* 5. *aph. cap.* 35. *n.* 20. Salzed. *ad Diaz cap.* 8. *litt. B.* Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 4. *n.* 6. Carena *p.* 3. *tit.* 13. §. 4. *n.* 55. *& seq.*

Secundo consulens binas nuptias, primo viro vivente, ut observat ibidem Diana *n.* 8. *cum* Moura *de incant. opusc.* 1. *sect.* 3. *cap.* 6. *n.* 11. ubi refert eadem pœna fuisse damnatam, matrem consulentem filiam, ut secundo nuberet, non mortuo primo conjuge, ac ipsam filiam. Quia non minor suspicio male sentiendi de sacramento matrimonii adest contra matrē, quàm contra filiam.

Tertio sortilegus, ac poligamus, qui non est habilis ad remigandum, non tantum semel, sed pluries fustigari solet, ut testatur Carena *loc. cit. n.* 57. *&* 60.

Quarto fustigantur testes falsi ultra pœnam triremium, Sousa *lib.* 2. *aph. cap.* 8. *n.* 27. & Caren. *eo loc. n.* 58. qui *n.* 60. ait etiam, quod quando testes falsi sunt mulieres, quæ damnari non possunt ad triremes, semel, vel pluries juxta qualitatem delicti fustigari solent.

Quinto idem Carena *n.* 59. refert sæpe usitatum fuisse, præsertim in Hispania, Religiosos in suo Monasterio virgis cædi ab aliis Religiosis, præsente Notario S. Officii ob sollicitationem ad turpia in confessione.

Sexto qui de vehementi abjurant, fustigari possunt, & ad carcerem, vel ad triremes damnari juxta qualitatem personæ ac delicti, Zanard. *in direct. p.* 3. *cap.* 134. Genuens. *in pr. cap.* 68. *num.* 8.

Septimo qui abjurant de levi condemnari possunt, non modò ad aliquam pœnitentiam, & ad pœnam pecuniariam, vel ad carcerem, & ad triremes pro aliquo tempore, sed etiam ad pœnam fustigationis arbitrio Inquisitorum, considerata similiter qualitate personæ, & gravitate delicti, Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 7. *pun.* 1. *n.* 9. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *de resol.* 4. *n.* 1.

Octavo quandoque etiam hæretici puniuntur pœna fustigationis, ut ait Farinac. *de hæres. q.* 193. *n.* 90. & Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 42. *n.* 11.

Notandum autem est hanc pœnam imponendam esse citra sanguinem, ut cum aliis firmant Decianus & Farinacius *loc. cit.* & nos *supra*, nec esse ad illam damnandas mulieres habentes virum, vel filias nubiles, ne maritosiant exosæ in odium sacramenti matrimonii, ac ne filiæ nubiles ob id cogantur carere matrimonio, Sousa *lib.* 4. *aph. cap.* 13. *n.* 6. & Carena *loc. cit. n.* 61. Idemque dicendum est de patre, nubiles habente filias.

CONSULTATIO CLXXVII.

De Pœna exilii, relegationis, ac deportationis. Quibus reis S. officii imponenda? quænam inter exilium, deportationem, ac relegationem differentia? Et quænam sit illa exilii pœna, quam exprimit l. quicunque 8. §. *idcirco, C. de hæret. Manich. & Samar. Difficilis planè quæstio.*

PŒna exilii imposita est primo homini à Deo. Nam postquam deliquit, ejecit eum de paradiso, sive loco voluptatis, ut terram coleret. Itaque peregrinus & exul factus à patria, ejusque posteri Genes. *cap.* 3. *can. Adam de pœnit. d.* 1. *can. in capite d.* 50. Et proinde omnes Patres antiqui & Christiani se peregrinari in hac vita & peregrinos esse professi sunt Genes. 23. Psal. 38. Hier. 35. ad Hebr. 11. 1. Petr. c. 2. Peregrinamur namque verè à Domino 2. ad Corinth. *cap.* 5. Nam patria nostra est illa civitas cœlestis, quam D. Joannes descripsit Apocal. *c.* 21.

Hanc peregrinationem universorum hominum sequuta est alia particularis peregrinatio, quando à loco nativitatis quis in aliam transit patriam vel civitatem, vel coloniam, peregrinique dicuntur omnes extranei alienigenæ §. 1. *de non elig. nupt. in auth.* §. *fin. de hæred. instit.* apud Justin. Proinde peregrinatio alia est voluntaria, & sine ignominia. Alia ob crimen coacta. Voluntarias peregrinationes plures obierunt, vel ut vitæ necessaria sibi pararent, alios docerent, vel ut discerent, & ut laboribus suis peccatorum pœnitentiam agerent. Peregrinatus Loth, Abraham *Genes.* 12. Isaac, Jacob, aliique patres Hebræorum. Peragrarunt fere universum Orbem D. Petrus & D. Paulus, ut constat ex historia Act. Apost. & ex libris recognitionum D. Clementis. Idipsum fecerunt & cæteri Apostoli, ac discipuli Domini, disseminandi Evangelii causa, ut in historiarum monumentis legimus. Discendi causa præstantes quidam viri orbis perlustrarunt magnam partem, hosque Fridericus Cæsar, dignos miseratione, & favore arbitratur, Constit. habita, ne filius pro patre *lib.* 4. *C. tit.* 13.

Ex hoc exilii genere peregrinationes temporales introductæ sunt, quibus pœnæ loco plura peregrinantes patiuntur, vel visitandi sacra loca gratia, aut Sanctorum basilicas *can. siquis Romipetas* 23. *quæst.* 1. quarum conventus qui contempserit per superbiam

perbiam, anathema dicitur *can. siquis d.* 30. ex Concilio Gangrensi. Tales peregrini sunt in tutela summi Pontificis, seu Ecclesiæ *cap. innovamus de tregu. & pac. cap. v. de peregr.* atque qui eos spoliaverunt, excommunicantur *d. can. siquis Romipetas cum duob seqq.* Et ita sunt de foro Ecclesiastico, Specul. *in tit. de compend. judic.* §. 1. *vers.* 28. quamvis & Imperator eos quoque tueatur, *l. omnes peregrini C. commun. de succes.* Frequens erat olim modus in pœnis imponendis in foro Ecclesiastico peregrinatio, ut presbyter, qui revelat exomologesim sibi commissam jure antiquo debebat deponi, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinari *can. sacerdos de pœnit. d.* 6.

Coacta peregrinatio, quæ criminis causa imposita fuit, dicitur deportatio, *qui deportantur*, inquit T. Ælius Antoninus *l. 1. C. de hær. instit. si hæredes scribantur, tanquam peregrini capere non possunt.* Per eam enim deportationem quis civitatem amisit *l. inter pœnas ff. de interd. & relegat. l. amissione ff. de capit. minutis.* Proinde ad peregrinitatem redactus dicitur ab Ulpiano *l.* 2. 4. *de pœn. & l.* 3. *ff. ad leg. Jul. pecul.* & per consequens erat ejus juris aquæ & ignis interdictio, in cujus locum successit deportatio *l. sed si*, §. *liberos ff. de in jus voc.* Et hi propriè deportati exules, cæteri relegati. Attamen exilii nomen peregrinationem hanc complectitur, & alias. Quia exul, si Nonio Marcello ac Festo credamus, dicitur, qui extra solum proprium positus est, id est, sine eo, vel extra solum seu locum. Et Seneca *de consolat. Exilium, ait, loci commutatio est.* Et Thiliscus *apud Dionem Cassium lib.* 38. *hist. Rom. Exilium est peregrinatio quædam cum ignominia conjuncta.*

Marcellus exilium triplex constituit *in l. exilium ff. de interd. & relegat. Aut est*, inquit, *certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnia loca interdicantur, præter certum locum, aut insulæ vinculum*, id est relegatio in Insulam. Exilium quidem semper in pœnam non utique impositum est, verum illud contendo, si in pœnam non sit, tamen ob pœnam evitandam frequentius esse inventum solum vertere ac mutare. Proinde in malam partem perpetuò exilii nomen accipiendum, cùm tamen peregrinatio sæpius laudabilis dicatur.

Exilium igitur aliud est voluntarium ob pœnæ metum, Aliud ex judicio in pœnam decretum. Utrumque & perpetuum, aut temporale esse potest. De voluntario primum invenio profugum & exulantem Cainum, qui, postquam Abelem fratrem suum occidit, egressus à facie Domini, factus est profugus ad orientalem plagam Edem, *Genes.* 4. *Joue* 20. Qui non præmeditate, sed casu occiderant in lege antiqua proximum, fuga mortis periculum evitabant, Deuter. 4. in civitatibus refugii exulando; lex enim erat à Deo constituta. *Num. cap.* 35. Debebat autem exul in urbe usque ad mortem Pontificis residere. Hoc ipsum inter Ethnicos & alios populos observatum est, ut ex Tullio *pro Aulo Cecinna*, ex Philostrato *lib. 6. de vita Apollonii c.* 3. ex Xenophonte *lib. 4. de Cyri minoris expedit. & ex l. aut facta ff. de pœn.*

Exilium involuntarium, & in pœnam inflictum proprie ac improprie dicitur. Propriè deportatio est, quæ erat perpetua in exilium, seu in Insulam commutatio, quæ pœna, quia adimebat civitatem *l. inter pœnas ff. de interd. & relegat.* erat gravissima, & capitalium criminum, ut eam non liceret præsidibus provinciarum, inconsulto Principe, aut sine ejus consensu imponere, etsi Præfecto Urbis liceret, *d. l. inter pœnas.* Deportati cùm civitatem amitterent, & bona, nec manumittere poterant *l. 3. ff. de interd. & releg. nec testari l.* 1. §. *hi ff. de leg.* 3. non ab intestato filiis hæreditatem relinquere *lib. 2. ff. de interd. & relegat.* nec potestatem in eos habere §. *cum autem, quibus modis jus patr. potest. sol. non legatum accipere l. si deportati servi* §. 1. *ff. de leg.* 3. Omnia quippe bona deportati fisco applicabantur, *l. deportatorum C. de pœn.* cum similibus. Proxima morti est in Insulam deportatio. *l. capitalium ff. de pœn.* Nam apolides omnibus juris civilis privilegiis exuti, retinent tantum quæ juris gentium sunt, Marc. *in l. quidam sunt ff. de pœn. l. fin.* §. 1. *ff. de leg.* 3. *l. consilio* §. *pen. C. de curat. furios. l. legatum de cap. minut.* Et in summa deportatio rerum omnium spoliatio est, sicut restitutio deportati indicat, quæ bonorum, ac dignitatis uno nomine amissorum est recuperatio, utrumque Constant. *in l. fin. C. de sent. pass. & restit. & l. fin. eod.* Ita amissis bonis, civitate relicta, nudus exulat, ut ait Paulus jurisconsultus, *l. tales* §. *fin. ff. de capit. minut.* Philo *lib. de Abrahamo* tradit secundam ab extrema capitali pœnam atrocissimorum criminum convictis imponi à jurisperitis exilium, suo autem judicio, ultimo eam esse supplicio graviorem. Siquidem mors calamitatum finis est, exilium verò non finis, sed malorum novorum initium, dum evitata una sensu carente, innumeræ mortes sentiuntur.

Formam habet deportationis relegatio, quæ in perpetuum, vel ad tempus fit; verùm non ita severum habet judicium, vel exilium. Nam in deportatione locus certus deputatus ac definitus pœnæ causa, ex quo excedere non licet, ut in Pathmon insulam deportatus fuit D. Joannes Evangelista. Vocaret idioma tritum *confinatos* deportatos, quasi intra fines conclusos. Hocipsum in relegatione, sed ejus mitior causa. Nam relegati in potestate liberos suos retinent, & omnia alia jura sua & bona, præter ea, quæ eis per sententiam mulctæ nomine erepta sunt. Sicuti potest adimi iis, qui in perpetuum exilium relegati sunt, Marcianus omnia hæc *in l. relegati ff. de interd. & releg.* etsi iis quoque insulam designatam egredi non liceat *l. relegati, & l. exilium ff. eod.* At deportatione in perpetuum quis insulæ vinculum subit, relegatione ad tempus, & in perpetuum, sed cum retentione bonorum suorum, & factionis testamenti activæ & passivæ ac civitatis, *l. relegatorum* §. *hæc est differentia, & § seq. ff. de interd. & relegat. l. capitalium ff. de pœn.*

Recepta etiam exilii deportatio jure pontificio, postquam quis verberibus publicè castigatus Clericus, primùm ordine privatur *cap. 1. de calumn. can. hi, qui* 3. *qu.* 4. Barbat. *in cap. Cum non ab homine de jud.* Vide Præpos. *in can. in primis* 2. *qu.* 2. Facit & *cap. 1. de rapt.* ut possit latam fugam reo Episcopus imponere.

Alia relegatio est, quæ non habet assignationem loci, intra quem quis se debeat continere, ut præcedens, immò contra habet liberas nationes, & vagandi, dempto uno loco, qui interdicitur, licentiam. Et ita relegatio ab illo loco, vel exulatio dicitur *l. exilium ff. de interd. & releg. l. relegatorum* §. *solet ff. eod.* & interdictio. Sic in exilium damnatus Cicero à Crasso, Cæsare & Pompeio. Facultates tamen ejus publicatæ, ædesque ejus, tanquam hostis, solo æquatæ, & earum area templo libertatis consecrata fuit, jussus abesse Româ 468. millia passuum, prætereaque edictum, ut si intra eos fines venisset, & ipse, & qui eum suscepissent, impune à quovis occidi possent, Dio Cassius *d. lib. 8. hist. Rom.*

Interdictio etiam aliquando continet, nequis certum locum egrediatur, vel domum suam *l. fin. ff.*

de

de interd. & relegat. vel alterius. Si autem quis in certo loco concludatur ad tempus, vel in perpetuum, tunc non erit interdictio simplex, sed potius carcer, custodiave publica. Et generaliter interdicere nihil aliud est, quàm prohibere, ac denunciare §. *sunt tamen de interd. apud Iustin.* Unde & interdicere patria *l. nulli C. de sent. & interl. omn. Jud.* dicimus interdictum hoc, exulare, quod generale est, vel particulare. Generale est lata fuga dictum *l. exilium ff. de interd. & relegat.* quando universorum locorum fit interdictio, ut quis jubetur fines regni, vel provinciæ excedere. Particulare certorum locorum ac personarum, quæ ex censura ecclesiastica pendent, de quibus *alibi*.

In exulibus autem gradus pœnarum sunt, ideo siquis ad tempus relegatus est simpliciter, ante redeat, in insulam relegatur. Si is, qui relegatus est in insulam, eam excesserit, deportatur. Qui deportatus evaserit, capite punitur, Marc. *in l. relegati*, & Callistr. *in l. capitalium ff. de pœn.* Non enim licebat excedere præscriptos exilii fines, ne pœna & judicia illudantur. Et disputant nunc Doctores, num hodie id liceat, Bartolus, Baldus, Paulus Castrensis *in lib.* 1. *C. de sum. Trinit.* Alber de Rosat. *in l. servus C. de his, qui ad Eccles. confug.* & ex præscripto consuetudinis rati quidam sunt, & licere propria autoritate. Melioribus tamen id non placet, sed capi quidem posse arbitrantur, & nonnisi Judices au toritate necandos. Nam & in deportato Judicis pronunciationem, ut capitali sententia mulctetur, exigit Marcianus *lib.* 4. *ff. de pœn.* Nec est singulis concedendum, quod per Magistratus fieri potest, *l. non est singulis ff. de reg. jur.* Iccirco judiciorum vigor est, ne quisquam sibi valeat indulgere vindictam, *l. nullus C. de Judæ.* etiamsi quis scelestissimus dicatur, ne prætextu zeli Reipublicæ quis vindictas exerceat privatas *l. fin. C. de malef. & Mathem.* Et inauditum, & aliquando ante necaverit, quàm examinaverit, cùm tamen indicta causa nemo damnari debeat, *l.* 2. *ff. de sicar.* Quod & Senatusconsulto est Romæ sancitum, teste Tacito *Annal. l.* 18.

Verumtamen observandum est, damnatos in exilium temporale, si post sententiam retineantur carcere, tempus illud carceris computari pro tempore exilii. Et si pendente custodia lapsum sit tempus, non posse in exilium mitti, sed solvi à carcere liberos, ac si implessent exilium *l. omnes Cod. de pœn.* Veluti & qui vere exulerunt, tempore impleto, in carcerem conjici ex priori delicto, vel loco interdicto antea arceri nequeunt *l. pœn. C. de pœn.* Quæ notabilia sunt in favorem reorum, qui damnati ad remos sunt, & in similibus, quos vocant bannitos.

Hic verò magna & non facilis explicatu oritur quæstio, quænam sit illa exilii pœna, quam exprimit *l. quicunque §. Idcirco C. de hæret. Manich. & Samar.* Sitne relegatio, an verò deportatio. Nam *in l. exilii ff. de interd. & releg.* triplex dicitur exilium, aut certorum locorum interdictio, ut dictum est, quando certis tantum locis interdicitur alicui, ut in reliquis omnibus, præter loca interdicta liceat morari relegato, seu exuli, aut lata fuga, ut omnium locorum (agnosce Græcismum *omnium locorum* pro *omnibus locis*) interdicatur, præter certum locum, ut lata fuga videatur, quia longe, lateque loca omnia fugere oportet, excepto certo loco, aut insulæ vinculum, id est relegatio in insulam. Præter has exilii species, est etiam quarta; Exilium, quo civitas amittitur. Nam *in l. sed & siquis ff. siquis caut. in jud. sist. cau. facit. non obt.* rei capitalis condemnatum accipere debemus, qui morte, exiliove coercitus est, dixerit aliquis, quò ergo hæc exceptio damnato, qui bona omnia amisit, neque creditoribus amplius tenetur; sed respondebimus, fideicessoribus ejus esse necessariam; aut si forte in exilium, salva civitate abiit, ubi defensori ejus exceptio ista proderit.

Est igitur ibi exilium duplex. Aliud, quo civitas amittitur, aliud, quo salva civitate contingit. Sic in *lib.* 2. *ff. de publ. judic.* capitalia judicia dicuntur esse ea, ex quibus pœna mors, aut exilium. Exilium verò dicitur aquæ & ignis interdictio. Post additur, per has enim pœnas eximitur caput de civitate. Nam cætera non exilia, sed relegationes propriè dicuntur. Tunc enim civitas retinetur. Aquæ igitur, & ignis interdictio est quarta species exilii. Et ad hanc speciem exilii pertinet deportatio, quæ successit in locum aquæ & ignis interdictionis *l.* 2. §. 1. *ff. de pœn. l.* 3. *ff. ad leg. Iul. pecul. l. res. C. de donat. inter vir. & uxor.* Unde *in l. qui cum major,* §. 15. *demum ff. de bon. libert.* dicitur exilium, *quod sit vice deportationis*, ubi civitas amittitur, *& l. placet in fin. C. de sacros. Eccles. Exilium deportationis perpetuum.* & *l.* 2. *C. de iis, qui ex publ. rat. mut. pec. accep. perpetuæ deportationis exilium. & lib.* 1. *C. Theod. ad leg. Iul. de amb. deportationis exilio multari.* Et *l.* 1. *Cod. Theod. de his, qui cum dispens. contrax. perpetuæ deportationis exilio subdi.* Unde fit, ut exules & deportati inter se commutentur, *l. generalis*, ibi: *Exulibus, seu deportatis, C. de sent. pass. & restit.* Et deportatio dicatur tale exilium *in l. sed si mors*, §. *proinde ff. de donat. inter vir. & uxor.* Atque hinc adeo *in l. capitalium* §. *in exulibus ff. de pæn.* exulum species sunt ad tempus relegati, in insulam relegati, ac deportati, atque exulare de deportato dicatur, *l. tutelas*, §. *ult. ff. ult. ff. de capite minut.* ubi civitas amissa est, & damnatus dicitur exulare, amissis bonis, & civitate relicta. Et deportationem significat vox exilii *in l. cùm quis sibi, ff. de solut. & lib.* quia ejus, qui ibi in exilium ivit, status non mansit, sed mutatus est.

Etsi verò sæpe exilium significet deportationem, tamen ea significatio perpetua non est, sed æquè sæpe, si non sæpius, exilii verbum significat relegationem, ut *in l. relegati, ff. de interd. & relegat.* Nam ibi relegatorum species sunt, in perpetuum exil um dati, vel relegati. Et *in l. multus*, §. 1. *ff. de jur. dot.* ibi: *ut in exilium, in insulam relegati.* Et *in l. relegati ff. de pœn.* ubi perpetuum exilium respondet, & convenit in perpetuum relegato. Et *in l. siquis forte* §. *ult. ff. eod.* ubi exilium, ut distincta species opponitur pœnis, illis, quæ aut vitam adimunt, aut servitutem injungunt, aut civitatem auferunt, aut coërcitionem corporis continent. Sic *in l. capitalium* §. *in exulibus ff. eod.* exulum species sunt, ad tempus relegati, in insulam relegati & deportati. Sic *in l.* 1. *C. de fid. & mand.* exulare jussus, adempta parte bonorum, relegatus est, non deportatus, cùm deportatus omnia bona amittat, exulare verò jussus ibi partem tantum bonorum amittat. Sic *in l.* 2. *C. de pœn.* exilii pœna significat relegationem. Loquitur enim de ea pœna, quam Procurator Cæsaris, si Vice Præsidis functus fuisset, irrogare potuisset, & quam proinde irrogare etiam potuisset ipse Præses, qui tamen deportare non potest *l. inter* §. *deportandi ff. de interd. & relegat.* Sic *in l.* 3. *C. si pend. appel. mors intern.* in exilium datus, bonis ademptis, relegatus, non deportatus est, quia capitali sententia damnatus non est, sed ex speciali sententia Præsidis bona auferuntur. Sic *in l. fine hærede* §. *ult. ff. de admin. & peric. tut.* qui in exilium datus est tutor, relegatus tantum est, quia tutela finita nondum est eo exilio. Sic & *in l. plenè ff. de accusat.* perpetuum exilium non est deportatio, sed relegatio, quia tutor se potest excusare, cùm excusatio in deportato locum non habeat. Sic *in l. lex Iulia de repetund*

petund. §. *ult. ff. de leg. Iul. repetund.* exilio puniri, & capite plecti, & in insulam deportari, inter se distinguuntur, ut exilio puniri non possit aliud esse quam relegari. Sic juvenes, qui *in l. capitalium* §. *solent ff. de pœn.* exilio puniendi sunt, illi relegantur apud Harmenop. *lib. 6. T. 6.* exulare enim Græcis communiter est relegari, & relegatio. Sic exilii verbum *in l. si magnum C. de his, qui accus. non poss.* Cujacius *lib. 6.* Basilicon vertit, tum in textu Basilicon, tum in Glossa interpretis græci, per relegationem. Et Labbæus *in emend. & obser. synopseos* Basilicon testatur in græco esse, *relegationi subjacet.* Et quod *in l. injuriarum ff. de injur. & fam. lib. 5. recept. sent. Pauli v. 11.* dicitur, *exilium, aut relegationem, aut ordinis amotionem patiatur,* ita, ut Græci ista duo verba, exilium, aut relegationem uno relegationis verbo expresserint, & exilium pro relegationis quadam specie acceperint, cùm tamen istorum separatio ac distinctio suadere videatur, ut relegationis verbo quamcumque relegationis speciem, exilii vero verbo deportationem significari putemus.

Et Græcorum tamen interpretatio æquitatem habet, ut honestiores quidem ordinis amotionem patiantur, humiliores relegationem. Ubi enim in personis honestis sufficit ordinis amotio, ibi in humilioribus videtur sufficere relegatio. Et Cuiacius *ad sent. recept. Pauli lib. 5. t. 4. v. 11.* relegationem interpretatur insulæ vinculum, exilium latam fugam, aut loco circumscriptum, quod salva civitate contingit *l. exilii ff. de interd. & relegat.* Sic accipiendum *d. lib. 5. recept. sent. tit. 15. v. 5.* qui falsò, vel variè testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut cura submoventur. Sic quæ mulier dicitur exulare jussa *in l. vim* §. *mulierem ff. ad leg. Iul de adult.* ea in versione Basilicorum Cuiaciana dicitur, *relegata.*

Neque absurdum videtur *in l. un. C. de ratioc. oper. publ. & de patrib. civ.* perpetuo exilio damnatos, interpretari perpetuò relegatos. Eodemque modo in *l. si provincialium C. vectig. nova instit. non posse.* Sic perpetuum exilium *in l. qui cum uno* §. *temporarium ff. de re milit.* nihil videtur esse aliud, quàm perpetua relegatio, ut ei, qui in temporarium exilium missus ultro se dederit militiæ temporarium istud exilium, sive potius violatio temporarii istius exilii, voluntario isti militi, insulæ relegationem adsignet; si verò, qui cùm ad militiam legeretur, dissimulavit se ad tempus relegatum esse, dissimulatio ista, lecto isti militi perpetuum tantum exilium adsignet. Minor pœna est perpetuum exilium, quàm insulæ relegatio. Sic minus est peccatum, cùm quis in militiam lectus dissimulavit se in tempus relegatum esse, quàm cùm ultro se militiæ obtulit. Exilium quoque de relegatione videtur accipiendum *in l. inter virum & uxorem ff. de donat. inter vir. & uxor.* Etsi enim certum est, deportationis causa factam inter virum & uxorem donationem valere *l. sed si mors* §. *proinde ff. eod.* tamen inde nemo effecerit, relegationis causa factam donationem non valere. Valde igitur incertum est, quænam pœna exilii intelligenda sit *in d. lege quicunque* §. *idcirco C. de haeret. manich. & Samar.*

Eademque incertitudo occurrit & in aliis juris locis, veluti apud Paulum *lib. 5. recept. sent. tit. 4. v. 8.* in directarios extra ordinem animadvertitur ita, ut prius ingruentis (vim ac impetum facientis) consilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici. De iisdem dicitur *in l. saccularii ff. de extraord. crim.* quod aut ad tempus in opus dantur publicum, aut fustibus castigantur, quæ sunt minimæ pœnæ. Et *in l. 1.* §. *2. ff. de effract. & expil.* quod directarii simili modo puniuntur, ut expilatores. Expilatores verò *ex d. l. 1.* §. *1. in opus*, vel perpetuum, vel temporarium dari solent, honestiores autem ordine ad tempus moveri, vel fines patriæ juberi excedere. Sic *in l. siquis aliquid ff. de pœn.* siquis aliquid ex metallo Principis, vel ex moneta sacra furatus sit, pœna metalli, & exilii punitur. Et *l. sacrilegii pœnam* §. *ult. ff. ad leg. Iul. pec. & de sacrileg. & de resid.* siquis ex metallis Cæsaris aurum, argentumve furatus fuerit, ex edicto D. Pii exilio, vel metallo, prout dignitas personæ, punitur. Etsi enim vicinitas pœnarum faciat, ut verosimilius videri possit, exilium ibi deportationem significare, non relegationem, quia deportatio vicinior est metalli pœnæ, quàm relegatio, tamen conjecturam tantum probet, non scientiam. Sic *in d. l. siquis aliquid,* §. *qui nondum ff. de pœn.* qui nondum viri potentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur, vel in exilium mittuntur, ubi quid sit missio in exilium, æquè est obscurum, sitne missio in perpetuum exilium, quæ pœna levior, quàm sit in insula relegatio, an verò deportatio, quæ gravior est, quàm in insulam relegatio.

Et si quidem pœnarum vicinitatem, & sequelam intueamur, cùm in insulam relegatio sit gravissima ex relegationibus, honestiores si mitius puniuntur, in insulam relegabuntur; si durius, mittentur in exilium, id est, deportabuntur; & tanto magis exilii voce significabitur deportatio, quia exilium opponitur relegationi in insulam. Sic *in d. l. siquis aliquid* §. 10. & apud Paulum *lib. 5. recept. sent. tit. 28. v. 1.* Judices pedanei, si pecunia corrupti dicantur, plerumque à Præside, aut Curiæ submoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur, ubi itidem satis expeditum non est, quid sit in exilium mitti; sed ex vicinitate pœnarum perpetuum exilium potest intelligi, ut minima pœna sit Curiæ, major ad tempus relegari, maxima in perpetuum exilium mitti. Vix enim est, ut gravior pœna in istius modi delicto, aut crimine statuatur, si conferamus cum *l. 2. C. de pœn. Iud. qui male judic.* aliisque ad eam quæstionem pertinentibus locis. Et quod attinet *l. lex Julia repetund.* §. *ult. ff. de leg. Iul. repet.* exilium ibi relegationem perpetuam, vel in insulam significat. Opponitur enim exilio mors, vel deportatio, si Judices ob hominem necandum pecuniam acceperint, vel etiamsi pecuniam quidem non acceperint, calore tamen inducti interfecerint, vel innocentem, vel quem punire non debuerunt. Hoc enim tale est facinus, quod durius, quàm exilio puniri meretur. Eodem fortassis modo exilii pœna intelligenda apud Ascon. Pedian. *in 2. Verr.* ad verba *lis æstimata sit.* Eodem modo qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo usus fuerit, pœna falsi coërcetur; ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur, Paul. *lib. 5. recept. sent. tit. 25. v. 9.*

Neque sanè inconcinnum videtur, ut cum pro qualitate personarum variæ pœnæ constitutæ sunt, gradatio quædam sine saltu observetur, ut à leviori pœna damnatio justo ordine ad graviorem ascendat, aut à graviori pœna gradatim, & sine interruptione ad leviorem pœnam descendat, non à remotiori ad remotiorem, mediis omissis, transiliat, ut scilicet à pœna capitis eatur ad pœnam metalli, ab hac ad deportationem, ab ista ad relegationem in insulam, inde ad relegationem perpetuam, & deinceps ab ista ad relegationem temporalem, & sic deinceps ad leviorem aliquam interdictionis pœnam, aut vice versa à levissima ascenditur gradatim ad severiores, velut *in l. sacrilegii pœnam ff. ad leg. Jul. pecul.* ubi ple-

bejus sive humilior pœnam metalli coërcendus est, aut si honestiori loco natus sit, deportandus in insulam est. Et *in l. siquis aliquid*, §. *qui vivi*, *ff. de pœn.* ubi itidem humiliores in metallum dantur, honestiores in insulam deportantur, quod extat apud Paul. *d. lib.* 5. *recept. sent. tit.* 25. *nu.* 6. Sic in eadem *l. siquis aliquid* §. *Instrumenta* prout personæ conditio est, aut in metallum damnatur, aut in insulam deportatur. Sic apud Paulum *loc. cit. tit.* 19. *num.* 1. qui per diem leve aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur, cui simile est, quod habet Ulpianus *in l. sacrilegii v. cæterum ff. ad leg. Jul. pecul.* Sic fures, vel raptores balnearum plerunque in metallum, aut in opus publicum damnantur, Paul. *recept. sent. d. lib.* 5. *tit.* 3. *nu.* 5. Opus enim publicum perpetuum civitatem adimit *l. sunt quidam* §. 1. *ff. de pœn. non libertatem l. capitalium* §. *Divus ff. eod. l.* 1. *C. eod.*

Eodemque modo se se subsequuntur pœnæ, pro delicti tamen varietate, ut graviorem pœnam, quæ est deportatio, subsequatur levior in insulam relegatio *l. relegati*, *l. Metrodorum ff. de pœn.* sic cum liber fustibus cæditur, servus flagellis cædi debet, & cùm liber fustibus cæsus in opus publicum damnatur, servus sub pœna vinculorum ad ejus temporis spacium flagellis cæsus domino redditur *l. in servorum ff. de pœn.* Sic injuriarum extra ordinem damnati, servi flagellis cæsi dominis restituuntur, liberi humilioris loci fustibus subiiciuntur, cæteri, vel exilio temporario, vel interdictione certæ rei coërcentur *l. ult. ff. de injur. & fam. lib.* Sic ab opere publico temporario ad duplicatum tempus, ab opere decennii ad opus perpetuum, vel ad transmissionem in metallum fit transitus *l. aut damnum* §. *siquis*, *ff. de pœn.* Sic transitur à temporaria relegatione ad perpetuam, à perpetua ad relegationem in insulam, ab hac ad deportationem, à deportatione ad capitis supplicium *l. relegati*, *l. capitalium* §. *in exulibus*, *ff. eod.* ubi tamen à deportatione ad capitis supplicium saltus quidam fit. Transilitur enim damnatio in metallum, & in opus metalli, quæ utraque pœna levior est ultimo, sive capitis supplicio. Quia damnato vitam relinquit, gravior verò est deportatione, quia libertatem adimit *d. l. capitalium*, *l. aut damnum* §. *est pœna* §. *in monasterium*, *l. sunt quidam*, *l. in metallum ff. de pœn.* Inter pœnam verò metalli, & operis metallici differentia tantum est in vinculis, quod in opere metallico leviora sunt vincula, in metallo graviora *d. l. aut damnum* §. *inter eos.* Sic in custodiis, qui in opus publicum damnati refugiunt, damnantur in opus perpetuum. Qui refugiunt ab opere perpetuo, ji damnantur in metallum. In metallum damnati, si id admittunt, summo supplicio afficiuntur *d. l. capitalium* §. *ita.* Sic apud Paulum *d. lib.* 5. *recept. sent. tit.* 21. *nu.* 1. honestiores in insulam deportantur, humiliores aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur; servi autem post admissum, manumissi, capite puniuntur.

Nulla tamen necessaria concludendi ratio ab illa non interrupta gradatione desumi potest. Quia illa ipsa gradatio sæpe negligitur, & fit saltus à remotiori pœna ad remotiorem, omissa intermedia, quemadmodum modò notavimus, omissa damnatione in metallum, aut opus metalli, à deportatione saltum fieri ad capitis supplicium *l. relegati*, *l. capitalium* §. *in exulibus ff. de pœn.* Ita venenarii capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectum agi oporteat, deportandi sunt *d. leg. capitalium*, §. *venenarii.* Sic actores, sive potius auctores seditionis, & tumultus, aut bestiis obiiciuntur, aut in insulam deportantur *l. siquis aliquid* §. *actores ff. de pœn.* Paulus *lib.* 5. *recept. sent. tit.* 21. *n.* 1. Sic apud Paulum *eod. in loco tit.* 25. *nu.* 2. qui ob falsum testimonium &c. humiliores capite puniuntur, honestiores, publicatis bonis, cum ipso Judice in insulam deportantur. Et *n.* 11. qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt, quò quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur, quibus in locis à capitis supplicio descenditur ad deportationem, omissa damnatione in metallum. Sic apud eundem Paulum *d. lib.* 5. *tit.* 26. *num.* 1. pœna legis Juliæ de vi publica in humiliores est capitis, honestiores insulæ deportatione coërcentur. Immo quod plus est apud Paulum, *d. tit.* 25. *v. ult.* siqui de Judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, eventus sententiarum ejus vendunt, quidve obtentu nominis ejus agunt, convicti pro modo delicti, aut relegantur, aut capite puniuntur, ut ita à relegationis pœna ascendat ad pœnam capitis, præterita tum deportatione, tum damnatione in metallum.

At verò *in l. capitalium* §. *grassatores ff. de pœn.* grassatores, qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habentur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si sæpius, atque in itineribus hoc admiserunt, cæteri autem in metallum dantur, vel in insulas relegantur, ubi, deportatione præterita transitus à pœna metalli fit ad relegationem in insulas. Sic *in l. siquis aliquid* §. *qui nondum ff. de pœn.* qui nondum viri potentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnatur, honeniores in insulam relegantur, vel in exilium (fortè perpetuum, siquidem pœna descendit, secus enim fuerit, siquis pœnam ascendere putet) mittuntur. Sic *in d. l. siquis aliquid* §. *qui abortionis*, qui abortionis, vel amatorium poculum dant, humiliores in metallum dantur, honestiores in insulam, amissa parte bonorum, relegantur. Quod extat etiam in Pauli *recept. sent. lib.* 5. *tit.* 23. *num.* 8. Sic *in d. l. siquis aliquid* §. *siquis*, & *d. lib.* 5. *recept. sent.* Pauli *tit*, 25. *num.* 7. qui instrumentum litis suæ, à procuratore proditum adversario convicerit, procurator, si humilior sit, in metallum damnatur, si honestior, adempta parte bonorum dimidia, in perpetuum relegatur. Sic pœna stellionatus in plebeis opus metalli egredi non debet, in his, qui sunt in honore aliquo positi, ad tempus relegatio, vel ab ordine motio locum habet *l. penul. ff. stellion.* quamvis hoc loco vi ipsa, & tacite videatur contineri deportatio. Sic qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum, pecuniam acceperit, dederit, Judicemve, ut sententiam ferat, vel non ferat, corruperit, corrumpendumve curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores, publicatis bonis, cum ipso Judice in insulam deportantur, Paul. *d. lib.* 5. *tit.* 25. *nu.* 2. Sic quicunque alteri instrumenta penes se deposita, altero absente, reddiderit, vel adversario prodiderit, pro personæ ejus conditione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur, quo tamen in casu ex jure Pandectarum locum habet deportatio *l. siquis aliquid* §. *instrumenta ff. de pœn.* Siqui casam, aut villam inimicitiarum gratia incenderunt, humiliores in metallum, aut in opus publicum damnantur, honestiores in insulam relegantur, Paulus *d. lib.* 5. *tit.* 20. *num.* 2. apud Cujacium *lib.* 21. *obser.* 21 *in collat leg. Mosaic. & Roman. tit.* 12. *de incendiariis.* Sic qui per dolum incendunt messes, vineas, olivas in metallum humiliores damnantur, aut honestiores in insulam relegantur, Paul. *d. tit.* 20. *num.* 5. apud Cuiacium *d. cap.* 21. & *in collat. d. tit.* 12. Sic apud Paulum *d. lib.* 5. *tit.* 23. *ad leg. Cornel. de sicar. & venef. in collat. leg. Mosaic. & Roman. tit.* 1. *de sicar. & homicidis casu, vel voluntate, qui hominem*, *v. quod si in rixa percussus homo fuerit*, quoniam

niam ictus quoque ipsos contra unumquemque contemplari oportet, ideo humiliores in ludum, aut metallum damnantur, honestiores, dimidia parte bonorum multati, relegantur. Et hujusmodi plura in utramque partem observari, colligique possunt, ut proinde ab illà pœnarum vicinitate & consequentia certa significatio vocabulo exilii nequeat adstrui.

Frustra quoque tentabimus certam exilii significationem eruere ex oppositione exilii, & relegationis. Nam oppositio ista *in d. l. quicunque* §. *idcirco C. de hæret. Manich. & Samar.* non apparet. Deinde in illa ipsa quoque oppositione exilii verbo relegatio quædam significatur, ut apud Paulum *lib.* 5. *recept. sent. tit.* 17. *num.* 2. ubi inter minimas pœnas recenset relegationem, exilium, opus publicum, vincula, cùm prius inter mediocrium delictorum pœnas recensuisset metallum, ludum, deportationem. Exilium igitur illo loco non potest significare deportationem, aliàs deportatio esset minima pœna, quod falsum. Et hinc factum arbitrari licet, quod Græci *in l. qui injuriam ff. de injur. & fam. lib.* relegationem & exilium uno verbo, quo relegationem communiter exprimunt, comprehenderint. Quod ipsum quoque dicendum de verbis Pauli *d. l.* 5. *recept. sent. tit.* 4. *nu.* 11. *& tit.* 15. *num.* 5. Eadem oppositio exilii, & relegationis occurrit *in l. si quis aliquid*, §. *qui nondum*, *&* §. *Judices ff. de pœn.*

Quod si eam adhibeamus, regulam, verborum proprietatem significationi impropriæ præferendam, neque à propria significatione recedendum, nisi altera significatio probetur, *l. non aliter ff. de leg. & fid.* Ejus exemplum est *in l. Titia* §. *Cajus Sejus ff. d. leg. & fid.* 2. si testator dixerit, nullam pecuniam esse penes uxorem, nisi mulier demonstret, pecuniæ verbo alias quæque res, & corpora contineri, propria verbi significatio servabitur, quæ solam pecuniam numeratam complectitur *lib.* 3. §. *is autem*, *l. item*, §. *mutui ff. de S. C. Macedon.* Sic cùm testator scripsit, quicquid mihi L. Titium dare facere oportet, præsens tantum debitum significatur. At si scripsit, quicquid mihi L. Titium dare facere præsens, in diemve oportet, tum significatur etiam id, cujus dies nondum venit *l. si scripsisset ff. de leg. & fid.* 2. At verò exilium proprie significat capitis minutionem, qua civitas amittitur, salva libertate per notata supra. In dubio igitur verborum proprietati serviendum.

Verum hæc etiam ratio conjecturam quidem movet, scientiam verò non adfert. Nam primò major propositio non est necessariò vera, & multas patitur limitationes. Quia cùm plerumque abusive loquantur, nec propriis nominibus ac vocabulis semper utantur, non est semper veniendum ad definitionem *d. l. non aliter* §. 1. *ff. de leg. & fid.* 3. & optimum est, non propriam verborum significationem scrutari, sed quid demonstrari quis voluerit *l. cum delanionis* §. *item cacabos*, *ff. de instruct. vel instrum. leg. l. Labeo* §. *ult. ff. de supel. leg.* Et propterea inquirendum, quo sensu quisque hoc, aut illo vocabulo utatur. Quæ inquisitio, nisi certam significationem evicerit, probabiliter tantum verum est, propriam verbi significationem alteri præferendam esse.

Deinde assumptio non est satis certa. Nam *in l.* 2. 2. *ff. de publ. judic.* non dicitur, quod exilium proprie significet civitatis amissionem, sed quod ea exilia, quæ capiti minutionem, & civitatis amissionem non continent, proprie dicantur relegationes. Ex qua sententia nulla arte effeceris, exilium propriè dici, quo civitas amittitur. Ad hæc verbum proprie omonimon est, aliquando enim opponitur significationi impropriæ, & locutioni abusivæ, aliquando opponitur ei, quod communiter, sive generaliter dicitur. Sic accipitur *in l.* 1. §. 1. *ff. de commod. vel. cont.* Cum enim Labeo inter utendum datum, & commodatum tantum interesse diceret, quantum inter genus & speciem, quasi res mobilis tantum commodari possit, non etiam soli, ostendit Ulpianus, etiam rem soli proprie ac in specie commodari, ut tamen maneat inter utendum datum, & commodatum ratio generis, ac speciei, quod inde apparet, quod & precariò datum, sit datum utendum, & locatum conductum aliquod datur utendum, neque tamen est commodatum. Quod si in commodati verbo est abusiva & impropria significatio, illa notari potest, cum mutui dati significationem comprehendit, ut *l.* 2. *C. de his, qui ex publ. rationib. mut. pec. acc. l.* 2. *C. Theod.* quod jussu, & apud Ciceronem pro Cælio *sect.* 32. 33. Et errat certè Lambinus, qui aurum commodatum interpretatur ex contractu commodati utendum datum, non autem mutuò sumptum. Utcumque enim *sect.* 30. dicatur aurum sumptum à Claudia, & *sect.* 31. auro opus fuit, sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quandiu voluit. Et *sect.* 51. auri, quod sumptum à Clodia dicitur, tamen ex *d. sect.* 51. intelligi mutuum potest. Quia, ut ibi dicitur, aurum sumpsit (Cœlius) quod L. Lucceii servis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. Ergo aurum sumptum est, ut daretur iis, qui Alexandrinum Dionem occisuri essent, sive ut homicidium quasi emeretur, sive ut emerentur sicarii. Quod *& sect.* 52. 53. repetitur. Non potuit igitur commodato in eam rem sumi, sed mutuo. Neque potuit agi, ut restitueretur ipsa species, sive ipsa numorum corpora, sed agendum fuit, ut in genere restitueretur tantundem, quod mutui est, non commodati. Et de mutuo quoque simplex auri sumendi verbum facilius ac frequentius accipitur, quàm de commodato.

Sic vocula *proprie* significat idem, quod in specie, ut *l. si rem alienam* §. *proprie ff. de pign. act.* Sic proprium nomen, id est speciale nomen *l.* 1. *ff. de præscr. verb. & in fact. act.* Sic proprius contractus, id est specialis *l. rogasti ff. eod.* Sic proprium jus, id est speciale *lib.* 1. *ff. de oblig. & act.* Sic propria nomina, id est specialia, quibus commune, id est, generale nomen opponitur *lib.* 2. §. *his legibus ff. de orig. jur.* Sic proprium jus civile, id est in specie dictum jus civile nomine generali ad speciem certam inflexo *d. l.* 2. *ff. de donat.* id est speciali, sive ea, qua speciem significamus, ut donatio ibi dicatur non in genere donatio quæcunque, sed donatio in specie, quam simplicem dicimus. Sic *in d. lib.* 1. hæc proprie donatio appellatur, id est, certa species generali & nudo nomine significatur. Sunt enim donationes complures *d. lib.* 1. Sic ibidem non proprie donatio appellabitur, id est non erit illa propria & specialis donatio, quæ simplex dicitur. Et ibidem non proprie donatio dicitur, id est non significatur illa specialis donatio simplex & pura, & tamen utraque illa donatio, quæ non proprie est donatio, est donatio, *ibid.* ut scilicet donationis genere comprehendatur, & generali nomine sit donatio. Et *dec. lib.* 1. §. 1. contrarium non dicimus, id est non negamus donationem esse, sed donationem fieri dicimus. Sic *lib.* 2. *ff. de vacat. & excus. mun.* nihil proprie in patria serva-

vatur, id est nihil in specie. Sic *in lib.* 2. §. *pen. ff. de admin. rer. ad civit. pert.* propriè expressum, id est in specie. Sic *l. Lucius Titius* §. *ult. ff. ad munic.* propriam legem, id est specialem, sive specialiter expressam legem. Sic igitur *in d. lib.* 2. *ff. de publ. judic.* proprie, id est, in specie dicuntur relegationes, cùm civitas retinetur.

Sunt igitur exilia in genere sumpto exilii verbo, & sunt exilii tanquam generis species. Non igitur ex *d. lib.* 2. ut neque ex ulla alia, potest affirmari, exilia proprie dici ea, quibus caput eximitur à civitate, nisi ubi generis verbum ad illam unam speciem adhiberi constat; tum enim exilii verbum non in genere, sed proprie & in specie usurpatur. At verò *in d. l. quicunque* §. *idcirco C. de hæret. Manich. & Samar.* nondum constat illo exilii verbo notari in specie, & proprie illud exilium, quo civitas amittitur, sed potest adhuc notari proprie, & in specie tale exilium, quo civitas retinetur, quæ proprio, ac speciali vocabulo dicitur relegatio, quo altera species exilii in iure civili nunquam usurpatur. Et ita propter ambiguitatem terminorum, ex hac quoque ratione, quæ sumitur à proprietate sermonis, nihil quoque certi concluditur.

Frustrà quis etiam tentaverit, certam significationem eruere ex ista divisione, qua exilium aliud perpetuum, aliud temporale constituitur, ut *l. qui cum uno* §. *temporarium ff. de re milit.* de quo supra, & *l. ad cognitionem*, ibi: nam & exilio temporario puniri, si defensor non existat, bona veneant, *ff. quibus ex caus. in posses. eatur. l. relegati*, ibi: perpetuum exilium, *l. Cicero*, ibi: *temporali exilio, ff. de pœn. leg. relegati*, ibi in perpetuum exilium dati, *ff. de interd. & relegat. lib.* 1. ibi: in exilium temporale dari, *ff. de jure patr. l. tutor*, §. *ult.* ad tempus exulare jussum, & ibi: per tempus exilii, *& l. plane*, ibi: Si in perpetuum (scilicet exilium) datus est, *ff. de excusat. l. ult.* ibi: exilio temporali, *ff. de injur. & fam. lib. l. bona fisco*, ibi: pœnam exilii perpetuam, *ff. de jur. fisc. l. ad tempus*, ibi: ad tempus autem exulare jussus, *ff. de decur. & fil. cor. l. provincialium* ibi: perpetuo exilio, *C. vectig. nov. inst. non posse, l. un.* ibi: exilio damnati perpetuo, *C. de ratioc. publ. & de patrib. civit. lib.* 2. ibi: ad tempus exulare decurio jussus, *C. de his, qui in exil. dati*, vel ab ordine moti sunt. *l. nemo*, ibi: stylum proscriptionis, ac perpetui exilii sustinebit, & ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit, *Cod. de Episc. aud. & l. ult. C. de postul.* ubi eadem verba leguntur ultima. Sic *in l. Judæi*, bonorum proscriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, *C. de Judæis, & Cœlio. l. nemo C. de pag. & Sacr. & temp. l. nullus*, ibi: Fabricensibus verò gravissimè coërcitis post facultatum suarum amissionem, perpetua exilii pœna, & animadversione retinendis, *C. de fabricens. L. sancimus*, ibi: non solum cinguli, & bonorum suorum amissionem, verùm etiam perpetui exilii supplicium subituris, *Cod. de executor. & exact. l. jubemus*, §. *his tabellionibus*, ibi: Irrevocabilis exilii animadversione plectendis, *C. de Sacros. Eccles.*

Utcunque enim deportatio omnis sit exilium perpetuum, tamen non omne exilium perpetuum est deportatio; cùm omnis relegatio perpetua sit perpetuum quoque exilium. Nam & ipsa relegatio, quæ proprie, & in specie exilio deportationis opponitur, distinguitur in relegationem perpetuam, & temporalem, sive temporariam *l. relegati*, ibi: in perpetuum exilium dati, aut relegati, *l. relegatorum paragrapho* 2. hæc est differentia inter deportatos & relegatos, quod in insulam relegari, & ad tempus, & in perpetuum quis potest. *paragrapho tertio* sive ad tempus, sive in perpetuum quis fuerit relegatus, *paragrapho quarto* ad tempus relegatis, & ibi: qui ad tempus relegatis, *leg.* 18. ibi: sive ad tempus, sive in perpetuum relegatus sit, *paragrapho primo* deportatio autem ad tempus non est, *ff. de interdict. & releg. leg. qui duobus ff. de leg. Cornel. de fals. ac de S. Cod. lib.* ibi: ut ad tempus relegentur, *leg. secunda sub initio, & paragrapho restitutus* 1. *ff. de decur.* ibi: ad tempus relegatus, *leg. siquis aliquid, paragrapho siquis*, ibi: in perpetuum relegatur, *paragrapho Idcirco*, ibi: ut ad tempus relegantur *ff. de pœn. leg. ult. paragrapho unusquisque*: ibi perpetuò relegetur, *C. de delator.*

Cùm igitur legimus temporarium exilium, certi sumus de relegatione temporaria. At cum legimus exilium perpetuum, tum incerti hæremus, sitne exilium deportationis, an verò perpetua relegatio. Et propterea perpetuum exilium est quidem deportationi omni proprium per notata supra. Sed non soli deportationi, cùm in hoc ipso exiliorum genere id ipsi commune sit cum relegatione perpetua. Et illud ipsum quoque epitheton perpetui non extat *in d. l. quicunque* §. *idcirco C. de hæret. Manic. & Samar.*

Fortius argumentum depromi poterit ex eo, quod *in d. leg. quicumque* §. idcirco exilii pœna conjunctam habeat bonorum amissionem. Certum enim est, quod relegato ad tempus regulariter nulla bona soleant adimi, *leg. relegatorum paragrap.* 4. ad tempus relegatis, neque tota bona, neque partem adimi debere, rescriptis quibusdam manifestatur, reprehensæque sunt sententiæ eorum, qui ad tempus relegato ademerint partem bonorum, aut bona, sic tamen, ut non infirmarentur sententiæ, quæ ita sunt prolatæ *ff. de pœn. l. qui duobus*, ibi: remissius puniri solent, ut ad tempus relegentur, nec bona illis auferantur. *ff. de leg. Cornel. de fals. & de S. Cod. & leg. un. in pr.* ibi: sine ademptione bonorum relegatus, *ff. si pend. app. mors interven.* Et propterea relegationis in perpetuum, ut & relegationis in insulam proprium est, ut relegatis pars bonorum adimatur, *leg. relegati* 4. ibi: Et bona quoque sua omnia retinent [relegati in insulam] præter ea, si qua eis adempta sunt. Nam eorum, qui in perpetuum exilium dati sunt, vel relegati, potest quis sententia partem bonorum adimere, *ff. de interd. & relegat. leg. siquis aliquid* §. *qui abortionis*, ibi: in insulam, amissa parte bonorum, relegantur *paragrapho, siquis*, ibi: adempta parte bonorum domicilia, in perpetuum relegatur, *ff. de pœn. leg. nemo in fine*, ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. *Cod. de Episcop. aud. leg. ult.* ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii (scilicet in insulam relegationis) sustinebit, *C. de postul.*

Similia apud Paulum *lib. 5. recept. sentent. tit. 25. numer. 7. & tit. 26. numer. 12. 13.* apud Cujacium *lib. 12. observ.* 17. Ex qua observatione

ne scire possumus; temporalem relegationem, vel temporale exilium, citra vinculum insulæ, admitti non posse, ubi cum relegatione, vel exilio simplici convenit partis bonorum amissio, ut *in leg. in ratione paragrapho tertio:* Cùm quidam, parte dimidia bonorum adempta, fuisset relegatus, idemque provocatione interposita, testamento postea facto, obiisset, *ff. ad leg. Falc. & in leg. ultim.* ibi: si autem relegationis pœnam sustinuit, & in parte bonorum damnatus, appellatione usus sit. Et ibi: utrum valeat, nec ne particularis publicatio, *C. si reus, vel accus. mort. fuer.* Et *leg. qui cum uno, paragrapho qui filium*, ibi: Exilio, & bonorum parte mulctandus est, *ff. de multit. libro primo* ibi: adempta parte bonorum exulare jussus, *de fidem. & mandan. leg. Donatistas, Cod. Theod. de hæret.* Spoliati omnibus facultatibus ad singulas quasque insulas, atque provincias exulandi gratia dirigantur, & *lib. tertio Cod. si pendent. appellat. interum.* cujus verba hæc sunt. *Si is, qui ademptis bonis,* (id est parte bonorum) *in exilium datus est* [id est relegatus in perpetuum, vel in insulam] *appellaverit, ac pendente provocatione defunctus sit, quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum interest, utrum capitalis pœna irrogata, bona reo quoque adimat, quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quæstio superesse potest; an verò non ex damnatione capitis, sed speciali Præsidis sententia, bona auferantur. Tunc enim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quæstione.* Sic *in leg. un. in pr.* ibi: *Si ademptis bonis* (id est parte bonorum) *relegatur, provocatione interposita decesserit,* & ibi: *quamvis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit, data tamen etiam de parte bonorum ejus, sententia proponitur, ff. si pend. appel. mors interv.*

Possint verò alicui in isto loco importuna, ideoque exturbanda videri verba illa: *vel in insulam deportatus, vel in metallum datus.* Tum quod rescriptum Imperatoris Alexandri ibidem subjectum, tantum loquatur de eo, cui pars bonorum adempta est, quæ pœna locum tantùm habet in relegato in perpetuum, vel in insulam, non in deportato, multoque minus in damnato in metallum. Tum quod in sententia deportationis, vel in metallum damnationis, ipso jure insit publicatio bonorum, utcunque de publicandis bonis nihil illa sententia contineat. Et sic deportationis sententia aufert ea, quæ ad fiscum perveniunt. *leg. ea sola ff. de div. reg. jur.* aufert civitatem Romanam & bona. *leg. inter in pr. l. 14. paragrapho primo ff. de interd. & relegat.* cùm relegatio neutrum auferat, nisi specialiter bona publicentur. *d. lib. 14. paragrapho primo* ut deportatus neque manumittere possit, *lib. 2. ff. eod.* Sic *lib. 3.* deportatorum in insulam ab eo, cui id faciendi jus erat bona fisco vindicantur, relegatorum autem non, nisi sententia specialiter adempta fuerint, *Cod. de pœn.* Adeoque ipsum per se deportationis nomen rerum omnium spoliatio est· *leg. ult. Cod. de sentent. pas. & restit.* Et sententiam, scilicet capitalem deportationis, damnationis in metallum &c. sequitur bonorum ademptio *lib. 3. Cod. eod.* facitque, ut etiam postea acquisita bona publicentur, *lib. secundo C. de bon. proscript. seu damnation.* Et propterea neque solet in deportationis, vel similis damnationis sententia, specialis bonorum ademptio adjici *l. 3. C. si pend. appel. mors interv.*

Ad quam difficultatem tollendam, si dixerimus, bonorum quæstionem superesse, quotiescumque condemnatio sequuta est *leg. ex judiciorum ff. de accus. & inscr.* nec post appellationem morte rei, eam quæstionem perimi, tum constituemus contrarietatem, quæ in concordiam redigi non posset, inter *d. lib. tertio Cod si pend. appel. mors interu.* & inter. *d. leg. un. in pr. ff. eod.* Illa enim expresse dicit, nullam crimine extincto morte rei post appellationem superesse quæstionem, neque de crimine, neque de bonis: de his enim duobus ibi quæstio vertitur. Hæc verò in deportato, & in metallum dato bonorum quæstionem asserit manere. Cujacius in paratitlorum Codicis libello ita conciliare nititur, ut in deportato & in metallum dato, tum demum bonorum quæstio supersit, si specialiter de bonis adimendis sententia loquatur; quia multum intersit, tacite quid insit an expresse dicatur. Sublato enim uno expresso, non tolli alterum expressum, tolli tamen id, quod tacite inest, qua uti licebit componendi ratione, dum melius quid doceatur. Præsuppositum tamen illius rationis videtur negari *in dec. lib. 3. Cod. si pend. appel. mors intru.* quasi in deportationis & simili sententia non comprehendatur quicquam de adimendis bonis, contra quàm in relegationis sententia, quod *& leg. ult. Cod. si pend. appel. mors interum.* ac cæteræ leges paulo ante allegatæ asserunt. Tum dubitare licet, cur id, quod adiicitur præter morem & consuetudinem judiciorum, ideoque pene injustum est, plus operetur, quàm id, quod à lege inest, ideoque prorsus legitimum est. Tertiò sententia illa se ipsam videtur conficere. Nam sententiæ deportationis inest à lege bonorum publicatio, quam juris formam Judex mutare non potest. Ergo, deportationis sententia extincta, extincta quoque est bonorum quæstio. Atque ita eadem bonorum quæstio, quæ ob expressionem non est extincta, extincta erit, ex eo, quod tacite insit in ipsa capitali sententia, etiam tum, cùm Judex id, quod tacite inest, sermone quoque protulit. Potestas enim juris non & in arbitratu Judicis *lib. 1. paragrapho quorum ff. ad S. Cod. Turpil.* ubi & istud dicitur: *pœnæ persecutionem, non Iudicis voluntati mandari, sed legis autoritati reservari.* Cogitent igitur docti ulterius de istius difficultatis tractatione, & utrum levis mutatio potius admitti debeat, ut legatur *in d. l. un.* hoc modo: *Nam si ademptis bonis relegatus, non in insulam deportatus, vel in metallum datus,* an verò, quia etiam quæstio bonorum, scelere quæsitorum crimine extin-

extincto, superest *l. Lucius Titius in fin. ff. de jur. fisc. leg. cum ratio §. præterea ff. de bon. damn. leg. cum falsi ff. de leg. Cornel. de fals. & de S. C. Lib. l. Gaius Sejus ff. de S. C. Sil. & Claud. l. cum hic status §. ult. ff. de donat. inter vir. & ux. l. in hæredem in pr. ff. de calumniat. dicemus* verba illa, *Vel in insulam deportatus, vel in metallum datus* ita tolerari posse, ut referantur ad bonorum scelere quæsitorum quæstionem, & verba illa, *ademptis bonis* pertineant tantum ad primum membrum & verbum *relegatus*, non etiam ad sequentia. Quo respectu etiam in sententia deportationis, aut alterius damnationis capitalis adjici possit sententia specialis de bonis adimendis scelere quæsitis, & tum Cujacii quoque explicatio facilius retineri poterit.

Ut verò hinc in viam redeamus, constat ex hactenus dictis cum relegatione temporali simplici non esse conjunctam ullam bonorum publicationem; cùm relegatione in perpetuum, vel in insulam conjungi posse particularem bonorum publicationem, ut quidem appellatur *in leg. ultim. Codic. si reus vel accus. mort. fuer.* cum deportatione, aut alia capitali sententia conjunctam esse omnium bonorum publicationem, idque ipso jure, nulla etiam facta ejus publicationis mentione in sententia.

Jam verò in *dict. leg. quicunque paragrapho idcirco Codic. de hæret. Manich. & Samar.* bonorum amissio cum exilio conjungitur. Exilium igitur illud est deportationis, sive ut clarius proponamus. Quodcunque exilium cum omnium bonorum publicatione conjungitur, illud est deportationis exilium. At verò istud exilium, de quo agitur, *in dict. quicunque §. idcirco* est exilium conjunctum cum omnium bonorum amissione, sive publicatione. Ergò exilium, de quo agitur *in dict. leg. quicunque paragrapho idcirco* est exilium deportationis. Major propositio tum ex ante dictis est manifesta. Tum multis locis confirmari potest, ubi expresè deportatio, & omnium bonorum publicatio, vel ademptio est, & omnium bonorum publicatio vel ademptio conjungitur *leg. prim. paragrapho ultim. 4. de leg. Corn. de fals. & S. C. Lib.* ibi *deportatio est & omnium bonorum publicatio, in paragrapho item lex Cornelia de fals.* simpliciter dicitur *deportatio leg. 3. paragrapho legis, ff. ad leg. Cornel. de sicar. & venef.* insulæ deportatio est, & omnium bonorum ademptio, *leg. un. Codic. siquis eam, cujus tut. fuer. corrup.* ibi: deportationi subjugetur, atque universæ ejus facultates fisci juribus vindicentur *leg. siquis in fin. C. ad leg. Iul. de vi publ. & priv. & leg. 3. Cod. Theod.* in insulam deportetur bonis omnibus abrogatis, *lege secunda, Codic. de his, qui ex publ. ration.* ibi: ablatis bonis omnibus, perpetuæ deportationis subdetur exilio. Quæ itidem extant *in lege secunda, Codic. de his, qui contrax.* cum *dispensat. leg. un. Cod. de his, qui se def.* ibi: Exutus omni patrimonio suo, & fisco vindicato in insulam deportetur, *leg. ult. C. de condit. in horr. publ.* ibi ut deportationis pœnæ subjectus totius substantiæ cogatur subire jacturam, *leg. Eunomianis pœnam Codic. Theod. de hæret.* ibi: deportentur, omnibus bonis ablatis.

Minorem quod attinet, constat ea ex lectione *dict. leg. quicunque paragrapho idcirco de hæret. Manich. & Samar.* Et ne quis hic tergiversetur quod *in dict. l. quicunque paragrapho idcirco* non adjiciatur nota universitatis, ut dicatur omnium bonorum, vel simile quid, sciendum, vocabulum bonorum rem universam significare, utcunque non ostendatur universaliter prædicatum de subjecto enunciari, ut docet Aristotel. *perihermenias cap. 7. part. 1. & 3.* Quò faciunt etiam *leg. nam quod parapraphо ult. l. cogi ff. ad S.C. Treb.* Et quod in bonorum possessione, quæ est successio prætoria, bona ita sint accipienda, ut sint universitas *l. 3. in pr. de bon. poss. l. bonorum appellatio ff. de verb. signif.* Et sic universorum bonorum socius dicitur etiam simpliciter bonorum socius *l. cum duobus §. ult. ff. pro soc.* Ubi qui prius dicitur socius omnium bonorum, post etiam dicitur socius bonorum, *leg. Titium §. altero ff. de adm. & peric. tut. & curat.* Sic omnia bona intelliguntur, cum dicitur bonorum emptio, & venditio *in rubr. & pr. Instit. de success. subl. quæ fi. per bon. vend.* & cum bona dicuntur addici *in rubr. & tot. tit. Instit. de eo, cui lib. conser.* & cum quis dicitur bonis cedere *tot. tit. ff. & C. de cess. bonor.* & cùm dicitur ususfructus bonorum *l. quotiens, §. ult. §. de usufr.*

Quod tanto facilius hic admittendum, quia publicatio bonorum successionem fisci continet *leg. 2. Codic. ad leg. Iul. de vi publ.* Et quia natura sermonis id exigit. Aliud enim est bona amittere, aliud partem bonorum amittere. Quæ duo sibi invicem solent opponi, ut *l. relegatorum, §. ad tempus*, ibi: ademerunt partem bonorum, vel bona, *ff. de interd. & relegat.* Et res ipsa evincit. Nam partis bonorum ademptio in parte sola subsistit; bonorum autem ademptio rem universam absorbere potest. Et quia frequentissimum est in jure, ut in pœnis etiam vocabula ejusmodi rem universam significent omissa licet universitatis nota, ut *l. 1. C. de pagan. & sacrif. & templ.* ibi: facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari. Ubi capitalis inflicta sententia particularem bonorum publicationem excludit, universam exigit. Idemque est *in lege prima, Codic. quæ res ven. non pos. sic in l. eum C. de apost.* ibi: cum dispendio fortunarum capite puniendum. Sic eorum, qui ad ferrum, vel bestias damnantur, bona publicantur *leg. ejus §. ult. ff. qui testam. fac. pos.* Quò & referendum videtur, quod est *in leg. Eunomiana Cod. Theod. de hæret.* ademptis bonis ultima animadversione plectantur. Sic in pœna deportationis, vel damnationis in metallum usu venit, ut omnia bona intelligantur per simplex & nudum verbum bonorum, ut *in leg. si ademptis bonis Cod. de sent. pas. & rest. lib. 4.* in metallum damnatus pœnæ servus efficitur, & ideo ejusmodi sententiam passi, bona vindicantur rationibus fisci *C. de bonor. proscript. seu damn. leg. deportatorum Codic. de pœn.* Sic apud Paulum *libro quinto, recept. sent. titulo vigesimo quinto, versiculo secundo*, publicatis bonis deportari. Sic ejus cui aquâ interdictum est, bona, quæ tunc habuit, cum damnaretur, publicantur *leg. ejus paragrapho si cui, ff. qui testam. fac. poss.* Et in metallum damnati bona publicantur, *dict. leg. ejus, paragrapho ult. sic in leg. 4. paragrapho ult. sic in leg. 4. paragrapho ult. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* bona eorum fisco vindicari, universa intelliguntur bona, cùm illic pœna legis Corneliæ locum habeat, quæ olim fuit deportatio, & omnium bonorum ademptio, postea ultimum supplicium *lege tertia, paragrapho leges, ff. eod. Sic l. 1. Codic. Theod. de malef. mathem. &c.* ibi: post ademptionem bonorum in insulam detrudendo. Et *lege prima, Codic. Theod. ad leg. Iul. de amb.* ibi: amissis bonis, & fisco nostro protinus vindicatis, deportationis multetur exilio. Et *leg. Donatistas Codic. Theod. de hæret.* ibi: quisquis hos (Clericos administros) fugientes propositam

propoſitam ultionem, occultandi cauſa ſuſceperit, ſciat & patrimonium ſuum fiſci noſtri compendiis adgregandum, & ſe pœnam, quæ his propoſita eſt, ſubiturum. Ea verò eſt deportatio, ut conſtat ex *eadem leg. v. itaut Epiſcopi.* Sic *leg.*14. §. 1. *ff. de interd. & releg.* deportatio civitatem, & bona adimit. Sic bona à fiſco occupata, ſunt ejus, qui in metallum damnatus eſt *l. 2. C. de ſent. paſſ. & reſt.* ſic *in l.* 3. *Cod. eod.* ad minimum deportationis eſt ea ſententia, quam ademptio bonorum ſequuta eſt. Reſtituitur enim ibi damnatus civitati Romanæ. Et *in l. ſi ademptis C. de ſent. paſſ. & reſt.* publicata bona ſunt deportati. Sic patrimonio ſuo fiſco ſociato pœnam ſe deportationis noverit ſubiturum, *l. Marcharidus Codic. Theod. de bon. proſcr.* Idemque evenit in publicatione bonorum, quæ ſine deportatione, aliave graviori pœna infligitur, ut bonorum publicationem intelligere debeamus univerſorum, *leg. cuncta C. Theod. de his, qui de relig. contend.* ibi: privati cingulo bonorum proſcriptione multentur, *leg. jubemus*, §. *hoc videlicet*, *C. de erogat. mil. annon.* ibi: Non ſolum ſe ſe cinguli amiſſionem, verum etiam facultatum ſuarum publicationem pro tanto ſubituros flagitio, *l. nullus*, *C. de adſeſſ. & domeſt.* famæ nota cum bonorum publicatione plectatur *l. ex omnibus C. de decur.* ibi: occultatoribus talium, præter jacturam exiſtimationis, etiam rerum diſcrimen incumbat, *leg.* 1. *de deſert.* ibi: patrimonii, atque exiſtimationis damno ſubjiciatur. Et cum omni mentione cinguli, & exiſtimationis omiſſa bona publicari dicuntur, ut *l.* 1. *C. de apoſtat. facultates dominio fiſci jubemus vindicari. l.* 2. *C. de petit. bon. ſublim.* ibi: bonorum ſubſcriptione puniri decernimus. *l.* 1. *C. ut nemo ad ſuum patroc.* ibi: bonorum proſcriptione plectendus, & ibi facultatum ſuarum amiſſione plectentur: *leg.* 3. *Codic. de offic. quæſtion.* ibi: publicatione bonorum ſuorum multando. *leg.* 4. defunctorum in deſertione bona confiſcari, *C. de re milit. leg. ſi ut proponis Codic. de bon. proſcr.* bona ſententiam paſſi ad fiſcum ſunt devoluta, *leg. ſi mandavero paragrapho is*, *cujus ff. mand.* ibi: cujus bona publicata ſunt, & ibi: bonis publicatis, qui tamen locus de deportato loqui videtur, *leg. ult. in fine Codic. Theod. de hæret.* publicatione bonorum eſſe coercendum *leg. quid C. Theod. eod.* quos bonorum etiam publicatione perſequimur. Et ut modò bonorum præſcriptio occurrit, ſic occurrunt etiam bona proſcriptorum *in rubr. Codic. de bon. proſcr. & in ſimili rubr. Cod. Theod. & in leg. ſi quis, Codic. Theod. eod.* bona proſcriptionis nomine vindicata fiſcalibus ſociari corporibus, *leg. ne quis proſcriptorum Cod. Theod. eod.* bona proſcriptorum, vel eorum, qui publicam videntur excepiſſe ſententiam. Sic indago bonorum ejus, qui ſtylum proſcriptionis incurrit. *leg. ſiquis intra C. de bon. proſcr. l. ſiquis intra Codic. de bon. proſcr. leg. ſiquis intra Cod. Theod. eod.* Sic proſcriptorum facultates, *leg. quidam Cod. Theod. eod.* Sic proſcriptorum facultatumque fortunas ærario noſtro jubemus accedere, *l.* 20. *C. Theod. eod.*

Etſi verò in hoc argumento plus roboris inſit, quàm in reliquis, attamen non omni caret ſcrupulo. Nam *d. l. quicunque paragrapho Idcirco Codic. de hæret. Manich. & Samar.* non dicit expreſſè cum omnium bonorum amiſſione. Id ſi diceret, facilè concluderemus, ibi agi de exilio deportationis. Nullum enim aliud exilium habet bonorum omnium amiſſionem conjunctam & quod exilium bonorum omnium amiſſionem continet, id facilè concedimus eſſe exilium deportationis. Quod verò ibi intelligenda ſit bonorum omnium amiſſio, id non ſatis certo concluditur. Utcumque enim ſolum verbum *bonorum* pluribus in locis ſignificet univerſa bona, ut loca hactenus annotata oſtendunt, quamvis quædam diligentius examen admittant, tamen non omnibus in locis id obtinet, ut *in leg. deportatorum Codic. de pœn.* ubi licet in priori membro, dum ait deportatorum bona fiſco vindicantur, neceſſario omnia bona intelligantur, tamen in poſteriori membro, ubi reperi quodammodo illa verba oportet, hoc ſenſu, relegatorum autem bona fiſco non vindicantur, niſi ſententia ſpecialiter adempta ſint, ubi verbum *bona* neceſſario accipiendum eſt non de bonis omnibus, ſed de parte bonorum, quæ tamen pars bonorum & ipſa univerſitas quædam eſt, niſi contra juris regulam velimus dicere, concurrere univerſorum bonorum ademptionem, idque ex jure ipſo. Quod ſanè perquam abſurdum, vel imperitia Judicis relegato adempta eſſe omnia bona. Quæ ſententia, etſi reprehendatur, non tamen infirmatur, *l. relegatorum*, §. *ad tempus*, *ff. de interd. & relegat.*

Cur enim *dict. leg. deportatorum* ſanctio ad eum caſum reſtringenda ſit, ratio nulla eſt, neque legis eſt Judicum confirmare, & augere imperitiam. Sic *in leg. chirographis* §. 1. *ff. de admin. & peric. tut.* qui ſententia Præſidis bonis ademptis relegatus erat, nonniſi partis bonorum ademptionem ſuſtinere potuit propter eam cauſam, quod relegatus fuerat. Sic *in l. cum ratio* §. *ult. ff. de bonor. damnat.* quod ex græco verſum eſt, ſi is, cujus bona publicata ſunt, relegatus ſit, eandem ob cauſam bona pro parte tantum publicata accipienda ſunt. Sic quod itidem ex græco acceptum *in lege octava, paragrapho tertio ff. eod.* bona relegati non publicantur, niſi ex ſententia ſpecialiter, ita exaudiendum, ut pars tantum bonorum publicetur. Sic quod itidem ex græco, translatum, dicitur *in leg.* 14. *paragrapho primo*, *ff. de interdict. & relegat.* Relegatio autem neutrum, ideſt neque civitatem, neque bona, tollit, niſi ſpecialiter bona publicentur, de parte bonorum neceſſario accipi debet. Sic *in l. un. ſub initio ff. ſi pend. appel. mors interv.* ademptis bonis relegatus alius non eſt, niſi cui pars bonorum adempta eſt, ut ibidem poſt ſequitur, data tamen etiam de parte bonorum ejus ſententia proponitur.

Eodem modo *in leg.* 3. *Cod. eod. bonis ademptis*, explicandum eſt, parte bonorum adempta. Quod explicatum ſupra. Qui locus tantò majorem meretur obſervationem, quanto majorem habet affinitatem cum propoſita noſtra *leg. quicunque* §. *idcircò C. de hæret. Manich. & Samar.* ubi hæc habentur verba: *pœnam exilii cum facultatum ſuarum amiſſione ſubituras*, cùm in *dict. leg.* 3. hæc legantur, *bonis ademptis in exilium datus eſt.*

Si igitur minoris propoſitio illa, quâ maximè contraria opinio nititur, vera eſt, quod ſcilicet quotieſcumque cum verbo exilii concurrit amiſſio facultatum, vel ademptio bonorum, neque enim in effectu differunt, tum exilii verbo ſignificatur exilium deportationis, utique *in dict. leg.* 3. exilii quoque verbum ſignificabit exilium deportationis, cum ibi cum exilii verbo, bonorum ademptio concurrat. At abſurdum

est *in dict. leg.* 3. illis verbis, bonis ademptis in exilium datus est, verbo exilii significari exilium deportationis. Nam cùm pendente appellatione deportatus decedit; tum in persona ejus, & crimen evanescit, & nulla de bonis ademptis superesse potest quæstio, ut ostensum etiam supra. At verò *in dict. leg.* 3. qui bonis ademptis in exilium datus est, is mortuus est quidem pendente provocatione, & crimen in persona ejus extinctum; quæstio tamen bonorum ejus superest, quia non ipso jure erat in exilio illo bonorum ademptio, sed speciali Præsidis sententia erat irroganda. Et solus ille locus *dict. leg.* 3. evinceret ad ostendendum, neque exilii verbum semper exilium deportationis significare, cùm ei additur bonorum ademptio. Quia bonorum ademptio non est semper bonorum ademptio, sed partis bonorum ademptio, est etiam aliqua bonorum ademptio. Neque bonorum verbum semper omnia bona significat, quando concurrit cum verbo exilii, eam ob causam, quia exilium non semper significat exilium deportationis, sed significare potest & simplicem relegationem temporalem, & relegationem in perpetuum, & relegationem in insulam. Siquis verò istis locis alterum ex altero vellet concludere, nimirum exilii verbum significare deportationem ob verbum bonorum, & bonorum verbum significare universa bona ob verbum exilii, is in circulum ageretur inertiæ vertigine.

Pro deportatione illud quoque proferri potest. Quorum pœna aliàs semper est deportatio, in iis exilii verbum pro deportatione accipiendum. Atqui hæreticorum pœna aliàs semper est deportatio. Ergo in hæreticis exilii verbum pro deportatione accipiendum. Assumptio probatur *l. hæretici* §. *Montanistæ C. de hæret. Manich. & Samar. & l. Ariani vers. Manichæis*, *l. ubicunque*, *l. Manichæi undique C. eod. l. Eunomianæ, l. Eunomianis pœnam, l. quid, l. Iovinianum, l. Montanistæ*, *l. domus* C. *Theod. de hæret.* Quomodo etiam intelligere licebit *l. defensorum*, *l. cassatis*, *l. Iovinianum*, *l. Donatistas*, *l. Montanistæ*, *l. hæreticorum C. Theodos. eod. & l. Ariani C. de hæret. Manich. & Samar.*

Parique modò cùm aliàs quoque hæretici omnium bonorum amissione mulctentur, ut *l. Eunomianis pœnam*, *l. cassatis*, *l. Donatistas*, *l. Eunomiani C. Theod. l. Manichæos* §. *ac primum*, §. *sed nec filios*, *l. Manichæi liberos C. de hæret. Manich. & Samar.* utique & *in dict. leg. quicunque* §. *Idcirco*, *C. eod.* bonorum verbum omnium bonorum significationem habebit.

Sed facilè repellitur istud argumentum, negata assumptione, quæ ex istis locis non probatur. Neque enim ii loci de nostro subjecto loquuntur, sed de specialibus casibus. Nam quod aiunt primo *ad l. Manichæi liberos* apertum est, eam loqui de Manichæis, & eorum omnibus bonis, dum ait: *Omnimodò ipsorum substantia ad fiscalem reditura rationem.* Sed ab iis ad omnes hæreticos, vel etiam in specie ad Eutychianistas, & Apollinaristas progredi ita non licet. Secundò eodem modo de Manichæis solis agit *Manichæos* qua de supra.

Tertiò Eunomiani spadones *C. Theod. de hæred.* neque in genere de hæreticis omnibus, neque de Eutychianistis, & Apollinaristis, sed de Eunomianis. Neque etiam de Eunomianis omnibus, & in genere, sed in specie de Eunomianis spadonibus, qui procul dubio & fictitiæ pietatis studio se vel ipsos castrarunt, vel castrandos aliis probaverunt. De his solis ibi dicitur, omnia, quæ talium esse vel futura esse constiterit, ut caduca fisci nostri viribus vindicentur, quæ tamen ipsa verba caducam potius hæreditatem notant, quamvis & vivorum istorum spadonum Eunomianorum bona fisco videntur obnoxia. Quia illis neque possidendi, neque petendi licentia relinquitur salva. De aliis Eunomianis ita severè non agitur, ut ostendit *leg.* 13. *Codic. Theod. eod.* Eunomianos ne caperent aliquid, vel relinquerent testamento, legem dudum credidimus esse promulgandam, quam quidem nunc consilio pleniore revocamus. Vivant jure communi. Scribant pariter, ac scribantur hæredes. Et quamvis *dict. leg. Eunomianis* abrogetur per *l. omnes pœnas C. Theod. eod.* iis verbis: Eunomianorum verò perfidam mentem, & nequissimam sectam speciali commemoratione damnamus, statuimusque omnia, quæ contra illorum vesaniam decreta sunt illibata custodiri. Illud addimus, nequis memoratæ sectæ militandi, aut testandi, vel ex testamento sumendi habeat facultatem, ut sit omnibus commune damnum, quibus etiam communis est religionis furor, cessante videlicet, si quid à patre nostro quibusdam fuerat super testandi jure beneficio speciali concessum; tamen restituitur per *l.* 27. conficiendorum testamentorum dari Eunomianis præcipimus potestatem, & concedi id, quod divi genitoris nostri data nuper præceptio continebat, *C. Theod. eod. & l.* 36. *Cod. Theod. eod.* Eunomianis pœnam adimendi testamenti factionis, peregrinorumque mutandæ conditionis, patimur eos & donandi è suis facultatibus, ut velint, & dono rursus ab aliis accipiendi habeant liberam potestatem &c.

Sic *l. Manichæos C. Theod.* quamvis in futurum donandi jus, & testamenti ipsis adimatur, tamen præterita non revocantur, bona etiam ipsis relinquuntur, ut de eorum etiam successione agatur. Sic *in l. domus* 58. *C. eod. & in l. omnis* 61. *C. Theod.* cohortalini militiæ sunt obnoxii. Et bona igitur ipsis relinquuntur. Sic *in l. hæreticorum* 68. *C. Theod. eod.* Igitur *d. l. Eunomiani spadones* valdè est singularis, aut si omnes fortè Eunomiani ibi vocantur spadones, quod eorum animus sit castratus, & cassus veritatis, tamen pœnæ illæ, & mutatæ sæpius sunt, & *in Codic. Theod.* bona ipsorum confiscata ob solam hæresim non reperitur.

Quartò quod verò *ad l. Donatistas*, agit illa quidem initio de Donatistis, atque hæreticis, sed ut ex contextu reliquo apparet, loquitur tantum de Donatistis. Sic enim ait *in v. hujusmodi autem conditionibus Senator &c.* Inventus in grege Donatistarum, ut verba illa Donatistas, atque hæreticos, quos &c. Sic explicare liceat, *Donatistas, ut hæreticos, quos patientia Clementiæ nostræ nunc usque servavit.* Hanc enim vim ea particula quandoque habere notatur. Et verò verba illa, *spoliati omnibus facultatibus* tantum pertinent ad Episcopos, presbyteros, omnesque Antistites eorum, & ministros, qui spoliati omnibus facultatibus ad singulas quasque insulas, & provincias exulandi gratia dirigantur. Cæteri levius puniuntur. Et quidem qui in Proconsulari, aut Vicariano, aut Comitivæ primi ordinis fuerit honore succinctus &c. ducentas argenti libras cogatur fisco solvere &c.

Senator centum. Sacerdotales tantundem. Decem primi Curiales libras argenti decem, quæ ibi pluribus exponuntur.

Quintò *l. Cassatis* loquitur itidem de Donatistis, quorum quæ fuerit crudelitas habes apud Augustinum *epist.* 68. *& ep.* 48. *& epist.* 50. Perstringuntur etiam Donatistarum seditiosi, ac prædatorii conatus & latrocinia ab Augustino *lib.*3. *contra Julianum cap.*1. quorum variè referuntur pœnæ non ideò, quod sint Donatistæ, sed si ea, quæ sacrilegè catholicis desscivere, vel eripuerunt, atque invaserunt, non reddiderint, tunc Illustres fisco inferant auri pondo 50. Spectabiles auri pondo 40. Senatores auri pondo 30. Principales auri pondo 20. Decuriones, negotiatores & plebeii auri pondo 5. Circumcelliones argenti pondo 10. &c. Tandem nisi eos illata damna correxerint, facultatum omnium publicatio subsequetur.

Sexto *l. Eunomianis* pœnam cùm jubet deportari eos, bonis omnibus ablatis, loquitur de ministris sceleris, quos falso nomine suo Antistites, vocant, neque simpliciter de iis loquitur, sed si in collectione aliqua fuerint comprehensi. Itaque *in dict. l. quicunque paragrapho Idcirco C. de hæret. Manich. & Samar.* utcunque agatur de Episcopis, Presbyteris, & Clericis, tamen reliquæ circumstantiæ deficiunt, ut proinde ab iis locis ad alios progredi satis tutum non sit, neque possit illico ubivis eadem pœna introduci. Et quamvis suspicio quædam ex ejusmodi locis moveatur, tamen nulla inde oritur certitudo, nisi hanc eruere velimus *ex d. §. Idcirco*, ubi Valentinianus, & Marcianus Augusti sic aiunt: *Idcirco Apollinaristas, hoc est Euthichianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium &c.)*

Excutiamus modò locos, qui deportationem hæreticis imponunt: Et primò quidem *l. hæretici* 20. §. *Montanistæ* 2. loquitur de Episcopis & Clericis eorum, eosque jubet expelli ex Urbe Constantinopoli. Quod certè longissimè abest à deportatione.

Secundo *l. Ariani* 5. *v. Manichæis*, & *l. ubicunque* 11. *& l. Manichæi undique* 12. manifestò loquuntur de Manichæis.

Tertiò *l. Eunomianæ* 34. loquitur de Eunomianis & Montanistis clericis, quos primò urbibus expellit. Quod rursùs longè abest à deportatione. Deinde si ruri agentes; aut populos congregent, aut ineant conventus, perpetuo deportentur.

Quartò *l. Eunomianis pœnam* 26. Eunomianorum ministri, si in collectione fuerint comprehensi, deportentur, bonis omnibus ablatis.

Quintò *l. quid* 40. agit de Manichæis, & de Frigis, & Priscillianistis, qui Manichæis, tanquam pares junguntur. Et illa ipsa, ubi deportationem minatur, loquitur de conductore, qui Manichæis ad ineundos conventus prædium præbuit. Sic enim colligere licet, locus enim planè mendosus in editione Lugdunensi. Et tum demum deportationi subjicit, cùm is idoneus non est, scilicet ut bonorum amissione puniatur. Et sic ibi legendum videtur, idoneus non est; nisi quis velit eò extendere si idoneus, & locuples sit, deportetur, si pauper, ultimo supplicio afficiatur, ut *in l. quidem* 5. *C. Theod. proscr.* Quod tamen durius videri possit, neque interpreti in legis defectum ejusmodi pœnæ asperitatem interpretatione inducere licet. Fortè tamen ista l. pro *idoneus* legendum est *ingenuus*, cujus consideratio in hac quæstione non infrequens est.

Sextò *in l. Iovianum* 53. sacrilegi conventus acti sunt extra muros Urbis sanctissimæ, idest, ut videtur, in suburbanis prædiis, ubi interdictum fuit conventus agere, & sic deportantur machinator, & Clerici, atque ministri hæretici.

Septimò, præcipuè verò cùm *d. l. quicunque paragrapho. Idcircò de hæret. Manich. & Samar.* convenit *leg. Montanistæ* 57. quæ eos stylum deportationis vult excipere, qui ut Clerici Montanistis Episcopos, Presbyteros, vel Diaconos, sive in genere Clericos creare tentaverint, quique creati acquieverint. Verùm ut hoc isto casu in legislatoris fuit arbitrio, ita id ex loco ita speciali ad æquè specialem, ac diversum proferre, non licet interpreti, ubi lex ipsa obscurius, aut confusius loquuta est; non quicquid potest Legislator, idem permissum est interpreti, sive Doctori.

Octavò *leg. domus* 58. relegationis pœnam definit illi, qui se ultrò, atque spontè sua passus fuerit deduci ad secundum baptisma, & geminata semel indultæ fidei; (nam ut eadem *l. præterquam* eleganter ait, baptisma in modum semel nati hominis, semel à Deo conceditur,) mysteria imbui (quod verbum delendum videtur: Turbat enim sensum,) temere, vel perperam devocari. Deinde par pœna deportationis statuitur in Eunomianos Clericos, si conventus exercere, vel in inclyta urbe Constantinopoli, vel in provinciis, civitatibus, ac territoriis, vel creare ausi fuerint clericos pestiferi dogmatis, vel creari. Quod rursus habet similitudinem cum dicta nostra *leg. quicunque* §. *Idcirco.* Et hæc de iis locis, in quibus deportationis fit expressa mentio, ubi duo posteriora magis, ut indicatum est, accedunt ad nostram *leg. quicunque paragrapo. Idcirco.* Sed illam certam, ac necessariam conclusionem non faciunt.

Reliquos locos, qui per interpretationem videntur de deportatione accipiendi, videamus. Primo *l. defensorem* 45. loquitur de iis, qui contra prohibitionem illicitas coitiones instituunt, & ibi audent disputare ea, & adserere, quæ institutio divina condemnat, quos Clericos ita coeuntes, ac disputantes, atque adstruentes ea, quæ institutio divina condemnat, lex illa præscriptos in exilium detrudi jubet. Hæ circumstantiæ verò *in dict. leg. quicumque paragrapho. Idcirco in fine*, non extant. Et adhuc sub Judice lis est, an qui proscripti in exilium detruduntur, sint illicò deportati.

Secundò *leg. cassatis* 52. non loquitur de iis, qui hæreticos Episcopos aut Clericos crearint, aut se creari passi fuerint, sed de Donatistis, & quidem de iis, qui ea, quæ catholicis sacrilegè eripuere, non reddiderint, de hisce Clericis deinde ait: *Clerici verò, ministrique eorum, ac perniciosissimi sacerdotes, ablati de Africano solo, quod ritu sacrilego polluerunt, in exilium virum ad singulas quasque regiones, sub idonea persecutione, mittantur*; neque tamen certo constat mitti in exilium ad diversas regiones, esse deportari. Nam hoc etiam convenit relegationi, ut cum apud Paulum *libro quinto, recept. sent. tit. de adulteriis* 26. legimus *versicul.* 12. Adulterii convictas

victas

victas mulieres dimidia parte doris, & tertia parte bonorum, ac relegatione in insulam placuit coerceri *v.* 13. Adulteris verò viris pari in insulam relegatione, dimidiam partem bonorum auferri, dummodò in diversas insulas relegentur, quas sententias & complures alias restituit Cujacius *libro vigesimo primo, obser.* 17.

Tertiò *l. Iovianum* 53. ait, *illum contusum plumbo cum cæteris suis participibus & ministris exilio coercendum.* Ea verò lex postea verbum exilii explicat, ut ipsum Jovianum machinatorem, in insulam Boam festina celeritate deduci oporteat, cæteris prout libuerit, (dummodò superstitiosa conjuratio exilii ipsius discretione solvatur) solitariis, & longo spacio inter se positis insulis in perpetuum deportatis. Quod igitur prius dixit, participes, & ministros exilio coercendos, id posteà dicit, solitariis, & longo inter se spacio positis insulis in perpetuum deportandos. Quod si participes, & ministri deportantur, deportandus quoque erit ipse machinator, aut tali exilio coercendus, quod sit deportatio in insulam. Eadem explicatio exilii si esset *in dict. leg. quicunque §. Idcircò* nemo contradiceret, verbum exilii ita explicandum; at quia abest, meritò quærimus, non an possit ita explicari, sed an oporteat.

Quartò *l. Donatistas* 54. loquitur manifestè de Donatistis, & quidem de eorum Clericis, ista sunt verba manifesta: *Episcopi, presbyteri, omnesque Antistites eorum, & ministris, spoliati omnibus facultatibus ad singulas quasque insulas, atque provincias exulandi gratia dirigantur.* Ubi certè exilium deportationem esse dicimus. Quia continet bonorum omnium ademptionem, quod deportationi quidem omni nulli relegationi convenit, cujusmodi argumentum nullum *in dict. l. quicunque §. Idcircò* occurrit.

Quintò *l. Montanistæ* 37. ubi certè *Montanistarum Clerici, & Episcopi, sive Presbyteri & Diaconi, si nefaria conventicula inierint, vel clericos creare ausi fuerint, vel etiam creati acquieverint, stylum deportationis excipiant. Hi verò, qui ad celebrandos interdictos conventus eos susceperint, ea ipsa re, in qua hæc fieri concesserint, & execrabilia mysteria celebrare, procul dubio intelligant spoliandos, sive domus ea fuerit, sive possessio, sive procuratoribus ignorantibus dominis susceperint, in exilium se vehementer coercitos non ambigens ablegandos.* Vbi exilii verbum, vel ideo deportationem non continet, quia procuratores ablegantur, id est relegantur in exilium. Magis enim, ut ablegandi per *relegandi* verbum interpretemur, cùm quo majorem habet agnationem, quàm per deportandi, & multò magis, si retineas scripturam vulgatam, ut sub ista ablegatione in exilium contineantur ipsi etiam domini, de quibus *in v. hi verò* ablegatio in exilium erit relegatio, quia tantum illius domus, sive possessionis, in qua passi sunt Montanistas clericus convenire, & execrabilia mysteria celebrare, confiscatio in ista lege sancitur, non omnium bonorum publicatio.

Sextò denique *in l. hæreticorum* 65. *& l. Ariani* 5. *v. sive de procuratore*, procurator, qui nesciente domino, passus est hæreticorum conventicula in prædiis sibi commissis agitari, si ingenuus sit, subire vel decem librarum auri mulctam, vel exilium. Sed eo loco exilium non potest significare deportationem. Quia tantum decem librarum auri mulctæ opponitur. Et solutis decem auri libris, possit evitari. Quod nullo prorsus modo quadrat in deportatione.

Ex quibus omnibus constat, si exilii verbum significat deportationem, id fieri vel in aliis & gravioribus delictis, vel significationem erui ex certis circumstantiis, quæ tamen *in dict. l. quicunque §. Idcircò Codic. de hæret. Manich. & Samar.* deficiunt, vel à separatis ad separata, perperam fieri illationem. Nonnunquam etiam exilii verbum repudiare significationem deportationis, & propterea licet inde per conjecturam dici possit *exilii* verbum *in dict. paragrapho idcircò* significare deportationem, tamen ea res nullam habet certitudinem.

Nihilominus opinari quis possit, cùm in similibus quibusdam causis sit pœna deportatio à legislatore constituta, cur *in dict. leg. quicunque §. Idcircò* à simili non admittatur interpretatio? Verùm nos quidem eam interpretationem soli legislatori convenire asserimus *l. ultim. paragrapho* 1. *ff. de legib. & constit. Princip.* neque dubitamus, si Imperatores voluerint deportationis pœnam & omnium bonorum amissionem intelligi *in dict. paragrapho. Idcirco*, quin uno adjecto verbulo id potuerint, cùm non fecerint, nostrum non est mentem Imperatorum divinando indagare, sed sequimur potius auream istam juris regulam *Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius, quàm asperandæ l. pœn. ff. de pœn.* Et in pœnalibus benigniorem interpretationem sequi non minus justum est, quàm tutius *l. ea, quæ in partes paragrapho* 1. *ff. eod.* & semper in dubiis benigniora præferenda sunt *leg.* 56. *ff. eodem* & in ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet. Sic Imperator ipse humaniorem interpretationem sequitur *leg.3.in fine ff. de his, quæ in test. del.* Sic in sententiis sequimur legem mitiorem *leg. si præses ff. de pœn. l. hæ enim paragrapho quid ergo ff. de susp. tut. & curat.*

Et quidem Græci interpretes Basilicon *dict. l. pœn. ff. de pœn.* ita interpretantur, cùm fortè lex dicit, ille capitaliter puniatur, quia *capitaliter* significat & gladii pœnam, & metalli, & deportationem, id benignius interpretabimur. Nam in dubio benignitas præfertur. Ergo eodem quoque modo & nos dicemus, cùm lex exilii pœnam irrogat, illa verò vel sit deportatio, quæ gravissima est, vel relegatio in insulam, vel relegatio in perpetuum, vel relegatio simplex temporaria, hanc potius, tanquam leniorem & benigniorem interpretabimur.

Quia verò *in dict. l. quicunque paragrapho Idcircò* cum pœna exilii concurrit bonorum amissio, dicemus, ibi non intelligendam simplicem temporariam relegationem, sed ejusmodi relegationem, cum qua amissio quædam bonorum potest concurrere, qualis est relegatio in perpetuum & relegatio in insulam, ut superius expositum. Neque hic prætereundum, quod Basilicorum interpres notat ab Isæo Rhetore dictum: severas quidem leges poni oportet, latius verò quam eæ præcipiunt, coercere. Et quod dicitur *in l.* 200. *ff. de div. reg. jur.* quoties nihil sine captione investigari potest, eligendum est quod minimum habet iniquitatis. Et quod traditur *in l.* 9. *ff. eod.* semper in obscuris quod minimum est, sequimur. Licet ergò & nobis sequi mitiorem, & clementiorem sententiam in isto ambiguo ac dubio exilii genere. Et si qua hic captio, si quis error, tamen minus est iniquitatis in pœna leniori, quàm in asperiori. Nam &

Leniores istæ pœnæ satis sunt acerbæ iis, qui eas sustinent. Sunt, inquam, ut postea ait, *Marti, Venerique timendæ*. Hoc enim de pœnis legis Juliæ, de adulteriis, Satyricus pronunciat. Erant verò istæ pœnæ cum amissione bonorum relegationes in diversas insulas, ut supra ex Pauli sententiis receptis retulimus.

Tantò verò clementiorem interpretationem sequimur, quod legamus pios, ac Christianos Imperatores magis ad terrorem, quam ad executionem leges severiores promulgasse. Atque ita Sozomenus *libro septimo*, *capite duodecimo*, de Theodosio majore testatur; *Imperatorem lege edixisse, ut heterodoxi neque Ecclesias colligerent, neque de fide docerent neque Episcopos aut alios ordinarent, & alii civitatibus & agris pellerentur, alii honoribus privarentur, nec eadem cum aliis politia uterentur, ac legibus illis gravia quidem supplicia adjecisse, verum non esse illa executum. Neque enim punire subditos, sed metu coercere fategisse, quò illos in dogmate sibi de divinitate Christi concordes redderet. Nam eos demum laudasse, qui sponte & ex animo convertebantur.* Et *lib.2. cap.32.* Constantinum Magnum contra Novatianos pœnam executum non esse, testatur, dum ait: *Etenim, ut opinor, connivebat illis Imperator haud invitus, hoc tantum agens, ut perterrefaceret subditos, non ut perderet.* Ejus quoq; Clementiæ videmus exempla *in l.3. §. 4. C. de summ. Trinit. & fid. cath. & N.* 42. quam etiam Ecclesia vetus probavit, teste B. Augustino *lib.3. contra Crescon. gram. cap.50. tom.7. col.*271.

Quod verò *in dict. §. Idcircò d.l. quicunque C. de hæret. Manich. & Samar.* occurrit, istud est. Cum Ecclesiæ Antistitum nota est orthodoxia, tum qui ab illis dissentiunt, non injuria pro hæreticis habentur. Quod ipsum elicitur *ex l.1.C. de sum. Trinit. & fid. cath.* ubi Damasus Romanus Pontifex, & Petrus Alexandrinus Episcopus ab orthodoxia commendantur. Et *ex dict. l. quicunque in pr.* ubi Patres 318. Niceæ, & Patres 150. Constantinopoli congregati, & Athanasius & Theophilus, & Cyrillus Alexandriæ Episcopi eodem modo ab eadem fidei sinceritate commendantur, ut & Procerius *in d. §. Idcirco* itidem Alexandriæ Episcopus, alii de quibus alibi, ubi & istud indicatum, hanc Ecclesiæ orthodoxiam esse quandam fidei regulam, quia horum confessio, & orthodoxia prius ex sacris litteris, ac traditionibus demonstranda est, ut quæ principaliter examinari solent ex sacrarum litterarum assensu, ac deinde ex communium symbolorum acceptatione prompta, maximè ubi de articulis controversis certi publico consensu sunt constituti aphorismi, sive Canones, qui veritatem ex divinis litteris erutam compendio proponant, ut fuit definitio Concilii Niceni contra Arium pro divinitate Filii, & Constantinopolitani contra Macedonium pro divinitate Spiritus Sancti, & Ephesini contra Nestorium pro asserenda unione personali duarum naturarum, divinæ & humanæ in Christo, & vera communicatione idiomatum, ex qua Verbum veraciter dicitur natum & passum, & Maria Virgo revera dicitur Theotocos, Deipara, & caro vivifica, & adorabilis una adoratione cum Verbo.

Pœna igitur exilii, vel relegationis reis S. Officii primò imponenda est tam viris, quam mulieribus sortilegis post fustigationem, quando damnari non debent pœnis gravioribus: Nam expedit hisce maleficis civitatem, vel provinciam purgare, ut dicitur *in l.1. de Offic. Præsid.* Et ita fuisse multoties servatum, testatur Carena *p.3. tit.13. §.6. n.71.*

Hinc referente Fabro *in suo Codice tit. de malef. & mathem. def.*1. mulierem, sortilegii ream, quæ non imprecationibus, aut veneficiis, sunt enim qui magicis artibus usi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos, ut loquuntur Imperatores *in l. multi S.C. eod. tit.* junge *l.3. in pr. & §.1. ff. de sicar.*) sed verbis, & minis, nonnunquam etiam vulgari pane exhibito, plures fascinasse, subinde eisdem artibus sanasse probabatur. Quod apud Christianos æquè diabolicum, & distinctè prohibitum est, non putavit Senatus aut summo supplicio afficiendam quæ pœna est maleficiorum tanquam qui credendi sint humani generis inimici *d.l. multi, & l. seq. C. eod.* aut cùm omnia negaret, quæstioni, tormentisque subjiciendam. Hoc enim genus hominum si accusentur, nec apertè convincantur, tormentis, & quæstioni subjiciendum esse, constat, & quidem ita, ut non sint excipienda corpora honoribus præditorum, quæ tamen aliàs solent excipi, præterquam in quibusdam criminibus *leg. etsi* 7. *leg. ult. Codic. eodem tit.* propterea quod superstitionibus muliebribus & anilibus potius, quàm sortilegiis incubuisse videretur. Etsi nec impunitum esse debet superstitiones inducere quibus leves hominum animi moveantur *leg. siquid aliquid* 30. *ff. de pœn.* Nec deerant, qui putarent, sequendum hac in re exemplum Senatus Parisiensis, apud quem, cùm similis quæstio tractaretur, duabusque inferiorum Iudicum sententiis condemnata mulier, ferendisque tormentis addicta provocasset, tandem absolutam eam fuisse, proditum est, relata etiam victoria omnium litis expensarum, ut refert Io. Imbertus *in instit. forens.* Sed tamen justius visum est, exilio perpetuo mulctandam esse, quod communi popularium voce & fama, quasi fascinatrix laboraret, malorumque ferè omnium, quæ ab annis aliquot municipio acciderent, causa in eam detorqueretur. Etsi enim vanas populi voces parum curare bonus Judex debeat; publicè tamen interest purgari provinciam eis personis, quarum conversatio, & fama scandalum aliis adferat, *l.3. in fine, l. congruit* 13. *in princ. ff. de off. præsid.*

At ego nihilominus tutius esse censeo, hujusmodi personas in determinatum locum relegari, ut possint diligentius observari, & ne alienæ civitates, & loca ab eis inficiantur; quod sequitur Canter. *de hæret. cap.1. n.55.* Abav. *in pr. §. sortilegium num.98.* & Carena *loc. cit.* Quare strigæ & maleficæ, ut alibi dixi, non solent puniri exilio, ne in regiones, in quibus non cognoscuntur, errent, sed aliquo in loco includuntur, ut observari possint. Quod scriptum fuit Inquisitori Placentino 23. Martii 1596.

De Sortilegis, & maleficis quid credendum sit, quid statuendum, & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi possit, ut etiam ultimo supplicio afficiantur, sunt qui volunt, mulierem ex hac causa virgis cædendam, suspenso etiam ad dorsum fasciculo ligneo, ut omnes intelligerent si paulò certiores probationes criminis habuisset Judex, cremari eam debuisse. Quia & plus est, hominem extinguere veneno & hujusmodi magicis artibus, quàm gladio *l.1. C. de malef. & math.* ac illi, quos nonnisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, ut ait *l. nemo* 5. *C. eod. tit.* hac maxima omnium pœna digni visi sunt quam vivi cremationem dicit Callistratus *in l. capitalium* 28. *in pr. ff. de pœn.*

At cùm de tota hac re alii aliter sentiant, & nonnulli fascinantium artes, tanquam meras nugas rideant, quod vulgò credantur multa posse facere, quæ sacrosancta Religio nostra, ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet *can. Episcopus d.*16. alii nimis faciles ad credendum inhumanas in hujus criminis

criminis reos sententias proferant, nos mediam sententiam sequendam putamus, ut neque temerè quascunque probationes admittamus, neque omnes etiam rejiciamus, unde illud etiam fit, ut in statuenda pœna mediocritatem quoque sequamur, & pro qualitate personarũ, probationumq; gravitate nunc graviorem, nunc leviorem pœnam decernendam esse arbitremur. Raro tamen contigerit, ut ex hac causa summo Supplicio affici quenquam S. Officium præcepisset, defectu nimirum probationum, quæ sanè perdifficiles semper, & obscuræ sunt, cùm tamen in criminalibus debeant esse luce meridiana clariores *l. ult. Codic. de probat.*

Verum, si latius hæc generis humani pestis grassetur, passimque emergant mala gravissima, quorum causa ad maleficos istos, & sortilegos referatur, quo casu exacerbari oportet supplicia maleficorum, cum multis personis grassantibus exemplo opus sit *l. aut facta* 16. §. *ult. ff. de pœn.* ad eam sententiam deveniendum est, ut eos strangulari primum, deinde flammis voveri oporteret, eos præsertim, qui diabolicas istas synagogas frequentasse, ibique cum diabolo duxisse choreas, saltasse, manducasse, bibisse, fœminas etiam cum eo concubuisse, fidem denique & homagium ei præstitisse, ac in necessarium sive antecedens, sive consequens baptismo, & sacrosanctæ fidei renunciasse, ab eoque varias, mirasque nocendi artes didicisse, easdemque magno multorum malo, nunc in hos, nunc in illos nominatim designatos exercuisse fatentur. Quæ confessio contra eos fidem facit, alioqui frustra quæstioni dederentur, si eorum confessioni standum non esset, *leg. etsi 7. leg. ultim. Codic. de malefic. & mathem.*

Cùm præterea ipsorum confessionibus non tantum vox, & fama publica congrueret, quæ illos pro sortilegiis, & maleficis vulgo habitos esse prædicat; calumniam enim pati vir bonus, & innocens quilibet potest, at publica omnium voce & fama laborare non potest, sed etiam effectus rei responderet multis conquerentibus, & illis ipsis, quos ii nominaverant, quod ea ipsa damna, & ab iis & per eadem media, quæ ii detexerant, perpessi fuissent. Vix enim posset fieri, ut omnia ista congruerent in adstruendo mendacio. Nam quemadmodum periculosum esset ultimi supplicii pœnam iis irrogare, qui delictum ultrò faterentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipsorum confessione constaret *l. 1. §. Divus Severus juncto §. 1. ff. de quæstio.* ita si aliunde constet de sortilegiis, & maleficiis ex evidentia morborum, quorum scilicet naturalis causa, nec per peritissimos medicos proferri ulla possit, nec nisi de sortilegii, & maleficii autore dubitetur, absurdum sanè est alias certiores criminis probationes requirere, quam ex ejus, qui fecisse dicitur, publicaque infamia urgetur, confessione *l. si is, cum quo ff. de confess.* tametsi quibus artibus, & mediis damnum illatum sit, nesciatur. Tanto enim clarius est arte diabolica factum esse, quod naturaliter fieri non potuit, unde est, quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt, & tanquam apostatæ, fideique abnegatores.

Sed si, quod plerumque evenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuisse appareat, quo accepto confestim ac derepentè damnum emerserit, minorem dubitationem res habet, quin sortilegii, ac maleficii reus haberi debeat. Nec enim naturaliter fieri potest talis, tantaque mutatio in instanti, cùm natura operetur in tempore, ut aiunt Philosophi. Vide *l. multi 6. & alias C. de malef. & math. & can. non mirum §. magi 26. q. 5.* qui se saltem & ipse confessus esse, & ab aliis vulgò haberi passus est.

Secundò mulctantur exilio à locis, in quibus deliquerunt, Confessarii sollicitantes in sacra confessione, ut præcipitur in Constitutione Gregorii XV. *de confess. sollic.* & tradit Sousa *de confes. sollic. tract. 2. c. 15. n. 13.*

Tertiò blasphemi nedum nobiles, sed etiam plebeii ac viles post abjurationem de levi, mittuntur in exilium, ut testatur Sesse *tom. 4. dec. 270. nu. 24.* Viles autem aliquando post fustigationem, ut notat Simanch. *de cath. institut. tit. 8. n. 10.* Salzed. *ad Diaz cap. 110. sub litt. A.*

Quartò, Sacerdos, qui Missas defunctorum celebrat pro viventibus, ut moriantur, exilio perpetuo punitur, Sousa *in aph. lib. 1. c. 58. n. 12.* Menoch. *de arb. cas. 388. n. 5.*

Quintò, Sacerdos, qui sortilegè celebravit super rebus aptis ad maleficia in plures annos relegatus fuit cum conditione quod singulis mensibus se præsentaret Inquisitori illius Civitatis, ut testatur Carena *d. p. 3. tit. 13. §. 5. n. 66.*

Sextò, qui habens uxorem sponsalia contrahit cum alia, vel ad alium actum proximum contrahendi aliud matrimonium devenit, ut si dotem stipulet, vel determinet, vel publicationes in Ecclesia fieri mandet, vel similia, abjurat de levi, & in exilium, vel in carcerem mittitur, vel aliis pœnis arbitrariis punitur, Sous. *dict. lib. 1. aph. cap. 35. n. 6.* Diana *p. 4. tr. 7. resol. 4. n. 10.*

Septimò, vir nobilis, qui nulliter contraxit primum matrimonium, & antequam illius nullitas ab Ecclesia declaretur, contrahit secundum, in Italia pœna arbitraria punitur, & abjurat de vehementi, ut testatur Pegna *in direct. p. 2. com* 81. Farinac. *de hæres. qu.* 178. *n. 68.* in Hispania verò abjurat de levi, & exilio, ac pœna pecuniaria mulctatur. At si plebeius sit, flagellis cæditur, & ad triremes in quinquennium damnatur, ut per Simanch. *de cath. instit. tit.* 40. *n.* 5. Farinac. *loc. cit. n.* 174. Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 8. num. 2.* qui ait, idem esse dicendum de eo, qui aliqua apparenti ratione ductus, de morte prioris conjugis, cum secunda contrahit. Quod procedit, tam in viro ducente uxorem, quàm in uxore ducente virum, ut notant Simanchus *ibidem* & Farinac. *ubi supra n* 173.

Mulieres verò nobiles, quæ non mortuo primo viro secundum duxerunt, relegantur, ut inquit Sousa *dict. capit. 35. numer. 20.* Carena *dict. titul. 13. §. 5. num. 65.*

Octavò, Astrologi Genethliaci, qui de futuris contingentibus, & à libera hominum voluntate pendentibus, frequenter aliquid futurum affirmant, & maximè cum aliorum damno, merentur in actu publico abjurare de levi, & in exilium, ac pœnam pecuniariam damnari, ut per Dianam *dict. p. 4. tract. 7. resolut. 17. numero 2.* Carena *dict. titul. 13. §. 6. num. 72.*

Nonò retinentes libros hæreticorum, vel alia scripta continentia sortilegia hæreticalia, si exteri sunt, expelluntur à diœcesi, in qua deliquerunt, ut testatur Genuens. *in pr. cap. 84. num. 12. in priori edit.* Carena *eo tit. 13. n. 73.*

Decimo relegantur à S. Officio, qui concionando, vel discurrendo propositiones dixerint scandalosas, & qui inciderint in Constitutiones Pauli V. & Gregorii XV. in materia Conceptionis B. Mariæ Virginis, ut per Caren. *loco citato, paragrapho 6. num. 74.*

Undecimo qui à loco, ubi relegatus fuit in tempus aufugit, vel exilium frangit, ei duplicatur tempus relegationis, vel exilii, ut *ex l. relegati ff. de*

de pœn. Si autem relegatus, vel exiliatus erat in decennium, punitur relegatione, vel exilio in perpetuum; Et si relegatio, vel exilium erat perpetuum, punitur pœna mortis, ut per Clar. *in pr. §. fin. q.71.* Qua de re Giurba *conf. crim.47. numero vigesimo primo & sequent.* ubi plures casus distinguit ac definit.

Duodecimo fautores, defensores, ac receptatores hæreticorum relegantur in perpetuum, & bona publicata amittunt, ut videntur statuisse Innocentius IV. & Clemens IV. ac etiam Fridericus Imperator, relati à Pegna *p. 2. direct. com.76.* & tradunt Zanchin. *de hæret. cap.17. num.4.* Simanch. *de cath. instit. tit.15. numer.14.* Sed mitius puniuntur, si sint uxores, patres, fratres, filii, aliique hujusmodi, quia, ut ait Pegna *ibidem & com.81.* ratione sanguinis, & naturalis affectionis non fidei contemptu, aut hæresis amore id fecisse videntur.

CONSULTATIO CLXXVIII.

De Pœna Habitus pœnitentialis. Quænam sit, & quare ac quibus in S. Officio imponatur, & cum qua obligatione? & mulcta in transgressores?

HÆC pœna est quædam delatio vestis, sive sacci benedicti, in cujus superiori parte sunt duæ cruces crocei, sive rubei coloris, longitudinis duorum palmorum ac dimidii, latitudinis duorum; unam in pectore, aliam inter scapulas. Ea deferenda est apertè, ut qui publicè detestati sunt catholicam fidem, manifestò etiam signum conversionis, ac detestationis erroris commissi deferant. Hujus autem signi delatio est pœna propter infamiam, quam irrogat, palam ostendens eum, qui illam defert, fuisse hæreticum. Id statutum fuit in Conciliis Tarraconensi, Tholosano, & Bitterensi, ut tradit Pegna *p.3. direct. com.42.* fuitque per totum Orbem usu receptum, ut testantur Farinac. *de hæres. qu.193. num.91.* & Castropal. *p.1. tract.4. dis.6. pun 3. num.1.* ac injungitur hæreticis pœnitentibus reconciliatis & non relapsis ex relatis Conciliis, atque ex Eymerico *in direct. in 6. modo term. proc. nu.175.* ac Pegna *d. com.42.* & imponitur aliquando ad tempus in perpetuum, ut cum aliis notat Farinac. *loc. cit.* ubi etiam docet cum Simanch. *de cath. institut. titulo 47. numero undecimo*, quod Inquisitores non possunt præfinitum tempus deferendi hunc habitum moderari aut remittere sine mandato supremæ Inquisitionis.

Qui autem hunc habitum occultaverit, vel abjecerit potest ab Inquisitoribus puniri, tanquam de hæresi suspectus, & ut impœnitens. Quia non levem suspicionem ingerit suam conversionem ad fidem catholicam fuisse fictam, suumque errorem non ex animo detestatum fuisse, dum satisfactionem, ac pœnitentiam parvipendit, vel omittit. Quod etiam tradunt Eymer. *p. 3. quæstione nonagesima septima* ibique Scholiast. *com. 146.* Simanch. *ibidem titul. 48. num.29. & seq.* & Farinac. *dict. quæstion.193. num.123.*

Et hoc casu esse, tanquam impœnitentem, ac relapsum condemnandum, & Curiæ seculari tradendum, asserunt Locat. *in Iudicial. Inquis. v. carcer. num.16.* Zanchin. *de hæret. cap.10. numer.4. & 5.* ibique Campeg. *lit.C, v. detrusus.* Nam ut dictum est, omittens sine causa pœnitentiam sibi injunctam exequi præsumitur fictè esse conversum, ac in errore pristino perseverare, atque adeo quod sit relapsus, dum in errorem reprobatum perseverat.

Probabilior tamen sententia est, hunc violantem injunctam sibi pœnitentiam, esse impœnitentem, non autem relapsum, ac proinde contra illum, tanquam contra impœnitentem procedi posse, dum in illo statu perseverat. Unde, si à contumacia recedat, & misericordiam postulet, admittendus est, ac nullo modo Curiæ seculari tradendus. Debet tamen pro crimine violatæ pœnitentiæ absque causa arbitrio Inquisitorum puniri, vel pœna pecuniaria, vel fustigatione, vel jejuniis, pensata qualitate personæ, & gravitate criminis Pegn. *loc. cit.* Royas *de hæret. p. 2. assert.41. num.335.* Simanch. *de cath. instit. tit.16. num.24. & seq.* Farinac. *d. ct. quæst.193. num.136. & 146.* Zech. *p. 1. sum. tit. de fide rubr. de hæres. capite undecimo, numero decimo nono*, Castropal. *dict. pun.3. numer.4.* aliique apud ipsos.

Et hæc sententia extendenda est, ut procedat, etiamsi hæreticus pœnitens sub juramento, ac pœna relapsi se obligasset ad pœnitentiæ executionem. Nam obligatio cujuscunque metienda est juxta juris regulas, quibus censendus est quilibet se velle obligare *l. si duo ff. de acq. vel omit. hæred. & l. nemo potest. ff. de legat.* Regula autem juris non præcipit, hunc violatorem, ut relapsum puniri. Atque adeò hanc pœnam ex sua obligatione subire non debet, ut per Riminald. *conf.150. num.6. & 7.* Menoch. *conf. 82. numer. 113. & sequent.* Pegnam *supra*, Farinac. *ibidem numero 242.* & Castropal. *eo loco numero quinto.*

Non est tamen hæc pœnitentia delationis habitus injungenda pœnitentibus, & conversis abjurantibus, ut suspectis de hæresi, ac etiam de vehementi. Nam hujusmodi Cruces sunt insignia hæretici impœnitentis. Suspecti autem de hæresi, etiam de vehementi, non sunt verè hæretici, ac proinde non sunt cruce signandi, Eymeric. *p. 3. de 6. modo term. proc. n.175.* ibique Pegna *com.42. versicul. Quoniam verò.*

CONSULTATIO CLXXIX.

De Pœna sive Pœnitentia pecuniaria in sortilegos, ac de hæresi suspectos atque alios. A quibus imponi ac commutari possit. In quos usus applicanda. Quidve hodie hac in re servandum sit.

POsse Inquisitorem ex jure communi imponere pœnam pecuniariam, habetur ex Constitutione Alexandri IV. incip. *super extirpatione*, relata post Direct. Glos. *in Clem.2. illicitis de hæret.* ubi Zabarel. *§. Inquisitoribus num.20.* Imol. *num.6.* Vitalin. *n.57. & sequent.* ac tradunt Eymer. *p.3. q.103.* ibique Pegna *com.152.* Sousa *lib. 3. aph. cap.28.* & alii, quos sequitur Farinac. *de hæres. q. 193. num.108.* Carena *p 3. tit.13. paragrapho 8. num. 80.* Quod Simanch. *de cath. instit. tit.46. num.76.* declarat hanc pœnam esse injungendam vehementer suspectis, qui propter infirmitatem aut propter senectutem, aut ob aliam justam causam torqueri non possunt. Tunc enim post abjurationem pecuniaria pœna mulctantur.

Cessante

Cessante autem impedimento, pœna pecuniaria non puniuntur, sed torquentur. Idipsum firmant Pegna *loc. cit.* & Roias *sing.* 1. *n.* 22.

Possuntque hac pœna mulctari fautores, ac defensores hæreticorum non hæretici, ut docent idem Zabarel. *loc. cit. versic. de fautoribus*, Imol. *ibidem n.* 6. & Calderin. *de hæret. rubr. de execut. sententiæ nu.* 3. Proferentes per jocum, aut ex ira, aut ex ignorantia verba hæreticalia, ut per Eymer. *d. q.* 103. & Pegn. *d. com.* 152. Decian. *in tract. cr. lib.* 5. *cap.* 44. *post nu.* 7. Farinac. *eo loco num.* 113. Carena *ubi supra num.* 8. Nobiles blasphemi, ut testantur Salzed. *ad Diaz cap.* 110. *litt. A*, Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 19. *num.* 20. Cantera *de blasphem. cap.* 3. *numero* 4. Sortilegi avari, qui hanc pœnam pecuniariam magis timent, ac vehementius dolere solent de pecunia solvenda, quàm de pœna corporali, ut asserunt Zanchin. *de hæret. cap.* 19. *num.* 3. Pegna *d. com.* 152. Carena & Farinacius *loc. cit.* ille *d. n.* 80. hic *n.* 115. & 116.

Quod si condemnatus ad pœnam pecuniariam non posset, vel nollet illam solvere, possunt illam Inquisitores non modo ante, sed etiam post sententiam commutare in pœnam corporalem juxta regulam: Qui non potest solvere luat in corpore, ut per Mandos. *in addit. ad Repert. Inquis. v. pœna litt. R.* Gundisal. *in tract. de hæret. qu.* 17. *num.* 6. Tutius tamen aliqui existimant, ut fiat in eadem sententia, dicendo: Condemnamus te in tantam pecuniam, quam nisi solveris intra tantum terminum, mandamus, quod patiaris talem pœnam corporalem. At Pegna *d. com.* 152. hanc praxim minimè admittendam esse in S. Officio tradit. Nam antequam quis condemnetur in pecunia, videndum est, an eam solvere possit. Non negat tamen posse post sententiam corporalem pœnam imponi ob defectum pecuniariæ. Quod etiam sequuntur alii apud Farinacium *ibidem n.* 114.

Verum ubi contigerit imponi pœnam pecuniariam, vel eleemosynam, potest Inquisitor petere fidejussorem, & si non comparuit reus, tunc pœnam à fidejussore exigere, de quo extat Constitutio Innocentii IV. quæ incipit, *Cùm venerabilis* apud Pegnam post Directorium & d. Constitutio Alexandri IV. & asserunt Zanchin. *de hæres. qu.* 16. *num.* 9. & Farinac. *d. quæst.* 193. *num.* 124. ac supponitur *in cap. accusatus* §. *si verò de hæret.* Quod Inquisitor damnaverit quendam ut aliquam eleemosynam erogaret de bonis suis, ad quod obligaverit sua bona. In quo tamen textu expressè advertitur, quod ille reus non erat hæreticus, sed fautor; quod factum fuit, quia de publicatione bonorum facienda hæreticis, etiam post mortem longè alia est ratio, ut patet ex §. *In eo verò ejusdem cap. accusatus.* Ex quo etiam colligunt Glossa & Geminianus *ibi n.* 1. fautores hæreticorum ex hoc non esse hæreticos, nisi hæreticorum dogmata credant, licet sint suspecti de hæresi.

Unde duplex regula traditur *in dict. cap. accusatus.* Prima est quod ubi aliqui non hæretico, sed fautori hæresis imposita est pœna exigenda ex bonis ipsius rei, qui ad hoc sua bona obligavit, & hæc pœna respicit salutem animæ illius, hæredes, si reus principalis obierit, non impleta pœnitentia, tenentur illam implere, & Inquisitor potest ad hoc illos compellere. Habet igitur locum hæc regula in fautore hæreticorum non hæretico, sed suspecto de hæresi, & sic locum habet in quocumque de hæresi suspecto. Exempli enim gratia in textu positus est casus fautoris hæreticorum non hæretici, ut ex hac intelligamus regulam communem esse ad omnes suspectos de hæresi.

Ut verò hæc regula comprobetur, primò requiritur, quod pœna lata non sit personalis, sed realis, scilicet cum obligatione bonorum ipsius rei. Sic enim hæres non tenetur ad implendum pœnas personales sui autoris, sicuti sunt orationes, jejunia, peregrinationes, aliæque pœnæ spirituales, quæ personales sunt, Quinimò ne corporales quidem pœnas, etiam pecuniarias tenetur hæres solvere, si sint personales, ut quia ad dictam pœnam obligata fuisset persona, & non illius bona. Ideoque *in dicto cap. accusatus* requiritur, quod damnati bona fuerint obligata.

Secundò requiritur, quod impositio pœnitentiæ sit in salutem animæ rei damnati, & obligati ad illam, ut ædificatio hospitalis, vel ejus reparatio, eleemosyna pauperibus eroganda, talisque censeri debet quotiescunque pœnitentia ordinata est ad utilitatem Ecclesiæ alicujus, aut alterius loci pii, aut pauperum, aut divini cultus.

Tertiò requiritur, quod ante mortem damnati pœnitentia fuerit injuncta, & sic quod per sententiam ille fuerit ad illam damnatus.

His itaque constitutis, possunt Imperatores compellere hæredes, ut de bonis defuncti adimpleant pœnitentiam; immò ne solum quidem hæredes, sed successores quoscunque qui in bonis defuncti successerunt, cùm ad illam pœnam bona defuncti fuerint ante mortem illius obligata, nec illa potuerint in aliquem transire, nisi cum illa obligatione, ceu docent Jo. Monachus, Archidiaconus, Ancharanus, Geminianus, & Franchus *in d. cap. accusatus d.* §. *qui verò* Eymer. *p.* 3. *q.* 120. ibique Pegna *com.* 169. Decian. *lib.* 5. *cap.* 45. *n.* 13. Simanch. *de cath. instit. tit.* 34. *num.* 31. Farinac. *dict. quæst.* 193. *numer.* 125. & *sequent.* Sousa *lib.* 3. *aph. capit.* 29. *num.* 14. & Sylvest. *vers. hæreticus* 2. *num.* 16.

Secunda regula est, quod, si hujusmodi pœnitentia non fuerat reo ante mortem imposita, non possunt Inquisitores illam post mortem vel imponere, vel exequi facere. Nam quoad hoc crimen fautoriæ morte extinctum fuit, ut ex *d. cap. accusatus* tradunt idem Doctores. Non implens verò pœnitentiam injunctam puniri quidem debet, sed pœna arbitraria, ut per Carenam ad Fulcodium *q.* 13. *n.* 10. Et in dubio allegans se illam adimplevisse, id probare debet, Caren. *p.* 2. *tit.* 2. *num.* 25. At verius puto, illius esse id onus probandi, qui in non adimplemento vel implemento suam intentionem fundat.

Hanc autem pœnam pecuniariam possunt Inquisitores imponere etiam reo Clerico beneficiato qui patrimonium non habet, dummodo recipiat fructus beneficiorum in proprios usus, Pegna *p.* 3. *com.* 152. & *com.* 161. ubi ait, Clericis possunt imponi pecuniariæ, si ipsi in fructibus beneficiorum habeant dominium. Contrarium adstruit Repert. *v. Clericus* §. *an Clerici.* Sed certum existimo, si proprium habeant patrimonium, posse iis dictam pœnam injungere. Et ita quoque firmant Zanchin. *de hæret. c.* 19. *num.* 5. Diaz *in pr. cr. can. cap.* 134. & Pegna *d. com.* 152.

Pœnæ autem pecuniariæ non sunt applicandæ in proprios particulares usus ipsorum Inquisitorum. In omnibus enim Judicibus vehementer reprehendenda, & evitanda est avaritiæ, & cupiditatis suspicio, multoque magis ab Inquisitoribus fidei, quos integerrimos esse oportet hæc labes abesse debet. Sed applicandæ sunt vel pro expensis, ac necessitatibus S. Inquisitionis Officio, vel ad Ecclesias ædificandum, vel ad pauperes alendum, vel ad dotandum inopes virgines, vel ad alios hujusmodi usus, ut per Eymericum, Pegnam & Farinacium *loc. alleg.* Locatum *in Indic. v. mulcta.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *n.* 36. Decian. *dict. lib.* 5. *cap.* 44. *num.* 7.

Atque

Atque hæ quidem de jure communi, nunc verò servandum est perquam religiosè decretum sub Urbano VIII. anno 1632. hac de re editum, quod est hujusmodi. *Ad retinendam existimationem, majestatem, atque integritatem S.Officii, quod sicuti aliis Tribunalibus autoritate, respectu rerum, quæ in eo tractantur, antecellit, ita etiam præter animarum salutem ab omni alio mundano interesse alienum debet esse, aliisque justis de causis animum suum moventibus, innovando in primis, & confirmando decreta aliàs facta de non imponendo reis mulctas pecuniarias, inconsulta S. Congregatione, decrevit, & mandavit, ne de cætero, tam eminentissimi, quàm alii Inquisitores pro tempore possint sub quovis prætextu, causa, & occasione, etiam consulendi necessitatibus S.Officii, reis imponere mulctas pecuniarias, nec minus pœnas corporales eisdem reis impositas, in mulctas pecuniarias commutare, nisi facto verbo, & habito consensu Sanctitatis suæ. Qui insuper revocavit, & pro revocata declaravit, ac esse voluit facultatem aliàs Inquisitoribus, præcipuè Mediolani & Cremonæ, mulctas hujusmodi imponendi, ac pœnas corporis inflictivas in pecuniarias commutandi concessam. Et pro inviolabili præmissorum observantia jussit de omnibus ac singulis in præsenti decreto contentis, certiores reddere omnes Inquisitores, nec non in proxima Congregatione coram Sanctitate sua habenda fieri verbum de facultate, ut supra Inquisitoribus Mediolani, & Cremonæ concessa.*

Scriptum autem Inquisitori Mediolani, quod utatur facultate, sibi aliàs, concessa imponendi mulctas pecuniarias, sed certiorem reddat S. Congregationem, prout ei alias fuit demandatum. Nonnunquam tamen fuit ei sublata hujusmodi facultas, ut eodem anno 1632. Unde scriptum eidem Inquisitori anno 1633. non placuisse S. Congregationi permutationem pœnæ carceris in pecuniariam, inconsulta S. Congregatione, atque iccircò illius exactionem non permittat in posterum, nec contraveniri decreto de hac re emanato. Tandem aliquando Eminentissimi Patres anno 1635. concesserunt eidem Inquisitori Mediolanensi facultatem secundum rerum eventum, ac discrimen imponendi mulctas pecuniarias, nec non commutandi pœnas corporales in pecuniarias, consulto tamen prius Eminentissimo Cardinali Montio, Archiepiscopo, & quod postmodum teneatur S. Congregationem certiorem reddere. Denegatur hæc facultas imponendi, & commutandi mulctas pecuniarias etiam pro subventionibus S.Officii.

Et sanè has mulctas pecuniarias rarò imponit S. Officium, & impositas ferè semper erogavit locis piis, voluitque sæpius exhiberi fides erogationis, sæpiusque declaravit non posse pro commutatione pœnarum imponi tales pœnæ absque licentia S. Congregationis. Fueruntque interdum distributæ modò locis piis, modò pauperibus ejusdem Civitatis, vel loci.

Hodie igitur Inquisitores ex speciali decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis non possunt pœnis pecuniariis sortilegos, vel alios de hæresi suspectos damnare, inconsulta eadem S. Congregatione in quocumque casu particulari. Unde non est audiendus Carena *p. 3. tit. 13. paragrapho 8. numero* 83. ubi ait, quod etiam, stante hac prohibitione possint Inquisitores damnare reum ad pœnam pecuniariam solvendum pro eleemosyna alicui loco pio. Quia inquit in hoc casu cessat ratio prohibitionis *l.in omni ff.de adopt.* ibique Bartol.& Surd. 375. *num.* 34. Nam non solum id prohibetur in peculiaribus decretis jam diu emanatis, sed in specie in decreto generali sub Urbano VIII. jam relato in quo prohibetur imponi has pœnas pecuniarias sub quovis prætextu, causa, & occasione, etiam consulendi necessitatibus S. Officii, quod certè, inter loca pia, piissimum censendum est, nisi fortassis Carena loquatur de Inquisitore Cremonensi; at huic etiam sublata fuit in dicto decreto generali hujusmodi facultas, nec lego fuisse ei restitutam. Undè ratio decreti non cessat, sed comprehendit etiam hunc casum, ut de lege comprehensiva alibi.

CONSULTATIO CLXXX.

De Pœna Publicationis bonorum, qua hæretici afficiuntur, ubi multa, non abs re disceptantur.

UTuntur Judices tum Ecclesiastici, tum temporales confiscatione bonorum, sive publicatione in pœnarum impositione. Publicatio bonorum est in publicum reductio, adimere scilicet bona privatis; & ad usus, utilitatemque publicam transferre. Ea quoque publicatio, confiscatio dicitur, quasi in fiscum seu ærarium publicum redactio. Fiscus vas capacius quoddam, sacculi instar est, à ferendo nomen ductum, sicuti & Marcus Terentius Varro *lib.4.de lingua latina* fiscinam à ferendo quoque declinat, cum qua & fiscus affinitatem habere videtur. Cumque antiquis temporibus pecunia publica eo genere vasorum deferretur, & contineretur, usurpavit Cicero *in* 1. *Verr.* fiscos Sicilienses pro pecunia publica Siciliensium, & apud Tacitum *lib.1.annal.* fisci rapti Imperatoris dicuntur id est arcæ quibus deferebantur pecuniæ Principis. Et Suetonius in Octav.*c.*101. dixit, Augustum habuisse confiscatam, repositamque pecuniam. Neque de significatione nominis hujus video valde dubitatum, cùm & fiscalia ad publicum dicantur à Iustiniano jus pertinere *in* §.*oportet in auth.de Mand. Princip. tit.*4.eo excepto, quod quidam putant, ærarium fuisse propriæ pecuniæ publicæ, fiscum autem pecuniæ patrimonialis Principis, adducti Pliniana autoritate *in paneg.ad Trajanum. Fortasse*, inquit, *non eadem severitate fiscum, qua ærarium cohibes, immò tantò majore, quanto plus licere de tuo, quàm de publico credis.* Huicque sententiæ non levis autoritatis viri se subscribunt.

Verùm quomodò potius propriè Principis patrimonium fiscus, quàm sit Reipublicæ ærarium non explicant, nec satisfaciunt. Legimus quippe hæc confundi, & ad ærarium deferri idem esse, quod in publicum, & fiscum apud Paulum jurisconsultum *l.* 3.*ff. de jure fisci*. Antea enim modica erant fisci compendia, ideò fiscis, & sacculis continebantur. Postquam autem creverunt, arcas, & ærarium oportuit institui, Glos. *in l.*4.*v.fiscales, C.de numer.& actuar.* Remanet itaque natura eadem compendii, sed diversa nomina ratione quantitatis illatæ.

Confiscationis meminit & bonorum, & corporis Suetonius in Caligula *cap.* 41. & in Tiberio Cæsare *cap.*49. ac in Octavio *c.*15.

Confiscare autem Princeps propriè dicitur, vel alii ejus permissione, & jus fisci Principis. Neque Civitates, vel alii, quibus permissum est habere corpus, vel arcam communem *l.*1.§.*quibus ff.quod cujusque civitat.* jus hoc habent sine speciali privilegio, ut notant Bald. *in l.*1.*n.*8.*ff.de hæred.vel act.vend.*& Bartol. *in leg. item veniunt* §.ait Senatus *ff. de petit.hæred.* Nam & Civitates propriè publica bona non dicuntur habere, & quæ communia eis sunt, vel in commune reducuntur, pro privatis habentur, Caio jurisconsulto teste *l. eum qui ff.de verb.signif.* cùm publicum jus sit, quod ad statutum rei Romanæ conservandum, id est imperii, vel Regni pertinet, *l.*1.§. *hujus studii eod. apud Instit.* Nisi forsan sint Civitates liberæ, quæ suo jure vivant,

vivant, & rempublicam constituant, ut idem Bartolus explicat in dict. §. ait Senatus.

Ecclesiastici quoque Antistites, in his, in quibus non habent superiorem, fiscum habere dicuntur, Gloss. in cap. quia diversitatem v. præter ejus de concess. præb. Negavit tamen Baldus in rubr. C. de jure fisci, Episcopum fiscum habere, quem tamen & asseclas Butrigarius, Imola, Panormitanus, aliique interpretes in dict. cap. quia diversitatem, & Felinus in cap. irrefragabili §. cæterum num. 1. de Iud. ordin. rejiciunt, qua de re & nos alibi fusè.

Ratione porro concessionis juris ejus inferioribus, & aliis quàm Principi competentem, nempe & universalem, & privatum, Bald. in cap. 1. §. ad hoc de pac. jur. firm. in us. feud. Universalis propriè fiscus, & absolutè dicitur, qui Principis, seu Regis est vel Imperatoris, ac summi Pontificis, ad quem, nisi aliud speciale privilegium refragetur, fiscalia pertinent l. 1. C. de bon. vacan. Marcian. Jurisc. in leg. simile ff. ad municip.

Privatus fiscus est, veluti Episcoporum, ac dominorum temporalium locorum, ad quos confiscationes bonorum subditorum, etiam aliorum Judicum sententia damnatorum, pertinent. Et ita quilibet, habens merum imperium, fiscum habet, Chass. in §. 1. de confisc. in consuet. Burgund. Guido Pap dec. 76. Bald. in l. 1. C. de hæred. vel act. vend. Etiam in crimine hæresos, Guido Pap. loc. cit. ac textus expressus in cap. cum secundum leges de hæret. in 6. ibique Jo. Andr. & Anch. Vide Henric. Boic in cap. vergentis de hæret. & in cap. super quibusdam de pœn. exceptis criminibus, quæ majestatis sunt, & aliis privilegiatis, quibus, sicuti Principis versatur injuria, & ita ejus est delinquentium confiscatio, si bonorum ulla fiat publicatio l. quisquis & l. fin. C. ad leg. Iul. majest. l. donationes ff. de donat. Guido Pap. quæstione trecentesima trigesima secunda, & facit leg. si finita paragrapho si de vectigalibus ff. de damn. infect. ac notata in c. postulasti de for. comp. Bart. in l. cunctos populos in fine de sum. Trinit.

Jure civili cùm confiscatio una sit ordinaria, alia extraordinaria, hoc est in casibus in quibus jus non imponit confiscationem, nemo præter Principem, & præter eos, qui habent supremam jurisdictionem confiscare potest, Jo. Faber, Angelus, Salicetus in leg. un. ff. ne sine jus. Princ. licer. Iud. confisc. Iason. cons. 46. nu. 1. vol. 3. At ordinaria, quæ est in casibus à jure expressis, vel statuto, vel consuetudine permissi, omnibus Judicibus, merum, ut aiunt, imperium, vel altam jurisdictionem habentibus, ratione territorii: non aliis conceditur, Alberic. in 3. p. stat. q. 28. Boer. latè d. dec. 264. n. 1. & 2. Quamvis ex confiscatione ad eos compendia perveniant, & quanquam mulctas suo fisco addicendas rectè irrogent, sine publicatione tamen bonorum.

Cæterum ex bonis publicatis bona immobilia debent applicari fisco ejus, in cujus territorio sita sunt leg. quicunque §. universi C. de hæret. mobilia, quæ sunt alibi applicantur communitati Judicis condemnantis cap. 1. §. si Iudex de pac. jur. firm. in us. feud. Chass. §. 3. tit. de confiscat. in cons. Burg. Quod si plures diverso jure domini sint ejus loci, qui fortius jus habet, confiscationes colligit, Chass. in d. §. 3. Num autem mutatis dominis post contractum crimen, & ante condemnationem, vel mutatis conductoribus fructuum jurisdictionum confiscationes pertineant ad eum, qui erat tempore commissi criminis, vel ad eum, qui erat tempore condemnationis, disputatur à Guliel. de Benedict. quem videre oportet in repet. cap. Raynucius ad verba cætera bona num. 38. & sequent. sed quæ veniant in publicationem bonorum breviter discutiamus.

Sitque in primis regula generalis aliquibus in Regnis, ut in Gallia, ex consuetudine Regni communi confiscato corpore, confiscari & bona, Chass. in §. 1. de confisc. Sic jure Pandectarum qui ad ferrum, aut in metallum, aut ad bestias damnantur, libertatem perdunt, bonaque eorum publicantur leg. eius §. ii verò ff. de test. l. 1. ff. de bon. damn. Et idem jure Codicis, si damnati pœna mortis liberis careant, leg. fin. Cod. de bon. proscript. Sic Callistratus supplicii, inquit, leg. 1. ff. de bon. damnat. damnatione bona publicantur, cum aut vita adimitur, aut civitas, aut civilis conditio irrogatur. Nam si fuerint damnatis liberi nati, vel posthumi, vel nepotes, interdum ex æquitate omnia bona patrum illis relinqui, si plures fuissent, placuit Cæsaribus. Interdum quasdam portiones, ut mediam partem, si pauciores l. 1. §. 1. & l. cum ratio ff. de bon. damn. l. fin. C. de bon. proscr. Non tamen de bonis damnatæ matris filiis relinqui quicquam voluerunt §. 1. de inust. nupt. auth. coll. 2. titul. 6.

Jure autem Novellarum variatum est. Nam principio admissa publicatio bonorum damnatorum, si liberos non haberent ex inculpato matrimonio incestas nuptias contrahentes. Et deinde visum est damnatis reis, etiamsi liberos non haberent, bona fisco non esse adjudicanda, sed proximioribus relinquenda, quod res non sint, quæ delinquant, sed qui eas possident, nec reciprocandum esse ordinem, nempe eos, qui digni pœna sunt, relinquere, illorum autem auferre res, & ita alios punire insontes, qui ad successionem reorum veniebant §. oportet autem in 2. de mand. Princip. coll. 3. tit. 4. auth. Ad extremum alia Constitutione placuit §. fin. ut nul. Iud. lic. hab. loc. ser coll. 9. tit. 9. auth. bona damnat. C. de bon. proscr. eo bona damnatorum, quæ olim fisco deferebantur, ascendentibus, & descendentibus, & collateralibus usque ad tertium tantum gradum, si superessent, reservanda, uxoribus dotem, & donationem propter nuptias, & si sine dote sint, data de substantia viri parte, sive filios habeat, sive non. Nemine autem illorum prædictorum damnatorum existente, bona fisco, socianda, excepto crimine majestatis, in quo filii privantur etiam bonis patris, de eo crimine damnati, relictis alimentis filiabus leg. quisquis C. ad leg. Iul. Majest.

Notat Boerius §. 10. de jurisd. omn. Iud. in consuet. Biturig. singulare, ex variis interpretum locis collectum, quod si is, qui ex crimine, qui confiscationem habet, damnetur, habitator sit ejus loci, qui non admittat confiscationem, bona ejus non solum ejus loci, sed & aliorum, in quibus confiscatio locum habet, eximuntur à confiscatione, ut contra, siquis incolat locum, ubi cum confiscationi locus sit, non solum ejus ibi sita bona confiscantur, sed & alia, quæ sunt in locis, ubi non habet locum confiscatio. Sic ergo delictorum compendium ad fiscum pervenit, Guid. Pap. dec. 159. num. 2. per l. in hæredes ff. de calumn. l. Papinianus §. meminisse ff. de inoff. test. unde lieni fiscus comparatur, qui humores melancholicos ex hepate per vas venosum ad se attrahit, quorum partem tenuissimam in alimentum convertit, reliquam per proprium quendam meatum, quem stomachum vocant medici, in ventriculum eructat, Galen. lib. 4. de us. part. estque atræ bilis receptaculum lien, Galen. lib. 2. de nat. facult.

Corpus

Corpus & bona confiscantur, in quibus quis morte afficitur, aut fit ademptio civitatis, aut libertatis *l.1. ff. de bon. damn. leg. bona ff. de jur. fisc.* ut in crimine læsæ Majestatis *dict. leg. quisquis C. ad leg. Iul. Majest. & leg. fin. C. de bon.proscript.* falsæ monetæ *l. si quis C. de fals. monet. de sicariis leg. 3. §. legis Corneliæ ad leg. Cornel. de sicar.* hæreseos *leg. Manichæos Codic. de hæret. dict. cap. cum secundum leges cod. tit. in 6.* divinationis *leg. nullus C. de malef. & math.* ac similibus. Bona autem sine corporis pœna infinitis prope casibus fisco deferri comperimus, ut thesauros illicitis artibus investigatos *leg. 1. Cod. de thesaur.* bona ab indigno extorta, & ab eo, qui de bonis restituendis contra legis sanctiones fidem accommodavit testatori *leg. eum, qui ff. de iis, quib. ut indign.* bona eorum, qui monopolium committunt *leg. un. C. de monop.* Omnia scelerate quæsita *l. Lucius de jur. fisc.* Ea, quæ exportantur, vel importantur contra prohibitionem Constitutionum Regni, vel locorum, late Boer. *dec. 178. num. 18. & seqq Vide l. cotem 11. in princ. ff. de pub. & leg. 2. C. quæ res export. non deb.* Refert & Callistratus sexdecim casus, in quibus bona ad fiscum deferantur *in leg. 1. ff. de jur. fisc.* quos explicant *inibi* Glossa, & Interpretes, ut non opus sit hic transcribere.

Quod verò speciatim attinet ad hæreticos, inter alias pœnas in eos statutas, est ademptio omnium bonorum mobilium, immobilium, ac se moventium, jurium quoque & actionum quæ dicuntur bona incorporalia, quæ omnia ipso jure publicantur, ut *in l. Manichæos §. 1. Cod. de hæret.* ibique Salic. *Auth. Gazaros C. eod. cap. vergentis §. 1. de hæret.* ubi Glossa *cap. excommunicamus 1. §. damnati eod. tit. cap. si adversus eod. cap. cum secundum leges eod. tit. in 6. clem. 2. eod.* & tradunt Suarez *de fid. disp. 22. sect. 2.* Sanchez *dict. cap. 22. num. 7.* De qua pœna Eymer. *p. 3. quæst. 109. ac seq.* ibique Scholiast. *schol. 151.* Simanch. *de cath. instit. titul. 9.* Zanchin. *de hæret. cap. 25.* Alphons. de Castro *lib. 2. de just. hæret. pun. cap. 5.* Brun. *lib. 5. de hæret. cp. 6.* Gomez. *tom. 3. var. resol. c. 14.* ac Doctores communiter. Unde Ostiensis *in sum. rubr. de hæret. §. qualiter*, ait, hæreticis omnia bona esse adimenda, non solum de jure civili, & canonico, sed etiam de jure naturali ac divino. Idemque confirmant Goffred. *in sum. de hæret. num. 2. ac 3.* Simanch. *dict. titulo nono, numero primo, & secundo.* Locat. *in Iudic. versic. bona numero primo*, ac cæteri, quos sequitur Farinac. *de hæres. q. 190. num. 1.*

Hæc autem pœna incurritur ipso jure à die commissæ hæresis. Et quamvis Panorm. *in capite vergentis de hæret. not. 2.* affirmet bona hæreticorum non esse ipso facto confiscata, sed confiscanda, ejus tamen doctrina intelligitur de tempore, ante quam fuisset decretum *in dict. capite cum secundum leges*, in quo expresse statutum fuit, ut ipso jure, seu ipso facto bona hæreticorum sint confiscata. Et ita docent Pegna *p. tertia, direct. com. 158.* & Farinac. *de delict. ac pœn. quæstione vigesima quinta, numero 13.* ubi ait in hæresis crimine bona confiscantur ipso jure, & statim à die commissi delicti eorum dominium transit in fiscum, & reus administrationem suorum bonorum omittit *ex dict. capite cum secundum leges* ibique Gloss. & communiter Doctores. Idemque tradit *in tract. de hæres. dict. quæstione centesima nonagesima numero tertio.* Qui etiam docent, quod licet in fiscum ipso jure transeat dominium bonorum hæretici, non tamen transit eorum possessio, per regulam, quod in illis casibus, in quibus transit possessio, nisi expresse dicatur, ut *in leg. cum hæredes ff. de aquis. possess.*

Quare de hac re nec satis verè & constanter videtur Bannes disserere *in 2. 2. quæstione duodecima, articulo secundo D. Thomæ.* Nam negat amitti ipso facto per hæresim dominium bonorum, & tamen verè cum Cajetano concedit incurri ipso facto eas pœnas juris, quæ possunt per se incurri, sine aliqua rerum excusatione, ut excommunicatio & non animadvertens hujus planè generis esse quoque pœnam illam privationis dominii bonorum. Desinit enim aliquis esse Dominus sine ulla etiam executione, aut actione, neque ad id requiritur etiam, ut tradat quis ea bona fisco. Quod quidem non tenetur facere ante Judicis sententiam.

Nec valet argumentum Bannis, quod scilicet si hæreticus non est Dominus eorum bonorum, sed fiscus, teneretur hæreticus fisco statim ea tradere. Non enim id sequitur: nam non tenetur nisi cum illa circumstantia id facere, nempè ut sententia præcedat, ut nec tenetur quis restituere alienum, nisi pro opportunitate. At de hoc leges inferius veram sententiam.

Porro servi, & ancillæ, & animalia cum cæteris bonis fisco deferuntur. Immò si aliqua ex contractu conditionali debeantur reis, ad fiscum quoque pertinent subsecuta conditione, & jus ipsum conditionis implendæ ad fiscum transit, si modò fiscus commodè conditioni parere possit. Hinc si uxor criminosa sit, omnia ejus bona dotalia, & paraphernalia, & donata & accepta propter nuptias, quæ alicubi dicuntur Arrhæ, & omnia lucra, quæ constante matrimonio alicubi Constitutionibus Principum, ac statutis Populorum ad uxorem pertinent, publicantur.

Eum qui in hæresim incidit, antequam à Judice condemnetur, teneri in foro conscientiæ omnia bona sua, quæ ob commissum hæresis crimen amisit, fisco offerre; ita ut si ei illa non tradat, mortaliter peccat, asserunt Panorm. ac Felin. *in capite primo, de Constit.* & Alph. de Castr. *libro tertio, capite decimo, de leg. pœnal.* ac *libro secundo, capite sexto, de just. hæret. punit.*

At contraria sententia verior, benignior, ac tutior est. Quia nemo obligatur ad pœnam erga se ipsum exequendam, neque cogitur ut se ipsum in publicum prodat, per text. *in can. quis aliquando de pœnit. dist. 1.* gravisque ac importabilis obligatio esset, si quis in foro conscientiæ teneretur ad privationis omnium bonorum suorum erga se ipsum exequendam. Quod sentiunt Conrad. *de contr. quæstione septima. concl. 2.* Sylvestr. *v. hæresis 1. q. 8.* Simanch. *de cath. inst. tit. 9. num. 157. & seqq.* & alii, quos citat ac sequitur Pegna *p. 3. direct. com. 158.*

Quare eum esse hæreticum ipso jure, ante illum in judicio sui delicti condemnationem suorum bonorum dominio in foro conscientiæ privatum, tanquam probabilius affirmat Azor *p. 1. libro quinto, capite septimo. quæstione secunda*, ubi etiam *quæstione prima & tertia*, eam sententiam magis probat, quæ negat ullo jure aut lege cum ipso facto debere in conscientiæ foro bona sua fisco tradere ante sui criminis condemnationem statim

statim in foro conscientiæ debere sua bona fisco reddere, antequam ea fiscus sibi vendicet, & capiat. Estque probabilius, eum lege adstringi ad crimen confitendum, quoties fuerit de eo rogatus legitimè, alioqui, si ipsi talis animus non sit, peccatorum absolutio denegari debet, nec tamen interim eum ullo jure compellit, ad sua bona fisco reddenda. Quod si nunquam iterum de crimine rogetur, nec lege adstringitur ad id, quod antea dixit, revocandum, neque ad bona relinquenda fisco, eique imputari amplius non debet, si crimen suum non prodat. Si quidem nunquam amplius de eo legitimè à Judice rogatur.

Requiritur itaque declaratoria, & quod executio publicationis non fiat, donec per Ecclesiasticam sententiam fuerit deliberata, Sylvest. *versic. hæresis* 1. *numero duodecimo*, Simanch. *loc. citat. num.*126. Locat. *ibid.* pluresque alii, quos sectatur Farinac. *num.*5.

Si verò hæresis esset notoria, non desunt Doctores, qui sentiunt, tunc non esse necessariam declaratoriam sententiam, esse tamen necessariam assignationem termini ad excusandum crimen, quo elapso executionem fieri posse, ut per Navar. *libro quinto, de hæret. consilio vigesimo, numero quinto, & seqq.* Pacion *consilio decimo nono, numero decimo sexto, & decimo septimo*, ac alii, quos citat Sanchez *d. libro secundo, in decal. capite vigesimo secundo, numero decimo quarto*, qui hanc sententiam impugnat, & probat requiri necessariò sententiam criminis declaratoriam. Quia falsum est, illam exigi solum, ut constet de crimine, sed exigitur, ut per Judicem, tanquam per causam particularem, auditis delinquentis defensionibus, pœna legis universalis applicetur huic casui, quo suum effectum sortiatur, ut per Doctores, quos ipse adducit.

Communi omnium consensu receptum est, ut exemplo ejus, qui crimen læsæ majestatis humanæ patravit, à die commissi criminis bona hæretici omnia publicentur post declarationem delicti in judicio factam. Sic interpretes omnes Archid. Jo. Andr. Imol. *in dict. cap. cum secundum leges de hæret. in 6.* ac etiam juris civilis interpretes *in leg. ult. ac leg. quisquis C. ad leg. Iul. majest.* Ex quo efficitur, ut donationes ab hæretico, quamvis occulto, factæ, à die commissi delicti post sententiam Judicis, & condemnationem criminis rescindantur. Immò dotes etiam filiabus datæ, à fisco vendicantur, quamvis ad onera matrimonii sublevanda dentur, ut per Simanch. *dict. titul. 9. numer.* 23. Dotes pariter à parentibus sanctimonialibus datæ, ut vitam monasticam profiteantur, fisco similiter deferuntur, Simanch. *loc. citat. numer.*24. Omnes denique quarumlibet rerum alienationis à die criminis admissi factæ, post sententiam Judicis & condemnationem delicti rescinduntur, ut colligitur ex eadem *leg. quisquis & l. ult. Codic. ad leg. Iul. Majest.*

Quod verò ad servos, si ii catholici fuerint, vel eorum Dominis in hæresim prolapsis, ad fidem catholicam se se contulerint, dominorum impietatem detestati, ac fortassis etiam si cathecumeni sint, aut infideles quidem, sed qui dominorum hæresim studio, & amore catholicæ religionis ad Inquisitores detulerint, jure communi civili libertatem acquirere, ac sui juris fieri, habetur ex *d. l. manichæos* §. *ult. Codic. de hæret.* ubi dicitur: *servos quoque extra noxam esse volumus*, id est, ut interpretatur Accursius, liberos fieri volumus, si dominum sacrilegum evitantes ad Ecclesiam catholicam servitio fideliori transierint. Et *in direct. Inquis.* Pegna *comm. suprac.* ait esse ita constitutum per instructionem quandam Hispalensem anno Domini 1434. cap. 24. ubi sic habetur: *Domini Rex & Regina humanitate & clementia utentes, voluerunt servos quorumcumque hæreticorum libertate donari, si in eorum potestate existentes christiani essent.* Hoc idem docet Simanch. *de cath. institut. tit.*61. *n.*8.

Quod igitur servi hæreticorum christiani libertate donentur, cùm domini labuntur in hæresim, benigna est Principum humanitas, alioqui enim ad fiscum unà cum aliis bonis devenissent. Servus enim quædam est possessio domini. Ex hoc autem fit, ut cæteri servi à fide, ac religione catholica alieni, sui juris minimè efficiantur, ac proinde unà cum aliis bonis publicari debeant, & ad fiscum pertineant. Unde *in leg. ult. C. ad leg. Iul. majest.* statuitur, manumissiones à die commissi criminis nullius esse momenti. Quoniam si servi Christiani fuerint, sui juris effecti sunt, libertate acquisita. Si Christiani non fuerint à fisco unà cum aliis bonis post sententiam Judicis, & condemnationem criminis vendicantur, Alph. de Castr. *lib.*2.*cap.*7. generatim docet, servos statim atque eorum domini sunt in hæresim prolapsi, sui juris fieri ac libertatem acquirere, eo quod *cap. ult. de hæret.* servi ob hæresim dominorum eximuntur ab omni servitutis vinculo, quo dominis tenebantur. Sed ex eo capite solum colligitur, servos non amplius suis dominis obligari, non autem sui juris fieri. Immo universim docent Jo. Andr. Gemin. Franch. & alii *in cap. quicunque* §. *ult. in 6.* Anan. & Socin. *in cap. ult. de hæret.* servos hæreticorum, sicut & alia bona ad fiscum transire. Siquidem servi numerantur, & habentur in patrimonio ac bonis dominorum *l. rem in bonis ff. de acquir. rer. domin. & leg. ult.* §. *ult. C. de verb. signif.*

Feudum autem, quod erat penes hæreticum, unà cum cæteris bonis, ob hæresim non publicatur, ita ut ad fiscum transeat, sed ad catholicum dominum redit, ut colligitur ex *d. capit. excommunicamus* §. *moneantur de hæret.* & tradit Simanch. *dict. loco n.* 20. *sed de confiscatione* hac feudorum sunt aliæ valdè implicatæ tractationes, quas extricat Boer. *decis.*264. *num.*7. *& seqq.*

Quod verò ad emphiteusim, an scilicet unà cum cæteris bonis ob emphiteutæ hæresim à fisco vendicetur, ita respondeo. Si res emphiteutica sit hominis privati, in rem fisci cedit cum cæteris bonis emphiteutæ, sed integrum jus ei, qui directum habet dominium conservatur, Simanch. *loc. cit. n.*97.

Quæstio autem est, quando emphiteusis est Ecclesiastica, an ob hæresim emphiteutæ ad fiscum quoque transferatur? Hæc controversia pendet ex alia, num res Ecclesiæ in emphiteusim data, possit ad hæredes extraneos transire? Nam si non possit, neque ad fiscum perveniet, qui extraneus successor est.

Multorum opinio est, quos refert Covar. *lib.* 2. *var. capite decimo septimo, numero quinto.* & Simanch. *ibidem numer.*99. *& seq.* ad hæredes extraneos transire non posse. Contra alii censent, posse pervenire. Verior est opinio dicentium rem Ecclesiæ in perpetuam emphiteusim datam, servatis omnibus necessariis juris solennibus formulis, ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitis, posse transire ad extraneos, sin minus non posse. Hanc opinionem dicit esse communem Simanch. *eo loco numero centesimo primo.* Quo fit, ut possit quoque ad fiscum devenire, sed optio datur Ecclesiæ, ut intra biennium deliberet, an velit habere fiscum in emphiteutam, an verò rem suam recuperare malit, quam in emphiteusim dederat, Simanch. *numero centesimo quinto.* Sed dubiæ quæstionis est, an Ecclesia recuperaret rem suam emphiteuticam unà cum emolumentis in ea factis ab hæretico ita,

ita, ut nihil solvere debeat. Respondeo: Si Emphiteuta rem Ecclesiæ meliorem fecit antequam incideret in hæresim, Ecclesia recuperat omnia emolumenta, non tamen si fecit meliorem postquam est in hæresim lapsus.

Res quoque censui obligata & subjecta publicatur & fisco defertur, sed integrum jus, quod in ea dominus census habet, ipsi conservatur. Nam res, sicut ad hæredes cum suis oneribus transit, sic etiam ad fiscum.

Bona verò primigeniorum ob hæresim primogeniti ea possidentis generatim non publicantur, sed ad successorem transeunt, ut ait Castr. *d. lib. 2. de just. hæret. pun. cap. 7.* At distinguendum est cum Simanch. *d. tit. 9. n. 253.* Nam hujusmodi bona possunt tripliciter constitui. Primò concessu & privilegio Principis, ut cum Rex concedit alicui, ut ejus bona perpetuò ad primigenitos successores pertineant, cæteris exclusis. Secundò, legis beneficio, & autoritate, sicut cum lege Principis decretum est, ut possit quisque de suis bonis statuere, uti perpetuò ad primogenitos successores perveniant. Tertiò jure successionis, ut cùm in bonis perpetuo primogeniti succedunt ab antiquo tempore, cujus initii memoria non extat.

Ex his duæ sunt opiniones. Prima ita distinguit. Si primigenia concessu, & privilegio Principis constituta sint, bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis publicantur, & ad fiscum spectant, etiamsi Regis privilegium clausulam contineat, ne ob talia crimina à fisco vendicentur. Et idem juris est de bonis primigeniorum, quæ vel legis autoritate, & decreto, vel jure successionis alicui deferuntur ita, ut etiam si fuerit de ejusmodi bonis clausula, ne ob hæresim, vel crimen majestatis offensæ publicari queant, sed eo ipso ad propinquiorem cognatum devolvantur, nihilominus tamen à fisco vendicentur.

Secunda opinio tradit, bona primigeniorum nequaquam publicari ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis, quando sunt constituta vel legis autoritate, vel jure successionis ab antiquo tempore, vel beneficio Principis cum expressa clausula, ne publicari queant. Id probant primò, quia quisque potest de suis bonis constituere, uti ea propinquiori cognato deferantur ob flagitium & indignitatem possidentis. Deinde quia interdum primigeniorum bona ad aliquem transeunt per contractum, nempè ob matrimonium initum. Sed sive ejusmodi rationes, sive oppositæ plus ponderis, & virium habeant, hoc certum est, magis esse usu receptum, ut hujusmodi bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis fisco vindicentur.

Porrò id certum quoque est, posse Inquisitores publicare bona primigeniorum, sive Majoratus, ac fideicommissi, quando institutor est ille idem, qui in hæresim incidit. Quia à die delicti erant illa bona fisco obligata, cui juri acquisito, nequit institutor præjudicare, ut docent Vasquez 1. 2. *quæstione 96. articul. 5. disp. 169. num. 39.* Sanchez *in decal. dict. lib. 2. cap. 18. num. 60.* Azor. *p. 1. lib. 8. capit. 12. quæst. 13.* Simanch. *de cath. instit. titul. 13. numer. 252. & seq.* Publicantur autem dicta bona in perpetuum, quando majoratus, vel fideicommissum fuit institutum post hæresis crimen commissum, vel in testamento, aut codicillo, vel donatione causa mortis. Tum ob dictam rationem, & tum quia cùm ea bona tunc temporis nondum erant alicui obligata, Judex illa adimens, nemini præjudicat, ut per Molin. *lib. 4. de primog. cap. ultim. nu. 20.* & 21. alter Molina *tom. 3. de justit. disp. 659. numero 2.* & Sanch. *ibidem numero 63.* Publicantur verò ad tempus, & durante vita delinquentis, quando sua vita durante tantum gaudere poterat illorum bonorum fructibus, & post ejus mortem majoratus, vel fideicommissi dominium transire debet ad alios in illo vocatos, & successores. Quod accidit quando institutor non est is, qui deliquit.

Similiter non publicantur in perpetuum quando majoratus, aut fideicommissum fuit ab institutore fundatum, contractu irrevocabili ante ipsius delictum, & donatio illa fuit accepta. Quia tunc sicut institutor nequit illa bona contractu aliquo alienare, ita neque ob sequens ejus delictum possunt publicari. Quemadmodum etiam donationes aliæ ante delictum factæ, nequeunt à fisco rescindi, nisi in ejus fraudem factæ sint *l. post contractum 15. ff. de donat.* Molina *lib. 4. de primog. d. capit. ult. num. 18.* Sarmient. *lib. 3. select. cap. 4. numero 5.* Gomez *lib. 40.* Tauri *numero 91. col. 3.* Vasquez *dict. quæstion. 96. art. 5. disp. 196. numero 39. & disp. 171. numer. 17.* Simanch. *ubi supra numero 59.* & Sanch. *ibidem numero 64.*

Si verò majoratus institutus sit contractu revocabili inter vivos, nec quidem publicari poterit in perpetuum, sed tantum vita durante ipsius institutoris. Quia cum talis contractus sit perfectus, ac validus, etsi revocabilis ab ipso institutore, jus tamen est acquisitum successoribus, illudque jus revocandi non transit ad fiscum, sive ad Inquisitorem, quia est personale, ut tradunt uterque Molina, Gomez & Sanchez *locis allegatis.* Immò si tempore, quo institutor in hæresim incidit, non possideret majoratum, vel fideicommissum, sed successori tradidisset, neque ad tempus, & durante vita ipsius institutoris publicari posset. Quia ejus delictum nequit præjudicare successori, qui jam verus dominus erat majoratus, vel fideicommissi. Et revera hujusmodi bona non erant amplius inter bona delinquentis, ut ipsemet Sanchez notat *ibidem num. 65.*

Si autem institutor majoratus, vel fideicommissi non fuerit ipse delinquens, sed aliquis ex ejus antenatis, tunc observanda est forma institutionis, ac regii privilegii. Nam si in ejus institutione, vel privilegio adest clausula, ut eo ipso, quod possessor statuerit, vel tractaverit committere crimen læsæ Majestatis divinæ, vel humanæ amittat majoratum, vel fideicommissum, & ad sequentem vocatum transeat cum omnibus suis fructibus, tunc neque majoratum, aut fideicommissum, neque illorum fructus in perpetuum, vel ad tempus publicari possunt, sed à die perpetrati criminis ad sequentem vocatum transeunt. Quia hujusmodi clausula non est apposita in fraudem fisci, neque in utilitatem possessoris delinquentis, sed in commodum, & favorem familiæ, & testator, sive institutor, qui non deliquit, potest hoc onus suis bonis adjicere aliumque fisco præferre. Neque videtur dolo id fieri, dum quis utitur jure suo.

Atque ita docent Gomez *dict. leg. quadragesima,* Taur. *numero nonagesimo primo, col. penul.* uterque Molina, Jurista *dict. libro quarto, de primog. capit. ult. numero decimo sexto,* Theologus *dict. tom. 3. de justit. disp. sexcentesima quinquagesima sexta, num. ultim.* Sanchez *dict. libro secundo, in decal. capite decimo octavo, numero decimo tertio,* Diana *dict. p. quarta, tractat. 8. resol. sexagesima,* Peregrin. *de jur. fisc. libro quinto, titulo primo, numero centesimo tertio, & seq.* Cantera *in qq. crim. tit. de punit. delict. cap. 1.*

cap. 1. *numero* 51. Menoch. *consf.*91. *numero* 6. *vol.* 1. & Farinac. *tit.de delict.& pœn. q.*25.*num.item* 25.*ac seq.*

At vero si in institutione, ac privilegio adest clausula, ut à die commissi sceleris læsæ Majestatis divinæ, vel humanæ bona majoratus, vel fideicommissi transeant in fiscum, tunc in perpetuum publicantur. Quia à die commissi criminis illorum bonorum dominium in fiscum transfertur, quamvis executio, vel bonorum ipsorum ademptio fieri non debeat, nisi sententia super hæresis crimine fuerit pronunciata, ut præcipitur *in cit. capit. secundum leges de haret. in* 6. & tradunt Lopez *lib.*6. *quæstione secunda*, *titul.*11. *p.*6. Gomez *eo v.* 91. *col.*4. & *ult.* Cantera *dict.capite primo*, *numero quinquagesimo secundo*, alter Molina *disp.*582. *numero primo*, & *disp.*657. *numer.*2.*de justit.* & alter *lib.* 2. *de primog. capite secundo*, *numero decimo*, & *capite duodecimo*, *numero quinquagesimo septimo*, & *dict. lib.* 4. *cap.ult.num.*63.

Advertendum est, bona Ecclesiæ, qualia sunt prædia, domus, possessiones, & similia non publicari cum bonis Clerici hæretici, sed Ecclesiæ, cujus sunt bona, restitui per Clem. 2. *de hæret.in* 180. præcipitur Inquisitoribus, & tam ipsorum, quàm Episcoporum, seu Capitulorum, sede vacante super hoc deputatis Commissariis quibuscumque, ne scienter attentent Ecclesiarum bona ob Clericorum delicta, prædicti occasione officii, Fisco, etiam Ecclesiæ applicare. Quod si secus fecerint, excommunicationis sententiæ eos subjacere decernit ipso facto, à qua non possint absolvi, præterquam in articulo mortis, donec illis, à quibus extorserint plenè satisfecerint, nullis privilegiis, aut remissionibus super hoc valituris. Atque ita dictam Clementinam etiam contra Inquisitores procedere intelligunt Doctores communiter, licet in textu illo hodie non reperiantur expressi, ut per Suar. *de censur. disp.*23. *sect.*5. *num.*24. Filiuc. *tract.*15.*num.*207. Sanchez *in decal. libro secundo*, *capite vigesimo*, *numero quarto*, Eymer. *in direct. p. tertia*, *quæstione centesima duodecima*, ibique Scholiast. *com.* 161. Repert. Inquis. *v. confiscatio* §. *an bona*, Simanch. *dict. titulo nono*, *numero octuagesimo octavo.* Sot. *libro decimo*, *de just. quæstione quarta*, *articulo tertio*, & Farinac. *de hæres. quæstione centesima nonagesima*, *numero centesimo sexagesimo secundo.* Quia delictum ministrorum præjudicare non debet Ecclesiæ. Nec æquum est, ut ejus bona minuantur propter eorum flagitia.

An autem fisco deferantur fructus, quos Clericus hæreticus ex beneficio Ecclesiastico acquisivit? Nam videntur esse bona illius, cujus est beneficium. Ancharanus, Felinus, & alii censent, Ecclesiæ deberi hujusmodi fructus. Citat eos Simanch. *loco citato*, ipse tamen respondet, non deberi illi Ecclesiæ, sed unà cum cæteris bonis Clerici à fisco, præsertim in Hispania, vendicari. Quia licet in opinione Doctorum situm sit, an beneficiarii hujusmodi fructuum dominium, aut quasi dominium acquirant, an verò solum usum & administrationem habeant, est tamen receptum consuetudine in Hispania, uti Clerici simplices de hujusmodi fructibus testari queant tanquam de suis bonis. Ergo cum cæteris bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus connumerantur. Verum in hac re, id servandum est, quod fuerit usu receptum, ut ait Eymer. & Pegna *loc. cit.* addens, quod ubi non est usu receptum, ut Clerici ex fructibus beneficiorum testentur, neque de fructibus, quos perceperat Episcopus, vel alius dignitatem habens usquam testetur, si ii fructus pertinent ad portionem debitam Clerico, sive Episcopo, publicari possunt. Quod planè displicet. Nam ii fructus omnes, tanquam spolia Clericorum ad Cameram Apostolicam pertinent, ut alibi dictum.

Regularis etiam hæretici, qui S. Francisci institutum fuerit professus, supellex, libri scilicet, vestes ac cætera hujusmodi, quæ in bonis habet, non monasterio deferuntur, sed publicari debent. Quia ad monasterium nequaquam horum bonorum dominium pertinet, ut per Simanch.*loc.cit.n.*88.

Quando verò paterfamilias est hæreticus, & per sententiam condemnatur, non publicatur ususfructus, quem habet in bonis adventitiis filii, sed ad filium unà cum proprietate pertinet, quia filius factus est sui juris *ex cap.* 2. §. *ult. de hæret. in* 6. cùm primum pater hæresim admisit. Quare cùm ex eo tempore fuerit patria potestate solutus, ad eum pertinet ususfructus unà cum proprietate. Quod si filiusfamilias hæreticus damnetur, publicari debet ususfructus, quem pater habet in bonis adventitiis ejus, & ideo unà cum proprietate ad fiscum transeunt, ut opinatur Simanch. *loco superius citato, numero* 18. Sed probabilius videtur, non publicari, quia filii crimen non potest nocere juri patris ante acquisito.

Ex quibus perspicitur, quænam bona penes reum criminis inventa non publicentur. Publicatis enim viri bonis, dos integra restituitur uxori. Bona item paraphernalia, & extera, quorum proprietas, & dominium est uxoris, cujusmodi sunt accepta propter nuptias, & pars lucrorum, constante matrimonio acquisita, & dona accepta ab aliis, præterquam à viro, Simanch. *dict. titul.*9.*num.* 67. & *seq.* de quibus etiam *infra*. Publicatis bonis filiifamilias, non publicatur portio illa legitima, quæ ipsi post patris obitum debetur, nec publicatur item peculium profectitium, quia ejus proprietas pertinet ad patrem. Præterea generaliter publicatis facinorosi bonis, non publicantur bona futura, hoc est, quæ postea acquiruntur, sed tantum ea, quæ ipse reus criminis habet, cum delicti damnatur. Unde jura conditionalia, ex ultima voluntate pendentia, si conditio impleta fuerit post condemnationem criminis, ad fiscum non transeunt, ipsa quoque debita non publicantur. Item si quid alienum reperiatur inter nocentis bona, utpotè depositum, commodatum, conductum, pignori datum, id omne domino restitui debet, sicque creditoribus criminosi, qui ante crimen erant, debet fiscus satisfacere ex bonis publicatis: Nam id bonorum cujusque esse intelligitur, quod, deducto ære alieno superest.

Pecunia verò mutuò data hæretico occulto ante criminis condemnationem, si data fuerit ad ejus inopiam sublevandam, non publicatur. Item si criminis reus pecuniam mutuò acceptam converterit in rem aliquam, ut si horreum necessarium, vel quippiam simile ædificaverit, si aliquid jamjam ruiturum refecerit, si oliveta pene absumpta, renovaverit, si vites propagaverit, arbusta coluerit, seminaria fecerit, flumina congestis aggeribus averterit, aut si in valetudinem suam, vel familiæ, aut in funus suum, & suorum impenderit, tantumdem debet restituere. Idemque dicendum est, quando pecunia mutuò accepta in res necessarias, aut utiles versa fuerit, quamvis postea res ipsæ casu perierint.

Si autem hæreticus occultus ante condemnationem criminis vendiderit aliquid, ex communi sententia civilis & Canonici juris Interpretum pretium emptori non est restituendum. Quia res vendita est ea conditione ut venditio rescindi posset à fisco. Nec refert, si bona fide emptor cum reo ipso contraxerit. Quoniam rem, vitium habentem emit perinde

perinde ac si qui bona fide rem furtivam pretio, comparavit. Si tamen pretium ab emptore solutum, vel aliud loco pretii esset in bonis ipsius nocentis, id restitui debet emptori, ut docent Jo. Andr. Archid. Gemin. Anch. r. Decius *in dict. cap. eum secundum leges de haeret. in 6*. Hoc idem quoque dicendum, si non totum pretium, sed pars ejus in bonis haeretici sit. Ea sine dubio est emptori reddenda. Nam quod juris est de toto, est etiam de parte.

Qui ante sententiam, & antequam fiscus apprehendat possessionem bonorum, sincero corde haeresim abjurando, ad fidem catholicam revertitur, illius bona non transeunt ad fiscum, sed ipsi integrè remanent, quia redeundo ad unitatem Ecclesiae debet etiam redire ad exercitium jurium suorum bonorum, ut per Abb. *in cap. quia diligenti de elect.* Squillac. *in tractat. de fideic. cath. cap. in fine*, Farinac. *d.q.25*.

Qui vero postquam per sententiam traditus est Curiae seculari, etiamsi per poenitentiam ad misericordiam admittatur, bona sua amittit, nec illa recuperat, nisi domini temporales voluerint ei sua bona condonare, Pegna *d.com.* 158. addens, non esse faciendam talem condonationem illi, qui postquam traditus est Curiae seculari, convertitur. Quia indignus omnino est tanta benignitate, nec videtur justum, ut duo tam insignia, & ingentia privilegia, vitae scilicet, ac condonationis bonorum conferantur indignissimo, ac perditissimo homini. Quare in S. Tribunali Inquisitionis Hispanae nulli haeretico fit bonorum condonatio, nisi tantum sponte comparenti, qui nullo metu probationis, ac testificationis ductus, ad Inquisitores accedit, haeresimque suam manifestando, misericordiam postulat, ut ex Instruct. Toletana sub anno 1561. *num.* 41.

Nequit tamen haec poena publicationis exigi ante Episcopi, & Inquisitoris sententiam, in qua declaretur, reum haereticum esse impoenitentem, vel relapsum, ac illam incurrisse. Ita enim statuitur *in cap. Ut Inquisitionis §. prohibemus & d cap. cum secundum leges §. fin. de haeret in 6.* his verbis: *Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios dominos temporales antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, quae super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.* Idque prosequuntur Zanchin. *de haeret. c.* 24. *num.* 2. Pegna *d.p.3.com.* 158. Farinac. *de haeres. qu.* 190. *num.* 5. pluresque alii, quos ipse refert. Qui etiam docent, possessionem dictorum bonorum à Judice Ecclesiastico accipiendam esse. Et haec sententia declaratoria requiritur etiam de jure civili, etiamsi haeresis crimen sit notorium, & in judicio confessum. Ac propterea, si ante hanc declaratoriam sententiam haeretici bona publicarentur, essent restituenda, ut per Farinac. *ibidem* & Sanchez *in decal. libro secundo, capite vigesimo secundo, numero decimo quinto, & seq.* qui multos alios adducit.

In dicto autem *cap. secundum leges* Bonifacius VIII. duas regulas constituit. Primo enim, recensitis nonnullis criminibus, pro quibus ipso jure amittantur bona temporalia, cùm haeresis crimen sit multo gravius, decernit, quod haereticorum bona sint ipso jure publicata. Quod Doctores omnes sequuntur, & comprobat praxis. Unde videtur, quod Pontifex velit, ut per confiscationem ipso jure latam is, cujus bona ipso facto sunt publicata, statim ac commissum est crimen, amittat eorum proprietatem ac dominium, & hoc transeat in fiscum. Id non pauci Doctores tradunt, quod tamen negant Simanch. *cath. institut. titulo nono, numero* 173. & 187. & alii, quos refert Barbosa *in dict. capit. Cum secundum leges numero quarto,* Farinac. *de haeres. quaestione* 190. *numero tertio*, & Sanchez *in decal. libro secundo, capite quadragesimo secundo, numero secundo.*

At ratum habeo, quod aliàs dixi, hoc est, bona haereticorum revera non publicantur, neque actu apprehendi possunt, nisi sequuta sententia Judicis Ecclesiastici, uti fit in crimine laesae Majestatis humanae *leg. quisquis, & leg. fin. in princ. C. ad leg. Iul. Majest. & in auth. ut nulli Iudices paragrapho si facit, lege prima & secunda, & leg. fin. C. de sent. pass. & rest. leg. Arianus C. de haeret. & d. cap. cum secundum leges in fine.* Ex quo sequitur, quod dominium bonorum haereticorum non pertinet ad fiscum, neque ad Ecclesiam, nisi sequuta damnatione criminis, quam fert Judex Ecclesiasticus, cujus condemnationis effectus retrotrahitur à die commissi delicti. Unde publicatio bonorum, quae fit ipso jure contra haereticum nil aliud operatur, quam prohibitionem alienandi, cum nullum dominium transferat, nisi sequuta sententia per textum *in leg. fin. Codic. ad leg. Iul. Majest.* Hinc infertur, quod à die commissi delicti interdicitur haereticis administratio suorum bonorum, ut *in cap. vergentis de haeret. & in dict. cap. cum secundum leges eod. tit. in 6.* Et accusatione pendente interdicitur etiam haereticis eadem administratio, ut per Repert. Inquis. *v. administratio*, ubi allegat *can. nonne* 8. *quaest.* 4. Vide Sanctarel. *de haeres. capite decimo sexto, dubio secundo*, & Salell. *tomo tertio, fol.* 291. *n.* 440. *& seq.*

Secundo statuitur, quod hujusmodi publicationis executio fieri non debeat, nisi post promulgatam sententiam, ut modò dictum est, ac explicant *in dict. cap. cum secundum leges* Glossa, Jo. Monachus, aliique apud Farinac. *dict. quaest.* 190. *numero quinto.* Et sic quandiù haereticus non privatur suis bonis quoad executionem, habet jus utendi ac fruendi illis, etiam ad donandum, & ad haeredes constituendum. Quae omnia erunt rata, donec per sententiam rescindantur. Vide quae de hac re docet Becan. *in tr. de legib. cap.* 7. *de lege poenali q.* 4. 5. *&* 6.

Bona verò fautorum haereticorum, eorumque defensorum, credentium, & receptatorum non sunt confiscanda sicut bona haereticorum ex jure canonico, secus autem ex jure civili. Quia ex jure canonico non confiscantur, nisi plenè & concludenter haeresis probata sit, aut per testes idoneos, aut per eorum confessionem, non autem per solam suspicionem, ut tradunt Tabiena *in sum. vers. haereticus numero primo*, Repert. Inquis. *v. confiscatio*, Locat. *in Iudic. versic. bona haereticorum numero primo, in fine* Zanchin. *de haeret. capite vigesimo quinto, numero* 1. *& capite vigesimo octavo, numero septimo*, & Farinac. *dict. quaestion.* 190. *numero vigesimo sexto.* Fautores autem, defensores, ac receptatores haereticorum, ac similes, ut tales sunt tantum de haeresi suspecti, ut probant Repert. *loc. cit.* Decian. *tr. cr. libro quinto, capite* 51. *numero sexagesimo septimo*, Cantera *in qq. crim. rubr. de haeret. & capite primo, numero quinquagesimo quinto, in fin.* Farinac. *de haeres. quaest.* 182. *numero quinquagesimo secundo.* Atque adeò ex jure canonico eorum bona non sunt confiscanda, nisi verè constiterit illos esse haereticos, ac defendant potius eorum errores, quàm personas.

Secus autem ex jure civili. Extat enim Constitutio Friderici Imperatoris, cujus initium est, Patarenorum, relata à Pegna inter

inter litteras Apostolicas, in qua receptatoribus, & fautoribus hæreticorum imponitur pœna publicationis bonorum cum perpetua relegatione, ac ita sentiunt Zanchin. *de hæret. capite decimo septimo, numero quarto.* Pegna *p.2. direct. com.76. & 77. in fine,* Afflict. *in Constit. Regni de hæret. rubr. 2. n.25.* Decian. *loco citato, numer.* 79. & Farinac. *ea quæst.*182.*num.*51. & 53.

Post mortem etiam hæretici potest ab Inquisitoribus declarari, illum fuisse hæreticum, ut ejus bona publicentur. Quia crimen hæresis quoad publicationem bonorum non extinguitur morte ipsius hæretici, ut probat Gemin. *in cap. accusatus §. in eo verò de hæret. in 6.* facitque Glossa *v. mortuos cap. A nobis 2. de sent. excom.* & firmant Panorm. *in d. c. vergentis de hæret. not. 2.* Glossa communi consensu recepta *in l.3. §. quod autem ff. quod quisque juris,* & hanc esse communem sententiam, testatur Covar. *in epit. p.2. cap.6. §.8. num.6.* Quia cum bona hæreticorum sint publicata ipso jure à die commissi delicti, ut diximus; sequitur, quod etiam post ipsorum mortem possunt declarari esse publicata.

Notat verò Glossa *in dict. cap. accusatus*, id esse intelligendum usque ad quadraginta annos, si filii vel nepotes fuerint catholici, & bona fide bona paternum hæreticorum possederunt. Quia *in capite secundo*, §. 2. *de præscript. in 6.* sancitur, *bona hæreticorum defunctorum præscribi per filios, vel hæredes catholicos spatio quadraginta annorum, dummodo ea possederint bona fide.* Tunc autem bona fide censendum est, possedisse, quando tempore mortis, & toto quadraginta annorum spatio crediderint, ac intellexerint, defunctum decessisse catholicum. Nam intra hos quadraginta annos quandocumque intellexerint, defunctum, hæreticum decessisse, cùm jam incœperint esse in mala fide non amplius præscribere potuerunt, cùm ad præscriptionem inter cætera, saltem de jure Canonico, requiratur per omne tempus bona fides *capit. fin. de præscript.* Ideòque si dicti filii, vel hæredes mala fide possederint, Fiscus S. Officii hujusmodi bona, etiam post quadraginta annos, adimere potest: ut per Zanchin. *de hæret. capit.* 24. & 25. Simanch. *de cathol. instit. titul.* 18. *num.*1. & *seq.* Repert. Inquis. *v. bona, §. sed an sint,* Squillacen. *de fid. cathol. capit.*34. Royas *sing.* 50. Pegnam *p.3. com.* 92. & Covar. *loc. cit.* communem sententiam sequutum qui tamen addit, bona alterius criminosi posse hæredem legitimo tempore usu capere, etiam cum mala fide, hoc est, etiamsi noverit eum fuisse criminosum.

Non desunt autem Doctores, qui affirment, teneri Inquisitores legitimam, & alimenta præstare hæreticorum filiis catholicis ex hujusmodi bonis publicatis. Ii sunt Torrebl. *lib.* 3. *de mag. cap.*11.*n.*46. & 47. Surd. *cons.*386.*num.*8. Plot. *inter cons. crim.* Ziletti *lib.*1.*cons.*130. *num.*83. Soccin. *lib.*1.*cons.*30.*nu.*3. Royas *sing.*47. & 95. aliique. Sed hoc procedere potest, ut notat Farinac. *de hæres. quæst.* 191. *num.*4. *de jure civili* juxta textum *in l. Manichæos, & in l. cognovimus Codic. de hæret.* De jure enim civili hæreticorum filii catholici non privantur hæreditate paterna, ut probat idem Farinac. *loc. cit. num.*29.

De jure autem canonico certum est, non teneri Inquisitores dictis filiis præstare legitimam, neque alimenta. Quia propter paternam hæresim filii, etiam catholici privantur hæreditate paterna, ut expressè statuitur *in dict. cap. vergentis de hæret. in 6.* Nam si in crimine læsæ Majestatis humanæ filii paterna hæreditate privantur, multo magis privari debent in crimine læsæ Majestatis divinæ, quod majus delictum est, ut argumentatur Bonifacius VIII. *in dict. capit. cum secundum leges eod. titul. pariter in 6.* Etenim parentes, quamvis jure naturali adstringantur ad alendos filios, possunt tamen omnia eorum bona alicui hypothecare per contractum, & ob id sæpè à Creditoribus omnia eorum bona adimuntur, non deductis filiorum alimentis, nec legitima. Igitur à fortiori ob hæresis atrocissimum crimen id justissimè fit propter bonum publicum, & ut parentes propter hanc pœnam arceantur à commissione hujus criminis. Atque ita docent Glossa *in d. dict. cap. vergentis* ibique Ostien. *numer.* 9. Sylvest. *v. hæreticus* §. 1. *num.* 14. Simanch. *de cat. institut. d. titul.* 9. *numero* 4. & *sequent.* & *titul.* 20. *num.* 1. & 2. Farinac. *de hæres. quæstione centesima nonagesima prima, numero* 1. & *sequent.* Sanch. *in decal. dict. lib.* 2. *cap.* 16. *num.*26. Ricciul. *de jur. person. lib.*5. *cap.*40. *numero* 1. Diana *p.4. tract.* 8. *resol.*45. ac præ cæteris Eymeric. *in direct. p. secunda, capite decimo,* aliique communiter.

Adverto tamen cum Pegna *dict. p.2. com.9.* Quod Inquisitores pueris, ac puellis hæreticorum damnatorum pauperibus relictis, providere debeant ex misericordia, habita ratione sexus, & ætatis. Nam masculos jam corpore validos, aliqui arti mechanicæ jubebunt addici; fœminas aliquibus honestis matronis tradent, ut eis famulentur, & in fide instruantur. Cæteris verò, quibus per ætatem aut incommodam valetudinem laborare non licet, tenuia alimenta ex paternis bonis ex sola misericordia subministrabunt, deprecantes interdum Principes, tam Ecclesiasticos, quàm seculares, ut in hujusmodi filios damnatorum aliquam exerceant liberalitatem. Quæ res ad eos pertinet, ad quos damnatorum bona ex publicatione pervenerunt. Quod etiam statuitur *in cap.*22. Instruct. Hispalens. sub anno 1484. Sique magni alicujus Principis ob hoc crimen bona publicata fuerint, isque filias habuerit, honorificè ab eo, cui bona obvenerunt, erunt dotandæ, exemplo Ferdinandi, Regis Neapolitani, qui filias Principis Rossani, qui Majestatis crimen admiserat, & iccirco bona amiserat, ex eisdem bonis ditissimè dotavit, ut memoriæ prodidit Gigas *in tract. de crim. læsæ Majest. lib.3. tit. de pœn. q.15. n.2.*

Propter autem mariti hæresim non possunt Inquisitores publicare dotem ac alia bona uxoris catholicæ, nisi mulier scienter matrimonium contraxerit cum hæretico. Tunc enim in pœnam sui delicti ob mariti hæresim, ejus quoque dos publicatur, ut decernitur *in cap. decrevit de hæret. in 6.* per hæc verba: *Decrevit felicis recordationis Innocentius Papa IV. quod propter hæresim maritorum uxorum catholicarum dotes non debeant confiscari, nisi fortè mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant.* Quod ibi adnotant Glossa, Jo. Andr. *n.*1. Gemin. *num.*2. & 3. Sylvest. *v. hæreticus* §.1. *num.*13. & 14. Eymer. *p.* 1. *q.*101. ibique Pegna *com.*160. & Farinac. cum aliis quos ipse citat *d. quæst.*190. *numer.* 43. & 49. Quia mulier scienter nubens cum viro hæretico, est de hæresi suspecta, & censetur hæreticorum fautrix, ejusque errori consentire videtur, atque hæretica putatur.

Si verò uxor à principio nescivit virum, cui nubebat, esse hæreticum, etiamsi postea talem esse sciat, dummodo illius peccato non consentiat, dotem non amittit. Quia initium respicitur, Glos. *loc. cit.* aliique communiter. Præsumitur autem ignorantia, nisi probetur scivisse; ut *ex l. verius ff. de probat.* Neque dotem uxor amittit, si S. Officio non revelat, maritum esse hæreticum. Quia ex revelationis omissione non contrahitur hæresis, sed suspicio hæresis.

Pœna autem publicationis bonorum, non infligitur ob solam hæresis suspicionem, sed ob hæresim formalem, ut colligitur ex *dict. cap. decrevit.* Minusque dotem amittit, quia receptat hæreticum: Nam potius affectu maritali, quàm affectu illius criminis id facere videtur, ut notant Gigas *de crim. læsæ Majest. libro tertio, titul. de pœn. quæstione vigesima, numero secundo*, ac Pegna *loco citato.*

Quod si fiscus mulieris dotem ademerit cum aliis bonis viri, potest illa suam dotem repetere *leg.* 1. cum ibi notatis *Cod. de repud.* & docent Baptista à S. Blas. *tract. de privil. dot. privil.* 146. Gampeg. *de dot. p.* 3. *quæstione vigesima tertia*, Gigas *dict. libro tertio titul. de pœn. quas filii incur. quæstione decima octava, numero sexto*, Pegna *p.* 3. *com.* 160. Restituenda tamen ei est illa dos, quam verè ejus maritus acceperat, non illam, quam in instrumentis dotalibus maritus se habuisse affirmavit juxta *leg. si quis posthac C. de bon. proscript.* ubi dicitur; *dos etiam non quæ aliquoties inaniter dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, repræsentetur.*

Parique modò restituenda sunt uxori omnia paraphernalia, aliaque ejusdem propria quocumque titulo illa habebat, etiamsi scienter cum hæretico contraxerit. Quia *in dict. cap. decrevit de hæret. in* 6. Pontifex solum de bonis dotalibus mentionem fecit, & si voluisset, ut ob contractum matrimonium scienter cum hæretico, uxor amitteret omnia bona sua, id expressisset, & non se restrinxisset ad dotem. Pœnæ enim non sunt extendendæ. Ac ita sentiunt Sanch. *dict. libro secundo in decal. capite decimo septimo, numero vigesimo secundo*, Sanctarel. *de hæres. capite decimo nono, dubio tertio numero decimo quarto*, ac Diana *p.* 4. *eod. tract.* 8. *resol.* 62.

Hinc ea, quæ mulier ante nuptias à viro titulo donationis acceperat, & alia munuscula, quæ ei data fuerant cùm primum copularentur, non publicantur. Quia pudicitiæ præmio cedunt, ut ex *dict. leg. si quis posthac C. de bon. proscript.* Neque propter hæresim mariti publicantur uxori quæ dono ipsa accepit à consanguineis ejusdem, nisi nominatim ab eo, qui ei donavit dictum sit, ut marito acquirantur. Quia hujusmodi donationes non intuitu viri, sed uxoris factæ videntur, & eò magis si res donatæ sint tales, ut potius uxori, quàm viro competant, ut firmant Palac. Rub. *in rubr. de donat. inter vir. & uxor.* §. 45. Simanch. *de cath. institut. dict. titul.* 9. *num. septuagesimo sexto*, Pegna *ibidem*. Qui etiam sentiunt non esse publicanda ob mariti hæresim, quæ uxor, constante matrimonio acquisiverit. Quia non est rationi consonum, ut bona lucrata ex parte uxoris, non committentis delictum, fisco cedant, *l. ob maritorum C. ne uxor pro marito.*

Quæ autem bona publicari possunt Clericis hæreticis, & quibus illa applicanda, nunc explicemus. Bona quæ à Clericis possidentur in triplici sunt genere. Patrimonialia, quæ à parentibus, consanguineis, & amicis, aut ex propria industria comparantur. Ecclesiastica, quorum fructus, ac reditus ab ipsis Clericis percipiuntur. Beneficialia, quæ ex beneficiis Ecclesiasticis ad Clericos perveniunt.

Inquisitores igitur Clericis hæreticis publicare possunt bona patrimonialia, & quæ ex eorum industria, vel ratione alicujus ministerii Ecclesiastici, ut ex celebratione Missarum, vel ex concionibus, docendo, sepeliendo defunctos, & hujusmodi aliis aquisiverunt. Quia in his bonis Clerici habent verum dominium, & sicut ad eorum libitum ea possunt alienare, ita ab Inquisitoribus ob eorum hæresim possunt publicari, ut docent Oldrad. *cons.* 17. Paul. Castrens. *cons.* 154. Covar. *lib.* 2. *var. resol. c.* 9. *n.* 12. Repert. Inquis. *v. confiscatio* §. *bona* Clericorum, Simanch. *de cath. institut. dict. tit.* 9. *num.* 92. Pegna *p.* 3. *com.* 161. & Farinac. *de hæres. d. q.* 190. *n.* 154.

Hæc autem bona applicanda esse fisco Ecclesiæ, & Episcopi in usus pios distribuenda, si ipse Clericus non habebat stipendia ab aliqua alia Ecclesia, censent Felin. *in cap. vergentis numero* 1. & allegati ab eo, Anchar. *in cap. excommunicamus* 1. *numero* 4. aliique quos citat ac sequitur Farinac. *loco citato, num.* 158.

Alii putant, quod bona clericorum patrimonialia immobilia ob hæresim ab Inquisitoribus publicata applicari debent fisco Regio, ut Oldrad. *cons.* 17. Repert. Inquis. *d. v. confiscatio*, Gulielm. de Benedict. *in repet. cap.* Raynucius *v. & uxorem nu.* 242. *& seq. de testam.* & ita servari in Regnis Hispaniæ & Franciæ testatur Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæret. apost. cap.* 1. *num.* 41.

Sunt qui docent, hujusmodi esse applicanda Sancto Inquisitionis Officio, ut Zech. *in sum. p.* 1. *titul. de fid. rubr. de hæres. cap.* 11. *num.* 16. Simanch. *dict. titul.* 9. *num.* 90. *& seq.* At in hac opinionum varietate, standum esse locorum consuetudini mox dicemus.

Si verò clericus bona feudalia habeat, ea non publicantur ob ejus hæresim, sed ad directos dominos transeunt, ut docent Ostien. *in dict. cap. excommunicamus* §. *moneantur*, Albertinus *in libr. de statut. p.* 3. *q.* 7. Gigas *de crim. læs. Majest. q.* 5. Pegna *de com.* 161. Idemque dicendum est de bonis restitutioni subjectis. Ea enim non publicantur ob hæresim possidentium, sed restituenda sunt quibus restituenda erant, ut notant Simanch. *ubi supra num.* 93. Pegna *ibidem* & Quemada *in comp. quæst. de bon. confisc. q.* 17.

Bona, quæ sunt alicujus Ecclesiæ, quorum fructus à Clericis percipiuntur, ob eorum hæresim nequeunt confiscari, ut *supra* dictum est.

De bonis verò, quæ proveniunt ex beneficiis Ecclesiasticis, ita distinguimus. Aut Clerici possident beneficia curam animarum habentia; aut simplicia, & non habentia curam animarum. Si primo modo, cum fructus talium beneficiorum non omnes spectent ad Clericos beneficiarios, sed sint distribuendi in cultum divinum & Ecclesiæ ornatum, in usus pauperum, ac in necessitates ipsorum Clericorum, ideò ipsi super his beneficiis dominium totale non habent, ut docet D. Thomas 2. 2. *q.* 185. *art.* 7. & Sotus *lib.* 10. *de just. & jur. qu.* 4. *art.* 3. sed tantum dominium habent in illa portione quæ per canones est deputata ad suam & suorum sustentationem *can. de reditib.* 12. *q.* 2. sequitur, quod in hac tantum portione fieri potest publicatio. Quia de hac portione idem videtur dicendum, ac de fructibus perceptis à non habentibus curam animarum, ut tradunt Pegna *d. com.* 161. & Farinac. *d. q.* 190. *n.* 160.

Si secundo modo, fructus, ac reditus publicari possunt. Quia beneficiarii verum illorum dominium nanciscuntur, ut docent Major *in* 4. *sent. d.* 24. *q.* 20. Gabr. *dist.* 15. *q.* 8. Sylvest. *v. Clericus* 4. Corneus *cons.* 314. *lib.* 3. Covar. *in cap. cum in officiis de testam.* Sot. *de just. lib.* 10. *q.* 4. *art.* 3. & istorum beneficiorum fructus ob hæresim possidentium, applicari possunt non Ecclesiis, à quibus stipendia habuerunt, sed Inquisitionis Officio, ut placuit Simanch. *d. tit.* 9. *n.* 90. & Pegnæ *d. com.* 161. ac Farinacio *dict. quæstione centesima nonagesima, numero centesimo sexagesimo.*

Idemque dicendum de bonis à Clericis acquisitis ex quotidianis distributionibus Ecclesiasticis. Quia in his etiam bonis verum dominium ipsi habent.

Sicuti

sicuti enim in illis succederent eorum hæredes, ita si committant hæresis crimen videtur posse succedere S. Officium Inquisitionis, quando ab Inquisitoribus bona cujusmodi eis publicantur, ut per Pegnam *dict. com.*161. & Simanch. *ibidem*. Sed Farinacius *ubi supra* cum Pegna inquit, quoad applicationem horum fructuum, ac bonorum, ex illis acquisitorum, vel attendendam esse consuetudinem loci, vel consulendum supremum S. Inquisitionis Romanæ Senatum.

Non possunt tamen Inquisitores sortilegis, & magis, aliisque de hæresi suspectis imponere pœnam publicationis bonorum, ut docent Zanchin. *de hæret. cap.*19. *numero secundo*, & *capite vigesimo*, *nu.*2. Decian. *lib.* 5. *tract. cr. capit.* 44. *numer.* 7. Repert. Inquis. *vers. confiscatio, v. an autem veniant*, Clar. *in pr. v. hæresis numero* 23. *in fine*, Binsfeld. *de confess. malef. prælud.* 14. Farinac. *de hæres. quæst.* 181. *num.* 4. & 53. & *quæst.*193. *num.*120. Quoniam in Extravag. Ioannis XXII. contra magos, magicasque superstitiones facientes, relata ab Eymerico *p.* 2. *direct. quæst.*43. *num.*9. statuitur quod sortilegi ineuntes fœdus, pactumque facientes cum dæmone, vel illi immolantes, aut illum adorantes, vel annulum, speculum, phialam, vel aliam quamcunque rem ad dæmonem alligandum conficientes, & ab eo petentes responsa, vel pro implendis eorum pravis desideriis auxilia postulantes, in his omnibus casibus puniri debeant omnibus & singulis pœnis, quibus hæretici puniuntur, excepta bonorum confiscatione. Et ideò talis pœna jure canonico in sortilegis locum non habet. Hinc S. Congregatio non solet inquisitis de magia imponere confiscationem bonorum, ut rescriptum anno 1638.

De jure verò civili sortilegi cujuscumque generis sint, & quomodocumque committant sortilegia, puniuntur pœna mortis naturalis, & bonorum publicatione *ex l. nemo*, *l. multi, ac l. etsi excepta*, & *l. eorum Cod. de malef.* & *mathem.* & tradunt Paul. Ghirland. *de sortil. quæst.*2. *num.*10. & *quæst.*11. *num.* 5. 7. 11 & 12. *ac* 27. Menoch. *de arb. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 388. *num.* 5. Clar. *in pr.* §. *fin. q.*68. Farinac. *de delict.* & *pœn. quæstio.*20. *numer.* 88. *qui n. seq.* subdit, quod, quidquid sit de jure, de consuetudine tamen hæc pœna mortis naturalis, & confiscationis bonorum non servatur tam rigorosè. Nam sortilegi, conficientes sortilegia non hæreticalia, vel fustigantur, vel mittantur publicè, ac deinde banniuntur, vel alia pœna arbitraria plectuntur.

Quod tandem ad applicationem hujusmodi bonorum Summi Pontifices in suis constitutionibus diversimodè statuerunt. Nam primò Innocentius Tertius anno 1199. sive 1200. statuit, ut bona hæreticis publicata in terris Ecclesiæ applicarentur fisco Ecclesiæ. In terris verò Imperii fisco Iudicis secularis, idque observari præcepit, etiamsi hæretici filios haberent catholicos, quia succedere non debent in bonis paternis, ut *in dict. cap. vergentis de hæret. in* 6.

Innocentius verò quartus anno 1252. in constit. ad extirpanda, Alexander item quartus anno 1249. & Clemens pariter Quartus anno 1265. statuerunt ut omnia bona hæreticorum, quæ per dictos officiales fuerint occupata, sive inventa, & condemnationes pro his exactæ, dividantur hoc modo, ut una pars deveniat in commune Civitatis, vel loci, secunda in favorem, & expeditionem Officii detur Officialibus, qui tunc negotia ipsa peregerint, tertia ponatur in aliquo tuto loco secundum quod dictis Diœcesano, & Inquisitoribus videbitur, reservanda, & expendenda per consilium eorundem in favorem fidei, & ad hæreticos extirpandum.

Notat autem Comensis *in Lucer. Inquis. v. bona hæreticorum num.*2. quod Communitas Civitatis, vel loci juxta prædictam Constitutionem tunc tenebatur solvere & dare certam pecuniam quolibet die Officialibus S. Inquisitionis, quando exibant è Civitate, vel loco pro S. Officio exequendo. Et quia nunc Communitates & loca id non servant, ideò amplius dari non solet aliqua pars ipsis Communitatibus & locis dictorum bonorum.

Notat etiam Farinacius *de hæres. d. q.*190. *num.*181. supradictam tripartitam divisionem bonorum fuisse sublatam per Apostolica rescripta, ex quibus declaratur, Romanam Ecclesiam velle dimidiam dictorum bonorum tradi suæ Cameræ Apostolicæ, & aliam dimidiam remanere Officio S. Inquisitionis pro subventione illius necessitatis. Et ita etiam tradunt Repertorium Inquis. *v. divisio*, Zanchin. *de hæret. cap.*19. *num.*5. & *cap.*26. *numer.*1. & 2. Tabien. *in sum. v. hereticus num.*7. Locat. *in Iudic. Inquis. eod. v. n. itidem* 7. Tusch. *eod. pariter v. concl.* 102. *numer.* 16. Quia hæretici cum sua hæresi Ecclesiam offendunt, satisfaciendum est præsertim eidem Ecclesiæ offensæ, ut notat Felin. *in dict. cap. vergentis de hæret.* & confirmatur ex Jacobo Butrigario *in l. quicunque Cod. de hæret.* dicente, quod ubicumque delictum est Ecclesiasticum, bona confiscata Ecclesiæ applicari debent.

Quamplures docent, bona hæreticorum applicanda esse, nec Cameræ Apostolicæ, nec Imperiali, nec Communitatibus, aut Officialibus, nec fisco, seculari, aut Ecclesiastico, sed tantum Sancto Inquisitionis Officio, & Inquisitoribus. Quia nec Domini, neque Communitates, neque Officiales, sed Inquisitores prospiciunt carceribus, & carceratis, aliisque necessariis impensis S. Tribunalis, Glos. *in d. l. quicunque v. fisco*, ibique Butrigar. Alberic. *p.*3. *statut. q.*18. *n.*9. Felin. *in cap. cum nobis post n.*12. Comens. *in Lucer. d. v. bona hæreticorum n.* 6. Navar. *cons.* 20. *num.*2. *lib.*5. Locat. *in Iudic. v. fiscus* ac cæteri, quos citat Farinac. *d. q.*190. *n.*185. ac Pegna *com.*158.

In ditione Mediolanensi bona hæreticorum confiscata dividuntur in tres partes æquales. Una traditur Fisco Ducali. Altera Episcopo. Tertia Inquisitori, ut referunt Clar. *in pr. cr. v. hæresis num.*11. Tusch. *eod. v. concl.*102. *n.*16. & Farinac. *de hæres. d. qu.* 190. *n.*191.

Pro Sabaudia in speciali concessione Gregorii XIII. sub die 28. Septembris 1584. hac de re emanata sic legitur. *Si bonorum valor ad scuta mille ascenderit*, & *usque ad illum valorem pro medietate Cameræ* & *fisco Ducali, pro altera verò medietate officio S. Inquisitionis applicentur. Si verò dicta bona excesserint valorem mille scutorum, omnia applicentur eidem Cameræ* & *fisco Ducali, sed dicti Ducis ministri pro qualibet confiscatione realiter,* & *cum effectu ac sine ulla mora S. Inquisitionis Officio scuta quingenta omnino solvere teneantur.* Ita refert Farinacius *loc. cit. n.*193.

In Placentia & Mantua hujusmodi bona dividuntur in duas partes. Altera applicatur fisco Principis, qui brachium suum S. Inquisitionis Officio confert. Altera ipsi S. Officio, testibus Locato *in Iudic. v. fiscus num.*1. Bursatto *cons.*43. *n.*45. *lib.*1. & Farinacio *ibidem n.*189. & *seq.*

Multi denique volunt, servandas esse consuetudines locorum, dummodo sint rationabiles, legitimè præscriptæ, & Pontificiis Constitutionibus conformes juxta *caput fin. de consuet.* Atque ita sentiunt Bursat. *consilio quadragesimo tertio, numero quinquagesimo primo*, & *sequent.* Clar. *in pr. cr.* §. *hæresis numero undecimo*, Mandos. *in addit. ad Repert. Inquis.*

d v. divisio litt. A, Martin. Laudens. *cons. crim. div.* 58. *ante numer.* 1. *lib.* 1. & Farinac. *dict. quæstion.* 190. *numer.* 187. Hanc sententiam hodie tenendam esse autumo, quam confirmo rescripto S. Congregationis. Cum enim Inquisitor Alexandriæ consuluisset S. Congregationem an debeat tertiam partem bonorum confiscatorum consignare foro seculari, aliam tertiam partem mensæ Episcopali, & aliam tertiam S. Officio, quemadmodum censet Farinacius. Decretum, ut circa hoc servet solitum, ut alias ei scriptum fuit sub anno 1631. Unde ab Inquisitoribus nihil est innovandum, inconsulta S. Congregatione.

Confiscationes vero S. Officii Mantuani distribui debent juxta Breve Apostolicum datum sub die 11. Julii 1569. Rescriptum pariter sub anno 1633. quod Inquisitor Salutiarum non debet aliquid prætendere circa confiscationem bonorum hæreticorum. Solent aliquando applicari per decretum Summi Pontificis Cameræ Apostolicæ, licet in sententia publicè lecta fuerint applicata S.Officio.

Cur autem in Hispania bona hæreticorum omnia publicata ex concessione Sedis Apostolicæ Regio fisco applicentur, ea ratio est, quia Augustissimus Rex Catholicus non solum curam habet constituendi sapientissimum Senatum, qui omnes causas ad hæresis punitionem pertinentes, agitat, sed etiam Inquisitoribus ad extirpandum hæreticæ pravitatis labem expensas abundè suppetit, ac omnia, quæ necessaria sunt ad conservationem S. Inquisitionis ex suo patrimonio subministrat, ut constat, & testantur Pegna *p.* 3. *d. comm.* 158. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *num.* 12. Sanctarel. *de hæres. cap.* 23. *dub.* 1. *n.* 3. Simanch. *de cath. instit. dict. tit.* 9, *num.* 132. Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 43. Quare licet, attento jure Canonico bona Clericorum publicata, tradenda sint fisco Ecclesiæ, ut probat Covar. *d. cap.* 9. *num.* 12. tamen in Hispania, etiam bona Clericorum, sive mobilia, sive immobilia, quæ ob ipsorum hæresim publicantur, adimit à Regio fisco propter eandem rationem, ut testes sunt Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 20. *numer.* 26. Hieronym. Rodriq. *in compend. quæst. regul. resol.* 73. *numero decimo quarto,* Lorca *in* 2. 2. *quæstione undecima, articul.* 4. *disp.* 46. *membr.* 1. *num.* 6. & Covar. *loc. cit.*

Hæc autem bona confiscata interdum expendi, & applicari possunt ad alios pios usus, ut ad sumptus belli sacri contra infideles, aut alios similes ac Reipublicæ Christianæ utiles, sicut tempore Catholicorum Regum Hispaniæ Ferdinandi & Isabellæ magna eorum pars applicata fuit bello contra Saracenos, & Granatenses, quod tunc gerebatur, testantibus Repertorio Inquis. *d. v. divisio*, ac Pegna *p.* 3. *d. com.* 158.

Ordinarius vero, sive diœcesanus nil penitus consequi debet ex parte hujusmodi bonorum, applicata officio Inquisitionis, quamvis & ipse in Inquisitionis Officio procedat, sed debet illud propriis explere stipendiis ex reditibus suis cùm sit Ordinarius, ut in Extravag. Benedicti XI. edita anno 1303. quæ incipit, *ex eo, quod,* & in Glossa *v. providebit Clem. I. de hæret.* Nec Inquisitores tenentur reddere rationem ipsis diœcesanis de bonis habitis ex officio Inquisitionis. Quia sic dictus Pontifex in citata Extravaganti præcipit in hæc verba: *rationem autem eidem Diœcesani proventuum obvenientium ex Inquisitionis Officio, non obstante aliqua Constitutione, consuetudine, vel mandato contrariis, non exposcant, sed eam Cameræ nostræ, vel alii, cui nos, vel successores nostri Romani Pontifices mandabimus reddendam, reddatis, quæ generaliter observari jubemus.* Hodie hanc rationem Inquisitores reddunt S. Congregationi supremæ ac generalis Inquisitionis Romanæ.

CONSULTATIO CLXXXI.

An Hæretici priventur dominio, ac jurisdictione temporali, hoc est, an ipsi propter hæresim, aut apostasiam à fide priventur suis Regnis, Imperiis, ac dominiis, quæ antea legitimè habebant ita, ut subditi eorum non teneantur amplius præstare ipsis obsequium, ac fidelitatem? Ubi de Pontificis summi potestate in Principes hæreticos ex sacris Bibliis, Conciliis, Patribus, historicis, atque ex praxi Ecclesiæ, cum Apologia pro plurimis Pontificibus, & paræнesi ad Episcopos.

HAnc quæstionem quatuor assertionibus definimus. Prima est. Solo jure naturali ac divino non privatur aliquis dominio, ac jurisdictione in subditos propter peccatum hæresis, vel apostasiæ à fide. Ita docent D. Thom. 2. 2. *quæstione duodecima, articulo secundo*, aliique Theologi communiter. Nam fundamentum dominii, & jurisdictionis non est fides Christiana, sed alius titulus politicus, robur habens ex jure gentium, vel successionis hæreditariæ, vel electionis, vel justæ acquisitionis per justum bellum. Qui tituli possunt etiam manere sine fide. Neque usquam extat jus aliquod divinum, quo ejusmodi tituli enerventur propter defectionem à fide.

Immo contrarium ex veteri, ac novo Testamento colligitur. Nam ex veteri constat, Pharaonem, Nabuchodonosorem, Jeroboam, Achab, Antiochum, & plures alios habuisse regna temporalia, & tamen fuisse infideles, vel apostatas. Idem ex novo Testamento constat de Tiberio, Herode, Claudio, Lysia, Felice, Festo, & aliis de quibus Apostolus ad Titum 3. *v. Admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Et I. Petri 2. ℣. 13. *subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas* Dei. & ibid. v. 18. *non tantum bonis, & modestis, sed etiam discolis.* Quare D. Augustinus *in psal.* 124. affirmat Julianum Imperatorem, etiam tum cùm erat à fide apostata, fuisse verum dominum, ac superiorem, cui meritò milites obtemperaverint.

Secunda est. De Jure Ecclesiastico, atque adeo per Summi Pontificis autoritatem, atque sententiam potest quis omni dominio, ac jurisdictione erga subditos privari propter crimen hæresis, & multo magis propter apologiam à fide. Ita quoque D. Thomas *loc. cit.*

Probatur illis omnibus argumentis, quibus supra convicimus, posse hæreticos, & apostatas à fide privari, etiam ipsa vita per Ecclesiæ autoritatem. Nam si vita possunt privari, multo magis omnibus aliis bonis, atque adeo etiam dominio, & jurisdictione in alios, cùm omnibus ejusmodi bonis temporalibus vita præponderet, & ea sublata, reliqua omnia tollantur.

Probatur item ex Scriptura veteris Testamenti, ducto argumento ab autoritate, quam tunc habuerunt

Summi

Summi Sacerdotes. Non enim habent modò Summi Ecclesiæ Pontifices minorem autoritatem in eos, qui fidem professi sunt, quam habebant tunc Synagogæ Pontifices. Nam illa Ecclesia vetus erat, tanquam *umbra*, & *figura*, hæc autem est, tanquam *corpus & veritas* 1. Cor. 10. ad Hebr. 10. & alibi. Non est autem plus vigoris in umbra, & figura, quàm in corpore, & veritate. Et illustriora multo argumenta, & testimonia habet Ecclesia de benevolentia, & providentia Dei erga se, quàm olim habebat Synagoga, ut vel ex unico illo testimonio Apostoli abundè patet: *Nunc autem melius sortitum est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*, ad Hebr. 8. Illi autem tum præditi erant autoritate ad privandum dominio & jurisdictione eos, qui à fide recederent. Nam 2. Paral. 23. Jojada Summus Sacerdos, & vita & regno expoliavit Reginam Athaliam, non solum quia tyrannicè occupaverat Regnum, sed ideò maximè, quod idololatriæ addicta erat, traditurque ibi causa hujus facti, scilicet ut apostasia à fide coerceretur, & stabiliretur rectus cultus divinus. Ex quo liquet manifestè, habuisse tunc Pontificem summam autoritatem extirpandi impium regimen illius populi, ac de eo disponendi, prout expediebat ad finem spiritualem, & ad rectam rationem colendi Deum.

Atque ex 2. Paral. 26. Ozias rex Judæ, alioqui legitimus, ac diù optimus adeò, ut *direxerit eum Dominus*, sicut ibi dicitur, *& auxiliaretur ei, & corroboraret eum*, tamen quia postea, bona licet intentione colendi Deum, erravit circa cultus rationem, volens ipse nimirum in templo Domini adolere incensum super altare, & ideò lepra divinitus percussus, ab Azaria Pontifice, atque Sacerdotibus à templo expulsus est, & habitare jussus in domo separata, succedente ei in Regno Joathan filio ejus, per autoritatem videlicet Summi Sacerdotis, de qua *Levit.* 13. sic legimus: *Quicunque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra.* Est igitur & nunc multo magis in potestate Summi Pontificis propter spiritualem lepram hæresis, impium Principem separare à communione fidelium, & privare etiam regno.

Ex novo pariter Testamento, *Matth.* 16. & *Ioan.* 22. *&* 2. *Cor.* 5. *&* 2. *ad Thessal.* 3. Nam *Matth.* 16. Dominus promisit, *ædificaturum se Ecclesiam suam* super Petrum & successores ejus. Alioqui non satis aptè ac perfectè Dominus super Petrum, & successores ejus Ecclesiam suam ædificasset. At unus modus maximè necessarius stabiliendi, & conservandi bonum, & incolumitatem Ecclesiæ est, ut Princeps impius, & hæreticus expolietur sua autoritate, ne vel exemplo suo, ut fit, vel etiam aperta vi noceat subditis fidelibus. Igitur confitendum est, Pontificem Summum, successorem Petri, præditum esse potestate hoc faciendi.

Idipsum patet ex illo *Ioan.* 22. Nam ibi Dominus Petro, & ejus successoribus plenam potestatem regendi Ecclesiam universam tradidit illis verbis: *Pasce oves meas.* Quemadmodum igitur ad munus Pastoris pertinet non modò eas pecudes, quæ de grege sunt, quando aliis pecoribus petulanter nocent, coercere, sed etiam lupos, qui de grege non sunt, arcere, ac prohibere modis omnibus, ne gregem dilanient, & perdant; ita ad munus Summi Ecclesiæ Pastoris spectabit non modò in ipsos fideles, quando malè se gerunt convenienti modo animadvertere, sed etiam hæreticos quoscumque, qui lupi ac prædones animarum sunt, quibuscumque modis prohibere, & arcere ne noceant spirituali animarum gregi, atque adeò etiam hunc ad finem eos privare omni dominio, ac potestate, quam in subditos habent.

Ex 2. autem Cor. 5. Apostolus inquit: *Auferte malum ex vobis ipsis.* Quo loco, ut Augustinus notavit *quæst.* 39. *in Deuter.* non ait hoc malignum. Vult igitur esse fugiendum ac vitandum decreto Ecclesiastico quandoque criminosum aliquem, atque adeo ei minimè obediendum, quo ipso amittit is certè jus, & autoritatem aliis imperandi. Siquidem ii non tenentur ipsi obedire, & connivere. Et eodem pertinet quod ait 2. Thessal. 3. *Siquis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commisceamini cum illo.*

His adstipulantur Sancti Patres, qui variis modis indicarunt potestatem Ecclesiasticam ita esse superiorem quacunque politica potestate, ut exerceri ab Ecclesia queat, non solum ordinariè quoad spiritualia, sed etiam extraordinariè quoad temporalia, si nimirum quo casu ad Ecclesiæ bonum expediat, aliquid circa temporalia quoque statui per Ecclesiasticam potestatem, præsertim summam, qualis est Christi Vicarii.

Etenim S. Cyprianus *in lib. de unit. Eccles.* generatim affirmat, quoscumque hæreticos pertinaces, tanquam lupos per Ecclesiasticam potestatem separandos & arcendos à cœtu fidelium, ut etiam nequeant cum eis versari communi convictu, quo ipso certè privatur quis autoritate aliis imperandi, ut quæ exerceri nequit communi convictu. *Quid facit*, inquit, *in pectore christiano luporum feritas? Et canum rabies? Et venenum lethale serpentum? Et sævitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oves Christi venenata sua contagione prædentur.*

S. Ambrosius, teste Theodoreto *lib.* 5. *capit.* 17. non modo Theodosium Imperatorem excommunicavit propter cædem factam Thessalonicæ, sed ipsius politicæ autoritati modum quendam præscripsit. Jussit enim, ut legem sanciret, ne de cætero sententiæ capitis, aut expoliationis bonorum robur haberent, nisi post dies triginta à die, quo essent latæ, ut interea scilicet revocari possent, si temere forsitan ferrentur ex aliqua iracundia. Idemque Ambrosius *lib.* 1. *de pœnit. cap.* 14. ita scribit: *Sequestrari oportet graviter lapsum, ne modicum fermentum totam massam corrumpat.* Et serm. 11. in Psal. 118. *Scriptum est*, ait, *in Cantico Canticorum; prehendite mihi vulpes pusillas, exterminantes vineas, & vineæ nostræ floreant. Quo ostenditur quod vel Dominus Iesus, vel Ecclesia fraudulentorum hæreticorum dolos à vineis suis exterminandos esse præcipiant.*

Item S. Augustinus *in lib. contra Donatistas post collationem cap.* 4. *&* 20. similiter agnoscit in Ecclesia potestatem separandi impios à cœtu & conversatione fidelium, *juxta præceptum*, inquit, *Apostoli qui dixit: Siquis autem non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & nolite commisceri cum eo* 2. ad Thessal. 3.

S. Gregorius Nazianzenus *in orat. ad Cives Nazianzenos, timore perculsos, & Principem irascentem*, Ecclesiasticam potestatem agnoscit esse superiorem politica, etiam ut politica est, atque adeo de politica, ut politica est, posse statuere ad suum finem, nempe spiritualem. Sic enim Principem secularem alloquitur. *Vos quoque potestati meæ, meisque subselliis lex Christi subjicit. Imperium enim ipsi quoque gerimus, adde etiam præstantius, ac perfectius, nisi vero æquum est, spiritum carni fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere.*

Quo

Quo loco tribus modis indicat Nazianzenus subjectam esse potestatem politicam potestati Ecclesiasticæ, ut hæc de illa cum autoritate statuere possit, quod expediat ad spirituale bonum Ecclesiæ, quæ est finis Ecclesiasticæ potestatis. Primò cum dicit, Principes quoque esse potestati Ecclesiasticæ subjectos. Non enim solum significare vult, eos esse subjectos Ecclesiasticæ potestati, ut sunt fideles, atque adeò spiritualem ipsorum salutem. Hoc enim per se notum erat, neque oportuisset cum tanta emphasi à Nazianzeno dici; sed significat, esse etiam subjectos Ecclesiasticæ potestati, tanquam Principes, atque adeò secundum politiam ipsorum potestatem, ut de hac etiam possit Ecclesia in certis casibus statuere, quod propter bonum spirituale expediat. Secundo idem agnoscit Nazianzenus, cum imperium Ecclesiasticum, & imperium politicum ita comparat, ut Ecclesiasticum dicat esse præstantius, & perfectius politico. Tertio, cùm eam censet comparationem esse potestatis Ecclesiasticæ,& potestatis politicæ, quæ est spiritus & carnis. Certum enim est, spiritum, hoc est, rationem & voluntatem in homine, esse superiorem carni, hoc est sensui & ei secundum ea quoque, quæ sunt carnis propria, debere imperare ac præscribere, sive eam cohibendo, ne quædam usurpet, quæ obsunt spiritui, sive jubendo, ut quædam amplectatur, etiam sensui contraria, propter emolumentum spiritus, ut jejunia, & alia corporis incommoda, imo etiam mortem ipsam quibusdam incommoda imo etiam mortem ipsam quibusdam in casibus, sicut eam oppetiverunt Martyres.

Sanctus quoque Chrysostomus *hom.* 4. *de verbis Isaia* in eandem sententiam dicit: *Major est Sacerdotis, quàm Regis principatus.*

Similiter D. Gregorius Magnus *lib.* 12. *registri post epist.*31. in privilegio, quod concessit, Gairaldo, Abbati Monasterii S. Medardi, planè agnoscit, se habuisse autoritatem, etiam Reges privandi propter aliqua crimina, regia dignitate. Ita enim ait: *Siquis Regum, Antistitum, Iudicum, vel quarumcumque secularium personarum hujus Apostolicæ autoritatis, & nostræ præceptionis decreta violaverit, &c. cujuscumque dignitatis, vel honoris sit, honore suo privetur.*

Divus etiam Bernardus *lib.*4. *de consideratione ad Eugenium* asserit, Ecclesiasticam potestatem, non solum spiritualis, sed etiam temporalis gladii jus habere, in eos scilicet, qui non possint, nisi temporali quoque animadversione prohiberi, ne noceant fidelibus, tametsi gladius hic temporalis non sit exercendus immediatè per ipsos Prælatos Ecclesiasticos, sed per manum laicorum Magistratuum, qui Ecclesiæ subsidium ferant. Sic enim cum Eugenio Papa loquitur ibi Bernardus: *Quid tu denuò usurpare gladium tentas* (immediatè scilicet) *quem semel jussus es ponere in vaginam? Quem tamen, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere ad verbum Domini dicentis: Converte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertinet & is, dicentibus Apostolis: Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est, &c.* Atque idem ferè totidem verbis scribit Bonifacius VIII. in Extravaganti Vnam Sanctam *de major. & obed.*

Accedit his omnibus usus ipse Ecclesiæ. Nam sæpe Pontifices Romani exautorarunt seculares Principes, nemine Catholicorum reprehendente, id eorum factum, tanquam excedens limites Pontificiæ autoritatis, ut fusè prosequitur Sixtus Senensis *lib.6. Bibliotheca sanctæ annot.*72. & Bellarminus *lib.5. de Romano Pontifice cap.*8. Nam Zacharias Pontifex deposuit Childericum, Galliæ Regem, tanquam regno ineptum, narrat Cedrenus in vita Leonis Isauri, & Paulus Diaconus *lib.6. hist. Longobard. cap.5.* Item Gregorius VII. deposuit Imperatorem Henricum IV. idque jure optimo, ut constat ex Mariano Scoto in Chron. anno 1075. & Dodechino *in addit. ad id Chronicon* anno 1090. & anno 1093. & 1106. Innocentius III. deposuit Imperatorem Othonem IV. ut refert Blondus decade 2. *lib.6.* Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi deposuit Imperatorem Fridericum II. ut patet *ex cap. ad Apostolica de sent. & re judic. lib. 6.* Clemens VI. deposuit Imperatorem Ludovicum VI. ut narrat Robertus Arboricensis *tom. 2. theorem.*7. & Pighius Campensis *lib.6. de Ecclesiast. hierarch. cap.*14. & 15. & tandem B. Pius V. Elisabetham Angliæ Reginam suo diplomate, quod in fine hujus Consultationis referam exautoravit.

Atque etiam aliis modis Pontifices Summi autoritatem suam circa temporalem administrationem Principum exercuerunt. Nam Gregorius II. prohibuit solvi vectigalia Leoni Imperatori Iconomacho, ut patet ex Cedreno, & Zonara in vita Leonis Isauri. Leo III. Pontifex transtulit Imperium à Græcis ad Germanos, ut patet *ex cap. per venerabilem de elect.* & ex Zonard. & Cedreno *in via Irenæ*, & ex aliis historicis qui de illo tempore scripserunt, ut ostendit accuratè Bellarminus in libro peculiari de translatione Imperii. Gregorius V. statuit, ut Imperator eligeretur per septem illos Germaniæ Principes, qui & hodie sunt Electores, ut enarrat Blondus *lib.*3. *decad.* 2. *lib.* 3. & Naucler. *generat.* 34. & Platina *in vita Gregorii* V. Innocentius IV. adjunxit Regi Lusitaniæ Coadjutorem in administratione, ut liquet *ex capit. grandi de suppl. neglig. Prælat. lib. 6. decretalium.*

Nec deest ratio: Nam si potestas Ecclesiastica est superior potestate politica, etiam ut politica est, consequens est, ut possit Ecclesia statuere circa politicæ potestatis subjecta, vel usum, quod ad spirituale bonum Christianæ Reipublicæ judicaverit conducibile, nempè uni eam potestatem detrahendo, & alteri dando, vel modum illi aliquem præscribendo.

Id probatur tum ex fine potestatis Ecclesiasticæ. Nam cum potestatis finis est superior fine alterius potestatis, ea quoque potestas superior est quàm altera, ut potest intelligi ex Philosopho 1. *Eth. capite primo.* Habent enim potestates, & facultates omnes vim, atque dignitatem suam ex fine. Est autem finis Ecclesiasticæ potestatis superior fine potestatis politicæ; nam est ipsa salus spiritualis fidelium, ad quam referri, & ordinari debet temporalis tranquillitas, & commoditas Rerumpublicarum, quæ est finis politicæ potestatis.

Tum ex proprio fine potestatis politicæ. Nam is non est humanæ vitæ ultimus, siquidem est temporalis & ideo debet omnis actio potestatis politicæ, ut recta, & prudentiæ consentanea sit, in ulteriorem quoque aliquem finem referri, scilicet in salutem spiritualem animæ & æternam beatitudinem. Quos fines cùm potestas Ecclesiastica suaptè vi, institutioneque respiciat, ipsam esse oportet superiorem, atque directricem potestatis politicæ. Unde non potest rectus esse status politicus, nisi ejus actiones, tanquam fundamento, nitantur recto ordine ad ultimum finem, qui est salus animarum spiritualis, & beatitudo æterna. Qui ordo, sublata fide, ac religione erga Deum, funditus evertitur.

Et tum ex ordine, quem oportet esse inter utramque potestatem, scilicet Ecclesiasticam, & politicam.

politicam. Nam utraque potestas est unius & ejusdem corporis Ecclesiæ. *Sumus enim*, ut ait Apostolus ad *Rom. unum corpus in Christo.* Itaque aliquam necesse est esse subordinationem inter has duas potestates. Nec tamen ea potest talis esse, ut Ecclesiastica potestas subjecta sit potestati politicæ. Nam, ut S. Gregorium Nazianzenum dicentem audivimus, *minime æquum est, spiritum carni fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere.* Quare reliquum est, ut potestas politica potestati Ecclesiasticæ subsit. Quod cum ita sit, poterit certè Ecclesia propter hæresim, & apostasiam à fide privare Principem politica potestate. Unde non est à facto ad jus arguere, & virtutes antiquas novis vel flagitiis emendare, ut teme effutiunt hæretici, qui semper nugas blaterant.

Assertio tertia est. Hanc privationem politicæ potestatis de facto etiam incurrunt ii, qui propter hæresim, seu apostasiam à fide nominatim excommunicantur per sententiam Judicis Ecclesiastici. Ita etiam docet D. Thomas eodem *loco art.* 2. Cajetanus, Bannes, & alii passim, ac probatur primo ex Gregorio VII. *in can. nos Sanctorum* 15. *quæst.* 6. & ex Urbano II. ibi *in can. juratos*, qui etiam absolvunt subditos juratos, ne teneantur dominis suis excommunicatis obsequium præstare, & prohibent etiam, ne præstent, si nimirum negare obsequium dominis suis possint absque notabili suo detrimento. Ita enim hoc est intelligendum, sicut rectè notavit Bannes.

Deinde probatur ex Extravag. Martini V. quæ incipit, *Ad evitanda*, ubi habetur, debere vitari à fidelibus eos, qui sint nominatim excommunicati.

Postremo ex ipsa ratione excommunicationis. Nam hoc ipso, quod alicui inhibetur communicatio cum aliis, privatur is jure, & facultate communicandi, atque adeo imperandi aliis, & consequenter dominio ac jurisdictione in alios.

Notant autem rectè hoc loco Cajetanus & Bannes, non esse opus ad effectum incurrendi hanc pœnam, declarari ipsum quoque per sententiam Judicis, sed sufficere, si per sententiam declaretur censura Ecclesiastica, puta excommunicatio, vel crimen ipsum, cui ea censura, & pœna sunt annexæ.

Sit quarta assertio. Si crimen hæresis, sive apostasiæ à fide ita sit notorium, ut nulla possit tergiversatione celari, etiam ante Judicis sententiam incurritur ex parte prædicta pœna, nimirum eatenus, ut subditi quidem licitè possint negare obsequium domino hæretico, aut apostatæ à fide, non tamen ita, ut etiam teneantur id ei negare. Ita docent Cajetanus, & Bannes *ad eundem locum D. Thomæ.* Quod etiam quoad primam partem assertionis docet Panorm. *in cap. cum non ab homine de judic.* & Felin. *in cap. Rudolphus de rescript.* Nam de eo, qui ita est notoriè hæreticus, & apostata à fide certò constat, quod sit excommunicatus, per censuram scilicet excommunicationis, quam tales incurrunt ipso jure. Excommunicati autem vi ipsius excommunicationis privantur quoque autoritate, & jure aliis imperandi, ut ante dictum est. Ac proinde alii non tenentur talibus manifestè excommunicatis obsequium præstare. Secus autem si crimen hæresis non esset ita notorium, quin aliquo modo celari posset. Nam tunc in re dubia tenerentur subditi obtemperare domino, tanquam existenti in possessione, donec sufficienter constaret de crimine, atque adeò de annexa excommunicatione.

Posterior autem pars assertionis statuitur ibidem à Cajetano contra Panormitanum, & Felinum locis allegatis. Et probatur primo ex prædicto Extravaganti. Ad evitanda, per quam juxta interpretationem communis saltem praxis Ecclesiæ, in duobus tantum casibus tenentur alii vitare excommunicatum, nempe siquis nominatim sit excommunicatus, juxta tertiam assertionem, vel notorius percussor Clerici ita, ut nulla possit tergiversatione celari hoc crimen. Sed neuter casus habet locum in nostro proposito. Ergo adeo non tenebuntur subditi evitare dominum hæreticum, & apostatam à fide, atque adeò neque ei obsequium negare.

Secundo probatur argumento Cajetani. Nam non est rationi consentaneum, ut iis, quos Ecclesia, quæ omnium superior est, ita tolerat, ut nolit in eos nominatim sententiam ferre, teneantur subditi obsequium negare, atque adeo nominatim eos habere pro excommunicatis.

Id autem observandum est, pœnam hanc privationis autoritatis in subditos incurri per excommunicationem, non solum ob hæresim, & apostasiam à fide, sed etiam ob quamcumque aliam causam, ut patet ex dictis Canonibus, *nos sanctorum*, & *juratos*, in quibus ea pœna generatim decernitur quibuscunque excommunicatis excommunicatione majori, quamvis peculiari quadam ratione, ut notat in eundem locum Cajetanus, censeantur à Theologis ea pœna digni, qui excommunicantur ob hæresim. Qui enim negat fidem Deo, dignus est, cui negetur fides à subditis. Et, ut notat etiam Bannes, hoc est discrimen inter alios excommunicatos & excommunicatos propter hæresim, & apostasiam à fide, quod hi absolutè amittunt autoritatem in subditos, & ideò si resipiscant, indigent novo consensu Ecclesiæ expresso, vel tacito, ut eam autoritatem recuperent, ut constat ex Ecclesiæ praxi. Alii autem excommunicati non amittunt autoritatem in subditos, nisi quandiu non resipiscunt juxta tenorem illorum duorum canonum, quos citavimus, in quibus excommunicati exautorantur *quoad resipiscant.*

Et quidem quod illæ Romanæ eloquentiæ princeps dixit, *nihil esse difficilius, quàm à consuetudine oculorum aciem mentis abducere*, & rem quamque à suis propriis momentis æstimare, id cùm multis in controversiis sit verum, tum in hac re longè est verissimum. Ita enim Reges plerique auro fulgent ac ostro, tot habent majestatis gloriosa insignia, ut vulgus hominum existimet sub cœlo nihil esse regio nomine divinius. Huc accedit Christi, & Apostolorum, ac Christianorum consensus, qui jubet *Christianos Cæsari dare, quæ sunt Cæsaris*, Matth. 2. ℣. 21. honorare Regem 1. Petri 2. ℣. 13. & 17. Impium esse *majestatem contemnere, omnem animam potestatibus sublimioribus debere esse subjectam.* 2. Petr. 10. ad Rom. 13. 1. & alia hujus generis multa, quibus Apostoli hortabantur sui temporis Christianos, ut fideliter parerent Romanis Imperatoribus, etiamsi paganis, more tamen tum Reipublicæ Romanæ probato, Imperium Romanum administrantibus. Quæ omnia sicuti quisque christianus probat, eaque in paganos quidem Reges aptè, in christianos autem multo plenius, ac perfectius convenire judicat, ita illud unà cavendum est, ne isto externo splendore oculos nobis ita perstringi patiamur, ut non etiam mentis aciem ad verum Regis officium, officiique limites expendendos convertamus, ne quæ generaliter de Regibus dicuntur, ea

de

de singulis Regibus semper & quocunque modo se gerant erga suos, & in Ecclesiam, ac in Rempublicam peccant interpretentur. Hoc enim, ut nimis injuriosum est omnibus Rebuspublicis tum paganis, tum christianis, ita magis injuriosum esset Ecclesiæ, in qua eminet tradita à Christo potestas, regali longè excellentior, & in qua Ecclesia Christiani perpetuò crediderunt, potentiam Regis, si quando is in officio excedendo fidei christianæ graviter noceret, correctioni Ecclesiasticæ esse obnoxiam.

Hanc autem æquitatem tribuendi Ecclesiæ quod suum, & Regi quod suum est, ita religiosè tenuerunt veteres christiani, ut quandiù Reges sua regalia tractarent, Dei autem Sacerdotibus, quæ Dei erant relinquerent, nihil erat christianis humilius, nihil ad maximos honores Regibus præstandos paratius. Ita nimirum christiana disciplina requirebat, postulabat fides, confirmavitque laudatissima christianorum omnis temporis vita, & consuetudo.

Cùm verò Reges regressi septa, quæ illis christiana Religio præscripserat, aliquid moliebantur, quod Christi honorem minueret, ejus fidem læderet, Ecclesiæ ejus jura infringeret, Christianos à recta ad cœlum via in obliquos hæresum, vel schismatum, vel etiam in gravium flagitiorum tramites averteret, quia hæc talia erant, ad quæ regia potestas se non porrigebat, & in quibus Scriptura Regibus non parere, sed resistere jubet, his temporibus nihil erat Christianis ad Reges coarguendos liberius, nihil optimis Episcopis animosius qui quo erant perfecta in Deum pietate flagrantiores, eo Reges in officio suo contra Deum, ejusque fidem delinquentes increpabant acrius, & contemnebant securius.

Hujus rei valdè illustria exempla suppeditant & Scripturæ sacræ de variis Prophetis, Summisque Pontificibus acriter invectis in impios sui temporis Principes, & Ecclesiasticæ historiæ de Episcopis summa libertate insectantibus suæ tempestatis hæreticos Reges, atque Imperatores.

Vide enim ut moderatissimus ille vir & Galliarum lumen Hilarius Pictaviensis Episcopus Imperatorem Constantium alloquitur in librum contra Constantium Augustum: *Proclamo*, inquit, *tibi Constanti, quod Neroni loquutus fuissem, quod ex me Decius, & Maximinus audirent. Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sævis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, Religionem tollis, tyrannus non jam humanorum, sed divinorum. Hæc tibi cum multis communia sunt, at verò nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris, Christi novus hostis es, Antichristum prævenis, & arcanorum ejus mysteria operaris*, &c. Ad hunc modum integro illo libro contra hæreticum illum Imperatorem Hilarius detonat.

Et D. Chrysostomus Babylam martyrem propterea summis laudibus celebrat *lib. 5. contra Gentiles*, quod Decium *Imperatorem multarum Civitatum, multarum gentium, immensi exercitus Dominum, quasi vilem quoddam & nullius pretii mancipium, sic impacta in pectus dextera è templo exegit, immensamque famulorum circumstupentium turbam, satellites hastatos, milites scutatos, Præsides civitatum, nobiles alios præeuntes, alios sequentes, seque denso numero vicissim urgentes, ipsumque in medio Imperatorem, tanquam semideum, auro, gemmisque rutilantem contempsit, huncque universum fastum non magis æstimavit, quàm depictam in pariete imaginem.*

Idemque Chrysostomus *in historia Azariæ Pontificis* Oziam Regem sacerdotale munus invadentem è templo expellentis omnium bonorum Episcoporum officium, & fortitudinem erga Reges impios describens *hom. 5. de verb. Isai.* sic ait: *Azarias sacerdos post Regem in templum ingressus est, non ut Regem, sed ut profugum, & ingratum famulum ejecturus. Non aspiciebat principatus fastum, non audiebat illud Salomonis, minæ Regis sicut ira Leonis, sed sublatis oculis ad verum Regem cœlorum, & illud tribunal considerans, impetum fecit in tyrannum. Noverat enim, quod comminatio Regis similis sit iræ Leonis duntaxat iis, qui terram spectarent. Verum homini, qui cœlum haberet præ oculis, quique sic induxerat animum, ut citius vitam deponeret, quam sacras leges conspiceret violari quovis cane vilior erat Rex ille. Nihil enim imbecillius eo, qui divinas conculcat leges, & qui committit peccatum, servus est peccati, etiamsi decem millia coronarum habeat in capite.*

Divus ipse Chrysostomus à tota Ecclesia mirificè prædicatur, quod non minori constantia Eudoxiæ Imperatrici, ejusque conjugi Arcadio se opposuerit. Ambrosius, quod Justinæ, ac Valentiniani obstinatam voluntatem sua Episcopali fortitudine fregerit, & Theodosium ob cædem Tessalonicensem extra Ecclesiam projecerit, & post diuturnam octo mensium pœnitentiam deprecanti culpam, & ut in Ecclesia admitteretur supplicanti ægrè concesserit. Nec minori fiducia se se opponebant Constantio Imperatori magnus ac mitis Athanasius, Osius Cordubensis, Leontius martyr, & Lucifer Sardiniæ Episcopus.

Athanasius enim *in epist. ad solitar. vit. agen.* ita inquit: *Constantius iste idem facit, quod Antichristum facere decuit. Novus est Achab, & nostris temporibus secundus Baltasar, & qui alter Pharao qui magis atteritur, eo magis obdurescit, verus Antichristus, qui in gratiam hæresis suæ Saulem immanitate sequitur*, &c.

Lucifer verò reliquorum causam agens cum eorum omnium approbatione docet, uti prius Babylas ille martyr, cùm Christi fides, & honor in quæstionem vocatur, totam illam magnificentiam Regum nihil aliud esse, quàm depictam in pariete imaginem, illum ambitiosum fastum Imperatorem esse meram pupam & larvam, quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo non magis, quàm minimo christiano parcere. Is enim cùm ea, quæ superius libavimus contra Constantium exposuisset, ipse sibi proponens hanc communem omnium objectionem de Regibus honorandis, ita eam dissolvit, ut multò fortius Reges omnes constringat, & eos Ecclesiasticæ censuræ subditos esse optimè demonstret. Sic enim ille *lib. de non parcendo in Deum delinquenti fol. 297. Videns* [Imperator] *te veritate superatum esse, dicere es solitus: Sacræ Scripturæ præcipiunt Regibus, & omnibus in sublimitate constitutis homines esse subditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?*

Quid verò ille contra? *Hæc conspicis, hujusmodi, quæ te jubent honorare intelligis; quæ verò litteræ sacræ te jubent facere, illa fingis non esse illa, in quibus monet te Dominus Sacerdotibus obedire, illa, quæ urgent unum te exhibere ex omnibus conservis tuis oportere, nec cuiquam* [Episcopo] *si velis Dei inveniri servus superiorem dicere. Hæc inquit Tito 2. versic. 15. beatus Apostolus, loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Si Christianus es, quia & tu unus ex illis, propter quos Apostolus dixit: Hæc loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat, utique me cum omni imperio te corripientem audire debes, non contemnere, si tamen Christianus es. Quod si contempseris, jam Christianus non es; quia si fuisses*

Christianus, non contempsisses eum, quem Deus ordinavit ad instruendum plebem suam & cui Apostolus dixit: Hæc argue cum omni imperio, & nemo te contemnat.

Est ergo, Apostolo Paulo teste, in Ecclesia imperium sacerdotale super imperium civile, utque Imperator in suo imperio civili jure postulat à subditis obedientiam, ita Sacerdos in imperio Ecclesiastico pari, vel potius meliori jure exigit obedientiam ab Imperatore, qui si Christianus est, Episcopo subjectus est, & quem humiliter audire debet *cum omni imperio arguentem.* Et hac potissimum defensione nititur quoque Athanasius loco citato.

Ratio quoque & alia est, cur Reges, ac Principes reprehendere possumus, atque iis etiam, si vim faciant, resistere. Cùm enim finita sit eorum potestas, ut quæ circa certam rerum civilium materiam per se versatur, ad divina autem non pertingit, nisi quatenus Ecclesiæ subservit, & opitulatur, ut alibi fusius declaratum est, si quando extra terminos sibi præscriptos, evagari vult, quia jam, non ut Rex agit, sed ut tyrannus, hìc gloriosum est, regem coarguere, eique non verbo solum, sed re quoque obsistere. Id, quod idem Lucifer admonet *lib. 1. pro S. Athanasio fol. 55. Retineo quidem*, inquit ille, *sacris libris scriptum esse; noli superbire coram Rege, & si intra terminos tuæ potestatis esse voluisses, & tum superbus extitissem contra te, revera, ipse me, ut prævaricatorem legis condemnassem. Nunc verò quia homicidæ tibi, & sacrilego vera dicimus, non utique tanquam superbi puniri meremur, sed magis præmiis afficiemur cœlestibus, quod tibi erranti non pepercerimus. Scriptum est enim, flagellum equo, & stimulum asino, virgam autem genti insipienti, prov. 16. v.* 3. Cum autem sic aberrat Princeps, & ab Episcopo suo vel acerrime reprehenditur, ne dicat, ut idem vir *alibi de non parendo in Deum delinquenti fol. 298. fait mihi injuriam Lucifer, sed dicat, Dei Sacerdos commonet, atque hortatur secundum sacræ legis præcepta, ut possim ducere vitam Deo acceptissimam.*

Hoc potissimùm clypeo suam loquendi libertatem tuetur Hilarius eodem in libro contra Constantium: *Pugnamus*, inquit, *contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium Antichristum &c. qui Christum confitetur, ut neget, Ecclesiæ tecta struit, ut fidem destruat, &c.* Atqui diceret adulator aliquis, hoc est calumniari, ac mentiri, hæc est contra Cæsaris majestatem contumelia. *Imò verò*, inquit Hilarius, *sileant istæ ineptiæ, cesset maledictorum opinio, & mendacii suspicio. Veritatis enim ministros decet vera proferre. Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus; si verò universa hæc manifesta esse ostendimus, apostolica libertas jubet, ut Constantium Antichristum dicam, & sic eum alloquar, ut Joannes Herodem, ut Machabæi Antiochum, ut primi Christiani Neronem, Decium, & Maximinum.*

Quod si totam utriusque Testamenti historiam perlustremus, comperiemus viros Sanctissimos ex eo præcipuè maximam laudem consecutos, quod reges regio munere abutentes, ac Dei gloriæ adversantes, singulari quodam modo abjicerent. Quinmò prophetica dignitas magna ex parte in id cernitur versari, quemadmodum enim Isaias suam prophetiam auspicatur? *Audite verbum Domini, principes Sodomorum. Percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ c.* 8. Quemadmodum ad prædicandum mittitur Ieremias? *Ecce*, inquit Deus, *dedi verba mea in ore tuo. Ecce* constitui te super gentes, & super regna, ut evellas, & disperdas, & dissipes, & plantes, *cap.* 1. Quid Ezechiel *cap.* 2.? *Mitto ego te*, ait Deus, *ad filios Israël, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me.*

Cùm consilio Prophetæ indigerent 4. Reg. 3. *descenderunt ad Eliseum, Joram Rex Israel*, schismaticus, *Josaphat Rex Judæ* fidelis, & *Meza Rex Moabitarum* Gentilis, quibus ejus domum ingressis, ita Regem schismaticum excepit Propheta: *Quid mihi & tibi est. Vade ad Prophetas patris tui Achab, & matris tuæ Jezabel.* Sed interponente petitionem suam Iosaphato, ita pergit Ioram alloqui Eliseus: *Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat Regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem*, pariter ostendens qualis catholicis Regibus conveniat reverentia, & unà schismaticos, hæreticosque Reges, atque apostatas ita despici oportere, ut eos non alloquio, imò neque vultu familiari dignemur.

Venerat in Betel, primariam synagogam Samariæ, vir Dei è Iuda, ibique contra Regis Ierobоami sacrilegia magna fiducia prædicaverat. Ieroboam, quanquam tyrannus, non tamen mortem intentavit, aut injecit vincula, sed contra potius ut placeret, & blandiendo silentium imponeret, amicissime eum affatus est: *Veni mecum domum, ut prandeas, & dabo tibi munera* 3. Reg. 13. At quid ille, ad Regem? *Si dederis*, inquit, *mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, nec bibam in loco isto*, ibid. v. 7. ubi tam nefanda hæresi nomen Dei blasphematur.

Denique hoc eodem prophetico zelo clarissimus ille Mathathias, Iudæ Machabæi pater, eum, reliquosque liberos ad bellum invicto animo gerendum contra Antiochum, tum temporis Iudææ tyrannicè, quia contra religionem Dei, imperantem, exuscitat; *Majorum*, inquit, *vestrorum Josue, Phinees, Davidis, Eliæ fortia facta, & exempla imitamini, & à verbis viri peccatoris*, Antiochi, *ne timueritis, quia gloria ejus* & regalis majestas, atque amplitudo Dei legi pervertendæ intenta *stercus, & vermis est; hodie extollitur, & cras non invenietur, conversatus est in terram suam, & cogitatio ejus periit. Vos ergo, filii, confortamini*, & contra tyrannum istum *viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis*, 1. Machab. *cap.* 3. *v.* 62.

Quæ omnia eò pertinent, non ut Regum dominatum improbemus, aut etiam populum Christianum ad spernendum Principes incitemus, quod est impium, & Anabaptisticum, sed ut Deum Principi præferamus, ut æternam Christi fidem fluxo, & caduco Regum nitori sciamus præcellere, & quemadmodum D. Chrysostomus ait de verb. Isai. hom. 4. *ut intelligamus Sacerdotium regno majus esse, & esse principatum ipso regno venerabiliorem; ideoque Deus ipsum regale caput subjecit manibus Sacerdotis, nos erudiens, quod hic princeps est illo major.*

Absit autem, ut quisquam Christianus suspicetur synagogam Judæorum rectius fuisse ordinatam, ideoque ea ex parte præferendam Ecclesiæ Christi. Conferamus ergo illam cum ista. In Lege Mosaica habemus neminem potuisse Iudæis designari Regem, qui non esset origine & religione Iudæus. Habemus expressam legis vocem, *non posse aliquem eligi Regem, qui non sit frater Judæorum.* Habemus Pontificem in quæstionibus de lege supremum Iudicem, cui cum Senatu suo de illis decidente ab omnibus ita erat obtemperandum, ut *siquis superbiret, nolens obedire Sacerdotis imperio*, mors illi refractario fuerit inferenda, & à corpore Israelis tam impium membrum abscindendum. Providentissime cavebat lex illa, *ne Princeps legibus se praeponeret, neve quicquam præter Pontificis, & Senatus*

natus Levitici sententiam faceret, *Malach*. 2. 7. Sanctissime præscribebat, petendum esse Regi exemplar legis à Sacerdotibus Levitis, à quibus etiam interpretatio legis erat sumenda, in eaque meditandum omnibus diebus vitæ, nec unquam poterat Rex quocunque prætextu populum ad alias Dei colendi cœremonias abducere, Deuter. 13. *v. 6*. Quare Deus Pontificem, & cum eo Senatum certum Hierosolymis omnium de lege quæstionum Judicem supremum designaverat, hisque schismaticis in sua causa non magis, quàm homicidis, & latronibus in sua credendum erat, unde ex decreto Judicis omnes illi ultima internecione erant delendi quascunque interim pro se nugas, & cavillationes contingerent.

Atque in hoc Concilio, quod ex Pontifice summo, & septuaginta assessoribus constabat, tota majestas Reipublicæ Judaicæ, maxime quoad religionem erat posita. In hoc Concilio expressa erat imago sceptri per spiritum sanctum Judæ promissi, nec usque ad adventum Messiæ auferendi, Genes. 49. 10. Ideoque hoc Concilium & ante Reges maxime, & sub Regibus, & post Reges usque ad Herodis tempora, quanquam aliquando Regum crudelitate, vel infelicitate temporum intermissum, oppressum, vel imminutum viguit, ut est omnium Hebræorum, & è Judæis doctissimorum legis interpretum sententia, Joseph. *lib.* 14. *cap.* 17. Petrus Galatin. *de arcan. cathol. verit. lib.* 4. *cap.* 5. Quod expresse confirmavit Rex Josaphat, cùm causas civiles, vel regias à causis legalibus segregans, statuit juxta antiquam Moysis ordinationem 2. Paralip. *cap.* 19. *v.* 10. & 11. *ut Levitæ & Sacerdotes & principes familiarum judicarent causam Domini ubicunque quæstio erat de lege, de mandato, de cœremoniis, & justificationibus, præsidente Anania Sacerdote & Pontifice. Zabadias autem* ea tractaret, *quæ ad Regis Officium pertinebant*. Et generalem Reipublicæ Judaicæ consuetudinem optime exponens Josephus contra Appionem *lib.* 2. *pag.* 888. *Sacerdotes*, inquit, *nostri semper colunt Deum, quos semper regit qui genere primus est, qui quidem ante alios Sacerdotes Deo sacrificat leges custodit, dijudicat controversias, convictos delicti punit, cui qui non obedit, is pœnas luit, tanquam in Deum impius*. Et rursus eodem loco. *Sacerdotes omnium inspectores, & controversiarum Judices, & damnatorum punitores constituti sunt à Moyse. Qui autem principatus fieri possit hoc sanctior, aut quis honos Deo convenientior. Ubi & plebs universa est ad pietatem bene comparata, & Sacerdotibus concredita rerum maximarum cura præcipua.*

Hoc igitur stabilito per Deum ipsum tribunali, quod in Republica Judaica summum erat, omnibusque aliis in Judæa civitatibus, & magistratibus imperabat, eratque illius Reipublicæ tanquam vita, & quo per Herodem sublato, desiit vera Reipublicæ Judaicæ forma, & terminata est lex, venitque Messias novam in Orbe universo Ecclesiam inchoaturus, hoc, inquam pontificali judicio posito quadringentis postea annis creati sunt Reges, populo intemperanter contra Samuelis, Deique voluntatem eos flagitante 1. Reg. 8. quos tamen & populi jura, & Dei item legitima conculcaturos Deus prævidit, ac prædixit 4. Reg. 17. quod in plerisque omnibus consequentibus Regibus nimis verum fuisse, historia Testamenti veteris declarat. Nam præter omnes Israelis Reges à primo Jeroboamo ad ultimum usque Oseam vel schismaticos, vel plane idololatras, è Judæis quoque plurimi, illis idololatris, ac divinæ legis hostibus apertis nihilo fuerunt meliores. Qui quoniam tyrannica potentia debitam illis divina lege pœnam erant declinaturi, Deus pro sua infinita bonitate ac misericordia, illo ipso regiæ institutionis tempore intermortuam jamdiù à Moysis temporibus Prophetarum vocationem renovavit, qui divino Spiritu pleni, Regibus bonis perpetuo assistentes, ut Natham Davidi, Isaias Ezechiæ, Ananias Josaphato, Regesque malos acriter coarguentes, ut Samuel Saulem, Ahias Jeroboam, Elias Achabum, Zacharias Joam; & bonos in officio suo, legisque obedientia continerent, & malos constanter monerent, quod essent supplicium juxta legem promeriti, illudque extraordinariè & terribiliori forma velle Deum illis imponere, quando tyrannice viribus suis ordinarias & à Deo in lege præstitutas pœnas negligerent, 1. *Reg.* 13. 3. *Reg.* 14. & 18. 2. *Paralip.* 24.

Ita Saul, quòd Sacerdotale Officium usurpasset, per Samuelem regni jure privatus, aliusque ab eodem Samuele Rex ungitur 1. Reg. 13. Et quanquam Saul aliquot annis contra divinam ordinationem pro Rege se gessit, ibid. *cap.* 16. verumque Regem Davidem successorem ei divinitus institutum à regno administrando repulit, tandem tamen in eam miseriam decidit, ut ipse à se ipso pœnas exigeret, & seipse miserrime interficeret 1. Reg. 31.

Propter idololatriam Salomonis divisum est regnum Iudeæ, & longe major pars è duodecim nimirum Tribubus decem datæ sunt Iereboamo, qui statim cum regni divisione schisma quoque religionis conjunxit, & primus in veteri Testamento autor fuit spiritualis illius in Ecclesia primatus, quem in Testamento novo ad ejus exemplum olim Ariani Reges, & nuper Angliæ instaurarunt, eaque autoritate novum Sacerdotium, novamque religionem idololatricam, veræ Hebræorum fidei contrariam in regnum suum induxit.

Et quoniam longè majorem Iudeæ partem suæ ditioni habebat subjectam, verumque Sacerdotium funditus sustulerat, & quod adulterinum ministerium ejus loco substituerat, totum à sua voluntate pendebat, idcirco legis de se judicium severe contemnebat. Sed Deus per Prophetam denuntiat se cumulate executurum quod lex decreverat, & propter Regis potentiam nemo juxta legem exequi poterat. *Ecce*, inquit Dominus, *ego inducam mala super domum Jeroboam; & percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli*. 3. *Reg.* 14. 10. Id, quod paulò post implevit Baasa, *qui percussit omnem domum Jeroboam, non dimittit, ne unam quidem animam, de semine ejus*, *ibid. cap.* 15. *v.* 29. Cùm autem Baasa, adeptus solium Ieroboam, ab ejus impietate nequaquam discederet, sed schisma, ab eo cœptum, continuaret, Propheta propterea eundem cum Ieroboamo interitum ei, & suis omnibus prædixit, quem & successor Baasæ Amri intulit, qui *percussit omnem domum Baasa, & propinquos & amicos ejus, & non reliquit ex eo*, canem, *mingentem ad parietem* 13. Reg. 16. *v.* 11

Verum, ut alias hujus generis historias multas prætercam, & in una celebratissima insistam, nihil ad jus hoc, quod inquirimus, declarandum aptius est eo, quod de Eliseo, & Achabo in eisdem sacris libris

libris perscribitur. Achab siquidem cum uxore Jezabel eisdem majorum suorum vestigiis ingressi, ad eorum impietatem hoc insuper adjecerunt, ut effuso sanctorum hominum sanguine, novo hoc scelere supra alios gravissimo sese commacularent. Et certè rarum est aliquem esse vehementem hæresis alicujus defensorem, qui non sanctissimos viros tali apostasiæ adversantes crudeliter trucidet, ut olim apud Judæos sub Herode, apud Romanos in illis decem cruentissimis persecutionibus, & nuper apud Anglos sub illa Jezabele Anglicana, Deus itaque ad nefarium illum tyrannum cum sua Jezabele extirpandum monet Isaiam, ut vadat *in Damascum & ungat Hazael regem super Syriam, & Jehu regem super Israel, & Eliseum ungat prophetam* 3. Reg. 19. *v.* 15. & 17. adjiciens, quod *quicunque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu, & quicunque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eliseus.* Quod nihil est aliud quam generalem quandam occisionem omnibus Achabitis denunciare. Atque ita, quod supplicium, si ex lege Moysis juxta pontificalis Synodi sententiam fuisset inflictum, in unica Regis ipsius morte, vel forsitan abdicatione desiisset, ut in Ozia liquet, id, quoniam Reges isti legis divinæ, & Pontificum judicio se noluerunt submittere, Deo ipso jubente, & contemptum legis suæ ad exemplum aliorum longè severius ulciscente, ad omnem regiam posteritatem, & cognationem, & amicos, notosque extenditur.

In novo autem Testamento, quod non temporarium, sed æternum est, ubi Pontificatus Judaicus in Christianum, & cathedra Moysis in cathedram Petri transfertur, quanto magis necesse est per Christum Jesum omnia esse ad æternam stabilitatem quàmaptissime ordinata? Quanto magis hìc necesse est sanciri subditorum obedientiam erga supremos Ecclesiæ pastores, quando non de umbris ac figuris, ut olim, sed de rerum olim significatarum veritate, de Dei gratia, de æterna beatitudine, de sempiternis inferorum suppliciis agitur, ubi Christus postulat tantam Ecclesiæ suæ rectoribus exhiberi subjectionem, ubi siquis eorum imperium spreverit, is Dei imperium eadem opera rejicit, dicente Salvatore Luc. 10. *v.* 16. *Qui vos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum, qui me misit.* Hoc enim Testamentum *in melioribus repromissionibus sancitum est*, Hebr. *cap.* 8. *v.* 6. Ideoque quæcunque illic ad Testamenti veteris diuturnitatem constituta fuerunt, par est hìc in testamento novo multò vigere firmius, & coli religiosius. Idque Christus abundantissime providit, qui Ecclesiæ suæ pastorem summum ea instruxit collata divinitus gratia, ut super eum novi Testamenti Ecclesiam ædificaret, cui & fundamento, & Ecclesiæ eam tribuit firmitatem, atque robur, ut ad eam evertendam omnes & tyrannorum furores, & hæreticorum fraudes, ac inferi vires inanes essent, atque irritæ, Matth. 16.

Quanquam enim Petrus, cujus humeris Christus hoc divinum, & longè gravissimum onus imposuit, homo esset ejusdem cum cæteris mortalibus fragilitatis & conditionis, tamen participatione quadam à primaria illa Petra Christo Jesu eam accepit soliditatem, ac firmitudinem, ut quemadmodum à Christo Petra, & Cepha, hic Petra & Petrus ac Cephas dictus est, Joan. 1. *v.* 42. Basil. *lib. de pœnit.* sic item à Christo eam habuit communicatam virtutem, ut in sanis, & Christianis religionis dogmatis *ejus fides* ab ipsissima veritatis regula *nunquam deficeret*, ejus cathedra à Spiritu Sancto nunquam desereretur. Luc. 22. *v.* 32. Et quemadmodum Christus à Patre, sic iste à Christo missus, universalis ejus Ecclesiæ toto orbe diffusæ præpositus est, omnesque agnos, & oves, quas Christus suo sanguine redemit, eas pascendas, & regendas Petro huic supremo Christiani gregis Pastori commisit.

Quæ certa veritas in Scripturis sacris luculenter posita, & ex eisdem scripturis inter se comparatis multo luculentius deducta, sic est communi sensu primitivæ Ecclesiæ, & omnium in ea doctissimorum Patrum, & Episcoporum, Tertulliani *de præscript.* Origenis *hom.* 5. *in Exod.* Cypriani *de unit. Eccles.* & *epist.* 73. Basilii *lib.* 2. *in Eunom.* Cyrilli *in Joan. lib.* 2. *cap.* 2. & 12. Augustini *serm.* 15. 16. 26. 29. *de Sanct. de verb. Domini secundum Joan.* 49. *Annot. in Job. cap.* 30. *in psal. contra partem Donati*, & *in psal.* 69. Epiphanii *in Ancor.* Hieronymi *in Jovin. in cap.* 2. *Isai.* & *cap.* 16. *Hierem.* Ambrosii *ser.* 47. Leonis *ser.* 2. *de anniv.* & *epist.* 89. Hilarii *in Matth. cap.* 16. Prosperi *de vocat. gent. lib.* 2. *cap.* 28. Chrysostomi *in Matth. homil.* 55. & *in psal.* 50. *hom.* 2. Gregorii *lib.* 4. *cap.* 32. & 76. confirmata testimoniis, etiam adeo perspicuis ipsorum hæreticorum, qui doctiores sunt, & in antiquorum monumentis mediocriter versati roborata confessionibus, quas ipsa rei notissimæ manifesta veritas expressit, ut hoc uno nihil sit in Christiana theologia clarius, nihil magis munitum, & invictum, Magdaburg. *cent.* 3. *cap.* 4. *centur.* 4. *cap.* 7. *centur.* 5. *cap.* 4.

Quoniam autem huic Pontifici tam difficilem, & immensam provinciam administraturo largissima necessariò tribuenda erat autoritas, ideo Christus, ne quid tanto muneri optime perfungendo deesset, claves regni cœlorum illi tradidit, unico verbulo potestatem, quanta maxima cogitari potest, designans, tum eam, qua Ecclesia cœleste Christi in terra regnum gubernetur, tum etiam eam, qua eadem Ecclesia ad æternum cœlorum regnum perducatur, quam etiam, ut omnis præcideretur cavillandi occasio, uberius explicavit cùm adjecit, ita Deum in cœlis perpetuò Pastoris hujus in terra prolatam sententiam firmaturum, *ut quodcunque ligaret in terra*, id Deus item astringeret in cœlis, & rursus, *quodcunque is solveret in terra*, id quoque Deus solutum haberet in cœlis.

Quibus verbis manifeste continetur, quidquid ad bonum Ecclesiæ regimen requiritur, quidquid ad fidem stabiliendam est necessarium, quidquid ad disciplinam sanciendam est commodum, quidquid ad profligandos ab ovili Christiano hæreticos, est utile, sive severitate opus sit ad restringendum, sive lenitate & clementia ad relaxandum, quoad ista enim omnia quodcunque in terris solvitur, vel ligatur, idem in cœlis quoque laxatur, vel astringitur, utque D. Chrysostomus in hæc verba Christi scribit hom 5. de verb. Isai. *A terra judicandi principalem autoritatem sumit cœlum. Nam Judex sedet in terra, Dominus sequitur servum, & quidquid hic inferioribus judicarit, hoc ille in supernis comprobat.*

Huic item spectat extremum illud Christi è mundo ad cœlos ascensuri præceptum, quo Petrus oves, agnosque suos pascere atque regere jubetur, Joan. 21. Id enim totum vox Christi manifeste comprehendit. Pascendi autem & regendi Officium quid flagitet, communis vitæ consuetudo, communis civitatum, & rerum publicarum gubernatio, facile declarat. Certe bonas leges ferre, malas tollere, artes honestas alere, inhonestas prohibere, à quorum commerciis abstinendum sit, ad quæ studia incumbendum, qui amandi, ut cives, qui cavendi, ut proditores, quando contra inimicos pugnandum, quando ut in

in altissima pace quiescendum, hæc omnia civibus suis civitatis rectorem debere præscribere, tam est manifestum, quàm evidens est pastoris officium requirere, ut à sanis ovibus morbosas arceat, ut salutaria eis pascua provideat, ut ovile contra lupos probe sepiat, ut eos à caulis suis baculo pastorali arceat, vel etiam si quando ad mactandum oves irruant, gladio pastorali jugulet.

Hæc autem potestas, etiamsi singulari modo in Petro, Apostolorum Principe, excellat, quia tamen certo quodam modo est cum Apostolis & Pastoribus omnibus communicata, ejus usum & praxim in Apostolicæ Ecclesiæ moribus si contueamur, statim admirabimur Dei in servis suis potentiam, & suspiciemus, nobisque ipsis imitandam proponemus egregiam primorum Christianorum erga pastores suos reverentiam atque subjectionem. Siquis enim hæresim docebat, nec monitus vellet ab ea discedere *tradebatur Satanæ, ut disceret non blasphemare* 1. *Timoth.* 1. 30. quem aliquando Satanas visibili quadam ratione ita invadebat, & miserrime vexabat, ut hæreticus ille jam tum pœnas quasdam inferni persentisceret, semper autem à Christianis certò credebatur adeò funeste Christi præsidio orbatus, & à dæmone obsessus, ut eum non aliter, quàm verum diaboli membrum exhorrescerent, ideoque sæpe luctu & mœrore vir ille ad desperationem pene adigebatur, Chrysost. *in* 1. *Corinth. cap.* 5. *homil.* 15. *&* *in* 1. *ad Timoth. hom.* 5. 2. Corinth. 2. *v.* 6. Act. 5. *&* 13. Nonnunquam cæcitatem, aut similem vexationem inferebant. Interdum etiam præsenti morte plectebant, semper quoties Christianum aliquem, sive ob hæreticam fidem, sive ob nefariam vitam communione Ecclesiastica privabant, Christianos reliquos ita instituebant, ut cum eo vel cibum capere, vel in domo eadem manere, vel familiariter colloqui, vel prætereuntem salutare, vel ullum civile Officium exercere nefas ducerent. Ut autem Apostoli hac à Christo potestate præditi, non gloriose, sed verè illud de se prædicant: Si Angelos judicabimus, quanto magis sæcularia? 1. Cor. 3. *v.* 3. & 2. Cor. 10. *v.* 4. *habere se arma militiæ potentia Deo ad destructionem munitionum, arma quibus destruant consilia, & omnem altitudinem extollentem se adversum scientiam Dei, & ulciscantur omnem inobedientiam*, utque comminatur Corinthiis Apostolus 1. Cor. 4. *v.* 21. *vultis in virga veniam ad vos*, suam eos corrigendi & castigandi potentiam significans, ita in Christianis aliis nihil magis idem Apostolus commendabat, quàm summam erga suos pastores humilitatem, & reverentiam, quam in Romanis potissimum extollit, & generaliter omnibus Christianis præcipit, Rom. 16. 19. *obedite*, inquiens, *præpositis vestris, & subjacete illis: Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.*

Ac his quidem regendi, parendique moribus inchoata & perfecta Ecclesia Christi, à Hierosolymis incipiens, in omnes Asiæ, Africæ & Europæ provincias sese effudit, doctissimosque philosophos, oratores omnium scientiarum peritissimos sibi subjecit *Philip.* 2. 12. *Heb.* 13. 17. Et tandem etiam Orbis terrarum Imperatores juxta Prophetarum vaticinia sibi subjugavit. Sic enim perspicue de ea prædixerat Isaia 60. 10. *Ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi. Aperientur portæ tuæ jugiter, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit.* Ita nimirum admiranda Dei providentia factum est, ut quemadmodum in veteri Testamento post sacerdotium ordinatum, legesque, & cœremonias, & sacrificia descripta, quibus synagoga constabat, multa secula interjecta sunt priusquam regium nomen apud Judæos auditum sit, quo tempore toto nihil ad sui perfectionem desideravit Synagoga, & post item deletis Regibus, Synagogæ status nihil propterea imminutus, aut immutatus est, sed antiquam suam formam retinuit, donec adventante Messia, ejus item exitus à Deo præstitutus advenerat; non aliter in novo Testamento Ecclesia Christi perfecta, suisque omnibus numeris absoluta plerasque omnes cogniti terrarum Orbis provincias complexa est, & tanquam fructuosa arbor, altis defixa radicibus, à parvis initiis exorsa amplissime dilatavit ramos suos, trecentis annis, priusquam Imperator, aut Rex aliquis publice in ejus se communionem adscripserit, imò cum Imperatores, ac Reges omnes regnorum, & imperiorum suorum nervos intenderent, ut quibuscunque possent artibus ac viribus arborem hanc stirpitus excinderent, cumque deinceps Imperium in varias est partes divisum, nunc in Oriente, nunc in Occidente, aliquando inter duos, quandoque inter tres, nonnunquam etiam inter triginta Reges, vel tyrannos potius, ut sub Augustulo dilaceratum, nunquam tamen propterea Ecclesiasticæ politiæ quidquam vel accessit, vel decessit, sed vel sub uno Imperatore, vel sub multis, vel etiam sub nullis, aut cùm Imperatores hostes essent, eodem semper tenore progressa est Ecclesia, ea denique semper tenuit gubernandi formam, ut Pontifices præessent, alii quocunque nomine appellati subessent, illi essent pastores, hi oves.

Ex quo item est evidens perpetuam, & immutabilem Ecclesiæ politiam Imperatoris baptismo nihil fuisse variatam, ideoque necesse fuit cum Imperatores, Regesque, veritatis Christianæ constantia convicti in Ecclesiæ corpus per baptismi sacramentum inscribantur, in ovium, & subditorum numerum fuisse susceptos. Id, quod etiam Isaias clare designat, cùm ait *cap.* 60. *Reges ministrabunt Ecclesiæ. Regnum, quod tibi non servierit, peribit. Venient ad te curvi filii eorum*, Imperatorum, *qui prius*, persequendo, *humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum.* Ex quo item est consequens, id nos non minus quam alios ea omnia Christi, & Apostolorum præcepta convenire.

Quare si Rex jam Catholicæ & Christianæ Ecclesiæ membrum effectus per baptismum, *Ecclesiam non audierit*, sit Christianis reliquis *tanquam Ethnicus, & publicanus.* Si Rex apostata, vel hæreticus evadat, *tradatur satanæ in interitum carnis, ut discat non blasphemare.* Si Rex sit hæreticus, abstineatur ab ejus consortio, congressu, salutatione, *subjaceat Rex, & obediat præposito suo, qui pro ejus anima vigilat, rationem Deo redditurus.* Habet pastor *virgam*, habet baculum, quo hunc Regem, ovem Christiani gregis castiget. Episcopus est apostolica autoritate præditus, qua & *Angelos judicabit*, quanto magis Regem secularem, quoad ea, in quibus contra Ecclesiam Christi, & Christianam pietatem offenderit. Et de hac consequentia quis dubitare potest, qui Christiana doctrina vel leviter tinctus est? *Gregis enim mei ovis es*, ait ad Imperatorem suum Gregorius Nazianzenus, & *quid Imperatori honorificentius est, quam ut dicatur filius Ecclesiæ.* ? inquit ad Valentinianum Ambrosius, & usque adeo Episcopo subjectus est Imperator, ut si ab eo excommunicatus, vel ingredi Ecclesiæ limen audeat, statim eo facto ex Imperatore justo degenerat in

in impium tyrannum, inquit ad eundem Theodosium idem Ambrosius.

Neque ex variis titulis, quos ex præclarissimis victoriis multos, omnesque gloriosos adeptus est Carolus ille Gallorum Imperator, nomine Magnus, sed re Maximus, ullus fuit illustrior, quam quo se Catholicæ Ecclesiæ *humilem adjutorem* vocavit, vel, ut alias, *filium, & defensorem sanctæ Dei Ecclesiæ* in litteris ad Archiepiscopum Toletanum *tom.* 3. *Concil. pag.* 247. Estque hoc longè excellentissimum beneficium Regibus paganis ad Christum conversis per Christi fidem, & doctrinam collatum, quod cum prius eorum regnum, etiam cùm optime gereretur, erat mere politicum, mundanum, profanum, carnale, & à vera sanctitate alienum, jam per Christianam professionem, qua ipsi in filios Dei, & Ecclesiæ mutati sunt, eorum quoque sceptrum, sacrum, religiosum, Ecclesiasticum, spirituale, & sacerdotale quodammodo effectum est, quia ad eandem Christi Ecclesiam cum sacerdotibus suo modo regendam, admittuntur, & roborandis Spiritus sancti, divinis sanctionibus editis per eos, *quos Spiritus ille posuit regere Ecclesiam sanguine Christi acquisitam*, eorum sceptra inserviunt, id, quod ipsissimum est Regum ministerium tantis antea seculis à Prophetis prædictum, & in eo præcipue vertitur regiæ potestatis natura, quando in hominem Christianum incidit.

Etsi enim Regum, quatenus reges sunt, officium est leges civiles ferre, tamen cum Christianus homo commissum sibi à Deo regimen quodcunque accipit, primo loco Christiana fides est attendenda, ac diligentissime providendum, ut omnes de civili regimine leges cum legibus Christianis conveniant, & si quando in præjudicium, damnumve Religionis eæ leges cedunt, in regali officio graviter peccat, nisi leges eas corrigat, & ita formet, atque immutet, ut ne professioni Christianæ noceant. Et quemadmodum apud paganos Principes in particularibus legibus scribendis suprema, & generalis regula, qua sua omnia cogitata, consulta, responsa, inventa dirigebantur, erat illud, *Salus populi suprema lex esto*, Cicero *de legib. lib.* 2. ita apud Christianos quorum regna Christo subjiciuntur, quorum imperia ad salutem animarum, ac felicitatem æternam tendunt, quæ sola Christi fide comparatur: hanc sibi fidem Principes in omnibus particularibus statutis perpetuò proponere debent, illudque ut firmum & indubitatum tenere: *Salus animarum*, æterna beatitudo, catholica fides, Christi *suprema lex esto*, qua omnes aliæ Reipublicæ leges dirigantur, cum quibus pugnantia Regum, vel populorum decreta non magis Christianæ leges censendæ sunt, quàm illa tyrannorum jussa vocandæ sunt leges civiles, quæ ad unius tyranni privatum commodum spectantia, totius Reipublicæ utilitatem evertunt. Atque hunc fuisse sensum ac sententiam omnium veterum Imperatorum, omniumque bonorum Regum historici demonstrant idemque convincit particulares singulorum Europæ Regum cùm Reges creantur, inauguratio, ex quo vere Christiano fundamento fluxit illa in plurimis regionibus praxis, ut populi nonnisi Ecclesiastica autoritate Principes ac Reges sibi voluerint præficere.

Quamvis enim, ut supra docuimus, regia potestas, non à fide, sed à natura, suam duxerit originem, omnesque legitimæ hominum societates eam habeant vim à natura ipsis insitam, ut ad commune bonum tuendum & publica detrimenta arcenda Magistratus sibi possint, quos velint asciscere, tamen post Romani Imperii inclinationem, quod à Julio Cæsare inchoatum, Saracenorum viribus ita est fractum, ut ducentis post Mahumetem annis plane videatur corruisse, aut certe in summas quoad Occidentem angustias redactum, quæ Regna, & Imperia emerserunt inter Christianos, pleraque non tam populorum voluntate, quam Ecclesiastica potestate, populis tamen idem ipsum volentibus, & ut fieret exoptantibus instituta sunt. Quia etsi publica rerum terrenarum commoditas populari prudentia, & acumine discerni poterat, eaque naturali sagacitate provideri, an regnum, vel alter principatus cujuscunque generis tali societati futurus esset commodior, tamen quia idem Christiani sciebant regionem suam fuisse generalis corporis Reipublicæ christianæ membrum particulare, cujus privato bono sic erat consulendum, ut prius ad commune bonum totius attenderetur, idcirco eundem Regem postulabant à generali Christianorum Pontifice, quem Christus Ecclesiæ totius quasi *in sublimi arce speculatorem* posuit, ut inquit Augustinus *contra Epist. Pelag. lib.* 1. *cap.* 1. quo ille simul animadvertet, & quemadmodum cum universalis Ecclesiæ bono particularis illius provinciæ utilitas consisteret.

Ita cùm in Hispania, Insulisque maris mediterranei nimis augerentur Saracenorum opes adeo, ut bonam etiam Galliarum partem occuparent, per Italiam autem omnia effuse popularentur Longobardi, nec afflictis miserabilem in modum provinciis aliquam opem præstarent Imperatores Græci, partim in hæresim lapsi, partim de Republica non ita ut par erat, soliciti, Italiæ, Galliæ ac Germaniæ Christiani communi quodam desiderio separandum ab Oriente Occidentem censuerunt, & novo Imperatori Occidentem committendum, eam tamen curam in Pontificem Leonem tertium rejecerunt, qui cum Christianorum eo tempore miras difficultates mature expenderet, videretque Imperii Græci onus in imbecillis fœminæ, nec Cæsareo sanguine ortæ, humero resedisse, quæ ad Europam contra Barbaros defendendam nihil omnino poterat, simulque egregiam Francorum pietatem, & in bellis gerendis mirabilem fortitudinem, ac præclarissimas victorias à Deo contra infideles Saracenos, Germanos, Saxones, Bavaros, Hungaros, & Longobardos illis datas perspiceret, communi prudentissimorum Romæ, Italiæque Senatorum consilio, in eam sententiam concessit, *Italiam nunquam fore quietam, nisi Carolus Urbis Romanæ Consul, & Tribunus perpetuus præsens in Italia operam daret, ne quid illa detrimenti caperet, & sua autoritate Reipublicæ statum componeret*, Paul. Æmil. *lib.* 3. & Aventin. *in Annal. lib.* 4. Quamobrem Carolo paulo post Romam adventanti ad aram D. Petri diadema imperatorium imponit, *ingenti assensu procerum, qui undique in Urbem admiratione Caroli, Francorumque convenerant*. Eumque sacro oleo perfundit, populo universo acclamante, *Carolo Augusto, à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria*; moxque ab omnibus adstantibus, *Augustus Imperator* est appellatus, Paul. Æmil. *loc. cit.* Regino *lib.* 2. eodemque tempore idem Pontifex Leo filium item Caroli Pipinum inunxit, eumque solenni decreto Italiæ Regem pronunciavit, Platina in Leone tertio.

Nec quisquam alicujus nominis, vel in Occidente, vel in Oriente tunc temporis, nec postea ad nostram usque ætatem dubitavit, quin hoc tanquam plenissimo jure Carolus ad Imperium sit juste elatus; Ipsa quidem Græcorum Imperatrix Irene, & paulo post Nice-

Nicephorus Imperator, missis statim in Italiam legatis cum Carolo pacem & fœdus statuerunt, Imperiumque his terminis diviserunt, ut alter Orientis, alter Occidentis Augusti, fratresque essent, ac dicerentur. Ea pars Italiæ, quæ hinc à Neapoli, illinc à Siponto incipiens supero, inferoque mari clauditur versus Austrum, à Græco, reliqua pars à Franco jura peteret, exceptis iis, quæ erant Ecclesiasticæ ditionis. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ utriusque Imperii majestatem piè conservarent, Plat. *ibid.* & Paul. Æmil. *eo lib.* 3., ita ut præter mediam Italiam, & Germaniam, quæ est inter Danubium, & Savum flumina, totam Galliam, Saxoniam item, utramque Pannoniam, Istriam, Aquitaniam, Gasconiam magnamque partem Hispaniæ, istud Caroli, & Francorum imperium complecteretur. A maritimis autem Dalmatiæ Imperatorum Constantinopolitanorum incipiebat. Quam item divisionem Michael Curopalates, vel Ragabis, & alii, qui deinde secuti sunt in Græcorum Imperio comprobarunt.

Et quanquam deinceps Caroli posteris hæc Imperialis dignitas hæreditaria Ecclesiastico decreto facta est, ea tamen conditio adjecta est, ut nec sine Pontificis assensu honor ille tribueretur, ac penes eundem Pontificem remaneret libera judicandi facultas, utrum is, qui sanguinis successione proximus erat, ingenio item ac prudentia valebat officium imperatorium administrare. Nam quid absurdius erat quàm potentiam institutam ad Christiani populi salutem, tali homini tradere, qui vel præ stupiditate nesciebat ea recte uti, vel præ malitia eam volebat ad Christiani populi perniciem convertere?

Diù itaque retenta est ea consuetudo, ut Pontifices ipsi Romani Imperatorem inungerent, eique de sua manu Augustæ Majestatis insignia traderent, ut Stephanus Pontifex Ludovico Pio, qui filium Lotharium, natu majorem Imperii socium deligens, & Italiæ Regem declarans, eundem ad Pontificem misit, à quo in Basilica S. Petri inungitur, & Augustus declaratur. Cùm autem Lotharius postea filium suum Ludovicum Imperatorem creari, eique Romanos jurare voluisset, Eugenius Secundus, optimus Pontifex, ex simplici presbytero propter singularem sanctimoniam Pontificatum summum adeptus, quia eum gerendo Imperio ineptum prævidebat, liberè restitit, & ut patri quidem sacramentum fiat *permitto*, inquit, *at ut Ludovico filio hoc tribuatur, nec ego, nec omnis Romana nobilitas consentit*, Historia Eccles. Remens. *lib.* 2. *cap.* 18. Aimon. *lib.* 4. *cap.* 111. *&* 104. *& lib.* 5. *cap.* 28. Platina *in Paschali primo*, & *in Eugenio secundo.*

Mansit itaque Imperium hoc modo ad aliquot annos in Caroli posteritate, tandem verò, ut est continua Imperiorum vicissitudo, divulsa in varios Principatus Germania, Gallia, Italiaque, Carolique posteris à majorum pietate, ac fortitudine multum degenerantibus, conversisque ad rapinas, & spoliationes templorum, quæ Carolus Magnus magnis sumptibus extruxerat, & multis ornamentis, opibusque locupletaverat, cùm propter varios tyrannos undique emergentes res turbatissimæ essent in Italia, Germaniaque, de Imperio rursus instaurando Christiani proceres cœperunt cogitare. Quo tempore magnum erat in Germania Othonis nomen, & propter pietatem, & propter fortitudinem bellicam, qui ex Italia Saracenos, Græcosque illis adhærentes profligans, Romanæque Ecclesiæ, post magnam tempestatem magnam tranquillitatem restituens, omnium Germanorum Principum primus Imperiali corona donatur à Romano Pontifice Joanne, ejusque benedictione, atque consecratione, ut aiunt historici, primus Imperator factus est, Genebr. *in chron. an.* 995. Baptista Egnat. *Rom. Princ. lib.* 3. *in Arnulpho* & in Othone, Lambert. Schafnaburg. *de reb.* Germ. *an.* 962. Sigibert. *an.* 963. Paul. Æmil. *hist. lib.* 3. *in Rege* 33.

Licet enim majores Othonis Magni Principes essent, rebusque præclare gestis egregium fecerant honorem, & famæ celebritatem adepti, tamen post imperium justa sobole, & agnatione Caroli Magni ablatum, primus hic Otho justus, legitimusque Cæsar numeratur, eo quod Conradus, Henricusque majores ejus, qui magnum sibi nomen comparaverant, Pontificis autoritate, benedictioneque caruerunt, Æmil. *ibid.* Neque verò reliqui Christiani Principes fremuerunt, aut ipsi Franci, quorum maxime intererat, tumultus aliquos concitarunt, quasi magna aliqua ipsis injuria fuisset illata, quod à Caroli Magni progenie ad Othonis stirpem suprema illa in Orbe Christiano majestas fuisset translata, sed contra ut primum Otho à Pontifice Romano coronatus in Germaniam reversus est, ad eum concursus totius orbis terrarum fiebat. E Francia Francus Rex cum fratre Carolo, & matre, & magister equorum Hugo Capetus, postea Rex, gratulandi causa affluere. Duces nobilissimi genere, factisque comitabantur. Totius Latini nominis proceres aderant, & summi Græcorum viri, quod Nicephorus Græcorum Augustus Theophaniam filiam Othonis filio per oratores despondebat. Festi, celebresque dies cum omni magnificentia, & hilaritate acti. Nunquam Francicum nomen junctius Germanico fuit adeo, ut quotquot in orbe terrarum fuerunt Christiani Principes, ipsique qui præ reliquis majorem habebant expostulandi causam Franci & Græci, publica gratulatione testificati sunt Pontificis judicium summa ratione nixum, sibi nequaquam displicuisse, Æmil. *loc. cit.*

Sed cùm hoc Pontificis novum Imperatorem eligentis factum præsentibus tantum malis mederetur, futuris autem non occurreret, nec stabilem aliquam vel diuturnam quietem promitteret, & vere proclivis erat lapsus Reipublicæ Christianæ in pristinas calamitates, nisi certus ordo iniretur, eos deinceps præcludendi ab imperio, qui pueri, infantes, posthumi simplices, stupidi, & effæminati essent, quales erant Francorum nonnulli, & ex quo priores omnes miseriæ emanaverant, illa considerans Gregorius quintus, magna sapientia Pontifex, ut deinceps certa, & stabilis esset Imperatorum deligendi ratio, nec patris indulgentia in multas partes rursus dilaceraretur Imperium, sed ei præficeretur ille solus, qui & propter catholicam religionem quod in primis erat Christiano Imperatori necessarium, & etiam propter heroicas virtutes, quæ proximo loco erant requirendæ, Imperio gerendo esset idoneus, has ob causas cum Christianorum Principum assensu legem tum posuit, qua Germanorum nobilitati, qui hoc tempore de re Christiana non minus præclare, quàm superiori seculo Franci erant promeriti, Imperialem dignitatem perpetuam assignavit, quæ lex ad hodiernum usque diem viget, qua tribus Archiepiscopis, Maguntino, Treverensi, Coloniensi, & totidem laicis Germaniæ Principibus, Saxoniæ Duci, Palatino Comiti, & Brandaburgensi Marchioni, & si quando horum in diversis Imperatoribus eligendis suffragia essent paria, Duci Bohemiæ, Imperatoris electio attribuitur, ita nimirum, ut quem illi designarent, *is diceretur Cæsar, & electus*, & quem à Romano Pontifice confirmatus esset, & coronatus,

tus, tunc haberetur *Imperator Augustus*, Plat. *in Gregor. V.* Pantal. *de vir. illustr. Germ. p. 2. in Gregorio V. & Othon. III.*

Et quanquam de hoc instituto dissentiant aliquantulum historici, quod hoc nonnulli ad posteriora tempora, & Gregorium alium, non quintum, sed decimum revocant, tamen quoniam major historicorum pars, & major rationum ad veritatem proxime accedentium copia Gregorio quinto hoc adscribit, & utcunque ponatur, ad summam conclusionis nostræ nihil interest, quando utrique à summo Ecclesiæ christianæ Pastore id factum concedunt, non puto operæ pretium prolixius vel in reconciliandis scriptoribus, vel in veritate subtiliter indaganda persistere. Videatur Genebrard *in chron. an.* 995. Onuphr. *in chron. & cap. Venerabilem de elect. lib. 1. tit. 6. decret.* ac Bellarminus superius citatus.

Eodem fere tempore Hungaria ad fidem Christi conversa est singulari Stephani Principis studio ac diligentia, quem egregia populi Hungarici benevolentia, & consensus regali majestate judicavit dignissimum qui propter magnam pietatem post mortem in Sanctorum numerum relatus, dignitatem oblatam noluit suscipere priusquam consultus per Legatos Pontifex, eum sibi honorem Apostolicæ Sedis decreto assignasset, Cromer. *lib. 3. de reb. Poloniæ*, Genebrard. *an.* 984.

Rogerius quoque, Siciliæ Comes cùm bello Romanum Pontificem Innocentium Secundum, & Cardinales cepisset, moxque, mira modestia usus, liberos fecisset, eamque ob causam facile quæ volebat pleraque à Pontifice obtineret, Regni tamen titulum, quem maximis præmiis & pollicitationibus impetrare contendebat, assequi non potuit, Platina *in Innocentio II.* Ejus autem hæres Gulielmus, qui armis magnam Apubliæ, Calabriæque partem occupaverat, ab Adriano IV. utriusque Regni & Siculi, & Neapolitani titulos obtinuit, etsi Constantinopolitani Imperatoris orator, Beneventum ad Pontificem veniens, id ne fieret vehementer intercederet, Platina *in Adriano IV.*

Alphonsus quoque Portugalliæ Dux, etiamsi cum quinque simul Saracenorum Regibus bellum committens, eosque profligans, ab universo exercitu Rex salutaretur, postea tamen quadraginta sex annos in principatu honoratissime degens, Regem se vocari passus non est, donec ab Alexandro Tertio regium nomen & diadema fuisset consequutus, Genebrard. *in chron. an.* 1116. & 1180.

Alia multa sunt hujus generis in christianis Regnis exempla, quæ verum christiani Regis, & Regni naturam in religione vel maxime positam esse demonstrant. Utque olim ante annos fere mille fortissimus, idemque valde religiosus Hispaniarum Rex Bamba prohibuit se Regem appellari, antequam per Archiepiscopum Toletanum esset solenniter unctus, & coronatus, Jo. Magn. *Gothic. hist. lib. 5. cap. 22.* Quod etiam de Henrico V. Anglorum Rege produnt annales Anglicani, in qua unctione, & coronatione semper continetur obligatio ad defendendum Ecclesiam catholicam, sic eadem cœremonia, cùm in Testamento novo tantum sit sacerdotalis, non regalis, & à Sacerdote Summo cum plerisque omnibus Europæ Regibus communicata, convincit eorum Regna ad Sacerdotium christianum, & fidem catholicam tuendam esse comparata, ideoque legitime Reges christianos dici non posse, qui non finunt se à Sacerdotibus in Reges inungi eum in finem, ut admoneantur *per præsentem illam sanctæ unctionis infusionem Spiritus paracleti benedictionem eis infundi, ut infideles expugnent, justitiam colant, benè, vel malè meritos remunerent*, sed inprimis ac potissimum, *ut Ecclesiam sanctam, & fidem christianam defendant ad decus, & laudem Christi, qui Rex Regum est, & à Patre oleo exultationis unctus præ participibus suis.* Quod nisi credant & opere complere laborent, neque verè sub Christo Rege Reges sunt, neque cum Christo, id est uncto, aliquam habent unctionis participationem, neque jure christiano christianos in baptismo unctos regere possunt, quocunque jure, & modo, & à quibuscunque electi in regali fastigio sint collocati.

Verum ista prima Regum ordinatio minoris est ponderis, & fieri potest, ut aliquando sine expresso Pontificum suffragio christiani Reges efficiantur. Sic enim & in Hispania evenisse legimus, ubi à Saracenis oppressi Christiani, Reges sibi contra eorum furorem Pelagium, Hispaniæ Regum, qui deinceps ad hodiernum usque diem regnarunt, fontem, eodemque tempore Garziam, Navarræ, & Aragoniæ Regum autorem, Reges suos fecerunt, Genebrard. *in chron. an.* 714. Jo. Vaseus *in chron. Hispan. cap.* 17. Et aliquot postea seculis, ille, quem Pontifex Romanus sacrarat Imperatorem Germaniæ Otho tertius, Principem Poloniæ tum Imperio Germanico subjectum, ab obedientia Imperatorum deinceps absolutum, ad regiam dignitatem extulit, Guagnin. *rer. Polonic. to. 1. in Boleslao. I.* Munster. *cosmogr. univ. lib. 4. an.* 1000. Genebrard. *in chron. an.* 1080. & 998. Nec diù post Uratislaus eo tempore Bohemiæ Dux, ab Henrico Imperatore Maguntiæ in comitiis Imperialibus Rex declaratus est, missusque cum eo Pragam in Bohemiam Trevirorum Archiepiscopus, qui eum coram provincialibus Regem inungeret, & regalibus adornaret insignibus. Æneas *sylv. in hist. Bohem. cap. 22.* & quin alii Duces, Principesque eodem modo talibus honoribus amplificati fuerint, non est valde controversum.

At verò, ut omnes illi quocunque modo honores eos adipiscantur, si christiani sunt, summo Ecclesiæ Pastori ita subsint, ut ab eo possint corrigi, adeoque excommunicari ac deponi, si in hæresim incidant, vel contra Reipublicæ christianæ generale bonum graviter delinquant, hoc adeò certum est, quàm certum est eundem Regem esse christianum, esse christiani gregis ovem, quàm certum est, eum esse Ecclesiæ christianæ filium, esse in Ecclesia Christi baptizatum, esse Ecclesiæ Christi disciplinæ subjectum, eique præesse in Ecclesia catholica Episcopum, qui pro ejus anima Christo supremo Judici rationem est redditurus. Est enim hoc non humani juris, sed divini, non mutabile, sed æternum, non in cujusque vel Regis, vel populi libera voluntate positum, sed expresse à Christo, & Apostolis mandatum.

Neque verò alicuius rei praxis fuit omnibus seculis in orbe christiano magis clara & illustris. Et hoc propriè erat initium Imperii Græcis eripiendi, & conferendi Francis. Neque enim Imperium Constantinopolitanum à Pontifice institutum est, sed postquam in Constantino Magno christianum effectum est, perpetuò imperatorium honorem vel successione, vel militari electione collatum retinuit, eosque Ecclesia tota, ut legitimos Imperatores venerabatur. Cùm tamen Philippicus, Constantinopolis Patriarcha catholico in exilium acto, hæresiarcham suffecisset, ejusque dogmata Romam misisset, mandans, ut omnium consensu approbarentur, & antegressis sex generalibus Conciliis se se hostem declarasset, Pontifex Romanus non modo Imperatoris edicto decreta contraria promulgavit, verum etiam præterea constituit, ne Imperatoris hæretici nomen publicis scriptis, aut privatis in ære, argento, plumbove reciperetur, Paul. Diacon. *lib.* 8.

Platin. *in Constantino*, Sigibert. *in chron. an.* 712. Regin. *chron. lib.* 1. Marian. Scot. *eod. an.* 712. Nec multò post cùm Leo Isauricus odio Pontificis Romani omnes in Imperio Romano Sanctorum imagines, picturasque deleri præcepisset, Gregorius Secundus Pontifex Romanus huic impietati modò non obtemperavit, verùm etiam omnes catholicos admonuit, ne in tantum errorem vel timore, vel edicto Principis ullo modo laberentur. Qua cohortatione adeo animati sunt Italiæ populi, ut parum absuerit, quin sibi alterum Imperatorem deligerent. Sed quominus id fieret, Pontifex autoritate sua obstitit. Simul tamen, ut sanctissimum virum decuit, per litteras Imperatorem monuit, ut hoc, aliisque impiorum erroribus omissis, veram fidem amplecteretur, Platin. *in Gregorio II.* Qui cùm monitoris impatiens multò, quàm antea furiosius in amentia progrederetur, Christianosque unà cum ipso bellum imaginibus sacris non inferentes caperet, & tyrannicè obtruncaret, amotoque catholico Constantinopolitano Patriarcha, hæreticum ejus loco imponeret, successor Gregorii III. cum Cleri Romani consensu Imperatorem illum simul Imperio, & communione fidelium privavit, post quam sententiam Italia, Occidensque totus ab ejus obedientia recessit, nec deinceps vectigalia ei voluit persolvere, Platin. *in Gregorio III.* Sigibert. *an.* 727. Paul. Diacon. *lib.* 21. *rer. Roman.* Cumque proximi Imperatores Constantinus Copronimus, ejusque filius Leo in eodem furore pergerent, nec moniti ad sanam mentem redirent, neque Christiani Ecclesiæ Occidentalis sub eorum dominatum redire voluerunt, sed de alio Imperatore sibi providerunt. Atque hanc fuisse veram causam, cur Italia, & Occidentis Imperium ab Orientis Imperatore avulsum sit & Latini, & Græci fatentur, Glycas *in annal. p.* 4. Zonaras *tom.* 3. *in Leone Isauro.*

In proximo autem Francorum Imperio quanta fuerit Pontificis autoritas, non quando Francis præsidebat hæreticus: neminem enim aliquando vel ex Merovingiis, vel ex Carolingiis, vel ex Capeningiis Regem Francorum hæreticum ad nostram usque memoriam ulla secula viderunt, sed quando Gallorum Imperio præerat vir ignavus, ut Reipublicæ christianæ incommodus, omnes historiæ loquuntur. Postea verò cum Philippus primus, legitima uxore repudiatâ, nobilem quandam Andegavensis Comitis uxorem nefario matrimonio sibi adjungeret, Urbanus Secundus, summus Pontifex, natione Gallus, aqua & igni regi interdixit, & ne diadema regium ei imponeretur præcepit, illudque anathema Pontificis amplissimo assensu generalis Concilii Claramontani in ipsa Gallia coacti, in quod plusquam trecenti Episcopi ex orbe christiano convenerunt, comprobatum est, Naviler. *generat.* 37. Paul. Æmil. *hist. lib.* 3. *in Rege* 38. Papir. Masson. *in annal. lib.* 3.

Valdeque dignum est animadversione, quod ex optimorum Galliæ Episcoporum sententia S. Ivo Pontificem Romanum hortatur, ne ullo modo Regem absolvat, donec is plene se correxisset, & adulteram à se repulisset, etiamsi Rex interim valde tumultuaretur, & ingentes minas ederet, se *schismatica separatione* totum Galliarum Regnum à Romani Pontificis obedientia avulsurum, nisi illi adulterinas eas nuptias approbaret, vel saltem permitteret. Sic enim S. Ivo *ep.* 82. *Qui ad vos venturi sunt in calliditate ingenioli sui, & venustate linguæ impunitatem flagitiis se impetraturos Regi à Sede Apostolica permiserunt, hac ratione ex parte usuri, Regem cum Regno ab obedientia discessum, nisi Coronam restituatis, eumque ab anathemate absolvatis.* Quid verò Pontifici hoc in loco faciendum censet doctissimus Episcopus? Num connivendum? Num dissimulandum, Regisque furori indulgendum? Nihil minus. *Non est meum*, inquit, *instruere vestram prudentiam, cujus potissimum interest delinquentium errata non fovere, sed ferire. Si tamen aliquid subdoli evidenter ab unitate matris suæ Ecclesiæ discedunt, qui jampridē mente discesserunt, consoletur Sanctitatem vestram divinum responsum: Reliqui mihi septem millia virorum I. Reg.* 19. *& illud Apostoli* 1. *Corinth.* 11. *Oportet hæreses esse.* Cumque hac via tanquam leonis pelle Rex ille nihil proficeret, ideoque mox vulpinam assumens Romam se profecturum summa cum humilitate ad impetrandam absolutionem in vulgus emitteret, S. Ivo ea de re ad Pontificem summum scribens *epist.* 49. *Notum*, inquit, *facio Sanctitati vestræ, quod Francorum Rex Romam se in proximo venturum dicit, quod tamen non credimus. Sed seu veniat, seu mittat, cavete & vobis & nobis, ut semper clavibus & catenis Petri fortiter teneatur, & si forte absolutus fuerit, & ad vomitum, sicut jam contigit, reversus fuerit, è vestigio eisdem clavibus recludatur, eisdem catenis religetur, & hoc litteris vestris omnibus Ecclesiis manifestetur.* Quo sic Christiani omnes cognoscant, quemadmodum erga eum se se gerere debeant, nimirum non ut erga Regem catholicum, & christianissimum, Ecclesiæ catholicæ filium primogenitum, sed tanquam schismaticum, vel excommunicatum, & ab ejusdem Ecclesiæ unitate, omniumque Christianorum communione præcisum. Quo tempore toto, quandiu nimirum Philippus iste mansit excommunicatus, in communibus & publicis scriptis, ubi de more Regis nomen solebat interseri, *regnante Philippo* hoc omissum est, ejusque loco positum, *regnante Christo*, Paul. Æmil. *lib.* 3. *in Rege* 38. Vide Ivonis *epist.* 134.

Et quamvis post mortem Urbani Pontificis Regis fautores cristas nonnihil cœperunt erigere, & quidam etiam Ecclesiastici eidem adulari, summam tamen in Gallicanis Episcopis universis constantiam & fortitudinem ostendit, quod memorant historici, *valde tunc laudatum fuisse magnitudinem animi Joannis Legati Romani, quod abstinuerit à communione Philippi Regis, & vituperatos quosdam Belgarum Episcopos, qui contra interdictum summi Pontificis coronam Regi imposuerint, quasi mortua fuerit justitia, cùm mortuus fuit Urbanus justitiæ præco*, Paul. Æmil. *ibid.*

Ex qua historia perspicitur in excommunicatione ad Reges stringendos quanta sit vis, optimosque ejus ætatis Gallicanos Episcopos ita propter eandem à Regis consuetudine cavisse, ut cum coronari vellet, mortuo Urbano, qui eum excommunicaverat, ab aliquo Gallicano Episcopo eum honorem impetrare non potuerit, sed ad Belgas, & Semigallos confugere sit coactus. Et tamen num majus fuit peccatum Philippo illi repudiare legitimam uxorem, & meretrici adhærescere, quam Regi alicui catholicam Ecclesiam reiicere, & cum Synagoga Satanæ per incestam hæresis suæ libidinem copulari? Aut non eadem est hodierna die Summi Pontificis, & Conciliorum potestas, quæ tum fuit Urbani Pontificis, & Concilii Claramontani? Et qualis est Theologia quorundam, qui contendunt Regem à nemine mortalium posse excommunicari? Sic enim nuper quidam Androgyni catholici Calvinistæ prædicare cœperunt, quo Regem suum omnibus & Pontificibus, & Conciliis faciant superiorem, Apolog. cathol. *p.* 2. *pag.* 164. *& seq.* Et quis verò christianus concipere potest hujus theologiæ fundamentum? Illud nimirum, opinor, dicent Regem suum hominem christianum non esse,

ovem

ovem Christi non esse, in Ecclesia Christi & ovili ejus non contineri, nec esse Christi sanguine redemptum. Hoc certe dicant, opus est, & ut eum vel Angelum, vel dæmonem, vel saltem paganum, aut Turcam, non autem christianum faciant, necesse est; siquidem eum ab Ecclesiæ disciplina, & Pastoris summi subjectione volunt abstrahere. Sin verò Christianus est, etiam si hæreticus, subjectus est præposito, & curatori animæ suæ; si ovis habet pastorem, cui obediat, sit in Ecclesia, habet Episcopum, à quo regatur, à quo corrigatur, à quo ligetur, & solvatur, à quo, cœlorum claves gerente, cœlum ei aperiatur, vel claudatur, & à quo, si Ecclesiam contempserit, tanquam ethnicus, & publicanus à Christianis cavendus esse demandatur. Denique si sanguine Christi redemptus est, revereri debet Petri Successorem, tanquam præsidem suum, utpote cui Christus eum pascendum commisit, *& qui*, ut divine scripsit Chrysostomus *lib.* 2. de Sacerdotio sub initium, *sanguinem suum effudit, ut eas pecudes acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat.*

Sed ut ad historiam revertamur, is, qui ea ætate & doctissimus, & sanctissimus fuit in Gallicana Ecclesia Carnotensis Episcopus Ivo propter admirabilem pietatem Sanctis post mortem annumeratus, cùm post hoc Pontificis anathema à Rege in aulam accerseretur, & simul moneretur, ut milites quosdam Regi contra hostes in auxilium submitteret, utrique ita respondit, ut egregium, & vere Apostolicum Galliæ ac totius Orbis christiani Episcopis universis obedientiæ erga Deum magis, quam erga Regem exemplum præbuerit. *Ad vos ne veniam*, inquit *epist.* 105. *magnæ, & multæ causæ me prohibent. Nam & Papa Romanus interdixit vobis autoritate Apostolica thorum mulieris, quam pro uxore habetis, & interdicit etiam omnibus Episcopis, ne capiti illius mulieris coronam imponant. Parcens igitur majestati vestræ vestram dissimulo adire præsentiam, ne Sedis Apostolicæ jussione compulsus, cui vice Christi parere me oportet, quod nunc dico in aure, cogar in vestris, & multarum auribus publicare.* Vide Belforestum *lib.* 3. *cap.* 25. Id nimirum veri & Apostolici est Episcopi, à Regis aula, & præsentia, quem Summus Pastor ecclesiastica communione ob manifesta scelera privavit abstinere, nisi forte vel capitis sui periculo, ut Joannes Baptista, Babylas martyr, D.Chrysostomus, D. Thom. Cantuariensis, ac similes divinæ constantiæ ac libertatis viri, velit Reges impios non aliter, quàm ethnicos, uti monet Christus, libere de suis sceleribus, & palam coarguere. *Milites autem*, inquit, *mei*, quos idem Episcopus, quia erat simul Comes Carnotensis debebat suppeditare, *pene omnes vel absunt, vel pro pace Ecclesiæ violata sunt excommunicati, quos sine satisfactione reconciliare non valeo, & excommunicatos in hostem mittere non debeo.* Ita Regem juste Apostolica sententia, fidelium communione privatum à veris Christianis, nec in pace, neque in bello regio honore afficiendum esse egregiè declaravit.

Id, quod item in Anglia erga Joannem Regem Episcopi, Proceresque ejus regni præstiterunt. Is enim cum propter indigna & nimis atrocia Ecclesiarum spolia, atque sacrilegia, per Innocentium Tertium Romanum Pontificem excommunicatus, & regali in subditos jure privatus esset, propterea que Episcopi omnes, vix uno & altero excepto, eum deseruissent, & ex Anglia in Galliam demigrassent; mox cives, ac milites, & militum tribuni, arciumque præfecti magno numero ab ejus aula & obedientia discesserunt, alii in Galliam, alii in alias Insulæ partes. Cumque Joannes, conscripto exercitu contra Scotorum Regem profecturus esset, proceres regni se se eum comitaturos negarunt, causamque postulanti responderunt, *eam cuivis esse perspicuam*, quoniam videlicet *scirent à Pontifice excommunicatum*, propereaque non poterat ullam à subditis suis expectare subjectionem, quandiù ipse maneret rebellis Christo, & Ecclesiæ, quibus ex christiana disciplina primò tenebantur obedire, Polidor. *in hist. Anglic. lib.* 15. *& Annal. Anglic. in Joanne.* Qua necessitate permotus, quod etiam sciret Gallorum Regem Philippum Augustum magnos ad regnum ejus invadendum facere terra, marique apparatus, Rex enim Galliæ justam & piam belli causam duxit, ut Episcopos extorres sedibus suis restitueret, omnesque Franci contra Anglum excommunicatum se ituros ingenti assensu profitebantur, Æmil. *lib.* 6. *in Philippo Augusto Rege* 41. Pontifici se submisit, & Episcopos revocavit, illisque ac aliis proceribus se satisfacturum, summa religione juravit, & quàm fuit in rebus prosperis ferox, ac insolens, tam in adversis fractus, atque abjectus *ad Legati Romani pedes regia insignia posuit, privatusque & quis se tandem maneret exitus, quinque dies egit, sexto ut ingens munus & prope desperatum beneficium à Romano accepit diadema, se beneficiarium, Angliamque, ac Hiberniam vectigalem sacrosanctæ potestatis professus*, Polidor. *ibid.*

Ut autem quæ Episcopis, Proceribus, totique regno promiserat, sincere itidem præstaret, nec post sublatum interdictum ad veterem tyrannidem rediret, proceres gentis jurejurando adacti sunt, si qua parte à fide decederet, se eum quacunque ratione coacturos, ut conventa præstaret, id, quod factum est, Polid. *loc. cit.* Cùm enim promissa minus fideliter exolveret, universum contra se regnum concitavit, & post ærumnosam vitam in civilibus bellis, miserè exactam, longè miserius obiit. Scoti item, etsi in rebus politicis æterno fere dissidio ab Anglis divisi, in hac tamen christianæ disciplinæ erga Reges praxi, cum Anglis fuerunt conjunctissimi. Id, quod ante annos mille in Frecardo Rege monstrarunt, qui quod valde esset & in homines crudelis, & in Deum impius adeo, ut uxorem jugularet, & stupraret filias, propter quæ scelera ab Episcopis Christianorum communione ejectus est, mox proceres ad eum puniendum copias contraxerunt, quos etsi Episcopus Colmannus cohibuit, prædicens brevi adfuturam divinam ultionem, quæ eos tanta molestia liberaret, juxta cujus vaticinium paucis post diebus pediculari morbo consumptus est, exclamans, merito sibi hoc evenire, qui Episcopum illum benè monentem spreverat, tamen Episcopum retardasse procere ab hoc bello, non tanquam illicito, sed tanquam minus necessario, quoniam ultio mox futura immineret divinitus, patuit ex avo istius altero Rege ejusdem nominis, qui cùm sceleratissimus esset, & nominatim reus hæresis Pelagianæ, & contemptus baptismi, & aliorum Sacramentorum, propter hæc à nobilibus suis captus est, & in carcerem conjectus, ubi ipse sibi violentas manus intulit, Bucanan. *hist. Scot. lib.* 1. *pag.* 153. *&* 252.

Longe minora fuerunt scelera Sanctii secundi, Regis Portugalliæ, propter quæ tamen & Clerus, & Nobilitas magna ex parte, & in primis optimus, prudentissimusque ille Romanæ Sedis Pontifex Innocentius IV. in Concilio generali Lugdunensi eum censuit abdicandum, vel ita saltem coërcendum, ut eo honorifice quodammodo privatam vitam agente, penes curatorem maneret regni illius administratio. Scelera autem ejus fuerunt, quòd animo erat remisso & ignavo; quòd ad uxoris nutum res gravissimas disponeret; quòd aulici quidam Regis facilitate ac negligentia elati, populum gravibus tri-

butis opprimerent; quod ad Ecclesiarum, orphanorum viduarumque defensionem, non ea, qua Regem decebat cura, & generosa magnanimitate incumberet. Has ob causas bona pars nobilitatis, & Cleri fratrem ejus Alphonsum Comitem Boloniensem vicarium, ut ita dicam, Regem elegit, Duard. Nonius *in hist. Reg. Portugal. & in censura lib. de vera Reg. Portugal. genealog.* Hancque electionem comprobans clarissimus ille Pontifex; missis litteris ad universos Portugalliæ proceres: *Mandamus*, inquit, *cap. 2. de suppl. negl. Prælat. quatenus delectum filium virum nobilem Comitem Boloniensem, cùm ad curam & administrationem generalem, & liberam regni ejusdem jam sit adsumptus, ubi ad vos advenerit, in civitatibus, castris, villis, & munitionibus Regni cum omnibus suis recipere, ac ejus dispositioni, ordinationi & mandatis universaliter singuli, & singulariter universi per omnia & in omnibus intendere absque difficultate qualibet procuretis, impendentes illi contra quoslibet repugantes, ac etiam violentos auxilium, consilium, & favorem.*

Neque verò est, cur quispiam vetera aliqua promissa, aut juramenta Regni Sanctio facta obiiciat, & iis se impediri queratur, ne Sanctio derelicto, Alphonsi se potestati subiiciat. Nam cum populi salus, & Ecclesiæ Christi defensio hanc status in illo regno mutationem deposcat, ineptum est hoc loco, hisque temporibus juramentum prætexere, ne Reipublicæ simul, & Ecclesiæ ruinam jam nunc minanti succurratur, idoque, *mandamus*, inquit Pontifex, *hæc à nobis præstari, fidelitate, homagio, juramento, seu pacto, si aliquibus forte præfato Regi, vel cuicunque alii personæ tenemini, aut etiam ipsius Regis prohibitione nequaquam obstantibus.* Atque ita universus populus, paucis admodum exceptis, amoto Sanctio, ad Alphonsi se dominatum, & autoritatem contulit.

Neque Polonia, Germaniaque illustribus caret exemplis hujus christiani & in Episcopis, & in Regibus officii. Boleslaum enim Poloniæ Regem quòd infami esset libidine, & nimia crudelitate, nec ex æquo jus diceret, ac subditos intolerabilibus exactionibus opprimeret, admonuit constanter Stanislaus Episcopus Cracoviensis, nec indigne ferenti & minas intentanti pepercit, quominus quod Episcopalis erat muneris, eum subinde suorum gravissimorum scelerum argueret. Cumque verbis nihil proficeret, Rexque ei mortem minaretur, ipse Regem sacris tota urbe Cracoviensi interdixit. Id, quod ita Regem offendit, ut captata opportunitate, dum extra urbem Episcopatus in sacello quodam divinissimum Sacrificium peragit, irruens in eum cum suis satellitibus profanus Rex, Episcopi ad altare stantis caput abscinderet, ejusque cerebro parietes conspergeret, cujus corpus mox in minutas partes à satellitibus est dissectum, & objectum canibus. Quam ob causam Pontifex Romanus Gregorius VII. *liberavit ab ejus obedientia omnes Principes, Barones, & vasallos, Regemque Boleslaum anathematizavit, totamque interdixit Poloniam, cui etiam Coronæ regalis conferendæ jus abstulit, ne de cætero quispiam Principum absque speciali consensu Sedis Apostolicæ coronaretur.* Cromer. *de reb. Polon. lib.* 4. Grantzius Valdal. *lib.* 3. *cap.* 13. *& seq.* Munster. *Cosmogr. lib.* 4. Boleslaus autem à suis expulsus, fugit in Hungariam, ubi proximo anno, Deo vindicante, in amentiam incidit, & ipse sibi mortem conscivit. Quo ita interempto, Poloni ejus fratrem Ducem Uladislaum, Regem suum constituunt. Qui quanquam usurparet regium titulum, non tamen fuit coronatus, hortentibus Episcopis Apostolici mandati prævaricationem, Munster. *ibid.* Post hujus autem mortem depositum est nomen regale, nec ducentis deinceps annis usque ad Premislaum secundum cuiquam Polono attributum. Hic verò primus ab Archiepiscopo Gnesnensi, veteri more repetito, unctus, & coronatus est, assentiente Romano Pontifice, qui ordinavit, ut in posterum ad honorandam Stanislai Episcopi Cracoviensis memoriam, Rex Polonus in Cracoviensi Ecclesia coronaretur. Quod jus deinceps Cracoviensi Ecclesiæ Pontificiis diplomatis perpetuum factum est, Cromer. *lib.* 11. & Munster. *loc. alleg.*

In Germania autem, ut Ludovicum quartum, Othonem, item quartum, & Henricum tertium jam relatos, prætereeam, à sui temporis Pontificibus Alexandro III. Joanne XXII. Innocentio III. & Gregorio VII. exautoratos, unica Frederici II. historia satis manifeste docet & quæ sit Pontificum erga Imperatores autoritas, & quæ fuerit Orbis christiani de tali Pontificum autoritate fides. Excommunicaverat illum primo Honorius tertius, & deinde Gregorius nonus. Cum tamen potentia, & vi imperium retineret, & in Germania, Italiaque multi propterea cruentissimi tumultus nascerentur, obeunte Gregorio, Innocentius quartus in generali Concilio Lugdunensi, missis orbis Christiani nomine Legatis Fridericum ad pacem invitavit, pollicitus quæcunque optari possent ad sarciendam Ecclesiæ concordiam. Etsi quidem Fridericus *diceret*, *quod in nullo contra justitiam læserat Ecclesiam, aut quod vel Pontifex defunctus, vel Innocentius contra justitiam eum læsissent, parati eramus*, inquit Pontifex in cap. ad Apostolicæ de sent. & re judic. in 6. *vocare Reges, Prælatos, & Principes, tam Ecclesiasticos, quam seculares ad aliquem tutum locum, ubi Fredericus vel per se, vel per solennes nuncios conveniret, eratque parata Ecclesia de consilio Concilii satisfacere illi, si eum læsisset in aliquo, &c.* Cùm verò Imperator omnem istiusmodi pacificationem respueret, & obstinate incœptos tumultus tota Germania, Italiaque foveret, pacemque inter Ecclesiam, & Imperium stabilitam infringeret, & ob gravem hæresis suspicionem, & ob sacrilegia, & quia ecclesiastica jura sibi usurpavit, & quia contra fas, jusque bello Pontificiam vexabat ditionem, & quia sua insigni simulatione expeditionem in Orientem contra Saracenos cum magna christianorum clade impedivit, & quia Episcopos à Gregorio Romam ad Concilium generale vocatos, Cardinalesque varios, obsessis itineribus cepit, & in vincula conjecit, *qua ex re Gregorius tantum dolorem cepit, ut non diù supervixerit*, Paul. Langii *chron. Citizens. an.* 1219. *&* 1227. *&* 1229. Platin. *in Gregorio IX.* Crantz. *Saxon. lib.* 8. *capit.* 8. & quia Episcopatus, & monasteria quadraginta in odium summi Pontificis expoliavit, multosque Sacerdotes, ablatis eorum bonis, suspendit, *ob hos, & alios ejus nefandos excessus, nos cum patribus nostris*, ait Innocentius Pontifex in Concilo Lugdunensi, relato in d. cap. ad Apostolicæ, *& Sancto Concilio post diligentem deliberationem, ea autoritate, quam Christus Jesus in B. Petri persona Pontificibus tradidit, memoratum Principem, qui se Imperio, & Regnis, omnique honore & dignitate reddidit tam indignum, omni honore, ac dignitate privatum, à Domino ostendimus, denunciamus, & simul sententiando privamus omnes, qui ei fidelitatis juramento tenentur adstricti, ab hujusmodi juramento absolventes, autoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam deinceps ei, tanquam Imperatori, vel Regi, pareat, decernendo quoslibet, qui ei deinceps, velut Imperatori, vel Regi consilium, auxiliumve præstiterint, seu favorem, ipso facto excommunicationis sententia subjacere.* Sic Pontifex.

Neque

Neque tum fuit aliquis in Orbe christiano Princeps, vel Respublica, quæ Pontificis sententiam improbavit, si eos excipias, quos armis, militibusque Fridericus sibi habebat alligatos. Electores quidem Principes successorem ei dederunt Henricum Lantgravium Turingiæ, Divæ Elibabethæ filium, eoque defuncto, Gulielmum Comitem Hollandiæ. Galliæ Rex Ludovicus Sanctus omnibus viribus Pontificis judicium roboravit, & ipse Fridericus paulò post cum immenso exercitu sexaginta millium, partim Germanorum, partim Turcarum, & Saracenorum, quos longe quàm Christianos, habebat cariores, fovebatque magis, à multo minoribus Pontificis copiis profligatus, fugit in Apuliam, ubi à Manfredo filio spurio, injecto ori pulvino, dum dormiret, suffocatus est, Genebrard. *in chron. an.* 1254. Belforest. *in annal. lib.* 4. *cap.* 9. Naucler. *generat.* 42. Neque verò opus est exquirere singulorum Principum suffragia, quando in Concilio Lugdunensi habemus generalem omnium Christianorum, saltem Occidentis consensum. Quin & ipsi Imperatores Græci dum in his inter Fridericos patrem & filium, Romanosque Pontifices tumultibus, suos Romam mittunt Oratores, ut vel favore, vel præmiis, vel subministratis contra schismaticos Germanos auxiliis, Imperialem dignitatem à Pontifice sibi procurarent, tanquam postliminio reddi, quando eadem jam suppetebat ejus Germanis eripiendæ, & Græcis iterum tradendæ causa, quæ prius Pontifices impulerat, ut Græcis ablatam ad Francos, Carolumque Magnum transferrent, Græci, inquam, hoc facto suo satis clarè demonstrarunt nec ipsos dubitasse, quin in Pontifice Romano justa fuerit hujus honoris dandi, & auferendi potestas.

Hic siquidem tempestate *Emanuel Imperator Græcus Legatos ad Pontificem misit, qui ei pollicerentur & magnas copias in Fridericum & mentem omnium Græcorum cum Ecclesia Romana convenientem, ut Occidentalis & Orientalis eadem fieret, si pateretur Imperium Romanum antea divisum, in unum corpus redigi*, Platina *in Alexandro tertio*, & Naucler. *generat.* 39. Sed renuit Pontifex, & re infecta, dimissi Legati. Cùm verò deinde Fridericus atrocius Alexandrum persequeretur, & Roma à militibus suis Germanis capta, in Apuliam fugere compulisset, eo jam in majoribus angustiis posito, misit rursus Emanuel alios Oratores, qui majora pollicerentur, si Pontifex in suam sententiam descenderet, & coronam Occidentalis Imperii, qua Fridericus juste, ac debite privatus videbatur, Constantinopolitano redderet, Naucler. *ibid.* Verum ille, habito consilio Cardinalium maxima gravitate & constantia, non tam quid sibi in præsens, quàm quid in posteritatem, ac universe rebus christianis utile futurum esset, considerans, respondit, se nolle id in unum conjungere, quod olim de industria majores sui disjunxissent. Unde rursus spe sua frustrati Oratores domum redierunt, ita tamen, ut certum argumentum relinquerent, eam fuisse Ecclesiæ Græcæ hoc tempore fidem, quòd Pontifex Romanus justis de causis, ea, quam à Christo derivatam habebat potestate, Imperium Occidentis & Orientis vel disjunctum colligare, vel colligatum potuerit disjungere, eademque ratione duo Imperia in unum contrahere, qua majores ejus unum in duo separaverant.

Nec verò est, quod hæretici more suo obganniant, hæc facta esse à Pontificibus impiis, ambitiosis, furori, vindictæ & gloriæ suæ indulgentibus. Si enim his perturbationibus occupati à recta ratione aversi fuissent, nunquam Alexander hanc tam præclaram occasionem se de inimico ulciscendi, tam opportunè oblatam, eamque adeo probabile & specioso prætextu fundatam, quid enim erat in speciem gloriosius, quàm distractas Orientis, & Occidentis vires in unum redigeret? prætermisisset. Sed qui noverit, quàm ignave, seditiose, sacrilegè, ac hæreticè hac ætate Imperium Græcum fuerit administratum, ut Patriarcha Constantinopolitanus vir sanctissimus Reipublicæ miseriam deplorans loco cesserit, in cujus locum ab avaro Imperatore Alexio *suffectus est Spado, simplici vir ingenio, & dignus, qui in angulo magis, quàm in clarissima Orientis Ecclesia degeret.* Glycas *in annal. p.* 4. & Joan. Comnen. *in continuat. Glycæ annal. pag.* 470. & 479. Quo tamen post triennium deturbato, ad sublimem illam cathedram evectus est Nicolaus Grammaticus, quæ Ecclesiastici & Episcopalis honoris ad sordidos homines traductio, ruentis Ecclesiæ certum est præsagium, qui meminerit, ut iidem Græci cum suis Imperatoribus Christianos Germaniæ & Galliæ hoc seculo in Asiam Turcis debellandis maximo numero commeantes, nequissime contra fidem datam oppugnaverint, *quos per insidias arctis, & opportunis locis collocatos interimebant, clausis portis urbium ingressu arcebant, & si quid christiani emere vellent funibus de muro attrahendæ pecuniæ causa demissis, pro ea minimum commeatus, prout Græcis ipsis placuit, subministrabant, sæpe perparcè, sæpe nihil penitus, aliquando calcem farinæ miscentes, panem corrumpendo exercitui pestiferum efficiebant, Imperatoris jussu de argento minime probo pecuniam cudebant, quæ venditūris aliquid ex exercitu Alemanico daretur, idemque Imperator missis litteris Turcas hortatus est*, & edocuit quemadmodum cum Latinis illis bellum gerere debebant. Vide Græcorum nequitiam in Paulo Æmilio *lib.* 5. *in Ludovico juniore Rege* 40.

Hæc qui recordatur ab ipsis Græcis historicis scripta, & memoriæ mandata perspiciet Pontificem Romanum divino potius, quàm humano consilio, nec perturbatione animi, sed maturrimo judicio adductum fuisse, ne populo adeo mutabili, inconstanti, religionem negligenti & ad Turcas magis, quàm ad Christianos juvandos propenso, Imperium rursus tradendum censeret. Illis autem reliquis Pontificibus, qui in Imperio transferendo, vel Regibus, & Imperatoribus excommunicandis, deponendis, mutandis ita infracto animo laborarunt, nihil unquam Respublica christiana ea tempestate vidit sanctius, nihil prudentius nihil religiosius, quemadmodum & in veteri Testamento illis Prophetis, Pontificibusque, qui contra suæ tempestatis tyrannicos Reges eadem fecerunt, nihil fuit suo tempore magis divinum & heroicum.

Gregorius etenim secundus, qui, excommunicato Philippico, prima jecit fundamenta Imperii Græci ad Latinos transferendi, vir græce, latinéque doctissimus, propter summam liberalitatem in reparandis publicis ædificiis, mœnibus, templis, propter castitatem, sapientiam, Sanctitatem, in primis propter summam mansuetudinem, & pacem inter Principes procurandam ita laudatur, ut eum proponant tanquam singulare harum virtutum Episcopalium exemplar, cujus certe in hoc ipso transferendi Imperii negotio mira eluxit moderatio. Nam cum Itali detestantes dominatum Imperatoris græci, Ecclesias spoliantis, suos quisque duces magistratusque ipsi creassent, Pontificemque rogassent, ut Italici generis Cæsarem designaret, is illud se facturum abnuit, quod compertum haberet Leonis tantum, & assentatorum scelus illud fuisse, non Græcorum omnium, ideoque tum sanctione sua tantummodo

modo vetuit vectigal illi pendi, Platina, Genebrardus, & Marianus Scotus.

Gregorius verò tertius, & Zacharias, qui quod Gregorius ſecundus inchoverat, perfecerunt, cùm alter fuerit Syrus, alter Græcus, uterque græci Imperii alumnus, Leo item tertius nunquam in cæptis Gregorii ſecundi perſeveraſſent, ſed Græcos potius, quam Francos Imperiali honore frui voluiſſent, niſi maximæ rationes, ipſa nimirum religionis chriſtianæ veritas, & Eccleſiæ tuendæ neceſſitas aliud ſuaſiſſet. Nam erant iſti nihilo quoad perfectam virtutum omnium complexionem Gregorio ſecundo inferiores. Hic enim tertius vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, græce, latineque doctus, mentem divinæ Scripturæ ita callebat, ut nemo prædicatione, atque interpretatione rerum abditarum eum vinceret; ita autem ſanctè vivebat, ut judicare difficile eſſet utrum promptior lingua, an opere habendus eſſet, tantæ denique humanitatis, ac beneficentiæ fuit erga pauperes captivos, ære alieno nexos, viduas, & pupillos, ut fere omnium parens, ac paſtor meritò vocaretur. Platina *in Gregorio tertio*, Genebrard. *in eodem Gregorio*, Naucler *generat.* 23.

Zacharias autem natione Græcus, *optimus Pontifex*, ut ait Platina, Genebrardus, & Nauclerus ibidem, *vir fuit mitiſſimi ingenii, miræ ſuavitatis, & gratiæ, omni virtute præditus, ad iram tardus, ad miſericordiam, & clementiam promptiſſimus, nulli malum pro malo, ſed pro malo bonum reddens, ut quos ante Pontificatum habuerit inimicos, & æmulos, eos, inito Pontificatu, præmiis, & honoribus affecerit*, ipſis hoſtibus adeo amabilis, ut Longobardorum Rex, antiquus Pontificum Romanorum hoſtis, huic tamen magnas, & præclaras urbes dono dederit.

Leo tertius, nec horum nemini quicquam conceſſit. *Ab ineunte ætate optimè educatus, vir caſtus, integer, facundus, virorum doctorum magnus amator, cui ægrotos viſere, eoſque ad patientiam adhortari, eleemoſynas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes in viam reducere, prædicando, admonendo, quibus plurimum ob doctrinam, & eloquentiam valebat, peculiare fuit. Homo certe ita mitis ingenii, ut omnes diligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad miſericordiam promptus, inſignis pietate*, ſed una *fortiſſimus rerum Eccleſiaſticarum honoriſque divini procurator, ac defenſor.* Et iſti Pontifices Græcos Imperatores propter hæreſim Imperio, ut diximus, Occidentis exuerunt. Et quis non ſtatim cogit viros doctiſſimos, & ſanctiſſimos, eoſdemque Græcos, & cùm aliis virtutibus inſignes, tum maxime ob pietatem, humanitatem, clementiam, animum à vindicandis injuriis alieniſſimum, adeo celebres, ut hoſtibus, etiam ſuis, non ſolum injurias condonaverint, ſed eos quoque beneficiis cumulaverint, ita voluiſſe non modò Regum, & Imperatorum, ſed patriæ quoque ſuæ honorem minuere, &, ut videri poterat, labefactare potentiam, niſi fides Chriſti, ac Reipublicæ chriſtianæ neceſſitas, quam omnibus privatis commodis, & affectionibus anteponere debebant, eos ad hæc facienda pertraxiſſet.

Reliqui autem Pontifices, qui eadem autoritate contra Galliæ, Angliæ, Poloniæ, Germaniæque Reges uſi ſunt, Urbanus ſecundus, Innocentius tertius, & quartus, Gregorius ſeptimus, omnes ab hiſtoricis deſcribuntur fuiſſe præſtantiſſimi, ac veræ fidei, divini honoris, Eccleſiæque tuendæ, etiam cum capitum ſuorum diſcrimine, ſtudioſiſſimi, id quod vel ex operibus eorum quivis ſtatim animadvertat. Aliàs enim cur, ut alii multi Romæ otioſi non conſederunt? Cur maximorum Regum odium, & hoſtilem inimicitiam ſuſceperunt? Cur Urbanus Gallus Gallorum Regem potius laceſſere, quam placare voluit, cùm naturali inclinatione magis Galliam amaverit, quàm Zacharias Græcus, qui tamen ereptum Græcis ſuis Imperatorum diadema Gallis attribuit? Sed zelus Dei, ac defenſio Religionis, quam iſtis præcipue commiſerat Chriſtus, eos in hanc cum Regibus, & Imperatoribus palæſtram impulit, à qua aliàs in umbra, & muſæis, & monaſteriis educati erant abhorrentes. Urbanus enim antea monachus, egregia erat doctrina & ſanctitate, cujus tota vita, reſque in Pontificatu ad reformandum Clerum, & tollendam ſimoniam magna & conſtantia, & moderatione geſtæ, declarant, eum fuiſſe eo ſupremo Magiſtratu digniſſimum. Innocentius autem quartus doctiſſimus vel Theologus, vel Juriſconſultus, quam vehementer pacem & concordiam cum Friderico expetiverit ex iis, quæ in Concilio Lugdunenſi geſſit, ac ſuperius commemorata ſunt manifeſto perſpici poteſt. Gregoriumque ſeptimum, quem pauci aulici, paraſiti, & ſchiſmatici carpunt, ita plurimi fideles hiſtorici, virique Chriſtiani Orbis judicio Sancti habiti, mirificis laudibus extollunt, ut nihil eo fuerit admirabilius, qui, ut ait Platina in Gregorio VII. *in gremio ſanctæ matris Eccleſiæ à teneris annis enutritus, tam eximie, tamque apoſtolice vitam inſtituebat, ut nec minimam ſiniſtri rumoris maculam converſationis ejus ſublimitas admitteret, ſignaque & prodigia, quæ per orationes ejus fiebant frequentius, & zelus ejus ferventiſſimus pro Deo, & eccleſiaſticis legibus, ſatis eum contra venenatas detractorum linguas communibant, cujus innocentia divinitus eſt approbata, qui inter omnes ſacerdotes, & Romanos Pontifices præcipui zeli, & autoritatis fuit, qui juſtis clamoribus, & querimoniis Catholicorum motus, & zelo Dei accenſus, Henricum Regem excommunicavit. Vir certe timens Deum, Deoque gratus, religioſus, juſtitiæ & æquitatis amator, prudens, clemens, pauperum &c. patronus, atque unicus Eccleſiæ Romanæ fortiſſimus defenſor contra hæreticorum improbitatem, & malorum Principum potentiam, res eccleſiaſticas per vim occupare conantium, & qui propter Deum in his, quæ ad juſtitiam pertinebant, nihil timuiſſet perficere.*

Hæc & ſimilia de his Pontificibus ſcribunt hiſtorici fideliſſimi, multoque plura & pro iſtis, & contra eos Reges, quos privarunt fidelium communione ac Regno ſcripſerunt Sanctiſſimi eorum temporum viri Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus *ep.* 8. *& lib. de azimo ſub initio*, & alter Lucenſis *ep. apud Abbatem Urſpurgenſem*, ipſe Urſpurgenſis *anno* 1068. Leo Oſtienſis *lib.* 3. *hiſt. Caſin.* Guitmund. *de ſacram. lib.* 1. *&* 3. Genebr. *an.* 1087. Stephanus Epiſcopus Halberſtatenſis Lambertus Schafnab. *de reb. Germ. an.* 1077. alique, permulti ejus ſeculi ſcriptores egregii, extatque ad ejus tumulum hæc inſcriptio.

Gregorius ſeptimus, olim Ildebrandus, Etruſcus,
Non is eſt, cujus famam obruat
Sepulchrale hoc marmor.
Vivet in ſinu memoriæ, in memoria temporum.
Jactatus ſemper, immotus ſemper,
A palæſtra fortior,
Cujus pectoris firmitudinem arena probavit, & pugna
A Cincio æque natalibus, ac ſceleribus inclyto
Compingitur in carcerem,
Cujus tenebras non Pontificiæ Tiaræ fulgor,
Quàm ignis ille magni pectoris diſpulit.
Fractis verò à Populo Romano clatris,
Publicæ luci, ſplendorique Majeſtatis reſtituitur,
Cincio fuga dilapſo,

Quem

Quem summo Sacerdoti, suaque ira, ceu victimam immolassent.
Incubuit tamen in ædes Civium, incenditque
Cum Henrico Cæsare,
Ne venales Sacrorum Infulas faceret auri sacra fames,
Supercilio primùm agit Gregorius,
Ostenditque, non deesse arcuatæ fronti sua tela,
Quæ ille dum negligit,
Visa in Augustam, intentamque rapinis Aquilam
Exarsisse fulmina.
Exuta namque Imperii facibus in Henrico audacia,
In Imperatore tyrannis;
Addito ad corollarium anathemate,
Exautoratisque, qui à Cæsare erant,
Gilberto, Vgone, Sigefrido
Tricipiti nempe, qui Pontificem admordebat, Cerbero.
Henricus è Cæsare jam nihil
Trux intus, foris pius
Oculis simul manantibus, simul minantibus
Exuto etiam ad pœnitudinis imitamentum pede,
Veniam poscit, & impetrat.
Sed redit mox ingenio mendax splendidus,
Dum pronus ad Pontificis pedes accidit,
Contumaciores sumit spiritus attactu terræ
Augustus hic Anthæus.
Inspersa lachryma,
Acrius exarsit flamma diri pectoris,
A nudo illo pede vehementius impetit Sacrorum Regem.
Eo furente expilata, impiata Templa,
Ab immani bellua conculcata sacra.
Hinc repetita in Henricum fulmina,
Ademptoque iterum Imperio,
Quæ remanserat, umbram Cæsaris,
Stricto iterum Petri gladio, exagitat Gregorius,
Illamque, inaugurato Rodulpho Saxone, ceu Saxo petit
Recreduit hinc Henricus.
Arma in Rodulphum movet, in Gregorium Acheronta
Gilbertum Pontificem pronunciat Clementis nomine,
Quid inclementius?
A Rodulpho armis victus, à Gregorio vincitur patientia.
Vnà cum Henrico filio, digna patre sobole,
E Germania sacram Vrbem petit sacrilegus
Dehonestato Petri Solio,
Pseudo-Pontificem in eo collocat,
Mirante Laterano, coronari monstrum, ac tantum scelus
Obsessum interim Adriana in mole Gregorium,
Robertus Guiscardus, fugato Henrico, triumphato Capitolio,
In libertatem asserit, Salernum ducit,
Ubi infractus Pontifex dat fato manus;
Romanæ libertatis custos,
Pauperum condus, & promus,
Virtutis miraculum.
Nulla huic, nisi in sepulcro quies.

Neque tamen solum urgeo Pontificem probitatem & excellentiam, sed etiam Orbis christiani consensum, Ecclesiæ Græcæ, Latinæque judicium, Christianorum in illis Regnis, ubi Reges excommunicati erant fidem, eamque & Scripturis divinis, & omnium ætatum, tum apud Christianos, tum apud Judæos praxi perspicue testatam adeo, ut hæc veritas fuerit & olim inter Christianos maxime certa, atque indubitata, & jam post eandem tribus dæumenicis Conciliis, Claromontano, Lugdunensi, & Lateranensi firmatam, multoque magis sine omni quæstione à christianis recipienda, ut verè christianus haberi non possit, si quis Ecclesiæ sententiam agnoscens, de ea in posterum disputare, aut litigare voluerit. Sic autem est in Concilio Lateranensi *cap.* 3. decretum: *Si Dominus temporalis requisitus, & monitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum, & Comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam, exterminatis hæreticis, sine ulla contradictione possideant.* Sic Concilium illud ex omnibus, quæ ab annis mille in orbe christiano coacta sunt, amplissimum, in quod, præter Innocentium tertium Pontificem Laudatissimum, præter Legatos Imperatoris Romani & Græci, Regumque Jerusalem, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Cypri, & aliarum Rerumpublicarum, Archiepiscopi Græci & Latini septuaginta, Episcopi quadringenti ac duodecim, Prælati alii octingenti, præter doctissimos viros plurimos ex omnibus Christianis Regnis convenerunt.

Atque hoc etiam decretum Episcopos omnes excitare debet, ut recordentur ad quem locum in Ecclesia & Republica christiana divina providentia vocati sunt, se speculatores esse domus Israel, & pastores populorum, quorum negligentia si christiani in hæreses abducantur, eorum sanguinem de Episcoporum manibus Deus jam olim prænunciavit se repetiturum, Ezech. 3. v. 18. Meminerint, non esse tempus adulandi, & gratificandi, sed arguendi, & increpandi opportune, importune, non consuendi pulvillos, & supponendi cubitis hæreticorum, sed virga disciplinæ eos castigandi, sed lancinandi eorum ulcera, eaque sale & aceto perfricandi. Reminiscantur ex ea lentitudine quæ barbaries plusquam Turcica grassata sit in Anglia, quæ vastitas, & depopulatio facta sit in Belgio, & quam propterea mercedem hæretici, si quando rerum potiantur, illis, nisi penitus apostatæ velint evadere, sint reposituri, utriusque regionis lamentabili exemplo considerent. Sumant sibi spiritus, loco, quem & divinitus, ac humanitus ordinatione Christi & Reipublicæ tenent respondentes. Deus enim tales se pastores excisurum minatur, nisi Ecclesiæ, in qua eos posuit Episcopos tuendæ, & à lupis inhiantibus liberandæ, diligentem, fortemque navent operam. Caveant, & horreant, quod est in Concilio Lateranensi sub Martino primo *pag.* 788. sapientissime dictum, *negligere cùm possis deturbare perversos, nihil est aliud, quàm fove-*

fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

At quid Episcopis faciendum est? Ut cum Principibus, quos habent catholicos contra Pseudo-Reges, ac Principes, quos habituri sunt hæreticos, cum proceribus, ac Civitatibus Christianis & Catholicis contra illos suas operas jungant, sua consilia conferant, & suis armis spiritualibus eorum arma temporalia corroborent. Quod eò facient alacrius, & animosius, si primò autoritatem, sibi à Deo commissam seriò reputent, si cum Coepiscopo suo Gregorio Nazianzeno perpendant omnes christianos Principes, ac Reges quocunque se titulo commendent, sui esse gregis oves, quos Episcoporum imperio, & throno lex Christi subiicit. Imperium enim Episcopi quoque gerunt, idque præstantius, ac perfectius. Hoc cùm animis infixum, atque insculptum habuerint, se pari cum D. Nazianzeno, cum D. Ambrosio, cum aliis Hispaniæ, Germaniæ, Poloniæ, veteribusque Galliæ Episcopis, à Christo esse instructos, tum suorum majorum fortes animos ad memoriam revocent. Ambrosius & Nazianzenus in causa religionis non reveriti sunt potentissimos Orbis terrarum Monarchas. Hispaniæ Episcopi consonam promulgarunt jam olim, Deoque placituram sententiam, nequis regiam sedem conscendat, nisi prius de religione Catholica in Regno suo sarta tecta tuenda jusjurandum sanctissimum emittat. *Cujus promissi, si Rex ipse temerator extiterit, sit anathema marenatha in conspectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni. Similiter & christiani omnes, qui cum eo consenserint.* Cur hanc consonam, Deoque sine quæstione placituram sententiam Episcopi omnes contra Reges hæreticos, & omnes, qui cum eo consenserint, non promulgabunt? Cur non denunciabunt gregi suo Regem hæreticum esse anathema marenatha in conspectu æterni Dei, hoc est, creaturam cœlo, terræque invisam, quem propter hæresim omnes christiani fugere, atque abominari tenentur? Cur quod pauci Episcopi Hispani fecerunt, id multo plures Episcopi, & Archiepiscopi totius Orbis christiani facere reformidant?

Henricus quartus, etsi legitime fuisset electus, & à Romano Pontifice Paschali coronatus, tamen quòd postea evaderet simoniacus *nefandissimus, investituras Episcoporum, & alia beneficia ecclesiastica pro pecunia conferens, pro arbitrio denique Episcopos constituens, ac deponens*, Chronicon Citizense Pauli Langii an. 1057. Episcopi Germani hoc modo disputabant, & suos docuerunt disputare apud Stephanum Episcopum Halberstat. *in append. ad chron. Mariani Scoti: Omnis, qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Henricus autem, quem Regem dicunt, Episcopatus, & Abbatias vendit, ut Constantiensem, Bambergensem, Maguntinensem, & plures alias pro pecunia, Ratisbonensem, Augustensem, Starburgensem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio, &c. quorum omnium testis est cœlum, testis est terra, nec nisi impudentissime negari possunt.* Ex istis quid efficitur? *Omnes nimirum, etiam à furno redeuntes scioli concludent: Ergo Dominus Henricus hæreticus est, & pro istis nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus, nec Regnum, nec potestatem aliquam super nos, quia catholici sumus, potest obtinere.* Idem Episcop. Halberstat. *loc. cit.*

Hoc uno argumento suæ fidei commissos Christianos Episcopi Germaniæ instruebant, ut Imperatori hæretico excommunicato parendum non esse scirent. Cui & alterum hoc adjecerunt ex sacris litteris petitum apud eundem autorem. *Absit, ut dicamus Henricum inter fratres, aut Christianos reputari, qui toties Ecclesiam corripientem non audiens, sicut Ethnicus, & publicanus habetur, cujus odium pro magno sacrificio Dei offerimus, dicentes cum Psalmista: Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.*

Præfuit Polonis ante annos quadringentos Miecislaus, quem historici Monarcham Poloniæ vocant. Is, cùm copiosam sobolem haberet, filiasque suas Bohemiæ, Saxoniæ, Pomeraniæ, aliisque vicinis Principibus magnis in matrimonium dedisset ideoque contra suos se firmis præsidiis munitum putaret, ita superbe dominari cœpit, ut subditorum, sive Procerum, sive Præsulum, sed istorum maxime, bona licentiose, & admodum tyrannice prædaretur. Quare ab *Archiepiscopo Gnesnensi, & Gedeone Episcopo Cracoviensi Monarchatu dejectus est, in Casimirum Ducem Sandomiriensem ejus fratrem natu minorem translato Principatu*, Cromer *hist. polon. lib.* 3. & Stanisl. Oricho. *in chimara. fol.* 55. *&* 56. Licet enim Rex quinque haberet filios, præter filias plures, illis tamen rejectis Poloni ad fratrem regios honores detulerunt, & una *Archiepiscopus Gnesnensis cum Episcopis Cracoviensi, & Uladislaviensi, cæterisque omnibus, pontificalibus indutus* decretum hoc communi sententia factum *adstante Casimiro Monarcha, & Baronum multitudine pronunciavit: Qui bona Pontificum, aut Ecclesiasticarum personarum rapuerit, occupaverit, distraxerit, etiamsi persona sit illustris, & Regali, Ducali, aut quacunque alia præfulgeat dignitate, anathema sit*, Munster. *in cosmogr. lib.* 4.

Quod si aliis exemplis delectantur, ut S. Ivonem, Episcopum Carnotensem omittam, pulchre tamen ostendentem, quemadmodum erga Regem excommunicatum se gerere debeant, quod illustrius signum, tanquam alteram Cynosuram, qua in turbulentis his fluctibus dirigantur, & quò referant oculos, poterunt exoptare quàm magnum illum ac divinum Remigium, Archiepiscopum Rhemensem, totius Galliæ Primatem, ad quem in omnibus, istiusmodi difficultatibus Ecclesiæ Gallicanæ ordo eos jubet respicere? Historia Eccles. Rhemens. *lib. primo capit.* 23. Ille autem ut vivens nihil ab hac communi Episcoporum christianorum de Regibus excommunicandis fide dissensit, ita moriens hanc suam quasi ultimam voluntatem & Regibus, & Episcopis Galliæ commendavit. *Si*, inquit, *Dominus meus Iesus Christus vocem orationis meæ, quam quotidie pro charissimo filio meo Rege, in conspectu divinæ majestatis specialiter fundo, audire dignatus fuerit, ut, sicut à me accepit, ita in dispositione, & ordinatione, Sanctæ Dei Ecclesiæ perseveret, benedictiones, quas Spiritus sanctus per manum meam peccatricem super caput ejus infudit, plurimæ super caput illius per eundem Spiritum sanctum superaddantur, & ex ipso Reges, & Imperatores procedant, qui & in præsenti, & in futuro juxta voluntatem Domini ad augmentum sanctæ suæ Ecclesiæ virtute ejusdem judicio, & justitia confirmati Regnum obtinere, atque augere valeant, &c.*

Hoc

Hoc Regibus Galliæ, filiis suis charissimis, magnus ille Gallorum Apostolus precatur. Nec dubium est, quin has benedictiones per manus Episcoporum Spiritus Sanctus illis infundat, qui sicut à B. Remigio acceperunt, ita in dispositione & ordinatione Sanctæ Dei Ecclesiæ perseverant, & qui juxta voluntatem Domini ad augmentum Sanctæ Ecclesiæ se à Deo christianis hominibus præpositos esse norunt. At cum benedictionem S. Remigii Reges hæretici percipere non possint, quid aliud superest, nisi ut maledictio, & anathema ejusdem S. Remigii in eos jaciatur, uti Sanctus ipse his verbis præcipit loco citato? *Si Regium genus, quod ad honorem S. Ecclesiæ, & defensionem pauperum unà cum fratribus meis, & coepiscopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neustriæ, in regiæ Majestatis culmen perpetuo regnaturum statuens elegi, baptizavi, à fonte sacro suscepi, donoque septiformis Spiritus consignavi, & per ejusdem sacri chrismatis unctionem ordinavi in Regem. Si, inquam, aliquando genus illud regium per benedictionem meam totus Domino consecratum mala pro bonis reddens, Ecclesiarum Dei perversor, destructor, depopulator, gravis, aut contrarius existere voluerit, convocatis Rhemorum Episcopis, primum moneatur, & deinde Ecclesia Rhemensis adjuncta sibi sorore Ecclesia Trevirensi iterum eum conveniat. Tertio verò Archiepiscopis Galliarum tantummodo tribus, aut quatuor convocatis, Princeps ille, quicunque fuerit admoneatur. Quod si deinceps incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit, & se per omnia Deo subdens, benedictionibus Ecclesiæ participare noluerit, elogium segregationis à Christi corpore ei ab omnibus porrigatur, totumque ei, quod in persona Judæ traditoris Domini nostri Jesu Christi decantare solet Ecclesia: Fiantque dies ejus pauci, & principatum ejus accipiat alter.* Hoc vobis, ô Episcopi omnes præcipit S. Remigius, & ita præcipit, ut si ea facere neglexeritis, ea Sanctus ipse vobis imprecatur, quæ Reges hæretici sua sacrilega contumacia sunt promeriti. Doceantur, in vestra potestate esse eos à corpore Christi Ecclesia christiana segregare, ut deinceps Reges christianorum magis effici non possint, quàm Judas traditor. Docentur cum S. Rhemigio precari Deum, ut fiant dies eorum pauci, & decernite cum sequentes, æquissimum jus esse, ut principatum eorum accipiant alteri.

Orbis enim Christiani fides catholica est, posse à Pontificibus, qui sunt generales Ecclesiæ Pastores, omnes ejusdem Ecclesiæ christianos, tanquam oves christiani gregis, sive Reges vocentur, sive Imperatores, modò tamen christiani, à suis Pastoribus corrigi, & quando opus est excommunicari, suoque in christianos dominatu privari. Hoc Evangelium Christi docet. Hoc fides christiana semper tenuit. Hoc praxis Christiani Orbis in Oriente, in Occidente, in Græcia, in Gallia, in Italia, in Germania, in Polonia, in Anglia, in Hispania, in quocunque christiano Regno confirmavit. Hoc Concilia generalia suis canonibus fecerunt ratum. Hoc christiani subditi suis moribus docuerunt se unà cum christianæ disciplinæ lacte à matribus ita suxisse, ut pauci admodum, & quod scio, nullus aliquando Rex propter hæresim à Sede Apostolica regio jure privatus sit, quin subditi statim ejus obedientiam deseruerint, nisi tyrannico metu, tanquam armata manu comprimebantur, ne possent exequi quod maxime cupiebant. Atque huic veritati omnis ratio, omnes leges humanæ, divinæque, & communis naturæ jura suffragantur.

Siquidem longe arctiori nexu jus humanum, sive naturale sive etiam divinum respiciamus, mariti uxoribus, vel uxores maritis, liberi parentibus, & mancipia dominis obligantur, quàm subditi certo alicui Regi. Hæc enim mera civilis stipulatio est, eaque multis conditionibus temperata. Hæresis autem & uxorem ab obsequio maritali facit immunem, & parentum irritam facit in filiis emancipandis actionem; *quia dignum est propter tanti atrocitatem delicti, ut filii esse in parentem potestate desierint, & servi quod absolvantur à debito fidelitatis, dominii, totiusque obsequii, si lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur adstricti, capit. absolutos de hæret. capit. quicunque eod. tit. in 6. ac leg. Manichæos C. de hær.* Et quid hos à naturali obligatione, & obedientia dico solutos, cùm Scriptura divina tam expresse & maritos in uxorum, & parentes in filiorum, & servos in dominorum cædem armat, hocque ut Sacrificium Deo gratissimum prædicat, si illi à vera Dei religione ad hæresim, & idololatriam desciscant? Exod. *cap. 32. v. 27.*

Atque hoc totum, posse nimirum Principem hæreticum & ab Ecclesiæ totius Pastore generali, & à suæ quoque Provinciæ Episcopis, principatu exui, evidens ratio ex ipsius naturæ visceribus deducta abunde docet. Quis enim est adeo brutus, ut manum cancro correptam non potius velit amputare, quàm permittere manum magis magisque ad reliqui corporis perniciem computrescere? Qualis ergo est illa Respublica, quæ justa caret autoritate, vel etiam voluntate pestilentissimum membrum à reliqua populi totius societate segregandi? Quod autem ab hæretico Principe virus in universum Reipublicæ corpus permaneat, ecquis christianus ita stupidus est, qui non sentiat, ita improbus, ut dissimulet? Si christiana aliqua Respublica Turcam sibi Regem velit assumere, quis dubitet Pastorem supremum, cui à Deo Ecclesiæ procuratio commissa est, eam electionem Christianis sub anathematis censura posse interdicere? At hæreticus christianæ fidei hostis est Turca longe capitalior. Nam & in Turcia sub crudelissimis Turcarum Tyrannis securius degunt catholici, & hodie viget illic magis, semperque magis viguit catholica fides, quàm in Scotia, in Anglia, in Hollandia. Et sub hæretico Rege quemadmodum regnum gubernabitur? Catholicè, an hæreticè, aut vero centaurice, ut ita dicam, hoc est partim humanè, partim belluinè, ita nimirum, ut aliæ provinciæ sint catholicæ, aliæ hæreticæ? At primum quemadmodum vel fingi potest, ut hæreticus regat catholicè, improbitas præsit honeste, ministri Satanæ se gerant Angelice, infidelitas hæretica catholicam fidem funditus evertens, patiatur, illam cum impedire potest, viventem & vigentem? Si hæreticè, quales illi catholici dicendi sunt, qui scientes volentes, ferre possunt suam religionem eripi sibi, & hæreticos catholicæ religioni pro sua libidine imperare? Imo si hoc tolerare jam antea cogitant, nequaquam certe catholici, sed vel hæretici, vel potius athei, ac infideles sunt. Sin verò, quod probabile est, partes aliæ catholicæ, aliæ hæreticæ sint futuræ, quàm citò corruet, ac minutè dilacerabitur Regnum? Omne siquidem regnum in se divisum

ſum vaſtatum iri Salvator prædicit Matth. *capit.* 12. *v.* 25. Et qui crimini dabit Catholicis, ſi Hiſpanos, ſi Allobroges, ſi Burgundos, ſi Italos, ſi vel ab extremis Scythiæ, Aſiæque finibus Moſcovitam, aut Indum ad ſuum auxilium accerſant? Quando magis honeſtum eſt & laudabile, quemcunque vel remotiſſimum Africæ, Americæve incolam Canibalem, modò catholicum, Chriſtianis Regem dare, quàm hæreticum quemcunque.

Et verò ſine controverſia legibus chriſtianis majus Americano catholico jus in regnum convenit, quàm hæretico qualicunque, etiamſi proximo ſanguinis gradu regiam familiam attingat. Multò enim, & infinitè multò majus eſt impedimentum in hæreſi, quàm in peregrinitate, & peregrinus catholicus lege ſceceſſionis regiæ conjunctior eſt catholicis Regibus, quàm hæreticus, etiamſi fortaſſe recta ſerie naturalis generationis ad eos ſuæ ſtirpis originem referret. Unde juſtiſſima, & chriſtianiſſima contra Navarræum, hæreticum Calviniſtam fuit Eccleſiæ cenſura, ac ſententia, qua ille declaratus fuit à Sixto V. Summo Pontifice *ipſo jure privatus, & incapax, ac inhabilis ad ſuccedendum in quibuſcunque ducatibus, principatibus, dominiis, & regnis, ac ſpecialiter in regno Franciæ, in quo tot atrocia & nefaria crimina patravit.*

Reſtat modò, ut eam, quam promiſimus B. Pii V. ſententiam in Anglicanam Jezabelem, exhibeamus. Ea eſt hujuſmodi. *Pius Epiſcopus, Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Regnans in excelſis, cui data eſt omnis in Cœlo & in Terra poteſtas unam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam extra quam nulla eſt ſalus, uni ſoli in Terris videlicet Apoſtolorum Principi Petro, Petrique ſucceſſori Romano Pontifici in poteſtatis plenitudine tradidit gubernandam. Hunc unum ſuper omnes Gentes, & omnia Regna Principem conſtituit, qui evellat, deſtruat, diſſipet, diſperdat, plantet, & ædificet, ut fidelem populum mutuæ charitatis nexu conſtrictum in unitate ſpiritus contineat, ſalvumque & incolumem ſuo exhibeat Salvatori.*

Quo quidem in munere obeundo nos ad prædictæ Eccleſiæ gubernacula Dei benignitate vocati, nullum laborem intermittimus omni opera contendentes, ut ipſa unitas, & catholica Religio, quam illius autor ad probandam ſuorum fidem, & correctionem noſtram tantis procellis conflictari permiſit, integra conſervetur; ſed impiorum numerus tantum potentia invaluit, ut nullus jam in Urbe locus ſit relictus, quem illi peſſimis doctrinis corrumpere non tentarint, admittente inter cæteros flagitiorum ſerva Eliſabetha prætenſa Angliæ Regina, ad quam veluti ad aſylum omnium infeſtiſſimi profugium invenerint. Hæc eadem Regno occupato ſupremi Eccleſiæ locum Capitis in omni Anglia, ejuſque præcipuam autoritatem, atque juriſdictionem monſtruoſe ſibi uſurpans, Regnum ipſum jam tum ad fidem catholicam, & bonam frugem reductum, rurſus in miſerum exitium revocavit.

Uſu namque veræ Religionis, quam ab illius deſertore Henrico VIII. olim everſam claræ memoriæ Maria Regina legitima hujus Sedis præſidio reparaverat, potenti manu inhibito, ſequutiſque, & amplexis hæreticorum erroribus, Regium Conſilium ex Anglica nobilitate confectum diremit, illudque obſcuris hominibus hæreticis complevit, catholicæ fidei cultores oppreſſit, impios concionatores, atque impietatum adminiſtros repoſuit, Miſſæ ſacrificium, preces, jejunia, ciborum delectum, cœlibatum, ritusque catholicos abolevit, libros, manifeſtam hæreſim continentes, toto Regno proponi, impia myſteria, & inſtituta ad Calvini præſcriptum, à ſe ſuſcepta, & obſervata etiam à ſubditis ſervari mandavit, Epiſcopos, Eccleſiarum Rectores, & alios ſacerdotes catholicos ſuis Eccleſiis, & beneficiis eiicere, ac de illis, & aliis rebus eccleſiaſticis in hæreticos homines diſponere, deque Eccleſiæ cauſis decernere auſa, Prælatis, Clero, & populo, ne Romanam Eccleſiam agnoſcerent, neve ejus præceptis, ſanctionibuſque Canonicis obtemperarent, interdixit, pleroſque in nefarias leges ſuas venire, & Romani Pontificis autoritatem, atque obedientiam abjurare, ſeque ſolam in temporalibus & ſpiritualibus Dominam agnoſcere jurejurando coegit, pœnas, & ſupplicia in eos, qui dicto non eſſent audientes impoſuit, eaſdemque ab iis, qui in unitatem fidei & prædicta obedientia perſeverarunt, exegit. Catholicos Antiſtites & Eccleſiarum Rectores in vincula conjecit, ubi multi diuturno languore, & triſtitia confecti extremum ante diem miſere finiverunt. Quæ omnia cùm apud omnes nationes perſpicua, & notoria ſunt, & graviſſimo quamplurimorum teſtimonio ita comprobata, ut nullus omnino locus excuſationis, defenſionis, aut tergiverſationis relinquatur.

Nos multiplicantibus aliis, atque aliis ſuper aliam impietatibus, & facinoribus, & præterea fidelium perſecutione, Religioniſque afflictione, impulſu, & opera dictæ Eliſabethæ quotidie magis ingraveſcente, quoniam illius animum ita obfirmatum, atque induratum intelligimus, ut non modò pias Catholicorum Principum de ſanitate, & converſione preces, monitioneſque contempſerit, ſed ne hujus quidem Sedis ad ipſam hac de cauſa Nuncios in Angliam trajicere permiſerit, ad arma juſtitiæ contra eam de neceſſitate converſi dolorem lenire non poſſumus, quod adducamur in eam animadvertere, cujus majores de Republica chriſtiana tantopere meruere.

Illius itaque autoritate ſuffulti, qui nos in hoc ſupremo Juſtitiæ throno, licet tanto oneri impares, voluit collocare, de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine declaramus prædictam Eliſabetham hæreticam, & hæreticorum fautricem, eique adhærentes in prædicti anathematis ſententiam incurriſſe, eſſeque à Chriſti corporis unitate præciſos. Quin etiam ipſam prætenſo Regni prædicti jure, nec non omni & quocunque dominio, dignitate, privilegioque privatam. Ac item Proceres, ſubditos, & populos dicti Regni, ac cæteros, qui illi quomodocunque juraverunt, à juramento hujuſmodi, ac omni prorſus dominii, fidelitatis, & obſequii debito perpetuò abſolutos, prout nos illos præſentium autoritate abſolvimus, & privamus eandem Eliſabetham prætenſo jure Regni, aliiſque omnibus ſupradictis, præcipimus, & interdicimus univerſis & ſingulis Proceribus, ſubditis, populis, & aliis prædictis, ne illi, ejuſve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire. Qui ſecus egerint, eos ſimili anathematis ſententia innodamus.

Quia verò difficile nimis eſſet præſentes quocunque illis opus erit proferre, volumus, ut earum exempla Notarii publici manu, & Prælati eccleſiaſtici, ejuſve Curiæ ſigillo obſignata, eandem illam prorſus fidem in judicio, & extra illud ubique gentium faciant, quam ipſæ præſentes facerent, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1570. 5. Kal. Maii Pontificatus noſtri anno quinto.

Divinitus contigit, ut exemplum quoddam hujus declaratoriæ ſententiæ in Angliam ad Joannem Peltonum deferretur, virum & generis nobilitate ſatis clarum, & animi fortitudine multò clariorem. Is enim catholicæ fidei ſtudio, zeloque adductus, cùm pene deſperatam patriæ ſuæ valetudinem, nonniſi acerbiſ-

ſim

bissima aliqua medicina restitui posse animadverteret, noluit committere, ut hæc sententia Summi Pastoris frustra iret. Itaque eo ipso anno in ipso Corporis Christi festo, eam in civitate Londinensi ad fores Episcopii juxta Summum Templum publice affixit. Manserunt litteræ in loco publico sub clara luce pene ad usque horam octavam sequentis diei, & à plurimus visæ, à multis lectæ, à nonnullis etiam transcriptæ fuerunt. Et alius quidem, qui Feltono eas litteras affigenti astabar, cùm ex Insula profugeret, admonuit Feltonum, ut sibi quoque per fugam consuleret. At Feltonus recusavit id facere, contestatus, se in omnem eventum per Dei gratiam paratum fore. Cum vero de hac re diligentissime quæreretur, Joannes Feltonus tandem comprehensus, dignum se Jesu Christi, & Primatus ab eo constituti testem exhibuit. Interrogatus enim, quid sibi videretur de his litteris, paululum cunctatus tandem respondit: Si vere Pii V. Pontificis Maximi litteræ essent, merito sibi eas venerandas videri, se enim agnoscere illum esse Iesu Christ Vicarium in terris. Qua confessione facta, primùm in vincula dejectus, ac deinde in judicium duodecim virale productus est, ubi de litterarum ejusmodi affixione palam interrogatus: Ego, inquit, libero vos omni ulteriori sollicitudine & labore, meque fateor hisce litteris affigendis operam dedisse. Mox ubi acclamatum esset. Feltonum esse insignem proditorem, omnium Judicum sententiis condemnatur. Die igitur octava Augusti ad supplicium trahendus, in ipso carceris vestibulo vestem holosericam, qua induebatur exuens, ad populum adstantem dixit, se propter fidem catholicam mori, eo quod Summi Pontificis Primatum confiteretur, negaret verò, prætensam Reginam Summum Ecclesiæ caput esse. Moxque in cratem conjectus extulit oculos in cœlum, & psalmos pœnitentiales intentissimo studio recitavit.

Ubi ad locum supplicii ventum est, è crate levatur, cumque pavorem mortis aliquem sibi obrepere sentiret, seipsum alloquutus: Quid hoc est, inquit, Feltone? An mortem times? Moxque scalam jussus conscendere, illam januam in conspectu habuit, in qua sententiam Pii Quinti affixerat, & manu ad illam extenta: Verè ibi, inquit, litteræ Pontificis Maximi contra prætensam Reginam propositæ fuerunt, & nunc pro fide catholica mori paratus sum. Interpellarunt eum qui aderant, & admonuerunt, ut veniam à Regina peteret, quibus ille ait: Non læsi eam, sed si quem læsi, ab illo, inquit, atque adeo ab omni mundo veniam peto. Ita cum oculos ad cœlum levaret, ac in Dei manus animam fidelem commendaret, torque in collum injecto, de scala dejectus est, ubi cùm aliquantulum pependisset, funis præscindi jubetur, ut vivus adhuc reliqua tormenta subiret. Cui verò id officii commissum erat, nonnihil moratus dicitur, ut pœnæ hominis parceret. Verum, urgente Magistratu, vivus in terram demittitur. Ibi amputantur virilia & in ignem propositum coniiciuntur. Tum autem venter aperitur, viscera eruuntur, ipsum cor effoditur, ac neque adhuc finis. Nam & caput præscinditur, & membra in quatuor partes dissecantur. Quo spectaculo, ac præsertim tanta nobilis viri constantia sic animi hominum commoti sunt, ut nulla res æque aut fidem catholicam promovere, aut prætensæ Reginæ causam lædere potuerit. Sanderus *l.* 7. *de Monarch. Eccles.* 6.

Et quidem, si Dominus temporalis monitus, & requisitus ab Ecclesia, terram suam ab hæretica neglexerit purgare fœditate, per Metropolitanos, & cæteros Comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo coërceri debet, & si satisfacere intra annum contempserit, significari debet Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab ejus fidelitate denunciet esse absolutos per textum *in cap. excommunicamus de hæret. in 6. cap. fin. de eod. tit. cap. per venerabilem de elect.* multò magis quando Princeps ipse manifeste lapsus est in hæresim. Nam nulla reconciliatione facta ejus cum Ecclesia, alioquin contra, censentur fidelitates ei & dominia adempta, non minus quàm si per sententiam vasalli fuissent ab ejus fidelitate absoluti, *arg. cap. de illa de divort.* & sic resolvit Ostien. *in d. cap. fin.* ac ibi Panorm. *de hæret.* nisi absolutio à fidelitate fuisset lata ad tempus, & sub conditione, puta quandiù Principes hæreticos sustinerent, vel quandiù in errore essent, tandiù absolvi à fidelitate eorum subditos, *ut in cap. penul. & fin. 5. quæst. 6. Sic in* §. 1. *tit. hic finitur lex lib. 2. feud. tit.* 28. Obertus & Girardus dicunt, quod vasallus dominum excommunicatum, vel bannitum à Rege, non tenetur adjuvare, vel ei servire, & interim sit solutus ab ejus juramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel Rege fuerit restitutus.

Ejusque terra exponitur catholicis occupanda ex prædictis juribus, & reperitur in Constit. Friderici Imperatoris *de statut & consuet.* §. *si verò dominus temporalis in usib. feud.* transcripta *in auth. si vero dominus C. de hæret.* facitque novella Justin. 110. *de privil. dot. hæreticis mulier. non præst.* & quod Leo & Justinus statuerunt, ne hæretici cum ulla participarent militia, *l. probatorias* 9. *C. de divers. offic.* Tollitur Principatus & datur occupanti catholico Principi, quando christianus Princeps hæreticus factus est, nec admonitus resipiscere vult, vel sub se patitur hæreticos vivere subditos, factus ita erroris particeps. Quare ante moneri debere statuit. *d. cap. excommunicamus* §. *moneantur de hæret. in* 6. Dehinc excommunicari, nec excommunicatio etiam valeret, nisi præcedente monitione, *cap. sacro approbante Concilio de sent. excom.* Rursus post excommunicationem jus exigit Principum contumaciam non satisfaciendi per annum, antequam terra illorum occupantibus exponatur. Deinde occupationem non quibuscunque permittit, sed eis tantum, qui occupatam ab hæresibus expurgent.

Refert Guicciardin. *lib.* 11. *histor.* Julium secundum, Summum Pontificem, edictum in Ludovicum XII. Regem Galliæ pronunciasse, quo eum, & quotquot illi studerent, omnibus & schismaticorum, & hæreticorum, pœnis subiiciebat, facta cuique potestate fortunas, regna, resque illorum invadendi, ex quo sequuta fuerit Regni Navarræ occupatio. Vide Joannem Tillium *in chron. Galliar.* & Paulum Jovium *lib.* 4. B. Pius V. quoque regnum Angliæ proscripsit, prædæque exposuit ob hæresim anno Domini 1569. cujus sententiam postea anno sequenti Feltonius Londini ad fores Episcopii affixit, ut superius dictum est. Et hæc dicta sint de Potestate Summi Pontificis in Principes hæreticos.

Cæterum, cogor sæpius repetere, quod alibi dixi. Quod scilicet valde metuenda sit hæc regnorum censura, & in qua gravissimæ, &, ut quod sentio dicam, immedicabiles præcedere debeant hæreses, vel aliæ causæ, quæ non solum Principes, sed etiam populum inficiant, alioquin si ex sola causa, vel delicto, ut contumacia Principis, tanta maledictione prædæ cuiusque populus exponatur, medicina, tantum abest, ut proficiat, quin contra aditum infinitis & irreparabilibus malis dabit, cùm mutatio Rerum publicarum, & Principatuum soleat turbare ita statum publicum ac privatum, ut antequam con-

conſiſtere poſſit, & quieſcere, ac in tranquillum pervenire ſtatum, boni cum malis pereant, & mali deteriores reddantur, & ita in furorem, furor in deſperationem, contumacia in hæreſim, & ſchiſma, ſchiſma in atheiſmum tranſeat. Omitto exempla plura, ſufficiet ipſa Anglia, maxime antea catholica, quæ ob crimen adulterii Regis Henrici VIII. primum ob repudiatam legitimam uxorem, non conceſſa ſecunda, lapſa ob Regem contumacem in ſchiſma contra Summum Pontificem; deinde ob excommunicationem, & interdictum in hæreſim, & poſt expoſitionem ejus in prædam, in tantam ſævitiam, ut crudelior perſecutio chriſtianorum fere nunquam extiterit. Extant hac de re hiſtoriæ & Pontificum excuſæ cenſuræ, quas, ut cognitas, pertranſeo, ut ea, quæ in aliis expoſitionibus Regnorum acciderint. Sunt etiam Summi Pontifices in hac re vigilantiſſimi, qui & prævidere debent Reges impiiſſimos etiam habere gladium, & ſocios impietatis, quibus hoſtiliter aggreſſi ab extreneis, quibus terra illorum exponitur, & cogunt bonos in defenſionem patriæ armari, unde tot cædes bonorum cum malis, tot viduarum, orphanorum, & incendiorum, oppreſſionum, cadaverum reliquiæ luctuoſiſſimæ. Mihi repetenda eſt oraculi D. Pauli, jam alibi explicata recordatio, quæ in ſanis conſiliis renovata non modò delectat, ſed juvat: *Omnia mihi licent*, ait Apoſtolus ad Corinth. 1. v. 22. & 23. *Sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.* Hinc D. Bernardus *lib. 3. de conſid. ad Eugen.* ait: *Spiritualis homo omne opus ſuum trina conſideratione præveniet. Primo, an liceat, deinde an deceat, poſtremò an expediat. Nam, etſi conſtat in chriſtiana utique philoſophia non decere, niſi quæ licent non expedire, niſi quæ decent, & licent, non continuò tamen omne, quod licet decere, aut expedire conſequens erit.*

CONSULTATIO CLXXXI.

De Pœna Ieiunii & abſtinentiæ à cibis.

INter alias pœnas divinas connumeratur jejunium, & abſtinentia ciborum. Scio jejuniorum vires plures eſſe, de quibus alibi, verum & illa eſt pro peccatis eluendis, ſicut ex D. Ambroſio *ſerm. de Helia & jejunio cap.* 3. conjicimus. *Quid eſt*, inquint, *jejunium, niſi ſubſtantia, & imago cœleſtis, refectio animæ, cibus mentis. Ieiunium vita eſt Angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, , fundamentum caſtitatis.* Omittimus reliquas vires ejus, tantum illud, quod inſtitutum eſt, perſequamur, in pœnam Ieiunia indicta, ut ſolvatur delictum, & reconciliatio fieret cum Deo, qui inimicus erat ob peccatum. Nam in aliis copioſe demonſtrandis laborarunt & antiqui & recentiores Patres, ut D. Baſilius *de jejunio*, D. Abroſius *loc. cit. & ſer. 40. de jejun. Ninivit.* D. Chryſoſtomus *de jejun. & tentat. Chriſti*, D. Bernardus *ſerm. 4. in initio jejunii*, & alii Jeiunium quidem magnum, & optimum eſt abſtinere à peccatis, & illecebris voluptatum, *can. jejunium de conſecrat. d.* 5. & ſine quo corporis jejunium parum prodeſt, *can. nihil prodeſt ead. d. 5. can. autoritatem* 15. *q.* 6.

Verum & hoc, quod à cibis eſt, corpus affligit & divexat, ut melius ſpirituali jejunio obſequatur D. Chryſoſt. *to. 1. hom. 8. in Geneſ.* & jam immiſſas elevat antidoto ſordes. Sicut initio abſtinentia, & jejunium ſigni vitæ inditum, ne incideret homo in peccatum, *can. ſexto die d.* 35. Ergo ad pœnam quoque pertinere jejunium docemur ex S. Scriptura, & Patribus. Etenim per Iohelem Deus ſic loquitur *cap.* 2. *Convertimini ad me in jejunio, fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra* Audita Prophetæ comminatione, jejunavit Achab Rex Samariæ, & dormivit in ſacco 1. Reg. 23. & Iudith 3. dicebat: *Si jejuniis & orationibus permanſeritis coram Domino, exaudiet preces veſtras.* In pœnam eſſe & docet David pſal. 34. *Humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in ſinu convertetur.* Et Moſes in Numerorum libro cap. 30. *Si mulier juramento, & voto ſe conſtrinxerit, ut per jejunium, & cœterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam in arbitrio viri erit, ſi faciat*, &c. ſolentque oratione & jejunio dæmones, qui corpora obſident & mentes, edomari Marc. 9. *ſicut in viſceribus puerorum*, inquit D. Baſilius, ſermon. de jejun. *vermes acutis medicinis expelluntur, ſic peccatum in animo radicatum, jejunium interficit.* Idipſum tradit Ambroſius *ibid.* & Athanaſius *lib. de virginit.* cùm per id jejunium Dei gratia ad miſerendum flectatur, jejunium delinquentia vulnera curat, curatos ſanctificat, *can. ſint tibi jejunia de conſecr. d.* 5. ſatisfacit pro commiſſis *can. gitur d.* 76. non tantum viventium, ſed & eorum, qui jam hinc emigrarunt *can. animæ defunctorum* 13. *quæſt.* 2.

Neque ſoli populi, qui Dei veri cognitionem habuerunt, jejunia ad expianda delicta valere, & ad purgandas animas exiſtimarunt, ſed & inter ethnicos ii, qui ſeriò philoſophati ſunt. Atque Clemens Alexandrinus *orat. adhort. ad Gent.* myſteriorum Eleuſinorum ſignum fuiſſe hæc verba tradit: *Jeiunavi, potum confectum bibi, ex ciſta accepi, poſtquam feci, depoſui in calathum, & ex calatho in ciſtam.* Porphirius teſtatur *lib. 2. de abſtinen. animal.* ubi de his plura, Theologos Gentilium jubere ſuis ſacrificulis, antequam ſacrificarent, purgare animum jejunio, ac præcipuè animalium abſtinentia. Exiſtimant namque, inquit, ſanctam animi puritatem ſymbolum eſſe, characteremque divinum, quo cuſtodiaris adeo, ut nihil patiaris ab ſpiritibus dæmonum.

Quamobrem quia in pœnam delicti & jejunia inflicta, quia omnibus temporibus anni peccatur, omnibus quoque ſtata quædam jejunia *can.* hujus obſervantiæ *d.* 76. quædam etiam indicta, & repentina vel à nobis ipſis, vel à ſuperioribus. Stata ſunt in temporibus decretis, prout refert Gratianus per totam diſtinctionem 76. ubi & Patrum leges adfert. Et Innocentiut III. *in cap. 1. & 2. de obſer. jejun.* & alii. Adiicio tantum Acrium, hæreticum fuiſſe olim judicatum, quòd tempora præſtitui jejuniis non debere dixerit, teſte Epiphanio. Indictum jejunium eſt, quod extra tempora decreta jejuniis ob placandam iram Dei indicitur, vel ob aliam cauſam, quod niſi quis ſervaverit legitime indictum Concilio Maguntino anathematizatur *c.* 35. Sic filii Iſrael contra Philiſtæos pugnaturi indixerunt jejunium, jejunaverunt, clamantes dixerunt Deo, *Tibi peccavimus, Domine* 1. *Reg.* 7. Et David propter infirmitatem filii ſui ſibi indixit jejunium 2. *Reg.* 3. Et Judith 4. tempore indictum populo metu Holophernis; Et cùm tradenda eſſet Judæorum gens ab Aſſuero, invidia. Amanitis, per Eſther indictum jejunium. eſt. *c.* 14. & tempore Johelis 14. & Jonæ inter Ninivitas *cap.* 3.

Gradus abſtinentiæ plures ſunt in jejunio ſtatuto, vel indicto. Nam aliis licet aliquibus temporibus lacticinia edere, aliis non licet. Aliquando oleribus tantum & vino uti, aliquando pane & aqua ſolum. Quæ omnia vel lege, vel conſuetudine recepta ſunt, vel proprio ſtatuto. Unde jejunium aliud alio levius & gravius ratione rerum, perſonarum, temporis, & criminis, ut licet obſervare ex canonibus pœnitentialibus *can. hac omnia*

nia d. 72. cap. accepisti de sponſ. duor. can. admonere 33. q. 2. cap. accuſaſti de accuſ. can. quicunque 16. q. 1. can. qui compulſus 22. q. 5. can. ſiquis convictus eed. can. dæmon. 22. q. 2. cap. licet de pœnit. & remiſſ.

CONSULTATIO CLXXXII.

De Redargutione, ac Reprehenſione.

INter etiam pœnas utriuſque Teſtamenti eſt & verborum flagellatio, nec contemnitur, ſed ſalubris habetur. *Peccantes*, ait ad D. Paulus, 1. Timoth. 5. *coram omnibus argue, ut cœteri timorem habeant.* Et in Levitico 19. lex ſtatuit, *non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum.* Et alibi Prov. 24. *Qui audiunt, laudabuntur, & ſuper eis veniet benedictio.* Et iterum 2. ad Timoth. 4. *Argue, obſecra in omni timore & doctrina, & argue cum omni imperio* ad Tit. 2.

Et hoc munus potiſſimùm eſt eorum, qui palam verbum Dei annunciant, quibus annunciare populo ſcelera ejus convenit Iſaiæ 58. Qui inſtare debent delinquentibus opportune & importune 2. ad Timoth. 4. Deſævit ira Dei in populum, cùm Eccleſiaſtici viri palpant, nec reprehendunt vitia *can. ſed illud d. 45. Deceperunt*, inquit Ezechiel cap. 13. *populum meum Prophetæ, dicentes, pax, pax, & non eſt pax; & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant luto abſque paleis, &c. Væ, qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite ad capiendas animas*, id eſt, aſſentationibus, & delinimentis, deceperunt peccatores, illos non reprehendentes *can. ſunt nonnulli d. 46.*

Reprehenſio autem hæc publica debet eſſe, ſi crimen publicum, vel monitus non reſipuerit. Et ita accuſatio publica recipitur in foro conſcientiæ *d. can. ſed illud*, D. Matth. cap. 18. ſic D. Ioannes Baptiſta, palam delinquentem Herodem arguit Marc. 6. & Dominus noſter Ieſus Chriſtus palam reprehendit Phariſeorum juſtitiam & mores Matth. 23. Hoc enim & confundit, & pudore afficit delinquentes gravius, & ad reſipiſcentiam ſtimulat 2. ad Teſſalon. 3. qui plus de hujus ſeculi fama ſoliciti ſunt, quàm de ſalute. Facitque ad exemplum aliorum ut cæteri timorem habeant 1. ad Timot. 5. Quod ſi peccata ſint occulta, vel ſecreta, privatim argui delinquentes debent can. plerunque 2. q. 7. *Vide cap. novit*, ac ibi Panorm. *de judic.* Forſan enim hac privata admonitione lucrabitur quis animam fratris. Comminari dicunt Iuriſconſulti pro reprehenſione *l. 1. §. cum patronus ff. de offic. Præf. Urb.* Comminationes autem iſtæ, etiam à Iudice factæ, non infamant, l. interlocutio Præſidis *C. ex quibus cauſ. infam. irrog. 2.*

CONSULTATIO CLXXXIII.

De Pœnis in Iure Pontificio uſurpatis.

IUre pontificio impoſitæ ſunt pœnæ, partim à jure divino, partim à jure civili Romanorum, & aliarum gentium tranſlatæ, partim illi peculiares. Utitur namque in ſpiritualibus increpatione, ſive reprehenſione, vel monitione, infamia, depoſitione, degradatione, ſive exautoratione, cenſura, ſive excommunicatione, interdicto, ſuſpenſione, anathemate, & aliis quoque corporalibus abſtinentia, jejunio, verberibus, publicatione bonorum, detruſione in monaſterium, interdictione loci, peregrinatione, carcere perpetuo, ex quibus quædam jam tractata ſunt, quædam ſuperſunt explicanda, & primum agemus de infamia.

Non poſſumus autem ſatis commode Infamiam deſcribere, vel definire, niſi prius quid fama ſit intelligamus. Fama itaque eſt frequens, ac vulgaris de aliqua re ſermo. Et cum ſermones aliqua de re in bonam & malam proferri poſſint partem, & ad laudem & ignominiam conſequens eſt rectè famam & bonam & malam conſtituere. Æſchines contra Timarchum ſcribit, famam efferre in vulgus privata cujuſque ſtudia, multa quoque divinare, quæ futura ſunt, & Cicero *ad fin.* topic. *fama vulgi, multitudinis eſt quoddam teſtimonium.* Sic Demoſthenes in proœm. 21. alias 51. *Actiones*, inquit, *in ejuſdem poteſtate ſunt, à quo geruntur; at exiſtimationi, quæ actiones ſequitur, nemo tantus eſt, qui dominetur, ſed qualemcunque tandem res geſtæ excitarunt, talis de autoribus fama ſpargitur à populo.* Providendum igitur, & danda opera, ut eæ juſtæ videantur.

Falſa quippe ſæpe eſt & mala fama bonorum, quàm Deus permittit ſuſcitari in humiliationem eorundem *can. omnes 6. q. 1.* ut in timore operentur ſuam ſalutem. Bonam famam exiſtimationem vocant juriſconſulti *l. pen. §. 1. ff. de var. & extraordin. cogn.* eaque dicitur dignitatis illæſæ ſtatus legibus & moribus comprobatus, qui autoritate legum ex delicto aliquo aut conſumitur, aut minuitur. Sic contra, infamia erit diminutio ejus exiſtimationis & ſtatus. Et in ſumma quot erunt diminutiones, tot erunt infamiæ ſpecies. Idcirco contra, mala fama, quæ, ut plerunque infamia dicitur, pœnæ loco eſt, cùm nomen bonum, & fama bona alicujus notatur. Unde omnes dignitatum gradus infamibus utroque jure prohibentur, *l. 1. C. de infam. Neque enim* inquit Lex 2. C. de dignit. *famoſis, & notatis, & quos ſcelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt.* Ex quibus verbis etiam colliguntur infamiæ variæ ſpecies. Alia enim juris, alia facti eſt. Iuris vel pontificii, vel civilis, quando ab aliquo, vel utroque horum jure ob aliquod factum, vel ſcelus inuritur nota, vel ipſo facto, vel interveniente Iudicis ſententia, ſeu ex genere delicti, vel pœnæ, vel modo, quo condemnatio fit *can. infames §. porro* 3. *quæſt.* 7. ubi Gloſſa notabilis, quæ hæc diſtinguit ac probat.

Infamia in jure pontificio irrogatur vel ex peccato mortali *can. illi, qui 6. q. 1.* vel ex ſententia excommunicationis *can. infames, & d. can. illi qui ibid.* Infamia peccati quod ad culpam aboletur ſacerdotali abſolutione, dum Eccleſiæ ſatisfit, *d. can. illi, qui, can. præceptum 32. q. 5. can. ſi duo 15. q. 6.* Et ſi clericus majori infamia notetur, aboletur à ſummo Pontifice *can. Euphemium §. 1. 2. q. 3.* Infames ſic declarantur jure pontificio *can. conſtituimus 3. q. 6. can. infames 6. q. 2.* homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, adulteri, inceſtuoſi, venefici, perjuri, falſi teſtes, aliique iis ſimiles, & ideo repulſi meritò à teſtimonio dicendo, ut prævaricatores fidei Chriſtianæ, hæretici *can. alieni 2. q. 7.* hiſtriones *can. definimus 4. q. 1.* Eccleſiaſticorum bonorum direptores *can. attendendum 17. q. 4.* ſuperiores calumniantes *can. conſanguineorum 3. q. 4.* Simoniacus *can. ſane 15. q. 3. & l. ſi quenquam C. de Epiſc. & cler.* ſua culpa irregulais factus clericus *can. omnes 6. q. 1.* qui adverſus Sacerdotes ex malitia armantur *can. Sacerdotes 6. q. 1.*

Iure civili non omnis damnatus ob crimen, fit infamis, ſed ſi damnetur crimine publico, vel privati furti vi bonorum raptorum, injuriarum, ut ait Marcellus *l. infamem 7. ff. de publ. judic.* & ſic de ſimilibus privatis, quando civilis actio ex his prodita infamat, & de dolo damni ac tutela, mandati, depoſiti, directæ, non contrariæ, pro ſocio §. *Ex quibuſdam*

instit. de pœn. tem. litig. l. 1. §. qui not. ff. de his, qui not. infam. l. 4. §. fin. l. 5. & 6. eod. tit. l. 5. 8. 10. 22. C. eod. Jure civili multis ex causis vel directo, vel sententia quoque quis notatur infamia, prout late explicant Instinianus, Gajus, Ulpianus, Paulus, & alii Iurisconsulti ac Cæsares propriis titulis *l. 1. 2. 3. 4. & tot. tit. ff. de his, qui not. infam. & tot. tit. C. ex quib. caus. infam. irrog.*

Sunt autem aliquando quidam infames utroque jure, pontificio, & civili, aliquando altero tantum. Nam non omnis, qui infamis jure civili est, jure pontificio talis est *d. can. Euphemium, & can proximo 2. q. 3. cap. pen. de secund. nupt. l. 1. C. eod.* Regulari tamen jure, qui jure civili infamis dicitur, & jure pontificio infamis est *can. omnes verò 6. q. 1.* ut non possit ad ordines sacros conscendere.

Infamia facti quando juris dispositione quidem expresse quis non notatur, sed tantum per se probrum & ignominiam inter bonos, & graves habet, fitque famæ aggravatio, ut *in l. 1. ff. de obseq. à liber. vel &c.* Turpitudo vitæ infamia ejus est *l. 2. C. de dign.* & probra quædam natura sunt turpia, ut puta furtum, adulterium, quædam tantum opprobria & turpia civiliter, & quasi more civitatis improbata, ut damnari tutelæ, teste Ulpiano *l. probrum ff. de signif. verb.* Est infamia facti, à patre seriò filium malo nomine notari, etsi juris non sit *l. ea, quæ C. ex quibus caus. infam. irrog.* Idem in his, quæ Iudex interloquendo causa non cognita, in litigantes infamantia refert, statuendum est *l. verbum, & l. interlocutio C. eod.* Dicta enim censentur à Iudice, ut ad meliorem frugem redeant, non infamiæ causa. Est & facti ignominia celare scortum, ut, ut eo abutatur celans *l. verum est ff. de furt.* Infamia, quæ oritur à crimine, & turpitudine pœnam habet. Primum, ut infamis non ferat testimonium *can. constituimus 3. q. 9. can. infames 6. q. 1. cap. licet de testib. lib. 3. §. lege Julia ff. de testib.* secundo non sit advocatus, nec procurator secundum jus pontificium *can. infames 3. q. 7. l. 1. §. ait Prætor ff. de postul.* Procuratores tamen esse jure civili possunt, quia vile hoc jure putatur esse munus *§. fin. instit. de excep. apud Justin.* Item infamis ab omni dignitate arcetur generaliter *l. ne quis C. de decur. l. 1. C. de infam. l. nec famosis C. de dignit. l. cum Præter ff. de judic. l. 1. ff. ad leg. Jul. de vi publ. cap. infamibus de reg. jur. in 6. cap. licet de testib. cap. inter dilectos de exces. Prælat.* Tertiò arbitri esse nequeunt infames *l. Pedius ff. de arbitr.* Quarto à locis, in quibus Princeps degit, infames ejiciuntur *l. 2. §. ignominia ff. de iis, qui not. infam. l. 3. C. de re milit.* Quinto repelluntur ab Ordinibus Ecclesiasticis *cap. omnipotens de accus. can. tantis d. 81.* Sexto, promoti etiam suspenduntur secundum Innocentium *in cap. de postul. Prælat. cap. super eo de elect. & cap. nisi cum primum de renunciat.* Septimo infamis hæres institutus, & turpis persona facit, ut frater, qui alioquin repellitur ab inofficiosi querela contra testamentum fratris, possit admitti *l. fratris C. de inof. testam. l. 1. ff. eod.* Octavo, sicuti miles damnatus de crimine, quod infamiam habet, solvitur sacramento militari, ita & ab Ecclesiastico *l. 2. §. miles*, & ibi Glos. *in v. sacramento ff. de iis, qui not. infam.* Atque Panormitanus existimat collationem beneficii factam infami, ipso jure nullam esse, quanquam supervenientem infamiam dicat non privare beneficio, etsi privet dignitate tituli, quia non invenerit textum hanc pœnam statuentem, *in cap. querelam de jurejur.* Angel. de Clavas. *in sum. v. infamia. §. sed nunquid.*

Cæterum observandum est, infamiam evitari, ac tolli posse. Evitatur, si is, qui in judicio arcessitur, ex quo condemnatio infamiam irroget, litem componat ante sententiam, *arg. l. si reus ff. de proc.* Vel si litem persequatur procuratorio nomine, eo nomine procuratorio condemnatus, infamis non est ex sententia *l. furti §. siquis alieno*, ac ibi Glossa Bartolus, & Doctores *ff. de iis, qui not. infam.* Vel si à judicio provocaverit *d. l. furti §. siquis.* Facti infamia aboletur contrario facto, Panorm. *in cap. ex diligenti de simon.* Item si deroget Princeps, vel remittat. Tunc enim, etsi infamia sit, tamen effectu caret, idem Panorm. *in cap. cum te de sent. & re judic.* Posse etiam id fieri per Senatum, tradit Glos. *in can. omnes 6. q. 1. per can. fin. §. notandum 2. q. 3. & per l. 1. §. de qua ff. de postul.* Unde Iudex sæpe utitur hac clausula, sine nota infamiæ, dum condemnat. Aboletur & pœna, vel effectus infamiæ facti purgatione jurata præstita *can. de crimine 15. q. 5. cap. 1. 3. 5. & 6. ac fere tot. tit. de purg. can. & can. 1. 2. q. 1. can. omnes 6. q. 1.* quando scilicet fama probationem veram, seu certam non habet, sed rumor vagus, incertusve circumfertur, quempiam hoc, vel illud crimen admisisse, suspicionibus & præsumptionibus quibusdam excitatus, concurrente in contrarium de ejus bonitate, ac fide præsumptione, alioquin si crimen, de quo quis infamatur, haberet probationem, non admitteretur purgatio *cap. siquis de purg. can.* Infamia à jure canonico irrogata ob peccatum mortale tollitur per pœnitentiam impletam *can. illi, qui 6. q. 1.* Verùm apud bonos & graves, & in negotiis seriis non sufficit nunc non esse infamem, sed requiritur aliquando non fuisse infamem, ut si de accusando alio, vel de probatione ejus, qui infamis fuit, agatur, si modo ex criminibus damnatus fuerit, *can. qui crimen 6. q. 1.* vide ibi distinctionem Glossæ, & Glossam *in d. can. omnes 6. q. 1.* Infamia excommunicationis tollitur per absolutionem *can. 1. 4. q. 1.* Infamia autem, ex impositione pœnæ orta, tollitur post subitam, & impletam pœnam, ut in relegationis impleto tempore statuitur *l. 1. 4. & 6. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. 1. & 2. C. de iis, qui in exil. dati sunt*, Papin. *l. falsi nominis §. 1. ff. ad leg. Cornel. de fals.* Quod Paulus *in l. ordine ff. ad munic.* existimat verum, si damnatus delinquens sit durioribus pœnis, quàm legitimis, non autem si minoribus, quàm leges permittant, subjiciatur, quo casu putat infamiam etiam præstita fama, ut minori, non aboleri. Unde & isti tanquam famosi à dignitatibus in posterum repelluntur, illi minime, ut respondit etiam Iulianus *in l. interdum §. 1. ff. de furt.* Papinianus *l. ad tempus ff. de decur.* & Marcellus *l. in servorum §. fin. ff. de pœn.* Quia non plene eluitur minoribus delicto pœnis scelus, nec in potestate Iudicis residet juris autoritas *d. l. ordine*, & minoribus impositis videtur de infamia transactum, Ulpian. *l. quid ergo §. pœna ff. de iis, qui not. infam.* Proinde indulgentia Principis, quos liberat à pœna, notat infamia, ad quam diluendam propria indulgentiæ natura non extenditur, *l. fin. C. de gene. abolit.* sicuti etsi delicti condemnatio perpetuam habeat infamiam, alia pœna temporalis impleta cum infamia imposita non eluit infamiam, Arrian. Iurisconsl. *in l. qui cum uno §. ad tempus ff. de re milit.*

CONSULTATIO CLXXXIV.

Speciatim de pœna Privationis Beneficiorum, & Officiorum, quibus hæretici, ac sortilegi hæreticales privantur, ubi fuse, lateque de pœna latæ sententiæ, tanquam de re utilissima in explicandis pœnis canonicis de quibus passim Canones, & Constitutiones Apostolicæ.

CLericus hæreticus, vel hæreticale sortilegium committens incurrit ipso jure, sive ipso facto à

die commissi criminis in pœnam privationis beneficiorum ante Iudicis sententiam, & ad alia obtinenda redditur inhabilis *ex cap. ad abolendam §. si clericus de hæret.* ubi Geminianus ponderat verbum *spoliatos,* quod executionem ipso jure importat, traditque Covar. *var. resol. lib. 2. cap. 8. num. 4.* ubi ait, hoc probari *ex can. quo jure d. 8.* Locat. post Iudic. Inquis. *fol. 473.* ubi refert decretum Pauli IV. editum in Congregatione S. Officii, quod hæreticorum beneficia vacent à die commissi criminis Lopez *in addit. ad Diaz cap. 114. lit. A.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 26. num. 6.* Farinac. *de hæresi q. 189. nu. 73.* & 77. Pegna *p. 3. com. 162.* Extatque rescriptum B. Pii V. quod incipit, *Cum ex Apostolatus* relatum à Pegna, in quo universa beneficia, cujuscunque generis fuerint ob hæresis crimen, Sedi Apostolicæ reservavit. Unde apertissime supponit, ipso jure illa ob crimen hæresis commissum vacare, illisque privari, & inhabiles ad alia reddi. Atque ita etiam declaravit S. Congregatio S. Officii sub die 18. Iunii 1556. & 29. Septembris 1559. per hæc verba: *Hæreticorum beneficia vacant ipso jure à die commissi criminis, & eorum collatio est reservata summo Pontifici, ac resignationes, ab ipsis hæreticis factæ, sunt nullæ, nec Ordinarii possunt talia beneficia conferre.*

Non obstant Alphonsus de Castro *lib. 2. cap. 4. de just. hæret. punit.* Simanchas *de cath. instit. tit. 46. nu. 72.* aliique, opinantes, requiri ad hanc privationem Iudicis sententiam ex eo, quod *in cap. ut commissi §. privandi de hæret. in 6.* dicatur: *privandi præterea, vel privatos nunciandi, dignitatibus, & aliis beneficiis Ecclesiasticis.* Verum enim illud *privandi* significat non latam à lege sententiam, sed à Iudice ferendam.

Nam respondetur, quod hæc verba non sunt intelligenda disjunctive, sed expositive ita, ut sensus sit *privandi,* id est *privatos denunciandi.* Vel illud verbum *privandi* refertur ad hæreticorum fautores, receptatores, ac defensores, verba verò *privatos denunciandi* ad hæresis crimen committentes, ut etiam docent Covarruvias, Pegna & Sanchez locis citatis.

Requiritur tamen sententia declaratoria quod Clericus commiserit hæresis crimen, sive sortilegium manifeste hæreticale, ut beneficium ante tale crimen adeptum, dimittere teneatur. Quia communis sententia docet, privatos ipso jure beneficiis, non teneri ea dimittere ante sententiam criminis declaratoriam. Etenim quamvis à die commissi criminis titulo beneficii hæreticus, ac sortilegus hæreticalis careat, possessionem tamen retinet, quæ sufficit, ut illud retinere valeat. Et ita sentiunt Menoch. *de arb. cas. 416. num. 62. & seq.* Salzed *ad Diaz d. cap. 114.* Azor *p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8.* Enriq. *lib. 14. de irreg. cap. 4. nu. 6. & lib. 13. de excom. cap. 56. num. 2.* Sanch. *loc. cit. num. 7.* Farinac. *de hæres. q. 189. num. 80.* aliique.

Nec talis clericus declaratus, quod crimen hæresis commiserit, tenetur se beneficiis spoliare. Nam etiam dum quis privatur ipso jure beneficio, præter sententiam declaratoriam, requiritur sententiæ executio, ut docent Covar. *in 4. decretal. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 8.* Enriquez *d. lib. 13. de excom. cap. 56. num. 3.* Azor *d. p. 1. lib. 5. cap. 8. q. 4.* & Sanch. *ubi supra numero 8.*

Porrò pœna latæ sententiæ est, quæ effectum suum sortitur, & afficit ex ipso jure, seu canone disponente, id est ex sola ipsius præcepti potestate, seu ipso facto absque ministerio Iudicis, hoc est absque alia sententia condemnatoria, vel executoria, quam requirit pœna sententiæ ferendæ, nam ipsa trahit secum executionem. Sic Abb. *in cap. 1. de re jud.* Bartol. *in l. 1. in fin. de compens.* Felin. *in cap. Rodulphus n. 24. de rescript.* Tiraquel. *in l. si unquam v. revertatur num. 5. C. de revoc. donat.* Sayr. *in clav. reg. lib. 3. cap. 8. num. 24. ac de censur. lib. 1. cap. 11. num. 4.* Salas *de legib. disp. 15. sect. 3. num. 41.* & Suarez *de legib. lib. 5. cap. 7. num. 1.*

Cognoscitur autem pœna latæ sententiæ ex eo, quod profertur verbis directis, quæ scilicet non requirunt ex natura sua factum, sive opem hominis. Pœna verò sententiæ ferendæ cognoscitur, quia profertur verbis obliquis, quæ requirunt manum hominis. Et quamvis pœna latæ sententiæ interdum proferatur verbis obliquis, vel communibus, id tamen contingit, quia ex aliis additis verba communia, vel obliqua determinantur ad sensum directum, ut per Tiraquel. *loc. cit. num. 36. & seq.* ac Felin. *ibid. nu. 24.* Quæ autem in particulari sint verba directa, quæve obliqua, vel communia, declarat Bartol. *in l. centurio a n. 23. ff. de vulg. & pupil.* Felin. *eo loco,* Tiraquel. *à num. 21.* Sayrus, Salas, & Suarez *ubi supra.* Illud tamen prætereundum non est, quod verbum *incurrere,* etiamsi in infinitivo, vel futuro exprimatur, est verbum directum. Quia ex natura sua excludit factum hominis, ut per Rot. Cassador. *dec. 1. nu. 4. & 5. de simon.* & de magis communi testatur Tiraquel. *loc. cit. num. 147.* estque textus *in extravag. 2. de simon.* Quando verò est dubium, aliquod verbum, sive canon sit latæ sententiæ, vel ferendæ, ut contingit in verbis communibus, debet intelligi esse ferendæ, ut in partem benigniorem in pœnali materia fiat interpretatio, Glos. *in cap. in pœnis de reg. jur. in 6.* Abb. & Butr. *in cap. si diligenti de for. comp.* Felin. *in d. cap.* Rodulphus, *v. cadat,* ubi ponit exemplum *in v. cadat.* Et nullum crimen privat ipso jure, nisi in casibus à jure expressis, Felin. *in cap. 2. num. 3. de rescript.* cum Innoc. Gemin. & aliis, & *in cap. querelam num. 2. de jurejur.*

Pœna item latæ sententiæ formaliter est aliqua privatio moralis, & non physica. Quia cùm trahat secum executionem absque facto hominis, non potest sola efficere privationem physicam. Lex enim per se non potest sola efficere actum physicum, sed moralem, ideoque non potest privare actu re corporea, seu illius possessione, sed re morali tantum, seu jure aliquo, verbi gratia dominio, habilitate, fama, &c. ut per Suarez *de legib. lib. 5. cap. 7. num. 1.* quamvis in consequentiam moralis privationis sequi etiam possit obligatio ad privationem physicam, ut mox dicetur.

Certum item est, quod præceptum Ecclesiasticum sub pœna gravi, sive temporali, sive spirituali latæ sententiæ, censetur obligare sub peccato mortali ad rem præceptam, & continere materiam gravem. Nam aliàs præceptum foret iniquum, imponendo pœnam gravem pro levi culpa, ut per Sayr. *lib. 3. clav. Reg. cap. 7. num. 25.* cum communi sententia, & Sanch. *in decal. lib. 6. cap. 4. num. 64.* Et quamvis nonnulli, ut Caietanus, Navarrus, Driedo, & Valentia relati à Sayro *ibidem,* teneant, quod præceptum, etiam sub gravi pœna comminatoria, seu ferendæ sententiæ, non significet obligationem sub mortali ad rem præceptam, tamen etiam ipsi secus dicunt in pœnis latæ sententiæ.

Quamvis verò Canonistæ communiter dicant, pœnam latæ sententiæ inferri posse, & afficere etiam pro peccato omnino occulto, scilicet pro actu pure interno, pœnam autem ferendæ sententiæ solum pro actu externo inferri posse, ut constat ex allegatis à Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 8. num. 1.* ac tenet etiam Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur n. 295.* Tamen vera, & communis sententia Theologorum, & multorum etiam Canonistarum, quos citat & sequitur Sanch.

Sanch. *ibid. num.* 2. Salas *de legib. disp.* 9. *sect.* 2. *nu.* 3. & 6. tenet neque pœnam latæ sententiæ pro actu merè interno inferri posse, quia Ecclesia non judicat de omnino occultis, sed ea soli Deo reservantur, *can. consuluisti* 2. *quæst.* 5. *can. erubescant d.* 32. ibique Glossa.

Qui autem dicendus sit actus externus, declarant Sanch. *ibid. num.* 7. Suarez *to.* 1. *de relig. tr.* 3. *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 11. & *cap.* 4. *num.* 2. *ac de fid. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 9. Laym. *lib.* 2. *tr. de fid. cap.* 14. Et dicunt sufficere, ac requiri quod sit signum sensibile moraliter significativum in ordine ad alium actus interni, id est, ut sit intelligibile ab alio homine, si adesset, saltem in aliqua circumstantia loci, etiamsi actu nullus adsit.

Lex verò humana, præsertim Ecclesiastica, potest ferre pœnas ipso facto incurrendas pro actu interno, non ut in interno, sed quatenus refertur ad externum, & cum eo componit unum in genere moris, seu quatenus actum externum informat, afficit, corrumpit & depravat. Et procedit, etiamsi actus externus aliàs esset bonus, vel indifferens ex objecto, & fine operis, seu ex objecto immediato, quia potest reddi malus ex objecto & fine operantis, seu ex objecto remoto, seu ab actu imperante, seu intentione mala agentis, ut ait D. Thomas *p.* 2. *q.* 20. *ar.* 2. ibique Theologi communiter. Idque etiamsi illa mala intentio, seu internus actus nullo modo prodeat exterius, nulloque signo se manifestet. Et ideo hanc sententiam docent Sayr. *lib.* 3. *clav. reg. cap.* 6. *in fin.* Salas *de legib. disp.* 9. *sect.* 1. *num.* 7. 10. & 12. asserens esse probabiliorem, ac tutiorem, Azor. *p.* 1. *lib.* 5. *cap.* 10. §. In hoc itaque, dicens esse compertum ac certum, posse legem humanam prohibere, seu punire, ut supra, actum externum, ut ex aliqua mala intentione interna provenientem, & hanc esse communem sententiam Juristarum, & Theologorum, constat ex iis quæ de Inquisitoribus statuitur *in Clem.* 1. §. *verum de hæret.* in qua incurrunt illius pœnas etiam ob actum internum, id est odii, vel amoris, vel quia lex potest punire, & punit actum externum de se malum gestum cum tali intentione mala, ut Suar. *de censur. disp.* 4. *sect.* 2. *num.* 21. quamvis alii putent, legem humanam, etiam Ecclesiasticam, non posse punire actum externum ratione actus interni mali, nisi vel ille actus externus sit de substantia actus externi, ita ut sine illo actus externus mutet speciem, vel nisi actus internus, verbi gratia mala intentio, prodeat exterius aliquo signo. Secus autem fore dicunt, si actus externus sit de se bonus, vel indifferens, licet malus fiat à malitia actus interni, quæ illi accidat, ut à circumstantia tantum extrinseca, & accidentaria, ut ab actu imperante, seu intentione mala, ut tenent Navar. *in cap. mandato n* 20. *de simon.* Vasquez 1. 2. *disp.* 160. Suar. *loc. cit. n.* 19. & *seqq.* Illud verò certum est apud omnes, posse à lege puniri actum externum ratione malæ alicujus intentionis, aut ratione defectus actus interni, quando id fiat per modum legis, seu pœnæ conventionalis, scilicet quia aliàs legislator non publica bona alicui conferri, nisi cesset, vel adsit talis intentio, ut per Azor. *loc. cit.*

Pœna autem latæ sententiæ quatenus est merè privativa, scilicet non requirens factum hominis, seu actum positivum physicum ad sui consumationem, seu executionem totalem, ut inhabilitas, vel privatio tituli, seu totius dominii civilis, privatio vocis activæ, vel passivæ &c. obligat in conscientia ipso facto, etiam in occultis ante omnem declaratoriam sententiam. Quatenus autem non sit mere privativa, sed requirens ad sui consumationem actum positivum physicum, ut privatio bonorum corporalium patrimonialium, vel beneficiorum, aut Officiorum, aut pœna banni, licet non requirat sententiam condemnatoriam, regulariter tamen requirit sententiam declaratoriam, ut per Felin. *in cap. cum ab homine n.* 10. *de judic.* Gemin. *in cap. felicis de pœn. in* 6. *num.* 8. & alios, quos allegat Farinac. *q.* 116. *num.* 20. & tradunt plures apud Tiraquellum, qui testatur de magis communi, & veriori *in d. l. si unquam v. revertatur n.* 400. ac multi Theologi, quos refert Sayr. *in clav. reg. lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 25. & tenet Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 5. & communem ait Laym. *lib.* 1. *tr.* 4. *cap.* 15. *num.* 5.

Idque ampliatur, etiam si lex dicat, pœnam amissionis bonorum, vel beneficii, seu rei possessæ incurrat ipso facto ante omnem sententiam declaratoriam. Intelligi enim id debet de declaratoria juris, & non facti, id est, ut non requiratur declaratoria pœnæ incursæ, sed tamen requiretur declaratoria criminis. Ita Em. Sa *v. pœna num.* 1. Sanch. *lib.* 9. *de matr. disp.* 30. *num.* 2. Filiuc. *tr.* 44. *cap.* 6. ac Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 63.

Ampliatur item quod pœna privans delinquentem re sua corporali jam possessa, non obligat ad executionem, nisi post sententiam declaratoriam accedat executio facta à Judice. Ita usu receptum ait Less. *loc. cit.* Suarez *de fid. disp.* 22. *sect.* 3. *nu.* 5. ac tenet Molin. *to.* 1. *disp.* 96. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 22. *num.* 8. Azor. *p.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 5. & *p.* 3. *lib.* 4. *cap.* 16. *quæst.* 9.

Limitatur tamen id primo, quod satis probabilis sententia est, pœnas etiam purè privativas, si sint valde graves, privantes scilicet jure quæsito, vel naturali, vel civili, vel Ecclesiastico magni momenti, non obligare pro foro conscientiæ ante declaratoriam, ut pœna infamiæ, inhabilitas ad beneficia, vel Officia, vel privatio vocis activæ, vel passivæ. Ita Navar. *de dat. & promiss. num.* 32. & 44. Molin. *d. disp.* 96. Sanch. *de matrim. ea disp.* 30. *num.* 1. & *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 39. *num. ult.* & *lib.* 2. *opusc. cap.* 1. *dub.* 52. *n.* 11. & 13. & *alibi*, Filiuc. *tr.* 10. *num.* 264. Tanner. *to.* 3. *disp.* 5. *quæst.* 8. *num.* 97. Sous. *super Bull. Clem. VIII. de largit.* §. 9. Castellin. *de elect. can. prælud.* 1. §. 6. *nu.* 26. Malder. *p.* 2. *q.* 96. *ar.* 4. *membr.* 4.

Sed hæc sententia nullo modo intelligitur procedere in censuris, & irregularitate. Quia ex antiquissima Ecclesiæ universalis consuetudine semper obligarunt absque alia declaratoria, ut Tiraquel. *loc. cit. n.* 401. Sayr. *ubi supra num.* 30. Salas *de legib. disp.* 15. *sect.* 2. *sub initio*, Suar. *de censur. disp.* 3. *sect.* 2. Sanchez *de matr. lib.* 9. *disp.* 30. Nec procedit secundum aliquos, si reus fuit legitime interrogatus à Judice super delicto, & negavit, unde non potuit procedi ad declarationem. Tunc enim aiunt, obligari ad pœnam in foro conscientiæ, ut per Sot. *lib.* 1. *de just. q.* 6. *ar.* 6. *col.* 1. Cordub. *lib.* 1. *q.* 35. & *q.* 36 Rodriq. *qq. regul. to.* 2. *q.* 57. *ar.* 1. *in fine* & Sanch. *in opusc. loc. cit. dub.* 52. *num.* 14.

Secundo limitatur, quod etiam pœna requirens factum hominis, si sit moderata, & non valde gravis, potest ipso jure imponi cum obligatione, ut reus per se exequi debeat ante declaratoriam, ut per Sanchez, & Molinam, & alios supra citatos, ac eosquos citat ac sequitur Garz. *p.* 11. *cap.* 10. *nu.* 19.

Primus autem effectus pœnæ latæ sententiæ est, quod hæc pœna, sequuta sententia declaratoria, retrotrahitur, etiam in iis casibus, in quibus dictum est, pœnam latæ sententiæ non ligare ante sententiam declaratoriam; unde adhuc pro eo tempore intermedio pœna hujusmodi non caret effectu. Nam primò declaratoria sequens retrotrahitur ad diem pœnæ incursæ, seu commissi delicti ita, ut actus medio tempore gesti irriti censeantur. Unde si declaretur aliquis hodie hæreticus, vel majestatis læsæ reus,

eo ipso cassantur alienationes factæ à die criminis commissi, & fructus ab ea die publicantur. Est certa, & communis sententia tam eorum, qui dicunt dominium à momento criminis commissi transiisse in Fiscum, quàm eorum, qui aiunt transire solum à momento declaratoriæ, ut per Farinac. *q.* 116. *num.* 20. *& seqq. cum multis aliis*, & Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 2. 3. 5. *&* 33.

Secundus effectus quod juxta magis communem sententiam statim pœna incursa, ante declaratoriam, alienationes à reo factæ, sunt invalidæ ac illicitæ. Quia licet non amiserit possessionem, atque ideo uti possit bonis ad suam sustentationem, tamen dominium amisit, ideoque alienare non potest. Atque ita tenent multi quos citat Sanch. *d. cap.* 22. *num.* 48. ac Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur num.* 324. & communem inquit Farinac. *loc. cit. num.* 72. Ac similiter incursa pœna privationis beneficii, resignatio secundum magis communem non tenet, etiam ante declaratoriam, ut per Gonzal. *ad regul. Concl. glos.* 15. *num.* 146. Farinac. *de hæres. q.* 189. *num.* 79. & Paris. *de resignat. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 21. Quamvis contrà, quod immo pro eo medio tempore possit etiam licitè alienare bona, etsi per declaratoriam alienatio sit rescindenda, dummodo non adsit præjudicium recipientis, ut si alienetur titulo oneroso, tenent Sanchez *loc. alleg. num.* 50. *&* 52. aliique apud Farinac. *ibid. num.* 72. ac Suarez *de fid. disp.* 22. *sect.* 4. *num.* 3. Quia, inquit, à momento criminis ante declaratoriam reum amisisse dominium directum, seu de subtilitate juris, non autem utile, vel de æquitate. Et similiter probabile est valere resignationem medio tempore factam, donec ex vi declaratoriæ cassetur, ut Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 26. *num.* 9. & Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 8. At prima sententia tenenda est, quia est conformior decreto S. Congregationis S. Officii superius relato.

Primus autem effectus limitatur, ut procedat in actibus privatæ potestatis, non autem in actibus publicis, seu jurisdictionis. Nam etsi quis inciderit in pœnam privationis Officii publici, vel dignitatis latæ sententiæ, quandiu delictum maneat occultum, acta per eum sunt valida, neque cassantur per declaratoriam subsequutam, quia retinuit possessionem, & titulum coloratum. Probatur id *ex l. Barbarius*, ibique Doctores *ff. de Offic. Præs.* ac docent Felin. *in d. cap. Rodulphus num.* 43. *post med. de rescript.* cum Innocentio, Abbate ac aliis, Garz. *de benef. p.* 5. *cap.* 4. *num.* 328. *ac seqq.* ac late Sanchez *de matr. lib.* 3. *disp.* 22. *num.* 56. Quod etiam procedit in jurisdictione interni fori, ut per Sanch. *ibid.* ac in potestate conferendi beneficia, vel confirmandi, quia hoc dicitur publicum Officium, non autem quoad potestatem eligendi, quia dicitur Officium privatum, ut per Innoc. *in cap. cum dilectus num.* 5. *de consuet.* Abb. *in cap. si vere num.* 9. *de sent. excom.* Felinum & Garziam *loc. cit.*

Id ampliatur, ut valeant gesta ratione publicæ potestatis, quamvis crimen, propter quod ipso jure privatur quis Officiis publicis, esset delatum ad forum, ut si Episcopus, vel Prælatus jam fuisset accusatus. Nam, etsi ex accusatione resultet infamia facti, si nondum est causa finita, & sequuta absolutoria, *cap. omnipotens de accus.* ac Doctores *in l. qui à latronibus ff. de testam.* Seraph. *dec.* 393. *num.* 2. Molin. *tr.* 4. *disp.* 7. *num.* 6. *in fine*, saltem concurrente communi populi, seu parœciæ, seu viciniæ opinione, ut per Genuen. *in prax. cap.* 27. *num.* 10. cum Abbate & aliis; tamen quandiù toleratur, & factum non est notorium, remanet in possessione, ac titulo colorato, & acta sunt valida, Garz. *ibidem num.* 333. cum ab eo citatis contra Baldum, Gabrielem, & Mascardum.

Ampliatur etiam, ut procedat etiam si lata esset declaratoria criminis, vel privationis, sed reus appellaverit. Pendente siquidem appellatione, remanet titulus coloratus. Secus si non appellaverit, vel aliàs sententia transiverit in rem judicatam, Glos. *in cap. sæpe v. rata de appell.* ibique Abb. *num.* 15. qui testatur de communi, & Garz. *loc. cit. num.* 338.

An autem pœna latæ sententiæ possit, ac debeat executioni demandari ante declaratoriam ab iis, ad quos pertinet, variæ sunt sententiæ. In qua quæstione non est sermo de Principibus supremis, seu jus supremum habentibus, aut exercentibus. His namque eorumque Officialibus quandiù sunt in pacifica possessione, seu quandiu de facto principatum retinent, subditi tenentur parere, & ad eorum tribunalia recurrere possunt, ut per Marsil. *in rubr. de constit. num.* 67. Laym. *lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 13. *num.* 7. & alios apud ipsos.

Respondeo igitur primò. Quoad pœnam privationis jurium, & actionum dissident Doctores. Asserit enim prima sententia, debitores ejusmodi rei non teneri illi solvere, quia putant hanc pœnam latæ sententiæ ligare statim, etiam in foro conscientiæ ante declaratoriam, & quia hæc pœna non indiget facto hominis positivo ad sui consumationem, sed est pure privativa, quo casu obligat statim secundum magis communem, ut supra dictum est, ac ita tenent Innoc. *in cap. fin. de hæret.* Tiraquel. *in d. l. si unquam d. v. revertatur n.* 365. Alph. de Castro *lib.* 2. *de just. hæret. punit. cap.* 7. *post initium*, Farinac. *q.* 189. §. 5. *num.* 63. Et quod talis reus in foro conscientiæ non possit exigere, etiam stante delicto occulto, ait Felinus *in d. cap. fin. in princ.* & Farinac. *ibid. numero* 67.

Secunda sententia tradit, non posse debitorem denegare debitum ante declaratoriam. Eam tenent Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 24. *num.* 8. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 2. Anchar. *in cap. cum secundum de hæret. in* 6. *not.* 2. Bursat. *lib.* 1. *cons.* 14. *nu.* 18. & Sanctarel. *de hæres. cap.* 37. *num.* 4.

Tertia docet, non teneri debitores illi solvere, quando delictum est manifestum, seu tale, ut probari possit. Ita Canonistæ communiter *in d. cap. fin. de hæret.* Abb. Socin. Butr. & Cardinal. ac Summistæ, quos allegat Farinac. *eo loco num.* 66. Et hæc est magis communis, ac verior sententia, ut scilicet per exceptionem debitor repellere possit creditorem, si sit certus de delicto, & probare possit. Et tunc etiam pro foro conscientiæ posset retinere probaturus, si contra eum agatur.

Secundo respondeo, quod Fiscus, seu alius, cui bona per pœnam privationis ipso facto applicantur, non potest per se ante declaratoriam occupare. Est communis sententia, quam tenent Sayr. *lib.* 3. *clav. reg. cap.* 9. *num.* 30. *in fine*, Innoc. *in d. cap. fin. de hæret.* Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 22. *num.* 14. *ac seqq.* & Farinac. *q.* 190. §. 1. *num.* 5. ubi plurimos congerit, quamvis aliqui velint sufficere, crimen esse notorium, ut Navar. *cons.* 20. *num.* 4. *de hæret.* & alii apud Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur n.* 401. Et quod in casu privationis beneficii, vel Officii, aut dignitatis ipso jure incursæ, si crimen sit notorium, aut inexcusabile, fieri possit executio, omissa declaratoria, probat Martha *de jurisd. p.* 3. *cap.* 21. *nu.* 12. Ait tamen Tiraquell. *ibid. num.* 403. quod si executio fiat, etiam in non notoriis sine sententia declaratoria, valet, si nihil opponatur. Quod etiam tenent alii apud Martham *eo loco*.

Respondeo tertio. Quoad pœnam privationis jurium superioritatis, etiam dissentiunt Doctores. Aiunt enim alii, quod siquis Prælatus, vel Dominus incurrat pœnam privationis Officiorum, seu dignitatis

tatis, possunt ac debent illico ante declaratoriam subditi ab ejus obedientia se subtrahere. Est Ananiæ, Lapi, ac Bartoli quos allegat, & sequitur Tiraquel. in sæpe citata *l. si unquam d. v. revertatur C. de rev. donat. num.* 366. *ac num.* 354. *& seqq.* ubi ait, quod agens repelli potest exceptione exclusiva juris agentis, etiam ante declaratoriam, & multos allegat. Alii verò generaliter dicunt, requiri declaratoriam, ut generaliter de omni subjecto, & obligato docent Azor, & Simanchas apud Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 24. *in decal. num.* 6. *&* 8. ac tenent Filiuc. *tr.* 22. *nu.* 233. *ac seq.* ac ij, quos allegat Farinac. *q.* 189. *num.* 61. & de Prælatis firmat Jo. Valer. *differ. utr. for.* 20. *num.* 4. & Dian. *p.* 1. *tr.* 3. *misc. resol.* 67. ac de omni subjecto, exceptis filiis, quando ipso jure emancipantur ex delicto patris, ait Sanchez *d. num.* 8.

Tenendum tamen est, quod, manente reo in possessione sui juris, seu bonorum cum titulo colorato, non possint subditi jura denegare, vel obedientiam, nisi vel delictum, & commissio pœnæ sint notoria, vel si sint occulta, saltem probari possint, & ipse excipiens ac denegans jura id faciat cum intentione recurrendi, & probandi coram Judice competente. Quamvis si velint, possint jura reddere usque ad declaratoriam, post declaratoriam autem non poterunt subditi parere, nisi quando ob nimiam potentiam Superioris cogerentur, non in contemptum clavium Ecclesiæ. Et ita docent Sylvest. *v. hæresis* 1. *num.* 14. Bannes, Valentia, & alii, quos allegat Farinac. *loc. cit. num.* 66. Ex quibus conciliantur Doctores.

Denique respondeo. Quoad censuras Ecclesiasticas, si sint nominatim denunciatæ, quilibet tenetur reum vitare. Si autem non sunt denunciatæ, potest, sed non tenetur evitare, nisi in casu excommunicationis incursæ ob percussionem notoriam Clerici propter Extravag. *Ad evitanda*, ut alibi diximus.

Est tamen advertendum, quod si aliquis sit denunciatus, vel notorius Clerici percussor in uno loco, vel diæcesi, sed in aliis locis res sit occulta, sed nos ibi existentes sciamus censuræ denunciationem, seu notorietatem percussionis, tunc secundum multorum sententiam tenemur eum ubique vitare privatim ac publice, etiamsi probare non possimus censuram. Ita Innoc. *in cap. Inquisitioni num.* 2. *de sent. excom.* & de communi testantur Covar. *in cap. alma mater p.* 1. §. 3. *num.* 2. & alii apud Sayr. *lib.* 2. *de censur. cap.* 11. *n.* 25. ac tenet Bonac. *eod. tit. disp.* 2. *q.* 2. *pun.* 6. §. 2. *num.* 28. Secundum alios autem Doctores non tenemur illum vitare *publice*, *sed occulte* in loco, ubi censura manet occulta. Quod tradunt Paludanus, Armilla, & alii apud Avilam de censur. *p.* 2. *cap.* 6. *disp.* 11. *dub.* 12. Em. Sa *v. excommunicatio num.* 34. Sanch. *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 11. *nu.* 20. Filiuc. *tr.* 13. *num.* 49. Laym. *lib.* 1. *tr. de excom. cap.* 4. *num.* 3. & communem recentiorum vocat Avila *ibid.* Alii autem asserunt, quod si probare possimus, tenemur eum publice vitare ubique, aliàs solum occulte, ubi res est occulta. Sic Covarruvias, & alii, quos sequitur Sayrus *ibid. loc. cit.* Hæ omnes sententiæ probabiles sunt.

Pœna verò latæ sententiæ requirit actum consumatum, idque ampliatur, etiamsi in atrocioribus sufficiat conatus delicto proximus ad pœnam sententiæ ferendæ *l. siquis non dicam*, ibique Glos. & Doctores *C. de Episc. & cler.* Tamen ad incurrendam pœnam. Latæ sententiæ non sufficit, sed requiritur actus consumatus *cap. cum in cunctis* §. *Clerici de elect. cap. perpetuæ eod. tit. in* 6. & communem esse opinionem ostendit Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur num.* 354. & Marsil. *in cap. at si clerici num.* 56. *de judic.*

Id verò limitatur, nisi aliter sit in jure expressum, v. g. in crimine læsæ majestatis omnis conatus punitur eadem pœna, ac si effectus esset consumatus, ut per Farinac. *q.* 116. *num.* 148. ubi testatur de communi *per l.* 1. *ff. ad Leg. Jul. majest. & l.* 3. *C. eod.*

Quamvis autem pœna ferendæ sententiæ nonnunquam extendi possit ex identitate rationis de casu ad casum, pœna tamen latæ sententiæ non extenditur, Jo. Andr. *in cap. odia de reg. jur. in* 6. Abb. *in cap. ult. de jurepatr.* Dec. *in cap. translato lect.* 1. *col. ul. de constit.* Tiraquel. *ibid. num.* 303. qui *num. seq.* ampliat procedere etiam in exæquatis, *& num.* 305. ampliat, ut nova constitutio juris antiqui declaratoria addens novam pœnam latæ sententiæ non extendatur respectu pœnæ ad præterita, quicquid sit in pœna sententiæ ferendæ.

Præterea observandum est, in hoc esse differentiam inter pœnas sententiæ ferendæ, & latæ, quia pœnæ sententiæ ferendæ in jure statutæ contra facientem, seu committentem crimen, procedunt eodem modo contra cooperantes, sive causas minus principales, ut mediatores, auxilium dantes, consentientes, mandantes, aut aliter ope, vel auxilio juvantes, quotiescunque fuerunt causa proxima delicti, ut aiunt Juristæ, id est quando efficaciter in talem effectum influxerunt. Tunc enim omnes aiunt, puniri pœna ordinaria. Si autem ipsorum concursus non influxit, seu non causavit effectum, sed remotè tantum cooperati sunt, scilicet quando etiam sine illorum cooperatione eodem modo esset sequutus effectus, tunc dicunt, puniendos esse pœna minori, id est extraordinaria, ut per Salic. *in l.* 1. *num.* 24. *C. de rapt. virg.* Clar. *q.* 90. §. *fin.* ubi ait communem, & fuse Farinac. *q.* 130. *nu.* 4. ubi etiam communem appellat & *num.* 42. ubi hæc declarat. Probatur *ex l. nihil interest ff. ad leg. Cornel. de sicar.* & *ex cap.* 1. ubi Doctores *de Off. de leg.*

At quod attinet ad pœnas latæ sententiæ, seu ipso jure committendas, communis sententia docet, cooperatores, etiam si proxime, sive efficaciter concurrant, & influant, non incurrere in pœnas latas contra facientem aliquid, nisi verbis legis tacitè, vel expresse comprehendantur, Caiet. *in sum. v. excommunicatio cap.* 47. *not.* 3. Sylvest. *eod. v.* 10. *dub.* 4. Tabien. *eod. pariter v.* 5. *cas.* 49. Sanch. *de matr. lib.* 7. *disp.* 48. *num.* 3. Vitalin. *in clem.* 1. *num.* 34. *de consangu.* & communem dicit Navar. *in man. cap.* 27. *num.* 51. Avila de *censur. p.* 2. *cap.* 5. *disp.* 3. *dub.* 2. qui omnes loquuntur de pœna excommunicationis latæ sententiæ, in qua jura aliàs solent latiorem facere interpretationem pro majori conscientiæ securitate; ut Cardinal. *in cap. sacris de his, quæ vi*, sed & generaliter de omnibus aliis pœnis latæ sententiæ tenent Navar. *cons.* 94. *nu.* 2. *de simon.* Ugolin. *de simon. tab.* 4. *cap.* 8. *nu.* 4. Sanch. *lib.* 2. *opuscul. cap.* 3. *nu.* 104. Et quod diximus de pœna lata contra facientem, procedit etiam de pœna lata contra committentem aliquod crimen, ut per Suar. *de censur. disp.* 4. *sect.* 3. *num.* 5. & Navar. *cons.* 98. *n.* 2. *de simon.*

Idque ampliatur quod etiamsi mediator, seu proxeneta quoad pœnas ferendæ sententiæ dicatur ipse facere, seu committere ad quod mediator existit, *ut cap.* 1. *de testib.* ibique Gemin. Franch. Anchar. *num.* 1. secus tamen quoad pœnas latæ sententiæ, ut per Sanchez, & Navarrum *loc. alleg.* Ratio autem hujus differentiæ est, quia in pœnis latæ sententiæ fit strictissima interpretatio, ut non fiat extensio, etiam ex identitate rationis, ut dictum est supra.

Limito tamen hanc conclusionem primo, ut non procedat, ut etiam diximus, quando ex verbis legis pœnalis aliud colligitur, ut si apposita sit illa clausula, siquis

siquis causa fuerit, vel siquis directe vel indirecte, mediate, vel immediate tale quid fecerit, vel siquis de tali delicto culpabilis extiterit, vel siquis auxilium, consilium, vel favorem præstiterit. Idem, si dictum sit, tale delictum procurantes, ut *in extravag. 2. de simon.*

Secundo, ut non procedat in excommunicatione ob percussionem Clerici vel monachi, quia jura expresse extenderunt *can. siquis suadente*, ut patet *ex cap. quanta de sent. excom.* Est tamen verum, quod in actu absolutionis minor est pœnitentia injungenda causis secundariis proportionaliter juxta eorum concursum, ut *ex cap. sicut dignum de homic.* ubi agitur de complicibus necis, seu martyrio S. Thomæ Cantuariensis.

Tertio, ut non procedat in pœna infamiæ juris, resultante ex sententia condemnatoria, vel ex transactione in causa famosa. Quia hæc pœna est in consequentiam pœnæ ferendæ sententiæ. Ideoque procedit etiam contra causas minus principales, si fuerint condemnati, vel si pacti fuerint. Et in hoc sensu recte dixit Glossa, & Baldus *in l. Imperator ff. de postul.* quod infamia non est proprie pœna, sed est aliquid consecutivum ad pœnam.

Quarto, ut non procedat in irregularitate ex homicidio, vel abortu. Quia omnis, quomodocunque cooperans, seu influens in illud, est irregularis, scilicet si sine illius auxilio principalis illud non patrasset, vel non tam facile, vel non tam citò, ut per Canonistas communiter *in d. cap. sicut dignum §. qui verò*. Unde Covar. *in Clem. si furiosus p. 2. §. 2. num. 2. ait*: Et si ad pœnam sententiæ ferendæ probabilis sit sententia, quod non puniatur pœna ordinaria, qui non concurrit ad actum proximum homicidii, tamen quoad irregularitatem sufficit, ut influxerit modo prædicto, scilicet in totum, vel ex parte. Et de communi omnium Canonistarum testatur Farinac. *q.* 131. *n.* 10. & Suar. *de censur. d. disp.* 4. *sect.* 3. *n.* 8. ubi affert rationem diversitatis. Quia, inquit, irregularitas ex homicidio non imponitur principaliter per modum pœnæ, sed per modum inhabilitatis ob significationem, & indecentiam, ideo militat, non solum in homicida, sed etiam in dante causam homicidio.

Pœna verò latæ sententiæ commissa ante declaratoriam transit in hæredes passivè, vel activè. Quamvis enim aliàs crimen extinguatur morte delinquentis ita, ut integro statu decedere censeatur, qui nondum condemnatus decessit *l. is, qui in reatu, ff. ad leg. Jul. Majest. l. 1. C. ne ex delict. defunct. l. 1. ff. de priv. delict.* & tradit Simanch. *de cath. instit. tit.* 18. *an.* 1. Pœna tamen bonorum ipso jure incursa transit contra hæredes defuncti, Cyn. *in l. 2. C. qui test. fac. pos.* Bald. *in rubr. C. si pendente appel. mors inter.* & communem dicit Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur n.* 296. & 298. *per. d. l. si is*, qui in reatu, *& l. Gaius ff. ad Syllan. & l. commissa ff. de public. & vectig.* ubi ratio assignatur, quia quod commissum est, statim desinit ejus esse, qui crimen commisit.

Quod limitatur, ut non procedat in pœna, quæ non incurritur, nisi post declaratoriam partis, cujus interest, ut in caducitate emphyteusis ob non solutum Canonem, de qua re Clarus §. *emphyteusis q.* 9. Nam si non fuit declarata à domino directo, non ignorante caducitatem in vita emphyteutæ, non poterit contra illius hæredes declarari, secus in caducitate ipso jure incursa, ut in casu alienatæ rei, & traditæ domino irrequisito, vel incursa caducitate ipso facto vi pacti appositi. Tunc enim pœna caducitatis transit contra hæredes, Rota coram Buratto *dec.* 617. *num.* 9. ubi plures allegat. Idemque dicendum est de caducitate feudi. Nam si incurratur ob felloniam, non poterit declarari contra hæredes defuncti. Quia privatio non inducitur ipso facto, nisi post declarationem domini directi. Secus autem ubi ipso jure inducitur, ut in casu alienati feudi, & traditi, vel ex pacto, Clar. §. *feudum q.* 65. ubi testatur de communi, juncta *q.* 65.

Pœna verò indigens declaratione creditoris non potest declarari ab hæredibus creditoris, qui sciens pœnam commissam non declaravit vivens. Quia tunc præsumitur condonata, nisi ex conjecturis contrarium appareret de animo illius. Pœna autem ipso jure commissa, non indigens declaratione creditoris, potest exigi per hæredes defuncti creditoris, ut de communi testatur idem Clar. §. *feudum quæst.* 64. cum allegatis, & Gabr. *com. concl. lib.* 3. *tit. de jur. emphyt.* cum Ruino & aliis. Quicquid in contrarium velit Tiraquel. *loc. cit. nu.* 300. *ac* 301. dicens protestandi jus ad hunc effectum ad hæredes transire. Et pro dicta communi sententia facit, quod hæres pensionarii non potest declarare, beneficiatum debitorem incurrisse excommunicationem ob non solutam pensionem, si pensionarius ipse vivens non declaravit, ut per Castropal. *tom.* 2. *de relig. tr.* 13. *de benef. disp.* 1. *pun.* 7. *num.* 2. cum Suarez contra Navarrum.

Regula autem est, quod pœna latæ sententiæ legis novæ diversa, tolli, ac cessare facit pœnam legis antiquæ pro eodem delicto, si nondum erat commissa, Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 1. *nu.* 38. Boss. *tit. de Offic. corrup. num.* 10. Clar. *lib.* 5. *§. fin. q.* 85. ubi ait esse magis communem, & plurimos allegat, & ait, quod ita totus mundus observat. Quod procedit, etiamsi utraque sit pœna latæ sententiæ. Quia eadem est ratio, ne quis duplici pœna puniatur, & quod pœnæ sunt potius restringendæ quàm exasperandæ, & augendæ. Ita Henriq. *lib.* 13. *cap.* 38. *num.* 2. Sayr. *de censur. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 10. Suarez pariter *de censur. disp.* 12. *sect.* 4. *numero* 13.

Quamvis alii Doctores contrarium probabiliter teneant, nempe quod licet pœna nova ferendæ sententiæ cessare faciat antiquam, secus tamen in pœna latæ sententiæ. Ita Anan. *in cap. fin. de collus. in fin.* Navar. *cons.* 1. *de pœn. & cons.* 10. *de constit.* Sanch. *de matr. lib.* 3. *disp.* 48. *num.* 8. Alter. *de censur. tom.* 2. *disp.* 11. *cap.* 5. *col.* 6. & 7. Alii tradunt, quod potest concurrere pœna latæ sententiæ à jure cum pœna sententiæ ferendæ ab homine, ut Bartol. *in l. nemo, C. de Sacr. Eccles.* Aliique amplius universaliter aiunt, pœnam legis novæ non tollere pœnam legis antiquæ, quos adducit Clar. *loc. cit.* & Suarez de Paz *com. opin. v. pœna num.* 152. eamque tenet ac communem testatur Miranda in man. Præfat. *p.* 2. *quæst.* 25. *ar.* 26. *concl.* 13.

Limitatur autem secundum omnes, quod regula supradicta procedit de pœnis ejusdem fori, non autem diversi. Nam ubi pro uno crimine jus Canonicum unam pœnam imponit, & jus Civile aliam, delictum est mixtum, & utriusque fori, & ambæ pœnæ concurrunt, ut tamen sit locus præventioni, Canonistæ *in cap. cum sit generale de for. comp.* Carrer. *in pr. tit. de hæret. §. nunc de recept. nu.* 16. Item pœna injuncta pro foro pœnitentiali, seu animæ non tollit pœnam impositam pro foro externo, cùm habeant diversos fines, & à diversa potestate proveniant, ut per Abb. *in cap. de his n.* 3. *d. accus.* Menoch. *de arb. cas.* 539. *n.* 32. & mox dicemus.

Limitatur item ut non procedat, quando altera pœna esset in casu speciali. Sic suspensio quæ incurritur in Clem. 1. *de reb. Eccles. non alien.* non censetur sublata per extravag. Ambitiosæ *ejusd. tit.* Quia d. Clementina loquitur in casu particulari, & genus non derogat speciei, & lex generaliter loquens posterior non derogat legi antiquæ,

antiquæ, loquenti in caſu particulari, Fulgoſ. *conſ.* 215. *&* 135. Angel. *conſ.* 60. Alex. *conſ.* 170. *lib.* 3. Bartol. *conſ.* 100. *num.* 7. *lib.* 1. Imol. *conſ.* 140. *num.* 3. Et ita in terminis tenet Rodriq. *q. reg.* 27. *ar.* 13. *tom.* 1. & ſupponit Suarez *de cenſur. diſp.* 31. *ſect.* 6. *num.* 8. Coninch. *diſp.* 15. *num.* 53. Filiuc. *tr.* 17. *nu.* 167. Verùm multo magis procedit in locis ac perſonis, in quibus non militat *d. extravag. Ambitioſæ.*

Id quoque obſervandum eſt, quod in pœnis latæ ſententiæ non admittitur moræ purgatio, *ex l. ſi is, cui*, ibique Bart. *ff. de leg.* 2. late Tiraquel. *in d. l. ſi unquam v. revertatur num.* 310. Et facit, quia pœna latæ ſententiæ habet vim rei judicatæ, Gloſ. & Bartol. in *l. furti* §. 1. *ff. de his, qui not. infam.* Aretin. *in l. qui à latronibus* §. *ſi quis in capitali ff. de teſtam.*

Quod limitatur, ut procedat ſolùm, quando pœna ipſo jure impoſita eſt abſolute, & incurſa, ſecus ſi indigeat declaratione creditoris, ad cujus favorem eſt impoſita, ut commiſſa cenſeatur. Tunc enim ante factam declarationem admittitur purgatio moræ, Gemin. *in cap. licet Canon, verſ. is etiam de elect. in 6.* Tiraquel. *ibid. num.* 311. Exemplum eſt in Emphyteuta Eccleſiæ, qui per non ſolutionem canonis tempore debito non incidit in commiſſum, niſi poſt declarationem domini directi, & antea admittitur purgatio moræ, *cap. potuit de locat.* Rota coram Seraph. *dec.* 793. *num.* 16. Mantic. *de tacit. & ambig. lib.* 22. *tit.* 27. *num.* 35. Et idem eſt in pœna caducitatis ob felloniam vaſalli, ut diximus, & tradit Clar. §. *feudum q.* 62. ac Imol. *in cap. ult. col.* 7. *de donat.*

Pœnitentia verò impoſita ac peracta, ſive in foro pœnitentiali, id eſt ſacramentali, ſive in foro conſcientiæ, ſeu quaſi pœnitentiali, etiamſi ſit publica, non tollit, neque minuit pœnas latæ ſententiæ, ſeu ipſo jure commiſſas, ut per Menoch. *de arb. caſ.* 539. *num.* 43. *& ſeq.* an autem pœnitentia tollat pœnam ſententiæ ferendæ, quidam aiunt, quod ſi ſit pœnitentia publica, eam tollit. Alii verius negant, ut Abb. *in cap. de his num.* 3. *de accuſ.* Menoch. *ibid. num.* 31. *&* 32. Sed ſi à Judice Eccleſiaſtico impoſita fuiſſet talis pœnitentia, qui illum pro foro contentioſo punire poterat, tunc remiſſa cenſeretur in totum pœna ſententiæ ferendæ. Quia tunc pœnitentia, ſeu pœna ſpirituali, cenſeretur ſurrogata in locum temporalis, Menoch. *loc. cit. num.* 41. cum Oſtien. *in cap. tuæ de procur.* Bartr. Imol. & Anan. *in de cap. de his, de accus.* & Marſil. *ſing.* 639. *v. abſolutus.*

Neque ſpontanea confeſſio, facta coram Judice non metu tormentorum, excuſat à pœna latæ ſententiæ, quamvis ſit cauſa minuendi pœnas ſententiæ ferendæ, Tiraquel. *de pœn. temper. cauſ.* 30. *num.* 14. cum illi alleg. Simanch. *de cath. inſtit. cap.* 47. *num.* 1. *&* 2. Immo in foro S. Inquiſitionis deprecatio, ſeu ſpontanea comparitio, & confeſſio criminis cum ſignis pœnitentiæ excuſat ab omni pœna ſententiæ ferendæ, Simanch. *loc. cit. nu.* 4.

Pœna item latæ ſententiæ, quæ à jure eſt impoſita non parenti intra certum tempus, non incurritur, niſi toto tempore, ſeu termino elapſo, etiamſi ante finem illius ſit certum, eum non poſſe adimplere, etiam ex culpa ſua. Secus autem eſt in pœna impoſita ab homine, ſive ſit conventionalis, ſive judicialis. Nam hæc committitur, quando certum eſt, non poſſe rem præceptam implere, ſcilicet ex ejus culpa; quia antea in tempore aſſignato implere potuit. Quo caſu pœnam quidem incurrit, ſed executio, ſeu exactio pœnæ non habebit locum, niſi poſt tempus, ſeu terminum aſſignatum, niſi pœna à Judice impoſita, eſſet ipſo facto incurrenda, ut ſi præceptum fuit ſub pœna excommunicationis, ſeu alterius cenſuræ ipſo facto incurrendæ. Quia talis pœna trahit ſecum executionem eo ipſo, & ſic non expectatur finis termini. Hæc doctrina eſt Gloſſæ *in l. cum ſtipulatus v. commiſſa ff. de verb. oblig.* ibique Bartol. *num.* 4. Caſtr. *nu.* 4. *&* 5. Jaſ. *n.* 7. *& ſeq.* utrobique dicens eſſe communiter receptam, & Alex. *nu.* 9. Rationem afferunt, quia mitius agitur cum lege, quàm cum homine.

Quod autem dictum eſt de pœna à jure, ſeu legali, multo magis procedit, ſi pœna eſſet latæ ſententiæ. Quia non incurritur ante finem termini, etiam ſi quis ex ſua culpa ſe nimium arctaverit, ut implere non poſſit. Quia pœna latæ ſententiæ requirit actum conſumatum. Ita Bald. *in l.* 1. *quæſt. ult. C. ſi pendent. appel. morſ. int.* quem ſequitur Aretin. *in d. l. cum ſtipulatus num.* 3. ac tenet Gloſ. *in cap. commiſſa v. elapſus de elect. in 6.* & communem teſtatur Pariſ. *de reſignat. lib.* 3. *quæſt.* 2. *à nu.* 8. ubi multa citat jura & exempla.

Limitatur tamen id, ut non procedat, quando jus imponit pœnam latæ ſententiæ delinquenti, niſi intra certum tempus emendaverit, ſeu ſatisfecerit.

Quia tunc ex quo ſe nimium arctavit, ut non poſſit parere, eo ipſo pœnas incurrit.

An autem ignorantia juris excuſet à pœnis latæ ſententiæ? Reſpondeo primo. Si ignorantia juris ſit probabilis, ſcilicet penitus inculpata, certum eſt, excuſare ab omni pœna pro utroque foro, ut cùm quis ignorat inculpabiliter legem prohibentem ac punientem actionem aliàs non damnatam. Ita Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 12. *num.* 8. Sanch. *de matr. lib.* 9. *diſp.* 32. *à num.* 29. Laym. *lib.* 1. *tr. de legib. cap.* 20. *num.* 1. Caſtropal. *tom.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 1. *pun.* 17. *num.* 1. Sayr. *in clav. reg. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 24. Salas *de legib. diſp.* 15. *ſect.* 9. *num.* 110. Baldel. *to.* 1. *lib.* 5. *diſp.* 45. *num.* 2. Canoniſtæ communiter *in cap.* 2. *de conſtit. & in cap.* 2. *eod. tit. in 6.* ac per eoſdem textus Rota coram Buratto *dec.* 182. *à num.* 1. ubi deciſum, ignarum prohibitionis teſtatoris, ſi alienet, non incurrere pœnam privationis ſtatutam à teſtatore. & *num.* 3. ait, emphyteutam, & vaſallum non incurrere caducitatem alienando ſine conſenſu domini, ſi ignorent rem eſſe emphyteuticam, vel feudalem & *num.* 4. aſſerit, eſſe generale in omnibus caſibus, in quibus quis in pœnam cadit à jure ſuo.

Deinde reſpondeo. Si ignorantia juris ſit leviter tantum culpabilis venialiter, non ob imperfectionem actus, ſed ex objecto, magis communis ſententia tenet, excuſare ab omni pœna gravi, vel, ut alii dicunt, ab omni pœna, excepta excommunicatione minori, quæ propter veniale peccatum communicationis in humanis incurritur. Si autem ſit venialis ob imperfectionem actus, tunc ab omni pœna, etiam levi excuſare, Suar. *loc. cit. num.* 26. Salas *d. ſect.* 9. *num.* 110. Baldel. *ibid. num.* 4. & Sanch. *ubi ſupra nu.* 29. *& ſeq.* qui ait procedere, etiam quoad pœnam irregularitatis ex delicto & ſuſpenſione, quamvis aliqui, per eum citati diſſentiant.

Reſpondeo præterea. Siquis delinquat ſciens, ſive reputans talem actionem eſſe graviter malam, ſive prohibitam jure naturali, vel divino, ſed ignoret eſſe à lege humana ſpecialiter prohibitam, nihilominus incurret in pœnas dictæ legis humanæ, ſive Eccleſiaſticæ, ſivè civilis. Quia hæc ignorantia juris habet admixtam gravem culpam, & lex intendit punire illam actionem, quatenus eſt de ſe mala. Eſt magis communis ſententia, & in praxi recepta, quam ſequitur Clarus §. *fin. quæſt.* 60. & eſſe communem Legiſtarum oſtendit Gabr. *com. concl. lib.* 5. *tit. de reg. jur. concl.* 6. *numero* 34. atque ita deciſum ait Franch. *dec.* 521. &

magis

magis communem Theologorum esse constat ex allegatis à Sanchez *loc. cit. num.* 7. *ac* 16. & tenent Salas *ibid. num.* 110. & 113. Suarez *supra num.* 7. Azor *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 15. *quæst.* 2. Baldel. *d. disp.* 45. *num.* 7. *ac seqq.* etsi contra hanc conclusionem teneant alii, quos allegat, & sequitur Sanch. *d. lib.* 9. *de matr. disp.* 32. *num.* 17. & communem testatur Grat. *consf.* 49. *num.* 35. *lib.* 2. ac tenent multi Canonistæ *in d. cap.* 2. *de const. in* 6. Id tamen limito, ut non procedat quoad censuras incurrendas, ut infra dicetur.

Postremo respondeo. Siquis sciat, talem actionem à lege humana prohibitam esse, sed ignoret pœnam per illam legem inflictam, non excusatur à tali pœna sive latæ, sive ferendæ sententiæ, regulariter loquendo. Probatur ex modò dictis, & quia potest, ac intendit Legislator delinquentem obligare ad pœnam etiam invitum. Ergo etiam à fortiori, etiam ignorantem per regulam *l. qui potest invitis ff. de reg. jur.* Estque verior & communior opinio, ac in praxi recepta, ut constat ex allegatis à Gabriele *loc. cit.* & communem Theologorum testantur Suarez *ibid. num.* 9. & 10. *ac* 12. & Laym. *d. cap.* 20. *num.* 6. ac probabiliorem ait Sanch. *ubi supra num.* 21. ac sequitur Baldel. *cit. disp.* 45. *num.* 11. Quamvis Canonistæ contrarium teneant *in d. cap.* 2. *de constit. in* 6. Felin. *in d. cap.* 2. *de constit. num.* 6. ac Genuen. *practicab. quæst.* 766. existimantes ignorantiam pœnæ excusare à pœna quacunque etiam scientem juris positivi prohibitionem. Ac idem tenent plures Theologi, quos adducit Sanchez *ibid. num.* 21. qui eam probabilem dicit.

Alii verò distinguunt, dicentes ignorantiam solius pœnæ excusare à pœna latæ sententiæ, sed non à pœna sententiæ ferendæ, ut Jo. de Lignan. *in d. cap.* 2. *de constit.* quem sequitur Imola *ibi col.* 4. & tenet Castropal. *loc. cit. num.* 5. qui alios allegat.

Illud tamen certum est, etiam stando in hac sententia, quod non requiritur scientia distincta, & specifica pœnæ illius, sed sufficit siquis existimet in confuso, ac in genere adesse aliquam pœnam contra talem transgressorem, ut per Reginald. *lib.* 13. *num.* 273. *per can. ult. d.* 37. quæ notitia nunquam deesse solet in delinquente.

Hanc postremam conclusionem amplio, ut procedat, etiam in dubitantem de juris positivi prohibitione, & nihilominus agentem cum conscientia dubia. Quia tunc dicitur ignorantia crassa, seu supina, quæ non excusat à pœnis, ut patet *ex d. cap.* 2. *de constit. in* 6. & *de can. ult. d.* 37. & docent Suarez *ibid. cap.* 18. *num.* 8. & Baldel. *loc. cit. num.* 1. nisi quando lex pœnas statuit contra agentes aliquid scienter, vel audacter, seu ex præsumptione. Quia tunc excusat juris ignorantia, etiam crassa, & supina, non tamen affectata, vel crassissima, ut per Sanch. *eo loco num.* 36. & 37. ac Suarez *ibid. num.* 14. & communem testantur Laym. *ubi supra num.* 1. & Baldel. *num.* 3.

Item amplio, ut procedat, etiam quoad pœnam irregularitatis ex delicto, ut ex violatione censurarum. Quia etiam hæc secundum magis communem incurritur ab ignorante hanc pœnam impositam esse pro tali actione, si tamen norit actionem à jure graviter esse prohibitam. Ratio autem est, quia vel irregularitas tunc est propriè pœna, & sic locum habet conclusio. Vel secundum alios non imponitur à jure proprie loquendo, ac formaliter, ut pœna, sed ut impedimentum Canonicum ob indecentiam, ideo incurritur facilius ab ignorante illam subesse. Ita Suarez *de censur. disp.* 40. *sect.* 5. *numero* 10. Salas *de legib. disp.* 15. *sect.* 9. *numero* 13. Filiuc. *tr.* 11. *nu.* 158. Avila *p.* 2. *cap.* 5. *disp.* 5. *dub.* 10. *concl.* 2. Azor *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 15. *quæst.* 7. & plures Canonistæ ac Theologi, quos citat Sanchez *lib.* 9. *de matr. disp.* 32. *numero* 16. & 21. ac sequitur Baldel. *cit. lib.* 5. *disp.* 45. *num.* 7. & 8. satisque probabile ait Diana *p.* 2. *tr.* 5. *miscel. resol.* 67. qui alios adducit, quique putant ob violationem censurarum non incurri irregularitatem ab ignorante hoc genus pœnæ subesse violationi.

Amplio etiam, & à fortiori, ut procedat in casus reservatione. Nam si reservatio sit facta ob bonam gubernationem, ut edicto Ordinarii, non est pœna, sed est reservatio causæ, & jurisdictionis ademptio; unde ligat ignorantem, reservationem, si tamen non sit immunis à casu, scilicet à culpa gravi, quod etiam concedit Sanch. *loc. cit. disp.* 32. *num.* 18. Si autem reservatio fiat in consequentiam pœnæ latæ sententiæ, ut excommunicationis, &c. tunc certum est, quod si incurrit in censuram, incurrit etiam in reservationem absolutionis, quia hæc non est pœna, sed consequutivum ad pœnam. Idemque dicendum, quando lex canonica vetat aliquem absolvi ante factam restitutionem; quia hæc non est in pœnam, sed pro justitiæ reparatione, quamvis Sanchez *num.* 18. cum Molina quos sequitur Castropal. *d. to.* 1. *tr.* 2. *disp.* 1. *pun.* 17. *nu.* 8. putent, quod ignorans talem legem prohibitivam etiam actus aliàs damnati, non incurrat in casus reservationem, quia supponunt, neque incurrere in pœnas talis legis, cujus contrarium supra asseruimus.

Limito autem dictam conclusionem, ut non procedat in censuris secundum magis communem. Quia cùm sint pœnæ medicinales ad contumaciam amovendam, non incurruntur etiam à sciente legis prohibitionem, si nesciat invincibiliter talem pœnam annexam per *d. cap.* 2. *de constit. in* 6. Ita Sanch. *d. disp.* 32. *nu.* 17. cum allegatis per eum, & Castropal. *ibid. num.* 5. 6. & 7. cum Suarez, Coninch, Bonacina & Parisio, ac sequitur Baldel. *supra n.* 9. & 11. quamvis nonnulli contradicant, quos citat Sanchez *loc. cit. n.* 16.

Ignorantia autem facti, sive delicti, si sit inculpata quoad talem speciem facti, excusat ab omni illius pæna latæ sententiæ, etiamsi aliàs quis daret operam rei illicitæ, seu facto aliàs damnato, ut si cogitans percutere Titium laicum, errans invincibiliter circa personam, percutiat Caium clericum. Non enim incurret in pœnas percutientis clericum, sed solum percutientis hominem, excepta tamen pœna irregularitatis ex homicidio casuali. Quia dans operam rei illicitæ, ac periculosæ mortis inferendæ, etiam adhibita omni diligentia, fit irregularis, morte, vel mutilatione inde sequuta *ex cap. fin. de homic. in* 6. Est communis sententia apud Sanchez *de matr. d. lib.* 9. *disp.* 32. *n.* 22. cum binis sequentibus. Si autem ignorantia facti sit culpabilis, scilicet crassa, vel supina circa illam speciem facti à lege punitam, non evadet pœnas juris, nisi quando lex punit operantes scienter, sive ex præsumptione, *d. cap.* 2. *de constit. in* 6. & late Sanchez *loc. cit. num.* 31. 36. *ac seqq.* cum ibi allegatis.

In casibus vero, in quibus dictum est, ignorantiam non excusare à pœnis, etsi circa pœnas ferendæ sententiæ probabilius sit esse justam causam illas minuendi, cum ignorantia sit causa intrinseca minuens culpam, ut per Sot. *de just. lib.* 5. *q.* 1. *ar.* 1 *in fin.* Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 12. *nu.* 16. Laym. *lib.* 1. *tr. de legib. cap.* 20. *numero* 3. Tiraquel. *in proœm. de mitig. pœnis numero* 24. Tamen quoad pœnas latæ sententiæ certum

certum est ipso jure non minuere. Quia cùm eas lex interat ipso facto, & absolute, semper eodem modo locum habent. Ita Abb. *cons.* 22. *num.* 2. *lib.* 1. Suarez *loc. cit. num.* 10. Salas *de legib. disp.* 5. *sect.* 9. *num.* 3. ac Tiraquel. *d. num.* 24. Estque probabilius, ne quidem esse in potestate Judicis pœnas latæ sententiæ commissas, tunc minuere, etiamsi requirant declaratoriam Judicis, vel executionem. Nam ex quo Judex declaravit crimen commissum, pœna illa adstringit independenter à sententia Judicis, neque potest ipse gratiam facere super pœna ipso jure commissa, sed Princeps. Hanc sententiam tenet Bald. *in l. fin. num.* 8. C. *de prob.* Molin. *tr.* 4. *de just. disp.* 9. *num.* 20. cum Lopez, ac veriorem, & in praxi receptam, ait Suarez *d. cap.* 12. *num.* 10. etsi contrarium alii teneant, scilicet, quod si pœna indigeat declaratoria, vel executoria, possit Judex illam minuere indirecte, vel utiliter, hoc est attemperando declarationem, sive executionem propter ignorantiam, vel aliam similem causam minuentem culpam, & hanc tenet *Abb. in cap. sacris nu.* 10. *de his, quæ vi*, Salas *d. num.* 3. ac Tiraquel. *eo num.* 24. Illud verum est in uno casu, quia Judex potest saltem indirecte remittere pœnam infamiæ juris, quando consurgit ex condemnatione in causa famosa

Dubitans verò, se incidisse in pœnas latæ sententiæ, an excusetur ab illarum observatione, si facta diligentia dubium superare, & in veritatis cognitionem pervenire non possit? Nec loquor hìc de reatu quoad culpam tantum, id est pro foro sacramentali. Quia tam in dubio facti, quam juris omnes conveniunt, quod dubitans teneatur peccatum mortale dubium confiteri sub dubio, sive conditione, ut per Suarez *de pœnit. disp.* 18. *sect.* 1. *nu.* 12. *&* *disp.* 22. *sect.* 9. ac plures alios, quos citat & sequitur Sanchez *in decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 66. Nam ex Concilio Trid. sess. . . . *cap.* . . . tenemur confiteri peccatum prout est in conscientia.

Respondeo igitur primo. Si dubium est juris, quia scilicet dubitat, an pro tali casu, vel culpa à se commissa, sit imposita à jure talis pœna, tunc in dubio pro sua libertate judicare potest per textum *in cap. cum sunt partium de reg. jur. in* 6. Suarez *de censur. disp.* 40. *sect.* 5. *num.* 15. Sanchez *lib.* 2. *de matr. cap.* 41. *quæst.* 3. & alii multi, quos sequitur Garz. *de benef. p.* 7. *cap.* 1. *num.* 14. Et procedit, etiam in dubio juris de irregularitate quacunque, Suarez *ibid. num.* 4. *&* 15. Sanch. *in decal. d. lib.* 1. *cap.* 10. *numero* 42. Sayr. *de censur. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 16. ac plurimi quos sequuntur Bonac. *tr. de irreg. quæst.* 1. *pun.* 5. *num.* 2. *in fine*, & Garz. *loc. cit. num.* 21. Proceditque etiam in dubio juris de excommunicatione, aliisque censuris quibuscunque, Sanchez *in decal. loc. cit. num.* 55. *&* 62. Azor. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 10. *&* 11. Sayr. *in clav. reg. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 23. *&* 24. contra alios, quos allegat Sanchez *ibid. num.* 50.

Si verò dubium sit facti, tunc, licet quoad pœnas sententiæ ferendæ in totum non excusetur, quia non punitur reus pœna ordinaria, sed extraordinaria, sive arbitraria, ut per Bald. *in l. fin. num.* 8. C. *de prob.* Capic. *dec.* 126. *num.* 14. *&* 15. Sanch. *in decal. d. cap.* 10. *num.* 45. Tamen quoad pœnas latæ sententiæ excusatur in totum. Quia pœnæ istæ non accipiunt augmentum, neque diminutionem, cùm sint à lege limitatæ, Bald. *in d. l. fin. num.* 8. Carrer. *in pr. v. argumentis convictus nu.* 4. Et pœna imposita, tanquam pro delicto certo, non habet locum pro casu dubio, Sanchez *d. cap.* 10. *num.* 45. ac tenet Rota *coram Buratto dec.* 182. *num. ult.* Alban. *cons.* 91. *nu.* 41. & Honded. *cons.* 58. *nu.* 43. *lib.* 1. qui loquuntur de pœna privationis ipso facto incurrenda.

Limitatur id tamen primo in irregularitate. Quia in dubio facti de incursa irregularitate, sive ex homicidio, sive ex alio delicto, vel facto, censendus est irregularis. Nam irregularitas non imponitur principaliter per modum pœnæ, sed inhabilitatis, ut de communi testatur Garz. *d. p.* 7. *cap.* 1. *num.* 19. ubi plures, tametsi alii probabiliter teneant solum procedere hanc limitationem in dubio facti de homicidio, ut Sanch. *ibid. num.* 48. cum Suarez, Salas & alii, quos sequitur Bonac. *d. tr. de irreg. q.* 1. *pun.* 5. *n.* 3. qui ait, hanc probabiliorem, & sequitur Diana *p.* 2. *tr.* 5. *resol.* 72. Imo aliqui ex iis dicunt, solum procedere de homicidio injusto, non autem de justo, scilicet quoad irregularitatem ex defectu lenitatis, ut Sanch. *ibid. num.* 49. *in fin.* §. *rursus*, aliique apud ipsum, & multi, quos sectatur Diana *loc. cit.* & Tanner. *to.* 4. *disp.* 6. *quæst.* 10. *n.* 220. Item aliqui, ut Sanchez *ibid. num.* 49. & quos allegant, & sequuntur Bonacina & Diana *loc. cit.* inquiunt dictam limitationem solum procedere in irregularitate ex homicidio, non ex mutilatione, etiam injusta. Alii tamen contra tenent apud eosdem.

Limitatur secundo in excommunicatione, & aliis censuris, quia in dubio facti debet quis petere absolutionem, saltem sub conditione, quæ est communis sententia, ut patet per relatos à Sanchez *ibid. à num.* 50. Et hanc tenet Suarez de *censur. disp.* 4. *sect.* 3. *num.* 8. Quia, inquit, in dubio facti de censura incursa pro foro conscientiæ, eligenda est pars tutior, etsi contrarium teneant *Sanch. ubi supra num.* 55. *&* 62. ac Bonac. *de excom. q.* 2. *pun.* 6. §. 2. *n.* 49. *&* 51.

Prædicta autem conclusio, ac limitationes assignatæ de dubio facti procedunt primo quando dubium est proprie dictum, scilicet cum æquali animi suspensione, quia ob solam suspicionem nemo puniri potest *l. absentem ff. de pœn.* Bald. *in l. fin. num.* 8. C. *de prob.* Item non habent locum in dubio positivo, quando scilicet adsunt præsumptiones prævalentes pro alterutra parte. Etenim primò in dubio facti de homicidio, vel abortu, siquis applicavit media fallibilia ad procurandum abortum, vel homicidium, v.g. si solum mandavit, vel consuluit, vel si prægnanti fecit venæ sectione sanguinem emitti, & postea non potest certior reddi, an res habuerit effectum, tunc in dubio non est censendus irregularis. Quia non proceditur contra quendam ad pœnas, nisi constet de corpore delicti *l.* 1. §. *item illud ff. ad Syllan.* Osach. *decis.* 42. Menoch. *de arb. cas.* 452. *n.* 20. Et procedit. tam pro foro externo, quàm interno, Sanch. *loc. cit. in decal. d. cap.* 10. *num.* 44. *lib.* 1. Navar. *cons.* 47. *de homic.* Quaranta *in sum. Bullar. v. abortus* §. *nota.* Si autem applicata fuerunt media efficacia, & communiter effectum trahentia, debet judicari & irregularitatem, & alias pœnas juris incurrisse, ut per Navar. *ibid.* Quia licet facta in dubio non præsumantur, fallit tamen, quando sunt solita fieri, ut *l. ult. C. de fid. instrum.* Mascard. *conclus.* 732. *n.* 5. *&* 7.

Secundo. Si constat de corpore, seu materiali delicti, sive dubitat quis an habuerit sufficientem advertentiam, tunc in dubio censeri debet pœnas juris incurrisse. Quia licet in actibus internis facile præsumi possit subreptio, & inadvertentia, non tamen in actibus externis graviter malis. Quia actus externi ex natura sua, cùm sint valde sensibiles, & non momentanei, solent excitare mentem ad sui considerationem. Et quia membra externa non moventur, nisi per rationem superiorem, ut per *Less. lib.* 2. *cap.* 7. *nu.* 29. cum D. Thoma.

Tertio. Siquis consilium, vel mandatum dedit ad delictum, ut ad homicidium, abortum, vel Clerici percussionem &c. & constat de corpore delicti, seu effectu

sequuto

sequuto, sed dubitat, an ille motus sit à sua cooperatione, sive consilio, vel mandato, an verò aliàs id principalis esset facturus, tunc in dubio præsumptio est contra ipsum, & censetur pœnas incurrisse, ut per Sanchez *d. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 44. Farinac. *q.* 129. *n.* 140. Sayr. *d. lib.* 7 *de censur. cap.* 3. *num.* 2. Imo etiamsi executor dicat, se aliàs fuisse facturum, non est ei facile credendum, ut Farinac. *ibid. num.* 152. nisi adsint aliæ conjecturæ infringentes talem præsumptionem, ut gravis inimicitia præcedens, vel si protestatus jam fuerat se facturum, aut se jam præparaverat ad illud, Farinac. *eo loco num.* 129. cum multis Doctoribus, *& num.* 143. *cum seqq.* Aliqui tamen dicunt stari posse dicto illius, si sit persona alioqui fide digna, & non adsint aliæ conjecturæ contrariæ, ut Henriq. *lib.* 14. *cap.* 16. *num.* 3. Sayr. *d. lib.* 1. *de censur. cap.* 3. *num.* 2. Sanch. *ibid. num.* 4. Avil. *p.* 7. *disp.* 6. *sect.* 2. *dub.* 3. *concl.* 5. & conjectura bona erit credendi illi dicenti, se alias fuisse facturum, si longo post tempore id fecit, ut per supra citatos Doctores.

Respondeo secundo. Ex decreto S. Congregationis super Episcopis & Regularibus jussu Clementis VIII. Edito sub anno 1601. die 9. Januarii statutum est, ut nemo, etiam privilegiatus absolvere possit à casibus clarè, vel dubie in Bulla cœnæ Domini contentis. Quod est intelligendum de dubio juris proprie dicto, id est negativo, seu cum æquali suspensione pro utraque parte, non autem de dubio positivo, quando essent hinc inde probabiles sententiæ, ut per Graff. *lib.* 1. *de casib. reser. num.* 51.

Quod verò ad pueros, & minores tenendum est primò, infantes, qui scilicet septennium non excesserunt, & impuberes infantiæ proximi, id est, qui decimum annum cum dimidio non excessere, non incurrunt pœnas juris, etiamsi sint doli capaces, quia præsumptione juris & de jure non censentur delinquere, ut per Gomez var. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 57. & alios, quos sequitur Barbos. *in cap.* 1. *num.* 2. *de delict. puer.* ac tenet Laym. *lib.* 1. *tr. de legib. cap.* 10. *num.* 5.

Id verò limitatur primo, quod isti nihilominus, si sint doli capaces & delinquant pro foro conscientiæ, ex delicto obligantur ad restitutionem pro eo, quod interest offensi. Quia hæc non est pœna, sed æqualitas in justitia commutativa, & probatur ex *l. impubes ff. de furt.*

Limitatur secundo, quod impubes, infantiæ proximus, doli capax, irregularitatem incurrere potest ex delicto, ut homicidio secundum communem sententiam ex Clem. *si furiosus de homic.* Sylvest. *ut homicidium* 3. *quæst.* 2. Ugolin. *de irreg. cap.* 27. *num.* 3. Sanchez *lib.* 1. *in decal. cap.* 12. *num.* 8. Avil. *p.* 7. *disp.* 7. *sect.* 1. *dub.* 13. Laym. *cit. num.* 5. Quia irregularitas, ut diximus, formaliter non est pœna, quidquid in contrarium dicat Diana *p.* 2. *tr. miscel. resol.* 88. Excipe solum irregularitates, quæ consequuntur ex infamia juris, quia impubes, infantiæ proximus, infamiæ pœnam non incurrit ex regula supra posita, cùm sit propriè pœna juris. At infans, etsi doli capax existat, secundum veriorem sententiam, excusatur ab irregularitate ex delicto nascente, ut per Laym. *loc. cit.* cum Henriq. & Avila, & tenent Sayr. *lib.* 6. *de censur. cap.* 17. *n.* 30. & alii apud Dianam *ibidem.* Quamvis alii dicant, non excusari infantem doli capacem, ut Covar. *in d. Clem.* si *furiosus p.* 3. *num.* 5. & Rodriq. *p.* 1. *sum. tr. de irreg. cap.* 176. *concl.* 1.

Limitatur tertio in excommunicatione, aliisque censuris ipso jure latis, vel ex edictis generalibus per modum juris pro futuris culpis. Quia impubes, infantiæ proximus, eas potest incurrere, si doli sit capax, Henriq. *lib.* 8. *cap.* 41. *in fine in comm.* Navar. *in man. lib.* 8. *cap.* 27. *num.* 76. Sanch. *d. cap.* 12. *n.* 8. Suar. *de censur. disp.* 5. *sect.* 1. *n.* 19. Laym. *eod. n.* 5. & Sancius *select. disp.* 26. *n.* 18. Interdictum autem generale ligat etiam infantes quoscunque, ut per Bonac. *de censur. disp.* 1. *q.* 1. *pun.* 4. *n.* 9. cum per eum allegatis. Censuris verò specialibus, scilicet ab homine latis, vel etiam per edicta generalia pro præteritis culpis, impuberes quicunque nondum proximi pubertati, etiam majores septennio, juste quidem ligari non possunt, sed tamen valide ligantur, dummodo doli capaces existant, Suar. *d. disp.* 5. *sect.* 1. *n.* 19. Coninch *dis.* 13. *n.* 45. Rodriq. *quæst. regul.* 60. *ar.* 2. *to.* 2. Bonac. *ibid.* & Sanch. *loc. cit. n.* 8. Verum tamen quod non censeantur impuberes, si non sint proximi pubertati, comprehensi in sententiis istis generalibus pro præteritis culpis, nisi exprimantur, tenent Doctores, quos allegat Sanchez *d. cap.* 12. *n.* 7. & sequitur *Diana d. p.* 2. *tr.* 4. *resol.* 120. & citata *resol.* 88. & Laym. *ibid. num.* 6.

Secundo tenendum est, minores vigintiquinque annis, puberes etiam impubertati proximos, & impuberes proximos pubertati ex suo delicto, quamvis pœnis sententiæ ferendæ sint mitius puniendi, ut non teneantur pœna ordinaria ratione teneræ ætatis, tanquam ex causa minuente culpam, Gomez *d. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 58. 59. *&* 62. Tiraquel. *de mitig. pœn. Caus.* 7. *n.* 1. Sanchez *loc. cit. n.* 7. Covar. *in d. Clem. si furiosus p.* 3. *in princ. n.* 5. Clar. *in pr. q.* 60. *n.* 1. Menoch. *de arb. cas.* 329. Thesaur. *dec.* 161. *per totam.* Attamen pœna latæ sententiæ ipso jure, regulariter loquendo incurrere eodem modo, sicut majores, Glos. *in l. pen. C. ex quib. caus. infam. irrog.* ibique Bald. & Salic. Abb. *cons.* 21. *n.* 2. *lib.* 1. Molina *de just. tr.* 4. *disp.* 9. *n.* 20. cum Lopez. Unde minor incurrit pœnam infamiæ ipso jure latam pro tali delicto, etiamsi non puniatur aliis pœnis ordinariis illius delicti ferendæ sententiæ. Intelligitur autem de infamia, quæ incurritur ipso facto, & non expectata sententia condemnatoria, ut per Abbatem, Molinam, & Lopez *loc. cit.* Sic etiam minor, qui incidit in commissum, & caducitatem incurrit ex sua culpa, vel dolo, quamvis, si dolus non intercessit, sit restituendus in integrum, ut habetur *in l. si ex causa* §. *si in commissum ff. de minor.* & apud Seraph. *dec.* 313. *n.* 6. Sic etiam minor, impugnans voluntatem defuncti, ipso jure perdit relictum ab eodem defuncto, quamvis restituendus sit adversus lucri amissionem, si non dolo egit, *l. post legatum* §. *ætate ff. de his, quib. ut indign.* Bartol. *in l. tutorem ff. eod.* Glos. *in l. Polla C. eod.* & Aretin. *cons.* 67. *numero* 9.

Excipitur tamen primo, ut minor non incurrat pœnam infamiæ latam ipso jure contra exercentes artem ludicram *l. pen. C. ex quib. caus. infam. irrog.* ibique Glos. Bald. & Salic. & consequenter neque fit irregularis ex tali exercitio, Bald. *ibidem.* Secundo, ut non incurrat pœnas ipso jure latas in venientes contra pacta jurata *ex l. siquis major C. de trans.* & notat Seraph. *de dec.* 313. *n.* 7. Tertio, ut non incurrat pœnam non petentis tutorem *l. fin. C. si advers. delict.* Alias etiam exceptiones habes apud Angel. *de malef. tit. de pœn. reor. num.* 30. sed illam addo, quod minor impubes, pubertati proximus, non incurrit juris pœnas proprie dictas, si delinquat in omittendo, ut de communi testatur Clar. §. *fin. q.* 60. *in princ.*

Sed quid de compulso metu gravi, delictum committente? Neque hic est quæstio de vi absoluta, quæ scilicet tollit omnem libertatem. Nam cùm omnē culpam excludat, etiam à pœnis pæservat pro utroque foro, sive sint latæ, sive ferendæ sententiæ *l. fœdissimam,*

ac ibi Glos. & Doctores *C. ad leg. Jul. de adult. l.* 1. §. *removet ff. de postul.* Farinac. *q.* 148. cum ibi allatis, & Sanch. *de matr. disp.* 31. *nu.* 1. *lib.* 9. & *textus in cap. discretionem de eo, qui cognov.*

Circa igitur metum gravem, sive cadentem in constantem virum, certum est, quod quoad pœnas sententiæ ferendæ, quoties metus non excludit omnem culpam, ut cum actio est intrinsece mala, non excusat ab omni pœna, sed minuit, ut non ordinariæ, sed arbitrariæ, sive extraordinariæ sit locus, ut per Sanch. *loc. cit. num.* 4. Abb. *in cap. sacris num.* 2. *de his, quæ vi, & cons.* 4. *nu.* 4. *lib.* 4. Tiraquel. *de pœn. mitig. caus.* 36. *num.* 3. Farinac. *q.* 97. *nu.* 23. Clar. §. *fin. q.* 60. Ut siquis metu gravi coactus à viro potente aliquem innocentem occidat, ut per Clar. *ibid.* Vel si mulier gravi metu adulterium committat, Abb. *loc. cit.*

Quoad pœnas verò latæ sententiæ duæ sunt præcipuæ sententiæ. Prima asserit, quod etiamsi metus non excuset à culpa mortali, ut quia res erat intrinsece mala, si tamen excusabat in tali casu à præcepto, quatenus erat juris positivi, scilicet quia non agebatur de gravi publico damno, ut Principis, vel Patriæ, vel Christianæ Reipublicæ, vel Religionis Christianæ, vel Ecclesiæ contemptu, pro quibus causis privatus homo vitam exponere tenentur, excusabit à censuris, & pœnis latæ sententiæ, à jure impositis, aliàs secus. Ita tenent Navar. *in man. cap.* 27. *num.* 63. Henriq. *lib.* 13. *cap.* 21. *num.* 3. Avil. *p.* 7. *disp.* 2. *dub.* 7. *concl.* 5. Suar. *de censur. disp.* 5. *sect.* 3. *num.* 14. Coninch. *de censur. disp.* 13. *num.* 101. *& seqq.*

Secunda tamen sententia, quam probabiliorem, ac tutiorem existimo, asserit, quod ubi metus non excusat à culpa, ut quia actio erat intrinsecè mala, & non de se indifferens, non excusat à pœnis latæ sententiæ, illi culpæ proportionatis. Ita Richard. Sylvest. Astens. Rosel. & Graff. quos sequitur Sanch. *d. lib.* 9. *de matr. disp.* 31. *num.* 4. ubi ponunt exemplum de pœna privationis juris petendi debitum ob incestum, sive copulam commissam ab uxore cum consanguineo viri metu gravi, ac tenent Durand. *in* 4. *dist.* 8. *quæst.* 5. *ad* 3. Caiet. 1. 2. *quæst.* 96. *ar.* 4. Vitalin. *in Clem.* 1. *num.* 25. *de consangu.* qui loquuntur de pœna censuræ, ut incurratur, ubi non excusat metus à culpa; & de omni pœna latæ sententiæ, sive ipso jure inflictæ, quod metus non excuset, tradit Abb. *in d. cap. sacris, de his, quæ vi num.* 2 ubi communicans cum excommunicato metu gravi in casibus in quibus non licet jure communicare, non excusatur totaliter à culpa, & ideo neque ab excommunicatione ob comminationem, vel participium. Et ita absolutè *d. cap. sacris communiter* intelligunt Canonistæ, ut testatur Sanch. *loc. cit.* At præsertim procedit hæc sententia in pœnis latæ sententiæ individuis, ut censuris, inhabilitatibus, privationibus Officiorum, infamia, & similibus, ut per Anan. *in d. cap. sacris num.* 1. & Anchar. *num.* 3. *notab.* 6. qui putant dividuas minui ex parte. Proceditque etiam præcipue de jure Canonico, & in pœnis latis à lege Ecclesiastica, quæ potest punire omne peccatum mortale, & nullum peccatum permittit; *cap. novit de judic. cap.* 1. *de Offic. Ordin.* Navar. *cons.* 7. *de Offic. Ordin.* & Abb. *in d. cap. sacris numero* 5. ubi ait, quod metus gravis non excusat delinquentem à pœnis de jure Canonico, quia propter nullum metum quis potest peccare mortaliter.

Licet autem ipso jure ob metum gravem talis pœna incurratur, tamen Judex debere habere respectum ad metum, & in exequutione pœnam minuere, scilicet quando est pœna indigens facto hominis ad illius exequutionem, ut per Abb. *in d. cap. sacris num* 2. Incontrarium verò est doctrina Bald. *in l. fin. num.* 8. *C. de prob.* communiter recepta, quod ubi est pœna certa, & determinata à jure, non potest Judex illam minuere. Qua de re dictum est *supra.*

An autem metus gravis excuset à reservatione casus, facta ab Ordinario in ordine ad forum sacramentale? Affirmat Graf. *de casib. reser. lib.* 1. *cap.* 13. *numero* 33. etiam quando non excusat à culpa. At contrarium verius est. Quia non est pœna, sed provida reservatio jurisdictionis, ut quoque dictum est. Et quia ubi non excusatur quis ob metum à culpa, non excusatur à pœna proportionata delicto. Secus tamen est de reservatione pœnali facta à summo Pontifice, *v. g. absolutionis censuræ*, quia metu compulsus poterit absolvi ab inferiore, Anan. *in d. cap. sacris num.* 5. *de his, quæ vi*, ibique Imol. *num.* 5. *per cap. sacris de sent. excom. v. voluntarius.*

Hoc autem limitatur, quod tunc metus gravis excusat à censura, vel pœna latæ sententiæ, quando lata est contra scienter, vel præsumptione delinquentes, aut alias ubicunque dolus punitur, ut per Glos. *in d. cap. sacris d. v. voluntarius de sent. excom.* Suar. *de censur. disp.* 4. *sect.* 3. *nu.* 12. estque communis sententia.

Quod verò ad furorem, vel dementiam, quamvis furor superveniens post delictum commissum excuset à pœnis sententiæ ferendæ corporalibus, ut de veriori, & magis communi testatur Menoch. *de arb. cas.* 325. *num.* 13. & per ea, quæ Cevall. *commun. contra commun. quæst.* 33. *tom.* 1. Tamen quoad pœnas latæ sententiæ, jam commissas, nunquam excusat, quia jam sententia accepit ipso facto exequutionem. Et quia sicut pœnæ sententiæ ferendæ inferri possunt contra eum, qui post delictum furiosus effectus est, si non sint pœnæ corporales, sed pecuniariæ, ut confiscatio bonorum, Menoch. & Ceval. *loc. cit.* ac censuræ, ut per Sayr. *de censur. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 3. Suarez *eod. tit. disp.* 5. *sect.* 1. *num.* 20. *ac* 21. Ita pœnæ latæ sententiæ ex ipso jure, cùm nunquam sint corporales, semper locum habere possunt.

Furor item superveniens post causam culpabilem datam delicto, non excusat à pœna latæ sententiæ, si effectus fuerit consumatus in statu furoris, seu dementiæ, quia jam sufficienter deliquit in causa, & hic effectus quoad pœnas juris incurrendas componit moraliter cum illa causa, & sufficit influxus physicus ab illa causa peccaminosa, & tempore causæ datæ contrahitur obligatio ad pœnam sub conditione eventus, etiamsi culpa esset per pœnitentiam retractata medio tempore, ut per Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 17. Atque ita in terminis docent Sayrus, & Suarez *loc. cit.* Addit tamen Suarez, quod si furor censeretur futurus perpetuus, deberet furiosus absolvi à censuris incursis. Quia cessaret finis censuræ, quæ est medicina ad resipiscendum. At de his satis. Reliqua cum de absolutionibus, ac dispensationibus agemus.

Clericus, lata sententia, quod hæresim, vel sortilegium hæreticale commiserit, privatur non solum in posterum beneficio, sed etiam fructibus perceptis à die commissi criminis. Quia pœna amissionis ipso facto beneficii, hoc operatur, ut delinquens, cùm fuerit lata sententia declaratoria ipsius criminis, privetur beneficio & fructibus perceptis à die criminis patrati. Sic Diaz *in pr. can. cap.* 131. *num.* 5. Covar. *in* 4. *decretal. p.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num.* 8. Molina *de just. to.* 1. *disp.* 96. *in fin.* Henriq. *lib.* 13. *de excom. cap.* 56. *numero* 2. & Sanch.

& Sanch. *in decal. lib. 2. cap. 26. numero* 10.

Quod si Clericus post patratam hæresim, vel commissum sortilegium manifeste hæreticale, suum beneficium alteri Clerico resignat, illius resignatio est irrita. Quia, licet talis resignatio non sit nullius momenti; nam ille cui resignatur, acquirit jus percipiendi fructus illius beneficii, donec declaretur, Clericum resignantem hæresim, vel sortilegium manifeste hæresim sapiens, commisisse; nihilominus, facta hac declaratione, retrotrahitur sententia ad diem commissi delicti & renunciatio beneficii rescinditur, ac si non fuisset, ut per eundem Diaz *loc. cit. cap.* 14. *num.* 2. ibique Salzed. Pegn. *p.* 3. *comm.* 162. Sanch. *ubi supra num.* 9. & declaravit S. Congregatio S. Officii *superius relata*.

Qui etiam docent, idem dicendum esse de permutatione beneficiorum. Si enim Clericus, qui hæresis crimen commisit, commutavit suum beneficium cum beneficio alterius Clerici, qui ejusmodi crimen non commisit, talis permutatio rescinditur, ut nulliter facta, cum hac tamen differentia, quod dum Clericus innocens spoliatur beneficio, habito à Clerico de hæresi reo, potest ad suum beneficium, quod illi dederat, redire. Quia non absolute suum beneficium resignavit, sed via permutationis, ac ea lege, ut permutatio omnino teneret, suumque haberet effectum. Ita Flam. Parif. *de resign. benef. lib.* 1. *q.* 14. *à n.* 6. & Sanch. *d. cap.* 26. *num.* 9.

Immò beneficium Clerici, qui in hæresim incidit, potest ante illius sententiam declaratoriam ab alio impetrari, sed beneficii possessio alteri conferri nequit, illo non vocato. Nam id fieri potest quoties beneficium ipso jure amittitur, ut colligo *ex cap. licet Episcopus de præb. in* 6. ibique Gloss. *v. te non vocato*, & tradunt Franch. ac Gemin. *in fine*, Parif. *loc. cit. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 37. Lambertin. *de jurepatr. p.* 1. *lib.* 2. *q.* 6. *ar.* 9. & 10. Azor. *p.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *q.* 3. Decian. *in pr. lib.* 5. *cap.* 44. *num.* 26. & Sanch. *ibid. num.* 12.

Et quamvis Eymericus existimet *p.* 3. *q.* 113. in fine pœnam privationis beneficiorum non habere locum in hæreticis pœnitentibus, id tamen intelligendum est de sponte comparentibus, qui, ut ibi notat Pegna *com.*162. si Religiosi, aut Clerici sponte comparuerint, mitissime tractari debent & facilius possunt ad sua restitui beneficia. Quod si post deprehensionem tardius, & post multas admonitiones revertantur, ad officia, & beneficia non tam facile debent restitui. Immo verbaliter degradati, in monasterium conjicientur ad agendum condignam pœnitentiam, nec facile debent habilitari in posterum ad aliqua beneficia obtinendum. Idemque docent Sanch. *d.cap.*26.*n.*13. Simanch. *in Enchir.tit.*58. *n.* 4. Nam cum eo ipso, quod quis in hæresim incidit, sit verus hæreticus, amittit statim beneficium, sicut & alia bona. Sicut igitur non recuperat alia bona, ita nec beneficium.

Nec possunt Inquisitores non spoliare beneficiis prædictos Clericos, vel illis spoliatos eisdem propria autoritate restituere. Nam extat motus proprius B. Pii V. incipiens, Cum ex Apostolatus, ubi beneficia, qualiacunque sint, ob hæresim vacantia, Sedis Apostolicæ dispositioni reservavit. Atque ideo, cùm ex jam dictis constet beneficia ob hæresim ipso jure vacare, solus summus Pontifex de illis disponit, ut per Pegnam *loc. cit.* Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 8. Zerola *in pr. Episc. p.* 2. *v. beneficium*, & Sanchez *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 13.

Clericus verò suspectus tantum de hæresi non est beneficiis ipso jure privatus, sed juxta suspicionis qualitatem est beneficiis privandus. Nam pœna, quæ debetur Clerico ipso jure de hæresi convicto, vel confesso, non extenditur ad de hæresi tantum suspectum, ut docent Pegna *loc. cit.* Sanchez *ibid. n.* 14. & Farinac. *de hæres. q.*189.*n.*86. Unde talis Clericus, de hæresi tantum suspectus, potest ante sententiam beneficiũ alteri renunciare, & renunciatio, sequuta contra eum sententia, non rescinditur. Refertque Farinacius *d. n.* 86. ita fuisse decisum in Rota *coram Comitulo in Gadicensi Canonicatus* 20. *Junii* 1587. Et Sanchez *ubi supra cap.* 25. *nu.* 12. ait, quod ejusmodi beneficia non vacant virtute dicti motus proprii, quia suspectus de hæresi, non est vere hæreticus. Quod notant etiam Navar. *lib.* 5. *consil. tit. de hæret. in* 1. *edit. cons.* 5. & 6. & *in* 2. *edit. cons.* 18. *ac* 19. Parif. *de resignat. lib.* 4. *q.* 3. *n.* 16. Henriq. *d. lib.* 13. *de excom. cap.* 56. *n.* 1. Em. Sa *in sum. v. hæresis nu.* 5.

Receptatores autem, defensores, & fautores hæretici, non sunt beneficiis ipso jure privati, sed per sententiam privandi juxta *cap. Excommunicamus* 1. §. *credentes de hæret.* Nam isti sunt tantum de hæresi suspecti. Suspecti autem de hæresi, ut diximus, non sunt ipso jure beneficiis privati, sed privandi, ut etiam tradunt Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *n.* 4. Pegna *p.* 3. *com.* 162. Sanchez *d. cap.* 26. *n.* 15. & Farinac. *d. q.* 189. *nu.* 81. Unde valide possunt beneficia renunciare in alterius favorem, antequam de illis per sententiam priventur, & talis renunciatio per latam sententiam non rescinditur, sed suum robur retinet, etiamsi aliquis à Pontifice in eventum vacationis ea obtinuerit. Quia privandus per sententiam beneficio, potest adhuc, lite pendente, ante sententiam in favorem tertii illud renunciare. Nam, donec illo privetur, est suum, ut multis citatis docet Parif. *d. lib.* 5. *de resign. q.* 16. *n.* 8. Henriq. *d. lib.* 13. *de excom. cap.* 36. *nu.* 4. & Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 26. *n.* 16. & *de matr. lib.* 7. *disput.* 42. *nu.* 2.

Clerico verò filii hæreticorum sunt ipso jure beneficiis privati, & inhabiles ad alia obtinenda. Nam quod ob hæresim paternam Clerici priventur ipso jure Ecclesiasticis beneficiis, probatur *ex cap. ut commissi* §. *privandi de hæret. in* 6. & ex constit. Alexandri IV. edita sub anno 1258. quæ incipit, *quod super relata*, & ex alia ejusdem Pontificis edita sub anno 1259. cujus initium, *Ad extirpanda*, & ex alia Honorii IV. emanata sub anno 1286. incipiente *exhibita*, relatæ à Pegna *post Directorium*. Et tradunt Doctores, quos sequitur Farinac. de *hæres. q.* 191. *num.* 44. & 46. Covar. *var. lib.* 2. *cap.* 8. *nu.* 4. ubi, aliis relatis, testatur de communi, Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 27. *n.* 27. & *seq.* Quod certum est, procedere in beneficiis Ecclesiasticis à filiis acquisitis postquam eorum pater in hæresim incidit. Tunc enim ipso jure illis privantur. Quid autem de beneficiis acquisitis ante delictum patris dicendum sit, mox dicemus.

Quod autem sint inhabiles hujusmodi Clerici ad alia beneficia obtinenda, probatur *ex cap. quicunque* §. *hæretici de hæret. in* 6. ubi Glos. & Doctores, & *ex cap. statutum* 1. *eod. tit. pariter in* 6. ubi etiam Glossa, & alii. Extat etiam Constitutio Nicolai tertii edita anno 1281. quæ incipit, *Noverit Universitas*, relata à Pegna, & confirmant communiter Doctores, relati à Farinacio *loc. cit. num.* 48.

Idemque dicendum est de nepotibus, ac descendentibus usque ad secundum gradum. Etenim & isti privati sunt Ecclesiasticis beneficiis, & ad alia obtinenda inhabiles sunt, ut habetur *in cap. ut commissi, in d. cap. statutum,* & *in d. cap. quicunque de hæret. in* 6. ubi Canonistæ, Extatque Constitutio Innocentii IV. emissa sub anno 1254. ejusdem initii, *Noverit Universitas*, quam refert Pegna, & tenent Covar. *lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 2. & Farinac. *ubi supra n.* 50. ubi alii, testantes de communi.

Hoc tamen intelligendum est de nepotibus ac descen-

descendentibus ex linea paterna, & masculina. Quoniam descendentes ex linea materna,& fœminina non privantur beneficiis, nec ad obtinenda sunt inhabiles, nisi usque ad primam generationem. Habetur expresse *in d. cap. statutum* 1. *de haret. in* 6. his verbis alibi relatis : *Primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus. Per maternam verò ad primam duntaxat volumus extendi*, ibique notat Glossa, quod nepotes hæretici ex filia, & nepotes ex muliere hæretica non comprehenduntur sub dicta pœna, quia filii magis patrem, quam matrem repræsentant. Et sicut nobilitas familiæ descendit in posteros magis ex patre, quam ex matre, ita majorem jacturam ex hæresi paterna, quàm ex materna eos pati, justissimum est, ut per Eymer. *p.* 3. *direct. quæst.* 115. Pegna *ibi com.* 164. Gomez *tom.* 3. *var. cap.* 2. *numero* 4. & alios, quos sequitur Sanchez *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 27. *numero* 2. & Farinac. *de hæresi q.* 191. *num.* 51.

Id ipsum quoque dicendum est de filiis hæreticorum, credentium, receptatorum, & fautorum, qui inhabiles etiam sunt ad beneficia Ecclesiastica instar eorum parentum per lineam paternam usque ad primam & secundam generationem, & per lineam maternam ad primam tantum ex *d. cap. ut commissi*, *ex cap. credentium*, *ex cap. quicunque*, *& ex cap. statutum de haret. in* 6. ubi communiter Canonistæ, Farinac. & Sanchez *loc. alleg.*

Clerici item illegitimi, aut spurii privantur beneficiis Ecclesiasticis, & ad illa obtinenda sunt inhabiles propter hæresim paternam, alioquin esset melior conditio illegitimorum, quàm legitimorum. Immo hujusmodi filii duplici ex capite sunt inhabiles & irregulares ad beneficia. Primo propter hæresim paternam. Secundo, quia sunt illegitimi, vel spurii, vel geniti ex coitu damnato, dummodo certum sit, eos esse illegitimos, vel spurios, vel hæretici filios, Zanchin. *in tr. de haret. cap.* 28. *num.* 13. Repert. *Inquis. v. filii*, Covar. *var. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 3. Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *numero* 16. ac Pegna *d. p.* 3. *comm.* 163.

At quid de filiis genitis ac natis ante paternam hæresim? Prima sententia tradit, illos esse beneficiis obtentis privatos, & ad alia inhabiles. Quia hæc pœna ideo imposita est, ut parentes hæresim non committant, ne eorum filii illam patiantur. Parentes autem æqualiter diligunt filios, tam genitos, & natos ante suam hæresim, quam postea. Nec textus loquentes de hac pœna id distinguunt. Ita Salic. *in l. quisquis C. ad leg. Jul. Majest.* ibique Albertinus, Glos. *in can. siquis cum militibus* 6. *quæst.* 1. *v. filii*, Gomez *d. to.* 3. *var. cap.* 2. *num.* 16. Castrius *lib.* 1. *cap.* 7. *de potest. leg. pœnal. & lib.* 2. *cap. ult. de justa hæret. punit.*

Secunda sententia est, non esse privatos, nec privandos beneficiis obtentis ante paternam hæresim, sed solum postea obtinendis. Hanc asserunt Calderin. *cons.* 3. *de haret.* Cyn. *in d. l. quisquis*, Præpositus *in can. quo jure d.* 8. Simanch. *de cath. instit. tit.* 29. *num.* 23. *& seq.* Pegna *p.* 3. *d. com.* 163. Covar. *d. cap.* 8. *num.* 5. Bald. *in l.* 2. *C. de libert. & eor. lib.* Farinac. *de hæres. q.* 191. *nu.* 57. Decian. *tr. cr. lib.* 5. *cap.* 45. *n.* 5. Surd. *cons.* 386. *n.* 5. Menoch. *cons.* 805. *num.* 33. & *cons.* 808. *n.* 26. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 8. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 27. *num.* 14. *& cap.* 28. *nu.* 28. aliique apud ipsos. Et hæc sententia benignior est, usuque magis recepta. Probatur, quia *in cap.* 2. §. *hæretici de haret. in* 6. filii ac nepotes ob paternam hæresim solum redduntur inhabiles ad beneficia, vel Officia publica obtinenda, quæ inhabilitas non privat obtentis, ut tradunt Glos. *in Clem.* 1. *v. obtinenda de pœn.* ibique Cardin. Imol. & Vital. *numero* 54. &, ut refert Covar. *eo numero* 5. ait Glossa *in can. jam itaque v. reatum* 1. *quæst.* 4. reatum patris transire in filium postea natum, non in eum, qui antea natus fuerat, observatque idem Covar. *loc. cit. num.* 4. quod quamvis jure Canonico hæreticus effectus inhabilis ad obtinenda beneficia Ecclesiastica, etiam obtentis privetur, non tamen est idem in ejus filiis quoad beneficia, quæ isti obtinuerunt ante parentis crimen. Hi enim ob alterius culpam inhabiles efficiuntur ad Ecclesiastica beneficia acquirenda, non tamen bonis propriis privantur, & ideo poterunt etiam retinere beneficia obtenta.

Præcipue verò hæc sententia probatur ex eo, quod nullibi expressum est, filios obtentis beneficiis privari ob scelus paternum. Qui enim inhabilis efficitur ad illa obtinendum, regulariter obtentis non privatur. Sic, licet infamis infamia facti inhabilis sit ad obtinenda beneficia Ecclesiastica, ut ex Glos. *in cap. omnipotens de accus.* ibique Abb. Aretin. & alii, & *ex cap. inter dilectos de exces. Prel.* obtentis tamen dignitatibus, beneficiis, & honoribus non privatur, ut docent Panorm. *in cap. per inquisitionem col.* 3. *de elect.* Doctores *in d. cap. omnipotens*, *& in l.* 2. §. *ult. ff. de pœn.* Glos. *in cap. cum non liceat de præscript. l.* 1. §. *integer ff. nil novar. appel. pend. l. furti* §. 1. *ff. de his qui not. infam.* aliisque autoritatibus, & rationibus hanc sententiam probat Sanchez *loc. cit. cap.* 28. *num.* 30. addens, quod filii ob paternam hæresin neque per sententiam privandi sunt beneficiis, jam antea obtentis, quia solum ad beneficia obtinenda redduntur inhabiles. Quod etiam docent Covarruvias, Clarus, Simanchas, Salzedo, Suarez, Ledesma, & Pegna ab eo citati.

Porrò filii ac nepotes sicut ob paternam hæresim sunt inhabiles ad beneficia in posterum obtinenda, sic etiam sunt inhabiles ad acquirendum pensiones. Nam, etsi appellatione beneficii non veniat pensio, cùm longe inter se differant, & pœna strictissime interpretanda sit, attamen textus *in d. cap. ut commissi de haret. in* 6. privans prædictos filios beneficiis, utitur verbis generalibus, nempe quibuscunque beneficiis. Et *in cap.* 2. §. *hæretici eod. tit.* utitur illa negativa generali *nullum beneficium*, atque ideo continet etiam pensiones. Cumque textus dicat, prædictos filios ad nullum beneficium esse admittendos, Glossa *ibi*, ac Gemin. *num.* 2. aiunt, *beneficium sumi late.* Sub lata autem beneficii significatione comprehenditur etiam pensio, ut fuse probat Gigas *de pens. tota quæst.* 18. Atque adeò qui est incapax beneficii, est etiam incapax pensionis. Et sane cùm pensio sit fructus, est beneficio accessoria, & proinde sequitur naturam sui principalis, atque adeo sub privatione beneficii includitur etiam privatio pensionis. Ita Gigas *loc. cit. & quæst.* 94. *num.* 7. *& cons.* 142. *num.* 7. Glos. *in Clem.* 2. *v. quodcunque de vit. & honest. Cler.* Farinac. *de hæres. d. q.* 191. *num.* 60. & Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 28. *num.* 36. ubi refert extare hac de re multas Rotæ decisiones, aliique apud ipsos.

Filii verò patris pœnitentis, qui in hæresis crimen incidit, non sunt inhabiles ad alia beneficia obtinenda, etiam si pater ante peractam pœnitentiam, obierit, dummodo illam vel inceperit, vel eam recipere paratus sit. Habetur *in cap. statutum* 1. *de haret. in* 6. per hæc verba : *Non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, ac reincorporatos Ecclesiæ veritati*, ad quem textum Glos. *v. reincorporatos*, *& v. parati*, Gemin. *in sum. sub initio*, & in

in §. *Hoc sane nu.* 2. De quo etiam extat Constitutio Honoris IV. edita anno 1286. incipiens *Exhibita*, & Alexandri IV. sub anno 1258. quæ icipit, *Quod super*, & tradunt Calder. *de hæret. rubr. de pœn. hæret. num.* 4. Zanchin. *de hæret. cap.* 28. *nu.* 3. & 4. Pegna *d. p.* 3. *com.* 162. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 27. *numero* 26. & 28. ac Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 43. *sect.* 3. *num.* 1. Et in hoc voluit lex constituere differentiam inter patrem, qui crimen hæresis commisit, ac ejus filios. Nam ille, quamvis Ecclesiæ reconcilietur, adhuc manet irregularis, donec cum eo dispensetur, filii verò non indigent dispensatione post parentis reconciliationem. Quia licet ob criminis gravitatem ac infamiam potuerint parentes, etiam in filiis puniri, ut ipsi parentes facilius converterentur, attamen gravius puniendi sunt parentes in tali casu, quàm filii, ac juste imposita est illis delinquentibus pœna, quàm istis.

Quod verò ad filios ac nepotes relapsi, qui sui criminis pœnitens, Ecclesiæ reconciliatur, sed brachio seculari traditur puniendus, putant Gemin. *in d. cap. statutum* §. *hoc sane de hæret. in* 6. Repertor. Inquisit. *d. v. filii*, §. *nunc videndum*, Montalu. *l.* 2. *tit.* 25. *par.* 7. aliique non fieri ad beneficia inhabiles. Quia istorum parentes non videntur hæretici discessisse, cùm pœniteant, & ad sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ admittantur per textum *in cap. super eo de hære. in* 6. & dum hæc Sacramenta recipiunt, incorporati videntur Ecclesiæ. Ad incurrendum autem filios hanc pœnam, requiritur *in d. cap. statutum*, ut parentes in hæresim discessisse probentur.

At, licet hæc sententia mitior sit, verior tamen est ea, quæ docet, filios relapsorum infames, ac inhabiles fieri ad Officia, & beneficia, quamvis eorum parentes convertantur, & admittantur ad Ecclesiastica Sacramenta. Primò, quia relapsi pœnitentes non dicuntur propriè Ecclesiæ incorporati in sensu, de quo loquitur textus *d. cap. statutum*. Ibi enim non est sermo de his, qui per Sacramenta pœnitentiæ tantum incorporantur Ecclesiæ, & postea Curiæ seculari traduntur puniendi, sed de reincorporatione per absolutionem solennem, & juridicam, quando ab Inquisitoribus absoluti, & ad gremium Ecclesiæ reducti, admittuntur, ut injustam pœnitentiam peragant. Quod etiam tradit Gemin. *in cap. accusatus*, §. *si verò num.* 5. *de hæret. in* 6. ac Pegna *d. p.* 3. *com.* 164. & Sanch. *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 23.

Secundo quia *in d. cap. statutum* duo requiruntur, ut filii eorum, qui revertuntur ad Ecclesiæ gremium, juris pœnas in eos latas effugiant. Alterum est, ut emendentur. Alterum, ut Ecclesiæ reincorporentur. Relapsi autem pœnitentes nec solenniter Ecclesiæ incorporantur, ut diximus, nec dici possunt emendati, dum sunt relapsi, & in illud crimen reinciderunt, quod solenniter abjuraverant, & ad quod non reversuros juramento se obligaverant. Omnino itaque dicendum est, dictos filios inhabiles esse ad beneficia, & Officia, etiamsi eorum pater relapsus convertatur, dum brachio seculari puniendus traditur, tanquam fictus pœnitens. Et hanc sententiam præter citatos Doctores, tenet Glossa in eodem *cap.* Statutum v. reincorporato, ac ibi Jo. Andr. & Franch. & tradunt Simanch. *in Enchir. tit.* 63. *numero* 7. Royas *de hæret. p.* 2. *numero* 337. Decian. *in pr. lib.* 5. *cap.* 45. *num.* 3. & alii, quos sequitur Sanch. *loc. cit. qui num.* 24. etiam docet, idipsum dicendum esse de filiis ac nepotibus eorum, qui, licet relapsi non sint, & ad fidem redeant, traduntur tamen brachio seculari puniendi. Quia cùm ij similiter non admittantur ad solennem reincorporationem cum Ecclesia, militat eadem ratio in eis, ac in illis.

Quoniam autem in *d. cap. ut commissi de hæret. in* 6. Bonifacius VIII. concedit Inquisitoribus ut privare possint, vel privatos denunciare dignitatibus, ac beneficiis de Consilio Episcopi, aut ejus Vicarii, ac omnibus Officiis publicis, & honoribus quoscunque hæreticos, credentes, receptatores, aut defensores ipsorum, eorumque filios ac nepotes, idcirco exquirendum est, quomodo Inquisitores, vel soli, vel cum Episcopis possint id facere.

Et quidem ad privandum beneficiis Ecclesiasticis non sunt requirendi Episcopi, si legitime constet, quod illi scienter hujusmodi personis beneficia contulerint. Tunc enim illi non sunt requirendi, sed à suis Judicibus puniendi. Hoc idem habetur in constitutionibus, quæ incipiunt *Præ cunctis* Urbani IV. & Clementis IV. apud Eymericum *p.* 2. *direct.* & in Constitutione *quod super* Alexandri IV. apud Pegnam *post direct.* quibus concinit Glos. in figura casus *in d. cap. ut commissi*, Jo. Monach. *num.* 3. Archid. & Jo. Andr. *num. item* 3. Gemin. *num.* 2. 5. & 6. Franch. *num.* 2. & tradunt Rosel. *v. hæreticus nu.* 44. Tabiena *num.* 16. Eymer. *p.* 3. *q.* 113. & *seq.* ibique Pegna com. 162. & *seqq.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 46. *num.* 71. Zanchin. *de hæret. cap.* 18. *num.* 6. & Farinac. *de hæres. quæst.* 186. *num.* 77. & *seq.*

Notandum autem primo est, quod ex quo hæretici sunt ipso jure privati beneficiis, ideo dictionem *vel* in *d. cap.* ut commissi appositam *privandi vel privatos nunciandi* intelligendam esse expositive, at idem significet ac dictio *idest* volunt Jo. Andr. *ibid. num.* 4. Gemin. *eod. num.* Franch. *num.* 2. Pegna *d. com.* 162. & Farinac. *d. num.* 77. At vero nulla est necessitas impropriandi significationem disjunctivam dictionis *vel.* Nam, ut accipiatur in propria, & solita ejus significatione disjunctiva sufficit, quod inter personas in textu nominatas aliquæ sint, quæ non sint ipso jure privatæ beneficiis. Tunc enim clarus sensus est, Inquisitores posse privare beneficiis illos, qui de jure non sunt privati, sed privandi, vel illos privatos nunciare, qui de jure sunt privati. Receptatores enim, fautores, ac defensores hæreticorum non sunt ipso jure beneficiis privati, sed privandi, *cap. excommunicamus* 1. §. *credentes* Covar. *lib.* 2. *var. d. cap.* 8. *nu.* 4. Pegna *d. com.* 162.

Secundò notandum est, quod disputant Doctores, an ut Inquisitores privent, vel privatos beneficiis nuncient Clericos, sit necessarius consensus Episcopi, an sufficiat ejus consilium inquirere? Affirmat Archid. *in d. cap. ut commissi num.* 20. & Gemin. *nu.* 6. sed nixi levi fundamento, quia scilicet ubi jura dicunt aliquid fieri debere de consilio alicujus sit necessarius ejusdem consensus. Negant igitur alii, & recte, quia textus solum requirit consilium Episcopi, non consensum, Pegna *loc. cit.* Pariter quando agitur de privandis Clericis suis dignitatibus ac beneficiis requirendum esse Episcopi consilium, patet ex *d. cap. ut commissi*, at ubi agitur de privandis hæreticis suis Officiis, ac honoribus secularibus non esse necessarium, quod Inquisitores requirant consilium Episcopi, colligitur ex eodem textu, & advertit Glos. *v. honoribus* Farinac. & alii apud ipsum *d. q.* 186. *n.* 7. 8. Verum hodie cessant istæ difficultates ex Clem. 1. *de hæret.* in qua decernitur, quod ad sententiam contra hæreticos, fautores eorum &c. nec Episcopi sine inquisitore, nec Inquisitores sine Episcopo procedere possint. Nunc igitur in utroque casu utriusque consensus requiritur.

In uno tamen casu, non obstante *d. Clementina* 1. solus Inquisitor potest Clericos privare beneficiis, si

Episcopus scienter Clerico hæretico contulerit beneficium. Quo in casu necesse est, quod constet de scientia, nec scientia præsumitur, nisi probetur, Glos. *ibid. v. scientia*, & Archid. *num.* 22. Episcopos autem conferentes scienter hæreticis beneficia, esse fautores hæreticorum, & ut tales esse puniendos, docent Archid. *in d. cap. ut commissi nu.* 23. Gemin. *nu.* 6. *Franch. n.* 4. ac Pegna *d. com.*162. qui hoc extendit etiam ad illos, quæ hæreticos præsentant ad beneficia, Farinac. *de hæres. q.* 189. *num.* 75. Estque certum si Episcopus id faciat intuitu favendi hæresi, vel si collatio ipsa, spectatis persona, & aliis circumstantiis faveat hæresi, quemadmodum favere dicendum est, si beneficium collatum sit parochiale. Sed etiamsi beneficium sit simplex, adhuc conferentes erunt de hæresi suspecti.

A quonam autem puniendus sit Episcopus, scienter conferens beneficium hæretico, variant Doctores. Archidiaconus *d.n.*23.& post eum Jo. Andr. illum puniendum esse, inquiunt à Metropolitano, in Concilio existente. Geminianus vero *n.* 6. & Franchus aiunt esse puniendum à Metropolitano, etiam extra Concilium, si non sit ex hoc de hæresi suspectus, secus autem si sit suspectus de fide. Quia in eo casu quoad cognitionem ac punitionem dicitur Metropolitanus ejus Judex in Concilio. Dicendum tamen est, quod cum Episcopus ex hujusmodi collatione reddatur vehementer de hæresi suspectus, ideo illum punire pertinet ad summum Pontificem, ad quem causam remittere debent Episcopi, & Metropolitanus juxta *cap. Inquisitores in fine de hæret.* Immo in Extravag. Pii IV. quæ incipit *Romanus Pontifex* apud Pegnam Cardinales S. Congregationis S. Officii possunt procedere contra Episcopos, ac Prælatos hæreticos.

An autem id verum sit, etiam in hæreticis pœnitentibus, dissident etiam Doctores. Non habere locum, sed quod hæreticus, paratus corrigi, non sit deponendus, nec suis dignitatibus privari debeat docent Archid. *in d.cap. ut commissi n.*21. & cum eo Jo. Andreas, Eymer. *p.*3.*q.*113. aliique plures, quos refert Farinac. *d. q.*186.*n.*86. Distinguunt alii inter hæreticum, qui pœnitet ante sententiam, & qui post sententiam Illum aiunt, non esse privandum beneficiis, sed illa recuperare, hunc illa non recuperare, nisi ex dispensatione. Ita Gemin. *ibid. n.* 4. & 6. Franch. *n.*4. *&* 7. aliique plures quos citat Farinac. *d. q.*189. *n.* 84. At verò cùm causæ Episcoporum, ac Prælatorum majorum Episcopis cognoscat solus Pontifex, aut S. Congregatio S. Officii, ut dictum est, eorum erit videre quando expediat tales restituere ad suas pristinas dignitates, quas ob hæresim ipso facto omiserunt.

Inferiores verò Prælati, aut Rectores, curam animarum habentes, si sibi subditos, aut alios infecerint, etiamsi ante sententiam pœnituerint ac humiliter conversi fuerint, non sunt ad suas dignitates & beneficia restituendi. Si autem nemini nocuerint, ac seipsos detulerint, mitius cum ipsis est agendum. Qua in re Inquisitores inferiores supremum Tribunal consulere debent. Quod est tutius. Si vero sunt simplices Clerici ac Religiosi, nullamque alicui noxam intulerint, & sponte reversi fuerint, mitissime tractari debent, faciliusque possunt ad beneficia restitui, & si Episcopo & Inquisitori videbitur, poterit eis ad tempus suspendi ordinum exercitium. Quod si post deprehensionem tardius, & post multas admonitiones revertantur, non tam facile debent restitui, immo verbaliter degradati conjicientur in Monasterium ad agendam condignam pœnitentiam.

Cæterum necessariò hic distinguendum est inter hæreticos, sive illos, quorum beneficia ipso jure vacant, & sunt inhabiles ad nova beneficia obtinenda, & inter solos suspectos de hæresi. Nam istorum beneficia non vacant ipso jure; illis tamen, spectata criminis qualitate privari possunt, ac debent, ut notat Pegna *eo com.*162. Si verò sunt hæretici, vel tales, quod sunt ineligibiles, ac inhabiles ad valide beneficia obtinendum, quales sunt credentes, receptatores, fautores ac defensores hæreticorum, horumque ac hæreticorum filii, de quibus supra, de istis inhabilibus loquendo, cùm collatio, & obtentio beneficiorum illis facta, sit ipso jure irrita *cap. quicunque §. hæretici de hæret. in* 6. certū est, quod non sunt in beneficiis manutenendi, etiamsi pœniteant, & sponte se ipsos deferant, cùm nulliter, ac invalide beneficia possideant, neque in hoc, nisi à summo Pontifice dispensari cum eis potest. Si verò loquamur de beneficiis, quæ hæretici, aut credentes ante hæresim juste possidebant, quia ista nedum ipso jure vacant, sed sunt reservata dispositioni summi Pontificis, ad eum solum pertinet, hæreticos ad hujusmodi beneficia restituere. Solum igitur in casibus, in quibus beneficia ipso jure non vacant, poterunt Inquisitores, inspectis qualitate criminis, & qualitate pœnitentis, ac spontanea delatione, & confessione erroris, aliisque circumstantiis, judicare, an sint privandi beneficiis. Et tamen tutius erit, & convenientius, si agatur de beneficiis curatis, consulere supremum Tribunal Congregationis S. Officii.

CONSULTATIO CLXXXV.

De pœna privationis vocis activæ & passivæ, ac Officiorum Regularium ob causam ad S. Officium Inquisitionis pertinentem.

NUllam exigi sententiam ad incurrendam privationem vocis activæ & passivæ, ac etiam regularium Officiorum, quando ipso jure, sive ipso facto & absque alia declaratione imponitur, asserunt in motu proprio B. Pii V. *nu.* 31. *& seq* Rodriquez. Sorbus *in comp. privil. Mendic. v. ingressus Monasteriorum Monialium num.* 10. Azor *p.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *q.*6. Nam, alias nihil operarentur illa verba, *absque alia declaratione*, si reus hanc privationem non incurreret ante Judicis declaratoriam sententiam.

Contrarium tamen probabilius docent Covar. *lib.* 4. *decretal. p.* 2. *cap.* 6. *num.* 10. Lopez *p.* 1. *instruct. cap.* 296. Graff. *p.* 1. *dec. lib.* 2. *cap.* 11. *nu.* 41. Henriq. *lib.* 13. *de excom. cap.* 56. *nu.* 3. Sot. *lib.* 1. *de just. q.* 6. *ar.* 6. Simanch. *de cath. instit. tit.* 9. *nu.* 229. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 20. Peyrin. *tom.* 1. *q.* 2. *cap.* 2. §. 11. Diana *p.* 1. *tr.* 10. *resol.* 24. *n.* 2. Ledesma *in sum. q.* 19. *ar.* 2. Molina *de just. tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 96. *nu.* 8. ac Lezana *to.* 2. *v. pœna Ecclesiastica n.* 8. Nam privatio vocis activæ, & passivæ, etiamsi imposita sit, ut ipso jure, & absque alia declaratione incurratur, non incurritur, neque obligatur delinquens in conscientia ad illius executionem ante Judicis declaratoriam sententiam criminis ita, ut probari debeat, coram Judice, tale delictum à tali fuisse commissum. Quia nullus delinquens tenetur pœnam contra seipsum exequi, Judice eandem minime exequente, ut docent D. Thom. 2. 2. *q.* 62. *ar.* 3. ac ibi Caiet. & alii, statuitque Romanus Pontifex *in cap. cum secundum de hæret. jub.* declarationem Judicis requiri in pœnis, etiam ipso jure incursis, ut eorum executio juste fieri possit. Et in Extravag. Ambitiosæ *de reb. Eccles. non alien.* decernitur contra alienantes bona Ecclesiæ absque debitis solennitatibus, quod ipso facto beneficiis privati existant, illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur ac libere conferri possint; & tamen Doctores citati firmant, ad incurrendum hanc pœnam requiri declaratoriam sententiam criminis.

Ergo

Ergo similiter requiritur in aliis casibus, docetque D. Thomas *loc. cit.* pœnam in foro conscientiæ non deberi, donec reus sit condemnatus. Siquis enim relinqueret Officia, vel desisteret à suffragiis ferendis, seipsum infamaret, manifestando aliquod delictum se commisisse, propter quod existeret talibus privatum. Præceptum autem de tuenda fama est naturale. Atque ita in praxi servatur. Non enim qui incidunt in pœnam privationis Officiorum, & vocis activæ & passivæ statim renunciant Officia, & à dandis suffragiis abstinent. Consuetudo autem est optima legum interpres, *cap. cum dilectus de consuet.*

Neque obstat ratio, quam contra adduximus. Quia illa verba, absque alia declaratione intelligi debent de sola declaratione pœnæ, & quod non excludant criminis commissi declarationem. Neque dici possunt superflua, quia adduntur, ut magis pœna ipsa exprimatur, ut in simili docent Covar. *lib.* 3. *var. cap. ult. num.* 3. Vasquez 1. 2. *quæst.* 96. *ar.* 5. *disp.* 170. *cap.* 4. *num.* 14. *&* 15. & Sanchez *loc. cit.* de qua re *supra* cum suis ampliationibus, ac limitationibus.

Regulares autem cognoscentes suorum subditorum causas ad S. Officium pertinentes, vel non denunciantes S. Tribunali illos de hæresi infectos, aut suspectos, incurrunt pœnas Constitutionis Pauli V. editæ Kal. Septembris 1606. incip. *Romanus Pontifex*, ubi ita decernitur: *Præterea ipsis Generalibus, Superioribus ac Prælatis pari autoritate præcipimus, atque mandamus, ut omnes processus, & acta causarum hujusmodi Inquisitoribus, seu Ordinariis prædictis respective remittant & consignent; nec non professores, fratres, & religiosos supradictos quos hæresis labe infectos, vel suspectos, etiam in visitatione esse noverint, absque alia consultatione cum propriis superioribus facienda, eisdem Inquisitoribus, vel Ordinariis locorum vicinioribus respective denuncient. Quod si Generales, aliique prædicti, præsentibus litteris non paruerint, eos omnes privationis quarumcunque dignitatum, seu Prælaturarum, vel Officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ & passivæ, perpetuæque inhabilitatis ad easdem, nec non contra fautores hæreticorum, & impeditores Officii statutas, & inflictas pœnas, aliasque censuras ecclesiasticas, etiam excommunicationis majoris latæ sententiæ, à qua nonnisi à nobis, vel à Romano Pontifice pro tempore existente, præterquam in mortis articulo, absolutionis beneficium valeant obtinere, eo ipso incurrisse.* Quod etiam declaravit S. Congregatio S. Officii sub die 11. Januarii 1607.

Hæc tamen Constitutio non impedit quin Prælati Regulares jurisdictionem quasi Episcopalem habentes possint contra suos subditos, tam seculares, quàm Regulares procedere. Intellige tamen de illis Prælatis, qui habent territorium separatum, & exemptum à jurisdictione Episcoporum, ut declaravit Sanctissimus sub die 13. Decembris 1618. Quoad Regulares verò post receptas denunciationes tenentur certiorem reddere S. Congregationem sub pœnis, ac censuris in dicta Constitutione contentis. Alii verò Superiores Regularium contra suos subditos morantes in locis, in quibus hæreses impune grassantur, & in quibus non exercetur per Ordinarium per Inquisitorem S. Officium, procedere possunt, ut declaratum 11. Januarii 1607.

Iidem quoque Regulares incurrunt pœnas in casibus expressis ab Urbano VIII. in Constit. quæ incipit Inscrutabilis *emanata* Kal. Aprilis 1631. in qua præcipitur his pœnis subjacere: *Omnes eos, qui de statu Reipublicæ Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, sive de vita, aut morte Romani Pontificis pro tempore existentis, ejusque usque ad tertium gradum inclusive consanguineorum, mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatoresque nuncupatos, vel alios astrologiam judiciariam exercentes, seu alias quomodolibet profitentes de cœtero consuluerint, sive desuper eorum judicia, prognostica, prædictiones, seu præcognitiones, etiam sibi oblatas receperint, illisque quomodolibet usi fuerint, vel illius penes se scienter retinuerint, aut alicui ostenderint, Nec non mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores, seu alios astrologiam judiciariam, seu quamlibet artem divinatoriam quomodolibet profitentes, qui judicia, prægnostica, seu præcognitiones, & prædictiones super præmissis, etiamsi id non certo se affirmare protestentur, fecerint, sive à se vel ab aliis jam facta, seu facta in posterum penes se similiter retinuerint, vel alicui dederint, seu ostenderint, aut de eis quovis modo, etiam improbando scripto vel verbis tractaverint, nedum excommunicationem majorem latæ sententiæ, & alias pœnas, sed etiam incurrere privationem beneficiorum, dignitatum, & Officiorum Ecclesiasticorum, & aliorum quoruncunque & inhabilitatis perpetuæ ad illa in posterum obtinenda.*

Item Regularis qui pro suo delicto ad pœnam aliquam temporalem à S. Officio damnatus fuit, expleto hoc tempore, non potest promoveri ad gradus, & Officia sui Ordinis. Nam Urbanus VIII. in S. Congregatione universalis Inquisitionis habita sub die 1. Octobris 1626. hoc edidit decretum, alibi à nobis relatum, in quo aliæ pœnæ statuuntur. *Sanctissimus D. N. justis de causis animum suum moventibus decrevit & statuit, ut in posterum Regulares omnes cujuscunque Ordinis, Religionis, Societatis, & Instituti, quibus pro delictis ad S. Inquisitionis Officium spectantibus, pœnitentiæ genus aliquod impositum fuerit, salutaribus pœnitentiis exceptis, eo ipso ad omnes Religionis suæ gradus, & Officia inhabiles censeantur, & deinceps, etiamsi pœnitentiæ tempus expleverint, nullatenus possint, nisi prius obtenta à Sanctissimo D. N. vel ab hac S. Congregatione, coram Sanctissimo habenda, speciali, & expressa rehabilitationis gratia, aliàs promotio qualibet nulla sit, & promoventes ipsi privationem suorum Officiorum, ac præterea vocis activæ & passivæ ipso facto incurrant, ad quæ restitui, nisi ab eodem Sanctissimo D. N. vel ab eadem S. Congregatione, coram Sanctissimo habenda, non possint. Præsens autem decretum omnibus Religiosorum superioribus intimari mandavit idem Sanctissimus D.N.* Ita refertur hoc decretum à pluribus, nominatim à Diana *p.* 4. *in fine.* Fuit tamen declaratum, ut alibi etiam dixi, in hoc decreto non comprehendi pœnitentiatos ante illius promulgationem 30. Junii 1627. & 7. Junii 1628. neque expeditus cum monitione ac pœnitentiis salutaribus tantum ut 14. Junii 1628.

Regularis etiam, qui fuit privatus voce activa & passiva, & inhabilitatus ad Officia, si semel postea ad ea habilitatur, manet in posterum ad alia habilitatus, nisi talis rehabilitatio concessa sit cum expressione pro illa vice tantum. Siquidem quando non exprimitur hæc limitatio, intelligitur absolute generaliter, ac indefinite rehabilitatus. Sicut si cum ligato voto castitatis, vel religionis dispensatur, ut possit matrimonium contrahere, soluto primo matrimonio, potest ad secundas nuptias absque nova dispensatione transire. Quando enim id non intenditur, in dispensatione exprimitur, dumque absolute conceditur ad matrimonium ineundum, absolute etiam tollitur vinculum obstans, ac voti impedimentum, ut per Sanch. *de matr. lib.* 8. *disp.* 31. *num.* 11. Similiter quando cum illegitimo dispensatur ad beneficium obtinendum absque aliqua restrictione, intelligitur dispensatio absolute, nec coarctatur ad primum tantum, sed extenditur successive ad aliud, ut tradunt Jo. Andr. *in cap.* 1. *de fil. presbyt. in* 6. *& in cap. non potest num.* 5. *eod. tit.* Angel. *v. beneficium num.* 24.

Armil.

Armil. *eod. v. num.* 29. Sylvest. *pariter. v. beneficium* 3. *q.* 11. *num.* 14. Tabiena *v. item beneficium* 2. *q.* 17. *n.* 19. Quia dispensatio illa, reddens illegitimum capacem beneficii, non respicit ipsum beneficium, sed personam.

Si in aliqua Constitutione Apostolica inseratur pœna privationis vocis absque expressione vocis activæ & passivæ, putat Lessius *lib.* 2. *de just. cap.* 34. *dub.* 19. *num.* 105. utramque vocem esse comprehensam ita, ut nec eligere, neque eligi possit. Quia ubi jus non distinguit, neque nos distinguere debemus.

Probabilius tamen censeo cum Garzia p. 3. *de benef. cap.* 4. *n.* 15. Castropalao *p.* 2. *tr.* 13. *disp.* 5. *pun.* 6. *n.* 15. ac Diana *p.* 5. *tr.* 13. *miscel.* 1. *resol.* 91. pœnam in hoc casu debere intelligi de sola voce activa. Quia pœnæ non sunt extendendæ, & vox activa proprie & absolute vox dicitur, & verba absolute prolata accipienda sunt in sua propria significatione.

Nomine verò privationis graduum, Officiorum & dignitatum propriè intelligitur gradus honorificus cum superioritate, quæ habeat administrationem cum jurisdictione tam in foro interno, quàm externo, cujusmodi sunt Generales, Provinciales, Visitatores, Abbates, Præpositi, Priores, Guardiani, Commissarii generales, Vicarii tam Religiosorum, quàm Monialium, ac similes, qui cum administratione jurisdictionem habent. Quare non comprehenduntur Consultores, definitores, magistri novitiorum, Ministri, Admonitores, Concionatores, Lectores, Confessarii, Præfecti, aliique hujusmodi, qui nec superioritatem, neque jurisdictionem habent, Sanchez *in decal. to.* 2. *lib.* 6. *cap.* 15. *n.* 66. *&* *cap.* 18. *num.* 25. Rodriq. *in expos. motus proprii Pij V. n.* 21. Bonac. *to.* 1. *de largit. mun. disp.* 3. *pun.* 5. *n.* 2. Filiuc. *to.* 2. *tr.* 34. *cap.* 3. *n.* 77. ac Diana *p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 224.

Pœnam item privationis Officiorum, & vocis activæ ac passivæ incurrunt Regulares, non observantes decretum S. Congregationis S. Officii, jussu Urbani VIII. editum sub die 14. Aprilis 1633. legendi litteras Apostolicas ad dictum S. Officium pertinentes. In illo autem Pontifex mandat, *ut omnes Superiores cujusvis Ordinis Congregationis, societatis, etiam de necessitate exprimendæ, Regulares, aut cujusvis alterius Instituti, quantumvis etiam exempti, & privilegiati, teneantur sub pœna privationis Officii, ac vocis activæ & passivæ, ipso facto incurrenda, aliisque arbitrio Sanctitatis suæ infligendis in perpetuum, semel saltem in anno, id est feria 6. post Octavam Assumptionis B. Mariæ Virginis in publica mensa, vel in Capitulo, ad hoc specialiter convocato. Et insuper in quocunque generali, ac provinciali Capitulo, Conventu, dicta, vel alio quovis nomine nuncupato, capitulari congressu suos subditos ac Religiosos commonere de injuncta omnibus observantia, & executione earundem Apostolicarum Constitutionum, & decretorum ad S. Officium Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem continentium, &c.* ac mox: *Et insuper iidem Superiores teneantur curare & efficere, ut hujus decreti exempla aliquo in loco apud eos publico affigantur, & affixa conserventur ita, ut ab eisdem subditis Religiosis omnibus videri, ac legi commode queant, deque hujusmodi commonitione publico documento statim certiorem facere Congregationem supremæ Inquisitionis in Urbe. Et ita mandat, ac præcipit Sanctitas sua.* Sufficit tamen, ut fides publicationis hujusmodi præsentent Inquisitori, cui subsunt. Tenentur verò illud publicare in Capitulis generalibus & provincialibus, non autem particularibus & declaratione S. Congregationis sub anno 1638. Et quod sit satis, si fidem publicationis ultra Montes exhibeant Nunciis Apostolicis, sufficitque subscriptio superioris Conventus, ac duorum testium ex eadem S. Congregatione eodem anno, & hujusmodi fides possunt exhibere Inquisitoribus, ex eadem S. Congregatione anno 1640.

Tempus verò præfixum in supradicto decreto potest aliquantulum anticipari, vel postponi. Et quoad anticipationem nulli dubium est, fieri posse. Quia plus solvit qui anticipate solvit. Quoad dilationem vero S. Congregatio S. Officii 11. Februarii 1638. declaravit ad petitionem Canonicorum regularium S. Augustini, *Tempus faciendi dictam commonitionem extendi per totum mensem Augusti, & hanc extensionem suffragari omnibus Religiosis.* Et eadem S. Congregatio die 16. Aprilis ejusdem anni decrevit, ut in posterum dictas ordinationes perlegi facere possint vel in die in ipsis ordinationibus præscripta, vel intra terminum unius mensis immediatè subsequentis.

Non autem Prælatus regularis tenetur, ut dictum decretum legatur per extensum, sed sufficit si verbis, vel per schedulam publice lectam suos subditos de illius observatione commoneat. Nam in eo Superioribus præcipitur suos subditos commonere, ut notat Pelliz. *tom.* 2. *tr.* 7. *cap.* 6. *sect.* 2. *num.* 38. Verum ad evitandum scrupulos puto, quod expediat, ut publice legatur integrum, sive per extensum.

Si autem in aliquo monasterio adesset Generalis, vel Provincialis cum Superiore locali, & in die præscripta non commonerentur subditi de hujus decreti observatione, solus Superior localis subjiceretur pœnis in illo inflictis. Quia ipse habet specialem, ac immediatam administrationem Monasterii, ejusque onus est commonere suos subditos ad dicti decreti observationem, Generalis autem & Provincialis illius monasterii curam habent generalem, ac mediatam. Ideoque Superior localis dictam pœnam incurrit, non autem illi. Et quia lex respicit communiter contingentia. Communiter autem omissio hujus lectionis sive commonitionis accidit ex defectu Superioris localis, qui in suo monasterio semper degit, non autem Generalis, vel Provincialis, qui modò ad hoc, modò ad illud monasterium adeunt. Idemque dicendum est, si tempore faciendi hanc commotionem superior localis abesset à Monasterio, & ejus Vicarius omitteret illam facere. Tunc enim ipse Vicarius pœnam incurreret, quamvis in Monasterio tunc adesset Generalis, vel Provincialis. Quia sicut eo tempore Vicarius succedit in Superioris jurisdictionem, ac Monasterii regimen, ita ad ipsum pertinet talem commonitionem facere, & si illam omittat, ipse pœnam incurret.

Ignorantia verò, sive negligentia, vel oblivio exequendi die præfixo supradictum decretum excusat Superiores ab illius pœna. Quia cùm pœna privationis non sit statuta ad favorem diei, sed solum ad inducendam obligationem lectionis dictarum Constitutionum, nec ullo unquam tempore in oblivionem, aut desuetudinem abeant, quod est præcipuum consilium, atque propositum dictæ lectionis, dicendum est, quod qui ex ignorantia, sive negligentia, vel oblivione dictas Constitutiones diebus præfixis non curaverit legi, non incurrat dictam pœnam, si alio tempore, post mensem scilicet termini præfixi, legi faciat, & legere fecisset in termino statuto, si meminisset. Ubi namque quis sine culpa omittit facere, quod lex præcipit, vel facit, quod prohibet, pœnam non meretur. Ignorantia autem, inconsideratio, ac negligentia non crassa, quæ est causa, cur non

impleatur

impleatur præceptum, excusat à culpa omninò, vel multum illam minuit juxta D. Thomam. 1.2.*q.* 76. *ar.* 3. & 4. Ergo etiam à gravissima privationis pœna. Quod in simili docent Ledesma *tom.* 2. *sum. tr.* 1. *cap.* 8. *concl.* 10. *dub.* 3. Navar. *lib.* 2. *cons. de jurejur.* 11. *num.* 1. Filiuc. *tom.* 3. *tr.* 41. *cap.* 6. *num.* 10 Azor. *p.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *quæst.* 5. Scortia *in select. Bull. theor.* 207. & Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 5. *nu.* 5. Et in specie tradit Peyrin. *to.* 2. *in Constit. Urbani VIII. cap.* 8. *num.* 4. quem sequitur Diana *p.* 5. *tr.* 14. *miscel.* 2. *resol.* 15. qui etiam ait, hoc idem dicendum esse de alia constitutione Urbani VIII. edita sub die 14. Aprilis 1643. de observantia Constitutionum, pertinentium ad S. Officium. Et quidem cùm secundum communem Doctorum sententiam oblivio inculpabilis, & naturalis inadvertentia, sive actualis inconsideratio inculpata æquivaleat ignorantiæ invincibili, ut præ cæteris docent Caiet. *in sum. v. Inconsideratio*, Sylvester *v. naufragium in fin.* Vasquez 1.2. *disp.* 107. *cap.* 3. Et ignorantia invincibilis excuset ab incursu censurarum & à culpa, excusabit etiam oblivio inculpabilis, & naturalis inadvertentia, sive inconsideratio inculpata à pœna, quæ nunquam debetur, nisi ob culpam.

Hujusmodi autem ignorantia, vel inadvertentia aut oblivio, ut excuset à supradicta pœna, probari potest medio juramento. In dubio enim standum est juramento. Neque obstat, quod contra superiorem adest præsumptio juris, quia jus præsumit illum non ignorasse, quæ tenebatur scire pertinentia ad suum officium. Nam respondetur, quod etiam præsumptio juris eliditur per juramentum in contrarium, *cap. cum in tua qui matrim. accus. pos.* ubi Glos. & tradunt Navar. *lib.* 1. *tit. de constit. cons.* 1. *quæst.* 2. *num.* 6. & 7. Diana *p.* 5. *tr.* 14. *miscel.* 2. *resol.* 24. ac Portel. *p.* 1. *resp. regul. cas.* 27. *n.* 3.

Superior igitur excusatur à supradicta pœna, non solum ob ignorantiam invincibilem, tam juris, quàm facti, quæ reddit actum simpliciter, non voluntarium, sed etiam ob ignorantiam moraliter vincibilem, dummodo non sit crassa, seu supina. Quia supradictas pœnas incurrunt Superiores ratione contemptus. Contemptus autem adesse non dicitur, quando ignorantia non est crassa, vel supina. Atque adeo neque ob ignorantiam vincibilem superiores has pœnas incurrunt. Nec omissio hujusmodi Lectionis, sive commonitionis est imputanda ad culpam, nisi voluntaria sit. Voluntaria autem dici non potest, dum cogitatio dictæ obligationis in mentem non venit. Unde cessante culpa, cessare debet etiam pœna, quæ est effectus culpæ. Atque ita, quod ignorant, etiam vincibilis, sed non crassa, neque supina, excuset à censuris ac pœnis, tradit Sanch. *tom.* 3. *lib.* 9. *de matr. disp.* 32. *num.* 31. Portel. *in addit. ad dub. regul. v. ignorantia num.* 25. Bonac. *de censur. disp.* 1. *quæst.* 2. *pun.* 1. *n.* 10. ac Diana *p.* 5. *tr.* 5. *resol.* 13. & *tr.* 9. *resol.* 17.

Ignorantia verò crassa & supina illa est, quæ procedit ex lata culpa in adimplenda diligentia, ut colligitur ex *cap. quæsitum de pœnit. & remis.* & docent Glos. *in cap.* 2. *de constit. in* 6. *v. supina*, ibique Anchar. *num.* 3. Franch. *num.* 9. & prosequuntur D. Antonin. *p.* 3. *tit.* 24. *capit.* 75. Angl. *v. excommunicatio* 7. *cas ult. num.* 8. Sylvest. *v. ignorantia* §. 5. & Sanch. *loc. cit. num.* 32. Lata autem culpa est, quæ vel ex nimia negligentia, vel ex malitia, sive dolo procedit, ut per Graff. *p.* 1. *dec. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 20. Portel. *d. num.* 25. Sanch. *eod. loc. nu.* 33. & Diana *p.* 3. *tr.* 5. *miscel.* 1. *res.* 13. De qua re infra, & sæpe alibi.

Præterea subditus tenetur sub mortali monere Superiorem de hujusmodi decretis legendis, sive commonendis, ut notat Peyrin. *tom.* 2. *in addit. ad Constit. Urbani VIII. cap.* 8. *num.* 4. ubi ait, quod subditus scienter omittens monere Prælatum suum, ut die statuta legi faciat dicta decreta, mortaliter peccat propter grave damnum, quod ex sua omissione malitiosa Prælato suo infert, unde potest, ac debet à Superiore puniri.

CONSULTATIO CLXXXVI.

De Pœnitentiis salutaribus reorum in S. Officio pœnitentium.

HUjusmodi Pœnitentiæ sunt jejunia, orationes, eleemosynæ, peregrinationes, frequentia Sacramentorum Confessionis, & Eucharistiæ, permanere certis diebus solennibus ante fores Ecclesiæ, vel circa altare dum missarum solennia celebrantur cum candela accensa in manibus, se præsentare coram Inquisitore semel in mense, vel in hebdomada, & id genus alia Inquisitoris arbitrio, de quibus Zanchin. *de hæret. cap.* 21. *nu.* 1. & 2. ibique Campeg. Eymer. *p.* 3. *direct. qu.* 95. & *qu.* 103. Farinac. *de hæres. qu.* 193. *num.* 8. aliique passim. Dicuntur autem pœnitentiæ salutares, quia sunt medicinæ contra peccati venenum, ordinatæ ad animæ salutem: Magnam enim vim habent ad vitanda peccata, & ad catholicam fidem præservandam.

Tamque in injungendis hisce pœnitentiis, quàm aliis pœnis arbitrariis uti debent Inquisitores misericordia cum justitia, ut Proverb. 3. ait Salom. Misericordia, & veritas te non deserant. Considerare etiam debent gravitatem, & circumstantias delicti, an illud fuerit completum, an solum attentatum. Quo loco, & quo tempore fuerit commissum: Locus enim & tempus aliquando illud augent, aliquando minuunt, *l. aut facta, ff. de pœn. l. Prætor ff. de injur. l.* 3. §. *ult. ff. de re milit.* Attendere quoque debent substantiam hæresis, sive maleficii, ac sortilegii. Quia unum altero gravius est, scandalum inde exortum, ad cujus mensuram pœna modò major, modò minor debetur. Item personæ delinquentis qualitatem. Gravius enim puniendus est reus diffamatus, quàm integræ famæ, qui pluries, quàm qui semel deliquit, *l. capitalium ff. de pœn.* qui consultò, quàm qui ignoranter *l. respiciendum ff. eod.* qui ex mala voluntate, quàm qui ex magna ira, orta ex causa justa, major, quàm minor, doctus, quàm indoctus, ac rudis, vir, quam mulier.

In hac item pœnitentiarum injunctione considerare debent Inquisitores, an pœnitens statim reversus fuerit, vel post longum tempus, quia mitius agendum est cum iis, qui statim ac in hæresi deprehensi sunt, pœnitentes misericordiam petunt, quàm cum illis, qui pertinaciter in errore persistunt, & non nisi post longum tempus convertuntur. Advertere etiam debent, an sponte comparuerint, an verò vocati, an sit clericus, anve laicus, an senex, anve juvenis, an Prælatus, anve subditus. Habenda est etiam ratio contritionis, quæ aliquando tanta esse potest, ut omnis pœnitentia remitti possit, vel saltem levissima sit jujungenda. In his insuper pœnitentiis imponendis observandum est, ut talis

sit pœnitentia, quam verisimiliter credant Inquisitores à pœnitentibus esse peragendam *can. pœnitentes d.* 50.

Denique sicut Deus naturalis filii sui pater simul est ac mater, ut scitè dixit Synetius hymnum Deo pangens 1. & 3. idemque mundi, quem regit Pater simul ac mater à Clemente Alexandrino *lib.* 5. *strom.* nominatus habetur, ita Inquisitor in Dei imitationem intentus, pater simul ac mater esse debet eorum, quos habet in Christo reos pœnitentes, sicque suavitatis ac fortitudinis mixturam assequetur. Utramque commistam & contemperatam præfert Patris appellatio. In quam rem egregiè ad rem nostram præter cæteros disserit Philippus Abbas *lib. de obed. cap.* 41. Exhibeo partem longioris disputationis circa illud Apostoli ad Ephes. 6. *Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros*, quibus verbis effrænatam filiorum licentiam, & Patrum potestatem repressam, ne ultra paternam, id est benignitate commistam auctoritatem sæviant, arbitratur. Itaque perinde id esse ait, ac si dixisset Apostolus, nolite eis iræ venenum infundere, quos grato unctionis oleo deberis perfundere. Nolite ad aliquod eos vitium provocare, quos ab omni debetis vitio revocare. Nolite filiis passu tenero ad Dei festinantibus visionem, occursu pestifero importunam inferre læsionem, ne qui debent affectu filiali vestris jussibus obedire, impulsu fero compellantur ab eadem obedientia resilire. Bonus enim pater, non elatus collatæ sibi fastigio præfecturæ, sed volvens, & revolvens onus impositæ sibi curæ, non spirat minas in cervices tremulas subjectorum, sed vix respirat, dum frequenter suspirat, gravi sollicitudine filiorum. Bonus pater filiis non parat laqueum, non ruinam, sed eis salutarem, non tam verbis, quàm moribus dat doctrinam, ut serpentis astutiæ jungat mansuetudinem columbinam. Illa prudenter corrigit proserpentem fortitudinem vitiorum, ista sibi clementer allicit pronam teneritudinem animorum. Corrigit, inquam, ne effluant, vel forte pereffluant nullo repagulo cohibente; allicit verò, ne deficiant & è via resiliant, sævitia intolerabiliter perstrepente. Per illam filiis pater ingerit reverentiam, & timorem, per istam verò suggerit patientiam & amorem, ne vel amor sine timore efficiat negligentes, vel timor sine amore quod est gravius, odientes. Unde Paulus cum Philippenses instruens diceret. *Quæcunque sancta*, statim subjunxit, *quæcunque amabilia, hæc cogitate*, sic acquirendam, vel tenendam innuens sanctitatem, ut ei necessariò copulandam astrueret charitatem; Et, ne hoc videretur cæteros præmonere, quod ipse vel non posset, vel nollet forsitan adimplere, consequenter adjecit: *Quæ & didicistis. & vidistis, & audistis in me.* Super quo etiam Thessalonicenses 9. loquens, Prælatos breviter instruens dicit: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* Quibus verbis dat aperte intelligi, quod non sufficienter operetur in subditis correptio sanctitatem, nisi in eis etiam ædificet consolatio charitatem, cùm sub fasce correptionis pusillus animus defatiscat, nisi grato consolationis beneficio reviviscat. Non vult ergo Apostolus, ut pater à filiis solummodo timeatur, ne timor ad odium devolvatur, sed sic eum vult timeri, ut etiam amplius diligatur. Sic Philippus Abbas.

Idipsum sub aliis verbis Dorotheum admonebet S. Isidorus Pelusiota *lib.* 5. *epist.* 251. variisque sacris symbolis, quæ juvat adducere, illustrat Hugo Victorinus *tom.* 3. *lib.* 4. *mis.* 11. *Curandum*, inquit, *est*, „*ut rectorem subditis, & matrem* pietas, & patrem „exhibeat disciplina, & inter hæc sollicita circumspe„ctione providendum, ne aut districtio rigida, aut „pietas sit remissa, ut insit & juste consulens miseri„cordia, & piè sæviens disciplina. Hinc semivivo „vinum, & oleum adhibetur, ut per vinum mordean„tur vulnera, per oleum foveantur, & sit in vino „morsus severitatis, & in oleo mollities pietatis, fiat„que ex utroque temperamentum quoddam, quo „videlicet nec multa asperitate exulcerentur subditi, „nec nimia lenitate solvantur. Unde in arca fœde„ris cum tabulis virga simul, & manna est, quia cum „Scripturæ sacræ scientia in arca pectoris sicut est vir„ga districtionis, sic & manna dulcedinis. Hinc Da„vid, *Virga tua & baculus tuum, ipsame consolata sunt.* „Virga enim percutiatur, baculo sustentamur. Sit er„go districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio ba„culi, quæ sustentet. Sit amor, sed non emolliens „sit rigor, sed non exasperans, sit zelus non immo„derate sæviens, & pietas non plusquam expediat parcens. Eadem fere apud S. Gregorium *lib.* 6. *in* 1. Reg. *cap. & in pastorali*, ac cæteros Patres in hanc rem proferuntur.

Porrò damnatis ad carcerem, vel ad similem pœnam, debent Inquisitores pœnitentias salutares injungere, Eymer. *p.* 3. *q.* 95. ibique Pegna *com.* 144. ubi ait: hæreticis redeuntibus, præter carceris perpetui pœnam, injungendas esse alias pœnitentias salutares, quæ injunguntur, tum, ut per eas satisfaciant debito, quod per culpam contraxerunt, tum, ut appareat, an sint verè pœnitentes, an ficte conversi, & cum eas peragunt, recordentur delicti contra fidem commissi, ac illud detestentur & defleant. Idem ait Farinac. *de hæres. qu.* 193. *num.* 102.

Quod si pœnitentia salutaris sit injuncta personæ, & in ejus bonis distribuendis pietatis operibus, ipso moriente, possunt compelli hæredes ad illam implendam. Quia illius bona ad ejus hæredes pervenerunt cum onere. Unde sicut ipse vivens compelli poterat ad illud opus pium implendum, ita etiam post ejus mortem compelli possunt hæredes. Quod etiam tradunt Zanchin. *de hæret. cap.* 28. *num.* 6. Repertor. Inquis. *v. filii* §. *nunc subsequenter, & v. obligatio* §. *quod si quis*, & luculenter Concilium Bitrense *cap.* 10. relarum à Pegna *par.* 3. *com.* 169. & colligitur *ex cap. accusatus de hæret. in* 6.

Possunt autem Inquisitores has pœnitentias aggravare, mitigare, & commutare. Nam in ipsa sententia hanc facultatem sibi reservare solent per hæc verba. *Reservantes nobis ex certa scientia, & expresse, quod possimus liberè dictam sententiam, seu pœnitentiam mitigare, aggravare, commutare, tollere totaliter vel in parte, &, & quando, & prout nobis, & toties, quoties videbitur faciendum.* Et tradit Eymer. *p.* 3. *direct. tit. forma sententiæ &c. num.* 194. ibique Pegna *com.* 44. qui etiam notat, ita decretum fuisse in Concilio Narbonensi *capit.* 7. & in d. Concilio Bitterensi *cap.* 22. & hoc esse insigne Inquisitorum privilegium, ut etiam post sententiam pronunciatam eorum jurisdictio in eadem causa non expiret, ut copiose docet Guido Fulcodius *in consult. ad Inquis. quæst.* 13. quem sequitur Archid. *in cap. ut commissi de hæret in* 6.

Idque Inquisitores facere possunt, etiamsi ex oblivione, vel ex alia causa hanc potestatem sibi non reservaverint, ut asserunt Eymer. & Pegna *loc. cit.* estque de jure *ex d. cap. commissi.* Nam aliàs delinquentes, vel exiguitate pœnitentiæ injunctæ elati, ac indevoti effecti, facilè relaberentur, vel illius asperitati eam non adimplerent, aut in desperationem inciderent

Causæ

Causæ autem rationabiles, ob quas Inquisitores augere, vel minuere, aut remittere debent injunctas pœnitentias, pendent ex eorum prudentia, qui, perpensa delicti, ac delinquentis qualitate, illiusque conversione & humilitate, vel illius impietate, & malitia, quid expedire videbitur, judicabunt. Sic etiam detrahere poterunt injunctis pœnitentiis, easque minuere, vel remittere ob pœnitentis infirmam valetudinem, vel ob insignem humilitatem ac religionem & veram conversionem. E contra illas augere ob conversi impietatem, malitiam, contentionem, ac similia, quæ illius animum ac voluntatem parum Dei legi, ac injunctis sibi mandatis obedientem indicant. Itaque, cùm materia, circa quam versetur pœnitentia, sint peccata, secundum quorum circumstantias, & rei pœnitentis contritionem, pœnitentiæ modus injungitur *cap. 3. & cap. Deus* 18. *de pœnit. & remis. can. consideret de pœnit. d. 6. tota 26. quæst. 7. usque ad cap.* 10. quemadmodum jus civile considerat *in l. aut facta ff. de pœn.* nempe delictorum animadversa qualitate, & quantitate *can.* 1. *consideret de pœnit. d.* 5. *cap. sicut dignum 6. de homic.* sicuti quædam crimina ob sui gravitatem, & circumstantias perseverantes, quæ dicuntur irremissibilia, ut quæ contra Spiritum Sanctum committi dicuntur, non quidem ex parte Dei, qui omnipotens est, facileque operatur, quæ hominibus videntur impossibilia Marc. 19. sed quia ita disponunt illa peccata hominem, ut agant, quæ contraria sunt remissioni. Ætate *can. illud.* 15. *quæst.* 1. *cap.* 1. *&* 2. *de delict. puer.* Scientia, veluti num amens, seu furiosus, vel mentis compos deliquerit *can. indicat* 3. *quæst.*9. *can. si quis insaniens* 15. *quæst.* 1. vel num putaret se delinquere, vel non, ut *in l. fin. ff. de rit. nupt. sexu can. indignantur* 32. *quæst.* 6. & conditione delinquentis *can. qui compulsus* 22. *quæst.* 1. *can. aut facta de pœnit. d.* 1. observato modo, tempore, loco delinquendi, voluntate, proposito, eventu, cæterisque quæ ut variant delicta, sic quoque & pœnas, ac pœnitentias delinquentium *d. can. aut facta, & d. l. aut facta ff. de pœn.* Vide & *l. Prætor edixit* §. *actorem cum duabus seqq. ff. de injur.* Vide & Glos. *in princ. de pœnit. d.* 1. *ad verbum verum*, ex Toletano Concilio *c.* 2. *relato in can. unum oratorium* 25. *can.* 1. *& can. Apostolus d.* 81.

Qui verò ex legitima causa impeditus pœnitentias injunctas non adimplet, non peccat mortaliter. Secus autem si absque legitima causa illas omitteret. Quia quando abjuravit, juramento se adstrinxit adimplendi pœnitentias sibi injunctas, vel injungendas, nec in aliquo contravenire. Unde ut impœnitens, nisi resipiscat, puniendus est gravioribus pœnitentiis, ut ait textus *in cap. ad abolendam* §. *præsenti de hæret. in* 6.

Sunt autem hæ pœnitentiæ salutares injungendæ primo sponte comparentibus, sive sint pœnitentes hæretici, sive sint sortilegi, sive quomodolibet de hæresi suspecti. Quia, ut decretum fuit in d. Concilio Bitterensi *c.* 2. spontè venientes, pœnitentes, ac dicentes plenam de se, ac de aliis veritatem, habent impunitatem mortis, immurationis, exilii, & confiscationis bonorum, ac benigne Inquisitorum arbitrio tractantur, ut eleemosynas aliquas erogent, vel charitatis opera præstent, jejunent, orent, ac hujusmodi alias pœnitentias salutares agant, ut etiam notant Symanch. *de cath. instit. tit.* 44. *n.*3. & Instructio Hispalensis 1. *cap.* 3. *&* 7. ac Pegna *p.* 3. *comm.* 12. Secundo, hæ pœnitentiæ imponuntur suspectis leviter de hæresi, contra quos levissima sunt indicia, ut tradunt Repertor. Inquis. *v. testes*, Decian. *tr. cr. l.* 5. *cap.* 38. *num.* 7. Farinac. *de hæres. quæst.* 187. *n.*33. Tertio damnatis ad carceres, vel ad exilium, & ad similes pœnas ob rationes supradictas, ut per Eymer. *p.* 3. *q.* 95. ibique Pegna *com.* 144. & Farinac. *de hæres. qu.* 193. *num.* 102.

CONSULTATIO CLXXXVII.

De Pœna Talionis.

De hac re nonnulla diximus alibi, quibus hæc subdimus. Accusator non probans alterius crimen, ad quod probandum in Tribunali S. Inquisitionis se obligaverat, est puniendus arbitrio Inquisitorum, sed non pœna talionis. Non quidem quia tali pœna dignus non sit, sed quia Ecclesia vult cum illo misericordiam, & non rigorosam justitiam exercere. Ideoque hæc pœna est jam per desuetudinem abrogata. Nam si accusatoribus infligeretur, difficile reperirentur, qui vellent aliquem accusare, & sic crimina remanerent impunita in maximum Reipublicæ christianæ detrimentum. Id, quod testantur etiam Jo. Andr. *in addit. ad specul. tit. qui accus. non pos.* Gandin. *de malefic. eod. tit. n.* 38. Salicet. *in l. qui crimen num.* 4. *C. eod.* Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *num.* 1. Bartol. *in l. sicut de accus.* Royas *sing.* 9. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 93. Pegna *p.* 3. *direct. com.* 14. ac Delben. *de offic. inquis.* 181. *petit.* 1. *num.* 1.

Idque etiamsi accusator se inscribat ad pœnam talionis, & in criminis probatione deficiat, ne puniendus quidem est pœna talionis, *l. in pravitatis ff. ad Turpil.* Gloss. *in cap. tua v. effectum de procurat.* & docent Covarruvias, Royas, & Pegna *loc. alleg.* & Farinac. *de hæres. q.* 185. *nu.* 37. Unde licet ad pœnam talionis se obligavit, & in probatione defecit, non est tamen tradendus Curiæ seculari, si formalem hæresim objecisset, nec probasset per textum *in c. super his de accus.* Nec unquam in S. Tribunali accusator pœna talionis punitus fuit, ut ibidem testatur Pegna. Erit igitur arbitrio Inquisitorum puniendus, sive se inscribat ad pœnam talionis, sive non inscribat *ex cap. super his de accus.*

Nec qui sciens aliquem innocentem, & falsò illum Tribunali Inquisitionis accusat, puniendus est pœna talionis, sed multo acrius ac supradictus, qui solum in probatione defecit. Docentque Simanch. *de cath. instit. tit.* 4. *n.* 7. Decian. *tr. cr. l.* 5. *c.* 28. *n.* 12. Royas *sing.* 8. Farin. *loc. cit.* hunc accusatorem esse puniendum pœna calumniatoris. Scaccia verò *de jud. c.* 57. *post n.* 6. *& seq.* Pegna. *p.* 3. *direct. com.* 40. existimant, quod falsus accusator punitur eadem pœna, qua punitur falsus testis. Quia in crimine hæresis accusator est etiam testis, ut tradunt Royas *sing.* 7. Farinac. *d. quæst.* 185. *num.* 32. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap. num.* 8. Carena *par.* 3. *tit.* 1. §. 1. *numer.* 10. Testis autem falsus punitur gravius in tali crimine, quam in aliis. Quia multo gravius delictum est, falsum deponere in crimine hæresis, quàm in cæteris, ut notant Simanch. *ibid. tit.* 64. *num.* 48. *& seq.* & in Enchir. *tit.* 38. *nu.* 2. Pegna *in d. p.* 3. *com.* 122. Farinac. *q.* 188. *n.* 36. de quo mox. At, quod calumniatores, ultra pœnas corporis afflictivas damnentur in S. Officio ad reficiendum damna, expensa & interesse diximus alibi ex declaratione S. Congregationis 30. Maii 1601. Et calumniantes aliquem ut hæreticum puniuntur in S. Officio, instante tamen calumniato, ut etiam diximus cum eadem S. Congregatione 20. Martii 1613.

Similiter denunciator, si convincatur, falsum denunciasse, est ut calumniator, & falsus testis puniendus. Quia denunciator ex generali consuetudine S. Inquisitionis assumitur, ut testis. Quod notant Repert. Inquis. *vers. accusatio, & vers testis*, Simanch. *de cath. institut. tit.* 19. *nu.* 17. & Farinacius. *dec. quæst.* 188. *numero* 45. Si enim testis, qui citatus & vocatus ad se examinandum, & falsum deponens, acriter punitur,

nitur, multò magis acriter puniendus est denunciator, qui sponte alium falsò denunciat. Quod, si ex sola ipsa denunciatione falsa gravissime læditur denunciatus, merito denunciator, tanquam calumniator puniri debet, ut per Doctores, quos citat & sequitur Pegna *in d. p.* 3. *comm.* 4. Et in constitutione B. Pii V. generaliter statuitur, ut in omni crimine denunciantes per calumniam pœna talionis puniantur. Ac licet hæc pœna regulariter hodie non imponatur, ex hac tamen Constitutione clarè patet, falsum denunciatorem esse gravissime puniendum.

Nec falsus accusator, vel denunciator desistere volens ab accusatione, vel denunciatione, ante inquisiti sententiam est audiendus ab Inquisitoribus, ut pœnam evadat. Quia hoc crimen gravissimum est, multumque interest S. Tribunalis, ac totius Reipublicæ, ut puniatur. Unde Imperatores etiam optime sanxerunt *in l. ult. in fin. C. de abol.* ut Judex non minus accusatorem ad probandum, quæ detulit, quàm reum ad purgandum, quæ negat, urgere debeat. Et hoc idem servandum est in eo, qui denunciat. Hic enim si dixerit falso denunciasse non est facile audiendus, tradente Pegna *in d. p.*3. *com.*14. Farin. *d.q.*185.*n.* 36. & Jo. Andrea *in c. excommunicamus.* 2. *de hæret.*

Et tamen aliqua ratio, ob quam excusari possit ut ei minuatur pœna, si accusator in probatione contra inquisitum deficiat. Nam excusari potest vel producendo unum testem in confirmationem suæ accusationis, vel si docuerit de eo crimine publicam fuisse famam, aut audivisse illud crimen ab amicis, vel consanguineis inquisiti, vel ab aliis fide dignis, Bartol. *in l. fin. ff. de hær. instit.* Marsil. *sing.* 47. ac Pegn. *ib.*

Quod vero ad testem falsum non desunt Doctores, qui censeant, hunc in S. Tribunali puniri posse pœna talionis, & tradi Curiæ seculari una cum publicatione bonorum. Nam Leo X. in suo diplomate, dato Adriano Cardinali, generali Inquisitori Hispaniarum anno 1518. quod incipit, *Intelleximus* apud Pegnam, facultatem dedit illis Inquisitoribus tradendi falsum testem Curiæ seculari, si ipsis visum fuerit, sicque videtur arbitrariam pœnam posse extendi ad mortem, ut tenent Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 86. *&* 90. & in enchir. *tit.* 38. *n.*2. *&* 3. Royas *de hæret. p.*2. *assert.* 8. *n.*156. *& seq.* Gomez *in l. Tauri* 83. *nu.* 8. *in fin.* Lopez *ad Diaz in pr. cr. can. cap.* 93. *lit.* B. Zecch. *in sum. p.* 1. *tit. de fide, rubr. de hæresi cap.* 11. *num.* 14.

Verum, etsi de jure sustineri possit, testem deponentem falsum in causa hæresis contra aliquem, posse puniri pœna talionis, & eadem, qua puniretur inquisitus, si testis verum dixisset. Jure enim pati deberet, quod proximo suo facere cogitavit. Ac licet verum sit, quod ex rescripto Leonis X. habetur, attamen in Supremo S. Inquisitionis Tribunali ex regula falsi testes non puniuntur pœna mortis, sed vel pœna fustigationis, vel triremium, vel ad utranque condemnantur, ut testatur Farinac. *de hæres. qu.* 188. *nu.* 39. aitque Eymer. *p.* 3. *direct. n.* 209. *in rubr. de forma pun. & condemn. fals. test.* falsum testem ad perpetuum carcerem esse condemnandum, in quo sub vinculis ferreis in pane doloris, & aqua angustiæ quandiù vixerit, agat pœnitentiam, solam vitam ei de misericordia relinquentes, & quod ponatur in tali porta Ecclesiæ, in qua stet ligatis manibus, & capite discoperto, & in camisia spoliatus usque ad horam prandii. Verba sunt Eymerici.

Puniendus pariter est testis, qui in S. Tribunali veritatem occultat. Probatur *ex cap.* 1. *de crim. fals.* ubi hæc leguntur: *Uterque reus est & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit. Quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.* Ac docent Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *n.* 89. Pegn. *d. p.* 3. *com.* 122. Farinac. *d. q.* 188. *num.* 42. ac Zech. *loc. cit. cap.* 11. *nu.* 14. Qui notant falsum esse testem, qui refert quidem verba ipsa illius contra quem testificatur, sed in alio sensu quam prolata fuerunt, ut si dicat verba hæreticalia fuisse prolata affirmative, cùm tamen, aut recitando, ac referendo, aut interrogative fuerunt dicta.

Testis verò, qui sua falsa testificatione hæreticum, vel sortilegum à pœna ei debita liberavit plectendus est eadem gravissima pœna. Quia Deo, & ejus Ecclesiæ gravissimam intulit injuriam. Nam ille, qui ejus pernicioso mendacio liberatur, à pristino errore non corrigitur, & in eo perseverans, etiam alios conatur sua inficere pravitate. Unde Leo X. in citato Diplomate ait: *Nos igitur scelestum hoc hominum genus, qui in nefandi criminis causa vel injustæ absolutionis, vel iniquæ condemnationis autores existunt, acriori longe supplicio, quàm cæteri falsidici testes plecti solent, dignum censentes, &c. tradendi, vel relaxandi Curiæ seculari plenam, & liberam concedimus facultatem. Non obstantibus &c.* Ita etiam Pegna *d. com.* 122. & Farinac. *loc. cit. num.* 50.

Hinc quando sententia contra reum ex falsis testibus lata fuit, ac executioni demandata, est ipsis falsis testibus pœna talionis imponenda ita, ut si reus fuerit ad triremes, vel ad mortem damnatus, etiam falsi testes ad triremes vel mortem damnari debent; ut per Farinac. *d. q.* 188. *n.*46. *&* 51. Zanard. *in sum. divin. præcept. p.* 2. *rubr. de testib. in caus. fid.* §. *sed notandum,* Carena *p.* 2. *tit.* 17. §. 15. *nu.* 55. Et colligitur ex dicto diplomate Leonis X. ac ibi notat Pegna. Nec ullo modo est eis parcendum, quia in hoc casu eos gravissime nocuisse, plusquam manifestum est. Si verò sententia contra reum non fuerit lata, neque executioni tradita, tunc falsi testes non sunt pœna talionis puniendi, sed alia extraordinaria, nempe fustigationis, & triremium, ut iidem Doctores docent, ac Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *nu.* 91. Quod servatur in praxi.

Is etiam, qui prece, vel pretio, aut minis, ac terroribus testem corrupit, vel alicui mandavit, ut illum corrumpat ad falsum deponendum, incurrit eandem pœnam, quam ipse falsus testis, quia illius criminis auctor est, immo gravius delinquit, quia peccat ipse & alium ad peccandum inducit. Probatur etiam ex eo diplomate Leonis, ubi ait: *Qui ad talia committenda minis aliquem cogunt, aut pecunia alliciunt.* Et paulo post: *aut alium ad falsum deponendum, aut verum non dicendum inducunt, sint Curiæ seculari tradendi;* ac tenent Simanch. *d. tit.* 64. *n.* 8. Pegna *ibidem,* Lopez *ad Diaz cap.* 93. *litt.* B. ac Zech. *in sum. p.* 1. *tit. de fide rubr. de hær. c.* 11. *num.* 14.

Idemque dicendum est de eo, qui mandavit alicui ut testem aliquem prædictis modis corrumperet *l.* 15. *damnum. dat. ff. de reg. jur.* ibique Doctores, & tradit Simanch. *ubi supra num.* 96. ac Pegna *loc. cit.* verum in his casibus res est deferenda ad supremum Inquisitionis Tribunal, ejusque expectandum decretum.

Testis verò, qui falsum in S. Tribunali deposuit, admittitur ad pœnitentiam, si pœnitens suum crimen Inquisitoribus fateatur, & sponte se ipsum detulerit, falsum dixisse antequam reus testibus sit convictus, & re integra libere suum crimen fateatur, præsertim si alios ejusdem conjurationis socios indicaverit, tunc mitius erit puniendus, ut pluribus juribus, & exemplis probant Simanch. *loc. alleg. nu.* 94. *& seq.* & in Enchir. *tit.* 48. *num.* 6. *&* 7. Royas *de hæret. p.* 2. *assert.* 8. *num.* 156. *&* 158. Pegna *d. com.* 122. & Farinac. *ea quæst.* 188. *numer.* 43. Si verò sponte se non detulerit, licet antequam inquisitus condemnetur, pœnitentia ductus, veniam petat, gra-

gravissima tamen est ei pœna injungenda, perpetui scilicet carceris, aut triremium, ut per eosdem Doctores, ac Eymericum *p. 3. direct. in 12. modo term. proces. num.* 209.

Quinimmo, licet depositio falsi testis ob aliquem defectum sit invalida, nec inquisito nocuit, ipse tamen testis, uti falsus est puniendus. Quia per se non stetit, quin noceret, ac suum delictum jam consumavit, Bartol. *in l. siquis legatum ff. ad l. Cornel. de test.* Panorm. *in cap.* 1. *de crim. fals.* Salic. *in l.* 1. *C. de sepulchr. viol.* & Clar. *in* §. *falsum, vers. tu scis.*

Testis autem falsi sententia est ab Inquisitoribus publicè pronuncianda. In publicum enim spectaculum producendus est, & coram populo suum nefarium, ac detestabile scelus detegendum, & cur puniatur ratio est reddenda, ut ejus pœna omnibus innotescat, ejusque exemplo discant cæteri tantum scelus vitare. Et hac ratione etiam pœna publicè executioni mandatur ac producitur cum infami mitra, fustibus cæditur, & ad triremes mittitur, vel alia extraordinaria pœna plectitur, ut per Simanch. *d. tit.* 64. *num.* 91. Zanchin. *de hæret.* Pegna *in direct. p.* 3. *d. com.* 122. ubi notat, quod falsi testes neque per solum Episcopum, neque per solum Inquisitorem puniri possunt, sed per utrumque. At de his alibi sæpe dictum est.

CONSULTATIO CLXXXVIII.

De Pœna in Apostatas à Fide Christiana, & in schismaticos.

APostata à fide christiana is est, qui ab illa recedit in totum, convertendo se ad aliquam falsam religionem. Unde apostasia dicit formaliter hæresim & connotat terminum, ad quem convertitur, positivum falsæ religionis, ut per Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 5. *num.* 8. & Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 16. Et ideo contra hujusmodi apostatas eodem modo procedendum est ab Inquisitoribus, sicut contra hæreticos, ut statuit Bonifacius VIII. *in cap. contra de hæret. in* 6. & tradit Menoch. *de ar. cas.* 546. *num.* 6. *& seq.* Cùm autem apostasia addat supra malitiam hæresis speciem incompletam, seu differentiam gradualem, sequitur secundum probabiliorem sententiam, eam esse exprimendam in confessione, scilicet terminum istum, seu falsam religionem, ad quam quis se convertit, explicando, ut per Suarez *ibid. num.* 10. & Sanchez *d. n.* 16. *cum aliis.*

Pœnæ autem apostatæ à fide christiana sunt excommunicatio, infamia, irregularitas, privatio omnium bonorum, & jurium, aliæque pœnæ contra hæreticos statutæ, ut de communi testantur Sanch. *d. cap.* 7. *num.* 18. ac Menoch. *loc. cit. num.* 6. & tradunt Canonistæ *in cap. prima de apostat.* Quare licet disputari soleat, an hæc apostasia sit species infidelitatis distincta ab hæresi, Judaismo, & Paganismo, Divusque Thomas *q.* 12. *ar.* 1. *ad* 3. putet, non esse peculiarem speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiam aggravantem, alii verò aliter sentiant, hoc tamen certum eandem esse pœnam hæreticorum & apostatarum, ac proinde, moraliter loquendo, apostasiam ad hæresim posse revocari.

Siquis autem fidem omnino reliquerit, factus apostata, ex Christiano Judæus, vel paganus, bona ejus fisco quæruntur *l.* 1. *C. de apost. l. fin. C. Theod. eod. tit.* cum accusatio fuerit approbata, fiuntque ex eo die, quo fidem reliquerunt, intestabiles, & incapaces testandi, vel donandi, crimine illo publico irretiti *l. apostatarum C. de apost. l.* 1. *eod. tit. C. Theod.* exuti omnibus privilegiis, quæ solent christianis irrogari *l. hi, qui sanctum C. eod.* Et siquis coëgerit liberum apostatare, vel persuaserit, capite plectitur *l. pen. C. de apost. Theod.* Tamque grave hoc scelus est, ut desertæ, atque violatæ religionis accusatio possit institui post mortem usque in quiquennium *l.* 2. *C. de apostat.* Neque ita à fide decidentibus datur pœnitendi locus secundum leges civiles; lapsis enim, & errantibus subvenitur, non autem perditis *l.* 1. *eod.* Quamvis aliquando legamus metu tormentorum christianos, qui ejurarant fidem, & immolassent vi idolis, pœnitentia acta, ab Ecclesia receptos, etsi Novatiani reclamarent.

Notandum autem est, quod pro foro conscientiæ non incidit in pœnas istas apostata secundum externum actum tantum sine assensu, aut errore intellectus, & non continetur *in cap.* 1 *Bullæ in Cœna Domini*; unde ab hac posse eum absolvi à proprio confessario, tametsi gravissima culpa, ait Diana *p.* 2. *tr.* 4. *resol.* 143. cum Homobono. Sacra tamen Pœnitentiaria solet tales adigere, ut prius abjurent coram Sancto Officio. Qui autem proprie sit hæreticus alibi diximus, ubi & parerga de hæreticis.

Schisma verò est scissio, vel separatio ab unitate Ecclesiæ catholicæ, quatenus hæc est corpus mysticum & morale ex Romano Pontifice, ut capite, & ex universis fidelibus, ut membris constans, ut per D Thom. 2. 2. *q.* 39. *ar.* 1. Sanch. *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 1. ac Suar. *de fide disp.* 12. *sect.* 1. *nu.* 1. Quare schisma aliud est purum, seu simplex, quod in sola malitia voluntatis consistit, nolentis recognoscere Summum Pontificem, tanquam suum caput aut nolentis cum aliis membris Ecclesiæ catholicæ communicare, licet non habeat errorem in intellectu, nempe quia credit, Papam esse verè caput Ecclesiæ, & credit unam Sanctam Ecclesiam catholicam. Ita D. Thomas ibidem. Et præcipue fit, cùm quis electus est à minori parte Cardinalium, aut aliàs non canonicè in Papam. Nam & ipse, ac eum sequentes sunt puri schismatici, ut per Suar. *de censur. dis.* 21. *sect.* 2. *n.* 12. *& disp.* 23. *sect.* 3. *n.* 2. Sayr. *lib.* 3. *cap.* 32. *nu.* 4. Purus igitur schismaticus incurrit pœnas tantum schismaticorum.

Aliud est schisma conjunctum cum hæresi, seu cum errore intellectus, quia non credit, Papam esse caput Ecclesiæ, vel non credit esse unam Sanctam Ecclesiam catholicam, & tales sunt, ut plurimum, schismatici nostri temporis, scilicet extra causam electionis Antipapæ, ut de Græcis ait Pegna *in direct. lib.* 2. *schol.* 34. *n.* 1. & generaliter docet id S. Hieronymus relatus *in can. inter hæresim* 24. *q.* 3. & sequitur D. Thomas *loc. cit. ar.* 1. *ad* 3. assignans etiam illam rationem, quia schisma est via ad hæresim. Tales ergo schismatici incurrunt pœnas non solum schismatis, de quibus infra, sed etiam hæresis, de quibus alibi. Excusantur autem à censuris qui sunt tantum materialiter schismatici, id est errore probabili excusati. Nam sæpe accidit, ut quæstio sit omnino dubia. Ita Abb. *in cap. licet de elect.* Sayr. *decens. l.* 3. *cap.* 5. *n.* 19. Sanch. *d. cap.* 36. *num.* 3.

Hos autem esse suspectos de levi, licet, si perseverent in schismate vehementem suspicionem incurrere possint, ait Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 20. *nu.* 13. subditque *num.* 14. quod schismatici, qui majorum suorum autoritati credunt, à suspicione hæresis ob ignorantiam excusantur. Pegna verò *quæst.* 184. *nu.* 14. inquit eos esse aliquando suspectos de levi, aliquando de vehementi, quod non displicet Farinacio *de hæres. quæst.* 184. *num.* 14. Id tamen certum est, quod regulariter ac per se loquendo sunt suspecti de vehementi, habentque aliquam hæresim, per accidens verò ignorantia potest tollere rationem schismatis ita, ut ubi illa non sit talis, quæ excuset à schismate, poterit esse talis, & minuat suspicionem;

nem; sed per se ac regulariter habendi sunt, ut suspecti vehementer, Simanch. *de cath. inst. tit.* 58. *n.* 8. Menoch. *de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 6. *numer.* 24. Castropal. *tom.* 1. *tr.* 6. *disp.* 4. *pun.* 6. *num.* 19. Caren. *p.* 2. *tit.* 3. *n.* 36. Schisma enim semper, aut plerumque est conjunctum cum hæresi *can. inter hæresim* 24. *quæst.* 3. Navar. *in man. cap.* 27. *nu.* 57. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 15. *pun.* 1. Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 12. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 1. Unde schisma, & hæresim esse sorores ait Lopez ad Diaz *cap.* 112. Simanch. *loc. cit. & in can. denique* 7. *q.* 1. *& c. firmissime de hær.* schismatici & hæretici æquiparantur, ut notant ibi Ost. *n.* 1. Butr. *n.* 5. Panot. *n.* 2. Jo. Andr. *nu.* 1. & Felin. *sub initio* Ubi verò schisma est antiquum, inducit vehementissimam hæresis suspicionem, *extravag. ad certitudinem de sent. excom.* & in minoribus, qui in fide majorum vivunt, non semper ignorantia est invincibilis, vel probabilis, ideoque nec isti semper excusantur à suspicione hæresis, vel vehementi, vel levi, sicut nec excusantur ab hæresi, si credant oppositum ejus, quod credere debent, & quod catholice fideles alii credunt, & in istis illi non possunt licitè assentiri majorum suorum placitis. Quare ubi constat, quod summus Pontifex à quo majores se separant pertinaciter, ac rebellant, est verus Pontifex, satis apertum est, illicitum hoc esse, ac idcirco simplicitatem non excusare à crimine schismatis, quia unusquisque tenetur scire, quod divisio ab Ecclesia Romana est magnum crimen, ut *ex can. schisma* 24. *q.* 1. probant Decian. *lib.* 5. *cap.* 37. *num.* 11. Farinac. *quæst.* 179. *num.* 17. ubi quod nec regulariter excuset ignorantia *can. qui & humanis* 12. *q.* 2. *can. quod dicit. d.* 16. *& can. si decreta d.* 20. Et ita solum aliquando potest contingere, quod simplices, ac imperiti in his excusentur, in quo sensu verum est, quod ait Pegna *d. com.* 73.

Quibus autem pœnis puniantur schismatici, controvertitur, an ex jure antiquo sint ipso jure excommunicati, quod affirmant Innoc. *in cap.* 1. *de schism.* ibique Panorm. & sequuntur Sylvestr. *v. schisma num.* 3. Negant verò Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *ca.* 20. *quæst.* 6. & Sayr. *de censur. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 19. Quia excommunicatio lata *in d. cap.* 1. *de schism.* est pro casu particulari, præterquam quod schismatici, de quibus est sermo in dicto capitulo erant hæretici, & *in can. nulli d.* 19. *& in cap. de Liguribus* continetur excommunicatio ferenda, non lata.

At, quidquid de hoc sit, hoc certum quod excommunicationem incurrunt schismatici quicunque latam, & Papæ reservatam in Bulla Cœnæ *can.* 1. ibi: *Nec non schismaticos, & eos, qui se à nostra, & à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.* Quo loco continentur, non solum schismatici per scissuram à capite, sed etiam à membris, *ut supra.* Et ita Ugolin *in eundem can.* 1. *Bullæ num.* 9. Sanctarel. *de hæres. cap.* 43. *num.* 3.

Et advertendum est, quod ibi per illam particulam *schismaticos* intelliguntur schismatici per antonomasiam, id est quando præter verum Pontificem alius eligitur, eique obeditur. Per secundum verò ibi: *Et eos, qui,* intelliguntur schismatici alio modo, scilicet contumaciter recedendo à totali obedientia Papæ, ut Papa est. Quia dicunt Doctores, tunc etiam esse verum, & purum schisma ut per Sayr. *d. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 21. Suar. *loc. cit. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 12. Ugolin. *ibid. num.* 9. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. eo cap.* 36. *num.* 12. Duard. *in d. can.* 1. *Bul. num.* 16. Et hæc est verior, ac communior, quamvis alii intelligant per primam particulam contineri proprie schismaticos, per secundam autem contineri eos, qui contumaciter alicui mandato Papæ nolunt obedire, qui tamen non sunt schismatici, si in aliis illi consentiant obedire, ut per Tolet. *lib.* 1. *cap.* 19. Sed communiter reiicitur. Quia nolens in aliquo casu particulari obebire, etiam in despectum Papæ, non continetur in hoc canone, ut per Sayrum, Suarez, Sanchez *loc. alleg.*

Et etiam lata excõmunicatio contra schismaticos per electionem Antipapæ & eos, qui illi adhærent, aut illum defendunt à Nicolao secundo in Concilio Lateranensi, ut habetur *in can. in nomine Domini d.* 23. *in d. cap. licet de elect.* & in Constitutione Gregorii VX. de electione Papæ, & continet tam ipsum electum sese ingerentem, quàm alios fautores, & sectatores, at non est reservata hæc excommunicatio ex *d. can. in nomine Domini neque cap. licet;* hodie tamen est reservata ex Bulla Cœnæ, & ex dicta Constitutione Gregorii XV. Item generaliter contra schismaticorum Episcoporum, Cardinalium, Legatorum, & Dominorum temporalium sectatores quoscunque lata est excommunicatio ex Constitutione 19. Pauli IV. quæ incipit, *Cùm ex Apostolatus*, sed non est ibi reservata, ut tamen dixi, hodie reservata est in Bulla Cœnæ, & in dicta Constitutione Gregorii.

Est que autem discrimen inter hæreticos, & schismaticos, quod hæreticus non excommunicatur, nisi simul habeat hæresim in intellectu, quia crimen hæresis est in sui substantia mentale, & sic non est excommunicatus hæreticus pure mentalis, quia Ecclesia de purè mentalibus non judicat, neque hæreticus pure externus, quia hic non est hæreticus in rei veritate, sed solum apparet hæreticus. At schisma non consistit essentialiter in errore intellectus, sed in exteriori actu voluntario, scilicet in voluntaria separatione à capite, & membris Ecclesiæ, ideoque manet excommunicatus, qui, licet interius non erret in fide, exterius tamen se ab Ecclesia separat, ut per Farinac. *de hæres. d. quæst.* 184. *n.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in decal. c.* 36. Suarez *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 13. Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 20. *num.* 16. Alterius, Bonacinam, Filiucium, quos sequitur Carena *p.* 2. *tit.* 3. *num.* 46. Salel. *lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 33. In quo quidem erravit Farinac. *d. quæst.* 184. *n.* 59. volens, schismaticos non esse excommunicatos, nisi sint hæretici, ea motus ratione, quia puri schismatici non sunt proprie, sed large schismatici. Quod est omnino falsum. Nam ideo quis est proprie schismaticus, quia se separat ab Ecclesia, non quia est hæreticus: Et licet hæretici sint etiam schismatici, id tamen est, quia hæretici formaliter ut hæretici sunt schismatici, sed quia hæretici se separant ab unitate Ecclesiæ. Itaque licet schismaticus non sit hæreticus, est tamen proprie schismaticus, ac pœnis schismaticorum obnoxius.

Irregularitatem etiam incurrere schismaticos, si sunt hæretici, certum est, etsi schismaticos non hæreticos esse irregulares dicant Pegna *p.* 2. *com.* 73. Maiol. *de irreg. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 4. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 90. *quæst.* 8. Duard. *in Bull. cœnæ lib.* 2. *qu.* 56. *num.* 5. Verum Summistæ antiqui nullam de hac irregularitate faciunt mentionem, & in jure non habetur, neque ex eo colligitur. Non quidem *ex cap.* 1. *de schism.* Nam ibi solum habetur suspensio à potestate ordinandi, & à collatione beneficiorum, & administratione Ecclesiarum. Neque *ex can. qui contra* 24. *quæst.* 1. Nam pœnæ illæ sunt sententiæ ferendæ & *in can. in nomine Domini d.* 23. nulla fit mentio irregularitatis. In *d. capit. licet de elect.* electus in Papam à tertia parte, vel à minori duabus partibus, si sibi nomen Papæ usurpaverit, excommunicatur ipso facto, & totius ordinis privatione

vatione mulctatur simul cum illis, qui illum receperunt. Nullibi igitur in jure statutum est universaliter, ut schismatici sint irregulares. Quod etiam observant Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 2. *n.* 7. Sanch. *d. cap.* 26. *num.* 20. Sayr. *ubi supra lib.* 7. *cap.* 12. *num.* 10. ac Delben. *de S. Officio. dub.* 235. *sect.* 8.

Neque obstat, quod nedum illa totius ordinis privatio, qua puniuntur electus à minori parte duabus, & qui illum sequuntur, videtur quædam irregularitas, quia tales sunt privati cujuscunque Ordinis exercitio, multoque magis sunt impediti, ne ad alios Ordines promoveantur, sed etiam per Constitutionem præfatam Pauli IV. omnes schismatici suis ordinibus sunt privati ipso facto. Quod non intelligitur, nisi quia suorum Ordinum exercitio, ac ministerio privati sint, ac proinde sint etiam inhabiles, ut ad Ordines promoveantur. Sicque videtur, quod schismatici sint irregulares. Quia irregularitas impedit, ne ordines suscipiantur, neve ordinatus utatur ordinibus susceptis.

Nam respondetur, quod privatio ista per quam schismatici suis ordinibus sunt privati, est suspensio ab ordinibus, non autem irregularitas. Directè enim schismatici privati sunt usu Ordinum, licet indirectè sint etiam impediti, ne ad minores ordines promoveantur. Hunc enim effectum etiam habet suspensio ab ordine, ut docet Suarez de cons. *disp.* 26. *sect.* 3. *num.* 11. Quare schismatici privantur ordinibus directè, quatenus ordines sunt quædam officia Ecclesiastica, privantur enim ordinibus, & aliis officiis. Privatio autem ab Ordinibus, ut sunt officia Ecclesiastica, Suspensio est, & supensio ab officio simpliciter, est etiam suspensio ab ordine, ut tradit idem Suarez *d. disp.* 26. *sect.* 1. *nu.* 3. schismatici igitur, quamvis non sint irregulares, sunt tamen suspensi ab omnibus ordinibus.

Infamiam verò, ac irregularitatem planè incurrunt schismatici, si crimen schismatis sit notorium, quia est crimen enorme, depositione dignum, quod notorium inducit juris infamiam ipso facto, & consequenter irregularitatem secundum magis communem Canonistarum sententiam, ut testantur Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 8. & Sayr. *lib.* 7. *de censur. cap.* 12. *num.* 15. *ac* 16. Immo alii ajunt, etiamsi sit occultum crimen, induci irregularitatem, ut tenet Azor *ibid.* cum Speculatore, & Raymundo, ac plures apud Sayrum *ibid. num.* 16. sed communiter reiicitur, ut per Sayrum *num.* 17. & Sanchez *ubi supra.*

Item contra multi recentiores asserunt, schismaticum occultum nullo modo esse infamem, vel irregularem. Si autem sit notorium crimen, esse infamem & irregularem improprie ob infamiam facti, quæ per pœnitentiam diluitur. Ita Sanchez *d. cap.* 36. *num.* 20. Sanctarel. *de hæres. cap.* 43. *nu.* 13. & Suarez *de irreg. disp.* 43. *sect.* 2. *nu.* 7. Verum à prima sententia communi non est recedendum. Immo ex Constitutione Pauli IV. supra citata, si Cardinales, Episcopi, Legati, ac Domini temporales in schisma incurrisse depræhensi aut confessi, aut convicti, incurrunt ipso facto privationum omnium dignitatum, Ecclesiarum, beneficiorum, officiorum Ecclesiasticorum, & vocis activæ ac passivæ, ac dominiorum publicorum temporalium. Eorum autem sectatores, seu fautores sunt eo ipso ineligibiles active & passive, & intestabiles, hæreditatum, & successionum incapaces, & omni actione judiciali, & omnibus beneficiis & Ecclesiis privati, omnibusque dominiis publicis, vel privatis, & primo occupanti bona istorum temporalia conceduntur. Quod minus rectè *ex cap. ad succidendos de schism. in* 6. deducit Farinac. *d. q.* 184. *num.* 41. Simanch. *de cath. inst. tit.* 58. *num.* 7. & Decian. *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 6. Nam Bonifacius VIII. *in d. cap. ad succidendos* statuit hanc pœnam contra schismaticos illos, quos ibi in casu particulari damnat. Et quamvis postea in fine decretalis loquens in futurum de schismaticis decernat, quod similes excessus, & culpæ pœnis similibus in posterum puniantur, ex vi tamen hujus textus schismatici non sunt ipso facto privati, sed tanquam infames omnibus beneficiis, officiis, dignitatibus, ac honoribus sunt privandi. Unde solum ex citata Constitutione Pauli IV. schismatici, tam Clerici, quàm laici respective sunt privati perpetuo omni officio, Prælatura, dignitate etiam Cardinalitia, Comitatibus, Marchionatibus, Ducatibus, Regnis, Imperio, immo voce activa & passiva, & perceptione pensionum.

Dicuntur autem deprehensi in schismate qui in flagranti, ac per evidentiam facti in eo crimine reperti sunt, vel probato crimine, vel confesso condemnati, Glos. *in cap. ad abolendam* §. *præterea v. deprehensi*, ibique Ostiens. *num.* 4. Butr. *num.* 19. *de hæret.* Glos. *in cap. ex litterarum*, *v. deprehensam de eo, qui duxit.*

Id tamen limitatur, ut non propterea licitum sit Catholicis auferre à Græcis, mercatoribus bona eorum, etiamsi schismatici esse dicantur, seu Ecclesiæ schismaticorum, ut per Rot. *decis.* 48. *num.* 4. *p.* 1. *posthum.* Farinac. Quia Ecclesia Catholica eos tolerat, ut per Archid. *in can. magnum* 11. *quæst.* 1. quia ipsi seculares sæpe laborant ignorantia invincibili schismatis. Unde requiretur monitio facta à Sede Apostolica.

Ineligibilis autem est ad Papatum Episcopus, aut eo major Prælatus, etiam Cardinalis, aut Legatus, schismaticus semel existens ita, ut si ullo unquam tempore, etiam post electionem in Romanum Pontificem, etiam in concordia, apparuerit, talem schisma incurrisse, sive excitasse, electio censenda sit ipso jure nulla, nulla expectata declaratoria, non suffragante ei possessione, coronatione, aliove actu & licitum est omnibus ab ejus obedientia impune quandocunque discedere ex citata Constitutione Pauli IV. §. 6. & 7. Et quamvis hæc Constitutio non reperiatur publicata, ut ibi notat Cherubinus, sufficit tamen, quod confirmata fuerit à B. Pio V. *constit.* 22. *incip. Inter multiplices* §. 3. quæ fuit publicata. Unde apparet, quod in hac re est derogatum dicto *cap. licet de elect.* ubi nulla exceptio electo in concordia in Papam obiici poterat. Constitutio autem Gregorii XV. de electione Papæ solum statuit, nullam censuram obiici posse. Unde hoc impedimentum schismatis ac hæresis ex dicta Constitutione Pauli IV. in suo vigore remanere videtur.

Hinc deducitur privatio Ecclesiasticæ potestatis, sive jurisdictionis, quam schismatici incurrunt ipso facto, ac ita, ut habeat locum etiam in schismatico non denunciato, ut volunt Azor *d. lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 9. Valent 2. 2. *disp.* 3. *qu.* 15. *pun.* 3. At quod hæc pœna non habeat locum, nisi in schismatico denunciato, tradunt Sot. *in* 4. *d.* 12. *quæst.* 1. *ar.* 4. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 2. Duard. *in Bul. Cœna. d. lib.* 2. *q.* 56. *num.* 13. Carena *p.* 2. *tit.* 3. *n.* 43. & Salell. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 79. Quod autem isti sint privati omni jurisdictione, tenent etiam Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 36. *num.* 10. Suarez *de charit. disp.* 12. *sect.* 2. 3. qui omnes fundantur *in can. didicimus* 24. *quæst.* 1.

Sed considerandum, quod *d. can. didicimus* est Sancti Cypriani, unde non continet legem Ecclesiasticam obligantem. Et amplius ipse loquitur de omnino hæretico, & schismatico. Hæretici autem

ſchiſmatici abſque dubio ſunt privati dignitatibus, Officiis, &c. Immo loquitur de ſchiſmatico ſine legitima electione intruſo in Papatum, qualis fuit Novatianus. Eſt enim certum, quod intruſus eſt privatus juriſdictione, immo nullam habet, vel habuit juriſdictionem ex vi illegitimæ electionis, ac intruſionis. Quare hanc juriſdictionis privationem incurrunt ex dicta Conſtitutione Pauli VI. Tum quia etiam pœnas ſtatutas à Sanctis Patribus contra ſchiſmaticos idem Pontifex approbavit, & vim habere voluit, & ſic canon ille *didicimus* continet in hac parte legem canonicam univerſalem. Tum quia idem Pontifex expreſſe voluit ſchiſmaticos confeſſos, vel convictos, & ut tales deprehenſos, perpetuo eſſe privatos ipſo facto omni autoritate, officio, dominio, ac poteſtate. Ad hanc tamen pœnam incurrendam neceſſe eſt, quod in judicio ſint confeſſi, vel convicti, aut deprehenſi. Atque ita licet ſtatim ac aliquis in judicio ſit deprehenſus ſchiſmaticus, ipſo facto hanc, & alias pœnas in dicta Conſtitutione contentas, incurrant ante ſententiam, nihilominus ex communi ſententia, ut pœnæ iſtæ ſecum plenarium obtineant effectum, utque ſchiſmaticus revera privetur poſſeſſione officiorum, juriſdictionis &c. ſaltem requiritur ſententia declaratoria.

Nec poteſt ſchiſmaticus eligi ad beneficia, Prælaturas dignitates, &c. Hac autem pœna ita afficitur ſchiſmaticus, ut etiam, abjurato ſchiſmate, ac eo ad communionem recepto, non poſſit canonice, & valide eligi, & ſi eligatur, ſit nulla electio, ut docent ex Butrio, ac Imola Pegna *d. com.* 73. Jacobat. *de concil. lib.* 7. *cap.* 4. *col.* 2. Decian. *lib.* 5. *cap.* 66. *num.* 7. & Farinac. *d. q.* 184. *numer.* 36. ubi quod licet ſchiſmaticus reſtituatur ad communionem, non reſtituitur tamen ad honores, ut per Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 18. Suar. *de cenſur. diſp.* 43. *ſect.* 2. *num.* 7. Carenam *d. p.* 2. *tit.* 3. *num.* 48. & Salell. *l.* 6. *cap.* 8. *n.* 81. ubi quod ſchiſmaticus non poteſt promoveri ad Ordines. Quod multo magis tenent, qui putant, ſchiſmaticum eſſe irregularem. Ad id autem probandum Farinacius allegat *can. nos conſuetudinem d.* 21. qui eſt S. Gregorii Papæ, & *can. convenientibus* 1. *q.* 7. qui eſt ſeptimæ Synodi. Verum in his canonibus agitur de hæreticis, nec in iis eſt verbum aliquod de ſchiſmaticis, aut de irregularitate. Allegatur item cum ſatis firmo fundamento *cap. quia diligentia de elect.* ubi Alexander III. diſpenſative permittit confirmari electionem unius ſchiſmatici, qui abjuraverat ſchiſma. Ex hoc enim colligitur, quod electio illa non poterat confirmari, niſi Papa diſpenſaſſet. Quare dicunt, non poſſe ab hac inhabilitate Epiſcopum diſpenſare, niſi delicto exiſtente occulto in terminis conceſſionis S. Concilii Tridentini *ſeſſ.* 24. *de ref. cap.* 6. At ego cenſeo, quod Epiſcopi nequeant diſpenſare in hac inhabilitate, incurſa ob hæreſim, vel ſchiſma, etiam in caſu occulto. Quod eſt plane certum ex adducta Conſtitutione Pauli IV. in qua ſchiſmatici, ut ſupra deprehenſi, fiunt ipſo facto perpetuò incapaces, ac inhabiles ad Officia, Prælaturas, dominia, Regna, Imperium, vocem activam & paſſivam, ac ita, ut ad illa nec reponi, neque redintegrari poſſint. An autem & quomodo intelligatur, quod ſi poſt promotionem ad Epiſcopatum, & Papatum apparuerit, promotum fuiſſe hæreticum, vel ſchiſmaticum, ejus promotio habenda ſit pro irrita, explicat Paſſerinus *in tr. de elect. Papæ.*

Privantur quoque ſchiſmatici perpetuo beneficiis, Gloſ. *in cap.* 1. *de ſchiſm.* Simanch. *d. tit.* 58. *n.* 7. Paris. *de reſign. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 36. Pegna *d. com.* 73. Sanch. *lib.* 2. *in decal. d. cap.* 36. Farinac. *d. qu.* 84. *num.* 42. Carena *d. num.* 48. Sanctarel. *de hær. cap.* 43. *dub.* 1. *num.* 12. Salel. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 80. Rebuf. *in prax. benef. rubr. de modo amit. benef. nu.* 29. exque iis plerique exiſtimant, ſchiſmaticos eſſe ipſo facto privatos, nedum beneficiis poſt ſchiſma, acquiſitis, ſed etiam antea obtentis. Sanchez vero, Carena, & Salelles, quibus conſentit Bonacina *in decal. lib.* 3. *diſp.* 6. *pun.* 5. putant, ſchiſmaticos ipſo jure non eſſe privatos beneficiis antea obtentis. At ego non repetio in jure veteri, quod puri ſchiſmatici, qui non ſunt hæretici, ſint privati beneficiis, niſi *in d. cap. ad ſuccidendos de ſchiſm. in* 6. unde Farinacius ſolum hunc textum allegat, in quo duo Cardinales, tanquam ſchiſmatici, fuerunt perpetuò privati beneficiis. Et ſane textus loquitur etiam de obtentis ante ſchiſma, cùm Pontifex illos privet perpetuò omnibus beneficiis, & poſtea decernat alios ſchiſmaticos eadem pœna eſſe puniendos. Ex citata verò Conſtitutione Pauli IV. hæretici, vel ſchiſmatici, ſi ſint deprehenſi vel confeſſi, aut convicti, ſunt ipſo facto privati omnibus beneficiis, etiam ante ſchiſma quomodolibet ita, ut ſint privati etiam jure ad beneficia, ac ita, ut etiam ſint privati penſionibus iis reſervatis, & conceſſis. Vacare & cenſetur beneficium per adhæſionem Antipapæ, ut per adhæſionem hæreticorum, *cap. olim de accus.* Jacobin. *in tr. feud. v. adhærentibus*, & ſolet Summus Pontifex, non vocatis etiam illis, quando manifeſta eſt adhæſio, eorum beneficia aliis conferre brevi manu, ut aiunt.

Incurrunt item ſchiſmatici pœnam depoſitionis Sic enim *in d. cap. ad ſuccidendos* duo Cardinales à Cardinalatu depoſiti, fuerunt. Allegatur etiam ad id *can. in nomine Domini d. nu.* 13. Sed ibi ſermo de Antipapa, qui jubetur deponi ab omni Eccleſiaſtico gradu, in quo prius erat. Citatur quoque *can. ſiquis inquit* 1. *quæſt.* 1. At ibi nihil agitur de depoſitione. Veruntamen quod ſchiſmatici ſint deponendi, docent Sylveſt. *v. ſchiſma nu.* 4. Armil. *eod. v. & vers.* Roſella *v. hæreticus num.* 22. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 532. Deciam. *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 2. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 50. Sed hæc pœna fere coincidit cum præcedentibus. Cum enim ſchiſmatici perpetuò ſint privati Ordinibus eo quidem modo, quo illis privari poſſunt, ac ſint privati officiis, dignitatibus, beneficiis, &c. ex hoc ſunt etiam depoſiti. Quia nihil amplius importat depoſitio, quam perpetuam ſuſpenſionem ab ordine, ac privationem omnium officiorum eccleſiaſticorum, niſi depoſitio importat pœnam irremiſſibilem. At hæc ratio irremiſſibilitatis habetur contra hæreticos, & ſchiſmaticos in dicta Conſtitutione Pauli IV. per hæc verba: *Nec ullounquam tempore ad eorum priſtinum ſtatum, aut Cathedrales &c. ſeu vocem activam, & paſſivam, aut autoritatem &c. Comitatus, Baronias &c. reſtitui, reponi, aut redintegrari, aut rehabilitari poſſint.* Sic itaque ſchiſmatici deponi poſſunt ab omni Eccleſiaſtico gradu, aut ſeculari dominio. Quare ſi ſunt nobiles laici, ac Principes, eorum loca publicanda, & fiunt ignobiles, pœniſque corporalibus afficiendi per Principes ſeculares, *can. qui contra, d. can. de Liguribus, can. denique* 7. *qu.* 1. *can. non vos* 23. *qu.* 5.

Alia pœna eſt in ſchiſmaticos, quod collationes beneficiorum, alienationes rerum Eccleſiaſticarum, & cætera per eos acta ſunt irrita *ex can. ordinationes* 9. *qu.* 1. *ex cap.* 1. *de ſchiſm.* & tradunt ibi Gloſ. & Doctores, & Valentia 2. 2. D. Thom. *q.* 39. *ar.* 3. & 4. Sylveſt. *v. ſchiſm. num.* 3. Tabiena *eod. v.* & *v.* Angel. *eodem etiam v. num.* 2. Armil. *eod. pariter v. num.* 4. Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 20. *quæſt.* 11. Decian *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 8. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 43. & *ſeq.* Rota coram Seraph. *deciſ.* 112. & *in Valentia unionis* 2. *Julii*, 1606. *coram Covino*, Franc. March. *qu.* 19.

197. *num.* 1. Aldrovand. *cons.* 1. *num.* 50. Salell. *d. lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 88. Nam, ut docet D. Thomas 2.2. *d. q.* 39. *ar.* 3. schismatici, licet non sint privati potestate ordinis secundum substantiam, sunt tamen privati potestate jurisdictionis, & ideo sunt etiam privati legitimo usu potestatis ordinis, atque adeo non possunt absolvere, vel damnare, neque excommunicare, neque indulgentias concedere, neque conferre beneficia, neque res Ecclesiæ alienare, neque alia similia facere, & si facient, facta sunt irrita. Quare licet ordinationes ab iis factæ sint validæ, quia sunt actus potestatis ordinis, qua schismatici non privantur, unde confertur ordinato character Ordinis, ordinatus tamen à schismatico est suspensus ab usu Ordinis, nisi cum illo fuerit legitime dispensatum *d. cap.* 1. *de schism.* Irritæ igitur ordinationes sunt, quoad executionem ordinum acceptorum, ut explicat Glos. *ad d. cap.* 1. *de schism. v. irritas.* Nisi ordinatus probasset, se ignorasse schismaticum eum, qui illum ordinavit *d. can. ordinationes*, & facit *can. siquis à simoniacis* 1. *q.* 1. Quod etiam alienationes rerum ecclesiasticarum à schismaticis factæ non valent, docet *can. alienationes* 12. *qu.* 2. Quia & Ecclesia, quæ habet pastorem schismaticum, vacare dicitur *c.* 1. *de præscript.* quare ab eo facta, rata non sunt in præjudicium Ecclesiæ *can. siqua de reb.* 11. *q.* 2.

Itaque schismatici sunt privati spirituali potestate, sicut hæretici, unde potestate ordinis non privantur, & stando in jure divino neque potestate jurisdictionis, aut beneficiis ecclesiasticis, ut à fortiori patet de pœnis hæreticorum, tamen de jure positivo ipso jure privantur dignitatibus, beneficiis, atque adeo bonis Ecclesiasticis *in can. nulli d.* 19. & hoc modo inquit Glos. *in d. cap.* 1. *de schism. Ecclesiam, quæ habet Episcopum hæreticum, aut schismaticum vacare intelligitur.* Quod effatum Turrecremata *lib.* 2. *cap.* 102. extendit ad Summum Pontificem. Sed, quicquid sit de Papa hæretico, de quo Suarez *de fide disp.* 10. *sect.* 6. de puro tamen schismatico id omnino est falsum. Quia extra casum hæresis nullus unquam dixit ipso jure divino Papam privari sua dignitate. Immo & in casu hæresis illud falsum est. Jure autem humano privari non potest extra eum casum, ut ipse Turrecremata docet *lib.* 2. *capit.* 93. Quare certum sit, Papam nullam ex his pœnis incurrere, quia neque ipse potest se excommunicare, neque Ecclesia potest illum punire, quamvis jure defensionis possit illius conatibus resistere, ut late idem Turrecr. *eo cap.* 102. Caiet. *de auth. Pap.* Canus *cap.* 12. & Alph. de Castro *de just. hæret. pun. l.* 2. *cap.* 2.

Præterea schismatici incurrunt pœnam confiscationis bonorum ex *can. de liguribus* 23. *qu.* 2. & *in d. c. ad succidendos* hæc pœna imposita fuit, ubi Glos. *in figur. cas.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 58. *num.* 7. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 5. & 14. Farinac. *ea q.* 184. *num.* 47. Præcipue verò privari debent bonis Ecclesiasticis, ut ex D. Augustino relato *in can. quo jure d.* 8.

Ultima pœna, quam incurrunt, est pœna mortis, seu traditionis Curiæ seculari, ut per Ananiam *in rubr. de schism. num.* 6. Baldum *in tit. de pac. jur. firm.* §. *injuria col.* 3. Albertin. *in rubr. de hæret. in* 6. *qu.* 11. *nu.* 2. Diaz *in pr. cap.* 112. *num.* 1. Decian. *l.* 5. *cap.* 67. *num.* 19. Jo. Andr. *in cap. cum non ab homine de judic.* Valent. 2. 2. *q.* 39. *ar.* 3. & 4. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 51. Carena *d. p.* 2. *tit.* 3. *num.* 49. & habetur expressa in sæpe citata Constitutione Pauli IV. quæ quoad personas comprehendit omnes, etiam Cardinales, Reges, & Imperatores.

Porrò hic notandum primo est, quod Carena *p.* 2. *tit.* 3. *num.* 50. quem sequitur Salelles *d. lib.* 6. *cap.* 8. *numer.* 92. asserit, hanc pœnam ex dicta Constitutione Pauli IV. incurri, etiam pro primo lapsu ita, ut schismatici tanquam vere relapsi ea mulctentur. At contrarium habetur ex his verbis dictæ Constitutionis: *Nisi apparentibus in eis veræ pœnitentiæ indiciis, & condignæ pœnitentiæ fructibus ex ipsius sedis benignitate, & clementia in aliquo Monasterio, aut alio regulari loco ad peragendam perpetuam in pane doloris & aqua mæstitiæ pœnitentiam retrudendi visi fuerint.* Ergo & in his locum habet jus commune recipiendi tam hæreticos, quàm schismaticos ad communionem, ac misericordiam, eosque pro primo lapsu non tradi Curiæ seculari. Nec obstant illa verba Constitutionis: *Habeanturque pro relapsis, & subversis in omnibus, & per omnia perinde ac si prius hujusmodi in judicio publice abjurassent.* Nam hæc per subsequentia verba modo citata explicantur, & limitantur, cumque illa Constitutio præcipue sit contra hæreticos, nihilominus praxis Sacri Tribunalis est, quod pro primo lapsu hæretici recipiantur ad pœnitentiam, nec puniantur, ut relapsi. Atque ideo, quod si schismaticus pœniteat, recipiatur ad pœnitentiam, sicut hæreticus, jam docuerant Anchar. *in cap. firmissime num.* 3. *de hæret.* ubi & Anan. *num.* 2. Socin. *in rubr. de schism. num.* 9. Monach. *in d. cap. ad succidendos num.* 1. ibique Prob. *de schism. in* 6. Archid. *in cap. inter schisma nu.* 2. 24. *quæst.* 3. Sylvest. *v. schism. num.* 6. Simanch. *de cath. instit. tit.* 58. *num.* 8. Jacobat. *de Concil. lib.* 7. *ar.* 4. Decian. *lib.* 5. *cap.* 66. *num.* 6. & Farinac. *d. q.* 184. *numer.* 34. qui duo scripserunt post dictam Constitutionem.

Notandum est secundo, quod Anania *loco. citato*, quamvis videatur dubitare, an hujusmodi schismatici puniri possint per Judicem Secularem, etiam sine degradatione, & Decianus *d. lib.* 5. *cap.* 68. *nu.* 5. non censeat inconveniens, quod schismaticus duplici pœna puniatur, à Judice nempe seculari, & ab Ecclesiastico. Quod confirmatur ex Pelagio Papa *in d. can. nos verò, & d. can. de Liguribus* 23. *q.* 5. & ex D. Augustino *in can. non afferamus*, atque ex Beda *in can. omnis, qui recedit* 24. *quæst.* 3. Tenendum tamen, quod per se loquendo seculares Judices non possunt punire schismaticos pœna mortis, nisi ab Ecclesia degradatos & ab illa eisdem traditos, neque aliis pœnis, nisi ipsi Judices seculares sint ab Ecclesia requisiti, cùm hoc crimen sit merè Ecclesiasticum, ut per Jo. Andr. *in cap. cum non ab homine de Judic.* Simanch. *d. tit.* 58. *num.* 9. Decian. *eo lib.* 5. *c.* 64. *num.* 1. & Farinac. *d. q.* 184. *num.* 52. Per accidens verò, si Prælati Ecclesiæ fuerint negligentes, vel non possint procedere contra schismaticos, tunc, prout in dictis juribus habetur, possunt contra schismaticos procedere, tanquam requisiti à jure. Et tunc etiam ad secularem potestatem pertineret, compellere schismaticos ad dimittendum schisma, & si pertinaces essent, illos tradere deberent Ecclesiæ ab ea judicandos, si fieri possit. Cæterum & seculares quod ad fieri possunt, persequi debent hæreticos, & schismaticos, illosque vi compellere, ut redeant ad Ecclesiam, vel si sint pertinaces, illos exterminare & via facti, justique belli illos conterere, de quo alibi.

Tertiò autem notandum est, quod verba illa, *d. cap. ad succidendos, tanquam contra hæreticos* schismatici puniendi sunt, ut hæretici, Gemin. *ibid. nu.* 4. & Franch. *n.* 2. Quod verum puto, si schismatici sunt hæretici, at si non sunt hæretici, puniendi sunt pœnis in schismaticos latis. In Constitutione tamen Pauli IV. pluries citata, schismatici æquiparantur hæreticis, & ideo pœnis latis in ea Constitutione subduntur schismatici. Vide Farinac. *d. q.* 184.

184. *num.* 53. *& seqq.* Souf. *lib.* 1. *aph. cap.* 20. *num.* 12. Caren. *p.* 2. *tit.* 3. *num.* 34. Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 124. *& lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 62.

Quarto denique notandum, quod sub clausula generali cuiuscunque dignitatis, aut præeminentiæ non veniunt Cardinales, nisi exprimantur, Glos. *in d. cap. ad succidendos, v. Cardinales*, itaque Monach. & Franch. *num.* 2. & Barbosa alios referens. Certum tamen est, quod quando materia est etiam illis adaptabilis, comprehenduntur sub lege pœnali, etiamsi non exprimantur, ut *in can. siquis suadente* 17. *quæst. ubi* Glos. *v. Cardinales*, Gemin. *d. numer.* 4. Sed placet distinctio Farinacis *ibid. num.* 3. quod in sententia sub illa generalitate verborum non veniant Cardinales, qui sunt Patres conscripti in diademate Papæ, ac pars ejus corporis, licet sub ea clausula comprehendantur Episcopi, sed in Constitutione, seu lege, etiam Cardinales comprehenduntur, licet non exprimantur.

Aliæ sunt pœnæ, quibus schismatici puniri possunt, scilicet pecuniaria, carcer, exilium, relegatio, deportatio, triremes, ut per Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 67. Farinac. *d. quæst.* 184. *numer.* 49. Sylvest. *d. v. schisma. num.* 4. per textum *in can. quod autem* 23. *quæst.* 7. prosequuntur Sousa *lib.* 3. *aphor. cap.* 27. *num.* 7. Castropal. *p.* 1. *tr.* 6. *disp.* 4. §. 6. *num.* 20. Carena *p.* 2. *tit.* 3. *numer.* 51. & Salell. *lib.* 6. *cap.* 8. *numer.* 93. Verum si constiterit de schismate, pœnis superius recensitis puniri debent. Ubi verò non habet locum pœna ordinaria, pœnis hisce minoribus arbitrio Inquisitorum puniri possunt.

Fautores autem, qui schismaticos, in schismate deprehensos, aut confessos, aut convictos, scienter quomodolibet receperint, vel defenderint, aut eis favere, vel credere, sive eorum dogmata dogmatizare præsumpserint, sunt ipso jure excommunicati, ac infames, & voce activa & passiva privati, nec per se, neque per alium admitti possunt ad publica, vel privata officia, vel consilia, seu Synodum, aut Concilium generale, vel provinciale, neque ad conclave Cardinalium, seu electionem alicuius, aut ad testimonium dicendum. Item sunt intestabiles, nec ad aliquam successionem hæreditatis accedere possunt, nec aliquis potest cogi eis in aliquo negotio respondere. Et si fuerint Judices, eorum sententiæ nullam habent firmitatem, nec aliquæ causæ ad eorum audientiam possunt deduci. Sique fuerint Advocati, eorum patrocinium non debet admitti, si verò notarii extiterint, eorum instrumenta nullius sunt roboris ac momenti. Clerici verò quicunque, & qualitercunque qualificati ipso facto privati sunt omnibus, ac singulis Ecclesiis, etiam patriarchalibus, aut primitialibus, dignitatibus, monasteriis, beneficiis, & officiis ecclesiasticis per eos quomodolibet obtentis. Ac insuper tam ipsi Clerici, quàm laici ipso facto privati sunt Regnis, Ducatibus, dominiis, feudis, ac bonis temporalibus per eos possessis, & per quemcunque manentem sub veri Pontificis obedientia possunt occupari, & fiunt primi occupantis. Ita statuit Paulus V. in adducta Constitutione.

Advertendum tamen est, quod, ut incurrant has pœnas, necesse est, quod favor sit præstitus scienter illis hæreticis, vel schismaticis, qui, ut tales fuerint deprehensi, confessi, vel convicti in judicio, ut constat ex his verbis: *Et insuper qui ipsos sic deprehensos, aut confessos, vel convictos scienter quomodolibet recipere &c.* Excommunicatio autem contra hujusmodi fautores, lata à Paulo IV. non continet aliquam reservationem. In dicto tamen *cap. ad succidendos* fautores duorum Cardinalium schismaticorum fuerunt puniti pœna excommunicationis reservata Pontifici, ac privatione officiorum, & beneficiorum. Unde ex hoc aliorum schismaticorum fautores eisdem pœnis puniri possunt.

Hæ autem schismaticorum pœnæ extenduntur ad eorum filios. Nam dum bona schismaticorum publicantur, redundat hoc in pœnam filiorum, qui hæreditate patrum privantur. Farinacius etiam *d. quæst.* 184. *numer.* 58. citans Decianum *d. lib.* 5. *capit.* 67. *num.* 3. ait, quod filii, ac descendentes schismaticorum, tam per lineam masculinam, quàm femininam, sunt indigni officiis & beneficiis usque ad quartam generationem. Movetur *ex d. capit. ad succidendos paragrapho contra natos.* Sed advertendum esse diximus quod dictum *cap.* continet sententiam latam contra particulares, ac determinatas personas, & in casu particulari. Quia tamen in fine decernitur, quod similes culpæ eisdem pœnis puniantur, ideo, licet filii schismaticorum non sint ipso facto inhabiles ad officia, & beneficia, possunt nihilominus hac pœna puniri. Immo nedum usque ad quartam generationem, sed etiam in perpetuum possunt puniri inhabilitate ad Cardinalatum, & ad beneficia in Civitate, vel Curia Romana.

Quod verò ad causæ schismaticorum expeditionem, certum est, quod debet constare de schismate, vel etiam de eorum hæresi, si damnandi sint in pœnam ordinariam schismaticorum, vel etiam hæreticorum. Si autem plene non constet de schismate, sed adsint indicia ad torturam, torquendi sunt super veritate. Quod si torti negent, quamvis maneant inditiati, ac suspecti de schismate, non est tamen unde torqueri debeant super intentione. Quia suspicio hæresis non adest ubi de facto hæreticali non constat, alioquin suspicio deduceretur ex suspicione, quod non licet, ut alibi probavimus. Sic ergo reus pœna extra ordinem pro qualitate suspicionis puniendus erit, sine abjuratione. Sed si constat de schismate, non autem de hæresi, tunc reus torquendus erit super intentione, & si nihil emergat, regulariter, prævia abjuratione de vehementi, damnandus erit pro qualitate schismatis. Si verò schismaticus fateatur hæresim, judicandus erit ut hæreticus, prævia abjuratione de formali, vel si sit impœnitens; sine abjuratione tradendus erit Curiæ seculari. Duo autem debet abjurare schismaticus, schisma, & hæresim, si sit simul hæreticus, vel suspicionem hæresis, si constet de schismate; Sed si non constet de schismate, solumque de illo adsit suspicio, tunc reus non abjurat hæresim, sed abjurat tanquam suspectus de schismate. Ita Simanch. *de cath. instit. tit. de abjurat. num.* 15. Royas *sing.* 1. *num.* 16. Jacobat. *de Concil. lib.* 7. *ar.* 3. Decian. *lib.* 5. *cap.* 68. *numer.* 2. Pegna *p.* 2. *ad quæst.* 48. *com.* 73. Farinac. *d. quæst.* 184. *num.* 35. Duard. *in Bull. Cœn. lib.* 2. *can.* 1. *quæst.* 56. *num.* 12. Carena *p.* 3. *tit.* 3. *num.* 36. *& seq.* Salell. *lib.* 5. *cap.* 5. *à nu.* 123.

CONSULTATIO CLXXXIX.

De Pœnis in Blasphemos generatim.

Etsi Blasphemantes hæreticaliter saltem sint de fide suspecti. Nam spectatis blasphemiis hæreticalibus, isti potius dicendi essent hæretici externi, quia hæ blasphemiæ ut antea diximus ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 13. *ar.* 1. sunt contra confessionem fidei

fidei, suntque hæreses externæ, quia hæresim significant, nihilominus, quia, etiam blasphemia hæreticalis potest esse sine hæresi, ac sæpissime accidit, quod blasphemi moveantur ex ira, vel alia passione ad blasphemandum, retenta interius vera fide, immò aliquando sensus blasphemiæ est ambiguus, ut ibi etiam diximus, ideo blasphemi saltem sunt de hæresi suspecti.

Triplex tamen casus ponitur, in quo sunt vehementer suspecti. Primus est blasphemi consuetudinarii, qui tam in ludo, quam extra ludum ex omni levi animi motu blasphemat. Secundus est illius, qui in ira blasphemat ex habitu, etiamsi pluries fuerit correctus. Tertius est illius, qui frequenter ex habitu blasphemat ita, ut sola consuetudo blasphemandi inducat vehementem hæresis suspicionem. Ita colligitur ex Eymerico *p.* 2. *quæst.* 41. ibique Pegna *com.* 66. Locato *v. blasphemia num.* 5. Carena *p.* 2. *tit.* 7. *num.* 19. Sed si blasphemia habet certam significationem ac determinationem hæreticam est etiam suspectus de vehementi, qui semel seriò, non autem ex metu, vel perturbatione animi blasphemat, nisi illum ignorantia excuset, quia de isto nequit præsumi, quod ex alia causa blasphemet, nisi quia sentiret id, quod loquitur.

Suspectus verò de levi est, qui raro, & solum vel in ludo, vel in ira, vel in aliqua animi perturbatione blasphemat. Et quamvis ira, amor, aut animi perturbatio possit minuere suspicionem falsæ credulitatis, illamque reddere levem, si desit frequentia blasphemandi, non tollit tamen culpam, nisi tollat usum rationis. Nec valet hæc excusatio ad fugiendum omnino præsumptionem, vel suspicionem hæresis, ut fuse probat Eymericus *d. q.* 41.

Ad hoc autem, ut quis dicatur blasphemus consuetudinarius, Sousa *lib.* 1. *aph. cap.* 19. ex Albertino *de agnosc. assert. q.* 6. *nu.* 20. requirit plures quàm tres actuum reiterationes. Lazarius *de blasph. qu.* 8. quirit saltem quinque actus interpolatos, Bordonus septem *de S. Trib. cap.* 26. *nu.* 14. Zanardus saltem decem. At hoc esse Judici arbitrarium, censeo cum Menochio *de arb. cas.* 375. & Carena *d. tit.* 7. *num.* 26. Idque certum, quod non sufficiunt duo actus, ut per Farinac. *quæst.* 10. *numer.* 43. & Sanctarel. *de blasph. qu.* 6. *num.* 5. Certumque etiam est, quod actus isti debent esse interpolati. Ita qui uno impetu plures blasphemias profert, in ordine ad forum judiciale semel blasphimare dicitur, Farinac. *d. num.* 43 Lazar. *loc. cit.* 23. Ob multitudinem tamen blasphemiarum gravius punitur blasphemus, Carena *d. tit.* 7. *num.* 28. Hæc verò consuetudo non probatur sufficienter per testes singulares, ut tradunt Decian. *lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 8. & *cap.* 5. *num.* 5. Mascard. *de prob. concl.* 194. *num.* 2. *lib.* 1. Farin. *de testib. qu.* 65. *num.* 289. & Carena *d. tit.* 7. *n.* 27.

Atque ex his habetur qualiter blasphemi torqueri debeant. Non solum enim si negant se blasphemasse, debent, præcedentibus sufficientibus indiciis torqueri super veritate, sed etiam super intentione, si negant intentionem malam, de qua sunt vehementer suspecti. Quamvis enim pro veritate habenda torqueri possit reus, etiam leviter suspectus, si hæc suspicio est levis solum comparative, ac contra ipsum sunt indicia sufficientia ad torturam, unde in Hispania confessarius sollicitans in confessione, & polygami censentur suspecti leviter de fide, ac torquentur pro veritate habenda, qui de delicto, seu facto non sunt leviter suspecti, sed graviter; nihilominus leviter suspecti de fide regulariter non torquentur super intentione; quia hanc suspicionem sufficienter pugnat abjuratio, si tamen suspicio intra genus levis non habeat infimum gradum, posse reum torqueri leviter super intentione, ac ulterius cogi ad abjurandum, vult Carena *d. tit.* 7. *nu.* 66. Et propterea Genuensis *in pr. cap.* 84. *in antiq. num.* 8 ait, quod non universaliter, sed quod regulariter suspectis de levi non datur tortura.

Blasphemus verò in suis defensionibus potest excipere contra testes, ac eos repellere, & quamvis oppositum sentiant Galiard. *de blasph. num.* 125. & Viscont. *v. blasphemia*, verior tamen est opinio Clari §. *blasphemia*, Boër. *dec.* 302. *nu.* 12. Ludov. Gilbausen *cap.* 2. *tit. de blasph. num.* 17. Borel. *in sum. dec. tom.* 2. *tit.* 15. *num.* 79. & Carena *p.* 2. *d. tit.* 7. *nu.* 65. Idque præcipue in S. Tribunali S. Officii, in quo nomina testium supprimuntur, sicque si in uno restringuntur defensiones reorum, in alio sunt ampliandæ. At hoc est efficax motivum, quia hæc est una ex illis opinionibus, quæ non indigent probatione, sed sufficit, si non probetur contraria. Jus enim defensionis non debet restringi à Doctoribus, nisi restringatur à lege, neque in his valet argumentum à simili.

Si verò blasphemi sunt de fide vehementer suspecti, abjurant de vehementi, & hæc abjuratio publice fieri solet, vel in Ecclesia, vel in S. Officio coram Congregatione arbitrio Inquisitorum. Suspecti verò de levi abjurant de levi. Si quis autem semel tantum blasphemavit in ira, non solet abjurare, sed dimittetur cum pœnitentiis salutaribus, vel si sit vilis, aliquando jubetur stare præ foribus Ecclesiæ. Qui verò pluries blasphemavit, etiam in ira, abjurare debet de jure, ut per Eymer. *d. p.* 2. *ea q.* 41. nihilominus Zanard. *in sum. p.* 1. *cap.* 11. ait, quod blasphemi in ira, semel, iterum ac tertio non solent abjurare. Quare in his consuetudo Tribunalium servanda est. Idemque Zanardus *loc. cit. p.* 2. *cap.* 64. ab omni abjuratione excusat blasphemantes ex magna ebrietate, atque ex ira justissima, magnaque, si illico ac noverint se deliquisse coram præsentibus pectus obtunderint, vel alta voce dixerint; peccavi, Domine, miserere. Jure divino spiritus blasphemiæ, & cùm quis ex malitia potissimum, & consuetudine, vel corruptela blasphema effutit, vix veniam vel in alio seculo obtinet Matth. *cap.* 12. nisi scilicet recte pœnituerit blasphemus *can. certum d.* 10. *cap.* 1. §. *penul. de sum. Trinit.* Et in Levitico *cap.* 24. Lex, ut qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimat eum multitudo populi &c. Dixit Heli filiis suis: *si peccaverit quis in virum, placari illi potest Dominus. Si autem in Dominum, quis orabit pro eo?* 1. *Reg. cap.* 2. Lingua Nicanoris, eo mortuo, misere exscissa, qua templum Dei maledixerat, & templo affixa, manusque quâ minatus templo blasphematus, & qua in Judeos pugnaverat, amputata, Machab. 2. *cap.* 15. & 1. *cap.* 7. Et vir Dei dixit ad Regem Achab Israelis 3. Reg. 20. *Quia dixerunt Syri Deus montium ipse est dominus eorum, & non est Deus vallium, dabo hanc multitudinem grandem in manu tua.* Displicuerunt Deo blasphemiæ, quas dixerunt servi Scenascherio regis Assyriorum. Quamobrem & percussit ex eis Angelus Domini centum octuaginta quinque millia tempore Ezechiæ 4. Reg. 19. Non audebant etiam blasphemi.

Jure civili ad blasphemiam pertinet Dei jurare per capillos, per caput Dei, & iis similia. Deus enim Spiritus & ei membra tribuere, habet summam blasphemiam, quam Iustinianus ultimo supplicio vindicari jubet §. *præterea, ut non luxur. contra natur, in auth. co.* 6. Judicibusque curam castigandi severe demandat propria Novella, & alia de ludo publicata sanctione *l. fin.* §. *fin. C. d. relig. & sump. fun.* Sed hanc pœnam abiisse in desuetudinem, tradunt

dunt Lucas de Pegna *in l. omnes Judices C. de delat.* Menoch. *de arb. cas.* 375. *num.* 26. Sayr. *in clav. reg. lib.* 6. *cap.* 13. *nu.* 12. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *quæst.* 28. Carena *d. tit.* 7. *num.* 91. ac Delbene *dub* 218. *Sect.* 22. *num.* 5. & in hoc diversorum Tribunalium diversæ sunt consuetudines. In atrocissimis verò aliquando puniuntur pœna triremium ad quinquennium, vel triennium, ut per Clar. *d.* §. *blasphemia.*

Jure autem canonico Pius Summus Pontifex *in can. siquis per capillos* 22. *quæst.* 1. Huic alia conjuncta, ut laici septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiæ in conspectu populi recumbentes, ultimo illorum dierum dominico sine pallio, & calceamentis, laqueo, seu loro collo involuto ac pendente, sedentes non antea Ecclesiam ingredi paterentur, quam sex feriis in pane & aqua jejunassent, & pauperes simul singulis diebus aliquos refecissent, ut antea jurantem per capillum, vel caput Dei dejerantem, vel alio modo blasphemantem, Clericum deponi vult, laicum anathematizari. At per alias creaturas jurantem, digna castigatione affici. *in c. statuimus* 2. *de maled.* Lex tamen ista in laicos lata fuit; ut per Panorm. *ibid. num.* 8. Simanch. *de cath. instit. tit.* 8. *num.* 12. Quod intelligitur de blasphemis consuetudinariis, & incorrigibilibus, Sayr. *d. cap.* 13. *num.* 14. Azor. *eod. cap.* 28. *quæst.* 6. & tamen hæc pœna abiit quoque in desuetudinem, Luc. de Pen. *in d. l. omnes Judices.* Menoch. *d. cas.* 175. *nu.* 16. Azor. *d. quæst.* 6. Delben. *d. sect.* 22. *num.* 10. In Concilio autem Lateranensi sub Leone X. *sess.* 19. sive in Constitutione ejusdem Pontificis §. *ad abolendam* clerici pro prima vice privantur omnium beneficiorum fructibus unius anni, secunda vice privantur beneficiis, & redduntur ad illa inhabiles. Id, quod non intelligitur pro prima vice blasphemiæ, sed pro prima vice punitionis, Lopez *ad Diaz c.* 3. Graff. *lib.* 1. *de cas. reser. num.* 21. *&* 55. & in simili Panorm. *in cap. cum non ab homine num.* 28. *de judic.* ac Delben. *d. sect.* 22. *num.* 15. Laici verò puniuntur pœna triremium, vel carceris, ac pœna pecuniaria. Et graviter puniuntur Iudices, qui non puniunt blasphemos. In Constitutione verò Iulii III. quæ incipit in multis, blasphemus habetur tanquam infamis, & inhabilis ad quæcunque beneficia, honores, ac dignitates, & quod non possit esse testis. Quod sanè intelligitur si blasphemus semel fuerit in judicio condemnatus, Azor. *loc. cit. quæst.* 19. Delben. *ibid. num.* 20. In Constitutione, tandem B. Pii V. Cum primum Apostolatus non modo confirmantur decreta Concilii Lateranensis sub Leone X. sed etiam præcipitur, quod blasphemi punientur pœnis gravissimis. Sed quod hæc jura canonica non sint hodie usu recepta, tradunt Sayr. *ubi supra nu.* 10. Azor. *d. quæst.* 6. Hinc est, quod pœnæ hujusmodi sunt arbitrariæ, Menoch. *d. cas.* 375. *num.* 39. ac Foller. *in pr. cr. in fragm. num.* 11.

Distinguendum igitur est inter blasphemos consuetudinarios, & de fide vehementer suspectos. Isti enim damnantur vel ad triremes per triennium, vel si sunt honestæ conditionis gravi pœna pecuniaria; si vilis, ad verbera; si nobiles, ad carceres. Videantur hac de re Zanard. *d. p.* 1. *sum. cap.* 11. Salzed. *ad Diaz cap.* 113. Greg. Lopez *lib.* 2. *tit.* 28. *p.* 3. *glos.* 5. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 176. & Caren. *d. p.* 2. *tit.* 7. *numer.* 92. ubi rectè notat, quod in hoc crimine nobilitas auget delictum, ac pœnam. At si blasphemi sunt tantum de levi suspecti, puniuntur levi pœna pecuniaria & dimittuntur cum pœnitentiis salutaribus, quæ regulariter omnibus blasphemis imponuntur, Lazar. *de blasph. quæst.* 6. *num.* 22. & Carena *d. tit.* 7. *num.* 72.

Et quanquam nobiles gravius mereantur puniri, eis tamen condonantur pœnæ, quæ illis irrogant infamiam, & illarum loco aliis pœnis plectuntur. Unde pœna, ut die dominico maneant præ foribus Ecclesiæ, genibus flexis, & cum candela accensa, quæ est conformis illi quæ imponitur *in d. cap.* 2. *de maled.* non imponitur nobilibus, neque Clericis, de quibus ibi non est sermo, quoniam id esset indecus ordinis clericalis, ac in malum exemplum laicorum.

Minor autem ætas non excusat ab abjuratione, si minor sit pubes, & doli capax. Quod verò ad alias pœnas mitius punitur, Farinac. *de heres. qu.* 194. *num.* 12. Sous. *lib.* 3. *aph. cap.* 32. *num.* 18. & Carena *d. tit.* 7. *num.* 84. Non sic tamen excusat consuetudo vel blasphemantis, vel loci in quo degit, qui blasphemat. In iis enim, quæ ex sua natura sunt mala, & contra legem divinam, aut naturalem, consuetudo quo est major, ac diuturnior, eo magis gravat, ac pejor est. Unde ad eam extirpandam potius pœnæ augeri debent, Clar. *in d.* §. *blasphemia*, Menoch. *d. cas.* 375. *numer.* 34. Albertin. *de agnosc. assert. quæst.* 6. *num.* 26. & alii, quos sequitur Farinac. *in pr. quæst.* 20. *num.* 44. Sanctarel. *de hæres. lib.* 3. *cap.* 6. *dub.* 5. Lazar. *loc. cit. quæst.* *num.* 21. Carena *d. tit.* 7. *num.* 56. ac Delben. *d. sect.* 22. *num.* 23.

Ira vero pœnam minuit, sed non eodem modo si sit ex injusta causa, qualis regulariter est, quæ oritur ex ludo illicito. Qua in re considerari etiam debet, an ira sit talis, quæ tollat omnino usum rationis in primo impetu, anve illum minuat, sicque valde minuat rationem voluntarii. Ubi verò adest consuetudo blasphemandi, & blasphemus occasionem negligit relinquere, consuetudo illa malitiam auget, & blasphemantem venia reddit indignum.

Sic quoque ebrietas penitus non excusat. Si enim ebrietas tollat prorsus usum rationis, excusat omnino. Sed consuetudinarius, vel qui scit, se in ebrietate blasphemare, & nihilominus non vult abstinere ab ebrietate, neque in foro interno excusatur à culpa, neque in externo à pœna, maxime si correctus non emendatur. Et istis qui vel in ludo ex ira, vel in ebrietate blasphemant, prohibendus est ludus, ac ebrietas sub gravi pœna. Quoniam verò non est facile cognoscere, an ebrietas abstulerit revera usum rationis, ideo tutissima sententia est, ut semper imponatur blasphemanti aliqua pœna, si blasphemaverit per ebrietatem, per insaniam, calorem iracundiæ, furorem, etiam dormiendo *arg. can. excommunicatorum* 23. *quæst.* 5. Quod sane verum est in dubio, ac ubi non constat de facto, quod facile constare potest in fatuo, & in dormiente. Cæterum hujusmodi blasphemi ex regula mitius sunt puniendi, etiamsi non fuerint penitus privati usu rationis cùm plasphemaverint, semper tamen habita consideratione consuetudinis, ac potestatis vitandi ludos, ebrietatem, ac mentis alienationem. Nam aliàs non teneretur quis non dormire, cùm somnus sit necessarius ad vitam conservandam.

Qui vero ex lubrico linguæ, vel ex joco blasphemant sunt puniendi. Quia in his non minuitur voluntarium; immo in eo, qui ex joco blasphemat, augetur, estque inferre Deo contumeliam ex

ex joco, ac velle ludere in Dei dedecus, Pegna p. 3. com. 17. lit. B. Lazar. dict. quæst. 6. numero 11. Salzed. ad Diaz cap. 113. Farin. quæst. 179. numer. 45. Sanctarel. de hæres. lib. 3. cap. 8. num. 3. Simanch. de cath. institut. titul. 17. num. 23. Repert. Inquis. v. hæreticus, Locatus v. dolus num. 6. & v. fautores nu. 8. ac punitio n. itera 8. Carena dict. tit. 7. numer. 33. ac Delbene dub. 218. sect. 15. in corol. num. 6. Hos tamen non esse puniendos, ut hæreticos, sed levius, quia non concurrunt necessaria ad hæresim, scilicet error in intellectu, ac pertinacia in voluntate, rectè annotavit Pegna loc. cit. ubi quod isti puniuntur pœna pecuniaria, vel aliqua salutari, & quod pœna augenda est juxta qualitatem personæ jocantis, personarum astantium, & offensionis datæ. Et quod modus dicendi hujusmodi jocos, dicteria sales, dicacitates, argutias, & qualitas personæ, multum valent ad minuendam pœnam, ut si repertè ac subitò, celeriter, inconsideratè, ac sine deliberatione verba blasphema prolata sint; si quis natura sua, & facie magis, quàm facetiis ridiculus sit. Non tamen iccircò sunt hæc impunita relinquenda, maximè in Theologis, doctis, ac religiosis viris. Debet quoque diligenter adverti genus facetiarum, quia gravius puniendus est, qui facetias hæreticales profert, quàm qui scandalosas, vel erroneas.

Facilius etiam qui profert ex joco blasphemias excusari potest ab abjuratione, vel ab ejus qualitate, cùm isti, ut diximus cum Pegna, non sint puniendi, ut hæretici, quia deest error in intellectu & pertinacia in voluntate. Pertinet tamen ad sic se excusantem probare quod ex lubrico linguæ, vel joco blasphemiam protulerit. Quare possunt Judices contra tales procedere. Quod in blasphemiis hæreticalibus spectat ad Quæsitores fidei, ut per Pegnam d. com. 17. num. 35. Farinac. quæst. 179. num. 48. Sanctarel. dict. cap. 8. dub. 2. Carena dict. titul. 7. n. 34. ac Delbene dict. sect. 15. in corol. num. 8. ac nos alibi. Quicquid in contrarium sine fundamento dixerint Gundisal. quæstione prima, numero octavo. ac Decian. libro quinto, capite trigesimo septimo. Et probato adhuc joco, non sunt exempti à pœna, sed puniri debent arbitrio Inquisitorum, Pegna loc. cit. Albertin. de agnosc. assert. quæstione trigesima sexta, numero undecimo. Roias de hæret. p. prima, numero quadragesimo quinto, & sexagesimo sexto. ac Delbene ubi supra. si tamen illico se correxerint, minori pœna sunt puniendi, vel cum gravi reprehensione dimittendi, Pegna eo loco, Farinac. ibidem num. 46. & Simanch. d. tit. 17. n. 19.

Blasphemi autem hæreticales non gaudent immunitate Ecclesiæ, quia sunt suspecti de fide. Unde à ministris S. Officii extrahi possunt ab Ecclesia, & carceribus mancipari, ut per Carenam d. tit. 7. n. 56. ac Peregrin. de immun. cap. 12. & nos alibi quoque. Nec modò Christiani, sed Judæi etiam, & Saraceni, si blasphemias, aut vocem impiam, ac nefariam in Deum, Superosve mitterint, vel jactarent, puniendi sunt etiam à Judice Ecclesiastico & ab Inquisitore, si blasphemiæ sunt hæreticales, vel in contemptum fidei christianæ prolatæ, ut alibi probavimus.

Porrò blasphemia maledictio est, & execratio, atque sacrilega detractio ac probrosa & calumniosa quæ diversa est, ac diversam pœnam habet pro modo ejus, cui infertur. Ut erga Deum major in eo consistens, cùm probrosè Deo tribuitur, quod non convenit, vel detrahitur, quod ei convenit. Sic in Sanctorum, & Religionis causa quoque perpendendum. Sicut enim in Principem quam in ejus Magistratum majus crimen majestatis, sic in Deum ipsum major blasphemia quàm in Sanctos. Tanta autem hujus criminis existimatur atrocitas, ut Justinianus dixerit in §. præterea, ut non luxurientur contra naturam in auth. coll. 6. inultum Deum hoc non relinquere, & per hoc pestem, famem, & terræ motus, aliasque plagas à Deo hominibus immitti. Et commentator pragmaticæ sanctionis glos. in §. quibus, v. excoluerunt in proœm. refert Robertum Regem Galliarum, filium Capeti, orantem pro pace Regni, responsum à crucifixi imagine accepisse, non futuram eam, donec notoriè crimina, & blasphemias extirpasset. Sic qui errant, & in errorem mittunt, discunt blasphemare can. apostolica 24. quæstione tertia, can. qui peccat 23. quæstione quarta. Decem species blasphemiæ collegit Lucas de Penna in leg. omnes Judices C. de delat. quas tamen ad tres contraxit Angelus Clavasius in sum. 2. blasphemia numero 3. ex D. Ambrosio, & ex D. Thoma, nempe tribuere Deo, quod ei non convenit, detrahere, quæ ejus sunt, tribuere creaturæ, quæ conveniunt Creatori.

Hinc ne audebant quidem blasphemiam nominare antiqui, sed per ironiam benedictionem dicebant, ut in calumnia Naboth legimus: Benedixit Naboth Deum, & regem: educite eum, & lapidate sicque moriatur 3. Reg. cap. 21. Judæi, qui Deum verum colebant, valde hoc crimen execrabantur, ut dum blasphemias intelligerent, obturarent aures, & scinderent vestimenta sua, ut ex lectione sacræ Scripturæ passim observatum est, Matth. 26. veluti ob res luctuosas, & maximè displicentes soliti erant facere Num. 14. Iosue 7. Iudic. 11. 4. Reg. 2. & 5. & 29. Hester 4. Minatur Deus ob blasphemias Moabitis filiorum Amon interitum, qualem Gomorræ, & Sodomæ, Sophon. cap. 4. Legem tulit Nabuchodonosor, ut qui Deum Sidraci, Abdenagi, Azariæ, & Mizaelis blasphemassent, occiderentur, & domus eorum destruerentur Daniel. 3. can. non invenitur 23. q. 4.

Nec mirum videri debet, si severa animadversio indicta sit blasphemis. Nam si fures, & latrones, reliquique id genus morte puniuntur, aut plagis, quanto magis impii, qui Deum membratim discerpunt, & blasphemant, Judæis deteriores, Ostiens. in sum. tit. de excess. Prælat. §. Clericus, qui non comminuerunt Domini, ne minimum quidem os? Isti autem consultò per membra, & frusta verbo, quia re non possunt, discerpere annituntur. Atque si convitia in homines mortales dicta puniuntur, nonne æquum est, impune non abire, qui divinam offendunt tam scelestè Majestatem auth. Gazaros C. de hæret. Atque hinc sumpsit occasionem necis Naboth Jesabel. Nam calumniam confinxit, eum blasphemasse Deum, & Regem 3. Reg 21.

Exemplum ultionis blasphemiæ refert Nicephorus lib. 18. hist. Eccles. cap. 33. quod contigit tempore Marci Cæsaris. Cùm enim quidam Græci, & Gentiles convivantes, post prandium blasphemias plures in Virginem, Dei genitricem jactassent, cùm impietas illa innotuit, illi quidem debitas pœnas dedere. Ædium autem, in quibus blasphemiæ dictæ fuerunt, Dominus à sacris nostris non alienus, tum quidem, quia casus ita tulerit, periculum effugit. Non multum verò post ei dormienti in somniis Dei genitrix adstitit, cui diligentius ecquid quænam esset percunctanti postquam ipse se eam nosse professus est, illa ei indignitatem contumeliarum in mentem revocavit. Tum ille miser, supplex illi esse, veniamque delicti petere cœpit. Illa daturam se hoc ei, neque in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum promittere. Vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua ipsius circumcirca veluti exarans circumscribere.

Id ubi factum, postea avolans, non apparuit. At ille somno discusso membra illa, quæ vimine notata fuerant, statim à reliquo corpore dirupta invenit, recenti sanguine profluente, & in publicum productus, justum omnibus judicium promulgavit. Aliud exemplum pueri ob blasphemias à dæmonibus rapti, narrat D. Gregorius *libro quarto, Dialog.* Vide & alia apud Vincentium *in speculo historiali.*

Divus autem Chrysostomus *tom.5. oper. hom.1. ad popul. Antioch.* non modò publicæ potestati, sed cuivis privato punitionem ejus aliquam committit. Cum enim præmisisset sicut divinæ laudationi, & glorificationi nullum est par bonum, ita blasphemia nihil esse pejus, contraponitur enim laudationi & glorificationi blasphemia, sicut honoris delationi contumelia, & convicium, quid faciendum sit de istis blasphemis, sic expressit. *Quia de blasphemia dictum est, unam vos omnes petere volo retributionem pro concione hac, atque sermone, ut in civitate blasphemantes mihi castigetis, & si quenquam in bivio, vel foro Deum blasphemantem audieris, accede, increpa, & si verbera infligere oporteat, ne recuses, ipsius faciem alapa percutere, contere os ipsius, percussione manum tuam sanctifica. Et si ulli accusaverint, & in carcerem duxerint, sequere, & si pœnas Iudex pro tribunali reposcerit, dic cum libertate, quod regem Angelorum blasphemavit. Si enim regem terræ blasphemantem puniri oportet, multo magis illum contumelia afficientes. Commune crimen est publica iniuria, cuique licet accusare volenti.*

Nemo hæc à Chrysostomo in blasphemiam statui mirabitur, qui audiverit Philonem *lib.3. de vita Mosis*, longè severius statuentem. *Siquis*, inquit, *non dico blasphemaverit hominum, Deorumque Dominum sed ausus fuerit vel nomen ejus intempestivè promere, noxam luat capite. Quandoquidem ne mortalium quidam parentum nomina proferunt, ii quibus cordi est pietas, sed omissis propriis, honoris gratia utuntur naturalibus, patrem appellantes, matremque atque ita profitentur accepta immensa beneficia, simulque suam gratitudinem. Quomodo igitur merentur veniam, qui temerè abutuntur sanctissimo Dei nomine, tantum ad explendum sermonem, non aliter quàm profanis vocibus?* Armat etiam omnes Theodoretus in blasphemos *orat. 1. de provid. ipso initio*, ubi post illustrationem divinæ erga nos beneficentiæ, ac eminentissimæ dignitatis Deum exornantis, infert quàm detestanda cuivis sit blasphemia. Et ut argumentatur Augustinus *lib. 2. civit. cap.9. in fine*: *Cum probrum jacitur in Principem patriæ bonum, atque utilem, nonne tantò est indignius, quanto à veritate remotius, & à vita illius alienius. Quæ igitur supplicia sufficiunt, cùm Deo fit ista tam nefaria, tam insignis injuria?*

Carolus V. & Maximilianus in Constitutione politica, edita in Comitiis Vindeliciorum anno 1548. *titulo primo, capite primo, secundo, tertio, & quarto*, acriter blasphemos puniri jubent, & audientes, nec accusantes, & Judices vindictam conniventes.

Philippus secundus Rex Galliarum apud Guagnin. *in ejus vita*, statuit, ut si quis impietatis blasphemiæ reus esset, in fluvium, vel paludem citra mortem demergeretur, excepto reo usque ad subuculam nudato cavea cancellata magna ferrea, trina mersione ita illum castigantes.

Philippus Sextus Valesius blasphemos in Deum, Virginem Mariam, & Divos constitutione sua primùm ad torquem, seu numellas versatiles publicè adjudicari voluit à prima hora usque ad nonam per mensem. Quod si iterato in crimen incidisset, ad easdem numellas versatiles retracto statuit die nundinarum coram frequenti populo suprema labra findi ferro candente, ut dentes appareant. Tertia vice labium inferius. Quarta abscindi utrumque labium. Quinta linguam, ut per eam, per quam peccavit, torqueatur.

Idem statuit, paucis immutatis, Carolus VII. & Franciscus I. & Henricus II. aliique Reges, ut ex eorum constitutionibus de blasphemia apparet, quas collegit Nicolaus Boerius *decisione ducentesima prima, numero decimo quinto, & sequent.*

Divus Ludovicus, Rex Galliarum etiam, siquis numinis, divorumque nomen nefariè, aut jurejurando, aut execrando usurpabant, eorum fronti candenti lamina notam inuri voluit, ut refert Paulus Æmilius *libro septimo, hist. Franc. in ejus vita.* Fuerunt aliæ constitutiones regiæ, quæ antequam ad pœnam corporalem perveniant, prius per mulctas non valdè execrabiles bestemmias tentant emendare. Graves tamen, quæ hæresim continent, mortis pœnam expertæ sunt sæpè in ipsa Gallia, quandiu valuit in ea jus, ut placita supremorum Ordinum, ac Senatuum ea de re habita docent apud Papon. *libro primo, rapsod. Arest. tit. 2. art. 1.*

Superest, ut iterum moneam in hoc crimine considerandum esse, num perjuriis istis, & execrationibus quis assiduus fuerit, ut severius velut pertinax, corrigatur. Item num iracundia nimia, quæ ad dementiam accedit, an dementia blasphemias pronunciaverit, ut tunc evius puniatur, *arg. can. siquis iratus 2. quæstione tertia l. si non convitii C. de injur.* castigetur tamen. Quia quod iracundia pronunciatur in execrationibus, in ira solet originem habere. Dementiam autem excusare rectè quidam putant *l. infans ff. ad leg. Cornel. de sicar.* cum similibus, non iram, Ostiens. *in sum. tit. de maled. vers. hoc autem*, Luc. de Penna *in dict. leg. omnes Iudices C. de delat.* Videndi Diaz *in prim. crimin. can. capite centesimo tertio.* Jodoc. Damhund. *in pr. & enchir.* Nicol. Jacob. *de Monte* Alban. *cons.* 48. & Butrigar. *in capite secundo, de maledic.* Sicut nec ebrietatem, Luc. de Pen. *loc. cit.* Nam etsi mitior pœna interdum delicto commisso per ebrietatem imponitur *l. omne delictum §. per vinum ff. de re milit. can. sanè, & can. inebriaverunt 22. quæstione quarta*, in aliis tamen excusatio ebrietatis culpam non minuit, sed auget: Vitium ebrietas est, & vix permittit Ecclesia orare pro iis, qui in ebrietate moriuntur *capite primo, de reliq. & vener. sanct.* ut nec pro iis, qui se ipsos occidunt *can. placuit, & can. si non licet 23. quæstione prima.*

In summa si probe de hoc crimine, ut de aliis velis judicare, considera res ipsas, videlicet Blasphemias ipsas, nùm atroces lenioresve sint. Subinde personas, quæ sint, num errones, perditi homines integræ vitæ hæretici &c. Postremò negotium, qua mente dictæ, prolatæve sint, in qua causa, in ludo, in contentione, in ira, in furore, consultò, per jocum &c. Dejeratio verò ad blasphemiam leviorem pertinet, quæ est consuetudo pessima pro levissimis, aut nihili rebus invocandi in testimonium Deum, aut Divos, aut jurare per cœlum, per terram, & alia, quæ Deus prohibet, in specie D. Math. *cap.* 5. D. Jacob. *cap. item* 5. & nè nomen Dei in vanum sumatur, Exod. *cap.* 20

Quod

Quod si virus blasphemiæ execratione cumuletur, nihil deerit ad atrocitatis cumulum, meritoque Philo *lib.3. de vita Mosis*, qui eò usque pertingit, nihil sibi reliquum ad malignitatis consumationem facere ait: Et expendens sceleris illius malitiam, ac virus miratur, quomodo ad tam nefariam vocem aliquando prolatam, lingua loquentis non sit tacta paralysi, & aures audituri non sint obstructæ. Meritissimò igitur hæc & omnis alia blasphemia jure humano exquisitè punitur, ut videre est apud Covar. *in cap.quamvis pactum p.2.* §.7. *à nu.* 10. Borel. *lib.* 3. *de magistrat. cap.*2. & Simanch. *in cath. instit.tit.* 10. De hac re vide *Consult.* 143. *tom.* 8. ubi etiam effata.

Atque has tantùm pœnas contra impios delibavi. Verùm reorum alii sunt tam sanabiles, ut facilè virgis gratiæ emendari queant, alii verò tàm insanabiles, ut nonnisi securibus iræ decollari debeant. Quid? quod increscentibus delictis, exasperantur supplicia. Utinam autem omnia cujusvis Christianæ Reipublicæ membra essent tàm pia & honesta, ut multis carceribus, lictoribus, carnificibus, compedibus equuleis, pegmatibus, culeis, fascibus, ensibus, trochleis, patibulis, funibus, rotis, ignibus, cauteriis, forcipibus opus non esset; Vah immane Christiani populi dedecus!

At effutiet nonnemo. Quorsum ista? Ad quid tot pœnarum genera. Experientia enim satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones irritasse potius, quàm sanasse morbum menti inhærentem, ad quem proinde curandum, non iis, quæ in corpus tantùm penetrant, sed doctrina & sedula institutione, quæ in animum leniter instillata descendit, opus esse. Alia quippe omnia pro arbitrio civilis Magistratus, atque adeo Principis sanciuntur, sola religio non imperatur, sed ex percepta veritatis opinione accedente divini Numinis gratia, bene præparatis mentibus infunditur. Ad eam cruciatus nihil valent, quin obfirmant potius animos, quàm frangunt, aut persuadent. Nam ubi quis religione ducitur, in eo nullum habent momentum vexatio, & dolor & quicquid aliud incommodi est, virtute, quæ ab illa percepta opinione ingeneratur, obruitur. Nihil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet. Quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur. Vires suas novit, dumque se Dei gratia fretum putat, oneri ferendo se quoque parem futurum confidit. Stet illic, licet carnifex, licet tortor ferrum & flammam admoveat, perseverabit; nec quid passurus, sed quid facturus sit cogitabit. Felicitas illi quippe domestica est, & si quid extrinsecus intervenit, leve est,& summam tantum autem stringit.

Nec putamus minores animo fuisse, qui centum & quinquaginta ab hinc annis ob religionis causam diversis suppliciis perierunt, aut porrò futuros, si in iis perseveretur. Audire est operæ pretium quid unus ex iis dixerit, feceritque, cum igni cremandus ad palum alligaretur. Ibi genibus flexis canere cæpit hymnum, quem fumus,& ignis vix interrupit. Et cùm carnifex ignem post tergum, ne conspiceretur, immittere vellet: Huc, inquit, accede, & ante oculos accende ignem. Si enim illum timuissem, nunquam ad hunc locum, quem fugere licuit, accessissem.

Itaque non cruciatibus repressus ardor res novas in religionis causa molientium, sed potius obdurati animi ad majora patienda, sive audenda. Nam ubi ex cineribus aliorum alii enati sunt, & numerus crevit, patientia in furorem evasit, nec jam simplices, ut antea, sed importuni expostulatores, & flagitatores esse cœperunt, & qui supplicia prius fugiebant, ultrò etiam arma intulerunt. Id jam quadraginta totos annos in Gallia, paulo minus in Belgio visum est, resque eo tandem devenit, ut non unius, aut alterius pœna, quod fortasse ab initio licuit, malum, ne latius serperet, resecari potuit, sed cùm totos populos, totas nationes atque adeò maximam Europæ partem pervaserit, non jam Magistratus ferro, sed gladio Dominico opus est. Nam doceri, & moderata ratione ad colloquia, & amicas collationes invitari debent, qui cogi non possunt.

Fecit hoc B. Augustinus ad Proculianum, partis Donatianæ sectarium, scribens, qui etiam pro iis rogabat Donatum Africæ procos, ne occiderentur. Decere quippe veræ religionis cultores, ut à perpetuo proposito non recedant vincendi in bono malum, & quod alibi ad Cœcilianum præsidem scribit, ut tumor sacrilegæ vanitatis terrendo potius sanetur, quàm ulciscendo resecetur. Itaque in luculenta illa ad Bonifacium epistola idem subdit, in hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non hujus, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum esse aliquid severitati, & majoribus malis sanandis caritate subveniendum. Quod adeò in Ecclesia obtinuit, ut ea sententia semel atque iterum in Gratiani decretum transcripta sit. Quippe ita censebat vir pio, ac miti ingenio, ea mala non asperè, duriter, aut imperiosè tollenda esse magisque docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando profici. Sicque cum multitudine peccantium agendum. Severitatem autem exercendam esse in peccata paucorum, ac si quando minæ ab iis, qui præsunt, adhibeantur, id cum dolore fieri oportere, ultionisque metum ex Scripturis intentari debere, ne ipsi in sua potestate, sed Deus in eorum sermone timeatur, sicuti *in epistola ad Aurelium Episcopum* ait.

Et certè, si verum amamus in sacræ antiquitatis vetustis omnibus monumentis nullum supplicii de sectariis sumpti, ac probati exemplum extare fateamur, necesse est, Ecclesiamque priscam à cruore fundendo semper abhorruisse. Quod si quando accidit, id pii verè Episcopi detestati sunt, ut in Priscilliano patuit, qui exitiabilis doctrinæ autor, cùm per Galliæ Ecclesias, ac præcipuè in Aquitania, perfidiæ suæ semina sparsisset, à Maximo, qui occiso Lugduni Gratiano, imperium usurpaverat, alioqui bono Principe, Augustæ Trevirorum cum sectatoribus suis capitali supplicio affectus est circa annum Christi 383. Licet B. Martinus ab Imperatore sponsionem elicuisset, nihil cruentum contra reos constitutum iri, & Itacium Episcopum, aliosque instigatores sedulo monuisset, ut ab accusatione desisterent. Nam & id cœteri Episcopi, tanquam inique factum improbaverunt. Et quanquam Itacius callido jam scelere perfecto invidiam verens frustra se subtraxisset, tamen postea à Theognisto damnatus est, vixque B. Martinus, ac nisi extrema necessitate cogente cum illa Itacianæ partis communione misceri voluit. Ipse B. Ambrosius à Valentiniano Imperatore puero Gratiani interfecti fratre ad Maximum sub id missus, in relatione sua testatur, cùm Teviris esset, abstinuisse se ab iis Episcopis, qui Itacio communicabant, & à fide devios ad necem petebant. Cùm verò ex furialium illorum

Episcoporum sententia Maximus postea decrevisset Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent, idem B. Martinus apud eum tenuit, ut decretum revocaretur. Erat quippe viro pio sollicitudo, ut non solum Christianos, qui sub illa erant occasione vexandi, sed etiam ipsos hæreticos liberaret, & animo prævidebat tempestatem illam, nisi averteretur, maximam Sanctorum turbam depopulaturam esse, parvo tunc inter hominum genera discrimine, cùm quisque solis oculis dijudicaretur, & pallore potius, aut veste, quàm fide hæreticus æstimaretur.

Priscilliano autem occiso, non solùm non coercita est hæresis, quæ, illo autore, proruperat, sed confirmata, ac latius propagata est, & Sectatores ejus, qui illum, ut Sanctum prius honoraverant, postea, ut Martyrem colere cœperunt, corporibus peremptorum in Hispaniam relatis, & magnis exequuiis celebrato eorum funere. Quin & eò provecta est adsectantium superstitio, ut per Priscillianum jurare summa religio haberetur, ex eoque inter Gallicanæ Ecclesiæ Episcopos perpetuum discordiarum bellum exarserit, quod totos quindecim annos agitatum vix dum sopiri diu post potuit, plebe Dei interim, & optimis quibusque ad probrum, & ludibrium expositis. Quæ verba apud Sulpitium Severum, qui res illius ævi pari elegantia ac fide scripsit leguntur. A B. Martini temporibus deinceps mitius cum deviis à fide in Ecclesia actum est, tantùmque aut loco pulsi, aut pecunia multati sunt, sanguini semper parcitum fuit, cumque anno salutis 1060. quidam ex Berengarii Archidiaconi sectatoribus illius doctrinam in Eburonibus, Atuaticis, & aliis Belgii populis disseminarent, Bruno Trevirorum Archiepiscopus eos diœcesi sua expellere satis habuit, cœterum cruore abstinuit, nec severius ii deinceps ab Ecclesia habiti, donec ad Vualdensium tempora ventum est, contra quos cum exquisita supplicia parum proficerent, & remedio, quod intempestivè adhibitum fuerat, malum exacerbaretur, numerusque eorum in dies cresceret, justi tandem exercitus conscripti sunt, nec minoris molis bellum, quàm quod antea nostri adversus Saracenos gesserant, contra eosdem decretum est, cujus is exitus fuit, ut potius cæsi, fugati bonis, ac dignitatibus ubique spoliati, atque huc illuc dissipati sint, quàm erroris convicti resipuerint. Itaque qui armis victi in Provinciam apud Gallos, & Gallicæ ditionis Alpes vicinas confugerunt, latebrasque vitæ, ac doctrinæ suæ iis in locis reperer unt; pars in Calabriam concessit, in eaque diu, atque adeò usque ad Pii IV. Pontificatum se continuit; pars in Germaniam transiit, atque apud Boemos, in Polonia, & Livonia larem fixit. Alii ad occidentem versi in Britannia perfugium habuerunt. Nam ab eorum reliquiis ortus Joannes Vuiclevus putatur, qui diu Oxoniæ docuit, & ante ter centesimos annos post varias de Religione concertationes morte fatali decessit. In mortuum enim tantum à Magistratu animadversum fuit, ossibus ejus diu, postquam obiit, publicè crematis.

Hinc alii, atque alii secuti sunt usque ad nostram ætatem, qua post infeliciter tentatam suppliciorum severitatem, res à disputationibus ad aperta bella, & totas populorum defectiones in Germania, Anglia, & Gallia devenit, incertum, majore publicæ tranquillitatis, an religionis ipsius detrimento, scissura inde facta, ac confirmata, & ab iis, qui poterant, & debebant diu neglecta.

Quæ non tam dicuntur ad retractandam toties de sectariis supplicio afficiendis vexatam quæstionem. Neque enim id tempori convenit, quàm ut ostendatur prudentissimè, & ex instituto veteris Ecclesiæ Principes eos fecisse, qui bella ob religionem exorta potius vel cum iniquissimis conditionibus amicè componi, quàm armorum vi confici debere censuerunt.

Id vidit Ferdinandus sapientissimus Princeps, qui bellis longè maximis, ac periculosissimis sub Carolo V. fratre in Germania exercitatus, cùm experientia didicisset, cœpta armis adversus Protestantes hactenus male cessisse, postquam felicibus auspiciis imperium inivit, religionis pacem solemni decreto sanxit, quam repetitis vicibus semper postea confirmavit. Et cum videret melius per amica colloquia religionis negotium procedere, ejusque rei aliquoties sub fratre indictis Ratisponæ, & Vormatiæ olim conventibus, periculum fecisset, paulo ante mortem post peractum Tridenti Concilium Protestantibus, qui ad illud non venerunt, satisfacere cupiens, novum rursus cum iis colloquium ex Maximiliani filii prudentissimi Principis consilio instituere voluit, ad idque Georgium Cassandrum, virum doctum, & moderatum delegit, qui cum adversæ partis Pastoribus controversa Augustanæ confessionis capita amicè retractaret, sed adversa viri optimi valetudo, & utriusque accelerata mors fructum ex eo speratum Germaniæ invidit. Idem Germanorum exemplo postea Poloni optimates in sua Republica statuerunt.

Emanuel autem Philibertus, Sabaudiæ Dux, postquam pacis cum Gallis factæ beneficio in antiquam ditionis amissæ, possessionem restitutus est, cum sive ad excitandam sui in Italia famam, sive ut aliis, vel cum periculo suo, gratificaretur, damnoso se adversus convallenses bello temerè implicuisset, matura pœnitentia errorem emendavit, permissa innocentibus alioquin populis religionis libertate, pacemque cum iis factam deinceps religiosè servavit.

Quid de Gallia? Quid de Belgio? Protestantes quippè qui per pacem numero & autoritate in dies minuebantur, inter arma, ac dissensiones semper crevisse, & sivè præpostero religionis ardore, sive ambitione, ac rerum novandarum studio, longè perniciosissimo errore peccatum esse, qui bellum internecinum contra Protestantes sæpius susceptum, ac compositum toties infaustis auspiciis magno religionis ipsius periculo renovarunt. Quid verbis opus? Res clamat ipsa. Quod nè accideret veritus multo ante Franciscus Balduinus Atrebas clari nominis Jurisconsultus consilium dederat Belgii Proceribus, ut libello supplici porrecto libertatem Protestantibus, qui tunc ubique exagitabantur, à Philippo impetrarent, suppliciorum, & in suspectos inquirendi intermissa severitate, eaque de re librum gallicè conscripserat, quo demonstrabat, colloquiis,

& æquabili

& æquabili jure inter dissentientes constituto, religionis per controversias jactatæ negotium melius, quam vi, & armorum via confici posse, in qua si pergeretur, fore prævidebat, ut protestantium vires, tunc exiguæ, & hùc illùc sparsæ per factiones jungerentur, & à concertationibus verborum ad arma, & defensiones olim deveniretur. Quod factum. Nam eorum furore urbes direptæ, templa, quibus priorum motuum rabies pepercerat, à fundamentis eversa, desolatæ provinciæ, & renovata odia, quæ pace sopita fuerant, suspiciones auctæ, & arma posita, ut acrius reassumerentur.

Sed quid de modo judicandi? Ad id optimè facit quod inquit Lactantius *lib.5.divin. Instit. à principio. Timebant enim Christiani, de quorum sceleribus, tam alte Opinio Gentilium animis infixa fuit, ut si excusantes se, aut rationem fidei reddentes, audirent, inexpiabili scelere contaminari, atque adstringi se se putarent, solumque nomen Christiani ad probandas criminationes illis impictas, satis esse crederent. Timebant enim,* (ait eloquentissimus Pater,) *ne à nobis revicti, manus dare aliquando, clamante ipsa veritate, cogantur. Obstrepunt igitur, & intercedunt, ne audiant, & oculos suos opprimunt, ne lumen videant, quod offerimus. Quo planè ipsi diffidentiam suæ perditæ rationis ostendunt, cum neque cognoscere, neque congredi audent, quia sciunt se facilè superari. Et idcircò disceptatione sublata, pellitur è medio sapientia, vi geritur res, ut ait Ennius. Et quia student damnare, tanquam nocentes quos utique sciunt innocentes, constare de ipsa innocentia nolunt. Quasi verò major iniquitas sit, probatam innocentiam damnasse, quàm inauditam, sed, ut dixi, verentur, ne si audierint damnare non possint. Et ideò cultores Dei Summi, hoc est justos homines torquent, interficiunt exterminant, nec causas odiorum reddere ipsi possunt, qui tam vehementer oderunt, quia ipsi errant, irascuntur iis, qui veram viam sequuntur, & cum corrigere se possint, errores suos insuper crudelibus factis coacervant, innocentium cruore maculantur, & dicatas, Deo mentes evisceratis corporibus extorquent.* Hæc Lactantius. Atqui si privatis etiam, ac profanis in rebus dari tempus, edi crimina, quamvis invisos ac nocentes more tamen audiendos censent æqui rerum Iudices, ait Tacitus 2. *hist.* id multò magis in Religionis negotio faciendum fuerit, omninoque intercipere scripta, & publicatam velle submergere lectionem, non est Religionem defendere, sed veritatis testificationem timere, inquit Arnobius *adversus gentes libro tertio*, Et revera quidem, ut sub malis olim Principibus, majestatis crimen, ita hæc Inquisitio vinculum est, ac necessitas silendi, Tacit. 3. *annal.* bonorum Catholicorum judicio in id potissimum inventa, ut eversis ista ratione omnium fortunis, liberis capitibus periculum creetur, Thuanus *histor. libro secundo*, apud quem Neapolitani tumultus eam ob causam.

Legisti, mi Lector, non rationes, non Theologiam Christianam, sed impia quadam audacia offucias, & sapientiam stoicam. Epicurus enim ipse ab aliis Philosophis tanquam impurior notatus de suo sapiente ait, eum si in Phalaridis tauro perurатur, exclamaturum, dulce est, & ad me nihil pertinet. Tota igitur hæc ratio est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad errorem, fraudeque ac mendaciis tota constat. Nos Machinas, & præstigias superiùs ex sacra Scriptura, ex Conciliis, ex Principum Constitutionibus, ex usu Ecclesiæ & rationibus explosimus, approbante ipso Augustino, qui suam in hoc sententiam, experientia ductus, mutavit; adeò ut nihil opus nunc est addere ad earum confutationem. Quod verò ad modum procedendi legesis Consultationem de reorum defensione, & aliis &c. & fateberis, quam permaximè, ac immanè abhorreat S.Officium ab hisce calumniis.

CONSULTATIO CXC.

De Impedientibus Sanctum Inquisitionis Officium. Quibus modis impediatur. An & quatenus sint hæreticorum fautores? Pœna in eos statutæ. Quæ actiones prohibeantur, quave incurrantur pœnæ? Vbi distinctè, explicatè, & abundanter disceptatur de omnibus pene dixerim casibus, qui hac de re contingere possint, etiam remissivè, adducunturparesque aliquot de Bullis Pontificiis & clausulis quibusdam ad S. Officium pertinentibus, de Cruce signatis rebusque aliis.

IN *cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6.* Primò præcipitur Potestatibus secularibus, ac Dominis temporalibus, ut Episcopis diœcesanis, & Inquisitoribus contra hæreticam pravitatem à Sede Apostolica deputatis præ defensione fidei pareant, & intendant in investigandis, capiendis, ac diligenter custodiendis, vel ad carceres S. Officii deducendis per suum territorium sine mora, & in potestatem S. Officii tradendis hæreticis, eorumque fautoribus, receptatoribus, & defensoribus, quando ab Episcopis, & Inquisitoribus prædictis fuerint requisiti.

Secundo præcipitur eisdem, ut ab Episcopo, vel Inquisitore de hæresi condemnatos, & sibi tanquam Curiæ seculari puniendos relictos, statim recipiant, indilatè supplicio debito puniendos, non obstante appellatione quacunque.

Tertio, ne cognoscant, vel indicent quoquo modo de crimine hæresis, cùm sit crimen Ecclesiasticum, neque carceratos pro eodem crimine, sive captos liberent sine licentia, sine mandato Episcopi, vel Inquisitoris.

Quartò, ne aliàs Diœcesanorum, vel Inquisitorum Iudicum sententiam, sive processum directè, vel indirectè impedire præsumant, vel se eis opponere. Quod si contra prædicta fecerint, ipsi & ii, qui scienter in tali contraventione dederint auxilium, consilium, vel favorem, excommunicationis noverint se mucrone percussos, quæ est latæ sententiæ, ut notant Tiraquel. *in l. si unquam num.*72. *v. revertatur, C. de revoc.donat.* & si per annum eam excommunicationem animo sustinuerint indurato, ex tunc velut hæretici condemnentur.

Similia habentur in Constitut. Innocentii IV. Tunc potissimè, & in alia, & commissis, & Urbani IV. Licet ex omnibus, & Alexandri IV. Deus ad studium, & Martini V. Inter cunctas in Bullario Pegnæ post Directorium, & *in capit. ad abolendam, & capit. excommunicamus* 1. *paragrapho, moveantur.* Et advertunt Glossa *in dict. cap. ut Inquisitionis in figurat. casus*, Gemin. *numero secundo*, Franch. *numer.* 4. Sylvest. *in sum.v. hæreticus* 2. *nu.*8. Eymer. *p.*2.*qu.*53. ibique Pegna *com.* 78. *lit.D.*

lit. D. Locat.*v. Iudex numer.57.* Repert. Inquiſ *verſ. brachium ſeculare*, Simanch. *de cath. inſtitut. titulo vigeſimo tertio*, *numero nono*, *& in enchir. viol. relig. titulo ſexageſimo ſexto*, *numero ſecundo*, Zanchin.*de hæret. capite octavo*, *numero ſecundo*, Decian. *d. lib.5. capite vigeſimo quinto*, *numero primo*, Carena *p.ſecunda,titulo quarto, numero quinto*,Carrer.*de hæret. numero 56.* Azeved. *lib.15. numero 7. titulo 2. lib. 4. novæ recopil.* Farinac.*quæſt.186. numer.160.* ac Delbene *dub.196. num.14.& 15.*

De hac re vide Carrer. *in prax.titul.de hæret.§. circa ſecundum num.56.*Simanch. *de cath. inſtit. titul.23. numero 9.* Sayrum *lib. 3. capit.34. num. 29.* Filiuc. *tract.14. numer.159.* & Barboſam *in dict.capit.ut Inquiſitionis numer.7.* ubi ampliat, ut neque incidenter poſſint Judices ſeculares de hæreſi cognoſcere propter illam particulam *quoquomodo*.

Ampliatur etiam, quod non excuſatur Judex, volens cognoſcere de cauſa hæreſis, vel differens animadvertere in reum ſibi traditum à S. Officio, per proteſtationem, quam facit Inquiſitor, dicens: *Ut Iudex laicus miſericorditer ſe cum eo gerat.* Quia Eccleſia proteſtationem facit ſui affectus, id eſt,ſi fieri poſſit, & niſi aliter conveniret, Lorca *in 2. 2. qu. 11. art.4.diſp.49.num.9.*

Limitatur verò, quod hæc cenſura non eſt reſervata quatenus ex vi hujus Conſtitutionis.

Ex decreto autem B.Pii V. quod incipit: Sanctiſſimus Dominus apud Cherubinum *Conſtit.1.* ejuſdem Pontificis, fertur excommunicatio contra omnes Magiſtratus, & Officiales Bariſellos, & alios miniſtros fori ſecularis ubique locorum chriſtianæ Reipublicæ,ſi non obediunt Cardinalibus Inquiſitoribus generalibus in his,quæ pertinent ad S Officium.

Limitatur, quod non procedit excommunicatio iſta contra Dominos temporales locorum v.gr. Principes, vel Barones, quia eos ibi ad parendum rogat, non autem præcepto illo pœnali adſtringit, ut notat Bocina *de cenſur.in part.diſp.2.q.10.pun.9.in fin.*

Limitatur etiam, quod hæc cenſura non eſt Papæ reſervata, quatenus manat ex hoc decreto. An autem aliunde ſit reſervata, infra patebit.

Iudices laici cognoſcentes de crimine hæreſis, incurrunt in excommunicationem latam in Bulla Cœnæ *can.14.* ubi excommunicantur Iudices laici ſe interponentes in cauſarum ſpiritualium, aut illis annexarum cognitione. Judices verò laici impedientes executionem decretorum Inquiſitoris, & partes ad hunc effectum recurrentes ad eoſdem Iudices laicos, incurrunt excommunicationem reſervatam *in d. Bulla Cœnæ can.13.*

Ex *dicto cap. ut Inquiſitionis* pleraque alia eruuntur. Primum,leges quædam Friderici Secundi Imperatoris, quas tunc edidit, cùm perſiſtebat in devotione S. Romanæ Eccleſiæ, quatenus Dei & Eccleſiæ ſuæ honorem promovent, & hæreticorum exterminium proſequuntur, ſtatuiſque canonicis non obſiſtunt, tanquam approbatæ à Sede Apoſtolica obſervandæ ſunt.

Quoniam verò ex una parte Conſtitutiones Imperiales in materia fidei, ac hæreſis non habent vim obligandi, ut notat *in d.cap.ut Inquiſitionis* Gemin. *num. 2.* & advertunt Gloſſa & Doctores *in capit. quæ in Eccleſiarum de Conſtit.* Decian. *lib 5. cap.26. nu. 4.* ac Delbene *dub. 196. numer. 9.* Et ex alia parte Conſtitutiones contra hæreticos, quas promulgavit dictus Fridericus plura continent, quæ honorem fidei promovent, & exterminium hæreticorum proſequuntur, pluraque habent, quæ concernunt ea, quæ *in d. cap. ut Inquiſitionis* decernuntur, ideò Bonifacius VIII. hujuſmodi leges Friderici prius approbat, & poſtea ſic approbatas obſervari jubet. Quod etiam antea fecerant Innocentius IV. in Conſtit. Cum adverſus, Urbanus IV. in Conſtit. Licet ex omnibus, & Alexander IV. in Conſtit. Cum adverſus, quæ habentur apud Pegnam *poſt Directorium.*

Quænam autem ſint hujuſmodi leges non exprimit *d.cap.ut Inquiſitionis.* Suſpicatur Gloſſa, quod Bonifacius VIII. intellexerit de quibuſdam authenticis ejuſdem Friderici II. nimirum *de auth. ſtatuimus C. de Epiſc. aud.& Codic. de hæret.& Manich. l. Iubemus auth. credentes, auth. ſi verò Dominus*, & *auth. Gazaros.* Sed in memoratis Conſtitutionibus Innocentii IV. & Alexandri IV. habentur incertæ leges Friderici, quas approbant, & præcipiunt obſervari, quæ datæ fuerunt Patavii 22. Februarii Indictione 13. Prima incipit, *Commiſſi nobis cælitus.* Secunda *Inconſutilem.* Tertia, *Paterenorum.* Quarta, *Catharos.* Et ex mandato ſacræ, & Univerſalis Inquiſitionis fuerunt impreſſæ à Pegna poſt Directorium Inquiſitorum.

Hujuſmodi autem leges ſervari debent, & Magiſtratus ſeculares per Inquiſitores cogi poſſunt ad hoc, ut jurent ſervare, nedum illas, ſed & omnia alia ſtatuta, tam Eccleſiaſtica, quam ſecularia, quæ ad favorem fidei emanarunt, ut habetur ex Conſtitutione Innocentii IV. incip. Orthodoxæ fidei. Hujus juramenti formam ponit Eymer. *p.3. num.3.* & explicat Pegna *com.3.*

Et quamvis, ut advertit Franchus *in dict. cap. ut Inquiſitionis num.5.* ex Bartolo *in l. Aurelius §. Idem ff. de lib.* ex Baldo *in l.1. C. ut quæ deſunt*, & ex Doctoribus *in cap. olim, de cenſib.* Legislator degradetur, quemadmodum degradatus fuit hic Fridericus II. Imperator, leges tamen ejus per eum conditæ, validæ permanent. Sicut etiam ex quo Pontifex approbat leges Friderici, quatenus favent fidei, & non aliter, quicquid ſit, an in alia materia poſſit quis acceptare id, quod facit pro ſe, & reſpuere quod contra, in materia tamen legum, & maximè in materia fidei ſuperior poteſt inferioris leges approbare ſolum quatenus ſunt rectæ rationi conſentaneæ, ut per Franchum *loc.cit.*

Secundum eſt. Licet *in d.cap. ut Inquiſitionis* expreſſè ſit ſermo de inveſtigatione, & captura hæreticorum, fautorum &c. Attamen verum eſt,quod univerſaliter Magiſtratus ſeculares tenentur requiſiti auxilium ferre Epiſcopis, & Inquiſitoribus in iis, quæ opus ſunt ad negotium fidei proſequendum,& perficiendum, hæreſes extirpandas,& hæreticos puniendos, *d.cap.excommunicamus d.§. Moneantur, d. l. Catharos,* Conſtitutio Martini V. cum aliis ſupracitatis, traduntque *in d.cap.excommunicamus d.§. Moneantur Innocentius numero 1.* Jo. Andr. *num. 8. &* Mar. Socin. *num.29.* Jo. de Anan. *in §. credentes num. 14.* Oſtienſ. *num.6.* Sylveſter *d.v. hæreticus 1.n.15.* Roſel.*eod.v.n.11.* Angel.*eod.pariter v.n.24.* Locat. *v. Domini temporales n.1.& 2.*Repert. *v. Dominus feudi*, Simanch.*tit.23.n.1.* Eymer. *p.2. q.182.num.5.* alios referens, Suarez *de fide diſp. 24. ſect.1. num.6.* Sanctarel. *cap.11. n.6. de hæret.* & Carena *loco citato*, *numero 6.* Hos autem non obedientes, & negligentes hæc facere, & auxilium impertiri in prædictis, eſſe fautores hæreticorum, ac de hæreſi ſuſpectos, alibi diximus. Quomodo autem debeant Carceratos tradere Judicibus fidei, ſi circa fidem delinquerint; quomodo item carcerati ſint cuſtodiendi, & an S. Officium habeat proprios carceres alibi etiam diximus.

Tertium eſt. Præfati Poteſtates, & Domini temporales, ſive Doctores, vel eorum Officiales, ſive Nuncii damnatos de hæreſi à diœceſano Epiſcopo

copo sibi relictos statim recipiant, & indilatè animadversione debita puniant, non obstantibus appellationibus, sive proclamationibus eorundem damnatorum, cum tam de jure Pontificio, quàm de jure Imperiali beneficium appellationis, sive proclamationis hæreticis, & eorum credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus sit interdictum, Glos. *in d. cap. ut Inquis. in fig. cas. & in* §. *utque de hæresi*, *& in v. indilate*, ibique Jo. Andr. *num.* 1. Archid. *n.* 13. *& seqq.* Franch. *numer.* 3. & Farinac. *quæstione* 97. *numero* 103. *& quæstione* 186. *num.* 161.

Quare Judex laicus in causa hæresis est merus executor nec potest judicialiter cognoscere, an sententia lata à Judicibus fidei sit justa, an injusta, valida, an invalida, nec de processu, neque de delicto, etiamsi damnato imponenda sit pœna mortis, sed id totum justitiæ ac providentiæ Judicum fidei est remissum, nec datur revisioni aliquis locus, ut per Panorm. & Anchar. *in cap. at si Clerici de judic.* Imol. *in cap.* 1. *de offic. Ordin.* Cassan. *in consuet. Duc. Burg. rubr. dos Indices* §. 8. *num.* 14. Albertin. *de agnosc. assert. quæstione* 25. *numero* 43. Diaz *in pr. capit.* 141. Simanch. *de cath. instit. titul.* 16. *numero* 5. Clarus *in pr. quæstione nonagesima sexta*, Pegna post alios *in p.* 3. *com.* 85. *versic. sed Canonistæ*, Farinac. *dict. quæst.* 186. *n.* 161. *& quæst.* 97. *num.* 103. Sanctarell. *de hæres. cap.* 40. *dub.* 4. *num.* 24. Cantera *quæst. crim. capit.* 1. *num.* 59. Castropal. *tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 14. *num.* 6. Carena *d. p.* 2. *tit.* 2. *numer.* 44. *& p.* 3. *titul.* 13. *num.* 11. ac Delbene *dub.* 169. *num.* 11. aliique plures, quos refert Barbosa *in d. cap. ut Inquisitionis n.* 4.

Ideoque Inquisitor Judici laico processum à se factum ostendere non debet, sed Judex secularis indilatè, ac sine mora sententiam Judicis Ecclesiastici debet executioni mandare, & si sine causa differat, potest ad id ab Inquisitore compelli per censuras Ecclesiasticas. Neque tamen Inquisitor hoc faciendo exprimere debet pœnam mortis, jubendo expressè Judici laico, ut condemnatum comburat, vel morte afficiat, sed jubendo, ut sententiam à se latam exequatur. Hic enim modus loquendi habetur in Constitutione, Ad audientiam Alexandri IV. *& in Constit. Honesta petentium* Leonis X. Vel jubendo Judici seculari, ut servet leges, & constitutiones editas contra hæreticos. Quo loquendi modo utitur Innocentius IV. in constit. *ad extirpanda* §. *damnatos.* Per censuram verò excommunicationis, & alias censuras hujusmodi Magistratus, si resistant, compellendi sunt. Et si adhuc noluerint obedire per alia juris remedia. Quod tamen, ut maturius fiat, erit significandum supremo S. Inquisitionis Tribunali, ut etiam advertit Pegna *com.* 85.

Id verò fieri censebitur, sine mora, & indilatè, si fiat intra quinque, vel sex dies, ut habetur ex Constitut. *ad extirpanda* §. *damnatos* Innocentii IV. & ex Constit. *Dilectus filius* Innocentii VIII. apud Pegnam *dict. com.* 85. ubi etiam monet, servandam in hoc esse consuetudinem Provinciarum. Quod approbant Farinac. *d. quæst.* 186. *numero* 162. Diaz *in pr. capit.* 144. *numer.* 2. ac Delbene *d. dub.* 196. *num.* 13.

Si verò Magistratus secularis sciat sententiam contra hæreticum latam, esse injustam, quia ex falsis testimoniis hæresis fuit probata, vel nullam, quia necessarius juris ordo non fuit servatus, non ideò potest ipse processum cognoscere, & de injustitia, vel nullitate sententiæ judicialiter judicare. An autem tunc possit saltem supersedere ab executione sententiæ, ne morti tradat innocentem, affirmat Delbene *dub.* 197. *numero primo*, *& seqq.* Negat Carena *p.* 3. *titulo decimo quarto*, *n.* 9. Etiamsi reus dicat, se habere secretum communicandum Principi, quod concernit ejus salutem. Ego tamen puto servandum, quod statutum est *in cap. pastoralis*, & *in cap.* quia verò *de offic. & potest. Judic. deleg.*

Exequi verò debent Judices laici sententiam latam à Judicibus fidei contra hæreticos, eorumque fautores, nulla obstante appellatione. Nam à sententia definitiva contra istos lata non admittitur appellatio, *dict. cap. ut Inquisitionis*, *& d. l. Commissi*, *v. omnes* Friderici. Quare sententia in causa hæresis mandatur executioni intra decem dies datos pro termino ad appellandum. Ab interlocutoria tamen sententia, & decreto torturæ datur appellatio. Sicut autem à definitiva non appellat reus in Sacro Tribunali, ita nec illius hæres. Et non modo appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. *in dict. cap. ut Inquisitionis n.* 8. *& seqq.* ibique Jo. Andr. *versic. proclamationibus*, Gemin. *num.* 8. Franch. *num.* 4. & docent Eymer. *p.* 3. *num.* 121. *& seqq.* ibique Pegna *com.* 21. *& qu.* 117. ubi etiam Pegna *com.* 166. Sylvest. *d. v hæreticus numero quarto*, Locat. *v. appellare numero* 1. *& v. hæreticus*, & *v. pœna*, *& v. sententia*, Campeg. ad Zanchin. *capite octavo*, *litt. A.* Decian. *dict. lib.* 5. *capite vigesimo*, *numero vigesimo sexto*, *& quinquagesimo octavo*, Param. *lib.* 3. *cap.* 4. Farinac. *quæst.* 185. *num.* 227. *& seqq.* ubi alii Simancha *de cath. instit. titul.* 6. *numero* 2. Sousa *in aph. lib.* 2. *cap.* 35. Carena *p.* 3. *titulo* 14. *numero* 129. Qualis verò debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo & quando Judex admittere debeat, appellationem, & quid agere oporteat, quando appellatur, late explicant Doctores *in tit. de appellat.* & nos aliqua *suo loco*, dum de sententia egimus.

Advertendum tamen est, quod clausula, *appellatione remota*, non tollit, quin possit dici de nullitate sententiæ. Sicut nec interdicta est supplicatio. Ideò quod non sit interdictus recursus per viam querelæ in causa hæresis, voluit Castropal. *d. tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 7. *numero tertio*, quamvis neget Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 32. At Carena *loco citato*, *numero septimo*, ait, quod si esset Inquisitor, supersederet, habita scientia, quod hæreticus recursum habuerit ad S. Congregationem. Sed etiam quando injustitia sententiæ est notoria, non tolli appellationem ex Lancelloto, & aliis advertit Passavinus *in tract. de elect. capite trigesimo quarto*, *numero sexagesimo.* Immo quod etiam, non obstante interdicto appellationis possit appellari à definitiva ex justa causa expressa in appellatione, tradunt nonnulli *in cap. Romana* §. *si autem de appel.* Verùm hæc doctrina in causa fidei summa cum cautione est admittenda.

In casu autem in quo sit licita appellatio in causa hæresis, proculdubio à sententia Judicum fidei ad Summum Judicem, scilicet ad Sedem Apostolicam, est appellandum. Quod verum est etiam ubi Episcopus in causa hæresis sententiam protulit contra subditum. Tunc enim non ad Metropolitanum, sed ad Summum Pontificem appellari debet, cùm causa hæresis sit gravissima, & Summi Pontificis propria ad quem pertinet de fide respondere, & causas fidei decernere, & ejus accessoria judicare. Ostiens. *in cap. excommunicamus* 1. §. *catholici*, ibique Jo. Andr. §. *volumus*, *& capit. ad abolendam prope finem de hæret. in* 6. Pegna *in* 3. *p. com.* 31. *vers. hæc postrema*, Farinac. *quæstione centesima octuagesima quinta*, *numero ducentesimo quadragesimo*, Castropal. *dict. tract.* 4. *disp.* 8. *pun.* 7. *numero sexto*,

& Carena

& Carena *dict. p.3. titulo decimo quarto, numero tertio.* In Hispania verò ab Inquisitoribus appellatur ad generalem illorum Regnorum Inquisitorem, ut notat Pegna *loc.cit.* Sed etiam ab hoc ad Papam in casibus licitis appellari potest.

Posse etiam Inquisitores, sive Episcopos in causa hæresis recusari, tanquam suspectos, non ex quacunque causa, sed solum ex gravi inimicitia, aut conspiratione in reos, aut alia simili, ut ex gravi æmulatione, inquit Pegna *d. p. 3. com.30.* Ex quo conciliari possunt sententiæ contrariæ, ut sententia, quæ negat, Inquisitorem posse recusari, quam tenuerant Archid. *in cap. quia plerique de offic. ordin. in 6.* Menoch. *de arb. lib. 1. quæstione 37. numer.40.* Royas *sing.* 100. Lucerna Inquis. *v. recusatio num.1.* Scacc. *de judic. capite 67. numero 7.* intelligatur, si recusatio fiat ex causis levibus, licet aliàs sufficientibus ad recusandum Iudicem in alia causa. Sententia verò, quæ asserit, Inquisitores posse recusari, quam tenent Eymer. *dict. p.3. numer. 120.* Tabiena *v. Inquisitis §.4. num.5.* Simanch. *titul.17. numer. 16.* Locat. *v. Inquisitus numero 2. intelligatur* de recusatione facta ex causa gravi, & allegata in recusatione, & ita intellexerunt Pegna *loc. cit.* Simanch. *ibidem num.5.* Jacob. Laur. *tract. de judic. susp. capit. 2. nu. 9.* Paramus *lib.3. quæst. 4. numero 56.* & Farinac. *d.quæst. 185. num.138.*

In casu autem recusationis non esse eligendos arbitros sed judicium remittendum esse ad supremum Tribunal ex instructione Madriliana sub anno 1561. *cap.52.* annotavit Pegna *d. com.* 30. & Farinac. *dict. quæst.185. numero 239.* Quod & decentius, ac tutius, cum in hac causa ne quidem admittatur appellatio, nisi ad supremum Tribunal. Sed quod etiam electio arbitrorum recesserit ab aula in Urbe, ac in ditione Ecclesiastica, tradunt recentiores *in cap. si contra unum de offic. Iudic. deleg. in 6.*

Quartum est. Magistratus laici, sive Domini, aut Judices laici non possunt cognoscere de crimine hæresis, etiam contra laicos: quia illud est merè Ecclesiasticum, sive in solo foro Ecclesiastico punitur, Glos. *in fig. cas. & not. 2.* & *v. ut Inquisitionis*, Monach. & Archid. *in v. prohibemus*, Jo. Andr. *numero primo* Gemin. *numer.* 3. Franch. *numer.* 1. Salicet. *in l. manichæos Codic. de hæret.* Panorm. *in dict. c. ad abolendam numero 7. & 12.* Socin. *numer. 9.* Anan. *numero* 8. Jo. Andr. *in cap. excommunicamus 2. numero 1.* ibique Butr. *num.5.* Parnorm. *numer. 1.* Socin. *numer. 1.* Anan. *numer. 1.* Sylvest. *vers. hæreticus 2. numer. 8.* Peregr. *de jur. fisc. lib.4. titul.5. numer.29.* Simanch. *titul. 36. num. 1. & in enchir. tit. 6. numero 1. & titul. 66. numero 1.* Alph. de Castr. *lib. 1. de just. hær. pun. capit. 23* Albertin. *de agnosc. propos. quæstione vigesima quinta, numero quadragesimo tertio*, Zanchin. *de hæret. cap. 8. numero primo, & sequent.* ibique Campeg. *lit. A.* Carrer. *de hæret. num.61. & 64.* Clar. *in pr. §. hæresis num.4.* Decian. *lib.5. capit. 25. numero 1. & 2.* Scacc. *de judic. capite decimo quinto, numero secundo*, Paramus *libro tertio, quæstione septima, numero trigesimo*, Farinac. *quæst. 186. num. 152.* Sesse *de inhib. capit. 30. numero secundo*, Imol. *in empor. jur. tom.1. titul. 1. numer. 136.* Castropal. *dict. tract.4. disp. 8. pun. 14.* & Carena *p. 2. tit.3. numer. 13.* aliique pene innumeri, extat Constitutio Julii III. quæ incipit, *Licet à diversis* apud Pegnam *post Direct.*

Hoc autem ita intelligitur, ut Judex laicus, non principaliter neque incidenter possit de hoc crimine hæresis cognoscere, & judicare. Hoc enim, ut dixi, excluditur per illud verbum *d. cap. ut Inquisitionis*, quoquomodo, ac ibi advertunt Glossa Jo. Andr. Geminus, & tradunt Simanch. *titul. 36. num.1.* Paris. *cons. 2. numer.107. lib.4.* Farinac. *quæstio.186. numer.154.* Delbene *dub.196. num.6.* ac Fermosin. *in cap. vergentis de hæret. alleg. 46. num.8.* Dum itaque Iudex laicus format processum contra aliquem de delicto spectante ad suum forum, si incidenter ad ejus notitiam perveniat aliquem esse hæreticum, vel de hæresi suspectum, non potest contra illum procedere. An autem Judex laicus, si contra aliquem excipiatur, quod sit hæreticus, possit inquirere, & cognoscere, an hoc sit verum, ad effectum videndi, an exceptionem admittere debeat? Respondet Carena *p. 2. tit.3. num.15.* quod Iudex laicus in quæstione facti non potest inquirere, an aliquis sit hæreticus principaliter ad effectum illum puniendi, sed neque per modum exceptionis, si inquiri debeat, an aliquis sit, an ne hæreticus, sive an aliqua propositio sit, an ne hæretica. Nam hujusmodi quæstiones non possunt esse meri facti, sed sunt simul quæstiones juris. Si verò quæstio facti non sit de eo, an aliquis sit, an ne hæreticus, sive an ut hæreticus sit declaratus ab Ecclesia, vel condemnatus, potest Iudex laicus hoc inquirere, ac de hoc judicare. Quia hæc quæstio est nudi facti sejuncti ab omni juris controversia, & est quæstio merè incidens ordinata non ad puniendum hæreticum principaliter, sed solum ad effectum non admittendi eum in judicio vel ejus filios ad aliquos honores, aut dignitates. Sic etiam licet excommunicatio pertineat ad forum Ecclesiasticum, si tamen contra aliquem excipiatur, quod sit excommunicatus, etsi non possit Iudex laicus cognoscere de jure excommunicationis, potest tamen cognoscere de nudo facto, an scilicet verum sit, quod ille ab Ecclesia fuerit excommunicatus, vel ut talis denunciatus, ut per Franch. *in cap.1. §. si quis, de except. in 6. vers.* an Iudex secularis, & per Ricciul. *de jure person. lib.4. capit.31. numero 15. & 16.* At verò, quia res hæc est periculosa, se remittit ad judicium S. Congregationis S. Officio.

Quod etiam Princeps laicus nihil possit statuere in concernentibus crimen hæresis, tam quoad processum, quàm quoad punitionem, probat Farinac. *q.186. num.155.* At Pegna *p.3. com.135. vers. de Principibus* distinguit inter statuta, quæ adversantur jurisdictioni Iudicum fidei, & hæc fieri non possunt, ut habetur *ex cap. statutum*, & *cap. accusatus §. Sacerdotes de hæret. in 6.* Et statuta favorabilia Ecclesiæ, ac ejus jurisdictioni, & in augumentum fidei, & hujumodi statuta à Principibus secularibus fieri possunt. Quia per ea jurisdictio Episcoporum, & Inquisitorum ampliatur, & promovetur. Quod facere debent seculares Principes, ut probat Conradus Brun. *lib. 3. de hæret. cap. 9. & 10.* Et quia Romani Pontifices Principum secularium leges adversus hæreticos, ac suspectos de hæresi latas, non solum non reprobarunt, sed confirmarunt, ut patet *ex d. cap. ut Inquisitionis*, & ex quampluribus Constitutionibus Pontificiis, quæ habentur apud Pegnam *post Directorium.* Et hoc idem facturi essent, si aliqua insignis Respublica, vel Civitas, vel minores Principes in suis ditionibus conderent novas, leges, quibus novæ hæreses, aut oriri impedirentur, aut ortæ, facilius extirparentur. Ideo Principes seculares posse novas pœnas imponere contra hæreticos, præter pœnas impositas à jure Canonico, dummodo istis illæ non adverterentur, vel posse facere, ut in suis ditionibus antiquæ pœnæ observentur cum eodem Pegna tradunt Carrer. *n.64.* Farin. *q.186. n.157.* Decian. *lib. 5. cap.25. n.2.* ubi, quod si Iudex Ecclesiasticus omisisset in sententia ponere confiscationem bonorum, posset illam addere Iudex laicus. Pariter idem Pegna vult *loc.cit.* vult, quod Principes seculares possunt statuere, quod Iudæi, vel alii infideles in suis

ditionibus

ditionibus commorantes teneantur hæreticos denunciare, & alia hujusmodi plura.

Quare seculares Magistratus possunt hæreticos capere, & carceribus mancipare ad effectum eos tradendi Iudici Ecclesiastico, ut per Clar. *in pr.* §. *hæresis n.*4. Afflict. *in Constit. Regni tit. de hæreticis n.* 33. & Farinac. *d.q.*186.*n.*158.

Valent etiam statuta secularium Principum super confiscatione bonorum pro illa parte, quæ illis applicatur de jure Canonico, vel ex consuetudine à Sede Apostolica approbata, ut per Farinac. *d.q.*186.*num.*156. ex Parisio *cons.*1.*num.*114.*lib.*4.& Deciano *lib.*5.*cap.*25. *num.*17. Censuitque Pegna *in* 3.*p. com.*158. recipi posse Principum statuta, quibus constituerent, ut vel omnia bona confiscata tribuerentur Officio Inquisitionis, vel aliter, servatis Constitutionibus Pontificiis distribuantur.

Quintum est. Præcipitur Magistratibus secularibus *in dict. cap. ut Inquisitionis*, ne aliquem nomine S. Officii carceratum liberent à carceribus sine mandato Episcopi, vel Inquisitoris, aut alterius ex ipsis, & ne executionem pro hujusmodi crimine hæresis ab eisdem injunctam promptè adimplere detractent, & ne Episcoporum, aut Inquisitorum judicium, sententiam, sive processum directè, vel indirectè impedire præsumant. De hac etiam re sunt Constitutiones Innocentii IV. Malitia hujus temporis, Urbani IV. Licet ex omnibus Calisti III. Injunctum nobis, Iulii III. licet à diversis, B. Pii V. Si de protegendis.

Impeditur autem S. Officium omittendo, & committendo. Omittendo, quando Magistratus, & alii, sive seculares, sive Clerici, requisiti ab Inquisitoribus non præstant eis auxilium, ut in causis fidei procedere possint hæreticos capere, contra illos processum formare, illosque punire.

Committendo verò impeditur S. Officium factis vel verbis, & utroque modo directè vel indirectè. Directè quis dicitur agere, ac impedire, quando non per circuitum, vel per aliud medium, sed immediatè ac principaliter impeditur, ne fiat. Indirectè vero impedit, qui insinuatione utitur, aut alio medio nititur id facere, unde in consequentibus oritur impedimentum, Eymer. *p.*2.*q.*54. ibique Pegna *com.* 79. Glossa & Doctores *in d. cap. de statutum de hæret. in* 6.

Factis igitur, ac directè impediunt S. Officium, qui impediunt, ne Inquisitores inquirant contra hæreticos, vel suspectos de hæresi, ne eos capiant, aut carceri tradant, qui vinctum extrahunt, sive emittunt, vel captum eripiunt, recipiunt, occultant, vel facultatem fugiendi dant, aut id fieri jubent, sive hæc cum armis, sive sine armis præstent, qui impediunt, ne aliquis eos denunciet Iudicibus fidei, aut ne in causa fidei testes sint, vel ne sententiæ, aut mandata Inquisitorum executioni demandentur, vel ne quodcumque aliud simile fiat, quod ad causam fidei promovendam pertineat, ut per Eymericum & Pegnam *loc. cit.* Farinac. *q.*182. *num.*75. *&* 79. & latius *n.*95. *ac seq.* Anan. *in cap. ad abolendam num.* 12. & *in cap. excommunicamus* §. *credentes num.*3. *de hæret. in* 6. ubi etiam Archid. *n.*3. *&* 4. Io. Andr. *num.*9. Calder. *in rub. de hæret. num.*17. & tradunt Sylvest. *v. hæreticus* 1.*num.*10. Angelus *eod. v. n.*24. Locat. *v. faventes num.*3. *& v. occultans numer.* 1. *& v. receptatio num.*4. Simanch. *in enchir. tit.*6.*num.*1. Zanchin. *de hæret. cap.*4.*num.*1. *&* 5. Decian. *d. lib.*5.*cap.*51.*num.*10. *& seq.* Azor. *p.*1.*lib.*8.*cap.*15. *q.* 2. Carena *p.*2. *titul.* 4. *numer.*22. *&* 25. Sousa *libro primo, aphor. capite vigesimo octavo, numer.* 1. & Salelles *lib.*1. *cap.* 20. *num.*50. *& seq.*

Verbis autem ac directè S. Officium impedire dicuntur Magistratus seculares, vel alii, qui condunt statuta, ut nemo de crimine hæresis cognoscere possit, nisi ipsi, vel de crimine hæresis accusari, nisi coram ipsis, ut per Doctores *in dict. cap. statutum de hæret. in* 6. Item qui precibus impediunt ne contra hæreticos, aut de hæresi suspectos inquiratur, vel qui consulunt reos, eosque docent quomodo capti veritatem negent, vel ut fugiant *dict. cap. accusatus* §. *sacerdotes*, ibique Monach. *numer.* 12. *& seq.* Gemin. *in sum.* Franch. *in* §. *eo verò*, Calder. *in rubr. de pœn. hæret. numer.* 5. Sylvester *d. v. hæreticus* 2. *num.*16. Locat. *v. Clericus num.*9. *& v. fautores num.* 7. Eymer. *p.* 2. *quæstione* 55. *num.* 3. ibique Pegna *com.* 81. Decian. *d. lib.* 5. *cap.*51. *numer.*56. & alii quos sequitur Farinac. *quæst.*182. *num.*8. & Carena *d. tit.*4.*n.*28.

Factis verò indirectè impediunt S. Officium, qui Inquisitores, Advocatos, Procuratores, Notarios, aliosque S. Officii ministros, testes, accusatores, denunciatores occidunt, verberant, dejiciunt, sive perterrefaciunt. Qui eorum Ecclesias, ædes, aliasve res, sive publicas, sive privatas, expugnant, invadunt, incendunt, expilant. Qui libros, literas, autoritates, regesta, protocolla, exemplaria, scripturas, aliave instrumenta, sive documenta sive publica, sive privata comburunt, diripiunt, sive intervertunt. Qui prohibent, ne personæ præfatæ, sive res serventur, vel defendantur, B. Pius V. *in d. constit. si de protegendis*, Simanch. *de cath. instit. tit.*34. *num.*38. Zanchin. *cap.*35. *num.*1. *& seq.* ibique Campeg. Farinac. *qu.* 182. *num.*79. Sanctarel. *de hæres. cap.*11. *num.* 14. Scortia *theor.*278. Carena *d. p.*2.*tit.*4.*num.*22. Salell. *lib.*1.*cap.* 20.*num.*50.

Qua in re advertendum est, quod isti duplici ex capite ab Inquisitoribus puniri debent. Primo quatenus impediunt S. Officium. Secundo, quia etiam dato, quod non impedirent, offendunt tamen Majestatem Sacri Tribunalis, illique injuriam inferunt Clem. 2. §. *fin de hæret.* ubi Vitalin. Zabarella, Imola & alii, Farinac. *dict. quæstione centesima octuagesima secunda, num.*89. Carena *eo tit.*4. *num.*24. & Salelles *dict. lib.*1. *cap.*20. *num.*20.

Possunt autem Inquisitores habere familiam armatam per textum *in Clem. nolentes* §. *porrò de hæret.* & per Constitutionem Ioannis XXII. quæ incipit *Exigit Ordinis vestri*, Eymer. *p.*3. *quæstion.*56. ibique Pegna *com.*105. ubi hoc extendit ad scribentes contra hæreses, ut & illis Inquisitores usum armorum concedere possint, si alias sint catholici, & non scelesti homines, Gundisal. Repert. Inquis. aliique relati à Farinacio *loc. cit. num.* 89. *& seqq.* Licet enim usus armorum sit prohibitus de jure civili, hoc tamen jure non obstante, ac non obstantibus statutis quibuslibet municipalibus, Inquisitores usum armorum concedere possunt nedum Cruce signatis sive familiaribus, sed ministris omnibus necessariis, ut Advocatis, Notariis, Consultoribus, carcerum Custodibus, & aliis, Simanch. *de cath. institut. tit.*34. *num.*23. *&* 41. Campeg. ad Zanchin. *cap.* 9. *lit. A.* Royas *sing.*21. *nu.* 8. quæ competere etiam Episcopis probat Pegna *d. com.*105.

Quod verò inquit Sousa *lib.*1. *aphor. cap.*28.*n.*6. Si nimirum Inquisitores abutantur licentia concedendi usum armorum, vel ministris non necessariis, vel non inservientibus S. Officio, vel si ministri abutantur armis, tunc Domini temporales puniendi non sunt, si usum armorum impediant, nullatenus admitti debet. Quamvis enim puniendi sint tales Inquisitores, aut Ministri hac facultate abutentes, ut advertit Carena *dict. numero vigesimo quarto*, non tamen est jurisdictionis laicalis cognoscere de hoc abusu, cùm contineat delictum ad causas fidei pertinens. Et ideo si ministri abutantur armis, puniri debent ab Inquisitoribus, & si delinquant Inquisitores puniuntur à Pontifice, vel à suprema Inquisitione,

Inquisitione. Imò Carena ex Bobadilla *dict. titul.* 4. *num.*26. extendit hanc facultatem etiam ad prohibitionem armorum, ut scilicet Inquisitores possint prohibere, ne hæretici, vel de hæresi suspecti arma deferant. Quænam autem armorum genera deferre possint, & alia pleraque in hanc rem, vide in nostris tomis, ubi fusius.

Verbis autem indirectè impediunt S. Officium, qui statua edunt prohibentes Ministris S. Officii usum armorum, vel quodcunque aliud, ex quo oriatur aliquod impedimentum, vel afficientes injuria Inquisitores, vel S.Officii Ministros, Farinac. *qu.*182. *num.*79. Carena *d.tit.*4.*num.*22.Salelles *d.cap.*20. *n.*50. Item qui se fingit, & asserit esse hæreticum, quem Curia quærit, & sic verum hæreticum liberat, ut ex Constitutione Innocentii IV & Clementis IV.*ad extinguenda*, Pegna *p.*2.*com.*7.Farinac.*d. qu.* 182. *nu.*98. Sousa *d.cap.*24. *num.*15. Qui secretum S. Officii revelat illi qui potest S Officium impedire, Pegna *p.* 3. *com.*129. Salelles *dict.cap.*20.*num.*52. Sousa *dict. cap.* 28. *num.*52. Qui minis perterrefacit Inquisitores vel S. Officii Ministros Eymer *p.*2. *quæst.*54. ac ibi Pegna *com.*7. Farinac. *dict.quæst.* 18. *num.*84. Salell. *loc.cit.num.*52. Carena *dict. titul.*4. *num.*23. ac Sousa *d.cap.*28 *n.*2.

Denique impediunt S.Officium, qui illud impedientibus præbent auxilium, consilium, vel favorem, Campeg. ad Zanchin. *cap.*20.*lit. A v.suspecti*, Eymer. *p.*2. *q.*54. ubi & Pegna *com.*79. Farinac.*d.q.*182. *nu.* 83. & Sousa *ibidem n.*10.

Isti igitur omnes, quoquo modo impedientes S. Officium, ut hæreticorum fautores, ac de hæresi suspecti habendi sunt, ut tradunt Doctores, quos referunt, ac sequuntur Farinac. *d.qu.*182. *num.* 69. & 70. Carena *d.tit.*4. *num.*31. Salelles *d cap.* 20. *nu.*57. Sousa *d.cap.*28. *num.*13 Sunt autem habendi, ut suspecti vel de vehementi, vel de levi, attenta qualitate personarum, aut impediendi modo, vel causa ob quam impediverunt, Pegna *d.com.*79 *lit.*B. Et iccirco interrogandi sunt de hac causa, etiamsi opus sit per torturam, Pegna *ibidem*, Farinac. *dict.quæst.*182. *num.*70.& 85. Carena *dict.tit.*4.*num.*35. Salelles *lib.*1. *dict.cap.*20. *num.*58. & Sousa *dict. capit.* 28. *num.* 18. Sicque juxta qualitatem suspicionis abjurare debent. In quo ex Pegna *dict.com.*79. advertendum est, quod si, attenta fautoria hujusmodi, ac circumstantiis, impediens S. Officium est suspectus de aliqua hæresi determinata, scilicet de illa, vel illis, quas habet hæreticus, cui præstitum fuit auxilium, illam, vel illas in specie abjurare debet; sed si non habetur, nisi suspicio hæresis in genere, sufficit si hæreses in communi abjuret.

Sextum est. Pœnæ latæ contra inobedientes. Siquis igitur ex præfatis potestatibus, Dominis temporalibus, Rectoribus, vel eorum Officialibus, sive Balivis contra statuta *in d.cap. ut Inquisitionis* fecerit, & in negotio fidei Ordinariis, vel Inquisitoribus se opponere præsumpserit, vel aliquatenus impedire, vel in prædictis dederit auxilium, consilium, aut favorem sit excommunicatus. Quod si per annum in excommunicatione ista insorduerit, ex tunc velut hæreticus condemnetur. Verùm quia contra offendentes, vel impedientes S.Officium per Summos Pontifices Innocentium IV. Urbanum IV. Calixtum III. Leonem X. Paulum III. Julium III. & B. Pium V. aliæ quoque pœnæ latæ sunt, ideo de illis omnibus hic sermo haberi debet. Constitutiones autem istæ leguntur apud Pegnam post Directorium.

Differunt tamen hæ Constitutiones in pluribus. Et primo quoad actiones prohibitas: Nam *in d. cap. ut Inquisitionis* prohibetur, ac punitur inobedientia in non præbendo auxilium Inquisitoribus in captura & custodia reorum, & in non exequendo sententias ab eis latas contra hæreticos, vel de hæresi suspectos, & in cognoscendo de causis fidei, ac universim in obstando, vel impediendo eosdem Inquisitores in ejusdem fidei negotio. In Constitutione verò Innocentii IV. quæ incipit, *Malitia hujus temporis* & Urbani IV. *Licet ex omnibus*, & Calixti III. *Injunctum nobis* puniuntur non præstantes auxilium Inquisitoribus, & eorum officium impedientes, sed non imponitur pœna particularis, sed in genere, puniuntur pœnis fautorum hæreticorum: Constitutio verò Leonis X. Intelleximus edita fuit contra inducentes testes ad falsum deponendum, ac verum tacendum, & contra occidentes, aut membro mutilantes aut bonis omnibus, vel majori parte spoliantes, vel spoliari facientes, sive atrocissima injuria afficientes, testes ob perhibitum veritatis testimonium, aut propter falsum attestatum. Julius autem III. in Constit. Licet à diversis, pœna excommunicationis punit impedientes S.Officium, vel qui causas ad illud spectantes cognoscunt, & qui in his præbent auxilium, imò & Episcopos, ac Inquisitores, si permiserint, quod laici secum de crimine hæresis cognoscant. Paulus III. in Constit. *in Apostolici culminis* punit impedientes Inquisitores, & prædicantes propositiones hæreticas, suspectas, scandalosas, errorem continentes, ac hæresim sapientes, sive per se, sive per alium, sive directè, sive indirectè impedimentum præstiterint. At B.Pius V. in Constit. *Si de protegendis* punit offendentes S. Officium vel in persona Judicum fidei, vel ministrorum, vel accusatorum, denunciatorum, & testium, vel in expugnatione, invasione, incendio, & expilatione Ecclesiarum, ac rerum tam publicarum, quàm privatarum, vel in combustione, diruptione, sive conflagratione, aut exportatione scripturarum, vel in eo, quod horum causa fuerit, vel eas servari, aut defendere prohibuerit, vel in effractione carcerum, & vinctorum extractione, vel carceratorum ereptione, receptione, aut occultatione, vel in concedendo facultatem, vel jubendo, ut hæc fiant, vel in faciendo cœtum, vel concursum, vel ad hæc facienda homines accommodando, sive aliàs auxilium, consilium, aut favorem præstando publicè, vel occultè in quolibet prædictorum, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus fuerit, nihil oppugnatum, nihil effractum, succensum, diruptum, nullumque damnum reipsa sit secutum,

Est etiam discrimen in pœnis. Nam excommunicatio lata *in dict. capit. ut Inquisitionis*, licet sit latæ sententiæ, ut ibi notant Glossa & Doctores, non est tamen reservata Summo Pontifici, nec ulla alia pœna in eo imponitur. In Constitutionibus verò Innocentii IV. Urbani IV. & Calixti III. imponuntur in genere pœnæ debitæ fautoribus hæreticorum. Leo X. offendentibus testes imposuit pœnam arbitrariam, etiam relaxationis brachio seculari, si opus fuerit. Paulus III. impedientibus S. Officium in casu ibi expresso protulit in Ordinarios pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ, privationis regiminis, & administrationis suarum Ecclesiarum, Civitatum autem Dominis, Gubernatoribus, Rectoribus, & aliis quibuscumque pœnam excommunicationis latæ sententiæ, ac privationis bonorum. Et quamvis excommunicatio non sit reservata, imponuntur tamen in genere pœnæ debitæ fautoribus hæreticorum. In Constitutione verò B. Pii V. imponuntur pœnæ debitæ lædentibus Majestatem in primo capite, scilicet pœnæ mortis, & quoad laicos privationis feudorum, honorum, dominii, dignitatum, & cujuscunque beneficii temporalis, confiscationis bonorum, & respectu filiorum infamiæ

infamiæ patris, privatione cujuscunque hæreditatis, & donationis, & inhabilitate ad quascumque dignitates. Quod verò ad Clericos sive Regulares privatione beneficiorum, & officiorum, degradatione, traditione brachio sæculari, & pœnis præfatis more laicorum puniuntur.

Statuit igitur B. Pius V. ut supradicti incurrant eo ipso, primò excommunicationem per illa verba: *Sit anathemate præsentis Canonis autoritate ligatus.* Quæ significant excommunicationem majorem, ut *cap. cum Ecclesia*, ubi Glossa, *v. anathematis de immun. Eccles.* Sayr. *de censur. lib.*1. *cap.*2. *num.*5. & 6. Suarez *eod. tit. disp.* 8. *sect.*2.*nu.*4. & 5. Et est latæ sententiæ per particulam illam: *Sit ligatus* ut per Tiraquel. *in l.si unquam v.revertatur num.*184. & in hac specie Sayrus *lib.* 3. *cap.*31. *num.* 7. Secundo reatum læsæ Majestatis, & privationem omnis dominii, feudi, dignitatis & omnium bonorum, nec non omnium officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, & infamiam juris incurrunt. Tertio filii istorum paternæ infamiæ sint subjecti, & privati, omni successione, donatione, legato, sive propinquorum, sive extraneorum, ejusque portæ nunquam pateant dignitatum. Quartò ut nullus dictorum reorum, qui prædicta in contemptum, & odium S. Officii commiserint admitti possit ad excipiendum, vel se purgandum, sive defendendum, nisi per claras tantum probationes. Quinto, ut qui pro talibus reis veniam petere, aut aliàs intercedere tentaverint, incurrant in pœnas, in quas incidunt fautores hæreticorum. Sexto, ut absolutio, dispensatio, & rehabilitatio in prædictis casibus sint Papæ reservata; imò, ut etiam à Papa concessa intelligatur nulla, & invalida, nisi fuerit concessa semestri post assumptionem ad Pontificatum, precibus venificatis apud supremum Romanæ Inquisitionis Officium ex certa Papæ scientia, & propriæ ipsius manus signatura. Et notandum, quod absolutio ab excommunicatione d. Bullæ si de protegendis non est reservata Summo Pontifici. Pœnas verò in illa contentas non potest Inquisitor remittere.

Differentia item est quoad personas. Nam textus *in d.cap. ut Inquisitionis* non se extendit ad personas privatas, sed solum ad Magistratus, Dominos temporales, Judices, & eorum ministros, sive balivos; at Julii III. Constitutio etiam ad personas privatas, seculares tamen, extenditur, Constitutio verò Innocentii IV. Urbani IV. Calixti III. Leonis X. & Pauli III. generatim comprehendunt omnes personas sine aliqua limitatione. Quod clarius exprimitur in Constitutione B. Pii V. quæ se extendit ad omnes tam publicas, quàm privatas personas, Civitates, ac populos, sive Dominos, Comites, Marchiones, sive potiori titulo illustres Magistratus, Judices, sive Ecclesiasticos, sive seculares, sive Regulares, etiam ad Episcopos, & majori dignitate præditos, & quæcunque privilegio suffultos. Et quanquam Imperatores, ac Reges in ea non sint expressi, illos tamen comprehendi, quia dictio universalis in causa fidei comprehendit etiam Imperatores, ac Reges, ait Carena *p.*2. *tit.*9.*num* 26. & *tit.*13. *num.* 84. Ac ita Constitutio B.Pii V. universaliter comprehendit omnes tam Ecclesiasticos quàm seculares, ut per Scottum *in select. Constit.theor.*278. Bonac.*de censur. in part.disp.*2. *q.* 2.*pun.*13.*num.*5.

Itaque quicunque committendo, vel omittendo S.Officium impediverit, vel in hoc exilium, consilium, aut favorem præstiterit, est excommunicatus, Glossa *in d.cap. ut Inquisitionis*, Gemin, & Franchus *in v. prohibemus.* & *v.Siquis*, Jo.Andr. *num.*1. Sylvest. *d. v. beneficius* 2. *numero* 8. Eymer. *p.* 2. *q.*54. ibique Pegna Farinac. *d.q.*182. *numero* 71. Quæ excommunicatio extenditur ad dantes auxilium, consilium, & favorem, Calderin. *in rubr.de his, quæ pertinent ad execut. officii. num.*5. Campeg. ad Zanchin. *cap.*10. *lit. A. v.suspecti*, Eymer. *p.*2. *quæst.* 47. *num.*2. & *quæst.*54. *num.*1. Farinac. *dict. quæst.* 182. *num.* 83. Et qui perstiterint per annum in hac excommunicatione, tanquam hæretici sunt puniendi, Glos. *ibid. in fig. cas.* Gemin. & Franch. *inibi*, Locat. *in v. fautores*, & *in v. suspecti*, Repert. *v. impediens*, Calder. *num.*5. Eymer. *p.*2.*c.*47. *nu.*2. & *q.*54.*nu.*2. & 3. & *p.*3. *q.*123. ubi Pegna *com.* 172.

Sed an hæc censura se extendat ad omnem casum impedimenti? Videtur, quod præfatæ Constitutiones vel non se extendant ad omnes personas, vel non ad omnem casum, sed dumtaxat ad casus in illis expressos. Erunt igitur considerandi casus in particulari, ac in inspiciendum, an in aliqua Constitutione imponente excommunicationem sint comprehensi.

Quod autem ad alias personas advertendum est, quod impedire Inquisitores in suo officio, absolutè sumptum, est quid communius, quàm sunt casus expressi in Constitutionibus relatis, ideoque omnes illos comprehendit, & alios. Certum namque est, quod est quidam favor hæresis, ac hæreticorum. Unde impedientes S.Officium puniendi sunt, tanquam fautores hæreticorum, ac de hæresi suspecti, Vitalin. *in Clem.*1. *de hæret. num.*160. Calder. *tit. de pœn. hæret. num.*9. Locat. *v.fautores numero* 2. Repert. *v.impedient.* Eymer. *p.*2. *q.*54. *num.* 5. ibique Pegna *com.*79. Farinac. *q.*182. *num.*69. Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 28. *num.*19. Et ideo absolutè ac generatim loquendo, pœnæ imponendæ pro hujusmodi delicto sunt arbitrariæ Pegna *dict.com.*79. Simanch. *de cath. instit.tit.*15.*nu.*10. Zanchin. *d.cap.*31. *num.* 7. Farinac. *q.*182. *num.*73. Sousa *cap.*28. *num.*20. In casibus verò expressis in adductis Constitutionibus puniendi sunt pœnis in illis statutis.

Quæritur primo, quæ qualesve actiones sint comprehensæ ac prohibitæ in Constitutione, si de protegendis B.Pii V. Multæ. Prima est, aliquem ex Inquisitoribus Advocatis, Procuratoribus, Notariis, aliisque ministris S. Officii, sive aliquem ex Episcopis ad munus obeuntibus in sua diœcesi, sive aliquem ex accusatoribus, denunciatoribus, aut testibus, occidere. In hac igitur Constitutione puniuntur, qui præfatas personas occidunt, quocunque modo id fiat, ferro, laqueo, veneno, dummodo id fiat voluntariè, & culpabiliter. Non autem occidit qui vulnerat, nisi ex vulnere sequatur mors, neque est necesse, quod mors sequatur statim, sed sufficit, quod sequatur etiam post longum tempus, dummodo tamen sequatur ex vi vulneris, vel percussionis, & non ex alia causa positiva culpabili, aut casuali. Sufficeret tamen ad homicidium, si mors sequatur ex vulnere, adjuncta causa privativa, ut quia non potuit reperiri chirurgus, aut medicamentum, aut quia vulneratus erat senex, viribus destitutus, vel debilis, sive male affectus. Non est tamen homicida ex eo quod quis vulneraverit animo, occidendi, si vulneratus non est mortuus ex vulnere. Erit vero homicida si vulneratus ex vulnere obiit, licet vulnerans non habuerit intentionem occidendi. At de his lege Doctores *ad can.*9. *Bullæ Cœnæ*, & Clarum *in pr.§.homicidium*, & Farinac. *q.*119 & *seqq.*

Observandum tamen est, non esse in hoc casu admittendam extensionem de persona ad personam. Quare non comprehenduntur in hac Constitutione, nisi personæ in illa expressæ. Non enim admittitur in pœnalibus extensio de persona ad personam, *leg. siquis ita §.penult. ff. de testament. tutel.* Farinac. *in fragm.crim.vers.extensio numero ducentesimo septuagesimo septimo*, Carena *p.*2.*tit.*13. *num.*5. præcipuè quando

lex

lex auget pœnam juris communis, sicut auget hæc Constitutio, Tuscus *lit. B. concl.* 2. *numer.*8. Farinac. *in fragm. v. Bannimenta num.* 8. Ricc. *dec.* 74. *p.*1. ubi ait, in Curia Neapolitana fuisse decisum, hanc Constitutionem non comprehendere mulierem, quæ percusserat Clericum, qui judicaverat Cursori S. Officii ubinam esset ejus mater, aliàs de hæreticalibus superstitionibus inquisita ex eo, quod Clericus ille nec erat accusator, neque denunciator, neque testis.

Secunda actio est verberatio alicujus ex nominatis personis. Verberatio autem aliquando desumitur à verbo neque verberare dicitur, qui verbis injuriosis. Nam, ut testatur Nonius, non solum *verberare* à *verberibus* dictum, sed à *verbis*. Placetus *in Aulul. Nam cur me miseram verberas?* Et in Trucul. *Me illis hæc verberat verbis.* Cicero *epist.*266. *Verberavi te cogitationis tacito convicio.* Sed hæc est impropria significatio. Propriè autem verberare fit à verbere quomodo à fusti fustigo, ut idem sit verberare ac verbere cædere, percutere. *Verber* autem ex Valla est instrumentum longum, & exile, qualis est virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Ac ita verberare est percutere aliquem aliquo ex præfatis instrumentis. Italicè est, *battere, bastonare, dar delle botte, dar delle mazzate, delle frustate.*

An autem verberare comprehendatur percutere ferro, sclopo, vel alio instrumento, dubium est. Pro negativa est quod verberare propriè significat percutere baculo, flagello, vel alio simili instrumento longo & exili. Tale autem instrumentum non est ensis, vel pugio, aut ferrum, aut sclopus, quod non nocet, nisi pungendo, & penetrando corpus ictu penetrante. Pro affirmativa verò facit, quod inverisimilè est, Summum Pontificem sub censura & pœnis hujus Constitutionis inclusisse percussionem baculi, arundinis, aut flagelli, inclusisse dejectionem, quæ multo minor est, & non prohibuisse percussionem ferri, aut sclopi, cùm hæc percussio sit longè gravior, & plerunque mortalis.

Tertia actio est dejicere, quæ importat ex alto emittere, vel in terram prosternere. Et hæc quoque respicit prænominatas personas.

Quarta est, aliquam ex præfatis personis perterrefacere. Est autem sermo de perterrefactione incutiente timorem gravem & cadentem in constantem virum, Zanard. *in sum. tom.* 1. *cap.*5. Carena *p.* 2. *tit.* 13. *num.* 63. Nam in jure solus metus, cadens in constantem virum absolutè, ac simpliciter censetur metus, cujusmodi non est terror incutiens levem metum *leg. nec timorem ff. de eo, quod metus caus.* Vitalin. *in Clem.* 1. *numero tertio, de for. comp.* Sic etiam *in capit. un. de iis, quæ vi in* 6. Excommunicatio dicitur exorta per metum, si sit incursus metus cadens in constantem virum.

Distinguunt aliqui inter perterrefacere, comminari & incutere; nam lege tanquam distincta ponuntur *in can.* 13. *Bullæ Cœnæ*, ut perterrefacere sit factis timorem incutere argum. *leg. ut impuberi, ff. ad S. C. Syllan.* Comminari sit incutere timorem verbis argument. *leg. nequicquam §. planè ff. de Offic. Proconf.* Concussio verò sit metus incussus ad extorquendam pecuniam, *l.* 1. *&* 2. *ff. de concuss.* ex hac distinctione inquiunt, in hac Constitutione comprehendi solam incussionem timoris, quæ fit factis, ut per Alter. *de censur. tom.* 1. *lib.* 5. *disp.* 14. *cap.*3. Carena *dict. tit.* 13. *num.* 65. Nam hæc Constitutio est correctoria juris communis, & ab eo multum exorbitans, & quando Pontifex voluit comprehendere incussionem timoris, factam verbis, id expressit, ut *in d. can.* 13. *Bullæ Cœnæ.* Neque obstat, quod in hac Constitutione Pontifex prius recenseat facta, & postea subdat perterrefactionem. Nam id facit media dictione *seu*, quæ est declarativa juxta Glos. *in capit. bonæ de postulat. Præl.* Tusc. *lit. D. concl.*372. *num.* 4. Natura autem dictionis declarativæ est non inducere novam dispositionem, *l. hæredes palam §. siquid post factum ff. de testam.* Tusch. *d. lit. D. conclus.* 86. Et quamvis dictio *seu* aliquando sumatur augmentativè, id tamen non sibi vendicat locum in lege pœnali, & exorbitante, ut per Rom. & Alex. quos refert idem Carena *loc. cit.* ac per Tuschum *d. concl.* 372. *numero duodecimo.*

Verùm licet dictio *seu* sit declarativa quando stat inter dictiones idem significantes; quia tunc exponit præcedentia, ne inducatur superfluitas; vel quando ponitur inter genus, & speciem, ut cùm statutum decernit, quod fiat compromissum inter conjunctos, qui sunt de eadem parentela, ubi tamen ponitur inter diversa stat augmentative, ut per Doctores quos refert Barbosa *dict.*359. *num.*6. In quo casu quod disjungat, & ampliet, docent ii, quos citat *ibidem* Barbosa *num.*5. Longè autem diversa sunt occidere, verberare, dejicere, ac perterrefacere. Quod vero in hac Constitutione dictio *seu* debeat sumi, ut ampliet, & augmentet ex eo colligitur, quod cùm Pontifex solum tria facta præposuerit, nempè occidere, verberare, ac dejicere, si dictio *seu* sumeretur solum declarativè, sequeretur nec comprehendi in Constitutione, nisi solam perterrefactionem, quæ per tria illa facta fieret, atque adeo non comprehenderetur, siquis per alia facta, ut si per spoliationem bonorum perterrefaceret. Et ideo, quod etiam comprehendat incussionem timoris per minas, & verba ex hoc probatur, quod hæc comminatio est propriè perterrefactio. Vix enim est discrimen inter ista, ut advertit Pueron. *ad d. can.* 13. *Bullæ Cœnæ num.* 102. Perterrefactio autem propriè est timoris incussio, & discrimen inter perterrefactionem, & comminationem est potius verbale, nec habetur in jure.

Neque nisi per errorem citatur *leg. ut impuberi.* Nullibi enim extat hæc lex, sed *l. cum alter* 1. *§. impuberi*, in qua ita legitur: *Et alias solet hoc in usu observari, ut impuberes non torqueantur, terreri tantum solent, & habena, vel ferula cædi.* Quibus in verbis terreri ponitur, ut quid distinctum ab eo, quod est cædi habena vel ferula, & potius significat incutere timorem verbis per comminationem torturæ, non vero timorem incutere per ipsam torturam, vel per aliquod factum pœnale; nam id esset torquere, non autem terrere, sive solum timorem incutere. Citatur etiam *leg. nec quicquam paragrapho de plano de offic. Proconsul.* ubi dicitur, quod Proconsul comminari, ac terrere filios discolos potest, sibi à parentibus oblatos. Ubi comminari, ac terrere vel idem significant, vel ad summum terrere importat proximam comminationem pœnæ, ut si Proconsul juberet filium cædi flagello, vel fuste. Nam aliàs facto filios torquere ita exprimitur *in §. seq. Poterit de plano similiter & libertum non obsequentem emendare, aut verbis, aut fustium castigatione.* Ubi amplius annotatur, quod cum emendare per verba, & per facta distinguatur, ideo Jurisconsultus disjunctivè loquens, unum vel alterum posse fieri dixit. At quoniam comminari, ac terrere idem sunt, non usus est disjunctiva, *vel*, dicens Proconsulem posse libertis comminari, vel illos terrere, sed usus est copulativa, *Et*, solumque ad majorem expressionem utrumque simul posuit.

Et

Et quidem ratio dictat, ut detur verbum, quod significet timorem incutere absolute, quoquo modo id fiat. Hoc autem est verbum terrere. Magis enim timorem incutiunt Principis alicujus minæ verbales, quàm factum alicujus inferioris. Quare tutum non est excludere ab hac Constitutione, atque adeo ab ejus pœnis eximere, incutientem verbis timorem gravem, & cadentem in constantem virum.

Id autem certum est, in hac Constitutione non puniri attentantem incussionem timoris, atque adeo perterrefacientem testem, vel aliam ex præfatis personis, non sequuto effectu, non incurrere illius pœnas, ut etiam annotat Carena *d. tit.* 13. *nu.* 66. Quia dictio *per* denotat consumationem, ac perfectionem actus, cui adjicitur, *l. Urbana familia* §. *pernoctare ff. de verb. signif.* ac Doctores apud Barbosam *dict.* 201. *n.* 3. Et quia ubi Pontifex in hac Constitutione voluit punire attentatum, sive conatum, id expressit illis verbis: *Licet nemo occisus &c.* Perterrefaciens verò, licet non sequuto effectu, punitur aliis pœnis, quemadmodum pluries observatum fuisse, testatur Carena loco citato.

Oportet etiam animadvertere, quod dari potest perterrefactio palliata, & fraudulenta, ut in casu, quem refert Carena *ibidem n.* 100. de eo, qui omnes testes contra se examinatos, objectis illis variis delictis, & damnis ab eis, ac illorum animalibus suis prædiis illatis, conjicere fecerat in carceres per Judicem secularem. Si enim iste calumniose ac falsò illos testes accusavit, perterrefecisse censetur. Licet enim metus accusationis incussus non sit formalis perterrefactio *l. accusationes*, *C. de his*, *quæ vi*, hoc tamen verum est, si accusatio non sit calumniosa, falsa, & injusta. Ideoque non modò puniendus est, ut accusator, & ut sumptibus suis liberet carceratos, sed ut perterrefactor.

Ex eo igitur quod punitur perterrefaciens non solum verbis, sed factis, sequitur, quod sub hac actione comprehendatur quælibet corporalis Offensio, & ita comprehenditur etiam vulneratio, aliæque similes actiones, timorem incutientes. Sed quia timorem incutere respicit malum futurum, ac imminens, quia timor non est præsentis mali, sed illius dolor, aut tristitia, ideo dubitatur, an sub hac constitutione comprehendatur vulnerans, vel aliter offendens aliquam ex præfatis personis non ad effectum incutiendi timorem, & ut ex timore, vel non accusent, aut non denuncient, aut in causa fidei non procedant, vel ut ab aliquo actu futuro, pertinente ad causam fidei abstineant, sed potius in vindictam præteriti actus, ut quia aliquis accusavit, denunciavit, testimonium tulit, aut processit in causa, vel aliquem conjici in carcerem fecit, vel alium similem actum. Isti enim non agunt ad incutiendum timorem mali futuri, sed malum de præsenti inferunt in vindictam præteriti actus.

At dicendum est, omnes hujusmodi actiones comprehendi sub perterrefatione, quia ex natura illarum inducunt timorem de futuro malo, & habent vim impediendi alios consimiles futuros actus, &, ut timore novæ ac forsan majoris offensionis abstineat deinceps à similibus actibus, ad causam fidei spectantibus. Jam diximus, non esse necessariam in his actionibus formalem intentionem agentis, sed sufficere intentionem operis intrinsecam operi, quando opus ex natura sua inducit effectum aliquem, à lege prohibitum. Vulneratio autem, vel alia offensio illata Ministro S. Officii ex eo, quod aliquid fecit spectans ad suum Ministerium, ex natura sua incutit illi timorem futuri, ac etiam majoris nocumenti, si contra intentionem offendentis ad ulteriores actus procedere velit.

Ex hac tamen causa, ut dictum est, non habet locum pœna ordinaria, si timor non fuerit incussus, & ex timore non fuerit sequutus effectus, si v. gr. testis, non obstante perterrefactione, testimonium perhibuerit, denunciator denunciaverit, Minister S. Officii ad ulteriora processerit. Quamvis etiam in hoc casu perterrefaciens aliis puniendus sit pœnis. Ad incurrendum itaque pœnam ordinariam non sufficit, quod reipsa incussus fuerit timor, sed requiritur, quod offensus ex incusso timore cesset ab actu ad se pertinente, ut quod testis non testetur, denunciator non denunciet. Hoc enim necessarium est, ut perterrefactio sit completa.

Quinta, sexta, septima, & octava actio respiciunt Ecclesias, ædes, aliasque res, sive publicas, sive privatas. Est autem sermo de rebus ad S. Officium spectantibus, & istæ sunt res publicæ, cùm pertineant ad publicum S. Officium, ac Tribunal S. Inquisitionis. Sed quia comprehenduntur etiam res privatæ, hæ dicendæ sunt illæ, quæ pertinent ad dominium privatum Inquisitorum, aliarumque personarum, quæ in §. 2. Constitutionis exprimuntur. Quinta igitur actio est hujusmodi res expugnare. Sexta est eas invadere. Septima illas incendere. Octava illas expilare. Invadere importat aliquid aggredi cùm impetu. Expilare est furto auferre, ac etiam diripere, seu vi abripere.

Aliæ actiones respiciunt libros, literas, autoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliave instrumenta, sive publica, sive privata, ubicunque posita. Nomine verò instrumentorum videtur accipiendas esse scripturas, quæ instrumenta dicuntur, quia in hac parte Constitutio de scripturis loquitur. Instrumenta verò ad agendum, ut sunt arma, aliaque similia fuerunt comprehensa sub nomine rerum in præcedenti particula. Comprehenduntur autem hujusmodi instrumenta, sive publica, sive privata sint. Quod intelligi debet etiam de libris, vel scripturis. Omnia enim hæc ad ea singula, quæ enumerata sunt, extendi debent. Nona igitur actio est, præfatas res comburere. Decima eas diripere, sive intervertere, hoc est callide subripere, & cum astutia auferre, & ita comprehenditur etiam, rem commodatam, aut creditam sibi vindicare, & dolo, aut astu ne restituatur efficere.

Undecima respicit tam res, quàm libros, & est, præfatas res ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo exportare.

Actio Duodecima respicit, quoque tam Ecclesias, ædes, ac res alias, quàm libros, scripturas, &c. Consistitque in eo, quod quis, etiam inermis in conflagratione, expugnatione, aut direptione fuerit causa illas capiendi, sive supprimendi, hoc est, abscondendi. Unde in ea comprehenduntur præfatæ actiones, scilicet incendere, expugnare, diripere ita, ut pœnis Constitutionis subjaceat, qui in illis actionibus causa fuerit capiendi, comburendi, vel supprimendi. Quare non videtur comprehendi qui in implici invasione fuerit causa, quod aliquid fuerit captum, combustum, vel suppressum. Neque accipitur direptio solum, ut significat tollere per vim, sed quocunque modo res præfatas tollere, invito domino, etiam per furtum occultum. Nam supprimere est occulte agere, atque abscondere, & punitur, qui etiam fuit causa supprimendi.

Tertiadecima actio respicit, non modo res, sed etiam personas prænominatas *in* §. 2. Estque

prohibere, ne præfatæ res, aut personæ defendantur.

Carceres verò, ac reos respiciunt actiones decima quarta, quæ est carceres, vel aliam custodiam publicam, sive privatam effringere, seu frangere. Decimaquinta, vinctum trahere, sive emittere. Decima sexta, capiendum prohibere. Decimaseptima, captum eripere. Decima octava, captum recipere. Decima nona captum occultare Vigesima dare capto facultatem effugiendi. Vigesima prima jubere, ut detur facultas capto effugiendi.

Vigesima secunda, & vigesima tertia respiciunt omnes actiones supra prohibitas;nempe ne ad aliquod prædictorum fiat cœtus, vel concursus, aut homines accommodentur.

Vigesima quarta continet actiones accessorias, nimirum auxilium, consilium, & favorem præbere.

Quæritur secundo, an ut locum habeat pœna ordinaria, lata in dicta Constitutione, Si de protegendis, vel in aliis, sit necesse, quod actio in illis prohibita, sit facta in contemptum, & odium S.Officii. Ratio dubitandi sumitur ex illis verbis dictæ Constitutionis, si de protegendis: *Nemo autem expurgationem habere, aut causam ullam proponere, vel prætendere possit, qui tantum nefas in contemptum, & odium hujus Officii admiserit, nisi contrarium per certas probationes docuerit se fecisse.* Ex his enim verbis, eum, qui non in odium S. Officii, sed ex causa, & inimicitia privata offendit aliquem Ministrum S. Officii, non incurrere pœnam ordinariam dictæ Constitutionis, si de protegendis, censent Farinac. *d. q.* 182. *nu.* 80. Carena *p.* 2. *tit.* 13. *n*, 23. Nam, etsi offendentes Officialem Principis committant crimen læsæ Majestatis; id tamen intelligitur, si id fiat contemplatione Officii, secus ex odio privato. At Scortia *in select. theor.* 278. existimat, hanc sententiam non colligi ex relatis verbis dictæ Constitutionis, quæ intendit, neminem excusandum, nisi probata contraria actione, non autem probata solum contraria intentione.

Id tamen hac in re certum videtur, quod ad excusandum à pœna ordinaria transgressorem citatæ Constitutionis, sive offendentes ministros S. Officii, aut committentes aliud pertinens ad S. Officium, non sufficit defectus intentionis formalis, quia scilicet non ex odio formali, & formali intentione offendendi si Officiarium occidit, mutilat,&c. Nam in his finis operis, ac ipsa operis intentio, & conditio attendi debet. Quia opus simpliciter est in contemptum, & odium S. Officii, si per se infert illi injuriam, & damnum. Per se enim contemnit, ac odio habet, qui voluntarie injuria quempiam afficit, illique damnum infert, quicquid sit, an id faciat ex formali odio, ac intentione nocendi.

Cùm verò in hoc casu actio possit esse in contemptum S. Officii, vel ex parte personæ duntaxat,ut cum quis ex causa, non pertinente ad S. Officium, offendit Ministrum S. Officii, vel testem, vel denunciatorem. Vel tam ex parte personæ, quàm ex parte causæ, cùm scilicet aliquis offendit personam S. Officii ex eo, quod illa aliquid fecit,pertinens ad S.Officium,ut quia denunciavit aliquem in S. Officio, vel contra illum testimonium dixit, vel ne illa persona aliquid faciat ad suum Officium pertinens, vel concernens negotium fidei. Certum autem est, subjici pœnæ ordinariæ Constitutionis B. Pii V. qui agit in contemptum S. Officii, tam ex parte personæ offensæ, quam ex parte causæ offensionis. At si delictum offensionis sit in contemptum S. Officii solum ex parte personæ, aut rei offensæ, non verò ex parte causæ, quia siquidem qui offendit motus fuit ex causa non pertinente ad S. Officium, sed quia v. gr. persona illa ad S. Officium, pertinens, occidit, vel vulneravit patrem, vel fratrem offendentis, adhuc certum est, puniri debere in S. Officio, ut constat ex jam dictis, & ex traditis à Simancha *de cath. instit. tit.* 41. *nu. item* 41. ubi ait, vulnerantes, sive occidentes Officialem S. Officii, puniri debere per S. Officium, etiam pœna relaxationis brachio seculari, si crimen fuerit dignum morte, idque ex Constitutione Leonis X. Hoc ipsum tradit Farinac. *d.q.*182.*n.*80. Non indicat tamen Simancha, quænam sit hæc Leonis Constitutio.

At verò, quia hic contemptus non est contemptus S. Officii directe, sed per consequentiam, & in ratione contemptus S. Officii est sane quid imperfectum, quia offensio non est ex causa pertinente ad S. Officium, illiusque intuitu; ideo benignior est communis sententia, quæ docet, talem puniendum esse mitius pœna extraordinaria, non autem ordinaria. Quod quidem ex contextu dictæ Constitutionis colligitur. Nam vult, quod reus non excusetur, nisi per probationes certas docuerit se ex alia causa offendisse. Ubi enim agitur de substantia delicti ad excusandum reum in omni jure sufficit, quod contra illum non probetur delictum, quia, Fisco, vel actore illud non probante, reus absolvitur. Ubi ergo lex requirit, quod reus probet, non loquitur de substantia delicti, sed de qualitate. In hoc autem casu qualitas personæ offensæ est manifesta, quia scilicet est minister S. Officii, vel res pertinens ad S. Officium. Imo quatenus id esset dubium, spectaret ad Fiscum, qui in hoc fundat suam intentionem, probare, quod persona offensa, vel res pertineret ad S. Officium; & sic quæstio de qualitate offensæ, nempe de causa, qua quis motus est ad offendendum. Quod si reus se excusat, & allegat se offendisse ex alia causa, ad eum pertinet id probare, qui in hoc intentionem suam fundat: Unde merito hæc Constitutio id expressit, & voluit, quod excusatio rei non admittatur, nisi per certas probationes probet, se offendisse personam, aut rem ad S. Officium pertinentem ex alia causa, quàm ex causa pertinente ad S. Officium.

Atque ex his solvitur dubium propositum à Carena *d. tit.*13. *n.* 22. An scilicet in dubio præsumendum sit offensam factam personæ, vel rei ad S. Officium pertinenti, fuisse factam in odium S. Officii, an potius ex causa privata? Ille ita distinguit. Vel offendens aliàs in S. Officio est inditiatus, aut denuntiatus, vel punitus in se, vel aliquo consanguineo, sive affine. Et in hoc casu præsumitur offensam fuisse factam in odium S. Officii, & offendentis est probare, quod ex alia causa offenderit. Idipsum dicendum putat, si offendens alius sit, vel esse probetur vehementer de hæresi suspectus, aut violenter, aut hæreticus. Nam cum nemo præsumatur agere ac delinquere sine causa, & ex una parte adsit qualitas malæ vitæ in offendente, ex alia Ministri S. Officii soleant ab improbis hominibus ordo haberi, probabilissime judicatur, quod offensa sit facta in odium S. Officii. Et ita locum habet hæc Constitutio.

Vel offendens est bonæ vitæ ac famæ in materia fidei, & aliàs nec in se, neque in suis sit inditiatus, nec denuntiatus, neque unquam punitus, si iste talis aliquem denunciantem in S. Officio, vel aliquem inferiorem Ministrum offendat, existimat, cessare debere præsumptionem Constitutionis. Et quod in hoc casu, si Inquisitor prætendat, talem offensorem punire, ac esse de foro suo, ad ipsum pertineat probare offensam factam fuisse in contemptum S. Officii juxta vulgarem Doctorum traditionem, quod qualitas tribuens jurisdictionem probanda est saltem summarie, ut per Panorm. Butr. ac Felin. *in cap. si clericus de for. comp.* quo in casu sufficeret hanc qualitatē probare per conjecturas, Farinac. *de crim. Læsæ Majest. q.*112. *nu.* 154.

Verum hanc Carenæ distinctionem, qualis illa sit, omnino rejicimus. Etenim ex eo, quod jurisdictio Judicis

Judicis fundatur in qualitate, atque adeo prius, saltem summarie probanda sit qualitas, nil aliud sequitur, nisi quod ubi jurisdictio Inquisitoris fundaretur in sola qualitate offensæ, ut irrogatæ in contemptum S. Officii, illam probare, saltem summarie ac per conjecturas pertineret ad Fiscum S. Officii. At cur sola qualitas personæ offensæ non fundet in Inquisitore hanc jurisdictionem? Certum plane est, quod fit injuria S. Tribunali, & ex hoc offensio illata ejus ministro, redundat ad ejus contemptum, ac per se infertur mora impedimentum negotio S. Officii incutitur timor ejus ministro damnumque aliquod sequitur. Neque in hac re sunt distinguendi superiores Ministri ab inferioribus. Nam in omnibus suis Ministris Majestas Tribunalis fidei summa veneratione honorari debet.

Licet igitur qualitas offensionis, an sit facta in contemptum S. Officii debeat considerari, ut cognoscatur, qua pœna reus sit puniendus, & præsertim an puniendus sit pœna ordinaria Constitutionis B. Pii V. super illa tamen sola non fundatur jurisdictio Inquisitoris; nam ad id sufficit qualitas personæ offensæ, quæ pertinet ad S. Officium, alioquin sequeretur, quod Inquisitores non possent procedere contra offendentes personas S. Officii, nisi per accidens, si nimirum offendens alia de causa esset de fide saltem suspectus, vel nisi Inquisitor prius probaret offensionem factam fuisse non ex causa privata, sed in contemptum S. Officii. Quod est contra praxim, & communem sensum Doctorum. Nam S. Officium nedum procedit contra offendentes Inquisitores, ac suos Ministros, sed etiam contra offendentes suos familiares. Quare absolute dicendum est, quod, etiamsi offendens aliàs sit bonæ vitæ, ac famæ in rebus fidei, talis tamen non est, neque præsumi debet ex quo injuste occidit, aut vulneravit, aut affecit injuria Inquisitorem, vel ministros S. Officii, & quod ad ipsum pertinet probare, id fecisse ex causa privata, non autem in contemptum S. Officii.

Tertiò quæritur, an jura, quæ puniunt eos, qui offendunt Inquisitores, & alios Ministros S. Officii, præcipue Constitutio B. Pii V. comprehendat etiam illos, qui jam non sunt Inquisitores, aut Ministri S. Officii, sed fuerunt? Id certum est, quod, si offensio facta fuerit Inquisitori, vel Ministro ex causa, pertinente ad S. Officium, & in vindictam, & odium muneris Inquisitoris, ejus cognitio pertinet ad Tribunal S. Officii, & comprehenditur in Constitutione B. Pii. Colligitur ex ejus verbis. Nam denuncians, postquam S. Officio manifestavit hæresim Titii, jam functus est munere suo quemadmodum & testis, qui contra illum deposuit, & tamen offendens denunciantem, aut testem comprehenditur expresse in dicta Constitutione. Pontifex enim præcipue respexit libertatem, ac securitatem Tribunalis, cavereque voluit, ne illius causa Ministri, ac denunciantes, testes, & advocati, aliique ad ipsum pertinentes, detrimentum acciperent, ideoque voluit, quod hujusmodi personæ perpetuò manerent securæ, ac immunes à violentiis in sua Constitutione expressis. Ex vi igitur dictæ Constitutionis Inquisitores, aliique Ministri, tametsi functi fuerint suis muneribus, securi tamen permanent, in tuto sunt, ac periculo vacui & in Sanctæ sedis Apostolicæ tutela, ne ob eorum munia quæ obiverunt tanquam Officiales S. Officii impune occidi, aut vulnerari possint. Nullaque hìc fit extensio casus ad casum.

Non obstat, quod tempore acceptæ offensionis non erat amplius S. Officii Minister, aut Inquisitor. Nam regula illa, quod nomina addicta verbo intelligi debeant secundum tempus verbi, *l. quod constitutum ff. de milit. testam.* ex qua videtur deduci, quod prohibens sub pœna, ne quis occidat Inquisitorem, intelligi debeat de illo, qui est Inquisitor tempore occisionis. Regula inquam illa non est universim vera, sed nomina juxta exigentiam materiæ, ac mentem legislatoris accipi debent. In præsenti autem sub eadem structura verborum imponitur pœnæ occidenti Inquisitorem, ac occidenti denunciantem, ac testem. Sicut ergo nomen denunciantis in hac Constitutione non accipitur, ut importat solum denunciantem in actu, sed ut significat denunciantem absolute, sive tunc denunciet, sive antea denunciaverit, ita nomen Inquisitor significat Inquisitorem absolute, sive tunc Inquisitor sit, cum occidatur, sive antea fuerit. Et ita etiam tradunt Carena *d. tr.* 13. & Salelles *lib. 6. cap. 8. num.* 160.

Neque ex hoc sequitur, quod in Constitutione B. Pii comprehendantur etiam casus, in quibus quis ex causa privata, & non ex causa pertinente ad S. Officium, occideret illum, qui jam fuit Inquisitor, aut Minister S. Officii, si verbum Inquisitor, vel Minister intelligi debeat absolute de eo, qui est, vel fuit. Hoc autem est contra Romanum *in l. siquis ff. ad S. C. Sylanianum*, & contra alios, quos in hac specie sequuntur Carena & Salelles *loc. cit.*

Nam respondetur, quod perpetuitas securitatis, quam intendit hæc Constitutio ad favorem Ministrorum, respicit offensiones, quæ sunt contra S. Officium, ejusque personas, etiam ex parte causæ, ne scilicet ratione functi muneris in S. Officio, ejus personæ damnum capiant. Estque ideo discrimen inter actualem Inquisitorem, aut Ministrum, & illum, qui fuit. Ille ex duplici causa reverentiam meretur. Ex majestate Tribunalis, & ex delegatione, quia sedem Apostolicam repræsentat. Quæ ratio non habet locum, nisi in actuali Inquisitore, aut Ministro. Iste ex libertate, sanctitate, ac securitate Tribunalis, ut negotium fidei, sancte, libere, ac tute possit tractari. Et hæc causa perpetuitatem securitatis involvit, ac postulat, ut nunquam in perpetuum Ministri sacri Tribunalis, ratione gestorum in illo, jacturam faciant. Quod perdurat etiam in iis, qui fuerunt Ministri S. Officii, licet amplius non sint.

Offensio igitur facta Inquisitori, aut Ministro actuali, etiam ex causa privata, pertinet ad S. Officium ratione personæ offensæ, ac injuriæ factæ summo Pontifici, cujus vires Inquisitor gerit, & id non obtinet, nisi in actuali Inquisitore. At ubi offensio est contra sacrum Tribunal ratione causæ, quæ perpetuitatem involvat, offensio ista est contra S. Officium quocunque tempore fiat. Et ita etiam in hoc casu est distinctio inter Inquisitores, aut Ministros S. Officii, & accusatores ac testes. Nam horum offensio pertinet ad S. Officium non ex parte personæ, sed ex parte causæ. Ideo non est causa pertinens ad S. Officium, si quis illos offendat ex causa privata, & non pertinente ad S. Officium. Quod ex ipsa Constitutione B. Pii liquet; verbis illis: *Aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel evocatum.* Ex quibus significatur, puniendum esse in S. Officio offendentem testem, si offendatur, quòd testimonium dixerit in S. Officio in causa fidei. Id ipsum habetur ex Constitutione Leonis X. Superius relata.

Quartò quæritur, an sub hujusmodi Constitutionibus, præcipue sub illa B. Pii V. comprehendantur Ministri electi, puta Inquisitor per literas summi Pontificis, aut S. Congregationis institutas, qui nondum præsentavit literas illas Regi, vel Principi loci; Capitulo majoris Ecclesiæ, vel Magistratui civitatis, sicut tenetur præsentare, ut docet Simanch. *de cath. instit. tit.* 44. *n.* 1. *ac Pegna in p.* 5. *com.* 1?

Respondet Carena *d. p.* 2. *tit.* 13. *numero* 22. quem sequitur Salelles *lib.* 6. *cap.* 8. *numero* 152. non comprehendi. Quia ex Baldo privilegium concessum ratione Officii, requirit Officium in actu, & non sufficit, quod habeatur in habitu. Tales autem Ministri, solum in habitu, sunt ministri

ministri; & tum quia ante præsentationem literarum non cognoscitur, quod electus sit Inquisitor, & sic non potest dici offensus Inquisitor. Et tum quia in simili hoc fuit decisum in Regio Consilio Neapolitano juxta doctrinam Franc. Castall. & Mastrilli.

At in hac re ita primò dicendum est. Potest contingere, quod Inquisitor electus occidatur causa Officii, ne scilicet sit Inquisitor; vel quia Dominus loci nolit illum habere; vel quia non nemo timeat ejus integritatem, ac Zelum. In hoc autem casu certum est, quod offenditur Inquisitor ratione Officii, & consequenter offendens comprehenditur in Constitutione B.Pii. Deinde quia, ut advertit Salelles, non est generatim verum, quod Inquisitor electus ante præsentationem literarum sit solum Inquisitor in habitu. Illa enim literarum præsentatio non est ubique in usu, & ubi est in usu non est necessaria ad valorem jurisdictionis Inquisitoris. Solum autem est necessaria, ut agnoscatur, Inquisitorem datum esse in Judicem fidei, ut advertit Pegna *loc.cit.* ne scilicet prætextu ignorantiæ populi illi nolint obedire, non autem quod ille nequeat statuere, & mandare, sicque doctrina Baldi huic casui non applicatur. Et postremo quia aliud est, quod in offendente electum Inquisitorem possit, ac debeat præsumi ignorantia, & ex hac ille possit excusari à pœnis; aliud, quod actus ipse atque offensio non sit offensio S.Tribunalis, & quod in sciente, offensum esse Inquisitorem electum, talis offensio non debeat puniri pœnis offendentium Inquisitores. Id enim secundum non probatur. Quia in electo jam lucet Majestas Sedis Apostolicæ ac Tribunalis fidei, cui fit injuria in persona electi, & quam scienter offendit, qui scienter Inquisitorem occidit. Estque manifestum, quod offendens Officialem regium ratione Officii, offendit regiam Majestatem. Sicut enim, an qui illum occiderit, id fecerit ex ignorantia, anve ex causa privata, pertinet cognoscere ad illud Tribunal, cujus est Majestatem Principis in suis Officialibus tueri, ita quoque, an qui occidit Inquisitorem electum, id fecerit ex ignorantia, an ex causa privata, anve ratione muneris Inquisitoris pertinet ad S. Tribunal S. Officii, in quo juxta qualitatem delicti puniri debet.

Quæritur quinto, an omittens occurrere actionibus à Constitutione B. Pii V. prohibitis, incurrat pœnas illius? Respondetur hujusmodi omittentem solum includi, si non merè negative se habeat, sed positive, aut physice, aut moraliter ad illas concurrat. Si enim positive concurrit, jam comprehenditur in illis verbis *sive aliàs auxilium, aut favorem, publice, vel occulte in quolibet prædictorum scienter præstiterit.* Auxilium enim & favorem præstat, qui positive ad illas actiones concurrit. Ideo, si quis ex Officio, vel justitia tenetur aliquem ex præfatis impedire, & id præstare non est legitime impeditus, si omittat, subditur pœnis dictæ Constitutionis. Nam qui potest, & tenetur impedire, si non impedit actionem illam, censetur esse illius causa moralis. Idque etiam tradit Carena *d.tit.13.n* 39. & 44. Salelles *lib.6.cap.*8. Quod autem sufficiat causalitas moralis, colligitur ex Constitutione, quæ prohibet dare in quavis actione ab illa prohibita, auxilium, consilium, aut favorem. Consilium enim causalitatem moralem importat, & videtur colligi ex illis verbis ejusdem Constitutionis: *Etiam inermis, sive capiendi, sive comburendi, sive supprimendi causa fuerit.* Per verbum enim illud *inermis* videtur innui, non esse necessarium influxum positivum physicum, sed sufficere moralem. Animadvertitur idem quod qui potest, ac tenetur impedire, ne quisquam aliquid faciat, si non impediat, illi favet, atque ita inter fautores ad illud agendum enumeratur. At qui merè se habet negative & impedire, non tenetur, impropriè favere dicitur, nec agit quod est prohibitum, neque agenti favet, ideoque pœnas, in dicta Constitutione decretas, non incurrit, ut per Caren. *loc. cit. n.* 36. & 45. & Salell. *d. cap.* 8.

Sexto quæritur. Quid dicendum sit de mandante, consulente, aut de ratum habente? De mandante non fit in Constitutione B. Pii expressa mentio. Fit solum *in* §. 3. expressa mentio de illo, *qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione, etiam inermis, sive capiendi, sive comburendi, sive supprimendi causa fuerit.* Cum enim sit causa actionis mandatæ, sub hac clausula continetur etiam mandans. At *in illo* §. 3. est sermo duntaxat de damno illato rebus, aut scripturis, non autem personis. Unde generaliter ex vi dictæ clausulæ non comprehenditur mandans. Verum *in* §. 4. comprehenditur etiam, *qui jusserit fieri.* Sed ibi non est sermo, nisi de carcerum effractione, carceratorum emissione, aut ereptione, sive liberatione, capiendi prohibitione, &c. Unde neque vigore dictæ clausulæ comprehenditur universim mandans. Sic quoque *in* §.2. ubi sermo est de occisione, verberatione, dejectione sive perterrefactione, nulla fit mentio mandantis. Dicitur tamen, in hac Constitutione comprehendi mandantem ex eo, quod in jure actio tribuitur mandanti, cujus nomine mandatarius agit. Et quia mandans comprehenditur sub dante auxilium, vel favorem ad quamlibet ex actionibus in Constitutione prohibitis. Quod expressim *in* §. 4. est prohibitum.

Ex eo igitur, quod in Constitutione B. Pii V. comprehendantur etiam mandantes fieri aliquam ex actionibus in illa prohibitis, dubitatur primo, an mandans, auxilium, & favorem præbens subjiciantur excommunicationi ac pœnis dictæ Constitutionis, etiam effectu non secuto? Et sane videtur affirmative respondendum. Quia expresse in illa dicitur: *Licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil extractum succensum, direptum, nullumque damnum reipsa sit sequutum.* Quibus ex verbis colligi videtur, quod in Constitutione non tantum accessorie, sed æque principaliter comprehenduntur, & puniuntur, auxilium, consilium, & favorem dantes, ac occidentes, verberantes, incendentes, captum eripientes, res incendentes &c. ut in simili tradunt Doctores *in cap.* pro humanis de homic. Unde mens Pontificis est, punire non modò effectum, sed affectum, conatumque ad illum obtinendum. Quod etiam fit in aliis atrocissimis delictis, ut videre est apud Farinac. *quæst.* 116. *num.* 147.

At nihilominus, quod hic solus, ac purus interior affectus non puniatur sine aliqua externa actione, certè apertum, & manifestum est. Nam Ecclesia de occultis non judicat & ita, ut ne quidem hæreticus mere mentalis est excommunicatus. Unde asserunt nonnulli, necessarium esse aliquem actum exteriorem, ut affectus, sive conatus subjiciatur pœnis Constitutionis B. Pii V. Cumque simus in dispositione odiosa, & pœnali, actus ipse debet esse proximus delicto. Quare in hoc casu non sufficit, quod mandans dederit mandatum, vel consulens consilium, nisi devenerit ad aliquem actum exteriorem, delicto mandato proximum; nec pœna ordinaria, sed extra ordinem puniendus est mandans ex solo dato mandato, sicut de aliis delictis atrocissimis tradunt communiter Doctores, quos abunde refert Farinac. *quæst.* 129. *à num.* 90. & in hac specie firmat Carena *d. p.* 2. *tract.* 13. *num.* 52. & 59. & Salelles *lib.* 6. *cap.* 8. *numero* 164.

Observandum autem est, quod alius est conatus ad delictum in genere sumptus, alius per actionem expresse, ac æque principaliter à lege prohibitam. In genere in delictis atrocissimis, ut in crimine læsæ majestatis,

conatus

conatus punitur, sed pœna extraordinaria, nisi pervenerit ad actum proximum delicto, ut per *l. quisquis, C. ad l. Jul. Majest.* & *l. si quis. C. ad leg. Corn. cap. quisquis de pœn. d.* 1. ac per Doctores, quos congerit Menoch. *de arb. cas.* 160. *n.* 24. Farinac. *q.* 113. *n.* 152. & 154. Unde quotiescunque lex mentionem facit de conatu, ac de attenttao in genere intelligitur de conatu & attentato proximo ad actum, nisi expresse prohibeatur etiam conatus remotus, ut explicat idem Menoch. *loc. cit. num.* 147. & *seqq.*

At ubi conatus fit per actionem specificam æquè principaliter prohibitam, sicut in Constitutione B. Pii V. prohibetur præbere auxilium, consilium, & favorem, & quidem verbis negativis expresse, quod hujusmodi præbens auxilium, consilium, seu favorem, puniatur, etiam si nemo sit occisus, sufficit, quod actio specifica æque principaliter prohibita, & ratione sui sit in sua specie exterius completa. Sicque in hac re sufficit, quod aliquis ad actiones in dicta Constitutione prohibitas, auxilium, consilium, aut favorem præstiterit, ut per Menoch. *d. cas.* 160. *n.* 115. ubi ait, regulam datam, quod scilicet non punitur conatus pœna ordinaria, nisi devenerit ad actum delicto proximum, non procedere, quando in statuto exprimitur conatus, ut si in statuto expresse prohibitus sit conatus de aliquo delicto patrando. & *n.* 122. idipsum asserit dicendum, si in statuto exprimatur quod puniatur v. gr. qui mulierem in terram projecerit, licet hic actus respectu fornicationis sit remotus. Cùm igitur in Constitutione B. Pii prohibeatur præbere auxilium, consilium, & favorem, etiam non sequuto effectu, dicendum videtur, quod ad incurrendam pœnam dictæ Constitutionis, sufficiat datum auxilium, aut consilium, aut favor, etiamsi non deveniatur ad aliquem actum proximum delicto.

Sed quoniã pœna sæpius citatæ Constitutionis est gravissima, cùm sit pœna excõmunicationis, infamiæ, confiscationis, ultimi supplicii, afficiens etiam in patre filios, mitior. Sententia tanquam conformior æquitati, ac pietati S. Tribunalis tenenda est. Ideoque dicendum, quod dantes auxilium, consilium, aut favorem, ex hoc tantũ non sunt puniendi pœna ordinaria. Quod profectò fundatur in eadem Constitutione. Nam in illa quoad aliquos actus expressos sic punitur conatus, ut tamen non excludantur, nisi delicta præcipue prohibita, & consumata, nempe, etiamsi nemo occisus, &c. Si ergo voluisset, quod pœnæ ordinariæ subjiceretur solus conatus, sive auxilium, consilium, & favor, etiamsi, non devenerit ad aliquem alium actum, delicto proximum, id quoque expressisset. Neque admittendum est, quod hæc sint prohibita æque principaliter. Quoniam non sunt prohibita, nisi ut talia, qualia sunt, & tanquam accessoria, sive ut media, ordinata ad delicta, præsertim prohibita.

In verbis tamen Constitutionis, *sive aliàs auxilium*, advertenda sunt hæc verba: *In quolibet prædictorum.* Ex his enim habetur hæc prohiberi in ordine ad certos actus, nimirum ad actus in dicta Constitutione maxime prohibitos, nempe ad occidendum, verberandum &c. atque adeo puniri auxilium, consilium, favorem ad delinquendum, sive in commissione, & executione ipsius delicti, non vero ad alios actus, vel post commissum delictum, ut per Farinac. *q.* 132. *n.* 41. & *seq.* Caren. *loc. cit. n.* 49. Advertenda item dictio *scienter*, unde ignorantia excusat, etiam si sit crassa, & consequens, non tamen dolosa.

An autem ad evitandum pœnas Constitutionis, sufficiat revocare mandatum, consilium, auxilium, & favorem. Respondeo, sufficere ad evitandam pœnam ordinariam, si re integra fuerint revocata, & revocatio nota facta fuerit mandatario. Et quoad mandatum sufficit etiam revocatio tacita, & implicita, ut si mandans, occioli Pomponium, in gratiam cum eo redierit, vel illi tradiderit suam filiam in uxorem, Menoch. *loc. cit. cas.* 252. *n.* 7. Farinac. *q.* 135. *n.* 174. & *seq.* Gomez *var. resol. cap. de homic. num.* 40. Carena *eo tit.* 13. *n.* 54. & 55. Suarez *de censur. disp.* 44. *sect.* 3. passimque alii.

Quid autem, si, revocato mandato, aut consilio, nihilominus ille, cui datum fuit mandatum, aut consilium, non vult desistere à delicto? Respondeo. Sufficit mandanti, si revocaverit mandatum, non verò sufficit consulenti, si revocaverit consilium, sed hic tenetur monere illum, in cujus necem consilium fuit præstitum, ut possit mortem evitare. Ita Gomez *loc. cit. n.* 44. & Farinac. *q.* 129. *n.* 92. Quia mandatum vim habet ex voluntate mandantis, qua cessante, cessat omnino virtus mandati; sed consilium datur accipientis gratia, qui si semel in animo concipit committere delictum, difficillime desistit, quinimo per revocationem consilii non revocatur influxus consilii, qui in ipsa re cognita, consulta, manifesta, & approbata consistit, etsi Navarrus *in man. cap.* 27. *n.* 233. quod probabile putat Pueron. *ad Bull. Cœn. cap.* 11. *n.* 54. non adhibet aliam differentiam inter mandantem & consulentem, nisi quod non sufficit consulenti revocare consilium datum, nisi etiam conetur persuadere contrarium, non verò asserit, esse necessarium, quod consulens moneat eum, contra quem fuit datum consilium; dixitque Innoc. *in cap. ad audientiam de homic.* consulentem homicidium semper debere hortari contrarium, & plus etiam facere, si hoc dictat conscientia, caute tamen. Advertendum etenim est, quamplures Doctores loqui in materia irregularitatis, quæ ex homicidio incurritur, etiam sine culpa. Unde non valet argumentum ab irregularitate ad excommunicationem, & alias pœnas, præcipue ad pœnam ultimi supplicii, & publicationem bonorum.

Est item advertendum, quod consilium ad malum, non est, nisi de vero malo, per speciem bono, quod vim non habet ad excitandam voluntatem ejus, cui datur, nisi quatenus sit conforme illius voluntati, illique proponat aliquod bonum utile ac delectabile, sicque constantia voluntatis in executione consilii non est ex vi dantis consilium, sed ex vi objecti propositi, & pravæ voluntatis illius, cui datum est Consilium.

Quare in hac re advertendum etiam est, an consulens manifestaverit aliquid, quod aliàs non fuisset consideratum, vel cognitum ab eo, cui datum fuit consilium, an solum proposuit, quod illi erat jam notum, vel fuisset facile ab eo ex seipso consideratum. Hinc valde durum est asserere, quod ad vitandam pœnam ordinariam non sufficiat, revocare consilium, & persuadere contrarium. Nam tunc perseverantia in mala voluntate non est ex consulente, sed ex commodo, & malitia illius qui à consilio iniquo non vult recedere, & bonum accipere. Et quatenus etiam opus sit monere eum, contra quem datum fuit consilium, advertendum est ex Sylvestro *v. homicidium q.* 8. *n.* 6. quod arbitrio boni viri relinquitur, inspicere, an sufficiat monere illum in genere, an in specie de malo, quod illi imminet.

Sed nunquid necessarium sit, quod mandans revocet mandatum, si mandatarius illud non acceperit? Affirmat Suarez *de censur. disp.* 44. *sect.* 3. *n.* 9. ubi censet, irregularem esse mandantem, si mandatarius primo non acceptavit mandatum, & postea mutata voluntate juxta mandatum occidit mandantis inimicum, eo inscio, imo fortasse contra ejus voluntatem. Mandatum enim hoc ex non acceptatione non fuit extinctum. Quia non est hìc sermo de mandato, ut inducente

inducente obligationem justitiæ, quæ in hoc casu cadere non potest, sed est sermo de mandato, ut importat petitionem aut significationem voluntatis, quæ alium ad agendum inducat. Hæc autem semper manet ex vi prioris mandati non revocati. Quia licet, aliter non acceptaverit, semper tamen retinet hanc æstimationem, quod qui mandavit, ab ipso id vult, ac desiderat; & sic mandatum ita remanet vivum, ut ex eo mandatarius moveatur ad agendum.

At verò tenendum est, quod hoc mandatum non manet, nisi in præsumptione, ac æstimatione perseverantiæ mandantis, quæ fallax est. Et ideo tenendum est in hoc casu, quemadmodum in eo, qui sine mandato occidit inimicum Pauli ex illius præsumpta voluntate, & obsequio. Quare, quicquid sit de incursu in irregularitatem, id non sufficit ad incursum excommunicationis, aut alterius pœnæ latæ contra mandantem, neque est necesse, quod mandans revocet mandatum. Quoniam ex absoluta recusatione illius, mandans meritò habet illud pro extincto, nam habet illud pro non suscepto.

Quid verò dicendum, si mandans, vel consulens non possit revocare mandatum, & consilium, aut monere illum, cui ex mandato vel consilio imminet malum, extraque omnem culpam, & causam hæc facere omittat? Aliqui asserunt, quod etiamsi mandans revocaverit mandatum, si revocationem notam non fecerit mandatario, sit excommunicatus, si mandatarius clericum occidat. Quod clarius exprimit Bonacina de *censur. disp. 7. q. 4. pun. 8. n. 15.* ubi tradit mandantem esse irregularem, etiamsi mandans omnia tentaverit, ut revocatio expressa, vel tacita ad mandatarium perveniret. Imò id comprobatur, etiamsi mandans pœnituerit mandati, illudque confessus fuerit, si post pœnitentiam occisio sequuta fuerit. Quia hujusmodi effectus est mandanti voluntarius in sua causa, ideoque ad culpam imputatur. Citat sed falsò, pro hac sententia Suarez *de censur. dicta disp. 44. sect. 3. n. 5. qui tantum n.* 8. docet, quod, si post revocationem mandati, notam factam mandatario, constet mandanti, quod adhuc mandatarii voluntas persistat in exequendo mandatum, teneatur mandans nedum ex charitate, sed etiam ex justitia monere illum, contra quem est mandatum vel in genere, vel in particulari, ut impediatur mandati effectus; quia mandans tenetur ex justitia impedire damna, quæ ex mandato, tanquam ex priori injuria, & injustitia sequi possunt, & quæ mandans sufficienter non impedivit ex sola revocatione mandati.

Contra verò Carena existimat, quod sufficiat, mandantem revocasse mandatum ad hoc, ut non incurrat excommunicationem dictæ Constitutionis B. Pii V. etiamsi ex negligentia notam non fecerit mandatario mandati revocationem. Quia ad contrahendam excommunicationem requiritur dolus, qui cessat ex revocatione mandati. Adducit ad id Farinac. *q. 135. n. 181.* Duardum, Alterium, ac Innoc. *in cap. mulieres de sent. excom.* At Innocentius ibi loquitur in casu, in quo mandans sero pœnituit, & non potuit revocationem notam facere mandatario. Cæterum vult, mandantem incurrere censuram, si potuit prohibere effectum, & non prohibuit.

In hoc certum est, esse necessarium, quod mandans notam faciat mandatario revocationem mandati, si fieri potest; sed excusatur à censura, & consequenter à pœna ordinaria si fecit, quod potuit; nam ad impossibile nemo tenetur. Ita innoc. *in d. cap. mulieres prope finem*, Glos. *in cap. cum quis v. mandato de sent. excom. in 6.* perperam citata ab Ugolino, Alterio, & Duardo pro contraria sententia, traduntque Avila *de censur. p. 2. cap. 5. disp. 3. dub.* 7. & Pueron. *d. cap. 11. n.* 80. ubi rectè distinguit inter mandatum ad lites, & negotia extra delictum, & mandatum de re turpi, ac delicto, quod mandatarius non suspicere, nec exequi potest, ideoque non est necesse subjicere mandantem censuræ ob utile mandatarii. Et, quicquid sit, an in hoc casu mandans incurrat irregularitatem, id mihi satis est, non valere argumentum ab irregularitate ad excommunicationem, quæ non incurritur à non contumaci. Non est autem contumax mandans, qui revocavit mandatum, & non fuit ex culpa negligens in faciendo notam revocationem mandari mandatario. Unde excusatur à censura mandans, qui revocavit mandatum, etiamsi notam non fecerit revocationem, vel quia sine culpa non adverterit, vel oblitus fuerit, aut judicaverit moraliter impossibile, quod posset certiorem facere mandatarium. Quia nulla intercedit contumacia, nullaque culpa.

Idemque dicendum, si mandans serò pœnituerit, & mandatum revocaverit, sed non habuerit tempus notam faciendi revocationem, sive pœnitentiam mandatario, qui in hoc casu, licet sit in culpa, & puniri possit, non tamen incurrit censuram, quia deficit dolus contumax, ut ait Innocentius *in d. cap. mulieres*, sed data revocatione, esto quod intercedat aliqua negligentia non dolosa in notam faciendo revocationem, etsi mandans non excusetur à censura, quia vere intercedit negligentia culpabilis, excusari tamen poterit à rigore aliarum pœnarum, nempe ultimi supplicii, & publicationis bonorum. Et in hoc poterit locum habere sententia Carenæ. Quia hæc negligentia in faciendo notam revocationem non est tanta culpa, ut cum rigore omnium pœnarum punienda sit. Estque dissimilis ratio excommunicationis, quia est pœna medicinalis, quæ etiam in foro interiori incurritur ob culpam; at pœna ultimi supplicii, & publicationis bonorum privant hominem vita, & bonis quæ extenditur etiam ad filios, & ideo diminuta culpa, diminuendæ sunt pœnæ. Est quidem manifestum minui delictum ex revocatione mandati.

Si verò mandans ante executionem mandati moriatur, ejus mandatum morte expirat per textum *in l. inter causas, l. siquis alium ff. mandati, l. mandatum C. eod. cap. relatum, & cap. licet de Offic. deleg.* ubi Glos. *v. re integra*, & Canonistæ. Quare mandatarius, cognita morte mandantis, debet judicare extinctum esse mandatum, & si illud exequitur, ipsi imputandum est delictum. Si verò mandatum fuit impletum post mortem mandantis, sed ante notitiam mortis, mandantem non esse excommunicatum, sed subjici pluribus excommunicationis effectibus, tenent nonnulli, qui hoc temperant, ut non procedat, si mandans revocaverit mandatum, vel pœnituerit, & in Sacramento pœnitentiæ fuerit absolutus. Sed absolute tenendum est, non esse excommunicatum, neque alicui effectui excommunicationis subjectum, prout docent Glossa *in d. cap. mulieres v. mandato*, ibique Innoc. ac sequuntur Sayr. *de censur. lib. 1. cap. 8. nu. 12.* Scortia *theor.* 420. Quia morte mandantis expiravit mandatum, & post mortem mandans non est capax excommunicationis. Tunc autem aliqui effectus excommunicationis afficiunt mortuum, quando ille fuit excommunicatus vivens, &, non reconciliatus Ecclesiæ, decessit. Unde judicandum est de tali mandante, sicut de aliis peccatoribus, qui sine signis pœnitentiæ moriuntur, si talia signa non exhibuit. In casu autem dictæ Constitutionis B. Pii V. si mandans ex solo mandato esset excommunicatus, ut talis habendus esset, si non pœnituisset ratione mandati, traditi in vita, non autem ratione executionis mandati, factæ post ejus mortem, quia ejus morte mandatum expiravit. Et quidem juxta benigniorem sententiam, quæ vult, quod solus conatus, aut mandatum non puniatur in citata Constitutione, nisi processerit ad aliquem actum, delicto proximum,

si hoc

si hoc non fuerit factum in vita mandantis, ille non subjicitur excommunicationi, aliisque pœnis dictæ Constitutionis.

Quando autem mandans revocavit mandatum, & sufficienter notam fecit revocationem mandatario, si ille pertinaciter perstiterit in voluntate exequendi mandatum non teneri mandantem ex justitia monere illum, contra quem commissum est mandatum, tenent communiter Doctores, idque ad differentiam consulentis. Neque urget contraria ratio Suarez superius adducta. Quia mandans omnino abstulit quoad se injuriam, quam intulit dando mandatum. Quod si mandatarius exequatur mandatum, id non proveniet ex voluntate profecta ex mandato, & à mandante, sed ex perseverantia dictæ voluntatis, cujus nulla causa est mandans; imo dicenda potius est nova voluntas, quæ non movetur ex voluntate mandantis, si tamen mandans sine dolo, & fraude, sincere, ac plene revocaverit mandatum ita, ut mandatarii voluntas non moveatur à mandante in exequendo mandatum ex eo, quia id foret ei gratum.

Quin etiam advertendum est, quod hæc monitio facienda illi, contra quem fuit datum mandatum, aut consilium, est valde anceps, præcipue si admonitus possit suspicari personas mandantis, aut consulentis,& mandatarii, aut ejus cui datum fuit consilium. Nam timendum est,ne ex hoc in eo excitetur odium,ac ultionis desiderium, neve scandala eveniant. Ideo etiam in mandante,qui non potuit notam facere mandati revocationem mandatario, ac de quo Doctores aiunt,eum teneri monere illum, contra quem est datum mandatum,ut sibi caveat,existima cum Puerono *d.cap.*11.*n.*83. mandantem non teneri id facere, si timeat quod monitus contra se, vel contra mandatarium aliquid mali suspicetur. Quia non est necesse, ut se manifestet, vel præbeat occasionem manifestationis cum tanto præjudicio, ac periculo, quod probabiliter ex hoc potest imminere.

Hæc eadem cum proportione dicenda sunt de consulente in casibus, in quibus tenetur monere illum, contra quem datum fuit consilium, ut sibi caveat. Eadem pariter dicenda sunt de auxiliante,aut favente qui tenentur removere auxilium datum, & favorem ut siquis dederit arma, tenetur, si potest, illa repetere. Et quatenus non possit, tenetur monere modo jam dicto eum, contra quem datum fuit auxilium,ut sibi caveat. In his enim intercedit saltem obligatio charitatis, qua proximus malum imminens proximo tenetur, quoad fieri potest impedire.

Si verò mandatarius exequutus est mandatum per alium, si mandans id non prohibuerit, sed absolute mandaverit, nec mandatarius censetur excessisse fines mandati, mandans à delicto, & à pœna delicti non excusatur. At si expresse mandaverit, ut mandatarius per seipsum, & non per alium exequeretur, existimat Ugolinus *p.* 2. *cap.*11. §.2. *n.* 5. mandatarium excessisse fines mandati, & mandantem non teneri. Id tamen limitat Pueron. *d. cap.*11. *n.*85. & vult, quod si mandans prohibuerit, ne mandatarius per alium exequeretur, solum ex aliquo timore, ut quoniam alium non credebat idoneum, aut timebat mandatum evulgari,cùm tamen aliàs executionem prorsus quovis modo intenderet, quod ex comprobatione cognosci potest, tunc mandatarius non excessit fines mandati, nisi quoad circumstantiam accidentalem, non autem circa actionem,atque adeo incidit in excommunicationem.

Quod si mandatarius ex ignorantia, vel errore offendat alium ab illo, quem voluit mandans, ut si offendat Caium ministrum S. Officii, cum tamen mandans jussisset offendi Lelium, mandatarius pœnas incurrit, non autem mandans. Quia licet Caius offensus sit occasione mandati, talis tamen offensio non est ex mandato, sed ex errore mandatarii, Socin. *in cap. pervenit n.* 44. *de sent. excom.* Azor *p.* 3. *lib.* 2. *cap.* 8. Alter. *in can.* 11. *Bul. Cœn. cap.* 6. ibique Duard. *q.* 14. *ac* 22. *n.* 77. In ea tamen sententia, quod in hac Constitutione B. Pii V. præcipue prohibitum sit mandatum adeo,ut solum mandatum subjiciatur pœnis Constitutionis, jam mandans ratione mandati esset excommunicatus, aliisque pœnis subjectus, quicquid sit, an per mandatarium, an per alium executio mandati effecta fuerit.

Est denique advertendum, quod nomine mandati non solum venit contractus initus inter mandantem, & mandatarium,sed etiam jussio Superioris præcipientis, imo & precatio postulantis aliquid fieri. In his enim voluntas committentis, jubentis, ac postulantis est causa propriæ actionis, & mandatarius, ut voluntati mandantis obsequatur, agit. Ideo, si voluntas ista fuerit revocata,& revocatio innotuerit mandatario, cessat delictum mandantis, sufficitque, ut quovis modo hujus voluntatis revocatio innotescat mandatario, etiamsi mandans id per seipsum non manifestaverit. Sufficit etiam, quod innotescat revocatio implicita, ut quod mandans pacem fecerit cum illo, quem offendi mandaverat. Quod si mandatarius aliquem offendat, non ut exequutor mandati, sed alia de causa, tunc mandans non subjicitur pœnæ, nisi simul ex multiplici causa, etiam, ut mandati exequutor, alium offenderit.

Id ipsum dicendum est de auxilium dante, ac de favente. Consilium autem consistit in doctrina, & instructione suadente, nec movet ratione voluntatis consulentis, sed ratione argumentorum, quæ consulens docuit. Et ita, qui agit ex consilio, non est minister alterius, sed est causa, & agens præcipuus. Interdum verò simul jungi possunt consilium,& mandatum, ut si mandans postulet offensionem alicujus, nedum in sui gratiam, sed quia intersit mandatarii, atque id suadeat. Quod si in mandatario mandatum, vel Consilium mere concomitanter se habeat, quia mandatarius nihilominus offendisset sine mandato,ac sine consilio,tunc mandatum, aut consilium non est causa efficax offensionis, nisi offendat ex utraque causa. Sed tunc mandatum non se habet concomitanter, sed antecedenter.

Loquendo autem de ratam habente offensionem factam ministro S.Officii,advertendum est, quod hæc ratihabitio non prohibetur expresse in Constitutione B. Pii V. Ubi autem in lege fertur pœna contra mandantem,& non exprimitur, quod locum habeat in ratum habente, non afficit illum, ut ex congestis Doctoribus probat Farinac. *q.*135 *n.*71. Neque admittimus id, quod sentit Delbene *dub.*208.*corol.*2. *n.*4. nimirum dictam Constitutionem B. Pii, tanquam favorabilem, latam interpretationem accipere. Omnis quippe lex, si solus ejus finis præcipuus attendatur, est favorabilis. Id enim est de ratione legis,ut feratur favore boni cõmunis; sed an lex sit censenda favorabilis, an ne, anve strictam accipere debeat interpretationem, id colligi debet ex materia statuta. Ideoque lex pœnalis non censetur favorabilis, præsertim si augeat pœnas juris communis, quemadmodum facit hæc Constitutio B. Pii V. Unde, quod ejus verba sint proprie intelligenda, & quod in ea non comprehendatur ratum habens, tradunt Carena *d. p.* 2. *tit.* 13. *n.* 42. Farinac. *d. q.* 136. *n.*128. & Salelles *d.lib.*6.*cap.*8. Et generatim, quod rati habitio delicti non puniatur unà cum delicto, nisi in casibus à jure expressis, probat Suarez *de censur. disp.* 4.*sect.*3.*n.*24. post Glos. *in can. siquis viduam d.* 5. & *in can. siquis vivente* 31. *q.* 1. Covar. *in Clem. si furiosus p.*2. §.1. *n.* 4. Tabien. *v. irregularitas* 2. *n.* 7. Armilla *eod.v.n.*22. Archid. *in can.omnes d.*17. *q.*4. Nec ratihabitio æquiparatur mandato in pœnis fori exterioris, nisi

nisi sit virtuale mandatum, quale est, si ante offensionem, aut patratum delictum aliquis declaret sibi gratum esse, si talis, vel talis offendatur.

Cœterum qui post patratum delictum ratum haber, patratum etiam nomine suo, cùm hæc ratihabitio sit post commissum delictum, nullo modo est illius causa, ideoque non debet attribui ratum habenti, nec ille subjici debet pœnis latis contra delictum, nisi lex ipsa ex eo, quod judicet ratihabitionem esse puniendam, & mandato æquiparandam, expresse ratumhabentem includat, ut factum est *in cap. cum quis de sent. excom. in 6.* Et ita, quod excommunicatio lata *in can. 9.* Bullæ Cœnæ contra occidentem per se, vel per alium venientes ad sedem Apostolicam non habeat locum in ratumhabentibus, trad. Duard. *in d. Bull. can. 16. q. 7.* & Pueron. *cap. 9. num. 29.*

Dubium autem est, quomodo hujusmodi delinquentes vigore hujus Constitutionis sint puniendi? Pœnæ in ea statutæ sunt, excommunicatio latæ sententiæ, & pœnæ debitæ reo læsæ Majestatis, &c. Hac in re id est observandum, hujusmodi causas non esse definiendas ab inquisitoribus, inconsulto supremo Tribunali, nullumque arbitrium iis competere in illis moderandis, ut per Caren. *d. tit. 13. num. 95. & 100.* Salell. *lib. 6. cap. 8. num. 171.* ac Delben. *dub. 208. corol. 2. num. 6.* Pertinet igitur ad summum Pontificem, & ad S. Congregationem S. Officii cognoscere, an quispiam in casu aliquem hujus Constitutionis inciderit, ac decernere qua pœna puniri debeat. Eadem autem S. Congregatio in his sæpe æquitatem potius, quàm juris rigorem amplectitur.

Itaque si vulnus non est lethale, reum damnari ad triremes, vel perpetuo, vel ad decennium, advertit Carena eo *num.* 100. ubi refert, id servatum Cremonæ in verberante baculo testem. Perterrefacientes verò aliquem testem, non sequuto effectu, nonnunquam fuisse dimissos cum objurgatione, ac intimatione Constitutionis ex Monaldo, refert idem Carena *ibidem.*

Excusari autem possunt hujusmodi offendentes personas, & res S. Officii, tum ex minori ætate. Minores enim, etiam in atrocissimis, mitius puniri solent, Menoch. *de arbitr. cas. 356. nu. 43.* Farinac. *q. 62. nu. 108.* Carena *d. tit. 13. num. 86.* Salell. *d. lib. cap. 8. nu. 168.* Sic enim, etiam in crimine hæresis, minores, abjurata hæresi, non puniuntur pœna ordinaria, Simanch. *de cath. instit. tit. 29. num. 56.* & Pegna *p. 1. in direct. com. 13.*

Excusat etiam ignorantia, sive illa sit facti, ut si offendens ignorabat, personam offensum esse ministrum S. Officii. Hæc enim ignorantia facilius præsumi potest, maxime spectatis qualitatibus personarum & locorum. Sive sit juris probabilis. Hæc tamen arbitrio S. Congregationis excusare potest, ut pœna minuatur, Carena *loc. cit. n. 93.* & Salell. *ibid. num. 171.* In S. Officio ad excludendum hanc ignorantiam in expeditione reorum solet intimari hæc B. Pii V. Constitutio, & quando opus est, coguntur rei ad dandam fidejussionem de non offendendo accusatorem, denunciatorem, testes.

Excusat etiam causa offensionis, si offendens ex causa privata, & ex privato odio, etiam non plene probato, vel ex causa amoris alicujus mulieris, ex quo solere minui pœnas, probat Farin. *q. 98 n. 77. 81. & 83.* Carena *ubi supra n. 86. & seq.* Exque aliis causis de quibus Farinac. *q. 98.* & Zanard. *tom. 2. in fine.* Pœna quoque ordinaria, imo nec pœna admodum gravi, esse puniendum filium, qui patrem eripuit è manibus satellitum S. Officii, asserit idem Carena *eo loco n. 38.* Offendens eum, à quo temere suspicatur, se delatum esse ad S. Officium, non comprehenditur in Constitutione, si de protegendis, ideoque reus puniendus est pœna extraordinaria, videlicet tribus ictibus funis publicè cum inscriptione, & cum exilio à loco delicti, habita pace ab offenso, ac refectis ei damnis, & intimata dicta Constitutione.

Quod verò ad torturam super intentione, & quoad abjurationem, dicendum est, utramque posse habere locum, ubi offendentes S. Officium per actiones prohibitas in dicta Constitutione sunt suspecti de hæresi. Sed quoniam plerumque res in illa prohibitæ non committuntur in contemptum Sacri Tribunalis, ac fidei, neque ex intentione favendi hæresi, sed ex amore, aut odio privato, iccirco hujusmodi rei regulariter non abjurant juxta doctrinam Ugolini *in Clem. 1. nu. 160. de hæret.* ibique Zabarel. §. *Verum 2. nu. 7.* & Farinac. *q. 182. nu. 81.*

De hac Constitutione, *si de protegendis* B. Pii V. lege, quæ in aliis tomis sparsim scripsimus in quibus omnes ferè casus, ad eam spectantes, discutiuntur. Cæterum Bullas concernentes S. Officium, nisi data sit certa forma, potest publicare Ordinarius, vel Inquisitor.

Bulla Pauli quæ incipit, *Romanus Pontifex*, prohibens Superioribus Regularium procedere contra suos subditos in causis S. Officii, non impedit, quin Prælati regulares, jurisdictionem, quasi Episcopalem habentes, possint contra suos subditos, tam seculares, quàm regulares procedere. Quod intelligendum est de illis Prælatis, qui habent territorium separatum, & exemptum à jurisdictione Episcoporum. Eadem extenditur ad partes ultra montes.

Bulla Cruciatæ, cujus vigore duellantes prætendunt absolvi posse in foro conscientiæ, ipsis non suffragatur in foro exteriori, quin propter hujusmodi delictum puniri possint. Et hæc Bulla in Ditione Mediolanensi non est in usu.

Bullæ editæ super articulo fidei, reddunt contravenientes suspectos de fide.

Committens homicidium in personam testis examinati in S. Officio contra seipsum, vel suos, tradendus est Curiæ seculari.

Temere suspicans, se delatum fuisse ad S. Officium, ut propterea delatorem suspectū offenderit, vel offendi mandaverit, non comprehenditur in Bulla, si de protegendis; puniendus tamen pœna extraordinaria, scilicet tribus ictibus funis publice cum inscriptione, & exilio à loco delicti, habita pace cum offenso, refectisque ei damnis, & intimata Bulla.

Propinans venenum complici in causa fidei, ne deveniat in potestatem S. Officii, si in loco delicti fuerit publicata dicta Bulla, si de protegendis, incidit in ejus pœnas.

Bullæ, literæ Apostolicæ, decreta, & expeditiones quæcunque pro S. Officio expediuntur gratis.

Clausula *citra pœnam relapsus* in sententiis minorum 20. annis extra Urbem non debet apponi ab inquisitoribus, nisi consulta S. Congregatione.

Clausula, quæ ponitur in facultatibus, ut videlicet utantur in partibus, in quibus nullus est Episcopus, respicit tantum facultates, quæ præjudicant jurisdictioni Ordinariorum, scilicet deputandi concionatores, & dispensandi in gradibus prohibitis.

Clausula *ad effectum hæreses redarguendi*, apponi solita in literis patentibus licentiarum legendi libros prohibitos, non obligat ad actualem confutationem hæresium.

Clausula, à quibusvis excommunicationis, suspensionis, &c. absolventes, in Brevibus apponi solita, non importat absolutionem ab hæresi.

Clausula solita in facultatibus absolvendi ab hæresi, videlicet, *non tamen Italos vel Hispanos, aut alios apud quos viget S. Inquisitionis Officium*, debet intelligi de hæreticis fugitivis à suis patriis, non autem de apostatis à fide, licet hi largo modo sint hæretici.

Ideo possunt Nuncii Apostolici recipere omnes Apostatas fugientes à Turcis, qui apud illos actus

apostaticos fecerunt, & eos juxta qualitatem eorum confessionis expedire. Quod etiam facere potest Ordinarius in foro exteriori, non autem in foro conscientiæ vigore Bullæ in Cœna Domini.

Quòd autem ad Crucesignatos, hi præstant juramentum juxta formam transmissam ad Inquisitores Ditionis Mediolanensis, & Ecclesiasticæ. Et quoad gestandam Crucem rubeam servent solitum.

Possunt ex privilegio semel absolvi à casibus reservatis, non obstante decreto S. Congregationis super Episcopis & Regularibus.

Crucesignatorum Oratoria visitant Ordinarii, illisque unà cum Inquisitoribus confratres reddunt rationem administrationis.

CONSULTATIO CXCI.

An Libri hæretici, athei, magici, sortilegi, superstitiosi, astrologici fatariorum, sive mathematici, genethliaci, Onirocritici, chiromantici, & quomodolibet divinatorii, Thalmudici, Kabalistici, Rabbinici, & hujusmodi alii, justè ab Ecclesia damnentur?

Et quidem justè ab Ecclesia prohibentur, ac etiam comburuntur libri ab hæreticis editi. Est certissimum ac pertinens ad fidem. Hujusce pœnæ exemplum habetur *Act. cap.* 19. ubi dicitur: *Multi autem ex iis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Quod postea sequuta Synodus Nicena prima statuit, ut libri Arianorum comburerentur, teste Nicephoro *lib.*8.*cap.*18. Tum Synodus Ephesina, quæ Nestorii libros curavit ubique flammis addici per Theodosium Imperatorem, datis ad eum Synodicis litteris, quæ tom. 1. Concilii Ephesini *cap.*22. & apud S. Cyrillum leguntur. Idem actum in Concilio Calcedonensi ubi in quinta Synodo generali Constantinopolitana secunda immediatè ante *can.* 1. ita sancitur adversus hæreticorum libros. *In memoria tenentes promissiones de Sancta Ecclesia factas, & qui dixit, quod portæ inferi non prævalebunt adversùs eam, id est hæreticorum mortiferæ linguæ, recordantes autem, & quæ per Oseum de ea prophetata sunt, in quibus dicit, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces dominum, hæreticorum quidem effrænatas linguas, & eorum impiissima conscripta; & eosdem ipsos hæreticos, qui usque ad mortem in sua impietate permanserunt, patri mendacii Diabolo connumerante illis dicemus: Ecce vos omnes ignem accendistis, & convalescere facitis flammam ignis, ambulabitis in lumine ignis vestri, & per flammam, quam accendistis.* Septima Synodus generalis Nicena 2. *can.* 9. jubet deponi Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, qui libros adversùs Sacras Imagines editos legunt, vel apud se reservant, Cæteros autem excommunicari. In Concilio Constantiensi *sess.* 8. Libri Joannis Vuiclef, & Joannis Hus severissimè prohibiti sunt, nec non omnium hæreticorum in Concilio Lateranensi sub Leone X. ac demùm in Concilio Tridentino, cujus etiam jussu Index librorum ad calcem ipsius est editus, ut omnes scirent, qui libri cavendi sint ignique tradendi. Undè & de hac re D. Clemens *lib.* 1. *Constit. cap.* 7. refert Apostolorum Sanctiones. In Bulla verò Cœnæ soli Hæreticorum libri nunc exprimuntur, non eorum, qui de hæresi suspecti sunt, cum in Constitutione B. Pii V. etiam libri magicæ artis comprehenderentur, quia simul cum hæreticis etiam in magos excommunicatio ferebatur, tanquàm suspectos de hæresi juxta Navar. *in man. cap.* 27. Vivald. *p.* 2. [*Candelabr. in explic. Bul. Cœnæ cas.* 1. *nu.* 13. Alter. *tom* 1. *de censur. lib.* 5. *disp.* 2. *cap.* 6. *in fin.* Sous *in relect. Bul. Cœn. disp.* 13. *num.* 5.

Ex summis Pontificibus S. Leo primus Manichæorum Codices omnes incendit, ut refert S. Prosper *in Chron. ad an.* 446. Prætereaque *ep.* 93. *cap.* 15. & 16. vetat plerosque libros ab Hæreticis conscriptos, aitque Episcopos, qui eos sinunt in domibus fidelium, nec procurant ab iis auferri, habendos esse pro hæreticis. Gelasium Papam summo studio conatum fuisse, ut libris hæreticorum Ecclesiam purgaret, non solum prodit decretum ejus in Concilio Romano, relatum à Gratiano *in Can. Sancta Romana*, verùm etiam, quod concremati ab eo fuerint ante S. Mariæ ædem libri Manichæorum, teste Anastasio Bibliothecario. Id quod æque à Symmacho Papa ad Constantinianæ Basilicæ valvas præstitum, tradit liber *de Romanis Pontificibus*; Et cum denuò Stirps infausta sub Hormisda Papa pullularet, succisam ab eo fuisse apostolica animadversione, crematis, præter cætera, codicibus, scribit idem Anastasius. Nec non etiam *in Adriano secundo, & præfat. ad Octavam Synodum*; librum actorum Photii adversùs Nicolaum Papam, ipsiusmet Photii fœtum, prius per legatos S. Ignatii Patriarchæ, & Basilii Macedonis pedibus conculcatum, gladioque perfossum, ab Adriano in Synodo Romana apud S. Petrum, repetito in Photium autorem anathemate fuisse combustum, cœlo ipso suffragante. Nam superveniente subito pluviæ alluvione, non modo ignis non restinctus fuit, verùm etiam incensus vehementius, picco focare ex incendio fœtentissimi voluminis uberrimè inhalato. Jussu quoque ejusdem Pontificis cautum esse, ut eodem modo, quo Romæ impia Photii scripta Constantinopoli flammis injicerentur, ibidem narratur, & ita factum esse patet ex Octava Synodo *act.* 8. ubi in Epistola ad Basilium Augustum, Adrianus ita vult: *Omnia exemplaria cremari igne, contemplantibus cunctis, ut ne unus quidem apex, aut iota indè supersit.*

Nicolaus Papa secundus in Concilio Romano coram 113. Episcopis jussit ipsummet Berengarium ignem succendere, & in eum conjicere librum hæreticum, ut scribit Lanfrancus initio confutationis Berengarii. Liber autem ille hæreticus, quem Berengarius suæ hæreseos fontem habuerat, & quem propterea adactus est ipsemet in ignem projicere, erat liber cujusdam Joannis Scoti, ut habetur in fragmento historiæ Aquitaniæ.

Similiter Innocentius Secundus *ep.*16.*apud Abelardum*, postulatis Concilii Remensis annuens, libros errorum Petri Abelardi, & Arnaldi de Brixia incendio damnavit, idque de Abelardo Gaufridus Claravallensis *lib.* 1. eorum quos de S. Bernardi vita scripsit *cap.*5. expresse asserit, & jam ante factum Suessione à Legato Romanæ Ecclesiæ testatur S. Bernardus *epist.* 193. *ad Ivonem Cardinalem, & 191. ad Innocentium secundum* nomine Concilii Remensis, ubi liber Abelardi de Trinitate, igne examinatus dicitur, quia inventa est in eo iniquitas.

Hanc ipsam librorum hæreticorum prohibitionem, & exustionem, quidquid in contrarium dicant hæretici, ac præsertim Oecolampadius, tanquam justissimam, & approbarunt, & docuerunt, ac servarunt Sancti ac veteres Patres, qui si allocutiones hæreticorum severè damnarunt, ut Cyprianus *ep.* 40. & 55. Leo *serm.* 18. *de passione*, & alii, multò magis & scriptionem, ut ponderabitur infra in rationibus. Clemens Alexandrinus *lib.*5. *stromatum* id insigni schemate expressit. *Sed nec omnibus*, inquit, *qui impudenter, ac temere dicunt, & scribunt, oportet aures præbere; nam calices quoque, qui à multis sumuntur per aures, hoc est ansas, aures quidem amittunt, præterea autem etiam ipsi excidentes confringuntur. Eodem modo ii quoque, qui multis nugis fidei castam incestarint auditionem, ad veritatem*

veritatem jam tandem obsurdescentes & inutiles fiunt, & in terram decidunt. Non ergo temere pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, ut osculentur eos, qui ad ipsos attinent. Hoc utique tacitè significantes, ingenerari per auditum sensum dilectionis. De hoc autem osculandi more, cujus meminit Clemens, late agit Lilius Gyraldus *dialog.* 8. osculum sic infixum vocans Florentinum, nec non Gulielmus Canterus *lib. novar. Lect. cap.* 25.

S. Alexander, Episcopus Alexandrinus sub finem illius insignis Epistolæ adversus Arium, quam refert Theodoretus *lib.* 1. *hist. cap.* 4. omnia Arii, & Achillæ, ac complicum scripta proscribi vult, eo quod veritatem loqui nolint. Eodemque seculo S. Pachomius ex sensu tunc orthodoxorum Patrum, ac totius Ecclesiæ quanto odio aversaretur libros hæreticorum, ostendit, qui, ut legitur *in ejus vita cap.* 27. speciatim Origenis, quem hæreticum habebat, execratus est volumina, & universos fratres sollicitius admonuit, ut non solum ipsi Origenis libros refugerent, sed nec legentibus quidem aures præberent; cumque aliquando volumen ejus reperisset, aquis illud confestim mersit, & aliis monachis, ut idem præstarent, autor fuit, ut *ibidem cap.* 45. proditur, additurque *cap.* 53. morientem quoque id injunxisse. Ac ut autor est Gregorius Nazianzenus, *orat.* 19. S. Cyprianus libros magicos palam exussit, & teste Athanasio *lib. 6. de incarn. Verbi.* ad Christianam religionem conversi impiæ vanitatis libros incendiis tradebant.

Divus Joannes Chrysostomus, qui sequenti vixit seculo, omnem diligentiam adhibuit, & suffragante Theodosio Imperatore perfecit, ut pulsis ex urbibus Montanistis, & Eunomianis eorum codices comburerentur, eique debetur Lex Theodosii adversus hæreticos illos, & eorum scripta. Joannes Moschus, alias Eviratus, Prati spiritualis ad Sanctum Sophronium Episcopum Hierosolymitanum scripti *cap.* 46. refert quendam Abbatem Cyriacum à Beatissima Virgine fuisse increpatum, quod libros Nestorii aliquandiu apud se, etiam rei nescius, depositos habuisset. Et Socrates *lib.* 1. *cap.* 14. scribit Marcellum Ancyranum fuisse damnatum, quod libros suos erroribus refertos, flammis tradere recusasset.

Sacræ autoritati accedit secularis Principum, ac Imperatorum Christianorum, qui securè interdixerunt librorum hæreticorum lectionem, eosque etiam comburi jusserunt. Primumque Eusebius *lib. 3. de vita Constantini cap.* 64. refert in hanc rem legem ipsius adversus veteres hæreticos, & eorum libros. Extat & alia ejusdem apud Socratem *lib.* 1. *cap.* 6. de comburendis Arianorum libris. In ea Imperator, gregis nostri, ait Theodoretus, Zorobabel, eandem Ario quam Porphyrio, ignominiæ notam inustam vult, ut quemadmodum capitalis ille christianæ Religionis hostis conscriptos in eam suos nefarios libros igni adjudicatos viderat, sic Arii libri impietate nihilo minores, eadem sorte essent, & nullum ejusdem monimentum relinqueretur ad posteritatem. Quod siquis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus esset, nec illum statim in medium productum injecisset in flammas, eum mox, ut esset comprehensus, capite mulctandum edixit Imperator piissimus. Capitale enim esse voluit Sotadeas Cinædias, & impietates hoc est Thaliam, quam Arius impurissimus hæresiarcha ad similitudinem Sotadæ Ægyptii in lucem ediderat, aliasque ejus impietates publicare. Quod utinam omnem suam vim nostra hac ætate obtineret.

Memorant legem illam, & ad Nestorii, ac Nestorianorum libros extendunt Theodosius, & Valentinianus Augusti *in l. damnato C. de hæretic.* Unde laudantur à Pelagio Papa in *Epist. ad Episcopos Istriæ.* Valentinianus quoque & Marcianus *in l. quicunque C. eod. & in l. quoniam C. de Episcop. & Cler.* non minori zelo adversus Eutychianorum, & Apollinaristarum libros, & sacrilega, ut vocant, scriptorum monumenta armati, ea quisquis haberet, aut servaret perpetua deportatione damnarunt, ipsos vero libros ignibus tradi, & flammis obliterari perversitatem, sanxerunt. Cujus etiam edicti meminit Justinianus ea lege, qua Anthimi hæretici in quinta Synodo *act.* 1. *damnati*, & Severi secundum nomen suum Acephali, impios libros ignibus addicit, pœna truncationis manuum, immo & capitis ex Nicephoro *lib.* 17. *cap.* 9. iis intentata, qui tale quicquam scripsissent, exscripsissentque.

Extat Novella 42. de vetitis Manichæorum, & Montanistarum libris sub pœna capitis, cujus meminit Petrus Siculus in historia de Manichæis, laudans eam ob causam Christianos Imperatores. Aymonius verò *lib.* 3. *de reb.* Franc. *cap.* 77. & autor appendicis ad historiam Francorum Gregorii Turonensis *nu.* 8. referunt edicto Recaredi Regis ex Ariano Catholici, libris omnibus hæreticorum subjectum fuisse ignem. Mandato Tiberii Imperatoris librum Eutychii Constantinopolitani hæreseos materialis convicti, crematum esse, scribit S. Gregorius Papa *lib.* 14. moral. *cap.* 32. Habetur etiam edictum Caroli Magni adversus libros hæreticos *lib.* 1. *capitul. cap.* 28. nec non apud Cochlæum *lib. de actis Lutheri anno* 1540. illud Caroli V. Imperatoris de libris hæreticorum igne cremandis.

Nec solum catholici, & Christiani, sed etiam Ethnici libros noxios, & contra receptam religionem editos, damnare consueverunt. Plato enim poëtarum libros, qui de Diis suis parum modestè, ac religiose loqui videbantur, repudiandos, exterminandos, & explodendos censuit *lib.* 7. *de legib.* Athenienses Prothagoræ libros; in quibus de Diis male sentiebat, eo quod dubitaverit, utrum Dii essent, in foro combusserunt, & præconis voce à singulis, qui illos haberent, sibi exhiberi mandarunt, teste Tullio *lib.* 1. *de natur. Deor.* Romæ cautio Ædilium erat provide, ne quid in vulgus ederetur turpe, vel impium quod religioni officeret. Id ex Tacito annal. *lib.* 4. perspicuum est in damnatione Cremutii Cordi, viri sapientis, & docti, quem Tyberius Cæsar ad mortem compulit, & ejus libros incendi jussit. Egressus dein Senatu, inquit, vitam abstinentia finivit, libros per Ædiles cremandos censuere Patres, sed manserunt occulti, & abditi. Augustus Cæsar supra duo millia fatidicorum librorum græcè, & latine conscripta, concremavit, & Livius lib. 39. *quoties*, inquit, *hoc patrum, avorumque ætate negocium est Magistratibus datum, ut vaticinos libros conquirerent, atque comburerent?* Idem *lib.* 25. tradit, edixisse Senatum, ut quicunque libros vaticinos, precationesve, aut artem novo, & externo ritu sacrificandi conscriptam, haberet, eos libros omnes, litterasque ad se referret, scribitque Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 1. quòd cùm Romæ reperti fuissent libri quidam, qui non nihil videbantur solvere religionem, Prætor Urbanus ex autoritate Senatus in conspectu populi eos cremavit. Unde sæpenumero miratus sum Senecam *lib.* 10. *controv.* scripsisse excogitatam fuisse novam & insuetam pœnam adversus Labienum, supplicia de studiis sumendi, nimirum ut ejus libri incenderentur. *Bono hercle publico*, inquit, *ista in pœnas ingeniosa crudelitas post Ciceronem inventa est. Quid enim futurum fuisset, si ingenium Ciceronis Triumviris libuisset proscribere?* Et cum vehementius, & iracundius invectus esset in istum morem, & ejus autores, qui ingenium, quod natura maxime subduxit à patientia, perduxerunt ad corporis mala, hæc addit, quæ visum est hìc inserere, quia sunt

sunt elegantia, scitu digna, & ad rem nostram: *Facem studiis subdere, & in monumenta disciplinarum animadvertere, quanta, & quam non contenta certa materia sævitia est? Dii melius, quod eo seculo ista ingeniorum supplicia cœperunt, quo & ingenia desierunt. Ejus, qui hanc in scripta Labieni sententiam dixerat, postea viventis adhuc scripta combusta sunt, jam non malo exemplo, quia suo. Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo voluit, sed in monumenta se majorum suorum ferri jussit, atque ita includi, veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo subjectus erat, corpori negaretur. Non finivit tantum se ipse, sed etiam sepelivit. Illo tempore, quo libri Labieni & S. C. urebantur, Cassii Severi hominis Labieno junctissimi, belle dicta res ferebatur: Nunc me vivum uri oportet* inquit, *qui illum edidici.* Succenset sine causa Stoicus. Quæcunque enim calumniose, ac impie, & perniciose scripta sunt, haud merentur aliam lucem, quàm flammarum ultricium. Rex quoque Antiochus Epiphanes ratus veteris Testamenti libros esse noxios suæ superstitioni, ac impietati, edicto omnes ab eorum lectione prohibuit, ejusque milites inventos libros igni combusserunt, Machab. *lib.* 1. *cap.* 1. Pari impietate, ac errore mentis Diocletianus imbutus, nefariis edictis imperavit, ut sacra omnia volumina igni mandarentur, Euseb. *lib.* 8. *cap.* 2. ac Nicephor. *lib.* 7. *hist. cap.* 3. Et Ulpianus *in l.* 4. §. *tantundem ff. famil. ercisc.* apertissimis verbis asserit libros improbatæ lectionis protinus esse corrumpendos. Eos etiam assimilat malis medicamentis, pro quibus Judex Officium suum interponere non debet. Paulus etiam Jurisconsultus *lib.* 5. *recept. sent. tit. ad leg. Cornel. de sicar.* libros, inquit, magicæ artis apud se nemini habere licet, ac penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque eis publicè, in insulam deportentur.

Demum id probatur ex studio, quo semper nisi sunt hæretici tum antiqui, tum recentiores, quos in hac re, licet sint nostri inimici, tanquam Judicis adduco, ut libri Catholicorum, qui ipsis habentur hæretici, exterminentur. Qua in re licet graviter peccarint, judicium tamen eorum, quo hæreticos libros comburendos esse judicarunt, malum, & à ratione alienum non fuit.

Rationes multæ sunt, hæ autem præcipuæ. Primum, quia periculum hæresis amant, qui hæreticorum errores dispersim in eorum libris satos, curiosa indagatione scrutantur.

Deinde quia si jure, ac merito hæretici, eorumque colloquia & sermones, tanquam pestilentes vitantur, ex D. Paulo *ad Tit.* 3. certe consequitur etiam rectissime vitari, prohiberi, atque comburi ipsorum libros. Plus namque libri mali, quàm mali sermones nocent. Nam diuturniores sunt, & ad plura loca adque plurium manus perveniunt, & magis quæ leguntur, quam quæ audiuntur in animo hærent, ac facilius etiam persuadent, cùm sint meditate & accuratius composita. Idque confirmat experientia. Joannes enim Vuiclefus viva voce paucissimos pervertit. Docuit namque solum in Anglia, ibique fere nullos reliquit sui erroris hæredes. At per libros totam Bohemiã pervertit, ut videre est apud Cochlæum *in hist. Hussitarum.* Unde non reperitur prodigium magis monstrosum, quam liber hæreticus, qui nulli parcitur ætati, nulli hominum generi. Eodem tempore plures provincias corrumpit, & insidiis appetit etiam nondum natos. Et si enim viva vox pro instanti ipsius disputationis, & colloquii, interdum magis afficiat, &, ut ait Hieronymus, *de præceptoris ore in auditoris animum vox transfusa fortius sonet*, postea tamen citò ex memoria excidit, ubi libri, in quibus sistitur anima ipsa & malignitas hæreticorum, pulchrè sane dicente Themistio orat. 13. *Animam ego sapientis hominis, illius sapientiam esse arbitror ac mentem, atque sermonem, sepulchra verò ejusmodi animarum libros ac scripta, in quibus tanquam in monimentis recondita eorum reliquiæ servantur*, quique semper ad manus habentur, semper etiam se menti ac memoriæ ingerunt, eoque periculosius, quo pigmentis, seu flosculis artis rethoricæ errores suos describunt, falsisque vera, & malis bona tanto artificio assuunt, ut omnia vera & bona incauti, ac imperiti facile sibi persuadeant, immo & docti viri inde multoties decipiantur, cujus varia non desunt exempla. Olim enim Ruffinus, Amonius, Palladius & alii ex lectione librorum Origenis, hoc autem ævo Claudius Spencæus, aliàs insignis Doctor Parisiensis, lectione tamen librorum prohibitorum, ut se à Cardinali Pelveo accepisse testatur Andreas Duvalius *tract. de fid. q.* 7. *ar.* 3. in nonnullos errores lapsus est, sicut & Albertus Pighius ex lectione librorum Calvini apud Ruardum Taperum *art.* 8. Ferdinandus Vellosillus *in advertentiis ad* 9. *tom. D. Hieronymi quæst.* 9. refert rationem hujus præcepti Sanctissimi, nec non etiam revocandi omnes licentias antea concessas legendi libros hæreticorum, quod in Concilio Tridentino, cui ipse præsens erat, quidam Doctor, cùm disputatio versaretur circa verum sacrificium & propitiatorium, quod in Missa offertur, adeo fuit adductus in sententiam hæreticorum, quorum scripta legerat, ut à maxima Patrum parte publice acclamatum fuerit, hic Lutheranismum sapit. Et ego, subdit, expertus sum Doctorem Ægidium, & magistrum Constantinum, ambos Canonicos Magistrales Ecclesiæ Hispalensis, ab Inquisitoribus, ut hæreticos merito damnatos, quorum causa perditionis fuit lectio librorum hæreticorum.

Ad hæc, si expedit Rempublicam malis hominibus expurgari, ut illa pace, ac tranquillitate lætetur *l. congruit ff. de Offic. Præsid.* eo magis expedit expurgari improbis libris, qui sunt magis apti ad dissensiones, ac tumultus excitandum.

Præterea libri hæreticorum comburuntur non solum propter falsam doctrinam, quæ in eis continetur, sed etiam ne remaneant facinorosæ perversitatis vestigia *d. l. damnato* §. *nec vero C. de hæret. & d. l. quicumque* §. *omnes vero C. eod.* Hinc nomina, atque insignia hæreticorum in lapidibus, vel alibi sculpta abraduntur & abolentur, Albertin. *de hæret. q.* 12. Pegna *in direct. p.* 2. *com.* 4. Memoria autem ex libris conservatur. Idque confirmant tradita per Bartol. *per textum in l. cum filius* §. *repetendorum ff. de leg.* 2. ubi damnata memoria defuncti, testamentum ejus declaratur irritum.

Insuper, quia præfatæ leges maxime conducunt ad hæreticorum famam penitus delendam. Quippe cum nihil aliud, quàm vanam hominum gloriam captare, ac sui nominis memoriam ad posteros transmittere studeant, id meliùs impediri non potest, quàm eorum libros, non solum interdicendo, verùm etiam comburendo; Quod cum ab Ecclesia olim præstitum fuerit, causa est, cur nulli ampliùs ferè extent veterum hæresiarcharum libri.

Postremo libelli in injuriam privati hominis conscripti, & eorum Authores capitali pœna coercentur *l. un. C. de famos. libel. l. lex. Cornelia* §. *si quis librum ff. de injur. l. ob carmen ff. de testib. l. cum leges* §. *is cui, & l. fin. ff. de testam.* traditque Clar. *in* §. *fin. vers. libelli famosi.* Ergo multo magis supprimi, & comburi debent libri conscripti in contumeliam Christi ac ejus Ecclesiæ.

Non obstat quod libri hæreticorum contineant multa vera & utilia, ideoque non debent prohiberi, stultum enim est propter aliqua falsa & inutilia, privare se etiam veris, & utilibus. Hinc Apostolus 1. *Thess.* 5. *num.* 2. ait: Omnia probate. Quod bonum

bonum est tenete. Alioquin multorum Patrum scripta essent prohibẽda. Exẽplum extat *in cap.2.de sum. Trin. & fid.* ubi quamvis fuerit damnatus tractatus, quem Abbas Joachin edidit contra Petrum Lombardum de unitate seu essentia Trinitatis, tamen non fuerunt damnata Instituta Floresis Monasterii, quia continebant salutaria in Institutionem & conservationẽ regularem.

Nam respondetur hinc potiùs sequi non debere legi hæreticorum libros, eo quod vera falsis, & bona malis permisceant. Sic enim decipiunt lectorem. Nam si sola falsa & mala dicerent, statim ab omnibus rejicerentur. Si sola vera & bona hæretici non essent. Itaque de industria omnia miscent, ut ex malis bona inficiant, & per bona, mala sua abscondant. Unde Hieronimus *ep. 7. ad Latam. Venena*, inquit, *non dantur, nisi melle circumlita* Deinde si bona & vera volumus cognoscere, facilius & securius ex catholicorum, quàm hæreticorũ libris cognoscemus, juxta illud ejusdem Hieronimi *ep. 10. ad Furiam*: Eorum dumtaxat tractatus lege, quorum fides nota est. Non necesse habes aurum in luto quærere.

Cum autem finis, propter quem Hæretici aliquid boni, aut veri in suis libris permiscent, nihil aliud est nisi ut facilius valeant legentibus falsa propinari, Beda *apud Marc. cap. 1. & in act. Apost. cap. 16.* Chrysost. *in Matth. homil.* 47. Turrecrem. *in Can. Sancta Romana d.* 15. Catar. *in Specul. hæret. consid.* 10. ac Brunus *de hæret. lib. 6.* ideo Nullatenus potest dici bonum, vel verum, quod est ordinatum ad suadendum malum, & falsum, quia finis est ille, qui in rebus attenditur *l. receptum ff. commun. l. cum furiosus ff. de judic. l. non intelligitur §. quando autem ff. de jur. fisc. §. sufficit instit. de ingen.* Et hæc est ratio ob quam viri sancti existimant, Christum prohibuisse Diabolo, ne fateretur veritatem Luc. *cap.* 24. Sic testis in parte falsus rejicitur in omnibus, nec fidem meretur quo ad vera, Bald. *in l. fin. nu.* 18. *Cod. de edict. D. Adrian.* Innocen. *in cap. fraternitatis nu.* 1. ibique Ostien. *num.* 6. Anan. *num.* 4. Felin. *num.* 21. *de hæret.* Alex. *cons.* 27. *num.* 3. *lib.* 2. ubi de communi Paris. *cons.* 74. *num.* 21. *lib.* 1. & fusè Farinac. *de Testib. q.* 67. *num.* 111. Nec ratio, propter quam Hæreticorum libri damnantur, est tantùm falsitas doctrinæ, sed etiam ut ipsorum memoria pereat. Ideoque etiamsi in veris cessaret ratio falsæ doctrinæ, prout non cessare ostendimus, non cessarent utique aliæ rationes, quæ sufficiunt, ut remanere debeat eadem dispositio *l. liberorum §. primo ff. de his, qui not. infam. l. si vero lex ff. de hæred.* Cum similibus, & docent Bartolus & Albericus *in l. siquis ad exhibendum ff. de except. rei jud. §. in bonis*, Sylvan. *cons.* 25. *num.* 29. *lib.* 1. Cæphal. *cons.* 151. *numero* 27. *lib.* 2. & Sarnen. *in reg. de infirm. quæstione* 21.

Illud autem Apostoli significat, omnia, quæ dubia & incerta sunt, debere examinari non ab omnibus & singulis, sed ab iis qui possunt & quibus ex officio incumbit: sicut enim non est omnium, sed medicorum explorare, qui morbi sint contagiosi, & qui non sint, ita non est omnium, sed paucorum examinare quid sit hæreticum, & quid non sit. Unde Hieronymus d. *ep. 7. ad Latam* rectè ait, *grandis est prudentia aurum in luto quærere.* Quando autem facto examine quædam approbata, & quædam rejecta sunt, tunc non opus est iterum examinare, sed standum est examini, ac sententiæ semel factæ. Eodem modo quando libri hæreticorũ semel ab Ecclesia examinati, & dãnati sunt, tunc non debet quilibet, eos iterum examinare, nisi fortè ad refellendum, si hoc alicui speciatim imponeretur à Prælatis Ecclesiæ.

Quinimmò Apostolus ibi non agit de lectione librorum hæreticorum, sed de multis revelationibus, quibus in primitiva Ecclesia plerique donabantur, inter quas cùm aliquæ à dæmone, transfigurante se in Angelum Lucis immitterentur, propterea dixit, *omnia probate. Quod bonum est tenete.* Non vult tamen probationem hanc revelationum seu spirituum, esse immediate cujuslibet fidelis, sed Prælatorum Ecclesiæ à quibus populus probationem, & judicium debet expectare. Ex quo si ad lectionem librorum hæreticorum hoc testimonium traducatur, non debebit unusquisque de populo eos per se legere, & examinare, sed potius per suos Prælatos, illos refutantes.

Quod verò ad Abbatem Joachimum ille non fuit damnatus. Nam, ut dicitur *in §. fin. d. cap. 2. de sum. Trinit. & fid. cath.* ille semper eam fidem tenere professus est, quam profitetur S. Romana Ecclesia, à qua paratum se exhibuit corrigi, & ideo non potuit tanquam hæreticus reprobari, quamvis erraverit in fide, *can. apertè* 24. *quæstione* 1. *can. hæc est* 1. *quæstione* 3. Imol. *in rubr. de sum. Trin. numero* 11. *quæstione* 10. sed fuit tantum damnatus libellus, seu tractatus. Et ideo cùm autoris persona non fuerit in fide suspecta, meritò ab uno tractatu damnato non infertur ad alium, ex vulgari *l. Papinianus ff. de minor.* Unde ad rem non facit exemplum aliorum Patrum, qui in suis libris in aliquo errarunt. Licet enim illa sint errata, non tamen, sunt apta ad nocendum, quia non habent pertinaciam, sed animi promptitudinem ad se corrigendum quoties aliter fuerit ab Ecclesia definitum. Secus est in hæreticis qui habent mentem Christianæ veritati repugnantem, an corrigi sunt parati. In illis Ecclesia consuevit quidem corrigere libros, sed personas illæsas conservare. In istis errores simul cum personis damnare. Unde *in d. cap. 2. sub initio, & §. fin.* error Abbatis Joachimi corrigitur, Almarici vero errores propter ejus pertinaciam simul cum persona damnati sunt.

Quare si sermo sit de libris quorundam nonnisi materialiter hæreticorum, hoc est, quorundam Patrum, quos ante definitam ab Ecclesia veritatem aliquam, contigit aliqua veritati Catholicæ contraria docere, quales fuere Irenæus, qui materialiter impegit in Millenariorum assertionem, Cyprianus, qui hæreticorum anabaptismum defendit, Cassianus, & Faustus Rhegiensis, aliique plures, certum est in illis multa esse bona, & utilia fructuoseque posse legi, quamvis cautio, ne quis impingat, adhibita jam olim sit à Gelasio Papa *in can. Sancta Romana d.* 15. Immo idem dicendũ est de aliis libris ac autoribus non materialiter tantum, sed etiam formaliter hæreticis conscriptis, quales sunt libri priscorum hæreticorum, quorum hæreses cùm prorsus exoleverint, non videtur impendere ab illis periculum ullum, sed potius fructus sperari potest non tenuis, quatenus inter docendũ quæ Ecclesiæ scitis non consentiunt, alia plura tradunt, quibus veritates Catholicæ ex prisco Ecclesiæ usu firmari, ac stabiliri possunt. Hujusmodi sunt, ut alia omittam libri Origenis, Eusebii, Pelagii, & Tertulliani libri de pudicitia, de jejunio, de fuga in persecutione, de monogamia, & exhortatione castitatis, quos adversus Ecclesiam scripsit, & in quibus tamen quammulta ad Christianos usus, & dogmata contra sectarios peropportuna suppeditant. Unde non immerito ab Ecclesia tolerantur præsertim Tertulliani. Nam ipse docuit cum Montano, illicitum esse secundum matrimonium, & duas, aut tres quadragesimas esse observandas. At nostri temporis Novatores ne unam quidem servant quadragesimam, & non solum ad secundas, sed etiam ad tertias, & quartas nuptias procedunt, & proh scelus! etiam vivente prima, & secunda uxore, ut metuendum non sit, ne iterum excitẽtur errores Tertulliani. Secus autem libri modernorum hæreticorum, ex quibus talis utilitas haberi non potest, sed multa potius mala, si legantur, oriri. Sique aliqua continent bona, non sunt talia, quæ sive loquentiam potius, quàm eloquentiã sive materiã consideres, non habeantur melius in Catholicorũ libris

libris, ut late ostendit Castrius *lib. 2. de inst. hæret. punit. capit. 16.* & ut aliquid ignorandum esset absque hujusmodi libris, præstaret illud ignorare, quod sit ista ignorantia tutior. Quod D. Augustinus *ser. 31. de verb. Apost.* dixit de hæresibus.

Si verò sermo sit de libris hæreticorum, in quibus non materiæ fidei, sed aliæ indifferentes tractantur, nonnulla quidem esse in illis bona, ideoque ab Ecclesia tolerantur. Verum, cùm adhuc non sint talia, quin pro majori parte meliora, & melius à Catholicis scribuntur, ut satis patet ex aviditate, qua hæretici eorum libros typis mandant; quæ intus & apud nos habemus, foris non sunt exquirenda.

Nec obstant nonnulla Sanctorum exempla, Dionysii nempe Episcopi Alexandrini, & Martyris divinitus admoniti, ut hæreticorum libros redarguendi causa legeret, quantumvis, sibi videretur ad horam pollui, cujus verba hæc sunt in epistola ad Philemonem Romanum presbyterum apud Eusebium *lib. 7. cap. 6. Ego verò etiam hæreticorum commentarios, & traditiones legis parumper quidem animum meum impurissimis illorum cogitationibus conmaculans, verum id utilitatis inde capiens, ut eas apud meipsum redarguam, & multo amplius abominer. Et cùm à fratre quodam presbytero prohiberer, qui verebatur, ne malitia illorum scriptorum cœno involverer, unde anima mea perderetur, qui, ut sensi, verum dicebat, visio quadam divinitus oblata est, qua me confortaret, & sermo ad me factus perspicue præcepit dicens, lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis omnia expendere, & probare, & hinc data est tibi initio fidei occasio. Acceptavi visionem hanc tanquam Apostolicæ voci conformem ad potentiores dicenti, sitis probati dispensatores* 1. Petri 1.

Theophyli item ejusdem Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopi, cùm in Synodo Ebdomiana unà cum cæteris Episcopis, qui aderant, universa Origenis volumina damnasset, ac editis etiam scriptis publicè confutasset, nunquam tamen lectionem ipsorum intermisit, cumque ab amicis interrogaretur, cur libros illos iterum complecteretur, quos ante rejecisset, Socrates *lib. hist. Eccles. cap. 17.* refert, eum hunc in modum respondisse: *Origenis libri similes sunt prato omnis generis floribus ornato. Itaque siquid boni in illis reperio, illud excerpo, si verò spinosum quid visum fuerit, hoc tanquam aculeatum prætereo.* Id ipsum legitur de D. Hieronimo, qui in epist. ad Minerium, & Alexandrum fatetur se legisse libros hæreticorum, ut bona inde excerpat, etiamsi sciat aliquos propterea de se murmurare.

Minus obstat, quod Zacharia Papa decreto suo vetuerit, quod Synodus Romana jusserat, cremari libros Adalberti insani hæretici. Nam hæc objectio non est idonea. Zacharias enim *in ea epistola, quæ habetur 158. inter epistolas S. Bonifacii*, tali prohibitione nequaquam consuluit incolumitati librorum hæreticorum, quasi juste non possint prohiberi, & cremari, sed tantum voluit unum præfati Adalberti, & ejus sectatorum, librorum exemplar servari in scriniis Romanæ Ecclesiæ. Cùm enim iis à plerisque haberetur, ut Sanctus, interearat Ecclesiæ ejus libros impietatibus crassissimis, & apertissimis refertos non prorsus perdi, ut si quando res ferret, ex operibus probaretur iniquitas autoris.

Denique non obstat, quod Ecclesia toleret libros Gentilium, Judæorum, Turcarum, & quorumdam etiam veterum hæreticorum, ut Origenis, Tertulliani, Eusebii, & Pelagii. Ergo eadem ratione potest tolerare libros aliorum hæreticorum.

Respondetur primo. Libri Gentilium ideo tolerantur, quia non nocent. Nam errores, qui in illis continentur, jam mortui, & extincti sunt, nec habent ullos amplius propugnatores. Quod si inter christianos aliqui essent, qui Gentilium dogmata propugnarent, tunc meritò prohiberentur ipsorum libri, ut factum est tempore Apostolorum ex Clemente *lib. 1. Constit. Apostolic. cap. 6.*

Respondetur secundo. Libri Turcarum, & Judæorum sunt melioris conditionis, quàm hæreticorum. Quia illi sunt aperti hostes christianorum, nec fallunt sub nomine christiano, ut faciunt hæretici. Loquimur autem de libris Turcarum, & Judæorum, qui non continent blasphemias in Christum, & qui judicantur non esse perniciosi christianis, alioqui etiam prohibentur in Indice à Clemente Octavo edito, & nominatim Talmud Judeorum, de quo *infra*, & de libris Rabinorum Porr. Imola *cons.* 4.

Idque extenditur, ut procedat, sive libri contineant falsam doctrinam contra Religionem, sive contra bonos mores. Nam est istos etiam à Republica esse eliminandos, docet Aristoteles 7. *possit cap. ult.* Unde idem in poët. *cap.* 1. tacite reprehendit Hermogenem, & Nicocharem, quod hominum corruptos mores carmine expressissent. Et Scaliger *lib. 3. poët. cap. 126.* quæ vel umbram, inquit, præ se ferunt obscœnitatis abs te scribi, neque ab aliis scripta legi jubeo. Quid enim sis aliud, quàm is, cujus lectione delectaris. Et in appendice: genus, ait, epigrammatis, in quo fæditas inest, hoc non solum à Republica Platonis, sed toto orbe terrarum, & ipsum, & ejus autores exulare jubeo.

Atque ex his vana convincitur prima causa suspicionis falsitatis adversus Romanam Ecclesiam, qua angi asserebat Marcus Antonius de Dominis in præfatione sui libri, cui titulus de Republica Ecclesiastica, illam his verbis explicans. *Quam mihi suspicionem augebat tam exacta, tamque rigorosa, & domestica, & Romana diligentia, qua caveri oculatissime perspiciebam, ne libri Romanæ doctrinæ contrarii, à quoquam nostrum teneantur, vel perlegantur.* Quis enim tam præclari quæstoris ingenium non stupeat? Hæreticorum libri exacta, rigorosaque Romanæ religionis diligentia ab Orbe catholico expelluntur. Ergo adversus Romanam religionem falsitatis suspicio augenda est. Si ita arguere liceat, id quoque ipsi concludendum erit, primævam Ecclesiam tempore Apostolorum apud eum justa suspicione non carere, qui magorum, ac hæreticorum libros publico igne comburi jusserant, ut legitur Act. 19. & sub eadem suspicionis nota comprehenrenderetur Synodus Nicena prima, & secunda *can.* 9. ac Imperialia edicta Constantini magni, Justiniani Novella *const.* 42. qui de Severi hæretici libris ita imperat: *Ne maneant Severi scripta penes aliquem christianum, sed sint profana, & aliena ab Ecclesia catholica, igne comburantur à possidentibus*, Theodosii, ac Justiniani, quæ habentur *in 5. Synodo generali collat.* 5. ubi de hæreticorum libris id statuitur: *Nemo eos codices audeat legere, possidere, aut scribere, quos oportet omni cum diligentia inquiri, & ubicunque inventos publice coram omnibus comburi.* Alterius quoque Theodosii qui de Nestorii libris præscribit *epist. ad Isid. Præf. Præt. Decernimus præterea, ne quis impios nefarii, sacrilegique Nestorii libros in posterum teneat, aut legat, aut transcribat, quos etiam omni studio, ac diligentia undecunque conquisitos publice incendi volumus.* Idem quoque decretum in Synodo Chalcedonensi *act. 3. & in l. quicunq; C. de hæret.* ac alibi supra.

Additque postremam suæ suspicionis causam, quam eam esse affirmat, quod Romana Ecclesia in supprimendis hæreticorum libris ita laboret, ut de ejus doctrinæ sufficientia, ac veritate jure, meritoque dubitetur. *In quibus, ait, abscondendis, supprimendis, perdendis*

adeo laboratur, ut hoc ipso latere aliquid in illis liceat suspicari cui convellendo doctrina nostra non sufficiat. Si à pharmacopolis perquiratur, cur ex Magistratus edicto venena publice non vendantur, mox ab iis ea causa redderetur, quod ea tantum publice exponi debent, quæ ad hominum utilitatem, non perniciem vergunt. Et hæc quidem justa causa est. At si id à Marco Antonio de Dominis quæratur, quid responsurum putares? Non aliud sanè, quàm quod venena idcirco à Magistratu publice exponi prohibentur, quod aliquid in venenis lateat, quod Magistratus impotentiam, aut legitimam potestatem accuset. Quid hæreticorum libri, nisi venena sunt, teste Nazianzeno *orat. I. de fide?* Cur autem venenata hæreticorum scripta ex Ecclesiæ lege publice legenda non exponantur, si orthodoxos Ecclesiæ Doctores, si Concilia, si antiquas Ecclesiæ consuetudines, quæ nuper attulimus repellit, respondeant vel ipsi pharmacopolæ, eam justam causam esse, quod ii tantam libri publice in Ecclesia permitti debeant, qui ad publicam Ecclesiæ utilitatem conferant. Quare potius non suspicandum, sed certò asserendum est in hæreticorum libris non vim aliquam, aut invictum doctrinæ robur, sed venenum latere, quod Romana Ecclesia pia diligentia, ac materna cura à filiis arcere studet.

Inquirendum autem est, quo jure prohibita sit Lectio librorum hæreticorum. Et quidem certum est jure naturali ac divino in uno casu prohibitam esse, nempe quando esset periculum defectionis à fide.

Jure autem humano lectio librorum hæreticorum prohibita est diversis locis, ac temporibus, & hæc prohibitio duplex est. Una specialis, qua certi tantum libri; altera generalis, qua omnes prohibentur. Generalem prohibitionem puto cœpisse sub Julio Tertio Summo Pontifice. Nam si spectemus leges civiles, quæ antea latæ sunt, in illis certorum tantum hæreticorum libri prohibentur, ut Arii, aut Eunomii, aut Porphyrii, aut Eutychianistarum, & Apollinaristarum, aut Nestorii, aut Severi, Manichæorum, Origenis, ac similium. Similiter si spectemus decreta Ecclesiastica, ea vel profecta sunt à Conciliis provincialibus, vel à generalibus, vel à Summis Pontificibus. Decreta primi generis non obligant omnes christianos. Reliqua non prohibent omnes libros hæreticos, sed tantum certos, verbi gratia Synodus septima prohibet tantum libros Iconoclastarum, Concilium Constantiense libros Vuiclefi, Gelasius Pontifex eos tantum, quos in suo decreto nominat. Leo decimus, & Paulus tertius libros tantum Lutheranos. Primus ergo fuit Julius tertius, qui tulit generalem legem, qua sine ullo discrimine omnibus prohibetur lectio quorumcunque librorum hæreticorum, idque sub pœna temporali & spirituali, quæ in hæreticos constituta est. Post Julium idem fecerunt Paulus quartus, Pius quartus, ac cœteri subsequentes Pontifices in Bulla Cœnæ Domini.

Generalis verò prohibitio librorum hæreticorum hoc tempore duplex est. Una continetur in Bulla Cœnæ cum adjuncta excommunicatione, reservata Pontifici. Hinc sequitur, posse aliquem incidere in excommunicationem Judicis ita, ut non incidat in excommunicationem Bullæ, si nimirum legat libros, qui prohibiti sunt in Indice, non tamen prohibiti sunt in Bulla, cujusmodi sunt illi, qui continent aliquos errores, tametsi non hæreticos, aut errorum suspicionem, ut notat Toletus in explicatione Bullæ.

CONSULTATIO CXCII.

De Libris atheis, & magicis.

Libris hæreticis adjungo atheos: nam sedimentum hæreseos est atheismus, ut dixit Clemens Alexandrinus. Loquor enim de iis atheorum libris, quibus existentia Numinis expresse ac directe impetitur. Quin potius, ut Theodoretus *init. serm. de provid.* egregie disputat, par esset, omnes plane mortales, immo & omnes res creatas armari in ultionem tantæ atrocitatis, & Deo pro innumeris nominibus, quibus illi omnes obstringuntur, stipendiarium hoc obsequium pendere. S. Gregorius Thaumaturgus *in Origenis laudatione*, omnium ab eo, præterquam hujusmodi librorum lectionem probatam, ait verbis illis: *Philosophari nos itaque jubebat, ut omnia quotquot extant, veterum tum philosophorum, tum poëtarum scripta colligentes, nihil omnino reiiceremus, nihilque repudiaremus, necdum vim habere judicandi poteramus, præter ea, quæ atheorum essent, qui à communi hominum sensu discedentes, Deum, aut providentiam esse negant, Hæc enim ne digna quidem esse, quæ legantur, ne qua forte re inquinaretur nobis animus, cui cum pietatem colere debeat, sermones audiat divino cultui repugnantes. Neque enim ii, qui templa adeunt, religiosum putant quidquam omnino profanum contrectare. Horum itaque libros iis, qui pietatem profiteantur, nullo in numero esse debere.*

Convenit aptè his libris, quod speciatim de libris Theodori Mopsuesteni blasphemiarum, & atheismorum plenis, dixit quinta Synodus *collat.* 8. *Cum in medium prolatæ sunt blasphemiæ codicibus insertæ, mirati sumus Dei in his potentiam, quod non divino igni statim incensa est lingua, & mens, quæ hæc eructavit, & nunquam concessissemus procedere lectorem prædictarum blasphemiarum pro sola memoria illarum, indignationem Dei timentes, ut pote una quaque blasphemia magnitudine impietatis antecedentem superante, & mentem auditoris funditus permovente, nisi eos, qui talibus blasphemiis gloriantur, videremus indigere confusione per manifestationem earum eis inferenda, ut nos omnes zelo blasphemiarum contra eum expositarum incensi, & in medio lectionis, & post ipsam, inclamationes, & anathematismos contra Theodorum, ut viventem, & præsentem faceremus. Propitius sis Domine, dicentes, nec dæmones ausi sunt talia contra te loqui. O intolerabilem linguam illam! O pravitatem! O altam illam manum, quam ostendit contra Creatorem suum. Scripturas scire miser ille pollicitus, non meminit Oseæ prophetæ dicentis. Væ illi, quoniam exilierunt à me, famosi facti sunt, qui impii fuerunt in me, iniqua locuti sunt adversum me, & adversum me excogitantes, loquuti sunt pessima. Ideo cadent in framea, propter improbitatem linguæ suæ. Hic contemptus eorum in sinu eorum, quia transierunt testamentum meum, & adversus legem meam impie egerunt.*

Qua in re præiverant Christianis Ethnici. Prothagoram namque Abderitem, quod in dubium revocasset, essetne aliqua divinitas, seque professus esset dubium ea in re, Athenienses è suis finibus expulerunt, & libros ejus, quibus hæc continebantur, in concione exusserunt, ut autor est Lactantius *lib. de ira Dei cap.* 9. Libros Tullii de natura Deorum, quod multitudine Numinum abroganda, atheismum inducere censerentur à nonnullis quidem ob verborum luculentiam retentos, à plerisque tamen prorsus repudiatos, & dignos visos, qui publico edicto abolerentur, testatur Arnobius *l.* 3. *n.* 5. Hi, ut subdit Arnobius, tametsi errore ducti, tamen intercipere scripta, & publicatam submergere lectionem, rebantur justissimum, quippe pertinens ad defensionem divinitatis. Senatusconsultum adversus libros atheos, & improbatæ religionis recitat Livius *dec.* 3. *lib.* 5. qua eadem ex causa Senatus cremandos edixit libros quosdam à traiiciente aratrum ad Numæ sepulchrum reper-

repertos, qui ſi vulgati fuiſſent, receptam religionem, ac cultum Numinum violaturi viſi ſunt. Rem ex Varrone refert Lactantius *lib.* 1. *inſtit. cap.* 22. & S. Auguſtinus 7. *Civit. cap.* 34. & 35. Teſtatur item Juſtinus *in apol. ad Antoninum*, decretam apud Ethnicos fuiſſe mortem, contra eos, qui Hyſtaſpis, & Sybillæ, & Prophetarum libros legerent, quod inde everti ritus patrios & induci atheiſmum criminarentur. Alexander Vates *apud Lucianum in Pſeudomante* librum Epicuri, tanquam atheiſmi fermentum, medio in foro combuſſit lignis ficulneis, & cineres abjecit in mare. Edicto publico antiquos eam ob cauſam libros Epicuri addixiſſe flammis, teſtatur Cleomedes *lib.* 2. *Cyclicorum theorematum.* Exterminari libros poëtarum de Deo indigna ſcribentium, mandat Plato *lib.* 2. *de republ.* quod ſcilicet hæc ſit ad atheiſmum lata, & expeditiſſima via.

Ac leges ſanè quaſcunque ethnicorum Principum, quibus Chriſtianorum libris perditio ſæpe eſt indicta, ſpectaſſe ad hanc librorum atheorum prohibitionem, ob inducendi per eos atheiſmi metum, certum eſt. Nihil enim apud priſcos fidei chriſtianæ propugnatores, Juſtinum, Athenagoram, Arnobium, Lactantium, alioſque frequentius, quàm Chriſtianos atheos, chriſtianam religionem atheiſmum audire. Ac proinde libri chriſtianorum in quos plurima ſunt lata Ethnicorum Principum edicta, nominatim verò Diocletiani, ut autor eſt Euſebius *lib.* 8. *hiſt. cap.* 3. eo nomine ad incendium tanto ardore veſtigabantur ab Ethnicis, quod atheiſmum tradere inſimularentur. In quam rem multa tradit Balduinus *ad lib.* 1. *Optati.* Verius ea criminatio Manichæos appetiiſſe, quorum item libris Diocletianus ignem ſubiici mandavit, dato ea de re ad Julianum Africæ Proconſulem reſcripto, quod extat in collatione Moſaicarum, & manarum legum antiqui ſcriptoris à Pithæo in lucem redditi *tit.* 15.

Graſſatum tamen æque eſſe idcirco incendium Diocletiani juſſu in libros chriſtianos, atque Catholicos, tanquam atheiſmo refertos, & qui chriſtiani ſacros libros ad incendium tradiderunt, dictos traditores, magnaque illa infamia flagraſſe, quæ Cæciliano falsò impacta, ſchiſmatis Donatiſtarum fecit initium, fuſe referunt Optatus, & D. Auguſtinus, agentes contra Donatiſtas. Et de hoc per Diocletianum excitato librorum ſacrorum incendio, agit Arnobius, cùm ait *ad calcem* 4. *lib.* queſtus de ethnicis atheiſmum in libris chriſtianis perverſe damnantibus, quo ſcatebant univerſi Ethnicorum libri. Ipſi privati Ethnici quanto ardore corriperentur ad ſtragem librorum, quibus Chriſtianiſmus propugnaretur, vel polytheiſmus impugnaretur, quippe quos atheiſmi patrocinium continere interpretabantur, intelligitur ex Lactantio *in ipſo initio lib.* 5. *inſtit.*

Sunt tamen alii quidam athei non plane formales, de quorum libris non una eſt omnibus ſententia, pauci enim ſunt, qui ita ſint effrontes, ut Deum eſſe aperte diffiteantur. Immo ii ipſi, qui nullum eſſe Numen impia apud ſemetipſos mentis agitatione perſuaſi ſunt, omni ope annituntur, ut infamem hunc ſenſum occultent, ſive malignitate nefarii dogmatis latebras amante, ſive formidine pœnarum, aut ſubiti impetus multitudinis, quæ tantæ blaſphemiæ atrocitati, non expectata legum ſeveritate, lapidationem, aut lacerationem rependeret. Qui autem clam profiteantur atheiſmum, reperiuntur non rari. Pomponium Lætum, Domitium Calderinum, Angelum Politianum eam vixiſſe vitam, quæ homines mente plane corruptos ſaperet, & atheiſmi ſuſpicionem non levem infigeret, ſunt qui aiunt, Ita enim legere eſt apud Vivem *lib.* 2. *de verit. fidei cap.* 7. & agud Puterbæum *lib.* 1. *de tollend. mal. libr.* quammultos hujuſmodi clancularios atheos recentes hæretici intulerint orbi, legitur apud Lindanum in Dubitantio *dial.* 2. *cap.* 9. & ita diſerte teſtantur, ut Hedio *epiſt. ad Melanchthonem*, & Viretus *lib.* 2. *de miniſt. verb.*

In hoc hominum ordine ii primo ſunt cenſendi, quibus Religio ludus eſt, & ſine rubore, ac ſine ſcrupulo conſcientiæ facetos agunt, vel potius ſcurras in rebus quoque ſanctiſſimis, ita, ut quamvis aperte Religionem, aut cultum Numinis non proſcindunt, tamen ſcommatibus, ac jocis ita depretient, ut nullo apud ſe loco eſſe, ſatis prodant.

Secundo in eundem ordinem referendi ſunt, qui tam etſi de Deo ſileant, quædam tamen dogmata convellunt, ſine quibus conſtare non poteſt dignitas, & majeſtas Numinis, ut providentiæ divinæ, judicii extremi, immortalitatis animarum, æternæ vitæ, vel mortis aſſertio. Qui enim Deum improvidum ſtatuit, Deum negat, quia vel amore operum ſuorum, vel poteſtate illis proſpiciendi, vel cognitione indigentiæ eorum, privare Deum cenſendus eſt, ei curam adimens rerum, quas condidiſſe fatetur. Aut eas certe non ab illo, ſed ab alio quopiam editas, vel ex ſeipſis ſine cauſæ ullius beneficio enatas, arbitretur neceſſe eſt, quorum unumquodque compendiaria eſt ad atheiſmum via. Qui autem judicium extremum, vel animarum immortalitatem, vel vitæ alterius ſtatum non agnoſcit, is providentiam aperte evertit. Nam cùm in hac vita boni fere luctentur cum incommodis, ſi alius nullus ſupereſt ſtatus, in quo ad veritatem expendantur unjuſcuiuſque merita, & tribuetur cuilibet, quod juſtum eſt, Deum improvidum agnoſcere, atque adeo revolvi in atheiſmum, neceſſe erit.

Tertio aggregandi eidem ordini ſunt, qui animarum immortalitatem ac religionem cultus divini eatenus probandos, ac retinendos cenſent, quatenus ad continendos populos in civili diſciplina, & obedientia politica poſſunt conducere, cæteroqui eas neque curantes, neque probantes. Unde prout firmandi, vel amplificandi principatus opportunitas tulerit, retineri, vel abiici Religionem edicunt, utentes ea tanquam perſona ſuper ſcenam. Et ejuſmodi eſſe qui Politici vocantur; notat Vaſquez 1. *p. diſp.* 20. ex Lindano, & aliis. Suis eos coloribus expreſſit Lenſæus ad finem operis de chriſtiana libertate. Peripateticos in hanc hominum colluviem coniicit Origines *lib.* 7. *contra Celſum*, aiens illos ad oculum, & gratiam hominum Religionis externam formam probaſſe. Inter quos non poſtremum locum obtinet Pomponatius *in libris de immortalitate animæ.*

In his libri quoque eorum continentur, qui impiè faceti ſunt. Platonis libri, quibus Socrates Numinum irriſor plerunque inducitur, notati olim ſunt. Eodemque nomine Socratem Atticum ſcurram vocat Minutius *num.* 72. In Gallia peſſime apud omnes bonos ſemper audivit Franciſcus Rabeleſius, vere Rabula, & ſcriptor vel Calvini judicio, ut eſt apud Fabricium *in apolog. contra Bezam* plane atheus, cui myſteria quæque auguſtiſſima jocorum argumentum fuere, ut etiam mox animam efflaturus de Sacramento Unctionis extremæ, quod, ut conſuetudini ſerviret, exceperat, ea jocans, & cachinnans effutiverit, quæ abſque lacrymis referre, pollutio fuerit. Vixerat aliquando inter Fratres Minores, ſed ad primum buccinæ lutheranæ clangorem, apoſtatavit, verus Lucianus. Redolent autores genium, facete atheum, ſcripta ejus omnia, quibus plerique dū jocos captant, & remittere ingenium quærunt, atheiſmi virus ſenſim combibunt, & res ſacras nauſi habere, ac ſacra quæque jocos ducere, commonentur.

Nicolaus Macchiavellus pater moriturus & ipse ac monitus suscipere sacram illam extremam unctionem, respondit: *Ocreas imo ungendas iter facturo*, Alber. Gentil. *de actorib. fabul. cap.* 22. An Lucianus in religionem suam jocari potuisset acerbius? An irrisisset petulantius? Id ipsum dixisse fertur Aretinus, ut proinde Scaliger *poëtices lib.* 3. *cap.*16. appellet Italos, Dei contemptores.

Locum sibi suum in hac classe scurrarum vendicat Desiderius Erasmus; qui de rebus sanctissimis tam jocularia, & ridicula chartis commisit, ut alter Lucianus audiret homo ad concitandum risum factus. Quare gravissime ac merito quoad Erasmum de hoc expostulavit Albertus Pius, & *in Antapologia pro Pio* Genesius Spulcreda, retundens diligenter, quæ Erasmus in Moria, itemque in libris colloquiorum impiis illis locis scatentium, ad suam qualemcunque purgationem protulerat.

Invehitur quoque Petrus Canisius *lib.* 5. *de Deipara cap.* 10. in Erasmum, dum in rebus sacris Momum agit, magnam simul fenestram Luthero & aliis erroribus aperuisse ad religionem universam innovandam, eosque tumultus concitandos, quibus christiana Religio misere conscissa est. Non enim aliud ferè Lutherus habuit, cujus exemplo ad audendum moveretur, quàm Erasmi licentiam jocularem, nisi quod Erasmus callidè duntaxat, non aperte, & ita, ut jocos potius captare videretur, rem christianam appetivit, Lutherus, ut erat projectissimæ audaciæ, abjecta persona, qua Erasmus nequitiam tegebat, manifeste, ac palam grassatus est. Itaque quod Kilianum Leib, Priorem Rubdorfensem dicere facete solitum, scribit Conradus Brunus *lib.* 1. *de hæret. c.*10. *Ubi Erasmus innuit, Lutherus irruit.* Alii, *Erasmum dubitare, Lutherum asserere.* Nonnulli, *fovisse Erasmum ova, Lutherum exclusisse*, dixerunt.

Quæ ad immanes hujusce muris arrosiones, & fidei & Sanctorum Patrum spectant, legatur Alanus Copus *dial.* 3. *cap.* 17. Cromerus *lib.* 3. *colloq. de Relig.* Bellarminus *in præfat. ad libr. de Christo*, Possevinus *lib. de atheism. hæret. ac lib. de provoc. novor. Arianor. ad Erasmum, & in apparatu sacro, v. Desiderius Erasmus*, Valentia *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 9. & *cap.* 24. Canisius *lib.* 3. Marialis *cap. ult.* Catharinus *in cap.* 3. *Genes. & lib.* 2. *de certa Sanct. glor.* §. *de adoratione ad Imag.* Ferreolus Loerius *lib.* 1. *Mariæ August. cap.* 4. Henricus Vicus *in opere de commun. Sanctor.* Molan. *lib.* 2. *de Imag. cap.* 54. *& seq.* Albertus Pighius *lib.* 2. *hierarch. Eccles. cap.* 8. Michael Medina *lib.* 6. *paræn. passim & lib.* 4. *de sacror. hom. contin. contr.* 1. *capit.* 2. Hieronymus à Rua *quæst.* 4. *positiva*, Castro *verb. cibus, & lib.* 3. *de just. hæret. punt. cap.* 8. Natalis Beda, & Richardus Cenomanus *justis in Erasmum opusculis*, Marianus Victorius *in schol ad Hieronymum*, Torrensis *in prælud. ad confes. Augustan.* Jacobus Billius *lib.* 1. *observat. Sacrar. cap.* 9. & alii, quos in Erasmum insurrexisse, notat Franciscus Floridus Sabinus *lib.* 3. *l. subs. cap.* 4.

Ad classem secundam atheorum clanculariorum spectant libri Pomponatii, Cardani, & hujusmodi alii, quibus animæ immortalitatem sustulerunt. Quanquam prior non absolutè, ac simpliciter mortalem animam censuisse videtur, sed duntaxat si ratio nuda consideretur, ut liquet ex opere Contareni Cardinalis de immortalitate, conscripto adversus Pomponatium, ipsius quondam Contareni in philosophicis magistrum. Nec aliud censendum est voluisse illos ejusdem ævi philosophastros, damnatos à Lateranensi Concilio sub Leone X. & alios longe ante à Stephano Parisiensi Episcopo anno 1277. vel potius 1227. in rescripto, quod extat *tom.* 5. *Bibl. Margarini pag.* 1319. æque damnatos, quod assererent, animam rationalem, secundum fidem esse immortalem, at secundum philosophiam esse mortalem. Certe hi non philosophi, sed, ut alia occasione dixit Valdensis frivophili habendi fuissent, si animam simul mortalem ex philosophia, & immortalem ex fide pronunciassent. Quomodo enim esse, & non esse de eodem subjecto affirmari possit, absolute & simpliciter, etiamsi penes diversa capita? Animam ergo absolute videntur agnovisse immortalem, quod ita aperte ferant fidei scita, quamvis nisi de animæ rationalis immortalitate fide doceremur, solaque naturali ratione consulta, negaturi fuissent immortalitatem. De quo vide consultationem nostram 152. *tom.* 8. in qua quæritur qua pœna puniendus christianus negans animæ immortalitatis

Quod tamen ingeniis effrænibus ea negatio animæ, spectatis naturalibus principiis, aditus esse videatur ad negandam funditus immortalitatem, jure libri eo doctrinæ reprobæ fermento vitiati, damnati sunt, ipseque Pomponatius, mutata mente, opus suum de eo argumento improbasse dicitur, variantibus sententiis, an id amicorum precibus dederit, an famæ suæ, ac nomini caverit, an ex animo audierit Ecclesiam, & palinodiam cecinerit, ut conscientiæ suæ satisfaceret. Venetos illud opus addixisse ignibus, nec de immortalitate, sed de mortalitate animæ fuisse inscribendum, tradit Sylvester *lib.* 5. *de strigimag. cap.* 5. expostulans, quod à se approbatum eum librum dixisset Pomponatius, quod negat se unquam cogitasse, scripsit contra Pomponatium Augustinus Niphus & Javellus & nuper Sirmundus. Idem Pomponatius, judice Mirandolano *lib.* 6. *evers. singul.* certum in opere de incantationibus nec philosophum se bonum, nec bonum christianum exhibuit, cum effectus omnes mirificos cœlorum influxibus adscribat adeo, ut velit & religiones, & leges, earumque latores ab iis dependere. Quare opus illud in Tridentivo Indice proscriptum est, & dilatem tandiu fuisse proscriptionem, miratur Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 3. In opere de fato idem Pomponatius multus est in evertenda cooperatione Dei nobiscum qui exploratus error. Quæ omnia suspicionem illam aliquorum de Ponponatis occulto atheismo utcunque confirmant.

De Cardano alia est ratio, si verum est, quod nonnulli referunt, inter quos Delrius *lib.* 2. *magic. quæst.* 26. nempe aperte eum mortalitatem animæ scripto ea de re libro affirmasse, nec se unquam retractasse, tametsi de premendo illo opere metu infamiæ, vel etiam suppliciorum sollicitus fuerit.

In relquis verò ejusdem Cardani libris fere omnibus magna omnino apparet doctrinæ corruptio perspersis identidem qua atheismis, qua exploratis hæresibus, qua magicæ impietatis propudiis. Nam *lib. de supplem. Almanach. capit.* 22. statuit legem Judaicam à Saturno esse, Christianam à Jove & Mercurio, Mahumetanam à Sole & Marte ex æquo dominantibus, quorum alter justitiam, alter sævitiam infundit, Idololatriam à Luna, & Marte. Idem in opere de genituris in octava ait christianam legem foveri ab igneo trigono, Mahumetanam ab aqueo. Et genitura undecima Lutheri sectam ait invaluisse propter spicam Virginis, quam quia Martem admixtum habet, & caudam, infinita capita reddere asserit. Vim supernaturalem, sive gratiam gratis datam Galliæ Regibus ad curandum strumatum morbum Cardanus *lib. contradicentium medicar.* ad usum longum aromatum retulit, ridendus potius, an deflendus, ambigit Brodæus *l.* 8. *miscell.*

miscellan. cap. 10. Esse enim citra omne dubium gratiam gratis datam, apertissime evincit Laurent. *l.* 1. *de astrum.* Sed deteriora sunt, quæ de Christo ipso vomuit Cardanus. Christum enim ipsum fato subjecit, & quod tali astrorum positura editus esset, oportuisse eum in cruce mori, non erubuit scribere, verecundante, ut pium est arbitrari, charta, & ipso atramento, ut de Juliano S. Augustinus quæsivit, in minium verso, ad tantam impietatis atrocitatem à S. Augustino tanto ante confossam *tract.* 104. *in Joan.* ad illud, *Pater, venit hora.* Mundum æternum esse, impie affirmavit, ex maris falso supposita æternitate, argumentatur. Hominem primo è putri genitum, sicut mures, aut ranas, effutivit. Energumenos ab atra bile cieri, non ab habitante in eis spiritu agitari, commentus est. In opere *de subtilit. lib. de dæmonib.* ea de domestica magia, & patris sui paredro, scriptis prodidit, quæ suspicionem de ejus furva magia valde infigunt. In summa tam multis, tam tetris, horrendisque propositionibus omnes fere libros suos incestavit Cardanus, ut damnari meritissimo debeat, tanquam homo nullius religionis, ac fidei, & inter occultos atheos secundi ordinis, ævo suo facile princeps.

Tertiæ classis inter clancularios atheos ductor est Macchiavellus Libris Discursuum, ac de Principe usque eo tetris, ac projectæ in religionem, & sancta omnia audaciæ, ut ipsi quoque sectarii in eum calamos strinxerint, & omni studio libros ejus exterminandos esse, sint professi. Hoc item alii & fortissime ac diligentissime monstrarunt, ac præter cœteros Thomas Bosius variis in Macchiavellum lucubrationibus, de vera fortitudine, de Imperiorum dependentia à veris virtutibus, & aliis nonnullis. Item Molanus *lib.* 1. *de fide hæret. servand. c.* 3. Catharinus *opusc. de elim. libr. nox.* Petrus Ribadeneira *in oper. de Princip.* Thomas Fitchebertius *lib. de infelicit. Princip. Macchiavelliani*, Hieronymus Osorius *in Regis inst. & de Christian. nobilit. l.* 3. Possevin. *lib.* 16. *biblioth. cap.* 5. Menoch. *in Hierop.* Sepulveda *in oper. de milit. discipl.* Adam Gontzen *in polit. passim*, Petr. Gregor. *lib.* 13. *de republ. cap.* 12. *à num.* 21. Henricus Vvangnerech *lib.* 2. & 3. *vindic. politic. contra Scioppium*, Albergatus *in opere peculiari.*

Docet Macchiavellus illis libris, *satis esse pietatem, religionem, humilitatem simulatione præseferre. Quò flaverint venti, eò obvertendam esse navem. Cum necessitas tulerit, intrepide peccandum esse. Principes probare debere falsa miracula in populo ad populum quò res feret excitandum, & in eundem finem revelationes falsas, tanquam à Deo derivatas, confingendas esse, & spargendas in vulgus. Fato agi, & regi omnia. Belli justitiam in ea, quam sibi quisque statuit necessitate, consistere. Principi ut omnem spem pacis præcidat, violandos esse insignibus injuriis adversarios. Speciosum prætextum iis, quos Princeps punire velit, esse obtendendum. Factiones esse alendas inter subditos. Pravis moribus implendam esse civitatem, aut provinciam, quam sine bello ulcisci velit. Datæ fidei habendam esse rationem quandiu commodum est. Humanam animam eadem cum anima bruti mortalitate cadere, & perire censebat*, idque non occulte mussabat, sed spargebat in vulgus, ut Catharinus supra notat, recte addens, has esse diaboli fistulas, per quas loquitur, & improvidos plerosque dementat. At exitus impiissimi nebulonis metuendus est ejus æmulatoribus. Nam blasphemans evomuit reprobum spiritum.

Sunt ejusdem genii quotquot omnes religionem habent veluti indifferentem, nec ipsi tantum justum Dei judicium sint experti, sed eadem sorte sint eorum libri, hoc est pereant ipsi quoque ita, ut nihil tam exitialis, tam detestandæ doctrinæ uspiam sit reliquum.

Sunt nihilominus quædam apud certos autores tam impie scripta, ut expiatorio ferro, & igne, si viverent, illis opus foret. Malum est illud Plinii *l.* 2. *cap.* 7. *Quisquis est Deus, si modò est alius*, vel ut alii legunt, *si mundo est alius &c.* Tum paulò post: *Irridendum verò agere curam rerum humanarum istud quidquid est summum. Anne tam tristi, & multiplici ministerio non pollui credamus, dubitemusque?* Cornelius Tacitus *lib.* 6. *annal.* quando historiæ serie interrupta, & pro more statuens de singulis velut arbiter, post suas in utramque partem disceptationes, quærit, dubitatque *fato ne res mortalium, & necessitate immutabili, an sorte volvantur.* Idem alio loco differens de cladibus, quibus afflicta est Italia sub excessum Neronis, Deos crudelitatis, & invidiæ in hominum genus politicus teterrimus accusat. *Nunquam atrocioribus*, ait *lib.* 1. *hist. populi Romani cladibus magisve justis indiciis approbatum est, non esse curæ Diis securitatem nostram, esse ultionem.* Impium est hoc carmen.

Marmoreo Licinus tumulo tegitur, Cato parvo,
Pompejus nullo. Credimus esse Deos?

Affine est istud Claudiani *lib.* 1. *in Ruff.* si voluntaria fuit ejus dubitatio, quod facile censuerim. Fuit enim, teste Augustino *lib.* 5. *de civit. cap.* 16. paganus, & quidem, referente Orosio *lib.* 7. *hist. cap.* 35. pervicacissimus.

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem
Curarent Superi terras, &c.

Talis est Lucretii de Deo querimonia

fulmina mittat, & ædes
Ipse suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat, exercens tecum quod sæpe nocentes
Prælerit, exanimatque indignos, inque nocentes.

Ejusdem epicurei porci grunnitus expressus est *lib.* 5. contra Dei providentiam, & divinam mentem in hujus orbis molitione. Tales sunt denique quotquot negant justitiam Dei cohærere cum ipsius providentia, & quicunque eximunt res creatas providentiæ divinæ quotquot aliquid seu vitii, seu indigentiæ Deo affingunt, aut volentes de his rebus & divinis perfectionibus ambigunt. Quotquot, inquam, de Deo male sentiunt impii sunt, & athei.

Quare de istorum hominum libris sic paucis definio. Si ex instituto id pugnant, ut extinguant lumen divini vultus, quod signatum est super nos, proscribantur longissime à Republica christiana, præsertim si horum detestabilium operum artifices inter christianos degant. Bellum enim, quod cum Deo gerunt, tanto exitiabilius est humano genere, quo propiores sunt, & aërem illum, quem haurimus tetro, & pestilenti suo spiritu recentius corruperunt.

De antiquis autoribus mitius statuo, quia minus est ab iis periculi, utpote multorum jam seculorum judicio damnatis, atque tam fœde irretitis multis aliis erroribus, ut eorum dicta fidei sint quamminimæ. Cautio tamen erit locis, quos exempli causa indicavimus, aliisque qui legenti occurrent, apponere ad marginem quædam velut stigmata, ex quibus lector intelligat vel prætereundum locum infamem, vel cautè, & animo christiano percurrendum. Sic geminum illum locum Taciti quem retulimus, Justus Lipsius compunxit nota plusquam Threicia. Alterum quidem apposita hac voce *Epicurizat*

curizat. Alterum *impia sententia* & Jacobus Dalescampius *in cap.* 7. *lib.* 2. in posteriore Plinii atheismo retractans dictum illud Plinii impium de providentia, hoc appinxit, *hic sibi caveant veri, ac pii christiani.*

Quod verò ad libros de magia, distinguendum est. Aliqui enim spectant ad Magiam naturalem, aliqui ad panurgicam, quæ est distinctio Magiæ in qua aperienda fusus est Calasiris *lib.* 6. *hist. Æthiop. Heliodori,* & Joannes Picus *init. apolog.*

Priores, si non prætergrediantur fines suos, possunt permitti. Sunt enim rerum naturalium vires multæ, vulgo abditæ, quas viri, istiusmodi rerum studiosi, longa cura scrutati, usuve edocti chartis committunt citra periculum ullum, immo cum fructu non modico, & cum laude. Et ita recte statuit Victoria *relect. de magia num.* 7. & 8. Medina *paræn.* 2. *cap.* 7. Perer. *lib. de magia cap.* 3. Franciscus Picus *lib.* 7. *de prænot. cap.* 7. Sixtus Senensis *lib.* 2. *bibliot. v. curiosarum artium libri,* Pineda *lib.* 3. *de Salomone cap.* 123. multosque antiquos adducit Langius *lib.* 1. *epist. medic. in* 72. & *lib.* 2. *epist.* 46. *Veram quidem illam magiam,* inquit Philo *lib. de special. leg. hoc est, perspicuam scientiam, per quam naturæ opera cernuntur clarius, ut honestam, expetendamque, non plebei solum sectantur, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi cum Magis versato familiariter.* De hac magia naturali agunt Proclus *lib. de sacrif.* & *magia,* D. Augustinus *lib.* 21. *civit. cap.* 4. & 5. Albertus *lib.* 2. *mineral. tract.* 3. *cap.* 1. Nihil tamen proclivius, quàm ut ementito naturalis Magiæ nomine obtegantur quæ spectant ad panurgicam, quo nomine Joannis Baptistæ à Porta Magiam ob abditum plerisque locis fermentum non bonum cavendam esse, observat Delrius *lib.* 1. *magic. capit.* 3. de aliis plerisque ejusdem argumenti operibus pronuncians; Idemque facit Francus Picus *loc. cit. cap.* 2. Unde etsi magiæ naturalis inscriptionem præferant, non sine maxima cautione admittendi sunt, quia non rarò certissima venena specioso titulo contegunt.

Magici verò libri panurgici, qui scilicet doctrinam continent patrandi miracula, & insolito interventu pacti taciti, vel expliciti cum dæmone initi, comburi debent, sive ad Theurgiam, sive ad Goetiam pertineant, juxta divisionem à D. Augustino traditam *lib.* 10. *Civit. cap.* 9. & denique ex quocunque genere sint doctrinarum illarum, quæ pertinent *ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata,* verba sunt ejusdem Augustini *lib.* 2. *de doctr. christian. cap.* 20. & *cap.* 23.

Idque cautum est jure perantiquo. Nam inter ipsos Ethnicos cautum fuit, ne libri istius furfuris ad hæredes transmitterentur, vel retinerentur, sed ignibus tradantur *l. cæteræ ff familiæ ercifcundæ.* Et sanctissime ab Ecclesia catholica in mores receptum, nequis magus in eam cooptetur, nisi suos de magia libro prius cremaverit. Quod de Cypriano testantur Athanasius *de incarnat. Verbi,* Augustinus *in psal.* 61. & Nazianzenus *orat. in Cyprian.* & de Theuda Damascenus *in hist. Bart.* & *Josaf. capit.* 32. Datum sæpe Magistratibus negotium apud Romanos, ut hujusmodi libros conquirerent, eosque cremarent, qui autem illos apud se haberent, plecterentur jam diximus supra cum Livio, ut videas, recte dixisse D. Augustinum *lib.* 1. *de consens. Evang. cap.* 9. scripta magica, *non solum disciplinam christiani, sed ipsam terrenæ Reipublicæ administrationem jure condemnare.* Eodem modo contra magicam doctrinam ab Origene, cujus verba refert, approbatam, insurgit ex legalibus seculi decretis Theophil. Alexand. *lib.* 2. *Pasch.* Nimirum, tametsi penes Christianos duntaxat liquido perspecta est magiæ virulentia, atque malignitas, ideoque disciplina Christiana eam severissime proscripserit, tamen filii quoq; hujus seculi, quorum non prorsus obturatus est oculus, ab ea abhorruerunt. Judicium est Tertulliani *lib. de anima cap.* 57. his verbis expressum. *Quid ergo dicemus magiam, quam omnes pene fallaciam? sed ratio fallaciæ solos non fugit Christianos, qui spiritalia nequitiæ non quidem socia conscientia, sed inimica scientia novimus, nec imitativa, operatione, sed expugnatoria dominatione tractamus, multiformem hanc lucem mentis humanæ, totius erroris artificem, salutis pariter animæque vastatricem.* Verbum ab Ethnicis quoque comprobatum de his libris magicis poëtæ Phocylidis est: *Abstine à magicis libris.* Quare longe consultius foret Ephesinorum exemplo tales libros flammis tradere. Fuerant Ephesini magicis artibus infames Apollonio Thianæo eas ibi profitente tanto plausu, ut non solum statua donatus sit, verum etiam cultu religionis. Philostrat. *lib.* 4. Suidas *in lexic.* Plutarch. in Sympos. *lib.* 7. *cap.* 4. & 5. Hinc Ephesinæ voces & *notulæ,* quas qui sibi adhibebant in medio conflictu armorum manebant illæsi. Hinc nata paræmia *litteræ Ephesinæ.* Tamen incitati divinitus Ephesini, & Apostoli Pauli præcepto animati, ac generosa animi inductione collatam in publicum horum librorum multitudinem, quæ quinquaginta millibus denariorum æstimari poterat, hoc est, ut interpretatur Budæus, novem millibus librarum monetæ Franciæ, flammis combusserunt.

Inter Christianos ab initio nascentis Ecclesiæ servatum scimus, ut libri magici ignibus adjudicarentur. Huc enim spectat quod habet S. Lucas *Act.* 19. superius relatum post narratam plurimorum conversionem ad prædicationem S. Pauli, ubi tanquam perspicuum veræ conversionis signum refertur, quod libros curiosarum artium incendissent, qui illis fuerant addicti. *Curiosas* porro *artes* non alias ibi accipiunt D. Chrysostomus ac Beda, passimque alii, quam Magias panurgicas. Vocem græcam, quam Lucas adhibuit sonare curiositatem in magica studia impensam, Henricus, Stephanus *lib.* 2. *schedism. capit.* 28. demonstrat ex Herodiano & Platone, & eodem modo Latinam *curiosi* vocem usurpasse Flaccum ostendit. Itaque haud dubie libri curiosi, de quibus Lucas agebat, magiæ præsertim erant. Hermogenem magum jussum esse à S. Jacobo libros magicos in mare abiicere, scribit Abdias in Jacobo. De S. Cypriano antea mago, postea verò deprehensis irritis magicis præstigiis in S. Justinam christianam, & ipso christiano, ac dæmonum & superstitionis Ethnicæ ejuratore, ita scribit Nazianzenus *orat.* 18. *Mutationis perspicuum argumentum dedit; magicos enim libros publice proponit, deque pravi thesauri imbecillitate triumphum agit, amentiam prædicat, ingentem ex illis flammam excitat, & diuturnam imposturam, quæ ne uni quidem carnis flammæ opem afferre potuerat, igne absumis.* Eadem ex *Eudociæ Reginæ opere metrico de laudibus S. Cypriani* exhibet Photius *cod.* 184. Parisiis suo tempore librum magicum ignibus datum publice fuisse, scribit Gerso *lib. de laud. scriptor. consid.* 10. Similiter ignibus tradidit magicum librum S. Antoninus, Florentinorum Archiepiscopus, ut *in ejus vita* prodidit Vincentius Meinardus narrans quo incommodo filii cujusdam Petri tonsoris exagitarentur, quandiu improvidus pater librum illum apud se habuit, ac lectitavit.

Non defuere scriptores jam ab antiquis temporibus, qui protulerint in lucem rem dignam perpetuis tartari tenebris, & quod longe teterrimum est, quosdam sanctissimos viros Adamum, Enochum.

Aba-

Abrahamum, Paulum, Albertum magnum mendaciter & impie autores faciunt, horumque omnium primarium doctorem Pazielem Angelum, Adami præsidem. Salomoni quoque nescio quam claviculam, & annulum affingunt, & alterum ingens volumen in septem partes distinctum, quod, ut autor est Delrius, Judæi & Arabes in Hispania suis posteris relinquebant jure hæreditario, cujus ope res insolitas, & prodigiosas edebant. Ei abutendo sedulam operam Inquisitores navarunt. De Salomone vide Pinedam *de reb. Salomon.* Contra hanc claviculam docte ac pie Baptista Segnius *lib. de vero studio christiano cap.*7. Cornelii Agrippæ, magi superiori seculo notissimi quatuor libros, ac attributam Trithemio Steganographiam periculi, ac superstionis plenissimam, aliosque ejus disciplinæ codices quam longissime arcendos ab Ecclesia christiana edico.

Nec est, quod quisquam suæ curiositati, vel impietati causam prætexens, contendat, magiæ, etiam tartareæ libros nequaquam ejiciendos esse, quandoquidem ejus cognitio haud absolute mala est, & ejus studium non solum tolerabile videri potest, verum etiam laudabile, alioqui nec dæmonis præstigias detegere, nec impias superstitiones confutare, nec à nefando ejus usu homines deterrere queas, nisi perfecta, & explorata tibi sit magorum disciplina, ac nisi eorum libros teras. Quod ne quis temere dictum putet, audiri potest Tertullianus de hoc ipso studio verbis superius relatis *capit.* 27. de anima, & Joannes Picus Mirandulanus, *Quo quis est magia peritior*, inquit, *eo clarius cernit quantum inter magorum, & Christi, atque Sanctorum miracula intersit.* Ex quibus hoc recte infertur, nec ejus artis libros proscribendos esse, cujus cognitio, & studium laudabile est, immo & necessarium.

Ad id evertendum juvat egregiam Magiæ impugnationem à Theophilo adhibitam de libris ejus doctrinam continentibus meritò perdendis, adducere. Sic igitur habet: *Confundatur Origenes inter cœtera flagitiorum genera, quæ confingit, magicis quoque artibus patrocinium tribuens, qui in tractatibus suis his loquutus est verbis. Ars magica non mihi videtur alicujus rei subsistentis vocabulum; sed etsi sit, non est operis mali, nec quod haberi possit contemptui. Hæc dicens, utique fautorem se esse demonstrat Elimæ magi, qui Apostolis repugnavit, & Jannæ, atque Mambræ, qui Moysi magicis artibus restiterunt. Sed nullas Origenis patrocinium habebit vires, quia Christus magorum præstigias suo delevit adventu. Respondeat novæ impietatis assertor, immo aperte audiat, si non est malum ars magica, non erit malum & idololatria, quæ artis magicæ viribus nititur. Quod si malum est idololatria, malum erit & ars magica, ex qua subsistit idololatria. Cum autem idololatria Christi majestate deleta sit, indicat & parentem suam artem magicam secum pariter dissolutam, Propheta super hoc liquidò proclamante: Ita nunc incantationibus tuis, & multis veneficiis tuis, quæ didicisti ab adolescentia tua, si potuerint prodesse tibi. Cum igitur hæc Prophetarum scripta testentur, & nullus unquam ausus sit memoriæ prodere, magorum artes inter optima quæque numerandas. Leges quoque publicæ magos & maleficos puniant scire non possum, qua ratione impulsus Origenes, qui Christianorum se jactat, Sedechiæ pseudoprophetæ emulator existens, cornua sibi ferrea fecerit, quibus contra dogmata veritatis armatus incedat, nec sapiat quicquam de cœlesti Hierusalem, neque imitetur Moysem, & Danielem, Petrumque, & alios Sanctos, qui contra magos, & incantatores, quasi in acie stantes, indefesso dimicarunt.* Sic ille adversus Origenem, tanquam magorum patronum, cujus tamen lucu-lenta adversus magos, & acceptam ab eis notitiam legi apud eum potest *homil.* 16. *in Numer.*

Et nihilominus non negaverim expedire interdum Reipublicæ christianæ certis hominibus cognitus esse infandas illas artes ea mente & consilio, quo dixit Tertullianus, nimirum ut ejus inanitatem prodant, & impium usum aboleant, at neque habere debent ejusmodi codices, nisi prius facta potestate ab eo, penes quem dandæ jus est, neque unquam in publicis locis exponendi sunt, unde quivis legere eos possit, solo ut plurimum desiderio explendæ inanis cupiditatis sciendi, atque haud levi periculo humanæ imbecillitatis suapte jam sponte fraudibus satis obnoxiæ. Porrò ut nihil est exitialius ejusmodi librorum magicorum lectione, ita nihil esse ad legendum illecebrosius, ipsæ voces *Curiositas*, aut *curiosæ artes*, quibus magia appellatur, satis innuunt. Videndum super hac re eruditum *cap.* 36. Laurentii Ramires de Prado *in pentecontarcho.*

Et sanè si in christianos falsò magiæ accusatos, ab ipsismet Ethnicis igne sævitum est, quid facere Christianos par est libris illis, qui ab ipsis hominibus vano Numinum cultu imbutis sunt damnati? Sunt enim fontes omnis maleficii, immo etiam & impiæ superstitionis. Nam vix quemquam reperias magicis artibus irretitum, quin se quoque addicat impio, & sacrilego cultui, etiamsi fuerit Salomone sapientior, de quo sic Georgius Venetus problem. 136. *Ideo se subjecit ad potestates illis idolis servientes, illum inebriatum desiderio sapientiæ humanæ coluisse idola.* Idemque alio loco probl. 78. explicatius ait, illum *inebriatum desiderio sapientiæ humanæ coluisse idola.* Consentanee Apostolus 1. Gal. 5. *v.* 20. idolorum servitutem cum veneficiis conjungit. Itaque si illud studium appellatur à Plinio, homine Ethnico *lib. de anim. cap. ult. vanitates magicæ, & fraudulentissima artium, ars intestabilis, irrita, inanis*, à Tertulliano *Enervis, & otiosa curiositas*, in jure *ars damnabilis*, à Q. Curtio, & omni sapientium cœtu, *vanissimi cujusque ludibrium*, omnino longissime relegandi sunt, immo penitus abolendi ejus facultatis libri, eoque id præstandum diligentius, quo plus in ea periculi est, utique, ut loquitur Plinius, *artium omnium imperiosissima.* Ad hunc locum pertinet quod Delrius refert *lib.* 2. *magic. quæst.* 29. unde alieno periculo quivis discat quàm funesta, & feralis sit librorum magicorum lectio, etiam illi, qui eos animi gratia duntaxat evolvisset, non autem exercendæ tatareæ illius artis studio, sic habet: Cornelius Agrippa aliquò profecturus, uxori claves sui Musæi tradidit, addita prohibitione, ne quem ingredi sineret. Inconsultus quidam adolescens, quem magus habebat convictorem, importunis precibus impetravit à muliercula, ut se ingredi sineret. Ingressus incedit in librum conjurationum. Legit, en illi pulsatio ad januam, turbatur, sed pergit legere; pulsat iterum nescio quis, & nihil respondente rudi harum rerum juvene, dæmon ingreditur; quærit cur vocatus? quid fieri jubeat? Isti metus vocem intercludit, fauces dæmon; sic miser fuit pœnam nefariæ curiositatis. Redit interea domum Archimagus, videt exultantes super eam dæmones, utitur solitis artibus, adsunt vocati, narrant rem, ut gesta est. Ille homicidam jubet cadaver ingredi, & per forum Lovaniense, ubi cœteri studiosi solebant frequentius convenire, aliquoties obambulare, tandemque corpus deserere. Ambulavit ille ter, quaterve, tum corpus concidit, diffugiente eo, qui regebat. Creditum diu hunc subita correptum morte expirasse, sed indicia initio rem suspectam fecere, postea tempus omnia aperuit.

I nunc & talia volumina in Musæo tuo habe, si

habere desideras laqueos, quibus incauti à malo dæmone strangulantur. Verum quid ex ea lectioni emolumenti? Divitias sibi comparant? Nihil enim vero minus. Idque satis testatur inopia & sordes mancipiorum dæmonis; Grilland. *tr. de sortil. cap.* 3. *numer.* 9. & Delrius *lib.* 2. *magic. quæst.* 12. Rerum admirabilium scientiam inde hauriunt, ac velut aquilæ noctuas visu, sic isti intelligentia sapientibus hominibus antecellunt? Quam vereor, ut qui hac infandæ curiositatis lectione sperant se consecuturos sublimem aliquam scientiam, atque aquilarum perspicacitatem duplo obtusiores fiant, quàm essent antea. Vis hujus rei exemplum? Lucius Apuleius Patrensis, sophista satis notus, scripsit, se magiæ flagrantem studio, Thessaliam petiisse ibique dum se in avem verti cuperet, in asinum à Palæstra ancilla, virtute unguenti, nescio cujus transformatum, atque ita in asinina illa effigie, humano tamen sensu & mente retenta, multa, eaque gravissima se perpessum, donec gustatis rosis in pristinum Lucium reformaretur. Hic lusus ejusdem, & Apulei de asino aureo. Beroald. *in Apul.* Si opes, & potentiam? Perditi imperii, vitæ, & animæ Juliano causa fuit magia, cujus fuerat studiosissimus. Valeriano item fraudi fuit. Nam captus à Sapore, Persarum Rege, & cavea ferrea inclusus, orbis ludibrio patuit.

Constat igitur, impiam hanc peritiam per se sordere, ejusque proinde libros flammis subjectis merito exterminari, ut taceam ex alio quoque capite jure cremandos esse, nempe quod magicis hisce libris hæreses ferè contineantur. Nihil enim familiarius est mago, & hæretico, ut probat Stapletonius *orat.* 1. *academ.* & Alphonsus de Castro *lib.* 1. *de just. hæret. punit cap.* 14. Idem dixerat jam olim Tertullianus *lib. de præscript. capit.* 43. verbis illis: *notata sunt commercia hæreticorum cum magis compluribus.* Pulcherrime idem tradidit Theophil. Alexand. *lib.* 2. *Pasch.* hinc præter cœtera magiæ probra demonstrans.

Quò ergo me loco, nequeo continere, quin detester impia eorum ingenia, qui hisce quoque temporibus ita duro sunt ore, ac mente perversa, talia ut audeant scribere, & christianorum nomine censeri velint. Quanto istius hosce Veneris, Cupidinisque cultores appellem, quam ipsos simulacrorum, idolorumque cultores? Persimilis enim horum, & quadam ex parte pejor est causa, quàm statuarii Idola pingentis, & tamen de ejusmodi opifice clamat gravissime Tertullianus: *Colis non spiritu vilissimi nidoris, sed tuo proprio; nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam accendis.* O stuporem, o nequitiam, o imprudentiam incredibilem! Christianum te profiteris, id est discipulum pietatis, & magister es impietatis? Tu generis humani Salvatorem veneraris, qui eos is perditum, quorum ille salutem sua habuit vita potiorem? Quod si tantus amor exitii est, solus perito. Quid alios trahis? Si juvat perire cum multis, an non satis est vicinos perdere? Vel si tanta immunitate es, ut nullas urbes, nullas nationes, nullum genus hominum à tua peste immune velis esse, ut orbem terræ omnem funditus eversum velis, nonne satis est eos, qui jam in hanc luem venere homines appetere? Quid etiam paras venena non natis?

Animadvertite per Deum, lectores, num tale unquam prodigium uspiam extiterit, quod nulli hominum generi parceret, quod unum eodem tempore varias provincias devastaret, quod calamitatem iis quoque, qui necdum nati essent, afferret, præter librorum autores pestiferorum, monstrum ejusmodi nullum reperietis.

Multa vel in historiis, vel in fabulis humano generi infestissima olim fuisse prodigia memorantur. Venefici, ac malefici teterrimi, latrones importunissimi, Tyranni efferatissimi, belluæ portentissimæ. Sed nullæ unquam diræ adeo Circes, aut Medeæ, nulli Mezentii, Procustæ, Cyclopes, nullæ Sphinges, hydræ, Harpyæ fuerunt, quarum seu vera, seu ficta mala cum veris istorum stragibus conferri queant. Nam aliqua tandem regione contentus, aliquo circumscriptus tempore fuit illorum furor; nec nisi præsentibus, nec nisi nocuere corporibus, cùm isti & animos miserrime divexent, & absentes corripiant, & nondum genitos, quasi in insidiis, opperiantur, denique nullis terminis nec locorum, nec temporum claudantur. Dicam amplius, nulla ex tartaris furiis tam funesta, & exitialis est, quam unus libellus. Nam nec illæ tam multos simul mortales, nec multis in locis eodem oppugnant tempore. At hic ita serpit, ita multiplicatur, & spargitur, ut eodem momento, longissimo inter se se dissitas intervallo regiones ac gentes pervagetur, ac perdat. O monstrum, portentumque inauditum!

Et hujusmodi monstra eorum, qui christiani censeri volunt, ingenia pariunt, multis laboribus, diuturnoque studio, ac multo sudore educunt, armant, efferunt. Durus ille fuit, qui sevisse draconis dentes fingitur. Nam quæ expectari messis ex semente poterat? Sed isti multo immaniores qui dedita opera hydras seminant prope immortales, quas norunt non contra se ad mutuam cladem, sed ad animarum perniciem rabiem, ac venena versuras: illud enimverò certum, fixumque est, nisi seriò resipiscant, nisi, quæ moliti sunt, destruant, lacerentque & obruant pestiferos partus, & omni ope, quos texuere laqueos amoliantur, quod ardui, immensique negotii est, certum, inquam, atque exploratum est, actum de ipsis in sempiternum esse.

CONSULTATIO CXLIII.

De Libris Thalmudicis, Kabalisticis, Rabinicis.

De Thalmude aliqua diximus alibi. Præter enim sacra Hæbræorum volumina, extant eorum commentaria, & explicationes in eadem lingua excusa per magistros, seu Rabbinos Hebræorum, antiquos, & neothericos, quorum insigniores sunt *Vaikoa rabba*, *Berescit rabba*, *Berescit Katovs*, explicatio major, & minor Geneseos, *Midras thelim*, expositio Psalmorum, *Midras cohelet*, expositio Ecclesiastis, *Tanhuma*, ubi magna ex parte est Numerorum expositio, *Hilcot melachim*, sententiæ Regum, *Sepher Kibutzim*, collectio sententiarum sapientum, *Igerit haso doth*, epistola secretorum, composita à Rabbino Nehumas Hicanæ filio, *Gale razeia*, revelatio secretorum, Rabbini Hakados, Liber *more*.

Suntque alii libri, quibus Hebræi explicationes sua lingua, seu commentaria, & paraphrases ediderunt, vel omnia Thalmudica, vel Kabalistica. Inter Thalmudicos, & Kabalisticos interpretes ea vel est notata differentia, quod Thalmudistæ circa interpretationem legis versantur, dicti Interpretatores, seu Interpretes, quasi in victa activa degentes. Sic & Thalmul, ut ait Paulus Israclita *in proœm. pracept. Judaor* dicitur disciplinatio, quæ legis intellectum plane allegoricum, aut multiplici varietate circum tectum explicat. Kabalistæ autem in contemplativa quasi vita, & futurorum, & quæ Dei sunt, versantur, dicti ideo viri speculationis ex magistris legis, ut ait Revelinus *lib.* 1. *de arte Kabalist.* Thalmud &

Thal-

mud & Thalmudistæ veniunt à radice *Lamud* discere, ut Kabala & Kabalistæ à *Kabal*, accipere, unde Kabala traditio, de qua postea, utrique legi divinæ antiquæ, ut illis videtur, inhærent. Illi mentem ex littera. Isti ex traditionibus majorum, ut dicunt, & ut verum dicam, utrique, ut plerumque ex somniis propriis, & inanibus supputationibus divinant vel confingunt legis divinæ explicationes. Sufficiet autem nobis indicasse aliquos ex libris utriusque sectæ.

Et de Thalmudicis in primis ex Galatino *lib. 1. adversus Judæos cap. 5.* Is enim accuratè colligit ex Rabbinorum voluminibus Thalmudicorum originem, & sectionem, ac nomina librorum. Addemus & aliorum testimonia. Anno ergo 120. ab incendio secundi Templi Rabbi Jehuda Simonis filius, dictus Sanctus ob doctrinam, omnia scripta tam doctorum, quam interpretationes Judæorum ante & post Christum in unum opus collegit, quod nuncupavit *Misenah*, idest iteratam Legem, vel prælectionem repetitam. Anno autem ab ejusdem Templi vastatione circiter 300. Rabbinus Jochanam, assumptis secum Rab, & Samuele collegis, Misnà, & alia scripta in unum colligens, confecit Thalmud Hierosolymitanum. Appellatur autem Thalmud Hierosolymitanus, quia in ruinis Urbis Hierosolymitanæ scriptus est, inquit Senensis *lib. 2. bibl.* Quod arguit Serarius falsitatis *lib. 1. Rabbin. cap. 14.* & nominis rationem ipse dat, partim quod in Academia, non Babylonica, sed Israelitica, cui Rabbinus, ille Jochanam totos præfixit annos 80. conflatus sit; partim quod lingua exaratus Hierosolymitana, quæ illis temporibus erat inquinatissima, utpote quæ, ut ait Elias, è variatum gentium, quæ Judæos hactenus domuissent & attrivissent, Babyloniorum, Persarum, Græcorum, Romanorum confusis, permistisque idiomatibus constaret. Anno autem 426. ab eadem destructione Rab Asse & Rabbi Hammai habitantes in Babylone Ægypti, quæ nunc Cayrum dicitur, omnes Superiorum scripturas in unum redigentes, construxerunt novum corpus multorum voluminum, quod nuncupatur Thalmud Babylonicus. Atque hunc Babylonicum fere solum norunt, teruntque Judæi, & Hierosolymitano non paulò est minor; tamen Asse morte prævento, perfecit hoc opus filius ejus Mor unà cum Maremar. Ferunt enim Ezram ab exilio reversum, academiam Hierosolymis instituisse omni genere disciplinarum refertam, ex qua prodierunt insignes viri seorsum scribæ, & pharisæi, & legis periti, qui multa ediderunt suis temporibus in legem volumina, ex quibus conflatum est utrumque Thalmud Babylonicum, & Hierosolymitanum, de quibus Rabbi Mose in præfationibus. Majemonim Scripsit tandem in Hispania sub mundi anno 4860. Christi 1100. Rab. Isaac, filius Jacob filii Alphesi parvum quasi Thalmudem, ita ut tres Thalmudes distinguere liceat.

Breviter Lælius Bisciola *horar. subsec. tom. 2. lib. 17. cap. 1.* Thalmud cœptus est condi anno à Domino Jesu 100. & ad umbilicum perductus anno ejusdem 400. Sed ben Majemon in compendium redegit Thalmud, & scripsit anno 1150. & habetur secundo loco post Biblia, & tantæ est autoritatis ac Thalmud.

Alii, ut Genebrardus *lib. 3. chronographiæ* refert ex chronico Hebreorum, ajunt, Thalmul Hierosolymitanum absolutum à Judæis anno Domini 469. & quod Rabbinus Johanam operi præfuit, qui illam doctrinam totidem fere librorum inscriptionibus, quot Babylonica continetur, libris tamen multo contractioribus, construxit. Et quod anno Domini 505. Thalmud Babylonicum absolutum est à Mar filio, & discipulus Rab Asse, nempè ea pars, quam appellant *Ghemara*, centum circiter annis post Thalmud Hierosolymitanum. Ex quibus constat non uno tempore, sed diversis absolutum, & cœptum opus Thalmud, & per partes suas perfectum, ut & ait Rabbi Elias in Tisbi anno Christi 188. absoluta fuit tantum illa pars, quæ in Thalmud inscribitur *Misnà*. Misnæ autem Sapientum primus fuit Simeon Justus, qui Christum excepit ulnis, postremus Rabbinus hakkados, Antonino Cæsari charus. Nomine autem Thalmud, Sixtus Senensis *l. 2. bibl. sac.* ait, significari ingens, ac vastum opus Judaicarum traditionum, in quo collecta sunt decreta omnia Rabbinorum, Sammai, Hillel, Akibà, Joseph, & filiorum Asmonæi, unà cum aliis innumeris aliorum Magistrorum statutis, sententiis, & tam divinarum, quàm humanarum legum expositionibus, quibus nunc tota Judæorum natio regitur.

Distinctius. Thalmud si generatim accipiatur, doctrinam significat, universe sumptam. Si speciatim, certum aliquod doctrinæ genus voluminibus quibusdam comprehensum, quæ idcirco idem nomen habent. Sunt autem plurima & vastissima; & quia omnia ferè Judæorum instituta, ritus, ac leges continent, ab aliis vocantur Jus Judaicum, tam civile, quàm Canonicum, doctrinale etiam ac Pandectæ, & digesta. Observat autem Nicolaus Serarius *libello priore de Rabbinis cap. 14.* quod est de Thalmuldicis, eadem Thalmuditis voce aliquando unam tantum librorum partem, aliquando totum ipsum opus designari.

In his igitur libris Thalmudicis continetur totum jus pontificium Judæorum scriptum, ut in Kabalisticis non scriptum. Feruntur & ab Ezra instituti scribæ, ut suo exemplo legem ad litteram explicarent, & legis difficultates, librosque ejus intactos conservarent, ne denuo corrumperentur, ut antea quam à Synodo collecta emendata essent. Vocantur isti in Evangelio Legisperiti & Scribæ.

Dividunt autem Judæi suum Thalmud in sex partes, quas vocant *Sedarim*, id est ordines, seu directiones, & rursum singulas partes in libros & libros in capita. Vocant libros *Masciot* id est tractatus, capita verò *perekim* vocant, id est sectiones.

Prima igitur pars dicta est *seder zeragmin*, id est ordo senum. Habet undecim *mascoth*, seu undecim tractatus, vel libros.

Primus *beracot*, seu benedictionum, novem habens *perachaim*, seu capita, vel sectiones, ibi agitur de benedictionibus, de divinis laudibus, & rationibus.

Secundus *peah*, id est tractatus anguli, habens decem capita, & ibi agitur de parte angulari segetum relinquenda pauperibus.

Tertius *demas*, id est tractatus dubitationis, de quibus sint solvendæ decimæ & habet decem capita,

Quartus *therumoth*, id est tractatus duorum & centum, habens undecim capita, ubi agitur de duorum separatione ex unoquoque centenario ad dandum Sacerdoti.

Quintus *schevigioth*, id est tractatus septimi, habens decem capita, ubi agitur de non seminando terram septimo anno.

Sextus *chelaim*, id est commixtionum, habens novem capita, ubi tractatur de rebus, quæ commisceri prohibentur.

Septimus *rischon*, id est decimationis, ubi agitur de primis decimis, quas Levitæ impartiebantur sacerdotibus, & habet capita novem.

Octavus *magnascer sceni* decimationis secundæ, quæ

quæ post decimas Levitis exhibendus extrahi debebant, & in Hierusalem comedi, & consumi, & habet quinque capita.

Nonus *halla*, , placenta, quæ ex massa pastæ semper desumpta debebat dari Sacerdotibus, habens quatuor capita.

Decimus *gnorla*, clausura, ubi de clausura arborum plantatarum,in signum ne intra triennium ex fructibus earum comederetur, habens tria capita.

Undecimus *biccurim*, primitiarum, ubi agitur de primitiis in Templo offerendis, quæ erant tantum ex septem rebus, nempe de frumento, hordeo,uvis, ficis, malis punicis, olivis, dactylis, habens quatuor capita.

Secunda pars Thalmud dicitur *seder mognet*, id est ordo festorum, & habet mascetoth, seu tractatus vel libros duodecim.

Primus *scabat*, de prohibitis, & permissis Sabbatho, habens viginti capita.

Secundus *generunim*, id est conversationum, quæ licita erant Judæis in Sabbatho, habens capita decem.

Tertius *pessachim*, qui duas habet partes; una de his, quæ præparanda erant pro solennitate paschæ; secunda de agno paschali, habentes decem capita.

Quartus *Seckalim*, id est siclorum, ubi agitur de siclorum moneta viginti obolorum, & de exactione ad comparandos duos agnos, qui quotidie in sacrificio offerebantur, unus mane, alius vesperi in redemptionem animarum, habens octo capita.

Quintus *jomà*, dierum, ubi agitur de die propitiationum, & quid in eo agendum, habens octo capita.

Sextus *Saca*, id est casulæ, vel tabernaculi tractatus, ubi agitur de festo tabernaculorum, habens quinque capita.

Septimus *jom tol*, id est diei boni tractatus, ubi agitur de iis, quæ prohibita sunt quolibet die sexto, præterquam in Sabbatho, & die propitiationis, habens quinque capita.

Octavus *rosch hascanah* de capite anni, ubi agitur de omnibus solennitatibus Calendarii illorum, habens capita quinque.

Nonus *tagnanith*, id est jejunii tractatus, ubi agitur de jejunio quaterno in anno, & aliis jejuniis, habens quatuor capita.

Decimus *megilà*, id est historiæ tractatus, ubi agitur de historia Esther, & de adeam solennitatem pertinentibus, habens quatuor capita.

Undecimus *mognod Katon*, id est, festi parvi tractatus, ubi agitur de minoribus festis inter primum & ultimum diem paschæ, & tabernaculorum minus solenni primo & ultimo habens tria capita.

Duodecimus *hagigà*, id est solennitatis tractatus, ubi agitur de præcepto, quo ter in anno in Hierusalem ire tenebantur masculi, nempe in festis paschæ, pentecostes, & tabernaculorum, habens tria capita.

Tertia pars Thalmud dicta *Seder nascim*, ordo mulierum, & habet septem tractatus.

Primus *jebamot*, id est fratriarum, ubi agitur de accipienda uxore fratris defuncti sine liberis, ad suscitandam prolem, habens sexdecim capita.

Secundus *cetuboth*. id est contractuum, ubi agitur de contractibus, seu scripturis, & obligationibus viri, & uxoris pro dote, habens tredecim capita.

Tertius *nedarim*, id est votorum mulierum, habens undecim capita.

Quartus *nazir*, id est Nazaræi tractatus ubi agitur de voto Nazaræorum, à mundo separatorum, quibus durante voto non licebat vinum bibere, nec ex vite productum gustare, non capillum tondere, non mortuum tangere, habens novem capita.

Quintus est divortii tractatus, ubi de divortio mariti, & uxoris, habens capita novem.

Sextus *gutin*, id est libellorum repudii, ac divortii, habens & capita novem.

Septimus *Kiduscin*, id est sponsalitiorum, ubi de his, quæ ad sponsalia pertinent habens quatuor capita.

Quarta pars Thalmud *Seder nezikin*, id est ordo damnatorum, seu nocumentorum, & habet etiam septem mascetoth, seu tractatus.

Primus *bannà camà*, id est positio prima, ubi agitur de omnibus damnis, & nocumentis tam hominum, quàm brutorum, habens decem capita.

Secundus *bannà matzignà*, id est positio media, ubi agitur de litibus, usuris, juribus, locationibus, continens decem capita.

Tertius *bannà bathrà*, id est positio postrema, ubi agitur de venditionibus, emptionibus, societatibus, & hæredibus instituendis, habens decem capita.

Secundus tractatus quartæ partis Thalmud dicitur *Sanedrin*, judicium ordinarium, & agit de his, quæ pertinent ad judicia, & de his, quæ partem in seculo futuro habent, & de *Mesiak* potissimum in *perek helek* in cap. quod incipit *helek*, id est pars, habens quatuordecim capita.

Tertius *scebugnoth*, id est juramentorum tractatus, ubi de juramentis, & rerum custodibus, habens octo capita.

Quartus *gnednioth*, id est testificationem, ubi de determinationibus, & majorum scriptis continens quatuor capita.

Quintus *gnabodà zarà*, id est servitutis alienæ, ubi agitur de idololatria, & in quibus non debeant Judæi convenire cum gentibus, habens quinque capita.

Sextus *abot*, id est patrum tractatus, ubi agitur de patribus, qui à Mose usque ad Simeonem justum floruerunt, & habet 54. capita.

Septimus *horaioth*, id est sententiarum scilicet tractatus, ubi agitur de pœnis, & sententiis Judicum Sanedriorum ordinariorum habens tria capita.

Octavus *maccor*, id est percussionem, ubi agitur de percussionibus, quibus in reos animadvertendum erat.

Quinta pars Thalmud dicitur *hedascin*, id est sanctificationum, & habet undecim *mascoth*, seu tractatus.

Primus *Zenachim*, id est de immolationibus sacrificiorum, de modo ac loco sacrificandi, habens quatuordecim capita.

Secundus *cholim* occisionum, ubi de occidendis animalibus mundis ad communem usum, non ad immolandum, habens duodecim capita.

Tertius *menachot*, ubi de farinis frumenti in Templum Sacerdotibus offerendis, habens tredecim capita.

Quartus *beccoroth*, id est primogenitorum tractatus, ubi agitur de animalibus primogenitis offerendis, ac redimendis, habens novem capita.

Quintus

Quintus *gnerachin*, pretiorum tractatus, ubi de pretiis rerum, quas quis Deo pollicetur, habens novem capita.

Sextus *hemurà*, id est permutationis tractatus, ubi agitur de non facienda permutatione in sacrificiis, continens septem capita.

Septimus *megnilah*, transgressionis tractatus, ubi agitur de transgressione illorum, qui rei non licitæ Sacrificio nisi fuerint, habens sex capita.

Octavus *charethot*, id est perditionum, ubi de animarum perditione, & propter quæ peccata damnentur, habens sex capita.

Nonus *thamid*, id est continui scilicet Sacrificii tractatus, ubi de continuo sacrificio duorum agnorum, quod quotidie fiebat, habens sex capita.

Decimus *middot*, id est dimensionum, ubi de mensuris Templi, habens quinque capita.

Undecimus *Kinnin*, id est nidorum tractatus, ubi de oblationibus pullorum, columbarum, & turturum pauperum, habens quinque capita.

Sexta pars dicitur *seder thaaroth*, id est ordo purificationum, & habet *mascetot*, seu tractatus duodecim.

Primus *chelim*, id est vasorum, de purificatione eorum, & vestimentorum, habet capita triginta.

Secundus *ahaloth*, id est habitationum, ubi agitur de domorum, & aliarum rerum munditia, pollutarum à cadavere mortui, habens viginti duo capita.

Tertius *negagnim*, id est plagarum, seu percussionum tractatus, ubi agitur de purificatione lepræ, & aliarum rerum ex percussione, habens quatuordecim capita.

Quartus *parah*, id est vitulæ, ubi de cineribus vaccæ rubræ, & de ejus aspersione ad purificationem inquinationis, habens duodecim capita.

Quintus *thearoth*, id est purificationum, ubi de purificatione inquinationis aliunde, quàm à cadavere contingentis, & habet decem capita.

Sextus *mikuoth*, id est congregationum aquarum, quo loci agunt de fonte, ubi baptizabantur homines utriusque sexus, ut ab immundiciis spiritualibus purificarentur, habens decem capita.

Septimus *niddah*, id est menstruatæ tractatus, ubi de mulierum purificatione ab immundiciis partus, & menstruorum, habens decem capita.

Octavus *zabin*, id est spermatum, ubi de purificatione hominum ex fœtore spermatis, habens decem capita.

Nonus *maskin*, id est irrigationum, ubi agitur de irrigatorum purificatione ab immunditia per contaminationem facta, habens sex capita.

Decimus *tebul jom*, id est baptizati diei tractatus, ubi de munere offerendo à baptizato sequenti die, ut perfecte purificaretur, & habet quatuor capita.

Undecimus *jadaim*, id est manuum tractatus, ubi de lavandis manibus sacra contingentibus, & de vase, & aquis, quibus id fiebat habens capita quatuor.

Duodecimus *gnokazin*, tractatus pedunculorum fructuum, quando fructus ex pedunculis contaminari dicebantur.

In toto Thalmud ita sunt in summa sex partes, libri, sive tractatus sexaginta, capita 532. in quibus etiam plures sunt *gamaroth*, id est traditiones conclusæ, & multa traduntur de Messiah, & alia bona quædam, quæ recipiuntur, non quia thalmudica, sed quia per se admittenda sunt, maxime quæ contra ipsorum Judæorum obstinationem faciunt, de quibus & dici potest, quod traditur apud illos in tractatu, vel libro *hagigah*, *post multa comede dactylos, & proiice duritiem eorum foras*.

Extra thalmudicos tractatus præcedentes sunt alii libri apud Judæos circa legis divinæ explicationem abstrusiorem, quam non scriptam, & non vulgarem, & cabalisticam dicunt, quorum aliquos, qui in manus venerunt, referam, & quæ in primis fuerunt septuaginta volumina Ezræ, quæ jussit aliquando exscribi Picus Mirandulanus.

Est & liber de creatione, quem aliqui tribuunt Abrahamo magno, alii magistro Akibà, habens commentaria.

Liber de splendore, qui est Simeonis filii Johai, quem librum latuisse in specu tradunt viginti quatuor annis.

Liber de candore, aliquibus dictus Lucidarius.

Sunt alii Libri de Kabala Abrahami Alaphia, & insignes commentarii Rambani. Extat Mnachen Racanà super secreta Rambani.

Liber portæ justitiæ Rabbini Josephi Castiliensis Hispani.

Liber de crudelitatibus Rabbini Saadiæ Asid.

Liber de mysterio, seu secreto legis Rabbini Abrahæ aben Ezrà, liber Rabbini Hamai Haninà, dictus eloquentissimorum caput in cabala, & ejusdem liber speculationum.

Liber commentarium sanctitatis Rabbini Azarielis.

Liber de nominibus.

Liber explanationum alphabeti Rabbini Hakibà.

Liber de reconditis psalmi deciminoni Rabbini Amà.

Liber singularis de unione, & collectione

Liber mysteriorum.

Liber quæstionum abstrusarum.

Libellus Kabalæ Azarielis, vel Orielis Genuensis.

Liber de fide & explanatione.

Liber radicum Rabbini Davidis Josephi Albò, cui & titulus Kabala. Alius elegantissimus Alkazel more arabico Rabbino Juda Levi autore.

Liber magistri Jacobi Cochen, & in eundem compositio Rabbini Isac inscripta, explanatio nominis sancti.

Alius de decem numerationibus Rabbini Thedacileni.

Liber Salomoni sub nomine Razielis inscriptum, ubi fictio magna.

Liber ortus nucis Rabbini Joseph, bar Abraham Castiliensis.

Fuerunt à neotericis Judæis & alii libri additi, quorum tamen magna pars obduratorum invidia in Christianos in sua obstinatione, nihil, aut parum sanæ doctrinæ sacræ, ejusque puritatis continent, & proinde ab Ecclesia catholica cum suis thalmudicis compositionibus reiiciuntur propter blasphemias, quas inculcarunt suis scriptis in Christum, & Virginem Deiparam. Horumque impietatibus accessit, quod sacra volumina hebræa non tantum suis tenebrosis, & malitiosis emendationibus in quibus suæ obstinationi repugnant, & in aliis corrumpere nisi sunt, verum & ultra grammaticalibus suis inventis punctis, & aliis futilibus observationibus totam sacram linguam conspurcarunt, ad litteram, ut stolida mente sunt, & litteralem

ralem explanationem transferentes.

Convenerunt quippe massoretæ, seu grammatici Hebræorum ad Tyberiadem Palestinæ, ut narrat Elias Thesbites, ut ex uno legis *pasutz* multos versus conficerent, accentibus partim distinguentibus, partim continuantibus universam Scripturam, quo tempore veterem extinxerunt grammaticam, vocales, pronunciationem, judicium, diligentiam, atque studium, quod convincit Genebrardus *in præfat. in psalm.* Nam, inquit, exempli causa, antiqui nescierunt Hebræi *p.* durum, ut ait Hieronymus in Danielem *cap.* 11. Item tres tantum constituerunt vocales quas vocant *sepher jetzirah*, prolationis matres.

Contemnendæ illorum masoretarum punctuationes, quibus Sacra Biblia ad suam pertinaciam contorquent, & mens potius, quàm puncta illorum fictilia sequenda. Aliud enim est grammatice legem explicare, aliud vim ejus interpretari. Quemadmodum & apud Judæos ipsos Rabbi Kimki negligitur, & tantum habetur pro *medador*, id est grammatico. Punctorum inventiones, ac distinctiones, Judæorum masoretarum sunt inventa ex judicio quodam proprio conficta grammaticulorum, qui nihil non audent temeritatis suæ superbia. Nam constat ex Hebræorum historia, tempore Hieronymi, Origenis, & septuaginta Interpretum legem Dei sine punctis fuisse datam, quicquid deliret in contrarium Cevallerius, gener cujusdam Judæi. In cujus etiam testimonium quando Iudæi in Synagogis solenniter legem ostentant, eam sine punctis, ut nihil humani admixtum habeat, è suo armario, quod *hocal* vocant, proferunt. Liquet etiam ex eadem historia Hebræorum, quo anno Templi per Vespasianos eversi 436. id est Christi 476. vel 478. administrante Zenone Orientis imperium, & sedem Apostolicam Simplicio, puncta inventa post multa à lege data secula. Sed neque etiam tunc illi, qui puncta addiderunt, & diviserunt legem, non memorarunt cametz, atuph, hirich, Katon, Kibuth, in quibus hodie explicandis magnam canonum partem consumunt.

Miscuerunt, & confuderunt masoretæ versus, ut etiam omnis veterum metrica ratio perierit. Et proinde recte ab illis non esse veritatem legis mutandam proculdubio patet. Aliud etiam mentem legis sanctæ, aliud verba scrutari. Littera enim occidit, spiritus autem est, qui vivificat 2. ad Corinth. *c.* 3. Neque ipsi etiam masoretæ inter se conveniunt. Quia non theologi, sed grammatici sunt. Simili modo & arguuntur illorum tikum sophil, id est correctiones, seu aptationes scribarum, in quibus suppositio nomine Ezræ falsificarunt, vel depravarunt Iudæi Sacram Scripturam triplici modo. Vel mutando litteras, vel punctatione diversa, vel adiiciendo in margine aliud pro alio legendum.

Fuerunt ex secta Samaritanorum Anan, & Saul ejus filius Satei, quorum Anan, quia non potuerat consequi gradus thalmudici doctoratus, id est, esse Gaon, docuit multis libris fabulam esse quicquid Thalmudici dicerent, multoque fabulosius doctores suas traditiones, & ritus deduxisse per ordinem è prophetis, & sanctis viris, ut ait Rabbi Abraham in Kabala historica.

Iustinianus *in novel.* 146. ut liceat Hebræis secundum traditam legem sacras Scripturas latinè, vel græcè, vel alia lingua legere, &c. interdicit omnimodo *in cap.* 1. Hebræis, sive Iudæis interpretationem legis divinæ, quam ipsi, inquit, dicunt secundum legem, illud est Misna, & Thalmud, ut pote sacris non conjunctam libris, neque traditam de prophetis, sed inventionem virorum sola loquentium terrena, & divinum habentium nihil.

Autoritas porrò Thalmudis apud Iudæos summa est. Siquidem ut Sacras litteras, ita & Thalmudem appellant *michthebè hakkodesch*, id est scripta sanctitatis, seu scripturas sanctas. *Et illum* inquit Rabad, *super se acceperunt, & multorum opera Sapientum docuerunt omnes ex ordine generationes, & consenserunt in illum Israelitæ omnes, eique quiquam vel addere, vel demere nefas.* In præfatione autem totius Thalmudis sic scribitur: *Siquis negaverit libros thalmudicos, in quibus scripta continentur prædicta, sanctissima præcepta, Deum ipsum negat.*

At theologia fabularis, de qua *tom.* 5. quam Thalmud complectitur à christianis tanti fit quanti par est figmenta rabbinica, ociosorum somnia, nugæ delirantium.

Et quidem Thalmudes, sive Hierosolymitanus, sive Babylonicus quoad omnia, quæ continet, exiguæ esse potest apud Christianos autoritatis. Primo quia, demptis etiam ineptiis, figmentis & blasphemiis, scripta sunt Iudeorum pervicacium, odio in Christum, & chiristianos capitali flagrantium. Secundo. Pleraque in Thalmude scripta tacite, & aperte christianæ fidei mysteria obscurant, vel evertere nituntur, & ad superstitionem ducere. Tertio. Perissologiis, næniis, & innumerabilibus nugis scripta omnia Rabbinica, & in primis Thalmul scatet.

Unde Thalmudes uterque sæpe ab Ecclesia catholica jussus est comburi, idque aliquoties justissime factum, ut per Anton. Possevin. *in appar. sac.* Causam dat Sixtus Senensis *lib.* 2. *bibliot. sec.* & ex eo Serarius *lib.* 1. *Rabbin. cap.* 33. quia plurimis, gravissimisque contra Christum Dominum, divinamque majestatem, & hujus administros, & amicos, Angelos, & Testamenti veteris divos, beatissimam Virginem Mariam, christianosque omnes, immo & contra Mosis legem, jus gentium, atque omnem naturæ legem, & rectam rationem erroribus, mendaciis, contumeliis, ac blasphemiis abundat, de quibus Legendus Hadrianus Finus *contra Judæos l.* 9. *cap.* 5.

Quocirca, ut refert Bernardus Luzemburgius *in catal. hær. lib.* 2. Gregorius novus Pontifex Maximus omnia thalmudica volumina flammis adjudicavit anno 1230. Quod fecit in Galliis S. Ludovicus Rex Francorum anno 1240. & pontificium decretum instauravit Innocentius quartus anno 1244. Cum autem eadem volumina à Iudæis pristino nitori restituta fuissent, & artis typographicæ præsidiis in infinitum prope numerum propagata, Iulius Papa tertius novo edicto promulgato inquiri jussit, & anno 1553. cum festa tabernaculorum à Iudæis Septembri mense celebrarentur, per omnes Italiæ urbes exuri præcepit, impositis pœnis habentibus libros quæ apostatantibus à fide imponuntur. Postea Paulus Papa quartus unà cum Sacrosanctæ Inquisitionis Senatu anno 1559. idem fieri imperavit, & thalmudicos libros inter scripta ab Ecclesia catholica damnata connumerari voluit, ut scribit Senensis. Extat etiam ea de re B. Pii Pinti decretum anni 1566. Et tandem Clementis Octavi contra impia scripta, ut loquitur Constitutio anni 1593. & libros Hebræorum thalmudisticos, Kabalisticos alios, opera, tractatus, volumina, & scripta quæcunque, tam lingua hebraica, quàm quavis alia lingua conscripta, aut versa, edita, impressa, ac inposterum conscribenda, aut vertenda, edenda, vel imprimenda, continentia, seu continentes tacitè, vel expressè hæreses, vel errores contra sacras veteris legis scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias contra Deum, Sanctissimam Trinitatem

Salvatorem nostrum, Beatissimam Virginem, beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosque Sanctos Dei, sacratissimam Crucem, sacramenta novæ legis, sacras Imagines, sanctam catholicam Ecclesiam, sedem Apostolicam, ac contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra neophytos, & aliàs contra catholicam religionem, vel in quibus impudicæ, & obscænæ narrationes habentur, etiam sub prætextu, quod expurgata fuerint, vel donec expurgentur. Item impii thalmudici, Kabalistici, aliique nefarii hebræorum libri omnino damnati, & prohibiti maneant, & censeantur.

Ad hæc scribit Ernestus Fernandus Hessus *lib.* 1. *flagel. Iudæor. fol.* 46. se vidisse forte cum Iudæus adhuc esset, Iudæorum libros præter Biblia, Gregorii XII. jussu comburi. Refert etiam Sixtus Senensis ex opulentissima Bibliotheca Iudeorum Cremonensium, mandante Inquisitione Romana, duodecim thalmudicorum Codicum millia exusta fuisse anno 1559.

Memoratu dignum est, quod narrat Thomas Cantipratensis accidisse, cùm thalmudicam theologiam S. Ludovicus imperasset comburi anno 1239. Erat Archiepiscopus, qui, pecunia à Iudæis accepta, obtinuit, ne res executioni mandaretur. *Redditis ergo libris*, verba sunt historici, *lib.* 1. *de apib. capit.* 7. *Iudæi solennem diem agi instituunt omni anno, sed in vanum, aliud Spiritu Dei ordinante. Revoluto enim anno, die certo & ipso loco, quo libri execrabiles redditi sunt Iudæis, hoc est in Vicennis propè Parisios, dictus Archiepiscopus in consultationem Regis veniens, diro viscerum dolore correptus est, & eadem die cum ejulatu maximo vitæ finem accepit. Et quoniam Rex Archiepiscopi intercessione rem distulerat, fugit de loco cum tota familia, ne cum Archiepiscopo divinitas feriretur. Atque haud multo post, instigante, ut prius, fratre Henrico, dicto de Colonia, Iudæorum libri congregati sunt sub mortis pœna, & in maxima multitudine combusti.* Ita Cantipratensis, qui libros thalmudicos Iudæis Orientalibus abominationi fuisse prodit usque adeo, ut hæreticos, & excommunicatos reputarent Iudæos Occidentales, qui contra legem Mosis, ac Prophetas, thalmudicos libros recipiunt, & exscribunt. Reuclinum, quod apud Maximilianum Cæsarem egisset, ut libri thalmudici ab igne eximerentur, pessime audisse, & ægre nomen indemne servasse, testatur Conradus Brunus *lib.* 6. *de hæret. cap. item* 6.

Et nihilominus in ea multi sunt opinione, hæreses, hæreticorumque vanissima commenta, non exiguam Dei providentia, omnia ad salutem suorum destinantis adferre utilitatem, in quo genere collocant thalmudicas fabulas, Kabalistarum figmenta, traditionum Iudaicarum narrationes, denique Hebræorum fabularem theologiam omnem, quam fructuosam sibi, & Ecclesiæ Dei universæ facit Christianus theologus, cui confert ad multos usus.

Primo ea utitur ad Iudæos convincendos. Magnam illi habent de Religione sua, jam non amplius religione, sed superstitione, opinionem. Æstimant Rabbinorum suorum scripta, ut oracula, Thalmudem suspiciunt, ut Scripturam divinam. A tanto errore commodius liberari non possunt quàm si ex iis libris adferantur aniles fabulæ, quibus pleni sunt, & contra legem Dei, ac Naturæ errores gravissimi.

Nec desunt istiusmodi Iudæorum ad Christum conversiones, quæ documento sint, non inutiliter fabulas hoc fine consuli. Unam do, quæ contigit anno Domini 1592. Calissæ in Polonia, quam sic narrat Ioannes Franciscus Carettonius. Princeps quidam, insignis divitiis atque scientia, cùm egregiè calleret hebræa atque apprimè versatus esset in Thalmudis doctrina, & Rabbinorum, Deo tollente velamen, inspicere cœpit quàm luteis fundamentis hebræa expectatio niteretur, quàm solidiora essent, quæ adventu Messiæ à Sacerdote Societatis Iesu proponerentur. Sex totos menses, quos ad deliberandum sumpserat, consumpsit in attentissima meditatione illius veritatis, eam diligentissimè ad Hebræorum scripta, atque doctrinam examinavit. Ut, neque ab iis, neque à Senioribus, & legis peritis, quos sedulò consuluit, nihil contra eam adferri vidit, nisi perfidiam, odium, tenebras, quæ gemmulæ sunt thalmudicorum Codicum, clam uxore hebræa, & suis omnibus venit ad Collegium, confessus, dare se manus veritati, cujus splendorem amplius negare non posset, imbutus catechismo diebus quindecim, ablutus fonte sacro, magna gratulatione totius civitatis, magno mœrore Iudæorum.

Secundo. Usus est theologiæ Iudaicæ fabularis, ut Christianis persuadeatur, quid de perfidæ illius gentis dogmatibus sentire debeant, & patescat animus nefariorum hominum in religionem sacrosanctam. Hunc finem producendi nonnulla ex Thalmude habebat Sixtus Senensis, qui ita mentem suam aperit *d. lib. secundo Biblioth. Decreveram profectò, nullam talium librorum habere mentionem, & omnem doctrinæ hujus memoriam, quantum fieri potuisset, silentio abolere. Sed quoniam me præteritorum temporum experientia docuit, hujusmodi volumina toties extincta, iterum, instar hydræ capita reviviscere, permittente id Principum christianorum avaritia, qui quovis parvo pretio inducti, facultatem instaurandi hos libros Iudæis vendunt, ideo me operæ pretium facturum existimans, si turpitudines, impietates, & blasphemias nonnullas thalmudicis voluminibus comprehensas aliqua ex parte manifestarem, annotatis nominatim libris, ubi hæc habeantur, ut si quando hæc nefaria scripta, quibus adhuc abundant Asia, Africa, Græcia, & Germania apud nos revocentur in lucem, habeant pietatis christianæ propugnatores indicem, quo veluti manuducantur ad inveniendos, ac detegendos particulares hujus operis libros, ac locos, in quibus prædicta blasphemiæ scripta sunt, & his detectis, Christianos Principes iterum adversus renascentis hydræ colla inflamment.*

Tertiò eliciuntur nonnulla ex theologia fabulari Iudæorum. Nam non omnia, quæ in ea continentur sunt meræ fabulæ, quæ ad Christianorum mysteriorum, & sacrorum rituum confirmationem contra adversarios faciunt. Quem fructum ex Thalmude, & similibus scriptis decerpi posse docuit egregiè Petrus Galatinus, è D. Francisci familia, artium, & theologiæ doctor, hebraicæ linguæ peritus, opere de arcanis catholicæ veritatis adversus Iudæos, in quo tum ex sacris litteris, tum ex dictis Thalmudis, & Kabalistarum monstratur veritas catholicæ fidei.

Quarto ad Scripturæ divinæ interpretationem, & antiquitatis Iudaicæ notitiam, quæ theologo christiano est pernecessaria, conducit fabularis eadem Hebræorum scientia. Continentur enim in ea multa, quæ veteris Synagogæ statum, politiam, & varias religionis cæremonias ponunt

ponunt ob oculos, quæque loquendi modos & receptas in foro, sacrisque locis formulas declarant. Quòd adprime ad Bibliorum litteralem sensum investigandum confert.

Ob quam caulam antiqui in Ecclesia Doctores versabant illos Rabbinorum libros, in quibus non veræ solum, sed & fictitiæ, fabulosæque expositiones habebantur. Seligebant autem quod ad rem facere existimabant, & veritatis confirmationem, reliquis figmentis hostes ipsos oppugnabant, vel ridendos exponebant.

Audiatur Hieronymus, qui operam dederat Rabbino Barhaniæ, ab eoque arcana theologiæ Judaicæ, ut ea uteretur ad fidelium commodum, didicerat: *Testis est mihi Dominus*, inquit, *me omnia, quæ secundum hebraicum dissero, non de proprio sensu loqui, quod arguitur in pseudoprophetis, sed Hebræorum sequi expositionem, à quibus non modico tempore eruditus, debeo meis simpliciter indicare, quæ didici.* Et *lib.* 1. *contra Ruffinum*: idem eruditissimus Doctor, accusanti, quod viros hebræos, suos magistros nominaret Hieronymus, ita respondet *apolog.* 1. *in Ruffinum*: *Ipse Origenes, & Clemens, & Eusebius, atque alii complures quando de Scripturis aliqua disputant, & volunt approbare, quod dicunt, sic solent scribere*: Referebat mihi hebræus, & audivi ab hebræo, &, Hebræorum ista sententia est. *Certè etiam Origenes Patriarcham Huillum, qui temporibus ejus fuit, nominat, & trigesimum Tomum in Isaiam, in cujus fine edisserit*: Væ tibi Ariel, quam expugnavit David, *illius expositionem concludit, ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id, quod verius est, confiteatur. Octogesimum quoque nonum psalmum, qui inscribitur*, Oratio Mosis hominis Dei, *& reliquos undecim, qui non habent titulos secundum Huilli expositionem, ejusdem Mosis putat, nec dedignatur hebræam Scripturam interpretans, per singula loca, quid Hebræis videatur, inserere.*

Veterum vestigiis insistunt recentiores, & Sacræ Scripturæ Interpretes ac scholæ magistri. Certè S. Thomas Aquinas, qui fabulis nunquam se delectatum satis ubique demonstrat, rigori scholastico semper deditus, fabularem Judæorum theologiam pervoluit non indiligenter, ut ex ejus scriptis constat, in quibus ex Rabbinis ducuntur nonnunquam sententiæ, & nominatim citatur Rabbi Moses Ægyptius, magni nominis inter Judæos autor. Nicolaus Lyranus, Paulus Burgensis, Andreas Masius, Episcopus Abulensis, Hieronymus Oleaster eruditis suis Commentariis in sacros libros passim Rabbinorum dicta proferunt, iisque utitur non rarò Tostatus. Fabulas quoque tum hi, tum alii ex iisdem producunt, ut quantum à solidis inania, vera à falsis differant, oppositione contrariorum innotescat.

Et quamvis negare videatur Paulus Apostolus fas esse theologo christiano Judaicæ theologiæ fabulari operam dare, Theologum instituens, tribus potissimum locis 1. *ad Timoth.* 1. *v.* 4. ubi monet Episcopum, ut denunciet fidelibus Doctoribus, ne intendant fabulis, quod de Judæorum fabulis Augustinus, aliique explicant. 1. *ad eandem Timoth. quarto versic. septimo* ubi præceptum continetur Theologis commune: *ineptas, & aniles fabulas devita.* Quod ad Judaica figmenta referri Interpretes opinantur. Ad *Titum* 1. quem cum Cretensibus dedisset Episcopum, hortatur, ut suos increpet dure, ut sani sint in fide: *Non intendentes Judaicis fabulis.* Itaque sunt nonnulli, qui eam partem Theologiæ Judæorum penitus abolendam censent, nullique cujus tandem sit sortis, & eruditionis permittendam, libros ad unum omnes flammis absumendos, nec sine piaculo legi posse.

Plerique contaminari se, atque scelere adstringi putant, inquit Joannes Mariana in opusculo *de edit. vulgat. capit. vigesimo septimo. si Rabbinorum Commentarios aut legant patienter, aut audiant, religiosi nimium inhærentes persuasioni vulgari, hostes esse nominis Christiani, Lethale venenum in iis libris contineri, utilitatis parum, grave periculum ex ea lectione incautis hominibus imminere, neque minus esse fugiendos, quàm hæreticorum libros. Alii, quorum major eruditio est, & linguarum cognitio major, hebraicæ, atque græcæ, contra tendunt, negantes eorum librorum lectione arcendos esse Theologos, unde magna commoda veniunt, periculi parum, aut nihil.*

Attamen respondent, theologiam fabularem, quæ libris thalmudicis, aliisve ejus generis, continetur, non videri planè proscribendam ita, ut ejus lectio Theologis non permittatur. Ducuntur primo, quia, ut loquitur D. Augustinus *lib. secundo de doctr. christ. capit. secundo. Latinæ linguæ homines duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem habent opus, hebræa scilicet, & græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, siquam dubitationem attulerit Latinorum Interpretum infinita varietas.* Cùm itaque concedantur latinitatis studiosis libri ab Ethnicis conscripti propter sermonis elegantiam, & proprietatem *reg. septimo* Indic. *lib. prohib.* quamvis convitia in Religionem christianam calumnias, & mendacia quamplurima habeant, res etiam obscœnas tractent, narrent, aut doceant, cur aboleantur omnino scripta Rabbinica, licet fabulosa, cùm ex iis linguæ hebraicæ peritia, Theologo utilis in paucis hauriatur? Quis excutiat è manibus Christianorum Tacitum, quia *lib.* 15. Religionem nostram *exitialem superstitionem* vocat, Christianos *per flagitia invisos*? Fabulas quoque idem de Mose, Hebræorum duce, comminiscitur, uti & Justinus, qui figmenta anilia de Mose commemorat. An Suetonius proscribitur, quia Christianos dicit esse genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ *in Neron. capit.* 16.

Huc facit, quod *in Clement. de magistr.* sancitum est, ut in omnibus scholis publicè professores linguæ Hebrææ, & Chaldaicæ constituantur, vectigali de publico designato. Immo additur, ut ex iis linguis transferantur in idioma latinum, *hoc* ait Pontifex Clemens, *sacro approbante Concilio*, Viennensi, *scholas subscriptarum linguarum generibus, ubicunque locorum Romanam Curiam residere contingat, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi, & Salamantino studiis providimus erigendas, statuentes, ut in quolibet ipsorum teneantur viri catholici, sufficientem habentes hebraicæ, græcæ, arabicæ, & chaldææ linguarum notitiam, duo videlicet cujuscunque linguæ periti, qui scholas regant inibi, & libros de linguis ipsis in latinum fideliter transferentes, alios ipsas linguas fideliter doceant, earumque peritiam studiosa in illos instructione transfundant, ut instructi, & edocti sufficienter in linguis ejusmodi, fructum speratum possint, Deo auctore, producere, fidem propugnaturi salubriter in ipsos populos infideles.* Ubi illud prudenter observat Nicolaus Serarius *lib.* 1. *de Rabbin.*

Rabbin. capit. 33. Pontifici Maximo propositum fuisse curare, ut viri hisce linguis instructi possint cùm infideles alios, tum Hebræos ipsos eorum armis expugnare, Christique Domini obsequio addicere.

Nec obstat, Pontificium decretum intelligendum solum esse de grammaticæ rudimentis, dictionariis, & lexicis, nullum autem inde patrocinium adsciscí posse pro fabulari theologia Rabbinica in Thalmude præsertim comprehensa. Ita sanè Sixtus Senensis *lib.* 2. *Bibl.* qui incitatior in Galatinum, *non possum*, inquit, *non magnopere mirari inane studium Petri Galatini ex Ordine Minorum, qui cùm in primo de Arcanis catholicæ veritatis libro, defensionem thalmudicorum voluminum suscepisset, in eam vanitatem devenit, ut non solum affirmaverit thalmudica opera in latinum verti oportere, & publice in scholis Christianorum explicari, sed hoc ipsum quoque conatus fuerit adstruere autoritate Clementis Papæ V. qui in Concilio Viennensi, eadem sancta Synodo approbante, statuit, ut in scholis Christianorum essent præceptores hebrææ, & chaldaicæ linguæ periti, qui libros Iudæorum in latinum transferrent, & ipsorum linguam publice docerent.* Hoc quidem Clementis decretum, inquit Galatinus, cùm intelligi nequeat de hebraicis Scripturæ divinæ libris, quia jam toties traducti fuerant, consentaneum est, ipsius verba intelligenda de thalmudicis Judæorum operibus nondum latinè versis. *Lepidum sane argumentum*, subdit Senensis, *& defensore tali dignum, qui non animadverterit, Clementis Canonem loqui de primis rudimentis, & institutionibus linguarum hebraicæ, & chaldaicæ, quæ magis petenda sunt ab iis, qui inter Iudæos grammaticas traditiones, & hebraica, atque chaldaica dictionaria conscripserunt, quàm ab eis, qui thalmudica scripta collegerunt.* Approbat Senensis censuram Antonius Possevinus *in apparat. v. Thalmud, & v. Petrus Galatinus*, & scribit, Galatinum Clementis V. decretum male intellectum de prælegendis rudimentis hebraicis in scholis detorsisse ad Thalmud prælegendum, & id merito Senensem improbasse.

Nam respondent primo, quod Pontifex non loquitur tantummodo de grammaticalibus initiis, sed linguarum, dogmatumque illa notitia, quæ satis sit ad convincendum pervicaces, eosque convertendos. Hæc autem è dictionariis, lexicisque haberi non potest. Quocirca dum librorum translationem præscribit, non potuit designare grammaticas solum traditiones, & linguarum rudimenta. Fabulas ergo Judaicas intelligit, & Rabbinorum deliramenta, quæ scire Theologum expedit, ut refellantur. Sententiæ hujus adstipulatorem nomino Nicolaum Serarium *in Rabbino priore capit. trigesimo tertio* & Ioannem Marianum *opuscul. pro edition. vulgar.* qui hoc adjungit: Ex dictionariis absolutam alicujus linguæ cognitionem non contingere, nisi aliorum librorum multa, & assidua lectio accesserit, diligensque observatio.

Item hæc quoque commoda, quæ ex iis libris proveniunt levia profecto non sunt. Linguæ hebraicæ phrases, unde nisi ex Rabbinorum libris? Num ex dictionariis? At qui ex dictionario sapit, parum in linguis omnibus sapit. Neque omnia possunt Lexicis comprehendi, & frequenti potius variorum librorum lectione linguarum peritia comparatur. Vocum hebraicarum reconditas significationes ex Rabbinorum libris eruimus, quæ passim huic sententiæ favent. Ritus Iudaicos & mores, quorum magna pars in veteris Testamenti libris comprehenditur, unde commodius, quam ex ea gente haurias, atque eorum libris? Quemadmodum Græcorum ex græcis autoribus eruimus, Romanorum ex Romanis. Quid de mensuris, & ponderibus, & numismatis Hebræorum commemorem, quarum rerum inscitia passim laboramus? Scimus in veteribus Patrum libris id genus quædam tradi, sed pauca, nempe in confirmanda religione magis, quam id genus rebus explicandis districti erant.

Addunt, Galatinum dictis suis cautionem adhibuisse, quæ sinceram viri mentem prodit. Sic enim scribit: *Luce meridiana clarius constat Thalmud ipsum à Christianis recipiendum esse, non tamen in omnibus, nisi in iis tantum, quæ bona sunt.* Qui ita de fœdissimis Ethnicorum libris, eorumque commentariis loqueretur, an reprehendi merito posset? Lucianus legitur, Religionis nostræ sacra subsannans, Zosimus Christianorum virulentus insectator, & Constantini nominatim, Ammonius gentilitiæ superstitionis patronus, & eapropter christianitatis ubique hostis manifestus. Plura autem commoda Theologus ex fabularis Iudaicæ perscrutatione quàm antiquarius recens, ex illorum lectione Gentilium educit.

Deinde utile est, ut in Ecclesia sint viri docti, qui reconditas artes, librosque perspectos habeant, tùm ad ferendum de iis in prudentum consessu, & comitiis sincerum judicium, tùm ad refellendum ea, quæ aliena à Religione, ac veritate invecta fuerunt à perniciosis hominibus, & incautis, curiosisque instillata. Quo studio, vel ipsas magicas artes nosse velle, ut confutentur, & reprobentur, licitum esse docent Theologi, præcipuè S. Thomas *in quæstionibus quodlibet. quodlib.* 4. *quæst.* 11. *ar. decimo sexto* quo quærit, utrum homo possit sine peccato appetere scire scientias magicas? ita docet, *artes magicas, & similes esse prohibitas quantum ad suum usum, quod si etiam prohiberetnr alicui earum studium ob periculum utendi, tunc fore studium quoque malum, quia prohibitum.*

Legesis in ultima editione Disquisitionum magicarum ab Horatio Cardonio concinnata, ultimis autem curis ab Autore recognitarum, auctarum, & castigatarum, Delrii disputationem, seu epistolam apologeticam contra cujusdam suggestionem ad Congregationem Inquisitionis generalis sacræ fidei Romanæ. Scripserat Thomas Malvenda in operis de Antichristo auctario *pagina quarta addit. ad pagina tricentesima decima nona colona secunda. Martinus Delrio tribus integris tomis magicarum Disquisitionum curiosissime, ac uberrime de tota in universum magia, ejusque generibus disseruit. In quibus etsi multa insint scitu cum digna, tum utilia, at vellemus expendi, num tutius Religioni christianæ esset, ne ejusmodi commentaria passim, & promiscuè manus omnium vulgo subirent, ne in multis parum piis hominibus illex esse possint, novas, & reprobatas curiositates perscrutandi, ac experiundi, ne dum noxia vitare docentur, venenum potius, quam antidotum bibant.* His latus suum peti, inquit Delrius, non ense stricto, sed dolone clanculum, eodemque colore omnem vim exeruisse quosdam, ut Romæ, ac Pinciæ opus tanto applausu à Catholicis, etiam fidei Quæsitoribus receptum, prohiberetur. Quæ autem eruditissimus ille vir ad sui defensionem affert, ad hoc firmandum responsum conducunt.

Robur hæc accipiunt ex sententia Hieronymi, quam profert scribens *in capit.* i. *Danielis*, & habetur *dist.* 37. *can. qui si de mensa*, quamvis mutatis quibusdam. Sic autem inquit ipse. Si Daniel & tres ejus socii, qui cibis regiis, ne polluerentur, vesci noluerunt, in vitio esse, & contra religionem, nosse doctrinam Chaldæorum, & libros eorum legere existimassent, nunquam id facere sustinuissent. Ea igitur didicerunt illi, non ut sequerentur, sed ut ea vanitatis, & falsitatis, atque impietatis convincerent, & damnarent. Nam siquis adversus mathematicorum, quos genethliacos vocant, dogmata disputaret, matheseos eorum ignatus, risui omnium pateret.

Itaque tres illi pueri Sapientiam Chaldæorum ea mente didicerunt, qua Moses doctrinas Egyptiorum didicerat. Et alioqui quomodo ejus exemplo Theologi Ægyptios spoliabunt auro, argento, veste pretiosa, nisi eorum thesauris contrectatis? Consonant his Oecumenius *act.* 7. ubi in laude Mosis ponitur, quod profanis disciplinis eruditus fuerit, & Cassiodorus *in exposit. psalt.* nec dissidet Ambrosius *in capit. secundo epist. ad Colos.* quamvis dubitantis adverbio prudenter utatur. *Neque*, inquit, *Moses, neque Ananias, aut Daniel peregrinam didicerunt eruditionem, nisi necessitate, atque coactione dominorum. In nulla etenim ea usi sunt, nisi forte quis dicat, quod bonum sit eas discere, ad evertendas illorum fraudes.* Justinus quoque *quæst. vigesimâ quintâ ad Orthodoxos* ait, laudari Mosem, non propter usum sapientiæ fabularis Ægyptiorum, sed propter scientiam. Quam sententiam etiam habet Beda *lib. secundo Reg. capit.* 9. citatur in decreto *dist.* 37.

Postremo ita rem plane conficit Concilium Tridentinum, sive Pontificia concessio, quæ sic habet: *Thalmud Hebræorum, ejusque Glossæ, annotationes, interpretationes, & expositiones omnes, si tamen prodierint sine nomine Thalmud, & sine injuriis, & calumniis in Religionem christianam, tolerabuntur.* Verba sunt Indicis Romani librorum prohibitorum autoritate, & constitutione Clementis VIII. editi anno 1595. Non enim putavit Concilium omnino Thalmudica abolenda, cùm multa in iis sint, ex quibus & fides nostra, & religio juvari possit, & multa, quæ adversus Judaicam obdurationem prodesse christianis possunt, ut liquet ex his, quæ dicta sunt.

Ego autem ita judico. Noxia est aliquibus notitia omnis theologiæ fabularis Judaicæ, & omnibus aliqua. Unde sit prima assertio. Quamvis Theologi promiscue, & linguæ hebraicæ professores, aliique viri docti à theologia fabulari Judæorum arceri non debeant, meritò tamen cavetur, ne in scholis eadem prælegatur, aut vulgo exponatur. Nam nulla inde sperari potest utilitas, periculum crearetur curiosis, nec satis in fide, & religione firmatis ingeniis. Majus certe malum, quàm bonum ex promiscua lectione fabulosorum commentorum existeret. Itaque providi est Magistratus Ecclesiastici, cùm id expedire judicaverit, Librorum istiusmodi usum quibusdam interdicere, ipsamque illam theologiam certis è locis proscribere.

Secunda assertio. Nulli fas est intendere theologiæ fabulari Judæorum. Hoc D. Pauli enunciatum est & sensum habet: Non licere animum adjicere, non credere, ut res veras, non magni facere, fabulis intendere, sive attendere, dicuntur ii, inquit recte Gulielmus Estius *in epist. ad Timoth. cap.* 1. qui eas studiose, & seriò vel narrant, vel audiunt, velut rem alicujus momenti, & quæ ad pietatem faciat.

Assertio tertia. Dedecorosum fore, ac minimè ferendum in theologo christiano, si ita deditus esset theologiæ fabulari Hebræorum, ut idcirco minus æstimaret veram, divinamque theologiam Apostolorum, & Patrum; si ex cœnosis illius lacunis hauriret putidas sacræ Scripturæ interpretationes, iisque, ut pestilentibus undis florentem Ecclesiæ hortum inficeret; si fabulatoris Rabbini nomen autoritatemque pluris quàm Concilii sacrosancti, aut scholastici doctoris faceret; si lethale superstitionum venenum inde hauriret, & incautis auditoribus, lectoribusque propinaret; si perversas de religione opiniones ex eisdem fabulis induceret, firmaret; si Judaicis rebus, & placitis idcirco plus æquo faveret, veterum Ecclesiæ Doctorum sententiam contemneret, majorum dicta convelleret, cùm litteræ Codicis sacri inhærendum esset, ad allegoricos explicatus ex Rabbinorum præscripto confugeret; qui perniciem, arrogantiam, pervicaciamque sibi ex theologia illa compararet. Denique qui immoderate fabulis Judaicis, Kabalisticis argutiis, commentis Rabbinicis uteretur. Quòd in quibusdam non tam theologis scholasticis quàm vulgaribus concionatoribus, & Sacræ Scripturæ minus solidis interpretibus reprehenditur, qui eapropter hebraizantes appellari solent, & plus quàm oporteret fabulari theologiæ Judæorum tribuunt. Quo vitio maxime laborant inter Sectatores Scioli Novatores, qui à suis etiam doceri possent, quantum deferre debeant fabulis Judaicis, & quàm sobrie illis uti.

Certè Josephus Scaliger *Elench. pag.* 40. ut hominem nullius inter eruditos notæ exprimat: *Judæum*, inquit, *agnoscas, sive impudentiam, sive inscitiam spectes.* Alibi *lib.* 3. *Isag. pag.* 117. & 216. vocat *Thalmudistas fabulatores, Asinitates sycophantiarum Thalmudicarum.* Fatetur Lutherus *præf. in Bibl.* & se & Santem Pagninum, & Munsterum crebrò in sua ex hebræo translatione errasse, cujus rei causam dat, quod Rabbinorum glossis nimium credidérit. Junius, & Tremellius, Novatores ambo, *Rabbinos audaces fabularum auctores vocant.*

Lubet audire Joannem Forsterum, quem Beza hebraicæ linguæ professorem longe doctissimum vocat *in Joan. capit. tertio* Is ita dictionario suo præludit: *Vidi multis jam annis post instauratam Evangelii doctrinam, non minus regnare in scholis Christianorum commenta Rabbinorum, cùm in versione, tùm etiam enarratione Scripturæ sacræ, quàm in ipsis Iudæorum Synagogis, atque ipsorum Peruschim, quasi sacrosancta mysteria Dei, ab omnibus summa reverentia, ac religione coli, & adorari. Hinc factum est, ut certum sensum nequaquam assequi poteris.* Et mox, quæ frequenter occinanda essent Novatoribus: *Sæpe vehementer admiratus sum Nostratium*, Lutheranorum, & Calvinistarum, *ut pace ipsorum dicam, socordiam, qui absque ullo judicio commentaria Iudæorum, in quibus nulla lux, nulla notitia Dei, nullus spiritus, nulla ullius disciplinæ seu artis vera, ac solida scientia, nulla linguarum, ac ne quidem hebrææ linguæ est cognitio, amplecti maluerunt, quam ut ipsi considerarent voces, ac earum significationes. Quid, obsecro, Iudæi intelligerent, quorum cordibus, ut Paulus Apostolus noster testatur, velamen Mosis* in

in lectione veteris Testamenti usque ad diem hodiernam impositum manet, sensusque eorum obcæcati sunt, ut in finem legis intendere non possint? Qui verò finem legis, Filium Dei natum secundum carnem ex Virgine, verum Messiam, Mediatorem, Victimam, & Liberatorem humani generis non cernunt, neque agnoscunt, eumque subjectum, & scopum universæ Scripturæ esse ignorant. Insuper regnum ipsius tantum externum, corporale, & temporaneum somniant, non spirituale, nec æternum esse credunt, neque inter promissiones legis, & Evangelii de gratuita remissione peccatorum, propter Mediatorem Christum discernunt, quid, & quomodo docerent alios Mosen, & Prophetas?

Ac subdit: *Quare rectè Christus vocavit cœcos, & duces cœcorum, ut interim taceam virulentiam ipsorum, & odium, quo flagrant in Christum, ut pauca invenias de Christo vaticinia, quorum vel verba aliqua, vel integram sententiam non sceleratissime depravarint. Nihil igitur profecerunt, nisi quod velut Bibliothecarii libros tantum sacros, quos Biblia vocamus, ac aliquot grammaticos nobis christianis suppeditarunt. At, quod ad Sacræ Scripturæ intelligentiam, ut jam dixi, atque etiam hebrææ linguæ cognitionem attinet, præstiterunt, quod laudem mereatur, omnino nihil. Nam dictionaria, & Commentaria ipsorum plus obscuritatis, & erroris in Ecclesiam Christi invexerunt, quàm lucis, & veritatis.*

Sicque prosequitur: *Id, quod in nostratium*, Latheranorum, & Calvinistarum, *commentariis videre licet, cùm, ut ipsis videtur, vox aliqua ambigua, aut obscurior sententia occurrit, allegant aliquos Rabbinos, & ut ipsi variè exposuerunt, raro enim, aut nunquam inter ipsos convenit, ita referunt, postea lectorem dubium relinquunt. Quis verò ipsorum rectè senserit, & quem sequi oporteat, minimè indicant, aut, si indicant, quia vim vocabulorum ignorant, facile falsum pro verò amplectuntur, ut non ipsi tantum errent, & falluntur, verum etiam lectorem fallant, & ita Christi dictum accidat:* Cœcus si cœco dux fuerit, ambo in foveam cadunt. *Commemorarem plus mille themata, quorum significationem veram, ac genuinam nec dictionaria nec commentaria ipsorum ostendunt, quin potius studiosum ejus linguæ miserè à veritate abducunt.* Hæc Lutheranus suæ sectæ magis, quàm orthodoxos Theologos perstringens.

Eo tamen nomine male à quibusdam audit Andreas Masius, quem acriter reprehendit Leo Castrius *lib. quarto Apologetici*, illudque in primis carpit, quod sepositis Sanctis Patribus, quos nunquam ferè citare putatur, nisi cùm eos est vituperaturus, nominet Rabbinos, nec nominet tantum, sed citandis iis se jactet, atque operum suorum marginibus adscribat eorum nomina, quibus in locis Patrum, qui citabantur nomina solebant adscribi. Quocirca Inquisitionis in Hispania Theologi è Masii commentariis eradi nonnulla jusserunt, quæ, ut loquitur Possevinus *lib. secundo bibl. capit. octavo* non tam Rabbinismum, quàm hæreses sapiunt. Sed idoneum, propitiumque nominis sui patronum nactus est Masius Nicolaum Serarium, qui non semel eum ab hæresis suspicione eximit *in Iosue tom. 1. & tom. 2. capit. 20.* Monet autem prudenter Possevinus hac in re sobrios esse oportere, qui sese lectioni Rabbinorum addicunt, quibus id præcipuè cordi fuit, inquit, ut à fide in Christum, atque ab ejus adventu ac redemptione generis humani hominis averterent.

Itaque viro sapienti non displicebit, quod hisce subjectis legibus, ubi de sacrarum litterarum Interprete præscribunt, sancitur: *Si quid sit in Hebræorum Rabbinis, quod vel pro latina editione vulgata, vel pro catholicis dogmatibus utiliter possit adferri, id ita adferat, ut iis propterea non conciliet autoritatem, ne ad eos aliqui afficiantur, præsertim, si fuerint ex iis, qui post Christi Domini tempora scripserunt.*

In cœteris Rabbinorum rebus conquirendis, aut etiam erroribus exagitandis, nisi valde celebres sint, non laboret. Idem ne servet in legendis quibusdam Christianis interpretibus, qui plus nimio Rabbinos sequuti sunt.

Sed, ut extremum habeat aliquid hæc nostra Consultatio, concludam, servanda esse severa Summorum Pontificum de Thalmudicis scriptis judicia, quibus hæc Italicè subjico, pro instructione tum Inquisitorum, tum Principum.

La licenza e la libertà, che in alcuni luoghi della Cristianità hanno i Giudei intorno a' loro empi libri, particolarmente del Talmud, che ivi publicamente si legge nelle loro sinagoghe, e in esso si dottorano i loro Rabini, sì come è cosa gravissima per lo manifesto pericolo d' infettione, nella quale incorre la purità della Religione cristiana, così è necessario per ovviare a tanto male di persuaderne il rimedio a chi forse non conoscendo, o non credendo il danno, che di ciò può seguirne, importunato da essi Ebrei, gli volesse difendere, e non già per iscaldar punto gli animi de' Principi, i quali non ricevono, se non dagli spiriti della propria pietà gli stimoli di tener purgati loro Stati e dominii da sì pestifera contagione.

Doveranno adunque i Principi dare esecuzione alla Bolla di Clemente Ottavo sopra detti libri già publicata. Onde sarà necessario di attender prima con tutto studio alla suppressione del Talmud, i volumi del quale sono molti, sì come anche furono molti i Rabini, che in diversi tempi lo composero. E quantunque secondo l'opinione d' alcuni, vi fosse fra i primi Autori chi scrivesse dottrina buona, e consentanea a' misteri della nostra cristiana Religione, nondimeno coloro, che poi scrissero, la corruppero, e continuando altri a scrivere; hanno in maniera depravata e guasta ogni cosa, che in ciascheduno di essi volumi si contengono non solo ingiurie, e bestemmie esecrabili contro a Cristo, Salvator nostro, favole, e menzogne in depravatione del vero senso della sagra Scrittura, ma ancora precetti, e ordini contro alla legge stessa di Mose, contro ad ogni ragione delle genti, e contro ad ogni legge di Natura, la quale essi ancora, come huomini, sono tenuti ad osservare.

Quindi molti Sommi Pontefici hanno interdetto l'uso e la lettione di così perniciosa dottrina a tutti gli Ebrei, sì come han fatto ancora molti Principi christiani ne' loro Dominii, e hanno ordinato, che tutti i libri Talmudici si raccogliessero da ogni parte della cristianità, e si dessero al fuoco. Così han fatto Gregorio nono nell' anno 1230. Innocentio quarto nell' anno 1244. Clemente quarto, Onorio quarto, e Giovanni vigesimo secondo. Ma di poi essendo di nuovo ravvivata questa detestabile opera col beneficio delle stampe sparsa per tutto il mondo in numero quasi infinito, piacque a Giulio terzo con nuovo editto ordinare, che si dovesse inquirere contro a chi gli tenesse, e leggesse, e commandò nell' anno 1553. che ne' giorni, ne' quali essi Ebrei celebravano la festa de' Tabernacoli, si bruciassero per tutte le città d'Italia, sì come fu eseguito.

Paolo quarto col parere del supremo Tribunale della santa Inquisitione fe l'istesso, e dichiarò, che tali volumi s'intendessero senz' altro compresi fra i dannati dalla Chiesa Cattolica. E perche udissi, che in Cremona havevano gli Ebrei una gran libraria, e in essa molti volumi Talmudici, fu di ordine del Santo Tribunale sudetto visitata, & essi volumi bruciati nel numero di dodici mila, e altri diece mila in Recanati con mille Commentarii d'un Manahel nel Pentateuco, pieni d'empietà Talmudiche.

Gregorio decimo terzo parimente ordinò, che dagl'Inquisitori si procedesse contro a gli Ebrei, che tenevano detti volumi. Ma rinascendo tutta via i capi di questa Idra, Clemente Ottavo con la severità ben necessaria della sua Costitutione provide con molto frutto a tanto disordine, interdicendo la lettione, e retentione di essi volumi, non ammettendogli nè anche sotto pretesto, che siano purgati, ma dannandogli assolutamente alle fiamme, qual Costitutione sì come nell' Italia è in osservanza così se fosse fuori ancora per tutti luoghi, non haverebbono questi perfidi machinar tanto in pregiudicio della Religione cristiana e de' buoni costumi.

De' Principi cristiani poi si sa il pio rigore di Ferdinando e d'Isabella contro alle persone, ed' libri Talmudici degli Ebrei, e molto avante quel, che ne ordinò Lingio anche Re della Spagna, e ciò che fe Carlo quinto ancor giovane, rifiutando con generosa pietà quella gran somma d'oro, che gli offersero gli Ebrei.

Nell' anno 1553. nel dominio Vinetiano per ordine di Benedetto Valerio, di Marco Centano, e di Francesco Longo Senatori e Giudici contro à bestemmiatori ne furono dati al fuoco innumerabili volumi.

Nel 1230. il Cancelliere di Parigi, e i Dottori in Theologia per ordine di Gregorio nono, favorendo, e ajutando l'esecutione il Re, ne furono nella publica piazza bruciati quanti con esquisita diligenza ne furono ritrovati.

Nel 1239. San Ludovico Re di Francia ne fe d'infiniti altri un publico incendio. Anzi la novella Costitutione di Giustiniano Imperatore contro à Giudei, e loro scritti, è intesa dal Baronio, e da tutti, non d'altri libri, che de' Talmudici.

Nell' anno 1628. havendo Monsignor Nunzio Apostolico appresso il Re di Polonia havuto notitia, che gli Ebrei havevano in Lullino stampati molti libri Talmudici, ne fe risentimento con sua Maestà e con altri Ufficiali del Regno, accioche non solo fossero proibite dette stampe, e libri, ma gastigarsi ancora gli stessi Ebrei, sì come fu eseguito per la buona dispositione, e intentione, che trovò il Nunzio nel Re, e ne' di lui Ufficiali.

Ora che regnano Principi di singolar pietà e zelo, si dee sperare, che debbari fare non solamente il medesimo, imitando l'esempio di tanti Principi, e forse loro maggiori stessi, ma di vantaggio a beneficio della Cristianità, & estirpare in modo le radici, che ne' loro stati non possano più a riprodurre così venenati germogli.

E se taluno con l'espositione di Pietro Galatino volesse affermare di essere utile il Talmud, e di esser convenevole, che si ponga in lingua latina, e leggerlo nelle scuole de' Cristiani, adducendo egli l'autorità di Clemente quinto, che nel Concilio Viennese ordinò, che in dette scuole vi fossero maestri della lingua Ebrea e Caldea, i quali trasferissero in latino i libri degli Ebrei, e insegnassero la loro lingua, donde, dice il Galatino, si deduce, che non potendosi intender tal' ordine di libri Ebrei della divina scrittura, essendo stati questi tante volte in latino tradotti, si ha necessariamente da intendere de' volumi Talmudici non ancora in latino tradotti. Si doverà rispondere, che la Costitutione di Clemente parla solamente de' primi rudimenti, e della institutione della lingua Ebrea e Caldea, la quale si dee apprendere più tosto da quei, che fragli Ebrei hanno scritto; documenti grammaticali, e dittionarii ebraici, e Caldei, che da quei, che hanno raccolto i libri Talmudici, ove non sono tante empietà, e bestemmie. Nè dee si prestare orecchio a chi proponesse di espurgarli; imperoche sono tutti artificii di Ebrei, ben conosciuti da Clemente Ottavo, il quale perciò vi aggiunse la clausola, che non si potessero leggere, e tenere, etiandio sub prætextu, quod expurgati fuerint, vel donec expurgentur, e con le pruove, che in altri tempi sene sono fatte a questo fine, sono stati sempre giudicati tali volumi inespurgabili, tanto sono in ogni parte pieni d'errori, e menzogne perniciosissime, e così anche fu risposto d'ordine di Urbano Ottavo al Vescovo di Cracovia intorno al Talmud stampato dagli Ebrei di quella Città, il quale ne ricercava la permissione con presupporre, che fosse espurgato, e con addurre l'autorità del Galatino.

E per certo la sperienza ha insegnato, che questi volumi tante volte dannati, e quasi estinti, sogliono risorgere per l'avaritia de' ministri de' Principi, i quali vendono la licenza e la facoltà di potergli stampare, non guardando gli Ebrei in ciò a spesa veruna, per lo che ne abbonda grandemente l'Asia, e l'Africa, ove sono di grandissimo impedimento alla conversione de' popoli, come anche nella Grecia, e in molti luoghi della Germania, fomentando in quella lo scisma, e in questa aprendo la strada ad un mostruoso composto di eresie nuove, e antiche, sì come han fatto nella Transilvania con tanto seguito, e i Sabbatari, e gli Ebioniti; e in Lituania i Saducei.

Ma certamente se tali ministri mirassero più alla conservatione della Religion Cristiana, che al mantenimento temporale, e politico delle persone, e degli Stati de' loro Principi, e all' interesse proprio, non sarebbono senza dubio sì favorevoli a questa perfida natione, massimamente nella materia de' libri Talmudici. Imperoche fra l'altre innumerabili esecrationi, e imprecationi, che in essi sono, vi si commanda, che ogni Ebreo tre volte il giorno bestemmii la legge Cristiana, e prieghi Dio, che la confonda, & estermini con i Re, e co' Principi suoi, e che faccino questo principalmente i loro sacerdoti nelle Sinagoghe in odio di Giesù Nazareno. E benche questi loro prieghi, come fatti da chi non ha la vera fede, non sono esaudibili, sono però manifesto inditio della malignità del loro animo, andante all' esterminio de' Principi cristiani, l'imperio de' quali secondo le leggi del Talmud, hanno per più esecrabile, e stimano peccato molto più leggiere il servire ad un Principe gentile, che ad un cristiano, quantunque assolutamente secondo la medesima dottrina Talmudica hanno per massima, che non si debba ubidire ad alcun Principe mortale, ma fare ogni sforzo per iscuotersi dal collo il giogo dell' imperio d'ogni Re e d'ogni Principe, come anche d'usare ogn' industria, e tentare ogni via per toglier la roba e la vita à Cristiani, che secondo il precetto Talmudico sono obligati di tenere per animali bruti, e trattargli come tali, e tanto non fanno, quanto non ponno.

Dalla qualità adunque di questi Libri, e da quello che hanno decretato i Sommi Pontifici, & eseguito i Principi Cristiani, si vede chiaramente che non si debbono ammettere in modo alcuno le instanze, e le importunità degli Ebrei per le stampe di essi, nè permettere che si tengano, nè leggano in publico, nè in privato; ma con somma diligenza cercargli, e dar loro quella pena di fuoco, che essi libri commandano che si dia à Sacrosanti nostri Vangeli, da essi chiamati Iniquità rivelata e peccato manifesto, qual pena vogliono, che si

eseguisca

eseguisca, ancor che ne' Vangeli si contenesse il gran nome di Dio, tenuto da essi in somma veneratione, essendo molto maggiore l'odio, che essi portano a' Vangeli, che la riverenza, che professano a sì gran nome.

In quanto poi agli altri libri de' Rabini altre volte ancora si è risposto, che dalla lettione de' medemi libri si ha da giudicare, se sono de' compresi nella proibitione di Clemente Ottavo, senza essersi voluto mandar catalogo de' permessi, o de' proibiti, non potendosi assicurare, nè anche de' loro libri, che contengono il Testamento vecchio, nè di quei, che contengono le loro orationi, potendovi esser molte cose mali. Gli altri libri poi de' Rabini, benche pare, che habbiano qualche direvatione dal Talmud, contenendo essi qualche cosa degna di correttione, si usa nondimeno indulgenza, che si espurghino, e correggano, e così espurgati, e corretti gli ritengano secondo un Breve fatto da esso Clemente Ottavo a loro favore doppo la publicatione di detta sua Costitutione. E ancorche nell' Indice de' libri proibiti nella seconda classe si proibiscano i Commentarii de' loro Rabini, vi è però un decreto della S. Congregatione del S. Officio nell' anno 1596. nel quale si dichiara, che s'intendono proibiti solamente quelli che sono stati depravati dagli Eretici, e particolarmente da Corrado, e Paolo Faggio, purche nel resto siano espurgati, e corretti secondo il tenore di detta Costitutione, nella quale è necessario d'insister sempre, e servirsene di regola certa.

Intorno poi alla correttione si dee auvertire, che sì come l'empietà, e le bestemmie sono in modo nascose ne' detti libri, che difficilmente si ponno surgere de chi non è più che versato nella lingua Ebrea, e non ha più che mediocre cognitione della loro sottilissima malitia, così non ha voluto mai il S. Officio deputar loro Correttore alcuno, ancorche ne habbiano fatto spesse volte instanza, ma vuole, che essi stessi gli emendino, e cancellino in modo che non si possano leggere, nè penetrare. E quando si ha inditio della loro inobedienza, suole il S. Officio far perquirere diligentemente nelle case loro, e nelle loro Sinagoghe, e parendo per relatione de' periti, che i libri in esse ritrovati siano corretti, & espurgati secondo la Constitutione di Clemente, gli si fanno loro restituire con ritenerne nota, e con dichiaratione espressa che non s'intendano per tal restitutione approvati, potendosi per la gran malvagità loro dubitare, che non siano corretti a bastanza, il che poi scoprendosi, non gioverebbe loro detta restitutione, ma si procederebbe contro di essi, come è di ragione quando contravengono alla detta Constitutione.

Nec librorum quidem Judæorum expurgationem Sanctum Inquisitionis Officium voluit unquam amplecti, nec aliquem deputare ad illos expurgandum, sed quod ipsi Hebræi illos expurgent, & corrigant, aliàs graviter puniendi. Quinimmo semper Inquisitoribus fuit prohibitum accipere hujusmodi onus corrigendi, & si aliquando acceperint, fuerunt reprehensi. Tales enim libri sunt omnino prohibiti, nec eorum correctio per Constitutionem Clementis VIII. contra libros Hebræorum editam, admittitur, licet per regulam 4. Indicis hoc videatur concessum. Idemque dicitur de libris Macchiavelli, ac de Republica Bodini, de quibus suo loco. Unde scriptum Episcopo Cracoviensi 13. Septembris 1630. quod libri Thalmudici sunt omnino prohibendi, etiamsi allegetur, quod sunt expurgati juxta Constitutionem Clementis VIII.

Ex quibus evincitur falsa quorundam sententia, nominatim Turriani *lib. de sola leg. lect. Iud. permit.* qua libros Thalmudicos quoad Christianos negat hoc tempore videri configendos, & Pontifices, qui hos libros ignibus addixerunt Judæos ipsos spectasse, quorum erat tunc temporis numerosior cœtus, & non pauci christianismum facilius cogitassent, nisi ea lectione obfirmati fuissent in errore; Sed cum Sixto Senensi tenendum stirpitus illos esse eradicandos, tam quoad Hebræos, quàm quoad Christianos.

Consulendi qui contra Judæos, & Mahumetanos scripserunt. Contra illos Sancti Patres Chrysostomus, Cyprianus, Tertullianus, Julianus Pomerius, Rabbi Samuel, qui duo habentur *tom. 4. Biblioth. Patrum*, Gregentius, Hieronymus à S. Fide, Paulus Burgensis, Hadrianus Finus, Porchetus, Petrus Galatinus. Contra Mahumetanos Dionysius Carthusianus, Joannes de Turrecremata, Balthasar Chavasius *in notis*, Novatores aliqui, qui temeritatem suorum castigant, & alii.

Quod verò ad Kabalam. Est Judæorum communis opinio, duplicem à Deo Mosi legem esse traditam, & à Mosi Josue, ab hoc aliis posterioribus, ut agnoscunt Origenes *hom. 5. in Num. ad illud Rom. 3. credita sunt illis eloquia Dei*, ubi eloquia secernit à Scripturis. Itemque Anatolius christianus doctor apud Eusebium *lib. 7. hist. capit. 28.* & S. Hilarius *in psal. 2.* Unam, quæ scripta est, & à quibusdam dicitur *Thora Biehtab.* Alteram, quæ absque scriptura ore tradita sit. Hæc à nonnullis vocatur *Thorà Schebalpè.* Quo ferè modo Justinianus Imperator *lib. 1.* Institutionum, legum partitionem instituens, inquit: *Legum aliæ sunt scriptæ, aliæ non scriptæ.* Porrò priorem Legem Rabbini aiunt esse simplicem, ac litteralem, eamque appellant *peschat*, ut explicat in Thisbi Elias. Posteriorem, mysticam, & spiritualem. Ex hoc autem Legum discrimine exorta sunt *Masoroth*, & *Kabala.*

Dilucide Picus Mirandula in Apologiæ suæ *quæst. 5.* ex sententia Rabbi Mosis Ægyptii, *Cum*, inquit, *Moses montem Sina conscendisset*, duplicem à Deo legem accepit. Unam litteralem, quam ipse litteris exaratam ex præcepto Dei omnibus Judæis evulgavit. Alteram spiritualem, quam, ita iubente Deo, non scripsit, sed solis septuaginta Sapientibus, quos ipse sibi ad custodiam legis delegerat, occulte communicavit, eisque itidem præcepit, ne eam scripto proderent, sed successoribus suis viva voce revelarent, tum & illi posteris suis, eodem in perpetuum servato ordine, aperirent.

Pluribus hæc ex Rabbinorum libris deducit Nicolaus Serarius *tom. 1. in Iosue cap. 10. quæst. 2.* in quo docet ex Judæorum sensu, Kabalam à Mose ad Josue fuisse translatam, ab hoc ad septuaginta Seniores pervenisse. Cæterum si nomen spectes *Kabala* idem est, quod *Acceptio. Masorach* verò, quod illi respondet valet *Datio*, sive *Traditio.* Et, ut Simon Judæus exponit apud Revelinum *lib. 1. de arte Kabalistica* Kabala hebraicè dicitur *receptio*, & subdit: Est enim Kabala divinæ revelationis ad salutiferam Dei, & formarum separatarum contemplationem traditæ symbolica receptio, quam qui cœlesti sortiuntur afflatu, recto nomine Kabalici dicuntur, eorum verò discipulos cognomento Kabalæos appellabimus, & qui alioquin eos imitari conantur Kabalistæ nominandi sunt, perinde atque circa editos illorum sermones quotidiano labore desudantes.

Kabala autem duplex est. Altera proba, veram vocat Sixtus Senensis *lib. 2. Bibl.* Alteram improbam, falsam appellat ille. Proba, piaque est, quæ arcana sacræ legis mysteria juxta Anagogen elucidat, quam necessariam esse ad Scripturæ Sacræ interpretationem docet Senensis *lib. 3. Bibl.* Et est admodum probabile, si non omnino certum, præter illa, quæ in Pentateucho sunt scripta, multa alia cognovisse Mosen, cùm familiarius cùm Deo ageret, quæ libris tam exiguis satis explicare non potuit. Nec dubium

est, latere in iis, quæ scripto consignavit, eximia quædam mysteria, quorum notitiam proxime Josue, ut ministro fideli, ac discipulo instillavit, à Josue accepisse eadem populi magistros. Hæc autem tam *Kabala*, quàm *Masorà*, quum Deum, ut sapientiæ datorem respiciant, improbari nequit. Quare non est æstimandum, hanc ab Ecclesia fuisse damnatam. Legendus Philo Hebræus *in Allegoric.* Gregorius Nazianzenus *lib. de stat. Episcop.& lib.* 1. *theolog.* Picus Mirand. *in Apolog. princip. &* 9.5.

Improba, falsa, ac impia Kabala est ementitum quoddam, ac superstitiosum Judaicæ traditionis genus, quod nefarii aliquot Rabbini à Mose, & Patribus usque ad ipsos emanasse fingunt, innumeris figmentis, fabulis, vanitate, ac falsitate multiplici refertum, nihil, aut parum à *Necromantia*, distans, quæ est censura Senensis, qui causam addit. Nam explicat secreta quædam Dei nomina, ipsorumque virtutes occultas, quibus ad ligandos dæmones, & ad præstigias faciendas Necromantici nonnulli apud Iudæos utuntur, asserentes Christum Dominum hujus artis ope omnia sua miracula edidisse.

Ob hanc fabulosam disciplinam male audit absque discrimine bonæ, malæve Kabalæ,& Kabalistæ. Graviter & severè illam insectatur Genebrardus *lib.* 2. *chronol.* his verbis: Rabbi Simeon Ben Iohai, autor libri Zoar, quo posuit fundamenta stultæ & vanæ artis illius Kabalisticæ, quæ languet circa litterarum apices, numeros, transpositiones, anagrammatismos, vocum inversiones, allusiones, amphibologias, homonymias. Nam ejus vanitatis mysteria tribus præcipuè constant, nempe *Geometria*, sic imperitè confundunt Geometriam cum *Arithmetica*, quando litteræ expenditur numerus. *Noteriacon*, quando littera ponitur pro integra dictione. Sic autem barbare dicitur à Notariorum apicibus. Inventas à Tullio hujusmodi notas, sunt, qui aiunt, eoque nomine liber de notis Ciceronis, perperam S. Cypriano adscriptus, habetur. Seneca *ep.* 90. hæc *signa verborum*, ut vocat Symmachus *lib.* 3. *ep.* 17. & S. Hieronymus *ep. de suspecto concub. quæ ep.* 44. *ad Principiam*, *signorum compendia* vocat, vilissimis mancipiis inventoribus attribuit. Tyronem verò Tullii libertum notas excogitasse, quibus non jam unum verbum, sed integræ sententiæ exhiberentur, scribit Eusebius in *chron.* De variis circa has notas antiquis artificiis, deque multiplici alia significatione Notoriæ videndi qui ad id plurima congerunt, Lelius Bisciola *tom.* 2. *subsec. lib.* 2. *capit.* 12. ac Iuretus *ad lib.* 10. Symmach. *ep.* 38. nec non Lipsius *cent.* 1. *ad Belgas ep.* 27. & supra omnes Blasius Vigenere *de notis. Temura*, quasi permutatio elementorum, cum una littera pro altera substruitur. E duobus primis vocabulis, quorum unum est græcum, alterum semilatinum, intelligis, quo tempore tam inepta ars excogitata fuerit, nihilque minus esse, quàm Kabalam, id est scientiam, quæ à majoribus per manum recepta sit.

Præter istiusmodi ineptias, continet multa impia, & ex omnium hæresum furfure conflata. Constituit decem *Sephiroth*, sive numerationes pro suo fundamento, quas sive statuant esse essentiam Dei, sive aliquid aliud extra Dei essentiam, impiè introductas, ex eo apparet, quod in Deo numerum, & multitudinem realem ponat. Tale erat negocium, vel potius ocium Marini, & Colorbasii discipulorum Valentini, qui cuncta suæ Religionis mysteria è litteris alphabeti græci probare conati sunt, de quo Irenæus *lib.* 1. *capit.* 9. & 10.

Reuclinum Capnionem tribus libris harum nugarum gustum mundo præbuisse sine refutatione, Paulumque Ricium, & Picum Mirandulanum se earum patronum constituisse equidem miror. Neque enim est Kabala ab eruditis Patribus laudata, quæ partim historica est, partim nominatur *Lex ore percepta.* Hæc enim legis scriptæ pura est interpres, & simplices Synagogæ traditiones, consuetudines, ritus, majorum explanationes continet. Hæc Genebrardus.

Plura de eadem habet Cornelius Agrippa *libro de vanit. scient. capit.* 47. in quo, postquam recentium Kabalistarum figmenta recensuit, subjungit: Ego Deum Mosi, cœterisque Prophetis multa, quæ continentur sub cortice verborum legis, profano vulgo non communicanda mysteria retexuisse, ut non dubito, sic hanc, quam jactant Hebræi Kabalæ artem, quam ego multo labore aliquando scrutatus sum, non nisi meram superstitionis rapsodiam, aut Theurgicam quandam magiam agnosco. Et post nonnulla.

Est itaque nihil aliud hæc Iudæorum Kabala, quàm perniciosissima quædam superstitio eorum, qui verba & nomina, & litteras sparsim in Scriptura positas pro arbitrio suo colligunt, dividunt, transferunt, & alterum ex altero facientes, solvunt membra veritatis, sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex propriis fictionibus construentes, aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes Scripturas, & dicentes sua figmenta ex illis constare, calumniantur legem Dei per impudenter exortas supputationes dictionum, syllabarum, litterarum, numerorum, tentat violentas, & blasphemas perfidiæ suæ inserere probationes.

Præterea his nugis inflati ineffabilia Dei mysteria, & quæ sunt supra Scripturam, arcana sese invenire, & scire jactant, per quæ etiam prophetare, & virtutes ac miracula sese perficere sine rubore, magnaque audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis quod cani Æsopico, qui pane relicto, & in umbram ejus inhians, perdidit escam. Sic perfidum hoc, & duræ cervicis hominum genus semper umbris Scripturæ occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa Kabala impetum faciens, amittit panem vitæ æternæ, & inanibus nominibus depastum, perdit verbum veritatis.

Ex hoc autem Kabalisticæ superstitionis Iudaico fermento orta est *Alphabetaria*, & *Arithmantica Theologia* Orphitarum, Gnosticorum, & Valentinianorum, qui ipsi quoque cum discipulis suis græcam quandam Kabalam commenti sunt, omnia christianæ fidei mysteria pervertentes, & hæretica pravitate ad græcas litteras, & numeros protrahentes, ex illis construentes corpus, quod vocant Veritatis, docentes absque illis litterarum, & numerorum mysteriis, non posse in Evangelicis litteris inveniri veritatem.

Martinus Delrius *lib.* 4. *magic. capit.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 3. enumerans sortium superstitiosarum genera: Decimum, inquit, dicebatur Arithmantia, quæ fuit duplex. Una Græcorum, valorem litterarum considerantium, & futurum victorem augurantium, cujus nomen majores numeros contineret. Ideoque Hectorem ab Achille superatum, ut habet Terentianus Maurus *opinat. in Accii Astianacten.* Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam litteris repetitis, & nomina petentium resoluta, commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda recentium Iudæorum Kabala.

Iulius Scaliger *exercitatione* 351. *in Cardanum*, Mauritaniæ Tingitanæ, ait, Magi, ea videntur uti scientia, quæ à Iudæis Kabala nuncupatur, ab ipsis *Zairagia*, cujus præscriptionibus verissima respondendo, summam Prophetarum opinionem, etiam apud

apud Sapientes conſequuntur. Cœterum haud ex divinis nominibus, ſed ex quadam, quæ litterarum complexu conſtituitur, coordinatione, quaſi miſcella Planetarum, Lunæ manſionum, Signorum ſitum, motus, conventus, ſolitudines, diſceſſus, diſſidia, & conſenſiones notant, & tum alia, tum anni univerſi commoda, atque incommoda denunciant ex tempeſtatibus.

Partes autem artificioſæ Kabalæ tres communiter numerantur, ſed in plures fieri poteſt partitio. Prima docet ex littera integram dictionem colligere, vel litteram pro dictione ponere. Exemplum eſt in S. Hieronymo *in lib.* 3. *Reg.* Examinans verba Davidis morientis ad Salomonem, quæ recitantur *cap.* 2. *v.* 8. *Habes quoque apud te Semei, filium Gera, filium Jemini de Raburim, qui maledixit mihi maledictione peſſima.* Exponit vim execrandæ illius maledictionis, demonſtrans convicia, quæ maledicus Semei congeſſit in Davidem ex litteris, quæ ſunt in dictione *Peſſima*, quæ Hebraicè ſcribitur *nimrezeth*, & his quinque litteris conſtat *Nun, Mem, Reſc, Tſadè, Thau. In Nun* ſignificabatur Noeph, id eſt *adulter*, & alienæ uxoris raptor, quo exprobrabat, quod ſe adulterio Uriæ uxoris fœdaſſet.

In *Mem* latebat nomen Moabitæ, qua voce convitiator objiciebat ſtirpis ignobilitatem, nempe ex infideli Moabitarum ſemine propagatus.

In *Reſc* denotabatur *Rozehà*, id eſt, *homicida*, nimirum qui Uriam dolo malo interfici curarat, amici, famulique fidelis potius interfector, quàm hoſtis ipſe.

In *Tſadè* occultabatur *Zaruah*, leproſus, quia ab omnibus hominibus è Regno eijciebatur, ad ſimilitudinem hominis leproſi, quem lex jubebat ex urbibus, & hominum conſortio pelli.

In *Thau* inſinuabatur *Thohevæch*, *Abominatus*, non ſolum ab hominibus, ſed etiam à Deo, qui illum, tanquam virum impium prorſus abjeciſſet.

Aliud exemplum deſumitur *ex pſalmo* 3. ubi pro eo, quod nos habemus verſu 2. *Multi inſurgunt adverſus me*, in hebræo eſt *Rabbim*, quæ vox ſignificat *Multi*, & ſcribitur quatuor litteris *Reſc, Beth, Jod, Mem.* Itaque Kabaliſtæ, ut declarent qui ſint hi *Rabbim*, reſolvunt litteras in dictiones ita, ut per *Reſc* ſignificentur *Romani*, per *Beth*, *Babylonii*, per *Iod*, *Iones*, ſeu *Græci*, per *Mem*, *Medi*.

Tertium exemplum ſuggerit locus Exodi 17. ubi in Epinicio carmine filiorum Iſrael legitur: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* Quod in hebræo eſt quatuor dictionibus iſtis, à quarum initialibus litteris Judas Machabeus ſigna ſua militaria inſcripſiſſe dicitur, nempe *Mem*, *Caph*, *Beth*, *Iod.* quæ cum alii in unam vocem conflarent, legerunt Machabaï, indeque ortum Machabeorum nomen, ut ſcribit Rabbi Iſaac Ben-idà. Quomodo ex initialibus elementis in carmine acroſtaticho Sybillæ Erythreæ formares ΙΧΘΥΣ, quo nomine Mundi Salvatorem ſignificares. Nam ſi ex iis dictiones fiant, conſurget hæc verborum complexio Ιησῦς Χρισὸς Θεῦ Υἱὸς Σωτὴρ.

Quartum exemplum dabit nomen ADAM, cujus etymon dum examinat Auguſtinus *tract.* 9. *ſuper Ioan.* & ante illum Cyprianus *comment. de Sion & Sina*, ac poſt utrumque Beda *in comment. ſuper Joan.* arbitrantur primum hominem ſic appellatum, quia terra illa, ex qua fictus eſt, à Deo ſumpta eſſet ex quatuor mundi cardinibus, qui quatuor litteris ejuſdem nominis comprehenduntur. Nam A, Ἀνατολὴν, id eſt Orientem. D. Δύσιν, Occaſum. Aliud A. Ἄρκτον, Septentrionem. M. Μεσημβρίαν, Meridiem

ſignificat. Quam litterarum reſolutionem indicavit Sibylla *in* 2. *Oraculor. lib.*

Secunda pars Kabaliſticæ tradit, quomodo littera ponatur pro littera, ac una alteri ſubſtituatur per alphabeticam quandam reſolutionem; quæ dici ſolet *Atheaſch.* Exemplum hujus partis conſtruunt Kabaliſtæ *ex capit.* 25. *Ieremiæ*, in quo habetur vaticinium adverſus Regem Babylonis. Quo loco Propheta, ut Judæorum plerique commentantur, ne contra ſe Regem concitaret, nomen *Babel* commutatis elementis artificioſe transformavit in *Seſach.* Sic enim loquitur: *Et Rex Seſach bibet poſt eos*, nempe calicem iræ Dei. Quaſi vocabulo *Seſach* ſecundum hanc regulam intelligi debeat *Babel.*

Tertia pars oſtendit dictionem pro dictione ponere per litterarum metatheſim, ſive litterarum artificioſam commutationem. Exemplum dat Joannes Picus Mirandulanus in Heptaplo, exponens illam primam Geneſis ſacræ dictionem: *In principio*, hebraicè *Bereſcith.* Ipſum adeat quiſque curioſus.

Quarta pars elicit dictionem ex dictione per æqualem numerum. Æqualitas numerorum ſpectatur in illo Apocalypſis 10. 11. 18. *Qui habet intellectum, computet numerum Beſtiæ. Numerum enim hominis eſt, & numerus ejus ſexcenti ſexaginta ſex.* Sed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo fruſtra fortaſſe deſudarunt, inquit Delrius. Illud omnium inſinuatur, nomen, quo ſe Antichriſtus appellabit, componi ex litteris numeralibus, continentibus numerum 666. Hinc ingeniorum luſus.

Secundum Irenæum, & Hyppolitum nomen tale eſt *Teitan*, id eſt Gigas. Notæ numerales iſtæ.

T	300
E	5
I	10
T	300
A	1
N	50
Summa	*666*

Secundum Ticonium nomen eſt ΛΑΜΠΕΤΙΣ

Λ	30
Α	1
Μ	40
Π	80
Ε	5
Τ	300
Ι	10
Σ	200
Summa	*666*

Secundum Aretham nomen concipitur ΛΑΤΕΙΝΟΣ, Latinus. Numerus ita colligitur.

Λ	30
Α	1
Τ	300
Ε	5
Ι	10
Ν	50
Ο	70
Σ	200
Summa	*666*

Secun-

Secundum Primasium est ANTEMOΣ, Contrarius. Elementa numerorum ista.

A	1
N	50
T	300
E	5
M	40
O	70
Σ	200
Summa	*666*

Plurima alia hujus generis nomina excogitata sunt, quæ eundem reddunt numerum. Hyppolitus Martyr *orat. de consumat. mundi* ponit *ἀρνοῦμαι*, id est *Nego.* Multa sunt apud Arethum. Haymo, & Rupertus proferunt Gensericus, quod est nomen Gothicum, & Dic-Lux, quod facit numerum *666.* si Latino usu accipiatur D pro quingentis, I pro uno, C pro centum, L pro quinquaginta, V pro quinque, X pro decem.

Gulielmus Lindanus *lib. 3. Dubitantis* observat *Martin Lauter* reddere numerum *666.* si litteræ latinæ accipiantur pro numeris more græcarum, & hebraicarum hunc in modum. A 1. B 2. C 3. D 4. E 5. F 6. G 7. H 8. I 9. K 10. L 20. M 30. N 40. O 50. P 60. Q 70. R 80. S 90. T 100. V 200. X 300. Y 400. Z 500.

Gilbertus Genebrardus *lib. ult. chronolog.* notat nomen *Lutheri*, hebraicè numerum illum efficere.

Robertus Bellarminus *lib. 3. de Pontifice Romano capit. decim.* quia David Chytræus scripserat imperitè nomen Antichristi esse hebraicè *Romanus*, in gratiam tum novi Calculatoris, tum Lutheri adjungit hæc nomina *David Chythræus*, & *σαξόνειος*, eundem numerum exprimere.

Consule Interpretes Apocalypsis Franciscum Riberam, Blasium Vregas, Ludovicum Alcasarium, Nicolaum Sanderum *de Antichristo*, Franciscum Fevardentium *in Irenæum lib. quinto* Franciscum Suarez *lib. quinto contra errores Anglicanos*, Leonardum Lessium *disp. de Antichristo demonstrat. undecima* & fusissime de hac re agentem Floremundum Remundum *de Antichristo à capit. vigesimo ad 25.* qui tamen Arithmantiæ nonnihil amplius, quàm par erat, detulisse putatur ex Platonicorum commentis.

Ad hanc Kabalæ partem spectat, quod est *in lib. 1. carmin. Sybillinor.* numerum nominis Christi venturi fore 888. Huc quoque pertinet, quod D. Augustinus *tract. in Joan. decimo* exponens illud ex Evangelio Joannis, *quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc*, scribit, numerum 46. annorum ædificationis Templi significare ædificationem templi corporei, quod sibi Christus ædificavit ex carne *Adam*, cujus nomen AΔAM apud Græcos componitur ex litteris numerum 46. complectentibus. Siquidem A significat unum, Δ quatuor, A unum, M quadraginta. Qui numeri juncti conficiunt 46. tot enim diebus Christi corpus in utero Mariæ absolutum est.

Quinta pars educit è dictionibus singulis orationes integras. Exemplum habemus Danielis 5. in dictionibus tribus, quas prodigiosa illa manus scripsit in pariete *Mane*, *Thecel*, *Phares*, id est, *Numeratum*, *Ponderatum*, *Divisum.* Quæ Daniel per tres integras orationes exponens, sic interpretatus est: *Mane*; *Numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Thecel*; *Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Phares*; *Divisum est regnum tuum, & datum Medis, & Persis.* De quo præter Interpretes Danielis Pererium, & Cornelium, lege Gulielmum Alabastrum, *Apparatum revelat. Jesu Christi capit. decimo* ubi plane Kabalisticè Scripturæ illius sensus, & abdita mysteria evolvere conatur.

Sexta pars Kabalæ præcipit, ut circa litterarum figuras, apices, ac puncta diligens fiat perscrutatio. Exemplum producit Petrus Brutus Episcopus Catarensis *in suo adversus Iudæos volumine*, *in cujus capit. quarto* edisserens vaticinium illud Isaiæ de Messia, *Multiplicabitur ejus imperium*, quærit, cur littera *Mem*, posita in media dictione *Lemarbè*, id est *multiplicabitur*, sit clausa præter naturam suam. Nam nunquam in tota Scriptura divina in media dictione reperitur clausula, sed semper aperta.

Respondet autem ipse ex sententia Rabbi Hammay *in libro Sanedrin*, quod Isaias voluerit per hanc litteram *Mem* clausam significare occulto quodam calculationis artificio numerum annorum à tempore suo usque ad tempus Messiæ. Quam quidem calculationem idem Rabbi Hammay ita instituebat. Siquis tempus Messiæ scire voluerit, accipiat numerum litteræ *Thau*, qui est 400. deinde sumat numeros singulos singularum litterarum ab *Aleph* usque ad *Mem* clausam, quarum summa est 185. & conjungat eam cum numero 400. habebit annos 585. qui secundum supputationem Hebreorum complent spatium totius temporis à diebus Isaiæ usque ad adventum Messiæ Salvatoris nostri.

Quæ calculatio innotescet magis, si animadvertatur litterarum hæbraicarum numerales significationes, quæ sunt istæ. *Aleph* 1. *Beth* 2. *Ghimel* 3. *Daleth* 4. *He* 5. *Vau* 6. *Zain* 7. *Cheth* 8. *Teth* 9. *Jod* 10. *Caph* 20. *Lamed* 30. *Mem clausum* 40. & sic ordine multiplicando. Tandem *Thau* 400.

Hac eadem notatiuncula litteræ *Mem* Zacharias Boverius *in demonstrationibus Symbolorum veræ & falsæ religionis demonstrat. 1. general. art. 7.* adversus Hebræos comprobat *Æternitatem* Imperii Messiæ, de quo etiam agit Hadrianus Finus simili probationis genere *lib. secundo flagelli contra Iudæos capit. septimo* & Galatinus *lib. septimo arcanor. cap. decimo tertio* ex sententia Rab. Haccados, summæ apud Hebræos autoritatis. Idem Boverius *art. decimo* Virginitatem Deiparæ, ut Messiæ Matris eodem exemplo confirmari docet ex Haccados sensu in libro *Galò Razeja*, id est *Revelator Secretorum.*

Superstitiosam recentium Kabalam dividunt in Theomantean, quæ blasphemiis scatet, & Arithantean, quæ vanissima est, à qua non abit longe Platonis arithmeticum vaticinium *lib. 8. de republ.* reprehensum ab Aristotele *lib. 5. Politic.*

Ex his igitur Kabalis illa solum legibus Ecclesiasticis vetita est, quæ est falsa, improba, ac superstitionibus referta. Et quoniam talis ferè est omnis, quæ voluminibus Rabbinorum continetur, Romanæ Inquisitionis decreto libri ad Kabalam pertinentes damnati sunt. Certè Kabala etiam illa olim purior, ac sincerior per posteriores Rabbinos non solum vanè aucta fuit, verùm etiam nugis, fabulamentis, ac erroribus depravata, ut probat Serarius *in capit. decimo Josuæ* Primo ex iis, quæ de miraculis per certos characteres, & voces, ac

ac litteras faciendis docent Kabalistæ apud Capnionem *libro tertio Kabalæ.* Secundo ex septuaginta duobus Angelis ab ipsis ideo effictis, quia quinquaginta sunt portæ sapientiæ, ut ajunt, & viginti duo hebraici Alphabeti elementa, è quorum conjunctione nascuntur septuaginta duo. Tertio ex aliis item Angelis, qui Adami & aliorum præceptores fuerant. Quarto ex lege in globo igneo scripta, ejusque litteris variè postea confusis, & permutatis. Quædam præterea occulta Dei nomina apud se extare mentiuntur, quorum ad præstigias, & ad ligandos dæmones, aliaque, de quibus Delrius *libr. primo magic. capit. quarto quæst. tertia* usum esse illustrem, celebrant. Et de hac accipiendum est illud Apostoli: *Ineptas & aniles fabulas devita* 1. ad Timoth. 4. *v.* 7. Ex quo conficit Benedictus Justinianus: Non sunt igitur Thalmudicæ fabulæ ullo modo probandæ, aut Kabalistarum somnia, aut denique Poëtarum ludibria, vel hæreticorum commenta, quæ nihil valent ad mores componendos & pietati ac religioni repugnant. Carpit ibidem Serarius Calviniani Plessæi novitatem, scribentis *lib. de verit. relig. c.* 16. Magiam apud Plinium *lib. trigesimo capit. primo* à Mose ortam dici, & Kabalam.

Quare, demptis ex Kabala Rabbinorum hodierna erroribus, ac fabulis, quæ cum Dei verbo, Ecclesiasticis Canonibus, & christianis dogmatibus pugnant, reliqua usum habere possunt, nec repudianda videntur. Sunt enim vera, vel verosimilia, certè à veritate non aliena. Nonnulla quoque antiqua, jucunda, ingeniosa. Pro antiquitate adducitur illud *lib. quarto Esdræ capit. decimo quarto v. quadragesimo sexto Altissimus ait: Priora, quæ scripsisti in palam pone, & legant digni, & indigni: novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos Sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & Sapientiæ fons, & scientiæ lumen.*

CONSULTATIO CXCIV.

De Libris Astrologicis, genethliacis, onirocriticis, chiromanticis, & quoquo modo divinatoriis.

COmes Magiæ est Astrologia, ut Nazianzenus affirmat *orat. tertiâ* Immo per Astrologiam facile devenitur ad Atheismum legitur apud Franciscum Picum *libro tertio de prænot. capit. septimo* Itaque cùm de libris magicis sit dictum, dicendum nunc est de Astrologicis, qui ex eo numero sunt, quorum doctrina libertatem humanam astrorum, aut fati in astris expressi efficacia devincit, ac spoliat indifferentia, vel certè ex eorum sunt numero, à quibus prædictiones per astra describuntur, utrique damnati.

Nam qui à cœlesti fato libertatem tollunt, vel impediunt, hæresi sordent, & fœda confusione, quantum in illis est, universum genus humanum pessundant. Quinimmo si Isidoro Pelusiotæ *libro tertio epist. centesimâ nonagesimâ primâ* credimus, atheismum apertè inducunt. Sic enim de iis scribit: *Si Deus est, fatum non est. Si autem fatum, non dicam, cum eo pugnat, vertatur enim in eorum capita, qui, ut hoc dicatur, procurant, hæc blasphemia.*

Autores horum librorum à Valentiniano Augusto *append. octavo ad Cod. Theod.* dicuntur *in astra peccantes*, quos negat debere absolvi in Paschate, quamvis demptis perpaucis aliis criminosissimis, cæteros *in ea communi omnium celebritate*, sic enim Pascha vocat, veli absolvi. Plurima in hujusmodi scriptores ac libros, justissimamque damnationem exhibet Eusebius *libro sexto de præpar. Evang.* quo Ethnicos quoque adversus hujusmodi Scriptorum genus, sedulo annisos, ait quantoque studio in libros divinatorios exterminandos incubuerit Valens, docet Ammianus *lib. vigesimo octavo.* indeque multis philosophis, & nominatim Maximo illatam necem, testatur. Inter Christianos idem ab omni ævo servatum est. Multò enim severissimè de Mathematicis edixerunt Imperatores Constantius, & Honorius, ille capitis pœnam in eos constituit *l.* 5. *C. de malef. Iste* eos è civitatibus pelli jussit, *l.* 6. *C. de pagan. l.* 12. *C. de malef.* Quorum Imperatorum edicta præcesserat jam olim atrox, ut loquitur Tacitus *annal. l.* 12. Senatusconsultum, imperante Claudio de Mathematicis Italia pellendis. His amplius quiddam statutum sanxerunt Honorius, & Theodosius *l. mathematicos C. de Episcop. aud.* ut libri Mathematicorum in oculis Episcoporum flammis traderentur, cui legi D. Augustinus reipsa aliquando *bonum factum* adscripsit. Nam traductum ad Christi disciplinam quendam Mathematicum, qui suis illis artibus corraserat à Christianis multas pecunias produxit in mediam concionem, ut quotquot fuerant testes nequitiæ istius hominis, forent & pœnitentia, tum hæc addidit, lib. 2. de doctr. Christ. cap. 24. *portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, ut ipsis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* Idem S. Doctor Genethliacorum, & Mathematicorum artes *nugatorias* appellat, *noxiæ, & pestiferæ curiositatis, cruciantis sollicitudinis, & mortiferæ servitutis.* De illis, licet haud ita severè S. Ambrosius pronuntiet *lib.* 2. *de Abrab. capit. undecimo* tamen eas in omnium disciplinarum, & contemnendarum vanitatum loco habet: *Nec cubos geometricæ*, inquit, *nec tetragonum numerum Philosophiæ, quaternionem, ut aiunt, Pythagoricum, nec semper virgines, ut appellant, hebdomadis numeros, cura discutimus inani, nec solem radio formamus, nec cœlum in pulvere scribimus, nec intra angustos abacos orbem concludimus, sed vera aperimus mysteria.*

Mathematicum ex hoc ordine describit his verbis D. Augustinus in fine psalmi 61. *Seductus ab inimico, cum esset fidelis, diu mathematicus fuit, seductus seducens, deceptus decipiens, illexit, fefellit, multa mendacia loquutus est contra Deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi quod bonum est, & non faciendi, quod malum. Iste dicebat, quia adulterium non faciebat voluntas propria, sed Venus, & homicidium non faciebat voluntas propria, sed Mars, & justum non faciebat Deus, sed Iupiter, & alia multa sacrilega non parva.*

Ex quibus, multisque aliis, quæ contra mathematicos dici possent, quispiam conficiet, exigendos esse longè à Christianorum Republica eos libros, qui ab Imperatoribus damnati sunt flammis addicti, & quorum autores proscripti, atque ultimo supplicio affecti.

Ii verò libri astrologici, qui, illæsa libertate, prænunciationes aliquas futurarum rerum describunt circa rem rusticam, vel nauticam, vel medicam, permitti possunt. Quoad has namque materias locus est non quidem scientiæ certæ, sed aliquali conjecturæ, ob imperfectam vim cœlestis influxus qui multipliciter impediri potest, tametsi nullo modo ad rem medicam conducere posse altro-

astrologicas prænotiones latissimè disputet Thomas Erastus *toto lib. primo & secundo epistolar.* De aliis materiis quippiam prænuntiare ex astris velle, fatuum est, nec uno peccato sordet, ut latè prosequitur Picus integro *lib. quinto de prænot.* post patruum suum *lib. duodecimo in astrolog.* & Delrius *lib. quarto magic. capit. tertio quæstion. primâ* Ac proindè libri de eo argumento ignibus sunt tradendi, tam qui nativitates, ut vocant, quàm qui alias quasvis judiciariæ hujus Astrologiæ propagines complectuntur, ut egregiè prosequitur Origenes *sub finem homil. tertia in Ieremiam.* Nimirum quia hæc est idololatriæ portio, ut habet etiam Hesychius *lib. quinto in Levit. pagina trecentesima quinquagesima.*

Apud aliquos tamen Ethnicorum usus erat librorum, in quibus etiam minuta negotia notabantur ita, ut nihil propè aggredi auderent quin prius consuluissent hujusmodi codices circa eventum rei susceptæ. Quò respexit Ammianus dicto *lib. vigesimo octavo* cum Romanorum corruptissimos mores describens, ait præter cœtera: *Nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lavari arbitrantur se cautius posse, antequam Ephemeride scrupulose sciscitata didicerint, ubi sit verbi gratia signum Mercurii, vel quotam Cancri syderis partem polum discurrens obtineat Luna,* ex regulis nempè astrologicis quid tali syderum positu suscipiendum, dimittendum ve esset, statuendum putabant, cujus fatuitatis meminit Augustinus *in capit. quarto ad Galat.* in illud: *Dies observatis, & menses, & annos, & tempora.* Hos dies Ægyptiacos vocant, quos nonnisi duos fuisse quolibet mense, scribit Lilius Giraldus *lib.* de annis, mensibus, atque diebus.

Quæ autem spectant ad vanitatem Genethliacorum diligenter prosequitur autor Commentarii adscripti Origeni in Jobum *ad cap. trigesimum octavum* & S. Ambrosius *lib. quarto hexam. capit. item quarto* Ex recentioribus Castro *lib. primo de vatic. capit. decimo* Ioannes Picus *contra Astrolog.* Franciscus ejus nepos *de prænot.* & Alexander de Angelis agens contra Astrologos. Passimque Mathematicos à Jurisconsultis in tituli rubrica *C. de manich. & malefic.* à Ulpiano *l. tertio ff. de offic. Proconsf.* ponuntur in jure pro solis Genethliacis, quam vocem eodem sensu usurpatam docent Suetonius, Tacitus, & Ammianus, ac plerique alii. Quæ ars, si tamen ars est, meritò proscribitur, cùm sit plena futilitatis, & levitatis, atque inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur, & semper tamen patronos habebit, quemadmodum dixit post Tacitum Mariana, agens de Alphonso.

Pulsum secundò ex Ecclesia Aquilam hac de causa, scribit S. Epiphanius *lib. de ponder. & mensur.* Et ad hanc genethliacam vanitatem pertinuisse *Catacrianos* illos libros, quos ab Adriano conscriptos autor est Spartianus, sunt qui asserant. De qua voce Lilius Giraldus *dial. tertio hist. poet* & apud eum Hermolaus Barbarus, & Alciatus, Scaliger ex Causabono, Janus Parrusius, qui omnes ariolantur. Verisimilius Rosuveidus *tabul. septimâ* pro Baronio, quod qui sub Ariete nascuntur, ab Astrologis dicuntur *criani*, *catacrianos* existimat dictos libros, qui de genituris natorum sub Ariete dissererent, cujusmodi fuit Antinous, Adriani deliciæ, ut ex nummo Antinoi genesim exhibente, proditum est. Origenis *homil. duodecima in Num.* hunc præter cœteros ait, esse agrum, & vineam Seon Regis iniquorum, id est Satanæ, quem fideles non subeunt, & S. Athanasius *lib. primo in hexam. sub initio*, mathematicam vocat conjecturalem, ac vanam, Bernardus alogorum stultilogiam Tertullianus falsa hæc, & ut Sydonius inquit *lib. septimo epist. undecima* ideoque fallentia, professos atque adeo etiam libros de hujusmodi rebus conscriptos eliminat prorsus è christiana Ecclesia, sic scribens *lib.* de idololatria *capit. nono. Cùm magia punitur, cujus est species Astrologia, utique & species in genere damnatur. Post Evangelium nusquam invenies aut Sophistas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, nisi planè punitos. Ubi literator, ubi conquisitor hujus ævi? Nonne infatuavit Deus sapientiam hujus seculi? Nihil scis mathematicè, si nesciebas, te futurum christianum. Si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione. Ipsa te de periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica prædicavit. Non est tibi pars neque sors in ista ratione. Non potest regna Cœlorum sperare, cujus digitus, aut radius abutitur Cœlo.*

Ipsi quoque Gentiles libros hujusmodi censuerunt abolendos. Nam hi sunt ex parte libri illi improbatæ lectionis, quos Ulpianus *l. ad Labeonem ff. de injur.* commemorat, quosque Livius de bachanalibus loquens, narrat ex Senatusconsulto conquisitos, ut ignibus traderentur. Sed & Augustum supra duo millia librorum fatidicorum, ex hoc genere maximè, græcè & latinè conscripta, ignibus commisisse, scribit Suetonius *cap.* 31. & Dio Cassius *lib.* 54.

Et quidem hìc ego tacere non possum, hoc genus hominum, qui intemperantiam sciendi suam adversus bonorum obtrectationes, astris tanquam clypeis tuentur, ac tegunt. Invasit planè seculum, tenetque mordicus, ut cum maximè, curiositas omnium indagatrix. Cœlum ipsum, & capita syderum infamavimus, præpostere speculando, eorum tædio, quæ ante pedes jacent, remotissima fatigamus, odioque præsentium, venari etiam futura quaqualibet via usque adeo non pudet, ut non modò in hæc infima dominantes cœli faces, quod ferri posset, sed etiam, quod sanctissimis legibus vetitum est, humanæ libertatis arbitras, moderatricesque faciamus. Velis, nolis certa mathematicis genesis tua, quibus arcanos temporis angulos superstitiose rimantibus, necesse habes ante notus esse, quàm natus.

Itane verò piget homines humanitatis suæ, ut divini, quoniam esse non possunt, certè, quod proximum est videri velint? Certè non desunt apud nos, qui hominum ingenia, fortunam, omnia, quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur ab exploratricibus cœli facibus in aurem sibi tacitè insusurrari velint, seque tanquam ritu Deorum non nisi cœlesti lingua res infimas edoceri. Uno siquidem aspectu, & quasi nutu, renutuque siderum admoniti, quæ longè sunt futura pronuntiant, ac repræsentant certius, quàm ungues digitosque suos. Quin etiam intra manum, quasi genios familiares, astra describunt, palamque ducunt semper in oculis habere cœlum, etiam dextera gerere, pugnoque uno concludere superbe juxta, ac vanè gloriantur. Perindè quasi humana, liberaque negotia, de cœlo velut habena quadam vincta temperentur, nec nisi ducentibus, & augurantibus stellis, vitæ spatia homines decurrant. Nimirum hinc exitus maximarum rerum definire, conversiones regnorum adornare, fortunæ legem dicere, alios attollere, deprimere alios, & quod ultimum est scientiæ, potentiæque, in neces quoque Principum argutari, summis, infimis imperia partiri, natio virorum falsane dicam, an fallax? Certè splendidè mendax, quandoquidem innocente siderum

luce

luce ad tenebras animis inducendis abutitur. Atqui mors, & vita in manu Dei, & furtum divinitatis eſt, accita malis artibus divinatio. Procul à regno ſapientiæ genus hominum, qui aures verbis divitant alienas, ſuas ut auro locupletent domos. Abeant nocturni vintilatores aſtrorum, à quibus diu, multumque per aërem jactis nihil, niſi puras nugarum paleas denique ſubducunt.

Quanquam quid ego nugas appello? Non exigua cenſeri debent in rebus maximis qualiacunque deliria, & maculæ ſolis, etiamſi minimæ videantur, ampliſſimæ ſunt, atque ubi non coërcetur animus improvide vagus, ruina reſpondet audaciæ, omnia pertentanti, atque exitus invenienti longe alios, quàm principia pollicentur. Ut enim qui ſupervacaneo præparandi per artem auri, conficiendique ſtudio conficiuntur ipſi prius, quàm aliquid efficiant, planeque ad ignem decoquunt, cùm ſuſceperint ac depoſuerint irrito conatu, pleraque unà cum oleo, pleraque perdiderint, eo denique laboris evadunt, uti pecunias adulterentur, ac pro veris legitimiſque factas, fictaſque ſubjiciant, ad extremum falſi nomine, veriſſimo laqueo pendeant, veluti votum deæ Monetæ triumviri monetales. Ita qui neſcio quam ſiderum velut alchimiam exercent, nimiaque ſe macerant cura, ſuſpectuque cœleſtium ſignorum, à quibus etiam multo plus repetunt, quàm aut eorum natura præſtare poſſit, aut humanæ libertatis imperium patiatur, enimverò in ea ſæpe rerum deliramenta ſenſim deſinunt, ut ſanctiſſimæ Fidei veritatem, & tanquam aurum optimum egregiè mentiantur, ac pro religione mendacia venditent, digna ſupplicio.

Quid enim? An non reperti aliquando ſunt homines, cœteroqui non male litterati, qui ignorantiam imperitorum vanitate vicerunt? Uſque adeo devoti ſideribus, juratique, ut iis non modo ſumma Regum capita, ne dicam infima, ſupponi vellent, ſed regem Regum ac ſiderum, cujus umbra ſol eſt, cùm magis lucet, ac ſplendet, ipſum inquam terrarum, cœlique moderatorem, ac vindicem, atque hominum reparatorem, cœlo, atque operi manuum ſuarum temere ſubjecerunt. Dei inter mortales genituram, naturæ conſtitutionem, vitam, necem, mutis, & haud dubie deteſtaturis, ſi ſenſum haberent, cœli facibus, non impiè minus, quàm confidenter, adſcriberent, perinde quaſi ſalutem humano generi non importaſſet Deus, niſi ſideribus placuiſſet. O voces alia digna flamma, quàm ſiderum! Templum illud non manu factum, illam corporis temperiem humana majorem, indolem animi ac majeſtatem, faciem, inquam, illam, ſpiraculum vitæ, ac digito Dei vultum expreſſum, dicam amplius arcana divinitatis conſilia, non ſtellæ modo reſcierint, exploraverint, intellexerint, ſed etiam adornarint, juſſerint, procurarint? Quod ſi opus humanæ ſalutis abſconditum intra mentis adita ſempiternæ, ſi divinæ benevolentiæ theſauros, ſi Dei potentiam ultimam, Jovi nimirum, atque Mercurio, Venerique confidenter acceptam referunt vaniſſimi ſiderum myſtagogi, quid verò nobiſcum agent homuncionibus? Quàm temere nos cœli mancipia ubique prædicent? Quàm miſere noſtros plane animos, naturam, libertatem, omnia, renuentibus & tam execrandum imperium abrogantibus aſtrorum radiis, quaſi ſpiraculis lancinabunt?

Faceſſat ars, mentita Philoſophiam, verè nullius diſciplinæ concepta fundo, nullius emiſſa, ſed fuſa ſuique plane juris, ſi quod tamen jus habet, certè cum ſapientia, ac bonis artibus, ſæpe etiam cum religione, ullum habet. Pellebatur illa quondam ex urbibus infami Deorum cultu contaminatis, & tanquam pernicioſa civium perditorum bono, vel ab improbis ſæpe Principibus explodebatur, nos in hac luce ſacrorum, in hoc diſciplinæ candore, in oculis innocentiæ, in triumpho pietatis retinebimus Philoſophiæ turpiſſimum obortivum, ſuperſtitionum omnium fontem, ut Varro, doctiſſimus Romanorum appellat, ut Lactantius, Tartarei prædonis inventum, quo ſeſe in hominum facile ſocietatem inſinuet?

Et verò quoties hoc uno artificio, quod ſine lacrymis dici nequit, quoties inquam, illicio futuri præſentem ſeſe fatetur palam præſtigiator infernus, hominique ſe devovet, alligatque qui terre non potuit Deum? Quæ primis ille coitionibus promovet pollicitationum lenocinia? Quæ irritamenta ſcientiæ? Quæ cognitionis lumina? Quas futurorum evocationes? Quæ miracula prædictionum? Quæ deinde morum dedecora? Quas clades animorum? Quæ bella pudicitiæ? Quæ divinæ imaginis, ac formæ ludibria? Quàm dura, quàm fœda palam imperia jam tortor ſalutis, jam carnifex integritatis, jam fidei proditor, ac tyrannus exercet? O noſtram non ferendam, id ſi ferimus, patientiam! Naſcente, ut aiunt, Chriſto Domino, Deorum oracula ſiluere, nos in regno Sanctimoniæ adulto jam, perfectoque in hominibus Chriſto, utinam in aliquibus non ſeneſcente, turpiſſimum dæmonum vulgus in noſtram ipſi perniciem revocabimus, ac neſcio quæ nobis oracula faciemus? nempe, ut ille quondam cœli deſertor, & transfuga ſplendoris regnum invadat, quod aliquando non potuit, juvantibuſque, & quaſi ſuccollantibus nobis fraterculis gigantum in Dei aſtra conſcendat, ibi ſe transfiguret, ſi unquam verius, in angelum lucis princeps tenebrarum, è ſolio ſiderum jura hominibus dicit, prædicatque, ac divinatione ſaltem, ſin minus divinitate, ſimilis videatur Altiſſimo?

Alii divinatorii libri ſunt Onirocritici, & chiromantici. Onirocritici ex antiquis extant Artemidorus, Achmetes, Aſtrampſychus, Syneſius, in quem hac de cauſa multis agit Picus *lib. 6. prænot. cap.* 8. & Nicephorus Syneſii interpres. Alios adducit Tertullianus *lib. de anim. cap.* 46. De his autem ſtatuendum eſt cum Serario *ad cap.* 11. *Eſther. quæſt.* 5. & cum Sanchez, qui alios adducit *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *numero* 4. ſi ſupra meram conjectationem eorum, quæ ad temperiem pertinent, porrigantur vanos & abolendos eſſe. Nam ex ſomniis aliquam conjecturam duci poſſe de humore prædominante, ratum eſt apud Phyſicos & Medicos, beneque à Pineda exponitur *lib.* 3. *de Salom. cap.* 18. *num.* 4.

Atqui ex ſomniis naturalibus futura contingentia prædicere audent, vel occulta rimari, plane delirant, nec abſque Dei offenſa. Sunt quidem ſomnia nonnulla divina, quorum non eſt vana fides, de quibus nos alibi. Quò pertinent quæ diffuſe, & accurate ſunt ſcripta à Pererio *lib.* 1. *in Daniel. & lib.* 2. *de* Magia *cap.* 3. *q.* 6. & à Fernandio *prælud.* 7. *ad viſiones*, Caſtro *variis locis operis de vatic.* & à Loyerio *lib.* 4. *de ſpectris cap.* 22. *&* 26. Alia verò ſomnia, quæ naturalia ſunt, nihil poſſunt portendere. Audiendum itaque eſt divinum Oraculum per Siracidem *cap.* 34. *Niſi ab Altiſſimo fuerit miſſa viſitatio, non des in ſomniis cor tuum.* Ac proinde etiam libros de ſomniis relinquendi ſomniatoribus, de quorum nugis multa Bulengerus *toto lib.* 5. *de divinat.* Aliquorum tamen uſum horum librorum aperit

aperit Pineda *lib.* 3. *de Salom. cap.* 18. *nu.* 4. *&* 5. De somniorum superstitione nos suo loco.

Nec dissimile judicium ferendum est de libris chiromanticis, ut prosequitur Franciscus Picus *lib.* 6. *de prænot. cap.* 1. Nam Divinatio, quam tradunt, præterquam ad aliquam temperamenti, & illud consequentium notitiam, est omnino vana, & damnata. Itaque tametsi hoc genus conjectationis cùm Pythagoras in probandis discipulorum ingeniis adhibuit, teste Jamblico *in ejus vita cap.* 17. tam Indi sapientes in uxoribus ducendis ex Nicostrato apud Stobæum *serm.* 189. Tamen fere inane est, & libri quoque, in quibus ea mensura transcenditur, damnantur. Veteres libros per corporum signa, pandentes interna, vocat Ammianus *lib.* 15. Zopyri, Loxi, Palæmonis de hujusmodi nugis scriptiones memorat Origenes *lib.* 1. contra Celsum, quarum aliquæ etiamnum extant. Non est porro verum vanitatem illam vanissimam, qua coluvies hominum latè descripta, & exagitata à Crespucio *lib. de odio Satanæ discurs.* 12. & à Delrio *lib.* 4. *magic. cap.* 3. *q.* 5. nec non à Tarquinio Gallucio *ad lib.* 1. *eth. Arist. cap.* 1. *q.* 7. de qua nos etiam alibi, Italis Ægyptios, sive Zingaros, se mentiuntur, ex vola manus & ejus lineis prænunciat actus liberos eventuros, approbari à Jobo verbis illis *cap.* 37. *qui in manu omnium signat, ut norint omnes opera sua.* Non enim id ad lineas manuum pertinet, sed ad notitiam imbecillitatis nostræ, quam inde capimus, quod toties à Deo vetemur agere per aëris vicissitudines, quod alioqui operarentur manus nostræ.

Et quanquam sint innumeræ aliæ divinationum species, de quibus sigillatim suo loco, quas etiam fusissime recensent Picus in opere de prænot. Bulengerus de divinat. & Petrus Ancoranus in tract. ejusdem tituli, ac proinde de illis quoque possunt conscribi libri improbatæ lectionis, tamen infrequentius occurrant libri de illis aliis divinationibus conscripti, ideoque universè pronunciandum est, si præter propositos, aliqui præterea sint alii divinatorii libri, ex quacunque dæmoniaca doctrina omnes abolendos esse juxta dictum ab Origene homil. 16. in Num. *Hæc omnia, id est sive auguratio, sive extispicium, sive qualibet immolatio, sive etiam sortitio, aut quicunque motus avium, vel pecudum, & inspectio quacunque fibrarum, ut aliquid de futuris videantur ostendere, in operatione dæmonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudum, vel fibrarum motus, aut sortium secundum ea signa, quæ docuerunt iidem dæmones observari ab iis, quibus artis hujus scientiam tradiderunt, à quibus omnibus, is, qui homo Dei est, & in portione Dei numeratur, penitus esse debet alienus, nec in iis aliquid habere commune, quæ occultè machinis dæmones operantur, ne forte rursus per hæc dæmonibus societur, atque eorum spiritu & virtute repleatur, & ad idolorum cultum denuo reparetur. Hæc enim omnia religio nostra divina, & cœlestis abjurat.*

Et inferius adducta ventriloquæ de Paulo testificatione Act. 16. sic ait: *Si Paulus testimonium sibi eum dare non patitur, sed dolet super hoc, quanto magis dolere debemus, si quando decipi videmus animas ab iis, qui velut divino alicui spiritui pythonis, aut ventriloquo aut divino, aut auguri, vel aliis quibuslibet hujusmodi dæmonibus credunt? Propter hoc ergo, non erit, inquit, auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel. Sed quid iis additur? In tempore, inquit, dicetur Jacob, & Israeli, quod perficiet Deus. Quid est in tempore dicetur? Cùm oportet, & cum expedit, hoc est in tempore. Si ergo expedit, prænoscere nos futura, dicentur à Deo per Prophetam Dei, per Spiritum Sanctum. Si verò non dicuntur, neque denunciantur, scito, quia non nobis expedit ventura prænoscere. Quod si idcirco non dicuntur nobis, quia nobis ea scire non expedit, qui diversis artibus, & dæmonum invocationibus gestiunt futura prænoscere, nihil aliud faciunt, nisi quod cupiunt ea discere, quæ sibi scire non expedit.*

Tandem hom. 5. in Josue ad finem: *Est & illud opprobrium Ægypti, quod si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, & post baptismi secundum circumcisionem vetustæ consuetudinis instigatione suggeritur, observare anguria, requirere stellarum cursus, & eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari, Idololatriæ namque mater est Ægyptus, ex qua certum hujusmodi opprobria pullulare, quæ si transitu jam Jordane susceperis, & iis te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis. Sed si quando te talis curiositas interpellat, & de corde tuo hujusmodi hostis erumpit, dic ei, quia Jesum ducem sequor in cujus potestate sunt, quæ futura sunt. Quid mihi scire, quæ futura sunt? Quæcunque ille vult, hæc futura sunt. Ideo ergo, ut in nobis vere secunda circumcisio compleatur, per quam vetera Ægypti opprobria deponamus, ab his omnibus segregati prorsus esse debemus.*

CONSULTATIO CXCV.

De Pœnis contra legentes, retinentes, imprimentes, transcribentes, vel asportantes aliunde libros hæreticos, magicos, superstitiosos, & hujusmodi alios.

JAm probavimus supra, non rationibus duntaxat fortissimis, sed etiam praxi perpetua Christianitatis, utroque brachio & Ecclesiastico, & laico armatæ in libros hæreticorum, perspicuum esse, eam pestem esse quamdiligentissime aversandam, meritoque libros hujusmodi ab iis, quorum interest, proscribi, ac Principum etiam legibus hæc nequitiæ instrumenta ignibus esse addicta. *Sancimus*, inquit Imperator *in l.* 3. §. *sancimus* 1. *C. de sum. Trinit. & fid. cath. ut omnia, quæ Porphyrius sua pulsus insania, contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inventa sunt, igni mancipentur. Omnia enim Deum ad iracundiam provocantia scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum pervenire volumus.* Illud autem jus præcipiendi præcipuum est summi Pontificis, ejusque Sedis Apostolicæ, competit etiam Imperatoriæ Majestati, ac omni Legislatori ex eo, quod custos est utriusque Tabulæ Decalogi. Itaque operam dare debet, ut quæcunque pugnant contra primam Tabulam Decalogi, avertat, quod fieri potest, exemplo sacrarum litterarum *Act.* 19. *v.* 19.

Qua in re ita distinguendum est. Si hæresis est jam detecta, & damnata, ut sunt hæreses Arii, Nestorii, Calvini, Lutheri, & aliorum, & tunc librorum damnatio, & abolitio fieri potest, & laudabiliter fit, non solum ab Ecclesia, sed etiam à Principibus laicis per textum *in l. damnato* §. *nec verò C. de hæret.* ubi Theodosius, & Valentinianus Imperatores libros Nestorii, conquiri, & comburi jusserunt. Idipsum sanxerunt Valentinianus, & Marcianus Cæsares de Eutychetis, & Apollinaris *libris in l. quicunque* §. *nulli. C. eod.* quarum legum meminerunt Evagrius *hist. lib.* 1. *cap.* 2. & Socrates *lib.* 1. *cap.* 6.

cap. 6. Si verò hæresis non est adhuc detecta & damnata ab Ecclesia, & tunc aut Princeps secularis vult damnare libros tanquam continentes doctrinam contra publicum Reipublicæ bonum, veluti quia secreta status sive imperii produnt, vel seditionis præcepta continent, poterit Princeps in hoc etiam casu tales codices à sua Republica abigere, non secus ac improbos, & seditiosos homines, *l. congruit ff. de offic. Præsid.* Quod à laicis Principibus sæpe factum est. Aut illos vult damnare, tanquam continentes hæreses, ab Ecclesia adhuc non damnatas, & hoc facere nullatenus potest. Nam præferret judicium de hæresi, quod est mere Ecclesiasticum, *cap. ut Inquisitionis, §. prohibentes de hæret. in 6.* Convenit etiam eadem prohibitio rectæ rationi in hominibus ab Ecclesia Christiana alienis. Nam & libros improbatæ lectionis, magicos forte, vel his similes, corrumpendos esse, ne Ulpianus quidem, licet ethnicus, & Christianis infensus, ignoravit *l. 4. §. mala ff. famil. ercisc.* Paul *lib. 5. sent. recept. tit. 21. v. 4. non tantum divinatione quis, sed & ipsa scientia, ejusque libris melius fuerit abstinere, & tit. 23. v. 12. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet, & si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque publice in insulam deportantur, humiliores capite puniuntur.* Et in collat. legum Mosaic. & Roman. *tit. 15.* Est Constitutio Diocletiani, & Maximiniani ex Cod. Gregor. *lib. 7. de malef. & manich.* ubi inter alia: *Jubemus namque autores quidem ac principes Manichæorum, una cum abominandis Scripturis eorum severiori pœnæ subjici, ita, ut flammeis ignibus exurantur.* Et *l. mathematicos 10. C. de Episc. aud.* Codices errorum mathematicorum, sive genethliacorum, & aruspicum vult sub oculis Episcoporum incendio concremari. Omnes enim malum aversamur, & quantum in nobis est fugimus. Ideoque hæc librorum hæreticorum abolitio non modo *in d. §. sancimus* proponitur, verum etiam repetitur inferius *eadem l. 3. §. 3. & in l. damnato 6. §. nec verò 1. & l. quicunque 8. §. nulli insuper 5. l. ex Manichæo 16. §. ult. C. de hæret. & Manich.* & Samarit. Novel. *42. c. 1. §. sit itaque 2.*

Latius ac severius id habetur *in d. §. 3. d. l. 3.* his verbis: *Quoniam verò pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & ediderunt ambiguas, ac non per omnia, ac præesse congruentes exposita orthodoxæ fidei &c. jubemus facta hujusmodi scripta &c. comburi, & perfectissimo interitui mancipari ita, ut in nullius cognitionem venire possint, his, qui talia scripta habere, aut legere sustinuerint, ultimum supplicium experturis.*

Sequitur *d. l. quicunque 8. C. de hæret. & Manich. & Samar.* in qua ita decernitur: *Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis scilicet, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorosæ perversitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat.* Hic de ipsis Eutychianorum, seu Apollinarianorum libris comburendis cavetur, ut de libris Nestorianis *in d. l. damnato 6. §. 1. C. de hæret. & Manich. & Samar. & l. ult. Cod. Theod. de hæret.* his verbis: *Ne verò impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxam sectam, decretaque sanctissimi cœtus Antistitum Ephesi habiti, scriptos, habere, aut legere, aut describere quisquam audeat, quos diligenti studio requiri, ac publice comburi decernimus.* Ubi deinde additur, violatorem istius legis bonorum publicatione esse coërcendum. Quæ pœna minor est quàm sit ea, quam definit hæc lex quicunque §. ult. ubi deportatio irrogatur. Est autem bonorum publicatione longe gravior deportatio, cùm hæc præter exilium, etiam bonorum confiscationem, seu publicationem comprehendat. Sic *in l. ex Manichæo 16. §. ult. C. de hæret. & Manich. & Samar.* Qui habet libros Manichaicos, & non manifestat eos, ut comburantur, punitur. Idem de scriptis Porphyrianis constitutum *in d. l. 3. §. 1. C. de sum. Trin. & fid. Cath.* Ubi & ratio illa universalis est: Omnia provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias aures offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus. Sic de Eunomianis, & Montanisticis libris sancitum fuit *in l.* Eunomianæ C. Theod. de hæret. *Codices, scelerum omnium doctrinam, ac materiam continentes, summa sagacitate mox quæri, ac prodi, exerta autoritate mandamus sub adspectantibus judicantum incendio mox cremandos. Ex quibus si qui forte aliquid qualibet occasione, vel fraude occultasse, nec prodidisse convincitur, sciat se velut noxiorum codicum & maleficii crimine conscriptorum retentorum capite esse plectendum.*

Cùm igitur in libris hæreticis sit virus hæreticum iidem tanquam malefici libri sunt comburendi, de quibus *in l. 14. C. de Episc. aud. & l. ult. C. de malef. & math. Mathematicos, nisi parati sint, Codicibus erroris proprii sub oculis Episcoporum incendio concrematis, catholicæ Religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primum redituri, non solum in Urbe Roma, sed etiam omnibus civitatibus depelli decernimus. Quod si hoc non fecerint, & contra clementiæ nostræ salubre constitutum in civitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui, & professionis insinuaverint, deportationis pœnam excipiant.*

Ratio autem generalis cur hæreticorum libri sint comburendi, hæc redditur: Æquum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. Conclusio sic videtur procedere. Immanissimum sacrilegium persequatur gravissima pœna. At verò libri hæreticorum immanissima sunt sacrilegia. Ergo libros illos gravissima pœna persequatur. Major propositio talis est, ut legislatori sufficiat, tanquam probabilis ratio ad certam pœnam definiendam. Necessaria tamen non est. Et propterea ubi legislator illam pœnam non constituit, ibi vi solius istius rationis illa obtinere non meretur. Ac proinde à libris ad homines non est producenda ejus ratio. Quia librorum hæreticorum tanta ratio non est habenda, neque merentur illi emendationem, sed perfectum interitum. Nam si boni quid in illis, id rectius ex sacris ipsis litteris, & orthodoxorum libris divinæ scripturæ consentaneis, peti potest. Plerumque etiam ita res comparata est, ut è libris hæreticis aboleri sacrilegium non possit, nisi ipsi libri hæretici aboleantur. Qua ratione immanissimum sacrilegium hoc etiam loco videri potest, quod auferri sine subjecti interitu non potest. Et iccirco immanissima etiam sacrilegia ista flammis vindicibus percellantur; at hominum animis eximi possunt pestiferæ opiniones monstrosarum hæresum, si rectius informantur, & docendi adhibeatur diligentia. Quod si obtinuerimus, jam magna commoda, & gaudia Ecclesiæ catholicæ procurantur.

At prosequamur pœnas Canonicas in libros hæreticos. Sic enim decernitur in Constitutione Joannis XXII. contra Magos, magicasque superstitiones, quæ refertur ab Eymerico *p. 2. direct. quæst. 43.* his verbis: *Præcipimus, & mandamus, quod nullus eorum libellos, scripturas quascunque de præfatis damnatis erroribus,* id est magicis superstitionibus, *quidquam continentes, habere, aut tenere, vel in ipsis studere præsumat; quin potius volumus, & in virtute sanctæ obedientiæ cunctis præcipimus, quod*

quicunque de scripturis præfatis, vel libellis quidquam habuerit, intra octo dierum spatium, ab hujusmodi edicti nostri notitia computandum, totum, & in toto, & in qualibet sui parte abolere, & comburere teneatur. Alioquin volumus, quod incurrat sententiam excommunicationis ipso facto, processum contra contemptores hujusmodi, cum constiterit, *ad pœnas graviores.*

In Indice etiam librorum prohibitorum habetur: Libri omnes, & scripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Acromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Ocromantiæ, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes, artes magicæ prorsus rejiciantur. Et Pius IV. in Constitutione approbationis dicti Judicis edita 24. Martii 1564. quæ incipit, *Dominici gregis*, statuit quod libros hæreticorum, vel cujusvis autoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritve, ipso jure in excommunicationis pœnam incidat, sic etiam *in can.* 1. *Bullæ Cœnæ* disponitur: *Ac eorundem libros, hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine autoritate nostra & sedis Apostolicæ, scienter legentes.* Unde ex quatuor simul junctis integratur quod ad incurrendam ipso facto censuram dicti Can. est necessarium scientia, Autore, materia libri, & defectu pontificiæ facultatis ad illos legendum. Et scientia quidem in particula *scienter* in d. *can.* apposita, exprimitur ita, ut ignorans non innodetur sive alterutrum horum ignoret, quod scilicet liber sit autoris hæretici, aut quod hæresim contineat, seu de Religione tractet, sive utrumque, ut per Ugolin. *de censur Pontif. reser. p.*2. *cap.* 12. §. 1. Souf. *in relect. Bull. Cœn. disp.* 13. *num.* 8. Sanch. *in præcept. decal. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 39. & Bonac. *tom.*3. *disp.* 1. *q.* 2. *pun.* 4. *nu.* 8. Quamobrem non incurrit, qui legit, ut cognoscat, an liber hæresim contineat, nisi tamen forte sit quasi certus moraliter, quod contineat.

Ea enim dicitur ingens temeritas, quæ validissimam suspicionem habet adjunctam, & non excusat, Sanch. *loc. cit. n.* 38. Duard. *in Bull. Cœn. lib.*2. *can.* 1. *q.* 36. *num.* 18. & Bonac. *ibid. num.* 9.

Hæc autem ignorantia excusat, etiamsi sit crassa, & culpabilis, ut late Duard. *d. q.* 36. *v. n.* 3. hoc est excusat ab hac excommunicatione, non solum ignorantia invincibilis, & probabilis, sed etiam vincibilis, crassa, & supina, & ex lata culpa; nisi adeo crassa sit, ut sit ingens temeritas. Idque probatur tum *ex l. igitur ff. de liberal. causf. & l. siquis ff. de jurisd. omn. Jud.* ac ex Glos. *in l. actionibus de in lit. jur. v. non etiam.* Tum quia Bulla Cœnæ petit *scienter hæc fieri.* Quando autem scientia petitur, quævis ignorantia excusat, nisi, ut diximus, ingens sit temeritas. Nam ubi intervenit ignorantia, deficit voluntas delinquendi. Et tum quia quando lex postulat scienter aliquid fieri, petit manifeste dolum. Ignorantia autem, etiam crassa, & supina, sed non temeraria, excludit dolum. Atque adeo qui non scienter, sed cum hac ignorantia Codicem damnatum legit, vel retinet, excommunicationem non incurrit. Et ita etiam docent Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 10. *nu.* 38. Duard. *in Bul. Cœn. lib.* 2. *q.* 36. *n.* 3. Bonac. *tom.* 1. *de excom. disp.* 2. *q.* 5. *pun.* 4. *n.* 8. & 9. Castropal. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. *n.* 3. Pesant. *in* 2. 2. *q.* 11. *ar.* 1 *disp.* 1. *concl.* 1. Becanus *tom.* 3. *in* 2. 2. *cap.* 14. *q.* 2. *n.* 16. Sanctarel. *de hæres. cap.* 1. *dub.* 5. *n.* 23. Vasquez *in* 2. 2. *disp.* 126. *cap.* 2. & Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 36. *n.* 9. Vel etiamsi sit concomitans, qualis est in eo, qui ignorans librum esse hæreticum, eo tamen animo legit, ut adhuc velit legere, si hæreticus esset, Duard. *q.* 38. *n.* 6. Quandoquidem si liber non reperiatur hæreticus, cum non fuerit lectio hæretica, non potest inde excommunicatio induci. Si verò dum legitur, reperiatur hæresim continere, aut de Religione tractare, cognito, quod autor sit hæreticus, statim desistendum, secus censura contrahitur. Quia tunc desinit esse ignorantia, quæ excusabat.

An autem excuset ignorantia affectata, negat Valentia *tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 11. *pun.* 1. *diffic.* 4. *ad* 1. & *Zumel in* 2. 2. *q.* 76. *ar.* 4. *disp.* 1. Quia ignorantia affectata sicut non excusat à mortali, ita neque ab excommunicatione. At oppositum docent citati Doctores, dummodo tamen non sit conjuncta cum ingenti temeritate. Quod accidit, quando habetur magna suspicio pravitatis libri. Tunc enim censetur adesse scientia. Quandoquidem dispar est ratio de hæresi, & aliis peccatis. Nam de ratione hæresis est pertinacia, quæ non est de ratione alterius peccati. Et ideo ignorantia, quæ non excusat à cæteris peccatis, excusat à peccato hæresis, & ab illius excommunicatione. Nemo enim contra res fidei dicitur pertinax, nisi sciat, & advertat, se sentire contra fidem. Addit Sanchez *supra*, & sequitur Duard. *q.* 27. ac Bonac. *nu.* 9. excusare ignorantiam affectatam, etiam eam, quæ ad finem liberius errandi est volita. Quod licet de ea affectatione, quæ ex desidia, aut negligentia provenit, admittendum sit, non videtur tamen de ea, quæ ad finem errandi. Hæc enim crimen potius aggravat, quàm excusat, ut est communis doctrina Glos. *in clem. un. v. scienter de consangu. & affin.* Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 10. *num.* 3. ipsius Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disp.* 32. *nu.* 4. & in fraudem posset quisque velle ignorare, ut impune legeret. Quod est absurdum.

Hæc autem omnia intelligenda sunt quoad forũ interiorem: Nam in foro exteriori sic errans legendo, vel retinendo libros hæresim continentes, & allegans ignorantiam ei non creditur, quia tenebatur scire quæ passim & communiter suæ qualitatis personæ sciunt. Unde præsumitur errasse non ex ignorantia, sed ex malitia, ut aiunt Sousa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 12. *nu.* 14. Castropal. *loc. cit. num.* 5. & apud ipsum Menochius, Farinacius, & Decianus.

Autor verò libri debet esse propriè hæreticus juxta sensum à nobis suo loco explicatum. Ex particula enim *eorundem d. can.* 1. Damnantur authores, qui in superioribus anathemate fuerant percussi. Relativa enim est antecedentium. Quare codices Infidelium ac eorum, qui adhuc Lavacro baptismatis abluti non fuere, non comprehenduntur, *Ugolin. loc. allegat.* Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 10. *numero* 22. Duard. *quæst.* 35. *conclus.* 12. Souf. *numero* 8. Suar. *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. *numero* 11. Farinac. *quæst.* 180. *numero* 10. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 2. *pun.* 10. §. 1. *numero* 1. & Caren. *p.* 2. *tit.* 10. §. 1. *numero* 1. Quia Bulla loquitur de libris Hæreticorum. Infideles autem non sunt hæretici, Ecclesiæ subjecti, in quorum detestationem, ac punitionem hæc prohibitio habetur: Quod verum est, etiamsi fuerint Cathecumeni & à fide recesserint, contra eos, qui arbitrantes Cathecumenum esse verum hæreticum, asserunt in præsenti libros etiam eorum interdici.

Sive autem hæreticus sit notorius, & denunciatus, vel damnatus, sive non, parum refert quidquid contra censeat Graff. *lib.* 4. *decis. in explicat. Bullæ Cœnæ num.* 4. & 43. asserens, debere esse damnatum. Nam absolutè dicitur, *libros hæreticorum.* Unde advertens in legendo hæresim, ignorato authore, videtur teneri desistere. Nam licet ignorantia excuset, tunc tamen non est ignorantia authoris, sed authoris certi, ac damnati nisi forte probabile sit authorem, aliàs Catholicum, ex ignorantia, vel inadvertentia apposuisse hæresim. Tunc si quidem non contrahitur, Ugolin. §. 1. *n.* 2. Sanch. *n.* 24. Filiuc. *tom.* 1. *tr.* 6. *de censur. cap.* 2. *nu.* 41. & Scartia *in Bullas select. theor.* 410.

Porrò, damnato libro, tanquam hæretico non intelligitur authorem etiam esse hæreticum

ut recte Duard. *dicta quæstione* 35. *concl.* 3. Quare ex lectione ejus libri hæc excommunicatio non contrahitur. Idemque est, si damnetur author, tanquam suspectus de hæresi, quemadmodum Magi, & Necromantiæ operam dantes condemnari solent. Quia si revera author libri hæreticus non sit, legentes in hoc Canone non comprehenduntur, contra Duard. *numero* 16. asserentem libros Necromantum, qui tanquam hæretici fuere damnati, esse in eo comprehensos, & legi non posse, nisi aliundè compertum sit, eos non habuisse in intellectu errorem. Si enim libri contineant hæresim, & ob eam authores etiam fuerint damnati, veri hæretici habendi sunt; ac proindè vera est in hac parte sententia Duardi. Quia non est necesse, quod constet illum in intellectu habuisse errorem, cum constare non possit quod est internum. Quod si constaret alicui in particulari, hæresim non esse conscriptam ex interno errore, sed vel ex ignorantia, vel alia de causa, posset hic legere, etiamsi ob eam author damnatus, ut hæreticus fuisset. Quia non est hæreticus, qui internum errorem non habet. Quod autem multi ab Ecclesia damnentur, ut suspecti de hæresi, seu etiam ut vere hæretici, non tamen indè fiunt tales, ut alibi adnotavimus. Sunt tamen qui asserunt, quod, si autor libri, hæresim continentis non sit damnatus, illum legens, vel retinens incurrit excommunicationem. Quia in Bulla non solum fit mentio de libris Hæreticorum, qui damnati sunt tanquam hæretici, sed de aliis quibuscumque hæresim continentibus, vel de religione tractantibus. Nec condemnatio constituit hominem hæreticum, sed talem illum declarat ejus doctrinâ, & ideo ante condemnationem erat verè hæreticus. Ut igitur in excommunicationem legens vel retinens incidat, sufficit, ut liber hæresim contineat, etiamsi author, ut hæreticus non sit damnatus, ut per Sanch. *lib.* 2. *decal. cap.* 10. *nu.* 24. Carenam *p.* 2. *tit.* 10. *numero* 4. & Bornom. *tom.* 1. *c.* 14. *numero* 59.

Damnato autem libri authore, tanquam hæretico, censetur damnatus ejus liber, ita ut in excommunicationem incidat illum legens, vel retinens. Quia plus nocent libri hæreticorum, quam authores ipsi, ut supra probavimus. Quod servandum est, etiamsi in hæretici damnatione, nihil de ejus libris nominatim caveatur, & multa utilia contineant; Quia periculum est non leve, ne inter utilia hæreses latitent, ut annotat D. Gregor. *lib.* 5. *moral. cap.* 10. Et ideo indistinctè hæreticorum libri sunt damnati, ac prohibiti sub excommunicationis pœna in Constit. Julii III. incip. *Cum meditatio Cordis.* & Pii IV. cujus initium *Dominici gregis*, ac in Bulla Cœnæ, & notant etiam Doctores *in cap. damnamus, de sum. Trinit.* & *in cap. fraternitatis de haret.* ac Pegna *cum aliis p.* 2. *direct. com.* 3.

Quinimmo Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *cap.* 23. *num.* 4. id ampliat, sive libri sint boni, sive mali, quia authore damnato, semper libri intelliguntur damnati, nisi sint expressè approbati, ut per Ost. *in cap. damnato, num.* 14. *de summ. trinit.* Butr. *in cap. fraternitatis sub num.* 3. *de hæret.* Licet enim, inquit, in tali casu non militet ratio falsæ doctrinæ, tamen militant aliæ rationes ab eo deductæ. Oppositum censeo cum Cardinali *in cap. damnamus sub num.* 6. Imol. *num.* 12. *de sum. Trinit.* & cum dicta Bulla Cœnæ, in qua solum damnantur libri hæreticorum, hæresim continentes, vel de religione tractantes.

Damnato autem authore, censentur damnati libri, quod ad hoc, ut scilicet non valeant allegari, tanquam authoritativi, nempe ut eorum testimonium nullam judiciis habeat authoritatem, sed possint recipi uti rationabiles, & si quando boni sint, possint allegari tanquam rationes, ut per Ost. *in d. cap. damnato num.* 20. Jo. Andr. *num.* 44. *in fin.* Card. *sub num.* 5. *not.* 30. Imol. *num.* 12. Butr. *num.* 31. Abb. *nu.* 5. Albertin. *de hæret. q.* 12. *num.* 13. Alph. de Castr. *lib.* 2. *de just. hæret. punit. cap.* 17. contrarium tamen censet Pegna *in direct. p.* 2. *comm.* 3.

Hac in re ita distinguendum puto, si agatur de convincendo errores hæreticorum, sive Gentilium, vel aliorum, in hoc casu authoritas hæreticorum aliquid valet. Id desumitur *ex can. si quid veri d.* 37. qui est D. Augustini, & ex *can. legimus ead. d.* ubi Glossa, & tradit Ost. *in cap. damnamus, num.* 21. *de sum. Trinit.* allegans Innocentium *in cap. inter de purg.*

Si verò agatur de convincendo abusu Catholicorum, vel de fidei veritate elucidanda, in hoc etiam casu licet hæreticorum, & Gentilium exemplis uti, quemadmodum utitur summus Pontifex *in can. submittitur*, §. *quod non solum dist.* 21. *& in can. Sacerdotibus* 13. *q.*2. ubi D. Gregorius ad convincendum abusum Catholicorum Principum, qui Sacerdotes non honorant, inquit. *Ante eum quippe Pagani in republica Principes fuerunt, & verum Deum nescientes, Deos ligneos, & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant.* Simile habetur *in can. Questa & can. non æstimamus* 13. *q.* 2. Idque fulcitur authoritate D. Pauli, quem suis Epistolis aliquos versus Poëtarum inseruisse, constat *ex can. turbat in fin. d.* 37. ubi Glossa locos designat, & hoc etiam vult Ost. *in d. cap. damnato num.* 21. *de sum. Trinit.*

Si verò agatur de re indifferenti probanda, quæ convinci potest ex ratione, in libris hæreticorum adducta, qui est verè casus, de quo loquuntur Doctores *in d. cap.* damnamus, nempè quod liceat allegare dictum, uti rationabile, non autem uti autoritativum, nempe allegare rationem, ut illa in sua rationabilitate consistit, non autem ut recipit robur ab Autore. Nam veritas semper est eadem, nec immutatur ex eo, quod eam quandoque hæreticus fateatur.

Quod ita temperandum est, ut quoties dictum hæretici non allegatur ad hæreticorum perfidiam, vel Catholicorum abusum convincendum, sed allegatur tantùm in terminis, de quibus agitur, videlicet in re indifferenti, ut dictum rationabile, tunc semper reticeatur nomen Authoris, ut probat textus *in d. can. turbat d.*37. *& in l. damnato C. de hæret.* ibi — *ita ut nemo in religionis disputatione aliquam supradicti nominis faciat mentionem*, est *in cap. Episcopus eod. tit.*

Unde laudandus est mos, ut si quando libri damnati Authoris videantur utiles Reipublicæ, typis mandentur sub nomine alterius probati Authoris, ut bonum remaneat, tanquam è manibus injusti possessoris recuperatum. In quam rem maximè facit exemplum apud Gell. *lib.* 18. *cap.* 3. & Plutarch. *in apopht. ac de civil. instit.* cujus meminere Simanch. *de Cathol. instit. tit.* 38. *num.* 22. Brunus *de hæret. lib.* 6. *cap.* 6. ac Tiraquel. *de legib. connub. lib.* 11. *cap.* 6.

Si verò libri de Religione tractent, videndum est an Authores, ut verè hæretici, seu potius instar hæreticorum, sive ut suspecti de hæresi condemnati fuerint. In his enim est discrimen & priorum Codices in hoc Canone inhibentur, ut

ut alia cognitione non habita innocentiæ illorum, eos legens sit excommunicatus, non vero posteriorum. Immo si quis, ut verus hæreticus, condemnatus fuerit, & pro tali ab omnibus habitus sit, legens in hac existimatione libros, non est reputandus excommunicatus, si deinde Authoris innocentia innotescat. Quia liber revera non erat hæretici, at ex solo animo excommunicatio non contrahitur, ut est communis doctrina.

Nec multum refert, si Author sit expressus in codice, vel potius incertus, aut suppresso nomine, vel ficto, Ugolin. *verb. eorumdem numero* 1. Sanchez *numero* 39. Duard. *d. quæst.* 35. *numero* 27. Dummodo enim non ignoretur, librum esse hæretici, adest malitia, contra quam Canon procedit. Facit ad id *can.* 1. *d.* 16. ubi regulæ ab hæreticis sub ficto Apostolorum nomine conscriptæ, damnantur, etiamsi aliqua utilia contineant. Quandoquidem subdole hæretici vera falsis, ac bona malis permiscent, ut venena non dentur, nisi melle circumlinita, ait Hieronymus *ep.* 7. *ad Lætam.* In quo tamen advertendum, aliquos esse hæreticorum libros de religione tractantes, qui sub alieno nomine ab Ecclesia permittuntur, ut ex *can. sancta d.* 15. & Duard *quæstione* 40. *numero.* 5.

Is autem, cujus esse dicitur liber, debet esse hæreticus, aliàs enim non contrahitur pœna, ut si errores hæreticorum cuncti ad verbum in Catholicorum libris referantur. Licet enim sint hæreticorum errores, tamen liber non est hæretici, Suarez *de censur. disp.* 21. *sect.* 1. *numero* 10. Sous. *numero* 7. Scort. *cit. theor.* 410. Et quamvis, ut refellantur, sint relati, tamen tutò legit, qui ex sola etiam curiositate legit, Ugolin. *d. numero* 1. Navar. *cap.* 27. *numero* 56. Sayr. *lib.* 3. *thesaur. cap.* 5. *numero* 13. Azor. *instit. moral. tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 2. Rodriq. *in Bull. cruc.* §. 9. *num.* 78. Sanch. *numero* 23. Alter. *in Bull. Cœn. col.* 5. Duard. *quæst.* 43. *numero* 5. & Bonac. *numero* 21. qui subdit, hoc verum esse, etiamsi legat animo imbibendi errores. Hoc tamen casu poterit innodari tanquam credens. Similiter si scholia, & adnotationes sint hæretici, Adhuc enim liber est à Canone, Vivald. *in d. Bull. Cœn. numero* 12. Graff. *numero* 42. Navarrus, Sousa, Suarez, Scortia, Rodriquez, & Sanchez locis citatis. Qua in re jure excipiunt Alterius, & Suarez *numero* 11. nisi forte hæc adeo crescant, ut volumen ex ipsis potius constet, quam ex doctrina Catholica. Nam licet ex communi usu liber retineat nomen Catholici, eique adscribatur, revera tamen magis ex majori parte sumenda esset denominatio. Nec standum est rigori verborum, ubi viget legis intentio, eò præsertim, quod hæretici in fraudem commentaria in catholicos Authores conscribere possent, ut legerentur. Unde non erat, cur Sanchez, Sousa, Bonacina, & Duardus hanc exceptionem rejicerent. Idemque dicendum est de libris, in quibus authores nihil ferè de proprio apponunt, ut sunt Polyantheæ, Florilegia, & cætera hujusmodi emendata. Legi enim possunt, cum non sit hæreticorum talis doctrina, Duardus, & Sousa *numero* 10. Secus vero si ex Authoribus hæreticis fieret compilatio, Duard. *quæstione* 45.

An autem libri hæresim continentes, ante baptismum editi, si post Baptismum Author labatur in hæresim censendi sint libri hæreticorum in hoc Canone prohibiti; dubitari potest, sicut etiam de libris de religione tractantibus ante batismum, vel etiam post, ante lapsum in hæresim conscriptis. Butrius in *cap. damnamus de sum. Trinit.* Pegna in *direct. p.* 2. *com.* 3. & Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *cap.* 23. *num.* 8. asserunt damnato autore hæretico, censeri damnatos etiam libros, ante damnationem editos, aut conscriptos arg. *l. cum filius* §. *repetendorum ff. de legat.* 2. ubi damnato autore, damnatur etiam testamentum antea factum. Id tamen procedit, quantum ad excommunicationes Judicis, quæ expressè de hoc statuunt, & quoad alios effectus ex autoritate librorum pendentes, de quibus ibi Ricciullus. Attamen probabile est, eos etiam in Bulla Cœnæ damnari, Quia sunt libri ejus, qui tunc erat hæreticus. Quod satis est, ut verba Bullæ eos comprehendant. Et quamvis tunc, cùm hæreticus fuit autor libri, non esset talis, ex quo tamen factus est hæreticus, militat idem periculum, & odium, ac si post lapsum conscripsisset, ac proinde etiam viget intentio Bullæ contra Sousam *num.* 11. & Bonacinam *num.* 21. qui soli ex commentatoribus Bullæ Cœnæ de hoc dubio verbum faciunt.

Materia verò libri debet esse disjunctiva, vel hæresis, vel religio. Id enim indicat particula *Vel*, quæ est alternativa. Tractantes autem de sola religione damnantur, licet errorem non contineant; quia materia religionis ab hæretico est lubrica. Et quia licet periculum non adsit hæresis offendendæ, periculum tamen est, ut surrepat animis erga hæreticum affectus, & fides ut etiam in erroribus facile sit, ei assensum præstari.

Discrimen autem inter materiam hæresis, & religionis est attendendum. Nam quantum ad hæresim, quia dicitur *hæresim continentes*, licet intentio autoris non sit hæresim tractare, damnantur, etiamsi aliquas, aut etiam unicam habeant interpositam, Suar. *ibid. numero* 10. Scort. d. *theor.* 410. *arg. l. fideicommissa*, §. *siquis ff. de jurejur.*

Quantum verò ad religionem, quia dicitur *de religione tractantes*, oportet, ut in libris ex professo & intentione proposita de religione sit sermo. Unde non satis est, si quædam obiter de religione commisceantur. Neque ex altera parte necessarium est, argumentum libri esse religionem. Sufficit enim, si ex professo de religione tractetur. *Dum enim* propositos argumenti limites transiliens autor, de religione amplius, quàm par sit, aut argumentum requirat, edisserit, præsumitur subdole aliud argumentum assumpsisse. Et hoc discrimen adnotarunt Sanchez *loc. cit. num.* 34. Azor. *ibid. q.* 5. Duard. *q.* 39. *num.* 2. Bonac. *num.* 22. Gambarupt. *in Bull. Cœn. num.* 31. Filiuc. *ibid. num.* 45. Rodriq. *ubi supra*, Alter. *col.* 2. *contra Sayrum num.* 12. *Sousam disp.* 13. *concl.* 2. *& Graffium num.* 40. *&* 42. asserentes, non comprehendi librum tractantem alia cum admixtione hæresis. Et quidem si aliquæ tantum hæreses admixtæ sint, & etiam si una, ut diximus, semper adest periculum ad eas offendendi, & interim lectione ita afficitur animus, ut hæresis facile insinuetur, tanquam probabilis.

Fundamentum autem Sousæ illud est, quod hæreticorum libri, hæresim continentes, omnino damnantur in secunda Indicis regula. At in octava eorundem libri, erroribus expurgati, permittuntur. Igitur qui unam, aut alteram hæresim continent, sunt expurgabiles, ac proinde non omnino damnati. Damnari ergo prorsus censendi illi tantum, qui ex professo hæreticam doctrinam tradunt.

At hoc argumentum multa falsa involvit. Illud autem ad rem præsentem, quod in secunda Regula expressè agatur tantum de libris tractantibus ex professo de religione, & ii sunt, qui damnantur, at non in specie de hæresim continentibus. Nec in octava

agitur

agitur de libris hæreticorum, sed de reliquis cœterorum, quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen aliqua sunt, quæ licet non aperte hæretica, ad hæresim tamen, sive impietatem, divinationem ac superstitionem spectant.

Religionis verò materia, de qua libri tractantes condemnantur, sufficienter comprehendit ea, quæ in theologia expositiva, scholastica, & morali non tantum quoad conscientiæ casus, sed etiam quoad ritus, & christianam politiam continentur, ut per Ugolin. *v. Vel de religione sub initio*, Suar. *num.* 10. Sanch. *num.* 21. Duard. *q.* 42. Sanctarel. *de hæres. cap.* 14. *dub. un. num.* 10. Ac dicuntur omnes illi, qui ad fidei expositionem pertinent, qui divinam Scripturam, vel aliquam ejus partem exponunt, & qui tractant vel de lege Canonica, vel de statu Ecclesiæ, vel de vitis Sanctorum, ac de his similibus, etiamsi hæresim non contineant. Quia tractant de religione, & Bulla alternative excommunicat legentes libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes.

Quapropter si materia attendatur, damnantur etiam libri continentes ritus Armenorum, & Græcorum, quia de religione sunt, quamvis hujusmodi ritus ab Ecclesia Romana tolerentur. An vero absolutè in dicto Canone sint inclusi, pendet ab eo, an Armeni, & Græci in schismate ab Ecclesia Latina, sint verè hæretici nec ne. Et quidem affirmant Suarez *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 10. & Sanctarel. *loc. cit. num.* 17. Tum quia plures habent errores de Trinitate, de purgatorio, de visione beata, de primatu summi Pontificis. Tum quia ita suis ritibus adhærent, ut eos, quibus Romana Ecclesia utitur, omnino improbent. Quod est hæreticum. Eos tamen excusant probabilius Azor. *d. cap.* 16. *quæst.* 8. Sanchez *num.* 27. & Duard. *q.* 50. Et sane quo modo propositiones, quæ nobis videntur hæreticæ, explicent, ostendit fuse Duardus; licet verò in aliquibus errarent, aut nimium propriis ritibus adhærerent, fortè accidit sine pertinacia, quia existimant ita eos esse legitimos, ut non cognoscant se contra Ecclesiam errare, licet contrarium doceant Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 21. *num.* 20. & Carena *d. lib.* 2. *tit.* 10. *num.* 5. quia, inquiunt, hodie Græci & Armeni, ut plurimum, sunt hæretici.

Si autem hæresis una, vel altera, quæ continebatur in libro, penitus inveniatur abrasa, aut ea folia detracta, dicendum est, ex ejus lectione non contrahi excommunicationem. Quia tunc liber revera non continet hæresim, neque adest reperiundi periculum, quidquid contra sentiant Suarez & Alterius *loc. cit.* Bonac. *num.* 22. & Duard. *q.* 39. *num.* 9. Unde non consequenter videntur loquuti qui ex pluribus ejusdem operis voluminibus, alterum, in quo hæresis non reperitur, legi posse concedunt cum communi ex Ugolino, Sanchez, Bonacina, & Duardo *loc. alleg.* Nec tamen si liber unius voluminis in duo redigatur, alterum illorum, in quo non sit hæresis, legi posse. Nam aut attenditur periculum hæresis, & æque bene effugitur in utroque casu, aut odium hæreticorum, eorumque doctrinæ, & in neutro declinatur.

Subdit Sanchez, si volumen in plures libros, aut tractatus sit dissectum, non posse legi alterum tractatum, in quo non est hæresis. Quia volumen verè continet hæresim. At si duo tomi, natura discreti, per accidens in unum volumen conglutinentur, legi posse illum, qui discretus non continebat hæresim, ac proinde non erat damnatus. A quo tamen in hoc ultimo dissentio. Quia codex hujusmodi est liber hæretici continens hæresim. Quod juxta Bullæ verba sat est ad censuram incurrendam. Nec minus urget periculum ad hæresim offendendi, si duo sint tomi in eodem codice, aut duo tantum libri, seu tractatus, præsertim cùm divisio in tomos vel tractatus sit ad libitum, & in discrimine valde accidentalis.

Quod si liber hæresim contineat, & simul ex professo agat de religione, & neutrum lateat, dicendum, est, duplicem contrahi excommunicationem, licet id non adnotarint Doctores. Nam alterutrum per se ad excommunicationem sufficit. Ergo utrumque ad duas, cùm non sit æque puniendus, qui duplicatam habet in transgressione malitiam, & qui simplicem, *arg. l. nunquam plura ff. de privat. delict.*

An autem & quæ parvitas materiæ excuset legentes hujusmodi libros, non una est opinio. Negant siquidem Toletus *lib.* 1. *instruct. cap.* 20. *num.* 16. & Ugolinus, addens, incipientem legere, & pœnitentem non effugere excommunicationem.

Affirmant communiter alii, Graffius *in d. Bull. Cœn. num.* 45. *& lib.* 4. *dec.* 18. Sayrus *num.* 14. Suarez *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 12. Azor. *loc. cit. quæst.* 3. Vivald. *num.* 11. Rodriq. *in addit. ad Bul. Cruc.* §. 6. *num.* 68. Sa *in sum. v. excommunicatio in Bul. Cœn. num.* 2. Sanch. *ibid. num.* 31. Reginald. *in prax. pœnit. tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 14. *sect.* 3. *num.* 254. Filiuc. *num.* 45. Sousa *disp.* 13. *concl.* 4. Becan. *de fide cap.* 15. *quæst.* 8. Duard. *quæst.* 46. Gambarupt. *num.* 32. Alter. *col.* 7. Bonac. *pun.* 4. *num.* 4. Sanctarel. *de hæres. cap.* 11. *numero* 1. Carena *p.* 2. *tit.* 10. *num.* 10. Diana *p.* 5. *tr.* 5. *resol.* 43. Fagundez *lib.* 1. *in decal. cap.* 14. *num.* 33. Bordonus *tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 71. Quorum communis est ratio. Quod sicut parvitas materiæ in furto, aliisque rebus excusat à mortali, non est, cur in hac quoque non excuset, & consequenter excusat etiam ab excommunicatione.

Verum, quia nonnulli parvitatem materiæ nimis extendunt; Nam Reginaldus & Graffius, relati à Bonacina *loc. cit. num.* 13. aiunt legentem tres, vel quatuor lineas excusari à dicta pœna, Sayrus *lib.* 3. *de excom. cap.* 1. *num.* 13. legentem decem lineas, Sanchez *d. cap.* 10. *num.* 31. Duardus *d. quæstione.* 46. *nu.* 4. Portellus *v. libri num.* 7. & Bordonus *eo num.* 71. legentem unam paginam, etiam majoris voluminis, quia ob tam modicam lectionem non est inferenda tam gravis culpa, nec tam gravis pœna.

Ideo dicendum est, non excusare, nisi sit notabiliter minima. Tum quia & in parva potest esse periculum, & viget ratio odii, quod intendit Bulla. Eo præsertim, quod etiam retinere inhibitum est, & aliàs facile per plures vices integrum volumen legi posset. Quamvis enim vulgatum sit, parva non curari, in rebus tamen, in quibus urget periculum, etiam minima attenduntur arg. *l.* 1. *ubi* Baldus, & alii, *C. quæ res export. non deb.* Inhibetur siquidem ibi vinum ad barbaros, etiam gustus gratia, deferri, ne ejus illecti dulcedine Romanum aggrediantur Imperium. Nobiscum sentire videntur Azorius, qui parvitatem materiæ ait esse pauca verba, quæ adhuc dijudicanda esse intelligo à notabili periculo, cui se legens exponit. Immo Duardus, licet materiam parvam nimis extendat, ait tamen non excusari eum, qui in minima sciret reperiri hæresim. Quia facit aperte contra finem legis, legitque eam partem, propter quam prohibetur liber. Unde non subscribimus Sayro, qui hoc extendit ad decem lineas, Vivaldo, qui ad pagellam, & cæteri communiter ad paginam, multoque minus opinioni Sanchez, qui paginam in majori volumine non esse sufficientem ad excommunicationem inducendam, asserit. Quia in pagina nimis periculum viget. Quod vero liber sit parvi, aut magni voluminis, nihil refert quod ad periculum. Nam si

volumen attendatur, parvitas materiæ non est desumenda secundum se, sed in ordine ad aliud, quod est inconveniens. Quia in parvis voluminibus pagina erit nimia, in maximis autem plura folia non sufficient.

Et quidem quis sanæ mentis vellet venenum degustare? Quis securus dormiat, si se sciat habere viperam in cubiculo, nedum in sinu? At Tertullianus *lib. de baptism. cap.* 1. libros hæreticorum viperam venenatissimam appellat. Quis libenter inspiciet basiliscum, qui, ut ait Matthiol. *in Dioscoridem lib. 6. cap.* 55. tantæ perniciei animal est, ut solo oculorum intuitu, alii sibilo tantum, alii halitu, homines statim interimat? Tales sunt hæreticorum libri. Unde & idem Tertullianus *in Scorpion. cap.* 27. ait: *horreo plane spurcum blasphemiæ ad flatum de hæretico libro fœtentem.* Et basilisci appellantur à S. Ignatio *Epist. ad Antiochen.* Aspides ab Epiphanio *hæres.* 30. & scorpiones ab eodem Tertulliano *d. cap.* 27. ab Epiphanio *hær.* 31. & 58. ab Anselmo *in cap. 9. Apocal.* ac viperæ ab Epiphanio *hær.* 28. à Chrysostomo *hom.* 45. *in Matth.* à Hieronymo *in Paulæ laudib.* & à Fulgentio *lib. 1. de remis. peccat. cap.* 16.

Itaque ratione periculi, immo & odii, quod adversus hæreticos hac inhibitione intenditur, convenit inter omnes nec in ea parte, ubi scitur hæresim non esse, neque de religione tractari, posse legi. Idem Sanchez *num.* 35. Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *nu.*10. Farinac. *de hæres. quæst.* 180. §. 1. *num.* 26. Ugolin. *loc. cit.* Duard. *quæst.* 39. *num.* 5. Bonac. *num.* 22. Nald. *in sum. v. Bulla Cœn. num.* 7. Sanctarel. *ibid. num.* 12. Quia qui librum prohibet, singulas etiam partes prohibere censetur, arg. *cap. in toto de reg. jur. in 6.* & *l. Julianus ff. de leg.* 3. Potiori jure nec fas erit, legere Indicem, præludia, operis intentionem, Epistolam ad Lectores, & his similia. Quia in his summatim Autores ea, de quibus fusius agunt, proponunt, ac insinuant. Quibus addo & titulum. Quia in eo formam totius operis inspicitur. Et quia inibi solet opus celebrari, & periculum est curiositatis concipiendæ.

Quapropter non erat, cur Sanchez excluderet libellos, tractatus non integros, ac librorum folia, & fragmenta, ut *num.* 29. excludit ex eo, quod hæc, & alia hujusmodi non sunt libri. Nam intentio Bullæ benè viget, & fragmenta, & folia sunt partes libri. Unde sicuti in libro legi nequeunt, ita nec extra. Eo præsertim, quod in fragmento reperiri potest illa sola hæresis, ob quam liber erat damnatus. Nec rigori verborum standum est, quoties viget intentio legis. Solos quippe libros exprimit Bulla, quia eorum frequentior est usus. At nominatis iis, quorum frequentior usus, censentur expressa alia, quæ ad hæc reducuntur, argum. *l.* 1. *C. de rapt. virgin.*

Folia similiter adhuc in librum non congesta inhibentur. Quia etiam non adhuc conglutinata, usitato more loquendi ab appellatione librorum non excluduntur per textum *in l. librorum ff. de leg.* 3. Sous. *disp.* 13. *num.* 5. Ugolin. Naldus, & Filiucius *loc. cit.* Valde enim accidentarium est, quod doctrina illa sit collecta in unum, aut soluta, dum æque viget periculum, & aliàs in fraudem per folia in volumen non redacta tutò legi possent hæreses, ac per consequens disseminari.

Nec libri intelliguntur soli impressi, verum & manuscripti, quia sunt verè libri, adestque eadem ratio periculi, nequis hæresis labe inficiatur, Ugolin. *eo num.* 1. Naldus *num.* 7. Sanchez *num.* 28. Farinac. *d. quæst.* 180. *num.* 30. Suarez *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 10. Sousa *loc. cit.* Bonac. *d. pun.* 4. *num.* 2. Ricciul. *ibid. cap.* 23. *num.* 6. Duard. *q.* 35. *num.* 32. Et in Bulla Pii IV. incip. *Dominici gregis*, edita 24. Maij 1564. contra legentes ac retinentes libros ob hæresim, vel ob hæresis suspicionem prohibitos, habetur: *Siquis autem adversus eas regulas, prohibitionemque fecerit, is quidem, qui hæreticorum libros vel cujusvis autoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritve, ipso jure in excommunicationis pœnam incidat, eamque ob causam in eum, tanquam de hæresi suspectum inquiri, & procedi liceat, præter alias pœnas super hoc ab Apostolica sede, sacrisque Canonibus constitutas.* Et Sixtus V. in Constitutione incipiente, *Cœli, & terræ Creator*, emanata anno 1585. decrevit, *prohibentes omnes, & singulos libros, opera & tractatus hujusmodi judiciariæ Astrologiæ, Geomantiæ, &c. aut in quibus sortilegia, veneficia, &c. Et nihilominus eadem autoritate statuimus, & mandamus, ut contra scienter legentes, aut retinentes libros, & scripta hujusmodi, seu in quibus talia continentur, &c.* Ex quibus patet, etiam scripta, quæ hæresim, vel sortilegia continent esse sub dictis censuris & pœnis prohibita. Et consequenter comprehendimus etiam pauca folia, & Epistolas manuscriptas, Apologias, & id genus alia. Quod immeritò respuunt Sanchez *num.* 29. Sousa *loc. alleg.* & Duard. *quæst.* 44. dicentes, non comprehendi chartas in voluminis, aut tractatus formam non redactas. Quia hæc secundum communem loquendi modum non sunt libri. At nostram sententiam sequuti sunt Ugolinus *ibid. num.* 2. Suar. *d. num.* 10. & Sanctarel. *nu.* 13. Quia vigente fine legis, robur habet & dispositio, arg. *l. illorum ff. ad leg. Aquil.* Alias difficile erit assignare, quænam foliorum quantitas librum constituat, præcipue cùm aliquando Epistolæ adeo accrescant, ut volumen possint efficere.

Nulla verò excusat in legendo quantumvis bona intentio, ut detestandi, aut refellendi, etiam in locis, ubi refellere est necesse, ac catholici cum hæreticis promiscue degunt. Quia cùm refellere non sit omnium, facultas præcipitur expetenda, Becan. *lib.* 5. *controv. cap.* 12. Tolet. *num.* 16. Gambarupt. *num.* 33. Alter. *col.* 6. Qui enim dicunt, licere lectionem ad refellendum, non sunt intelligendi, quod cuilibet sine licentia, sed quod licitum est id permittere, immo & necessarium aliquando. Unde quamvis aliqui opinati sint, legentem hos libros absque periculo perversionis, & ad eos confutandum, non incidere in excommunicationem. Tum quia iste non est suspectus de hæresi. Non enim illam faciet, sed potius destruit, dum eam confutat. Tum etiam quia cessante legis fine in aliquo particulari, cessat in illo particulari legis obligatio. At finis legis prohibentis lectionem, ac retentionem librorum prohibitorum est, ut caveatur periculum perversionis. Ita tenent Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 35. *nu.* 21. & *cap.* 46. *num.* 26. & 27. Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 862. *num.* 14. Caramuel *in theol. fundam. fundam.* 17. *q.* 2. *num.* 434.

Hanc tamen sententiam rejicimus, asserimusque legentem, vel retinentem absque licentia libros vetitos sub pœna excommunicationis in ipsam excommunicationem incidere, quocunque fine illos legat, vel retineat, etiam ut illorum errores confutet, & non adsit perversionis periculum. Ac ita etiam docent Pegna *p.* 2. *com.* 3. Ugolin. *de censur. in Glos. aut pertinentes*, Toletus *lib.* 1. *sum. cap.* 19. *num.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 53. Farinac. *de hæres. quæst.* 180. *num.* 39. & 42. Suar. *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 21. Duard. *in d. can.* 1. Bul. Cœn. *quæst.* 33. *num.* 28. Ricciul. *de jur. præsin. d. lib.* 4. *cap.* 25. *nu.* 5. Diana *p.* 11. *tr.* 1. *miscel.* 1. *resol.* 1.

resol. 1. Oviedus *de fide contr.* 12. *pun.* 3. *nn.* 42. Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 2. *pun.* 10. §. 2. *num.* 9. Carena *p.* 2. *tit.* 10. §. 5. *n.* 30. Quia lex prohibet lectionem, ac retentionem horum librorum absolute, nec curat, qua intentione fiat, sed sub excommunicationis pœna præcipit omnibus, ne sine speciali Papæ facultate hujusmodi libri retineantur, nec legantur. Et superbum, ac temerarium est, quempiam suo judicio in hac re fidere, ac præsumere ab omni periculo se esse alienum in materia ex se gravissima multumque lubrica, ingentique periculo exposita. Quod fugere Ecclesia hac prohibitione intendit, & ideo præcipit, aliquem non posse sub quovis prætextu dictos libros legere, vel retinere.

Ac ita, ut ne quidem excusetur ille idem, qui librum composuit, etiamsi ad detestandum, & retractandum errores legat, aut si statim post ipsam scriptionem percurrat. Tunc enim & ut hæreticus & ut lector hæretici duplici anathemate perstringitur, Graff. *num.* 36. Ugolin. *loc. cit.* Duard. *q.* 35. *num.* 28. Bonac. *num.* 22. Sanch. *num.* 37. Suar. *d. disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 26. Sanctarel. *nu.* 13. Scorr. *d. theor.* 410. *col.* 9. Et multo minus excusat curiositas, ut præter citatos Azor. *quæst.* 6. Bonac. *d. pun.* 4. *num.* 7. Et universim nullus omnino finis, Suar. *ibid. num.* 21. Ricciul. *cap.* 25. *num.* 5. Decian. *in tr. cr. lib.* 5. *cap.* 17. *num.* 3. & Sanctarel. *num.* 7. Quia Bulla Cœnæ in detestationem horum librorum intendit penitus prohibere eorum lectionem.

Contingit aliquando sensum libri à legente non percipi, quo casu dubitatur, an ea sit vera lectio, & quæ excommunicationem inducat. Nos ita distinguimus. Vel enim ex difficultate materiæ id provenit aut ex modica animi applicatione, & contrahitur censura. Quia dummodo aliqualiter libri sensus percipi possit, per accidens est, quod ea vice non percipiatur, & si provenit ex incapacitate, possunt per alium intermedium difficultates enodari. Vel percipere penitus sit impossibile, ut quia cognitis characteribus, omnino tamen ignoretur idioma illius libri, quanquam non improbabile sit cum Naldo *num.* 10. Gambarupta *num.* 32. citante Ancharanum *in cap. appellatio de appel. in* 6. & Bonac. *num.* 13. asserere, tunc etiam contrahi. Quia juxta rigorem verborum iste legit, & quia Bulla non videtur curare de perceptione sensus, cujus signum est, quod etiam solum retinentes innodantur, probabilius tamen censeo oppositum cum Suarez *loc. cit. num.* 18. Sanch. *num.* 51. Sanctarello *num.* 2. Duardo *num.* 47. Ratio desumitur ex eo, quod lectio illa est lectio duntaxat materialis, nullam ei, qui legit, significationem detegens. Quamobrem dicitur ea proferre, ut psittacus. Tum quia cessat primaria intentio Bullæ, cùm nullum adsit periculum hæresis inveniendæ. Et licet sit actus humanus deliberatus, habeatque malitiam inobedientiæ, non tamen habet malitiam, contra quam primariò procedit Bulla, consistens in periculo hæresis, aut concipiendi erga hæreticos affectum. Quamvis ergo iste in rigore legat, tamen à verbis recedendum est, quando de mente legis constat, *l. non aliter ff. de leg.* 3. & late Bald. *in l. scire debes ff. de legib.* Quod autem etiam retentio sit inhibita, non arguit lectionem materialem tantum excommunicatione puniri, sed quod iste effugiens tanquam lector, incidat tanquam retinens. Quod non inficior.

Dicitur etiam lectio, quæ inspectione tantum, ac percurrendo mente sine verborum prolatione fit. Nam vere non solum legere dicitur, qui lingua exprimit ea, quæ legit, sed etiam qui oculis tantum percurrit, nihil exprimendo. Quamvis enim aliqui velint in rigore hanc non esse lectionem, æquivalet ei tamen, quia legere est colligere verba, quod iste mente tantum, legens verò per prolationem verborum mente & voce efficit, arg. *l.* 2. §. *inspectio ff. quemadmodum testam. & l. ff. de iis, quæ in testam. delend.* ubi Glossa, Angelus, & Baldus, & subscribunt Ugolin. *loc. cit. numero* 2. Graff. *numero* 45. Alterius *col.* 5. *in fine*, Sanchez *numero* 41. Naldus *numero* 13. Suarez *numero* 18. Duardus *d. quæst.* 25. *numero* 31. Scortia *col.* 9. Sanctarel. *numero* 6. Sousa *disp.* 13. *numero* 5. Bonacina *numero* 12. & Gambarupta *numero* 32. Estque tam letale venenum hæresis, ut etiam oculis haustum, enecet.

Gravior est difficultas, an excommunicentur audientes legentem. Negant plerique, etiamsi causa sit, ut alius sibi audienti legat. Quia Bulla loquitur de legente, non de audiente, qui non dicitur proprie legere, sicut legere non dicitur qui memoriter recitat. Ille verò, qui jussu, vel suasione alterius legit, utique excommunicationem incurrit. Quia licet ex mandato alterius legat, revera tamen scienter librum sub pœna excommunicationis vetitum, legit. Excusaretur autem, si ex gravi metu illum legeret, & metus non esset ei incussus in contemptum fidei, vel Ecclesiæ. Atque ita docent Ugolin. *de censur. Papæ reser. p.* 2. *cap.* 1. §. 1. *numero* 4. Duard. *in d. Bul. Cœn. lib.* 2. *quæst.* 48. Filiuc. *tr.* 22. *cap.* 7. *numero* 207. Bonac. *tom.* 1. *de excom. disp.* 2. *quæst.* 5. *pun.* 4. *numero* 11. Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 10. *numero* 50. Reginald. *lib.* 9. *numero* 251. Fagund. *in decal. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *numero* 27. & Diana *p.* 12. *tr.* 2. *resol.* 14. *numero* 3. Vivald. *in Bul. Cœn. numero* 12. & ut probabilius sequitur Sousa *in d. Bul. disp.* 14. *concl.* 2.

Et quamvis Azorius *d. p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 4. Sayrus *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 5. *numero* 14. Graffius *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 18. *numero* 45. opinentur dictam doctrinam esse veram, quando audiens non est causa illius lectionis. Qui enim nec legi curavit, nec consuluit, neque ex sua auditione alter ad legendum inducitur, excommunicationem non incurrit. Quia nullatenus legere dicitur. Secus verò ille audiens, qui est legendi causa. Iste enim in excommunicationem incidit. Quia dum talem lectionem præcipit, vel consulit, vel suadet, moraliter legere dicitur. Nam quamvis per se ipsum non legat, legit tamen per famulum, vel alium, cujus ministerio in ipsa lectione utitur.

Nihilominus, hoc non obstante, Ugolinus *loc. cit.* Sanchez *ibid. numero* 48. Portellus *v. libri numero* 11. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 14. *numero* 74. aliique ex citatis actoribus tradunt, ne hujusmodi quidem audientem, qui legendi dictum librum est causa, excommunicationem contrahit. Quia excommunicatio, cùm sit pœna, non debet extendi de casu ad casum, & de legente ad audientem, cùm iste tantum improprie, ac metaphorice dicatur legere. Et sicut censura lata contra aliquid facientem, non comprehendit mandantes & consulentes, nisi speciatim exprimantur, quamvis hi improprie, ac per alium dicantur facere, ut tradunt Caiet. *in sum. v. Excommunicatio*, Armil. *eod. v. num.* 2. *Tabien. eodem pariter verbo* 5. *cap.* 49. *numero ult.* Navar. *cap.* 27. *numero* 51. Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 2. *numero* 14. Medina *lib.* 1. *sum. cap.* 11. §. 2. ac Ledesma *p.* 2. *q.* 26. *numero* 2. ita excommunicatio lata contra legentes non comprehendit audientes, qui mandant, vel suadent, ac consulunt, ut alter prohibitos libros legat, ut ipsi audiant, quamvis improprie per alium legere dicantur.

At ego affirmo. Quia sunt magni nominis Doctores, qui

qui asserunt, etiam legem pœnalem extendendam esse ad alium casum, quando militat eadem ratio per textum *in l. 2. §. si curatores ff. ad Tertul. & in cap. si postquam cum Glos. de elect. in 6.* docetque Modit. *in §. lex est, instit. de jur. gent. dub. 54. num. 1.* Ubi enim est eadem ratio, & omnimoda similitudo, debet esse eadem juris dispositio, etiam in pœnalibus. Quia tunc non dicitur fieri extensio, sed quædam declaratio, ut notat Glos. *in cap. 1. v. Italiæ de temp. ordin. in 6.* quam pro singulari commendat Panormit. *in cap. nihil. col. antep. de elect. & in cap. fin. col. 2. de rescript.* ac firmat Guttier. *pract. quæst. lib. 3. q. 17. nu. 83.* probans, quod in quacunque materia versemur, ubi habet locum ratio legis, ibi quoque locum habere debet ipsa lex per textum *in l. illud ff. ad leg. Aquil. l. à Titio cum similibus ff. de verb. oblig.* Mantic. *de conject. ult. vol. lib. 2. cap. 11. numero 20.* Tiraquel. *de caus. cessant. p. 1. numero 151.* Becc. *cons. 89. numero 10.* Decian. *cons. 76. numero 10. lib. 2.* Mascard. *de probat. concl. 1162. numero 4. & concl. 312. num. 9.* & Barbat. *cons. 10. num. 11. 12. ac 19. lib. 2.*

Hinc est, quod in iis, quæ per rationem legis comprehenduntur, non dicitur fieri interpretatio extensiva, sed comprehensiva, ut per Roland. à Val. *cons. 27. numero 6. & seqq. lib. 1.* Molin. *lib. 1. de primoque cap. 5. numero 12.* Unde in hoc casu non dicitur lex extendi, sed includi ille casus sub ejusdem legis dispositione, ut late Cravet. *de antiq. temp. p. 4. principal. sub initio num. 91. cum seqq.* & Parif. *cons. 32. num. 20. lib. 2.* Anton. Francus *in pastor. Regul. p. 2. q. 10. num. 52.*

Quare cum his pateat, exi dentitate rationis legem pœnalem esse extendendam, dicendum est, dictum canonem primum Bullæ Cœnæ contra legentes libros hæreticorum extendendum esse ad audientes legere. Quia in hoc casu militat eadem ratio finalis. Quando enim lex habet rationem generalem, licet sit specialis, efficitur generalis *l. regula §. siquis ff. de jur. & fact. ignor.* ibique Bartol. aliique. Quia cum ratio sit anima legis, eam extendit *l. si postulaverit §. 2. ff. ad leg. Jul. de adult.* & S. Paulinus *Ep. 38.* inter alios notat Surd. *de alim. tit. 1. quæst. 44. numero 15. & dec. 226. numero 8.* Nec dicta Bulla est odiosa, sed favorabilis, quia primario respicit favorem fidei, cùm prospiciat ejus indemnitati, ac animarum saluti, ne à labe hæresum inficiantur. Quo casu, etiamsi contineat odium alterius, lex est favorabilis, ut docent Glos. *in cap. si propter v. primi anni de rescript. in 6.* Jo. Andr. Gemin. *in cap. sciant cuncti de elect. in 6.* Bartol. *in l. qui exceptionem numero 2. ff. de condit. indeb.* Covar. *lib. 1. var. cap. 11. numero 5.* alios citans, & Parif. *de resign. lib. 12. quæst. 2. num. 23.*

Quare de B. Pachomio hæc ad rem hanc Dionysius Exiguus *p. 1. vit. SS. Patr. & Metaphr. in Pachom. vit. cap. 27.* *Universos fratres solicitus admonebat, ut non solum ipsius Origenis monumenta non legerent, sed ne legentibus quidem aurem penitus admoverent.* Et Imperatoria sanctio *in l. 3. §. sancimus 1. C. de sum. Trin. & fid. cath.* ita jubet: *Omnia enim Deum ad iracundiam provocantia scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum pervenire volumus. & §. 3. d. l. 3.* ita. *Jubemus facta hujusmodi scripta &c. comburi, &c. ita ut in nullius cognitionem venire possint.* Cognitio autem per auditum. Unde sicut fides ex auditu, ut ait Apostolus, ita & infidelitas. Hos itaque libros, ait ultra Ulyssis astutiam cauti, non auribus tantum, sed & oculis obseratis, & animo quasi navigio prætervolante fugiamus, ne sollicitati delectatione letifera in criminum saxa rapiamur, & scopulo mortis affixi, naufragium salutis obeamus. Horum autem auditio quam fœda sit habetur apud D. Chrysostomum hom. 38. in Matth. S. item Asterius de œconomo iniquitatis, singulorum sensuum usibus cautiones suas præfigens, cùm statuisset, præstare oculos abjicere, quàm iis in animæ conspurcationem abuti, subdit de auribus: *Sed & auribus suæ leges, suæ cautiones. Ad sanos enim, sanctosque sermones inclinare, & patefacere eas oportet, ac per ipsas quasi tubos ad animum bona dicta transmittere. At siquis vitiorum assecla, pestilensque & perniciosus homo propius accedit, ut peccati cœnum per aures infundat, vitandus ille, & fugiendus non aliter, quam genus illud ferarum, quæ toxicum ejaculantur.*

Et quidem auditionis quædam veluti species est lectio. Audit enim libri autorem qui legit, ut de divinis libris dixerat S. Chrysostomus *hom. 8. in 2. ad Thessal. & hom. 30. ad Rom.* S. Hieronymus *Ep. 41. & S. Ambros. 1. Offic. cap. 20.*

Verùm quia in materia censurarum rejici videtur communiter à Doctoribus argumentum à simili, ut notat Amicus *in curs. theol. tom. 7. disp. 31. sect. 3. numero 58.* immo & à fortiori, unde verba intelligenda sunt, ut jacent, ac sonant. Quia pœnæ non sunt extendendæ ad alios casus, sed restringendæ, *l. factum cuique §. in pœnalibus ff. de regul. jur. cap. in pœnis eod. tit. in 6.* & docent Surd. *de alim. tit. 1. q. 51. numero 12.* ac Burgos de Paz *cons. 8. numero 2.* etiamsi extensio efficeretur ex similitudine rationis, ut docet Gironda *de privil. explicat. numero 540.* Duegn. *reg. 281.* cum aliis communiter. Ideo tutius est in hac quæstione ita distinguere.

Vel enim audiens est causa lectionis, ut quia præceperit, aut quia consuluerit, suaserit ad hunc effectum librum dederit, aut attentione sua ad legendum induxerit, & tum incurrit. Quia moraliter censetur per seipsum legere, *arg. cap. qui per alium de reg. jur. in 6. & l. hoc jure ff. eod.* Quapropter licet pœnæ sint restringendæ, & excommunicatio lata in perpetrantes, regulariter non comprehendat mandantes, tamen id probat, non comprehendi absolute mandantem lectionem, quod nos non negamus. At qui mandat lectionem haberi sibi, perinde est, ac si ipse legeret quantum ad effectum. Alias enim facile eluderetur canon, si impunè lectio suppleretur per alium, cùm etiam sine incidentia legentis, si nimirum puer arripiatur, possit id præstari. Vel audiens simpliciter, ut auditor se habet, & tunc non incurrit. Quia nullo modo legit. Nec talis auscultatio subdole fit in fraudem legis. Atque ita etiam distinguunt Graff. *d. numero 45.* Azor *cit. cap. 16. quæst. 4.* Sayr. *supra numero 14.* Alter. *col. 5.* Reginald. *num. 251. & Nald. num. 14.*

Legens verò jussu alterius non excusatur, nisi ex vi, vel metu valido incusso, ut in similibus sæpe diximus, & tradunt Azor, Sanchez, Alterius, Bonac. *loc. cit.* ac Duard. *num. 11. & Santarel. num. 9.*

Quod si legens ad nutum alterius, facultatem legendi habeat, impellens est excusandus, si Soufsæ ibidem assentiamur. Quia non est causa lectionis illicitæ. Valde tamen probabile videtur etiam oppositum. Quia etsi lectio de se non sit illicita, ex circumstantiis tamen fit talis, quatenus dicitur tunc legere idem ipse, qui audit, licet per alium.

Secus hoc pacto contra intentionem Canonis, omnes ad doctrinas impias audiendas poterunt ad facultatem habentes recurrere. Dum verò ipse impellens facultatem habet, non incurrit, non quidem ut legens. Quia legere potest, nec ut mandans lectionem ei, cui est inhibita; quia mandantes non exprimuntur. Is verò, qui legit, innodatur; quia facultas imperantis non est cum venia impertiendi eam alteri.

Recitans autem ex memoria, quæ de libris hæreticorum deprompsit, non innodatur. Quia facile recitatio hæc evenire potest in familiari locutione, dum quis refert aliàs per lecta. Et quia revera hic nullo modo legit, ut per Ugolin. §. 1. *numero* 4. Souf. *d. numero* 20. Sayr. *numero* 13. Sanch. *numero* 47. Reginald. *numero* 252. Duard. *q.* 49. Sanctarel. *num.* 8. Suar. *de fid. d. disp.* 20. *sect.* 2. *numero* 12. contra Graffium *numero* 45. Neque admitto limitationem Sayri, dummodo scilicet, non contineantur in recitatis blasphemiæ, & malo aliquo fine recitentur. Nam nullatenus recitare est legere. Malus autem finis aliunde potest excommunicationem inducere, puta si inde præstetur hæresi favor, non autem ex parte lectionis.

Is autem, qui excommunicatione Bullæ Cœnæ non afficeretur, potest adhuc excommunicationi Indicis librorum prohibitorum, commissione S. Concilii Tridentini editi, & à Pio IV. Constitutione *Dominici gregis* approbati, fieri obnoxius. In eo enim juxta *ver. ad extremum* excommunicatione impetuntur, non tamen reservata, in primis legentes, aut habentes omnes hæresiarcharum libros, quamvis hæresim non contineant, nec de religione tractent, ut in reg. 2. Sunt autem hæresiarchæ, qui hæresim incurrerunt, suscitarunt, vel se hæreticis capita, ac duces exhibuere, ut ibidem dicitur.

Deinde legentes, aut habentes aliorum hæreticorum libros, de religione non tractantes, nisi per catholicos Theologos, jussu Episcoporum, aut Inquisitorum examinati, correcti, aut probati, fuerint permissi, *ead. reg.* 2.

Idem est de eo, qui ante lapsum scripsisset aut in lapsu, cùm tamen ad gremium Ecclesiæ redierit. Quia liber non desinit esse hæretici, *Filiuc. num.* 43. & communiter alii. Licet Ugolinus *v. eorundem* §. 1. *d. Bullæ* hos solum mortalis peccati, & arbitrariæ Episcoporum, aut Inquisitorum pœnæ reos faciat juxta *reg.* 2.

Demum ii, qui cujusvis autoris, etiam Catholici, libros, aut scripta ob hæresim, vel ob falsi. dogmatis suspicionem damnata, legerint, vel habuerint.

Porrò quia versiones sacrorum Bibliorum, & annotationes ad ea, itemque lexica, apophtegmata, & his similes libri, opera hæreticorum editi, ac conscripti, non appellantur in rigore libri autorum hæreticorum, ideo qui tales libros, emendatione expurgandos, non adhuc ab Inquisitoribus, vel Episcopis permissos, legunt, aut retinent, non excommunicantur, sed mortifere peccant, & arbitrio Episcopi relinquuntur puniendi, ut *in cit. ver. ad extremum* juxta *reg.* 3. & 5. Quod si hujusmodi versiones, & annotationes ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatæ fuerint, probabile est ex earum lectione, aut retentione excommunicationem induci. Nam, licet opus, & liber non dicatur esse illius, qui versionem, aut annotationes fecit, dicitur tamen in Indice *libros & scripta ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata.* Id, quod versionibus, & annotationibus accomodatur. Quæ licet non faciant librum esse interpretis, aut annotatoris, sunt tamen scripta illius, ut per Ugolin. *loc. cit.* Reginald. *num.* 155. & Bonac. *pun.* 4. *num.* 6.

Legens tandem, ac retinens libros, alio nomine interdictos, præter mortalis peccati reatum, quo afficitur, severæ Episcoporum animadversioni subditur, ut in fine Indicis habetur. Unde immeritò Duard. *q.* 35. *num.* 14. Bonac. *loc. cit. numero* 4. excommunicationi subjiciunt legentes libros Necromantiæ, pyromantiæ &c. aut alios astrologiæ judiciariæ *in reg.* 9. interdictos. Si enim non accedat, quod fuerint interdicti ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, non potest ex Indice conjici sub excommunicatione vetari.

Hìc rejicienda est singularis Becani sententia *in tr. de fid. cap.* 15. *quæst.* 8. *numero* 4. qui cum *in reg.* 2. Indicis excommunicentur legentes libros omnes hæresiarcharum, & libros hæreticorum ex professo de religione tractantes, opinatur offendentes in Bullam Cœnæ ex lectione interdicta, in illa duplici innodari vinculo, ex Bulla scilicet, & ex Indice. Siquidem crimen est unicum, nec ex aliquo conjicitur Pontifices ex Bulla, & Indice diversas in idem voluisse ferre sententias. Non enim multiplicatur censura in idem crimen ob juris, & Bullæ latam sententiam ex Navar. *in cap. ita quorundam notab.* 11. *num.* 26. *de Judæis*, Sylvest. *v. excommunicatio* 7. *caf.* 2. *notab.* 4. Palud. *in* 4. *d.* 18. *quæst.* 2. *ar.* 4. Sayro *lib.* 1. *thes. cap.* 10. *num.* 11. Ugol. *ad d. Bul. pœn. p.* 1. *q.* 7. Graffio *loc. cit. num.* 5. Reginaldo *ubi supra*, Alterio *cap.* 4. *col. fin.* Filiucio *num.* 13. Sousa *disp.* 2. Suar. *disp.* 11. *sect.* 1. *numero* 3. Scortia *in Bul. select. theor.* 409. Nam, ut denuo in idem feratur censura, requiritur aut nova contumacia ex parte delinquentis *arg. cap.* cum non ab homine de judic. aut novus excommunicator (lex sit, sive homo) sive aliquis nova potestate pollens, qui sententiam, tanquam suam, ac distinctam proferat, ac talem proferre, indicat ita, ut non sit nova ejusdem evulgatio, sive alia loco ejusdem editio. Secus enim, non intercedente multiplici malitia, non condecet vincula multiplicare, ac proinde nec tale censetur intentum Ecclesiæ. Excommunicator autem iterans, si diversa polleat autoritate, cùm æque ac primus, ferre valide possit sententias, non est, cur suæ etiam non obstringant, si velit. Unde ait Navarrus, Episcopum ferentem excommunicationem in deferentes arma infidelibus, non obstante censura Bullæ Cœnæ nova innodare, ac distincta, si tamen tanquam suam proferat. Quia non apparet Bullæ mentem esse, alicujus potestati derogare, & Episcopus non instat sententia, tanquam ea, quæ sit lata à Bulla. Tunc enim novam non induceret, sed tanquam sua de novo à semet constituta per potestatem, quam habet ab autore Bullæ distinctam. At juris & Bullæ utraque sententia non punit contumaciam, sed crimen in eodem statu. Nec est unde colligatur, mentem esse Pontificum novas ferre excommunicationes à jure diversas, ut velint non sufficere, si una excommunicatione offendens ad Bullam, innodetur. Siquidem reservatio, quam absolutioni adjunxerunt, ad id non est satis. Quia speciem, & substantiam excommunicationis non mutat, sed est quid tantum pertinens ad negotium absolutionis. Nec potestas censetur diversa. Quia licet autor juris & Bullæ sit in persona discretus, non est tamen in potestate. Igitur cum aliud non expresserint Pontifices, tacite censentur, unam & eandem excommunicationem non diversam inducere.

Cùmque

Cùmque alii libri damnandi essent, præter contentos in Bulla, generalis edita est lex, ne deteriores viderentur indemnati, & ut firmum esset aliquod statutum, si contingeret per aliquem Pontificem lectores à Bulla substolli. Ad hæc, ut sede vacante aliqua vigeret censura, cùm tempore Pii IV. qui Judicem edidit, Bulla Cœnæ expiraret morte Pontificis.

Adjunxit prædicto Judici Clemens VIII. Constit. *cum Hæreticorum* anno 1593. sub excommunicatione similiter non reservata, legentes, aut retinentes libros Thalmud, Magazor, & alios varios, & nefarios Kabalisticos Autores prohibitos, & quæcumque opera, & scripta, tam lingua hebræa, quàm alia quacunque, tacite, vel expresse hæreses, vel errores contra sacras Scripturas continentes, aut contumelias, & impietates in Deum Sanctissimam Trinitatem, Christum, B. Virginem, Angelos, Patriarchas, Prophetas & alios Sanctos, Sacramenta, Crucem, Imagines, Ecclesiam, Sedem Apostolicam, Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alios Ecclesiasticos, atque neophytos, nuper ad fidem conversos, vel in quibus sunt obscœnæ narrationes, & sub eadem censura vetuit, hos libros edi, emi, vendi, donari, commutari, aut quoquomodo distrahi. Quinimmo subjicit omnibus pœnis in fautores Apostatarum à fide, & hæreticorum latis, eos, qui opem, auxilium, consilium, aut favorem præstant Hebræis, pro habendis, Scribendis, afferendis, aut pro eorundem legendorum impetranda licentia. Tales enim libri cùm sint infidelium, non verò hæreticorum, in Bulla Cœnæ, aut in Indice non continebantur, unde speciali prohibitione indiguerant. Quinam vero Talmudi, & quæ Kabala inhibentur præter à nobis superius dicta, vide apud Scortiam *theor.* 394. Babylonicus nempe & Hierosolymitanus. Kabala verò ea, quæ vana, conficta, vel superstitiosa est, de qua Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 4. *quæst.* 3. & nos etiam *supra.*

Catholici autem, qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia, legunt, vel retinent libros hæresim, vel hæreticalia sortilegia continentes, aut de religione tractantes non incidunt in hanc excommunicationem, si in illis Provinciis, ac Regnis Bulla Cœnæ non sit promulgata, neque usu recepta. Quia lex non obligat, nisi promulgetur, ac usu recipiatur, ut docent Becanus *p.* 2. *sum. cap.* 15. *num.* 6. Fagund. *lib.* 1. *in decal. cap.* 14. *num.* 24. Carena *p.* 2. *d. tit.* 10. §. 5. *num.* 3. secus verò in illis locis, in quibus Bulla Cœnæ est usu recepta. Ibi enim legentes, vel retinentes libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, incidunt in excommunicationem, etiam si legerint ad confutandos eorum errores. Quia hoc non excusat sine Romani Pontificis licentia, cui Bulla id reservat, ut per Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 10. *num.* 42. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 6. Fagund. & Caren. *loc. alleg.*

Unde hæc duplex regula in hac re servanda est. Una ubicunque Bulla, & Index obligant, ibi Catholici incurrunt excommunicationem, si legant libros sine speciali facultate. Altera ubicunque lex, vel constitutio Pontificis usu recepta est, ibi obligat, ubi recepta non est, non obligat, tametsi pecent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris, aut deceptionis. Quin ex decreto S. Congregationis S. Officii sub prima Aprilis 1598. Legens libros prohibitos in partibus ultramontanis incurrit in censuras Indicis librorum prohibitorum. Dicitur autem usu recepta, quando à majori parte communitatis recipitur, & observatur.

Legens, vel retinens hujusmodi libros est de hæresi suspectus, ut patet ex Constit. Pii IV. in hæc verba: *Legerit, habueritve, ipso jure in excommunicationis pœnam incidat, eamque ob causam in eum, tanquam de hæresi suspectum inquiri, ac procedi liceat.* An verò hæc suspicio sit levis, an vehemens considerari oportet qualitas personæ, ac librorum. Nam fieri potest, ut absque ulla hæresis suspicione libri damnati apud aliquem reperiantur. Si enim illos retinens sit penitus imperitus, qui eos nec intelligat, nec legere sciat, vel sit vir probatissimus, à quo procul omnis malitia abesse putaretur, & ignoranter illos retinuisset, vel libri prohibiti nihil contra fidem continerent, tunc vel censendus non esset de hæresi suspectus, vel saltem de levi, ut docet Pegna *p.* 2. *com.* 3. secus vero si scienter legerit, ac retineret, vel si omnes libros prohibitos passim legeret, vel reprehensus nec facile, nec statim ac fuit admonitus, obediverit, neque illos Episcopo, vel Inquisitori deferre voluerit, vel si inquirat, unde illos habere possit, aut curet sibi asportari, vel si non esse præsentandos, aut comburendos contendat, vel si ab illis absolutionem despiciat, vel similia contumacis sui animi signa dederit, tunc magnam, ac vehementem hæresis suspicionem contrahit, ut docent Pegna *ibid.* & Simanch. *de cath. instit. tit.* 38. *num.* 21. Zanchin. *de hæret. cap.* 7. *num.* 7. Albertin. *de agnosc. assert. quæst.* 28. *num.* 1. Farinac. *de hæres. quæst.* 180. *num.* 33. Carena *p.* 2. *tit.* 10. *num.* 33. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 48. & nos alibi.

Ad incurrendam autem hanc excommunicationem sufficit lectio, vel retentio, vel asportatio unius tantum libri, vel ejus partis, nec aliter, quam si plures hos libros legisset, vel retinuisset, vel asportasset, & tam si liber sit magnus, quàm si parvus. Quia non differunt specie. Et quamvis Bulla Cœnæ plurali numero utatur, id tamen facit, habito respectu ad plures legentes, vel retinentes, quos necesse est, plures legisse, vel retinuisse libros, non autem quoad librorum numerum, ut notant etiam Ugolin. *de cens. lib.* 2. *in glos. eorundem num.* 1. & Farinac. *d. quæst.* 180. *num.* 29. Nec ab excommunicatione excusatur retinens partem hujus libri. Quia iste dicitur etiam retinere librum prohibitum, quomodo dicitur legere librum, qui partem illius legit, ut per Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 10. *num.* 54. Ugolin. *eod. v. num.* 3. Pelliz. *tom.* 1. *tr.* 6. *cap.* 5. *num.* 14. Qui *n.* 19. etiam affirmat, legentem præfationem, Epistolam ad lectorem, indicem libri prohibiti non effugere excommunicationem. Quia verè sunt partes libri, & consequenter, prohibito libro ipsæ quoque partes sunt prohibitæ, idque sive illæ sint simul injunctæ, sive sejunctæ. Unde retinentes litteras, sive Epistolas, aut alias chartulas, hæreticalia sortilegia continentes, eadem excommunicatione afficiuntur, ut notant etiam Farinac. *num.* 31. & Bordon. *num.* 61. & *seq.*

Legens verò vel retinens librum catholici, in quo sint ad verbum inserti errores alicujus hæretici, non afficitur excommunicatione, si illum legat ad agnoscendum illos errores. Quia hic liber non est hæretici, sed catholici. Et quamvis aliquis illum legat eo tantum animo, ut sciat hæreticorum falsa dogmata, & argumenta, non contrahit tamen excommunicationem. Quia hæc pœna non propter solum affectum & studium illa sciendi, contrahitur, sed ob factum legendi, vel retinendi libros hæreticorum. Hujusmodi autem liber talis non censetur. Et ita docent Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 2. Navar. *cap.* 27. *numero* 56. Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 10.

num. 10. Ugolin. *loc. cit. eod. v. ac eorundem* §. 1. *nu.* 1. Sayr etiam *de censur. lib.* 3. *cap.* 5. *numer.* 13. Idemque dicendum si in libro autoris catholici sint aliquæ hæreses, quas ipse ob ignorantiam scripsit. Adhuc enim non est liber hæretici, ut per Ugolin. *loc. cit.* Graff. *p.* 1. *dec. lib.* 4. *cap.* 18. *numer.* 40. & 43. Sanchez ubi *supra num.* 24. Et similiter neque incurrit excommunicationem tenens, vel imprimens libros catholici, in quibus sunt annotationes, & scholia hæreticorum, etiamsi illa legat. Quia hic liber verè non est hæretici, sed catholici, ut ajunt Navarrus, Graffius, Suarez & Sanchez locis allegatis.

Neque legens, vel retinens, aut imprimens, ac etiam defendens librum hæretici, hæresim non continentem, neque de religione tractantem incurrit excommunicationem. Quoniam una ex conditionibus requisitis ad incurrendam excommunicationem Bullæ Cœnæ est, ut liber vel hæresim contineat, vel de religione tractet. Dum igitur liber neutrum continet, illum legens, retinens, imprimens, ac defendens excommunicationem non contrahit. Ita Ugolin. *loc. cit.* Sanchez *ibid. numer.* 53. Farinac. *d. qu.* 180. *num.* 22. Filiuc. *tom.* 2. *tr.* 22. *cap.* 7. *num.* 204. Sous. *in expos. Bul. Cœn. disp.* 3. *capit.* 2. *concl.* 2. Carena *d. tit.* 10. §. 1. *num.* 7. Duard. *in can.* 1. *d. Bul. quæstion.* 39. & 40. & Suar. *cit. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 10.

Si verò unam tantum hæresim liber contineat, totus est prohibitus, nec, illo etiam deleto errore, licebit librum legere, vel retinere, quia absolutè prohibitus est. Bulla enim dicit: *libros hæresim continentes.* Quod planè comprobatur, si unam duntaxat hæresim contineat. Nam sicut qui in uno deliquit, factus est omnium reus, ita liber ob unam hæresim factus est totus prohibitus. Ideo siquis legat illius partem non continentem hæresim, excommunicationem incurrit. Quia legit librum hæretici, hæresim continentem. Quod solum Bulla requirit.

Libri autem de humanis litteris, de philosophia de medecina, de lege civili, de profanis historiis, & hujusmodi alii, nisi in illis aliqua hæresis inseratur, non sunt prohibiti, licet eorum autores sint hæretici. Quia dum hæresim non continent, neque de religione tractant, non comprehenduntur in prohibitione Bullæ.

Libri verò, qui non sunt prohibiti ob hæresim, aut ob religionis tractatum, sed ob aliam causam, quia exempli gratia continent turpia, suntque contra bonos mores, prohibentur sub pœna peccati mortalis, & aliis pœnis arbitrio Episcoporum, non autem sub pœna dictæ excommunicationis. Atque ita colligitur ex Indice librorum prohibitorum, & ex citata Constitutione Pii IV. *Dominici gregis*, ubi habetur: *Qui hæreticorum libros legerit, &c. Qui autem libros alia de causa prohibitos legerit, habueritve, præter peccati mortalis reatum, Episcoporum arbitrio severe se noverit puniendum.*

Quid etiam legens, vel retinens libros propter obscœnitates prohibitos, potest ab Inquisitoribus puniri. Nam licet in dicta Constitutione Pii IV. dicatur Episcoporum arbitrio severe se noverit puniendum, Suprema tamen S. Inquisitionis Congregatio sub die 6. Februarii 1627. teste Carena *d. tit.* 10. §. 2. *num.* 19. decrevit, Inquisitores esse Judices, etiam contra retinentes libros prohibitos ob res lascivas, & contra bonos mores. Quod etiam tradunt Sousa *d. capit.* 21. *num.* 36. & 45. ac Turrian. *in select. disp. p.* 1. *in censur. propos. cent.* 4. *dub.* 17. Hinc licentia legendi, ac retinendi, etiam ad effectum corrigendi Adonem Joannis Baptistæ Marini, à S. Officio denegatur. Conceditur tamen, sed raro, pro una vice tantum perpensa prius personarum qualitate. Nec licentia legendi libros prohibitos contra bonos mores conceditur. Hi enim omnino confugendi & exterminandi sunt. Hoc ipsi Gentiles, hoc Christiani jam olim edixerunt. De iis expostulat Colvenerius *ad lib.* 2. Cantipratani *cap.* 49. contestans non minus ab his libris, quàm ab hæreticis imminere damnum. Cardanus *lib.* 4. *de sapientia* hos libros addicit flammis, & Georgius Fabricius, tametsi Lutheranus, graviter differit de illis exterminandis in præfat. ad suam poëtarum christianorum collectionem, Plato *lib.* 10. *de republ.* Nam liber obscænas eas cogitationes legentis animo infigit, quæ turpium motuum sint seminarium. Aristoteles in hos libros concitatur 7. *polit. cap. ult.* & *in poët. cap.* 1. Valer. *lib.* 6. *capit.* 3. Diodor. *lib.* 12. Herod. *lib.* 1. apud quos interdicta ac leges contra hujusmodi libros.

Hoc idem in hos spurcos, animorum pestem, libros perpetuò egerunt Sancti Patres. S. Athanasius exprobrans impurissimi Arii Thaliam. S. Basilius *orat. de Libris Gentilium*, S. Hieronymus *ep.* 14. has esse inquiens siliquas porcorum, S. Augustinus *lib.* 1. *confes. cap.* 16. hos esse ait flumen tartareum, S. Paulinus *ep.* 38. perniciosam inquit istam inanium dulcedinem litterarum, illecebras cupiditatum, blandimenta vitiorum in specie lenocinium, in gustu venenum, Isidorus Pelusiota ep. ad Thalelæum monachum, S. Cyrillus *lib.* 3. *de adorat. in fin.* hos statuit esse pennas upupæ, luto semper, ac sordibus pastæ, Rupertus, carmina obscæna poëtarum ait, esse ranas Ægyptias. Espencæus longa ad Heroidas sacras præfatione hoc argumentum versans, multa in eandem sententiam ex Patribus, & Conciliis profert, & ex opusculo, quod Tripartitum inscribitur, estque priscis Conciliorum tomis insertum.

Qui autem, antequam liber prohibeatur, illum in compendium redegit, non potest, post ejus prohibitionem, compendium illud manuscriptum legere, vel retinere absque excommunicatione. Nam periculum infectionis, ob quod liber prohibitus est, locum habet tam in lectione libri, quàm in illius compendio, eandem doctrinam continente. Neque excusat, compendium esse manuscriptum. Quia liber manuscriptus verè liber est, idem periculum infectionis continens.

Quod verò ad retinentes hæreticorum libros, ea, quæ de lectione in superioribus diximus in rem præsentem accommodanda sunt, cùm is, qui legere nequit, nec retinere valeat libros hujusmodi, & regulariter excommunicatio lata in legentes etiam retinentes invadat. Quam verò juste in odium hæreticorum, & impiarum doctrinarum exterminium, etiam retinentes hos libros anathemati subijciantur, ac hæretici sint reputandi, alibi docuimus.

Retentio autem, cùm Bulla nihil distinguat, excommunicationem inducit, quocunque modo fiat, sive proprio, sive alieno nomine, sive in loco suo, sive in alieno, ut per Ugolin. *de censur. Sum. Pontif. reser. p.* 2. *capit.* 1. *v. retinentes nu.* 3. Sayr. *de censur. lib.* 3. *capit.* 5. *numer.* 16. Graff. *lib.* 4. *dec. capit.* 18. *num.* 48. Suar. *de fide disp.* 20. *sect.* 2. *num.* 21. Sanch. *in decal. lib.* 2. *capit.* 10. *numer.* 52. Sanctarel. *de hæres. cap.* 13. *dub. un. num.* 16. Item si sub nomine custodiæ, aut depositi *arg. l. officium ff. de reiter.* Duard. *lib.* 2. *in Bul. Cœn. cap.* 1. *qu.* 51. *numer.* 8. Alter. *to.* 1. *de censur. lib.* 5. *disp.* 2. *cap.* 7. *col.* 2. & Sousa *in relect. Bul. Cœn. disp.* 16. *numer. tertio* Et in deposito tam deponens, quàm depositarius incurrit. Quod immerito negatur à Duardo *loc. cit. numer.* 26. dicente, eum, cujus nomine liber ab alio possidetur, esse immunem, quia non tenet, cùm tenere dicat factum, non solum jus. At satis est juxta communem existimationem hominum,

num, eum dici tenere, qui rem in suo habet arbitrio, licet apud se non habeat, sed apud alium, ipso domino ita consentiente, ut latè Doctores, & fatetur ipsemet Duardus *num.* 28. dum parvitatem temporis, quo liber retinetur supponens excusare, ut est concedendum, ait tamen non excusare, si ille, qui parvo tempore retinuit, alteri tradidit suo nomine custodiendum. Quare animadvertendum, an ipso domino sciente & consentiente liber apud alterum servetur.

Sub nomine autem custodiæ rectè condemnat idem Duard. *num.* 11. nautas, cauponas, & stabularios hospitum, & peregrinantium libros scienter recipientes. Eo enim ipso quod recipiunt, eorum custodes sese constituisse censentur, atque *l. fin. ff. de naut. caup. & stab.*

Pariter innodatur qui titulo commodati, conductionis, aut pignoris retinent. Hi siquidem verè retinere dicuntur, *l. officium ff. de rei vendic.* Duard. *numer.* 12. Scortia *ad Bul. select. theor.* 410. *col.* 12.

Similiter qui ad conglutinandum susciperent, Ugol. *loc. cit.* & Sanch. *num.* 35.

Pari modo excommunicationem incurrunt retinentes libros, aut scripturas sortilegia hæreticalia continentes ex Constitutione Joannis XXII. relata in Direct. Inquis. *p.* 2. *qu.* 43. *num.* 9. ac etiam retinentes libros astrologiæ judiciariæ, chiromantiæ, necromantiæ, & similium magicæ artis ex Constit. Pii IV. Clementis VIII. & Sixti V. ut notant Farinac. *de hæres. d. qu.* 180. *num.* 28. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 17. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 26. *qu.* 5.

Deferentes item hos libros ex Germania, vel Gallia, vel ex aliis hæreticorum provinciis in terras fidelium, præter excommunicationem, bonorum etiam confiscatione puniuntur, & aliis pœnis Inquisitorum arbitrio. Quia fautores hæreticorum proculdubio censeri debent, ut docent Pegna *p.* 2. *com.* 17. Farinac. *d. qu.* 180. *num.* 15. Azor *d. lib.* 8. *cap.* 17. *qu. ult.* Si autem catholicus, existens in terris hæreticorum, emat aliquem ex his libris prohibitis, ut illum transmittat ad eum, qui licentiam habet legendi, non incurrit excommunicationem, nec peccatum. Quia cui conceditur licentia legendi, ac retinendi illum, conceditur etiam medium necessarium ad illum obtinendum, arg. *l.* 1. *p. fin. ff. de eo, cui mand. est jurisd. l. artibus ff. de leg.* 3. *l.* 2. *ff. de jurisd. omn. Iud. & cap. præterea de offic. deleg.*

Sic quoque excusatur à dicta excommunicatione, servus, qui retinet librum vetitum jussu Domini, habentis licentiam illum legendi, ut firmant Doctores, quos sequitur Oviedus 2. 2. *contr.* 12. *nu.* 22. Idemque dicendum est de consutore, sive conglutinatore librorum, qui retinet librum, ut illum compingat domino habenti licentiam legendi. Quia talis retentio consideratur in ordine ad illum, cujus est liber, & cui conceditur hæc licentia legendi, ac retinendi librum, conceduntur etiam media necessaria ad illum legendum ex textibus allegatis.

Tandem qui sine animo legendi vel ex curiositate, vel ad ornatum Bibliothecæ, Sanch. *ibidem*, aut etiam ad vile aliquod officium, ut lanii, & aromatarii ad res venales involvendas, ut post Sanchez & Ugolinum Filiucius *to.* 1. *tr.* 16. *capit.* 3. *numer.* 45. Duardus *num.* 7. Nald. *in sum. v. Bulla Cœnæ num.* 15. & Scortia *loc. alleg.* perperam contradicente Delbene *to.* 1. *de offic. S. Inquis. dub.* 40. *pet.* 6. Neque adversatur Gambarupta *de casib. reser. ad capit.* 1. *Bul. Cœn. num.* 36. qui excusat idiotam, ac imperitum. Id enim intelligi debet de eo, qui ex imperitia nescit cognoscere, librum esse damnatum, non de eo, qui cognoscens, imperitus est ad eum percipiendum. Tum quia Bulla absolutè damnat retinentes nec distinguit qua mente retineantur. Tum quia in odium ac exterminium prohibet. Tum tandem quia periculum est, ne in aliorum manus deveniant. Incurrunt igitur, dummodo scientes libros esse prohibitos sub excommunicationis pœna, illos retineant, etiamsi nunquam illos legant. Quia hi omnes verè retinentes sunt, & retentio hæc non exigit libri intelligentiam, eo, quod Pontificum, & canonum prohibitio ordinatur ad eos libros penitus exterminandum. Unde licet supra excusaverimus eos, qui ignoti idiomatis libros legerent, non tamen hîc qui retinerent, excusandi sunt.

Ipse quoque qui composuit, innodatur, si aliquo notabili tempore à compositione retineat. Et quidem dupliciter, ut hæreticus, & ut retinens librum suimet hæretici, Duard. *ubi supra num.* 4. Immo tripliciter si etiam legat.

Licet autem permutatione, aut venditione quis librum à se eijciens, nomen retinentis effugiat, non tamen intentio permutandi, vel vendendi excusat. Quapropter retinens notabili aliquo tempore, ut hanc occasionem expectet, non effugit excommunicationem, Ugolin. *d. v. retinentes numer.* 2. Sanch. *nu.* 53. & Duard. *nu.* 14.

Excusantur verò ratione parvitatis materiæ retinentes dictos libros ad breve tempus. Quia sicut in aliis rebus prohibitis retinere excusat parva temporis mora, ita etiam in retinentibus dictis libris. Unde Sanchez *loc. cit. num.* 55. existimat, quod excusatur ab excommunicatione retinens librum prohibitum per unam, vel alteram diem, etiamsi habeat commodam occasionem illum præsentandi Inquisitoribus. Quia una, vel altera dies est modica dilatio, & ideo non censetur sufficiens ad contrahendum tam gravem pœnam, sicuti accidet in restitutione rei alienæ, quæ jure naturali obligat. Quod etiam docent Duard. *in Bul. Cœn. lib.* 2. *can.* 1. *quæst.* 52. Reginald. *in prax. tom.* 1. *lib.* 9. *capit.* 14. *numer.* 256. Castropal. *p.* 2. *tr.* 4. *disp.* 2. *pun.* 10. §. 2. *num.* 11. Gordon. *in sum. to.* 2. *lib.* 2 *qu.* 13. *cap.* 8. §. 3. *num.* 81. ac Diana *p.* 5. *tr.* 5. *resol.* 43.

Si verò aliquis habeat intentionem tradendi Inquisitori librum, sed non habeat commoditatem præsentaneam, non incurrit dictam censuram. Quia non dicitur verè retinere contra Ecclesiæ prohibitionem, qui opportunum tradendi tempus expectat. Sicut nec dicitur rem alienam, invito domino retinere, expectans restituendi commode occasionem. Quo in casu mora, etiam notabilis, non inducit censuram, ut rectè Sanchez *nu.* 35. & Duard. *numer.* 32. Nam obligatio deferendi non censetur ad statim cum incommodo deferendum, *arg. l. qui solvendo ff. de solut.* Nacta igitur occasione, vel quando semper adest, à se librum auferendi, notabilis cunctatio non excusat, licet parva excuset ex communi doctrina de parvitate temporis, aut materiæ.

Ex prisco autem, ac piissimo usu, ut libri hujusmodi penitus aboleantur, comburendi sunt. Quod & præcipiunt Pontificum, ac Imperatorum Constitutiones. An autem excusetur ab excommunicatione qui cum primum agnoscit, librum esse prohibitum, illum non tradit Ordinario, nec Inquisitori, sed comburit? Et quidem excusatur ab excommunicatione Bullæ Cœnæ, quia in illa non præcipitur, ut liber deferatur ad Ordinarium, vel ad loci Inquisitorem, & ne comburatur, sed ne legatur, neque retineatur, ut notant Suar. *de fid. disp.* 20. *sect. secundo numer.* 23. Sanchez *lib.* 2. *in decal. capit.* 10. *numer.* 56. Portel. *v. libri numer.* 13. Farinac. *de hæres. d. qu.* 180. *num.* 41. ac Delbene *to.* 1. *de offic. S. Inq. dub.* 40. *pet.* 3.

At

At non excuſatur ab excommunicatione lata in d. Conſtit. Julii III. *Cum meditatio* edita anno 1550. quam refert Pegna, ubi habetur: *Omnes, & ſingulos libros, &c. à nobis, & dicta Sede quomodolibet reprobatos penes ſe eos ex quavis cauſa etiam mercaturæ, &c. exiſtentes, Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis in civitatibus, in quibus libri hujuſmodi exiſtunt, conſignare debeant realiter, & cum effectu.* Et contra inobedientes imponit pœnam excommunicationis, & alias adverſus hæreticos latas. Quod tradunt Doctores modò citati, ac Pegna *p. 2. com.* 3. Azor *d. lib.* 8. *capit.* 16. *quæſt.* 11. Ugolin. *in prim. clauſul. Bul. cœn. d. n. retinentes numer.* 4. Delrius *d. lib.* 5. *magic. ſect.* 17. & Duard. *d. lib.* 2. *can.* 1. *quæſt.* 51. & confirmavit Pius IV. in Conſtit. edita anno 1564. incip. *Locum pro munere*, & prohibetur in reg. Indicis libr. prohib. Finis autem hujus mandati eſt, ut autor libri agnoſcatur & errores, qui in eo ſunt melius emendentur, ac Inquiſitores, cùm ad eos liber deferatur, interrogare poſſint deferentem, unde habuerit, à quo acceperit, & hujuſmodi alia. Notant etiam dicti Doctores, hanc excommunicationem non eſſe reſervatam.

Sed his non obſtantibus, Sanchez *d. capit.* 10. *numer.* 56. exiſtimat, comburentem propria autoritate non incurrere hanc cenſuram. Quia verè librum non retinet. Et Filiucius *to.* 2. *tr.* 22. *capit. primo numer.* 208. ſimiliter ait, ad Inquiſitores eſſe quidem deferendos ex Bulla Julii III. quamvis ſiquis propria autoritate combureret, vel donaret habenti facultatem eos retinendi, non incurreret. Excommunicationem. Fagundez quoque in decal. *lib.* 1. *capit.* 14. *numer. tertio* inquit: Video tamen multos Doctores dicentes abſolute, libros vel Inquiſitoribus, vel igni tradendos, ut habet Repertorium Inquiſ. *v. libri* Idem tradit Zanchin. *de hæret. capit. ſeptimo* Campeg. *in ſchol. Repertor. loc. cit.* Jo. Andr. *in capit. ſecundo de hæret.* ibique Gemin. Albertin. *de agnoſc. aſſert. qu.* 28. *numer.* 14. Decian. *tr. cr. lib. quinto capit. decimo octavo numer. vigeſimo quinto & capit. trigeſimo quinto numer. vigeſimo primo & capit. quinquageſimo quarto numer. vigeſimo octavo* aliique, quos ipſe Fagundez adducit, cenſentque ſatis probabile Diana *p. prima* 11. *reſol.* 37. ac Delbene *d. dub. quarto petit. nonâ numer. quinto* Quia cenſuræ propoſitæ in Conſtitutione Julii III. ſunt contra habentem hujuſmodi libros, niſi intra ſexaginta dies Inquiſitoribus eos conſignando, dimittat. Unde cenſuræ non afficiunt actionem comburendi, ſed librorum retentionem. Ideo ſi comburantur, cenſuræ non habent locum. Unde cum dictis Doctoribus dicendum videtur, tutius eſſe, libros de hæreſi ſuſpectos, deferendos eſſe Inquiſitoribus, ſed qui eos combureret, non incurrere pœnam excommunicationis.

Verum hanc ſententiam alibi exploſimus: Nam adverſatur Conſtitutionibus Julii III. Pauli IV. Pii IV. Gregorii XV. *Apoſtolatus officium*, & Urbani VIII. ejuſdem initii. In Conſtitutione enim Julii *Cum meditatio* libri dicuntur Inquiſitoribus deferendi, & contrafacientes pœnis ac cenſuris contra hæreticos latis ſubduntur, & publicari queunt tanquam hæretici, ac læſæ majeſtatis rei juxta Conſtitutiones 35. & 37. Leonis X. in legentes ſcripta Lutheri, & aliorum hæreticorum. Et Conſtitutione Pauli IV. *Cum in futurorum*, excommunicatione Pontifici reſervata, vel Inquiſitori generali, excommunicantur abſolventes eos, qui libros prohibitos habent, niſi prius cùm effectu Inquiſitoribus tradiderint, atque in noviſſima Urbani VIII. Conſtitut. *Apoſtolatus officium* habetur, *ii, qui libros hujuſmodi habuerint, eos ad Epiſcopum, ſeu Inquiſitorem, qui illos quantocius comburere debeat, deferre teneantur.* Ideo à ſeipſo comburere nullo modo eſſe licitum aſſero cum ſupracitatis, & Graffio *numer. quadrageſimo octavo* Campegio *ad Zanch. capit. ſeptimo* Ricciullo *de jur. perſon. lib. quinto cap.* 24. *numer.* 3. Scortia *theor.* 196. & Souſa *diſp.* 15. *concl.* 3. Hæc repetita juvant.

Quæ in re in primis dicendum exiſtimo, excuſari eum, non ſolum qui bona fide à ſeipſo combureret, quam in utroque foro excuſat Ricciullus *loc. cit.* & de quo vix dubium eſſe poteſt, cùm peccatum ſine voluntate non contrahatur, *can.* 1. 20. *quæſt.* 5. *& can. ſicut enim* 32. *quæſt. quinta*, Sed etiam qui metu pœnæ, aut quia ipſe librum compoſuerit, aut quia ſine facultate legerit, vel retinuerit, à ſe ipſo combureret. Nam aliàs & finis legis habetur, quod ſcilicet liber ſupprimitur, & ad ſimplicem actum obedientiæ non videtur cum tanto ſuo diſcrimine iſte obligandus. Neque hæ Conſtitutiones Pontificum obſunt, cùm loquantur de illis, qui ex licentiis, quas revocant, libros habebant, aut legebant, ut eſt animadvertere.

Exinde aſſerendum, nullam cenſuram revera contrahi ex eo, quamvis quacunque de cauſa à ſeipſo incendat. Et quidem quoad cenſuram Bullæ Cœnæ expreſſe tenent Suarez & alii ſuperius adducti, eo, quia cùm ſatis ſit juxta tenorem illius non retinere, nec aliud requiratur, abjiciens à ſe combuſtione, non retinet. Sed nec obſtant Julii, aut Pauli Conſtitutiones. Nam pœnæ in contrafacientes in Conſtitutione Julii non ſunt referendæ, niſi ad illos, qui, poſt revocationem licentiæ, retinuerint, ſeu in eos, qui recuſant deferre Inquiſitoribus ita tamen, ut ſibi retineant. Hi enim cenſentur contravenire intentioni legis, quæ eſt, ne prætextu licentiarum libri legantur, & eorum exterminationi obvietur. Quod verò ad Conſtitutionem Pauli IV. abſolutio vetatur impendi ei, qui habens librum ad Inquiſitores non defert. Porrò ſi non habeat quacunque ex cauſa, non poteſt deferri, & per conſequens diſpoſitio Conſtitutionis tunc locum non habet. Quomodo autem hic ſit ſuſpectus de hæreſi, alibi diximus.

Non autem effugit excommunicationem habens libros prohibitos, ſi illos tradat alicui, facultatem habenti eos retinendi, donec licentiam legendi obtineat. Nam, ſicut ſupra dictum eſt, retinens, ſive retineat apud ſe, ſive apud alios libros vetitos, ſemper eſt illorum librorum verus retentor. Quod communiter tradunt Doctores, nominatim Ugolin. *d. v. retinentes numer. tertio* Duard. *d. can.* 1. *quæſt.* 51. *numer. octavo & ſeq.* Graff. *p.* 1. *dec. lib. quarto cap.* 18. *numer.* 48. Sayr. *d. lib. tertio cap.* 5. *numer.* 16. Fagund. *in* 1. *prac. decal. lib. primo capit.* 14. *numer.* 31. Sanch. *d. lib. ſecundo in decal. capit. decimo numer. quinquageſimo ſecundo* Souſ. *in Bul. Cœn. diſp. decimo quarto numer. ſecundo* Bonac. *diſp.* 1. *de cenſur. in partic. qu.* 2. *pun.* 4. *num.* 15.

Ex quibus, ut ex ſuperius dictis non cenſeo probabile, quod nonnulli probabile putant, retinentem apud alios hujuſmodi libros non incurrere excommunicationem. Nam aliud, inquiunt, eſt, retinere realiter, & aliud civiliter poſſidere. Retinere enim importat factum; poſſidere civiliter refertur ad jus, non ad factum, *l. poſſeſſio paragrapho primo ff. de acq. poſſeſ. & l. ſtipulatio paragrapho hæc quoque ff. de verb. oblig.* Bulla autem cùm loquatur de retinentibus, videtur loqui de retinentibus corporaliter, & de facto. Ita Naldus *in ſum. v. liber. numer. quinto* ac Delbene *d. dub. quadrageſimo petit. quinto numer. ſexto* Etenim præter dicta, Bulla loquitur genera-

generatim, atque adeo comprehendit retentionem, & possessionem. Et sæpe retinere accipitur pro possidere, ut *in l. justo paragrap. ult. ff. de usur. & usuc.* & possidere pro detinere *l. 2. paragrapho primo ff. pro hærede.*

Habens autem librum prohibitum, non potest tuta conscientia aliquas paginas ab eo auferre, antequam ad Inquisitorem illum deferat, ne ipsi liber ille usui esse possit. Quia finis, ob quem præcipitur talis librorum delatio est, ut Inquisitor examinet quæcunque in eis scripta reperiuntur contra fidem, & bonos mores. Hoc autem fieri non posset, si aliquæ paginæ ab eis auferantur. Et quia quod est dispositum de toto, dispositum censetur de partibus, atque adeo, dum totus liber est Inquisitori deferendus, nulla ejus pars auferri potest.

Excommunicantur ulterius dicto *cap. 1. Bullæ Cœnæ* impressores. Horum enim ope impia hæreticorum dogmata disseminantur, aut certe vivunt. Quapropter in hos, tanquam in fautores, procedi posse, ac pœna Judicis arbitraria mulctari, docent Pegna *in direct. ad cap. noverit de sent. excom.* & Menoch. *de arb. lib. 2. cent. 6. cas. 549. sub initio.* Caveturque de his in Concilio Lateranensi *ses. 10. sub* Leone X. in edicto S. Congregationis S. Officii anno 1543. in rescripto Pii IV. *Cum pro munere* de quibus idem Pegna *in fine direct. & in* S. Concilio Trid. *sess. 4. decr. de edit. & usu libr.* ubi excommunicationi subduntur, qui libros de rebus sacris sine nomine autoris imprimunt, per Episcopum, aut Inquisitorem non examinatos, Azor *instit. moral. d. lib. 8. cap. 17. quæst. 1.* qui plura ad rem præsentem, & Alter. *tom. 1. de cens. lib. 5. disp. 2. cap. 8. in principio*, qui ampliat, licet Concilium de solis libris, sacra tractantibus loquatur, ad cœteros etiam, *qui sacra non tractant*, extendendum esse. Egisse verò de illis nominatim, quoniam majus erat ibi periculum. Quoniam autem in aliis idem incommodum inveniri potest, propterea idem statuendum, arg. *l. illud ff. ad leg. Aquil.* Quæ tamen sententia ab aliis fortè non recipietur, cùm leges pœnales ultra verborum rigorem raro soleant protendi.

Recolenda autem sunt, quæ de lectione diximus. Quæ enim de autore, scientia, forma libri, ac ejus partibus ibidem statuimus, hic accommodanda sunt. Eadem enim est dispositio, ideoque pauca subjungimus.

Imprimentes dicuntur omnes ii, qui proxime ad effectum impressionis concurrunt, Graff. *lib. 4. dec. in explic. Bul. Cœn. nu. 50.* Vgolin. *de cens. Pontif. resc. par. 2. capit. 1. vers. Imprimentes numer. 1. & 2.* Sayr. *lib. 3. de cens. cap. 5. numer. 17.* Suar. *de fid. disp. 20. sect. 2. numer. 24.* Gambarupt. *de cas. reser. ad cap. 1. Bul. Cœn. numer. 38.* Alter. *d. disp. 2. cap. 28. col. 3.* Sousa *in relect. Bul. Cœn. disp. 17.* Sanch. *d. lib. 2. in decal. cap. 10. nu. 57.* & Sanctarel. *de hæret. cap. 13. dub. un. num. 18.*

Ac in primis qui physice imprimunt, ut ii, qui litteras simul, componunt, tingunt, subijciunt prælo, premunt, typos ordinant ac similes, de quibus prædicti autores, inter quos Sayrus, Sanchez, Sousa, & Bonacina *tom. 3. disp. 1. quæst. 2. pun. 4. numer. 19.* addunt eos, qui chartam madefaciunt, aut madefactam subiiciunt prælo. Nam hi omnes ad impressionem concurrunt, & vere dicuntur imprimentes.

Deinde iis, qui moraliter imprimere, seu impressioni cooperari dicuntur, ut sunt domini Officinæ, curantes impressionem, tradentes libros, ut imprimentur, dictantes in compositione typorum, conducentes famulos, & operas ad imprimendum necessarias, ut per Ugolinum, Graffium, Suarez, Gambaruptam, Alterium, & Sanchez *loc. cit.* Filiuc. *tom. 1. tr. 16. capit. 2. numer. 46.* & aperte colligitur ex Concilio Tridentino supra citato, ubi sub impressorum nomine comprehenduntur tam ii, qui per se, quàm qui per alios excudunt. Suadetque ratio, petita tum ex intentione Bullæ Cœnæ, tum ex eo quod si ministri impressionis instrumentaliter veluti se se habentes, innodantur, quanto magis ii, quibus tanquam causæ principaliori, adscribitur impressio, quique negotium impressionis assumunt, & expediunt?

Quamobrem non erat cur Ugolinus de autoribus librorum remaneret anceps, Quandoquidem si ipsi curent, & insistant impressioni, absolute comprehendi, dicendum est. Si verò non curent, nec mandent impressionem, sunt excusandi, etiamsi alius nomine illorum, seu putans eis obsequium exhibere, imprimendos curaret. Quia tunc nullo modo, aut nonnisi impropriissime, causa impressionis dicuntur.

Dubitatur vero de illo, qui impressionis expensas facit. Et à censura eum eximunt Suarez, Sanctarellus, Sanchez, & Alterius suis locis, licet hic non loquatur proprie de faciente expensas, sed tantum de eo, qui mutuat pecunias ad hunc effectum. Quia hic nullo modo videtur posse impressor nuncupari. Probant, quia hic non dicitur imprimere. Bulla autem solum loquitur de imprimentibus, non de cooperantibus ad imprimendum, & pœnæ sunt intra vocabuli significationem continendæ. Aptius tamen condemnatur ab aliis, Graffio scilicet, Ugolino, Sayro, Filiucio, Gambarupta, & Sousa. Quia non minus impressioni cooperatur ac quilibet ex enumeratis, eædemque rationes locum habent. Et licet usitato loquendi more hic non appelletur impressor, satis est tamen si proxime effectus impressionis ei adscribatur, ut sub verbis Bullæ dicatur contineri.

Correctores etiam librorum incurrunt hanc excommunicationem, non quia corrigunt; nam ut tales non sunt impressores, sed ejus rei, quæ jam impressa est inspectores; sed quia, dum corrigunt, notabilem libri partem legunt, & toties excommunicationem incurrunt, quoties partem dicti libri legunt.

Subjungit verò Ugolinus *numer. 3.* invenientem corrigendo hæresim, & tacentem, correctionemque prosequentem, incidere tanquam fautorem. Quod absolute acceptum nonnemo inficiatur. Nam quoad accusationem ex omissione illius, privata persona non contrahit. Quare si corrector ex Officio, aut juramento non ad hoc adstringitur, tacendo non favet. Prosequendo autem correctionem incurrit, si in gratiam hæresis, ut typis mandetur, ac disseminetur, id faciat. Quanquam non censeam aliqualiter improbabile in hoc casu eodem modo esse philosophandum, ac in causa hæresis ita, ut sicut incurrit, qui præstat favorem in causa hæresis, etiamsi non reduplicatione ob hæresim, ita etiam hic, qui directe ad impressionem corrigit, incidat, etiamsi hæresim non amet. Quia, qui ita corrigit, vult, ut liber hæreseos imprimatur. Impressio autem est maximus ipsius hæresis favor, licet non personæ hæreticæ materialiter sumptæ. Unde iste favet hæresi directe. Ex altera parte cooperatur rei illicitæ, nimirum impressioni, quæ est expresse vetita. In quo discriminatur favor extra causam hæresis, qui directe non est prohibitus. Hi tandem prosequendo, tanquam legentes, sine dubio incidunt.

Diximus proxime cooperantes impressioni excommunicari, quia remote tantum concurrentes non possunt

possunt imprimentes appellari, ac proinde nec contrahunt censuram. Hujusmodi sunt qui vendunt impressoribus.

Ejusdem generis communiter censentur, qui notulas illas plumbeas, sive characteres effingunt, quos eximit à censura Alterius. Sed de his potius distinguendum videtur inter eos, qui aliàs faciunt, & vendunt, & qui tunc ad impressionem libri in Bulla prohibiti, exciderent. Hi enim physice, & quidem cœteris principalius, impressionis sunt causa, cum in characteribus impressionis ars, & summa ex plurimo consistat.

Qua in re, ut in similibus, necessaria est, ac sufficit scientia, quod scilicet non lateat ad illum effectum litteras efformari; neque necesse est, quod reduplicative fiant, ut liber prodeat, & disseminetur, & multo minus ob amorem hæresis. Quia id esset innodari ex favore, non autem ex impressione, quæ tamen distincte punitur. Unde, ut quis, qui tanquam solus imprimens innodetur, sufficit, si sciens cooperetur impressioni, secus enim alterutrum ignoratum; vel quod liber sit hæretici, vel quod hæresim contineat, aut de religione tractet, excusat. Siquidem particula *scienter* in *d. can.* 1. *Bullæ Cœnæ* ante verbum *legentes* apposita, ad omnes subsequentes extenditur.

Quæ tamen ignorantia diversimode præsumitur in bibliopola, ac in ministris. In illum enim vix cadere potest, cum ex defectu subscriptionum Episcopi, ut Inquisitoris, cum ex autore, aliisque circumstantiis, facile possit de qualitatibus libri, ut tenetur, cognoscere. Ministri autem, ut plurimum, ignoranter ac bona fide imprimunt. Si tamen etiam in bibliopola adsit, utcunque ignorantia, etiam crassa, excusandus est juxta superius notata, contra Alterium *col. secund.* qui etiam videtur decipi, dum ait, quod si impressor absque Ordinarii, & Inquisitoris licentia librum hæreticum imprimat, quem tamen ignoret esse talem, si sciat licentiam prædictam exigi, in excommunicationem incidere, utpote crassa, & culpabili laborantem ignorantia. Videtur, inquam deceptus; quia, dummodo non sit affectata ad finem liberius errandi omnis alia excusat in iis, in quibus lex requirit scientiam impressoribus papyrum, atramentum, & reliqua instrumenta ad impressionem necessaria. Hi enim hac excommunicatione non innodantur. Quia nec imprimere dicuntur, neque ad impressionem libri, tanquam socii, proxime concurrunt. Ait tamen Duardus *numer. nono* quod si tales scirent ad hunc effectum ista emi, peccarent mortaliter. Possunt tamen illa innodari, si ministeria illa exhibeant, ut hæresi faveant. Tunc enim in illam incidunt, non tanquam impressores, sed tanquam hæresum fautores. Quod attendendum est ex animo favendi.

Unicè in hac re opinatus est Duardus *com. in Bul. Cœn. d. lib. secundo capit. primo quæst. quinquagesimâ quartâ* qui nullum ex his, qui moraliter impressioni cooperantur, innodat, & ex physice agentibus eos tantum, qui litteras simul componunt, ac prælo committunt. Id pluribus prosequitur, quorum summa hæc est, quod hi in rigore duntaxat imprimentes sunt, non cœteri. Siquidem curantes, aut mandantes impressionem, mandantes sunt, qui in pœnalibus non sunt includendi, cùm non sint expressi, ut est fere communis doctrina.

At, si imprimentes ita expresè accipiantur, plures erunt excusandi, qui usitato modo loquendi, in interpretatione legum maxime attendendo, impressores dicuntur, non solum ex iis, qui moraliter, sed etiam ex iis, qui physice concurrunt. Communi enim usu nullus magis dicitur impressor, quam bibliopola, & dominus officinæ typographicæ, & in numero imprimentium nos etiam eos, qui litteras tingunt, intelligimus, sicuti & reliquos operarios in impressione laborantes. Quod si rigorose accipit Duardus hoc nomen, cùm imprimere sit à premere, eos tantum, qui torculare vertunt, innodatos censere debebat, non autem compositores characterum, quia nihil premunt. Unde Pontificum Constitutiones in impressores latas, non est dubium, comprehendere dominos typographiæ, cùm ab iis maxime sit in hoc negocio cavendum, qui impressionis sunt causa. Aliàs eæ, sicuti & Bulla non comprehendendo curantes, & mandantes, paterent fraudibus, & nihil prospicerent. Si enim juxta Bullam, nec curantes impressionem, nec domini Officinæ, eam mandantes, punirentur, cùm ex altera parte mercenarios plerunque excuset ignorantia, & bona fides; immo & metu incusso, aut vi cogi possint ad impressionem sine censura, manifeste constat, excommunicationem Bullæ Cœnæ ad exterminium hæresis quoad hanc rem parum conferre. Quare imprimentes non in nudo rigore accipiendi sunt, sed ut comprehendant etiam eos, quibus moraliter impressio adscribitur, quique licet sint in rigore mandantes, ex intentione tamen legis possunt conjici comprehensi, etiamsi sub nomine mandantium non expressi.

Cum eodem tamen Duardo *numer. vigesimo* ac Bonacina *numer. decimo nono* excuso eos, qui transcribunt melioribus characteribus ad effectum imprimendi. Est contra Filiucium *numer. quadragesimo sexto* & Sousam *loc. cit. concl. secundo* Quia vel non eis convenit imprimentium nota, vel nimis improprie, ac remote. Unde id arbitror verum, etiamsi intentione, ut possit impressio sequi, fiat transcriptio. Probabile tamen est, excommunicationem contrahi, tanquam à fautore. Hac in re itaque animadvertendum, plures, qui tanquam impressores non comprehendentur, contingere posse, incidere, tanquam fautores.

Transcribentes verò generaliter hujusmodi libros, ex quorum transcriptione sequatur librorum propagatio, ac disseminatio, ab aliquibus subjiciuntur huic censuræ, ut ab Alterio *capit. octavo col. primâ* & Scortia *col. decimâ tertiâ* tanquam imprimentes. Quia transcriptio impressioni æquivalet, loco cujus suffecta est. Ob id enim olim à Justiniano damnati scriptores hujusmodi Novel. *quadragesimo secundo* de depositione Anthimi, & *ex capit. noverit. de sent. excom.* ubi Scriptores statutorum Ecclesiasticæ libertati adversantium excommunicantur. Innodantur nunc ex omnium sententia impressores. A Sousa verò tanquam fautores condemnantur.

Ego tamen nego, tanquam impressores comprehendi. Quia lex hæc est pœnalis, è rigore verborum non abducenda. Et quamvis idem sit transcriptionis effectus, nunc tamen ordinarie, scriptione omissa, impressione propagantur libri. Sufficit autem, si lex puniat ea, quæ ordinariè fiunt, arg. *l. nam ad ea, ff. de legib.* Neque Alterio suffragatur *capit. noverit.* Tum quia Scriptoris nomen etiam impressori convenit. Hic siquidem typis scribi, non è converso, qui scribit, dici potest imprimere, ut etiam notavit Sousa *numer. tertio.* Tum quia dictat ratio, attendendam esse dispositionem

d. capit. ad impressionem. Siquidem impressio usitatior, ac facilior scriptione facta est; at non è contra legem impressionis ad scriptionem dictat esse extendendam. Quia scriptio iam parum est in usu, *eod. arg. l. nam ad ea, ff. de legib.*

Tanquam fautores verò probabiliter innodari censeo, etiamsi non scribant reduplicatione quo diffundatur hæresis. Tunc enim nullum est dubium. Quia favor est in negotio hæresis, æquivalens ei, qui est in causa, directeque ex scriptura sequitur, quod obvietur hæresum exterminationi.

Illud est sine controversia, omnes quomodocunque scriptores huic subdi excommunicationi ratione retentionis, ac lectionis. Et in foro externo saltem tanquam fautores præsumptos, ac de hæresi suspectos, censeri excommunicatos, & puniri ad arbitrium Judicis, ut per Menoch. *d. cas.* 549. Azor. *d. capit. decimo septimo quæst. quinta* Pegnam *ad d. capit. noverit. de sent. excom.* & Farinac. *de hæres. d. quæst. centesimo octangesimo paragrapho primo num. decimo octavo.*

Eademque est ratio de asportantibus libros hujusmodi, in quos etiam est specialis lata excommunicatio de qua Pegna, Farinacius, & Azor. *loc. cit.*

His addo hæc effata. Librorum impressorum, ac imprimendorum autographa debent remanere apud Inquisitores juxta regulas Indicis, & non apud Episcopum, eaque tuto in Archivo custodiri curent.

Librorum recognitio non pertinet ad Dominos temporales. Quare possunt ii sub censuris ecclesiasticis inhiberi, ne audeant se ingerere in rebus spectantibus ad S. Officium.

Librorum & aliarum scripturarum imprimendarum licentia in Urbe primo subscribuntur à Vicegerente Eminentissimi Cardinalis Vicarii, deinde à magistro S. Palatii Apostolici.

Episcopus potest impressoribus præcipere, ne aliquid imprimant neve manuscripta divulgent absque sua licentia.

Libri imprimendi semper recognosci debent, nisi fuerint notissimi. Et circa eorum licentias & approbationes Inquisitores tenentur observare regulas Indicis, videlicet, ut apponatur tenor approbationis, nomen atque cognomen illius, qui librum recognovit & approbavit, ac ejus, qui licentiam imprimendi concedit. Nec sufficiunt verba consueta, nempe, de licentia Superiorum. Quæ licentia debet in libris imprimendis apponi.

Librorum imprimendorum licentias primùm subscribit Episcopus, deinde Inquisitor. Deficiente verò Episcopo, Inquisitor primùm, deinde Vicarius Episcopi.

Prohibitum est de hominibus mortuis cum fama Sanctitatis libros imprimi, continentes gesta, miracula, vel revelationes sine recognitione, atque approbatione Ordinarii super iis recognoscendis ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit Sanctissimus sub die 13. Martii 1625.

Libri non debent importari, ac exportari absque licentia Inquisitoris, quam in rem Ordinarii non debent se ingerere. Vel saltem Episcopus, & Inquisitor in suis edictis apponere debent clausulam alternativam, scilicet de licentia Episcopi, & Inquisitoris, vel contra.

Bibliothecæ visitentur ab Episcopis, libri tamen prohibiti, in eis reperti, asserventur apud Inquisitores.

Inquisitor potest bibliopolis præcipere, ut sibi tradant indicem librorum venalium, ut eum subscribat, utque in ejus manibus juramento promittant fideliter suum munus exercere.

Libri prohibiti absolutè, non autem suspensi, donec corrigantur, debent ad S. Officium deferri. Et prohibiti, qui secundum regulas Indicis corrigi non possunt, publicè debent comburi, ut eorum domini, qui illos tradiderunt, id sciant.

Libri suspensis donec corrigantur, possunt per Inquisitores cum solitis clausulis permitti. Sicut etiam permitti possunt libri humanitatis, in quibus sunt apostillæ hæreticorum, deletis tamen eorum nominibus.

Libri non possunt inferri in civitatem cum sola licentia Ordinarii, sed requiritur etiam licentia Inquisitoris.

Libros prohibitos colligunt Episcopi, & eorum Vicarii, sed collectos, & colligendos tenentur tradere Inquisitoribus, ut illos corrigi, vel comburi faciant.

Libros prohibitos Vicario Episcopi tradens, satisfacit edicto S. Officii de dictis libris tradendis. Non tamen potest Episcopus, vel ejus Vicarius illos habere, vel legere.

Librorum prohibitiones notæ fieri debent omnibus Inquisitoribus, ut exequutiones sint consentaneæ.

Ex Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess.* 10. decreto 3. ejusdem Pontificis, quod habetur etiam in Bullario Cherubini Constit. 12. Leonis X. quæ incipit, *Inter sollicitudines*, tantum est, nequis præsumat librum, aut scripturam quamcunque imprimere, aut imprimi facere, nisi in Urbe Roma cum approbatione Vicarii Urbis, & Magistri S. Palatii. In aliis autem diæcesibus cum approbatione Episcopi, & Inquisitoris loci, ubi fit impressio, examine eorundem, aut alterius ab ipsis deputati præcedente. Quæ approbatio præstanda in scriptis propriæ manus subscriptione gratis, ac sine dilatione. Siquis autem sine tali approbatione libros imprimere, aut imprimi facere præsumpserit, incurrit ipso facto pœnam excommunicationis, & amissionis librorum, qui etiam publice comburendi sunt, & pœnam centum ducatorum fabricæ S. Petri applicandam, & suspensionem annalem ab exercitio typographi.

Qua in re notandum est, quod hæc constitutio Leonis cum suis pœnis non fuit à principio usu recepta, ut ait Suarez *de censur. disp. vigesima tertia sect. septima* cùm Caietano *in sum. vers. Excommunicatio in fine*, Navarro *capit. vigesimo septimo numer. centesimo undecimo & centesimo quadragesimo octavo* ac Toleto *lib. primo capit. quadragesimo in fine*, fuit tamen ex parte innovata à S. Concilio Tridentino Sess. 4. decreto de editione librorum, & in totum innovata quoad prædicta in regula Indicis 10. sub Clemente VIII.

Notandum item, quod hæc excommunicatio non est reservata, Suar. *ibid.* Tolet. *supra capit. quadragesimo primo paragrapho primo.* Aliæ pœnæ non obligant, ante declaratoriam sententiam. De hac etiam Constitutione ac pœnis tractat Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *quæst.* 2.

Urbanus verò VIII. in Constit. 50. sive decreto incip. *Sanctissimus* edito 18. Septembris 1625. decrevit, ne quis degens in statu Sedi Apostolicæ mediate, vel immediate subjecto, libros de quavis materia tractantes, & ubicunque à se compositos, audeat aliò deferre, vel mittere imprimendos, nisi cum expressa in scriptis approbatione Eminentissimi Cardinalis Vicarii, & Magistri S. Palatii, si in Urbe Roma. Si verò extra Urbem existat, cum Ordinarii, & Inquisitoris loci illius, sive ab iis deputatorum facul-

facultate, ac licentia operi præfigenda, & libros, quos aliter imprimi contigerit, ipso facto absque alia declaratione prohibitos esse decrevit, non obstantibus, &c.

In quo est etiam notandum, quod Pontifex loquitur de degentibus in ditione Ecclesiæ Romanæ, non autem obiter, seu per transitum, seu ad breve tempus ibi existentibus. Quia degere significat habitare, *ut paragrapho pen. instit. de us. & habit.* ibique Doctores communiter. Unde si ibi sit animo permanendi ad aliquod tempus notabile, ut saltem ad majorem partem anni, dicitur degere *ibidem*, *l. milites decimo quinto C. de testam. milit.* & dicitur habitare, ut late Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 12.

In dicta regula 10. Indicis qui libros manuscriptos evulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, iisdem pœnis subjiciuntur, quibus subjiciuntur imprimentes, de quibus modò dictum est. Undè excommunicationem incurrunt prædictum ipso facto ex Concilio Lateranensi, ut per Suar. *de censur. d. sect. septima numer. tertio* Filiuc. *tr. decimo sexto num.* 83.

Quod intelligendum est de divulgatione, sive communicatione publica, sive editione, quæ æquivaleat impressioni, non autem de communicatione privata, seu ad privatum usum per manus, quomodo communicantur passim lectiones theologiæ, aut conciones. Quia diversa diligentia adhibenda in editione publica, atque in communicatione privata. Ita Suarez *d. numer.* 3. Filiuc. *numer.* 83. Azor *d. capit.* 17. *quæst.* 4. Sorbus *de privil. Mendic. vers. imprimere*, & Roderic. *quæst. regul.* 104. *ar.* 1. *tom.* 2. Neque hæc excommunicatio est reservata, ut patet ex textu.

Libros de rebus sacris sine nomine autoris, aut sine examine, & approbatione imprimentes, retinentes, scripto communicantes, aut divulgantes incurrunt in excommunicationem, ac pœnam pecuniariam latæ sententiæ novissimo decreto S. Concilii Tridentini *loc. cit.* ubi additur, ut Regularium libri, ultra examen, & approbationem Ordinarii, habere debeant licentiam, & recognitionem eorundem Regularium superiorum. Hæc tamen excommunicatio non est reservata, ut per Tolet. *lib. primo capit. quadragesimo primo* Suar. *d. sect. septima numer. primo.* Nec dicitur liber sine nomine autoris, si edatur sub nomine Universitatis, aut Collegii, Conimbricensis, vel sub nomine Præfecti, seu Rectoris talis Academiæ, Azor *tom. d. cap.* 17. *quæstion. tertia.*

Libri prohibiti non possunt legi sine incursu censurarum. Quare scribendum Nunciis Apostolicis, atque Episcopis, ut etiam per Confessarios, & Concionatores curent populos id docere.

Inquisitores naves accedentes ad portus visitare debent, ut videant, an importent libros prohibitos, & hæreticorum, invocato etiam brachio seculari. Veneti tamen deputant ipsimet personam secularem, ut dictas naves visitet.

Librorum prohibitorum Index publicari potest, tam ab Inquisitore, quàm ab Ordinario. Uterque enim potest illos recipere, & recognosci facere, si corrigi possint, ac illos sic correctos permittere. Alios verò hæreticorum, & qui omnino expurgari non possunt, uterque etiam potest recipere, sed Episcopus, ejusque officiales debent illos Inquisitori tradere, ut cum eorum scientia ab Inquisitoribus comburantur.

Libri controversiarum inter hæreticos, & catholicos sunt secundum Indicem prohibiti, nec possunt imprimi. In Germania tamen toleratur eorum impressio, ac venditio, fuitque in ea publicatus Index librorum prohibitorum.

Contra importantes libros hæreticos in Italiam, illosque disseminantes edenda Constitutio cum pœnis carceris, triremium, ac etiam traditionis Curiæ seculari, arbitrio Eminentissimi Senatus S. Tribunalis.

Magister S. Palatii debet libros prohibitos, qui ad suas manus occasione perquisitionis perveniunt, tradere S. Officio, ut publice comburantur.

Recognitio librorum profanorum pertinet ad Ordinarium.

Inquisitores omnes singulari vigilantia ac diligentia dent operam, ne libri prohibiti in suas diæceses advehantur, iisque repertis, unum illorum exemplar ad S. Congregationem S. Officii mittant.

Ubi constat de consuetudine non imprimendi Scripturas sine Inquisitoris subscriptione, Episcopus debet illam observare.

Jesuitæ possunt in Hispania, & Lusitania imprimere libros absque eo, quod mittantur recognoscendi ad Urbem, dummodo non sint super materia efficaciæ gratiæ, & aliis materiis controversis de jurisdictione ecclesiastica, & dummodo non adversentur doctrinæ D. Thomæ, vel etiam sit dubium, an sint secundum doctrinam D. Thomæ ex decreto S. Officii 29. Aprilis 1604.

In Indice librorum prohibitorum, & expurgatorum jam pridem ab Hispanis edito, nonnulla consideratione digna esse visum est.

Primò, quod Romanum Indicem minime sint amplexi, prout factum est tunc à Lovaniensibus, tum à Lusitanis, adjecta ipsi Indici appendice, in quam autores retulerunt in Indice Romano minime contentos.

Secundo, quod in lucem prodierit antequam à Summo Pontifice visus, aut approbatus fuerit. Quod in re tam gravi omnino decens esse videbatur. Maxime cùm prædictus Index non ab una tantum Provincia, sed à multis Regnis sit recipiendus.

Tertio contra secundam regulam Romani Indicis videtur permitti Bezæ opusculum, qui ab ipsis inter novos Hæresiarchas fuit connumeratus, quorum cujuscunque facultatis opera omnino prohibentur, ut in dicta regula.

Quarto, licet per Breve Pauli V. detur facultas Generali Inquisitori Hispaniarum damnandi quoscunque libros hæreticorum, ad nullum tamen, nisi ad Romanum Pontificem spectare posse videtur declaratio, quis sit Hæresiarcha. Ut enim siquis semel ex scriptis, vel factis hæreticus declaratus fuerit, semper & ubique, & apud omnes hæreticus censendus est, sic etiam semel declaratus Hæresiarcha, ne schisma inter fideles oriatur, ubique semper & apud omnes uti talis habendus est. Quod assequi, nisi Summi Pontificis autoritate fiat, difficile erit. Hinc fortasse factum est, quod cum in Hispania olim Cardinalis Quiroga septuaginta septem Hæresiarchas enumeraverit in Indice tunc temporis edito, nunc decem & octo tantummodo in novo excipiantur. Aliud quoque incommodum hinc accidit, ut idem modò Hæresiarcha videatur, modo non, & ejusdem opera quandoque permittantur, quandoque permitti nequeant apud eosdem Hispanos. Præterquamquod aliæ nationes Romanum Indicem sectantes pro hæreticis, & non pro Hæresiarchis nunc habent quamplures autores ex descriptis in Indice in Hispania edito.

Negari tamen non potest, quin in prædicto Indice conficiendo multa sit diligentia, multusque labor adhibitus, maxime in expurgatione librorum.

Regulæ secundæ Romani Indicis de Hæresiarchis addit Hispanus, non prohiberi ob id libros Catholicorum, quibus inseruntur tractatus Hæresiarcharum, contra quos scribunt, ut Joannis Roffensis &c.

Huic regulæ secundæ inserit prohibitionem Thalmud, nulla facta mentione Constitutionis Clementis VIII. pridie Kal. Martii 1592.

Cum in regula tertia Indicis Romani permittantur Isidori Clari Biblia, dummodo prologus, & prolegomena præcidantur. Hispanus Index præter hæc duo, expungi debere ait & alia, quæ sunt viginti quinque loci.

In regula quarta Romani Indicis prohibitio, quæ tantum Bibliorum vulgaris idiomatis, ab Hispano extenditur ad summaria, & compendia etiam historialia Sacræ Scripturæ ejusdem idiomatis.

Octavæ regulæ additur ab Hispano, quod prohibentur libri orationum continentium summaria, rubricas superstitiosas, ac promissiones vanas.

In nona regula, quæ est contra Astrologos, additur ab Hispano, etiamsi affirment hæc certo non eventura. Et subditur, indicia nativitatum permitti, quæ sine affirmatione conjecturis investigare docent inclinationes, & qualitates corporales uniuscujusque, dummodo non descendant ad futuros eventus, à libero arbitrio dependentes.

Index Hispanus non ponit nostram regulam decimã, quamvis alias recenset. Nam cùm noster Index decem regulis sit contentus, Hispanus tredecim adhibet.

Hæc de Indice Hispano cursim.

Biblia omnia vulgari idiomate, sive Germanico, sive Gallico, Hispanico, Italico, Belgico, &c. conscripta, nullatenus imprimi, legi, aut teneri possunt absque licentia S. Officii Romanæ Inquisitionis. Nec possunt Episcopi, & Inquisitores concedere, nisi Epistolas, & Evangelia vulgaria sine ullo errore conscripta, & cum scholiis alicujus docti, & catholici viri iis, quos putaverint ex eorum lectione in pietate proficere posse, non verò ullas alias Sacræ Scripturæ partes in vulgarem linguam traductas, ut decretum 5. Septembris 1571. & 7. Augusti 1606.

Permittitur in Dalmatia Biblia illyrica, quæ hactenus fuit in usu, & fertur esse D. Hieronymi, non tamen alia nova translatio admittenda, ut 19. Julii 1597. Permittitur, cùm sit antiquissima, & apud Dalmatas semper fuerit in usu, ac post S. Concilium Tridentinum per B. Pium V. & ejus successores tolerata. Non tamen est aliquo modo adulteranda, vel nova alia translatio introducenda.

In regionibus, in quibus impune hæretici versantur cum catholicis permittenda S.Biblia in eorum vulgari lingua, procurando, quod fidelem, & catholicam habeat versionem. Quod jam apud Belgas per Lovanienses factum fuit, & pro Anglis Cardinalis Alanus præstitit, & Polonis à Gregorio XIII. concessum fuit, ejusque exemplar ad Vaticanam Bibliothecam unà cum scholiis necessariis transmittendum, ut ex approbatione, & jussu Sanctissimi ad Universitates, & Apostolicæ Sedis Nuncios pro hujusmodi exequutione scribi possit, & prodire queat juxta regulam quartam Indicis, à Catholicis legenda.

A tempore, quo primum prodiit Index librorum prohibitorum, desiderata est correctio librorum, qui non sunt prohibiti absolutè, sed donec corrigantur. Pauci enim sunt, qui aliquos ejusmodi libros non habeant, & proinde qui in excommunicationem non incidant, aut saltem in peccatum mortale juxta Constitutionem Pii IV. neque ab excommunicatione, aut peccato liberari possint, nisi libros expurgandos tradant S. Officio, aut Magistro S. Palatii. Id autem facere detrectant, quia longa experientia didicerunt, libros sic traditos, aut non expurgari, aut non restitui.

Ad hoc magnum & universale periculum animarum tollendum non sufficiunt regulæ Indicis Pii IV. Quia solum docent, libros expurgatos ab aliqua Universitate, vel ab universali Inquisitione posse teneri, & aliquos etiam posse legi, si nihil erroris contineant.

Tempore Gregorii XIII. ac Sixti V. duo remedia excogitata fuerunt. Unum, ut distribuerentur libri expurgandi Universitatibus publicis, ac Ordinibus Regularium, qui habent Theologos & philosophos, & Casistas multos. Alterum, ut Romæ instituerentur multæ classes hominum doctorum, & uni darentur expurgandi libri theologici, alteri libri legales, alteri libri medici, &c. Sed hæc remedia vix inchoata, dimissa sunt.

Tempore Clementis VIII. alia fuit proposita ratio, ut scilicet daretur potestas omnibus Episcopis, & Inquisitoribus, ut per tres viros doctos corrigerent libros suæ diæceseos, & sic correctos permitterent suis subditis, ut patet ex regulis Indicis Clementis VIII. sed neque hoc remedium profuit, ut notum est. Seriò igitur cogitandum est de remedio, quod Superiorum sapientissimo judicio relinquo.

Tandem adducam declarationes Regularum Indicis librorum prohibitorum publicati jussu Clementis VIII. quæ observari debent in ditione Seren. Reipublicæ Venetæ, editæ à Cardinali Priulo, Patriarcha Veneto, & ab Episcopo Amerino, Nuntio Apostolico ex mandato ipsius Clementis VIII. ut constat ex litteris Cardinalis S.Georgii sub die 24. Augusti 1596.

I libri sospesi dal nuovo Indice, e che si debbono correggere, si potranno vendere ancora prima dell' emendatione a coloro, che haveranno licenza dall' ordinario, overo dall' Inquisitore di poterli tenere.

Se gli stampatori vorranno ristampare i sudetti libri sospesi, e faranno instanza per la correttione, si correggeranno speditamente in Vinetia, e nell' altre Città dello Stato senza mandarli a Roma, havendo sufficiente facoltà per lo nuovo Indice i Vescovi insieme con gl' Inquisitori, e ristampandosi corretti, si venderanno liberamente a tutti.

Useranno diligenza gli Stampatori per conservare nel miglior modo, che potranno l'originale manoscritto de' libri, che nuovamente anderanno alle stampe, e poi lo doveranno consignare al Segretario de' Clarissimi Signori Riformatori dello Studio, accioche sia riposto in una Cassa sicura nella Cancellaria Ducale, per servirsene quando sarà bisogno, nella qual Cassa si tenga un' inventario di libri, che vi si riporranno, e ciò s'intenda solamente de' libri nuovi, e ancora de' libri sospesi, che si correggeranno, e ristamperanno. Nelle Città poi dello Stato gli originali predetti si consegneranno al Cancelliero del Clarissimo Capitano, accioche gli tenga nel modo sudetto, e si consegnino successivamente con l'inventario da Cancelliero a Cancelliero.

Nello stampar de' libri s'imprimi a tergo del primo foglio la licenza solita del Magistrato, nella quale siano espressi i nomi di coloro, che haveranno rivisto, e approvato detti libri, sì come è disposto per le leggi.

Avertiranno gli Stampatori, che ne' libri nuovi, che stamperanno, o ne' vecchi, che ristampassero, non vi usino figure, che rappresentino atti disonesti, non essendo però proibite le figure profane, che non contenessero disonestà.

I librari doveranno far l' inventario di tutti libri, che si ritrovano per purgare in questo principio le librarie da' libri espressamente proibiti nel nuovo Indice, e presentarlo al P. Inquisitore, e questo s'intenda per una volta solamente.

Intorno alla libertà, che vien concessa a' Vescovi, e agl' Inquisitori di poter proibire altri libri non espressi nell' Indice, si dichiara, che s'intenda de' libri contra-

contrarii alla Religione forastieri, o con false, e finte licenze stampati, e rarissime volte si darà il caso, nè si fara senza giustissima causa, e con participatione del S. Officio, e con intervento de' Clarissimi Signori Assistenti tanto in Venetia, come nello Stato.

La regola del giuramento da darsi à librari, e agli Stampatori non si eseguisca in questo Serenissimo Dominio.

Tutti gli eredi doveranno dar nota al P. Inquisitore de' libri proibiti, e sospesi, che ritrovassero nell' eredità, e quegli eredi, che non fossero habili a discernerli, doveranno essi, o i loro Curatori chiamar persone intelligenti, che visitino tutta la libraria per cavarne nota de' proibiti, e sospesi, e presentarla come di sopra, nel termine di tre mesi, doppo che gli haveranno havuti in lor potere, e fra tanto non possano usare, nè in qualunque modo alienare i libri proibiti, o sospesi, e ciò sotto le pene, e censure statuite.

Per fede, e corroboratione di tutto ciò; sudetti Illustrissimi Signori Cardinal Patriarca, e Nuntio, insieme col R. P. Inquisitore di Venetia sottoscriveranno le præsenti, e le fermaranno cò loro proprii sigilli, commettendo per l'autorità data loro da sua Beatitudine, che inviolabilmente si debbano osservare le predette dichiarationi tanto in Venetia, quanto in tutte l'altre Città, e luoghi soggetti al detto Serenissimo Dominio. In quorum fidem, datum ex Palatio Patriarchali Venetiarum die 14. *Septembris*, 1596.

Lorenzo Cardinal Priuli Patriarca di man propria.
Ant. Mar. Vescovo d'Amelia Nuntio.
Fr. Vincentius Brixiensis Inquisitor Venetus.

Quod demum ad defendentes aliqua diximus alibi de defendentibus doctrinam hæreticorum, hoc tamen loco est quid speciale de defendentibus libros, id est doctrinam, prout est exarata scriptis, aut typis, seu prout est in libro, qui hæreticum habet autorem. Cum autem defendere, sit viribus, potentia, arte, ac ingenio propugnare, ideo innodatur in dicto can. 1. Bullæ Cœnæ qui libros ad exterminium expetitos, talibus modis tuetur, ab oppositis vindicat, aut quod non facile exterminari, aut opprimi possint, enititur.

Qua in re advertendum, quod cùm distinctè librorum defensores à defensoribus hæreticorum excommunicentur, potest quis ex hac parte censuram incurrere, etiamsi hæresi ipsi, aut hæretico favorem exhibere, non sit mens, sed tantum incolumitati librorum hæreticorum intendere, ut sic. Quod etiam innuit particula, *ex quacunque causa*, in dicto Canone apposita.

Defendit igitur hæreticorum libros, qui eos hæresim continentes, vel de religione tractantes quomodolibet tutatur, ac curat, ne ad manus Inquisitorum deveniant, vel comburantur. Idemque est judicium de iis, qui affirmarent tantum, eos non debere comburi, aut exterminari, quique consulerent, aut inducerent ad non deferendos Inquisitoribus, aut de Combustione quererentur.

Alio insuper pacto defensio fit, nimirum disputatione, scriptis, apologiis, vindiciis, immo sola laudatione, quæ, pro re in se detestanda, in defensionem cedit, & multo magis armis, ut per Duard. *d. com. in Bul. Cœnæ lib. secundo capit. primo quæst. quinquagesimo quinto numer. quarto* qui tamen *numer. quinto* non rectè includit eum, qui alterum ad legendum inducit. In hoc siquidem nulla defensionis ratio reperitur, nisi forte ad id suaderetur lectione, ad Inquisitorem liber deferretur? Tunc enim liber, ne opprimatur, defenditur. Quod verò aliqui dicunt, excusari videlicet eum, qui non adhuc defenderet, diceret tamen, se velle defendere, accipiendum est, quatenus iste adhuc libri defensor non est, licet Sousa ex particula *quomodolibet* vereatur assentiri. Quod tamen tuto permitti potest. Quia nullo modo exhibetur libri defensio. Potest tamen hic, quatenus fautor hæresis innodari.

Non tamen volunt excusari eum, qui armis, aut argumentis accinctus, descenderet propugnaturus, aliosque provocans. Quia quantum est de se, hic eo actu librum tutatus est, & sola hæc ostentatio edit in libri salutem, licet per accidens defectu adversarii, ad pugnam non deveniatur. Quod verissimum est, etsi mihi non probetur Ugolini sententia quod laudans apud se, ullo audiente, non contrahat. Nam, licet hæc occulta laudatio non constituat eam defensionem, ex qua potest oriri, quod liber non deferatur, aut non comburatur, constituit tamen eam, qua liber secundum se protegitur, cujusmodi est ea defensio, quæ fit disputatione, aut scriptis, quæ facit incurrere, etiamsi liber non exquiratur ad exterminationem. Unde sicuti inter omnes convenit, scribentem in favorem hæresis incurrere, etiamsi non promulgentur scripta, ut expressè asserunt Sanch. *in decal. d. lib. secundo capit. decimo numer. quinquagesimo octavo* & Duard. *numer. tertio*, ita idem de laudante est affirmandum. Quod etiam manifestum videtur ex illa clausula *publicè, vel occulte in d. can.* 1. expressa.

Hanc tamen defensionem intellige semper ratione hæresis. Nam aliàs autoris ingenium, labor, stylus, ac alia sana doctrina laudari, ac propugnari potest. Ubi differentia annotanda inter librum habentem doctrinam hæreticam & tractantem de religione, quod posterior ratione doctrinæ defendi potest, ut ex ejus defensione non inducatur censura, nisi fiat quatenus liber est hæretici. Ex defensione verò posterioris contrahi potest, etiam ex defensione libri, quatenus hæresim continet. Quod consideravit etiam Ugolinus *in d. can. primo Bullæ u. aut de religione tractantes numer. tertio.* Quare non erat cur ipse *cit. versic.* & cum eo Alterius *de censur. tom. primo lib. quinto disp. secundo capit. octavo col. fin.* Saytus *eod. tit. lib. tertio capit. quinto numer. decimo octavo* & Sousa *in relect. d. Bul. disp. decimo septimo numer. quarto* innodarent eum, qui diceret, permittendum esse librum ob stylum, vel doctrinam aliàs sanam, & elegantiam. Quia sensus talium verborum est, librum aliàs potuisse tolerari, nisi admixtas haberet hæreses, aut esset hæretici, & ita nobiscum Sanchez *numer. quinquagesimo octavo* ac Bonacina *tom. tertio disp. secundo quæst. secundo pun. quarto numer. vigesimo.*

Si tamen prædicti Doctores ita velint intelligi, ut dum liber ad oppressionem per Inquisitores expetitur, sit ab ea vindicandus per hoc, quod dicatur permittendus ob styli elegantiam, præstantiamque doctrinæ, non malè sentiunt. Etenim si quis laudatione hac, aut defensione intenderet impedire damnationem libri, aut conqueri de damnatione jam sequuta, esset defensor in vero sensu. Quandoquidem, ut modo annotavimus, non est necesse, defensionem fieri ob hæresim, vel autorem hæreticum. Aliud tamen est celebrare stylum, ut sic, aliud celebratione styli defendere totum librum, ne prohibeatur, aut comburatur. Quia illud nihil habet illiciti. Hoc vero expressè vetatur per clausulam *ex quavis causa, vel quovis colore*, quæ *in dicto can. primo legitur.*

De

De minuta hac exageratione *quomodolibet*, *ex quavis causa*, *publice*, *vel occulte*, *quovis ingenio*, *vel colore*, non una est Doctorum interpretatio. Toletus *lib. primo sum. capit. decimo numer. vigesimo octavo* universim ait, has particulas referendas esse ad omnes superiores, *legentes* scilicet, *imprimentes*, *& retinentes*. Idem sentire videntur Rebuf. *in pr. benef. in explic. Bul. Cœn. ar.* 1. & Suarez. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 10. Immo extendunt etiam ad omnes in toto canone comprehensos, cùm dicat Rebuffus per clausulam *publice vel occulte*, comprehendi hæreticos occultos, eorumque occultos receptatores, fautores, &c. Duardus *num.* 2. & Bonacina *d. pun.* 4. *num.* 7. iis videatur subscribere, licet solum de extensione ad legentes, retinentes, & imprimentes, mentionem faciant.

Res quidem est parvi momenti, attamen tenore Bullæ, ac proprietate verborum considerata, non videtur clausula ultra defensores librorum esse protendenda. Nam particula *quomodolibet* ad imprimentes non potest referri. Quia nonnisi uno modo impressio fit. Illud verò *publice*, *vel occulte* non est quid conferat ad particulam *legentes*, & longe improbabilius est referri *ad hæreticos*, *fautores*, *&c.* ut dicebat Suarez. Quia, cùm talis clausula sit inter alias, quæ hujusmodi personis convenire non possunt, sicuti est clausula, *quovis ingenio*, quæ hæreticis non potest aptari, signum est, neque illam ad hæreticos, receptatores, &c. esse extendendam. Denique clausula *quovis ingenio vel colore* ægre ad legentes, retinentes, & imprimentes refertur. Quia in his actionibus non militat ingenium, prout significat particularem industriam, & prætextum.

Quapropter magis propriè loquemur, si omnes has particulas ad solos librorum defensores referamus. Et ita Sayrus *loc. cit.* Sousa *numer. quinto* Alterius *ibidem*, licet etiam extensionem non improbet. Nam hæc defensio in gratia librorum quod vivant, nec exterminentur, sub nullo prætextu licita est, sive gratia exercitationis in disputando, sive ad evitandum malum ex exterminio sequuturum, sive ut impietas supersit, quò cognosci, ac refelli possit, de quibus Ugolin. *loc. cit. numer. secundo* Sanchez *d. numer. quinquagesimo octavo* Duard. *num.* 6. & Bonac. *num.* 20.

Qui tamen scriptis, aut voce, non libros, ut sic, quin exterminentur, sed doctrinam hæreticam disputationibus defenderent, si id facerent causa exercitii in disputando, aut studio veritatis detegendæ, aut inquirendi rationes, quibus hæresis convincatur, aut quò dubitationes, si quæ sunt, tollantur, excusandi sunt, nisi forte id falsò assumant in prætextum, aut colorem, licet id videantur non permittere Ugolinus *numer. tertio* & Sousa *numer. sexto* Quia hujusmodi exercitium de se non est malum, nec assumitur in veram libri, aut doctrinæ defensionem. Quod si doctrina libri, quæ propugnatur, credatur etiam vera ex triplici capite contrahitur excommunicatio, nimirum ex hæresi, ex favore hæresis, & ex defensione libri, in quem quatenus eam doctrinam continet, redundat defensio.

CONSULTATIO CXCVI.

An, & quibus liceat hæreticorum libros legere ac retinere, & à quibus hæc licentia sit concedenda? Ubi ad rem essata. Et quis absolvere possit legentes, retinentes, imprimentes hujusmodi libros ab excommunicatione contra eos prolata?

CONstat, non solum licere aliquando legere, sed etiam esse necessarium, præsertim quando errores hæreticorum refutandi sunt, qui aliunde quam ex eorum libris integre ac certò cognosci non possunt. Unde in Concilio Carthaginensi quarto *capit. decimo sexto* admonentur Episcopi ut pro necessitate ac tempore legant hujusmodi libros. Et Eusebius *lib. septimo hist. capit. sexto* refert, Dionysium Alexandrinum ad eos legendum divina visione fuisse adductum. Quare utilissimum est, quod aliquibus doctrina & pietate præstantibus viris, fiat facultas hujusmodi libros, ut etiam censet Godofr. *in l. damnato C. de hæret.* Simanch. *de cathol. instit. tit.* 38. *num.* 20.

Etenim meritò laudamus librorum hæreticorum habendorum, atque legendorum copiam, quoad fieri potest, christianis præcidi, atque impediri. Quod ipsum, quamvis optare omnes sinceri Christiani debeant, tamen hoc seculo obtineri, immo an sperari possit, justam habet dubitationem. Tanta enim hæreticorum quoque est potentia, & tam late extendunt ditiones suas, ita etiam permisti habitant hinc inde diversæ religionis populi, ut libros veritati divinæ adversantes prohibere vere christiani & catholici Principes nequeant eo effectu, ut non importentur, venum exponantur, ac distrahantur, & si publice id non liceat, clam tamen absque difficultate perpetretur, vel eo maxime prætextu, quod in nullo adhuc generali Concilio hi, vel illi sint condemnati. Quæ enim sit hæreticorum de Concilio Tridentino sententia, notissimum est. Quanquam ubi sunt pii, ac fideles, & industrii Ecclesiæ Doctores, qui sint apti ad docendum *prioris Timoth. quarto versic. secundo & secund. ep. secund. versic. vigesimo quarto* qui possint cum mansuetudine erudire eos, qui obsistunt *poster. Timoth. secundo versic. vigesimo quinto* contradicentes convincere, *Tit. primo versic. nono* & os eis obturare *d. capit. primo versic. undecimo* ibi non sit valde metuendum à falsariorum & hæreticorum libris. Omnino enim eos tollere vix est virium humanarum, cùm & hæreses esse oporteat *prioris Corinth. undecimo vers. decimo nono* dum in tanta hominum securitate, hominibus dormientibus, inimicus seminat zizania, *Matth. decimo tertio vers. vigesimo quinto, vigesimo octavo, vigesimo nono* maxime si excubitores illi, quibus docendi provincia commissa est, altum stertant, & ronchos ducant, neque de religionis fundamentis concreditum sibi populum erudiant ita, ut vel primum assultum hostium repellere sciant. Testatur etiam experientia, prohibitiones hujusmodi & variis calumniis ansam præbere, & quia nitimur in vetitum semper, cupimusque negata, prohibitio illa sæpe facit, ut avidius expetantur, & diligentius quærantur. Sæpe etiam facit, ut sinistras opiniones de prohibitis imporens plebecula concipiat, quæ animis deinceps eximantur ægerrime. Si quam tamen hic negligentiæ culpam Ecclesiasticus, & secularis magistratus, ac ministri Verbi Dei contrahant, de ea ratione reddituri sunt Deo, Ezech. *cap.* 33. *v.* 6 *& seqq.*

Cùm igitur vix effici possit, ut, quavis diligentia adhibita, aliqui diabolica suggestione ducti, subdole hos libros non detineant, opus ideo est viris doctrina, & pietate eximiis, qui improborum hæreticorum fallacias detegant, & nequitiam infringant. Susceperunt olim hoc munus quamplurimi scientia, & sanctitate præstantes viri, nominatim Augustinus contra Faustum, & libros contra Julianum Pelagianum, &

& contra varios Donatistas, Gregorius Nyssenus, & Basilius contra Eunomium, Epiphanius contra hæreses, Cyrillus contra Julianum Apostatam, & alii, quorum etiam meminit Eusebius *loc. citat.* & Nicephorus *libr. sexto capit. octavo & nono* ac nostro seculo in hoc munere plurimi egregiè insudarunt, præcipuè Cardinalis Bellarminus, fortissimus Catholicorum Athleta, quicquid effutiant blaterones aliqui, eum arguentes supinitatis, quod elumbi disputandi modo utatur, unde Amesius, Calvinistarum in Hollandia magister, in Bellarminum scripsit controversiarum volumen hoc titulo *Bellarminus enervatus.* Quod causam hæreticorum juverit, deque eorum Ecclesiis reformatis optimè meritum, quod illarum theologiam miro ordine digesserit, quod fortiora argumenta proferat, quàm extent apud eorum autores, quod ab ejus lectione aliquid mali timerent Catholici, quia argumentis validissimis debiliores dabat solutiones. Et hunc etiam fuisse sensum Cardinalis Perronii, refert Cardinalis Bentivolus *libro*, quem inscripsit *Memorie pagina centesima.* Chamierus, Calvinistarum mordacissimus, & ut dixit Gretserus, caninæ eloquentiæ ejus aliquot loca notat ex Sanctis Patribus non sincere citata, idque ex inadvertentia quæ sine dubio potuit diligentissimo, ac veracissimo in opere prope infinito obrepere.

Verum, quod ii illi vitio vertunt, summe cœteri omnes laudant, nempè sinceritatem illam & bonam fidem, qua hæresim impugnat, ut si quas habeat vires, non dissimulet, & hoc ipsum mirantur & ipsi hæretici, ac ejus solutiones reddunt illis acceptiores, quod videant emanare à pectore verè candido, & christiano. Ejus modestiam, prudentiam, ac eruditionem, qua non argumenta hæreticorum soluta ab ipso fuerunt, sed plane contrita. In quo adverto, mysteria fidei hoc habere, quod cùm superent captum rationis humanæ, faciliora sunt sensui argumenta, quæ impugnant, quàm responsa, quæ defendunt. Eaque sunt in scribendo Bellarmini decora, ut vel hostibus, quorum malleus dici potest, fuerint admirationi. Eruditio, rerum varietas, perspicuitas, methodus, in hoste insequendo constantia, ita quidem, ut gloriari possit catholica Ecclesia, sibi defensorem contigisse se dignum, id est non minus strenuum, quàm sincerum, non minus veracem quàm doctum. Et quamvis in illum plerique plena manu laudes congerant, plures etiam addi vellem, quia majorem omni laude puto. Sed præ omnibus dotibus, quibus magis eminet, quàm purpura, miror gravitatem, & modestiam, qua causam fidei defendit. De Cardinalis Perronii sensu, teste Bentivolo, vehementer addubito propter ipsius Bentivoli æmulationem in Famianum Stradam qui de bello Belgico scripsit historiam, qua Bentivoli historiam ejusdem argumenti non parum obscuravit. Cœterum calumniosum de Bellarmini controversiis judicium Cardinalis Perronius copiose ac valide detersit, ut refertur in ipsius Bellarmini vita *libr. secundo capit. septimo.*

Clausulam illam, ut *de licentia Sedis Apostolicæ*, sine qua libri ex Bulla Cœnæ prohibiti, legi non possunt, primus apposuit Julius Tertius, cùm antea in Constitutione, *Cum meditatio* anno 1550. revocasset aliorum licentias, hactenus concessas, & facultates concedendi. Solus igitur Pontifex, aut alius de mandato, vel privilegio ipsius, adhuc vigente, licentiam potest impertiri.

Nullum autem de facto vigere privilegium, quo Episcopi possint præbere facultatem hujusmodi libros legendi, est apud omnes in confesso ex Constit. Pii IV. *Cum inter crimina*, & tradunt Pegna *p. secunda, direct. cap. quarto com. tertio* Ugolin. *de cens.* Pontif. *reser. numer. primo* Alter. *tom. primo de cens. lib. quinto disp. secundà col. sextà* Navar. *libr. primo consil. tit. de constit. cons. primo quæst.* 36. Graff. *lib. quarto dec. in expl. Bul. Cœn. numer.* 46. Duard. *in d. Bul. quæst.* 51. Sanch. *in decal. lib. secundo capit.* 10. *numer.* 43. Azor *tom. primo lib. octavo capit.* 16. *qu. septimo* Rodriq. *in addit. ad Bul. Cruc.* §. *quæst. num.* 68. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 17. Einsfeldius *in l. culpa C. de malef. & mathem.*

Nec solum Episcopi, ac sublimioris cujuscunque dignitatis viri facultatem legendi libros ex Bulla Cœnæ prohibitos non elargiri, sed nec ipsi legere queunt, ut ex citata Constit. Julii Tertii, Pauli IV. *Cum in futurorum*, & Pii IV. *Can. pro munere*, quas refert Pegna *in fine direct.* & censent communiter Doctores, Ugolin. *loc. cit.* Suar. *de fid. disp.* 20. *sect. secundà, numer. vigesimo sexto* Sanch. *numer. quadragesimo quinto* Sousan. *disp. decimà quintà concl. secundà* Azor *quæst. decimà tertià* Farinac. *d. qu.* 180. §. 1. aliique.

Quinimmo ne ipsi quidem Inquisitores possunt libros damnatos legere, nisi eis ab Apostolica sede, sive per S. Congregationem S. Officii fiat eis facultas ex dicta Constit. Julii Tertii, quæ expresse revocat omnes, & quascunque facultates legendi libros damnatos, concessas quibusvis personis cujuscunque status, ordinis, & conditionis, etiamsi Episcopali, vel Archiepiscopali, vel alia majori dignitate Ecclesiastica, vel seculari præeminentia fulgeant, cum qua concordat Paulus IV. d. constit. *Quia in futurorum* & Pius IV. Constit. IV. *Cum pro munere.*

Ex quibus minus probabilis redditur sententia Albertini *de hæret. quæst.* 38. *à numer.* 4. dum pluribus ostendere nititur, quod lectio librorum prohibitorum non interdicitur absolutè, sed pro temporis necessitate Episcopis licere libros hæreticorum legere ad illos redarguendum. Hoc enim hodie potest procedere in libris adhuc non damnatis, secus in illis, qui damnationis sententiam meruere.

Quoniam autem ex tenore dictarum Constitutionum habetur, Inquisitorum, & Commissariorum à Sede Apostolica super hæretica pravitate deputatorum officio durante, facultatem in hoc non comprehendi, ideo merito his lectionem non adhuc esse interdictam, asseverant Graff. *ibid. numer.* 45. Pegn. *in direct. ad capit.. fraternitatis de hæret.* Sous. *loc. cit.* Farinac. *d.* §. *primo numer.* 43. Alter. *capit. sexto col.* 3.

Negant tamen Sanchez, Ricciullus *de jur. pers. lib.* 5. *capit.* 25. & Suarez *numer.* 18. quia, inquiunt, in prædictis Constitutionibus nihil conceditur, sed supponitur, adesse privilegium pro Inquisitoribus. Quod tamen non adest.

At occurritur in primis ex tenore Constitutionum apud Azorium *cit. quæst.* 13. & Scortiam. *theor.* 63. non supponi licentiam legendi adesse, sed tantum dici Inquisitores, & Commissarios, ut supra excipi à dispositione talis revocationis licentiarum. Unde si prius licitè legebant, ut parest credere, nihil eis obsunt prædictæ Constitutiones. Præterea si Pontifex horum facultates reservat, optimum est signum, eas adesse, cùm non entium non sit dispositio, nec qualitas. Immo ex tali reservatione sufficienter inducerentur, etiamsi non adessent. Nam si Pontifex vult Commissarios à Sede Apostolica specialiter in causa hæresis deputandos, frui tali facultate, cumque his

æqui-

æquiparet Inquisitores ordinarios, manifeste liquet, vel se hos etiam frui. Verba enim enunciativa important aliquando dispositionem, præsertim si proferantur ab eo, qui potest disponere, ut exemplum communiter afferunt Doctores si testator dicat, *sciant hæredes mei, me vestes libertis meis donasse.* Iis enim verbis indubie legatum inducitur.

Adduntque Pegna, Graffius, & Sousa extendi hanc facultatem etiam ad Commissarios, ab ipsis Inquisitoribus institutos, commissione durante, cum ex privilegiis S. Inquisitionis institutus ab Inquisitore censeatur institutus à Sede Apostolica. Quod licet vereatur concedere Bonacina, & renuet expresse Alterius, quia facultas conceditur Inquisitoribus, & deputatis à Sede Apostolica. Inquisitor autem non est Sedes Apostolica. Si tamen talia sunt Officii Inquisitionis privilegia, aut praxis, ut ab Inquisitoribus instituti ita se habeant ac à S. Sede, subscribendum est, de quo etiam mox in effatis.

Verùm, quicquid hi Autores asserant, Gregorius XV. in sua Constit. edita anno 1623. incip. *Apostolatus officium*, & Urbanus VIII. in sua Constit. emanata 2. Aprilis anno 1631. *ejusdem initii* sic statuunt: *Motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, omnes & singulas licentias legendi, & habendi libros quoscumque ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, seu per Constitutiones Apostolicas, etiam ratione Astrologiæ judiciariæ, vel aliàs quomodolibet prohibitos quibuscunque personis laicis, & ecclesiasticis, tam secularibus, quàm regularibus cujuscunque Ordinis, Societatis, & Instituti existentibus, ac quacunque dignitate, etiam Ecclesiastica fulgentibus cujuscunque status, gradus, conditionis, qualitatis, & præeminentiæ, etiam speciali nota, & mentione dignis, ac per litteras Apostolicas ad tempus, seu ad vitam & aliter quomodocumque à prædecessoribus Romanis Pontificibus, seu à quibuscunque aliis ab ipso, vel ab eis facultatem, & autoritatem habentibus, non tamen à nobis & ipsis per litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, seu chirographum, manu nostra signatum, concessas, earum tenores præsentibus pro expressis, & insertis habentes, hac nostra perpetuò valitura Constitutione revocamus, cassamus, & annullamus, ac pro revocatis, cassis, & annullatis haberi, nullique suffragari. Quinimmo libros per licentias hujusmodi permissos legentes, aut habentes pœnas in Sacris Canonibus, Constitutionibus Apostolicis, & Indice librorum prohibitorum contentas incurrere volumus, & declaramus.* Et post alia hæc subdit: *Neque de cætero similes licentiæ, nisi à Congregatione S. Officii, dum singulis hebdomadis coram nobis habetur, vel ab aliis per nos etiam in eadem Congregatione specialiter deputandis concedantur.*

Atque ex his patet esse, revocatas omnes licentias legendi libros prohibitos à quibuscunque & quomodocumque concessas, præter licentias ab ipso Urbano VIII. per Breve, vel per chirographum propria manu signatum concessas. Quia nimis excessiva erat dictos libros hæreticorum legendi copia. Quod erat magnum inconveniens & ita intelligenda sunt, quæ alibi dixi. Id tamen aliqui limitandum esse putant in Regnis Hispaniarum, ubi solum Inquisitor generalis habet potestatem legendi libros hæreticorum, & cui ipse commiserit, non alius. Constat ex Bulla Pauli V. apposita in principio Expurgatorii, & censent Castropal. *tom. quarto disp. secund. pun. decimo paragrapho tertio numero quarto* Diana *p. quarta tr. octavo resol.* 46. Quod quidem nec affirmo, nec refello. De Inquisitoribus vero, eorumque Commissariis mox quoque in effatis.

Hinc quamvis olim propter Constitutionem Sixti IV. Pii IV. & Gregorii XIII. ut referunt Rodriquez *tom. secundo quæst. reg.* 82. *ar. tertio* Peregrin. *in comp. privil. tit. libri prohibiti*, compendium privilegiorum Societatis Jesu *eod. n.* §. 1. in cujus Indulto adest clausula, *non obstantibus Bullis Cœnæ Domini, quotannis publicari solitis* poterant Prælati Regulares suis subditis licentiam legendi libros prohibitos concedere, nunc tamen minimè possunt. Quia quoad libros hæreticorum, hæresim continentes, vel de religione tractantes hujusmodi facultates, & privilegia revocantur per Bullam Cœnæ Domini. Quod verò ad alios libros prohibitos, videntur revocatæ dictæ facultates ex dictis Constitutionibus Gregorii XV. & Urbani VIII. Et docent Lezana *tom.* 1. *capit.* 18. *numer.* 96. & *tom.* 2. *v. libri num.* 30. Portel. *in dub. reg. v. librorum prohibitio v. & seqq.* Diana *p. quinta tr. decimo tertio miscel. prim. resol.* 49. & *p. quarta tr. octavo res. nonagesima nona numer. secundo* Bordon. *tom. primo capit. decimo quarto numer. trigesimo quarto* ac Delbene *tom. primo de offic. S. Inquis. dub. quadragesimo sexto petit. vigesima tertia num.* 15.

Quare frustra Peyrinis *tom.* 2. *in Const.* 9. *Pauli V. numer.* 10. opinatur ex contextu Constitutionis Gregorii XV. sermonem esse tantum de licentiis concessis particularibus, nullam autem fieri derogationem privilegiorum Ordinibus generaliter concessis. Unde cum Urbani VIII. ejusdem ferè sit tenoris, & nihil quoad rem præsertim discrepet, idem ferendum judicium, nisi aliud in contrarium obstet. Quam opinationem probabilem speculative existimant Lezana *d. numer.* 96. Pellizzar. *to.* 1. *tr.* 6. *c.* 5. *num.* 37.

Sed illam minus probabilem, minusque securam esse, tenendum est, atque asserendum in Constitutione Urbana non modo licentias, sed privilegia quoque revocata fuisse, & ita in praxi esse consulendum. Quia nomine licentiæ continetur etiam privilegium. Licentia enim nihil aliud est, quàm facultas faciendi aliquid, quod prius non licebat. Et similiter privilegium nil aliud est, quàm posse per ipsum agere, quod antea non erat concessum, arg. *capit. in iis de privil.* Et ideo ibi privilegium celebrandi cum altari portatili vocatur licentia.

Et quia in dicta Constitutione revocantur privilegia Episcopis, & Inquisitoribus concedendi hujusmodi licentias. Ergo multo magis omnibus Regularibus. Id enim colligitur ex illis verbis: *Omnes, & singulas licentias quibuscumque personis cujuscumque gradus, & conditionis existentibus, etiam per litteras Apostolicas ad tempus, seu ad vitam, & aliter quomodocumque & ex quacumque causa &c.* Et perspicue idem ostendunt verba illa: *Utque de cætero similes licentiæ, nisi à Congregatione S. Officii, dum singulis hebdomadis coram nobis habetur, vel ab aliis per nos, etiam in eadem Congregatione specialiter deputandis, concedatur.* Cum ergo Summus Pontifex hanc facultatem sibi & S. Congregationi reservaverit, & quæ speciatim ipse sibi reservaverit, intelligantur esse omnibus denegata juxta doctrinam Glossæ communiter receptam *in capit. excommunicamus, v. Apostolica, de hæret. in sexto* rectè sequitur, ne virtute quidem privilegiorum posse

poſſe Generales Regularium ſuis ſubditis licentiam legendi hujuſmodi libros prohibitos concedere, quia ipſis etiam cenſetur denegata.

Quod verò ad cæteros libros non hæreticos, conceditur in dictis privilegiis, ut in compendio ſocietatis *loc.* 6. §. 2. poſſe Provinciales ſuis ſubditis permittere eos etiam qui habent adnotationes, & ſcholia hæreticorum. Autorum item, qui licet pravi ſint, ad ſtabilienda tamen hæretica dogmata eos non ſcripſere, deleto nomine Autoris, & erroribus, propter quos ſunt prohibiti. Item ut iidem ſubditi per ſe ipſos libros ſuſpenſos emendent, & peragant omnia, quæ in decreto S. Romanæ Inquiſitionis præcipiuntur ad effectum, ut tales libri legi, ac retineri poſſint.

Difficultas eſt de Collegio Cardinalium, Sede vacante. Et poſſe eos hanc licentiam concedere, affirmat Ugolinus *cit.* §. 2. *num.* 1. Quia Capitulum, Sede vacante, juriſdictione utitur Prælati demortui, *cap.* his, quæ, & *cap.* cum olim de major. Et obed. de quo plura Oſtienſis relatus à Gloſſa *in cap. un. de ſchiſm. in* 6. *v. Sede vacante.* Et favet textus dicti *cap. un.* dum expreſſe quædam inhibentur Cardinalibus, Sede vacante, quaſi aliàs non eſſent inhibita. Cujus tamen doctrinæ immemor Ugolinus *in* 3. *p. dictæ d. Bull. Cœnæ cap.* 1. negat, poſſe Cardinales, Sede vacante, abſolvere ab illius cenſuris.

Negant D. Antonin. 3. *p. tit.* 21. *cap.* 2. §. 4. & 10. Sylveſt. *in ſum. v. electio* 3. *quæſtione* 3. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 10. *numero* 44. *ex cap. ubi periculum*, ibique Gloſſa, & communiter Doctores *de elect. in* 6. Dicitur enim, *Cardinales accelerandæ proviſioni ſic vacent, niſi forſitan neceſſitas adeo urgens concurreret, quod omnibus & ſingulis Cardinalibus præſentibus concorditer videretur, illi celeriter occurrendum.* Et Clem. *ne Romani de elect.* decernitur irritum, vel inane fore quicquid poteſtatis, aut juriſdictionis, præter quam in caſibus neceſſitatis juxta *d. cap. ubi periculum*, ſibi aſſumpſerint exercendum. Cur autem minora Collegia, Prælato mortuo, juriſdictionem ejus ſubeant, non vero Collegium Cardinalium, Reſpondet Gloſſa *in d. cap. un. de ſchiſm. in* 6. Quia ob accelerandam proviſionem Eccleſiæ, in cujus retardatione imminet gravius periculum, ſpeciale quid ſtatui debuit. Et hac in opinione optime advertit Gloſſa ob verba omnibus, & ſingulis *d. cap. ubi periculum*, quod licet regulariter ea, quæ fiunt à majori parte Capituli, dicantur facta à toto Capitulo *can. Apoſtolica d.* 66. *cap. cum inter Canonicos de elect.* tamen hìc, caſu neceſſitatis accedente, oportet omnes, nemine excepto, eſſe concordes.

Hæc poſterior ſententia tutior eſt, & amplectenda, eamque confirmo ex d. Bulla Cœnæ *cit. can.* 1. & d. Conſtitutione Julii III. *Cum meditatio*, ex d. Conſtit. Pii IV. *Cum pro munere*, & ex dictis Conſtitutionibus Gregorii XV. & Urbani VIII. in quibus revocantur omnes facultates Epiſcopis, Archiepiſcopis, Primatibus, Patriarchis, Cardinalibus, & aliis quibuſcunque perſonis conceſſas.

Licentia legendi libros Macchiavelli, ac Reipublicæ Bodini admodum raro conceditur, ac niſi viris doctis ac piis ad effectum illos confutandi. & ad ſex menſes, quibus etiam injungitur, ut finito ſemeſtri, mittant, quod ſcripſerint. Ut plurimum tamen fereque ſemper denegatur. Et in licentia legendi hiſtorias Macchiavelli injungitur, ut deleatur diſcurſus de Papa, de religione, ac ſacrificiis antiquis.

Libri Caroli Molinei ſpeciali decreto cum ſuo autore damnantur.

Licentiæ legendi libros prohibitos non conceduntur in Regnis Hiſpaniarum, & Luſitaniæ. Immo revocantur omnes per Breve, & exequutor Brevis deputatur Inquiſitor major Hiſpaniarum.

Licentiæ imprimendi Indulgentias, vel earum ſummaria, & Brevia Apoſtolica concedunt Ordinarii, non autem Inquiſitores.

Licentiæ legendi libros prohibitos, & facultas illam aliis concedendi, revocantur per Conſtitutionem Gregorii XV. prohibentis hujuſmodi licentias concedi, niſi à S. Congregatione S. Officii. Excipiuntur tamen Cardinales, & Inquiſitores, ac Commiſſarii hæreticæ pravitatis à Sede Apoſtolica deputati, nec non conſultores. S. Officii Urbis. Magiſtro S. Palatii permittitur, ut, dicta Conſtitutione non obſtante, poſſit in Urbe concedere licentiam, dummodo libri non ſint primæ claſſis Indicis librorum prohibitorum & ex profeſſo de religione non tractent.

Conſtitutio Gregoriana innovata fuit ab Urbano VIII. ut ſupra dictum eſt, qui etiam voluit, libros de aſtrologia tractantes nullo modo concedi, ſicuti nec libros Molinei, & Macchiavelli.

In licentiis librorum prohibitorum Urbanus VIII. mandavit, ut apponatur clauſula, quod nota librorum detur Ordinariis, aut Inquiſitoribus, & expleto tempore conceſſionis, libri tradantur eorum alteri, prohibuitque dari licentias librorum prohibitorum contra bonos mores die 20. Ianuarii 1628.

Vicarii Epiſcoporum non poſſunt legere libros prohibitos ſine licentia, ſed tantum illos recipere.

Conſultores S. Officii non habent facultatem legendi libros prohibitos, etiam occaſione proceſſus, qui in dies conſtruuntur contra eos, qui libros hujuſmodi retinent.

Mulieribus conceditur nonnunquam licentia legendi Bibliam vulgarem pro una vice tantum.

Licentia legendi Alcoranum, & alios libros Turcicos non ſæpe conceditur.

Porrò ſi loquamur de ſcienter legentibus, vel habentibus, aut imprimentibus, aut defendentibus libros hæreſim continentes, vel de religione tractantes, eorum excommunicationis abſolutio eſt ſummo Pontifici reſervata, nec dari poteſt, niſi ab ipſo ſummo Pontifice, hanc facultatem habente. Quia hæc eſt una ex excommunicationibus in Bulla Cœnæ contentis.

Si verò loquamur de ſcienter legentibus, ac retinentibus libros continentes divinationes, ſortilegia, veneficia, auguria, auſpicia, magicas incantationes, ac ſimilia, contenta in Indice, ac in Conſtitutione Pii IV. de approbatione Iudicis edita anno 1564. quæ incipit, *Dominici gregis*, hi omnes incurrunt quidem excommunicationem ipſo jure, ſed hujus excommunicationis abſolutio non eſt ſummo Pontifici reſervata. Et ita etiam docent Azor. *d. p. lib.* 8. *cap.* 16. *quæſt.* 1. & 5. Farinac. *de hæreſ. d. quæſt.* 180. *num.* 6. Filiuc. *to.* 1. *tr.* 16. *cap.* 2. *num.* 42. Bonac. *to.* 1. *de excom. diſp.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 19. Bordon. *to.* 1. *cap.* 14. *numero* 79. Carena *p.* 2. *tit.* 10. §. 10. *numero* 53. Homobon. *in exam. Eccleſ. to.* 1. *tr.* 7. *cap.* 2. *quæſt.* 9. §. *his ergo*, Paſqualig. *in obſer. ad Lauretum p.* 1. *numero* 147. aliique. Sed quamvis hæc excommunicatio non ſit ſummo Pontifici reſervata, reſervari tamem illam ſibi ſolent Epiſcopi & Inquiſitores.

Confessarius autem absque speciali facultate absolvens legentem, vel habentem, vel retinentem libros hæresis continentes, vel de religione tractantes, incurrit pœnam excommunicationis, & alias expressas in Bulla Cœnæ prope finem per hæc verba: *Illos autem, qui contra tenorem præsentium, talibus, vel eorum alicui, seu aliquibus absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, excommunicationis & anathematizationis sententia innodamus, eisque prædicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones* Officia interdicimus, denunciantes eisdem, & declarantes aperte, nos gravius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedire cognovimus, processuri. Et nihilominus quicquid egerint absolvendo, vel alias nullius sit roboris, vel momenti. Ita Doctores omnes, præcipue Pegna *p.* 2. *direct. com.* 3. Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 17. Azor *d. cap.* 16. *quæst.* 1. & 5. & Farinac. *d. quæst.* 180. *num.* 6.

Legentes, vel habentes libros hæreticos, negant posse absolvi in Jubilæo, si excipiatur hæresis Rodriq. *in Bul. Cruc.* §. 9. *numero* 67. Vega *p.* 1. *sum. cap.* 125. *cas.* 12. Ledesma *p.* 2. *sum. tr.* 1. *cap.* 6. *in fin.* & Azor *d. lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9. Quia hi casus concernunt hæresim, ac de illis sunt specialiter delegati Inquisitores S. Officii.

At probabilius affirmant Henriq. *lib.* 6. *sum. cap.* 16. *num.* 2. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 12. Acosta *in Bul. Cruc. q.* 63. *concl.* 4. Suar. *de fid. disp.* 24. *sect.* 1. *num.* 12. Portel. *in dub. reg. v. libri prohibiti in addit. num.* 14. Duard. *lib.* 3. *in Bul. Cœn.* §. 2. *quæst.* 8. *num.* 8. & *q.* 11. *nu.* 47. Leon. *p.* 2. *de jubil. nu.* 44. Trullench *in Bul. Cruc. lib.* 1. §. 7. *cap.* 2. *dub.* 7. ac Boss. *de jubil. sect.* 1. *cas.* 8. *num.* 4. asserentes, quod concessio facultatis absolvendi tempore Jubilæi à reservatis in Bulla Cœnæ, etiamsi excipiatur hæresis, se extendit ad omnes casus, præterquam ad hæresim formalem, ac proinde ad prædictos legentes, vel retinentes, vel imprimentes libros hæreticos dummodo non erraverint in intellectu contra fidem. Quia nomine hæresis, & hæretici venit tantus error contra fidem in intellectu, & habens talem errorem. Cum igitur exceptio hæresis restringat facultatem absolvendi, concessam in Jubilæo, non debet extendi ultra naturalem ac civilem significationem ipsius hæresis. Et quamvis eorum crimen concernat aliquo modo hæresim, cùm tamen ipsi revera hæresim non commiserint in foro conscientiæ, non est eis tempore Jubilæi absolutio deneganda. Vide quæ alibi hac de re diximus.

Regulares verò legentes, vel habentes libros continentes sortilegia hæreticalia, vel alios prohibitos, subjacent non solum pœnæ excommunicationis, sed etiam privationis officiorum, & vocis activæ & passivæ. Nam in regula nona Indicis librorum prohibitorum autoritate S. Concilii Tridentini numerantur prohibiti omnes libri, & scripta Geomantiæ, Chyromantiæ, Necromantiæ, sive alia, in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, & incantationes artis magicæ, & Pii IV. in dicta sua Constitutione *Dominici gregis* decrevit, ut legentes, vel retinentes hujusmodi libros prohibitos, non solum in excommunicationis pœnam incurrant, sed etiam Episcoporum arbitrio puniantur. Nam, etsi legens, vel retinens dictos libros verè coram Deo non sit hæreticus, in foro tamen exteriori hæreticus reputatur. Quia ex hoc oritur contra eum vehemens hæresis suspicio, ut tradunt Delrius *d. lib.* 5. *magic. sect.* 17. Farinac. *d. quæstione* 180. *num.* 8. Simanchas, Campegius, Zanchinus, Pegna, Navarrus, & Azor ab ipsis relati. Nam hujusmodi libri præscribunt cultum dæmoni exhibendum, ac docent alia multa flagitia, tanquam media ad obtinendum id, quod desideratur à dæmone. Immo Carena *p.* 2. *tit.* 10. §. 9. *numero* 49. existimat, tales Regulares non solum privari posse officiis, ac voce activa & passiva, sed etiam suspendi à divinis, & à muneribus legendi, concionandi, &c. Verum Doctores alii sustinent, ipsos esse condemnandos, ac puniendos Inquisitorum arbitrio, qui pro qualitate personarum, & circumstantiarum, aliquando de vehementi, nonnunquam de levi hæresis suspicione eos condemnabunt, ut per Param. *de orig.* 5. *Inquis. lib.* 31. *quæst.* 9. *numero* 147. Mascardum *to.* 2. *concl.* 862. *numero* 7. & Farinac. *loc. cit.*

Extatque decretum, emanatum 19. Septembris 1591. quo fratres Ordinis minorum de observantia retinentes scripta sortilega damnantur ad triremes ad decennium, privantur voce activa, & passiva, & abjurant juxta facti qualitatem. Quod decretum ita intelligitur, ut ad talem pœnam inclusive damnari possint plus, minusve juxta delictorum, personarum, ac temporum, scandalique resultantis, & aliarum circumstantiarum qualitatem, dummodo talis pœna non excedatur, ut 25. Maij 1593. Fratres tamen dicti Ordinis Provinciæ Romanæ ex gratia obtinent, ut inter ipsos non legatur dictum decretum, nisi tempore visitationis, semotis novitiis ut 25. Septembris 1597. & 30. Maij 1601. fuit decretum, ut publicaretur in quolibet Conventu singulis annis, & 28. Augusti 1602. fuit extensum etiam ad Reformatos. Et sub die 15. Junii 1605. scriptum Inquisitori Januensi, ut procedat contra Jesuitam, nolentem consignare librum prohibitum prætextu, quod haberet facultatem per Breve Pii V. Jesuitis concessum, quod sibi exhibere faciat.

CONSULTATIO CXCVII.

An, & quæ Ignorantia speciatim excuset à pœnis, contra hæreticos, ac sortilegos, aliosque reos S. Officii decretis? Hoc est, an detur aliqua ignorantia, quæ, licet sit consequens, ac vincibilis, excuset ab hæresi, ac proinde à pœnis contra hæreticos latis? Ubi an errans ex ignorantia, si moneatur ab Episcopo, vel Inquisitore, vel à viris doctis de suo errore, teneatur credere? Et an protestatio excludat pertinaciam?

ET sane certum omninò est, ignorantiam invincibilem, & antecedentem eorum, quæ sunt fidei, excusare à culpa hæresis, & à pœnis latis contra hæreticos, ut per Sot. *in* 4. *d.* 22. *quæst.* 2. *ar.* 2. *post* 5. *concl. cas.* 1. Pegn. *p.* 1. *direct. quæst.* 7. Castrium *de justa hæret. pœnit. lib.* 1. *cap.* 9. Ricciul. *de jur. person. lib.* 5. *cap.* 7. *numero* 6. Sanctarel. *de hæres. cap.* 1. *dub.* 5. *numero* 20. Farinac. *eod. tit. quæstione* 179. *numero* 23. 25. *ac seq.* Sous. *lib.* 1. *aphor. cap.* 12. *numero* 7. & 11. Caren. *p.* 2. *tit.* 1. §. 11. *numero* 63. Salell. *to.* 3. *lib.* 5. *cap.* 3. *reg.* 386. *numero* 23. & Cardinal. de Lugo *de fid. disp.* 20. *sect.* 6. *nu.* 171.

Censetur autem esse in aliquo ignorantia invincibilis, sive probabilis non modò siquis nihil prorsus audivit de fide, vel quod audivit, fuit insufficiens motivum ad hoc, ut necessitaret illum ad credendum, vel quia non habuit à quo fidem addisceret,

sed

sed etiam si quis falsò edoctus fuit ab eo, cui tenebatur credere, ut ignarus à doctore, discipulus à magistro, filius à patre, parochianus à parocho, vel ab Episcopo, ut per Salel. *loc. cit.* ubi quod hæc ignorantia excusat, tam in foro exteriori, quàm in interiori, & non solum ab hæresi, sed à suspicione hæresis, & consequenter ab omni abjuratione.

Quod tamen intelligendum puto, si qui docent, nimirum doctor, pater, parochus habentur, ut fideles, & catholici, Romanæ & universalis Ecclesiæ communionem habentes. Aliter enim non posset in eo, qui docetur, admitti bona fides, & probabilis, sive rationabilis ignorantia, si adesset, vel adesse deberet probabile dubium de fidelitate docentis. Sed nec semper hæc probabilis ignorantia præsumitur in eo, qui errat in fide. De qua ignorantiæ præsumptione inferius erit sermo.

Nunc verò satis est, quod ubi ignorantia rerum fidei sit probabilis, & de illa constet in foro exteriori, talis ignorantia excusat, tam coram Deo, quàm coram hominibus. Id probatur manifeste ex illo Joan. 15. *Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Quod de peccato infidelitatis intelligit D. Augustinus *lib.* 3. *ad Bonifac. cap.* 3. *& Epist.* 50. *in fin. & tract.* 89. *in Joan.* ad quem locum etiam D. Thomas, Caietanus, & alii. Hinc enim, tanquam indubitata veritas colligitur, quod si fidem ignorant, quia quæ fidei sunt, non audierunt, excusantur à peccato infidelitatis.

De ignorantia vero crassa pugnant inter se sententiæ. Prima universim negat, ignorantiam crassam, seu vincibilem, ac consequentem excusare à culpa hæresis, & ab excommunicatione lata contra hæreticos: Nam ignorantia consequens, ac voluntaria, sive crassa non excusat à peccato.

Probatur primò, quia aliàs vix dari posset peccatum hæresis. Nam quis est ex hæreticis, qui non erret per ignorantiam? Et quis non crederet, si sciret, & non ignoraret, Deum esse, qui res credendas revelavit, & veram Ecclesiam illas revelasse? Hæretici namque hæc ignorant, ac ita hæretici non essent, si ignorantia crassa excusaret ab hæresi.

Secundo, quia voluntarium indirectum sufficit ad peccandum contra virtutem. Igitur sufficit in baptizato ad peccandum peccato hæresis. Est enim evidens, quod peccans ex ignorantia crassa contra justitiam peccat peccato injustitiæ. Et ejusdem rationis, ac speciei est adulterium scienter, vel ex ignorantia crassa commissum. Atque adeo etiam error in directe voluntarius ex ignorantia, si in homine baptizato reperiatur, est hæresis, sicuti hæresis est error directe voluntarius.

Tertio, quia ut quis peccet peccato infidelitatis paganismi, aut judaismi sufficit, quod quis erret in fide ex ignorantia crassa, ut est per se manifestum. Igitur hoc idem sufficiet, ut baptizatus peccet peccato hæresis.

Quarto, quia in baptizato error circa res fidei indirecte voluntarius verè opponitur fidei, ac illam tollit, sicut peccatum contra materiam charitatis verè opponitur charitati, illamque tollit. Est igitur peccatum infidelitatis, quod in baptizato est hæresis.

Ideo quod ignorantia crassa, sive consequens non excuset ab hæresi, aiunt Sot. *loc. cit.* Lopez *p.* 1. *instruct. cap.* 20. *tit. de excom. reser. in Bul. Cœn. can.* 1. Palac. *in* 3. *d.* 15. *disp.* 7. *concl.* 4. *&* 5. Quod ad ignorantiam nimis crassam restringunt Valentia *to.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 11. *pun.* 4. licet id absolute non affirmet, quod postea absolute voluit Sayrus *de censur. lib.* 3. *cap.* 4. *numero* 15. Et hoc magis alii limitant, dicentes solam ignorantiam affectatam non excusare ab hæresi, ut Canus *lib.* 12. *de loc. cap.* 9. *& seq.* Navarra *lib.* 2. *de restit. p.* 2. *dub.* 8. *numero* 200. *in prima edit.* in quam partem inclinat Corduba *lib.* 1. *quæst.* 17. §. 17. ac Torrensis *de Trinit. quæst.* 32. *ar.* 4. *in* 2. *p. com.* Nam ignorantia affectata voluntarium non minuit, ut habet D. Thomas *p.* 2. *quæst.* 76. *ar.* 4. & cum eo Theologi communiter. Idque alii magis limitant, ut sola ignorantia affectata tunc non excuset, cùm ignorantia affectatur ex falsa opinione contra Ecclesiam, quasi parvi momenti sit Ecclesiæ propositio, vel ad finem liberius errandi in fine, ut per Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 7. *num.* 23. quem alii sequuntur.

Secunda sententia est, quod, nedum ignorantia crassa, & affectata excuset ab hæresi, sed quòd ad hæresim non sufficiat, etiam scienter errare contra fidem, nisi error sit pertinax, & contumax, &, non obstante monitione, durans, ut sic ad hæresim sit necessaria incorrigibilitas, & non possit peccare quis peccato hæresis statim, sed requiratur, quod per aliquod tempus monitus perseveret contumax in errore. Hæc sententia solet tribui Archidiacono, & Sylvestro *v. hæresis* 1. *q.* 2. *numero* 5. Glossæ *in Clem. un. de sum. Trinit. v. pertinaciter*, ac præcipue Alciato *in l.* 2. *C. eod.* At Doctores isti non loquuntur de hæresi in foro conscientiæ, sed in foro exteriori, ac de hæresi præsumpta. Videtur verò probari ex illo Pauli ad *Tit.* 3. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita.*

Tertia sententia est, quod ignorantia crassa, immo & affectata, excusat ab hæresi ita, quod ad hæresim sit necessaria scientia, & voluntarium directum, non tamen sit necessaria obstinatio, & exercita perseverantia in errore, sed sufficiat, quod quis scienter erret contra fidem. Ita sentiunt Caiet. 2. 2. *quæst.* 11. *ar.* 2. *ad* 3. ibique Bannes, & Aragona, Vasquez *p.* 2. *quæst.* 76. *ar.* 3. *disp.* 126. *cap.* 2. Durand. *in* 4. *d.* 13. *quæst.* 5. *numero* 6. Palud. *ibid. quæstione* 3. *ar.* 1. *numero* 4. Suarez *de fid. disp.* 19. *sect.* 3. *numero* 8. Sanchez *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 7. *numero* 20. Salelles *lib.* 5. *cap.* 3. *reg.* 386. *numero* 25. Sylvest. *d. v. hæresis* 1. *sub initio*, Armil. *eod. v. numero* 2. Angel. *v. hæreticus in princ.* Navar. *cap.* 11. *numero* 22. Canonistæ *ad cap. firmiter de sum. Trin.* Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 5. Simanch. *tit.* 31. *numero* 10. *& toto tit.* 38. Pegna *p.* 2. *direct. com.* 1. Tolet. *lib.* 6. *cap.* 3. *numero* 7. Castr. *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 9. *& lib.* 2. *cap.* 17. Ricciul. & Sanctarel. *apud. Carenam p.* 2. *tit.* 1. §. 11. *numero* 66. Castropal. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. *numero* 3. Card. de Lugo *de pœnit. sect.* 4. §. 6. *ac de fid. disp.* 17. *sect.* 4. *& disp.* 20. *sect.* 6. *numero* 174. *ac seq.* & apud eum Hurtado, ac Diana *p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 36. apudque istos quamplures alii.

Quidam tamen distinguunt, ac dicunt hoc procedere in foro conscientiæ. Nam in foro exteriori circa ea, quæ unusquisque tenetur credere, vel quæ quis tenetur scire ex Officio, vel quæ passim, & communiter omnes illius qualitates sciunt, ignorantia non creditur, neque præsumitur. Ita Menoch. *cons.* 8. *num.* 275. Farinac. *de hæres. quæstione* 176. *num.* 27. *&* 28. Simanch. *tit.* 27. *numero* 13. Decian. *in tr.* IV. *lib.* 5. *cap.* 37. *numero* 15. Pegn. *d. p.* 1. *quæst.* 7. *com.* 22. *in* 2. *reg.* Castropal. *d. pun.* 2. *num.* 5. Diana *d. res.* 36. & Caren. *d. tit.* 1. §. 11. *num.* 68.

Quod autem ſaltem in foro conſcientiæ ignorantia quælibet excuſet ab hæreſi, probatur primum,quia ubi non eſt ſcientia, ibi non eſt pertinacia. Non enim pertinax dici poteſt, qui ignoranter negat id, quod eſt fidei, paratus ſe emendare. Hæreſis autem eſt error cum pertinacia ex D. Thoma *2. 2. q. 11. ar. 2. ad 3. D. Auguſtin. Ep. 102. can. dixit Apoſtolus 24. q. 3. cap. qui in Eccleſiam, cap. damnamus de ſum. Trin. & extravag. vas electionis de hæret.* Atque ita ad *d. cap. damnamus* docent Gloſ. *v. corrigenda*, Abb. *antiq. num. 3.* Oſt. *num.* 18. Jo. Andr. & Bellamer. *in princ.* Panormit. *n.* 5. Fagnanus ac communiter Doctores.

Deinde, quia non eſt formaliter hæreticus, qui non recedit ab objecto formali fidei, quod eſt veritas divina, propoſita per Eccleſiam. Qui autem ex ignorantia errat in fide, paratus credere quandocunque ſibi conſtiterit Eccleſiam id docere, non recedit à formali objecto fidei. Atque adeo non eſt formaliter hæreticus.

Sed diſtinguendum hìc eſt inter hæreſim, & hæreticum, ut diſtinxit Caiet. *p. 1. q. 32. ar. 4.* & inter forum conſcientiæ, at quod ad culpam coram Deo, & forum contentioſum, & quòd ad pœnas à jure poſitivo ſtatutas, & inter errorem oppoſitum illis, quæ quis explicite ſcire & credere tenetur, & errorem circa ea, quæ ſufficit credere implicite. Nam in foro conſcientiæ & coram Deo ignorantia craſſa non excuſat à peccato hæreſis, ſi quis erret circa ea, quæ expreſſe tenetur credere, quamvis in foro exteriori, & quod ad plures pœnas in hæreticos decretas, ſit neceſſe, quod quis ſit hæreticus ſcienter, ſive etiam reſpective pertinax. Quæ ita explico ac probo.

Certum eſt, dari diſtinctionem veritatum fidei. Nam aliquæ ſunt, quas errans tenetur explicite ſcire, & credere. Aliæ verò ſunt, quas errans non tenetur explicite ſcire & credere, ſed ſufficit, quod explicite credat in fide Eccleſiæ, credendo ſcilicet quicquid credit Eccleſia, vel ſi eas credit Eccleſia. Nam earum veritatum, quas non eſt neceſſe, quod aliquis explicite, ac expreſſe credat, ignorantia, etiam aliquo modo voluntaria, poteſt excuſare ab hæreſi. Quia non eſt contra fidem, neque alia ſpecies infidelitatis, non credere explicite, quod fides non obligat ad explicite credendum, ſed ſolum ad credendum implicite in aliorum fide, ſcilicet in fide Eccleſiæ. Qui autem ex ignorantia voluntaria errat circa aliquam fidei veritatem, quam adhuc non tenetur credere explicite, ac expreſſe & cœteroqui firmiter credit quicquid credit Eccleſia, cujus judicio ſe ſubmittit, non peccat contra fidem. Quia implicite credit, & quidem firmiſſime, illam veritatem, quam ignorans negat explicite; & ad ſatisfaciendùm præcepto fidei, quod ad hoc, ſufficit implicita fides, errorque in iſto non eſt ex abſoluta voluntate, ſed ex conditionata, nec error ille eſt impoſſibilis cum fide; quia aſſenſus conditionatus hac conditione, *ſi aliud fides non doceat*, ſolum materialiter, & ſecundum quid opponitur fidei, ſimpliciter verò poteſt eſſe ſimul in eodem ſubjecto cum fide.

Aliam item diſtinctionem oportet attendere. Vel enim veritas, circa quam aliquis errat, ipſi erranti fuit ſufficienter propoſita, ut veritas fidei à Deo revelata, & ab Eccleſia propoſita, ut credenda, vel ſaltem, ut probabiliter dubitare teneatur, quod ſit veritas fidei vel non eſt ſufficienter propoſita. Si non eſt ſufficienter propoſita, ut nec obliget ad ejus fidem explicitam, nec ingerere poſſit rationabile dubium, quod ſit veritas de fide, errans circa illam, non laborat ignorantia craſſa, vel culpabili, ſed ignorantia invincibili, vel certe probabili. Nam reſpectu veritatum, quas aliquis non tenetur explicite credere, non tenetur eas ſcire explicite, vel adhibere diligentiam, ut illas ſciat. Et ita reſpectu earum, negligentia ſciendi, immo affectatio non ſciendi per ſe non eſt culpabilis contra fidem, cùm ad talem explicitam ſcientiam habendam non teneatur; quamvis hæc negligentia ſciendi aliunde poſſit eſſe culpabilis, tanquam contra propriam charitatem, ex qua proprias perfectiones, maximè intellectuales, tenetur quis ſibi comparare, cùm facilè id poſſit aſſequi; at ex vi præcepti fidei non tenetur homo explicite ſcire, quod non tenetur explicite credere. Ideo negligentia id ſciendi non eſt culpabilis, ſed probabilis; quia eſt ignorantia illius rei, quam ignorans non tenetur ſcire.

Hinc non eſt ignorantia craſſa, vel affectata in ruſtico, vel muliere, vel mercatore, vel milite, vel hujuſmodi alio, qui non modo negligit, ſed ſcienter non vult directè eſſe Theologus, neque vult ſcire omnes propoſitiones de fide. Quia non tenetur ad hanc explicitam, notitiam. Nec intereſt, quod ſi hoc ignoret, videtur eſſe in periculo errandi in fide. Quia ceſſat omne periculum erroris formaliter, ſi firmiter credit quicquid credit Eccleſia. Error autem materialis non eſt contra fidem, quem etiam poteſt vitare; nihil temere affirmando circa materiam gravem, quæ ad fidem pertinere poſſit, & ut rationabiliter poſſit ſuſpicari aliquid eſſe, vel non eſſe de fide, ſuſpendendo judicium, ac ſe fidei Eccleſiæ remittendo.

At ſi veritas fidei, quæcunque illa ſit ita eſt alicui ſufficienter propoſita, ut prudenter non poſſit homo illi diſſentire, tunc vel non habet locum ignorantia, quia adeſt ſcientia, vel, ſi ignorantia eſt craſſa, vel non probabilis, non excuſat ab hæreſi. Eſt enim animadvertendum, quod hìc non agimus de præcepto fidei præciſe, ut eſt affirmativum, & ut obligat ad exercitium credendi, ſed ut eſt etiam negativum, & ut obligat ad non negandam veritatem fidei, vel ad non diſſentiendum ei veritati, quam fides docet. Ac ulterius notandum, quod ad hunc effectum ſufficit, quod veritas fidei ſit ſufficienter propoſita ſaltem, ut obliget ad dubitandum, an veritas ſit, vel ne de fide. Hæc enim ſcientia, & notitia, licet dubia, ſufficit, ut homo teneatur ſuſpendere judicium, & aſſenſum, ac ut non poſſit abſolute negare, ſeu diſſentire illi veritati, de qua dubitat, an ſit una ex revelatis à Deo, & ex propoſitis ab Eccleſia. In hoc itaque caſu, vel non habet locum ignorantia, vel illa eſt probabilis, vel non excuſat ab hæreſi.

Nec habet locum ignorantia, ſi is, cui fides eſt ſufficienter propoſita, apprehendit, propoſitam veritatem eſſe unam ex illis, quæ credi debent, vel ſaltem de hoc dubitat. Poteſt autem eſſe in hac parte ignorantia actualis, quæ eſt oblivio, vel inconſideratio, quæ ſi ſit naturalis, ſeu probabilis excuſat, quia non eſt voluntaria, nec imputatur ad culpam. Poteſt etiam eſſe ignorantia, ſi is, cui ſufficienter propoſita eſt veritas ſolum, ut poſſit dubitare, interim negligat ſcire determinate veritatem, ac dubium ſuum tollere; ſed reſpectu veritatum, quas non tenetur quis explicite credere, illa ignorantia, & negligentia non erit culpabilis ex vi præcepti fidei, cum illud non obliget ad illam ſcientiam.

Quandocunque verò,& quotieſcunque quis poteſt, ac tenetur explicite ſcire, vel non diſſentire explicite veritati fidei ex eo, quod ſibi ſit ſufficienter propoſita, ut obliget ad aſſentiendum, vel ſaltem ad non diſſentiendum, ſi quis diſſentiat ex ignorantia, quæ tunc ſit craſſa, vel non probabilis, non excuſat eum ab infidelitate, & ab hæreſi. Atque ita dicitur univerſaliter, quod ignorantia craſſa, vel non probabilis non excuſat errantem contra fidem ab infidelitate, & ab hæreſi, ſi errans ſit baptizatus. Quia tunc negat veritatem fidei, cum poſſit, ac teneatur non negare.

Probatur autem id primo autoritate D. Thomæ, hoc

hoc eſt ſummi ſacræ Theologiæ Dictatoris, *p.* 1. *q.* 42. *ar.* 4. ibi: *Et circa hæc opinari falſum, hoc ipſo inducit hæreſim, maxime ſi pertinacia adjungitur.* Ubi recte Caietanus ponderat verbum illud *maxime*, ex quo aperte habetur, quod, licet tunc præcipue inducatur hæreſis, cùm error eſt pertinax, ſine tamen hujuſmodi pertinacia, proprie ac rigoroſe ſumpta hæreſi, eſt error voluntarius contra fidem, à qua ſcilicet errans tenetur explicite non diſſentire.

Idemque probatur ex eodem D. Thoma *quod lib.* 3. *ar.* 10. in hæc verba: *In his verò, quæ pertinent ad fidem*, & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur *erroneam opinionem alicujus magiſtri. In talibus enim ignorantia non excuſat; alioquin immunes, à peccato fuiſſent, qui ſequuti ſunt opinionem Arii, Neſtorii, & aliorum hæreſiarcharum, nec poteſt excuſationem habere propter ſimplicitatem auditorum, ſi in talibus erroneam opinionem ſequatur. In rebus enim dubiis non eſt facile præſtandus aſſenſus, quinimo, ut Auguſtinus dicit* in libro 3. de doctr. Chriſt. *conſulere debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ autoritate percepit. Qui ergo aſſentit opinioni alicujus magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id, quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ autoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari.* Ex quibus aperte docemur, quod in rebus fidei ignorantia non excuſat, & quod in dubiis non debet quis temere unum, vel alterum oppoſitum aſſerere, ſed inquirere ac conſulere, & interim nihil determinate aſſerere, quod poſſit veritati fidei repugnare.

Idipſum idem D. Thomas docet *q.* 8. *de malo ar.* 1. *in* 7. *arg.* & *in ad illud reſponſ.* Eſt enim hoc ſeptimum argumentum: *Præterea hæreſis eſt quoddam vitium. Sed in eo, qui incurrit hæreſim ex pura ignorantia, non cauſatur hæreſis ex aliquo prædictorum vitiorum. Ergo aliquod vitium eſt, quod non oritur ex præmiſſis, & ſic inſufficienter aſſignantur ſeptem vitia.*

Huic argumento ita reſpondet: *Ad ſeptimum dicendum, quod quatuor videntur ad defectum cognitionis pertinere; ſcilicet neſcientia, ignorantia, error, & hæreſis, inter quæ neſcientia eſt communius, quia importat ſimplicem carentiam ſcientiæ, unde & in Angelis Dionyſius quandam neſcientiam ponit, ut patet in* 6. *cap. Eccleſ. hierarch. Ignorantia vero eſt quædam neſcientia eorum, ſcilicet quæ homo natus eſt ſcire & debet. Error verò ſupra ignorantiam addit applicationem mentis ad contrarium veritatis. Sed hæreſis ſupra errorem addit aliquid & ex parte materiæ, quia eſt error eorum, quæ ad finem pertinent, & ex parte errantis, quia importat pertinaciam, quæ ſola facit hæreticum, quæ quidem pertinacia ex ſuperbia oritur. Magnæ enim ſuperbiæ eſt, ut homo ſenſum ſuum præferat veritati divinitus revelatæ. Hæreſis ergo ex ſimplici ignorantia proveniens, ſi ſit peccatum, ex aliquo prædictorum vitiorum oritur. Imputatur enim homini ad peccatum, ſi non curat addiſcere ea, quæ ſcire tenetur. Videtur autem hoc ex avidia provenire, ad quam pertinet refugere ſpirituale bonum in quantum eſt impeditivum boni temporalis.* Admittit igitur D. Thomas dari hæreſim, quæ ex ſimplici ignorantia proveniat, & quæ ſit peccatum, quia imputatur ad peccatum homini, ſi non curat ſcire, quod ſcire tenetur, & hoc ex avidia provenire videtur.

Hoc idem probant, quæ tradit *in* 4. *d.* 13. *q.* 2. *ar.* 1. *ad* 6. his verbis: *Ad ſextam dicendum quod in fide ſunt aliqua, ad quæ explicite cognoſcenda omnis homo tenetur. Unde ſi in his aliquis errat, infidelis reputatur, & hæreticus, ſi pertinaciam adjungat. Si autem ſunt aliqua, ad quæ explicite credenda, homo non tenetur, non efficietur hæreticus in his errans, ut ſi aliquis ſimplex credat Jacob patrem fuiſſe Abrahæ, quod eſt contra veritatem Scripturæ, quam fides profitetur, quouſque hoc ſibi innoteſcat, quod fides Eccleſiæ contrarium habet, quia non diſcedit per ſe loquendo à fide Eccleſiæ, niſi ille, qui ſcit hoc, à quo recedit de fide Eccleſiæ eſſe. Et quia quædam ſunt, quæ in fide Eccleſiæ implicite continentur, ut concluſiones in principiis, ideo in his diverſæ opiniones ſuſtinentur quouſque per Eccleſiam determinetur, quod aliquid eorum contra fidem Eccleſiæ eſt; quia ex eo ſequitur aliquid contrarium fidei directè.* Diſtinguit D. Thomas inter infidelem & hæreticum, & eum, qui errat circa explicite credenda, vocat infidelem, ac etiam hæreticum, ſi adjungatur pertinacia, ſic docens expreſſe, quod talis contra fidem peccat, licet non dicatur hæreticus, niſi pertinaciam habeat.

Secundo probatur rationibus, quas pro ſe adducit prima ſententia. Prima, quia nimirum pauciſſimi eſſent, qui coram Deo eſſent hæretici, ſeu peccarent peccato hæreſis, ſi ab ea ignorantia craſſa excuſat, quia pauciſſimi ſunt, qui ſcienter veritati, à Deo revelatæ, reſiſtant. Nec vim hujus argumenti tollit Cardinalis de Lugo *diſp.* 20. *de fid. ſect.* 6. *num.* 194. quod plurimi ſunt, qui ab hæreſi non excuſantur, quia illis Eccleſiæ catholicæ autoritas eſt ſufficienter propoſita, ut illam credere teneantur, & qui ab ea ſibi nota recedunt, vel ex carnis illecebris, vel vitæ licentia, vel divitiarum, aut dignitatis mundanæ affectu. Cujus ſignum eſt, quod multi in morte Eccleſiæ fidem recognoſcunt. Verum quis non videat, quod ſi non ſunt cenſendi coram Deo hæretici, niſi qui in morte ab hæreſi recedunt, hi ſunt pauciſſimi? Et tamen aliàs pauciſſimi etiam eſſent, ac fere nulli, qui in morte fidem Eccleſiæ non profiterentur, ſi ſcirent fidem, quam in vita profeſſi ſunt, eſſe falſam.

At reſponſio non diſtinguit inter ſcibile, & ſcire. Ex ſufficienti enim propoſitione rerum fidei ſequitur ſcibilitas. Quia nimirum ab eo, cui fidei veritas eſt ſufficienter propoſita, credibilitas propoſitæ veritatis ſciri poteſt, ac debet. Ex ſufficienti autem hac propoſitione non poteſt deduci actualis ſcientia. Quia poteſt eſſe, & ſæpe contingit in hæreticis, quod vel ex ruditate ingenii, vel ex motivis contrariis, vel etiam ex prava aliqua affectione, mentem excæcante, is, cui proponitur fides, vim propoſitionis veritatis non percipiat, & in propriæ ſectæ credulitate perſiſtat, quia ita perſiſtendum eſſe credat, & ſe in hoc præſtare obſequium Deo exiſtimet, ſicut exiſtimant hæretici, non ex ſcientia, ſed ex craſſa ignorantia ab Eccleſiæ magiſterio recedentes. Nam certum eſt, quod Judæis à Chriſto veritas fidei Chriſti fuit ſufficienter propoſita, & tamen eorum error fuit ex ignorantia craſſa ex D. Petro *Act. cap.* 3.

Magis urget ſecunda ratio. Quia ſcilicet ſpecies peccatorum deſumitur ab objecto. Unde voluntarium indirectum, ac directum non differunt ſpecie. Sic enim ejuſdem ſpeciei eſt homicidium voluntarium, & caſu ignoranter probatum. Id autem quod ait Hurtado, quod peccatum ex ſcientia eſt magis voluntarium, & quod error ex ignorantia habet pro objecto negationem ſtudii ac diligentiæ, error verò ex ſcientia habet pro objecto negationem autoritatis Eccleſiæ, & qui ex ignorantia errat, negat ſolùm objectum revelatum, & non vult ſcire propoſitionem Eccleſiæ, hæreticus verò negat objectum revelatum, & Eccleſiæ autoritatem, quam jam cognoſcit ſibi adverſari, & ideo iſti duo errores ſpecie diſtinguuntur, id inquam ſic dictum, valde utile eſt. Primò, quia ex quo peccatum ex ſcientia ſit magis voluntarium, non probat, niſi quod intra eandem ſpeciem ſit intenſius, & gravius, ubi aliàs ex objecto nulla eſt differentia. Deinde falſum eſt, quod qui errat ex ignorantia craſſa, non offendat autoritatem Eccleſiæ, ac eam non neget, ſive ab ea non diſſentiat

diſſentiat, cùm libere non credat, quod Eccleſia credendum proponit ac præcipit, ſtante in hoc diſtinctione, quod in errante ex ignorantia contemptus eſt voluntarius interpretative ac indirectè, in errante verò ſcienter eſt voluntarius directè. Et dato, quod, qui errat ex ignorantia craſſa, non neget omnem veritatem, quam negat, qui errat ex ſcientia, id tamen non ſufficit ad diſtinctionem ſpecificam. Nam ejuſdem ſpeciei eſt hæreſis illius, qui negat totum ſymbolum fidei, ac ejus, qui unum ejus articulum non credit. Quia hæc eſt materialis differentia, & individualis, non ſpecifica, cùm non ſit in ordine ad diverſum objectum formale. Sunt igitur ejuſdem ſpeciei contra fidem error ex craſſa ignorantia, & ex ſcientia.

Id verò quod ait Cardinalis de Lugo *ea diſp.* 20. *num.* 180. *& ſeq.* ut rationem hanc refellat, nempe hos errores ex craſſa ignorantia, & ſcientia eſſe ejuſdem ſpeciei, ſed ſecundum eſſe gravius primo, ac puniri ab Eccleſia, & hunc ſolum venire ſub nomine hæreſis formalis, reducit quæſtionem ad nomen, & ad forum exteriorem; & nihilominus etiam id non eſt ſatis. Quoniam Eccleſia, ubi ſibi conſtet de ignorantia craſſa errantis in fide, punit errantem, licet non illis pœnis, quæ in jure contra ſcienter errantes ſunt decretæ.

Ac idem probat alia ratio ex hoc deſumpta, quod in aliis duabus ſpeciebus infidelitatis, qui errat ex ignorantia craſſa, committit peccatum paganiſmi, vel judaiſmi. Quod ſi dicatur ex Suarez *de fid. diſp.* 19. *ſect.* 3. *num.* 25. dari poſſe infidelitatem privativam ſine pertinacia, infidelitas tamen poſitiva & contraria, qualis eſt hæreſis, non poteſt eſſe ſine aliqua fidei notitia, ſaltem per ſufficientem propoſitionem; Unde meritò inſtatur, quia & dari poteſt in baptizato omiſſio fidei, & vis rationis allatæ in hoc conſiſtit, quod error pagani, vel Judæi, ſi eſt ex ignorantia, & ſolum indirectè voluntarius, eſt peccatum contra fidem, ac eſt in ſpecie paganiſmi, aut judaiſmi. Atque adeo in baptizato error ex ignorantia craſſa eſt voluntarius indirectè, ac eſt contra fidem, & in ſpecie hæreſis.

Nec ſufficit dicere cum Cardinali de Lugo *num.* 187. Quod in omnibus illis ſpeciebus infidelitatis eſt eadem ratio, quia nulla ex illis eſt proprie infidelitas cum ſolo peccato ex ignorantia, quia per nullam ex illis expelleretur habitus fidei infuſus, ſi error eſſet ſolum ex ignorantia culpabili, & fides non eſſet ſufficienter propoſita.

Nam ſupponitur falſum. Quia ſupponitur dari ignorantiam culpabilem fidei, ſi fides non ſit ſufficienter propoſita. Quod eſt manifeſte falſum, cùm nemo teneatur, ne leviter quidem credere ſine ſufficiente motivo. Immo credere leviter eſt imprudentia. Unde qui fidem vel ignorat, vel negat, cùm non eſt ſibi ſufficiens propoſita, invincibiliter ignorat, aut errat, & tunc ſolum culpabiliter ignorat, aut errat, ſi fidei ſufficienter propoſitæ myſteria ex ignorantia ignorat, vel negat. Immo, ut antea dicebatur, fidelis reſpectu eorum, quæ non tenetur explicite credere, poteſt abſque eo, quod peccet contra fidem eorum explicitam, velle directè ignorantiam, contentus ſe illa credere implicite in fide Eccleſiæ. Manet igitur inconcuſſa hæc ratio. Et quia ſicut negari non poteſt, quin verè peccet peccato judaiſmi qui ex ignorantia craſſa errat, fidem Judæorum amplectendo, ita negari non poteſt, quin ſit proprie peccatum hæreſis, ſi quis baptizatus ex ignorantia craſſa erret in fide.

Sic etiam maxime urget quarta ratio. Quia videlicet qui errat in fide ex ignorantia craſſa, peccat contra fidem; atque adeo peccat peccato infidelitatis, & non peccato paganiſmi, vel judaiſmi, ac proinde hæreſis. Nec ſatis eſt cum Cardinali de Lugo *num.* 182. negare primum antecedens. Nam & ipſe fatetur, quod hujuſmodi error eſt vera infidelitas, & quidem talis, quæ in genere infidelitatis eſt individuum completum. Quod vero, reducta quæſtione ad quæſtionem de nomine, aſſerat nomine ſpecierum infidelitatis propriè non dici, niſi de errore contra fidem, qui ſit ex ſcientia, id non probatur. Nec valet arguere à nomine concreto hæretici ad nomen abſtractum hæreſis, ut mox dicemus.

Cùm itaque ignorantia craſſa in materia fidei ſupponat talem ſufficientem fidei propoſitionem, ut ſaltem inducat in audiente rationabile dubium veritatis rei propoſitæ, hoc ſemper eſt conſiderandum, an fidei veritas ei, qui errat circa fidem, fuerit ſufficienter propoſita.

Poteſt verò in hoc eſſe dubium, an errans ex ignorantia, ſi moneatur ab Epiſcopo, vel ab Inquiſitore, vel ab aliis viris doctis de ſuo errore, teneatur credere, & ſi perſeveret in errore, ſit cenſendus errare voluntarie circa fidem. Negant aliqui: Nam ſola Eccleſia eſt certa regula veritatis. Epiſcopi autem, Inquiſitores, aliique viri docti falli, & fallere poſſunt. Ita Sanch. *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. & Sayr. *d. lib.* 3. *de cenſ. cap.* 4. *num.* 17. ubi ait, quod iſte peccat contra fidem obligantem ad mutandam ſententiam, ſed non ſit hæreticus. Quia non eſt verè pertinax. Citat pro ſe Canum *lib.* 12. *de loc. cap.* 9. Valent. *tom.* 3. *diſp.* 1. *quæſt.* 11. *pun.* 1. *diffic.* 4. Stantque pro eadem ſententia Torres, Salas, aliique apud Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *reſ.* 36. Plures verò diſtinguunt, atque aſſerunt, hunc in foro interiori non eſſe hæreticum, eſſe tamen talem in foro exteriori. Sic Diana *loc. cit.* adducens Merollam, Vaſquez, Suarez, & Lorcam. At hunc eſſe in utroque foro hæreticum, vult Caſtropal. *to.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 3. *pun.* 2. *num.* 6.

Ego verò ita diſtinguo. Aut ſumus in caſu veritatis, nondum definitæ ab Eccleſia, nec expreſſe, nec virtualiter, & per neceſſariam conſequentiam, & in hoc caſu non tenetur quis viris doctis credere, nec Epiſcopo, neque Inquiſitori. Quia veritas non eſt adhuc certa de fide, neque per neceſſariam conſequentiam ex veritate de fide deducitur. Unde veritas nondum eſt propoſita ab Eccleſia, ut tenenda & credenda. Aut ſumus in caſu veritatis jam definitæ ab Eccleſia, & ab ea propoſitæ, ut credenda, & in hoc caſu ita cenſeo cum Suarez *d. diſp.* 19. *ſect.* 3. *num.* 21. quem Diana minus recte pro ſe refert. Si modus admonitionis ſit ita ſufficiens, ut faciat evidentiam credibilitatis ſufficientem ad obligandum ignorantem ad hoc, ut judicet, veritatem illam eſſe de illis, quæ ſunt ab Eccleſia propoſitæ, ut credendæ, in hoc caſu ille eſt in utroque foro hæreticus, ſi non credat, & diſſentiat. Alioquin nullus eſſet hæreticus, quia nullus ferè eſt, qui erret in fide, quia credat Deum, aut veram Eccleſiam revelaſſe falſum, ſed quia, cùm veritas ſit ſibi propoſita, ut revelata à Deo, ſive ut ab Eccleſia verè propoſita, ut credenda, hoc ille non vult credere. Ad hæreſim igitur ſufficit, quod quis nolit credere id, quod ſibi, ut revelatum à Deo, & ab Eccleſia eſt propoſitum ita ſufficienter, & ex talibus motivis, ut prudenter non poſſit judicare, niſi quod vere illud ſit credibile.

Atque hoc modo, moraliter loquendo, ſufficienter proponi cenſetur, quod proponitur ab Epiſcopo, vel ab Inquiſitore, qui ſunt Miniſtri fidei ab Eccleſia ad id deputati, ut fidem doceant, & de eorum ore fideles fidem veram percipiant. Ideoque hæreticus in utroque foro eſt, qui, non obſtante monitione Epiſcopi, vel Inquiſitoris proponentis veritatem,

tem, ut definitam ab Ecclesia, in suo adhuc errore persistit. Nec ratio contrariæ sententiæ premit. Quia hic non tenetur credere Episcopo, vel Inquisitori, sed Ecclesiæ per Episcopum, & Inquisitorem docenti. Idque ex eo verius apparet, quod vix possibile est, quod propositio Episcopi, aut Inquisitoris, aut viri docti, ac pii non inducat rationabile dubium de veritatis propositione ab Ecclesia, quando isti veritatem proponunt, ut definitam ab Ecclesia, vel ut consequentem per necessariam consequentiam ex doctrina Ecclesiæ. Esto igitur, quod tunc qui errat in fide, possit suspendere actum, si nolit illis fidei ministris credere, quia possunt ipsi eum decipere, & sic detur locus, quod potest aliquando dari, non habendi actum fidei pro tunc, præcepto fidei, ut est affirmativum, tunc non obligante, tenetur tamen non dissentire, quia ad id obligat præceptum fidei, ut est negativum. Non enim licet in dubio absolute negare, quod indicatur posse verum esse de fide.

Quapropter communis sententia Jurisperitorum asserit, habendum esse, ut hæreticum illum, qui per Episcopum, aut Inquisitorem, aut doctos viros ab eis missos admonitus de suo errore contra fidem, in eo perseverat, ut docent Cardin. *in d. Clem.* 1. *de sum. Trinit.* Bartol. *in l. tutor* §. *tutores num.* 1. *ff. de susp. tut.* & alii, quos referunt, ac sequuntur Pegna *d. p.* 1. *com.* 26 *ad quæst.* 12. Farinac. *de hæres. quæst.* 169. *à num.* 10. Ugolinus, ac Rebuffus apud Castropal. *loc. cit.* Simanchas & Albertinus apud Dianam *d. resol.* 36. Quod quia non fundatur in præsumptione, sed quia verè, qui ignorat fidem, tenetur credere Ecclesiæ ministris, fidem docentibus, ac sufficienti motivo demonstrantibus credibilitatem alicujus veritatis, ideo doctrina illa Jurisperitorum vera est in utroque foro.

Si verò admonitio facta à viris doctis, vel fortasse in aliquo casu ab Episcopo, vel ab Inquisitore sit insufficiens, & talis, cui prudenter potest resisti, in eo casu non esset hæreticus in ullo foro. Quia veritas fidei non esset ei sufficienter proposita, & sic adhuc laboraret ignorantia invincibili, vel probabili. Sed rarò contingere poterit, quod in his casibus admonitio non sit sufficiens.

Advertit tamen Castropal. & Sanchez *loc. alleg.* & Farinac. *quæst.* 179. §. 2. *num.* 14. facilius judicandum esse pertinacem virum doctum, quam hominem rusticum, qui non est adeo capax, ut sciat regulas fidei, ac motiva credulitatis percipiat. Quare potest contingere, quod monitio sit sufficiens respectu viri docti, & non respectu rustici. Id nos admittimus, sed etiam considerari debet, quod cum simus in casu veritatis definitæ ab Ecclesia, si ignoranti demonstretur Ecclesiæ definitio, contenta vel in Concilio, vel in aliqua Constitutione Apostolica, sufficiet, ut obliget ad credendum, ac ut ignorantia non excuset.

Atque ex his etiam solvi potest quæstio, an protestatio pertinaciam excludat? Si namque sumus in casu veritatis, nondum definitæ ab Ecclesia, & quæ ex definitis adhuc non deducitur per consequentiam certam, sed dubiam, & adhuc, salva fide, opinabilem, protestatio maxime valet ad liberandum, non modò ab hæresi, sed etiam ab omni hæresis præsumptione, ut habetur ex *d. can.* dixit Apostolus 24. *q.* 3. & in hoc casu locum habet doctrina Pegnæ *p.* 1. *quæst.* 12. *com.* 26. & Farinacii *de hæres. quæst.* 178. *num.* 150. & aliorum apud ipsos. At ubi veritas de fide sit certa, protestatio erit contra factum, & inutilis, nisi veritas sit talis, cujus præsumi non possit notitia in protestante, ut per Castrumpal. *d. pun.* 2. *num.* 7. Nisi enim probabilis ignorantia in eo præsumi possit, protestatio non excusat ab errore, qui de facto est vera hæresis, à qua non excusat ignorantia, nisi sit invincibilis, aut probabilis.

Verum, ut prædiximus, distingui & hic debet inter hæresim, & hæreticum, ac ita, ut non omnis errans contra fidem proprie dicatur hæreticus. Distingui etiam debet hæresis theologicè à canonicè sumpta quod ad pœnas legis positivæ, sive hæresis imperfecta in genere voluntarii, & perfecta, à qua sola errans in fide simpliciter dicatur hæreticus ex usu, ac institutione nominis hæretici. Id explicat perspicue more suo D. Thomas *in* 4. *d.* 13. *quæst.* 2. *ar.* 1. cujus hæc sunt aurea verba: *Dicendum, quod nomen hæresis græcum est, & electionem importat secundum Isidorum. Unde & hæretica divisiva dicuntur. Et quia in electione fit divisio unius ab altero, electio pro hæresi dicitur, ut patet 9. Metaph. Divisio autem contingit alicui parti per recessum a toto. Prima autem Congregatio, quæ est in hominibus est per viam cognitionis, quia ex hac omnes aliæ oriuntur. Unde & hæresis consistit in singulari opinione, præter communem opinionem. Unde & Philosophi, qui quasdam positiones habebant, præter communem sententiam aliorum, sectas, vel hæreses proprias constituebant. Sed quia nullus denominatur ab eo, quod inest sibi imperfecte, sed solum quando confirmatur in illo, sicut non dicitur iracundus, cui inest passio iræ, sed qui passibilis est de facili ab ea, neque qui habet dispositionem dicitur sanus, ideo neque hæreticus nominatur, nisi qui in singulari opinione firmam habet stabilitatem, unde etiam competit ei nomen hæresis secundum quod in electionem sonat, quia quod in electione fit, quasi ex habitu firmato procedit. Competit etiam & nomen hæresis secundum quod Latinum est ab hærendo dictum, quia suæ opinioni vehementer inhæret. Et quia congregatio corporis mystici per unitatem veræ fidei primo constituitur, ideo hæreticus secundum nos dicitur, qui à communi fide, quæ catholica dicitur, discedit, contrariæ opinioni vehementer inhærens per electionem.* Exinde autem est, quod hoc nomen hæreticus ex usu, & communi significatione significat eum, qui scienter à communi Christi fide recedit; nam qui recedit ignoranter, non recedit, tanquam vehementer inhærens errori ex electione.

Neque obstat, si dicatur, quod qui casu ex ignorantia crassa interficit hominem, dicitur homicida. Igitur & qui ignoranter errat in fide dicitur hæreticus. Nam primo non est eadem ratio. Tum quia homicida ex usu nominis dicitur, qui injuste occidit hominem; hæreticus verò dicitur, qui pertinaciter errat in fide. Et tum quia ex peccatis alia sunt, quæ habent extrinsecus effectum irredivivum, qui in pristinum statum restitui non potest, sicut est homicidium. Alia verò sunt, quæ vel nullum effectum extra producunt, sed in actu immanenti, facilè mutabili, consumantur, vel inducunt effectum, facile variabilem, ac emendabilem, sicut est hæresis exterior, quæ in verbis consistit, & quæ facile potest retractari. In iis autem quæ habent irrevocabilem effectum, quia denominatio pendet maxime ab effectu, peccator facilius denominatur à quocunque actu, etiam per ignorantiam habito. Quia actus ille, etiamsi ex passione, aut ignorantia proveniat, firmitatem habet ex effectus immutabilitate, & irreparabili damno, ac si scienter, & ex malitia habitus fuisset, & tale peccatum est homicidium. Sed in iis, quorum damnum est facile reparabile, si aliàs etiam peccandi actus proveniat vel ex passione, vel ex ignorantia, facilius usus induxit, ut à similibus peccatis peccans non denominetur simpliciter talis, nisi scienter, & sic firmiter peccet.

Deinde respondetur retorquendo objectionem. Quia quod ad complures effectus legis positivæ non censetur homicida, qui casualiter, aut ex ignorantia, etiam crassa, occidit aliquem, sed simpliciter homicida dicitur, quando homicidium est directè voluntarium, ut est illud, quod fit per industriam. Unde ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *cap.* 6. Episcopi dispensare non possunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, contracta. Et in genere homicidii imperfectum est homicidium, quod non est scienter ex industria patratum, & hoc quod ad plures legis effectus ac pœnas, non denominat hominem homicidam.

Sed ad rem nostram distingui etiam debet forus interior ab exteriori. Nam in foro interiori coram Deo, & quod ad pœnam æternam, hæreticus est quicunque voluntarie, sive directe, sive indirecte errat in fide. At forus exterior, qui interiorem mentis dispositionem non percipit, nisi ex effectibus sensibilibus ducatur, ac præsumptionibus inhæreat, aliquando pro hæretico non habet eum, qui verè est talis; quia extrinsecus talis præsumi non potest. Quamobrem in foro exteriori hæc regula præsertim attenditur, ut non admittatur ignorantia excusans ab errore contra ea, quæ aliquis tenetur explicite credere, qualia sunt, quæ continentur in Symbolo Apostolorum, sive quæ ab hominibus similis conditionis communiter sciuntur, sive quæ ex officio sciri debent. Quia in his non potest præsumi ignorantia, nisi crassa, vel improbabilis, quæ ab hæresi non excusat. Et ideo errans in his habetur pro hæretico, neque excusatio ignorantiæ admittitur. Quæ tamen admittitur respectu eorum, quæ errans non tenebatur explicite credere, sed solum implicite. Nam quod ad hæc facilè potest esse ignorantia invincibilis, vel probabilis, cùm errans non teneatur illa explicite scire ac credere, ut ex Pegna *d. p.* 1. *quæst.* 7. *num.* 22. & *p.* 2. *ad cap.* 1. *de hæret. com.* 22. Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 7. Simanch. *tit.* 26. *num.* 5. Farinac. *d. quæst.* 179. §. 3. *num.* 34. Sous. *lib. aphor. cap.* 12. *num.* 13. & *seq.* ac notat Salell. *lib.* 5. *cap.* 3. *reg.* 386. *num.* 34.

Ex quo idem Sousa *num.* 18. Simanch. *num.* 8. Farinac. *n.* 36. Salell. *n.* 35. rectè deducunt, quod errans in fide per ignorantiam, si ipsa non sit invincibilis, seu probabilis, abjurare debet pure ac simpliciter absque conditione pro qualitate culpæ, aut suspicionis de errore formali, majoris, vel minoris, vehementis, vel levis arbitrio Inquisitoris.

Et ad eliciendam præsumptionem qualitatis erroris ejus, qui errat in fide, consideranda est primò qualitas personæ, an sit vir, an mulier, perita morum, an rustica, pubes, an impubes, an perspicax, an notitiam habeat credendorum, & qualem, an orta ex catholicis, an ex hæreticis & in qua civitate, suspecta ne, an fideli, ac inter quos fuerit educata. Deinde expendenda est qualitas articuli, circa quem persona inquisita errat, an sit ex articulis, quos credere tenetur explicite, an solum ex illis, quos credere sufficit implicite, ac solis viris doctis sunt manifesti. Præterea est attendendum, à quibus errans seductus fuerit, an à parentibus, an à parochis, an à superioribus, quibus credere tenebatur, an ab aliis, quibus non est obligatio credendi. Postremo animadverti debet, an errans statim ac monitus fuit, resipuerit. Hæc enim, ac hujusmodi alia ponderanda esse, tradunt etiam Pegna *d. p.* 1. *direct. com.* 22. *reg.* 2. & 4. & *p.* 3. *com.* 40. Farinac. *d. quæst.* 179. *nu.* 33. *ac seq.* Carena *p.* 3. *tit.* 12. §. 9. Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 12. *num.* 14. Salell. *d. reg.* 386. *n.* 23. & 24. Azor *d. p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 9. *aliique.*

Nam ex prædictorum consideratione Ecclesia poterit colligere, an errans ex scientia, an ex ignorantia culpabili, an ex ignorantia probabili erraverit, atque ideo an sit censendus hæreticus, an de hæresi suspectus, & qualiter, quave pœna sit puniendus. Quod si constiterit, errantem errasse ex ignorantia voluntaria, quia ignoravit, quod poterat, & debuerat scire, licet non sit habendus, ut hæreticus quod ad illas pœnas, quæ in jure latæ sunt contra scienter errantes, non erit tamen excusandus à tota pœna, & præcipue ab abjuratione pro qualitate culpæ, aut suspicionis, ut dictum est.

E quibus primum argumentum diluitur. Illud enim aliud non probat, nisi quod non censetur hæreticus quod ad pœnas omnes juris, nisi qui est in errore pertinax. Sed expendendi sunt distinctè canones adducti. Nam Augustinus *ep.* 162. relata *in d. can. dixit. Apostolus* 24. *q.* 3. excusat ab hæresi eum, qui sententiam falsam prava animositate non defendit, si quærit cauta solicitudine veritatem. Hic autem non laborat ignorantia crassa, neque interim absolute dissentit iis, quæ sunt fidei, sed veritatem quærit. Loquitur igitur Augustinus de eo, cui non est adhuc proposita veritas fidei, ut prudenter obligetur ad credendum. Quia iste superflue ac imprudenti solicitudine quæreret veritatem, quam ante oculos haberet, sed loquitur de eo, cui veritas in ratione credibilis, non est sufficienter manifestata, nisi ut de suæ sententiæ falsitate dubitet, & ut hunc excludat ab hæresi, exigit, ut ille solicite veritatem quærat, suspendendo interim judicium. Hic verò non laborat ignorantia crassa, vel non probabili.

Cæterum, ut habetur *ex can. hæresis* 27. *ead. caus.* & *quæst.* hæresim habet quicunque male sentit de fide. Et Augustinus *lib. de util. cred. cap.* 2. ut legitur *in can. hæreticus ibid.* probe distinguit inter hæreticum, & illusum, ut hæreticus sit, qui ob malum finem falsas opiniones scienter gignit, aut sequitur, illusus verò, qui ab altero decipitur, & sic ex ignorantia errat. Et ita praxis obtinuit, ut hæreticus simpliciter dicatur qui scienter errat in fide, sicque non excusetur ab hæresi, neque sit imperfecte hæreticus qui ex ignorantia crassa in fide errat. *Ex illo autem cap. damnamus de sum. Trin.* & *cap.* 1. *eod. tit. in* 6. *ac Clem.* 1. *eod. etiam tit. aliisque Canonibus citatis* solum habetur, quod hæreticus dicitur, qui præsumit, sive pertinaciter adhæret errori. Quod verum est ad incurrendum sacrorum Canonum pœnas; quia in jure Canonico non habetur pro hæretico simpliciter, nisi qui scienter, ac pertinaciter errat in fide, non autem quod siquis non credat quod credere potest, ac tenetur, non sit hæreticus coram Deo, sive non peccet peccato hæresis.

Secundum argumentum infirmum est. Negatur enim, quod universaliter omnis, qui contra fidem errat ex ignorantia, non recedat ab objecto formali fidei. Immo ex hoc retorquetur argumentum, quod, per se loquendo, qui errat contra fidem sibi sufficienter propositam ex ignorantia voluntaria & culpabili, recedit à fidei objecto formali. Non enim est discrimen inter errantem ex scientia, & ignorantia in hoc, quod est voluntarium negare, esse verum, quod Ecclesia proposuit, ut revelatum à Deo, sed in hoc, quod id in ignorante est voluntarium indirecte, in sciente autem est voluntarium directe. Voluntarium autem indirectè, & voluntarium directè non mutant speciem, ut palam est.

Tenendum igitur, quod in hac re vel ignorantia erit invincibilis, vel probabilis, & sic moraliter involuntaria. Vel si articulus fidei ignoratus non sit sufficienter propositus, vel sit de illis, ad quæ credendum explicite ignorans non teneatur habere scientiam expressam, illius ignorantia, etiamsi esset affectata, non est culpabilis per se ex eo, quod sit contra præceptum fidei, ideo est probabilis, & censetur involuntaria. Non itaque mirum si in tali ignorante omissio

actus

actus fidei, vel etiam error non sit contra objectum formale fidei, & si ita errans non amittit fidem, cùm talis error non censetur voluntarius. Sed si ignorantia est crassa, & culpabilis, sicque voluntaria, voluntas de præsenti, licet indirecta, tollit totam illam virtutem & efficaciam, quam possit præbere voluntas illa virtualis, quæ aliàs adesset, & censeretur adesse ex eo, quod ignorans si non ignoraret, sed sciret, crederet, quod ignoranter negat, & negare non debet, cùm illud sit ex illis, quæ explicite credere debet, ac sibi est sufficienter propositum, & sic ille voluntarie non credit. Et ita sicut homicidium ex ignorantia crassa commissum, licet tantùm indirecte volitum, est formaliter contra formale objectum justitiæ, & fornicatio ignoranter hoc modo habita, licet indirecte volita, est contra objectum formale castitatis, non obstante, quod homicida, vel fornicator non occidisset, aut non fuisset fornicatus, ita qui sic ignoranter negat, quod credere debet, voluntarie recedit ab objecto formali fidei, non obstante, quod crederet, si sciret.

CONSULTATIO CXCVIII.

An & quatenus Hæretici resipiscentes sint ab Ecclesia recipiendi? Et, an quatenusve relapso per Sedem Apostolicam sit concedenda absolutio, ac rehabilitatio ad honores, & dignitates?

Ad 1. Respondeo. Hæretici vel sunt relapsi in hæresim, vel non sunt relapsi. Illi autem dicuntur relapsi in jure Canonico, qui postquam hæresim publice coram Judice abjurarunt, id est jurejurando damnarunt, & execrati sunt, in eam iterum incurrunt. Ita Archidiaconus, Joannes Andreas, Geminianus, & alii *in cap. accusatus de hæret. in 6.* Unde etiam si quis millies in hæresim, à qua per veram cordis pœnitentiam recessit, relabatur, non habetur relapsus in jure, nisi hæresim coram Judice abjuraverit, ut etiam alibi fusius diximus.

Hi autem hæretici relapsi, tametsi recipiantur ad sacramenta, non tamen permittuntur vivere, sed sine ulla spe veniæ ac miserationis traduntur brachio seculari, ut morte puniantur, ut alibi etiam diximus. Quia Ecclesia non potest sperare, ut tales sint futuri constantes in fide, & ideo judicat expedire, ut tollantur è medio, ne aliis noceant.

Non obstat *l. ultima C. de sum. Trinit.* ubi in residuo Epistolæ Joannis Papæ ad Justinianum Imperatorem habentur hæc verba: *Sed quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia,* &c. Nam respondet Glossa *in cap. super eo de hæret.* Ecclesiam non claudere gremium redeuntibus, quia admittit omnes, qui resipiscunt, ad Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ, licet non omnibus concedat vitam.

Minus obstat, quod *ex can. duo 23. q. 4.* videtur etiam vitam omnibus concedere. Ibi enim leguntur hæc verba: *Persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem naturam.* Quasi dicat, in hæreticis duo spectanda sunt, nempe peccatum hæresis, & humana natura. Hæresim debemus odisse ac persequi, non autem humanam naturam. Unde colligitur, hæreticos, etiamsi rei lapsi sint, non esse interficiendos, modò resipiscant.

Respondeo. Iste Canon generatim loquitur de homine peccatore, & inter alia dicit: *Ita nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est.* Et postea subdit: *Non ergo suscipiamus peccatores propter hoc quod sunt peccatores, sed tamen eos ipsos, quia & homines sunt, humana consideratione tractemus. Persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem naturam.* Si hoc ad hæreticos accommodemus, erit hic sensus: Nulli, quatenus hæreticus est, relaxetur impunitas. vel sic: Persequamur in hæreticis propriam iniquitatem, infligendo pœnas in jure constitutas. Misereamur communem naturam, recipiendo ad fructum, & participationem sacramentorum.

Hæretici verò non relapsi modo jam dicto, si resipiscant, recipiuntur benigne ab Ecclesia. Quia cùm Deus paratus sit recipere omnes peccatores, pœnitentiam agentes, & velit illos salvos fieri, non debet Ecclesia negare illis ea præsidia, quibus salvari possint, cujusmodi sunt Sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ, ac vita etiam temporalis cum Canonicis pœnitentiis, ac pœnis etiam Imperialibus.

Non igitur isti, si non sint relapsi jure Canonico, statim feralibus flammis absumendi sunt, quod ultimum suppliciorum videtur penè atrocissimum; sed id agendum, ut in viam reducantur, & resipiscant. Quod Imperatores etiam pœnarum terroribus quæsiverunt *l. siquis Manichæus 7. C. Theod. de hæret. Eos,* scilicet Manichæos, *qui etiam post legem primitus latam, nequaquam ab illicitis, & profanis coitionibus refrænari divina saltem monitione potuerint, tanquam in ipsius depicta legis injuriam, veluti sacrilegii reos tenemus, severitatem præsentium statutorum non jam* (sic videtur legendum pro tam) *ad constituenda, sed ad ulciscenda legis sanximus exemplum, ubi prioribus legibus emendationem quæsiverunt, posterioribus autem priores muniunt, earumque contemptum vindicant.*

Sic in novel. Theod. & Valent. *tit. 3. de Judæis, Samar. hæret. & pagan.* ibi: *quos non promulgatarum legum mille terrores compescunt, ut si emendari non possint, mole saltem criminum, & illuvie victimarum discerent abstinere.* Loquuntur autem Imperatores de pœnis paganorum, si sacrificia pagana, sive ethnica peragant, idque non clam, sed publicè. Sic enim aiunt: *Hinc prospicit nostra clementia paganorum quoque, & gentilis immanitatis vigiliam nos debere sortiri, qui naturali vesania & licentia pertinaci vera religionis tramite dissidentes, nefarios sacrificiorum ritus, & funestæ superstitionis errores, occultis exercere quodammodo solitudinibus dedignantur, nisi scelera professionis genere publicentur.* Horum ipsorum emendationem cùm Imperatores quærant, necesse est eos non interimi, servari, ut sint qui emendari possint.

Et propterea non in omnium omnino fortunas, & sanguinem ira Imperatoria consurgit, sed in quosdam scelerum videlicet architectos, in ipso sacrificio pagano comprehensos, ut horum pœna cœteri pagani terreantur, sitque unius, aut paucorum pœna metus multorum, ut ait *l. 1. C. ad leg. Jul. repet. l. 3. C. Theod. eod.* Id enim facinus est severiter expiandum, ut, qui id faciunt, gladio ultore sternantur *l. 1. C. de pagan. & sacrif. & templ.* & ultimum supplicium subeant tum ipsi sacrificantes, tum ministri eorum *l. nemo venerandi 7. C. eod.* Alias esse paganum est immanissimum sacrilegium, & propterea maxima quoque pœna puniendum. Unde Imperatores ibidem dicunt; quanquam paganorum dementia cunctorum suppliciorum acerbitates exposcat. Verùm hìc etiam Imperatores lenitatis sibi innatæ memores non jubent omnes omnino paganos interfici, sed contenti sunt animadvertere in eos, qui in sacrificio gentili comprehenduntur. Sic in eadem novella, quamvis Judæi supernæ Majestati, & Romanis legibus inimici sint, atque ita immanissimum committant sacrilegium, tamen tum demum capite puniuntur, cum vel invitum aliquem, vel suasione plectenda ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam suam, ritumve traduxerint, & perversa doctrina fidem alterius perverterint *l. ult C. de Judæis & cœlic.*

Eandem

Eandem emendationem, qua mens in melius mutetur, exprimunt Imperatores *in l. omnes hæreses C. Theod. de hæret.* sacrilegæ superstitionis auctores, participes, consocii proscriptione plectendi, ut ab errore perfidiæ, si ratione retrahi nequeant, saltem terrore revocentur. Et in l. Manichæos, hæreticos, 64. C. Theod. eod. *Omnes personas infausti erroris jubemus excludi, nisi his emendatio matura subveniat.* & in l. Manichæos, hæreticos, schismaticos 62. C. Theod. eod. *circa hos maxime exercenda commonitio* (alias *urgenda commonitio*) *est, qui pravis suasionibus à venerabilis Papæ sese communione suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua vitiatur. His conventione* (forte condemnatione) *præmissa, viginti dierum condonavimus inducias, intra quos, nisi ad communionis redierint unitatem, expulsi usque ad centesimum lapidem solitudine, quam eligunt, macerentur*, l. cassatis 52. C. Theod. eod. *Eos enim, quos neque illata damna correxerint, facultatum omnium publicatio subsequetur, Servos etiam dominorum admonitio, vel colonos urbium crebrior ictus, à prava religione revocabit, ni malint ipsi ad prædicta dispendia, etiamsi sint Catholici, retineri* l. Donatistas C. Theod. eod. *si quinquies eundem constiterit multatum esse*, (hoc *multatum esse*, aut simile quid sententia videtur exigere) *nec damnis ab errore revocari, tunc ad nostram clementiam referatur, ut de solida ejus substantia, ac de statu acerbiùs judicatur* l. adversarios C. Theod. ne sanct. bapt. iter. *nisi pravæ mentis errorem reverendo adversus fidem* (forte ad veram fidem, *consilio emendatio correxerit.*

Hanc emendationis spem in pertinacissima quoque Judæorum gente non desperavit Justinianus Imperator *in Novel.* 146. *c.* 2. cùm eos, qui propositas illic blasphemias effari ausi fuerint, ultimo supplicio subdit, ut illorum exemplo emendet Judæorum gentem ab errore superinducto. Et *cap.* 3. ubi eos monet, ne solas considerent litteras, sed res ipsas gustent, & tandem discant, quod melius est & cessent aliquando errare, & peccare circa hoc ipsum, quod præcipuum est, dicimus autem spem in Deum. Et statim subdit: *Et propterea omnes eis linguam aperuimus ad sacrorum librorum lectionem, ut omnes deinceps eorum accipientes notitiam dociliores fiant ad meliora, cùm in rebus confessis hoc sit eum multò esse aptiorem ad dijudicandum sive discretionem, & ad melioris electionem, qui sacris sit innutritus libris, & cui parum desit ad emendationem, quàm is, qui eorum nihil sciat*, &c. Qui verò præter legem, & concessionem fecerint, eos primum corporalibus pœnis subjici vult, & exulare, ac de bonis auferens, ut non simul & contra Deum, & contra imperium insurgant. Quod si in Judæis spes est emendationis, qui tamen Christi nomen abominantur, multò magis erit bene de iis sperandum, qui Christiani dici volunt, à vero tamen, & perfecto Christi cultu aberraverunt, repetendumque hìc illud est Sidonii *lib.* 6. *Epist.* 11. *Neminem nos decet ex asse damnabilem pronunciare, dum vivit, in spe enim adhuc absolutionis est, cui suppetit posse converti.* Maximè cùm tot occurrant loca, quæ hæreticis vitam non auferunt, ut sunt omnia ea, quibus deportari, in exilium mitti, urbibus expelli, pecunia multari jubentur, cumque alia illis tribuuntur, quæ in mortuos, vel ultimo supplicio absumptos non cadunt, de quibus antea suo loco.

Sic Irenæus Tyriorum Episcopus, qui & Nestorianus erat, & malo more ad Episcopum irrepserat, deponitur, & jubetur in patria degere, ac omnino quiescere, & schemate, atque nomine sacerdotis exutus esse *l.* 3. §. *pen. C. de sum. Trinit. & fid. cath.* Sic l. siquis Manichæus 7. *Cod. Theod. de hæret.* ipsis etiam Manichæis, qui omnium sunt deterrimi, non vivendi, sed Romano jure vivendi facultas eripitur, & *l. quisquis* 9. *Cod. Theod. eod.* vivat intestabilis, vivus impendat. Et l. Eunomiani, Macedoniani 13. *Cod. Theod. eod. in aliis locis vivant*, & l. Eunomiani 23. *Cod. Theod. eod. vivant jure communi.* Cum & pœnæ majoris, si temporis diuturnitatem, ac pœnæ durationem, & morsus animi hac in vita spectes, videatur, versari inter homines, & hominum carere suffragiis *l.* 3. *C. de apostat. l.* 4. *Cod. Theod. eod.* in quam sententiam & Julius Cæsar disseruit, cum de puniendis Catilinariæ conjurationis sociis ageretur apud Salustium *de conjur. Catilin.* Quod ipsum pœnæ mitioris genus in Clericos hæreticos usurpatum est ab Imperatore Justiniano *Novel.* 42.

Hæreticos igitur per veram pœnitentiam redeuntes benignè excipit suo gremio Ecclesia, si relapsi non fuerint, & salutarem eis pœnitentiam injungit. Pertinaces verò, qui renuunt ad saniorem mentem converti, hæresim exuere ac deponere, primùm monet, ut resipiscant, & hæresim abjurent, deinde lata sententia, qua declarantur hæretici pertinaces, Judici seculari relinquuntur, qui confestim eos justis, ac debitis pœnis condemnare debet. Relapsis verò, quamvis actâ pœnitentiâ, spes omnis veniæ denegatur, ac deinde eos Judici seculari tradit Ecclesia, ut in eos secundum leges animadvertat. De quibus etiam suo loco dictum à nobis est. Longo enim experimento didicit Ecclesia à relapsu jure spem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne, qui relabuntur in hæresim, alios inficiant, & corrumpant. Item ne alii facilius in hæresim jam abjuratam recidant. Præterea, quia relapsus in hæresim ex magna in fide, ac Religione inconstantia, & levitate nasci ac proficisci solet. De modo autẽ, quo recipiantur redeuntes ad fidem hæretici, diximus etiam alibi.

Ad secundum. Assero primùm, hæreticum, utcumque relapsum, posse à summo Pontifice, nedum absolvi, ac unitati Ecclesiæ restitui, *cap. super eo de hæret. in* 6. sed etiam ad honores, ac dignitates rehabilitari. Tum quia multis exemplis id factum esse, constat. Tum quia constitutio, *ad abolendam de hæret.* jubens eos sine ulla pœnitus audientia seculari judicio esse relinquendos, est juris positivi, quippe à Lucio tertio condita fuit. Quod notat Innoc. *in cap. cum ad monasterium n.* 3. *de stat. Monach.* Unde omnis pœna relapsi quoad Papam est arbitraria, ut late Arnald. *in cap. quoniam q.* 12. *n.* 9. *de hæret. in* 6.

Secundò assero, absolutionem posse concedi pœnitẽti, denegari impenitenti. Prima pars probatur vulgatis sacræ scripturæ locis. Ecclesia nunquam claudit gremium *redeunti: Peccator in quacunque hora conversus fuerit, & ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius. Cum conversus fueris, & ingemueris, tunc salvus eris*, aliisque similibus, quorum passim meminere Sancti Patres nominatim Chrysostomus *Ep.* 5. *ad Theodorum lapsum*, ubi rem pluribus illustrat exemplis. Idemque habetur diversis Gratiani locis *can. penderet d.* 50. *can. cognovimus* §. *Ecce, can.* 15. 26. *q.* 6. *can. quia ead. d.* ubi habetur ibi dari misericordiam, ubi post peccatum est sequuta pœnitentia. Nec enim debet despici in eo, quo fuit, quia jam incipit esse, quod non fuit. Quæ habere locum in relapso, constat ex textu *in d. cap. super eo* ubi Archid. Jo. Andr. ac cœteri Doctores, & D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4.

Secunda pars probatur ex *can. legatur* 24. *q.* 2. in quo habentur hæc verba Gelasii Papæ: *Legatur ex quo est Religio Christiana, vel certe detur exemplum in Ecclesia Dei à quibuslibet Pontificibus, aut ab ipsis Apostolis, aut ab ipso denique Salvatore veniam, nisi corrigentibus se, fuisse concessam.* Idem habetur *in can. pœnitentes d.* 50. Quod si in quolibet peccatore id observandum est, ut non absolvatur, nisi pœnituerit, id certe exactius observari oportet in relapso, qui cum redierit semel ad hæresim abjuratam, jam se ostendit in fide Catholica inconstantem, ut iccirco prudenter Alexander quartus *in d. cap. super eo de hæret. in* 6. expresse statuit, ne relapsus ad sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ recipiantur, nisi manifesta dederit inditia pœnitentiæ.

Atque

Atque, his ita constitutis, patet solutionem dubitationis circa absolutionem pendere ex facto, nimirum ex eo, an relapsus dederit manifesta signa pœnitentiæ, necne. Nam si dederit, poterit absolvi, alioquin erit deneganda absolutio.

Signa verò pœnitentiæ hæc vulgo in viro præsertim Principe, considerantur. Primo, quod speciales nuncios ad Sedem Apostolicam miserit, ut absolutionem obtineret, eisque repulsis nihil commotus, aut indignatus fuerit, neque ullum paulò asperius in Sedem Apostolicam, aut summum Pontificem verbum ex ejus ore exciderit, quin etiam propositum petendi absolutionem post repulsam constanter retinuerit. Quod in ipso videtur non leve pœnitentiæ indicium. Ea enim est pœnitentium natura, un nisi honorificentissime tractentur, se contemptos, injuriaque affectos existiment Si igitur reversi, re infecta, qui ablegati fuerant, nihilominus se præstiterit in sedem Apostolicam obsequentem, & adhuc firmiter in sua conversione permaneat, pergatque humiliter petere absolutionem, magnam quidem præ se fert anteactæ vitæ pœnitentiam. Nam, ut habetur in *can. perfecta de pœnit. d.* 3. perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter perferre.

Secundo, consideratur, an Ecclesias frequentet, Missas devote audiat, peccata confiteatur, Sacramentum eucharistiæ sumat, veteribus delictis illacrymetur, plurimas eleemosynas eroget. Longe enim minora signa pœnitentiæ videntur sufficere in relapso ad Ecclesiæ communionem admittendo. Nam Archid. *in d. cap. super eo n.* 4. pro signis numerat petitionem absolutionis, ac pectoris percussionem, ibidemque Franchus videtur exigere ea signa, quæ traduntur ab Host. *n.* 1. & Jo. Andr. *n.* 2. *in cap. à nobis* 2. *de sent. excom.* qui non alia signa ibi requirunt ad internoscendum animum excommunicati pœnitentis, quàm elevationem oculorum ad Cœlum, gemitum, suspiria, pectoris, vel oris percussionem, petitionem absolutionis, & tamen *textus d. cap. à nobis* utitur eisdem verbis in excommunicato, quibus utitur *d. cap. super eo,* videlicet, si pœnitentiæ signa ostenderit manifesta.

Signa verò impœnitentiæ hæc esse possunt. Si relapsus plures collationes beneficiorum, factas à Sede Apostolica, irritas esse decreverit. Si concubinam nuptam habeat, cum qua notorie adulteratur. Quod licet non sit delictum ad hæresim pertinens, illum tamen constat carnis illecebris demersum, nec quoad alia peccata longe diversa esse vere pœnitentem, *can. fin. de pœnit. d.* 5. ubi Innocentius Secundus admonens fratres suos, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi patiantur, declarat, eam falsam esse pœnitentiam, cùm spretis pluribus, de uno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de uno, non discedatur ab alio. Et Ambrosius *in can. sunt plures de pœnit. d.* 3. *sunt plures,* inquit, *quos pœnitet peccasse, sed non omnino, reservantes sibi quædam, in quibus delectantur, non animadvertentes Dominum simul surdum & mutum à dæmonio liberasse, per hoc docens, nos nunquam, nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem dæmonia, manente uno, proficere potuerat, sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret.* Et infra: *Quomodo ergo qui crimen reservat, de alio recipiet veniam?* Et paulo post: *Quadam impietas infidelitatis est ab illo, qui justus, & justitia est, dimidiam sperare veniam. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat.* Ad id est *textus in cap. majores* §. *sed ad hæc de baptism.* cum aliis, de quibus ibi per Glossam.

Si edictum contra libertatem conscientiæ promulgaverit. Hoc enim non est hominis ad fidem Catholicam redire volentis, neque in re tam gravi, & intrinsece mala excusari debet, *cap. litteras de restit. spol. cap. inquisitioni de sent. excom.* Neque defendi poterit relapsus, quod summus Pontifex hoc, atque alia sæpe in Principibus catholicis toleraverit. Nam tolerantia non excusat à peccato, multaque permittuntur, quæ non sine peccato, multaque permittuntur, quæ non sine peccato committuntur *cap. cum jam dudum de præb. cap. super eo de cognat. spir. & cap. mulieri de jurejur.*

Si hæretici apud relapsum gratia, & autoritate, honoribus, & dignitatibus honestantur. Quo nullum majus videtur esse impœnitentiæ signum in relapso ex his, quæ habentur *in cap. accusatus* §. *ille quoque de hæret. in* 6.

Si Iudex secularis in aliquem presbyterum mortis sententiam tulerit, eo quod dixerit ipsum relapsum omni potestate, ac jurisdictione nudatum esse, & antequam à Sede Apostolica admitteretur, jussit eundem presbyterum propositionem illam, tanquam hæreticam abjurare. Qua in re duo præcipue maxima delicta idem Judex commisit. Alterum, quod se dogmatum fidei Catholicæ Judicem constituit, *cap. ut Inquisitionis* §. *prohibemus de hæret. in* 6. Alterum quod catholicam propositionem, tanquam hæreticam abjurari mandavit.

Neque dicatur, hoc Judicis esse delictum, ideoque non imputando eidem viro Principi relapso, qui ei causam delegavit, *can. siquis à Catholica* 23. *q.* 4. *glos.* 1. *in cap.* 2. *de constit.* Quasi Iudex aliquid in re tam gravi ausus esset absque conscientia, & voluntate delegantis, aut hæc delicta non sint ipsi relapso tribuenda, qui illis poterat obviare, *can. qui potest* 23. *q.* 3. *can. negligere* 2. *q.* 7. *can. error d.* 38. Quippe crimen qui potest emendat & non corrigit, ipse committit, *can. facientis d.* 86.

Si relapsus fuerit à summo Pontifice declaratus excommunicatus, cùm jam esset excommunicatus à jure, *can.* 1. 24. *q.* 1. *cap. excommunicamus* 1. *de hæret.* & Constitutione, quæ in die Cœnæ Domini legi consuevit. Qui fit, ut valde peccet, seque impœnitentem ostendat, cùm adeat Ecclesiæ, Missasque audiat; ac divinis intersit, nondum à Sede Apostolica obtenta absolutione, *cap. quod in te de pœnit. & remis.*

Si igitur ex utraque parte conjecturæ concurrant, sed quæ impœnitentiam ostendant videantur longe validiores, relapsus non est absolvendus. Nam, ut quis verè pœnitens censeatur, non sufficit docere de bonis operibus, nisi etiam appareat eum abstinere à malis. Nam, ut ait Augustinus relatus in *can. pœnitentia de pœnit. dist.* 3. *pœnitentia est mala præterita plangere, & plangendo iterum non committere.* Ut enim dicitur in *can. pœnitentiam quippe ibid. qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat.* Quod etiam habetur *in can. ille, ead. d. & in can. pœnitentes, & can. irrisor seqq.* ubi appellatur irrisor, non pœnitens, qui adhuc agens quod pœnitet, non videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Nec signa eleemosynarum, aut lacrymarum prosunt ubi peccata non deseruntur, *can. qui admissa, can. qui vult, can. nihil. prodest ead. d.* 3. Verbo. Non sufficiunt ad pœnitentiam signa bonorum operum, quæ sint criminibus ac peccatis, præsertim gravibus, involuta.

Verum quatenus etiam relata bonorum operum signa essent magis attendenda, quam signa malorum, negari tamen non potest, quin illa longe infirmiora. & obscuriora reddantur ob signa contraria, & ita non sint evidentia, sive manifesta, qualia requiruntur in relapso ad obtinendam absolutionem, *d. cap. super eo de hæret. in* 6.

At dicet aliquis, multos esse pœnitentiæ, gradus, quemadmodum & peccatorum, satisque esse, ut nunc incipiat modice pœnitere eorum, quæ gessit. *Jam enim futurum,* ait Chrysostomus Epist. 5. ad Theodor. lapsum, *ut uberiores, & ampliores veræ pœnitentiæ fructus*

fructus ferantur, Deumque brevem illam, & exiguam pœnitentiam non abnuere, sed magna pensitare mercede, immo vehementer corruptos non impellere magna vi ad virtutem, sed mansuete, & sensim promovere, immo plerunque portare, ne immanior scissura fiat, aut error productior.

Sed respondetur, levem quidem pœnitentiam non spernendam, sed eam tamen non sufficere relapso ad obtinendam absolutionem, antequam perfectior fiat, ejusque habeamus signa evidentia & perspicua juxta textum *in d. cap. super eo de hæret.*

Nec obstat, quod ob publicam causam, & gravia pericula evitanda summus Pontifex debeat juris vincula laxare, relapsumque admittere, ut post D. Thomam sentit Augustinus Triumphus *de potest. Eccles. q.*28. Nam absolutio alicujus periculi vitandi causa non est concedenda non pœnitenti juxta *d. can. Legatur* 24. *quæst.* 2. Sed quando verè pœniteret, & ita absolveretur, tunc ad pericula vitanda jure deberet concedi postea rehabilitatio ad honores, & dignitates. Quia in hoc cadit consideratio periculi vitandi, non autem in absolutione, quæ nullo modo danda est ei, quem non pœnitet.

CONSULTATIO CXCIX.

De Absolutionibus, ac dispensationibus in S. Officio usitatis, & sapientissimo arbitrio Summi Pontificis concedendis summatim ac per effata, sive Canones, quæ ad formandum judicium de abjurationibus, de rebus, de pœnis, ac censuris ad S. Officium spectantibus maximoperè conducunt ex variis casibus, ac ferè omnibus excogitatis, ac probatis authoribus summo studio conquisita; Vbi etiam breviter differitur, in quibus differant, vel conveniant dispensatio, & absolutio à pœnis Ecclesiasticis latæ sententiæ.

Filii illius, qui traditus fuit Curiæ seculari, petentes reddi habiles, ac restitui ad pristinum statum, tanquam si eorum pater non deliquisset, nihil solent obtinere.

Filii ac nepotes hæretici, traditi Curiæ sæculari possunt reddi aliquando habiles ad gradus Religionis, præterquam ad Generalatum & Officia Visitatoris, & Definitoris.

Is, cujus paterna statua combusta fuit ob hæresim, poterit reddi habilis simul cum suis filiis, ad aliorum successionem, ac testamenti factionem.

Cũ Nepotibus hæretici relapsi, & traditi Curiæ sæculari poterit dispẽsari ad Ordines, ac beneficia simplicia.

Ille, cujus avia, uti judaizans, fuit tradita Curiæ seculari poterit reddi habilis ad Ordines tantum, non autem ad beneficia in illis Ecclesiis, in quibus obstant earum statuta.

Regularis, cujus avus fuit traditus Curiæ sæculari, poterit reddi habilis ad professionem, ad Officia Religionis, & ad sacros Ordines.

Filius relapsi, traditi Curiæ seculari poterit reddi habilis ad honores, ac dignitates, non tamen Majores, tam in Religone, quàm in Ecclesiis cathedralibus.

Is, cujus avus fuit traditus Curiæ seculari poterit reddi habilis ad munia Religionis in provincia, præterquam ad provincialatum.

Dispensationes cum Hispanis possunt remitti arbitrio Inquisitoris Majoris Hispaniarum.

Si presbyter, cujus avus, tanquam impœnitens, fuit traditus Curiæ seculari non obtenta prius dispensatione, se ad omnes Ordines promovere fecerit, nesciens se inhabilem, poterit cum eo dispensari ad executionem Ordinum, & ad beneficia curata tantum.

Cum pœnitentiato in S. Officio Hispaniarum, poterit dispensari ad audiendas confessiones, donec manserit in Italia.

Illi, qui abjuravit de vehementi in S. Officio poterit concedi Breve habilitationis ad honores, & gradus, & abolitionis cujuscunque maculæ, ex dicta abjuratione provenientis.

Si ille, cujus pater fuit pœnitentiatus in S. Officio, & mater, uti impœnitens, fuit tradita Curiæ seculari, promoveatur ad ordines, ac provideatur absque apostolica dispensatione de beneficio, & pensionibus poterit cum eo dispensari ad cautelam, ut obtinere possit beneficia & pensiones.

Si Regularis abjuraverit de vehementi, poterit cum eo dispensari, ut in habitu presbyteri secularis manere possit.

Siquis Regularis abjuraverit de vehementi poterit cum eo dispensari, ut in habitu Ordinis S. Antonii manere possit, ac reddi habilis ad gradus & honores, nec non ad pensiones.

Cum eo, cujus avus paternus fuit, uti hæreticus relapsus combustus, poterit dispensari ad executionem Ordinum sine autoritate Apostolica susceptorum, & ad beneficium simplex, & parochialem obtentam retinendũ cum condonatione fructuum ex iis perceptorũ.

Cùm trahente originem ex descendentibus à pœnitentiatis in S. Officio Hispaniarum ultra quartum gradum, qui sub mentito nomine habitum regularem suscipit, ac professionem emisit munusque Concionatoris, & S. Theologiæ lectoris obivit, ac deinde in foro conscientiæ à summo Pontifice dispensatus, Officia & dignitates laudabiliter exercuit, absoluto prius, poterit dispensari ad quæcunque munera, Officia, & dignitates in Religione obtinenda, etiam in utroque foro.

Cum moniali poterit dispensari ad omnes gradus, honores, ac dignitates Religionis, non obstante, quod ejus avus paternus fuerit, uti hæreticus à S. Officio condemnatus.

Cum eo, cujus avus fuit traditus ob hæresim Curiæ seculari, poterit dispensari ad obtinendum quæcunque beneficia Ecclesiastica, etiam curata.

Cum illo, cujus parentes ob Judaismum fuerunt ultimo supplicio affecti, poterit dispensari ad Ordines etiam sacros, & ad presbyteratum, & ad beneficia, non tamen curata, neque ad Canonicatus in Cathedralibus, vel dignitates in Collegiatis.

Cum eo, cujus pater, uti Judaizans, fuit combustus post suam professionem in religione, si petierit reddi habilis ad gradus, & dignitates suæ Religionis, non poterit facilè dispensari.

Qui, antequam fidem catholicam amplecteretur, pactus fuit dare certam quantitatem pecuniarum cuidam Canonico, si ad suum favorem Canonicatum resignaret, si petierit absolvi, ac dispensari cum retentione dicti Canonicatus, absolvi poterit, à summo Pontifice, prævia judiciali hæresum abjuratione, ac impositis gravibus pœnitentiis salutaribus, & cum eo dispensari ad retinendum Canonicatum.

Cum nominato ad Episcopatum poterit dispensari ad illum obtinendum, non obstante, quod ejus pater fuerit hæreticus.

Cum electo Archiepiscopo poterit dispensari super defectu natalium ex parentibus hæreticis.

Cum nato in hæresibus, qui in illis usque ad vigesimum annum vixit, poterit dispensari ad Episcopatum obtinendum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Episcopatum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Coadjutoriam Episcopalem, ad quam fuit electus.

Cum eo, cujus mater obiit in hæresi poterit dispensari ad Episcopatum, & ad retinendum beneficia jam obtenta.

Poterit reddi habilis per Breve Apostolicum, ut ad Episcopatũ promoveri possit, qui fuit hæreticus, dummodo hæreses abjuret, saltem in foro conscientiæ, vel sit alumnus Collegii Germanici Urbis.

Cum

Cum nato ex parentibus hæreticis, & habente uxorem, cujus matrimonium ex causa impotentiæ fuit dissolutum poterit dispensari ad Episcopatum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, ac educato in hæresibus, quas abjuravit, poterit dispensari ad quascunque Ecclesias Cathedrales, ac Metropolitanas, & Patriarchales, ad quas nominari, vel canonicè eligi contigerit, prædictis non obstantibus.

Cum nato ex patre hæretico, & ad omnes Ordines etiam sacros ante ætatem legitimam sine dispensatione promoto, si petierit in utroque foro absolvi, ac dispensari, ut in Ordinibus ministrare ac beneficia Ecclesiastica cujusvis generis obtinere possit; poterit à Summo Pontifice absolvi, & dispensari, ut in Ordinibus susceptis ministrare, ac beneficia simplicia tantùm obtinere possit.

Cum Monachis Anglis poterit dispensari ob labem hæresis, tam ex persona propria, quàm suorum parentum ad omnia beneficia, & dignitates suæ Religionis, præterquam ad officium Præsidentis generalis.

Cum eo, qui studuit in Academia hæretica dispensari ad canonicatum obtinendum, non obstante consuetudine illius provinciæ, quod nemo possit obtinere Canonicatum, nisi ad triennium studuerit in Academia Catholica.

Cum nato ex hæreticis, qui contra Turcas militavit, aliquot eorum occidit, judiciis militaribus, in quibus veniebat imponenda pœna corporis, vel sanguinis, interfuit, ac suffragium dedit poterit dispensari super irregularitate, ac etiam, ut possit sine titulo beneficii, aut patrimonii ad sacros Ordines promoveri sine litteris dimissoriis, aut cōmendatitiis, & extra tempora.

Cum hæretico nato, ac in hæresibus educato, qui matrimonium cum vidua contraxit, & postea, illa mortua, hæreses abjuravit, ac sine dispensatione se promovere fecit ad omnes Ordines, si petierit absolvi, & ad Ordines ac beneficia dispensari, poterit absolvi, ac dispensari, præterquam ad dignitates in Cathedralibus, capta prius cognitione personæ.

Qui, abjuratis hæresibus, se promovere fecit ad Ordines minores, ac litteris dimissoriis omissis, petiit stari suo juramento super susceptione dictorum Ordinum, si petierit dispensari ad alios Ordines suscipiendos, & ad beneficia, poterit stari ejus juramento quoad Ordines susceptos, dispensatio verò committenda est ejus Episcopo.

Cum nato ex parentibus hæreticis, qui nunquam hæresibus adhæsit, & citra dispensationem duo beneficia simplicia obtinuit, & sacrum Subdiaconatus Ordinem suscepit, poterit dispensari ad retinendum prædicta beneficia cum condonatione fructuum perceptorum & ad alia beneficia, & dignitates majores obtinendum, necnon ad Ordines etiam sacros.

Cum Canonico, nato ex parentibus hæreticis, poterit dispensari ad retinendum Canonicatū, & ad Ordines, atque ad alia beneficia, & dignitates Ecclesiasticas.

Cum nato in hæresibus, & ad fidem catholicam converso, patiente defectum natalium, prævia hæresum abjuratione poterit dispensari ad sacros Ordines, & ad parochialem sibi oblatam.

Cum nato ex parentibus hæreticis qui hæreses postea abjuravit, si petierit secum dispensari ad Ordines sacros suscipiendum, etiam sine litteris dimissoriis sui Ordinarii & ad beneficia obtinendum, poterit committi ejus Ordinario, in cujus diœcesi moratur, ut prævio examine, & abjuratione, illum absolvat, & arbitrio suo dispenset ad Ordines, & beneficia.

Cum nato in hæresibus, quas abjuraverat, & habilitato ad Ordines, ac beneficia simplicia, obtinuit deinde absq; dispensatione Apostolica parochialem, quam postea resignavit cum pensione, si petierit secum dispensari ex nunc, prout ex tunc, quando parochialem obtinuit ad effectum validitatis pensionis, poterit annui, ut supplicatio signetur.

Cum hæretico, nato ex soluto, & soluta poterit dispensari ad Ordines, & beneficia Ecclesiastica, etiam curata, & ad dignitates in Collegiatis, non tamen principales, obtinendum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, qui, nulla obtenta dispensatione, ad Ordines promotus, Canonicatum etiam in Ecclesia Cathedrali obtinuit, si petierit secum dispensari, poterit committi suo Ordinario, vel Nuntio, Apostolico, ut arbitrio suo dispenset super irregularitate, & ad retinendum Canonicatum ad quinquenniū cum condonatione fructuum malè perceptorum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, & in hæresibus educato, quas tam ipse, quàm ejus parentes abjuraverant, poterit dispensari ad Ordines, & beneficia non obstante etiam, quod esset natus ex matrimonio contracto ab ejus patre cum muliere sibi conjuncta in secundo consanguinitatis gradu, nulla obtenta dispensatione.

Cum eo, qui fuit hæreticus, ac minister hæreticorum, & mortua prima uxore, secundam duxit, si petierit secum dispensari, non est dispensandum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Ordines cum clausula, dummodo non cohabitet cum parentibus.

Cum nato ex parentibus hæreticis, catholicè tamen educato, poterit dispensari ad Ordines suscipiendum absque litteris dimissoriis sui Ordinarii extra tempora, & non servatis interstitiis ad titulum paupertatis, dummodo sit constans in fide catholica, ut possit sacras confessiones aulicorum Principis Catholici audire, & concionari in castris. Nuntius tamen, & Episcopus curent provideri de aliquo beneficio.

Cum nato ex hæretico soluto, & catholica soluta poterit dispensari ad Ordines sacros suscipiendum, & ad beneficia.

Cum nato in civitate hæretica, & in hæresibus ac in illis educato, degente in Civitate Catholica poterit dispensari ad omnes gradus, munera, honores, ac jura nobilitatis, & ad beneficia simplicia.

Cum puero annorum octo, vel circiter filio conversi ad fidem Catholicam poterit dispensari à Summo Pontifice, ut, non obstante defectu ætatis, & quod ejus pater fuerit hæreticus, beneficium simplex, ad quod fuit præsentatus obtinere possit, & patri condonari fructus male perceptos ex dicto, & alio beneficio, quod habuit, dum erat hæreticus.

Cum ministro hæretico, qui uxorem viduam, & hæreticam duxit, ac tam ipse, quam ejus uxor Catholici effecti, mortua uxore, poterit dispensari ad omnes Ordines, etiam sacros, & ad beneficia simplicia tantum non obstante, quod fuerit hæreticus, & mulierem viduam hæreticam duxerit.

Cum nato ex hæretico conjugato, & soluta, & educato in fide Catholica poterit dispensari arbitrio Ordinarii ad Ordines & beneficia, non tamen curata, aut Canonicatus in Cathedralibus, vel dignitates in Collegiatis.

Hæretici, & hæreticorum filii, recepti in aliqua Religione Regularium, & ad gradus Religionis promoti poterint absolvi in utroque foro, tam ipsi, quàm receptores, qui moneri debent, ut in posterum abstineant: & cum ipsis hæreticis poterit dispensari, ut possint Ordines suscipere, & in susceptis ministrare.

Cum eo, qui hæreses abjuravit, poterit dispensari ad ingressum Religionis, non obstante decreto ipsius Religionis contrario.

Cum eo, cujus avus fuit hæreticus, ac ingresso Religionem Ordines etiam sacros, & doctoratum suscepit absq; dispensatione, poterit dispensari super irregularitate & ad omnes gradus suæ Religionis, præterquam ad Generalatum.

Cum eo, cujus pater, & avus fuerunt hæretici, poterit dispensari ad suscipiendum habitum Equitum Religionis Hierosolymitanæ, non tamen ad dignitates dictæ Religionis.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad dignitatem Abbatis sui Monasterii.

Cum nato ex parentibus hæreticis nobilibus, qui, hæresi abjurata, professionem in Religione emisit, nulla obtenta dispensatione, munera suæ Religionis obtinuit, & exercuit, poterit dispensari ad omnes, & quascunque dignitates, gradus,& honores, ac munera in dicta Religione obtinendum, & quatenus opus sit ab omnibus censuris, quas forsan incurrit, absolvi.

Cum presbytero, qui presbyteratum ante ætatem legitimam suscepit, ac Missam celebravit, semelque, hostiam non consecratam cuidam pœnitenti dedit, poterit dispensari ad executionem Ordinum, & ad beneficia simplicia. Manere tamen suspensus ad triennium.

Cum presbytero, qui post presbyteratum in hæresim incidit, & postea resipuit, ac abjuravit, repetita abjuratione formali, poterit dispensari ad executionem suorum Ordinum, dummodo remaneat suspensus ad tempus arbitrio sui Ordinarii, qui cum eo poterit dispensare ad beneficia simplicia tantum.

Presbyter, qui ab hæreticis coactus uxorem juxta eorum ritum duxit, ac pluribus annis cum ea vixit, eaque mortua, ad statum Sacerdotalem rediit, missamque celebravit, si petierit absolvi, ac secum dispensari, poterit absolvi, prævia abjuratione, & quoad dispensationem executionis suorum Ordinum, poterit committi Ordinario, qui arbitrio suo dispenset.

Presbyter, qui non existens parochus, absque licentia in matrimonium conjunxit hæreticum cum catholica, qui erant inter se quarto consanguinitatis gradu conjuncti, poterit absolvi, & cum eo dispensari ad altaris ministerium.

Presbyter, qui uxorem duxit, atque ex ea prolem suscepit, deinde, ea defuncta, ad bellum profectus est, neminem tamen occidit, si petierit absolvi, & secum dispensari ad Ordines, & beneficia, poterit committi Ordinario, ut illum absolvat, manente suspensione, prævio examine, & facta abjuratione, saltem de vehementi.

Episcopus in regionibus longinquis, si petierit absolvi, quia in unica ordinatione duos sacros Ordines cuidam ob necessitatem contulit, sique petierit facultatem Ordines ita conferendi, poterit absolvi, & cum sic ordinato dispensari, & Episcopo dari facultatem ordinandi extra tempora, & in tribus diebus festis.

Casus illius, qui se fingit subdiaconum, ac Missis solenniter celebratis ministrat, ac deinde ab alieno Episcopo se ad Ordines sacros promovere fecit, unde à suo Ordinario fuit declaratus irregularis, & ab executione suorum Ordinum suspensus, non puto spectare ad S. Officium.

Ordinatus ad presbyteratum ante legitimam ætatem, & postea in hæreses lapsus, poterit absolvi, ac secum dispensari ad ministrandum in Ordinibus susceptis, & ad beneficia.

Cum eo qui abjuravit de formali, & commisit homicidium in personam cujusdam hæretici, poterit dispensari ad Missæ celebrationem.

Cum eo, qui, vivente prima uxore, in Monasterio inclusa in pœnam commissi adulterii, secundam uxorem duxit, quia falsò audivit, primam esse mortuam. Unde coram Ordinario introducta causa, fuit declaratum secundum matrimonium nullum, ipseque punitus, si petierit super bigamia secum dispensari, ut ad Ordines promoveri possit, cum dicta ejus prima uxor fieri velit Monialis, poterit dispensari ad Ordines suscipiendum, emissa tamen prius per uxorem professione.

Cum Diacono, qui uxorem duxit, ex qua plures filios suscepit, si casus sit occultus, poterit dispensari, & committi suo Ordinario, ut, prævia abjuratione, cum illo dispenset in foro conscientiæ, dummodo de novo contrahat.

Cum eo, qui nullius Ordinis initiatus, Missam celebravit & postea se ad Ordines promovere fecit, si petierit dispensari, & absolvi, poterit dispensari ad executionem Ordinum, ac reddi habilis ad beneficia simplicia.

Cum Sacerdote Armeno, qui post obitum primæ uxoris, quam virginem duxerat, cum secunda matrimonium contraxit, si petierit absolvi, ac secum dispensari ut Missam celebrare possit ritu latino, poterit dispensari, ut celebrare possit ritu armeno, dummodo prius abjuret de vehementi.

Sacerdos, qui hæreticos absolvit, nullam habens autoritatem, ignorans esse casum reservatum, poterit absolvi, ac secum dispensari, ut Missam celebrare possit.

Qui existens tantum Diaconus audivit sacras confessiones, & baptismum ministravit, ac postea se ad presbyteratum promovere fecit, si petierit absolvi, ac dispensari, poterit committi Ordinario, qui illum, prævia abjuratione absolvat cum suspensione executionis Ordinum ad tempus ejus arbitrio.

Ordinatus ad presbyteratum ab Episcopo schismatico ante legitimam ætatem poterit absolvi, & cum eo dispensari ad executionem Ordinum.

Cum Anglo, qui pluribus annis commoratus est in Italia, poterit dispensari, ut sine dimissoriis sui Ordinarii ad Ordines promoveri possit, examinatis testibus circa natalia, vitam, & mores, & non inveniens testes, sufficiat suum juramentum, quod sit ex legitimo matrimonio procreatus.

Episcopus consecratus ab Archiepiscopo falso, professione fidei emissa, poterit absolvi, & cum eo dispensari ad ministerium altaris.

Episcopus in Anglia lapsus in hæreses, poterit absolvi ab aliquo Religioso in utroque foro, prævia abjuratione, ac promissione abstinendi in posterum à recognitione Regis Angliæ, & cum eo poterit dispensari ad executionem Ordinum, & Pontificalium certis temporibus ei præscribendis, nec non super fructibus Ecclesiæ malè perceptis.

Presbiter, qui cum muliere deprehensus, illam metu mortis desponsavit, quique à parentibus mulieris assiduè custoditur, ne aufugiat, si petierit secum dispensari, ut Ecclesiam ingredi, & sacramenta suscipere possit, donec sibi offeratur commoditas discedendi, poterit Ecclesiam ingredi, Sacramentum tamen Confessionis obire, & Eucharistiam sumere non poterit, donec cum prætensa uxore habitaverit.

Cum eo, qui abjuravit de vehementi, poterit dispensari ad beneficia curata.

Presbyter, qui ad hæreticos transivit, & uxorem duxit, prævia abjuratione, poterit absolvi, non autem secum dispensari, nisi post aliquod tempus.

Siquis Regularis [quod absit] dimisso habitu, ac post susceptum Ordinem Diaconatus uxorem duxerit fiatque hæreticus, si redierit ad fidem catholicam, poterit dispensari ad presbyteratum suscipiendum, & ad beneficia curata.

Diaconus, qui à parocho requisitus sacras confessiones audivit, & absolutionem dedit, unde ab Ordinario fuit pœnitentiatus, & ad presbyteratum

suscipiendum

suscipiendum declaratus inhabilis, si petierit absolvi in utroque foro,& cum eo dispensari, ac committi ejus Ordinario, ut prævio examine super intentione, & abjuratione, saltem de vehementi illum absolvat,& suo arbitrio dispenset ad presbyteratum suscipiendum.

Subdiaconus, qui in uxorem clandestinè duxit mulierem viduam, si, ea mortua, petierit absolvi, & secum dispensari ad executionem suorum Ordinum, & alios suscipiendum, & secum dispensari ad beneficia, poterit committi Ordinario,ut,prævia judiciali hæresum abjuratione, illum absolvat,& cum eo arbitrio suo dispenset.

Cum eo, qui ante legitimam ætatem promotus fuit ad omnes, etiam sacros Ordines, & ad presbyteratum, poterit dispensari in irregularitate, & ad executionem Ordinum, cùm pervenerit ad legitimam ætatem.

Cum presbytero, qui ad hæreticos divertit,& matrimonium cum moniali contraxit, ad eos reversus, hæreses abjuravit, ac opes inter hæreticos acquisitas renunciavit, si petierit secum dispensari, poterit dispensari ad executionem Ordinum minorum tantum, & ad beneficia simplicia.

Siquis petierit dispensari, ut, non obstante matrimonio ab ipso contrahendo, possit retinere Canonicatum,ne ad manus hæreticorum veniat,& cum conditione distribuendi fructus, non debet cum eo dispensari.

Catholici, qui obtinuerunt Canonicatus ab hæreticis cum promissione vivendi in eorum secta, licet nunquam à fide catholica defecerint, si petierint secum dispensari ad retinendum dictos Canonicatus, poterit cum eis dispensari ad conferendum præfatos Canonicatus, facta prius ab eis abjuratione de vehementi. Quod, si ipsi dixerint non posse provisionem Apostolicam acceptare,nisi cum eis conniveatur,posse frequentare ad biennium scholas hæreticorum, quemadmodum Magistratui promiserunt,non est annuendum.

Cum catholico proviso de Canonicatu ob resignationem sibi factam à suo fratre & asserente, quod nisi resignatio fiat in manibus Capituli, cujus major pars est hæretica,ipse non poterit adipisci Canonicatum,sed à dictis Canonicis hæreticis conferretur alicui eorum sectæ, poterit dispensari,ut dicta resignatio ad ipsius favorem fiat in manibus dicti Capituli, dummodo postest adeptam possessionem petat provisionem à Sede Apostolica,& in expeditione narretur nullitas tituli obtenti à Capitulo ex causis, de quibus fiat mentio, & id concedatur pro foro conscientiæ tantum.

Siquis presbyter,quod Deus avertat, cum moniali matrimonium contraxerit & ea mortua, cum alia muliere,si petierit absolvi, ac secum dispensari, poterit committi Ordinario, ut arbitrio suo cum eo dispenset,ut in Ordinibus susceptis ministrare valeat, & beneficia Ecclesiastica obtineat,non tamen curata,& canonicatus in Cathedralibus,& dignitas in collegiatis & remaneat suspensus ab administratione Sacramenti pœnitentiæ.

Regularis,qui abjuravit de vehementi, non indiget dispensatione pro executione suorum Ordinum & officiis suæ Religionis.

Qui post contractum matrimonium per verba de futuro,illudque consumatum, jussu parentis Ordines minores, & Subdiaconatum suscepit, postea uxore, & ejus patre instigantibus decreto Curiæ secularis fuit damnatus ad illam ducendam in uxorem,prout duxit, declarata nulla susceptione Ordinum ab Episcopo, deinde,uxore mortua,ad alios Ordines se promovere fecit,& Canonicatum obtinuit,si petierit secum dispensari poterit committi Ordinario,ut prævia judiciali abjuratione, saltem de vehementi,cum eo dispenset reddatque habilem.

Cum nato ex presbytero, & muliere soluta poterit dispensari,ut,ad Ordines,etiam sacros, & presbyteratum promoveri ac beneficia obtinere possit.

Cum eo,qui post susceptum Diaconatum in hæresim lapsus est,& postea,hæresi abjurata,ad presbyteratum, nulla dispensatione obtenta, se promovere fecit, poterit dispensari mediante Ordinario,prævia abjuratione judiciali,& absolutione, ad exemptionem Ordinum,& ad reddendum habilem ad beneficia, non tamen curata, aut dignitates in collegiatis, vel Canonicatus in Cathedralibus, citra habilitationem ad sacramentum pœnitentiæ.

Presbyter, qui cùm esset Subdiaconus, uxorem duxit, & absolutus in foro conscientiæ, nulla obtenta dispensatione super irregularitate, reliquos Ordines suscepit, & parochialem obtinuit, si petierit secum dispensari,poterit committi Ordinario qui prævia judiciali abjuratione, eum absolvat, & arbitrio suo cum illo dispenset, ut in Ordinibus susceptis ministrare valeat, reddatque habilem ad beneficia obtenta retinendum.

Cum eo,qui in partibus infidelium degit, poterit dispensari,ut eum attigerit vigesimum tertium annum possit ad presbyteratum promoveri.

Cum nato ex soluto Ordinis Equestris, & matre captiva poterit dispensari ad quæcumque beneficia obtinendum.

Cum Diacono qui ad hæreticos divertit, minister que illorum fuit, rediens ad fidem catholicam poterit dispensari ad presbyteratum suscipiendum, ad ingrediendum Religionem, & ad beneficia regularia, ad honores, ac dignitates ejusdem Religionis, professione emissa.

Episcopus, qui pro Episcopatu pactus est solvere pensionem hæretico,prout eam solvit,& Episcopatum pluribus annis retinuit, si petierit absolvi, & in fructibus male perceptis secum dispensari,& habilis reddi ad quodcumque beneficium, & dignitatem,poterit committi ejus absolutio Episcopo in partibus.

Episcopus in hæreses lapsus, & à Rege hæretico ad Episcopatum promotus, poterit absolvi citra tamen aliquam dispensationem, etiam quoad executionem Ordinum.

Qui fuit excommunicatus ab Episcopo, quia matrimonio conjunxit hæreticos sub promissione, quod quamprimum hæreses abjurarent,poterit, prævio examine, absolvi, & cum eo dispensari.

Confessarius,qui non monuit mulierem pœnitentem teneri ad denunciandum confessarium, à quo fuit sollicitata, poterit absolvi ab excommunicatione ad cautelam,dummodo illam moneat.

Qui in minoribus Ordinibus constitutus, à suo Episcopo diversis vicibus litteras dimissorias pro suscipiendis Ordinibus Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus obtinuit, & putans se illarum vigore esse ordinatum, pluries missam celebravit,si petierit absolvi, & secum dispensari, poterit supplicatio signari, & jure absolvi, prævio examine, & abjuratione, & cum perpetua inhabilitate ad dictos Ordines suscipiendum.

Catholicus, qui pluries regionem hæreticam se contulit, ubi uxorem duxit, illa mortua, si petierit absolvi, & secum dispensari, ut in Ordinibus susceptis ministrare & Religionem ingredi valeat, poterit, prævia abjuratione cum eo dispensari ad ingressum Religionis cum suspensione ab executione Ordinum.

Bibliopola, qui vendidit, ac imprimi fecit multos libros prohibitos, si petierit absolvi in foro exteriori secreto coram Notario, ac testibus, & dixerit se non posse promittere, ne in posterum vendat, neve imprimat libros prohibitos, non poterit absolvi, nisi promittat in posterum abstinere, & concurrentibus aliis requisitis.

Qui, dum erat Superior cujusdam Conventus, multa fecit in præjudicium S.Officii, si petierit absolvi, & secum dispensari super irregularitate, debet comparere in S.Officio.

Qui coactus à patre, ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem suscepit, ac deinde uxorem duxit, ex qua plures filios genuit, si spontè comparuerit, ac petierit absolvi & secum dispensari ad executionem Ordinum susceptorum & ad alios suscipiendum poterit abjurare de vehementi, & absolvi, ac declarari perpetuò suspensus ab executione Ordinum susceptorum, & inhabilis ad alios suscipiendum.

Qui per vim ac metum patris Subdiaconatum suscepit, timensque posse etiam cogi ad Diaconatum, ac Presbyteratum suscipiendum, aufugit, & uxorem duxit, cum eaque pluribus annis permansit, si spontè compareat, & postquam abjuravit, petat, posse in Ordinibus susceptis ministrare, & ad alios suscipiendum habilis reddi, poterit committi Ordinario, qui arbitrio suo cum eo dispenset, & habilem reddat, dummodo maneat in loco, ubi deliquit.

Subdiaconus, qui matrimonium de facto, & clandestinè cum vidua contraxit, & cum ea plurimis mensibus cohabitavit, qua mortua, si petat secum dispensari ad executionem Ordinum susceptorum, & habilis reddi ad beneficia, poterit committi Ordinario, ut prævia abjuratione judiciali, cum eo arbitrio suo dispenset, & habilem reddat ad beneficia Ecclesiastica, non tamen ad Canonicatus, & dignitates in Cathedralibus.

Qui nomine S. Officii citatus ad ferendum testimonium in causa cujusdam rei, & recusans comparere, fuit excommunicatus, ac deinde absolutus sub conditione, ut satisfaceret S. Officio, quod tamen non fecit, si petat iterum absolvi, ex eo quod veritas aliunde fuit habita, & reus condemnatus, poterit absolvi in foro conscientiæ.

Qui metu parentis ad Ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem se promovere fecit, ac deinde matrimonium contraxit, credens id sibi licere, quia nulliter illum susceperat, si petierit committi suo Episcopo, ut eum super præmissis audiat, & susceptionem Ordinis nullam declaret, eumque absolvat, ac prolem legitimam declaret, poterit rescribi quod adeat suum Ordinarium, & utatur juribus suis.

Qui ordinatus ad Subdiaconatum in vigesimo primo anno & ad Diaconatum in vigesimo secundo, quique antequam Subdiaconatum susciperet, illum publicè, ac solenniter exercuit, si petat absolvi, ac secum dispensari ad dictorum Ordinum executionem, ac reddi habilis ad presbyteratum, rescribendum, id non spectare ad S.Officium.

Regularis professus, qui ab Ordinario fuit suspensus ab executione suorum Ordinum, & damnatus ad carcerem per annum, quia hæreticum cum muliere catholica matrimonio conjunxit, si petat absolvi, ac sibi dictas pœnas condonari, poterit committi Ordinario, qui, parito per eum judicato, eum absolvat.

Qui infantem inadvertenter baptizavit, licet fuerit prius ab obstetrice baptizatus, si petat secum dispensari super irregularitate, poterit committi Ordinario, ut prævio examine, & quatenus factum ita se habeat, eum absolvat, & cum eo dispenset.

Siquis Regularis in S. Officio processatus & fugitivus hæreticos adierit, si petierit sibi commutari pœnas corporales propter sua crimina sibi debitas in pœnitentias salutares, debet comparere in S.Officio, sique compareat, ac delicta fateatur, poterit ei assignari Conventus loco carceris, privari voce activa & passiva, auscultatione sacrarum confessionum, & executione Ordinum.

Qui matrimonium cujusdam Subdiaconi celebravit metu consanguineorum mulieris, unde fuit condemnatus per annum ad carcerem, & ad jejunandum, nec non suspensus ab executione suorum Ordinum, appellavit à sententia, sed appellatione non prosequuta, se in divinis immiscuit, ac celebravit, si petat secum dispensari, & habilis reddi, poterit supplicatio signari cum clausula: Parito judicato.

Militans in castris hæreticorum, si petierit secum dispensari ad ingrediendum Religionem, non obstante, quod tres habuerit uxores, & ultima supervivat, debet obtinere decretum à suo Ordinario, quo prius provideatur, ut mulier ingrediatur aliquem locum pium, ubi caste vivere possit, deinde statuetur de dispensatione super bigamia.

Qui, non suscepto sacramento confirmationis, ad omnes, etiam sacros Ordines fuit promotus, & jussus quadam vice celebrare, non habens hostiam, chartam in formam hostiæ adaptavit, & prolatis super ea verbis consecrationis, illam sumpsit, si petat absolvi, ac secum dispensari super irregularitate, committi poterit Ordinario, ut eum interroget, an crediderit dictam chartam consecrasse, & ex ea confecisse corpus Christi, & mittat ad S.Officium depositionem.

Qui non promotus ad presbyteratum, missam celebravit, ac deinde, non obtenta absolutione, ac dispensatione, ad presbyteratum se promovere fecit, si petat absolvi, ac secum dispensari, poterit committi Ordinario, ut prævio examine super credulitate, & intentione, & abjuratione de vehementi, si se non gravaverit, illum dimittat, pro suo arbitrio cum eo dispenset, ac reddat habilem ad executionem suorum Ordinum.

Qui diu gestans habitum regularem, nullam professionem solennem emisit, & in dicto habitu sine licentia Superiorum plurimis annis mansit in partibus hæreticorum, curamque animarum extra claustra exercuit, bene se gerens pro religione catholica, si petat, se declarari Religiosum professum, poterit cum eo dispensari, ut, factis tribus mensibus Novitiatus, professionem emittere possit.

Cum eo, cujus mater fuit Monialis professa, & habitu dimisso, fuit & hæretica, & hæretico nupsit, poterit dispensari ad Ordines, & beneficium, vel Præposituram obtinendum.

Græcus qui non susceptis Ordinibus minoribus, se ad Subdiaconatum promovere fecit, si petat absolvi, ac secum dispensari, ut in Subdiaconatu ministrare, & alios Ordines suscipere valeat, poterit remitti Ordinario, ut cum eo dispenset, ac interroget dictum Græcum, an in schisma, vel in hæresim consenserit.

Episcopus græcus, si petat posse dispensare super matrimoniis contractis inter latinos, & græcos, etiam quando proles remaneret apud parentes, qui sunt ritus græci, poterit concedi, ut dispenset cum Catholicis tantum.

Italogræcus, qui Ordines Subdiaconatus, & Diaconatus suscepit ab Episcopo schismatico, si petat absolvi, & habilis reddi ad presbyteratum, poterit examinari in S.Officio.

Sacerdos ritus latini, qui matrimonium cum muliere ritus græci contraxit, præviis examine, abjuratione,

&

& resumptione habitus clericalis, poterit reconciliari.

Diaconus ritus græci poterit reddi habilis ad suscipiendum presbyteratus Ordinem ritu latino, dummodo amplius non redeat ad ritum græcum.

Siquis petierit, secum dispensari ad servanda jejunia ritus græci, licet ipse sit latinus, non est audiendus. Non est tamen ei prohibitum per Bullam B. Pii V. quin præcipiat Græcis, ut servent suas cæremonias, & ritus.

Cum alumno Collegii Græcorum poterit dispensari, ut in Ordinibus Subdiaconatus, & Diaconatus ministrare possit, non obstante, quod illos susceperit ab Archiepiscopo schismatico, & ante legitimam ætatem.

Poterit dispensari cum Episcopo, qui abjuravit hæreses, & errores Græcorum, ut in suis Ordinibus ministrare possit, non obstante, quod fuerit hæreticus schismaticus, & ab Archiepiscopo schismatico ad omnes Ordines promotus.

Poterit dispensari cum græco Regulari ab observantia jejuniorum, quæ à Græcis observantur, donec in Conventibus suæ Religionis in Italia existentibus morabitur.

Cum græco, qui prima tonsura, more latino suscepta, uxorem virginem duxit, si petat secum dispensari, ut ad omnes sacros, & presbyteratus Ordines, ritu græco promoveri possit, poterit cum eo dispensari, ut non obstante, quod primam tonsuram more latino susceperit, promoveatur ad omnes Ordines, etiam sacros, & presbyteratum ritu græco.

Si mulier græca, mortuo ejus viro presbytero, petat secum dispensari, ut cum alio contrahere possit, poterit cum ea dispensari, non obstante consuetudine, quod relicta presbyteri alteri nubere non possit.

Cum presbytero græco, qui contraxit matrimonium cum muliere sibi in quarto consanguinitatis gradu conjuncta, ignorans impedimentum, poterit dispensari, ut in matrimonio prædicto manere possit, præmissis non obstantibus.

Vide plura de Græcis, quæ alibi adduximus.

Cum trahentibus originem ab Hebræis poterit dispensari ad Ordines, & beneficia, arbitrio Ordinariorum, quibus id committendum est.

Regularis, ex genere Hebræorum natus, si petat secum dispensari ad gradus suæ Religionis, poterit committi Generali ejus Ordini qui arbitrio suo cum eo dispenset ad munera, & gradus suæ Religionis obtinendum, non tamen Generalatum.

Cum trahente originem ab Hebræis, qui absque dispensatione omnes, etiam sacros & presbyteratus Ordines suscepit, & in illis ministravit, poterit dispensari ad eorum executionem, & ad beneficia quæcunque, etiam curata, ac dignitates, etiam majores, Canonicatus, & præbendas in Cathedralibus, & dignitates in Collegiatis.

Cum puella, originem trahente ab Hebræis, poterit dispensari, ut monasterium aliquod ingredi, ac professionem emittere possit, dummodo ibi non extet constitutio, vel consuetudo contraria, & executio committi poterit arbitrio Ordinarii.

Poterit etiam remitti arbitrio Ordinarii, & Superiorum Ordinis, quem natus ex neophito, olim Judæo ingredi intendit, quod, si ipsi videbitur, cum eo dispenset, ut ordines, etiam sacros, & presbyteratum suscipere possit, atque habilitet ad munera, & dignitates ejusdem Religionis, si, & postquam in ea professionem emiserit.

Siquis Religiosus, quod Deus non solum avertat, sed detestetur, apostatavit ad Sectam Mahumetanam, & deinde sponte compareat, poterit expediri cum pœnitentiis salutaribus, ac reddi inhabilis ad dignitates in sua Religione.

Apostata à fide, & à Religione poterit recipi ad abjurationem, & absolvi ab excommunicatione, nec non dari ei licentia transeundi ad aliam Religionem, etiam Monachorum, si inveniat benevolos receptores, ac interim manendi in seculo in habitu clericali, & suspendatur ab executione suorum Ordinum ad septennium ita, ut illos sine licentia expressa exercere non possit.

Siquis monialem è monasterio extraxerit, & ad partes hæreticorum duxerit à quo Deus eripiat, cumque ea matrimonium contraxerit ac hæreticè vixerit, si mortua jam moniali, voluerit ad fidem catholicam redire, ac petierit salvum conductum, non est ei annuendum, sed poterit certior reddi, quod sponte compareat in S. Officio in quo benignè hujusmodi rei expediuntur.

Siquis Jesuita apostataverit à fide, & conversus petierit dispensari, poterit cum eo dispensari super votis simplicibus Societatis, ab ipso emissis.

Cum apostatis à fide, & à Religione poterit dispensari, ut in habitu presbyteri secularis manere possint, præsertim quando adsit periculum relapsus.

Siquis semel, ac iterum, dimisso habitu ad hæreticos confugerit hæresesque professus fuerit poterit obtinere, quod committatur suo Generali, ut eum absolvat in utroque foro, ac cum eo dispenset in executione Ordinum.

Siquis Religiosus apostataverit à fide ad Turcas, & apud ipsos matrimonium contraxerit, si petat licentiam manendi in habitu presbyteri secularis propter imminens periculum Turcarum, rescribi ac suaderi poterit reditus, & ut reassumat habitum, utque compareat in S. Officio, in quo benignè hi rei tractantur.

Apostata à fide, & à Religione, redeunte ad fidem poterit absolvi, & cum eo dispensari, ut possit remanere extra claustra in habitu regulari sub obedientia Ordinarii, in cujus diœcesi morabitur, donec à suis superioribus ad Religionem revocetur, quæ quidem clausula potius apponitur ex stylo, quàm aliquid operetur. Unde aliquando rescribitur, cum ejusmodi reis simpliciter, absq; dicta clausula dispensetur.

Apostata à fide, qui semel abjuravit de formali, ac iterum relapsus fuit in hæreses, poterit committi Ordinario, ut eum absolvat, & non obliget ad pœnam relapsus.

Qui ante finitum annum probationis professionem emisit in quodam monasterio, ubi pluribus annis mansit, deinde prætendens professionem esse nullam à Monasterio egressus, Minister hæreticorum factus, publicè pluribus annis docuit, & uxorem duxit, si petat absolvi, poterit committi illius absolutio citra dispensationem, reassumpto prius habitu regulari, & obtenta declaratione nullitatis professionis, & facta abjuratione.

Siquis, relicto habitu regulari, ad hæreticos transiverit, si redierit ad fidem catholicam, poterit dispensari ad executionem Ordinum, & ut remanere possit in habitu presbyteri secularis sub obedientia Ordinarii, & beneficia Ecclesiastica, etiam curata in sua diœcesi obtinere.

Si quis Religiosus, habitu dimisso, ad hæreticos diverterit, sectæque ipsorum adhæserit, & à suis fratribus denunciatus, pœnitens commissi erroris, post paucos dies redierit, ac publicè è suggestu errorem suum agnoverit, poterit suaderi, ut accedat; & sponte compareat in S. Officio, poterit benignè expediri, & concedi licentia transeundi ad Religionem laxiorem.

Apostatæ à fide ad partes hæreticorum profecti, si petant absolvi in foro fori, & à quibusvis casibus à suis confessariis, liberari à votis Religionis, ac subjici Ordinario, ut in habitu presbyteri secularis vivere possint, non sunt audiendi, & hujusmodi

pacta rejicienda sunt, poterint tamen certiores fieri, ut compareant in S.Officio, in quo benignè recipiuntur, & remittitur aliquando pœna temporalis

Monachus professus habitu dimisso, arma sumsit, pluribus conflictibus interfuit, nonnullos vulneravit, & forsan etiam occidit, hæreticorum cautiones & contubernia frequentavit, licet eorum hæresibus non adhæserit, si petat absolvi, & habilis reddi ad ordines, & beneficia suæ Religionis obtinendum, poterit supplicatio signari cum clausula, præviis examine, & abjuratione, quatenus illi locus sit, & reassumpto habitu Religionis, & quoad absolutionem tantum.

Regularis laicus professus, qui bis dimissus à suis superioribus credidit se liberum, & propterea uxorem duxit, cum eaque pluribus annis cohabitavit, si petat absolvi in utroque foro, non est audiendus, sed comparere debet in S.Officio.

Apostata à fide, & à Religione, qui hæreses sectatus est, & matrimonium contraxit, si petat absolvi, poterit, quatenus non esset præventus, ubi spontè comparens expediri ac recipi à sua Religione cum perpetua suspensione ab executione suorum Ordinum.

Apostata à Religione, qui ante legitimam ætatem, & cum dimissoriis falsis, se ad Ordines sacros promovere fecit, & ad hæreticos se contulit, eorum more vivendo, si petierit absolvi, ac secum dispensari, ut in Ordinibus susceptis ministrare, & in habitu presbyteri secularis manere possit, poterit mandari Nuntio Apostolico, vel Ordinario, ut eum absolvat, prævia judiciali abjuratione, citra aliquam habilitationem, & ipse redeat ad suam Religionem.

Qui ante legitimam ætatem Religionem ingressus, professionem in ea nulliter emisit, & ad Ordines sacros fuit promotus, deinde semel, ac iterum in hæreses relapsus, & in foro conscientiæ absolutus, in Ordinibus susceptis ministravit, non obtenta dispensatione, ac postmodum professionem nullam declarari obtinuit, si petat absolvi, ac dispensari ad executionem Ordinum, & habilis reddi ad beneficia, poterit committi Ordinario, ut prævio examine, & abjuratione judiciali, illum absolvat, & constito sibi, quod professio legitimè declarata fuerit nulla cum eo dispenset suo arbitrio, illumque habilem reddat ad beneficia.

Apostata à Religione, si petierit secum dispensari, ut in habitu presbyteri secularis manere possit, vel ut causam nullitatis suæ professionis Nuntio committatur, poterit mandari Nuntio, ut curet ei suadere, ut reassumat habitum regularem. Quod si recusaverit, causam nullitatis professionis cognoscat, prævia judiciali abjuratione, & interim cum eo dispenset, ut in habitu presbyteri secularis manere possit.

Qui jussu patris in Religione professionem emisit, è qua egressus nullitatem illius intentavit, quam tamen ab ipso impeditus, prosequi non potuit, & propterea id ægrè & graviter ferens, ad hæreticos se contulit, & uxorem, cum qua pluribus annis cohabitavit, duxit, si petierit absolvi, ac secum dispensari, ut in habitu religioso S. Antonii manere possit, vel cum eo dispensari in foro conscientiæ, ac prævia abjuratione, ut ad Ordinem laxiorem transire possit, vel ad Religionem Equitum S. Joannis Hierosolymitani, ita tamen, ut exactè regulam servare teneatur, vel ut in habitu presbyteri secularis maneat sub obedientia Ordinarii, ad Sacramentum pœnitentiæ administrandum, & ad beneficia quæcunque obtinenda, etiam curata dummodo distet à prætensa muliere saltem 40. milliaribus.

Si quæ monialis professa, è monasterio egressa apostataverit à fide, & virum duxerit, spontè compareat, prævia abjuratione de formali, poterit ei restitui locus, & gradus suæ professionis factæ in Monasterio, & vox activa & passiva.

Si quæ monialis professa, & è monasterio egressa apud suos parentes se receperit, & in hæresim lapsa, ita pluribus annis vixerit, si convertatur ad fidem catholicam petat absolvi, ac secum dispensari, poterit absolvi, & cum ea dispensare, ut retento habitu honesto remanere possit in seculo, & loco horarum canonicarum recitare valeat horas à monialibus recitari solitas.

Si quæ monialis professa pluribus annis in monasterio permanserit, & postea ex illo egressa per plura hæreticorum loca vagata fuerit, liberis etiam susceptis, timeat redire ad Monasterium, poterit cum ea dispensari, ut in habitu seculari manere possit, prævia abjuratione, quatenus illi locus esset.

Si quæ monialis post professionem emissam ad hæreticos aufugerit, & hæretico nupserit & petierit secum dispensari, poterit, prævia abjuratione, in foro conscientiæ cum ea dispensari, ut in prædicto prætenso matrimonio remanere possit sub spe convertendi ad fidem catholicam maritum, ac prolem, quibus conversis, si petierit secum dispensari etiam in foro exteriori poterit committi alicui Ordinario illarum partium, vel Nuntio, qui comprobatis narratis, & prævia abjuratione, eam absolvat, & cum ea dispenset circa dictum matrimonium, etiam in foro exteriori, faciendo illam non monacham, non tamen redeat ad habitandum ubi deliquit.

Si quæ monialis contraxerit matrimonium, prætendens se emisisse professionem per vim & metum, & petierit secum dispensari, ut in matrimonio manere possit, poterit committi Ordinario, ut reassumpto per eam habitu regulari, & facta abjuratione de vehementi illam absolvat, & cum interventu superioris ejus Monasterii illum audiat super prætensa nullitate dictæ professionis, non obstante lapsu quinquennii, si prius dederit fumum, quod propter vim & metum professionem emiserit.

Si monialis professa petierit licentiam, se conferendi ad domum parentum infirmitatis curandæ gratia, poterit committi Ordinario, ut possit cum ea dispensare ad aliud Monasterium in civitate, vel diœcesi pro recuperanda sanitate.

Cum Comite canonico, relatis prius litteris Ordinarii, ac Nuntii Apostolici, poterit dispensari, ut, non obstante Subdiaconatus Ordine, matrimonium contrahere possit, pro quo expeditur Breve.

Si Subdiaconus, extinctis ejus fratribus, ne bona feudalia ad hæreticos transeant, petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, & certior redditus, dispensationem sibi propediem mittendam, bona fide matrimonium contraxerit more catholico, postea intelligens, gratiam non esse expeditam, petierit dispensari cum uxorem nobilem, quam duxit, non possit sine amicorum offensione dimittere, poterit mandari Ordinario, vel Nuntio, ut conditionibus expressis existentibus veris, cum eo dispenset, ut cum jam nupta matrimonium contrahat.

Quidam nobilis, inductus à fratribus majoribus, Ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem suscepit, Canonicatum acceptavit, deinde Canonicatum resipuerit, & post aliquot annos uxorem duxit, ac liberos suscepit, si, rediens ad fidem catholicam, petierit

petierit secum dispensari, poterit committi Nuntio, ut comprobatis narratis, ac prævia abjuratione, cum eo dispenset, ac denuò matrimonium contrahat, prolemque legitimam declaret, vel ut probationes recipiat, illasque mittat ad Urbem, ac doceat, an beatos in Subdiaconatu ministraverit. Nam hoc casu difficilior redditur dispensatio.

Subdiaconus, qui uxorem duxit, & illa mortua, secundam accepit, ex eaque plures filios genuit, si petat secum dispensari, ut matrimonium de novo contrahere possit, remittendus est ad S. Pœnitentiarium, si factum est secretum.

Subdiaconus, qui de facto matrimonium contraxit, fuit insimul cum prætensa uxore à suo Ordinario punitus. At si petierit secum dispensari ad matrimonium de novo contrahendum, remittitur eorum petitio Ordinario, qui prævio examine super intentione ejusdem Subdiaconi, illum abjurare faciat, deinde cum eis dispenset, ut de novo contrahere possint. Et si mulier moriatur, ipse remaneat in perpetuo cœlibatu.

Diaconus, qui duxit uxorem, ex qua plures filios suscepit; si casus sit occultus, poterit obtinere commissionem ad suum Ordinarium, ut prævia abjuratione, cum eo dispenset in foro conscientiæ, dummodo de novo contrahat.

Cum Subdiacono, qui cum nobili per verba de futuro matrimonium contraxit sequuta copula, & probe suscepta, poterit dispensari ad matrimonium in facie Ecclesiæ contrahendum, comprobatis coram Ordinario, vel Nuncio narratis, præviisque ejus examine, & abjuratione.

Canonicus, ex nobili genere natus, linguæ latinæ ignarus, ac utroque pede claudus, qui nulla obtenta dispensatione, ac non servata forma S. Concilii Tridentini, ad Subdiaconatus Ordinem se promovere fecit, in Ordine tamen non ministravit, & multis ab hinc annis matrimonium contraxit, filiosque suscepit, si petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, poterit mandari Nuntio Apostolico informatio, & maximè ut doceat qualitatem bonorum, in quibus succederent hæretici, ipso sine filiis decedente, & an feuda sint jurisdictionis.

Si Canonicus, & Diaconus petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, ne sua bona devolvantur ad hæreticos, & maximè si voluerit contrahere cum nobili, ex cujus connubio sex pagos consequetur, & ad fidem catholicam reducet, poterit scribi Nuntio pro informatione.

Siquis, post Subdiaconatum susceptum, matrimonium contraxerit, ac petierit secum dispensari, ut in eo à quampluribus annis contracto permanere possit, poterit remitti Nuntio, & Ordinario, ut eis constito, quod ex separatione matrimonii oritura sint scandala, & homicidia, cum eo disputant sua prudentia, & arbitrio, prævia illius abjuratione. Subdiaconus & Canonicus, si supplicaverit Sanctissimo secum dispensari ad matrimonium contrahendum, ne feuda suæ familiæ ad hæreticos devolvantur, ac ut suffragium in Comitiis acquiratur catholicis, poterit committi Nuntio Apostolico, ut constito sibi quod præmissa vera sint, cum eo dispenset.

Is, qui, dum erat annorum quindecim à patre coactus, Ordinem Subdiaconatus suscepit, ac deinde ad bellum profectus, uxorem duxit, si petierit committi Ordinario causam nullitatis susceptionis dicti Ordinis, & ut eum absolvat, ac cum illo dispenset, ut in matrimonio contracto manere possit, poterit, quoad causam nullitatis rescribi, ut adeat suum Ordinarium, cui committendum est, ut præviis examine, & abjuratione illum absolvat, citra tamen dispensationem.

Qui habens Ordinem Subdiaconatus, in eo publicè ministravit, ac publicè pro Subdiacono existimatus fuit, poterit scribi Inquisitori majori Hispaniarum, ut prædictis non obstantibus concedat ei licentiam contrahendi matrimonium cum quadam juvane, quam defloraverat sub spe ac fide futuri matrimonii, injunctis gravibus pœnitentiis salutaribus.

Cum Diacono, & Canonico poterit dispensari ad matrimonium contrahendum, si sit ultimus de sua familia, & ipso, uxorem non ducente, subsit periculum ne ejus dominia & feuda occupentur ab hæreticis, & vasalli fiant hæretici.

Qui post susceptum Subdiaconatus Ordinem per vim & metum uxorem duxit, cum qua pluribus annis permansit, si petierit declarari validum dictum matrimonium ac prolem legitimam, poterit committi Ordinario, ut præviis Oratoris examine, & abjuratione de vehementi, illum absolvat, deinde, eo ab uxore separato causam prætensæ nullitatis susceptionis Ordinum cognoscat pro justitia.

Cum Canonico & Subdiacono poterit dispensari ad matrimonium contrahendum, cum decreto, quod si uxor prædecesserit, maneat in cœlibatu. Si mortua uxore, petierit secum dispensari, ut cum alia, quam ad fidem catholicam reduxit, sub spe illam in uxorem ducendi, contrahere possit, poterit id remitti arbitrio Nuntii Apostolici, qui, si narrata vera sint, ac sibi expedire videbitur, concedat licentiam petitam.

Cum Subdiacono, & Canonico, qui matrimonium contraxit cum muliere hæretica, quam ad fidem catholicam reduxit, poterit dispensari, ut in matrimonio contracto manere possit, prævia prius abjuratione mulieris de formali, & Canonici Subdiaconi saltem de vehementi.

Qui post susceptum Subdiaconatus Ordinem per vim ac metum hæresim professus est, & matrimonium hæreticorum more contraxit, pluresque filios suscepit, si petierit absolvi, & nullitatem Ordinum validitatemque matrimonii Ordinario committi poterit committi Ordinario, qui prævia judiciali abjuratione, prout de jure, Oratorem absolvat, & servatis servandis, causam prætensæ nullitatis Ordinis Subdiaconatus, & validitatem matrimonii, prout de jure cognoscat, prolemque susceptam, & suscipiendam legitimam declaret, dummodo mulier non sit hæretica.

Cum Archiduce Austriæ Leopoldo fuit sub 18. Decembris 1625. dispensatum, ut depositis Episcopatibus, aliisque dignitatibus Ecclesiasticis, matrimonium contrahere posset, non obstante Ordine Subdiaconatus.

Cum Equite Teutonico in Germania, non obstantibus votis Religionis poterit dispensari à Summo Pontifice ad matrimonium contrahendum cum quadam virgine, quam carnaliter cognoverat, prolemque susceperat, si adsint urgentissimæ causæ rixarum, & inimicitiarum.

Si Eques professus Ordinis S. Joannis Hierosolymitani petierit secum dispensari, ut ad secularia vota transire valeat, quia ipso sine liberis decedente, dominia, & feuda suæ domus ad hæreticos devolventur, poterit committi Nuntio Apostolico, ut comprobatis plene ac concludenter narratis cum oratore dispenset, ut ad secularia vota transire valeat, & post dispensationem exemplum

actorum mittat ad S. Officium Urbis.

Qui juvenili ætate cum virgine clandestinè coram duobus vel tribus tantum testibus, insciis utriusque parentibus, matrimonium contraxit, sed ante ejus consumationem metu, ac inductione patris cum alia in facie Ecclesiæ contraxit, prolemque ex ea genuit, si petierit ad evitandum cædes, & exitia, nec non scandala inter Catholicos cum irrisione hæreticorum, secum dispensari in primo matrimonio rato ad favorem secundi consumati, poterit committi Ordinario, qui, constito sibi canonicè ac legitimè de narratis, cum eo dispenset super matrimonio rato ad favorem secundi consumati.

Apostolica Sedes cum hæreticis volentibus inter se matrimonium contrahere in gradibus prohibitis, non solet dispensare, nisi hæreses abjurent, licet alter sit catholicus, nec datur dispensatio, nisi hæresi per hæreticum abjurata.

Cum hæretico, qui in hæresi Subdiaconatus Ordinem suscepit, & postea hæreticam uxorem duxit, poterit dispensare ad matrimonium de novo contrahendum cum legitimatione prolis, si ambo fidem catholicam amplectantur.

Cum illo, qui matrimonium cum sorore germana uxoris prædefunctæ contraxit, cum qua pluribus annis cohabitavit, & ex ea multos liberos suscepit, si petierit secum dispensari in matrimonio contracto, poterit committi Ordinario, ut cum eis dispenset, quatenus filii sint Catholici, & ipsi hæreses abjuraverint.

Vovens in periculo castitatem, & cultui divino se dedicare, solus de sua familia contraxit sponsalia cum hæretica sibi in tertio & quarto consanguinitatis gradu conjuncta, quæ fidem catholicam amplecti desiderabat, si petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, poterit cum eo dispensari, abjuratis tamen prius per sponsam hæresibus.

Hæretica, quæ à marito hæretico propter impotentiam separata fuit, ad fidem catholicam reversa, alium virum duxit, audiens primum maritum aliam duxisse, si ob id petierit secum dispensari, poterit committi Nuntio, vel Ordinario, ut se instruat, & pro justitia provideat, quia ubi agitur de dirimendo matrimonio ex causa impotentiæ non requiritur dispensatio.

Siquis petierit secum dispensari, ut matrimonium contrahere possit cum sorore suæ primæ uxoris defunctæ, cùm subsit periculum, ne ipsa alicui hæretico nubat, & sic ipsa cum suis subditis hæretica evadat, poterit committi Nuntio, qui cognoscat, an ista reperiat alium virum catholicum paris conditionis in illis partibus, an nuptura sit hæretico, an adsit periculum quod ipsa, & ejus subditi deserant fidem catholicam, nec non cognitionem capiat de amplitudine feudorum, ubi sita sunt, ac de numero subditorum, & an ipsa catholicè, an hæreticè vivat.

Cum hæretico communicanti sub utraque specie poterit dispensari, ut cum muliere ejusdem sectæ sibi in secundo consanguinitatis gradu conjuncta contrahere possit, dummodo ambo emittant fidei professionem, & ipse vir sit persona insignis, & ex hujusmodi dispensatione magnum commodum Religionis catholicæ obventurum sit, scribendumque Ordinario, ut eos doceat de communione sub utraque specie juxta formam Brevis Pii IV.

Siquis petierit secum dispensari, ut matrimonium cum sorore suæ uxoris prædefunctæ contrahere valeat, cùm sub spe contrahendi, illam ad fidem reduxerit, & convertetur, etiam tota ejus familia, poterit cum eo dispensari in foro conscientiæ, si proficiscantur in partes, ubi notitia hujus rei non habeatur, & non transeat in exemplum, vel committi Nuntio, ut cum eo dispenset arbitrio suo in foro conscientiæ tantum, ut matrimonium contrahere possit cum uxoris defunctæ sorore, dummodo contrahant in loco, ubi factum est occultum, non adsit scandalum, & hujusmodi dispensatio non trahatur in exemplum.

Cum muliere, quæ, vivente primo marito hæretico, cum quo matrimonium non consumavit ob impotentiam mariti ex maleficio provenientem, & propterea per Magistratum hæreticum ab eo separata fuit, nupsit alteri Catholico, à quo prolem suscepit, & cum filiis catholicè vivit, poterit dispensari in foro conscientiæ, ut in dicto secundo matrimonio manere possit, dummodo primum non consumaverit, & narrata vera sint.

Siquis nobilis petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum cum sorore germana uxoris suæ prædefunctæ, adducendo copulam carnalem, & prolem ex ea susceptam, periculum inimicitiarum inter consanguineos utriusque partis, læsionem æstimationis ipsius fœminæ, periculum, ne ipsa ad hæreticos divertet, hæreticoque nubat, quo casu si frater ipsius obierit, diversa feuda ad hæreticos devolverentur, poterit, committi Nuntio Apostolico, qui, his omnibus coram se probatis, cum eis dispenset, ut matrimonium inter se contrahere possint, non obstante impedimento primi gradus affinitatis, prolemque susceptam, & suscipiendam legitimam declaret, mandarique expediri Breve, in quo dictæ causæ exprimantur.

Qui, vivente primo marito mulieris, cum ipsa contraxit matrimonium, ac etiam de ipsius mulieris consensu falsos testes super obitu primi viri examinavit, si petierit secum dispensari, verè secuta morte primi mariti, neutro machinante, ad denuo contrahendum, poterit committi Ordinario, ut prævio examine super intentione, & abjuratione de vehementi cum eis dispenset, dummodo non sint indiciis præventi.

Qui conjuncti in quarto consanguinitatis gradu se carnaliter cognoverint, ac deinde examinatis testibus super morte primi mariti, matrimonium in facie Ecclesiæ contraxerint, ac detecta superviventia ipsius primi mariti, & declarato nullo matrimonio, pluribus annis in eadem copula, non obstante inhibitione, permanserunt, prolemque susceperunt, si, mortuo dicto primo marito, nullo ipsorum machinante, nullaque sibi invicem data fide de matrimonio contrahendo, post illius obitum, petierint secum dispensari ad denuo contrahendum, poterit committi Ordinario, ut examinatis oratoribus super narratis, & intentione, ac præmissa & abjuratione quatenus opus sit, illos absolvat, ac cum eis dispenset. Vel rescribendum, ut compareant in S. Officio, & postea quoad dispensationem statuetur.

Qui cum muliere, cujus primus maritus credebatur mortuus contraxit, sed post triennium comparuit, eisque dixit, ut in pace maneant, quia & ipse quoque cum alia contraxerat, quare in matrimonio pluribus annis permanserunt, data sibi invicem fide de iterum contrahendo post illius obitum, & licet per Ordinarium fuerint separati, attamen insimul biennio cohabitarunt. Unde, si, mortuo dicto primo, petierint secum dispensari, poterit committi Ordinario, ut cum eis dispenset

diſpenſet cum clauſula, quod prævio eorum examine ſuper matrimonio contracto, vivente primo viro, ac ſuper credulitate, illos abjurare faciat judicialiter juxta gravitatem reſultantem ex eorum depoſitionibus.

Cum Sacerdotibus in regionibus, in quibus eorum penuria eſt poterit diſpenſari, ut his in die celebrare poſſint, non ſumpta ablutione.

Cum Regulari poſtquam abjuravit de levi, poterit diſpenſari, ut poſſit tranſire ad Religionem S. Joannis Hieroſolymitani, dummodo recipiatur inter Capellanos ſtrictæ obſervantiæ, degentes in Conventu, in quo etiam vivat.

Cum Regulari Capucino poterit diſpenſari, ut ſimul cum uno, duobus aut tribus ſociis, à Superioribus aſſignandis, ſine habitu regulari incedere poſſit, equitare, pecuniam habere, ac retinere, nec non jejunia à Conſtitutionibus ſuæ Religionis indicta non ſervare, concurrente neceſſitate.

Poterit diſpenſari cum Regulari, ut curam animarum extra clauſtra exercere poſſit, ut ſubveniat paupertati ſui patris, qui cogitur cum filiis vivere apud conſanguineos hæreticos, ſi aliàs provideri non poſſit.

Cum eo, qui poſt Subdiaconatus ordinem, uxorem duxit hæreticam, quam Catholicam reddidit, & ex ea plures filios catholicè educatos ſuſcepit, ſi petierit ſecum diſpenſari, ut in dicto matrimonio manere poſſit, poterit abſolvi, & cum eo diſpenſari in foro conſcientiæ prævia abjuratione verbali in actu ſacramentalis pœnitentiæ, & dummodo, ſi mulier præmoriatur, maneat in perpetuo cœlibatu, ac ſuſpenſus ab executione ſuorum Ordinum.

Et hæc exempli gratia ſufficiant.

Porrò diſpenſatio, & abſolutio à pœnis Eccleſiaſticis latæ ſententiæ differunt primo, quod abſolutio ſignificat actum juſtitiæ, in quo cauſa aliqua, ſive judicium terminatur in favorem rei, ut per Suarez *de cenſur. diſp.* 41. *ſect.* 1. *nu.* 4. Diſpenſatio autem eſt actus gratiæ, ſive miſericordiæ, ut inquit Gloſ. *in can. ut conſtitueretur, v. detrahendum d.* 50. ibique Archid. *numero* 2. Bald. *in addit. ad ſpecul. tit. de diſpenſat. v.* 1. qua aliquid relaxatur à communi lege in favorem alicujus, Suarez *loc. citat.* Unde abſolutio eſt ſecundum jus commune, diſpenſatio eſt præter jus, Gloſ. *in capit. cupientes v. ſuſpenſos de elect. in 6.* Abb. *in capit. tam litteris numero* 3. *de teſtib.* Suar. *tomo quarto, de relig. lib.* 9. *capite ſecundo, numero* 48. *& de cenſur. diſp.* 29. *ſect.* 1. *n.* 17.

Secundo differunt, quia propriè loquendo abſolutio non habet locum, niſi in pœnis medicinalibus, quæ ſcilicet ob contumaciam amovendam inferuntur ut ſunt omnes cenſuræ Eccleſiaſticæ. Unde ex ſua natura non poſſunt eſſe perpetuæ: Diſpenſatio verò ſolum habet locum in pœnis de ſua natura immobilibus, ſive ſint perpetuæ, ſive ad certum tempus Felin. *in cap. Apoſtolicæ in princ. de except.* D. Antonin. *p.* 3. *tit.* 28. *de ſuſp. cap.* 4. Sayr. *lib.* 4. *de cenſur. cap.* 17. *n.* 1. Suar. *d. n.* 17. *de cenſur. & d. cap.* 2. *de relig. num.* 46. 48. *& ſeq.*

Differunt tertio, quod abſolutio, ut concedatur, non indiget alia cauſa præter diſpoſitionem, ſive non repugnantiam ex parte abſolvendi, ut ſcilicet ceſſaverit à contumacia. Diſpenſatio autem requirit aliquam cauſam juſtam, & rationabilem, ut inferior diſpenſare valeat ſuper pœnis ſtatutis à Superiore, Suar. *de relig. loc. cit. num.* 49. Et quò caſus eſt gravior, vel pœna magis rationabilis, & fundata in validiori jure, tanto gravior cauſa requiritur ad diſpenſandum. Unde ex facultatibus, & ſtylo S. Pœnitentiariæ poteſt diſpenſari ſuper homicidio caſuali, quando ex magna nobilitate perſonæ, ac doctrina exiſtimatur magna utilitas Eccleſiæ conſecutura. At verò ſuper voluntario homicidio injuſto, vel abortu diſpenſare non licet, niſi ex graviori cauſa, nempe ob neceſſitatem, ut ſcandali, vel necis gravi periculo ſubſiſtente. Quia hæc irregularitas eſt ſtatuta ex canone Apoſtolico, & imitatione juris divini, Henriq. *libro decimo quarto, capite decimo ſeptimo, numero* 5. Avil. *p.* 7. *de cenſur. diſp.* 10. *dub.* 1.

Quarto differunt, quod abſolutio à cenſuris, ſive pœnis medicinalibus non poteſt ſine injuſtitia reo pœnitenti, ac petenti denegari, ſcilicet ſatisfactione præſtita, vel ſi per eum non ſtet, quominus ſatisfaciat. Eſt communis ſententia Theologorum & Canoniſtarum, & *textus in cap. qua fronte de appell. & cap. ex litteris de conſtit.* Diſpenſatio verò quantumvis diſpoſito, ac pœnitenti per ſe loquendo, citra injuriam denegari poteſt, Archid. *in d. can. ut conſtitueretur numero* 2. *d.* 50. Salas *de legib. diſp.* 20. *ſect.* 7. *num.* 70. cum Abbate ac Roſſella. Unde inquit Sales, quod Superior denegans diſpenſationem, non ſemper peccat, etiam exiſtente cauſa ad diſpenſandum. Peccat autem quando diſpenſatio eſt debita ex charitate, vel ex juſtitia, ut quando adeſt gravis neceſſitas publica, vel privata, ut vitandæ mortis, vel ſcandali gravis, vel ſaltem quando diſpenſare longè utilius eſt Eccleſiæ ſeu bono publico, Salas *num.* 37. *&* 74. Vel quando ſuperior commiſit alicui, ut diſpenſet, ſi vera ſunt narrata, Archid. *loc. citat.* & Salas *ibid. n.* 71. Addit Henriquez *ſupra num.* 5. diſpenſationes ſobriè concedendas, etiam cauſa diſpenſationis ſubſiſtente. Nam aliàs enervaretur lex communis & Eccleſiaſtica diſciplina.

Quintò differunt, quod is, cui abſolutio à cenſura denegatur injuſtè, poteſt adire ſuperiorem mediatum per viam querelæ, ut per Felin. *in cap. paſtoralis num.* 6. *de offic. Ord.* & latè Sanchez *opuſc. lib.* 3. *cap. un. dub.* 35. *num.* 8. At verò ſi cui denegatur diſpenſatio à pœna latæ ſententiæ incurſa, non poteſt recurrere ad Superiorem mediatum, Sanchez *lib.* 7. *opuſc. cap.* 1. *dub.* 55. *num.* 21. cum Bartolo & Felino, niſi in caſibus, quibus, ut dictum eſt, diſpenſatio illi ſit debita, & tunc poterit Judex, ad quem diſpenſare, Genuenſ. *in prax. cap.* 70. *num.* 4.

Sexto differunt, quod Epiſcopus à pœnis Canonum medicinalibus poteſt abſolvere quoties non reperitur prohibitum, diſpenſare autem non poteſt, niſi ubi reperitur & conceſſum.

Differunt ſeptimò, quod facultas abſolvendi à cenſuris continetur in generali mandato juriſdictionis, Gutier. *lib.* 1. *can. quæſt. cap.* 5. *num.* 1. Barboſ. *in cap. nuper num.* 11. *de ſent. excom.* Sbroz. *de offic. Vicar. lib.* 2. *q.* 179. non autem facultas diſpenſandi à pœnis. Quia in mandato generali non veniunt, niſi ea, quæ ſunt juris communis, ſive juſtitiæ, non autem quæ ſunt juris ſpecialis ſive gratiæ, Calder. *conſ.* 3. *de offic. Vicar.* Felin. *in cap. at ſi Clerici* §. *de adult. num.* 21. *de judic.* Sanchez *de matr. lib.* 3. *diſp.* 40. *nu.* 12. *& lib.* 9. *diſp.* 24. *num.* 14. *&* 18. Immò neque ex ſpeciali mandato ad diſpenſandum poteſt Vicarius generalis diſpenſare ſuper pœnis latæ ſententiæ, niſi fuerit in individuo expreſſum. Quia hæc diſpenſatio eſt majoris momenti, Sbroz *d. lib.* 2. *q.* 37. *num.* 10.

Octavò differunt, quod abſolutio ſemel validè abſolutè conceſſa, non poteſt revocari. Quia vinculum eſt formaliter, & radicaliter ſublatum. Sed diſpenſatio ſemel conceſſa, ſecundum probabiliorem poteſt à Prælato, qui ex poteſtate ordinaria diſpenſavit, revocari, quia radicaliter in ipſa lege vinculum perſeverat, Sanchez *libro octavo de matr. diſp.* 33. *num.* 12. Secundum probabiliorem.

Novo

Nono differunt, quod absolutio concessa propter aliquam causam absolutè, non cessat, cessante illa causa, ut siquis sit absolutus ab Episcopo ab excommunicatione Papæ reservata propter impedimentum perpetuum adeundi Sedem Apostolicam, ut ob cœcitatem; si miraculosè curaretur à tali impedimento, non teneretur Romam ire, neque reincideret in censuram, ut per Sanch. *in decal. lib.2.cap.13. num.30.* At secus de dispensatione jam concessa, & applicata cujus usus habet tractum successivum, qualis est dispensatio super irregularitate cum Sacerdote ad celebrandum. Cessante enim causa finali, sive adæquata talis dispensationis, multi Doctores aiunt dispensationem evanescere, ac cessare, quos allegat, & sequitur Sanchez *d. lib. 8. de matr. disp.30. num.* 14. Quamvis contrarium teneant alii multi, quos allegat idem Sanchez *ibidem num.*13. ac sequuntur Poncius *de matrim. lib. item* 8. *cap.* 20. *num.* 4. Salas *de legib. disp.*20.*sect.*5. *num.*64. Granado *in* 1. 2. *contr.* 7. *tract.*3. *p.*2. *disp.*17. *sect.*4. *num.*36. Guttier. *de matr. cap.*126.*num.*2. Suarez *de legib. lib.*6.*cap.*20.*num.*15.

Decimo differunt, quod Prælatus potest dispensare cum subditis subjectione propriè, ac strictè sumpta tantùm, idest ratione domicilii, non autem ratione quasi domicilii, vel originis secundum probabiliorem, & communem sententiam, Suarez *de pœnit. disp.*30. *sect.*2. *num.*3. Filiuc. *tract.*20. *nu.*271. & Garz. *de benef.p.*11. *cap.*10. *nu.*139. *in fine*, aliique apud ipsos & ita declaravit S.Congregatio apud Barbosam *alleg.* 39. *num.*5. Licet Sanchez *lib.*3.*de matr.disp.*23.*num.*12. *in fine* cum Sa, & Henriquez teneat sufficere quasi domicilium. At verò absolutiones à censuris, etiam pro foro externo, prout de jure communi, concedere potest subditis, etiam ratione quasi domicilii, vel ratione vagationis. Quia hoc sufficit ad sortiendum forum pastorale quoad omnia, excepto sacramento Ordinis Sanchez *loc.cit.*§. *tertio probatur.* Et ita in terminis docet Suarez *de censur. disp.*7.*sect.* 4.*n.*7.& 8. Quod etiam habet locum quoad facultatem Episcopis concessam à S.Concilio Trident. *sess.*24. *cap.* 6. *de ref.* absolvendi subditos suos à censuris, Papæ reservatis in casibus occultis. Nam Suarez, Filiucius, Garzia, Em.Sa, *v. Episcopus num.*36. aliique communiter, & S.Congregatio apud Garziam inquiunt, sufficere subjectionem ratione quasi domicilii, vel vagationis. Et idem est de absolutione à reservatis propter impedimentum adeundi Sedem Apostolicam, ut per Navar. *cons.*6.*num.*6.*de sent. excom.* Immo quoad absolutionem à censuris in ordine ad ministrandum Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, quæ scilicet impediunt illorum receptionem, ut sunt excommunicatio, vel interdictum personale, sufficiet subjectio ratione peregrinationis, ut per Suar. *d.disp.*30. & Filiuc. *ibidem* propter decretum Eugenii Quarti. Quod est intelligendum, dummodo peregrinatio non sit assumpta in fraudem ad hunc effectum mutandi fori, ut Suarez *de pœnit. disp.*25. *sect.*2.*num.*9.*in fine.* Quod non procedit, quoad eos, qui facultatem habent à Papa absolvendi à censuris quoscumque sine restrictione ad sibi subditos, quia Papa est Ordinarius singulorum, *cap.antiqua de privil.* ibique Glos. & *cap.fin.* ubi etiam Glossa *v. compelli de for. compet.* & Papæ territorium in spiritualibus est universus Orbis, ut Abb. *in d. cap. fin. num.* 45. *per can. cuncta per mundum q. q.*3. & Leon. *in thesaur. for. Eccles. p.*1. *cap.*1. *num.*4.

Conveniunt autem primo, quod per se loquendo sunt actus jurisdictionis voluntariæ, & ideò exerceri possunt extra territorium exercentis in personas sibi subditas. Sunt autem jurisdictionis contentiosæ, quando adest legitimus contradictor, & tunc extra territorium ejusdem Judicis exerceri non possunt. Ita de dispensatione docent Innocent. *in cap. per venerabilem num.*3. *qui fil. sint legit.* ibique Abb. *num.*23. Bartol. *in l. legitimos col.*1.*vers.quæro an istud ff.de leg. tut.* Decian. *cons.*207.*num.*6.& 8. Suar. *de censur. disp.*41. *sect.*2.*n.*10. Similiter de absolutione tractant, & docent Glossa, & Innoc. *in cap.novit.de offic.leg.* ibique Abb. *num.*3. & Sayr. *lib.*1. *de censur. cap.*14. *num.*6. Quod ampliatur ut procedat hæc doctrina, non solum, si sit jurisdictio ordinaria, sed etiam si delegata. Nam exerceri potest extra territorium delegantis in personas subditas deleganti secundum magis communem, ac probabiliorem, ut per Sanch. *de matr. lib.*3.*disp.*24.*num.*2. & Garz. *de benef.p.*5.*cap.*8.*à n.*129.

An autem possit Episcopus, vel Prælatus dispensare, vel absolvere suum subditum in Curia Romana, Papa ibi præsente. Respondeo, quod Episcopi, ac Prælati de rigore quidem juris possunt exercere voluntariam jurisdictionem, etiam in Curia, Papa præsente, secundum magis communem. De stylo tamen Curiæ multi aiunt, non posse, sed debere Urbe egredi, ut extra muros illam exerceant, quos allegat, & sequitur Covar. *var.lib.*3. *cap.*20. *num.*9. Gomez *in reg. de non jud. juxta for. supp. q.*3. Sed hoc non procedit, quando absolutio, vel dispensatio daretur pro foro conscientiæ. Quia sicut manus appositio Papæ non ligat manus Ordinariorum quoad forum conscientiæ, Gonzal. *glos.*52. *num.* 60. ita neque ejus præsentia in Curia. Et ita S. Congregatio declaratione relata à Garzia *de benef. p.*11. *cap.*10. *num.* 139. Sed etsi non valeret data absolutio, vel dispensatio pro foro externo, existimo eam pro foro interno profectuiam ex regula, si non valet, quod ago, ut ago, valet, ut valere potest, dum non est defectus in forma substantiali, & adest consensus partium, ut *l si stipuler* 35.§. *fin. ff. de verb. oblig. l.si tam angusti ff.de servit.* & *l.sancimus in fin. C.de donat.cap utile* 37. *de reg.jur.in* 6. Bartol. & Doctores *in leg.*1.§. *penul. ff.de verb. oblig.* Præsertim cùm adsit favor animarum per ea, quæ tradit Jason *in l.fin.ff.de jurisd. num.*11. ubi ait absolutè favore animarum posse concedi absolutionem à censuris extra territorium absolventis.

Quis autem, & ex quibus causis dispensare possit super irregularitatibus, ac suspensionibus pœnalibus, aliisque pœnis Ecclesiasticis latæ sententiæ, & quis absolvere possit à censuris Ecclesiasticis, etiam latæ sententiæ alibi dicemus.

CONSULTATIO CC.

Miscellanea per Effata, sive aphorismos, coronidis vice, ne quid omnino deesse videatur.

QUi loram ex maceratis aqua vinaciis, vulgò *acquatum* pro sacrificio Missæ dedit, poterit expediri cum monitione.

Carceratus, qui commisit homicidium in personam cujusdam examinati in S.Officio contra ejus patrem, tradendus est Curiæ seculari.

Blasphemus, qui, evaginato gladio, imaginem Crucifixi, & B. Virginis percussit, manere poterit, lingua prius perforata, præ foribus majorum Ecclesiarum per quinque dies festos, & mitti ad perpetuas triremes.

Qui attentat liberationem carcerati S. Officii, poterit abjurare de vehementi fautoriam in S. Officio.

Contra eum, qui inhibet Episcopo, ne procedat contra inquisitum de esu carnium diebus vetitis, poterit expediri monitorium ad personaliter comparendum.

Non

Non possunt apponi in valvis, aut alio loco Ecclesiarum Tabellæ, in quibus dicatur: Hodie liberatur anima à purgatorio. Potest tamen inscribi: Altare privilegiatum.

Secularis, qui inductus superpellico, interfuit celebrationi cujusdam matrimonii, tanquam parochus, poterit puniri in S.Officio.

Testes falsi, puniti in S.Officio, non possunt pro eadem causa molestari à Curia seculari; unde possunt, ac debent Inquisitores inhibere Judici seculari.

Possunt Inquisitores autoritate propria erigere Societates Crucesignatorum in suis diœcesibus.

Non possunt Vicarii foranei sumere informationes in causis S.Officii.

Inquisitores cum prudentia inhibere debent Curiæ seculari, ne molestet pro blasphemiis, jam in S.Officio expeditum.

Quando indicia sufficiunt ad inquirendum, licet non sufficiant ad torturam, vel tormentis purgantur, possunt Officiales in expeditionibus causarum accipere honoraria juxta formam taxæ.

Hæretici existentes in Civitatibus catholicis, suaderi debent ad comparendum in S.Officio, in quo secretò expedientur. Et quatenus renuant, poterit concedi facultas illos absolvendi in foro conscientiæ.

Causa illius, qui familiarem S. Officii occidit, cognoscenda est in S. Officio.

Qui negat Virginitatem B. Mariæ Virginis in loco ubi est publicata Constitutio Pauli IV. abjurare debet publicè de formali, & damnari ad triremes ad septennium, & absolvi à censuris.

Confessarius ob sollicitationem in confessione sacramentali damnari poterit ad triremes ad quinquennium, vel ad septennium, vel ad decennium arbitrio Inquisitorum, prævia abjuratione de vehementi, & actuali degradatione, facienda præsentibus Clero, & omnibus Confessariis.

Milites, qui inserviunt Regi hæretico, puniuntur in S.Officio, & abjurant fautorium. Quod si spontè compareant, recipiuntur, & absolvuntur, ac suadentur ad sponte comparendum.

Inquisitores inhibere possunt Judicibus secularibus & Ecclesiasticis, ne procedant in causa bonorum hæretici carcerati in S. Officio, ad quod spectat illius cognitio, ac resolutio.

Qui pro hæreticis militavit, si sponte compareat, uti talis, poterit absolvi cum abjuratione in utroque foro, licet esset inditiis præventus in S. Officio.

Causa eorum, qui percutiunt Custodem S.Officii, cognoscenda est in S.Officio.

Apostata, sponte comparens, existens in triremibus, & petens libertatem, non liberatur, sed solum reconciliatur.

Spontè comparens, qui ante legitimam ætatem ordinatus Missam celebravit non consecrando, & particulis non consecratis aliis ministravit, poterit abjurare de levi, vel de vehementi, ac suspendi ab executione suorum Ordinum, & inhabilis reddi ad alios suscipiendum.

Judæi, qui infantem christianum circumcidunt, severè puniri debent à S.Officio.

Episcopus, qui fuit apud hæreticos, rediens, & sponte comparens, abjurare poterit, & absolvi, habilitari, ac restitui in pristinum.

Qui tempore bacchanalium Ecclesiam tempore, quo celebrantur missæ larvati ingrediuntur, seclusa mala intentione, poterunt expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & contra tales procedunt Inquisitores.

Parochus, qui distulit per biennium denunciare hæreticum contra edicta S.Officii, poterit absolvi, ac dispensari ad retinendum parchialem.

Damnatus in Curia Episcopali ex causa S. Officii, poterit committi Nuntio, vel Episcopo, ut tradat officialibus triremium Principis laici, recepta obligatione de illum dimittendo, finito tempore.

Minor decem & octo annorum delinquens abjurat de levi, licet propter delictum abjurare deberet de vehementi.

Relapso fugitivo à carceribus, & volenti sponte comparere, poterit promitti remissio pœnæ relapsus, & quod benignè tractabitur.

Diaconus, qui Missam sæpius celebravit, & confessiones sacras audivit, spontè comparens, poterit reddi inhabilis ad Ordinem presbyteratus suscipiendum, & suspendi perpetuò ab executione suorum Ordinum.

Matrimonium contrahens cum commatre punitur in S.Officio.

Polygamus expeditur cum abjuratione publica de vehementi, ac pœnitentiis salutaribus, & restituitur Curiæ seculari, quæ prævenit in captura, & eum condemnavit ad triremes in perpetuum. Debet tamen moneri Judex secularis, pœnam hujusmodi esse excessivam.

Qui fingit se infirmum ad mortem, & liberatum miraculo B. Virginis Mariæ, vel alterius Sancti, poterit expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus simul cum conscio simulationis.

Qui post susceptam Sanctissimæ Eucharistiæ particulam, illam ex ore extraxerat, & in sudariolo posuit, asserens id fecisse ob stomachi debilitatem, poterit moderatè torqueri super intentione, & si nihil resultet, poterit dimitti cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Confessarius cognoscens filiam suam spiritualem, non punitur in S.Officio, nisi confessione, vel confessionario fuerit abusus.

Monialis poterit transferri ex uno monasterio ad aliud, ut commodius in causa S. Officii examinari possit.

Qui carceratus in S.Officio negavit omnia, de quibus erat imputatus, etiam in tortura, unde impunis evasit, si petierit admitti ad exonerandam suam conscientiam, poterit comparere, ac expediri uti sponte comparens.

Fugitivus è carceribus S.Officii poterit suaderi, ut compareat in S.Officio, ubi benignè tractari poterit ac ei commutari pœna.

Procuratores ad lites, ac etiam Notarii, qui in interrogatoriis coram Judice exhibitis interrogant testes an sint præstigiatores, dæmoni obedientiam exhibuerint, symbolum Apostolorum negaverint, vel hujusmodi alia, debent graviter ab Inquisitoribus moneri.

Qui Missam antequam esset promotus ad presbyteratum celebravit, de quo fuit processatus in S. Officio, & dimissus, quia delictum probari non potuit, si liberatus petierit absolvi, poterit comparere in S. Officio, & si factum ita se habet, poterit expediri uti sponte comparens. Idemque poterit servari cum Polygamo.

Poterit cogi sciens aliquid spectans ad S. Officium sub sigillo secreti naturalis ad integrè veritatem fatendum.

Hispanus spontè comparens in S.Officio Urbis, licet præventus in S.Officio Hispaniarum, poterit prævia abjuratione de vehementi, vel de formali juxta delicti qualitatem, absolvi, ac suspendi ab audiendis sacris confessionibus, eique prohiberi reditus in Hispaniam. Quod si petierit licentiam redeundi, poterit certiorem reddi,

reddi, quod absolutio sibi impertita, non suffragatur in Hispania.

Siquis petierit sibi permitti, ut tuta conscientia consequi possit ab hæreticis, cum aliqua pecunia aliquod beneficium sive officium, non est super hoc rescribendum, sed per conniventiam poterit tolerari ad redimendum vexationes.

Siquis spontè comparuerit in S. Officio, in quo erat oretenus tantum denunciatus ab uno, qui judicialiter deponere recusavit, poterit recipi, & absolvi uti spontè comparens.

Sacerdos, qui existens in triremibus, ad quas à suis superioribus erat in perpetuum damnatus, consecravit panem, poterit transferri ad S. Officium, & prævia actuali degradatione remitti ad triremes in perpetuum, comminata ei pœna ultimi supplicii in casu reincidentiæ. Quod si dum ducitur ad triremes, iterum panem consecraret, cum esset actualiter degradatus, non est amplius de foro Ecclesiastico.

Siquis annorum quatuordecim spontè comparuerit, & fateatur quod dum esset annorum novem apud Turcas, fidem catholicam abnegavit, credens in ea posse salvari, poterit abjurare de formali.

Siquis annorum sexdecim, sponte compareat, & fateatur se in ætate annorum septem circiter ad diabolicos ludos ductum fuisse, multosque actus apostaticos & hæreticales commisisse, poterit abjurare, de vehementi, & absolvi cum pœnitentiis salutaribus.

Contra eum, qui, habens uxorem, se promovere fecit ad Ordinem Subdiaconatus, proceditur in S. Officio.

Qui habet uxorem, & promittit aliam ducere propter timorem domini, cui inservit, poterit expediri cum pœnitentiis salutaribus.

Contra meretricem christianam habitantem cum Judæis poterit procedere Inquisitor unà cum Ordinario.

Qui ad confingendum partum suppositum curat baptizari infantem, aliàs baptizatum, poterit torqueri super intentione, abjurare de levi, & manere præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa, & inscriptione.

Qui coactus est abesse à residentia sui beneficii propter persequutiones, quod deposuerit quosdam in S. Officio poterit scribi Ordinario, ut ei restituere faciat omnes fructus, ac distributiones decursus à tempore, quo abest.

Si catholicus nomine hæretici infantem catholicum è sacro fonte levaverit, poterit expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Siquis filiam propriam cognoverit, ei dicendo, non esse peccatum, sed teneri exequi voluntatem patris, ipseque crediderit illam non peccare, poterit abjurare de formali & damnari ad triremes in perpetuum sine spe gratiæ.

Inserviens celebranti non sacerdoti, quem scit talem esse, poterit torqueri super intentione, abjurare de vehementi, & damnari ad triremes ad quinquennium, & suspendi perpetuo à munere inserviendi Missæ.

Profecturis ad bellum, quod Rex Catholicus Hispaniarum parat contra infideles, poterit concedi Indulgentia plenaria, & ut possint absolvi à Confessariis à casibus reservatis in Bulla Cœnæ Domini juxta confessionem factam anno 1574. à Gregorio XIII. & 31. Januarii 1619.

Siquis, postquam fuerit in S. Officio, petierit absolvi à censuris contentis in Bulla, *si de protegendis*, quia percuti fecit testes contra se examinatos, poterit mandari, ut absolvatur à pœnitentiario, ita tamen, ut absolutio nullatenus ei suffragetur in foro exteriori.

Professus, qui uxorem duxit, expeditur cum abjuratione de vehementi ac pœna triremium ad quinquennium. Et si post expeditionem scribat litteras mulieri, cum qua contraxerat, appellando illam uxorem, & asserendo semper velle illam habere pro uxore legitima, repetit abjurationem de vehementi, & augetur pœna triremium ad septennium.

Hæreticus, qui in S. Officio diversarum Civitatum spontè comparet, poterit abjurare de formali, & damnari ad pœnas triremium ad decennium.

Mulier persuasa ad tentandum Confessarium de actu carnali in sacra Confessione, poterit expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & illa, quæ persuasit poterit verberibus plecti cum exilio à loco delicti.

Si lineæ, & capellitii longioris in medio capitis gestatio, sandalique ac cineris odoriferi in fronte usus apud Brachmanes sint nobilitatis insignia, permitti eis poterit, secus autem si sint signa protestativa falsæ eorum religionis.

Traditio facta à S. Officio Curiæ seculari, importat pœnam mortis, & ideò traditos Curiæ seculari à S. Officio, hac pœna Judices seculares punire debent.

Convicti, seu confessi de crimine nefando, contra quos pluribus in locis ex Bulla B. Pii V. proceditur eo modo, quo contra hæreticos, non debent in primo lapsu tradi Curiæ seculari, aut eis condonari pœna mortis, prout fit cum hæreticis. Nam id intelligitur de modo procedendi; pœna verò hujus criminis remanet in puris terminis juris communis.

Poterit impertiri absolutio sacramentalis ægroto qui coram uno, vel altero teste signa contritionis exhibet, & deinde superveniente Confessario, nullo exteriori signo confitendi voluntatem ostendit, constat tamen Confessario ex relatione internuntii, ægrotum ostendisse signa contritionis, & confitendi voluntatem. Neque id repugnat decreto Clementis VIII. cùm diversam contineat rationem.

Fautores hæretici pertinacis puniuntur pœna triremium ad decennium, si in loco commissi delicti non sit publicata Constitutio si de protegendis B. Pii V.

Contra memoriam hæretici, in S. Officio processati, ac relapsi proceditur. Citantur ejus consanguinei, & proximiores. Quod si compareant, & protestentur, nolle illam defendere, deputantur tres, vel quatuor defensores. Ejus cadaver exhumatum unà cum ejus statua & libris Curiæ seculari comburendum traditur, citatis tamen prius defensoribus deputatis.

Omnes ac singulæ personæ Ordinis Cisterciensis cujuscunque Congregationis, quæ ex aliis Regnis intuitu missionis, aut quovis alio prætextu in Hiberniam accedunt, quandiu ibi permanserint, visitationi, correctioni, & jurisdictioni superioris principalis Congregationis prædicti Regni, & Ordinis in eodem Regno pro tempore existentis subjiciuntur ex decreto Urbani VIII. mense Novembris 1624.

Qui concionem Rabini audit, etiamsi in ea de rebus fidei non tractatur, poterit expediri cum monitione, ac præcepto, ut in posterum abstineat, & insuper dari poterit facultas ejus confessario, illum absolvendi à censuris, in quas ea de causa forsan incurrerat.

Bulla

Bulla ſuſpenſionis facultatum abſolvendi à caſibus reſervatis in Bulla Cœnæ Domini emanata anno Jubilæi, non comprehendit facultates abſolvendi ab hæreſi à Sancta univerſali Inquiſitione, & à Summo Pontifice per Breve particularibus perſonis conceſſas.

Negantes Sanctiſſimam Trinitatem, Virginitatem B. Virginis, & divinitatem Chriſti, traduntur Curiæ ſeculari, etiam in primo lapſu.

Si quis compareat in S. Officio metu inditiorum, poterit expediri uti ſponte comparens.

Qui de formali abjuravit, & poſtea è carceribus aufugit, & comprehenſus confitetur in carceribus ſcripſiſſe ſortilegia ad amorem cum nominibus dæmonum, & abuſu verborum Sacræ Scripturæ, & ſe dæmoni, à ſe invocato obtuliſſe, ei promittendo eſſe ſuum, & nunquam velle abjurare, poterit tradi Curiæ ſeculari, uti relapſus.

Qui damnatur ad triremes ad decennium, degradatur, non ſolum verbaliter in ſententia, ſed etiam actualiter.

Qui per ſaltum promotus pluribus annis celebravit, torqueri poterit ſuper intentione, & ſi nihil reſultet, remittitur ad ſuum Superiorem, ut ab eo caſtigetur, & ſuæ conſcientiæ conſulet.

Vicarius Epiſcopalis acriter reprehendi debet, ſi officialem S. Officii in carceres conjiciat abſque licentia S. Congregationis, vel ſaltem Inquiſitoris, cùm Officiales, & familiares S. Officii non modò à tribunalibus laicis, ſed etiam Eccleſiaſticis honorari debeant.

Cauſa Equitis Hieroſolymitani, qui Inquiſitoris Secretarium habentem juramentum pro ſcribendis litteris S. Officii, alapa percuſſit, ac injuriis affecit, cognoſcitur in S. Officio.

Si Rex faciat nonnullas conceſſiones hæreticis, nimirum, ut in Villis poſſint recipere prædicantes, cauſas decimarum poſſe cognoſci à ſecularibus, & hujuſmodi, Summus Pontifex poterit illas declarare eſſe nullas, & mandare ſcribi, epiſcopis ut manifeſtum faciant, non fuiſſe factas de ipſorum conſenſu, ac ipſe ſcribere Regi, ut illas revocet.

Canonicus Theologus Cathedralis, qui propter ſollicitationem abjurat de levi, cogi poterit decreto Summi Pontificis ad reſignandum Canonicatum & præbendam theologalem intra certum tempus, quo elapſo, non ſequuta reſignatione, vacet.

Poterit Epiſcopis concedi, ut poſſint per aliam perſonam facere exequi ea, quæ ſibi à S. Congregatione S. Officii committuntur ob locorum diſtantiam, & itinerum pericula.

Regularis, qui uſus fuit notitia, in ſacris confeſſionibus habita ad corrigendos exceſſus ſuorum fratrum ſubditornm, monendus, ut ſervet decretum Clementis VIII.

Contra eos, qui tempore bacchanalium incedunt larvati in habitu Regulari, poterit procedere Ordinarius.

Hæretici contumacis, & non comparentis comburitur ſtatua.

Si Inquiſitores Siciliæ ſcriberent Epiſcopo Lipatienſi, ut pro ſervitio S. Officii repeteret teſtes, poterit Epiſcopus eis reſpondere, quod ſi ſcribant ſibi litteras requiſitorias, non autem præceptivas, teſtes repetet.

Propinans venenum teſti contra ſe in S. Officio examinato, traditur Curiæ ſeculari.

Qui contra aliquem falſum deponit in S. Officio, & poſtea exhibet ſupplicem libellum, in quo revocat, tanquam falſa ea, quæ denunciaverat, poterit torqueri, ut examinetur.

Diaconus, qui joco mulieris confeſſionem audivit, poterit expediri cum monitione, & damnari ad carcerem formalem, ac ſuſpendi ab executione ſuorum Ordinum.

Notarius catholicus, ſi ſe rogaverit de teſtamento hæretici, declarari debet ſuſpenſus ab Officio Notariatus.

Caſus illius, qui oſſa vendit, ſive diſtribuit, aſſerendo falsò eſſe reliquias Sanctorum, punitur in S. Officio.

Poligamus potuit expediri in S. Officio, uti ſponte comparens, licet de poligamia fuerit præventus in foro ſeculari.

Contra medium, qui infirmo ſanitatis cauſa fornicationem conſuluit, poterit procedere Ordinarius.

Qui falſum in S. Officio deponit, poterit damnari ad triremes in perpetuum, privari beneficio eccleſiaſtico, quod conferri poterit proximiori denunciati, qui obiit, & damnari ad reficiendum damna hæredibus.

Qui fiſcalem S. Officii verberat ob cauſas non ſpectantes ad S. Officium, punitur in S. Officio, & imponitur ei exilium à loco delicti.

Judæus, qui à lege hebraica deficit & mahumetiſmum amplectitur, damnatur ad redeundum, ac deteſtandum ſectam Turcicam juxta formulam præſcriptam, damnatur item ad carceres ad tempus arbitrio Inquiſitorum, & interim benignè ſuadetur ad ſuſcipiendum baptiſma.

Chaldæi Sacerdotes poſt presbyteratum uxores accipere non poſſunt, nec defuncta prima uxore aliam ducere.

Pœnitentes, qui contra aliquem in S. Officio depoſuerunt, vel examinati veritatem tacuerunt, ne inquiſitis damnum inferrent, non poſſunt à Confeſſariis abſolvi in foro conſcientiæ, ſed ab eis ſuaderi debent ad deponendum in S. Officio, à quo in utroque foro abſolventur.

In ſummariis proceſſuum poni debent vera nomina & cognomina reorum & teſtium, non autem ficta.

Poterit Epiſcopo in partibus concedi licentia adminiſtrandi Sacramentum Confirmationis ſine mitra.

Sacerdoti dementi in noſocomio ſtultorum, qui ſe jactabat velle conſecrare panem, & vinum, poterit dari panis hordeaceus, & aqua aceto mixta.

Reis S. Officii non dantur defenſiones, niſi maneant in carceribus.

Qui aperit, ac publicat litteras directas Inquiſitori, continentes denunciationem contra aliquem, poterit puniri tribus ictibus funis publicè, cum exilio à loco delicti ad tempus, & abſolvitur à cenſuris.

Nolens jurare de veritate dicenda, poterit pro juramento habendo torqueri.

Caſus illius, qui offendit aliquem, à quo temere ſuſpicatus eſt, ſe delatum fuiſſe in S. Officio non eſt ex comprehenſis in Conſtitutione, *ſi de protegendis*, & propterea reus puniendus eſt pœna extraordinaria, videlicet tribus ictibus funis publice cum inſcriptione, & cum exilio à loco delicti, habita pace ab offenſo, vel refectis ei damnis, ac intimata Bulla, *ſi de protegendis*.

Tam presbyteri ſeculares, quàm cujuſcunque Ordinis Regulares, damnati ad triremes perpetuo, vel ad tempus, & cum effectu tranſmiſſi, finito tempore pœnæ, vel habita gratia reſidui pœnæ, nunquam habilitentur ad executionem Ordinum ex decreto Urbani VIII. ſub die 4. Januarii 1635.

Circulator, qui ſe jactat aſtrologum, poterit puniri tribus ictibus funis.

Inquisitus in S. Officio, quod habens uxorem, se promovere fecit ad Ordinem subdiaconatus, prætextu, quod esset sibi conjuncta in quarto consanguinitatis gradu, quo comprobato post contractum & consumatum matrimonium, poterit illud declarari irritum, & ei concedi licentia suscipiendi Diaconatum ac presbyteratum.

Percutiens, & offendens aliquam prætextu, quod sit malefica, puniri poterit in S. Officio.

Ob falsitatem litterarum patentium S. Officii deferendi arma, poterit quis damnari ad triremes ad septennium.

Causa remigis, qui postea liberatus celebravit, si non fuit cognita in S. Officio & ab eo condemnatus non fuit, non spectat ad S. Officium.

Vicarius Episcopi, si male sententiam tulerit super dissolutione matrimonii, ex quo succedit polygamia, poterit privari munere judicandi in quibuscunque causis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, eique imponi exilium à loco delicti in perpetuum.

CONSULTATIO CCI.

Varia, & miscellanea, sive Paralipomena per effata, & aphorismos, quasi confusaneam doctrinam conquirens.

Siquis sub falso prætextu S.Officii quempiam retinuerit in carceribus, suspendi debet à suo munere, reficere damna, estque absolvendus à censuris, quas forsan incurrit, & graviter arguendus.

Siquis sub ficto nomine ministri, vel Officialis S. Officii duceret secum satellites, ne ab aliquo molestetur, damnandus est ad triremes per decennium.

Qui se jactaret Commissarium S. Officii, & construendo processus, pecunias extorqueret, damnandus est ad triremes, saltem per decennium.

Falsificans literas patentes S. Officii, ut deferat arma, damnandus est ad triremes per septennium.

Contra affectantem Sanctitatem debet formari sententia, quæ legi debet publicè. Reus ipse exauctorandus est, ac diffamandus.

Prohibitum est Confessariis perhibere testimonium Sanctitatis suorum pœnitentium ex notitia sacræ confessionis.

Alienationes bonorum Ecclesiasticorum factas hæreticis, etiam ob justam causam, vel quia sunt ab ipsis devastata vel pro majori parte occupata, non solet Sedes Apostolica confirmare.

Angli Catholici & Scoti, in Anglia commorantes prohibentur per Breve Pauli V. præstare juramentum fidelitatis prætensum à Rege Anglorum, cùm in illo negetur recognitio Summi Pontificis, & Primatus Sedis Apostolicæ. Qui verò hujusmodi juramentum præstat est excommunicatus.

Tale juramentum præstare non possunt, etiam cum protestatione præstandi solùm obedientiam temporalem.

Hoc juramentum præstantes non possunt absolvi à Confessariis, quia sunt excommunicati. Conceditur tamen aliquando Archipresbytero Angliæ facultas illos absolvendi.

Non licet iis conciones hæreticorum audire, neque eorum ritibus, ac cœremoniis interesse.

In Anglia an sit eligendus Episcopus, sæpe est dubitatum. Renuit Paulus V. Episcopos in illa creare, eique semper displicuit. Mandatum tamen scribi Nunciis Flandriæ, & Galliarum, ut se de voluntate Catholicorum cognitionem caperent, censuitque non expedire, Episcopos in illis partibus creare.

Anglis catholicis petentibus concedi à Sede Apostolica facultatem, & literas commendatitias faciendi collectas ad sublevandum pauperum Anglorum inopias, non est annuendum, sed ipsi collectas petant. Quinimo ne ipsis quidem Catholicis id expedit.

Monachi Angli Congregationis Hispanicæ possunt ad gradus doctoratus promoveri absolute tempore studii statuto in Breve Clementis VIII. sub 19. Septembris 1597. ac de licentia, & cum approbatione suorum Superiorum quando diutius vacarunt studiis in Religione, quàm in seminario, in quo casu non erit necessaria Rectorum seminariorum licentia.

Angli hæretici mercatores, accedentes ad portus Catholicorum, prohibentur palam, ac præsentibus Catholicis, & cum scandalo temporibus vetitis vesci carnibus. Nec prætextu mercaturæ inibi diu morari permittuntur. Difficultas est in executione, pro qua opus est prudentia, & dexteritate.

Episcopus Chalcedonensis in Anglia non est Angliæ Ordinarius, sed habet facultates limitatas ad nutum Sedis Apostolicæ, nec illi suffragatur Concilium Tridentinum, aut Bulla B. Pii V. Unde Missionarii Sedis Apostolicæ in Anglia non tenentur petere ab illo approbationem, cùm mittantur causa cognita, & præsentibus temporibus non est id ab eo prætendendum, etiamsi esset Ordinarius.

Archivum est separatim conficiendum pro conservandis processibus, aliisque scripturis pertinentibus ad S. Officium.

Arma, vel annonam deferens infidelibus contra fideles, committunt crimen sacrilegii contra christianam Rempublicam, ac etiamsi illa ad hostes fidei deferantur non ex intentione nocendi christianis, est tamen crimen proditioni proximum, quia indirecte, ac interpretative vult hoc nocumentum, *l. 2. C. quæ res expost. non deb.*

Bona delinquentium publicanda sunt per eorum Principes seculares, & ipsi fiunt servi capientium.

Jussum olim sub 1. Decembris 1611. sub 22. Martii 1612. ac sub 15. Julii ejusdem anni, ne locorum Ordinarii, Nuncii Apostolici, & Superiores Regularium permittant aliquid imprimi in materia de auxiliis divinæ gratiæ, & si quid de illis scribatur, mittendum est ad S. Congregationem S. Officii antequam imprimatur. Impressum verò non impeditur denuò imprimi, nec conclusiones super eadem materia disputari, dummodo de illis censuram non feratur, neque notetur contraria sententia.

De auxiliis vide Bullam Urbani VIII. sub die 6. Martii 1641. in qua etiam agitur de prohibitione libri Cornelii Jansenii, Episcopi Iprensis, cui titulus Augustinus, & de controversia in materia de auxiliis.

Contra exhumantem cadaver mulieris, & cum eo rem carnalem habentem, non proceditur in S. Officio.

Ubi Kalendarium Gregorianum non est usu receptum possunt Religiosi Ordinis Minorum Observantiæ recitare Officium juxta formam Kalendarii antiqui.

Kalendario veteri utuntur ex licentia Sedis Apostolicæ sub 24. Januarii 1602. ac 26. Septembris 1619. Latini diœcesis Tini, & Miconis ad evitandam confusionem cum iis, qui sunt ritus græci. Et Christianis in Hungaria sub Episcopatu quinque Ecclesiarum, subditis Turcæ, connivetur, ut veteri Kalendario utantur 18. Julii 1613. & 14. Decembris 1616.

Kalen-

Kalendarium Gregorianum debet servari à Christianis, etiam Constantinopoli, quoad fieri potest, sin minus, utantur antiquo. Permittitur tamen aliquando Kalendarium vetus per modum conniventiæ mulieribus Latinis degentibus Constantinopoli, & nuptis viris Græcis, sicut etiam paucis aliis famulis, degentibus in aliqua Civitate, ubi reliqui christiani sunt græci, ut conveniant cum aliis in celebratione festorum.

Non fuit receptum in regionibus Rhætorum, licet id fuerit sæpius procuratum.

Cambia vulgò della Riscossa, introducta Januæ, non sunt approbanda.

Chaldæi sacerdotes post presbyteratum non possunt uxores ducere, neque, defuncta prima uxore, aliam suscipere.

Denunciationes Capucinorum non recipiuntur ab Inquisitoribus, nisi prius certiorem reddita S. Congregatione, præterquam in rebus gravioribus, quæ moram non patiuntur, ne occasione denunciandi subterfugiant disciplinam regularem.

Capucini superiores non possunt concedere suis subditis lectionem librorum Tauleri, Arphii, ac similium absque licentia Generalis, vel Provincialis, ubi aderint.

In materia reservationis casuum observare debent decretum Clementis VIII. editum 26. Maii 1593. ab omnibus aliis Regularibus observandum.

Prohibentur Capucini in partibus Germaniæ recipere hæreticos sponte comparentes publice in forma judiciali. Non tamen impediuntur hæretici ab eis reconciliati in foro conscientiæ, ne publicam hæresum detestationem faciant, neve declarent se catholicos.

Cardinalium causæ pertinentes ad S. Officium solent committi à Summo Pontifice quatuor ex Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, qui unà cum P. Commissario vice Sanctissimi audiunt, cognoscunt, examini intersunt, procedunt ad conclusionem usque, & merita referunt Sanctitati suæ.

In processibus non potest apponi aliquid particulare, tangens Cardinalium personam, nisi ex mandato Pontificis, quamvis rei sponte illud deponant. Quod si Judex multa interrogatoria circa eorum personam fecerit, privandus est officio suo, & facultate judicandi ubique locorum, & in quibusvis causis.

Ipsorum famuli denunciati in S. Officio, comprehendi debent extra Palatium, deinde faciendum verbum cum suis dominis.

Cardinales S. Inquisitionis non possunt Inquisitoribus concedere licentiam permutandi, vel alienandi bona Inquisitionum.

Generales Inquisitores possunt contra Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, & Cardinales, ac alios Præsules inquirere, testes examinare, aliasque probationes recipere, processus integre usque ad sententiam exclusive formare, & concludere.

Possunt etiam procedere per Edictum, quando non adest tutus accessus.

Subscribunt sententias contra quoscunque, non tamen contra Episcopos, latas, ac si decretum definitivum factum fuerit coram Summo Pontifice. Ita quoque decreta facta coram Pontifice eduntur ipsorum nomine.

Item potest unus ex eisdem, quando periculum est in mora, consultis illis, quos judicavit esse consulendos, mandare capturam alicujus, & in proxima Congregatione tenetur aliis communicare, quod actum fuerit.

Episcopi monendi sunt, ne in casibus reservatis blasphemiarum, sortilegiorum, ac esus carnium diebus ab Ecclesia vetitis, facultatem absolvendi concedant, quando blasphemiæ sunt hæreticales, sortilegia cum invocatione dæmonum & abusu Sacramentorum, & esus carnium cum mala opinione. Sed in his casibus, quando pœnitentes præparari, ac induci non possunt ad comparendum judicialiter pro facultate illos absolvendi in foro conscientiæ, consulant S. Congregationem. Inquisitores verò non possunt hanc facultatem concedere, sed hujusmodi pœnitentes Episcopis remittere debent.

Catholici, qui contraxerunt matrimonium cum hæreticis, & in illo persistunt, non sunt admittendi ad Ecclesiæ Sacramenta.

Non possunt præsentare hæreticos ad beneficia Ecclesiastica jurispatronatus.

Doctores Catholici nequeunt in causis Ecclesiasticis consilium dare officialibus hæreticis, illud petentibus. Est enim contra sacros Canones.

Catholicis in carcerem conjectis propter violationem legis Principis hæretici de accedendo ad templa hæreticorum diebus festis, ubi administrantur sacramenta juxta commissionem Principis, non licet fateri, se agnoscere violationem dictæ legis.

Neque ipsis licet pro sua liberatione à carceribus exhibere libellum supplicem, ac in illo instare pro animi submissione, quod facientes, debent postea quandam professionem emittere, in qua hæreses continentur.

In partibus Turcarum adhibentes Turcas, & schismaticos pro patrinis, moneri debent, ut abstineant. Quod si absque periculo, aut sine scandalo id facere nequeant, poterit eis conniveri.

Petentes sibi permitti, ut tuta conscientia possint pecunia consequi ab hæreticis aliquod beneficium, sive officium, quamvis super hoc non soleat rescribi, per conniventiam tamen tolerantur ad redimendam vexationes.

Qui nomine hæreticorum infantem Catholicum è sacro fonte levant, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Profecturis ad bellum contra infideles solet concedi Indulgentia plenaria, & ut possint absolvi à Confessariis à casibus reservatis in Bulla Cœnæ juxta concessionem Gregorii XIII. sub anno 1574.

Propositio asserens, census non esse licitos, sed tantum permissos, est temeraria, scandalosa, & errori saltem proxima.

Concilium Tridentinum fuisse receptum à Clero Anglicano scripsit Nuntius Galliarum 6. Augusti 1615.

Conferentiæ publicæ inter hæreticos, & catholicos non permittuntur, nisi personis egregie doctis, privatæ vero non prohibentur.

Congregationes S. Officii non sunt habendæ, nisi in Civitatibus, in quibus sunt Episcopi.

Quando Episcopus vult illis interesse, debent haberi coram ipso in palatio Episcopali. Aliter verò coram Inquisitore in S. Officio.

Pro causis, in quibus prævenit Episcopus, habendæ sunt in Episcopatu coram ipso, vel ejus Vicario. Pro illis vero, in quibus prævenit Inquisitor, coram Inquisitore.

Regulariter habendæ sunt coram Episcopo. Quando verò Episcopus abest, coram Inquisitore. Quando uterque abest, coram Vicario Episcopi.

Alicubi habentur per Vicarium S. Officii in palatio Episcopali, & coram Vicario Episcopi. Quod intelligitur, quando non adest Inquisitor.

Episcopi non debent præcipere Inquisitoribus, ne illæ habeantur.

De jure habendæ sunt in loco solito. Ex gratia tamen potest concedi, quod, si causæ fiant ab Episcopo,

copo, & ipse velit interesse, habeantur in palatio Episcopali. Si verò causæ fiant ab Inquisitore, illæ habeantur in S. Officio.

Si contentio fuerit inter Vicarium Episcopi, & Vicarium S.Officii, illæ habendæ sunt coram Vicario, qui construxit processum.

Extat hac de re decretum generale Urbani VIII. sub anno 1631. quod est hujusmodi. Sanctissimus ad tollendas differentias in dies inter Episcopos, & Inquisitores circa locum faciendi Congregationes S. Officii occurrentes, decrevit, ut in futurum omnes Inquisitores, non obstante quacunque consuetudine, etiam immemorabili, ac stylo in contrarium faciendi, accedant ad palatium Episcopale, ibique habeantur Congregationes, si Episcopi velint eisdem Congregationibus per seipsos interesse. Quando verò nolunt per seipsos assistere, vel absint à residentia, tunc Congregationes fiant in mansionibus Inquisitoris, & Vicarii Episcopales illuc accedant. Vicarii verò Capitulares, Sede Episcopali vacante, sive velint Congregationibus per seipsos assistere, sive non, semper prædictis Congregationibus habendis accedant ad mansiones Inquisitoris. Cœterum in civitate Mediolani, Sede Archiepiscopali vacante, observetur quod hactenus observatum fuit.

Coram Summo Pontifice habetur qualibet feria quinta, nisi legitime impediatur, etiam non intimata.

Congregationes S. Officii Urbis, quæ in palatio antiquioris Cardinalis Congregationis habebantur, ex mandato Urbani VIII. sub die 17.Septembris 1628. habentur in Conventu S. Mariæ super Minervam Ordinis Prædicatorum.

De præcedentia Inquisitorum lege consult. 12. prope finem tom. 5.

Conversatio cum hæreticis ex causa necessitatis permittitur Catholicis ad effectum illos convertendi ac instruendi, citra tamen scandalum.

Cursores Summi Pontificis tenentur intimare Congregationes S. Officii.

Custodia scripturarum & processuum S.Officii, mortuo Inquisitore, non pertinet ad Ordinarium, sed ad Vicarium Inquisitoris, & in ejus absentia ad Generalem, vel Provincialem si adsint, sin minus ad Priorem Conventus.

Custodes, & subcustodes carcerum S. Officii nihil omnino accipere possunt à carceratis, etiam sponte dantibus, etiam post causæ expeditionem, & eorum libertatem, neque ab aliis eorundem carceratorum nomine sub pœna privationis officii.

A decimis pro quacunque causa impositis, S. Officium est exemptum pro suis bonis, non tamen pro illis prædiis, & bonis acquisitis, quæ prius solita erant illas solvere.

Eadem exemptione gaudent beneficia unita, & pensiones reservatæ quibusvis Inquisitoribus Italiæ.

Decreta S. Congregationis publicanda simul sunt ab Inquisitoribus, & ab Ordinariis, & ubi non sunt Inquisitores, à solis Episcopis.

Decreta quæ prohibent venerationem defunctorum cum fama sanctitatis, nisi tales fuerint à Sede Apostolica declarati, edita anno 1625. non comprehendunt eos, quibus supra centum annos cultus, & veneratio exhibetur. Ita declaratum pro B. Columba, & aliis passim.

Distributiones quotidianæ jam decursæ tempore carcerationis debentur ei, qui fuit carceribus mancipatus pro S. Officio, & fuit repertus non culpabilis. Quod si non habet unde vivat, debet ex illis habere victui necessaria.

Culpabili non debentur, nisi causa victus.

Carcerato, si eas velit, debent dari, data tamen per ipsum cautione, quod si reperiatur culpabilis, illas restituat.

Duellantes non puniuntur in S. Officio.

In edicto consignationis librorum prohibitorum Inquisitor apponere debet dictionem illam *Tantum*, ut scilicet consignetur S. Officio *tantùm*.

Non debet Inquisitor addere in edicto pœnam excommunicationis Regularibus, extra mœnia monasterium habentibus, ne introducant in illud libros absque sua licentia. Quod si id faceret, ligaret solum eos, qui ibi sunt de familia, nisi infra octo dies indicem librorum exhibeant S. Officio.

Edicta, quæ sunt solita publicari à Parochis, si isti non habent copiam Notariorum, qui possint se rogare de publicationibus, facere debent fidem cum subscriptione duorum testium, illa se publicasse.

Publicantur per Inquisitores sejunctim ab Episcopis, sed alter alterius mentionem faciat, ut scilicet fieri possent denunciationes vel coram Episcopo, vel coram Inquisitore.

In edicto librorum prohibitorum Inquisitores apponant pœnam excommunicationis quoad libros hæreticos duntaxat, vel de hæresi suspectos.

Edicta Curiæ Episcopalis possunt imprimi absque licentia Inquisitoris.

Ergastulum institutum fuit, ne Regulares, aliique presbyteri seculares notentur infamia, quemadmodum illa notantur qui triremibus addicti sunt.

Excommunicatio poterit ferri contra inservientes S. Officio ob non solutionem pensionum, non obstante Bulla Urbani IV. quæ incipit, Ne Inquisitionis.

Excommunicatus propter occupationem bonorum Ecclesiasticorum, non procurans absolutionem per tres, vel quatuor annos, potest citari ad respondendum de fide *per cap. fin. de pœn.* & Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 3. in fine de reform.*

Contra non curantem absolutionem, &, non obstante excommunicatione celebrantem missam procedit Ordinarius. Aliquando tamen S.Officium committit informationem.

Nolens revelare, tanquam edoctus, aliquem contractum inter partes, sed sustinens excommunicationem pluribus annis, non punitur in S. Officio.

Ob violationem libertatis Ecclesiasticæ declaratus excommunicatus, contemnens censuras, non potest citari, ut leviter suspectus de fide.

Contra obloquentem de excommunicatione, nisi alia concurrant, non solet procedere S. Officium.

Insordescens in excommunicatione non punitur in S.Officio, nisi excommunicatio incurratur ex causa fidei, de quo alibi fusius.

Exemptio, ejusque privilegium cessat in causa fidei, & Ordinarius in ejusmodi causis, etiam contra exemptos procedere potest.

Damnati ad triremes à S. Officio non liberantur, neque habilitantur, neque illis permittitur alios pro ipsis inservire sine licentia S. Congregationis.

Generalis Ordinis Prædicatorum, quando est præsens in Urbe, debet ipsemet, non autem ejus Vicarius, interesse Congregationibus Consultorum, quæ habentur in Palatio S. Officii.

Gentilibus Indiarum Orientalium, ad fidem catholicam conversis conceditur usus lineæ conymbinæ, sandalium, & lavationum, licet sint insignia Infidelium, sed cum quibusdam conditionibus.

Hæredes Cardinalium generalium Inquisitorum, Consultorum, & Officialium S.Officii Urbis pro tempore, statim post eorum mortem, tenentur sub pœna excommunicationis tradere S.Officio quascumque scripturas ad illud quomodolibet spectantes.

Hispani, qui sponte comparent in S.Officio Urbis, & se accusant de crimine sodomiæ, aut bestialitatis, quæ crimina in Hispaniis punit S. Officium, recipiuntur,

piuntur, & pro absolutione Sanctissimus illos remittit ad Cardinalem Vicarium, qui eos absolvit cum clausula, quatenus non sint inditiis præventi in S. Officio Hispaniarum, & pœnitentias salutares notas facit S. Officio. Neque expediuntur, nisi cum dicta clausula.

Fugientes à carceribus S. Officii Hispaniarum, & Lusitaniæ tractantur uti fugitivi, alii verò uti recurrentes ad S. Officium. Qui sane fugitivi remittuntur ad Hispanias.

Consultores, Commissarii, Qualificatores in Hispania non gaudent indulto exemptionis à residentia, ministris S. Officii concesso, nisi morantes in propriis locis, ubi habent suam residentiam, & pro illis horis tantum, quibus actu occupantur in rebus S. Officii. Quare non debent deputari Consultores, Commissarii, vel Qualificatores extra loca, & civitates, in quibus ratione suorum beneficiorum tenentur residere.

Verum Commissarii tantum, tanquam valde occupati, gaudent hujusmodi exemptione ex tolerantia, sive concordia cum Ecclesiis.

Inquisitores in regnis Hispaniarum pro detrudendis in carceres S. Officii laicos, non petunt licentiam aliquam à Proregibus.

Non solet in illis partibus concedi licentia absolvendi ab hæresi.

Breve Pauli IV. & B. Pii V. quo conceditur facultas Inquisitori majori Hispaniarum procedendi contra sacerdotes seculares, & regulares, sollicitantes in sacra confessione intelligitur privative, & non cumulative quoad superiores regularium.

Hospitalium gubernatores ac ministri tenentur recipere damnatos à S. Officio ad hospitalium servitia.

Imagines condemnatorum ob crimen læsæ majestatis humanæ retineri prohibentur *l. eorum ff. de pœn.* Ergo multo magis hæreticorum condemnatorum.

Judaizantes nunquam admittuntur ad compensaziones. Ita statuit Paulus IV. die 1. Octobris 1555. qui revocavit omnes Constitutiones, quæ huic rei favere possert. An autem contra istos expediat, Constitutionem, vel decretum aliquod edere, ut procedatur ad publicationem bonorum, seriò discutiendum est.

Jesuitæ possunt in Hispania, & Lusitania imprimere libros absque eo, quod mittantur recognoscendi ad Urbem, dummodo tamen non sint super materia efficaciæ gratiæ, & aliis materiis modò controversis, neque super materia jurisdictionis ecclesiasticæ, neque advertentur doctrinæ D. Thomæ, vel sit dubium, an sint secundum doctrinam D. Thomæ.

Non habent facultatem absolvendi ab hæresi. Hæc enim facultas à Gregorio XIII. eis concessa, fuit revocata à Sixto V.

Non habent facultatem absolvendi eos, qui non satisfaciunt S. Officio; neque in Italia absolvendi ab hæresi in foro conscientiæ.

Jesuitis, morantibus in regno Synarum, conceditur, ut in celebratione missæ uti possint alba in parte anteriori aperta, & planeta, etiam ab uno latere aperta.

Reis S. Officii datur, etiam pluries, juramentum de non tractando de meritis suæ causæ.

Nulla juramenti forma est admittenda, in qua continetur aliquid contra fidem catholicam, & autoritatem Pontificis.

Juramentum silentii tenentur præstare omnes Officiales, Consultores, Ministri. S. Officii, ac etiam Vicarius Episcopi.

Juramentum S. Officii restringitur solum, ne inferatur præjudicium ipsius causis.

Præstatur in Universitate Salamantina de defendenda doctrina D. Augustini.

An autem liceat absolvere catholicos, qui tenent speculative, doctrinam contentam in juramento, ut vocant fidelitatis, præstando Regi Anglicano, probabilem esse, illud tamen nec ipsimet præstare volunt, neque aliis, ut illud præstent ulla ratione suadere, nec non alios, qui, licet omnino damnent hujusmodi fidelitatis juramentum, præcipuum tamen doctrinæ punctum in eo contentum, quod est circa Regum depositionem putant esse problematicam? Respondeo, in hac re servanda omnino sunt Brevia Apostolica, in quibus hæc quæstio est definita.

Audientes missam tempore interdicti à Summo Pontifice impositi, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Qui tempore bacchanalium, vel quovis alio, Ecclesiam, dum missæ celebrantur, larvati ingrediuntur, seclusa mala intentione, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & contra tales procedunt Inquisitores.

Inquisitis de magia non solet imponi confiscatio bonorum.

Negans virginitatem B. Mariæ Virginis in loco, ubi est publicata Constitutio Pauli IV. abjurat publice de formali, damnatur ad triremes per septennium, & absolvitur à censuris.

Maronitæ tenentur observare diploma Pontificium circa observationem rituum antiquorum. Quod verò ad Kalendarium Gregorianum, si commode servari potest, debet servari, sin minus connivendum.

In partibus Hierusalem servant Kalendarium Gregorianum.

Marronis, sive apostatis ad Judaismum, oriundis ex Hispania non conceditur licentia commorandi in civitatibus catholicis.

Mercatoribus catholicis, petentibus sibi concedi liberum commercium cum prætensis Macreniis, qui in Oriente negotiantur, potest ex causa conniveri, nihil tamen in scriptis est concedendum.

Contra ipsos proceditur in S. Officio.

Matrimonium contrahens cum commatre punitur in S. Officio.

Prævia abjuratione hæresis dispensatur super matrimonio rato in favorem consumati.

Matrimonium ioco cum moniali contrahens abjurat de levi cum ipsa moniali, & punitur pœna triremium.

Ratum, non consumatum cum hæretico & catholica est validum, & ideo non est concedenda mulieri dispensatio, ut alteri nubat.

Laicus, qui inductus superpelliceo interest celebrationi matrimonii, uti Curatus, punitur in S. Officio.

Mercatores Itali exercentes mercaturam extra Italiam, non possunt habitare, nisi in locis, ubi cultus Religionis catholicæ viget ex Constitutione Clementis VIII. Tenenturque discedere à locis, in quibus non ipsis permissa administratio, & perceptio Sacramentorum.

Siquis pertinaciter disputaret, aut disputaret, scilicet cum errore in intellectu, illicitos esse Montes Pietatis, ad mutuandam pecuniam egenis institutos,

etiamsi non omninò gratis mutuent, sed aliquid moderatum ad solam impensam necessariam ministrorum, & aliarum rerum ad montium conservationem pertinentium exigant ultra sortem pro indemnitate montis, non pro lucro, sive augmento, ut definivit Leo X. existimans, hanc definitionem non esse veram, sive non esse tenendam, aut alias si exteriori signo hunc suum errorem proderet, incurreret in excommunicationem latam contra hæreticos, Papæ reservatam in Bulla Cœnæ Domini.

Morischi expulsi à Regnis catholicis non debent permitti morari in Civitatibus catholicis, multoque minus in Terris Baronum.

Si capiantur in triremibus infidelium, examinantur, & redditur certior S. Congregatio. Si vero capiantur, tanquam pyraticam artem exercentes, vel contra christianos pugnantes, remanent servi.

Petentes recipi in civitatibus catholicis, ut christiani vivere possint, sunt tolerandi, non tamen in locis mari proximis, neque omnes insimul, sed sparsim per civitates, & loca, ut observentur ab Ordinariis.

Si contigerit prudenter ac probabiliter dubitari, an sint baptizati, baptizentur sub conditione, & postea professionem fidei emittant.

Nuncii Apostolici possunt cum hæreticis conversari in actibus publicis pro negotiis tractandis. Quoad invitandum vero illos ad convivia, abstineant, nisi subsit probabilis spes eorum conversionis.

Conceditur etiam hæc licentia eorum ministris, scilicet Abbreviatoribus, & secretariis.

Officium B. Mariæ Virginis, Defunctorum, S. Crucis, & Spiritus Sancti idiomate Germanico permittitur Germanis, in Italia degentibus, dummodo sint probatæ versionis.

Parochus inquisitus in S. Officio de celebratione matrimoniorum plurium polygamorum sine legitimis probationibus, potest interrogari, an credat, vel crediderit licere presbytero, curam animarum exercenti, etiam tempore belli, vel pestis, dum itinera sunt intuta, celebrare matrimonia, non adhibitis diligentiis à S. Concilio Tridentino præscriptis? Quod si recte responderit, damnandus est ad carcerem triennalem cum suspensione perpetua à cura animarum, & exilio à locis delictorum. Quod verò ad matrimonia hunc in modum celebrata, debet comprobari mors primorum maritorum, & interim conjuges monendi, ne insimul cohabitent.

Qui filiam propriam cognoscit, ei dicendo, non esse peccatum, sed teneri exequi voluntatem patris, abjurat de formali, & damnatur ad triremes in perpetuum sine spe gratiæ.

Cognoscens solum carnaliter propriam filiam, non punitur in S. Officio.

Pœnas impositas ab Ordinariis, vel ab Inquisitoribus reis S. Officii, non possunt moderari, aut retardari ministri, aut Judices seculares.

Vocans pœnitentiatos à S. Officio hæreticos, punitur in S. Officio pœna extraordinaria.

Constito legitime, quod Lusitani permanserint in Lusitania, à qua postea discesserint, si alibi reperiantur judaizare, vel esse Judæos, debent condemnari, tanquam apostatæ à fide, non obstante, quod expositi torturæ negaverint, se fuisse baptizatos, vel christiane vixisse, cùm perspicuum sit, à centum & quinquaginta circiter annis nullum Judæum toleratum fuisse in Lusitania, nisi fuerit baptizatus, & christiane vixerit.

Crimen nefandum in Lusitania pertinet ad S.Officium ex observatione.

CONSULTATIO CCII. & ultima.

In qua brevis repetitio fit de modo, & ratione recte, ac ordine expediendi causas S. Officii quantum cuique sat est.

Causæ omnes S. Officii, aut sunt de hæresi, aut de suspicione hæresis. Delinquentes, hæretici, aut suspecti dupliciter considerantur. Primò uti præventi in judicio ab indiciis sufficientibus. Secundò uti sponte comparentes.

Ex hæreticis præventis, Alii appellantur hæretici positivi; Alii negativi. Contra hæreticos positivos, præcedentibus legitimis indiciis, quorum virtus non solùm consistit in numero, sed multo magis in qualitate denunciantium, sive testium, qui non patiuntur exceptionem, præsertim inimicitiæ capitalis, in verisimilitudine facti, & in qualitate personæ denunciatæ, proceditur ad perquisitionem librorum, scripturarum, & ad comprehensionem personæ. Quod si in constitutis, quæ ipsis fiunt, confiteantur adhæsisse hæresibus, de quibus sunt imputati, in hoc enim consistit earum formalitas, si resipiscant, coguntur ad abjurandum de formali, vel publicè, si ita requirant materia & circumstantiæ casus, & qualitas personæ, vel privatim, & condemnantur ad pœnam carceris formalis perpetui cum impositione pœnitentiarum salutarium ex arbitrio. Sed quando sunt impœnitentes, præscribitur eis terminus competens ad resipiscendum, in quo per Viros doctos, pios, ac prudentes omni studio curandum est, ut reducantur ad cognitionem catholicæ veritatis. Transactis vero primis terminis ob zelum eorum salutis, præscribuntur alii termini, quibus etiam transactis, & ab omni spe destitutâ eorum reductione, relinquuntur brachio sæculari, sicut etiam aliquando relinquuntur hæretici pœnitentes, quando sunt relapsi, quo in casu non compelluntur abjurare.

Hæretici negativi sunt ii, qui ex sufficienti testium numero, nullam patientium exceptionem, ac contestium indiciantur tenuisse hæreses, illasque credidisse, de quibus convincuntur, & ipsi negant. In his causis, quæ raro solent contingere, sanctum officium procedit summa cum maturitate, ac prudentia, & procedit consultò, ac cogitatè ad aliquem declarandum hæreticum negativum, quando tamen ita declararet, traderetur brachio sæculari tanquam hæreticus impœnitens.

Dixi tanquam hæreticus; nam hæresis est plenè ac legitimè contra ipsum probata, ideoque constat Ecclesiæ, illum esse hæreticum impœnitentem. Dixi impœnitens, quia non vult confiteri, ac detestari suos errores. Et quamvis diceret se habere veram fidem, attamen non satis esset. Quia cum solum signum pœnitentiæ sit erroris Confessio, integrè probati, donec illum non confiteatur, merito habetur pro impœnitente. Atque ita decernit Concilium Biterrense *capit.* 6. 7. 8. & 9. & Narbonense

bonense *capit. vigesimo sexto* ac Decisio Rotæ 875. *in antiq. tit. de hæret.* cujus initium *Accusatus.* Quod sequuntur Doctores communiter, & praxis apud Pegnam *in direct. p. tertia com.* 48. qui ex dicta decisione id tradit cum quinque requisitis necessariis ad condemnandum quempiam pro hæretico negativo.

Primum est, quod sit convictus de hæresi formali, non autem de assertione scandalosa, temeraria, male sonante, ac hisce simili.

Secundum, quod verba hæreticalia sint certa, clara, non dubia, & ambigua, quodque nequeant habere alium sensum quam hæreticum.

Tertium, quod Reus convincatur testibus legitimis, idoneis, & omni exceptione majoribus, ac contestibus.

Quartum, quod dictum, & factum hæreticale sit recens, non vetus; ita ut verisimiliter credi possit reum illius memoriam non amisisse.

Quintum, quod convincantur, dixisse, se credere hæresibus, quæ sibi opponuntur, & ab aliis credendas esse.

Sponte autem comparentes ii sunt, qui ex se ipsis præsentantur in S. Officio, priusquam extet contra ipsos aliquod indicium, & se accusant tenuisse hæreses, illisque credidisse, protestantur illas detestari, & abjurare, atque amplecti fidem S. Romanæ Ecclesiæ. Et re ipsa compelluntur ad abjurandum de formali juxtà formam præscriptam, quæ illis exhibetur cum clausula. Citrà pœnam relapsi, si sint Minores viginti quinque annorum, sine autem dicta clausula, si sint Majores, & impositis pœnitentiis salutaribus, dimittuntur.

Isti autem vel nati sunt ex Patre & Matre hæreticis, & educati in hæresibus, vel sunt nati ex parentibus Catholicis, ac instructi etiam in religione Catholica, sed subversi, ac seducti. Priores in depositione, quam spontè faciunt contra se ipsos solent interrogari, an sciant quod in Catholicorum locis sit aliquis hæreticus, quis, & præter nomen, cognomen, patriam, ac exercitium compelluntur ad describendam etiam Personam. Posteriores interrogantur diligenter de seductoribus, aliisque complicibus cum aliis interrogationibus opportunis secundum causæ qualitatem.

Prioribus dari solebant attestationes authenticæ eorum abjurationis, ac reconciliationis. Sed quoniam repertum est, quod plerumque sunt personæ vagæ sive errones & quæstuantes, quæ illis abutebantur, illas aliis commodando, imo & divendebant, commutantes nomina, & interdum etiam oppignerabant cauponibus non sine aliis flagitiis, ideo S. Congregatio jussit, quod amplius non concedantur, nisi aliquando ob justas causas in casibus peculiaribus, in quibus ne quidem conceduntur, quando satis prospici potest cum literis ad eorum Ordinarios.

De Hæreticorum fautoribus.

Fautores hæreticorum sunt ipso jure excommunicati, & præter suspicionem hæresis, incurrunt etiam in graves pœnas capit. excommunicamus 1. *paragrapho credentes de hæret. & capit. Inquisitioni paragrapho prohibemus eod. tit. in sexto.* Suntque illi, qui præbent favorem hæreticis, quo generali modo comprehenduntur receptatores, auxiliatores, defensores, eorumque consulentes.

Tribus autem modis dici aliquis potest fautor hæreticorum. Per amissionem, & negligentiam. Per factum, & cooperationem. Per consilium. 1. modo incurri possunt Magistratus, ac Principes christiani, aliique locorum domini, cùm teneantur extirpare hæreticos, expellere à suis ditionibus, ac præbere omne auxilium Inquisitoribus ad hunc ipsum effectum. At relinquamus istos considerationi, quæ de jure habenda est cum illa maturitate, quæ convenit casuum qualitati ob consequentiam tumultuum, ac perturbationum, quæ inde evenire possunt, sat est monitos facere Inquisitores inferiores, quod, eveniente hoc casu in Principum ditionibus, ac feudatariorum locis suæ jurisdictionis, non sint adeo faciles ad procedendum, sed certiorem prius reddant S. Congregationem supremi Tribunalis Inquisitionis Romanæ, à qua responsum expectent.

Personæ verò privatæ incurrunt in hunc casum omissionis, quando, scientes ipsæ quod illi sunt hæretici notorii, ac publici, & quod ad se pertineat, maxime ex officio, uti sunt Crucisignati, qui jurant eos denunciare, ac dare operam, ut comprehendantur, id non faciunt sine legitima causa, & impedimento, sed omnes etiam alii possunt in dictas pœnas incurrere, quia omnes tenentur eos denunciare.

Et nihilominus S. Officium procedit in hac re cum magna cautione ac prudentia, considerans, an is, qui omisit denunciare, vel comprehendere, vel auxilium præstare, ut denuncientur, & comprehendantur, id fecit ob metum, aut per oblivionem, vel ob quamcunque aliam probabilem causam, ex qua excludatur suspicio malitiosæ, ac dolosæ fautoriæ, ut exempli gratia, si sola uxor sciat, maritum committere actus hæreticales, illumque cognoscat terribilem adeo, ut facile illam occideret, vel angeret, affligeretque, si sciret fuisse ab ea denunciatus, in hoc sanè casu potuit illa excusari.

In aliis quoque casibus eadem est habenda consideratio, permultumque pensitare circumstantias, nam secundum illas fit judicium plus, minusve severam, ut statuit Concilium Narbonense *capit. decimo quarto, decimo quinto & decimo sexto* quod præ cœteris omnibus tradit indicia, sive signa cognoscendi, ac distinguendi gradus fautorum, & fautoriarum. Non debet itaque Judex ex omissione denunciationis esse facilis habendi personas pro suspectis, & fautricibus hæreticorum.

Fautores autem de facto, ac de cooperatione sunt ii, qui præbent scienter auxilium hæreticis, vel ne capiantur, à S. Officio, vel ut eripiantur violenter ab ejus manibus, illi resistendo, & assistendo hæreticis, illos associando propter eorum securitatem, eisque subministrando victum. In hoc tamen considerare debet prudens Judex, an qui defendit hæreticum, aut ei præstat auxilium, defendat errorem, ac hæresim, an verò personam ob aliquam rationem mundanam. Isti enim, etsi ob resistentiam, quam faciunt S. Officio sint excommunicati ipso jure, non tamen sunt hæretici, atque adeo redduntur solum suspecti de vehementi, vel de levi juxta resistentiæ qualitatem, adhibitas S. Officio, & defensionis hæretico præstitæ. Nam si defenderent errorem ac hæresim, haberentur & ipsi quoque pro hæreticis. Ideoque ex regula generali, quod juxta varium modum, & qualitatem defensionis exhibitæ pro hæretico, variet etiam causa, & modus expeditionis, modò gravior, modò levior, cùm multo gravius delinquat, qui cum armis defendit, quàm sine armis, qui cum

viribus eripit è manibus Curiæ S. Officii hæreticum quàm qui voce tantum illi auxilium præbet, ut fugiat. Ab hac autem varietate oritur etiam varietas gradus suspicionis, & consequenter abjurationis, ac pœnæ infligendæ.

Pro hoc auxilio, quod exhibetur hæreticis per violentiam, quæ fit S. Officio propter eorum defensionem, observatur Constitutio Innocentii IV. & Clementis IV. ac B. Pii V. *de qua infra.*

Sub hoc capite fautoriæ de facto continentur hæreticorum receptatores, qui propriè sunt illi, qui scientes, quod sunt hæretici, eos tamen receptant, & occultant, vel in suis villis, vel in suis domibus, præbentes illis hospitium in aliis suis locis, ut evadant è manibus Judicis, & ne puniantur. Sed quando nesciunt, quod sunt hæretici, & in illis præsumitur probabilis ignorantia, excusantur. Verum est tamen, quod quando hæreticus receptatus, & occultatus esset publicè denunciatus, ac notorius, præsumeretur scientia, non autem ignorantia in receptatore.

Ex quo sequitur, quod nautæ, stabularii, caupones, aliique hujusmodi, qui non tenentur perscrutari, ac inquirere qualitates & mores transeuntium, & hospitum, excusantur, quando tamen ab ipsis receptus non sit publice damnatus, vel denunciatus hæreticus ita, ut ipsi hoc scire possint.

Suspicio hæresis, quæ ex hoc capite fautoriæ potest oriri in mente Judicis contra receptatorem, sicut ob qualitatem facti, personarum receptatarum ac genus receptionis, potest esse levis, aut vehemens, ita etiam debet imponere abjurationem de levi, vel de vehementi arbitrio suo, temperato ab istis circumstantiis.

Si receptatores sciunt in specie hæreses, ac errores, quos habet hæreticus receptatus, & occultatus ab ipsis, debent etiam & ipsi illos in specie abjurare; sed si tantum sciunt in genere, quod receptatus est hæreticus, poterunt etiam cogi ad abjurandum in genere. Et quoad pœnas sunt illæ, de quibus Pegna *p. secunda com. 76. paragrapho ac præter.*

An autem cum pœnarum securitate ordinaria procedendum sit contra consanguineos, uti uxores, fratres, patres, filios, ac similes personas receptantes, & occultantes maritos, fratres, & alios suos conjunctos hæreticos, licet inter Doctores disceptetur, volentes aliqui, ob immanitatem, & enormitatem delicti habere locum etiam in ipsos severitatem legum, attamen communis sententia, imo & ipsa praxis docet contrarium, hoc est, quod infligi debeat mitior pœna, dummodo constet quod id non faciant in contemptum fidei, vel in gratiam hæretici, sed solum ratione sanguinis, & naturalis affectionis quam non ita facile homo exuere potest. Ideoque multum tribuendum est huic juri naturali, cogitandumque, quod illos receptaverint, non ut hæreticos, sed ut consanguineos. Concurrunt nihilominus in id aliqua requisita, de quibus etiam Pegna *dicta parte secunda, canone octuagesimo primo, paragrapho Cœterum multa.*

Primum est, quod qui receptant consanguineos hæreticos, quamvis puniri debeant mitius, non tamen excusantur ab omni pœna, quia non sunt omnino immunes à delicto.

Secundum, quod non est æqualis ratio omnibus consanguineis, sive conjunctis. Nam filius qui receptat patrem hæreticum, uxor maritum, frater fratrem, mitius puniri debent ac si receptassent, vel defendissent alios hæreticos conjunctos in gradibus longinquioribus.

Tertium necessarium, ut benignitas ac lenitas punitionis habeat locum, est, quod ille, qui receptat, non sit particeps delicti receptati. Nam in hoc casu pari pœna puniretur.

Nonnullis Doctoribus videtur etiam quod in hac materia occultationis ac receptationis hæreticorum consideret peracutus, ac prudens Judex, an inter receptantem, & receptatum intercedat intima amicitia. Nam cùm illa sit vinculum valde potens, & quasi non inferius viribus sanguinis, cumque non sit receptans ullo modo suspectus de participatione hæresum, ac errorum receptati, videtur, quod contra ipsum procedi non possit cum severitate ordinaria.

Dignum quoque consideratione est, quod ex aliqua parte poterit excusare passio cœca, & immoderata animi, quæ à Doctoribus semper appellatur furor, ut si receptans catholicus receptaret, & occultaret mulierem hæreticam suam amasiam, vel contra, si mulier catholica receptaret amasium hæreticum.

Fautores verò consilii sunt ii, qui præbent consilium, & curant media, ut hæreticus à se cognitus pro tali, aut non denuncietur, aut non capiatur, aut sit violenter extractus à potestate S. Officii, aut quocunque alio modo impediatur Judex examinare, & construere processus, pronunciare sententias, ac similia, sive directe, sive indirecte. Quoad istos observandæ sunt eædem considerationes superius adductæ, ac etiam quoad illos, qui appellantur impeditores S. Officii, de quibus agunt Doctores, ut Pegna *com. septuagesimo nono* ubi explicat impedimentum directum, & indirectum, quod præstatur S. Officio, agitque de suspicione hæresis quæ resultat ex hac re in qua Judex attendere debet, non solum ipsam delicti substantiam, sed personarum qualitatem, maxime autem si intercedat dolus vel malitia in facto, & aliæ circumstantiæ, ex quibus pendet severitas, & clementia pœnæ.

Credentes hæreticis sunt hæretici, & comprehenduntur in primo capite, de quibus loquitur Pegna *in directorio p. 2. com. 75. q. 50.*

De sponte comparentibus, suspectis de hæresi.

Sponte comparentes, suspecti de hæresi, illi sunt, qui comparent ex seipsis S. Officio & antequam extet contra ipsos aliquod indicium, se accusant dixisse, aut scripsisse aliquam hæresim, aut fecisse aliquem actum apostaticum contra fidem, ut si militaverint pro hæreticis, aut piraticam exercuerint cum Turcis prædatique fuerint urbes, ac personas christianas, fuerint circumcisi à Turcis, erexerint digitum, dixerintque verba illa *Ali Ali*, quæ sunt protestativa Mahometismi, ingressi fuerint Meschitam ad orandum, vixerint juxta eorum ritum, audiverint conciones hæreticorum, sumpserint eorum sacrilegam cœnam, comederint carnem diebus prohibitis, ut cum ipsis se conformarent, protestati fuerint tenere ac credere eorum religionem pro vera, abjuraverint ac detestati fuerint catholicam, acceperint uxorem, cum essent in sacris, ordinati fuerint in sacris, cùm uxorem haberent, acceperint secundam uxorem, vivente prima, celebraverint missam, aut administraverint Sacramentum pœnitentiæ, cùm non essent sacerdotes, vel commiserint alia delicta suspecta de fide, sed negent intentionem, hoc est, adhæsisse cum corde erroribu.

Isti postquam interrogentur diligenter super intentione, &

& complicibus, compelluntur abjurare juxta ipsorum qualitatem de actu apostatico, vel hæreticali, de vehementi, ut plerumque in actibus supradictis, qui ex sua natura præseferunt vehementem suspicionem, aut de levi, habendo rationem qualitatis, ac ætatis sponte comparentis, quando illa commiserit.

De istis sponte comparentibus animadvertendum est, quod standum est eorum depositioni, super factis, intentione, & adhæsione cum corde. Atque ideo cùm S. Officium contentum erit simplicibus interrogatoriis super eorum intentione, & complicibus, omittit torturam, sed nunquam abjurationem, quæ cùm non sit actus pœnalis, sed protestativus, nunquam habuisse intentionem non catholicam, sed vivere ac mori catholice, habet locum etiam in ipsis.

In recipiendo eorum depositionem, moneantur dicere integrè veritatem, & expresse præcipiantur, quod id bene advertent. Quia si postea fuerint reperti diminuti, procedetur contra ipsos uti præventos, nec ipsis juvabit hæc spontanea confessio, & revera proceditur, quando res, in quibus repeniuntur diminuti, sunt substantiales. Nam si diminutio esset in re levi sive in facto, sive in circumstantiis, & præsumi poterit verisimiliter oblivio, non autem malitia, nullius esset considerationis.

Hi sponte comparentes, qui adveniunt è provinciis, ac civitatibus, in quibus est officium S. Inquisitionis, interrogantur, an sciant se præventos esse in aliquo S. Officio. Et quamvis dicant, aut non esse præventos, aut id nescire, attamen in sententia, & in attestatione, posito quod detur, semper ponitur clausula; dummodo non sit præventus indiciis. Et hæc interrogatio, & clausula habet præcipuum locum in sponte comparentibus Hispanis, qui ob timorem S. Officii illarum partium accedunt ad Tribunal supremum Romanum.

De Suspectis de hæresi præventis.

Suspecti de hæresi præventi sicut ii, qui dicunt, vel scribunt propositiones hæreticas, erroneas, aut alio quocunque modo suspectas in fide, vel qui patrant facta, & actus hæreticales, & apostaticos.

Primi quando sunt præventi, ac sunt personæ alicujus intelligentiæ, & inditia sunt sufficientia, facta iis perquisitione scripturarum, primo mancipantur carceribus, deinde à Theologis qualificantur, ac fit censura propositionum, ut sciatur gradus earum malitiæ, an sint hæreticæ, erroneæ in fide, an proximæ errori. Et compellendo eos ad recognoscendum scripturas judicialiter, quæ in perquisitione fuerunt repertæ, constituuntur dando illis opportuna interrogatoria, & objectiones, ut veritas obtineatur, & negantes in suis constitutis sive totum, sive partem ejus, quod iis fuerit oppositum, exhibita iis prius depositione testium & assignatio iis competente termino pro defensionibus, torquentur acriter plus, minusve juxta qualitatem inditiorum pro elicienda veritate, quando negant omnia, & quando negant partem pro habenda ulteriori veritate complicium, & intentionis respectu rerum confessarum. Post torturam, si nihil aliud resultet, & propositiones sunt graves, ut supradictæ, ac persona in defensionibus non bene se purgavit, compellitur abjurare de vehementi, condemnatur ad carcerem, vel ad exilium à loco, in quo illas protulit, præcipue si extet scandalum, cum aliis pœnis juxta qualitatem personæ, & causæ, ut si verbi gratia sint religiosi, privantur voce activa & passiva, suspenduntur à divinis, inhabilitantur ad concionandum, legendum, ac docendum.

Sed quando persona, quamvis intelligens, non sit alioquin suspecta, sed sit cognita, bonæ ac rectæ mentis, scripserit, vel protulerit propositionem suspectam inadvertenter, aut existimaverit, quod non esset ita perniciosa, S. Officium solet contentari retractatione judiciali, dummodo tamen propositiones non sint hæreticæ. Nam istæ semper abjurantur, & hæ personæ abjurant de levi. Quod si prolatæ fuerint publicè, ut in concione è suggestu cum aliquo scandalo populi, solet imponere retractationem etiam in eodem loco, & quando dubitatur, quod id non faceret integre, aut quod id nesciat facere ex se eo modo, qui est necessarius, datur ei forma præscripta de retractatione.

Si verò propositiones non sunt ex illis, quæ superius allatæ sunt, sed aut falsæ, aut temerariæ, scandalosæ, & offensivæ piarum aurium imponitur retractatio, præsertim quando continent scandalum, & sunt declaratæ tales ab aliquo decreto Pontificio, sicuti illa, quod possit fieri ab absente confessio per literas confessario absenti, & ab eo absolvi, declarata à Clemente VIII. sub anno 1602. saltem falsa, scandalosa, temeraria, non autem abjuratio, cùm non sit materia abjurabilis, nisi illa, quæ generat suspicionem fidei in aliqua supradictorum graduum, & imponuntur in asserentes pœnæ illæ, quæ secundum personarum qualitates, & circumstantias, præsertim scandali, censentur à prudente Judice magis ad hanc rem opportunæ.

Suspecti verò de factis, sive actibus hæreticalibus tot sunt, quot sunt actus & facta ipsa; sed frequentiora in S. Officio sunt sequentia. Polygami, sollicitantes in confessione sacramentali ad turpia, sortilegi, blasphemi, retinentes libros prohibitos, comedentes carnem diebus ab Ecclesia prohibitis absque necessitate, præcipue cum scandalo, oblocutores excommunicationis, in quibus persistunt, celebrantes missam, & ministrantes sacramentum pœnitentiæ, cùm non sint ordinati Sacerdotes.

De Polygamis.

Polygami sunt, qui ducunt secundam uxorem, vivente prima. Isti aut consumarunt delictum, aut attentarunt.

Cum illis, qui per legitima indicia præsumuntur consumasse delictum, proceditur ad capturam, & producta fide utriusque matrimonii in processu, probataque supraviventia primæ uxoris, examinantur prævia tortura super intentione, hoc est, an crediderint licitum esse christiano, & Catholico habere plures uxores eodem tempore, compelluntur abjurare publice, vel in Congregatione Consultorum, vel secreto juxta qualitatem personarum de vehementi, & damnantur ad triremes, saltem per quinquennium, quibus transactis, redit ad primam uxorem, & legitur sententia in loco delicti ad exemplum aliorum. Sed quando induxerunt testes falsos ad contrahendum secundum matrimonium, condemnantur ad septem annos, & etiam amplius juxta circumstantias, & qualitates dolosas criminis, ac proceditur contra testes, qui confitendo veritatem, condemnantur pariter ad triremes.

In quibusdam locis, ut in Hispaniis, coguntur abjurare tantum de levi, habendo forsitan rationem principii impulsivi delicti, quod plerumque est luxuria, & amoris passio. At in Italia consi-

consideratur abusus Sacramenti, qui sane magnus est, & quia continet hæresim peculiarem, quæ asserit esse licitum ducere plures uxores vivas, ideoque jure delinquens catholicus remanet aggravatus à vehemente suspicione.

Accidit plerumque, quod propter amissionem librorum, in quibus parochi solent scribere matrimonia, non potest haberi fides authentica primi matrimonii, quo in casu adhibentur diligentiæ examinando testes, qui interfuerunt celebrationi matrimonii, parochos ipsos, ac personas, quæ viderunt cohabitare reum cum prima uxore uti maritum, & uxorem, deducitur in actis instrumentum dotis, & fiunt omnes diligentiæ, ut recte probetur primum matrimonium, ex quibus resultet talis probatio, quæ æquivaleat fidei, quæ necessaria esset.

Contingit etiam nonnunquam, quod reus neget pertinaciter duxisse aliam uxorem, nec esse illum, de quo agitur. Quo in casu est omnino necessarium recognoscere personam ab ejusdem prima uxore, & si ab ista non poterit, ab aliis personis, quæ possint comprobare identitatem personæ delinquentis.

Solet præterea, sæpius contingere, quod polygamus, nulla præcedente diligentia sciendi, an prima uxor sit viva, an mortua, inducat falsos testes, & ducit secundam uxorem suo periculo, versans inter spem, & timorem, an vivat, anve obierit, atque adeo in periculo pœnæ, curat extenuare gravitatem delicti adducendo temporis diuturnitatem, qua diu abest à prima, quodque nullum nuncium de illa acceperit. In hoc, & hujusmodi casibus omnis adhibetur à S. Officio diligentia probandi supraviventiam, qua non probata, expeditur reus, eum condemnando ad pœnam ordinariam triremium & cogendo illum abjurare de vehementi post torturam super intentione. Nam licet non sit probata supraviventia primæ uxoris, nihilominus animi dispositio ducendi secundam uxorem sive prima sit viva, sive mortua, illum reddit suspectum, quod male sentiat de sacramento matrimonii, quo ille reipsa abutitur.

In hoc casu monetur secunda uxor de suo statu, quod nequeat suscipere alium virum, donec non habeatur certus nuncius, primam esse vivam; nam si reperiretur, esse mortuam antequam reus contraheret cum hac secunda, ipsa esset ejus vera uxor.

In illos verò qui attentarunt secundum matrimonium, vivente prima uxore, & devenerunt ad actum proximum, id est celebrarunt instrumentum dotis, examinarunt testes, cœperunt publicare matrimonium in Ecclesia, & alia hujusmodi, proceditur ad capturam, & producta in processu fide primi matrimonii cum fide publicationum secundi, coguntur, prævia tortura super intentione, abjurare de levi, & damnantur ad carcerem ad tempus, vel ad exilium, vel relegantur à loco, ubi est prima, vel ad aliquam publicam pœnam, si sint personæ vilis conditionis, ut stare præ foribus Ecclesiæ, vel ad aliam arbitrio Inquisitorum juxta qualitatem personarum, & causarum, & incidendo iterum in alium attentatum matrimonium, dummodo tamen sit viva prima uxor, repetitur abjuratio de levi, & condemnantur ad triremes.

De Solicitantibus in Confessione sacramentali.

Solicitantes sunt confessarii, qui solicitant mulieres vel masculos pœnitentes in confessione sacramentali ad turpia pro se, vel pro aliis.

Hæc autem solicitatio fit non solum verbis, sed etiam gestibus, actibus, & tactibus immundis, & non solum id intelligitur quando solicitatur incæpta confessione, sed etiam ante, & post ipsam confessionem, donec pœnitens est adhuc in confessionario.

In hoc delicto, habita denunciatione in S. Officio, præcipuè consideranda est qualitas personæ solicitatæ, denunciantis, an sit persona, quæ patiatur exceptionem in honestate, & fit simul extrajudicialiter aliqua diligentia de vita & moribus confessarii solicitantis: nam si reperiatur non esse integræ famæ, multo facilius proceditur contra ipsum, & si examinatus fateatur delictum, torquetur super intentione, hoc est, an crediderit, esse licitum sacramentum pœnitentiæ ad finem turpem, & persistendo in negativa, cogitur abjurare de vehementi coram aliis confessariis, & Curatis ad exemplum, & si sit regularis coram Confessariis, & patribus sui Ordinis, damnatur ad triremes per quinquennium, aut septennium juxta qualitatem causæ, ac personæ suspenditur perpetuo ab audiendis Confessionibus sacramentalibus, privatur, voce activa & passiva, præcipitur, ut habeat ultimum locum inter sacerdotes, & aliquando legitur sententia in proximo Capitulo suæ Religionis ad exemplum, & frænum aliorum, quod si esset inhabilis ad triremes ob infirmitatem, nihilominus condemnatur ad eandem pœnam, & postea commutatur in carcerem formalem ad dictum tempus.

Extat hodie Constitutio Gregorii XV. emanata sub die 30. Augusti 1622. quæ incipit Universi dominici gregis, in qua vult Pontifex, quod etiam tradi possint brachio seculari hujusmodi solicitantes, & quod adhibeatur quoque fides testibus singularibus, concurrentibus tamen aliis præsumptionibus, indiciis, & conjecturis, & ut fusius in ea disponitur, ad quam eveniente casu est recurrendum. Et S. Congregatio declaravit sufficere tres mulieres denunciantes ad convincendum in hoc casu Confessarium solicitantem.

Quando solicitans negat delictum, torquetur pro habenda veritate. Quod si torturam sustinuerit, & non videantur indicia esse extenuata ob qualitatem testium, & facti verisimilitudinem, suspenditur ad tempus à confessionibus audiendis, possuntque talia esse indicia, ut suspendatur etiam in perpetuum, saltem ab audiendis confessionibus mulierum, & si adest scandalum, relegatur.

At verò si mulieres solicitatæ, ac denunciantes patiantur exceptionem honestatis, vel inimicitiæ, sive ipsarum respectu, sive earum conjunctorum, & confessarius denunciatus non sit malæ famæ in materia venereæ libidinis, non solet S. Officium procedere, sed servat denunciationes, ut supervenientibus postea suo tempore aliis indiciis, agere possit cum illa animadversione, quam censuerit opportunam.

Et quoniam multi Confessarii volentes perpetrare hoc scelus, & existimantes evitare pœnam, adire faciunt mulierem ad confessionale, non ut confiteatur, sed ut cum ipsis habeant in eo loco tractatus lascivos, ideo emanavit decretum à S. Congregatione S. Officii, quod procedatur etiam contra istos, qui abutuntur Confessionali, & puniantur pœnis arbitrariis, omissa abjuratione, quæ cum fundetur solum in abusu sacramenti, non habet locum in abusu Confessionalis.

Facinori

Facinori solicitationis addunt etiam aliquando Confessarii solicitantes perniciem doctrinæ dicentes, id non esse peccatum. Qua de re interrogantur in specie, an hoc dixerint, & crediderint, coguntur abjurare de formali, sed negando in tortura malam credulitatem abjurant de vehementi.

De Sortilegis.

Sortilegi, quorum nomine intelliguntur etiam qui dant operam rebus magicis, veneficiis, & fascinationibus, suntque ii, qui characteribus, verbis ignotis, ac nullius significationis cujusvis sermonis, ac linguæ, sacramentorum abusu, rebus sacramentalibus, ac benedictis, vocibus S. Scripturæ, suffumigationibus, oblationibus cum proprio sanguine, vel animalium, actibus religionis erga dæmonem, invocatione ejusdem petunt operam, ac opem ipsius vel ad amorem, vel ad odium, ac mortem personarum, aut ad inveniendum thesauros, aut ad consecrandum monetas, ut expensæ redeant ad crumenam, aut ad dignitates obtinendum, aut ad scientias, aut ad alia hujusmodi.

Isti redduntur suspecti de hæresi, non modò propter abusum in re ipsa sacramentorum aut rerum sacrarum, & actus sua natura apostaticos, sive suspectos de apostasia, sed etiam ob pactum, quod à dicto abusu, & actibus infertur, quodque sortilegus iniit explicite, aut implicitè cum dæmone.

Illi verò dicuntur habere pactum explicitum cum dæmone, qui cum ipso interdum cum chirographo sanguine proprio scripto, expresse paciscuntur, illi obsequium, & cultum exhibere promittentes suam, & aliorum animam, Christo abrenunciant, ac B. Virgini, pedibus Crucem proculcant, aguntque similia, & è contra dæmon promittit sortilego, auxilium ei præbere, ejus adimplere desideria, sive amoris, sive vindictæ, sive hujusmodi, & signa sensibilia hujus pacti sunt dicti characteres, verba incognita, non quia in seipsis vim aliquam habeant obligandi dæmonem, sed quia ipse fingit se obligare quoties sortilegus ponit ea signa, in quibus eò libentius apparet, quò sunt conjuncta cum abusu Sacramentorum, vel rerum sacrarum, in eorum contemptum, ludibrium & derisionem.

Ii verò dicuntur habere pactum implicitum cum dæmone, qui licet non paciscantur immediate cum ipso, nihilominus utentes eisdem characteribus, verbis incognitis & abutentes eisdem sacramentis, rebusque sacris, aliaque facientes reddunt se suspectos assentiendi intentioni primi instituentis dictorum characterum ac signorum, & implicite approbant illud pactum, quod cum illis signis ille iniit cum dæmone.

Est tamen verum, quod quando isti in suis sortilegiis invocant expresse dæmonem, aut præbent ei cultum, redduntur suspecti ex seipsis, non autem ratione primi instituentis.

Porrò disputatur fuse à Theologis, & Canonistis, an quemadmodum sunt varii modi invocandi & adorandi dæmonem, ita etiam qui illum invocat, reddatur suspectus in omnibus illis modis. Aiunt nonnulli, quod qui illum invocat, & adjurat per modum imperii, & ut ab ipso consequatur res, quæ ex sua potestate elargiri, & facere potest, non sit suspectus de hæresi, sed tantum qui illum invocat per modum deprecationis, & res excedunt ejus naturalem potestatem. Alii tradunt tutius, & communius, constatque ex praxi, quod qui invocat, & adorat dæmonem, etiam modo imperativo, & poscit ab illo res, quæ non superant ejus naturalem potestatem, & naturam sit suspectus, cùm repugnet christiano, quà Christianus est, petere opem ac operam à dæmone quocunque modo illam petat. Nam ipse in hoc se declarat indigere auxilio, ac opera illius, cui in baptismo renunciavit, volens solum Deum in suum dominum, ad quem tantum recurrere debet in suis necessitatibus. Immo adjuratio imprecativa, sive coactiva dæmonum solum est licita, ut ejiciantur tanquam inimici, nec Christus tradidit Ecclesiæ hanc potestatem, nisi ad eorum expulsionem, quatenus sunt nostri inimici, ne nobis noceant. Quare eos adjurando per modum imperii, ut ab illis aliquid quis assequatur, non habentur, ut hostes, sed potius continet aliquam pactionem, & servitutem cum ipsis.

His sortilegis quando sunt denunciati, & præcedunt legitima indicia fit perquisitio, nam plerumque retinent scripta cum characteribus, & experimentis magicis, chartas virgines, claviculam, artem notoriam, Paolinam, Cornelium Agrippam, Petrum Albanum opus mathematicum, Instrumenta magica, ut enses characteribus signatos, specula, annulos, pentacula, sphondylia, sive internodia, & vertebra spinæ, aliaque mortuorum ossa, magnetem, quem solent baptizare, & id genus alia, omniaque deferuntur ad S. Officium, uti corpus delicti, ab ipsis judicialiter recognoscenda, & deinde interrogantur super delictis præsentibus, super diuturna retentione scripturarum, rerumque magicarum ac super complicibus, & confitentes, torquentur parumper pro ulteriori veritate, & super complicibus, cùm sit materia contagiosa, qua verisimiliter aliàs etiam usi fuerint, & aliis eam communicaverint præter nominatos, ac etiam super intentione, si nempe crediderint esse licitum vacare rebus magicis, uti opera dæmonis, cum illo pacisci, honorem illi exhibere, & à verò Deo apostatice desciscere.

Quando verò sortilegi committunt sortilegia ad amorem, interrogantur speciatim, an credant, vel crediderint, dæmonem posse cogere humanam voluntatem, quæ est omnino libera, & quamvis eorum aliqui, aut ex ignorantia, præsertim mulieres, aut ex vehementi animi affectione, quæ intellectum perturbat, & excæcat, fateantur id credere, quod est hæresis, cùm non possit dæmon illam cogere, nihilominus S. Officium non compellit eos ad abjurandum de formali, sed de vehementi, vel de levi juxta qualitatem personarum, & affectiones impulsivas: nam ipsi solum credunt effectum materialem, quem desiderant, non ultra.

Et hac in re certum est de fide, dæmonem non posse cogere humanam voluntatem. Potest quidem perturbare imaginativam, & phantasiam per somnia vel commovendo sanguinem, ac humores, præbendo eis fomitem atque incitabulum, & excitando spiritus, illo præcipue tempore, ac momento, quo persona, quæ mulieris amorem desiderat, est illi præsens. At quia simplices, ac ignorantes, sive obcæcati amoris affectione nesciunt distinguere inter portionem superiorem rationis & inferiorem sensus commoti, & accensi, ideo nonnulli aiunt, se coactos fuisse, ita ut aliter fieri nequiverint, ac ii, qui suum consequuntur amorem, credunt ad id cogi. Quod plane falsum est. Quando tamen sortilegus est vir doctus, & diceret credidisse voluntatem humanam posse compelli, nulli dubium est, quin habeat locum formalitas, hoc est cogeretur abjurare de formali.

Horum aliqui, quanquam in perquisitione reperta fuerint sortilegia scripta propria, vel aliena manu, attamen negant eorum usum etiam in tortura. Hoc in casu plerumque coguntur abjurare de levi. Fallit tamen hæc regula in casu, in quo quis non sit simplex, retentio scripturarum sortilegarum sit longè ac diuturni temporis, earum qualitas sit perniciosa,

niciosa, ipse studiose dedit operam eas colligendi, ac scribendi. Nam in hoc casu cogeretur abjurare de vehementi quemadmodum si à vehementibus indiciis esset aggravatus ab usu, quia in hoc casu tortura illa omnino non extenuat.

Quando afferuntur ad S. Officium indicia, vel scripturæ superstitiosæ, solent considerari, num sint, anne qualificatæ. Qualificatæ sunt quando in illis sunt invocatio dæmonis, characteres, aut verba incognita, abusus sacramentorum aut sacramentalium, vel in ipsis fit mentio scribendi in charta virgine, maxime cum sanguine, vel mittendi sanguinem ex avibus, aut animalibus cum observatione lunæ crescentis, vel deficientis, & quando invocatur Deus, aut Sancti, ut opem ferant ad assequendum aliquid, quod est peccatum mortale, aut celebrandi Missam super rebus inanimatis, vel utendi verbis consecrationis ad peccatum lethale.

Non qualificatæ autem sunt aliquæ orationes inconditæ, inordinatæ, ac incompositæ cum nomine etiam Dei, cum Crucibus intermediis ac etiam verbis S. Scripturæ ad liberandum homines à pediculis.

Primæ cognoscuntur & puniuntur à S. Officio. Secundæ relinquuntur Ordinariis. Quod si aliquando ob aliquam causam S. Officium eas cognoscet, solet illas expedire cum monitionibus, ac salutaribus pœnitentiis.

Sub nomine sortilegorum comprehenduntur etiam Striges, fascinantes, venefici, magi, pharmaceutæ, qui effascinant variis modis vel ad amorem, vel ad odium, usque ad mortem, speciatim lactentes.

Effascinant interdum ad mortem eisdem rebus, quibus utuntur sortilegi, nempe circulis, characteribus, eijciendo salem in ignem, proiiciendo fabas benedictas, abutendo verbis Consecrationis, scribendo illa in schedulis, componendo pulveres quarundam herbarum, quibus postquam benedixerint, tangunt personam amatam, utendo magnete baptizato, & hostia sacra, invocando his rebus dæmonem expresse, vel tacite, sed plerunque effascinant in esculentis, & poculentis, scribendo verba incognita, & characteres super fructibus, immiscendo pulverem cibis, formando statuas cereas, illas transfigendo acubus, & paulatim eas in igne liquando recitando supra illas aliqua verba ad accendendum amore personam illam, efformando quosdam glomeros herbarum, capillorum, vel alterius rei desumptæ à persona effascinanda, resegminorum unguium, & ejusmodi alia, super quibus immurmurant verba ignota cum dæmonis invocatione, eaque postea sepeliunt in aliquo loco habitationis ejusdem personæ, ac præsertim sub limine infero januæ per quod est transitura.

Hinc oritur, quod cum res commemoratæ non habeant per se virtutem aliquam producendi hujusmodi effectum, dæmon concurrit ex pacto explicito, vel implicito opera sua accendendo personam, ut superius dictum est, unde illa paulatim languide extabescit tacta invisibiliter aut ab ipso dæmone, aut à veneficis cum herbarum succis venenosis, unctionibus, ac pulveribus compositis ex simplicibus pestiferis adeo, quod plerumque personæ plane conficiantur, totæque liquefiant sine remedio, cùm medici ignorent causam morbi. Eodemque modo effascinant ex odio ad mortem.

In his casibus, quia ex seipsis sunt valde difficiles ad cognoscendum omnia juridice, cùm eorum radix lateat, & materia sit incerta, S. Officium procedit magna cum cautione, & maturitate, tam in ea credendo, quam in formando processus, & pauci, imo nullus processus reperitur recte constructus in his materiis. Tum quia sunt plerumque fundati super indiciis remotis, ut minarum, nempe: te pœnitere faciam, ulciscar, & hujusmodi, vel super indiciis indifferentibus, nimirum rebus cibariis ex quibus persona morbo afficitur. Et tunc quia possunt plerumque procurare à causa naturali, ideoque requiritur in judicio fides medici, quod illa infirmitas non sit naturalis, vel saltem sit dubia, ac etiam fides experti ac prudentis exorcistæ, quod illa infirmitas verè proveniat à veneficio. Dixi prudentis Exorcistæ, quia plerique quamcunque infirmitatem judicant esse veneficium & fascinationem, sive ex imperitia, sive ex pretio, & aliquando si personæ non sunt effascinatæ, ipsi nutriendo illum humorem melancholicum cum aliis malis artibus effascinant, non sine scandalis.

Ex his igitur veneficiis parum, aut nihil erui potest, cùm non possit plerumque multùm urgeri ob debilitatem indiciorum. Et tamen si fuerint urgentia, proceditur contra ipsos ad torturam & super facto, & super intentione respective, & quoad pactum & operam dæmonis coguntur abjurare juxta illum gradum, qui convenit qualitati delicti, ac personæ, condemnantur ad carcerem, & ad alias pœnas minores, vel majores, majoris, vel minoris ignominiæ respectu qualitatis personarum, ac delictorum.

Sed quoniam sæpe contingit, quod inductis hisce materiis in S. Officio, delinquentes, præsertim mulieres, interrogatæ vel super indiciis præcedentibus, vel ex seipsis fatentur commercium cum dæmone, cui se tradiderunt anima & corpore, quod ab eo ductæ ad ludum illum adoraverint, abrenunciando baptismo, conculcaverint Crucifixum à Deo, & à B. Virgine defecerint, aliasque apostasias patraverint, infanticidica commiserint, & in eodem loco, ac tripudio dæmoniaco viderint alias personas, quæ sæpius nominant, ideoque post diligentem interrogationem temporis, & occasionis, qua cœperunt hoc commercium cum dæmone, & narrationem suæ vitæ, interrogatis super complicibus delictorum quorum corpora, præsertim infanticidiorum, necesse est, quod verificentur, compelluntur abjurare de formali, si apostataverint cum corde, at si negent intentionem, de vehementi, condemnantur ad carcerem formalem, quando tamen sunt præventæ ab indiciis ad differentia earum, quæ confessæ sunt, quæque sine indiciis præcedentibus ex se id agunt. Nam in isto casu habentur pro sponte comparentibus. Proceditur contra complices, illis exceptis, quos ipsæ dicunt vidisse in ludo, ac tripudio, qua de re extat decretum peculiare, quod non procedatur contra eos, cùm possint id deponentes, decipi circa personas nominatas per illusionem dæmonis. Quod vero attinet ad earum personas, persistitur plerumque in earum confessione. Et nihilominus ex his mulieribus meretrices incidunt in S. Officium, quia, ut venire compellant in suam domum amasios, addiscunt, & patrant sortilegia, purgant caminum, eijciunt salem in ignem, benedicunt fabas cum invocatione dæmonis, attexunt zonulas, dum audiunt missam cum certo nodorum numero & attexendo, recitant verba incognita, vel cognita, sed lasciva, ac dedecentissima illi sacrificio, quæ sæpe proferunt in ipso actu consecrationis, ac elevationis hostiæ & dum Sacerdos vertitur dicendo Dominus vobiscum, abutuntur aquis, & candelis benedictis, recitantes orationem S. Danielis, S. Helenæ, & alias, in quibus invocant Sanctos ad suum auxilium, ut consequantur quod desiderant. Quod ex sui natura est peccatum lethale.

Patrant sortilegium phialæ per puellam, vel puerum virginem, vel per mulierem gravidam ob virginitatem, quam gerit in utero, dicentes quædam

verba

verba, & plerunque istæ puellæ, pueri, & gravidæ aiunt se videre in phiala quandam figuram, sive umbram variarum imaginū, quas interrogant ad inveniendum res furto ablatas, thesauros absconditos, & ad sciendum futura. Solent etiam dictis puerulis, & mulieribus ungere quādam olei, & fuliginis mixtura palmam manus quarum auribus insusurrant primo aliqua verba ignota, deinde jubent, ut inspiciant suas manus unctas, & dicant, quod Rex adveniat, & multi aiunt, quod advenire vident, & nuribus respondere eorum interrogationibus.

Isti procul dubio sunt sortilegi hæreticales. Quod si hujusmodi sortilegiis usi fuerint, eaque docuerint, compelluntur abjurare juxta qualitatem personarum, facti, & circumstantiarum aggravantium plerunque de vehementi, vel saltem de levi, quando ex personarum qualitate, vel aliis circumstantiis conjiciatur simplicitas jubentur permanere præ foribus Ecclesiæ diebus festis cum candela accensa in manu, relegantur, traduntur carceri formali ad tempus, vel in domo juxta qualitatem delicti, & quando relinquuntur liberi, observantur, & imponitur, quod se præsentent S. Officio locorum, aut Ordinariis semel in mente. Quod etiam fieri solet cum aliis delinquentibus, ut frænentur, aliquando etiam fustigantur. Verum est tamen, quod quando habent viros, aut filias nubiles, S. Officium ex benignitate abstinet ab ista condemnatione, quia redundat in ignominiam filiarum, quæ ex hac causa non facile reperiunt viros, & mariti abhorrent à mutua uxorum quæ fustigatæ fuerunt, charitate.

De Blasphematoribus.

Blasphematores sunt ii, qui proferunt blasphemias hæreticales. Cognoscuntur, ac puniuntur in S. Officio.

Blasphemiæ hæreticales ex praxi censentur istæ, aut similes. *Rinnego Dio. Al dispetto di Dio. Dio traditore. Tu non poi fare. Puttana della Vergine*, ac omnes illæ, quæ adversantur veritati contentæ in articulis Symboli.

Blasphemia, *Puttana di Dio*, non æstimatur omnino hæreticalis, & quando hæc sola denunciatur contra proferentem, in illum non proceditur, sed quando est conjuncta cum aliqua ex supradictis.

In hac re solet considerari à S. Officio, an fuerint prolatæ ex ira, & in utroque modo attenditur consuetudo blasphematoris. Solet ira diminuere suspicionem credulitatis, ac intentionis, ac etiam pœnam. Primum coguntur abjurare de levi, prævia tortura super intentione, mulctantur pœna pecuniaria, si habent, juxta qualitatem delicti, & personæ facultates, & sub præcepto pœnali ex arbitrio, aut in specie sub arcta pœna, jubentur abstinere à blasphemiis, & illi, qui facile blasphemant in ludo, præcipitur, ut abstineant à ludo, ut tollatur eis occasio reincidendi.

At si etiam in rixa, aut in ludo solent hæreticè blasphemare, augetur gradus abjurationis, ac pœnæ juxta blasphemiarum qualitatem. Nam cùm ipsi cognoscant, quòd facile in ludo blasphemant, cùmque velint continuare ludum, volunt etiam occasionem proximam blasphemandi. Si verò blasphemiæ hæreticales proferuntur, non ex ira; sed ex sedato animo, vel ex levi occasione, quemadmodum id aggravat intentionem proferentis, præbens indicium malæ credulitatis, dum non apparet, quod aliunde occasionem habuerit irritationis, ira quoque aggravatur gradus abjurationis, ac pœnæ, imponiturque personis vilibus, ut maneant præ foribus Ecclesiæ cum inscriptione ad pectus, fustigatio, exilium, funis ictus publice, & interdum mittuntur ad triremes, præcipuè si sint consuetudinarii. Si autem sunt honestæ conditionis, damnantur vel ad carcerem formalem suæ domus ad tempus, vel ad mulctam pecuniariam sub præceptis, & gravibus pœnitentiis salutaribus. Et quando habetur informatio, quod isti sunt etiam aliàs mali christiani, non frequentant sacramenta Ecclesiæ, præcipitur iis, ut deferant fidem S. Officio suarum confessionum & communionum, quæ cum aliis pœnitentiis salutaribus imponuntur. Quod etiam fieri solet in aliis delictorum generibus.

Blasphemiis solent sæpius etiam misceri aliquæ contumeliæ, ac impropria in Deum ut, *Iddio becco. Iddio cornuto*, & hujusmodi, quæ cognoscuntur, ac puniuntur conjunctim, uti sunt aliquæ maledictiones, vel imprecationes *sia maledetto Dio, la Vergine, li santi. Possa profondare Iddio, il Paradiso. Voglio darmi al diavolo.* At si tantum sunt denunciatæ, S. Officium non solet procedere, sed relinquit Ordinariis. Quod si aliquando ob earum gravitatem S. Officium procedit, solet illos expedire cum gravibus monitionibus, ac salutaribus pœnitentiis.

Inter istas solet sæpius dici: *Dio, se io ti havessi nelle mani, ti vorrei cavare il cuor, se tu non mi fai venire &c. o non fai la tal cosa, non ti voglio più credere.* Et hic dicendi modus, absolute loquendo, est hæreticalis. Primò, quia facit Deum passibilem. Deinde ob rebellionem contra suum Creatorem, Postremo, quia licet Deus ei non concedat id, quod vult, tenetur tamen illi credere. At quoniam plerunque proferuntur ex magna ira, non proceditur cum severitate quoad credulitatem, sed hoc cum aliis admisso, ac omnibus simul junctis, & consideratis, puniuntur arbitrio, ut supra, tam quoad abjurationem, quàm quoad pœnam.

De Retentoribus libros prohibitos.

Contingit sæpius, quod in S. Officio denuncientur, atque indicantur personæ ob retentionem librorum prohibitorum. Id quod primum in hujusmodi causis fieri solet, est solita perquisitio, deinde tria præcipue considerantur. Qualitas personæ, qualitas librorum, diuturnitas retentionis. Si personæ indiciatæ sunt doctæ, & libri prohibiti sunt perniciosi, hoc est continentes propositiones hæreticales, erroneas, proximas errori in fide, illosque retinuerint aliquo temporis spatio, interrogantur, etiam in specie, super eisdem propositionibus, videlicet: cum in dicto libro asseratur sic, & sic. Dicas quid tibi videtur de illa assertione? Quid sibi velint verba illa? Quem sensum videntur habere? ac similia. Quod si sint propositiones, quæ ex natura sua non possunt admittere sensum catholicum, interrogantur postea super intentione, & negantes habuisse malam credulitatem, objicitur, quod cùm eos legerint, & longo tempore tenuerint, & cum diligentia, & sumptibus à longis partibus procuraverint, (si tamen de hoc fuerint indiciati) cumque isti sint viri docti, præsumitur contrarium. Interrogantur amplius super complicibus, id est, à quo libros habuerint, aut per quem ad suas manus pervenerint, an aliis communicaverint, & super usu, an usi sint doctrinis, quæ in eis continentur, sive scribendo, sive legendo, sive prædicando. Et quoniam respondere non possunt adeo recte ac integre respectu præsumptionum S. Officii, ut plene satisfaciant, ideo solent torqueri pro ulteriori veritate super complicibus, de intentione, & alio non resultante, coguntur abjurare de vehementi, & si sunt personæ religiosæ, privantur voce activa & passiva, suspenduntur à divinis, privantur Officiis, munere legendi, docendi, ac prædicandi ad tempus arbitrio cum impositione salutarium pœnitentiarum. At si negant, se legisse, iis objicitur inverisimilitudo propter diuturnitatem retentionis, cumque veritas haberi non possit cum interrogationibus, devenitur etiam super hoc ad examen rigorosum.

Reperiuntur ex hisce reis aliqui, negantes se scire, quod in suis cubiculis essent hujusmodi libri, & aiunt illos positos fuisse ab aliquo suo æmulo, sive inimico. Sed cùm id non comprobetur, S. Officinm persistit in sua præsumptione contra ipsos, & ut veritatem assequatur, devenit pariter ad remedia rigorosa & juxta qualitatem indiciorum, personarum, ac librorum, aliarumque circumstantiarum cogit eos aliquando abjurare saltem de levi, quamvis negent.

Si verò personæ, quæ retinuerant hujusmodi libros sunt rudes, ac simplices, præsertim rerum, de quibus dicti libri tractant, & in eos constituendo videt prudens Iudex, quod non interveniat malitia, neque eorum lectio produxerit malum effectum in dictis personis, neque generaverit aliquod dubium in materia fidei, quodque sincere procedunt in dicenda veritate super complicibus, ac usu prout supra, neque aggravantur super intentione, compelluntur abjurare interdum de levi secundum qualitatem indiciorum, ac diuturnitatem retentionis post breve spatium torturæ, vel terrorem.

Si verò essent tam indocti, ut legere nescirent, neque intelligerent id, quod legunt, & ejusmodi libri relicti fuissent eorum domi ab aliis, omittitur abjuratio, & in cœteris proceditur, ut supra. Summa; res tota versatur in qualitate personæ, librorum, & in prudentia Iudicis.

At si libri non continent doctrinas hæreticales, erroneas, errori proximas, sive alterius qualitatis suspectas directe, vel indirecte in fide, sed solum res scandalosas, & temerarias, puniuntur eorum retentores pœnis arbitrariis, sed sine abjuratione, cùm non sit abjuratione digna, nisi illa materia, quæ secum præfert suspicionem vehementem, vel levem de hæresi.

De illis, qui comedunt carnem diebus prohibitis.

Multi denunciantur in S. Officio de comestione carnium. In hac re admodum mature proceditur; quia multoties reperitur, aut quod denunciati illas non comederint, aut quod non comederint in illa hora divisoria inter Sabatum, & Dominicam, sive inter vigiliam, & festum in nocte, quæ intermediat, aut quod erant infirmi, aut convalescentes, aut quod habebant licentiam, aut quod, si illam non habebant, qualitas malæ valetudinis, & necessitas illos excusat, aut aliquando negligentia, sine incuria, & inadvertentia ex eo quod non reminiscebantur, quod ille dies erat vigilia, aut alius dies prohibitus, præcipue agricolæ & in hujusmodi casibus, præsertim quando comedunt absque licentia, monentur, ac eis imponuntur pœnitentiæ salutares, nempe jejuniorum.

Sed quando sanus absque necessitate sciens ac prudens illas comedit, multoque magis id agit cum magno scandalo, S. Officium procedit, & eò majori severitate quò habetur mala relatio ejus vitæ, quod non frequentat sacramenta, quod monitus, sive reprehensus, ridet, ac profert verba suspecta, ut illa: non omne quod intrat per os, coinquinat hominem, quæ solent adduci ad rem hanc ab hæreticis contra Catholicos, aut quod sit commentum superstitiosum prohibitio comestionis carnis in talibus diebus, aut quod Ecclesia non debet, neque potest id prohibere. Quo in casu interrogantur super intentione, ac etiam torquentur, coguntur abjurare juxta qualitatem casus, ac personæ & condemnantur respective juxta delictum, eorumque qualitatem.

De Oblocutoribus contra excommunicationem.

Excommunicationum, ac censurarum oblocutores aliquando denunciantur, & Ordinarii in hac re videntur sæpius transgredi limites eos cognoscendo sub titulo S. Officii. Dixerint fortasse: *Ho in culo la scomunica. Ne incaco la scomunica*; aut similia. Ordinarius aliquando illos excommunicavit propter æs alienum, ira, & interdum provocatio, ac irritatio, inurbanus modus tractandi etiam ordinariorum, aut earum Officialium ad obloquendum in censuras inducunt, & ideo S. Officium, quod ex casus qualitate non habet suspectam intentionem & credulitatem eorum circa validitatem excommunicationum, & autoritatem illas fulminandi, plerunque solet eos expedire cum monitionibus, ac pœnitentiis salutaribus.

Sunt etiam nonnulli, qui dicunt; Episcopus non poterat me excommunicare. Quæ verba possunt intelligi, quod non poterat excommunicare in illo casu particulari, in quo prætendunt bonum jus sibi assistere; ideoque interrogantur, ut se declarent, quomodo illa intelligant. At si dicerent absolute, Episcopus non poterat excommunicare, redderentur suspecti de hæresi, quemadmodum etiam si dicerent aliqua verba derisoria in excommunicationem, quæ indicarent invaliditatem in genere ex defectu, quod non habeat autoritatem illam fulminandi. Isti interrogantur super intentione, & coguntur abjurare juxta qualitatem casus cum impositione pœnatum secundum qualitatem casus & personarum.

De Perseverantibus in excommunicatione.

Sunt aliqui Ordinarii, qui vigore illorum verborum: Siquis animo indurato per annum perseveraverit in excommunicatione, sit suspectus de fide, procedunt contra illos titulo S. Officii, etiamsi plerunque tales excommunicationes non sint fulminatæ pro causa fidei, in quo casu certum est, S. Officium procedere, sed aut ob solutionem pensionum, aut restitutionem rei alienæ, aut ob alias causas pertinentes ad Ordinarium, uti Ordinarius est. Et ideo cùm ejusmodi personæ non sint suspectæ de fide, hoc est non negant autoritatem, & validitatem excommunicationis, non debet procedi contra ipsas titulo S. Officii. Nam licet permaneant per annum, & etiam amplius in ipsa, non est tamen semper credendum quod permaneant animo indurato, & ob contemptum excommunicationis, sed ob alias causas, quæ excludunt indurationem, ut quia non possunt satisfacere aut ob aliquam rationem, ex qua existimant, rationabiliter esse excusandos.

S. Officium procedit tantum contra excommunicatos, & insordescentes ob causam fidei. Cœterum extat decretum S. Congregationis sæpius ab ea confirmatum, quod contra insordescentes procedat Auditor Cameræ, non citando tamen indiciatos ad respondendum de fide, neque ut contra suspectos de fide: At si in procedendo reperiet, quod verè adsit talis suspicio, eos remittit ad S. Officium.

Atque ita diù observatum est ita, ut sub anno 1589. die 8. Februarii Cardinalis S. Severinæ scripserit Episcopo Hieracensi, ejusmodi causas non spectare ad S. Officium, cùm non soleat cognoscere causas solius insordescentiæ in censuris Ecclesiasticis absque aliis capitibus pertinentibus ad fidem. Scriptumque Episcopo Terami sub die 5. Augusti ejusdem anni, non solere S. Officium procedere contra insordescentes in censuris Ecclesiasticis, nisi quando fuerint excommunicati ex causa hæresis, vel fidei per annum, aut concurrerint alia indicia, & præsumptiones. Et sub anno 1591. die 22. Februarii Episcopo Aiacensi scriptum, quod S. Universalis Inquisitio non solet procedere, nisi contra excommunicatos ob causam fidei, & contra insordescentes ob alias causas procedit Tribunal Auditoris Cameræ, ac Ordinarii.

Ab hac observātia plerunque recessum est, ut apparet ex literis supradicti Cardinalis sub anno 1595. die prima Septembris ad eundem Episcopum Hieracensem, in

in quibus ex mandato summi Pontificis scripsit, quod procedat contra N. tanquam suspectum de fide, quia male sentiret de censuris Ecclesiasticis, qui tamen fuerat antea citatus, & monitus, ut insordescens coram Auditore Cameræ, ac denique tanquam talis fuerat condemnatus, ac declaratus per sententiam. Et sub die 8. Septembris ejusdem anni ad Episcopum Isernensem fuit scriptum, quod quando voluerit procedere contra aliquem tanquam suspectum de fide ob insordescentiam ultra annum in censuris, advertat id facere citando prius super insordescentia, eum declarando servatis servandis insordescentem. Nam in hoc judicio possunt allegari multæ rationes, & impedimenta, quibus comprobatis non poterit procedi ad declarationem insordescentiæ, atque adeo neque ad suspicionem hæresis.

Ex quibus deducitur hæc regula. Etiamsi procedendum sit contra insordescentes tanquam suspectos de fide, necesse est, quod prius sint citati, ac moniti uti tales, coram Auditore Cameræ, aut Ordinario, & uti tales etiam sint condemnati ac declarati per sententiam. Ita S. Officium cum ratione procedet, cùm insordescentia in hoc casu qualificata inducat ex sua natura suspicionem malæ credulitatis de censuris.

De Celebrantibus missam, & administrantibus sacramentum pœnitentiæ cùm non sint sacerdotes.

Contra istos extat Constitutio Pauli Quarti, confirmata à Clemente Octavo in sua Constitutione, quæ incipit; *Et si alias*, emanata sub die prima septembris 1601. quæ decernit quod si reperiatur talis delinquens prævia solita degradatione, tradatur illico Curiæ seculari. Extat enim Constitutio Urbani Octavi, à nobis suo loco adducta. In hoc delicto S. Officium procedit cum quæsitissima diligentia & maturitate, ac consideratione. Nam ei non sufficit solum confessio delinquentis, etiamsi præcedant sufficientia indicia, sive per testes, sive per repertas literas patentes eorum ordinariorum, sed vult, quod comprobetur corpus delicti, id est quibus in locis reus celebraverit, aut ministraverit sacramentum pœnitentiæ, an talis, talique die, in quo ait celebrasse ac in tali altari revera celebraverit adeo, ut evidenter probetur identitas personæ.

A pœna ordinaria excusat aliquando minoritas, & quando delinquens per levitatem celebrat; quo in casu post abjurationem de vehementi, prævia tortura super intentione, condemnatur ad triremes, si fuerit habilis, & plerunque in decem annos. Idem quoque servatur contra illos, qui, licet non habeant exceptionem minoritatis, attamen non potuerint benè comprobari corpora delictorum, neque alia necessaria requisita.

De iis, qui ex se ipsis se præsentant in Sancto Officio, licet præventi.

Plerique sunt qui se præsentant & accusant in S. Officio, non citati, neque vocati, sed fuerunt tamen præventi ab indiciis, in quo casu duplici modo considerantur; Primò est, an sciverint se esse præventos, aut dubitaverint, & in hoc casu appellantur comparentes metu probationum, qui, cum ingenuè ac sincerè agant, cumque evacuent in eorum depositione indicia præcedētia, expediuntur quò ad pœnam mitius arbitrio Judicis, quàm si fuissent citati, aut vocati, vel cōmutando illis pœnam ordinariam in aliam mitiorem, vel imponendo pœnam ordinariā, sed pro minori spatio temporis cogendo eos abjurare, quando abjuratio locum habet. Secundus est, quando ignorant se esse præventos quo constito S. Officium procedit contra eos permitiùs.

De Negantibus Trinitatem, Divinitatem Christi, Conceptionem de Spiritu Sancto, ejus mortem pro nostra redemptione, ac virginitatem Beatæ semper Virginis.

Contra istos extat Constitutio Pauli quarti *cum quorumdā hominum pravitas* edita mense Augusti 1555. confirmata à Clemente Octavo, *Dominici gregis*, emissa mense februarii 1603. quæ statuit quod hujusmodi Rei puniri possint tanquam relapsi, & tradi Curiæ sæculari, per quam debitis pœnis in relapsos statutis puniri queant. Remittitur tamen hæc condemnatio arbitrio Iudicis, & S. Officium plerumque cum eis dispensat benignè, ac cum misericordia, præsertim cum Minoribus, ac Neophytis, qui relabuntur in errores pristinos, speciatim verò quando recenter sunt conversi, ac etiam quando Christiani nativi aut ostendunt magnam pœnitentiam, aut ob eorum simplicitatem, vel ignorantiam fuerunt subversi. Hi omnes, prævia abjuratione de formali, condemnantur pœna hæreticorum, quæ est carcer formalis perpetuus.

De iis, qui Incurrunt in Constitutionem B. pii V. quæ incipit *si de protegendis.*

Id præcipue in hac re considerari solet an reus incursus in aliquod caput dictæ Constitutionis, id fecerit ex odio, aut ex contemptu S. Officii, hoc est dummodo fuerit denunciatus, indiciatus, aut punitus ob delictum pertinens ad S. Officium. Unde licet præsumptio militet contra ipsum, & vigore dictæ Constitutionis ad ipsum pertineat probare cum claris ac evidentibus probationibus contrarium; nihilominus S. Officium, quando concurrunt in delicto aliæ causæ impulsivæ ad illius commissionem, solet agere cum benigna consideratione, præcipuè si sint minores, aut si moveantur ob amorem mulierum, solentque occurrere in hac re multa alia accidentia, ex quibus tollitur pœna ordinaria d. Constitutionis, & condemnantur ad Triremes, cum antea fuerint absoluti ab excommunicatione.

De incurrentibus in Constitutionem Pauli Quinti, quæ incipit *Romanus Pontifex.*

Pius quartus sub anno 1562. ad majorem fidei favorem, ac utilitatem S. Ecclesiæ, sua Constitutione cujus initium *Pastoris æterni*, tribuit facultatem Inquisitori procedendi contra omnes fratres, ac Religiosos, etiam exemptos in causis S. Officii, dummodo eorum superiores, quibus ab aliis Pontificibus fuerat concessa facultas procedendi in hujusmodi materiis, non prævenerint. At Paulus Quintus cognoscens experientia, quod, occasione harum præventionum, afferebantur sæpiùs aliqua impedimenta causis S. Officii, quæ non poterant agi, neque cognosci cum idonea & necessaria diligentia, edidit dictam Constitutionem anno 1606., in qua revocat, atque abrogat omne, ac quodcumque privilegium, indultum, facultatem, & concessionem in similibus materiis à dicto Pio Quarto, & ab omnibus aliis Pontificibus suis prædecessoribus datam Generalibus, Superioribus, ac Prælatis cujusvis ordinis sive mendicantium, sive clericorum Regularium, sive cujuscumque alterius ordinis, ac Instituti; Prohibens sub pœna privationis omnis & cujusvis dignitatis, aut Prælaturæ sive Officii, vocis activæ, & passivæ, & perpetuæ inhabilitatis ad prælaturas, & Officia, aliisque pœnis inflictis, ac promulgatis in fautores hæreticorum, aut impedientes S. Officium, ac censurarum Ecclesiasticarum, etiam excommunicationis majoris, latæ sententiæ, cujus absolutionem Sedi Apostolicæ reservat, nec possint intromitti quoquo modo, neque ingeri in hujusmodi causis S. Officii, suorū subditorum, neque recipere denunciationes, neque examinare testes, neque agere neque recognoscere causas, neque eas definire, aut terminare; Præcipiens, quod Religiosi, ac Fratres prædicti possint ac debeant libere denunciare Inquisitoribus, aut locorum Ordinariis vicinioribus suspectos de hæresi, etiamsi sint fratres, & religiosi ejusdem sui Ordinis, absque eo, quod faciant participes suos superiores causarum, ac personarum, quæ denunciandæ sunt, à quibus

quibus superioribus non possint aliquo modo impediri, neque retardari ad eas denunciandas, advocans etiam causas, quæ à dictis superioribus tempore editæ Constitutionis jam erant motæ, erantque pendentes in eorum judicio, ad Inquisitores, & Ordinarios viciniores locorum ab ipsis determinandæ.

Huic Constitutioni contraventi sunt nonnulli Superiores Ordinum, & adhuc sunt, qui contraveniunt, sed plerumque, aut per ignorantiam hujus Constitutionis, aut per inadvertentiam, aut quia in Visitationibus conventuum, occasione agitandi causas contra fratres, ac religiosos suos subditos ob alia delicta recipiunt etiam depositiones S. Officii, & reperiunt in cellis scripta sacrilega, & procedunt ultra cum examine testium, qui postea moniti ab aliis, aut advertentes suum errorem, ipsimet certiores reddunt Inquisitores, qui, quando censent, quod nulla intervenit malitia, neque dolus, solent illos perbenignè expedire, absolvendo eos ab excommunicatione, & dando illis ex gratia veniam pœnarum dictæ Constitutionis. Sed quando reperiretur, quod in hac re Superiores dolosè agerent, ut si occultarent ejusmodi delicta, ne, ob bonam existimationem suæ Religionis, S. Officium procedat, vel ut puniant suos subditos majori cum severitate, ob privatos animi affectus, quam justitia requirit, tunc S. Officium procedit contra ipsos cum severitate juxta dispositionem prædictæ Constitutionis.

Si vero Superiores, aut Prælati regulares habeant jurisdictionem Ordinariam, & quasi Episcopalem in locis distinctis ac separatis ab alia jurisdictione, idem Summus Pontifex sub die 11. Januarii 1607. declaravit, quod ipse non intelligit eos impedire, quin possint cognoscere causas S. Officii suorum subditorum, tàm regularium, quam sæcularium; sed quò ad dictos regulares, qui sunt de eorum familia; Vult idem Pontifex, quod iidem Prælati, postquam receperint denunciationes, faciant participes Inquisitores supremi Tribunalis sub censuris, ac pœnis, contentis in dicta Constitutione. Sed quando locus, in quo exercent jurisdictionem, est in jurisdictione alicujus Inquisitoris, ordinat idem Pontifex, quod in causis S. Officii observent Clementinam, & procedant unà cum Inquisitore in iis omnibus, quæ illa disponit.

In partibus verò ultra montes, in quibus non est Officium S. Inquisitionis, & hæreses impunè grassantur, idem Pontifex concessit Superioribus regularibus facultatem procedendi in communi contra suos subditos regulares hæreticos.

De iis qui contraveniunt Constitutionibus, ac Decretis Apostolicis in materia conceptionis B. Mariæ Virginis.

Occasione diversarum opinionum circa conceptionem B. Virginis, plures turbæ ac contentiones diversis temporibus inter fideles, nùm fuerit, an nè concepta in peccato Originali, excitatæ sunt à Concionatoribus, aut disputantibus alterutram partem majori quidem animi affectu, ut contrariam sententiam infirmarent, ac diluerent, quàm pietate, ut propriam sustinerent. Quare oportuit, quod in tempore S. Sedes ederet super hac re Constitutiones pœnales.

Sixtus quartus anno 1483. edidit illam Constitutionem, quæ incipit *Grave nimis*, contra quoscumque affirmantes, quod sit hæresis, aut peccatum mortale credere, aut tenere, quod Beata Virgo fuerit, vel non fuerit concepta in peccato Originali sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, reservans absolutionem S. Sedi. Hæc Constitutio fuit innovata primò ab Alexandro sexto, deindè à Concilio Tridentino *sessione quinta de peccato Originali*.

At Pius Quintus Anno 1570. edidit aliam Constitutionem, quæ incipit *super specula Domini*, in qua prohibuit, quod nemo cujusvis ordinis aut dignitatis disputaret in concionibus de una, vel de alia parte hujus cōtroversiæ cum rationibus vel authoritatibus Doctorum, asserendo propriam opinionem, & reprobando, ac impugnando contrariam. Et addidit ne quisquis de hac quæstione, sub quovis pietatis, aut necessitatis prætextu scriberet, aut dictaret in vulgari sermone, imponens transgressoribus in sacris pœnam suspensionis à divinis ipso facto, & privationis gradus aut dignitatis, aut administrationis, ac inhabilitatis ad illa obtinenda in perpetuum, super quibus cum eis non possit dispensari, nisi à summo Pontifice pro tempore, relinquens etiam Prælatis delinquentium libertatem imponendi, si Opus fuerit, alias pœnas pro delicti mensura. Declaravit nihilominus, quod donec Sedes Apostolicam definiverit alteram opinionem, liceret doctis illam disputare in Academiis, aut in Capitulis, ubi tamen scandalum non sit inde oriturum.

Paulus quintus Anno 1616. confirmavit Constitutiones Sixti quarti, & Pii quinti in sua, quæ incipit *Regis pacifici*, & supradictis pœnis addidit privationem ipso facto vocis activæ & passivæ in quacumque electione, concionandi, legendi, aut docendi, aut interpretandi publicè, ac inhabilitatis perpetuæ concionandi, publicè legendi, docendi, ac interpretandi, quibus in pœnis nemo cum eis dispensare possit, nisi Sanctitas sua, aut sui successores Romani Pontifices; Tribuens etiam facultatem Episcopis, & Inquisitoribus procedendi, ac inquirendi contra transgressores, eosque severè puniendi.

Idem Pontifex Paulus Quintus anno 1617. ob causas urgentes, & justissimas edidit hac de re decretum in congregatione S. Officii coram se habita, in quo imposuit silentium opinioni affirmativæ, quod scilicet B. Virgo fuerit concepta in peccato Originali, prohibens prædicari, & asseri in aliquo actu publico. Declaravit tamen, quod non intelligit in eo inferre dictæ opinioni aliquod præjudicium, sed eam relinquit in suis primis terminis. Quinimo præcipit asserenti aliam opinionem, ne audeat improbare supradictam, nec quovis modo de illa tractet, remittens se quò ad pœnas contra transgressores ad contenta in supradictis Constitutionibus, sua, & aliorum Pontificum.

Post editum hoc decretum, plures, qui ei contraventi sunt, aut prædicando opinionem affirmativam, aut illam confutando, fuerunt denunciati in S. Officio, in quo procedendi modus est, quod extra Urbem Inquisitores judicialiter recipiant denunciationes, quæ eis deferuntur, & ulteriùs non procedendo transmittant exemplum supremo Tribunali, quod si revera viderit, quod sit contraventum dispositioni dicti decreti, & Constitutionis, jubet Inquisitoribus fieri transgressori perquisitionem concionum, aut scripturarum, in quibus asseruerunt aut confutarunt affirmativam, ac examinari aliquos testes qui adfuerunt, qui esse debent, quò ad fieri potest, viri rerum suarum rationibus non ducti, nempè non Fratres S. Dominici, si frater transgressor sit S. Francisci, nec Fratres S. Francisci, si transgressor sit S. Dominici.

Hanc prohibitionem Gregorius decimus quintus ad privata etiam colloquia extendit, mandans insuper favore ejusdem sententiæ, ut in Sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino Officio celebrandis, tàm publicè, quàm privatim non alio, quam conceptionis nomine uti quicumque debeant.

Denique constitutiones & decreta à Romanis Pontificibus prædecessoribus suis, & præcipuè à Sixto IV. Paulo V. & Gregorio X V. editas Alexander V I I. innovavit, & sub censuris ac pœnis, in eisdem Constitutionibus contentis, observari mandavit. Et insuper omnes & singulos, qui præfatas Constitutiones seu decreta, ita pergent interpretari, ut favorem per illas dictæ sententiæ, & festo, seu cultu secundùm illam exhibito frustrentur, vel qui hanc

eamdem

eandem sententiam festum seu cultum in disputationem revocare, aut contra ea quoquo modo directè, vel indirectè, aut sub quovis prætextu, etiam definibilitatis ejus examinandæ sive scripturam, aut Sanctos Patres, sive Doctores glossandi, vel interpretandi, denique alio quovis prætextu, seu occasione, scriptis, seu voce loqui, concionari, tractare, disputare, contra ea quicquam determinando, aut asserendo, vel argumenta contra ea afferendo, & insoluta relinquendo, aut alio quovis excogitabili modo disserendo, ausi fuerint, præter pœnas, & censuras in constitutionibus Pauli V. contentas, quibus illos subjacere voluit, etiam concionandi, publicè legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa, & passiva in quibuscumque electionibus, eo ipso, absque alia declaratione privatos esse voluit, nec non ad concionandum, publicè legendum, docendum, & interpretandum perpetuæ inhabilitatis pœnas ipso facto incurrere absque alia declaratione, à quibus pœnis non nisi à summo Pontifice absolvi, aut super iis dispensari possint; Nec non eosdem aliis pœnis, arbitrio Romanorum Pontificum infligendis, pariter subjacere voluit, Ac libros, in quibus præfata sententia, festum, seu cultus secundum illam in dubium revocatur, ac contra ea quomodocumque ut supra aliquid scribitur, aut legitur, seu locutiones, conciones, tractatus, & disputationes contra eadem contineatur, post Pauli V. laudatum decretum edita, aut in futurum quomodolibet edenda, prohibuit sub pœnis, & censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, & ipso facto absque alia declaratione pro expressè prohibitis haberi voluit, & mandavit. Vetuit autem, Sixti IV. Constitutionibus inhærens, quempiam asserere, quod propter hoc contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen; aut mortale peccatum incurrant, cum à Romana Ecclesia, & Apostolica sede nondum fuerit hoc decisum, prout præfatus Alexander minimè decidere voluit, aut intendit, quin potius contrariam illam opinionem hæresis aut peccati mortalis, aut impietatis damnare audentes, præter pœnas, quibus eos subivit Sixtus IV. aliique ejus Prædecessores, gravioribus aliis pœnis subjecit, quas in contrafacientes suæ Constitutioni superius inflixit. Voluit etiam, quod contra hujus suæ Constitutionis transgressores, etiam Regulares cujusvis Ordinis & Instituti, etiam societatis Jesu &c. & alias quascumque Ecclesiasticas, & sæculares personas cujuscumque status &c. tam Episcopi, & Prælati superiores, aliisque locorum ordinarii, quam hæreticæ pravitatis ubique locorum deputati Inquisitores procedant, & inquirant, atque in eos stricte animadvertant &c. Non obstantibus &c.

Solent autem transgressores evocari ad Urbem, ubi examinantur, & reperti expressè transgressores puniuntur, declaranturque incurrisse in pœnas supradictarum Constitutionum, & non constita contraventione expressa, sed quod solùm dixerint verba temeraria, licentiosa, & mordacia ex quibus, licet inferri nequeat tota Confutatio, & assertio alterutrius opinionis, attamen male sonant, & sapiunt Contraventionem, ideoque monentur acriter in Congregatione Eminentissimorum Cardinalium juxta qualitatem Casus, & prohibetur Concio arbitrio Judicis.

De Iudæis aliisque Infidelibus, quò ad delicta pertinentia ad S. Officium.

Cum multæ res fidei Christianis, ac Judæis communes sint, hinc est, quod si in ipsis deliquerint Judæi, S. Officium contra eos procedat.

Res Communes Christianis, ac Judæis sunt, quod Deus sit unus, æternus, omnipotens, Creator mundi. Quod extant Paradisus, Infernus, Angeli, Dæmones, sacra Scriptura, anima immortalis, & alia hujusmodi. Ideoque si fuerint inditiati in S. Officio, quod non crediderint omnia, vel aliqua ex supradictis, aut si de illis verba indecentia protulerint, aut fuerint suspecti de mala credulitate circà ipsa, proceditur contra ipsos ad capturam, ad perquisitionem librorum, & scripturarum, & proceditur in causis cum iisdem terminis, cum quibus contra alios proceditur, & confitentes malam credulitatem, coguntur abjurare de formali, & illam negantes, etiam in tortura compelluntur abjurare aut de vehementi, aut de levi juxta qualitatem inditiorum, verborum prolatorum, & personarum conditionem, hoc est an sint magis, vel minus doctæ. Et quoad pœnas condemnantur, ut Christiani, qui in res dictas delinquunt, aut ad carceres, aut ad triremes, aut ad exilium, aut ad relegationem.

Præter res supradictas communes Christianis, ac Judæis Gregorius XIII. anno 1581. edidit Constitutionem, quæ incipit, *Antiqua Judæorum improbitas*, ubi expressit aliquos casus particulares, in quos Judæi aliique infideles delinquentes tribuit facultatem Inquisitoribus procedendi contra ipsos eo modo, quo solet procedi in causis fidei juxta formam sacrorum Canonum, & Constitutionum S. Officii S. Inquisitionis.

Quibus in casibus si aliquis Judæus, aut alius Infidelis repertus fuerit reus, vult Pontifex, quod Inquisitores secundum qualitatem, numerum, multiplicationem & consuetudinem delictorum eos condemnent ad fustigationem, aut ad triremes, etiam perpetuas, aut ad publicationem bonorum, ad relegationem, & ad alias atrociores pœnas, ut sint aliis exemplo ad illos terrendum, ne similia nefaria scelera committant.

Denunciantur interdum Judæi percussisse, ac deturpasse sanctorũ imagines. In quo casu certum est, quod quãdo S. Officium, aut Ordinarius prævenit, non potest se ingerere forus secularis. Dubium autem est, an quando laicus prævenit, possit ille procedere in causa. Res maturè in S. Officio considerata, qua occasione etiam actitatum est, an præcitata Constitutio, Antiqua Judæorum improbitas, in qua tribuitur facultas Ordinariis & Inquisitoribus procedendi in casibus in ea expressis, intelligatur privative quoad Judices laicos, an etiam cumulative juxta jus commune. Major pars semper inclinavit privativè, cùm dicti casus contineant materiam merè spiritualem, & Ecclesiasticam. Quare plerunque ita observatum est. Majoris tamen dubitationis occasionem præbet casus percussionis, ac deturpationis Imaginum; nam is certe non exprimitur in citata Constitutione. Exemplis tamen constat, quod in S. Officio frequentiori usu servata sit cognitio similium causarum privativè quoad laicos. Et quamvis aliquando dignis de causis permissa fuerit laico hujusmodi cognitio, Inquisitores tamen inferiores ad evitandum contentiones cum laicis, & ad tutius, cautiusque agendum debent semper id significare supremo Tribunali, & ab eo responsum accipere.

Præterea denunciantur interdum Judæi, quod sibi accendi faciant ignem à Christianis die Sabbati, quo probato, S. Officium illos punit. Hujus rei fundamentum esse aliqui censent, quod sit superstitio Judæorum non accendendi eo die ignem, ideoque usus servitii Christianorum ad hunc effectum superstitiosus, est crimen pertinens ad S. Officium. Sed revera non est superstitio, imo id est præceptum expressum eorum legis in Exodi *cap.* 35. Non succenderis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati, aitque Lyranus *ad cap.* 12. Exodi, fuisse illis prohibitum ignem accendere tali die etiam per Gentiles, ab eis habitos pro alienigenis, ac servis, quos habebant ad ministeria vilia in ludibrium & contemptum eorum nationis ac religionis. Et quoniam adhuc hodie habent

Christianos pro Gentilibus, ac servis, ideo utendo eis in vilibus ministeriis, quemadmodum est accendere ignem, præsumitur, quod id agant in contumeliam, & contemptum nominis Christiani, ostendentes se in eo, quod possunt, superiores, & dominos Christianorum uti aliàs erant, quando dominabantur in Gentilibus, eosque habebant pro mancipiis. Atque punirentur etiam Christiani, qui hujusmodi vilem famulatum exhibent Iudæis, quia cooperantur ad impiam intentionem Iudæorum, & ad ministerium summe dissentaneum, ac indecorum dignitati religionis Christianæ, cùm non deceat quod filii liberæ serviant filiis ancillæ.

Clemens Octavus anno 1593. publicavit contra Iudæos Constitutionem, quæ incipit *Cum Hebræorum malitia*, in qua Constitutionibus Gregorii IX. Innocentii IV. Clementis IV. Honorii IV. Ioannis XXII. Iulii III. Pauli IV. & Gregorii XIII. qui sæpius impium illud Thalmudi nuncupatum, & alia similia reprobata, & detestanda scripta, & volumina damnarunt; & retineri prohibuerunt, seu alias ex Christiani Orbis provinciis, & regnis pro zelo exterminarunt, addidit prohibitionem perpetuam, ne quosvis libros, & Codices impios Thalmudicos sæpe damnatos, Cabalistos, atque alios nefarios à prædecessoribus suis prohibitos, & condemnatos, nec non opera, commentaria, tractatus, volumina, & scripta quæcunque, tam lingua hebraica, quàm quavis alia hactenus conscripta; aut versa, edita & impressa, ac in posterum conscribenda, aut vertenda, cudenda, vel imprimenda, continentia, seu continentes tacitè vel expressè hæreses, vel errores contra sacras veteris legis, ac Testamenti scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias contra Deum, Sanctissimam Trinitatem, & Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum, ejusque Sanctam Christianam fidem ac Beatissimam ipsius Genitricem semper Virginem Mariam, Beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosve Sanctos Dei, Sanctissimam Crucem, Sacramenta novæ legis, Sacras imagines, & Sanctam Catholicam Ecclesiam, & sedem Apostolicam, ut contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra nuper ad ejusdem Christi fidem conversos, ac neophytos, & aliàs contra Religionem Catholicam, vel in quibus etiam impudicæ ac obscœnæ narrationes memorentur, etiam sub prætextu, quod expurgata fuerint mutatis nominibus, vel etiam sub obtentu, seu tolerantia, aut permissione, ut prætendunt, aut cujusvis personæ S. Concilii Tridentini, aut Indicis librorum prohibitorum per rec. m. Pium Papam IV. prædecessorem nostrum editi, vel cujusvis indulti, aut licentiam per S. R.E. Cardinales etiam Legatos aut Camerarium, aut Cameram Apostolicam, vel Nuncios, etiam cum potestate Legati de latere, aut locorum Ordinarios, seu Inquisitores hæreticæ pravitatis forsan quomodolibet concessæ, aut quovis alio quæsito colore legere, habere, vel retinere, emere, vel vendere, aut vulgare nullo modo audeant, vel præsumant. Quinimo si quos ad præsens habent, eos statim intra decem dies Romæ in Officio S. Romanæ Universalis Inquisitionis; extra Urbem vero intra duos menses à publicatione præsentium numerandos, Ordinariis, seu Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, à quibus postmodum absque alio mandato nostro, nulla interposita mora, comburantur, exhibere, tradere, & consignare omnino teneantur, ac debeant. Præcipit etiam tam ipsis Iudæis, quàm quibuscunque typographis, bibliopolis, seu mercatoribus, aliis quibuscunque Christi fidelibus, etiam cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis existentibus sub pœnis amissionis librorum, & publicationis omnium bonorum, fisco ejus Principis, in cujus ditione libri reperti fuerint, applicandorum, ac aliis etiam gravioribus, & corporis afflictivis arbitrio diœcesani, ac etiam Inquisitoris, si inibi fuerit; statuendis ac moderandis. Nec non quoad Christianos etiam excommunicationis majoris latæ sententiæ hujusmodi libros, & alia scripta superius prohibita retinere, habere, legere, edere, typis excudere, seu imprimere, describere, vel exemplare advehere, emere, vendere, donare, commutare, aut aliàs quomodolibet distrahere, vel alienare, & quod nemo quoquo modo audeat opem, auxilium, consilium, vel favorem præstare, aut impendere etiam sub prædictis, & aliis pœnis contra fautores apostatarum à fide, & hæreticorum pro habendis, scribendis, seu imprimendis hujusmodi libris; vel undecunque afferendis, seu transvehendis, aut pro eorundem legendorum licentia de cætero impetranda &c. invocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii secularis &c.

Et quidem adeo pernicialis, & contagiosa est lectio horum librorum, ut, data occasione, S. Officium procedat magna cum severitate, neque admittitur excusatio, quam plerumque Iudæi adducunt, quod sint expurgati aut quod expurgari possint. Nam ita perastute, malitiose, subdolè, ac versute inserti sunt errores, & calumniæ contra Religionem Catholicam, ut nequeant separari, unde nequeunt expurgari, nisi igne.

De falsis Testibus.

Procedit etiam S. Officium contra testes falsos perseveriter. Et merito quidem. Nam sicut inter omnia delicta, nullum est, quod irroget majorem infamiam personis, atque familiis, quàm illud quod pertinet ad S. Officium, in quo non agitantur causæ, nisi hæresis, aut suspicionis de hæresi, ita etiam qui falso imponit personis ac familiis Catholicis hæresis notam, debet severe puniri, tam ex propria culpa, quam aliorum exemplo, ideoque si fateantur falsitatem, aut si fuerint convicti plerunque damnantur ad triremes, ad longius verò tempus ii, qui fuerunt autores, & architecti falsitatis. Contingit autem nonnunquam, quod quando falsitas est de materia religionis, quodque studiose conveniunt falsidici in imponendo alicui, quod protulerit hæreses, aut propositiones erroneas, & inter se illas ordirentur, & conferrent, redduntur & ipsi suspecti, & interdum compelluntur abjurare de Levi.

De Confrontatione.

In S. Officio perraro fit confrontatio. Quia plerunque solet potius inferre præjudicium causis quam utilitatem. Quando verò facienda esset duo concurrere debent. Primum, quod probabilis spes sit, illam profuturam ad veritatem eruendam. Secundum, ut absit periculum, ne inter confrontatos ex hoc oritura sit inimicitia, quæ iis detrimentum poterit irrogare. Ideoque plerunque fit inter personas viles, in quibus probabiliter id timeri non potest. Nec unquam fit inter famulum, & dominum, inter vilem & nobilem, inter inferiorem ac superiorem. Quia juste timeri potest, quod minor ob reverentiam, aut timorem Majoris sit dicturus, quod alter dicit. Hæc confrontatio fit aliquando etiam in tortura secundum causarum gravitatem.

De Tortura.

Aut reus confitetur omnino delictum cum suis circumstantiis, aut ex parte, aut omnino pernegat.

Si

Si omnino confitetur, scilicet, factum, & usum, ac complices, datur nihilominus etiam tortura super intentione. Quia cum delicta, quæ pertinent ad S. Officium, inducant per se suspicionem malæ credulitatis, oportet cum severo examine illam elicere, moderate tamen quando personæ non sunt aliàs suspectæ.

Si reus fateatur ex parte factum, aut usum, aut complices, solet inferri tortura pro ulteriori veritate super usu & complicibus sine præjudicio confessatorum, & probatorum, quando de illa parte, quam ipse negat, remanet convictus, aut vehementer indiciatus. Eadem tortura inferuit etiam super intentione.

Si negat omnia, & indicia sunt sufficientia, torquetur pro habenda veritate, possentque aliquando esse indicia tam vehementia, quod repetatur tortura, id est dividitur temporis spatium, quod debebat esse continuum, in duas vices, nempe uno die post alium immediate.

Tortura solita est funis, quæ in S. Officio non solet inferri cum conquassationibus. Et quoniam repe-riuntur plures qui sunt inhabiles ad torturam, aut ob fracturam brachiorum, aut vulnera, aut ob aliam causam, ideo solet S. Officium Urbis imponere pedibus repagulum, vulgo stanghecta, & alibi solet etiam pedibus imponere ignem.

Si verò reus est indiciatus, exempli gratia, ultra confessionem, quod hæresis protulerit, scripserit &c. fateatur etiam intentionem, nimirum eas credidisse, clarum est, quod non infertur tortura super intentione, sed super aliis, nempe complicibus, ac etiam pro ulteriori veritate, dummodo tamen confessio similis delicti producat ex se, & natura sua indicium, quod delinquens illud commiserit etiam aliis vicibus, præter confessas.

Animadversiones generales.

1. Quemadmodum S. Officium in cognitione, ac expeditione causarum magnifacit inimicitiam denunciantis ac testium contra denunciatum, ita Judex, aliusve Officialis, qui accepit denunciantibus an pendentibus testium, debet maxime id animadvertere, eosque diligenter interrogare an habeant vel unquam habuerint aliquod interesse, vel causam odii, aut malevolentiæ, ac æmulationis cum denunciato, probaturque ex praxi, quod aliquas denunciationes alioquin graves & consideratione dignas parvi facit, præcipue ob hanc causam inimicitiæ, dummodo tamen non habeant alia adminicula quibus corroborentur.

Solet etiam detegi inimicitia, vel aliud interesse denunciantis, quando denunciat aliquod peculiare delictum jam patratum aliquo notabili temporis spatio ante, eum interrogando, quod cum agatur de delicto tam antiquo, nullatenus est omittendum, hoc est, cur distulerit tanto tempore illius denunciationem, illudque S. Officio non significaverit.

Quando reus negat totum, vel partem delicti sibi oppositi, postquam fuerit satis cognitus super indiciis semper ei datur repetitio testium antequam deveniatur contra ipsum ad alium actum judicialem, & illam eo acceptante, repetuntur super interrogatoriis fisci, & articulis partis, ac plerunque habentur à reis pro repetitis. Sed contingit nonnunquam, quod negantibus ipsis delictum, & resultante ex processu informativo aliquo fumo falsitatis, & conspirationis in testibus, repetuntur testes ex Officio magna cum diligentia, sed quando integre fatentur delictum, non exhibetur alia repetitio testium. Semper tamen sive fiat, sive non fiat, sive detur, sive non detur dicta repetitio, assignatur eis competens terminus ad faciendas defensiones, etiamsi illis renuncient, in quo termino si ipsi aliquid produxerint, devenitur ad causæ expeditionem.

In processibus, qui mittuntur è partibus solent observari interrogatoria suggestiva sive reis, sive actibus data, ob quæ meritò admonentur Inquisitores, vel Officiales, qui illos construunt. S. Officium quod tantum exquirit veritatem, vult illam eruere ab ore testium per viam naturalem, & cum diligentia interrogatoriorum primùm generalium, deinde specialium, deferens secum suggestio umbram de mente Judicis, quod extraxerit à reo confessionem, & depositionem à testibus non cum pura veritate, sed à reo per timorem, quod non dicendo veritatem, ut interrogatur, tractabitur cum majori severitate, & à testibus aut per eundem timorem, aut ob desiderium se quantocius liberandi.

In causis doctrinalibus, quando, exempli gratia, asseritur, quod faciendo quid tale non est peccatum, aut quod vere est, & reus, qui hoc asseruit est indoctus, ac rudis, solet interrogari, an sciat, quod Ecclesia aliter teneat. Si respondet id nescire, & hæc responsio respectu qualitatis personæ rudis videtur prudenti Judici verisimilis, solet excusari ab abjuratione de formali, quando tamen non sunt aliqua, quæ jure naturali cognoscuntur num sint, an ne peccatum, quia ignorantia juris naturalis neminem excusat.

Contingit etiam aliquando, quod reus neget se esse illam personam, de qua tractatur, unde ut verificetur ex Officio identitas, necesse est de jure illam comprobare per recognitionem visus. Hæc autem recognitio fit ponendo personam recognoscendam inter duas alias staturâ, habitu, & quodammodo aspectu similes, & interrogans Judex personam, evocatam ad recognoscendum, an inter tres illas sit ille talis, de quo agitur. Si affirmat, dicitur, ut illam sua manu tangat. Has diligentias servat S. Officium, ut obtineat veritatem personæ recognoscendæ puriorem, clariorem, ac multo longiorem à suggestione quoad fieri potest.

Aliquæ personæ periculosæ, quæ relabuntur in delictum, de quo puniuntur, aut offendunt testes, vel officiales, compelluntur præstare cautionem, quam possunt securiorem de se repræsentando, & non offendendo etiam in expeditione causæ, eisque intimatur Bulla *si de protegendis* B. Pii V. cum illius declaratione.

Intimatio istius Bullæ honeste fit omnibus quando expediuntur, cùm oporteat prospicere indemnitati testium, sive denunciantium, alioquin nemo denunciaret.

In aliquibus causis quando non bene probatur delictum, aut reus illud non confitetur, sed nihilominus remanet indiciatus, quamvis deveniri posset ad torturam, & ad expeditionem causæ, attamen recta quandoque judicatur, ac etiam magis expediens, ac utile ad validius frænandum reum, illum relaxare, firmo remanente pressu cum cautione, si potest, & si non potest cum cautione juratoria, intimata Bulla superius memorata.

Ordinarii, & Inquisitores advertant non accipere denunciationes, nec construere processus super rebus pertinentibus ad S. Officium, quæ ad ipsum revera non pertinent, ut de non facta confessione ante celebrationem Missæ, si est Sacerdos, vel de suscepta communione, si est laicus. Quod quis celebraverit in concubinatu, vel in alio peccato mortali, quod revelaverit peccata, audita in confessione sacramentali, quod post concessionem celebraverit, vel communicaverit, quod habuerit copulam cum filiis spiritualibus confessionis, excepta tamen solicitatione in

in confessione, cum matre, sororibus, aliisque consanguineis, in quibus delictis S. Officium non se ingerit. Negandum tamen non est, quod, quando crimen revelationis confessionis est conjunctum cum alio, concernente etiam ipsam confessionem sacramentalem, & pertinente ad S. Officium, cognoscitur, ac punitur etiam in S. Officio, quatenus aggravant majorem qualitatem delinquentis contra quem S. Officium procedit ex alia causa, ad ipsum directe spectante.

Nec pariter S. Officium procedit in causis Sodomiæ, neque bestialitatis. Sed quoniam in Hispania S. Inquisitio in his procedit, accidit sæpius, quod multi illius nationis accedunt ad Urbem ad se sponte accusandum in S. Officio, quod recipit judicialiter eorum spontaneam depositionem, & fit certior Summus Pontifex, qui remittit postea expeditionem Cardinali Vicario.

Aliqui Ordinarii, ac Inquisitores, parum periti, sæpius conqueruntur, quod quisque eorum censeat posse agere id, quod sine alio agere nequit, & tamen illud agere possunt. Contra verò prætendunt posse agere ex se solis id, quod revera nequeunt agere, nisi simul. Ea, quæ agere possunt. Inquisitores sine ordinariis, & ordinarii sine Inquisitoribus quinque sunt, citare, capere, carceribus mancipare, construere processum informativum, & emittere decretum absolutorium. Ea vero, quæ alter sine altero nequit agere, tria sunt, tormenta inferre, irrogare pœnam, ac sententiam proferre.

De Monialibus.

In Monialium monasteriis oriri solent aliqua spectantia ad S. Officium. Primum est, quod ipsarum nonnullæ, sive quia male habeantur à suis superioribus, sive quia invitæ Religionem sunt ingressæ, spem abjiciunt, negantque Dei providentiam, misericordiam, justitiam, Paradisum, infernum, realemque assistentiam corporis Christi in Sacramento Eucharistico, ac proferunt alias hæreses, dicuntque se illas credidisse. Casus iste plerunque ad S. Officii cognitionem pervenit aut per Ordinarium, aut per earum Confessarios, qui postulant à summo Pontifice facultatem eas absolvendi, quæ benigne solet concedi, quando res est secreta, nec habet complices, & mandatur Ordinario, vel Confessario, quod in confessione curent, supradictas moniales abjurare, ac detestari hactenus errores, ac hæreses creditas, illasque doceant veritatem, & postea observantur. Sed quando habent complices, præcipue verò personas, quæ illas hæreses docuerint, aut tradiderint eis libros, ex quibus eas excerperint, coguntur ad deponendum judicialiter, ut procedatur.

Secundum est, quod ipsarum aliquæ interdum existimant se esse abalienatas, & à dæmone obsessas, & quemadmodum inter ipsas facile oriuntur contentiones, ac rivalitates muliebres, ita etiam facilè credunt fuisse ab aliqua erga se male affectæ, veneficio læsas, illamque accusant superioribus, unde omnes aliæ perturbantur, ac evitant commercium mulieris de hoc imputatæ, & quicquid infirmitatis patiuntur, tribuunt ad maleficium, ab ea factum, unde dicunt illam esse veneficam, & effascinaticam, illamque vidisse noctu ambulare, ac facere hoc, vel illud aliud, & interpretantes omnes actus, omniaque verba illius in eum sensum, qui jam occupaverat earum imaginationem, ipsæ postea de hoc loquuntur cum secularibus, perfunditur rumor per civitatem, disturbatur familiæ.

Hoc absurdum fit aliquando ex remedio majus. Nam earum superiores imprudenter se gerunt, dum ad eas exorcizandum mittunt Exorcistas, ita quidem, ut si non sunt à dæmone occupatæ, neque veneficio affectæ, tales aliæ evadunt, juvenes præsertim majorem in modum terrentur, & quoties intuentur aliquam remoram, timorem capiunt, existimantes esse dæmonem, qui plerunque per hunc timorem corpora obsidet, ita permittente Deo, ut legitur apud Doctores, & constat experimento.

Neque contenti superiores exorcismo, instruunt processus, examinant testes, & constituunt prætensas reas cum interrogatoriis suggestivis, & ineptis, atque alienis, & cum comminatione etiam torturæ, eruuntque omnes, quas volunt, confessiones, & conturbant majorem in modum monasterium, ac civitatem, & tamen solitum, ac verum remedium in similibus rebus est, curare ut auferatur earum imaginatio, illas exhortari, ne credant ità facile, confessarium prudentem eis mittere ut eis consolationem adhibeat. Quod si etiam esset aliqua probabilitas, mandet eis frequentationem Sacramentorum, præsertim S. Communionis, exerceat illas orationibus ad id idoneis, non permittat solas somnum capere, associentur cum aliis monialibus prudentibus, quæ illis perfugium & solatium præbeant, & confirment, & præ cœteris imperet ne de hac re colloquantur in monasterio, eisque imponat perpetuum silentium.

Interdum etiam inter Moniales patrantur sortilegia vel ad amorem, vel ad inveniendum res furto ablatas, vel ad cognoscendum futura, & quando perveniunt ad notitiam S. Officii, aut Ordinarii, solet procedere judicialiter, aut spontanea depositio committentis, aut depositio indiciantis delinquentem, quæ examinatur. Sed quoniam tractatio cum monialibus est res magni momenti, quæque requirit magnam maturitatem, ac prudentiam, ne irrogetur infamia monasterio, & earum privatis personis apud seculares, ideo solent expediri cum summo rei secreto cum abjuratione, si res eam exigat, & cum pœnis aptis, ac pœnitentiis salutaribus. Quod si primum deliquerint, solet procedi benignè, comminando solum pœnas in casu reincidentiæ. Et quando delinquentes sunt plures in eodem facto, ne disturbetur monasterium, solent puniri, ut dictum est autrices, & principaliores, aliarum deinde incommodis medeatur confessarius, eas monendo, reprehendendo, instruendo, & pœnitentiis solum afficiendo.

Alius etiam error solet contingere in dictis monasteriis, cui præcipuum remedium est provisio confessariorum, qui non modò sint pii, sed etiam docti, prudentes, & constantes. Aliquæ enim sive ob mentis levitatem, sive ob fictionem ab importuna inanis gloriæ tentatione profectam, ut sanctæ, ac Deo charæ existimentur, & quandoque per illusionem inquiunt, revelationes à Deo accepisse super statu Ecclesiæ, familiarum, personarum hujus, vel alterius vitæ, revolutionibus Regnorum, nec non cœlestes visiones habere Deum ac Sanctos secum alloqui, & si eis conferatur aliquod dubium de actionibus humanis, num sint, an ne peccata, inquiunt de hoc preces Deo fudisse, & de eo judicant.

Istæ, si reperiant confessarium probum quidem virum, sed simplicem, & indoctum facile is eis credet, scribit visiones aut revelationes illas, de eis loquitur, eas prædicat aliis, oriuntur multa absurda. Si verò est doctus, sed simplex, & deditus certæ vitæ spirituali, non rectæ à soliditate judicii, uti simplex, ac levis illas credit, & uti doctus vult eas propugnare cum doctrinis, ac fere semper, aut plerunque profert propositiones, qualificatione dignas in S. Officio.

Præter causas levitatis mentis, inanis gloriæ, fictæ atque

atque existimatæ Sanctitatis, ac illusionis dæmonis experientia comprobatum est, quod nonnunquam particeps horum fuerit concupiscentia, & libido, quæ obtentu revelationum, quod fieri possit hic aut ille actus libidinosus, quodque non sit peccatum, imo meritorius, exerceri solet majori cum licentia, & minori cum verecundia. Quod si Confessarius, quamvis doctus ita, ut saltem cognoscat veritatem, in hac re est pravus, & vafer, utitur & ille occasione, & procurat obtentu revelationum, ac doctrinæ extortæ tueri, illos actus esse licitos, & non esse peccata. Suntque aliqui reperti in S. Officio, qui licet natura ipsa doceat indecorum, & malitiam talium actuum, sitque fere creditu impossibile, quod ipsi ita credant, ac teneant, nihilominus ne fateantur suam calliditatem, ostendunt se simplices, & indoctos, ac inquiunt, ita credidisse, ideoque uti hæretici coguntur abjurare, & condemnantur.

Sed dato etiam, quod revera & per simplicitatem, ac imperitiam ita credidisse, quod in Confessario, etiam simplici, ac indocto, est ferme impossibile, id tamen ei non suffragaretur, quia non admittit inscitiam juris naturalis.

Id, quod dictum est de monialibus, solet etiam contingere mulieribus bizocheris, beghuinis, tertiariis, aliisque hujusmodi, quæ Sanctitatem simulant, & ipsarum Confessariis, à quibus aliquando promanat immediate, sive occasione revelationis, ac devotione eorum pœnitentium hoc malum. Nam ipsi, ut exercere possint suam luxuriam cum suis filiabus spiritualibus absque aliquo impedimento, credunt, quod actus, & tactus venerei non sunt peccata, sed actus meritorii, & accensæ libidinis compressio.

De formandis Processibus in causis strigum, sortilegiorum, & maleficiorum.

Experientia rerum magistra aperte docet gravissimos quotidie committi errores à diversis Ordinariis, seu illorũ Vicariis, & in quibus informandis processibus contra striges seu lamias, seu maleficas & fascinatrices in magnum præjudicium tam justitiæ, quam hujusmodi mulierũ inquisitarum itaut in sacrosanctæ Romanæ & universalis Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem Tribunali, longo tempore observatum fuit vix unquam repertum fuisse aliquem processum rectè, ac ritè formatum, imo plerunque necessarium fuisse quamplures Judices reprehendere, ac multoties etiam punire ob indebitas vexationes, inquisitiones, & carcerationes, nec non diversos malos, & impertinentes modos habitos in formandis processibus, reis interrogandis, excessivis torturis inferendis, ita, ut aliquando contigerit injustas, & iniquas proferre sententias etiam ultimi supplicii, sive traditionis brachio seculari, & reipsa compertum est, multos Judices nimis faciles, & proclives fuisse ob leve, aut minimum inditium credere aliquam mulierem esse strigem, & ideo nihil omnino prætermisisse, ut ab humani mulieris; etiam modis illicitis talem confessionem extorquerent cum tot, tantisque inverisimilitudinibus, varietatibus, & contrarietatibus, ut super tali confessione ulla, aut modica vis fieri possit. Quapropter ut tam Ordinarii, eorunque Vicarii, quam Inquisitores de cœtero magis cauti esse possint in conficiendis hujusmodi processibus hæc diligenter & accurate præ oculis habeant, & considerent.

Error principalis, & peculiaris omnium fere Judicum in hac materia est devenire, nedum ad inquisitionem, & carcerationem, sed sæpe etiam ad torturam contra aliquam mulierem de sortilegio imputatam, quamvis non constet de corpore delicti, & tamen in jure indubitatum est ad tales actus devenire minime posse, nisi prius de hujusmodi corpore constet, cum agatur de delicto, cujus vestigia remanent.

Corpus autem delicti non dicitur probatum, prout multi Judices videntur præsupponere. Ex eo quod prætentus maleficiatus sit, vel fuerit infirmus, sive decesserit. Clarum est enim quod infirmitas & mors regulariter ex maleficio non provenit, ideo oportet exquisitas diligentias judiciales adhibere, examinando medicos, qui infirmum curarunt & illos diligenter interrogare de qualitate infirmitatis, & an exacte medici dignoscere possint, infirmitatem non esse, vel esse posse naturalem, illos etiam interrogando circa totam seriem, & accidentia infirmitatis à principio omnia fusius in processu redigendo ad hoc, ut si forte aliquis medicus per imperitiam, prout multoties occurrit, nescivisset qualitatem morbi judicare, & propterea judicasset, non esse naturalem sed ex maleficio provenire, alius medicus magis peritus habita notitia omnium accidentium ejusdem infirmitatis, licet infirmum non viderit, possit dignoscere, an talis infirmitas ex morbo naturali, nec ne provenire potuerit.

Et ulterius maxime congruum esset ad eundem effectum judicialiter examinare familiares infirmi pro habenda notitia principii infirmitatis, & ejus progressus. Ex hoc enim apparebit, an conveniant depositiones medicorum & familiarium circa accidentia infirmitatis, & sic tutius poterit fieri judicium à Judice, an constet de corpore delicti sive maleficii. Quod si ex hujusmodi diligentiis judicium apparebit infirmitatem, vel fuisse naturalem, proculdubio procedere non debet contra accusatum de tali maleficio. Si verò medici periti clare judicaverint esse, vel esse posse probabiliter maleficium, tunc Judex facilius cogitare poterit de inquisitione formanda contra accusatum de tali maleficio.

Insuper antequam Judex deveniat ad carcerationem prætensæ maleficæ debet diligenter scrutari cuncta indicia, quæ sunt contra illum, neque ex sola notificatione prætensi maleficiati, & ejus attinentium esse facilis ad carcerationem, nisi simul allegetur aliqua probabilis causa, ob quam animus Judicis rationabiliter moveri possit ad credendum, quod mulier accusata tale maleficium committere voluerit, & ejusdem causæ aliquam probationem vel saltem non leve indicium habeat, antequam ad carcerationem deveniat.

Advertat præcipue Judex in ipso actu carcerationis facere diligentem perquisitionem per seipsum, aut Vicarium idoneum, eanque faciat adhibito notario, nec hujusmodi perquisitioni interveniant personæ attinentes, aut familiares prætensi maleficiati, ne contingat, prout aliquando suspicatum est, dolose aliqua supponi, maleficium denotantia, in grave præjudicium reæ inquisitæ, & indicta perquisitione adnotentur diligenter per Notarium omnia reperta in domo, & capsis, & non solum, quæ possunt juvare intentionem fisci, sed etiam quæ possunt juvare ream inquisitam, prout imagines Sanctorum, coronæ, divina Officia, libri devotionis, schedulæ communionis, aqua, & palmæ benedictæ, & alia similia, sigillatim illa describendo, & in inventario perquisitionis conficiendo apponantur.

Nec sint faciles Judices ad firmiter credendum aliqua reperta, prout oleum in vasculis, pulveres, & similia, esse apta ad maleficia, sed facient illa considerari à peritis, ut dignoscatur, an deservire possint ad alium finem, quàm maleficii.

Multoties

Multoties evenit, quod familiares prætensi maleficiati, credentes maleficium, perquirunt intus culcitras, sive strata, & anaclinteria, cervicalia, & pulvillos lecti ipsius infirmi, & cum inveniant involucra quæ videntur ad maleficium, illa deferunt ad Judicem, qui super hoc maximum facit fundamentum ad effectum probandi maleficium, qua in re debet esse multum circumspectus. Facile enim evenire potest, ut talia à familiaribus infirmi supposita fuerint, ut sic facilius Judex inducatur ad credendum maleficium, & ad procedendum contra aliquam personam.

Propterea Judex bene advertere debet qualitatem rerum repertarum in hujusmodi delictis. Cum enim culcitræ & alia prædicta conficiantur ex pluma, aut lana, & quotidie intermisceantur, evenire potest, quod spatio alicujus temporis fiant quædam involucra, quæ videantur per se ferre suspicionem maleficii, & tamen naturaliter contingere possunt; præterea id ex incuria culcitrarii aliqua intermisceri potuerint, ex quibus hujusmodi involucra ex se confecta fuerint.

Et ideo si perquirerentur singulorum lecti præcipue plumei, facile similia reperientur involucra. Nec enim est mirum, quod in hujusmodi lectis quandoque reperiantur acus, nam ubi sunt mulieres, acus ubique abundant, & facile est quod per accidens spatio alicujus temporis multæ acus in anaclinteriis, aliisque rebus inveniantur.

Neque forsan abs re est considerare dæmonem aliquando talia supponere potuisse absque participatione & assensu alicujus, ut inde credatur, maleficium commissum, & sic aliqua persona injustè detrimentum patiatur, quemadmodum videmus etiam in actu exorcismi obsessorum, qui videntur evomere acus, clavos, & diversa involucra, quæ tamen haud probabile est, obsessos in corpore habere, prout non habent, sed dæmon in illo actu talia supponit ad os obsessi, ut credatur forte obsessum esse maleficiatum, ut aliquis inde injuste molestetur. Ex quibus patet, quam circumspectus esse debeat Judex circa hujusmodi reperta, cùm facile vel potuerint supponi, vel esse naturalia, vel facta opera dæmonis sine alicujus ministerio.

Consueverunt parum quidam prudentes multi exorcistæ minus recte, interrogare dæmonem in exorcismis, quomodo ingressus fuerit corpus obsessi, & an ex maleficio, & quis hujusmodi maleficium commiserit. Unde dæmon pater mendacii, & inimicus humanæ quietis sæpe respondit, se ingressum esse corpus obsessi ex maleficio facto à tali persona in tali cibo, seu potu, & ut dæmon magis certum reddat exorcistam, & alios de hac re, supponit evomenda ab obsesso quædam similia ei rei, in qua dicit maleficium factum fuisse, & alia plura, ut supra dictum est. Hinc sæpe observatum fuit, aliquos Judices formasse processus contra prætensos maleficos, nominatos à dæmone, ut supra, tanquam si ex dicto dæmonis probentur sortilegia.

Unde super hujusmodi processibus nulla vis facta fuit ab hac S. Congregatione, imò semper reprehensi fuerunt exorcistæ, dæmonem, ut supra interrogantes, & Iudices qui super dæmonis responsione processum formaverunt. Et utinam non reperirentur exorcistæ aliqui, qui parum fideliter Officium tam pium exercentes, multas imposturas confingunt. Hinc est, ut quandoque plures fuerint privati munere exorcizandi.

Aliqui Iudices opinantur, & perperam quidam, quod eo ipso, quod aliquis reperitur obsessus id ex maleficio provenerit, & ex eo solo injuste formant processus contra personas aliquo modo obsessis infensas, vel aliunde indiciatus. Quod est maximum absurdum. Cui enim dubium est, quod sine maleficio ex permissione Dei potest dæmon vexare corpus alicujus? Caveant itaque omnino Iudices, ne ex sola obsessæ dæmonis conficiant processus super maleficio. Imo etiam sint cauti, ne decipiantur ab aliquibus, qui in præmissis imposturam committunt, & diversimode se obsessos esse dissimulant. Sæpe enim impostores reperiuntur.

Non sint faciles Iudices ad faciendam magnam vim contra aliquam personam, uti strigem & maleficam ex indicio famæ. Quamvis enim aliàs famæ indicium sit magni momenti; attamen in ista materia ob odium commune, quod habetur in striges, contra quas omnes unanimiter clamant, facillime insurgit hujusmodi fama contra aliquam mulierem, præcipue quando est vetula, & deformis. Unde vel modicum fundamentum super tali fama fiat, vel saltem diligenter Iudex interroget testes à quanto tempore ortum habuerit, & à quibus, & à qua occasione. Hinc enim forsan ex processu sæpe apparebit, famam indicium esse modici momenti.

Ulterius advertendum est, quod quemadmodum mulierum genus est maxime superstitiosum, & sortilegiis, præcipue amatoriis, deditum, non tamen sequitur, quod si aliqua mulier sortilegia, vel incantationes, vel ad sanandum maleficia, ad cogendum voluntatem hominum, vel ad alium quemcunque finem fecerit, ergo est strix, sive sortilega formalis, potest enim esse sortilegium sine apostasia formali, licet non careat suspicione apostasiæ vel levi, vel vehementi juxta qualitatem sortilegiorum ad not. *in cap. accusatus §. sane de hæret. in 6.* Et ideo bonus Iudex dum format processum circa aliquam mulierem confessam, vel convictam de hujusmodi sortilegiis, non sit facilis ad concipiendum in animo suo, quod sit apostata formalis ad dæmonem, licet hoc esse possit, sed cum devenerit ad torturam contra hanc mulierem, illam interroget in genere, an habuerit aliquod pactum cum dæmone juxta ea, quæ inferius dicentur circa modum torquendi. Et ad id maxime advertere debent Iudices; nam in hoc multi decipiuntur, falso putantes, quod hujusmodi sortilegia fieri non possint sine apostasia formali ad dæmonem, & hinc oriuntur maxima præjudicia mulieribus inquisitis de hujusmodi sortilegiis. Iudices enim minus periti, vel alias nimium faciles à lectura aliquorum librorum de sortilegiis, & strigibus tractantium hoc falso præsupposito decepti, nullam viam relinquunt, etiam indebitam, pro extorquenda confessione mulierum, quæ sæpissime ex diversis malis, & illicitis modis tandem inducuntur ad fatendum ea, quæ forte nunquam excogitarunt. Ut igitur hæc mala evitentur observandæ sunt sequentes regulæ.

In primis, quo ad fieri potest, non permittant justi Iudices mulierem carceratam ob maleficium, vel sortilegiam quempiam alloqui, & si plures mulieres reperiantur de hac re carceratæ non permittantur simul alloqui, sed retineantur in carceribus separatis, quia sæpe multæ convenerunt, falsum fateri etiam contra seipsas, etiam in materia apostasiæ putantes hac de causa è carceribus eximi.

Nullo modo permittant Iudices, quod custos carceris, aut alius quisquis ille sit, mulieribus carceratis suadeat, quod fateri debeant cum examinatæ fuerint. Multoties enim repertum fuit, quod mulieres hujusmodi suasionibus impulsæ, aut etiam spe impunitatis promissæ, quæ tamen nunquam eis promitti debet, fassæ fuerint id, quod nunquam somniarunt.

Judices nunquã alloquãtur hujusmodi mulieres carceratas de meritis causæ, nisi judicialiter illas examinãdo.

Nullas omnino suggestiones in illis interrogandis faciant, sed ab initio interrogentur, an sciant causam suæ carcerationis, deinde de injuriis, & de causis inimicitiarum. Possunt postea interrogari de cursu vitæ suæ, de frequentia sacramentorum, quis fuerit illarum confessarius, ac de his aliis ex quibus detegi possit bona, vel mala earum vitæ conditio, ac deinde in genere possunt interrogari, an sciant aliquod sortilegium & ad quem effectum etiam hujusmodi sortilegium exercuerint, & si negaverint, possunt fieri alia interrogatoria in genere paulatim eis objiciendo, quod deponitur in processu, ipsas scire aut commisisse tale, vel tale sortilegium, & tamen si omnia negent, possunt eis in diversis interrogatoriis paulatim objici, quæ in processu contra illas habeatur, suppressis tamen nominibus, & cognominibus testium, ex quibus inquisitæ ad notitiam devenire possunt, qui sint testes. Et tandem completo processu informativo, si adhuc perstiterint in negativa, erunt repetendi testes processus offensivi.

Quæ repetitio, ut valide ac legitime fiat, formandi prius sunt articuli pro parte fisci super capitibus, quæ pro fisco prætenduntur, & copia dictorum articulorum danda ipsis inquisitis, assignando eis advocatum, & procuratorem idoneos, etiam ex Officio, si inquisitæ vel ob paupertatem, vel alia de causa illos non habeant, eisque congruum tempus detur ad danda interrogatoria, quo elapso, fiat repetitio.

Facta repetitione, detur eisdem terminus ad faciendum suas defensiones, detur etiam eisdem copia processus, & factis defensionibus, sive elapso termino ad illas faciendas, Judices convocante Congregationem Consultorum, peritorum in qua per extensum processus legantur, suppressis nominibus & cognominibus, & circumstantiis, & si de modo expeditionis causæ non sint concordes, aut causa sit gravis, vel ratione relicti, vel ratione personæ, non deveniatur ad torturam, nisi consulta S. Congregatione supremæ Inquisitionis ad quam mitti debet copia processus, tam offensivi quam defensivi, & cum videretur Judicibus cum voto S. Congregationis sine difficultate ad torturam deveniri posse, quia indicia sunt urgentia, advertatur, ne in ipsa tortura interrogentur inquisitæ de delicto in specie, quod prætenditur, sed antequam deveniatur ad decretum torturæ, objiciantur eis iterum inditia, quæ in processu habentur, & postea in actu torturæ interrogentur tantum, ut dicant veritatem de his, super quibus fuerunt interrogatæ, & si fateri cœperint, non suggeratur aliquid, sed tantum recipiantur, & describantur verba præcisa earum confessionis, interrogando postea in genere super ulteriori veritate.

Advertant, ne tortura detur cum squassationibus, aut cum aliquo pondere, seu baculo ad pedes, sed sit simplex elevatio in tortura funis, aut sit simplex tortura alterius generis tormentorum, quando tormento funis torqueri non possint.

Non sint faciles Judices ad repetitionem torturæ, nisi causa sit gravissima, quo casu erit consulenda S. Congregatio, ut dictum est.

Nullo modo abradantur aliqui pili, aut capilli ipsarum mulierum, nec vim faciant Judices contra inquisitas, ut in quodam indicio à doctoribus considerato, videlicet cum forsan hujusmodi mulieres maxime in tortura non emittant lacrymas.

Tortura nunquam excedat tempus unius horæ, nec facile tortura per horam inferatur insistente gravitate causæ ; & urgentibus indiciis simul, & in fine examinis adnotetur tempus quo in tormentis permanserint.

Maxime est advertendum, in eventu, in quem hujusmodi mulieres apostasiam ad dæmonen, & accessus ad ludos diabolicos fatentur, quo casu corpus delicti probari aliunde non potest quàm per propriam confessionem, jurandum est, ut hujusmodi mulieres, sine minima suggestione totam seriem facti à semetipsis recenseant, & quo modo ab initio inductæ, ad id fuerint, de tempore, & aliis circumstantiis. Nam hoc modo videri poterit, an confessio hujusmodi apostasiæ & accessus ad ludos verisimilis sit necne, & casu quo fateantur aliqua particularia, sive circumstantias, quæ verificari possint omnino Judices diligentias faciant pro his verificandis, quia sic magis verisimiles reddentur confessiones circa apostasiam, & accessus ad ludos, alias si tales circumstantiæ adductæ comperirentur falsæ dubitari posset de veritate hujusmodi confessionis forsan sequutæ vi torturæ, quæ est remedium fallax, vel suggestione alicujus, vel tædio carceris, vel quia sic facilius crederent sibi indulgendum esse, prout aliquando compertum est diversis istis respectibus, mulieres falsò fassas esse apostasias, & accessus ad prætensos ludos & ut facilius Judices possint se abstinere ab hujusmodi suggestionibus, cum mulieres incipiunt fateri talem apostasiam, forsan melius esset, ut tunc ipsi Judices obliviscerentur eorum quæ dicunt Doctores in ista materia ; quia sæpe visum est, quod Judices in ordine ad ea, quæ perlegerunt apud Doctores, multa præjudicia faciunt his mulieribus.

Et quamvis tales mulieres fateantur apostasiam, aut accessus ad ludos, nominent complices in hujusmodi ludis, nullo modo procedatur contra hujusmodi complices ob hujusmodi nominationes, nisi alia legitima habeantur indicia, quia cùm tales accessus plerunque per illusionem contingere possint, justitia non postulat, ut contra complices cognitas & visas per illusionem procedatur.

Omnino Judices scribere faciant in processu interrogatoria omnia per extensum ab ipsis Judicibus facta, ut ex lectura processus appareat qualia illa fuerint, & an adsint suggestiones, cum maximo enim abusu & præjudicio consueverunt aliqui Judices scribere facere ad opportunam interrogationem respondit.

Multi Judices deveniunt ad formandum processus similes absque eo, quod appareat ex processu quale fuit indicium, & unde provenerit processus, sic incipiendo : Cum ad aures devenerit, vel alias præcedente fama publica &c.

Caveant igitur Iudices ab isto errore, & semper examinent in principio processus personam, vel personas, quæ ad aures primo dixerunt, vel quomodo talis fama ad notitiam pervenerit, & ea ita per ordinem in processu redigant, ut nihil omnino omittatur.

Plerunque contingere potest, quod infantes decedant ex suffocatione in lectis pauperum matrum, aut nutricum, unde prohibetur matribus, aut nutricibus, ne in suis lectis, sed in cunabulis separatim infantes retineant, quia sequuta aliquando simili suffocatione ne illa detegatur, matres, sive nutrices propalant infantes occisos à strigibus.

In hujusmodi causis, & processibus formandis omnino serventur taxæ, alias transmissæ ex mandato S. Congregationis & quando mulieres sunt pauperes, caveant Judices ab earum bonorum expilatione.

Sententiarum formulæ in causa hæresis videantur apud Farinac. *de hæres. quæstione* 185. *n.* 17. *& seqq.*

FINIS.